

בס"ד

נפלאות הצדיקים

ד

ברך א'

הקב"ה מחולל ניסים ונפלאות פלאי פלאים
לבניו היהודים דרך בניו עבדיו הצדיקים

"לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו"

ספר זה מתנה לקב"ה לב"ק אדמו"ר הרבי מליובאוויטש

נשיא דורנו

ולזכות כל יהודי/ה בעולם

ספר של אור עצום

ירון עמית, ה'תשפ"ד

תודות

ישתבח המאציל ויתעלה הבורא ברוך הוא שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. תודתנו להקב"ה על כל חיינו ועל שזיכנו להוציא לאור ספר של אור עצום על הנשיאים והמאורות הגדולים וצדיקים רבים. הספר מבוסס על הפסוק אז יאמינו בהשם ובמשה עבדו.

תודה רבה לרב מזכה הרבים ומקדש שם שמיים ברבים הרב אהרון פרלוב. מחבר הספרים 'זכרונם לברכה' - תולדות, הנהגות ואמרות טהורות מצדיקי וגאוני הדורות זי"ע, לפי סדר ימי ההילולא וספר בקדושתו של אהרון ועוד ספרים רבים, שעשה עבודה ענקית במשך שנים רבות והוציא ספרים לתפארת לכבוד השם יתברך. ונתן לנו בשמחה רשות להשתמש בחומר הכתוב שם והיות שאחד העיקרים בספרנו הוא המופתים והניסים והנפלאות שעושה הקב"ה בעולמו דרך הצדיקים,

יש כאן רק חלק קטן מהצדיקים המופיעים בסידרה השלמה.

בסידרה 'זכרונם לברכה' מופיע כל מראי המקומות לכל סיפור. ופשוט וברור שכל מי שיכול ללמוד את כל הסידרה 'זכרונם לברכה' עדיף. וכן כל מי שיכול לתרום לרב אהרון פרלוב להוציא את הסידרה שוב בוואדי מצווה גדולה שתעמוד לנצח נצחים לזכות התורם.

תודה רבה לרב מזכה הרבים הרב חיים ששון שנתן לנו רשות להשתמש בחומר של הספר אור הרשב"י ומומלץ מאד ללמוד את כל ספריו ולתרום לו להוצאתם לזיכוי הרבים.

תודה רבה לרב מזכה הרבים הרב אתיא גלעדי ולהוצאת גל עיני שנתן לנו רשות להשתמש בחומר של השיעורים של הרב המקובל יצחק גינזבורג שליט"א ומומלץ ומצווה גדולה מאד ללמוד את כל ספריו של הרב לזירוז הגאולה ולתרום להוצאת גל עיני לזיכוי הרבים ולהפצת המעיינות חוצה שיהא גילוי משיח בפועל ממש.

תודה רבה לרב מזכה הרבים הרב ליאור עצמון שעשרות שנים מוציא את עלון פניני עין-חמד לזיכוי הרבים. ונתן לנו מהחומר בספר זה. כדאי מאד לתרום לו להוצאות העלון וספרים על הצדיקים.

רוב תודות לכל התורמים להוצאת הספר לאור. שכל עם ישראל יזכה לקבל פני משיח צדקנו בפועל ממש. והקב"ה יברך את כל אחד מבני ישראל לאריכות ימים ושנים טובות מתוך בריאות איתנה. בניי חיי ומזוניי ובכולם רווחי. רפוש לכל חולי ישראל. מי שלא נשוי שהקב"ה יחתן אותו/ה השנה. מי שללא ילדים שהקב"ה יברכו בילדים השנה. פרנסה ברווח. נחת חסידי מכל הילדים. וכולם יגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים חסידים יראי שמים ולמדנים. אך טוב וחסד כל ימי חייכם.

יהי רצון לפני הקב"ה שנוכה להוציא עוד ספרים על הצדיקים.

ירון עמית

יו"ל ע"י: ארגון ברית יוסף יצחק

הארגון שמבצע בס"ד בריתות מילה בעולם בחינם למבוגרים ילדים ותינוקות

אתר: www.brit-mila.net | www.britty.org

דוא"ל: amityaron@gmail.com

טלפון לארגון: 053-770-770-2

כל התאריכים הלועזיים בספר הם להולדת התנא האלוקי רבי עקיבא

תוכן הענינים

י"ז תשרי

כ"ק אדמו"ר רבי דוד מרדכי מטאלנא זי"ע 122

י"ח תשרי

הגה"צ רבי ישעיה שנעבאלג זצ"ל 124

הרה"ק רבי משה אונגר זי"ע 125

הגאון רבי משולם איגרא זי"ע 126

י"ט תשרי

הגה"צ רבי חיים יצחק מאלטשטאט זצ"ל 129

כ' תשרי

כ"ק מרן אברהם ישכר אנגלרד אדמו"ר מראדזין זי"ע 131

הרה"ק רבי משה מברדיוב זי"ע 134

הרה"ק רבי שמעון מסקערנאוויץ זי"ע 136

כ"א תשרי

הגאון רבי אברהם שמואל בנימין סופר ה"חשב סופר" זצ"ל 139

כ"ק מרן הרה"ק רבי יעקב אריה לייב אדמו"ר מטריסק - ב"ב זי"ע 142

הרה"ק רבי מנחם מנדל מפרימשלאן זי"ע 143

הרה"ק רבי משה מדאלינא זי"ע 146

כ"ב תשרי

הרה"ק רבי אהרן מסטראשעלא זי"ע 147

הרה"ק רבי שרגא פייבל מגריצא זי"ע 149

כ"ג תשרי

הרה"ק רבי מנחם מנדל מלינסק זי"ע 153

כ"ד תשרי

הגאון רבי אליעזר פלצ'ינסקי זצ"ל 156

הגאון רבי חיים שאול קויפמאן זצ"ל 157

כ"ה תשרי

כ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד מתתיהו מביאלא ב"ב זי"ע 157

כ"ו תשרי

הרה"ק רבי אהרן מז'טאמיר זי"ע 158

הרה"ק רבי אשר הגדול מסטאלין זי"ע 160

כ"ח תשרי

כ"ק מרן אדמו"ר אברהם אייגר מלובלין זי"ע 167

כ"ט תשרי

ה"תפארת שמואל" מאלכסנדר זי"ע 170

כ"ק מרן אדמו"ר ק"ק הרבי מליובאוויטש

מנחם מנדל בן רבי לוי יצחק שניאורסון נשיא דורנו 16

א' תשרי

הגאון רבי יעקב חנוך סנקוביץ זצ"ל 67

ב' תשרי

הרה"ק רבי ברוך מרדכי מקוידנוב זי"ע 70

הגאון רבי אברהם איזנברג ה"תולדות אברהם" מאוליינוב זי"ע ... 71

הרה"ח רבי שלום זאב אייזנברג זצ"ל 74

ג' תשרי

ה"מגן אברהם" זי"ע 76

הגאון רבי חזקיהו יוסף מיישקובסקי זצ"ל 79

ד' תשרי

הגאון רבי אברהם דנציג ה"חיי אדם" זצ"ל 82

הרה"ק רבי יצחק זקיל אריה לייב וורמסר

הבעל שם ממיכלשטאט זי"ע 85

ו' תשרי

האדמו"ר רבי ישראל טויסיג ממאטערסדורף זצ"ל 90

ז' תשרי

הרה"ק רבי מנחם נחום ממאקאריב זי"ע 93

ט' תשרי

ה"בית יצחק" זי"ע 95

י"א תשרי

הרה"ק רבי מנחם מנדל מבוהוש זי"ע 97

י"ג תשרי

הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל 99

הרה"צ רבי יצחק מאיר אלטר הי"ד 103

י"ד תשרי

הרה"ק ק"ק רבי שלום שכנא מפרוהביטש זי"ע 105

הרה"ק רבי יהודה לייב הכהן ה"אור הגנוז" מאנאפולי זי"ע 112

ט"ו תשרי

הגה"צ רבי שמעלקא טויבנפלד זצ"ל 114

ט"ז תשרי

הרה"ק רבי נחמן כהנא מספינקא זי"ע 116

הרה"ק רבי צבי הירש שפירא ה"דרכי תשובה" ממונקאטש זי"ע ... 118

הרה"ק רבי שמואל רוקח מסקאהל זי"ע 120

ט"ו חשון	הרה"ק רבי שלמה מטשארטקוב זי"ע ..... 256 הגאון רבי מיכאל אליעזר הכהן פארשלאגער זצ"ל 258
י"ז חשון	הרה"ק רבי יצחק בן ה"אמרי אמת" מגור זצ"ל ..... 259 הגה"ח רבי אברהם יעקב טייטלבוים זצ"ל 261
י"ח חשון	הגה"ח רבי משה דובער ריבקין זצ"ל 262
י"ט חשון	הגאון רבי אברהם צבי קמאי הי"ד ..... 263 הגאון רבי דוד מושקוביץ מבאניאד זצ"ל 270
כ"א חשון	הגה"ק רבי אלעזר הכהן מסוכטשוב ופולטוסק זי"ע ..... 270 רבינו דוד בן זמרא הרדב"ו זי"ע ..... 273 הגאון רבי ישראל נאג'ארה זי"ע מחבר "ה רבון" ..... 275 הרה"ח רבי מרדכי חנא פוקס זצ"ל ..... 278 הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל ה"בצל החכמה" 280
כ"ב חשון	הגאון מוה"ד עזריאל הלוי הורוויץ ה"דאש הברזל" מלובלין זי"ע... 282
כ"ה חשון	הרה"צ רבי אפרים אליעזר יאללעס זצ"ל ..... 285 הגה"צ רבי אליהו שמואל שמרלר זצ"ל ראש ישיבת צאנו 286
כ"ו חשון	ה"משמרת שלום" מבראהין-קוינוב 290
כ"ז חשון	הרה"ק רבי דוד מפולייטש - בוהוש זי"ע ..... 293 רבינו יעקב ב"ר שלמה חביב, ה"עין יעקב" זי"ע ..... 293 הרה"ק רבי משה מרדכי ממעזיבון-ווארשא זי"ע ..... 296 הגה"ח רבי נטע ציינורט זצ"ל ..... 298 הגה"ח רבי מנדל כשר זצ"ל ..... 301 הגה"ח רבי מנחם מנדל מנדלון מקוממיות זצ"ל 302
כ"ח חשון	הרה"צ רבי מיכל אהרן בן הי"סוה"ע מסלונים זצ"ל ..... 305 הילולת רבינו יונה החסיד מגירונדי 307
כ"ט חשון	כ"ק מרן אדמו"ר מטשחוב - חיפה זי"ע ..... 308 הגאון רבי אברהם בנימין קלוגר זי"ע 311
ל' חשון	הגאון רבי אליעזר יהודה ולדינברג זי"ע 312

ל' תשרי	הגאון רבי צבי הירש חיות ה"מהר"ץ חיות" זצ"ל 175
א' חשון	הרה"ק רבי ישכר דב מוואלכבארז זי"ע ..... 176 הגאון הרב נתן בורג'ל זצ"ל 180
ב' חשון	הרה"ק רבי יוסף מדומברובא זי"ע ..... 182 הרה"ח רבי יוסף לייב כהנא מסיגוט זצ"ל ..... 184 הרה"ק רבי משה לייב מסטריזוב זי"ע ..... 187 ה"מקור ברוך" מסערט-ויז'ניץ זי"ע ..... 189 הרה"ק רבי מרדכי חודרוב מטאלנא-ויז'ניץ זי"ע 192
ג' חשון	הרה"ק רבי יצחק זעליג מסוקולוב-קוצק זי"ע ..... 193 הרה"ח רבי משה שוסטר זצ"ל 195
ד' חשון	כ"ק מרן אדמו"ר רבי יעקב הלברשטאם מטשאקאווא זי"ע 201 הגאון רבי אריה זאב גורביץ זצ"ל 204
ז' חשון	הגאון רבי יוסף לייב בלוק זי"ע ..... 208 הרה"ק רבי ירחמיאל צבי משעדליץ זי"ע ..... 213 הגאון רבי ישראל וועליץ זצ"ל ..... 215 הגאון רבי מאיר שפירא זי"ע ..... 219 הרה"ק רבי נתן דוד משידלובצא זי"ע ..... 222 הרה"ק רבי צבי הירש מטאמשוב זי"ע 226
ט' חשון	המאור הגדול הרה"ק רבינו אשר ב"ר יחיאל הרא"ש זי"ע .. 228 כ"ק מרן אדמו"ר רבי יהודה מסטיטשין זי"ע 234
י' חשון	רבי מאיר מארים זצ"ל ..... 236 הגאון רבי דב שוורצמן זצ"ל 240
י"א חשון	הגאון רבי יהודה לייב חסמן זי"ע ..... 241 הגאון רבי פסח פרוסקין זי"ע ..... 242 הגאון הרב ברוך מרדכי אורחי זצ"ל 246
י"ב חשון	הגה"צ רבי אברהם יצחק וויינברגר זצ"ל מקליינווארדיין ... 250
י"ג חשון	הרה"צ רבי שלמה לי אלתר זצ"ל 251

כ"ק מרן אדמו"ר מבוסטון זי"ע 376

כ' כסלו

הרה"ק רבי משולם פייביש מזובאריוו זי"ע 379

הגה"ק רבי פייביש מקרעמניץ זי"ע 381

כ"א כסלו

הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל 383

כ"ב כסלו

הגה"ק רבי אליעזר אשכנזי זי"ע בעל "מעשי ה'" 385

הגה"ק רבי יחזקאל פאנעט ה"כנסת יחזקאל" מדעעש זי"ע ... 391

הגאון רבי שבתאי יודלביץ זצ"ל 393

כ"ד כסלו

הגה"צ רבי דוד צבי חן [הרד"ן] זצ"ל 395

האדמו"ר הרב משה פאנט מדעש זצ"ל 398

כ"ה כסלו

הגאון רבי אברהם בן הגר"א זצ"ל 405

ה"ערוך לנר" זי"ע 405

הגאון רבי משה שניידר זצ"ל 407

כ"ו כסלו

הרה"ק רבי אלעזר האפשטיין מקוונ'ניץ זי"ע 410

כ"ז כסלו

הגה"צ רבי חזקיה פלויש זצ"ל בעל "ליקוטי חבר בן חיים" 413

הרה"צ רבי ברוך יהושע ירחמיאל רבינוביץ ממונקאטש זי"ע ... 417

כ"ח כסלו

הגה"צ רבי ברוך דוד טווערסקי ה"יברך דוד" מקלינקוביץ זי"ע 424

הגה"ק רבי עזריאל מייזליש זי"ע בעל "עץ הדעת טוב" 425

כ"ט כסלו

הגה"צ רבי אברהם ברבי נחמן מטולטשין זצ"ל 426

הרה"ק רבי צבי מרדכי בונהרט זי"ע מפשיסחא 428

הגאון רבי שלמה דוד כהנא זצ"ל 430

הרה"ק רבי שמואל אשכנזי זי"ע 431

א' טבת

ה"חווות יאיר" זי"ע 431

ד' טבת

הגאון רבי אייזיק חריף מסלונים זי"ע 434

הגאון רבי מרדכי פנחס טייץ זצ"ל 436

כ"ק מרן אדמו"ר מסקאהל זי"ע 439

ו' טבת

הרה"ק רבי אלתר ישראל שמעון פערלאוו מנאוואמינסק זי"ע 443

ב' כסלו

הגאון רבי עקיבא סופר מפרשבורג זי"ע 312

ד' כסלו

הרה"ק רבי יעקב מרדכי ברנדווין זי"ע 314

ה' כסלו

הגה"ח רבי אשר סופר זצ"ל מברדיטשוב 316

הרה"ק רבי יעקב יהודה מנדרין זי"ע 317

ו' כסלו

הגה"ק רבי יעקב מקרלין זי"ע 320

הגאון רבי מיכאל דב ווייסמנדל זי"ע 323

ז' כסלו

הרה"ק רבי אהרן מקראקא זי"ע 325

כ"ק מרן אדמו"ר רבי שלמה בנימין אשגל זי"ע 327

ח' כסלו

הרה"ק רבי פנחס דוד מבוסטון זי"ע 329

י"ב כסלו

הגאון רבי יהושע משה אהרנסון זי"ע 332

הגה"ק רבי יצחק לאמפרונטי זי"ע בעל "פחד יצחק" 334

י"ג כסלו

הרה"ק רבי יחיאל מיכל מהורודענקא זי"ע 336

הרה"ק רבי ישראל ממודז'יץ זי"ע 337

י"ד כסלו

הרה"ק רבי מרדכי מלאיעוו זי"ע 340

הגה"צ רבי מרדכי יעקב ברייש מציריך זי"ע 343

הגה"צ רבי נתן געשטטנער זצ"ל 347

הגה"צ רבי שאול רוזנברג מראצפערט זצ"ל 349

ט"ו כסלו

ה"שבט סופר" זי"ע 350

ט"ז כסלו

הרה"ח רבי דוד לייב שווארץ זצ"ל 353

אדמו"ר הרה"ק רבי שאול ידידיה אלעזר טויב

ה"אמרי שאול" ממודז'יץ זי"ע 359

י"ז כסלו

הגה"צ רבי שלום בראנדר זצ"ל 362

י"ח כסלו

רבינו אברהם בן הרמב"ם זי"ע 364

הגאון רבי חיים צבי עהרענרייך זצ"ל 370

הרה"ק רבי יקותיאל שמעלקא מסאסוב זי"ע 373

כ"ג טבת

הרה"ק רבי לייביש (הראשון) מאו"רוב זי"ע 502
 כ"ק מרן אדמו"ר מזולאטשוב - נתניה זי"ע 506

כ"ד טבת

הגה"ח רבי יחיאל מאיר וינגרט זצ"ל 507
 הרה"צ רבי ישראל אריה מרגליות מפרימשלן לונדון זצ"ל 508
 הרה"ק רבי משה יוסף מאוהעל זי"ע 509
 ה"שם משמואל" מסוכטשוב זי"ע 511

כ"ו טבת

הרה"ק רבי אברהם חיים מזולאטשוב זי"ע 514

כ"ז טבת

כ"ק מרן אדמו"ר מזידיטשוב-פ"ת זי"ע 517
 הגאון רבי פנחס הירשפרונג זי"ע 519

כ"ח טבת

הגאון רבי אברהם יצחק קליין מנירנברג זצ"ל 521
 הגאון רבי אליהו מאיר בלוך זצ"ל 524
 הגאון רבי אריה לייב מאלין זצ"ל 526
 הרה"ק רבי בנימין יהודה לייב מהורנסטייפל זי"ע 528

כ"ט טבת

הגאון רבי מאיר חדש זי"ע 530

א' שבט

הגה"צ רבי בנימין ראבינאוויטץ זי"ע 532

ג' שבט

המשפיע רבי זלמן משה היצחקי זצ"ל 534
 הרה"ק רבי יוסף מאמשינאווי זי"ע 539
 הגאון רבי משה יהודה לייב זילברברג זצ"ל 542

ד' שבט

הגאון רבי יחיאל יעקב וינברג זצ"ל בעל שו"ת "שרידי אש" 545
 הרה"ק רבי מנחם נחום מבריסק-טריסק זי"ע 547

ה' שבט

הרה"ק רבי דוד מבוהוש זי"ע 549
 הגה"צ רבי שלמה זלמן פרידמן מראחוב זצ"ל 551

ו' שבט

הגאון רבי רפאל יו"ט ליפמן היילפרין העונג יום טוב" זצ"ל 553

ז' שבט

הגאון רבי יצחק אהרן איטינגא זצ"ל 554
 הגאון רבי ירוחם יהודה לייב פרלמן זצ"ל הגדול ממניסק 555
 הרה"ק רבי ישראל חריף מסאטינאב זי"ע בעל "תפארת ישראל" 556
 הרה"ק רבי נתן דוד מפארצאווא זי"ע 559

ז' טבת

הגה"צ רבי דוד צבי שנעבאלג זצ"ל 445
 הרה"ק האדמו"ר רבי מרדכי יוסף ליינר מאיזביצה, בעל מי השלוח 447

ח' טבת

הגאון רבי ברוך צבי מאשקאוויטש זצ"ל בעל "תנובות ברוך" 449

י' טבת

הרה"ק רבי יחזקאל הלוי מאוסטרובצא הי"ד 451
 הגאון רבי משה שפירא זצ"ל 453
 הגאון רבי שבת יגל זצ"ל 454

י"א טבת

כ"ק מרן אדמו"ר מוואסלוי זי"ע 457
 ה"יריעות שלמה" זי"ע 460
 הרה"ק רבי אברהם שמואל מברעז'נא זי"ע 462
 הגאון רבי יחיאל מרדכי גורדון זצ"ל 464

י"ד טבת

הרה"ק רבי יוסף מקאצק זי"ע 466

ט"ז טבת

הגה"צ רבי אפרים מפשעדבורג זצ"ל 466
 הגה"צ רבי יונה פארסט זצ"ל 468
 הרה"ח רבי מנחם מנדל וועג זצ"ל 472

י"ח טבת

כ"ק מרן אדמו"ר רבי אריה לייבוש הלברשטאם מז'מיגראד זי"ע 474
 הרה"צ רבי מנדל גפנר זצ"ל 478

י"ט טבת

הגה"ק רבי אברהם חיים שור זי"ע בעל "תורת חיים" 480
 ה"קצות החושן" זי"ע 482
 הרה"ק רבי יעקב ממעליץ זי"ע 485
 ה"אמרי משה" זי"ע 487

כ' טבת

הרה"ק רבי משה מרדכי ממאקאריב זי"ע 489

כ"א טבת

הרה"ק רבי ישראל אברהם מטשרניאוסטרהא זי"ע 489
 הגאון רבי מצליח מאזוז הי"ד 492

כ"ב טבת

הרה"ק רבי אברהם איגר מלובלין זי"ע 496
 הרה"ק רבי שלום משאץ זי"ע 499
 הרה"ק רבי שלמה מסטרעליסק זי"ע 501

כ"ו שבט
 הגאון רבי יעקב לנדא זי"ע אב"ד בני-ברק 639

כ"ז שבט
 הרה"ק רבי מנחם נחום (השני) מטשערנאביל זי"ע 649
 הגה"ח רבי אהרן יוסף לוריא זצ"ל 651
 הרה"ק רבי עמנואל מפשעדרבורג זי"ע 652

כ"ח שבט
 הגה"צ רבי יואל אשכנזי מטבריה זצ"ל 652
 הגאון רבי ישראל ניסן קופרשטוק זצ"ל בעל "עני בן פחמא" 653

כ"ט שבט
 הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זי"ע 654
 הגאון רבי נתן צבי פינקל זי"ע ה"סבא מסלבדוקא" 656
 הרה"ק רבי ראובן הלוי מזארנאוצא זי"ע בעל "דודאים בשדה" 658

ל' שבט
 הגאון רבי ירוחם פישל פערלא זי"ע 661
 הרה"ק רבי מרדכי מקארטשטוב זי"ע 664

א' אדר
 הרה"ק רבי יצחק אייזיק מכפר-סאפרין זי"ע 665
 הגאון רבי עמנואל רפאל חי ריקי זי"ע הי"ד בעל "משנת חסידים" 668
 הרה"ק ר' יצחק מאיר מזינקוב זי"ע 670
 הרה"ק רבי יוסף צבי מסקרנוביץ-ב"ב זי"ע 671

ב' אדר
 המקובל האלוקי רבי מאיר פאפירש 672
 הרה"ק רבי יעקב יחזקיה מפאפא זי"ע 675
 הגאון רבי יוסף דב בן הגרי"ז מבריסק זצ"ל 676
 הגאון רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל 679
 הגאון רבי בנימין וואלף לעוו ה"שערי תורה" זי"ע 685
 הרה"צ רבי ישראל זלמן שעליובסקי זצ"ל 687

ג' אדר
 הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ-תאומים ה"אדר"ת זי"ע ... 688

ד' אדר
 הגאון רבי חיים יוסף גוטליב מסטראפקוב זצ"ל בעל "טיב גיטין וקידושין" 690

ה' אדר
 הרה"ק רבי ישעיה מושקאט מפראגא זי"ע 691
 הרה"ק רבי מרדכי שלמה פרידמאן מבאיאן-ניו-יארק כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן זי"ע 692

ו' אדר
 הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל 694

ח' שבט
 הרה"ק רבי שמואל שינאווער זי"ע 561

ט' שבט
 הגאון רבי אליעזר סילבר זי"ע 564
 כ"ק מרן אדמו"ר דוד טווערסקי מסקווירא בורו-פארק זי"ע 566
 הגאון רבי יעקב קטינא זצ"ל בעל "רחמי האב" 567
 רבינו ניסים זי"ע - הר"ן 569

י' שבט
 הגאון רבי מאיר מהר"ם פאדווא זי"ע 572
 הרה"ק רבי שלמה מלוצק זי"ע 574
 הרה"ק ק"ק המקובל האלוקי רבי שלום שרעבי זי"ע 578

י"ג שבט
 הגאון רבי ברוך סורוצקין זצ"ל 603
 הגאון רבי ישכר שלמה טייכטאל הי"ד 604
 הרה"ק רבי משה דן מסקווירא זי"ע 608

י"ד שבט
 הרה"ק רבי אריה לייבוש לפשיץ מאפטא זי"ע 609

ט"ו שבט
 הרה"ק ר' שלמה יהושע דוד מראדזימין זי"ע 611

ט"ז שבט
 הרה"ק רבי אברהם שלמה מלעלוב זי"ע 613

י"ח שבט
 הרה"ק רבי אברהם משה ממארכישוב זי"ע 616

י"ט שבט
 הרה"ח ר' שמואל אהרן וועבער שזורי זצ"ל 617
 הגאון רבי שמעון גרינפעלד זי"ע 618

כ"א שבט
 הגאון רבי יהושע העשיל ברים זצ"ל 619
 הגאון רבי יעקב וויידענפעלד ה"כוכב מעקב" זי"ע 622

כ"ב שבט
 רבי מנחם מנדל הרבי מקוצק 624
 הגה"צ רבי מרדכי אריה הלוי הורביץ מבאנילא זצ"ל 628

כ"ג שבט
 המקובל הרב יצחק חי בכוכזה זצ"ל 629
 הגאון הרב ברוך ויסבקר זצ"ל 631

כ"ד שבט
 הרה"ח רבי חיים צבי אייזנבך זצ"ל 633
 הרה"ח רבי יצחק צבי ראצעסדארפער זצ"ל 636

כ"א אדר
הגאון רבי ישעיה פירסט זצ"ל 741

כ"ב אדר
הגאון רבי ראובן גרוזובסקי זי"ע 743
הגה"צ רבי יצחק אייזיק ווייס מסוואליווע זצ"ל 745
ה"ערוך השולחן" זי"ע 746

כ"ג אדר
הגאון רבי משה נחום ולנשטיין זצ"ל, ראב"ד ירושלים 748
הרה"ק רבי חיים-חייקא מאמדור 748
הרה"ק בעל חידושי הרי"מ כ"ק אדמו"ר יצחק מאיר מגור 750
הרה"ק רבי יעקב מנובומינסק זי"ע 751
הרה"ק ר' יצחק יעקב ה"דברי בינה" מביאלא זי"ע 754

כ"ד אדר
הרה"ק רבי יחיאל מאיר מלומאז' זי"ע 755
הגאון רבי יהושע מנחם ארנברג זצ"ל 756

כ"ו אדר
הרה"ק רבי אליעזר ליפא מחמעלינק זי"ע 759
הגאון רבי חיים ברים זי"ע 760

כ"ז אדר
הגה"צ רבי ישעיה שור מיאסי זי"ע 762
הרה"ק רבי מרדכי זוסיא מהוצעלים זי"ע 764

כ"ח אדר
הגה"ח רבי אשר שולמן זצ"ל 765

כ"ט אדר
הגאון רבי אברהם שאג זצ"ל 769
הגאון רבי חיים שמואל בירנבוים זצ"ל 770

א' ניסן
הרה"ח רבי ברוך יצחק פריינד זצ"ל 773
הגאון הרב שמחה כהן זצ"ל 775

ג' ניסן
הגאון רבי יוסף יונה הורביץ מאונסדורף זצ"ל 778
הרה"ק רבי זאב וואלף מזבאריז' זי"ע 779

ד' ניסן
הרה"ק רבי יהושע רוקח מיערוסלב הי"ד 780
הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל ממז'בוז-טרנפול הי"ד 781
הגאון רבי יעקב צבי מעקלנבורג זצ"ל בעל "הכתב והקבלה" 783

ה' ניסן
הגה"צ רבי אהרן ווידער מלינו זצוק"ל 784

הגאון רבי יוסף בוימגארטען זצ"ל 695
הגה"צ רבי חנוך צבי לוי מבינדין זי"ע 697

ז' אדר
הגה"צ רבי ליפמן דוד שובקס זצ"ל 699

ט' אדר
הגאון רבי שלמה זלמן מוואלאזין זי"ע 700

י' אדר
הגה"צ רבי אליהו רוט זצ"ל 702
הרה"צ רבי נפתלי חיים אדלר מדז'קוב זצ"ל 705
הרה"ק רבי אברהם זרח אריה יהודה ליב הלפרין מברזאן זי"ע 707

י"א אדר
כ"ק מרן אדמו"ר רבי חנניה יו"ט ליפא מסאסוב זי"ע 709
הרה"צ רבי מנחם דוד חודורוב זצ"ל 713
הגאון רבי שמואל שטרשון הרש"ש זצ"ל 714

י"ב אדר
הגאון רבי יוסף אדלר מטורדא זצ"ל 716
הרה"ק רבי אהרן מבייטש זי"ע 717

י"ד אדר
הרה"ק רבי שלום יוסף משפיקוב זי"ע 718

ט"ו אדר
ה"צדקת יוסף" מפייטסבורג זי"ע 719
הרה"ק רבי אברהם שמחה מבארנוב זי"ע 721

ט"ו אדר
הגאון רבי מאיר קרליץ זצ"ל 723
ה"קב הישר" זי"ע 724

ט"ז אדר
הגה"ק רבי שלום חריף זצ"ל 725

י"ז אדר
הגה"צ רבי ישראל זאב מינצברג זצ"ל 726

י"ח אדר
הרה"ק רבי מיכל מלעכוויטש זי"ע 729
הרה"ק רבי נחום מרדכי מטשורטקוב זי"ע 732

י"ט אדר
הרה"ק רבי אברהם מפוריסוב זי"ע 733
כ"ק מרן אדמו"ר רבי יצחק קאליש מאמשינוב - ארה"ב זי"ע 735

כ' אדר
מהר"ם רבי מאיר שיף זי"ע 738
הגה"צ רבי רפאל בלום מקאשווי זצ"ל 739

כ"ב ניסן

866..... רבי יהודה רוזאניס ה"פרשת דרכים" זי"ע
 868..... הגה"ח רבי מרדכי הערש שמולר זצ"ל

כ"ג ניסן

870..... הגאון רבי משה מטראני, המבי"ט זי"ע
 872..... הגאון אהרן דוד דייטש זצ"ל מיארמוט בעל שו"ת "גורן דוד"
 873..... הגאון רבי אברהם לופטביר זצ"ל

כ"ד ניסן

876..... הרה"ק רבי יוסף מרימנוב זי"ע

כ"ו ניסן

876..... הרה"ק רבי יהושע העשיל ממאניסטריטש זי"ע
 878..... הגאון רבי אפרים ה"מחנה אפרים" זי"ע

כ"ז ניסן

881..... הגה"צ רבי ישעיה אשר זעליג מרגליות זצ"ל
 882..... הגה"צ רבי שלום משה אונגר מנייטרא זצ"ל
 883..... הרה"ק רבי לוי יצחק מצעהלים זי"ע
 885..... הגאון רבי יהודא כהנא זצ"ל בעל "קונטרס הספיקות"
 887..... הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל

כ"ח ניסן

888..... הרה"ק רבי שם מזאלישיץ הי"ד
 890..... הרה"ק רבי ישכר לייב מסלונים זי"ע

כ"ט ניסן

891..... הרה"ק רבי יהודה מאיר שפירא משפיטיווקא זי"ע

ל' ניסן

891..... ה"קרבן נתנאל" זי"ע
 893..... מהר"י רבי זי"ע
 897..... המקובל האלוקי רבי חיים ויטאל

ב' אייר

907..... הגאון רבי יוסף נחמיה קורניצער זי"ע
 908..... הגאון רבי אליהו שמחה שוסטאל זצ"ל

ד' אייר

914..... הגה"צ מטשימפא זצ"ל
 917..... אדמו"ר רבי שמואל אליהו טאוב האמרי אש" ממודו"ץ זי"ע

ה' אייר

919..... הגאון רבי ישעיה פיק - ברלין זי"ע
 920..... האדמו"ר הרב אליעזר חיים רבינוביץ מיאמפלי זצ"ל

ט' אייר

926..... הגה"צ רבי שמואל רוזנרטן זצ"ל ראש ישיבת בעלזא

ו' ניסן

786..... ה"כלי חמדה" זי"ע
 788..... חכם הרב מכלוף יאנה זצ"ל

ז' ניסן

789..... הרה"ק רבי אריה יהודה לייבוש (השני) מאוז'רוב זי"ע

ח' ניסן

792..... הגאון רבי יחיאל מיכל טיקוצ'ינסקי זצ"ל
 793..... הרה"ק רבי יעקב שמעון מזאסלאוו זי"ע
 794..... הרה"צ רבי נפתלי אלימלך גווירצמאן זצ"ל
 795..... כ"ק הרה"ק האדמו"ר רבי מרדכי מנעסכין

ט' ניסן

809..... הרה"ק רבי יעקב צבי יאליש זי"ע בעל "מלא הרועים"

י' ניסן

811..... מרים הנביאה

י"ב ניסן

834..... הרה"ח רבי דוד שכטר זצ"ל

י"ד ניסן

836..... הגאון רבי אברהם יפה'ן מנובהרדוק זצ"ל

ט"ו ניסן

837..... ה"קיקיון דינגה" זי"ע

ט"ז ניסן

839..... הגאון רבי שמחה זיסל ברודא זצ"ל
 841..... המשגיח הגאון הרב שלמה וולבה זצ"ל

י"ז ניסן

844..... הרה"ק רבי משה מרדכי מקאפיטשניץ זי"ע
 846..... הרה"צ רבי דוד אריה בריזל זצ"ל

י"ט ניסן

848..... הסמ"ע זי"ע
 850..... הגאון רבי מנחם זעמבא הי"ד

י"ט ניסן

852..... הגה"צ רבי שמואל אלכסנדר אונסדורפר זצ"ל

כ' ניסן

853..... רב האי גאון זי"ע
 856..... הגאון רבי אלעזר פלעקלס זי"ע

כ"א ניסן

857..... הגה"צ משאפראן זצ"ל
 859..... הגאון הרב יששכר בעריש אַייִכְנֶשְׁטֵיין מזידיטשוב זצ"ל

הגה"צ רבי אפרים פישל הרשקוביץ זצ"ל גאב"ד האליין ... 970

ד' סיון

הגאון רבי שמחה בונם איגר זצ"ל 979

ה' סיון

הרה"ק רבי גרשון אשכנזי מקאלימיא זי"ע

בעל "עבודת הגרשוני" 980

הרה"צ רבי ישעיהו שפירא זצ"ל 984

הגה"צ רבי יצחק מאיר זינגר הי"ד אבד"ק אלכסנדר 984

הרה"ק ר' חיים יעקב מקאמארנא זי"ע 987

הרה"ק רבי אליהו מזידיטשוב זי"ע 988

ו' סיון

הגה"צ רבי חיים אברהם דובער הכהן לעווין זצ"ל "המלאך" .. 990

ז' סיון

הגה"צ שמואל עהרנפעלד גאב"ד מטרוסדורף זצ"ל 991

הרה"ק רבי אהרן צבי מביאלא זי"ע 993

ח' סיון

הגאון רבי יששכר דב גולדשטיין זצ"ל 995

הגאון רבי זלמן רוטברג זצ"ל 996

הרב משה בלוי זצ"ל 997

ט' סיון

הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע 999

הגאון רבי אברהם צבי פרלמוטר מווארשא זצ"ל 1000

הגאון רבי ישראל משקלוב זי"ע 1000

הגאון רבי משה רבקה זי"ע בעל "באר הגולה" 1002

י' סיון

הגאון רבי וואלף מבאסקוויץ זי"ע בעל "סדר משנה" 1004

י"א סיון

הגה"צ רבי יוסף אלימלך כהנא מאונגוואר הי"ד 1007

המהר"ם בריסק הי"ד 1009

י"ב סיון

הרה"ק רבי ישראל מפילוב זי"ע 1012

י"ג סיון

הגה"צ רבי יעקב מאיר בידרמן זצ"ל 1013

י"ד סיון

כ"ק מרן אדמו"ר מבוסטון - ניו-יורק זצוק"ל 1015

ט"ו סיון

הגה"ח רבי אפרים פישל רבינוביץ זצ"ל ראש ישיבת

"תפארת ישראל" רוז'ין 1016

י' אייר

הגאון רבי יצחק פלקסר זצ"ל 928

י"ד אייר

התנא האלוקי רבי מאיר בעל הנס 929

ט"ו אייר

כ"ק מרן אדמו"ר מגוואדז'יץ סדיגורה זי"ע 934

י"ז אייר

רבינו הגאון הקדוש רבי איתמר ה"משמרת איתמר" זי"ע 934

הגאון רבי אריה מרדכי רבינוביץ זצ"ל 937

י"ח אייר

הגה"צ רבי ישראל אברהם פורטיגל זי"ע 939

י"ט אייר

הרה"ק ר' משה מקאלוב ה"עת רצון" מקאלוב זי"ע 941

כ' אייר

הגאון רבי יצחק אייזיק הלוי זצ"ל בעל "דורות הראשונים" 943

כ"א אייר

הגאון רבי עקיבא הכהן שטראססער זצ"ל אבד"ק טאקאי 945

הצדיק הרב יוסף פלבי זצ"ל 945

כ"ג אייר

הגאון רבי משה פנחס טרונוק זצ"ל אב"ד קוטנא 950

כ"ה אייר

הרה"ק רבי יהושע אשר מפוריטוב זי"ע 951

הגאון רבי שאול הלוי מהאג זי"ע בעל "בנין שאול" 952

הרה"ק רבי יקותיאל יהודה (השני) מסיגעט הי"ד 953

כ"ו אייר

הרה"ח הרב יצחק אייזיק הלוי אפשטיין מהומיל 954

כ"ז אייר

הגה"צ רבי יחזקאל שרגא ויינברגר הי"ד אבד"ק פאיע 956

הגה"צ רבי נפתלי צבי ווייס הי"ד אבד"ק בילקא 959

כ"ח אייר

הרה"ק רבי יעקב אריה מטריסק זי"ע 962

הגה"צ רבי שמחה בונם עהרנפלד זצוק"ל גאב"ד מטרוסדורף 964

כ"ט אייר

הרה"ק רבי אלתר מנחם מענדל מבורשא הי"ד 965

הגה"ח רבי שמחה בונים לייזרון זצ"ל 967

ב' סיון

הרה"ק רבי חיים יצחק אייזיק מסלאטפינא הי"ד 969

ג' תמוז

1060 הרה"ק רבי אריה לייביש מטארנא זי"ע.....
 1061 הרה"ק רבי יצחק מרדכי מגוואדו"ץ זי"ע.....
 1061 הגאון הגדול רבי מרדכי לייב רובין זצ"ל ראב"ד ירושלים....

ד' תמוז

1063 הגה"צ רבי יהושע דייטש מקטמון זצ"ל.....
 1065 הגה"ק רבי יעקב ריינמן מנאראל זי"ע.....

ה' תמוז

1066 הרה"ק רבי עזריאל מאיר מלובלין זי"ע.....
 1067 הגה"צ רבי אברהם צבי בעק ממעלבוך זצ"ל.....

ו' תמוז

1069 הגאון רבי אהרן לוין מרישא הי"ד.....

ז' תמוז

1072 הגאון רבי גדליה שארר זצ"ל.....
 1074 הרה"צ רבי יחיאל חיים לאבין ממאקאווא זי"ע.....
 1074 הגאון רבי שאול מאמשטרדם זי"ע בעל "בנין אריאל" ....
 1075 כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי שמחה בונם אלטר ה"לב שמחה" מגור זי"ע.....
 1078 הרה"צ רבי יחיאל חיים לאבין ממאקאווא זי"ע.....

ח' תמוז

1078 הרה"ק רבי מרדכי מקוזמיר זי"ע.....
 1079 הרה"ק רבי שלמה מסאווראן זי"ע.....
 1081 הגאון רבי אליהו מאני זצ"ל רבה של חברון.....
 1085 כ"ק מרן אדמו"ר מנדבורנא-חדרה זי"ע.....
 הגה"צ רבי חיים מרדכי יעקב גוטליב ממישקאלץ זצ"ל
 1086 מח"ס "יגל יעקב".....

ט' תמוז

1087 הגאון רבי אברהם משה חברוני זצ"ל ראש ישיבת חברון.....
 1088 הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל.....
 1089 הרה"ק רבי משה רוקח במהר"א מבעלזא הי"ד.....

י' תמוז

1090 רבי יעקב ספיר זצ"ל בעל "אבן ספיר".....
 1091 הרה"ק רבי שלמה מטיטשין זי"ע מח"ס "הכנת לב לתפלה".....

י"א תמוז

1092 הגה"ק רבי יצחק חיות זי"ע בעל "אפי רברבי".....

י"ב תמוז

1093 הגאון רבי אליהו ברוך קמאי זי"ע ראש ישיבת ואבד"ק מיר.....

י"ג תמוז

1095 הגאון רבי יואל סג"ל פעלנער זצ"ל אב"ד בעלעד ואוהעל... 1095

הגאון רבי יצחק דוב קופלמאן זצ"ל ראש ישיבת לוצרן, שווייץ.... 1018

ט"ז סיון

1021 הגה"צ רבי שלום ווידער הי"ד אבד"ק נירעדהאז.....

י"ח סיון

1024 הגאון רבי אליהו מייזעס זצ"ל.....

י"ט סיון

1025 הגה"ח רבי סנדר פריינד זצ"ל.....
 1027 הגה"ח רבי בן ציון אוסטרבער זצ"ל.....

כ' סיון

הגאון רבי שרגא פייוויש שנעבאלג זצ"ל
 בעל שו"ת "שרגא המאיר"..... 1028

כ"ג סיון

1029 הגאון רבי יעקב פולאק זי"ע מלובלין.....
 הגה"צ רבי ישראל אריה זלמנוביץ זצ"ל אב"ד עכו
 ומח"ס "חיי נפש"..... 1031

כ"ה סיון

1033 הגאון רבי ראובן פיין זצ"ל ראש ישיבת תורה ודעת.....

כ"ו סיון

1034 הגאון רבי מאיר לייביש פריי משוראן הי"ד.....
 1039 הגאון רבי משה יהודה עהרנרייך ממאד הי"ד.....

כ"ז סיון

1039 הגה"צ רבי אשר אנשיל כ"ץ מסערדאהעלי הי"ד.....
 1041 הגאון רבי חיים שטיין זצ"ל ראש ישיבת טלו.....
 1042 הגה"צ רבי רפאל זילבער מפריימאן זצ"ל.....
 1044 הגה"צ רבי דוד מאיר ווייס זצ"ל בעל ה"אמרי דוד".....

כ"ט סיון

1048 הגאון רבי משה נחום ירושלימסקי זצ"ל.....

ל' סיון

1049 הגה"צ רבי גבריאל יהודה איליאוויטש משאמשאן זצ"ל.. 1049
 1050 הגה"ח רבי יצחק מתתיהו לוריא זצ"ל.....
 1053 החסיד המפורסם רבי שמואל מונקעס זי"ע.....

א' תמוז

1055 הגאון רבי יצחק זעקיל פאללאק זצ"ל.....
 1055 הגה"צ רבי מרדכי אפרים פישל סופר זצ"ל.....
 1057 הגאון רבי משה צבי פוקס זצ"ל אבד"ק גרוסוורדיין.....

ב' תמוז

1059 הרה"ק רבי אליעזר ניסן מדזיקוב-צפת זי"ע.....

הגאון רבי משה מרדכי חדש זצ"ל 1151

הגה"צ רבי שמעון מז'עליחוב הי"ד 1153

ב' אב

הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל 1156

הגאון האדיר רבי משה שטערן הגאון מדעברצין זצ"ל 1159

ג' אב

הרה"ק רבי יצחק טווערסקי מסקווירא-קעשינוב זי"ע 1161

ד' אב

הגה"צ רבי צבי מאיר הכהן רבינוביץ זצ"ל מרדומסק 1161

ה' אב

המקובל האלוקי ק"ק רבי יצחק לוריא האר"י הקדוש 1162

הגאון רבי בנימין פאלער זצ"ל ראש ישיבת "מקור חיים" ... 1183

הרה"ק רבי חיים מקראסנא זי"ע 1186

מהר"ם ברבי מפרעשבורג זי"ע 1187

ז' אב

הרה"ק רבי אלעזר מאושפיצין זי"ע 1188

הרה"ק רבי ישכר בער מזלאטשוב זי"ע 1190

הגאון רבי שלמה זלמן ברויאר זצ"ל 1191

הגאון רבי שמחה בונם עהרנפלד זצ"ל בעל "מענה שמחה" 1192

י' אב

הרה"ק רבי יעקב ישראל מהארנסטייפל-מילוואקי זי"ע ... 1194

הגאון רבי יצחק חיים הכהן רפפורט זצ"ל 1196

הגה"צ רבי שלום יאלעס מסאמבור זי"ע 1197

י"א אב

הגאון רבי אברהם משה באב"ד זצ"ל אב"ד גורא - הומורא 1199

הרה"ח רבי הלל הלוי מפאריטש 1199

י"ב אב

הגה"צ רבי יחיאל פישל הכהן לעווין זי"ע 1202

י"ג אב

השר רבי משה מונטיפיורי ז"ל 1205

הגאון רבי יוסף אליהו הענקין זצ"ל 1207

י"ד אב

הגאון רבי יוסף נפתלי שטרן זצ"ל 1209

ט"ו אב

הגאון רבי בן ציון ידלר זצ"ל 1210

כ"ק מרן אדמו"ר רבי ברוך מאגאליץ-ב"ב זי"ע 1211

הרב מאיר נתן הברשטאם זצ"ל 1213

י"ד תמוז

הגה"ק רבי יוסף מטראני זי"ע - המהרי"ט 1096

י"ז תמוז

הגה"צ רבי יצחק צבי ברנפלד זצ"ל

אבדק"ק חוג חתם סופר 1098

הגה"צ רבי אברהם צבי אונגר הי"ד 1101

י"ח תמוז

כ"ק מרן אדמו"ר מנאראל זי"ע 1102

הרה"ק רבי משה דוד מטאלטשווא זי"ע 1107

הגאון רבי שמואל הכהן שאטין מהרשש"ך זי"ע 1109

כ' תמוז

הגאון רבי אברהם יצחק בלוך הי"ד 1110

הגאון רבי נתן נטע הנובר זי"ע 1112

כ"א תמוז

הגאון רבי אליהו שטרנבוך זצ"ל ראב"ד אנטוורפן 1112

כ"ק מרן אדמו"ר מפאלטישאן זצוק"ל 1114

כ"ב תמוז

הרה"ק רבי דוד מקאצק זי"ע 1115

הרה"ק רבי ישעיה מפשיסחא זי"ע 1117

הגה"צ רבי נחמיה אלטר הי"ד 1121

כ"ג תמוז

המקובל האלוקי ק"ק רבינו משה קורדובירו הרמ"ק זי"ע ... 1123

הרה"ק רבי יעקב יוסף (השני) מאוסטראה זי"ע 1134

כ"ד תמוז

הגאון רבי יעקב יוסף זצ"ל רב הכולל דניו-יארק 1136

הרה"ק רבי פנחס שלום מקאסאן זי"ע 1137

כ"ו תמוז

כ"ק מרן אדמו"ר מקירלהאזא זי"ע 1138

הרה"ק רבי סיני מז'מיגראד זי"ע 1139

כ"ז תמוז

הגה"ק רבי יצחק חריף מסמבור זי"ע 1140

הגאון רבי נתן שפיגלגלס זי"ע בעל "מאורות נתן" 1142

כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז-זוועהיל זי"ע 1142

הגה"צ רבי שמואל אהרן מקארטשין זי"ע 1143

כ"ח תמוז

הרה"ק רבי ישעיה משולם זוסיא מטשערנאביל זי"ע 1145

הגאון רבי שלמה גנצפריד זצ"ל 1146

הגה"צ רבי נחמן כהנא מספינקא זי"ע

בעל "אורחות חיים" 1147

האדמו"ר הרב אברהם לאנגר מקניהיניטש זצ"ל 1148

א' אלול

הרה"ק רבי שלום דוד מזאבנא זי"ע בעל "יד שלום" 1259
 הגאון רבי שמואל אבוהב זצ"ל מח"ס "דבר שמואל" 1260

ב' אלול

הרה"ק מבאיאן-למבערג הי"ד 1262
 רבי יצחק בר ששת הריב"ש זי"ע 1263
 הרה"ק רבי ישראל אלעזר מקו'ניץ זי"ע 1264

ג' אלול

הגה"צ רבי נפתלי טייטלבוים מנירבאטור זי"ע 1267
 הרה"ק רבי יצחק ישעיה מטשחוב הי"ד 1270
 רבי שרגא פייבל מנדלוביץ זצ"ל 1271
 הרה"ק רבי משולם זושא מזי'נקוב זי"ע 1272
 הרה"ק רבי משה מבאיאן-קראקא הי"ד 1274
 הגה"ח רבי זלמן בריזל זצ"ל 1275

ד' אלול

הרה"ק רבי יוסף מאיר פאלאק מבערגסאז הי"ד 1277
 הגאון רבי יצחק ידידיה פרנקל זצ"ל 1278
 הגה"צ רבי ירחמיאל ישראל סעקולא מסאדאוונא זי"ע ... 1280

ה' אלול

הגה"ח רבי יואל שרייבר זצ"ל 1282

ו' אלול

הגאון רבי אברהם דוד הרוויץ זצ"ל אבד"ק שטראסבורג 1284
 הגה"ק רבי שמשון חיים זי"ע בעל "זרע שמשון" 1286
 המהר"ם מיניץ זי"ע 1293

ז' אלול

הגאון רבי בנימין זאב הלוי פראג זצ"ל
 חבר ביד"צ אגו"י ירושלים 1294
 הגאון רבי אריה ליב לופיאן זצ"ל ראש ישיבת גייטסהעד 1295
 הגאון רבי ראובן מרגליות זצ"ל 1296

ח' אלול

הרה"ק רבי אברהם שמשון הכהן מראשקוב זי"ע 1298
 הגה"ח רבי שלמה זילברשטיין זצ"ל רב דחסידי גור בני ברק ... 1299

ט' אלול

הגאון רבי יונתן שטייף זצ"ל 1300
 הרה"ק רבי יצחק מהוסיאטין זי"ע 1300
 כ"ק מרן אדמו"ר רבי נחום מרדכי פרלוב מנובומינסק זי"ע ... 1301
 הרה"ק ר' אהרן מנחם מענדל מראדזימין זי"ע 1303

י' אלול

הרה"ק רבי יהודה אריה מנובומינסק זי"ע 1304

ט"ז אב

הגה"ח רבי יצחק מאיר לוין זצ"ל 1215

י"ז אב

רבי שלמה חיים מקוידנוב זי"ע 1216

י"ח אב

הרה"ק רבי צבי אריה מזולטיפולי-טשורטקוב זי"ע 1218
 הרה"ק רבי שלמה חנוך מראדומסק הי"ד 1219

י"ט אב

הרה"ק רבי אבי עזרא זעליג ממאגליניצא זי"ע 1222
 הרה"ק רבי אהרן מנחם מנדל מאלעסק זי"ע 1222
 הרה"ג רבי אשר שטרנבוך זצ"ל 1224
 הרה"צ רבי יצחק מאיר העשיל ממז'בוז'-חיפה זצ"ל 1225

כ' אב

הגה"ק רבי יעקב דוד בידרמן זי"ע אב"ד ווישיגראד 1225
 כ"ק אדמו"ר רבי ירוחם ליינער מראדזין זי"ע 1228

כ"א אב

הרה"ק רבי דוד מזאבלטוב זי"ע 1229
 כ"ק מרן אדמו"ר ישראל משה העטרת ישראל"
 מסדיגורה זי"ע 1231
 הגה"צ רבי משה דוב וולנר ז"ל אב"ד אשקלון 1238

כ"ב אב

רבינו הגדול מרדכי ברבי הלל אשכנזי ה"מרדכי" 1239

כ"ד אב

הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זי"ע 1243

כ"ה אב

הרה"ק רבי יוסף דוד לנדא מאליק זי"ע 1244

כ"ז אב

כ"ק מרן אדמו"ר מסוכטשוב-רדומסק זי"ע 1245
 הרה"ק רבי נחום דובער מסאדיגורא זי"ע 1249

כ"ח אב

הגאון רבי יעקב שור זצ"ל אבד"ק קיטוב 1250

כ"ט אב

הרה"ק רבי אברהם דב מראחמיסטריווקא זי"ע 1251
 הרה"ק רבי יוסף מאיר ממחטנובא זי"ע 1252
 הרה"ק רבי ישראל שלום ממעז'בוז זי"ע 1254
 הגה"צ רבי מנחם מנדל אלטר מפביאניץ הי"ד 1255

ל' אב

הרה"ק רבי ישראל מבאיאן-לייפציג זי"ע 1257

1344 ..... המהרי"ל זי"ע

כ"ג אלול

1345 כ"ק מרן אדמו"ר רבי יעקב יצחק מלעלוב - ירושלים זי"ע ...

1346 הרה"ק רבי ישראל מפיקוב זי"ע בעל "תולדות יצחק בן לוי" .....

1347 הגאון רבי ישראל יצחק פיקארסקי זצ"ל .....

1348 הגה"צ רבי משה בצלאל אלתר הי"ד .....

1349 ה"מנחת חינוך" זי"ע .....

כ"ד אלול

1351 הגאון רבי משה ליב שחור זצ"ל .....

1351 הגאון רבי חיים מילקובסקי זצ"ל .....

כ"ה אלול

1353 הגאון רבי אברהם מרדכי הרשברג זצ"ל .....

1354 הגאון רבי בנימין יהושע זילבר זצ"ל .....

1355 הרה"ק ק"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע .....

כ"ו אלול

1358 הרה"ק רבי אהרן מקוידנוב זי"ע .....

1359 כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ח מסוכטשוב זי"ע .....

כ"ח אלול

1362 הגאון רבי חיים ליב אויערבאך זצ"ל .....

צדיקים שלא ידוע יום ההילולא שלהם

1369 שרה אמנו .....

1370 רבקה אמנו .....

1370 לאה אמנו .....

1371 רחל אמנו .....

1372 דבורה הנביאה .....

1372 יוכבד .....

1373 חנה .....

1373 שר חת אשר .....

1374 בתיה בת פרעה .....

1374 אסתר המלכה .....

1376 אליהו הנביא .....

1386 אלישע הנביא .....

1392 ירמיהו הנביא .....

1399 אלישבע אשת אהרן הכהן הגדול .....

1400 יונתב בן רכב .....

1408 אוריה החיתי .....

1419 התנא האלוקי הלל הזקן והתנא האלוקי שמאי הזקן .....

1425 רב אדא בר אהבה .....

1494 המקובל האלוקי רבי שמואל ויטאל .....

י"א אלול

1305 הגאון רבי אהרן יהודה וילנער זצ"ל .....

1307 הגה"ח רבי שמואל לויטין זצ"ל מראשי משפיעי חב"ד ....

י"ב אלול

1309 הגאון רבי יהושע צבי מיכל שפירא זי"ע .....

1310 הגאון רבי צבי יחזקאל מיכלזון הי"ד .....

י"ג אלול

1311 הרה"ק רבי אורי יהושע אשר אלחנן מפוריסוב הי"ד .....

1316 הגאון רבי יעקב גזונדהייט זצ"ל רבה של ווארשא .....

י"ד אלול

1317 הגה"ק רבי ברוך מרדכי איטינגא מברוסק זי"ע .....

ט"ו אלול

1321 ה"צור יעקב" מפרובינצא זצ"ל .....

1323 הגאון רבי חנוך העניך אייגש הי"ד בעל ה"מרחשת" .....

1324 הגה"ק רבי עקיבא איגר הראשון זי"ע .....

ט"ז אלול

1325 הגה"צ רבי פנחס חיים הלוי הורביץ זי"ע בעל "פתחא זוטא" ...

י"ז אלול

1327 הגאון רבי יעקב קאפל רייך זצ"ל .....

י"ח אלול

1328 הגה"צ רבי חיים זאב פינקל זצ"ל משיגש ישיבת מיר .....

י"ט אלול

1330 ה"אגודת אוזב" מביאלא זי"ע .....

1331 הגאון רבי חיים בנבנישתי זי"ע בעל "כנסת הגדולה" .....

1332 רבינו יעקב מאורלייניש הי"ד תלמיד ר"ת .....

1332 הגה"ח ר' יקותיאל אריה קמהלר זצ"ל .....

1334 הגאון רבי משה צבי אריה ביק זצ"ל .....

כ' אלול

1335 הגאון החסיד הרב אברהם וויינבערג ה"ראשית ביכורים" הי"ד .....

1337 כ"ק מרן אדמו"ר מפתח-תקוה זי"ע .....

כ"א אלול

1338 הגאון רבי אברהם יעקב זלזניק זצ"ל ראש ישיבת "עץ חיים" .....

1342 הגה"ח רבי בן ציון אפטער זצ"ל .....

כ"ב אלול

1343 כ"ק מרן אדמו"ר ממזלין זי"ע .....

פתח דבר

מאמר מכ"ק ק"ק איש אלוקים קדוש רבנו דובער אדמו"ר האמצעי בספר דברים מאמר אסתר

ונמצא מובן מכ"ז גם עתה בזמן הגלות דכנ"י שנק' [סוכת דוד הנופלת והוא] בחי' אסתר שמסתתרת בהתלבשות בלבוש שק דק"נ הרי העזר להקים אותה מנפילתה בא לה מבחי' פנימי' הנעלם דרו"ש שזהו בחי' פנימי' התו' עליונה דאצי' שלמעלה ממקור כל האצי' (שהוא בבחי' פנימי' ג"ר דעתיק ששם הוא מאיר מפנימי' ועצמו' א"ס ממש כמ"ש ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא כנ"ל) (ובזה יובן ג"כ הטעם מה שמצינו שנמצא נשמות גבוהות ביותר למטה בזמן הגלות יותר מזמן בהמ"ק כמו נשמת רשב"י שהי' ניצוץ משה ומשיח והי' אחר החורבן דוקא שלא הי' נשמה גבוה בזמן הבית וגם לא בנביאים, דגם שלא הי' נביא והנבואה היא גילוי אלקות ממש למטה ובזמן הבית הי' גילוי אלקו' בדבר ה' בפי הנביא ממש, [ו]לאחר חורבן נפסקה הנבואה אבל בבחי' השגת הנסתרות העליוני' בהתלבשות הפרצופים עליונים עד רום המעלות ובהשג' הפנימית וסודות התו' הי' בזה נשמת רשב"י במעלה ומדריגה עליונה ביותר שלא הי' כמוהו בימי בית ראשון ושני כמבואר באד"ר, משום דבבחי' חכ' דחכם עדיף מנביא בהשגת אלקות יכול להיות שהנביא [י]ם לא הגיעו לזה כו', והטעם הוא לפי שבזמן הגלות נפלה כנ"י בירידת המדריגה מאד ונק' סוכת דוד הנופלת שנופלת למטה מטה בלי שיעור כו', ע"כ צריך דייקא לה העזר ממקום גבוה מאד נעלה שהוא אור נשמו' גבוהות כ"כ שלא הי' כמוהו בזמן בהמ"ק, ש[י] הי' ביכולתו להקימה מנפילתה שזה הכח להעמידה ולעכבה מנפילתה שלא תפול עוד בעת תוקף נפילתה למטה מטה זהו כח גדול וגבורה יתירה וכנ"ל בענין כי יפול לא יוטל כו', ולכך נמצאו למטה בכנ"י נשמות גבוהו' מאד לאחר החורבן דווקא יותר מזמן בהמ"ק ראשון ושני שהי' בבחינת הקירוב ולא בבחי' הנפילה כו' (שנשמות אלה מעמידות הנפילה שלא תפול יותר, כמו נשמת חנוך שירד למטה להעלות ולתקן דור [ו] שהי' בתכלית הנפילה, ולולי חנוך הי' ירידת המדריגות בתכלית עד שהי' שליטת החיצונים גברה ביותר וכך הי' טעם ירידת נשמת משה להעלות ס"ר נש"י מנש"ט דמצרים להביאם לקבלת התורה פב"פ לתקן העולם. וכך בזמן כל גלות וגלות יורד אור נשמה גבוה ביותר שיוכל להיות ממנה עזר להעלות לנש"י ברוחני' ובגשמי' ויש שבאי' בגילוי אור לעזר ויש [ש] הן בבחי' פנימי' המל' ונמצאת למטה בהעלם תחילה דכתיב ויהי אומן את הדסה כו' כהדס שהיא שושנה שהיא בין החוחים כו' ויצאה לגילוי לעזר לישראל וזהו מפני שהי' בזמן הגלות דוקא מטעם הנ"ל וד"ל) (ובפרט באורך הגלות האחרון שהנפילה למטה מטה שאין למטה הימנו ודאי בא [ו] עוזרי' ממקום גבוה [יותר] ויותר שיהי' בהן כח להקימה מטעם הנ"ל רק שהן בהעלם יותר כנ"ל שהעוזר בא בהתלבשות בהעלם דלבוש הנעזר וכו' שהוא בא ממקום עליון יותר כוחו גדול בהעלם דמקיף העליון ביותר וד"ל).

כ"ק מרן אדמו"ר ק"ק הרבי מליובאוויטש מנחם מנדל בן רבי לוי יצחק שניאורסון נשיא דורנו

"מצווה עלינו לספר – וכל המרבה לספר": לרגל יום הבהיר י"א בניסן ה'תשפ"ד, יום ההולדת המאה עשרים ושתיים של הרבי, אנו שמחים להגיש לציבור אנ"ש והתמימים שבעים סיפורים חדשים ולא מוכרים על כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו.

שבעים סיפורים אלו נאספו על ידי הרב זושא וולף מכפר חב"ד, במסגרת פרוייקט "פניני רבי", המתפרסם ב"תשורות" שראו אור בקשר לשמחות במשפחתו, ועד עתה התפרסמו במסגרת זו כארבע מאות "פניני רבי".

חמישים מתוך הסיפורים המוגשים כאן פורסמו על ידו לאחרונה ב"תשורה" "יהי שלום בחילך" שראתה אור בחודש אלול האחרון, לרגל שמחת חתונת בנו הרה"ח ר' מרדכי; עשרים סיפורים נוספים פורסמו ב"תשורה" "אבקשה טוב לך" שראתה אור בשלהי חודש תשרי, לרגל שמחת בר המצווה של בנו הת' שמואל שי'.

"פנינים" אלו הם סיפורים ועובדות, הנהגות ואמרות קצרות. הצד השווה שבכולם, אשר כל עניינים אלו, גדולים כ'קטנים', הם נצחיים, ויש בהם בוודאי כדי לעורר ולהחיות את רגש ההתקשרות אל הרבי.

הכיבוד החשוב בחתונה. הגה"ח הרב ירחמיאל בלומנפלד ז"ל, כיהן כרבה החב"די של ריו די ז'ניירו שבבראזיל כחמש עשרה שנה, משנת תשכ"ה ועד לפטירתו בשנת תשמ"מ. לאחר פטירתו בגיל צעיר, עסקני חב"ד בבראזיל פעלו רבות, בהוראת ובעידוד הרבי, שבנו הרב יעקב ישראל בלומנפלד, ימלא את מקום אביו ברבנות ריו. אולם שתדלנות זו לא צלחה. ["אדמו"רי חב"ד ויהדות בראזיל"].

באותה תקופה השתתף הרב יעקב ישראל בלומנפלד בחופה שנערכה בריו לזוג ממקורבי חב"ד. לאחר מכן שוחח עמו יו"ד המזכירות הרב חזקוני והתעניין האם הוא כובד בחתונה זו בסידור קידושין. הרב בלומנפלד השיב שהוא התכבד להקריא בחופה את מכתב הברכה שהרבי שלח לזוג, ומבחינתו, לקרוא את מכתב הרבי זהו הכיבוד החשוב ביותר... מספר הרב בלומנפלד, שלאחר מכן נודע לו שהרבי האזין לשיחה בינו ובין הרב חזקוני, והרבי הביע שביעות רצון לשמע תגובתו... (הרב שניאור זלמן הבלין)

הימים הוורודים והאפורים. אחד מנכבדי אנ"ש בארץ הקודש, נפגש בשעתו עם צעירה ממשפחה מיוחסת מבורו-פארק, והדברים היו נראים מתאימים. הוא כתב לרבי על שההצעה נושאת חן בעיניו, וכי הם מתקרבים לקראת סגירת השידוך. אולם הרבי כתב לו (התוכן), אשר מה שנראה טוב בימים הוורודים, לא בהכרח נראה טוב בימים האפורים... ואכן שידוך זה לא יצא אל הפועל. (הרב חיים פרוס)

שחור על גבי לבן. מרת חנה ארנולד ז"ל זכתה לשמש במשך כארבעים וחמש שנה בשליחות הרבי בלוס אנג'לס שבקליפורניה, יחד עם בעלה הרב יצחק ז"ל, עד לפטירתה בר"ח אייר תשפ"א. היא נולדה בישראל, בצעירותה התקרבה לחב"ד, ובשנות הכ"ף היא השתדכה עם בעלה הרב יצחק. אולם באותו זמן ההחלטה על חבישת פאה לאחר החתונה הייתה קשה לה. היא טענה בפני חתנה כי רבות מחברותיה אינן חובשות פאה, והיא אינה רוצה להיות שונה מהן, וכו'.

הם החליטו אפוא לכתוב על כך לרבי, ולקבל את הדרכתו הק'. גב' ארנולד כתבה לרבי את ההסתייגויות שלה מחבישת פאה, ועל כך שאינה רוצה להיות שונה מחברותיה. הרבי השיב להם באגרת קודש על החשיבות הגדולה בחבישת פאה, ובאשר לחברותיה, הרבי כתב לה שעליה ללמוד מחברותיה האמריקאיות שעומדות על מה שהן מאמינות, ואדרבה, נדרש ממנה שתהיה לה השפעה על החברות שלא חובשות פאה, שעליהן לנהוג כך. הרבי הוסיף במכתבו, שהוא מברך אותה שבשכר זה שהיא תחבוש פאה, הם יזכו לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות. מכתבו של הרבי פעל עליה, היא נישאה לרב יצחק והחלה לחבוש פאה.

חלפו כמה שנים מחתונתם, והם טרם נפקדו בזחוק. הם כתבו לרבי, והרבי ברכם שיזכו לילדים. אולם הזמן חלף והם לא נפקדו, והיו כותבים על כך לרבי מעת לעת. באותה תקופה היא החלה לשאול את הרבי אודות טיפולי פוריות שונים, והרבי המליץ לה לקחת טיפולים אלו. אירע גם שכאשר לרבי נודע על טיפול רפואי חדש, הרבי העביר לידיעתה טיפול זה שתנסה זאת. אולם הזמן חלף, והם טרם זכו להיפקד בזרעא חייא וקיימא. בשלב מסויים נודע להם על טיפול חדשני לבעייתם, שהוא כחרב פיפיות. מחד הוא יכול לסייע בפתרון הבעיה, אך מאידך הוא גם יכול להעמיד אותה בסכנה גדולה. היא שאלה על כך את הרבי, והרבי המליץ לה לעשות את הטיפול.

היא עשתה את הטיפול, אולם הטיפול לא צלח. לא רק שהטיפול לא פתר את הבעיה הנדרשת, אלא שהיא הגיעה בעקבותיו לכדי סכנת נפשות. כשהיא סיימה עם טיפול זה, הם שהו אז בניו-יורק, והיא הייתה שבורה מאוד. היא כתבה אפוא לרבי מכתב כאוב ביותר, בו גוללה את כל אשר עבר עליהם בשנים האחרונות, ואשר היא עשתה הכל כפי הוראת הרבי, וללא הועיל, ועד שעשתה את הטיפול האחרון שהיא סיכנה בו את חייה. בעקבות כל זאת מסקנת דבריה היה שהיא מרימה ידיים ומבקשת להפסיק עם כל הטיפולים.

היא מסרה את המכתב למזכירות, ופנתה ללכת לביתה. כשהייתה על סף הדלת בביתה, צלצל הטלפון. משענתה, נכחה לראות כי יו"ר המזכירות הרב חזקוני היה מעבר לקו, והוא ביקש ממנה שתחזור מיד ל-770. היא הבינה אפוא שהרבי כבר קרא את מכתבה וכי ככל הנראה היא אמורה להיכנס תיכף אל חדרו הק'. בהחלטה של רגע, לפני שיצאה שוב את הבית, היא לקחה עמה את אגרת הברכה שהרבי כתב לה שנים קודם לכן, שתזכה לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, בשכר שתחבוש פאה.

היא הגיעה שוב ל"בית חיינו", ותיכף המזכיר הרב חזקוני שהמתין לה, אמר לה שהיא נכנסת אל הרבי. כשנכנסה אל הקודש, הרבי אמר לה שלא תתפעל מכל מה שאירע עד עתה, ושיהיו בעזרת ה' בשורות טובות. גב' ארנולד חזרה שוב בפני הרבי על כל אכזבותיה וקשייה עד כה, והרבי חזר ואמר לה שלא תאבד את האמונה והבטחון. בשלב מסויים היא הוציאה את האגרת שקיבלה מהרבי, הציגה אותו בפני הרבי ואמרה: רבי, ראה נא מה שכתוב במכתב זה. כתוב כאן שחור על גבי לבן, שבאם אחבוש פאה אוכה לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצוות. עשיתי כמצוות הרבי, קיבלתי על עצמי לחבוש פאה, ועד עתה לא נפקדתי. היכן היא ברכת הרבי שהובטחה לי שחור על גבי לבן?

הרבי קיבל את דבריה, והבטיח לה בפה קודשו שתזכה לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות. זכו בני הזוג ארנולד ז"ל והם נפקדו לאחר מכן בזרעא חייא וקיימא, ובמהלך השנים נולדו להם שמונה בנים ובנות, מהם זכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות. (הרה"ח ר' יהודה וועג)

הרואה את הנולד. הגאון רבי יוסף דוב סולובייצ'יק זצ"ל, למד לימודים גבוהים באוניברסיטה בברלין, בתקופה בה הרבי למד שם, והיה בהיכרות ובידידות עם הרבי, כמסופר בדברי אותם הימים. בעת לימודו בברלין הוא הכיר צעירה שהתגיירה באותה עת, והתלבט בדעתו האם מתאים שהקשר עמה יתקדם לקראת נישואין. בהיותו בידידות עם הרבי, הוא בא להתייעץ עם הרבי בעניין ושאל לחוות דעתו. אולם הרבי המליץ לו להימנע מכך, והרבי אמר לו שהוא עתיד להיות גדול בישראל, ואין כדאי עבורו לבוא בקשר זה. (הרב יוסף דערען)

כך מכניסים את הקב"ה לחיינו. צעיר וצעירה תושבי יישובי התענכים בצפון, ממשפחות שאינם שומרי תומ"צ, היו בהיכרות זה עם זה, והחליטו לבוא בברית הנישואין. הם עמדו בהיכרות עם השליח לתענך הרה"ח ר' יצחק ידגר ז"ל, והוא שכנע אותם שאי אפשר להתחתן ללא שכותבים לרבי ומקבלים את ברכתו הק' לחתונה. הם נענו לדבריו וכתבו לרבי, באמצעות השליח לעפולה הרה"ח ר' חיים שלום סגל. במענה הקודש הרבי הורה להם שהדרך לייסד בית נאמן בישראל הוא על ידי הקפדה על שמירת השבת, שמירת הכשרות, והשמירה על טהרת המשפחה.

הללו קיבלו תחילה את דברי הרבי בפליאה גדולה, שכן כאמור הם לא נימנו על שומרי המצוות. אולם בהשפעת השלוחים הם החליטו לנסות לקבל על עצמם מצוות אלו, חרף ההקרבה הגדולה מצידם שבוזה, כדי לקבל את ברכת הרבי. כך לדוגמה, ביחס לשמירת השבת, הצעיר החליט שאת המשאית עליה נהג וממנה התפרנס, הוא יחנה לפני השבת מחוץ למושב, כדי להרחיק ממנו את ניסיון הנהיגה ברכב בשבת; לפני השבת הוא רכש עיתוני קריאה וחבילות פיצוחים, כדי שיוכל להעביר את השבת בביתו בעיסוקים כלשהם ולא יצטרך לחלל שבת... וכך בנוגע להחלטות האחרות. ואכן, הם זכו לקבל את ברכת הרבי לקראת חתונתם, ובמשך הזמן הם הלכו והתחזקו בשמירת המצוות.

[את הדברים הללו סיפר הרב סגל בשבע ברכות של נכדו השליח לבוריען שבמדינת וושינגטון הרה"ח ר' משה וולף עב"ג למשפחת שפאלטר, בשבת ה"שבע ברכות" בווסטון שבפלורידה, בשלהי חודש אלול תשע"ז. הסבא מצד משפחת שפאלטר, המשפיע הרב שניאור זלמן גופין, ביאר בד"א את משמעות הוראת הרבי בדרישה מהצעיר והצעירה לשמור על מצוות אלו לקראת חתונתם – שכן באמצעותם "מכניסים את הקב"ה לבית". מצוות אלו אינן עניינם רק עשייה בפועל, כתפילין, מזוזה וכדומה, שאותם ניתן לשמור באופן של הדרגתיות – אלא עניינם הימנעות ממה שלא לעשות, לא לחלל שבת, לא לאכול מה שאסור, לא להתנהג באופן של היפך טהרה, ואלו דברים שאין בהם הדרגתיות. שמירת השבת אמורה להיות מוחלטת, ולהימנע מכל מצב של חילולה; אכילת כשרות אמורה להיות מוחלטת, ולהימנע מכל דבר שאינו כשר, וכן הלאה – וכך מכניסים את הקדושה לבית היהודי]. (שמעתי מאחי הרב אלי בשבת שבע ברכות לבתנו אלקי תחי')

כזה ראה וקדש. אחד מתלמידי התמימים אשר השתדך בשנות היו"ד עב"ג, קיבל את הסכמת הרבי אשר יסדר קידושין בחתונתם. בתקופה שבין השידוך לחתונה, הלכו החתן והכלה בקראון הייטס באופן שאינו מתאים לתמים, והנה הרבי פוגש בהם בדרכו לביתו. כשהרבי ראה את דרך הליכתם, הוא ניגש אליהם ואמר לבחור, שבאם אין הם מקבלים כעת על עצמם שלא להתנהג יותר באופן זה, אזי הוא לא יסדר קידושין בחתונתם. מובן, שבו במקום הם קיבלו זאת על עצמם, ואכן לפועל הרבי סידר את הקידושין בחתונתם. (הרב יוסף יצחק שי' הבלין)

ה"עניינים העיקריים" בחיים. פעם בשנות ה-70, הגיע הרה"ח ר' שמעיה קרינסקי, אביו של מזכיר הרבי הרב חיים יהודה קרינסקי, מעיר מגוריו בוסטון ל-770. הוא היה מחשובי חסידי חב"ד, רב בית כנסת ושימש גם כשוחט ובדוק בעירו. בבואו פגש בו הרבי, והרבי שאל אותו, מה נעשה עם העניינים העיקריים אצלך? הוא השיב לרבי על הנעשה בקהילה ובפעילותו ברבנות, אולם הרבי אמר לו: ה"עניינים עיקריים" הכוונה מה נעשה עם הבריאות שלך, ומה נעשה עם האשה והילדים? (הרב דוד פלדמן)

בזה היא ההתקשרות. בשנת תש"ז אירע המעשה הידוע בו ניגנו ב"דינער" שנערך מטעם ישיבת "תומכי תמימים" המרכזית ב"בית חיינו" את הניגון הידוע, ובעקבות כך הרבי הוריד את הנשיאות מן הישיבה. באותם ימים סערו הרוחות מאוד אצל תלמידי התמימים ב"בית חיינו", כאשר הם היו נבוכים בינם לבין עצמם לאן הם שייכים והאם הם מקושרים כדבעי. מחד הם תמימים חסידיים המקושרים בלב ונפש לרבי, ומאידך הם תלמידים בישיבה שהרבי הסיר ממנה את הנשיאות. באחד הימים יצא הרבי מחדרו וראה קבוצת בחורים שדנים ביניהם בסערת רגשות, והרבי הבין שהם משוחחים בנושא זה. הרבי פנה אליהם ואמר (התוכן): דאווענט און לערנט, וועט איר זיין פארבונדען מיט מיר... [=תתפללו ותלמדו, ותהיו קשורים עימי] (שמעתי מאבי-מורי שי')

עניינו של רבי. בחורף שנת תשל"ה נסע אבי-מורי הרב מנחם מענדל וולף שי' לחצרות קדשנו. בדרכו חזרה לארץ הקודש, היה עמו בטיסה יחד להבדל"ח הרה"ח ר' מאיר פרידמן ז"ל מכפר חב"ד. באותה תקופה הר' פרידמן, לצד פרנסתו מקיוסק המכולת "גיטלה" במרכז הכפר, הוא עסק בפעילות סניף צעירי אגודת חב"ד בכפר חב"ד, ולפרנסתו היה עוסק מעת לעת גם בגיוס כספים עבור ישיבת "תומכי תמימים" בכפר חב"ד. בהיותם במטוס, סיפר הר' פרידמן לאבי ממה שהיה לו ב"יחידות" בשעות ב"בית חיינו", אשר הוא שאל את הרבי על התלבטות שהייתה לו באותה עת - האם להמשיך ולעסוק בגיוס הכספים למען הישיבה, או להתמקד בפעילותו בסניף צעירי אגודת חב"ד. לדבריו, הרבי נעמד מלוא קומתו, הניח ידו הק' על לבו, ואמר לו: "מאיר, דו ווייסט דאך, מיין עניין איז 'ופרצת'... [מאיר, יודע הנך, העניין שלי הוא 'ופרצת'...] (שמעתי מאבי-מורי שי')

על קידוש השם. לאחר מלחמת יום הכיפורים, מורי-וחמי הגה"ח הרב יוסף יצחק הבלין היה בקשר עם אחד החיילים שנפצעו קשה במלחמה, לעודד את רוחו. באופן שלמעלה מדרך הטבע, אשת החייל הפצוע נפקדה בשעה טובה, והם ביקשו לקרוא לתינוק שייולד להם על שם הרבי. אולם, לחייל זה היה חבר קרוב שנהרג במלחמה, והוא התלבט האם לקרוא לבנו על שם הרבי או על שם חברו החייל. בהשפעת הרב הבלין הוא הפנה לרבי את התלבטותו. לאחר מכן הוא סיפר לרב הבלין שהרבי השיב לו, שאין זכות יותר גדולה מאשר לתת שם על שמו של מי שנהרג על קידוש השם. (הגה"ח הרב יוסף יצחק שי' הבלין)

עניינים להם ולא יראו. הרה"ח ר' יוסף יצחק שפרינגר מכפר חב"ד, למד בראשית שנות הלמ"ד בישיבת "תומכי תמימים" המרכזית בכפר חב"ד, והיה אחראי על פעילות "את"ה" - איגוד תלמידי הישיבות. במסגרת זו הוא היה יוצא עם קבוצת 'תמימים' מידי עש"ק לפעילות "מבצע תפילין" בתחנה המרכזית בתל אביב. באחד מימי שישי של קיץ תשל"ג, בעומדו בדוכן התפילין, ניגש אליו אדם שהיה לבוש אזרחית וביקש לשוחח עמו. הלה הציג את עצמו כבלש ב"מחלק המוסר" של משטרת תל-אביב, ותפקידו בין היתר לעקוב ולבלוש אחר כל הנעשה בתחנה מרכזית. הלה ציין כי בין ההולכים בתחנה יש גם מראות לא מתאימים, ויש שאינם נמנעים מלהביט, גם מאלו שהיה מצופה מהם להימנע. מנסיונו הרב הוא הבחין כי הבחורים של חב"ד הם היחידים שלא מביטים כלל במראות אלו ואינם מתבוננים.

לדבריו עובדה זו תפסה אותו מאוד, וכיוון שהוא מזהה את שפרינגר כמי שאחראי על פעילות הבחורים, הוא מבקש שיכתוב בשמו על עניין זה לרבי מליובאוויטש. הבחור שפרינגר היה כותב לרבי מידי תקופה דו"ח על פעילות את"ה, ואכן בדו"ח הבא שלו על הפעילות הוא כתב לרבי על כל העניין. כעבור כמה שבועות הגיע לשיבה מכתב מהרבי על שם את"ה, עם מענה הקודש הבא: תשואות חן על הבשורות טובות. הייתה זו הפעם היחידה בה הם קיבלו מענה על הדו"חות מ"מבצע תפילין". (שמעתי מהר' שפרינגר)

כעומד לפני המלך. יהודי מאנשי ירושלים בשם הרב פלדמן, היה מראשי בית היתומים הוותיק "דיסקין". מעת לעת הוא היה עושה נסיעות שד"רות מטעם בית היתומים לדרום אמריקה, ובהם לבראזיל. בהיותו בבראזיל הוא היה מיודד עם חסידי חב"ד שם, וסיפר להם כדלהלן: הוא היה קרוב עוד לכ"ק אדמו"ר הריי"צ, ולאחר מכן אף זכה לראות את הרבי ולהיות ב'יחידות'. לרב פלדמן נולדו במשך השנים שבע בנות, וכאשר היה ב'יחידות', שאל אותו הרבי, הרי הייתם קרובים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר, האם לא יכולתם לבקש אצלו שתזכו לבן זכר? הרב פלדמן שלא היה חסיד, השיב לרבי: ואתם, שהייתם יותר קרובים ממני אל חותנכם הרבי הריי"צ, האם לא יכולתם לפעול ישועה עבורכם? הרבי ענה לו: כל אימת שהייתו אצל השוער היה לנו אימה ופחד, ולא יכולנו לבקש עבורנו דבר... (הרב דוד ווייטמן)

חיל ורעדה יאחזון. בשנת תד"ש עסק הסבא הרה"ח הרב אפרים וולף ז"ל בהפצה בארץ הקודש של ה"קול קורא" מכ"ק אדמו"ר הריי"צ, "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה" (כמסופר בספר "המנהל" עמוד 114). במסגרת נסיעותיו ברחבי הארץ הוא הגיע גם לחיפה, שם התארח בביתו של הרב מנחם מענדל קופרשטוק ז"ל. הרב קופרשטוק היה מלפנים רב בפאסטוב ובגלובאקע, אז גם נפגש מספר פעמים עם הרבי הריי"צ, ובחתונת הרבי והרבנית בשנת תרפ"ט הוא היה אחד מעידי הכתובה.

בשנת תרצ"ה עלה הרב קופרשטוק לארץ והתיישב בחיפה, שם כבר התגורר בנו ראובן. בחיפה הוא שימש כרב בית כנסת, עד לפטירתו בשנת תש"ו. בהיות הרב וולף בבית הרב קופרשטוק, הוא פגש בבנו ראובן וזה סיפר לרב וולף, אשר שנים לפני כן הוא למד באוניברסיטה בברלין. פעם הרבי הריי"צ הגיע לברלין, והוא ביקש להיכנס אל הרבי לקבל את ברכתו. באותה עת הוא היה ללא זקן, והוא התבייש להיכנס באופן שכזה אל הרבי הריי"צ. הוא ביקש אפוא מחתנו, הלא הוא הרבי נשיא דורנו, שהיה אז עם חותנו בברלין, שייכנס יחד עמו, וכך יקל עליו, והרבי הסכים לכך.

וסיפר ראובן קופרשטוק: כאשר הגיע הזמן שהיה עליהם להיכנס אל הרבי הריי"צ, וראיתי את החיל ורעדה שאחזו בחתנו כאשר עמד להיכנס אל חותנו, למרות שבאותו יום הוא כבר ראה אותו ושהה במחיצתו – הוא ביטל את תוכניתו להיכנס אל הרבי הריי"צ... (שמעתי מאבי-מורי שי')

עד מהרה ירוץ דוורו. אחר שיצא ספר "המנהל" בקיץ תשפ"ב אודות קורות חייו ופועלו של הסבא הרה"ח הרב אפרים וולף ז"ל, סיפר לי הרה"ח ר' יוסף יצחק פיקרסקי, מהשלוחים לתל אביב, את העובדה הבאה. היה זה בשנת תשל"ג. הוא היה אז תלמיד ב"בית חיינו", ולמד ב'זאל' הקטן. באחד הבקרים נכנס ל'זאל' המזכיר הרב בנימין קליין, והיה נראה כמחפש מישהו. כשהבחין בבחור פיקרסקי, קרא לו והטיל עליו את השליחות הבאה. באותם ימים אירעה שביתה כללית בשירותי הדואר של מדינת ניו-יורק, אמר לו המזכיר, והרבי מבקש לשלוח מכתב דחוף לארץ הקודש. הרב קליין שאל אותו באם יהיה מוכן לנסוע לאלתר למדינה הסמוכה ניו ג'רזי שם שירותי הדואר היו פעילים, ולשלוח מעטפה בדואר שם. כמוכן שהוא הסכים מיד לשליחות זו. הוא לקח את המעטפה, שהייתה די עבה ולא כמעטפת אקספרס, וכיוון שהוא עמד על חשיבות העניין, הרי שהוא נסע לבית הדואר המרכזי בניו ג'רזי ושם מסר את המעטפה,

ולא בסניף דואר מקומי, כך שהמעטפה תגיע מהר יותר. מספר הרב פיקרסקי, שהייתה זו מעטפה הממוענת אל הרב אפרים וולף, בכתובת משרד הישיבה בלוד. (שמעתי ממנו בבית הכנסת "רייטישיק שול")

והייתם נקיים. אחד מעסקני חב"ד המרכזיים, אשר עמד בראש אחד מהמוסדות הכלליים, נקלע במהלך שנות המ"ם לחקירות במשטרה ובמס הכנסה, עקב אי סדרים כספיים שהיו במוסד שניהל. הסבא ז"ל הרה"ח הרב אפרים וולף, היה חבר הנהלה באותו מוסד, ואף הוא נחקר בעניין, מתוקף אחריותו כחבר הנהלה לכל אשר נעשה במוסד. בעקבות זאת נלקח ממנו על ידי הרשויות דרכונו לפרק זמן ממושך.

לקראת ימי י"ט כסלו וחנוכה תשמ"ח, ביקש הרב וולף לנסוע כמידי שנה לחצרות קדשנו, כמנהגו מאז שנות הכ"ף. הוא הגיע להסדר עם הרשויות, אשר הוא יפקיד כערבות סכום כסף גדול ובתמורה הוא יקבל את דרכונו עבור הנסיעה. הרב וולף כתב לרבי על הסדר מסתמן זה, אולם הרבי לא אישר לו לנסוע בהסדר זה, כדי שלא ייראה שכביכול הוא מסכים ומאשר את ההליך הפלילי כנגדו. לפועל, בעקבות זאת הוא לא נסע לי"ט וחנוכה בשנים תשמ"ח ותשמ"ט לחצרות קדשנו. נסיעתו הבאה לחצרות קדשנו הייתה בחודש אלול תשמ"ט, בקשר עם ח"י אלול ובקשר עם בר המצווה של אחינו היקר הרב בנימין ז"ל, לימים השליח להנובר, בי"ז באלול.

הסבא נסע אז לחצרות קדשנו יחד עם תבדל"ח הסבתא מרת פסיא תחי'. בעוברם מול פני הקודש, ביום ראשון י"ז אלול, קיבל אותם הרבי כשחיוך רחב מאוד נסוך על פניו הק', ואמר לרב וולף – בהתייחסו לתקופה הארוכה בה נעדר, עקב הוראת הקודש - "א סך יארן אז מ'האט זיך ניט געזעהן, במילא איז א שמחה גדולה ביותר" ... [=כמה שנים שלא התראינו, במילא השמחה היא גדולה ביותר] והעניק לו דולר נוסף. הרבי המשיך ופנה למרת פסיה וולף ואמר לה, "אשת חבר כחבר" ... העניק לה שלוש שטרות של דולר, ואמר שוב, "א שמחה גדולה ביותר".

הסיבה להלכות אבלות בסיום ספר היד. אביו של המשב"ק נאמן בית רבי הרה"ח ר' חיים ברוך הלברשטם, האדמו"ר מטשעקווא רבי מאיר הלברשטם זצ"ל, הגיע באחת השנים לניו-יורק, ובנו ר' חיים ברוך דאג עבורו שייכנס אל הרבי ליחידות. אלא שבאותו זמן בדיוק נפטר מי מבני משפחתו, האבא הוצרך לשבת 'שבעה', וה'יחידות' נדחתה. לאחר מכן קבע לו בנו מועד חדש להיכנס אל הרבי, וכאשר נכנס הוא סיפר לרבי את העניין שהיחידות נדחתה עקב אבלותו. הרבי אמר לו, שאצלנו בכלל מקילים בענייני אבלות, והרי לכן הרמב"ם קבע את הלכות אבלות בסוף ספר ה"יד החזקה", כדי לרמז על עניין זה. ומה שאצל האמריקאים מתחילים את הספר משמאל לימין, ואם כן יוצא שהרמב"ם פותח בהלכות אבלות – זאת נשאייר לאמריקאים... (הרה"ח ר' שמעון רבינוביץ)

יד שבורה, רבי שלם. בבוקר חג הפורים באחת השנים, הגיע המשב"ק הר' שלום בער גנזבורג לבית הרבי והרבנית, והוא נכח לראות שהרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא ע"ה אינה חשה בטוב. הוא שאל אותה לשלומה, אולם הרבנית התחמקה ואמרה שהכל בסדר עמה ואין לו מה לדאוג. אולם ר' שלום בער ראה שהרבנית אכן סובלת מכאבים. אמר אפוא ר' שלום בער לרבנית, אני דואג לשלומך ולבריאותך, ובאם אינך מספרת לי את האמת על מצבך, לא יהיה לי ברירה אלא ללכת כעת ל-770 ולספר לרבי שאת לא מרגישה טוב. משראתה הרבנית בכך, אמרה לו שבבוקר היא נפלה ולהשערתה היא שברה את ידה, אולם היא חוששת להודיע את הדבר לרבי, שכן הרבי אמור להתוועד באותו לילה עם החסידים לרגל הפורים, ובאם הרבי ישמע שהיא שברה את היד, אזי היא חוששת שהדבר יפריע לרבי להיות בשלימות עם

החסידיים במהלך ההתוועדות. ר' שלום בער נחלץ אפוא מיד לסייע לרבנית. הוא לקח אותה למרפאה, שם גיבסו את ידה. בהמשך לכך הרבנית הציעה שבסעודת הפורים בצהריים עם הרבי, היא תאמר שהיא רוצה להיחשב היום ב"מלכה" בעת שהיא יושבת לסעודה, ור' שלום בער יגיש את הדברים. כך היא לא תצטרך לקום ולהגיש לשולחן מאכלים וכו', והרבי לא יבחין בידה המגובסת. כך אכן היה בסעודה. הרבנית ישבה כל כעת ליד השולחן עם הרבי כאשר ר' שלום בער מגיש לפנייה את צורכי הסעודה. מאוחר בלילה לאחר ההתוועדות, סיפר ר' שלום בער לרבי על מאורעות היום, וכי הרבנית שברה את ידה. בבואו לבית, עלה הרבי אל החדר וישב לצד הרבנית עד אור הבוקר, כשהוא מעודד את רוחה. (הגה"ח הרב יעקב משה וואלבערג, ששמע זאת מהרב שלמה זרחי)

עניי עכו"ם ועניי ישראל. בחג הגאולה י"ב תמוז בראשית שנות המ"ם, ביקר ר' חיים ברוך הלברשטם עם משפחתו וילדיו אצל הרבנית הצדקנית מרת ח' מושקא ע"ה. בדיוק כשהם יצאו הרבי הגיע, והרבי חילק מחוץ לבית מטבעות לילדי משפחת הלברשטם לתת לצדקה. באותה שעה עברה שם גם אשה שחורה עם ילדיה, הרבי הפסיק לרגע ופנה והביא לילדי הנוכרית מטבעות, ואחר המשך והביא לילדי הלברשטם. באותו ערב הייתה התוועדות לרגל חג הגאולה, והרבי דיבר בהתוועדות בעניין "מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל", ור' חיים ברוך שיער את הסיבה לכך, שכן מעין מאורע זה של "מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל" אירע עמו כמה שעות קודם לכן. (השליח ריא"ל רבינוביץ)

זהירות בכבוד הורים. רעייתו של הר' חיים ברוך הייתה באה לעיתים קרובות לבית הרבנית עם ילדיהם. לילדיהם הגדולים הם הבת נחמה דינה, והבן יוסף יצחק. נחמה דינה הייתה ילדה צחקנית, והרבנית נהגה לקרוא לה תמיד "די לאכערקע", הצוחקת. הבן היה ילד חביב ויפה תואר, והיא קראה לו בכינוי רומי "קוקלע", שמשמעו "בובה". לשאר הילדים היא קראה בשמם. רק כעבור זמן קלטה גב' הלברשטם, שהסיבה שהרבנית קוראת דווקא להם בכינויים אלו, לפי שהיא לא רצתה לקרוא להם במפורש בשמותיהם של הוריה, כ"ק אדמו"ר הריי"צ והרבנית הצדקנית מרת נחמה דינה... (שמעתי מאמי תחי', ששמעה זאת מהגב' הלברשטם)

"היכן היו עד היום?"... מספר הרה"ח ר' נחום מרקוביץ: בפעם הראשונה שהוא ערך "קידוש" לפני ההקפות בליל שמחת תורה בחזית 770, והקידוש התפרס לאורך המדרגה גם בסמוך לספרייה, נודע לו לאחר מכן שהרבנית הצדקנית מרת ח' מושקא ע"ה ז"ל עמדה כרבע שעה והביטה מחלון הספרייה בקורת רוח רבה על הנעשה, תוך שהיא אומרת למשב"ק ר' חס"ד הלברשטם כשואלת, "היכן היו החסידיים עד היום?".... לאחר שעמדה משך זמן, המשב"ק הר' חס"ד אמר לרבנית, הלא הנך סובלת על הרגליים ואולי כדאי שתפנה לשבת. הרבנית השיבה לו, איך אפשר להתנתק ממראה שכזה?... (שמעתי מר' נחום)

שמירה מעולה. עוד מספר ר' נחום: בקיץ תשל"ו החל עניין השמירה ליד בית הרבי, זאת לאחר שיחות הרבי בעניין מבצע אנטבה, והפרעות של חוגי וויליאמסבורג. הוא היה מראשוני השומרים, והיה יושב במכוניתו במשך כל הלילה בכביש השירות שבין בית הרבי לבית הסמוך. באחת הלילות בשעה שלפנות בוקר, כאשר הוא כבר היה עייף מישיבה ממושכת ברכב, הוא ערך התעמלות "שכיבות סמיכה" על הכביש להתאוששות. למחרת אמר לו המשב"ק הר' חס"ד הלברשטם, שהרבנית ראתה זאת וביקשה למסור לו אשר השמירה על הבריאות הנה דבר נכון ושימשיך בכך... (שמעתי מר' נחום)

לשמור על הקופסה. באחת הפעמים שר' יוסף הכהן צ'חנובר היה אצל הרבי ב'חידות', עלה הנושא של שמירת בריאות הגוף, והרבי תיאר את יחס הגוף והנשמה, ואשר הגוף נחשב כ"קופסה", ויש לשמור גם על ה"קופסה". (שמעתי מר' יוסף בכ"ח אייר תשפ"ג בביתו בסביון)

פרס נובל לפרופסור ברנובר. לרבי נגע ביותר אשר הרה"ח ר' ירמיהו ברנובר, חסיד חב"ד ופרופסור נודע לפיזיקה, יקבל את "פרס נובל" - הפרס הנחשב ביותר בעולם, והוא ביקש מר' יוסף לפעול בכך. לדבריו, היה חשוב לרבי שיהודי שהוא שומר תורה ומצוות ואיש מדע, יקבל פרס זה. פרס נובל ניתן ע"י האקדמיה המלכותית השוודית. ר' יוסף דיבר אפוא בעניין עם נציגי האקדמיה המלכותית המחליטה בזה, וכן עם שגריר ישראל בשבדיה, אבל לפועל לא אסתייעא. הפרופסור ברנובר עצמו לא היה מעורב בכך. (שמעתי מר' יוסף בכ"ח אייר תשפ"ג בביתו בסביון)

ביצים בל"ג בעומר. באחת השנים, בעיצומו של יום ל"ג בעומר, התקשר הדוד המזכיר הרב בנימין קליין לביתו, וביקש שבני הבית יכינו בהקדם ביצים צבועות. כידוע, מנהג הוא בל"ג בעומר לאכול ביצים צבועות, וככל הנראה הרבי הביע את רצונו לקיים מנהג זה. [ראה בעניין זה "ספר המנהגים" - מנהגי ימי הספירה ול"ג בעומר; ספר השיחות תש"ו - תש"י עמוד 414; "התקשרות" גליון דש עמוד 19 הערה 10, ועוד]. באותה שעה האמא מרת לאה קליין לא הייתה בבית, והבנות התקשרו אפוא אל הסבתא מרת העניא שוסטערמאן ז"ל לשאול כיצד להכין זאת. הסבתא מסרה להם את ה"מתכון" להכנת ביצים צבועות - לבשל ביצים בסיר עם הרבה קליפות בצל, מה שמשחים את קליפת הביצים ועושה אותן חומות. הבנות עשו כפי הנחיות הסבתא, וכאשר הביצים היו מוכנות הגיע האבא הרב בנימין קליין אל הבית, ולקח זאת ל-770. (שמעתי מאימי-מורתי תחי')

בכל צרתם לו צר. בכ"ג שבט תשנ"ב נפטרה דודתנו השליחה מרת נחמה גרייזמן ע"ה, שעות אחדות לאחר לידת בנה העשירי, והיא בת שלושים ותשע שנה בלבד. היה זה אסון כבד עד מאוד. הדבר נודע לבחורים ב-770 בשעת בוקר מוקדמת, והם שמו לב על דודנו המזכיר הרב בנימין קליין, גיסה של מרת גרייזמן, שענינו נפוחות מבכי וכו'. בסיום תפילת שחרית, הבחינו הבחורים העומדים בקירוב לרבי, כי בשונה ממנהגו הרגיל של הרבי באותה תקופה להביט במהלך קדיש בתרא על יתומי משפחת שארף, הרבי הביט ממושכות בפניו של הרב קליין, וזאת מבלי שהוא הבחין בכך כלל. ברגע שהרב קליין הביט ברבי, הסיט הרבי את מבטו לכיוון אחר, וכאשר הרב קליין חזר והתכנס בעצמו, שוב המשיך הרבי להביט בו. (שמעתי מהמשיע הרב אפרים דמחובסקי)

ללמוד עם הלב. הרה"ח ר' שניאור זלמן בוטמן ז"ל, לאחר שעזב את צרפת התגורר תקופה במונטריאול. כאשר הזדמן לו להגיע לראשונה לחצרות קדשנו, הוא נכנס אל הרבי ל'יחידות', וראה בכך את ה'יחידות' הראשונה בה הרבי מדריך אותו בדרכי העבודה. הוא אמר לרבי שהוא מתלבט אודות לימוד החסידות שלו. הוא מעוניין ללמוד כל יום שעה חסידות לפני התפילה, אך במקומו יש שני מניינים, האחד מוקדם מאוד והשני די מאוחר. באם ילמד את שיעור החסידות לפני המניין הראשון, יהיה זה מוקדם מאוד. באם יתפלל במניין השני, הרי שזה יפגע בעבודתו. מה עליו לעשות? הרבי אמר לו, שביכולתו ללמוד את שיעור החסידות בערב, בסיום יום העבודה. אולם הוא אמר לרבי, שבבוקר הראש צלול ופנוי ללמוד, אך בערב אחרי כל טרדות היום, דעתו לא תהיה צלולה ופנויה ללימוד. הרבי אמר לו, שילמד בכל זאת את שיעור החסידות בערב, ובאם אין ביכולתו ללמוד עם הראש, שילמד לפחות עם הלב. (הרה"ח ר' משה מרינובסקי)

מאלפי זהב וכסף. מרת דבורה בוטמן ז"ל, לאחר נישואיה עם בעלה יבדל"ח הרב שלום בער, שימשה בראשית שנות הכ"ף מספר שנים כמנהלת תיכון "בית רבקה" בניו יורק. באחת השנים בזמן החורף נסעה אחת התלמידות, בת למשפחת נגידיים חב"דית, עם משפחתה לטיול בקליפורניה. היה זה באמצע שנת

הלימודים, והתלמידה לא ביקשה את רשות ההנהלה לנסיעה. כשחזרה לבית הספר, הודיעה הגב' בוטמן לתלמידה שהיא מסולקת מהמוסד כיוון שנסעה בלי רשות. תיכף התחילו לחצים על מרת בוטמן, הייתכן שאת עושה כך, האינך יודעת שאסור להתחיל עם אותו גביר. גם דיברו בנושא עם בעלה הרב שלום בער שישוחח עם אשתו בעניין, אך היא הגיבה ואמרה לו שלא יתערב... כאותם ימים אותו נגיד היה ביחידות, והעלה את הנושא בפני הרבי. אולם הרבי הצדיק את גישתה של מרת בוטמן, ואמר לו להתנצל בפני ההנהלה על כך. ואכן רק לאחר התנצלותו הסכימה מרת בוטמן שביתו של אותו נגיד תשוב ללימודים. (שמעתי מבנה הרב יוסף יצחק בימי ה"שבעה" על אמו, י"ב ניסן תשפ"ג)

אלף דפי גמרא תמורת ברכה. הנגיד הר"ר בערל ווייס מקליפורניה, בהיותו ב'יחידות' באחת השנים, הוא ברכה מהרבי להצלחה בעסקיו, לרגל עסקה משמעותית שעמדה על סדר יומו. הרבי שאל אותו, ואם אברך אותך, מה ייצא לי מזה? ר' בערל חשב שכוונת הרבי לתרומה כספית, והוא הבטיח בו במקום סכום גדול לרבי. אבל הרבי הגיב תיכף: לא לכך כוונתי, אלא איזה תועלת רוחנית תצא מברכה זו? הר' ווייס השיב אפוא, כי הוא מתחייב ללמוד אלף דפי גמרא בעבור ברכת הרבי. הרבי העניק לו את ברכתו הקדושה לעסקיו, ואכן הר' ווייס עמד בדיבורו. הוא קבע קביעות לימוד חדשה עם מכרו הר' מנחם מענדל לבקובסקי, ותקופה ממושכת היו לומדים גמרא כל יום מהשעה ארבע לפנות בוקר עד השעה שמונה, וכך השלים את התחייבותו זו. (הגה"ח הרב אליקים וואלף)

בהתאם ל"מושכל ראשון". עוד בהיותו ב'יחידות', אמר הנגיד הר"ר בערל ווייס לרבי, כי באים אליו יהודים גבאי צדקה ונצרכים רבים ומבקשים צדקה, וקשה לו להחליט איזה סכום להעניק לכל מבקש, למי יותר ולמי פחות וכו', וכי הוא מבקש את עצת הרבי בעניין. הרבי השיב לו, שיפעל בהתאם ל"מושכל ראשון" שלו. כפי שיעלה בדעתו המחשבה הראשונה בנוגע לאותו גבאי ומבקש צדקה, כך יעשה בפועל. (הגה"ח הרב אליקים וואלף)

הזן ומפרנס לכל. הרה"ח ר' נתן (בובי) וואגל מלונדון היה בעלים של חברת יהלומים גדולה בלונדון. במסחרו הוא העסיק מחלקה עם אברכים יראי שמים מלונדון מחוגים שונים, בה לימד אותם את מלאכת ליטוש יהלומים, ובהמשך העסיקם בליטוש יהלומים, וכך סייע להם בפרנסה כשרה ומכניסה. כאשר הרבי יצא בהכרזה על הקמת ע"א מוסדות בשנת תשל"ב, הר' וואגל היה ביחידות, ואמר לרבי שהוא מבקש שמחלקה זו שבמסחרו, שבעיקרה הנה מחלקה שעניינה צדקה וחסד, תיכלל בכלל ע"א מוסדות, וכן אשר הוא רוצה גם לתת לזה שם רשמי של ליובאוויטש. הרבי אמר לו, שלעניין הראשון הוא מסכים – שמחלקה זו תיכלל בע"א מוסדות, אך לעניין הנוסף שזה יהיה עם שם ליובאוויטש – הוא אינו מסכים. הרבי הסביר לו, שבאם מחלקה זו תפעל תחת השם "ליובאוויטש", ייתכן שיהיו אברכים מחוגי סאטמר שהיו רוצים ללמוד ליטוש יהלומים אצלו, אך באם זה יהיה בשם ליובאוויטש הם יימנעו מכך, ולכן שלא יקרא לזה בשם ליובאוויטש, העיקר שתהיה להם פרנסה. (הגה"ח הרב אליקים וואלף)

מסירתו להקדש. הרה"ח ר' ישראל גליצנשטיין יצא בשליחות הרבי לאילת בחודש כסלו תשל"ו. חודשים אחדים לאחר מכן, לקראת יום הבהיר י"א ניסן תשל"ו, הגיע הרב גליצנשטיין לחצרות קדשנו, כשהוא מביא עמו את "מפתח העיר" אילת לרבי. ה"מפתח" היה נתון בתוך תיבת עץ מהודרת, שנפתחה כלפי מעלה בלחיצה על כפתור שהיה בחזית הקופסה. ה"מפתח העיר" היה מצורף מכתב הוקרה לרבי מראש עיריית אילת דאו, מר גד כץ. במהלך ההתוועדות, בין השיחות, ניגש הרב גליצנשטיין ומסר לרבי את התיבה ובה המפתח והמכתב. הוא תכנן להגיש לרבי את התיבה כשהיא פתוחה, אך מהתרגשותו הוא

לא הספיק לפותחה. כאשר הרבי קיבל את התיבה, הרבי ביקש לפותחה, אך הרבי לא ראה כיצד יש לפותחה. ר' ישראל ביקש לקרב את ידו אל התיבה כדי לפותחה, אך כשהרבי ראה שהוא מקרב את ידו, הרבי הרחיק את התיבה מידו, ואז הרבי פתחה... (שמעתי מר' ישראל)

ריח שריפה באוויר. בגליון השבועון "כפר חב"ד" מה' אדר א' תשד"מ, פורסמה מודעה על כך שניתן לתת הקדשה על הדפסת מהדורה חדשה של ספר התניא, במחיר של שבע מאות ושבעים דולאר. כאשר הרבי ראה את המודעה, הרבי הקפיד על כך מאוד (ראה בהרחבה ב"כפר חב"ד" גליון 2000 עמוד 88 ואילך). לאחר קריאת התורה בזאל הקטן, קרא הרבי שלא כפי הסדר ליו"ר המזכירות הרב חזקוני שייכנס לאלתר לחדרו הק'. הוא נכנס לחדר הרבי בעודו עם הטלית והתפילין, והרבי הורה לו שיתקשר תיכף ומיד להרה"ח ר' זלמן חאנין, מ"ועד הפצת שיחות", שעסקו בסידור הדפסת מהדורות התניא, ולברר אצלו אודות מודעה זו. הרב חזקוני אמר לרבי שהוא יעשה זאת בהקדם האפשרי, אולם אין תחת ידו את מספר הטלפון של הרב חאנין. הרבי לקח כרך "לקוטי שיחות" שהיה בחדר, והראה לו שרשום שם מעבר לדף השער את מספר הטלפון של "ועד הפצת שיחות", ושיתקשר אליו אפוא לאלתר מחדרו הק'. הרב חזקוני התקשר מחדר הרבי למשרדו של הרב חאנין, וכדי להעמידו על חומרת הדברים, הוא פנה לרב חאנין בטלפון בשאלה "האם אתה מרגיש ריח של שריפה באוויר?", כלומר האם אתה מבין שאירע כאן מאורע חמור שהרבי מקפיד על כך. אולם הרבי ששמע זאת התערב בשיחת הטלפון והורה לרב חזקוני, גש ישר לנקודה, תברר על מודעה זו מי אחראי לה וכו'. (שמעתי מהרה"ח ר' אשר אייזנבאך)

ה'ליקוטים' שהופיעו ללא פרשת שבוע. הרה"ח רב הפעלים וכו' הרב טובי' פלס ז"ל, היה עורך מידי שנה במוצאי יום הכיפורים בביתו התוועדות חסידיים לעילוי-נשמת ידידו הגה"ח הרב חיים זאב שטיינבאך ז"ל. מפעם לפעם היה ר' טובי' מזכה את המשתתפים בהתוועדות זו בסיפורים ובזכרונות ממה שזכה להם עם הרבי במהלך השנים, והייתי מעלה את הדברים על הכתב. במוצאי יום הכיפורים תשפ"ב השתתף קהל קטן יחסית בהתוועדות זו, עקב מצב הקורונה שעדיין שרר באה"ק, ובמקום נכחו בעיקר מבני משפחתו. באותה התוועדות הפליג ר' טובי' לספר עניינים מיוחדים מהרבי שלא סיפר קודם לכן, ואת כולם העליתי על הכתב באותו לילה. כעבור כארבע חודשים, בט"ז שבט, הסתלק ר' טובי' בפתאומיות לבית עולמו. לפנינו חלק מהדברים שר' טובי' סיפר באותה התוועדות:

היו תקופות שבהם קובצי ה'ליקוטי שיחות' השבועיים היו נשלחים לארץ הקודש על ידי "ועד להפצת שיחות". מידי שבוע היו נשלחים לארץ חבילות עם מאות קונטרסים מודפסים, ואלו היו מופצים ברחבי הארץ לקראת השבת שלאחר המועד המקורי של הופעת ה'ליקוט'. במקביל היה מתפרסם גם בעיתון "המודיע" מידי עש"ק המקומות בהן ניתן להשיג את הקובצים השבועיים, בבתי הכנסת ובבתי משפחות בריכוזי החרדים בארץ. אלא, שכאשר אירעו וקביעות הפרשיות בין ארץ ישראל וחול"ה הייתה שונה, והפרשה בארץ הייתה מוקדמת בשבוע מהפרשה בחול"ה, היה יוצא אפוא שה'ליקוט' הופץ בארץ שבועיים לאחר מועד הופעתו המקורי. עובדה זו, שמשמעותה הייתה חלישות בלימוד השיחות וממילא חלישות בהפצת דברי הרבי, לא נראתה להרה"ח ר' טובי' פלס ז"ל. הוא פנה אפוא לר' זלמן חאנין מנהל ה"ועד להפצת שיחות", אשר באם אפשר שבקובצי ה'ליקוט' הנשלחים לארץ, לא יופיע שם הפרשה בדף השער, אלא תוכן הנושא, וכך החוברת תהיה בעלת תוכן ומשמעות כללית ורחבה יותר. לאחר שר' זלמן קיבל את האישור לכך, אכן נערך שינוי זה בדפי השער של ה'ליקוטי שיחות' השבועיים, ובמשך תקופה ה'ליקוטים' היו נשלחים לארץ כאשר בדף השער לא הופיע ציון הפרשה, אלא כותרת מתוכן השיחה. (שמעתי מהרה"ח ר' טובי' פלס ז"ל)

מרובה מידי טובה. במהלך חורף שנת תש"ן קיבל ר' טובי' פלס הוראה מהרבי בקשר לאחד מתחומי הפעילות בהם עסק – הקמת וניהול מסגרות לימוד תורניות לא פורמליות למשפחות מצוקה בלוד וברמלה – אשר "תפסת מרובה לא תפסת". היה זה לאחר דיווחים שהוא כתב לרבי שהפעילות הולכת ומתרחבת, והוצאותיו על כך הולכות וגדלות, כתב לו הרבי שאין לנהוג באופן של "תפסת מרובה". בפסח שנת תש"ן אירעה הפרשייה בה הרבי מנע ברגע האחרון את הקמת ממשלת השמאל על ידי מר שמעון פרס, ממשלה שנתמכה על ידי אגודת ישראל ומנהיגיה. כתוצאה מכך התעורר בחוגים אלו כעס גדול כלפי חב"ד, והדבר בא לידי ביטוי בל"ג בעומר הסמוך, אשר נערכה על ידם פעילות רחבה למנוע את השתתפות מוסדות החינוך של חוגי אגודת ישראל בירושלים ובבני ברק בתהלוכות המרכזיות. הללו אף פעלו לפגוע בעצם קיום התהלוכות.

פעילות זו העמידה בסכנה את עצם קיומן של התהלוכות באותה שנה. ר' טובי' שהיה מודע לפעילות זו וחרד לתוצאותיה, יום מבצע לא שגרת. בתיאום עם מארגני התהלוכות הוא יצא ביוזמה ובקריאה שכל הילדים שישתתפו בתהלוכות, ישתתפו בהגרה על כרטיסי טיסה לחצרות קדשנו, כאשר בכל תהלוכה יזכו שלושה ילדים יחד עם אביהם לנסוע לחצר הרבי – ביחד שנים עשר כרטיסי טיסה. הפרסום עשה את שלו, ובסופו של דבר בס"ד התהלוכות נחלו הצלחה גדולה, והשתתפות ילדי תשב"ד מירושלים ובני ברק בתהלוכות הייתה הרבה מעבר לכל שנה. אולם ר' טובי' חשש שבפעילותו זו הוא חרג ועבר על הוראת הרבי אליו מלפני זמן מה שלא לנהוג באופן של "תפסת מרובה לא תפסת". ואם כך הרבי הורה לו בפעילות הנוגעת אליו – על אחת כמה וכמה בפעילות שאינה בתחום אחריותו. הוא כתב על חששו זה לרבי, אולם הרבי הגיב בשביעות רצון ובחיוב על פעולה חשובה זו. (שמעתי מהרה"ח ר' טובי' פלס)

ראש בני ישראל. בתקופת פרשת הקמת ממשלת הימין בשנת תש"ן, שהרבי השפיע על מהלכי הקמת הממשלה, הזמינו שנים מראשי אגודת ישראל דאז, אשר שימשו לימים כדמויות בכירות בהנהגת חוגי "אגודת ישראל", את ר' טובי' לשיחה בנושא שעל הפרק, לפגישה בתל אביב. שני הנכבדים באו אליו בטענות מדוע הרבי מתערב בעניינים הנוגעים לחצרות שלהם, וכי האחריות על הנהגת החצרות שלהם והחוג שלהם מוטלת עליהם, ומוטב שהרבי יניח להם לעסוק בכך. בהשגחה פרטית עלה בדעתו של ר' טובי' להשיב להם כך: בהקבלה על דברי יעקב אבינו לבנו ראובן, שלאחר שראובן אמר ליעקב בעת שחזר מפגישת השבטים עם יוסף במצרים ובקשתו שבנימין ירד עמיהם, "את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך" – הרי שיעקב לא קיבל את דבריו, וכפירוש רש"י, "שלא קיבל דבריו של ראובן, אמר, בכור שוטה הוא זה, הוא אומר להמית בניו, וכי בניו הם ולא בני?" אף הרבי, אמר ר' טובי' לאותם נכבדים, רואה את כלל ישראל וגם את הציבור שלהם כבניו שלו, ואחריותו עליהם היא כאחריותו על חסידי חב"ד. ר' טובי' דיווח לרבי על תוכן הדין-ודברים עם נכבדים אלו, ולאחר מכן המזכיר הרב גרונור אמר לו כי לרבי הייתה קורת רוח מתשובתו של ר' טובי' אליהם. (שמעתי מהרה"ח ר' טובי' פלס)

מקומו של עולם. חוברות ה"דבר מלכות" החלו להופיע ביוזמתו של הרה"ח ר' טובי' בפלס בחודש טבת תנש"א, בעקבות שיחות הרבי באותם ימים אודות מעלתן של ישראל, וכתגובה למי שדיבר רח"ל בגנותן של ישראל. כעבור חודשים אחדים, בחודשי הקיץ, כאשר חלו הבדלים בקביעות פרשת השבוע בין ארץ-הקודש ובין הפרשה הנקראת בחו"ל, התלבט ר' טובי' כיצד לציין זאת. ר' טובי' חשב תחילה לציין בסוגריים כי ב"חוץ לארץ" קביעות הפרשה היא שונה, אך הוא העדיף שלא לציין כך, כדי שלא להכליל את הרבי במסגרת שייכות ל"חוץ לארץ" בלבד. במקום זאת הוא החליט לציין כי "בכל העולם" הקביעות היא שונה, מתוך

מחשבה שזהו ביטוי מתאים יותר כלפי הרבי, ואשר הרבי מקומו ושייכותו היא "בכל העולם". כך הוא אכן עשה, והוא דיווח לרבי על שינוי זה והסיבה לכך. לאחר מכן מסר לו המזכיר הרב גרונו, כי הרבי נהנה ממשמעות שינוי זה. ואכן, מאז ועד היום, כאשר הקביעות בין אה"ק וחו"ל הנה שונה, נדפסים חוברות ה"דבר מלכות" בציון אשר "בכל העולם" הקביעות היא כך וכך. (שמעתי מהרה"ח ר' טובי' פלס ז"ל)

ביאו "דבר מלכות". באביב שנת תנש"א עורר הרבי רבות על לימוד ענייני משיח וגאולה ברבים. בהתוועדות שבת פרשת תזריע-מצורע תנש"א חידש הרבי כידוע את ההוראה ללמוד ענייני משיח וגאולה, שזו "הדרך הקלה והמהירה ביותר לפעול התגלות וביאת המשיח", "ובפרט בתורתו מאמרים ולקוטי שיחות של נשיא דורנו". בעקבות שיחה זו ערכו תיכף ב"ועד הפצת שיחות" קובץ עם ארבע שיחות בענייני משיח וגאולה שיצאו בעבר במסגרת ה"ליקוטי שיחות", הדפיסו זאת בחוברת בפני עצמה, והפיצו זאת ב"בית חיינו", בראשית השבוע של פרשת אחרי-קדושים.

כאשר החוברת ראתה אור ב"בית חיינו", דאג ר' טובי' פלס לקבל מיד בארץ הקודש את תוכנה. כיוון אשר החוברת נדפסה עם השיחות כפי שראו אור במקורם, שניים באידיש (סימן א' וסימן ג') ושניים בלה"ק (סימן ב' וסימן ד'), היה צורך לתרגם במהירות את שתי השיחות מאידיש ללה"ק. לאחר תרגום השיחות ועבודה מאומצת, ראתה החוברת אור באה"ק לקראת השבת, עם ה"פתח דבר" וכו', בהוצאה מיוחדת במסגרת ה"דבר מלכות" חוברת יב. ההקדשה לחוברת זו הייתה לעילוי נשמת הו"ח ר' ישראל ארי' לייב, אחיו של הרבי, שיום היארצייט שלו הוא י"ג אייר.

במוצאי אותה שבת נסע דודנו הרה"ח ר' שלום דובער וולף ז"ל לבית חיינו, ור' טובי' שלח עמו מספר עותקים מה"דבר מלכות" עבור הרבי, ור' ברק'ה מסר זאת למזכירות עבור הרבי. לתפילת המנחה של יום שני ט"ו אייר, יצא הרבי לתפילה כאשר בתוך הסידור היה מונח עותק של החוברת "דבר מלכות" יב. בצאתו את החדר, מסר הרבי את הקונטרס למזכיר הרב גרונו והורה לו: "מ'זאל אָפּדרוקן כמו שהוא, מיט די הקדשה, אויף צו טיילן היינט באַנאַכט נאָך מעריב" [= שידיפסו כמו שהוא, עם ההקדשה, כדי לחלק היום בלילה לאחר מעריב]. במקום נכח הרה"ח ר' זלמן חאנין, מנהל "ועד להפצת שיחות", אשר הציע לרבי, שכיוון שברשותם נותרו עוד אלפי עותקים מההדפסה המקורית של לקט שיחות אלו בשבוע שעבר, ניתן אפוא לחלק את הקבצים הקיימים ואין צורך לעשות הדפסה חדשה. אולם הרבי הורה למרות זאת לחלק את ה"דבר מלכות", ואף התבטא "למרות השגיאות שיש שם" (כלומר השגיאות שחלו עקב התרגום המהיר משיחות האידיש ללה"ק וההקלדה המהירה, כאמור). ואכן, אנשי ה"ועד להפצת שיחות" פעלו בזה בזריזות יתירה, החוברת נדפסה בבית דפוס בניו ג'רזי שעצר את כל העבודות שלו לצורך הדפסת ה"דבר מלכות", ובאותו לילה הרבי חילק כששת-אלפים וחמש-מאות קונטרסי "דבר מלכות" לאנשים נשים וטף. (שמעתי מהרה"ח ר' טובי' פלס ז"ל)

מאך דא ארץ ישראל. באחת השנים ביקשה רעייתו של ר' טובי', תבדל"ח מרת רבקה פלס תחי', לנסוע ל"בית חיינו" בקשר עם יום ההילולא של הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא ע"ה ז"ל בכ"ב בשבט, ובהמשך לעשות את דרכה לבית הוריה משפחת זוניס, בבראזיל שבדרום אמריקה. היא כתבה אפוא לרבי מכתב אודות תוכניתה לנסוע לחצרות קדשנו, ולאחר מכן להוריה שבבראזיל. על תוכנית הנסיעה לבראזיל, שלל זאת הרבי במענה הק' על גליון מכתבה, בציינו את החשש שבאיסור יציאה לחו"ל, ואילו על תוכנית ההגעה לחצרות קדשנו כתב הרבי בכת"ק את ברכתו והסכמתו הק'. (שמעתי מבני המשפחה בעת ה"שבעה" על ר' טובי')

הצופה למרחוק. לקראת שבת פרשת שופטים תשפ"ב התפרסם ב'הוספות' ל'הנחה' השבועית אגרת קודש שהרבי שלח בט"ז מנחם-אב תשט"ז אל "ועד העיר לקהילת האשכנזים בעיה"ק ירושלים" – הנהלת העדה החרדית, בה הוא מגיב לדברים שהופיעו בגליון "ילקוט משמרת חומתנו" תמוז תשט"ז, שיצא לאור על ידם, בו נכתב "עלינו להבהיר פעם ולתמיד לקהל החרדי שלא יתפתו ללמוד החסידות החב"דית ע"י אלו המרבים לתקוע כו", ובשולי המכתב כותב הרבי, "מצד הענין דאהבת ישראל – נכון הי' למסור לכותב מאמר הנ"ל שיבדקו התפילין שלו. ולהשתדל לברר – כמה זמן מניח תפילין פסולין, ר"ל". מהרה"ח ר' אשר אייזנבאך, רב ומשפיע בית הכנסת "רייטישיק שול" בכפר חב"ד, שמעתי, אשר הוא הכיר יהודי זה, ואכן התברר שהתפילין שלו היו פסולות. לימים אותו יהודי שכתב נגד חסידות חב"ד היה למעריץ של הרבי והיה שואל את הרבי בכל עניין לדעת קודשו.

טרם יקראו. הרה"ח ר' פנחס גרליק מכפר חב"ד, בהיותו בחור בשנת ה'קבוצה' תשל"ט, עבר לפני הרבי בחלוקת ה"לעקאח" לפני יום הכיפורים. בהגיעו לפתח חדרו הק' של הרבי, עמד לפניו בתור אחד החסידים, וכשאותו חסיד עמד מול פני הקודש, אמר לו הרבי באידיש (התוכן), "שלא יהיה לך תרעומת עלי שלא השבתי על המכתב שלך, בגלל העומס של ימים אלו". החסיד הביע תנועה של פליאה ואמר לרבי, שהוא לא מסר מכתב לאחרונה עבור הרבי. אבל הרבי המשיך ואמר: הרי כתבת מכתב... החסיד אכן השיב שהוא כתב מכתב, אך לא מסר אותו עדיין... (שמעתי מהר' גרליק)

אין נסתר מנגד עניין. הרה"ח ר' משה כהנא, כיום בביתר עילית, הגיע לראשונה בבחרותו לחצרות קדשנו לחודש תשרי תשנ"ב. בהיותו כהן, הנה בתפילת מוסף של ראש השנה הוא השתתף יחד עם כל הכהנים ב"ברכת כהנים", על בימת התפילה של הרבי. באותה עת לא ידע ר' משה את סדרי "בית חיינו", וכי בסיום הברכה הכהנים חולפים על פני הרבי, והרבי אומר להם "ישר כח כהן". כאשר הוא הבחין בכך, היה זה מאוחר מדי, ולא היה באפשרותו לחזור ולקבל את ברכת הרבי, והוא הצטער על כך מאוד. בסיום תפילת מוסף, בעת שהרבי יצא את בית הכנסת, עמד ר' משה בסוף ה"זאל הגדול", בשורה פנימית. כאשר הרבי חלף בסמוך למקום שבו הוא עמד, הנה למרות שהוא עמד בשורה פנימית, הרבי הבחין בו, עצר לרגע ואמר לו "ישר כח כהן"... (שמעתי ממנו)

בדוק ומנוסה. מספר הגה"ח הרב יקותיאל פרקש: ידועה דעתו הק' של הרבי לשלילת בדיקות ה"אולטרה-סאונד" במהלך ההיריון. פעם הוא ישב באחד מימי חודש תשרי עם המזכיר הרב בנימין קליין שעה ממושכת בחדר המזכירות, ודיברו על ענינים שונים. בין הדברים סיפר הרב קליין לרב פרקש באותה הזדמנות, אשר באותה תקופה הרבי ראה כתבה שפורסמה ב"טיים מגזין" בה נחשפו לראשונה ההשפעות השליליות שעלולות להיות לבדיקות האולטרה-סאונד על העובר, והרבי ביקש מהמזכיר שיפנה את הכתבה לרופא מסויים שטען בתוקף כי אין לכך כל השפעה. לדברי הרב פרקש, להבנתו העובדה שיש היום יותר איטרים – שמאליים מאשר בעבר, ייתכן שהדבר נובע מבדיקות אלו. (שמעתי מהרב פרקש ביום עיון של "הבינינו" בתל אביב)

להתייעץ עם "רופא ידיד". זוגתו של המשפיע הרב זושא פוזנר, מרת יהודית ז"ל, סבלה באחד השנים ממחיושים קשים, והרופאים בהם דרשו לא הצליחו למצוא את סיבת הכאבים. הרב פוזנר כתב בעניין לרבי, והרבי הורה לו להתייעץ עם "רופא ידיד". באותה עת הייתה לרב פוזנר היכרות מסויימת עם הד"ר נפתלי רובינשטיין, אשר שימש באותם ימים כאורטופד בכיר בבית הרפואה "איכילוב". הד"ר רובינשטיין למד בשנות הכ"ף רפואה בסיינה שבאיטליה, ובשהותו שם הייתה לו היכרות קרובה עם

השליח הרב גרשון מענדל גרליק ז"ל ורעייתו תבדל"ח מרת בתי', והוא היה מגיע אליהם מעת לעת. בעקבות הקשר שהיה לו עם הרב גרליק, לאחר מכן בשובו ארצה, היה הד"ר רובינשטיין בקשר עם בני משפחתו של הרב גרליק באה"ק, ובהם גיסו של הרב גרליק הרב פוזנר. כאשר הרבי הפנה את הרב פוזנר להתייעץ עם "רופא ידיד", פנה הרב פוזנר אל הד"ר רובינשטיין שיסייע לו בעניין זה. אולם הד"ר אמר לו, שהוא מתעסק באורטופדיה בלבד, ואין הוא יכול ליעץ כלל בכל הקשור למחלות פנימיות. אולם הרב פוזנר התעקש על דבריו. הוא אמר לו, הרבי הפנה אותי לרופא ידיד, ואתה "רופא ידיד" שלי, רק אתה יכול לעזור לי. משראה הד"ר רובינשטיין את עקשנותו של הרב פוזנר, הוא הפנה אותו לאחד ממכריו, רופא פנימי מומחה ב"איכילוב". ואכן, רופא זה הצליח בס"ד לאבחן סיבוכן נדיר מאוד שהגב' פוזנר סבלה ממנו, ולאחר טיפול קצר הדבר בא על פתרונו. זאת בזכות התעקשותו של הרב פוזנר לפנות אל "רופא ידיד", גם אם הוא אורטופד ... (שמעתי מהד"ר רובינשטיין בביתו בתל אביב)

בכסף ובשווה כסף. בשנים הראשונות לנשיאות אירע שהרבי יצא לתפילה בבית הכנסת, וביקש כדרכו בקודש לתת מטבעות לצדקה בקופות הצדקה. הרבי חיפש בכיסו, אך לא היה שם שום מטבע. הרבי חזר לחדרו לכמה רגעים, וכשיצא שוב לבית הכנסת, הניח בולים אחדים בקופות הצדקה, במקום מטבעות כסף... (המשפיע הרב מנחם מענדל דערען)

ונקלותי עוד מזאת. המשפיע הירושלמי הרב דוד גולדברג, ביום שמחת תורה בעת חדוותא היה מחלק בבית הכנסת סוכריות וממתקים לילדים. אחד המתפללים בבית הכנסת, מחשובי אנ"ש בירושלים, ראה זאת כפחיתות כבוד בהנהגתו של המשפיע הרב גולדברג, והוא כתב על כך לרבי מכתב תלונה. בתגובה הרבי שלח סכום כסף לרב גולדברג, וביקש שסכום זה יהיה השתתפותו בחלוקת הממתקים. (שמעתי מנכדו של הרב גולדברג, השליח הרב יוסף יצחק קפלן)

בן חמש למקרא. הרה"ח ר' זאב סלאווין מכפר חב"ד, היה לו מקום קבוע בהתוועדויות הקודש של הרבי, בסמיכות לאחד מנכבדי החסידים, תלמיד חכם נכבד. אותו חסיד, במהלך הביאורים של הרבי על פירוש רש"י וכדומה, היה מנענע בראשו תוך כדי הרצאת הדברים על ידי הרבי, כמי שמאשר ונהנה מתוכן הדברים. באחד ההתוועדויות אמר הרבי ביאור ארוך, ובמהלך השאלות אותו חסיד נענע בראשו כנהנה וכמאשר את השאלות שנראו טובות בעיניו; אולם כאשר הרבי עבר לשלב של הביאור, הוא עשה בראשו תנועות כמי שאינו מרוצה ממהלך הביאור. הרבי שראה כל זאת ממקום מושבו, הפסיק לרגע את הרצאת הדברים, פנה אל החסיד ואמר לו, חכה, אני רק באמצע הביאור, עוד לא שמעת הכל... (שמעתי ממחותנו הרב סלאווין)

על מה לנצל את המחשבה. באחת היחידויות הראשונות של הגה"ח הרב יואל כהן ז"ל, בתקופת קבלת הנשיאות, הוא כתב לרבי על עניינים שונים שמטרידים אותו בעבודת ה' ובענייניו האישיים. כשהרבי קרא זאת במכתבו, הרבי הגיב ואמר לו ב'יחידות' (באידיש, תוכן הדברים): במקום לחשוב אודות "יואל איז אזוי, און יואל איז אזוי", יואל הוא כך, ויואל הוא כך – עדיף לנצל את המחשבה להתבונן וללמוד נגלה וחסידות... (הרה"ח ר' דוד פלדמן)

תלמוד תורה כנגד כולם. הרה"ח ר' מנחם דוב דבורסקין, כיום משפיע בישיבת "תומכי תמימים" במגדל העמק, בהיותו מן "התלמידים השלוחים" באחת הישיבות בארצות הברית בשנת תשנ"ב, היה לו חבר 'תמים' בישיבה שנפשו חשקה בלימודים אקדמאיים באוניברסיטה. חברו הת' דבורסקין ביקש להשפיע עליו שיימנע מכך, והוא ישב עמו שעות רבות במשך תקופה ארוכה בניסיון להניאו מכך, אך למרות זאת

החבר היה נחוש בדעתו ללמוד באוניברסיטה. לבינתיים הוא החל ללמוד קורסי הכנה ללימודים אלו, כאשר במשך כל העת הבחור דוברוסקין מנסה להשפיע עליו. משעברו חודשים אחדים והחבר היה עדיין איתן בתוכנית זו, כתב הת' דוברוסקין לרבי על כל העניין. הוא תיאר את נסיונות ההשפעה שלו על חברו, וביקש שהרבי יברכו שיצליח בהשפעה על חברו, להניא אותו מלימודים אלו. מובן, שדוברוסקין לא סיפר על כך לאף אחד מחבריו, וגם אותו בחור לא ידע שחברו כתב על כך לרבי. היה זה בחודש אדר-ראשון תשנ"ב. בליל פורים-קטן ישבו התלמידים השלוחים באותה ישיבה, יחד עם כלל הבחורים, להתוועדות חסידית סוחפת, וההתוועדות נמשכה עד אור הבוקר. בשעה שבע בבוקר צלצל הטלפון הציבורי בישיבה. אחד הבחורים ענה לטלפון, ולתדהמתו – היה זה המזכיר הרב גרונר מעבר לקו, שביקש את השליח הת' דוברוסקין, שיש לו מענה מהרבי עבורו. דוברוסקין הוזעק מההתוועדות לטלפון, והרב גרונר מסר לו את מענה הק' של הרבי שיצא באמצע הלילה, על מכתבו של דוברוסקין לרבי, בזה הלשון: הרי הוא אומר בכל יום וקודם תפילת שחרית, "ותלמוד תורה כנגד כולם". מובן, שבעקבות הטלפון מהמזכיר לישיבה בנוכחות הבחורים, הבחור דוברוסקין לא יכול היה להסתיר את הדבר. משנודע להם שהגיע מענה מהרבי הנוגע לאחד מחבריהם – הם יצאו תיכף בריקוד חסידי סוער. הבחור המדובר עצמו, משקיבל את תשובת הרבי הדברים השפיעו עליו, הוא זנח בס"ד את תוכניתו ללמוד באוניברסיטה, והמשיך בלימודי הקודש בישיבה. (שמעתי מהרב דוברוסקין)

פרי עץ הדר. אחד מאנ"ש תושב קראון-הייטס, נכנס לפני חג הסוכות באחת השנים לחנות אתרוגים בשכונה לקנות אתרוג לחג הסוכות. הייתה זו חנות צדדית, והאתרוגים שנמכרו בה לא היו המהודרים ביותר. להפתעתו, הוא ראה בחנות את אחד ממכריו, מהנגידים ובעלי היכולת בשכונה, שקונה לעצמו אתרוג פשוט, בעוד שהוא יכל להרשות לעצמו לקנות אתרוג יקר ומהודר ביותר. כשיצאו מהחנות, שאל החבר את הנגיד לפשר הדבר. הנגיד אמר לו, שהוא אכן יקנה אתרוג מהודר ויקר, והסיבה שהוא קנה אתרוג בחנות זו, היה זה רק כדי לסייע בפרנסת בעל החנות, אברך חסידי מאנ"ש, שהוא יודע בו שהוא זקוק לעזרה כספית, ולכן קנה אתרוג בחנותו. ימים אחדים לאחר מכן, בבוקר חג הסוכות, התפללו החבר והנגיד ב"בית חיינו". והנה, להשתאותו הרבה של החבר, הוא ראה כי ידידו הנגיד אומר הלל ונענועים וכו' – עם האתרוג הזול שקנה ולא עם אתרוג יקר ומהודר. הוא שאל שוב את חברו לפשר הדבר, וחברו הנגיד אמר לו שהוא הגיע למסקנה שהאתרוג המהודר ביותר זה אתרוג שנעשה על ידו מצוות אהבת ישראל ועזרה ליהודי, ולכן הוא מברך ומתפלל דווקא עם האתרוג הפשוט... החבר החסיד התפעל ביותר מהרגש ה"אהבת ישראל" העמוק של חברו הנגיד, והוא החליט להביא דבר זה לידיעת הרבי. הוא כתב אפוא על כך שראה את חברו קונה אתרוג פשוט כדי לסייע לחסיד אחר, ושראה גם את חברו מברך דווקא על אתרוג של אהבת ישראל, ומסר את הדברים למזכיר הרב בנימין קליין עבור הרבי. מספר המזכיר, כאשר הוא נכנס לאחדו הק' של הרבי ומסר מכתב זה יחד עם עניינים נוספים – הנה הרבי התעכב רגעים ארוכים על מכתב זה בקוראו את תוכן הדברים, וקרא זאת שוב ושוב, והיה ניכר על פניו הק' קורת הרוח הגדולה שהדבר גרם לרבי, הן עצם מעשה האהבת ישראל של החבר, הן הרגש העמוק שהיה לו לברך על אתרוג זה, והן על שימת הלב של חברו החסיד לכתוב על כך לרבי... (שמעתי בשם המזכיר הרב קליין)

בנים יחידיים. אחד מוותיקי השלוחים בארץ הקודש, גוייס בתקופת מלחמת יום הכיפורים לצבא ושירת בחזית הקרבות הקשים במשך מספר שבועות. לאחר מספר שבועות של היעדרות הוא חזר לביתו, כאשר השירות הממושך בחזית השפיע עליו מאוד, והוא לא תפקד כמקודם לכן. רעייתו המסורה משעמדה

על מצבו של בעלה, אמרה לעצמה שהדרך הטובה ביותר שבעלה יחזור לעצמו, כאשר הוא יסע לחצרות קדשנו ויאגור כוחות מחודשים. אמרה ועשתה. תיכף ומיד, למרות מצבם הכלכלי המכביד, היא הזמינה עבורו כרטיס טיסה ל"בית חיינו", והוא היה אמור לנסוע לחצרות קדשנו ביום ראשון בשבוע. והנה, ביום חמישי, שלושה ימים לפני נסיעת בעלה, התייצבו בהפתעה וללא הודעה מוקדמת בפתח ביתם הוריה של האשה, מוותיקי ונכבדי החסידים בחוץ לארץ, אותם לא ראתה מזה מספר שנים.

להשתאותם כי רבה על בואם הפתאומי, סיפרו לה הוריה: תקופה קודם לכן זכו ההורים בזוג כרטיסי טיסה לארץ הקודש, בהגרה של מוסד כלשהו. בהיותם ב'יחידות' זמן מה לאחר מכן, הם סיפרו לרבי כי הם זכו בזוג כרטיסי טיסה, ובדעתם לנסוע לארץ בקרוב. אולם הרבי הגיב, שטרם הגיעה השעה לכך ושלא יסעו בזמן הקרוב. זמן מה לאחר מכן, שוב הם היו ב'יחידות' והעלו פעם נוספת את נושא הנסיעה לאה"ק, ושוב הרבי שלל את הנסיעה. אולם, כך סיפרו, בימים האחרונים הם היו שוב ב'יחידות', וכאשר הם העלו בשלישית את נושא אפשרות הנסיעה לאה"ק, הגיב הרבי ואמר: אכן, כעת השעה מתאימה לכך, שכן בתכם, וכאן נקב הרבי בשמה, זקוקה כעת לנוכחותכם בביתה... תיכף ומיד הם הזמינו אפוא זוג כרטיסים והגיעו לבית בתם ומשפחתה... מובן אפוא עד כמה שמחה בתם בבוא הוריה לביתם בתקופה כה משמעותית עבורה, והדבר היה לה לנוחם רב, גם בשל העובדה שהיא נכחה לראות במוחש כיצד הרבי דואג לחסידיו ולשלוחיו, וחש בכאבם ובמצבם, כבנים יחידים. (הגה"ח הרב יעקב שי' גולדשמיד)

לתקן עולם במלכות שדי. ב"תשורה" אשר הופיעה לרגל שמחת בר המצווה של בנו אפרים שי', בו' ניסן תשע"ו, הופיע הסיפור הבא, תחת הכותרת "התכתבות עם הוותיקן": "לקראת יום הבר מצווה שלי, בט"ז מנחם-אב ה'תשמ"ו, נסעתי ביחד עם אבי-מורי שי' לחצרות קדשנו. לרגל בר המצווה העניק לי הדוד המזכיר הרב בנימין קליין ז"ל מתנת בר מצווה יקרה מפז – צרור בולים, מתוך מכתבים שנשלחו אל הרבי, והרבי הפריד את הבולים מן המעטפות והניחם בנפרד. כידוע בסדר עבודת הקודש של הרבי, למרות זמנו המדוד והיקר עד מאוד, הקפיד הרבי גם על "התורה חסה על ממונם של ישראל". הבולים שנשלחו אל הרבי מקצווי תבל היו בעלי ערך לאספנים וכדומה, ולכן הרבי הפרידם, ומסרם לאחר מכן לחברי המזכירות, למען ינוצלו כפי הבנתם. צרור בולים זה שהופרדו בידי קדשו של הרבי שמור עמדי עד היום, כאשר מעת לעת אני מעניק בולים ממנו עבור מבצעים חסידיים שונים. הפתעה עצומה הייתה לי כשגיליתי בצרור הבולים גם מספר בולים שנשלחו אל הרבי לא פחות מאשר ממדינת הוותיקן שבאיטליה, והנושאות את חותם דואר הוותיקן. כששאלתי על כך את הדוד הרב קליין, ניכר היה עליו בעליל שגילוי זה אינו לרוחו, ולא זכיתי להסבר. מתברר, שגם במרכז של הנצרות העולמית היו שביקשו לעמוד בקשר מכתבים עם נשיא הדוד, אשר יורה להם דרך ודעת". והנה בהשגחה הפרטית, בשבת פרשת שלח תשפ"ג, שבת הכנה ליום ההילולא ג' תמוז, בסעודת שבת באוהל הק', שמעתי מאחד מבני משפחתו של המזכיר הרב ניסן מינדל, כמסיח לפי תומו, אשר לאחרונה הם גילו באוצרות המזכיר תכתובת שהרבי ניהל עם הוותיקן באמצע שנות המ"ם, אודות שהם באו בטענות אל הרבי כנגד פעולותיו בעניין "שבע מצוות בני נח", וטענתם הייתה שהרבי מליובאוויטש ינהיג את עדתו ואת עם ישראל, ואילו את ההתעסקות עם אומות העולם – שישאיר להם... מסתבר אפוא, שהבולים הללו שקיבלתי מהמזכיר הרב קליין בשנת תשמ"ו, הייתה כחלק מהתכתבות זו.

שלוש טלפונים בערב שבת. ד"ר דוד פורטוביץ' הנו מרצה לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בר אילן, ומתגורר כיום בבני ברק. מספר מר פורטוביץ':

אביו הרב יוסף הכהן פורטוביץ ז"ל גדל במשפחה חסידיית בפולין, והיה תלמיד "תומכי תמימים" באוטבוצק, שם למד אצל המשפיע הרב יהודה עבער. בין חבריו היו הרב מנחם מענדל טננבוים והרב שמואל דוד רייטשיק. בשנות המלחמה הוא היה בין קבוצת התלמידים שהגיעו מפולין לשנחאי. בגלות שנחאי הוא הקים את ביתו, ובשנת תש"ו לאחר המלחמה, הוא הגיע לניו יורק והתגורר בבראנוויל, בסמיכות להורי אשתו, הר"ר דוב בער טאלער. בהגיעו לניו יורק עם אשתו, והוא כבן עשרים ושש שנה, הוא היה מחוסר כל, ולא הייתה לו פרנסה. כתלמיד לשעבר ב"תומכי תמימים", הוא פנה בעניין אל הרבי נשיא דורנו, אז חדב"נ הרמ"ש. הרבי הציע לו, אשר בהיותו והוא בעל יכולת נאום ודיבור, אזי שבשבתות הוא ידרוש בבתי כנסת מטעם ה"מרכז לעניני חינוך", להתרימים למען עבודת ה"מרכז", והוא יקבל את שכרו מה"מרכז" עבור עבודה זו, בהתאם לסכומים שייכנסו בעקבות דרשותיו. הוא נענה להצעת הרבי, ובמשך כשנתיים הוא היה עוסק בכך. הוא היה דורש בבתי כנסת בשכונות בניו-יורק, ובמוצאי שבת המתפללים היו מביאים את הבטחותיהם משבת אל הגבאים, שהיו מעבירים את נדבותיהם ל-770 עבור פעולות ה"מרכז".

אירע פעם שהרבי ביקש להודיעו בערב שבת בצהריים שנמצא עמו משכורתו עבור עבודתו. בהיות שבביתו של הרב פורטוביץ לא היה טלפון, הרבי התקשר לבית הורי אשתו משפחת טאלער שלוש פעמים בניסיון להשיג את חתנם. משלא הצליח להשיגו, ביקש הרבי מחותנו הר"ר טאלער באם הוא יכול להגיע לבית חתנו עוד לפני כניסת השבת ולהודיעו שיש ברשותו את המשכורת עבורו, תוך שהרבי מנמק את בקשתו שכן הוא מבקש שיהיה לחתנו "א גרינגע שבת", שבת נוחה ונעימה. ואכן, כמה דקות לפני כניסת השבת חותנו הגיע לביתו במהירות ומסר לו זאת בשם הרבי. [באגרות הקודש של הרבי הרי"צ מופיע אגרת אל הרב פורטוביץ, אגרת א'קמז, אגרות קודש שלו כרך ה עמוד כ]. (שמעתי מהד"ר דוד פורטוביץ)

'תורה' של האבא. מר דוד עצמו זכה להיכנס אל הרבי ביחידות עם אביו, לקראת בר המצווה שלו, בשנת תשכ"ב. מוסיף מר דוד ומספר: זמן מה לפני בר המצווה שלו, אביו הרב יוסף אמר לו שבדעתו להיכנס עמו יחד אל הרבי ל'יחידות' לקראת הכנסו לגיל מצוות, ולקבל את ברכתו. הנער סירב תחילה, באומרו לאביו שטרם מוכנה אצלו דרשת הבר מצווה, ובאם הרבי ישאלו לתוכן הדרשה ולא יוכל לענות, הוא יהיה נבוך. אולם אביו אמר לו, אין לך מה לחשוש, שכן הרבי לבטח עסוק ביותר ולא יהיה לו פנאי לשאול אותך בכך, והנער הסכים. הם נכנסו יחד ל'יחידות', והנה במהלך הדברים הרבי שאל את הנער האם דרשת הבר מצווה שלו מוכנה. דוד ענה לרבי שהוא יודע לבינתיים רק את השאלה ולא את התשובה. הרבי אמר לו, הבה ונשמע את השאלה. הוא חזר בפני הרבי את השאלה, והרבי הגיב ואמר, שמתוכן הדברים ומהיכרותו את הגישה הלימודית של אביו הרב יוסף, הוא מבין שהעניין הנידון כאן הנו 'תורה' של אביו... (שמעתי מהד"ר דוד פורטוביץ)

בוצין בוצין מקטפי ידיעא. הרב זוסיא פרידמן, כיהן ברבנות העיר אודסה שבאוקראינה במשך ארבעים שנה, בין השנים תרנ"ז – תרצ"ז. ברבנותו הוא עמד בידידות קרובה עם כ"ק הגאון המקובל רבי לוי יצחק זצ"ל, שכינהו כרבה של דנייפרופטרובסק, וגם זוגתו של הרב פרידמן, מרת רחל, הייתה בידידות קרובה עם הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה ז"ל. הרב פרידמן ורבי לוי יצחק אף נפגשו כמה פעמים באסיפות רבנים ברוסיה. מרת רחל פרידמן סיפרה כמה פעמים לצאצאיה, כי באחת השנים הם נסעו בקיץ למקום המנוחה בקארלסבאד שבצ'כיה, והם שהו שם בסמיכות לרבי לוי יצחק ומשפחתו, שאף הם נסעו למנוחה בקארלסבאד. הרבנית פרידמן סיפרה שהיא זוכרת את הרבי נשיא דורנו, שהיה אז ילד

כבן שמונה-תשע, שהיה עסוק כל הזמן בלימוד, עד שאמו הרבנית חנה הייתה נצרכת לזרוז אותו שיבוא לאכול את ארוחותיו... (שמעתי מנכדה של הרבנית פרידמן, השליח הרב יצחק חזן מרומא)

מגלגלין זכות. ספר "המנהל" עמ' 194 ואילך, מתואר בהרחבה הקשר שהיה לסבא הרה"ח הרב אפרים וולף ז"ל עם משפחת בית רבי באה"ק, ובהם עם בת אחיו של הרבי, הו"ח וכו' ר' ישראל אריה לייב ז"ל. בעניין זה מוסיפה הסבתא מרת פסי' תחי' ומספרת: באחת השנים כאשר הם נסעו לחצרות קדשנו, היה גם הבן הרה"ח ר' שלום דובער (ברק'ה) ז"ל, בחצרות קדשנו. בהיותם ב'יחידות' לפני נסיעתם חזרה לארץ הקודש, מסר הרבי לרב וולף משלוח מסוים שיביא זאת לבת אחיו. בהיות אשר הבן ר' ברק'ה היה אמור לחזור לארץ הקודש לפני הוריו, ובהבינו שאם הרבי מבקש לשלוח משהו לבת אחיו הרי שכדאי שהמשלוח יגיע אליה בהקדם האפשרי, אמר הרב וולף לרבי שבנו ברק'ה מגיע לארה"ק לפניו, ושאל האם כדאי שהוא יעביר זאת באמצעותו, וכך היא תקבל זאת מוקדם יותר. אולם הרבי הגיב ואמר, שהוא רוצה שהיא תקבל זאת "פון דיינע הענט", מהידיים שלך...

מאמר חסידות בצרפתית. הרה"ח ר' דניאל אלפנדרי הוא מבאי ופעילי בית חב"ד המרכזי באשקלון, בה פועלים בשליחות הרבי גיסי הרה"ח ר' ישראל ארי' לייב רבינוביץ וזוגתו. ר' דניאל התקרב לשמירת תורה ומצוות ולחסידות חב"ד לפני עשרות שנים על ידי השלוחים בצרפת, והיה חבר בקהילת חב"ד בברינאוה. לפני מספר שנים הוא עלה לארץ הקודש, והתיישב באשקלון. לפני זמן, הוא סיפר לשליח הרב רבינוביץ את העובדה הבאה:

באחת השבתות בזמן "דעווא דרעווין", בבית הכנסת חב"ד בברינאוה, הוא חזר מאמר דא"ח בעל פה בשפה הצרפתית. באותה שבת התארח בברינאוה הרה"ח הרב אהרן מרדכי זילברשטרום ז"ל מירושלים, וכאשר הוא ראה את החסיד אלפנדרי חזר מאמר חסידות בעל פה בצרפתית הוא היה בהשתאות עצומה ובהתרגשות רבה. בסיום אמירת המאמר הוא ניגש לר' דניאל וסיפר לו: למעלה מחמישים שנה קודם לכן, בשנת תש"ז, הוא זכה להיות נוכח בעת שהרבי ערך את ביקורו הידוע בפאריז, בבואו לסייע לאמו הרבנית הצדקנית מרת חנה שיצאה אז את מסך הברזל. באותם ימים הרב זילברשטרום עסק בניהול מוסדות החינוך שהקים הרב שניאור זלמן שניאורסאהן לילדים יתומים מפליטי המלחמה על אדמת צרפת. בחודשי שהותו בפאריז, הזמין הרבי את הרב זילברשטרום אל חדרו במלון מספר פעמים, ושם שוחח עמו בענייני הדרכה וחינוך. באחת ההזדמנויות הוא התאונן בפני הרבי על מצבם של יהודי צרפת באותם ימים שנראה כחסר תקווה וכו'. הרבי הגיב ואמר לו: אהרן מרדכי, אתה עוד תזכה לשמוע חזרת מאמר חסידות בצרפתית... למעלה מחמישים שנה לאחר מכן זכה הרב זילברשטרום לראות בהתממשות דברי הרבי אליו משנת תש"ז - בבית הכנסת חב"ד בברינאוה, בחזרת המאמר בצרפתית על ידי הר' דניאל --- (שמעתי מגיסי הרב רבינוביץ)

הרבי ידע הכל. אחת מפגישותיי המרתקות עם הר' יוסף הכהן צ'חנובר, הייתה ביום שלישי כ"ח אדר ראשון תשפ"ב, בביתו בסביון. היה זה שבוע ימים לאחר שהחלה המתקפה הרוסית באוקראינה, ור' יוסף היה בהתפעלות עצומה ממסירות נפש של השלוחים, כפי שהשתקפה באותם ימים בכלי התקשורת העולמיים. הוא אמר שבפעולותיהם הם ממשיכים את ההשראה של הרבי. באותה פגישה הוא סיפר כיצד התחיל הקשר שלו עם הרבי. הוא הגיע לראשונה אל הרבי בעת ששימש כמנהל המנגנון במשרד החקלאות, והיה זה בשלהי שנות ה'ד או בראשית שנות ה'כ"ף. בעבודתו הוא עמד בקשר עם הרה"ח ר' שלמה מיידנצ'יק ז"ל, וזה כששמע על נסיעתו לניו יורק, סידר לו שייכנס ל"יחידות".

באותה נסיעה הוא הגיע ליומיים בלבד לניו-יורק, ולמרות זאת הוא הקדיש לילה לפגישה עם הרבי, חרף מחאת חבריו שביקשו שיאכל עמם במסעדה במנהטן. הוא הוזמן לבוא אל הרבי לשעת לילה מוקדמת, אולם נכנס מאוחר, והיה כשעתיים באותה 'יחידות'. מאז נמשך הקשר שלו עם הרבי למעלה משלושים שנה, עד כ"ז אדר ראשון תשנ"ב. לדבריו, הוא היה נכנס אל הרבי לפחות פעם בחודש. הוא לא היה קובע פגישה מראש, אלא תמיד היה מתקשר אל המזכירות ומודיע שהוא נמצא בניו יורק, ובאותו יום היה מתקבל ל'יחידות'. הוא הזכיר בין הדברים שהיו לו לפחות מאה פגישות עם הרבי, והפגישות הללו נמשכו עד שנת תשנ"ב. ליום כיפור הוא היה מגיע תמיד לעשות את היום הקדוש בחצרות קדשנו עם הרבי, ולעיתים היה מגיע לשם כך במיוחד מארץ הקודש.

ר' יוסף סיפר שהרבי היה מודע למה שקורה בכור בדימונה. הרבי ידע מכל הנעשה עם הסודות הביטחוניים החשאיים של המדינה. באחת הפעמים הוא גם שוחח עם הרבי אודות דברי הרבי בהתוועדויות הקודש, שבגלל אי תיקון חוק מיהו יהודי, נופלים חללים בחזית הדרום. כאשר הרבי יצא בהכרזה על "מבצע נש"ק" בשנת תשל"ה, הוא שאל את הרבי לפשר מבצע זה, והרבי דיבר עמו אודות משמעות 'מבצע' זה.

אלופי צה"ל ב"יחידות". אמרתי לו אשר לאחרונה נפטר איש צבא בשם אהרן כפיר, אשר סיפר לאחד השלוחים שלאחר "מבצע אנטבה" הוא הביא אל הרבי את מפקד המבצע דן שומרון, שלאחר מכן היה רמטכ"ל. ואמר לי צ'חנובר, אשר הוא עצמו הביא את דן שומרון אל הרבי. בהזדמנות אחרת אמר לי מר צ'חנובר שהוא גם הביא את מר עמרם מצנע, אלוף בצה"ל, ולימים ראש העיר חיפה ויו"ר מפלגת העבודה, ל"יחידות" אצל הרבי.

מעורבות ר' יוסף צ'חנובר במשפט הספרים. באותה פגישה (וכן בהזדמנויות נוספות) סיפר ר' יוסף, אשר הוא היה מעורב מאוד בתקופת "משפט הספרים" בשנים תשמ"ז – תשמ"ז. ר' יוסף צ'חנובר הנו משפטן בכיר בהשכלתו, והוא ידע מכל אשר נעשה, והוא עצמו ישב עם הסופר הנודע מר אלי ויזל לפני עדותו, והדריך את מר ויזל על מה לבסס את טענותיו, מה החולשות האפשריות בטענותיו ומה הכיוון שלו צריך להיות, ואין להסביר לשופט הנוכרי את ענייני חב"ד. אלי ויזל אף עשה עמו "סימולציה" על אופן עדותו בפני השופט. עוד סיפר צ'חנובר אשר בתקופת משפט הספרים הוא גם היה ב"יחידות" ודיבר עם הרבי בעניין המשפט בהרחבה, ואמר שהוא הרגיש על הרבי את דאגתו וטרדתו בתקופת המשפט. אמרתי לו, שמדברי הרבי רואים שהרבי ראה בכל הנושא לא רק עניין משפטי גרידא של גניבת הספרים, אלא ערעור על הנשיאות גופא. ואמר לי ר' יוסף שהוא מבין את משמעות הדברים, אבל דבריו עם הרבי היו יותר בפן הפרקטי של הדברים. הוא הסביר לי מה היה גישתו בזה, ונתן את עיקרי גישתו בנושא.

ממשל צבאי ביהודה ושומרון. התגלגלו הדברים ור' יוסף אמר לי אשר גישתו של הרבי בעניין השטחים ביהודה ושומרון הייתה שאין זה נכון לספח את השטחים למדינה ולהחיל את הריבונות הישראלית על יהודה ושומרון, אלא שהרבי אמר לו שעדיפה השיטה של ממשל צבאי, בה המפקד הצבאי קובע את המדיניות בשטח, מאשר מצב שצריך להגיע לבירוקרטים, פוליטיקאים ושופטים. ר' יוסף אמר לי עוד אשר המנהיגים שהוא דגל בהם היו הרבי, דוד בן גוריון ומשה דיין, ותיאר ההבדל בין מנהיגות הרבי למנהיגותם של אלו. הוא גם דיבר עם הרבי בענייניו של משה דיין, ואף היו שליחויות על ידו מהרבי למשה דיין.

שלוחו של אדם כמותו. הרה"ח ר' חיים שאול שטיינמיץ הנו שליח הרבי בסרסוטה שבפלורידה. מספר הרב שטיינמיץ: הגעתי לעיר שליחותי סרסוטה בר"ח כסלו תנש"א. קבלת הפנים לה זכינו הייתה צוננת. הרבא"י הרפורמי בעיר התנגד לבואנו, והיינו צריכים להתמודד עם התנגדות מבית. לקראת חג הפסח תכננו לצאת בפעילות "מבצע מצה" נרחבת בעיר. יצרתי קשר עם אחד ממכריי, רופא יהודי, וביקשתי ממנו באם יש לו רשימות של יהודים בעיר. הרופא אמר לי שאכן יש ברשותו רשימה של יהודים מקומיים, והוא מוכן להעביר לי את הרשימה בתנאי שלא אומר לאף אחד ממי קיבלתי את פרטיו. ברשימה היו למעלה ממאה וחמישים רופאים יהודיים תושבי סרסוטה, ועוד מספר אנשי עסקים. תכננתי אפוא להתקשר מידי יום למשרדיהם של חמש-עשרה רופאים ולבקש להיפגש עמם, וכך עד החג אספיק להתקשר לרובם ככולם. ואכן, בסמיכות לראש-חודש ניסן התחלתי ליצור קשר עם משרדיהם של כמאה וחמישים הרופאים היהודיים, דיברתי עם המזכירות ואמרתי שהרב של חב"ד מעוניין להיפגש עם הרופא לקראת החג. לפועל, מתוך כמאה וחמישים הטלפונים שעשיתי למשרדי הרופאים – מאה וארבעים לא חזרו אלי חזרה כלל. שבע חזרו אלי ואמרו שאינם מעוניינים להיפגש, ורק שלושה רופאים הסכימו להיפגש עימי. גם השלושה שנפגשו איתי, אמרו במהלך הפגישה שהם כבר מסודרים בקהילותיהם הרפורמיות, ואינם זקוקים לעזרה יהודית ממני. כך שכל המאמץ הגדול הזה לא הניב לכאורה דבר.

בין אנשי העסקים הנוספים שהיו ברשימה שקיבלתי מידידי, היה גם שמו של יהודי שהיו בבעלותו שתי מסעדות טריפה נחשבות. אמרתי לעצמי שמילא עם הרופאים לא ניתן להגיע לקליניקות שלהם מעכשיו לעכשיו ולהיפגש עמם, אולם עם המסעדה היהודי שלבטח נמצא במסעדות שלו ומפקח על הנעשה בהם, יהיה ניתן להיפגש עמו אם אבוא למסעדה. הגעתי אפוא לאחת המסעדות וביקשתי להיפגש עם בעל המקום. הצוות בדלפק כשראו אותי שיערו שבאתי לבקש תרומה, והפנו אותי למסעדה השניה שבבעלותו, בתואנה שהבעלים נמצא במקום השני. כשהגעתי למסעדה השניה, הפנו אותי למסעדה הראשונה, והבנתי שכך לא אתקדם לפגישה עמו. התייעצתי עם ידידי הרופא, וזה אמר לי שבעל המסעדה נמצא מידי יום בצהריים באחת המסעדות ומשרת את לקוחותיו, ושם אוכל לפגוש בו. עשיתי כדבריו, והגעתי בשעה היעודה למסעדה זו עם ערכת מצה שמורה. תיכף כשנכנסתי למסעדה, באו לקראתי שני יהודים שלא הכרתים, והאחד פונה אלי בשאלה, מה עושה כאן במסעדת טריפה זו רב של ליובאוויטש? חברו לעומתו עונה לו תוך כדי דיבור, אני יודע למה הוא הגיע לכאן. הוא הגיע לתת לי את משלוח המצות הקבוע שלי בשליחות הרבי מליובאוויטש!---

לא הבנתי את תוכן דבריו, והיהודי מספר לי: שמו הארוויי רוטנברג, יהודי נכבד בעל שם מניו-יורק, המשמש כיועץ לראשי העיר ניו-יורק לדורותיהם, ומחזיק בבעלותו דירת נופש בסרסוטה. הוא פגש לראשונה ברבי בהתוועדות יו"ד שבט תשל"ה, אז הגיע יחד עם ראש העיר ניו יורק מר אברהם בים להתוועדות. מאז שנת תשל"ה, במשך חמש-עשרה שנה הוא מקבל מידי שנה לקראת הפסח בלשכתו בעיריית ניו-יורק מצה שמורה מהרבי, באמצעות המזכיר הרב בנימין קליין. השנה הוא הקדים את בואו לבית הקיץ שלו בפלורידה לפני הפסח, ורק כשהגיע הוא נזכר שבעקבות נסיעתו הוא לא יוכל לקבל השנה את המצות מהרבי. אך הוא אמר לעצמו, שבוודאי הרבי ידאג למסור לו את המצות גם בפלורידה – והנה אני פוגש אותו במסעדה והוא הבין שהגעתי למסור עבורו מצות בשם הרבי... השתאתי מאוד לרגל השגחה פרטית מופלאה זו. כשבאתי לביתי, אשתי אומרת לי שקיבלה שיחת טלפון משונה מאדם

לא מוכר בשם רוטנברג, שביקש למסור לי שהרבי מליובאוויטש מאוד מאוכזב ממני, ושאיכזבתי את הרבי... התפלאתי לשמע הדברים, ונסעתי מיד לבית הקיץ של מר רוטנברג. כשפגשתי בו הוא בא כלפי בטענה - הרבי היה מביא לו מידי שנה לקראת פסח שבע מצות במשקל של פאונד, ואני הבאתי לו שלוש מצות בלבד, וכנראה את שאר המצות מהרבי לקחתי לעצמי... התנצלתי אפוא בפניו והשלמתי לו כמובן לשבע מצות.

כמה ימים לאחר מכן נסעתי ל"בית חיינו" לרגל י"א ניסן. כשהגעתי נכנסתי למזכירות לרב בנימין קליין לספר לו את מה שאירע עימי ולאמת את העניין מולו. כשסיפרתי לו זאת, הרב קליין השתאה מאוד ואמר לי נרגשות, שאכן במזכירות הרבי היו מוטרידים מכך, שכן הרבי שולח למר רוטנברג במשך שנים ארוכות מצות לקראת הפסח, והנה השנה מסרו להם מהעירייה שרוטנברג איננו, והמשלוח מהרבי טרם נמסר אליו, וכעת על ידי מולאה השליחות מהרבי... -- במקביל, בעל המסעדה אותו ביקשתי לפגוש בבואי למקום אמר לי שאביו אכן יהודי אולם אמו הנה נכרייה... נוסף על כך, החבר היהודי של רוטנברג התברר כבעלים של קליניקה ידועה לעיניים בעיר. מידי שנה הייתי מגיע לקליניקה שלו לקראת הפסח ומזכה אותו במצה שמורה, והוא היה מזרז את עובדיו היהודיים לרכוש אצלי מצות לקראת החג, ולארגן באמצעותי את כל הדרוש לפסח... (שמעתי מהרב שטיינמץ)

מיועץ ראש העיר ללוחם בעיראק. ממשיך הרב שטיינמץ ומספר: במשך השנים ההיכרות שלי עם מר רוטנברג הלכה והתהדקה. בשלב מסויים הוא אף עבר מניו-יורק להתגורר בקביעות בסרוטה. הוא סיפר לי שבשעתו הוא זכה להיות ב'יחידות' אצל הרבי, והרבי מסר לו זוג תפילין, סידור בלשון עברי-אנגלי, ויש ברשותו אף אגרת קודש באנגלית שקיבל מהרבי. זמן מה לפני פטירתו, הוא קרא לי וביקש להעביר לי את התפילין, הסידור ואת האגרת שקיבל מהרבי. ימים אחדים לאחר שקיבלתי ממני את התפילין, יצר עימי קשר צעיר יהודי מקומי וביקש להיפגש עימי. הצעיר הציג עצמו כחייל במארינס שקיבל צו התייצבות לנסוע לעיראק ב"מלחמת המפרץ השניה" בשנת 2003. אמו של החייל אמרה לו שלפני שהוא נוסע לחזית, הוא צריך לקבל ברכה מרב לשמירה, וכך הגיע אלי. אמרתי לו שהסגולה הטובה לשמירה היא באם יחליט להניח תפילין מידי יום. החייל אמר לי שבאם הנחת תפילין תשמור על חייו, אזי הוא מסכים להניח תפילין מידי יום. כיוון שימים אחדים קודם לכן קיבלתי את זוג התפילין ממר רוטנברג, מסרתי אפוא זוג תפילין זה לחייל היהודי, שלקח אותם עמו לחזית העיראקית, בהחלטה להניחם מידי יום. כך זוג התפילין שהרבי מסר למר רוטנברג בשנת תשל"ה, שמרו על חייל יהודי בעיראק בשנת תשס"ג... כשמר רוטנברג מסר לי את התפילין, הן היו נתונות בתוך קופסאות מהודרות מכסף טהור. את התפילין מסרתי לחייל ללא הקופסאות, שנשארו ברשותי. לימים, אספן יודאיקה ראה את הקופסאות הללו אצלי, והוא רכש אותן ממני בסכום נכבד כתרומה לבית חב"ד... (שמעתי מהרב שטיינמץ)

אור וחיות נפשנו. מר שניאור זלמן שז"ר, בעת שכיהן כנשיא המדינה, היה מגיע מידי שנה להשתתף בהתוועדות י"ט כסלו המרכזית שנערכה בכפר חב"ד. באחת השנים הציע מר שז"ר לרבי, אשר לקראת י"ט כסלו הקרוב, היה כדאי לדבריו שהרבי ימסור הקלטה בקולו לכבוד ההתוועדות על תוכנו של יום, והדברים יושמעו בעיצומה של החגיגה, וכך יתווסף חיות גדולה ועניין גדול בהתוועדות המרכזית. אולם הרבי הגיע להצעה זו בשלילה, באומרו כי לדבר על עניינינו של חג הגאולה י"ט כסלו - הוא יכול רק ביום זה... (הגה"ח הרב יעקב שי' גולדשמיד)

ויהי חת"ת אלוקים. הרה"ח ר' עקיבא שמרלינג משווייץ, בהיותו פעם ב'חידות', הוא אמר לרבי שהוא נמצא פעמים רבות בנסיעות בדרכים, ובהיותו מקפיד על אמירת חת"ת, הנה לקיחת חומש ותהילים ותניא כל פעם בדרכים הרי זה מקשה עליו, ולפיכך היה מציע שכדאי לומר זאת מתוך ספר אחד. אולם הרבי אמר לו: חומש צריכים לומר מתוך חומש, תהלים מתוך תהלים, ותניא מתוך תניא. (שמעתי מאחי הרב אליהו ששמע ממנו בחתונת שמרלינג)

מדוע הבחורים ערים? פעם הרבי נסע עם המזכיר הרב בנימין קליין מ-770 לביתו בשעה מאוחרת בלילה. כשעברו ליד בניין 749 בו שכנה הפנימייה של תלמידי הישיבה, והיה אור מהחדרים בבניין, שאל הרבי את הרב קליין, מדוע הבחורים ערים בשעות אלו? (הרב חיים שלום סגל)

תשובה לשאלה שלא נשאלה. גב' גריר קאשמן הנה עיתונאית וותיקה ב"ג'רוזלם פוסט", המתגוררת כיום בשכונת טלבייה בירושלים. מספרת גב' קאשמן: נולדתי באוסטרליה בשנת 1940 למשפחה מבית של חסידי גור מפולין. אבי נפטר כשהייתי ילדה קטנה, בת יחידה להוריי, ואימי גידלה אותי כאלמנה צעירה. בראשית שנות השישים הכרתי צעיר יהודי באוסטרליה. הייתה בינינו ידידות קרובה, ומאוד רציתי בקשר זה. תכננו להתחתן, אולם אימי מסיבות שונות התנגדה נחרצות לשידוך זה. הייתי בדילמה קשה, מצד אחד רציתי להתקדם בקשר זה, אולם מאידך לא רציתי להמרות את פיה של אימי האלמנה, שהייתה מסורה אלי ביותר.

באותו זמן הייתה לנו היכרות עם הרב בנימין קליין, שהגיע עם אשתו גב' לאה בשנת 1962 בשליחות הרבי לאוסטרליה, ופעלו שם כשנה. בשנת 1963 או 1964, הגעתי לראשונה בחיי לניו-יורק. כשהגעתי לניו-יורק מחרנו הרב קליין כבר היה אחד המזכירים של הרבי. יצרתי עמו קשר וביקשתי להיפגש עם הרבי, שכן רציתי להתייעץ עמו בעניין זה. הרב קליין אמר לי שיבדוק עבורי אם אוכל להיפגש עם הרבי בקרוב. למחרת הוא התקשר אלי ואמר שאוכל להגיע באותו יום, אולם רק לאחר חצות הלילה. הגעתי ל-770 והמתנתי עד השעה שלוש לפנות בוקר, אז נכנסתי אל הרבי. כשנכנסתי אל הרבי, הרבי שאל אותי באיזה שפה אני מעדיפה לדבר, באנגלית או בידיש, והשבתי שבידיש. שאלתי את הרבי כמה דברים שנגעו לי באופן אישי, ובמרכזם הצגתי את הדילמה בנוגע להיכרותי עם הבחור, ושאלתי את הרבי מה לעשות בעניין. למעשה, הרבי לא נתן לי תשובה ברורה וישירה בעניין זה. לאחר מכן הבנתי את הסיבה לכך, שכן זמן מה לאחר מכן הקשר ביני ובין החבר התנתק, כך שהתייטר המענה הישיר של הרבי לשאלה זו. כמה פעמים במהלך הדקות הספורות שהייתי בחדרו של הרבי, נכנס המזכיר הרב גרונר וסימן לי לצאת, אולם הרבי הורה לי להישאר. כשנכנסתי אל הרבי, היה לי נושא נוסף שרציתי לשוחח עמו, אולם במהלך השיחה הנושא נשמט מזכרוני ולא העליתי אותו בפני הרבי. למחרת הפגישה עם הרבי, התקשר אלי המזכיר הרב בנימין קליין, ואמר לי שהרבי ביקש למסור לי עניין נוסף. היה זה מענה ברור מהרבי לשאלה שכלל לא הצגתי בפניו. (שמעתי מגב' קאשמן)

מחזי כיוהרא. בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה והשוואה האיזומה, ישב הרבי הריי"צ להתוועדות עם זקני החסידים, ועל פני הקודש של הרבי הייתה ניכרת עצבות רבה. בין החסידים היה המשפיע הרב שמואל לויטין וכן הרב ישראל גורדון. פנה הרב לויטין לרב גורדון ואמר לו שיאמר דבר מה שישמח את הרבי הריי"צ. נענה ר' ישראל ואמר: כאשר חסיד של הרבי הריי"צ היה נשלח בפעם הראשונה לכלא או אסור בסיביר בגלל שעסק בהפצת היהדות בשליחות הרבי – הרי זה דבר פשוט וברור שכך צריך להיות; כאשר הוא נאסר ונשלח לגלות פעם שניה – הרי זה בבחינת "הידור מצווה"; אולם כאשר הוא נאסר

ונשלח לגלות בפעם השלישית – הרי זה "מחזי כיוהרא" ... באומרו זאת, נראה חיוך רחב על פני קודשו של הרבי הריי"צ... (הרב דוד פלדמן)

בן יכבד אם. באחת השנים כאשר הרה"ח הרב אהרן מרדכי זילברשטרום ז"ל הגיע לחצרות קדשנו, הוא היה אצל הרבי ב"יחידות", והרבי שאל אותו האם הוא עדיין זוכר את השפה הצרפתית, מעת שהותו בצרפת בתקופת המלחמה, אז היה בהיכרות עם הרבי. ר' אהרן מרדכי השיב בחיוב, והרבי אמר לו, אשר נמצאת כעת בחצרות קדשנו קבוצת אורחים מצרפת, וכדאי שהוא יתוועד עמם בשפתם. בבואו להתוועדות, הוא שאל את חברי הקבוצה על מה הם מבקשים שהוא ידבר, והם אמרו לו שהם מבקשים שיעלה בפניהם זכרונות מעת ביקור הרבי בצרפת בשנת תש"ז, בבואו לקבל את פני אמו הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה ז"ל. הרב זילברשטרום נעתר להם ואמר שיספר להם כמה נקודות שנחקקו בזכרונו מהכיבוד אם המיוחד של הרבי באותה תקופה. ראשית, בהלכו עם אמו, הרבי תמיד נשא עבודה את תיקה. שנית, בהלכו עמה, הרבי הקפיד תמיד ללכת מעט מאחוריה וללא ללכת בשווה אליה. שלישית, כאשר הרבי היה נפגש עם עמו ומשוחח עמה – היה נראה כאילו כל הזמן שבעולם עומד לרשותו, ושאינו ממהר לשום מקום. (הרה"ח ר' חנוך זילברשטרום)

שתיקה בתרי. הרה"ח ר' דוד נחמן קרסניאנסקי ז"ל, אשר נפטר בערב יום הכיפורים תשפ"ד, התגורר שך עשרות שנים בפילדלפיה, שם שימש כרב ומשפיע בקהילת חב"ד המקומית. לצד זאת הוא עבד עשרות שנים בתפקיד בטחוני רגיש כמהנדס מטוסים עבור חיל האוויר האמריקאי. בשלב כלשהו בשנות הלמ"ד נודע לגורמי מודיעין של מדינה זרה על תפקידו הבטחוני-צבאי של הרב קרסניאנסקי, ונציגים מטעם אותם גורמי מודיעין פנו אליו וביקשו ליצור עמו קשר. הוא חשש שמטרת בקשת הקשר עמו היא להביא לכך שהוא יעביר להם מידע על תפקידו הבטחוני, והוא דחה את בקשתם. הללו לא התייאשו ופנו אליו שוב בבקשה להיפגש עמו. הוא כתב על כך לרבי, ותוכן המענה היה שעליו לדחות אותם בתוקף מכל וכל... וכך אכן הוא עשה. (הרה"ח ר' יוסף יצחק ליברוב)

אבקשה טוב לך. בעיצומה של שנת תשע"ג נתבקשתי על ידי מורי-חמי הגה"ח הרב יוסף יצחק הבלין, יו"ר מכון "היכל מנחם" להפצת החסידות, להיות בצוות עריכת סדרת הספרים המפוארת "שולחן מנחם", המאגדת את כלל הוראותיו והדרכותיו של הרבי בענייני הלכה, והיא מסודרת לפי סדר השולחן ערוך. סדרה זו מקיפה שבע כרכים, ומובאים בה כאלפיים ושלוש-מאות הוראות והדרכות מהרבי בכל אורח חייו של יהודי. במסגרת עבודתי באותה תקופה כחלק מעריכת סדרה זו, הוצרכתי לעבור תוך שבועות ספורים על ההיקף הגדול של הוראות והדרכות אלו, המקיפות כאמור אלפיים ושלוש-מאות הוראות והדרכות, המקיפות את כל תחומי החיים האפשריים, ונכתבו לאורך ארבעים שנה, לאנשים ונשים מחוגים שונים. כשעסקתי במלאכת קודש זו, ביקשתי למצוא חוט מקשר וציר העובר כחוט השני בין אלפי הוראות והדרכות אלו. להבנתי, החוט המקשר את אלפי הוראות והדרכות אלו הוא, כסיום פרקו של הרבי בקאפיטל קכב, וכשם קובץ זה - "אבקשה טוב לך". בכל ההוראות וההדרכות, הרבי לא מסתפק רק במענה הישיר הנדרש לנושא הנידון, אלא במענהו הוא מבקש לראות כיצד מקבל המענה יצא מעודד יותר, שמח יותר, בוטח יותר, ומאמין יותר, תוך שהרבי חוזר ומדגיש באין ספור מכתבים, שהוא מבקש לשמוע מבשורות טובות בהמשך למכתבו, וכדומה.

אכן, "אבקשה טוב לך", לכל יהודי באשר הוא.

עלית ההתקשרות

סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א [א] ג' תמוז תש"פ – כפ"ח

קיצור מהלך השיעור

פרק הפתיחה של התוועדות ג' תמוז השתא עסק במדרגות של התקשרות: התקשרות לפן הגלוי של הצדיק, הכוללת בעצמה שני רבדים; התקשרות לפן הנסתר של הצדיק – כפי שהוא בינו לבין עצמו – הכוללת גם היא שני רבדים; והתקשרות לפן נעלם לגמרי של הצדיק – כפי שהוא בעיני ה' יתברך. שלשת הממדים הם בעצם עבר-הוה-עתיד ביחס להתקשרות לצדיק שאין אנו זוכים לראות אותו כעת מול עינינו – אנו מתקשרים לזכרונות העבר, עמלים להתקשר לנוכחות הנסתרת שלו בהוה (באותו רובד נסתר שלא שייכת בו הסתלקות) וחותרים למגע עם התגלות העתידיית שלו.

אנחנו יוצאים מ-ג' תמוז. אף על פי שכבר התפללנו תפלת ערבית, אנחנו עדיין ב-ג' תמוז [ב]. זהו יום של התקשרות – התקשרות לרבי נשיא דורנו. כמו שרש"י כותב בפרשת השבוע [ג], "הנשיא הוא הכל" – הוא שקול כנגד כל עם ישראל, "ישראל הם משה ומשה הוא ישראל".

נתבונן היום שבהתקשרות לצדיק יש שלש רמות כלליות:

התקשרות לצדיק הגלוי

הרמה הראשונה היא התקשרות לצדיק כפי שהוא מתגלה לנו – התקשרות לצדיק כצדיק גלוי.

זו ההתקשרות לדמות של הצדיק בתוך גוף שאנחנו מכירים את הציור שלו. ציור הגוף כולל גם את שלשת הלבושים של הנפש, מחשבה-דבור-מעשה. המעשה והדבור של הצדיק גלויים לנו, וגם המחשבה שלו מתגלה – באופן מסוים – דרך הדבורים והמעשים שלו.

אבל ההתקשרות לצדיק גלוי לא מתייחסת רק לגוף ולבושים שלו, אלא למדות הנפש. מדות הן מדים, לבושים – לא רק לבושי המחשבה-דבור-ומעשה שלו, אלא גם עצם המדות שלו. כך מסביר אדמו"ר הזקן בתניא, באגה"ק כז, שחיי הצדיק הם שלש המדות העיקריות – אהבה, יראה ואמונה. הוא מתחיל מאמונה, המכוונת שם כנגד התפארת, כמו שמסביר רבי לוי"ק, אבא של הרבי בהערותיו על התניא [ד]. גם המדות הן חלק מההתגלות של הצדיק – החלק הפנימי. כל מי שקשור לצדיק אמור להרגיש את האהבה שלו – כמה שהוא אוהב את כלל ישראל, כמה שהוא אוהב את ה' – ואת היראה שלו. כמו שמספרים על כל הצדיקים הגדולים, כולל הבעל שם טוב, שראו וחוו את היראה שלו, את האהבה שלו, את האמונה שלו.

"והנגלת לנו" – מדות הצדיק והוראותיו

שוב, גם המדות הן חלק מחוית הצדיק הגלוי דווקא. למה? כי הצדיק הגלוי הוא כנגד וה, "והנגלת לנו ולבנינו" [ה]:

כל מה שהצדיק אומר לנו לעשות, ההוראות שלו – כתוב בחסידות [ו] שעיקר ההתקשרות בפועל הוא קיום הוראות הצדיק, הרבי – הן המלכות שלו, "אמר מלכא עקר טורא" [ז], מה שהוא אומר חייב להתקיים בפועל. מי שמרגיש זאת, מי שמתחייב לכך – מרגיש שאני פה בשביל לקיים את רצון הרבי כפי שהוא בא לידי ביטוי בדיבור שלו' – שייך למלכות של הרבי. כשאני מרגיש כמה שהוא אוהב אותנו, וכמה שהוא מאמין בה' וירא את ה' – זהו ה-ו, גם חלק מ"והנגלת לנו ולבנינו".

כל אלה, ה-וה, הן רמה אחת של התקשרות. באגרת הקדש כז משמע שהוא לא מדבר על רמה יותר גבוהה – הוא מסביר איך מנציחים זאת ברמה יותר גבוהה אחר ההסתלקות, אבל הכל שם מדבר בצדיק עם ההוראות שלו והמדות הגלויות שלו [ח], "והנגלת לנו ולבנינו". אבל, כפי שנראה, יש עוד שני רבדים יותר גבוהים של התקשרות.

התקשרות לצדיק הנסתר

למעלה מה-וה, הצדיק הגלוי שאנחנו מכירים, יש את ה-יה שלו, "הנסתרת להוי' אלהינו". מה הן "הנסתרת להוי' אלהינו" אצל הצדיק? בעצם, האופן בו הוא יודע את עצמו מול ה' – "ידע איניש בנפשיה". אין הרבה שזוכים להיות קשורים דווקא לצדיק הזה, שהוא הצדיק הנסתר. שאלו את אדמו"ר הזקן איזה סוג צדיק הוא, והוא אמר – 'אוי ואבוי אם הייתי רק צדיק גלוי, רק מה שאתם מכירים'. תמיד אנחנו מדמים זאת לקרחון, שעשרה אחוזו רואים על פני השטח, אבל תשעים אחוזו בעלמא דאתכסיא, תחת המים, לא רואים בכלל. עיקר הצדיק הוא מה שבכלל לא רואים.

שוב, לא מדובר על הגוף שלו וגם לא על המדות שלו, אלא על השפלות שלו והבטול שלו – על האופן בו הוא יודע את עצמו. "הנגלת", הצדיק הגלוי, היינו איך אני מכיר אותו. תמיד שואלים לגבי הרבי – איך לתאר אותו, מה הוא היה, מי הוא היה? כל אחד בוחר מה שהוא רוצה, מן הקצה אל הקצה. אצל אחד העיקר המעשים הטובים; אצל אחד הלמדנות והגאונות שלו, שהוא גאון עולם – גם הגאונות שלו היא חלק הנגלה שלו. כשהרבי נמצא ב-ד אמות שלו, בינו לבין עצמו, מתבודד עם עצמו, עם קונו, עם הקב"ה – איך הוא יודע את עצמו? האם אני יכול להיות קשור לרובד הזה, לאופן בו הוא מכיר את עצמו? זה ודאי משהו לגמרי אחרת מאיך שמכירים אותו – זהו הצדיק הנסתר.

כך הבעש"ט היה צדיק נסתר, ובשבילו לעבור להיות צדיק גלוי היה משבר – היה קריעת ים סוף. יש צדיקים נסתרים שעבורם בלתי אפשרי להפוך להיות צדיק גלוי – הוא יעזוב אותנו, יעזוב את העולם הזה, לפני שיתגלה. בסוף ימיו הבעש"ט חזר להיות צדיק נסתר, לגמרי, מאה אחוז. הבן שלו, רבי צבי, הרגיש זאת – לכן הוא לא בא להיות לידו. בשבילו אבא לא מסתלק, הוא רק הפך להיות צדיק נסתר – הוא (ר' צבי) הלך לישון [ט]. כתוב שלכן לא זכה להיות רבי אחריו – הוא עצמו המשיך להיות צדיק נסתר [י]. הוא קשור לאביו נסתר, והנסתר לא מת – כמו רשב"י, שלגביו בית המקדש מעולם לא נחרב [יא].

הרובד הזה לא שייך כלל למה שמוסבר באגרת הקדש כז על "צדיקא דאתפטר" ועל התמודדות עם ההסתלקות – הוא לכתחילה לא מת, הוא נצחי. רק מה? על פי פשט, הוא לא אומר לי מה לעשות – הוא לא מנהיג אותי. אני רוצה צדיק שמנהיג אותי. אנחנו רוצים ושואפים למלכות ישראל – "מלך ביפיו תחזינה עיניך" [יב] – ובנסתר אין לו גוף, הוא לא אומר לי מה לעשות (המלכות, ה תתאה, ההוראות שלו), וגם לא מתייחס למציאות במדות שהזכרנו קודם (ה-ו שלו), אהבה, יראה ואמונה (המדות הן התייחסות למציאות – גם האמונה כאן היינו אמונה בהשגחה פרטית, כפי שהבעש"ט למד אותנו).

"הנסתרת" – 'אין' ו'יש' בידיעת עצמו

היות שהרובד השני, הצדיק-נסתר, הוא כנגד אותיות יה של שם הוי', יש כאן פרצוף שלם. כמו שהבחנו ב-וה בין ה-ו ל-ה, גם ב-יה צריך להבחין בין ה-ו וה-ה, חכמה ובינה. מה הבדל? אפשר לשאול שאלה כזו: הרבי בפני עצמו, איך שהוא יודע את עצמו, האם הוא יודע שהוא רבי?

נשאל זאת על הקב"ה: כתוב שבידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים [יג], יודע את כולם. ידיעת עצמו של ה' היא "הנסתרת להוי' אלהינו" ממש – האם שם הקב"ה יודע שהוא 'גאט'? האם הקב"ה יודע שהוא אלקים? אם אלקים היינו איזה יחס למציאות – שהוא בורא עולם – הוא לא קיים ב"תכלית הידיעה", שגם אצל הקב"ה "תכלית הידיעה שלא נדע", שהוא לא יודע שהוא אלקים בכלל. על זו הדרך כעת שאלנו – הרבי יודע שהוא רבי?

זהו ההבדל בין ה-י ל-ה. ב-ה של "הנסתרת", האמא, הרבי יודע שהוא רבי – לא רק יודע שהוא רבי של חסידים, אלא יודע שהוא רבי בעצם, יש לו רוממות עצמית (כמו שמדברים בחסידות) והוא יודע שהוא רבי גם בלי חסידים. אבל ב-י של "הנסתרת להוי' אלהינו" הוא לא יודע גם זאת [יד]. כתוב בחסידות שההבדל בין ה-י ל-ה הוא בין אין ליש – ה-י, החכמה, היא אין, וה-ה, הבינה, היא יש. גם למעלה-מעלה קוראים לדרגות אלה אין האמתי ויש האמתי.

נחזור לה': בידיעת עצמו – איך שהוא יודע את עצמו – הוא יודע מהיכולת שלו? יכולת אינה כח – יכולת היא מה שיכול להאיר ויכול גם לא להאיר באותה מדה ממש. כח הוא כבר מציאות שצריכה לצאת לפועל, כבר העלם שישנו במציאות. יכולת היא העלם שאינו במציאות [טו]. שוב, אותה שאלה – הקב"ה בידיעת עצמו מכיר את היכולות שלו? הוא יודע מה הוא יכול לעשות ומה הוא יכול לא לעשות באותה מדה ממש (היינו העלם העצמי של אור בעצמות המאור)? אם הוא מכיר את היכולת שלו – זו ה עילאה של ידיעת עצמו. אם גם את היכולת שלו הוא לא מכיר, וממילא באמת אי אפשר לקרוא לו שום דבר – לא גאט, לא ה', לא אלקים – זהו האין האמתי, ה-י של ידיעת עצמו. כמובן, זו לא אמירה שאני גארנישט, אלא פשוט 'אין' שאי אפשר לתאר במלים כלל. לעומת זאת, ה'יש' האמתי הוא מה יש לי.

כך, אם הרבי מכיר שהוא רבי, יודע מה יש לו, מה היכולת שלו – בלי שהוא מיישם זאת עדיין בכלל (היינו שעדיין הוא בתנועה של יכול שלא להאיר) – זהו ה'יש' שלו. אבל יש מדרגה של 'אין', שאי אפשר לתאר בכלל. כל זה הוא הרובד השני של ההתקשרות, התקשרות לצדיק הנסתר. אם אתה מקושר לצדיק הנסתר – אין בכלל הסתלקות.

התקשרות לצדיק בידיעת ה'

אבל יש משהו עוד יותר גבוה, לפחות אצל בן אדם – הצדיק כמו שהקב"ה מכיר אותו.

שוב, יש את הצדיק כמו שאנחנו מכירים אותו, יש את הצדיק כמו שהוא מכיר את עצמו – הציור הוא התבודדות אמיתית של הצדיק, שמתבודד לגמרי עם קונו – אבל יש את האופן בו הקב"ה בכבודו ובעצמו מכיר אותו. ההתבוננות הזו מזכירה את מאמר רבי עקיבא לרבי שמעון – "דייק שאני ובוראך מכירין כוחך" [טז].

נאמר בגוף ראשון: ה' מכיר אותי באופן אחר ממה שאני מכיר את עצמי, גם בהתבודדות הכי פנימית ועצמית שלי. מה ש"ידע איניש בנפשיה" הוא ודאי אחר לגמרי מאיך שהקב"ה מכיר אותי. אין לי בכלל שום השגה איך הקב"ה מכיר ויודע אותי, וכמובן שהכרת ה' רחוקה בכל מדה של מרחק מאיך שה'עולם' תופס את הצדיק. על משה רבינו כתוב "תִּמְנַת הוּי' יְבִיט" [יז] – שהוא מביט על המציאות מתוך העינים של הקב"ה, כביכול [יח]. זו הידיעה איך הקב"ה עצמו יודע את המציאות.

האם אפשר לצייר התקשרות כזו של חסיד לרבי? אנחנו אוהבים לספר [יט] כי רבי אייזיק אמר 'מבינות' על רוח הקדש של שלשת נשיאי חב"ד בצלם הסתופף, וכאשר רבי הלל סנט בו האם גם לו יש רוח הקדש

הוא השיב – רוח הקדש אין לי, אבל 'מבינות' ברוח הקדש יש לי. ה'מבינות' ברוח הקדש של הרבי היא התקשרות לרובד הנסתר שלו, ואולי לא רק לרובד בו הצדיק יודע את עצמו (או לא-יודע את מעלותיו, כנ"ל), אלא גם 'חוש' ו'הארה' באופן בו ה' יודע את מעלתו – משום שלחסידי יש "אובנתא דלבא", הבנה פנימית מתוך אמונתו ברבי, שהיא עוד למעלה מאמונת-הבנת הרבי בעצמו[כ].

מהי מדרגה זו בספירות? אמרנו שהצדיק הגלוי הוא ה-וה והצדיק הנסתר ה-יה – בהתבודדות שלו, שכולו עם ה'. מה יותר גבוה, איך שה' רואה אותו? כתר עליון, קוצו של י, מעל ה-י של שם הוי'.

עבר-הוה-עתיד בהתקשרות

אחרי מאה ועשרים של הצדיק בעלמא דין, ההתקשרות לצדיק ברובד הנגלה שלו – כצדיק גלוי – היא עבר (בעוד בחיים חיותו היא ההוה, כפשוטו[כא]). בשביל להתקשר אני נזכר בעבר. העבר גם נמצא כאן – אבל הוא העבר, מה שהיה, מספרים על הצדיק ש"הוא היה...".

מי שזוכה להתקשר לצדיק ברובד הנסתר שלו – ההתקשרות שלו היא בהוה. כמו שאמרנו, אין שם הסתלקות בכלל – זהו הוה נצחי, "חי וקים", "דוד מלך ישראל חי וקים"[כב], "חי לעד וקים לנצח"[כג] (בגימטריא ג תמוז כידוע – זה רק כשמתקשרים לרבי כפי שהוא בינו לבין עצמו). אף על פי שכתוב שעיקר ההתקשרות לרבי הוא לקיים את ההוראות שלו וללמוד מהמדות שלו – יש חסידים מיוחדים, יחידי סגולה, שהם בעצם בחינת בנים (כמו בן הבעש"ט, שהזכרנו קודם), שגם בחיי חיותו של הרבי קשורים בעיקר לרובד הנסתר שלו[כד]. חסיד כזה בעצם מקושר לעולם המחשבה הפנימית של הרבי, לא רק לדיבורים שלו (אדרבה, בתוך הדיבורים הוא מרגיש את מקורם – "מאין באת"[כה]). כמו שכתוב בתניא[כו], הבן נמשך ממח האב – הוא עדיין שם. כמו שאמרנו, יתכן שיש בכך גם חסרון – אנחנו רוצים מלכות (ונקשר זאת תיכף לפרשת שבוע, עם החסרון מצדנו לכאורה) – אך יש כאן גם מעלה עצומה שאמרנו כעת, שבבחינה זו הרבי לא מת בכלל, לא נגע ולא פגע.

מהו, אם כן, הרובד הכי עליון – איך שהקב"ה יודע את הצדיק? תחית המתים. זהו הצדיק שלעתיד. מהי תחית המתים? עיקר האמונה ה-יג[כז] – תכלית כל יג עיקרי האמונה של הרמב"ם היא להאמין בתחית המתים. אמרנו שבנסתר הוא בכלל לא מת – אם כן בשביל מה צריך תחית המתים? מה המשמעות שלה בכלל? בתחית המתים יקום לתחיה מישוהו שאף אחד לא הכיר, העולם לא הכיר אותו וגם הוא לא הכיר את עצמו – יקום אותו צדיק כמו שהקב"ה מכיר אותו. מדרגה זו כולה אומרת עתיד – אותו צדיק כפי שהוא עתידי, הרבי לעתיד לבוא. ההתקשרות שלנו לרבי שלנו לעתיד לבוא שייכת למי שזוכה לחוש אפס קצהו מאיך שה' רואה ומכיר אותו. אמרנו שהמדרגה הזו שייכת לקוצו של י ומשם, מ"טלא דנטיף מעתיקא"[כח] – איך שה' יודע אותי – נמשך "טל תחיה"[כט], איך שהצדיק יקום (היינו "טל ילדתיך"[ל] – טל לשון טליא-ילד – "אני היום ילדתיך"[לא] מחדש לגמרי, "ילדתיך" בגימטריא דעת, היינו איך שאני יודע אותך).

סיכום

אם כן, אפשר להיות קשור לצדיק בעבר, אפשר להיות קשור לצדיק בהוה, ואפשר גם – לפחות להתבונן, לרצות ולהאמין שעיקר ההתקשרות הוא – התקשרות לצדיק כפי שיקום לתחיה, הצדיק של העתיד. ג' תמוז, יום של התקשרות, הוא יום להעלות את ההתקשרות שלנו לרמות הגבוהות והפנימיות של ההתקשרות – ולהשתוקק שגם המדרגות הכי גבוהות יוולדו-יופיעו בעולם שלנו.

אפשר לרמוז ש-ג' תמוז מלמד שיש כאן ג בחינות של תמוז, בגימטריא צדיק גמור (שהוא-הוא בגימטריא מלך המשיח[לב]). תמוז עצמו בגימטריא ג"פ קומה, רמז לשלש הקומות של הצדיק הגמור שהתבארו כאן (בסוד "ואולך אתכם קוממיות"[לג]).

ולסיכום:

קוצו של י ידיעת הקב"ה את הצדיק עתיד
 י הצדיק אינו יודע שהוא הצדיק הוה
 ההצדיק יודע שהוא צדיק הוה
 ומדות הצדיק (אהבה-יראה-אמונה) עבר
 ההוראות ומעשי הצדיק עבר
 'בקיצור' – תובנות ונקודות 'עבודה':

שלשה רבדים בהתקשרות לצדיק – התקשרות לצדיק כפי שהוא ידוע לנו, התקשרות לצדיק כפי שהוא ידוע לעצמו והתקשרות לצדיק כפי שהוא ידוע לה'.

ההתקשרות לרובד הגלוי של הצדיק היא ב"הנגלת לנו ולבנינו" – בקיום הוראותיו (ה) ובקבלה ממדותיו (ו). ברובד הגלוי של הצדיק שייכת הסתלקות, אך ניתן להתקשר אליו "יתיר מבחיוהי", מכח זכרון העבר – זכרון הצדיק כפי שהיה גלוי לעינינו.

ההתקשרות לרובד הנסתר של הצדיק היא ב"הנסתרת להוי' אלהינו" – כפי שהוא יודע את עצמו, עם היכולות הטמונות בו (ה עילאה), וכפי שהוא יודע את עצמו במדרגה שאין לה שום שייכות למציאות.

ברובד הנסתר של הצדיק לא שייכת כלל הסתלקות – הוא תמיד נמצא כאן בהוה וניתן להתקשר אליו.

הרובד הנעלם של הצדיק הוא ידיעת ה' אותו – ההתקשרות למדרגה זו ההתקשרות לעתיד, לאופן הפלאי בו יולד-מחדש הצדיק בתחית המתים.

מלכות בית דוד המשך

שיעור שבועי פרשת "מטות-מסעי"

המשך התוועדות י"ב-י"ג תמוז

אור לז"ך תמוז ע"ג – ירושלים

א. אחז המלך – כחוח בין השושנים

תשובת המשקל של חזקיהו על מעשי אחז אביו

אנחנו מתקרבים לסיום חדש תמוז, חדש הגאולה. הגם שאנחנו עכשיו בתוך שלשת השבועות חדש תמוז כולו הוא חדש הגאולה. לפני שבועיים התחלנו התוועדות, ואנחנו עדיין באמצע שלה – נמצאים בהמשך התוועדות יב תמוז, חג הגאולה של הרבי הקודם. אחת הנקודות שהסברנו בשם הרבי הקודם לפני שבועיים, והזכרנו גם לפני שבוע, היא שמכל מלכי ישראל ומלכי יהודה הכי רשע וגרוע היה אחז מל יהודה (מבית דוד). חוץ מכל העבודה-זרה שהוא עבד, חז"ל אומרים שהוא סגר את בתי המדרשות ובתי הכנסיות. אחז לשון סגר, כך מסבירים חז"ל. "חתום תורה בלמדי" – דורשים שהוא חתם-סגר את התורה.

אחר כך בא הבן שלו, חזקיהו המלך, שעשה תשובה על אבא שלו. הוא גזר בדיוק ההיפך, שכל מי שלא ילמד תורה כדבעי ידקר. הוא סגר את בית המדרש לכולם, שישבו בתוך בית המדרש וילמדו תורה. לכן בדורו היו כולם תלמידי חכמים – מהצפון, מדרום, ועד באר שבע לא נמצא תינוק שלא היה בקי בטומאה וטהרה וכו'. זו תשובת המשקל למעשי אחז. מעשי חזקיהו מאפיינים את דורו של מלך המשיח. הרי חזקיהו המלך היה ראוי להיות משיח, ומכאן רואים שאחת הנקודות העיקריות של משיח היא חזק לימוד התורה דווקא אצל תינוקות של בית רבן, שכל העולם כולו עומד על הבל פיהם. צריך לעשות מהפכה, קודם כל, בחינוך הילדים. כמו שדברנו לפני שבועיים על משרד החינוך של המדינה – גם אצל אחז היה משרד החינוך וגם אצל בנו חזקיהו היה משרד החינוך, והיו מן הקצה אל הקצה.

צדיקים ורשעים לסירוגין במלכי בית דוד (במיוחד לקראת החורבן)

הרבי בשיחה שם אמר שבדרך כלל חושבים שמנשה הוא הכי רשע בין המלכים. מנשה הוא הבן של חזקיהו, הנכד של אחז. בכלל, מלכי יהודה – מלכי בית דוד – הולכים, בערך, בסדר של אחד צדיק ואחד רשע, אם כי גם רוב הצדיקים לא הכי מושלמים. התהליך של אחד כך ואחד הפוך מתעצם לקראת סוף מלכות יהודה, לפני חורבן בית ראשון. יש את יותם, שהוא צדיק גמור – אין צדיק גמור במלכי יהודה כמו יותם המלך, תם ושלם. משום מה למושלם הזה, יותם – שרשב"י אומר עליו שאם הייתי יחד עם יותם המלך היינו מביאים משיח – יש את הבן הכי גרוע, אחז. מאגרא רמה לבירא עמיקתא – מיותם לאחז. אך אזי אחז הרשע המרושע מוליד בן שראוי להיות מלך המשיח – כנראה שהוא דומה לסבא שלו, חזקיהו המלך, יש כאן גנים.

חזקיהו המלך – התכללות משיח בן יוסף ומשיח בן דוד

אם חזקיהו המלך רק היה אומר שירה על הנס של סנחריב הוא היה נעשה מלך המשיח. האריז"ל כותב שהוא היה נעשה משיח בן יוסף. זה חידוש של האריז"ל. הייתי חושב שהיות שחזקיהו שייך לבית דוד, וחז"ל אומרים שהוא ראוי להיות משיח, מן הסתם הוא היה משיח בן דוד. אבל האריז"ל אומר שאם הוא היה נעשה משיח – הוא היה משיח בן יוסף. סימן שיש כאן התכללות. בכל אופן הוא ממלכי בית דוד. כנראה שיש לו את שתי הבחינות גם יחד. אצל הרמב"ם, כידוע, אין חלוקה בין שני המשיחים. זאת אומרת שהמשיח האמתי, שיבוא ויגאלנו תיכף ומיד ממש, צריך לכלול בעצמו גם את הבחינה של משיח בן יוסף וגם את הבחינה של משיח בן דוד. יש לומר שהכי קרוב לכך בתולדות עם ישראל הוא חזקיהו המלך. מצד אחד הוא מבית דוד כפשוטו, ומצד שני האריז"ל אומר שהוא קשור לבחינת משיח בן יוסף.

מצדיק גמור דרך רשע גמור למלך המשיח

אז שוב, איך הולך הסדר? הצדיק הכי גדול בין המלכים – יותם; אחר כך הרשע הכי גדול – אחז; ואחר כך – משיח. כעת עומדים לקראת סיום חדש תמוז. לפני שבועיים אמרנו ש-תמוז שוה בגימטריא גם צדיק גמור וגם מלך המשיח. אז חקרנו, עשינו התבוננות, האם שני הדברים הם אותו דבר, או משהו אחר, או שאולי אפילו יש משהו הפוך בין המושג צדיק גמור למושג מלך המשיח (על דרך משיח-נחש, ועוד הרבה דוגמאות). אז פירשנו כמה פירושים אודות היחס בין המושגים צדיק גמור, כפי שמוסבר מושג זה בספר התניא, ומלך המשיח, מושג המתבאר ביותר בתורתו של הרבי. הצדיק הגמור הוא בעיקר מושג של אדמו"ר הזקן ומלך המשיח הוא בעיקר מושג של הרבי – האם שניהם בדיוק אותו דבר או שהם אולי אפילו הפוכים. אז הנה, יש לנו קצת רמז, שאם מדברים על צדיק גמור בתולדות עם ישראל, במלכי

ישראל, הצדיק הגמור שאין בו דופי – יותר אפילו מדוד המלך – הוא יותם. לעומת זאת, מלך המשיח הוא חזקיהו, הנכד שלו. אבל מה? בשביל להגיע מצדיק גמור למלך המשיח צריך באמצע שיהיה רשע גמור, הכי גמור.

אהבת הצדיק הגמור לרשע הגמור – מאב לבן (ולא מבן לאב)

איך הסברנו לפני שבועיים? שרבי פינחס מקוריץ אומר שגדר צדיק גמור הוא שאוהב רשע גמור. לעניננו, הרשע הגמור הוא אחז והצדיק הגמור הוא אבא שלו, יותם, ולכן מן הסתם בכל אופן הוא אוהב את הבן. אצל הבן לגבי האבא לא פשוט שכך. הרי חזקיהו המלך, מלך המשיח, עשה ששה דברים מיוחדים – על שלשה הודו לו חכמים ועל שלשה לא הודו לו. אחד הדברים הטובים שעשה, עליו הודו לו חכמים, היה שגרר עצמות אביו על מטה של חבלים – מגיע לו, כי היה רשע, שלא ילמדו ממנו. כדי לבטל את משרד החינוך שלו, את משרד הדתות שלו, את כל המשרדים שלו – כדי לעשות סימן שמלכותו אחרת, הפוכה – הוא גרר את גופו של אביו על מטה של חבלים, בבזיון גמור, ולא קבר אותו בקברות המלכים כי לא מגיע לו. זה בן לגבי אבא – כך חזקיהו התייחס לאחז.

איך התייחס אליו יותם? לא כתוב, אבל מן הסתם יש לו איזו נקודה חמה אליו. איפה רואים? בתורה כתוב ש"יאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו" אף על פי שידע שהוא רשע. שוב, צריך לומר שהצדיק הגמור שמוגדר בכך שהוא אוהב רשע גמור הופך להיות מלך המשיח (דרך – באמצעות – הרשע הגמור, בסוד אין שצ"ל בין יש ליש). זה הסוד של חדש תמוז. יש מושג הפוך, "כשושנה בין החוחים" – יש על זה סיפור חסידי שלא נספר כעת – וכך יש גם חוח בין השושנים. החוח בין השושנים הוא אחז בין יותם לחזקיהו המלך.

ב. אחז ומנשה בפרשת השבוע

אחז ו"תנה לנו אחזה"

למה הזכרנו את אחז לפני שבוע? לפני שבועיים חזרנו על השיחה של הרבי הקודם שבה הוא מזכיר את אחז, אבל לפני שבוע דברנו על בנות צלפחד בין היתר. בנות צלפחד תבעו ממשה רבינו "תנה לנו אחזה". גם הזכרנו גימטריא מפורסמת אצלנו, מימים עברו, שהמשפט "תנה לנו אחזה" – משפט התביעה העיקרי של בנות צלפחד – שוה ציונות, רק שזו ציונות של קדושה. יש ציונות של קליפה, שהגימטריא שלה היא "לא תנאף" (דבר שבועצם קשור לספור שגם עליו דברנו לפני שבוע, מעשה זמרי וכזבי), והיא שוה גם עולם התהו, "וימלך... וימת" (מה שמאפיין את עולם התהו). כל הדברים האלה שוים בדיוק אותו מספר, 562. "את זה לעמת זה עשה האלהים".

"אחזה" היא לשון אחז. אם קוראים לו אחז סימן שענינו הוא אחיזה. עיקר האחיזה של עם ישראל הוא האחיזה בקרקע של ארץ ישראל. להאחו בשלמות הארץ, כמו שהרבי הדגיש – לא לוותר על אף שעל, על אף סנטימטר של ארץ הקדש, "אחוזת נחלתנו" (ככתוב בפרשת השבוע). עשינו עוד גימטריא יפה לפני שבוע, שהמלה אחזה (ללא אות נוספת) – במובן של אחיזת קרקע – כתובה פעמיים. הפעם הראשונה, "ויתן להם אחזה" – שיוסף נותן אחוזה לאחיו בארץ גשן (שלפי חז"ל שייכת בעצם לשרה אמנו, מתנה שנתן לה פרעה) – שוה בדיוק לפעם השניה, "תנה לנו אחזה". אמרנו שאפילו בארץ גשן יש ציונות (ציון בגימטריא יוסף).

ריכוז שרש אחז בפרשיות מטות-מסעי ובהר-בחקתי

דברנו על אחזה בלי אות נוספת, אבל שרש אחז חוזר הרבה-יחסית בתורה, ויש ריכוז מאד גדול של אחוזה בפרשתנו, פרשת מטות (הפרשה השניה לפני סוף חומש במדבר). זה לא הריכוז הכי גדול שיש בתורה – יש עוד פרשה, שיש בה עוד יותר אחוזות, פרשת בהר (הפרשה השניה לפני סוף חומש ויקרא). אלה שני המקומות שיש בהם הכי הרבה אחיזה-אחוזת בקרקע ארץ ישראל, סוף ויקרא וסוף במדבר. השבוע עושים "חזק" של חומש במדבר. בפרשת מטות יש שבע אחוזות, "כל השביעין חביבין", ויש עוד שלש אחוזות בפרשת מסעי. כלומר, נקרא בשבת קדש את שרש אחז עשר פעמים, "העשירי יהיה קדש להוי", מחולק לשבע פעמים אחז בפרשת מטות ועוד שלש פעמים אחז בפרשת מסעי.

מה לגבי סיום חומש ויקרא? גם בהר-בחקתי הולכות יחד. רק בפרשת בהר יש 13 אחוזות, בן הזוג של 7. אחר כך, בפרשת בחקתי, יש עוד 5. תופעה מאד יפה. בפרשת מטות יש 7 אחז ובפרשת בהר יש 13 – 7 הוא הנקודה האמצעית של 13. אחר כך, אצלנו בפרשת מסעי יש שלש פעמים אחז ואילו בפרשת בחקתי יש 5 פעמים – גם בדיוק אותו יחס, ש-3 הוא הנקודה האמצעית של 5. אז כמה יש רק בשני הסיומים האלה, סיום חומש ויקרא וסיום חומש במדבר? בסיום חומש ויקרא יש חי ובסיום חומש במדבר יש י – יחד 28. כמה אחז יש בכל חמשה חומשי תורה? 51 פעמים. כלומר, מרבית 51 הופעות שרש אחז בתורה היא בשני הסיומים האלה.

שרש אחז הראשון בתורה

הכל הולך אחר הפתיחה, צריך להסתכל מתי פעם ראשונה כתוב אחז בכל התורה. ה"אחז" הראשון בתורה נאמר בפרשת ברית מילה של אברהם אבינו (בחינת יוסף-ציון, ברית מילה, שבאברהם) כשהשם ית' נתן לו את השם אברהם (אברהם אותיות אבר מה): "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגריך את כל ארץ כנען לאחזת עולם והייתי להם לאלהים". יש בפסוק אחז תבות. והנה, "אחזת עולם" (יש עוד פעמיים "אחזת עולם" בתורה, בלי אות נוספת) עולה ציונות (כמו "ויתן להם אחזה" ו"תנה לנו אחזה" כנ"ל)! "כל ארץ כנען לאחזת עולם" עולה 1,123, 561 ("כל ארץ כנען ל") ו-562 ("אחזת עולם"), כלומר שציונות היא הנקודה האמצעית של "כל ארץ כנען לאחזת עולם"! ועוד, "לאחזת עולם" עולה יותר-חזקיהו שמקיפים את אחז כנ"ל (שעולה אחזיהו פעמים אחז, וכמו שיתבאר).

אחז ואחזיהו

בכל אופן, כל אחז קשור לאחז שלנו, המלך אחז שאנחנו רוצים לתקן. המשמה שלנו הערב לעשות תיקון גדול למלך שהרבי הקודם אומר שהוא הכי גרוע מכל מלכי ישראל. לפני המלך אחז היה עוד מלך מבית דוד שגם נקרא על שם אחז – שלא נתבלבל, הם שני מלכים שונים. היה מלך קודם שנקרא אחזיהו, הבן של יהורם, שהוא הבן של יהושפט. אז יש אחזיהו, וכעבור כמה דורות בא אחז. אחזיהו הוא האבא של יואש המלך. יואש המלך הוא האבא של אמציהו, שלפי חז"ל אמציהו ואמוץ אבי ישעיהו אחים היו. הפטרת חזון מתחילה "חזון ישעיהו בן אמוץ", וחז"ל אומרים שאמוץ ואמציהו המלך היו אחים. מי הבן של אמציהו? עזיהו המלך. כלומר, ישעיהו הנביא ועזיהו המלך הם בני דוד.

תשובת מנשה מחלקת את תקופת מלכותו אך לא כל כך משפיעה על העם

יותר מאוחר, ישעיהו הנביא חיתן את בתו עם חזקיהו המלך. משני הצדיקים – בת נביא ומלך שראוי להיות משיח – צריך להיות הזוג הכי מוצלח בעולם, מלך המשיח מתחתן עם בת נביא הדור. מה יוצא

מהזווג המוצלח הזה? מנשה. מי שבתפיסה הראשונה חושבים שהוא יותר גרוע אפילו מאחז, הכי גרוע. רק שמנשה המלך עשה תשובה בצר לו, כאשר ה' ענה אותו והגלה אותו. מהי תשובתו? "ויכנע מאד מלפני אלהי אבתיו". הוא מאד נכנע. עיקר התשובה הוא הכנעה, ולא סתם הכנעה – "ויכנע מאד". הוא מלך הכי הרבה שנים מכל המלכים, 55 שנים – 22 שנים היה רשע מרושע, אבל אחר כך היו עוד 33 שנים אחרי התשובה. כלומר, מנשה המלך התחלק, התקופה שלו מתחלקת לשנים. לבעל תשובה לא צריכים להזכיר את העבירות שלו, אבל מה אפשר לעשות? העבירות שלו כתובות בתורה. גם לאחר שהוא עשה תשובה, תשובתו לא לגמרי השפיעה על העם. זה גם דבר מאד מענין, שהעם מקבל מהמלך בצעירותו יותר מאשר בזקנותו. גם כאשר המלך משתנה, התדמית שלו בעיני העם, הדמות המוכרת שלו, היא המלך כפי שהוא צעיר – זה מה שנשאר בתודעת העם. אחר כך, מה קורה איתו כשהוא מזדקן? השינוי פועל באיזה מקום, אבל לא כל כך משפיע על העם. אם המלך מתחיל חזק, כמו חזקיהו שגירר עצמות אביו וביום הראשון שמלך עשה מהפך, זה מאד משפיע על העם. רואים שכמה שמנשה משובח כבעל תשובה אמתי, התשובה שלו לא כל כך השפיעה על העם.

חזקה וחזקה

בכל אופן, יש משהו מפוצל אצל המלך מנשה – יש שני מנשה. איך זה קשור לפרשת השבוע? חוץ מהמלך מנשה, מבית דוד, יש עוד מנשה – שבט מנשה. בפרשת שבוע כתוב שמנשה מתחלק לשנים, חצי שבט המנשה מעבר הירדן מזרחה ועוד חצי שבט המנשה שנאחו בעבר הירדן המערבי. כמו שנסביר, עיקר ריכוז האחוזות בפרשה הוא בסיפור של שני השבטים וחצי השבט בפרשת מטות, כאשר ראובן גד וחצי שבט המנשה רוצים לקבל את הנחלה שלהם, שנקראת אחוזה והם אווזים בה חזק. עם ישראל כבש את עבר הירדן המזרחי, אף שלא היה חלק מארץ ישראל, אבל הם רוצים להאחו בו – לעשות גם 'חזקה'. תיכף נסביר שלא סתם אחז מוליד את חזקיהו – זה כי שרש חזק יוצא משרש אחז, לשון אחיזה. שניהם חז, רק שבאחו יש א בהתחלה, וכשהוא נותן את השם לבן שלו – גם אצל רשע כזה יש רוח הקדש בנתינת השם – הוא יוצא ממנו, חזקיהו מאחו (ועוד, חזקיהו הנו אחז במשולש – כל המספרים מ-א עד אחז, ככה מן הסתם כיוון אחז בנתינת שם לבנו, שיממש אותו לגמרי). מה זה אחיזה בקרקע? להחזיק, אבל יש שני אופנים שונים – חזקה וחזקה. כידוע, הכיבוש הראשון בימי יהושע בן נון הוא כיבוש – לקחת את הארץ בחזקה, ביד חזקה. אבל הביאה השניה היא לא חזקה אלא חזקה – אותן אותיות. אלה שתי בחינות של חזקיהו, צריך גם את זה וגם את זה, כידוע, כפי שדברנו הרבה על כיבוש וחזקה. הכיבוש הוא על מנת להאחו – להאחו בחזקה.

הפיצול במלכות מנשה ובשבט מנשה

כבר רואים שמשוהו מתחיל להתרקם פה – שיש לנו את יותם, אחז, חזקיהו, מנשה. מנשה מתחלק לשנים, כמו שבט המנשה. המלך מנשה מתחלק לשנים – "ברישא חשוכא והדר נהורא". בתחלה "והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום וגו'", ואחר כך מתהפך ל-גל (עיני) השנים האחרונות שלו ("ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור"). מה לגבי נחלת מנשה? מי החצי הראשון ומי השני, מי ירש בעבר הירדן מזרחה? ידוע מה שחז"ל אומרים, ויש לכך אחיזה בפשט, שההתישבות בממלכת סיוחון ועוג, שמשוה רבינו כבש במלחמה – היא נקראת "נחלה מבוהלת". יש בנחלה מבוהלת תוקף של תהו – היא שייכת לחצי הראשון של מנשה, כמו השנים הראשונות של המלך מנשה (בעבר הירדן נפישו רוצחים, כמו המלך מנשה ברשעתו). החצי השני של השבט הוא כמו החצי השני של חיי מנשה, שירשו בתוך גבולות ארץ ישראל שכתובים בפירוש בפרשת מסעי.

המשך הסדר של צדיק-רשע-צדיק-רשע

נעשה כמה רמזי בינים בענין של אחז: אמרנו שאחז הוא חוח בין השושנים ואמרנו שלקראת הסוף רואים שהענין של מלך אחד צדיק ואחד רשע תופס תאוצה – יותם צדיק גמור, אחז רשע גמור, חזקיהו צדיק, מלך המשיח, אחר כך מנשה רשע, ויש עוד שנים של מנשה אחרי התשובה. מחזקיהו, המלך הצדיק, מלך המשיח, נולד מנשה הרשע. אבל אחר כך קורה אצלו מהפך, שהופך אותו להיות מישוה חדש, כמו שהרמב"ם אומר על בעל תשובה, שאינו אותו אחד שעשה את העבירות אלא מישוה אחר. כך מנשה הופך להיות מישוה אחר אחרי תשובתו, "ויכנע מאד מלפני אלהי אבתיו".

מי הבן של מנשה? אמון, רשע גמור. מי שעושה את חשבון התאריכים רואה שהוא נולד בתקופת התשובה של מנשה – בשלשים ושלש השנים האחרונות. אם הוא היה נולד בתקופת הרשע של אביו מנשה היה סיכוי שיהיה צדיק, אבל הוא נולד כשמנשה היה צדיק אז ממילא הוא היה רשע – ככה זה בסדר המלכים. מי נולד לאמון, אותו רשע מרושע? עוד מלך המשיח – "רוח אפינו משיח הוי'", יאשיהו המלך, שהוא האחרון, דור השלשים לאברהם אבינו. בזמן בניו, שמלכו אחד אחרי השני, נחרב הבית. הוא נחשב לאחרון שלשים הדורות של מלכי בית דוד בתקופת בית ראשון. ידוע ש-יאשיהו = צמח צדק = מנחם מענדל. עוד מלך המשיח.

שוב, התוקף של צדיק-רשע-צדיק-רשע תופס המון תאוצה לקראת הסוף. אחר כך הבנים של יאשיהו עוד פעם רשעים, אבל הוא "רוח אפינו משיח הוי'" – כך ירמיהו הנביא מקונן עליו. אצל הרביים, אמרנו כמה פעמים וגם הזכרנו לפני שבועיים, שאחד בחינת יש האמתי ואחד בחינת אין האמתי, וכך הולך לסירוגין. כאן משהו הרבה יותר פשוט. כדי להבין מה זה יש האמתי ואין האמתי צריך התבוננות עמוקה בחסידות, וכאן זה פשוט צדיק-רשע-צדיק-רשע.

רמזי אחז בדורות המלוכה שסביבו ושאריו

מה שאנחנו רוצים לעשות הוא תיקון של אחז, שהרבי הקודם אומר שהוא הכי גרוע מכולם. אמרנו שנעשה כמה רמזי בינים: הוא החוח בין השושנים. נקח את הצדיק הגמור ומלך המשיח שמשיני צדדי – יותם מצד אחד וחזקיהו מצד שני. קודם כל, כמה שוה אחז? 16 (שלמות של 4 ברבוע, 2 בחזקת 4, והוא סוד ההוה שבין העבר, יותם, לעתיד, חזקיהו). הוא מלך 16 שנה (הוא מלך בגיל 20, היה בחיי יותם אביו, ומלך 16 שנה – הוה, עצם סודו של אחז). המלך אחז מלך אחז שנים – הוא נאחז במלוכה שלו כמנין שמו, אחז. 16 = משיח במספר קטן, כלומר שאחז הוא 'משיח קטן'.

יותם = ג תמוז, מכאן שהוא שייך לרבי. סימן שאנחנו שייכים לאחז, כמו שנסביר תיכף. חזקיהו שוה 136. נחבר אותם יחד – 456 ועוד 136 – נקבל 592. האם הוא כפולה של אחז? מה הסיכוי? 1 ל-16, סיכוי קלוש, אך 592 שוה 37 פעמים 16. אמרנו שלפני אחז היה עוד מלך שנקרא כך, עם תוספת – אחזיהו. התוספת היא 21, בגימטריא אַחְזֵה. אפשר לומר על דרך הסגנון בזהר הקדוש – 'איהו אחז איהי אַחְזֵה'. כשעושים זווג אחז-אַחְזֵה מקבלים אחזיהו, ששוה 37 (הבל, יחידה). כשמכפילים אחזיהו כפול אחז מקבלים יותם-חזקיהו, אביו ובנו. זאת אומרת שאם נחבר את כל שלשת הדורות, החוח בין השושנים, יותם צדיק גמור, אחז רשע גמור, חזקיהו מלך המשיח, נקבל כבר 38 פעמים אחז = משיח צדקנו. בשביל משיח צדקנו צריך את שלשתם, יותם מכאן, חזקיהו מכאן ואחז באמצע. שוב, לא נשכח שהדבר הראשון שעושה חזקיהו הוא לגרר עצמות אביו בבזיון גמור במטת חבלים, ולא קובר אותו בקברות אבותיו (והודו לו חכמים).

נמשיך לעשות עוד קצת גימטריאות: נלך עד הסוף, עד המלך יאשיהו. נתחיל מאחז, בלי יותם, עד הסוף – אחז חזקיהו מנשה אמון יאשיהו. המספר שנקבל הוא אני פעמים אחז. מאחז עד הסוף שוה אני אחז – 61 פעמים 16, ספרות הפוכות. זאת אומרת שבלי אחז, רק חזקיהו-מנשה-אמון-יאשיהו, שוה 60 פעמים אחז. אבל ששים פעמים אחז הוא הביטוי שמסיים את האחוזה האחרונה של פרשתנו – "אחזת נחלתנו" של בני גד בני ראובן וחצי שבט המנשה.

הופעות שרש אחז בתורה וריכוזן בפרשה

איך מופיע שרש אחז בפרשתנו? אמרנו שרק בפרשת מטות יש שבע פעמים אחז. איך מתחלקות ההופעות? לפי חלוקת זהב – ז = ה ועוד ב. שרש אחז מופיע שבע פעמים – פעמיים במובן בפני עצמו, שמופיע רק פעם אחת בתורה (קשור לבעלי עסק) – ואחר כך עוד 5 פעמים אחז במובן הרגיל של אחיזה בקרקע, אחוזה בארץ ישראל, אחוזה המבוהלת של בני גד בני ראובן וחצי שבט המנשה. מהן הפעמיים הראשונות? אחוז (בחלוקת השלל של מלחמת מדין – "מלקוח השבי באדם ובבהמה" = 38 פעמים אחז, יותם-אחז-חזקיהו, משיח צדקנו כנ"ל. יש כאן 19 אותיות, נמצא שהערך הממוצע של כל אות = אחז אחז, שני אחוזים) – "אחד אחז מן החמשים", ואחר כך כתוב "אחד האחז מן החמשים". אלה פעמיים בתורה – "אחד אחז מן החמשים" (היום קוראים לזה שני אחוזים כרמוז הנ"ל).

אמרנו שיש 51 פעמים שרש אחז בכל התורה, אבל רק שלש האותיות אחז מופיעות רק פעמיים – "חיל אחז ישבי פלשת" בשירת הים המתארת כיצד אחז הפחד-החיל את יושבי פלשת, ו"אחד אחז מן החמשים". שוב, אחר כך כתוב "אחד האחז מן החמשים", עם ה, אותיות אחזה (סוד 'איהו אחז איהי אחזה, יחד אחזיהו כנ"ל). אחר כך שלש פעמים "לאחזה". לאחזה בגימטריא 51, מספר הופעות שרש אחז בתורה, יש "לאחזה" אחוזות בכל התורה כולה!

אחר כך יש "ונאחזו", שאומר משה רבינו – אם לא ילכו חלוץ לפני העם לכבוש את הארץ ונאחזו בתוכם בארץ כנען, לא במקום שהם בקשו. אז יש "ונאחזו". אחר כך בסוף משה רבינו אומר שאם הם כן יקיימו את התנאי שלהם תהיה להם אחוזה בעבר הירדן, והם אומרים "ואתנו אחזת נחלתנו". זה הסימן, ב פעמים אחז ואחר כך ה פעמים אחוזה בקרקע. כאשר שוב, הפעם האחרונה היא "אחזת נחלתנו" (ר"ת אנ = לאחזה, 51 "אחז" בכל התורה כולה), ששוה 60 פעמים אחז. כמה אותיות יש ב"אחזת נחלתנו" – 10 אותיות. כלומר, הערך הממוצע של כל אות ב"אחזת נחלתנו" הוא 6 פעמים אחז – 6 צירופי אחז. בביטוי החותם את האחוזות של פרשת מטות, "אחזת נחלתנו", כל אות היא ממוצע כל צירופי אחז. אמרנו שאלה רמזי בינים.

ג. חיבת אחז ותיקונו

בין אחז למנשה – התגובה ליסורים

נחזור לעיקר הנקודה שהרבי הקודם קובע: שאחז הכי גרוע מכולם – יותר גרוע גם מהמלך מנשה בזמן הרשע שלו. יש לכך ראיה מפורשת בתנ"ך, פשט מאד חשוב. רק על שניהם כתוב בתנ"ך ביטוי שאפשר לדרוש לגזירה שוה, "הצר לו". מה קורה לאדם שה' עושה לו צער – לא סתם, אלא צער גדול מאד? גם על אחז כתוב "ובעת הצר לו" וגם על מנשה, הנכד שלו, כתוב "וכהצר לו". בדיוק אותו ביטוי, תחלת פסוק. אבל מה ההבדל ביניהם? על אחז כתוב "ובעת הצר לו ויוסף למעול בהוי' הוא המלך אחז" – זה הפסוק. אם ה' עושה למישהו יסורים – והוא עשה לאחז יסורים קשים – המטרה היא שיחזור בתשובה.

כמו שאומר הרמב"ם בהלכות תענית, זה אחד היסודות של התורה. האדם צריך להאחז בחשבון נפש, "באו חשבון" – אם קורים דברים לא טובים צריך להתבונן, לעשות תשובה.

אבל יש אחד שאם עושים לו יסורים לא רק שהוא לא עושה תשובה, אלא מרבה לחטוא ולמעול יותר מקודם. שומו שמים! מי האב-טיפוס של מי שה' עושה לו יסורים כדי שכולי האי ואולי יתפוס עצמו (יאחז בעצמו) ויעשה תשובה, ולא רק שלא עווד אלא שהוא מקשיח עוד יותר ועוד יותר, יותר ויותר בוגד וזונה מה' אלקיו? אחז. הפסוק הוא "ובעת הצר לו ויוסף [לא סתם ממשיך, אלא מוסיף] למעול בהוי'". אחר כך הפסוק מסיים בביטוי מיוחד שחז"ל דורשים – "הוא המלך אחז", 'דאס איז דער קעניג אחז'. מה הגדר של אחז? אחד שעושים לו יסורים, ולא רק שלא עושה תשובה אלא מוסיף לחטוא ולמעול יותר ויותר.

מה כתוב בנכדו מנשה? "וכהצר לו חלה את פני הוי' אלהיו ויכנע מאד מלפני אלהי אבתיו" (את סוף הפסוק הזכרנו קודם). כשה' עושה צר למנשה הוא תופס את עצמו, עושה מהפך של מאה ושמונים מעלות, מהקצה אל הקצה – "וכהצר לו חלה את פני הוי' אלהיו". גם מענין שקודם הוא חילה פני ה' אלקיו והתפלל, ותוך כדי ה"חלה את פני הוי' אלהיו" – "ויכנע מאד מלפני אלהי אבתיו", הוא חוזר למסורת אבותיו, החל מאביו ממש, חזקיהו המלך. אם כן יש לנו ממש באופן ברור ומפורש בפסוק שאחז הוא אין סוף יותר גרוע ממנשה.

אחז – דור ה-כו מאברהם אבינו

קודם כל, למה אנחנו הערב כל כך אוהבים את אחז? כי אחז הוא הדור ה-26 מאברהם. מי הדור ה-26 מאדם הראשון? משה רבינו. כידוע, בתורה יש מאדם עד משה רבינו, ועד בכלל, 26 דורות, כמנין שם הוי' ב"ה, שם המיוחד, שם הרחמים. כמו ש"כל השביעין חביבין" – משה רבינו הוא השביעי לאברהם אבינו, בדורות היהודים – בדורות עולם הוא ה-26. יש לו שתי בחינות, 7 ו-26, ואם מכפילים את שתי הסגולות של משה רבינו, "הוא גואל ראשון והוא גואל אחרון" – שהוא גם שביעי וגם הדור העשרים וששה (לא בזכות עצמו, כך הוא יצא, במזל, בגורל, כמו שהרבי מסביר בתחלת מאמר "באתי לגני", מאמר קבלת הנשיאות של הרבי; יש לו שני מזלות, שהוא השביעי מאברהם ושהוא ה-26 מאדם הראשון) – מקבלים יעקב. "משה מלגאו ויעקב מלבר", "משיח אלהי יעקב". זה לא סתם, לא בכדי, ולכן אם משה רבינו הוא הדור ה-26 מאדם הראשון, חשוב לבדוק מי הדור ה-26 מאברהם אבינו.

הופעת הדמויות המשיחיות בתקופת הירידה של דורות עם ישראל

יאשיהו הוא הדור ה-30 מאברהם אבינו (הדור ה-49, 7 ברבוע, מאדם הראשון). בתחלה יש 15 דורות של עליה, מאברהם עד שלמה שבנה את הבית, בדור של "סיהרא באשלמותא" (שלמה במ"ק שוה 15, וכן דוד הוא הדור ה-יד, כנגד היום ה-יד בחדש), ואחר כך, משלמה והלאה, יש עוד 15 דורות של ירידה. והנה פלא, הדמויות של משיח באופן מיוחד – כמו חזקיהו המלך, יאשיהו המלך (יש עוד כמה דמויות חזקות, יותם הוא צדיק גמור, לפני כן יש את יהושפט שעליו נאמר "ויגבה לבו בדרכי הוי'", בחינה משיחית מובהקת) – הם בירידת הדורות, 15 הדורות האחרונים, שייכים לסוף החדש. פעם היה מנהג בישראל לא להתחתן בסוף החדש, כי הוא זמן של ירידה, מיעוט הירח. הרבי בטל זאת, דרש הרבה דרשות במעלת ימי סוף החדש, בפרט שהרבי הגיע קרוב לסוף החדש – יום ה-כו, כו, כח, כט, ל (בחדש מלא) – הוא מאד חבב ימים אלה.

כז בחדש – התעצמות עם חזקיהו ותיקון חסרון השירה שלו

למשל, היום אנחנו אור ל-כז, זך בתמוז. בכל חדש צריך להתחבר בכל יום של החדש לאחד הדורות. ראש חדש הוא תמיד אברהם אבינו, היום השני – כל השנה, כל חיינו – הוא יצחק אבינו, אחר כך יעקב-יהודה-פרץ-חצרון-רם-עמינדב-נחשון-שלמון-בעז-עובד-ישי-דוד ואח"כ מלכי בית דוד עד יאשיהו, שלמה באמצע החדש. היום ז"ך תמוז. מי היום? חזקיהו המלך. כל מי שנולד היום, כל מי שיש לו שמחה היום, בו"ך תמוז, קשור לחזקיהו המלך. מה התיקון שלו? הרי חזקיהו אמור להיות משיח – התיקון שלו שיאמר שירה, שישיר על הנסים. אם הוא יאמר שירה הוא יהפוך להיות מלך המשיח תיכף. אבל זה לא פשוט, כנראה נסיון מאד גדול.

אבל מה ענינו של יום ה-כו של כל חדש, שהיה היום? יוצאים מיום ה-כו, שם הוי' של החדש – שכנגד משה רבינו בדורות עולם, בספירה מאדם הראשון – ומגיעים דווקא לאחזו. יוצא שחזקיהו הוא כמו יהושע בן נון, יום ה-זך. יש בו מעלה, שהוא מכניס את עם ישראל לארץ הקדש. אבל יום ה-כו מאדם הראשון הוא משה רבינו, "הוא גואל ראשון והוא גואל אחרון" – רוצים שמשיח יהיה משה רבינו, לא יהושע. זו אסמכתא למה שאמרנו בשם האריז"ל, שחזקיהו ראוי להיות משיח בן יוסף, כי יהושע – דור ה-כו – הוא משבט יוסף. אבל שוב, אנחנו רוצים את הדור ה-כו מאברהם – אחזו.

כמה שוה משה ועוד אחזו (סוד "הוי' הוי'" שלפני יג מדות הרחמים, עם פסיק טעמא בגוייהו, וכמו שיתבאר)? אחזו הוא רבוע (כנ"ל), 4 ברבוע, 16. נחבר לו משה – נקבל 361, גם רבוע. כלומר, שני השמות האלה משלימים אחד את השני. אחזו משלים את משה לשלמות של יט ברבוע. מה המלה הכי חשובה של המספר הזה? נשיא. כתוב בקבלה שנשיא ר"ת "ניצוצו של יעקב אבינו" – כל נשיא בדורו הוא ניצוץ של יעקב אבינו ש"יעקב מלבר משה מלגאוו", זו שלמות הנשיא בישראל. נשיא הוא יותר ממלך, הוא מי שאין מעליו אלא ה' אלקיו. אמרנו שעל מנשה כתוב בסוף "וכהצר לו חלה את פני הוי' אלהיו" – הביטוי "הוי' אלהיו" מתאים לנשיא דווקא (בפרט לנשיא שחטא וחוזר בתשובה, וכמו שנאמר "אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות הוי' אלהיו אשר לא תעשינה בשגגה ואשם"). "ויכנע מאד מלפני אלהי אבתיו" – זה מנשה (הוא המלך מנשה' בניגוד ל"הוא המלך אחזו").

הדור ה-כו מאברהם אבינו ודור ה-יג מדוד

אחזו הוא הדור ה-26 מאברהם, כנגד היום ה-26 בחדש – מה לגבי מלכות בית דוד? איזה מלך הוא מדוד המלך? החשבון פשוט – דוד הוא הדור ה-14 ואחזו הוא הדור ה-26, כמו שאמרנו, אז מדוד – המלך הראשון של בית דוד – אחזו הוא לא פחות ולא יותר מאשר הדור ה-13. כלומר, מאברהם אבינו הוא ה-הוי' ומדוד הוא אחד, "הוי' אחד" (ברשב"י נאמר "ביה אחידא" לשון אחיזה, אחזו, סוד "אחד אחזו" הנאמר בפרשתנו, ודוק). לא רק שאחזו הוא קשור לה', שם הוי' ב"ה, אלא בו גם משתקף "הוי' אחד" – הוא הוי' מאברהם אבינו ו-אחד מדוד המלך. אמרנו שלפניו יש עוד אחד עם שם דומה, אחזיהו, הוא ה"אהיה" (יהו שבו) מאברהם אבינו והשמיני מדוד המלך. שמונה הוא חתך הזהב של שלש עשרה. קודם יש אחזיהו ואחר כך יש אחזו. התיקון העיקרי, המשיחי, הוא של אחזו, בלי ה-יהו, כלומר לאחר שהוא החסיר מאתו (מכאן ואילך) את תודעת י-ה-ו, הוא רק אחזו (ועליו להאחזו בעצמות ממש, על דרך "ביה אחידא" של רשב"י כנ"ל).

ד. "הוא" לטובה ו"הוא" לרעה – "הוא המלך אחז"

לאמץ את העקשנות של אחז

נסיים חלק זה עם מדרש חז"ל מאד חשוב הנוגע לרשעות של אחז, על הפסוק הכי מרשיע אותו – "ובעת הצר לו ויוסף למעול בהוי' הוא המלך אחז". הביטוי "הוא המלך אחז" הוא התפעלות עצומה עד כמה בן אדם יכול להרשיע, שגם כאשר ה' מצר לו, לא רק שהוא לא חוזר בו, לא רק שהוא לא מהרהר בתשובה, אלא שהוא מוסיף למעול בה! לפי זה, מה התכונה העיקרית של אחז, שצריכים דווקא לאמץ אותה? אימוץ הוא אמציהו, המלך העשירי לבית דוד, "העשירי יהיה קדש להוי'", עליו נאמר "ויעש הישר בעיני הוי' רק לא כדוד אביו וגו'" (ובדה": "ויעש הישר בעיני הוי' רק לא בלבב שלם"). מה המדה של אחז שצריך לאמץ? עקשנות. אחז הוא עקשן רציני מאד. לא יעזור שום דבר, מה שה' לא יעשה לו – לא רק שלא יעזור, אלא הוא עקשן עד הסוף. לא משנה שייסרו אותו יותר ויותר – הוא אחוז בשלו עד הסוף, לא מרפה. אם יש אחד שהוא "עם קשה ערף" יותר מכל היהודים שהיו אי פעם בעולם, בכל תולדות עם ישראל, ודאי הכי קשה עורף הוא אחז – "ובעת הצר לו ויוסף למעול בהוי' הוא המלך אחז".

עשרה "הוא" – חמשה לרעה וחמשה לטובה –

יחסי אני-הוא חיוביים ושלייליים

על ה'פנינה' הזו של "הוא המלך אחז" – ההתפעלות מהאדם הזה, מהרשע הזה – יש מאמר חז"ל חשוב מאד. כתוב שיש עשרה "הוא" בתנ"ך – חמשה לטובה וחמשה לרעה. עשרה פסוקים בכל התנ"ך בהם כתוב על אדם מסוים ש"הוא" משהו, ומתוכם חמשה לטובה וחמשה לרעה. נתחיל עם החמשה לרעה, בהם מתחילים חז"ל ("ברישא חשוכא והדר נהורא"): הראשון שכתוב עליו "הוא" לרעה הוא נמרוד – "הוא היה גבר ציד [לפני הוי' על כן יאמר כנמרד גבור ציד לפני הוי']". כל פעם שכתוב "הוא", לפי איך שחז"ל קוראים, היינו שוראים ב"הוא" התפעלות – או התפעלות מהשלילה שיש בדבר או התפעלות עצומה מהחיוב שיש בדבר.

נאמר בתור מאמר מוסגר ש"הוא" לשון נסתר – קוראים לזה היום בדקדוק גוף שלישי. יכול להיות משהו מאד טוב בנסתר. יש יחס של אני-הוא. יכול להיות בו משהו טוב ויכול להיות בו משהו רע. מה שרע ב"הוא" הוא הניכור. מה שיכול להיות טוב ב"הוא" כמובן, "ועבד הלוי הוא", הוא כניעה מול הנעלם – בטול וכניעה מול ה"הוא", "אתה הוא הוי' אלהינו". יש כאלה – כמו שלפני שבוע דברנו על 'כאלה', בלי להזכיר את שמם, גם היום נאמר שיש כאלה בלי להזכיר שם – שאומרים שיש של אני-הוא הוא רק רע. זה כמובן לא נכון על פי תורה. מה שכן נכון על פי תורה הוא מה שכתוב בפירוש במדרש, שיש ב"הוא" – התפעלות של "הוא" – חמשה לטובה וחמשה לרעה. כלומר, באמת שקול באיזה מקום – אם יש חמשה לטובה וחמשה לרעה כנראה דומה לעשרת הדברות, שני לוחות הברית בהם יש חמשה מכאן וחמשה מכאן.

פירוט עשרת ה"הוא"

שוב, מי ה"הוא" הרע הראשון? "הוא היה גבר ציד". מי ה"הוא" השני הרע? "הוא עשו אבי אדם". מי השלישי? "הוא דתן ואבירם". מי הרביעי? "הוא המלך אחז". מי החמישי? "הוא אחשורוש" – "הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו". האם יש קשר מילולי בין אחז לאחשורוש? כן, ז' ו-ש מתחלפות באותיות השיניים. בפרשתנו כתוב "אחז אחז מן החמישים" – אפשר לשמוע איזה נוטריקון, איזה קשר ב"אחז מן

החמשים" בין אחז ואחשורוש, אחז-אחש. בכל אופן, "אחשורוש הוא אחשורוש המלך מהדור ועד כוש". אלה חמשה "הוא" לרעה.

אבל כנגדם יש חמשה "הוא" טובים. מי הראשון? "אברם הוא אברהם". אחר כך "הוא אהרן ומשה... הוא משה ואהרן". כתוב פעמיים – קודם אהרן קודם ואח"כ משה קודם, הם שקולים – נחשב כאחד מבין החמשה. אחר כך "ודוד הוא הקטן". אחר כך, כמו ש"הוא המלך אחז", אחז הוליד את חזקיהו וכתוב עליו "הוא יחזקיהו הסיר את במתיו וגו'". "הוא המלך אחז" לרעה ואילו "הוא יחזקיהו" לטובה. אחר כך, החמישי, "הוא עזרא עלה מבבל".

פירוש החתם סופר: חמשה כנגד חמשה

יש על המדרש הזה פירוש של החתם סופר. לא כתוב במדרש או במפרשי שיש הקבלה בין חמשת הרעים לחמשת הטובים. עד כאן יש עשר פעמים הוא – שוה 120, כנראה קשור לחיי משה רבינו. החתם סופר אומר שאפשר לזווג ביניהם – קבלה מלשון הקבלה, "מקבילת הללאת".

נאמר בקיצור איך הוא מסביר את ההקבלה: הוא אומר ש"הוא היה גבר ציד" וכנגדו "אברם הוא אברהם" – הרי נמרוד רצה להרוג את אברהם, השליכו לכבשן האש, כי שבר את פסלי אביו למורת רוח נמרוד מלך בבל. "זה לעמת זה עשה האלהים" – נמרוד הוא אמרפל במלכים שאברהם רדף ונצח. ברור, כך אומר החתם סופר, שאברהם אבינו, עמוד האמונה בא-ל אחד, "ויקרא שם בשם הוי' אל עולם", הוא הלעו"ז של נמרוד עליו נאמר "הוא היה גבר ציד לפני הוי'". יש כאן כמה הקבלות פשוטות ויש כמה שיותר קשה להסביר. אחר כך הוא אומר ש"הוא עשו אבי אדם" ברע הוא כנגד "ודוד הוא הקטן" בטוב. הם לא באותו דור, אבל הצד השווה ביניהם שהם אדמונים, והאדמוני של דוד – "אדמוני עם יפה עינים" – הוא התיקון של "ויצא הראשון אדמוני" של עשו. אברהם אבינו הוא התיקון של נמרוד. ה"הוא" של הטובה מתקן את ה"הוא" של הלעו"ז. אחר כך יש אחד פשוט, מחלוקת "זה לעמת זה" מפורשת בתורה – "הוא משה ואהרן" כנגד "הוא דתן ואבירם", זוג כנגד זוג. ברור שההתפעלות מ"הוא משה ואהרן" היא הטוב לעומת הרע של "הוא דתן ואבירם". אחר כך יש את האבא והבן – גם פשוט מאד – "הוא המלך אחז" והלעו"ז שלו, התיקון שלו, "הוא יחזקיהו". אחרון אחרון חביב – "הוא אחשורוש" ולעומתו "הוא עזרא עלה מבבל". עד כאן ההקבלה מהחתם סופר.

ראשית ההקבלה לעשרת הדברות

הוא לא אומר שעשרת ה"הוא" כנגד עשרת הדברות, אבל לכאורה המבנה הכי מתבקש להקביל אליו הוא עשרת הדברות – חמשה מכאן וחמשה מכאן. נאמר רק את הראשון: מצד ימין, ה"הוא" לטובה, מתחיל ב"אנכי הוי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" – מצות האמנת אלקות – כנגד הראשון, "אברם הוא אברהם" (שגם בו נאמר "אני הוי' אשר הוצאתיך מאור כשדים וגו'"). מצד שמאל כתוב שם "לא תרצח" – הייתי יכול לחשוב שמדובר בעשו, שחי על חרבו, אבל הרוצח הראשון הוא נמרוד, גבור הצייד, שרש קליפת הרצח – אותו נמרוד שהלך כנגד אברהם. על תכונה זו כתוב "הוא היה גבר ציד". גם עשו הוא "איש ידע ציד" – למד את המלאכה, קבל אותה, מנמרוד. "ידע ציד איש שדה" הוא עשו, אבל הוא השני לנמרוד – "הוא היה גבר ציד". עד כאן משהו מאד ברור ומתבקש – תן לחכם ויחכם עוד. נשאר כעבודת בית, שכל אחד יחשוב איך הולך הלאה – איך להקביל חמשה מכאן מול חמשה מכאן.

"הוא הוי' אלהינו" – "חד ולא בחושבן"

נסיים חלק זה בסיום המדרש עצמו: אחרי שהמדרש אומר שיש חמשה "הוא" לטובה וחמשה "הוא" לרעה הוא אומר שיש עוד אחד, בכך מסיים. העוד אחד הוא בסוד "חד ולא בחושבן". בלשון התניא הוא ה"עולה על כולנה". והוא סוד "עצם הטוב" שאין כנגדו רע כלל, משא"כ החמשה לטובה יש כנגדם חמשה לרעה. מי ה"הוא" הנוסף? "הוא הוי' אלהינו בכל הארץ משפטיו". "משפטיו" הוא גם דין, אבל המדרש אומר שהכל מדת הרחמים ("שמדת רחמיו לעולם"). אם נקביל לעשרת הדברות, מהו ה"חד ולא בחושבן"? פסוק הכותרת, עוד לפני "אנכי הוי' אלהיך וגו'" כתוב "וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר". כתוב שם דווקא שם אלקים, לא שם הוי', אך "הוי' הוא האלהים" – "הוא הוי' אלהינו [בכל הארץ משפטיו]" (מפרק ק"ה, הפרק שאומרים בראש חדש).

ה. "מבשרי-משברי אחזה אלוה"

"חזות קשה"

נחזור ונסיים את הענין של אחז: אחז הוא הדור ה-הוי' מאברהם, הדור ה-אחד מדוד המלך – שתי סגולות נפלאות, "הוי' אחד". אמרנו שה-חז של אחז מתחיל את ה-חזק של חזקיהו. כעת נסיים שיש עוד משהו באחז. קודם הזכרנו את הפסוק הראשון של הפטרת השבוע הבא, שלפני תשעה באב, על שמה קוראים את השבת – "חזון ישעיהו בן אמוץ". הפסוק מתחיל במלה חזון, המלה הראשונה של ספר ישעיהו, אם כי חז"ל אומרים שזו לא נבואת ישעיהו הראשונה. הנבואה הראשונה היא בפרק ו, אבל הספר מתחיל בנבואה הזו. זו נבואה קשה, מראה את כל העול של 'מדינת ישראל', מה שקורה שם – זה נושא הפטרה. חז"ל אומרים במדרש שיש עשרה לשונות של נבואה, כאשר הקשה ביניהם הוא חזון. מאיפה לומדים שהוא הקשה ביניהם? מעוד פסוק בישיעיהו – "חזות קשה הגד לי".

מעלת החזון – "מבשרי אחזה אלוה"

בחסידות כתוב שחזון הוא לשון תרגום של ראייה בכל מקום. יש בחזון גם מעלה – יש דברים שאי אפשר לראות בהדיא, אבל כן אפשר לחזות אותם. כך, אפילו מבט האחורים של משה – הוא יכול לראות את האחור ולא את הפנים ("ופני לא יראו"), כלומר הוא יכול לראות את הפנים רק כמו שהם שמתלבשים באחורים. זה מבט בלב, בחזה – "עין השכל שבלב" – לא בעינים שבראש. הפסוק הכי חשוב לכך הוא "ואחר עורי נקפו זאת ומבשרי אחזה אלוה" – שאדם מסתכל בתוך עצמו ורואה איך שהאלקות מתלבשת בו, וממילא יכול להתבונן גם בשרש הספירות העליונות מתוך ההסתכלות בעצמו.

בחסידות דורשים "מבשרי אחזה אלוה" – מלב הבשר שלי. מי שיש לו לב האבן לא יכול לראות אלקות, רק מי שרכך את הקושי שבלבו. מצד עצמו "חזון ישעיהו" הוא קשה כארו, "חזות קשה הגד לי", קשה כגיד. אבל יש משהו בחזון דווקא שבכחו לרכך, לרכך את הלב, ואז הלב נעשה לב בשר והמדות נעשו מדות דתיקון. ב-ז כפולות, אותיות בגדכפרת שכנגד שבע המדות, יש דגש ורפה – הדגש הוא קשה כארו, שבע מדות של עולם התהו, ואילו הרפה הוא רך כקנה, שבע מדות של עולם התיקון. הפעולה בנפש, החזון, היא לקחת את הקושי הראשוני שלי, עולם התהו שלי (= ציונות), ולרכך אותו, להפוך אותו לבשר, ואז לראות דרכו אלהות. הראיה הזו מתוארת דווקא בלשון חזון.

'משברי אחזה אלוה'

אבל יש עוד פירוש, ש"מבשרי" אותיות משברי. הרי בשר צירוף אותיות שבר. מה פירוש 'משברי אחזה אלוה'? זוכרים את הווארט בחסידות שאין כלי שלם כלב נשבר. איך לוקחים לב אבן והופכים אותו ללב בשר? על כך כתוב "זבחי אלהים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה". כל הזבחים הם להוי', אבל לזבוח את הלב – לעשות ממנו קרבן – שייך לשם אלקים. יש קושי במלה "אחזה", אבל הקושי הוא לקחת אבן – אבל אבן של קדושה – כדי לשבור את לב האבן ("מיניה וביה וכו'"), ואז לב האבן הופך להיות לב בשר. אז, מתוך החויות הבשריות, הרכות כקנה (קנה גם לשון תקון), אפשר לחזות אלוה. כל זה שייך גם לתקופה זו של בין המצרים, בה ה' סותר על מנת לבנות. הוא סותר את הלב – גם אנחנו צריכים לשבור את הלב, ללמוד ממנו – כדי לבנות עולם חדש בתוך הלב, שממנו ודרכו אפשר לחזות אלקות.

תיקון אחז – שהיסורים יפעלו בו שבירה

כל זה תיקון אמתי של המלך אחז. פעם ראשונה זה לא הצליח – הוא התעקש מאד-מאד, כמה שמנסים לשבור אותו הוא לא מסכים להשבר. אדרבה, הוא יהודי עקשן עד הסוף. יש פה נשיאת הפכים, כי גם רוצים לאמץ את העקשנות שלו. הרי הרבי אמר שכדי להביא משיח צריכים עשרה עקשנים, או אפילו עקשן אחד. אם יש עקשן אחד בתוקף של אחז, "ובעת הצר לו ויוסף"... אבל צריך גם "ומבשרי אחזה", אחז לשון "אחזה" (ממש אותיות אחזה – 'איהו אחז איהי אחזה').

"שבר במצרים" – השבירה בגלות (עד "וידע מנשה כי הוי' הוא האלהים")

איפה יש שבר? איפה משיגים את הלב הנשבר? "יש שבר במצרים". כל הגלויות על שם מצרים, מלשון "הצר לו". מה ההבדל בפשט בין אחז למנשה? באחז כתוב "ובעת הצר לו" – לשון זמן, "ובעת". יכול להיות שהוא עשה חשבון שהעתים מתחלפות, הזמן עובר, אז הוא לא מתייחס ברצינות – גם זה יעבור. אצל מנשה כתוב במלה אחת "וכהצר לו" (רואים ש"וכהצר לו" – וכ, רמז לדור ה-כו, תיקון אחז). בכל אופן, איפה קונים שבר? במצרים, בגלות. את מנשה לקחו לגלות ושם נשבר. הוא היה בכבל, אבל כל הגלויות על שם מצרים. אחז קבל הרבה צרות, אבל נשאר בארץ כל הזמן. יש משהו שכדי שהצרות תפעלנה את הפעולה הרצויה צריך להיות כמו המלך מנשה. כמו שהיום רואים המון 'צברים' (שברים – צ-ש מתחלפות באותיות השיניים) חזקים עושים תשובה כשמגיעים לחו"ל, עם טפת שבר – לא צריך להשבר יותר מדי. בדור הזה עושים לכולם הנחה גדולה, הכל בכיף. בכל אופן, מנשה נשבר בחו"ל.

אחר כך קורה נס, הוא שב למלכותו. יש משהו שכתוב במנשה ואין באף אחד – בסוף כתוב "וידע מנשה כי הוי' הוא האלהים". הביטוי הכי מקודש שיש בכל התורה כולה, "הוי' הוא האלהים" – "אתה הראית לדעתך כי הוי' הוא האלהים אין עוד מלבדו", "וידעת היום והשבת אל לבבך כי הוי' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" ("וידעת" גם לשון שבירה, כמו "וידע בהם את אנשי סכות"). יש פסוקים על ידיעת "הוי' הוא האלהים", ורק אחד שכתוב עליו שבעצם קיים את הפסוק – רק אחד, מנשה הרשע – "וידע מנשה כי הוי' הוא האלהים". בכל אופן, צריך איזו גלות כדי לקנות שם שבר – "יש שבר במצרים".

המעשה על פדיון הנפש של אדמו"ר הזקן – 'יש שבר בליובאוויטש'

נסיים בסיפור הידוע, שכאשר אסרו את אדמו"ר הזקן (אנחנו בחדש גאולת אדמו"ר הקודם, אבל לפני כן היו מאסר וגאולה אצל אדמו"ר הזקן) הוא שלח פ"נ עם אחד מגדולי החסידים לרבי לוי יצחק מברדיטשוב, שיעורר עליו רחמים רבים. כשאותו חסיד הגיע לברדיטשוב ראה שהרבי לא חתם (אולי כלל לא כתב, אלא רק אמר לחסיד למהר לברדיטשובר לעשות לו פדיון נפש). אז רבי לוי יצחק שאל את החסיד מה שם האמא של הרבי, והחסיד לא ידע.

כשמספרים את זה אנחנו תמיד מוסיפים – ראה מה בין חסידים של פעם לחסידים של היום. אצל חסידים של פעם לדעת את שם האמא של הרבי – מהיכי תיתי, לא זאת הנקודה. היום יודעים את כל הפרטים הכי פעוטים. מה עושה אותך חסיד? שאתה מתמצא בכל פרטי הפרטים של מה שקורה בבית הרב. בכל אופן, זה היה מאמר מוסגר, על כך שהחסיד לא יודע איך קוראים לאמא של הרבי – אף פעם לא חשב על זה.

אז רבי לוי יצחק מברדיטשוב אומר – תביא ספר, תביא חומש. פותחים כל מיני ספרים. היום יש מי שפותח ספר אגרות קודש. היו צדיקים, כמו המגיד, שפתח ספר הזהר. רבי לוי יצחק פתח חומש ושם את האצבע שלו על מילה – על "יש שבר במצרים". כשהוא שם את האצבע על המלה "שבר" הוא אמר – קוראים לו שניאור בן רבקה. כך הוה. היה יכול להיות גם שניאור בן רחל, אבל בזה כבר אפשר לסמוך על רוח הקדש שלו, ש-שבר ר"ת שניאור בן רבקה.

באותו זמן אדמו"ר הזקן עוד לא היה בליובאוויטש – עדיין היה בלאז'ניא ואחר כך בליאדי (רק בדור השני הגיעו לליובאוויטש) – אבל בכל אופן ידוע ש-ליובאוויטש בגימטריא מצרים, "יש שבר במצרים". מה הגאולה שיש שם? דווקא שם מגיעים ללב הנשבר של מנשה, עושים תשובה. כמו שאמרנו, אדמו"ר הזקן רצה שיקראו לנו לא חסידים אלא תנועת התשובה, בעלי תשובה, רק שלא אסתיע מילתא באותו דור. בשביל תשובה צריך עוד יותר שבר. את הלב הנשבר קונים בליובאוויטש, שהיא גולה שמתאימה להיות חומר גלם שנכנס בו ה-א להיות גאולה, כמו שהרבי הסביר.

ראשית נבואת ישעיהו ויציאית ז' דנחמתא מה"חזות קשה" של "חזון ישעיהו"

בכל אופן, כל זה היה לומר שתיקון אחז נמצא באחזה, "ומבשרי אחזה אלוה" (וגם באחזה). מצד אחד, מפורש במדרש ש"אחזה" היא הנבואה הקשה ביותר, כמו פתיחת ישעיהו ב"חזון". גם פלא, ישעיהו הוא נביא נחמה וגאולה יותר מכולם, אז למה נבואתו מתחילה הכי קשה? זו גם תופעה של אחז, הכל תיקון אחז. דבר חזק מאד שסופו (בסוף כל הגלויות) להתרכך. כתוב שישעיהו חזה את חזונו "בימי עזיהו יותם אחז יחזקיהו". מי הרג אותו? הנכד שלו, מנשה בן חזקיהו. הנבואה הראשונה שלו היא בפרק ו, "בשנת מות עזיהו". מה הכוונה? לא שהוא מת, אלא שנכנס לבית המקדש, רצה להקטיר קטרת ככה גדול, והצרת זרחה במצחו – שמו אותו מחוץ למחנה, בית החפשית, ושם הוא בלה את כל ימי חייו. מי מלך על הארץ בכל אותו זמן שהוא היה חי? בנו יותם, שהמשיך גם לאחר שהוא מת.

חז"ל אומרים שבאותו יום שעזיהו נצטרע – יום מאד גורלי – ישעיהו זכה לנבואה, מאותו סיפור גופא. היום אומרים מהאנרגיות – מהאנרגיות שהיו אז בבית המקדש, כשעזיהו בא להקטיר קטרת והכהן הגדול בא עם שמונים פרחי כהונה (דברנו עליהם בפרשת קרח) ואומרים 'לא לך עזיהו', זו נחלת

הכהנים. אז, תוך כדי שהוא מתעקש להקטיר קטרת – כמו אחז העקשן – זרחה הצרעת במצחו. כולם נבהלים והוא עצמו נבהל ומוציאים אותו מהר מחוץ למחנה. מהאנרגיה של הסיפור הזה באה השראת נבואת ישעיהו הנביא, ששוב – היא נבואת מלך המשיח. אחרי שבת חזון באה שבת נחמו, ואחר כך כל ה"שבע דנחמתא" הן נבואות של ישעיהו. מחזון והלאה, עד השנה הבאה עלינו לטובה, הכל הפטרות של ישעיהו הנביא. מתחיל "ברישא חשוכא", בחזון, ומיד מתהפך בשבת נחמו לשבע דנחמתא (והסימן: "א-ז תשמח בתולה במחול").

להתעקש להביא משיח

בכל אופן, החזון הוא "חזות קשה". הכל קשור, שוב, לאחז – "הוא המלך אחז". צריך גם לקחת ממנו, ללמוד ממנו, איך להתעקש בקדושה. שכמה שלא שמים לך רגל ועושים לך צרות – לאו דווקא הקב"ה, הכל בסופו של דבר ממנו – רוצים להביא משיח, זה לא הולך, יש כל מיני תקלות וקשיים בלי סוף, אבל מתעקשים. זה מה שהרבי אומר, שצריך אחד שמתעקש על משיח כמו אחז – שכאשר מצירים לו הוא מוסיף למעול, פלאי פלאים, "הוא המלך אחז" – עם אותו תוקף ממש צריך להתעקש על משיח וגאולה (נסביר בהמשך), ויחד עם זה צריך "מבשרי-משברי אחזה אלוה", והשבר הזה הוא הכלי השלם שאין כמוהו.

ארבעת המלכים – "הנה מה טוב... שבת אחים גם יחד"

נעשה עוד רמז יפה של המלכים – ארבעת המלכים העיקריים שדברנו עליהם עכשיו: יותם-אחז-חזקיהו-מנשה – צדיק-רשע-צדיק-רשע, רק שהרשע בסוף חוזר בתשובה – הם בסוד י-ה-ו-ה. לפי זה אחז הוא תשובה עילאה לעתיד לבוא, אותו בעל תשובה אמתי שעליו כתוב בתיקוני הזהר – כפי שמביא הרבי – שאם היה רק אחד כזה היה המשיח בא, הוא עצמו היה מלך המשיח. יותם-אחז-חזקיהו-מנשה ר"ת אחים. לפני שבוע דברנו על הפסוק בתחלת פרק קל"ג שהרבי הקודם מסיים (קל"ג שנים מ-יב תמוז תר"ם), "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד". כתוב ש"אחים" הם משה ואהרן, אבל כעת יוצא שכל המלכים הנ"ל יחד – סבא-רבא, סבא, אבא, בן – הם האחים. אם אפשר להושיב אותם יחד באהבה ואחזה, יותם-אחז-חזקיהו-מנשה – זה ודאי יביא את מלך המשיח. הסבא-רבא הצדיק, הסבא הרשע, האבא הצדיק – המשיח – והבן בסוף, הרשע שחוזר בתשובה, המלכות. הרמז הזה לא היה מספיק טוב אם לא היתה לו תוספת. קודם כל נספור את האותיות בשמות שלהם – סה"כ 17 אותיות, טוב. כבר עוד יותר אומר לי "הנה מה טוב... שבת אחים גם יחד", שב"אחים" האלה – ר"ת אחים – יש טוב אותיות. גם בשביל זה לא הייתי אומר את הפסוק והרמז. אלא מה, כשלוקחים את הגימטריא של כל הארבעה – יותם-אחז-חזקיהו-מנשה – אני באמת מתפעל, כי הם שווים יחד טוב פעמים אחים, כלומר שהערך הממוצע של כל אות הוא אחים, ראשי התיבות (ובפרטיות: יותם אחז = ח פעמים אחים ואילו חזקיהו מנשה = ט פעמים אחים). סימן שחוף מראשי התיבות שאר האותיות הן אחז פעמים אחים. זה רמז מאד נחמד לכוון בפסוק "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד".

ו. יג הדורות כנגד יג מדות הרחמים (בהקבלה חדשה לספירות)

חזרה על המדובר לפני שבועיים: יג הדורות מסיני כנגד יג מדות הרחמים

רצינו לסיים מה שהתחלנו לפני שבועיים: הזכרנו את הווארט של רבי לוי יצחק מברדיטשוב שהוא המקבל החמישי מסיני, היות ש"משה קבל תורה מסיני" ואחיה השילוני קבל ממשה רבינו – כך כותב

הרמב"ם – ומורנו הבעל שם טוב קבל מאחיה השילוני, וכך על הסדר. אומר רבי לוי יצחק – אני המקבל החמישי ממשה רבינו. אמרנו לפי זה שאם מתחילים מה' שנתן תורה בסיני, "וירד הוי' על הר סיני", יוצא שאנחנו עכשיו – אחרי ג' תמוז, שאמרנו שזו גם תקופה של הרבי, תקופה שלישית של הרבי, כמו שהרבי עצמו אמר על הרבי הקודם – הדור ה-13 ממתן תורה, אנחנו המקבל ה-13.

כך אמרנו לפני שבועיים, אבל לא פרשנו יותר מדי – צריך להעמיק עוד בזה. אמרנו שצריך להקביל את הדורות ל-יג מדות הרחמים, שלפי הזהר והאריז"ל מתחילים מ"אל". לפני "אל", ראשית יג תיקוני דיקנא, יש את השמות "הוי' הוי'", סוד הפאות שלמעלה מהדיקנא. אחר כך "אל", שם ה' שנותן תורה בסיני – תורת חסד, "אל" הוא שם של חסד (כמו שנאמר "חסד אל כל היום"). יש עוד משהו מאד מיוחד שנסביר תיכף לגבי שם א-ל. אחר כך יש "רחום וחונן", ואמרנו שהם כנגד משה רבינו ואחיה השילוני. עוד זוג, "ארך אפים", כנגד הבעל שם טוב והרב המגיד. "ורב חסד ואמת" כנגד אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי. "נצר חסד לאלפים" כנגד הצ"צ והרבי המהר"ש. אחר כך "נשא עון ופשע וחטאה" כנגד הרבי הרש"ב, הרבי הריי"צ והרבי, ואחר כך יש אנחנו היום כולנו חיים – "ונקה", "ונקה' לשבים".

"ונקה' לשבים" – שם התשובה והגאולה

"ונקה" בגימטריא קסא – שם אהיה במילוי יודין (אלף הי יוד הי). לשון חז"ל "ונקה' לשבים", עולה בגימטריא "אהיה אשר אהיה" (סוד היחוד של "איהו אמת ואיהי אמונה"). שלמות עבודת התשובה, שמכחה יוצא שם הלידה, שם של יציאת מצרים שה' גלה למשה רבינו כאשר עשה אותו שליח – להיות משיח (על ידי הוספת י כחות הנפש לשליח, כידוע מהרבי) – להוציא את ישראל ממצרים. כבר זכו ל"שבר במצרים", וכעת – כשכבר יש להם את הלב הנשבר – יכולים לצאת ממצרים לגאולה, להאיר את ה-א לתוך הגולה (שאו התגלמה ב"רכוש גדול" שהוציאו אתם ממצרים), להפוך אותה לגאולה. זה שם "אהיה אשר אהיה" – "אהיה" עמם בצרה זו, יציאת מצרים, "אשר אהיה" עמם בצרה אחרת, יציאת מצרים של היום, הגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו.

את כל זה התחלנו לומר, וצריך להסביר יותר לעומק. בפרט צריך להסביר יותר לעומק את שלשת הדורות שלפנינו, שהרבי נתן להם סימן – מי"ד, ר"ת הנשיאים של הדורות למפרע, מנחם-מענדל, יוסף-יצחק, דוב-בער. זו דווקא נשיאת העוונות שלנו, "נשא עון ופשע וחטאה", סליחה ומחילה וכפרה, שרק לאחריהן אפשר להגאל – אפשר להתנקות לגמרי, "ונקה", שהכל יהיה נקי טהור.

התבוננות חדשה בהקבלת יג תיקוני דיקנא לספירות

כדי להסביר זאת טוב צריך להסביר את כל סדר יג מדות הרחמים, איך הן בספירות. תלמידי רב האי גאון שאלו אותו "עשר ידענו שלש עשרה לא ידענו" – מה הקשר בין יג מדות הרחמים למה שכתוב בספר יצירה "עשר ולא תשע, עשר ולא אחת עשרה", "עשר ספירות בלי מה"? הוא הסביר שאלה עשר ספירות ושלש צחצחות, ראשי ראשים. במקום אחר כתוב שאלה עשר ספירות דאצילות ו-ג עולמות התחתונים, בי"ע. עשר ספירות העליונות הן כנגד כחות הנפש ואילו שלשת העולמות התחתונים כנגד לבושי הנפש. יש כמה וכמה דרכים והסברים, התבוננויות, להתבונן בהקבלה בין יג מדות הרחמים לבין הספירות. כעת נעשה התבוננות אחת, ההתבוננות שהכי שייכת לסוד הזה של השתלשלות שלשה עשר הדורות ממתן תורה, מה' עד אלינו.

יג תיקונים – לתקן את מה שנשבר

עיקר החידוש שהמדות הללו נקראות תיקונים – יג תיקוני דיקנא. למעלה מהם יש עוד סוד בקבלה שנקרא תיקונים, ז תיקוני גלגלתא. כל פעם שכתובה המלה תיקון בקבלה, המשמעות היא תיקון של דבר שלא היה מתוקן. חוץ מזה שתיקון לשון לבוש, הפשט הוא לקחת משהו לא מתוקן – משהו שהיה שבור, שהיה תחת ממשלת התנהו ולכן נשבר בשבירת הכלים – ולתקן אותו. התיקון של הדבר קשור לכך שמלבישים אותו – אם יש לך את הלבושים המתאימים אתה מתתקן, הפנימיות נתקנת בזכות החיצוניות, כמו שבעל החינוך ועוד מסבירים שהלבוש משפיע לתקן את הפנימיות. בכל אופן, המלה תיקון פירושה תיקון, פשוטו כמשמעו.

ראשית השבירה והתיקון מספירת הדעת

כלל גדול בכתבי האריז"ל שהתיקון בספירות מתחיל מספירת הדעת, כי מספירת הדעת ולמטה היתה שבירה בעולם התנהו. היות שהכלים נשברו, היתה מיתת המלכים – כפי שהסברנו קודם ש"וימלך... וימת" בגימטריא עולם התנהו, בגימטריא ציונות – והיא התחילה מבלע בן בעור, שרש בלעם בן בעור, שאמר על עצמו "וידע דעת עליון", הלעו"ז של משה רבינו, הדעת-עליון של הקדושה. מהדעת מתחיל חוט השדרה, בו יש חי חוליות, כנגד חי ברכות של שמו"ע. התפלה נקראת תפלת העמידה. צריך לעמוד על מנת להשתחוות וגם לחזור לעמוד זקוף – להיות "זוקף בשם" – והכריעה עד שייראו כל החוליות שבשדרה.

כתוב בחסידות שהדעת היא עבודת התפלה. למעלה מהדעת יש חכמה ובינה, שהן תורה ("שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך" – תורה שבכתב ותורה שבעל פה), אבל הדעת – "וידע מנשה כי הוי' הוא האלהים", "אתה הראת [בחכמה ובינה, אבל אחר כך] לדעת [זו כבר תפלה]", "וידעת היום והשבת אל לבבך [איזו היא עבודה שבלב, הוי' אומר זו תפלה] כי הוי' הוא האלהים... אין עוד". כלומר, מה שנשבר אצל האדם היא היכולת שלו לעמוד מול ה' בתפלה.

לא נשבר השכל. יכול להיות טמטום בשכל, יכול להיות בלבול המח – אם יש לך גם טמ (טמטום) וגם בל (בלבול) אתה טמבל, זה יכול להיות. כתוב בזהר הקדוש שגם בלעם וגם בלק – שקראנו עליהם לפני שבועיים – הם בלבבל, מבלבלים לך את המח. מה שאר האותיות שלהם? עמק. הם גורמים לבלבול עמוק. זה כתוב בזהר, שבלעם-בלק הם בלבבל-עמק, מבלבלים לך את המח לעומק. טמטום הוא "טמא טמא יקרא" – צרעת עוזיהו המלך. זה מאמר מוסגר. דרך אגב, הרבי אמר בכמה הזדמנויות "לא לבלבל את המח" – כל אחד צריך להבין זאת אליבא דנפשיה, במיוחד אלה שהיום הוא ה"מזל גובר" שלהם, אליבא דנפשיהו, דנפשנו, לנסות לקיים מה שהרבי אמר לא לבלבל את המח. מי שמבולבל וגם מטומטם הוא טמבל.

כל זה במוחין, אבל מי שהוא טמבל עדיין לא נשבר, זו לא שבירת כלים – זה רק נקרא בלשון הקבלה נפילת אחוריים של החכמה והבינה, מה שקרה בספירות חכמה ובינה בעולם התנהו. הן לא נשברו, רק נפלו להן האחוריים. אבל השבירה ממש שהיא המיתה, "וימלך... וימת", מתחילה מהדעת – לכן כל תיקון מתחיל מהדעת. אם יש ז תיקוני גלגלתא זה פשוט – כנגד ז"ת, במקום מאד גבוה, בעתיק, אבל זה תיקון ז"ת, מתחיל מהדעת. אבל אם יש יג תיקונים בדיקנא, היות שהם כולם "תיקונים" צריך לומר שהכל מתחיל מהדעת. איך יכול להיות שהכל יתחיל מהדעת ויש שם יג, עד הדור שלנו, "ונקה"? זו ההתבוננות שעכשיו נתבונן בה, ואז נראה כמה טוב זה מתחבר עם הדורות, מ"אל", ה' שנתן לנו תורה בסיני, דרך משה ואחיה והבעל שם טוב וכו' עד דורנו.

ראשית יג מדות הרחמים – "אל דעות הוי"

אמרנו שלשם "אל" יש הרבה פירושים בקבלה. בדרך כלל שם א-ל הוא חסד, לפעמים הוא חכמה, לפעמים אפילו מלכות. "חסד אל כל היום" בחסד, "השמים מספרים כבוד אל" היינו כבוד עילאה, כבוד נאצל בחכמה, "אל נהירו דחכמתא" (כמו שכתוב בזהר על פסוק זה), "אל זעם בכל יום" במלכות. אבל יש פסוק מפורש, והוא החשוב ביותר לגבי העצם של שם א-ל – בתפלת חנה – "אל דעות הוי' ולא [ולו קרי] נתכנו עלילות". "אל" כולל שתי דעות: דעת עליון – שלמעלה היש האמתי ולמטה האין, "כולא קמיה כלא חשיב"; ודעת תחתון – שלמטה אנחנו מרגישים עצמנו ליש ומציאות בפני עצמה, ואת ה' יתברך שבורא אותנו בכל יום איננו מרגישים, לכן קוראים לכח שבורא אותנו אין, "יש מאין". דעת עליון היא מיש לאין, מהיש האמתי העליון לאין – פה אין, איננו מציאות כלל כלפי שמיא. שם "אל" כולל שתי דעות, "אל דעות".

מכאן אפשר להבין למה הזהר והאריז"ל אומרים שהתיקונים לא מתחילים משמות "הוי' הוי'" – שהם למעלה מהמושג תיקון. יש "הוי' בחכמה" והוי' בניקוד אלקים בבינה. איך חז"ל דורשים "הוי' הוי'" עם פסיק טעמא בגווייה? אומרים ששניהם שמות רחמים, הראשון לפני שאדם חוטא והשני אחרי שחוטא ועושה תשובה. כלומר, תמיד יש רחמים כלפי אדם – גם למי שהוא צדיק מעיקרא אבל גם לאחר שהאדם חוטא (סוד הצמצום, פסיק טעמא בגווייה) ועושה תשובה. כל המטרה היא להגיע ל"זנקה" לשבים". הוא חטא ושב וה' הוא בדיוק אותו הוי', שם הרחמים – אולי יותר – שמרחם עליו ומקרב אותו. לפני שהוא חוטא שם הוי' בחכמה, אחרי שהוא חוטא ושב זה כבר בינה – "ולבבו יבין ושב ורפא לו". לכן שני שמות הוי' הם בחכמה ובינה. אחר כך שם א-ל – המושג תיקון מתחיל מהדעת. השבירה (לגריעותא) היא בעבודת התפלה וגם התיקון הוא בעבודת התפלה. ב"אל" יש שתי דעות, "אל דעות הוי'".

"רחום וחנון" – התחלקות דעת עליון ודעת תחתון לתפארת ומלכות

לפי זה, מה הפשט של "רחום וחנון"? יש הרבה הסברים. הפשט הפשוט שכותב האבן עזרא הוא ש"רחום" היינו רחמי ה' על פי ראייה ו"חנון" על פי שמיעה – "ושמעתי כי חנון אני". יש הרבה הסברים מה הם רחום וחנון, בכל אופן הם זוג שהולך יחד בתנ"ך – "רחום וחנון" ו"חנון ורחום". הפשט הכי פשוט שרחום וחנון הם יחוד וזווג של תפארת ומלכות. רחום היינו מדת הרחמים, פנימיות התפארת. חנון הוא חן וחנינה – שהמלך נותן חנינה לפי מציאת החן של הנתין שלו, גם אם הנתין חטא נגדו – וכתוב במפורש בספר יצירה שמתנת החן, החנינה, היא במלכות. חן גם במשמעות של יפי, מציאת חן, "אשת חן תתמך כבוד". לכן כתוב בספר יצירה "תמורת חן כיעור" – ההיפך של חן הוא כיעור. שוב, הפשט הכי פשוט שרחום וחנון הם תפארת ומלכות. למה תפארת ומלכות יוצאות מ"אל דעות הוי'?" שוב, כי יש דעת עליון ודעת תחתון. דעת עליון בפרט מתגלה בתפארת, שהיא הזכר, ואילו דעת תחתון מתגלה בפרט במלכות, שהיא הנקבא, האשה.

עוד פעם, יש דעת, "אל דעות" שכולל את שניהם. התורה נתנה על ידי "אל דעות הוי'" – הוא ירד על הר סיני ונתן תורה לישראל – שהוא כללות שתי הדעות, כי שתי הדעות הן אמת. כך מוסבר באריכות בחסידות, שגם דעת עליון שלמעלה יש ולמטה אין היא אמת וגם דעת תחתון, איך שאנחנו מרגישים, היא גם אמת (ה' באמת ברא אותנו ככה). זו נשיאת הפכים. יש מקום ששתי הדעות אמת "גם יחד"

(כמו שדברנו על "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" – יותם חזקיהו דעת עליון ואילו אחז מנשה דעת תחתון) ויש מקום שכל דעה קובעת ברכה לעצמה. זה "אל רחום וחנון" – בשם "אל" שתי הדעות גם יחד, ואחר כך נעשה מזה "רחום וחנון". "רחום" היינו ראית ה', כמו שאדמו"ר הזקן מסביר על "תמנת הוי' ביט", שמשה מביט מנקודת ההשגחה של דעת עליון, כך ה' רואה את המציאות ומרחם עליה. כתוב שמצד דעת עליון הרחמנות היא דווקא על זה שהמציאות היא גארנישט. אבל מה היא דעת תחתון? האבן עזרא אומר ש"רחום" הוא שמיעת מצוקת התחתון מתוך הרגשת הדעת שלו, שמיעת הצעקה שלו – "ושמעתי [אותך] כי חנון אני [אני' הוא שם המלכות, כינוי למלכות]" (שרשי שתי הדעות בנשמות משה ואהרן – "שבת אחים גם יחד" – שושבינא דמלכא, מלמעלה למטה, ושושבינא דמטרוניתא, מלמטה למעלה).

משה רבינו – ראית המציאות מנקודת המבט של דעת עליון – "רחום"

אם נפרש ככה, שיש פה קו האמצעי – "אל רחום וחנון", דעת-תפארת-מלכות ("אל דעות הוי'" והתחלקות הדעות בתפארת ומלכות) – איך זה יסביר לנו בטוב טעם את ההבדל בין משה רבינו לאחיה השילוני? אמרנו שהדור של משה הוא דור של "רחום" והדור של אחיה הוא דור של "חנון". זה מסתדר מאד יפה למי שמכיר את הסיפור של אחיה השילוני. פשוט שמשה רבינו הוא ה"רחום", שהוא ביחוד הגילוי של דעת עליון בספירת התפארת (עמודא דאמצעייתא, עץ החיים) – כמו שהזכרנו, על משה רבינו כתוב "תמנת הוי' ביט", הוא רואה את המציאות מצד דעת עליון. היות שהוא רואה את המציאות מדעת עליון הוא ה"רחום".

אחיה השילוני – גדולתו (וטעותו) בגיבוי מרד ירבעם

מה החידוש של אחיה השילוני? החידוש הגדול לגבי אחיה השילוני הוא שהוא קבל ממשה רבינו, כך כתב הרמב"ם (על פי חז"ל), אבל הוא האריך ימים עד שישב בבית דינו של דוד המלך – מחבר בין משה לדוד (נשמת משיח וגופו של משיח) – וקבל מדוד (הוא לא הרבי של דוד, אלא מקבל ממנו). אחר כך הוא נבא בסוף ימי שלמה המלך (שהתחיל הכי טוב, אבל בסוף ימיו נשיו הטו את לבבו, עשה מה שעשה), כאשר התחיל להתבשל מרד ירבעם. הגושפנקא למרד הזה, הגיבוי למהפכה, בא מאחיה השילוני. בסוף ימי שלמה אחיה השילוני תופס את ירבעם בשדה, קורע את מעילו (ה"שלמה חדשה" שעליו, רמז לשלמה המלך, שלמה חדש, עם ש' שמאלית כנגד ממלכת הצפון, וד"ל), נותן לו עשרה חלקים – מגיעים לך עשרה שבטים – ושני חלקים מגיעים לרחבעם ("ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלם וימצא אתו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניהם לבדם בשדה. ויתפש אחיה בשלמה החדשה אשר עליו ויקרעה שנים עשר קרעים. ויאמר לירבעם קח לך עשרה קרעים כי כה אמר הוי' אלהי ישראל הנני קרע את הממלכה מיד שלמה ונתתי לך את עשרה השבטים").

אחר כך, חז"ל אומרים דבר שלא כתוב בפירוש, שהוא נתן אמון מלא בירבעם הרשע – שחטא והחטיא את ישראל. אם עושים מועמדות מי הכי רשע, ירבעם ודאי גם יכנס – הוא לא מבית דוד, הוא הדוגמה הקלאסית למי שחטא והחטיא את ישראל כמו שכתוב בפרקי אבות. חז"ל אומרים שלתת לו גיבוי, לחתום על ממלכתו, זה כבר חטא, כלומר טעות. אצל משיח לא תהיה טעות בשיקול הדעת. זה אחד מחידושי משיח. עד משיח גם הכי גדול שבעולם, גם המשיח שבדוד, הנביא שבדוד, יכול לטעות בשיקול הדעת. יש על זה אור החיים הקדוש. רק אצל משיח ממש לא יכולה להיות אפשרות של טעות בשיקול הדעת.

האריז"ל כותב שאחיה השילוני, הרבי של אליהו הנביא רבו של אלישע, גדול מאליהו הנביא ומאלישע הנביא. יותר מכך, כותב האריז"ל, שאחיה השילוני גדול משמואל הרמתי, ששקול כנגד משה ואהרן ומושא את דוד המלך, שמואל שאומר "וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם". מבהיל את הרעיון לומר כך, אבל כתוב כך בפירוש בכתבי האריז"ל. הוא גדול משמואל, וודאי יותר גדול מאליהו הנביא – הוא הרבי שלו – וגם גדול מאלישע הנביא, בעל המופת הגדול בתנ"ך (כמו שכתוב בחז"ל ובארנו הרבה פעמים). הוא נקרא בעל הח"י, מגלה את החיה-יחידה שבנפש. נתבונן, יש כאן אחד שמתחיל אצל משה רבינו, נמצא אצל דוד המלך, ואחר כך מגבה את קריעת הממלכה ואת ירבעם. בפשט, איך אפשר לומר שהוא גדול משמואל? הפשט הכי פשוט שכתוב שבית דין לא יכול לבטל גזירת בית דין קודם אלא אם כן גדול ממנו. מה שמואל עשה? המליך את דוד המלך. מה אחיה השילוני עשה? בטל זאת במדה מסוימת, קרע את הממלכה. הוא קרע, בטל, את מה ששמואל הרמתי יסד. הוא עשה זאת בתור נביא. אחר כך יתר האמון שהוא נתן בירבעם נחשב לו לטעות, אבל עצם קריעת הממלכות היא נבואה שלו.

אחיה – קורע הממלכה על מנת לאחותה באחרית הימים

למה קוראים לו אחיה? לשון איחוי. בדיוק כמו ימי בין המיצרים, שה' סותר את הבית לא כחורבן אמתיה אלא "סותר על מנת לבנות". אותו דבר, אחיה קרע את הממלכות כ"קורע על מנת לתפור", על מנת לאחות. לכן בסוף הימים אחיה חוזר כמורה של הבעל שם טוב, שכל הענין של הבעל שם טוב, של החסידות, הוא לאחות את הממלכות. זה הפשט של אחיה. עוד פעם, שמואל מייסד את מלכות בית דוד, אחיה בא ומערער זאת, אבל בסוף הוא עתיד לאחות הכל.

אחיה השילוני (מורו של הבעל שם טוב) – שומע את מצוקת העם

שוב, מה ההבדל בין אחיה למשה רבינו? זה בדיוק ההבדל. היתה זעקת העם מהכובד של אכיפת החוק של שלמה ובמיוחד של רחבעם – הם הקשו על העם. כלומר, זה היה דור עם בעיה חברתית חמורה, שהתחילה מחטא של שלמה והמשיכה ביתר שאת מחטא של רחבעם. אחיה היה מוכן לשמוע לעם. הוא אותו נביא שלקח לידי את התיק של העם נגד המלך, הצדיק אותו וקידם אותו – הוא הנביא שחולל את המהפכה, את המרד – הנביא אחיה. מי הוא אחיה? הדמות, האב-טיפוס, של נשמה שרגישה לדעת תחתון. לא אכפת לו מהמלך, מדעת עליון, אלא אכפת לו מדעת תחתון, אם המלך מקשה יותר מדי על העם.

שמעתי מנהג מונית אתמול שאמר שכל אדם שני במדינה עני. שאלתי מי אשם? הוא אמר בפאתוס שנתניהו אשם ויאיר לפיד אשם. יש פה אנשים שלא יודעים מיהו יהודי ובגללם יש המון עניים. מי אומר כך חוץ מנהג המונית? הוא גם אמר, בכאב, שבגלל שהוא עני הוא צריך לעבוד בשבת – כמובן זה לא מצדיק, אבל כך הוא מרגיש.

מי מרגיש את העם? אחיה, גם לשון אחים כנ"ל. לכן אין מי שמשלים את ה"רחום" של משה רבינו יותר ממנו. הוא מקבל ממשה רבינו בהתחלה, הרבה דורות עוברים, אבל תכל'ס מתחיל לפעול בשטח אחרי דוד ושלמה, בסוף ימי שלמה ודורו של רחבעם. מי שמאד רגיש לזעקת העם גם עלול לטעות, וכך הוה, חוץ מנבואתו, שהוא גדול משמואל וגדול מאליהו ואלישע. עד כאן על המורה של הבעל שם טוב. למה הוא צריך להיות המורה של הבעל שם טוב? כי כל הענין של הבעל שם טוב הוא רגישות לעם, ליהודי הפשוט, להרגיש טוב-טוב את מצבו ומצוקתו של היהודי הפשוט.

"ארך אפים" – נצח והוד – יחס הצדיקים והרשעים אצל הבעש"ט והמגיד

מה הן המדות "ארך אפים" אחרי "רחום וחנון" (התחלקות דעת עליון ודעת תחתון בתפארת ומלכות)? "ארך אפים" הם זוג, "תרין פלגי גופא" בלשון הקבלה – נצח והוד. נצח הוא סוף קו ימין שמתואר "חד אריך" בפתח אליהו ואילו ההוד הוא סוף קו שמאל, "חד קציר". איך חז"ל מפרשים "ארך אפים"? שמאריך אף לצדיקים ("ארך") וגם לרשעים ("אפים"). את הזוג הזה של "ארך אפים", שהוא בפועל להאריך אף – לרחם, אבל בפועל ממש, להשפיע גם לצדיקים וגם לרשעים – נכוון כנגד הבעל שם טוב והמגיד. אצל הבעל שם טוב עיקר הנקודה היא "ועמך כלם צדיקים". המגיד הוא בדורו של רבי פינחס מקוריץ – שני תלמידי הבעל שם טוב. רבי פינחס מקוריץ אמר, כפי שהזכרנו, שצדיק גמור הוא זה שאוהב רשע גמור. המגיד אמר ווארט דומה, בסגנון אחר, שכל אחד – לא רק צדיק – צריך לאהוב רשע גמור כמו שהוא אוהב צדיק גמור. אם כן, בדור אחרי הבעל שם טוב יש משהו מיוחד עם רשעים גמורים. כמובן, למדנו וקבלנו זאת מהבעל שם טוב, אבל אצלו יחסית כולם צדיקים – היהודי הפשוט הוא צדיק גמור, לא בודקים בציציות שלו כמה מצוות הוא מקיים בהידור. אצל המגיד יש כבר "הודי נהפך עלי למשחית", אבל צריך לאהוב את הרשע הגמור כמו צדיק גמור.

"ורב חסד ואמת" – חסד וגבורה – אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי

אחרי הזוג הזה, של "ארך אפים" שמיקמנו בנצח והוד, מה הן המדות "ורב חסד ואמת"? חז"ל אומרים ש"ורב חסד" היא מדת החסד ו"ואמת" מדת הדין. זה זוג לא כל כך צמוד כמו "ארך אפים", שבפשט הם מדה אחת, אבל מצטרף יחד. "ורב חסד" הוא חסד ו"ואמת" היא דין – לכן משה רבינו "אמת ראה ונפל על פניו", מאימת הדין. אלה אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי. בשרש הם שני שמות הוי"ו שלפני שם א-ל, חכמה ובינה, אבל בתיקונים הם תיקון שתי הספירות חסד וגבורה.

"נצר חסד לאלפים" – יסוד ועטרת היסוד – הצמח-צדק והרבי המהר"ש

אחר כך "נצר חסד לאלפים", שתי מדות לפי הקבלה, אבל לפי פשט הן ענין אחד. ראשי התיבות של "נצר חסד לאלפים", כידוע, הן נחל – "נחל נבע מקור חכמה" – אור אבא, החכמה יונקת ממזל נוצר, המזל השמיני. הנחל שיורד מלמעלה למטה הוא בקבלה ספירת היסוד. כמו שנצח והוד הם תרין פלגי גופא ממש – בעולם התהו הראשון הן היו ספירה אחת בלבד – יש משהו דומה בספירת היסוד, שנקרא בקבלה יוסף ואפרים, היסוד ועטרת היסוד. עטרת היסוד לפעמים נחשבת כספירה בפני עצמה, השרש של המלכות. לכן בקבלה הראשונה המלכות נקראת עטרה. אם מחלקים בין "נצר חסד" לבין "לאלפים" נאמר ש"נצר חסד" הוא היסוד – שבין ה"רחום וחנון", תפארת ומלכות – ו"לאלפים" עטרת היסוד. הסברנו לפני שבועיים ש"נצר חסד" מתאים ל"צ", שנוצר את החסד של סבו, ו"לאלפים" לרבי המהר"ש. יש משהו מיוחד בעטרת היסוד. בדרך כלל היסוד – כולל עטרת היסוד – לא יורד יותר נמוך מהמלכות, להאיר לעולמות התחתונים בי"ע. אבל יש יום אחד בשנה בו יש את סוד מרדכי היהודי, עליו נאמר "ויעבר מרדכי", וכתוב בכתבי האריז"ל שהיינו מעבר עטרת היסוד את המלכות דאצילות לרדת ולהשפיע בראש עולם הבריאה. כך נפרש לגבי תיקון "לאלפים" (שכנגדו, בי"ג מדות דמיכה, התיקון של "תשליך"), דור הרבי המהר"ש, שהוא בא לפני השלישיה הסמוכה לדור שלנו ומשפיעה לה.

”נשא עון ופשע וחטאה” – נשיאת החטאים בבי”ע (מחדור”מ) –
שלשת הדורות שלפנינו

איפה צריכים לסלוח? ”נשא עון ופשע וחטאה”. עון הוא בשכל, כמו שהסברנו לפני שבועים לפי דרשת הבעל שם טוב על הפסוק ”אשרי אדם אשר לא יחשב הוי' לו עון” – העון הוא במחשבה. פשע הוא במדות, רגש, שאדם פושע – לא מקיים את המצוה ”לא תעמד על דם רעך” וכיו”ב, כמו שדברנו לפני שבועיים. ”חטאה” היא בעולם המעשה, חטא, חסרון. כתוב שחטאה לשון חסרון, שמחסר משהו בפועל. כל החסרונות שאדם מחסר – הרבה מאד פעמים, אם לא תמיד – הם בלא דעת, מהעלם הרע שבנפשו. כתוב ש”אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא” – אין אדם שאין לו חסרון, שבא מהלא-מודע, בתוך הטוב שהוא עושה. כולם חוטאים. לכן גם בהלכה כל יהודי, כל אדם מישראל, חייב קרבן עולה – כל הזמן, כי כל הזמן חוטאים, אין אדם צדיק שלא חוטא. לכן ההקבלה הכי פשוטה של שלשת אלה היא כנגד עולמות בי”ע (המקבלים הארה מתיקון ”לאלפים” כנ”ל). מאד מתאים לשלשת הרביים. לפני שבועיים אמרנו שנקודת הרבי רש”ב היא בטול, נקודת הרבי הקודם מסירות נפש, ונקודת הרבי היא התקשרות (שהפועל-יוצא שלה היא שליחות, אבל הפנימיות והעצם התקשרות). אמרנו שכמובן, כל הדברים האלה היו בכל הדורות, אבל דווקא בשלשת הדורות האחרונים כל דור התעצם עם אחד משלשת הדברים האלה, היסודות של החסידות. כעת נאמר אותו דבר בסגנון אחר: הרבי הרש”ב הוא ודאי תיקון עולם השכל, עולם הבריאה. הרבי הקודם הוא תיקון הרגש, עולם היצירה. מסירות נפש היא מתוך רגש – כנגד ”ופשע”. הרבי הקודם הכי בעל רגש, כמו שאמרנו. מי הוא ”המעשה הוא העיקר”? הרבי, תיקון ”וחטאה”. כמו שהסברנו, היות שאנחנו רחוקים מצדיקים גדולים שיכולים לחטט ולהכנס לתוך הלא-מודע, לכן אין אצלנו שום ענין לחטט יותר מדי בתוך הלא-מודע, אלא מה? אצלנו ”המעשה הוא העיקר”, צריך לתקן את המעשים עם התקשרות לצדיק.

”ונקה” – הדור האחרון – עולם העשיה הגשמי

אם ”נשא עון ופשע וחטאה” הם כנגד בי”ע – איפה אנחנו היום?! נעשה חזרה: עשינו כעת מפה – כנראה חדשה – ש”הוי' הוי” כנגד חכמה ובינה, ”אל” כנגד דעת, ”רחום וחנון” תפארת ומלכות, ”ארך אפים” נצח והוד, ”ורב חסד ואמת” חסד וגבורה, ”נצר חסד לאלפים” יסוד ועטרת היסוד. עד כאן כל הספירות. מה הלאה? ”נשא עון ופשע וחטאה” כנגד בי”ע – זו התשובה השניה לתלמידי רב האי גאון, שסוד הי”ג כולל עולמות בי”ע (כאשר ”לאלפים” עובר את הגבול בין אצילות לבי”ע, הרבי המהר”ש). אז מתחיל הדור האחרון, הגאולה האמתית והשלמה שיכולה לבוא רק לאחר תיקון העולמות התחתונים, ”נשא עון ופשע וחטאה”, עון בשכל, פשע בלב וחטאה במעשה. אם יש לנו את כל זה, מהו כבר ”ונקה”? צריך לומר שעולם העשיה, ”המעשה הוא העיקר”, התקופה השניה של הרבי, הוא עדיין יחסית עולם העשיה הרוחני. הוא עוד לא העולם הזה התחתון ממש, איפה שאנחנו ממש נמצאים, אבל ה”ונקה” לשבים” הוא איפה שאנחנו ממש (עם כל חבת הקדש למלה ממש), בלי שום רוחניות בכלל. בלי עולם רוחני, רק העולם הגשמי למטה. שם ה”ונקה”, וכאן צריך לעשות את המהפכה, כאן להקים מלכות ישראל וכו' וכו' – כל זה התשובה של כלל ישראל, במציאות ממש, ”ונקה”.

ולסיכום:

ה' נותן התורה בסיני	דעת (כוללת דעת עליון ודעת תחתון)	אל
משה רבינו	תפארת (גילוי דעת עליון)	רחום
אחיה השילוני	מלכות (גילוי דעת תחתון)	וחנון
הבעל שם טוב	נצח	אריך
המגיד ממעזריטש	הוד	אפים
אדמו"ר הזקן	חסד	ורב חסד
אדמו"ר האמצעי	גבורה	ואמת
אדמו"ר הצמח-צדק	יסוד	נצר חסד
אדמו"ר המהר"ש	עטרת היסוד	לאלפים
אדמו"ר הרשב"ב	עולם הבריאה (שכל)	נשא עון
אדמו"ר הרי"צ	עולם היצירה (רגש)	ופשע
הרבי	עולם העשיה הרוחני	וחטאה
הדור שלנו	עולם העשיה הגשמי	ונקה
(תקופה שלישית של הרבי)		

ח. סיכומי הדורות הקודמים בדורנו

בכל אופן, מקבלים את הכח שלנו, בדור הזה של "ונקה", בעולם הגשמי ממש – בעיקר מהסיכומים של שלשת הדורות הקודמים. כל דבר צריך לרדת עד הכי למטה.

תמצית הבטול בדורנו – שפלות

איך הבטול של הרבי הרשב"ב, שהוא תיקון השכל, עולם הבריאה, יורד ומשתקף אצלנו בעולם הגשמי? מה המכנה המשותף הכי נמוך? (כך קוראים לזה בחשבון). כל אחד מהדורות האחרונים צריך להגיע לרמה הכי תחתונה, לתמצית בסוף (יש כלל למעלה ויש תמצית למטה). התמצית למטה של הבטול – ההתעצמות עם חסידות חב"ד כמלמדת את האדם להיות בטל לאלקות – היא סוד הפסוק "הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר", מה שאנחנו קוראים שפלות. שוב, שפלות היא המכנה המשותף התחתון ביותר של כל מדרגות הבטול שיש בעולם. לכן הרבי הרשב"ב בדור שלנו הוא "פרק בעבודת ה'".

תמצית מסירות הנפש היום – התמקדות ברצון אחד, "להביא לימות המשיח"

מה לגבי הרבי הקודם, שענינו מסירות נפש מתוך רגש – מה זה יכול להיות בדורנו? אמרנו שה' לא רוצה מיתה, שבדור שלנו למות זו לא הנקודה. אז מה כן? שוב, מה הבסיס, התחתית, של מסירות הנפש? כתוב שנפש היא רצון – "אם יש את נפשכם", "אין נפשי את העם הזה". מסירות נפש היום – רגש חם של מסירות נפש אצלנו, בדור של "ונקה" – היא שמוסרים את כל הרצונות. אין רצונות, אין הרבה רצונות, אלא רק רצון אחד. הרצון האחד הוא מה שהרבי הנחיל לנו – רצון אחד למשיח, מלכות ישראל בארץ ישראל, איך שלא נקרא לזה. אין רצונות, יש רק מסירות נפש – מוסרים-מבטלים את כל הרצונות חוץ מרצון אחד. עוד פעם, הרבי הרשב"ב היום – כל אלפי המדרגות של בטול הן כעת פשוט שפלות, אני ואתה גארנישט. מה זה הרבי הקודם? יש לנו משימה והולכים על המשימה במסירות נפש, עם כל הרגש – לא רוצים כלום, לא רוצים שום דבר בעולם, חוץ מדבר אחד – "להביא לימות המשיח".

תמצית ההתקשרות בדורנו – התקשרות לכל הצדיקים כנקודה אחת

מה עם ההתקשרות, הנקודה של הרבי – מה נשאר מזה היום? לא סתם נשאר בדיעבד, אלא לכתחילה – צריך את כל הדברים לכתחילה כדי שנזכה ל"ונקה" לשבים" ואז משיח בא (הרצון אחד של הרבי בעצמו, ההתעצמות עם נשמת "נשיא דורנו"). המושג התקשרות לצדיק, וממילא אם אתה מקושר אתה צריך לקיים את השליחות, הוא דבר שהרבי כבר הכין אותנו אליו – שבדור שלנו כל הצדיקים מצטמצמים לנקודה אחת. קודם כל, כל הדורות שכעת מתארים, מ"אל", מה', דרך משה רבינו, אחיה השילוני, הבעל שם טוב וכו' – כל השושלת הזאת – הכל צריך להיות דבר אחד. ובאמת, בשביל "ונקה", צריך להתקשר לכל הצדיקים – הכל נקודה אחת.

נקודה מצוירת ונקודה בלתי-מצוירת

כשאומרים שכל הצדיקים הם נקודה אחת, יש בזה שתי בחינות – נקודה מצוירת ונקודה בלתי מצוירת. יש שני סוגי אנשים בדור שלנו. יש אנשים שאצלם כל הצדיקים הם נקודה אחת ואף על פי כן יש איזו תמונה – תמונה של הרבי, תמונה של אדמו"ר הזקן (תמונת הבעל שם טוב לא אמיתית, אבל תמונת אדמו"ר הזקן אמיתית, גוי צייר אותו בבית הסהר). יש נקודה עם ציור, כמו ציור האות י. אבל יש אחד שהוא בעל תשובה גולמי. הוא גם צריך להיות מקושר לצדיק, לקבל השראה מהצדיק, אבל אצלו ממש – במיוחד בדור הזה, הצעירים שנולדו אחרי ג' תמוז, אותם חבר'ה שעוד לא בני עשרים – הנקודה היא נקודה פשוטה. לא שלא צריך להסתכל על תמונות של צדיקים, אבל בשרש ההתקשרות בלב – כדי לשוב לה' בלבד, "אין עוד מלבדו", "בלתי להוי' לבדו", צריך להיות קשור, להאמין, צריך אמונת צדיקים (בלי להאמין בצדיקים אין שום כח לעשות תשובה) אבל – היא בלי שום ציור. אם כן, זה סיום החלק זה, של יג מדות הרחמים כנגד הדורות. צריך לקחת מדור הרבי הרש"ב את תמצית הבטול, השפלות. ממסירות הנפש של הרבי הקודם, תיקון עולם היצירה דווקא – יצירה היא יצרים, רצונות – התמצית היא לצמצם את כל הרצונות לרצון אחד. בעולם העשייה צריך להתקשר לכל הצדיקים שמחזיקים אותנו, שלא נפול, שלא נתייאש – כמו הווארט המפורסם של רבי נחמן, "אין שום יאוש בעולם כלל". בשביל לא להתייאש צריך להיות קשור לצדיקים. יש אחד שיש לו את הצדיק כנקודה. כמובן שלכולם יש הרבה צדיקים חיים, הכל יחסי, אבל המושג התקשרות לצדיק נעשה יותר ויותר נקודתי בדור של "ונקה" – או נקודה מצוירת או נקודה לא מצוירת.

התמימות של אמריקה

נאמר עוד משהו לסיום: באחת השיחות של י"ב תמוז, כשהרבי הקודם כבר הגיע לאמריקה, הוא דבר על אמריקה. יש הרבה פעמים שהוא מאד מבקר את תרבות אמריקה ויורד עליה, במיוחד על מה שנדמה שאמריקה היא "ענדרעש", שונה לגבי קיום תורה ומצוות. אבל יש שיחה אחת שהוא אומר דבר חיובי לגבי תרבות אמריקה – שהכל עושים בתמימות. אין להכעיס – גם העבירות בתמימות, גם התאוות בתמימות. הכל בתמימות, מה שלא היה בשטעטל. בדרך כלל כל כתיבי הרבי הקודם הם להעלות געגועים לשטעטל, אבל כאן אומר שיש איזה חידוש מרענן באמריקה שהכל תמים – גם כל העבירות וכל התאוות. מתוך התמימות האמריקאית גם אפשר להגיע למצב של תמימים – המלה של הרבי הרש"ב, שכל התלמידים צריכים להיות תמימים – אז יש משהו ללמוד מתרבות אמריקה.

הגירת התמימות מאמריקה לישראל

כדי להבין את זה טוב נאמר עוד משהו: איך להגדיר את התרבות כאן בארץ? זה קשור קצת לדמויות שדברנו עליהן לפני שבוע, זמרי וכזבי. יש ביטוי, מאד נכון, שמה שקורה בתרבות בארץ, במדינת ישראל, הוא פיגור של כמה עשרות שנים לגבי מה שקורה באמריקה. מדברים על הרחוב, על היהודים הפשוטים, אבל כמובן זה גם משתקף בין כתלי בית המדרש. מה שהיה לפני עשרים-שלושים-ארבעים שנה באמריקה – כעת אותה רוח נמצאת בארץ. לוקח כמה עשרות שנים. דווקא בגלל שלכאורה ישראלים חושבים שהם הכי-הכי חכמים, בסוף תרבות אמריקה מגיעה לכאן ובשקט הופכת את הרוח של הרחוב. לפני כך וכך עשרות שנים לא היתה תמימות ביחס לעבירות אצל ישראלים, היה ממש להכעיס – אם זה השומר הצעיר וכו' – היה ממש אחז, "הוא המלך אחז". אבל היום, אני מכיר הרבה ישראלים לגמרי רחוקים, לא שומרים שום דבר, והכל בתמימות גמורה, בלי שום סממן של להכעיס בכלל. לכן הם חומר גלם מצוין כדי לקרב אותנו, כי אין לו נוגדנים. יש עדיין נוגדנים פה ושם, אבל יש יותר ויותר מציאות של תמימות. כאן לקח יותר מעשרים-שלושים שנים, הרבה עשרות שנים, לחקות את אמריקה. בכל אופן, למה אמרנו את כל זה עכשיו? כי גם זה דבר מאד חשוב בדור של "ונקה", שהעיקר הוא רק לעשות תשובה. שבים לה', "סוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין" – כנראה שכדי לעשות תשובה, שכולם יעשו תשובה, צריך קודם כל להגיע למצב של תמימות, גם בעבירות, ואז אפשר, בלשון זוהר, "בשעתא חדא וברגעא חדא" לשוב לה', ואז "מיד הן נגאלין". שה' יעזור לנו שנהיה תמימים, שהקב"ה יתמוך את התמימים.

חודש תשרי

א' תשרי

הגאון רבי יעקב חנוך סנקוביץ זצ"ל

יום ההילולא - א' תשרי

הגאון החסיד רבי יעקב חנוך סנקוביץ זצ"ל נולד בעיר אוסטרובצה שבפולין בז' אדר תרנ"ד, לאביו הרה"ח המפורסם רבי משה יהודה ז"ל, אשר נמנה על חשובי חסידי גור בעירו, וביתו שימש כבית ועד לחכמים. בבית מלא תורה זה, גדל הנער יעקב חנוך, ושאף לתוך קירבו את אהבת התורה וקלט אותה עמוק לתוך לבו.

כבר בהיותו ילד, כבן עשר חידש חדושי תורה מפולפלים, מהם הודפסו גם בספרו חדושי הגרי"ח (כמו מה שכותב במכתב לאדמו"ר רבי יחזקלה מאוסטרובצה בספרו עמוד כ"א ס"ק ג': ומדי עסקי בסוגיא זו, אמרתי להעלות לפי כ"ק קושי' אחת בענין זה שהקשיתי בהיותו בן עשר שנים והרצייתי לפני שולחן גדולים ולא הי' לי מענה...), הגאון רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה זצ"ל שם חיש מהר ליבו לנער החרף, וצירפו לסגל תלמידיו המצומצם. כשמלבד שעוריו הקבועים עמם, קבע לו זמן מיוחד כשש שעות ביום, מלפני עלות השחר עד שעות הבוקר המאוחרות ללימוד פרטי עם הגרי"ח זצ"ל.

הגרי"ח נעשה לחבירו ובן ביתו של האדמו"ר רמ"י מאוסטרובצה זצ"ל, כשהוא מרבה להשתעשע עמו בדברי תורה. באותה עת הרבה להתרועע עם בנו של האדמו"ר, ממלא מקומו רבי יחזקלה זצ"ל.

באותה עת לא הפסיק מנסיעותיו התכופות לגור למרן אדו"צ"ל בעל האמרי אמת זי"ע אשר קירבו מאוד וראה בו כלי מחזיק ברכה.

אחרי נשואיו לזוגתו, הרבנית חיה פריידא, בתו של הרה"ח ר' יהודה לייב פרייבוים ז"ל מנכבדי קהילת וורשא, עבר לגור במחיצת חותנו, כשהוא מצטרף לחבורת המצוינים שבין אברכי חסידי גור שבוורשא שהתלכדו סביב הגאון רבי מנחם זמבא זצ"ל והיו שותים בצמא מדברי תורתו.

שמו של הגרי"ח זצ"ל יצא עד מהרה לתהילה בקרב כל יהדות פולין. וראו בו אחד הכוחות התורניים המבטיחים ביותר. לכן, לא פלא הי', כאשר נודע לציבור הרחב שכאשר החליט כ"ק אדמו"ר בעל האמרי אמת זצ"ל להקים את ישיבת שפת אמת בירושלים, נבחר הגרי"ח זצ"ל לשמש כראשה. וראוי מאוד לנו לצטט קטע ממאמר נפלא שכתב הרב דוד זריצקי ז"ל:

כמו תמיד, מיעט האדמו"ר זצ"ל מגור לדבר, ועשה מה שעשה, הוא צדק לא רק בהקמת הישיבה שפת אמת הקיימת היום לתפארת, הוא גם צדק בבחרו את ראש הישיבה, זה הי' האדם המתאים במקום המתאים, ובזה נוכחו במשך הזמן לא רק בחורי הישיבה שהיו קשורים אליי בכל נימי נפשם. אלא גם כל חסידי גור בארץ ומחוצה לה, שידעו כי לא לחינם מוסר הגרי"ח סנקביץ את נפשו למען הישיבה...

בשלהי שנת תשט"ז יצא לדרונו האחרונה בשליחות קודש לביסוס הישיבה הקדושה - שפת אמת, כשהוא לא שועה להפצרותיהם של ידידיו ובני משפחתו שלא יסע לרגל בריאותו הרופפת אז. והנה... הגרי"ח זצ"ל עומר ודורש לפני קהל המתפללים בביהכ"ס "מחזיקי הדת" בסאן פאולו שבברזיל דברים נלהבים קודם לתקיעת השופר. בין דבריו, הוא מחזקם בחינוך ילדיהם לחינוך תורני טהור, עניני תקיעת שופר ועוד.

כשאן סיים דבריו, עודו שקוע בשרעפי קודש, כאשר כל הציבור כבר התחיל באמירת למנצח. כאשר כולם משמיעים בדביקות את התיבות: עלה אלוקים בתרועה ה' בקול שופר... ורבי יעקב חנוך זצ"ל עלה אז בסערה השמימה... ויצאה נשמתו הקדושה, ביום הקדוש, במקום הקדושה מתוך מיתת נשיקה.

בערב יום הכיפורים הגיע ארונו לירושלים עיה"ק, שם ליווה אותו קהל ענקי מתוך כפי תמרורים כאשר גדולי הדור קושרים לו נהי וקניה. בראש קהל המלוים נראה כ"ק אדמו"ר בעל הבית ישראל מגור זצ"ל ואלפי תלמידי הגרי"ח סנקביץ זצ"ל כשהם שבורים ורצוצים בהנטל עטרת פארם מהם.

נצטט מדברי ההספד של הרב הראשי לישראל אז, הגרי"א הרצוג זצ"ל אשר קונן עליו: גדולה האבידה לעולם התורני בכלל, ולעולם הישיבות בפרט, והוא גילה, כי כבר לאחר פטירתו של הגרי"ח זצ"ל, קיבל את המכתב האחרון שכתב הגרי"ח אליו, סמוך מאוד לפטירתו. ובו הוא מבקש ממנו להתפלל עליו שעוד יזכה לשוב לאר"י... ואכן, מזלי' חזי...

עוד הספידוהו נרגשות הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל. ומנהיגה של אגוד"י העולמית הרב ר' יצחק מאיר הכהן לוין זצ"ל, אשר תיאר את יחסו של חותנו כ"ק אדמו"ר בעל האמרי אמת להגרי"ח זצ"ל, ואת אישיותו הגדולה של הגרי"ח אשר חבקה עולמות תורה וחסד בארבעים שנותיו האחרונות. בצער עמוק וכאב עצום נפרדו ממנו אלפי המלוים כשהם פונים מהלויתו להכנות האחרונות ליום הקדוש - יוהכ"פ שקרב ובא. "קובץ תורני מרכזי", אלול תשמ"ו, עמ' ה'

הגאון החסיד הרב יעקב חנוך סנקביץ ז"ל ראש ישיבת שפת אמת - שנלב"ע לפני שלושים שנה - בדמי ימיו, היה חסיד ומקושר בנפשו לכ"ק אדמו"ר זצ"ל בעל "אמרי אמת" ואח"כ ל"בית ישראל" זצ"ל.

תמיד היה זריז לדבר שבקדושה, רץ ראש וראשון, מלא חיים, שופע חידושי תורה כמעין המתגבר, ע"ד הפלפול שהורגל בה אצל מו"ר הגה"ק הרבי מאוסטרובצה זצ"ל, שאצלו למד שנים רבות, עוקר הרים וטוחנם זה בזה דברי חז"ל וחדותם, כראש ישיבת שפת אמת במשך שנים רבות לימד תורה למאות תלמידים, כן השקיע כוחות רבים להרחיב את בניי הישיבה ולהגדילם, איש חי, רב פעלים... מרשימות כ"ק מרן אדמו"ר ה"פני מנחם" מגור זצוק"ל, "קובץ תורני מרכזי", אלול תשמ"ו, ע' י"א

...כדי לשבר את האוזן, עד היכן הפליג [הגרי"ח סנקביץ זצ"ל] באהבתו לתורה, בחינת "באהבתה תשגה תמיד", נזכיר פה את סיפורו של אחד מראשוני התלמידים רבי אריה וינברג: מעשה שהשמיע רבינו בשיעור חידוש נפלא ושנון, אבל הרגיש כי רוב התלמידים לא ירדו לסוף דעתו ולא הבינו, הרגיש על-פי ארשת פניהם גרידא. והנה מרוב התרגשות נתן עלינו בקולו קול אדיר שהתגלגל מעל ראשינו כרעם: "מה אתכם, איפה אתם, מדוע אין אתם מגיבים על חידוש כזה... ואנחנו... כאשר שמענו את החידוש דנן מפורש יוצא מפי האדמו"ר מאוסטרובצה זצ"ל בשעתו, הלא מרוב התפעלות עזבנו את הספסלים שישבנו עליהם ויצאנו בריקוד נלהב... מפני גודל השמחה על שזכינו לשמוע חידוש פלאי כזה..." הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרכיצי תורה מעולם החסידות" (ב"ב תשמ"ט) ח"ו, ע' ר"ס

תפקיד לא קל נפל בחלקו של אבינו [הגרי"ח סנקביץ זצ"ל, פולין חסידיית כמעט לא ידעה אז ישיבה מזה היא. רבבות חובשי בית המדרש בפולין למדו כל אחד בעירו, ב"שטיבל" שאליו השתייך. ישיבות מסודרות לא היו במדינה זו בדורות הקודמים, ורק בדור שלפני השואה נוסדו בפולין ישיבות מספר אשר קלטו תלמידים. אולם כל אלה היו בבחינות התחלות ראשונות, נסיוניות ללא סדרי לימוד מגובשים ומקובלים. הקמת ישיבה חסידיית, פולנית [=ישיבת "שפת אמת"] בירושלים עיר הקודש באותן השנים, היתה איפוא משום חידוש ונסיון נועז, כשעל ראש הישיבה הוטל התפקיד לפלס דרך ולתת צביון מיוחד במינו לישיבה החדשה.

משימה קשה זו הוטלה ע"י האדמו"ר [ה"אמרי אמת"] מגור זצ"ל על אחד מאריות שבחבורת הצעירים, הוא אבינו זצ"ל. למעלה משנים ושלשים שנה עמד בראשה כשהוא מקדיש לה את מיטב ימיו וכוחותיו, והשקיע במעוז-התורה הזה את דם לבו ותמצית חייו.

חסיד נלהב מלא מרץ ואש קודש היה אבינו זצ"ל, כולו חדור רוח חסידיית כאחד החבריא של בני העליה, וכזה נשאר גם אחרי שנתעטר בראשות הישיבה. אופיו החסידי החריף לא גרס הקמת מחיצות בינו לבין תלמידיו, והוא נשאר חד מן החבורא, עצם מעצמה ובשר מבשרה.

ההקשבה לשיעוריו היתה בה משום חוויה מיוחדת במינה. מיטיב לתאר זאת אחד מתלמידיו: מי אשר שמע פעם שיעור משיעורי רבינו הגאון זצ"ל אי אפשר שלא יצא מוקסם כולו מהחדוותא דאורייתא וההתלהבות העצומה שאחזה בו בשעת הרצאתו. ראו בו את ה"וחי-בהם" בצורה מוחשית ביותר. בעת חדשו סברא מחודשת או תירוץ לקושיא עצומה היתה התלהבותו משתפכת על כל גדותיה, ולפעמים כמעט שרקד מתוך רוב שמחה. העולם כולו לא היה קיים אצלו אותה שעה, ושום כח בעולם לא היה יכול לעצרו משטף דיבורו שנאמרו בדבקות גדולה בהויות אביי ורבא. זמן רב לאחר גמרו את השיעור היה מוציא מלבו אנחות של שמחה וסיפוק על שזכה בעזרת ה' לבאר דברים סתומים ולהעלות פנינים מחודשים. הוא הפליא את שומעיו בעמקות דבריו ובחריפותו הנפלאה, שחייב את המקשיבים להחזקת חושים בלתי פוסקת". הקדמת בניו לס' "חידושי הגרי"ח" (ירושלים תשנ"ב) ע' ט"ז

הרה"ק רבי ברוך מרדכי מקוידנוב זי"ע

יום ההילולא - ב' תשרי

מתולדותיו

הרה"ק רבי ברוך מרדכי זי"ע נולד בשנת תקע"ח לאביו רבי שלמה חיים [מקוידנוב] זי"ע בסטאלין בזמן שהיה סמוך על שולחן זקנו אבי-אמו הרה"ק רבי אשר הזקן מסטאלין זי"ע. וביום שנכנס לבריתו של אאע"ה ראה רבי שלמה חיים זי"ע שזקנו רבי אשר זי"ע מסתובב אנה ואנה עוד קודם התפילה תפוס במחשבותיו, ניגש אליו רבי שלמה חיים ואמר לו: סבא! הנני יודע מה מטרידו כעת, מסתמא חושב הנהו על השם איך לקרוא להרץ הנולד. אמר לו זקנו רבי אשר, נכון יפה כוונת, דהנה אני רוצה לקרותו בשם "ברוך" ע"ש מו"ר רבי ברוך ממעז'בוז' ואתה רוצה לקרותו "מרדכי" ע"ש זקנך רבי מרדכי מלעכיוויטש וספק אצלי אם לצרף השמות יחד? אמר לו רבי שלמה חיים זי"ע, אספר לזקני עובדא שממנה יפתור זקני את ספיקתו, פ"א היתה איזה מלשינות על זקני מלעכיוויטש וברח לאיזה עיר, באותו זמן היה ג"כ איזה מלשינות על ר"ר ברוכיל זי"ע וברח גם הוא להעיר ההוא, ואמר ר"ר ברוכיל לזקני זי"ע, הנה היום אנחנו "ברוך מרדכי" יעזור ד' שיהיה "ארור המן". וא"כ הלוא הוא בעצמו צירף השמות יחד. ובכן קרא לו רבי אשר זי"ע בהיכנסו לברית בשם "ברוך מרדכי".

בנו של רבי ברוך מרדכי זי"ע (הרה"ק רבי שלום זי"ע) מאריך לספר על גודל קדושת אביו בהקדמתו לספר "דברי שלום", איך שבעודנו נער החל לדרוש את האלקים ויט שכמו לסבול עול תורה ועול מצוות, ועשה לילות כימים ויגע בתורה ועבודה, ועסק בתורה - נגלית ופנימית - מתוך העוני והדחק הגם דטפלי תלי ביה, ודרך לימודו היה בנחת כל תיבה ותיבה בפני עצמה כמונה מעות ובכל כוחו, וכן בעבודה שבלב זו תפלה היו ידיו וגופו מרתתין מפני פחד ד' והדר גאוונו. ובשלימות מידותיו הטובות אין די באר לספר, בפרט במדת הסבלנות ובמדת הבטחון ובמיעוט הדברים, ולא נראה עליו שום כעס ח"ו רק תמיד היה פניו מסבירות, עד שאביו הק' רבי שלמה חיים אמר עליו שהוא מקנא בו, וכשסיפרו לפניו איזה מופת שקרה אצל בנו שהוא אמר ויהי, ענה ואמר: מהו החידוש, הלוא כתיב לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה (וכדאיאתא בספה"ק שהשי"ת עושה ומקיים רצון הצדיק שאינו עושה דבריו חולין), ופעם קרא עליו אביו זי"ע ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה, והיינו מי שמעשיו הטובים נעשים בהסתר, הריהו נושא חן בעיני כל רואיו. ובאמת החן אשר היה עליו אין לשער ואין להעריך.

אח"כ מאריך בנו הנ"ל לספר באריכות אופן הסתלקותו ואיך שקיבל עליו גזירת המקום באהבה מזמן שנחלה (בערך חצי שנה לפני הסתלקותו) במחלת השיעול ומיום ליום נתגברה עליו מחלתו עד שנשתתק כל גופו, והיסורים היו נוראי נוראות והוא בכל זאת לא נתן מגרעת בעבודת הקודש וגם אחרי שהיה ניעור כל הלילה מחמת קושי היסורים, היה עוסק ביום בתורה ותפלה כבימי בריאותו, וקיבל עליו כל היסורים בסבר פנים יפות ואף פעם לא התלונן עליהם, והוא היה עוד מחזק את האחרים שלא יפלו ברוחם, וכשפ"א רצה אחד מגדולי המקושרים אליו בשעה שהרגיש הוא שהסבל הוא נורא ואיום למעלה מכח האנושי, והתחיל לצעוק אני רוצה לקבל עלי היסורים וגם טען והתחנן לפניו שיסכים לזה, ענה לו בנחת: מ'דארף ניט איך הייס ניט, אלא הוא קיים בעצמו מאמז"ל שתוקי וקבולי. ככה נמשך סבלותיו עד יום ב' דר"ה שנת תרל"א (אחרי עבודה נפלאה של השני ימים בלי שום מגרעת אף זיו כלשהו) נח נפשיה אחרי תפלת מוסף ואחרי ששמע

עוד הפעם התקיעות מהבעל תוקע - כיון שטעה באחד הסדרים - במיתת נשיקה כמישחל ביניתיא מחלבא, ונטמן במוצאי ר"ה באהל אביו זי"ע וסמוך לו. "נר ישראל" (ב"ב תשנ"ד) ח"ד, ע' רנ"א

שמעתי משאר בשרי הרב החסיד עובד ה' מוה"ר מרדכי ז"ל מו"צ דוויליקע ששמע מפי אדוני אבי זקני (מהרש"ח מקוידנוב) ז"ל על אבי מורי ז"ל בעת שהיה בימי עלומיו, שאמר בזה הלשון - בני רב ברוך, ברוך ה' דאבינט און לערנט, נאר ער דארף האבין א צדיק זאל אין איהם אריין שיינען. ונסע עמו לה"ה ק מופת הדור מוה"ר ישראל מרוזין זצ"ל. ושמעתי שכשנכנס עמו להרב הנ"ל אמר ג"כ כלשון הנ"ל - זה בני וכו', וזה ממש כדברי. הגה"צ רבי שלום פרלוב מבראהין זצ"ל, בעמ"ח "משמרת שלום-מנהגי קוידנוב", "דברי שלום" (ברוקלין תשע"ד) ע' קמ"ג

פעם אחת ראה אותי אבי מורי ז"ל שהייתי בעצבות, והוכיח אותי מאוד. אמרתי לו - למה אתה מוכיח אותי כל כך על דבר זה, הלא יש לי הרבה דברים יותר גרועים מזה, ואין אתה מוכיח אותי עליהם כל כך. והשיב לי - כשאתה עושה מה שאתה עושה, יודע אתה שהוא עבירה ואתה מתחרט. אבל על זה לא תעשה תשובה ולא תתחרט, והוא מדה גרועה מאוד. הגה"צ רבי שלום פרלוב מבראהין זצ"ל, בעמ"ח "משמרת שלום-מנהגי קוידנוב", "דברי שלום" (ברוקלין תשע"ד) ע' ק"ד

אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת. שמעתי בשם אאמו"ר זי"ע שאמר בדרך צחות - אפילו כשישראל משוקעים באהבות ותאוות גשמיות. וזהו "אהבת עולם בית ישראל" - מכל מקום "עמך אהבת". כמאמר רז"ל (קידושין לו). בין כך ובין כך קרואים בנים. הגה"צ רבי שלום פרלוב מבראהין זצ"ל, בעמ"ח "משמרת שלום-מנהגי קוידנוב", "דברי שלום" (ברוקלין תשע"ד) ע' רס"ט

פעם אחת סיימתי עמו ז"ל מסכת בבא קמא שמסיים הגמרא אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דקפדי הוא ופירש"י - מקום בהמות הוא וצריכין למרעה טוב. אמר בדרך צחות - מחמת שאתרא דקפדי הוא, על כן צריכין למרעה טוב, רצה לומר לעשות מרעה טוב [מלשון "ושלום ורעות" (בברכת חתנים)]. הגה"צ רבי שלום פרלוב מבראהין זצ"ל, בעמ"ח "משמרת שלום-מנהגי קוידנוב", "דברי שלום" (ברוקלין תשע"ד) ע' ע"ר

בשבת קודש [פרשת כי] תבא קודם שנסע [אבי אדמו"ר נ"ע] למנוחות, רמז הסתלקותו ואמר - "והיה כי תבא אל הארץ", אין "והיה" אלא לשון שמחה (תנחומא שמיני פ"ט), על דרך "ותשחק ליום אחרון" (משלי לא, כה). ובליל שבת קודש בעת אמירת אשת חיל רמז הסתלקותו כשהגיע ל"ותשחק ליום אחרון" - "שמחים בצאתם וששים בבואם" (תפלת שחרית לשבת), "ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך" (דברים כח, ו), שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם בלא חטא, כן דבר בלשונו הקדוש. ודיבר ענין גדול בזה, מפני מה נאמר כאן תחילה "בבואך" ואחר כך "בצאתך", ושם נאמר תחילה "בצאתם" ואחר כך "בבואם", ונשכח ממני הדברים. הגה"צ רבי שלום פרלוב מבראהין זצ"ל, בעמ"ח "משמרת שלום-מנהגי קוידנוב"

הגאון רבי אברהם איזנברג ה"תולדות אברהם" מאוליינוב זי"ע

יום ההילולא - ב' תשרי

הגאון רבי אברהם איזנברג מאוליינוב זצ"ל נולד בשנת תקמ"ב לערך לאביו הגאון רבי יצחק חריף אב"ד סמבור, וכמוהו היה שר התורה ועמוד העבודה, בקי בנגלה ובנסתר, וגדולי דורו הקריבו אליו את שאלותיהם החמורות. נתן קמיעות לזקוקים לישועה, וחולים נתרפאו בהם. עשר שנים גר בלבוב, ושלוש שנים כיהן כרבה של גלינא. בשנת תקע"ג עבר למלא את מקום אחיו רבי יעקב נפתלי באוליינוב,

ועל שמה נקרא. הסתופף בצל רבי נפתלי מרופשיץ, וכיבד מאד את רבי חיים מצאנז. נפטר באולינוב ביום ב' תשרי תקפ"ה, ונטמן שם.

הספר הראשון שנדפס הוא תולדות אברהם חידושים על הש"ס, פרעמישל תרמ"ב, עם רשימות מנויים מפורטת בסופו. יש בו שפע של הסכמות משלושת הפעמים בהם ניסו להדפיס את הספר: בחיי המחבר בתקפ"ב, אחרי פטירתו בת"ר, ולקראת ההדפסה בתר"ם. בשנת תרמ"ד נדפס בזאלקווי הספר השני שו"ת זרע יצחק, שרובו בעניני איסור והיתר, עם חידושים בסוגיא דעליה ממסכת יבמות. הרב מאיר וונדר שליט"א, "אנציקלופדיה לחכמי גליציה" (ירושלים תשל"ח) ח"א, ע' 104

רבינו [ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע] היה בידידות אמיצה עם רבה של אולינוב, מעת היותו אב"ד רודניק שהשתייכה לגליל אולינוב. פעם הפציר בו רבינו שיסע עמו לרופשיץ, אף כי ידע שהוא נמנה על המתנגדים לחסידות. רבי אברהם הסכים, וקבע זמן לנסיעה. בבוא הזמן ביקש רבינו מרבי צבי יוסף מרודניק שיצטרף עמו לנסיעה, כדי להמליץ לפני רבי נפתלי על רבה של אולינוב. כשבאו שלושתם לרופשיץ קם רבי נפתלי מכסאו, רץ לקראת רבי אברהם, וקבלו בחביבות יתירה. לאחר ששוחח עמו שעות אחדות, ליווהו רבי נפתלי עד לשער החצר, ורק אז נתן שלום לרבינו ולרבי צבי יוסף. כשהוא אוהז בשערות זקנו ואמר באנחה: ראה נפתלי, שערותיך הלבנים, זקנת כבר ועדיין לא עשית מאומה... ואילו הרב מאולינוב אע"פ שהוא עדיין צעיר בשנים, הלואי והיית אתה עושה ייחודים כאלו כאשר הוא עשה בשעות אלו! הרב יוסף דוד ויסברג ז"ל, "רבינו הקדוש מצאנז" (ירושלים תש"מ) ח"ג, ע' י"א

עובדא הוה בזקני הקדוש מאוליינאב זי"ע (שהיה איש גדול ונורא, גאון הגאונים ושר התורה, ויחסן גדול כמבואר בכתב היחס שבתחלת ספרו תולדות אדם, וכן נדפסו שם הסכמות נכבדות) שהגיע לקבל פני רבו הקדוש מראפשיטץ זי"ע (שצדיקים קדושי עליון עמדו לפניו באימה ופחד כעבדא קמי מרא), והרב הקדוש הושיט לו ידו לברכת שלום וזקני הקדוש לא החזיר ידו ואמר עדיין איני יכול, ואחד מהעומדים שם ראה בכך מעין פגיעה ח"ו ורצה לגשת אליו לעוררו על כך, גער בו הרב הקדוש ואמר האינך רואה שהוא עכשיו כולו נשמה (ער איז דאך הויל נשמה). ושהה זמן מה עד שירד ונתגשם קצת באופן שהיה שייך אצלו מושג של יד גשמי, ואז החזיר והושיט ידו בפחד ומורא. כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג זצוק"ל, שיעור חומש-רש"י פר' ויצא תשכ"ט, [דברי תורה" - ארה"ב תשס"ה, גליון ז', עמ' ה']

בראפשיץ, בצאנז ובדזיקוב, נחשב מינוי הרב דפורים לענין גדול.

ועובדה הוי ב'פורים רב' שנתמנה ברידניק - עיירה קטנה בגלילות אולינוב, שלחו בני רידניק משלוח מנות להגאון רבי אברהם מאוליינוב זצ"ל, שהיה רב הפלך, והפורים רב דרידניק כתב בהלצה, שהוא גוזר בגזירת רב, שהרב מאוליינוב יבוא ב"ד באדר לרידניק עם כל אשר לו, מחוט ועד שרוך נעל.

ומה נבהלו בני רידניק, כאשר בצהרי יום הפורים הגיעו לרידניק כמה עגלות טעונות כל כלי בית "ואפילו הכלים של פסח", וספרים רבים, וכן מרכבה אחת שבה ישב הרב דאוליינוב ומרכבה אחת ובה הרבנית, והרב מאוליינוב ביקש את מחילת הפורים רב על שלא הביא עמו גם את ספרי התורה אשר לו, אף שגזר עליו להביא הכל מחוט ועד שרוך נעל... כ"ק מרן אדמו"ר ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זצוק"ל, "שרפי קודש" (ב"ב תשס"ח) ע' שנ"ה

שמעתי מכ"ק אדמו"ר מפאלטיטשאן זצ"ל: שסמוך לעיר ראפשיץ הי' עיר אילאנאוו ושם הי' גר התולדות אברהם הרה"ק ר' אברהם אילאנאווער והוא הי' גאון בתורה וגם צדיק, והלשינו עליו שהוא נותן קמיעות, והרה"ק מראפשיץ זצ"ל הי' ברוגז עליו מפני שסבר שמשביע בשמות, ודבר עליו ולגלג עליו.

ושם הי' חסיד א', שהי' חסיד גדול בהתקשרות גדולה עד מאד והי' ג"כ חסיד מהרה"ק ר' אברהם מאילאנאו, ושמע איך שהרה"ק מראפשיץ דיבר עליו, לא הי' יכול לסבול, והלך אל הרה"ק ר' אברהם ואמר לו, שמעתי איך שהוא מדבר על כבודך, וצריך אני להתנתק ממנו אחר כמה וכמה שנים שהייתי מקושר כ"כ אצלו.

ואמר הרה"ק ר' אברהם מה אעשה, אמר לו אני סובר שהרבי יוותר על כבודו (הוא הי' אז רך בשנים והרבי מראפשיץ הי' זקן ממנו) לנסוע אל הרבי מראפשיץ, ואני מאמין שאם הרה"ק מראפשיץ יראה אותו יהי' שלום, ואמר הרה"ק ר' אברהם כפי מה ששמעתי, עוד אני מפחד שלא יניחו אותי להיכנס, ואמר החסיד, אני ערב, שעד כ"כ לא.

וכן הי' נסע אליו, וכיון שראה אותו הרה"ק מראפשיץ נתן לו שלום ושח ודבר עמו, ואח"כ אמר לאנשים (כאן אמר אדמו"ר מפלאטיטשאן, הרה"ק מראפשיץ הי' תמיד משתעי בלשון חכמה עם לב שמח כמו שצריך להיות כל "ערליכער יוד") אפשר אני רוצה לחטוף מלאכים יחד עם ר' אברהם, וממילא איני רוצה שתראו, ויצאו כל האנשים, וכעבור זמן מה משיצא הרה"ק ר' אברהם מהרה"ק מראפשיץ ראו העולם שהרה"ק מראפשיץ נפל על פניו, שאלו לו, מה זה, אמר, מפני שאני רואה, שהייתי מדבר על אדם כזה, שבשעה שנתתי לו שלום, יחד יחודים קדושים כמו שאני מייחד בעת תקיעת השופר, ואמר, שאלתי לו למה כבודו נותן קמיעות (חשבתו שהוא משיבוע שמות), אמר לי, שאינו כותב כלום בקמיעות רק רבינא ורב אשי (הפשט הוא שבכח התורה שלו נתן קמיעות, כך אמר אדמו"ר מפלאטיטשאן). הרה"ק ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשנ"ד) ח"א, עמ' מ'

מסופר עליו [על ה"תולדות אברהם" מאוליינוב זי"ע] כי בעת חתונתו של הצדיק רבי אלימלך מרודניק נכדו של ה"נועם אלימלך", התאספו רבים מצדיקי הדור וכיבדו את רבי אברהם בסידור קידושין, באשר העיר רודניק היתה בגליל אולינוב. כשנטל את הכוס בידיו, עמד רבי אברהם שעה ארוכה תפוס שרעפים מבלי להניע אבר מאבריו, ואח"כ התעורר וסידר את הקידושין. רבי אלימלך אמר על כך, כי איש אינו יודע מה היו כוונותיו של הרב מאוליינוב, אבל אנכי יודע מה שפעל ועשה עבורי בשעה זו, שיתקיימו לי לכל הפחות שני בנים מכל צאצאי (וכן היה אחר-כך, שמתוך י"ד בנים שהוליד נתקיימו שנים: הצדיק רבי אליעזר מריישא ובת אחת). הרב יוסף דוד ויסברג ז"ל, "דבינו הקדוש מצאנו" (ירושלים תש"מ) ח"ג, ע' י"א

עובדא ידענא מה שהיה אצל רבינו הקדוש מראפשיץ זי"ע שפעם ביו"ט שני דר"ה כשהחסידיים ואנשי מעשה חזרו מאמירת תשליך, והיו הולכים בשירה וזמרה ובריקודין, והרה"ק מראפשיץ עמד אצל החלון והביט בהם. לפתע החוויר, וציוה לתדהמתם של החסידיים, להפסיק את השמחה. לאחר שהייה קלה קם ואמר אע"פ שהגנרל נפל - המלחמה חייבת להמשיך, ומיד הורה להמשיך בריקודי המצוה. אח"כ נתוודע כי באותה שעה נסתלק לבית עולמו זקה"ק בעל תולדות אברהם מאוליינוב זי"ע. כ"ק מרן אדמו"ר מצאנו-קלויזנבורג צצוק"ל, "צאנו", מנחם-אב תשנ"ד, ע' 12

...כמו שבספה"ק נועם אלימלך יש צורות כוכבים שרמוזים בהם רזין דרזין, ראיתי גם בכתב יד קדשו של זקה"ק בעל תולדות אברהם מאוליינוב זי"ע, בתוך קונטרס שלם מחידושי תורתו בכתב ידו שמונת ברשותי וכבר נדפסו בספרו תולדות אברהם, שבכמה מקומות שרצה לציין נקודה, להראות ששורות אלו שייכים למקום פלוני, צייר במקום נקודה דמות צורת ציצים ופרחים, מעשה אומן, שאורך זמן רב לציירו. הוא בוודאי לא היה מבטל זמנו לצייר צורת אומן כזו, והמה דברים גבוהים למעלה מהשגתנו, רזין דרזין, והוא עשה זאת בשעה ששוטט בעולמות העליונים.

[את עוצם גדולתו של זקה"ק מאוליינוב ניתן לראות שבספרו זרע יצחק מביא מדברי זקה"ק מצאנו זי"ע, שכבר שימש אז ברבנות רודניק ואורו זרח בכל העולם, הוא כבר היה גאון הגאונים ולמד עם חמיו הגה"ק בעל ברוך טעם את רוב הש"ס עם הראשונים, ועם כל זה לא הרבה עליו תארים וכתב עליו רק, האברך השנון מוהר"ר...]. כ"ק מרן אדמו"ר מצאנו-קלויזנבורג זצוק"ל, "שפע חיים" - חורש"י תשמ"ב (נתניה תשס"ז) ע' רמ"ח

הרה"ח רבי שלום זאב אייזנבך זצ"ל

יום ההילולא - ב' תשרי

החסיד הישיש רבי שלום זאב (וועלוול) אייזנבאך זצ"ל, מדמויות הפאר ונקיי הדעת שבירושלים, נולד בירושלים שבין החומות, ביום כ' תמוז תרס"ט לאביו הגדול, הצדיק המפורסם רבי חיים צבי (הערש) אייזנבך זצוק"ל, מגדולי חסידי ירושלים. הגר"צ זצ"ל היה מגדולי מקושריו ואיש סודו של הרב הקדוש רבי מרדכי מרחמסטריווקא זי"ע, ואח"כ של אחיו הרב הקדוש ר' מנחם נחום זי"ע ולאדמו"רי צדיקי רחמסטריווקא לאחריהם. כמו כל בחירי ומופלגי עיר הקודש, היה מבאי ביתו ושומעי לקחו של הגאון הקדוש בעל ה"תורת חסד" מלובלין זי"ע. כשביקר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ זי"ע בירושלים, לא משו, הוא זצ"ל ובניו, מתוך אהלי הרבי זי"ע, כל משך זמן הביקור, וכל חייהם העלו בערגה מיוחדת את הביקור המיוחד הזה שהביא להתרוממות רוחנית ועבודת ה' עצומה.

היה תלמיד מובהק לאחיו הגדול, הגאון האדיר רבי שלום לייב אייזנבך זצ"ל בעמח"ס "באר יצחק" על סדר קדשים ו"תכלת מרדכי" על סדר טהרות. כאשר עלה לירושלים הגה"ק הרד"ץ חן זי"ע גאב"ד טשערניגאוו, קבע הגר"צ זצ"ל, יחד עם שני ריעיו הצדיקים הידועים רבי מרדכי צבי שמרלר זצ"ל ורבי ברוך יצחק פריינד זצ"ל, סדר מיוחד כל שבוע ללמוד דא"ח מפיו של הגה"ק זי"ע, עד שבשבוע האחרון לפני הסתלקותו הודיע להם כי שיעורם נפסק. היה דבוק גם בצדיקי ירושלים, הרה"ק רבי אברהם שמחה הורביץ זי"ע מבארניב דזיקוב והרה"ק רבי דוד צבי שלמה בידרמן מלעלוב זי"ע. מאוחר יותר היה מבקר גם את הרב הקדוש מוהר"א מבעלז זי"ע ואדמו"רי צדיקי בית גור, וכולם הראו כלפיו אותות חיבה והערצה.

בבית גדול ורם זה התחנך ר' וועלוול, ואכן כל ימיו עד לרגעיו האחרונים ממש, עמל ושקד בתורה בהתמדה עילאית, תוך דביקות תדירה בהשי"ת ועבדיו הצדיקים. מאז הכריז הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל על לימוד הדף היומי, הוא החל ללמוד את הדף בראש השנה תרפ"ד ועד יומו האחרון בראש השנה תשע"ב. כמו כן לא החסיר יום מבלי ללמוד את הדף היומי בירושלמי כתקנת כ"ק אדמו"ר ה"לב שמחה" זי"ע, והקפיד יום יום על לימוד הרמב"ם היומי, מאז שנת תשד"מ כאשר הכריז עליו כ"ק אדמו"ר [מליובאוויטש] זי"ע וכן למד את השיעור היומי בחומש תהלים ותניא. כל זאת מלבד הלימודים האחרים בהם עסק יומם ולילה ללא הפוגה. כמה מבניו למדו בישיבת "תורת אמת" בירושלים.

היה מתמיד עצום ולעיתים קרובות היה מוותר על השתתפות בשמחות צאצאיו, מחשש לביטול תורה, גם כאשר באו אליו נכדיו ניניו ונכדי ניניו להתברך מפיו, היה מברכס קצרות במאור פנים וחוזר לתורתו ועבודתו. כל ימיו התפלל באשמורת הבוקר כשלפני התפילה מסיים את ספר התהלים אל מול קודש הקדשים. היה מרבה בצומות ותעניות. מיוחד היה בשמירת פיו ולשונו, ומלבד בדברי תורה וסיפורי

צדיקים לא נשמע קולו כלל. מאז חורבן יהדות אירופה, היה מתענה בכל יום שני דראש השנה. לאחר שחלם בליל ר"ה שנת תרצ"ט לפני פרוץ השואה הנוראה, בו ראה מראות נוראים של חורבן ושריפת ס"ת רח"ל, בשל כך התענה אז תענית חלום והמשיך בתענית זה כל יום ב' דר"ה עד יומו האחרון.

נפטר ביום ב' דראש השנה, והוא בשנת המאה ושלוש לחייו. הלווייתו התקיימה בו ביום לאחר שעות אחדות, ונטמן בהר המנוחות. ירושלים איבדה כלי חמדתה, ופטירתו חתמה מסכת עשירה של חיים תורניים חסידיים והתאבקות בעפר רגליהם של גדולי צדיקי הדורות.

כל ימיו הביע משאלתו להיקבר מה שיותר סמוך לפטירתו, ואכן זכה שכעבור כמה שעות מפטירתו נטמן גופו הטהור בבית החיים בהר המנוחות, ליד מקום מנוחת בתו הצדקנית ע"ה ובעלה הרב החסיד המפואר ר' חנינא שיף זצ"ל משב"ק צדיקי בית גור, זכה להעמיד דורות מפוארים של בנים נכדים נינים בני נינים ונכדי נינים, זרע ברך ה' ההולך בדרך התורה והחסידות. "כפר חב"ד", ערב סוכות תשע"ב, ע' 82

כל ימיו היה [הרה"ח רבי שלום זאב אייזנבך זצ"ל] זהיר בקדושת וטהרת עניו. היה הולך ברחוב כשעיניו מושפלות למטה, ואפילו בהגיעו לגיל זקנה ושיבה לא הורה היתר לעצמו בנושא חמור זה. בכל עת לכתו ברחוב, היה חוזר ומשנן לעצמו את הפסוק "אש תמיד תוקד על המזבח לא תבכה" והסביר: כי אשר אש הקודש של התורה והמצוות צריכה לבעור באיש היהודי כל העת ללא הפסק - בשבתו בביתו ובלכתו בדרכו.

היה הולך פעמים רבות לברך את האלמנות שבבתי אונגאריין בברכת צפרא טבא. והכל היה עושה עם עיניים עצומות. יצויין שפעם הלך עם נכדו לבקר איזה אלמנה חולה. שאחר מכן לכל מי שהגיע אצלה סיפרה בהתרגשות שר' וועלוועל בה לבקר אותה.

מכלל שמירת עיניו שלא נתן להכניס לביתו שום עיתון וגליון, אפילו מה שנדפס על ידי החרדים, גם לא היה מרשה לשוחח בביתו אודות חדשות. ואם היה שומע מאן דהוא מדבר מזה היה מוחה נמרצות. הרה"ג ר' יצחק אליעזר יאקאב שליט"א, "הצדיק המתמיד מירושלים" (ירושלים תשע"ג) ע' מ"ז

היה המנהג אצלו [אצל הרה"ח רבי שלום זאב אייזנבך זצ"ל] עד הזמנים האחרונים לעמוד בתפילות בימים הנוראים [ר"ה. ויום כיפור אף שהיה צום] ואף שביום השני של ראש השנה היה צם לא יכלו לשכנעו שישב בתפילות. גם בר"ה ויו"כ היה מתפלל שחרית עם הנץ החמה. וכאשר פעם בשנים הקודמות הרי לא היה לו מנין בר"ה עם החסידים, התפלל עם אחינו הפרושים בבתי נייטין עד אחר שמו"ע ואח"כ הלך לבתי אונגריין. לפני התקיעות היה הולך שוב למקוה עד שנותיו האחרונים.

כאמור שהיה צם ביום השני של ר"ה, סיבת הדבר שהיה צם אז, הוא מחמת שבראש השנה דשנת תש"ח חלם איזה חלום רע, שתוכנו היה שהערבים מפגיזים על יהודי ירושלים ויהודים נהרגים וספר תורה נשרף, ומרוב שהיתה נפשו עגומה עליו, התענה אז תענית חלום, כאשר הלך לבית מדרשו של גאב"ד ירושלים ה"ה הרה"ק מהרי"ץ דושינסקיא זצוק"ל סיפר לפניו את החלום ואת מעשיו שהתענה על זה, ושיבח אותו על כך, ומני אז לא היה אוכל בראש השנה כדין המתענה פעם אחת שצריך התרה. וכך נהג עד שנתו האחרונה, ובעצם בא החלום על פתרונו לאחר שבעים וארבע שנים שבהאי יומא נשרף ספר תורה חי (בהסתלקותו ביום ב' דר"ה תשע"ב) הרה"ג ר' יצחק אליעזר יאקאב שליט"א, "הצדיק המתמיד

מירושלים" (ירושלים תשע"ג) ע' נ"ז

ה"מגן אברהם" זי"ע

יומא דהילולא - ג' תשרי

מתולדותיו

הגה"ק רבי אברהם אבלי סג"ל גומבינר. המפורסם ביותר ע"ש חיבורו הגדול "מגן אברהם", נולד בגומבין, עיירה סמוכה לקאליש שבפולין, בשנת שצ"ז לאביו הקדוש רבי חיים הלוי, שנהרג על קידוש השם בשנת תט"ו, בימי הזעם והפרעות, ע"י הקוזאקים ימ"ש, כשהשלימו את ההרס וההרג בקהילות יהודי פולין לאחר החורבן הנורא בשנות ת"ח - ת"ט הידועים לרעה.

באותה תקופה עזב רבי אברהם אבלי את גומבין ופנה לליסא, שם התגורר בן עירו לשעבר, הגאון רבי יעקב יצחק המרא דאתרא, ובאהלו ישב על התורה ועל העבודה. אולם רבו המובהק היה הגה"ק רבי יצחק מפוזנא, אותו הוא מזכיר בתואר "מורי ורבי" (ראה שו"ת רבי יצחק מפוזנא סי' א, שכותב עליו: "פיפית מבני אדם צרופה אמרותיו להגידם, חריפין ונהירין כאודם, קדוש מקום יסודם, ה"ה אהובי מורי ורבי..."). ומזכירו גם במג"א (ראה סי' א סקי"א: סי' לב סקמ"ז, ועוד)

לאחר שבנה את ביתו, עבר להעיר הגדולה קאליש, שמה חישב את דרכיו לעבוד את בוראו ית' בהצנע לכת, כשהוא עוסק לפרנסתו בהרבצת תורה ויראת שמים לתשב"ר. ואמנם תקופת מה היה נחבא אל הכלים בד' אמותיו תוך שהוא בוקע ועולה עד לרום המעלות, באין יודע ומכיר בו.

ברם, כבר נודע מאמרם ז"ל (מו"ק טז:): "כל העוסק בתורה בסתר, תורתו מכרזת אליו מבחויץ", ואכן באחד הימים נקלע לשם הגה"ק רבי שבתי הכהן זי"ע - הש"ך, וכנהוג, כיבדו את האורח, גדול הדור, לבוא ולבחון את התינוקות של בית רבן, באותה שעה הכיר הש"ך, מתוך עומק לימודם, ידיעתם ויראתם של התלמידים, ובגודל קדושתו, כי המלמד דמתא אינו אלא גדול בישראל, ומתכסה היטב תחת מעטה אומנות קדושה זו.

לפי גירסא אחרת, היה זה בשנת ת"ך, כשהש"ך נודמן לקאליש לרגל שמחת נישואי בנו הג"ר משה זצ"ל. ובשבת נתכבד בדרשה, וכדרכו בקודש פתח הש"ך בקושיא עצומה אשר השאירה את כל הלמדנים פעורי פה... היה שם אחד התלמידים שמיהר לבית רבו, המג"א, ואמר לו הקושיא שהקשה הש"ך, ורבינו השיבו על אתר תירוץ נפלא. לאחר שהגיע אותו תלמיד לביהמ"ד עם התירוץ ששמע מרבו בידו, שעורר את התפעלות כולם, נתברר עד מהרה ממי יצא הדבר... ותוך זמן קצר זכה הציבור לראות את הארי - הש"ך - מתפלפל עם ה'מלמד' דמתא ולוחמים במלחמתה של תורה (מובא ב"שרי התורה" לר"י אלפסי). מני אז החלו הכל לנהוג בו כבוד כראוי לו, וכעבור זמן נתמנה לדיין ומו"צ לצידו של המרא דאתרא, הג"ר ישראל שפירא - בנו של הגה"ק רבי נתן נטע זי"ע בעל "מגלה עמוקות".

כל ימיו היה לומד תורה מתוך דוחק ועוני, ומסופר שהיה כותב את חידושיו בקוצר על קרעי נייר, שיריים שקיבל מכורך ספרים, ולעת הצורך שימשו עבורו גם קירות הבית כנייר כתיבה, והפחמים כקולמוסים,

מאין בידו לקנות דיו ונייר... ועד להשואה הנוראה לפני זה דור אחרון, היו מצביעים יהודי קאליש על המרתף שבו היה דר ה"מגן אברהם" (תולדות יהודי קאליש עמ' קמג).

מעט ורעים היו ימי חייו, ולולא תורת ה' שעשועיו לא היה יכול לעמוד בפני יסוריו הגדולים, וכך גם כאשר שכב על ערש דוי היה ממשיך בשיעוריו כסדרן, ולהשיב לכל שואליו דבר, וכדברי בנו בהקדמה למג"א: "ברוך אברם לא-ל עליון אשר 'מגן' צערו בידו וכוחו לסבול לקבל עליו יסורים של אהבה, שלא היה בהם ביטול תורה (ע"י ברכות ה.), כי אף על משכבו היה נאנה, לא שקט ולא נח, כל ימיו 'חולין' בטהרה היתה לו, ולא משו תלמידיו מבית אהלו, וכמעט שלא היה בו כח... גדולי הדור השכימו לפתח אהלו, כל דבר הלכה לשאלו, ולא מנע מהן במחלו..." ואכן תורה שלמד באף היא שעמדה לו, וזכה לשם עד עולם, כגאון ופוסק הדורות, אשר כל בית ישראל נשענים עליו.

מלבד חיבורו הגדול "מגן אברהם" על שו"ע או"ח חיבר עוד חיבורים, מהם זית רענן - פירוש על הילקוט שמעוני. נדפס לראשונה בדעסוי שנת תס"ד, כשנלוה אליו גם שמן ששון - דרשותיו על התורה, ולא נמצא מהן כי אם עד סוף פר' חיי שרה (לאחמ"כ נדפסו שניהם בנפרד, ל"זית רענן" אף עשו קיצור, וכך הוא נדפס בשולי הילקוט ש שנדפס בווארשא תרל"ו): מגן אברהם - פירוש על התוספתא מסדר נזיקין (אמשטרדם תצ"ב), ועוד. מעט תשובות ממנו נדפסו בשו"ת רבי יצחק מפוזנא - רבו - שי"ל ע"י "מכון ירושלים" בשנת תשמ"ב.

כן היה פייטן, וכתב קינה אחת המתחלת 'ארץ ישראל היה בה עשר קדושות'. שחיבר על קדושת ירושלים ואר"י ואומרים אותה בתשעה באב, והיו אומרים אותה בניגון 'יום אכפיל', והיא בת צ"ב בתים וחתום בראשה 'אברהם ברבי חיים קדוש', והיא נדפסה בסו"ס 'לחם הפנים' (לחתנו הג"ר משה יקותיאל קויפמאן זצ"ל אבד"ק טורנא), וכן בספרו של חתנו 'חקי חיים' נדפס ממנו שיר לשבח התורה.

רבינו לא האריך ימים, וכגורל גאון דורו, רבינו הש"ך היה גם גורלו, כי שנותיו הגיעו אך לארבעים ושש, ויגוע ויאסף אל עמיו בשנת תמ"ג. ברוב ענותנותו צוה לפני מותו, לבל הרבות בתוארים על מצבת קבורתו, כי אם: פ"נ ר' אברהם אבלי הלוי מחבר ס' מגן אברהם וזית רענן, תנצב"ה.

בדבר יום פטירתו יש אומרים שהיה בט"ו אדר, וי"א ט' תשרי (ראה "מליצי אש" ו"שרי התורה"). גילוי חשוב ונכון מובא בקובץ "צפונות" גל' יד עמ' עג, שם הובאו רשימות מכתבי חתן המג"א, הוא הגמר"י קויפמאן אב"ד קוטנא בעל "לחם הפנים", ובהם מפורש שהמג"א נסתלק ביום ג' תשרי, צום גדליה, שנת תמ"ג. "עלים לתרופה", תצוה תש"ס, עמ' ג' [ושם גל' רט"ז עמ' ג']

על קדושת המגן אברהם כתב הפמ"ג בהקדמתו: "כל ימיו אוכל בטהרה ובצמצום, והיה לומד תורה לשמה... רבן של כל בני הגולה. וכוכבו מאיר מסוף העולם ועד סופו..." "גדולי הדורות" (ירושלים תשנ"ה)

ח"א, ע' 222

כבוד א"א מו"ר הרב זללה"ה שמע דבר זה מפי הרב הגאון רבי אליעזר ז"ל אב"ד גרידונג שהיה רבי אליעזר הנ"ל ספון וחשוב אצל הקדוש [ה"אוהב ישראל" מאפטא זצוקללה"ה].

והיה פעם א' אצל האפטר, ודיברו אז מהרב הגאון המגן אברהם זצ"ל. עמד הרב הקדוש האפטר מכסאו ואמר: אני מגיד לכם בתורת עדות, מה ששמעתי ממורי הרב הקדוש רבי אלימלך זצ"ל שאמר בזה הלשון:

כל המחברים עד המגן אברהם ז"ל [ועד ככלל] היו בעלי רוח הקודש, בעלי גילוי אליהו [והגדת עדות צדיק לומר בעמידה כידוע. לכן קם הרב ז"ל מכסאו ואמר כנ"ל בתור עדות בשם רבו הקדוש], וישב על כסאו.

הגה"ח רבי אברהם יצחק סויבלמן זצ"ל, אבד"ק זינגאוויץ, "סיפורי חסידים החדש" (ירושלים תשס"ו) ע' ק"ס

בשעת פטירתו של הרה"ק מוהר"ל שרה"ס אמר: המחבר ס' מגן אברהם ר' אבלי קאלישער, הי' גאון אמיתי, מקובל אמיתי, וצדיק אמיתי, ונפשו יצאה בדברו אלה הדברים, זי"ע ועכ"ל. הרב יקותיאל אריה קמהלר ז"ל, "דוד דעה" (ברוקלין תשי"ב) ח"א, ע' קפ"ז

בספר כרם שלמה האס יו"ד (ס"ס רמ"ב אות ט"ז) הביא משם שו"ת עולת שמואל (סימן י"ז): "כבר קבלו לדון על פי המגן אברהם באורח חיים, ועל פי הש"ך ביורה דעה, ועל פי הבית שמואל באבן העזר, ועל פי הסמ"ע בחושן משפט ובכל זה אין למדים מן הכללות וכו' רק שכך נהוג עלמא", ועיין שם בכרם שלמה חו"מ (סימן כ"ה אות י"ב די"ב סע"א), וכתב בשו"ת אבני נזר או"ח (ס"ס תמ"ז אות ח'): "על הוראות המגן אברהם אנתנו סומכין בכל חלק אורח חיים", והגאון אדמו"ר מראדז'ין ז"ל במאמר פתיל תכלת (דף קס"ט) כתב: "סוגיא דעלמא כוותיה דהמגן אברהם ברוב דיני אורח חיים", ועיין שו"ת תשורת שי ח"א (ס"ס כ"ט), והארכתי במקומו בס"ד.

ומצאתי לגאון המובהק בהוראה רבי משה זקן מאזוז ז"ל אב"ד עיר התורה ג'רבה בספרו שו"ת ויען משה (סימן ע"ד) שכתב: "שמעתי שכתב החיד"א ז"ל נתקבל להלכה מה שכתב המגן אברהם ז"ל, ועוד לו שם (סימן ס"ח ד"ה והיה) כתב: "אם כן אין מהר"ש הלוי חולק על המגן אברהם שקבלנו הוראותיו", וכן בספרו ויסמוך משה (די"ג ע"ב) כתב קבלנו הוראות המגן אברהם ע"ש.

ובעניוטי זה דבר חדש, ולא שמעתי מעולם שאנחנו בני ספרד קבלנו הוראות רבינו המגן אברהם. וגם נעלם ממני ולא ידעתי כעת היכן כתב כן הגאון חיד"א ז"ל וצ"ע.

ואכתוב כאן כי כלפני כעשרים וחמש שנה שמעתי מהרה"ג רבי א"פ גרוסברג ז"ל שאמר לי בשם אביו הרב ז"ל, ששמע מפה קדשו של השרף מבריסק גאון ישראל וקדשו מהרי"ל דיסקין זצ"ל שאמר בהאי לישנא: "כמעט אין שלש תיבות במגן אברהם בלא חידוש דין", ובספר ארחות רבינו ח"ג הביא משם רבינו החזון איש זצ"ל דהמגן אברהם הוא הגדול שבכל נושאי כלי ארבעת חלקי השלחן ערוך ע"ש, ובחיבורי על כללי הפוסקים הארכתי למאוד במעלת רבינו המגן אברהם זיע"א, השי"ת יעזרני להוציא לאורה עם כל חידו"ת לתועלת שוחרי תורה ותושיה אמנן. הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א, "מנוחת שלום" (ירושלים תשס"ב) ח"ד, עמ' כ', ער"ש חוקת

ב"מגן אברהם" (אורח חיים סימן תק"פ) מביא בשם ה"תניא" שבשנת ה' אלפים וארבע נגזרה בצרפת גזרה על שרפת התלמוד ויום אחד, ביום ו' לפרשת חוקת, הועלו בפאריס באש מאות עגלות עמוסות ספרי התלמוד. אותו יום גזרו גזרת תענית וקבעוהו כיום צום לדורות. אבל דרך קביעתו של יום הצום שונה מן המקובל. בדרך כלל קובעים תענית ציבור כל שנה לפי ימות החודש; ואילו הפעם הזאת הודיעו אחדים מגדולי הדור שהראו להם בחלום את הפסוק הראשון של פרשת השבוע "זאת חקת התורה" ואת התרגום של אונקלוס לפסוק זה; "דא גזירת אורייתא" - רמז, שהיה צפוי מראש, שבהשבוע של פרשת חוקת תצא הגזירה על התורה... גמרו והחליטו, שתענית זו תיקבע לא על פי ימות החודש, אלא שיהיו מתענים כל שנה ביום ו' לפרשת חוקת. "גדולי הדורות" (ירושלים תשנ"ה) ח"א, ע' 223

הגאון רבי חזקיהו יוסף מישקובסקי זצ"ל

יום ההילולא - ג' תשרי

מתולדותיו

רבי חזקיהו יוסף נולד בערב ר"ח אלול תרמ"ד לאביו רבי חיים אריה מישקובסקי ז"ל אב"ד סטאוויסק הסמוכה ללומז'ה, ולאמו מרת גיטלה ע"ה אחות אשתו של ר' זונדל הוטנר מאיישישוק. את ראשית תורתו קיבל בבית אביו, אך לא ארכו הימים ובהיותו בן י"ד בלבד נתייתם מאביו בשנת תרנ"ח (אמו הצדקנית מתה עליו בהיותו תינוק בן שנתיים). לאחר מכן גלה למקומות התורה: לומז'ה, מאלטש, נובהרדוק וראדין. עפ"י הצעת הגאון ר' חיים עוזר מוויילנה שחיבכו עד מאוד נבחר לחתן בתו הבכירה של בן-דודו ר' איצלה בלאזר מפטרבורג ז"ל. הוא היה בן שמונה עשרה שנה כשהשתדך עם מרת חנה איטה שהיתה אז בת חמש עשרה. באותו פרק, בשנת תרס"ב, הוציא לאור את חיבורו ההלכתי של אביו, "פני הארי החי", והציב בראשה הקדמה ערוכה בכישרון נדיר. בשנת תרס"ד נשא את אשתו, ובאותה שנה עלה לירושלים עם חותנו ר' איצלה והשתקע בחצר שטרופס הנודעת. שם למד בישיבות "עץ חיים" ו"תורת חיים". כעבור שלוש שנים, בי"א אב נפטר חותנו הגדול, לאחר שהשית עליו להוציא לאור את כתביו ולאחר שהועידו למלא את מקומו בראשות "כולל וילנה" ובהנהלת "הוועד הכללי" בירושלים. לאחר פטירת רבה של ירושלים רבי שמואל סלאנט ז"ל, הורכב ועד העיר הראשון ליהודי ירושלים, ור' חזקיהו יוסף לאחד מראשיו. כל זאת בטרם מלאו לו כ"ה שנים. בשנת תרע"ג מתה עליו אשת נעוריו בעודה באיבה (בהיותה בת 26), והשאירה אחריו ארבעה ילדים רכים. מאוחר יותר נשא את אחותה השעירה מרת בריינא, שזכתה לאריכות ימים מופלגת. באותה שנה יצא לגולת ליטא בשליחות אנשי ירושלים לשם התייעצות בדבר מינוי רב ואב"ד לירושלים. בינתיים פרצה מלחמת העולם הראשונה והדרכים לשוב ארצה נחסמו. לכן קיבל את כס הרבנות בעיר זולדוק, בה שימש אביו מלפנים. לאחר שבע שנות כהונה - עבר למשך שנתיים לעיר וורנבה, ובשנת תרפ"ב כשעלה הגאון המופלג רבי זלמן סנדר שפירא מעירו קרינקי לירושלים, נבחר הוא למלא מקומו. בזכות אישיותו הנפלאה יצא טבעה של עירו בעולם. בקהילה זו כיהן שמונה עשרה שנה, עד שנת ת"ש, אולם באמת שמצודתו היתה פרושה על הגולה כולה. רח"י נתפרסם כאחד הפעילים המרכזיים באגודת הרבנים בליטא ובפולין וב"ועד הישיבות", וכיד מינו של הגאון ר' חיים עוזר, כגון במאבק על גזירת השחיטה. הגר"ז סורוצקין מעיד עליו בספרו (הדעה והדיבור, ג, עמ' ריח): "הרב מקרינקי נשא בעול החינוך התורתי לא רק בעירו, אך בכל המדינה, ובמידה ידועה בכל העולם". עיקר פרסומו הגיעו בימי עברה וזעם, בתקופת מלחמת העולם השנייה ולאחריה, כשעמד בראש מפעלי הצלה ועזרה לנרדפים, ובמיוחד כשיצא את מחנות העקורים באירופה וכשהתחקה אחרי עקבות ילדים יתומים שהוחבאו במנזרים, להשיבם אל חיק אחיהם. בעיצומה של עבודת קודש זו נדם לבו הטהור מרוב יסורים, בשבת שובה שלאחר שני ימים ראש השנה [תש"ז] בשבתו באכסניה בצפת. למחרת היום הובא למנוחות במרומי הר הזיתים. "מפיהם של רבותינו" (ב"ב תשס"ח) ע' 444

דבר שאני יכול להעיד עליו: הייתי בחג השבועות העבר [שנת תש"ו] בפולין. בערב החג נודע לי שבעיירה גוסטינין סודר מחנה מעבר בשביל ילדי ישראל המוחזרים מרוסיה לפולין. ובאותו יום נמצאים במחנה זה כאלפיים ילדים. כן נודע לי שהשמאל היהודי הקיצוני מתכונן לקבל את הילדים לידיו. והילדים יועברו בהמוניהם למעונות של הממשלה הפולנית, מעונות "יהודים" המתנהלים ע"י

הקומוניסטים היהודים. אולם היתה אפשרות רשמית לקבל ארבע מאות ילדים לחינוך חרדי, אילו היו מקומות קליטה חרדיים... מלבד ארבע מאות ילדים שאפשר היה לקבל באופן רשמי, היה אפשר להציל עוד מאות רבות ואולי יותר, על ידי הצלה ממשית בכל מיני דרכים אילו היינו עוסקים בזה, אילו היינו שקועים בזה. ישבתי בעצם היום הזה בישיבה אצל הרב קרוויץ (אז רבה של לודז) ונכחו נציגי שתי המפלגות גם יחד וכולם דברו בהתמרמרות על חוסר פעולה של היהדות החרדית. ישבתי נדהם ומבולבל. מבויש ואין מילה בפי. לבסוף עניתי (וכך חשבתי באמת) שלא היתה פעולה מחוסר ידיעה. אינם יודעים "בעולם הגדול" על הנעשה. הבטחתי להודיע מיד על המצב ולהרעיש "את העולם". וכך עשיתי. למחרת הייתי בעיירה צ'שין מחוץ לגבולות פולין. לא רציתי לחכות אף רגע, העברתי טלפונית נוסח של טלגרמה לפראג. ובו ביום נשלחו בחתימתי שבע עשרה טלגרמות לארגונים ולאישים חרדים שונים. בטלגרמות הודעתי בקיצור על המצב ודרשתי עזרה מהירה. לא קבלתי כל תשובה. אף אחד לא נע ולא זע. אחד ומיוחד שענה לי היה הגאון רבי חזקיהו יוסף מישקובסקי זצ"ל, שזכיתי ולווייתו אותו ושימשתי אותו במשך חדשים רבים בעמק הבכא באירופה - והוא היה באותו זמן בעניני הצלה באמריקה. אחר כך נודע לי מפיו מה רבה היתה אכזבתו מאמריקה היהודית שלנו. שברון לב. עד כדי אפיסת הכוחות הביאתו אכזבה זו. ולעולם לא אשכח את פגישותנו עם ילדי ישראל על פני אירופה החרבה. פלגי מים של דמעות (בלי כל הגזמה שהיא) היו יורדות מעיניו הטהורות. וכמה פעמים אמר לי אחרי פגישות כאלו: מי יתן ויכולתי להיות כפרתם של ילדי ישראל קדושים אלה. והרגשתי, שהוא מוכן ומזומן לזאת ממש. ולעולם לא אשכח את הסדר בלילה הראשון של חג הפסח העבר בקיבוץ פא"י בהנוביל ליד פאריס, כשסביב השולחנות ישבו מאות ששרדו לפליטה וזה היה להם הסדר הראשון לאחר השחרור - והוא ישב בראש השולחן. ישב וסיפר ביציאת מצרים בקול רם ונרגש והדמעות יורדות מעיניו במשך שעות רבות (נפגשתי אחרי זה באר"י עם עשרות שנוכחו בסדר זה ואמרו לי: עד הרגע האחרון של חיינו נזכור את הסדר הזה. הוי, לא תהיה לנו תמורתו)...

מרשימות הרב בנימין מינץ ז"ל, "שערים", י"ג ניסן תש"ז, ["מבחר כתבים" (ת"א תשל"ז) ח"א, ע' שנ"ב]

הגרח"י משקובסקי זצ"ל היה מגדולי העושים והמעשים להצלת נצורים ושרידים בתקופת השואה ולאחריה. הוא עצמו ניצול מחרב היונה בניס-ניסים, ומיד עם בואו ארצה - בשנת תש"א - הטיל עצמו בקדחת העשיה ופעל במאמצים נואשים לעזור לנצורים בגיא צלמות ולהציל את שארית הפליטה. היה מיוזמי הקמת "ועד הצלה" ארצי, משותף לכל חלקי הציבור, אך עם זאת לא חיכה שאחרים יעשו, אלא בכבודו ובעצמו גייס משאבים ושלח מאות ואלפים חבילות מזון ותרופות, שהחיו נפשות לרבבות בכל מקומות מנוסתם - במעמקי סיביר ואוזבקיסטאן ובשאר ארצות-האויב. הוא הטביע את המושגים הבסיסיים בעבודת הצלה, כגון שיש לבכר משלוח עזרה ע"פ כתובות של רבנים ובני תורה, חסידים ואנשי מעשה, משום שכל יהודי כזה אינו דואג רק לעצמו, ובלי ספק כשיקבל חבילה יתחלק בה עם שכניו וכל יהודי ששרוי בסביבתו. נמצא שבאמצעות חבילה אחת כזו עלולים להציל עשרות נפשות מלמות ברעב. הגר"ז סורוצקין זצ"ל מעיד בספרו הדעה והדיבור שהגרח"י עסק בכך 16 שעות ביממה. כמו ידיו כתב אז הרב מקרינקי אלפי מכתבים של עידוד לבני תורה, וליהודים סתם, מהם רבים שלא ראה ולא הכיר מימיו. בדרך זו החזיר להם את צלם האלקים, את רוחם, את תקוותם, אמונתם.

עם תבוסת הנאצים ימ"ש החל אולי הפרק הסוער ביותר בחייו. אסון השואה בער כאש בעצמותיו. "אמנם משפחות לרבבות הושמדו כליל, מבלי להשאיר אפילו מי שיגיד קדיש אחריהם" כתב במסה

"אבל לדורות לא ישותק הקול העובר מסוף העולם ועד סופו לאזני כל-העמים: "יתגדל ויתקדש שמייה רבא!" אני מרגיש את זה בכל נימי נשמת. אם כי גם אני בעצמי לא יצאתי מן הכלל, והשארתי שמה שבע נפשות, בן ובת נשואים וחמשה נכדים... מה נשבר לבי בקרבי עליהם... הוי, נכדי הנחמדים, שלמה'לי ואריה'לי, אייכם? - - - מתגאה אני כי אוכל להתחרות בחנה הצדקת, אם שבעת הבנים, גם אני כמותה שבע מזבחות ערכתי, ובים של דם הקדושים גם דמי הננה נמצא" - - -

בשלהי חורף תש"ו הוא נקרא לצאת לאירופה, כדי להיפגש עם שארית הפליטה, ביחד עם העסקנים ר' יעקב גריפל ע"ה, ר' בנימין מינץ ע"ה, והרש"פ וולגרנטר ע"ה. כשיצא לדרכו במוצאי-שבת אחד מתחנת הרכבת ברחובות, באו רבים להיפרד ממנו, והוא ביקש מהם בעינים דומעות: "התפללו לד', ידידים, שאצליח להציל ילדים יהודים שהוחבאו אצל הגויים... התפללו עלי שאזכה לשוב לחיים ולשלום ארצה..." הגרר"י היה אז חלש ולקה בליבו, הרופאים הזהירו, בני ביתו הפצירו, אך הוא השיב בנחישות: "אף אם צפויה סכנה לחיי אסע, כי גם לחיי השרידים אורבת סכנה, ומה ערך לחיי!?"

הרכבת הביאתו לקהיר שבמצרים. מכאן המשיך באניה עד איטליה. לילות כימים עשה במחנות הפליטים כדי לעודד את הנפשות הרצוצות. משם נדד לשווייץ, צרפת ואמריקה, כדי לעורר יהודים שיעמדו לעזרת הפליטים בכספם. בשובו מארה"ב הזעיק לאירופה את הרב הראשי הגר"א הרצוג זצ"ל ויחדיו נדדו בין המחנות, חיפשו אחרי היתומים הקטנים, נפגשו עם רבי שלטון וכמורה במדינות שונות - והמטרה אחת: הצלת נפשות, עידוד לנדכאים, פתיחת שערים והבאתם לחופי מבטחים באר"י. במחנה "דיאבליצה" ליד פראג, צ'כיה, נפגש עם המוני בני-ישיבה גולים אשר, כדבריהם, שרדו בחיים בזכות העזרה שהמציא להם בשעה קריטית. הפליטים נשקו את ידיו מרוב אהבה והכרת טובה. הבחורים הפצירו בו שישאר עמם לימים הנוראים. אולם קול פנימי סמוי קרא אותו לשוב מיד ארצה. בפרוס יומא דדינא הגיע לארץ סחוט ומיוגע עד לשד עצמותיו. עלה לעיה"ק צפת, כדי לשהות באוירה המיוחדת שלה בימים הנוראים, ולעשות אתנחתא קלה מטלטוליו והתרוצצויותיו שפגעו בבריאותו. בלב דווי התפלל בראש השנה לישועת ישראל, להצלת היתומים, לנחמה: "ובכן תן כבוד ד' לעמך... ותקוה טובה לדורשיך..."

עודנו מלא תכניות כרימון לפעול ולהציל. פנה אל בתו הבכירה, הרבנית טובה לאפין ע"ה, שתעזוב ביתה וילדיה ותחוש לעזרתו בטיפול והשגחה על ילדים רכים שניצולו משמד. "שם, בביתך, את אדם לילדיך בלבד" הסביר לה "וכאן תהיי אדם להרבה מאד ילדים, אשר בחמת המציק שודדו מחיק אמם האוהבת - הגידי נא מה עדיף?!" אולם לבבו נשבר. הצרות של כלל ישראל הכריעו אותו. המראות שחזה בעיניו, שארית ישראל מתבוססת בדמה, חרופה וגדופה, שערי א"י מוגפים בפני האודים המוצלים, ואין מושיע להם. ביום "שבת שובה" שלאחר שני ימי ראש השנה, בשבתו בחדרו באכסניה בצפת, פקעו המיתרים בכינור נפשו. נדם לבו הטהור. הרב אהרן סורסקי שליט"א, "תוספת-המודיע", ז' אייר תשס"ו, ע' י"ד

אביר ההצלה

"כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא" - וכמה נפשות הציל הרב הגאון רבי חזקיהו יוסף מישקובסקי זצ"ל, וכמה עולמות קיים בתקופת השואה ולאחריה. איה סופר ואיה שוקל יגיעותיו ופעילותיו של אותו צדיק להצלת נפשות עטופות ברעב, שבויות חרב ואסורות עוני וברזל. לשיא פעילותו וגם לגדלותו הנפשית, הגיע בימי עברה וזעם אלה. חורבן יהדות אירופה עזעוהו, החרידהו והדריכהו מנוחה - ומאז לא ידע מנוח ונופש. הרב מישקובסקי היה מבני-עליה שחש להצלה - בכל

מחיר ובכל תנאי. בשורות איוב מגיא ההריגה המריצוהו לפעולת-הצלה - והוא נענה לה בכל חום לבו וישותו הכואבת והלוהטת כאחת. הוא כרע מעול האחריות הכבדה ומעומס אהבתו לעמו הנתון למשיסה ולאחיו לקוחים למות במחנות ההשמדה ולמות אטי - במחנות העבודה בערבות סיביר... נרתם לפעולת-ההצלה - ואכן פעל גדולות ונצורות. האיש הפך מוסד פעיל ומפעיל. הקים ועד לפליטים ברוסיה והפיח רוח חיים ב"ועד ההצלה" - נעשה כתובת כלל-ישראלית לענייני פקוח נפש דרבים.

לא יאומן כי יסופר - מסירות נפש מהו? לילות כימים שם לעבודת ההצלה. לא נח ולא שקט - כאמירתו, אסור להתעצל במעשי-הצלה. כל רגע יש בו משום הצלת נפש מישראל. מרוב מסירותו והתמסרותו כל-כולו לענין, להיטותו וזריזותו למפעל - לא הספיקה לו השעה להפריש מעבודתו, ולו הטכנית, לאחר, אף הכתובות למאות למשלוח חבילות לפליטי-חרב ושבי - כתב במו ידיו, מעין "מצוה בו יותר משלוחו" - שמא לא תיעשה בשלימות הראויה ובזריזות הדרושה, והלא כל רגע יקר מפז, כי בהצלת נפשות המדובר.

וכותב הטורים היה עד ראיה לעובדא. השעה, הרחק אחרי חצות הלילה, הרב מיישקובסקי רכון על גליונות-כתובות - שהכילו אלפיים שמות של רבנים, בני תורה ואישי צבור - רושם במו ידיו בזריזות שאין לתארה, את מאות הכתובות - ומסביבו איש, איש וכתובות נוספות בידו - להמציא טרף ומזון לקרוב ויקר בירכתי סיביר. הרב מיישקובסקי תוך כדי התאמצותו, לא אחת משמיט עטו מידו ומצמידה בכהילות ללבו השבור והחלש, ואנחה כבדה וממושכת מתמלטת מגרונו. לרגע קט מפסיק, אולם עד מהרה, ממשיך וביתר זירוז ועוז. וכך חוזר ונשנה הדבר, לא יום ולא יומים - אלא חדשים על חדשים וללא ליאות.

וכשוך מבול הדמים באירופה, יצא הרב מיישקובסקי אל אחיו במחנות לראות בסבלותם ולנחמם. חש לעזרתם, אירגן פעולות עזרה והצלה, נדד לאמריקה לעורר לבבות, וחזר לשארית הפליטה, אשר במחנות. טרח ועמל להציל במיוחד ילדים רכים מידי זרים ולהשיבם למקור ישראל... ואכן, אפשר לומר עליו: כמה גדולים מעשי חייא - מעשי ר' חזקיהו יוסף, להצלה, להחיות עם רב ולהביאם לחוף מבטחים, לגבולם ולארצם.

בדברי-הימים רווים דם ודמע מתקופת האפלה ביותר לעם ישראל, יזהר שמו של רבי חזקיהו יוסף מיישקובסקי, כאחד מאבירי ההצלה שבדור, וזכרו לא יסוף מעמנו, לזכר עולם יהיה צדיק! (מתוך מאמרו של הסופר רבי אברהם יהודא גולדרט). "אנשי צדקה וחסד" (ת"א תשל"א) ע' נ"ד

ד' תשרי

הגאון רבי אברהם דנציג ה"חיי אדם" זצ"ל

יום ההילולא - ד' תשרי

הגאון רבי אברהם דנציג - החיי אדם נולד בעיר דאנציג בשנת תק"ח לאביו רבי יחיאל מיכל ז"ל. בבחרותו למד אצל רבי יחזקאל לנדא בעל ה"נודע ביהודה", ופעמים רבות מזכיר את בעל הנודע ביהודה בס' "חכמת אדם" כ"מורי ורבי" ואצל רבי יוסף ליבערמאן, ראש ישיבה בפראג.

הגאון רבי יהודה לייברמן בכתב סמיכתו כשהיה רק בן י"ח שנה כתב עליי: "הוא אברהם מילידי ענקים אמרותיו מדבש מתוקים, בקי בש"ס ופוסקים, ...ראוי הוא להללו בהלולא דרבנן".

לא רצה ליהנות מרבנות, ושלח ידו במסחר, וכמוש"כ בהקדמתו לחכמת אדם: "והנה ידעתי כי יתלחשו עלי ויאמרו הגם שאול בנביאים, הלא זה האיש ידענו בו שהיה מסוחרי ארץ לפרנקפורט ולליפסיג יותר מט"ו שנה, ותורת אימת נעשית, והתורה העידה (דברים ל' י"ג) "לא מעבר לים היא" שאינה מצויה לא בתגרנין ולא בסחרנין (עירובין נ"ה). דע לך אחי כי נסיעתי למרחקים לא היתה לקבץ עושר חלילה, ועל זה יעיד אדון הכל, כי הוא רק לפרנסת בני ביתי... הגם שנסעתי למרחקים והייתי סוחר אף חכמתי עמדה לי, כי בנסיעתי לדרך דעתי עליה ובישיבתי בחנות דעתי עליה, ותיתי לי שאפילו בשעת משא ומתן פעמים הרבה היה דעתי עליה בהרהור פירוש או קושיא, ובפרט בששה מ"ע שכתבתי בחיי אדם..."

כשהופיע הספר חיי אדם בוילנא בשנת תק"ע, לא ידעו מי חיברו, שכתבו בעילום שם, כמוש"כ בהקדמתו:

"ולא הזכרתי שם המחבר לא מחמת ענוה, אלא על פי מה שכתב בס' חסידים שמנכים לו בעוה"ב. ואין מן הראוי להסתכל במחבר הספר אלא במה שכתוב בו. כי מן התולעת הקטן יוצא בגדי המשי, ומן החלזון יוצא תכלת. ומוסיף: והיה היה בדעתי שלא ליקח שום הסכמה, כי אין רצוני בשום אופן להפליג אותי, אחר שידעתי שאין בי דבר להפליג אותי, אך אחר שעיקר חיבורי הוא לנערים ובעלי בתים, וידעתי כי אלו יתנו עיניהם בראשונה על הסכמות, לכן לקחתי הסכמות רק מעמיתי וריעי דקהלתנו אשר יחדיו המתקנו סוד, זולת הגאון אב"ד דק"ק בריסק וכו' שגם עמו המתקני סוד, וגם אלו אין רצוני להדפיס לשונם רק חתימת ידם, כי אין רצוני שיסמכו עלי..."

היה ממקורבי הגר"א, זכה שספרו חיי אדם נתקבל בקהילות ישראל, ואף הקימו חבורות "חיי אדם" שלומדים ולמדו בספרו בעלי בתים ותלמידי חכמים. כמוש"כ בעצמו בהקדמת חיי אדם (בהקדמה שניה):

"כונתי העיקרית מלכתחילה היתה לבעלי הבתים עמוסי התלאות, אבל נוכחתי כי תועלתו גדולה גם למופלגי תורה. ספרו לי [על]... מופלגי תורה וחרפים החוזרים בחיבורי זה, ואמרו שהוא להם כחזרת השלחן ערוך, שאינם צריכים להטריח עצמם זמן רב, וגם מוצאים בחיבורי כמה וכמה דינים חדשים, וחיבור זה הוא להם למיגמר ואחר כך יש להם פנאי לעיין בכל דין ודין ולמסבר".

וכן כתב בהקדמה חכמת אדם: "חיבורי חיי אדם נתקבל ונתפשט בכל המדינות, יש קהלות שקבעו ללמוד בו עם בעלי בתים ותלמידים אשר לא הגיע עדיין זמנם להבין דברי השלחן ערוך, ויש שלומדים את השו"ע וחוזרים חלילה בחיבורי. ובעיני ראיתי (כאלה) שלא הגיעו למדה זו להבין דברי השלחן ערוך מעצמם, למדו קודם בחיבורי ומזה הבינו דברי השו"ע על בורים, השם נתן לי לשון למודים להמתיק כל דין ודין בטעמו ונימוקו ובלשון קלה להבין". נסתלק ד' תשרי תקפ"א.

בשעת לויתו חילקו נוסח שכתב החיי אדם בחייו ובו מבקש מחילה מכל אחד ואחד, שאולי פגע בו או עשה לו איזה עוולה בעניני כספים. הרה"ג ר' יחיאל מיכל שטרן שליט"א, "גדולי הדורות" (ירושלים תשנ"ה) ח"א, ע' 474

ב"חיי אדם" מוזכרים דברי הגר"א פעמים רבות. במקרים מסויימים הוא חולק על הגר"א, היו שהתרעמו עליו על כך, והדבר גרם לכך שב"חכמת אדם" נמנע מלהביא מדברי הגר"א, וכפי שהוא כותב בהקדמתו לספר:

"והנה לא נמצא בחיבור זה מדברי מחותני הגאון רשכבה"ג מו' אלי' חסיד, והוא לסיבת כי שמעתי דיבת רבים המתרעמים עלי שהשגתי עליו באיזה מקומות בחיבור "חיי אדם". בלי ספק שהאנשים המתרעמים לא ידעו דרך הפוסקים, שכן דרך תוה"ק זה בונה וזה סותר, והתלמיד חולק על הרב, כמו שכתוב ב"שולחן ערוך" (יורה דעה רמב, ג), ודרך זה היה נוהג אף בזמן תנאים ואמוראים. ובודאי ניחא ליה להגר"א מה שאני מפלפל בדבריו ממי שהוא אומר שפיר קאמר כדאמר רבי יוחנן על בר לקישא". "והם עתידיים ליתן את הדין, כי מנעו נחת רוח להגר"א לפלפל בדבריו, והדן לכף זכות ידונו אותו משמים לזכות". הרה"ג ר' מאיר יהושע קצנבלויגן שליט"א, מבוא ל"חיי אדם המפואר" (ירושלים תשס"ח) ע' 32

הגאון בעל "חיי אדם" צוה לבניו לפני מותו שלא יתארו אותו בתארים נכבדים בהספדו, ולא יאמרו עליו שום שבח כ"א זה: שהי' משאו ומתנו באמונה, ולפי דעתו לא עשה עולה לשום אדם בדבר שבממון. על מצבתו לא הי' אף תואר רב, כ"א שמו - ר' אברהם ב"ר יחיאל מיכל, בעהמ"ח ספר חיי אדם וחכמת אדם (נפ' ד' תשרי תקפ"א).

כל ימיו עסק במסחר, באופן שהי' מסחרו עראי ותורתו קבע, רק לעת זקנתו כאשר מטה ידו שמש כמ"ץ בוויילנא, גם כעשרים שנה לפני כן הי' מורה הוראה בחנם, ולא נעשה שום דבר גדול בקהלתו בלתי הסכמתו (הקדמה לחכ"א). הגאון רבי אברהם יעקב הכהן פאס זצ"ל, ראש ישיבת "תורה ודעת", "עטרה למלך" (ברוקלין תשס"ב) עמ' נ'

זכרו תורת משה

הרב רבי אברהם דנציג, מגדולי ווילנא, מחבר הספרים חיי אדם, נשמת אדם, חכמת אדם, בינת אדם ובית אברהם זצ"ל, כתב בהקדמה לספרו "זכרו תורת משה":

"חיברתי קונטרס קטן, והוא כולל כל הלכות שבת בדקדוקיה ופרטיה, כי הלכתא רבתא לשבתא, והוא אילן גדול אשר יש לו פארות רבים מאד. ומלכו של עולם מקפיד עליו מאד, עד שאמרו: "כל המחלל שבת כאלו עובד עבודה זרה, וכל המשמר שבת כאלו קיים כל התורה".

ולדעתי מצוה יותר להבעלי בתים לקבוע להם שיעור בשבתות וימים טובים ללמוד בקונטרס זה, משילמדו תיקון שבת או פרק משניות.

וכן ציוה לבניו, שבכל שבת ושבת, עכ"פ שנה ראשונה אחרי פטירתו, יזהרו מאד בזה, ללמוד הל' שבת בחיבורו "תורת משה" איזו דפים בכל שבת (מתוך ההקדמה לצוואתו בס' "בית אברהם").

כמו יתר הגאונים והצדיקים בזמנו, ערך (ה"חיי אדם") גלות לעת זקנתו: לבש בגדים ישנים, שם טליתו על כתפו ומקלו בידו, וכמתחפש כעני נדד מישוב לישוב ומעיר לעיר לערוך גלות.

פעם נזדמן לו לשבות אצל כפרי אחד, יהודי דתי מאד ומכניס אורחים גדול, שקבלו בסבר פנים יפות וקיים בו מצות הכנסת אורחים בהידור רב. והנה ראה רבי אברהם, שהכפרי עושה מלאכה בשבת, שזהו חילול שבת גמור. רעדה אחזה אותו, נגש אל מארחו ואמר לו בתמיהה: היתכן, הלא אתה יהודי דתי, איך זה אתה עושה דבר כזה, הלא זהו חילול שבת ממש!?

הכפרי השיב לרבי אברהם: ר' אורח, אין לו להיות נבהל ונפחד, אינני מחלל שבת ח"ו, כי כתוב בפירוש בספר "חיי אדם", כי מלאכה זו מותרת. ומיד ניגש אל ארון הספרים שלו והוציא את ספר "חיי אדם" ומראה לאורחו...

רבי אברהם נעצב אז אל לבו, ואמר לעצמו: "עתה אני רואה, כי הייתי צריך לכתוב את הספר "חיי אדם" בשפה יותר קלה וברורה, שאף אחד לא יטעה בו" ("גאונים וגדולים - מעבר הקרוב", לרבי חיים-חייקל לונסקי, הספרן של ספריית שטרשון בוילנא זצ"ל, מהקדושים - השם ינקום דמו). הרב אריה זאב רבינו ז"ל, "מקדשי שביעי" (ת"א תש"ל) ע' פ"ו

הלכה כחיי אדם...

הגראי"ל [הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן זצוק"ל] אמר פעם, כי בליטא החמירו ונהגו בכל הדברים כמו ה"חיי אדם", חוץ מבדבר אחד: אכילת תפוחי אדמה בפסח, שהנה ה"חיי אדם" מחמיר בהם שדינם כקטניות, ונהגו להקל, והיו אומרים על זה: בהכל הלכה כמו ה"חיי אדם" חוץ ממקום שדבריו נוגדים ל'חיי אדם', שאם לא היו אוכלים, חלילה היו מפסידים את החיים מחמת הרעב... "מאחורי הפרגוד" (ב"ב תשע"ב) ע' 53

הרה"ק רבי יצחק זקיל אריה לייב וורמסר הבעל שם ממיכלשטאט זי"ע

יום ההילולא - ד' תשרי

הרה"ק רבי יצחק זקיל אריה לייב וורמסר אשר מכונה הבעל שם ממיכלשטאט נולד בשנת ה'תקכ"ח לאביו ר' מתתיהו, בעיר מיכלשטאט שבמחוז אורבך שמדינת הסן שבגרמניה, לאחר הבטחה שהבטיח לו אליהו הנביא, וכך היה המעשה: במשך שנות נישואיו נולדו לר' מתתיהו וזוגתו ששה בנים אך כולם נפטרו בילדותם והם לא זכו לזרע של קיימא, בשמחת תורה של שנת ה'תקכ"ח התנהלה בבית הכנסת הגדול של מיכלשטאט מכירת הכיבודים והמצוות לחג עצמו ולכל השנה, אחד מהכיבודים היה כיבוד 'החיפוש', מי שזכה בכיבוד זה היה מגיע בכל ערב שבת אל בית הכנסת וגולל את ספר התורה עד לפרשת השבוע הנקראת באותה השבת, באותה מכירת כיבודים חפץ ר' מתתיהו בכיבוד החיפוש והציע הון רב בעבורן אך לבסוף הציע אחד מעשירי העיר סכום גבוה ביותר שר' מתתיהו לא יכול היה להתמודד מולו והזכות ניתנה לאותו הגביר, רבי מתתיהו הצטער על הכיבוד שנמנע ממנו אך לא נתן לדבר לפגוע בשמחת החג, בסעודת החג ישב רבי מתתיהו בביתו כשעל שולחנו מסבים אורחים עניים אותם אירח ר' מתתיהו ביד רחבה, אחד מהאורחים ניגש לר' מתתיהו וזוגתו הודה להם על האירוה ושאל במה יוכל לברכם, ללא מחשבה אמרו מיד ר' מתתיהו וזוגתו כי רצונם הוא בן זרע של קיימא, האורח ברח את הזוג כי יולד להם בן זכר בתוך שנה שיגדל ויהיה לגדול בישראל ואחר שסיים את ברכתו פנה ללכת, לשאלת ר' מתתיהו מה שמו ענה האורח כי הוא עונה לשם אליהו, וילך. לסוף אותה שנה נולד לרבי מתתיהו וזוגתו בן זכר, בהיכנסו בבריתו של אברהם אבינו ניתן לרך הנולד השם יצחק אריה זעקיל לייב, כעבור שנים לאחר שבגר הילד נוסף לשם משפחתו על פי צו השלטונות השם וורמסר זכר לסבו זקנו רבי אליהו בעל שם שהיה דיין בעיר ורמייזא, משפחתו של רבינו היתה מיוחסת ביותר, הוא היה דור חמישי מהגאון רבי אליהו בעל שם מוורמייזא זצ"ל ונכדו של השתדלן והנגיד המפורסם רבי יוסלמן מרוסהיים ז"ל, בן למשפחת לוריא אשכנזי, שאר בשרם של המהרש"ל והאריז"ל. עוד בהיותו ילד הפעים יצחק אריה הצעיר את לב כל שומעיו בחכמתו ושנינותו הרבה, בהיותו בן שמונה שנים בלבד כבר לא נמצא במיכלשטאט כולה מלמד שיתאים לכישרונותיו הברוכים, שמעו של הילד המחונן הגיע גם לאוזניו של הדוכס של מיכלשטאט שציווה להביא אותו לפניו על מנת שיכירו, כדי לבחון את חכמתו ציווה הדוכס כי לא ילוו את הנער ללשכתו אלא יתנו לו למצוא לבד את דרכו. ואכן הובא אל הארמון וכפי שציווה הדוכס נכנס אליו לבדו. הוא העיף מבט סביבו על טירת הדוכס ואחר ניגש ישירות ללשכתו של הדוכס וניצב

לפניו עוד בטרם הספיק הדוכס לעכל את דבר בוואו, לשאלת הדוכס מנין ידע לזהות כה מהר היכן נמצאת לשכתו, ענה כי כאשר הביט בבנין הטירה ראה כי בכל החלונות והוילונות מופשלים לבד מחדר אחד, מסתבר אם כן, כי בחדר זה עומד הדוכס ומביט במעשי מאחורי הוילון. אביו של רבינו חפץ כי בנו יעסוק במסחר ועל כן שלח אותו מספר פעמים להשתלם בחכמת המסחר בעיר אורבך, אך נפשו של רבינו חשקה בתורה ובכל פעם שנשלח מחוץ לביתו היה נכנס לבית המדרש ושוקע בלימוד תורה בהתמדה.

בהגיעו למצוות חשק רבינו ללמוד בישיבה אך אביו סרב לבקשתו, רק לאחר שכל רבני העיר הודו כי אין הם יכולים להחכים עוד את בנו נאות רבי מתתיהו לשולחו לעיר מרציג על מנת שילמד שם עם רב העיר. רבינו יצא לדרכו אך בדרך נפל למשכב ושב אל ביתו, חודשיים נמשכה מחלתו ואותם ניצל הנער הצעיר ללימוד בהתמדה ושקידה במשך שעות ארוכות לילה ויום, פעמים רבות היתה אמו מוציאה את הנר מחדרו בלילה כדי שינוח מעט אולם טרם עלות השחר נעור ושוב לומד. בהגיע רבינו לגיל י"ז שנה, הצליח להשפיע על הוריו לשולחו אל העיר הגדולה פרנקפורט דמיין שם היתה ישיבתו המפורסמת של הגאון הק' רבי נתן אדלר זצ"ל. שש שנים שהה רבינו בפרנקפורט והוא ניצל שנים אלו עד תום, הוא דבק ברבו, ולמד ממנו רבות בנגלה ובנסתר, בנוסף למד הוא אצל רבה של העיר הגה"ק רבי פנחס הלוי הורוביץ זצ"ל בעל 'ההפלאה'. ובאלו ראה רבינו את רבותיו המובהקים ומורי דרכו, מלבד עליותו במעלות התורה קיבל על עצמו רבינו קבלות והנהגות רבות. בגיל ח"י שנים קיבל הוא על עצמו שלא ליהנות מכל דבר היוצא מן החי ועד לפטירתו הקפיד הוא על קבלה זו, בנוסף היה רבינו עורך צומות וסיגופים על מנת להרגיל את עצמו להסתפק במועט ולא ליהנות מהעולם הזה. מלבד קבלות אלו הרבה בצדקה וחסד והיה אהוב ויקר אצל כל מודעיו ומכיריו.

בתקופת שהותו בפרנקפורט הקים את ביתו יחד עם זוגתו בתו של ר' יצחק אייזיק רייס מחשובי קהילת פרנקפורט דמיין. לאחר תום שש שנות לימודיו בפרנקפורט שב רבינו לעיר הולדתו מיכלשטאט, שם דר רבינו בסמוך לבית הוריו שתמכו בו ובמשפחתו על מנת שהוא יוכל לישב על התורה והעבודה ללא טרדות ומפריעים. כעבור זמן קצר בשנת ה'תקנ"א נפטרה אמו של רבינו ואביו לא יכול יותר לפרנס את משפחתו של רבינו, והמשפחה הצעירה החלה לחוש את זלעפות הרעב, בעקבות המצב הכלכלי הדחוק נאלץ לצאת לדאוג לפרנסת משפחתו, לשם כך הוא החל מגדל יחד עם אשתו אגסים מזון מיוחד אשר נקראו בפי כל 'זוועק'ל לייב' שנודעו באיכותם ובמתיקותם, וידוע כי לזן זה לא נדבקו תולעים וחרקים. גם בעת שעסק לפרנסתו לא פסיק פומיה מיגרסא והיה גורס בעל פה דברי תורה שזכר. למרות גדלותו בתורה נמנעו בני מיכלשטאט למנות את רבינו לרבם בעקבות התנגדותם של כמה מראשי הקהילה שלחמו ברבינו והתנגדו להנהגותיו הקבליות אותן קיבל מרבו רבי נתן אדלר. זמן קצר אף ישב רבינו בבור הכלא בעקבות הלשנות מצד מתנגדיו כי הוא עוסק כביכול בכישוף, רק כעבור שלושים שנה בשנת ה'תקפ"ב בהיות רבינו בן חמישים ושלוש שנה הוא התמנה לרבה של מיכלשטאט.

היה בעל צדקה גדול, דקדק במצוות שבין אדם לחברו, הצטיין באהבת ישראל ובהכנסת אורחים, לא רצה למסור מצווה גדולה זו לאדם אחר ונהג לומר: 'אסור להשאיר את העני לרחמי שמים, על האדם לטפל בו ולדאוג לצרכיו'. כעבור עשרים שנה מנישואיו בשנת ה'תקס"ט נפטרה עת אשתו הצדקת והותירה את רבינו מטופל בילדים קטנים ורכים. לצורך פרנסתו נדד רבינו עם ילדיו אל העיר מנהיים, שם התפרסם שמו כפועל ישועות מופלא, ובמקום זה נוסף לו הכינוי 'בעל שם' בעקבות ידיעותיו הרבות

בקבלה ובשמות הקדושים, בקשות רבות לישועה וברכה נשלחו אל רבינו מקצוות ארץ, גם גדולי ישראל רבים ביניהם ה'חתם סופר' וה'חידושי הרי"ם' שלחו אליו יהודים על מנת שיפעל להם ישועה. - מאז נודע בכינויו "הבעל שם" אך רבינו התנגד לכינוי זה, חי חיים פשוטים והסביר פנים לכל אדם.

בשני פנקסים שנותרו בכתב ידו של רבינו הוא מפרט את שמות הבאים אליו בבקשת ישועה, וברשימות אלו נמצאים שמות יהודים מלמעלה ממאה ערים שונות ברחבי אירופה. לאחר תקופה קצרה במנהיים החליט רבינו לשוב לעירו מיכלשטאט ושם נישא בזיווג שני, מזיווג זה נולדו לו עשרה בנים ובנות שחלקם נפטרו בילדותם. לעת שיבה חלה רבינו והיה מרותק למיטתו ימים רבים, מפאת המחלה נאלץ ללבוש כל היום בגדי צמר חמים, אך למרות מחלתו וייסוריו היו תמיד פניו שוחקות והוא הסתיר בגבורה את מכאוביו, לפני פטירתו נכח לראות בדאגתה של אשתו הצעירה לה ולילדיו ואמר לה כי לא תדאג לאחר מותו, ובכל פעם שתבוא עליה צרה חלילה תעלה על קברו והוא ימליץ טוב בעדה.

בליל יום א' של ראש השנה נחלש רבינו עד מאוד ואך בקושי הצליח לברך את בניו שהקיפו את מיטתו לאחר שובם מבית הכנסת, את ידיו הרועדות הניח רבינו על ראשי בניו ובנותיו ולא הצליח להוציא הברה מפיו. ביום ראש השנה הוא רמז על רצונו לקיים מצוות שמיעת קול שופר אך משהובא לפניו בעל תוקע הוא לא הצליח להשמיע בשופרו ולו תקיעה אחת, משנוכח רבינו בכך, הורה כי יכסו את פניו במטפחת ורק כך כשפניו של רבינו מכוסות הצליח בעל התוקע לתקוע בשופרו. ביום השני של ראש השנה חלש רבינו עד למאוד. ולמחרת, במוצאי צום גדליה, עלתה נשמתו בסערה השמימה תוך שהוא קורא בקול רם את הפסוק 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד'. לפני פטירתו ציווה רבינו כיצד יטפלו בגופו הטהור לאחר פטירתו, הוא ציווה כי לא יקברוהו עד לאחר שלשה ימים מפטירתו וכן ציווה כי לא יניחו את גופו על עגלה אלא ישאוהו על כתף עד לבית החיים. צוואתו של רבינו קויימה על ידי בניו והוא נקבר רק כעבור שלשה ימים ביום ו' בתשרי בלוייה רבה השתתפו קהל רב, יהודים ושאינם מבני ברית כאחד.

לפי המסורת אמר רבינו הק' לפני פטירתו כי כל העולה על קברו ומבקש ישועה הוא יפעל בעדו בשמים שתתמלא בקשתו. לפיכך קברו מהווה היום מוקד משיכה להמוני יהודים הפוקדים את המקום ומבקשים ישועה וברכה. ידוע כי רבינו כתב בחייו חידושי תורה רבים אך כולם נשרפו באש מלבד מאמר בשם 'שארית יצחק' והגהות שחיבר על הש"ס ושולחן ערוך.

סגולות המיוחסות לרבינו: להרבה דברים - לימוד הרמב"ם מרישא לסיפא ומסיפא לרישא. סגולה לשלום - אל יתגאה שום אדם על חבירו, ואל ילעיג על שום חיבור המכוון לתורתנו הקדושה להשכילה, ויקיים מכל מלמדי השכלתי. למרה שחורה - יאמר פרק כ' שבתהלים. לחזק האמונה - ללמוד כוזרי, עיקרים וספר המדע לרמב"ם, על כל דבר שלא יבוא - בדיקת תפילין ומזוזות. "שארית יעקב", תשרי תשע"ג, ע' י"ב

כבר בצעירותו [של הבעל שם ממיכלשטאט זי"ע] נוסף לשקדנותו בתורה וגידולו בה, עסק בקבלה עיונית ומעשית, דבר שבשעתו עורר נגדו חמת המשכילים אנשי זרוע שהלשינו עליו בחוגי השלטון, ולא נחו עד שהביאוהו לידי מאסר. זאת היתה גם הסיבה שכאשר חזר לעירו מיכלשטאט אף שהוכר כצדיק נשגב וגדול בתורה בכל סביבותיו, לא קיבל את רשיון השר להתמנות בתור רב העיר, ורק כמה שנים אחר זה, שהכירו הכל את היותו מורם מעם, אז התחיל לנהל רבנות עירו והסביבה ביד רמה ויסד שיבתו אלי' נהרו תלמידים מכל קצות המדינה, ואז גם נתפרסם בעולם בתור צדיק ופועל ישועות, ויום יום הובאו אליו מאות בקשות בכתב ובעל פה מכל קהילות אשכנז וחוצה לה. והי' לאב לנאנחים

ונאנקים, וגם הופנו אליו בקשות תפילה ע"י בעל חת"ס זצ"ל, ומבעל חידושי הרי"מ ועוד גדולי דורו. את ישיבתו החזיק מכספי הפדיונות שהגיע אליו, וכן נתפרסם בגודל צדקת פזרונו בפרט לצורך הכנסת כלה, ופעמים משכן את אוצר הספרים שלו לצורך מצוה זו, ביתו הי' פתוח לרווחה לכל עובר אורח ועניים בני ביתו, אשר שם לפנייהם שולחן מלכים, והוא עצמו חי בדוחק רב, זולת שמאז ימי נעוריו לא בא בפיו שום דבר הבא מן החי, וכותב בנו, כי במשך שלש שנים צם מע"ש לע"ש ולא ישן במיטה להעביר רוע גזירה על יהדות אשכנז שהי' רואה אותה באה. הגאון רבי אליקים שלזינגר שליט"א, "בעל שם ממיכלשטאט" (ירושלים תשס"ו) ע' 21

רבינו [הבעל שם ממיכלשטאט זי"ע] קבע, עם תחילת תקופת מגוריו הראשונה במיכלשטאט, את בית מדרשו בבית הוריו, כנראה בבית הכנסת של הקהילה שהיה ממוקם במבנה זה. התלמידים באו מאזורים שונים בגרמניה, ובהם: באדן, באוואריה, ווירטמברג, קוהרהסן.

הקהילה הקטנה במיכלשטאט, שמנתה כעשרים משפחות, לא היתה מסוגלת לספק את ארוחותיהם של התלמידים, שמספרם הגיע עד כדי שבעים. נוספה על כך התנגדות שגילו מקצת מבני הקהילה, היהודים העשירים, כלפי קיומה של הישיבה במקומם, בהתלוננם על "מבול" של תלמידים זרים. במסמך של השלטונות - השמור בארכיון הממשלתי בדארמשטאט - מיום 21 בדצמבר 1811, כלומר השנה בה שב לקהילה, נאסר על רבינו לקבל "ילדים זרים" במיכלשטאט. המדובר בנערים שבאו ללמוד בישיבה. נקבע כי האיסור יותר רק אם תהיה וודאות בכך שידאגו לילדים אלו כראוי.

ואכן, פרט לתלמידים שהיו בני משפחות אמידות או כאלו שהתפרנסו כמלמדי תינוקות במקום, קיבלו התלמידים די-צרכם בבית רבם. למרות שהוא עצמו הסתפק, כאמור, במועט בארוחותיו, וזו בני הישיבה לארוחות דשנות בביתו. בחורים שלא היו מוכשרים ללימוד היפנה רבינו ללימוד מקצוע.

הבריות שנזקקו לשירותיו של רבינו - [שמו של רבינו נישא ברחבי אשכנז כבעל נפלאות. הפונים אליו בבקשת מזור ותרופה, בכתב ובע"פ, באו לעתים גם ממדינות שונות (הולנד צרפת וארה"ב)]. שלחו אליו כספים רבים. אך הוא לא לקחם לעצמו. אלא ייעדם לצורכי תלמידיו מקהילות גדולות, כפרנקפורט ומנהיים, נשלחו מדי פעם תרומות כספיות בעבור הישיבה. שליחים מטעם הישיבה עברו בקהילות אשכנז לצורך גיוס כספים. בתקופה מאוחרת סייע לרבינו בהחזקת הישיבה עוזר, ושמו בר פויכטוונגר.

...באחד הלילות בשנת תקפ"ד ראה רבינו בחלומו כי ביתו נשרף על כל רכושו. החלום חזר ונשנה פעמים מספר. על כך סיפר לבנו הבכור, לבן אחיו (או אחותו) ולחברו מנוער ברלה ברנהיימר במיכלשטאט. רבינו לא רצה למכור את ביתו, שהיה בעבר מקום מגורי הוריו, מפני ששכן בו למעלה מתשעים שנה בית כנסת. לפיכך קם וביטח את ביתו כנגד שריפה.

בחודש אלול תקפ"ד או תשרי תקפ"ה אירע האסון. באחד הלילות הלך רבינו לישון בשעה מוקדמת. בחצות אחזה אש בביתו, ובקושי הציל את עצמו מתוך הלהבות. האש כילתה את ביתו על כל תכולתו. בקונטרס שכתב רבינו בשנת תקפ"ו מצוי רישום מפורט של בגדים וחפצי בית, ובכללם של ילדיו, יתכן שרישום זה קשור בשריפה. כל הספרים שהיו בספרייתו הגדולה הושמדו, ובהם כתב יד של רבינו. דפים שרופים מספריו נתגלו במרחק שעתיים מביתו. השריפה התפשטה גם לבנינים אחרים, ועשרים בתים עלו בלהבות.

שימעה של השריפה יצא למרחקים. כספי סיוע נשלחו מקהילות שונות, ובעיקר מקהילות פפד"מ. כספים אלו, וכן הסכום שקיבל מחברת הביטוח, איפשרו קניית בית אחר, רכישת ספרים ופתיחתה, שנית, של הישיבה. השריפה ותוצאותיה לא פגעו בבריאותו של רבינו - כדברי בנו מיכאל - רק שערותיו הלבינו...

כספי סיוע שהופנו לרבינו, אחר השריפה שהשתוללה בביתו, כאמור, בשנת תקפ"ה, איפשרו פתיחתה, שנית, של הישיבה בביתו. היה זה, כעדות בנו מיכאל, האושר הגדול ביותר בעבורו. "בעל שם ממיקלשטאט" (ירושלים תשס"ו) עמ' ח'

הסופר החרדי ר' נפתלי אהרמן כתב ספר מעשיות [מהבעל שם ממיקלשטאט זי"ע] שהיו עוד זכורים בימיו ושקיבלם מפי עדי ראיה ושמיעה, ואם כי לפי עדות בנו הבטיח ברכה למי שיספר ממעשיו, אין כאן המקום להאריך בזה [זולת סיפור אחד שהוא אופייני ומאלף, שהיתה סיבה שתלמיד אחד מישבתו, בעל כשרון גדול, נתפס למסיון בנוצרי שהיה פעיל בימים ההם, וגדל אצלם עד כי נתמנה לבישוף במדינת אוסטריה, אולם רבו לא אמר נואש והמשיך לכתוב אליו תוכחה משך שנים מרובות, עד אשר ביום מן הימים הודיע לרבו שהחליט לחזור בו. מיד ארז הבע"ש זצ"ל את הפציו ויצא למסע לאוסטריה עם הגבאי שלו. בהגיעם לשם היה יום החגא שלהם, ואלפי הנוצרים נתאספו לשמוע דברי הבישוף המשומד, ואז ה' אסור ליהודים להתראות ברחוב בסכנת מוות. הבע"ש הגיע לשם וציווה לגבאי לפלס לו דרך בין ההמון ולמסור להבישוף פתק בו כתוב שיבוא מיד לרבו המצפה לו בבית יהודי. אף שבצעד כזה היה משום סכנת נפשות ממש, קיים הגבאי ציווי רבו, והלה השיב שיבוא אחרי ה"תיפלה", שלחו הרב שנית בפתק וגזר עליו לבוא מיד. הבישוף החוויר ואמר לקהל שאינו מרגיש טוב ויצטרך להפסיק, סגר עצמו עם רבו כמה שעות, ושוב לא נודעו עקובותיו. אחרי פטירתו הבע"ש ה' נוהג הגבאי ליסע מעיר לעיר בקהילות אשכנז לספר מנפלאות רבו וקיבל בזה נדבות, כאשר ציווהו הבע"ש, פעם הגיעה לאזנו שמועה כי באחת מערי איטליה גר יהודי בנקאי עשיר שנותן סכומים גדולים לכל אשר יספר לו מעשיות מהבעל שם. הגבאי נסע לשם, וערב שבת היה, והבנקאי אשר שמו היה מנשה, קבלו בסבר פנים יפות, ואמר לו שבליל שבת בשולחן יתחיל בסיפוריו. בליל שבת נשכחו מהגבאי כל זכרונותיו ולא ידע לפתוח פיו, בראות כן בעל הבית הרגיעו ואמר שבודאי עיפותו גרמה לכך ושינסה שוב למחרת, אך כן היה גם במשך כל היום ובמוצאי שבת, ובראות הגבאי גודל צרתו החליט לנסוע למחרת בבוקר לדרכו. אולם הגביר בקשהו, שביום א' בבוקר יתאמץ עוד פעם אולי יזכור דבר מה, והנה בבוקר אחרי שחרית בעת שבא להפרד, נזכר הגבאי מעשה אחד, והוא המעשה של הבישוף הנ"ל. בשמוע הגביר מעשה זה צהלו פניו, ונתן לו שכר רב, וגילה לו, כי אכן הוא הוא הבישוף לשעבר, ומעשה שהיה כך היה, כי אחרי שקיבל עליו לפני הבע"ש לחזור בתשובה מיד ולברוח, שאלו אם ימחלו לו חטאותיו, ואמר לו הבע"ש שאינו יודע, אולם סימן אחד יהיה לו אם אחרי שנים ישמע ממשהו מעשה קורות עצמו, סימן כי נתקבלה תשובתו, וע"כ שמח לקראת הגבאי, אבל כשראה שעזבו זכרונם הבין כי עדיין אין תשובתו שלמה, וע"כ כל ליל שבת ההוא עסק בתורה ותפילה, וכך עשה ליל מוצ"ש לזעוק ולבקש מהשי"ת שתתקבל תשובתו, וכיון שנזכר הגבאי כעת במעשה זה, אות וסימן כי אמנם זכה ותשובתו נתקבלה]. הגאון רבי אליקים שלזינגר שליט"א, "בעל שם ממיקלשטאט"

האדמו"ר רבי ישראל טויסיג ממאטערסדורף זצ"ל

יום ההילולא - ו' תשרי

ביום ט"ז בניסן שנת תרמ"ט זרחה שמשו של האדמו"ר רבי ישראל טויסיג זצ"ל, בעיר קאמראן שבהונגריה. במעליו התנכר נער כי לגדולות נוצר, מדותיו הטובות ויראת השמים שהיתה נסוכה על פניו, זיו תוארו וכל הילוכיו, העידו כי בנן של קדושים הוא משושילתא דיחוסא, מגזע תרשישים, גדולי תורה והוראה.

אביו הגאון רבי דוד יששכר זצ"ל, היה ממרביצי התורה המפורסמים בעיר פאפא ושמעו יצא ברחבי הונגריא כבעל יראת שמים טהורה המצליח להחזיר בלימודו, את המובן האמיתי של הנושא הנלמד. עוד בבחרותו כאשר למד בישיבתו של בעל ה"שבט סופר", בעת בחינה באחת הסוגיות הקשות שבש"ס, הבטיח ה"שבט סופר" מטבע של זהב למי שידע להגיד את הפירוש האמיתי של הסוגיא. עברו לפניו התלמידים אחד אחד עד שהגיע לאחד התלמידים החלשים, אשר הצטיין בהסברת הסוגיה לאמיתה. התפלא ה"שבט סופר" ושאל מי הבחור שלומד אתך וחזור איתך על השיעור. נתייצב רבי דוד יששכר בפני ה"שבט סופר" ואמר אני הוא, מיד הוציא שני כתרי זהב ונתנם לו.

בבית תורני זה קנה האדמו"ר את ראשית תורתו, כאשר הוא מתבונן כיצד גדולי לומדי הונגריא שולחים אל אביו את ילדיהם בכדי שילמדם תורה לשמה וכיצד הוא מחדיר בליבותיהם בדרכו המיוחדת בלימוד התורה, את דרכי השם.

אביו שלח אותו להשתלם במעלות התורה בישיבתו של הגאון רבי יואל פעלנער זצ"ל בבעלעד, שהיתה אחת הישיבות המפורסמות בהונגריה, בה ישב ולמד ארבע שנים. לאחר מכן עבר לישיבתו של הגאון רבי שמואל רוזנברג זצ"ל מאונסדארף, כאשר בידו מכתב מרבו המעידי עליו "כי למד בשקידה ובהתמדה בין כתלי בית המדרש, לשמוע שיעורין כסדרן וכהלכתן - וחפץ ה' בידו הצליח, עד שהגיע למדרגת תלמיד המחכים את רבותיו". אצל שני גדולים אלו קנה את דרך הלימוד וכאשר היה מספר עליהם, היה מתאר אותם, כ"שני הרים גדולים: הר סיני והר המוריה".

בד בבד עם השתלמותו בכל מעלות התורה, נתודע לדרכה של החסידות, מפי רבו מאונסדורף, אשר היה מתלמידיו של ה"כתב סופר" ודבוק להאדמו"ר בעל "דברי חיים" מצאנו זצ"ל ואל בנו האדמו"ר בעל "דברי יחזקאל" משינובא.

הגאון רבי שמואל מאונסדורף, התקרב לחסידות ובעת זקנותו נחשב כאחד מבני החבורא ואף את דברי תורתו היה מתבל בדבריהם של גדולי החסידות והוא שהקנה להאדמו"ר רבי ישראל טויסיג זצ"ל, את הדרך הצרופה להנהיג עדה. בתעודת "מורנו" שהעניק לו רבי שמואל מאונסדורף הוא כותב: "תלמידי חביבי, זך הרעיון במיטב ההגיון, מופלא ומופלג בתורה וביראה טהורה, אשר במשך ארבע שנות לימודו בישיבתי גריס באורייתא תדירא, כמעט לא פסיק גירסא, עלה ונתעלה לתהילה, מלא וגדוש בגמרא ובפוסקים, ראשונים ואחרונים, שכלו זך וישר, קולע אל השערה ולא יחטיא, יורד לעומקה של הלכה". רבו זה שגילה לו את רזי ההנהגה החסידית אמר לו פעם: "רבי שאינו יודע בעל פה את הכתוב בפתקא [קוויטל] שמגשישים לו, אינו רבי...".

כשהגיע לפרקו נשא את הרבנית מרת חיה הלנה ע"ה בת הגאון רבי יוסף פרסבורגר זצ"ל בעל "תפארת יוסף" ראש בית דין והאדמו"ר בקהילת מאטערסדורף המעטירה. לאחר פטירת חותנו ביום כ"א כסלו תרפ"ד, הושמה העטרה על חתנו הצעיר, רבי ישראל טויסיג, למלא את מקומו כאדמו"ר ממאטערסדורף.

חיבה יתירה רכשו לאדמו"ר הצעיר כל בני הקהילה. ידיעתו המקיפה בכל מכמני התורה והתעמקותו בדרכי החסידות שרכש מרבו מאונסדורף, עזרו לו לרכוש את ליבם של אנשי העיר ואף מחוצה לה יצא שמעו למרחקים.

עמד כחומה בצורה על משמר עניני הדת ולחם בעוז נגד מי שרצה לפרוץ בה פרצות. הוא אף חידש את פניה של הישיבה המפורסמת והביאה לדרגת זוהר כפי שהיתה בימי תפארתה בעת שסבו הגאון רבי אהרן זינגר זצ"ל בעל "תפארת אהרן", עמד בראשה.

כדרכו של רבו הסתופף גם הוא בצילים של גדולי האדמו"רים ופעם אחת כאשר נסע להאדמו"ר רבי אהרן רוקח מבעלז זצ"ל, הופתע לשמוע שהאדמו"ר קורא לו: "השכן שלי", דברים שלא הובנו כלל, איזה שכנות יש בין העיירה בעלזא, למטרסדורף. רק כשנסתלק ונטמן במרומי הר המנוחות בירושלים, הובנו למפרע דבריו התמוהים של הרבי מבעלז.

זכה לקרבה מיוחדת מהאדמו"ר רבי ישראל האגר זצ"ל בעל "אהבת ישראל" מויזניץ, שהיה משוחח עמו ארוכות בדברים העומדים ברומו של עולם וכן עם האדמו"ר רבי יצחק מאיר מקופישניץ זצ"ל.

את ההסמכה להיות מנהיג עדה קיבל מהאדמו"ר המפורסם בהונגריא, שהיה ידוע כבעל מופת גדול, האדמו"ר רבי ישעיה'לה קרסטיר זצ"ל, שהיה תלמידו של האדמו"ר רבי צבי מליסקא זצ"ל. פעם אחת כאשר נסע לקרסטיר וישב בשולחנו של האדמו"ר רבי ישעיה'לה, כיבדו האדמו"ר מקרסטיר בברכת המזון, דבר שהיה ידוע בקרב החסידים כאות סמיכה להנהיג עדה.

בספר "בית ישראל השלם" כותב בנו האדמו"ר רבי שמחה בונים טויסיג שליט"א מה ששמע מאביו: "הגאון רבי סיני האלברשטם, אב"ד זמיגראד זצ"ל, בא אליו פעם אחת לעיר טשורנה ושאל אותו לאיזה רבי נוסעים בני הקהילה של מאטערסדורף. ענה לו כי אין הם נוסעים לשום רבי. שאל אותו: "מפני מה הוא אינו משדלם לנסוע לרבי של חסידים" ענה לו בדרך הלצה: "במאטערסדורף אני משמש כאדמו"ר. כי יהיה לאיש דבר, בא אלי. מי שיש לו חולה בתוך ביתו, אני מבקש עליו רחמים. ממילא זוהי פרנסתי, ואיך אקפח אותה בשדלי את בני הקהילה לנסוע לרבי אחר?" שמע הגאון מזמיגראד וחייך.

הקשר של בית מאטערסדורף לארץ ישראל החל עוד בימי ה"תפארת יוסף" אשר שימש כגבאי צדקה למעות ארץ ישראל וכשהלך לגבות את הכסף היה נוהג ללוש בגדי שבת. את התפקיד של גבאי הצדקה קיבל על עצמו חתנו האדמו"ר רבי ישראל והוא החזיק בו עד לגירוש וחורבן הקהילה בשנת תרצ"ח.

קרוב לעשרים שנה כיהן רבי ישראל טויסיג זצ"ל, כאדמו"ר במאטערסדורף עד שבא הכובש והשתלט על מדינות אוסטריה וגירש את היהודים מארצותיהם וכל אחד לקח את מקל הנדודים בכדי למצוא לו בית חדש.

בעוד שרבים מצאו מקום מפלט בארצות הברית, שם הוא פעמיו לארץ ישראל לעיר הקודש ירושלים, בה נתקבל בכבוד וביקר. הכירו בו כי הוא איש טהור וקדוש, שחכמתו מרובה ויראתו מרובה מחכמתו. על אף יסורי הקליטה הקשים בארץ ישראל, התאקלם בה במהרה וביתו הפך לתל תלפיות, במיוחד לפליטי הונגריא שהכירו אותו עוד מימי שבתו במאטערסדורף.

חכמי ירושלים העמידו בפניו את שכונת מאה שערים ובתי אונגרין ועיטרוהו בכתר הרבנות. פתח את הישיבה הגדולה "תפארת אהרן" והרביץ תורה לתלמידים מדי יום ביומו ואת ביתו פתח לכל דיכפין, כך הצליח להעמיד מחדש את בית מאטערסדורף שנחרב בגולה.

בירושלים התוודע לגדולי הדור שקירבוהו מאד, בעיקר קרבוהו אליהם האדמו"ר מסאטמר זצ"ל, שהיה ראש העדה החרדית בירושלים, האדמו"ר רבי ישראל אלתר זצ"ל בעל ה"בית ישראל" מגור והאדמו"ר רבי חיים מאיר האגר זצ"ל בעל ה"אמרי חיים" מויזניץ ועוד.

בתקופת המאורעות במלחמת תש"ח כאשר ירושלים עיה"ק היתה במצור וההפגזות על העיר לא פסקו, ירד למקלט ועודד את כל הנמצאים להתפלל לישועת ישראל.

עד לימיו האחרונים היה מקפיד, למרות חולשתו, לשמור על סדר יומו הקבוע, שהיה מלא וגדוש בתורה ובתפלה. המשיך להרביץ תורה לבני ישיבתו, בכתב ובע"פ, עד ו' בתשרי התשכ"ח, יום בו החזיר נשמתו לבוראה.

בספר "תפארת בנים אבותם" שיצא על ידי בניו הם מספרים על דרך לימודו: "אשרי און ששמעה את אבינו זצ"ל מפרש ומסביר את דברי הגמרא, ויורד לעומק כוונת רש"י, ויחיד היה בזה, היה מפרש בעמקות נוראה להצילו מהשגת המרש"א, וכל לימודו היה ביגיעה עצומה. אשרי עין ראתה בפלפול התלמידים, בעת שהרצה לפניהם את שיעוריו, תלמידים מופלגים חריפים ושנונים והוא עומד עליהם כמנצח, מפרק הרים ומתרץ שברים".

השאיר אחריו ברכה, דברי תורה רבים אשר הועלו עלי ספר: "תפארת אהרן" ו"תפארת יוסף" ושמונה כרכים של ספרו המפואר "בית ישראל", אשר סודרו והובאו לדפוס על ידי בנו האדמו"ר רבי בונם יואל טויסיג שליט"א. ספריו מלאים בחידושי אגדה על התורה ובבירורים על סוגיות הש"ס שהרצה לפני תלמידיו בישיבה. הרב מאיר הלחמי ז"ל, "תולדות החסידות בא"י" (ירושלים תשס"ג) ח"ב, ע' 203

...כשהתעוררה בימים ההם שאלה הלכתית מסובכת שעלתה על שולחן מלכים, מאן מלכי - רבנן, בקשו רבים לשמוע את דעתו של ה"בית ישראל" [אדמו"ר רבי ישראל טויסיג ממטרסדורף] זי"ע, אך הוא נמנע מלהביע ברבים את דעתו הנחרצת לאיסור. סבור היה ה"בית ישראל" כי יש לכנס את גדולי מורי ההוראה אל שולחן אחד ומשם תצא תורה ודבר ה' בהחלטה משותפת פה אחד. לפיכך, פנה אל אחד מחברי הנהלת "העדה החרדית" ויאמר לו בזה הלשון: "דע שאיני רוצה לקחת אחריות על כתפי, לכן אבקשך שתאסוף כל מורי ההוראה מ'העדה החרדית', ונדון יחד בענין".

ביום המיועד הלך מרן ה"בית ישראל", בליווי בנו רבינו ה"תפארת בנים" זי"ע, אל בית-ההוראה. ה"בית ישראל" התכבד לשמש כ"ראש המדברים" ולהרצות את דעתו, דעת-תורה, לפני הרבנים ומורי ההוראה שנתאספו. במהלך הדיון הנוקב היו כמה מן הרבנים שניסו להתווכח עם ה"בית ישראל" ולהציע צדדי היתר כלשהם. באותה שעה קם הדיין הגה"צ רבי אליהו זלוטניק זצ"ל, חבר הבד"צ, והרעים בקולו בפניהם: מה לכם מתפלפלים, הרי הרב ממאטערסדארף הוכיח הדבר כשמלה ברורה, הרי אתם רואים שהוא צודק בדבריו" - - - (השווה: תפארת בנים ח"א, עמוד תנ"ד). הרב שלמה צבי שלומוביץ שליט"א, "בית

ישראל השלם" (ירושלים תשס"ח) ח"א, עמ' 8

פעם אחת הציעו לאאמו"ר [הגה"צ רבי יחזקאל טויסיג] זצ"ל לעבור לדירה יותר מרווחת, שהיתה נמצאת במקום שכדי להגיע לשם היו צריכים לעבור כמה רחובות אשר היה אפשר בנקל להכשל בראיות

לא טובות, והלך להתייעץ עם אביו הוא אדוני זקני הגה"ק רבי ישראל זצ"ל, כששמע זקני מזה התפרץ בבכי ואמר, בני, תמיהני עליך האם זה אצלך כלל בגדר שאלה או ספק, הרי כיון שאפשר להכשל בראיות אסורות, אם כן איזה ערך יש להדירה ההוא, תהיה גדולה אשר תהיה. וכשסיפר זאת אבי זצ"ל אחר הרבה שנים געה ג"כ בבכי באמרו שהבכי הזה שבכה אביו נשאר חקוק בזכרונו כל השנים, ומזה למד פרק בהלכות שמירת עינים. הגה"ח רבי אהרן טויסיג שליט"א, "קדושת עינים" (ב"ב תשע"א) ח"א, ע' כ"ב

כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים

מו"ח הגה"ק רבי ישראל טויסיג ממאטערסדורף זצוק"ל הוי מרגלא בפומיה, שמצינו לחז"ל (מנחות עג): שנכרי שבא להקריב קרבן בביהמ"ק לוקחים ממנו רק אם הביא קרבן עולה, אבל שלמים לא לוקחים ממנו, וביאר מו"ח זצוק"ל שהטעם הוא משום שהנכרי מסוגל להבין שיש מושג קרבן לה' שהוא כליל לשם שמים, אבל מושג כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, אין הנכרי מסוגל להבין איך יכולים להשוות אכילת אדם בשר ודם לקרבן לה', ולכן אין לוקחים ממנו קרבן שלמים וכדו' בהם שווה העבודה, וחלקו מקריבין ע"ג המזבח וחלקו אוכלים ומתכפרים. הגאון רבי חיים ברים זצ"ל, "מרבה חיים" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' רמ"ג

ז' תשרי

הרה"ק רבי מנחם נחום ממאקאריב זי"ע

יו ההילולא - ז' תשרי

הרה"ק ר' מנחם נחום ממאקאריב זצוק"ל נולד בשנת תקס"א (לערך) לאביו [הרה"ק רבי מרדכי] המגיד מטשערנאביל זצוק"ל. בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית הינדא מאטיל בת הרה"ק ר' יוסף מטורטשין זצוק"ל בן הרה"ק החוזה מלובלין זצוק"ל. עוד בחיי אביו הק' בשנת תקצ"ה נתקבל למ"מ דק"ק מאקאריב, והתחיל בהנהגת עדתו הק'. נלב"ע ז' תשרי תרי"א - הראשון משמונת האחים הק'. "ילקוט מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) ע' שס"ד

מסופר, שכבר בלידתו של הרה"ק ר' נחום ממאקאריב זצוק"ל ראה אביו הרה"ק המגיד מטשערנאביל זצוק"ל בראייתו הטהורה את השידוך הזה [עם בתו של הרה"ק רבי יוסף מטורטשין בן החוזה מלובלין זי"ע] שהוא עתיד לעשות עבורו. ודבר זה בלט בעת שהמגיד מטשערנאביל קרא שם לבניו על שמם של השבעה רועים, ולבנו הרה"ק ר' נחום זצ"ל היה צריך - ע"פ החשבון - לקרוא שמו יוסף, ובעת הברית התפלאו ולא הבינו למה לא נתן לו השם יוסף. אחר השידוך, אז כבר הבינו, כי שם חותנו היה הרה"ק ר' יוסף מטארטשין, ולא היה יכול להיקרא כשם חותנו. (מפי כ"ק מרן אדמו"ר [מסקווירא] שליט"א) "בעלוץ צדיקים" (שיכון-סקווירא תש"ס) ע' קס"ו

אחר הסתלקות הרה"ק ר' נחום ממאקאריב זי"ע [שנלב"ע הראשון משמונת האחים הק'] נתבטא אחיו הרה"ק ר' יצחק מסקווירא זי"ע, דעתה נקרע אחד משמונת חוטי הציצית [היינו שמונת בני מרן המגיד זי"ע] אך עדיין כשר, כי השאיר אחריו כדי עניבה, היינו שהניח אחריו את בנו הרה"ק ר' יעקב יצחק ממאקאריב זי"ע.

ואופן הסתלקותו היה שנפלה עליו איזה קורה מהתקרה, ומזה נחלש מאד ונפל למשכב, ואחו הקורה לידו, ולמי שבא לבקרו היה מראה לו זה הקורה. והרה"ק ר' דוד מטאלנא הגיע לשם אחר הפטירה, וכאשר ראה הקורה אמר שהוא מכירו [את המוזיק ההוא] זה מכבר. כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, בשוה"ט יום ש"ק נח תשע"ב, "דברי תורה", תשרי תשע"ג, ע' נ"ד

שמעתי מהרה"ח ר' חיים הערש ז"ל, ששמע מר' מרדכי סג"ל ע"ה, איך שזה האחרון היה אי פעם בעיר אודעסא, ושמע שהרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע בא העירה אודעסא ויתפלל בביהמ"ד הגדול. הנ"ל הלך בכוויין להתפלל בביהמ"ד הנזכר, וראה שהרה"ק הנ"ל בא בביהמ"ד והניח את הטלית ותפילין שלו על הסטענדער בצד המזרח כנהוג, וראה שהרה"ק הנ"ל הלך מסטענדער לסטענדער ומישש את כל הסטענדערס, והלך לו לשורה השניה וכמו כן מישש את כל הסטענדערס, והלך לו להשורה השלישית ומישש את כל הסטענדערס עד שבא אל סטענדער אחר ומישש אותו היטב היטב, ועמד להתפלל אצל זה הסטענדער.

ויהי לפלא בעיני ר' מרדכי הנ"ל, ודרש וחקר היטב והגידו לו זקני המקום כי לפני איזה שנים היה שם בעיר הנזכר אחיו הרה"ק רבי נחום ממקארוב זי"ע"א, והתפלל שם בביהמ"ד הזו והתפלל על הסטענדער הזו, והצדיק הזה הרגיש בחוש מישושו ברוח קדשו אשר הופיע עליו. כ"ק מרן אדמו"ר מרחמיסטריווקא-ארה"ב שליט"א, "אמרות טהורות" (ברוקלין תשע"ב) ח"א, ע' רל"א

יום צעקתי בלילה נגדך

אי' מהרה"ק ר' מנחם נחום ממקארוב זי"ע"א על הפסוק בראשית ברא אלקים וגו' (בראשית א, א), שדרשו חז"ל (עי' בראשית רבה י"ב ט"ו) "בתחילה עלה במחשבה לבראתו במידת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת רחמים ושיתפה למידת הדין", ואומר דהנה שם 'אלקים' הוא דין (זוח"ג סה, א), ודין הוא עניין של צמצום (עץ החיים ענף א) ונרמז בזה שכאשר יהודי רוצה להתמסר ולהתעלות בעבודת ה', והיצר הרע מכשילו ומערים לו בדרכו מניעות והמניעות היינו צמצום, אל יחשוב בדעתו שמטרת המניעות הם להטרידו ולמנעו מעבודת ה' ומעתה אינו יכול לעבוד את השי"ת מחמתם, אלא אדרבה כל עניינם ומטרתם הוא שיתגבר ויתחזק עליהם ויעשה רצון ה'. אכן כאשר רואה האדם שאינו יכול בשום אופן להתגבר כנגדם, אזי העצה עבורו שיבקש מהרבוש"ע בבחי' "שיתף בו מידת הרחמים", שיתפלל ויעורר רחמים מלפניו ית' שיייעו בעבודתו ויסלק ממנו כל המכשולים והמניעות, והיינו שכאשר רואה שאינו יכול ליצה"ר וכדבריהם ז"ל "ראה שאין העולם מתקיים" אזי ינקוט באופן של "שיתף עמו מידת הרחמים" ויעורר רחמים ועי"ז יתגבר ויתחזק כנגדו. אמנם עצה זו מועלת בעדו אך ורק במשך היום, אך האיך ישמר וינצל מהיצה"ר בלילה בעת שנתו, על זה אמר דוד המע"ה (תהלים פח, ב) "יום צעקתי בלילה נגדך", והיינו שביום העצה לזעוק ולעורר רחמים, אך בלילה השמירה היא ע"י 'נגדך', שקודם שנתו יתעורר לתשובה ויתבונן בדעתו שכל היום כולו היה כלפי הרבוש"ע בבחינת 'נגדך' [ולא התנהג כראוי], וזוהי העצה שיהא שמור בלילה. כ"ק מרן אדמו"ר מרחמיסטריווקא שליט"א, מוצש"ק פר' בראשית תשס"ו, "מילין קדישין" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, עמ' ה'

חכמת המסכן בזויה

בספר מכתבי אליהו (עמ' 26) מובא בזה"ל: שמעתי מהרה"צ ר"נ ממיקאריוו ז"ל, חכמת המסכן בזויה, היינו החכמה כשהיא במסכן וצנעה, בזו י"ה, רוצה השי"ת דרך הצדיקים. "ילקוט מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) ע' רע"ד

ברוכה אסתר בעדי

שמעתי מפ"ק של כ"ק אדמו"ר הרה"צ הקוה"ט רבי גדלי' משה מזוועהיל זי"ע בשם הצדיק ממקארוב זי"ע שביאר כוונת הפזמון "ברוכה אסתר בעדי" האמור בשושנת יעקב.

דהנה אמרו ז"ל אסתר מן התורה מנין, שנא' ואנכי הסתר אסתיר וגו' (חולין קל"ט) ואמרו ז"ל (שבועות ל"ו) הן הן הן שבועה לאו לאו הן שבועה, ומכיון שאמרה תורה (כנ"ל) ואנכי הסתר אסתיר א"כ הוי שבועה שיהא ח"ו הסתר פנים רח"ל, אבל מכיון שפעם אחד בא ללמדנו לאסתר מן התורה וא"כ אין לשון להסתר פנים, ואין שבועה שיהא הסתר פנים והיינו "ברוכה אסתר בעדי", שאין שבועה להסתר פנים, ושפ"י. הרה"ג ר' אברהם מרדכי ברייטשטיין ז"ל, "מדרכי אברהם" (ירושלים תשנ"ח) ח"ב, ע' קפ"ו

ט' תשרי

ה"בית יצחק" זי"ע

יום ההילולא - ט' תשרי

מתולדותיו

הגאון רבי יצחק יהודה שמעלקיס זצוק"ל נולד בלעמבערג בשנת תקפ"ח לאביו רבי חיים שמואל נכד הגאונים בעל תבואות שור וש"ך. בימי נעוריו שימש את שני גדולי הדור, הגה"צ ר' מרדכי זאב איטינגא זצ"ל והגה"צ ר' יוסף שאול נאטאנזאהן זצ"ל בעלי "מפרשי הים". שימש ברבנות בזוראוונא, בערז'אן, פרעמיסלא ולבוב. חיבר ספר שו"ת בית יצחק על דחשו"ע. נודע כגאון ופוסק הדור, ונפטר באמצע תפלת "כל נדרי" בשנת תרס"ו. "צדיק מה פעל" (ברוקלין תש"ס) עמ' ע'

סיפר לי הגה"ח ר' יוסף שטיינעל (שליט"א) [ז"ל] פעם נסע הגאון בעמח"ס בית יצחק זצ"ל על מסילת הברזל, וראה איש אחד שהגאון לומד גמרא, תמה האיש על זאת שהגאון לומד גמרא. שאל אותו הבית יצחק, למה הוא מתמה, וענה, חשבתי שרבה של לבוב ילמוד רמב"ם. אמר לו הבית יצחק: גם הרב מלבוב, אם לא ילמוד גמרא לא יהא תלמיד חכם [אפילו ללעמבערגער רב, אויב ער לערנט נישט קיין גמרא קען ער אויך נישט].

עוד סיפר לי הנ"ל, פעם אחת דיבר הגאון הבית יצחק שידוך אחד שמקודם דיבר איזה שדכן את השידוך הלז ולא עלתה בידו, והבית יצחק הצליח ונגמר השידוך בכי טוב. שאל השדכן את הבית יצחק לפשר הדבר, למה לא הצליח בהשידוך והרב הצליח. ענה לו הגאון, על שני דברים איתא בגמרא שקשים כקריעת ים סוף, מזונות וזיווגו של אדם. כשאתה עוסק בשידוך הנך עושה כן בשביל פרנסה, ועל כן קשה לך פעמיים, א' בשביל מזונות והב' כדי לזווג, ועל כן לא הצלחת בדבר, מה שאין כן אנכי שלא עסקתי בזה כדי להרויח מעות, היה קשה לי רק פעם אחת בלבד, על כן הצלחתי יותר ממך. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ב) ח"ד, ע' שכ"ב

מפעם לפעם היה [הגאון מטשעבין זצ"ל, בבחרותו] נוסע לעיר למברג, להסתופף בצילו של גאון הדור רבי יצחק שמעלקיש, בעל ה'בית יצחק', ולהאזין לשיעוריו. אחת בשנה היה מגיע בקביעות ללמברג, כשהיה נוסע בדרכו להרימלוב לפקוד את צינו של אביו ביום היארצייט, היה מקדים בכמה ימים בהם היה נכנס ל'בית יצחק', והיה מדבר איתו בלימוד ונכנס לשעוריו.

רבינו היה מספר שה'בית יצחק' על אף שהיה גאון עולם ובקי בכל התורה באותיותיה, היה מתחיל את השיעור בלשון הגמ' מילה במילה, ובמתינות נפלאה היה מפרש את הפשט הפשוט, כך התקדם לאט לאט עד שהגיע לקושיות החריפות כאשר בפלפולו היה עוקר הרי הרים וטוחנם זו בזו בסברא. רבינו סיפר להג"ר יעקב יוסף הלברשטאם מבאבוב שבעת שהגיע לראשונה ללכוב, היה ה'בית יצחק' בעיצומו של שיעור יומי, ובמשך קרוב לשעה וחצי עסק ה'בית יצחק' בהסבר הפשט הפשוט בגמרא בהסבר צח ופשוט, כאשר הוא חוזר כמה פעמים על הפשט, כשם שמלמדים נערים צעירים. ורק לאחר מכן הציג קושיה של המהרש"א ותירץ אותה באחד עשר אופנים וחלק מהתירושים היו כה עמוקים שבכדי להבינם היה צריך מוח בריא (א גיוזנטע קאפ). [וסיפר שאחר השיעור דיבר עם ה'בית יצחק' על השיעור ואמר לו: 'אם אביך (ה'כוכב מיעקב') היה לומד בצורה כזו היו התלמידים בורחים' - (מהנ"ל). כיוצא בזה סיפר שכאשר חזר אחיו ה'חזון נחום' בפעם הראשונה מלמברג וסיפר על גאונותו של ה'בית יצחק', סיפר שהיה קשה לו לדבר איתו בלימוד, שכן ה'חזון נחום' בטבעו היה אומר מראי מקומות ומיד רצה לפלפל בזריות, אולם ה'בית יצחק' היה שומע כל דבר ביסודיות, ועד שהיה נכנס לפלפול עצמו לקח זמן. אולם אחר שהגיע לדיבור עצמו ראו איך שהוא גבוה מעל גבוה.]

היה מספר שה'בית יצחק' הרשה לו להכנס לשיעוריו היומיים, למרות שלא היה סובל שנכנסים אורחים לשיעורים היומיים, באומרו: 'זוען מען קנעט דעם טייג לאזט מען נישט אפרעמדער מענטש זאל שטיין און קוקען' ('כאשר לשים את העיסה לא מאפשרים לאדם זר לעמוד ולהביט'), ורק לשיעור כללי היה מסכים שיכנסו אורחים.

דמותו ודברי תורתו של ה'בית יצחק' עמדו לנגד עיניו כל חייו, והוא היה אצלו שם נרדף לגדלות. פעמים רבות היה מזכירו בהערצה, ובספרו הוא מכנהו 'הגאון הארי החי, הבית יצחק'. "שר התורה" (ירושלים

תשס"ט) ע' 34

בעצתך תנחני

רבינו [הגאון מטשעבין] זצ"ל אמר בשם הגאון רבי יצחק שמעלקיש זצ"ל, ה"בית יצחק" מלבוב, כי מדרך העולם כשיש לאחד סכסוך עם השני, ובא להתייעץ עם ידידו ואוהביו, יש שמצדיקו בכל ענין, ואומר לו, בטח שצדקת ואין לך מה לפחד מהשני וגם תצליח במלחמתך, ויש מי שאומר אליו, לא כן הדבר, לא תמיד אתה צודק, ואל תחשוב עצמך כגבור ואם תצא עמו במלחמה מי יאמר שתצליח וימלט שתפסיד. חושב לו האדם, כי בודאי הלה שהצדיקו הוא הידיד הטוב שלו, כי אמר דברים לטובתו.

אבל באמת שלא כן הוא, כי זה שמצדיקו תמיד אין כוונתו לטובה, כי חושב לו מה לי להפסיד אם אצדיק אותו ואתראה אצלו כידיד נאמן, ואם ילחם עם השני ולא יצליח מה איכפת לי, אבל השני מתכוין לטובתו. וע"ז פירש ה"בית יצחק" זצ"ל שמצינו אצל דוד המלך ע"ה כשבא להתייעץ אם לצאת במלחמה או לא, היו כאלו שיעצו אותו, ואמרו לו (תהלים מה, ו) חציך שנונים עמים תחתיך יפלו, תוכל לצאת במלחמה וחציך הם שנונים, והעמים תחתיך יפלו, אבל מי היו היועצים האלו, אלו שכוונתם היתה "בלב אויבי המלך", מאויביו ולא ידידיו. וכבר אמר שלמה בחכמתו (משלי כח, כג) מוכיח אחרי חן ימצא ממחליק לשון. הגאון רבי יהודה רבינוביץ זצ"ל, תלמיד הגאון מטשעבין זצ"ל, "בצילו

חמדתי" (ירושלים תש"ס) ע' 34

רמז נפלא

...ושמעתי מגדול א' שנמצא דרש הובא בס' "מירא דכי"א" בסוף קנה בשם, בשם המסורה על הא דאיתא בירושלמי פ"ב דשקלים תני פתחיה זה מרדכי, הדא הוא דכתיב והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאוד, והכוונה דפתחיה בתחילה פ' ות' וח' הוה כפל מאותיות מ' ר' ד' שבמרדכי, אולם סוף אותיות שבמרדכי הוא כ' י' הוה כפל מי' ה' שבסוף פתחיה, וזהו שאמרו על מרדכי שהוא פתחיה, ומזה מבואר דפתחיה בלא ו' [עיי"ש שדן לגבי שם פתחיה או פתחיה] והוא רמז נפלא ודו"ק. הגאון רבי יצחק שמעלקיס זצ"ל, "שו"ת בית יצחק", אהע"ז סימן ל"ו, ["חושן ואפוד", ו' תשרי תש"ס, עמ' י']

י"א תשרי

הרה"ק רבי מנחם מנדל מבוהוש זי"ע

יום ההילולא - י"א תשרי

הרה"ק רבי מנחם מנדל פרידמן מבוהוש זי"ע היה בן רבי דוד מבוהוש, בן רבי יצחק מבוהוש. חתן דודו רבי ישראל שלום יוסף מבוהוש.

בשנת תרס"ח פתח ישיבה גדולה בבוהוש ועמד בראשה, יחד עם גיסו רבי דוד טברסקי.

בשנת תרפ"ג נתמנה כממלא מקום דודו וחתונו בבוהוש וחסידים רבים הסתופפו בצילו, התפרסם בפקותו ועוד, חותנו העיד עליו: "מישוב הדעת של רבי מנדלי יש ללמוד".

בימי מלחמת העולם השנייה חלה, אולם לא הורשה לנסוע לבוקרשט כדי לשאול ברופאים.

נסתלק י"א תשרי תש"ג.

קברו נכרה ליד קבר סבו - מייסד השושלת הבוהושית - רבי יצחק מבוהוש. חסידים ראו מופת בעובדא שנשאר מקום פנוי ליד הסבא, למרות שעברו כמעט חמישים שנה מאז פטירתו. את מקומו מילא חתנו ובן אחיו רבי יצחק מבוהוש-תל אביב. חתן אחר הוא רבי יצחק פרידמן בן רבי משה לייב מפשקן. בנו - רבי יצחק נפטר בבוקרשט. הרב יצחק אלפסי, "אנציקלופדיה לחסידות" (ירושלים תשס"ד) ח"ג, ע' קכ"ח

האדמו"ר השלישי בשושלת בוהוש המעטירה, היה הרה"ק רבי מנחם מענדיל, בנו של הרה"ק ר' דוד וחתנו של האדמו"ר בעל הפאר ישראל זי"ע, אשר גדל ונתחנך, לאחר פטירת אביו, בבית זקינו הגדול האדמו"ר הראשון מבוהוש זי"ע.

כבר בשנת תרס"ט נתמנה יחד עם גיסו האדמו"ר רבי דוד טברסקי זצ"ל מהוצאלים-בוהוש, להנהיג את הישיבה של חותנם "בית ישראל מבוהוש", שאך מכבר נוסדה ולעמוד בראשותה. תחת הנהגתם שיגשגה הישיבה לשם ולתפארה, והעמידה תלמידים הרבה מסולאים בפז החסידות אשר חלקם נתמנו כמנהיגי קהילות וכמורביצי תורה ויראה.

עם ליקוי המאורות בפטירת חמיו בעל ה"פאר ישראל", היה זה אך טבעי לעטרו בנזר ההנהגה. אולם, בענוותנותו כי רבה, לא ניאות להיכנס לחדר קבלת ה"פתקאות" (פראווען) אלא יחד עם גיסו רבי דוד טברסקי זצ"ל, ויחד עמו אף הנהיג את העדה המיוממת. ואף על פי כן, עדיין בחר להצטנע והתחגר בענוה".

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר [מבוהוש] שליט"א: בחג השבועות של שנת תרפ"ג, זה היה כחודש וחצי אחר פטירת חותנו של האדמו"ר הרמ"מ זי"ע, בעל הפאר ישראל, נהרו אלפי חסידים להסתופף בצילא דמהימנותא. והנה לעת עריכת הטיש בליל התקדש החג, המתינו הכל להופעת הרבי, לחזות, לראשונה מאז עלותו לכס הנשיאות, בנועם-עבודתו בשלחן הטהור. ברם, הרבי בושש לצאת מדביר-קדשו, התמהמה משך זמן-רב, ורק בשעה מאוחרת הואיל להיכנס לביהמ"ד ולערוך את שולחנו הטהור.

על סיבת השתהותו של הרבי נודע אחר כך, כי בתחילה לא חפץ כלל הרבי לצאת אל הקהל ולערוך את השולחן. חותנו בעל ה"פאר ישראל" זי"ע נתגלה אליו במחזה, והרבי הרמ"מ פנה אליו "חמי! העולם ממתין לך!", השיבו חותנו מיניה וביה "אינם מחכים לי אלא לך. יש להם כבר רבי".

כשמוע הרמ"מ דיבורים אלו לא השתהה עוד, ופנה מיד לערוך "השולחן הטהור" אליו ערגו אלפי חסידים מכל מחוזות רומניה.

מסופר על יהודי אחד שהגיע לבוהוש, לבקש את ברכת הרבי, נכנס עם קוויטל לאדמו"ר הרמ"מ, ולאחר מכן ניגש עם קוויטל וזה לאדמו"ר רבי דוד, ולמרבת פליאתו, פסקו לו השניים מענה אחד וזהה לחלוטין.

כחלוף תקופה מאז הנהגת העדה הקדושה, נפל האדמו"ר רבי דוד למשכב, ונאלץ, אפוא, להעתיק את מושבו ליאס, לשהות תחת עינו הרחימאית של אביו, הרה"ק רבי מרדכי זוסיא זצ"ל חתנו של אדמו"ר הראשון זי"ע. רק אז החל האדמו"ר הרמ"מ להנהיג את העדה בעוז ובתעצומות.

תקופת שבתו של האדמו"ר השלישי לבית בוהוש על כס המלוכה - בין שתי מלחמות העולם - תקופה קשה היתה לגולת אריאל אשר במזרח אירופה, תקופה שבה היה יעקב למשיסה וישראל לבוזים. האנטישמיות הרימה ראש, והיהודים כמאז ומקדם היו יעד-ראשון לעינוי-פיזי ולדיכוי-רוחני.

בתוך ים הצרות שהלכו ותכפו, היה לחסידי בוהוש אי של מפלט, אי של מטעני עוז - בית הרבי בבוהוש. בהמוניהם צבאו על בית הרבי לשפוך את מרי-ליבם ועוגמת-נפשם, עקב מצבים מסובכים שנוצרו. סכנות-שמד וגזירות-גיוס היו מהדברים שהובאו יום-יום להכרעתו.

הרבי, באוזנו הכרויה, היה מבין ומאזין, מביט ומקשיב לקול שוועותיהם, ומקבל ברחמים וברצון את סדר תחינותיהם. בעוז ובתעצומות עמד לנס עמו ובלבו הרחב - הפתוח כפתחו של אולם - דאג את דאגתם הרוחנית והגשמית.

בעת שחסידו הנאמן, הגה"ח רבי שמואל טוביאס זצ"ל אבד"ק פיאטרא-ניאמץ ובסוף ימיו רב דחסידי בוהוש בבני ברק נכנס לקבל ברכת קודש טרם התייצבותו לצבא, טפח לו הרבי על השכם, ואמר לו בהאי לישנא: לך לך, והרבה עמו פדות. דע לך שבצבא ישנן שלוש גלויות. א, גלות בין גוים. ב, גלות יותר קשה - תלמידי חכמים בין עמי הארצות. ג, גלות בתוך עצמו - והיא קשה מכולן (עליה נאמר והרבה עמו פדות), רבי שמואל, שהה בצבא מתוך קושי גשמי ורוחני גם יחד כשכל העת מלוות ומעודדות אותו דבריו של הרבי, אולם, תוך שבועיים נשתחרר באורח פלא מידי הסרדיוטות. לימים, כשהגר"ש סיפר עובדא זו, הטעים שאת הטפיחה ההיא חש הוא עד האידנא.

בראש פעולותיו להאיר עיני אחים בצרה, הצית הרבי את שביב האמונה בלבבות, שהנה ה' אלוקיהם יהי עמם כאשר היה עם אבותיהם, ייעצם כדת מה לעשות נוכח הרדיפות, ובעת-הצורך היה עושה זאת בעצמו באותות ובמופתים, ועל כולנה עמד על משמרת הקודש לבל ייסחפו לרעיונות מסנוורים וכוזבים.

לשם התוויית משימות אלו, היה הרבי נוסע ועובר על פני כפרים ועיירות ברומניה, לעודד ולחזק, לנחם ולדרבן, ועל משחרי-פניו נמנו גם רבים-רבים שלא נמנו: על עדת בוהוש ורוז'ין.

גם את חסידיו שעקרו לאמריקה-ארץ החופש, לא זנח הרבי, ובשנת תר"ץ הפליג למאנטריאל שבקנדה יחד עם חתנו ה"ה כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע, שעדיין באותם הימים שמו נודע בשערים כאדמו"ר משפיקוב. שם, בארץ החומר, תפקידו של הרבי וחתנו היה לבצר את חומות היהדות והחינוך, לבל תתנפצנה בנהיה אחר הכסף, שהלא כך פירשו רבוה"ק את הפסוק "ובאו האובדים וגו'", דהנה יש שני דברים המעכבים מלעבוד את השי"ת "ארץ אשור" - רוב כסף וזהב הגורמים לגלות הדעת, ו"ארץ מצרים" - גלות של מיצר וצרה.

כחלוף תקופת-מה, בה שהו הרבי וחתנו על אדמת ארה"ב, ועמלו ללא-לאות, כדרכם של אבותיהם שבו לערש מולדתם.

בנתיים, בצוק העתים, ננעלו שערי הישיבה בבוהוש, ומפאת העינויים והגזירות שהונפו חדשות לבקרים, גם הנהירה הנהדרת אל חצר הקודש, הועמה ופחתה. ברם, בכל אותם ימי-אופל, לא גרע הרבי אף זיו כל-שהוא ממנהגיו הקדושים, ואף אז - כן מקובל מפי חסידי-אמת שנסעו לאור חייהם בחירוף נפש - נמשכה עבודת הקודש של ה"נענועים" בהושענא-רבה עד בהדי פניא מעלי יומא סובא דחדוותא דאורייתא.

מרום יגון ואנחה על עני עמו בשבט עברתו, עלתה נשמתו של הרה"ק רבי מנחם מענדיל זי"ע בסערה השמימה, ממחרת יום הכיפורים של שנת תש"ג, כשהוא מותיר אחריו עדה מיותמת, שבורה ורצוצה, אשר חרף הגזירות הרוחניות והגשמיות שהשתרגו על צוארם היו אנשי מעלה, מלאי מדע וחכמה. "חנכות הבית-בוהוש" (כ"ב תשנ"ז) ע' כ"ה

י"ג תשרי

הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל

יום ההילולא - י"ג תשרי

הגאון רבי חיים ברלין נולד לאביו הגדול, הגאון [רבי נפתלי צבי יהודה -] הנצי"ב, בשנת תקצ"ב בוולאזין. מאביו ומזקנו רבי איצ'לה קנה את תורתו. כבן ט"ו נשא את בתו של הנגיד רבי משה צייטלון משקלוב אשר פטרו מעול פרנסה. בבית חמיו שקד על התורה, ולא פסיק פומיה מגירסא. אותם ימים יצק מים על ידיו של הגאון הנודע רבי יצחק אביגדור רבה של שקלוב (קודם לכן רבה של קובנא) בעל פרדס רימונים. בשנת תרכ"ה היה הגר"ח"ב לרבה הראשון של קהילת מוסקבה, עיר המלוכה, אשר אותה עת קיבלה את הזכות להתארגן כגוף ציבורי. משך כעשרים שנה כיהן בקהילה זו אשר היתה מורכבת מחוגים שונים ומנוגדים, ועם זאת רצוי היה לכל אחיו.

בתרמ"ד, עם פטירת רעיתו, עזב את הרבנות ועבר לביאלה שבפולין בה נשא את בתו של הנגיד רבי יצחק אייזיק שחור. חמש שנים ישב בביאלה על התורה ועם פטירתה של אשתו זו בתרמ"ט עבר לוולאזין, שם היה ליד ימינו של אביו הגדול לעת זקנתו. אחר סגירת הישיבה בתרנ"ב עלה על כס רבנות קוברין, ממנה עבר בשנת תרנ"ה לייליסאוועטגרד שבפנים רוסיה.

בתרס"ו עזב את הגולה ועלה ירושלימה. אחר פטירת הגאון רבי שמואל סלאנט רבה של עיה"ק, כיהן, למעשה, כממלא מקומו. נסתלק בי"ג תשרי תרע"ג ומנו"כ במרומי הר הזיתים. "שנות דור ודור" (ירושלים תש"ס) ח"א, ע' קצ"ז

הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל היה בנו בכורו של הנצי"ב. כל רו לא אניס ליה. אם בהלכה אם בדרוש ואם במחקר, שקדן עצום היה ובעל זכרון בלתי מצוי, כבר בגיל צעיר היה בקי במועד, נשים ונוזיקין. גם את התנ"ך ידע על בוריו. כבר בגיל תשע היה מבקר בהיכל הישיבה, שם שמע שעורים מפי אבי אמו, הגאון רבי איצלה, אשר זקני וולאזין סיפרו כי היה דומה לנכדו בקלסתר פניו. שש שנים עד לחתונתו, למד רבי חיים בישיבה, בתקופה הזאת הספיק לסיים את הש"ס, לכתוב חידושי תורה ואף תשובות. את שאר קורות חייו מספר הוא עצמו בקיצור (הובא בספר דורות האחרונים עמוד ע"א): נולדתי בשנת ו'ע"ל' כ"ר'ח'ך' א'ת'ה' נ'ז'ל'ד', תקצ"ב, ביום ה' שבט בוולאזין, ביום עש"ק ד' כסלו תר"ח נשאתי את אשתי הראשון בת רמ"צ משקלאוו ובאתי לשקלאוו עד שנת תרכ"ה. ביום ערב שבת קדש כ"ו אדר נתקבלתי לרב במוסקבה, בשנת תרמ"ב נפטרה אשתי במוסקבה. בשנת תרמ"ד יצאתי לביאלה ולקחתי זוג שני, והייתי שם עד תרמ"ט. בכ"ח ניסן תרמ"ט נפטרה אשתי בביאלה ויצאתי לעיר מולדתי וולאזין ונתקבלתי שם לאב"ד וריש מתיבתא להיות לעזר למורי אבי הגאון ז"ל לעת זקנותו. הגדתי שעורים בישיבה יחד עם מעכ"ת הגאון רבי חיים סולובייצ'ק חליפות. בשנת תרנ"ב נסגרה הישיבה ונגזר עלי לגלות מוואלוזין ונתקבלתי לאב"ד בקוברין עד שנת תרנ"ו, שנתקבלתי לרב בייליסבטגרד, ישבתי שם כעשר שנים. בשנת תרס"ו עליתי ירושלימה, וזאת מנוחתי עדי עד...

אזכרה ימים מקדם, בהיותי עובד עבודת העיר ביעליסאוועטגרד ויום יום הייתי מעתיר ליוצרי וקוני, מי יתנני חפשי מעבודתי ולא אהי' מוכרח להלוך על פי רוחו של כל א' וא' השונים בנטיות דעותיהם, איש איש על פי דרכו, ותודות לאלקי אבותי, כי שמע לרחשי לבבי, והנני מברך בכל יום, שלא עשני אב"ד (תפלת הגאון יעב"ץ ז"ל) והביאני לחצרות קדשו והנני פה איש פרטי בלי שום עול בשר ודם, אך תחול עול מלכות שמים ובהשגחתו ית"ש בנה לי ביתי ברצוני מתנה טובה אשר לא יערכנה זהב ופז, והנני אך עוסק בתורתו ועבודתו ית"ש לפי רצוני, יהי שמו הגדול מבורך, אשר עד הנה עזרתי ולנצח לא ימשני, ולעת זקנה בל יעזבני - אמנם כבר אמרו חז"ל, ת"ח אין להם מנוחה, ואנכי לא כאשר דמיתי שבהיותו איש פרטי אהיה חפשי משום עבודת הצבור ואנכי מיום שנסתלק הגאון הר' שמואל סלאנט ז"ל לבית עולמו, פונים כל ראשי העדה, בכל עניניהם אלי, ובעל כרחי נגד רצוני, ואך על פי רכות טבעי ומזגי, שלא אוכל השב פניהם ריקם, הנני נעתר להם, להכניס ראשי בעניניהם, כאשר אין להם זולתי ממלא מקום הג' רש"ס ז"ל, ובכל זה הנני שבע באשר נודע לכל כי כל עבודתי להם הוא אך גמילות חסד, בלי שום תשלום גמול, וכבודי גדול בעיר וסביבותיה, לא לפי מעשי, כי קטונתי מכל החסדים, אך זכות אבותי היא שעמדה לי ובו ית"ש בטחת, כי לנצח לא יפני ולא יעזבני אמן".

את עבודת הציבור שהועמסה עליו לעת זקנותו, עשה באהבה ובמסירות, והיה אהוד וחיביב על כל חוגי הציבור היהודי בירושלים. הוא הצטיין במזגו הרך, באהבתו לבריות ובהשכנת שלום בין אדם לרעהו.

כונה בשם "זקן הרבנים" ובכינוי החיבוי "סבא דארעא קדישא". הרה"ג ר' יחיאל מיכל שטרן שליט"א, "גדולי הדורות" (ירושלים תשנ"ו) ח"ג, ע' 929

סיפר לי הרה"ג ר' נטע פריינד מירושלים, מתלמידי המובהקים של הגרא"ז מלצר, שסיפר לו הגרא"ז, שבהיותו לומד בישיבת וואלאז'ין אצל הגאון הנצי"ב, ביקש הגאון הנצי"ב למנות את בנו הג"ר חיים בערלין לר"מ בישיבה, ברם היו שם הרבה בחורים שהתנגדו מאד להתמנותו, עד כדי כך שבבוא רבי חיים להגיד שיעור בישיבה, הלך בחור אחד שהיה מהמצויינים בוואלאז'ין והביא "טייטלער" (היינו כלי שמשתמשים בו המלמדים אותיות א' - ב' לתינוקות) והניח על העמוד (סטנדר) שלו. לאחר שנים רבות עלה הגר"ח בערלין לירושלים, ובשעת פטירתו עברו כל הספרים שלו אל הגרא"ז מלצר, ע"פ צוואתו. וסיפר הגרא"ז, שבין כתבי הגר"ח מצא מכתב מאותו הבחור שביזה את רבי חיים בשעתו בוואלאז'ין, ובו הוא מבקש מחילה מהגר"ח ברלין, וכותב שהרבה צרות היו לו בחייו, והוא תולה שכולם באו לו כעונש על אותו הבזיון שביזה ת"ח כמותו ברבים.

וסיים ואמר הגרא"ז: זה היה הצדיק מוואלאז'ין שכל כוונתו היתה לשם שמים, וברוך השם שהציל אותי מלהתערב במחלוקת זו. הרה"ג ר' שמעון הירשלער שליט"א, "גשמי ברכה" (לונדון תשע"א) ע' תצ"ו

בשנת תרס"ט, נסתלק הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, ואז הוכתר הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל בכתר הרבנות, בניגוד לרצונו. על אף זקנותו פעל בזמן שבתו בירושלים גדולות ונצורות לחיזוק משמרת הדת, ועמד בראש כל הקרנות, הועדים והמוסדות בירושלים, שלפנים עמד הגרש"ס בראשם.

מופלא היה רבי חיים בטוב לבו, ובמשך תקופת מגוריו בירושלים יסד והקים כמה וכמה קרנות של גמילות חסדים. בעל הוראה מובהק היה, וכל הפוסקים והשו"ת הראשונים והאחרונים, היו נהירין לו, ומתוך נסיוני האישי הנני רשאי לציין את חלקו הגדול בתקון השמירה וההשגחה על קיום המצוות התלויות בארץ, וחיזוק את תקנת הגאונים שלא להכניס כלל טבל לירושלים.

מעשה והגיעו לירושלים ששה שקי שקדים ללא התעודה המעידה שמעושרים הם. הסוחרים רצו להפריש מהם לתרומות ומעשרות, אך הוא לא נתן להם, כדי שלא יכשירו את הפירצה, והשקדים הוחזרו בחזרה למקום שהימנו הגיעו לירושלים, בצירוף מכתבו שבו הוא מצווה שיעשרו השקדים במקומם, כן היה מפרסם מודעות אזהרה לצבור שלא יקנו שום פירות וירקות, רק עם תעודה שהפירות נתעשרו במושבות גופא.

לוחם גדול היה הגאון רבי חיים ברלין נגד החדשות, והיה נזהר מאד שלא לשנות אף במעט מדרכי ומנהגי אביו הגאון הנצי"ב זצ"ל. בשנת השמיטה תר"ע, הופיעו לפניו באי כוחם של כמה מושבות, ודרשו ממנו בכל מיני טעדי, להקל להם מעט בעניני השביעית, ובתוך כך גם טענו לפניו מדוע אינו מצטרף להיתר המכירה, כפי שהסכימו רבנים אחרים. בתשובה לפנייתם עמד מכסאו, הביא את ספר אביו הנצי"ב, והצביע על המקום בו הוא מחמיר בזה מאד. משום כך - הוסיף הרב - אפילו להיזקק לכם איני יכול, כי לא אוכל לשנות מדברי אבי, גדולה או קטנה! והוסיף להדריך אותם כיצד להתנהג בעבודות השמיטה, כפי שסדרו גאוני ירושלים.

שנים מספר לפני מלחמת העולם הראשונה, כשנתכונן בירושלים "ועד העיר" (הראשון) כדי לפעול ולעשות להצלת המוסדות והכוללים מן הרעב והמשבר הידוע שפקדם, כבר אז היו מן החדשים, שנכנסו להיות שותפים לוועד ולחוות דעתם בעניני הצבור, עד שעלה הצורך להתקין בתקנות שלהם שהנבחרים

מוכרחים להיות אנשים ידועים ליראי ה', שומרי התורה ואמונתנו הק', בדרך ישראל סבא דוקא, ואז שיגר להם רבי חיים מכתב מיוחד, בו הורה להם להוסיף לתקנה זו שהנבחר יהא דוקא עוסק בתורה, ושומר מנהגים הקבועים בארץ, ע"פ תקנת גאוני עיה"ק.

כגדולי ירושלים, קודמיו ברבנות, היתה עיקר מלחמת הרב התנגדות לשינויים בחינוך המקובל, ומרגלא בפומיה שהוא מצווה על מלחמה קדושה זו מאביו הנצי"ב. הגאון רבי בן ציון ידלר זצ"ל, "בטוב ירושלים" (ב"ב תשכ"ז) ע' שע"א

כאשר נרצה לעמוד על סודו של רבינו [הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל], כיצד הצליח לעמוד בראש עדת ה' בירושלים, המלאה חכמים וסופרים וגדושה ומגוונת לעדות ולפלגים, אשר לא ראי זה כראי זה, ובכל זאת להיות מקובל אצל כולם, גם אצל בעלי השקפה שונה ומנוגדת, מן הראוי להזכיר את מה שסיפר הגאון רבי חיים ברלין, רבה של ירושלים. הוא סיפר כי ביום חתונתו נכנס אל סבו הגדול רבי יצחק מוולוז'ין, כדי שיאציל עליו ברכתו, יקבל ממנו הדרכה ויודיענו ארחות חיים. אמר לו סבו: "בוא בני ואלמדך דבר שאם תעשה כן תצליח. דע לך, כי ראשונה לכל המידות היא מידת הסבלנות כלפי כל יצורי אנוש". הוסיף רבי חיים ואמר: "קיימתי וקבלתי עלי מידה זאת, ואכן מידה זאת הצילה אותי מהרבה מכשולות ואבני נגף בדרך חיי. מים רבים עברו על ראשי. ומידת הסבלנות הצילה אותי". "גאון ההוראה" (ירושלים תשע"א) ח"ב, ע' 402

מעשה בהגאון מוהר"ח ברלין זצ"ל שקרא שיר השירים ובהגיעו למילים (א', ט"ו) "הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים" התרגש מאוד ופרץ בבכי, ושאלוהו על זאת. וסיפר כי בהיותו בגלות רוסיא הגיע אליו בסתר אדם רחוק מהיהדות, ואמר לו כיון שנולד לו בן ורוצה להכניסו בבריתו של א"א, ומפחד לעשות דבר זה בגלוי ע"כ בא לבקשו שימצא דרך לבוא בהסתר לביתו בתור רופא ובאופן כזה יכול למול אותו. והגר"ח קיים הדבר, ובבואו לבית וראה איך כל ההנהגה רחוקה מהיהדות, שאל אותו מה ראית בני למול את הבן אף כי אתה רחוק מתורה ומצוות. והשיב, כי הוא נולד להורים יהודים ומלו אותו כדן, ולכן אף כי נתרחק, לא נסגרה לפניו הדרך לחזור ליהדותו. אבל הילד הזה הנולד אם לא אמול אותו, הרי לא יהא בידו לחזור לחיק היהדות, ואיני רוצה לסגור לפניו הדרך לחזור בכל עת שירצה. ובזה הסביר הגר"ח מה נתרגש כל כך, באומרו הפסוק הזה, כי נזכר במארז"ל (ב"ב כד.) על גוזל היונה, דכל דמידדי והדר חזי לי' לקיני' מידדי, ואי לא לא מידדי. וזהו הנך יפה עיניך יונים שיהודי עד כמה שיתרחק אמנם משאיר לעצמו אופן לחזור, ודואג שתמיד יהא חזי לקיני'. וזהו שיהודי עד כמה שיתרחק אמנם אינו רוצה להתנתק ועיניך יונים. הגה"ח רבי חיים שלמה ורנר שליט"א, "אשר לשלמה" (ירושלים תשס"ו) ע' רט"ז

...בעל קורא נפלא היה [הגאון רבי יעקב גדליהו ולדנברג זצ"ל] וגדולים וטובים היו מהדרים לשמוע הקריאה שלו, כי מלבד שהיה קורא במלוא הדקדוק והנגינה היה נשמע בהטעמת קריאתו גם עומק הפירוש של הקריאה, וכשהיה קורא בימים נוראים היה נרגש בקריאתו כל המשמעות העמוקה של ימים נוראים אלה, באיזה קול פחדים ומלא רחמים גם יחד היה קורא בניגון המיוחד "אברהם אברהם ויאמר הנני, ויאמר אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה וגו", ובאיזה קול בכי היה קורא "וגם את בן האמה הזאת לגוי אשימנו וגו", והיה אומר לי כי זה למד מהגאון ר' חיים ברלין ז"ל שהיה בעל קורא נפלא וכשהיה מגיע לפסוק זה היה בוכה בדמעות שלישי על הבטחה זו של "וגם את בן האמה הזאת לגוי אשימנו" ... הגאון רבי אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל, "אבן יעקב" (ירושלים תשכ"ב) עמ' 7

רופא חולי עמו ישראל

ראיתי פעם בספר שו"ת ברוך השם להרה"ג רבי משה ראטמאן זצ"ל (מחשובי חסידי הרה"ק רבי יוחנן מראחמיסטריווקא זי"ע). שיש בו הסכמה מהגאון רבי חיים ברלין זצ"ל, ובמכתב המצורף להסכמה כתב הגר"ח להשיב על שאלת המחבר זצ"ל על לשון סיום ברכת רפאנו רופא חולי עמ"ו ישראל"ל, שנראה מה כי הקב"ה אינו מרפא אלא לחולי ישראל בלבד, וקשה הלא בברכת אשר יצר אומרים רופא כ"ל בש"ר ומפליא לעשות, הרי שהקב"ה מרפא לכל בני אדם באין הבדל, ועוד יש להבין, כי בברכת אשר יצר כתבו הפוסקים (בשו"ע או"ח סי' ו') שאין לומר רופא חול"י כל בשר כי אם רופא כל בשר, ולמה בתפלת שמו"ע הניחו הנוסח רופא חול"י עמו ישראל.

וביאר רבי חיים ברלין זצ"ל עפ"י מה דאיתא בגמרא (עבודה זרה נה, א) יסורין בשעה שמשגרין אותן על האדם משביעין אותן שלא תלכו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית ועל ידי פלוני ועל ידי סם פלוני וכו' והיינו דאמר רבי יוחנן מאי דכתיב (דברים כה, נט) וחליים רעים ונאמנים רעים בשליחותן ונאמנים בשבועתן, ע"כ, ומבואר שכל חולי יש לו זמן וקצבה עד מתי יתארך וישהה אצל איש זה, ורק אח"כ יכול להתפארות ממנה, וכתב כי בזה יש הבדל בין ישראל לאומות העולם, כי הגוי אכן אינו יכול להתפארות עד אותו זמן שהיסורים הושבעו לצאת ממנו, אבל חולי ישראל מרפא אותם הקב"ה אפי' באמצע משך שעת החולי, כלומר עוד לפני שהגיע הזמן המיועד שנגזר על החולי לצאת ממנו, וזה הוא שאומרים רופא חול"י עמ"ו ישראל"ל, כלומר אף בעת שנגזר עליהם להיות חולים מרפא אותם הקב"ה, לא כן באומות העולם הנה הוא ית' רופא כ"ל בש"ר ומפליא לעשות, היינו בזמן המיועד להרפואה אז מרפא הקב"ה כל בשר שבעולם. כ"ק מרן אדמו"ר מרחמיסטריווקא-ארה"ב שליט"א, "אמרות טהורות" (ברוקלין תשע"ג) ח"ב, ע' רצ"ז

הרה"צ רבי יצחק מאיר אלטר הי"ד

יום ההילולא - י"ג תשרי

מתולדותיו

הרה"צ ר' יצחק מאיר אלטר הי"ד היה בנו בכורו של הרה"ק ר' משה בצלאל אלטר זצ"ל הי"ד, בנו השני של אדמו"ר בעל השפת אמת זי"ע"א. נתגדל על ברכי זקנו שאהבו וחביבו ביותר. בהגיעו לפרקו נשא בד' אדר תרס"ג את בת דודו מרן האמרי אמת זי"ע"א. היתה זו החתונה הראשונה של נכדי השפת אמת, אשר שמח ביותר בעת השמחה. לאחר נישואיו התגורר רי"מ בגור, סמוך ונראה לחותנו, שם נתעלה במעלות התורה והחסידות הצרופה. חסידים היו מספרים גדולות על עבודת הקודש המיוחדת שלו, אשר היתה לשם דבר. שגור היה בפיו הפסוק "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים", ועל פיו התהלך והתנהג כל ימיו. חותנו הגדול חיבבו ביותר ואף התבטא עליו בתוארים נדירים, והחשיב אותו לאיש סודו - עמו התייעץ בענינים שונים.

בפרוץ מלחמת העולם השנייה עבר יחד עם כל משפחת בית חותנו ואביו לווארשא, שם נהרג על קידוש השם ביום י"ג תשרי ת"ש. יחד עם הרה"ח ר' בונם לעבל הי"ד - משמשו הנאמן של מרן האמרי אמת,

כאשר נפלה פצצה בחצר בה עמדו, ונקבר למחרתו בערב סוכות. הרה"ח ר' צבי יעקב לרר שליט"א, "אגרא דבי הילולא" (ירושלים תשס"ט) ע' כ"ד

קשר עליון דאורייתא, עמוק ואיתן, היה בין הרי"מ זצ"ל לבין חותנו מרן ה"אמרי אמת". מקורב מאד היה לחותנו-רבו, ופעמים רבות נקרא אל הקודש פנימה בענינים רבים. כמעט ולא חלף יום בו לא נתראה הרבי עם חתנו זה. ופעמים שהיה נקרא אל הקודש פעמיים ואף שלוש פעמים ביום, כאשר היה איש שלומו, איש אמונו ועבדו המסור.

פעם נקרא הרי"מ זצ"ל אל הקו"פ באופן מפתיע באמצע היום, וכאשר נכנס לחדר ראה את חותנו-הרבי, כשהוא מתהלך אנה ואנה כמי ששרוי בעולמות העליונים, ובפיו סיגר שעשנו ממלא את חלל החדר. לפתע נפנה אליו הרבי, תפסו בשתי ידיו בדש בגדו ואמר לו בקול נרגש: "איטשע מאיר, האם יודע אתה כי כאשר הרבי מלובלין אמר בתפילה 'להפנות אליך כל רשעי ארץ' הזכיר את עצמו יצחק יעקב בן מאטיל?"... ולא פירש הרבי את כוונת הדברים (בדרכי ווארשא האבלות)...

הליכותיו בקודש הן במילי דשמיא והן במילי דעלמא היו לשם דבר, כאשר כל יישותו אמרה תורה ותפילה. ועל כך העידו עליו ואמרו: אלפי חסידים הסתופפו בגור בצילו של הרבי, כאשר רבים מהם לא גרו בגור. וכיון שכך, את משאלותיהם היו שולחים בכתב אל הרבי, ורבי יצחק מאיר זצ"ל, במצות הרבי היה משיב על עשרות מכתבים בכל יום.

ואולם, על אף היותו עסוק מדי יום בשליחויות במצות חותנו הרבי, הרי שהיה קודש לה'. ברגע בו נפנה, כאשר היה לו מעט זמן, היה מיד מתיישב עם ספר, עם גמרא, ללמוד ביגיעה ובהתמדה עצומה, שכן היה צנא דמלי ספרי. ואמנם, על גדולתו בתורה סיפר הרה"ח ר' לייבל קוטנר ז"ל, כי אביו ז"ל שעסק רבות בחסידות והיה בעל ידע עצום, אמר לו פעם על הרי"מ זצ"ל את מאמר הגמרא (מגילה כח, ב) צנא דמלי ספרי...

בהיותו צנא דמלי ספרי, שוחח גם רבות עם חותנו הרבי זצ"ל בדברי תורה בכל יום ויום, ובכגון דא אף מוצאים אנו תשובות בדברי תורה מחותנו אליו - ראה "מכתבי תורה" למרן ה"אמרי אמת", מכתב ע"ח, ע"ט, קי"ט.

וכבעמוד התורה, כך גם בעמוד התפילה. תפילתו שנאמרה מתוף השתפכות הנפש ממש, כפי שמונים מעות, מלה במלה, אינה ניתנת לתיאור כלל. תפילת שחרית אצלו ארכה זמן רב, ואולי בשל כך - אמר בנו מוה"ר ר' בנימין מנחם ז"ל - התפלל ביחידות. בהזדמנות אחת קיבל מאת מו"ח מרן ה"אמרי אמת" סידור "ובלכתך בדרך", ועל שער הסידור כתב: "ניתן לי במתנה מכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א. יה"ר שאזכה להתפלל בו בשמחה".

ועל תפילתו בהתלהבות סיפר בנו: ביום ט' לחודש אלול תרצ"ז נפטרה אמו מרת חיה שרה ע"ה, ובנה הרי"מ התפלל בבית המדרש בתור 'חייב'. ועל כך העידו חסידים; הרי"מ זצ"ל היה נכנס לבית המדרש לפני התפילה, מסתובב בביהמ"ד אנה ואנה כשפניו לווהטות ופיו ממלמל 'יודעת היום והשבות אל לבבך, כי ה' הוא האלוקים'. ואת המראה הזה, העידו חסידים, קשה היה לשכוח גם שנים רבות לאחר מכן, כאשר המילים הללו הצטלצלו באוזני כל מי שבא אז במחיצתו. הרה"ח ר' יהושע זילברברג שליט"א, 'תוספת-

הרה"ק ק"ק רבי שלום שכנא מפרוהבישט זי"ע

יום ההילולא - י"ד תשרי

הרה"ק רבי שלום שכנא נולד בשנת תקכ"ט לאביו הרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע, ד' שנים לפני פטירת זקינו המגיד הק' ממעזריטש זי"ע. בהיותו בן שמונה שנים נפטר עליו אביו הקדוש ה"מלאך" זי"ע, ואמו הצדקת מרת גיטל ע"ה בתו של הרה"ק רבי משולם פייבוש מקרעמניץ זי"ע בעל "משנת חכמים", חשקה נפשה לעלות לארץ ישראל לחונן את עפרה ולהשתקע בה, אחר שגמרה בנפשה שלא להינשא עוד אחר בעל קדוש כזה, לכן מסרה את בנה ר' שלום ואת אחיו הגדול רבי ישראל חיים מלודמיר, אל הרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע שיגדלם ויחנכם.

בביתו ובהיכלו של הרה"ק רבי שלמה זי"ע, גדלו הנערים וקבלו את חינוכם, כאשר הרה"ק מאציל מהודו עליהם, ואף חיבה יתירה הראה להם, שהיו ב' הנערים ישנים ברגלי מיטתו א' מימין וא' משמאל.

בהגיעו לפרקו, נשא את הרבנית מרת חוה ע"ה בת הרה"ק רבי אברהם מקאריסשוב זי"ע, חתן הרה"ק רבי מנחם נחום בעל ה"מאור עינים" מטשערנוביל זי"ע, אשר היה דר אז בפרוהבישט. לאחר נישואיו היה סמוך על שולחן זקינו הרה"ק בעל ה"מאור עינים" זי"ע. באותה תקופה התחיל רבינו בהנהגה חדשה בדרך החסידות, היא ההנהגה והדרך אשר המשיך אח"כ בנו הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע, דרך המלכות. במשך הזמן התלקטו סביבו אברכים חסידים ואנשי מעשה, ונתקשרו אליו בעבותות אהבה והתקשרות עצומה, והתחיל רבינו להנהיג את עדתו.

לא ארכו לרבינו ימי שבתו על ממלכתו, וכאביו הסתלק אף הוא בדמי ימיו, בהיותו כבן ל"ד שנים, בי"ד תשרי (ערב סוכות) תקס"ג ומנו"כ בעיר פרוהבישט.

כשנודע להרה"ק רבי ברוך ממעז'יבוז' זי"ע מהסתלקותו, התמרמר מאד ואמר: אני והוא היינו בבחי' "שמו"ע", שפוחתת ב'ברוך' ומסיימת ב'שלום'.

מעט מדברי תורתו נדפסו בספר "משמיע שלום". "מעשה אבות" (חיפה תשס"ח) ח"א, ע' כ"ו

אחד הדברים שנתן [הסבא משפאלי זי"ע] דעתו עליו בעיירה היא לבנות בית כנסת. מסופר שבעת שנערכה חגיגת חנוכת בית התפילה (קלויז) הזמין הס"ק [הסבא משפאלי זי"ע] למסיבה זו את הרה"ק רבי שלום שכנא מפראהבישט, בנו של הרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע, והושיבו בראש הקרואים.

סעודה גדולה הוכנה לכבודה של תורה, והסבא קדישא שימש בעצמו את קהל הקרואים והמוזמנים כשהוא לבוש סינר לבן. בגמר הסעודה רקד הס"ק לכבודו של אורחו הרה"ק הנ"ל, וביטא את קדושת אורחו הרם:

"אז דער טאטע איז א מלאך, די מאמע א מאלאכטע, איז מען זוכה צו אזא הייליג קינד" [כאשר האבא הוא "מלאך", האמא היא "מלאכית" אז זוכים להוליד בן קדוש כזה] ("אבן ישראל" מר' שלמה טלינגטור - ששמע זאת מהאדמו"ר רבי ישראל מהוסיאטין זיע"א). "איש הפלא" (ב"ב תשס"ה) ע' קנ"ד

הליאוני [הרה"ק רבי דוב בער מליעווא] ז"ל סיפר המעשה הבאה: רבי שלום מפּרוּבִישט ז"ל כשהיה סמוך על שלחן רבי נחום מטשרנובל ז"ל היה רגיל להכנס אצל ח"ז בכל שבת ויו"ט לאמור לו שבתא טבא - יומא טבא, פעם אחת ביום הראשון של ראש השנה לא יכול רבי שלום להתרומם בתפלתו על המדרגה הראויה לו, ויאמר אל לבו אם כן למה זה אנכי עומד מלמעלה - בקיר המזרח, וירד ויצא אל הפלוש ויעמוד בזווית ויתפלל. אחר התפלה נכנס אצל רבי נחום ויברכו זה את זה כנהוג ויצא, ביום השני התפלל רבי שלום כראוי לו, ויהי אחר התפלה כשנכנס רבי שלום אצל רבי נחום, קראו רבי נחום: אי שלום'סרצה, איפוא הן הנשמות אשר דחקו להתקרב אצלך אתמול כשהתפללת בזווית של הפלוש. הרה"ק רבי יעקב מהוסיאטין צוק"ל, "אהלי יעקב" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' ק"ל

שמעתי בעת שהיה זקני הה"צ ר' שלום זצ"ל מפרוהוביטש אצל חותנו הה"צ ר' נחום זצ"ל מטשערנוביל, היתה מקשה לילד ובעלה היה כפוף להה"צ ר' שלום, וב"ב רצו שילך להה"צ ר' נחום שיתפלל עליה שהוא היה זקן, ויבא אליו והשיב לו מה לי ולך, לך אצל רבך, וילך בפחי נפש אל רבו, וכבר היה ישן, וידפוק בחזקה ויעמוד משנתו וישאל מה לך, ויספר לו את בקשתו, וירגז עליו ויאמר אליו, איך יש לך עזות להעירני משנתי, ואחר כך אמר לו מזל טוב, זו ילדה לך בן, ובבוקר, כאשר בא האברך לבית המדרש הלך לקראתו הה"צ ר' נחום וישאל לו מה עושה זו, ויספר לו כי כבר ילדה, וישאל לו אנה היית, ויספר לו את כל הדברים, ויאמר הצדיק על זה, המצאה כזאת האב איך ניט געקאנט פועל'ן מען זאהל מיט דינים מבטל זיין, דינים שהיו על זו' (המצאה כזאת לא יכולתי לפעול, שבאמצעות דינים יבטלו דינים). "גנוי ישראל" (טשורטקוב) פנחס תרס"א, ע' ק"ג

סיפר כ"ק האדמו"ר רבי אברהם יעקב - בעל ה"אביר יעקב" - מסא"ג זי"ע: אשר בעת היות רבינו שלום סמוך על שלחן חו"ז ר"ר נחום [ה"מאור עינים" מטשערנוביל] זי"ע, פגש פעם בביהמ"ד יהודי העומד ומתחטא לפני הארון הקודש בבכי ותמרורים, ונכמרו רחמיו של רבינו שלום עליו, וניגש לשאלו על מעוקת לבו, אך הלה - שלא ידע מי הוא השואל - בראותו לפניו אברך צעיר לימים סירב להשיב לו. אך רבינו זי"ע לא הרפה ממנו עד שסיפר לו שהיה עתה בחדרו של חו"ז ר"ר נחום, וביקש ממנו שיוורה לו דרכי תשובה על חטאיו ופשעיו המרובים, אך סירב לקבלו, באומרו: "רוח הטומאה השורה עליך אינה נותנת לי להתקרב אליך", וסיים, אם הרבי דחני כבר, מה תוכל אתה לעזור לי? ראה רבינו זי"ע את שברון לבו, ויאמר אליו: שמע נא אל אמרי, ספר נא לי כל מעשיך, ואם תקבל עליך לשוב מעתה בתשובה שלימה, הנני מקבל עלי את כל העבירות ותיקונם. כשמוע האיש את דבריו נחה דעתו וסיפר לו את כל מה שעבר עליו, ורבינו הורה לו כמה הנהגות ותיקונים. כעבור כמה ימים כאשר נכנס ר"ר נחום זי"ע לביהמ"ד פגש בהאיש הזה וראה שנחה עליו רוח טהרה, וישאלוהו: מה עשית שזכית לכך? ויספר לו את כל אשר קרהו בביהמ"ד עם אברך אחד, ואת אשר אמר לו וציווה עליו. מיד הבין ר"ר נחום כי המדובר הוא בנכדו רבינו זי"ע, וישלח לקרוא לו, בבואו שאלו: איך לוקח על עצמו אברך צעיר בימים, דבר חמור כזה? ויענהו רבינו זי"ע: חז"ל אומרים "הדבק במדותיו" מה הוא רחום אף אתה היה רחום וכו', והנה אחד ממדותיו ית' הוא "נושא עון", א"כ דרשתי לעצמי "מה הוא נושא עון אף אתה היה נושא עון" ובראותי את שברון לבו של החוטא, קבלתי עלי את כל חטאיו. והמשיך ר"ר נחום לשאלו: ומה עשית עם עבירות אלו? השיבו רבינו זי"ע: הרימותי ידי לקל עליון ואמרת: הלא אתה ית' הוא הנושא עון אמיתי, שא נא לעוונות חטאים ופשעים שקבלתי עלי. ונהנה ר"ר נחום מתשובתו ויוסיף להוקירו ולכבודו. "נר ישראל" (ב"ב תש"נ) ח"ד, עמ' ה'

הרה"ק רבי שלום היה חתן אצל הרה"ק רבי אברהם מקורסיטשוב זי"ע חתן הרה"ק רבי מנחם נחום מטשערנוביל זי"ע והיה סמוך על שולחן זקנו. רבי שלום היה נסתר מאד במעשיו ובעבודתו הק' ואיש לא ידעו. פעם ראה זקנו הרה"ק רבי נחום שהוא מסתובב אנה ואנה לפני התפילה והיה נראה בעיניו כמי שמבטל זמנו לריק. והוכיח אותו ואמר לו, וכי כך מתכוננים לפני התפילה בהעברת הזמן לריק, שאלו רבי שלום וכי מה עלי לעשות לפני התפילה, ענה לו שאברך כמותו היה צריך ללמוד דף בספה"ק עץ חיים להאר"י ז"ל וכדו'. ענה לו רבי שלום בדרך משל לצייר אחד שהיה מצייר כל מיני ציורים מהיכל המלך איך שיושב המלך ושריו מסביבו וכו', ונתפעלו האנשים וקנו ציוריו, פעם פגש באחד משרי המלך היושבים תדיר לפני המלך והציע לפניו תמונת המלך והשרים וכו', ולא ידע הצייר שהוא משרי המלוכה, נענה אליו השר אינני מתפעל מהתמונה ואיני רוצה לקנותה, ותמה הצייר הלא התמונה נפלאה ביופיה בתיאור חי מהיכל המלך וכו', ענה לו בבת שחוק הרי אני תדיר במחיצת המלך ואיני צריך לתאורים וציורים מהנעשה שמה. וסיים רבי שלום כן הדבר אתי כי כל הספר עץ חיים מתאר את גודל יקרת היכל המלך מלכי המלכים ואני הריני בעצמי שם כל הזמן ואיני צריך לזה... הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מוקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' י"ג

הרה"ק רבי נחום מטשערנוביל נסע עם נכדו הרה"ק רבי שלום מפראהביטש לקבל פני הרה"ק רבי פנחס מקוריץ. ואמר הרה"ק מקאריץ אל הרה"ק מטשערנוביל: האברך הזה מוצא חן בעיני, אתה סע לבינתך בשלום והאברך ישאר פה. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, עמ' ל'

כשהיה הרה"ק רבי שלום שכנא מפרוהוביטש זי"ע (אבי הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע) אברך צעיר לימים, הלך פעם לבקר את הרה"ק רבי זאב וואלף מזיטאמיר בעל ה'אור המאיר' זי"ע, וסיפר הרה"ק מזיטאמיר את סדר התנהגותו בערב שבת, שכבר מחצות היום הוא מתלבש בבגדי שבת ואומר "שיר השירים אשר לשלמה" בנעימה למלך שהשלום שלו, הגיב הרה"ק מפרוהוביטש ואמר: "וכי מה אנו יכולים לעשות כאשר בערש"ק בא לפנינו כפרי הבוכה על עגלתו שחלתה ואין לו פרנסה, ומדבריו שמענו שנשמתו בוכה על שהיא במצב שפל וירוד ואילו הצדיק גבוה מעל גבוה, והיא מבקשת שיעלו אותה למקום גבוה יותר, האם לא נעזור לה... מששמע כן ה'אור המאיר', קם ונטל שני פמוטי כסף שהאירו מעל השולחן, ועל אף זקנתו המופלג ליוה את הרה"ק מפרוהוביטש דרך הפרוזדור הארוך עד ליציאתו מביתו. הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל, "מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשע"ב) אבות-ח"א, ע' של"ה

סיפר הזקן רבי משה מלובער ז"ל, שהיה הרה"ק רבי שלום מפרוהוביטש ז"ל אצל הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב ז"ל, ודברו ביחידות ולא היה שם שום אדם, רק הוא החביא עצמו תחת המלבושים, ודברו בשתיקה ולא נשמע קולם. באמצע שמע אלו דיבורים הק' שיצאו מפי הרה"ק מפרוהוביטש ז"ל: מיום עמדי על דעתי לא זותי בשערה מן הפאה שלא יהיה בלתי לה' לבדו.

עוד אמר: כשאני מסתכל על אחרים גיפעלט מיר קיינער ניט [=לא מוצא חן בעיני שום אדם], וכשאני מסתכל על עצמי גיפעלט מיר איטליכער [=מוצא חן בעיני כל אדם]. הרה"ק רבי משה מאיר הלוי רוזנשטיין זצ"ל, מברדיטשוב-צפת, "אור הגנוז" (ירושלים תשנ"ז) ע' נ"ט

זקני הרה"ק מרוז'ין זי"ע אמר פעם, אבי רבי שלום היה בחינת המתקת הדינים, והרה"ק מבארדיטשוב היה בחינת ביטול הדינים. והחילוק ביניהם, שאחרי ביטול הדינים עדיין אפשר שהיו הדינים חוזרין וניעורין, אבל על ידי המתקה אינם מתעוררין עוד. כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן שליט"א, בשיחת קדשו - י"ד תשרי תשנ"א, "אמרי קודש", תשרי תשס"ט, ע' כ"ב

סיפר [הרה"ק רבי יעקב מהוסיאטין זצוק"ל, י"ג תשרי תרצ"ט] **מרבי שלום זצ"ל** מפרובישט: צדיקי הדור היו אומרים בברדיטשוב דר יהודי המורה וצועק שיש אלוה בעולם, ובפרובישט דר יהודי המורה איך עובדים אותו.

כן סיפר: רבי שלום זצ"ל ראה את רבי פנחס מקוריץ מולח דגים לכבוד שבת. וכך היה מנהגו, הדגים היו נתונים למטה והמלח על דף בגובה שלא יכול להשיגו בידו בלי קפיצה, ובכל פעם קפץ ונטל מלח. חיוך קל עבר על שפתי רבי שלום שעמד מאחוריו, רבי פנחס הרגיש בדבר, ויאמר: עול ימים אל תצחק. במקום שם אלקים - גם אני! ויען רבי שלום: במקום שאני נמצא - גם אלקים שם. והעירתי שבמסכת סוטה (ה). נמצא כעין זה בפרק המקנא: רב הונא ורב חסדא, ואת דכא ושפל רוח (ישעיה נז, טו), חד אמר אתי דכא, וחד אמר אני את דכא. ומסקנת הגמרא ומסתברא כמ"ד אני את דכא, שהרי הקב"ה הניח כל ההרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה. "אהלי יעקב" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' תק"ד

הרה"ק מפראהביטש כשהיה שוכב לישון היה קשה להקיצו, והיה לו משמש מיוחד על זה, ואמר שקשה לו להיפרד מהדביקות שיש לו בעת שינתו, אך הרי לא זהו התכלית... הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' קכ"א

בקרב חסידי רוז'ין ידוע על סגולה מיוחדת, אשר הרה"ק רבי אברהם מתתיהו משטעפנעשט זי"ע מסר אותה בשם אביו אדמו"ר הזקן משטעפנעשט זי"ע, וכה אמר. "ווער ס' וויל האבען א פרייליכען שבת, זאל ער רעדן בליל שישי פונעם הייליגען זיידען דער גרויסער רבי שלום מפראהביטש זי"ע. און אז ער האט נישט קיין סיפור, זאל ער רעדן פון זיינע הייליגער טישען און בענק" (מי שרוצה לזכות לשבת שמחה ידבר בליל שישי מרבי שלום מפראהביטש זי"ע. ואם אין לו סיפור ידבר משולחנותיו וספסליו הקדושים)...

והנה, בנוגע לשולחנותיו וספסליו של הרה"ק מפראהביטש, כמעט לא נודע לנו שום פרטים וידיעות, אולם מעשה אחד מובא (בספר מגדיל ישועות ע' פו) ממה שהגיד הס"ק מרוז'ין זי"ע, וכה סיפר. "פעם אחת בא לאבי הצה"ק מו"ה שלום זצ"ל איזה אדון גדול ועושר גדול (שר העיר או שר הכפר), עם איש יהודי ממכיריו ומיודעיו. והלך בכל חדרי אבי הצדיק וראה את כל המטלטלין (מעביל) שבביתו, והביט בעיניו מאד ומאד תמה על זה, ואמר האדון לאיש הנ"ל, מה זאת אשר אלי הביאו מעביל ממקומות הגדולים עבור הון רב ואין להם חן, והמעביל האלו שאינם שוים אפילו חלק מעשר ואע"פ כן כל הרואה אותו ישמח בו ישמח לבב אנוש".

ואמר על כך הס"ק מרוז'ין, "כי האמת הוא כך, במקום שהשכינה שורה שם חדוה כמ"ש (דברי הימים א' טז, כז) 'עוז וחדוה במקומו' ונאמר (תהלים סח, יד) 'וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלקים', משא"כ במקומות שאין השכינה שורה". הרה"ג ר' ישראל פרידמן שליט"א, רב דקלויז טשורטקוב-מנשסתר, "שבט מישראל" (ירושלים תשס"ז) ע' שנ"ז

פעם אחת התנצלו המקורבים לפני הרה"ק רבי דוד משה טשורטקוב זי"ע על מדת טובו וענוותנותו שמביאה לפעמים שאנשים אינם מקיימים פקודתו, ובקשו שיאמר דבריו בתקיפות וקפדנות, ואז לא

יעלה על דעת שום איש לשנות פקודתו. וישמע דבריהם ויעמוד איזה רגעים. ואח"כ פתח פי קדשו ויספר להם כדבר הזה:

זקיני רבי שלום מפראהביטש היה לו פעם אחת עליות נשמה, וילך מהיכל להיכל עד שבא להיכל שהיה משובץ בכל מיני שוהם וישפה וכל סגולת יקרי ערך שאין לשער, ובהיכל הזה היה עומד שולחן וכסא מכל מיני אבני אקדח ספיר ויהלום, ועל השולחן הזה היה מונח כתר משובץ בכל סגולת מלכים, מה שאין הפה יכול לדבר ולתאר עוצם סגולת הכתר הזה, ועל הכסא הזה הסמוך לשולחן ישב צדיק אחד גדול מאד, ואמרו לזקיני הרבי שלום שהכתר הנפלא הזה שמונח על השולחן הנאדר הזה, הוא מהתורה והמצוה של הצדיק הזה היושב על הכסא הסמוך להשולחן, ולפי שהיה מנהיג את העולם בקפדנות לפיכך לא זכה שתנוח הכתר על ראשו. ואח"כ הקיץ זקיני רבי שלום מעליות נשמתו, ושלח לקרוא את אבי ז"ל מרוזין זי"ע וסיפר לו כל המעשה, ואמר לאבי ז"ל אני מספר לך בכיון את המעשה הזה, שיבוא עת שתצטרך לזה. (דברי דוד) "באר ישראל-רוזין" (ב"ב תשס"ח) ח"ב, ע' י"א

סיפר הרהגה"ח רבי משולם ראטה זצ"ל בשם זקנו הרב החסיד רבי יוסף ראטה ז"ל - משב"ק בתקופה מסוימת אצל רבינו זי"ע מריזין - ששמע מפ"ק רבינו מריזין שאמר: כל הזמן שהיה הרה"ק רבי שניאור זלמן זי"ע בעל "השו"ע והתניא" תפוס במאסר, היה אבי (הרה"ק רבי שלום מפרוהביטש) זי"ע עושה כל מיני השתדלויות - בעבודתו עבודת הקודש - כדי למהר את שחרורו. באותו יום שהרה"ק זי"ע יצא לחירות, קם אבי זי"ע השכם בבוקר וראה קשת בענן, אמר בלשון קדשו: איתא בזה"ק (בראשית ע"ב) "לא תצפה לרגלי דמשיחא עד שיתחזי האי קשת בעלמא, מתקשטא בגוונים נהירין ואיתנהיר לעלמא, וכדין צפי ליה למשיח" והנה אני רואה היום גוונים נהירין בקשת, ובכל זאת פעמי משיח צדקינו עדיין לא נראים, אין זה כי אם שהרב הק' רבי שניאור זלמן יצא היום לחירות. וכן היה.

אח"כ כתב אבי זי"ע מכתב להרה"ק זי"ע וכתב לו שהוא פעל זאת ובזכותו נשתחרר, וסימן לדבר, שלפני שנתבשר בבשורת השחרור, אמר תהלים וכשהגיע לפסוק "פדה בשלום נפשי" (תהלים נה) התחלף לו הסדר ואמר: "בשלום פדה נפשי" וחזר ואמר פדה בשלום נפשי. ואז באותה רגע שחררהו. (אבן ישראל) "נר ישראל" (ב"ב תשנ"ד) ח"ד, עמ' ח'

הרר"ש [הרה"ק רבי שלום מפרוהביטש זי"ע] בנה פעם ביהמ"ד ועורר הרבה לבנותו וכשאחזו קרוב לסיום בנייתו ציוה להפסיק, ולאחמ"כ התעוררה איזה התנגדות של אנשים שונים לבניית ביהמ"ד וציוה הרר"ש שימשיכו בבניה, וכששאלוהו לסיבת הדברים נענה שכשבנה ביהמ"ד ולא היתה הפרעה חשב - מי יודע שמא מהצד האחר מסייעים בידו, וכשראה שיש התנגדות - א"כ סימן שזה דבר טוב כי לדברים טובים יש התנגדות הסט"א, ולכן ציוה להמשיך. כ"ק מרן אדמו"ר מרחמיסטריווקא שליט"א, בשוה"ט מוצאי יום כיפור תשס"ו, "מילין קדישין" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' ת"כ

מנהגנו לשוח בליל שישי מהרה"ק רבי שלום הגדול מפראהביטש זי"ע. מסופר, שפעם אחת התראו תלמידיו וחסידיו עם הרה"ק רבי דובער (האדמו"ר האמצעי) מליובאוויטש זי"ע, בראותו שהם בני עליה מופלגים אמר להם, אם תסעו אלי אעשה אתכם "כלים שלמים". ענה אחד מתלמידי רבי שלום זי"ע, אנו נוסעים לרבי היושב בפראהביטש, ורבי שלום שמו, שעבודתו עמנו לעשותנו "שברי כלים", ואתם רוצים

לעשות אותנו "כלים שלמים"?... כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן שליט"א, בשיחת קדשו - אור לח' אלול תשס"ט, "קובץ תפארת ישראל", תשרי תש"ע, ע' 75

מעשה בהרה"ק רבי שלום מפרוהובישט זי"ע, בנו של המלאך, שהעיד על שוחט פלוני שהנו מכוין בעת השחיטה כל כוונות האר"ז"ל. שמעו מקורביו ויצאו לעקוב ולבלוש אחרי מעשי השו"ב, אולי הוא צדיק נסתר, כי הצטייר בעיניהם עד עתה כאיש פשוט למדי. משלא הצליחו לפענח את החידה, פנו ישירות אל השו"ב בשאלה, במה כוחך יפה שרבינו יעיד עליך כזאת? משך האיש בכתפיו וטען שאינו יודע מאומה. אכן כשחלפו רגעים אחדים, לאחר הרהורים ממושכים, שאל שיגידו לו אימתי דיבר הרבי בשבחו. ישבו וכיוונו לו את היום והשעה. נזכר השו"ב וסיפר לתומו, כי באותו זמן עמד לשחוט בהמה של ישראל, ונשבר לבו: "כיצד אנכי מרהיב להניף הסכין עליה, ואני גרוע ממנה, שהרי היא לא פגמה מעולם, בעוד אני" לבסוף התחזק וקרא: "רבונו של עולם, הלא זה רצונך שיהודים יאכלו את בשרה, ויהיה תיקון גם לבהמה, אני הולך אם כן למלא רצון קוני". והבינו שאותו שברון לב בצרוף החיזוק שלאחריו שקולים היו ככל כוונות האר"ז"ל. הרב אהרן סורסקי שליט"א, "תוספת המודיע", כ"ט אלול תשס"ג, ע' כ"ו

סיפר מרן הרמ"ת, שהרה"ק מפראהבישט זי"ע אמר בעת חליו האחרון: אין דער יוגנט האט דער יצה"ר געמיינט אז איך בין זיינער, האט ער זיך ניט געהיט פאר מיר, האב איך ביי איהם ארויס גינארט דעם 'שם' וואס רבי ישמעאל כהן גדול האט געהאט, דעם שם פון פרנסה [נ"א דער שם פון משיח'ן]. שפעטער האט ער געזעהן אז איך בין ניט זיינער, איז ער געקומען מיט א טענה, פאר וואס האב איך איהם אפגענארט, און ער האט מיר געזאגט, אז ער וועט אפלאזן די גאנצע וועלט, און זיך נעמען צו מיר. איך האב פאר איהם קיין מורא ניט! אז איך וועל געזונט ווערן וועל איך זאגן יעדן אידן די פרנסה וואס געהערט צו איהם, יעדער איינער האט א פרנסה, נאר ער נעמט זיך צו אנדערע זאכן, ולכן אינו מצליח [בשנות נעורי דימה היצה"ר שהנני ברשותו ולא שמר את עצמו ממני, והוצאתי ממנו במרמה את ה'שם' של פרנסה שהיה לרבי ישמעאל כהן גדול, אח"כ נודע לו שאינני משלו, ובא אלי בטרוניא אמאי רימית אותי, ואיים עלי שיעזוב את כל העולם וילחום כנגדי בלבד, אינני מתירא ממנו. כשאקום מחוללי אגלה לכל אחד את פרנסתו הראויה לו, לכל אחד יש פרנסה, וזה שאינו מצליח הוא מפני כי לוקח לעצמו פרנסה אחרת]. הרה"ק משטעפינשט סיפר זאת. וסיים: 'היינט איז ער ביי אונז'. כלומר השם של רבי ישמעאל כהן גדול. ועלה בדעתי שאם השטן חשב כל ימי חייו של רבי שלום שהוא אחד משלו, לא בכדי קוראים לו 'כסיל'...

הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטליניץ זצ"ל, "מוקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' י"ד

הרה"ק רבי ישראל מהוסיאטין זי"ע ועכ"י. עבודתו בקודש היתה בקירוב קץ הגאולה ביאת המשיח, ונשמעו ממנו גם עובדות וסיפורים מצדיקי קמאי אודות ענין זה, ואף עשה שאלת חלום לדעת אימתי קאתי משיח. ויסופר שפ"א בשבתו בסעודת ההילולא דזקינו הרה"ק רבי שלום מפראהבישט זי"ע, ישב שעה ארוכה כשעיניו עצומות, תפוס בשרעפיו ומקטרתו בפיו, וכעבור זמן פקח עיניו ונענה ואמר: זקני רבי שלום, אף הוא היתה עבודתו בק' להביא המשיח. כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן שליט"א, בשיחת קדשו - ה' דחנוכה תשמ"ו, "אמרי קודש", כסלו תשס"ח, ע' ס"ב

בין הרה"ק רבי ברוך"ל זי"ע והרה"ק רבי שלום פרובישטער זי"ע היה נראה שהיו חילוקי דיעות, וכאשר נסתלק הרה"ק רבי שלום בא אחד בשמחה לספר לרבי ברוך"ל את דבר פטירתו. כששמע דבר פטירתו נודעוץ מאד, ותמה הלה, שהרי ידוע היה שיש ביניהם דו"ד, ולמה הוא מצטער כ"כ. נענה אליו רבי

ברוכל: וואס פאלט אייך איין איך מיט איהם זענען דאך געווען א גאנצע שמונה עשרה [מה עולה בדעתך, אני והוא הרי היינו ביחד שמונה עשרה השלם], שהתפילה מתחלת ב'ברוך', ומסתיימת ב'שלום' וד"ל. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מוקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' ט"ו

הרבי מרוזין זצ"ל היה מספר שראה את אביו המנוח ז"ל [בחלומו] עומד בכריכה [בנהר] והמים באו עד פיו, על שאלתו מה זה, ענה רבי שלום זוהי דמעות ישראל. "אהלי יעקב" (הוסיאטין) האזינו תרצ"ט, ע' תק"ג
סיפר רבי ישראל מריזין: - אבי, זכרונו לברכה שנא שלג. אמר: כמוהו כגאווה, תחילתו זוך ולובן וסופו טיט ורפש... הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ב, עמ' 6

רבי אלי' דיין סיפר, ששמע מחסיד זקן שהס"ק מרוזין זי"ע ערך את שולחנו הטהור פעמיים בלבד ביומא דהילולא של אביו הרבי רבי שלום. בסוף הטיש קודם ברהמ"ו נענה הס"ק ואמר: ראיתי את אבי כמה פעמים לאחר פטירתו כל פעם היה באופן אחר. פעם מעופף בשמים ואחריו מעופפים מלאכים, פעם בדמות מנורה של אש, ופעם דבוק כליל בקוב"ה. ותיכף שסיים דבריו אמר, שיר המעלות... כ"ק מרן אדמו"ר מקאפיטשניץ שליט"א, "קובץ שיחות" (ירושלים תשנ"ד) ע' כ"ט

פעם אחת נכנס אחד מחשובי אנשי חסידיו להיכל קדשו [של הרה"ק רבי שלום מפרוהבישטש זי"ע], ויהי כאשר פתח הדלת ועמד בקצה הבית, ראה שרבו רבי שלום הולך בחדרו אנה ואנה תפוס במחשבותיו. ובתוך כך קרא יש פה ילוד אשה, וקרב אל האיש הנ"ל, ואמר: כתיב (ישעיה ט, ו) למרבה המשרה, היינו שקודם ביאת גואל צדק יהיה הרבה שררות, היינו ראשי בני ישראל. אבל ולשלום אין קץ, היינו אני ששמי שלום אין קץ, שלא יכלו צדיקים מזרעי עד עת קץ הימין. (כרם ישראל פ"כ אות ד) "באר ישראל-רוזין" (ב"ב תשס"ה) ח"ב, ע' ל"ה

הרה"ק רבי משה'ניו מבוניא קראקא זיע"א אמר: שהרבי רבי שלום [מפראהבישטש זי"ע] הוא בחינת המתקת הדינים, שאינו חוזר וניעור. וכן מרן אדמו"ר מבוהוש זיע"א היה מברך תמיד: המתקת הדינים בשרשן שלא יהיה חוזר וניעור. הרה"ח ר' שמואל צלר שליט"א, "מנהגי רוזין" (ב"ב תשע"ב) ע' קע"ג

ראשונים כמלאכים

הרה"ק רבי שלום מפראהבישטש אמר אודות העשיות והכוונות בדורות הללו, שהדרך בבתי תיאטראות, לאחר שגומרים המשחקים, המאולפים לשחק עושים לבדיחותא, שמניחים חתיכת קש על הקרקע ואחד מראה גבורתו שקופץ מעבר לקש, וכולם צוחקים ואומרים "אויך מיר א קונץ!?!...". גם זה לחכמה יחשב!?! כן כל מה שאנו עושים ופועלים בדורות אלו לכלום יחשב, אל מול מה שפעלו ראשונים כמלאכים בדורם. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' קכ"א

בעקבתא דמשיחא

הרה"ק רבי שלום שכנא מפראהבישטש זצוק"ל אמר: שבעקבתא דמשיחא יעמדו היהודים לפני נסיון, יפתחו להם שערי רומי וכן שערי ארץ ישראל, וסימן יפה יהיה למי שיבחר בארץ ישראל. (מכתבי הרה"ח ר' דוד משה שפיגל ע"ה) "קובץ תפארת ישראל", תשרי תשס"ז, עמ' 4

שתי הסעיפים

מתאמרא משמיה דהרה"ק רבי שלום הגדול מפראהבישט זי"ע דמ"ש (מ"א יח, כא) "עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים". הכוונה לב' הסעיפים בשו"ע שאין העולם נזהרים בהם כראוי, הסעיף הראשון שבשו"ע או"ח סימן א' שם נאמר בכל דרכיך דעהו (משלי ג. ו) ואמרו חכמים (אבות ב. יב) כל מעשיך יהיו לשם שמים וכו'. ב' הסעיפים הללו כוללים את הכל. כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן שליט"א, בשיחת קדשו - י"ד תשרי תשנ"ד, "אמרי קודש" תשרי תשס"ט, ע' כ"ג

שלום על ישראל

מרן אדמו"ר האור ישראל מסאדיגורה זיע"א פו"א בערב סוכות, היום יומא דהילולא של הרה"ק רבי שלום [מפראהבישט] ויומא דהילולא של המגיד מקוז'ניץ, והצירוף של שניהם הוא שלום על ישראל.

וכן מרן אדמו"ר התפארת מנחם מבויאן זיע"א ואחיו מרן אדמו"ר מבויאן ניו יארק זיע"א היו מאחלים ביום זה שלום על ישראל (היינו שלום ע"ש הרבי רבי שלום שחל יומא דהילולא דיליה באותו היום, וישראל ע"ש המגיד מקוז'ניץ זיע"א שג"כ כנ"ל חל בו יומא דהילולא דיליה). הרה"ח ר' שמואל צלר שליט"א, "מנהגי רוז'ין" (ב"ב תשע"ב) ע' קע"ג

הרה"ק רבי יהודה לייב הכהן ה"אור הגנוז" מאנאפולי זי"ע

יום ההילולא - י"ד תשרי

הרה"ק רבי יהודה לייב הכהן זי"ע היה נצר מגזע אראלים ותרשישים, מהמשפחות המיוחסות שבכהונה, ונו"נ להתיר הפרשן הגדול רש"י הקדוש זי"ע. הוא נולד בעיר מיצד (הסמוכה לויילנא) לאביו הרבני התורני, הירא וחרד לדבר ה' כש"ת רבי יוסף גרשון הכהן זצ"ל, ולאמו הרבנית הצדיקת והצנועה ע"ה.

מקטנותו ניכר עליו כי הוא לגדולות הוא נוצר, התמדתו ומסירותו ללימוד התורה ועבודת ה' היתה במסירות נפש נפלאה, הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע העיד עליו בהסכמתו זי"ע: "...כי מי לא ידע גודל קדושתו ועוצם חריפותו של המחבר הקדוש הזה ועל מי לא יקום אורו... עכל"ק. זכה ונעשה ממקורביו ומבאי בית מדרשו של מרן הגאון החסיד הגר"א מוילנא זי"ע. במשך הזמן נתקרב לאור ודרך החסידות, עד שנעשה מתלמידיו המובהקים ומהיושבים ראשונה במלכות רבו הק' מרן המגיד הגדול רבי דוב בער ממעזריטש זי"ע...

...כאמור היה ממקורביו ומבאי בית מדרשו של מרן הגאון החסיד זצ"ל מוילנא, וכמה פעמים עסק עמו בהלכות. בהסכמתו הנלהבת של מרן הגר"א זצ"ל לרבינו הק' רבי יהודה לייב הכהן זי"ע על ביאורו הרחב על כל הש"ס בחריפות ובקיאות, ועל שני חלקי שו"ע חו"מ שנשארו בכת"ק, כותב מרן הגר"א זצ"ל בכתובת יד קדשו, "...שפלפל עמו כמה פעמים בדבר הלכה ונצח אותו בהלכות, וראוי הוא לקרותו בשם גאון", וממשיך שם מרן הגר"א זצ"ל ו"מבקש מאת אחינו בני ישראל לסייע ולהחזיק ביד מי שיעלה על רוחו הטהורה להביאם לבית הדפוס, והבטיח להמסייעים והקונים את ספריו הקדושים, בבני חיי ומזוני ואריכות ימים, ומי שיהיה לו ספריו בתוך ביתו לא יארע לו שום תקלה בתוך ביתו", עכ"ל.

באיזה תקופה וזמן, ומה היתה הסיבה שהשפיעה על רבינו הק' רבי יהודה לייב הכהן זי"ע להתקשר לתורת ודרך החסידות אין לנו שום ידיעה, אבל זאת אנו רואים שהתקשר בקשר חזק ואמיץ, ונכנס לפרד"ס החסידות ואכל וחי לעולם, ונעשה מתלמידיו המובהקים של רבותיו הקדושים מרן המגיד הגדול רבי דוב בער ממעזריטש זי"ע, ובנו הרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע, וגם בעיני חבריו תלמידי רבו הק' עלה ונתגדל עד מאוד, התקשר בעבותות האהבה אל מרנן הרה"ק ה"ה: רבי מנחם נחום מטשערנוביל זי"ע, רעו ועמיתו רבי משולם זושא מהאניפאלי זי"ע, רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע, מחותנו רבי ישראל המגיד מקאזניץ זי"ע, רבי אברהם חיים מזלאטשוב זי"ע, רבי אברהם דוב מאורטיטש זי"ע ועוד, שכולם העריכוהו וכבדוהו והפליאו את גדלותו, קדושתו ורום מעלתו.

זכה רבינו הק' רבי יהודה לייב הכהן זי"ע להיות השליח צבור אצל רבו המגיד הק' [ממעזריטש] זי"ע, קולו היה כקול ארי, והעידו עליו שאוהבים למעלה את קולו, ובעצם מתיקות קולו (חוץ מעניני הכוונות הק') המתיק את הדינים למעלה, דרכו היה לנגן הרבה בעת התפלה, וענין הנגינה שלו היתה שבשעת הנגינה בין תיבה לתיבה היה מכוון כל הכוונות וכו'.

רבינו הק' רבי יהודה לייב הכהן זי"ע זכה לאריכות ימים, ונתבקש לישיבה של מעלה ביום י"ד תשרי תקס"ז, ומנו"כ ע"י ציון רבו הקדוש המגיד רבי דוב בער זי"ע וחברו הרה"ק רבי משולם זושא זי"ע בעיר האניפאלי. וכך מתאר הגאון רבי זלמן מרגליות אב"ד האניפאלי - בשנת תרס"ד את הבית החיים: "שם בבית החיים נמצא שלשה אוהלים זה אצל זה, של המגיד הקדוש רבי דוב בער זי"ע ממעזריטש, והרה"ק רבי משולם זושא זי"ע, ורבינו הק' רבי יהודה לייב הכהן זי"ע, על הציונים לא כל אנשים הולכים רק אנשים מיוחדים, ובלא מנעלים ובטבילת מקוה, ורק איש המשגיח על ג' אוהלים הק' להדליק נר תמיד אשר דולק בקביעות, הוא הולך ג' פעמים ביום להעלות הנר תמיד במנעלים ובלי טבילה", עכ"ל.

המגיד הק' רבי אברהם מטריסק זי"ע בספרו "מגן אברהם" לפורים כתב וזלה"ק: "...כמו ששמעתי מאמרו"ר (ה"ה הרה"ק רבי מרדכי מטשערנוביל - המעתיק) צוקללה"ה שאמר שבעת שהי' בהאנפאלי על קברי הצדיקים הרב המגיד הגדול, והרה"ק רבי זוסיא, והרה"ק רבי לייב כהן צוקללה"ה, הריח שמה ריח של גן עדן, עכ"ל עיי"ש. הרה"ח ר' מנחם מנדל ויז'ניצער ז"ל, "קובץ נחלת צבי", אדר תשנ"ו, ע' נ"ג.

ספריו הקדושים

בשנת תרכ"ו נדפסו שני ספריו - "אור הגנוז" עה"ת "וזאת ליהודה" על משניות - עם הסכמות אדמור"י בית טשערנאביל: המגיד מטריסק, הרה"ק מטאלנא והרה"ק ממאקרוב, וזאת בנוסף לבעל "צמח צדק", ה"דברי חיים" וה"חידושי הרי"ם", זכותם תגן עלינו. בכל ההסכמות מודגש שמי שיקנה את הספרים "יהיו לו לזכות ולשמירה מעולה לו ולזרעו לדורותם".

בהקדמת המביא לבית הדפוס, נכד המחבר רבי שלמה מלודמיר, מזכיר הוא במיוחד את בעל "בית אהרן" מקארלין שזירזו אותו להדפיס את הספרים תוך כדי ההדגשה "ובפרט ספר קדוש ונכבד כמוהו, אשר מורה על התקרבות הגאולה במהרה בימינו".

"אור הגנוז" - כשמו כן הוא, עטוף בסתרי תורה, וכל רו לא אניס ליה, בשילוב ספרי הקבלה ואוצרותיה. מהענין לציין מה שכתב (ויחי יז, א) אודות קץ הגאולה בשנת תרס"ו (כידוע שהרעיש הרבה בענין זה סמוך לתקופה זו הרה"ק בעל "דברי יחזקאל" משינאווא זי"ע), והדברים סתומים וחתומים כדבריהם ז"ל ליבא לפומא לא גליא, ואין אתנו יודע עד מזה. "עלים לתרופה", האזינו תש"ס, עמ"ג

הגה"צ רבי שמעלקא טויבנפלד זצ"ל

יום ההילולא - ט"ו תשרי

מתולדותיו

הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבנפעלד זצ"ל רב דקהל חרדים מונסי-ארה"ב נתבקש לישיבה של מעלה ביום א' דחג הסוכות והובא למנוחות בירושלים. רבי שמעלקא נולד לפני תרצ"א לאביו, שהיה מחסידי בעלזא, בעיר יערעסלוב בגאליציה. בפרוץ מלחמת העולם השניה גלה לסיביר עם אמו שדאגה לגדלו לתורה, וגם שם התמיד ביגיעת התורה. כבר בשנותיו העשרים ידע את הש"ס על מפרשיה, ארבעה חלקי שו"ע, רמב"ם, וזוה"ק מילה מילה בע"פ, זכרוננו היה מפליא ונדיר מאד. כל המידות השייכות לשלימות האדם, נכללו במנוח זצ"ל. גאון אדיר היה שכל התורה היתה פרושה לפניו כשמלה, וכשולחן ערוך ערוכה. כחד מגאוני קמאי חבק זרועות עולם התלמודים והפוסקים, המקרא והדרוש, הנגלה והנסתר גם יחד. לילות כימים בלי הרף הגה מחשבתו בתורה ולא הסיח דעתו ממנה ולו גם בשניה אחת מהיממה ללא הבדל מקום או זמן. כל ימיו פעל ועשה למען הזולת, עזר לכל מי ומי שדפק על פתח ביתו לעזרה, תיכף ומיד השתתף עם המבקש לסרוך רגליו לדפוק על פתחי נדיבים ולשחר פניהם. כגאונו בתורה יותר היתה גאונו בצדקות, שייף עמל ושייף נפיק ולא מחזיק טיבותיה לנפשיה, ענוותן ושפל ברך מעולם לא ידע טעם כבוד מהו, הרכין ראשו לפני כל מי ומי ואפילו לפני ילד רך בשנים. כל גדולי הדור העבר העריכוהו באין הבדל. החזו"א, הגאון מטשיבין, הרב מבריסק זצלה"ה.

ביום טוב הראשון של חג הסוכות תשמ"ו לפתע נצחו אראלים את המצוקים, בישוב בביתו אשר במונסי ניו-יארק. בליל ב' דחווהמ"ס נכרה קברו הרענן במרומי הר המנוחות ליד ציון קדשו של כ"ק אדמו"ר מרן מוהר"א זצלה"ה מבלז, כפי בקשתו, כשקהל אלפים מכל גווני היהדות החרדית צועדים אחרי מטתו, בראשות כ"ק אדמו"ר שליט"א מבעלזא, שליוהו עד מקום מנוחתו. "הפרדס", חשון תשמ"ו, ע' 30

מפורסם בשער בת רבים דביקותו [של אאמו"ר הגה"צ רבי שמעלקא טויבנפלד זצ"ל] בתורה, שמימי ילדותו היה כל כולו דבוק בתורה, ולא פסק פומיה מגירסא ממש. וסיפר אחיו מו"ה ליפא "כשהתחיל ללמוד גמ' מס' ב"ק, קראני אבי [ה"ר משה מנחם] ז"ל הי"ד ופתח גמ' ב"ק ושמענו וראינו איך שבשינתו היה חוזר בע"פ קרוב לדף א' גמ' בלשונו". ואף בהיותו בגלות סיביר שהיה כל ספר בבל יראה ובל ימצא לא יכלו מים רבים לכבות את אהבתו להתורה, וגם אז בימי הזעם בטלטולי דגברא חזר בע"פ על לימודיו. ואגב נבוא במעשה פלא שבאותה תקופה היה מלמד אחד מיאריסלוב נראה אליו בחלום בכל שבוע ולמד עמו הפרשה עם פירוש רש"י, עד שפעם אחת באמצע החלום הרגיש שהמלמד שלו כבר אינו בין החיים ואחזו לאאמו"ר פחד, ומני אז והלאה שוב לא נראה אליו. אמנם במצב המצור והמצוק לא היה יכול לרוות מצאונו לדבר ד', ותיכף בהגיעו לציילסהיים ביישיבת נאוואהרדאק קבע מקומו בביהמ"ד ולמד בהתמדה נפלאה יומם ולילה, ועסק בדברי תורה ברציפות משעה שבע בבוקר עד שלש בבוקר, וכמה שבועות לא עזב כותלי ביהמ"ד פשוטו כמשמעו, רק נרדם על הספסל. אחר שנה עבר ללמוד כשתי שנים בבערגן-בעלזען, והעיד אחד מחבריו שבהיותו שם היתה השתוקקותו לתורה רבה ועצומה מאד ועסק בתורה מדי יום ביומו כשמונה עשר שעות, וכמו חלב ודשן שבעה נפשו מיגיעתו בתורה, שכמעט לחם לא אכל ומים

לא שתה ולא ראה שינה בעיניו, ומחמת גודל תשוקתו ודביקותו בתורה לא הספיק הזמן להחליף עולם ורוחני בעד ככר לחם. ומני אז היו בעיניו כל ענינים גשמיים טפלים ממש, ולא רק מחמת סיגוף וכיו"ב אלא כתוצאה מהיותו נהנה מזיו השכינה ואור התורה המחיהו. ויגעת ומצאת תאמין, שבבואו בשנת תש"י לביהמ"ד עליון במאנסי כבר היה בקי בכל מקצועות הש"ס.

וכשם שקיים את התורה מעוני - בעידן דריתחא בארץ הדמים, כך קיימה בהגיעו לחוף אמעריקא, ועוד הוסיף לעשות חיל, ונפשו ערגה על אפיקי ים התלמוד עד שכל מציאותו היתה מסירות נפלאה לתורה. בלמדו כמה חדשים בתורה ודעת לא הלך לחדר האוכל כדי שלא יצטרך לבטל מלימודו, וריחם עליו חבר אחד והביא לו ארוחתו לבית המדרש. משם נסע לביהמ"ד עליון, וחבריו מספרים מאותם הימים שדרכו בקודש היה שלא הלך לישון עד אשר אפסו כוחותיו ממש, ולא חילק בין יום ללילה, שכולו היה מסור להתמיד בתורה. פעם הציע לאחד מחבריו בשעה שתיים בבוקר שילמדו בצוותא, שלא הרגיש שום עייפות ולא הבין כלל שצריכים לישון. פעם בחצות ליל ש"ק מצאהו עומד ולומד אצל אור קטן עד שעה ארבע בבוקר בלי שירגיש כלל על הזמן העובר. וכעין זה שמעתי ממכיריו בלמדו בישיבת בעלזא, שמרן הרה"ק מבעלזא זצוק"ל לא הרשה שיהיו הבחורים נעורים אחר שעה עשר בלילה, והיה אאמו"ר לומד בע"פ בישובו על מטתו; ופעם מצאהו בבוקר יושב וחוזר באותו המצב שהשאירוהו בלילה. ואוהב תורה לא ישבע תורה (עי' מכות י.), ופעם היה ער ג' לילות רצופים ולמד כל ה"ים של שלמה" על מס' ב"ק; וביגיעה עצומה קבע על יד (עי' ע"ז יט.). עד שקנה קנין גמור בכל התורה כולה, וכפי העדאת חבריו "האט ער געקענט די גאנצע ספרים שראנק". תמיד היו שרעפיו דבוקים בעסק התורה, וגם בעת האכילה וכיו"ב היו רעיונותיו משוטטים בתורה ולא השתתף ב"שיחת הילדים" של הבחורים והאברכים על דא ועל הא, ואדרבא כל דיבוריו היו בעיני תורה ועבודת ד' או מעשי הצדיקים וכיו"ב. והוסיף ונתעלה בדביקות התורה באופן נפלא למעלה מן המשוער, והיא שעמדה לו להתעלות באהבים עד ששמעו הלך בכל המדינות [למרות רצונו], ושמו היה נזכר בפי כל בכבוד והערצה. ועד אשר שקעה שמשו בצהרים באורח זו הלך, ועסק באורייתא תדירא, וכמעט שלא ישן כי אם בחטפו השינה נרדם מעט על "קאהטש" [ספה] שבחדרו, ואחר זמן קט חזר ללימודו.

כמה פעמים היה ער ב"וואך נאכט" של אחרים (חלף בעל הברית) ולמד שם כל הלילה, ובבוקר הלך להרצות שיעוריו כרגיל. גם בעידן דחזוונתא במסיבה של שמחה או בחתונה [שהיה לוקח אתו גמ' קטנה שלא ילך הזמן לאיבוד] אף אם חזר בשעה מאוחרת שלא הספיק הזמן לנוח לא הרפה מאמירת השיעורים; ופעם היו כמה שמחות משפחתיות כמה לילות רצופים ועבר יותר מכ"ד שעות שלא נח מעייפותו ואעפ"כ לא ויתר על השעור ברבים... הרה"ג ר' יוסף טויבנפלד שליט"א, "זכרון שמואל" (מאנסי תשנ"ו) ח"ב, עמ' ג'

לבי ובשרי ירננו

בליל ש"ק אחר שיעור אוה"ח הק' היה רגיל אאמו"ר לומר איזה מילין דאורייתא ובליל ש"ק קודם פטירתו ביאר פסוק "לבי ובשרי ירננו לא-ל חי" (תהלים פד) שצדיקים קודם הסתלקותם מהפכים הבשר ללב והיינו שמהפכים הגוף לנשמה. ופלא, שמן השמים הזמינו לפיו דבר בעתו. ועוד דבר פלא ראינו שבאותם הימים נעקרו אילנות בשכונתו, ועיין מו"ק כה: כשמת רב אסי איעקרו כל אילניא. הרה"ג ר' יוסף טויבנפלד שליט"א, "זכרון שמואל" (מאנסי תשנ"ו) ח"ב, ע' י"א

הרה"ק רבי נחמן כהנא מספינקא זי"ע

יום ההילולא - ט"ז תשרי

הרה"ק רבי נחמן מספינקא זי"ע נולד בשנת תרס"ה לאביו הרה"ק רבי צבי הירש כהנא זצ"ל אב"ד דק"ק ספינקא, בהרה"ק רבי נחמן מספינקא זי"ע בעל "אורחות חיים" (חתן הרה"ק רבי יוסף מאיר מספינקא זי"ע בעל "אמרי יוסף"), בן הגה"ח רבי חיים אריה כהנא זצ"ל בעל "דברי גאונים". ולאמו הרבנית בתו של הרה"ק רבי ברוך רובין זי"ע אב"ד דק"ק בריזדאוויץ בעל "שארית ברוך" (חתן הרה"ק רבי מנחם מענדיל מזידיטשוב זי"ע, בהרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע), בהרה"ק רבי מאיר מגלאגוב זי"ע (חתן הרה"ק רבי יוסף אונגר מדומבראווא זי"ע, חתן הרה"ק בעל "באר משה" מקוזניץ זי"ע - ובהרה"ק רבי מרדכי דוד מדומבראווא זי"ע), בהרה"ק רבי מנחם מענדיל מגלאגוב זי"ע. את ביתו בנה עם הרבנית מרת חנה ע"ה בת דודו הרה"ק רבי יעקב ישראל ישורון זי"ע מסוליצא בעל "גליוני ישר"ר", בהרה"ק רבי ברוך רובין זי"ע אב"ד דק"ק בריזדאוויץ בעל "שארית ברוך" הנ"ל, ונולדו להם: א - בנו בכורו מ"מ הרה"צ רבי משה אליקים בריעה שליט"א אדמו"ר מספינקא בבני ברק. ב - הרה"צ רבי מנחם מענדיל שליט"א חתן הגה"צ רבי דוד צבי שניבלג זצ"ל דומ"ץ ור"מ דק"ק ויז'ניץ ברומני, ואח"כ במנטשסטור. ג - הרה"צ רבי ברוך שליט"א אב"ד דק"ק "עטרת מוהר"ן - קאריילסבורג" בויליאמסבורג. ד - הרה"צ רבי אלימלך (שליט"א) [זצ"ל] ראש ישיבת כולל מהרי"א מזידיטשוב בבני ברק. ה - הרה"צ רבי אשר ישעי' מספינקא. ו - חתנו הרה"צ רבי משה רוטנברג שליט"א אב"ד וואידיסלוב. ז - חתנו הרה"צ רבי נפתלי מושקוביץ שליט"א האדמו"ר ממעליץ באשדוד.

הרה"ק רבי נחמן מספינקא זי"ע הנ"ל נתפרסם כגאון גדול, ובעל הלכה מפורסם, כיהן ברבנות בספינקא, ואחר השואה כאב"ד בקלויזנבורג, בשנת תש"י זכה לעלות לארץ הקודש ולחונן את עפרה ושימש כאב"ד בני ראם, ובשנת תשט"ו עבר לבני ברק וקבע בה את משכנו ובית מדרשו, נתפרסם כאדמו"ר מספינקא. נתבקש לשייבה של מעלה ביום א' דחוקמ"ס - ט"ז תשרי תשל"ז ומנו"כ בהר הזיתים בירושלים. השאיר אחריו ספריו הק' שו"ת "דעת כהן", ו"דעת כהן" על עניני ח"ב דיו"ד. "קובץ נחלת צבי", אלול תשנ"ו, ע' קנ"ח... ודכירנא מעשה רב שהייתי עד לו ויש בו יסוד הלכתי להאי מילתא, שבהיותי יושב ומשמש אצל מו"ר הוד כ"ק האדמו"ר הגה"צ רבי נחמן כהנא זצוק"ל מספינקא, הביאו לפניו שאלה אשר נמצאה בביתו בריאה של עוף, ושלח את השאלה להראותה לאחד מהרבנים שבעיר ב"ב יע"א. בשעת מעשה עיינת קצת בשאלה זו, וראיתי שאין כאן שאלה חמורה כ"כ, לכן תמהתי מדוע הוצרך רבינו הגדול, שהיה בקי בכל מכמני ההוראה ואפילו בחמורות שבהם, לשלוח שאלה פשוטה כזאת שנתעוררה בביתו לרב אחר. ושאלתי אותו על כך, והשיב לי דברים פשוטים אשר מהם אפשר ללמוד יסוד הלכתי גדול, והוא, שאצלו נקוט כלל בהוראה, שאיננו פוסק הלכה למעשה, רק בדברים אשר כבר דשו רבים מדורות קודמים ביסודות ההלכה שבהם, והתוו בהם את עיקרי הדרך אשר ילכו בו ואת המעשה אשר יעשו, וזהו בגדר קבלה על דבר זה (וכבר נתבאר לעיל אות ה' בשם הש"ך, שאף לגבי הורה בו חכם ודימה מילתא למילתא, ליכא משום בעל נפש יחמיר ע"ע, כאשר יש לו קבלה על הדבר). אבל בריאות של עופות, לא היו מצויות סוג ריעותות אלו בדורות הקודמים, ואפילו בבעיה יחידית באמצע הריאה היו מטריפים כדעת הפוסקים המחמירים, מחמת שכל דבר כזה עדיין לא היה מצוי, ולא נוקקו כלל להורות בשאלות חמורות בריאות המצויות בזמננו, ומטעם זה קיבל ע"ע שלא לפסוק בשאלות אלו של ריעותות בריאות

העופות, ולכן מאחר שראה שאין כאן שאלה גדולה, שהיא בגדר שאלה או הורה בו חכם אלא במציאות הביאו לפניו שאלה שלח לשמוע את חו"ד של רב אחר... הגאון רבי אברהם רובין שליט"א, אבד"ק רחובות, "נהרות איתן" (רחובות תשס"ח) ח"ב, ע' ק"ד

שמעתי פעם מהאדמו"ר הגה"צ רבי נחמן כהנא מספינקא ב"ב צוק"ל שדיבר דברי התעוררות לאנשי עירנו בקרית אתא והשפיעו דבריו מאד על השומעים, שסיפר מהרבי ר' זושא זיע"א שהלך פעם לאיזהו בית מרוזח וראה שם אנשים זקנים משחקים בקלפים, ופנה אליהם ואמר להם שגם הוא רוצה לשחק עמם, אמנם בתנאי קודם למעשה שישמעו ממנו איזהו סיפור והסכימו הם לכך, וסיפר שהיה פעם אברך חשוב שהלך לרבו, ובא אליו היצה"ר בלבוש אדם, ואמר לו שהוא יודע דרך קצרה להגיע לרבו והחסידי הסכים ללכת עמו, והיצה"ר הנהיג אותו כל היום ביערות, וכך עבר זמן רב שלא בא אוכל לפיו של אותו אברך, עד שראו מרחוק איזהו בית מלון של נכרי, ולא רצה האברך החסיד לאכול שם מפני פת עכו"ם, ואמר לו היצה"ר שזה רק איסור קטן וכשאין ברירה אפשר לאכול והסכים לאכול, והמשיך ללכת בדרכם והיצה"ר לקחו דרך ארוכה כל היום, עד שהיה שוב האברך רעב מאוד, ולפתע הם מצאו בית מלון אבל לא היה שם לאכול רק מאכל של דבר אחר, ושוב דיבר על לבו היצה"ר שאם לא יאכל ימות ברעב וא"כ משום סכנת נפשות מותר לו לאכול, דגם פיקוח נפש דוחה שבת, ועד שהסכים אותו אברך לדבריו ואכל, ולאחר גמר האכילה שם לב האברך שהאיש שהולך אותו נעלם, ומיד הבין שהיה הדבר פיתוי של היצה"ר, והחל לבכות על כל מה שקרהו, והחליט בדעתו שיסע לרבו שיורהו דרך התשובה, וכן הוה שרבו נתן לו תיקון וזכה לעשות תשובה ראויה, ולאחר פטירתו מן העולם זכה למקום ראוי בגן עדן, ובא היצה"ר בטענה שדנו את האיש שלא כשורה משום שאכל דבר אחר בחייו וכו', וענו ליצה"ר אמת כדבריך אמנם האיש עשה תשובה בחייו ולכן מגיע לו להיות בגן עדן, וכששמע כל זאת היצה"ר החליט להתפטר מהיות שכל עבודתו הולכת לריק שהוא עובד שאנשים יעשו עבירות ולא יוצא מכך כלום, דעושים הם אח"כ תשובה, והסכימו עם היצה"ר ומינו יצר הרע חדש, ולאחר זמן פגש היצה"ר הישן את היצה"ר החדש ושאלו אם הוא מצליח בעבודתו, וענה לו שמצליח הוא מאד, ושאלו שוב היצה"ר הישן איך יתכן הרי גם אני הייתי מדבר על לב האנשים לעשות עבירות ולא יצא מכך כלום משום שעשו אח"כ תשובה ונתכפר להם, השיב לו היצה"ר החדש שוטה שכמותך, אתה עבדת לפתות אברכים צעירים לעשות עבירה אבל אח"כ כשהזדקנו היה להם שהות הרבה לעשות תשובה, אבל אני עובד על אנשים זקנים ומפתה אותם לעשות עבירה ואין להם זמן לעשות תשובה, וכך הם מתים בלא תשובה ולכן אני מצליח, ע"כ. ובסיפור זה החזיר בתשובה הרבי ר' זושא את הזקנים ששיחקו בקלפים בבית המרוזח, והוסיף הרבי מספינקא ואמר, שפעם היהודי הפשוט היה חוזר עיף מעבודתו ומיד היה הולך לבית המדרש להתפלל וללמוד מעט ואח"כ היה שב לביתו לאכול ואח"כ קורא קריאת שמע והולך לישון, וכך ישן מתוך דברי תורה ובכך השכים ומצא יחול לעבודתו יתברך וכמ"ש בגמ' במס' ברכות בדף ט"ז ע"ב בתפלת ר' אלעזר ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך וברשי"י הק' פירש וזלה"ק: שלא יתגבר עלינו יצר הרע בהרהור הלילה לסור מאחריך ביום אלא כשנשכים בכל בוקר נמצא לבבנו מייחל לך עכלה"ק. ואילו כיום יש ליצה"ר עצה ע"י שיש טלפונים וכו' ואז במקום שילכו לישון עם דברי תורה בלילה מפטפטים סתם שיחות, ואפילו שיחות שאין בהם חשש של לשון הרע, מ"מ אין הולכים כבר עם קדושת התורה שאין שמירה כתורה, ואח"כ למחרת אין כל פלא שהתפילה והלימוד לא עולה כהוגן ואין את ההתלהבות דקדושה שצריך להיות בשעת הלימוד והתפלה... כ"ק מרן גאב"ד מאקאווא שליט"א, קונטרס שמחת אמרי נועם" (ב"ב תשע"א) ע' פ"ח

עזר - כנגדו

דודינו הגה"צ מוה"ר רבי נחמן כהנא זצ"ל מספינקא ב"ב אומר (מפי בנו הרה"צ רבי אלימלך זצ"ל), דמה שאמרו חז"ל זכה עזר לא זכה כנגדו, הוא כעין ציווי לאשה, שאם הבעל הוא בבחינת זכה, שמתנהג כדבעי בתורה ותפלה ומעשים טובים, אז היא צריכה להיות לו לעזר שיוכל להמשיך בדרכו הטוב, ואם הוא ח"ו בבחינת לא זכה, שאינו מתנהג כדבעי, אז היא צריכה להיות כנגדו, להלחם בדרכו הרע ולהשתדל להיטיבו. כ"ק מרן אדמו"ר מספינקא-ירושלים זצוק"ל, "שמחת אבי" (ירושלים תשס"ה) ע' נ"ג

הרה"ק רבי צבי הירש שפירא ה"דרכי תשובה" ממונקאטש זי"ע

יום ההילולא - ט"ז תשרי

הרה"ק רבי צבי הירש שפירא זצ"ל, נולד לאביו הק' רבינו שלמה בסטריזוב, י"א לחדש תמוז שנת תר"י [פ"א בהיותו משובתי שבת אצל מרן הגה"ק מצאנו ובליל ש"ק באמצע הסעודה שאלו מרן על שמו ומדוע לא נקרא ע"ש זקינו צבי אלימלך (הוא בעל בני"ו) ורבינו (ה"דרכי תשובה") השיבו כי הוא נולד ביומא דהילולא של העטרת צב"י לכן נקרא על שמו. ומרן הד"ח הרכין ראשו לומר כן הוא. ומרן הד"ח שינה ושילש עוד בכל הסעודות בשב"ק לשאול ע"ז והוא השיב לעומתו כנ"ל ותהי' לפלא]. בהיותו כבן שש בא בקשר החיתון עם [הרבנית אסתר של"ח במונקאטש אחרון של פסח תרפ"ט, וע' בד"ת ח"ה אות צ"ח מ"ש בנה בעת הקמת מצבתה] בת הה"ק מוה"ר חנינא האראוויץ זצ"ל אבד"ק אילונאב [נפ' ב' מרחשון תרמ"ב] בן להה"ק מוה"ר יעקב ממעליץ [נפ' י"ט טבת תקצ"ט] וחתנו של דודו הה"ק מוה"ר אליעזר מדז'יקוב [נפ' ג' מרחשון תרכ"א] שניהם בני הרה"ק המפורסם מוה"ר נפתלי צבי מראפשיץ, והתנאים הי' בדז'יקוב שהי' אז עוד סמוך על שלחן חותנו ודודו הר"א הנ"ל ובשנת תרכ"ה בחודש אדר נתקיימה החתונה באילונאב ונשאר שם סמוך על שלחן חותנו כשנה ומחצה.

בילדותו נתגדל והסתופף עוד אצל זקניו הה"ק מלאנצהוט והה"ק מוה"ה יקותיאל שמעלקע מסאסוב ולמד מהם דרכי השם, וגם נסע עם אביו לאור באור החיים אצל הה"ק מצאנו וזהו הי' רבו המובהק, וכן המשיך לנסוע אח"כ לבנו הה"ק בעל דברי יחזקאל משינאווא. כשנתקבל אביו הק' לאבד"ק מונקאטש נתמנה רבינו לרב אב"ד ואחר פטירת אביו בשנת תרנ"ג נתקבל למלאות מקומו לרב אבד"ק מונקאטש והגליל. חיבר כמה ספרים ובתחלת שנת תרנ"ג הו"ל ספרו המפורסם דרכי תשובה ח"א וב' ואח"כ שאר החלקים, וס' באר לחי רואי על תזוה"ק ב"ח ושור"ת צבי תפארת, ואחר פטירתו הו"ל בנו רבינו בעל מנח"א ח"ו מס' דרכי תשובה וח"ג מבאר לחי רואי עם הוספותיו וס' דרכי אמונה על חנוכה, תפארת בנים על הגש"פ ותפ"ב עה"ת ומועדים, גם עשה הגהות על סידור האריז"ל (שסידר הר"ר שבתי ונדפס בברוקלין תשכ"א) וקצת מקדושתו וגדולתו נדפס בס' בית שלמה (מאמר צבי תפארת). עלה השמימה ב' דסוכות אושפיזא דיצחק עקידה תרע"ד [ומנו"כ במונקאטש]. "אגרות שפירין" (ירושלים תשנ"ח) ע' ק"ב

ידעתי בבירור, אשר מרן הגאווה"ק מצאנו זי"ע בעל "דברי חיים" כיבדו לאאמו"ר המחבר (ה"דרכי תשובה" זי"ע), לברך ברכת המזון על הכוס, בשולחנו הטהור בליל יו"ט האחרון של פסח, אשר היו אז מסובים מגדולי הדור באים בשנים, צדיקים וזקנים, חכמים ונבונים (כידוע אשר למרן בעל "דברי חיים", גדולי הדור היו משכימין לפתחו), ואאמו"ר היה אז אברך, בן כ"ב שנים בערך, צעיר לימים, ואביו הגאווה"ק מהר"ש זי"ע, שמח אז, והגיד בביתו מרוב שמחתו, כראותו כי כבר הגיע בנו בחשיבות אצל מרן

רבינו הד"ח זי"ע, למעלת ראשי השרים מתלמידי צאנז, ואביו שמר את הדבר. הגה"ק בעל "מנחת אלעזר" זצוק"ל, בהקדמתו להגש"פ "דרכי תשובה", "מעשה השם - דינוב" (מאנסי תשנ"ה) ח"ב, ע' תקמ"א

זקה"ק השם שלמה ממונקאטש היה מתחילה רב בסטריזוב, אבל כיון שהיא סמוכה לעיר ריישא, נכנסו כמה פירצות מהעיר הגדולה לסטריזוב, והשם שלמה זעק על זה ובגין זה נסתכסך עם ראשי הקהילה ועזב את הרבנות, והיו כמה עיירות שהזמינו אותו לכהן ברבנות שם, אבל הוא היתנה זאת שהוא מוכן ללכת רק בתנאי שיקבלו עליהם את בנו הדרכי תשובה כרב הצעיר, כי השם שלמה הכיר בכוחו של בנו בהוראה, וכתב עליו כמה פעמים שהוא מוכשר בהוראה. ואז התקבל השם שלמה לרב במונקאטש והדרכי תשובה נתקבל לרב הצעיר... כ"ק מרן אדמו"ר ממונקאטש שליט"א, "בצילא דמהימנותא", מקץ תשס"ט, ע' כ"ב

מפי אאמו"ר הה"ק זי"ע שמעתי שאמר דרך צחות ושמחה על עצמו להודות להשם יתברך, כי ידוע שאנ"ש וחסידי היו רובם ככולם ת"ח רבנים ושובי"ם וחסידיים ומעט מזעיר נגידיים וגבירים שהם ע"ה (ובפרט הקלים ופושעים מחללי שבת קודש אותם לא הניח והשתדל בתחבולות לגרשם מעל פניו) ואמר מודה וכו' ששמת חלקי (וחלק החסידיים משרוש נשמת) מיושבי ביהמ"ד, ולא שמת חלקי מיושבי קרנות (הסוחרים הנגידיים אם כי המה יחזיקו יותר בצל הכסף והזהב, מכל מקום כל חפציך לא ישוו בה מרוב אהבתו לתוה"ק וללומדי תורה ביר"א, כנודע) זי"ע. עכד"ה. "דברי תורה" (מונקאטש) ח"ה, אות פ"א

שמעתי מהגה"צ ר' אברהם צבי ווייס זצ"ל, רב דק"ק נוה אחיעזר, שפעם למד הה"ק ממונקאטש בעל מנח"א זצ"ל, בחברותא עם אביו הגה"צ ר' מנחם ווייס זצ"ל, והי' קשה להם דברי ר"ן באיזה מקום, ויעבור לפניהם הה"ק בעל דרכי תשובה וראה שהמה עמלים כ"כ, שאל להם לפשר הדבר, והיות שידעו שניהם שהה"ק בעל דרכ"ת עיקר עסקיו הוא בסתרי תורה, ולא בסוגיות הש"ס, ע"כ שתקו ולא אמרו לו. כשהפציר בהם הה"ק שיאמרו לו אמרו לו, והדרכ"ת ביאר לפניהם דברי הר"ן בטוב טעם, ונתפעלו מאד (גם בנו המנח"א לא ידע כמה רב חילו של אביו הדרכ"ת בסוגיות הש"ס, כי הדרכ"ת משנות העמידה שלו הי' עיקר עסקיו בסתרי תורה). ואמר לו הגה"צ הנ"ל, א"כ הדבר מדוע אין מכם כתבים בנגלות התורה (כי כבר נדפס ממנו ס' באר לחי ראי פי' על התיקונים), אמר להם הדרכ"ת: וואס מיינט איהר איך האב גישט קיין חטאת נעורים (כן קרא לחדו"ת משנות נעוריו), תעלו על הבידעם ותמצאו שגם לי יש ארגו מלא כתבים, ברורי סוגיות בנגלות התורה! עלו וראו שם ארגו מלא בנגלות התורה, והראו לו, וחלק גדול פסל להם הה"ק מלהדפיס אותם, ומנהשאר הדפיסו ספר שו"ת צבי תפארת מהה"ק בעל דרכי תשובה זצ"ל. מרשימות הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל, מפייהם ומפי כתבם" (קרית-יואל תשס"ז) ח"א, ע' רפ"ה

לחיותכם בדין

שמעתי מכ"ק אאמו"ר זי"ע על מה שתקנו חכו"ל [ברכות דף נ"ח ע"ב] והוא כן [בשו"ע או"ח רכ"ד י"ב] בברכה שמברכין על בית החיים (כשלא היה שלשים יום) אשר יצר אתכם בדין וכו' ועתיד להחזיר ולהחיותכם בדין, שזוהו עיקר תכלית הברכה להחיות נפש המתים, אך למה נקט בזה נוסח "בדין" והלא אין לך חסד וישועה גדולה מתחיית המתים, ובשלמא מ"ש והמית אתכם בדין ניהא שזוהו משפט הדיין האמת לפקודת כל אדם, אבל תחית המתים מהו הנוסח "בדין" דייקא... י"ל על פי דברי הש"ס סנהדרין (דף צ"א ע"א) שאמרו רביה לתחיית המתים, מן המים צר מן הטיט לא כל שכן וכו' וכן מ"ש גביהא בן פסיסא להאי מינא דלא הוי חיי, דהוי חיי לא כל שכן שעומדים בתחיית המתים, והיינו ק"ו, וכן

עוד שם (דף צ"ב ע"א) לתחיית המתים ק"ו מה רחם שמכניסין בו בחשאי וכו' והנה חכז"ל בלשונם קראו לק"ו די"ן מ"ש והלא די"ן הוא כנודע בש"ס כמה פעמים, על כן שפיר תקנו חכז"ל בנוסח הברכה דתחית המתים בדי"ן כיון שהוא בק"ו שנקרא דין כנזכר.

א"י כיון שברכת מחיה המתים הוא הכוונה במדת הגבורה בהיכל הזכות ששם די"ן וכו' על כן שפיר נקט הנוסח בזה ועתידי להחזיר ולהחיותכם בדין כנזכר עכ"ד אאמו"ר זי"ע. "דברי תורה" (מונקאטש) ח"ג, אות ל"ה

בקר זבח השלמים

שמעתי מאבי מורי ז"ל שהרה"ק בעל ה"דרכי תשובה" ממונקאטש זי"ע הגיד להגאון בעל ה'לבושי מרדכי צוק"ל (שהיה אבי ז"ל נמנה בין תלמידיו) לפרש דברי הפסוק (במדבר ז, פח) "וכל בקר זבח השלמים", שכל ביקורת וקטרוג שהאדם מחפש על איש מישראל, "זבח השלמים" הוא זובח ושובר בזה את השלימות שלו. הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל, "מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשס"ח) ח"א ע' שי"ח

הרה"ק רבי שמואל רוקח מסקאהל זי"ע

יום ההילולא - ט"ז תשרי

נולד בשנת תרי"א לאביו הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע, ונקרא שמו בישראל ע"ש זקינו אבי אמו הרה"ק רבי שמואל אשכנזי זי"ע. בערך בשנת תרכ"ז נשא את הרבנית מרת שרה ע"ה בת מרן רבה"ק בעל ה"צמח צדיק" מויז'ניץ זי"ע. בשנת תרמ"ז בהיותו עדיין צעיר לימים, הושיבו אביו על כס הרבנות בסקאהל [את הרבנות בסקאהל ירש הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע מאביו הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע שירשה מחותנו הרה"ק ר' ישכר דב רמ"ז זי"ע, בנוסף לרבנות מבעלזא]. היה תלמיד חכם גדול, נערץ מאוד על תושבי העיר סקאהל, והשפעתו היתה גדולה, העיררה סקאהל היתה מפורסמת מאוד בתושביה התורנים. בשנת תרנ"ד בפטירת אביו הרה"ק רבי יהושע זי"ע מבעלזא נתמנה כאדמו"ר מסקאהל. נפטר ביום ב' דחג הסוכות תרע"ב, ומנו"כ בסקאהל.

צאצאיו: הרה"ק רבי שלום זי"ע [ממלא מקום אביו בסקאהל, חתן מרן רבינו הסב"ק בעל ה"אהבת ישראל" זי"ע], הרבנית מרת שיינא רחל ע"ה [אשת הרה"ק רבי פנחס מבורשא זי"ע, בן מרן רביה"ק בעל ה"אמרי ברוך" זי"ע], הרבנית מרת מלכה ע"ה [אשת הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע], הרבנית ע"ה אשת הרה"ק רבי אריה לייב הברשטאם זי"ע [אבדק"ק מושינא, בן הרה"ק רבי משה זי"ע אבדק"ק ברדיוב, בן הרה"ק רבי ברוך זי"ע מגורליץ, בן הרה"ק בעל ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע]. "מעשה אבות - סערט ויז'ניץ" (חיפה תשס"ח) ח"א, ע' כ"ט

בשנת תרנ"ד, לאחר הסתלקות כ"ק מרן מהר"י זי"ע, החל בנו הרה"ק רבי שמואל לכהן גם כאדמו"ר בעירו סקאהל. חסידים רבים שהסתופפו בצלו של אביו, דבקו בו ונסעו אליו לסקאהל. היו גם חסידי בעלזא שהמשיכו את דביקותם בבעלזא ונסעו אל כ"ק מרן מהר"י זי"ע, אולם מעת לעת פקדו גם את בית מדרשו של הרה"ק מסקאהל זצ"ל. רוב החסידים שהסתופפו בצלו היו תלמידי חכמים וחסידים מופלגים, ביניהם גם רבנים חשובים. הרה"ק מסאהל זצ"ל ניהל את עדתו ביד רמה, בעוז ובהדר, וכל החוגים בעיר נמשכו ונקשרו אליו מאוד. כשם שדאג לעניניהם הרחנים של בני העיר, כך היה להם כאב

רחום שדרש שלומם וטובתם כל הימים. הוא הקדיש לילות כימים לעזרת חלכאים ונדכאים מבלי לחוס על כבודו ובריאותו, סמך ועזר נשברי לב בעצה ובתושיה, וכן בעזרה ומעש שיש בהם ממש.

אחד מיוצאי עיר סקאהל תיארו כבעל "דמות מוצקת שניהל את קהילת סקאהל ביד רמה שלש עשרות שנים, הודות לנאמנותו, מסירות נפשו ליהדות ופשטותו, רכש לו את הנאמנות, הדרך ארץ והמשמעת של כל תושבי העיר".

כן התפרסם כאיש קדוש אשר רבים נושעו מפיו בישועות ורפואות. זכות אבותיו הקדושים וזכות עצמו עמדו בעדו להושיע את ישראל מסאת צרותיהם. הרה"ח ר' ישראל יעקב פארבער הי"ו, "אור הצפון", תשרי תשע"ו, ע' ל"ט

הרה"ק רבי שמואל מסקאהל זצ"ל בנו הגדול של כ"ק מרן מהר"י זי"ע וחותנו של כ"ק מרן מהר"א זי"ע, היה איש חריף ותקיף ולחם בעוז נגד כל מי שרצה לחבל בחיי היהדות הנאמנה בעירו.

פעם אחת היה בסקאהל יהודי אחד שהעז לשלוח את בנו ל'גימנסיא' (בית ספר להשכלה), ובכך פרץ גדר בעיר והיה הראשון לעשות כן. הרה"ק מסקאהל פנה אליו תחילה בדרכי נועם, והתחנן אליו שיחזור בו ויוציא את בנו ממקום זה, אך הלה עמד במרדו וסירב לשמוע בקולו, גם אחרי הפצרות חוזרות ונשנות. בליל שבת שלאחר מכן, כאשר עמד הרה"ק מסקאהל בתפילה לפני התיבה והגיע ל'מזמור שיר ליום השבת', החל לומר כדרכו בקול את הפסוק: "מה גדלו מעשיך ה'", כמנהג רבותינו הק' מבעלזא, ובהגיעו לפסוק "כי הנה אויביך ה'", הסתובב לצד מערב והרים את ידיו אל עבר האיש ההוא וסיים בקול גדול וחזק: "כי הנה אויביך יאבדו יתפרדו כל פועלי און".

לא היו ימים מועטים והאיש ההוא נפטר בדמי ימיו, והיתה העיר לחרדת אלקים. הרה"ח ר' שלום פויגל ז"ל, "אור הצפון", שבט תשע"ח ע' ל"ב

מעשה היה בעיר סקאהל, שאחד מטובי הבחורים הלומדים ב'קלויז' התדרדר ונסחף ברוח ה'השכלה' שנשבה בחוצות בכל התוקף. נהוג היה בימים ההם שכל מפלגה היתה לה תלבושת מיוחדת (מאנדור בלע"ז), גם הבחור הלז התעטר בלבושם הבזוי ובעזות מצח הופיע בליל שבת קודש בבית הכנסת עם בגדים אלו. חוצפתו עלתה עד כדי כך שלא התבייש לעלות עד לכותל המזרח כדי להפגין את עזותו וגאותו בדרכו החדשה.

והנה, בתפילת קבלת שבת, בעת שהרה"ק רבי שמואל מסקאהל זצ"ל הסתובב אל עבר הקהל באמירת "בואי בשלום", הבחין בבחור הלז, נעץ בו את עיניו הק' שחדרו עד חדרי כליותיו, עד שמרוב פחד התעלף הלה על מקומו. העיר סקאהל היתה כמרקחה אחרי מעשה זה (הרה"ח ר' וואלף מאנדל ז"ל מסקאהל-ארה"ב. מובא בספר "החסידים והישרים"-בעלזא) הרה"ח ר' ישראל יעקב פארבער הי"ו, "אור הצפון", תשרי תשע"ו, ע' מ"א

פעם הלך [הרה"ק רבי שמואל מסקאהל זי"ע] לבקר את אחד הגדולים, שלא היה נמנה עם עדת החסידים, ותחת השיחים נכנס אל החדר נכדו של אותו גדול, שלמד לימודי חול בבית ספר עירוני, כדי להשתלם ולהשיג את התעודה הנדרשת לרבנות, כפי שחייב החוק בימים ההם, ולכן לבש כובע מודרני שהיה נהוג שם. הבחור הנכד, שלא התגדל בהערכה מספקת אל מאורי החסידות, נענה ואמר לזקיניו: "בחן נא את

הרב מסקאהל, ונראה כמה כוחם של החסידים בתורה". תחילה לא אבה הגאון הנ"ל, אך לאחר שהפציר בו נכדו, נענה ואמר: "בעלזער רב'ס א קינד זאגט'ס עפעס א דבר תורה".

היה זה בפרשת ויחי, ונענה הרב מסקאהל תיכף: "בפרשתנו כתוב: "וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה", פירוש, שיעקב אבינו תמה על הבנים שלבשו את הלבוש שהיה נהוג במצרים, ולכן שאל "מי אלה". השיב לו יוסף: "בני הם אשר נתן לי אלקים בזה", דהיינו שכאן במצרים הם נולדו, ולכן הם צריכים לנהוג כמנהג מקומם. אמר לו יעקב, אם כן "קחם נא אלי". תנה לי אותם ואני אגדל אותם..." והפטיר: "ומה כתיב אחרי, 'ועיני ישראל כבדו מזוקן', כי לא יכול היה לראות את נכדיו כך..."

לאחר שיצא משם הרה"ק מסקאהל זצ"ל, נענה: "היתה לי סייעתא דשמיא שאמרתי דבר תורה זה, שהיה על מקומו, וגם מפרשת השבוע... (הרה"ח ר' חיים נטע כץ ז"ל). הרה"ח ר' ישראל יעקב פארבער הי"ו, "אור הצפון", תשרי תשע"ו, עמ' מ'

י"ז תשרי

כ"ק אדמו"ר רבי דוד מרדכי מטאלנא זי"ע

יום ההילולא - י"ז תשרי

הרה"ק רבי דוד מרדכי מטאלנא זי"ע נולד בשנת תרמ"ח לאביו הרה"ק רבי מנחם נחום מטאלנא בן הרה"ק רבי מרדכי בן הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע, ולאמו הרבנית הצדקת מרת סימא ע"ה בת הרה"ק רבי משה צבי מטטעשילניק זי"ע בהרה"ק רבי שמעון שלמה מסווראן זי"ע, בהרה"ק רבי משה צבי מסווראן זי"ע. את ביתו בנה עם הרבנית בתו של הרה"ק רבי שלמה זלמינא מראשקוב זי"ע נו"נ להרה"ק רבי שבתי מראשקוב זי"ע. ונולדו להם: בנם הרה"ק רבי יוחנן מטאלנא זי"ע. נתבקש לישיבה של מעלה ביום י"ז תשרי תשי"ז. "קובץ נחלת צבי", ניסן תשע"ב, ע' ק"ו

ביום שני כ"ב מנחם אב שנת תרע"ג דרכו רגליו של מוהרד"מ [אדמו"ר רבי דוד מרדכי מטאלנא זצ"ל] על אדמת ניו יורק, בה נתקבל בשמחה גדולה ובענין רב ע"י יהודי ניו יורק, בעיקר אלו שמוצאם מאוקריינה. באותו הדור עם כל הירידה הרוחנית הנוראה שהיתה בארה"ב, היו עוד רבים מהדור הראשון למהגרים ששמרו תורה ומצוות, וביניהם היתה קבוצה גדולה של חסידי טאלנא אשר בחלקם נסעו עוד למוהר"ד, שבצוק העיתים הגרו מאוקריינה, והם החלו אז מתקבצים סביב מוהרד"מ, בבית המדרש שהקים בשנת תרע"ד באיסט סייד - "קהל חסידים". פרק חדש החל אז בחייו של מוהרד"מ, אשר ע"פ הוראת אביו החל לנהוג אז באדמו"רות, והי' לרבי הראשון בארה"ב. בית המדרש שהקים, מלבד היותו מקום תפילה, הי' גם מרכז חסידי שבו רחשה פעילות גדולה במישורים שונים, והיתה כתובת לרבים שבאו אליו ליחידות לעצה ולברכה, בפרט בשנים הראשונות לבואו לארה"ב. הוא עודד וסמך דכאי רוח ונשברי לב, יעץ עצות למבקשי עצתו והרעיף ברכות נאמנות למשחרי פניו. מוהרד"מ ערך שלחנות בשבתות, בימים טובים ובימי הילולא בבית מדרשו, שהביא להתעלות רוחנית למשתתפים בהם. מפורסמים היו בניו יורק במיוחד ה"הקפות" בשמחת תורה שנערכו בנוסח אבותיו הקדושים, כאשר כאלף איש נקהלו ובאו להשתתף בהקפות שנערכו בבית מדרשו ושנמשכו אח"כ ברחוב אותו סגרה המשטרה ושוטרים שמרו על הסדר שם.

בחכמתו הרבה. בחן שבו, בכשרונותיו, בכושר המנהיגות שניחן בו ובמרצו הרב פעל מוהרד"מ רבות בעניני צבור, ובדברים שונים הביא למהפך בתפיסות ובהתנהלויות הצבוריות של האורטודוקסי' היהודית בארה"ב. המצב הרוחני הי' אז כידוע בשפל המדרגה, וענינים יהודים יסודיים התנהלו או בעצלתיים. בין השאר פרוץ הי' מאד נושא כבוד המת בכל הקשור בסדורי ההלוי' והקבורה, אשר לא נעשו כדת. מוהרד"מ עמד ויסד בקהילתו חברה שרכשה שטח גדול בבית החיים בסטייטן איילנד, והפעילה חברה קדישא אשר כל הנעשה על ידה הי' כדת וכדין. בבית החיים סדרו חלקות מיוחדות לשומרי שבת - מהפך גדול בימים ההם, כן פתר מוהרד"מ את בעיית האיסור שהי' אז בארה"ב לצרוך יין, כשהצליח לקבל היתר מבית המשפט למכור יין באמצעות רבנים או בתי כנסת לצורכי דת.

דבר גדול עשה בפעילותו ליסוד "אגודת האדמורי"ם אשר נשאה אז את דגל הדת ברמה, הכתה על חטא על המחדלים הרוחניים בעבר, והביעה את רצונה לשינויים ועשתה פעולות רבות לשינוי של ממש בכל עניני הדת בארה"ב שהיו כאמור מוזנחים מאד. הדברים אמורים בנושאי השחיטה, הכשרות, טהרת המשפחה, השבת, החינוך ועוד נושאים חשובים, בהם ראו הצלחה לא מועטה. "אגודת האדמורי"ם דאגה גם לאדמורי"ם שמקורב באו מאירופה, לעזור להם להתבסס בארה"ב בתקופה הראשונה. מוהרד"מ שמש כסגן נשיא של האגודה. גם באופן אישי סייע מוהרד"מ רבות לאדמורי"ם להסתדר בארה"ב, כשהוא נוהג בהם בעין טובה ועוזר להם באופנים שונים במסי"נ.

היו לו למוהרד"מ תכונות מנהיגותיות בולטות - כשרונות מגוונים, חכמה, חריפות, כושר ארגון, מרץ בלתי נדלה, והוא לא חת מפני איש, ובאמצעות כל אלה פעל גדולות ונצורות. אין ספק שאם התנאים הרוחניים בעת הגיעו לארה"ב היו שונים, בכחו הי' לבנות שם את חסידות טאלנא לתפארת.

מוהרד"מ הי' חובב א"י, עזר רבות בבנין הארץ וביקר בה פעמיים. בשנת תרפ"ד בא לבקר את בנו כ"ק אדמו"ר רבי יוחנן זצלה"ה שלמד אז בישיבה בירושלים, ביקר במוסדות השונים בירושלים ואצל הרבנים בה. כן ערך ביקורים בשאר "ערי הקודש" חברון, טבר' וצפת, ובעוד מקומות, ובכל מקום נתקבל בענין ובכבוד רב. בשנת תשי"ג ערך בה בקור שני, אז ביקר את נכדתו וניניו שגרו בארץ.

בר"ח אדר שנת תש"ח נפטרה עליו רעייתו הרבנית הצדקת מרת חוה ע"ה, אשר עמדה לימינו כל השנים בפועליו הרבים, והסתלקותה הכתה אותו מכה קשה. היא נודעה רבים בצדקותה, בטוב לבה, בהכנסת האורחים המיוחדת שלה, בעדינות נפשה, ובצניעותה הרבה.

ביום י"ז בתשרי ב' דחומ"מ סוכות שנת תשי"ז נסתלק באופן פתאומי מוהרד"מ לאחר שעבר התקף לב. הסתלקותו הפתאומית בשנתו הס"ח באה כרעם ביום בהיר, והשרתה אבל כבד על בני המשפחה ועל חסידיו ואוהדיו. הוא הובא למנוחות בהלוייה רבת משתתפים בחלקת הקברים שרכש בשעתו בבית החיים בסטייטן איילנד.

גיל יגיל אבי צדיק יולד חכם וישמח בו. עוד בחייו התחיל לנהוג באדמורו"ת בנו חביבו, כ"ק אדמו"ר רבי יוחנן זי"ע, אשר ניהל את חצרו במונטריאול ותקופות קצרות בניו יורק, ובשנת תשי"ג עלה לארץ ישראל, התיישב בעיה"ק ירושלים ת"ו וקומם בה את חסידות טאלנא. דמות מופת בשלל מעלותי' וסגולותי' הייחודיות והנדירות, כמפורט בהרחבה בספר שנכתב אודותיו "והחשכתי לארץ ביום אור". נתבקש בישיבה של מעלה ביום א' דחנוכה תשנ"ט, ומנו"כ במרומי הר הזיתים בחלקת וואהלין. הרה"צ

הגה"צ רבי ישעיה שנעבאלג זצ"ל

יום ההילולא - י"ח תשרי

הגה"צ רבי ישעיה שנייבלג זצלה"ה אבד"ק בני ראם יצ"ו, אחד משרידי דור דעה מגזע אראלים אשר קרוב לשישים שנה ישב על מדין. נולד ז' אלול תר"פ [לאביו הגה"צ רבי דוד צבי זצ"ל] ובהיותו בן עשר שנים כבר ידע בע"פ ששה סדרי משנה. נודע בהתמדתו ובדביקותו לתורה וליראה עוד מימי נעוריו.

בשנת תש"ח נקרא לכהן פאר בעיר דעעש וכשעלה לארץ הקודש בשנת תשי"ב התמנה לרב בשכונת סלמה בתל אביב ובשנת תשט"ו נקרא לכהן פאר על כסא הרבנות ב"בני ראם" והנהיג עדתו ברמה קרוב לשלושים שנה. ובשנת תשמ"א נקרא לכהן פאר כרבם של חסידי בעלזא ברמת אלחנן ב"ב וראב"ד דביד"צ דקהל מחזיקי הדת בא"י...

התעטר בג' כתרים בהתמדת התורה ובעבודת התפילה ובגמילות חסדים באופן נפלא. באושפיזא דמשה רעיא מהימנא ח"י תשרי תשס"ג החזיר נשמתו בטהרה לבוראו [ומנו"כ בהר המנוחות בירושלים]. "קובץ עץ חיים-צאנו", טבת תשס"ג, ע' קי"ד

...ואף על צדיקים שחיו עד עתה עמנו שמעתי שלמדו בעמידה, דסיפר הגאון רבי מנחם צבי ברלין שליט"א בהספידו על הגה"צ רבי ישעיה שנייבלג זצ"ל [שנלב"ע עתה בחוה"מ סוכות ה'תשס"ג] שחזר בחייו עשרות פעמים על כל הש"ס ויש מסכתות שחזר מאות פעמים, ואמר לו רבי ישעיה זצ"ל שיש לו בבית במיוחד ש"ס קטן, כיון שרצה לסיים לפחות פעם אחת בחייו כל הש"ס באופן שלמד את כולו 'בעמידה'. הרה"ג ר' חיים שלום הלוי סגל שליט"א, "בירורי חיים" (ב"ב תשס"ד) ח"ב, ע' ל"א

ראיתי בגליון מבאר רבותינו (נאנאש, מבאר השבת, מאמר קיב): "משמיה דהגה"צ רבי ישעיה שנעבאלג זצ"ל אבד"ק בני ראם יצ"ו, על מה דאיתא שבהעלות המנחה בעש"ק הוא עת מסוכן למחלוקת בין איש לאשתו, ובין המשרתים, אמר על זה הרה"ק בעל עטרת צבי מזידיטשוב זי"ע, שקבלה הוא בידו דאם פורסין המפה של שבת על השלחן בעש"ק קודם חצות היום, זהו סגולה לבטל הקליפה והסט"א המעורר מחלוקת בביתו של אדם בעש"ק אחר צהריים". הרה"ג ר' פנחס שפיצער שליט"א, "מבוא ועד צאתו" (שיכון סקווירא תשס"ד) ע' מ"ו

תדיר ומקודש

שמעתי ממורי חמי (הגה"צ רבי ישעיה שנעבאלג) זצוק"ל פירש על המשנה במסכת זבחים (פ"י משנה ו') מחלוקת ר' מאיר ורבנן אם תדיר קודם או מקודש קודם ובגמ' שם לא ניפשוט. אבל הרע"ב כותב ונראה לי דתדיר קודם. ולכאורה קשה איך אומר הברטנורא דתדיר קודם, בעת דלא ניפשוט בהש"ס. ואמר מו"ח זצ"ל בשם גדול אחד דהרע"ב למד מאברהם אבינו ע"ה דאיתא בפרשתנו (וירא) כשביקר הקב"ה לאברהם אבינו כתיב (בראשית י"ח ג') ויאמר ה' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך. ומפרש רש"י היה אומר להקב"ה להמתין עד שירוך ויכניס את האורחים ע"כ, והלא הקב"ה מקודש והמלאכים תדיר אצלו ואעפ"כ הלך אצל המלאכים מכאן ראוי דתדיר קודם. כ"ק מרן אדמו"ר משאץ-מאנטריאל זצ"ל, "נצח ישעיה" (ב"ב תשס"ג) ע' קע"ה

הרה"ק רבי משה אונגר זי"ע

יום ההילולא - י"ח תשרי

נולד לאביו הרה"ק רבי מרדכי דוד מדאמברווא זי"ע. בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית מרת מרים ע"ה בתו הבכירה של הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע.

אחר נישואיו ישב סמוך על שולחן חותנו ודבק בו מאוד. חותנו הרה"ק ה"דברי חיים" החשיבו מאוד, והיה איש סודו ואמונו, ובפרט בסדר המנויים בנשיאות קופת ארץ ישראל וגביית הכספים לכוללות גאליציא. וכמים הפנים לפנים גודל דביקותו בחותנו, עד שנחרת על מצבתו "והיה חופף בצילו ערך ארבעים שנה".

תקופה קצרה עסק וסחר ביין כאומנות אבותיו בצעירותם, כדי שלא ליהנות ממתנת בשר ודם, ועם זאת נתפרסם בתורתו ובמעשי צדקותיו הרבים שפעל ועשה.

באחרית ימיו עלה לארץ הקודש ונטה אהלו בעיה"ק צפת ת"ו, ובה נסתלק ביום י"ח תשרי תרנ"ח, ושם מנו"כ. "מעשה אבות - סערט ויז'ניץ" (חיפה תשס"ח) ח"א, ע' ל"ב

זקני הרה"ק רבי משה אונגער זצ"ל (חדב"נ מרן ה"דברי חיים" זי"ע) עלה לארץ ישראל כמה שנים אחר הסתלקותו של מרן הדברי חיים, ומסתמא היה עוד בתוך שנות התר"ל. הוא רצה עוד קודם לכן לעלות לארץ ישראל. הוא היה ממונה אצל מרן הדברי חיים על עניני הכספים של כוללות גליציא.

...להרה"ק רבי משה לא היו בנים רק ד' בנות, וחתניו היו, רבי חיים יעקב מאילינוב זצ"ל (בנו של הרה"ק רבי חנינא מאילינוב, בן הרה"ק רבי יעקב ממעליץ וחתן דודו הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב, בנו של הרה"ק מראפשיץ), רבי יהודה הערש מדאלינא זצ"ל (בנו של הרה"ק רבי בעריש בן הרה"ק מהרי"א מזידיטשוב וחתן הרה"ק רבי אברהם מסטרעטין), רבי נפתלי חיים מדזיקוב זצ"ל, והרביעי הוא זקני אשר אני נקרא על שמו, רבי מרדכי דוד אונגער זצ"ל, שהיה בנו של הרה"ק רבי ישראל אלימלך אב"ד זאבנא זי"ע בנו של הרה"ק רבי יוסף מדאמבראווא זי"ע אחיו של רבי משה (שניהם היו בני הרה"ק רבי מרדכי דוד מדאמבראווא זי"ע). הרה"ק רבי ישראל אלימלך מזאבנא היה אדם גדול מאד, אבל הוא נסתלק בצעירותו ואין יודעים ממנו כ"כ. מרן הדברי חיים אמר עליו נוראות, ופעם התבטא "מלאכים ושרפים רועדים ממנו". כאמור בנו רבי מרדכי דוד זצ"ל נישא לבתו של דודו הרה"ק רבי משה, וזה היה כבר בשנותיו האחרונים של מרן הדברי חיים, ואכל קעסט על שולחנו ד' שנים. הוא היה מספר היאך היה נראה השינה אצל מרן הדברי חיים - הרי בשנים האחרונות היו צריכים להיות אצל מרן הדברי חיים בשעות הלילה - וסיפר שתוך כדי השינה היתה המיטה מזדעזעת והיה צועק מיר ווילן אויסגיין פארן בורא כל עולמים... וזה היה באמצע השינה...

עוד סיפר ששמע ממרן הדברי חיים שסיפר: כשהייתי אברך הלכתי לצדיקי הדור ונדחפתי אצלם לשמוע את היוצא מפיהם, והזעתי מאד, והזיעה בלבל אותי והפריע לי בעבודת ה', וקבלתי על עצמי שלא להזיע יותר, ואכן מאז לא הזעתי...

זה פלא גדול שהיה לו שליטה על הגוף כשהפריע לו בעבודת ה'... כידוע גם שכאשר נכנס למיטתו היה נרדם מיד... הגוף העמיד עצמו לרשותו... כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב-45 שליט"א, בשיחת קדשו - כ"ב סיון תשע"ה, "בצילא דמהימנותא", צו תשע"ו, ע' מ"א

הגאון רבי משולם איגרא זי"ע

יום ההילולא - י"ח תשרי

נולד בשנת תק"י לאביו ר' שמשון מנגידי בוטשאטש שנפטר בשנת תקכ"ד, ולאמו רייזל בת הרב נח אפרים פישל אב"ד קולומיאה. חונן בכשרונות מזהירים, ומילדותו נודע כראש חריפי דורו. נתגדל בקולומיאה בבית זקנו. בהיותו בגיל שש הציץ הבעש"ט בפניו, ואמר לאביו שיש לו נשמה חדשה שלא היתה מכמה דורות. כבר אז ידע את כל הפני יהושע בעל פה. בגיל תשע דרש בבית הכנסת הגדול בברודי, וניצח את הרב דשם בויכוח הילכתי. בגיל עשר ידע לחשוב את כל מחלוקות רש"י ותוספות בש"ס.

בגיל י"ג נשא את בת הגביר ר' שמואל ביק מברודי, ומשלא יכלה לשאת חיי קדושה ופרישות שלו גרש אותה, ונשא בתקכ"ח את בת הרב יצחק הורביץ אב"ד ברודי והמבורג. על תלמידיו בברודי נמנו הגאון רבי מרדכי בנט (כעבור שנים רבות עשה משתה כשעמד על סוף דעתו של רבו באיזה ענין), והגה"ק רבי נפתלי מרופשיץ (אמר שמי שקורא לו ר' משולם, ולא הרבי ר' משולם, עובר בעשה).

בשנת תקכ"ז בהיותו בן שבע עשרה נתקבל כאב"ד מחוז סטניסלב. את מושבו קבע בעיר טיסמניץ, ועל שמה נקרא. היא היתה אז עיר של חכמים וסופרים, ונתפנה בה כסאו של הרב אלעזר סג"ל. בזמן הגאון ר' משולם נבנה שם בית הכנסת המפואר. על תלמידיו בטיסמניץ נמנו: בעל קצות החושן (בקש ממנו הסכמה לספרו), החוות דעת (קרא לרבו רבינו תם. לא הדפיס בספריו רק חידושים שנשאו חן בעיני רבו), רא"ל הורביץ מסטניסלב, הפרי תבואה, הרב נתן נטע קליצר מפודהייץ, הרב משה מינץ מאובן ישן, ר' נחמיה אב"ד ססוב, ש"ב ר' נפתלי הרץ הכהן קנטשוגר מטיסמניץ, ר' יעקב הירש הכהן קנר ממוהלוב, דייני בוטשאטש ר' יוקב ור' שמריה (עיר ומלוואה, 206), ועוד. י"א שגם הברוך טעם היה תלמידו, וכנראה שאין זה נכון. כעבור עשרים שנה לכהונתו שם, צצו סיבות שגרמו לעזיבתו את המקום. אז נענה להצעת הרבנות של פרשבורג, על מקומו של מהר"ם ברבי שנפטר בתקמ"ט. בחורף תקנ"ד עבר לשם בין תלמידיו שם: הרב מאיר לנדסברג מפזינג הסמוכה, הרב אברהם פר"ש אב"ד קאמארן, הרב מרדכי דוד אב"ד יעניקא, הרב הירש קוניץ אב"ד בעלעד, הרב יוסף יוזפא אב"ד השני של אוברווישא, והרב יצחק משה פרליס.

החתם סופר ביקר אצלו, ונתקבל בכבוד רב. על קושיא אחת ששאל, נענה על אתר בשלושים וששה תירוצים חריפים. הוא מזכיר את הביקור בשו"ת חת"ס אה"ע, ח"ב יא. בהספד שנדפס בדרשותיו, אמר עליו שהיו זרועותיו כשני ספרי תורה. בהונגריה התפעלו במיוחד מצדקותו הרבה של הגאון ר' משולם. לא נהנה כלל מהעולם הזה, ולא שמע קול נגינה. תפילתו היתה באימה וביראה, מתחיל בפינה אחת ומסיים בפינה אחרת. כל גופו הזודעזע בשעה שאמר איזו ברכה באימה, ובמיוחד בשעת נפילת אפים. כשהוצעה לו רבנות פראג אחרי הנו"ב, סרב לקבלה. בשנת תקנ"ט חלה מאד, והוסיפו לו שם משה. נפטר ביום י"ח תשרי תקס"ב. נספד בכל תפוצות ישראל, והספדו של רבי ישראל נחמן אשכנזי נדפס בספרו פקודת המלך חלק שני. זכרו נערץ גם בדורות הבאים. עד ימינו נהגו זקני תורה בבוטשטש לעמוד על רגליהם כשהזכירו קושיא משמו, דבר שלא נהגו עם חכמים אחרים. בנו יחידו היה הרב יצחק אליהו, ובתו היחידה שרה חוואליש אשת ר' צבי הירש מנדלסבורג.

הניח כעשרת אלפים גליונות חידושים שרובם אבדו, ויש ששמו בכליהם והדפיסו על שמם. היה בהם חיבור גדול על הרמב"ם לתרץ אלף וארבע מאות הלכות שלו שנתקשו בהם, חידושים על רוב מסכתות

הש"ס, שאלות ותשובות, דרושי אגדה ומוסר, ותקנות רבות שתיקן. כמה מתשובותיו משנת תקמ"ו אל הרב יוסף מו"ץ ניזנוב ואב"ד מריאמפול נדפסו בטשרנוביץ תרכ"ב, ע"י הרב ישראל נתן אלטר ברוקשטיין, ובהוספות רבות בלבוב תרכ"ג. נינו רבי אברהם יוסף איגרא - עם אביו - טרח בסידור כתביו לדפוס. בשנת תרל"ג הדפיס בלמברג ספר איגרא רמה, בר"ת: הרב ר' משולם, חלק ראשון, ובו חידושים על סדר מועד ונשים, ושלושים שו"ת. את שם הספר קבע הגאון רי"ש נתנון זצ"ל. הגה"ק רבי חיים מצאנז אמר שעד מחצית הספר הוא כבר יכול להשיג. ובהסכמותיהם של הגאון רבי חיים אלעזר וואקס, ורבני ווארשא.

חלק שני על סדר נזיקין וקדשים נדפס בלבוב תרל"ט ונגנז. בשנת תרמ"ה נדפס בווארשא ע"י הנכד ר' משולם מנדלסבורג בתוספת מרובה על העיקר, ספר חידושי רבינו משולם איגרא, וכן השאלות ותשובות. הרב מאיר וונדר שליט"א, "אנציקלופדיה לחכמי גליציה" ח"א, ע' 92-90

אדמו"ר הגאון בעל שבט סופר ז"ל סיפר לי, שהגאון מרן רבי משולם מטיסמניץ זי"ע היה מזמר בכל יום בעלות השחר פיוט הנורא האדרת והאמונה בקולי קולות והתלהבות עצום, עד שמעו קולו בכל רחוב בית דירתו, ואמרו הת"ח שבק"ק פ"ב אז, הנה לדעת המהרי"ל המובא במ"א סי' תקס"ה, אין לשורר האדרת והאמונה אלא ביום הקדוש הכפורים, באשר הוא שיר המלאכים, וביום ההוא ישראל דומים למלאכים, כמובא מפרד"א בטוא"ח סי' תר"ו (ושמעתי שמה"ט לא הניח הגאון ר' נטע וואלף ז"ל בביהכ"נ שהתפלל בו, הנקרא ביהכ"נ ברילל, לנגן האדרת והאמונה בשמחת תורה), אמנם הגה"ק רבי משולם שהוא דומה למלאך ה' צבאות (וכאשר נחקק תואר זה ג"כ על מצבתו), הוא רשאי לזמר שיר הנורא הזה בכל יום ויום. הגאון רבי יצחק ווייס זצ"ל, אב"ד ווערבווי, "אלף כתב" (ב"ב תשנ"ו) ח"א, ע' ק"ו

טיסמניץ, קהילה גדולה מלאה חכמים וסופרים. כמרא דאתרא שימש הגאון האדיר והמפורסם רבי משולם איגרא זצ"ל, שהרביץ תורה לרבים, כשעל תלמידיו נמנו: הרה"ק ר' נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע, הגאון ר' יעקב מליסא זצ"ל בעל "חוות דעת", הגה"ק ר' מרדכי בנעט זצ"ל, ודומים להם. על ידי הרה"ק רבי יעקב קאפיל חסיד זי"ע [אביו של ה"אהבת שלום" מקאסוב זי"ע] התפשטה בעיר דרך החסידות של הבעש"ט. קשר מיוחד היה בין רבינו [הרה"ק רבי יעקב קאפיל חסיד זי"ע] לבין המרא דאתרא, ורבי קאפיל חסיד עמד לימין צדקו של הרב הגאון. כאשר התעוררו חיכוכים, הזהיר את בני העיר שלא לפגוע חלילה בכבוד הגאון ר' משולם, כי הבעש"ט אמר עליו, שהוא מהנשמות החדשות שירדו מעלמא דקשוט לעולם הזה. הרה"ח ר' נתן אלי' רוט ז"ל, "כתר מלכות" (ב"ב תשנ"ו) ע' כ"ז

הרה"ק רבי חיים מטשרנוביץ זצ"ל בעל "באר מים חיים", תלמיד הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב זצ"ל, כותב על רבינו משולם איגרא, בראש ספרו "סידורו של שבת" (ח"ב תשובה ב'): "להגאון הנשר הגדול בעל הכנפים, מופת הדור, שבחו מלספר גדול, אביר הרועים, רכב ישראל ופרשיו, הגאון האמתי רשכבה"ג, שר התורה, נהירין ליה שבילין דאורייתא כאור בהיר, אור העולם, אספקלריא המאירה, מנורה הטהורה, צבי עטרת תפארת ישראל, אתו המדע וחכמה על אמתתו להקימה....". הרב יקותיאל אריה קמהלר ז"ל, "משרתיו אש לוחט" (ב"ב תש"ס) ח"ב, ע' ק"ו

מעשה ובאו אצל רבי משולם איגרא בעיר טיסמניץ, שני בעלי-בתים מאחת העיירות עם דין-תורה, והענין היה קשה ומסובך ביותר, עד שנאלץ לדחות את הפונים אליו ליום המחרת, אבל לשני הבע"ב לא היה פנאי לשהות עוד בטיסמניץ ואמרו אחד לשני: הרי גם לנו רב בעירנתנו, נלך אליו ויפסוק לנו הדין.

וכך עשו. הרב שלהם היה ת"ח אבל ממש לא מצא ידיו ורגליו בד"ת מסובך כזה, ואמר להם להמתין מעט, נכנס לחדר שני לבדו, ואחרי זמן מועט יצא ופסק להם הדין, כך וכך, והפסק היה לשביעות רצונם ובאו על סיפוקם.

כעבור זמן מסוים, כשהזדמן להם שוב להיות בטיסמניץ, אמרו זה לזה: הבה וניכנס להרב מטיסמניץ שאמר לנו שקשה לפסוק הדין רק למחרת, ונראה איך הוא פסק את דיננו... ואכן נכנסו לרבי משולם ואמרו לו איזה תירוץ למה לא באו למחרת, ואמר להם רבי משולם כך וכך הוא הפסק, וזה היה בדיוק כמו הפסק שפסק הרב שלהם...

בשמעם זאת, הסתכלו זה לזה כאילו בקורטוב של לעג, ושאלם רבי משולם: למה הם מסתכלים כך זה לזה, ולא יכלו להתאפק וסיפרו לו כל המעשה, וכי הרב שלהם פסק להם ג"כ כך, לאחר שהות של מחצית השעה בלבד...

כששמע רבי משולם, כי רב פלוני באחת העיירות הקטנות ידע להשיב במשך זמן קצר על כל הענין הקשה הזה, אמר בלבד: הלא זה גאון נפלא בדורו וצריך להכירו ולדעת אותו. לא היסס רבי משולם ומיד נסע אל אותו רב, ובכואו לביתו התעטף ונכנס בחדרה ועמד לפניו בהכנעה רבה כתלמיד בפני רבו, אחרי זה התיישב עמו בחדרו ושאל אותו: הכיצד ידע הרב לפתור כמעט על-אתר ענין כה מסובך שהוא עצמו היה נאלץ לדחות את הפונים אליו בענין עד ליום המחרת?

השיב לו הרב: אכן, אמת הדבר, לא ידעתי מה להשיב על הענין, נעשה לי קשה על הלב, ובצר לי - נכנסתי לחדר השני, התייפחתי בבכי וביקשתי רחמים, ואמרתי לפני השי"ת, הלא אני רב פה בעיירה והבע"ב לא יודעים להבחין בין דבר קשה לקל, ואם לא אדע להשיב הרי"ז חילול ה' ח"ו, ואז ניגשתי לארון הספרים וזמן השמים נענו לי שמיד מצאתי בארון הספרים למעלה ספר ישן שבו היה כתוב הכל, וכך פסקתי!...

מששמע זאת רבי משולם איגרא, פנה מיד אל דלת היציאה ואמר לרב בזה הלשון: לבכות? - לבכות גם אני יודע, אבל על התורה צריך לעמוד ולהתייגע, והלך לו!...

סיפור זה סיפר פעם הגאון ר"א קוטלר זצ"ל בחוהמ"ס בעת שמחת בית השואבה בישיבה. הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון זצ"ל, "שאל אביך ויגדך" (ירושלים תשנ"א) ח"א, ע' קמ"ח

יקרה היא מפנינים

שמעתי מש"ב הגה"צ רבי נטע פריינד (שליט"א) [זצ"ל], שהגה"ק רבי משולם איגרא זי"ע באחד השיחים נענה ואמר: הלא נודע שבכל עניני תורה ועבודה קיים מושג של עולם שהוא המקום, ושנה שהוא הזמן, ונפש, המקום הקדוש ביותר בכל העולם הוא קודש הקדשים, הזמן הקדוש ביותר הוא יום הכיפורים, והנפש הקדושה ביותר הוא הכהן גדול, וכתוב יקרה היא מפנינים יותר מכה"ג הנכנס לפני ולפנים, וא"כ הלומד תורה חשוב מכל המדריגות הגדולות. הרה"ח ר' משה דב אייזנרפער שליט"א, "מעשה צדיקים" (ברוקלין תשס"ו) ח"א, ע' ע"ב

דברי אגדה

ארשום זה איזה דברי אגדה ממרנא ורבנא רבי משה משולם איגרא אבד"ק פ"ב זיע"א, מספרו איגרא רמ"ה ח"ב שאינו בנמצא.

שם (דף כ"א ע"ב ד"ה בחצוצרות וקול שופר), בתהלים אם לא ישוב חרבו ילטוש קשתו דרך ויכוננה ולו הכין כלי וגו', עפ"י הידוע דאדם רשע אף מה שעושה טוב נותן כח בסיטרא אחרא (עיי"ש באה"ט או"ח סי' תקס"ח), וידוע הוא דאיתא בקרא אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, חרבי זו תפלה, קשתי זו תורה, וזו, אם לא ישוב בתשובה, חרבו ילטוש קשתו דרך זו תורה ותפלה שיעשה לו, הכין לכלי מות.

שם (דף כ"א ע"א), האנוש מא-להי יצדק אם מעשהו יטהר גבר, דהיינו דאיתא דהעולם נברא במידת הדין, וראה הקב"ה שאין העולם מתקיים ושיתף מדת הדין למידת הרחמים, כברש"י בראשית ע"פ ביום עשות ה"א ארץ ושמים, והיינו היצדק אנוש מאלקי, דהיינו ממדת הדין כפי שהיתה הבריאה, אמנם מעשהו יטהר גבר, דהיינו מכפי מה שהוא העשייה של העולם שנשתתף במידת הרחמים, ועי"ז יטהר גבר, ולא מכפי שעלתה במחשבה לברוא העולם בדין, עיי"ש"ה. הגאון רבי יצחק ווייס זצ"ל, אב"ד ווערבו, "אלף כתב" (ב"ב תשנ"ז) ח"א, עמ' צ'

י"ט תשרי

הגה"צ רבי חיים יצחק מאלטשטאט זצ"ל

יום ההילולא - י"ט תשרי

מתולדותיו

הגאון רבי חיים יצחק ירוחם זצ"ל אלטשטאט, נולד במעליץ ביום י"א חשון תרכ"ה (וי"א תרכ"ב או תרכ"ד), כבן יחיד אחר כמה הפלות, לאביו ר' שרגא זאב ממעליץ. הסבא ציוה בחלום לקרוא את שמו יצחק, והאבא הוסיף חיים לאריו"ש, מילדותו נודע כעילוי, ובגיל שמונה היה בקי בכמה ממסכתות הש"ס. מגיל עשר למד בטורנא אצל הראב"ד ר' נפתלי צבי גולדברג, והוא ששידך לו את רחל דינה בת זקוניו של אחיו ר' נתן אב"ד לימנוב. נולדה ביום ג' כסלו בחודש אחריו, ונתברכה מהדב"ח, נסמך מרבו ומחמיו, וכן מר"י שמלקיס, המהרש"ם ורא"ל הורביץ מסטרי. שתי האחרונות נדפסו בכרם שלמה, טבת תשד"מ, מח-נ.

אחרי נישואיו ביום כ"א אדר תרמ"ג בגיל י"ח, נתמנה כרב בטימבורג הסמוכה ללימנוב. כל ימות החול לן בביהמ"ד. המונים נהרו לדרשותיו. סייע משם לחמיו כסגן אב"ד לימנוב. מתרמ"ח אב"ד לימנוב, וכך חתם נגד תנאי בנישואין בתשרי תרס"ח. נסע לעתים תכופות אל הצדיקים מבלז, שיניבה ובאבוב. הרביץ תורה לתלמידים, וביניהם ר' שלמה מבאבוב, ר' משה מברדיוב ור' שמואל פירר.

בשנת תרס"ז נתקבל לרבנות אלטשטאט שכסאה היה פנוי עשר שנים, והשפיע לכך גם ר' יהושע היילפרין מראשי הקהל. נקראה גם סמבור ישן או סטרי סמבור, ועל שמה נודע בעולם כהרב מאלטשטאט. פתח בה ישיבה, ואליה נאספו תלמידים נבחרים. דחה הצעות רבנות של קהילות שונות, והמהרי"ד [מבעלזא] הורה לו לסרב לבוצ'ץ. בפרוץ המלחמה בתרע"ד העמיד שר המחוז לרשותו עגלה להימלט בה עם משפחתו בת ח' הנפשות, ועם כתביו ואוצר ספריו. בתרע"ב היו עמו בכתובים שני חלקי שו"ת, חידושים על ש"ס, רמב"ם ושו"ע, וחיבור על התורה ודרושים. ברח לגראץ, ובתרע"ז התישב בוונא. י"א שבתום המלחמה חזר לעירו, ושב לוינא. גם שם התמיד בלימודיו, שמו התפרסם לתהילה, ורבים השכימו לפתחו. מגדולי המשיבים בעלי הסמכא בדורו ומראשי אגודת הרבנים יוצאי גליציה ובוקובינה יפה תואר, ובעל הופעה מזהירה.

בכניסת הנאצים לעיר חזר לפולין, נאסר באלטשטאט בשבת שבאלול תש"ב, והובא לסמבור, בהשתדלויות רבות ניצל מגירוש לדרוהוביטש ושחרר. גר בביתם של ר' יעקב טירקל, ושל ר' דוד'ל ב"ר פנחס מאוסטילה. התפלל בימים הנוראים אצל רבי פנחס, ולמחרת יו"כ נחלה ונחלש, והרופאים לא יכלו להושיעו. נפטר בגיטו ביום י"ט תשרי תש"ג, ונטמן באהל רמ"ץ ויטמאיר. מתי מעט השתתפו בהלויתו. והאדמו"ר מאוסטילה הספידו: מי נשאר להתיר עגונות?

נדפס ממנו שו"ת ברכת חיים, ושו"ת ברכת יצחק. הרב מאיר וונדר שליט"א, "אנציקלופדיה לחכמי גליציה" (ירושלים תשמ"ו) ח"ג, ע' 279

סיפר לי הרה"ג ר' יעקב תאומים זצ"ל מאלטשטאט, פעם אחת ראיתי אצל זקני הגאון מאלטשטאט זצ"ל פנקס (בויוגן) חידושי תורה, שלא היה נראה כשאר פנקסי חידושי. שאלתי את זקני פשו דבר, אמר לי זקני, בהיותי בן י"ב שנה חידשתי חידושים בתורה, והיו לי חבילות (פעק) של חידושי תורה. אמנם כשנהייתי בן י"ג שנה, חששתי דאולי לא נכתבו לשמה, לכן שרפתי את הקונטרסים. אבל קונטרס אחד השארתי, למען יראו נכדי מה שביכולתו של ילד בן י"ב שנה לחדש [איין קונטרס האב איך איבערגעלאזט, אז מיינע אייניקלעך זאלן זען וואס א יונגל פון צוועלף יאר קען מחדש זיין]. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ז) ח"ו, ע' שע"א

זקני [הגה"צ רבי חיים יצחק ירוחם מאלטשטאט] זצ"ל אמר פעם: אומרים שיש לי ראש טוב, אך באמת אין לי ראש טוב, אלא שהגה"ק מבעלזא אמר שחזרה על הלימוד הוא סגולה לזכור את כל התורה, וגם מה שאינו חוזר כעת, וכיון שאני חוזר ושונה כל הזמן על תלמודי, לכן אני זוכר, אבל לא מפאת מוכשרות וזכרון טוב... ובאמת היה לו זכרון פלאי... הגאון רבי יעקב תאומים זצ"ל, רב ביהכ"נ אלטשטאט, "בצילא דמהימנותא", ויחי תשע"ג, ע' ל"ה

סיפר לי הרה"ג ר' יעקב תאומים זצ"ל מאלטשטאט, כשהתחתן זקני הגאון מאלטשטאט ביקש רשות מאביו ז"ל לעשן, ואמר לי זקני שמתחרט על זה, דהרי היה יכול לקיים כיבוד אב כל ימי חייו אם לא היה מעשן מחמת רצון אביו. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ז) ח"ו, ע' שע"ב

פעם אחת בליל התקדש חג הפסח הייתי נוכח אצל הסדר של הרב מאלטשטאט זצ"ל, וסיפר הגאון על הרה"ק מאפטא זיע"א הגם שהי' דרכו בקודש לאכול כל יום בעבודה גדולה סעודות גדולות כנודע, אבל בליל הסדר לא אכל יותר מכף מרק חוץ הכזיתים של מוציא מצה כורך והאפיקומן, ואמר הטעם כי חשש שלא יאכל האפיקומן אכילה גסה, והוא פלא, והרב מאלטשטאט ג"כ נהג כך. הגה"צ רבי חנוך דב פדווא מלונדון זצ"ל, (מרשימות הגאון רבי אברהם יונה שווארץ שליט"א), "הליכות חנוך" (ברוקלין תשע"א) ע' ס"ז

בהקדמת כ"ק אדמו"ר מסקאליע זצוק"ל לספרו "תולדות יצחק", כתב: "ובאמת עמלתי בכל כחי בחיבור הזה לחדש חידושים על דבר אמת, דבר ה' זו הלכה, לאמתה של תורה, וכפי הנלע"ד כוונתי כמה פעמים לאמתה של תורה, וגלוי וידוע לפניו יתב"ש כי בושתי להוציא את החיבור הזה לאורה, כי אמרתי מה אתן לפני לומדי תורה, אלא לאחר שראיתי בבירור שהסכימו על זה מן השמים, כמו שאמר לי ידידי מחותני הגאון רשכבה"ג מוהר"ר מאיר אריק ז"ל אבד"ק בושטשאטש וטארנא, בחלומי בחלום הלילה, בליל ו' ערב שבת קודש פרשת במדבר ר"ח סיון תשט"ו, ותיתי לי שבאותו חלום וכו', ואזכיר גם כן כשהראתי לו את הכתב יד הזה אז באותו חלום, והיה מעיין בו באיזה מקומות, ולבסוף הסתכל בהתחלת הספר וכו' [עיי"ש מה שפלפל הגר"ם אריק בדברי רבינו], ואקיץ והנה חלום, לכן הסכמתי להדפיסו.

ותיתי לי כי כשגמרתי עם המדפיס להדפיס חיבורי הזה, ומסרתי לו חלק מהכתב יד להדפיס, לאחר שני ימים ראיתי בחלום הלילה את ידידי הגאון רשכבה"ג מוהר"ר חיים ירוחם ז"ל אבד"ק אלטשטאט, שבא אלי להתאכסן בביתי ולא זכרתי שהוא בעלמא דקשוט, אלא ידעתי שלא ראיתיו כמה שנים, ושמתתי לקראתו מאד, והוא המבדיל בחל"ח שמח לקראתי מאד, באומרו שלאחר שעבר כל כך שנים שלא ראינו זה את זה זכינו להתראות זה לזה, ומסרתי לו חדר נאה בביתי להתאכסן, וכבדתיו מאד, וישב אצל שלחני, ועל השלחן היה מונח הכתב יד של החיבור הזה, ובקשתיו לעיין בו, ולקחו בידו והיה מעיין בו בכמה מקומות, ועמד מכסאו והלך בבית הילך והילך ונתפעל מאד, ועמד אצלי, ואמר בזה הלשון, "עס איז זייער גוט, עס איז זייער גוט", ואמר לי איזה חידושים שראה בחיבורי, וחידש בהם עוד כמה חידושים, ושמח מאד, ואיקץ והנה חלום, והיה לי לנחת רוח מאד בראותי שמן השמים מסכימים עמי בהדפסת חיבור זה. "אדיר במרום" (ברוקלין תשס"ד) ע' קצ"ב

כ' תשרי

כ"ק מרן אברהם ישכר אנגלרד אדמו"ר מראדזין זי"ע

יום ההילולא - כ' תשרי

מתולדותיו

אורו (של כ"ק אדמו"ר רבי אברהם ישכר אנגלרד מראדזין זצוק"ל) זרח בעיר קרימילוב אשר בפולין בבית אביו הגה"צ רבי ישעיהו הי"ד, רבה של סוסנוביץ הפולנית. אמו היתה מרת אסתר פרומעט ע"ה בת כ"ק רבי נתן מקרימילוב זי"ע בנו של בעל "חסד לאברהם" מרדומסק, בנו של הכהן הגדול האדמו"ר התפארת שלמה מרדומסק. הרבי מקרימילוב נודע כאחד מחשובי האדמו"רים בפולין, בנה בית של קדושה והשתדך עם רבים מחשובי אדמו"רי פולין.

רבינו זצ"ל היה נכד בכור לזקנו הגדול מקרימילוב ורבינו הסתופף בצילו ושתה בצמא את מימיו.

בהגיעו לפרקו נלקח אחר כבוד והיה לחתנו של מרן ה"תפארת יוסף" זי"ע אז עבר להתגורר בראדזין. לאחר פטירת חותנו עברה עטרת ההנהגה לבנו, כ"ק מרן רבי שמואל שלמה הי"ד. גיסו, הרבי זצוק"ל, היה יד ימינו ויחד עמו נטה את היסוד להקמת רשת הישיבות "סוד ישרים" בה שימש כנשיא הישיבות.

כשפרצה מלחמת העולם השנייה נלווה רבינו לגיסו מרן רבי שמואל שלמה, אשר עבר להתגורר בגיטו וולודאבה. שם דאגו לכל עניני היהדות, והיו לעזר וסיוע ליהודים הנאנקים במצוקה.

באותה תקופה נוראה, לכדו הצוררים הנאצים את הבונקר בו שהתה משפחת הרבי ודרשו מיושביו לצאת. כל היוצאים נורו במקום. היחיד שנשאר היה רבינו זצוק"ל שסירב לצאת, באומרו כי אסור להסגיר עצמו לידי הרשעים. הם השליכו רימונים לתוך הבונקר, אשר התפוצצו, אולם, בניסים גלויים, לא נפגע רבינו. מאוחר יותר ביום כ"ט אייר תש"ב, הוצא מרן רבי שמואל שלמה להורג על קידוש השם. ה' יקום דמו.

במצוות גיסו, הרבי המנוח מרן רבי שמואל שלמה הי"ד, יצא רבינו יחד עם החסיד רבי מוטל רייכמן ז"ל והם נמלטו אל היער. יערות פולין היו להם למסתור במשך קרוב לשנתיים. הם לא החליפו לבושם כל אותו פרק זמן ארוך, חיו בתנאים תת אנושיים ובנסי ניסים בחסדי שמים נצלו חייהם בצורה פלאית.

גם בימי הזעם דאג רבינו במסירות נפש לקיים את כל המצוות עד קוצו של יו"ד. בחירוף נפש שמר על זקנו ופיאותיו לאורך כל שנות המלחמה. מעולם לא הפסיד סעודת מלוה מלכה. הסעודה יכולה היתה שתכלול רק פיסת תפוח אדמה או צנון, משהו לכבוד ליווי שבת מלכתא.

בתנאים הנוראים, בהם היה מחופר בבור בתוך היער, סיכך את הבור בענפים, וכך ישב בצילא דמהימנותא וקיים בחירוף נפש את מצות סוכה.

בהגיע חג הפסח נתן נפשו בכפו ואפה מצות של מצוה ביער. עד יומו האחרון נשתמרה בידו פיסת מצה של אפיקומן אשר אכל בליל הסדר שאפה ביערות, אף היה מראה זאת בהזדמנויות שונות למען ידעו דורותיכם.

לאחר סיום המלחמה התגלה שוב בתעצומות הנפש בם ניחן, ולמרות השבר האיום שעבר עליו בשנות הזעם חזר לעיר הולדתו סוסנובצה, שם החל לכהן כרב על כסאו של אביו הקדוש הי"ד, שכיהן עד המלחמה כרבה של העיר. או אז הפך ביתו להיות כתובת לכל נדכא ונצרך. אלפי הפליטים מצאו אצלו מחסה ואוון קשבת. בין הבאים היו רבנים ואדמו"רים חשובים.

רבינו אף הקים שם ת"ת וישיבות לפליטים וילדיהם. דאג לכל ענייני היהדות בשחיטה כשרה וכד', הקים אף בית דין מיוחד להתיר עגונות, כדי לאפשר לפליטים, שאיבדו את משפחותיהם, להקים בית יהודי חדש. רבינו אף סידר קידושין לאלפי זוגות, פעילותו שם נמשכה קרוב לשלוש שנים, עד תש"ח, רק משהתרוקן האזור מפליטים יהודים, יכל לסור משם. נסע לצרפת ואח"כ לארה"ב שם שהה עד שנת תשי"ב.

בשנת תשי"ב נענה לקריאת אנ"ש פליטי השואה שהתלכדו בארץ הקודש, וכאן הקים את ביתו מחדש, עם הרבנית, מגזע תרשישים, אישיות רמת מעלה, אשר עמדה לימינו במסירות, ורב חלקה בהקמתו מחדש של בית ראדזין.

שנה אחר כך התקיים מעמד נרגש של הכתרת רבינו כאדמו"ר מראדזין, ממשיך שלשלת הזהב של אבותיו הקדושים בנוכחות חסידי ראדזין אשר קיבלו על עצמם בחרדת קודש את מרותו.

מיד עם התמנותו הקים שורה של בתי חסידים לאנ"ש בכל רחבי הארץ, אף עמל ללא לאות לחדש את ישיבת "סוד ישרים" בירושלים.

בנסיבות הזמן עקר רבינו למספר שנים לארה"ב, שם התרכזו סביבו מאות יהודים יוצאי פולין, שראו בו בבואה נאצלה משרידי אדמו"רי פולין המעטירה ומאנשי מעלה מחצרות הקודש שנכחדו בחורבן יהדות פולין. בשלהי שנת תשל"א נעתר להפצרות אנ"ש ושב לארץ ישראל או אז התיישב בבני ברק, כאן הקים את בנין בית המדרש הגדול. בהיכל קדשו ניהל עדתו במישרין ושובה ונחת. יהודים מכל השכבות והעדות, מצאו אצלו אוון קשבת. הם ידעו כי יכולים לגשת לפניו בכל עת ושעה, להשיח את אשר על לבם ולבקש עצה וברכה. מאות היהודים אשר הסתופפו בצל קדשו ראו בערגה את ההתלהבות העמוקה שלו בקיום מצוות, את החיות אשר שאב מעבודת הקודש. הם השתאו לגלות כיצד גם בזקנותו המופלגת אינו מוכן לוותר על תג וקוצו של יו"ד. הביטו בהשתאות איך ענייני גשמיות-אכילה ושתייה לא תופסים אצלו מקום.

איש אמת, לעולם אינו עושה דבר שלא היה ברור אצלו באמת ברורה. ענוותן ושפל ברך. מחל על כבודו והתהלך בצניעות מופלגת עד שלא הרשה שישמשוהו.

לפני כשש שנים חלה ונפל למשכב, וכאמור ביום א' ה' דחומ"ס [תשס"ו] נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון האלוקים. נשמתו של רבינו עלתה לבוראה.

רבינו זצוק"ל נטמן בהר המנוחות סמוך לקברו של האדמו"ר מסטריקוב, שהיה ידיד אמת של רבינו לאורך עשרות שנים ושררה ביניהם הערצה הדדית. "דולה ומשקה", בראשית תשס"ו, עמ' ג'

...לאחר מספר שנים בארצות הברית, עלה רבי אברהם יששכר לארץ ישראל להשתקע בה. בשנת תשי"ג הוכתר כאדמו"ר מראדזין, והקים את בית מדרשו בבני ברק, שם הדפיס את ספרי בית ראדזין ורדומסק. בנוסף לזה, לקח על עצמו את קידום הנושא של קיום מצות ציצית עם פתיל תכלת. האדמו"ר מראדזין, רבי גרשון חנוך ליינר (תקצ"ט - תרנ"א), חידש בשעתו את הרעיון לצבוע את חוטי הציצית בדם של דג ה"דיונון", שלדעתו ממנו הפיקו תכלת. בזמנו עוררה קביעתו פולמוס גדול בין חכמי ישראל. ברם היות שרבי אברהם יששכר לא עסק בכך לפני השואה, לא ידעו הוא ומקורביו היכן להשיג את הדג, ומה הם שלבי ההפקה והייצור של התכלת. הרב הראשי לישראל, רבי יצחק אייזיק הרצוג, שהיה בעל השכלה בכימיה, חקר גם בנושא התכלת ומצא פתרון להפקתה, אבל נפטר לפני שגילה את הסוד לרבי אברהם יששכר. לבסוף אחד ממקורביו השיג את הנוסחה שעליה עמל הרב הרצוג, ולאחר ניסיונות רבים הצליח האדמו"ר לייצור את צבע התכלת לשיטת בית ראדזין. הרב דוד רוטוף ז"ל, "לקדושים אשר בארץ" (ירושלים תשס"ו) ע' תקצ"ו

...תמיד ראה [כ"ק אדמו"ר מראדזין זצוק"ל] את חזות הכל במידות הטובות. הוא נהג לומר - ישנן כל כך הרבה ישיבות, מדוע אין ישיבה למידות?! אין לתאר עד כמה היה נוהר מלפגוע חלילה בזולת, היה זה אצלו הדבר החמור ביותר.

זכורני שהוא השתתף פעם בכינוס תורני גדול. לפני שאחד מהאדמו"רים נשא את דבריו התרוקן האולם ממרבית יושביו בגלל השעה המאוחרת. המקורבים ניסו לומר לאבי שכבר מאוחר ולאחר כמה שעות של השתתפות הוא כבר יכול לשוב לביתו, אך הוא התנגד - 'אולי הנואם ירגיש ביציאתי והוא עלול להפגע'. גם כשהסבירו לו כי הוא יושב מאחוריו ואין סיכוי שיבחין בו, הוא לא הסכים בשום אופן לעזוב - שמא ואולי.

אין לתאר ואין לשער את מידת אהבת ישראל אשר פיעמה בקרבו. מרגלא בפומיה - וכמדומני שזוהי אימרה לא ידועה שלא התפרסמה במקומות אחרים - היה יהודי בראדזין שסבל במיתרי קולות והצטרד, ומשום כך הרופאים שלחו אותו לאחת מעיירות המרפא. באחד הימים התקיימה אסיפה של הרבנים ששהו במקום, ובאסיפה דנו כיצד לסייע לאלו שבאו לצרכי ריפוי ולא היה להם ממון לתשלום. אחד הנואמים היה רבי וועלוועל ניסנבוים זצ"ל אב"ד דראהביטש ומחבר שו"ת "זיו הלבנה". בתוך דבריו סיפר ווארט ששמע בעצמו מהרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב - שאל רבי דוד משה - הרי בעיירות המרפא אין קהילות מסודרות והיהודים שבאים לנופש אינם שומרים על הסדרים כמו בבית. אם כן, איזו עבודת ה' ניתן למצוא במקומות הללו? השיב רבי דוד משה - לעיירות המרפא באים יהודים מכל קצווי תבל, יהודים שלולי המקומות הללו לא היה שום סיכוי שייפגשו ויתחברו. והנה כאן נוצרת ההזדמנות ונוצר קשר ביניהם. והרי זו אהבה שאינה תלויה בדבר שהרי מחר הם חוזרים למקומם ושוב לא יפגשו זה את זה. וזו אהבת ישראל במיטבה שהיא היא עבודת הבורא! את הווארט הזה מסר אותו יהודי לאבי, והוא היה חוזר עליו בכל הזדמנות. בנו כ"ק מרן אדמו"ר מראדזין שליט"א, (מרשימות הרב ישראל פינחס טירנואר הי"ו),

אהבת ישראל פעמה בלבו [של כ"ק מרן אדמו"ר מראדזין זצוק"ל], ואוזן שומעת היתה לו לכל אחד שפנה אליו, ויצא ממנו עם עצות הגונות. פעם ביקש רבי אברהם יששכר לנסוע בערב יום הכיפורים לבית החולים תל השומר כדי לבקר יהודי חולה. בכניסה התעקש השומר ולא רצה להכניס אותו בטענה שאין זה זמן ביקור, וגם החולה שקוע בתרדמת. ברם האדמו"ר הפציר בו והסביר בדבר חשיבות הביקור, ולאחר מאמצים הגיע למיטת החולה. רבי אברהם יששכר נטל את ידו ולחש על אוזנו שבא לברכו בגמר חתימה טובה. החולה לא הגיב. שוב ושוב חזר האדמו"ר על הדברים, ולפתע התעורר האיש וחזר להכרה. הרופאים לא האמינו כי החולה, שלא היה לו כל סיכוי לחזור ולחיות, יושב עתה בריא! הרב דוד רוסוף ז"ל, "לקדושים אשר בארץ" (ירושלים תשס"ו) ע' תקצ"ו

הרה"ק רבי משה מברדיוב זי"ע

יום ההילולא - כ' תשרי

הגה"ק רבי משה אבד"ק בארדיוב. נולד בשנת תרי"א (או תרי"ב) לאביו הגה"ק רבי ברוך מגארליץ, נשא את בת דודו הגה"ק רבי אהרן מקרייז בן רבינו [ה"דברי חיים"] מצאנז. בשנת תרל"ד נתכהן כאב"ד בארדיוב, עפ"י הצעת זקינו רבינו מצאנז. היה גאון עצום עמקן ומפלפל, ועסק ביחד עם הגה"ק מהר"ש מבאבאוו בסידור לדפוס את השו"ת דברי חיים. נפטר ד' דחזה"מ סוכות שנת תרס"ד [ומנו"כ בברדיוב].

הגה"ק מגארליץ אמר על בנו הגה"ק רבי משה מברדיוב: היה ביכלתי לעשות עם משה שלי שידוך חשוב וגם נדן גדול (שהיה עליו), אבל אבי הורה לי כך (בלשונו: מיט מיין משה'לע וואלט איך געקנעט טון א גרויסן שידוך מיט א גרויסן נדן, נאר דער טאטע האט מיך אזוי געהייסן). כ"ק מרן אדמו"ר מפשעווארסק זצוק"ל, "י"ג אורות" (ברוקלין תשנ"ד) ח"א, ע' רל"ט

שמעתי מהגה"צ רבי ישכר דוב דאכנער זצ"ל אב"ד באניא, שהרה"ק רבי משה מברדיוב זי"ע היה חברותא עם הרה"ק שלמה מבאבוב זי"ע, כשהיו ילדים קטנים ונתגדלו אצל זקנים מרן הד"ח זי"ע בצאנז. פעם בא אחד מגדולי אונגריין לצאנז, וראה את הרה"ק מברדיוב והרה"ק מבאבוב יוצאים מחדר זקנים מרן הד"ח זי"ע כשהיו כבני אחד עשרה, וראה אותם מפלפלים ביניהם, והקשיב להם כיון שרצה לשמוע מהו ההשגה של ילדים קטנים שמדברים בלימודים, וראה שהוא אינו יכול לעמוד על דעתם, כיון שפלפלו כ"כ בעמקות.

הם היו לומדים שיעור אצל זקנים עם מרן הדברי חיים זי"ע בחושן משפט, ולאחמ"כ היו חוזרים ביניהם מה שלמדו. פעם אחת כשהלכו לחזור על הלימוד, לקח אחד מהם את השולחן ערוך שלמד מרן הד"ח עמהם, וראו שחסר הדף מה שלמדו כעת, ונמצא שלמד זאת עמהם בע"פ מתוך הזכרון, ולא מצאו שום טעות מה שלימד אותם במחבר סמ"ע ש"ך קצות ונתיבות... כך סיפר לי אב"ד באניא זצ"ל. הגאון רבי משה הברשטס שליט"א, דומ"צ דחסידי באבוב באנטוורפן, "בצילא דמהימנותא", ויגש תש"ע, ע' י"ט

שמעתי מהרה"ג ר' רפאל זילבער ז"ל אב"ד פריימאן שסיפר מורו הגאון ר' שמואל ענגיל ז"ל אב"ד ראדימישלא כשהי' בצאנז בהיותו אברך, ביקש ממנו הרה"ק מגארליץ זצוק"ל שיעשה שיעור עם בנו הרה"ק ר' משה'לי מברדיוב ז"ל, וא"ל: "כ'וועל שמועסין אין לערנין מיט עהם יעדען טאג" [=אדבר אתו בלימוד כל יום], והי' אז הרה"ק ר' משה'לי ז"ל אברך והי' לומד הלכות נדה, אין דעם חוות דעת האט עהר געלערנט, אבער דעם סדרי טהרה נישט, אין איך האב יא געהאט גילערנט דעם סדרי טהרה,

וכשדברתי עמו, יעדעס שטיקעל סדרי טהרה וואס איז גיוועהן תלוי בסברה האט עהר ציגעטראפן [=והחוות דעת למד, אך ה"סדרי טהרה" לא למד, ואני כבר למדתי את הסדרי-טהרה, וכשדברתי עמו כל קטע מסדרי טהרה שהיה תלוי בסברה כיוון לזה בעצמו], כי ה' לו שכל וישרות וכו', והפליא זה מאד. מרשימות הרה"ח ר' יהושע זאב לערנער שליט"א, "ניצוצי אורות", יתרו תשס"ג, עמ' ד'

מעט מגדלות התורנית [של הרה"ק רבי משה מברדיוב זי"ע] מתגלית בקונטרס "ישוב משפט" שחיבר בעת סערת המחלוקת בסיגט להצדיק את פסק אביו. כשהתיר דודו הרבי משינאווא את הכבדים המתולעים שנמצאו בכבשים, חיבר רבי משה קונטרס לסתור את ההיתר, ושלחו אל דודו רבי מרדכי דוב מהורנוסטייפל שיחזה את דעתו בענין. תשובתו אליו נדפסה בספרו שו"ת העמק שאלה יו"ד סי' ז, ובה הוא מפליא מאד את סברותיו וישרות לימודו של רבי משה. דודו מהורנוסטייפל משיב לו שם גם-כן בחו"מ סימן א בדין השגת גבול במכירת י"ש - באותו נושא משיב לו גם המהר"ם שיק חו"מ סימן לח - והוא פונה אליו בתארי כבוד מופלגים: כבוד ב"ג הרב החריף המפורסם לשם ולתהלה, תהלתו נודע בשערי בת עמו, גן הדסים, אוצר בלום. כש"ת מו"ה משה שליט"א אב"ד דק' בארטפעלד...

זקנו הייטב לב משיב לו בשו"ת אבני צדק או"ח סי' כב: לכבוד אהובי נכדי ידי"נ הרב המאוה"ג חריף ובקי המפורסם מו"ה משה האלברשטאם נ"י אבד"ק הארדיוב, וכן גם בס' לג, וביו"ד סי' נב. כן הוא מביא בשמו דבר תורה נפלא, בספרו רב טוב עה"ת פרשת חיי שרה. תשובות נוספות אליו בבית יצחק אהע"ז ח"א סימן לב, ובשו"ת מהר"ש ענגיל, ח"א, ז. בעל הרי בשמים פונה אליו במהדו"ג סי' סד במלים: לראש הצדיק ש"ב וידיד עליון וידי"נ הרב הגאון החריף ובקי בחדרי תורה חסידא ופרישא. הרב יוסף דוד ויסברג ז"ל, "רבינו הקדוש מצאנו" (ירושלים תשנ"ז) ח"ב, ע' שמ"ג

שלש עובדות מאת הגה"ק מוהר"ם מברדיוב נ"ע, שתיים הם מדא"ח אשר השמיע הגה"ק בעל "דברי יציב" מצאנו זי"ע.

א) כבר היה מעשה אצל דודי הגה"ק מברדיוב. כששהה פעם במקום מרפא ונלוה לו בטיולו אדם אחד שהיה מפורסם לצדיק, ובתוך אחד השיחים נענה הלה ואמר, שאינו יודע האין יתכן עבודה תמה בלתי לה' לבדו, והוסיף שאינו מאמין על הר"ר מיכל מזלאטשוב זי"ע שהיתה עבודה תמה בלתי לה' לבדו. קפץ דודי ממקומו וגער בו, אם כה תדבר הרי אתה אפיקורס וקיי"ל (סנהדרין לח:): אפיקורס ישראל אין משיבין לו. ופנה דודי ממנו והלך לו (מובא בספר "שפע חיים" ח"ב סעודה שלישית פ' נצבים וילך, וכן מובא האי עובדא בס' "אמרות צדיקים" מערכת "מוהר"מ מברדיוב" אך בשינוי קצת).

ב) שמעתי מפ"ק אאמו"ר שלאחר נשואיו היה סמוך על שלחן זקה"ק מצאנו במשך י"א שנים, ולמרות שכידוע היה הון תועפות עובר אצל זקני ממה שהיה מחלק לצדקה, וגם היה אאמו"ר נכדו של זקה"ק בעל ייטב לב מסיגעט, מ"מ אף פעם לא היה לו בבית לחם לשובע, והיה עולה לו בקושי רב עד שהשיג חתיכה בשר לש"ק. מלכתחילה היה מדובר כי זקה"ק יתן לו "ריניש" לשבוע, אולם בכל פעם שהיה בא לבקש היה עונה שאין לו, ולפעמים היה מקבל ממנו ע"י תחבולה שאאמו"ר בזיווג ראשון היה נכדו של הרה"ק מראפשיץ, והגבאי הממונה על הצדקה היה בא לבקש מזקה"ק עבור נכדו של הרה"ק מראפשיץ שנצרך למעות, ואז היה זקה"ק נותן לו, ועל דרך זה קבלו גם צאצאיו האחרים שהיו סמוכים על שולחנו. שהיו מוצאים יחוס מסוים, והגבאי היה מבקש עבור נכדו של צדיק פלוני. וכגון הרה"ק מבאכניא שהיה נכדו של האר"י ז"ל וכדו'. וסיפר אאמו"ר כי אחיו הרה"ק מברדיוב שהיה חתנו של הרה"ק מצאנו (קרייזע"ר

(רב) התבטא בדרך צחות שאותו הענישו מב' צדדים, הן לו אין יחוס, והן לזוג' אין יחוס, כי שתיהם היו נכדי רבינו מצאנו (שיעור חורש"י פ' עקב תשל"ו, הובא במאמר "זרעא חיא וקיימא" מאת ידידי חוקר נפלא במשנת בית צאנו ר' יחיאל בויס בבטאון צאנו גל' רסט).

(ג) אכתוב לכם מעשה ששמעתי מפ"ק הרה"ק מקאלשיטץ זצ"ל, אשר חמותו ע"ה בתו של הה"צ ר' אהרן מצאנו זצ"ל, אשתו של הרה"ג מבארדיוב. אחרי החתונה נכנסה לכ"ק זקנה מרן הגה"ק מצאנו ואמרה שהרופאים אמרו עלי' אשר אינה רשאי להוליד "האט ער געכאפט דער ציביק מהפאקא והכה אותה ואמר, חוצפה, מייין קינד זאל אזוי זאגען, מען שטארבט פון אייבערשטנס וועגען", ואח"כ היה לה כמדומה שנים עשר ילדים ויגן זכותו. עכ"ל מאגרת שכתב הרה"ק רבי איציקל זי"ע מפשעווארסק - אנטווערפן. ממכתב הרה"ג ר' אברהם משה קראוס שליט"א, "קובץ נחלת צבי", ניסן תשנ"ו, ע' קצ"ז

סיפר לי הרה"ח ר' ישעיה גאלדבערגער נ"י מניו יורק, שזכור לו בנייפעסט, שבליל שמחת תורה רקדו כל הקהל, ואחר שכבר גמרו לרקוד המשיך אבי [הרה"ח המפו"ר עמרם גשטטנר הי"ד] ז"ל לרקוד בהתלהבות, והיו שם צעירים שתמהו על זה, ואמר הגה"צ ר' בנימין בערגער ז"ל, דעו לכם שזוהי רקידה אמיתית - דאס הייסט געטאנצט - וסיפר שאצל הרה"צ ר' משה מברדיוב ז"ל היה כתוב על הקיר אזהרה שלא לספק כף בשבת ויו"ט, ואעפ"כ היו חסידים שבשעת תפילה או רקידה ספקו בכפיהם, ולא אמר להם דבר, כי אמר שאלו שמתוך התרגשותם והתלהבותם אינם מרגישים כשהם סופקים כפיהם, עליהם לא נאמרה האזהרה. הגה"צ רבי נתן גשטטנר זצ"ל, גאב"ד קרית - אגוד"י ב"ב, "להורות נתן - נשואין" (ב"ב תשע"ג) ע' רפ"ב

הרה"ק רבי שמעון מסקערנאוויץ זי"ע

יום ההילולא - כ' תשרי

נולד בשנת תרי"ח לאביו רבי מרדכי מנחם מגדל, האדמו"ר מוורקא, ונקרא שמו שמעון על שם אבי האדמו"ר הזקן מוורקא - רבי שמעון בעל הרחמנות. המהר"ש נתיתם מאביו בהיותו כבן תשע. בשנת תרכ"ח, לאחר פטירת אביו נסע יחד עם גיסו רבי יעקב יהודה טננבוים, שהיה אחרי כן הרבי מנדרזין, לרבי (הרה"ק רבי בעריש) מביאלה.

בשנת תרל"ו אחרי פטירת הרבי מביאלה הכתירו חלק מחסידי ביאלה לרבי את חתנו של האדמו"ר רמ"מ מוורקא, האדמו"ר רבי יעקב יהודה מנדרזין.

המהר"ש היה חתן אצל רבי דוד אליה' בנט מדזילאשין, חסידו של הרבי מוורקא, מצאצאי רבי מרדכי בנעט. בשנת תרמ"ו אחרי פטירת הרבי מנדרזין, הכתירו קהל חסידי נדרזין את בנו הצעיר של הרבי מוורקא - רבי שמעון - לרבי, הוא ישב מקודם בנדרזין, אח"כ נתקבל לרב בעיר טרצין, ומטרצין עבר לסקרנוביץ השוכנת על אם הדרך בין ורשה ללודז, ערי הריכוזים הגדולים של יהודים לפני. שם בסקרנוביץ נהל את קהל חסידיו ארבעים ואחת שנה, כאשר במשך הזמן נתפרסם לצדיק, ובעל מופת גדול.

דרכו בחסידות היתה נוחה מאד, כדרך חסידות וורקא אשר דרשו: "ואנשי קודש תהיון לי" - "מענשליך הייליג" - בלי תעניות, או סיגופים מיוחדים, אין דורשים מיהודי אלא "בכל דרכך דעוהו".

דרכו בקודש: היה מקרב אליו אנשים בחביבות וברוח אבהית. חסידים ראו בו לא רק את הרבי, אלא את האב המייעץ הדואג בשבילו והעוזר לו בעת צרה. עד שלכן נעשה אח"כ להרבי של חסידים שונים, הרבה מחסידי רדזמין, חסידי אטוואצק, אחרי עליית אחיו הגדול רבי שמחה בונים מאוטבוצק לא"י ונפטר בטבריה, הגיעו לסקרנוביץ. היה חביב מאד על הבריות, קלסתר פניו היה מאיר והביע תמיד שלווה, שמחה ועונג. מכל עיירות פולין, היו נמשכים אחריו - כל הדרכים היו מובילים לסקרנוביץ.

ביום כפור שנת תרפ"ז הצטנן הרבי, ובבואו מבית מדרשו במוצאי יו"כ, כאשר מצא את הנר כבוי, נעשה חיזור. אז נחלה אנושות, עד שהזעיקו רופא מורשא. טלגרפו לירושלים להתפלל במקומות הקדושים ולעורר רחמים עבורו. יום לפני פטירתו, אמר להרופא לשוב למקומו, כי כעת אין יותר מקום לתרופות. באשמורת הבוקר, לפני פטירתו חפץ עוד לברך על האתרוג. לא הספיק, הריח לאתרוג של א"י, והסתלק לחיי עולם הבא, ביום כ' תשרי תרפ"ז. הלוייתו התקיימה בעיר סקרנוביץ בליל הושענא רבא אחר חצות. לאחר הסתלקותו נתפרדה החבילה. חלק מחסידיו נסעו לאדמו"ר רבי חיים מנאדרזין בעל הרעיוני תורה, וחלקם נסעו לבניו הקדושים. "מגיד דבריו ליעקב" (ירושלים תשס"ד) ע' ש"ז

כשנפטר הרה"ק רבי מנחם מנדל מוורקא הניח אחריו שני בנים: את בנו הרה"ק רבי שמעון מסקרנוביץ, שהיה עדיין ילד בן עשר שנים, ואת בנו הרה"ק רבי שמחה בונים מאטבוצק שהיה בן שבע עשרה שנה והחל להנהיג עדה. אולם הרבנית מוורקא נטלה את בנה הקטן והביאה אותו לביאלה אל רבינו (הרה"ק רבי דב בעריש מביאלה זי"ע) באומרה "הרבי נפטר, מה יהיה אתו עכשיו, אצל מי הוא יגדל, מי יחנך אותו? אתם הרבי! אתם תגדלו אותו, אצלכם הוא יתחנך". הרבנית השאירה אותו בבית רבינו אשר גידלו כאחד מבניו. בבואו השתעשע עמו רבינו ואמר "זהו בנו של הרבי שלי".

לפני ראש השנה הראשון לבואו, הסתכל רבינו (הרה"ק רבי דב בעריש מביאלה זי"ע) שהילד לבוש בגד ממין פשוט - 'סטין'. שאלו רבינו האם הביא איתו גם בגד משי לחג. התנצל הילד ואמר שאין לו בגד משי. "כלום נאות הדבר" - אמר רבינו - "שבנו של הרבי לא ילבש בגד משי ביום טוב"?! כאשר הבחין בעיני הילד שאינו רוצה לקבל מתנות, אמר לו רבינו "מה שאביך עשה למעני רק בורא העולם יודע". מיד הבהיל רבינו את החייט וציווה עליו לקחת את המידה ולהכין בגד משי עבורו עד החג.

הרה"ק מסקרנוביץ גדל בבית רבינו מספר שנים, בכל עת שהיה רבינו תופר לעצמו בגד חדש, היה תופר גם לו בגד. גם את שמחת הבר מצוה שלו ערכו בביאלה וגדל בבית רבינו עד חתונתו. כל ימיו ראה רבי שמעון מסקרנוביץ את רבינו כרבו המובהק, ובכל עת שהזכיר "הרבי" מבלי לפרט ידעו הכל שהכוונה אל רבינו. וכשהזכיר את אביו האדמו"ר רבי מנחם מנדל מוורקא, או את שאר רבותיו היה מפרט את שמם. הרב חיים יהושע ויכלדר שליט"א, "מגיד דבריו ליעקב" (ירושלים תשס"ד) ע' ש"ז

אדמו"ר ר' שמעון מסקרנוביץ זצ"ל נולד בי' ניסן תרי"ז ובן י"א שנה היה כשנתייתם מאביו הקדוש הוורקאי האמצעי, שנסתלק בט"ז בסיון תרכ"ח. עד שהגיע למצוות נתחנך תחת השפעת אחיו הגדול ממנו אדמו"ר ר' שמחה בונים [מווארקא-אוטוואצק] זצ"ל בן הי"ז, ל"בר מצוה" שלו העלו אותו גיסו הרב החסיד ר' נחמיה זצ"ל ואדמו"ר מנאדרזין בעתיד ר' יעקב יהודה זצ"ל - לביאלה. הרבי מביאלה ר' בעריש זצ"ל נתרשם כל כך מהאורח - הינוקא, בן הזקונים של רבו, שבקש את המשמש שלו לתמוך ביד ימינו המשותקת כדי ליתן שלום לזרעו של אותו צדיק.

במשך שמונת השנים מתרכ"ח עד תרל"ו שהיה הרבי מביאלה נוהג באדמו"רות נסע אליו כמה פעמים בשנה, אף טפל בו הרבי מביאלה להכניסו לחופה עם בת תלמיד חכם, החסיד הוורקאי המפורסם ר' שמואל אלי' מזאלושיץ. שנה אחת אחרי חתונתו נסתלק מעליו הרבי מביאלה לגנוי מרומים ור' שמעון הצעיר היה לתלמיד חבר וליד ימינו של גיסו אדמו"ר ר' יעקב יהודה מנאדרזין זצ"ל.

הרבי מסקרניביץ זצ"ל היה זוכר יפה את אביו הוורקאי האמצעי זצ"ל, אף היה אומר בשמו דברי תורה ששמע בזמנו מפי קדשו. השפעה רבה השפיע עליו גיסו ומחנכו ר' יעקב יהודה זצ"ל שחנך אותו בפועל ממש לאחר הסתלקות אביו הצדיק, מתחילה בוורקא ואחר כך בנאדרזין. רמז לדבר אתה מוצא ב"אמירת התורה" הראשונה המופלאה של הרבי מסקרניביץ, היה זה בשעה שהושיבו אותו על כסא האדמו"רות בנאדרזין אחרי פטירת גיסו זצ"ל, בח' בכסלו תרמ"א, כשבא אליו "עולם" גדול משפירי החסידים והפצירו בו הרבה שיקבל את ה"הנהגה" לידי, עד שלא היה יכול לסרב עוד, באותה שעה פתח ואמר: - כבר אמר שלמה המלך ע"ה בתפלתו (מלכים א' ח') "יהי ה' אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו", כשם שאבותינו עבדו את השי"ת בלא "זכות אבות" כך נזכה גם אנו לעבוד את השי"ת בלא "זכות אבות", שהרי רבו ומדריכו מנאדרזין לא היתה זכות אבות בידו - אביו ר' נתן נטע טננבוים לא היה אלא סוחר יין בורשה. הרה"ח ר' יצחק גרשטנקורן ז"ל, מייסד בני-ברק, "זכרונותי על ב"ב" (ב"ב תש"ב) ח"א, עמ' ב'

הוא [הרה"ק רבי שמעון מסקערנאוויץ זי"ע] היה משכמו ומעלה גבוה מכל העם. זקנו יורד על מדותיו, בעל צורה ונראה וניכר יותר מן המדה. אכן היה מונוע את עצמו מלבוא ברחוב באמצע היום רק להכרח גדול לנסיעה וכדומה, רגיל היה בבוקר השכם לטייל באויר מחוץ לביתו בגן או בשדה, נמצאו אצלו מקורבים מזדמנים לטיול כזה, בשעת הטיול היה מסביר שיטת הבעש"ט וכדומה ובעיקר שיטת הרבי ר' בער ממזריטש ותלמידיו אחריו.

כאמור היה מטייל רק באשמורת הבוקר, לפני שנראו אנשים ברחוב. וזה מפני שלא רצה לפגוש אשה בדרך. גם בחצרו, אם באה אשה זרה מצאצאיו לקראתו, היה מעביר את ידו על עיניו מבלי להסתכל.

בשנת תרע"ד, כאשר פרצה מלחמת העולם הראשונה והעיר סקרנוביץ נחשבה בחזית המלחמה, עבר הרבי זמנית לגור בוורשה, אז בקש מאת מיודענו ר' שמעון גלייכמן ז"ל אחד מחסידיו המקורבים אליו, שיבוא אליו בבוקר לטייל אתו ברחוב, הזדמן פעם ור"ש גלייכמן לא היה יכול לבוא אליו, כאשר פגש אותו אח"כ שאל אותו הרבי לסיבת אי הופעתו בהוסיפו: אתה יודע, כי הרופא יעץ לי לפחות שעה קלה להיות באויר, מחוץ לבית וזמני לזה רק בבוקר השכם. ענה לו ר"ש גלייכמן, כי אפשר גם כעת לפנות ערב לטייל קצת, חזר הרבי ואמר כי הוא מונוע את עצמו מלבוא בעיר בשעה שישנם עוברים ושבים ואין בחפצו להסתכל באשה בדרך, אמר לו מר גלייכמן הלא יש להרבי עצה להעביר את ידו על עיניו כמו שהוא נוהג. השיב הרבי ואמר שמע נא ידידי, מפני בת ישראל כשרה אין ברצוני להסתיר את עיני. מכאן אתה לומד על תום לבו הישר של הרבי, אין ברצונו להסתכל באשה, אבל גם להסתיר עיניו מבת יהודי כשרה אינו רוצה, ויש בזה לימוד רב. הרה"ח ר' קלמן אליעזר פרנקל ז"ל, "באהלי צדיקים" (ת"א תשכ"ז) ע' 364

דינין מתעברין מינה

כ"ק הגה"ק מרן רבי שמעון קאליש זצוק"ל מסקערנאוויץ, אמר, דבש"ק נבטלו כל הדינין כמ"ש בזוה"ק (פ' תרומה) כד עייל שבתא וכו' וכל דינין מתעברין מינה וכו' וכל שולטני רוגזין ומארי דדינא כוליהו ערקין וכו', וז"ש (ר"פ בראשית) ויכל אלוקים ביום השביעי וגו' היינו שמתבטל כל מידת הדין בשב"ק וכו"ל.

הגה"ח רבי יוסף מנדלקורן ז"ל, "זיען יוסף" (ירושלים תשנ"א) ע' ל"ב

קדש לי

הוא [הרה"ק רבי שמעון מסקערנאוויץ זי"ע] היה אומר: קדש לי כל בכור, יהודי הקם בבקר משנתו, הבכור הראשית, קדש לי לה', בתורה ובתפילה. פטר רחם. הפעולה הראשונה שלך אחרי זה תרחם על יהודי מבני ישראל תסתכל במה אתה יכול לעזור להזולת, באדם ובבהמה לי הוא. אם כך תתנהג, הרי בין שיהי' לך אח"כ עסקים עם בני אדם, אפילו אם תסחור עם בהמות לי יהיה לה' יהיו, הכל תמשך כבר אחרי שתי פעולות הראשונות שלך. הרה"ח ר' קלמן אליעזר פרנקל ז"ל, "באהלי צדיקים" (ת"א תשכ"ז) ע' 362

מי חכם וישמור

בתפילת הודו לה' כי טוב (תהלים ק"ז) אשר נוהגים לומר בערב שבת לפני מנחה דרשו חז"ל בברכות ארבעה צריכים להודות: חולה שנתרפא, וכו' וכו', לבסוף נאמר: מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה'. שאל הרבי [הרה"ק רבי שמעון מסקערנאוויץ זי"ע] הלא נאמר כי אלו צריכין להודות ואיזה חכמה דרושה לזה? אלא כך הוא הפירושו: אלו מודים אחר הנס שקרה להם, אבל החכם נשמר מזה ומתפלל מקודם שלא יצטרך לנס. הרה"ח ר' קלמן אליעזר פרנקל ז"ל, "באהלי צדיקים" (ת"א תשכ"ז) ע' 365

כ"א תשרי

הגאון רבי אברהם שמואל בנימין סופר ה"חשב סופר" זצ"ל

יום ההילולא - כ"א תשרי

אאמו"ר הגאון [רבי אברהם שמואל בנימין סופר ה"חשב סופר"] זצ"ל נולד ביום א' חשון תרס"ב, לאביו הגדול ת"ח ק"ז מאוה"ג [רבי עקיבא] בעל דעת סופר זצ"ל, בעיר ואם בישראל קהלה קדושה פרשבורג המעטירה. כבר בשחר טל ילדותו שקד על התורה והעבודה בהתמדת רבה, ביגיעה גדולה ובעמקות נפלאה. והי' דייקן גדול בגמרא, ובעל סברה ישרה, בחריפות ובקיאות לאמיתה של תורה.

כה המשיך בדרכו בקודש, על דרך אבותיו הגדולים זיע"א, עד שבשנת תרפ"ח נתמנה לר"מ בישיבה הגדולה לאלקים, והרצה את שיעוריו תמידין כסדרן לפני מאות תלמידים מופלגים, לפי שיטתו הבהירה של מרן החתם סופר זי"ע, לרדת לעומקה של סוגי', לברר וללבן את השמעתתא, בעיון עמוק בדברי הראשונים וגדולי האחרונים, ובהוספת נופך משלו בחידושי הנכונים והישרים, מתובלים בחריפות בקיאות וסברה ברורה, ושיעוריו נהיו לשם דבר בכל המדינה.

במשך שנים אלה עשה אזניים לתורה, ורשם בהרבה פנקסאות את חידושי על הש"ס דף על דף, שנאמרו בתקופה של ח"י שנה, עד שנת תש"ג, שעלה הכורת על יהדות סלובקיא, ובתוכם קרי' עליזה ק"ק פרשבורג רבתי עם. במשך כל השנים הללו, פעל גם רבות למען ביסוסה והרחבתה של הישיבה, הוא שיום להקים בנין גדול למגורים לבני הישיבה, ביזמתו הוקם ועד עסקנים, ונרכש מגרש רחב ידיים, אף תכניות הבנין נגמרו, אלא שרבות מחשבות בלב איש ועצת ד' היא תקום, ובחורבן יהדות אירופה נחרב גם מבצר התורה העתיק והגדול של פרשבורג [ראה בס' רבי עקיבא ותורתו עמ' ס"ז].

בעצם שנות דמים אלה, כאשר פרשבורג שתתה את כוס הפורעניות לכל מרירותו, נשאר כ"ק אאמו"ר הגאון זצ"ל בתוכה, ואם כי היו בידו כל הניירות הדרושות לעזיבת המדינה, ובנקל הי' יכול להמלט על

נפשו, בכל זאת החליט לא לנטוש את מעט הצאן, ובמסירות נפש גדולה נשאר בפרשבורג כרועה נאמן לעדתו. מיום שעזב אביו ק"ז בעל דעת סופר זצ"ל את פ"ב, בשלהי שנת תרצ"ט, עד ערב שבועות תש"ג מילא אאמו"ר הגאון זצ"ל את מקום אביו כאב"ד ור"מ, והוטלה אז על שכמו כל הנהגת העיר עם כל בעיותי וצרותי'. וגם בהרבצת התורה המשיך אז מתוך חרוף נפשו, ולא מנע עצמו מבית המדרש אפי' שעה אחת. התלמידים שנשארו בפרשבורג התחבאו יחד בבית מדרשו הישן של רבינו משולם איגרא זי"ע ובביהמ"ד החת"ס זי"ע, ואאמו"ר הגאון זצ"ל בא אליהם במסי"נ ממש, ואף בימים שהיתה סכנה לכל היוצא מפתח ביתו, סיכן אאמו"ר זצ"ל את עצמו, והלך ללמוד שיעוריו תמידין כסדרן, כדי שלא יפסק ולא ידום קול התורה [ראה ברבי עקיבא ותורתו עמ' פב - פג], ותורה שלמד באף היא שעמדה לו לשמרו בכל דרכיו, עד אשר בליל ערב שבועות תש"ג, נגלה אליו בחלום הלילה זקנו הקדוש מרן החתם סופר זי"ע, וציווהו תיכף ומיד להמלט מהעיר כי סכנה גדולה צפויה לו בשעותיה. וכן עשה ועזב מיד את העיר, ובחסידי ה' הגיע בשלום לבודאפעסט, בה שהה חדשים אחדים, עד אשר זכה לחונן עפר אדמת הקודש בר"ח חשוון תש"ד. והופיע אורו פעה"ק ירושלם ת"ו, כאוד מוצל מאש התבערה.

ליד ימינו של אביו, התחיל - האב והבן - בהקמת הישיבה מחדש בתוככי ירושלם. הם התאזרו עוז, ובשכם אחד המשיכו במשאת נפשם, זו הרבצת התורה, והשקו ממימיהם הנאמנים לנפשות הכמהות, שעלו שבורים ורצוצים מהגולה הבוערת לא"י. - בראות אאמו"ר הגאון זצ"ל את האודים המוצלים מאש, הם היתומים שנשארו לפליטה, מששת מלינוני אחבי' הקדושים שעלו על מוקדה הי"ד. לא נח ולא שקט, וחפץ ד' בידו הצליח להקים את "מעון החתם סופר לילדי הגולה", ועל ידו תלמוד תורה וישיבה קטנה, והדריך את צעירי צאן הקדשים ע"ד אבותיהם הי"ד. עד אשר גדיים נעשו תיישים, בחורי חמד מופלגי תורה ויר"ש, שהמשיכו לימודם בישיבת הבחורים, ושמעו לקחו הטוב של אאמו"ר הגאון זצ"ל בתורה ויראת שמים.

לשם הקמת מעון זה, גלה אאמו"ר הגאון זצ"ל, בשנת תש"ו לארצות הברית, ושהה שם שנה תמימה להיות עושה ומעשה למטרה נעלה זו. וברם זכור אותו האיש לטוב, ותכתב פעולתו לדור אחרון, שזכה באותו זמן להיות שלוחא דרחמנא להציל את קבריהם הקדושים של רבותינו הגדולים מרן החת"ס והשוכנים סביבו, הלא הם רבינו משולם איגרא, רבינו מאיר ברבי, רבינו עקיבא איגר הראשון, רבינו מרדכי מוכיח, ושאר גאונים וקדושים זי"ע ועכ"א רבני' הקדומים של פרשבורג, אשר סכנת פינוי היתה מרחפת עליהם, ואאמו"ר הגאון זצ"ל בגלותו לא שם שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה, ולפני מלכים יתייצב, עד שזכה להיות בטוח בביטול הגזירה בחסידי ד'. פרשה חשובה זו לכל פרטי, מתוארת בספר רבי עקיבא ותורתו (עמ' קצג-קצו) עיי"ש.

משחזר אאמו"ר הגאון זצ"ל מחו"ל, המשיך ביתר שאת בהרבצת תורתו, וגדל והצליח ועשה פרי. ומשראה כי ב"ה נתוספו ספסלים בבית המדרש והמקום צר מהכיל, כתת שוב רגליו לחו"ל, בשנת תשי"ד, ושהה שם למעלה משנה, ונרכש אז מגרש הישיבה, ובל"ג בעומר תש"ך הניח אאמו"ר זצ"ל את אבן הפינה לבנין ישיבתנו המתנוסס לתפארה בשערי ירושלם.

באותו יום מר ונמהר ב' כסלו תש"ך, כאשר הוסרה העטרה והורמה המנצפת מעל ראשינו, ח"ה גאון ישראל וקדושו מאזה"ג כק"ז בעל דעת סופר זצ"ל זי"ע, שמו גדולי וחשובי תלמידינו את עיניהם בבנו הגדול כאאמו"ר הגאון זצ"ל, ובעת ההלוי' הוכרז כי הושמה העטרה על ראשו, עטרת תפארת שלשלת החת"ס, וכולם ענו אחריו מקודש, כי לו נאה כי לו יאה. - ובמלאת שלשים ימי האבל, התקיימה אסיפה

רבתי עם, בביהמ"ד כת"ס בעיה"ק ירושלים ת"ו, אמונים נאספו - ברכות נכספו - להוריקם על ראש צדיק כ"ק אאמו"ר הגאון זצ"ל, ובמעמד קהל גדול בראשות גדולי וחשובי הרבנים תלמידי מרן השבט סופר ובנו מרן הדעת סופר זיע"א, הוכתר אאמו"ר זצ"ל לממלא מקום אבותיו הגדולים מוסדי דור ודור..

תיכף התחיל במשימה הגדולה שהושמה עליו, שם עינא פקיחא על תפקידיו הרבים, התחיל בסידור כתבי יד קדשו של ק"ז מרן הדעת סופר זצ"ל, חיבורו הגדול שו"ת דעת סופר על ד' חלקי שו"ע, וחיבורו דעת סופר על התורה. ואם כי לא זכה לראותם מופיעים לאור עולם, אבל חלק חשוב סודר על ידו. כמו כן המשיך ביתר שאת ויתר עז בהרחבת ישיבתנו הקדושה, ואם כי נתפרדה החבילה, ונשאר הוא גלמוד ובדד מאביו הגדול שעל ידו עמד עשרות שנים בהרבצת התורה, אבל גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, וראינו זאת עין בעין, כי זכותו הגדול של ק"ז מרן הדעת סופר זיע"א, עמד לו בכל דרכיו, ובכל אשר פנה הצליח. כמו כן נבחר אז אאמו"ר זצ"ל לחבר "מועצת גדולי התורה" למלא את מקום אביו, ולקח חלק רב בפתרון שאלת הזמן הנוגעות לכלל ישראל. - אך על דא קא בכינא, ואוריד כנחל דמעיה מאיו הפוגות, כי בעוה"ר נטרפה לו השעה, ולא הותירו ה' לטובה בתוכינו, ואדם גדול בענקים הלזה, עם עוצם כשרונותיו הנעלים והנפלאים, ניטל מאתנו במבחר שנותיו, בעוד השמש בתקפה בצהרים, ועלה לו לגזי מרומים לחסות בצל כנפי אבותיו הקדושים, הוא הלך למנוחות ואותנו עזב לאנחות, והשאירני אחריו בלי משען ומשענה, הוי, מי ינחמני מעצבוני!

בחדשיו האחרונים, אם כי עמוס היסורים ה', בכל זאת הקפיד להרצות שיעוריו לפני תלמידיו כסדרן. ועוד בשלהי דקייטא אלול תשכ"א למד עם בני הישיבה סוגיא עמוקה בעניני מקואות. ואציין כאן כי הקטע האחרון שרשם בפנקסו על התורה, הי' בפרשת כי תצא, וסיים בזה הלשון - "הבא לטהר מסייעין לו מן השמים" (ראח בעמוד רי"ז ד"ה כי תצא), וכאן היתה שביתת קולמסו וסיום דברי קדשו. כשבועיים שכב רתוק על מטת חליו, וביום הושענא רבא תשכ"ב בבוקר נצחו אראלים את המצוקים, והשיב נשמתו הטהורה, בקדושה וטהרה, למקור מחצבתה, ועלתה לה לגנו"מ למחיצת אבותיו הקדושים מוסדי דור ודור זיע"א. - קהל גדול שחרדו על שמועה כי באה בפתע פתאום, חלקו לו את כבודו הראוי לו. וגופו הטהור נטמן ליד ימינו של אביו הגדול זיע"א, במרומי הר המנוחות פעה"ק ירושלים ת"ו, ושב הבן אל יד ימינו של אביו, שעל ידה עמד בנאמנות כל ימי חלדו. הוי, הנאהבים והנעימים בחייהם, גם במותם לא נפרדו! הגאון רבי שמחה בונם סופר זצ"ל, אבד"ק פרשבורג, בהקדמתו ל"חשב סופר" (ירושלים תשכ"ה) עמ' 7

כאשר עזב רבינו הדעת סופר את פרעשבורג יצ"ו, כידוע בעצת דודו הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל הי"ד אב"ד ערלוי מח"ס התעוררות תשובה, והי' זה אחר ששימש בקודש ל"ג שנים כאבותיו הק' השבט סופר, הכתב סופר והחתם סופר, נתמנה החשב סופר, כפי שהיה נקרא עד אז בפי כל רבי שמואל' לשמש כמו הרב אב"ד. והיה אומר שיעורים בישיבה הק' (אף שכבר אמר שיעורים בישיבה קודם לכן, אבל בתור ראש ישיבה שימש באותה תקופה), וכל עניני העיר נחתכו על פיו. דברים אלו נעשו מתוך מסירות נפש עצומה, כשהסכנה היתה גדולה מאוד לצאת לרחוב, ובפרט להרביץ תורה ברבים, אבל מתוך מסירות נפש של ממש, לא עזב את שארית צאן מרעיתו ופליטת תלמידי פרעשבורג, והרביץ תורה ברבים, קיום צוואת כק"ז מרן החתם סופר, 'עשו קיבוץ וריבוץ פעלים לתורה' וכהנהגתו שלימד תורה לתלמידים בכל יום. הרב ישראל שטערן ז"ל, "שיח ישראל" (ירושלים תשע"ב) ע' כ"ד

סיפר לנו החשב סופר זצ"ל שפעם אחת זכה לביקור חולים של האדמו"ר מהרי"ד מבעלזא זצ"ל, היה זה כשאביו הדעת סופר שהה במארינבאד לצורך בריאותו, והוא בעודו בחור נלוה אליו, והחשב סופר לא הרגיש בקו הבריאות ושכב במיטתו, והאדמו"ר מהרי"ד הגיע לבקרו ביקור חולים, בתוך השיחה נתגלגל הענין לדבר מספרי החתם סופר, שעדיין בכתב יד, ומה שכבר באו בדפוס, ושאלו מהרי"ד אם יודע הוא למנות את כל ספרי החתם סופר שכבר באו בדפוס. והחשב סופר פירט את השאלות ותשובות, והחידושים על מסכתות, ועוד. אך מהרי"ד לא הרפה, ושאלו מה עוד נדפס. ומשלא ידע את כונתו. אמר לו מהרי"ד, הלא יש גם את הספר 'שירת משה', שהם שירי הקודש שחיבר מרן החתם סופר. ומהרי"ד בעצמו סיפר את השתלשלות הענינים איך חיבר מרן את הספר הקדוש הזה. בארבעה ימים בין יוה"כ לסוכות שמרוב דביקותו בהשי"ת שבער בו לא היה יכול להרגיע את נפשו, ומרוב התשוקה לה' חיבר אז את שירי הקודש בה באים לידי ביטוי געגועיו להשי"ת. הרב ישראל שטערן ז"ל, "שיח ישראל" (ירושלים תשע"ב) ע' כ"ו

בעת שעבדתי על ההו"ל של כתבי כק"ז מרן החתם סופר זיע"א, עמדתי בקשר מכתבים הדוק עם הגאון רבי יוסף נפתלי שטערן זצ"ל, שהיה נודע כמומחה גדול בכתבי מרן זיע"א, בנוסף על גדלותו בתורה ובריאה, ואז שאלתי להגרי"נ כמה שאלות בנוגע לתשובה מסויימת ממרן החתם סופר, ובאותה תקופה השברנו שבר על שבר בהסתלקות החשב סופר זצ"ל, אבל חששתי אולי אינו יודע מזה, כי אולי העלימו הדבר מהגרי"נ מחמת בריאותו בתקופה ההיא. הגרי"נ כתב לי מכתב ביום ט"ז מרחשון תשכ"ב, ובדבריו הוא מזכיר את האסון הגדול שפקד את בית החתם סופר, ומתפלא על שלא הזכרתי כלום במכתבי אליו, וז"ל:

בערב יום הכפורים העעל"ט נחלתי ל"ע... אבל ביום הושענא רבא כאשר בתלת שעי קמייתא נצחו אראלים את המצוקים והגאון מפרעשבורג זצ"ל עזב אותנו לאנחות, העלימו ממני ג' ימים. בקיצור האסון הנורא פעל על כל איש, ופלא לי שמע"כ נ"י אינו מזכיר מזה כלום, והנה בעל כרחך לכבוד בית רבינו הזקן זי"ע קבלתי עלי לנהל את ישיבת שבט סופר בשיעורין וכדומה, השי"ת יתן לי כח וינחנו במעגלי צדק למען שמו. הגרי"נ ממשיך וכותב: מובן שכל מה שהי' במחשבתי בעזר השי"ת להמשיך בעבודתי בכתב יד הנחתי... וכעת תלמוד תורה דרבים עדיף, עד שיעזור השי"ת שהרב הצעיר מפרעשבורג נ"י יהי' ראש הישיבה, על כן אין לי פנאי לשום דבר וכו'. ע"כ. בדבריו הקצרים ביטא את הכאב הגדול והחלל שהשאיר אחריו כאשר שבק חיים לכל חי. הרב ישראל שטערן ז"ל, "שיח ישראל" (ירושלים תשע"ב) ע' כ"ז

כ"ק מרן הרה"ק רבי יעקב אריה לייב אדמו"ר מטריסק - ב"ב זי"ע

יום ההילולא - כ"א תשרי

הרה"ק רבי יעקב אריה לייב מטריסק - ב"ב זצוק"ל נולד בטריסק, בשנת תרמ"ה לאביו רבי מרדכי זוסיא מהוצאלאס - יאסי. חתן רבי פנחס השל מזינקוב. עבר את אימי הפוגרומים ברוסיה ולאחר עליית הקומוניסטים לשלטון, נמלט לוינה, ברלין, אנטוורפן ומשם ללונדון. שנים רבות ישב בלונדון, ממנה עלה לארץ ישראל והתיישב בבני ברק. הרב שמואל שפרבר פירסם עליו מאמר מלא הערצה: "הוא אהב ממש יהודים"; "הוא היה צדיק טוב לשמים, וטוב לבריות. כלומר: אפילו במצוות שהן בין אדם למקום, היה גם טוב לבריות"; "ביתו היה פתוח לארבע רוחות העולם, לומר: כל הבא ליכנס יכנס!" נסתלק הושענא-רבה תש"מ [ומנו"כ בהר הזיתים בעיה"ק ירושלים תובב"א]. הרב יצחק אלפסי, "אנציקלופדיה לחסידות" (ירושלים תשס"ה) ח"ב, ע' רנ"ח

אחרי מלחמת העולם הראשונה כשהיה מצב הפרנסה אצל היהודים בכי רע, היו הרבה מהם שנסעו לעיר הבירה לונדון לנסות את מזלם, באותה עת התגורר בלונדון האדמו"ר מטריסק זצוק"ל אשר ביתו היה פתוח לרווחה, כביתו של אברהם אבינו ממש, שכל עובר אורח שנכנס לביתו רעב ככלב יצא משם שבע וטוב לב, ואכן ביתו היה מלא אנשים במשך כל היום כולו. שונא ישראל אחד שראה זאת חשב שהרבי מחזיק מסעדה לאנשים ומרויח ע"ז ריוח נאה ואינו משלם מס למדינה, הלך להלשין עליו, ובגין כך הוזמן הרבי מטריסק להתייצב בבית המשפט, והעמיד לעצמו סניגור שילמד עליו זכות, וכשפתח הסניגור לומר דברים כהווייתן שאי"ז מסעדה כלל, אלא הכנסת אורחים וגמילות חסדים גרידא, הכל חנם אין כסף, לא יכלו השופטים להאמין כזאת, שאדם ישלם את הכל מביתו למען הזולת. הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל, "מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשס"ח) ח"א, ע' רמ"ט

הרה"ק רבי מנחם מנדל מפרימשלאן זי"ע

יום ההילולא - כ"א תשרי

מתולדותיו

הרה"ק רבי מנחם מנדל מפרמישלן זי"ע נולד בשנת תפ"ח [לאביו רבי אליעזר]. היה מתלמידיו החשובים של הבעש"ט.

על אף גילו הצעיר תפס עמדה חשובה בין תלמידי הבעש"ט. בעל "שבחי הבעש"ט" מספר שרבי יעקב יוסף מפולנאה אמר עליו: "גם אני נעשה כאיש המון עם ושכחתי דרך התפילה והוא הזכיר לי את דרך התפילה".

חוקרים מאוחרים סוברים שמעמדו היה כמעמד המגיד ממזריטש, אלמלא עלה לארץ ישראל. עובדא היא שרבי יעקב יוסף מפולנאה עובר לגור בסוכה ונותן לו את "בית התבודדותו" ורבי מנדלי היה אז בן שלשים ושש.

בשנת תקכ"ד עלה לארץ ישראל יחד עם רבי נחמן מהורודנקא והגיע אליה בי"ב תשרי תקכ"ה. רבי דוד הלפרין מאוסטרהא הקציב לו בצוואתו מאתיים זהובים.

בתורתו מייצג רמ"מ את זרם ההתלהבות בחסידות. הוא מדגיש את ענין הדיקות כערך עליון - נעלה על לימוד תורה ודבריו שמשו חומר בידי המתנגדים.

מכתבו המזרז עליה לארץ ישראל נשלח אל אחיו רבי צבי חסיד מזלוטשוב: "עד מתי אתה יושב בחוץ לארץ ואתה שומע לקול המדברים סרה על ארצנו הקדושה אשר כל חללי עלמא כלא נחשבו".

נסתלק בטבריה כ"א תשרי תקל"א.

על מצבתו בטבריה נאמר: פ"נ הרב הצדיק הקדוש ר' מנחם מענדל מפרימשלאן זצ"ל.

דברי תורתו בספר "דרכי ישרים" - זי"טאמיר תקס"ה וחשיבותו עצומה, הרי נכתב לפני שנת תקכ"ד. מרבה להביא את דבריו, רבי משולם פייביש מזבארז, בספריו "ליקוטים יקרים" לבוב תקנ"ב, ו"יושר דברי אמת" - מונקאטש תקס"ה. רבי חיים יוסף דוד אזולאי מזכירו בספריו. הסכמתו בספר "יסוד האמונה" לתלמידו רבי ברוך מקוסוב. לדברי רבי משולם פייביש מזבארז, קיבל את תורתו של רבי

מנדלי, מפני שכמו הבעש"ט והמגיד ממזריטש, היה לו גילוי אליהו. בהסכמה ל"יסוד האמונה" הוא מוכתר בתארים: "הרב הצדיק הקדוש בוצינא עילאה ויקירא, עמודא דנהורא, עיר וקדיש מן שמיא, אור עולם", במהדורה של הספר שלו הוא מוכתר: "בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, איש אלוקי, מופת הדור, כרכא דכולא ביה ונהירין ליה כולהו שבילי דרקיעא ומיליא ליה רשא דמטמרינ".

הועד עליו כי שתיים עשרה שנה לא דיבר, "רק על פי כתב". הרב יצחק אלפסי, "אנציקלופדיה לחסידות" (ירושלים תשס"ד) ח"ג, ע' קכ"ט

הרה"ק רבי מענדל מפרעמישלאן מעודו לא התנהג בסגופים כי אמר "ווי האב איך בכח צו טשעפען דעם גוף וואס גאט ב"ה האט איהם באשאפן"... [וכי איך יש בכחי לפגוע בגוף שהבורא ית' בראו], רק כשהיו לו יסורים ועגמת נפש היה מלא שמחה. וכשעבר עליו איזה זמן מבלי שום מכאוב היה אומר - "רבונו של עולם האסט שוין פון מיר אין גאנצין פארגעסען" [וכי שכחת ממני לגמרי]. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים צווק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' כ"א

שמעתי מאאמור"ר זלה"ה ששמע משם הבעש"ט זלה"ה, שהיה חייט אחד קדוש ונורא שמו בעיר פרימישלאן ושם היה דר גם כן הרב הקדוש ר' מענדלי הנקרא בפי כל ר' מענדלי פרימישלאנער, ותמיד בלי הפסק אפי' יום אחד היה החייט הנ"ל מבזה לר' מענדלי הנ"ל בבזיונות גדולות עד אין חקר, והיה ר' מענדל מקבל ממנו תמיד הבזיונות והקללות ששמע ממנו באהבה כי כך למד מרבו רבינו מרן הבעש"ט זלה"ה, ופעם אחת בא הבעש"ט זלה"ה לעיר פרימישלאן והרב ר' מענדל עשה סעודה גדולה עבור רבו הבעש"ט זלה"ה, וקודם הסעודה אמר ר' מענדל להחייט עתה בקשתי ממך שאל תבזה אותי בפני רבי הבעש"ט ואם אין אתה שומע לי אזי אסגור הדלת בעדך ולא תוכל לבוא לכאן, וראה הרב ר' מענדל שאינו רוצה בכך אלא שיבא דוקא לבזות אותו בפני רבו השליך אותו מביתו, והלך החייט מחוץ לביתו ותיכף כשישב לאכול היה החייט מסבב הבית למצוא איזה חלון פתוח עד שמצא חלון קטן שפתוח להבית שהיו יושבים בסעודה מיד הרים קולו בקללות ובבזיונות גדולות להרב ר' מענדלי עד ששמע הבעש"ט זלה"ה, ושאל הבעש"ט זלה"ה מי הוא זה ואיזה הוא, השיב ר' מענדלי לרבו הבעש"ט זלה"ה מה אעשה תמיד בלי הפסק אף יום אחד הוא מבזה אותי בבזיונות כאלה ותמיד אני מקבל באהבה אבל עתה בפני אמ"ו לא רציתי שיבזה אותי, השיב לו הבעש"ט זלה"ה באיזה אופן יכול להיות שאני זוכה לשמוע בכל יום מאיש כזה שיבזה אותי גם כן בבזיונות כאלה ששמעתי עליך. הרה"ק בעל "היכל הברכה" מקארמארנא זי"ע, "זקן ביתו" אבות פ"א - מ"ו, "מעשה השם - קאמארנא" (מאנסי תשנ"ד) ע' נ"ו

סיפרו לי מעשה רב מקדוש ה' ה"ה הר' הקדוש מוהרמ"מ צווק"ל מפרמישלאן, ומעשה שהיה כך היה, שהיו יושבים במסיבה בסעודה ונתן מטבע של ארבעה פשוטים להביא שכר ואמר למשרת שיביא בעד חמישה פשוטים, והמשרת לא התבונן במטבע והיה סובר שהיא של ה' פשוטים, ובעת בואו למוכר הביט המוכר ואמר הנה המטבע רק ד' פשוטים, וחזר השליח ואמר להרב, המטבע היא רק של ד' פשוטים, והרב התחיל לריב עם השליח ואמר ה' פשוטים צריכים להיות, והשליח נתעקש עד הגיע הדבר למריבות עד שתלמידי הרב רמזו להשליח המשרת שיודה לדברי הרב (כי הבינו כי לא לחינם הוא) וכן עשה השליח ואמר יהיה כדברי אדוני, אז עמד הרב בתפלה ואמר בזה הלשון יהא רעוא שכל באי עולם ידעו ויכירו בלשון אשכנז (או איין פירער איז איין פינפער). זה ששמעתי והוא לדעתי הכוונה לדרכי היחוד, עפ"י הזוהר ה' ד' היות וכד אתמשך דכורא עמה נעשית ה', והבן הענין והתבונן עד היכן מגיע מעשה הצדיקים ודיבורם ותעמוד מרעיד. הרה"ק בעל "בני יששכר" זי"ע, "אגרא דפרקא" (ב"ב תשנ"ט) עמ' ד'

פעם היה הרה"ק רבי מענדיל מפרמישלאן אצל הרה"ק רבי מיכל מזלאטשוב, וכיבדו רבי מיכל'ע להתפלל לפני העמוד. אחר כך שאלוהו הרי אמר שאת "העמוד" לא יתן רק למלך המשיח, ונענה רבי מיכל'ע: פאר איהם, ואלט משיח אויכט אפגיטראטן דעם עמוד!... [בשבילו גם המשיח היה מפנה את העמוד]. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ה) ח"ג, עמ' ט'

מסופר על הרה"ק הרמ"מ מפרמישלאן זי"ע שהיה מראשוני תלמידי הבעש"ט זי"ע שעלו לאה"ק (ומנו"כ בטבריה) ובבואו לאה"ק כתב שלושה מכתבים לאחד מחבריו הנאמנים שעסק אתו יחדיו בעבודת ה' בחו"ל, במכתב הראשון שנכתב מיד בבואו לא"י כתב שנלקחו ממנו בא"י כל ההארות והמדריגות שהיה לו בחו"ל והוא שרוי בחשכות גדולה, ואחרי זמן מה כתב אליו שכבר יותר טוב לו בעבודת ה' אך הדרגות העילאיות שהיה משיג בעתים הגבוהים בחו"ל עדיין לא השיג, ואח"כ כתב לו מכתב שלישי כי ב"ה טוב לו מאד בא"י והשיג דרגות גבוהות מאד, ועכשיו נתגלה לו כי גם בבואו לאה"ק כשהיה בחשכות גדולה גם אז לאמיתו של דבר היה בדרגה גבוהה מאד יותר מכל המדריגות העילאיות שזכה להם אי פעם בחו"ל. כ"ק מרן אדמו"ר מסלונים זצוק"ל, "נתיבות שלום" (ירושלים תשנ"ט) ח"א, עמ' ט"ז

נאמר בשם הרב איש אלוקים קדוש המפורסם מוהר"ר מנחם מענדיל מפרמישלאן זללה"ה, כשבני אדם נוסעים יחד בעגלה אחד ויארע לאחד שיחלה בדרך אז אלו האנשים שעמו, מתעסקים עמו בכל יכולתם להעלותו למחוז חפצו לשלום, מה שאין כן אם ח"ו ימות אחד מהם בדרך ודאי שלא יתעסקו בו להעלותו כי אם יקבר במקומו, וכן הוא בזה אם האדם יש לו על כל פנים קצת חיות בהמצוה ומעורר שכלו ולבו כאשר יוכל, לאהבה ויראה ולמחשבה טהורה ונכונה, ואך כי חולה הוא ואינו יכול לעשותו בשלימות אז נתעלה ע"י הצדיק, מה שאין כן אם הוא עומד כאבן דומם בלתי חיות כלל כמות ומחשבתו קשורה בהבלים אחרים בעשותו המצוה, לא יוכל להתעלה עם הצדיקים. "באר מים חיים", פר' ויצא, עמוד קפ"ז טו"ב להרה"ק רבי מענדיל מפרמישלאן היה אח בחו"ל בשם רבי אליעזר, והיה שולח לו לא"י סכומי כסף, ורבי מענדיל'ע היה שולח לו קבלות על הכסף. ופעם שלח לו שאל יטרידנו לשלוח לו קבלות, כי בא"י אין לו סבלנות ואינו יכול לצמצם מוחו בשביל זה. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ה) ח"ג, עמ' ט'

זוכה לדברים הרבה

אמר הקדוש מו"ה מנחם מענדיל (מפרמישלאן) ז"ל, שמעתי זה מפיו הקדוש זי"ע שאמר לי בשם הבעש"ט ז"ל, כי זה פירוש המשנה (אבות פ"ו מ"א) הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ורצה לומר תורה לשמה נקרא כמו שכתבתי לעיל (סימן ז') בדביקות הבורא ית"ש, ואז הוא זוכה, ר"ל שיכול לזכך אפילו דברי חול הרבה. "יושר דברי אמת", דף י"ב ע"ב, אות י"ט

שמא עשה תשובה

אמר הרה"ק רבי מנדל מפרמישלאן תלמיד הבעש"ט הק' על משאחז"ל (ברכות יט.) אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה אל תהרהר אחריו שמא עשה תשובה. דקשה מדוע שלא יהרהר אחריו הרי סוף סוף בא לידו דבר עבירה ומה אם עשה תשובה אח"כ. ומפרש דהכוונה שמא עשה תשובה לפני שנכשל בעבירה, שלקח לעצמו לעשות בענין זה תשובה ועבד והתייגע מאד, ולכן התגבר עליו היצה"ר בכל הכחות להכשילו בענין זה. כי כך הוא הסדר, שבמדה שאדם מתמסר אליה במסירות נפש מתגבר היצה"ר

כנגדו בכל הכחות להכשילו בזה, וע"כ אל תהרהר אחריו על מה שנכשל שלא יכול היה לעמוד בפני גודל התגברות היצר. כ"ק מרן אדמו"ר מסלונים צוק"ל, "נתיבות שלום" (ירושלים תשנ"ט) ויקרא, ע' קפ"ט

תורת ה' תמימה

אמר הקדוש אלקי ר' מנחם מענדיל (מפרימישלאן) ז"ל בפסוק (תהלים י"ט ח') תורת ה' תמימה, ר"ל על דרך צחות שתורת ה' דייקא היא תמימה, שעדיין לא נגע שום אדם אפילו בקצהו, כי הם לומדים רק חיצוניות התורה, דהיינו שאין במחשבתם להדבק בהשי"ת ולהיות מרכבה לו, ולירא ממנו, ולאהבה אותו על ידי התורה, כמו שאמר האריז"ל (שער המצוות ואתחנן, שער רוח הקודש) והובא בספר קטן שערי ציון (סוף שער ג'). "יושר דברי אמת", דף ד' ע"ב, אות ח'

הרה"ק רבי משה מדאלינא זי"ע

יום ההילולא - כ"א תשרי

מתולדותיו

הרה"ק איש אלוקים, המקובל האלקי, בוצינא קדישא קקש"ת רבי משה שהם צוקללה"ה אב"ד דק"ק דאלינא, נולד לאביו הרה"ק רבי דן זצ"ל מבראד, ולאמו הרבנית הצדקת מרת טילא ע"ה - בברכתו של מרן הבעש"ט הק' זי"ע. בשנות נעוריו כבר הבחינו בו כי לגדולה נוצר, ועוד בימי עלומיו הפריש עצמו לתורה ועבודה בקדושה וטהרה.

צעיר לימים - עוד לפני גיל בר מצוה היה כאשר אביו הק' רבי דן זצ"ל הביאו לבית רבו הק' מרן הבעש"ט זי"ע, ואף מרן הבעש"ט זי"ע חשב לו פארו - את התפילין לראשו ביום הבר מצוה, ושם בבית הגדול הזה, בית שמגדלין בו תורה ותפלה, בין אריות שבחבורה בכבשונה של החסידות, עלה ונתעלה הרה"ק רבי משה זי"ע, עד כי גדול מאוד, ונתקדש בקדושה של מעלה, ונעשה למקובל איש אלוקים קדוש, גאון מופלא ומופלג בנגלה ובנסתר, שר בית הזוהר, אשר כל כתבי האר"י הק' החי היו שגורים על פיו.

מחותנו הרה"ק מאפטא זי"ע העיד עליו בהסכמתו וזלה"ק: ...והנה ידעתי את האיש משה כי גדול הוא, הן בנגלה והן בנסתר, ומעולם לא מש מתוך אוהל של תורה... ושימש גדולי הדור, וגם הוא חכם ומבין מדעתו - עכלה"ק, וחנתנו - הרה"ק רבי יצחק מראדוויל זי"ע כותב בהסכמתו - וזלה"ק: אמנם האיש משה עניו מאד... וכל דברי קדשו המה המסורים מסיני... כי כל דברי משה אשר דיבר, שכינה מדברת מתוך גרונו, וכל דבריו כגחלי אש... כי זה האיש משה גדול מאד, ושימש הרבה ולמד הרבה, ובתורתו יהגה יומם ולילה, וכמעט לא הניח רגע אחת לבטלה... עכלה"ק.

כאמור זכה הרה"ק רבי משה זי"ע שנתגדל ונתחנך בבית מרן הבעש"ט הק' זי"ע ותקשור נפשו בנפש רבו הק' עד שנעשה מתלמידי המובהקים, ואף מביא בספריו הק' דברים שזכה לשמוע מפי רבו הבעש"ט הק' בעצמו, ואחר פטירתו של מרן הבעש"ט הק' זי"ע נתקשר בעבותות אהבה בקשר חזק ואמיץ לרבו הק' רבי יחיאל מיכל מ"מ דק"ק זלאטשוב זי"ע, שברבות הימים אף נשתדך עמו, ובספריו מביאו בתואר "מחותני מורי ורבי" וכו'. כמו"כ זכה גם לשמוע ולקבל תורה מפי הגה"ק המוכיח בעל "קול אריה" מפולנאה זי"ע. והגה"ק הכהן הגדול בעל "תולדות יעקב יוסף" זי"ע מפולנאה.

זכה הרה"ק רבי משה לזקנה מופלגת, ונפטר זקן ושבע ימים, כבן צ' שנה בערך ביום כ"א תשרי תק"פ [ומנו"כ בדאלינא], והניח אחריו ברכה, זרע ברוכי ה', בנים כשתילי זתים - ה"ה: א - הרבני המופלא רבי שמואל שה"ם זצ"ל - אשר העלה בראשונה את כתיבי הק' לפוס, ב - הרבני המופלא רבי דן זצ"ל. ג - הרבני הגאון רבי ישראל זצ"ל אב"ד וועריצקי. ד - בת אחת נשואה להרה"ק רבי יצחק מראדוויל זי"ע בנו של רבו הק' המגיד רבי מיכל מזלאטשוב זי"ע.

וכמו"כ השאיר אחריו ברכה - ירושה רוחנית - כתבי קודש פירושים נחמדים ה"ה - א' ספרו הק' "דברי משה" עה"ת, ב' הספה"ק "שרף פרי עץ חיים" - והוא חידושים והגהות על הספה"ק "פרי עץ חיים" בתורת הח"ן. ג' הספה"ק "אמרי שה"ם" והוא חידושים ופולפולים על מסכתות כתובות קדושים ובבא מציעא. ספרים הק' האלו זכו לעשרות הסכמות של גדולי עולם החסידות לדורותיהם.

זכיתי בשנת תשמ"ח - בחסדי השי"ת - להוציא לאור עולם מהדורה מחודשת של הספה"ק "דברי משה" עה"ת, בהדפסה חדשה בהידור רב, ובהגה"ה מדוייקת, פענוח ראשי תיבות, מראי מקומות, חלוקת קטעים, ולוחות המפתחות, ובסוף צירוף קונטרס "שופריה דמשה" הכולל באריכות תולדותיו וקורות ימי חייו של הרה"ק רבי משה זי"ע, וי"ל בס"ד ע"י המכון להפצת תורת החסידות "נחלת צבי" בבני ברק. הרה"ח ר' מנחם מנדל ויז'ניצר ז"ל, "קובץ נחלת צבי", תמוז תשנ"ו, ע' כ"ו

כ"ב תשרי

הרה"ק רבי אהרן מסטראשעלא זי"ע

יום ההילולא - כ"ב תשרי

הרה"ק רבי אהרן מסטראשעל זי"ע נולד בשנת תקכ"ו, מהפרשנים הגדולים של תורת חב"ד. היה נודע כגדול בתורת הנגלה, בעל מקובל ויודע רז, מגזע השל"ה, תלמידו המובהק של הרב בעל התניא ונאמן ביתו.

שלושים שנה שימש את הרב כפי עדותו: קרוב לשלושים שנה שנתאבקתי בעפר רגליו ושמשתי לפניו ולא עמדתי על שמועותיו עד אחרי הרבה יגיעות שיגעתי בכל מלה ומלה ששמעתי מפיו הקדוש ולא קבלתי מרב אחר זולתו. אחרי פטירת הרב נעשה לרבם של מספר חסידיו של הרב, אולם מרבית החסידים נסעו להאדמו"ר האמצעי רבי דובער.

כשנאסר הרב בעל התניא נסע ממקום למקום ואסף ששים אלף רובל לשחררו.

חיבר הרבה ספרים בנגלה ובנסתר, ביניהם, "עבודת הלוי", "שער היחוד והאמונה", "שער העבודה", "דרך חב"ד" ומספר שו"ת בפילפול רב.

בהושענא רבה שנת תקצ"ט התפלל כרגיל, כשגמר את תפילתו שבר את הלולב והתכוון ללכת להקפות של ליל שמיני עצרת. אחרי ההקפות שכב על מיטתו והחל לומר תורה על הפסוק "ביום השמיני שלח את העם". בתוך השיחה ביקש מאחד מתלמידיו שיסיים את המאמר. בו ברגע יצאה נשמתו בקדושה ובטהרה. הרב דוד הלחמי ז"ל, "חכמי ישראל" (ב"ב תשס"א) ע' רס"ו

כ"ק אדמו"ר הזקן כינה את הרה"ק אהרן סטראשעלער - "קדוש עליון". כ"ק אדמו"ר הצ"צ אמר פעם על ר' אהרן סטראשעלער - זיין שכל איז שכל אלוקי" (=השכל שלו הוא שכל אלוקי). הגה"ח רבי מנחם זאב גרינגלאס זצ"ל, "ליקוטי סיפורי התועודיות" (מונטריאל תשע"ב) ע' 383

לאחר הסתלקותו של אדמו"ר הזקן נחלקו חסידיו, חלקם הלכו לאדמו"ר האמצעי והיו לחסידיו וחלקם הלכו לאדמו"ר מסטרשלה והיו לחסידיו. וידוע היה שאדמו"ר מסטרשלה היה מקסים את שומעיו בדברי החסידות שאמר. לכן החליטו חסידיו אדמו"ר האמצעי לא לשמוע אצל הסטרשלער חסידות שמא ימשכו אליו ויעזבו את רבם ויהפכו לחסידיו.

אולם קרה פעם ששנים מחסידי אדמו"ר האמצעי הוזמנו לחתונת קרובי משפחה, ואעפ"י שניסו להתחמק מלהענות להזמנה ולא לבוא לחתונה משום שאדמו"ר מסטרשלה היה קרוב למשפחת המחותרים, וידעו שיבוא ויאמר מן הסתם דברי חסידות, ואילו הם חששו להמשך אליו. בכל זאת לא היה להם נעים להעדר מהחתונה, לכן החליטו ביניהם לעשות כך: הם יבואו ובשעה שאדמו"ר מסטרשלה יאמר דא"ח יאחזו המה במטפחת, וברגע שהאחד מהם ירגיש שהוא "נמשך" אל אדמו"ר הלזה ימשוך במטפחת וזה יהי' סימן לשני לשמור עליו ולהחזירו למקומו הקודם, וכן היה. ויבואו שני חסידיו חב"ד לחתונה, ויקשיבו לדברי החסידות שאומר אדמו"ר מסטרשלה, הרגישו כל אחד מהם שעל אף אי רצונו נמשך הוא כבחבלי קסם אל חזור הדא"ח.

התחילו למשוך במטפחת. זה מושך לכאן וזה מושך לכאן, עד אשר נקרעה המטפחת ושני חסידיו חב"ד עברו אל אדמו"ר מסטרשלה, נשאר אצלו והיו לחסידיו.

סיפרו חסידיו אדמו"ר האמצעי לרבם שחסידיו, וביניהם העשיר בעל העסקים עבר אל הסטרשלה, אמר אדמו"ר האמצעי: ומה בכך? יהיה אצלי קבצן אחד פחות, ואמנם העשיר ההוא נעשה אח"כ עני וקבצן, וכמו כן ילדיו ונכדיו, כולם - עניים אביונים.

(אחד מנכדיו הריהו רבה של רמת גן - ר' שלמה זלקא לנדרס. הוא סיפר לי סיפור זה כמה פעמים, ואמר שיש לו תרעומות על אדמו"ר האמצעי אשר הפכם לקבצנים). הרה"ח ר' רפאל נחמן כהן ז"ל, "שמועות וסיפורים" (ברוקלין תש"נ) ח"א, ע' 47

פעם בא הרה"ק ר' אהרן סטראשעלער להשתטח על ה'ציון' של כ"ק אדמו"ר הזקן בהאדיטש, והיו שם מחסידי אדמו"ר האמצעי שקינאו לכבודו של אדמו"ר האמצעי (שלא ראו בעין יפה את הנהגתו העצמאית). הם החליטו לצער אותו ולא להניחו לילך להשתטח על הציון. הם סגרו ונעלו את דלת ה'ציון' הקדוש כדי שר' אהרן לא יוכל להכנס. כשראה ר' אהרן שהדלת סגורה קפץ מעל הגדר ונכנס לאהל. לאחר ששהה שם והתפלל, רצה לעזוב את המקום. עתה, כבר לא הצליח לטפס ולקפוץ מעל הגדר. ר' אהרן החל מזעיק את העוברים ושבים לעזרה, אך איש לא היה בבית העלמין. רק אחרי זמן המתנה ארוך מאד, בקור העז, עבר שם יהודי פשוט, נפח במקצועו, ששב מעבודתו, ושמע את קריאותיו. הוא פרץ את הדלת והניחו לצאת. אמר ר' אהרן בנוגע לאותם חסידים שסגרו לו את הדלת ואמר: כיון שרצו לעשות פירוד ביני לבין הרבי שלי, גם אצלכם יהיה תמיד פירוד ומחלוקת. אכן, הקללה נתקיימה ובהאדיטש היו תמיד מחלוקת בין החסידים; את היהודי הפשוט שפתח לו את הדלת בירך ר' אהרן בעשירות מופלגה - הוא וכל יוצאי חלציו. וכך היה. מאוחר יותר הגיע לשם כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע ונכנס אל ה'ציון' של אביו כדי להתפלל. כאשר יצא מהאוהל גילה לסובבים אותו, שאביו אמר לו, שאהרעלע (כינני חיבה

לר' אהרן) היה פה לפני זה וסגרו את הדלת עד שלא יכל לצאת. "אבא מאוד לא שמח מזה", אמר כ"ק אדמו"ר האמצעי, "והעניין לא יעבור בקלות". לאחר זמן מה נכנסה דבורה באוזנו של אותו חסיד שסגר את הדלת בפני ר' אהרן. עקצה אותו באזנו, ונהיה חרש באוזן אחת. הגה"ח רבי מנחם זאב גרינגלאס זצ"ל, "ליקוטי סיפורי התועודיות" (מונטריאל תשע"ב) ע' 383.

הרה"ק רבי שרגא פייבל מגריצא זי"ע

יום ההילולא - כ"ב תשרי

הצדיק רבי צבי הירש דנציגר זצ"ל היה אביו של כ"ק מרן אדמו"ר רבי שרגא פייבל מגריצא זי"ע, בין המשפחות המפוארות בעיר ווארשא היה ידוע רבי הירש דנציגר, מפורסם היה ללמדן גדול, גביר נכבד וצדיק בכל דרכיו, עוסק במצוות, פודה שבויים ומשיא יתומים. הרב הקדוש מברדיטשוב בעל קדושת לוי בהיותו איזו פעמים בווארשא התאכסן אצלו.

הרה"ק בעל קדושת לוי היה מחותנו של רבי הירש דנציגר, בן אחותו של בעל קדושת לוי, הרה"ח ר' מאיר חיים ז"ל שהיה מפורסם בין חסידי הרבי מלובלין, היה חתנו של רבי הירש דנציגר.

הקדושת לוי העריץ מאד את רבי הירש דנציגר ואמר עליו גדולות. הרבי ר' בונם מפרשיסחא אמר בשם הקדושת לוי, שאמר על רבי הירש שהוא מנוטרי הברית. וכאשר התחתן הרבי ר' בונם עם בנו של רבי הירש דנציגר, הרבי ר' פייבילי מגריצא [שבנו של הרבי ר' פייבילי - הרב הקדוש רבי לוי - היה חתנו של הרבי ר' בונם], ואז בעת כתיבת התנאים אמר הרבי ר' בונם למחותנו הרבי ר' פייבילי: גריצער רב, אתם חושבים שקניתם יחוס אצלי, לא כן, אני קניתי יחוס אצלכם, שקבלה בידניו שאתם מקודשים בקדושת אבות הקדושים, ואביכם היה מנוטרי הברית, איך האב נאך נישט גיזעהן אזוי איין ריינע משפחה ווי די משפחה.

וככה סיפר לי ידידי רבי מנחם בנימין גלברג, ששמע מפי רבי עזריאל דנציגר, בנו של רבי מנדיל דנציגר בנו של הרב הגאון רבי גבריאל אבד"ק ראדום בנו של ר' הירש דנציגר, שבהיות הרבי ר' בונם בווארשא ראה את רבי הירש דנציגר כשהוא הולך לתפילת מנחה וסדור תחת אצילי ידיו, ואמר אז הרבי ר' בונם "בוזה היהודי רואים זרע אברהם אבינו ע"ה, בלי הפסק".

הרביעי מבניו של רבי הירש דנציגר, היה הגאון המובהק איש אלקים קדוש מופת הדור קדוש ישראל הרבי ר' שרגא פייביל, אב"ד בעיר שעפס, גאמבין, גריצע ומאקאווע ושם חלקת מחוקק ספון, ומפורסם בשם הרבי ר' פייבילי גריצער זי"ע.

ובסוף ימיו אחרי פטירת קדוש ישראל הרבי ר' יצחק הרבי הזקן מווארק זי"ע, נהרו להרבי ר' פייבילי מגריצא הרבה אלפים מישראל, והיה אדמו"ר ורבי ואב"ד במאקאווע.

הרבי ר' פייבילי מגריצא הוא אביו של האי סבא קדישא, איש אלקים נורא מאד, הגאון הקדוש רשכבה"ג הרבי ר' יחיאל הרבי הזקן מאלכסנדר זי"ע.

הרבי ר' פייבילי מגריצא נולד בווארשא לאביו רבי הירש דנציגר. עוד מימי טל ילדותו נראו בו סימנים של ילד מחונן בכשרונות נעלים, בעל מח חריף, חכם גדול, נפש עדינה, מזג טוב, לב מלא רגש אהבה ויראת השם בתמימות ועניויות, ונתרשם מכל דבר קדוש, ומושפע מהסביבה, אוריה של תורה שמטרתה לבוא לידי מעשה. אביו רבי הירש: תלמיד חכם מובהק, שאהבת התורה היתה קנין נפשו במדרגה היותר

גבוהה, מזניח ומאפס עסקיו כדי לתת אופן קשבת לקול תורה, אשר על צדקתו וחסידותו מעיר הקדוש עליון בעל הקדושת לוי ומעטר אותו בכתר קדוש, האיש אשר הרבי ר' בונם מפרשיסחא רואה בו קדושת אבות, האיש אשר מנצל את עושרו לפדות שבויים ולהשיא יתומים, השאירו רושם עז על האי יניקא קדישא שנעשה להרבי ר' פייבילי, ואולי היה גם זה אחת מהסיבות שהרבי ר' פייבילי נעשה לאחד מהחסידים הנלהבים, ונתעלה בחסידותו להיות מזכי הרואים, וראה מדרגות רבותיו באופן פלא.

...אהבת התורה שנשתרשה בלבו, דחפוהו לקיים הוי גולה למקום תורה, ועזב את בית אביו הגביר, ונסע להשיבה בעיר ליסא, של הגאון בעל חוות דעת ונתיבות המשפט, ולמד אצל הגאון כשנה תמימה. ונעשה תלמידו המובהק של הגאון ז"ל, והיה כותב ומסדר חלק שני מספר נתיבות המשפט של רבו הגאון ז"ל.

רבו הגאון מליסא היה מעריץ אותו מאד, ובעת שנפרד מרבו הגאון ז"ל ליסוע לביתו סעד עמו הגאון ז"ל סעודת ערב, והיה ער עמו כל הלילה, והיה קשה לו להגאון ז"ל להפרד מאתו. ואמר אז להרבי ר' פייבילי, אם יאמר לך מי איזה דבר חדוש ולא ייטב בעיניך, אף אם לא יהי' לך במה לדחות הדבר, עכ"ז תהי' חזק בדעתך ובסברתך, כי יש לך דעת ושכל ישר "דען אין קיין גלייכע שייט גייט נישט אריין אקרימע שווערד" [חרב עקומה לא נכנסת לנרתיק ישר], זהו לשונו של הגאון מליסא להרבי ר' פייבילי.

באותו זמן נסע ג"כ מהשיבה של הגאון מליסא ז"ל לביתו, רעו של הרבי ר' פייבילי, הגה"צ רבי זושא אב"ד פלאצק, ונסעו ביחד לביתם. באותה תקופה הרבי ר' פייבילי התקרב להרבי ה"חווה" מלובלין, כי מעות נדוניא של הרבי ר' פייבילי היה מושלש בלובלין ונסע ללובלין עם חותנו, ובשבת בסעודה שלישית, הלך לה"חווה" ונתרגש מדברי הרבי ונתקשר אליו.

החווה הרבי מלובלין אמר אז דא"ח עה"כ (שמות ל"ג, ד') ולא שתו איש עדיו עליו ויתאבלו, שעיקר החטא היה מה שהלכו בעצבות אחר החטא, ולא שמו אל לבם כי עוד במ חלק אלקי שהחטא אינו נוגע, "ולא שתו איש עדיו עליו" שלא שמו ללבם להחלק הזה שהוא תכשיטא וקשוטא דישראל, ועי"ז "ויתאבלו" וחטאו. דברים אלו פעלו על לבו של הרבי ר' פייבילי לדבק עצמו בהרבי מלובלין...

בהיות הרבי ר' פייבילי צעיר לימים, הגיד עליו הרבי מלובלין נפלאות. הרבי ר' פייבילי כתב לעצמו פרשיות תפילין, והראם לרבי מלובלין, ואמר הרבי, האברך הזה כוון טוב בשם הוי' ב"ה בפסוק למען תהי' תורת ה' בפיך, ושם הוי"ה מצהיר ומזהיר בשמים ממעל כמו הכוכבים.

פעם אחת נגנבו ממנו הפרשיות הללו, והיה הרבי ר' פייבילי בצער גדול מזה, ושאלו בנו הרבי ר' יחיאל הרבי הזקן מאלכסנדר, הלא תוכל לכתוב לך פרשיות אחרות, והשיב לו נכון הדבר, אבל איך אקח את הרבי מלובלין שיעיד עלי שכוונתי טוב בעת הכתיבה, וכעבור איזה זמן השיבו לו את הפרשיות בחזרה... אחר פטירת הרבי מלובלין, נקשר הרבי ר' פייבילי, להרבי ר' בונם מפרשיסחא, והיה דבוק בו באהבה עזה, והיה מגדולי תלמידיו.

הגאון מליסא בשמעו שתלמידיו המובהקים הרבי ר' פייבילי ורבי זושא נתקרבו לדרכי החסידות, היה דואג שמא יעזבו את הלימוד הלכה ויעסקו אך בחסידות, וכתב קובלנא עליהם להרבי ר' בונם, שישפיע בהשפעתו עליהם שלא יבלו כל זמנם בדברי חסידות ויתמידו בהלכה, שחבל שמוח גדול כהרבי ר' פייבילי מוח של אחד מהגאונים לא ינוצל ללימוד הלכה, הרבי ר' בונם העירם בדברי הגאון מליסא, וקבלו עליהם עול רבנות.

כשהיו צריכים רב בעיר שעפס, המליץ הרב הצדיק רבי נתקה מקובר, חתן הרב הקדוש הרבי ר' חיים חייקא מהמדורא, לקבל לרב את הרבי ר' פייבילי, ונימק הצעתו: כתוב שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אל' נותן לך, כלומר, קח שופטים אשר נותנים לך יראת שמים, וזה "אשר ה' אל' נותן לך", והרבי ר' פייבילי הוא שופט כזה, שמשריש יראת שמים בלב כל אחד. אבל הרבי ר' פייבילי לא היה שמה רק זמן קצר, כי כל אנשי העיר היו מתנגדים, ושנאו את החסידים. ודעת רבו הרבי ר' בונם היתה נוטה שלא לעזוב את העיר שעפס למרות צערו, אבל הוא לא יכל כבר לסבול זאת ועבר לעיר אחרת, ובעת שסבל ל"ע מצער בניו ר"ל תלה בזה שעזב את העיר שעפס למרות רצונו של הרבי ר' בונם.

אחרי פטירת הרבי ר' בונם מפרשיסחא נקשר הרבי ר' פייבילי לבנו של הר"ב - הרבי ר' אברהם משה, וקבלו לאדמו"ר ורבי. ואחרי פטירת הר"ב נקשר באהבה נפלאה ועזו להסבא קדישא הרבי ר' יצחק, הרבי הזקן מווארק...

לאחר פטירת הרבי הזקן מווארק זי"ע בכה הרבי ר' פייבילי מאוד, ואמר אצל מי נלך עתה ללמוד...

הרבי ר' פייבילי מגריצא בשאלתו אצל מי נלך עתה ללמוד, שכח את עצמו. זרם האלפים ורבבות חסידי ווארק הלך למאקאווי, העיר שם כיהן הרבי ר' פייבילי בתור אב"ד, אבל בעו"ה נחלה תיכף באותו קיץ תר"ח, והיה אומר כשיגיענו השי"ת ברוב רחמינו לברכת שהחיינו יהיה הכל טוב בעו"ה. והעיד הרב החסיד רבי פישלי ממאקאווי שבאו איזו אלפים חסידים לחסות בצילו בעיר מאקאווי על ראש השנה תר"ט, שאז עברו כמה חודשים מפטירת הרבי הזקן מווארק, ובר"ה אחר הקידוש כשברך ברכת שהחיינו, שמחו החסידים מאד, ואמרו לו מז"ט, השיב להם כי שמיני עצרת הוא כולל מהימים טובים, וכוננתו היתה על שמיני עצרת, ובשמ"ע אחר הקידוש אמר לו חתנו הרב הגאון רבי ראובן ליב אבד"ק שדה חדש, הלא מר חותני בירך ברכת שהחיינו, ובודאי יהיה טוב, השיב לו "אבער עס איז נישט גיוועזען מיין קול" [אבל זה לא היה הקול שלי], ובעו"ה נסתלק באותו שמיני עצרת תר"ט בעיר מאקאווי, ושם מנ"כ זי"ע. מרשימות כ"ק מרן אדמו"ר ה"אמונת משה" מאלכסנדר צוק"ל, "צדיק באמונתו" (ב"ב תשס"ג) ח"ב, ע' נ"ו שמעתי מהרה"ג ר' שמחה זצ"ל שהתקשורת של הרה"ק ר' פייבלה זצ"ל אל הרה"ק הרבי ר' בונם זצ"ל היתה חזקה מאד. פעם אחת נכנס הרבי ר' פייבלה לבית חסיד אחד והיה מונח על השלחן ספר של אחד מגדולי האדמור"ים שהיה מתנגד ובר פלוגתא של רבו הרבי ר' בונם זצ"ל. לא רצה ר' פייבלה להכנס לחדרו של החסיד עד שהורידו את הספר מהשלחן, ואמר: "הרי הוא הבר פלוגתא של הרבי שלנו". הרה"ה ר' יהודה לייב מקובר ז"ל, "תפארת רבותינו" (ב"ב תשכ"ו) ע' י"ב

סיפר הצדיק ר' פייבילי מגריצא זצ"ל שפעם אחת דיבר את כ"ק זקניני זצלה"ה מקאצק דבר כסף, והשיב לו כ"ק זקניני זצלה"ה בלשון מאוים מה אתה אומר כסף, זה אני שונא בתכלית, והיו נקבעים הדברים האלה בלב הצדיק ר' פייבילי זצ"ל עד כעבור איזה חדשים שהי' כסף נמאס בעיניו ולא הי' יכול להביט בו כלל. "שם משמואל" (סוכטשוב) אמור תרע"א, ע' ש"א

הרבי ר' פייבילי זי"ע [מגריצא] בעת שבנו הרב הקדוש רבי לוי ז"ל חתן הרבי ר' בונם מפרשיסחא נפטר ר"ל בערב פסח, אעפ"כ בא הרבי ר' פייבילי להסדר בליל א' של פסח בפנים שוחקות בשמחה עילאה קדושה, ואמר למה הדבר דומה למלך גדול שנסע למרחקים לרגלי עסקיו ולאחד מאוהביו הנאמנים נסתבב שהיה בצרה גדולה ר"ל ונסע להמלך, ובבואו אל המלך מצאו שמח ביום הולדת שלו, וכשראה אותו המלך אמר לו בטח אתה באיזה צער אחרי שבאת אלי ממרחקים, והשיב להמלך כן האמת אבל

בראותי שמחת המלך אזי אני שוכח צרתי ומשתתף בשמחת המלך, והבן. הרה"ק ה"י שמח ישראל" מאלכסנדר זי"ע, "מאורן של ישראל" (ב"ב תש"נ) ח"א, ע' כ"ב

בעת שנתקבל הרה"ק ר' פייבלי לרב, באה לפניו אשה עגונה זה כמה שנים, וביקשה שיעזור לה להתירה מכבלי עגון, התעמק בהלכה ועלתה בדעתו להתירה, כאשר התחיל לכתוב ההיתר הרגיש כי קשה עליו הכתיבה, והעט נפל מידו. אמר לאשה שתחזור אליו אחרי כמה ימים. תיכף ומיד שלח את ההיתר לרבו מליסא והתנצל במכתבו שקשה לו לכתוב ההיתר, רבו השיב לו שדבריו נכונים להלכה, אבל למעשה הוא מיעצו שלא להתירה כהרגשת לבו. כאשר ר' פייבלי זצ"ל קיבל את התשובה מהגאון מליסא יעץ לאשה שלא תנשא כי היא אסורה, ועליה לחכות עוד זמן מה. האשה לא רצתה לשמוע לעצתו ונסעה לרב אחר, אשר נתן לה היתר והיא נישאה. אחרי זמן מה חזר בעלה הראשון. ראו כולם צדקת הגה"ק מליסא ותלמידו הגה"ק ר' פייבלי זצ"ל, הרב מגריצא, ואלה הבינו כי מן השמים מנעו מהם להכשל ח"ו, ויקוים הכ' "לא יאונה לצדיק כל און". הרה"ח ר' יהודה לייביש מקובר ז"ל, "תפארת רבותינו" (ב"ב תשכ"ו) ע' י"ג

הרבי ר' פייבלי מגריצא בעת היותו בווארשא, היה מתאכסן אצל אחותו שגרה שם, ומנהגו היה שלא אכל שום בשר בווארשא, חוץ משו"ב אחד שהיה נאמן עליו, ואחותו שמרה זאת היטב, בהיותו מתאכסן בביתה היתה שולחת לשחוט לזה השו"ב. פעם אחת כשהתאכסן בביתה היה אז גשם שוטף, והשו"ב הזה היה גר רחוק מביתה, והתעצלה המשרתת לילך דרך רחוקה כזו בזמן הגשם, וחשבה בדעתה הלא קרוב לפה גר ג"כ שו"ב המוחזק לירא שמים, אלך אליו ואיש לא ידע מזה, וכן עשתה. כאשר נתנו המרק על השולחן, והרבי ר' פייבלי לקח הכף הראשון שפך תיכף חזרה ומיאן לטעום, אחותו שאלה אותו מה זאת, שאל אותה הרב איזה שו"ב שחט זה העוף, אמרה לו אתה יודע היטב שאין אני שוחטת בשבילך אלא אצל השו"ב שלך, אמר לה שתחקור היטב אצל המשרתת, וחקרה אותה בהרבה חקירות, עד שהודתה ששחטה אצל שו"ב אחר. החסידים השתוממו על הרגשה הזאת, כי להבחין בין כשר לטריפה זה מצוי אצל צדיקים, אבל להבחין בין אם נשחט אצל שו"ב זה או זה אעפ"י ששניהם כשרים, זה הרגשה עדינה מאד.

אעפ"כ כשהיה הרבי הזקן מווארקי בווארשא, והוא כן היה אוכל עוד מאיזה שובי"ם, ובתוך כך בא הרבי ר' פייבלי לשלחן של הרבי, וכיבדו הרבי שיאכל עמו בקערה אחת ביחד, ואכל עמו. ונשאל הרבי ר' פייבלי מאנשי שלומו מפני מה אכל כשלא נשחט אצל השו"ב שלו, השיב להם וכי מהקערה שאכל רבינו הקדוש, יפול ח"ו ספק בכשרות, חס לי לחשוב זאת. מרשימות כ"ק מרן אדמו"ר ה"אמונת משה" מאלכסנדר זצוק"ל, "צדיק באמונתו" (ב"ב תשס"ג) ח"ב, ע' ס"ח

פעם אחת היה הרה"ק רבי שרגא פייבל מגריצא זי"ע בכפר אחד, ואנשים רבים באו מכל הסביבה, לקבל פני קדשו. היה שמה נכרי אחד, שהיה דומה בחיצוניותו ליהודי מבטן ומלידה, זקנו מגודל ולבוש במלבושי יהודי. היטב חרה לו לאותו נכרי על שהגיע קהל גדול לשחר את פניו של רבי שרגא פייבל ועל הכבוד הרב שעשו לו. מה עשה, נדחק אף הוא בין החסידים, וכאשר הושיט לו רבי שרגא פייבל את ידו לשלום, נטל הנכרי את ידו הקדושה ורקק עליה! הרבי נבהל מאד ומיד אמר:

- פייגערין זאל עהר! [שיתפגר הנכרי].

בלילה אמר הכפרי בעל האכסניא לבני ביתו שהוא בטוח שהנכרי ימות עוד בלילה זה, כמו שאמר הרבי. מוקדם בבוקר ראו הכפרי ובני ביתו, את הנכרי מונח מת, והגויים יושבים סביבו, כדרכם.

כשסיפרו זאת לרבי שרגא פייבל אמר:

- לא קללתי היא שהמיתה את הנכרי, אלא האמונה שהאמין הכפרי כי דברי אכן יתקיימו הם שהמיתו אותו! (תפארת רבותינו, עמוד י"ט, אות מ"ט). הרה"ח ר' יהודה משה מקובר שליט"א, "תולדות הישמח ישראל" (ב"ב תשס"ד) ח"א, ע' מ"ה

טוב וחסד ירדפוני

הרב הצדיק ר' פייבוש מגריצא ז"ל אמר [עה"פ תהלים כ"ג, ו'] "אך טוב וחסד ירדפוני" דיש נסיון עושר ונסיון עוני, ובקש דוד שאם ירדפוני נסיון עכ"פ יהיה נסיון עושר. הגה"ח ר' יוסף פאצנאווסקי הי"ד, "פרדס יוסף" (ב"ב תשנ"ג) בראשית ח"ב, ע' תתס"ה

כ"ג תשרי

הרה"ק רבי מנחם מנדל מלינסק זי"ע

יום ההילולא - כ"ג תשרי

הגה"ק ר' מנחם מענדל הורוויץ זצ"ל אבד"ק לינסק. נולד בערך בשנת ת"ק לאביו הגה"ק ר' יעקב אב"ד לינסק שהי' מגדולי היחס. הי' חתן הגה"ק ר' יצחק אבד"ק האמבורג. נתקרב לחסידות והסתופף בצלו של הגה"ק המגיד מזלאטשוב זצ"ל, שהניח תפלין לבנו הגה"ק מראפשיץ זצ"ל. נפטר כ"ג תשרי תקס"ד. ליקוטים מתורתו נדפסו בספר ליקוטי מהר"ם וכן בס' אילה שלוחה. "ילקוט מקח טוב" (ברוקלין תשס"ב) ח"ה, ע' רל"א

כשסיפר רבינו [כ"ק מרן אדמו"ר ה"אמרי חיים" מויז'ניץ] זי"ע עובדות מהרה"ק מראפשיץ, התבטא על אביו: "ר' מענדלי לינסקער איז געוועהן א קודש קדשים!" "שרפי קודש" (ב"ב תשס"ח) ע' שפ"ט

הרה"ק רבי מענדל מלינסק זי"ע היה חתן הגאון הגדול רבי איציקל האמבורגער זי"ע, והשידוך נעשה אצל אסיפת הוועד דארבע ארצות, שרבי מענדל היה שם עם אביו הרה"ק רבי יענקלע לינסקער זי"ע שהיה מהרבנים אצל האסיפה, וגם רבי איציקל היה מהרבנים שם. בימים ההם נגמרו השידוכים בלי שהחתן וכלה יראו זא"ז. רבי איציקל בחן את הבחור ונהנה מאוד מתורתו, והבטיח נדן גדול, ובאו בקשר החיתון.

כשנתקרב זמן החתונה, ובאו המחותנים והמשפחה למקום הנקבע, וראתה אמו של רבי מענדל את הכלה, שקראו אותה "די שווארצע ביילא", לא נשאה חן בעיניה, ורצתה להתיר קשר השידוך. בשמוע זאת רבי איציקל, אמר שיש לשאול להחתן בעצמו אם מסכים להשידוך או לא, דאין להאם להכריע בדבר זה. ושאלו להחתן, והוא הסכים להשידוך.

ופנה רבי יענקלע לינסקער ואמר לרבי איציקל, שעליו לסלק את הנדן לפני החתונה. וענה רבי איציקל, מאין יקח מעות לשלם הנדן, והלא איננו עשיר. באין ברירה עשו את החתונה בלי הנדן. אך תיכף אחר החופה הוציא רבי איציקל את כל הסכום שהבטיח לנדן ונתן ליד החתן. ושאל לו רבי יענקלע לינסקער בתמהון, מה זה שמקודם סירב ליתן, ועתה סילק את כל הסכום.

וענה לו רבי איציקל: חז"ל אומרים הנושא אשה לשם נוי או לשם ממון הויין לו בנים שאינם הגונים. והנה נוכחתי לראות שאין החתן נושא לשם נוי, אך רצייתי לנסות אם נושא לשם ממון הנדן, אך אף על זה ויתר

קודם החתונה, ובכן נשא אשה רק לשם שמים וודאי יזכה לבנים טובים. ומזה נולד הרה"ק מראפשיץ זצ"ל. כ"ק מרן אדמו"ר מהרנ"צ מבאבוב זצוק"ל, "בית צדיקים יעמוד" (ברוקלין תשס"ה) ח"ב, ע' כ"ט

שגור היה בפי הצדיק רבי אברהם שלום מסטרופקוב זצ"ל, בנו של ה"דברי יחזקאל" משינאווא זצ"ל, לספר את העובדה הבאה. מעשה בשני יהודים שבאו להתדיין בסכסוך שפרץ ביניהם לפני הרה"ק רבי מנדלי מלינסק זצ"ל (אביו של הרבי ר' נפתלי מרופשיץ זי"ע). אחרי ששמע טענות שני הצדדים, אמר להם הרב את פסק דינו, אולם אחד מהם הודיע על-אתר שמסרב לציית ולקיים את הפסק. אמר לו רבי מנדלי: "דע לך, שכאשר נתמניתי בעיר זו למרא דאתרא, הבאתי עמדי קופסא אחת, והיא מונחת פה למעלה על הארגו, ובתוכה מונח ה...כעס. כל אימת שאני נזקק לכעוס, לכבוד שמים כמובן, עומד אני על הספסל ומטפס ועולה עד הארגו, לוקח מתוכו את הקופסא עם הכעס, ופותח אותה ונוטל מנה מעט כעס לפי הצורך, ו...כועס. ובכן, דע את אשר לפניך, אם אכעס עליך לא תהיה תרופה למכתך... " והנה למשמע הדיבורים האלה שיצאו מפורש מפי הצדיק, נפל מורא ופחד על בעלי-הדין, וקיבלו על עצמם לקיים כל מה שהורה להם בפסק דינו. והיה הרבי מסטרופקוב מפטיר בעקבות מעשיה זו: זהו שאומר (קהלת ח' ג') "אל תבהל ברוחך לכעוס, כי כעס בחיק כסילים ינוח", כלומר, אצל הכסילים הכעס מונח בחיק, מוכן ומזומן, ואצל הצדיקים הוא מונח בקופסא... הרב אהרן סורסקי שליט"א, "תוספת-המודיע", כ"ח ניסן תשע"ב, עמ' ח'

כשביקש הרה"ק מראפשיץ זי"ע להתקבל כתלמיד אצל הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע, לא רצה לקבלו. כששאלו הרה"ק מראפשיץ למה לא יקבלו כתלמיד, השיב לו הרבי ר' אלימלך זי"ע: "משום שהנך בנו של רוצח...". והסביר את דבריו, כי בעת שערך 'גלות' עם אחיו הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע, הגיעו בדרכם אל אביו הרה"ק ר' מענדיל מלינסק, וביקשו ממנו נדבה. נתן להם הרב מלינסק מטבע השווה סכום גדול. כאשר עזבו את ביתו, הבחינו במטבע שנתן להם, חששו שמא טעה בנתינתו סכום גדול כזה. מיד חזרו על עקבותיהם וביקשו להעמידו על טעותו. כששאלו את הרה"ק מלינסק אם לא טעה, השיב בשלילה, והוסיף: "האין אתם האחים העורכים גלות?" (כאומר שהגדיל את הסכום לכבודם).

נענו האחים הק': "מלך מיט זושא זענען ברודער" ... [אלימלך וזושא הם אחים...].

אמר הרב מלינסק: "דבר אחד אומר לכם - אילו הייתי אני עורך גלות במשך תקופה כזאת, הייתי נראה יפה מכם!"

בשומעם זאת, קיבלו האחים הקדושים עליהם שנת גלות נוספת.

כל זאת סיפר הרבי ר' אלימלך זי"ע להרה"ק מראפשיץ, שעל כן לא יחפוץ לקבלו. נענה הרה"ק מראפשיץ: "וכי מה אשמתי בכך שאבי היה רוצח?..."

הסכים הרה"ק הרבי ר' אלימלך לקבלו כתלמיד... כ"ק מרן אדמו"ר ה"אמרי חיים" מוויז'ניץ זצוק"ל, "שרפי קודש" (ב"ב תשס"ח) ע' ש"צ

...וכשאמר רבינו [הרה"ק רבי מנחם מנדל מלינסק זי"ע], תפילת לקל אשר שבת, בתיבות "לפיכך יפארו ויברכו לקל כל יצוריו", הי' עושה עליית נשמה בתיבות "כל יצוריו". והועלה למרום כמלאכי אש. [מתוך קונטרס סיפורים שכתב הרב הגה"ח מוה"ר מרדכי זילבער שליט"א (אות ד') ששמע מחסידי סטיטשין, ואולי מאת כ"ק אדמו"ר הרה"צ מו"ה יהודה הורוויץ ז"ל מסטיטשין]. [זרעא קדישא" (ברוקלין תשס"ז) ע' ס"ב

בספר דור דעה (קאמעלהאר, חלק א, עמ' צד) כתב: האגדה מספרת כי בהיותו [הגאון רבי יוסף תאומים] חפץ להוציא לאור ספר פרי מגדים, עוד בהיותו בעירו ובמדינתו, ונסע מעיר לעיר לקבץ חתומים על ספרו, לקבל מהם מעות קדימה להוצאת הדפוס, ובא לעיר ירוסלוב ושם הי' אז הגאון מוה"ר יעקב אורנשטיין ז"ל [בעמח"ס ישועות יעקב] מסב על שולחן חותנו הגביר, ובא המחבר פרי מגדים עם ספרו לפניו לקבל חתימתו ומעות קדימה, הגאון מוהר"י אורנשטיין... אהב את הפלפול והחידוד, כאשר הביט בפרי מגדים ולא מצא בו מטעמים כאשר אהבה נפשו, הביט על המחבר ועל ספרו בביטול, וכה יצא ממנו בפחי נפש. וכאשר בא אחר כך עם ספרו לפני הגה"ק מוה"ר מנחם מענדל רובין זצ"ל, אב"ד לינסק [אבי הגה"ק הרבי נפתלי זצ"ל מראפשיץ] וסיפר לו אשר קרה עם הגאון מוהר"י אורנשטיין בירוסלוב, אמר הרה"ק מוהרמ"מ, אל יפול לבך עליך, ודע כי ספרך לא יסור מעל שולחן כל רב ומורה הוראה בישראל, וספרו, לא יעלה על שולחן מורה הוראה בישראל.

ונבואתו נתקיימה כידוע, שספר פרי מגדים אין לך מורה הוראה בישראל שלא יהי' בקי בפרי מגדים ולא יחסר בבית שום רב ומו"ץ, וספר ישועות יעקב הוא ספר נפלא בחריפות ובקיאות, אבל לא ישמשו בו מורי הוראה בישראל, ואך לעיתים רחוקות אשר ישימו מעינם בו. "רמ"ח אותיות" (חולון תשס"ו) ע' ס"א

לכבוד "שבת הגדול", עלה רבי מנחם מענדיל מלינסק על הבמה בבית הכנסת בעיר ואמר:

- מנהגם של הרבנים לדרוש בשבת וליישב אגב דרשתם רמב"ם חמור. אף אני אנסה כוחי. ובכן, הרמב"ם פוסק להלכה שאפילו העניי שבעניי חייב באכילת מצה בליל הסדר, ובמקום אחר פוסק הרמב"ם שגניבה אסורה ואין להתירה כלל. וקשה, מה יעשה העניי שבידו אין להשיג מצה בהיתר והגניבה אסורה עליו?

עלינו לתרץ את הרמב"ם הקשה ולומר: יספקו העשירים את צרכי העניים, יתנו ל"מעות חיטין" בעין טובה וכך יתרצו את הרמב"ם החמור. הרה"ח ר' יהודה לייב לוין ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ג,

ע' 172

שמעתי מאאזמו"ר [ה"קול אריה"] זי"ע בשם הגה"ק מ' מנחם מענדל מלינסק זי"ע שכל כך צריכין לאהוב את בר ישראל שאפילו אם יראה אותו בעת שהולך מעבירה יהיה יכולין לנשק כל אבריו. [טיול בפרדס ח"ב, מערכת ש' אות י"ב] הגה"צ רבי שלמה זלמן עהרנרייך הי"ד, אבד"ק שאמלויא, "הקול אריה" (ברוקלין תשס"ז) ח"ב, ע' תקס"ו

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר עט"ר (שליט"א) [מהר"ש מבאבוב צוק"ל]: עבודה מיוחדת הי' לו להרה"ק ר' מענדלי לינסקער צוק"ל (אביו של הרה"ק מראפשיץ זי"ע) אצל תפלת שחרית של יום שבת קודש, וגבוה מעל גבוה הי' התלהבותו ודביקותו בעת אמירת התפלה הנוראה "נשמת כל חי", בו הי' מאריך מאוד בהתעוררות מרובה בהתאמצות גדולה ובהשתפכות הנפש, עד שמדי פעם בפעם נחלש מרוב עבודה ונפל חסר אונים בהתעלפות עמוקה.

כאשר ראתה אשתו הרבנית הצדקנית בילא ע"ה (בת הגה"ק ר' איציקל האמבורגער זצ"ל) שהתנהגות הלזו עלול להביא בעלה הקדוש לחשש סכנה ח"ו, הכינה עבורו מערב שבת "האניג קיכעלעך" קטנים פחותים מכזית, והכניסה אותם לכיס ה'קאפטן' שלו, ובקשה ממנו, שכשירגיש באמצע אמירת נשמת שבא למצב של אפיסת הכוחות קרוב לכלות הנפש, יחוס על עצמו לאכול קיכל להשיב את נפשו. וכן עשה הרה"ק ר' מענדלי זצ"ל שבעת הצורך טעם מן ה"נשמת קיכעלעך", ואחר כך המשיך בעבודתו הנוראה לברך בכל עצמותיו את שם קדשו ית"ש.

וממשיך כ"ק מרן אדמו"ר (שליט"א) [זצוק"ל] שאבותיו הק' ספרו ענין פלא אודות הה"ק ר' מענדלי זצ"ל שלא שמענו כזה אצל צדיקים אחרים - אבל מוזכר בגמרא במס' כתובות (ק"ג ע"א) אצל רבי יהודה הנשיא, והיינו שבלייל שבת הראשון לאחר פטירתו, ישבה אלמנתו הרבנית בביתה והיו עומדים לקדש על היין, והנה פתאום עמדה ממקומה וענתה בקול: "מענדל איז דא"! שניתן לו רשות לירד מעולם העליון להוציא את בני ביתו בקידוש [ראה בגליון הש"ס שם שמביא הגרע"א מ"ש בספר חסידים (סי' תתשכ"ז) על רבינו הקדוש: "ויהי' נראה בבגדי חמודות שהי' לובש בשבת ופוטר את רבים בקידוש היום, ולא כשאר מתים שהם חפשים ממצות, כי צדיקים חיים ופוטרים בקידוש". וע"ע בשם הגדולים מערכת ראב"ן].

לאחר כמה שנים, קודם פטירת הרבנית הנ"ל, נענתה פתאום ואמרה: "מענדל זאגט נשמת! מענדל זאגט נשמת!" שבאותה שעה זכתה שנתגלה אלי' בעלה וראתה אותו אומר נשמת בהתרגשות עצומה כדרכו בחיים חיותו. כך חזרה ואמרה כמה פעמים, ובדברים אלו יצאה נשמתה בטהרה. "פרי הכרם" (באבוב) תשרי תש"ס, עמ' ה'

כ"ד תשרי

הגאון רבי אליעזר פלצינסקי זצ"ל

יום ההילולא - כ"ד תשרי

הגאון ר' אליעזר מנוח פלצינסקי נולד בכ"ח מרחשון תרע"ג בעיירה וישקי הסמוכה לדוינסק שבלאטביה לאביו הגאון רבי שלמה יהודה לייב - חתנו של הסבא מסלבודקה.

בהיותו בן עשר גלה למקום תורה ללמוד אצל רבי מנחם מענדל ז"אק בעיר ריגה. אח"כ למד במשך כשלוש שנים בסלבודקה, שם קיבל תורה מהגאון ר' יחזקאל ברשטיין, בעל "דברי יחזקאל". היתה לו קביעות מדי יום ביומו עם הגאון ר' יוסף ראזין "הרוגאטשובי". לאחר לימודיו בסלבודקה חזר לתקופה לריגה, שם התחבב במיוחד על הגאון ר' מרדכי פורגמנסקי זצ"ל.

כארבע שנים למד בישיבת מיר, שם נתפרסם כאחד מן המיוחדים, ולמד בחברותא עם ר' לייב מאלין ור' שמואל רוזובסקי.

בשנת תרצ"ז נבחר ע"י הגאון ר' אליעזר יודל פינקל ללמוד בישיבתו של הגר"ז סולובייציק בבריסק.

בשנת ת"ש הגיע בסייעתא דשמיא מיוחדת לארץ ישראל, וכאן נתקשר שוב בקשר אמיץ עם הגר"ז.

בשנת תש"ד לקחו הצדיק הירושלמי ר' אריה לויין כחתן לבתו מרת אטיל תחי', בנוסף לחתניו הגאונים ר' שמואל אהרן יודלביץ, ר' אהרן יעקבוביץ, ויבדל לחיים ר' יוסף שלום אלישיב. בתקופה זו היה לו קשרי מכתבים עם החזו"א, שחיבבו באופן מיוחד.

בשנת תש"ז נקרא ע"י הגר"א שר להקים מחדש את ישיבת סלבודקה בבני ברק, ובאותה תקופה רצה הרב מפוניבז' הגר"ש כהנמן זצ"ל לקחתו כר"מ בישיבתו, אך נענה להפצרת חותנו הגדול ר' אריה לויין ובשנת תש"ח החל להרביץ תורה בישיבתו "בית אריה", שם כיהן ברמה במשך יותר משישים שנה והעמיד תלמידים הרבה. נפטר בלייל שבת קודש פרשת בראשית תשס"ח. "מפיהם של רבותינו" (כ"ב

הגאון רבי חיים שאול קויפמאן זצ"ל

יום ההילולא - כ"ד תשרי

הגר"ח זצ"ל נולד בעיר בערלין לאביו הרה"ח רבי משה זצ"ל, ויצא חוטר מגזע חותן רבינו מרן הדברי חיים זי"ע הרה"ק רבי יחיאל צבי הירש מטארנא זצ"ל בן הגה"ק רבי מרדכי דוד מדאמבראווא זצוק"ל. ה' גאון אדיר ובקי נפלא בכל מכמני התורה ובמיוחד נודע [כראש ישיבת גייטסהעד] בשערים בשיעוריו היקרים ודרשותיו הנלהבות אשר ערבה על אוזן לשומען, מנעוריו התאבק בעפר רגלי חכמי וצדיקי הדור, ספג וקיבל מהם הרבה, ובהיותו בור סיד שאינו מאבד טיפה העביר תורתם וקדושתם לדור האחרון. הרבצת התורה וחיבתו לתלמידים הנקראים בנים לא ידע גבולות. נלב"ע במוצאי שמחת תורה כ"ד תשרי תשס"ו לפ"ק לדאבון לב בניו תלמידיו ושומעי לקחו הרבים. השאיר אחריו ברכה המון מאמרים וחיידושים בכל מקצועות התורה. "עץ חיים", ניסן תשס"ז, ע' רפ"ג.

לפני כמה שנים, באחת ההתכנסויות של חסידי צאנז, נשא מדברותיו הגאון רבי חיים קופמן זצ"ל, ראש ישיבת גייטסהד. הוא סיפר, שבשנת תשי"ח סערו הרוחות אודות הידיעה שאנשים מאמריקה עתידים לעלות אל הירח, ונכנס אל האדמו"ר משאץ זצ"ל לספר לו זאת. נענה האדמו"ר ואמר לו: "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם". כוונתו לומר שהדברים מופרכים ולא יהיו לעולם. המשיך רבי חיים לספר, שכמה שנים אחר כך, כאשר הצליחו האמריקאים לעלות אל הירח, נקפו לבו מאד על הדברים, שהרי הוא שמע מפורשות מהאדמו"ר משאץ שהיה לא תהיה. נכנס ובא לאחר מגדולי ישראל ותינה בפניו את הרהורי לבו. נענה לו הלה בשאלה: אמור נא, האם אכלו שם או שתו שם? ענה לו רבי חיים: אכן הם לקחו להם צידה לדרך מכאן. המשיך לשאול: האם היו יכולים לנשום שם? אכן, הם הצטיידו בבלוני חמצן - השיב: "אם כן, הרי את כל חיותם לקחו מהעולם הזה. זה לא נחשב להיות שם. הם בעצם היו כאן בעולם" - חתם הגאון הנ"ל את דבריו.

אמר אז רבי חיים קופמן זצ"ל, שבזוה הבין את כוונת תפילת דוד המלך (תהלים כ"ז, ד) "שבת בבית ה' כל ימי חיי", והקושיא ידועה וכי משך כל החיים יושבים בבית המדרש בלי לצאת לרגע קט? אמור מעתה, שאברך הנכנס לבית המדרש ולומד תורה שעה אחת, או שומע איזה דבר תורה, דבר זה נותן לו חיות למשך כל היום, בכל מקום ששוהה, אם זה בבית או בשעת המסחר וכדומה. הוי אומר שכל חיותו הוא לוקח מבית המדרש. אם כן, הוא נמצא כל היום בבית ה', כי שם הוא מקור חיותו. הרה"ג ר' יעקב אליהו אונסדורפר שליט"א, רב ור"מ מתיבתא "ראשית חכמה" מונטריאל, "צאנז", שבט תשס"ח, ע' 52

כ"ה תשרי

כ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד מתתיהו מביאלא ב"ב זי"ע

יום ההילולא - כ"ה תשרי

מתולדותיו

האדמו"ר רבי דוד מתתיהו זצוק"ל מביאלא - בני ברק. נולד בשדליץ בערב חנוכה שנת תרפ"ח לאביו הרה"ק רבי יחיאל יהושע מביאלא זצוק"ל, בימי השואה גלה לסיביר וממנה לטשקנט, משם עלה לארץ ישראל כאחד מ"ילדי טהרן". עמד לצד אביו בהקמת חצר החסידות בארץ והקים את ישיבת ביאלא

בבני ברק. כשנפטר אביו מילא את מקומו כאדמו"ר בבני ברק. נודע בתפילותיו ושולחנותיו המלהיבים. נסתלק כ"ה תשרי תשנ"ח מתוך "אנציקלופדיה לבית ישראל" (ירושלים תשס"ט) ח"ט, ע' 24

על ענין ההתדבקות וההליכה בדרכי הצדיקים לאחר פטירתם, אמר רבינו [כ"ק מרן אדמו"ר מביאלא - ב"ב זצוק"ל] משל נורא ונפלא ע"ז, מעשה במלך אחד שהזמין צייר אומן נפלא לצייר ולכייר ארמונו, ויעשה הצייר מלאכת אומן מעשה ידי חושב והעמיד ציורים נפלאים עד מאד, אשר כל הרואה היה משתומם ומתפעל מגודל החכמה והיופי אשר בהם, והמלך שש ושמח מאד על אשר זכה לארמון המעוטר בציורים אלו, ויהי היום וילך האומן לבית עולמו, נתעצב המלך על אבידתו הנוראה ששוב לא יזכה לאותם ציורים נפלאים ולא מצא נוחם לנפשו, לאחר זמן התיישב המלך בדעתו ואמר אכן אמנם לא אזכה עוד לראות במעשיו הנפלאים, אולם עדיין יש בידי את הציורים אשר עשה ועליהם אשמור היטב מכל רבב לכלוך ובוזה אתנחם מאבידתי, והנמשל יורד חדרי בטן שאף שהצדיק נסתלק לעולם שכולו טוב ואין אנו רואים עוד את עבודתו הקדושה, מ"מ עלינו להתחזק במה שעדיין השאיר בידינו ללכת בדרכיו ומעשיו הטובים. הרה"ח ר' שמחה מאיר איילנברג שליט"א, "אורחות דוד" (ב"ב תשס"ב) ע' ק"ח

כ"ו תשרי

הרה"ק רבי אהרן מזיטאמיר זי"ע

יום ההילולא - כ"ו תשרי

הרה"ק רבי אהרן מזיטאמיר זי"ע נולד לאביו רבי מרדכי זצ"ל (כפי שמציין בהסכמתו לספה"ק קדושת לוי, מהדו' תקע"ו). משחר נעוריו היה מתמיד עצום ונודע כעילוי וגאון מופלג. למרות כן עסק בצעירותו במסחר, לצורך מחייתו, אם כי שכבר אז התפרסם כמגיד ובעל דרשן נפלא, כשעיקר דרשותיו נסובו על חיזוק לימוד התורה.

היה תלמיד מובהק של הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע, וכפי שמצויין על שער ספרו "תולדות אהרן" (מהדו' שניה, לעמבערג תרכ"ה): "הצדיק הקדוש הזה נודע למשגב שמו, שהיה תלמיד מובהק של הגאון הקדוש מוהר"ר לוי יצחק אב"ד דק"ק בארדיטשוב בעמ"ח ספר קדושת לוי, ואחרי הלקח ארון האלקים הרב הקדוש מוהר"ר זאב מגיד מישרים דק"ק זיטאמיר (-בעל "אור המאיר") זצ"ל נשארו אנשי ק"ק זיטאמיר יתומים, הושיב להם הרב הקדוש מק"ק בארדיטשוב את הצדיק הקדוש הזה על כסאו, והזהיר אותם עליו מאד מאד כנודע, וכל דברי קדשו כגחלי אש".

נתפרסם בשעתו כצדיק נשגב וקדוש עליון, ומה לנו גדול מכתר הילומים בו הכתירוהו צדיקי דורו, כמו הרה"ק בעל "אוהב ישראל" מאפטא זי"ע, הרה"ק רבי ישראל מפיקוב זי"ע (בנו של רבו הק') מבארדיטשוב זי"ע) והרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל זי"ע, שמתארים אותו נשגבות בהסכמתם על ספרו: "המאור הגדול, החריף ובקי, החסיד האמיתי, אספקלריא המאירה, בוצינא קדישא, איש אלקים".

שלוש שנים כיהן כמגיד מישרים דק"ק זיטאמיר, לאחר מכן עבר להונגריה, שם הרבה פעלים בהפצת אור תורת החסידות, בעיקר בקהילות ישראל בהם ישב, בערים קראלי ואשוואר, ובכך היה הראשון במדינה זו.

בכל מקום בו ישב, היה נושא מדברותיו "לעורר לבבות אחב"י לעלות בלהב השמימה, כי דבריו בוערים כאש להבה..." (הרה"ק מפיקוב בהסכמתו הנ"ל). ואמנם זכה לראות פירות בעמלו, והמונים נתקרבו על

ידו לחסות בצל הקודש, אחר שדבריו החוצבים נתקבלו על לב שומעיהם, באשר היתה "מודעת זאת בכל הארץ גודל צדקתו וקדושתו" (הרה"ק ר"מ מטשערנאביל שם).

הרה"ק רבי אהרן נסתלק ביום כ"ו תשרי תקע"ז לפ"ק, ומנוחתו כבוד בזיטאמיר.

אור תורתו הבהיר "אשר האיר לארץ ולדרים עליה באור תורתו וקדושתו ויראתו הטהורה, כאשר גלוי וידוע לכל בני עמינו" - כדברי חתנו רבי מרדכי - העלה עלי כתובים אחד מתלמידיו המקורבים רבי לוי מזיטאמיר, "אשר הוא טרח ויגע בעשר אצבעותיו כמשלש שנים, וכתב מיד אחרי שמעו חידושי תורה מפה קדוש וטהור מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו ודבר יום ביומו" והוגה בעיון רב על ידי רבינו הק' עצמו. כתבים אלו נדפסו לראשונה בבארדיטשוב, מיד בשנת פטירתו, תקע"ז, על ידי חתנו האמור, ואביו - מחותנו - "הרבני הנגיד המפורסם מוה' יאקיר שמשון מק"ק זיטאמיר", ונקראו בשם "תולדות אהרן". עוד הובאו בשמו אמרות טהורות ופנינים יקרים בספר "פתגמין קדישין" (אוסטרהא תרנ"א). "עלים לתרופה", בראשית תשס"ב, עמ' ג'

הרה"ק רבי אהרן מזיטאמיר שמע פעם את הרה"ק מבארדיטשוב באמרו "והאופנים וחיות הקודש וכו'", וראה בחוש איך שהאופנים מתנשאים וכו'. ואח"כ כשנסע לביתו לא הרגיש ולא ראה מאומה בעת אמרו והאופנים וכו', ואמר שכנראה זה רק בהיותו אצל הרבי יכול גם הוא להשיג זאת מכוחו. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים צוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ה) ח"ג, ע' ל"ז

...וכן ידוע על הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע בעל קדושת לוי והרה"ק רבי אהרן מזיטאמיר זי"ע בעל תולדות אהרן ועוד צדיקים שביקרו שמה [=בארץ הונגריה]. כמה גירסאות מתהלכות אודות שהותם שם, אך הדיעה הרווחת היא שהרה"ק מבארדיטשוב שהה בקראלי לזמן ממושך לעשות נפשות לתורת החסידות, ובמשך הזמן נתקרבו אליו הרבה אנשים שנתעוררו מעבודתו הקדושה ונתעלו על ידו, בינתיים הגיע המועד שהוצרך הרה"ק מבארדיטשוב לנסוע משם ולעשות את דרכו הלאה, אך קשה היה עליהם פרידתו מהם מאוד, כאשר ראה זאת הרה"ק מבארדיטשוב הבטיח להם שישלח אחריו אחד מתלמידיו הגדולים שהוא ימשיך להדריכם בדרכי עבודת השי"ת, ואז שלח להם את הרה"ק מזיטאמיר.

הרה"ק מזיטאמיר שהה שם כשלש שנים, ואכן במשך הזמן התפשטה הרבה תורת החסידות שם, ולאט לאט נראו בארץ בני עליה, בעלי מדריגה, עובדי ה' עבודה תמה, במיוחד נודע החבורה הקדושה חסידי אשוואר, שעליהם אמרו צדיקים להמליץ שהישוב אשוואר שהם דרים בו מעיד עליהם שהם לפידי אש-ואור בתורתם ובתפלתם, הם הכירו ברום מדריגתו של הרה"ק מזיטאמיר והתקרבו אליו במשך שהותו שם באיזורם, והושפעו רבות על ידו. הרה"ג ר' אהרן אליעזר ליפא זילברמן שליט"א, "קול רינה" (ברוקלין תשע"ג) ע' קס"א

שמעתי ממרן הרמ"ה, שהרה"ק מאווריטש זי"ע ביקר אצל הרה"ק רבי אהרן מזיטאמיר זי"ע, והר"א היה אז חולה, ואמר להאווריטשער זי"ע היות והוא חולה והרפואה שלו היא לשתות ארץ ישראל וואסער, ובהיות שאתם חפצים לנסוע לא"י, תקחו נא כוס עם מים, הכניסום לפיכם ותחזירו אותם אל הכוס, ועי"ז יחשבו כמימי אר"י, מאחר שמחשבתכם נתונה כבר להיות בארץ ישראל ומקום שמחשבתו של אדם שם הוא. ואמר הרה"ק מאווריטש שבהיותו שם עדיין לא גילה מחשבתו לעלות לא"י לשום אדם והיתה מחשבתו זו מליביה לפומיה לא גליא, והוא כבר ידע זאת. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל,

"מזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' צ"ו

ב"שארית ישראל", שער ההתקשרות ע' ז', הביא משם הרה"ק רבי אהרן מזיטאמיר: שזוהר הקדוש צריך לאומרו בלא ביאור, כי התיבות והדיבור של זוהר הקדוש עצמו מקשרין את האדם לאין סוף יתברך, רק מי שרוצה ללמוד עם ביאור - יעיין מקודם בהביאור, והזוהר הקדוש יאמר כסדר בלי ביאור. "אבן שתיה החדש" (ירושלים תשנ"ד) ח"ב, ע' ש"מ

צדקה

בשם הרה"ק מו"ה אהרן מזיטאמיר זצוק"ל איתא הנה כל התיבות מתחלפות בא"ת ב"ש, חוץ מתיבת צדקה שאינה מתחלפת בא"ת ב"ש, כי תיבת צדקה בא"ת ב"ש הוא גם כן צדקה. והאותיות הם מסודרים למפרע כמו בכסדרן, ואם אנחנו ישראל נעשה צדקה כדי לקיים מצות השי"ת, אזי השי"ת יעשה עמנו גם כן צדקה. כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד זצוק"ל, "אריה שאג" (ב"ב תשנ"ח) ח"ב, ע' תכ"ב

הרה"ק רבי אשר הגדול מסטאלין זי"ע

יום ההילולא - כ"ו תשרי

נולד לאביו הרה"ק רבי אהרן הגדול מקארלין זי"ע בשנת תק"כ - שנת ההסתלקות של הבעש"ט הק' זי"ע, בהיותו בן י"ב שנה נסתלק אביו הק' ונתחנך אצל הרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע, אחר הסתלקות הרה"ק רבי שלמה מקארלין נסע להרבי ר' ברוך ממעזבוז זי"ע ולעוד הרבה מצדיקי דורו, בערך בשנת תקנ"ב התחיל להנהיג עדה בסטאלין ונתקבצו סביבו תלמידים חסידים ובני עליה שהשפיע עליהם מתורתו ועבודתו. מזיווגו השני שהיתה אלמנתו של הרה"ק רבי אהרן שותק נולד בנו ה"בית אהרן". נסתלק בהיותו בן ששים ושבע שנה כ"ו תשרי תקפ"ז זי"ע ועכ"א. הרב יצחק אלפסי, "אנציקלופדיה לחסידות" (ירושלים תש"ס) ח"א, ע' 67

הרה"ק [החזוה] מלובלין היה בצעירותו אצל המגיד ממעזריטש, וכן היה שם הרה"ק רבי אשר מסטאלין, ונענה המגיד עליהם - בחורים שלא טעמו טעם חטא!. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' קכ"ו

הובא בכתבי אמו"ר זצ"ל כי סיפר הרה"ק מסטעפין שבעת שבא בפעם הראשונה לחצר המגיד הק' במעזריטש היה עוד רך בשנים. ונכנס לבית המדרש וראה אחד שעומד ומתפלל בהתלהבות כשעטור בב' זוגות תפילין יחד על ראשו רש"י ור"ת, ושאל מי הוא זה והשיבוהו כי זהו הרב מבארדיטשוב. אח"כ הבחין באברך אחר שעומד בקרן זוית של צד מזרח ומתפלל ובכל תיבה ותיבה היה חותך מעיו ויורד לחדרי בטנו. ובלשונו הק' ער האט אונז אלע קישקעס צו שניטין, ושאל גם עליו ואמרו לו שזהו רבי אהרן הגדול מקארלין זי"ע.

אותו היום ראש חודש היה וכיבד המגיד הק' לרבי אהרן הגדול שיעבור לפני התיבה לתפילת מוסף, והמנהג דשם היה אשר החזן בתפילת מוסף דר"ח היה לובש שטריימל למוסף, וחיפשו שטריימל אצל החבריא ולא מצאו, אכן להמגיד מסטעפין היה באמתחתו שטריימל אשר לקחו מאיש לא טהור ר"ל, וכל אימת שהיה לובשו היו מבלבלין אותו מחשבות זרות ר"ל, וחשב לנפשו כי כעת הגיע שעת הכושר לתקן השטריימל, ועמד תיכף והוציאו מאמתחתו ומסרו לידי ר"א הגדול להתפלל בו. אחר התפילה הלך אצלו הר"א הגדול ושאלו למקורו של השטריימל, ואמר לו כי מבטיחו שמהיום והלאה לא יהיו לו יותר מחשבות זרות ובלבלין בתוך התפילה.

אחר זמן העיד המגיד מסטעפין על מרן הסב"ק מסטאלין שקולו דומה לקולו של אביו הר"א הגדול זי"ע. ועוד אמר בזה"ל, מעיד אני עלי שמים וארץ, שכאשר יבוא המשיח, ויהיה קיבוץ גלויות ויבואו האבות הקדושים ומשה רעיא מהימנא, מי יהיה אז הבעל תפילה, רבי אשר סטאלינער, הוא יעבור לפני התיבה. כ"ק מרן אדמו"ר מפינסק-קרלין צוק"ל, "ארחות אהרן" (ירושלים תש"ע) ח"ב, ע' ריא

הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע שמע על אחד מאנשי שלומו שהוא עורך תיקון חצות, ושאלו הרה"ק: זאת מנין לכם, וכי ראיתם זאת אצלי? והשיב החסיד - אמנם ראיתי כן...

פעם ישב הרבי ושוחח עם אנשיו במשך כל הלילה וכשהגיע זמן חצות פשט הרבי את אנפלאותיו וזרק את ראשו לאחוריו בדביקות, והבנתי שזהו תיקון חצות. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים צוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' קכ"ד

רבינו [הרה"ק רבי אשר הגדול מסטאלין זי"ע] היה גר איזה זמן בז'עליחאו, והי' לו שם חבר, ואחר הסתלקותו נסע בנו אדמו"ר הזקן [ה"בית אהרן"] צ"ל לז'עליחוב, ונכנס לביהכנ"ס ושאל לאיש אחד האם אתה פלוני חבירו של אבי, וענה לו: כי הוא בנו של אותו חבר של אביכם, וביקש ממנו שיגיד לו איזה דיבור ששמע מאביו, וענה: כי הוא אינו זוכר רק מה ששמע מאביו שסיפר לו בשם אביכם, כי הי' ברית מילה בעיר ז'עליחוב, ובעל הברית הי' לו דו"ד עם אחד מראשי הקהל, ורצה לתת לו כיבוד שלא תהי' לפי כבודו, ומזה יהי' לו בזיון, ונודע הדבר לאביכם, ואמר לבעל הברית, כי מה שאמרו חז"ל לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות, פירשו; שאין עושים עם המצוה חבלה בחבירו, כדי יענעם מיט דעם צוא ביילין. (מא"מ (שליט"א) [ז"ל], בשם הרה"ח ר' יצחק אייזיק ז"ל. ומפי הרה"ח רמ"א לדרמאן ז"ל) הרה"ח ר' יהושע הויזמן הי"ו, "פרי ישע אהרן" (ירושלים תשס"ג) ח"א, עמ' ק'

זקני האדמו"ר הצעיר [הרה"ק רבי אשר בן ה"בית אהרן" זי"ע] נכנס פעם לאביו ה"בית אהרן" זי"ע, וציוה לו לישב, וסיפר לו: כשאבי (הרה"ק רבי אשר הזקן מסטאלין זי"ע) פעם אמר תשעים פעמים הפסוק "דרך שקר הסר ממני" בפעם התשעים כשהגיע "ותורתך חנני" יצא ממנו א קווארט בלוט [=ספל דם]. הרה"ק רבי יוחנן מסטאלין צוק"ל, בשיחת קדשו - כ"ח אלול תש"ו, "כתבי קודש" (ירושלים תשנ"ה) עמ' מ'

לרבינו [הרה"ק רבי אשר הגדול מסטאלין זי"ע] היה חסיד אחד ושמו שלום קעשינע-מאכער, הוא הי' נקרא כן על שם מלאכתו, שהיה תופר (קעשינעס) על הבגדים הישנים ומתקן אותם.

שלום זה לא זכה בשלום בית ל"ע, ורצה לגרש את אשתו, אולם רבינו לא הסכים לכך, כי לא היה יכול לסבול לגרש אשה, יהיה מה שיהיה, אולם שלום זה גירש את אשתו בלי הסכמתו של רבינו, כי היה קשה עליו לסבול יותר, והפסיק מחמת כן לבוא לסטאלין, אל רבינו מגודל פחדו.

וכעבור זמן מה החזיר שלום קעשינע-מאכער את גרושתו, וקם ונסע לסטאלין, כי לא היה יכול יותר להתאפק מתוך רגשות נפשו הסוערים ומתגעגעים לרבינו, ולהימנע מלנסוע לסטאלין, דבר שלא פילל מראש ושלל את מנוחתו, וכשהגיע לסטאלין, שאל אותו רבינו: וואס קומסטו שוין ווייטער? החסיד הבין את שאלתו של רבינו, ותירץ לרבינו החזרת גרושתו, ואמר: שלא הי' יכול לראות יותר בסבלם של הילדים, לפיכך החזירה.

כשמע רבינו את הדברים יוצאים מפיו של שלום קעשינע-מאכער, קם רבינו ממקומו, הסתובב אנה ואנה אחוז שרעפים, ער אין גיווארן צו-פלאמט, ואמר: רבוננו של עולם, שלום קעשינע-מאכער האט חתונה גיהאט מיט זיין אלטע ווייב, ווייל ער האט נישט גיקענט פארליידן דעם צער פון זיינע קינדער.

[רבנו של עולם! שלום קעשינע-מאכער החזיר את גרושתו, כי הוא לא יכול לסבול את הצער של הילדים. רבינו רמז בכך, שכבר הגיע הזמן שקודשא בריך הוא יחזיר את שכינתו שתשרה בישראל, ויפדה את עם ישראל השורה בגלות בצער רב. כמו ששלום קעשינע-מאכער לא הי' יכול לסבול את צער של הילדים].

(מפי הרה"ח ר' חיים אשר לדרמן ז"ל [מוצש"ק כי-תשא תשמ"ב]. ומא"מ (שליט"א) [ז"ל] שמעתי, כי רבינו אמר לו: שאם יגרש את אשתו הרי הוא אוסר עליו לדרוך על מפתנו, ער זאהל נישט ארויף קומען אויף זיין שוועל). הרה"ח ר' יהושע הויזמן הי"ו, "פרי ישע אהרן" (ירושלים תשס"ג) ח"א, ע' ק"ג

אא"ז הר"ר יצחק מתתיהו היה דיין בעיר פינסק, והוא היה מקורב להה"ק ר' אשר הגדול זי"ע מסטולין, ומה שהכניס מפסק געלט היה מהנה את הרה"ק מסטולין, פ"א היה דחיקא שעתא טובא להרה"ק, והררי"מ קיבל אז מנה יפה של פסק געלט והביאו להצדיק ר' אשר והאיר את עיניו ואמר מוחין סלקין, ובזכות זה תזכו לבן שיהיה רבי בישראל ועוד איזה רבי, ואז נולד לו מרן בעל "יסוד העבודה" (מסלונים) זי"ע. הרה"ח ר' יצחק דוד לידר ז"ל, "בית דלי" (ב"ב תש"ס) ע' כ"ח

שמעתי מהרה"ח רבי יצחק אייזיק אייזון ז"ל, שהרה"ק רבי אשר סטולינער זי"ע בא אליו אחד מחסידיו, וא"ל רצוני ושאיפתי להגיע לאמת. השיבו הרה"ח, דוד המלך ביקש דרך שקר הסר ממני, ואתה כבר מבקש דרך האמת. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מוקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"א, ע' נ"א

סיפר לי הרה"ח ר' אברהם שווארץ (נ"י) [ז"ל] (נאמן ביתו של הרה"ק רמ"מ מלעלוב זצ"ל), ששמע מהרה"ק ר' אברהם אלימלך מקארלין זצ"ל, שהרה"ק ר' אשר הגדול זצ"ל אמר, שהכיר למעלה ממאה וששים צדיקים, יש מהם שקיבל אותם לחברים, ויש מהם שקיבל אותם לתלמידים, ויש מהם שאפילו לתלמידים לא קיבל אותם, אבל הרכין את ראשו (היינו שהכניע א"ע) בפני כולם [אבער דעם קאפ האבן מיר געבויגען פאר אלעמען]. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ד) ח"ה, עמ' ה'

שמעתי מרבי ישראל זלמן ז"ל, כי הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע היה אומר ביו"כ בוידוי מחוק ברחמיך הרבים 'אפילו' ע"י יסורים וחליים רעים, ומזה נתמלא כל גופו חבורות ופצעים.

פעם כשערך את הסדר לביל פסח והיה לבוש בקפטן ואבנט וכו' נתלהב בעבודתו בעת אמירת ההגדה ומרוב התלהבות נפתחו החבורות והפצעים שבגופו וכל בגדיו נכתמו בדם וליחה כ"כ שאף עד לאבנטו הגיעו. והרה"ק לא שת לבו לזה והמשיך את הסדר כאילו לא היה.

אבנט זה היה באוצר העתיקות הידוע בסטאלין. ורבי ישראל זלמן ז"ל סיפר לי שכשביקר שם עם האדמו"ר מהר"ש [ה"דברי שמואל" מסלונים] זי"ע ראה את האבנט עם כתמי הדם שהיו עליו. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מוקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' כ"ט

סיפר לי הרה"ח ר' משה שלמה גלויבערמאן נ"י, ששמע מאביו החסיד המפואר ר' לייבקע ז"ל, ששמע מהרה"ח ר' ליפא טוברע ע"ה, שהרה"ק ר' אשר הגדול מסטאלין זצ"ל (בנו של הרה"ק ר' אהרן הגדול זצ"ל) לקח על עצמו פצעים עבור כלל ישראל, והי' נוטף ממנו דם ומוגלא (אייטער). פעם נתאספו עשרה חסידים (ואחד מהם היה הרה"ח ר' יהושע, אביו של ר' ליפא) וניגשו אל הרה"ק ואמרו לו שמקבלים על עצמם את פצעיו, והסכים הרה"ק לזה, ונתרפא מן הפצעים, ועלו על החסידים.

פעם בעת הנחת תפילין התאנח ר' יהושע מהכאב שהיה לו מפצעיו, ושמע הרה"ק ר' אשר איך שהוא מתאנח, אמר ר' אשר, אם ביכולתך להתאנח איני רוצה יותר [וויל איך נישט מער], וחזרו על הרה"ק.

עוד סיפר לי הנ"ל, ששמע מאביו, ששמע מר' ליפא טוברע הנ"ל, שהיתה להרה"ק ר' אשר מקוה מיוחדת. פעם אחת נתקלקל המקוה, והוצרך הרה"ק ללכת למקוה של הציבור, וחשש הרה"ק אם יראו הקהל את הפצעים והדם והמוגלא ימאסו מזה ולא יטבלו במקוה, אבל כשטבל במקוה של הציבור נעלמו ממנו הפצעים, חשבו שלא יתקנו את המקוה שלו כדי שישאר בלי הפצעים, אבל הרה"ק אמר להחסידיים, רצונכם שאהי' מבוזה בין הבריות (היינו שאם אפשר לתקן המקוה לא ילכו הפצעים ממנו), והוצרכו לתקן את המקוה שלו. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ח) ח"ז, עמ' ו'

עבודת קודש היתה לפני רבינו [הרה"ק רבי אשר הגדול מסטאלין זי"ע] בענין אהבת ישראל, כשהוא מקבל על עצמו יסורים נוראים כדי להקל מסבלן של ישראל, כנודע שהיה בעל יסורים וכל גופו הק' היה מלא פצעים וחבורות כידוע כמה סיפורים בזה. גם היה נוהג להמליץ טוב על ישראל, וכמסופר מעשה בבתו הצדקנית מרת פעריל ע"ה שבטל ילדותה היתה מרבה לבכות בלילות, והיה רבינו עומד מעליה ומנענע עריסתה להשקיט את בכייה. ארע פעם אחת אשר הוצרך רבינו לצאת לזמן והשאיר אותה בוכה, והמשמש נלאה כבר מלסבול בכיותיה ונתן לה הכאה קטנה. משחזר רבינו והבחין בשתיקותה, תמה ושאל להמשמש על פשר הדבר, והוכרח לספר האמת. אזי נודעזע רבינו והתאונן הכיצד נוכל לעמוד למחרת בתפילתנו. כי הנה מדי בוקר אנו אומרים לפני הקב"ה, רבונו של עולם ראה נא כי אנו סובלים מבנינו, על כן מוכרח גם אתה לסבול מאתנו, אבל עכשיו שהכית אותה, מה מענה לשון יהיה לנו לפני הקב"ה. כ"ק מן אדמו"ר מפניסק-קרלין צוק"ל, "אורחות אהרן" (ירושלים תש"ע) ח"ב ע' שצ"א

מסופר שהרה"ק רבי אשר מסטולין זי"ע באחת הלילות בגמר סדר תפילותיו ולימודיו ביקש שיביאו לו תפוח וברך עליו כדרכו בקודש ברוב התלהבות ואכל ממנו, ועמד שם אחד שבראותו שהרה"ק אוכל תפוח עלה בדעתו וברצונו גם הוא לאכול תפוח, והרה"ק תפס מיד במחשבתו ופנה אליו ואמר, הנה אגיד לך מה הנפק"מ ביני ובינך, אתה בקומך בבוקר השכם הינך תאב מיד לאכול תפוח, אלא שזכרונוך מזכירך שאסור לאכול לפני התפילה, ומוכרח אתה קודם להתפלל, ולאחר התפילה אצה לך הדרך למסחרך ולעבודתך, ורק בהגיע הערב בסוף היום נשאר לך זמן לאכול תפוח, אולם אני מיד בקומי בבוקר והנני רואה איך שה' ברא את עולמו ובתוכו עצים ופירות וכו' מיד הנני רוצה לזעוק ולהתלהב בברכת בורא פרי העץ, על גודל נפלאות ה' בעולמו אולם מאחר שאין לברך בלא לטעום ומאחר והנני עומד עדיין לפני התפילה ואסור לאכול לפני התפילה לכן הנני צריך לעצור ברוחי הכמהה לברכת בורא פרי העץ, וקודם עלי להתפלל תפילת שחרית ולאחר התפילה בא סדר הלימוד ושאר עבודות היום ולכן עד שעת לילה מאוחרת אין זמני בידי כדי לברך ברכה נשגבה זו ולהמליך את ה' על בריאת הפירות, ורק עתה בגמר סדר עבודתי לקחתי לי זמן גם לעבודה קדושה זו וברכתי את ה' ית' על עולמו שברא בו אילנות ופירות, אלא שמאחר ואי אפשר לברך ברכה לבטלה על כן מן ההכרח לי גם לטעום מהפרי, וזהו הנפק"מ בין התפוח שלך לתפוח שלי. הגאון רבי חיים ברים זצ"ל, "מרבח חיים" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' נ"ט

אמר לו רבי אשר הגדול מסטולין לבנו, רבי אהרן מקרלין: - עד שאראה אצלך תנועה שאינה בכוונת הלב, מוטב לי לראותך משרת אצל עושי שיכר... הרה"ח ר' יהודה לייב לזין ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים

תשל"ט) ח"ג, ע' 38

מסופר ששבתו אצל הרה"ק רבי אשר הגדול מסטאלין זי"ע שני תלמידי חכמים על ש"ק מתלמידי הרה"ק רש"י בעל התניא צוקללה"ה, ובסעודת שבת הושיבם קרוב אליו וחלק להם כבוד כראוי לאנשים מכובדים, והנה דרכו בקודש הי' להיות הצנע לכת והכל בהסתר גדול, והת"ח הנ"ל היו רגילים אצל רבם

הק' לשמוע הרבה דברי תורה בסודות נוראים וייחודים כדרך חב"ד, ופה לא ראו מאומה בכל שב"ק במשך כל הסעודות, לכן עלה על דעתם שכל ענייניו ותהלוכותיו הם דברים פשוטים... אח"כ אמר להם... אני יודע בכם כשתבואו למדינתכם, תספרו שראיתם בכאן איש א' שאומרים עליו שהוא צדיק ואוכל הרבה ושותה הרבה זולל וסובא... גם אני יודע שתאמרו שהוא מדבר גם כן בלשון חול ובלשונות הגוים בש"ק... הנה רש"י ז"ל פירש על הפסוק (בראשית מ"ה, י"ב) "כי פי המדבר אליכם" - בלשון הקודש - וצריך להבין אנה נרמז בקרא שדבר אתם בלה"ק, - ועוד כי המדבר משמע בלשון עבר, ומקודם דבר עמהם בלשון העמים כמבואר בהדיא בקרא כי המליץ בינותם שדיבר בלשון מצרי, אך האמת כן הוא כי יוסף הצדיק אמר לאחיו הלא ראיתם בחוש שפי המדבר (לשון עבר פי' כבר) אליכם בלשון מצרי בש"ק כמו שהראתי לכם המדרש - שהי' בשבת, מ"מ הי' בלה"ק, היינו שדיברתי בקדושה ובטהרה אשר מצרי לא יוכל לדבר כזאת, וזה שפרש"י - בלה"ק - והאמת כן הוא שהאיש שיש לו לשון קדוש מותר לדבר אף בלשונות העמים בשבת - והאיש שפגם לשונו אף שישתוק כל השבת, מ"מ במה נחשב הוא. (כתבים) "ילקוט מאמרים - שבת קודש" (ירושלים תשס"ב) ע' קמ"ג, בהערה

סיפר לי הרה"ח ר' אברהם שווארץ נ"י [ז"ל] (נאמן ביתו של הרה"ק רמ"מ מלעלוב זצ"ל), ששמע מהרה"ק ר' אברהם אלימלך מקארלין זצ"ל, שהרה"ק ר' אשר הגדול זצ"ל אמה, כל ימי הייתי מצטער על זה שלא למדתי אומנות של שוסטעריי אצל דודי (אחיו של הרה"ק ר' אהרן הגדול היה סנדלר, והיינו שר' אשר התאונן על זה שנעשה רבי). הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ד) ח"ה, עמ' ד'

פעם ספרו להרה"ק ר' אשר הגדול מסטאלין זי"ע ממעשה שאירע שאחד ישן ולא קם ר"ל, אמר להם אצלכם חידוש כשלא קמים אצלי חידוש כשקמים כדאי' במדרש חדשים לבקרים רבה אמונתך. הרה"ח ר' יצחק דוד לידר ז"ל, "בית דלי" (ב"ב תש"ס) ע' כ"ה

חסידי מספרים, שחתונת נכדו בן בתו [של הרה"ק רבי אשר הגדול מסטאלין זי"ע] א' ה"ה הרה"ק רבי שלמה חיים מקוידנוב זצ"ל, שנתייתם בילדותו מאביו הרה"ק רבי אהרן בן הרה"ק הרבי מרדכי'לע מלעכוויטש זי"ע (שנתגדל בבית רבינו), נערכה בחצה"ק ביום ועש"ק. גם הרה"ק רבי מרדכי'לע מלעכוויטש (זקנו של החתן) הגיע לחתונה, ואחר החופה נסתלק לבית עולמו הרה"ק מלעכוויטש בפתע פתאום! כמובן, שהדבר נגע מאד ללבו של רבינו [הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע]. בעת קבלת שבת, בהגיעו לפסוק "להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו", נשתתק רבינו ולא יכול היה להמשיך ולהצדיק את הדין. זה ארך זמן ניכר, עד שהצליח להמשיך הלאה בתפילה --- הרה"ח רבי אברהם אלטר שווארץ ז"ל, "מאורי אש" (ירושלים תשע"ב) ע' קפ"ב

הרה"ק רבי אשר הגדול מסטאלין זי"ע, היה מכריז ומפרסם בעת שהיה נותן סכום לצדקה, ואמר: כאטש'ע די וועלט זאגט אז מען זאל ניט דערציילן אז מען גיט צדקה, אעפ"כ דערציילן מיר כדי אנדערע זאלן הערן און אויכט געבן [אע"פ שהעולם אומרים שלא לפרסם כשנותנים צדקה אעפ"כ הנני מספר זאת בקול, כדי שישמעו ויעשו כמוני]. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים צוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ה) ח"ג, ע' ס"ז

הפריץ הממונה על גלילות סטאלין, התאוה תאוה להתגלש בימי הקיץ על "שליטיין", וכידוע אין הנהר קפוי בקיץ, מה עשה הפריץ? שפך קמח וסוכר ברחובות העיר, ולא השגיח על הוצאה המרובה, הכי יחסר לו ממון לבזבו, ולמלא תאוותיו, ואכן הוציא לפועל מחשבתו ותאוותיו, והתגלש.

כשסיפרו את הדבר לרבינו [הרה"ק רבי אשר הגדול מסטאלין זי"ע], נענה ואמר א מכה פיהלט ער א טעם אין זיינע גרעסטע תאוות, ווי מיר פיהלין אין איין ברוך שאמר [= הוא אינו מרגיש טעם בתאוותיו הכי גדולים, כפי שאנו מרגישים באמירת פעם אחת ברוך שאמר]. (מפי הרה"ח ר' חיים אשר לדרמן ז"ל. ומא"מ שליט"א [ז"ל]) הרה"ח ר' יהושע הויזמן הי"ו, "פרי ישע אהרן" (ירושלים תשס"ג) ח"א, ע' צ"ד

שמעתי מזקני החסידים שספרו: פעם אחת נכנס הרה"ק רבי אשר הגדול מסטאלין זי"ע לחדר בו ישב בנו היניק וחכים רבי אהרן, ולמד ביחד עם מלמדו הרה"ח ר' יהושע טורווער זצ"ל. באותה שעה למדו פרשת חיי שרה; רבי אשר עמד והאזין ללימודם, והנה כאשר הגיע המלמד לפסוק "ויען לבן ובתואל", הקשה מדוע כתוב במקרא לבן קודם בתואל, וביאר את דברי רש"י: "רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו". אך דברי המלמד נאמרו בלשון רכה ובמתינות, ללא הבעת התפעלות מיוחדת באמירתם.

רבי אשר פנה למלמד וביקש את סליחתו ואמר: כדי להחדיר בתינוק הרך סלידה מהתנהגות כזאת, שידע ויבין כמה חמור ונורא הוא לקפוץ ולדבר לפני האבא, היה עליך לומר את פירוש רש"י ולבאר מתוך התרגשות והתפעלות; הרבי חזר על הפסוק "ויען לבן ובתואל" ופרץ בשאגה אדירה, הכה ברגלו בחוזקה על הקרקע, וצעק: רשע היה! וקפץ להשיב לפני אביו! הגאון רבי ישראל גרוסמן זצ"ל, ראש ישיבת פינסק-קרלין, "לב ישראל" (ירושלים תשס"ח) ע' צ"ז

הרה"ח רבי ישראל זלמן ז"ל היה מספר שפעם הגיע סוחר אחד להרה"ק רבי אשר מסטאלין, ונתן לו קויטל עם מעות פדיון היות והוא זקוק לשלג לרגל מסחרו. וקבל ממנו רבי אשר את הקויטל והפדיון וברכו בהצלחה. אח"כ בעמדו בתפילתו חזר הרה"ק רבי אשר הרבה פעמים על התיבות הנותן שלג כצמר כפור כאפר יפזר וגו', בנו ה'בית אהרן' שהיה אז ילד בן שש שנים, עמד מאחוריו וקרא לעומתו: ישלח דברו וימסם [שהשלג ימס]. החזיר רבי אשר את פניו ועשה לעברו תנועה בידו, "נו" כאומר אתה מקלקל. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, עמ' ל'

פעם העביר הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע שוחט אחד משום שראה בו מקצת גאות, ואמר: הרי כל תנועה ופעולה צריך סייעתא דשמיא ובפרט שוחט בוודאי צריכים סייעתא דשמיא שלא יצא מכשול תחת ידו, ועל המתגאה אמרו חכמינו ז"ל שהקב"ה אומר אין אני והוא יכולין לדור בכפיפה אחת... ובלא סייעתא דשמיא, האיך נסמוך על שחיטתו?. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' קכ"ה

מרן הרה"ק אדמוה"ז (ה'בית אהרן" מקרלין) זיע"א סיפר בשם אביו (רבי אשר הגדול מסטאלין) ז"ל, בעת שאכל דג גדול בשבת, פירש הפסוק (במדבר יא, ד) והאספסוף אשר בקרבו היינו הניצוצין קדישין שיש באוכל התאוות תאוה (עושין תאוה) [מפי זקני החסידים]. "ילקוט מאמרים - שבת קודש" (ירושלים תשס"ב) ע' ס"ב, אות ל"ג

אאמו"ר זצוקל"ה כשהיה קורא בשבת זה (פרשת אחרי) פ' יוה"כ היה לו עגוועין גדולים על יוה"כ כמעט עד כלות הנפש. והיה אומר משל כשרוקחין מרקחת קודם נשואין בשביל הנשואין. טועמין מן המרקחת גם בשעה ההיא. וכך בשבת זו צריך להתעורר בהתעוררות קדושת יוה"כ. "בית אהרן" (קארלין) אחרי, דף ק"ב

הרב הקדוש רבי דוד הלוי המגיד מסטעפין זי"ע היה מתלמידי המגיד הק' ממעזריטש זי"ע. ושמענו מפ"ק מרן אדמו"ר רבינו יוחנן זי"ע מנו"כ בטבריא, כי טרם הסתלקותו ציוה המגיד מסטעפין לשלוח

את אתרוגו לאדמו"ר הס"ק הרא"ש מסטאלין זי"ע באמרו שאינו רואה בדור הזה מחבב מצוות כמוהו. באותה שנה נתקשה הסב"ק מסטאלין להשיג אתרוג לברך עליו בסוכות. וביום טוב הראשון של חג בהיות הבוקר בהגיע זמן אגידת הלולב ישב רבינו והמתין זמן רב ולא אגד הלולב לפי שלא הי' לו אתרוג. פנה אליו בנו הק' מרן אדמו"ר הזקן [ה"בית אהרן" זי"ע] ושאלו מדוע אינו אוגד את הלולב כנהוג, השיבו בתמיהה מה תועלת מהלולב אם אין אתי האתרוג ולשם מה אאגוד הלולב, השיבו שוב בנו הק' העולם אומרים אם החתן מתאחר לחופה, פאר שלייערט מען דער ווייל דיא כלה, וע"כ יאגוד בנתיים הלולב. והסכים רבינו לדבריו וניגש לאגידת הלולב ובתוך כך בא השליח הגוי מהסטעפינער מגיד והאתרוג בידו. כ"ק מרן אדמו"ר מפנינסק-קרלין צוק"ל, "ארחות אהרן" (ירושלים תש"ע) ח"ב, ע' ר"י

רבינו [הרה"ק רבי אשר הגדול מסטאלין זי"ע] הי' מזהיר בתוקף ואמר בזה הלשון: אפילו אם יתפלל אדם בבית הכנסת קר בלא תנור בימות החורף, ולאחר מקוה קרה כקרח, ויעמוד להתפלל בהתלהבות גדול עד שיזיע, ובגדיו יהיו רטובים עד לשד עצמותיו, ומזה יחשוב בלבו ויאמר: באם יראה מתנגד אחד עבודתו הגדולה הזאת, כבר לא הי' פוצה פיו להתנגד על החסידים, ואמר על כך: כי נוח לו שתתהפך לו שליתו על פניו, כי אין זה מדת חסידות, עכ"ל. הרה"ח ר' יהושע הויזמן הי"ו, "פרי ישע אהרן" (ירושלים תשס"ג) ח"א, עמ' ק'

צדקה

אמר רבי אשר הגדול מסטולין: - שקלים רבים צריך אדם לפזור לצדקה עד ששקל אחד יקלע למטרה ויכוון לצדקה אמיתית... הרה"ח ר' יהודה לייב לוין ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ג, ע' 178

לא אמות כי אחיה

הרה"ח רבי משה סופר ז"ל אמר לי בשם הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע, כתיב לא אמות כי אחיה וגו' (תהלים קיח יז), ולכאורה הוא כפל הלשון שאם הוא לא מת הרי הוא חי. אלא מונת הבקשה היא שלא אהיה בבחי' מת בעת שצריך להיות עם חיות, היינו בעת שצריך ללמוד ולהתפלל. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' כ"ח

מאמר

מפני מה נקראים קדושי יבמה מאמר ולא נקראים קדושין כמו כל קדושי אשה ומהו הלשון מאמר, ואמר הרב ז"ל שנוכל לומר כי נראה למה נקראין קדושין שהוא לשון הקדש. כי מקודם שקידשה היתה מותרת לכל אדם ואחר שקידשה זה נאסרה לכל העולם כהקדש שאסור לכל, נמצא בזה שאירס אותה אסרה לכל העולם. אשר לזה נקראת הארוסין בל' קדושין שנאסרה משעת קדושין לכל העולם. אבל ביבמה לא שייך לקרא בלשון הקדש בשם קדושין כי בלאו הכי היתה מקודם ג"כ אסורה לכל העולם מחמת איסור אשת איש ותיכף כשמת בעלה הראשון נזקקה לאחיו ואסורה ג"כ לכל העולם מחמת הזיקוק ולא היתה שום עת שהיתה מותרת לכל העולם ולזה אין שייך לקרא בלשון הקדש. והטעם שנקרא בלשון מאמר ידוע שהיבום הוא כדי להקים לאחיו שם בישראל וזהו בחי' תחיית המתים. ותחיית המתים היא ע"י מאמר מחיה מתים במאמרו ולזה נקראים קידושי יבמה מאמר" כי תחיית המתים נקראים מאמר. הרה"ק רבי אשר הגדול מסטאלין זי"ע, "בית אהרן" (קארלין) לקוטים, דף י"ט טו"א

מתאבק בעפר רגליהם

סיפר לי הרה"ח ר' אברהם שווארץ נ"י [ז"ל] (נאמן ביתו של הרה"ק רמ"מ מלעלוב זצ"ל), ששמע מהגה"צ ר' חיים מענדל זצ"ל, שהרה"ק ר' אשר הגדול זצ"ל אמר על המשנה (אבות א', ד) והוי מתאבק בעפר רגליהם, שאם לא יכולת לקבל מהצדיק אזי תכפוץ עצמך לרגליהם ואפילו לאבק שלהם, ולאבק דאבק, אע"ג שהאבק השני הוא רחוק מאד [הגם דער צווייטער אבק איז ווי ווייט], ואמרו החסידים שאבק היינו חסידים, ואבק דאבק היינו חסיד דחסיד. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ד) ח"ה, עמ' ד'

בעיניך כרשע

אמרו חכמים (במסכת נדה ל', ב'): "אפילו כל העולם כולו אומרים לך: צדיק אתה, היה בעיניך כרשע". ומפרש הרה"ק רבי אשר הזקן מסטולין זצ"ל: ליהו דבריהם של בני העולם האומרים לך "צדיק אתה" כל כך חסרי ערך בעיניך כאילו אומרים לך "רשע אתה". הגאון ר' בנימין אדלר שליט"א, "יינה של תורה - אבות" (ירושלים תשנ"ג) ע' רכ"ח

מחליף את הזמנים

שת רבי אשר הגדול מסטולין: - אומרים "משנה עתים ומחליף את הזמנים". הזמנים מתחלפים אבל לעולם אינם חוזרים, ותמיד נעשה מאוחר יותר ("אלע מאהל ווערט שפעטער"). הרה"ח ר' יהודה לייב לוין ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ג, עמ' י'

כ"ח תשרי

כ"ק מרן אדמו"ר אברהם אייגר מלובלין זי"ע

יום ההילולא - כ"ח תשרי

מתולדותיו

אדמו"ר הרה"צ רבי אברהם מלובלין - ב"ב זצוק"ל נולד כתאום עם אחיו רבי יהודה לייב, לאביו הרה"צ רבי שלמה אליעזר איגר בן הרה"ק רבי עזריאל מאיר מלובלין זי"ע, והיה השם הראשון במשפחה אחר זקנים ה"שבט מיהודה". בהדרכת אביו וזקנו הרבה מקנתו בתורה ועבודה יחד עם אחיו רבי לייב'ל, ורבות שהה בצל זקנו הק' בוורשא, לובלין ואטווצק.

בבחרותו למד תקופה מסוימת בישיבת חכמי לובלין, ונמנה על בחירי תלמידיה. בפרוץ המלחמה היה בבית זקינו באטווצק, ויחד עם בן דודו הרה"צ רבי מנחם מנדל איגר, ניצלו במנוסתם יחד עם האדמו"ר רבי שמעון שלום מאמשינוב לוילנא ושאנחיי, שם המשיכו לשקוד על התורה בסניפי ישיבת יח"ל שהוקמו שם.

עם תום שנות גלותו בשאנחיי, עלה לארה"ק, כאן קומם את ביתו יחד עם הרבנית מרת צימא בת הרה"ח רבי דוד אנילוביץ מסוסנוצא וזכו להקים בית מפואר בנין וחתנין רבנן עמהם בא בקשרי חיתון עם גדולי החשובי רבני ואדמו"ר"י דורינו.

כן זכה להקים שם ושארית למורשת אבותיו הק', תחילה בבית המדרש דחסידי לובלין בתל-אביב ואח"כ בבית מדרשו בבני ברק, כאשר סביבו מתלכדים שרידי חסידי לובלין. וזה כמה שנים הוקמה בנשיאותו ישיבה לצעירים "תורת אמת" על שם אדמור"י לובלין זיע"א.

זכה להוציא לאור מחדש יחד עם בן דודו הרה"צ רמ"מ איגר, את הספר הק' "תורת אמת", ואף הקדים לה הקדמה חשובה בדברי תורה על דרך אבותיו הקדושים. נסתלק כ"ח תשרי תשס"ג [ומנו"כ בבית החיים "זכרון מאיר" בבני ברק]. "יהודה לקדשו" (ת"א תשס"א) ח"ג, ע' רל"ו

...בשאיפתו לשקם חורבות עמנו, השתדל הגה"ח רבי שמאי גינזבורג ז"ל לסייע עד מאוד לעולים חדשים, מרנא ורבנא. אם היה מבחין ר' שמאי ביהודי נשוא פנים בתור שהשתרך מעבר לחדרו, היה ניגש אל אותו יהודי ומבקש לדעת היכן הוא מתגורר. ר' שמאי היה מתחנן מאותו פלוני, שאפילו את שמו לא ידע, שישב לביתו. "אבוא לבקרכם בהמשך היום", הבטיח. כבוד התורה היה יקר בעיניו, ר' שמאי חשש מפני בזיון תלמידי חכמים. הוא הגיע לביתו של היהודי בעל צורה, והביא לו את "סל הקליטה" הביתה. בין הבולטים שר' שמאי זכה להושיט להם עזרה בכבוד היו, האדמו"ר מטעמישוואר שהגיע מרומניה. הרב אהרן אטלס, אביו של הדיין הידוע מחיפה הרב אברהם אטלס, אשר הגיע מפולין דרך סיביר.

זכה ר' שמאי לקדם גם את פני כ"ק הרבי מלובלין זצ"ל שהגיע כעולה חדש לארץ. ביום שהגיע הצדיק למחלקת הסוכנות, הוא נעמד בתור. העולים האחרים שלא הכירוהו, דאגו שלא יעקוף... והצדיק - בענוותנות - גם הוא לא חשב אחרת... הרי אמרו עליה, על ארץ ישראל, שהיא נקנית בייסורים, ומתי תימלא הסאה, איך יידע? כשיצא ר' שמאי מחדרו, הוא הבחין בפניו הטהורות של הרבי וליבו החסיר פעימה! הוא התנצל בפניו על ההמתנה, ביקש שהצדיק ישוב לביתו וביקש את כתובתו. בסיום העבודה במשרד, עלה לביתו של האדמו"ר להביא בעבור משפחתו את "סל הקליטה" (מיטות סוכנות, הצעות דיור, תקציב לאוכל וכו').

ר' שמאי, שעמד על גדולתו של הצדיק, הציע לו משרת רבנות כדי שיוכל לכלכל עצמו בכבוד ולהאיר בתורתו להמונים. האדמו"ר סירב, כיוון שלא רצה להיות 'רב מטעם', כדבריו, ולא הסכים להיות תלוי במשרדי הממשלה. ר' שמאי היה מרבה לספר סיפור זה: איך בחר הצדיק בחיי דחקות ועניות נוראה - ומלאי אמת, לעומת חיי רווחה שיש בהם חנופה. "הגאון החסיד" (ב"ב תשע"א) ע' 389

סיפר לי כ"ק האדמו"ר מלובלין זצ"ל, כי כשעלה מחו"ל לאחר השואה שבה נהרגו ל"ע כל בני משפחתו הפצירו בו שרידי חסידי לובלין שיקים שם ושארית לבית אבותיו ויטול אדרת האדמו"רות, ונכנס אל כ"ק מרן מהר"א מבעלזא זי"ע שאינו חפץ בזה. אמר לו הרה"ק: די טאטע (מרן מהרי"ד מבעלזא זי"ע) האט נישט גיהאלטן פון א אייניקל וואס זאגט זיך אפ [אבי ז"ל לא אחז מזה שנכד מסרב להמשיך השושלת]. (מפי הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל) "בוצינא קדישא" (ב"ב תשס"ו) ע' ר"ה

שמעתי מאיש מהימן שסיפר לו הרה"צ מלובלין זצ"ל, דכשאמר לו מרן [מהר"א מבעלזא] ז"ל שינהיג עדה שאל: אבל איני יודע לקרוא 'פתקא', והשיב לו מרן בזה"ל: קורין מתחילה ועד הסוף, עכל"ק [כאן רמז לו שבפתקא יש לראות הכל מתחלה ועד הסוף].

ומהעניות של הרה"ק הנ"ל שמעתי מקרוב משפחה, דפ"א כיבד אותו בבני ברק בסנדקאות, והשיב לו הרה"צ הנ"ל: "בסנדקאות מכבדין לאיש מסוים, או האיש הכי גדול בעיר, ואתה כבדת האיש הכי קטן בב"ב, וזה ג"כ איש מסוים", עכל"ק. ממכתב הגה"ח ר' שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א, "אור הצפון", אלול תשע"ג,

אמר [הגאון רבי בצלאל ראקאו זצ"ל, ראב"ד גייטסהעד] על האדמו"ר מלובלין הגה"צ ר' אברהם אייגר זצ"ל נכד של הגרעק"א (שנפטר תחילת שנת תשס"ג) שהוא איש צדיק חסיד ועניו וגאון עצום, ואומרים עליו שיש לו דמות דיוקנו של זקיננו הגרעק"א. (הרה"ג ר' יעקב ראקאו שליט"א) "בצל הקודש" (ירושלים תשס"ז) ע' קל"ג

מאלפת היא העובדא השנויה ברשימות ידידנו הרה"ח ר' משה גאלד שליט"א מוומס"ב, כי פעם הגיע האדמו"ר מלובלין זצ"ל אל בית זקנו הרה"ח ר' משה גראס ז"ל מגענף, וכיון שנבצר אז מר' משה להיות בביתו, מסר לבני הבית לקבל את האדמו"ר מלובלין בכבוד הראוי לו. בשעה המיועדת, כאשר היה האדמו"ר מלובלין אמור להגיע, נקש יהודי על דלת ביתם, וכאשר שאלו אותו לזהותו, נענה ששמו "אברהם אייגר"... בני הבית לא ידעו במי מדובר, אך הכניסו אותו לבית הפתוח לרווחה. אדהכי והכי הבחין האדמו"ר זצ"ל שמתכוננים לבואו של האדמו"ר מלובלין... נענה ואמר להם בענוות חן: "אני הוא זה שה' בעלזער רב קרא לו לובלין ער רבי'..." "אור הצפון", אב תשע"ג, ע' נ"א

בשנת תש"כ (בערך), נתאכסן אצלנו הגה"צ ר' אברהם אייגר זצ"ל אדמו"ר מלובלין, נצר לצדיקי לובלין משפחת איגר הנכבדה. שהתגורר בעיר התורה והחסידות בני ברק יצ"ו, ואני יכול להעיד על הרבי מלובלין זצ"ל, שראיתיו עומד שעון על כסאו כל הלילה, וחסידותו ופרישותו מי ימלל.

בעת שהכינו לו מסיבה לטובת צרכיו הרוחניים-הגשמיים, העירו לו שיצטרפו לתוארו בהזדמנות בתואר יותר מהרגיל, בכדי שהמוזמנים ישימו עיניהם בזה, ומהנחוץ לכתוב עליו התואר 'הגה"ק', אבל הוא מיחה בכל עוז נגד הגזמה כזו.

ועלה ברעיוני להשפיע עליו להסכים, וספרתי לו העובדא הידועה שהיתה אצל דו"ז הגה"ק בעל "דברי יחזקאל" משינאווא זצ"ל, שהוצרך לכתוב מכתב מליצה לאחד מהרביים המפורסמים, לבקשו השתדלות בבית המלכות בעבור שחרור אחד מאנ"ש. והעירו לו המשמשים בקודש, כי צריך לתוארו בתואר הגה"ק, פן אנשיו הסובבים אותו ירגישו איזה זלזול בכבוד רבם, ויעכבו הטובה המבוקשת.

הרה"ק משינאווא זצ"ל במדת האמת הגדולה שלו, התיישב הרבה בדבר. ולבסוף אמר בבדיחותא: הלא אמרו חז"ל (פסחים פ"ג): "שמנו של גיד מותר, וישראל קדושים נוהגים בו איסור". וכיון שבשמנו של גיד בוודאי הוא נזהר, א"כ יכולים כבר לתארו בתואר הק'.

הגה"צ מלובלין זצ"ל שחק לקראתי, ואמר לי: אם אין אתם מכוונים ליותר מהדברים הנ"ל, אז תוכלו לכתוב גם עלי תואר הגה"ק. זו מידת ענוותנותו ופשטותו באמת. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, אבד"ק גולדרס-גרין, "יפה שיחתן" (ברוקלין תשס"ד) ח"א, ע' קצ"ח

הגה"צ רבי אברהם אייגר זצ"ל האדמו"ר מלובלין בבני ברק, היה זקן קרוב לתשעים, איש קדוש וטהור, מופלג בעדינותו, כמעט לא יצא מפתח ביתו, עסק בתורה תמיד, ופשטן בצדקותו. זכיתי להכירו כאשר היה פה מלפני שלשים שנה, והיה גר בשכנותינו והתפללנו יחד כמה שבועות בבית מדרשו של אבא מארי זצ"ל, התפלות שלו היו בהשתפכות הנפש באש להבה, והיה רגיל בתענית הראב"ד, וישן מעט, ותמיד היה מדבר מהשחתת הזמן בשינה, והגאון רבי שמואל ואזנער שליט"א אמר, שכשהוא מסתכל עליו הוא מזכיר דמות דיוקנו של זקיננו הרבי עקיבא אייגר זצ"ל, איך היה צורתו מאיר. הגה"צ רבי אשר אנשיל כ"ץ שליט"א, גאב"ד וויען, "שמן ראש-פורים" (ברוקלין תשס"ח) ע' קס"ז

ה"תפארת שמואל" מאלכסנדר זי"ע

יום ההילולא - כ"ט תשרי

הרה"ק רבי שמואל צבי דנציגר מאלכסנדר זי"ע היה בן רבי יחיאל מאלכסנדר, חתן הנגיד ר' יעקב גורמן מפלטוסק. נולד בטורטשין שנת תר"כ, משחר נעוריו נחבא אל הכלים ואיש לא ידע כי הוא עתיד כשרונות ורכש לו ידיעות עצומות בכל מכמני התורה ובקדושה יתירה.

בחיי אביו, רבי יחיאל, משנתמנה לאדמו"ר היה כפוף אליו כחסיד אל רבו ולא כבן אל אביו.

גם כשנתמנה, בשנת תרנ"ד, אחיו האדמו"ר רבי ירחמיאל ישראל יצחק בעל "ישמוח ישראל", כפף עצמו לפניו כ"עבדא קמיה מריה". אחיו של האדמו"ר היה, וכמוהו בנו של המיסד, אבל כל זה לא ניכר בו. הוא עמד כלפי אחיו בהכנעה גמורה וב"קבלות מרות".

משנסתלק ה"ישמוח ישראל" בער"ח שבט תר"ע ללא בנים, היה ברור לציבור החסידים העצום של חסידי אלכסנדר, שרבי שמואל צבי הוא היורש ואין בלתו. אמנם אח נוסף רבי בצלאל יאיר החל נוהג כאדמו"ר בלודז' שבה היה ריכוז עצום של חסידי אלכסנדר, אבל המרכז הגדול נשאר באלכסנדר.

פתע פתאום נתגלה האיש הנסתר הזה בכל גדולתו. **כותב הרב מאושצק**, שכתב את תולדות בית אלכסנדר בספר "עשר זכויות". "נדהמנו לראות ולשמוע את פיו הקדוש ממלל רברבין באהבת השי"ת וביראתו. כל ספרי חז"ל הראשונים והאחרונים היו חקוקים על לוח לבו". **הכותב מודה**: "בעצמי שמעתי ממנו פעם כמה דפים מספר החינוך בעל פה, דבר זה היה לפלא, כי לא הכרנו אותו קודם".

מכאן מידת האמת שהיתה מצויה בו עד מיצויה הקיצונית. הוא לא סבל את השקר ולא את דימוי השקר. בשמו אמרו אם אמצא בערימה גדולה של אמת, פירור אחד של שקר, אשליך את כל הערימה...

הוא הכיר כל חסיד בשמו וידע את צערו ומצוקותיו אשר נגעו אל לבו ממש. לאחר שנתיים של הנהגה, הוא מקים את הישיבה הראשונה של חסידי אלכסנדר, שנקראה בשם "בית ישראל" על שם אחיו האדמו"ר. הוא דרש להתעמק בלימוד הגמרא ולא לעסוק יתר על המידה בעניני חסידות.

במלחמת העולם הראשונה שהביאה הרס וחורבן לבית ישראל רוחנית וגשמית, נסגרה הישיבה ורבי שמואל צבי נאלץ לעבור ללודז' הגדולה. במלחמה זו איבד רבי שמואל צבי את בנו הנעלה רבי שרגא פייבל, שכן האנטישמים הפולנים דווחו לצבא הרוסי הכובש, שרבי שרגא פייבל ועוד שני אברכים ריגלו לטובת הגרמנים. לא הועילו התחנונים וההשתדלויות. ה"נאשמים" הוצאו להורג בתליה ורבי שרגא פייבל נתלה כשהוא מעוטף ועטור בתפילין.

עם סיום המלחמה בשנת תרע"ט החזיר רבי שמואל צבי את עטרת אלכסנדר למקומה. הוא שלח איגרת לחסידים וקרא להם לחדש את חייהם הרוחניים. הוא מבקש מהם לטפל בבני העניים, שכל השטיבלין יהיו מוארים ומחוממים, כדי שינעם לבאים להסתופף בהם. אם יש בעיות תקציביות, הוא יהיה מוכן לסייע. הוא דרש לחזור אל החינוך המסורתי - דבר שנפגע מאד בימי המלחמה.

חיבתו לארץ ישראל היתה עמוקה ואף קנה חלקה בבני ברק שנתייסדה בשנת תרפ"ב ע"י רבי יצחק גרשטנקורן, אלא שבשנה זו כבר נחלש מאד ונסיעתו היתה בלתי אפשרית.

בימים הנוראים של שנת תרפ"ד תקפה עליו מחלת הלב והוא חש שהסתלקותו קרובה ואף השמיע על כך רמזים ברורים. נסתלק כ"ט תשרי תרפ"ד.

על פי צוואתו לא נזכר במצבתו שום שבח ונזכר רק מוהר"ר שמואל צבי ויום פטירתו. מצבתו נשארה שלימה גם לאחר השואה. נדפס ממנו הספה"ק "תפארת שמואל" הרב יצחק אלפסי, "אנציקלופדיה לחסידות" (ירושלים תשס"ד) ח"ג, ע' תת"ב

הרב הצדיק הרבי ר' יחיאל, האדמו"ר הזקן מאלכסנדר, ובנו הרה"צ ר' שמואל צבי, בעל תפארת שמואל זצ"ל. היו פעם לבדם בכפר אחד, לשם הבראה. והנה באחד הלילות חש הצדיק האדמו"ר הזקן ברע, עד שהגיע לכלל סכנה גדולה, בשעה שלא היה כל רופא בקרבת מקום. הצדיק חשב כבר כי קרב קיצו, ובכה בכי רב. ניגש אליו בנו וחבקו ונשבע לו כי לא יאונה לו כל רע. אחר-כך יצא החוצה לתוך היער, וצעק ובכה: "בוננו של עולם! וכי כך תעשה להרבי מאלעקסאנדער, ביער באין איש? והלא אמרו חז"ל (מדרש תנחומא פ' כי-תשא, ו) שהקב"ה חס על כבודן של צדיקים?! וכשחזר אל אביו, מצאו והנה הוטב לו.

אחר כך שאלו אביו לבעל תפארת שמואל זצ"ל: "כיצד זה נשבעת לי בני שלא יאונה לי כל רע, איך היית כל כך בטוח?" ענהו בנו: "סמכתי על דברי הרה"צ הרבי ר' ישראל מרוזין זצ"ל, שפירש את הכתוב בתהלים, "עד אנה תסתיר את פניך ממני, עד אנה אשית עצות בנפשי", כי הסתרת פנים יכולה להיות רק בזמן שאדם מסוגל עדיין לשית עצות בנפשו. אבל בשעה שאין לו לאדם שום עצה בדרך הטבע, ורק ישועת ד' תוכל לעזור לו, אז לא תיתכן הסתרת פנים ח"ו, וד' מחיש לו ישועה. וא"כ כאן בעיר שראיתי כי אין לנו שום עצה רק ישועת ד' משמים, הייתי סמוך ובטוח שלא יאונה לנו כל רע ח"ו, ולכן נשבעתי לך". הרה"ח ר' יצחק צבי פראנק ז"ל, "ליקוטי יצחק צבי" (ב"ב תשס"ג) ע' 257

כתב הרב מאושצק בשם הרב החסיד מה"ו ר' יצחק רוזן ז"ל פעם אחת היה רבינו בעל "תפארת שמואל" זצ"ל אצל הגה"ק אדמו"ר זצ"ל בעל אבני נזר, וכשיצא משם נכנס הרב ר' יצחק ז"ל, ואמר לו הגה"ק זצ"ל בל"א (דיא ביסט עפעס א מבין אויך זיין חכמה) אתה מבין את חכמתו, האיר לי הבית בחכמה שלו (ער האט פערשיינט דיא שטוב מיט זיין חכמה). הרה"ח ר' יהודה לייביש מקובר ז"ל, "תפארת רבותינו" (ב"ב תשכ"ו) ע' קכ"ז

נודע דודי הקדוש מרן בעל ההילולא [ה"תפארת שמואל"] זצלה"ה זי"ע, היתה במדתו מדת אמת, כמו ששמעתי מכ"ק מרן אאמו"ר אדמו"ר זצלה"ה זי"ע אשר בסעודת החתונה שלו ישב בעל ההילולא בראש השולחן, וכנהוג באותו עת הכריזו הדרשה געשאנק, והיה שם איש אחד בין הנותנים שנתן עשרה רובל דרשה געשאנק וביקש שיכריזו מחמת כבודו עשרים רובל, והרגיש בזה בעל ההילולא ואמר בקול "דער טיש איז אמת, עס ליידט נישט קיין שקר" [השולחן הזה אמת ואינו סובל שקר]. כ"ק מרן אדמו"ר מאלכסנדר זצוק"ל, "אמרי מנחם" (ב"ב תשס"ח) ח"א, ע' כ"ט

אחרי שלושים לפטירת רבינו בעל ישמח ישראל זצ"ל שבת פ' משפטים באו הרבה חסידים בשבת הראשונה שרבינו [ה"תפארת שמואל" זי"ע] התחיל לנהוג ברבנות, הוא ישב בראש השולחן בבית המדרש בש"ק ודבריו הקדושים אשר נאמרו בקדו"ט ובריח שפתיו רשפי אש שלהבת ק' שירדו לעומק לב השומעין, משכו לתורה ולתעודה ליראה ולענוה ורבים השיב מעון לשוב בתשובה שלימה באמת

ובתמים כמבואר בהקדמת הספר "תפארת שמואל" זצ"ל. מנהגו של רבינו זצ"ל היה שטעם קצת יין לפני שהתחיל בדברי תורה, שמעתי מכבוד אבי ז"ל הרב החסיד ר' זאב בנ"ר יהודה זצ"ל שרבינו אמר לו שלפני אמירת דברי תורה, עליו לטעום מהיין כדי שיהיה לו טעם יין על שפתיו, וסיפר שבשנה אחרונה שהיה חלש ולא יכול לשתות יין טבל פרוסת המוציא ביין ואמר לחיים לפני שהשמיע דברי א"ח [ואפשרי הענין כמו שאמרו חז"ל כשנכנס יין יצא סוד ולזה טעם מקודם טיפת יין (המלקט)].

דבריו הראשונים בשבת זו בשלחנו הטהור לפני עדת קודש התחיל בלשון זו: דהמע"ה אמר: "דרך שקר הסר ממני ותורתך חנני", בתחילה היה מבקש דרך שקר הסר ממנו והתפלל שיהיה מרוחק משקר ואח"כ תורתך חנני, תורה עם אמת שהוא בח' תורתך תורת אמת. ומפרש רבינו את הכ' מדבר שקר תרחק, ואונקלוס תרגם מפתגמא דשיקרא הוי רחוק, פ' שאדם צריך להרגיל עצמו במדת אמת שיהיה מרוחק בעצם מהשקר, ואפילו בדברי תורה, יהיה מרוחק מפניות, מפני שקודם כל יקבל על עצמו לעבוד במדת אמת, כי מי שקושר עצמו במדה זו הקב"ה מתקרב אליו וכל מה שיעשה, יחשוב וידבר יהיה הכל באמת ובאמונה ועל ידי זה נתקרב לשורש. הרה"ח ר' יהודה לייביש מקובר ז"ל, "תפארת רבותינו" (ב"ב תשכ"ו) ע' קל"א

סיפר זקני הרה"ח ר' יחיאל גוטמן ז"ל ששמע מהרה"צ רבי אברהם חיים זצ"ל, בן כ"ק מרן אדמו"ר בעל תפארת שמואל זי"ע, שרבינו אדמו"ר הישמח ישראל זי"ע היה נותן תמיכה חדשית לכמה גדולי רבנים ות"ח, ולאחר הסתלקותו פסקו לשלוח לאחד מהרבנים שלא המשיך לנסוע לאלכסנדר לאדמו"ר התפארת שמואל זצ"ל. לאחר זמן מה כתב אותו רב כי הוא מוכן לנסוע לאלכסנדר ובתנאי שיקבל שוב התמיכה. הראה הרה"צ רבי אברהם חיים ז"ל את המכתב לאביו רבינו התפארת שמואל ושאל מה לענות לו, ענה לו רבינו שיכתוב לו כי רב שפועל לטובת האדמו"רית שלו, זוהי גאווה ועבודה זרה. ותוך כדי דיבור אמר שדברים אלו ג"כ מיותרים, שזהו ג"כ גאווה, ולא צריך לענות כלל על מכתבו. הרה"ח ר' אברהם דוד גוטמן הי"ו, "ליקוטי רשימות" (ברוקלין תשס"ט) ע' מ"ב

ראיתי בעצמי אצל כ"ק אדמו"ר בעל "תפארת שמואל" זי"ע, בכל שבת ושבת כאשר המנגן הי' מזמר הזמר ברוך אד' יום יום, כשהי' המנגן מסיים הזמר "אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נוצר" הי' הרבי כופל פעם שניה את התביות "אמונים נוצר" ברוב דביקות ובניגון נפלא, והיה נראה בעליל שמוציא אל הפועל התגלות מאמר חז"ל "בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחי". מרשימות כ"ק מרן אדמו"ר ה"אמונת משה" מאלכסנדר צוק"ל, "צדיק באמונתו" (ב"ב תשס"ג) ח"ב, ע' קכ"ח

שמעתי מכ"ק אדמו"ר בעל "עקידת יצחק" זצ"ל שסיפר מכ"ק אביו בעל "תפארת שמואל" זצ"ל. בשנת תרע"ד במלחמה הם היו במעיינות הרחצה בוילדינגן וכשנסעו בחזרה הביתה, הדרך היתה משובשת והצטרכו לנסוע דרך עקלתון. "לקחנו שני כדים לנטילה כי היתה סכנה לרדת בתחנות ולבסוף חסרו לנו מים כי נסענו יותר ממה שחשבנו. לאור הבוקר א"א נרדם מעט ובהקיצו לא היה לנו - לתת לאבי זצ"ל מים לנטילת שחרית והצטערנו מאד. וסיפר בעל "עקידת יצחק" כי דרכו של אביו היה שלא לדבר לפני ברכת השחר ובפרט לפני נטילת ידים שחרית ואין לשער את גודל העגמ"נ שהיתה אז. ופתאום אמר אבי זצ"ל אספר לכם עובדה. כשנסענו עם אבינו זצ"ל רבינו הק' הרבי הזקן זצ"ל אני ואחי רבינו בעל "ישמח ישראל" זצ"ל ממעיינות הרחצה ומביקור האדמו"ר זצ"ל מסדיגורה לבתינו לאלכסנדר היה זה בליל חמשה עשר באב. אמר לנו אבינו זצ"ל שברצונו ללון בעיר באותו לילה כדי שיוכל לעבוד את עבודתו בלי מפריע. אולם לפי החשבון אם היינו מפסיקים את הנסיעה היינו צריכים לשובת בשב"ק בדרך מכיון שלא היינו מספיקים להגיע הביתה. אמר אחי זצ"ל לאבינו שנסדר מקום מיוחד על הרכבת

ולא נפריע לו ועל ידי זה נרויח זמן ונגיע לשב"ק לאלכסנדר. אבי זצ"ל הסכים לזה. כל הלילה היה לו מקום לבדו ועסק בעבודתו עבודת הקודש. כאור הבוקר נרדם אבי זצ"ל וכשהקיץ משנתו ולא היה לנו מים לנטילת שחרית והיינו רחוקים מתחנה אבי זצ"ל הצטער מאוד שלא יכול לברך ברכת השחר, פתאום באמצע הדרך נתקלקלה המכונה והרכבת עמדה על יד הנהר. ירד המשמש רי"ל לשאוב מים בכדים וכשהגיע עם המים המשיכה הרכבת את דרכה. רבינו בעל "עקידת יצחק" זצ"ל המשיך בלשון זו: "מה שאירע ליעקב, אירע ליוסף, מעשה אבות סימן לבנים". כשסיים אבי זצ"ל בעל תפארת שמואל לספר אודות אביו זקני הרבי הזקן זצ"ל. ארעה תקלה בקטור והרכבת נעצרה באמצע הדרך, על יד נהר ולקחנו מים עבור אבי זצ"ל והרכבת המשיכה את דרכה. הרה"ח ר' יהודה לייביש מקובר ז"ל, "תפארת רבותינו" (ב"ב תשכ"ו) ע' קל"ה

בתחילת המלחמה בשנת תרע"ד שהיה רבינו [ה"תפארת שמואל"] בברלין ובו בזמן קרתה הסיבה הנוראה רח"ל שהלשינו על בנו של רבינו זצ"ל הרבה"ק הצדיק ר' שרגא פייביל זצ"ל בעיר ראדום ונהרג על קידוש השם עם עוד שני אנשים ע"י הרשעים ימ"ש והוא היה עטור בטלית ותפילין כשהוציאוהו להריגה: וסיפרו האנשים שלפני ששלטו בו הרשעים יצאה נשמתו בטהרה וכשנודע הדבר לרבינו זצ"ל אמר: "כתר בעד כתר", הם לקחו ממני את הכתר שלי לכן ילקח הכתר שלהם וכן הוי, כי בזמן קצר הסירו את כתר המלכות מעל ראש המלך והרגוהו.

סיפר הרב מאושצק זצ"ל בשם הרה"ג אב"ד אוטבוצק זצ"ל שהוא היה בבית בזמן שרבינו בא מהנסיעה ונודעה לו הסיבה הרעה אודות בנו זצ"ל. הוא מרר בכ"י רבה אח"כ התיישב ואמר כתוב (תהלים ס) "נתת ליראיך נס להתנוסס מפני קושט סלה" פי' רש"י ז"ל נתת נסיונות של הרבה צרות להתנוסס - להיות מנוסים בהם אם יעמדו ביראתך. מפני קושט לקשט מדותיך בעולם. כשתתן להם טובה לא יהרהרו כותים אחריו אלא יקשטו דינך ויאמרו יפה היטיב להם כי הם עמדו לו בכמה נסיונות, עכ"ל רש"י. ומסיים רבינו זצ"ל בלשון קדשו: כיון שהדבר נוגע בקשוט שם שמים צריך לקבל הכל באהבה ובשמחה. הפסיק לבכות ואמר: "העולם אינם יודעים איזו טובה היתה זאת להם כי מפני הרעה נאסף הצדיק". הרה"ח ר' יהודה לייביש מקובר ז"ל, "תפארת רבותינו" (ב"ב תשכ"ו) ע' קל"ז

סיפר לי ר"א קרוקובר מכ"ק אדמו"ר בעל תפארת שמואל זצ"ל, שאיש אחד בא אליו והתאונן לפניו שבנו צריך לעמוד לצבא וצר לו שאין לו שום מום, ואמר לו אדמו"ר זצ"ל שאינו מאמין להמתווכים שלוקחים כסף ומשקרים ואינם נותנים הכסף לתעודתו, אך מייעץ לו שילך בעצמו להרופא מטעם הממשלה - ואז הי' בימי ממשלת רוסיה בפולניה - והשיב לו האיש הנ"ל שהרופא הוא שונא ישראל גדול, וכתב שלט בפתח ביתו כי אם יבוא אליו יהודי עם דברים כאלה אז יירה בו, אמר לו אדמו"ר שאעפ"כ ילך והרופא לא יירה בו. האיש הנ"ל הלך לבית הרופא ויען שהי' רופא צבאי עמדו אצל הפתח שומרים חיילים, אבל כאשר ראו שהוא הולך ישר בלי רפיון, חשבו שבטח הוא צריך לבקרו באיזה ענין נחוץ, לזאת לא שאלהו כלום, וכאשר בא פנימה פגש באשתו ששאלתהו מה הוא רוצה? והשיב לה שהוא רוצה שהרופא יבדוק אותו. היא צותה עליו לחכות בחדר המתנה, וכאשר בא בעלה הגידה לו שיהודי אחד מחכה עליו, אז בא אליו הרופא ושאלו על רצונו והגיד לו כדברים האלה, ובדקו ומשמש אותו בכל אבריו והגיד לו שהוא בריא ושלם באין מחסור, ואז לקח היהודי עשרים וחמש ר"כ - סכום גדול מאוד בימים האלה - ושלם לו שכרו, הרופא הופתע לקבל סכום כה גדול בעד הביקור, ובפרט שהוא בריא ושלם, אמר הרופא ליהודי מה זאת, בטח אתה רוצה מאתי איזה דבר, ואז התחיל היהודי לבכות, וסיפר לו, כי יש לו בן נשוי שיש לו

אשה ושלושה ילדים, והוא צריך לעמוד במבחן לצבא ועולמו חשך בעדו, כי בנו הוא בריא על כל אבריו ואינו יודע מה לעשות, ובתוך זה הסיפור לקח היהודי עוד חמישים ר"כ והוסיף לרופא, הרופא לא הגיד מאומה רק בקשו שיגיד לו את שם בנו, ורשם זה בבית יד שלו.

למחרת, בנו של אותו יהודי התייצב לבדיקה, ולאשר אותו רופא - שהיה ראש הרופאים - שתק, לא העיז אף רופא אחר להתערב בדבר, ואח"כ אמר: הראיתם איזו איש הביאו לפנינו, וצוה שתיכף ומיד יגרשו אותו ולכתוב לו שטר שחרור.

ועוד הי' מעשה כזה אצל אדמו"ר זצ"ל, באיש אחד שהתאונן לפניו כענין הנ"ל, עבור בנו שצריך לעמוד למבחן הצבא והוא הי' בן יחיד, ואין שום עצה להיות בקשר עם הרופא, כי הוא מסובב עם אנשי צבא. ואז הגיד לו אדמו"ר שיבוא אליו לעת ערב אולי הי' לו איזו עצה בשבילו, וכשבא לפניו ציוה לו שיסע לעיר חמלניק, וילון במלון היותר נהדר ומפואר, ויקח עמו קופסה ציגארין מהסוג היותר טוב המובאים מחוץ למדינה. בעיני האיש הנ"ל הי' כל הענין לפליאה, אך מחמת שלא הי' לו ברירה עשה כדבריו, בבואו להמלון בעיר הנ"ל עשה הכרות עם המלצר, והלך לישון, אך שנתו נדדה ממנו.

באמצע הלילה דפק המלצר על דלת חדרו, והגיד לו, כי באה לכאן ועדה ממשלתית "קאמיסית" שתפקידם לסדר הנבחנים לצבא, ויש ביניהם רופא גדול שרוצה לעשן, אולי יש לו ציגארין, ואז נתן לו האיש הנ"ל בשבילו שני ציגארין, ולאחר איזה זמן בא חזרה, ואמר שהרופא אמר שמעולם לא עישן ציגארין משובחים כאלו, לזאת הוא מבקש ממנו שיבוא אליו, כשבא אליו הגיד לו כדברים האלה, והוסיף אולי יש לו עוד ציגארין מסוג זה למכור לו, והוא ישלם לו כל מחיר שידרוש, השיב לו האיש שיש לו עוד מזה הסוג קופסא שלימה, אך אינו רוצה לקבל בשבילם כסף, אבל הוא מוכן לתת בתורת מתנה, הגיד לו בטח אתה רוצה מאתי איזו דבר תגיד לי, האיש התחיל לבכות וסיפר כי יש לו בן יחיד שצריך לעמוד במבחן הצבא, אולי הוא יכול לעשות לו טובה, שאלו הרופא באיזה מקום הוא צריך לעמוד, ועי"ז נתברר שבנו שייך תחת פקודתו, והוא אותו הרופא שאי אפשר לבוא עמו בהתקשרות, הרופא רשם לפניו שם בנו, ואמר תוכל ליסע הביתה, כי הכל יהיה בסדר. ותיכף בבוא בנו שחררו על אתר, והדבר היה לפלא. מרשימות כ"ק מרן אדמו"ר ה"אמונת משה" מאלכסנדר צוק"ל, "צדיק באמונתו" (ב"ב תשס"ג) ח"ב, ע' קכ"ח

דודי הקדוש מרן רבינו בעל ההילולא [ה"תפארת שמואל"] זיע"א נודע אשר כל ימיו היה לו לב נשבר ונדכה ואחו צדיק דרכו במדת האמת עד קצה האחרון, בבחינת דובר אמת בלבבו (תהלים טו, ב), שלא היה יכול לסבול שום שקר, ואף משהו שקר היה אצלו בבחי' סכנת נפשות ולא בא בגבולו, וכמו שאמר עליו בהלוייתו ה"שם משמואל" מסוכטשוב זצללה"ה 'זתשלך אמת ארצה' (דניאל ח, יב) - "מען לייגט אריין א שטיק אמת אין דער ערד". כ"ק מרן אדמו"ר מאלכסנדר צוק"ל, "אמרי מנחם" (ב"ב תשס"ח) ח"א, ע' כ"ח

ותקננו בעצה טובה

בתחילת נשיאותו של רבינו [ה"תפארת שמואל" זיע"א] בא אליו איש אחד שרצה לנסותו וביקש עצה ורבינו לא ענה לו. האיש לא הרפה מרבינו וביקש עוד הפעם. אמר לו רבינו שאינו יכול לענות על שאלתו. האיש הפציר ברבינו ואמר "אם כבודו רבי אבקש לענות לי תשובה ברורה". ענה רבינו ואמר מבקשים בכל יום "ותקננו בעצה טובה מלפניך", אם יבוא אדם לשאול עצה, אז יש סייעתא דשמיא, אם יש שואל, יש גם משיב, אבל אתה בא רק לנסות אותי, בשבילך אין שום תשובה והלך האיש בבושת פנים. הרה"ח ר' יהודה לייביש מקובר ז"ל, "תפארת רבותינו" (ב"ב תשכ"ו) ע' קל"ג

הגאון רבי צבי הירש חיות ה"מהר"ץ חיות" זצ"ל

יום ההילולא - ל' תשרי

הגאון רבי צבי הירש חיות אב"ד ברודי זצ"ל. היה מגדולי הרבנים והחכמים בדורו. בנו של רבי מאיר, עשיר מפורסם מוקיר רבנן, בנקאי גדול בפירינצה שבאיטליה. ילד נפלא היה רבי צבי הירש, בהיותו בן חמש ידע את כל התנ"ך בעל פה, למד אצל הגאונים רבי זנוויל מרגלית מפשמישל ורבי אפרים זלמן מרגלית מברודי.

צעיר לימים היה כשנתפרסם בגדולתו בתורה וקהילת זלקובה - בימים ההם עיר ואם בישראל - מנתה אותו לאב"ד בעירם. התמדתו בתורה לא ידעה גבול, התעמק מאד בספרי הרמב"ם, והיה גדול במדעים שונים. בוויכוחיו הרבים עם חכמים שונים וגדולי הפילוסופים הראה את כוחו הרב, עמד במבחן לפני הפרופסורים באוניברסיטת לבוב וקיבל תעודת מגיסטר. הצטיין בידיעת מפת העולם וידע מספר לשונות על בורין.

את ביתו ניהל בעשירות ובהרחבת הדעת. גדולי הדור היו מבאי ביתו וכל עובר אורח ידע כי ביתו של הרב פתוח לכל עובר ושב. במשך תקופה מסויימת שימש אב"ד בקאליש, כבוד גדול נחל בעיר זו ואצילי פולין באו אתו בכרית אהבה.

חיבר הרבה ספרים, מהם הידועים בעולם, "דרכי הוראה" כולל הוראות לרבנים איך להתנהג בעניני הוראה, החילוק בין חכמי ספרד וחכמי אשכנז והמנהגים שנתלבטו במשך הזמן.

"תורת הנביאים" שלשה עשר מאמרים בהם הוא מראה כי תורת השם תמימה ונצחית ולא תשתנה בשום פנים וזמן.

"דרכי משה" באור דרכי הרמב"ם בכל ספריו והשתלשלות הדעות באמונות בישראל, בסופו מאמר "תפארת לישראל" המוכיח את האויליות בעלילות דם המחודשות ומסופר בו מעשה עלילת הדם בדמשק והתשועה הגדולה ששלח ה' לעמו על ידי השר משה מונטיפיורי.

שו"ת מהר"ץ חיות שלשה חלקים. כן חיבר הגהות על הש"ס שנדפסו בש"ס דפוס ווילנא. תמונתו נדפסה ומתחתיה כתוב: ספריו נודעו, תורתו למרחקים זורת, ממעין תבונתו ישתה כל חכם ולא יכיר מראהו, עתה יגיל ישמח גם ימצא נחת אם גם תמונתו יראה כי קרן אור פניהו. נסתלק א' דר"ח חשון תרט"ז.

את מקומו מילא בנו רבי יצחק חיות בעל שו"ת שדה יצחק. הרב דוד הלחמי ז"ל, "חכמי ישראל" (ב"ב תשס"א) ע' ר"צ

שמעתי מידידי הרב הראשי ר' צבי פרץ חיות ז"ל מווינה, כי חכם אחד מוויילנא שלח להגאון ר' צבי חיות ז"ל דק"ק זאלקווא שני חיבוריו בכתב יד ושאל בעצתו איך יקרא אותם. ומלבד זאת בקש מהגאון הסכמה. ר"צ חיות מצא בשני החיבורים דברי מינות והחזיר לו את הכתב בעצה לקראו שם האחד "זיבורא" ולהשני "עקרבא" ובנוגע להסכמה כתב לו חובר חבר אחד חובר גדול וכו' כריתות ג, א, וראה שם הגמרא וגם רש"י. הרב משה חיים אפרים בלאך ז"ל, "הדרום", אלול תש"כ, ע' 199

חודש חשון

א' חשון

הרה"ק רבי ישכר דב מוואלברז זי"ע

יום ההילולא - א' חשון

נולד בשנת תקס"א בפיעטרקוב לאביו ר' משה הכהן ז"ל, למד תורה אצל הגאון רבי שלום צבי כץ, אב"ד זגערזש זצ"ל, נסע להצדיקים הקדושים, הרה"ק רבי חיים מוואלברום זי"ע בעל "זכרון חיים", מגדולי תלמידי החוזה מלובלין זי"ע, להרה"ק רבי ישכר בער הס"ק מראדשיץ זי"ע, לרבו המובהק הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל השרף ממאגלניצא זי"ע, ולאחמ"כ להרה"ק רבי אלעזר מקאזניץ זי"ע. עם הסתלקות מהר"א מקאזניץ בשנת תרכ"ב הסכים לקבל על עצמו כתר ההנהגה עד הסתלקותו א' חשון תרל"ח. מנז"כ עפ"י צוואתו - בפיעטרקוב ליד קברי הוריו, תורתו נדפסה בהספרים הק': עבודת יששכר, אמרי נועם, סדר הזמנים, אוהל ישכר, זיעועכ"י. מתוך "ימי זכרון" (ב"ב תשנ"ב) ע' ח-ט'

מעשה שחלה הרבי הזקן מווארקא זי"ע, ושלח "פתקא" אל הרבי ממוגלניצא זצ"ל להזכירו. קרא הרבי זצ"ל לתלמידו - אז אברך - הרה"ק רבי דב בעריש מוואלברוז זצ"ל ששהה בבית המדרש הסמוך, והראה לו את ה"פתקא". אמר הרה"ק רבי דוב בעריש: "הלא הרבי מווארקא הוא איש שרבים צריכים לו, אם כן, אני מוכן להיות תחתיו" - ונכנס בחזרה לבית המדרש ללמוד. כעבור ימים אחדים הגיעה הידיעה כי ב"ה הוטב להרבי מווארקא ממחלתו. שלח הרבי ממוגלניצא לקרוא לתלמידו רבי דוב בעריש זצ"ל וסיפר לו את הדבר. אחר פתח ואמר: כתיב (תפילת שחרית) "ברוך פודה ומציל". מקודם פדית אותו בזה ששמת את עצמך תחתיו. "ומציל", הקב"ה הציל אותך גם כן. (שמעתי מפי רבי בעריש טורנהיים ז"ל, נכד הרה"ק רד"ב מוואלברוז) הרה"ח רבי נח גד וויינטרויב ז"ל, "בישישים חכמה" (ירושלים תשנ"ד) ע' קמ"א צעיר לימים היה ר' ישכר דוב [מוואלברז] כאשר החל לחפש ולגשש אחר צדיקי וגדולי-החסידות. נפשו לא ידעה גבול ומים רבים לא השביעוהו, עקב הצמאון הרוחני הגדול שגעש והתחולל בקרבו, לדעת ולהבין רזין דרוזין, את דרך החסידות ולהיות מקורב אל הצדיקים. יגע וגם מצא את שביל הישר והנתיב למטרתו הנכספת שאליו נכסף, להיות במחיצת גדולי ישראל. אורם וניצוצותיהם הקרינו וזרחו בו וחדרו אליו במסתרים.

מספרים כי תמיד בבואו לקוונניץ [להרה"ק רבי אלעזר מקוונניץ זי"ע] היה האדמו"ר מקוונניץ שולח את כל בני-ביתו למרן מואלברוז שיאציל עליהם ברכתו ולראות פני קדשו, והרה"ק מואלברוז לא נח דעתו על שרבו שולח אליו בני ביתו לברכם, כאשר אמר לו הרבי מואלברוז: "הרי ברכתך עולה על ברכתי" - - - ענה לו הרבי מקוונניץ: "לא מחשבותי מחשבותיכם, צדיק יסוד עולם ר' ישכר בעריש, כי בדעתי להיות תלמיד שלכם"...

משחר נעוריו הרגישו כי לגדלות נוצר והוא ממשיכי דרך גדולי-החסידות. מעשה שקרה: רבו ממוגלניץ חלה פעם, התלמידים סידרו ביניהם משמרת לעמוד ע"י רבם, כאשר רי"ד מואלברוז רצה לשרת את מורו ורבו, אמר לו רבו: "אתה בעריש סור יותר טוב אל ספר התהלים שלך"... ואמנם לא הרשה לו רבו לשרתו ושב אל בית-המדרש להמשיך בעבודת-הקודש.

אחר הסתלקות מורו האדמו"ר הרה"צ מקוזניץ זצ"ל הפצירו בו רבות לקבל עליו ההנהגה, אולם לא נאות, רק לאחר שהמוני חסידים הפצירו בו מאד נענה למבוקשם וביטל רצונו מפני רצון עדתו הדורשים אליו - וקיבל עליו את שרביט המנהיגות.

מסופר כי רבו רבי אלעזר מקוזניץ אמר לו פעם: "רבי ישכר חושבני כי הגיע העת לצאת מאלמניותך ושוב לביתך ויסתופפו בצלך קהל של אלפי איש!" ענה הרבי מואלברוז בודאי יודע רבינו שאנו מתפללים ואומרים תהלים לבל יתוספו לנו חסידים רבים... הרה"ח ר' יצחק וויינשטוק ז"ל, "גני כתבים" (ירושלים תשכ"ג) ע' ע"ד

עוד בהיותו (הרה"ק רבי ישכר בער מוואלברוז זי"ע) מסתופף בצל השרף ממוגליניץ זי"ע, קראו פעם רבו להיכל קדשו והראה לו מכתב שקיבל מקבוצת סוחרים שהיו מחסידיו ששהו לרגל מסחרם בברלין, ובו מחלים הם פניו שיעתיר בעבורם היות ואין קופצים על ספינת החטים שהביאו למכרה שם, וכל יום העובר עליהם ללא פדיון, הרי נוסף על כך חייבים הם לשלם עבור הוצאות הספינה ואם יימשך מצב זה עלולים הם חלילה להפסיד כל רכושם יחד עם מה שלוו מסוחרים אחרים. כשגמרתי לקרוא את המכתב - המשיך רבינו לספר - נענה הרבי ואמר לי: "מוכרחים לעשות להם טובה". חזקה עלי פקודת קדשו ומיד שמתי פני לעבר בית המדרש וישבתי ללמוד סוגית "הוקרו חטים" (בבא מציעא עה.) וקראתי בקול: "הוקרו חטים יוקרו חטים", לידי עמד אחד ששמע קולי והחל לצעוק: ראו, האברך הזה קיבל מן הסתם ממישהו איזה סכום כסף ורוצה לעשות יוקר בעולם, כי צועק כל הזמן נתייקרו חטים, פעם, פעמיים ושלש, כמוכן שהוכרתי להפסיק, אבל ב"ה הסוחרים נושעו ומיד רבו הקונים שמייהרו לקחת את הספינה עם החטים, ואלמלא אותו אדם שהפריע לי היו הללו יוצאים בריוח גדול, אבל אף על פי כן הצליחו לקבל את מחיר הסחורה במקח השווה. "אהל ישכר" (ירושלים תשכ"ב) ע' מ"ב

פעם אחד הי', כי בא אאמו"ר הצדיק הקדוש (בעל "עבודת יששכר") זצלה"ה זי"ע בעמ"ח ספר הזה אל חתן אחד קודם החופה לילך להבאדעקינס כנהוג והיה אז עוד היום גדול היה מצוה להתפלל מנחה קודם הבאדעקינס ואמר מאמר הזה (עיין "עבודת יששכר" פר' תולדות, דף י"א טו"ד), והיה מסיים אח"כ מאחר שאצל יצחק אבינו כתוב קודם, ויצא יצחק לשוח בשדה, ודרשו רבותינו ז"ל שהתקין אז תפילת המנחה כידוע, ואח"כ כתיב ותקח הצעיף ותתכס, א"כ גם אנחנו יש לנו להתפלל מנחה מקודם, ואח"כ לילך בשמחת מצוה להבאדעקינס. בנו הרה"ק רבי יעקב משה מוואלברוז זי"ע, בהערותיו לספה"ק "עבודת יששכר" דף י"א טו"ד

שמעתי מהרב ר' דוד [בר' אברהם יצחק] לנצ'צקי שיחי', ששמע מפ"ק של כ"ק אדמו"ר ה"אמונת משה" מאלכסנדר] זצלה"ה זי"ע, כי פעם אחת הגיע הרה"ק רבי יששכר בעריש הכהן טורנהיים זצ"ל בעל עבודת יששכר מוואלברוז' לביקור אצל מחותנו כ"ק הרבי הזקן מאלכסנדר זי"ע, ולן אצלו. למחרת חל ראש חודש, ולרגל זאת הזמינו הרבי לסעוד עמו את סעודת שחרית, וביקש ממנו לדייק לזמן שקבעו, כשהוא מוסיף ואומר: 'מחותן, במטותא מינך, אתם יכולים להחליט איזה שעה שאתם רוצים אבל בזמן שתחליטו אבקש לדייק'. והנה הגיע השעה שסיכמו, נכנס הרבי הזקן עם בניו לסעודה, והמחותן עדיין לא סיים את תפילת שחרית, כי היה מאריך בהכנותיו לתפילה, והמתינו לו זמן רב. החסידים עמדו על קוצים והרגישו זלזול ברבם, הציצו לחדרו וראו שהוא מתעסק עם התפילין, לובש וחולץ ומסתובב אנה ואנה, בקיצור, עס גייט נישט, חזרו וסיפרו זאת לרבינו הק' מה שראו, חייך הרבי והזהירם בכבוד אורחו קדוש עליון זה. כשנכנס פנה אליו רבינו הקדוש ואמר: מחותן יקירי, תדעו יש עקרת בית שהבית אצלה נקי מסודר ומאורגן, המטבח תמיד מריח מהמאכלים שעומדים על האש, הכל נוצץ ומבריק. האוכל

תמיד מוכן, ומתי שבעל הבית מבקש כוס תה, מיד הוא נענה ומוגש לו, וממלאת רצונו עצהיו"ט, והבית נראה כמו בליל שבת לאחר הדלקת הנרות עם שלוות הנפש - "באלעבאסטע" לתפארת. לעומת זאת יש עקרת בית שאף פעם ביתה לא מסודר, הכל הפוך, הילדים מסתובבים יחפים ורעבים, לא מצליחה להשתלט, העסק מתנהל בעצלותיים, הכל נופל לה מהידיים, האוכל על האש תמיד נשרף, פה חסר מלח פה "פעפער", עומדת שעות על יד האש ולא מצליחה להסתדר. היא כועסת צורחת, לא מבינה למה לא מצליח לה התבשילים. היא נעשית ממורמרת, מקנאה בשכנותיה, בקיצור יש שם בלאגן גדול.

חייך הרבי מוואלברוז ואמר: מחותן יקירי, מה לכם להתלונן על אותה עקרת בית מסכנה, היא משתדלת ומנסה הרבה שנים, ואינה מצליחה אבל מ"מ: זי שטייט דאך ביי דעם פייער א גאנצען טאג" - היא עומדת אצל האש כל היום].

פנה אדמו"ר הזקן לבנו בעל הישמח ישראל זי"ע ואמר: "דו ביסט א מבין אויף די תשובה" [= האם אתה מבין על התשובה?]. הרה"ח ר' אברהם דוד גוטמן הי"ו, "ליקוטי רשימות" (ברוקלין תשס"ט) ע' י"ג

כאשר שב הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל זצ"ל, ה"שרף" ממוגלניצא, מסדיגורא, יצאו לקבל את פניו כל החבריא קדישא דיליה, וכשנסעו בעגלה כדי לקבל פניו, השמיע כל אחד מהם דבר תורה. כיון שהגיעו אל הרה"ק רבי ישכר בעריש זצ"ל מוואלברוז, לא רצה לומר. אמרו לו: "אם כן, מחזי כיוהרא, כולם אומרים ואתה לא?!", פתח ואמר: "איתא בגמרא (שבת קנב). "עד ארבעין שנין מיכלא מעלי, מארבעין ואילך משתי מעלי". כלומר, עד ארבעים שנה, סדר העבודה הוא, שצריך אדם מישראל לאכול את עצמו שלא עבד כדבעי בשנים עברו. מארבעין שנין ולמעלה "משתי מעלי", צריך לשתות לעצמו אידישקייט, ללמוד הרבה, להתפלל הרבה" (אסאך לערנען, אסאך דאווענען). בין הנוסעים, ישב לו חסיד זקן שעוד נסע אל הרה"ק המגיד מקוזניץ זי"ע. כעס אותו ישיש על הרה"ק מוואלברוז ושאל ברוגזה: "ביסט ביי די תורה... האלסט ביי די תורה?... השיב לו הרה"ק זצ"ל: "הלא לא רציתי לומר, אלא שהכרחתם אותי". כיון שבא השרף ממוגלניצא, נגשו אליו כולם ונתנו לו שלום. וכשנגש אותו זקן לתת לו שלום, אמר לו: "לך פייס את רבי בעריש"... (שמעתי מפי נכדו רבי בעריש טורנהיים).

כשנסע הרה"ק רבי ישכר בעריש מוואלברוז זצ"ל לקראת רבו הקדוש ממוגלניצא ובנסיעה הנ"ל כששב מסדיגורא, התאכסן בבית חסיד אחד, בו היתה אכסנייתו הקבועה מידי פעם. לאותו חסיד היתה בת משותקת ר"ל זה שנים אחדות. בקש אותו אכסנאי את הרה"ק זצ"ל שייטיב עמו ויתפלל על בתו שתתרפא. אמר לו: "תן לי בקבוק יי"ש עם ביצים, נעלה על ה"פארם" (הספינה הקטנה על נהר הוויסיל) אחלק זאת לחסידים, ובעזרת השי"ת תתרפא". בינתיים באו חסידים והודיעו על בואו של הרבי. הרה"ק מוואלברוז לא הספיק לקחת את הביצים, ולקח את היי"ש בידו ורץ לקראתו. כשבא שמה, נוכח לדעת שהרבי עדיין איננו ושב בחזרה לאכסניה. שאלו הרה"ק רבי אלעזר מקוזניץ זצ"ל: "מדוע אתם חוזרים?" אמר לו ששכח דבר מה באכסניה. שאלו שוב: "מה שכחתם, את הספאדיקל?!!" (כלומר: צריכים אתם לעשות מופת). וכך הווה. חזר לקח הביצים וחלקם בין החסידים, הזכיר את החולה. ברכו אותה החבריא קדישא ברפואה שלימה והבריא. (שמעתי מפי רבי מאיר'ל מוואלשציבא, מחסידי קאצק-וולברוז) הרה"ח רבי נח גד וויינטרויב ז"ל, "בישישים חכמה" (ירושלים תשנ"ד) ע' רמ"א

הנהגותיו בקידוש היו מופלאות לעין כל, מזגו לו יין בשני גביעים, האחד גביע כסף שעליו קידש מ"יום הששי" עד "ברא אלקים לעשות" ולפני ברכת היין לקח בידו את הגביע השני שהיה עשוי מאבן -

שהובאה במיוחד מא"י - ובציפוי הכסף שלו היו כעין חלונות כדי שתראה האבן עצמה, עליו גמר את הקידוש ושתה ממנו ולאחר מכן עירב את שניהם יחד וחילק למסובים. הטס שעליו ניצב הגביע היה בעל שלשה רגלים כנגד שלשת האבות ובצד הטס היתה מחיצה שהיו בה שתים עשרה חלונות זעירים, כנגד י"ב השבטים ושש כוסיות קטנות כנגד ששת ימי המעשה בתווך היה ניצב גביע הכסף שהיה מכוון כנגד יום השבת. "אהל ישכר" (ירושלים תשכ"ג) ע' כ"ז

- רבי - טען אחד בפני רבי ישכר דוב מוולברוז - הנני מוכן ומזומן לחזור בתשובה, בתנאי שאפטר מיסורי. - וכלום חטאיך אף הם היו "על תנאי"? ענהו רבי ישכר דוב. הרה"ח ר' יהודה לייב לוין ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"א, ע' 14

הה"ק מצאנו זצ"ל"ה קרא את הה"ק ר' ישכר בעריש הכהן טורנהיים זצ"ל"ה האדמו"ר מוואלברוז מחבר סה"ק עבודת ישכר על התורה, דער רבי פון תהלים, כי היה רגיל מאוד באמירת תהלים והיה העולם אומרים עליו שהיה לו מגיד על תהלים, וגם קראו אותו דער רבי פון לדוד מזמור, כי היה רגיל לומר אחר כל סעודת ש"ק לדוד מזמור פסוק בפסוק כמו ר"ה. מרשימות כ"ק מרן אדמו"ר מסטראפקוב צוק"ל, "כל הכתוב לחיים" (ירושלים תשכ"ב) ע' קמ"א

בהיותו בן ששים שנה לזקנה, רק אז החל [הרה"ק רבי ישכר דב מוואלברוז זי"ע] נוהג כאדמו"ר וח"י שנה נהג בכתר-האדמו"ריות.

רבי ישכר דוב נחשב לגדולי האדמו"רים, איש צדיק ועובד השם בהתלהבות ובמיסירות הנפש, רוח ה' פעמתו ורחשה רגשות אשר היו קושרים אותו בעבותות אהבה לה'. יראתו הטהורה היתה בוערת בקרבו כלפיך אש באמת ובלב שלם ללכת בדרכי החסידות.

מספרים עליו נפלאות שראה באספקלריא המאירה. וקצרה היריעה מלהכיל לספר מגודל קדושתו ואהבתו לישראל.

באורח חייו שרוי היה בתעניות ובסיגופים. לא טעם טעם שינה כראוי וכשחטפתו השינה היה רגיל להכניס רגליו בכיור מים קרים לבטל השינה וכך למד תורה לשמה. למרות חולשתו מרוב תעניתו וסיגופיו התגבר כארי לעבודת-ה', ובפרט בשבת קודש התחזק בהתלהבות גדולה לכבד קדושת ש"ק. פיו נטף דברי קדושה, נועם זיו שיחתו הטהורה שיצאה מלבו - נכנס ללב שומע והודיע חוקי ה' ותורתו ואת הדרך אשר ילכו בה. דבריו ואומרי קדשו היו זקוקין-דנורא גחלי-אש ובהררי קודש יסודתן ע"פ הקדמות הבעש"ט הק' ותלמידיו. נהרו אליו מכל קצוי תבל, מקבל היה את הבריות בסבר פנים יפות, וביתו פתוח היה לרווחה לעניים, ולכל דיכפין. רבות מספרים על בעל-המופת שבואלברוז שהשקיף ממעון קדשו למרחקים...

רבי ישכר בעריש סלל הדרך בחסידות באמירת תהלים. ואכן ידוע היה ברבים ונקרא בפי כל בשם "בעל התהלים", ופיו לא פסק מאמירת תהלים כל חייו. העומדים מסביבו בעת אמירת התהלים עמדו בהתרגשות גדולה בשמעם את קול השרף הצדיק הזה. "בעל התהלים" היו קוראים אותו משום שבעת אמירתו פרקי תהלים רעדו אמות הסיפים ונתקיים בו: "כל עצמותי תאמרנה". לילות כימים פקדו את דלתי ביתו הפתוחה לרווחה המונים שהשתוקקו להכנס לפני ולפנים בקודש פנימה, לקבל ברכתו ולהתבשם מזיו יקר פני מלאך המשרת-בכהונתו. משעה העשירית בלילה עד שעת חצות, והיו עתים גם

עד השעה הרביעית לפנות בוקר היו באים אנשים אליו, אלו שלא זכו להיכנס אל הקודש מפאת הדוחק העצום ששרר - היה מקבלם בעלות הבוקר לפני התפילה...

חסידי מספרים שבעל ה"תפארת שלמה" זצ"ל שאלו פעם: "איך מרפא הוא חולים מסוכנים כאלו שאין להם תקנה להרפא?" השיבו: "בעזרת ספר התהלים אפשר לפעול הכל!"...

עוד אמר עליו בעל ה"תפארת שלמה": "כוח וגודל קדושתו הוא בזה: שהוא גורם כי אלפי אנשים יניחו תפילין כשרים. כוונתו היתה, שהבאים אליו להיפקד בדבר ישועה ציוה עליהם לרוב לבדוק תפילה ועל ידי כך היה מזכה אלפי אנשים בתפילין כשרים".

הרה"ק ממוגליניץ התבטא פעם כלפיו: "כי הוא כהן אמיתי".

כל ימי חייו נוהג היה לעבור לפני העמוד השלושה תפלות הן בימי חול והן בימי שבתות ובחגים, וקרא בתורה בעצמו לפני הקהל, אפילו בעת חליו בשנותיו האחרונות שהרופאים אסרו עליו לעשות כל דבר הכרוך במאמץ גופני, בכל זאת לא שעה לדבריהם ועבר לפני העמוד.

רצה מחסידי מעשים - בהקשר לכך מסופר כשהיו אנשים משוחחים ביניהם בבית מדרשו כלשון בני-אדם: מה יהיה התכלית! ניגש ואמר להם: "רק לדבר מהתכלית זהו גם-כן לא תכלית"...

בשנת תרל"ו, לאחר חג הסוכות, קרא לבנו הבכור האדמו"ר השני מואלברוז רבי יעקב משה זצ"ל - אמר לו משתוקק אני לנסוע לארץ ישראל ולחונן את עפרה וביקשו שיתכונן לנסיעתו. גם הכין לו כסא מיוחד לבל יזדקק לשבת על הכורסאות שברכבת מחשש ישיבה על שעטנו. כן קנה לו חלקת אדמה בסביבת ירושלים, להקים עליה בנין עדי עד בארצנו-הקדושה. גם הכין שני ארגזים גדולים שבהם ארו את כל חפציו האישיים ושלחם לארץ לפני נסיעתו, על הארגזים חרותים השנה - 1811 - שנת הנסיעה, ומן השמים עכבוהו ולא הסכימו לנסיעה כי מיד נחלה ונחלש מאד. ולא קם ממיטת חליו. בשנת תרל"ח ב' דר"ח א' מרחשון עלתה נשמתו הטהורה לגני מרומים ומשאת נפשו לא יצאה לפועל. מקום מנוחתו בפיעטרקוב ליד קברי הוריו. ציוה בזה הלשון: ושכבתי עם אבותי בפיעטרקוב, כל השומע תבוא עליו ברכה. האור נסתלק לשרשו בשנת שבעים ושש לימי חייו. כזו היתה השתלשלות ודרך חייו הענפה שעטופה ומלאה הוד וזוהר אצילי... הרה"ק ר' יצחק וויינשטוק ז"ל, "גנוי כתבים" (ירושלים תשכ"ג) ע' ע"ד

הרה"ק ר' ישכר בער מוואלברוז צוק"ל אמר, שכל אחד היה רוצה לקיים תשובת הקנה, אלא שאין הקנה (רצה לומר: הגרגרת) מניח אותו. "גן הדסים" (לובלין תרפ"ט) דף י"ד ע"א, אות א'

הגאון הרב נתן בורג'ל זצ"ל

יום ההילולא - א' חשוון

הגאון הרב נתן בורג'ל זצ"ל - נולד בשנת ה'ת"פ (1720) בתוניס. עוד בצעירותו למד אצל גדולי תוניס ומילא את כרסו ש"ס ופוסקים. בגיל 18 כבר רבינו היה בקי בדיני אורח חיים, יורה דעה, אבן העזר וחושן משפט. רבו רבי מסעוד רפאל אלפאסי מינה אותו לכהן כדיין בתוניס. בשנת ה'תקל"ד קיבל יחד עם הגאונים רבי יוסף הכהן סנוג' ורבי יוסף זרקא (עוד יוסף חי), את פני מרן החיד"א במסע השליחות. מרן החיד"א התפעל ממנו ובשם הגדולים הוא מתאר את רבינו: "עיר וקדיש, יחיד ומיוחד שברבני תוניס". בשנת ה'תקמ"ג נפטרה בתו הגדול (היתה נשואה לר' דוד טייב). בשנת ה'תקמ"ו (1786) לאחר פטירתו

של רבי יוסף הכהן יצחקי רבינו מונה לכהן כאב"ד בתוניס. צניעותו וענוותנותו היו לשם דבר. דרשותיו היו מפליאות את שומעיהן. קדושתו ופרישותו היתה מופלאה.

חיבורו 'חק נתן' התפרסם ועשה לו שם גדול בקרב גדולי הדור ורבינו כונה על ידם 'חק נתן'. חייו של רבינו לא היו קלים. בהקדמתו לספרו הוא כתב שסבל מייסורים רבים. בהסכמתו לספרו של בנו רבי אליהו חי (מגדנות נתן) הוא כותב שאיבד ילדים. בשנת ה'תקמ"ח (1788) עלה לירושלים ומינה במקומו את הגאון ר' שלמה בן רבי מסעוד אלפאסי (מח"ס 'כרוב ממשח'). השתקע בירושלים על ליום פטירתו. נפטר ב-א' חשוון ה'תקנ"ב (1791). חי כ-71 שנים. ציונו בהר הזיתים בירושלים.

אביו: ר' אברהם. **בניו:** ר' אליהו חי ורבי אברהם חיים. **חתניו:** ר' דוד טייב (דיין בתוניס), ר' יהודה שמאמה והשלישי שמו לא ידוע. **מרבתי:** הצדיקים ר' אברהם טייב (באבא סידי), ר' יצחק לומברוזו (מח"ס 'זרע יצחק'), ור' מסעוד רפאל אלפאסי (מח"ס 'משחא דרבותא'). **מתלמידי:** רבי עזריאל אלחייאק (כיהן ברבנות בתוניס. מח"ס 'משכנות הרועים'). **מספרי:** יחק נתן- על סדר קודשים ומסכתות שונות.

ביום מן הימים רבינו לקה לפתע במחלה ממארת ל"ע. ימים רבים התייסר וסבל סבל רב. יום שישי, מצבו של רבינו הולך ומחמיר. כאביו החמירו וזעקות רבינו נשמעו עד לב השמיים. חלפו עוד מספר דקות ורבינו הגיע עד שערי מוות. אנשי ה'חברא קדישא' רצו אל רבו, הצדיק רבי מסעוד רפאל אלפאסי. כשהגיעו לשם צעקו בקול רם: "רבי מסעוד! תלמידך היקר רבי נתן בורג'ל עומד להיפטר מן העולם! בוא נא אליו ותהיה עימו בשעת יציאת נשמתו". רבי מסעוד היה באותה השעה שקוע בקריאת פרשת השבוע - שניים מקרא ואחד תרגום! כשראו כי הוא אינו שומע להם, שבו כלעומת שבאו.

כשחזרו, ראו את רבינו על סף גסיסה. שוב חזרו אל רבו, ר' מסעוד רפאל אלפאסי. הם זעקו בקול רם: "רבינו, תלמידך ר' נתן בורג'ל בדרכו לישיבה של מעלה!". הפעם שמע הצדיק את קולות האנשים. מיד קם, עזב את ספרו, נעמד ואמר בקול: "יבנו של עולם! אנא ממך! העולם זקוק לרבי נתן בורג'ל. יהי רצון שיבריא, יקום ממיטת חוליו ויעלה לארץ ישראל!".

מיהרו האנשים לשוב אל החולה. להפתעתם המרובה גילו אותו יושב על מיטתו. הצבע חזר ללחיו. בנוסף אוכל מרק חם! "השבח לבורא עולם", מילמלו. הם הרגישו עד כמה כוחו של רבו של רבי מסעוד בתפילה. לפתע רבי נתן הניח ידו על ליבו והחל לספר: "זה עתה הייתי במתיבתא דרקיעא. והנה רואה אני את רבי הקדוש, רבי מסעוד רפאל אלפאסי עטוף בטלית ומבקש עלי רחמים מאת ה' יתברך. תפילתו התקבלה והנה, החזירו אותי שוב לחיים!".

כשרבינו הזקין הוא הפליג באוניה לארץ ישראל. בדרך התחוללה סופה והים זעף מאוד. מיד המלחים באו אליו ואמרו לו: "כבודו, כדאי לך לרדת לספינה קטנה שנמצאת כאן, בכך יש יותר סיכוי להינצל".

באותה השעה רבינו עלה לספינת האוניה ואמר: "ריבון העולמים, מה רצונך לעשות? להטבעני? והרי רבי, עבדך הנאמן ר' מסעוד הבטיח לי כי אזכה לעלות לארץ ישראל". כלפי הים רבינו פנה ואמר: "אתה אין לך רשות להטבעני מכיוון שכל ימי חי אני שט בים התלמוד ומסרתי את נפשי לתורה!". מיד כשסיים דבריו המלחים ראו כי הים התחיל לנוח מזעפו עד שנרגע.

המלחים שאלו את רבינו: "מה אמרת לים שנח מזעפו?". רבינו הסביר שכאשר העבדים עושים את רצון אדונם, אז האדון שלהם מסביר להם פנים. גם אנחנו עשינו את רצון אבינו שבשמיים והוא עשה

את רצוננו. כאשר המלחי ראו את הכח האדיר הזה כאשר הם הגיעו לארץ הם התגירו. (מעובד מתוך 'מעשיהם של חכמי הספרדים')

רבי אברהם ב"ר ישעיה הדיין מחכמי ארם צובה סיפר: "שמעתי כי הרב המחבר 'חק נתן' פעם אחת בנו המחבר 'מגדנות נתן' כשהיה כבן 12 שנה, עשו משתה בבית חמיו והזמינו אותו שיבוא ויאכל וישתה. בין כך נכנס הבן ליטול רשות מאביו. הוא אמר לו: "אדוני אבי, בבית חמיי יש משתה. נכספה נפשי ללכת לשם". רבינו התמלא עליו חימה והוא נוף בו: "כיצד אתה מניח את חיי העולם הבא והולך לחיי שעה אשר היא עוברת וחולפת!". הבן מיד הלך לבית אחר וגנח מליבו וכמעט שנטה למות ונפשו נטרפה. אמו כשראתה את מצב בנה התחננה בפני אביו שיתפלל על הבן והבן יתחייב שכאן ולהבא לא ידבר על שום טיול או משתה, כי אם רק דברי תורה. מיד האב התפלל והבן התרפא (מעובד מתוך 'מעשיהם של צדיקים')

כאשר שאלו את בנו, איך אביו זכה להשגות כאלו השיב: "אבי, איש צדיק יסוד עולם. רומז על יוסף הצדיק ששמר בריתו, ולכן יכונה בתואר צריך יסוד עולם". הבן גם העיד שאבא מהיות היותו ועד זקה ושיבה שמר את בריתו בירת הלשון וברית הקודש ולכן חוש הראות היה אצלו כילד קטן.

ב' חשוון

הרה"ק רבי יוסף מדומברובא זי"ע

יום ההילולא - ב' חשוון

הרה"ק רבי יוסף אונגר מדומברובא זי"ע נולד בשנת תק"ס לאביו הרה"ק רבי מרדכי דוד מדומברובא זי"ע מגדולי תלמידי הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע. את ביתו בנה עם הרבנית בתו של הרה"ק רבי משה אליקים בריעה מקוזניץ זי"ע בעל באר משה, שנולדה לו מזו"ש בתו של הרה"ק רבי אלעזר מליזענסק זי"ע, בהרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע בעל נועם אלימלך. להרה"ק רבי יוסף זוג' הרבנית נולדו להם תולדותיהם כיוצא בהם ה"ה: [א] בנו יחידו הרה"ק רבי ישראל אלימלך מזאבנא זי"ע חתן הרה"ק רבי יחיאל מקאריץ זי"ע בהרה"ק רבי שמואל מריישא זי"ע, חתן הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע. [ב] הרבנית מירל גאולה ע"ה אשת הרה"ק מאיר מגלאגוב זי"ע בהרה"ק רבי מנחם מענדיל מגלאגוב זי"ע, חתן הרה"ק רבי מאיר מאפטא זי"ע בעל אור לשמים, ובהרה"ק רבי אשר ישעי' מראפשיץ זי"ע, חתן הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע בעל זרע קודש. [ג] הרבנית אשת הרה"צ רבי יהודה הכהן הארטשטיין ראפפורט זצ"ל.

הרה"ק רבי יוסף מדאמברובא זי"ע קיבל רוב תורתו וחכמתו מאביו וחותנו הנ"ל זי"ע, וכמו"כ הסתופף בצל הרה"ק רבי ישכר בער מראדושיץ זי"ע, והרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל השרף ממאגלניצא זי"ע. נתבקש לשיבה של מעלה ביום ב' חשוון תרכ"ז. "קובץ נחלת צבי", כסלו תשע"ב, ע' ס"ב

פעם בשמחת תורה, רקדו החסידים לפני הרה"ק מלובלין בשמחה עצומה, והילד יוסף [הרה"ק רבי יוסף מדומבראווה זי"ע] עמד בצד שקוע בהרהורים. פנה אליו החוזה ושאל: מה מחשבותיך עכשיו, ענה שנפל ברעיונו [פי' הפסוק (תהלים קמט, ב) "ישמח ישראל בעושייו", פי' שישראל הם היהודים בעלי המדרגה (שישראל מלשון שריתי עם אלקים) והם שמחים בעושים, ביוצרים הוא ממ"ה הקב"ה, אבל "בני ציון יגילו במלכם", החסידים הפשוטים אין בהם דעת לשמוח עם הקב"ה אלא ששים ושמחים אם רבם

ומנהיגם, נהנה החוזה מאד מאד מדבריו החדים]. (מפי הרה"ח ר' יקיר ביגלאייזן ע"ה) הרה"ג ר' נחום מאיר גערמאן שליט"א, "נאמנו מאד" (ברוקלין תשס"ו) ח"א, ע' קנ"ד

שמעתי מכ"ק אדמו"ר מפשעווארסק זצוק"ל ששמע מחותנו הרה"ק מפשעווארסק ז"ל שהרה"ק ר' מרדכי דוד'ל ז"ל מדאמבראווא נסע להרה"ק המגיד מקאזניץ ז"ל על ש"ק, ולקח עמו בנו הרה"ק ר' יוסילי ז"ל שהי' אז בן שבע שנים. ובשבת השני' נסעו ללובלין. ושאל הרה"ק הרבי מלובלין ז"ל לר' יוסילי ז"ל הן שבע שנים, מה שמעת בקאזניץ מהמגיד? ואמר שדיבר מהז' מדות. ושאל ממנו הרבי מלובלין ז"ל היכן כתיבי הז' מדות?. ואמר בפסוק (דהי"א כט, יא) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד. ושאל ממנו הרבי מלובלין ז"ל: הרי נאמרו שם רק ה' מדות מחדסד עד הוד, והרי ישנם ז' מדות?. וענה ר' יוסילי ז"ל: והעושר והכבוד. ונהנה מאוד מזה הרבי מלובלין ז"ל. ואח"כ אמר הרבי מלובלין ז"ל הרי יוסילי אומר שעושר והכבוד הם מהמדות (אבל מדת יסוד נרמז בתיבת כי כל, כידוע דכל הוא מדת ציס"ע, ולך ה' הממלכה הוא מדת מלכות). הרה"ח ר' יהושע זאב לערנער שליט"א, "משמיע ישועה" (ברוקלין תשע"א) ע' קצ"ד

פעם אחת הי' בצאנו הרה"ק רבי יוסלי מדאמבראווא זצ"ל, והוא הי' רגיל לומר בשלחנותיו תורות יפות מאד, והעולם באו לשמוע את התורות. ובליל שבת קודש בצאנו אצל השלחן הטהור אמר הגה"ק הדברי חיים זי"ע: רבי שאומר תורה ואינו פועל מאומה בשמים, מוטב שלא יאמר. הם סוברים שצריכין רק לומר פשט יפה בהפסוק. צריכין לפעול בשמים. רבי יוסל'ע שמע את הדברים, וראה שאז אצל השלחן לא היה עוד רבי האומר דברי תורה, ובודאי כוון הדברי חיים עליו, ופנה אליו רבי יוסל'ע ואמר: איזה פנים הי' כשבאים אלי יהודים ואנשי מעשה בליל שבת קודש לשמוע קצת דברי תורה, ולא הייתי אומר. ע"כ אני מפרש את מאמר הגמ', גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, שכבוד הבריות דוחה אפילו לא תעשה שבתורה, פירוש אפילו שאינו עושה ופועל מאומה עם אמירת התורה. ואמר הדברי חיים, גאנץ גוט! גאנץ גוט!... [וסיים רבינו [כ"ק מרן אדמו"ר מהר"ש מבאבוב] שאם אומרים דברי תורה לבני אדם לעוררם בכמה ענינים, ופועלין שע"י זה יש ליהודי קצת התעוררות לתורה או לתפילה או לעבודת השם יתברך, פועלין עם זה ממילא גם בשמים...]. כ"ק מרן אדמו"ר מהר"ש מבאבוב זצוק"ל, מוצש"ק פר' צו תשמ"ב, "הגש"פ בית צדיקים" (ברוקלין תשס"ג) ע' ר"ל

בימי בין המצרים יש קהילות הרבה שאומרים תיקון חצות ביום! פעם ראה הה"ק ר' יוסלי מדאמבראווע זצ"ל איש אחד שלא היה בן תורה כלל, וגם היה איש גרוע (ל"ע), שהולך ג"כ לביהכ"נ לערוך חצות, אמר לו הה"ק ר' יוסלי: "מוטב שתלך לערוך מאתך חצות, ולא תערוך חצות מהשי"ת". מכת"ק הרה"ק רבי סיני מז'מיגרד זצוק"ל, "חמדה גנוזה" (ירושלים תשע"א) ח"ב, ע' ס"ג

פעם הי' הרה"ק רבי יוסף מדאמבראווע זי"ע בצאנו אצל הדברי חיים, ובעת ההיא התפשטה מחלה ל"ע במדינת פולין, והרה"ק מצאנו הי' רגיל ליתן איזה עשב מסוים בתור סגולה על המחלה. והדברי חיים שאל את רבי יוסף האם גם הוא נותן את אותו עשב לסגולה, ע"ז ענה רבי יוסף: הרי כתב ברש"י (ריש פרשת ואתחנן), שאע"פ שצדיקים יכולין לתלות במעשיהם הטובים, אעפ"כ מבקשים רק מתנת חנם, וכוונת הדברים, שאע"פ שצדיקים יודעים לפעמים מאיזה מעשים וסגולות טובות להושע בהם את ישראל, אעפ"כ אין עושים את הסגולות הללו, רק מבקשים מהשי"ת שישלח הישועה בבחינת מתנת חנם. הרב ישכר בעריש רובין שליט"א, "זוכרי קדושתך" (מאנסי תשס"ג) ע' י"ח

טוב שכן קרוב מאח רחוק

פי'ה"ק ר' יוס'לי מדאמבראווע מה שאמר שלמה המלך ע"ה טוב שכן קרוב מאח רחוק (משלי כו, י) כי למה הוצרך לומר מאח רחוק, והיה די לומר טוב שכן מאח. אך אם לא היה נאמר מאח רחוק, הייתי אומר שהפי' הוא טוב שכן מאח שהוא ג"כ שכן ודר עמו ביחד, וזה אינו חידוש כי מטבע האחים הוא שאם ידורו יחד יהיו שונאים זה את זה, לכן אמר טוב שכן קרוב אפילו מאח רחוק שאינו דר עמו ביחד. מכת"ק הרה"ק רבי סיני מז'מיגרד צוק"ל, "חמדה גנוזה" (ירושלים תשע"א) ח"ב, ע' ס"ג

במוצאי מנוחה קדמנוך תחילה

בפיט שאומרים ביום ראשון של סליחות, במוצאי מנוחה קדמנוך תחילה, פי' שראשית טענתנו הוא שהוצאתנו ממקום מנוחה (מוצאי מלשון הוצאה, קדמנוך תחילה, זהו תחילה והקדמה שלנו שאנו מבקשים). הרה"ק רבי יוסף מדומבראווא זי"ע, "נאמנו מאד" (ברוקלין תשס"ו) ח"א, ע' קנ"ו

הרה"ח רבי יוסף לייב כהנא מסיגוט זצ"ל

יום ההילולא - ב' חשון

הרה"ח המפורסם רבי יוסף לייב כהנא מסיגוט זצ"ל היה בנו של הג"מ נחמן כהנא זצ"ל דומ"ץ סיגעט (בן הגאון בעל קונטרס הספיקות זצ"ל) וחתנו של הגה"ק רבי יחזקאל פאנעט זצ"ל אבד"ק קארלסבורג בעל מראה יחזקאל. וראה בספר היובל למרן בעל מראה יחזקאל, פרק זרע קודש בערכו (ענף ה') כותב עליו: "היה מקושר מאוד להרה"ק מצאנז צוק"ל, וידוע שהיה פ"א בחג השבועות שלא רצה הרה"ק מצאנז לומר ה"קרעפיל פשטיל" עד שג' גבירים יתנו איזה סכום גדול לצדקה ואחד מהם היה ר' יוסף לייב. והיה אדוק כ"כ ברבו הנ"ל עד שצדיקי דורו העידו עליו שאחר שנפטר רבו הק' אזי בכל פעם שהיה רוצה לראותו נגלה לו בהקיץ". נפטר ביום ב' חשון שנת תרמ"א, ומנו"כ בעיר סיגעט. "הקול אריה" (ברוקלין תשס"ו) ע' קצ"א

הרה"ח המפורסם ר' יוסף אריה [לייב] כהנא ז"ל מסיגט (חתן הרה"ק בעל "מראה יחזקאל" זצ"ל), מחסידיו הנכבדים של רבינו [ה"תורת חיים" מקאסוב זי"ע], היה תלמיד חכם עצום ובעל מכניס אורחים להפליא. פעם נתן לו רבינו קופסת טאביק במתנה, באמרו: "נא דיר - עס איז ווערט נ' אלף רייניש, ק' אלף, ר' אלף, ש' אלף, עס איז ווערט אן א' שיעור, און גיב אב-אכט דערויף" (הא לך - זה שוה נ' אלף רייניש, ק' אלף, ר' אלף, ש' אלף - זה שוה לאין שיעור, ושמור עליה). בשובו לביתו, החל להצליח מאד בעסקיו - וכל אשר הוא עושה, ד' מצליח בידו.

כחלוף כמה זמן, בנסוע הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז זצ"ל (היה זה עוד בימי חורפו) על פני המדינה לקבץ ממון, הגיע גם לסיגט, ור' יוסף לייב אשר היה בעל מכניס אורחים, הזמין את האורח, הנכבד להתאכסן בביתו. הרה"ק שבת שם, ומאד מצאו חן הליכותיו בעיני ר' יוסף לייב. ויהי ביום השלישי, כאשר הרה"ק רצה לנסוע לדרכו והלך להפרד מבעל האכסניה, שאלו ר' יוסף לייב לאן פניו מועדות "לעיר טעטש" - השיבו הרה"ק. וכמה חושב כבודו לעשות שם? - שאלו מארחו. "חמשה עשר רייניש" - השיבו הרה"ק מצאנז. הוציא ר' יוסף לייב ט"ו רייניש מכיסו ונתן לצדיק, והזמינו שישאר אצלו לשבת נוספת - והרה"ק הסכים ברצון. ככלות שבוע ימים, ביום ג' הבא, כאשר הרה"ק רצה להפרד מבעל אכסנייתו, שוב שאל ר'

יוסף לייב לאן רצון הרה"ק לנסוע, והשיבו - לחוסט. "וכמה חושב כתר"ה להשיג שם?" - שאל ר' יוסף לייב. "כ' רייניש" - ענהו הרה"ק (כי חוסט גדולה מאשר טעטש). הוציא בעל הבית כ' רייניש מארנקו ומסר להרה"ק, וביקשו להשאיר שבוע נוסף - כך עיכבו בביתו ארבעה שבועות, אזי נפרד ממנו בסבר פנים יפות. בלבו חשב ר' יוסף לייב, כי עוד יבוא זמן וירעש עולם ומלואו מגדלותו של אברך זה, אזי כבר ימצא את ההזדמנות לנסוע אליו.

ואמנם כך הוה, כעבור מספר שנים, עוד בחיי רבו ה"תורת חיים", התפרסם שמו של הרה"ק מצאנז, והמונים נהרו להסתופף בצלו. גם ר' יוסף לייב החליט לנסוע לצאנז, לשבות בצל הרה"ק. בשובו לביתו, לא מצא יותר את קופסת הטאביק שקיבל בשעתו מרבו ה"תורת חיים" - מאז החל לודת מטה מטה, ונכסיו התמעטו והלכו. ר' יוסף לייב הבין כי הוא "נכוה" עקב הקפדה מרבו, לפיכך נסע מיד לקאסוב, וביקש את רבינו: "רבי, אפשר נאך א-מאהל?...?" (שמא עוד הפעם?...?) "לאו בכל יומא?" - השיבו רבינו. כל ימי חיי רבינו לא נסע יותר ר' יוסף לייב לצאנז, אך לאחר הסתלקותו, חידש נסיעותיו אל ה"דברי חיים", כשהוא מחלק נסיעותיו - אחת לצאנז ואחת לויזניצא, אל רבה"ק ה"צמח צדיק" זי"ע. עד כי פעם בהיותו בצאנז, אמר לו ה"דברי חיים": "ר' יוסף לייב! אין צווי אויבנס באקט-מען נישט!..." (בשני תנורים - אין אופים) - מאז הפסיק לנסוע לויזניצא, אולם כאשר ה"צמח צדיק" נסע מפעם לפעם לשבות שבת באחד מישובי מרמרוש, היה נוסע ר' יוסף לייב להסתופף בצלו. את המעשה של קופסת הטאביק עם רבינו, לא סיפר ר' יוסף לייב לאף אחד וגם לא לבני משפחתו. והנה, פעם בהיותו אצל ה"צמח צדיק", ונכנס אל הקודש פנימה עם בניו וחתניו למסור קוויטל, פנה אליו רבה"ק הצ"צ ושח לו: "ר' יוסף לייב! מיר קענען אייך געבין עשירות - נ' אלף רייניש, ק' אלף, ר' אלף, ש' אלף, מיר קענען אייך געבין אן א שיעור!" (אנו יכולים לתת לכם עשירות - נ' אלף רייניש, ק' אלף, ר' אלף, ש' אלף, לאין שיעור) - הוא הופתע לשמע הדברים (כי הרי הכיר סגנונם מפי אביו הק'), אך לא ענה מאומה. בצאתם, הביע אחד מחתניו תמיהתו באזניו, היתכן, מדוע הוא לא הגיב מאומה! ענהו ר' יוסף לייב: "אנו כבר בצאנז!... (כלומר, שאינו יכול לעזוב החסידות הזו) אבל אתם תהיו ויזניץ!" - ואכן, כל בניו וחתניו הסתופפו בצל אדמו"ר בית ויזניץ (בניו הלא הם הנגידיים ר' מרדכי - פעלץ - מסיגט ור' יחזקאל ממזנקאטש) [ר' אייזיק אדלר נ"י בשם ר' בערל הערש בריטוויץ ז"ל, ששמע מפי ר' יחזקאל בן ר' יוסף לייב הנ"ל]. הרה"ח ר' נתן אלי' רוט ז"ל, "נזר החיים" (ב"ב תשנ"ו) ע' רע"ג

עובדא דהוה עם החסיד המפורסם מוה"ר יוסף לייב כהנא זצ"ל מסיגעט, דכשרצה לעלות לארץ ישראל נענה אליו זקה"ק מצאנז, ר' יוסף לייב סובר שיהודי יכול להשלים עצמו רק בארץ ישראל, אולם כאשר יהודי מקדש ומטהר עצמו בד' אמות של הלכה, הריהו זוכה בכל מקום לקדושת ארץ ישראל, עכדה"ק. כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג צדוק"ל, רעוא דרעוין לך-לך תשל"ד, "שפע חיים - רעוא דרעוין" (נתניה תשס"ט) ח"א, ע' קפ"ט

שמעתי מדו"ז הרה"ח מו"ה רפאל פריינד ז"ל (אחיו של רבה"ק מנאסאד זי"ע) שאצל ברית מילה של דו"ז הרבני החסיד הנגיד המפואר מו"ה חיים פריינד ז"ל מעיר סאטמאר, הי' הסנדק הגאון הק' רבי שמואל שמלעקא קליין זי"ע האבדק"ק סעליש יצ"ו בעל צרור החיים והגה"ק רבינו בעל ייטב לב מסיגוט זי"ע היה המוהל, והייט"ל נטל ידיו וסעד עמהם בסעודת ברי"מ, והי' שם החסיד המפורסם מו"ה יוסף לייב כהנא ז"ל מסיגוט, וזקני הגביר הצדיק החסיד רבי משה ארי' פריינד זצ"ל מסיגוט אבי הבן, צוה לר' יוסף לייב ליטול את ידיו לסעודה ולא רצה, שעפ"י רוב הי' יושב בתענית, וביקש מאתו שלכבוד הסעודת

מילה ולכבוד הרב (הייט"ל) יטול ידיו לסעודה, והשיב לו ר' יוסף לייב: איך וואש מיך נישט ווייל דער רב (רצה לומר הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע) הייסט מיר נישט, והבינו כולם כי כוונתו בזה לא על הרה"ק בעל ייטב לב, שהי' שם באותו מעמד, אלא על הרה"ק בעל דברי חיים. ופנה עצמו הייט"ל אל ר' משה ארי' ואמר לו, כי ר' יוסף לייב הוא במדרגה שאינו עושה שום דבר זולת מה שהרב מצווה עליו (שכל כך הי' דבוק ברבינו הד"ח זי"ע שנתגלה אליו להדריכו בכל שעה). הרה"צ רבי משה אריה לעוו מטעמשוואר זצ"ל, "גדולת יהושע" (ברוקלין תשמ"ט) ח"ב, ע' מ"ד

שמעתי שאפילו שרבי יוסף לייב כהנא לא נתעטר בכתר 'אדמו'רות', נהג לערוך כעין 'טיש' בכל 'ראש חודש', ולסעודה זו הגיעו הרה"ק בעל ה'קדושת יום טוב' זי"ע (לפני שהתעטר בכתר 'האדמו'רות') והרה"ק רבי אברהם יהושע פריינד מנאסויד זי"ע, ועוד. הגה"ח רבי דוד מאיר ווייס זצ"ל, "מדור לדור - בית צאנז" (אלעד תשע"ג) ע' י"ט

הרה"ק ר' יקותיאל יהודא טייטלבוים זצ"ל, בעל ה"ייטב לב", נהג כלפי הרה"ח ר' יוסף לייב כהנא ז"ל בכבוד רב ובהערצה עצומה (כמו גם יתר גדולי הדור). פעם התבטא אודותיו, כי אין צורך להיות רב, די להיות "בעל בית" כמו ר' יוסף לייב. הרה"ח ר' נתן אלי' רוט ז"ל, "נור החיים" (ב"ב תשנ"ו) ע' רכ"ד

הגה"ק מנאסויד זי"ע סיפר על החסיד רבי יוסף לייב כהנא זצוק"ל מסיגעט, שבמשך שלושים וחמש שנים לא ישן על מטה, אלא על גבי הכסא של אליהו שהיה בבית המדרש בעיר סיגעט, ומרן אאדמו"ר זי"ע ראה זאת והעיד שהיה באורך מושב שני אנשים וברוחב צר של דף עץ אחד, ועל זה ישן כל השנים אף שהיה גבה קומה, ובכל אותן שנים היה מתענה משבת לשבת. כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז שליט"א, בשיחת קדשו - ט"ו אב תשע"ג, "בצילא דמהימנותא", עקב תשע"ג, עמ' ל'

בהיות הקול ארי' מבערגסאז פ"א בצאנז בחג השבועות בא באשמורת הבוקר לביהמ"ד ולקח לו גמ' ולמד בעומק העיון בנתיים נתקרב עת התפילה ובא הגביר החסיד ר' יוסף לייב כהנא מסיגעט לביהמ"ד וראה את רבינו [ה"קול אריה"] לומד היטב, פתאום התחיל לרקד ולשורר בשמחה עצומה, רבינו הקול ארי' שאל לר' יוסף לייב לשמחה מה זו עושה, והשיב התבוננתי בעצמי אלמלא לא נתן לנו הקב"ה את התורה באיזה מעמד היינו כיום, הנה מר בגודל חריפתו ומוחו הנפלא בטח הי' מנהל מדינה מיניסטער וכדומה, אבל אני איש פשוט הייתי בטח איכר חופר שדות או חוטב עצים, ומה טוב ומה נעים גורלי שהנני יהודי, ואיך לא איש בחבלי שגפול לי בנעימים, בשמוע הקול ארי' דברים הנאמרים ברגש והתפעלות סגר את הגמ' ואחז בידו ורקד עמו, וכן היו כשבאו המתפללים אחד אחד וראו את שר התורה ושר האלפים יששכר זובלון ששים ושמוחים בשמחת התורה רקדו עמם, עד שנתמלא לביהמ"ד מחולות ולא נפסק רק בביאת מרן הד"ח, ושאל סיבת הרקידה שהי' לחידוש לרקוד קודם התפילה וסיפרו לו מקור הדברים ואמר קילוס. ("תולדות קול ארי", ע' ק"ט) "בחצרות החיים", סיון תשס"א, ע' נ"א

הרה"ק רבי יודל'ע מדזיקוב זי"ע היה משוחח רבות מהרה"ק מצאנז בערגה. פעם אחת הגעתי אליו בפורים להביא לו 'משלוח מנות' כנהוג, ושכב על מיטתו חבוש במטפחת על מצחו, מרוב חולשה וכאבי ראש. אחר שקיבל את ה'משלוח מנות', סיפר לי שבסיגעט היה חסיד מופלג בשם הגה"ח רבי יוסף לייב כהנא מסיגעט זצ"ל, ותיאר את רבי יוסף לייב: "ער איז געווען א' גאון' א' צדיק', און זיין דאווענען איז געווען א פלאם פייער, אבער ווען ער פלעגט קומען קיין צאנז, האט ער געדאווענט ווי א אבן דומם! אן זיך צו רירן פון רוב פחד און מורא פאר'ן רבי'ן" ("היה גאון' וצדיק', ותפילתו היתה 'אש להבה', אך אמנם כשהגיע לצאנז היה מתפלל ללא ניע כאבן דומם מאימת רבו").

והפליא ביותר, איך שלט על עצמו כל כך - לעצור התלהבותו, שבדרך כלל היתה תפילתו בתנועות ובקולות, וכשהגיע לצאנו התאפק. והיה נראה, שהיה לו איזה עניין בספרו זאת ב'יום הפורים'. הגה"ח רבי דוד מאיר ווייס זצ"ל, "מדור לדור - בית צאנו" (אלעד תשע"ג) ע' י"ט

בתקופת ימי רבינו [ה"ייטב לב" מסיגוט זי"ע] נשתנה אופן עשיית הכובע העליון (סאמעטענע קאפעליטשן), כי מלפנים היו נעשים בשערות ארוכות, ואח"כ שינו לעשותם בשערות קצרות. והרה"ק משינאווא הקפיד ללבוש בדוקא את הכובעים שנעשו בצורתם הראשונה (צדיקים חששו מכל שינוי כל שהוא בלבוש), ופעם אחת כשהיה הרה"ק משינאווא בעיר סיגוט, הזדמן שסעד שם עם הייטב לב בסעודה אחת בימות החול, והבחין הרה"ק משינאווא שהייטב לב לבוש בכובע ממין החדש, והעיר לו על זה בדרך תוכחה למה שינה ממנהגה הישן. והשיב לו הייטב לב בחכמה: "ראשית, אם ר' יוסף לייב [כוונתו להצדיק החסיד הנגיד המפורסם רבי יוסף אריה לייב כהנא מסיגוט מגדולי צאנו] לובש כובע כזה אז גם אני רשאי ללבוש, שנית, שבמשך הזמן גם אתם תלבוש כובע כזה" (כי הבין שהמייצרים לא ימשיכו לעשות כובעים בשערות ארוכות בשביל אנשים מועטים בלבד) [שמעתי מפי הגה"צ רבי מנחם מענדל וואלדמאן דיין בקלאסנא - וויעליטשקא שהיה נוכח שם בשעת מעשה]. כ"ק מרן אדמו"ר מפשעווארסק זצוק"ל, "י"ג אורות" (ברוקלין תשע"א) ח"ג, ע' קס"ד

שמעתי מכ"ק חותני זצ"ל, שכאשר הספיד הייטב לב את הרה"ח המפורסם ר' יוסף לייב כהנא מסיגוט ע"ה אמר עליו הפסוק (בראשית מא-לח) 'הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו', ואמר בזה"ל: מילא א רבי, א רב, ויהיה רוח אלקים בו, אין כל כך חידוש, אבל הנמצא כזה, 'איש', א געווענדליכער בעל הבית, ורוח אלקים בו! [מפיהם ומפי כתבם (ח"ב עמ' קס"ד)]. כ"ק מרן אדמו"ר מפשעווארסק זצוק"ל, "תורת התמרים" (ברוקלין תשס"ט) ע' קכ"ט

היה אצל החסיד המפורסם ר' יוסף לייב מסיגוט זצ"ל שנעשה מחסיד קאסוב חסיד צאנו, אבל בניו נשאר חסידי וויז'ניץ, כי כך אמר לו הרה"ק ה"דברי חיים" זי"ע שבניו שייכים לוויז'ניץ. הגה"ח רבי אפרים פישל סנדרוביץ ז"ל, "דברי אפרים" (ב"ב תש"ע) ע' תצ"ה

הרה"ק רבי משה לייב מסטריזוב זי"ע

יום ההילולא - ב' חשוון

הרה"ק רבי משה יהודה לייב שפירא מסטריזוב זי"ע נולד בשנת תרי"ג לאביו הרה"ק רבי שלמה ממונקאטש זי"ע, ולמד אצלו תורה וחסידות. אחרי חתונתו עם בת הרה"ק רבי ברוך מגורליץ זי"ע אכל חמש שנים רצופות מזונות על שולחן רבינו חותנו-זקנו "הדברי חיים" מצאנו זי"ע. שנים אלו השאירו את רישומם עליו לכל החיים. בספר בית שלמה נמסר כי היה בן בית אצל רבינו ה"דברי חיים". כל ימיו היה נוהג לפי הנהגותיו של חו"ז רבינו, ומזכיר את שמו בדחילו ורחימו. אחרי פטירת רבינו שב לבית אביו, והחלה פרשת נדודיו הרבים שנמשכו כל חייו.

תחילה נתקבל לרבנות בייטש, ולכאן השיב לו חו"ז הייטב לב [חותנו של הרה"ק מגורליץ] בשו"ת אבני צדק חו"מ סי' ג: לכבוד אהובי חתן חתני ידי"ן הרב החרף ובקי החסיד בנש"ק מו"ה משה יהודא לייב שפירא נ"י האבד"ק בייטש. משם נתקבל לסאסוב, בהשתדלות אביו שבא לשם כך במיוחד ממקום רבנותו מונקאטש. אחרי שפרצה שרפה שכלתה את העיררה שב לסטריזוב, ומצא שנתקבל שם על מקום אביו

[שלפני הגעתו למונקאטש היה אב"ד סטריזוב], רבי אלתר זאב הורביץ בנו של רבי אברהם משנדישוב, הוא [רבי משה לייב] טען לחזקת הרבנות, ופולמוס סוער פרץ בין הצדדים. הרבי משינאווא גילה את דעתו לטובת רבי אלתר זאב ואמר עליו שעוד לפני שני דורות היה ראוי להנהיג עדה. השאלה הובאו לדין תורה, וגדולי הדור דנו בענין. יעוין בשו"ת בית יצחק ח"ב יו"ד סי' עד, דרכי שלום מהמהרש"ם סי' סח, מנחת אלעזר ח"א סי' ס"ו. בסופו של דבר נשארו שניהם בסטריזוב, והקהילה החזיקה בכבוד גם את רבי משה יהודה לייב. כל חייו סיגף את עצמו, ומשבת לשבת לא בא לפיו טעם בשר ויין. ישן על הארץ כשאבן למראשותיו. בזמן מלחמת העולם הראשונה נמלט לווינא, ושם נפטר ביום ב' חשוון תרע"ז. הובא למנוחות במונקאטש. והרה"ק רבי חיים אלעזר ממונקאטש בן אחיו קרא עליו מספד שנדפס בספרו מילי דהספידא. כתב בצוואתו שלא להדפיס אף ספר ממנו כי לא הכין ספר הראוי לדפוס, ויש לו טעם אמת שלא להדפיס. תשובה ממנו נדפסה בסוף שו"ת הרמ"ל. "רבינו הקדוש מצאנו" (ירושלים תשנ"ז) ח"ב, ע' שע"ב

בבחרותי הייתי בסטריזוב אצל דודתי אחות אבי אשת הרה"ק ר' משה לייב אחי הגה"ק בעמח"ס דרכי תשובה, והרה"ק ר' משה לייב הכניסני לחדר שנתו והראני שני חידושים [ועד היום לא עמדתי על סוף דעתו למה הראני דברים אלו] בתחילה הראני את מיטתו, שהיה חלל גדול בין קרש לקרש ברוחב המטה, וכל מיטתו היתה עשויה מד' או ה' קרשים דקים לרוחב המטה, ועליהם היה מונח שק של קש שהחזיק חצי מטתו. ופירש לי טעם הדבר מפני שדרכו בקודש היה לישן על הקרשים, וכדי שלא ירגישו בזה בני אדם שם בצד אחד מן המטה שק של קש שיחשבו שהוא ישן עליה, ועל המטה הלזו ישן למעלה משלושים שנה, וזה סיגוף גדול יותר משינה על הארץ. והדבר השני אשר הראני היה שהורה לי להסתכל בארץ תחת מקום מושבו וראיתי שם כדמות ב' כפות רגל חקוקות בקרקע, ושאלתיו לפרש הדבר ואמר לי שבישבו על כסאו מעולם לא הסיט רגליו מן המקום ההוא אפי' כמלא נימה, ועי"ז נחקק בארץ כדמות כף רגלו כדרך שנחקק במקום עמידת ארון שנים רבות כצורת רגלי הארון. וזה סיגוף גדול שנוהר בעצמו שלא יסיר את רגליו במשך שנים רבות מן המקום המיוחד להם. כ"ק מרן אדמו"ר מצאנו-קלוינובורג זצוק"ל, שיעור חורש"י כי-תבוא תש"מ, [דברי תורה" - ארה"ב תשס"ד, גל' מ"ט, עמ' ג']

זקה"ק השם שלמה ממונקאטש היה מתחילה רב בסטריזוב, אבל כיון שהיא סמוכה לעיר ריישא, נכנסו כמה פירצות מהעיר הגדולה לסטריזוב, והשם שלמה זעק על זה ובגין זה נסתכסך עם ראשי הקהילה ועזב את הרבנות, והיו כמה עיירות שהזמינו אותו לכהן ברבנות שם, אבל הוא היתנה זאת שהוא מוכן ללכת רק בתנאי שיקבלו עליהם את בנו הדרכי תשובה כרב הצעיר, כי השם שלמה הכיר בכוחו של בנו בהוראה, וכתב עליו כמה פעמים שהוא מוכשר בהוראה. ואז התקבל השם שלמה לרב במונקאטש והדרכי תשובה נתקבל לרב צעיר. ואמר אז הדרכי תשובה לאחיו הרה"ק רבי משה לייב מסטריזוב, חתן הרה"ק מגארליץ, שכיון שהוא בעל הוראה, אין לו ביכולת לקבל על עצמו גם את חלק הסיגופים של אביו, כי אם לא יישן ולא יאכל, לא יוכל לפסוק הלכה כראוי, ומה שאביו השם שלמה היה יכול לעשות שניהם, הרי ראשונים כמלאכים. והרה"ק מסטריזוב קיבל על עצמו את חלק הסיגופים של אביו והלך הרבה גלות, כשהגיע למונקאטש היו בעל האכסניה מספרים שמשבת לשבת לא נגע במטה. כ"ק מרן אדמו"ר ממונקאטש שליט"א, בשיחת קדשו י"א טבת תשס"ח, "בצילא דמהימנותא" מקץ תשס"ט, ע' כ"ב

דודי הגה"צ מוהרמ"ל מסטריזוב זצ"ל (אחיו של הגה"ק בעל דרכי תשובה ובעל דודתי מרת רייזל ע"ה, והיה עוסק בסיפוגים תמיד) היה אומר בדרך הלצה לעמי הארץ שהתאווננו אוי משיח צריך כבר לבא, וכי מה צורך לך בביאת המשיח האתה מתגעגע לראות את הסבתא שתקום בתחיית המתים.

יהודים בעלי דעת המבינים מה זה אור הנשמות אינם יכולים לסבול בקשותיהם ושאיפותיהם של עמי הארץ. כ"ק מרן אדמו"ר מצאנו קלויזנבורג צוק"ל, רעוא דרעוין פר' שלח תשל"ו, [דברי תורה - ארה"ב תש"ס, גליון מ"ב, עמ' ד']

בצאנו נתן מרן הדברי חיים השמות לבנות... הרה"ק רבי משה לייב מסטריזוב זי"ע (בן הרה"ק רבי שלמה ממונקאטש זי"ע וחתן הרה"ק מגארליץ זי"ע) נולדה לו בת, וכפי שהיה נהוג בצאנו היה מרן הדברי חיים נותן בעצמו את השם, ובשבת קודש אחר שעלה אבי הבת לתורה עשה מרן הדברי חיים המי שברך ואמר בעצמו את השם, אבל אמר את השם בהבלעה ולא שמעו את השם שאמר, ורבי משה לייב לא ההין לשאול... עד כדי כך היה הפחד גדול... כשחזר רבי משה לייב לביתו ואמר מזל טוב להרבנית, שאלה אותו: נו, איך קוראים להבת? והוא ענה שאינו יודע... כך היה משך תקופה, שכל מי ששאל אותו לשם בתו, ענה שאינו יודע, עד שהיה קצת לשחוק שאב אינו יודע שם בתו והיו מצייקים ואומרים לו: ווי אזוי הייסט דאס קינד, כי רצו לשמוע האיך שמשיב שאינו יודע... כך עבר שבוע וחודש, ובכל אותו זמן לא הרהיב בנפשו רבי משה לייב להיכנס לשאול את פי זקנו את שם בתו. עד שנקט עצה והחליט להיכנס להזכיר עצמו ומשפחתו בקוויטל, והוא רשם שמו ושמות בני משפחתו, ואת מקום שם התינוקת השאיר ריק, וכשלקח מרן הדברי חיים את הקוויטעל לקרוא, שאלו למה לא כתב עוד שם, והוא ענה שאינו יודע השם... אז גילה לו מרן הדברי חיים זי"ע את השם... כ"ק מרן אדמו"ר מהר"א מסאטמאר שליט"א, בשיחת קדשו - כ' אדר-א' תשע"ב, "בצילא דמהימנותא", ויקרא תשע"ד, עמ' ז'

ארד אל בני אבל שאולה

שמעתי מפה קדוש הגה"צ כקש"ת מוה"ר משה לייב מסטריזוב זצ"ל בן הגה"ק מהר"ש אבד"ק מונקאטש זי"ע שאמר לפרש התרגום בפסוק (בראשית ל"ז, ל"ה) "כי ארד אל בני אבל שאולה" ופירש התרגום "כד אבילא" שאינו מכוון בפסוק, ואמר הנ"ל למורי זצ"ל דהפירוש הוא, דהרי יוסף הי' שטנו של עשו, עיין רש"י ר"פ וישב, ועשו אמר יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי, אמנם כל זמן שיוסף חי לא היה ליעקב שום מורא מעשו שיוסף הוא שטנו שהוא להבה אבל אם יוסף מת שוב חזר המורא שכאשר יגיע ימי הסתלקות יצחק אביו יקום עשו ויהרגנו כיון שאין לו השטן לנגדו למנעו, וזה שמפרש התרגום כי ארד אל בני, היינו על ידי מיתת בני "אבל" ופי' התרגום שפיר שאמר "כד אבילא" כלומר כשהיה אבל על יצחק אז ארד "שאולה" שיקום עשו ויהרגני חלילה ודפח"ת. הגה"צ רבי חיים יהודה דייטש זצ"ל, אבד"ק מאקאווא, "אהבת חיים" (ירושלים תשל"ג) ח"א, ע' נ"ט

ה"מקור ברוך" מסערט-ויז'ניץ זי"ע

יומא דהילולא - ב' חשון

מתולדותיו -

נולד בשנת תרנ"ה, לאביו מרן הסב"ק בעל ה"אהבת ישראל" זי"ע. ונקרא שמו ע"ש זקינו מרן רביה"ק בעל ה"אמרי ברוך" זי"ע שהיה נקרא ע"ש הרה"ק רבי ברוך ממעז'יבז זי"ע. בימי נעוריו הוסמך להוראה ע"י גאוני ומאורי דורו, ה"ה הגאון רבי מאיר אריק זי"ע והמהר"ם שטיינברג זי"ע מברודי.

בי"ג סיון תרע"ב נשא בזיוו"ר את בת הרה"ק רבי ישכר דב מבעלזא זי"ע, ובמשך כמה שנים ישב בסמוך לשולחן חותנו הק' ודבק בו מאוד בעבודת אהבה, ועד אחרית ימיו היה מספר בערגה על חצר הקודש בעלזא, ומטבל בדבריו פנינים מתורת חותנו מבעלזא.

בשנת תרפ"ג נשא רבינו בזוו"ש את אמה של מלכות הרבנית מרת צירל ע"ה בת הרה"ק רבי אליעזר ניסן מדז'יקוב זי"ע. באותו זמן נבחר רבינו לכהן פאר כרבה של פולייען - ריסקווא שבמארמרוש, והוא בן כ"ח שנים. כארבע וחצי שנים כיהן רבינו בק"ק זו, משם עבר לכהן פאר בק"ק קוצמן שבבוקובינהף שם ישב תשע שנים.

בקיץ תרצ"ה ביקר לראשונה בארץ הקודש יחד עם אחיו הק' וזכו להיות בל"ג בעומר באתרא קדישא מירון, ובשבועות במקום שריד בית מקדשינו, ואחר החג נסעו לקברי אבות אשר בחברון. בימי שהותו בארה"ק התכבד פעמים רבות לשאת מדבריו היקרים ברבים, לחזק ולעודד את בני ארה"ק.

בחורף תרצ"ז הציעו לרבינו ליטול את כתר הרבנות בעיר סערט, אחר שנבחר בר"ח אדר ותקופה של חיפוש דירה עבורו, בדרך נסיעתו לסערט באה אליו ידיעה מחומרת מצב בריאותו של אביו הק' ונסע לגרוסוורדיין, בהגיעו לבית אביו, אמר לו אביו הק': יען כי אתה אורח לשבת [אחיו הק'] היה שם לפנ"כ, חוץ מהרה"ק בעל ה"שארית מנחם" זי"ע ששהה בארה"ב בעת הפטירה], קח את השטריימל שלי לשב"ק. כליל שב"ק ב' סיון תרצ"ו נסתלק מרן רבינו הסב"ק לגנזי מרומים.

לאחר ימי השבעה נסע רבינו לכהן כרבה של סערט ויחד עלה על כס האדמו"רות, ורבים מחסידי בית ויז'ניץ דבקו בו והלכו לאורו. בסערט הקים את הישיבה הק' "בית ישראל ותמכין דאורייתא", אשר נשא בה שיעורים מדי יום ביומו לפני בחורים מצוינים בתורה ויראה.

עליית הצורך במלחמת העולם השניה פגעה גם ברבינו ששתה את כוס התרעלה עד תומה, כשהוגלה ממקום למקום תוך מכות וסבל רב, אולם בחסדיו וברחמיו ית' ניצל רבינו בניסי ניסים.

ככלות שנות הזעם שהה רבינו בבוקרסט, בבראשוב, וכשנה אחת באנטוורפן יחד עם אחיו ה"אמרי חיים" זי"ע. למרות שביקשוהו אנשי הקהילה שם שישאר לכהן פאר בעירם, סירב לכך, כיון שרצה בכל מאודו לעלות ולחונן את עפר ארה"ק.

ביום ט"ז סיון שנת תש"ז זכה רבינו לבוא לארץ הקודש, ואוה למושב לו את העיר חיפה, ובנה תל תלפיות שהכל פונים אליו ה"ה קרית מלך רב רמת ויז'ניץ המתנוססת לשם ולתפארת, במרכזה הישיבה הק' ישיבת "יחל ישראל" ומוסדותיה הק' שמפיצים אור יקרות למרחקים, בנשיאותו הרמה של כ"ק מרן אדמו"ר עט"ר שליט"א.

ימי שבתו על אדמת הקודש לא ארכו זמן רב, טו"ב שנים זכה לגור בארה"ק, יען כי צרות ישראל והסבל הרב שעבר בשנות הזעם, השפיעו מאוד על מצב בריאותו.

בשלהי שנת תשכ"ג התערער מצב בריאותו ביותר, עד שביום המר והנמהר ב' חשוון תשכ"ד, נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון האלקים והשיב רבינו את נשמתו הטהורה אל יוצרה. והוא בן ס"ח שנים. ומנו"כ ע"י מקום אביו הק' בביה"ח "זכרון מאיר" בב"ב.

רוב כתבי רבינו בהלכה ובאגדה שכתב עוד בחו"ל נאבדו בשנות הזעם, מעט מדבריו תורתו אשר דרש במקהלות בשנים האחרונות לחייו, נרשמו ע"י התלמידים ונלקטו בספה"ק "מקור ברוך". "מעשה אבות" (חיפה תשס"ח) ח"א, ע' מ"ה

מרן אאמו"ר ה"מקור ברוך" זי"ע היה קשור בלו"נ [לחותנו בזיו"ר] הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע, הרבה ד"ת שיש מהרה"ק המהרי"ד הגיע ממנו. כמעט ולא היה דרשה שלא היה מזכיר ממנו איזה ד"ת או

אימרה. גם הוא (המהרי"ד) לעומתו היה מראה לו חיבה יתירה, והתייעץ עמו בכל דבר ובכל ענין, בעניני הקהל או הבית וכו', החשיב רבות את דעתו, כידוע. בנו הרה"ק ר' אהרן זי"ע היה פרוש מעניני העוה"ז, וחתנו הרה"ק ר' פנחס מאוסטילה לא התגורר בבעלזא, ועל כן היה הוא הכתובת לכל דבר. כ"ק מרן אדמו"ר מסערט-ויזניץ וצוק"ל, בשיחת קדשו - כ"א חשוון תשס"ז, "קרית מלך", חיי-שרה תשס"ז, עמ' 6

סיפר לי הרה"ח ר' בן ציון ווייס נ"י, ששמע מהגה"צ מסערט זצ"ל, פעם אחת בשעה אחת בלילה, הגיע המשמש ואמר לי שחותני [הרה"ק רבי ישכר דב מבעלזא וצוק"ל] קורא לי. לא הבנתי מה רוצה הרה"ק ממני בשעה כזו, לבשתי את הקאלפיק שלי (שם היו לבושים בקאלפיק בכל עת) והלכתי לבית חותני.

כשהגעתי, לא היה שם שום אדם, כי אם חותני והרבנית. סיפר לי חותני שמדברים שידוך עבור בנו הגה"צ מבילגוריי זצ"ל, והוא בעל בתיש'ע זאך עם מעות. אבל אינו רבי'ש, מה דעתך על זה? שאלתי מדוע חותני שואל אותי, וענה לי, די וועלט זאגט אויף דיר אז דו ביסט א חכם, וויל איך מיך באראטן מיט דיר [= העולם אומרים שאתה חכם, לכן אני רוצה לשמוע דעתך], ולא עניתי כלום. הקפיד עלי, ואמר, איך הייס דיר זאגן! עניתי, שלדעתי אין שידוך זה מתאים לחותני. כששמע חותני הרה"ק את תשובתי, אמר להרבנית, הערסטו, ער זאגט אזוי ווי עך [=את שומעת הוא אמר כמוני]. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ח) ח"ז, ע' קכ"ו

ה'מקור ברוך' היה ת"ח עצום ומופלג בתורה, אף הוא העיד על עצמו, כי לפני שלקחוהו הרשעים הצוררים הגרמנים לגלות בימי מלחה"ע, ששלחוהו לאוקריינא ב'טרנסניסטריה' (-פירוש, לעבר השני של הנהר 'ניסטר') לעבודת פרך, שם שהה למשך קרוב לארבע שנים [יהודי פולין נשלחו באכזריות ע"פ רוב לאושוויץ וסביבותיה, ואילו יהודי בוקובינה נשלחו לערי אוקריינא], זכר את כל הש"ס כולו בע"פ, ועוד חמש מאות דברי תורה ששמע מחמיו הרה"ק רבי ישכר דב מבעלזא זי"ע, אולם אחרי שעברו עליו תלאות רבות כ"כ שוב אינו זוכר את הש"ס כמו שידע אז, ומתורת חמיו לא נשארו בזכרונו כי אם מאתיים ד"ת. ואכן במאמריו הרבה להזכיר מדברי חמיו זצ"ל, וכן סגנון דברותיו היו בדומה למה שאמר חמיו, ולא כפי שנאמרו בוויזניץ בדרך גימטריאות וכיו"ב. יצויין, שבימיו התנגד שיחברו ספר מחידושו כמנהג בית בעלזא שהקפידו שלא להדפיס חידושיהם בספרים, ולפיכך לא כתב בעצמו את חיבוריו, ואכן כל מה שהדפיסו ממנו אינו אלא מפי השמועה שנכתבו ע"י חסידים.

עם כל זאת היה דבוק ומקושר בעבודתו אהבה עזה אל אביו האהבת ישראל, וע"ז יעיד הסיפור שלפנינו: אחר שנות המלחמה הנוראה, כשהגרמנים ימש"ו נחלו מפתלם וארצות הברית ניצחו והביסו אותם, התיישב לתקופה קצרה בעיר טשערנוביץ ואח"כ עבר לבראשוב, שם הלך מידי ערב בערב לטייל עם הגאון רבי יהושע דייטש אב"ד קטמון זצ"ל (חתן הגה"צ רבי דוד שפרבר זצ"ל מרא דאתרא) שהיה אז אברך צעיר לימים, וכמעט בכל טיול הזכיר בשיחתו מגדולת וקדושת חמיו הרה"ק מבעלזא זי"ע, באחת הפעמים בעודם מהלכים בדרך עלה הרהור בראשו של רבי יהושע בפליאה על שהוא מרבה כ"כ לדבר רק על חמיו, "וכי לא היה לו אבא ענק שבענקים שידבר גם אודותיו", באותה שעה תפס הרה"ק מסערט מחשבתו זו ונענה לעומתו: "על אבי מורי אינני מדבר, וויל די וואנד איז נאך צו אפען... [כי החבורה עדיין פתוחה ושותתת דם, כלומר שאינו מצליח להתגבר על רגשותיו ולהזכיר דמות דיוקנא של אביו מרוב צער]. ויש להתבונן בכך, שדיבר כזאת כעשר שנים (!) לאחר פטירתו, ואף גם זאת שבשנים אלו עברו עליו תלאות ויסורים גדולים ונוראים, ואעפ"כ לא הצליח לעצור רגשותיו ולדבר על אביו מרוב

צער ועגמת נפש, ומזה נוכל לקלוט מעט מגודל התקשרותו לאביו הגדול זי"ע. הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל, "מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשע"ב) אבות - ח"א, ע' ק"ב

קח סניגור מקומו

באחת הדרשות (שדרש ה"מקור ברוך" מסערט-ויז'ניץ זצוק"ל) בימים הקדושים בדז'ורין [בגלות טרנסדניסטריה - בשנת תש"ד] אמר לפרש, בשם אחד מגדולי ישראל:

בפיוט (בליל יום הכיפורים) "הס קטיגור וקח סניגור מקומו". כלומר "הס קטיגור" תשתיק את השטן. "יקח" לך ל"סניגור" להזכיר לפני השי"ת את "מקומו". והוא עפ"י חז"ל (אבות פ"ב מ"ד) - "אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו". היינו תראה נא המקום בו אנו נמצאים כעת, מעמדו ומצבו של עם ישראל. הסבל והצרות הגדולים שתקפו אותנו, זוהי הסנגוריה והצטדקות הטובה שבשילנו... (הרה"ח ר' זאב כץ ז"ל - "חי וברוך" עמוד רט"ו) הרה"ח ר' מנשה מילר שליט"א, "נועם הברכה" (חיפה תשס"ט) ח"א, ע' ל"ט

שבת

מרגלא בפומיה דרבי ברוך מסערט ויז'ניץ: שב"ת - ראשי התיבות הן: שגורה תפילתי בפי, אם יהודים יקבלו עליהם ללמוד הלכות שבת בכל שבת קודש, אזי יתקיים בהם: "תפילתו שגורה בפיו". הרה"ח ר' נתן אלי' רוט ז"ל

הרה"ק רבי מרדכי חודרוב מטאלנא-ויז'ניץ זי"ע

ב' חשוון

נולד בשנת תרכ"ז לאביו הרה"ק רבי חיים יהודה מאיר חודרוב זי"ע [בן הרה"ק רבי משה יוסף זי"ע מברדיטשוב וחתן הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע]. בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית מרת רחל ע"ה בת מרן רביה"ק בעל ה"אמרי ברוך זי"ע". בשנת תרנ"ג [כך נראה] נתמנה כאדמו"ר. תחילה ישב בגאניטש אשר במרמורוש, משם עבר לגור בקולומייא, ושם הקים את חצירו. בשנת תרפ"א בערך יצא לארה"ב ורכש לו מקום מרכזי בעולם הרבנות, שם נפטר בב' חשוון שנת תרצ"ז בניו יורק. ומנו"כ שם. צאצאיו: בנו יחידו הרה"ק רבי מנחם דוד חודרוב זצ"ל. וחתנו הרה"ק רבי מנחם מענדיל בעל ה"שארית מנחם" מווישווא זי"ע. "מעשה אבות" (חיפה תשס"ח) ח"א, עמ' ס'

על התנהגותו בימי נעוריו אפשר ללמוד מהעובדא שסיפר הוא בעצמו ממה שאירע לו אצל השולחן הטהור של זקינו הרה"ק מטאלנא זי"ע. פעם אחת בסעודה שלישית כאשר היה חשוך, רצה להתחמק מהשולחן בכדי לשחק בחוץ עם שאר הילדים, ואכן חושך היה, ואיש לא הרגיש בדבר ויצא החוצה. לאחר זמן קצר חזר במרוצה אל השולחן הטהור, והתיישב בחזרה כשהוא מקשיב בדחילו ורחימו לדברי התורה. אחר כמה שנים הסביר את התנהגותו, שמתחלה פחו עליו יצרו בשמעו קול הנערים חבריו בספסלי התלמוד תורה משחקים ונהנים, היות שהיה חשוך התחמק ויצא ואיש לא הרגיש בדבר, לפתע שמע את הקול של אמירת התורה כמדבר אליו, וכמו יד נעלמה הראתה לו את הדרך חזרה אל השולחן, ומאז הקשיב ביתר תשומת לב לכל דיבור ודיבור היוצא בקדושה וטהרה, ובלבו נגמלה החלטה שיותר לא יעסוק בעסקי נערות כלל. (גליון "אז נדברו" ויז'ניץ חשוון תשס"ה) "מעשה אבות" (חיפה תשס"ח) ח"א, ע' ס"א

הרה"ק ר' מרדכי חודרוב זי"ע חתן בעל האמרי ברוך זי"ע נסע בשנות תר"פ לאמריקה, כששמע זאת גיסו בעל האהבת ישראל זי"ע תמה על כך שנוסע הוא לאמריקה, אמר לו רבי מרדכי: בעוד חמישים שנה יראה אמריקה כבולדביה (עיר במארמרש), ובולדביה יראה כאמריקה כהיום... הרה"ג ר' ישראל ברזובסקי שליט"א, בן כ"ק מרן אדמו"ר מסלונים שליט"א, "בצילא דמהימנותא", בהעלותך תשס"ז, עמ' ז'

כידוע הרה"ק ה"אמרי ברוך" מויזניץ זי"ע היה ממעט באמירת "תורה" בעת עריכת שלחנו הטהור, וחתנו הרה"צ ר' מרדכי חודרוב מטאלנא ויזניץ קיבץ וליקט במשך שנים רבות את אמרות רבה"ק ר' ברוך זי"ע, ובשנת תרע"ב הוציאם לאור בקולומביא בספר הקרוי "אמרי ברוך", עם הסכמות הסבא קדישא והרה"ק מאטניע - זי"ע.

בנוסף להסכמה, מהללים הם ומשבחים את הרה"צ על פועל ידיו היקרים והנחמדים, שהשכיל לעשות, כי נתגלגלה זכות על ידי זכאי, להוציא לאור את חידושי התורה של אביהם הקדוש, לאחר שעמל על זה במשך שנים רבות.

לאחר ההקדמה בספר, כתב המלקט והמוציא לאור, ברכה מיוחדת "מזכרת תודה ואהבה" לחתנו הלא הוא רבינו (בעל "שארית מנחם"), ולבנו הרה"צ ר' מנחם דוד חודרוב, אשר סייעו בעבודת הקודש שבעריכת הספר.

בסוף הספר הוסיף הרה"צ דבר תורה בשם זקנו הרה"ק מטולנא, ועל זה הוסיף ביאור משלו. הרה"ח ר' נתן אלי' רוט ז"ל, "הגאון הקדוש מווישאואו" (ב"ב תשס"ט) ח"א, ע' שפ"ט

ג' חשוון

הרה"ק רבי יצחק זעליג מסוקולוב-קוצק זי"ע

יום ההילולא - ג' חשוון

הרה"ק רי"ז מסאקאלוב זצ"ל, מגדולי האדמו"רים בפולין שבפרוס השואה, בנו של הרה"ק רבי חיים ישראל מפילוב, בן הרה"ק רבי דוד מקאצק בנו של השרף רבי מנחם מענדיל מקאצק זצ"ל. נולד בקאצק בשנת תרכ"ו ונתחנך על ברכי זקנו ואביו, משנת תר"ס כיהן כאב"ד סאקאלוב, וייסד שם ישיבה לתפארה, ומשנת תרס"ה עם פטירת אביו החל לנהל עדה. היה מראשי אלפי ישראל בפולניה, ממייסדי אגודת הרבנים בפולין, ואגודת שלומי אמוני ישראל [אגודת ישראל] וה"מתיתבא" בוורשא. בפרוס השואה נלב"ע ביום ג' חשוון ת"ש, ומנו"כ בוורשא. חיבוריו המרובים בכל מקצועות התורה הושמדו ביום חרון אף ה'. בשנת תשמ"ט לוקטו שרידים מתורתו בספר "שארית יצחק". "צפונות", טבת תש"נ, ע' קל"ב

רק שבע שנים חלפו מני פטירת השרף רבי מנדלי מקוצק זי"ע, בשנת תרי"ט, להיוולד נכדו, יצחק זליג, בשנת תרכ"ו, באותה עיר, בקוצק. ועדיין היו מהדהדים בחלל בית מדרשו של הקוצקאי רחשי-הגיגיו. עדיין היתה מרחפת שם אוירה של מסתורין, של רוזין דרוזין, - של רמזים דקים מן הדקים, של צירופי רעיונות נועזים, עמוקים ונוקבים עד התהום. בית המדרש הקוצקאי עדיין המה מחסידים לומדים, מעמיקי דעת, שהגו יומם ולילה בש"ס ופוסקים, שהתעמקו במשנתו של רבי מנדלי, באמרותיו ובשיחותיו. הנער, יצחק זליג, אשר שתה בצמא את שיחותיהם של ותיקי החסידים והוקסם מסיפוריהם מלאי פלאי הפלאים, ספג בקרבו הדי דבריו של סבו הגדול. וכיון שהיה בעל זכרון נפלא, כל אשר שמע

נקלט במוחו, והיה כבוד סיד שאינו מאבד טיפה. מלבד זאת, גם בעל תפיסה מהירה ובעל מחשבה עצמאית. כל אשר קלטו אזניו, נטחן בטחנת הדעת שלו. את משנת קוצק עיכל יפה יפה. הגרעינים נשתמרו בתוכו ועשאוהו ליורש אמיתי לבית קוצק...

גדול היה (הרה"ק מסוקולוב זצוק"ל) בכל אחד ואחד מתפקידיו. קודם כל, גדול בתורה היה. בשקידה ובהתמדה לאין שיעור; בקי וחרף בכל מקצועות התורה שבכתב ותורה שבעל פה, לרבות ידיעה יסודית ומקיפה בתנ"ך, עסקנותו וטרדותיו המרובות לא החלישו התמדתו. בגמרו לקבל את הקהל יומם וערב, הקדיש את לילותיו ללימודים ולכתובת חידושי תורה. רק בשעות אחר הצהריים היה מזמנם קצת, נים-לא-נים. שיחותיו בתורה על שלחנו בשבתות וחגים ארכו שעות רבות, לילות שלמים, עד עלות השחר.

גדול היה גם כמורה-מתנחן, וכמעצב אופיים של תלמידיו; כריש-מתכתב. מגיד שיעורים, וכמנהיג בתנועה המונית, באגודת ישראל; כסופר כנואם וכאדמו"ר בנוסח מיוחד, שמשך אליו חסידים לומדים בני דעת, שדבקו בו באמונת חכמים ובהערצה ללא גבול. הוא הטביע עליהם חותם מיוחד של אישיותו. לאמיתו של דבר היה לו. לרבי מסוקולוב, סגנון משלו בכל שטח ושטח מפעולתו לחוד, ובכולם יחד - מסגנונו של זקינו השרף רבי מנדלי מקוצק: חריפות, התקוממות נגד השגרה ונגד כל מה שלא נראה בעיניו, עמקות, עקביות ואי פשרנות, עוז וחוס, מרץ עשוי לבלי חת. אמרותיו היו שנונות, קולעות אל המטרה, מלאות דעת ורבות משמעות. הן עשו לעצמן כנפיים ונמסרו מפה לפה, בין אם השמיע אותן בשיחה חטופה עם קומץ חסידיו, בין בנאום מעל במה פומבית, ובין במאמר על עמודי עתון. בנאומיו לא היה מסביר אלא מעורר - כמובן, לפי ההנחה שאין הוא מדבר אל "בהמות", אלא "לבני דעת". במאמריו לא התאמץ לשכנע אלא לזעזע. כולו תסס שפע רעיונות נועזים. והכל בא לידי ביטוי ברגשנות, בקולות וברקים... שום דבר לא היה אצלו קר ויבש. גישה פושרת לא ידע. עמדה של "מה איכפת" - זרה היתה לו. אם דבר הוא שכדאי רק לטפל בו - הרי יש לטפל בסערה וגערה, בלהט ולהב. לא היה בעמדתו מ"הן ולא ורפיא בידיה", הוא לא גרס מ"חד גיסא ומאידך", פנים לכאן ולכאן, וגם לצד אחר, - כדרכם של עסקנים מובהקים ופוליטיקאים מקצועיים. הוא לא הכיר בהשקפות לחצאין, בפעולות לקטעין. כמו אצל סבו, כך היו גם בדעתו ובפעולותיו עקביות, החלטיות ושלמות... הוא לא טרח להלביש את דבריו מחלצות-נוי, לקשטם ולשפרם. לא נתן לבו לעטרם ולסלסלם, כי מעולם לא החליף את העיקר בטפל, - וגם לא השמיע מעולם דברים מוכנים מראש, אלא כל שפרץ מתוכו - כלפיד בוער פרץ. אעפ"כ היה חן גם בצורת נאומיו, דרשותיו ודיבוריו בעל פה, והיה יופי בדבריו שבכתב... הוא היה חבר נאמן לאגודת ישראל... הוא היה נוכח בכל שלוש הכנסיות הגדולות - הקונגרסים העולמיים של אגודת ישראל - בין מלחמת העולם הראשונה לשניה, ונאומיו בהן עשו רושם אדיר בכל החוגים. הופעותיו באספות הפומביות של האגודה במלון "קוטינגטאל" בווינה היו לחוויות לאלפים. בבואו לווינה, הפך מקום מגורו מרכז לרבנים, חסידים, עסקנים, שהמשיכו לפתחו של הרבי מסוקולוב. ר' הלל זיימן ז"ל, "אלה אוכרה" (ברוקלין תשט"ז) ח"א, ע' 283

טען קמצן עשיר בפני ר' יצחק זעליג מסוקולוב: שונאי מעלילים עלי שאינני נותן לצרכי צדקה. אני נותן הרבה אבל רק בחשאי, מתן בסתר.

חיך רבי יצחק זעליג ואמר: הפלא ופלא. החטאים שאתה עושה בסוד, בינך לבין עצמך מתגלים לכל, ורק צדקה שאתה עושה עם אחרים אינה מתגלה... הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים

להרה"ק רבי יצחק זעליג מסוקולוב - קוצק היה שמש שנדף ממנו ריח רע בדרך קבע כיוון שלא היה מחליף את בגדיו. שאלו פעם את הרה"ק מסוקולוב מדוע אינו מחליף את גבאו בגבאי אחר שיקפיד יותר על נקינותו. השיב הרה"ק "מעדיף אני ריח זה ונח לי בו, מאשר לסבול ריח אחר" (כלומר שגבאי זה שומר על עצמו בקדושה, ומי שלא שומר את עצמו ח"ו בקדושה גם הוא מריח לא טוב, כי צדיקים יודעים להריח).

ולפי"ז ביאר כ"ק מרן אדמו"ר (מהרמ"מ מלעלוב) זצוק"ל פשט המשנה (אבות ה', ה') "מעולם לא הסריח בשר הקודש". שבבית המקדש לא היה אף פעם ריח לא טוב מכיוון שהכל היו קדושים. כ"ק מרן אדמו"ר מהרמ"מ מלעלוב זצוק"ל, "מלכות בית דוד" (רמת-לעלוב ב"ב) תמוז תשס"ה, ע' מ"ט

אגודת ישראל

הגיע רבי יצחק זעליג מסוקולוב לביאלה פודלסק לייסד סניף ל"אגודת ישראל" במקום, קפצו מלומדי העיר מולו וטענו: - לשם מה לעשות אגודות אגודות? כל העדה כולה קדושה.

נענה להם רבי יצחק זעליג: - הזוכרים אתם את דברי חז"ל: הם ספרו לנו איך התווכח משה רבינו עם בצלאל בן אורי, בונה המשכן; מה לעשות תחילה, טען משה: ארון, ובצלאל אמר: המשכן. עד שהודה משה לדברי בצלאל, ואמר: בצלאל בצל א-ל היית. האם ידע התלמיד בצלאל יותר מרבו משה?

- אלא - הסביר הרבי מסוקולוב - משה אמר: ארון תחילה, הוא יותר קודש ובצלאל הסביר: משה רבינו, ראשך בשמים ואי אתה מכיר את הציבור. אם לא יקום מקודם המשכן, וסביבו קרשים גבוהים, חזקים, מחוזקים בבריחים מכל עבר לא יישמר הארון, הוא יחולל. יקראו לו ארנא ולא ארון הקודש. נענה לו משה - אתה צודק, בצל א-ל היית, מכיר אתה את הצל של א-ל.

אף אני - סיים רבי יצחק זעליג, יושב ברבנות ולא בבית המדרש כמוכם - ומכיר את ההמון. תנו להם משכן ואז יישמר הארון... הרב יהודה לייב לוינ"ז

הרה"ח רבי משה שוסטר זצ"ל

יום ההילולא - ג' חשוון

...נעסוק בר' משה שוסטר. כן, ר' משה היה אמנם גאון גדול בנגלה ובחסידות, אך דווקא בזו נשקפה גדולתו; הכל הכירוהו כר' משה, ותו לא. זכורות לי מימי ילדותי אגודות רבות שנקשרו סביבו. רבות מהן היו קשורות לצדיקי פולין מהדור הקודם שבחדות עינם הטהורה הבחינו בגדלותו של ר' משה.

מסופר שבנסיעתו הראשונה לרה"ק רבי יששכר-דוב מבעלזא זיע"א, התייצב ר' משה שהיה אז עדיין בחור, בין אלפי החסידים בשעת עריכת ה'טיש'. לפתע קלטה אוננו את קריאת הגבאי: "משה סטאניסלאווער" (זה היה כינויו בזמנו), הקורא לו לעלות ולקבל חלה. ר' משה הבין כי הכוונה למישהו אחר, "הרי אני סתם בחור, וכל הקרואים הם, בדרך-כלל, רבנים, בני אדמו"רים או מבני המשפחה", אמר לעצמו ולא ניגש, אך כשמע שמחפשים ותרים אחריו נמלט מבית-המדרש והצטנף בפינה כלשהי בחצר. במהלך ה'טיש' יצא ממחבואו וחזר להתייצב עם כולם. בעלותו ל'לחיים' קלטה עינו של הרה"ק רי"ד את דמותו, סימן לו בידו הק' לעצור, הוציא מתחת למפה את פרוסת ה'מוציא' ששמר עבורו והגישה לו.

מלבד הפלא הגדול שבתשומת לב אישית ונדירה לבחור צעיר, היה פלא גדול שהרה"ק רי"ד הבחין בו מבלי שראהו מעולם קודם לכן. ברבות הימים, אף בנו הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זיע"א העיד שאצל האבא (רי"ד) היה ר' משה "נחשב מאוד"...

בזמנו, כאשר היינו ילדים, 'תפסו' אותנו הסיפורים שנקשרו סביב 'עולם החדש' שבנה. מסתבר, שלמרות סוד חייו ולמרות כל המסכים בהם התעטף ר' משה, היתה זו בכל זאת משימה בלתי אפשרית להסתיר הכל, כשמדובר באלפים ורבות של אנשים שנעזרו על ידו.

עוד בעודנו בחור ניהל מערכה מסועפת של חסד. לר' משה לא היו גבולות, למשל, בגרמניה של אחרי המלחמה היו 'בתי משוגעים' רבים בהם התאשפזו אנשים שבינתם נסתרה, בעקבות הצרות והמרורים שהיו מנת-חלקם. בבתי-משוגעים אלה מצא ר' משה בקעה להתגדר בה. ר' משה היה עובר בין המיטות, מקנח אפם של יהודים טובים אשר שכבו דוממים בייאוש ובעצב תהומי. אצל תלמידים יראים ששקעו בדיכאון נוכח אובדן הכל, היה מברר מאמרי חז"ל, מראי-מקומות למגוון עניינים, עד שהעלה אור בעיניהם הכבדות.

ר' משה היה גם מחנך גדול. מרגלא בפומיה כי רבי משה-לייב מסאסוב ראה פעם ילדים שובכים מטפסים אל אחורי העגלה והעגלון מגרשם בשוט. לאחר שהסוס התקדם מעט, שוב טיפסו הילדים בצהלה על העגלה, וחזור חלילה. בהתקרב העגלה למקום עמדו של רבי משה-לייב, קרא בפנים מאירות: "פערדעלע פערדעלע, היה מאושר על כך שהנך מהנה יידישע קינדערלעך". אחרי שר' משה היה מספר את המעשה, היה מוסיף: "נו, וכי אתה אינך חפץ בכך? הרי איננו פחותים מן הסוסים... ובכן, טול נא אפוא מעטפה זו ועלה לבית פלוני, בדרכך משם תניח שקית מזון מאחורי דלת ביתה של משפחה פלונית"...

הוא היה אומר: "לדידי, ארבעת המינים הם 'חלה ויין, פיש און פלייש", אלו ארבעה מינים שיש להקפיד שיהיה בהם "הדר" עבור יהודים. "הדאגה שלי ל'פולקע' לחג ליהודי רעב", היה אומר, "גוברת על דאגתי לאתרוג עבורו. שכן, לנענע ניתן בד' מיניו של החבר, אך למנת דגים זקוק כל אחד בנפרד". ר' משה היה נאה דורש ונאה מקיים ואכן לא היו לו לר' משה ארבעה מינים משלו. שכן, "חבל על הכסף, כי בכסף זה ניתן לקנות חלה ויין, פיש און פלייש"...

מספרים שבבוקר הראשון אחר הגיעו לארץ-הקודש, עם צאתו מאכסנייתו אצל מכר ב'מאה שערים', פגש בחלבן המחלק חלב ליד דלתות הבתים. ר' משה שברגישותו הבחין שיש בתים עליהם מדלג החלבן, מיד אץ אליו לברר את פשר הדבר. החלבן השיב לו כי אלו משפחות שאינן משלמות. "וילדים יש בבתי הללו?" בירר ר' משה בקול כואב, "ודאי", השיב החלבן בעודו מחלק, "אך גם עניות יש שם", הוסיף.

"שמע", קובע ר' משה עובדות בחייו של החלבן יום לאחר הגיעו ארצה, כשעדיין אין קורת-גג לראשו, "מיום זה ואילך מניח אתה חלב ליד בתים אלו, הבא לי רשימה ואני אשלם לך עבורם"..." הרה"ח ר' ארי

סמית הי"ו, "רבות מופתי" (כפר-חב"ד תשס"ד) ע' 74

...בפערנוואלד מצא [הרה"ח ר' משה טוביה גרינצווייג ז"ל בבחרותו בהיותו משארית הפליטה מהשואה] עזובה רבה בין הניצולים שהרבה מהם היו במצבים גופניים או רוחניים חלשים מאד והמצב זעק ותבע בעלי חסד, שידאגו להם לצרכיהם המרובים, ובעלי שאר-רוח שיוכלו לרומם את רוחם של הניצולים.

האחד היה האדמו"ר הגה"ק מקלויזנבורג זי"ע, בפעולותיו הרבים להחייאת נשמתם של הניצולים מחדש, ובעמידתו האיטנה בשערי המחנה בזעקה אדירה מחרישת כל לב-אבן: "מי לה' אלי!"---

והאחד היה החסיד המובהק רבי משה שוסטער זצ"ל, פליט בעצמו שאיבד בשואה האיזומה כל בני משפחתו, שלא נח ולא שקט מלפעול ולהפעיל לרווחתם הגופנית של הניצולים ולהגביה את רוחם בסיפוק כל צרכיהם.

לכל מפעלות קודש אלו, היטה אבינו ז"ל כתיפו להיות לעזר בכל פרטיהם. וכך נהיה מבחור צעיר ל"עסקן" בעל פעולות כבירות. בהיות כי רבי משה ז"ל היה עסוק עד למעלה מראש באיסוף הכספים הגדולים שהוזקק להם, על כן מינה את אבינו ז"ל להיות למוציא לפועל את כל מעשי המצוות, ולהוליך לנזקקים ולנדכאים - השוכבים בבתי חולים או ישובים בודדים במשכנם הדל, בגדים ומצרכים. ופעולות אלו רב בהם הנסתר מהגלוי, באשר בסתר ובדרך כבוד היו מוליכים - אבינו ז"ל ורעו ר"י מנהיים ז"ל - אוכל ומזון לבתי הנזקקים, ומוסיפים לעודדם בדברי נועם וחיוזוק, ושותלים בביתם נטע של שמחה ותקוה... "איש חסיד" (ב"ב תשס"ז) ע' קפ"ג

החסיד רבי משה שוסטר ז"ל היה מחשובי חסידי בעלזא והתגורר בסטאניסלאוו, פעם בעת ששבת הרה"ק בעל האמרי חיים' זי"ע בגרמניה, שהיה שם גם רבי משה, והשתתף בעריכת שלחן הטהור בליל שב"ק. כיון שידע שביוזניץ שרו בערגה את הזמר "ה רבון" לכן חיכה וציפה בכליון עינים שישיר הרבי שיר זה, אך כאמור לא היה האמרי חיים' שר זמר זה בקביעות מדי שבת בשבתו, וכאשר כבר קם האמרי חיים' ועמד לצאת לחדרו עברו בראש החסיד הרהורי צער על שלא זכה לשמוע את הניגון. מיד תפס זאת האמרי חיים' במחשבתו וחזר אל מקומו והתחיל לשיר בדביקות את ה"ה רבון" לפליאת החסידים, ורק בתום הזמר נעמד לצאת כשהוא עובר ליד רבי משה ופנה אליו בלשון שאלה "יעצט זענען מיר קוויט?" [כשואל אם עכשיו הוא כבר בסדר, אחרי שמילא את רצונו]. הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל, "מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשע"ב) אבות - ח"א, ע' רל"ד

עיקר נטוע היה [הרה"ח רבי משה שוסטר זצ"ל] בחצרו של רבי אהרן מבעלזא זיע"א, אשר התקשרותו אליו עד יומו האחרון היתה גבוהה ונעלית מכל תיאור ודמיון - אך כעדותו של רבו: "משה איז נאך גיוועהן חשוב בארץ טאט'ן", אצל האבא הק' רבי יששכר דוב זיע"א.

בבחרותו, בעת התגורר בסטאניסלאוו, באה משלחת אל הרי"ד מבעלזא זיע"א שיואל לשלוח קבוצה מבחוריו ללמוד בסטאניסלאוו, כי נגע ההשכלה פשה בעיר, והיא זקוקה לחיוזוק רוחני. ענהה רי"ד ואמר: "וואס טויג נישט משה סטאניסלאווער, א פארציטישע'ר חסידישע'ר בחור". כשכוונתו למשה שוסטר, שנודע אז בעמלו לחיוזוק הרוחני של התלמוד - תורה דשם...

בבואו לארה"ק, מיהר לחלות את פני הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זיע"א. בבואו ישב הבעלזער-רב בעינים עצומות, כך קיבל את הקהל. המשב"ק ר' שלום פויגל ז"ל לחש כי רבי משה שוסטר נכנס עתה לחדר. התרומם הרבי ממקומו, הושיט לרבי משה שתי ידיו וקרא בקול "הוי, רבי משה, שלום עליכם, געלויבט השי"ת אז מ'זעהט זעך" - כשהוא חוזר בלשון-קדשו על אותן מלים שלוש פעמים, בהודיה להשי"ת על כך שמתראים הם.

מאז 'ישב' רבי משה ימים ולילות בבעלזא, כשאינו מסיר רוחו מרבו אף לרגע כמימריה. היו עיניו ולבו נשואות ונתונות לתיקון ביתו נאוה קודש של הרב מבעלזא זיע"א, דאג בתמידות שהכל יעמוד על תילו מכל הבחינות. מעולם לא נפרד ממנו, ואף לאחר הסתלקותו חי את דמותו הק' בהקיץ ובחלום, פקד את ציון-קדשו בתדירות, נפשו יקדה לאורו כל הימים. "הא" - היה נסער עד עמקי נשמתו - "דער הייליגער רב, דער הייליגער רב". לא ההין להעלות על שפתיו את שמו המפורש של הרה"ק מבעלזא זיע"א, אף

בחלוף עשרות שנים מהסתלקותו. לצאצאיו שנקראו בחיבת-קודש כשם הרבי: "אהר'לה" - נהג רבי משה לקרוא 'אבא'לה'. והיתה מובלעת בפלא-הרגלו זה, גם יראתו וחרדתו לבטא את שם הרבי, וגם אהבתו ודביקתו ב'אבא'לה', שורש-נשמתו, רבו הק'.

אף כי כל ימיו היה רבי משה חסיד בעלזא נלהב, אך תמיד משחר היה לפתחם של שאר צדיקי אמת שבדור. כהימשך דבורה אל הצוף, היתה נפשו נשאבת אל מוקדי האמת; בכל מקום שראה מידה טובה המבוססת על נקודת האמת, בטל אליה ודבק בה. אף הוא זכה לנשיאת-חן עילאית בצל-קדשם, בנהורא מעליא אהבוהו קדושי-עליון חיבת-נפש.

את 'שבת-מברכים' עשה במחיצת הגה"ק מצאנז-קלויזנבורג בנתניה, אשר העריץ את רבי משה מאד מעת פגשו בפערנאוואלד שבגרמניה, ולנהרה ששפוכה היתה על פני קדשו למראה רבי משה - לא היה דמיון. בהיכנסו אליו, שוהה עמו הרבי ארוכות בהתענגות על מבועי הקדושה.

"מ'צאנז' חוזר אני עם 'סלים מלאים מזומנים' בתורה ויראה" - שב משם בעונג. "ענוה בעצם", היה רבי משה מיטיב להגדיר צד זה של הרב מקלויזנבורג, "ענוותנותו כה טהורה היא, עד כדי כך שאינו צריך לעשות כל פעולות להסתיר את עצמו. המסתיר את עצמו - משמע מכיר בגדלותו ומסתירה. אך העניו-בעצם אינו סבור כי גדלות בכאן. כך מותיר הרבי את גדלותו בתורה ועבודה גלויה לכל, אך בקרבו נותרת רוחו בשפלותה, בשברונה".

פעם, בעת שהכין הרבי מקלויזנבורג את מאכל ה'צוויבל' בצפרא דשבתא, כשרעפי-קדשו משוטטות בעולמות עליונים - ישב רבי משה נכחו כשעיניו בוערות גחלי-מבט בריכוז ודביקות. לפתע פקח הרבי את עיניו פתאום, תפס בידו חלה והעבירה במהירות לרבי משה, כשהוא מראה לו להכניסה אל כיסו בחיקו - מיד שוב נעצמו העינים הק'. היה זה נדיר מאד, איש לא ידע מה זה ועל מה זה. רק רבי משה, הסיט את החלה לעברו, כשפניו לובשות ארשת של קור-רוח - משל לא אירע מאומה.

אף לעיתותי חולשת גופו הטהור של הרבי, כאשר הותר לקהל לעבור מרחוק ולחזות לרגעים - כשעבר רבי משה, הגביה הרבי ידו הק' לעברו מתוך חדותא ושביעות-רצון, בפנים מפיקות גיל וקורת-רוח.

בראש-חודש היה רבי משה מגיע ל'מנחה' ל'גור', כשלאחר-מכן נכנס אל הקו"פ ומזכיר שמות עשרות אומללים שנשאם על לבו. נוהג להזכירם ב'קויטל' ארוך, ולצרף פדיון-נפש עבורם בסכום גדול, אשר ה'בית ישראל' זיע'א ניאות לקבל ממנו. בהיכנסו נוטל הרבי את הפדיון מתוך חביבות: "נו, הבאת איתך את ה'גן-עדן' שלך?" בהיכנסו התייצב ה'בית ישראל' מלוא-קומתו. אירע פעם שבהגיעו מורה לו הרבי לשבת. רבי משה נרתע ביראת-כבוד, אך הרבי הבהיר לו כי אם לא יתיישב - יקום הוא מכסאו וישוחח עמו בעמידה...

לגביר מחוץ-לארץ שהניח על שולחנו של ה'בית ישראל' סכום כסף גדול לצדקה, נענה הרבי ואמר "אם לצדקה כוונתך - פנה אל רבי משה שוסטר מבני ברק, ביי איהם קומען די געלטער צו רעכטיגע פלעצער" לאמור - דרכו מגיעים הכספים למקומות נכונים.

כשהיה נכנס עם פתקאותיו אל הרבי מבוהוש צוק"ל, היה הרבי מחזיר לו את הקויטל'עך ומורה לו כי גם הוא יכול לקראם ולפעול עבורם. רבי משה היה מספק לבית הרבי את חפסות השוקולד הקטנות שהיה הרבי מחלק, להמתיק... "הא לך משה 'לעקעח'" - שש היה הבוהוש'ער וצ"ל לקראתו - "עבור החסידים

שלך"; משתעשע עמו בזיו פנים בוהקות כשרבי משה ניצב מולו בפחד ואימה. "הקדושה נוטפת ממנו", אמר רבי משה ברתת לנכדו.

בכלל, היו לרבי משה הגדרות נפלאות על צדיקים, משבח היה צדיק זה אשר מידה פלונית באה אצלו לידי גלוי מיוחד, מפליא היה צדיק אחר אשר ניתן ללמוד הימנו מדרגה גבוהה בעבודה. "גיוואלדיג" - מתלהב היה - "מהיכן מגיעים לענוה של רבי זושא'לע (הוא הרבי מטשערנוביל צוק'ל); איך משיגים כזו גאונות באהבת הבריות?"...

"הא, הא" - החווה כלפי זוהר פני כ"ק הרבי מלעלוב צוק'ל - "אזוי לעכטיג, אזוי לעכטיג". בצאתו פעם בליל-שבת-קודש מלעלוב פגש באברך ממכריו, הורה לו באצבעו פנימה: "היכנס נא, היכנס וראה לעכטיגע צורה' מהי".

לוחש מתוך התרגשות ורוח מתפעמת אודות מידת האמת הגלויה במלא עוזה וטהרתה אצל כ"ק בעל 'לב שמחה' מגור זיע"א. בכל הזדמנות ששוחח על הרבי, מפליא בדברים אודות 'נקודת האמת שבדור' ולא מצא מרגוע לנפשו מהתפעלותו נוכח דרכי הרבי המוסתרות מעין-אדם. "אזוי באהאלט'ן" - רוטט ברגש - "אזוי באהאלט'ן". נכנס אל הרבי רבות, שב מלא התלהבות לוטף בידי את התפוחים שקיבל, מגפפם בחום וממאן להיפרד מהם.

אדוק היה בנפשות הרבה צדיקים ואלף טעמיהם ספוגים היו בו. איזה מעריץ היה לצאצאי בית טשערנוביל, מפליא היה גדולות ונצורות למענם מתוך הוקרה עילאית. יוצא ונכנס גם ברחמסטריווקא, בעוד חצרות, אך כמעט ולא היה דמיון להתבטלותו נוכח כ"ק הרה"ק ממכנובקה צוק'ל.

הגיע אליו יום-יום. לעתים בחולפו ליד ביתו של הרבי, מהין לפתוח את דלת חדרו ולהזין עיניו בזוהר מראה פניו הק', ביושבו תמיד לפני הגמרא הקדושה; מחיה עצמו ב'בליק' של רגע, מיד ממשיך בדרכו. הרבי הק' שואל עליו תמיד בחיבה. כשנעדר פעם כיומיים, שאל הרבי שוב ושוב "היכן רבי משה? היכן הוא?", התבטא אז כי "מתגעגע אליו מאד". כאשר נערך 'שלום-זכר' לנכדו של רבי משה, קיבל את רשותו של הרבי ללכת - אך מיד עם צאתו החל הרבי להגות שמו שוב ושוב "רבי משה, רבי משה".

על רבי משה הטיל הרבי תפקיד קדוש, להוציא את ה'קויטלעך' שהוגשו אליו והוכנסו על-ידו אל בין דפי המשניות - לאספם ולשרפם על ציון הרה"ק מבעלזא זיע"א.

מנוסח קויטל שהגיש רבי משה לפני הרבי, ונתגלה איכשהוא, נחשף סוד מגנזי-רוחו. כך נרשם באותה פתקה (העתקה מכתב-היד):

"אברהם יהושע העשל בן בתיה רבקה לרפואה שלמה על כל אבריו וגידיו וחיזוק כוחות להרגיש טוב ולערוך שולחנות כסדר באריכות ימים ושנים טובות ורבות ולצאת לקראת משיח צדקנו".

כך הזכיר רבי משה את הרבי ממכנובקה, בפני הרבי ממכנובקה בעצמו. ביקש והעתיר בפניו כי יתפלל על-עצמו, על בריאות גופו הק'...

עם כל קירבתו, אירע לא-פעם אשר הרבי שאלו משהו ופיו של רבי משה נאלם מרוב אימה ופחד. רק זאת יכל - להורות באצבע רועדת לניצב לידו כי יענה תחתיו...

ויש אשר עושה רבי משה את דרכו אל רחובות, אל פועל הישועות הגדול מקרעטשניף צוק"ל. הרבי קם אליו בערגה וכיסופים, מתעלם מן ההמונים שצבאו על דלתותיו לפקודת ישועה ורחמים, פונה מהיכל ומתענג על זיו קלסתרו של רבי משה שוסטר באהבה רבה. כי על כן היה רבי משה יוצא ונכנס בבית אדמור"י נדבורנה, אשר חיבבוהו והעריצוהו בלב ונפש. בשולי אגרת ששיגר אליו רבי דוד משה מקרעטשניף צוק"ל, קוראים אנו את דברי הסיום הבאים: "דברי יידם המעתיר בעדם תמיד לפני השם... ולהתראות בעז"ה מהרה מתוך לבבות שמחות ופנים צוהלות". לא היו אלה הצדיקים היחידים שרבי משה עבר את מפתנם, קשרים היו לו עם אנשי-מעלה שונים - הם ידעו עליו, והוא ידע עליהם. כשנפטר הצדיק הנודע רבי יעקב משה קרמר מכפר-גדעון, נשאל רבי משה אם הכיר את הנפטר הגדול. רבי משה משך בכתפיו, החווה בפניו הבעה תמוהה, כאינו יודע על מי מדובר כלל. אחר פטירתו של רבי משה נמצאו בגנזיו חילופי מכתבים בענינים שונים עם צדיק זה, מתוך ידידות אמיצה והערכה הדדית מופלאה.

בקודש-פנימה אצל צדיקי הדור מפציר היה לישועה ורחמים עבור הצריכים לכך - באופן ייחודי. באריכות-דברים הרבה להתחנן כי יזכרו את אותם אומללים בתפילותיהם, כי יעתירו עבורם בכל עת. מוסיף היה עובדות שונות מצדיקי הדורות אשר פעלו בהבל פיהם לטובת הכלל, מבקש בדחילו כי גם עתה יפעלו צדיקים בכוחם. אם לא היה שומע מענה ברור, שב שנית והזכיר, עורר רחמים בפניהם - עד כי חש שעשה הכל בכדי שהדברים יפעלו. הרה"ח ר' ברוך לב שליט"א, "חיים שיש בהם" (חצור תשס"א) ע' 30

כל שבת מברכים הגיע להסתופף בצל קדשו של רבינו (כ"ק מרן אדמו"ר מצאנו קלויזנבורג) זצ"ל יהודי יקר שבערכין ושמו הרה"ח ר' משה שוסטער משרידי היושבים של בעלז, איש שלא נהנה כלל מתענוגי עוה"ז, והיה כל היום עסוק באיסוף צדקה לבנש"ק צנועים ואביונים, וליהודים נצרכים, אנשים נתנו לו סכומים גבוהים...

עקבתי אחרי היהודי הזה שהיה מתנהג בפשטות ובענוה ובהכנעה גדולה, ותמיד הייתי רואה שיושב ולומד בספר ישמח ישראל, ממש בעקביות... הרה"ג ר' יעקב גליק שליט"א, "אכסוף נועם שבת" (נתניה תשס"ח) ע' קצ"א

היה יהודי צדיק, גבאי צדקה, ר' משה שוסטר ז"ל שמו, שהיה מלא אהבת ישראל אמיתית, אנשים שלחו לו הרבה כסף והכל חילק לעניים והוא עצמו חי בצער ובדחקות נוראה. כ"ק מרן אדמו"ר ה"אמרי מנחם" מאלכסנדר צוק"ל, (מרשימות הרה"ח ר' ישעיה יעקב שאהן הי"ו), "זכרון דברים" (ירושלים תשס"ח) ע' נ"ג

...פרק זה מתוך מסכת חיי החסד של אבינו [הרה"ח רבי משה טובי' גרינצווייג] ז"ל קשור כולו בחסיד המפורסם, גאון החסד בדורינו, רבי משה שוסטער זצ"ל. לא נגזים אם נאמר שהם ניהלו "באנק" משותף. כאשר ר' משה היה רושם את השיקים, ואבינו ז"ל היה פודה אותם. אלפים ורבבות התגלגלו שם. ר' משה היה מאתר את הנצרכים והיה שולחם אל אבינו ז"ל שלא הכירום מעולם, והם חשבו שבסך הכל אינו אלא שליח של ר' משה, לכן לא התביישו לבוא עם פתקים אלו "ולדרוש" את שלהם. לא ידעו כי ע"פ רוב כוסו כל הכספים מכיסו הפרטי של אבינו ז"ל...

ככה התנהלו להם יובל שנים משותפים בסגנון זה, כשהני תרי אנשי סוד, כפי שהגדיר כ"ק מרן זי"ע את שניהם "א סוד פון א יוד", מנהלים בצוותא מערכת חסד עניפה ומסועפת...

כה העיד רבי משה זצ"ל לימים: "ר' משה טובי' האט מיר קיינמאל נישט אפגעזגט", וכן "ר' משה טובי' איז איין שטיק חסד..."

אגב אלו הדברים יסופר: ידוע שלר' משה עצמו לא היה שייך לתת מתנות. אם היה ר' משה בא ואומר "אני זקוק לכסף" "תן לי" וכד', ידעו מיד שכוונתו הצדקה זקוקה לכסף, או תן לצדקה. ר' משה היה יכול לגשת ליהודי ולומר לו, "זוגתי אינה חשה בטוב וצריך אני מעות להוצאת רפואתה", היהודי כבר התמלא שמחה על העובדא שר' משה כבר מבקש לעצמו, ולכסוף היה מתברר כי גם כסף זה הלך לצדקה, כי לגבי ר' משה זהו "הוצאת רפואתה"...

פעם ניגש אליו אבינו ז"ל והציע לעשות לו "שטריימל" חדש, היות וה"שטריימל" הישן כבר נראה מזעזע. ענה לו ר' משה כדרכו בקודש: "בעבורי זה טוב, אם אתה רוצה 'שלם לי' עבור שטריימל ואז אקח שטריימל..." "דהיינו: אם רוצה אתה בדווקא לתת לי "שטריימל" תן כנגד זה גם מעות לצדקה, לא עבורו ימים אחדים, ואבינו ז"ל נגש אל ר' משה עם "שטריימל" ועם צרור כסף בידו, "פדיון נפש"...

קשר רב נקשרו השנים, ולפלא כי אבינו ז"ל היה היחיד במעמד ביציאת נשמתו, לאחר שהלך לבקרו הרבה בבית החולים בחודשו האחרון עלי אדמות... "איש חסיד" (ב"ב תשס"ז) ע' רע"ח

ד' חשוון

כ"ק מרן אדמו"ר רבי יעקב הלברשטאם מטשאקאווא זי"ע

יום ההילולא - ד' חשוון

הגה"צ רבי יעקב הלברשטאם זצוק"ל אבד"ק טשאקאווע, נולד ביום ח' כסלו תרנ"ז לאביו הגה"ק רבי סיני מזמיגרד זי"ע ולאמו הרבנית הצדקנית מרת רחמה ע"ה בת הגה"ק רבי נפתלי ממעליץ זי"ע וביום הכנסתו בבריתו של אאע"ה נקרא שמו בישראל יעקב על שם זקנו הגה"ק רבי יעקב ממעליץ זי"ע [הנקרא דער קליינער בעש"ט], בן הגה"ק יחיד בדורו בחכמת אלקים מר"ן מראפשיץ זי"ע.

בוצין בוצין מקטפיה ידיע ובמעלליו יתנכר נער כי לגדולות נוצר בחריפותו והנהגתו המופלאה בגיוני קדושה ולבת אש קודש שקיבל מאבותיו הקדושים זי"ע שרפי מעלה, הן מצד אביו הגאון הקדוש [רבי סיני מזמיגרד] זי"ע בן הגה"ק מגארליץ זי"ע בן מרן הגה"ק מצאנז זי"ע וחתן הגה"ק בעל ייטב לב מסיגעט זי"ע ולמעב"ק הישמח משה ועוד זי"ע, והן מצד אמו גזע הקודש של רבוה"ק לבית ראפשיץ, ליזענסק, קאזניץ, מאגלניצא, ולמעב"ק זי"ע. כבר בילדותו נתפרסם לחריף עצום והיה לפלא בעיני רואיו, ובהיותו אך בן שמונה שנים נבחר ע"י הגה"ק רבי שלום מאסקאוויטש משאץ זי"ע לחתן בתו הבכורה זקנתי הרבנית הצדקנית מרת אידל דינה ע"ה, אשר אף היא כמוהו בת קדושים מגזע רבוה"ק מזלאטשוב, פרימישלאן, בעלזא, ראפשיץ, ולמעב"ק זי"ע [עלתה נשמתה למרום בדמי ימי', ביום י"ב במרחשון תש"י].

נשתמרו כמה מכתבים אשר כתב לחותנו בהיותו חתן, ומכתב א' הוא בהיותו אך בן י"ב שנים אשר בו מעלה על הכתב פלפול עצום בסוגיא דזמן (גיטין י"ז ע"ב) בה ניכר חריפותו בעודנו בימי הילדות, ומאז עלה ונתעלה ברום המעלות, כאשר את משנת תלמודו קיבל מאביו הגה"ק זי"ע, ואח"כ אצל הגאון רבי שמואל אהרן מיללער מלאבאווא זצ"ל, ובהיותו צעיר לימים הוסמך להוראה ע"י הגאונים רבי מאיר אריק זצ"ל בעל אמרי יושר, ומהר"ש ענגיל מראדימישלא זצ"ל, וודו הגה"ק רבי יחזקאל מאוסטראווצע זי"ע.

דרכי החסידות ועבודת השי"ת רכש מאביו הק' זי"ע ומעוד רבים מצדיקי וקדושי דורו אשר הרבה להסתופף בצלם, ובמיוחד בצל קדשם של בני דו"ז הגה"ק משינאווא זי"ע, ה"ה הגה"ק רבי משה משינאווא זי"ע, ואחיו הגה"ק רבי אברהם שלום מסטראפקוב זי"ע, אשר קרבוהו וחיבבוהו למאד [וראו להזכיר אשר הגה"ק הנ"ל כבדו בבחרותו בהפטרת חזון הנהוג לכבד לגדול וחשוב העיר, ויהי לפלא], וכן אצל דו"ז הגה"ק רבי ישעי' מטשעחויב זי"ע, ובהיותו בגלות באונגארן הסתופף בצל הגה"ק רבי ישעי' מקרעסטיר זי"ע.

טרם זמן החתונה פרצה מלחמת העולם הא' ומחמת המציק ברח עם אביו זי"ע וכל משפחתו למדינת אונגארן עד יעבור זעם, ונשתהו שם כמה שנים, ונדחה זמן החתונה עד שנת תר"פ שאז נתקיימה חתונתו בעוב"י טארנא מקום מגורי חותנו הגה"ק זי"ע בעת ההוא. כעבור זמן קצר נדד עם חותנו לגור בעיר קעלין במדינת אשכנז, ושם מלבד עבודתו בקודש עסק רבות כדרך אבותיו הקדושים למען צדקת רמבעה"נ לעניי ארץ ישראל דכולל גאליציע, ואז הוכתר ע"י ראשי הכולל לנשיא כולל רמבעה"נ למדינות מערב איראפע [אשכנז, צרפת, האלאנד, ובעלגיע, ושווייץ]: כתב הנשיאות נמצא בגנזי בנו הגה"צ רבי נפתלי שליט"א אדמו"ר מטשאקווע.

עפ"י המלצת מחותנו הגה"ק בעל כנסת יחזקאל מראדאמסק זי"ע הוכתר בשנת תרפ"ג לאב"ד טשאקאווע, שם נתגלה שיעור קומתו בהרבצת התורה בשיבתו ובהעמדת הדת על תילה בעירו וגלילותיה, עת עמד בעוז על משמר היהדות הצרופה ועל טהרת בית ישראל בכשרות המקוואות [תשובה אליו בענין זה תמצא בשו"ת דובב מישרים ח"א סי' פ"ח], ורבות השפיע על עדת צאן מרעיתו להדריכם במסילה העולה בית א-ל, לבל ילכו לרעות בשדות זרים אשר נתרבו אז, וכמו כן פעל שם גדולות ונצורות למען טובת אנשי חיל יהודים שהיו שוהים במחנה הצבא ליד עירו, ותמכם ועודדם ברוחניות ובגשמיות לבל ידח מהם נדח.

בשנת תרצ"ד חלומות יבעתוהו ועיניו יחזו כי חורבן איראפע וקהילותיה קרובה לבא, ויתן את פניו לנוס על נפשו ולחונן פני ארה"ק, וכל אנ"ש ניסו להניאו מתוכניתו לסכן עצמו ומשפחתו ועולליו הרכים בטלטולי הדרכים בים וביבשה, אמנם הוא בשלו אף התריע בפניהם ובפני ממלא מקומו ברבנות טשאקאווע הגאון המפורסם רבי שמואל אברהם זעלטנרייך זצ"ל שידעו שקרוב ובא יום גדיעת קהילות איראפע, וכאשר נמצא אתנו מכתב אשר כתב אליו הגאון הנ"ל אחר המלחמה, בו מתאונן על שלא שמע בשעתו לקולו. ומאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו להיות לפליטה גדולה בארץ.

נדודי הדרך ארכו זמן רב עד שהשיג אישורי העליה ממלכות ענגלאנד אשר שלטה אז בארה"ק, ובחמלת ה' עליו זכה לחונן עפר ארה"ק ביום ר"ח אדר שנת אז תרצ"ה הארץ, ולעלות לירושלים עיה"ק מקום בו איוה למושב לו, ושם חרדו לקראתו גדולי העיר כראוי לכבודו וכבוד אבותיו הק', ונתקבצו אצלו זקני וחסידים צאנו יקירי קרתא דשופריא אשר התענגו לחסות בצל ענף פרי עץ החיים, ומכל פינות העיר נהרו רבים לשמוע נעימות תפילותיו וטהורות בהשתפכות הנפש כאשר שפך כמים לבו בתפילותו. גם חיבר ניגונים מיוחדים לכבוד צורו וקונו בורא כ"ע, כידוע שהיה מטיב נגן כאשר הוא לנחלה לו מאבותיו הקדושים לבית מעליץ זי"ע.

בתקופה ההיא הקים ובנה את ישיבת דברי חיים כהמשך לישיבתו בעירו, ושם הרביץ תורה בנגלה ובנסתר לתלמידי חכמים מופלגים ויראי ה', ובמיוחד לצורבים להדריכם בדרכי ההוראה.

בשלהי שנת תרצ"ט הוכרח לנדוד לארה"ב למען ביסוס הישיבה, ומאימת מצב הדת בארה"ב למד לפני נסיעתו אומנות השו"ב [הוסמך לכך ע"י הגאון אב"ד טעפליק זי"ע, ירושלים], ובארה"ב שחט העופות לצרכו, והקפיד על כל מאכליו בזהירות מופלגת, אף לאחר שכבר הוקמו שם ועדי כשרות יראים ושלמים. בהיותו בארה"ב פרצה מלחמת העולם הב', ונאלץ להשאר שם זמן רב, והקים שם את בית מדרשו תפארת יעקב באיסט סייד.

גם שם הרביץ תורה והוראה בלימוד עם בחורים מופלגים שו"ע יור"ד, מלבד שיעוריו המרובים שהיו לו בתוך בית עקד הספרים הגדול שהיה ברשותו, והרבה מחידושו בנגלה ובנסתר העלה על הכתב, ובענותותו היתירה שרפם באש ולא נשרדו אלא חידושו שכתבם בתוך כרכי כת"י אביו הגה"ק זי"ע. כמו כן עסק רבות להאיר פני תבל בתורת רביה"ק מצאנו זי"ע, והדפיס את הדברי חיים עה"ת והפיצם לרבים [וראוי לציין כאן מה שכתב אליו אביו הק' במענה על ביאורו בספה"ק דברי חיים וזלש"ק: הצדק עמך בזה, ואי לאו דדלאי לי חספא לא משכחנא מרגניתא טבא, תוכל להבין כמה פעמים שראיתי אני ולמדתי הדברי חיים הזה ודבריו הקדושים, ולא באתי לעומק הכוונה עד כעת אשר אתה כותב לי בזה, ותשואות חן לך בעד ענין הזה כי חביב עלי מאד, ומסתמא הגיע הזמן שאזכה להבין דבריו הקדושים זיעועכי"א, עכ"ל אביו הגה"ק מזמגראד זי"ע].

בית מדרשו בארה"ב נהפכה לאבן שואבה ולתל תלפיות ממנו פעל גדולות ונצורות, וגם בשנות הזעם פעל רבות להצלת יהדות איראפע, והי' מראשי ועד ההצלה. בהיותו מחשובי האדמו"רים בארה"ב עמד בקשרי ידידות עם גדולי הדור, ובמיוחד מפורסם ידידותו העצומה של הגה"ק מסאטמאר זי"ע אתו, אשר העריצו וחיבבו למאד והרבה לבקרו מפעם לפעם ליהנות מנועם זיו חכמתו, ואף מסר לו את גליוני ספרו הבהיר ויואל משה טרם ההדפסה למען ישים עליו עין ביקורת, ורבות יסופר על קשרי ידידותם.

בשנת תש"כ עלה בידו במסי"נ לבקר מקום קבורת אבותיו הק' במדינת פולין שהיה אז תחת ממשלת הקאמוניסטים ימ"ש, ובראותו חורבן הנורא ורבה העזובה אשר בבתי החיים נטל על גופו הונו ואונו לשקם הריסותיהם, וגולת הכותרת בעבודתו הקדושה היה הצלת ושיפוץ בית החיים בעיר צאנו והקמת האהל על מקום חלקת מחוקק ספון ציון אא"ו רביה"ק מצאנו זי"ע, וגם בשאר מקומות קברי אבותיו הקדושים בליזענסק, קאזניץ, לאנצהוט, והגדיל עשות בעיר מעליץ שם נתגוללו העצמות הקדו' כדומן ע"פ השדה רח"ל, ועמל רבות בגופו שעות ע"ג שעות ללקטם במו ידיו ולהביאם לקבורה, זכרה לו אלקי לטובה.

בשנותיו האחרונות חלה את חליו אשר ימות בה ונשא סבלו בדומיה מבלי שירגיש בה איש, עד קרוב לזמן פטירתו עת הובל לביה"ח שם הפליאו רופאיו כחו איך שסבל זה כמה שנים בלי הוצאת הגה מפיו, וביום ד' מרחשון תשכ"ח השיב נשמתו הטהורה ליוצרו במעמד בניו הגאוה"צ שליט"א (ועוד מנין אנשים אשר קרא אתם עמם קרי"ש, וידוי וכו'), ובהלוי' יצאו אלפי אנשים ללוותו ובראשם כ"ק מרן הגה"ק מסאטמאר זי"ע, ונטמן בביה"ח בניו דזערעסי חלקת באבוב, שם חלקת מחוקק ספון עדי יקיצו וירננו שוכני עפר בב"א.

הניח אחריו בניו וחתניו הרבנים הגאוה"צ שליט"א (לפי סדר תולדותם):

- א. בתו הרבנית הצדקנית מרת פייגא תחי' אשת הגה"צ רבי יהושע מאלאוויצקי וצ"ל אדמו"ר מלעכאוויטש, ובזיוו"ש אשת הגה"צ רבי אשר ישע'י ראזנבוים (שליט"א) [וצ"ל] אדמו"ר מנאדווארנע - חדרה, בני ברק.
- ב. בנו הגה"צ רבי מאיר (שליט"א) [וצ"ל], אדמו"ר מטשאקאווע בני ברק, מראשי הועד למען השבת בארה"ק.

ג. בנו הגה"צ רבי נפתלי שליט"א, אדמו"ר מטשאקאווע ונשיא ישיבת דברי חיים, ומח"ס דברי נפתלי עה"ת, ויו"ר ועד הכשרות שע"י העדה החרדית ירושלים עיה"ק ת"ו.

ד. בתו הרבנית מרת רעכל תחי' אשת הגה"צ רבי שלום איזיקאוויטש שליט"א, מרביץ תורה ויראה בוויילאמסבורג.

ה. בתו הרבנית הצדקנית מרת מרים תחי' אשת הגה"צ רבי משה דייטש זצ"ל אבד"ק קאטאמון לאנדאן.

ו. בנו אדמו"ר הגה"צ רבי משה (שליט"א) [זצ"ל] חבר הביד"צ דירושלים עיה"ק ת"ו, וראש ישיבת דברי חיים, מח"ס שו"ת דברי משה, וחבר נשיאות ויו"ר הנהלת כולל חבת ירושלים לעניי אר"י.

ז. בתו הרבנית הצדקנית מרת חיה תחי' אשת הגה"צ רבי יהושע וואגשאהל זצ"ל אדמו"ר מלאנצהוט, ברוקלין נ"י.

ח. בנו הגה"צ רבי חכם צבי זצ"ל, מוהל מומחה ומהדיר ספרי אבותיו הקדושים זי"ע (נלב"ע יום ה' ניסן תשל"ב). הרה"ג ר' שמעון שמואל הלברשטאם שליט"א, "חמדה גנוזה" (ברוקלין תשס"ב) ח"ב, ע' רל"א

כידוע עלה רבינו ה"דברי יעקב" מטשאקאווע לארה"ק בשנת תרצ"ה, והיה זה לפליטה גדולה להחיות עם רב, שע"ז ניצל עם כל משפחתו מגיא ההריגה בשנות הזעם לא תקפ"ץ.

אך לפני שנסע ועזב את אדמת אירופה, הלך וסבב אצל צדיקי דורו, להיפרד מהם ולקבל את ברכת הדרך. בין הצדיקים נמנה גם הרה"ק [רבי אברהם שלום] מסטראפקוב, שהרעיף על רבינו מברכות קדשו וחיזקו ואימצו לקראת הנסיעה, ובאופן נדיר ביותר נתן לו במתנה "בעקישטע לבן" שהיה אצלו בירושה מזקיניו רביה"ק הדברי חיים מצאנז זי"ע, ורבינו החשיב זאת מאוד (לימים נתנה רבינו במתנה לש"ב הגה"צ רבי יואל בער זצ"ל אדמו"ר מראצפערט-בראזיל). "חכמת צבי" (ב"ב תשע"ג) ע' ל"א

דברי תורה מתקיימין

פירש כ"ק אדמו"ר הרה"צ האדמו"ר ואב"ד טשאקאווא ציוק"ל על דברי הגמרא (ברכות ס"ג ע"ב) מזין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל, ודייק על הלשון מתקיימין שהיה יכול לומר נלמדים או מתקבלים, ופירש דהלשון מי שממית עצמו עליה היינו במסירות נפש, דאם לומדים תורה בלי מסירות נפש אין לה קיום, דהיינו לדורות הבאים אחריו, דקיום התורה לדורותיו זוכים רק כשלומד במסירות נפש. וזה פירוש אין דברי תורה מתקיימין, שיהא לה קיום לדורות, אלא במי שממית עצמו עליה, היינו שמוסר נפשו על התורה. ודפח"ת. כ"ק מרן אדמו"ר מטשאקאווא שליט"א, "דברי נפתלי" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' פ"ה

הגאון רבי אריה זאב גורביץ זצ"ל

יום ההילולא - ד' חשוון

הגאון רבי אריה זאב גורביץ זצ"ל נולד בשנת תרס"ה בפרברי ווילקומיר דליטא, לאביו הגאון המפורסם רבי משה אהרן קושילבסקי, אב"ד ק"ק מלטה, ולאמו הצדקנית מרת רייכל, נצר להגר"א מווילנא. כבר בנעוריו התבלט בכשרונותיו העילויים וביראתו הקודמת לחכמתו. כשהוא קונה חכמה ודעת אצל גדולי ווילקומיר, רבי לייב ווילקומיר ורבי אליהו קלמר, שהחשיבו את העלם הצעיר עד מאד, והועידוהו

לגדולות ונצורות. משם המשיך לישיבה הרמה דק"ק מיר ובמרוצת הימים תפס את מקומו כאחד מהאריות שבחבורה, ושמו הלך לפניו בעמקותו ובחריפות שכלו, והתמדתו המופלאה, עד שנתפרסם בעולם הישיבות כעילוי מופלג וכגאון צעיר, וכינויו "ליבל'ה מלט'ר". הוא הפך סמל ושם דבר לגאונות בתורה ושלימות ביראה ובמידות, בימים ההם זכה ליצוק מים מספר שנים כתלמיד חבר של הגה"צ ר' אלחנן ווסרמן זצ"ל בברנוביץ, שהיה מפליג מאד במעלתו ובקשו להשאיר במחיצתו בלומדו עימו בחברותא זמן רב. כמו"כ שהה תקופה ניכרת במחיצת מרן הגרי"ז סולובייצ'יק זצ"ל בק"ק דבריסק, שקרבו מאד והיה לו לבן בית ולתלמיד. כשהגיע לפרקו נלקח אחר כבוד לבית הגה"צ רבי אליהו לאפיין זצ"ל מקלם, עפ"י המלצת המשגיח דמיר הגה"צ ר' ירוחם זצ"ל שהצביע עליו כמענה לבקשת הגה"צ ר' אליהו שיבחר למענו בחור גאון בתורה ושלם ביראה ומידות. בשנות האימה של המלחמה העולמית השנייה, ניצל מעמק הבכא בזכות חותנו שכחם עדיף מנביא הזעיקו לפני בוא הרעה, לבוא לק"ק לונדון ולכהן כר"מ בישיבת "עץ חיים" בלונדון.

סמוך לבואו לאנגליה, נקרא לכהן פאר כראש ישיבת גייטסהעד שהיתה אז בראשית דרכה, וכאן נתגלתה אישיותו התורנית בהיקפה המופלא, כגאון ובקי בכל מקצועות התורה בעל הסברה בהירה וברורה, וכמנהיג וקברניט, אשר השכיל להרים את קרן התורה ולהחדיר את רוח הלימוד נוסח ישיבות ליטא ואכן אך החל להעמיד תלמידים בעלי שיעור קומה, והבשורה עשתה לה כנפים בכל פזורי קהילות אנגליה, דרך כוכב בגייטסהעד לתורה וליראה, התחילו זורמים תלמידים הרבה לבית מדרשו שהפך למגדלור לכל אנגליה, ולתל תלפיות לכל רחבי אירופא, ובמרוצת השנים זכה להעמיד אלפי תלמידים להם גילה מסירות רבה. השיב נשמתו הטהורה לבוראה ביום ד' חשון תשמ"ג בגייטסהעד, הובא למנוחות בירושלים ע"ה"ק. "הפרדס", חשון תשמ"ג, עמ' ב'

זכורני מבין העובדות המאלפות שהיה אבי מורי [הגאון רבי אריה זאב גורביץ] זצ"ל הכ"מ מספר כדי ללמד על התקופה שבה היגר לאנגליה, שפעם נקלעו לחנות המוכרת דגים והרגישו שהנייר שהשתמש בו החנוני לכרוך את הדגים היה מדפים רבים של חידושי תורה שאבי החנוני יגע וכתב משך ימי חייו והבן ראה בהם רק תחליף לנייר עטיפה. שמעתי שהגר"י הלוי ליבוביץ זצ"ל אמר שלא היה מסכים שאבי מורי זצ"ל הכ"מ - שהיה תלמידו והוא היה השדכן ששידך אותו לאמי מורתי ע"ה שהיתה בתו של ידידו מאז הגה"צ ר"א לאפיאן זצ"ל יסע לאנגליא, ורק שנסיעה לביתו של הגה"צ ר"א לאפיאן זצ"ל אין זו נסיעה לאנגליא, והמדובר לא היה בנסיעה ע"מ להשתקע אלא נסיעה ע"מ להתחתן ושוב לחזור לפולניא ולמקומות התורה שלה, ועם כל זה לא נתקררה דעתו של הגר"י ליבוביץ זצ"ל והורה לאאמו"ר זצ"ל הכ"מ שיסע להחפץ חיים זצ"ל לקבל ברכתו על נסיעה זו. ושמעתי עוד שכשאמו"ר זצ"ל הכ"מ בא להחפץ חיים זצ"ל וזה היה בשנת תרצ"ב זמן קצר לפני פטירתו של הח"ח, התחיל הח"ח זצ"ל לומר הפסוקים: "ברוך שאמר והיה העולם, ברוך הוא, ברוך עושה בראשית, ברוך אומר ועושה, ברוך גוזר ומקיים, ברוך מרחם על הארץ, ברוך מרחם על הבריות, ברוך משלם שכר טוב ליראיו, ברוך חי לעד וקיים לנצח ברוך פודה ומציל ברוך שמו", ושוב חזר עליהם כמה פעמים, והיושב בצדו חשב שכנראה טעה ושכח שכבר אמרם, אולם אמו"ר זצ"ל הכ"מ הבין (או אז או אח"כ) שבזה גילה לו הח"ח זצ"ל שנסיעתו לאנגליא יש בה "פודה ומציל".

דומני שכשמסתכלים על השינוי שנתחולל באנגליה (ובמדה ניכרת בהשפעתה גם על שאר מדינות אירופה) היה בזה לא רק גדר של "פודה ומציל" אלא גם מרחם על הארץ מרחם על הבריות ומשלם שכר

טוב ליראיו, דורות שעברו שבניהם במספר גדול מאד נמצאים באהלי תורה, וכבר אמר הגאב"ד דלונדון הגר"ח פדווה (שליט"א) [זצ"ל] בהספידו שהספיד את אאמו"ר זצ"ל הכ"מ, שהתורה הנמצאת באנגליה ובאירופה יש לזקוף לזכותו של אאמו"ר הכ"מ וחבריו, אאמו"ר זצ"ל הכ"מ זכה להיות נחשב בעיני ה' כמוכשר להיות אחד ממושיכי המסורת וידיו נחשבו כידים נאמנות לקבל הדברי חכמים שמקלעין אותם ככדור מקצה הארץ עד קצהו. וכמו שפתח ההוא ספדנא על ר' זירא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועיה, יש לומר על אאמו"ר זצ"ל הכ"מ ארץ ליטא הרה וילדה, הורתו היתה בסביבה ובבית ספוג אהבת תורה ומסירות נפש ללימודה והרבצתה, והוא בעצמו כיתת רגליו ללמוד בישיבה לפני שהגיע לגיל בר מצוה ולא התראה עם אביו עד חתונתו באנגליה, וגידולו בין גדולי עולם מרנן ורבנן שעמדו בראש ישיבה מיר המעטירה, הגרא"י פינקל זצ"ל הגר"י ליבוביץ זצ"ל והגר"י לעוונשטיין זצ"ל שהיתה לו קרבה יתירה עמהם, גם זכה להתקרב באופן מיוחד להגר"א ווסרמן זצ"ל בברנוביץ, וכה תיאר אאמו"ר זצ"ל באחד ממכתביו: "צעיר לימים הייתי אז בבואי ממיר לברנוביץ (ברצונו היה לסדר לו דרכון לנסיעה לארץ ישראל והגר"י ליובציאנסקי זצ"ל ברכו שלא יצליח בזה וברכתו נתקיימה), אבל כיון שהקשיתי לו דבר אחד באמצע שיעורו לפני החבורה של "הקבוץ" והערתי מצאה חן בעיניו, ניגש אלי תיכף אחר השיעור ואמר: "הישאר פה ואקחך לחברותא להכנת השיעור" (וזכה ללמוד עם רבי אלחנן בצוותא ביחידות במשך כל חדשי החורף שנה תרפ"ה כשהכין את שיעוריו וראה היטב איך ניגש להכנת שיעוריו). "דרכו בלימוד זה היה לעבור על כל המקורות שבש"ס ובראשונים ולדון שנית על הדברים שאמרם כבר במהדורות הקודמות, ומסיק שנית אותן המסקנות, שהיו כבר אז מפורסמים בחוגי הישיבות, ועל הכנת השיעור היינו לומדים בכל ערב כארבע שעות רוב רובו של הסדר השני - אף כי הדברים עתיקים אצלו".

ועוד סיפר אאמו"ר זצ"ל הכ"מ שבאותה תקופה חלה אחד ממגיד השיעורים בהישיבה בברנוביץ - דומני שזה היה הגאון ר' אריה ליב גאביה זצ"ל - והגר"א ווסרמן זצ"ל ביקשו למלאות מקומו בהגדת השיעור, ונראה בעליל שההשגחה העליונה כבר זימנה אותו תחת פקוחו הברוכה של הגר"א ווסרמן זצ"ל להגדת שיעורים לתלמידים, ואחרי שנים רבות כשזכה אאמו"ר זצ"ל הכ"מ להוציא לאור ספרו החמישי ארזא דבי רב על מסכת יבמות-קידושין כתב בסיום ה"אקדמות מילין" וז"ל: "זהנה הרבה פעמים אני נושא ונותן בזה בדברי הגאון הצדיק מוה"ר ר' אלחנן ווסרמן צוק"ל שזכיתי ללמוד עמו בצוותא בשהותי בישיבתו בבראנאוויץ, והוא קרבני אז והייתי לומד בביתו בשעת הכנתו את השיעור, והכרתי אז את דרכו בקדש ולמדתי לחבב את דבריו, ולזאת אני משנן לפני התלמידים, ומקשה ומתריך על דבריו, ומדקדק בהם, כי ידעתי כי רק האמת היתה לנגד עיניו והיה נוטה אוזן לכל דברי קטני התלמידים, וכבודו במקומו מונח כי זהו כבודו", ואח"כ זכה לקירבה יתירה ממרן הגר"י זצ"ל סאלאביציק הגאב"ד דבריסק ולמד אצלו כשנתיים, ומלבד השיעורים ששמע מפיו הקדוש תמידים כסדרן זכה לטייל עמו בתמידות והרבה דברים הבין ולמד ע"י קירבה זו, וגם אחרי שאאמו"ר זצ"ל הכ"מ היגר לאנגליה עמד עוד בקשרי מכתבים עם שני גדולי עולם אלו, ובאחד ממכתביו של מרן הגר"י זצ"ל ראיתי שכתב אליו בחתימת המכתב "ידידו עוז אוהבו", ובמכתב מהגר"א ווסרמן זצ"ל כתב: "מכבדו ואוהבו", כי לא רק גדול בתורה היה אאמו"ר זצ"ל הכ"מ, אלא גם בעל מדות אציליות למאד שבהתנהגותו עורר רגשי אהבה בלבבות כל אלו שבאו עמו במגע, עד שחמיו הגר"א לופיאן זצ"ל היה אומר עליו שהוא "ספר מסילת ישרים חי" (וכשחיפש אאמו"ר זצ"ל חתן לבתו בקש מהגר"י ליבוביץ זצ"ל שיציע לו מי שנוגד בעל מדות טובות ולא מי שבא לו מדות טובות רק ע"י גיעתו, והגר"י ליבוביץ זצ"ל הציע לו את אאמו"ר זצ"ל הכ"מ). אאמו"ר זצ"ל הכ"מ בא לאנגליה כנזכר לא ע"מ להשתקע, אולם גם בזה נראה יד ההשגחה העליונה,

שבין אירוסיו לנשואיו מתה אשת הגר"א לופיאן זצ"ל ואשתו הוזקקה להשאר באנגליה לטפל באחיה ובאחיותה וממר יצא מתוק, שעי"ז נשאר בלונדון וניצל מגיא ההריגה וזכה להקים דורות תלמידים לאלפים, ונראה בעליל קיומן של הדברים ששינן החפץ חיים זצ"ל: ברוך פודה ומציל ברוך משלם שכר טוב ליראיו ברוך מרחם על הבריות...

אאמו"ר זצ"ל הכ"מ היה תמיד מצייר לנו הדורות שעברו לפנינו ומזה נבין קצת גם דורות הראשונות - והיה מוסר עובדות מה ששמע וראה במשך חייו, והיה מוסר מה ששמע מחמיו הגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצ"ל, וכמו זה שאמר בשמו שבצעירותו זכר איך שבכל עיירה ועיירה היו עורכין תקון חצות באמצע היום ואפילו הבעלי עגלה היו שובתים ממלאכתן לזה, ובשם הגה"צ ר' ירוחם מסר ג"כ עובדות רבות, וביניהם מה ששמע ממנו שבצעירותו היו נמצאים בכל עיר צדיקים (אבל לא גאונים) כמו החפץ חיים בשמירת לשונם ובמסירותם לגמילות חסד ושמירת מצוות. וגם אאמו"ר זצ"ל הכ"מ היה מספר זכרונותיו על מרן הגרי"ז זצ"ל מבריסק, בגודל זהירותו מחטא וגודל ידיעתו בתורה, והיה מוסר מזכרונותיו מצעירותו ובתוך דבריו הזכיר איך שכל הבתי מדרשות היו פתוחים כל היום ושהיו נמצאים שם תמיד אנשים יושבים ולומדים, ורק אח"כ סגרו מקצתם באמצע היום והיה הדבר מתמיה איך יתכן שבת מדור סגור בחלק מהיום, עד שבין בהדוגמא שהבליט בעצמו בחייו מגודל שקידתו הבנתו וידיעתו בתורה וזהירותו לכל דבר שבקדושה ובין זכרונותיו על הדורות שעברו שהיה מקשר תלמידיו להם, דירבן האנשים שנמצאו בסביבתו לשאיפות לגדלות ולא להסתפק בקטנות. הגאון רבי אברהם גורביץ שליט"א, "מאורי שערים" (ב"ב תשנ"ה) ע' רע"ג

זכורני כשמסרתי פעם למורי רבי הגה"צ ר' אלי' [לופיאן] זצ"ל דרישת שלום מחתנו הגרא"ז גורביץ זצ"ל, אמר לי בזה"ל: "העולם סוברים שהוא גאון בתורה, וזה אמת. אבל אני אומר לך כי יותר ממה שהוא גאון בתורה הרי הוא גאון במדות - רק על זאת אין להם מבינות! הגאון רבי מתתיהו סלומון שליט"א, משגיח ישיבת לייקוואד, "קול התורה", תשרי תשס"ג, ע' ק"ד

הרה"ג ר' אריה זאב גורביץ זצ"ל דרש בפתיחה לירחי כלה בגייטסהעד (בשנת תשל"ו): והיה עקב תשמעון (עקב ז' י"ב). שכשלומדים תורה צריך ללמוד בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו - שיזרום בתוכו מהראש עד ה"עקב".

וסיפר שבעירו שכליטא היו כמה גויים שידעו לדבר באידיש, ופעם היו נערים שחמדו להם לצון, והלבישו לשגץ אחד כיפה על ראשו ולמדו אתו גמרא עד שידע היטב, והביאו אותו להרב להיבחן. וכשהרב התחיל לדבר איתו לתמהונם שאל הרב למה הבאתם אלי שקץ?

וכששאלוהו מאין ידע להבחין שהוא גוי, הסביר ואמר שבזה שראה שאותו נער לומד ויושב זקוף ואינו מתנענע כשאר נערים היהודים, מזה ידע ברור שאינו מזרע ישראל. הרה"ג ר' אלכסנדר סנדר פייערשטיין זצ"ל, "ילקוט דברי אסף" (ירושלים תשס"א) ע' ק"ז

פעם כשבני כולל הרבנים דגייטסהעד סיימו כל סדר קדשים ועשו סעודת מצוה גדולה ומפוארה יחד עם כל חכמי העיר, עמד מרן ראש הישיבה [הגאון רבי אריה זאב גורביץ] זצ"ל ודרש בכבוד המאורע וצהלתו על פניו והיה ניכר לכל הנוכחים כי באמת זה יום שמחת לבו ממש. ובתוך דבריו הסביר למה באמת הוא מרגיש עצמו כל כך כמחותן לשמחה זו אף כי לא למד עמהם בצוותא, ונימוקו מהגמ' בשבת (ק"ח): ואמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן, ופירש"י לרבנן לתלמידים

- ראש ישיבה היה עכ"ל. והק' הוא ז"ל מה הוסיף רש"י ביאור באומרו שאב"י היה ראש ישיבה, ותיירך כי לעשות סעודה לכל התלמידים כשהוא רואה ת"ח שסיים מסכת, זה יכול לעשות רק מי שהוא ראש ישיבה, כי הוא מעריך על נכון יגיעתו של כל אחד ואחד, וכן מעריך שמחת ההשגה בתורה של כל תלמיד ותלמיד. והוסיף מרן זצ"ל שברור לי כי זהו הפשט בגמ' כי מברשי אחזה כמה גדולה שמחתי כשתלמידי חכמים מופלגים כבני הכולל השלימו סדר גדול כזה ביגיעה והעמקה יתירה כראוי להם. ושפיר גילה רש"י אותו סוד איך בא אב"י לשמוח כל כך בצורבא מרבנן בודד שסיים מסכת - התיירוץ כי היה ראש ישיבה! הגאון רבי מתתיהו סלומון שליט"א, משגיח ישיבת לייקוואד, "קול התורה", תשרי תשס"ג, ע' ק"ג

ראשי שערים

מן העניין לציין כאן שהתרגום העברי של שם המקום גייטסהד מתנוסס על ספר תורני. הרב אריה זאב גורביץ, ריש מתיבתא ביישיבת בית יוסף בגייטסהד קרא לספרו, בו שיעורים במסכתות יבמות וכתובות, בשם "ראשי שערים". בהקדמה הוא כותב:

"אמרתי לקרוא את שם הספר 'ראשי שערים' מלבד מה שיש בהשם תיאור מהותו של הספר, כי הם שיעורים פותחים שערים לכל מתחיל ליכנס לפני ולפנים של האני חומה זו תורה, עוד יש בהשם גם משום הזכרת שם המקום בו זכיתי להגיד שיעורים אלה ביישיבה הק' פה עיר גייטסהד - G-gateshead באנגלית [תרגום המילה "גייטס" באנגלית הוא "שערים" ותרגום "ראש" זה "העד"], וכבר כתב הבעל המאור בהקדמתו שקרא ספרו בשם המאור כדי להזכיר שם המקום בו חברו, ואף יש בו בגימטריא שמי ושם אבי מורי ז"ל והוא אריה זאב בן אד"א מו"ר משה אהרן". הרב טוביה פרשל ז"ל, "אור המזרח", תשרי

תש"מ, ע' 286

ז' חשוון

הגאון רבי יוסף לייב בלוך זי"ע

יום ההילולא - ז' חשוון

נולד בראסיין שבזאמוט בשנת תר"כ לאביו רבי מרדכי נכדו של רבי טודרוס דיין העיר. מסופר כי בליל הולדתו חלם אביו ששהה באותה עת בלייפציג לרגל מסחרו כי נמסר בידו ספר תורה. ואכן היה הרך הנוול ספר תורה חי כל ימיו. כבן חמש קורא היה בתורה בטעמיה, כבן שבע כבר עסק בגפ"ת, זכרונו נפלא ותפיסתו מהירה. משחר ילדותו נוהג היה בישוב הדעת ובנימוס כמבוגר. רבו בנעוריו היה רבי משה'ל חר"ף מזועקשנה אחי אמו. כבן חמש עשרה עבר לקעלם כדי לקנות תורה מפי רבי אליעזר גורדון רב המקום, כאן למד בהתמדה עצומה והנהיג לעצמו סדרי לימוד ארוכים של שבע שעות כל אחד. פרק זמן מסוים בתקופה זו הסתופף בצל הרש"ז מקעלם אולם לאח"כ פסק. כבן עשרים בחר בו רבי אליעזר גורדון רבו לחתן לבתו, אותה עת נסע למשך שנה לוולאזין קודם נישואיו, לאחר נישואיו בקעלם ביקש שוב להסתופף בצל הרש"ז אולם לא נענה בנימוק כי דרכו (של רי"ל) כבר סלולה לפניו.

בתרמ"ד עבר לטעלו עם התכהנות חותנו הרא"ג כרב העיר. מתרמ"ה שימש כר"מ ביישיבת חותנו בצוותא עם רבי שמעון שקופ. בתקופת המרידות כנגד הנהגת שיטת המוסר ביישיבה פרש מכהונתו ונתכהן כרבה של וורנה עיירה קטנה בסביבה, ממנה עבר לשאדובה בה הסתופפו בצלו כמאה בחורים.

בשנת תר"ע עם פטירת חותנו נתכהן כאב"ד וראש הישיבה דטעלז מאז הנהיג את הישיבה לפי שיטתו ודרכו המיוחדת עד ליום פטירתו בו' מרחשון תר"ץ. הרה"ג ר' ראובן דב דסלר שליט"א, "שנות דור ודור" (ירושלים תשס"ד) ח"ב, ע' ר"ח

יום שעלה רבי יוסף לייב על כסאו הרם בטלז, נתגלה בכל יופי אישיותו, כמי שבא לעולם עם בשורה חדשה. כל סגולותיו שהיו בהצנע, ואשר שימשו להועיל בימים שסייע על-ידיו של רבי אליעזר חמיו בניהול הישיבה, באו כעת לידי גילוי ולידי הטבעת גושפנקא בעיר ובישיבה.

רבי יוסף לייב היה סמל לרוממות הנפש, הוד ותפארת, התגלמות חיה של המושג "מאן מלכי רבנן", והוא האציל מרוח זו קודם-כל על "בית הרב" ועל באי שעריו, על הישיבה, רבנן ותלמידיהון, ובמדה ניכרת מאד על החיים בכללם בעיר טלז. לא רק תלמיד טלז הצטיין ב"אינטליגנציה" מיוחדת במינה, כי גם היהודי מכל ימות השנה שרכש בצל הרב-מדה חדש להערכת ענינים וחשיבותם.

הגאון רבי יוסף לייב בלוך זצ"ל היה איש הסדר והמשמעת הפנימית. דמותו חוטבה, כל רמ"ח ושס"ה ללא שיעור, במחשבה תחילה. הדעת מולכת בכיפה. סדריו קבועים היו במשטר ברזל, עד שאמרו הבריות בטלז, שיכולים לכוון את השעה באורלוגין לפי תנועותיו. הוא השרה על עצמו שלוות הנפש, ושום מאורע לא הוציא אותו מגדריו, אף פעם לא הופתע והתבלבל. סיפר בנו רבי אליהו מאיר: באחד הימים, כשחלתה בתו הבכירה של רבי יוסף לייב במחלה אנושה, והיתה מפרפרת בין חיים לחיים, היו כל בני המשפחה אחוזי חרדה גדולה וסדר-יומם משתבש בשל מצב החולנית - להוציא את האב, אשר גם בשעות הקשות ביותר, נהג להסתגר בחדרו, בהתאם לזמניו הקבועים, ושוקע בלימודיו. לשאלת המקורבים, הסביר, שהוא נסער ושובר כל-כך מהמצב, עד שאם לא היכולת להתייחד עם התורה בכל מצב היה קורס תחתיו מרוב עגמת נפש, ורק הודות ללימודים ביכלתו להחזיק מעמד. הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרכיצי תורה ומוסר" (ברוקלין תשל"ז) ח"ב ע' ל"ו

בשנים תש"י-תשי"א יזמה תנועת "צעירי אגודת ישראל" את הקמת כפר הנוער "שדה חמד", כדי להציל את ילדי העולים שהגיעו ארצה. נסעתי אז לארצות הברית כדי לערוך מגבית למטרה זו, ובדרכי הגעתי גם לעיר קליוולנד, שבה התארחתי בביתו של הגאון רבי אליהו מאיר בלוך.

כמשך כמה שבועות התארחתי בביתו, וכה התפעלתי מהאופן שבו שירת אותי, עד שפניתי אליו ואמרתי לו, שלא יאה שראש הישיבה ישמש אותי בכבודו ובעצמו. נענה רבינו ואמר לי: "כעת אינני ראש ישיבה, אלא מכניס אורחים".

רבינו יצא מגדרו כדי לסייע לי במטרת שליחותי. מידי ערב הלך עמי אל בעלי-הבתים שבעיר כדי לגייס תרומות. לאחר מספר ימים הבחנתי, כי אנשי העיר אינם רואים בעין יפה את הזדהותו של ראש הישיבה עם אגודת ישראל. העיר קליוולנד היתה ידועה כאחד המבצרים החזקים ביותר של ה'מזרחי'. בימים ההם לא היתה אגודת ישראל ידועה באמריקה, ואם הכירוה, היה זה מתוך התנגדות ושנאה כלפיה. דומני שבכל קליוולנד לא נמצא אף אגודאי אחד לרפואה.

פניתי אל ראש הישיבה וביקשתי שיפסיק ללוות אותי באמרי: "הרי אתם עוסקים בניית הישיבה, ומוטל עליכם לדאוג לטובתה. תושבי קליוולנד עוזרים לכם בהקמת הישיבה מכיוון שאינה מזוהה פוליטית, ואילו הליווי שלכם חושף אתכם כאיש אגודת ישראל, וזה יזיק לישיבה שלכם." התרומות

בעבורי הן זעומות, בשל היחס המתנכר לאגודת ישראל", הסברתי לו, "ואם כן השכר של המגבית, שהוא קטן בלאו הכי, יוצא בהפסד הגדול שנפסדת הישיבה".

רבינו דחה את הצעתי מכל וכל טען שהוא משתוקק מאוד לסייע למפעל "צעירי אגודת ישראל". באשר לטענתי על הנזק שנגרם על ידי כך לישיבתו אמר: "אספר לך סיפור מאבי הגאון רבי יוסף לייב".

בהיות ישיבת טלז בליטא, נקלעה פעם למשבר כספי גדול מאוד שאיים על קיומה. אבא, החליט לשלוח את אחי רבי אברהם יצחק ואותי לאמריקה לשם גיוס כספים. ההצלחה לא האירה לנו פנים, עד שפנינו לרב מאיר ברלין, מראשי המזרחי, שהיה קרוב משפחתנו. הוא נרתם למגבית למען הישיבה והצליח להתרים בעבורנו סכומים גדולים.

יום אחד פנה אלינו הרב ברלין ובידו ספר מאחד המקובלים הגדולים, מקנאי ירושלים (הגריא"ז מרגליות), שבו תוקף המחבר בחריפות את הרב הראשי לארץ ישראל, הרב אברהם יצחק קוק. הוא הראה לנו שהמחבר הקנאי מסתמך בדבריו על אבינו הגרי"ל ומצטט ביטויי גנאי חריפים ביותר מפיו.

הרב ברלין פנה אלינו ואמר: "אם הדברים המודפסים בשם אביכם אכן נכונים, אינני מוכן עוד לסייע ולתמוך בדבר שקשור עם הגרי"ל, כולל ישיבתו. ואם שקר אמר המחבר, והדברים לא נאמרו על ידי אביכם, אני דורש שהוא יכחיש את הדברים בכתב".

פניתי לאבא, סיפרתי לו את שאירע ושאלתי אם נכונים הדברים שנכתבו בשמו. אבא השיבני ששמע שהמחבר מצטט בשמו דברים שאינם נכונים והוסיף: "זה לא הסגנון שלי, ואין דרכי להשתמש בביטויים פוגעים שכאלה. אולם באשר לבקשתו של הרב ברלין שאכחיש את הדברים - אינני מוכן לכך, היות שאני מסכים בכל לבי עם תוכן הביקורת".

טענתי בפני אבא שאיננו יכולים להמשיך במגבית למען הישיבה, כי הרב ברלין לא יעזור לנו עוד, ואם תאלץ הישיבה לפשוט את הרגל מבחינה כספית, יעמיד הדבר בסכנה את עצם קיומה, על כך ענה לנו: "אינני יודע מה נגזר בשמים שיהיה תפקידי בעולם הזה, אם נועדתי להיות ראש ישיבה או אולי נועדתי להיות סנדלר. אם נועדתי לתפקיד הראשון, בטוחני שהישיבה לא תנזק למרות הכל ותמשיך להתקיים. ואם לאו, אני מוכן שהישיבה תיסגר ואעבוד בתפקידי כסנדלר, ובלבד שלא אתכחש לאמת".

פנה אלי רבינו ואמר: "אני משתדל להמשיך בדרך שהתווה לי אבי. אם הוא אמר שהוא מוכן לסגור את הישיבה ולא להתכחש לאמת אפילו יצטרך להיות סנדלר, אף אני מוכן לוותר על הישיבה. אבל על האמת לא אוותר, כי לדעתי כולנו מחויבים לחזק את 'אגודת ישראל' שהאמת אתה, בלי לחשוש ובלי לפחד מהתוצאות העלולות להגרם מבחינה כספית".

רבינו המשיך לערוך עמי את המגבית למען כפר ילדים "שדה חמד" של צעירי אגודת ישראל, אף על פי שעל ידי כך נחשפה הזדהותו עם אגודת ישראל. הרב שלמה לורנץ ז"ל, "במחיצתם" (ירושלים תשס"ח) ח"ב,

התלמידים [בישיבת טלז] עמדו לפני הגאון רבי יוסף לייב באימה וברעדה, מתוך יראת הכבוד, וכשהיה עובר בין שורות התלמידים נזדקפו לפניו כהרף-עין. אם בשנים קודמות אירעו, כידוע, בישיבה טלז התמרדויות מצד התלמידים, הרי מיום שהחזיק רבי יוסף לייב בשרביט ראש-הישיבה, כבש לבותיהם של פרחי-התורה וקיבלו מרותו בהכנעה מוחלטת. שרידי טלז זוכרים כיצד התחכם בעת הצורך להשליט

משמעת בקרב התלמידים. לדוגמא, מספרים, שבאחד הימים כשהורע המצב הכלכלי בישיבה, החלו מספר תלמידים להתמרד, והם אזרו אומץ לבוא במשלחת לביתו על-מנת להתריע ולהביע בפניו את תרעומותיהם. רבי יוסף לייב יצא לקראתם אל הפרוודור, ובראותו שנכנסו בערדליהם על נעליהם, נזף בהם על חוסר הנימוס ודרך ארץ ושילח אותם קודם-כל לחלוץ את הערדליים. ב"קבלת פנים" זו שבר את אומץ רוחם של הבאים, שנרתעו מיניה וביה, ולא יכלו לפצות פה בנוכחות. בפעם אחרת, כשהתרעמו בכירי התלמידים על שקיבלו בישיבה נערים צעירים, באשר לדעתם מנמיכים בדרך זו את רמתה, הוכיח להם רבי יוסף לייב כמה הם מסובכים במדותיהם וערבוביה של גאווה ושפלות יחדיו שולטת בהם. מצד אחד הם בעלי גאווה, לא נאה להם להיות בצוותא אחת עם הנערים, ומצד שני - אינם מתביישים לעמוד על דבר פעוט כזה, אין להם אף "שמינית שבשמינית" גאווה שלא להשפיל את עצמם עד כדי כך... הדברים יצאו מפיו של רבי יוסף לייב לפני המתלוננים חפו. הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרבצי תורה ומוסר" (ברוקלין תשל"ז) ח"ב, ע' ל"ז

...עד כמה יש לדקדק בהלכה, היה [הגאון רבי יוסף לייב בלוך זצ"ל] מספר עובדא נוראה שמצאו פעם בחור הרוג בבית אחד, והדם נשפך על הקרשים בבית, ולאחר הקבורה, התחיל מהבית ליפול מקצת מהתקרה, ומהקירות, ולא ידעו מה היה כאן, הגיע רבי יוסף לייב - וחקר ודרש שלא קברו גם את קרשי הבית (כדין קבורת דם שהנפש יוצא בו) ולאחר שהטמינו הקרשים באדמה, חזר הבית להיות כתיקונו. הרה"ג ר' יחיאל מיכל שטרן שליט"א, "גדולי הדורות" (ירושלים תשנ"ה) ח"ג, ע' 1019

מספר הגרח"מ קאץ זצ"ל מטלו כי בתום מלחמת העולם הראשונה, עקב החורבן הגדול שהמלחמה הסבה התעוררות עצומה לשמירת השבת על סמך דברי חז"ל "אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות היו נגאלים" [מסכת שבת קי"ח א'] ארגונים נתארגנו, ועידות התוועדו, דרשנים כתתו רגליהם מעיירה לעיירה, וכמו"כ בקשו לנכנס כנסיה המונית בברלין שבגרמניה לחיזוק שמירת השבת. נכנסו אז לראש הישיבה של טלז מרן הגאון רבי יוסף לייב בלוך זצ"ל מתלהבים ומתרגשים מן הרעיון הקדוש. אך הנה מגלים הם להפתעתם כי לראש הישיבה דעה אחרת בענין. חוששני, אמר כי ציונות חדשה קמה לנו כאן. וכ"כ למה? יישוב א"י אף היא מצווה חשובה, אלא שהעיסוק המופרז והנרגש במצווה אחת ויחידה, הביא ממילא להזנחת התורה כולה. עד שבאו הללו וקבעו כי כל הפועל למען א"י קדוש ייאמר לו, ואף אם פושע ישראל בגופו הוא. ברם תרי"ג מצוות לנו מן התורה, ועל האדם לכוון עצמו לשמירת כולן יחד. ריכוז כל המרץ והכוחות לשמירת השבת בלבד, אף היא טומנת בחובה עזיבת שאר המצוות וסכנתה מרובה. [רבי מרדכי קאץ, רשימת תלמידים, פנינים משלחן גבוה] הרה"ג ר' דוד שאול גרינפלד שליט"א, "בנאות דשא" (צרפת תשס"ה) ע' ק"ט

כשבקרתי אצל אב"ד אחרון של טלז הגרא"י בלאך זצ"ל הי"ד, סיפר לי שאביו (הגאון רבי יוסף לייב זצ"ל) לא הוריד אף פעם בביתו מעילו העליון. הילדים בבית לא ראו אביהם אי פעם בלי הבגדים של הרב. הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל, "תורת אביגדור" (ב"ב תשס"ב) ע' נ"ה

סיפר לי רבי אלי' מאיר בלאך זצ"ל כשיצא "הצהרת בלפור", עשו צעדה בעיר טלז, וכשעברו על יד ביתו של הטעלזער רב, רבי יוסף לייב בלאך זצוק"ל, ביקשו ממנו לצאת במרפסת לומר כמה דברים, וכך אמר, "הצהרת בלפור היא מן השמים, אולם הדבר תלוי איך נקבל אותה, אם נקבל אותה כמו שצריך, אז מונח בזה קודש קדשים, אבל אם לא נקבל אותה כמו שצריך, אלא עם שכל אנושי, אז יכול להיות מזה גיהנום לכלל ישראל". הרה"ג ר' חיים לייב חרל"פ שליט"א, "אור חיים" (ירושלים תשס"א) עמ' ה'

סיפר הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל: רבה של פיורא בליטא, בנו החורג של הגאון רבי יוסף לייב בלוך מטלז, סבל רבות מאחד בעלי הבתים שבעירו. כאשר הבחינה אשתו הרבנית שהדבר עלול לפגוע במרותו כרב המקום, קמה ונסעה לרבי יוסף לייב זצ"ל ושטחה לפניו את מצבו העגום של בעלה.

סיפר לה רבי יוסף לייב זצ"ל, כי הכיר ת"ח גדול מאד שחלק על פסקיו של רב אחת הערים והודות לכך גם נהג בו זלזול, עד כי גרם שתיפגם מרותו של הרב בעירו... ונענש בעונש חמור - סופו היה שלא נשאר ממנו שום שריד ופליט, כי כל ילדיו היו ערירים ולא הביאו צאצאים לעולם.

המשיך רבי יוסף לייב ואמר: חמור ביותר הוא חטאו של מי שמזלזל בכבודו של הרב, וביותר אם גורם שתיפגם מרותו, ולכן אל נא תדאגי...

כשהגיעה הרבנית בחזרה לביתה בפיורא, נדהמה לשמוע, כי אותו בעל בית שהציק כל כך לבעלה הרב, כבר איננו בין החיים! הרה"ג ר' אליהו חיים כהן שליט"א, "אוצרות התורה" (ב"ב תשס"ה) ע' י"ז

עודה"ז דומה לפרוודור

משל נאה אמר רבי יוסף לייב בלוך על מאמר חז"ל: "מרגלא בפומיה דרב, העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא שיחה ולא קנאה ולא תחרות ולא משא ומתן ולא פריה ורביה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה" (ברכות יז ע"א).

פעם אחת התכוון אדם לנסוע לאמריקה, ובימים ההם ארכה נסיעה כזו כמה חדשים באניה, ומכיוון שאי-אפשר לעשות דרך כה ארוכה ברצף אחד, היתה האניה נעצרת בצרפת ושם נחו שבועיים ימים, מצטיידים באוכל שיספיק להמשך הדרך, ואז היו חוזרים ומפליגים.

ידע האיש שהוא נוסע לאמריקה לזמן רב ובדרך ישהה בצרפת שבועיים. כדי להסתדר באמריקה, צריכים לדעת אנגלית, אבל גם כדי להיות שבועיים בצרפת - צריכים לדעת צרפתית. אך כיון שתחילה יהיה בצרפת, החליט להקדים ללמוד צרפתית. בינתיים עבר הזמן, הספיק רק ללמוד צרפתית, אבל אנגלית כבר לא הספיק ללמוד. הגיעה האניה לצרפת, ירד ממנה, והוא נהנה מכל רגע. ידיעת השפה הצרפתית ברהיטות סייעה לו, והוא הסתדר בצורה הטובה ביותר. אחרי שבועיים חזר לאניה והמשיכו בדרך לאמריקה.

עתה הגיעו לאמריקה והוא ניסה גם שם לדבר צרפתית, אבל אף אחד לא הבין אותו והוא לא הבין גם מה שדיברו אליו. אמרו לו אנשים: שוטה שבעולם! ידעת שתשהה בצרפת רק שבועיים ימים ואת שארית חיך אתה בא לבלות באמריקה הלכת ולמדת צרפתית במקום שתלמד את השפה האנגלית, שאליה אתה זקוק כל החיים?...

והן זה הנמשל - סיים רבי יוסף לייב: "מרגלא בפומיה דרב", רב היה אומר: בן אדם, אתה בא לעולם הזה לשבעים שנה, אבל בעיקר תהיה בעולם הנצח, ושם אין מדברים בשפה הזו של קנאה ושנאה ותחרות, אכילה ושתייה. אבל מה עושים אנשים? לומדים את השפה של עולם הזה ושוכחים שבעולם הנצח אין לה שום מקום, כי שם אין לא אכילה ולא שתיה ולא קנאה ולא תחרות. אלא מה היא השפה שם? "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה". ואזי באים אל האדם בתביעה ושואלים אותו: למה לא למדת איך להנות מזיו השכינה, שזה העיקר?! הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון זצ"ל, "הגדת

הלכה ומוסר

מרגלא בפיו [של הגאון רבי יוסף לייב בלוך זצ"ל]: יש סבורים שלהלכה צריכים 'ראש', ולמוסר 'לב', אבל באמת צריכים להלכה גם 'לב' ולמוסר גם 'ראש'. הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרכיבי תורה ומוסר" (ברוקלין תשל"ז) ח"ב, ע' ל"ג

הרה"ק רבי ירחמיאל צבי משעדליץ זי"ע

יומא דהילולא - ז' חשוון

מתולדותיו

הרה"ק ירחמיאל צבי רבינוביץ משדליץ נולד בשנת תרל"ח, היה בנו הצעיר של הרה"ק רבי יצחק יעקב מביאלה. שושלת פשיסחא. חתן הרה"ק רבי אריה לייבוש אפשטיין מאוז'רוב. בשנת תרס"ה היה לאחד ממלאי מקום אביו בעיר שדליץ. חסידי ביאלה שבעיר ביקשו ממנו להתיישב בעיר. רבי ירחמיאל-צבי היסס לקבל את התפקיד וחותרו שולח לו מכתב עידוד הממריצו לקבל את התפקיד. הוא מכנה אותו "הרב הגאון המפורסם חסידא ופרישא רב פעלים".

הנהגתו החלה בהצלחה וחסידיים רבים נהרו אליו בהערצה, אולם הוא נפטר לאחר חצי שנה של הנהגה, ז' חשוון תרס"ו, בהיותו בן כ"ח.

לקוטים מתורתו שנרשמו ע"י בנו הרה"ק רבי יחיאל יהושע נדפסו בסוף הספר "חלקת יהושע" של הבן הנזכר.

בניו: הרה"ק רבי יחיאל יהושע מביאלה - ירושלים שניצל עם ילדיו מהשואה. רבי נתן דוד מביאלה - לונדון. הרב יצחק אלפסי, "אנציקלופדיה לחסידות" (ירושלים תשס"ה) ח"ב, ע' תס"ג

סיפרה לי הרבנית מסקערניוויץ מרת חנה קאליש בתו של מרן (ה"דברי בינה" מביאלה) זי"ע: אבא ז"ל היה נוהג לכתוב על גבי ספר את שמות ילדיו ותאריכי לידתם, ועל כולם היה מציין אחר השם את הברכה "שליט"א" כנהוג, כמו בני נתן דוד שליט"א נולד כו'. ועל אחי (זקנך) [הרה"ק רבי ירחמיאל צבי משעדליץ זי"ע] כתב את שמו ללא הרכבה "שליט"א". בחייו של אבינו ז"ל היינו תמהים על כך: מה ראה להשמיט את התיבה שליט"א - כי ידענו שלא היה זה ענין של מקרה, אלא דבר מדוקדק ומכוון, ולא ידענו מה פשר הדברים. אבל כאשר נפטר אבא ז"ל, ולאחר חודשים ספורים נסתלק אחי (זקנך) בדמי ימיו, או אז הבננו, כי ראה שלא יהיה לו אריכות ימים בעולם הזה ל"ע. כ"ק מרן אדמו"ר מביאלה שליט"א, "ברכה משולשת" (ירושלים תשס"א) ח"ב, ע' ר"ג

תקופה מסויימת היה מרן אדמו"ר מהרי"ץ (משעדליץ) רושם את מאמריו שאמר מרן [אביו ה"דברי בינה" מביאלה] זי"ע בשולחנו הטהור, והראה אותם לאביו רבינו. והוטבו בעיניו מאוד מאוד. אחר זמן הפסיק מלכתוב, ואמר שאינו מוצא שהות וזמן לכך. קרא מרן [ה"דברי בינה"] זי"ע על עצמו את הפסוק [דברים כח מא]: **בנים ובנות תוליד ולא יהיו לך**. שלא יהיה להם פנאי לסייע לך בעבודה שלך, מאחר ויהיו עסוקים בעבודתם, לקדש ולטהר את עצמם, ולעלות במעלות התורה והיראה.

פעם אחת שמע מרן [ה"דברי בינה"] זי"ע אחד מדבר אודות בנו אדמו"ר מהרי"ץ, שמנהג שהיה נוהג היה נראה כזר בעיניו. אמר לו מרן זי"ע בתמיהה: האם אתה מכיר את הערשלה שלי - וכי אתה מבין עליו?

"ברכה משולשת" (ירושלים תשס"א) ח"ב, ע' ר"ו

בימים הנוראים, היה אדמו"ר הקדוש מהרי"ץ, בעל התפילה אצל אביו מרן [ה"דברי בינה" מביאלא] זי"ע. פעם אחת קודם הימים הנוראים היה חולה, והרבנית פחדה שמא יזיק לבריאותו אם יתפלל לפני העמוד, וביקשה מבעלה אדמו"ר הקדוש זי"ע, שיפטור אותו מלהתפלל לפני העמוד, אמר לה אדמו"ר הקדוש: הרי כל הפמליא של מעלה ממתינה שהוא יהיה שליח ציבור ויוציא את ישראל בתפילתו, ואיך אוכל לפטור אותו מזאת. הרה"ח ר' מאיר יחזקאל ויינר שליט"א, "ברכה משולשת" (ירושלים תשס"א) ח"ב, ע' ר"ג

סיפר מרן ה"חלקת יהושע": שהאיכרים בשדה היו נוטשים את המחרשה ונמשכים כבחבלי קסם לשמע נעימות קול תפלתו שהדהד למרחקים, גם גויים היו באים לשמוע תפילתו. החסיד המנוח ר' יצחק פנחס פעריל ע"ה היה מספר על גנרל פולני רם-דרג ששמע את תפלתו ונתלהב כל כך, עד שביקש להתגייר.

העולם לא היו ראויים ליהנות מאור צח כזה, שהיה בוודאי נשמה גבוהה מאוד - אמר לימים בנו אדמו"ר [ה"חלקת יהושע" מביאלא] זצלה"ה [ז' מרחשוון תשכ"ב] והוסיף: כי אילו היה מאריך ימים היה כובש את העולם בעבודתו וקדושתו. כל מעשיו היו נפלאים ומופלאים, והיה מחזיר יהודים בתשובה באמירת "לעולם יהא אדם ירא שמים" בכל בוקר [ע"כ ד"ק], מלבד זאת ניחון בסגולות טבעיות נדירות, כצייר אמן ומיטיב נגן [בין יצירותיו ששרדו הוא ה"שוית" המפורסם - הנדפס בראש סידור ותהלים חלקת יהושע - שנרכש בלונדון ע"י מרן שליט"א, והיה תלוי ע"י עמוד התפלה של מרן זי"ע. יצירה אומנותית מיוחדת במינה זו יצאה מתחת ידו בשנת תרנ"ד, והוא בן 15 שנה בלבד, כשבראשה כתוב בכתב סת"ם: "מי שיביט בשם הקדוש בכוונה, מובטח לו שהוא בן עולם הבא".]

מאמציו העל-אנושיים בתפלה ובעבודת ה' לא נותרו בו ללא רושם, כפי שאחיו הצדיקים הקדושים אכן צפו והזהירו מראש, והוא נסתלק בדמי ימיו לחיי עוה"ב, בהשאירו אחריו יתומים רכים, כשהצעיר שבהם אחרון אדמו"ר פולין מרן ה"חלקת יהושע", עמוד התפלה, שפסע בעקבותיו ומסר גופו ונפשו על ייחוד שמו יתברך בחיים של מסירות נפש, ובכוונה זו של "על יחודיך" ולא עבודה לשם כוונת אחרות ח"ו. ובדור יתום זה שאחר השואה היה הוא אביהם של הדור בעבודת השי"ת, גמילות חסדים ואהבת ישראל. וכל מטרתו היתה לקרב את ישראל לאביהם שבשמים. ובכל דור ודור ישנם בחינה של שלושת אבות. ולכן גדל בעצמו כיתום, להיות אב בדור יתום. [מבשר טוב" מבוא לחלקת יהושע רט"ז; "סגולת מלכים" ר"ב] ("ברכה משולשת" (ירושלים תשס"א) ח"ב, ע' ר"ד

סיפר האדמו"ר בעל ה"חלקת יהושע", על אביו: כאשר בעל ה"דברי בינה" נפטר ולפי צוואתו החלו בניו להנהיג עדה, סירב צעיר בניו האדמו"ר רבי ירחמיאל צבי לקבל עליו את עול ההנהגה. זקני החסידים הפצירו בו אבל הוא היה שקוע בעבודת השם ולא רצה לשמוע להפצרותיהם. כאשר הפצירו בו עד מאד היה משיב: התנא בפרקי אבות אומר: "כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם". גם אמו הפצירה בו מאד, בראותה כי מצבם הכללי של בני הבית בכי רע הלכה והשתטחה על קברו של אביה בעל ה"תולדות אדם" מאוסטרובה ושפכה את מר ליבה.

באותו לילה - סיפר בעל ה"חלקת יהושע" נגלה לאביו בחלומו סבו מאוסטרובה והורה לו להנהיג את העדה, להתחיל לקבל פיתקאות מהחסידים. ובקשר לחשש לדברי התנא הרי שפירושם כך: "כל הנהנה מדברי תורה", זה שכל הנהגתו וחיותו היא אך מדברי תורה "נוטל חייו מהעולם", מותר ליטול למחיתו מהעולם. הרב מאיר הלחמי ז"ל, "תולדות החסידות בא"י" (ירושלים תשס"ג) ח"ב, ע' 77

...כבוד קדושת אאמו"ר צדיק יסוד עולם אדמו"ר זצללה"ה מביאלא, רוח אפינו משיח ה' אשר אמרנו בצילו נחיה, - אך בעונותינו הרבים מפני הרעה נאסף הצדיק, ונקטף באיבו, והלך לעולמו בימי עלומיו בגיל עשרים ושבע בשנת ס'ת'ר'ו' יושר, בז' לחודש מרחשון, ביום שנפטר א"ז זצללה"ה משידלאווצי. והעולם לא זכה לדאבונינו להתבשם מזיו תורתו וקדושתו.

וכאשר הנהגת ימי נשיאותו לא ארכה כי איזה חדשים, ולא נשאר לנו לפליטה כי אם דיבורי תורה מעט מזעיר, שהיה מורגל בפיות חסידי קמאי מדור הקודם, ובכך תהיה זאת נחמתנו בראותינו חקוקים דבריו הקדושים בעט ועופרת, ותכתב לדור אחרון... ממכתב קודש כ"ק מרן אדמו"ר מביאלא זצוק"ל, "חלקת יהושע" (ירושלים תש"נ) ע' רס"ה

קידוש השם

...עפ"י אמרי אבי מו"ר זצללה"ה על יתגדל ויתקדש וכו' ברא כרעותי, שהעיקר קידוש ה' שמחנכים הבנים בתורה ויר"ש, בעלמא די ברא כרעותי, באם הבן הולך בדרכי התורה ורצון ה'. כ"ק מרן אדמו"ר מביאלא זצוק"ל, "חלקת יהושע עה"ת" (ירושלים תשנ"ה) ח"א, דף ח' טו"ד

בזכות אבות

בברכת כהנים פרשת נשא כתוב "דבר אל אהרן ואל בניו לאמור". מדוע אצל אהרן הכהן כתוב לשון דבור ואצל בניו כתוב לשון אמירה, אך אהרן קדוש ה' ה' עניו מאד וחשב כי אינו ראוי לברך את ישראל עם קודש, ובכך הוצרך השי"ת לצוותו בלשון דבור שהוא לשון גזירה שגוזרים עליו מן השמים לברך, אך הבנים ידעו מעצמם שהם אינם ראויים לכך אך הכל בזכות אבות כח של אביהם ובכך מעצמם ירצו לברך את ישראל ולא הוצרך לצוות להם בלשון קשה וגזירה כי תלו את הכל בזכות אביהם. הרה"ק רבי ירחמיאל צבי משעדליץ זצוק"ל, (מכ"ק בנו כ"ק מרן אדמו"ר מביאלא זצוק"ל), "חלקת יהושע" (ירושלים תש"נ) ע' רס"ו

הגאון רבי ישראל וועלץ זצ"ל

יום ההילולא - ז' חשוון

הגאון רבי ישראל וועלץ זצ"ל, ראב"ד דק"ק בודפסט מח"ס שו"ת דברי ישראל, נולד בשנת תרמ"ג [לאביו רבי צבי], וכבר מנעוריו ניכר היה בו שעתיד הוא להיות גדול בישראל, ענותנותו והיראת שמים שהיתה בו היתה לשם דבר בכל מקום שהיה. למד תורה אצל הגאונים בעל ה"שבט סופר" וה"דעת סופר" מפרשבורג ובעל ה"לקוטי סופר" מפאקש. בשנת תרע"ג כשהוא בצעירותו התמנה לרב בק"ק טיניע, דבר שהיה נדיר באותה תקופה.

בשנת תרע"ו עבר לגור בבודפסט מחמת תהפוכות מלחמת העולם הראשונה, ושם נתמנה מיד לרב דק"ק חברה ש"ס, ולאחר מכן נתמנה ג"כ כחבר הבד"צ, ובהמשך נתמנה כראב"ד בעיר הבירה בודפסט, ולאחר מלחמת העולם בשנת תש"י עלה לארץ ישראל וקבע את מקומו בירושלים עיר הקודש, ומיד בבואו התחבב על כל גדולי ישראל, שהעריכוהו והעריצוהו עד מאד.

רבינו עמד עשרות בשנים בקשרי מכתבים עם כל גדולי ישראל, הדבר משתקף בריבוי התשובות שמופיעות בספריהם של אותם פוסקים שהביאוהו. כמו כן פירסם הרבה מאמרים תורניים בקבצים וירחונים תורניים. גאונותו ובקיאותו העצומה בש"ס ובפוסקים ראשונים ואחרונים משתקפת במקומות הנ"ל שפרסם.

נסתלק ז' חשוון תשל"ד, ומנו"כ בהר המנוחות בעיה"ק ירושלים.

עד היום נדפסו ממנו שו"ת דברי ישראל ג' חלקים על ד' חלקי השו"ע, חק לישראל על דיני ומנהגי ערב פסח שחל בשבת, והרבה עודנו בכת"י. "פעמי יעקב", כסלו תשס"ז, ע' י"ח

כילד בן שמונה עזב [הגאון רבי ישראל וועליץ זצ"ל] את בית הוריו והלך למקום תורה ללמוד, ומאז עלה מעלה מעלה, משיבה לשיבה, וזכה ללמוד תורה אצל כל גאוני הונגריה המפורסמים, עד אשר עלה ונתעלה בשיבה הרמה של פרשבורג להיות בין תלמידים המצויינים מראשוני תלמידי רבינו הגאון עט"ר דעת סופר זצ"ל. והי' דבוק ברבינו [ה"דעת סופר"] כל ימי חייו, אשר מעיד עליו המון התשובות בשו"ת דעת סופר. כן הי' דבוק בהגאון הצדיק מוה"ר שמעון סופר בעל התעוררות תשובה זצוק"ל ובבנו הגאון המפורסם יד סופר זצ"ל שהיו חברים משיבה פ"ב.

בשנת תר"ע לקח לו לאשה את בת הרב הגאון חיים אפרים באליטי זצ"ל הרב דטרנאליא מרת חיה שרה ע"ה, וישב כמה שנים בביתו. משם נתקבל לרב בטיניא, קהילה נאה ועתיקה. כבר אז נודע שמו לתהלה, בשערים המצויינים בהלכה. מידי חודש בחדשו פירסם חידושי תורה בפלפול והלכה בירחון המפורסם בעולם, תל תלפיות, היה מקושר לכל הגאונים שבאותו הדור שהיה דור דעה והכל עמד על תילה, לפני מלחמת עולם הראשונה. פוק חזי המון התשובות אליו בשו"ת פרי השדה, בשו"ת לבושי מרדכי, בשו"ת חמדת שאול, בשו"ת דעת סופר ושו"ת ציץ אליעזר וטהרת יו"ט וכו', היה בין הרבנים לאות ולפלא, שבכל ירחון לתורה שיצא באיזה מקום בעולם, פירסם הה"ג ר' ישראל וועליץ חידושי תורה בבקיאיות נפלאה.

היה רגיל לומר, בכל ימי חיי כאש תמיד תוקד על מזבח לבבי, ללכת ולהכיר צדיקי הדור ורבנים הגאונים של זמנינו, ותאוות נפשי היתה, לראות ולקנות ספרים קדושים מפרד"ס התורה.

תאות לבו הטהור נתן לו הקב"ה, היה אהוב ונערץ אצל כל צדיקי הדור, שעד זיקנה ושיבה ישב לפניהם באימה ויראה וכל גאוני עולם היו אתו בהתכתבות ח"ת תמידים עד ימיו האחרונים.

מי שלא ראה הספרים של אדמו"ח הגאון זצ"ל המסודרים, שמורים ומטופחים, בפנים עם ניר כסף מסומנים, לא ראה כבוד ואהבה לספרי קודש, וקיום מצות זה אלי ואנוהו לגבי ספרים.

לא השפיעו עליו הזמנים שהשתנו לרעה הרבה פעמים, משך ימי חייו הארוכים לא התחשב בדעתם וברצונם של מנהיגים חדשים וגם ישנים. "תמים תהיה עם ד' אלקיך" היתה דרכו בקודש, בלי לחקור מה יהיה איך יהיה, "יודע ד' ימי תמימים" רק הקב"ה יודע וממנו לבדו תלויה ימי תמימים, מאשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ד', היה, צדיק באמונתו הלך מחיל אל חיל, לא החליף ולא המיר דרכו, בעוז וגבורה עמד על משמרתו.

מעט אחרי שהתחיל לכהן בטיניא, פרץ מלחמת העולם הראשונה - תרע"ד, והרבה מבני קהילה נלקחו להצבא, ונשארו נשים וזקנים וטף בלי משען ופרנסה, מיום ליום נעשה המצב יותר קשה. להרב הצעיר היו הימים, לחזק את הנכשלים, ובהלילות לא נכבה הנר בביתו, בתורתו עמד על משמרתו, להגן בזה על קהילתו. כך עברו ארבע שנות המלחמה, ואח"כ הגיעו ימי הרעה, בא המהפכה - רבולאציה של בולשוויקים. קמו הגויים, גזלו ושדדו את היהודים. הרב ר' ישראל עם חמישה ילדים קטנים היו בסכנת נפשות, הוא ברח בלילה, רדפו אחריו להרגו, והנה האדמה נפתח לו, לתת לו מגן ומחסה, וכך ניצל בדרך נס, והיה לפלא.

הגאון הצעיר של טיניא שכנשר עלה בתורה וחסידות מעלה מעלה, ממש נשרף באש של הרבולאציה, ונפל בים הצרות, בים הזועף של כרך גדול הגיע, בודאפעסט בירת הונגריה היה אז כים זועף של הפלטים יהודים, שהגיעו שמה מכל קצוי המדינה. וחרב ורעב שולט שם, והנה הרב ר' ישראל וועלץ זצ"ל, ירד וטבל עצמו בים הצרות הללו, וכנשר חידש כוחתיו להתרומם מחדש בתורה ועבודה, פתח ישיבה קטנה לבני נעורים העזובים. התלמידים של אותם הימים - היום הזקנים, המה מספרים תהלתו, איך שכל יום ויום התחיל בדברי מוסר, בבכיות ששברו את הלבבות, הנשר הזה הרב מטיניא, כמו שקראו אותו בחיבה, שוב עלה עד הרקיע, בתורה ועבודה בחסידות ופרישות.

מאז יצא טבעו בעולם, וכנשר הגדול עלה ועף, והגיע לכל מקום שנראה אור תורה והלכה, הוא הפיץ מעיינותיו חוצה, למרות כל המשברים צרות ונסיונות שעברו עליו, ומגבהי מרומים מרוט ושרוף, ירד לים תוה"ק וטבל ועלה כאילו דבר לא קרה, שצדיק באמונתו היה, אפס קצהו של תקפו וגבורתו, וגדולת תפארתו, אחר מלחמת העולם השנייה, בחורבן היהדות הנורא, כאשר אסף את שארית הפליטה, ובסוף עלייתו לארצנו הקדושה, בעיה"ק ירושלים דרכו בתורה ועבודה בקדושה וטהרה, הלא כתובה בספרי חמדת צבי חלק ב' במילא דהספידא בהקדמה...

כלפי כל ישיבה הרגיש חיבה וחובה יתרה ומיוחדת, ובפרט להישיבות שהוקמו ע"י שארית הפליטה שהגיעו לארצנו הקדושה אחר החורבן הנורא, שנחרבו הקהלות ונשרפו ונשמדו רבבות גאוני עולם הם ותלמידיהם. כמה טרח ועשה להחזיר עטרת תפארת ישיבת פרשבורג. יקר היה לו ישיבת אהל שמעון מערלוי, שעוד בהונגריה עמד לימין הרב הגאון מה"ר יוחנן סופר גאב"ד ור"מ ערלוי, שכאוד מוצל מאש נשאר לפליטה גדולה להקים שם ושארית לאבותיו הקדושים, אב ובנו הגאונים צדיקים מקדשי השם, רבינו שמעון הצדיק ובנו הגאון מה"ר משה סופר אב"ד דערלוי צוק"ל שעלו למוקד באושוויץ הי"ד... חתנו הגאון רבי משה דב וולנר זצ"ל, אבד"ק אשקלון, "האהל", טבת תשל"ה, עמ' ס'

שמעתי מהגה"צ רבי ישראל וועלץ זצ"ל ראבד"ק פעסט, שהיה מקפיד מאד בעניית אמן, וכשבא אצלו אורח וכיבדו לאכול, טרם שעשה הברכה השתיק את כל הנוכחים שישמעו את הברכה ויענו אחריו אמן, והיה נוהג תמיד כשעשה ברכה שיהיה מיישהו אצלו בשעת הברכה כדי שיענה אמן, ואמר לי בשם הגה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זיע"א לפרש הפסוק (איוב כ"ג י"ג) "והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אוותה ויעש" - ואמר דהפירוש הוא כך, "והוא באחד" מי שנמצא ביחידות ומבקש לעשות ברכה, "ומי ישיבנו" ואין מי שיענה אחריו אמן, "ונפשו אוותה" והוא רוצה בכל מאודו שיהיה מיישהו שיענה אחריו אמן, "ויעש" נברא מלאך מאותו רצון טוב, והוא עונה אחריו אמן [עיינ בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב ב' ע"ב]. הגה"צ רבי נתן גשטטר זצ"ל, גאב"ד קרית אגוד"י-ב"ב, "שיחות מלוה מלכה" (ב"ב תשס"ז) ח"א, ע' קכ"ג

אדמו"ח הגה"צ [רבי ישראל וועלץ] זצ"ל הספיד את אביו, האי חסיד ועניו, מו"ה צבי זצ"ל שנפטר בצום גדלי' שנת תש"ד בהא דתבר גזיזא דברדא וירד וטבל. סיפר בשבחו שהי' זריז וזהיר מלהתפלל בלי מקוה. מה נאמר ומה נגיד בזריזות וזהירות של אדמו"ח הגה"צ זצ"ל, בכל מה שנוגע למקואות, הן בתקוני מקואות, עם כל החומרות האפשריות, הן בענייני הטבילות במקוה. ידועה לנו מאדמו"ח ז"ה"ג רב דטורנליא זצ"ל שבמלחמת עולם הראשונה, בעת שהי' רב בק"ק טיניע, מסיבות שונות שהמלחמה גרמה, לא הי' אפשר לחמם את המקוה, ואדמו"ח בחורף בקור גדול, בכל יום באשמורת הבוקר, ממש תבר גזיזא דברדא וירד וטבל, וחמותי הצ' ע"ה פנתה לאביה הגאון בבכיות שבעלה הרב רבי ישראל ממש מכניס עצמו בסכנות נפשות ע"י הטבילות האלה, הוא חולה ומצונן מזה וכו', והיות שחתנו הגאון ז"ל

ידע שלא ישמע לו בדבר הזה, פנה הוא להגאון המפורסם מאד בעל שו"ת לבושי מרדכי, שהי' אדמו"ח מקושר אליו מאד, כאשר מעיד על כך המון התשובות בספרו שו"ת לבושי מרדכי, ולא הי' מועיל אף בקשת הגאון לבעל לבושי מרדכי בזה, ואחז צדיק דרכו, דרך טהרה וקדושה, כי אמר שאצלו הדבר בכלל אל תטוש תורת אביך. מתקפו וגבורתו בזה הענין בשנים של גבורות בעיה"ק ירושלים הי' לי לספר הרבה, ובעיני כל מכיריו הי' זה להפלא ופלא. מרשימות חתנו הגאון רבי משה דב וולנר זצ"ל, אבד"ק אשקלון, "חמדת צבי" (ירושלים תשל"ד) ח"ב, ע' י"א

זכורני, באחד מימי המועד ביקרנו את הגרש"י זוין זצ"ל, והיה שם גם הגר"י וועלץ זצ"ל, וכדרכו שפע תורה וחסידות ברעננות נפלאה ובמרץ עלומים, לאחר שעזב הגר"י וועלץ את הבית הבענו התפעלותנו מהגאון הישיש - הדור הצורה, שהיה אז יותר מבן שמונים. אמר לנו הגרש"י: אתם חושבים שהרב וועלץ כבר בן שמונים, לא ולא, הוא פעמיים בן ארבעים. שהרי כך אמרו בקוצק, האדם הגדול אינו מזקין, לא תש כוחו ולא נס ליחו, ואם מגיע האדם הגדול לגיל השמונים, אין זאת אומרת שהזקין, אדרבה, הגיע לפי ארבע - לרדוף, פי שלוש - לכוח, פי שנים - לבינה...

עורך ומסדר הספר [שו"ת "דברי ישראל"] הרה"ג ר' צבי יהודה וולנר שליט"א נכד המחבר, מספר ב"פתח השער" לדרך השני כי המחבר היה רגיל לבקר את מרן החזו"א זצ"ל כמעט מידי חדש בחדשו, והיה החזו"א מחבבו ומכבדו ביותר, מתפעל ומצביע בפני בני ביתו על הרענונות בלימוד שיש לו לרב מבודפשט. הגר"י וועלץ שהיה רגיל להגות בספרי החזו"א אמר פעם לחזו"א כאשר ביקרו: רבי, יכול הוא לבחון אותי על חזו"א כלים. הרב יוסף בוקסבוים ז"ל, "מוריה", ניסן תשמ"א, ע' קכ"ג

שמעתי מהגה"צ רבי ישראל וועלץ זצ"ל ראב"ד פעסט, שתמיד חשש מחודש מרחשון, וכשהגיע שבת מברכין חודש כסלו היה שמח, ואמר ברוך השם שכבר מברכין את החודש כסלו ונח דעתיה. והענין, דהנה איתא בספרים הקדושים דחודש חשוון אין בו ימים טובים ויומא דפגרא, והנה הגה"צ הנ"ל זצ"ל עסק תמיד בהלכות חג בחגו, וכל השנה היה אצלו שרשרת אחת ומעגל של מצוות התלויות בזמנים, וגם ספרו "חק לישראל" פתח במאמר "שלשים יום קודם החג שואלין ודורשין בהלכות החג". וזכורני שכבר כמה שבועות לפני פסח התחיל לדבר מהמצות, ואח"כ דיבר במצות ספירת העומר ואח"כ בעניני חג השבועות וימי בין המצרים, ואח"כ בעניני ראש השנה וצום יום הכיפורים, והיה צם במסירות נפש, כי סיפר לי שהרופא אסר עליו להתענות, ואפ"ה התענה ביום הכיפורים וכל התעניות. ואח"כ דיבר מעניני חג הסוכות וחנוכה ופורים, מלבד חודש חשוון שלא עסק במצוות זמניות כי אין בו יומא דפגרא. ופלא הוא, שהגה"צ נסתלק ביום ז' חשוון תשל"ד, ואולי מזליה חזי שיסתלק בחודש זה, וע"כ היה דואג בחודש חשוון. הגה"צ רבי נתן גשטטר זצ"ל, גאב"ד קרית אגוד"י-ב"ב, "שיחות מלוה מלכה" (ב"ב תשס"ז) ח"ב, ע' מ"ג

כל השנים שישב בעיה"ק ירושלים נתקיים באותו צדיק אדמו"ח [הגאון רבי ישראל וועלץ] זצ"ל "כל מבקש ד' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה" בשיכון רבנים פליטים נטה אהלו, שיכון שהוקם ע"י ועד עזרה לפליטי רבנים מרוסי' ושאר ארצות, הרבנים הגאונים של מוסד חשוב ויקר הזה קיבלו אותו בכבוד בעת שהגיע ארצה, ואף בחרו בו כחבר הנהלת המוסד, תפקיד היחיד שקיבל על עצמו באר"י. ידוע איך שעסק באמונה ומסירות רבה בכל עניני המוסד של פליטי הרבנים - ואוצר הפוסקים. כדי שיוכלו לעזור לרבנים הפליטים שמגיעים ארצה ולא למנות ויתומים של הרבנים וכו', בשיכון הזה בחדר צנוע מלא ספרים ביקרו אותו רבנים גאונים, אברכים ובחורי הישיבות, כל הבא נתקבל ע"י בסבר פנים יפות, אף שהי' מדוכא ביסורים עיף וחלש, והי' משמח כל אדם בדברי תורה שאמרם בטוב טעם ודעת בבקיאות

נפלא, והראה הכל בהספרים שהיו מלאים מהגהות שלו. מיום קדוש ונורא יו"כ דהאי שתא, תשל"ד, לאחר שנשמע קול תרועת המלחמה אחזו חיל ורעדה, ומיד נשמע קולו ביראה, וביקש שיאמרו תהלים בכוונה, מאז שבור ורצוף הי', השתתף בצערן של בנים שעמדו בראש המלחמה, ולמען ארצנו הקדושה הי' בדאגה, חולשתו גברה.

ויהי ערב, ליל שישי, ז' מרחשון, כמו בכל ליל שישי, הי' אצלו הרב הגאון המפורסם מוהרא"י וולדינברג (שליט"א) [זצ"ל] אב"ד בירושלים בעל שו"ת ציץ אליעזר וש"ס ועוד רבנים גאונים, ובפלפולא דאורייתא ישבו עד שעה מאוחרת בלילה ממש היו רואים שבכח התורה מתגבר על חולשתו ועל היסורים שאחזו אותו. ויהי כחצות הלילה אחזו יסורים גדולים. בפקודת רופא הכניסו אותו לבי"ח ושם לא פסק פומא מתורה ותפילה. ואחר שביקש מים ובירך שהכל יצאה נשמתו בטהרה. חתנו הגאון רבי משה דב וולנר זצ"ל, אבד"ק אשקלון, "חמדת צבי" (ירושלים תשל"ד) ח"ב, ע' י"ב

שמעתי כמה וכמה פעמים מפי הגאון רבי ישראל וועליץ זצ"ל שצריך לומר הגשם [=משיב הרוח ומוריד "הגשם"] בסגול דוקא, וכנעל"ד שצריך לחבר עם ההמשך מכלכל חיים בחסד, שצריך גשמי רחמים ורצון להחיות, וגשם לבד אין בו תמיד ברכה, ולכן אין להפסיק באתנחתא ולבטא בקמץ, אלא יש לומר בסגול להמשיך למכלכל חיים וכמ"ש. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית, "תשובות והנהגות" (ירושלים תשנ"ב) ח"א, ע' ס"ז

הגאון רבי מאיר שפירא זי"ע

יום ההילולא - ז' חשוון

הגאון רבי יהודה מאיר שפירא נולד בשנת תרמ"ז בעיר שאץ, רומניה לאביו רבי יעקב שמשון. נפטר בשנת תרצ"ד בלובלין, שבה הקים ישיבתו המפורסמת "ישיבת חכמי לובלין". נין ונכד של הצדיק ר' פנחס מקוריץ, נתחנך על ברכי התורה והחסידות. בשנת תר"ע נבחר לאב"ד בקהלת גלינה, בגליציה, ושם יסד את ישיבתו הראשונה והתמסר לחינוך בני הנוער. משנתפרסם שמו עלה מדרגה לדרגה, ובמשך השנים כיהן ברבנות בקהלות סאנוק, פיוטרקוב ולובלין. בשנת תרפ"ג הציע בכנסיה הגדולה הראשונה, בווינה, להנהיג את שיעור הגמרא העולמי "דף יומי", ומאז נתקבל רעיון זה על ידי מוקירי תורה בעולם כולו. בשנת תרפ"ד הניח את אבן היסוד לבנין ישיבה מרכזית בלובלין. שנים רבות טרח למען בנין הישיבה ואף ביקר לתכלית זו באמריקה. בשנת תר"ץ נפתחה הישיבה בחגיגה רבת רושם ברוב עם ובמעמד גדולי התורה שבפולין. עם חגיגה זו נתקבל לאב"ד בקהלת לובלין. נסתלק במחלת חתף בדמי ימיו, ז' חשוון תרצ"ד [ומנו"כ בהר המנוחות בעיה"ק ירושלים]. מספריו המפורסמים: שו"ת "אור המאיר", "אמרי דעת". נאומיו, שיחותיו ואמרותיו פזורים בעתונות, בקובצים ומאספים. ר' משה פרגר ז"ל, "לאור הנצח" (ברוקלין תשכ"ב) ע' 456

זכורני הפגישה הראשונה שהיתה לי עם קברניטה וראשה מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל כשזכיתי להתקבל לתלמיד ישיבת חכמי לובלין, לאחר כמה שנות לימוד בישיבות שונות מתוך צער ועוני, בלחם צר ונידודי שינה. הוא קבלני בלחיצת יד חמה מלאה אהבה ורוך בפנים קורנים מלאים זיו ומפיקים נוגה, וכמאמרם ז"ל: "פנים שוחקות להש"ס" (מסכת סופרים פט"ז). הרגשתי אז שאני עומד לפני ראש ישיבה גדול ורם, אשר לו לב אבהי שופע אהבת תורה ולומדיה, וחוויה זו לא משה מזכורני עד היום, כי לא רק תורה למדנו בישיבת חכמי לובלין אלא גם אהבת התורה, אהבת חברים בתורה, וכזה היה העומד בראשה, כולו בוער באהבת התורה ולומדיה.

חושבני, עד כמה שכבר נכתב ונדפס בספרות ובעתונים, על האדם הגדול בענקים רבי מאיר שפירא, עדיין לא הצליחו למצות את סוף מדותיו, ובעיקר אהבת התורה שלו שהיתה ללא גבול וללא מעצר, כי אכן איש האשכולות היה, אילן גדול אשר ענפיו הגדילו לכל עבר, ופארותיו רבו, אולם גזעו ושרשו היה נעוץ באהבת התורה ולומדיה, ולא בכדי חתם בכל תשובותיו בספרו ובכל מכתביו, "החותם בלב מלא געגועים לאהבת תורה" ולומדיה כי אהבתו לתורה וללומדיה היתה אהבה בלי מצרים.

זכורני, בקיץ הראשון שנתקבלתי לשיבה, ותשוקה עזה התעוררה בי לשקוד על דלתי התורה בהתמדה גדולה ואני עוד צעיר לימים, חלוש גוף מחמת שנות נדודי בישיבות וורשא ללא תזונה ראויה, ביום צום שבעה עשר בתמוז היה זה, ואני לומד בהיכל הישיבה, ובספסל הסמוך יושב עוד תלמיד צעיר, יעקב מהארחוב שמו, מתמיד גדול וענוג הגוף, נגש אלינו אחד מהתלמידים הקשישים, ובפקודה הוא פנה אלינו: "זה עכשיו נתקבלה קריאה טלפונית מהרב - שנמצא במעיינות הרחצה לצרכי רפואה - שמצוה עליכם לאכול ולא להתענות". כמוכן שקבלנו את הפקודה לא ברצון, מה פירוש לאכול ביום תענית, אבל מאמר הרב היה צו קדוש לנו.

כזה היה הרב, דאג לתלמידיו כמו אב לבנים.

ובעוד עובדא אני נזכר, תלמיד אחד היה בישיבת חכמי לובלין ושמו יעקב יצחק בלומנקרניץ מרדומסק, שהיה גדול בתורה, ומהתלמידים המוכחרים בישיבה, וחביב מאוד היה התלמיד הזה על הרב. לפתע חלה במחלה מסוכנת. הרב לא חסך עמל ברופאים ובתרופות, אבל ללא הועיל, התלמיד שבק חיים בעיר המרפא אוטבוצק. הרב שהיה נוכח בהלוויה התייפח בכי תמרורים בהספידו את תלמידו החביב עליו, וכשחזר יצאנו להקביל פניו בחצר הישיבה. ראיתי את הרב ועיניו נפוחות ואדומות מבכי, ועצב נורא שפוך על פניו, אולם כשראה את תלמידו, הסתיר את יגונו, וכדי לא להעכיר את רוחם השתדל בכוחות על אנושיים להעלים את צערו, ובבת צחוק התמידית שלו קבל את תלמידו באהבה וחבה כדרכו. כמאמר החסיד: "הפרוש צהלתו בפניו ואבלו בלבו" (חובות הלבבות שער הפרישות פ"ד). תלמידו הגאון רבי יצחק פלקסר זצ"ל, בקונטרס "זכרון מאיר" בהקדמתו לספרו "שערי יצחק" (ירושלים תשי"ז)

רבינו (הגאון רבי מאיר שפירא) זצ"ל, שכל כולו ועיקרו היה הגאון בתורה, וכל לבו "לב מלא געגועים לתורה" - לא היה ניכר לציבור הרחב בעוצם גאונותו כראוי. לא כולם ידעו כי אכן זוהי, הגאונות בתורה, עצמותו ועיקר מעלתו. מעלותיו האחרים המרובים הסתירו את גדולתו האמיתית. התכונות הנפלאות שנתברך בהם רבינו זצ"ל, מעופו המרקיע שחקים, האופק הנרחב שלו, לא ידע גבולות וחבק זרועות תבל. ההיקף הבלתי מצוי שחונן בו, כל הסגולות הללו שהעמידוהו בראש ובכותל המזרח בכל-כך הרבה שטחים שבחיי היהדות - הם שאפיינו גם את דרכו בתורה. גם בד' אמות של ההלכה לא הצטמצם בפינה אחת, במקצוע אחד. וכשהדפיס את ספר שו"ת "אור המאיר" - בטרם מלאו לו ארבעים שנה - נשקפה בו מעט מן הבבואה דבבואה שלו. שכן בצד הפלפולים שנאמרו לשם חידוד מצויים בספרו תשובות עמוקות במקצועות החמורים ביותר של תקנות עגונות או עניני טומאות וטהרות, כשהוא מטייל לו לרווחה גם בסדר טהרות, שהנו מקצוע שאין הלומדים מצוים בו ביותר. הגה תשובה ארוכה ועמוקה בענין המולדות וקידוש-החדש, והנה שוב תשובה מענינת ובה השוואות בין פסקי הרמב"ם לתורת הנסתר והקבלה. כי אמנם כן: אין מקצוע בתורה שהוא זצ"ל לא שלט בה. העושר הרוחני המופלג הזה הקנה לו שם-עולם כעילוי מופלא, אבל יחד עם זה העיב על גאונותו האמיתית, היא הגאונות של ההסתכלות הנכונה העמוקה והאמיתית בגנוי התורה, שאינה נמדדת בבקיאות גרידא וגם לא בדרך החריפות. רבינו זצ"ל גדל אמנם על ברכי דרך

הלימוד של החריפות השנונה - ומכאן פרסומו כעוקר הרים - אבל לא לרבים עמדו על סוד הדבר כי אלו הם רק נובלות-חכמה שלו, וכי מופלא הוא בגאונותו משכמו ומעלה אף יותר מכל מה שראו בו המוני מעריציו. תלמידו הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל, ראש ישיבת טשעבין, בהקדמתו לספר "מרגניתא דרבי מאיר"

הרב הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל קירב מאוד בחורים צעירים. עודד אותם ועזר להם בתחומים שונים להתקדם. בין הצעירים שסובבו אותו, היה בחור צעיר כשרוני אחד, אותו קירב וטיפח, וזמן מה נחשב ל"יד ימינו" ומזכירו של הרב. האיש היה מוכשר, חריף ובקיא במכמני התורה. אך ככל שהאיש התקרב אל הרב, כן גם גברה שחצנותו ויוהרתו. פעם פעמיים ויתר לו הרב, על חוסר כבוד שגילה כלפי הרב. עד שפעם בעת אמירת דברי תורה ב"שלוש סעודות", העיר הצעיר, בקול רם: "אה, רעיון זה נמצא במלבי"ם". ועל כך הגיב הרב בהסתכלות רבת משמעות על הצעיר והעיר לו בשקט: "אתה טועה, אישי הצעיר, זה לא "מלבי"ם", אלא "מלבין" [המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא] (בבא מציעא נ"ט.). מפי חברי וידידי, ר' משה גרינשטיין ז"ל]. מזכרונות ר' יהושע אייבשיץ ז"ל, "כערער בערבה" (ירושלים תשנ"ט) ע' 90

סיפר רבינו (הרה"ק רבי יוד'לי הורביץ מדז'יקוב) זיע"א, שהיה בישיבת הגאון רבי מאיר שפירא זלה"ה בלובלין בעת סיום הש"ס הראשון, בשנת תרצ"א לפ"ק, ולן שם אצל אחד מתלמידי הישיבה. בעת מסיבת הסיום, כאשר נשא המהר"ם שפירא את דבריו, היה רעש גדול בהיכל הישיבה, ובאמצע הוציא המהר"ם שפירא צעקה מפיו, אשר הדהדה כרעם בכל ההיכל: "דרך ארץ לבני הישיבה!" ומיד הושלך הס ושקט בתוך ההיכל, עד שהיה אפשר לשמוע את קול הזבוב, ואז היה יכול להמשיך בדבריו. כ"ק מרן אדמו"ר מתולדות אברהם יצחק שליט"א, "זכרון יהודה" (ירושלים תשס"ג) ע' ס"ח

פעם במוצאי תענית, הלכתי לטייל עם מורי ורבי הגר"מ שפירא זצ"ל בגינת הישיבה. כשעמדנו בגינה וראינו את האורות של בנין הישיבה, אמר לי מורי ורבי זצ"ל: "יודע אתה שאין לי ילדים, אבל אני מקיים מצוות פרו ורבו בשני הילדים שיש לי, האחד ה'דף היומי', והשני 'ישיבת חכמי לובלין'. מרן הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל, גאב"ד זכרון מאיר, "מאורות הדף היומי" (ב"ב תש"ס) ח"ב, ע' תט"ז

מה יתאונן...

סיפר לי הרה"ח ר' אהרן אבראמטשיק (נ"י) [ז"ל], הייתי בלובלין כשהספיד הגאון ר' מאיר שפירא זצ"ל את אחד מתלמידיו בשם אברהם ראזענפעלד ע"ה שהיה עילוי שנסתלק בדמי ימיו רח"ל בהיותו כבן שמונה עשרה. בתוך ההספד אמר ר' מאיר על הפסוק "מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו", וידוע הפירוש ע"פ המדרש שכל מת מובילים דרך אדם הראשון והנפטר טוען לאדם הראשון שמת בשביל חטאו של אדה"ר, ואדה"ר עונה לו שיש לו די חטאים, שמת בשביל חטאי עצמו. ובוה מפרשים מה יתאונן אדם חי, על מה מתאונן האדם לאדם הראשון, הלא גבר על חטאיו. אבל הג"ר מאיר פירש אז בתוך ההספד, דבשלמא כשהוא כבר בן כ' כשכבר מענישין אותו בכית דין של מעלה, אבל מה יתאונן אדם, מה יכול לענות אדם הראשון, "חיי", כשהיה רק ח"י שנים, הלא לא הגיע עדיין לכלל עונשין, ורק "גבר", כשהוא גבר בן עשרים, אז על חטאיו. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ב) ח"ד, ע' שע"ג

אתם קרויים אדם

בחז"ל (ב"מ דף קי"ד ע"ב) אתם קרויים אדם ואין אומת העולם קרויים אדם. וידוע לפני כמאה שנה היתה עלילת דם בשם משפט בייליס שאויבי ישראל עשו את המשפט במה להשמצת היהדות באופן

כללי, והקשו על מאמר חז"ל הנ"ל, והסניגור ענה בשם ר"מ שפירא זצ"ל אם יהודי מסוים נתון בצער הרי כל ישראל דואגים לשלומו וחרדים לגורלו, כגון המשפט הזה גרם להתענינות אצל כל יהודי העולם כי כל ישראל הם כגוף אחד [=אדם], משא"כ אצל הגויים כמה מהם עומדים למשפט כל יום על רצח גזל וגניבה ואין שום אחד מתענין בהם. הגה"ח רבי ישראל לוריא שליט"א, חדב"נ ה"נתיבות שלום" מסלונים זצוק"ל, "נתיבי ישרון" (ירושלים תשס"ה) ח"ג, ע' קל"ט

פלא בפרשת נח

אמר הרב ר' מאיר שפירא מלובלין ז"ל: מצינו בתיבת נח שכל החיות והבהמות והעופות היו ביחד, ואף אחד לא הזיק לשני, כמו שכתוב בנבואת ישעיה: וגר זאב עם כבש, ונמר עם גדי ירבץ, ועגל וכפיר ומריא יחדיו (ישעיה י"א 1), ומדוע כשקוראים בפרשה זו, לא מרגישים כלל את גודל הפלא הזה, שהחיות חיו בשלום ביניהם? ומתרץ משום שנבואת ישעיה נאמר לעתיד לבוא, כשיהיה שלום בעולם, אז זה יהא נס כשכולם יחיו בשלום, מה שאין כן בימי סכנה, הרבה שונאים משלימים ביניהם, כמו כשפורצת שריפה ביער, כל החיות והבהמות רצות ביחד להציל את נפשם ואינו מתפנות לטרף, ומובן בזה הא דאמרינן בזבחים קט"ז ע"א: בשעה שניתנה תורה לישראל, נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו: מה קול ההמון אשר שמענו? שמא מבול בא לעולם? אמר להם: כי ניתנה תורה לישראל וכו', ופירש הרב שפירא ז"ל: כי במתן תורה היו כל ישראל כאיש אחד בלב אחד (רש"י שמות י"ט ב'), והגויים לא יכולים להבין אחדות כזאת בימי שלום, משום כך שאלו, שמא מבול בא לעולם? והסכנה מאחדת את עם ישראל, וענה להם בלעם, שניתנה התורה לישראל, והיא המאחדת אותם תמיד. הגה"ח רבי שמאי גינזבורג ז"ל, "אמרי שמאי" (ירושלים תשמ"ח) בראשית, ע' מ"ב

ידיעת התורה

מו"ר הגאון מלובלין זצ"ל פירש דברי הגמ' (במנחות צ"ט): אמר ר"י משום רשב"י אפילו לא קרא אדם אלא ק"ש שחורית וערבית קיים לא ימוש ודבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ ע"כ, וע"ש ברש"י טעם למה שאסרו לאומרו בפני עם הארץ, ופי' מו"ר זצ"ל שהרי בקריאת שמע י"ל שקיים מצוות לימוד התורה, אבל מהנהגה כזו לא יהי' בידו ידיעת התורה, וע"כ דזה נאמר למי שיודע כבר כל התורה כולה, אבל לעם הארץ שחסרה לו ידיעת התורה אסור לומר דבר זה, כי יחשוב שגם הוא יוצא בזה וישאר עם הארץ בלי ידיעת התורה ודפח"ת. מרשימות הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל, ראש ישיבת טשעבין, "ישרון", אלול תשס"ג, ע' שנ"ד

הרה"ק רבי נתן דוד משידלובצא זי"ע

יומא דהילולא - ז' חשוון

מתולדותיו

הרה"ק רבי נתן דוד משידלובצא בהרה"ק רבי ירחמיאל מפרשיסחא בן "היהודי הקדוש" זי"ע. נולד תקע"ד בפרשיסחא. הוא קיבל מאביו ומהס"ק מראדישיץ. יצא שמו כעובד ה' מנעוריו וכאיש אלקים קדוש. רבים מגדולי דורו השכימו לפתחו, עקב צניעותו והיתירה הסתיר את גדלו בתורה וחיליה בנסתרות. רוח הקודש הופיעה בבית מדרשו ודבר ה' היה נאמן בפיו, כל דבר שיצא ממנו לא שב ריקם. כסאו היתה מונחת בין גדולי דורו, ודבריו היו מכריעים במחוזו ונשא את דגל החסידות ברמה. רבים הזכירו את שמו

בחדרת קודש ובסילודין. הרה"ק בעל ה"חידושי הרי"ם" תיארו בתואר: "כתר שם טוב". הוא הסתופף בצל הרה"ק מרוזין זי"ע, וה"דברי חיים" מצאנו זי"ע. נסתלק בו' חשוון תרכ"ו [ומנו"כ בשידלובצה]. (תפארת בנים אבותם) "נר ישראל" (ב"ב תשנ"ד) ח"ד, ע' ער"ה

מרן אדמו"ר אבי (רבי נתן דוד משידלאווצע) ז"ל אמר שבאמת היה צריך לנסוע לכל אחד ואחד מישראל ללמוד ממנו מדה טובה, שהרי בכל אחד גנוז בתוכו מדה טובה, אך זאת אי אפשר לקיים, ולכן צריך צדיק הדור ללמוד מכל אחד ואחד הבאים אליו שנוכל למצוא בו כל המדות של כל אחד ואחד מישראל הדבקים בו. "דברי בינה" (ביאלא) מטות, ע' 143 [שם אבות, ע' 54]

הה"צ הקדוש ה"ר נתן דוד צוק"ל משידלאווצע כשהתחיל להיות מנהיג ישראל היה לו מחלוקת ובזיונות, והתנצל ע"ז לפני אא"ז (הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר) צוק"ל, ואמר לו אא"ז ז"ל שלא יקפיד עליהם כי רבן של כל ישראל משה רבינו ע"ה כשהתחיל להיות מנהיג ישראל ראשית הדיבור אמר לו הקב"ה של נעליך מעל רגליך. "דברי ישראל" (מודזיץ) שמות, דף ו' טו"א

הרה"ק רבי נתן דוד צ"ל משידלאווצע היה פעם אחת משובתי שבת אצל אא"ז אדמו"ר התפארת שלמה זי"ע בראדאמסק, והוא (הרה"ק רנ"ד משידלאווצע) היה רבי גדול והיה לו הרבה אלפים חסידים, וכאשר שאלו אותו למה בא לראדאמסק להתפארת שלמה, השיב כי בא אליו ללמוד ממנו עבודת השמחה אשר נמצא ביותר אצלו מכל צדיקי דורו. הרה"צ רבי יצחק מרדכי רבינוביץ צ"ל, אבד"ק פלאוונא, "עטרת שלמה" (פיעטרוקוב תרפ"ו) ע' ל"ז

שמעתי מכ"ק אדמו"ר מביאלא-ב"ב צוק"ל ז' חשוון תשנ"ב ביומא דהלולא של הרה"ק ר' נתן דוד משידלאווצי צוק"ל, דכשהתחיל הרה"ק הנז"ל להנהיג עדה, ובר"ה הראשון לנשיאותו באו כמה מאות אנשים, ומוצאי ר"ה המתינו העולם ליכנס פנימה "זיך צי גיזעגינין" ולא מצאו אותו בחדרו, וחיפשו אותו עד שמצאוהו ב"הבידעם" שלו, ועסק בנגרות עץ (כי הי' אומן בזה, ועסק לזמן קצר), ואמר למשמשו, "איך האב מרגיש גיוועהין ביים עולם אזא דערהובינקייט דעם ר"ה, אז זיי דארפין שוין נישט קיין רבי'ן", ואם כן אפשר אשאר בלי פרנסה, וממילא מתחיל אני שוב להרגיל את עצמי באומנות של "סטאלערשאפט". הרה"ח ר' יהושע זאב לערנער שליט"א, "משמיע ישועה" (ברוקלין תשע"א) ע' צ"ב

בשנת תרט"ז בנשואין של הרה"צ בעל "ארון עדות" מביאלעברזיג צ"ל שהיה חתן אצל הרה"ק רבי שמעלקא מסאסוב זי"ע (וגם הרה"ק רבי שלמה ממונקאטש צ"ל אביו של בעל "דרכי תשובה" צ"ל היה חתנו) וככלות שבעת ימי המשתה נסע המחותן מסאסוב עם בני משפחתו ללוות את המחותן הרה"ק רנ"ד משידלאווצע זי"ע, והרה"ק רבי שלמה ממונקאטש שהיה אז אברך, מחמת גודל רשפי אש חיבת הקודש אשר תוקד בקרבו למחותנו הקדוש משידלאווצי, כי עשה רושם גדול בלבבו וחפץ לקבל מרות ממנו ולהסתופף בצלו, נסע עוד הלאה עמו, והיה מתכוין לגלות לו מצפוני לבו ולשפוך שיחו, ואמר אל הרה"ק משידלאווצי: הנה מנעורי מיום עמדי על דעתי הייתי מכתת רגלי ממקום אל מקום ומחיל אל חיל לדרוש את ה' ולהתגלגל נפשי בין צדיקי הדור, ועתה בעוה"ר כל הצדיקים הק' שהייתי מסתופף תחת צל קדשם כבר נעדרו לחיי עד ואותי עזבו לאנחות (היינו אחר פטירת רבי אשר מראפשיץ, רצ"ה מרימנוב, ר"י מרוזין, ר"ש מיערוסלאב, ר"מ מפרעמישלאן, ר"ש מבעלז) ע"כ נפשי בשאלתי: כי לא תעזוב נפשי וכו' וידיעני אורח חיים שובע שמחות, ולחסות תחת כנפי צדקתו. והקדוש מוהרנ"ד השיב לעומתו: הקשית לשאול ממני ושתי תשובות בדבר, א' הלא אתה חוסה תחת צל כנפי אילני רברבי אביך (הרה"ק

רבי אלעזר מלאנצהוט בנו של בעל "בני יששכר" זי"ע) וחונתך (הרה"ק רבי שמעלקא מסאסוב זי"ע), תוכל לשבוע רצון מצדיקים כאלה. ב' תאמין לי כי כמוני כמוך מאז נעדרו מאתי רבותי הקדושים שהייתי מסתופף בצלם, המה הרה"ק איש אלקים מו"ה דוב בער מראדשיץ זי"ע, ומחותני הרה"ק איש אלקים מו"ה יחזקאל מקוזמיר זי"ע, ושאתי מים מבארם וכעת אחר הסתלקותם רעיוני משוטטות למצוא מנוח איזה דרך ישכון אור זרוע לצדיק לפני בדור הזה, ומאחר שבאנו לדבר מענינים אלו אודה ולא אבוש כי מעת אשר ראיתי ושמעתי את גודל דרכי עבודתו בקודש של הרה"ק (בעל "דברי חיים" זי"ע) מצאנו, לבי אומר לי לנסות ולנסוע לחזות בנועמו ולבקר בהיכלו (ובאמת היה כבר אז הרה"ק רנ"ד זי"ע רבי מפורסם אשר אלפים מישראל הסתופפו בצלו) עכדה"ק [ועיי"ש ע' 20 אות מ"ו, שנשא הרה"ק רבי שלמה ממזנקאטש ק"ז בעצמו: אם קדוש וטהור, אשר אלפים ילכו לאורו עכ"ז הרכין ראשו לפני הגה"ק מצאנו כן גם אני אבחר בחיי"ם ומאז נעשה מגדולי חסידי צאנו, ותמיד תהלתו של הרה"ק רנ"ד זי"ע בפיו שע"י דיבורו זכה לנסוע לצאנו, עיי"ש]. "בית שלמה" (מונקאטש) ע' י"ט, אות מ"ד

הרה"ק רבי נתן דוד משידלאווצע היה נוסע הרבה למרחק כ"ק אאזמור מצאנו זצל"ה, וכשהיה רוצה להיכנס אל הקודש פנימה היה עומד אצל הפתח והיה רועד מרוב פחד לקבל פני הצדיק, גם רבים מחסידיו משראו עד כמה רבם מעריץ את הגה"ק מצאנו נסעו הרבה לצאנו. כ"ק מרחק אדמור" מסטראפקאב צוק"ל, "כל הכתוב לחיים" (ירושלים תשכ"ב) ע' קמ"ד

הרה"ק רנ"ד משידלובצה זי"ע נסע פעם להרה"ק מצנו זי"ע וראה שבעל ד"ח קצף על אחד ממשמשיו, ואמר לו הרנ"ד בשם זקנו היהודי הקדוש עה"כ של נעליך מעל רגליך, כי נעל ר"ת נ'שיכה ע'קיצה ל'חישת עפ"י מאחז"ל באבות שנשיכתן נשיכת שועל ולחישתן לחישת שרף, ועקיצתן עקיצת עקרב, שמנהיג ישראל צריך להשיל את הנעל ולנהוג בסבלנות, ואמר לו בעל ד"ח והרי מצינו גם (ויקרא י' י"ז) אצל מרע"ה שקצף על אלעזר ואיתמר בני אהרן הנותרים לאמר מדוע לא אכלתם את החטאת וכו', והשיבו הרנ"ד, "מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדוש" ר"ת מלא אהבה. הרה"ח ר' יצחק דוד לידר ז"ל, "בית דלי" (ב"ב תש"ס) ע' ל"ד

סיפר לי כ"ק אאמור"ר זי"ע על הרה"ק רבי נתן דוד משידלובצא זי"ע, שהיה קדוש עליון ובעל רוח הקודש, והיה רגיל לבוא לצאנו, לפעמים עם כשלוש מאות מחסידיו. כשעמד בחדר הסמוך לחדרו של זקה"ק [ה"דברי חיים"] זי"ע טרם כניסתו אל הקודש פנימה, עשה הכנה גדולה שארכה יותר משעתיים, ולפעמים אף כשלוש שעות. רבים באו להתבונן ולראות כיצד צדיק וקדוש זה עושה הכנות בעמדו בסמוך לפתח. הוא ניגש אל הדלת, אחז בידית, משך ידו הימנה והתחיל לסדר את פאותיו ואת הדיקנא קדישא שלו, תיקן את בגדיו ופניו היו חוורים כמת ב"מ. אחר כך ניגש עוד פעם אל הדלת, אחז בידית, שוב משך ידו וחזר להכין את עצמו באימה וביראה, בסדרו את זקנו ופאותיו וכל איבריו, עד שבהתאמצות מרובה פתח מעט את הדלת. אז יצא זקה"ק לקראתו וקיבלו בחביבות יתירה והושיבו בסמוך אליו, אלא שהוא לא היה יכול לפצות את פיו מרוב אימה ופחד, ורק לאחר זמן מה התחיל לשוחח עם זקה"ק. כששאלוהו החסידים לפשר גודל פחדו ויראתו מזקה"ק, השיבם רבי נתן דוד, שאילו היו יודעים מיהו הרב מצאנו כפי שהוא יודע, כלל לא היה בהם עוז להיכנס אליו. כ"ק מרחק אדמור"ר מצאנו-קלויזנבורג צוק"ל, שיעור חומרי" פר' חיי-שרה תשמ"ב, "שפע חיים" (נתניה תשס"ז) ע' נ"ח

שמעתי בשם הרב הקדוש מו"ה נתן דוד משידלאווצי זי"ע, בהיותו בצאנז בשבת קודש אצל רבינו הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע, צוהו רבינו בעל דברי חיים בעת השולחן לומר תורה, והוא - הה"ק משידלאווצי - היה דבוק באהבת ואימת רבו בראה גדולה כנודע, ומתיירא לומר תורה בפניו, ועכ"ז לא רצה להמרות פיו שלא לומר ע"כ פתח ואמר: "וישמע משה וייטב בעיניו" (ויקרא י, כ), כי בכל פעם היה משה אומר תורה ואהרן שומע, וכאן נאמר "ויאמר אהרן וגו' וישמע משה", נמצא שאהרן אמר דברי תורה ומשה שומע, "וייטב בעיניו" של משה כי ראה שטוב יותר לשמוע ולקבל דברי תורה מלאמרם, ובזה יצא (הה"ק משידלאווצי) ידי חובת אמירת דברי תורה לשמוע מדברי רבו בעל דברי חיים זי"ע. הרה"צ רבי יחיאל משה מיאדימאוו זצ"ל

דרך ארץ קדמה לתורה

איתא דרך ארץ קדמה לתורה, ואמר כבוד אאמו"ר (הרה"ק רנ"ד) ז"ל זי"ע: שדרך ארץ היא כמו הקדמה לתורה, כמו מי שרוצה לעיין באיזה ספר לדעת מהותו ואיכותו אזי כשרואה ומעיין בהקדמת הספר הוא יכול להבין מעלת הספר, כמו כן הדרך ארץ היא ההקדמה לתורה, שכמו שמקדש האדם עצמו עניני דרך ארץ כן יכול להסתכל באור התורה. "דברי בינה" (ביאלא) בראשית, ע' 15 [ושם ע' 97]

אומר אני מעשי למלך

מרגלא בפומיה דש"ב הרה"ק רבי נתן דוד משידלאוויצי זצ"ל לומר אם אדם ח"ו חוטא ואשם הוי כמוכר שט"ח להס"א ח"ו לגבות מתורתו ועבודתו שבקדושה, לכן העצה ע"פ מה דקי"ל (כתובות פ"ה) המוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול, לכן יאמר קודם עשיית המצוה שהוא מוחל ונותן שכר המצוה במתנה גמורה לחי עולמים ית"ש, ובזה אין עוד שום אחיזה להחיצונים, ונפקע מהם כח וכח כחם, וזהו הדעה והדיבור לחי עולמים, וזה העצה נתנו לנו הקדושים לומר קודם כל מצוה לשם יחוד קוב"ה, וע"י אמירה זו לגבוה לשם יחוד הוא מוחל ונותן שכר המצוה להקב"ה, ועושה רק לקיים רצון אבינו שבשמים, ועי"ז הוי מחול ואין שליטה להיצה"ר ע"ז [ובזה יש לפרש מ"ש בתהילים (מ"ה ב'): רחש לבי דבר טוב, ואני ירא מהס"א שלא יגזלו, אומר אני מעשי למלך, אזי הם פורשים ואין להם שליטה]. הרה"צ רבי אריה מרדכי רבינוביץ זצ"ל, אב"ד בני-ברק, "קרני ראם" (ב"ב תשנ"ה) ח"א, ע' קס"ו

ראשית הרצון

שמעתי בשם קדשו (הרה"ק רבי נתן דוד זי"ע) שאמר שהעיקר רואין בשמים על הראשית הרצון להשי"ת, אפילו נתקלקל ח"ו אח"כ המעשה אעפ"כ חביב לפני השי"ת, ונתן לדוגמא מה שנוהגין ישראל לקבץ עצמם בעת שלוש סעודות אעפ"י שלפעמים נתקלקל הקיבוץ ע"י מריבה חלילה וכמו"כ בדברים בטלים, הנה בשמים מסתכלים בראשית יציאתו מהבית על מה היתה כוונת יציאתו של האיש הישראלי הלזה בעת יציאתו מבינתו. "דברי בינה" (ביאלא) פסח, ע' 8

הצלחה לישועה

שח רבי נתן דוד משידלובצה:

- אומרים "אנא ה' הושיעה נא", ומיד אחרי זה "אנא ה' הצליחה נא". משמע שזקוקים להצלחה כדי להגיע לישועה... הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ג, ע' 41

הרה"ק רבי צבי הירש מטאמשוב זי"ע

יומא דהילולא - ז' חשוון

מתולדותיו

רבי צבי הירש מטומשוב נולד בשנת תקנ"ט בבילגוריי פלך לובלין לאביו רבי ישראל לאבל. כילד עלוי עשה דרכו לטרנוגראד שם למד בישיבת הג"ר יוסף הורוויץ אחיו של "החווה" מלובלין יחד עם האדמו"ר רבי חיים מצאנז, הקשיש ממנו. נאמן היה לבית אביו המתנגד והתרחק מחסידים ומחסידות למרות נסיעותיו התכופות של רבו לאחיו, רבן של החסידים בלובלין הקרובה. בגיל צעיר נשא לאשה את בתו של רבי יעקב, עשיר היהודים בטומשוב ולבסוף וקבע את מושבו בבית המדרש העירוני. בטומשוב גר אז רבי מנחם מנדיל מי שהיה אחרי כן האדמו"ר הזקן מקוצק. רק לעתים רחוקות חזר לביתו ואילו את רוב ימיו בילה אצל מוריו האדמו"רים בפשיסחה. בשומו לטומשוב פגש בבית המדרש ברבי צבי הירש הצעיר ממנו בי"ב שנה. מיד נקשרה בין השניים ידידות עמוקה ואיתנה ביותר אשר לא נפסקה עד לימיהם האחרונים, רבי צבי הירש הצעיר הפך לתלמידו של רבי מנחם מענדיל אשר לקחו עמו לפשיסחה. הכניסו בין החבראי של גדולי תלמידי האדמו"ר רבי שמחה בונם. בתקופה הראשונה הרבה רבי צבי הירש בשתיקה, השתתף בשיעוריו של האדמו"ר אבל לא התערב ולא השמיע את דבריו עד כי חשבוהו לתלמיד שאינו קולט את תורת הרבי ומקורבי האדמו"ר אף החליטו להרחיקו מהשעורים. אולם רק אז החל להשתתף במשא ומתן התורני ונתגלה כאחד מגדולי התורה בין חברות פשיסחה. נחשב לחכם ולפיקח ולאיש עצה היודע לשמור על כל סוד. אחרי פטירת האדמו"ר מפשיסחה הפך לתלמיד מקורב וליד ימינו של האדמו"ר מקוצק, עמו עבר מטומשוב לקוצק, מכר את חנותו במקום, ירושת חותנו ופתח במקום זה חנות לסחורות ולבדים בקוצק. התפרנס מעסקיו ברווחה יתירה אבל את כל ימיו הקדיש לחסידות הצרופה. ניהל את ביתו ואת כל עניניו של האדמו"ר השרף, עד כי נעשה לאחד מאריות החסידות. רבים ראו בו בעל רוח הקודש, איש המעלה אשר ידע בהצלחה להסתיר את זהותו ולשמור על סודו. אימרה או דבר חכמה או חידוש אשר השמיע רק לעתים רחוקות ביותר הפכו לנחלת צאן ברזל של החסידים אשר הפכו בדברים ושגנו אותם כי על כן ראו ברבי צבי הירש את אחד ממאורי החסידות. אחרי הסתלקות האדמו"ר הזקן מקוצק הצטרף לעדת חסידי האדמו"ר בעל חידושי הרי"ם ואחרי כן לחסידי האדמו"ר רבי חנוך העניך מאלכסנדר ואף לאדמו"ר רבי אריה לייב מגור נסע כמה פעמים. רבים מעדת החסידים רצו להכתירו לאדמו"ר אבל הוא סירב, כשהרבו חסידים ללחוץ עליו בערוב ימיו כי יסכים לנהל עדה אמר: "לשם מה רבי אשר החסידים יצטרכו לעמוד לידו עם ספר תהלים ביד ולבקש על חייו"... ואם כי לא נעשה לאדמו"ר הרי הפך לאחד מנושאי דגל החסידות בפולין אשר לשמו ולדבריו חרדו רבבות. רבים כתתו רגליהם לקוצק כדי לזכות בברכתו או לשאול עצה מפיו. אמרו כי כוחו של האדמו"ר הזקן מקוצק נשמר אצלו עד ליומו האחרון. היו מהחסידים שראו בו אחד מל"ו צדיקים היודע לשמור על גדלותו בתגלה ברבים, עוד אמרו, כי כל ימיו התפלל כי ינצל מעונש להיות אדמו"ר ותפלתו זו עלתה בידו. בשנת תרל"א, עת מלאו לו ע"ב שנה חלה רבי צבי הירש את מחלתו האחרונה, מחלת לב קשה, הוא נצמד למטתו אבל שמר על צלילות דעתו ועל עבודתו הנלהבת למרות חולשתו ויסוריו המרובים. כשאמרו בני ביתו להרגיעו, להסביר לו כי אכן חולפת ועוברת המחלה אמר: "לשוא הסברים שלכם. יודע אני כי עתי בא. לא אחיה יותר משחי הרבי מקוצק...". ואכן כמו רבו המובהק האדמו"ר מקוצק, נסתלק לעולמו אחרי שמלאו לו ע"ב שנה. וביום ז' מרחשון שנת תרל"א, נסתלק לשמי רום לישיבה של

מעלה כשדעתו צלולה תוך כדי עבודת הקודש שלו, כששפתותיו דובבות ופניו מאירים כלפידים. הוא כולו משוטט בעולמות העליונים. אף רמז מדבריו לא הבינו אלה אשר סביב למטתו, הם רק הבינו כי אכן הצליח רבי צבי הירש את אשר לא הצליחו גדולים וקדושים, להסתתר מעיני כל עד ליומו האחרון. הרה"ח ר' יהודה לייב לוינ' ז"ל, "גזע פאר" (ירושלים תשע"א) ע' תמ"ד

כתב אלי יד"נ ש"ב הרב הגאון המובהק הישיש המפורסם וכו' ר' יוסף זצ"ל אבד"ק סעראצק, במכתבו מסדר היחוס שהעתיק לי בזה"ל: כתבתי למלא רצונו בזה, הגם שהכרתי את אבי זקינו הרה"צ ר' הירש מטאמשוב שלא רצה לידע מיחוס ואמר שמזיק זאת לכמה מידות... הגאון רבי צבי הירש פרידלינג ז"ל, "רץ כצבי" (לובלין תרפ"ח) ח"א, ע' ט"ז

...אין לשער גודל ענין החסידות והביטול להרבי, א"ז הרב הקדוש ר' הירש טאמשוור זצ"ל שהיה בעצמו אדם גדול ואין לצייר גודל הביטול שלו שהיה לו להרבי כאשר חסידים מספרים. הגה"צ רבי חנוך צבי לעווין זצ"ל, אבד"ק בענדין, "יכהן פאר" (ירושלים תשע"א) ח"ב, ע' ט"ו

...וכבר מביאים הרבה דברים בתורה ובחסידות ובסיפורים נפלאים מא"ז הרה"צ ר' צבי הירש מטאמשוב זצללה"ה הלזה, וכבר ידוע בין החסידים שהי' גאון גדול בתורה וצדיק בחסידות שעוד בין התלמידים של הרה"ק הרבי ר' שמחה בונם מפשיסחא זצ"ל בצוותא חדא עם הרבי ר' מנחם מענדיל מקאצק זצ"ל והרבי ר' מרדכי יוסף מאיזביצא זצ"ל (ששלשתם הי' מגורם בעיר טאמשוב לובלסק) רק שהי' נחבא אל הכלים ולא הי' רוצה להראות כלל גדלו בתו"ש. והי' צריך השתדלות גדול לראות ממנו דבר מגדולתו, וכמו שכתב בס' שיח שרפי קודש (סי' שע"ו) בזה"ל: פ"א אצל השיעור שהי' לומד הרה"ק הר"ר בונם עם תלמידיו הקדושים זי"ע והי' בתוכם גם הרב הג' חסידא קדישא ר' צבי טאמשובר זצללה"ה, והוא לא הי' מקשה בשום פעם ולא תירץ כלום רק לומד ושומע, ואמרו לו החבריא קדישא באם שלא יעורר איזה קושי' או איזה תירץ מהיום והלאה כל התלמידים לא ישבו עוד בהשיעור, והיו לומדים אז במס' קידושין (דף י"ג ע"ב) מיתת הבעל מנלן, והקשה הרבי מקאצק זי"ע הא יכולין אנו ללמוד דבר זה מאביגיל אשת נבל שלקח דוד המע"ה את אשתו והאיך מותרת לו אם מיתת הבעל אינה מתיר, ותירץ הר"ר הירש טאמשובר זצללה"ה דמשם אין ראי' כי הוא הי' מורד במלכות ומורד במלכות שייך כל נכסיו למלך א"כ אף שאם אנו אומרים דמיתת הבעל אינו מתיר אעפ"כ הי' דוד המלך מותר באשתו משום דכל נכסיו שייך לו, והוי אמינא שאשתו הוא בכלל שאר נכסיו דשייכים למלך והבן. ודפח"ח עכ"ל הס' הנ"ל. וכן הביא בס' הנ"ל שפ"א הי' דפיקה בפתחו של הרבי מקאצק זי"ע ולא נראה שום איש רק במים שבאגמי החצר הי' נראה במתגלגל ונוע, ונפל פחד מאוד על א"ז הנ"ל, ובא להבית חרד וצוה עלי' הרבי זצ"ל שיצא לחוץ ולקרוא הרוח אל ביתו, וכן פ"א נסע הרבי מקאצק זי"ע עם א"ז הנ"ל בדרך כשבאו לגשר ראו כמה ערלים עומדים וזורקים אבנים, אמר הרבי מקאצק זי"ע אליו תלך לאחד ותראה ממטה ממלבושיו בתכריכים שהם מעולם הדמיון ח", אמר לו א"ז זצ"ל א"כ אולי גם אנחנו בעולם הדמיון, השיב לו הרבי מקאצק זי"ע כשנכנס הרהור תשובה פעם א' בטח אינו מהם.

וכן הביא שם שפ"א נסע א"ז זצ"ל לדרך ולא הי' לו הוצאות הדרך וסיפר להרבי מקאצק זי"ע מזה, ואמר לו אני נותן לך ב' בנים זכרים לעקרות מי שיתן לך הרבה כסף תן לו, וכן הי'. וממש מעשה כזה שמעתי מזקנתי הצדקת מרת שיינדיל הינדא ע"ה, שפ"א בא ב' אברכים שהי' רוצים לילך לפני ולפנים של הרבי מקאצק זי"ע ולא הי' יכולים שאל אותם א"ז זצ"ל מה בקשתכם, וסיפרו לו שצריכים לזכות לבנים, ואמר לאחד, תתן לי תלית גדול ויהי' לך בן זכר ולהשני תתן לי תלית קטן ויהי' לך נקיבה, וכן הי'.

שבזמן קרוב הביאו שניהם כן, אמרו שזכו מברכתו לזה זכר ולזה נקבה, וזקנתי בעצמה תפרה הטלית גדול והקטן הלזה, והנה כהנה כהנה מעשיות וסיפורים וחד"ת יש מאא"ז זצ"ל ואין עת האספ פה להביאם... הגאון רבי צבי הירש פרידלינג ז"ל, "רץ כצבי" (לובלין תרפ"ח) ח"א, ע' ט"ז

בשנים האחרונות לימי חייו של הרבי מקוצק היה קדוש עליון זה סגור ומסוגר בחדרו, פתחו לחסידים לעתים נדירות ולא פעם נאלצו רבים לחכות ימים ושבעות, עד כי זכו להכנס אליו. בתקופה זו חיפשו פרחי חסידים רבים את קרבתו של הירש מטומשוב, שגירשם מעל פניו, ורק לעתים נדירות נענה למשאלתו של חסיד.

כשהתלונן לפניו פעם חסיד צעיר מקמפנו על מקום מגוריו, כי הוא ריק מחסידים ואנשי מעשה, ומרובים פורקי עול שם ועל כן סובל הוא ממכשולים רבים בעבודתו, החזיר לו רבי הירש: - הלכה מפורשת היא: אין סוקלים מרשות היחיד לרשות הרבים, אל תגיד אפוא שאבני הנגף שבדרךך, לרשות הרבים שייכים... הרה"ח ר' יהודה לייב לוינ ז"ל, "בית קוצק" (ירושלים תש"נ) ע' רס"ה

הגבלה ופרישה

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים (שמות יט. ו), דראשית צריכים להתנשא ויהיה להם חווק ולידע שעשייתם דבר גדול, וזה בשעת המעשה, ואחר כך צריכים לידע שעדיין לא התחילו, וזה הגבלה ופרישה, ודבר זה למדתי מתורת זקני הרב הצדיק ר' הירש טאמשובר זצ"ל, ששמעתי מדודי החסיד ר' יהושע שמואל אחי אמי ז"ל, שאמר כן להרב ר' מענדל מוואלא זצ"ל. הגה"צ רבי חנוך צבי לעווין זצ"ל, אבד"ק בענדין, "כהן פאר" (ירושלים תשע"א) ח"ב, ע' קי"ט

ט' חשוון

המאור הגדול הרה"ק רבינו אשר ב"ר יחיאל הרא"ש זי"ע

יום ההילולא - ט' חשוון

המאור הגדול רבינו אשר ב"ר יחיאל, הרא"ש זי"ע, "רבן של גלות החיל הזה אשר מכנענים עד צרפת וספרד ורוב הגולה קבלוהו לרב עליהם" (שו"ת רבי בצלאל אשכנזי סי' כב), נולד באשכנז בערך בשנה עשירית לאלף השישי (ה"א י'), לאביו הגדול רבי יחיאל, בילדותו קיבל תורה מאביו הקדוש, וכשנתייתם ממנו למד אצל אחיו הגדול רבי חיים ("ואני הייתי מברך ברכה אחת בילדותי כי כן שמעתי ממורי אחי" רא"ש, הלכות קטנות, הל' תפילין סי' יד). לאחר מכן נסע ללמוד תורה בצרפת, לוורמייזא, אצל רבו המובהק קדוש מעונה רבינו מאיר ב"ר ברוך - המהר"ם מרוטנבורג, אשר אהבו אהבת נפש (עד שבתשובותיו קורא לתלמידו בשם "מורי ה"ר אשר"! והעריך את ערכו הרם (ראה שו"ת רבי מאיר ב"ר ברוך סי' קעז שמבקש מתלמידו הרא"ש, בעת חליו, שיתפלל לרפואתו: "ותעתיר בעדי, מובטחני בתפלתך זכה שתעשה פירות ופירי פירות"). בצילו הקדוש חסה ובישיבתו הקדושה הגה גם יחד עם חבירו רבינו מרדכי ב"ר הלל - בעל ה"מרדכי" זי"ע.

כשנאסר רבו בבית האסורים, בשנת ה"א מ"ו, נחלץ הרא"ש ופעל ועשה גדולות ונצורות למען פדיונו ושחרורו עד כדי מסירות נפש, אך לבסוף נצחו אראלים את המצוקים, ובי"ט אייר ה' נ"ג שבק המהר"ם

מרוטנברג לכל חי [המהרש"ל ביש"ש גיטין (פ"ד סי' סו) כותב עליו ש"לא היה כמותו בדורו בתורה ובחסידות"].

בגלל המצב הקשה של היהודים באשכנז, ובשל החשש שגורלו יהיה כגורל רבו, החליט הרא"ש לעזוב את ארץ מולדתו, וכפי שכותב המהרש"ל: "שמעתי שהיה בדעת אותו הצורך לתפוס גם הרא"ש תלמידו, ונודע לו וברח לטוליטולא וניצול ברחמיו וברוב חסדיו" (יש"ש גיטין שם).

ואכן לאחר נדודים רבים ומסע מייגע הגיע הרא"ש, בראשית שנת ה"א ס"ה, לספרד, ושם חבר להרשב"א. עד מהרה הוכר כאחד מגדולי הדור, והוכתר לרבה של העיר הגדולה טולידו.

תוך פרק זמן קצר יסד שם ישיבה גדולה ועמד בראשה כשתלמידים רבים נהרו אליה לקבל בה תורה מפי הרב הדומה למלאך ה' צב-אות, אשר באור תורתו האיר לארץ ולדריים עליה.

מצודתו היתה פרוסה על פני רחבי תבל, ומכל קהילות ישראל פנו אליו בשאלות אליבא דהלכתא בהיותו מפורסם כעמוד ההוראה, עד שמרוב טירדא היה צריך לצמצם במתן תשובות, וכפי שאנו מוצאים בדבריו שכותב לאחד: "לולי תורתך אלופי יקירי שארי ה"ר יעקב לא הייתי נזקק להשיבך כי איני רגיל להשיב כי אם לדיינים..." (שו"ת הרא"ש כלל יז, י).

במשך ימי חייו לחם בכל עוז נגד חכמת הפילוסופיא וחכמות חיצוניות, וכפי שהדברים גם מתבטאים בכמה מקומות בחיבוריו. וכך כותב במקום אחד: "תהלה לא-ל חנני אלקים ויש לי כל בסברא אמיתית של תורת משה רבינו ע"ה ככל חכמי ספרד הנמצאים בימים האלה, ואע"פ שלא ידעתי מחכמה החיצונית שלכם, בריך רחמנא דשיזבן מינה! כי בא האות והמופת להדיח לאדם מיראת השם ותורתו..." (שו"ת הרא"ש כלל נה, ט. ובהמשך שם: "...ואע"פ שאיני מתלמידי תלמידים אחרונים של רב אשי ע"ה, אתה צריך לשמוע לי, ואי אפשר לך לחלוק עלי אם לא שתסתור דברי בסברות וראיות ברורות. ואין שומעין לך במה שתלית הדבר במה שאיני בקי בלשון ערב ואין לי כלי אומנות, כי בכלי אומנותך נצחתך").

אך מן המותר היא להאריך ולפרט בזאת הברכה אשר השאיר אחריו הרא"ש, הלא המה חיבוריו הקדושים - פסקיו, פירושי חידושי והנהגותיו (ארחות חיים) - על כל ענפיהם, הלא תורתו היא מאירת עינינו ודרכנו עד סוף כל הדורות.

ברוך מבנים אשר. ונפרט מעט מזעיר הידוע לנו על שמונת בניו הגדולים, ואלו הם: א. רבי יחיאל - [שהרא"ש היה "עומד לפניו כשהיה נכנס לבית הכנסת, כי היה אומר שהוא יותר חכם ממנו" (עומר השכחה). אחיו בעל הטור מביא הרבה מדבריו ושיטתו בהלכה. לדאבון לב נפטר בדמ"י, ולא השאיר אחריו בנים, ומסופר ש"בא בחלום לאביו לאחרי מותו ואמר לו: ראוי הייתי להיות מבני עליה, אלא שדחפוני מפני שלא היו לי בנים" ("יפה ענף" להג"ר שמואל יפה אשכנזי, על מד"ר איכה פ"ג פסוק ד); ב. "החסיד" רבי שלמה; ג. רבי יעקב בעל "הטורים"; ד. רבי יהודה סבל כל ימיו מחולי עינים קשה. לאחר פטירת אביו, מילא הוא את מקום אביו בטולידו כדיין ורב כראש ישיבה. נפטר י"ז תמוז שנת ק"ט. ה. רבי אליקים. ו. רבי משה. ז. רבי אליעזר. ח. רבי שמעון. כולם ברורים כולם קדושים כולם טהורים. מלבד אלו, היה לו להרא"ש עוד ילד אחד, ושיכלו בצעירותו, עוד בהיותו באשכנז (ר' שו"ת הרא"ש כלל כז, א; טור יו"ד סי' שמא), וכן שתי בנות.

רבינו הרא"ש, השיב נשמתו הטהורה ליוצרה ביום ט' מרחשון ה'פ"ח (וי"א: ה'פ"א), כשהוא זקן ושבע ימים. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

מה שכתב הטור בכל מקום 'ואדוני אבי הרא"ש', ולא כתב 'אבי מורי' או 'ואדוני אבי ר' אשר ז"ל - "הזכירו בלשון צח במלת כבוד ושבח 'ואדוני אבי הרא"ש ז"ל' שהוא ראש לכל ישראל" [י"ם של שלמה" (קידושין פ"א סימן סה, עיי"ש)] "עלים לתרופה", נח תשנ"ט, ע' ג'

...אכתוב קצת תולדות אבותי הקדושים אשר בארץ לתועלת הרבים אחרינו לפי שטלטלנו הי"ת טילטלה גבר לטוליטולה העיר הגדולה המהוללה, ומעט זמן אחר כך נתגרשו היהודים מצרפת, אולי יעלה בלב אדם שנתגרשו מארצנו או משום שמץ דבר יצאנו משם, ועל כן יאות לי להוציא דבר זה מלב בני אדם... וסיבת ליציאת א"א (הרא"ש) ז"ל היה מפני תפישת הר' מאיר מרוטנבורק ז"ל שתפשו האדון המושל, והקהילות של אשכנז פדאוהו בממון רב, והמושל לא רצה ליקח ערב רק לא"א ז"ל והוצרך ליכנס ערב בממון רב, וקודם שנחלק הממון על הקהלות נפטר הר' מאיר בתפישה, והמושל העליל על א"א ז"ל באומרו כי מאחר שנפטר בתפישה קודם שפטרו מן המאסר שבאחריותו נפטר, והקהילות והוא שיהיו פורעין הממון, ונשמט מלפניו והלך לעיר אחרת ומפני יראתו מן המלכות יצא מאשכנז, ובא לעיר הגדולה טוליטולה, ובשנה הראשונה שבא שלחו לו כתב מהקונסיגו של העיר שהיה שר בה שיחזור אל ביתו, ושהם ישלחו חמשים שרים לקראתו עד תחילת אשכנז ושיהיו נותנין לו כתב בטחון מן המלך, לפי שהיו מכירין חכמתו ומעלתו וכל ענייניהם היו עושיין בעצתו, ומפני הגזירות המצויות שם לא רצה לחזור, וזאת היתה סיבת ביאת א"א לזאת הארץ, ומאת ה' היתה זאת להעמיד תלמידים רבים בארצות ספרד, צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, כי לא היו בארצות אלה פירושים מדוייקים, וגם עשה לתלמוד פירושים ופסקים בכל מקום אשר פירושו ופסקיו יגיעו, חוקי הא' ותורתיו יודיעו, ובניו הלכו בדרכיו, לא שנו טעמו, מאשר שמנה לחמו, ודורו נצרו בכל משמר, עקב אשר מצוותיו שמר, לאשר אמר ברוך מבנים אשר, כולם מליצי יושר, החזיקו בדת הא' אלקי עולם, מקטנם ועד גדולם ואני קטונתי מכולם... צוואת רבינו יהודה בן הרא"ש זי"ע, "צוואות גאוני עולם" (פילדלפיה תרפ"ז) ח"ב, ע' 185-190

ואחר שנתעטף בציצית יניח תפילין מיד כדי שיהו מצויין לו בשעת ק"ש ותפלה... וראיתי לאדוני אבי הרא"ש ז"ל שהיה מדקדק להניחם כשהיה מסדר הברכות והיה מסדרם זה אחר זה עד עוטר ישראל בתפארה ואז היה מניחם ומברך עוטר ישראל בתפארה לפי שהתפילין נקראין פאר שנאמר פארך חבוש עליך ונקראים תפילין לשון פלילה שהן אות ועדות לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ודרשינן אלו תפילין שבראש. טור אורח חיים, סימן כ"ה

...וחולו של מועד יש מסתפקין בו אם הוא זמן תפילין ומניחין אותן בלא ברכה, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל היה מניחן ומברך עליהן. טור אורח חיים, סימן ל"א

סדר הנחתן (של התפילין) בבתים לרש"י קדש משמאלו של המניח בבית החיצון, ואחריו והיה כי יביאך בבית השני, ובבית השלישי שמע, ובבית הרביעי שהוא בית החיצון לימינו והיה אם שמוע, ולרבינו תם הוא הסדר קדש משמאלו, ואחריו בבית השני והיה כי יביאך ובשלישי והיה אם שמוע וברביעי שהוא החיצון שמע... ובדבר זה נפלה מחלוקת בין הגאונים יש מהם סוברים כדברי רש"י ויש מהם כדברי רבינו תם, וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל לפי שנחלקו בו גאוני עולם ותפילין של אלו פסולין לאלו דתניא החליף פרשיותיה פירוש שנתן של בית זה בזה פסולין, ואמרו חכמים מקום יש בראש להניח בו שני תפילין וכן בזרוע, ולכן ירא שמים יצא ידי שניהם ויעשה שני זוגות תפילין ויניח שניהם ויכוין בהנחתן באותן שעשוין כתיקונן אליבא דהלכתא בהם אני יוצא ידי חובתי והאחרים הרי הן כרצועות בעלמא, ואין כאן משום בל תוסיף דלא מקרי בל תוסיף אלא כשעושה חמש בתים, ולא יניח שני הזוגות בכיס אחד שהאחד

מהם הוא חול ואסור לתתם בכיס של תפילין אלא יעשה שני כיסין וסימן לכל כיס שלא יתן של זה בזה, וכן היה נוהג אדוני אבי הרא"ש ז"ל ורבו רבינו מאיר מרוטנבורק. טור אורח חיים, סימן ל"ד

מי שיצא מבית הכסא ורצה ליטול ידיו לאכילה, שאלו לרש"י אם צריך ליטול שתי פעמים, והשיב שאלתי את רבינו יעקב ב"ר יקר, ואמר לי שצריך ליטול שתי נטילות, על הראשונה אשר יצר ועל השנייה על נטילת ידים, אבל אני סבירא לי נטילה אחת עולה לכאן ולכאן, וה"ר מאיר מרוטנבורק היה נוהג כרבינו יעקב ב"ר יקר דאי בנטילה אחת יברך אשר יצר ואח"כ על נטילת ידים הוי הפסק וכן היה נוהג אדוני אבי הרא"ש ז"ל... טור אורח חיים, ריש סימן קס"ה

וינגב ידיו היטב ויברך ברכת המוציא מיד, ומיהו רבינו יואל כתב שאין לחוש על הפסק בין נטילה להמוציא כיון שהשלחן לפניו ודעתו לאכול לא חשיב היסח הדעת וההיא דתיכף לנטילה ברכה מפרש לה על מים אחרונים, וכן פירש רב אלפס והרמב"ם ז"ל, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל היה רגיל אף בראשונים שלא להפסיק ושלא לדבר והיה רגיל כשהיה מיסב בסעודה עם אחרים שהיה נוטל באחרונה שלא להפסיק ושלא לדבר ומתוך הירושלמי משמע ג"כ דההיא דתיכף לנטילה ברכה אמים ראשונים קאי דאיתא התם התוכף ברכה לנטילה אינו ניזוק בכל אותה סעודה. טור אורח חיים, סימן קס"ו

...ואדוני אבי הרא"ש ז"ל היה רגיל ליטול ידיו בין בשר לדגים דחמירא סכנתא מאיסורא (ועיין בטור יו"ד סימן קט"ז: "וא"א הרא"ש ז"ל היה רגיל לרחוץ ידיו בין בשר לדג והיה שורה פת ביין, ואוכלו בינתיים כדי לרחוץ פיו"). טור אורח חיים, סימן קע"ג

תנו רבנן סדר ברכת המזון ראשונה ברכת הזון... ואדוני אבי הרא"ש ז"ל היה אומר כי לעולם חסדו ולא היה אומר עמנו, כי חסדיו הם עם כל חי (אמר המלקט עיי"ש בבית יוסף בזה"ל: "כלומר שיש נוהגים לומר הזון את העולם כולו בחדס וברחמים נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו עמנו והרא"ש לא היה אומר תיבת עמנו")... ונהגו לומר על שהנחלת את אבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה חיים ומזון וכו', ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא היה אומר אלא על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ועל שהוצאתנו מארץ מצרים שהרי אומר אחר כך על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדנתנו ודי בפעם אחת. טור אורח חיים, סימן קפ"ז

וכשירצה לישן יקרא קריאת שמע, דאמר ריב"ל אע"פ שקרא ק"ש בבית הכנסת מצוה לקרותה על מיטתו, ודי בפרשה ראשונה, דגרסינן בפרק הרואה הנכנס לישן אומר משמע עד והיה אם שמוע, ורבינו חננאל כתב שצריך לקרות גם והיה אם שמוע לפי שיש בה בשכבך ובקומך וכן היה נוהג אדוני אבי הרא"ש ז"ל... טור אורח חיים, סימן רל"ט

ואדוני אבי ז"ל היה נוהג ביום הכיפורים להתפלל תפילת מוסף ביחיד כדי להתפלל אותה בזמנה (ועיין טור או"ח הל' יום הכיפורים סימן תר"כ: "צריכים למהר כדי שיתפלל מוסף קודם שעה שבעית וא"א הרא"ש ז"ל כשהיה רואה שהיו מתאחרין היה מתפלל מוסף יחיד כדי להתפלל בזמנה"). טור אורח חיים, סוף סימן רפ"ו

ויהא זהיר מאוד לקיים סעודה שלישית דאר"ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא כל המקיים ג' סעודות ניצול מג' פורענויות מחבלו של משיח ומדינה של גיהנום וממלחמות גוג ומגוג, וא"ר יוסי יהא חלקי עם מקיימי ג' סעודות בשבת, ...וזמנה משיגייע זמן המנחה דהיינו מ-ו' שעות ומחצה ולמעלה ולא קודם, הילכך אותם שמפסיקין בסעודת שחרית לחלק לשנים ועדיין לא הגיע זמן המנחה אינן מקיימין

מצות ג' סעודות אבל הגיע זמן מנחה יכול לעשותה מיד אחר סעודת שחרית וכן היה עושה א"א הרא"ש ז"ל היה מברך ברהמ"ז והיה נוטל ידיו ומברך עליהן ומברך המוציא והיה אומר שיותר טוב לעשות כן כיון שנמשכה סעודת הבוקר עד אחר המנחה ואם לא היה עושה מיד השלישית לא היה יכול לאכול אחר כך אלא אכילה גסה, ור"ת הנהיג שלא לאכול בשבת בין מנחה לערבית משום דאיתא במדרש כל השותה מים בשבת בין השמשות כאילו גוזל המתים וע"כ הנהיג לעשות סעודה שלישית קודם המנחה, והרמב"ם ז"ל כתב הולך לבית המדרש וקורא עד המנחה ומתפלל מנחה ואח"כ קובע סעודה, ונראה דהכי עדיף לפי דכיון שהגיע זמן המנחה אסור לאכול עד שיתפלל, וכתב הרמב"ם ז"ל שגם בסעודה שלישית קובע על היין ובוצע על שתי ככרות ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא היה מברך על היין קודם משום דאיתקש יום ללילה לענין קידוש מה לילה סגי בחד זימנא אף ביום נמי סגי בחד זימנא אבל היה בוצע על ב' ככרות. טור אורח חיים, סימן רצ"א

...וכן כתב רב כהן צדק לצאת ידי חובתו כליל ראשון אינו אלא במצה שאפאה ישראל לשם מצה דכתיב ושמרתם את המצות עד שיהא שימור לשם מצה... ובעלי מעשה וחסידיים מחמירים על עצמם כגאונים המחמירין ולשין בעצמם ואופין כההיא דאמרין מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה, לכן מצוה על כל אדם להשתדל בעשיית המצות ובאפיייתן וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל היה משתדל בהן ועומד על עשייתן ומזרז העוסקים בהן והיה מסייע בעריכתן. טור אורח חיים, סימן ת"ס

...וא"א הרא"ש ז"ל כתב תשובת שאלה בחול המועד והתיר לי להעתיקה דחשיב דבר האבד. טור אורח חיים, סוף סימן תקמ"ה

ראיתי לא"א הרא"ש ז"ל שמת לו מת בשבת ובמוצאי שבת לא הבדיל ולא התפלל ולא ביום א' בבוקר, ולאחר שנקבר המת התפלל תפלת שחרית, שעדיין לא עבר זמנה, אבל תפלת הערב לא, שכבר עבר זמנה, ולא דמי לשכח ולא התפלל ערבית שמתפלל שחרית שתיים, כיון שבליילה לא היה חייב להתפלל. ובענין הבדלה איכא פלוגתא, הר"מ מרוטנבור"ק כתב שצריך להבדיל, דקי"ל מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולה, וה"ר יהודה כתב שאין להבדיל, ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל. טור יורה דעה, סימן שמ"א

מקובל מהרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע שחמש דפים גמרא עם פי' הרא"ש או שני דפים גפ"ת חשוב כמו תענית. כ"ק מרן אדמו"ר מצאנו-קלוזנבורג צוק"ל, רעוא דרעוין פר' ויחי תשל"ו, "צאנו", טבת תנש"א, עמ' 7

ושמעתי מאבא מורי שהיה אומר על כל ברכה וברכה שהיה שומע בכל מקום ברוך הוא וברוך שמו, וזהו שאמר משה רבינו כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקנו, ועוד אפילו כשמזכירין צדיק בשם ודם צריך לברכו שנאמר זכר צדיק לברכה, ע"כ. טור אורח חיים, סימן קכ"ד

ראיתי בס' קרבן נתנאל בתחלתו בכללים שכ' בכלל ב' משם הש"ך בס' תקפו כהן סי' מ"ו שכ' ז"ל, ולבי אומר לי שהרא"ש כשעשה חבורו מתחלה עשאו סביב הרי"ף כמו פירוש על דברי הרי"ף כמו שעשה הר"ן, רק אח"כ עשו מחבור הרי"ף ומן חבורו הכל חבור אחד. ונראה כן מהלכות קטנות שמקצתן נדפסים הכל חבור אחד עכ"ל. ולי ההדיוט נראה פשוט שהרא"ש חיבר פסקיו כמו שהם בידינו ולא כוון לעשות פי' על הרי"ף כלל. וכן נראה ממ"ש רבינו ירוחם בהקדמת ספר מישרים למתבונן בדבריו. וממ"ש הרב צדה לדרך בהקדמתו כאשר יראה המסתכל בעין יפה. וכן נראה ממ"ש הרב בס' יוחסין דף ק' ע"ב וז"ל, חיבר פסקים על כל התלמוד ע"ד רב אלפס ז"ל עם מה שהוסיף מפלפול ר"י בעל

התוספות כמו שכתב בשאלות כלל פ"ט דין ו' עכ"ל. ונראה שאלו הם דברי הרא"ש בתשובה והיינו כמאי דכתבין, אלא שכעת לא מצאתי דברי הרא"ש בתשובה הנז'. וגם מטבע פסקי הרא"ש עונים ואומרים שלא נתחברו בדרך פי' להרי"ף. וזה פשוט לקוצר דעתי. וכן תראה מפ' הרא"ש לסדר זרעים וטהרות שקיצר פירוש רבינו שמשון ולפעמים מוסיף דבר. וכן תראה מתוספי הרא"ש על התלמוד שמקצר התוס' ומוסיף קצת. הגאון החיד"א זי"ע, "שם הגדולים", ערך רבינו אשר בן רבינו יחיאל (ירושלים תשנ"ב) עמ' מ'

אורחות חיים

הספר אורחות חיים להרא"ש ז"ל (בספרים ישנים נקרא בשם "הנהגות הרא"ש") נתפרסם ונתפשט בכל תפוצות ישראל ונדפס בהזדמנויות רבות בחומשים ובסידורים וזכה רבינו הרא"ש בזה מה שלא זכו אחרים, שהיו לומדים בספרו זה בצבור, והגאון בעל תוספות יום טוב בזמן שהיה רב בעיר וויין תיקן שיקראו אותו בצבור קודם ברוך שאמר מעוטפים בטלית ותפילין וחילק אותו לשישה חלקים, חלק אחד לכל יום מימות השבוע, וליום השבת חיבר איזה הנהגות מדעתו, וכן בהרבה ישיבות היו אומרים את הארחות חיים בצבור. מתוך הקדמת הגאון רבי בנימין יהושע זילבר זצוק"ל, לפירושו על ספר "אורחות חיים" שהוציא לאור

מסוגל ליראת שמים

הרה"ח ר' אשר פורסט ז"ל, נכנס בבחרותו אל כ"ק מרן מהרי"ד [מבעלזא] זי"ע, וביקש ממרן שידריך אותו בסדר הלימוד, אמר לו מרן: "לימוד גמרא עם פירוש הרא"ש מסוגל ליראת שמים" ["שיח זקנים" ח"ב ע' קפ"ז]. הרה"ח ר' משה אהרן רינגל שליט"א, "והייתם לי סגולה" (ירושלים תשע"א) ע' כ"ה

מסתברא לי

מרגלא בפומיה דאמו"ר (הגאון רבי אהרן קוטלר) זצוק"ל בשם רבו הסבא מסלבודקה זצוק"ל, שכשהרא"ש אומר "מסתברא לי" ואינו מביא ראיה לדבריו, עדיף מאשר אילו היה מביא ראיה, כי אז הראיה היא ממקום אחד בלבד, ואילו סברא היא ראיה מכל התורה כולה. הגאון רבי שניאור קוטלר זצ"ל, "נועם שי"ח" (ברוקלין תשמ"ב) ע' מ"ב

רא"ש ור"ן

מרגלא בפומיה דאבי מורי הרה"ג ר' אברהם מרדכי הערשבוערג זצללה"ה בשם רבינו [הגאון רבי שמואל ארי' ליב ז"ק זצ"ל מביאלא]. שהיה רגיל לומר בדרך מליצה, מי שאינו לומד רא"ש ור"ן אין עם מי לדבר [איז נישט דא מיט וועמין צו רעדן], קודם כל צריך קאפ [הרא"ש]. ואף מי שיש לו ראש הרי יש בני אדם עם טינקעל קאפ [חושך בראשם], וצריך להיות נר לראשו זהו הר"ן דהר"ן אותיות נר, הכוונה שהר"ן הוא סברת הש"ס ובסברתו מאירין דברי הגמ' ועם אדם כזה שיש לו שכל הישר יש עם מי לדבר.

וכעין זה שמעתי בשם האבנ"ז שאמר שע"י לימוד ר"ן בנדרים מבטלים קליפת עמלק שהוא עקמימות והר"ן הוא ישרות, ובלמדו ר"ן מבטל עקמימות של עמלק.

ויש לרמז זה בהזמר כי השם יאיר נרי שהקב"ה מאיר לאדם, אימתי בהלו נרו ע"י לימוד הר"ן שבזה יש לו שכל הישר, עלי ראשי עם הרא"ש, אז הוא כלי המוכן לקבל אורות. הרה"ג ר' יהושע העשיל הרשברג שליט"א, "זמירות רמזי דחכמתא" (ירושלים תשס"א) ע' נ"ג

כ"ק מרן אדמו"ר רבי יהודה מסטיטשין זי"ע

יום ההילולא - ט' חשוון

כ"ק מו"ח (מרן אדמו"ר רבי יהודה מסטיטשין) נולד ביום י"ג תמוז בשנת תרנ"ב לפ"ק לאביו הקדוש והטהור אשר לו דומי' תהלה מרן אדמו"ר מוהר"ר יצחק זצלה"ה מסטיטשין. בעת לידתו עדיין הי' זקינו אבי אביו ה"ה מרן אדמו"ר הקדוש והנורא מוהר"ר משה זצלה"ה זי"ע מראזבידוב בחיים חיותו, ובשעה שהי' מיסב בסעודת הברית, זימר את פזמוני "הרחמן" שבבהמ"ז בנועם ומתק פיו הקדוש. ויהי כאשר הגיע לתיבות "ויזכה לראות פני השכינה", פרץ בכביה רבה והכה בידיו על ראשו בהתאמצות גדולה בבקשתו והתחננותו בהשתפכות הנפש שיזכה הילד לקבל פני השכינה. שמו הק' של רבינו ניתן לו על שם חותנו של הרה"ק מראזבידוב, ה"ה הגה"ק בעל ייטב לב זצלה"ה (לא שמענו טעם על זה מדוע ניתן לו רק שם אחד משמו של הייטב לב). אביו של הרה"ק מראזבידוב הי' הרה"ק המפורסם נשגב ונורא מרן מוהר"ר אליעזר זצלה"ה זי"ע מדזיקוב, והוא בנו של רבינו קודש הקדשים האלקי מראפשיץ זצוקלה"ה זי"ע בעמ"ח הספר הקדוש זרע קודש.

אמו של מו"ח זצ"ל. היתה הרבנית הצדקנית מרת אסתר ליבא ע"ה, בתו של הרה"ק מוה"ר מענדיל זצלה"ה אדמו"ר מזידיטשוב, שהי' בנו של הרה"ק האדיר מוהר"ר יצחק אייזיק זצלה"ה זי"ע מזידיטשוב. כשהי' רבינו בגיל ארבע שנים בא בקשר שידוכין עם בת הצדיק הק' מוהר"ר יהושע זצלה"ה האדמו"ר מריביטש, בנו של הגה"ק מוהר"ר צבי אלימלך זצלה"ה האדמו"ר מבלאזוב בעמח"ס צבי לצדיק.

וילך רבינו הלוך וגדול בתורה וחסידות עד כי גדל מאד. עשרים שנה לפני המלחמה העולמית השני' נתמנה מו"ח לאב"ד דק"ק סטיטשין, למלאות מקום אביו הקוה"ט אשר עזב אז את עיר סטיטשין לקבוע דירתו בעיר טארנא אחר ששימש אף הוא שם (בסטיטשין) כאב"ד למשך עשרים שנה. כ"ק מו"ח זצ"ל ניהל את עדת סטיטשין בתור רב ומו"צ שהורה הוראות ודן דיני דקשוט וגם הרצה שיעורים לפני תלמידים בחורי חמד ולומדי למד. וכמו כן הי' מלהיב את לבות החסידים בתפלותיו הק' ובעריכת השולחנות בשבתות וימים טובים על פי הדרך אשר התנה מרן הרה"ק מראפשיץ זי"ע להיות ההסתר מרובה על הגלוי. אביו הק' צוה לו לקחת פתקאות מהנצרכים לישועות ברו"ג, וכמו כן הורה לאנ"ש לתת לו פתקאות, ובכן נסמך רבינו ע"י אביו הגדול להיות פועל ישועות בקרב הארץ כבר בימי חורפו.

בתוך שנה ראשונה של תקופת החורבן הנורא נסתלק כ"ק אביו הק' זצלה"ה בעיר סאניק ושם מנו"כ. מו"ח זצוק"ל הי' בעת ההוא פליט בעיר לעמבערג ביחד עם אלפי יהודים נודדים וגולים בבריחתן מאימת חרב הרשעים הרוצחים ימ"ש. שם הכתירו אותו שרידי אנ"ש להיות ממלא מקום אביו הק' באדמורו"ת, ומאז עד סוף ימיו הנהיג את כל עדתו הק' בתפלותיו ותורותיו שהיו חוצבים להבות אש, וקולו הי' נשמע במרומים כי מופתים חותכים נראו ממנו.

הרבה תלאות עברו עליו בימות המלחמה שרבו גם רבו מלספר. ולמרות כובד הצרות והגלגולים שעברו עליו, לא נפל מבטחונו בד' אפילו רגע כמימרי'. כאשר רגיל הי' להעיד בעצמו במרבית הימים בהודי' להשי"ת על כך, תמיד התחזק וחזיק אף אחרים אומללים מבני עמנו עמו להתאמץ ולהתעודד בבטחון עז ולבלתי ליפול ח"ו במכמורי היאוש. כ"ק מו"ח יצא בשלום בהשגחה העליונה מעתות הקשות והמרות, והתיישב באמעריקא בעיר ניו יארק על מי מנוחות. שם בחצרות קדשו המשיך בניהול עדתו כדרכו בקודש. והשפיע לאנשי קהלתו אהבת ד' ויראתו, וחקק את דבריו ושיטותיו על לוח לבותנו למען לא

ימושו מפינו ומפי זרענו ומפי זרע זרענו ותורותיו והדרכותיו לעד. נסתלק ט' חשוון תשמ"ב. ומנו"כ בבית החיים בעיה"ק טבריה. חתנו הרה"ג עובדיה יודקאוסקי ז"ל, "מנחת יהודה" (ברוקלין תשמ"ג) ח"א, עמ' ה'

מעשה שהיה אצל הרה"ק ר' יהודה'לי מסטיטשין זצ"ל שבכה בכי גדול בעת אמירת הפסוק "ויזכור אלקים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתיבה ויעבר אלקים רוח על הארץ וישוכו המים" בזכרונות דתפלת מוסף בראש השנה. שאלו הרה"ח ר' מנחם מנדל הוס ז"ל מאנטוורפן מה הבכיה הזאת. והשיבו שזכור מדברי רש"י ז"ל כשך חמת המלך (אסתר ב, א') לשון הנחת חימה, וידוע שכל מקום שנאמר המלך במגילה רומז למלכו של עולם הבורא יתברך שמו. ונרמז כאן שחמת המלך הקב"ה שככה על ידי זכירת נח. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, אבד"ק גולדרס-גרין, "אמרי חן" (ירושלים תשע"ג) ח"א, ע' ל"ו

כ"ק עט"ר מו"ח (מרן אדמו"ר מסטיטשין) זצ"ל בעתות רצון בשעת עריכת השולחן אשר לפני ד'. זכור נזכור את אשר ראו עינינו בעת אמירת תורה שהיתה עבודה נשגבה אצלו ודבריו לצד עילאה מילל בהתלהבות רבה ואש מתלקחת, וזכינו לראות פניו כראות פני מלאך אלקים. ופעם שמענו מפיו הק' שהפליט וגילה טפח ממדריגותיו באמרו: "אוננו זאגן מיר נישט קיין תורה פאר'ן עולם, אוננו זאגן מיר תורה צום הימעל, נאר דער עולם הערט אויך" [=איננו אומרים תורה בשביל העולם, אנחנו אומרים תורה לשמים, רק העולם גם שומע]. חתנו הרה"ג ר' עובדיה יודקאוסקי ז"ל, "מנחת יהודה" (ברוקלין תשמ"ג) ח"א, עמ' ז'

ידענו שהי' לו לכ"ק מו"ח (מרן אדמו"ר מסטיטשין זצוק"ל) עניינים נפלאים באמירת התורה, שהסתייר בלבוש המובן הפשוט של הדברים רזין עילאין. וכן הי' מספר מכ"ק מרן הקדוש מראזבידוב זצוק"ל שהי' מחדש מאמר עמוק בתורה רם ונשא גדול ונורא מאד, ואח"כ עשה מהמאמר לבוש חיצוני ופשוט ביותר למסור לקהל השומעים. ושוב, זכינו לשמוע פעם מפי מו"ח זצ"ל: "אויב איך קען נישט זאגען איין זאך און איין זינען האבען עפעס אנדערש, זאג איך נישט קיין תורה אינגאנצען" [=אם איני יכול לומר דבר אחד, ובו-בזמן לכוון על דבר אחר, אינני אומר אז בכלל תורה]. ומטעם זה אירע באחד מן החגים שהי' לו איזה בלבול המוח ודאבון נפש ל"ע, ואז לא אמר תורה כלל. חתנו הרה"ג ר' עובדיה יודקאוסקי ז"ל, "מנחת יהודה" (ברוקלין תשמ"ג) ח"א, עמ' ח'

ראיתי אצל הרה"צ ר' יהודה מסטיטשין זצ"ל (ומסתמא מקובל כן מאבותיו), שקודם שהתחיל לקרוא הקויטל אמר אנא בכח וכו'. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, גאב"ד ראדומישלא, "שיחתן של עבדי אבות" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' רצ"ג

הרה"צ מהר"י מסטיטשין זצ"ל בעת אומרו בתפילת ר"ה התיבות ויזכור אלקים את נח וגו' וישוכו המים. עורר בבכיה מרובה באומרו שזכור בדברי רש"י עה"פ הוה, מלשון וחמת המלך "שככה", המלך רומז למלכו של עולם הבורא ית"ש. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, גאב"ד ראדומישלא, "שיחתן של עבדי אבות" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' רצ"ב

השמח בחלקו

בן זומא אומר איזהו עשיר השמח בחלקו (אבות פ"ד מ"א). איזהו עשיר - העשיר בדעת. ונראה שזהו הפירוש איזהו עשיר השמח בחלקו, היינו שאינו שמח רק במה שיש לו חלק אלקי ממעל [עי' רמב"ן בפסוק ויפח באפיו נשמח חיים פר' בראשית]. ממכתב קודש כ"ק מרן אדמו"ר מסטיטשין זצוק"ל, "משמיה דר' נתנחום" (ברוקלין תשע"ד) ע' ק"ה

חמשה מפתחות

חמשה מפתחות הם לקניית שלימות: אמת, שמחה, זריזות, שתיקה, התבודדות. וחמשה מזיקים להנ"ל: שקר, עצבות, עצלות, ריבוי-דברים, חברה. מכת"ק כ"ק מרן אדמו"ר מסטיטשין זצוק"ל, "מנחת יהודה" (ברוקלין תשמ"ג) ח"א, עמ' ט'

שערי ישועה

תקוה ובטחון פותחים כל שערי ישועותיך. מכת"ק כ"ק מרן אדמו"ר מסטיטשין זצוק"ל, "מנחת יהודה" (ברוקלין תשמ"ג) ח"א, עמ' י'

י' חשון

רבי מאיר מארים צ"ל

יום ההילולא - י' חשון

הילולת רבי מאיר מארים (בעל "ניר" על הירושלמי)

למה כל זה? היארציית של הלילה, י' חשון, החתונה, הוא של רבי מאיר מארים, החסיד הכי חשוב של רבי משה מקאברין (חוץ מבעל יסוד העבודה). הוא כתב את ספר ניר על תלמוד ירושלמי – ספר חשוב. כבר כדאי שיהיה לך אותו – ספר של החתונה. הוא היה עילוי גדול, מונה לרב בגיל 15. הוא היה אצל רבי משה מקאברין, שממנו יוצאת סלונים (קרלין-לעכאוויטש-קאברין-סלונים). נספר עליו כמה סיפורים שכתובים בספרים, בדגש על מה שאפשר ללמוד ולהזדהות אתו לענין חתונה.

שמחת ערב יום הכיפורים – הפושע הגדול שמח במחילת העוונות

פעם אחת נכנס אחד מחשובי הקהילה של קאברין שהיה מתנגד ורצה לראות מה הרב – שהוא חסיד – עושה בערב יום כיפור. הוא מצא אותו שמח מאד. לא כתוב שהוא לקח משקה – יכול להיות שכן, כמו שנהוג בעוד מקומות – אבל הוא מצא אותו מאד שמח. הוא תמה עליו – ערב יום כיפור, היום הכי רציני בשנה, יש דין – לשמחה מה זו עושה?! כך הוא שאל אותו. הוא אמר לו – אמשול לך משל. היה מלך גדול ויום אחד בהיר המלך הוציא כרוז בכל המדינה שלו שמחר הוא הולך למחול לכל הפשעים של כל הפושעים במדינה שלו. כזה דבר הוא חידוש נפלא. כשכולם שומעים את הכרוז – מי הכי שמח? הכי שמחים הם הפושעים, והכי-הכי שמח הוא הפושע הכי גדול, ודי למבין.

מחילת עוונות החתן והכלה

מה הסיפור הזה קשור? בחתונה מוחלים לחתן ולכלה על כל הענינים הבלתי-רצויים שלהם. המחילה שמוחלים לחתן ולכלה ביום החתונה על הכל היא גם לימוד לכל החיים, שהחתן והכלה צריכים תמיד למחול זה לזו. בכל אופן, אם הערב הולכים למחול את כל העוונות שלי – צריך להיות מאד שמח, תוך כדי הצום. בערב יום כיפור אוכלים והיום צמים, זה משלים. בכל אופן, עיקר המחילה היא בערב, בחופה, כשמתחתנים ממש.

אפשר אפילו לחדד עוד יותר, להעמיק עוד יותר בסיפור הזה, בשני דברים. שם רק הפושע הכי גדול הכי שמח, כי הוא יודע שהוא חייב את ראשו למלך. בלי החידוש המופלא הזה הוא גמור, הוא חייב היפך החיים, והנה המלך מוחל לכולם מחילה גמורה. אבל כאן החידוש שזה לא רק אני אלא גם הכלה שלי. כלומר, כאן המחילה היא מכח זה שאני הופך מפלג-גופא, הופך מחצי להיות שלם. זה לא שמוחלים לי – לי לא היו מוחלים – אבל כשאני נושא אשה ונעשים גוף שלם, אדם השלם, אז לנו מוחלים. ממי לומדים זאת? מ"מחלת", הכלה, לא החתן (עשו, שהוא עצמו הפושע הכי גדול). זה ווארט אחד נחמד של רבי מאיר מארים זכותו יגן עלינו.

הכרת פסיעות הזולת – ביטוי של אהבה

כשהוא נתמנה להיות רב בגיל 15, בשבת הראשונה שהכתירו אותו הוא קבל את כל הקהל, הרבה אנשים – אמר גוט שבת לכל אחד ואחד, קבל את כולם בסבר פנים יפות. בפעם הבאה שהקהל באו אליו, או שחשובי הקהל באו אליו הביתה, לקבל ברכה או לדון במשהו, הוא לא הסתכל עליהם בכלל. שוב, זה נער בן 15 שהוא כעת רב הקהילה. הוא בשלו, לומד, ופנה עורף. הוא יושב עם הפנים לקיר וכולם באים לקבל את פניו והוא לא מסתכל על אף אחד. אחר כך מישוהו שאל – איך אתה מבזה את הקהילה שלך על היום השני שאתה רב פה? הוא אומר שמהיום הראשון שכולם באו אלי אני כבר מכיר כל אחד ואחד לפי הפסיעות שלו. התייחסתי לכולם – כל אחד שנכנס אני מכיר בפסיעות. יש עוד סיפורים על כך (הכרת פסיעות) מגדולי הצדיקים. זה גם כמובן משקף חכמה ודעת, אבל גם משקף אהבה. יש כמה סיפורים של הכרה, דווקא אצל בני זוג – להכיר אחד את השני לפי הפסיעות. "קול דודי הנה זה בא" – קול הפסיעות שלו, סוד עקבתא דמשיחא (הכנה לביאת המשיח). זה הדבר הראשון – שמכירים אחד את שני לפי הפסיעות, כמו רבי מאיר מארים בגיל 15.

"שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב"

עוד משהו, עוד ווארט נחמד שלו: הוא אהב כל פעם כשהיה איזה חג או יומא דפגרא לחזור על ווארט ששמע מרוב, רבי משה מקאברין. כנראה שהוא כל כך התעצם איתו עד שכתוב על שמו, אבל בעצם חזר על מה ששמע על הפסוק "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב". גם כאן משל – למה הדבר דומה? כשאדם פתאום נופל על שלל רב הוא מיד מתחיל לקחת כמה שיכול ולשים בכיסים שלו, בכלים שיש לו. אבל אם זה שלל רב באמת אין לו מקום להכניס, אז יחד עם הששון – היות שזה אין סוף, אני רוצה לקחת יותר ואין לי כיסים – הוא גם מאד מתוסכל. כך היה אומר, שככה צריך להיות – זו ההרגשה של "אמרתך".

"שלל רב" בשמחת החתונה

חז"ל דורשים "אמרתך" בפרט על ברית מילה – קשור לברית, על ברית מילה נכרתו יג בריתות. אדמו"ר הזקן כותב בשו"ע שראשית כניסת הנפש האלקית היא בברית והגמר בבר-מצוה, בן יג למצות. עוד פעם יש ברית כשמתחתנים – ברית הנישואין (סוד "אמרתך" – אמ"ר, אור מים רקיע, המשכת הזרע וסוד העיבור; במספר סדורי $1 = 13$, $6 = 20$, רמז לברית מילה, בר מצוה וחתונה). "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב". יש פה אורות, אפשר אריינכאפען, לחטוף כאן אורות בלי סוף – צריך להרגיש שיש בחתונה אין סוף אורות ושפע ברכה, אני מנסה למלא את הכיסים אבל אין לי מקום, אין לי מספיק כלים. זה נקרא שבוכים מרוב שמחה. יש את הכלה שבוכה תחת החופה וכו' – צריך להרגיש כמה אין סוף שלל רב ("שלל" זה כמו "שילה").

תיקון "שלל צבעים"

יש ביטוי "שלל צבעים", פסוק בשירת דבורה שאמרה אם סיסרא. זה בעצם פסוק של חתונה מדומה של הלעומת-זה, שצריך לתקן אותו – "חלקו שלל רחם רחמתיים לראש גבר שלל צבעים לסיסרא שלל צבעים רקמה צבע רקמתיים לצוארי שלל". אם יש "שלל רב" רומז לאותו פסוק שיש בו ארבע פעמים שלל – שלל פנים ואחור (4 הוא מספר של עזות דקדושה, כמבואר לאחרונה [1]). שם הפשט של "שלל צבעים" הוא לא כמו היום, הרבה צבעים, אלא שלל של בגדי צבעונים. בכל אופן, זה המקור של הביטוי "שלל צבעים" גם היום. מה לגבי "שש"? גם רומז לתחש של המשכן שהוא ססגונא, שש בגוונים הרבה, ססגוני. שש הוא המספר שש. יש שבע ברכות – צריך לומר שכאן הן ה"שש" ועוד ה"שלל רב" (השביעי). כמדומני שהיה פעם שיעור על שרש שלל – מלה מאד מיוחדת. יש כמה וכמה מילים בשער של, השרש הזה הוא גם לשון שלילה (יש כך גם בתנ"ך).

חותם ברכות יעקב לבניו

השלל הוא תכלית הברכות של יעקב אבינו. עוד רמז שלא אמרנו: רק שמואל-צבי-בינה (שלשת השמות מתוכם יוצאת הברכה) – צבי-בינה עולה אהבה ברבוע ו-שמואל גם כפולת אהבה – עולים ג'פ יעקב (ממוצע כל שם), הבחיר שבאבות, שמברך את בניו. בסוף הברכה הוא כולל את כל הבנים יחד. מה המלה האחרונה בברכות יעקב, ש"הכל הולך אחר החיתום"? שלל ("... ולערב יחלק שלל" בברכת בנימין הצדיק, בחינת יסוד נוק, נקודת ציון). אחר כך הוא כולל את כולם יחד, כולם זוכים להכל, אבל בפרט סוף הברכה הוא שלל. זו ה"שלל" הראשון בתורה – "הכל הולך אחר הפתיחה". כלומר, פתיחת השלל בתורה היא חיתום הברכות של יעקב לבניו, יעקב חותם בפתיחת ענין חדש שלא נודע עד הנה, נעוץ סופן בתחלתן וכו'.

"ושלל לא יחסר"

מה יעקב מלמד לחתן וכלה (החתן הוא הפותח בברכה, ברכת השלל, סוד "מהר שלל חש בז", שמו של מלך המשיח, שהוא הוא הבן הנוולד לחתן ולכלה, ואילו הכלה היא "גן נעול אחתי כלה גל נעול מעין חתום", חתימת הברכה; "ולערב יחלק שלל" בימי מרדכי ואסתר, "ותהי לו לבת" לבית, "ביתו זו אשתו", הם החתן והכלה)? קודם כל, איך אני יודע שחתונה היא שלל (חוץ מכל המתנות שמקבלים...)? "אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה. בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר". האשת חיל, החתונה, היא שלל. שמחים על זה "כמוצא שלל רב". השער כאן הוא של, מלה של שייכות – שלי, שלך, שלה – "שלי שלה, שלה שלי", "שלי שלה, שלה שלה". החסיד בפרקי אבות אומר "שלי שלך, שלך שלך" – הכל שלך. מה זה שלל? של זה שייך ל... מכאן אפשר ללמוד שצריך רק חשבון בנק אחד – שייך לחתן לכלה ביחד. זה ווארט של חתונה, שהיא כמו ברית מילה, של "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב".

להפוך את הטענות בדין תורה

עוד ווארט: פעם נכנסו שני אנשים לדין תורה אצל רבי מאיר מארים – הוא היה רב העיר – אבא ובן. (ליהודה – אפשר לעשות מזה הצגה). אבא ובן נכנסים לדין תורה אצל רבי מאיר מארים וזכר צדיק לברכה. מה טוענים? מה הבעיה? לבן יש חנות והאבא עובד אצלו בחנות, והחנות לא בדיוק מצליחה. האבא טוען – הבגד שלי קרוע, זה לא עושה רושם טוב בחנות, ועליו, הבן, לתפור לי בגד

חדש. הבן טוען שהחנות כושלת, אין רווחים, כל יום רק יותר הפסדים וחובות – אין לי כסף לתפור לאבא שלי בגד. רבי מאיר חושב רגע ואומר להם – תחזרו מחר, אבל כשתבואו מחר תטענו הפוך (קשור למה שאמרנו קודם, צריך לעשות סוויצ' במחשבה [ובדבור], אתהפכא), שהאבא יטען את טענת הבן והבן את טענת האב. בסדר, כך אמר הרב, אז הם מגיעים מחר. הרב מזמין למועד של הדין כמה גבירים מהעיר שיהיו נוכחים. הם יושבים כאן ושומעים שמגיעים אבא ובן. הבן אומר שאבא שלי הולך עם בגד קרוע ואני חייב לתפור לו בגד והאבא אומר שהחנות כושלת, כל יום יש הפסדים, אין לך כסף לתפור לי בגד – לא צריך כעת. הרב שומע את הטענות שלהם ופונה לגבירים שהזמין, ואמר שאני פוסק שאתם תתפרו בגד לאבא, וכך היה.

המשכת שפע רב מהשמים על ידי הפיכת הטענות

קודם כל, לומדים מהסיפור הזה איך צריך ללמוד תורה, איך צריך להיות רב. מצד אחד, "כמוצא שלל רב", צריך לשלול את התואר רב. רק "שש אנכי על אמרתך", אבל "שלל רב". יחד עם זה, צריך שמיישהו יהיה רב. מי שצריך להיות רב צריך לדעת לדון דין תורה כמו הדין הזה, שהוא דין אמת – "גדול המעשה יותר מן העושה", "מעשין על הצדקה". מה אפשר ללמוד מזה לחתן וכלה? גם, שלפעמים הפתרון הוא להפוך את הטענות. אז מי הרב? הרב כאן הוא רב חסיד – חסיד הוא תפלה. אם הפוכים את הטענות ואז מתפללים לה' – אז מיד השפע יורד מן השמים, מיד ה' נותן הכל, "אין מחסור ליראיו". שוב, אפשר לאמץ את הסיפור הזה על חתן וכלה מאד יפה.

אהבה וכבוד לא-מעושים

אחרון אחרון חביב: פעם אחת בקר אצלו רבי שמואל סלנט, הרב של ירושלים (כשהיה בחו"ל) – הוא החשיב אותו כרב מאד חשוב והתארח אצלו בבית. היות שהוא לא היה חסיד רבי מאיר מאירים רצה לקחת אותו לרבי, שיראה מה זה רבי, מה זה צדיק. הוא הסכים – אין בעיה, שיכיר עוד יהודי. הלכו ביחד והגיעו לבית של הרבי, רבי משה מקאברין. כשרבי מאיר מאירים רק החזיק את ידית הדלת ידיו החלו לרעוד מתוך פחד. רבי שמואל סלנט הסתכל עליו ואמר – איני מבין אותך, אתה יותר גאון ממנו וגם בצדיקות אתה לא נופל ממנו (מסופר על רבי מאיר מאירים שהיה בעל רוח הקדש וגם כינו אותו הרב הצדיק, תואר יקר בימים ההם), אז מה ה'שטיק' הזה שאתה רועד בידים. הוא אמר לו רק שלש מילים באידיש – "סאיז נישט געמאכט", זה לא מלאכותי.

זה ווארט שמאד מאפיין את קאברין וסלונים – נקודת אמת. מה שאמרנו קודם, שהקשר הוא "את הוי' אלהיך תירא" לרבות תלמידי חכמים" אין לשער אצלו, אבל העיקר הוא "סאיז נישט געמאכט", זה לא מלאכותי. לא משנה כמה שאני גאון וכמה שהוא גאון, כמה שאני צדיק וכמה שהוא צדיק – ככה זה, הוא הרבי, רבי אמיתי. זה בעצם מה שאנחנו קוראים מודעות טבעית. אם רוצים לאמץ גם את הסיפור הזה לבני זוג – יש כמה סיפורים כאלה של רעד, אבל לא דווקא שצריך להיות רעד – צריך להיות כבוד טבעי, כבוד אמיתי. לא כבוד מעושה, לא כבוד מלאכותי. העיקר אצל חסיד, שזה מדת האמת, "סאיז נישט געמאכט", לא עשיתי את זה, זה לא מעושה. ככה צריך להיות היחס.

[בסיפור של המצורעים כתוב שהיה הרבה שלל ואחרי שהטמינו תפסו את עצמם והבינו ש"יום בשורה" וכו'. כשיש הרבה שלל לא צריך להצטער – אפשר לחלק לכולם]. לכן מזמינים הרבה

אורחים לחתונה. ר' צדוק אומר שזה היה תיקון המצורעים, אבל אלישע לא תפס זאת ודחה את גיחזי בשתי ידיים, לכן הלך לדמשק]. בתנ"ך, הפועל שבא עם שלל הוא הרבה פעמים לחלק – צריך לחלק את השלל לכולם.

הגאון רבי דב שוורצמן זצ"ל

יום ההילולא - י' חשוון

רבי דב או בכינויו המוכר יותר ר' בערל, נולד בשנת תרפ"ב. עלה לא"י עם משפחתו בהיותו כבן שמונה. לאחר לימודיו בת"ת עץ חיים עבר לישיבת חברון בשנת היכנסו למצוות, ועד מהרה התפרסם בכוחותיו ובכשרונותיו הנדירים, כעילוי יוצא דופן בעל זכרון מופלא, וזאת לצד שקדנותו המופלגת כחד בדרא, ולימים היה הארי שבחבורת הלומדים המופלגים ששהו בישיבה באותם הימים שהיו כולם בעלי שיעור קומה תורנית גבוהה ומיוחדת.

ר' דב ששקד על תלמודו ימים וילות כפשוטם, זכה לידיעת התורה ברמה נדירה, והיה למרא דכולא תלמודא בבלי, ירושלמי, מדרשי חז"ל בהלכה ובאגדה, בבהירות ובעמקות מופלאה, שהדהימו את כל מי ששוחח עמו בלימוד בכל נושא שהוא, מכח שליטתו ובהירות ידיעותיו המופלגות כמונח בקופסא.

ר' דב זכה להרביץ תורה כל ימיו, בראשית דרכו בישיבות ליקווד ופילדלפיה בארה"ב, וכן בכמה ישיבות בא"י. ומשייסד את ישיבתו הגבוהה בית התלמוד בירושלים ואת הכולל לאברכים שעל ידה, עמד בראשם במשך עשרות שנים, במסירת שיעורים ובהעמדת תלמידיו לאלפים, אליהם היה קשור כאב לבנים בצורה מופלאה ונדירה, עד לפטירתו בי' חשוון תשע"ב [ומנו"כ בהר הזיתים]. "מוריה", תשרי תשע"ג, ע' קי"ד

הנקודה העיקרית בתפלה

[ברכות כח:] ר"י אומר ההולך במקום סכנה מתפלל תפילה קצרה ואומר הושע ה' את עמך את שארית ישראל וכו'. חזינן דהקיצור של כל התפילה, שזוהי הנקודה העיקרית בתפילה, היא הבקשה שה' יושע את שארית ישראל, את הכבשה האחת שבין שבעים הזאבים, ובישועת הכלל יושע הפרט. הגאון רבי דב שוורצמן זצ"ל, "קול התורה", אב תשע"ב, ע' נ"ט

מתוך שמחה של מצוה

[ברכות ל"ב.] "ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים". ד' דברים האלו הם היפך התפילה, שחוק, שיחה, קלות ראש, ודברים בטלים, כי השחוק הוא היפך היראה, כמאמר החכם (אורחות צדיקים שער השמחה) מי שרב שחוק - מתמעט מוראו. והשיחה היא היפך הפנימיות, שהשיחה היא חיצונית, והתפילה צריכה לצאת מתוך עצמו מפנימיותו. וקלות ראש הוא היפך השכל. ודברים בטלים הוא היפך ערך הדיבור. "אלא מתוך שמחה של מצוה" מתוך שמחת מעשה מצוה, שהחיצוניות שלו במצב של קדושה, ואז התפילה בוקעת. הגאון רבי דב שוורצמן זצ"ל, "קול התורה", אב תשע"ב, עמ' ס'

הגאון רבי יהודה לייב חסמן זי"ע

יום ההילולא - י"א חשוון

נולד בשנת תרכ"ט לאביו רבי רפאל בעיירה איוויא, ליד ווילנה, נפטר בירושלים עיר הקודש י"א חשוון תרצ"ו [ומנו"כ בהר הזיתים]. נתחנך בנעוריו יחד עם בן-עירו רבי חיים עוזר גרודזנסקי. אחר-כך המשיך ביישיבות סלובודקה וקלם. כמה שנים שימש כאחד המנהלים הרוחניים בישיבת טלז, והשפיע הרבה להשריש את לימוד המוסר בישיבה זו. בשנת תרס"ט נבחר לרב בעיירה שטוצ'ין, ושם יסד וניהל סניף של ישיבת סלובודקה בשם "ענף כנסת ישראל". ישיבה זו התרחבה והתקיימה עד פרוס המלחמה העולמית הראשונה. בשנות המלחמה והמהפכה הבולשביסטית נדד על פני רוסיה והרביץ תורה ומוסר בישיבה עראית בעיר וורונו'. בשנת תרפ"ז, עם עליית ישיבת סלובודקה לארץ ישראל, הוזמן כמנהל ומשגיח הרוחני שלה, ועלה אתה. מתחילה התגורר בחברון יחד עם הישיבה ולאחרי הטבח עבר לירושלים. שיחותיו המוסריות בישיבת חברון שנאמרו בדביקות עצומה, והלהיבו כל שומע נאספו על-ידי תלמידיו והופיעו בשני כרכים בשם "אור יהל" (עיונים במוסר ויראת השם). ר' משה פרגר ז"ל, "לאור הנצח" (ברוקלין

תשכ"ב) ע' 453

הגה"צ רבי יהודה לייב חסמן זצוק"ל, בעל "אור יהל", שהיה נשיא בית היתומים "דיסקין", נשא פעם דברים בפני חברי הנהלת המוסד. פתח ואמר: "סוחר המתעסק במסחר ספרי קודש ישנים, אשר מצוי בהם קרעים שיש בהם "שמות", לא ימלט שתוך כדי עבודתו לא ידרוך על "שמות" - כך גם אלה שזכו מאת השי"ת לחנך את צעירי הצאן לתורה ליר"ש ומדות טובות, עסוקים הם ב"נשמות", זה המסחר שלהם, וצריך זהירות יתרה שלא ידרכו ח"ו על נשמות". הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל, מדברים בכנס

מחנכים, "ניב המורה", אדר תשס"ד, עמ' 6

בתקופה בה ישנתי אצל הרבי [הגאון רבי לייב חסמן זצ"ל] בבית, עברנו יחדיו את הספר קצות החושן בעיון עמוק. ולמי שהכיר, ידע שהמשגיח היה למדן גדול ועמקן נורא. הוא היה ראש הישיבה דסטוצ'ין, ובישיבה למדו כשלוש מאות בחורים, ואפשר לראות בבירור את גודל כח סברתו וכושר עיונו בספרו "מחנה יהודה" על הש"ס.

אך גם כשלמדנו יחד והיה באותו זמן כ"ראש ישיבה" לגבי, לא עזב את תפקיד חינוכי כמשגיח...

פעם בתוך הלימוד אמרתי שיש לי הערה על הקצות, אך אינני יודע אם היא נכונה, ענה לי המשגיח בזה הלשון: אם אינך יודע אם זה נכון, אז אין לך מה לומר!

ככה זה היה אצל המשגיח, הכל צריך להיות ברור וחד, ורק אז מדברים. הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון זצ"ל, "זקינד ויאמרו לך" (ירושלים תשס"א) ח"א, ע' שכ"ג

שמעתי מהג"ר דוד פינקל זצ"ל שבלמדו בישיבת חברון ת"ו אצל המשגיח הגה"צ רבי לייב חסמן זצ"ל פעם בחודש אלול דפק רבי לייב על הסטנדר כדרכו כשרצה לומר מוסר, ונתקבצו התלמידים סביבו, ומנהמת לבו קרא ואמר, כי אש יצאה מחשבון וגו' ואמרו בגמ' (ב"ב עח:): תצא אש ממחשבין וכו', הוסיף רבי לייב וזעק, אז מען מאכט א חשבון דארף גיין פייער [כשעושים חשבון הנפש צריך שתצא אש ותלהך

סביבותיו], כך עושים חשבון הנפש, באש! ס'זאל גיין א פייער! הגאון רבי חיים ברים זצ"ל, "מרבה חיים" (ירושלים תשס"ה) ע' י"ג

בשנת תרפ"ו עלה מליטא לבקשת ה"סבא" [מסלבודקה] הגה"צ רבי יהודה לייב חסמן זצ"ל, החל להרצות לפני בני הישיבה את שיחותיו המוסריות, שנועדו לשם ולתעודה, ועד שלא שקעה שמשו של זה, עוד לפני פטירתו של ה"סבא", זרחה שמשו של זה. בהקשר לעלייתו מסופר הסיפור הבא: כשהביא אחד המקורבים ל"סבא" את מברקו משטוצ'ין בדרכו לארץ [הגרי"ל שימש כידוע כרבה של שטוצ'ין] התלהב ה"סבא" ואמר לו, "אתם יודעים מי בא אלינו? עילוי המוסר!" ["דער עילוי פון מוסר"]. הרב שמעון יוסף מלר שליט"א, "נסיך ממלכת התורה" (ירושלים תשס"א) ע' 72

פוקח עורים

הגאון הרב רבי לייב חסמן זצ"ל בעמח"ס אור יהל, היה בעל מוסר עצום, והיה נושא דבריו בישיבת חברון. המשיל משל לעשיר גדול שהיו לו קצת מיחושים בעיניו, הפצירו בו מכיריו ובני משפחתו שישאל בעצת הרופא, אבל הוא לא אבה שמוע וטען שאין לו פנאי לכך, עד שנעשה יותר ויותר גרוע עד שכבר לא ראה בעיניו אלא אור וחושך אז בא אל הרופאים וביקש שירפאוהו, ויעלה במחיר איזה שהוא, וזעק שיעשו לו היסורים הגדולים ביותר אבל שירפאו את עיניו שיוכל לראות בהם, ובעזה"ש נתרפאה עיניו, באיזו שמחה יאמר אדם זה למחרת ברכת פוקח עורים, מי שיודע עיוורות מרגיש בטיב הפיקחות. וכשהיה רבי יהודה לייב זצ"ל מספר המשל היה מתאר אותו לפרטי פרטי עד שהיו השומעים רואים את העשיר זועק, ואת כל יתר פרטי המעשה. הגה"צ רבי נטע פריינד זצ"ל, "חיי עולם נטע" (ירושלים תשס"ו) ע' קל"ז

לפתח חטאת רובץ

כך אמר הרבי, ר' לייב חסמן זצ"ל: "לפתח חטאת רובץ" (בראשית ד, ז) - לב האדם מלא וגדוש באמונה ויראה, שהרי "מבשרי אחזה אלו-ה", והשמים מספרים כבוד א-ל" - כל הבריאה זועקת אמונה, ואת כל האמת והאמונה הלזו מכיל לב האדם.

אבל תנאי אחד יש לקיום האמת בלב האדם, והוא שהלב אטום מכל צדדיו!! כי אם נפער סדק קל בלבו של האדם, ואפילו פתח כחודו של מחט, מיד - "לפתח" הזה - "חטאת רובץ", היצה"ר תיכף נדחף שם ומצליח להחליש באחת את כל מצבור האמונה האדיר שבקירות הלב פנימה!!!

הלב המלא אמונה הרי הוא כשקית גדושה ומלאה במים, אשר די בחור - ולו הקטן ביותר - בכדי שישפכו כל מימיה לארץ!! וכך הוא הדבר אף בליבו של אדם, כי כנגד כל האמת הגדולה שבלב - די בליצנות אחת, בקושיא אחת, ברפיון ידיים אחד - וכבר "לפתח חטאת רובץ" - תוקף האמת וחוסנה פג והולך לו. הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון זצ"ל

הגאון רבי פסח פרוסקין זי"ע

יום ההילולא - י"א חשון

הגאון רבי פסח פרוסקין זצ"ל רבה של קוברין היה מגדולי מרביצי התורה בדור העבר. בעודו אברך צעיר נתפרסם לתהילה כראש ישיבה מובהק. באותו זמן אשר שימשו כראשי ישיבה גדולי עולם ואדירי תורה זרח גם שמשו של רבי פסח ויהי הדבר לנס... רבי פסח נולד בשנת תרל"ט בעיירה קושכין, הסמוכה

לקוברין במדינת ליטא. הוא נתייתם מאביו עוד טרם הולדו ונקרא על שמו. לא ידוע לנו סיפורים על ימי ילדותו ואולי לא היה ילד פלא. אבל היה כולו איש הפלאים. מכל משפחתו, שני אחים ושתי אחיות היו לו, היה הוא היחידי שנשאר שתול על פלגי תורה. הוא נתגדל בבית אבי זקנו הגאון והצדיק פנחס מיכאל רבה של אנטופוליא. האם האלמנה, אשר לא חפצה להתפרנס ממתנת בשר-ודם, כלכלה את בניה בלחם צר ומים לחץ. משחר טל ילדותו הצטיין הנער בהתמדתו הגדולה בתורה. למד תורה כשהוא טועם על בשרו חיי רעב ומצוקה. ופעם כשלמד בראדין, בישיבתו של ה"חפץ חיים", וסבל מאד, לא היה לו לחם לאכול ובגד ללבוש, יעצו לו חבריו שילך לאחותו אשר גרה בוילנה ולבקש עזרתה. אחותו אמרה לעזור לו אך בתנאי שיעזוב את הישיבה ויכנס ללמוד בגימנסיה. רבי פסח עזב תיכף ומיד את ביתה ולא התראה עמה כל ימי חייו. מראדין בא ללמוד בישיבת סלבודקה. פה משך תשומת לבו של ה"סבא" רבי נתן צבי פינקל. אשר ראה בו כוכב מזהיר עולה על שמי היהדות. ה"סבא" קירב אותו והכניסו לתוך מחיצת מקורביו. גם התמסר ללימוד המוסר ושאלף להשתלם גם במקצוע זה. לשם זה שהה זמן קצר בקלם מרכז המוסר בימים ההם. הצטיין ביראת שמים. דקדק בקלה כבחמורה. פעם נתנו לו ספר חילוני לקרא. קרא דפים אחדים והפסיק מיד, כיון שמצא בו דברים מפוקפקים. כל ימיו הצטער על אותו מקצת מן הספר שקרא. הוא היה אומר: "אם יש בי משהו שלא כשורה, אין זאת אלא בהשפעת הדפים הראשונים של ספר פלוני שנכשלתי בקריאתם" (ספר מרביצי תורה ומוסר).

לאחר חתונתו נתמנה כמשגיח בישיבת סלוצק. אשר בראשה עמד אז הגאון רבי איסר זלמן מלצר רבה של העיר סלוצק. אף על פי שעיקר תפקידו היתה השגחה על תלמידי הישיבה ולהרצות שיחות מוסר לא הזניח את לימודו בתורה ולחדש חדושים בעיון התלמוד. הוא הושפע מדרך לימודו של ראש הישיבה ואף הוא התחיל להרצות את חידושיו בתורה לפני תלמידים מקשיבים. ברבות הימים נתגלה כראש ישיבה מופלא ומחנך בחסד עליון.

בגלל סבות שונות היה מוכרח לעזוב את ישיבת סלוצק. עבר לעיר שקלוב ויסד ישיבה ועמד בראשה. הרבה תלמידים, ברוכי כשרון, מישיבת סלוצק הלכו אחריו לישיבת שקלוב. לא עבר הרבה זמן ושמו נתפרסם כראש ישיבה וכאחד מגדולי ישראל...

בשנת תרפ"ג עלה על כסא הרבנות של העיר הגדולה קוברין. יסד בה את ישיבתו "בית אולפנא רבתא דקוברין". תוך זמן קצר נתפרסמה ישיבתו, ונהירה גדולה של תלמידים התחילה מכל רחבי פולין. באו מרוסיה, ליטא, פולין ואפילו מגליציה הרחוקה באו להתחמם לאור תורתו ויראתו.

לא סגר את עצמו באהלה של תורה, אלא לקח חלק פעיל בצרכי הצבור של העיר. הוא ניהל את עניני העיר ביד רמה. ביחוד הקדיש רבי פסח את כוחותיו ליסד בתי חינוך עבור הבנים ועבור הבנות. כאשר נוסד בקוברין בית ספר חילוני בשם "תרבות" נלחם רבי פסח נגד בית הספר הזה. והכריז מעל הבימה: "כל השולח את ילדיו למוסד זה הריהו כמעביר אותם לשמד!"

בני העיר השיבו לו אהבה תחת אהבה. כאשר צריכים היו לבנות את "בית הרב" התנדבו בעלי המלאכה של העיר ובנו את ביתו מבלי לקחת שכר עבודה.

כאשר פרצה המלחמה השנייה נמצא רבי פסח בקיטנה רחוקה מן העיר. יחד אתו נמצאו רבנים גדולים. בבקר אחד ארז את חפציו והתכוון לשוב אל ישיבתו ולקהילתו. כולם התפלאו ושאלו אותו לאן הוא נוסע? ענה להם רבי פסח: מקומי כעת בין יהודי עירי. מקומו של קברניט ספינה בשעת סכנה, בתוך

ספינתו. חזר לעירו ויחד אתם סבל מפגעי הזמן. לבו הטהור של רבי פסח התפלץ מרוב יגון ונפטר בי"א לחדש חשון שנת ת"ש.

חלק מחידושי תורתו, נצלו על ידי בנו הרב אברהם שנמלט לארצות הברית. ונדפסו בשם "חידושי מרן רבי פסח מקוברין". תנצב"ה. הרב ישראל שורין ז"ל, "מורי האומה" (ירושלים תש"ס) ח"א, ע' 185

רוב הישיבות הגבוהות יש להן בנוסף לראש-הישיבה, גם משגיח רוחני, האחראי להתפתחותם הרוחנית של התלמידים בנוסף ללימוד התורה ממש. המשגיח של ישיבת "עץ חיים" היה רבי פסח פרוסקין, אשר בעצמו היה בעבר תלמידו של הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, כאשר למד בבחרותו בסלוצק. לאחר נישואיו עבר ר' פסח כשומר לילה בפרדס, דבר שאיפשר לו ללמוד ולעסוק בהתבוננות רוחנית שעה שישב בין העצים. הוא נעשה מלומד בהשקפת התורה, בסיימו את ספרו הקלאסי של הרמב"ם "מורה נבוכים". בינתיים פשטה שמועה שר' פסח היה נמנה על ל"ו צדיקים שבזכותם העולם קיים.

באותה תקופה הוא פגש את ר' איסר זלמן אשר הזמינו לשוב אל סלוצק ולשמש כמשגיח בישיבה. אחרי שהות-מה נענה ר' פסח להזמנה ומאז החל לעורר את רוחם של התלמידים בשיחות המוסר הנלהבות שלו ובדרכיו הטהורות.

בעוד שכולם כיבדו את ר' פסח כצדיק וכדורש דרשות מוסר, הוא נחשב למדן בינוני וזאת למרות שהשקיע עצמו בלימוד בהתמדה. יום אחד בעת דיון סוער בסוגיה מסויימת במסכת בבא קמא הציע ר' פסח את דעתו. המשתתפים בדיון לא התרשמו כלל מהערתו של ר' פסח; הם השתתקו וגיחוך של ביטול הופיע על שפתותיהם של אחד או שנים מהם. ר' פסח הבחין בתגובתם ונסוג לפינתו, נכלם ביותר. הוא החל לבכות עד שנרדם מתוך דמעות. אז חלם שנצטווה להמשיך בלימוד התורה והובטחה לו סייעתא דשמיא להישגים בלימודיו. ר' פסח החל ללמוד מתוך בטחון מחודש, ותוך זמן קצר חל בו שינוי ניכר. משך קיץ אחד הוא הסתופף בצילו של הגאון רבי חיים סולובייצ'יק מבריסק, ומצוייד בעמקות ובהירות שמצא זה מקרוב, ספג את גישתו האנאליטית של ר' חיים ללימוד, במידה שהדהימה את כולם, במשך הזמן צבר ר' פסח ידיעות רחבות ביותר. דבר זה, בצרוף עם התמדתו וחרירותו שנקנתה לא מכבר, הביא לידי כך שר' פסח גדל להיות אחד הגאונים הבולטים של דורו.

ר' נתן צבי פינקל ("הסבא מסלבודקא") יעץ לר' פסח לעזוב את סלוצק ולייסד ישיבה משלו בשקלוב, בה ישמש כראש-ישיבה. ברצותו להבטיח את הצלחת הישיבה החדשה, בחר ר' איסר זלמן, על פי גורל, קבוצת תלמידים מצטיינים שיתלוו אל ר' פסח ויהוו את הגרעין של בית-המדרש החדש. בין הנבחרים היה ה"עילוי מסטארוביץ", הלא הוא ר' משה פיינשטיין, שהיה אז כבן חמש-עשרה שנה בלבד...

לחנוכת הבית של הישיבה החדשה בשקלוב, באו רבנים חשובים רבים. ר' משה אמר פלפול הילכתי שהפליא את כל השומעים. ששים שנה לאחר מכן, הוא כלל שיעור זה - בשינויים קלים בלבד - בספרו "דברות משה".

ב-תרע"א, עפ"י הצעתו של ר' חיים סולובייצ'יק, נענה ר' פסח להזמנתם של יהודי אמציסלב שישמש אצלם באיצטלא של רבנות. הקהילה קבלה את התנאי שהתנה עמם ר' פסח, שישבתו תועבר לעירם, וכך כאשר ר' פסח נפרד משקלוב, נלוו אליו תלמידיו, ביניהם ר' משה פיינשטיין אשר למד אצל ר' פסח עד גיל תשע-עשרה, ותמיד ראה בו את רבו המובהק.

בגיל שבע-עשרה כבר היה ר' משה בקי בכל הש"ס עם ה"תוספות" ותוך שנתיים נוספות הוא סיים את ארבעת חלקי הטור והשולחן-ערוך. ואז המריצו אביו להתחיל לכתוב שו"ת"ם (שאלות ותשובות) הלכתיים. אחת התשובות העוסקת בהלכות מסובכות של שחיטה, נדפסה, מאוחר יותר, בספרו "אגרות משה", קובץ רב-כרכים של תשובות הלכתיות העוסקות במיגוון נושאים הלכתיים.

העיר פעם ר' פסח על ר' משה: "יש לי תלמיד אשר השיגני הן בלימוד והן בהלכה". בשנת ה'תשכ"ט (1969) יצאו לאור הרבה משיעוריו של ר' פסח על ידי נכדו, תחת הכותרת "שעורי ר' פסח מקוברין" (קוברין, עיר הולדתו של ר' פסח, היתה העיר בה בילה את שבע-עשרה שנותיו האחרונות בהן שמש הן כרב והן כראש הישיבה).

ספר זה פותח בהסכמה מר' משה פיינשטיין הכותב: "שמחתי מאד לשמוע שכתבי רבי הגאון הגדול יוצאים לאור. גאונים גדולים בתורה הגיעו לגדולתם בכך ששימשוהו ולמדו את דרכיו הקדושות בלימוד התורה, זוכרני את העונג הרב שחשתי בעת ששמעתי את שעוריו וחידישו באותן השנים בהן זכיתי לשמשו".

חמשים שנה לאחר שר' משה נפרד מרבו (אשר נפטר ב-תרצ"ט), שיגר מתנת נישואין לאחד מנכדיו של ר' פסח, כשאליה היה מצורף פתק: "מתנה זו שהנני שולח לך, היא כאין וכאפס מול הכרת הטובה העמוקה שאני חש כלפי רבי... " הרב שמעון פינקלמן שליט"א, "רבי משה פיינשטיין" (ירושלים תשמ"ח) עמ' 6

שמעתי פעם מהרבנית פשה סולוביציק (אשת הגאון רבי משה סולוביציק) כשהיא סיפרה: "בבית הרב בבריסק היו אומרים שרבי פסח הוא בר מזל. בדור של רבי חיים ורבי מאיר שמחה תפס כבר מקום מכובד כראש ישיבה. והוא עודנו צעיר לימים".

כשספרתי הדבר להרב אברהם פרוסקין - בנו של רבי פסח - אמר לי שגם הוא יודע משיחה זו. אבל הוסיף, כשבת צחוק מרחפת על פניו, "בודאי שהיה בר מזל הלא הכל תלוי במזל ואפילו ספר תורה שבהיכל תלוי במזל. אבל הצלחתו של אבא היתה בעיקר שהיה מורה מופלא ומסור מאד לתלמידיו". פעם שאל את הגאון רבי משה פיינשטיין, שהוא היה אחד מתלמידיו המובהקים של רבי פסח, מה ראה על ככה לעזוב את ישיבת סלוצק אשר בראשה עמד רבי איסר זלמן מלצר, ראש ישיבה מפורסם, והלך אחרי אביו, רבי פסח, אברך צעיר לימים. רבי משה פיינשטיין ענה לו: "אם אתה רוצה לדעת מי היה אביך אספר לך מה עשה אביך ואיך היתה דרכו בקודש. בקיץ היה יוצא אתנו לשדה משתטח על העשב וכל היום ישב ועסק אתנו בתורה. היה פותח את הגמרא ושוקד על פרטי הפרטים ועל ההבדלים הזעירים ביותר בתוך הסוגיה. מקשיב היטב לדבריו של כל תלמיד ותלמיד. ובזה כבש את לבנו. איפה יכולנו למצוא ראש ישיבה כמו אביך אשר בילה כל היום עם תלמידיו. בודאי רבי איסר זלמן מלצר היה ראש ישיבה נפלא, אבל היה עסוק בצרכי ציבור של העיר ואי אפשר היה לו להתמסר לתלמידיו כמו אביך". והרב אברהם פרוסקין סיים: "ובזה היה סוד הצלחתו של אבי". הרב ישראל שורין ז"ל, "מורי האומה" (ירושלים תש"ס) ח"א, ע' 186

משל מוסרי

בספר "עיר הגולה" (ח"ב עמ' תנ"ו) נזכר משל מוסרי ששמע המחבר [הגאון ר' שמעון פירסט זצ"ל] מפי של רבי פסח בהיותם במרינבאד, תרצ"ז, להשתתף בכנסיה הגדולה של אגוד"י העולמית. וזה תוכנו של המשל: מלך גדול הלך למרחקים ובאמצע הדרך התנפלו לסטים עליו וניסו לרצחו נפש

ולשדוד את חפציו, אבל שלושה אנשים שנזדמנו למקום ההתנפלות והכירו אותו, חרפו נפשם לערוך מלחמה בליסטים והצילו את המלך. ביקש להודות להם ובגודל התרגשותו אמר: "שאלו ממני ואתן לכם עד חצי המלכות!" אמרו השלושה: "תן לנו רשות להיכנס ביום פלוני אל גנזי אוצרותיך וליקח כאוות נפשינו!" הסכים המלך ונתן בידם כתב-הורמנא לבוא באוצרותיו כאשר ביקשו. אחר-כך כשבא אל ארמונו נתיישב בדעתו והתחרט, הלא ביד האנשים לרוקן את כל אוצרותיו ולרושש אותו, ולא נתקררה דעתו עד ששלח לקרוא לכל חכמיו ויועציו שיטכסו עצה מה לעשות, כי הלא כתב אשר ניתן בחתימת המלך אין להשיב.

אמרו לו חכמיו: "תנוח דעתך, נערוך לכבוד האנשים שהצילוך חגיגות מפוארות ברוב עם, עם סעודות ומשתאות לרוב, ונתחכם להשקות אותם יין טוב ומשכר ולהטרידם בחינגא עד כי פנה יום ולא יספיקו לבוא לאוצרותיך". ויהי היום המיועד לביאת האנשים אל עיר המלך, עשו החכמים כפי שזממו, לערוך קבלת-פנים גדולה לכבודם ולהסיח דעתם. והנה האחד מהשלושה, שהיה חכם מופלג, מיד אמר לנפשו: "מה לי ולכבוד מדומה זה, הלא אם אהיה עשיר אוכל להתכבד בכל מיני כבוד כל הימים ולא רק ליום אחד". ותיכף ומיד עזב את מכבדיו לנפשם, וילך אל גנזי המלך, ויטול משם כסף וזהב ואבנים טובות מלוא אמתחותיו עד כי ירד הלילה.

ומשנהו, שלא היה חכם כמותו, התרגש בתחילה מן הכבוד שחלקו לו ומן המליצות שהשמיעו לכבודו, והתמהמה שעות אחדות במסיבה עם החכמים, אבל כשהבחין שכבר הגיע חצות היום ועוד לא הספיק לקחת כלום מהאוצרות, התפכח והלך מהרה אל גנזי המלך לבל ישוב לביתו ריקם. ואולם השלישי, העני בדעת, נתפתה ביינם של אנשי-המלך ויעלוץ לבו במשתאות עד שנפלה עליו תרדמה, ויישן עד רדת היום, וישב אל ביתו בידיים ריקניות.

עד כאן דברי המשל.

והנמשל: שהאדם נשלח ע"י הקב"ה לעולם-הזה, שהוא מלא כל אותו כבוד מדומה, על-מנת למלא אסמי נפשו מכל שפעת האוצרות של תורה ומצוותיה הנחמדים מזהב ומפז רב. והאיש החכם אכן מתעסק כל ימיו רק בצבירת זה העושר ככל שתשיג ידו, כי יודע שסוף הכבוד לבוא בעלמא-דקשוט, אבל הכבוד בעולם-הזה הוא דמיון שדוף גרידא. עוד יש בני-אדם שלא חכמו תיכף מהתחלת ימיהם, ובזבזו חלק גדול מחייהם על הבלי עולם-הזה, אך לבסוף נתפכחו משכרון החיים ומתמסרים בכל כוחם לשוב בתשובה אל האלקים ולהשלים ימיהם בתורה ובעבודת-השם; ואולם יש אומללים, מחוסרי דעה, יבלו כל ימיהם עד גמירא בעיני שוא והבל - ובבוא עת-פקודה הלא ישוּבו אל ביתם אשר בעולם הנשמות בידיים ריקניות!

הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרביצי תורה ומוסר" (ברוקלין תשל"ז) ח"ב, ע' קס"ז

הגאון הרב ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל

יום ההילולא - י"א חשוון

הגאון הרב ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל- נולד ב- ט"ז אדר ב' ה'תרפ"ט (1929). הוריו התגוררו באותה עת במושבה פתח תקווה. לימים המשפחה קבעה את משכנה בירושלים. הם התגוררו בשכונת לבית מרן פוסק הדור הגרי"ש אלישיב זצ"ל. כבר בילדותו נודע כאחד העילויים שבירושלים. רבינו התברך בכושר

ניתוח והעמקה וזיכרון מדהים. כל גדולי ירושלים היו משתעשעים עמו בדברי תורה. התברך בכישרונות נדירים בהם מהירות התפיסה בכל מה שלמד. בגיל צעיר מאוד התקבל לישיבת כנסת ישראל- חברון שבגאולה. לאחר נישואיו בגיל 24 התחיל למסור שיעורים בישיבת חברון. במקביל, במשך כשתים-עשרה שנה מסר שיעורים שבועיים בישיבת כנסת חזקיהו שבכפר חסידים.

רבינו נודע בהקפדתו הגדולה במצוות כיבוד אב ואם. בשנת ה'תשכ"ד (1964) ייסד את תנועת 'בני תורה', שמטרתה לקרב תלמידי ישיבות תיכוניות לעולם הישיבות הליטאיות ולצרפם לציבור החרדי. בשנת ה'תשל"ו (1976) פרש ממשרתו בישיבת חברון וייסד את ישיבת 'עטרת ישראל' בשכונת בית וגן בירושלים ועמד בראשה. העביר מדי שבוע שיעורים בסדר קדושים לבחורי ישיבות. בנוסף מסר 'חבורה' בלילות שבת. ניהן בכח הסבר יחיד ומיוחד במינו. כל מי ששמע את דבריו היה עומד נפעם ומרותק מול יכולת הביטוי וההסברה שלו. ב-כ"ו אב ה'תשע"ב (2012) צורף כחבר למועצת גדולי התורה של דגל התורה. בנוסף שימש כחבר נשיאות ועד הישיבות ומפעל הש"ס. זקן ראשי הישיבות. בשנת ה'תשע"ט (2019) עבר עם הישיבה למודיעין עילית. גישתו החינוכית הייתה כשיטת גדלות האדם מבית מדרשו של הרב נתן צבי פינקל ('הסבא מסלבודקא') המעמידה את האדם במרכז ורואה אותו כ'נזר הבריאה'. ביתו היה פתוח לרווחה גם בשעות הקטנות של הלילה. קיבל בחמימות עצומה כל אדם. שקידתו לתורה הייתה עצומה. נפטר ב-י"א חשוון ה'תשפ"ד (2023). חי כ-94 שנים. ציונו בהר-הזיתים בירושלים. בנו הרב בן ציון מונה לשמש לאחר פטירת אביו כראש ישיבת 'עטרת ישראל'.

אביו: הגאון ר' ישראל (אזרחי- בירגר). **אמו:** מרת הינדא (בת הרב ברוך שלום). **אשתו:** מרת שולמית (בת הגאון הרב מאיר חדש, משגיח בישיבת חברון). **ילדיו:** ר' בן ציון (בנו היחיד) וארבע בנות. **חתניו:** ר' אריאל וילנסקי (ראש ישיבת אש התלמוד), ר' יהושע קנל (משגיח ישיבה קטנה 'עטרת ישראל'), ר' ישעיהו הדר גלומן (ר"מ בישיבת 'עטרת ישראל'), ר' אהרון וינר (ראש ישיבת חכמת שלמה- בית וגן). **מרבותיו:** הגאונים הרב מאיר חדש, הגאון רבי יחזקאל סרנא, רבי אייזיק שר (ראש ישיבת סלבודקה), רבי מבריסק (?? אביו של הגרמ"ד הלוי סולובייצ'יק), רבי אהרן כהן, ר' משה חברוני. **מתלמידיו:** הגאונים ר' יצחק פרץ (רב העיר רעננה), ר' יוסף חברוני (ראש ישיבת חברון), ר' יאיר שלמה זק"ש (ראש ישיבת תפארת מרדכי), ר' דוד אברהם (ראש ישיבת בניין אב), ר' מנחם דן מייזלס (ראש ישיבת ראדין), ר' יהודה זרעי (רב העיר באר שבע), ר' יהונתן וילנסקי (ראש ישיבת דרך חכמה), ר' עוזי שוויצה (רב העיר כפר יונה), ר' אברהם צוריאל (רב העיר נס ציונה), ר' ישראל קירשטיין (ראש ישיבת קריית שמונה), ר' מאיר טוביה פולק (משגיח ישיבת עטרת ישראל לצעירים ודרשן), ר' ניסן גולדברג (מראשי ישיבת אור ישראל), ר' אפרים קשש (ראש ישיבת עטרת ישראל לצעירים), ר' צבי צביאלי (מראשי כולל נחלת משה), ר' ישראל יפוח (ראש אבות בתי הדין בירושלים וחבר בית הדין הרבני הגדול). **מספריו:** ברכת מרדכי- סדרת ספרים על עניינים על התלמוד, על המועדים על התורה. **קונטרסי שיעורים-** מתוך שיעורים כלליים במסכת יבמות.

רבינו סיפר על עצמו: הייתי אברך צעיר, ישבתי בביתי באישון לילה ועיינתי בגמרא האהובה, בין לבין הסתלסלו סביבי ערפילי אדי הסיגריות תוך כדי עיון עמוק. באותם הזמנים עישון סיגריות היה דבר סטנדרטי שכולם לקחו בו חלק, מי לא עישן אז!?

כשבאתי לקחת סיגריה נוספת גיליתי כי לא נשארו לי סיגריות. המשכתי ללמוד, אבל היה חסר לי הסיגריות. קמתי ממקומי ויצאתי ללילה הירושלמי הקריר והלכתי מביתי שבסמוך לשיבת חברון בגאולה. צעדתי במעלה השכונה לעבר רחוב יפו. שם היה קיוסק שפעל כל שעות הלילה. ידעתי ששם אוכל להשיג סיגריות. הגעתי אל הקיוסק והמוכר המנומנם מכר לי הפיסה.

בדרך חזרה עשיתי חשבון נפש. "ברוך, זה מה שאתה שווה? סיגריה יכולה להקים אותך מהגמרא ולקחת אותך בלילה עד לרחוב יפו?". באותו ברגע החלטתי להפסיק לעשן. הרבנית התעוררה בבוקר השכם. מיד לאחר שאיחלתי לה בוקר טוב סיפרתי לה על החלטתי להפסיק לעשן. היא חיכתה ואמרה: "לו יהי", כשהיא לא מאמינה באמת כי אחזיק בהחלטה זו, משום שעישון סיגריות היה דבר סטנדרטי שכולם לקחו בו חלק, אבל מאז ב"ה לא עישנתי כלל. (מעובד מתוך דברי הרב צבי גטקר-הובא בלקראת שבת).

אחינו ותלמידו ר' אורי דיקמן מראשי ישיבת 'תורה בתפארתה' סיפר: מישהו סיפר לי מאותה תקופה שהיה בן אחד שהיה תלמיד מובהק של מרן ר' אליעזר קוטלר זצ"ל. הוא הגיע לגור בבית-וגן. מדובר באדם קשה מאוד. האיש כל הזמן העיר הערות. תמיד התלונן. לא היה נעים בקרבה שלו. בכל בית כנסת שהוא נכנס היו לאחר פרק זמן קצר מסלקים אותו. כך הוא עבר מבית-כנסת לבית-כנסת עד שהוא הגיע בסוף לישיבת 'עטרת ישראל'. גם שם הוא ניסה להעיר הערות וכל הזמן אמר דברי ביקורת והערות. ראש הישיבה היה שומע אותו ומאזין לו ואומר: "נראה, נסדר את זה". וכך היה מרגיע אותו.

אחד התלמידים הקרובים ניגש לרבינו ושאל: "הרי מכל בתי הכנסת בשכונה סילקו אותך. למה אנחנו צריכים להשאיר אותך פה? הוא מפריע לנו מאוד!". רבינו השיב לו: "כדאי לי לסבול את הכל. כדאי שתהיה לנו סובלנות כלפי אותו אדם. אולי נשמע ממנו וורט אחד של רבי אהרון קוטלר". זו מדרגת אהבת התורה שהיתה לרבינו. (מעובד מתוך 'טועמיה')

אהבת התורה של רבינו היתה עצומה. אחד מתלמידיו שזכה ללוותו באחת מטיסותיו לחו"ל סיפר על מחזה שהיה לו עד: "לאחר שראש הישיבה התיישב בכיסאו הוא שלף מתיקו גמרא, פתח אותה לפניו והתחיל מעיין בה. לא הסרתי את עיניו ממנו משך כל מהלך ההמראה וראש הישיבה עסוק בשלו ואינו מוציא את עיניו מהגמרא. כך חלפה לה הטיסה הארוכה במהלכה היה ראש הישיבה שקוע כל כולו בהוויות דאביי ורבא. אחת עשרה שעות! חלפו להן וראש הישיבה עודנו שקוע בגמרא בדיוק כפי שהיה בתחילת הטיסה".

תלמיד אחר העלה זיכרונות וסיפר על אותן פעמים בהן היה שב משהותו במדינת הים. ראש הישיבה כאשר שב משהות ממושכת ומייגעת בחו"ל לאחר שבועות ארוכים שבם כיתת את רגליו על פתחי נדיבים למען החזקת הישיבה הקדושה ומוסדותיה. ברגע שיצא מן המונית רגליו הוליכו אותו לבית המדרש הוא לא נכנס ישירות לביתו. עם כניסתו לבית המדרש היה ניגש לכותל המזרח ומוסר על 'שיעור כללי' נרחב ועמוק אשר נסוב על הסוגיה הנלמדת בישיבה באותה עת. ציבור הבחורים שהקשיבו היטב לכל מילה היוצאת מפיו סיפרו כי לא ניתן היה להבדיל בין אותם שיעורים אותם הכין במהלך מסעותיו המפרכים או כאשר הוא תלוי בין שמים וארץ לבין השיעורים עליהם התייגע ועמל בהיכל הישיבה הקדושה – כולם היו שווים לטובה".

ביתו של ראש הישיבה היה פתוח תמיד בפני כל. כל שרצה און קשבת יכול היה להיכנס אל ביתו גם בשעות מאוחרות של הלילה. החום שבו קיבל כל אדם היתה מן המפורסמות. "הדרך הזו היתה מהחלק הזעיר שנותר מהשיטה הישנה של סלבודקא, של 'גדלות האדם' והיחס לאדם כאל נזר הבריאה", כך מקורביו הגדירו זאת.

מדי ליל שישי היה רבינו מגיע לומר 'חבורה' בישיבת 'כנסת חזקיהו' בכפר חסידים. היה זה לפני שרבינו ייסד את ישיבת 'עטרת ישראל' וכיהן כר"מ בישיבת חברון. טובי הלומדים הגיעו לחדר השיעורים בו נאמרה ה'חבורה'. הריתחא דאורייתא שהורגשה שם היתה עצומה. מרן המשגיח הגה"צ רבי דב יפה זצ"ל היה מגיע כדי לשמוע את הדברים חוצבי-הלהבות שיצאו מפיו של רבינו.

באחת הפעמים האחרונות שרבינו הגיע לכפר חסידים בחור אחד ניסה להתערב בדברי רבינו. ראש הישיבה, ברוב להטו ורגשי-הקודש שבערו בקרבו, האזין לדברי הבחור, אבל דחה אותם. מי שהביט באותו רגע בפניו של הבחור השואל, ראה שהוא נפגע קמעה. רבינו המשיך לומר את ה'חבורה'. הפעם היא נמשכה הרבה מעבר לזמן הרגיל. בסיומה, בד"כ רבינו היה נכנס למוניתי שהסיעה אותו מירושלים.

למרבה הפלא רבינו נעלם. הבחורים חיפשו את רבינו ולא מצאו אותו. אחד מהבחורים פנה לעבר בית המדרש 'צריפים'. להפתעתו הוא ראה על השביל את רבינו ולצידו הבחור שנפגע. ראש הישיבה שוחח איתו בהתלהבות. התברר שגם רבינו הבחין במה שקרה. מן הסתם הבין ברוחב דעתו שלא כדאי להגיב עתה על כך, ולהתנצל בפניו, כי יתכן שהבחור יפגע מכך עוד יותר.

בסיימו את ה'חבורה', עקב אחרי הבחור. כשראה אותו עומד לבדו בפניה מסוימת, ניגש אליו במהירות (כך הבחור סיפר לאחר מכן), הניח ידו על כתפיו, וביקש סליחה מעומק הלב. "יתכן שלא הבנתי כראוי את דבריך, ולכן אני מבקש שתחזור שוב על ההערה שאמרת באמצע השיעור", ביקש-התחנן ראש הישיבה. כך עמדו השניים, הגרמ"מ והבחור ובמשך שעה ארוכה התדיינו וליבנו את ההערה שהושמעה. לפני פרידתם ביקש שוב ראש הישיבה סליחה ומחילה, ו'הבטיח' שלא יעשה זאת שוב. (מעובד מתוך 'קול ברמה')

רבינו שם לב גם לנדכאי לב ואנשים שאף אחד אינו שם לב אליהם ואפילו ילדים רכים, כולם מצאו און קשבת וסבר פנים יפות בצלו של רבינו. לכל אחד ידע לומר את המילה הטובה שלה היה זקוק. המנהג היה שכאשר חתן עוזב את הישיבה עם חתונתו, בשבת האחרונה עורכים לו 'אופרוף', ואז, בקידוש בבוקר, הוא תמיד היה מדבר על החתן. גם בתקופה שבה היו בישיבה שמונה חתנים ואף יותר יחדיו, ראש הישיבה באומנותו ידע למצוא בכל אחד את מעלותיו הייחודיים.

הרב אורי מקלב במשך למעלה מחמישים שנה עמד בקשר קרוב עם רבינו. בטור הספד שכתב הוא מספר על דמותו הייחודית: "הוא היה לנו כאב ממש. הראה לנו מה זה גדלות האדם וגדלות התורה יחד... כל אחד היה אצלו לבן וכל אחד הרגיש את מרן כאב.

"סיפר לי אבא של נער בן שלושה עשרה, רק עשה בר-מצווה לפני כמה ימים והיה מגיע להתפלל איתו במניין שבביתו, ראש הישיבה קיבלו במאור פנים, קירב אותו מאוד ואמר לו כי 'רואים עליו שיהיה גדול בתורה', פער של שמונים שנה ביניהם! והוא מתייחס לכל אחד בכבוד".

הגה"צ רבי אברהם יצחק וויינברגר זצ"ל מקליינווארדיין

יום ההילולא - י"ב חשון

הגה"צ רבי אברהם יצחק וויינברגר מקליינווארדיין זצ"ל נולד בשנת תקס"ה בעיר דוקלא שבמדינת גאליציע, לאביו הרבני התורני ר' מרדכי יהושע וויינבערגער ז"ל. נשא את בת רבו הגאון ר' צבי הירש העליר-חריף זצ"ל בעל 'טיב גיטין'. הסתופף בצל הרה"ק רבי צבי הירש מרימינוב זי"ע, ובצילם של עוד מצדיקי דורו. בשנת תקצ"ב נתקבל לאבדק"ק פרייטשטאדט, ובשנת תר"ד נתקבל לאבדק"ק קליינווארדיין, ושרת שם בקודש עד פטירתו ביום י"ב חשון תרמ"ה. חיבר ספר 'פני יצחק', על סוגיות הש"ס (מונקאטש תרנ"ב), וספר 'מלל לאברהם' עה"ת (מונקאטש תרע"ג). "מופת הדור" (ברוקלין תשע"א) ע' ש"ה

הגה"ק רבי אברהם יצחק וויינבערגער זצ"ל, בעל שו"ת פני יצחק היה גאון אדיר ואיש קדוש מאוד, אא"ז הק' (רבינו מהרמ"פ [מטאהש]) זי"ע היה תלמיד חביב ממנו בהיותו רב בק"ק פרייטשטאדט, ובהשתדלותו של אא"ז הק', נתקבל בסוף ימיו לשמש ברבנות עיר קליינווארדיין, וישב שם על כס הרבנות יותר מארבעים שנה, וניהג את העיר ברמה, ובימיו כמעט לא היתה חילול שבת בכל העיר. כ"ק מרן אדמו"ר מטאהש זצוק"ל, "עבודת עבודה" (קאנאדא תשס"ט) ח"ב, ע' שפ"ב

בשנת תר"ד נבחר לרבה הראשון של הקהילה [בקליינוורדיין] רבי אברהם יצחק וויינברגר. מוצאו היה מגליציה. תחילה כיהן כרב בבוניהאד, בפרייטשטאדט ולאחר מכן נתקבל לרבה של קליינוורדיין. כארבעים שנה ישב על כס הרבנות בקליינוורדיין. במשך השנים נודע כדרשן וכבעל תפילה נפלא. רבים באו אל הרינה והתפילה שלו. מתק קולו ולהיטותו הדתית הביאו את הציבור להתעוררות רוחנית. בימי חמישי, ב"יומא דשוקא", נהג לסובב בשוק בין הסוחרים ובעלי החנויות היהודים והתפלל להצלחת עסקיהם.

בני דורו הירבו לציין את מסירותו למען הישיבה. בהקדמה לספרו של רא"י וויינברגר בשם "מלל אברהם" (מונקאטש תרע"ג), כתב רבי משה חיים ליטש רוזנבוים שהוא היה: "צדיק כביר זקן ויושב בישיבה... השקה... עדרים במים טהורים... ולתשוקת תלמידיו לראות מחמדיו... טרח המו"ל... להוציא את הספר לאור". ובהסכמה לספר הנ"ל כתב רבי אליעזר דייטש, רבה של בוניהאד: "הרביץ תורה לתלמידיו יותר מארבעים שנה".

בהסכמה לספר אחר של רא"י וויינברגר בשם פני יצחק (מונקאטש תרנ"ב) כתב רבי משה גרינוולד, בעל "ערוגת הבושם", ש"הספר יהיה לתועלת לכל אלה אשר שמעו שמעו ובפרט תלמידיו הנאמנים אשר כשתילי זיתים סביב לשלחנו נקבצו באו לו בחיים חיותו לרוות צמאונם מנחל עדניו ולהנות בכל אוות נפשם מפרי מגדיו..."

גם נכדו, רבי מנחם מנדל, ציין בהקדמה לספר הנ"ל: "גם העמיד תלמידים הרבה בנעורתו ובזקנתו וזה היה כל מגמתו להרביץ התורה ולהדריך בחורי ישיבתו בנתיבותיה וללמדם אורחות יושר ויראת ה'..."

הרב אברהם פוקס ז"ל, "ישיבות הונגריה" (ירושלים תשמ"ז) ח"ב, ע' 167

בראשית תקופת נשיאותו, נפגש רבינו (הרה"ק רבי ישעיה מקערעסטיר זי"ע) עם הגה"צ רבי אברהם יצחק וויינבערגער זצ"ל אבדק"ק קליינווארדיין בעל מח"ס 'פני יצחק', אשר היה קשיש מינה טובא,

ועוד זכה לצקת מים על ידי צדיקי הדור העבר. שש הפני יצחק' לקראת רבינו, ומסר לו פתקא עם פדיון נפש. והני תרי צדיקים השתעשעו באהבה וחיבה יתירה.

כאשר עמדו להיפרד זה מזה, ביקש הפני יצחק' מרבינו שיעלה זכרונו לפניו בתפילתו, ומסר לו סימן בידו, שבנקל יזכור את שמו, כי שמו רומז למדות חסד וגבורה אברהם - מדת החסד, יצחק - מדת הגבורה, ור"ת של שם אמו חיה ג'ענענדיל כמו ר"ת של חסד גבורה. "מופת הדור" (ברוקלין תשע"א) ע' פ"ה

י"ג חשון

הרה"צ רבי שלמה' לי אלתר זצ"ל

יום ההילולא - י"ג חשון

אביו של [הרה"צ רבי שלמה' לי אלתר זצ"ל] היה הרב הצדיק רבי אברהם מרדכי זי"ע מוורשא, בנו בכורו של רבינו הקדוש שר התורה אדמו"ר מגור זי"ע בעל החידושי הרי"מ. בכל שנותיו ידע הרא"מ צרות ומכאובים רבים. זוג' הראשונה (בתו של ר' יוסף מוורקא) נפטרה לאחר שנה מנישואיהם והותירה בת אחת, זוג' של רבי פינחס תאומים. לאחמ"כ נשא את מ' אסתר ע"ה, ונולדו להם ב' בנות שנישאו לרבי יצחק בוימגולד, ולרבי בנימין בן הרה"ק מקאצק זי"ע. בשנת תר"ו בהיותו בן שלושים, חלה מאוד ואף הרופאים אמרו נואש לחייו. אולם בחסדי ה' התרחש נס והבריא ולפקודת השנה נולד בנו הראשון כ"ק מרן אדמו"ר בעל ה"שפת אמת" זי"ע, ובת נוספת שנישאה להרה"ק בעל ה"שפתי צדיק" זי"ע. לאחר שנתים נסתלקה זוג' אסתר ע"ה, ונשא בזיווג שלישי את מ' חוה ע"ה (מעיר לובין) ונולדו להם ג' בנים: מוה"ר שמעון חיים מוורשא, ומוה"ר אלי' יוסף מביאלא, ובנו הצעיר נולד בפסח שני שנת תרט"ו לפ"ק, מוה"ר שלמה מוורשא. שני אחיו נפטרו בצעירותם, בהותירם משפחות גדולות לתפארת, אך רבי שלמה האריך ימים ונותר שריד מהדור הישן, שגדל על ברכי סבו רבינו החידושי הרי"מ וחסידים מבית קאצק ופשיסחא, והעביר את מורשתם לדורות הבאים בכל פרטיה ודקדוקיה. אך הוא בענוותנותו ובפשטותו התערב בין כולם ושמו נזכר תמיד בפי כולם ר' שלמה' לי. לדאבון לב, בהיותו בן ג' חדשים בלבד, נסתלק אביו בסערה השמימה ביום שב"ק כ"ז מנחם אב תרט"ו והוא אך בן ל"ט שנה. זקינו החי' הרי"ם, שאיבד את בנו יחידו מחמד עינו לקח את הנכדים לביתו וגידלם כבניו.

החידושי הרי"מ גידל את ר' שלמה' לי כבן, ודאג לכל צרכיו. הוא הורה לו סדר בלימוד ולמד עמו, ואף בימי זקנותו היה חוזר על פלפולים ששמע מסבו הגדול בילדותו, וכן לימדו והדריכו בחסידות ויראת שמים צרופה. ומסופר [במאיר עיני הגולה אות תרמ"ג], שבשבת האחרונה, ביום הסתלקותו, לאחר שאכל בקושי סעודת שבת קרא לנכדו שלמה' לי [שהי' אז בן 11] ואמר לו: בוודאי לא למדת היום. קח גמרא ואלמוד עמך. וצוה להביא מס' גיטין, ולמד עמו גמ' ותוס' זמן קצר, וצהבו פניו הקדושים מאוד, וכן לאחמ"כ אחו"צ, רמז לו שיגש למיטתו וברכו. וסיפר ר' שלמה' לי לנכדו ר' חיים יצחק שוירץ, שפעם בשמחת תורה לאחר ההקפות שאלו זקיני החיהרי"ם אם קיבל הקפה והשיב שלא. קרא החיהרי"ם לגבאים ואמר להם: לכסף וכבוד איני זקוק מכם, אמנם לתת לנכדי הקפה ג"כ אינכם יכולים? וערכו הקפה נוספת ונתנו לנכד הצעיר הקפה. ועוד סיפר, שבהיותו ילד רך בשנים [כבן ד' או ה'], הגיע לטיש של סבו, והעבירו אותו מעל השורות של החסידים בכדי שיעמוד ליד הרבי. וכשחש בזה החידה"ר גער בו: פסעת על ראשים של יהודים!... [עי' יבמות קה:]. וכן סיפר לנכדו, שזוכר שזקיניו התפלל בשב"ק באריכות בשבע שעות!...

ביום כ"ג באדר תרכ"ו, חשכו המאורות והתעטף העולם באבל בהסתלקותו של רבינו ה'חידושי הרי"ם' זי"ע. הנער שלמה'לי, בהיותו בגיל 11, התייתם מאביו וסבו כאחד, וגדל אצל זקנתו אלמנת החיהרי"ם מ' פייגלי ע"ה, שהחיהרי"ם לפני פטירתו אמר לה לדאוג לכל צרכיו ולנישואיו [באדמור"י גור עמ' 73 מסופר שאמר לה שנותן לה שנות חיים מחייו כדי שתדאג לחתן את נכדו הצעיר שלמה'לי]. וכן עשתה. היא הכינה לו את כל הנדוניא ואמרה לו אני יודעת שחיי תלויים בזה ומ"מ אני עושה את זה עם כל הלב. וכך הוה, ולאחר שגמרה להכין צרכי החתונה נפטרה קודם נישואיו. האחים היתומים החזיקו עצמם יחדיו באהבה ואחזה, ודאגו אחד לשני בגור...]

...כמו"כ [אחיו השפ"א זי"ע] הדריכו בסדר לימודו, כמו שמוצאים במכתבו אליו [אוצר מאמרים ומכתבים מהשפ"א מכתב כ"ח] שמורה לו ללמוד מס' ברכות עם רבינו יונה ורי"ף, וכן "שו"ע הרב או"ח במתינות, ולחזור ב' וג' פעמים כל סימן".

וגם בגשמיות דאג לו כאב [ראה שם מכתב י"ג], ובידי נכדיו השתמר מכתב שכתב לו השפ"א, "הלוואי והי' לי אח גדול שאוהב אותי כמו שאני אוהבך". וכן במכתב נוסף הנמצא בידי צאצאיו, כותב לו לאחר ששמע שלא חש בטוב, שיראה לקחת את התרופות כנדרש, וישגיח ע"ע עד שיבריא. כשהגיע נסיעות לגור היה מתאכסן בבית השפת אמת. ופעם ראה בערב שבת שהשפ"א מסדר את המיטה בשבילו. מיד רץ לעשות זאת לבד, ולא הניחו השפ"א באומרו "וכי מצות הכנסת אורחים קלה היא בעיניך, איני עושה זאת בשבילך, אני עושה זאת בשבילי". בהיותו בגיל צעיר, לאחר פטירתו זקינו, נסע להרבי רבי העניך מאלכסנדר זי"ע...]

ירושת החידה"ר חולקה בין נכדיו, ואף שהיה צעיר לימים קיבל סכום כסף, וכן קיבל קפוטה לבנה ממשי וכיפה ועוד מלבושים מהחיהרי"ם, וכן גביעים [והחסיד ר' העניך ברלינסקי ז"ל כשהגיע לבקר את ר' שלמה'לי ביקש תמיד לראות את הבגדים]. וסיפר שהשפת-אמת היה חי בעניות גדולה, ומדי פעם לווה ממנו רובל אחד למחיתו ואח"כ החזיר לו. בשנת תרכ"ח התקיימה שמחת ה'בר מצוה' של ר' שלמה'לי. ובס' שפ"א ליקוטים, פר' אחרי, כותב השפ"א מאמר ארוך "ליקוטים מפ' אח"ק ומיום בר מצוה של אחי ר' שלמה נ"י ומאריך בעניני בר מצוה. בתו"ד הוא כותב: "זוה שנקרא בר מצוה שנעשה גופו מחובר לקדושה, וע"י חיוב המצוות נכנס תוך גופו יצ"ט מה שלא היה מקודם, כי ע"י קבלת החיות ועול מצוות מושך קדושה לעצמו" יעו"ש עוד דבריו באריכות.

ביום ב' תמוז תר"ל, בהיותו בגיל ט"ו, נתקיימו נישואיו עב"ג מ' אסתר פעריל ע"ה בת החסיד הנודע ר' ליפמן ליטמנוביץ זצ"ל [המכונה "ר' ליפמן ראדומסקער"], חתן הרה"ק בעל ה"תפארת שלמה" זי"ע... בשמחת הנישואין ישב לצידו אחיו הגדול השפת-אמת [שכבר קיבל את ההנהגה לאחר פטירת הרבי ר' העניך בח"י אדר תר"ל]; וכמו"כ ישב שם בנו של הרבי ר' העניך, הרה"צ ר' יחיאל פישל הכהן זצ"ל. והכריזו ב"דרשה געשאנק", שמישהו נתן 5 רובל כסף. אמר השפת-אמת לחתן ר' שלמה'לי שישמור זאת לפדיון הבן. הגיב ר' פישל בכדיחותא "ואם זה יהא בת", הגיב השפ"א "אותו אל תיקח לכהן". וסיפר ר' שלמה'לי לנכדו ר' חיים יצחק שוירץ כשנולד לי בני הבכור ר' אברהם מרדכי [שהיה רב בזיכלין], רצייתי לקחת את ר' יחיאל פישל לכהן, שהיה כידוע ממוחסי כהונה, אך לא יכלתי מפני דברי אחי, וכתבתי לו זאת במכתב שמחמת זה איני לוקחו לכהן לפדיון הבן.

כמו"כ היה חביב מאוד אצל שאר גדולי דורו. סיפר פעם לנכדו, שפעם נסע להרה"ק רבי יחיאל מאיר מגוסטינין זי"ע ושוחח עמו באריכות. בתוך דבריו אמר לו: "אני ואביך הרא"מ היתה בינינו כאהבת דוד ויהונתן", ואמר לו לומר תהילים ויהי רצון ואח"כ ליהו אותו החוצה עד העגלה והניח ידו על המושב ומששו אם זה כראוי...

לאחר נישואיו לא רצה ליהנות מאיש, ועסק במסחר חותנו בעסק היין [גם גיסו ה'שם משמואל' עסק בזה]. אולם, עשה תורתו קבע ומלאכתו ארעי, והוא עסק בתורה וזוג' ובתו חנה ע"ה ניהלו את החנות. ומספר נכדו ר' חיים יצחק שוירץ, שדר בביתו עד גיל 12, שתמיד כשהתעורר באמצע הלילה ראהו כבר יושב ליד הגמרא, ולומד בשקט כדי לא להעיר את הנכדים, וכן סיפר נכדו ר' משה פרל ז"ל שפעם לן בביתו וראהו באמצע הלילה קם ללמוד, וצעד ללא מנעלים כדי לא להרעיש. סיפר חתנו, שבשבת בבוקר התפלל ר' שלמה'לי בביהמ"ד של החי' הרי"ם [באיזענגאס 57] בוורשא. ובשובו היה הולך עם אחיינו, הגאון רבי יעקב מאיר בידרמן זצ"ל, חתן השפת-אמת והתווכחו הרבה בלימוד. ופעם, מיד שבא לביתו, לפני שקידש פתח שו"ע ועיין במג"א ואמר: אני צדקתי. וכן סיפרו באי ביתו וצאצאיו שתמיד בכל זמן, ובכל מצב, ישב ליד הגמרא ולא פסק פומיה מגירסיה כמו שחרוט על מצבתו, 'ובתורת ה' חפצו שם לילות כימים'. וכן אנו מוצאים בעתון החרדי "טאג בלאט", ביום השנה הראשון לפטירתו, במאמר לזכרו (בתרגום ללה"ק): 'היה מתמיד באופן מיוחד, ועסק בתורה ובעבודה יומם ולילה, והיו עולים אליו לומדים ות"ח לשמוע ממנו תורות ופולפולים מחידושו, ומחי' זקיניו ואחיו השפ"א, והיה ניכר בהם בקיאותו בים התלמוד, וזכרונו המופלא והבנתו העמוקה'. כל שנות חייו עסק הרבה בתורת זקיניו החי' הרי"מ, ועד זקנותו היה אומר דברים ששמע מהחי' הרי"מ בילדותו. וסיפר חתנו ר' יעקב מרדכי שוירץ, שזוכר איך באחת מערבי שבתות הקיץ הסתובב ר' שלמה'לי בביתו, ופניו אדומות מרוב התלהבות, ואחו בידו את 'ספר הזכות' ומילמל לעצמן "דער זיידע, אין די סדרה איז אזוי גרויס" (דברי תורתו של זקיני בפרשה זאת נוראים עד למאוד).

כמו"כ היה ידוע בעבודת התפילה שלו, והרבה חסידים סיפרו שראו אותו בתפילת שמו"ע שמוריד דמעות כמים. וסיפר אדמו"ר ה'פני מנחם' זי"ע, לא' מנכדי ר"ש, שזוכר מילדותו שבא ר' שלמה'לי נסיעות לאביו האמרי אמת, והתפלל בחדר הסמוך לביהמ"ד, וחסידים הסתופפו ליד הקיר להאזין לתפילתו הערבה. וכן נודע, שמפעם לפעם בער"ח היה לו מנין של תפילת יו"כ קטן בחשאי [משום שלא היה נהוג כן בקרב חסידי פולין] ביחד עם הרה"ק ישראל ליבל'ה מורגנשטרן בנו של ר' בנימין בן הרה"ק מקאצק חתן הרה"ק רא"מ, בביתו של החסיד הישיש ר' ליבל שוחט ז"ל ברח' פיינסקאו 35.

א' מניניו שנקרא על שמו סיפר, שנכנס לאדמו"ר ה'בית ישראל' זי"ע לפני יום חופתו עם קוויטל. וכשראה הרבי את השם שלמה בקוויטל הגיב ואמר: הכרתי את זקינך ר' שלמה'לי. והרים את ידו ואמר: ער איז געווען אזוי גרויס אזוי גרויס [הוא היה גדול מאוד] וכן רבינו ה'פני מנחם' זי"ע אמר לאחד מניניו: זקינך היה צדיק וקדוש...

מאוד כיבד את השבת. היו לו, בירושה, מהחי' הרי"מ גביעים, בהם השתמש בעיקר בשבת קודש. כבר ביום וערש"ק מוקדם בבוקר לאחר תפילת שחרית, ערך את השולחן לכבוד שבת והיטיב את הנרות והכין את השעון לשבת קודש. ועד כדי כך, אף שמפעם לפעם הזדמן לו לסעוד אצל א' מידידי, כשראה שאוכלים אצלו בשבת לחם שחור הפסיק לסעוד שם יותר. כמו"כ לבש בגדי שבת בשעה מוקדמת ולמד עניני הפרשה. במשך כל השבוע אכל חלות ושיריים שנשאר ממשב"ק, מתוך שמחה והתלהבות. פעם

הגיע נכדו שחזר מבית תלמודו, ורצה לכבדו לטעום משהו ולא מצא בבית דבר מתיקה, אמר לו: אתן לך חתיכת חלה שנשארה משבת ותטבול זאת ביין ותאכל. בסעודת שבת נהג לקחת מפרוסת המוציא ולטבול ביין שנותר בגביע מהקידוש, ולאוכלם יחד. וכן היה מנהגו לאחר אכילת ה'קוגעל' למזוג יין בגביע לשתות, באומרו לנכדיו: "נאך דער קוגעל קומט וויין" [כפי שראה בבית זקיננו].

התנהג בדרך ארץ מופלגת מאוד לאחיו מרן השפת-אמת זי"ע. ותמיד כשדיבר ממנו קרא לו "עהר" בלשון כבוד. והיה מתרעם על חסידים שהזמינו את רבותיהם והפצירו בהם לטרוח ולבוא לשמחתם. סיפר שפעם חיתן א' מבניו והגיע לפני כן נסיעה לגור ונכנס ליטול שלום מהשפת-אמת. ומרוב דרך-ארץ ופחד, לא עלה על דעתו כלל להזמינו ולהטריחו לבוא על החתונה. לאחמ"כ נכנס לגיסתו, הרבנית מ' יוכבד רבקה ע"ה לדרוש בשלומה, ואמרה לו שברגע הזה הספיק ה'שפת-אמת' להכנס לבית ואמר לה "שלמה'לי היה פה ולא הזמין אותי כלל לחתונה...".

לאחר פטירתו של אחיו השפת אמת ביטל עצמו לאחיינו, רבינו ה'אמרי אמת' זי"ע ונסע אליו נסיעות לגור. זקני החסידים סיפרו בערגה שזוכרים בחג השבועות הראשון להנהגת ה'אמרי אמת' בא ר' שלמה'לי לגור והתעקש לעמוד בתור ליטול שלום (שלום נעמען) כאחד מן החסידים. אף הרבי העריצו מאוד וכיבדו לשבת לידו בשולחן (בטיש), כמו שישב אצל אביו השפ"א, וכן בא לבקרו במעונו כמה פעמים [אף פעם בעת שמחה כשקרא ר' שלמה'לי לבנו ר' אברהם מרדכי שיביא לו איזה דבר מאכל, שמע זאת ה'אמרי אמת ומיד הגיש לו]. וסיפרה נכדתו שזוכרת פעם כשה'אמרי אמת' בא אליו וסירב לשבת לפני שר' שלמה'לי נתיישב במקומו. כשה'אמרי אמת' קרא לחסידיו לקנות את העיתון החרדי "טאג בלאט", הרי שעל אף שהיה ר' שלמה'לי שקוע בתורה ולא התעניין כלל בחדשות, קיים את התקנה, וכל יום בחוזרו מתפילת שחרית קנה את העיתון וקרא בו מעט על המרפסת.

היה עניו בתכלית. על אף היותו יחסן וישיש ונכבד ביותר בקרב אנ"ש, שהיה אחיו החביב של הרבי ולאחר מכן דודו של הרבי, לא הכיר בכל ההילה אשר סבבה אותו והתנהג כפשוט שבפשוטים. תמיד הקדים שלום לכל אדם, ומעולם לא הקדימו אדם בזה. ופעם כשישב וסעד ארוחתו עם נכדו הביאה הרבנית את כל דברי הדואר שהגיעו, והיו שם הרבה הזמנות מאנ"ש לשמחותיהם. וכשחשש שנכדו מתפעל שהכל מכבדים אותו אמר לנכדו בפשטות יודעים שאני זקן וקשה עלי ההליכה לכך כולם שולחים לי הזמנות... סיפר לי הלל קלמרסקי ז"ל שאכל בביתו "טעג" [כמנהג בימים ההם שאכלו בחורים אצל בעה"ב שבעיר], שזוכר הוא שכשהלך מביתו לחנותו, היו עומדים העוברים ושבים לחזות בצורת קודשו ובפניו המאירות [אפי' אלו שאינם יהודים]. כמו"כ סיפר הרב יצחק ידידיה פרנקל ז"ל, הרה"ר לת"א, שפעם בא לוורשא וחשקה נפשו לראות את דמותו ותואר פניו של ר' שלמה'לי. הוא הגיע לשיט"ב ב"אייזען גאס", ומיד בפתח ראה את ר"ש, וביקש ממנו שיראה לו את ר' שלמה'לי. אמר לו ר"ש "בשביל מה אתה חפץ לראותו הרי הוא יהודי פשוט".

היה דבוק במדותיו של אברהם אבינו ע"ה, עין טובה נפש שפלה ורוח נמוכה, ונוהר בכבוד הבריות בצורה מופלגת ביותר. הלך בדרכי אביו זצ"ל שהיה מפורסם בעדינות נפשו, עד כדי כך שלא דפק אף פעם בדלת ביתו שלא להטריח את בני ביתו לגשת לדלת ולפתחה, ואף שהפצירו בו על כך אמר שאינו מסוגל לכך. וכן בנו הרה"ק ר' שלמה'לי היה יושב בביתו ואנשים רבים היו עולים אליו ומשיחים לפניו את אשר על ליבם, והוא ברוב פקחותו חזיקם ואמר לכל אחד מלה טובה ודיבר על ליבם ועודדם...

ר' יוסף בנדה ז"ל, שהיה קרוב משפחה של זוגתו השניה מ' פיגא ע"ה, סיפר שפעם בא לבקרו בוורשא וזוגתו שהתה באותו עת בחנות היין של המשפחה, וקם ר' שלמה לי וכיבדו בארוחת צהרים וסעד עמו. אח"כ כשסיפר זאת לזוג' של ר"ש, אמרה לו דע לך שכבר סעד את ארוחתו ואכל שוב לכבודך [וכמש"כ הרמב"ם שהמכניס אורח יאכל עמו שיהי' לו נעים לאכול, וכך יאכל יותר לשובע. ופירשו בזה הפסוק צדיק אוכל לשובע נפשו - אף שהוא כבר שבע אוכל שוב בשביל האורח, ובטן רשעים תחסר - אף שהוא רעב אינו אוכל עם האורח, כדי שעי"ז האורח יאכל פחות]. וכן מספרים באי ביתו הקרובים, שכשישב אצלו מיישהו ודיבר עמו, היה שומעו ונותן לו את ההרגשה שאין לו כעת בעולמו אלא את היהודי היושב ממולו, ולא קם באמצע אף לא לצרכיו האישיים הדחופים ביותר. וכששאלוהו על כך, אמר איני מסוגל להפסיק יהודי באמצע דבריו. הרה"ח משה שינפלד (שיחי') [ז"ל], סיפר ששמע מחתנו ר' יעקב מרדכי ז"ל שבשבתות הראשונים לאחר נישואיו השתהה בביהח"ס בליל שבת לאחר התפילה כדרכם של חסידים שעסקו אז מי במדרש ומי בזה"ק או בחסידות. וכשבא לחמיו ראה שאוחז כבר באמצע סעודת שב"ק, וכששאלו מדוע ממהר כ"כ, אמר לו: "הרי עבדו בבית קשה בליל שישי וביום שישי, ומן הראוי להזדרז שלא להטריח יותר".

היה נערץ מאוד בעיר ורשא, ומידי שבת בשבתו נקבצו זקני וחשובי החסידים בביתו לסעודה שלישית, והוא ישב בראש השולחן אפוף שתיקה, ודמותו האירה באור יקרות ועיניו זלגו דמעות. המעמד השרה אוירה של קדושה והתרוממות על כל המשתתפים, על אף שלא דיבר מאומה. בצאת השבת עשה הבדלה, ולאחר מכן ישב וסיפר סיפורים על זקינו החי' הרי"ם ואחיו ה'שפת-אמת', ועל זקני החסידים עוד מתקופת קאצק ופשיסחא, וגדולי החסידים סבבוהו ושמנו אונם כאפרכסת...

זוגתו הראשונה נפטרה עליו בדמי ימיה [בערך בשנת תר"נ], והשאירה בית מלא ביתומים קטנים. היה זה ב' ימים לפני ראש השנה, ונסתלקה באוטווצק. אחיו ה'שפת-אמת' שלח אליו ליום הדין בעל תפילה ובעל תוקע, ולאחר החג בא אליו ה'שפת-אמת' לאוטווצק לנחמו, ודפק ידו על ברכיו, ואמר כמתנצל "ס'איז נישט געגאנגען" [שלא עלה בידו להצילה]; ושהה שם יום שלם וניחם את כל הילדים, ודיבר עם כאו"א בפ"ע דברי חיזוק ועידוד [מפי בתו מרת חוה גיטל ע"ה].

לאחר מכן נשא בזיווג שני את מרת פייגא ע"ה, שגידלה במסירות רבה את כל צאצאיו. ופעם חלתה מאוד, והזכיר אותה ר"ש לפני השפ"א. אמר השפ"א אם היא מקבלת ע"ע שתגדל את היתומים במסירות היא תבריא, וכך הוה [כשהיה לה צער גידול בנים מהיתומים אמרה בבדיחותא "אני באמת חיה בזכותכם - אך אל תמררו לי את החיים"...] היא האריכה ימים ונפטרה בב' דר"ח תמוז תרצ"ד, 5 חודשים לפני פטירת ר' שלמה לי, בי"ג חשוון בתרצ"ה. החסיד ר' העניך ברלינסקי היה אחיינה ואמר אחריה 'קדיש', ושמר את יום היארצייט.

בעת פטירתה, שהה ר' שלמה לי באוטווצק לצרכי רפואה, וחתנו ר' יעקב מרדכי נסע אליו מורשא לאוטווצק ולא רצה לבשר רע, לכך אמר לו שזוגתו רוצה שיבוא הביתה, בשמעו זאת מיהר ונסע עמו ברכבת הראשונה לוורשא, ושתק כל הדרך, וכשעברו ליד חנות היין של המשפחה הביט ר"ש לעבר החנות, וכשראה שסגורה החנות, הבין את אשר קרה, נתכווץ והוציא מפיו אנחה, ולא הוסיף שום מלה...

לאחר שזוגתו נפטרה בחודש תמוז תרצ"ד נחלש מאוד ושהה באוטווצק עד שביום המר יום ב' לסדר וירא, י"ג חשוון תרצ"ה נאסף אל עמיו זקן ושבע ימים. ארונו הובא לוורשא, לביהמ"ד של החי' הרי"ם ב"איזענגאס 57" ומשם לבית החיים "גענשא". וכבוד גדול עשו לו כמותו, ואנשים נשים וטף באו

להשתתף בהלווית הנכד הצעיר של החי' הרי"מ. מנוחתו כבוד למרגלות קבר אביו הרה"ק הרא"מ ז"ל [ופלא הדבר שבביה"ח הצפוף כ"כ נשמר מקומו ליד קבר אביו כמעט 80 שנה].

ר' הלל קלמרסקי זכה להיות בעת שערכו לו הח"ק את הטהרה וסיפר שפניו היו זורחים ומאירים כבחי חיותו. ה'בית ישראל' ז"ע התבטא פעם בפני נכדו "זקינך בשמונים שנותיו לא פגם במאומה" יהי זכרו ברוך. ומי יתן שנוכה ללכת בדרכיו, בדרכי חסידים הקדמונים, שאף שהיו מליאים וגדושים בתורה ובמעש"ט ללא שיעור, החזיקו עצמם בענווה ובפשטות ללא שום התנשאות, ונתבטלו לצדיקי אמת ללא כחל ושרק. "תוספת - המודיע", ז' חשון תשס"ח, ע' י"ד

רבי שלמה'לי אלתר זצ"ל - אחיו הצעיר של השפ"א - התבטא לנכדיו: 'אני מחזיק את עצמי ל'קאצק'ער חסיד', אף שהייתי אך בן ארבעה שנים כשנפטר הרבי מקאצק, ואף פעם לא נסעתי אליו, מכל מקום הרי אבי וזקני בודאי הזכירו את שמי לפניו ב'קוויטל', א"כ הרי אני אחד מחסידיו... הרה"ח רבי חיים יצחק שווירץ ז"ל, "שיח הפרשה" (ירושלים תשע"ב) שמות ח"ג, ע' פ"ט

זקננו הרה"ק רבי שלמה'לי אלתר זצ"ל התייתם מאביו הרא"מ זצ"ל בגיל צעיר מאוד, כשהיה אך בן שלושה חודשים, וגדל בבית זקנו בעל ה'חידושי הרי"ם'. סבו הגדול שם עינו עליו כבן ממש, ולאחר סעודת שבת היה לומד עמו את משנת לימודו. סיפר רבי שלמה'לי: אירע פעם בעת הלימוד, שהגוי המשרת הוריד את הפמוטים מן השולחן, בעוד היין שנתר מהסעודה היה מונח על השולחן. חשש החיהרי"ם להשתמש ביין מפני ראיית הגוי, ואמר לי: שלמה'לי, לך אחר הגוי ותן לו את היין... 'הרהבתי עוז ושאלתי: הרי איסור היין מחמת ראיית הגוי, אינו אלא מנהג, ואילו בנתינת היין לגוי, יש לחוש משום 'לא תחנם', שהוא איסור דאורייתא?! נהנה החיהרי"ם מהדברים, והסכים עמי. לאחר מכן כשבאו ה'שפת אמת' וה'שפתי צדיק' לבקר את החיהרי"ם, אמר להם: 'שלמה'לי האט מיר היינט מנצח גיווען! [=שלמה'לי ניצחני היום]. הרה"ח רבי חיים יצחק שווירץ ז"ל, "שיח הפרשה" (ירושלים תשע"ב) דברים ח"א, ע' מ"ד

ט"ו חשון

הרה"ק רבי שלמה מטשארטקוב זי"ע

יום ההילולא - ט"ו חשון

נולד בטשארטקוב בערב פסח שנת תרנ"ד, לאביו רבי נחום מרדכי זי"ע, ולאמו הרבנית חוה לאה בת רבי שלמה'ניו מסא"ג (בן רבינו אדה"ז מסא"ג) ועל שמו נקרא בעת היכנסו לבריתו של אאע"ה.

ביום ג' בהעלותך תרע"ד, נשא את הרבנית רחל'י, בתו הצעירה של רבי ישראל מסא"ג [בן אדמוה"ז מסאדיגורא זי"ע] החתונה התקיימה בסא"ג (הגם שחותנו כבר נפטר כמה שנים לפני כן, בי"ג תשרי תרס"ז)...

אחרי פטירת אביו זי"ע - ח"י אדר ב' תש"ו - התכנסו זקני חסידי טשארטקוב להכתיר אותו לממלא מקומו, אבל מרן מפני ענוותנותו הגדולה סירב לקבל עליו את עול האדמו"רות, ולאחר ריבוי הפצרות החסידים וגם גזירת אמו הרבנית חוה לאה ע"ה קיבל עליו עול הנהגה...

ששים וחמש שנים היו ימי חייו, - ומהן שתים עשרה וחצי שנה נהג את נשיאותו, כמספר שנות נשיאות של אביו זי"ע - ורוב ימיו עברו עליו בתלאות אין ספור. נדודים רבים עברו עליו בימי השואה

עד שעלה לא"י, ידע חולי ומכאובים, צרות ויסורים היו מנת חלקו, ועם זאת קיבל את יסוריו באהבה ותמיד הי' שרוי בשמחה. ואף בסוף ימיו כשהמחלה הממארת הציקה לו ביותר, במשך שלש שנים, הצליח בכוחות רוחניים להסתיר את כאביו, ואיש לא ידע על כך, עד שנפל. למשכב ונותח, וגם אז חיזק את הסובבים אותו לבל ידאגו לו, כי עד מהרה יעבור זעם ונסו הצללים. אולם מצבו הלך והורע מיום ליום, אמנם בליל יוהכ"פ עוד החזיק מעמד והתפלל בביהכ"נ, אולם למחרת כבר לא בא, הוא נפל למשכב שממנו לא קם יותר: כעשרה ימים לפני פטירתו כאשר ביקר אצלו חסידו הנאמן ר' דוד משה שפיגעל ע"ה ודיבר עמו בענינים שונים שהיו בהם רמזים על פטירתו הקרובה, אמר לו בתוך השאר: "הנני מצטער מאד שלא יכולתי השנה לקיים מצוות סוכה מפני חולי, והנני שרוי מחמת זה בדאגה". ואכן ביום ט"ו חשוון תשי"ט נסתלק לגנ"מ. ההלוי נתקיימה בו ביום במעמד אלפים מחסידים ואנ"ש מכל רחבי הארץ, ונטמן בחלקת נחלת יצחק שבת"א. דברי תורתו נקבצו והו"ל ע"י החסיד המקורב רבי דוד משה שפיגעל ע"ה, בספר "דברי שלמה". הגה"ח רבי חיים דב שטרן שליט"א, חדב"נ כ"ק מרן אדמו"ר מסקולען זצוק"ל, "נר ישראל" (ב"ב תשנ"ד) ח"ו, ע' שי"א

רבינו הקוה"ט [הרה"ק רבי שלמה מטשורטקוב] זצ"ל התנהג כל ימיו בפשטות ובהצנע-לכת, ובחכמה יתירה הסתיר את גדלותו, אבל במידת האמת נתפרסם מאד, כי אין זה דבר שניתן להסתירו. ומעניין זה סיפר הרה"ג החסיד המפורסם רבי שמואל בהר"ר יוסף הלפרין ז"ל (שכיהן ברבנות בזכרון-מאיר בבני-ברק - נפטר ביום ד' כסלו שנת תשי"ט), שהיתה לו פעם שיחה עם זקנו רבינו הקוה"ט רבי ישראל זצוק"ל בעניני הכלל, ובתוך השיחה רמז באצבעו לעבר נכדו מרן הק' רבי שלמה זצ"ל שעמד באותו זמן במרחק מה, ואמר לו: אתה רואה שם את האברך הזה? הוא כולו אמת.

אביו הקוה"ט האדמו"ר רבי נחום מרדכי זצוק"ל, שיבח אותו פעם בפני ואמר לי: "בני הוא צדיק נסתר ודרכו סוגה בשושנים כדרך בני רוז'ין, אשר דרכם והתנהגותם בקודש מעוררת תמיהות, ורק בעלי - הבנה מבינים לרוחם. אני מעיד עליו שהוא ירא-שמים באמת. אבי הק' זל"ה העריך אותו מאד ואמר עליו גדולות". הרה"ח רבי דוד משה שפיגעל ז"ל, בהקדמתו ל"דברי שלמה" (ירושלים תשנ"ב) עמ' ד'

בי"ז שבט תש"ו, הוא יום הולדת השבעים ואחת של אביו הק' זצ"ל, חודשיים לפני פטירתו (נפטר י"ח אד"ש), התכנסו אז אנ"ש לברכו ברפ"ש ואריכות ימים. נכסתי אז עם פתקא ושאלתי את חוות-דעתו הק' באיזה ענין מסובך ולא ענני כלום, רק הפנה אותי לעבר בנו מרן הק' זל"ה, ואמר לי: "אמור בפני את מבוקשך". לא יכולתי לסרב ואמרתי לו, והוא ענה לי תשובה ברורה ונכונה, וכאשר סיים, אמר לי אביו הק' זל"ה: "גם דעתי היא כך" ... באופן זה הסמיך אותו אביו הק' זל"ה, בידעו, כי בנו מסתיר את גדלותו באדרת ההסתרה ובגלל זאת אין עומדים על אופיו ומהותו. הרה"ח רבי דוד משה שפיגעל ז"ל, בהקדמתו ל"דברי שלמה" (ירושלים תשנ"ב) עמ' ד'

גדול היה רבינו [הרה"ק רבי שלמה מטשורטקוב זצוק"ל] במצות הצדקה, ואף בזמנים הקשים ביותר, כשהמצב הכלכלי בארץ היה בכי רע, הפרנסה דחוקה ומשטר צנע הונהג אז, לא נמנע רבינו מלחלק צדקה לנצרכים בעין טובה ובנפש חפצה, עד שעניינים רבים היו מתדפקים על דלת ביתו מידי יום, ורבינו נענה לכולם. על אף מצבו האישי הקשה נהג לחלק צדקה בסתר על ידי שליחים, ובתוכם לעניי ירושלים. בין שליחיו היה רבי דוד משה שפיגעל, שמספר שבתחילה שלח לו רשימות ובהן שמות המקבלים, אך רבינו בקשו שיפסיק לשלוח לו את הרשימה, שכן מאמין הוא לו ואינו מעוניין לדעת את שמות המקבלים.

מעולם לא נסע רבינו למקומות שונים כדי לאסוף כסף לצרכיו, ואף שנתבקש לצאת לארצות הברית סירב, באומרו שאם היה בדעתו לצאת מארץ הקודש, היה מעדיף לנסוע לוינה, להשתטח על ציון זקנו כי לכך נפשו משתוקקת ביותר. אך לארצות הברית - מאן דכר שמיה.

ומוסיף רבי דוד משה ומספר: פעם ביקשתי מהאדמו"ר הקדוש השתתפות בצדקה לביסוס משפחה מאנשי שלומנו. הסברתי לו את מצבה הדחוק של המשפחה, וכוונתי לנדבה רגילה ומכובדת. האדמו"ר השיב לי כי יביא את בקשתי בחשבון, וכעבור מספר שבועות מסרה לי אמו הרבנית סכום כסף גדול מאוד למטרה זו. השתוממתי על הסכום הגדול וסירבתי לקבלו, באומרי כי השתתפות כזאת עוברת את הגבול הרגיל, כשבטוח אני שאין ביכולתו של הרבי ליתן שנית כזה סכום. ואז השיבה הרבנית שלא כל הסכום הוא של הרבי, אלא ביקש ממנה שתכתוב לכמה נדיבים, והכסף מוקדש למטרה זו. כשיש לציין שאף פעם לא כתבו מבית הרבי בדבר השגת כסף לטובתם האישית, אלא רק לטובת משפחה עניה. הרב אריה בקנרוט ז"ל, "מדברנא דאומתיה" (ירושלים תשס"א) ח"ב, ע' שצ"ג

נוהג היה הרה"ק רבי יצחק מבוהוש - תל אביב זצ"ל לצאת מידי שנה ביום הזכרון של רבינו [הרה"ק רבי שלמה מטשורטקוב זצ"ל] (ט"ו מרחשון) לציונו הקדוש. באחת הפעמים שמעתיו מתבטא ואומר: "דא ליגט דער אמת" (כאן שוכנת האמת). הרב אריה בקנרוט ז"ל, "מדברנא דאומתיה" (ירושלים תשס"א) ע' ת"ז

הגאון רבי מיכאל אליעזר הכהן פארשלאגער זצ"ל

יום ההילולא - ט"ו חשון

הגאון רבי מיכאל אליעזר הכהן פארשלאגער זצ"ל נולד בשנת תרמ"ד בעיר סוכטשוב שבפולין, לאביו רבי אברהם משה זצ"ל. בימי עלומיו היה מהאריות שבחבורה בשיבתו של הגה"ק ה"אבני נזר" זצלה"ה בסוכטשוב, אשר קבע עמו לימוד בחברותא דבר יום ביומו. עם היותו בעל זכרון נפלא וחריונות בלתי מצויה, לא פסק פיו מגירסא יומם ולילה. ידען עצום היה בנגלה ובנסתר, בהלכה ואגדה, ראשונים ואחרונים, ספרי חסידות ואף סתרי תורה. בהיותו סיני ועוקר הרים היה כמעין המתגבר בתורה. למעלה מחמישים כרכים של חידושי תורה ומערכות מופלאות בכל חלקי תורה הותיר אחריו, ורק מעט מזעיר מהם נדפסו אחר הסתלקותו בספר "תורת מיכאל".

גדולי עולם אשר היו מבאי בית רבו האבני נזר היו משתעשעים עמו בדבר הלכה. ואף רבו הגדול רוב תשובותיו בהלכה היה מראה ראשונה לתלמידו הגדול.

גם אחר נישואיו, עד ימי מלחמת העולם הראשונה, היה מיושבי אהל בחצר סוכטשוב, כשגם אחר הסתלקותו רבו המשיך להסתופף בצל בנו הק' בעל "שם משמואל" זצלה"ה. בימי המלחמה עקר לוורשא ובשנת תרפ"א הגיע לכולטימור שבארה"ב.

בהיותו צנוע ובורח מן הפרסום, לא אבה לקבל שם את עול הרבנות אשר ביקשה הקהילה להשית עליו, אך זאת ניאות, למסור שיעורים בגפ"ת בפני בעלי בתים בעיר דבר יום ביומו, עד להסתלקותו בשם טוב ביום ד' לפרשת וירא, ט"ו לחודש מרחשון תשי"ט. [כעת יצא לאור תולדותיו ומכתבי תורה שלו בספר הנפלא "מיכאל באחת"]. "נזר התורה", כסלו תשס"ט, ע' י"ב

הרה"ק רבי יצחק בן ה"אמרי אמת" מגור זצ"ל

יום ההילולא - י"ז חשוון

נולד בחג הפסח תרמ"ח לאביו ה"אמרי אמת" מגור ז"ע, בהגיע לפרקו נשא את מרת פייגא בתו של הרבני החסיד ר' ברוך קמינר ז"ל בנו של הגה"ח הנודע רבי יהודה הלוי קמינר זצ"ל מחענטשין חותנו של ה"שפת אמת" ז"ע. היה גאון עצום בכל חדרי תורה נגלה ונסתר, נודע בטוב לבו ואף אביו הגדול העיד על כך. אחיו ה"לב שמחה" העיד עליו שהיה גבור חיל, ואכן כל ימיו פעל ויגע בעבודת ה' בגבורה ועוז. נסתלק בצעירותו בעש"ק פר' וירא י"ז חשוון תרצ"ה [ומנו"כ בגור].

על מדרגתו הנעלה ביותר של הרה"צ רבי יצחק בן ה"אמרי אמת" ז"ע העיד פעם אביו הגדול, היה זה בעת לומדו עם [נכדיו] בני רבי יצחק, את המדרש אודות עולי רגלים, הכותב שבזמן שהלכו לעלות לרגל, באו מלאכים בדמות אנשים ושמרו על הבית, והשכנים חשבו שהם בביתם. שאלוהו הנכדים ר' נח ור' לייביל בני רבי יצחק, "איך נראה מלאך"? השיב ה"אמרי אמת": "כמו אביכם... ונראה כאדם...". "אור פני יצחק" (ירושלים תשע"ב) ע' י"ה הרה"צ ר' יצחק זצ"ל בן ה"אמרי אמת" הסתיר את עצמו עד מאד, אחד מבניו למד בחברותא עם הגה"ח רבי נתן לוברט ז"ל.

סיפר [הגה"ח רבי נתן לוברט ז"ל] כי לאותו נכד היתה קביעות להכנס מדי יום לזקנו הרבי ולומר בפניו דבר חידוש מלימודו. הרבי היה נותן לו מטבע, וגם סיגר עבור אביו. יום אחד שמע מאביו ביאור בזוה"ק. הרצה זאת לזקנו בשם אביו, הרבי נהנה מדבריו ונתן לו שני סיגרים עבור אביו. בא הבחור לר' נתן בדאגה "כיצד אוכל להחליץ מעסק-ביש זה, אצטרך לספר לאבי מה שאירע..."

ואכן, כשמסר לאביו את הסיגרים, חקר ודרש: "מה יום מיומים?" הלה נאלץ לספר את האמת לאמיתה. האב נטל מקל וחבט בו מכות הגונות בגין ה"פשע" הנורא, באמרו: זוהר מצאת לנכון להגיד לסבא" [חסיד פולין עמלו קשות כדי להסתיר את מעלותיהם, יותר ממה שאחרים טורחים להסתיר חסרונותיהם]. "שארית נתן" (אשדוד תשנ"ד) ע' שצ"ט

רבות עסק הרה"צ רבי יצחק בן ה"אמרי אמת" ז"ע בהחדרת יראת שמים אמיתית בו ובבניו, הסביר פעם על דברי הנביא: "אל יתהלל חכם בחכמתו, גבור בגבורתו, עשיר בעשרו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל, השכל וידוע אותי" (ירמיהו ט', כ"ג) שאל: אם מותר להתהלל יתהלל אף עשיר בעשרו גיבור בגבורתו, וכן על זה הדרך, ואם אסור להתהלל, למה "השכל וידוע" מותר לו להתהלל?

ופירש רבי יצחק, כי מי שמתהלל על חכמתו אפשר לבדוק זאת, נייתי ספר ונחזי אם יודע משהוא. וכן גיבור אפשר לבדוק אם יכול להרים חפצים כבדים, ועשיר אפשר לבדוק בכך שיראה מזומנים של כסף, שיניח על השולחן 10.000 זלוטעס. על כן לא שייך להתהלל בדברים אלו ששייך להוכיחם, אך בדבר יראת שמים "השכל וידוע אותי" זה לא שייך להוכיח כלל, ועל כן בזה אדם יכול להלל עצמו בלי שיתפסוהו על איזולתו...

ובענין זה היה רבי יצחק תמיד אומר, כי רק יודע המחשבות בלבד יודע על האדם כמה יראת שמים יש בו... "אור פני יצחק" (ירושלים תשע"ב) עמ' כ'

הרה"צ רבי איטשע ז"ל בן ה'אמרי אמת' - היה אומר בשפה הפולנית: "יאק יצה"ר נאפאדנייע תקיעת כף נייע פאמוז'ע" (=כשהיצה"ר כבר תקף, כבר לא תעזור תקיעת-כף) היינו שאז כבר מדי מאוחר להתחיל ב'קבלות' ו'שבועות' - אלא צריך לחגור את עצמו היטב קודם לזה, כך שבשעת נסיון ימאן לו ויגרשו מ'יד. הגה"ח רבי גד'ל אייזנר זצ"ל, משגיח ישיבת חידושי הרי"מ, "מסילות גד" (ירושלים תשס"ו) עמ' ל'

העיד הגה"ח מוהר"ר רבי יעקב מאיר אלתר שליט"א, ששמע מפה קודשו של אביו כ"ק מרן אדמו"ר בעל ה"פני מנחם" זי"ע, שנם לו פעם תחת אחד השיחים, כי אביו ה'אמרי אמת' אמר לו בילדותו, שאחיו רבי יצחק היה בבחינה של מלאך, שהרי מלאך עושה רק את רצון הבורא, וכמו כן בבחינה זו היה רבי יצחק שעשה רק את רצון בוראו. "אור פני יצחק" (ירושלים תשע"ב) ע' מ"ט

אמר רבי יצחק אלטר, בנו של הרבי מגור:

- לפי הניקוד של הפסוק (שמות כ"ג, ג') "ודל לא תהדר בריבו" על בעל קורא להרים קולו בעת שמגיע למלה "ודל", עד כי יש ונדמה לך שגם התורה צועקת על העני... הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ג, ע' 174

הרה"ק בעל אמרי אמת צוק"ל היה לו בן הרה"צ רבי יצחק זצ"ל שנפטר על פני אביו בשנת תרצ"ה בפניא דמעלי שבתא, ולא הספיק הזמן לעשות הלוייה לפני השבת, ואז בליל שב"ק ערך האמרי אמת שולחנו הטהור כרגיל, ואמר אז תורה בשם הרה"ק החי' הרי"ם זי"ע עה"פ קח נא את בנך את יחידך אשר אהב"ת את יצחק (כב, ב) שהנסיון היה שלא יניח אברהם את האהבה לבנו, אלא דוקא ביחד עם האהבה לבנו כך יעלהו לעולה.

ואיתא במדרש (בראשית רבה פנ"ו, ח) ויאמר יצחק אל אברהם אביו אבי, למה אבי אבי ב' פעמים, כדי שיתמלא עליו רחמים. והענין בזה היה לעורר אהבת אברהם אל יצחק בנו בדרגא העליונה וכך ילך וישחטנו לקיים ציווי הבורא.

ועוד איתא במדרש (בראשית רבה פנ"ו, ח) עה"פ וישלח אברהם את ידו (כב, י), הוא שולח יד ליטול את הסכין ועיניו מורידות דמעות מרחמנותו של אבא ואעפ"כ הלב שמח לעשות רצון השי"ת, פירוש שהיה צריך להיות שניהם יחדיו, שהעין מוריד דמעה מחד ומאידך הלב שמח בהמצוה. כל זה אמר הרה"ק האמרי אמת צוק"ל בשעה שהיה מתו מוטל לפניו. כ"ק מרן אדמו"ר מרחמיסטריווקא - ארה"ב שליט"א, "אמרות טהורות" (ברוקלין תשע"ב) ח"א, ע' קל"ז

נדמו לו כערביים

...אחיו (של הרה"ק רבי יצחק אלתר זצ"ל) כ"ק מרן אדמו"ר ה'לב שמחה' זי"ע, מסר אמירה זו משמו בבית מדרשו בירושלים, ביום ההלולא שלו ביום השבת וירא י"ז בחשון תשמ"ב, וכך אמר: "אחי רבי יצחק ז"ל שבשבת זו היא צ"צ שלו, הגיד כשהכניס בנו בביתו של אאע"ה, פירוש כסבור וכו' שאברהם אבינו ע"ה הגיע אחר המילה למדרגה כה גבוהה, שאפילו מלאכים - כערביים נדמו לו...".

ה'לב שמחה' המשיך וביאר את דבריו: "ולכאורה קשה לומר כן, וחשבת, דאיתא "זכרות עמו הברית", שהקב"ה שלח ידו ואחו עמו, שהקב"ה בעצמו סייע לו, וכיון שהיה ע"י הקב"ה בעצמו, לכן הגיע בזה למדרגה כה גבוהה".

גם כ"ק מרן אדמו"ר ה'פני מנחם' זי"ע מביא אימרה זו משמו (וירא תשנ"ו - כתב יד קדשו): "בשם אחי ר' יצחק ז"ל שמעתי שאמר בהא דאי' שהמלאכים נדמו לו כערביים, כי היה אז אברהם אבינו אחרי המילה במדרגה גבוהה שאפילו המלאכים נדמו לו כערביים". הרה"ח ר' יצחק אהרן שימון שליט"א, "תוספת-המודיע", י"ד חשוון תשע"ב, ע' י"ד

הגה"ח רבי אברהם יעקב טייטלבוים זצ"ל

יום ההילולא - י"ז חשוון

הרה"ג ר' אברהם יעקב טייטלבוים ז"ל נולד בקאפיטשניץ לאביו הרה"ג ר' ישראל מרדכי זצ"ל, מגדולי חסידי הרה"ק רבי יצחק מאיר מקאפיטשניץ זצ"ל. בעת מלחמת העולם הראשונה היגר אביו לוויען יחד עם בני משפחתו, ושם היה ר' יעקב לתלמידו המובהק וליד ימינו של הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל מטארנא. היה ממנהיגי הבולטים של ארגון "צעירי אגודת ישראל", שנוסד במטרה להציל את צעירי הצאן של ילכו לרעות בשדות זרים, ומסר שם שיעורים בתורה ובמוסר דבר יום ביומו. בפעילות חינוכית זו המשיך כל ימיו, וזכה להכניס אלפים תחת כנפי השכינה. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה ברח ללונדון, שם התגורר עד שנת תש"ח, בה עבר לארה"ב ושימש עד יומו האחרון כרבו של קהל עדת יראים בקיו-גארדנס. נפטר בשם טוב ביום י"ז חשוון תשכ"ט. "אור הצפון", טבת תשע"ב, ע' ל"ח

פעם שוחחו הני תרי גברי רברבי, המגיד הירושלמי רבי שלום שבדרון והגה"צ רבי אברהם יעקב טייטלבוים מויען זצ"ל (מתלמידי הגאון הגדול רבי מאיר אריק זצ"ל), וסיפר רבי שלום שבימי מלחמת העולם הראשונה גויסו הרבה צעירים להתייצב לשרת בצבא, וכמובן שאצל אחינו בני ישראל היתה זאת גזירה נוראה וכל אחד השתדל בכל כוחו להציל את בניו ולבקש רחמים עליהם שלא יתגייסו, והנה כאשר היו באים לפני הגאון בעל ה'חפץ חיים' זצ"ל להזכיר לפניו אברך או בחור שהוזמן להתגייס לצבא, אם היה הלה בר אוריין היה מזכיר את לשון המשנה "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ", והלה היה ניצל מלהתגייס, ואילו אם לא היה בבחינה זו אזי היה מוסר לו את ספרו 'נדחי ישראל' [הוא חיבור פסקי הלכות בכל השאלות המתעוררים בצבא, וזה כתב עבור הצעירים המתגייסים בעל כרחם לצבא שידעו איך להתנהג בדרך התורה], וזה היה לסימן שלא פעל עבורו ישועה, לפיכך היו הרבה שהזכירו את עצמם ותיכף היו בורחים מן החדר כדי שלא יוכל למסור להם את ספרו...

נענה רבי יעקב טייטלבוים שכך גם התנהג רבו הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל, שכדי לפעול ישועה עבור צורב שלא יצטרך להתגייס ולשרת בצבא היה מזכיר את לשון המשנה "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ", והוסיף לספר מה שבדידיה הוי עובדא: בימי מלחמת העולם השנייה הגיעה אליו בוויען אשה בוכיה על שהחיילים חטפו את בנה לצבא, חשבת לעצמי, כיון שמורי ורבי פטר את לומדי תורה מן הצבא מפני שמקבלים עליהם עול תורה, על כן שאלתי אותה האם כשתמצא את בנה תשלח אותו לשייבה, משהשיבה לי בחיוב צרפתי לה ברכתי שתזכה בקרוב למצוא את בנה. האשה האמינה בברכתי, וכשיצאה החוצה נכנסה לתחנת המשטרה הראשונה בדרכה מבלי לדעת שבנה אכן נמצא שם, והתחילה לצעוק ולתבוע בקול רעש גדול שיחזירו לה את בנה, ובאופן פלא התייחסו לדבריה ושאלו אותה לשמו ולאחר חיפוש מצאו אותו בין הקבוצה והחזירו את הבן לחיק אמו. ואכן קיימה האשה הבטחתה, וכאשר ניצלו שניהם מצפרני הרשעים עלו יחדיו לארץ ישראל ושלחה את בנה ללמוד תורה. הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל, "מפי ספרים וסופרים" (ב"ב

תשע"ב) אבות - ח"א, ע' תס"א

הגה"ח רבי משה דובער ריבקיין זצ"ל

יום ההילולא - י"ח חשון

מו"ר הגאון רבי משה דובער ריבקיין זצ"ל המ'ד'ב'ר' [כך חתם עצמו בסוף הקדמותיו] (תרנ"ג - תשל"ז) נולד לאביו הג"ר בן ציון בעיר סינדי, פלך פאלטאנגו. בנעוריו למד בחדרים שונים, ובגיל י"א - עד הבר מצוה למד בעיר זוויהל אצל הג"ר יואל שארין [הנודע בשם העלוי מפאלטאווא, או העילוי מזוויהל], אח"כ למד בשיבת תו"ת בליובאוויטש, שם קיבל סמיכה מגדולי הרבנים. בשנת תרע"ו למד ביחד עם חבירו הרי"צ בבית אדמו"ר הרש"ב, והי' שם ממש בן בית, עד שזכה שהי' מיחידי סגולה שעמדו ליד מטתו של הרש"ב עד פטירתו.

ספרו אשכבתא דרבי בנוי על קורות ומנהגי אדמו"ר הרש"ב בימיו האחרונים, כשיצא הספר לאור, קבל מכתב ארוך ומופלא מהגר"ד"ס מבוסטון המלא על כל גדותיו בשבח על "אופיו המופלא" של הספר שמצא בו "דייקנות הלכתית ולבביות חסידית עולות בקנה אחד". וזה קצת מלשונו בתו"ד: "כשספרו בא לידי הקדשתי לו הרבה זמן ועיינתי בכלו - דבר היוצא מגדר הרגלי - בכובד ראש... מצד אחד מצאתי בו הגיון הלכתי חד וחלק. הערות נאות ומדויקות המבוססות על ניתוח דק. מעכ"ג קולע בהן אל נקודת המוקד של כל בעיה ובעיה. במלה אחת, פגעת בלומדות מבית מדרשן של חכמי ליטא, עידיית דעידית, מצד שני נתקלתי בהתלהבות חסידית, בהתרגשות אימוציונלית ובהתמכרות כנה ונאמנה לגדולי החסידות המגיעות לדרגת אמונת צדיקים פשוטה וחזקה כחלמיש צור".

אח"כ שימש כמנהל בהישיבה שם. אחר פטירת הרש"ב ביקש ממנו אדמו"ר הרי"צ שישע לארץ ישראל להצטרף למשיפע הג"ר שלמה זלמן הבלין, שנסע לשם בשנת תרפ"ב, לקומם מחדש בירושלים את ישיבת תורת אמת שהייתה בחברון ובטלה בעקבות מלחמת העולם השניה. משנת תרפ"ד עד שנת תרפ"ח שהה בירושלים בישיבה הנ"ל, ונתוודע לגדוליה. בשנת תרפ"ח נסע יחד עם הג"ר שלמה זלמן הבלין לאמריקה לטובת הישיבה עפ"י בקשת אדמו"ר, וגם כדי לחזק חסידי חב"ד שהיו באמריקה, שם הציעו לו משרת מנהל בישיבה תורה ודעת, ואח"כ שימש בה כר"מ, וכמסמין של הרוצים לקבל סמיכה לרבנות. בזמנו נודע בהדפסת קונטרסים שהכילו שיעוריו וחיידושיו בסוגיות הש"ס, אח"כ קיבצם יחד בספרו הגדול "תפארת ציון", נ"י תשל"ה. נסתלק י"ח חשון תשל"ז, ומנו"כ בירושלים. הרה"ג ר' אליעזר הכהן כצמאן שליט"א, "ישורון" (ברוקלין תש"ע) חכ"ג, ע' תקס"ח

הגה"ח ר' משה דובער ז"ל שימש כראש ישיבת תורה ודעת ועוד. ואודות תקופה זו נעתיק כמה שכתב הגאון הנ"ל בספרו הידוע 'תפארת ציון' חיידושים וביאורים בסוגיות הש"ס, בהקדמה בעמוד 7 וז"ל: "והנני נותן שבח והודי' להשי"ת ששם חלקי מיושבי ביהמ"ד, וזיכני ונתן לי היכולת להיות עסוק בתורה כל ימי... הן פה באמעריקא משך זמן של קרוב ליובל שנים במתיבתא "תורה ודעת", והן מקודם באה"ק, שלפי מצב הכללי ומצב הפרטי דאז בשנת תרפ"ד הנה מסיבות שונות הביאוני לירושת"ו, וכשנתוודע זה לכ"ק אדמו"ר נ"ע בלעניגראד, כתב אלי תיכף מכתב שעלי להתחיל לעבוד להקים מחדש - ביחד עם המשפיע החסיד הרב ר' זלמן הבלין ז"ל - את הישיבה "תורת אמת", שלפני מלחמת העולם הראשונה היתה בעיה"ק חברון ובזמן האחרון כמובן נתבטלה, וצריך כעת ליסדה ולהקימה מחדש בירושת"ו (ובתוך

מכתבו שכתב אלי כולו בכתי"ק... כתב בזה"ל: "כי לא פעם ושתיים שמעתי מכ"ק אאמו"ר הרה"ק נ"ע זי"ע, אז בערל דארף זיך אפגעבן אף הרבצת התורה, אף דעם איז ער א כלי און אין דעם וועט ער מצליח זיין..."). ופקודתו שמרה רוחי, ובתור ר"מ ומנהל הישיבה הצלחתי ת"ל מאוד, והישיבה היתה לשם ולתפארת... וכן עוד מקודם בליובאוויטש בימי בחרותי בלומדי בהקיבוץ דישיבת "תומכי תמימים", הנה בשנת תרע"ג כשמנהל מחלקת השיעורים הרב ר' יחזקאל שצעדרינער ז"ל נחלה ל"ע, נתמנית ע"י רבינו (הרש"ב) נ"ע ובנו אדמו"ר ע להיות מנהל מחלקת השיעורים, שהי' בהם איזה מאות בחורים תלמידים הגונים ולומדים עם מגידי שיעורים גאונים ובעלי השפעה ות"ל הצלחתי אז במשרתי זאת, אף כי הייתי אז עוד צעיר לימים. והרבה מהתלמידים ההם שלמדו תחת הנהלתי נמצאים פח באמעריקא באופן שבצדק אוכל לומר שת"ל העמדותי תלמידים לאלפים במשך ימי חי". עכ"ל. "אהלי שם", שבט תשנ"א, ע' מ"ז

י"ט חשון

הגאון רבי אברהם צבי קמאי הי"ד

יום ההילולא - י"ט חשון

נולד בה'תר"כ בעיר שקוד שבליטא, לאביו הגאון רבי אליהו ברוך קמאי לימים ראשי ישיבת מיר ורבה של מיר. ולרבקה יענטא בתו של הרב חיים זאב יפה רבה של שקוד. בהיותו מטבעו חלש מבחינה גופנית הוא לא גלה למקום תורה, ואת שנות נעוריו עשה במחיצת אביו הגדול, וממנו למד את תורתו ודרכו בעבודת הבורא. מסופר עליו כי בתקופה זו בבית אביו היה שוקד על לימודו לילות כימים עד שכבר בגילו הכירו בו רבים כי עדין לגדולות.

הוא נישא לשרה ביילא בתו של הרב מיניץ מהעיר קיידאן ושם סמוך על שולחן חמיו הוא ישב ולמד כשהוא מכונס בד' אמותיו ולא אבה לשמוע על משרה רבנית כשלהי, כשנפטר חותנו והיה עליו לפרנס את ביתו, הוא פתח בית מרקחת אשר אותו ניהלה זוגתו והוא היה מגיע לפעמים כדי להכין תרופות, שכן היה רוקח ומבין גדול בתחום.

בשנת תרע"א, כשנפטר רבה של קיידאן, מיד פנו אליו ראשי העדה בבקשה שימלא את מקום רבם. אך הוא עמד בסירובו לכהן במשרה רבנית אלא אם כן יובטח לו כי משכורתו תהיה גם להבא מעסקו. רק ארבע שנים ישב הרב קמאי בנחת עד שבשנת תרע"ה גורשו כל יהודי קיידאן בעקבות עלילה של השלטון הרוסי, וכך נדד גם הרב קמאי לאוקראינה, שם ישב עם משפחתו כשלוש שנים, עד שהסתיימה מלחמת העולם הראשונה, ובסיום המלחמה עזב לפתע את אוקראינה לכיוון מערבה לעיר מינסק, ושם במקרה הוא מצא את אביו שרוע על מיטת חוליו אשר ממנה לא קם וכך עלה בידו להשתתף בהלויית אביו. מסופר על מפגש זה כי אביו נהג ללמוד מידי יום פרק אחד בפרשת השבוע. אך משום מה החל קורא אביו את פרשת אחרי מות, וכשהעיר הבן לאביו ענה אביו כי הוא מודע לכך והמשיך לקרוא. ומיד לאחר פטירת אביו הוא חזר לעיר מיר, כשהוא אוהז ברבנות העיר כבקשת פרנסי העיר. בתקופה זו הוא היה מחזק ומסייע לבני העיר ומנחמם מתלאות המלחמה. ובשנת תרפ"א חזרה ישיבת מיר לעיר, והוא, ללא שהות, החל שוב להפריחה מחדש עד שחזרה להיות הישיבה המובילה בפולין.

לשיעוריו המיוחדים נהרו מאות מטובי הבחורים, מוחו העילוי היה הוגה שיעורים ומהלכים בהיקף נרחב ועמוק עד שלעתים היו תלמידיו מתקשים לעקוב אחר סדר הדברים, וחידושיו היו לשם דבר כמלאכת מחשבת וכך כבש את לבות השומעים, וכך זכה להעמיד מאות רבות של תלמידים שבנו את עתידם התורני במחיצתו. הוא היה גם פוסק גדול, ופסקיו היו נר לרגליהם הן של בני העיר והן של בני דורו, את מעלות פסיקותיו ורעיונותיו ניתן ללמוד מכך כשנפטר החפץ חיים היה הגאון רבי חיים עוזר גרודזנסקי מתייעץ עמו בענייני הזמן, ואף מקבל את פסיקותיו.

במלחמת העולם השנייה לאחר שפולשו הנאצים לעיר מיר, ומיד החלו ב"טיהורים" המוניים וטבחו בכל בני העיר, וכך היה גם עם רבה של העיר שהובל ב-י"ט בחשון תש"ב יחד עם 1200 מאנשי העיר ומשפחתו ליער השוכן מחוץ לעיירה ובו ירו הנאצים למוות בכל התושבים כשרב העיר מחזק ומעודד את כולם בשעתם האחרונה והוא קורא עמהם את "שמע ישראל" ומבהיר להם את שאמרו חז"ל "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים" ומיד החלו הנאצים בטבח שלא השאיר אחד לפליטה, והם טמונים כולם יחד בקבר אחים גדול בתוככי היער. מרשימות נכדו הרב יוסף מאיר פינקל שליט"א

...גם בהיותו הגאון רבי אברהם צבי קמאי זצ"ל רב וראש-ישיבה מפורסם, אשר מאות רבנים ות"ח בכל העולם היו בין תלמידיו, לא הבלית את עצמו ואת עמדתו, וכרע וכאח התהלך עם כל א' וא' מהתלמידים והבעה"ב בעיר. הוא לא קרא לשום אדם "תלמיד", וגם הסתיר את גאונותו ומכש"כ את צדקותו. הוא סלד מן הפרסומת ומשאון הרחוב וההמון. היה איסטניס ובעל נפש עדינה וזכה, שלא סבל שום התנשאות ומחלוקת, היה ממעט בדיבור וכמעט שקולו לא היה נשמע, היה מקבל כל אדם בסבר פנים יפות ומאירות. אף שכל ימיו היה מדוכא ביסורים ומכאובים קשים, לא נשמעה מפיו אנחה או תלונה, אלא קיבל הכל באהבה ובפנים יפות, ומעולם לא הראה שום סימן של קפידה ולא הרים קולו על מישהו. היה בקי בהוויות העולם והיה ער לכל, פיקח וחכם, ועם זה תם וישר ובר לבב. כאשר מישהו היה אומר לפניו איזה חידוש בחד"ת היה שומע את הדברים בענין רב ולא ניסה מעולם לסתור או להפריך את החידוש, באמרו: "איך אפשר להרוס ולסתור את אשר בנה בעמל ויגיעה רבה וזה חלקו מכל עמלו".

כגאונותו בתורה כן גאונותו ביראה ובמעשים, בהתנהגותו ובהליכות-חיינו. ההלכה-הפסוקה ורוחה היו נר לרגליו, בלי שיהיה לרגש ולנטיה העצמית שליטה עליהן. אחד מתלמידי הישיבה בא לפניו וביקש ממנו עזרה למטרה חשובה וגדולה. הרב נתן לו איזה סכום לצורך זה, שלא היה בו כדי לפתור את הבעיה, התלמיד ביקש ממנו שיבטיח לו להשתדל להשיג את הנשאר והוא סירב, וכששאל התלמיד לסיבת סירובו, אמר לו: אתה יודע מה פירוש הדבר "להשתדל"? עמד והוציא מסכת גיטין והראה לו בדף ל' את דברי הגמרא: "הוא דאמר להו אי לא פייסנא לה עד תלתין יומין ליהוי גיטא, אול פייסה ולא איפייסא. אמר רב יוסף מי יהיב לה תרקבא דדינרא ולא איפייסא?" - אתה רואה מה משמעותם של דיבור והבטחה לפי השקפת חז"ל, ואיך אוכל להבטיח "להשתדל" מי יכול להגדיר עד היכן חיוב השתדלות מגיע?

פעם אסרו הרופאים על אחותו (הרבנית מלכה - אשת הגרא"י פינקל) לצום ביוהכ"פ. לפני הצום נכנס אצלה לבקרה וראה שהיא מצטערת מאד על זה שהיא לא תוכל לצום ביום הקדוש. נענה ואמר לה: "אני מוכן להתחלף אתך ולתת לך את המצוה של התענית שלי ביוהכ"פ תמורת האכילה שתאכלי ביוהכ"פ בתוספת של כמה מצוות מצדי..." מרשימות הרה"ג ר' אלחנן סורוצקין זצ"ל, "אלה אזכרה" (ברוקלין

קרבה מיוחדת היתה לרבינו [הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל בעת שנסע ללמוד מיד אחר נישואיו בישיבת מיר באירופה] אצל רבה של מיר וראש הישיבה הגאון רבי אברהם צבי קאמאי זצ"ל, הגאון זצ"ל היה מגדולי הדור וצדיק יסוד עולם. מחד היה למדן גדול ומאידך היה פוסק הלכה. מאז שהכיר את רבינו קרבו והרבה לדבר איתו בלימוד, הוא ראה ברבינו ישרות וסדר (גילעסנקייט) ולכן מצא לנכון להכשירו להוראה, יתכן גם שסיבת הקורבה נבעה מהעובדה שרבינו התייחד מיתר בני הישיבה בכך שבאותם שנים כבר היתה לו יד נרחבת בהלכה, שכן כבר היו בידו אז כתבי סמיכה, וממילא היה בקרבה זו שימוש הוראה.

עד כדי כך רבתה חיבתו אצלו שהיה חשוב לו מאד להעמידו על מכונו כפוסק הלכה, רבינו היה מספר שהגרא"צ היה מספר לו ודן איתו על כמה שאלות הלכתיות שהגיעו לפניו ואף העביר לו מסורות בדרך פסיקת ההלכה שקיבל בעצמו ממרן הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל מתי להחמיר ומתי להקל, כמה פעמים קרא לו שיהיה נוכח בשאלות לא מצויות שהגיעו לפתחו ורצה שילמד את ההנהגה בהם. פעם אף קרא לו להיות נוכח כשסידר גט פיטורין לזוג אחד, כדי שיראה איך צריך לעשות גט...

כאמור, רבי אברהם הערש קירב את רבינו והאציל עליו מהודו ורבינו החשיבו לאחד מרבותיו ואף קיבל ממנו סמיכת חכמים, והיה מביא לא אחת פסקי הלכה ששמע ממנו או ראה במחיצתו [ראה לדוגמא בספר הליכות ישראל להגר"י טאפליין (עמ' מא) ששמע מרבינו שראה את הגרא"צ מקנח פניו מפני הזיעה בטליתו ולא זכר אם המדובר היה בטלית קטן או בטלית גדול ועכ"פ הסיק מזה שמותר לקנח משקפיו בטלית קטן]... "מגדלתו ומרומתו" (ירושלים תשע"ו) ע' 63

...הגיעה העצומה בתורה היתה מנת חלקו של הגאון רבי אברהם צבי הירש קמאי גם במשך עשרים וחמש שנות ישיבתו במיר. במהלך כל השנים הרבות הללו הכיר רק מסלול הליכה אחד בעירה, את הדרך מביתו לבנין הישיבה ב"ווייט שול" (בית הכנסת הלבן) שברחוב ויסקוער במיר. ב"ווייט שול" נהג גם להתפלל כל אותן שנים, ובו נשא את שתי הדרשות השנתיות של מרא דאתרא - דרשות שבת הגדול ושבת תשובה.

פעם אחת, בהיותו כבר תושב ותיק מאד במיר, מצאו בחור מהישיבה כשהוא תועה ברחוב מרוחק שאלו נקלע, ומחפש לשוא את הדרך לביתו. לבחור, שעמד תוהה לנוכח המראה, הסביר בבדיחות: מדוע אתה מתפלא? נהירים לי שבילי העיר הזאת בדיוק כשבילי דשמיא! וכידוע, אינני אסטרונום כמו האמורא שמואל שהעיד על עצמו "נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעא..."

פגישתי האחרונה עם גאון וצדיק זה, שהיה מורי ורבי בשנות לימודי בשנות לימודי במיר, התקיימה בראש חודש כסלו ת"ש. מלחמת העולם השנייה פרצה לא מכבר. אזור מיר היה כבוש על ידי הצבא הרוסי ונתון תחת עולו של המגף הקומוניסטי הכבד. ישיבת מיר, על כל ראשיה ותלמידיה, כבר נמלטה לווילנה - כי נפוצו שמועות שהרוסים עתידים בקרוב לפנותה ולמסרה למדינת ליטא העצמאית. אלפי בני תורה ותלמידי ישיבות מפולין ומרוסיה הלבנה נהרו לווילנה, אחוזי תקוה להנצל מן הנאצים ומן הקומוניסטים כאחד. רבי חיים עוזר גרודז'נסקי, תושב וילנה בעצמו ופטרונם הגדול של כל בני הישיבות, עודד את הנהירה הזאת (שאכן התגלתה כעבור זמן כפתח ההצלה המופלא שהביא להשרדותו של עולם התורה).

ואכן, וילנה וסביבותיה היו מלאות פה לפה באלפים רבים של תלמידי ישיבות ומרביצי תורה, פליטי עשרות ישיבות, שמצאו את דרכם לעירו של רבי חיים עוזר "ירושלים דליטא". התקוה כי וילנא תסופח לליטא העצמאית ותהווה מקלט בטוח משני הצדדים הגדולים - הגרמנים והרוסים - גם יחד, הביאה אליה את

המוני בני התורה מקרוב ומרחוק. בין הבאים אליה היתה גם ישיבת מיר בשלמותה, כולל ראשיה ורבניה: ראש הישיבה מרן רבי אליעזר יהודה פינקל, המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין, מגיד השעור הגאון רבי חיים שמולביץ, חתנו של הגרא"י פינקל - ואתם כמעט כל תלמידי מיר. הישיבה התקימה בבנין ישיבת "ראמז"ל" הידועה, וכן בבית המדרש ה"נובורודי", ובהם התקיימו הסדרים והשיעורים. כמקום אכסניה נתן לתלמידים בית המדרש ברחוב פאהן לאנקע 41, וכן ה"קלוז" של הפועלים" - כפי שכונה בפי יהודי וילנא - ששכן ברחוב "דייטשישע" 6. בשתי אכסניות אלה, צפופות ודחוסות, חסרות נוחות מינימלית, היו הבחורים שוכבים בלילות על יצועי קש, כשמוזדותיהם ותיקי הנסיעה שלהם מושמים למראשותיהם.

סוגית המזון היתה קשה יותר. מצב אספקת המזון בוילנה היה בכי רע. הכובשים הרוסיים רוקנו את כל החנויות ובזזו את תכולתן, כדרכם. המחסור היה נורא, ומעט המצרכים שסופקו לאוכלוסיה - נמכרו בקצבה ובקשיים רבים. כדי לזכות במנת לחם זעומה נאלצו התושבים לעמוד בתור ארוך של מאות ממתנינים, ו"בני מזל" היו כשקבלו לבסוף את מבוקשם.

מצוקת הרעב הזאת היתה גם מנת חלקם של מאות תלמידי מיר ושל כל רבני הישיבה על משפחותיהם וטפם. לא יפלא, איפוא, ששמחה רבה השתררה ביניהם כשלתע צץ סיכוי להשגת לחם לשובע... אחד מבעלי המאפיות הגדולות בוילנה (שנהנה כנראה, מאספקת קמח, אך לא הצליח להשיג מוצרי יסוד אחרים) הבטיח באחד הימים להגאון רבי אברהם קלמנוביץ, השיגו לי שק סוכר או שק מלח - ואופה לחם לכל תלמידי הישיבה ולכל משפחות הצוות!

ריחו של הלחם הטרי כבר עלה באפיהם של האנשים המורעבים - אולם השגתו עדין נראתה כחלום: וכי מנין יצליחו להשיג סוכר או מלח? היתה זו משימה בלתי אפשרית! הכל ציפו בכליון עינים למסירתה של וילנה לידי מדינת ליטא. תקוות רבות תלו בשחרורה מן המושלים הקומוניסטים העריצים. התהליך המצופה התחולל לבסוף בסוף חודש חשון ת"ש. בשבת פרשת וירא - הרוסים פנו את העיר והצבא הליטאי נכנס אליה מלא גאווה.

וילנה - "וילניוס" בשפה המקומית - הועברה רשמית לשלטונה של ליטא והוכרזה כבירתה. אולם, שמחתם של יהודי וילנה היתה קצרה מאד. המפלגה הפולנית האנטישמית - ה"ענדקעס" - חגגה את המאורע בדרכה שלה. אנשיה התנפלו על השכונות היהודיות וערכו בהן פוגרום. עשרות יהודים הוכו ונפצעו. החנויות - הריקות למחצה בלאו הכי - נשדדו והתרוקנו מכל מה שעדין שרד על המדפים. הפורעים לא הותירו שמץ דבר הראוי לאכילת אדם.

המחסור גבר עתה עשרת מונים. אנשים נאלצו לסכן את עצמם - סכנת נפשות של ממש - כדי להשיג פת לחם (ולא תמיד צלח הדבר בידם!) האופה שספק עד עתה לישיבה כמות לחם מצומצמת - נשאר עם שקי קמח ריקים לחלוטין. רעב השתרר בישיבה.

באחד מאותם ימים טרופים, הבזיק לפתע דבר מה בזכרוני...

אמי - שהיתה בעלת "סטאנציה" (אכסניה) במיר - השאירה ביום צאתנו משם חצי שק מלח בעלית הגג של ה"סטאנציע", בביתו של נוטקה הסופר! קשה לתאר עד כמה התרגשתי כשעלה הדבר בזכרוני: חצי שק מלח (שבימים כתיקונם היה שווי נמדד בפרוטות) אוצר!!! לאו מלתא זוטרתא - חצי שק מלח! אוצר ממש יש לנו שם, בעלית הגג של נוטקה הסופר במיר. הרי תמורת המלח היקר הזה (מצרך חיוני לאופים, שהיה בכחנת "בל יראה ובל ימצא" בכל אזור וילנא!) יספק האופה לחם. הן למשפחתנו והן

לכל בני הישיבה, ונוכל לאכול לשבע מבלי לסכן את חיינו. הנסיעה למיר עדיין היתה אפשרית באותו פרק זמן ובאותם ימים, שכן הגבול בין ליטא ובין רוסיה הלבנה (שבה שכנה העיירה מיר) עוד היה פתוח. היה, אפוא, ביכולתי לנסוע למיר ולהביא ממנה את ה"אוצר הגדול" - את חצי שק המלח היקר מפז!

היתה זו נסיעה שלא תשכח ממני לעולם. יצאתי לדרך ביום הראשון, למחרת שבת פרשת תולדות, ראש חודש כסלו ת"ש. בשעת בוקר מוקדמת עליתי לרכבת לעיר המחוז ברנוביץ, וממנה לקו רכבת אחר שאחת מתחנותיו היתה תחנת הורודו. מהורודו היה אפשר להגיע באוטובוס למיר, מרחק של שנים עשר ק"מ. לפנות ערב הגעתי ל"דער מיר" (מיר בהא הידיעה) כך כונתה אז עיירתי בפי כל (שהרי "מיר" לא היתה סתם שם של עיירה אלא מושג בעולם היהודי!).

היה זה, כאמור, בראש חודש כסלו ת"ש - יום שלא ימוש מזכרוני. מיר כולה היתה מכוסה בשכבת שלג עבה ובוהקת. חיילים רוסים הילכו ברחובות, לבושים במדיהם הירוקים וחמושים באקדחים וברובים, שוטטו בכל מקום, בכך השוק ובכל חוצות העיירה.

פסעתי ברחוב הראשי - "רחוב וילנא" - ולא הכרתי את עירי. לא היתה זו אותה מיר שעזבתי כחמישה שבועות קודם לכן. החנויות היו ריקות לחלוטין, סגורות ונעולות, רק מספרה אחת בודדת - אחת מתוך כל המספרות - שבעיר היתה פתוחה. הסוחרים והחנונים היהודים הלכו כצללים, נקיים מרכושם, מרוקנים מכל.

פניתי הלאה, ל"ויסוקער גאס" - רחוב הישיבה. פה, במקום הזה, ביליתי שבע שנים מאושרות. בהתקרבי אל בנין הישיבה לזה אותי הנגון הנפלא של "תנו רבנן..." שהזדמר מפיהם של מאות התלמידים בעבר הקרוב כל כך. יחלתי בליבי שאמצא את ספסלי ואת הסטנדר שלי במקום שעזבתים. מעל הסטנדר הזה התנענעתי במשך שנים, שקוע בגמרא, מנסה לתרץ רמב"ם מסובך או "קצות" או קושיית רבי עקיבא איגר. פעימות לבי הואצו ככל שהתקרבתי. אולי אצליח לשמוע, בין כתלי היכל הישיבה, את תפילות השמונה עשרה הרבות שהתפללתי ליד אותו סטנדר, מלאות כסופים לרבנו של עולם... ואולי עוד אזכה לפגוש שם, ביחידות, את ה"לודזער מתמיד" - המתמיד הגדול מלודז', שכולם העריצוהו - יושב לו מעל הגמרא ועדיין שקוע בסוגיא קשה. טעות מרה היתה בידי, טעות נוראה. שמש קרה של בין ערביים שלחה קרניים חיוורות אל חלונות הישיבה, דמדומים. הנגון המתוק שבקע תמיד מהחלונות האלה, לא היה שם. צליליו דממו לגמרי. רחבת הכניסה לישיבה היתה ריקה ושוממת, כאילו אין כאן כל נפש חיה. אבל בפנים - היו גם "הבחורים החדשים". בפתחי את השער הלמה בי התחושה שכנראה חשה אסתר המלכה, שחזו"ל מספרים עליה ש"כיון שהגיעה לבית הצלמים, נסתלקה ממנה שכינה" (מגילה ט"ו ע"ב). השכינה סרה מן המקום הזה, מהיכל ישיבת מיר. עם הכנסי לאולם קידם את פני שלט בעל ריח של עבודה זרה...

"בית תרבות" הכריזו ברוסית אותיות גדולות ואדומות על השלט התלוי ליד ארון הקודש לשעבר. ספרי התורה נלקחו ממנו זה כבר, ביום שבו נעזבה הישיבה מתלמידיה... בני נוער גויים - "שקצים" מקומיים התהוללו במקום הקדוש, סובבים במחולות פרועים, את ריקודיהם ליוו בניגנת מפוחיות, למרבה דאבון הלב, צעירים יהודיים שהתפקרו. שירים קומוניסטיים - הימנוניהם של עוכרי ישראל - נשאו ברמה בין ארון הקודש ומדפי הספרים, בין הקירות שספגו ניגונים מרטיטים של גמרא בכל שעות היממה. עמדתי ליד הדלת כנטוע במקומי. מכל עבר נשאו אלי מבטים חוקרים, זוגות עינים

עוינות, כאילו תמהות: מה לי פה, מי לי פה? הכל היה כחלום בלהות, סיוט שאינו מן המציאות. רק דקות אחדות שהיתי שם - האחרונות בחיי שבהן ראיתי את ישיבתי. כששבו אלי עשתונותי, ברחתי מהמקום בצעדים חפוזים, נמלטתי על נפשי. רגלי הובילוני במהירות הגדולה ביותר לביתו של הרב. רבי ומורי, רבי אברהם צבי הירש קמאי זצ"ל, התגורר בדיוק מול הישיבה. אליו הוליכו אותי רגלי באותם רגעים. רבה של מיר, בקושי הכרתיו. במשך השבועות הספורים הללו השתנה מראהו כבמטה קסמים אכזרי: קומתו כאילו התכוצה, התכופפה, פניו החוירו, וזקנו הפך שיבה. ממש התקשיתי להכירו. "רבי!" המילים פרצו מפי ללא שליטה. "מה עוד עושה אתה כאן? מה לך כאן, בעיירה הקומוניסטית הזאת? מדוע אינך בא אלינו לוילנה, להיות עם כל הישיבה? גיסק רבי יודל (הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל, ראש ישיבת מיר) רוצה כל כך שתהיה שם לידו! מה, איפוא, עושה אתה כאן?!" תשובתו של הרב היתה חדה וחותרת, מלאה תוקף פנימי: "לא! לא! אינני יכול לעזוב את עדתי! רועה איננו עוזב את צאנו. אני נשאר פה עם בני עדתי. מה שיקרה ליהודים שלי יקרה גם לי. אנחנו יחד!" "אבל, רבי!" המילים נצעקו עכשיו הישר מתוך גרוני: "איך אתה מסוגל להיות כאן? לשמוע בבינתך את שירתם החצופה של ה"שקצים" הבוקעת מההיכל הקדוש של הישיבה? איך יכול אתה לשאת זאת?!" הרב נראה כאילו נשבר באחת, זרם דמעות קולחות וחמות פרץ מעיניו. ידו, חמה ורכה כתמיד, אחזה בידי, ותחושה של כויה פשטה באצבעותי למגע דמעותי הרותחות. "כן, ר' אשר, כן", אמר, בעודו אחוז בכף ידי. "אכן, מר לי, מר מאוד מאוד... קשה ומר להרגיש את ה'באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך', כן, כן, גדול החורבן"... המשיך בקול חנוק. "אמנם כבר אינני יוצא מפתח ביתי, איך יכול אני לצאת לראות את החורבן?!" כבר אינני מתפלל בבית המדרש, העומד סגור ונעול. היהודים באים לביתי להתפלל איתי בציבור. אבל אני מוכרח להשאר כאן. אין לי רשות לצאת. אינני יכול ואינני רשאי לעזוב, להניח לנפשם אלפיים או שלושת אלפים יהודים, קהילתי כאן! אינני יכול, אינני יכול". מילותיו חתכו את האויר, מילותיו הקדושות האחרונות. ואז, לפתע, שינה באחת את נושא השיחה: "אבל אתה, מה אתה עושה כאן, ר' אשר?" נענה ואמר בתוקף נורא ("מיט גוואלדיגע שטריינגקייט" - ביטוי בשפת האידיש המקורית של כותב השורות, ששום תרגום לא יצליח למסור את עצמתו). "מה מעשיך כאן? צא מיד את העירה מיר, הסתלק ממנה מיד!"

ובהגביהו את קולו יותר, חזר ואמר ביתר-תוקף: "צא מיד את מיר ותפוס את הרכבת לברנוביץ-וילנה, אבל מיד! תכף ומיד!" תחושת הדחיפות הנוראה שבקעה מקולו הפתיעה אותי, התקשיתי להבינה. "אבל רבי", נסיתי להסביר: "יש לי מה לעשות כאן. הגעתי הנה כדי לקחת חצי שק מלח, שתמורתו תוכל הישיבה בוילנה לקבל לחם! ועלי גם לבקר את דודתי, הרבנית רייכקע, ואת דודי ר' דוד וישלוק (אברך כולל הישיבה לשעבר, שהיה ידוע כבקי בעל-פה בכל ארבעת חלקי השלחן-ערוך); ואת שתי בנותיו, דבורה ורבקה, ואת בנו ישע'לה..." "לא! לא! לך רק לקחת את המלח - ומיד אחר-כך סע לתחנת הורודו, כדי לתפוס את הרכבת לברנוביץ-וילנה! השמעת?!" קולו של הרב, שדקות אחדות לפני-כן היה מרוסק בצערו, התנשא עתה בפסקנות תקיפה: "האם שמעת? כך אני מצוה עליך לעשות!" שמעתי גם שמעתי, התחלתי לרעוד, מצוממר כולי לשמע פקודתו החותרת ומראהו המקרין בהילות. בו ברגע עזב את ידי מצפה שאצייט ואצא מיד לדרך. אבל הייתי חייב להעיף בו עוד מבט, אחרון. הצצתי בו בחרדת כבוד. עיניו השחורות הבריקו כמו למרחק, דומה שהיו משוטטות אי-שם. מביטות בעולמות אחרים. רבה של מיר היה נראה כקדוש, השייך כבר למקום אחר, החי כבר בעולמות של קדושה, שלא מעלמא הדין. חשתי

שהוא רחוק מאתנו מאד - אף-על-פי שהיה יושב כאן בחדר, בביתו הצנוע שב"ויסוקער גאס", על הכסא הסמוך. הכל התרחש עתה כבהרף עין. הרב לא הניח לי להשתהות אף רגע נוסף. בחמימות נפרד ממני וברכני שאגיע בשלום לווילנא ושאנצל לחיים טובים ולשלום. לא הבנתי אז את מלותיו הקדושות, את ברכתו המודגשת - "שאנצל לחיים טובים ולשלום". גם פקודתו "סע מיד במהירות האפשרית, מיד", לא היתה מובנת לי (וכי איך יכולתי להבינה?...!) אולם צייתתי לפקודתו הנחרצת. מהרתי אל האכסניה שלנו לשעבר, לקחתי את חצי שק המלח (שתמורתו נתתי לבנו של נוטקע הסופר את הרכוש היחיד שהיה בידי - את מטריתי). ומשם כש"האוצר" בידי, עשיתי את דרכי בריצה אל תחנת האוטובוס. הספקתי לעלות על האוטובוס האחרון של אותו-יום להורודו - שיצא לדרך שתי דקות לאחר שהתישבתי בו, טרוף נשימה.

גם המשך הדרך עמד בסימן "הרגע האחרון" בהגיעי להורודו עליתי מיד לרכבת לברנוביץ', וברנוביץ' - "תפסתי" את הרכבת האחרונה לווילנה, שעמדה לצאת לדרך דקות ספורות לאחר מכאן. כרטיסים לנסיעה זו לא נמכרו כבר. טרם צאתה, שמעו אלפי אנשים שהמתינו בתחנת הרכבת את הודעתו של ה"קונדוקטור" - כרטיסן התחנה: "הגבול בין רוסיה הלבנה וליטא יסגר ויחסם מחר בבקר. זוהי הרכבת האחרונה היוצאת לווילנה, והנסיעה בה היא ללא תשלום. כל הרוצה להגיע לווילנה, יכול לנסוע ברכבת זו. אין צורך בכרטיסים!" כהרף-עין מצאתי את עצמי רץ אל הרכבת הזו, האחרונה, ונדחק לתוך אחד מקרונותיה.

רק אז, בעמדי כבר בקרון הצפוף, הבנתי את מלותיו של הרב, מורי ורבי, רבי אברהם צבי הירש "סע מהר, תכף ומיד, ממיר. צא מיד את העיירה והצל את עצמך!" בגלל אזהרתו התקיפה ותרתי על תכניתי לבקר את קרובי ולהשאיר ללון אצלם אותו-לילה. הרב, במבט נבואי של ממש, לא הניח לי להשאיר ללון במיר ולהפסיד את הסכוי האחרון לחזור לווילנה (שממנה הוביל אותי אחר-כך נתיב ההצלה לשנחאי).

רבי, שמעתי בקולך ונצלתי! הנס שקרה לי, בזכות רוח-קדשו של הרב, לא נשאר בגדר סוד, בוילנה פשטה כבר השמועה על סגירת הגבול למחרת עם שחר. ואמי היתה אחוזת חרדה לגורלי. כשהגעתי למחרת בבוקר לווילנה, קבלה אותי בשטף דמעות: "כן, ילדי, מיין קינד, רבנו-של-עולם הציל אותך, שמר עליך שתשוב אלי בחזרה לווילנה!" חצי שק-המלח, מיותר לספר, אף הוא הגיע אתי בשלום לווילנה... ערכו היה יקר מפז, תמורתו ספק האופה לחם לשיביה ולמשפחות הרבנים - ובזכותו נצלנו מחרפת רעב באותם ימי מחסור. גדולתו של הרב, רבי אברהם צבי הירש קמאי, ורוח הקודש שפעמה בו, נגלו במלא הודן ליהודי מיר ביום המר והנמהר, יומה האחרון של הקהלה. ביום י"ט בחשוון תש"ב, הובל הרב, עם עוד אלף וחמש מאות יהודים, להריגה בקבר-אחים ביער הסמוך לעיירה. בדרכם אל גיא-ההרגה דבר על לבם ועודדם שיקדשו שם-שמים בקדושה ובשמחה. גדולתו העלאית נסכה בהם עוז באותם-צעדים אחרונים שעשו. הוא עצמו בקש מן המפקד הגרמני, בטרם נורה למות, בקשה אחת: אנא, יירה בו רק לאחר שיכנס כל גופו לבור-הקבר, כדי שדמו לא ינתז החוצה אלא יספג כולו באדמת הבור של כל היהודים שלו. והרוצח - מלא את בקשתו. רצונו של רבה של מיר להשאיר עם "היהודים שלו" ולא לעזבם עד הרגע האחרון - נתקיים. אתם נשאר במיר בימי הכבוש הגרמני. אתם הלך להריגה, אתם קדש שם-שמים בקדושה ובטהרה, ואתם נקבר בקבר אחים. ה' יקום דמו.

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אמן. הרה"ג ר' אשר כצמן זצ"ל, "מוסף שבת קודש", ויצא תשס"ב, ע' 62

הגאון רבי דוד מושקוביץ מבאניאד זצ"ל

יום ההילולא - י"ט חשון

הגה"צ רבי דוד [ב"ר יצחק] מאשקאוויטש זצ"ל נולד בשנת תרס"ט בקערעסטור ונתגדל על ברכי הגה"צ מו"ה יודא גר"ו זצ"ל, אחיו של הערוגה"ב, יצק מים ע"י גאוני הדור בעל קרן לדוד מסאטמאר בעל יגל יעקב ממישקאלץ, ובעל עלה שמואל מקהל הספרדים דקראלי. ואחרון חביב שנים רבות אצל מרן בעל לבושי מרדכי זי"ע, אשר שמשו בימי חליו במסי"נ עצומה. ותפס ישיבה בק"ק מיישקאלץ, אחר המלחמה שימש ברבנות ק"ק מיישקאלץ באניאהד ופאקש, העמיד הדת על תלה והרביץ תורה למאות בחורי חמד. בשנת תשי"ז עלה לארה"ק וכהן פאר בכס ההוראה של עדתינו. ויצא טבעו לתהלה כאחד מגדולי המורים. שמו נישא בסילודין בפי בני ירושלים כחסידא ופרישא וקדוש ד' מכובד. עלה בסערה השמימה בי"ט חשון תשמ"ו, ובמעמד אלפי ישראל נטמן במרומי הר הזיתים, תנצב"ה. בבחרותו הו"ל שו"ת קרן לדוד מרבו הגאון זצ"ל, ובשנת תרצ"ד שו"ת לבושי מרדכי מהדות"ל. "דבר ההתאחדות", סיון תשס"ד, ע' כ"ו

כ"א חשון

הגה"ק רבי אלעזר הכהן מסוכטשוב ופולטוסק זי"ע

יום ההילולא - כ"א חשון

הגה"ק רבי אלעזר הכהן זי"ע, אבד"ק סאכאטשוב, ופולטוסק נולד ר"ח מנחם אב תקנ"א בעיר ווארשא, לאביו הגאון הגדול ר' זאב וואלף הכהן זצ"ל שהיה מפורסם כגאון עצום ושקדן נפלא בתורה הק', עד שנקרא בפי כל "הגאון ר' וואלף לייפסקער", גם זכה לעשירות מופלגת, והיה מז' טובי העיר ווארשא, ופרנס הציבור. כבר משחר נעוריו, ראו בו תכונות מיוחדות וכשרונות נפלאות, בגיל חמש ידע בעל פה דפים שלמים מהגמ', בגיל תשע שלחו אביו להתעלות בתורה בעיר פלאצק שהיתה עיר מלאה תלמידי חכמים ולומדים מפורסמים, ואכן התעלה מאוד בתורה ויראה, אך מצבו הגשמי היה נורא מאוד, כי אע"פ שאביו שילם למשפחה במיטב כספו שידאגו עבורו שלא יחסר לו כלום מהצטרפותו, אך בפועל לא השגיחו עליו וכמעט לא היה לו מה לאכול, אך הילד הצדיק לא רצה לצער את אביו ולא כתב לו כלום מזה, אלא המשיך לקבל הכל באהבה חודשים ארוכים, עד שאביו בא לבקרו ואז ראה המחזה הנורא איך שהבן נראה, ומיד החזירו לווארשא, שם עלה ונתעלה, עד שבהגיע לגיל הבר מצוה כבר היה מפורסם כעילוי גדול ובקי בש"ס ופוסקים.

לא עבר זמן רב עד ששמו הטוב הגיע לאזניו של רבן של ישראל הגה"ק בעל חוות דעת זי"ע, ואחרי שראה בו כי כוחו רב ועצום בתורה כאחד הגדולים, וגם יראתו קודמת לחכמתו, לקחו לחתן עבור בתו הצדקנית, מאז נעשה תלמידו של חותנו הגדול, וקיבל הרבה תורה מפיו, אחרי כמה שנים כששמו יצא בכל המדינה כגאון אדיר וצדיק נשגב, פנו אליו מכמה קהילות ובקשו ממנו שיואיל נא לקבל על עצמו את כסא הרבנות בעירם, אך הוא לא רצה בשום אופן, כי רצה לשבת בהשקט על התורה ועל העבודה, והיות שאביו היה גביר גדול לכן העדיף להיות סמוך על שולחן אביו ולעסוק בתורה כאוות נפשו, אך כאשר במשך הזמן נהפך עליו הגלגל ואבד רכושו, אז בלית ברירה ניאות לקבל על עצמו עול הרבנות, ומאז נעשה אבד"ק מאקובה, אחרי כמה שנים עבר לכהן כאב"ד פולטוסק, ומשם עבר לכהן בעיר סאכאטשוב.

הסתופף בצל כמה מגדולי וצדיקי דורו, הלא המה: הרה"ק בעל אוהב ישראל מאפטא זי"ע, שנסע אליו כמה פעמים, והרה"ק מאפטא שמח מאוד בביאתו והראה לו חיבה יתירה והושיבו על ידו, כן נסע להרה"ק מרוזין זי"ע, ולהרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע, ולעוד צדיקים, אבל עיקר מקום דביקותו היה בחצר הקודש של פרשיסחא, בראשונה אצל הרה"ק הרבי ר' בונם מפרשיסחא זי"ע שהכיר בגדלותו ובצדקתו וחיבבו עד למאוד, אחרי פטירתו נעשה לתלמידו המובהק של הגה"ק מקאצק זי"ע, שהעריצו וחיבבו ביותר, ומרוב אהבתו אליו ביקש ממנו כי כל משך זמן שנמצא בקאצק יהיה סמוך אליו בקרבתו ולא יפרד ממנו, גם בחר בו להיות הבעל תוקע בבית מדרשו בראש השנה, ואף כשנחלה רבינו מאוד והודיע לרבו כי השנה לא יוכל בשום אופן לתקוע, וימנה אחר תחתיו, לא ויתר רבו בשום אופן על תקיעותיו וצוה לו לבוא אליו בכל אופן שיהיה, כי רק הוא יתקע ולא אחר, ואז צוה לו רבו שיקח את מנעליו וילבישם על רגליו, רבינו ניסה בכל כוחו אך לא היה מסוגל כי היו קטנים בהרבה ממדות רגליו, אבל הרבי אמר לו שהוא חייב להלבישן ואין לו ברירה אחרת, אז ניסה והתאמץ בכל כוחו עד שבדוחק גדול מאוד הצליח להלבישן, וכך הלך בנעליים צרות וקטנות מתוך יסורים גדולים, אבל כשרק הגיע שעת תקיעת שופר, פתאום נהפך לאיש אחר בריא ושלם ותקיעותיו היו צלולים ביותר בקול אדיר וחזק כאילו מעולם לא סבל משום מיחוש, הרה"ק מקאצק עמד מן הצד כשפניו נהרו משמחה של מצוה בשמעו תקיעותיו.

פעם עלה בזכותו להציל את חיי רבו הק' מקאצק זי"ע, היה זה בהיותו בשבת קודש בקאצק, ובשולחן הטהור ליל שבת קודש אמר הרה"ק מקאצק זי"ע סתרי תורה רזין דרזין, ומראהו כמלאך אלקים נורא מאוד, ופניו בוער ולוהט, וראו אז כל החסידים בחוש כי הופיע עליו רוח הנבואה, ושהוא עולה עתה בהיכלות השמים העליונים, ומרוב דביקות יצא רוחו ונפל לאחוריו מן הכסא ארצה, והיה רעש גדול בין החבריא קדישא, ויבכו כולם בכיות גדולות ושפכו לבם לקונם שלא יצא ח"ו נשמתו, והיה כאשר ראה זקיננו הרה"ק ר' אלעזר כי עוד מעט יהיה כלות הנפש ח"ו, קרא בבהלה גדולה להמשמש בקודש ר' פייוויל וצוה לו שימהר ויחיש לרופא מיד, כשבא הרופא צוה להקזי דם על ידו השמאלית, ולא יכול הרופא להסיר בית ידו השמאלית, לקח זקיננו סכין מן השולחן ויקרע בו את בית היד, אז הקיץ הרה"ק מקאצק ואמר לו: אלעזר, הידעת כי שבת היום ובשבת אסור לקרוע כי זה מל"ט מלאכות האסורות! השיב לו: זהו מקלקל, ומקלקל מותר בשבת [אח"כ הסביר כי לא רצה לומר שזהו פיקוח נפש הדוחה שבת, אע"פ שזה היה היתרו, כי לא רצה לצער את רבו שמצבו הוא סכנת נפשות], ומאז ב"ה הוטב קצת המצב, אבל עדיין היו צריכים רחמים גדולים כי מצבו היה נורא מאוד, אז פתח זקיננו את פיו וצעק: הוי! הוי! רבי! רבי! איך ישאיר אותנו כצאן בלי רועה! ואכן שמע ה' בקול תפילתו ולאט לאט הוטב מצבו, ולמחרתו ביום שבת קודש שכב הרבי כאבן דומם והדופק היה מעט וחלש מאוד, ואחרי איזה ימים הוטב מצבו.

אחרי פטירת הרה"ק מקאצק זי"ע הסתופף בצל רעו וידיד נעוריו הרה"ק החידושי הרי"ם מגור זי"ע - שהיה ביניהם ממש אהבת דוד ויהונתן, ונפשם היתה קשורה זה בזה עד שכמעט תמיד היו שרויים בצוותא חדא, וכן רואים מכמה מכתבים שכתב החידושי הרי"ם אליו, שתמיד תיאר אותו בתור "רעי וחביבי כנפשי". אחרי פטירת החידושי הרי"ם היה מבוכה גדולה בין החסידים לאן לנסוע, אז השפיע הוא על הרבה חסידים, לנסוע להרה"ק ר' אברהם מטשעכנוב זי"ע ולהסתופף בצל קדשו, בהודיע להם גודל הפלגת מדרגותיו, ודיבורים נפלאים ששמע מרבו הק' מקאצק עליו, וגם הוא למרות זקנותו המופלגת התכונן לנסוע אליו לשבת קודש, ובהיודע הדבר להרה"ק מטשעכנוב, ביקש שידברו על לבו לא לבוא אליו על שבת קודש, כי לכבוד האי גאון וקדוש כמותו יצטרך לשנות ממנהגיו ודרכיו, וקשה לו מאוד

לשנות אפילו כל שהוא מדרכיו. אבל שום דבר לא הועיל והרה"ק ר' אלעזר לא ויתר על נסיעתו, אך כדי שלא לגרום עגמת נפש להרה"ק מטשעכנוב, התפלל ואכל במקום אחר באופן שלא להפריע את הרה"ק מטשעכנוב מהתנהגותו. כשנסתלק הרה"ק מטשעכנוב הספידו תמרורים ויצא לאור קונטרס מיוחד מההספד שנשא עליו בשם "נחל בכי".

פעם בהיותו יושב בסעודה שלישית של שבת קודש, עם אחוזת מרעהו אשר הסתופפו בצילו, נתגלה לו אז אור מופלא רום מעלה ומראהו היה דומה למלאך ה' צבקות, והתחיל לגלות רזין עילאין שתומין ונעלמין בסוד קדושת סעודה דזעיר אנפין, וכשהשלים את דברי תורתו הק' כשכולו אחוז שרעפים, פתח ואמר בזה הלשון: הן כבר ידוע לחסידים אנשי מעשה, כי רבינו הק' מוה"ר אלימלך זי"ע אמר להחסידים שהסתופפו בצילו בזה"ל: "הנני מבטיח לכל איש ואיש שאפילו רק נגע בכפות מנעול פתח ביתי, או שנגע כפות מנעול שלי ע"י שליח, או ששלח אלי אגרת להזכיר לפני, לא ימות בלא תשובה", ואילו רבינו מקאצק זי"ע אמר כי "כל מי שנגע בכפות מנעול פתח ביתו, לא ימות בלא תשובה", ואני אומר כי "מי האיש אשר שיושב אצל שולחני בשלש סעודות שלי, ושמע ממני את דברי תורת, ג"כ מבטיח אני שלא ימות בלא תשובה!" עכ"ל. והנה בזמן קדוש ומקודש זה של שלש סעודות - כפי שמתאר בנו בקונטרס על אבות (דף י"ב): שהיה שם בשעת מעשה, ישב הרה"ק הנ"ל כולו אחוז שרעפים ונהורא עלאה עמיה שריא, וצוה לאחד מהחסידים לזמר בני היכלא, והלה התחיל תיכף לזמר בני היכלא דכסיפין, למיחזי זיו דזעיר אנפין וכו', חדו השתא בהאי שעתא דביה רעוא דרעוין... וכאן במילים אלו פתאום הרים רבינו את ידיו הק' והכה כף אל כף, לקח את הטלית קטן בידו ויכסה בו את פניו הקדושים המאירים כזוהר הרקיע, ושפתיו היו רוחשות וממללות דברי אלקים חיים, עלה ונתעלה בסילודין והעלה את נשמתו הק' ליצרו, ויגוע ויאסף אל עמיו במיתת נשיקה.

זכה לזקנה מופלגת, וכאמור לעיל נסתלק במיתת נשיקה ביום כ"א חשון תרמ"ב, והיו ימי חייו תשעים שנים בריאים ושלימים, וכבוד גדול עשו לו במותו שהספידו אותו גדולי דורו ובכו על אבידת הכהן הגדול מאחיו, ביניהם הגאון המפור' ר' חיים אלעזר וואקס זי"ע בעל שו"ת נפש חיה, שבא במיוחד לסוכוטשוב לספוד אותו ולבכותו [ועוד בחייו מצינו גודל הערכת הגאון הנ"ל אליו, כפי שכתב בתשובה אליו (נדפס בחידושי מהרא"ך ח"ב סי' תרמ"ח) וז"ל: "הגאון הצדיק, מופת הדור, חמדת הימים, תפארת ישראל, אור עולם, רבים יאותו לאורו ושותים מי בורו, כבוד קדושת שמו תפארתו, וכו"'].

השאיר אחריו הרבה כתבים, הן בנגלה והן בנסתר, הלא המה: שו"ת חידושי מהרא"ך ב' חלקים על ד' חלקי שו"ע, חיבור מיוחד על שו"ע חושן משפט ואהע"ז [שלא זכינו לאורו], וכן דרושים על התורה ועל חמש מגילות [שגם לא זכינו לאורם], פי' "זכרון נפלאות" על הגדה של פסח, "אבות דרבי אלעזר" על פרקי אבות, קונטרס "זכר צדיק יסוד עולם" הספד על החידושי הרי"ם זי"ע, קונטרס "נחל בכי" הספד על הגה"ק מטשעכנאווי זי"ע, קונטרס "מספד תמרורים" הספד על הגאון בעל חמדת שלמה זי"ע, וכן כתב פירוש על חכמת הקבלה מלא סודות ורזין דרזין שלא זכינו לאורו.

ב' בנים גאונים הניח אחריו: א' הגה"צ ר' זאב וואלף זצ"ל, ב' הגה"צ ר' אברהם זצ"ל מגדולי רבני ווארשא. ובת יחידה שלו ה"ה זקנתינו אשת הגה"ק ר' דוד דוב מייזליש מלאסק זי"ע. הרה"ג ר' יעקב יצחק אלעזר מייזליש שליט"א, "חבוש על ראשך פארך" (ירושלים תשס"ט) ע' קנ"ח

רבינו דוד בן זמרא הרדב"ז זי"ע

יום ההילולא - כ"א חשון

רבינו דוד בן זמרא (הרדב"ז) היה גאון בתלמוד, בפסק ההלכה ובסתרי התורה. הוא נולד בספרד בשנת ר"מ (841) [לאבו רבי שלמה] ונפטר בשם טוב בצפת [כ"א חשון (עפ"י "לוח דבר בעתו" ועוד)] בשנת שמ"ט (9851), כלומר הוא חי קרוב לק"י שנים (כן כתב "אור החיים", ר' חיים מיכל, דף 843, פסקא 977, בשם תלמידו של רדב"ז ר' יצחק עקריש, בהקדמתו לפי שיר השירים של רדב"ז. אמנם לפי דר. מרדכי מרגליות, "אנציקלופדיה לתולדות גדולי ישראל", הוצאת צ'צ'יק, הוא נפטר בשנת של"ד, ובכן חי רק צ"ה שנה. וכן כתב מאיר בניהו, במאמרו על הרדב"ז ב"ספר צפת", הוצאת מכון בן צבי). רדב"ז היה ממגורשי ספרד (שנת רנ"ב) וכותב על עצמו שבהיותו בן י"ג שנה ביקר בצפת (בא"י) ואח"כ עבר לירושלים. וכבר בשנת רע"ב (2151) ירד למצרים, וזה מפני מצב עניות קשה ששררה אז בין היהודים בא"י (כדבריו ב"מצודות דוד", מצוה תקצ"ב).

בהיותו במצרים לימד תורה כארבעים שנה ויצא שמו לתפארת. כל חכמי הדור הכירו את עליונותו ושמחו אותו עליהם לראש. המבי"ט (בתשובותיו סי' רכ"ה) מזכירו בשם "מארי דאתרא דמצרים". מחבר שו"ת גינת וורדים (ח"מ כלל ג' סי' כט) מעיד כי במצרים נהגו לפסוק על פיו אפילו נגד פסקי הרמב"ם. והרי החיד"א (ברכי יוסף, אור"ח סי' שי"ח) תמה על רדב"ז כיצד פסק היפך הרמב"ם באתריה דמר ארץ מצרים, וכן תמה "סמא דחיי" (יר"ד סי' י"ז, דף מט). ובאמת, גם אחרי פטירת רדב"ז נהגו במצרים כפי פסקי רדב"ז (שו"ת גינת וורדים, אבהע"ז כ"ב סי' ט). כאשר ביטלה המלכות את תואר הכבוד "נגיד", מינו את רדב"ז להיות ראש רבני מצרים מטעם המלך (עיין שו"ת רדב"ז, ליוורנו סי' מ"ד, שכותב שם "ואע"פ שאני טרוד בעול מלכות דרך ארץ" וכו'), הוא היה לא רק ראש הישיבה, אלא גם הממונה הראשי לכל עניני צדקה, תיקון תקנות רבות, ואף יישב סכסוכים רבים. מעולם לא קבל על כך שכר ממון, ולא דרש שכר בטלה. כפי המסופר, התפרנס ממסחר בעורות, רכש ספרים רבים, וביניהם כת"י נדירים (שהוא מזכיר) שמאז כבר אבדו לנו.

אחת מתקנותיו המפורסמות היתה להחזיר קיום תפילת לחש של עמידה, ולא להסתפק בחזרת הש"ץ בלבד, כנהוג אז במצרים ע"פ תקנת הרמב"ם (שו"ת רדב"ז, ליוורנו סי' צ"ד). וכן אסר על העסקת נכריות לגנן בחתונות. ועוד סידר בעיית קבורת המתים (שהישמעאלים אז גזרו והקשו על קיומה) וייסד חברת "חברא קדישא" (לא היה נהוג עד אז בעם ישראל חברה כזאת). נוסף לכך, ויכוחים רבים הוא ניהל (בהצלחה) נגד הישמעאלים והקראים (שהיו אז קהל רב במצרים). וראה דבריו בכיאוורו לרמב"ם (הל' ממרים פ"ג ה"ג).

בין תלמידיו היה רבי בצלאל אשכנזי (מלקט של "שיטה מקובצת") וכן הגאון הנודע ר' יעקב קסטרו (מהריק"ש). ואף האריז"ל למד אצלו בהיותו במצרים, אבל כנראה לא למד אצלו בהיותו בא"י, כי האריז"ל מושב קדשו בצפת, והרדב"ז בירושלים.

החיד"א מעתיק מתלמיד רדב"ז אודות שבחו: "פניו כפני הארי, אין לפניו לא עוולה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד, לפניו יכרעון שרים נדיבים וישתחוו". עיין לשון השואל אליו, בשו"ת רדב"ז ח"א סי' כ"ט: "ומי לנו כדורנו כאדוננו המופלא שבדיינים, פטיש החזק להבין ולהורות דיעה, ובידו מקל ורצועה, בכח ובגבורה, ומעוז לנו ביום צרה" עכ"ל.

מרוב קדושתו היה חולם בדברי תורה (ראה תשובתו המובאת ב"דרכי נועם", ראש סי' ב'). החיד"א ("שם הגדולים", ח"א ד 61) כותב עליו שאליהו הנביא היה מתגלה אליו.

זמן קצר לפני שנת שי"ג (3551) חזר רדב"ז לדור בירושלים, לפי חשבון של חלק מכותבי תולדותיו, הוא היה אז למעלה מגיל תשעים, הוא מזכיר באמצע כתיבת ספר "מצודות דוד" (מצוה רצ"ח) תאריך שנת שי"ו. ומסיים הספר באומרו שהוא נמצא בירושלים (מצוה תרי"ג), ובכך לכל הפחות שלוש שנים דר שם. אבל מפני חמת המציק, המושל המוסלמי שם שהטיל עליו מסים למעלה מיכולתו לשלם (כמו שמזכיר רדב"ז בדבריו שם "וגם פה לא הונח לי מרגשת יגונות ודאגות, לא יכולתי ספורות"), רדב"ז עבר לצפת. בבואו לשם, הסכימו כל חכמי העיר למנות אותו ראשון לכל החותמים על פסקי בית הדין (כן דברי מהר"י קארו, בשו"ת אבקת רוכל, סי' ק"מ).

רדב"ז כתב חיבור על "כללי התלמוד" (הובא בספר "הררי נמרים", נדפס בשנת שנ"ט). חלק מחידושו על התלמוד הובאו בספר "שיטה מקובצת". בפסקיו הוא סומך הרבה על הגאונים, רבינו חננאל והרי"ף באומרו "דבריהם דברי קבלה". וסומך במיוחד על הרמב"ם באומרו "אתריה דמר הוא", ועל הרא"ש. ואע"פ שהיה מקובל עצום, איננו פוסק כדברי ספרי קבלה אם אינם תואמים לדברי התלמוד (עיין שו"ת ח"ד סי' פ').

בין ספריו הידועים לנו, הם שאלות ותשובות (שלשת אלפים תשובות הנדפסות! לפי "ספר אור החיים", פסקא ב'). ועדיין יש כמה שנותרו לפליטה, והובאו מהם בירחונים וחיבורים שונים. ועוד חיבר "יקר תפארת", לפרש אותם חלקי "משנה תורה" לרמב"ם אשר עליהם אין פירוש "מגיד משנה" (הפלאה, זרעים, קדושה, ושופטים). רדב"ז שם לו לעיקר ליישב כל דברי הרמב"ם מפני השגותיו של ראב"ד, רק חלק מהספר נדפס במהדורות "יד החזקה". וחלק אחר נדפס ע"י רש"ב ורנר (ירושלים, תש"ה; ניו יורק, תש"ז). בדברי קבלה כתב "מגדל דוד" (הנקרא אצל קצת "מכתם לדוד") שהוא פירוש על שיר השירים בדרך הקבלה; וכן "מצודות דוד" ביאור לתרי"ג מצוות (נדפס לראשונה בואלקווא, שנת תרכ"ב); וכן "מגן דוד", ביאור על אותיות התורה שזכינו בעזרת צור ישראל וגואלו לההדיר בתפארתו היום.

עוד יש לנו ממנו "דברי דוד", חידושים ופסקי דינים, נדפס יחד עם "הון יוסף" (ליוורנו, תקפ"ח), "גלוי לאדרות" (של ספר הזוהר) עם הגהות ר"ח ויטאל, "דינא רבא ודינא זוטא" על "שולחן ערוך", "שבעים פנים לתורה" (ליוורנו, תל"א, והספר מוזכר ברשימותיו של יצחק אייזיק בן יעקב "אוצר הספרים", וילנא, תר"מ, אות מ' ספר 994 ושמא הוא פירוש על התורה? אין עותק מהספר בבית הספרים הלאומי בירושלים), "אור קדמון" (ויניציא, תס"ג), "ללשונות הרמב"ם" (ניו יורק, תש"ז), "כללי פסקי ספר הפליאה" (ירושלים, תר"ע), "שו"ת הרדב"ז מכתבי יד" (מנין ר"ח תשובות) ערוך ע"י הרב יצחק סופר (בני ברק, תשל"ה).

ועל אוסף כת"י שונים הנמצאים בספרייה הלאומית בירושלים, עיין "אנציקלופדיה לתולדות חכמי ארץ ישראל", ערוך ע"י הרב יעקב גליס, הוצ' מוסד הרב קוק, ח"א עמ' רצ"ד, וח"ג דף ר"כ, אשר משם העתקנו רשימות הנ"ל. הרב משה צוריאלי שליט"א, "מגן דוד" (ירושלים תשס"ז) עמ' 4

הגאון רבי ישראל נאג'ארה זי"ע מחבר "י-ה רבון"

יום ההילולא - כ"א חשוון

נולד אחרי שנת ש"י ובסמוך לה בצפת, לאביו הגאון המקובל רבי משה נאג'ארה זלה"ה. שהיה מגורי האריז"ל כנזכר בשם הגדולים להגרחד"א ז"ל בערכו, והיה ראש הרבנים בדמשק, וחיבר ספר "לקח טוב" דרושים על התורה, ולאמו בת הגאון הרב המוסמך רבי ישראל די קוריא"ל זלה"ה א' מתוך הארבעה שנסמכו ע"י הגאון מהר"י בירב זלה"ה ורבו של הגאון רבי בצלאל אשכנזי זלה"ה ונזכר בשו"ת שלו סי' א'.

בצעירותו למד תורה מפי זקנו הרב המוסמך הנ"ל ומפי אביו, כמו שכותב בהקדמת ספרו "מקוה ישראל": "מים מפכים, מן המקדש המה יוצאים, מהאשל הגדול, מבצר עוז ומגדול, הרב מוריני כמה"ר ישראל די קוריא"ל זלה"ה, קרתי ושתיתי ושמעתי מפיו נוראות, אף כי לא השגתי כי אם בימי נעורים... לאשר מנגד עיני בבואה דבבואה מזיו שכיתנו, ומעט קט מספיר גזרתו ודברתו בלבי חרותה מגרסא דינקותא... וכטעם לשד השמן דרושו ונאומו וטוב טעמו... חסידים וצדיקים בני משפחתנו כאבא מארי זלה"ה, חתן המלך, וכצנתרות הזהב החן בניו ידידיו ותלמידיו היוצקים מים על ידיו, אשר יולדו על ברכיו, כרעו על ברכיהם לשתות מים מתוך בארו וממעמקי ביאורו, ולעשות כונים למלאכת הדרוש דרכו בעקבותיו... ובאמצעותו הולידו והצמיחו ועשו פרי".

לאחר זמן בא לדמשק ושהה שם זמן רב וחלק גדול מדרושיו בספרו "מקוה ישראל" הוא ממה שדרש שם, ואחרי שנת שפ"א עלה לארץ ישראל ונתיישב בעיר עזה, שם נתמנה לרב ואב"ד והרביץ תורה לתלמידים, מוזכר בשם הגדולים להגרחד"א זלה"ה מערכת ספרים ערך "זמירות ישראל" שהיה מריץ אגרותיו מעזה לרבינו בצלאל אשכנזי ולהרב מהריט"ץ זלה"ה, ונלב"ע בשנת שפ"ה בעזה ושם מנו"כ, עד ששלטו בו ידי זדים הני ערבאי רשיעי דחטטי שכבי וחרשו את בית הקברות היהודי שם.

היה מפורסם מאר בשיריו ובפיוטיו אשר חיבר לרוב ונתפרסמו בישראל, ובעיקר נתפרסמו שמו בזכות הזמר הנודע "י-ה רבון עלם ועלמיא" שנתקבל בכל תפוצות ישראל ומושר בערגה בליל שבת קדש, בשם הגדולים ערך הנ"ל כותב: "וכתבו משם רבינו האר"י זצ"ל אשר שירותיו חשובות בשמים וכו'". ונתכנה כפי רבים מגדולי ישראל בשם החכם המשורר...

רבי ישראל נאג'ארה זלה"ה השאיר אחריו כמה חבורים, והם: "זמירות ישראל" שנדפס לראשונה בצפת שמו"ו, "כתובה לחג השבועות" הנדפס עם אוהרות (אמ"ד תע"ה), "שוחטי הילדים" כללי השחיטה על דרך השיר עם הגהות רבי יוסף קאשטרו ומהר"מ גאלנטי זלה"ה בתוך ספר "ימין משה" (מנטובה שפ"ד), "כלי מחזיק ברכה" דיני ברכת הנהנין וסדר ברכת המזון (ויניציאה שע"ה), "פצעי אוהב" על איוב (קורוגישימי שנ"ח), גם השאיר אחריו חיבורים בכתב יד שעדיין לא נדפסו, והם "שארית ישראל" שירים ופיוטים, "מערכות ישראל" פירוש על התורה, ודרושים בשם "מקוה ישראל" הנמצא בספריית - בודפשט - בית המדרש לרבנים, ובמכון לתצלומי כת"י עבריים בבהסה"ל, ובו ארבעים דרושים כנגד ארבעים סאה שבמקוה, כשכל דרוש מכונה בשם סאה אחד, מחיבור זה נדפסו בפרעסבורג תר"נ ארבעה דרושים ראשונים והם ארבעה סאין, ויותר לא נדפס... "בית אהרן וישראל", שבט תשס"א, עמ' ז'

ר' ישראל נג'ארה, בעהמ"ח הזמר הידוע לשבת: "יה רבון עלם ועלמיא", הוא שיסד חברה דתית בשם "מפטירים" בעיר אדרינופול, שמטרתה היתה לחבר פיוטים ונגונים המתאימים ביותר לנוסח הזמרה המזרחית שתחת השפעתה חיו, והיו באים בשבתות וימים טובים לבתי הכנסיות ומזמרים שם נגונים היפים שחברו. בעיקר היו מנגנים שירי ר' ישראל נג'ארה, שהי' מחבר הרבה נגונים מיוחדים לכל שיר ושיר. אגודות "מפטירים" התפשטו אח"כ בהרבה עיירות מקהלות ספרד שבארצות המזרח. הרה"ח ר' שמואל זלמנוב ז"ל, "ספר הניגונים" (קה"ת תשמ"ה) ח"ג, ע' ט"ז

...בנו רבי שמעון [=הגאון רבי שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל] שגילה כבר מקטנותו הבנה והשגה רבה בעמקי דרכי אביו הגדול והקדוש [ה"חתם סופר" זי"ע] לא עלה בידו להבין מדוע מונע אביו מלזמר בליל שבת קודש את הזמר "יה רבון", ואילו נפשו העדינה של הבן היתה עורגת לקראת שיר נשגב זה, ונכספה גם כלתה נפשו בהשתוקקות עצומה לזמר ולשורר את השיר. פעם אחת בסעודת ליל שבת לא היה יכול להתאפק והחל להפליג בפני אביו בגודל מעלת השיר הנפלא הזה, והביט על אביו וגם אביו הביט עליו והבין היטב את כוונתו, פתח מרן ואמר: "יצונך לידע מדוע לא אומר שיר זה, עד שאגיד לך את הטעם, מוטב שאתחיל לזמר אותו", ומאז לא פסק מלזמר את הזמר הזה על שולחנו.

אחר שעבר פרק זמן סיפר מרן, בהזדמנות מסויימת, שהרב רבי ישראל נאג'רה היה פייטן גדול והיה ממונה כחזן של האר"י הקדוש וחיבר שירים ופיוטים רבים על שבתות ומועדי השנה, וגם שיר על ענין הצדקה - אשר הבית הראשון נגלה לו בחלום הלילה, ורבי ישראל חיבר את השיר "יה רבון" בלילה ולמחרתו בבוקר נגש אליו האר"י הקדוש ואמר לו: "ישראל, ישראל, חיברת בלילה הזה שיר נפלא מאד ובאה השכינה הקדושה יחד עם הפמליא של מעלה לשמוע, וכיון שמצאוך שאינך לבוש את המלבוש העליון, נסתלקו כולם" [וראה בפלא יועץ, ערך אכילה], ורבי שמעון היה מוסיף בסיום סיפור זה, כי נראה לו שמטעם זה היה אביו מונע עצמו בתחילה מלזמרו. הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א, סנה בוער באש" (ב"ב תשס"ג) ע' קמ"א

הזמר י-ה רבון

המשורר האלוקי רבי ישראל נאג'רה (ראה בשם הגדולים להחיד"א שכתב בשם האר"י הק' שנתקבלו שירותיו בשמים) בזמר שבחו הידוע, קה רבון עלם וכו' מפאר כבוד והדר גאון ה' ומוסיף והולך בגרם מעלות השבח וכן הוא כותב, שבחין אסדר צפרא ורמשא - (ומהו השבח אותו הוא מסדר ערב ובוקר) - רברבין עובדך ותקיפין מכיך רמיא וזקיף כפיפין - שגבורות ה' ואדיר פעולותיו בזה שהוא משפיל גאים ורמים וזוקף ומרומם את הכפופים והנכנעים, ואפילו אם יחיה האדם עלי אדמות אלפי שנים לא יוכל להשיג ולהכיל את חשבון ה' בגבורה זו איך שהוא משפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עדי מרום, ועל מעלת גבורתו זו מזמר רבי ישראל נאג'רה בשירתו רברבין עובדך ותקיפין, שזה הוא מהגבורות המיוחדות הנגלות לנו לעיני בשר ודם ממעשה תוקפו של השי"ת.

ואע"פ שלא מוזכר בשיר שבח זה שום רמז מעיניני שבת קודש מ"מ נתקבל בכל תפוצות ישראל לזמרו בשבת קודש יום חמדתו של הקב"ה ובה אנו מהללים ומשבחים אותו יתברך על כל גבורותיו ובמיוחד על גבורתו זו.

ובמזמור שיר ליום השבת (תהלים צב) שהוא המזמור המיוסד להודות לה' על יום השבת שהנחילנו והוא השיר שזמרו הלויים בביהמ"ק בשבת, שיר זה הולך ומזמר על גבורת ה' וגדלות מעשיו בזה שמרומם לפעמים את הרשעים כדי להשמידם ולהנמיכם, ואיש בער וכסיל לא ידע ולא יבין מה גדלו מעשי ה' בזה ומאוד עמקו מחשבתו וחשבונו בפעולתו זו אולם את הצדיקים יפריח וירומם לעולמי עד.

[רבינו (הגאון רבי חיים ברים) זצוק"ל בהשתפך נפשו בגדלות ה' ובפרט בעת שיחותיו בשבתות ומועדי השנה היה מרחיב במליצת לשונו בענין זה וכה אמר, הרי פסגת כל ימי השבוע כולה הלא היא יום השבת קודש, ובמה ואיך אנו מבטאים את רגשותינו ביום קדוש זה הוי אומר בעת אמירת מזמור שיר ליום השבת, שבו הנפש משתפך בערגה וכיסופים לכבוד ה' יתברך, ומהו פסגת מזמור זה, הוי אומר טוב להודות לה' וגו' מה גדלו מעשיך ה' וגו', והיה ממשיך ואומר, באיזה מהזמירות של שבת אנו מבטאים היטב את גודל רוממותו וגדלות מעשיו, הוי אומר בשירת קה רבון וכו' ומהו פסגת זמר זה, הוי אומר ברבינו עובדך ותקיפין מכיך רמיא וזקיף כפופין, מכאן אנו רואים שזו היא אחד מפסגות רוממות שבחי השי"ת תוקפו וגבורתו (והמעייין יראה לנכון שקטע זה האמצעיית מבין חמש בתי השיר, בקטע זה מבטא המחבר את השבח המיוחד אותו הוא רוצה לבטא במיוחד מכל חמשת הקטעים, ושנים הראשונות הם כפתיחה לבית האמצעיית והשנים האחרונות הם בקשה וסיום).] הגאון רבי חיים ברים זצ"ל, "שירה חדשה" (ירושלים תשס"ג) ע' ל"ו

פרוק ית ענך

"פרוק ית ענך מפום אריותא". הנה מחבר הזמר "יה רבון עלם", הרב הקדוש ר' ישראל נג'ארה זצ"ל, ישב בעיר הקודש צפת בתקופת האר"י ז"ל, והעיד עליו האר"י הק' אשר שירותיו חשובות בשמים כמובא בספר שם הגדולים.

והנה מקובל אשר בפעם הראשונה ששר המחבר פיוט זה שלח אליו האריז"ל לאמר, ידוע תדע כי בעת שהתחלת לשורר השיר החדש שחיברת באה השכינה הק' עם הפמליא של מעלה לשמוע מפוך שיר קודש הילולים זה, אך יען שלא היית עטוף בגד העליון נסוגו כולם אחור והתרחקו מעליך. ומני אז נזהר הרה"ק ר' ישראל להיות לבוש המלבוש העליון בעת נגש אל הקודש לשורר ולשבת פני אל חי. והדברים מבהילים עד היכן כחה וחשיבותה של לבישת מלבוש עליון ומגבעת.

ומכאן מוסר השכל לכל בר דעת לשים אל לבו אשר בכל דבר יש שתי בחינות, דמלבד בחינת הפנימיות והתוך שבכל דבר יש נמי ענין ובחינת הלבוש, ויתבונן דאף דודאי העיקר הוא הפנימיות מכל מקום אין לזלזל גם בהמראה והפנים החיצוני של הדבר.

ויש לרמז דבר זה בעצם הפיוט הלז, דלהכי כינה את ישראל כאן בשם "ענך" להורות דכשם שבצאן יש חשיבות הן לפנימיותו ולבשרו והן לחיצוניותו שהרי עושים מצמרו מלבושים, כמו כן לכל דבר שבקדושה יש חשיבות לפנימיות וגם לחיצוניות, ועל האדם ליהזר שגם המראה והלבוש החיצוני שלו תהיה כראוי לצאן קדשים.

וממנו נקח לעבוד את ה' להיות זהירים לשמרם ולדקדק ללבוש לבושי שרד בגדי קודש לכבוד שבת המלכה כראוי וכיאות ליום זה מכוונד, לבל נדחה בידיים חלילה השראת השכינה בינינו. כ"ק מרן אדמו"ר מפייסבורג זצוק"ל, "זמירות אמונת אברהם" (אשדוד תשנ"ט) ע' קס"ז

הרה"ח רבי מרדכי חנא פוקס זצ"ל

יום ההילולא - כ"א חשון

ר' מרדכי חנא [ב"ר יצחק דוד] תפס מקום נכבד ביותר בין חסידי מרן [הס"ק ה"אהבת ישראל" מויז'ניץ] זי"ע, ברם הוא היה שפל ברוך שקשה למצוא. עוד בצעירותו הסתופף בצל הקדושים האדמו"רים ה"צמח צדיק" וה"אמרי ברוך" וזכה אחר כך להתאבק בעפר רגלי הס"ק [ה"אהבת ישראל" זי"ע] קרוב לארבעים שנה. חלק גדול מהשנה ישב במחיצת ה"אהבת ישראל" זי"ע; הוא היה נפרד ממשפחתו שבוילחאביץ בתחלת חודש אלול ושב לביתו אחרי חנוכה. כמו כן בא לכל מועד וישב אצל מרן ה"אהבת ישראל" זי"ע מספר שבועות.

בין כסה לעשור שנת תרצ"ב, בהיותו עם הס"ק בויז'ניצא, חלה רמ"ח קשות וכ"ק אדמו"ר בעל "אמרי חיים" נאלץ לשוב אתו לגרוסוורדיין. מחלתו הלכה וגברה. כאשר שב רבינו לגרוסוורדיין היה כבר מצב רמ"ח חמור מאד והרופאים התייאשו מחייו. באחת השבתות, בעת תפילת שחרית באו להודיע לס"ק שרמ"ח גוסס - בבית החולים. הפטיר מרן זי"ע: "אי, מרדכי חנא ימתין עוד קצת עד שיעשו הבדלה, הוא לא ירצה להשבית לנו את קדושת השבת". ואכן לאחר זמן מועט באו לבשר שהמצב השתפר.

לאחר ההבדלה נסע רבינו לבקרו... זמן קצר אחרי שרבינו הלך משם, החזיר ר' מרדכי חנא את נשמתו לבוראו. בלוויה השתתף קהל רב, ואף על פי שבויז'ניץ לא נהוג להספיד - ר' מרדכי חנא שאני, מרן זי"ע הורה לכ"ק אדמו"ר בעל ה"אמרי חיים" זצ"ל שיספידו, ובין השאר תאר האיך שרמ"ח היה עומד באימה וביראה בהאזינו לס"ק את "מלכיות זכרונות שופרות" - רבינו פרץ בככי בשמעו את דבריו.

הס"ק התבטא ואמר: - "אתה - רבי כמוני תמצא שם בעולם העליון, אני - חסיד כמוך לא אמצא". אף סיפר, שרמ"ח היה נותן הרבה כסף לאדמו"ר ה"אמרי ברוך" זי"ע - במשך הלוויה הזכיר פעמים אחדות את אביו הקדוש.

עוד התבטא עליו רבינו, באמרו: "פעמים רבות שוחחנו יחד, אבל אף פעם לא אודות אדם שלישי".

כעבור זמן, כשרבינו היה ב"בית החיים" נגש אל ציונו של רמ"ח ואמר: "הרי הוא אהב לשמוע אותי לומר תהלים, אגיד לפניו כמה מזמורים" - ואמר עשרה פרקים. הרה"ח ר' נתן אלי' רוט ז"ל, "קדוש ישראל" (כ"ב תשמ"ה) ח"ב, ע' ש"ל

החסיד הנודע מו"ה מרדכי חנא ע"ה, בשנה הראשונה שאחר נישואיו, נטל עמו בגדיו וחפציו, הטמינם לבל ירגיש אדם זולתו בדבר, ונסע לחג הפסח כדי לשהות במחיצת אא"ז ה"צמח צדיק" זי"ע.

והנה בתקופה ההיא, עדיין לא אבה ה"צמח" שחסידי יבואו להסתופף בצילו בחג הפסח. אך כאשר הבחין באברך ר' מרדכי חנא, הביט בו זמן מה, והתבטא 'ער געפעלט מיר, ער קען דא בלייבען!]' (הוא מוצא חן בעיני, הוא יכול להישאר כאן!). אף שדעת אביו של ר' מרדכי חנא - הרה"ח המפורסם מו"ה יצחק דוד ז"ל - לא היתה נוחה מכך שאברך של 'שנה ראשונה' עוזב את ביתו בליל הסדר ונוסע אל הרבי, לא אבה ר' מרדכי חנא לערוך 'סדר' בעצמו, כי הכיצד יערוך סדר ועיניו לא ראו כיצד על יהודי לערוך ליל הסדר... ואמנם על אף שה"צמח" לא התיר לחסידים להיות אצל בליל הסדר, אך נראה שכאשר מתכוונים רצינות ובאמת לאמיתה, אזי כל המניעות מתבטלות, כפי שאכן היה.

[כשסיפר מרן (שליט"א) ה"ישועות משה" צוק"ל] עובדה זו, שאל אחד מחשובי אנ"ש: הלא ר' יצחק דוד היה ידוע כמי שמשדל את האברכים של 'שנה ראשונה' לנסוע אל ה'צמח', וכיצד זה לא היה נוח לו שבנו יסע לליל הסדר? השיב הגה"ח ר' מאיר מגיד זצ"ל ליבלח"א כ"ק רבינו (שליט"א) ה"ישועות משה" צוק"ל: הסיבה לכך היתה גילו הצעיר של ר' מרדכי חנא, שהתחתן בגיל י"ג שנה כמנהג הזמנים ההם להינשא בגיל צעיר]. כ"ק מרן אדמו"ר ה"ישועות משה" מויז'ניץ צוק"ל, "הגש"פ - ויז'ניץ" (ב"ב תשס"ז) ע' קמ"א

מסופר על ר' מרדכי חנא ע"ה, שתמיד התמסר לאיסוף כספים לנצרכים, ובערוב ימיו התבטא: בצעירותי כאשר התחלתי לאסוף כספים התקנתי במעילי שני "כיסים", באחד מהם הכנסתי את הכספים שאספתי, ובשני - את הבזיונות שנתנו לי (שכן בצעירותו לא ידעו את גודל מסירותו לנצרכים), ואז - לצדקה היו מעט רווחים מעסקנותי, אולם לי אישית - היו רווחים גדולים מזה, סבלתי בזיונות מרובים... אולם בזקנותי נתהפך עלי הגלגל - לצדקה היו רווחים גדולים מעסקנותי, אך לי אישית (בזיונות שהם כ"כ מועילים לאדם) היו מעט, והיה לי מזה יסורים. כ"ק מרן אדמו"ר ה"ישועות משה" מויז'ניץ צוק"ל, מוצאי צום גדליה תשמ"ח, "דרשות" (ב"ב תש"ס) ח"א, ע' רמ"ו

מרגלא בפומיה של החסיד רבי מרדכי חנא ז"ל: "האיך אפשר לילך לישון בלילה, לפני שיודעים אם חבירי היתה לו ארוחת ערב. והלא יתכן שהוא הלך לישון רעב. הרה"ק רבי יוד'לי הורביץ מדז'יקוב צוק"ל, (מרשימות כ"ק מרן אדמו"ר מתולדות אברהם יצחק שליט"א), "זכרון יהודה" (ירושלים תשס"ג) ע' קמ"ה

זכורני שסיפרו כאשר הייתי ילד קטן, שר' מרדכי חנא ז"ל 'הופך' את כל ווילחוביץ בשבתותיו, "ער האט אויפגעשטעלט דארט א מיליטער פארן הייליגער באשעפער"! (הוא הקים שם צבא להקב"ה). יהודי ווילחוביץ אכן ניהלו את שבתותיהם בשירות ותשבחות לא-ל חי בדבקות. כ"ק מרן אדמו"ר ה"ישועות משה" מויז'ניץ צוק"ל, ש"ק פר' נצבים-וילך תשנ"ט, "קידושא רבה" (ב"ב תשס"א) ע' פ"ד

כפניני חן השתזרו מפה קדשו של רבינו (הס"ק ה"אהבת ישראל" מויז'ניץ זי"ע) ברכות השחר והשרו אוריה דקדושה על שומעיה... אף ר' מרדכי חנא, אשר שמע ברכות אלו מאות פעמים, הרגיש בהן כל פעם ערבות ומתיקות חדשה, בבחינת "כל יום יהיו בעיניך כחדשים", כמסופר להלן: סמוך לביתו של הס"ק גר חתנו של רמ"ח. פעמים רבות הפציר בחמיו שיסור אליו לפני התפלה, להחיות נפשו בכוס קפה חם, תמיד סרב רמ"ח. פעם נעתר לבקשות חתנו והלך. אולם כנראה השתהה יתר על המדה במקצת, ובשובו לביהמ"ד, מצא את מרן זי"ע מסיים את ברכות השחר.

גדול מנשוא היה צערו של רמ"ח על הפסדו ובקול רם הוכיח את עצמו באמרו: "זולל וסובא שכמוך! קפה התחשק לך לשתות, והברכות של הרבי הפסדת בגלל זאת, גוף עכור שכמותך". כאשר שאלו אחד מידידיו: "ר' מרדכי חנא, מאי כולא האי, הלא שמע את הברכות מפי הרבי אתמול, וישמע אותן מחר ומחרתיים ועוד ועוד!" השיבו רמ"ח: "מה ששמעתי אתמול - היה עבור אתמול ומה שאשמע מחר יהיה בשביל מחר, אבל היום לא אשמע יותר, ועל זה לבי דוי"...

מרגלא הוה בפומיה דרמ"ח לומר: "גדול מאד מזלי שהעולם אינו מכיר גדלותו של רבינו. אלמלא ידעו זאת היו כולם מתכנסים ובאים לשמוע תפלתו ואזי היכן היה יוצא לי לעמוד? רחוק מאד מאד, אך היות שאינם יודעים רוממותו וזכה אנכי לעמוד קרוב אליו. הרה"ח ר' נתן אלי' רוט ז"ל, "קדוש ישראל" (ב"ב תשמ"ה)

מתי שוא

היה ר' מרדכי חנא ז"ל נוהג לומר עה"פ "לא ישבתי עם מתי שוא" (תהלים כו, ד) - מיט פאלשע מתים [עם מתים נרדמים], כוונתו היתה לאנשים, שכאשר הם עסוקים בדברים גשמיים כאכילה וכדומה, הם מתעוררים לתחיה, אך כשהם מגיעים לתפילת "הכל יודוך", הם נרדמים [איז ער א פארשלאפענער]; אז לפתע פתאום, הזמן יקר בעיניהם, אין להם זמן להתפלל במתינות, ומפריע להם שתפילת פסוקי דזמרה ו"הכל יודוך" נמשכים זמן רב מדי. אבל במשך כל השבוע יש להם זמן די והותר לדיבורי סרק, רק בשעת התפילה אין להם זמן... אדם שנוהג כך נקרא "מת שוא", הוא אמנם מתהלך בעולם, אבל הוא ישן, ואין בו כל לחלוחית של חיות. כ"ק מרן אדמו"ר ה"ישועות משה" מויוז'ניץ צוק"ל, ש"ק פר' שמיני תשל"ב, "שיחות ומאמרי קודש" (ב"ב תשנ"ז) ח"א, ע' ס"ד

גמילות חסדים

מצות גמילות חסדים, הגם שהיא רק ענף ממצוה אחת שבתורה דכתיב (דברים יג) ובו תדבוקן, ודרשו חז"ל (סוטה י"ד). שיש לו לאדם להתדבק במדותיו של הקב"ה להיות גומל חסדים וכו' מ"מ אנו מוצאים שסגולת העסק בגמילות חסדים גדולה מאד, עד שדרש אב"י (ר"ה י"ח). עה"פ (ש"א ג') לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה, בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים עיי"ש, וכן מצות צדקה היא בכלל גמילות חסדים, ועלי' נאמר (משלי י') וצדקה תציל ממות, הרי לפנינו גודל תוקף סגולת ומעלת הצדקה, ומצינו בגמ' (סנהדרין ק"ג:) שלא נמנה מיכה בכלל אותם שאין להם חלק לעוה"ב מפני שפתו מצוי' לעוברי דרכים, ורגיל הי' הרה"ח ר' מרדכי חנא ע"ה לספר על איש אחד שהיו דנים אותו בבי"ד של מעלה, ובתחילה שקלו זכויותיו על כף המאזניים, ואח"כ הגיעו מלאכי חבלה והעלו כל העבירות שלו על כף השני ומרוב העונות הכריעו את הכף לרע והי' חשכות גדולה, עד שהגיע איזה "מלאך" והתחיל להעלות בצד הזכויות כלים מלאים של כל מיני מאכלים "טאקיי מיט ברינזא" וכדו' שהיה נותן לאורחים בביתו עד שהכריעו הזכויות לטובה. כ"ק מרן אדמו"ר מויוז'ניץ-מאנסי צוק"ל, "דרשות" (מאנסי תשס"ב) ח"א, ע' שי"ב

הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל ה"בצל החכמה"

יום ההילולא - כ"א חשון

הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל, נולד בי"ב תשרי תרע"א בעיר נוייהיזל (נובע-זמקי) שבצ'כוסלובקיה [לאביו הג"ר אברהם זצ"ל], למד בשיבות המפורסמות, גלנטא, טירנו ופרשבורג, וכולן התבלט כאחד והמיוחד שבלומדים. אחיו, הגאון רבי משה שטרן זצ"ל, אב"ד דעברעצין ומח"ס שו"ת באר משה, העיד עליו שכבר בעודו בחור צעיר לימים, בלומדו בשיבה, נישאו קושיותיו בפי כל והיו לשיחה עליה התחדדו פרחי הלומדים (כלשונו בהקדמת שו"ת בצל החכמה ח"ו).

בהיותו כבן י"ט שנים, זכה במילגה שהוענקה מקרן לבחורים מצוינים אשר עמדו בהצלחה בכור המבחן ע"י שלושה מגאוני המדינה, ה"ה הגרי"מ טיגרמן מנויהיזל, הגר"מ פרייא משוראן והגר"י רייך מבאטרקעס, זכר צדיקים לברכה. בכתב ההסכמה הנלהבת של הגאונים הללו שנמסרה לרבינו, כתבו: "במותב תלתא כחדא יתיבנא וכו', ובתוכן המוכ"ז הב' המו"מ בתו"י חו"ש וכו' [-המוסר כתב זה, הבחור המופלא ומופלג בתורה ויראת שמים, חרוץ ושנון], מו"ה בצלאל נ"י מקהילת נאווע-זאמקי יצ"ו. וכל

יקר ראתה עינינו, תלמודו שגור על לשונו על צד היותר טוב, כחצים ביד גיבור כן השיב על שאלותינו דבר כדין וכהלכה, ידיו רב לו לפרט ולסדר כל הדיעות והשיטות בענין שנשאל... יורד לעומקן של דברים, אשרי עין ראתה כל אלה... לאות ולראיה כי בחור מורם מעם שהקדיש כל כשרונותיו ועיתותיו ללימוד התורה"ק, ועלה על כל בני גילו עשר מעלות, וראוי ליותרת הכבוד" וכו'. כמו כן עשה שימוש בהוראה בבי דינא רבה דפרשבורג והוסמך בה להוראה.

בשנת תרצ"ג נלקח לחתן בבית הגה"ק ר' צבי קינסטליכר זצ"ל, אב"ד הרמנשטאט (סעבען) בעל "באר צבי". ההערכה ההדדית ששרה בין החתן לחותנו הייתה מן המפורסמות שאינן צריכות ראייה. שמו הטוב כגאון ועילוי. הלך לפניו בכל המדינה, וכבר בשנת תרצ"ג, והוא אך בן כ"ו שנים, השיב תשובות לשואלים רבים, אשר ביניהם היו רבנים מופלגים שלא היססו להציע לפני רבינו את ספיקותיהם (ראה בשו"ת רבינו חלק א).

בשנת תש"ב נבחר לכהן כרבה הצעיר של קהילת הרמנשטאט לצד חותנו הגאון זצ"ל. בשנת תשי"ד הופנתה לרבינו בקשה ממלבורן שבאוסטרליה, לבא לכהן כרב קהילת "עדת ישראל", קהילה שנוסדה ע"י גרעין קטן של מהגרים יהודים שהגיעו לשם טרם פרוץ השואה הנוראה, והתרחבה לאחר השואה כאשר הגיעו אליה פליטי חרב ניצולי שואה. רבינו נענה למשימה שהוטלה עליו והיגר לאוסטרליה הרחוקה להקים עולה של תורה במקום, בהיותו שם גם נדרש לראשונה לבעיית קו התאריך הבינלאומי בנושאים שונים בהלכה (כגון ספירת העומר וכדו'), וכתב כמה תשובות עמוקות בנושא (ראה שו"ת בצל החכמה ח"ה סי' צו-ק). במשך שנות חייו כיהן כרב ודומ"ץ בקהילות רבות, והעמיד תלמידים רבים אשר כל רואיהם יעידו כי זרע ברוך ה' הם (כעדותו של גאב"ד דעברעצין זצ"ל). בשנת תשל"ה פנו אליו מטעם הבי"ד של העדה החרדית בירושלים, בבקשה שיכהן כסגן למרן בעל מנחת יצחק זצ"ל ראב"ד העדה החרדית, אך מסיבות שונות לא יצא הדבר לפועל. בשנת תשמ"ב עלה לארץ הקודש שם התגורר עד יומו האחרון.

לצד גאוניותו ובקיאיותו הגדולה, ניכרה גם זהירותו המופלגת בקיום מנהגי ישראל, בכרכי תשובותיו הרבות ניתן למצוא שאלות בהלכות החמורות לצד שאלות בפרטי מנהגים שונים, שבכולן דן רבינו זצ"ל בכובד ראש, מעולם לא היקל ראשו בדבר מנהג ישראל שתורה הוא, אף אם אין לו מקור נאמן בשו"ע ובפוסקים, וכך כתב לאחד משואליו: "אינך כותב לי איך מורים בזה רבני מגוריך, אני כותב לך את אשר אתי, ומ"מ אתה תתחשב בהוראת רבני המקום ולא תסור מכל אשר יורוך" (שו"ת רבינו ח"ה סי' קמב, ראה גם שם סי' א, דן רבינו באריכות האם צריך לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות, ומסיק להחמיר מכח המנהג. וכן בח"ד סי' מ"ד בדבר המנהג שלא לקרוא מקרא לאחר חצות הלילה, ועוד רבים).

עמדתו הנחרצת ללא פשרות לחיזוק יסודות הדת היו לשם דבר, בהסכמתו לקבל את עול הרבנות במלבורן, כתב להם בין הדברים תנאי בל יעבור: "בכל ענינים הנוגעים אל הדת, תהיה דעתי מכרעת וקובעת בעז"ה בלי שום פקפוק כלל". בהיותו מכהן כרבה של וינה, אירע מעשה מצער, יהודיה גיורת אחת נרצחה בפתח בית כנסת ע"י פורעים אנטישמיים. הגורמים היהודים הרשמיים אירגנו לה הלוויה כלל יהודית כצעד הפגנתי תעמולתי. בבית הקברות אליו הובלה הנפטרת, נמצא גם היכל טהרה שנבנה ע"י הקהילה הכללית יהודית באופן שאין רוח חכמים נוחה הימנו. כשהביאו את הגופה לשם סירב רבינו להיכנס, וכך נכתב בעיתון שיו"ל באותה תקופה: "הרב מסרב להכנס להיכל הטהרה, שטומאה היא בעיניו". לאחר דין ודברים השאירו את הגופה בפתח ההיכל ולא הכניסוה לתוכו. כמו כן עמד רבינו

בתוקף על כך שבאותה ההלוויה תהיה הפרדה מלאה בין גברים לנשים, אף שרבים מן הציבור שם לא היו אמונים על כך בדרך חייהם.

בהיות רבינו זצ"ל בארץ הקודש הסתופף בצילם של אדמורי"ם מפורסמים כהאדמו"ר מבעלזא זי"ע, שממנו אף מצטט את חוות דעתו הק' בענין ברכת הגומל לנוסעים באווירון (ראה שו"ת רבינו ח"א, כ), וכן היה מגיע לחסות בצל כ"ק אדמו"ר ה"בית ישראל" מגור זצ"ל. רבינו נפטר בכ"א חשון תשמ"ט [מנו"כ בהר המנוחות]. "פעמי יעקב", ניסן תשס"ד, ע' כ"ה

כ"ב חשון

הגאון מוה"ר עזריאל הלוי הורוויץ ה"ראש הברזל" מלובלין זי"ע

יום ההילולא - כ"ב חשון

הגאון מוה"ר עזריאל הלוי הורוויץ זצ"ל אבד"ק לובלין. נולד בשנת תקי"ז. מגדולי דורו, גאון עצום, ועל שם חריפותו נתכנה בשם "דער אייזערנער קאפ". כיהן כאבד"ק קראשניק, ובשנת תקס"ו לערך נתקבל לאבד"ק לובלין, בתקופה בה גר שם החוזה. למרות התנגדותו לחסידות, כיבדו הרבי מלובלין ושלה אליו חשובי תלמידיו להשתעשע אתו בד"ת. נפטר כ"ב חשון שנת תקע"ט, ומנו"כ בלובלין [נדפס ממנו "תשובות וחיידושי ראש ברזל"]. "ילקוט מקח טוב" (ברוקלין תשס"ב) ח"ה, ע' רמ"ז

...עודו [ה"ראש הברזל" זי"ע] בן תשחורת, בטרם מלאו לו עשרים שנה, נזדמן עם אחד מזקני דורו הגאון הארוך רבי שלמה מחעלמא בעל "מרכבת המשנה" על הרמב"ם, ובתוך שיח הגיגם בדברי תורה נפל מפומיה דרבינו להשיג על דברי הגאון בענין פסיק רישא, ואחרי המו"מ בזה הודה הגאון הישיש לדברי רבינו, וירכיבהו במרכבתו מרכבת המשנה וקרא לפניו אברך = אב בחכמה ורך בשנים. הרה"ג ר' מיכל הומינר זצ"ל, בהקדמה ל"ראש ברזל" (ירושלים תשכ"ט) ע' 12

ישישי-חסידיים לפנים היו מספרים על ויכוחים שנערכו בין החוזה מלובלין והגאון רבי עזריאל "ראש הברזל", רבה של לובלין. דעתו של הרב לא היתה נוחה כלל מדרך החסידות שהחוזה הביא אתו מבית מדרשו של רבו, הרבי ר' אלימלך מליזנסק. "ראש הברזל" פנה פעם בשאלה גלויה אל החוזה: וכי זו דרך היא, שיהיו חסידים מתכנסים בכנופיה ליד שלחן אחד ואוכלים בצוותא: וכי לא מוטב היה אלמלי ישבו יחד - כפי שנהוג אצלנו, המתנגדים - ולומדים פרק משניות או דף גמרא? החזירו החוזה במענה רך: ליהוי ידוע לרבה של לובלין, כי השיטה שלנו לקוחה דווקא מן הגמרא!...

מרוב התרגשות ניתר "ראש הברזל" ממקומו ויקרא בקול נרגש ורוטט: בכל הש"ס לא נמצא דבר כזה, שאכילה בצוותא חשובה מלימוד בצוותא!... והחוזה ממשיך לענות לו בנחת ובשופי, בנימה של דרך-ארץ ויראת-הכבוד: חכמינו שואלים במסכת חגיגה (דף ט"ו): "ורבי מאיר היכי גמר תורה מפומיה ד"אחר"? רבי מאיר רימון מצא - עונה הגמרא - תוכו אכל קליפתו זרק... נמצאנו למדים כי רבי מאיר לא חשש ללמוד תורה אצל "אחר", בהיותו בטוח כי אפיקורוס זה לא ישפיע עליו במאומה ולא תחול ביניהם כל התקרבות. ואילו בענין אכילה גזרו חכמים על פיתם של עכו"ם ועל שמנם, מדוע? על פתם גזרו משום שמנם, ועל שמנם משום יינם, ועל יינם משום בנותיהם... הרי שאכילה ושתייה בצוותא עשויה להביא לידי התקרבות גדולה כל-כך, שהצדדים עוד עלולים להשתדך ולהתחתן...

מוקסם כולו האזין "ראש הברזל" לדבריו הכנים של החוזה, על פניו ניכרו סימני התפעלות והשתאות, עתה נוכח כי כל דרכיהם של החסידים, מנהגיהם ונוסחאותיהם יונקים ישר מבאר התלמוד... אמנם, "ראש הברזל" לא הפך לחסיד גם אחרי שיחה נדירה זו, אך התנגדותו לחסידות בעבר איבדה את חריפותה ועוקצה...

ואגב אורחא, כדאי לספר על אפיזודה נוספת משני גדולי עולם אלה: "ראש הברזל" רבי עזריאל - והחוזה מלובלין: פעם נפגשו שניהם בסעודת ברית מילה, כדרכו, ניצל "ראש הברזל" את ההזדמנות לבקר את החוזה על דרכיו המשונים ולהתרעם בדברים קשים וחריפים על תנועת החסידות בכללה. - מהיכן ההיתר להרשות ליהודים ממקומות מרוחקים לבוא אליכם? וכי אינכם חסים על ממונם של ישראל? הוצאות-הדרך עולים להם בממון רב, כל זהוב מרויחים ביזע ועמל רב: הם צריכים לפרנס את נשותיהם וילדיהם, לשלם שכר-לימוד, ומר עוד נותן להם עידוד בבואם לביתו לבלות שבועות שלמים, היתכן? וכי אין הם יכולים ללמוד בביתם בדיוק את כל מה שהם לומדים אצלו לובלין? כבוד רב נוהג החוזה במרא דאתרא, נזהר מלפגוע בכבודו ומדבר לעומתו בהכנעה גדולה: וכי אשם בי, רבה של לובלין, אם האנשים נטפלו עלי? וכי ציויתי לאחד מהם שיבוא אלי? אדרבה, שמא ישיאני עצה כיצד לא להטריחם לבוא אלי? אומר לו רבה של לובלין בשנינות: עולים על הבימה ומכריזים בפומבי, כי מהיום והלאה אינני רבי, הכל טועים בי ומוטב שישבו כל אחד לביתו ויעסוק בתורה ואל יטריח עצמו לבוא הנה ממרחקים לחנם... בעיצומו של חג מתן-תורה, כשהתכנסו בבית מדרשו של החוזה אלפי חסידים ואנשי מעשה, ביניהם גדולי הצדיקים שבדור, קם החוזה ממקומו והכריז בפני כל: ישראל קדושים! לשם מה אתם באים אלי? למה לפזר לחנם הון כה רב להוצאות הדרך? מוטב ותשבו כולכם בבתיכם, עסקו בתורה ועבדו את ה' בשמחה. מדוע תטריחו עצמכם לבוא אלי, לשם מה? אינני רבי כלל, שמעו ותחי נפשכם...

דבריו של החוזה, שהיו מהולים שפלות וענוה כנה, עשו רושם עצום על כל השומעים. מקורביו בכו מרוב התרגשות, על כי זכו ברבי שהגיע למדריגות כה מופלאות במדת הענוה, והם התקשרו אליו עוד ביתר שאת מאשר לפנים. היתה זו הענוה האמיתית בהתגלמותה ובכל גילויי הודה - אמרו לנפשם... דבריו של החוזה בפני עדתו עשו להם כנפיים בכל קצוי מדינת פולין וגאליציה, נחשולים אדירים של חסידים ואנשי מעשה זרמו מעתה ללובלין יומם וליל, דרכי פולין מכל הכיוונים הובילו ישר לבית מדרשו של צדיק הדור...

יום אחד נפגשו שוב שני ההרים, הרב והחוזה, רבי עזריאל התחיל להטיף מוסר לחוזה, כדרכו תמיד: מדוע לא ציית לעצתי? למה לא הכריז קבל עדה וחסידים, כי איננו רבי וחבל על המעות שהם מפזרים על לא דבר?... סח לו החוזה: כדבריו, רבה של לובלין, עשיתי. יכולני להביא לו עדים לרוב, מכל ההמון ששמע אותי מכריז בפני הקהל הרב שבא אלי: אל תוסיפו לבוא אלי, אינני רבי ואל תפזרו מעותיכם סתם-כך... ומה אני יכול לעשות שמני אותו יום עוד התרבה מספר הנוהרים אלי? מכיון שכך - שישע אותו "ראש הברזל" באמצע דבריו - יש לי בעדו עצה אחרת: יקום ויקרא אל החסידים - דעו כי רבי גדול אנכי, בואו אלי בהמוניכם!... והם יראו בזה גילוי של גיאנות וממילא יעקרו את רגליהם מבית מדרשו...

מבין ריסי עיניו של החוזה נשקף מבט של חינונים: כיצד אוכל - טען בכנות כלפי איש-שיחו - להכריז בפניהם שאני רבי? הרי דבר זה רחוק מלהיות אמת, ואילו את השקר מתעב אנכי בתכלית השנאה והתיעוב!... הרב מאיר שוורצמן ז"ל, "אש תמיד" (ב"ב תשכ"ב) ע' נ"ה

מעוזי המתנגדים בפולין נופלים במהירות, קהילות שלישיות מצטרפות לתנועה החדשה, עוברות אליה בלהט ובהתלהבות. המונים נוהרים ללובלין, לבית מדרשו של הרבי. אבל החוזה מחפש את בני העליה המעטים, את העילויים יחיד הסגולה. כשנכנס הרה"ק רבי דוד מלעלוב לקבל ברכת פרידה מהרבי, אומר לו החוזה: - סע דרך פשדבוזש, שתי נרות דולקים שם, השתדל נא להביאם לכאן. הלך רבי דוד לפשדבוזש. משתדל ומשתדל אצל הרב המופלג [רבי ישעיה מפשדבוזש] והגאון הצעיר [היהודי הקדוש מפשיסחא] שניהם נענים לו, נוסעים ללובלין ונשארים שם, כרעים אהובים, אולם בבית מדרשו של החוזה נפרדת דרכם, עובר היהודי הקדוש לפשיסחה ומקים שם את חצרו, הרב המופלא מפשדבוזש נשאר בלובלין נאמן ללא גבול לרבו ולשיטתו. נעשה לאחד התלמידים הגדולים והמקורבים ביותר לחוזה.

הרבי מקרבו, מחשיבו הרבה, בכל זמן שהותו של הרב מפשדבוזש בלובלין הרי הוא פוסק ההלכה לרבי ולחסידים. כל שאלה מביאים אליו. הוראתו - קצרה, לענין. לעולם אין הוא מנמק את פסקו ואינו עונה למבקרו. פעם פסק הרב מפשדבוזש שאלה חמורה לאיסור. הגיעו הדברים לאזניו של הרב מלובלין, המתנגד לחסידים ולחסידות, הג"ר עזריאל הורוויץ אשר בשם "ראש הברזל" יונה. הלך לבית הכנסת והכריז בפומבי על ביטול הוראה זו "שאינה תואמת את ההלכה", אמר. שמע רבי ישעי' ושתק, סירב להגיב כדרכו. הלכו וסיפרו לחוזה מכל המאורע, מדברי הרב המתנגד ומשתיקת הרב הפוסק. פקד הרבי על היהודי הקדוש ללכת לרב העיר ולהוכיח לו את צדקת רבי ישעי'. יומיים עמד היהודי הקדוש בויכוח נוקב עם הגאון המתנגד, ליבנו את ההלכה לעומקה ולרחבה, ובסוף עלה רבה של לובלין על בימת בית הכנסת והודה בפומבי צדקתו של הרב מפשדבוזש. וכשבאו אחרי כן חסידים תושבי לובלין ודברו על לבו של הגאון ר' עזריאל שיחדול מהתנגדותו לחסידים, כי הרי לו שני עדים נאמנים שלומדים מובהקים נמצאים בין החסידים סירב להם הרב לובלין, אמר: שני העדים הללו סחבו החסידים ממחנה המתנגדים. הרה"ח ר' יהודה לייב לוינ ז"ל, "בית קוצק" (ירושלים תש"נ) ע' תע"ה

יל"פ מאמר הרבי מלובלין זי"ע, שהגיד הגאון המפורסם המכונה ראש הברזל אל היהודי הק' שמע נא מה שאמר רבך לפרש את הכתוב ואקח את אביכם מעבר הנהר, אביכם היינו רצון, מלשון ולא אבה סיחון, ולא אבה יבמי, ואמר ואקח את רצונכם, מעבר, מן העבירה, הנהר, שתאיר. והשיב לו היהודי הקדוש לפי דעת קדשו, והנל"פ בכוונת קדשו דגלוי וידוע לפני הבור"ע שאפי' כשהאיש הישראלי עובר עבירה אין כוונתו להכעיס אלא שמתפתה שיצא מזה דבר טוב, וז"ש שיקח השי"ת את הרצון האמיתי שיש לבר ישראל, שאף בעוברו עבירה אין כוונתו לעבור על רצון קונו, ואלמלי הי' יודע שבכך מכעיס להשי"ת ברור שלא הי' עושה, ובמחשבה זו הנהר, ע"ד משם יקבצך, כי אף אמנם שמגיע לו עונש על העבירה שעשה אבל גם יהא לו שכר על המצוה שחישב לעשות בכך, וזאת תאיר את עיניו שישוב להשי"ת, וכמשאה"כ וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, רצ"ל שהקב"ה חושב כל המחשבות שיש לישראל שאפילו כשחוטא ופושע יש לו מחשבות טובות ודין אהניא לי' לבלתי ידח מכיוון שממנו נדח, רצ"ל שמה שהוא נדח הוא ממנו יתברך, כלומר שנתכוין לש"ש כי הלא אין רצונו למעול מעל בה' ושיהי' כגוי, אלא שנדמה לו שבכך עשה מצוה להשי"ת והקב"ה חשב מחשבות אלו לטובה. כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג צוק"ל, "מנחת יהודה וירושלים" (ירושלים תשמ"ב) ע' קי"ט

...ואדכרן מילתא במה שהזכרנו מדברי המתניתין [סנהדרין כ"ב ע"א] שאין רוחצין עם המלך, הנה שמעתי בשם הגה"ק היהודי מפרשיסחא זי"ע שהלך בהיותו בלובלין לדבר (ד"ת בפלפול) עם הגאון מו"ה עזריאל ז"ל (שנקרא ראש הברזל), שאלו (אחרי הדברים) הג"מ עזריאל להיהודי הקדוש, הנה

שמעתי רבכם (זהו הגה"ק החוזה רבינו מלובלין זי"ע) נוהג מדת חסידות בהיותו בבית המרחץ והזיעה לוקח אתו כמה מסרקות ומשאילים לבני אדם העומדים סביבו שהוצרכו לסרוק ראשם כדי לעשות גמ"ח שם בהיותו בבית המרחץ שלא יהיה בלא מצות גם שמה, והלא הוא נגד גמ' מפורשת במנחות [מ"ג ע"ב] שדוד המלך ראה עצמו ערום בלא מצות אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצות וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישרה דעתו, והלא היה יכול ליקח אתו מסרקות ליתנם לבני אדם ויקיים גמ"ח ולא יהיה שם ערום בלא מצות עכ"ד, והשיבו הגה"ק היהודי תמהני על כבודו הרב שלא זכר משנה מפורשת בסנהדרין דאין רוחצין עם המלך, על כן לא היה יכול דוד המלך לעשות כן (וגם אין יכול למחול על כבודו שירחצו עמו, דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול [כתובות י"ז ע"א]) מה שאין כן רבינו שפיר עושה עכ"ד ודפ"ח. ח. "דברי תורה" (מונקאטש) ח"ה, אות נ'

כ"ה חשוון

הרה"צ רבי אפרים אליעזר יאללעס זצ"ל

יום ההילולא - כ"ה חשוון

הגאון המקובל הישיש רבי אפרים אליעזר הכהן יאללעס זצ"ל נולד ביום ה' שבט תרנ"א לאביו הגאון הגדול והצדיק המפורסם רבי שלום הכהן יאללעס זצ"ל גאב"ד סטריי בגאליציה, הנודע בשם האדמו"ר מסאמבור. סבו היה הגאון הקדוש רבי אורי מסאמבור זצוק"ל מגדולי האדמו"רים שבדורו (תלמיד מובהק בנגלה לבעל ה"שואל ומשיב" ובנסתר לצדיק המפורסם ה"שר שלום" מבעלזא). הוא נקרא "אפרים אליעזר" על שם סבו זקנו הגאון רבי אפרים צבי יאללעס (שרבו השרף מסטרליסק זצוק"ל העיד עליו, כי הוא "כהן אמיתי מזרעו של אהרן"), ועל שם סבו רבי אליעזר יצחק גאב"ד אוליינוב (מגדולי תלמידי בעל ה"שואל ומשיב"). ראשית חינוכו קיבל אצל סבו הגה"צ רבי אורי מסאמבור, שרבו הרה"ק ה"שר שלום" מבעלזא זצוק"ל העיד עליו שהיה לו גילוי אליהו. כבר בגיל 10 כתב חידושי תורה שהפליאו את גדולי הלומדים, אולם פנקס חידושי מימי ילדותו נפל בתרע"ב לתנור ונשרף. כשגדל למד אצל הגאון האדיר רבי יוסף ענגיל זצ"ל. כל ימיו יגע בנגלה בנסתר, והיה בקי ומעמיק נפלא בכל חלקי התורה, ביחד עם עסקו בחסידות ובעבודת ה' טהורה. בנוסף לגאונותו האדירה בכל חלקי התורה היתה לו גם התמחות גדולה בהוראה למעשה, ונודע כאחד מגדולי הפוסקים והמשיבים שבדור. בתרע"ג הוסמך ע"י הגאונים רבי דוד הורביץ אב"ד סטניסלאב ורבי נתן לוי אב"ד רישא, רבי דוד הורביץ כתב עליו: "האברך יקר הערך, הרב הגדול החריף העצום, בקי בחדרי תורה וך הרעיון וצח השכל, איש אשכולות כתרה של תורה".

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה בתרע"ד ברח לאוסטריה ואח"כ לכבודפסט, שם התחבר לגאון הישיש רבי קאפיל רייך זצ"ל, שמינהו לדיין וכתב עליו: "חמותי ראיתי אור בהיר, הולך ואור במאורי התורה, ה"ה כבוד ידידי הרב האברך כמדרשו, אדם גדול בענקים החריף ובקי כעמר נקי, ואוצר בלום.. ומעת התגוררו פה היה לי עמו שעשועי דאורייתא.. ושמעתי ממנו חידושים נפלאים.. והייתי משתאה על רוב בקיאותו בש"ס ופוסקים.. ומובטחני שיעלה מעלות ע"ג מעלות במעלות הקודש, כי יצא לו שם בגדולים ויהיה לנס בישראל".

משנת תרע"ו עד תרפ"א היה חבר הבי"ד בעיר סטריא, עיר שהיתה מלאה חכמים וסופרים. בתרפ"א הגיע לארה"ב לכהן כרב ואדמו"ר בקהילת סטריא וסאמבור בניו יורק, אולם שנה לאחר מכן, כאשר עמדו

על גדולתו פרנסי העיר פילדלפיה, שהיתה אז מרכז גדול של תורה ויהדות, הפצירו בו לבוא לעירם ולכהן כסגן האב"ד לאגודת הקהילות בפילדלפיה. בשנת תש"ח נתמנה לאב"ד בעיר זו, משרה בה נשא למעלה מארבעים שנה. הוא העמיד שם את עניני הדת על תילם, היה ממסדי הישיבה ופעל רבות בהפצת תורה.

הרב יאללעס הוכתר כנשיא הכבוד של אגודת הרבנים בארה"ב וקנדה, והתחשבו בדעתו בכל עניני הרבנות וההוראה. היה מגדולי המשיבים שבדור, בעל כתב וסגנו בלתי רגיל ביופיו. חלק מתשובותיו בהלכה קיבץ בספרו שו"ת "דברי אפרים אליעזר", וכן הדפיס את הספר שו"ת "הרי בשמים" מהגאון רבי אריה ליביש הורביץ זצ"ל אב"ד סטאניסלב (זקנה של אשתו הרבנית). כמו"כ השאיר כתבים רבים בתורת הסוד.

ככ"ה לחודש מרחשון תשמ"ט נסתלק הגאון זצ"ל, והוא כבן צ"ח שנים, כאשר על אף זקנותו המופלגה היה עד לרגעיו האחרונים בדעה צלולה ולא פסק פומיה מגירסא [ומנו"כ בעיה"ק ירושלים טובב"א].

"שמן ששון מחבר"ך" (ירושלים תשנ"ח) ח"ב, ע' 158

הגה"צ רבי אליהו שמואל שמרלר זצ"ל ראש ישיבת צאנז

יום ההילולא - כ"ה חשון

הגאון רבי אליהו שמואל שמרלר זצוק"ל חוטר היה מגזע אראלים ותרשישים, ממחצבת קודש הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע והרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע. הוא נולד ביום כ"ו תשרי תרצ"א בוויען, לאביו הרה"צ רבי יעקב ישראל זצ"ל, מפארי עדת החסידים בעיה"ק צפת, אשר התגורר אז בוויען מחמת הרעב שהיה בארץ ישראל בשנים ההן. אמו היתה הצדקנית מרת אידל ע"ה, בת הגאון רבי אליהו שמואל וינד זצ"ל, רב ומו"ץ בבובריקא ומחסידי סטרעטין.

האב רבי יעקב ישראל היה חסיד צאנז בכל נימי נפשו והיה מקושר לכמה מהאדמו"רים החשובים לבית צאנז בגליציה, כמו כ"ק מרן אדמו"ר ה'קדושת ציון' מבאבוב זי"ע, כ"ק מרן אדמו"ר רבי חנה הלבשרטאם זי"ע מקאלאשיץ, אדמו"ר שינאווא וכ"ק מרן אדמו"ר מצ'עשינוב זי"ע. בילדותו זכה לברכתו של כ"ק מרן ה'דברי יחזקאל' משינאווא זי"ע, שקרא לו ולאחיו רבי מרדכי הערש "ארץ ישראל צדיקים' לעך". רבי יעקב ישראל יצא מא"י לגליציה כמה פעמים כדי להסתופף בצל הצדיקים לבית צאנז. כן זכה לקרבתו של כ"ק מרן האדמו"ר מבעלו זי"ע.

סבו, הרב החסיד רבי משה מאיר, עלה מגליציה והתשקע בצפת. הוא היה מעמודי התווך של ה"צאנזער קלויז" בצפת, אולם בסערת מלחמת העולם הראשונה נאלצה המשפחה לעזוב את הארץ.

בקיץ תרצ"ג שבו אביו ומשפחתו לארץ ישראל והתגוררו בירושלים, כאן קבע אביו את מושבו בשכונת בית ישראל בירושלים, ושם קבע את תפילותיו בבית הכנסת "אושפיצין", שנוסד ע"י הרה"ק רבי אלעזר זי"ע מאושפיצין, חתנו של הרה"ק מרן ה'דברי חיים" מצאנז זי"ע, לבית כנסת זה נקבצו ובאו חסידים ואנשי מעשה המקורבים לבית צאנז. כך ינק בילדותו יחד עם אביו את משנת בית צאנז, מחסידי צאנז הגדולים. כל ימיו היה ראש הישיבה מספר בהשתוקקות וזכרונות מירושלים של מעלה מהשנים ההן, ואף הזכיר בסילודין את שמו של הרה"ק רבי אלעזר מאושפיצין זי"ע, שממנו זכה לקבל שיריים.

האב רבי יעקב ישראל שימש שם כבעל תפילה, וזקני ירושלים העידו על תפילתו שהיתה בחמימות ובהתלהבות גדולה, ופעמים שהיה מרטיב בדמעותיו את רצפת בית הכנסת. רבי יעקב ישראל היה

תלמיד חכם וחסיד בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, לא היה יום שלא הזכיר את הרה"ק מצאנז ואת נכדיו האדמו"רים אליהם היה מקושר ועמם בא בקשרי מכתבים. באוירה זו של תורה וחסידות גדל בנו ראש הישיבה זצ"ל ובבית זה עוצבה אישיותו.

בעיר הקודש ירושלים ניכרו בו ברבי אליהו שמואל שמרלר כשרונותיו הברוכים כבר מטל ילדותו. בצעירותו למד בת"ת 'חיי עולם', ובבחרותו למד בישיבת "תורת אמת" ובישיבת "חיי עולם", כאן היה מקורב מאד לש"ב, הגה"צ רבי נפתלי צבי שמרלר זצ"ל, ראש ישיבת 'חיי עולם' ורשם הרבה משיעוריו.

הכל ראו בו כבר מצעירותו את אצילות נפשו, את טהרת מדותיו ואת התמדתו הנפלאה בתורה. מגיל צעיר הלך לפניו שמו כחרף ושנון, והוא עלה ונתעלה בתורה והיה מגדולי המתמידים, גדולי ירושלים של אז הביטו עליו בהתפעלות, בהם מורו ורבו, מרן גאב"ד טשעבין זצוק"ל, שכיחן כראש הישיבה ב'חיי עולם', אשר מצא בתלמידו איש כלבבו שהיה משיח עמו בדברי תורה והיה מוסר לו ראשי פרקים בענינים שהיה מוסר בשיעורו בישיבה.

מסופר, כי באחת השיחות שהיו ביניהם הזכיר הגאון מטשעבין איזו קושיא המוזכרת בספה"ק "דברי חיים" על התורה בעניני חנוכה. הדברים נכתבו באמצע קטע מדברי קבלה, והוסיף הרב מטשעבין: "אתה הרי חסיד צאנז, הקטע הזה יביא לך תועלת!". כעבור שנים בהיותו בחצר הקודש צאנז השמיע כ"ק מרן אדמו"ר ה"שפע חיים" מצאנז זי"ע פלפול עמוק בעניני חנוכה כדרכו בקודש מדי יום ביומו בעת הדלקת הנרות, והקשה קושיא מה"בית יצחק", ראש הישיבה שעמד לציודו באותה עת נזכר באותו מהלך שאמר לו הרב מטשעבין לפני שנים וממנו עולה כי גם ה'דברי חיים' הקשה אותה קושיא, אבל בדרך אחרת. במהלך הסוגיא לחשו שפתיו בענוה, כי אין הדברים מתיישבים עם דברי ה'דברי חיים' עה"ת, ה"שפע חיים", שהיה חרד למוצא פיו של זקנו הקדוש והיה מדייק בכל דבריו כמו שמדייקים בדברי הראשונים, נחרד לשמע הדברים ולמחרת נקט בפלפול דרך אחרת המתיישבת עם דעת זקנו ה'דברי חיים', והודה לראש הישיבה על שהעיר לו על כך, ראש הישיבה סיפר אז באוזני רבו ה"שפע חיים" על השיחה התורנית שהיתה לו עם הגאון מטשעבין, ועל הערתו שיזכור את ה'דברי חיים' והדבר יביא לו תועלת...

בתקופת לימודיו ב'חיי עולם' היה גם מקורב אל רבותיו, הגאון רבי שלמה שרייבר זצ"ל, ראב"ד בד"ץ אגודת ישראל, ובן דודו, הגאון רבי נפתלי צבי שמרלר זצ"ל, ראב"ד העדה החרדית, כמו כן זכה להיות מקורב אל הגאון הירושלמי רבי גרשון לפידות זצ"ל והיה עורך עמו "משמר" בליל שישי. הם למדו יחדיו ב'חברותא' כל הלילה ברצף. בין היתר, הם קבעו את לימודם במסכת בכורות עם הרי"ט אלגזי, שחריפותו וגאונותו מפורסמת ביותר בהיכלי תורה.

בבחרותו, בשנת תש"י, נסתלק עליו אביו רבי יעקב ישראל, ומאז נתגדל ונתחנך על ידי דודו, הרה"צ המפורסם רבי מרדכי הערש שמרלר זצ"ל. כאשר הגיע לפרקו ושמעו יצא למרחוק בבחור מתמיד, תלמיד חכם מופלג וחסיד בכל מעשיו, נלקח לחתן בביתו של החסיד המפורסם, מייקירי ירושלים, הרה"צ רבי מנחם מנדל ראובן גפנר זצ"ל, שראה לעצמו זכות להכניס חתן מפואר שכזה אל ביתו, והעניק לו ש"ס שלם ממש, על אף שבאותם הימים לא היה כלל בנמצא דבר כזה, להעניק ש"ס שלם לחתן.

לאחר נישואיו המשיך ללמוד תקופה מסוימת בכולל "תורת אמת", שם עלה והתעלה בחברת תלמידי חכמים מופלגים כמותו וקנה דעת בשולחן ערוך והלכה ובגפ"ת בעומק העיון כאשר איוותה נפשו.

באותה תקופה היה דודו הרה"ח ר' הלל וינד ז"ל מקרב אותו רבות בעת בואו אל הרה"ק מהר"א מבעלו זי"ע, אשר הראה לו פנים חביבות מאד בהיותו נכד הרבי ר' אלימלך זי"ע, ואף נתן לו כמה מטבעות ברכה, אותם שמר כל ימיו כעל בבת עינו, יחד עם שאר חפצי צדיקים שהיו בידו מירושת בית אבותיו הקדושים, בהיותו אברך צעיר לימים ערך עבור הגרא"ז מרגליות זצ"ל כתבים בחסידות ובקבלה מאדמו"רי זידיטשוב.

עוד טרם ביקורו הראשון של רבו, כ"ק מרן אדמו"ר ה'שפע חיים" מצאנו זי"ע בארץ ישראל, בשנת תשט"ו, כבר היתה בארץ ישראל חבורת חסידים מגובשת שדבקה בו. באותן שנים התארגנה "חבורת הבחורים דחסידי צאנו" אשר ראש הישיבה זצ"ל מסר לפנייהם שיעורים בספרי חסידות ומוסר. חבורה זו זכתה שמרן זי"ע שלח להם מפעם לפעם מכתבי תורה ובכליון עיניים כבר המתינו לפגוש ברבי פנים אל פנים.

עם ביקורו רב-ההוד הראשון של כ"ק מרן אדמו"ר ה'שפע חיים' זי"ע בארעא קדישא ובקרתא דירושלים, התעצמו בני החבורה בדבקתם ברבי. כשבאו לראשונה אל הקודש פנימה טובי בני החבורה ובהם ראש הישיבה זצוק"ל, דיבר עימם מרן ארוכות בדרך הקודש של רבותינו הקדושים לבית צאנו, ומשמצא את לבבם נאמן לדרך הקודש, הכניסם תחת צילא דמהימנותא, זו היתה אפוא חוליית ההתקשרות הראשונה של ראש הישיבה זצוק"ל אל אשו היוקדת של כ"ק מרן אדמו"ר ה'שפע חיים' זי"ע.

שנה לאחר מכן, בשנת תשט"ו, הניח כ"ק מרן אדמו"ר ה'שפע חיים' את אבן הפינה ל"קרית צאנו" בנתניה, ותיכף החלה הקריה לקרום עור וגידים והוקמו הבנינים הראשונים. שנה לאחר מכן כבר החלו להגיע התושבים הראשונים להתגורר בקריה החדשה, וראש הישיבה זצוק"ל היה מהנחשונים ומהאברכים הראשונים בכולל שהוקם. כן היה לו חלק בפתיחת הישיבה, כאשר מרן זי"ע הורה לו להביא כמה בחורים מצוינים מירושלים, שהיו מהתלמידים הראשונים בישיבה.

ראש הישיבה זצוק"ל היה מספר: "מרן זי"ע עמד על כך שהדייר מספר 1 בקרית צאנו תהיה הישיבה, כמעשי אבות סימן לבנים, ביעקב אבינו אשר זאת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה' שדרשו חז"ל על כך 'לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה'. זה היה סוד ההצלחה של קרית צאנו, שפתחו בתורה תחילה, ראשית לכל היא הישיבה' ולאחר מכן כבר באו התושבים למקום תורה".

"בימים שלפני חג הסוכות, כאשר קיבלנו את הוראת הקודש של מרן זי"ע לפתוח את הישיבה בראשית השנה הקרובה, הלכנו מבית לבית של אנ"ש בירושלים לשכנע את ההורים שיסימו לשלוח את בניהם לישיבה החדשה בקרית צאנו. לא היה זה מן הדברים הקלים להביא בחורים למדבר שממה, והיינו צריכים להבטיח את אחריותנו עליהם".

כבר מתחילתה של הישיבה כיהן הגאון רבי אליהו שמואל שמרלר זצ"ל כאחד מראשיה וממגידי השיעורים, ובמרוצת השנים הטיל עליו מרן זי"ע את התפקיד לעמוד בראשות הישיבה. בתפקיד זה החזיק בנאמנות במשך למעלה מיובל שנים, כשהוא מרביץ תורה בתלמידיו, הן בשיעור על הדף והן בשיעורים הכלליים שמהם יתד ופינה ויסוד לכרכי ספריו הנכבדים "דברי אליהו", המונים כבר למעלה מעשרים כרכים ותוכנם מעיד יותר מכל על גאונותו ובקיאותו העצומה בתורה.

עשרות רבות של רבנים, דיינים, ראשי ישיבות מהארץ ומחו"ל, נמנים על תלמידיו של ראש הישיבה זצוק"ל, וכל תלמידיו יעידו כיצד מסר את כל כולו לסייע בידי רבותיו הגדולים, כ"ק מרן ה'שפע חיים"

זי"ע ולאחמ"כ ליבלחט"א כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז שליט"א, בחינוך ועיצוב דמותם של בחורי חמד שיגדלו בתורה ויתעלו ביראת שמים ובחסידות.

ראש וראשון היה ראש הישיבה זצ"ל בחבל שלקח בראש למען קימום חסידות צאנז המעטירה. כולו היה דבוק בלהט אש בדרך הקודש של צאנז, ופעם התבטא ואמר: "אם יחתכו את ורידי לא ייצא משם דם שותת, אלא יזרמו משם החוצה זרמים רותחים של צאנז..."

בחסידות צאנז מצביעים במיוחד על העובדה שראש הישיבה זצ"ל דלה והשקה מתורת רבו זי"ע בדברי אלוקים חיים שנאמרו בשולחנותיו הטהורים, ורבים מהפלפולים ודברי הדרוש והאגדה שנדפסו בספרי "שפע חיים" נשמרו בזכותו.

ראש הישיבה זצ"ל היה גאון בתורה וכל מהלכו ביום בתוך ד' אמות של הלכה. לצד גדולתו בתורה ירד מן ההר אל העם ללמד תורה, להסביר איך לומדים סוגיא, באיזו דרך יש לשנן שקלא וטריא, ולבאר את דברי המפרשים, ראשונים ואחרונים, דרך הלימוד שהנחיל לתלמידיו היתה על פי דרכו של כ"ק מרן ה"שפע חיים", לדייק היטב בדברי הראשונים שמהם פינה ויתד להבנת הסברות והסוגיות, לפלפל בדבריהם ביושר, עד שמתוך כך האירו הסוגיות והתבררו השיטות ויצאה ההלכה ברורה, בבחינת "אם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו".

מדי בוקר התחיל ראש הישיבה זצ"ל את שיעורו היומי בספה"ק באר מים חיים. דברי החסידות היו הכנה לשיעור העיון, לרומם את נפש התלמידים, וכך צלל לעומק ים התלמוד בחדוותא ובריתחא דאורייתא.

במהלך השנים הוסיף ראש הישיבה זצ"ל ביתר תוקף למסור עוד שיעורים בישיבה, וכן ב'מתיבתא' שהיתה מיועדת לבני עליה. מדי שבוע, ביום חמישי, מסר 'שיעור כללי' בהיכל הישיבה לפני כל התלמידים. השיעורים נאמרו בפלפול התלמידים ובריתחא דאורייתא, כאשר הבחורים מקשים וראש הישיבה מפרק תוך כדי אמירת השיעור במהלך הדברים.

ראש הישיבה זצ"ל הראה לכל הבחורים אותות חיבה וקירבם בכבוד רב. הוא לימדם את דרך הלימוד, הורה להם דעה והבין אותם שמועה. בתבונתו העריב את דברי התורה בפייהם שיהיו כולם יודעי ולומדי תורה. במיוחד גם לימד ראש הישיבה את התלמידים איך צריך להתייגע ולהתעמק בכל חידוש של מרן ה"שפע חיים", באומרו: "העדוטי בכם, שכל מלה בתורת רבינו צריכה לימוד; במחשבה תחילה אמרה, לכן יש להעמיק להבין משמעותה". התלמידים גם מציינים, כי לא רק בשעת הלימודים היו לצידי של ראש הישיבה, אלא אף בין הסדרים ובשבתות, הוא היה להם כאב, ואחר כבוד היה מזמין אותם לביתו כשהרבנית ע"ה מגישה עבורם דברי מאכל ומשקה.

זכורה לטוב אותה התבטלות נפלאה שלו לפני כ"ק מרן ה"שפע חיים". בנמיכות רוח ובהכנעה מופלגת עמד לשרת לפני ולפנים כעבדא קמיה מרא, אף שהיה מהמקורבים ביותר ושהה אצל רבו שעות ארוכות, אם בעיני הישיבה ואם בפלפולא דאורייתא, ובעיקר בכתבת התשובות של רבו, אותן השיב לרבים בדבר ה' זו הלכה, או כשהעלה על גבי הכתב את ה"פשעטלעך" שנשא ה"שפע חיים" זי"ע מדי שבת בשבתו בשולחנו הטהור.

באותה מידה של התבטלות המשיך ראש הישיבה מאז שעבר שרביט ההנהגה אל כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז שליט"א. בכל דבר, קטן כגדול, בעיני הישיבה ובעיני אחרים, נכנס להתייעץ עם האדמו"ר

שליט"א ולקבל את ברכתו. היה תמיד מתפלל בבית מדרשו ומשתתף בשולחנות הטהורים של האדמו"ר שליט"א כהתבטלות ובהכנעה מופלגת, ובלבו בוערת האש הגדולה של חסידות צאנו, שאת מורשתה הנחיל לתלמידיו בשיחותיו ובהליכותיו.

בשנים האחרונות נחלש מאד ועבר עם הרבנית ע"ה (שנסתלקה לפני שנתיים) להתגורר בבית בנו, הרב יצחק פסח, בחיפה, אשר הוא וב"ב שימשו אותם בנאמנות ובמסירות נפלאה. בואו של ראש הישיבה זצוק"ל אל הבירה הצפונית האציל על העיר ובמיוחד על שכונת 'הדר', נופך תורני עילאי. מחזה קבוע שמתפללי המנין במעון ראש הישיבה זצוק"ל התרגלו אליו מכבר, הוא של תלמידים ותיקים הפוקדים בתדירות את הנוה, מתבשמים מאורו הבהיר של ספר התורה החי אשר זכה לשמש כשרביטו של מלך, לכהן בראשות הישיבה המפורסמת, לכתוב עשרה ומאות תשובות בהלכה מפה הקודש ולהוות שליח נאמן להקמת שלוחות של תורה והתמדה.

על אף חולשתו הגדולה בתקופה האחרונה המשיך ראש הישיבה זצ"ל בהתמדתו המופלגת ובעבודת בוראו בכל כוחותיו. בניו ונכדיו וניניו סעדהו כל העת, וביום חמישי האחרון עוד השתתף בברית לנינו בבני-ברק ונתכבד בסנדקאות, בסעודת ליל שבת קודש האחרון, אור לכ"ה חשון תשע"ט, בהגיעו לברכת המזון אחז את הכוס בידו ואמר "דבותי מיר וועלן בענטשן", אך תוך כדי כך לפתע נדם לבו הטהור ונשמטו עלתה למרומים. "המודיע", כ"ו חשון תשע"ט, עמ' ב'

כ"ו חשון

ה"משמרת שלום" מבראהין-קוידנוב

יום ההילולא - כ"ו חשון

הגה"צ רבי שלום פערלאוו זצ"ל מבראהין קוידנוב בעל ה'משמרת שלום' נולד בשנת תרי"א לאביו הרה"ק רבי ברוך מרדכי האדמו"ר מקוידנוב. חתן רבי יוסף מברזנא (סטעפין). מלידה עירו עבר לכהן כרב בברזנא, ומשנת תר"ן רב בבראהין שבפלך מינסק. עם פטירת אביו בשנת תרל"א נהג גם באדמו"רות. נפטר כ"ו חשון תרפ"ו, ומנו"כ בבראהין. מחבר: דברי שלום, על התורה; משמרת שלום, הלכות ומנהגים; עטרת שלום, ביאור על הזמר "י-ה אכסוף" לזקנו הרה"ק רבי אהרן הגדול מקרלין. "אור ישראל", אדר תשס"ג, עמ' ז'

סח לי הרב ר' רפאל מרדכי בארישנסקי ז"ל, רבה של הומל ואח"כ בארה"ב: פעם אחת באתי לבריסק והלכתי לקבל פניו של הגאון שר התורה רבי חיים. נתגלגלו הדברים על עירי. אמר לי רבי חיים: מקום אחד יש סמוך לעירך בראהין שמה. אמרתי לו: עיירה זעירא תקועה בחולות וקטנה היא כברכת "טל ומטר" בסידור קטן... אמר הגאון: עיר קטנה אבל יושב בה רב גדול. אמרתי לו: דומה רבי לחסידים הוא. חזר הגאון ואמר: גם רבי וגם גדול בהלכה. החסידים דבקים בו והמתנגדים מעריצים אותו. ור' חיים הוסיף: דורנו אנו מצטמק ולא יפה לו. אין לנו לא ממסירות נפשם של המתנגדים ולא מענוותנותם של החסידים. רבה של בראהין [ה"משמרת שלום"] זכה לזה וגם לזה. שמו שלום והוא שלום. משחיר עצמו על דברי תורה ומעביר על מדותיו, וזה רק מקצת שבחו. כדברים האלה שמעתי מפי רבה של הומל.

ר' אברהם ביק ז"ל, "שנה בשנה" (ירושלים תשל"ו) ע' 404

עבר דרך פה כבוד הרב המאור הגדול סיני ועוקר הרים וכו' כ"ש מו"ה ר' שלום נ"י האב"ד דק"ק בראהין ובידו ספר הנקוב בשם משמרת שלום על או"ח, ועיינתי מעט בענינים הנוגעים בפלפול הלכה וראיתי כי הוא אדם גדול בתורה ויראה, ובמעט אשר עיינתי מצאתי דברים טובים וישרים, וע"כ יאשר חילו ויפוצו מעייני תורתו.

באעה"ח היום יום ג' כ' תמוז התר"ס פה בריסק נאום חיים הלוי סאלאווייציק אב"ד דק"ק הנ"ל. הסכמת הגאון רבי חיים מבריסק זי"ע, על ספרו "משמרת שלום"

...קראתי שם הספר משמרת שלום שיהיה לי למשמרת ולהגנה בזה ובבא, ויהיו שפתותי דובכות בקבר וכמ"ש בהתהלך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך וגו' וכמ"ש רז"ל על זה בסוטה (כ"א ע"א), והנה היה מההזדמנות לטובה מה' ית"ש שיש בחיבורי זה חמשים סימנים בסכום שנותי שהחייני השי"ת שנולדתי בשנת תור"ה לאלף הששי ושנה זו שנת החמשים שלי... כ"ד המחבר בלב נשבר מדבר, ולתשועת ה' מסבר שלום באדמו"ר מקאידנאו הרה"ק צי"ע אי"א מו"ה ברוך מרדכי נ"ע זי"ע, בעהמ"ח ס' דברת שלום ועטרת שלום. הגה"צ רבי שלום פרלוב מבראהין צוק"ל, בהקדמתו לספרו "משמרת שלום"

...נשאר בדעתינו לקבוע דירתינו בארה"ק, ואף כי כעת נשמע כי הנסיעה קשה מאד כי מפה קשה לצאת ובשם קשה לבוא אך לפה"נ יהי' שינוי לטובה בזה... והנה ארז"ל צורבא מרבנן וכו' שרי לאודיעי נפשי', וארז"ל לידע איניש בנפשי', והנה רואה אנכי כי יש בנפשי כחות מופלאים הפלא ופלא, הן מצד שורש נשמתו הן מהלבושים מאבוח"ק... והנה לפי הבנתי אם הייתי באה"ק הייתי מרפא את נפשי, וע"י קדושת הארץ וקדושים אשר בארץ המה וע"י דיבוק חבירים הנמצאים שם, מסתמא הייתי מוציא מכח אל הפועל הטוב והאור אשר גנוז בנפשי, ואזכה שיקויים בי כי אחרית לאיש שלום, ויוצמח טובה כללית לישראל, וא"א לבאר הדברים בכתב... ובטוח אני שזכות חכמי ישראל וצדיקי ישראל שאנו מבני בנייהם יגן עלי' בזה ובבא...

שלום באדמו"ר מקאידנאו צוקללה"ה זי"ע ועכי"א פערלאו חופ"ק בראהין בעמח"ס דברי שלום ועטרת שלום ומשמרת שלום וה"ר החדש. מתוך מכתב קדשו של ה"משמרת שלום" זי"ע אודות מה שהיה בדעתו לעלות לגור באה"ק, "אגרות לראי"ה" (ירושלים תש"נ) ע' רל"ג

באשר לא ידע האדם את עתו ובפרט שהחייני השי"ת והגעתי לשנת שבעים ושתים שנה, שנולדתי בשנת תור"ה לאלף הששי באסרו חג סוכות ובא"ח סוכות דשנת תרפ"ג הבע"ל ימלאו לי שבעים ושתים שנה, על כן אני כותב צוואה... אבקש מבני יחי' ומחתניי ומכל יו"ח שישתדלו בהדפסת כתי"ש שלי... והנה החיבור של שו"ע רבינו הרב מלאדי נבג"ם. היה דעתי ורצוני שיודפס עם השו"ע של רבינו הרב, והנה כעת אני רואה שהוא דבר קשה ורחוק מאד, על כן יודפס לפחות כרך בפני עצמו כמו הפרי מגדים שעל אוה"ח ובהמשך הזמן אז אפשר שיעזור השי"ת ויודפס עם השו"ע רבינו הרב, וכוונות התפלה הוא בניקל להדפיס בסידור והגהות הזוה"ק בניקל ליתן לאיזה מדפיס כשידפיסו ספרי הזוהר להדפיס בצידו. מתוך צוואתו הק', קונטרס "דובר שלום" שהוציא לאור חתנו הגאון רבי שאול ישכר ביק צי"ל

שלג

אמרתי כי שלג בחורף הוא המתקת הדינים, כי הקור הוא קשה לאדם אך ע"י השלג נעשה דרך טוב, ועי"ז יש פרנסה להעולם ונתגלה החסד והטוב, ולדעתי מטר הוא גבורה שבחסד ושלג חסד שבגבורה, ושמעתי על זקני הק' מהר"ם זצללה"ה מלעכוויטש כשהי' פראסט גדול הי' אומר: יד ישראל תקיפה, ושאלתי

הפי' מאחי הצדיק מקוידניאוו זצלה"ה, ואמר לי מפני שישראל מונין ללבנה והלבנה מעוררת כח הקור כידוע. הגה"צ רבי שלום פרלוב מבראהין זצוק"ל, בעל "משמרת שלום", "שם אהרן" (ווארשא תר"ע) דף ח' טו"ד

זמן קריאת שמע

...בזוה"ק הפליגו מאד בענין זמן ק"ש ואמרו שארה כסותה ועונתה לא יגרע, עונתה זו עונת ק"ש, ואמרו כל מאן דלא קרי ק"ש בעונתה הוא בנידוי ר"ל, ומי לא יחוש לנידוי בעלי הזוה"ק, וכן בתיקוני זוהר בתיקונא שתיתאה (דף כ"ד ע"ב) וזה לשונו: ועונתה דא ק"ש בעונתה, דאם שלש אלה לא יעשה לה לשכינתא ויצאה חנם אין כסף, לית ליה כסופא מן שכינתא חציף איהו, ועוד אין כסף לא יהא ליה כסופא לעלמא דאתי עכ"ל, ובתקונא חד ועשרין (דף ס' ע"א) וז"ל: כל תלמיד חכם דמנע מינה עונת ק"ש כאלו מנע מינה ברכאן מלעילא עכ"ל. גם ראיתי בכתבי הק' מו"ה ר"פ מקארעץ ז"ל שם החמיר מאד שלא לעבור זמן ק"ש, וכיון שהתחלת החסידות מהבעש"ט זצלה"ה ואנשיו וכיון שהם נזהרו מי הוא זה אשר בו כח לשנות עכ"ל, וראיתי אשר הבעש"ט זצ"ל בעצמו היה נזהר מאד לקרות ק"ש כוותיקין, וכשהייתי אצל דוח"ז הק' מו"ה יצחק ז"ל מסקווירא דנתי עמו על מה שהעולם אינם נזהרים בזמן ק"ש ותפלה וסומכים עליהם, והשיב לי בזה הלשון: "שאינ על זה שום תירוץ אני אנוס בזה, והעולם טועים בזה" (אך כיון שהעולם תעו בזה יש להמליץ זכות עליהם במה שאיתא ברע"מ מעולם לא זוה שכינה מישראל אפילו בשבתות של חול, ופירשו בזה דכוונת הרע"מ עפ"י מה שאמרו רז"ל היה הולך בדרך או במדבר מונה ששה וכו' וא"כ אפשר שהשבת שלו הוא יום חול מ"מ הקב"ה משרה שכינתו עליו ומקבל היום קדושת השבת כן אני אומר בענין הזמנים דק"ש ותפלה שחז"ל ראו ברוח קדשם שהזמנים אלו מסוגלים לזה ואז משרה הקב"ה שכינתו על ישראל ביותר, אכן כיון שהעולם תעה כביכול השי"ת משרה שכינתו בזמנים אלו) ודפח"ה, אך פשוט דזה המליצה הוא רק על ההמונים שתעו בזה, אבל כל מי שיש בו ריח תורה ונגע יראת ה' בליבו בודאי צריך לזהר בזה מאד מאד וצריך להזהיר מאד ההמון בזה. "משמרת שלום", סימן ט' ס"ק א'

עולם שנה נפש

אמרת כי ידוע כי עולם שנה נפש והם כלולים זמ"ז, ע"כ כמו בשנה יש שבת ויוה"כ ויו"ט וחוה"מ ור"ח ופורים וחנוכה וימים שאין בהם תחנון, כן יש בישראל חכמי ישראל שהם בחי' שבת, ובע"ת שהם בחי' יוה"כ, גם איזה צדיקים גדולים אשר גופם לא יכול לקבל אכילה ושתי', כאשר שמעתי שפ"א נתארח ח"י הגאון ק"מ מו"ה אברהם יהושע העשל מאפטא זצלה"ה עם ח"ז הקה"צ מהר"ם מטשאנאביל זי"ע, והאפטער הי' דרכו לאכול הרבה, והטשאנאבילאר הי' אוכל מעט מן המעט כידוע, והי' מסיבין ביחד בש"ק וטעם הק' ר"מ מעט והניח, וכן עשה הק' ראי"ה, א"ל הק' ר"מ הלא אתם דרכיכם לאכול הרבה מפני מה אין אתם אוכלים, השיב לו הלא שבת גדול וקדוש מכל הזמנים, אך במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו, ומכבד את האורחים, כשחל בו ר"ח מניח לו תפלת מוסף, כשחל בו יו"ט מניח לו את כל התפילות, וכשחל בו יוה"כ מניח לו גם את הסעודות, כן אני עושה, אתם אוכלים מעט כן אני עושה, והיא כדברינו, זה הי' בחי' שבת וזה בחי' יוה"כ, כן יש צדיקים המרומזים ליו"ט, ויש שהם בחי' חוה"מ, ועל חוה"מ אמרו כל המבזה את המועדות אין לו חלק לעוה"ב, ע"כ צריך לזהר מאד שלא לבנות אותן ח"ו והבן כי אין בידי לבארן, ותן לחכם ויחכם עוד. הגה"צ רבי שלום פרלוב מבראהין זצוק"ל בעל "משמרת שלום",

"שם אהרן" (ווארשא) תר"ע דף ט' טו"א

הרה"ק רבי דוד מפולייטש - בוהוש זי"ע

יום ההילולא - כ"ז חשון

הרה"ק ר' דוד מפלאיעשט זצוק"ל נולד בשנת תרנ"ח לאביו הרה"ק ר' שלום יוסף מבאהוש-שפיקוב זצוק"ל נכד הרה"ק ר' יצחק מבאהוש זצוק"ל וחתן הרה"ק ר' מרדכי משפיקוב זצוק"ל. בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית בת שבע בת הרה"ק ר' אהרן מנחם נחום מאזארניץ-קעשינוב זצוק"ל. בשנת תר"צ התחיל לנהל עדתו הק' בעיר פלאיעשט. נעקד"ה כ"ז חשון תש"א, הי"ד. "בעלוץ צדיקים" (שיכון-סקווירא תש"ס) ע' ע"ז

הרבנית של אדמו"ר מבוהוש עליה השלום סיפרה לי כי לקחו את אחיו של הרבי [מבוהוש זצוק"ל] הגאון הצדיק רבי דוד האדמו"ר מפלייעעטש זצ"ל הי"ד, לקחו אותו הרומנים מביתו בטענה כי בבית המדרש שלו יש שלושה אנשים אשר עשו זה וזה, וזה היה סתם עלילה. והרבי ז"ל אמר כי לא מכיר אותם כי באים אצלו להתפלל מכל העיר אנשים שונים ומשונים, והם טענו שהוא כן מכיר אותם ושהוא יחתום נגדם, ולא רצה, ולקחו אותו במאסר, והרבנית עליה השלום סיפרה שכאשר החליפו לו הכתונת היה מלא דם מהרבה מכות, שנתנו לו הרומנים הארורים הללו הלעגענארען וחבריהם הרשעים, ולבסוף אמרו שיהרגו אותו אם לא יחתום, והיא נסעה בבהלה לבוקארעסט למינסטעריום לסדר לשחררו, אבל הם עיכבו אותה בלך ושוב, ועד שהיא קיבלה איזה מסמך שישחררו אותה בינתיים הוציאו אותה להריגה, שקשרו אותה את הרבי זצ"ל לזנב של הסוסים, וככה סחבו אותה על הארץ שבע קילומטר עד צאת נפש הצדיק הזה הי"ד זיע"א, ואחר כך קברו אותה בחשאי כי גם זה לא נתנו הרשעים הללו. והיו ב' אנשים שהתעסקו בקבורתו בחיפזון, אחד היה מתלמידי הגאון הקדוש רבי יהודה סגל זצלה"ה אב"ד סעקעלהיד, הרב קליינמאן ועוד איש אחד ממש במסירות נפש. הגה"צ רבי יהודה זאב לעבאוויטש זצ"ל, "וזאת ליהודה" (ב"ב תשס"ג) ח"א, ע' נ"ד

רבינו יעקב ב"ר שלמה חביב, ה"עין יעקב" זי"ע

יום ההילולא - כ"ז חשון

מחבר הספר "עין יעקב", רבינו יעקב ב"ר שלמה חביב, נולד בעיר צמרה שבצפון ספרד. הוא חי בתקופה בה נעקרה ממקומה יהדות ספרד העשירה בכוחות רוחניים והעטורה תהילה גם מבחינה כלכלית וחברתית. היתה זו התקופה הטראגית של גירוש ספרד בשנת ה'רנ"ב, כאשר מלך ספרד פרדיננד, בהשפעת האינקוויזיציה, גירש את כל היהודים, אזורחי מדינתו. במחנה הגדול של יהודים ספרדיים, שנטלו לידיהם את מקל הנדודים, היו גם הרבה חכמים וצדיקים. אחד מהם היה רבי יעקב נ' חביב. לאחר שהוא נע ונד ממקום למקום במשך זמן מזה, הוא התיישב בעיר סלוניקי שביוון, בה היה בימים ההם ישוב יהודי פורח. בסלוניקי היו אז הרבה יהודים, שהיו גדולים בתורה ובעלי רכוש ניכר, כך שתורה וגדולה התאחדו על שלחנם.

כאן בסלוניקי החל רבי יעקב לעבוד על ספרו "עין יעקב" ולהכינו לדפוס. הוא כותב בהקדמתו לספר: "...זאת לי ימים רבים שחשבתי לעסוק במלאכה זו ואחר עד עתה לפי שלא היו בידי הספרים של ששה סידרי משניות וגמרא עם כל המפרשים וזה היה בלתי אפשרי בשבילי להשיג את הספרים הללו..."

פרוש הדבר הוא, שרבי יעקב חשב כבר מזמן להוציא את "עין יעקב" ואפילו ערך את תוכנית הספר, אולם רק לעת זיקנתו עלה בידי לממש את תוכניתו. אין לשכוח כי באותם הימים היה מקצוע הדפוס עדיין "בחיתולים" - רק כמה עשרות שנים לפני כן הומצאה מכונת הדפוס. מכאן שספר מודפס היה בימים ההם יקר המציאות.

אז השתמשו עדיין בעיקר בספרים שהועתקו בכתב סופר. ואם נסיף לכך את הגזרות והרדיפות שנתחדשו על היהודים ועל ספרי הקודש שלהם חדשים לבקרים, נקל להבין מדוע הורגש אז מחסור כה גדול בספרי קודש ולא רק בספרים נדירים, אלא גם בספרים היומיומיים הנחוצים ביותר. הנה זו היתה הסיבה שרבי יעקב נאלץ לדחות את הדפסת סיפרו "עין יעקב".

להלן כותב רבי יעקב בדברי הקדמתו: "לולא השם יתברך, שהיה לי ויבאני אל המקום הזה סלוניקי ומצאתי ריבוי הספרים האלה בבואי אל החכם השלם ונעלה דון יהודה בן השר הנשיא החסיד דון אברהם בן בנבנישתי ז"ל, אשר בחצרי המלכים ובטירותם נתגדל. והגדיל לעשות... והיו באוכלי שולחנו ימים רבים סופרים מובהקים כותבים בכתובה כל סיפרי משנה ותלמוד פעמים רבות..."

הוא מצא איפוא, בסלוניקי אצל דון יהודה הנזכר סופרים רבים, שהיו מעתיקים לו את סיפרי הקודש. כן מצא בסלוניקי עוד חכם, הלא הוא דון שמואל בנבנישתי, קרובו של דון יהודה, שהיה לו "בית מלא ספרים, בית ועד לחכמים ולתלמידים לקרות ולשנות ולעיין בהם... ושניהם כאחד טובים להשאיל לי כל ספר שהייתי צריך..." - מעיד המחבר בהקדמתו על ההצלחה שהיה לו בסלוניקי למצוא את סיפרי הקודש, שהיו חסרים לו עד כה.

מדוע היה זקוק גאון גדול כרבי יעקב נ' חביב לספרים מושאלים, כדי להוציא את חיבורו "עין יעקב"? מי שמכיר את היצירה לא ישאל שאלה זו. כי הלא הספר "עין יעקב" הוא מאסף, מעין קומפילציה, של אגדות ומדרשי חז"ל המובאים בש"ס בבלי וכן חלק מהירושלמי. עבודת איסוף זו היא עבודה קשה ביותר ובמיוחד בתנאים ששררו בתקופתו של המחבר.

יתר על כן רבי יעקב לא העתיק סתם את קטעי האגדות והמדרשים מהגמרא כמו שהן, אלא חקר ודרש והשתדל למצוא את הנוסחאות הנכונות, הנקיות משיבושים ושגיאות שהסתננו במרוצת הזמן ושרבו מפעם לפעם על ידי ריבוי העתקות.

את האגדות ומדרשים שאסף הוא הקיף בפרושים שונים גם זאת היתה עבודה עצומה: ללקט את הפרושים וההסברים של האגדות שהיו פזורים בספרי הראשונים - רש"י, תוספות, רמב"ן, ר"ן וכו' - ולצרפם לחיבורו, כל פרוש במקומו הנכון.

אולם רבי יעקב לא הסתפק באיסוף הפרושים הקיימים. הוא בעצמו היה גאון גדול ולמדן מופלג ועל כן הוא צירף לאוסף האגדות גם פרושים משלו וכן הסברים קצרים, המאירים את דיברי הראשונים. את דבריו הוא מתחיל תמיד במילים "אמר הכותב".

לא את כל האגדות והמדרשים המצויים בתלמוד הכניס רבי יעקב ב"עין יעקב". האוסף שלו מבוסס על "שנים-עשר עמודים", עליהם השתית את בנין היצירה שלו. פרוש הדבר הוא, כי הוא קבע בש"ס גופא שנים-עשר רעיונות מרכזיים ובהתאם להם הוא בחר את האגדות שהכניס לספרו. "שנים-עשר העמודים" הם: תורה, עבודה, גמילות חסדים, דין אמת, שלום, תשובה, גן עדן וגיהנום, זכרון דברים,

כסא הכבוד, בית המקדש, שמו של משיח. במילים אחרות אפשר לאמר, כי לכל אגדה ולכל מאמר חז"ל שרבי יעקב הכניס לספרו, יש איזה שהיא שייכות רעיונית או עינינית, לאחד "משני-עשר ה"עמודים".

המחבר לא רצה לשנות את סידרן של האגדות, כפי שהן מופיעות בתלמוד, הוא אומר בהקדמה כי הנכון הוא לשמור על אותו הסדר שנקבע ע"י קדמונינו, רבינא ורב אשי, שסדרו את התלמוד. ואכן שמר רבי יעקב נ' חביב על הסדר המקורי של האגדות והביא אותן במקומות בהן הן מופיעות בתלמוד, באותן המסכתות ובאותם הפרקים. אולם כדי שלאגדות יהיה בכל זאת קשר עיניני ביניהם וכל אחת מהן תשתייך לאחד מ 12 "העמודים" שקבע המחבר ביצירתו, נתן המחבר לנושאים השונים מספרים סידוריים, א' ב' ג' וכו', עד סוף המסכת. ובכדי שהקורא יוכל למצוא בקלות כל אגדה לפי נושאה וענינה בקשר רבי יעקב לחבר "מפתח" המציין את מקומו של כל ענין וענין וכל אגדה ואגדה, אולם למרבה הצער הוא לא הספיק להשלים מלאכה זו ואין בידינו "מפתח" ליצירתו.

את שמו של הספר קרא רבי יעקב "עין יעקב", על שם 12 סוגי האגדות, שהוא כינס בחיבורו. כוונתו היתה לפסוק "וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב" (דברים ל"ג, כ"ח). המפרשים אומרים, כי הכוונה במילים "עין יעקב" היא לברכת יעקב אבינו, שברך את בניו, את 12 השבטים.

בשנת רע"ו (ולדעת אחרת בשנת רע"א) נכנס "עין יעקב" בפעם הראשונה אל תחת מכבש הדפוס. היה זה לאחר שהמחבר עצמו, כפי שהוא מעיד על כך, ניפה אותו משגיאות ושיבושים. אולם הוא הספיק להדפיס רק שני כרכים בלבד - בבית הדפוס של דון יהודה גדליה בסלונקי - ולאחר מכן הוא נפטר מן העולם [בסלונקי בשנת רע"ז - רע"ז]. שאר ארבעת החלקים שבהכנתם לדפוס החל, נדפסו על ידי בנו, רבי לוי נ' חביב, הגאון הנודע [הרלב"ח] ומחבר הספר "שאלות ותשובות" מהרלב"ח. רבי לוי בא בזמנו לסלונקי יחד עם אביו, ולאחר מכן נסע לירושלים, בה שימש רב במשך שנים אחדות...

הספר "עין יעקב" נדפס מאז פעמים אין ספור בערים ובמדינות שונות. הוא ראה אור בגדלים שונים, בפורמט גדול וקטן יותר ואפילו במהדורת כיס. מפעם לפעם נוספו פירושים חדשים, עד שהיום יש כבר "עין יעקב" גם עם פירוש-תרגום באידיש.

מיד לאחר הופעתו בפעם הראשונה נחטף "עין יעקב" על ידי הלומדים היהודיים כלחמניות טריות והם התייחסו אליו באותו יחס של יראת כבוד האופייני ליהודים ביחס לספרים קדושים. ואכן האיר "עין יעקב" את עיני ההמונים היהודיים בתורה. ליהודים הפשוטים, לבעלי המלאכה ובעלי הבתים שלא היו תלמידי חכמים ולא היתה תורתם אומנתם, היה קשה לשבת ולהתעמק בדף גמרא. היה חסר להם הידע הדרוש לכך וגם הזמן המתאים. הודות לכך שרבי יעקב נ' חביב אסף ב"עין יעקב" את כל האגדות של הש"ס, הוא החייה חלקים גדולים בעם היהודי, שהלימוד הזה, הקל יותר, היה מותאם לרמתם. בכל עיר ובכל עיירה, בכל בית כנסת, בית מדרש ובית חסידים, נאספו יהודים כדי לשמוע שיעור ב"עין יעקב". שיעור ב"עין יעקב" משך המונים שהתישבו ליד השולחנות בין מנחה למעריב ושתו בצמא את דברי מגיד השיעור. במרוצת הזמן נוצרו חוגי לימוד רבים וכן מגידי שיעור מיוחדים, שהתמחו במיוחד בלימוד "עין יעקב". הם פרושו והסבירו את אגדות חז"ל המובאות בספר, הדגישו את הלקח המוסרי, העולה מן הסיפורים ומדברי התנאים והאמוראים. והמאזינים שתו בצמא את דיבריהם.

מאזינים אלה היו יהודים קשי יום, בעלי צרות ודאגות, שעבדו קשה לפרנסתם, ולא ידעו, בסביבה העויינת שהקיפה אותם, מה ילד יום. הם ניתקו את עצמם, כאילו בכח, מהמהומה היום יומית המפרכת,

ורצו לבית המדרש, כדי להתפלל מנחה וערבית. את הזמן שבין התפילות לא בזבזו על דברים בטלים, אלא, ישבו ליד השולחן בכובד ראש והאזינו לשעור "בעין יעקב". כאן הם שכחו את כל העולם הגשמי הסובב אותם, פנים מיוגעות נעשו חלקות ועינים מודאגות ומוטרדות החלו רושפות בשמחה לבבית. החיט, הסנדלר, הקצב, בעל החנות כמו בעל העגלה והסבל - כולם נתמלאו עידוד ונוחם, כאשר שמעו מפי מגיד השעור, כי ב"עין יעקב" נאמר בפירושו, כי גם יהודי פשוט יכול להיות יהודי יקר ויהודי נאמן, אם הוא ישר דרך, נקי כפיים בעבודתו ושומר את מצוות התורה. איזו שמחה גרמה לסנדלר העני הידיעה, שגם תנא גדול כרבי יוחנן - היה בעצמו סנדלר! וזה לא היה יוצא מן הכלל. הגה הלל היה חוטב עצים ושמאי - היה בנאי, ורב הונא שואב מים ורבי יצחק היה נפח, וכן הלאה.

עיקר זכותו של הספר "עין יעקב" היא בכך שהמוני יהודים פשוטים, שלא היו בני תורה, עסקו בתלמוד תורה שאבו תענוג רוחני מלימודו. באמצעות "עין יעקב" הם הרגישו עצמם מקושרים אל התורה, אל מוסר התורה ואל המידות הטובות הנובעות ממצוות התורה. "שיחות לנוער", סיון תשכ"ח, עמ' 6

הרה"ק רבי משה מרדכי ממעזיבוז-ווארשא זי"ע

יום ההילולא - כ"ז חשון

הרה"ק רבי משה מרדכי ממעזיבוז-ווארשא, נולד במעזיבוז תרל"ג לאביו הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל בהרה"ק רבי משולם זוסיא מז'ינקוב בהרה"ק רבי יצחק מאיר מז'ינקוב בן ה"אוהב ישראל" מאפטא זי"ע, היה חתן הרה"ק רבי יעקב פרלוב מנובומינסק. בשנת תר"ס עבר לווארשא ונמנה בה על חשובי וגדולי האדמורי"ם, שם נלב"ע בכ"ז חשון תרע"ז ומנו"כ בווארשא. "אור יהושע" (ירושלים תשמ"ב) ע' קנ"ו

חתנו של הרבי הר"י מנאוואמיניסק, הרה"צ ר' משה מרדכי העשיל ז"ל, בהרה"צ ר' אברהם יהושע העשיל ממעזיבוז, בן הרה"צ ר' משולם זוסיא בהרה"צ ר' יצחק מאיר בהרה"ק המפורסם רבי אברהם יהושע העשיל ז"ל בעל ה"אוהב ישראל" מאפטא ומנו"כ במעזיבוז.

אמו של רבי משה מרדכי, היתה בת הרה"צ ר' שלום יוסף בן הרה"צ המפורסם ר' ישראל מרוז'ין ז"ל, וכשנתאלמנה אמו, ונישאה לדודה הרה"צ ר' דוד משה מטשורטקוב ז"ל לקחה אתה את בנה הצעיר ר' משה'לה ונתגדל שמה.

דרכי אפטא ורוז'ין שונים, הרב מאפטא הי' כל ימיו רב ואב"ד דערים שונות, וכתב, הי' עסקיו עם כל בני עדותיו, הן בהוראה והן בכל עניני דמתא, וכשהי' לאדמו"ר חסידי, התרחבה השפעתו מחוץ לגבולי עירו, ובהתמסרותו הנפשית לכל מיילי דהכלל והפרט זכה לשם אוהב ישראל.

גם בניו ונכדיו יורשי כסאו, שלא היו רבני דמתא גם לא מטיפי חסידות הרבה כראש משפחתם, ירשו תכונת נפשו של האוהב ישראל והיו לצדיקים, והראו קרבת לב לכל או"א מישראל בלי נשיאות ברמה ובהצגת סייגים לסביבותם.

דרך רוז'ין דרך מלכות לה, דבריהם ספורים ותנועות מושקלות כתנועות האצילים, גבול, ומחיצה בלתי ממשית, היו תמיד בין האדמו"ר והחסידים, ההערצה של הרבי הפחיד את המעריצים לעמוד תמיד מנגד לאור הרבי, ולבלי קרוב אליו הרבה.

ואפילו בני האדמו"ר למדו מנעוריהם להתחנך כאצילים ולמנות ולשקול משאם ומתתם עם הציבור, בני אפטא ורוז'ין התחתנו הרבה אלו עם אלו, ונכדיהם המשותפים רצו לפעמים לחקות את רוז'ין בחצרותיהם ובלבושיהם, ברם בתכונת נפשותיהם נשארו אפטאים, כאנשים לבבי ומעורבים עם הבריות.

גם ר' משה'לה זה אף שהתחנך כנכד רוז'יני בבית טשורטקוב, וכפי ההשקף החיצוני עליו, כולו אומר טיפוס אצילי, הן במבנה גופו הגבוה והעדין, והן בלבושו ההדור והמדויק, כנוסח רוז'ין, ברם אחרי שנתקרבו אליו הכירוהו כי אפטא הוא, כי תיכף נעשה כאח ורע, ובגילוי לב שח עם אנשים, הן בעניני חסידות והן בעניני דעלמא, כמעט כל דבריו התרכזו מסביב לאהבת ישראל וצרכי עניים.

זכר הרבה מד"ת ועובדות של זקנינו הצדיקים ולכל ענין שדיבר בו השתמש תמיד באמרה או עובדה המתאימה לענין. וכה רכש לו במשך זמן שבתו סמוך על שולחן חותנו הרה"צ מנאוואמינסק, ידידים ואוהדים רבים מקרב בני העיר. כבדוהו מצד יחוסו ומצד ענותנותו ומדותיו הטובות. התעניין תמיד לטובת צורכים והי' תמיד ראש המעוררין לצדקה. מכת"י זקניני כ"ק מן אדמו"ר רבי נחום מרדכי מנאוואמינסק זצוק"ל

בהיותו [הרה"ק רבי משה מרדכי ממעזיבוז-ווארשא זי"ע] בנאבאמינסק היה מקרב מאד את החיילים היהודיים (שחננו במנחה לא הרחק מנאבאמינסק). מאות חיילים הסבו עמו לשולחן בחגים (הרב מאפטא עמ' 187).

בימי מלחמת העולם הראשונה נתמלאו בית מדרשו הגדול וחצרו מחיילים יהודים האמורים להשלח לשדה הקרב, שבאו אליו להתברך. רבי משה מרדכי צוה למשמשיו שכל חייל שבא יכניסוהו מיד בכל עת ובכל זמן בלי שום שהיות. בהכנסם צוה עליהם לישב לידו עודדם וחיזק את רוחם, מסר להם קמיע לשמירה והעתיר עליהם מברכותיו שהי' יגן עליהם וישמרם מכל הסכנות האורבות להם. כעבור שנים כשנסתיימה המלחמה, והרבי כבר נסתלק, כל המגויסים שבאו להפרד מן הרבי קודם שנשלחו לחזית, כולם חזרו לביתם בריאים ושלמים, לא נפקד ממנו איש. צרות הכלל והפרט, במיוחד בימי מלחמת העולם הראשונה, לא נתנו לו מנוח, וכדרכו את נפשו. בימים אלו לא היה טועם מאומה מהמאכלים שהוגשו לפניו, לטענת הרבנית: מה יהיה התכלית? הרי כחך יאזל לגמרי, ענה: אינני יכול, כל אוכל תתעב נפשי (שם עמ' 188). "ימי זכרון-רוז'ין" (ב"ב תש"ס) ע' מ"ד

בשנת תר"ס הסמיך הצדיק ר' יעקב מנובומינסק את חתנו [רבי משה מרדכי] כאדמו"ר והכניס אותו בפרבר של העיר ורשה בפלצביזנה, ומשם עבר אחר כך לורשה לרחוב מורנו בסקי. בבואו לורשה התיידד עם אדמו"ר פולין. אף שהיה מלוכש כנוסח רוז'ין עם צוארון מגוהץ ועניבה יפה על חזהו ומכנסים ארוכות על גבי נעליו שלא כדרך אדמו"ר פולין, כלם העריכו אותו והתייחסו אליו בכבוד והערצה. מלבד גדלותו בתורה ובחסידות הצטיין ר' משה מרדכי בפקחותו ותשובותיו לשואליו היו קולעות.

מסופר שפעם פגש ר' משה מרדכי אחד מאדמו"ר פולין, ואמר לו הרבי מפולין: "ידידי! צריך לשנות את לבושו בנוסח פולין כי יש סכנת גאות לאנשים כמוהו בדורנו אנו", ענה לו ר' משה מרדכי: "אם לגיאות, שואל אני במי יתקע יצר הרע את צפרניו תחילה, האם בזה שמדקדק שקשר המטפחת האדומה הגדולה הכרוכה מסביב לצוארו יעמוד תמיד מן הצד דוקא, או במי שלא איכפת לו שהעניבה של צוארונו תעמוד במקומה".

גם האדמו"ר ר' שמחה בונם מאוטבוצק שעלה לארץ ישראל ונפטר שמה בשנת תרס"ח בטבריה והיה ידוע בהקפדתו הרבה בענין הלבוש החסידי של בני ביתו וחסידיו. היה מידידיו של ר' משה מרדכי. בחתונה של

האדמו"ר ר' נחום מרדכי פרלוב (שליט"א) [זצ"ל] עם בתו של הרבי ר' יצחק זליג מורגנשטרן מסוקולוב שהתקיימה בורשה ומאות אנשים התפרצו מן הרחוב ומלאו את האולם והמלצרים לא יכלו להגיע אל השלחן עם האוכל בשביל האנשים הקרואים לחתונה, קם הרבי מסוקולוב ממקומו והביט כאובד עצות על המצב ודאג לכבוד הקרואים. ואז לחש לו ר' משה מרדכי ואמר: "אני רואה שכבוד תורתו מצטער מאד על המצב הזה באולם, אבל אני בטוח שכ"ת היה מצטער הרבה יותר לו אמרו כל אלה שהתפרצו לאולם "למה לנו לבא בקור וכפור כזה לחתונה וללחום עם השוטרים כדי להכנס לאולם ואח"כ לרקוד בצפיפות כבלתי קרואים, הלא מוטב לנו לשבת בביתנו במנוחה". הרבי מסוקולוב הודה לו על דבריו ויצא בעצמו לרקוד עם הקהל.

הצדיק ר' משה מרדכי העשיל נפטר בשנת תרע"ח בוורשה אחרי מחלה קצרה. נשארו ממנו שני בנים הרב ר' יעקב העשיל [ז"ל] בלונדון והפרופ' אברהם יהושע העשיל [ז"ל] בניו יורק ובת אחת נשואה להצדיק ר' אברהם יהושע העשיל (שליט"א) [זצוק"ל] מקופיטשניץ הדר בניו יורק. זוגתו רייזלה עם שלש בנותיה נרצחו ע"י הנאצים הי"ד. הרב אברהם יצחק ברומברג ז"ל, "מגדולי התורה והחסידות" (ירושלים תשמ"ב) ח"כ, ע' קס"ז

הגה"ח רבי נטע ציינוירט זצ"ל

יום ההילולא - כ"ז חשון

הגה"ח ר' נטע ציינוירט זצ"ל ידוע היה בגודל שמירתו ופרישתו. מופלג היה בשמירת עיניו וחושיו. סבור היה שהאדם מסוגל לשמור על מחשבתו כמו שיכול הוא לשמור על גופו שלא יכשל בהליכו בעץ ואבן. רבות מסופר על שמירת בבת עינו. אחת מני אלף מסופר: באחת השנים בנסעו לל"ג בעומר לאתרא קדישא מירון בהסעה מאורגנת ובבואו למירון בעודו ישוב ברכב הבחין שכל דרך הגישה עד לחצר המערה אינו עומד בגדרי ההלכה והקדושה כנדרש. נענה רבי נטע ואמר, רבי שמעון! עד כאן יכולת להגיע, מכאן ואילך איני יכול להמשיך. ונשאר לשבת ברכב. ושר את שירי היום לכבודו של רשב"י, עד ששבו הנוסעים ושב לירושלים, והגם שטרח בטיחה דאורחא עד שזכה להגיע למירון, עכ"ז לא מצא שום עיצה ותירוץ כדי לעבור על איסור כל דהו כדי להגיע לציון דרשב"י (כאן המקום לצייין כמה קשורה היה נפשו לקדושת רשב"י. היה זה כאשר שהה פעם במערת הציון וכשקם לצאת שמעהו ממלמל ברגש. רבי שמעון! כמה קשה הפרידה ממכם). "קובץ תפארת ישראל", תשרי תשס"ז, ע' ל"ג

זכור אזכור בשנת תש"כ היא שנת ביקורו [הרביעי והאחרון] של כ"ק מרן אדמו"ר (רבי מרדכי שלמה) זי"ע מבאיאן בארה"ק ושהה כאן מאמצע חודש אייר עד אחר חג השבועות, ול"ג בעומר חל במוצאי שב"ק ואדמו"ר זי"ע שבת בעיה"ק צפת ת"ו [ובמוצאי שב"ק עלה לאתרא קדישא מירון להדליק על גג המערה את משואת ההדלקה שבאה לו ירושה מאביוה"ק זי"ע], לאותה שבת נתקבצו ובאו המוני אנ"ש חסידי באיאן מכל רחבי ארה"ק והמושבות, ובראשם בלטה חבורת החסידים מעיה"ק ירושלים, ואין כאן המקום לתאר את גודל השמחה והחיות דקדושה ששאבנו אז במחיצת קדשו עד שבאמת אמרו שעל שבת זו נאמר הכתוב ישמחו השמים ותגל הארץ, החלק המרכזי של שבת זו היו ללא ספק השולחנות הט' שאדמו"ר זי"ע היסב בראש קהל חסידי ומקדושת השבת וקדושת המקום השקה והשפיע נפש רוח ונשמה עד שגם לב אבן נמסה מקדושתם.

והיתה זו שבת מלאה לימוד המביאה לידי מעשה וכלשון הרמב"ם (בספה"מ עשה ו) להתחבר עם החכמים ולהתייחד עמהם ולהתמיד בישיבתם בכל אופן מאופני העבודה והחברה במאכל ובמשתה וכו', ואשרינו שזכינו לכך, וזכורני שבלייל שבת קודש אחר עריכת השולחן הט' שהחלה עם הקידוש הידוע שכל מי שזכה לשמעה אפי' פעם אחת לא תסור ממנו השפעת קדושתה ותלווהו לעולם בכסופי קדושה והשתוקקות לקרבת א' טוב, ואחר גמר עריכת השולחן לא היינו מסוגלים להחזיק א"ע מרוב מאמץ כוחות הטבעיים, ופנו כל אחד לפוש ולנוח לאגור כוח ליומא דשבתא, ומן שמיא זכו לי לשהות בחדר בצוותא חדא עם ריעי וידי"נ הגה"צ רבי נטע ציינוירט זצוק"ל ובאמת דמיתית ותכננתי שזה לי מתנה מן השמים לעקוב אחר מעשיו בסדר ליל שבת דהיינו ההכנה לק"ש שעל המיטה ועצם הליכתו לישון, עם כל פרטיה ודקדוקיה כמו שרבי נטע מסוגל ויכול [אהפ ארבעטען א שטיקעל עבודה], אולם באמת היה שטעית כי על אף השעה המאוחרת ואפיסת הכוחות לא חשב עדיין רבי נטע לילך לישון, וכי אחר קבלת שפע גדול של חיות וקדושה אפשר לשכב לישון, וכי להיכן תפוג כל אלה, ורבי נטע פנה והלך לאחד מבתי המדרשות בצפת ומוציא מארון הספרים לא פחות ולא יותר משו"ע או"ח ח"א ופותח בהלכות ברכת הפירות [רה, ב] במגן אברהם הידוע בה' מי שלקות (בארשט) ובה הוא מכניס את כל שפע החיות והקדושה שקיבל ונשפע עליו בשולחן הטהור. מגן אברהם זה ידוע כאחד מהמג"א הידועים שצריכה לעומק ועיון טובא, ורבי נטע ידע והבין שכדי להשיג השגה ובהירות בהבנתה יש לנצל את גודל הזמן בהם המוח מורם וזך כל צרכו ואז יוכל להשיגו ולהבינו על בוריו, וכך השקיע את ההתעוררות - עד שתחפץ - אל חפצו שכל כך חפצה וחשקה בו נפשו היא התורה הק'.

ואחר כלות סדר לימודו האמור ובא אל אכסנייתו ללון, אפשר כבר לתאר כיצד נראה סדר ק"ש שעל המיטה כשקדם לפניו קבלת שפע וחיות דקדושה מעריכת השולחן הט' ועסק ועמל התורה בעיון שהשקיע בלימודו. אכן אשרי עין ראתה כל אלה כיצד מנצלים את גודל הזמן וגודל השפע כראוי לעד שתחפץ, ומכאן הוראה למעשה לכל בר לבב שמזכים אותו מלעילא בהתעוררות והתעלות כאלו האמורים שיראה להביא ההתעוררות ל'עד שתחפץ' חפץ המעשה, ואין לך חפץ כתורת ה' חפצו ובהם יהגה... הגאון רבי חיים ברים זצ"ל, "מרבה חיים" (ירושלים תשס"ד) ע' ס"ז

ראיתי אצל הגאון הצדיק המפורסם רבי נטע ציינוירט זצ"ל שהיה ידוע שכל תנועה מתנועותיו מדודים היו במשקלות זהב ממש, והזכירו את דברי החובת הלבבות (בפרק ה' משער עבודת האלוקים) כיצד נראה העובד ה' בכל רגע ורגע משעות המעת לעת, יעו"ש, והיתה לו תנועת קודש ידועה שלפני כל מצוה ומצוה שהלך לעשות היה מפשיל קצת את שרווליו ידי מעילו כלפי מעלה בזריזות ושמחה כהכנה דרבה לקיום המצוה בדחילו ורחימו בין במ"ע דאורייתא ובין במצוות מדרבנן וכן בכל הלכה פסוקה שבשו"ע ונו"כ, וסיפר לי אחד שפעם ראהו כשהוא עושה את התנועה האמורה ומיד התכופף וקשר את קשרי נעליו, פנה הנ"ל לרבי נטע ואמר לו. תמיד חשבתי שלפני כל מצוה הינכם מכינים א"ע בתנועה זו אולם עתה בראותי שכך אתם עושים גם לפני קשירת הנעליים א"כ משמע שאין בתנועה זו שום ענין מיוחד, ענהו רבי נטע ואמר בענות חן, הלא הלכה פסוקה בשו"ע (או"ח סי' ב' סעיף ד) כיצד יש לנהוג בעת קשירת הנעליים א"כ הרי זו מצוה כשאר המצוות!... הגאון רבי חיים ברים זצ"ל, "אור פניך" (ירושלים

את ידידו ורעו הגאון החסיד רבי נטע ציינוירט זצ"ל, אשר היה מגאוני וצדיקי ירושלים, אשר אף למד בחברותא עם רבינו - הגדיר רבינו (כ"ק מרן אדמו"ר מהרי"מ מרחמיסטריווקא זי"ע): "ער האט זיך באהאלטן אין די תורה", היה זה למחרת הלוייתו של רבי נטע זצ"ל, אמר רבינו: איך וועל אייך זאגן די מעלה פון רבי נטע'ן נישט נאר ער האט נישט גערעדט פאליטיק, ס'האט איהם בכלל נישט אינטרעסירט פאליטיק... וזאת צריך ללמוד ממנו... (-בואו ואגלה לכם את מעלתו של ר' נטע, לא רק שלא דיבר ועסק בפוליטיקה, אלא הפוליטיקה לא עניינה אותו כלל), לדידו היה זה השבח הגדול ביותר של האדם השלם... הרה"ג ר' יעקב וינגרטן שליט"א, "תוספת - המודיע", י"ז סיון תשס"ה, עמ' ג'

מספר הרה"ג מיכל רבינוביץ (שליט"א) [ז"ל]: סיפר לי הגה"ח רבי נטע ציינוירט זצ"ל באחד מלילי פסח ליל התקדש החג בחזרתי מהקלויז מתפלת החג [שם נתאחר מפאת ריבוי השואלים שעכבוהו בשאלותיהם הנוגעים למעשה] עליתי כדרכי לבית אבי זצ"ל, שהיה גר אז בשכונתי (בית ישראל), אח"כ כשפניתי לביתי והנה רואני להפתעתי את הגאון רבי גרשון לפידות זצ"ל (היה מרבני אנ"ש במקורו היה חסיד שטיפנשט ובעת ביקורי האדמו"ר"ם מבאיאן היה משכים לפתחם) שצועד כבר עם הגמרא הגדולה בידו לעבר בית המדרש להגות בתורה, נענה ר' נטע ואמר, ווי נעמט מען א'זא ברען צו א'בלאט גמ', הלא היה לו לר' גרשון השגה וידיעה אין די קליינע אותיות [קבלה], ויודע הוא היטב מאי משמע ליל הסדר, ליל התקדש החג. ואעפ"כ לנוכח התמדתו ואהבתו את התורה הק' מי יוכל להתמודד עימו.

עוד מספר ר' מיכל, לרבי נטע היה סדר קבוע ללימוד מס' שבת והלכותיה, סדר של כעשרים שנה בהם למד כל יום כארבע שעות בעמידה אצל העמוד בישיבת "חיי עולם", בלימוד קבוע זה רכש בקיאות וגאונות מופלאה בהלכות שבת, רבי גרשון לפידות היה גם הוא לומד קבוע בישיבת חיי עולם והוא עקב אחר התמדתו ולימודו של רבי נטע, פעם פנה ר' גרשון לר' נטע ואמר לו בפליאה עצומה, כיצד הנך יכול ללמוד כל כך הרבה זמן בכזה עקביות והתמדה במס' אחת, אני, הוסיף ר' גרשון, איני מסוגל אפילו לראות אותך בכזה עקביות והתמדה במס' אחת... "מרבח תורה" (באיאן) שבועות תשס"ו, עמ' ז'

הג"ר וועוועל צ'ציק ז"ל היה תלמיד חכם מופלג ובן עלייה, עליו אמר הגרי"ז דהנה מה שמקובל בפי העולם שיש חסידים ומתנגדים אינו נכון, רק רבי נטע ציינוירט (מנכ"י הדעת שבירושלים) הוא הראוי לכינוי "חסיד", ולעומתו רבי וועוועל יכונה "גר"א'ניק", אבל כל השאר - זענען נישט אהער און נישט אהין... - לא לכאן ולא לכאן. הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל, "מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשע"ב) אבות - ח"א, ע' תט"ו

כהרף עין

את המאמר 'ישועות ה' כהרף עין' מסביר היה [הגה"ח רבי נטע ציינוירט זצ"ל] בדרך משלו: כשהעין עצומה מתערורות תמיהות רבות - היכן השולחן, איה הכסא, איה המים ואיך מדליקים כאן אור. ברגע שהעין נפקחת, בהרף עין, הכל נהיה ברור ומובן בבת-אחת. כך ישועת ה' - כהרף עין היא, ברגע שתתגלה הישועה - מיד יתורצו כל הקושיות.

לעת אשר נגלית ישועת ה' - הכל מובן במבט לאחור, האדם נכלם אז בקרבו, איככה לא האמין ולא בטח בהקב"ה. "אם-כן", אמר, "כאשר יודעים זאת, איך אפשר שלא להגביה עין מעלה אף בשעת צרה?"

גם זו לטובה

כאשר ירושלים בוססה בשלג כבד, ביום הפורים תש"מ, כה שמח [הגה"ח רבי נטע ציינוירט זצ"ל] עם הטורח הנלווה למצוות היום. באותו יום חזר על 'חידושי' שהגה שוב ושוב; "בכך שאומרים 'גם זו לטובה' - מוחים את עמלק, המן אמר 'וכל זה איננו שווה לי' - ס'טויג'ט איהם גאר נישט, שום דבר אינו מוצא חן בעיניו. אנו אומרים 'גם זו לטובה'. אלץ טויג'ט, הכל טוב". הרה"ח ר' ברוך לב שליט"א, "חיים שיש בהם" (חזור תשס"א) ע' 110

הגה"ח רבי מנדל כשר זצ"ל

יום ההילולא - כ"ז חשוון

הגאון רבי מנחם מענדל כשר זצ"ל נולד בי"א באדר תרנ"ה לאביו הגאון רבי יצחק פרץ ז"ל שהיה מגדולי חסידיו של הרי"מ מגוסטנין זצ"ל (תלמיד הרה"ק הרמ"מ מקאצק צוק"ל, שעל שמו נקרא הרב כשר). כבר בבחורותו נתגלה כעילוי וכבקי עצום בכל חלקי התורה, ובגיל חמש עשרה עמד במשא ומתן של הלכה עם גדולי הדור אדירי התורה של פולין וליטא, חלק מהמכתבים הלא הם כתובים בחמשת הכרכים של ספרו "דברי מנחם". בידידות מיוחדת היה עם הגאון רבי מנחם זעמבא הי"ד.

בתרפ"א החל להוציא את הקובץ התורני "דגל התורה", שבו השתתפו כל גדולי הדור: ה"אור שמח", ה"צפנת פענח", ה"כלי חמדה" ועוד. היה ממקימי הישיבה הגדולה "מתבתא" בוורשא בשנת תר"פ, וממקימי ומנהלי ישיבת "שפת אמת" בירושלים בשנת תרפ"ו. חלק רב היה לו בהצלת האדמו"ר הרה"צ רא"מ מגור צוק"ל מצפרני הנאצים ימ"ש.

כבר בשנת תער"ב החל לעבוד על יצירתו המופלאה "תורה שלמה" ובה כל מאמרי חז"ל מסודרים לפי פסוקי התורה בתוספת ציונים וביאורים. בתרפ"ז יצא לאור הכרך הראשון. הגאון זצ"ל זכה להדפיס בחייו שלושים ושמונה כרכים מבראשית עד בהעלותך, וצאצאיו המשיכו בעבודת הקודש (אם כי, לא באותה מתכונת נפלאה, שבה יצאו לאור הכרכים שהוציא בעצמו). הגאון רבי מאיר דן פלאצקי כותב בהסכמתו: "ידיד נפשי הרב הגאון איש האשכולות, צנמ"ס מלא וגדוש בכל מקצועות התורה, הוא אחד מיחידי סגולה במדינתנו ברוב גדולתו בתורה ובכשרונותיו הנעלים". כמו"כ כתבו הסכמות נפלאות הגאונים: רבי מאיר אריק, רבי איסר זלמן מלצר, רבי יוסף חיים זוננפלד ורבי אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל.

הרב כשר התעסק הרבה בכתבי "צפנת פענח" של הגאון הרוגאצ'ובי זצ"ל. זכה להציל רבים מכתביו של הגאון והקים מכון מיוחד להוצאתם לאור. כן חיבר את הספר "מפענח צפונות", והוציא כמה ספרים של חידושי צפע"נ לש"ס. ספרים נוספים שחיבר: "קו התאריך הישראלי", "הרמב"ם ומכילתא דרשב"י", "שמע ישראל", "שרי האלף" ועוד.

נסתלק ביום כ"ז מרחשוון תשד"מ בשנתו הפ"ט. "שמן ששון מחברך" (ירושלים תשנ"ח) ח"ב, ע' 192

הר"מ כשר היה תלמידו של כ"ק מרן האמרי אמת מגור זי"ע, וסיפר לי שרבו פקד עליו שיעסוק בסתירת דרשות הקראים הכופרים בקבלת חז"ל. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל גאב"ד ראדומיזשלא, אמרי חן" (ירושלים תשע"ג) ח"א, ע' ש"מ

הגה"ח רבי מנחם מנדל מנדלזון מקוממיות זצ"ל

יום ההילולא - כ"ז חשון

הגה"ח רבי מנחם מנדל מנדלזון זצ"ל, ה"קוממיות'ער רב" כפי שנישא שמו בהערצה כפי כל. נולד בשנת תר"צ בכפר אתא, לאביו הגדול הגה"צ רבי בנימין זצ"ל (לימים, רבה של קוממיות, ראה יריעה נרחבה אודותיו ב"נור התורה", גליון טז, טבת תשס"ח, עמ' לה) אשר כיהן באותה העת כרב ומרא דאתרא שם. ארבע שנים קודם לכן עלה רבי בנימין זצ"ל בהוראת רבו הק' ה"אמרי אמת" זי"ע מגור ארצה, אחר שכינה שם ברבנות העיר בודאנוב בה העמיד תלמידים הרבה.

בבית אביו הגדול קנה הרב זצ"ל משנת חיים וקנייני נפש, כשהוא מסגל לעצמו בעקבותיו גינוני הוד וטוהר, התקשרות וביטול לצדיקי אמת, מידות מזוככות וצדופות ולימוד תורה ביגיעה והתמדה, בילדותו עוד זכה להכנס פעמים אחדות עם אביו לפני ולפנים אל כ"ק אדמו"ר ה"אמרי אמת" זי"ע מגור, ורישומם של ביקורים אלו נחקק בתודעתו כל הימים, עד יומו האחרון היה מקורב אצל רבותיו הק' לבית גור ודבוק בהם כחסיד אמת בהתבטלות גמורה.

עוד טרם הגיעו למצות, שלחו אביו ללמוד בישיבת "בית אברהם" בירושלים, באמרו כי יש לו ענין רוחני שילמד בנו תורה בירושלים דוקא. במשך חמש שנות לימודו שם, רכש קנייני נצח בלימוד התורה ועבודת הבורא והיה מהמצויינים שבבני החבורה. בשקדנותו, בהעמקתו וביראת שמים אשר חפפה עליו זכה לקירבה והערכה מיוחדת מראש הישיבה. לימים כ"ק אדמו"ר ה"נתיבות שלום" זצ"ל. משם עלה ונתעלה לישיבת "שפת אמת", בה זכה לקירבה מיוחדת מאת כ"ק אדמו"ר ה"בית ישראל" זי"ע, באשו הגדולה נודך והתעלה בתורה וגינוני קדושה והחסידות אשר ליווהו כל ימי חייו.

בהגיעו לפרקו, אחר עיטורו בסמיכת חכמים ע"י אביו זצ"ל, הגאון זצ"ל מטשעבין והגאון רבי ישראל יצחק רייזמן זצ"ל, נלקח אחר כבוד לחתן בבית כ"ק אדמו"ר הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע, בהקימו את ביתו עם זוג' הצ' מרת בילא חיה ע"ה. בתה של הרבנית הצ' (תחי') [ע"ה]. א"ח כ"ק אדמו"ר מוהר"א זי"ע.

מעת נישואיו, במשך עשרים שנה, היה ממית עצמו באהלה של תורה כשכל ימיו ולילותיו מוקדשים לעמל רוחני ויגיעה אינסופית בתורה בטהרה. שיעור קבוע אף היה לו בלילות שבת של אותן שנים - לפני עריכת השלחן הק' של כ"ק אדמו"ר ה"בית ישראל" זי"ע מגור - עם הרה"צ רבי ישראל מרדכי טווערסקי, לימים כ"ק אדמו"ר מראחמסטריווקא זצ"ל.

ספון היה אמנם רבי מנחם מנדל זצ"ל באהלה של תורה, אך משהכריז רבו הק' מגור בשנת תשכ"ד על הצורך לצאת אל העם שבשדות ולהטעימם ממתיקות תורת ה'. נטל על עצמו רבי מנחם מנדל לייסד שיעור תורה קבוע בשכונת בקעה הירושלמית, שיעור אותו מוסר היה תמידין כסדרן בכל שנות מגוריו בירושלים. במשך ח"י שנים. יחד עם רעיו הניח את התשתית למה שהיה לימים לתנועה גדולה של שיעורי תורה וקירוב. "תורה ויהדות לעם". בראשה עומד כיום להבחל"ח אחיו הגאון החסיד רבי ישראל יצחק שליט"א.

עם הסתלקות אביו הגדול זצ"ל ביום כ"ד אייר תשל"ט, נתמנה רבי מנחם מנדל זצ"ל לממלא מקומו בקודש ברבנות קוממיות, אותה ניהג ברמה בדרכי אביו במשך ל"ב שנה. כאשר על פיו ישק דבר בכל

תהלוכות המקום, תוך הקפדה על כל קוצו של יו"ד בכל פרט. אשר הוציאה מוניטין ליישוב המונהג בדרך ישראל סבא מקדמת דנא.

כאביו הגדול, לא על קוממיות לבדה - אשר הפכה לשם נרדף לכל הקשור לתורת ארץ ישראל והמצות התלויות בה - חפף מהודו. את כל כולו הקדיש למטרה נשגבה זו, ולצד היותו עומד בראש "קרן השביעית", היה יוצא בעצמו ממושב למושב ומכפר לכפר. חורש במסירות נפש את הארץ לאורכה ולרוחבה ומביא את דבר מצות הארץ לעובדי האדמה. במקביל, לא הוניה לרגע את צאן מרעיתו, מגיד היה שיעורים בביהמ"ד דקוממיות דבר יום ביומו, בהלכה ובעיונה של תורה.

לצד היותו גדול בתורה ובהוראה כחד מרבני קמאי, נודע כ'בעל השקפה' בהירה אשר נוצקה בכבשונה של חסידות אביו ורבותיו. ובהיותו מחונן בלשון לימודים, מביא היה את דבר ה' ברמה בכל אתר ואתר. בהטיבו לבטא את ההשקפה הטהורה בכל הנושאים העומדים על הפרק.

נסתלק באור ליום חמישי כ"ז במר - חשוון תשע"ב [ומנו"כ בהר המנוחות בעיה"ק ירושלים תובב"א]. "נזר התורה", כסלו תשע"ב, ע' ל"ט

דביקותו [של הגה"צ רבי מנחם מנדל מנדלזון זצ"ל אבד"ק קוממיות] אצל כ"ק מרן אדמו"ר הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע היתה להפליא, בסילודין וברתת היה מזכיר הרבה מאמרותיו הק'. בימי ילדותו ובימי בחרותו זכה לאותות קירוב מופלגים והדרכות נדירות שקיבל ממנו. הוא היה הילד הראשון שמרן זי"ע ראהו עם פאות כאן בארה"ק לאחר השואה. מרן תפס בפאותיו והחווה להסובבים בקורת רוח, ואמר בלשון קודשו: "דעם רב'ס יונגעל מיט פאות", וכמו"כ מסופר כי פעם בילדותו נתן לו מרן את ידיו ללא מגבת, בשונה ממנהגו המקובל, ויהי לפלא. בדביקות שכזו, לא בכדי היה אומר על עצמו כי לזכיה רבתי זכה שירש ירושה גדולה מהרה"ק מבעלזא זי"ע, בזה שנשא את הבת שגדלה וחונכה בבית כה נשגב, אותה בת שהרה"ק היה מכנה אותה: "דאס קינד", והיה מבקש ממנה שלא תצא את הבית ללא שתודיע לו בכל פעם שיוצאת. אביו הגדול רבי בנימין זצ"ל התבטא בעת השידוך: "הרי נאמר כל המגדל יתום בביתו כאילו יולדו, וה' כאילו יולדו" של מרן זי"ע זה בוודאי יותר מיולדו ממש אצל כל אדם..."

הרה"ג ר' ברוך הלברשטם שליט"א, "ואלה תולדות" (ב"ב תשע"ג) עמ' מ'

... כל ימיו הזכיר [הגה"צ רבי מנחם מנדל מנדלזון זצ"ל] בחרדת קודש את רבו הראשון ה"אמרי אמת", ואף אחריו המשיך לנסוע לממשיכי השושלת, בניו הקדושים ויבלחט"א, באותה אמונת צדיקים ובאותה התבטלות. ולשם הוכחה, אמונת חכמים עד היכן, מסופר עליו כי פ"א הגיע לביקור בישיבה בו למד בנו שיחי' בשביל להיפגש עמו, היה זה אמנם בתקופת החורף אבל החמה עמדה בראש השמים ומזג האוויר היה לוהט, והוא ז"ל מחזיק בידו מטריה... כשנשאל לפשר המטריה, השיב בפשטות: בקוממיות משוועים החקלאים לגשם, ואין. נסעתי לירושלים בכדי לבקש ממרן הלב שמחה זי"ע שיתפלל על הגשם, ואם הרבי מתפלל, אמר, אזי צריך כבר להצטייד במטריה... הרה"ג ר' ברוך הלברשטם שליט"א, "ואלה תולדות" (ב"ב תשע"ג) ע' כ"א

הוא [הגה"צ רבי מנחם מנדל מנדלזון זצ"ל, אבד"ק קוממיות] היה אומר: "את העולם לא נוכל לעצור, הרכבת טסה לדרכה, אולם מי אמר שאנחנו צריכים להיות על הקרון הראשון? יכולים אנו לוותר על מקום בקרון הראשון ולעלות לקרון האחרון..."

נאה דורש ונאה מקיים - - -

כחייל נאמן לגדולי הדור, כבר לפני שנים יצא הוא בשליחותם בדבר הטכנולוגיה הפסולה, עורר על כך רבות, בכל עת ועידן. הוא המשיל את כל מכשירי הטכנולוגיה הפסולים - אשר כל גדולי ישראל אסרוהו בתוקף - לאקדח טעון בנשק חם, שיש בו בכדי להמית, והסביר: בעבר, כשכוחו של היצה"ר היה במותניו, היה מריץ אלפי האנשים ל"ע לתיאטראות שונות, ומטריח אותם והיו צריכים לשלם ממון רב, ואילו כיום - אשר תש כוחו הוא עושה מלאכתו קלה, ואיך? הוא מפקיד בידי ראש המשפחה אקדח וסומך עליו ר"ל שהוא ינתק את חייהם הרוחניים של אשתו וכל ילדיו, ויעשה את כל עבודתו במקומו, בעודו בביתו. כן יצא חוצץ והתריע בכל מאודו בדבר עיתונים שאין רוח חכמים נוחה מהם, הוא היה אומר שפגיעתן רבה היא למאוד, ואת הנעשה יהיה קשה להשיב לאחור כן.

...נסיים פרק זה, בהסברה נפלאה ומוחשית כל כך - מה שנהג זקניי [הגרמ"מ מנדלזון] זצ"ל לחזור ולומר בהזדמנויות שונות, על נושאי הטכנולוגיה, ולא רק על הכלים הפסולים שאסרוהו בכל התוקף, מצד כל גדולי הדור, אלא אף על המחשוב ה"תורני" שהחלה לפשוט בעולם התורה, הוא הביע והתבטא במתק לשונו את כאבו הגדול, החשש הגדול ממה שיעולל המחשוב המואץ של ספרות תורנית לעולם התורה.

וכך אמר: "כשיהודי נכנס לאבא מארי ז"ל עם ריאה ספק נקובה, עם כלי שנטרף, היה אבא שהשאלה עברה מאות פעמים את שולחנו, פותח בניחותא ספר לצד ספר, גמרא, טור, שולחן ערוך, חזון איש; נושק תחילה ברגש גדול את הכריכה, מדפדף בחיבה בדפים הקדושים, מוצא את הפסקא הנידונה וקורא אותה באוזני השואל מילה במילה. קורא ומפרש, קורא ומטעים... אבא ז"ל לא היה עונה "כשר" או "פסול". הוא היה מחייה את דבר ה' באוזני השואל. שואב לנגד עיניו את רצון התורה היישר מהמעיינות. הכפריים היו יוצאים עם מבט חדש על קדושת ההלכה, ומתק דרכי יניקתה. השואל היה חי את האווירה. את הספרים העתיקים; יונק את חרדת הקודש שבה ביטא אבא כל סעיף קטן של ט"ז. שומע את קול ה' מדבר מתוך הספרים הגבוהים, הבלים, המסתוריים; ולפתע נעשתה התורה הקדושה ידידותית, מוארת, חיה, נושמת.... אך דא עקא, כיצד יראה ביתו של רב בישראל שעולם הספרים והידע שלו יעבוד דרך מחשב, דיסקים, תוכנות... במקום לנשק ספר קדוש, במקום לקרב את העיניים לאותיות הקדושות, לדפים המצהיבים - הוא יפתח מכשיר אלקטרוני מוקף דיסקים, יחבר "דיסק און קיי", ויתחיל להקליק ו"לאתאר מידע רלוונטי" וטקסטים תואמים... עלול יהודי להיכנס לביתו של רב עם שאלה בהלכה, ולשמוע בצער כי בגלל ניתוק חשמל או קלקול במחשב - לא יתאפשר היום לדלות את הטקסט של ה"אבני נזר"... וההבדל הוא כך: כשנופל ספר קדוש - מנשקים אותו... אם נופל דיסק - מנערים ממנו אבק. כשיהודי פותח בבא קמא, יעצום עיניים בתפילת רבי נחוניא בן הקנה; אם יקליק טקסט של בבא קמא - הוא יפתח פחית קולה להנאתו... הרה"ג ר' ברוך הלברשטאם שליט"א, "זאלה תולדות" (ב"ב תשע"ג) ע' ל"א

אגודת ישראל

בתמידות היה [הגה"צ רבי מנחם מנדל מנדלזון זצ"ל, אבד"ק קוממויות] מציין ומביא את דברי אביו [הגה"צ רבי בנימין מנדלזון זצ"ל] כי זכותה של אגודת ישראל, היא שזכותם של גדולי ומאורי הדור בדורות הקודמים מהווה אותה ומלווים אותה בנאמנות, ושייכות שכזו מונעת ממנה הרבה מכשולים היכולים חלילה להיווצר, וכך היה לשונו: "כל תנועה אחרת, תהיה חרדית וקנאית ככל שתהיה, יכולה להיכשל ואין לה בטחון לאורך ימים, לא כן אגודת ישראל, שיסודה בהררי קודש, גאוני עולם וקדושו,

אלו אשר הנחילו לנו ירושה זו, הם שומרים עליה - על אגו"י והם מעניקים לה את האשראי שגם אם היא מעדה איננה נכשלת... "הרה"ג ר' ברוך הלברשטם שליט"א, "ואלה תולדות" (ב"ב תשע"ג) ע' ל"ד

כ"ח חשוון

הרה"צ רבי מיכל אהרן בן היסוה"ע' מסלונים זצ"ל

יום ההילולא - כ"ח חשוון

הגדרה קולעת נאמרה על הרה"ח ר' [יחיאל] מיכל אהרן מפי מרן הקוברינער: "ער האט גוטע אידישע כלים אין שפלות". הרה"ח רבי מיכל אהרן וינברג ז"ל, "שבחו של אהרן" (ירושלים תשס"ט) ע' כ"ב

החסיד רבי מיכל אהרן זצ"ל בן מרן היסוה"ע זי"ע היה שפל רוח ונכנע לכל. הוא היה מתפרנס מייצור יין ומכירתו. חזקה הייתה בידו להביא יין לשולחן אביו היסוה"ע, והיו משלמים לו עבור זה ובכך הרויח מעט לפרנסתו. כעבור זמן הושג גבולו והועמד תחתיו איש אחר שאף הוא היה מלאכתו בייצור יין, כשכל זאת נעשה ללא ידיעתו של היסוה"ע. יינו של זה היה בו תוספת מים ולא השתווה בטעמו ליינו המשובח של רבי מיכל אהרן. וכאשר טעם היסוה"ע בשלחנו מיין זה בפעם הראשונה הרגיש בטעמו הגרוע, פנה אל בנו ושאל בתמיהה מה אירע ליין. החריש רבי מיכל אהרן ולא השיב כלום. פנה אליו שוב היסוה"ע וא"ל בקפידא: "וכי מה סבור אתה שבגלל שבני אתה אתן לך לגזול". ושוב שתק רמ"א. זקני החסידים שידעו את סיבת גריעותו של היין, לאחר השולחן פנו אל היסוה"ע וסיפרו שאין ידיו במעל, שכן מזה זמן מה ששוב אינו מופקד על הבאת היין. נענה היסוה"ע ואמר: ידעתי זה מכבר מעלתו של בני, אך עד כדי כך כפי שראיתי היום לא היה ידוע לי, שכן ידע בני שבשתיקתו ממשיך עליו את הקפדתי וידע שבנפשו הוא שנוגע לו בב' עולמות ובכל זאת בחר לשתוק. הרה"ח רבי יעקב אשר ארקוביץ ז"ל, "אשרי האיש" (ירושלים תשע"א) ע' ס"א

הרה"ק היסוה"ע זי"ע אמר על בנו הרה"צ רבי מיכל אהרן זצ"ל: "איך האב איינעם, אבער א רעכטער!" - "בן יחיד יש לי, אבל כראוי וכהוגן"... עוד אמר עליו: "גראבע בלאטע האט ער אראפ גענומען". הרה"ח ר' מיכל אהרן וינברג ז"ל, "שבחו של אהרן" (ירושלים תשס"ט) ע' קנ"ד

ידוע מה שאמר מרן הס"ק היסוד העבודה זי"ע כשקבל עליו את כתר המנהיגות: לא דעדיפנא אנא מחבראי, אלא מחמת גודל שברון לבי לפני השי"ת. וממנו עברה מדה זו לבנו היחיד הרה"צ רבי מיכל אהרן זצ"ל, שממש היה מופלג במדת השפלות כחד מקמאי, ואלה אשר הכירוהו מספרים ומפליגים עליו מהתבטלותו לפני כל אחד ואחד, כאילו הוא הגרוע והפחות מכל אנ"ש, וזה היה אצלו כל כך פשוט שלא הבין אחרת, ולא הרגיש ולא הרגישו עליו שהוא בנו יחידו של מרן בעיסוה"ע. כך לדוגמא בעלמא מסופר, שבחג הסוכות האחרון שלפני הסתלקותו היה מרן הס"ק בעיסוה"ע חלוש מלהכנס להתפלל בבית הכנסת, וביקש מהמשרת סנדר, שיכנס מניין לבוא לביתו, ולא יותר ממנין. ובתוך הבאים להצטרף להמנין בא גם רבי מיכל אהרן, ומכיוון שכבר היה מנין בפנים, אמר לו סנדר: יש כבר מנין ואבא ביקש שיבואו רק מנין ולא יותר. מיד פנה רבי מיכל אהרן לאחוריו. עד שרבי משה מינין זצ"ל ראה זאת, ופנה לסנדר: יש לו רק בן יחיד, ואין אתה מרשה לו להכנס? וקרא לו שיבוא ויצטרף למנין הנכנסים. הרה"ח ר' עזריאל זעליג וינברג ז"ל, "זכרון עז" (ירושלים תשע"ב) ע' רמ"ג

על התבטלותו והכנעתו של הרה"צ רבי מיכל אהרן זצ"ל לבנו כ"ק אדמו"ר מוהר"ש [ה"דברי שמואל" מסלונים] זי"ע, מסופר כי פעם ביו"ט שני של פסח, כשישב בשולחנו הק' בעריכת הסדר ונמשכה הסעודה עד קרוב לחצות, ביקש מאן דהוא מרבי מיכל אהרן שיאמר לבנו האדמו"ר למהר כדי שיוכלו להספיק אכילת האפיקומן לפני חצות. השיבו רבי מיכל אהרן בתמיהה פשוטה: "איך וועל עם זאגן?...! הרה"ח רבי מיכל אהרן וינברג ז"ל, "שבחו של אהרן" (ירושלים תשס"ט) ע' קנ"ד

סיפר לי הרה"ח ר' מאיר קליערס (נ"י) [ז"ל] שמעתי מזקני חסידי סלאנים, שלעת זקנותו של הרה"צ ר' מיכל אהרן זצ"ל בא הרה"צ ר' אברהם'ל מלאך זצ"ל לבקרו, התאנח ר' מיכל אהרן. שאל אותו ר' אברהם'ל לסיבת אנחתו, וענה לו, צריכים ליתן דין וחשבון. אמר לו ר' אברהם'ל, הכי יש לכם לדאוג? אביכם (הרה"ק היסוד העבודה) יאחזו בכם מצד ימין, ובנכם (הרה"ק הדברי שמואל) מצד שמאל, ויובילו אתכם לגן עדן. אמר לו ר' מיכל אהרן, האם הנך מתכוון לזה באמת? גם שם שייכים דברים הללו? חיזקת את רוחי [מיינסט דאס מיט אן אמת? דארט איז אויך שייך די זאכן? אה, האסט מיך מחזק געווען]. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ז) ח"א, ע' קכ"ד

שמענו מפי כ"ק מרן אדמו"ר מהר"א [ה"ברכת אברהם"] מסלאנים זי"ע, שבהיותו בעיר סלאנים אצל דודו מרן אדמו"ר מוהר"ש [ה"דברי שמואל" מסלונים] זי"ע, ביקשו לנסוע עבורו לעיר אחת לתהות על קנקנו של בחור יחסן שהציעו אותו חתן לבתו. ואמר לו, שכאשר יגיע לשם וישאלהו מהיכן הוא בא, יענה שהוא בא מעיירה בשם "קלמענע מאסט" - היא עיירה קטנה מאד ברוסיה. והסיבה לכך, שבאם הבחור לא ימצא חן בעיניו, אם יאמר שהוא בא מסלאנים, הלא בסירובו להשתדך עימם הם יעלבו. אבל עיירה קטנה זו אינה ידועה ואינה מפורסמת, ולא יעלבו בסירובו לקחת בחור זה לחתן.

והנה הבחור מצא חן בעיניו והביא תשובתו למרן אדמו"ר מוהר"ש, והסכים לגמור השידוך בכי טוב. בהגיעם לשם לסעודת ומסיבת האירוסין, פנה המחותן אל מרן אדמו"ר מוהר"א בשאלה: מחותן למה רימית אותנו? והיה אדמו"ר אומר: הרי ישב שם מרן אדמו"ר מוהר"ש, וידעתי שהוא ציוה שכך אומר, ומה לי לענות. ומיד פנה אדמו"ר מוהר"ש אל מחותנו בתשובה: מחותן, הער האט אייך גאר נישט אפגינארט, "קלמענע מאסט" איז אונזער ייחוס! [הוא בכלל לא רימה אתכם, "קלמענע מאסט" הוא ייחוסינו]. ואדמו"ר מוהר"ש הסביר דבריו: אבי ז"ל [הוא הרה"צ רבי מיכל אהרן זצ"ל] בנערותו דר בעיירה זו, וכשלמד בחיידר את פרשת מכירת יוסף על ידי האחים, מאד נתרגש האיך יכלו האחים השבטים הקדושים לעשות מעשה כזה ולמכור את אחיהם? ובגמר הלימוד יצא לטייל כשהוא בוכה, בשאלה האיך זה יכול להיות, וכך הגיע עד לבאר בקצה העיירה ולא חזר לביתו. אימו יצאה לראות משום מה הוא לא חזר לביתו, ומצאתו יושב ליד הבאר ובוכה, והיא שאלה אותו מה קרה, והוא בבכי שאל אותה: אחים קדושים כאלה האיך עשו מעשה כזה ומכרו את אחיהם?... ואם כן הרי שם בקאלמענע מאסט הוא ייחוסינו!... [זכרון עז" (ירושלים תשע"ב) הקדמה, עמ' ה']

אמר ר' אברהם'ל מלאך מחסידי הס"ק מסאלנים, לאחר קבורת הרה"צ ר' מיכל אהרן (בנו של הס"ק): "עוד יהיו חסידים, יהיו עובדי השם, עוד יהיה גוטע אידן אבל ר' מיכל אהרן לא יהיה". "שבחו של אהרן" (ירושלים תשס"ט) ע' ע"ח

קטע מכתב ממרן אדמו"ר מוהר"ש [ה"דברי שמואל" מסלונים] זי"ע לאחר פטירת אביו הרה"צ רבי יחיאל מיכל אהרן זצ"ל:

"...בקשתי לאוהבי שיחי' שילמדו מעט משניות בעד נשמת אבי מורי הכ"מ ובל"נ אשלח נדבה (ולהזכירני) לעילוי נשמתו וכו'. אדם גדול הי' כי מאן דאיהו זעיר איהו רב. ולא שוה לו להשתמש בזכות אבותיו זי"ע בעוה"ו בשום דבר. כ"א להניח ברכה לעולם האמת. ע"ד מאחז"ל שיאע"ה הניח ברכת אבותיו לע"ל. שיהי' למליץ טוב ועל מקומו יבוא בשלום..." "שבחו של אהרן" (ירושלים תשס"ט) ע' קס"ו

הילולת רבינו יונה החסיד מגירונדי

יום ההילולא - כ"ח חשון

כתוב בספר "דבר יום ביומו" - ספר שהרבי מאד החזיק ממנו, כי מביא מה קרה בכל יום בשנה - שהיום, כ"ח חשון, יום היארצייט של אחד מגדולי הראשונים, שגם נקרא "החסיד" בין הראשונים בעלי הנגלה - רבינו יונה. בכלל, כתוב שהוא הסתלק בדרכו לארץ - נסביר מה היה בדיוק הסיפור - בחדש חשון, אבל בספר "דבר יום ביומו" יש מסורת שהיארצייט הוא היום.

רבינו יונה מגירונדי, בעל השערי תשובה, כתב פירוש על הרי"ף למסכת ברכות (כתב שיטה על כל הש"ס, אבל נשאר לנו רק מעט; התלמידים סדרו את הפירוש, לכן יש קוראים לספר תלמידי רבינו יונה), פירוש על פרקי אבות ופירוש על משלי. הוא הרב המובהק של הרשב"א. החיד"א דן באריכות בשם הגדולים - יש מי שאומר שהוא תלמיד הרמב"ן ויש מי שאומר שהוא בן דודו, בן דודו, ולא תלמידו, אבל כולם מסכימים שהוא הרב המובהק של הרשב"א. הרשב"א נקרא אצל החסידים ה'רבי' של הראשונים - הוא היה רבי, נהג כרבי - והרבי שלו הוא רבינו יונה החסיד. רואים שקודם צריך להיות חסיד ואחר כך רבי, ובעצם החסיד הוא הרבי של הרבי. היארצייט שלו היום, אז צריך להזכיר אותו ולספר עליו משהו. לספר משהו שקשור להסתלקות, להילולא שלו, שאז עולים כל החיים שפעל בעולם [יט].

רבינו יונה והרמב"ם

היה לו בעצמו רב שהוא מאד העריך והיה כרוך אחריו. כתוב שהוא היה המתנגד העיקרי לספרי החקירה של הרמב"ם - ספר המורה, הפרקים הראשונים של ספר המדע. בהשפעת אותו רב, גם רבינו יונה לחם מלחמת קדש נגד הרמב"ם, במיוחד נגד מורה נבוכים, עד כדי כך שהוא הצליח לפעול שישרפו את ספרי הרמב"ם בפומבי. לאחר מכן, בפאריז, בעקבות כך, הגוים הרשעים, שונאי ישראל, 'תפסו גל' (דברנו קודם על גלים) ושרפו את הש"ס בפאריז וגזרו גזירות נוראות נגד שונאיהן של ישראל. כאשר רבינו יונה נוכח מה שבעצם הוא גרם, הוא הבין שזה אות וסימן מן השמים שהוא טעה בגדול, ושהוא פגע בכבודו של הרמב"ם. הוא קבל על עצמו נדר - "לך ישלם נדר" (צריך להשלים לו את הנדר, כי על פי פשט הוא לא זכה להשלים) - שיסע לארץ ישראל וישתטח על קבר הרמב"ם, הנשר הגדול, בטבריה ויבקש ממנו סליחה ומחילה. הוא יצא לדרך אבל לא הספיק להגיע - מת בדרך, ביום הזה.

הרמב"ם וטבריה

פעם [כ] דברנו על ההילולא של רבי פינחס מקוריץ שרצה להגיע לקבר רחל, ואמרנו שההילולא שלו שייכת לקבר רחל. על אותו משקל, היום שייך לקבר הרמב"ם. הרמב"ם שייך לכאורה לחדש טבת (אז נפטר), אבל הרבי הרשב"ב - הרמב"ם של החסידות - שייך לחדש חשון. יש איזו רמב"מיות מיוחדת בחדש חשון (שאף הגיע לארץ ישראל בחשון). היום הוא היום שנוסעים לרמב"ם לבקש ממנו סליחה - סליחה ששרפנו את הפילוסופיה שלך. לא נאריך בזה, רק נציין זאת, צריך לחשוב על כך. אחרי שראיתי

את הסיפור חשבתי שכדאי מיד – לפני שמגיעים לכאן – לנסוע מהר לטבריה, אבל לא אסתייע מילתא וגם לכאן הגענו באיחור ("באחור ישבחה"). בכל אופן, במקום מחשבתו של אדם שם הוא נמצא ממש.

יש לנו ענין מיוחד בטבריה, חיבה מיוחדת לטבריה, וכדאי לחבר את הישיבה הזאת גם לטבריה. מטבריה תתחדש הסנהדרין ויבוא המשיח, כפי שהרמב"ם פוסק פסק הלכה. רואים שהרמב"ם עצמו, שהיה מאד משיחי, לא סתם נקבר שם, אלא זהו מקומו העצמי. גם פני רבינו יונה לטבריה. חז"ל דורשים שטבריה היא מלשון טוב ראי ("טובה ראייתה"). לכן אפשר לדרוש: "לך לך ... אל הארץ אשר אראך", איפה? כנראה טבריה, המקום של טוב-רואי, המקום שרואים הכי טוב ("אשר אראך"). ידוע שכאשר הרבי מגור הגיע לטבריה הוא הוריד את המשקפיים ואמר שטבריה לא צריך משקפיים. צריך לדעת אם כותבים טבריה או טבריא. בכל אופן, אנחנו אוהבים את טבריה, ביחד עם שכם, ויצהר, ועוד כמה מקומות טובים. מתורתו של הרב יצחק גינזבורג שליט"א

כ"ט חשון

כ"ק מרן אדמו"ר מטשחויב - חיפה זי"ע

יום ההילולא - כ"ט חשון

הרה"ק רבי אברהם אביש קנר מטשחוב היה בן רבי יעקב שמשון קנר - חתן רבי משה הלברשטאם משינאווא. שושלת צאנו. חתן רבי מרדכי יוסף משה מושקוביץ מסוליצא. שושלת זלוטשוב. גדל על ברכי סבו - רבי יחזקאל שרגא משיניווא ה"דברי יחזקאל" זי"ע, משנת תרפ"ד אדמו"ר בבוטושאן וביאסי. בשנת תש"ח עלה לארץ מקפריסין, לשם הוגלה... בשל מחלתו שוחרר עוד לפני הקמת המדינה והורשה לעלות לארץ. הקים לו בית מדרש בחיפה ונתפרסם בכל החוגים. צדיקי החסידות החשיבוהו מאד. מחבר: "אהל קדושים" - תורות ושיחות - ירושלים תשי"ד. נסתלק כ"ט חשון תשד"מ, קברו נכרה בטבריה. בנו היחיד הוא ממלא מקומו אדמו"ר רבי משה קנר שליט"א, חתנו כ"ק אדמו"ר מביאלה רמת-אהרן זצוק"ל. הרב יצחק אלפסי, "אנציקלופדיה לחסידות" (ירושלים תשס"ה) ח"א, ע' נ"ד

כממשיך בדרך צאנו ושינאווא עסק באורייתא בהתמדה גדולה והיה בקי נפלא. שו"ע או"ח ידע בע"פ מלה במלה עם הט"ז, המג"א, והבאר-היטב, רבינו גם מסר שיעור יומי בין תפילת מנחה לתפילת מעריב בשו"ע או"ח עם באר-היטב. סדר יומו החל בשעה שתיים ושלושים לפנות בוקר בטבילה במקוה, לאחר-מכן התפלל עבור ה'קוויטלאך' מאתמול באמירת תהילים, ואחר-כך עסק בתורה במשך כמה שעות רצופות עד תפילת שחרית. גם בשאר שעות היום היו לרבינו סדרי לימוד הן בגפ"ת עם ראשונים, הן בשו"ע ובעוד ספרים. בספר 'מנחת חינוך' היתה לו קביעות ללמוד כל ליל שישי. גינוני קדושה היו בו ברבינו. מעולם ואף פעם לא לקח לעצמו דבר מה לאכול או לשתות וגם מעולם אף פעם לא ביקש שיביאו לו משהו לטעום אלא ישב ועסק בתורה ובעבודה. אם הביאו לפניו אכל ושתה ואם לא... אז לא!

סיפרה הרבנית ע"ה שאחר נישואיהם כאשר ראתה את הנהגתו זו החליטה שכאשר היא רעבה ולוקחת לעצמה דבר מה לאכול, תגיש ג"כ לרבינו. וכאשר היא צמאה ולוקחת לעצמה דבר מה לשתות, תביא גם לרבינו, וכך נהגה כל ימיה. גם בצוואתה צינתה לבני משפחתה לדאוג לרבינו ולבריאותו היות ומעצמו הוא לא לוקח שום דבר מאכל או משקה, אולם לאחר פטירתו זו הרבנית ע"ה רבינו לא רצה להיות לעול ולטורח על בני משפחתו וחדל מנהגתו זו. "תוספת - המודיע", כ"ח חשון תשע"ד, ע' כ"ח

על אף היות ממש"ך דרכו וממלא מקומו של זקינו הגה"ק רבי משה'לה [משינאווא] זיע"א - בהיותו נכדו היחיד שכיהן באדמו"רות לאחר המלחמה [שכן האדמו"ר האחרון לפני המלחמה היה בן דודו הגה"ק רבי זלמן יהודה הי"ד משינאווא, שנעקד'ה ולא נשאר ממנו זרע], סרב ברוב ענוותנותו להתעטר בעטרת אדמו"ר משינאווא, והסכים שיכנוהו ע"ש עירו 'טשחויב' בלבד, באמרו אבי הק' היה רב בטשחויב, גם אני בילדות גדלתי בטשחויב יכולים אתם לכנותי אדמו"ר מטשחויב, אולם 'אדמו"ר משינאווא' חס ושלום!!! הרי אין זו אמת, ושינאווא הרי היא מקור האמת. גם למשלחת זקני חסידי שינאווא ובראשם הרה"ח ר' בערל פרנקל ז"ל שהיה משב"ק ונאמן ביתו של הגה"ק רבי משה'לה, שבאו לבקשו להתקרא אדמו"ר משינאווא סרב מהטעם הנ"ל. אולם בכ"ז זקני חסידי צאנז ושינאווא ראו בו ממש"ך דרכו וממלא מקומו של זקינו הגדול. 'תוספת - המודיע', כ"ח חשוון תשע"ד, ע' כ"ח

...לימים שח בשיחת חולין של ת"ח כ"ק אדמו"ר מוויזניץ-מונסי שליט"א ואמר, הייתי בבוקרסט לאחר המלחמה, המצב הרוחני שם היה נורא ואיום, אפילו לת"ח ולרבנים ששהו שם היתה ירידה ברוחניות, מי בעניני תורה, מי בעניני יר"ש ובעוד ענינים, אדמו"ר אחד היה שם שלא היתה לו שום ירידה, שמר על כל מדרגותיו וכל מנהגיו ומלבושיו. היה זה האדמו"ר רבי אביש קאנער מטשחויב... 'תוספת - המודיע', כ"ח חשוון תשע"ד, ע' כ"ז

היה נערץ מאד אצל גדולי הדור הקודם. בימי חורפו כאשר ביקר בגרוסוורדיין אצל הרה"ק ה'אהבת ישראל' מוויזניץ זיע"א כיבדו עד מאד וכאשר נפטר מלפניו, ליווהו הרה"ק מוויזניץ כברת דרך ארוכה כשהוא עטוף בטלית ומעוטר בתפילין דר"ת. לאחר שנפרד ממנו המשיך בנו, הרה"ק רבי אליעזר'ל ה'דמשק אליעזר' ללותו ואמר לו 'אתם יכולים להתפאר בכך, אבי הק' אינו נוהג כן עם כל אחד'. אודות קשריו עם כ"ק מרן הרה"ק מוהר"א מבעלזא זיע"א סיפר בנו כ"ק אדמו"ר שליט"א עובדה מעניינת. בשנים הראשונות לבואו ארצה חפץ להכיר את כ"ק מוהר"א מבעלזא זיע"א ולשם כך נסע לת"א, וביחד עם גיסו כ"ק האדמו"ר מקוידינוב זצ"ל [שהיה חסיד בעלזא] נכנס אל הבעלזער רב. לאחר ששוחח עמו ארוכות אמר לו הרה"ק מבעלזא, היות והיום הוא יום היא"צ של א' מזקנותי הרבניות ע"ה ובעוד זמן מה תתקיים עריכת השולחן לרגל היא"צ לפיכך הוא מבקשו להתעכב עוד זמן מה בהיכלו ולהשתתף בעריכת השולחן, ואכן רבינו נענה לבקשתו ונשאר לעריכת השולחן ורק לאחר-מכן חזר לביתו בחיפה. כעבור ימים אחדים פגש בנו, כ"ק אדמו"ר שליט"א באקראי את אחד הגבאים שנכח שם שאמר לו, דע לך כי ביא"צ זה, הרב מעולם לא ערך את שולחנו, ובכלל אין דרכו של הרב לערוך את שולחנו בימי ההילולא של הרבניות, כפי הנראה עריכת השולחן היתה לכבודו של אביכם.

המשך קשריו עם הרה"ק מבעלזא היה כאשר כעבור תקופה התייצבו בבית רבינו בחיפה זוג מחסידי הרה"ק מבעלזא, של"ע לא נפקדו בזש"ק ובידם קוויטל ופ"נ, באמרום כי הרה"ק מבעלזא שלחם אליו להיושע אצלו. רבינו קרא את הקוויטל והאציל עליהם את ברכתו. לאחר-מכן נסע שנית אל הרה"ק מבעלזא, אולם מאחר והרה"ק לא הזכיר מאומה אודות הזוג החשוכי בנים הנ"ל, גם רבינו לא הזכיר ענין זה.

קירבה יתירה היתה לו עם כ"ק מרן אדמו"ר ה'בית ישראל' זצוק"ל מגור. כידוע ה'בית ישראל' היה מגיע לנפוש בחיפה כל שנה בחודשי הקיץ, דרכו היתה לבקר בהיכלו של רבינו פעמיים בכל שנה מיד עם בואו לחיפה היה בא לביקור ממושך אצל רבינו, וכמו"כ לפני חזרתו למעון קדשו בירושלים נכנס להפרד מרבינו, ביקוריו הממושכים והארוכים של ה'בית ישראל' אצל רבינו עוררו השתאות ופליאה אצל הגבאים והמקורבים, היות ו'הבית ישראל' היה ידוע כקצרן וזריז. כפועל יוצא מהערצתו לרבינו, לא הסכים בשום פנים ואופן שרבינו יחזיר לו ביקור גומלין במעונו בחיפה, ורבינו אכן נענה לדרישתו

ולא החזיר לו ביקור גומלין בחיפה, תחת זאת היה שולח את בנו, כ"ק אדמו"ר שליט"א לביקור גומלין במקומו. ואילו רבינו נהג לבקר בבואו לירושלים לאפיית מצות בפרוס חג הפסח. אודות ביקורו הראשון של ה'בית ישראל' אצל רבינו סיפר הגבאי הנאמן הרה"ח ר' עזריאל פו'נצבסקי ז"ל: 'באחד מביקוריו של הרבי זצ"ל בחיפה אמר לי הרבי היות ומתגורר כאן ברח' הירדן אדמו"ר, נכד הרה"ק משינאווא זיע"א, היה מן הראוי לבקר, ומיד נסענו לביתו של רבינו, הרבי זצ"ל לא הודיע מראש על ביקורו וכאשר הגיע אל הרחוב שלפני ביתו שלח אותי לעלות לדירתו שהיתה בקומה השניה ולשאול האם אפשר לעלות כעת לבקר. אכן עליתי אל רבינו שכמובן הביע את שמחתו לפגוש את הרבי. כאשר ירדתי למטה אל הרבי למסור לו את תשובת רבינו שאלני הרבי מה הוא עשה כאשר עלית אליו, עניתי לו הוא ישב בחדרו עטוף בטליתו ומעוטר בתפיליו ולמד. שאלני הרבי ומה הוא למד עניתי לו שהוא למד שו"ע או"ח. א"כ אמר הרבי זצ"ל 'מדארף אלע מאל קומן צו עם' (בלה"ק - צריכים תמיד לבוא אליו), ומיד עלינו אל רבינו. כאשר נכנסנו אל חדרו היה השולחן ריק מספרים ורבינו שהספיק בזריזותו לחלוץ את תפיליו ולקפל את טליתו ישב והמתין לבואנו. הרבי זצ"ל שוחח עמו ארוכות ולאחר-מכן נפרד ממנו לשלום, כאשר ירדנו במדרגות ביתו אמר לי הרבי 'פון מיר ער וועט שוין נישט קענען זיך באהאלטן' (בלה"ק - ממני הוא כבר לא יוכל להסתתר), ומני אז הקפיד הרבי כאמור בכל ביקוריו בחיפה לבקר בהיכלו של רבינו לכל הפחות פעמיים. יצויין כי הרבי מגור היה מכנה את רבינו 'זקן מופלג' על אף שרבינו היה צעיר ממנו בשנה! "תוספת-המודיע", כ"ח חשוון תשע"ד, ע' כ"ח

שמעתי מכ"ק זקני אדמו"ר מטשחויב זי"ע. דהנה כשהייתי אצלו פעם בחיפה ראיתי שהוסיף עוד חתיכת רצועה קטנה לתפילין של יד, והחתיכה הנוספת תפורה היתה בגידין לרצועה הישנה. וכששאלתי לפשר הדבר השיבני, שבזמן האחרון מההידוק ומהכריכות נגרם לו כאב חזק בידו בשעת התפילה [היה זה כבר בשנותיו האחרונות כשזכה בחסדי השי"ת לזקנה מופלגת] ולכן החל לעשות ההידוק והכריכות ברפיון מעט, ומשום כך חסר לו כעת בסוף הרצועה להשלמת הכריכות והקשירה שעל כף היד, ולכן ביקש שיתפרו לו חתיכת רצועה קטנה נוספת. וכששמעתי זאת הצעתי לו שאקח את התפילין של יד שלו ואחליף את הרצועה לרצועה אחת חדשה ארוכה - בלי תפירות בגידין [כדי שתהא הרצועה כדאיתא במנחות (ל"ה ע"ב) בזה"ל: "וקשרתם" כתיב - שתהא קשירה תמה, עכ"ל. ומשמע מהתם דלכתחילה ודאי הוא דבעינן "רצועה שלימה" כדפירש"י שם - וכדפסק הרמב"ם בהלכות תפילין (סוף פ"ג) בזה"ל: רצועה שנפסקה אין קושרין אותה ואין תופרין אותה אלא מוציאה וגונזה ועושה אחרת]. אולם כ"ק זקני אדמו"ר זי"ע סירב לכך בספרו עובדא דהוה אצל זקינו הרה"ק רבי משה משינאווא זי"ע שפעם נפסקה אצלו סוף רצועת התפילין של יד והורה לחזור ולתפורה בגידין מצד פנים [כדפסק בשו"ע (סי' ל"ג סעיף ה') יעו"ש] וכשהציעו לו להחליפה בחדשה סירב לכך באמרו: התורה חסה על ממונם של ישראל, ומאחר ובשו"ע הביא (שם) "יש מתירים לתפור" גם כשנפסקה בתוך השיעור, אז בודאי שאין צריכים להוסיף ולעשות הידור מצוה ברצועת התפילין אחרי אורך השיעור, אלא לכתחילה אפשר לסמוך על הא דמסיק השו"ע (שם) "וכל יתרון האורך שהוא בשביל שכורך הרצועה כמה פעמים [וכו'] מה שתלוי ממנה - אין התפירה והקשירה פוסלים בה", עכתוד"ק. כ"ק מרן אדמו"ר מביאלא-רמת אהרן שליט"א, "עיוני הלכות" (ב"ב תשס"ט) ח"ג, ע' קכ"ד

חודשים אחדים לפני פטירתו, בחודש אדר תשמ"ג הזמינו כ"ק הגה"צ רבי שמעון למברגער שליט"א גאב"ד מאקאווא לשמש כסנדק בברית שערך לבנו, רבינו נעתר להזמנתו ובא לקרית אתא לשמש

כסנדק בברית. שלא כהרגלו, נשאר רבינו גם לסעודת המצוה, באמצע הסעודה פנה אל בעל הברית הגה"צ ממאקאווא ואמר לו, 'האמת היא שלא היה לי כוח לבוא לברית, אולם התאמצתי ובאתי שהרי גם זקיני רבי משה'לה [הכוונה להגה"ק רבי משה'לה משינאווא זיע"א] בשנתו האחרונה - חודשים אחדים קודם הסתלקותו התכבד בסנדקאות...!' הגה"צ ממאקאווא נחרד לשמע דבריו של רבינו ושאל מה אומר הרבי, ענה לו רבינו בשלוח, לא כלום, אני רק אמרתי שגם זקיני - הרבי רבי משה'לה התכבד בסנדקאות חודשים אחדים לפני הסתלקותו. סיפור זה סיפר הגה"צ גאב"ד מאקאווא כאשר בא לנחם בימי ה'שבועה' אחר פטירת רבינו, והוסיף ואמר - מאז שמרתי את הדברים בלבי והתחלתי לבקרו בתכיפות, והיה ג"כ שביקרתיו פעמיים בשבוע, כי ידעתי את אשר לפני. "תוספת - המודיע", כ"ח חשון תשע"ד, ע' כ"ט

הגאון רבי אברהם בנימין קלוגר זי"ע

יום ההילולא - כ"ט חשון

הגאון רבי אברהם בנימין זצ"ל בנו של הגאון המפורסם רבי שלמה קלוגר זצ"ל מבראד, נולד בשנת תר"א, מנעוריו ניכר כבעל כשרונות ועילוי מצוין, ומדברי תורתו בשנים אלו נזכרו בספרי אביו. לאחר נשואיו שהה כמה שנים בבית חמיו שהי' מגידי הקהל בקשינוב, ועסק בתורה בהתמדה. לאחר מכן חזר לבראד והיה במחיצת אביו עד לפטירתו בשנת תרכ"ט. בהיותו צעיר לימים מאן לישב על כס הרבנות שם אף שהוצע לו כמה פעמים, ומתוך שהיה בעל נכסים, ותורה וגדולה התאחדו על שולחנו, לא נהנה מאף אחד, ועסק בתורה ובההדרת ספרי אביו. תקופה מסוימת הי' רב בקהלת זולקוב, ושם הצרו צעדי והוכרח לעזוב, והמשיך לעסוק בתורה במחיצת תלמידים מקשיבים לשיעוריו בביתו. עם פרוץ המלחמה גלה לבודפשט, שם שהה במחיצת קרוביו ושם נפטר כ"ח חשון תרע"ו. ספרו הגדול המכיל מאות שו"ת בשם "שערי בנימין" היו ערוכים עמו בדפוס, והי' חפץ להוציאם לאור. כנראה שהתכנית להדפסת שני ספרים אלו בשלמות כמו שהיו ערוכים לא עלתה בידו, ובשנת תרע"ז נדפס בבודפשט הס' "אותות למועדים", ולא נגמר בדפוס. גם ספר השו"ת "שערי בנימין" נערך ע"י בנו רבי שלמה ונדפס רק חלקו הקטן שהו"ל במימון בני משפחתו שם בבודפשט בשנת תרצ"ג. הכרך השלם של השו"ת וכ"כ כרך של חידושי אגדה בש"ס נמצאים בספריה בירושלים. שני קונטרסים נוספים נדפסו ממנו "אות זכרון" פרמייסלא תרנ"ו, הכולל דרוש שנשא במלאת כ"ה שנה מפטירת אביו, ו"זכרון יהודה" הספד שנשא על גביר מקהילת קרקא ונדפס לבקשת יורשיו בפאדגורוז תרס"ד. "מוריה", כסלו תשנ"ד, ע' מ"ח

סימן יפה למת

המגיד מבראדי הגאון רבי שלמה קלוגער זצ"ל כתב בצוואתו שלא יספידו אותו, והבית יצחק פסק שצריכין להספידו, דאיתא בשו"ת בית יעקב דחכם שאמר שלא יספידו אותו לא יצייתו לו, ובנו של המגיד מבראדי הגאון ר' אברהם בנימין קלוגער ז"ל אמר בהספידו על אביו, להמליץ כמה שאמרו חז"ל (סנהדרין דף מ"ז ע"א) סימן יפה למת שנספד שלא כהלכה, דעפ"י הלכה יש מצוה לקיים דברי המת, אבל אדם גדול אין מצייתין לצוואתו אם צוה שלא להספידו, ולכן הוי סימן טוב לאדם כשמספידין אותו שלא אליבא דהלכתא. הגאון רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל, גאב"ד מונטריאל, "אש פנחס" (ברוקלין תשס"ח) ע' ש"א

הגאון רבי אליעזר יהודה ולדינברג זי"ע

יום ההילולא - ל' חשוון

הרא"י נולד בירושלים ג' בטבת תרע"ו. סמוך ללידתו, במהלך מלחמת העולם הראשונה, נחשד אביו בריגול לטובת רוסיה, בשל היותו נתין זר, ומשום כך נאלצו הוריו לעזוב את הארץ ולהתגורר בחאלב שבסוריה מספר שנים. ולאחר ששבו לירושלים לימד אביו בתלמוד תורה עץ חיים. וגם מהרא"י למד בישיבת עץ חיים, ולאחר מכן בישיבת חברון בירושלים. בגיל 19 הוציא ספרו הראשון, "דבר אליעזר" על חידושי הרמב"ם. אח"כ נישא מהרא"י לביתו של הג"ר אברהם ורנר זצ"ל רבה של נתניה, ובמשך תקופה קצרה כיהן כרבו של המושב 'כפר ויתקין', כמו"כ שימש כראש ישיבת שערי ציון, שנוסדה על ידו. בשנת תשי"א נתמנה לדיין בבית הדין האזורי בירושלים, ובין השנים תשמ"א תשמ"ח כיהן כחבר בית הדין הרבני הגדול. שימש גם כרב בית החולים שערי צדק. נפטר בל' חשוון תשס"ז [ומנו"כ בהר המנוחות]. חבוריו העיקריים והמפורסמים לשו"ת הינם סדרת השו"ת 'ציץ אליעזר'. "במחיצתו" (ירושלים תשע"ו) ע' 381

חודש כסלו

הגאון רבי עקיבא סופר מפרשבורג זי"ע

יום ההילולא - ב' כסלו

נולד בשנת תרל"ח בפרשבורג לאביו רב העיר הג"ר שמחה בונם סופר בעל ה'שבט סופר', בנו של הכתב סופר ונכדו של מרן החתם סופר. ממנו קנה את תורתו. בהיותו כבן עשרים, החל להרביץ תורה בישיבה לצד אביו. בשנת תרס"ז, עם פטירת אביו, נתמנה לאב"ד פרשבורג ולראש ישיבתה.

מסר נפשו על ביצור ופיתוח הישיבה והקהילה. הרים את כבוד התורה, בבטלו את מנהג אכילת ה'מים' של בני הישיבות, ולצורך כך הקים מטבח ופנימיה לבני הישיבה, כמו"כ השיג מקיסר אוסטריה פטור לבני הישיבה מחובת הגיוס.

לאחר מלחמת העולם הראשונה נתמנה לנשיא ארגון הקהילות החרדיות בצ'כוסלובקיה, שמנה כשלוש מאות קהילות. היה גם פעיל מאד בגיוס כספים לעניי ארץ ישראל ושימש כנשיא כולל שומרי החומות.

עם כיבוש צ'כוסלובקיה על ידי הנאצים עלה לארץ ישראל. שם המשיך בהרבצת התורה והקים את ישיבת פרשבורג בירושלים, אך סירב לקבל עליו את כתר הרבנות, בהצהירו שברצונו לחיות כ'יהודי ירושלמי פשוט'.

נפטר בירושלים בב' כסלו תש"ך [ומנו"כ בהר המנוחות]. לאחר פטירתו הדפיסו בניו את ספרו דעת

סופר על התורה ושו"ת. הרב שלמה לורנץ ז"ל, "במחיצתם" (ירושלים תשס"ח) ח"ב, ע' 198

הגה"צ רבי עקיבא סופר זצ"ל - בעמח"ס "דעת סופר" היה אב"ד פרעשבורג, בנו וממלא מקומו של אביו הגה"ק בעמח"ס שבט סופר זצ"ל, שהיה בנו של ק"ז רבינו הכתב סופר זצ"ל, שהיה בנו של ק"ז רשכבה"ג רבינו החתם סופר זצ"ל. יחד הם היו ארבעה דורות שכיחנו ברבנות בעיר פרעשבורג. דבר פלא אשר נשנה במשפחה זו, כי החת"ס ישב על כסא הרבנות בפרעשבורג במשך ל"ג שנה [בשער הספר "שו"ת חתם סופר" כתבו הפוסק, ג"ל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ע"ד רמז שהיה רב בפרעשבורג במשך ל"ג שנים] בנו הכת"ס ג"כ היה רב בפרעשבורג במשך ל"ג שנים, ונכדו השבט סופר ג"כ כיהן ברבנות בעיר זו במשך ל"ג שנים. והדעת סופר שהיה דור רביעי על כסא הרבנות בפרעשבורג, כשהגיע לשנת ה'ל"ג לכהונתו בפרעשבורג, עבר משם, משום שראה בעיניו זה סימן מיוחד, ונתן לבנו להמשיך את ההנהגה בפרעשבורג. וכיון שהיה אז זמן מלחמה, ע"כ החליט לעלות לארץ ישראל, לחונן את עפרה הטהור.

בשעה שהתגורר בפרעשבורג היה מפורסם מאד, משום שהיתה לו ישיבה גדולה מאד, ויצאו משם הרבה רבנים ותלמידי חכמים מופלגים, וגם בממשלה נתנו לתלמידים שלמדו בישיבה, חופשיות מלהתגייס לעבודת הצבא, משום שראו שהישיבה היא באמת מקום תורה, והרבה ת"ח יצאו משם. ובפרעשבורג כולם כיבדו אותו מאד, ולכל בני העיר היתה הערצה רבה אליו, הן מחמת גדלותו בתורה, והן מחמת יחוסו המפואר, שהיה ממלא מקום זקינו הגדול החת"ס זצ"ל בעיר זו. וכל אימת שעבר ברחובות העיר, היו כולם נגשים אליו ומנשקים את כפות ידיו, והיה לו כבוד מלכים. אמנם כשעלה לארץ ישראל, וירד מהספינה, ניער את בגדיו ע"י הים, באומרו, שהוא זורק עכשיו את כל הכיבודים אל תוך הים, ומכאן ואילך הוא רוצה להתגורר בארץ ישראל, כיהודי פשוט, בלי שום גינוני כבוד. ואכן התנהג בפשטות כל ימי חייו, עד כדי כך, שאחד שהכיר אותו בעודו בפרעשבורג, וראה אותו בארץ ישראל, לא יכול להאמין כי זהו אותו אדם. הגם שבארץ ישראל ג"כ כיבדו אותו, אך לא היה זה אפילו מקצת מן המקצת מהכבוד שנחל בהיותו בפרעשבורג. ובכל פעם שהיתה אסיפת רבנים, תמיד הוא היה ראש המדברים, ואפילו זקני הדור היו נכנעים אליו, מחמת שהיה ממלא מקום זקינו הגדול החת"ס זצ"ל. הגה"צ רבי נתן גשטטנר זצ"ל, גאב"ד קרית אגוד - ב"ב, "חודש בחודשו", כסלו תשס"ו, עמ' א'

חותני (הגאון רבי שמואל אלכסנדר אונסדורפר) זצ"ל היה מספר, שכשהוא הגיע לכאן לאר"י, והגאון מפרעשבורג זצ"ל היה כאן כבר בירושלים, נסע אליו והגיע בעת תפילת שחרית, וראה שבאמצע חזרת הש"ץ קודם ברכת כהנים ניגש בחזר צעיר לימים ומפשיל מרבו הגאון מפרעשבורג זצ"ל את טליתו כדי שיעלה לדוכן, וחותני זצ"ל היה מספר שלא היה יכול לסבול זאת, שהוא הכיר את רבו הנ"ל, שא"א לתאר המלכות שהיה לו בפרעשבורג, ממש מלך ישראל, וכאן ניגש אליו בחזר צעיר לימים, ומפשיל ממנו הטלית לברכת כהנים.

והמשיך חותני זצ"ל לספר שאחר התפילה ליוה את רבו לביתו, ובתוך דבריו שאל אותו האידן יכול לסבול כל זאת, נענה הרב מפרעשבורג אליו, והיה חותני זצ"ל מספר זאת בלשון אידיש-דייטש כפי שהוא היה מדבר: יא יא, בפרעשבורג היה הקיסר פרנץ-יוזף מוריד את כובעו לכבודי, וכאן המצב הוא כך... אך אומר לך 'שמואל', כאן בארץ ישראל באם רוצה אחד להיות עניו מניחים לו... כ"ק מרן אדמו"ר מצאנו שליט"א, בשיחת קדשו - חוהמ"פ תשס"ט, "בצילא דמהימנותא", שמיני תשס"ט, עמ' ח'

סיפר מחותני, הרב אברהם טרגר: פעם אחת לפני פסח נכנס לביתו של רבינו ה"דעת סופר" זצ"ל להפתעתו, מצאו עומד על סולם ומוריד את הכלים לפסח, דבר שנגד את התנהגותו המלכותית. רבינו הבחין בפליאה שעל פניו ואמר: "כשירדתי מאניה בהגיעי לארץ הקודש, החלטתי שכאן אתנהג ככל

יהודי ירושלמי, בלי גינוני מלכות שהיו מנת חלקם של אבותי ושלי, כרבני פרשבורג. על כן אני מחוייב לעזור לאשתי". הרב שלמה לורנץ ז"ל, "במחיצתם" (ירושלים תשס"ח) ח"ב, ע' 210

זוכרני בילדותי בעת שהיה מרן הגאון רבי עקיבא סופר אב"ד פרעשבורג בעמח"ס שו"ת דעת סופר זצ"ל עובר ברחוב היהודי והסמוך לו בפרעשבורג, היו בעלי החנויות סוגרים החנות ונעמדים בפתח החנות עד שעבר לפנייהם, והיו ניגשים לנשק ידי הקדושות. וכן היינו עושים בעת שהיה עובר בדרכו ליד ה'יסודי התורה' ששם למדנו, היו יוצאים הילדים לקבל פניו ולנשק ידיו הטהורות. ואחרי החורבן - שנות המלחמה, כשראינו את אדמו"ר זצ"ל בירושלים עיה"ק, לא התנהג ברבנות, כמו שאמר על עצמו שהשליך את אדרת הרבנות בים בעת עלייתו לארה"ק, ומ"מ זוהר פניו הקדושות והנהגתו היתה כמימים מימה ללא שום שינוי. הרב ישראל שטערן ז"ל, "שיח ישראל" (ירושלים תשע"ב) עמ' ב'

ד' כסלו

הרה"ק רבי יעקב מרדכי ברנדויין זי"ע

יום ההילולא - ד' כסלו

הרה"צ רבי יעקב מרדכי ברנדויין זצ"ל נולד בשנת תרנ"ה לאביו הרה"צ רבי ישראל זצ"ל הי"ד. בהיותו בן שש בלבד נפטרה אמו הצדקנית מרת יענטא גיטל בת הרה"ק רבי חיים יוסף האדמו"ר מטורקא סטרעטין. אביו נישא בשנית. והילד יעקב מרדכי נלקח לבית זקנו אבי אמו אך לא עבר זמן רב ולקה בכפלים עם פטירת זקנו והוא בן שש עשרה שנה בלבד. סבו אבי אביו רבי פנחס זצ"ל (שכבר היה אז בארץ הקודש) החיש פעמיו מארץ הקודש לנסוע לחו"ל להביא את נכדו אליו (זה היה בעת חתונת בתו הרבנית טויבע רחל אשת הרה"צ רבי אברהם אדמו"ר מקנענהניטש שהיה נכד גיסו הרה"ק ר' אורי מראטין. בן בנו היה הרה"ק ר' יהודה צבי השני מסטרעטין זצ"ל). אך גם בצל סבו זה לא ארכו הימים ובהיותו בגיל עשרים ואחד נפטר סבו רבי פנחס. הנכד שעלה עם הסבא לא"י היה היחיד שנותר לפליטה, מכל המשפחה שנעקד"ה בשואה הנוראה.

רבי יעקב מרדכי היה בעל יחוס מפואר אך בעיקר היה בעל יחוס עצמי גדול. בנו רבי פנחס היה מספר שלאביו רבי יעקב מרדכי הגיע אחד שאמר שהוא יודע את סדר היחוס המפואר של משפחת ברנדויין (כי כמה חוליות היו חסרות לו בשושלת) אך לא יגלה לו אלא אם כן יתן לו את ספרי שמונה שערים מהאריז"ל שהיו תחת ידו (ספר נדיר יקר המציאות בימים ההם). אך רבי יעקב מרדכי סירב באומרו שיותר חשוב לו שילמד בספרים הקדושים מאשר לדעת את יחוסו (אותו אדם נפטר ולקח את סודו עמו לקבר, וחבל על דאבדין).

רבי יעקב מרדכי היה תלמידו המובהק של הרה"ק מהרי"ל אשלג זצ"ל, והתקשרותו לרבו היתה בלו"נ, עד שמכר ספרים עתיקים שהיה לו בירושה כדי שיוכל להכנס לשיעוריו, וכדי להדפיס ספרי רבו.

רבי יעקב מרדכי היה תלמידו המובהק של הרה"ק רבי יהודה לייב אשלג זיע"א בעל ה'סולם' ביחד עמו היה מתעמק בחכמת הנסתר וידי רב לו בקבלה (נפטר חמישים ושנים יום לאחר פטירת רבו ונטמן סמוך לו). דביקותו ברבו היתה לשם דבר ורבו החזיר לו כגמולו, כשנולד נכדו... שהיה הבן הגדול של בנו הגדול... חל מועד הברית בראש השנה, [אבי הבן] נסע לרבו להתברך בברכת מז"ט וחשב לשאול אולי

הסבא ר' יעקב מרדכי גם ישאר לברית חשובה זו אך רבו הקדימו ואמר לו: "הרי הברית יכולה להיות גם ללא הסבא..." רבו לא ויתר על תקיעותיו והורהו להגיע לראש השנה לתל אביב...

בהגיעו לפרקו נישא למרת בריינא פריידא בת הרה"צ ברוך בנימין זאב ויינשטוק זצ"ל שהיה יהודי ותיק וחסיד במלא מובן המילה, חסיד מובהק לרבי מבויאן ונסע לחו"ל להסתופף בצילו, היה בעל רגש גדול כשהיה מדבר מרבו היו עיניו זולגות דמעות, היה סוחר אמיד ופקח. נפטר בשיבה טובה כ"ו טבת תש"ך בן פ"ז שנים.

היו מחסידי סטרעטין שהחשיבוהו כרבם וכממשיך שושלת סטרעטין והרבה סיפורי מופת התהלכו בקרב אנשי ירושלים המקורבים אליו. לאחר השואה כשנכחדו כל ממשיכי שושלת סטרעטין וביניהם אביו הק' נתנו בו עיניהם נכבדי הקהילה כראוי להמנות כממשיך השושלת אך רבי יעקב מרדכי מיאן בזאת באמרו: "רביסטווע איז נישט קיין שפיל".

אחת מעיקרי הנהגתו בקודש היו מדותיו המוזהבות "מעביר על מדותיו" עם תכונות נפש אצילות. אשה אחת נכספה שצדיק זה יאמר עליה קדיש לאחר פטירתה וילמד משניות לעילוי נשמתה מכיון שאין לה יורש, בתמורה לכך היא רושמת שכל רכושה כלי הבית והממון יעבור לרשות ר' יעקב מרדכי, בעת פטירתה של אותה אשה נכנס לביתה אדם ביודעו שאין כאן יורש לקח במהירות את כל הרכוש והסתלק כלעומת שבא, כשרבי יעקב מרדכי הגיע כבר אחר את המועד הבית היה ריק... לרוע מזלו לא דיו שאיבד את ממונו אלא כששהה בבית נכנסה המשטרה לבית לחפש אחר הגנב... והנה נמצא הגנב... הוא הובל אחר כבוד לבית הסוהר, ולאחר חקירות נודע למשטרה שעל אף שאינו הגנב אך הוא יודע מי הגנב. הוחלט שלא משחררים אותו עד שיספר מי הגנב (זאת לא עלתה על דעתם שכל הרכוש שייך ליהודי זה) כך ישב שלשה ימים חבוש בבית אסורים, ולא הוציא הגה מפיו...

ידוע על אדם שלקח הלוואה וזייף חתימתו של ר' יעקב מרדכי (ביודעו שלא יפסיד מכך...) הלה לא שילם את ההלוואה ור' יעקב מרדכי לא פצה פה ולא רצה לבייש את היהודי הלז, ובמשך שנה וחצי שילם את ההלוואה מפת לחמו הדלה.

הוא היה אומר שבעת יציאת נשמה בא השטן לפתות לכפירה ר"ל ואם לא יכול לו משתדל להסיר הכיפה מעליו, וביקש שישמרו היטב עליו בזה, וכך היה שבעת יציאת נשמתו מידי פעם היתה הכיפה נופלת כל הזמן מעל ראשו והחזירוה שוב ושוב וחוזר חלילה. הרבה שנים לא ישן על המטה אלא רק יושב ונסמך על הדלת... בד' כסלו תשט"ו נלב"ע ומנו"כ בהר המנוחות ע"י רבו בעל הסולם זיע"א. "שמחת חיים" (ירושלים תשס"ח) ע' שי"א

אבא [הרה"צ רבי יעקב מרדכי ברנדיין] זצ"ל היה נכדו של המגיד מזלוצ'ב, תמיד כשהזכירו לו את יחוסו הגדול אמר: "בשביל יחוס גדול מקבלים בשמים מכות נאמנות". בתחילה למד אבי אצל ר' אשר זעליג מרגליות ז"ל, מעודו לא הסכים לקבל כסף תמורת לימודו, פעם בא יהודי עשיר ורצה לתת כסף ללומדים אבל אבי לא הסכים לקבל למרות דחקותו הרבה. הוא הסכים ללכת לביתו של העשיר ולכרוך לו את ספריו ותמורת עבודה זו לקבל כסף.

כאשר נולדתי היתה שמחה גדולה במשפחה, כי היה זה אחרי הרבה שנים מחתונת אבי. כמוכן שאבי רצה שרבינו הקדוש [בעל "הסולם"] יהיה סנדק בברית, אולם לאבי היה דוד שהיה רב גדול וחשוב בירושלים שהיה מתנגד תקיף של רבינו בעל "הסולם", ובעת התאסף הקהל לברית ב"ר לייבל'ס שטיבל" ראה

אבי שהדוד מכין עצמו להיות סנדק, ומזה עתידה לצמוח מחלוקת גדולה, ובזיון לרבינו הקדוש, כי הדוד היה אדם תקיף, פחד אבי שיפגעו ברבינו הק' ומיד עזב את כל הקהל ורץ לכיוון העיר העתיקה, ובאמצע הדרך פגש את רבינו בעל "הסולם" עם כל החסידים. סיפר לו אבי את הבעיה, אמר לו רבינו: נכנס לאיזה בית כנסת סמוך ונחשוב בדבר. נכנסו וחשבו בדבר המחלוקת אשר יכולה לצמוח מן הענין הזה לבסוף אמר לו רבינו בעל "הסולם": אני חוזר לביתי, ואני עושה אותך 'שליח' להיות סנדק במקומי ובוהו יפתר הענין. חזר אבי לבית הכנסת ואמר לגבאי: כאשר תכריזו על הכיבודים תיקרא אותי לסנדקאות, מן הסתם תקבל אח"כ סטירת לחי מן הדוד, אבל אח"כ אשלם לך יותר בשביל זה. וכך הווה, הגבאי קרא לאבי לסנדקאות ואח"כ קיבל סטירת לחי ממשפחת הדוד...

אח"כ עבר רבינו הקדוש להתגורר בגבעת שאול, והיינו הולכים מבית ישראל ג' פעמים בשבת לרבינו הקדוש לגבעת שאול, בחום בקור ברוח ובשלג, אבי לא הביט על שום דבר, מלבד החיבור עם הרבי. רבינו אמר לאבי פעם: "כאשר אתה נכנס, אצלי יו"ט". מרשימות בנו הרה"צ ר' פנחס ברנדויין זצ"ל, "שמחת חיים" (ירושלים תשס"ח) ע' שט"ו

זכורני שזקיני הרה"ק רבי יעקב מרדכי בראנדויין זי"ע היה משכים כל לילה בחצות. ומלפנים היה יהודי ספרדי בא להעירו בחצות ולמדו יחד. והיה מתנהג בתמימות יתירה. ומעולם לא רצה לישב בבית המדרש בראש... גם זקיני הרה"ק רבי פינחס מסטרעטין זי"ע (אבי אביו הרה"ק ר' ישראל מברעזאן זי"ע) סירב לשבת בראש. כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, קידושא רבה - ויצא תשע"ז, "דברי תורה", כסלו תשע"ח, ע' כ"ו

ה' כסלו

הגה"ח רבי אשר סופר זצ"ל מברדיטשוב

יומא דהילולא - ה' כסלו

מתולדותיו

הגה"ח רבי אשר סופר ז"ל נולד בשנת תרי"ח לאביו הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל [היה מחשובי חסידי סקווירא], למד בשיבת אביו וגם בשיבת דודו, והיה מפורסם לגדול בתורה. וישב באהלה של תורה כל ימיו. בספר 'מכתב סופר' (בחלק או"ח סוגיא דסוכה גזולה) שחיבר אביו, הרי הוא משבח את חידושי תורתו, ומוזכר גם בספר השו"ת של רבו ה'חתן סופר' (סימן צו, וסו"ס קיה) וכן בספרו על סוגיות הש"ס (דף קכח ע"א, אות א). נפטר ביום ה' כסלו שנת תרס"ג, ומרן הרה"ק רבי דודל זי"ע אמר אז 'אבד חסיד מן הארץ'. "נתיבות קודש" (שיכון-סקווירא תשע"ח) ע' קמ"ו

ה'בעל תוקע' בסקווירא אצל זקני הק' מרן רבי דודל מסקווירא זי"ע היה הגה"ח רבי אשר סופר ז"ל, הוא היה בנו של הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל אבד"ק קראקא, בנו של הגה"ק ה'חתם סופר' זי"ע.

רבי אשר היה גדול בתורה וחסידות. הייתי פעם עם כ"ק אאמו"ר זצוק"ל כשהלך לנחם את הגה"צ רבי שמואל ערנפעלד אב"ד מאטערסדארף זצ"ל כשישב בעמק הבכא על פטירת אחותו ע"ה, ונשאר בזכרוני שנסובה השיחה אודות הגה"ח רבי אשר סופר ז"ל. הגה"צ אבד"ק מאטערסדארף זצ"ל סיפר אז לכ"ק אאמו"ר אשר הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל שלח את בנו רבי אשר ללמוד אצל הגאון ה'חתן

סופר' ממאטערסדארף זצ"ל, והעיד ה'חתן סופר' שבין כל מאות או אלפי תלמידיו שהיה לו במשך כל השנים לא היה אצלו גדול בתורה כל כך כמו רבי אשר סופר, וזה היה כבר בימי בחרותו! אח"כ התחתן ב'בארדיטשוב' שהוא לא רחוק מעיר 'סקווירא', אצל משפחת 'מאגזאניק', שהיו גבירים אדירים, והיה אצלם 'תורה וגדולה במקום אחד', ומאחר שהם היו חסידי סקווירא מובהקים. נתקרב גם הוא אל מרן הרה"ק רבי איציקל מסקווירא זי"ע. ואז הפך להיות "א דורכגעווייקטער סקווירער חסיד, א געהויבענער חסיד מיטן גאנצן ברען".

כשהגיע פעם רבי אשר סופר מסקווירא שבאוקריינא אל מגורי בית אביו, אשר בני משפחתו היו רחוקים מסקווירא הן במקום והן בהנהגה, ובני משפחתו ראו בו שהוא התהפך לחסיד נלהב, עם הלבוש החסידי, עם ה'קאטשעקל', "מיטן גאנצן קנאק און מיטן גאנצן ברען", עד שכמעט ולא הכירוהו, שאלו אחד מבין קרוביו האשכנזים: 'אשר, מה קרה אתך, מאיזה דבר הנך מתפעל כל כך, וכי 'רוח הקודש' ראית שם בסקווירא?.'

ענהו רבי אשר: למה זה תשאל אם ראיתי 'רוח הקודש', וכי אני יודע בטיב מעלת 'רוח הקודש', וכי אני הנני מבין על כך? אלא שהברייתא של 'רבי פינחס בן יאיר' (ע"ז כ: - המונה כמה מדריגות זו למעלה מזו עד שמגיעים להדרגה הנשגבה של רוח הקודש: זריזות, נקיות, טהרה, פרישות, קדושה, ענוה, יראת חטא, חסידות, ואז ניתן להשיג 'רוח הקודש' - הלא הנך מודה שהוא אמת ונכון, 'איר זענט מודה אז די ברייתא שטימט", אם כן ממשיך רבי אשר, הרי כל המדריגות עד רוח הקודש הרגשתי שם בחוש, ואם נכון שדברי הברייתא אמיתיים הם, ודאי שגם רוח הקודש מרחפת שם. כזה היה המענה של רבי אשר סופר. כ"ק אאמו"ר זצוק"ל היה חוזר על זה כמה פעמים.

כ"ק אאמו"ר זצוק"ל היה צעיר ממנו הרבה, הוא היה עדיין ילד ורבי אשר כבר היה זקן, אבל אאמו"ר היה אוהב להיות קרוב אצלו, "עס איז געווען וואס צו 'נאשן' פון אים". אאמו"ר היה חוזר עמי כמה ענינים ששמע וראה אצל רבי אשר.

הוא היה איש מורם מעם, והיה נמנה על חשובי החסידים, מה'פני' של הוצר, הוא היה למדן מופלג ועילוי, ולצד זה היה גם בעל עבודה ובר דעת בעניני חסידות, אם הוא נתקבל להיות 'בעל תוקע', הרי זה מגיד על דמותו הנפלאה. כ"ק מרן אדמו"ר מסקווירא שליט"א, "נתיבות קודש" (שיכון-סקווירא תשע"ח) ח"א, ע' קמ"ז

הרה"ק רבי יעקב יהודה מנדרזין זי"ע

ה' כסלו

הרבי מנדרזין רבי יעקב יהודה זצ"ל חתנא דבי נשיאה של האדמו"ר האמצעי, הרמ"מ מוורקא זצ"ל, נולד בערך בשנת תקצ"ד לאביו, רבי נתן טעטע טעטע ז"ל, שהיה מן החסידים הראשונים שבפרשיסחה ואח"כ מחסידיו של רבי יצחק מוורקא זצ"ל.

את רבי יעקב יהודה, בהיותו עוד בן חמש, לקח אותו אביו לאדמו"ר ר' יצחק הזקן מוורקא, באותו פרק הזמן הרבי לא היה בקו הבריאות ושכב במטה. לחסידים לא נתנו להיכנס אליו, אולם בשמעו כי ר' נתן נטע בא והביא את הילד, אמר למשמשיו: תנו לי לפחות לראות את הפעוט הרך הזה, הוא השתעשע אותו

בדברי תורה והתחקה על לימודיו, כאשר גדל לקחו האדמו"ר האמצעי, הרמ"מ לחתן לבתו. אחרי החתונה עבר ר' יעקב יהודה לגור בוורקא, בבית חותנו, שם התחיל סדר חייו שהיו מוקדשים כולם לתורה ולתפילה והתבודדות, עד כמה שהקפיד על עתותיו תעיד העובדה, שכאשר חותנו הרבי ביקש ממנו להילוות אליו באיזו נסיעה שהיא, היה צריך לחכות לו בחוץ לפעמים שעה שלימה עד שגמר את לימודיו.

אחרי פטירתו של חותנו, הרמ"מ, נסע לביאלה, אל רבי דוב בעריש לנדא זצ"ל, בנו של הגאון הצדיק מטשעכנב ז"ל, שהיה לממלא מקום לחסידות וורקא בו היה דבוק כל ימי אדמורו"תו.

בשנת תרל"ו אחרי פטירתו של הרבי מביאלה זצ"ל הוטל עליו הגורל להיות הממשיך של חסידות וורקא אבל לא בעיר וורקא אלא בנאדרזין שלשם עבר לגור עם משפחתו, דרכו בחיים היתה מזורה, ומופלאה, התבודדותו עברה כל גבול, סגור ומסוגר היה מתבודד בחדרו ושוקע בתורה ובתפילה, לא כולם מן החסידים יכלו להסתגל אליו בקודש, שיטת וורקא שקדמה לו היתה עממית וחברתית יותר ואילו הוא רבי יעקב יהודה זצ"ל חי כמתבודד, כמעט שאיש לא ראה אותו באכילתו, עשרים וארבע השעות שביממה לא הספיקו לו לעתותיו בלימודיו ובתפילותיו, וחסר לו הזמן לאכילה, לכל היותר אכל פעם אחת ביממה, בשעות חצות הלילה או לאחריה, מאכלי חלב כמעט שלא באו אל פיו כי נוהג היה לחכות עשרים וארבע שעות לאחר שאכל מאכלי בשר וזה לא לפני חצות הלילה. מספרים כי פעם ערך סעודה לכבודו של הרבי מאלכסנדר זצ"ל שבא לבקרו, ברם גם אז הסתגר בד' אמותיו של חדרו ולא נתן לאיש להיכנס אליו, אפילו לא לבניו ולבנו של הרבי מאלכסנדר, רק בהגיעו לברכת המזון נתן להם רשות לכניסה בכדי להצטרף למזומן או למנין, לא הרשה לעצמו אף פעם לצאת החוצה ולשאוף את האויר, אין פלא שגופו הלך ונחלש ולא יכול היה להחזיק מעמד זמן רב, ביום אחד חלה במידה שכזו שהיה מן ההכרח להסיעו לוורשה ולהזדקק לרופאים. חסידים נטפלו אז אליו בחפצם פעם אחת לשבת אתו בצוותא לסעודה, אז הוא אמר, כי מן הראוי שיאכלו הפעם סעודת חלב, באמצע הסעודה קיבל לפתע שיתוק בחלקי גופו והשכיבוהו במיטה, אח"כ בקש להחזירו אל השלחן לברכת המזון, קשתה עליו הירידה מעל המיטה, שכב על ערש הדווי שלו ימים מספר ונפטר ליגון לבם של משפחתו וחסידיו הנאמנים והמסורים אליו בה' כסלו תרמ"ו הוא נטמן בוורשה באוהל חותנו האדמו"ר האמצעי, הרמ"מ מוורקא: שני בניו שנשארו אחריו היו: רבי חיימל חתנו של רבי מנדל בלושטיין, בוויסקיט, ורבי יהושע משה'לה שהתחתן במשפחת מיניץ, בשדליץ, וישב שם, הוא נפטר עוד בצעירותו. הרה"ח ר' קלמן אליעזר פרנקל ז"ל, "באהלי צדיקים" (ת"א תשכ"ז) ע' 356

פעם אחת דיבר [הרה"ק רבי יעקב מנאדרזין זי"ע] עם אחד ממיודעיו והי' עומד סמוך לו מורה שעות אחד שנתקלקל זמן רב ובתוך הדיבורים אמר לו שאיש היהודי צריך שיהי' לו כח בפיו שאם יאמר על המורה שעות שיהלון תיכף יהלון וכן הי' כי תיכף התחיל לדפוק ולהלון והי' לפלא. וגם בעיני עצמו הי' לפלא כי למחרתו בא אחיו החסיד המפורסם ר' יוסף ז"ל לנאדרזין וסיפר לו את המעשה שהי' לו אתמול ושחוק עבר על שפתיו קצת כדרכו ז"ל.

גם הי' דרכו הרבה פעמים לברר איזה קוויטלעך ולהניחם בתוך המורה שעות שלו, והרבה פעמים בירר מתוך הקופה של הקוויטלעך איזה קוויטלעך ושהה בזה זמן רב וצוה לי להניחם באש תחת המחבת דגים המתבשלים על שבת קדש. ופ"א נפטר אחד מידידיו ושאל לאמור לו, ואמר כי הוא ידע תיכף ברגע הזו כי המורה שעות שלו עמד פתאום ברגע הזו.

ופ"א הובא לפניו מורה שעות מקשקש שקורין וועקיר [=שעון מעורר] ושחק ואמר בתמי' אנכי צריך לוועקיר, אני מעורר הוועקיר ואין הוועקיר מעורר אותי. בנו הרה"צ רבי חיים טננבוים מנדרזין זצ"ל, "ישרש יעקב" (ב"ב תש"ע) ע' ט"ז

כשחלה רבי יעקב מנדרזין, בא אליו רבי יעקב מנובומינסק לבקר, התלוננו בני ביתו בפניו שאין הצדיק שומר על כללי הרפואה, נכנס הרבי מנובומינסק לחדרו של החולה ואמר:

- מצות ונשמרתם לנפשותיכם, מוטלת עליכם יותר מאשר על אחרים כי גופו של מר יקר מנשמות של אנשים אחרים... לא עת לעניות עתה... הרה"ח ר' יהודה לייב לויין ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ב, ע' 68

מר אבא שלי ז"ל אשר היה רגיל לנסוע אל הרה"ק רבי יעקב מנאדרזין זצ"ל בצעירותו, תיאר אותו לפני כדמות מלאך אלקים, כזה היה מראה פניו, להיכנס לחדרו מותר היה לא לפני חצות הלילה, אחרי תפילת מעריב ואורחות "יומו", יתר על כן, אפילו הסבא שלי, רבי מנדל בלושטיין מוויסקיט ז"ל, שהיה מחותנו וגם בא בימים לא נתקבל אצלו לפני השעות המאוחרות בלילה, לא פעם לא עצר כוח להמתין ונאלץ לשכב על הספסל בחדר המשמשים ולחכות עד שיתנו להיכנס.

חדרו היה גדול ומלא ספרים על כל ארבעת קירותיו, בצד עמד השלחן ועליו דלקו שני נרות בפמוטי כסף באמצע, לפניו היו מונחים חמשת חומשי התורה ויתר כתבי הקודש ומסביב על פני השלחן בצורת "ח" היו מונחים כל מסכתות הש"ס. ימים שלמים היו עוברים שלא הריח את ריח האויר מבחוץ, פרט בעת הליכתו לטבילה במקוה לפני התפילה ולקידוש לבנה.

הרבי מסקרנוביץ המהר"ש זצ"ל, הסביר את סירובו לקבל על עצמו את האדמו"רות אחרי הפטירה של הרבי מנאדרזין, למרות המאמצים המרובים מצד החסידים, בזה הלשון: קל היה לי הדבר אחרי אבי זצ"ל, כמו כן קל היה לי אחרי ביאלה, אבל מאוד מאוד קשה לי לקבל ההנהגה אחרי נאדרזין. הרה"ח ר' קלמן אליעזר פרנקל ז"ל, "באהלי צדיקים" (ת"א תשכ"ז) ע' 359

בעת שירדו רעמים גדולים וקולות וברקים דרכו [של הרה"ק רבי יעקב מנאדרזין ז"ע] הי' לפתוח חלון אחד להוציא ראשו ורובו לחוץ למען לשאוף אז האויר הצח אשר הרופאים הזהירוהו עליו. ופ"א אמר אשר לזה נקרא דינער, כי אמרו ז"ל (ברכות נט.) למה נבראו רעמים לפשט עקמומיות שבלב, וזה הוא שצועקים מן השמים אל האדם ואומרים לו דוא נאר. והיה נראה כי נתקיים בו מאמרם ז"ל (ב"ר פי"ב) הפקחים יודעים רמיזו והגיונו ע"ש.

ופ"א בחג השבועות כשהי' מתפלל בבהמ"ד עם הצבור, באמצע התפלה והקריאה נתהוה גשם גדול מאוד וקולות וברקים ורעמים גדולים מאוד, ולאחר התפלה דברו מזה. אמר לא אוכל להבין איך שבאמצע התפלה יכולין לראות ולשמוע מה שנעשה בחוץ, כ"כ הי' דבוק בתפלתו. וכנים הדברים כי הרבה פעמים נראה בו מה שדרשו חכמיו"ל (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה) על הכתוב וכפיו פרושות השמים, א"ר אייבו כגון הדין נקדים הי' עומד, ופירש הפני משה כעין המנוקד ומצויר על הכותל כך הי' עומד מבלתי תנועה אנה ואנה כ"א באימה ויראה ע"ש. בנו הרה"צ רבי חיים טננבוים מנדרזין זצ"ל,

"ישרש יעקב" (ב"ב תש"ע) ע' י"ז

נכנס אחד ממקורביו של רבי יעקב מנדרזין לצדיק ואמר: - ענוותן הרבי יותר מדי, לכן עושים הבריות את אשר לבם חפץ על חשבוננו... נענה לו רבי יעקב: - ידעתי שאנשים טועים בי, אולם עד כדי כך לא פיללתי... בדקתי עצמי וקבעתי שאין גאוותן כמוני ואתה בא ואומר שאינני אלא ענוותן... ראה ונכשלת, התערבת בדברים שאין לך כל מושג עליהם... הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ב, ע' 131

שמעתי מפי חסידים, כי אחרי פטירתו של הרבי מנאדרזין זצ"ל, מצאו בארוננו סכומי כסף חשובים וטמונים בשקיקים קטנים מיוחדים, הכספים היו מיועדים לבוגרות מחסידיו שאסף בשבילן בתורת נדוניה, בכל שקיק היה הפתק הנקוב בשם המעוניין בכך. הרה"ח ר' קלמן אליעזר פרנקל ז"ל, "באהלי צדיקים" (ת"א תשכ"ז) ע' 358

נדד רבי יעקב מנדרזין הרבה, לאסוף לצרכי צדקה, אמר לו אחד ממקורביו: - מדוע משפיל מר את עצמו לצורך זה? ענה רבי יעקב: אינני מבין, עומד אני ותוהה, שפל כמוני מה לו ולמצוה כה רוממה? ואתה בא והופך פני הדברים, אומר על המצוה שהיא שפלה ועלי שאני גדול? אתמהה... הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ב, ע' 147

בין אאע"ה - ללוט

חסידים סיפרו כי בעת מחלתו [של הרבי מנאדרזין זצ"ל] הודיע הרבי הזקן ר' יחיאל זצ"ל, מאלכסנדר, על רצונו לבוא ולבקרו. הם שניהם היו ידידים נאמנים, נפגשים בוורקא והיו היושבים ראשונה אצל הרבי מביאלה זצ"ל, הביקור הזה חל בפרשת וירא. הרבי מנאדרזין עמד על ההפרש שבין אברהם ולוט בענין הכנסת אורחים, אברהם אבינו התבטל בפני אורחיו, כאילו הם האדונים שלו, ולו אין בית בכלל ואילו לוט אמר: "כי על כן באתם בצל קורתי", כלומר: כי בעל הבית האמתי הנהו הוא גם עכשיו ואילו הם המלאכים, בעיניו כעוברי דרך ארעיים בלבד, בחינת אורחים נטו ללון ושרויים רק בצל קורתו. התבטא אז הרבי מאלכסנדר זצ"ל: אילו באתי רק לשמוע זאת דייני. הרה"ח ר' קלמן אליעזר פרנקל ז"ל, "באהלי צדיקים" (ת"א תשכ"ז) ע' 358

ו' כסלו

הגה"ק רבי יעקב מקרלין זי"ע

יום ההילולא - ו' כסלו

מגדולי-גדולים שבדורו היה שר התורה הגאון האדיר רבינו יעקב זצוק"ל, בעל "משכנות-יעקב" ו"קהלת-יעקב", תלמידו המובהק של רבינו חיים מוואלוז'ין זצוק"ל, אשר נשא כל ימיו כתר תורה ונור מלכות על ראשו וכיהן עשרות בשנים כאב"ד ור"מ בעיר קארלין המעטירה.

חוסר מרום היחס, ממשפחת גאונים וקדושים שלא פסקה תורה ממנה במשך דורות רבים היה רבינו. אביו הג"ר אהרן, מנשואי פנים שבעיר מינסק, היה בנו של הגאון הנודע רבי ברוך משקלוב (על שמו נקראה משפחת רבינו: ברוכין) בעל "עמודי-שמים" על ה' קדה"ח להרמב"ם, "תפארת-אדם" על חכמת אברי האדם ו"דרך ישרה" על תורת הרפואה, אשר הוסמך להוראה ע"י הג"ר אברהם קצנלבוויגן, עוד

בטרם הגיעו לגיל עשרים, ונמנה על ידידי הקרובים של רבינו הגר"א מוילנא שהרבה להוקירו ועפ"י מצותו העתיק מיונית את ספר "אוקלידוס" ללשון הקודש, ובערוב ימיו התגורר בבית השר הג"ר יהושע צייטלין ועסק בחיבוריו.

ברא כרעא כאבזה היה הג"ר ברוך משקלוב, בן-שעשועים לאביו הגאון והצדיק רבי יעקב שיק, רבה של שקלוב ובעל "מורה-צדק" על ה' בציעת הפת (שקלוב תקמ"ג), ברכת המזון ונטילת ידים וכן שו"ת רבים שנשארו בכת"י. בן הג"ר יהודה אב"ד בקלצק ובמייצ'ט, מי שהיה אחי הג"ר אשר אביו של רבינו בעל "שאגת אריה". שני האחים, הג"ר יהודה והג"ר אשר, היו בניו של הגאון החריף ומפורסם בדורו רבי לייב "בעל התוספות", שנקרא כן על שם חריפותו, ושלשלת יחסו נמשכה למעלה בקודש מגאוני ארץ ומצוקי תבל אשר מדור דור.

ומורשת רוחנית רבת-אנפין זו של האבות הקדושים - נמסכה ברבינו ממשין שושלת הפאר, הוטבעה בדמו ועיצבה את דמות דיוקנו הרוחני. במינסק שבמרכז רוסיה הצארית נולד רבינו לאביו הגדול, בשנת תקמ"א. אך עמד על דעתו וגדולי דורו ניבאו לו עתיד מזהיר. הוא התפרסם כעילוי נפלא שיראתו קודמת לחכמתו, כוך-השכל החותר וקולע לאמתה של תורה וכמחדש נפלא המתגבר כמעין שאינו פוסק ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא. ומשנתבגר קמעה קיים בנפשו "הוי גולה למקום תורה" ויצא לבית אולפנא רבתי "עץ חיים" דואלוז'ין, אשר נוסדה בשנת תקס"ז ע"י הגאון רבי חיים מואלוז'ין בהשראתו ובעידודו של רבו הגר"א מוילנא, תוך כדי השרשת שיטת הלימוד היסודית וההגיונית של רבותיו בעל ה"שאגת אריה" שכיהן בשעתו כרבה של ואלוז'ין והגר"א מוילנא, היא שיטת ההבנה העמוקה והישרה של כל סוגיה עד ליסודותיה הראשוניים בצירוף בקיאות עצומה ורב-היקף בכל ים התלמוד. רבינו נמנה על גדולי ומצוייני תלמידיו של הגר"ח, בספר "תולדות ר"ח מואלוז'ין" להרמ"ש שפירא אף מסופר בשם הג"ר מאיר מסלוצק שמסר בשם אביו הגאון ר' יוסף מסלוצק, תלמיד הגר"ח, כי רבינו נחשב בואלוז'ין כתלמיד-חבר של הגר"ח ולפעמים היה מכבדו באמירת שיעורים בשיבה, ואת שיטתו המצויינת של הגר"ח בכל דרכי תורה וקנינה סיגל רבינו לנפשו, כפי שניתן להכיר מכל שורה ושורה שבספריו הנפלאים. שיטת ואלוז'ין היא אבן-יסוד לכל בנינו התורניים.

מסכת חייו של רבינו היתה רצופה בנתיב היסורים. עמוס בתורה כאוצר בלום ובקי בכל חדרי צפונותיה עזב את ואלוז'ין, כשהוא מבקש לשלוח יד במסחר כדי לפרנס את ביתו ולא ליהנות מכתרה של תורה. בראשית דרכו האירה לו ההצלחה פנים והוא עשה חיל במסחרו. אך טרם חלף זמן רב ונהפך עליו הגלגל: כל הוננו ורכושו ובכללם ספריו וכתבי חידושו נשרפו והיו למאכולת אש. הוא נתרשש כליל ועל כרחו נאלץ להכנע ולקבל עליו עול רבנות. ויהי כאשר נקרא באותם הימים לכהן פאר כרבה של דויד-הרדוק - ניאות לכך.

עם עלותו על כס הרבנות נרתם מיד לעבודת הקודש, גדר גדר ועמד בפרץ, הרביץ תורה לעדרים והשיב לשואליו בדבר ה' זו הלכה, מהם גאוני וגדולי דורו. עד מהרה פרץ אורו וזרח למרחקים, והיה זה פוסק הדור הג"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד שרבינו עמד אתו בקשר חילופי אגרות תורניים מתמיד, אשר הודיע את טבעו של הגאון האברך הצעיר בעולם. בתשובותיו מרבה הגרא"ז להדגיש את ידידותו הכנה והחביבה היתירה שהוא רוחש לרבינו. בח' או"ח (כ"ו) מספרו "בית אפרים" כותב הוא: "וכל מה שטרחת לא טרחת אלא בשביל ידי החכם השלם החריף ובקי בכל חדרי תורה מ"ו יעקב נ"י מק"ק הרדאק". בתשובה אחרת הוא מתאר אותו כ"איש שהכל בו, שכלו זך וישר...".

מדויד-הרדוק נתקבל רבינו כרבה של קארלין, הקהלה המעטירה שליד פינסק, ועלה על כס רבני העיר שקדמוהו הג"ר שמואל מאנטיפולי והרב דוולפה. עד יומו האחרון עמד רבינו בקארלין כחייל מסור על משמרתו, ניהל והדריך את עדתו על מבועי מי מנוחות באהבה ובחיבה והיה להם לאב ופטרוני נאמן. ביתו ולבו היו פתוחים לכל נדכא ומר נפש. חנון היה לכל ומרבה להרעיף טל ניחומים ועידוד על שבורי לב. בטיפולו האבהי מלא הרוך והחמלה, רכש לו את אהבתם היוקדת של כל אנשי עירו שהיו קשורים אליו כבנים אל אביהם.

אחד מגילויי-ההוד הנהדרים של זוך נפשו הטהורה ומסירותה לעדתו הוא ללא ספק - עמידתו האיתנה ומלחמתו האמיצה בימי גזירת ה"קנטוניסטים". היו אז ימים איזמים לעם ישראל. הצאר הרוסי, ניקולאי הראשון, גזר לחטוף ילדי ישראל בגיל רך ולגייסם לצבאו למשך תקופת כ"ה שנה, כדי להעבירם על דתם. לביצוע גזירתו הרעה מינה סרדיוטים שנקראו "חוטפים" ומהם שכירים מבני ישראל. קרה פעם ובשבת בבוקר התפרצה אשה אחת בעת התפלה לבית מדרשו של רבינו וצעקה לפניו: הושיעה רבי! הבן-יחיד שלי נחטף זה עתה לעבודת הצבא! בבית הכנסת נוכח אז ראש הקהל התקיף שידו היתה במעל, ובחמתו צויה על השמש לגרש את האשה החוצה. אבל רבינו, שקנאת ה' צבאות בערה בנפשו, לא נשא פני התקיף ויצא לריב ריבה של העלובה, פתח את ארון הקודש והוציא את ספר התורה ואחר שגלל וקרא מתוכו בפרשת כי תצא: "שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען יטב לך והארכת ימים". פנה אל ראש הקהל ואמר: אתה הרמת יד בתורת משה ומרדת ועשית להיפך; לקחת לך את הבן ואח"כ גרשת את האם! בטוח אני שישלם לך ה' כגמולך ולא תאריך ימים!... ולשמע דברים חוצבים אלו שיצאו מן הלב, פרצו כל מתפללי בית המדרש לביתו של ראש הקהל ושחררו משם את כל הילדים החטופים שנכלאו שם.

ענוותנותו של רבינו הפליאה גדולים וטובים. מקבל היה כל אדם בסבר פנים יפות, באדיבות ובחווה גלויה ממש. במיוחד היה מכבד תלמידי חכמים ומשמש לפניהם באהבה וברצון. ביתו הפך לכתובת מרכזית לכל נצרך, איש ההמוני ובר-אורין שאינו מוצא די סיפוק פרנסתו...

יכולו התורני המבורך של רבינו היה רב ועצום. בשנת תקצ"ח הדפיס לראשונה את ספר תשובותיו "משכנות-יעקב" שעשה רושם כביר בעולמה של תורה, עד כי אמרו גדולי הדור: "לא נמצא כבושם הזה", ולא זזו מלחבב דבריו. לא היה זה ספר "שאלות-ותשובות" שגרתי והוא חרג בתכנו במדה רבה ממסגרת ספרי שו"ת רגילים. נמסך בו מכלול-פלאים של סגולות גאוניות שכל אחת מהן בפני עצמה נדירה במינה; גאוניות מסחררת, מתובלת בחריפות עצומה ובבקיאות יסודית, המבצבצת מכל שורה ושורה; עמקות, ישרות, נאמנות לאמת וחתיירה אך לאמת; בירווי שאלות וליבון סוגיות חמורות שבש"ס תוך כדי ביאור דברי רבותינו הראשונים ופרישת יריעה רחבה משובצת בשלל הארות וחידישים מכל מכמני הש"ס וספרי הפוסקים...

קשת רבת-גוונים של שלש מאות ששים ושלוש תשובות בכל מקצועות התורה - משתקפת לעינינו מתוך ספרו רב-המדות "משכנות יעקב", על השואלים המרובים שפנו אליו נמנו, בין השאר, גאוני ארץ כהג"ר שמואל קודמו של רבינו ברבנות קארלין שפנה אליו בשאלת עגונה עוד בהיותו צעיר לימים כאשר כיהן ברבנות דויד-הרדוק; הג"ר שלמה איגר; הג"ר דוד לוריא (הרד"ל) מביחוב; רבני פינסק, סלוצק, ליטפסק וערים אחרות. חטיבה מיוחדת בין שלל התשובות מהוים חילופי אגרות השו"ת שרבינו קיים עם פוסק הדור, ידיד נפשו, הגרא"ז מרגליות מבראד. הבולטת שבהן היא התשובה הארוכה שבחלק

או"ח (סי' ק"ך, קכ"א, קכ"ב) שרבינו הריץ להגרא"ז בנדון המנהג שהתירו בתפוצות ישראל לטלטל ע"י צורת הפתח אף בעיירות שיש בהם שווקים מפולשים ורחבים כדין רה"ר, בה מתגלה כוחו של רבינו שערער על מנהג זה בפלפול-הלכה כפוסק מובהק, ומי לנו גדול מרבו הגר"ח מואלוז'ין שהעיד על התשובה האמורה כי במשא-ומתן תורני זה עם הגרא"ז מרגליות נחשף כח תורתו של רבינו כחד מזקני וגאוני הדור...

באיזו מדה נתקבל הספר ונתחבב על גאוני הדורות והוגי התורה - יעידו ספרי גדולי הפוסקים בדורות האחרונים, ומפרשי השו"ע ה"פתחי תשובה" וה"משנה ברורה" בכללם, המרבים לצטט מדברי רבינו ולסמוך עליהם בהלכה למעשה.

ספרו השני של רבינו "קהלת יעקב" ב' חלקים, הכולל קובץ שו"ת (מהם שבאו בתור תשובה לשואליו בענינים הנוגעים לשו"ת שב"משכנות-יעקב") וחידושי גפ"ת למספר מסכתות מסדרי זרעים-מועד, הוכן על ידו לדפוס כחודש לפני פטירתו בי"א חשון תר"ה, ונדפס בוילנא בשנת תר"ז, שנתיים אחרי פטירתו של רבינו, ע"י בנו רבי אלכסנדר ז"ל. בספר זה שובצו גם פנינים יקרים של רבינו במקצוע האגדה, ואף הוא מקובל מאד בעולמה של תורה.

כל מסכת חייו של רבינו היתה קודש לה' ולתורתו. מאהלה של תורה לא מש עד יומו האחרון... ובצהרי יום ה' ו' כסלו תר"ה יצאה נשמתו הטהורה.

במעמד כל בני קהלתו שמיררו בכי על רבם האהוב שנסתלק מהם, הובא רבינו למנוחות עולמים בבית העלמין העתיק שבקארלין. באותיות-זהב נחרת שמו בדברי ימי האומה כאחד מגדולי הפוסקים שקמו לו לישראל. הרה"ג ר' מנחם שיינברגר ז"ל, בהקדמתו ל"משכנות יעקב" (ירושלים תש"כ) עמ' 4

הגאון רבי מיכאל דב ווייסמנדל זי"ע

יום ההילולא - ו' כסלו

הגאון רבי חיים מיכאל דוב ווייסמנדל נולד ד' חשון תרס"ד לאביו רבי יוסף זצ"ל. מימי נעוריו, התמדתו ושקידתו המופרות הפליאה והקסימה עין כל רואה, בד בבד כשרונותיו הגאוניים וחריפותו ושנינותו העילויים, אהבת ה' ויראת ה', אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, והצנע לכת עם ה' אלקיך - כאשר כל אלו נתמזגו באדם אחד.

בשנת תרצ"ז נשא את בתו של הגאון רבי שמואל דוד אונגר מנייטרא זצ"ל והיה יד ימינו של חותנו בניהול הישיבה שם. משך החורבן האיום, שעבד כשרונותיו ומלא מרצו למען המצוה הדוחה כל המצוות, מצות הצלת נפשות. ויגע ומצא דרכים מופלאים להצלת רבבות אלפי ישראל, דרכים שלא עלו על לב איש לחשבם, וכל שכן לעשותם. אמנם יראת שמים שפעמה בקרבו לא הניחה לו מנוח עד שעשה כל מה שביכלתו ומעבר ליכלתו, ועד שחפץ ה' בידו הצליח וזכה והעמיד רווח והצלה לרבבות.

לאחר המלחמה ועד הסתלקותו לחיי עד, כאשר יסד מחדש את ישיבת נייטרא שנחרבה בסוף ימי המלחמה בחצי אלול תש"ד, וחזר ויסדה באמעריקא מחוץ לעיר הגדולה, ובמס"נ ובכשרונותיו העצומים עמד בראשה כראש הישיבה בכל המובנים, בהרבצת התורה בחריפות ובקיאיות, בהשפעת יראת שמים וקדושה על התלמידים, ובדאגתו על קיומה הגשמי של הישיבה, אשר שלש אלה יעשה לה, וחפץ ה'

בידו הצליח וזכה להעמיד תלמידים הגונים למאות בארץ לא זרועה. עד הסתלקותו ו' כסלו תשי"ח [ומנו"כ בבית החיים בניו דזשערזי], הדפיס בחייו הספר "מן המצר", למען ידעו דור אחרון את גנותם ורשעותם של אלו שעמדו לנגדו ובטפשות לבם הרע הפריעו הרבה מדרכי ההצלה, ואגב גררא הזכיר גם את מעשיו ופעולותיו. כמו"כ נדפס ממנו הספר "תורת חמד". [תולדותיו נדפסו בספר "איש חמודות" מתוך הקדמת הספר "איש חמודות" (מאנסי תשס"ח) עמ' ב']

הגאון ר' מיכאל בער ווייסמאנדעל זצ"ל היה רגיל להזהיר הבחורים, שכל בחור צריך ליכנס לביהמ"ד (לישיבה) בקבלה חזקה "ללמוד ולידע כל הש"ס", אזי ידע עכ"פ חציה או רביע או עכ"פ איזה מסכתות שלימות, אבל בחור שאין לו קבלה ושאיפה כזו לא ידע כלום (ואמר שכל א' יכול באיזה שנים ללמוד ולסיים ש"ס עם רש"י בהבנה). הרה"ג ר' ישראל דוד הארפענעס שליט"א, "ישראל ואורייתא" (ברוקלין תשס"ה) ח"א, ע' ס"ז

מרגלא בפומיה של הגה"צ רבי מיכאל בער זצ"ל שהיום כשאבדנו כ"כ ת"ח ובחורי חמד ותינוקת של בית רבן, הרי כח התורה של כל יחיד עולה כפי ערך כח תורתם של כמה וכמה ת"ח בדורות שעברו. הגה"צ רבי יונה פארסט זצ"ל, "דברי יונה" (מאנסי תשס"ב) ח"א, ע' ר"כ

סיפר לי ש"ב ומחותני הרה"ג ר' ישראל דוב הלברשטאם מאנטווערפן זצ"ל, ממורו הגה"צ ר' מיכאל דוב ווייסמאנדל זצ"ל, שבהיותו עוד צעיר לימים, הגיע לעיר מגיד משכיל שדיבר דברי דופי, והעם היו שותקים ולא מיחו בדבר. הוא זצ"ל התלבש בלבוש עזות דקדושה, ופתח פיו נגדו, הקהל תמהו לקראתו, והתחילו לתקפו בדברי בוז, נער, שוטה, חמור ואתון.

והשיב בפקחותו: חז"ל אמרו (אבות פ"ה מ"ו) שפי האתון נברא בערב שבת בין השמשות משבעת ימי בראשית, והלא לא הוצרכוהו עד ימי בלעם, אם כן למה נברא אז, ותירץ כי הוא נברא להיות לנגד המדברים כבלעם, אבל כל זמן שהמדברים בעולם היו צדיקים, כמו נח אברהם יצחק יעקב קהת עמרם משה ואהרן, וכדומה. לא פתח האתון את פיו, אבל כאשר בלעם פתח פיו, אז גם האתון פתח פיו נגדו, בטענתו שאם בלעם מדבר גם אני אדבר. וזו היתה תשובת ר' מיכאל בער זצ"ל נגד תוקפיו, שאם בעל דרשן זה מדבר, אזי גם אני הצעיר מדבר. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, אבד"ק גולדרס-גרין, "יפה שיחתן" (ברוקלין תשס"ה) ח"ב, ע' נ"ב

סיפר לי הרבני ר' ישראל שטערן, שפעם בעת המלחמה הלך הג"ר מיכאל בער ווייסמאנדל ברחוב, והגוים הכוהו ופצעוהו ואף לקחו ממנו את מגבעתו, ובא לבית הרבני ר' שלמה שטערן אביו של ר' ישראל הנ"ל (אשר שם היה דר אז) כשהוא מוכה ופצוע ושפתיו נפוחים, ולא יכול להרגיע את רוחו בראותו את עוצם הפלגת שפלותם של בני ישראל בעיני הגוים. ומה עשה לעת צרה כזאת? - תיכף ביקש להביא לו גמרא, ועמד על רגליו ולמד כך במשך ארבע שעות רצופות, ואז אמר: יעצט בין איך געקומען צו זיך! [עתה חזרתי אל עצמי]. הרה"ג ר' שמעון הירשלער שליט"א, "גשמי ברכה" (לונדון תשע"א) ע' תרכ"ה

פעם היה בסיביר יהודי אחד שהתווכח עם ר' מיכאל בער ואמר לו, מדוע אנו היהודים צריכים להתנהג בשונה מכל העמים, הרי היינו יכולים להיות אנשים רגילים, ובכל זאת לשמור תורה ומצוות, כמו הרמב"ם שהיה מצד אחד רופא ואדם חכם ופיקח, ובכל זאת היה יהודי שומר תורה ומצוות, אבל היהודים כמו שהם היום, שמתלבשים באופן אחר מן הגוים, והם מצומצמים בדעת, שאין יודעים כלום על הנעשה בעולם, בזה אינו פלא ששונאים אותנו בכל העולם.

ר' מיכאל בער מאד התרגז על דברי הבלע האלו, אבל ענה לו לפי דרכו ושאל לו, כמו הרמב"ם היית רוצה להיות, הרמב"ם טוב בשבילך, אמר לו בודאי הוא כן, הייתי חושב שצריך להיות רופא וכדומה כמו שהרמב"ם היה, אמר לו תדע לך, לפי הרמב"ם מי שיש לו כח ואפשרות צריך ליקח אבנים ולסקול אותך עד שתמות, כך אומר הרמב"ם הוזה שאתה כל כך רוצה להיות כמותו, שאלו אותו אדם, היכן אומר הרמב"ם דבר כזה, אני רוצה לראותו, הראה לו שהרמב"ם כותב שמי שמחלל שבת בעדים והתראה חייב סקילה, ואתה בודאי כבר חיללת שבת, והרמב"ם רוצה שיהרגו אותך בסקילה, זה הוא הרמב"ם שכל כך נראה לך, ואתה רוצה להיות כמותו... הגה"צ רבי יונה פארסט זצ"ל, "דברי יונה" (ברוקלין תשע"א) ח"ב, ע' ר"ו

ז' כסלו

הרה"ק רבי אהרן מקראקא זי"ע

יום ההילולא - ז' כסלו

הרה"ק רבי ארון הלוי עפשטיין מקראקא נולד לערך שנת תקנ"ה לאביו הרה"ק רבי קלונימוס קלמן בעמח"ס "מאור ושמש". נשא את בתו של הרה"ק רבי ישראל בנו של הרה"ק מלובלין, וכמה שנים היה סמוך על שולחן חו"ז. לאחר פטירת אביו בשנת תקפ"ג הקימו לו בית מדרש בקראקא, אבל סירב לכהן באדמוורת ונסע להרה"ק מצאנז, ולבעל תפארת שלמה מראדומסק, ולעוד צדיקים. נסתלק ביום ז' כסלו שנת תרמ"ב לפ"ק ומנו"כ בעיר קראקא. "י"ג אורות" (ברוקלין תשע"א) ח"ג, ע' מ"ד

הרה"ק רבי אהרן מקראקא [בן ה"מאור ושמש"] אכל קעסט אצל זקינו הרה"ק מלובלין זי"ע [כי היה חתן הרה"ק יוסף מטולשין בנו של הרה"ק מלובלין זי"ע]. ולימים אחר שנים רבות הלך לבקר אצל הרה"ק ר' שלמה מבאבוב זי"ע, וכשנתיישב לידו הזיז את כסאו והטהו לצד השולחן. כי לא חפץ לישב על ידו בראש השולחן. ופנה אליו הרה"ק מבאבוב ושאלו הלא אתה זכית לשבת בשולחן אצל הרה"ק מלובלין, דבר שאף זקני הק' מצאנז לא זכה כיון שהיה אז עדיין ילד, והאיך אתה מכבדני כל כך. והשיב דהנה נאמר באליהו הנביא איש דורות שנים עשר ראו עיניו, וצ"ב מה הרבותא בזה, אלא י"ל דהגדלות הוא דהגם שחי כל כך הרבה דורות ומסתמא עוד זכה לראות את משה רבינו, עם כל זאת לא נמנע מלהכנע לאחיה השילוני. כ"ק מן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, קידושא רבה - ויצא תשס"ח, "דברי תורה", כסלו תשע"ב, ע' ל"ח

לאחר פטירת אביו הגה"ק ה"מאור ושמש" זי"ע בשנת תקפ"ג, התיישב הרה"ק רבי ארון זי"ע בעיר קראקא... נאספו לו שמה חסידים ואנשי מעשה. וכידוע שהתפארת שלמה מרדאמסק קרא עליו את המאמר חז"ל, הארון נושא את נושאי, כי כל החסידים שנסעו אליו (נוסעי"ו) הי' להם פרנסה בשפע ובנחת. בקראקא התעסק ר' ארון בסידור הדפסת ספרו של אביו "מאור ושמש", גם יסד אז לראשונה בית המדרש חסידים בעיר קראקא, דבר שהי' אסור עד אז, היתה זאת ברחוב יוזפה 33, מול בית הכנסת הישן והיתה נקראת על שמו ר' ארון'ס קלויז". אם כי ל"ע לא השאיר אחריו יורשים, אמנם התקיים בית מדרשו שריכזה בתוכה האריסטקרטיה החסידית של העיר עד השואה. היתה מפורסמת לביהמ"ד הכי נאה בקראקא, והתפללו בה הנגידיים החשובים ות"ח מסלתה ומשמנה של העיר. שם התפלל הרה"צ ר' משה יוסף בנו של מו"ה הערשיל'ע בנו של הרה"ג בעמח"ס אריה דבי עילאי זצ"ל. ר' משה יוסף הי' מגודל על ברכי ר' ארון ונשא אח"כ אשה ממשפחת קרוביו של ר' ארון, והוא הי' ראש העדה בביהמ"ד בזמן האחרון. ר' ארון הי' נשוא פנים מאד בעירו, והוא ראשון החותמים על מכתב הזמנה להג"ר שמעון סופר ז"ל לקבל רבנות קראקא. הרה"ח ר' אלי' חיים קרלבוך ז"ל, "יד מאור ושמש" (ברוקלין תשל"ז) ע' שפ"ב

הרה"ק רבי ארון בנו של ה'מאור ושמש', נהג שלא לומר תורה ברבים. פעם ישב יחד עם כמה צדיקים ודחקו בו לומר דבר תורה, באומרם שאם לא יאמר, יחשב לזלזול באביו... נענה ואמר: כתיב בפר' וישב "חותמך ופתילך" וגו', מדוע ביקשה ממנו תמר דוקא 'פתילך' ולא חפצים אחרים? אלא פי' במפרשים ש'פתילך' הוא הציצית (כלי יקר ועי' רמב"ן), ואיתא בגמ' [מנחות] שע"י הציצית ניצלים מן החטא, על כן כיון שרצתה להעמיד ממנו מלכות בית דוד, הקדימה ונטלה ממנו את הציצית, כדי שציציותיו לא ימנעו אותו. ודו"ק. הרה"ח רבי חיים יצחק שוויירץ ז"ל, "שיח הפרשה" (ירושלים תשע"א) בראשית - ח"ב, ע' ל"ה

שמעתי כי בהיות הרב הצדיק החסיד מוהר"ר ארון הלוי בן הגה"ק בעל מאור ושמש אצל הרב הקדוש הצדיק ר' מאיר'ל מפרעמישלאן זי"ע, ויהי שם איש חולה מסוכן אשר אמרו עליו שהוא מהקפדתו של אותו צדיק ר' מאיר'ל זלה"ה, וכאשר הגיעו הדברים לאזני הה"צ ר' ארון ז"ל, נכנס אצלו וצעק בקול גדול: הלמתים תעשה פלא, האם תעשה פלאים ומופתים להמית איש מישראל, אם רפאים יקומו, אם יקום ויתרפא, אזי, יודוך סלה (תהלים פ"ח). "קדושת ציון" (באבוב) ח"א, ע' קפ"ו

רבי ארון מקראקא, בנו של בעל "מאור ושמש" הרבה לנסוע לרדומסק, לבעל "תפארת שלמה". פעם בחנוכה, כשסיים הרבי מרדומסק להשמיע מתורתו הרגיש ברבי ארון העומד בפניה, אינו נדחק בין החסידים. אמר הרבי:

- שנינו "מקום הארון אינו מן המדה", כל הכלים שהיו בבית המקדש תפסו מקום אבל הארון לא תפס שום מקום, בכל זאת היו הלוחות דוקא בארון, גם רבי ארון שלנו אינו תופס שום מקום, אינו נדחק לעמוד בשורה הראשונה ודווקא בו נמצאת תורתנו... הרה"ח ר' יהודה לייב לוין ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ב, ע' 150

הרה"ק רבי ארון מקראקא זי"ע הי' נוסע לכמה וכמה מצדיקי הדור. פעם בא להרה"ק מריזשין זי"ע והטמין א"ע ולא חפץ לגלות שמו ברבים, וכן צוה על משמשו לבל יגיד את מולדתו. והנה תיכף ומיד בבוא הרבי לביהמ"ד אמר למקורביו, "קראו נא את ר' ארון, ישב נא אדני פה בראש השולחן". ובע"כ עשה כן, והרבי נתן לו חן וכבוד בלי גבול וגם כיבדו בברכת המזון.

פעם אחרת נסע ר' ארון בבת אחת עם הדברי חיים לריזשין. בבואם שמח הרבי מריזשין מאד עמהם והזמין לחדר מיוחד וביקש שיאכלו שם לחם ובעוד רגעים אחדים יפנה גם הוא שמה ויאכל עמהם. בהחדר הי' מוכנים שלשה כלים מלאות מים לנטילת ידיים לשלשתן, הדברי חיים בנטלו את ידיו, מרוב התלהבות והתרגשות בקיום המצוה נשפך הכד ונתן לו ר' ארון כד השני, אח"כ בראות ר' ארון שלא נשתייר כי אם כד אחד לא רצה ליטול את ידיו והניחו שם בשביל הרבי מריזשין, אך לא רצה שהרבי ירגיש בדבר שלא צייתה, לזה עשה עצמו כאלו נטל את ידיו ואכל שאר המאכלים שבסעודה. בבוא הרבי מריזשין אמר לר' ארון ברוח קדשו, "הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים. פעם הראשון הסתרתם פניכם, ועכשיו אינכם אוכלים עמנו", ויצו להביא לו כד מים ונטל ידיו ויאכל עמהם. כ"ק מרן אדמו"ר מפשעווארסק צוק"ל, (מרשימות הרה"ח ר"ח קרלבוך ז"ל), "יד מאור ושמש" (ברוקלין תשל"ז) ע' שפ"ט

רבי ארון מקראקא בנו של ה"מאור ושמש" הזדמן בימי זקנותו לשובות בקשאנוב [אצל הרה"ק רבי דוד מקשאנוב זי"ע]. בליל שבת קידש רבי דוד על הכוס, ולאחר מכן מזג כוס לרבי ארון שיקדש בנפרד. נטל ר' ארון את הכוס בידו ואמר: הניחו לי והטו אוזן למה שאומר לכם. זכיתי להיות בלובלין ולהכיר צדיקים רבים, כל המעלות שראיתי בהם ראיתי גם אצל אביו [ה"דברי חיים" מצאנו זי"ע], ולא עוד אלא שמה

שראיתי אצל אביו עולה על מה שראיתי אצל צדיקים אחרים. בימי זקנתי אין לי כח לנסוע למרחקים אל צדיקים, ומכיון שביכולתי לנסוע רק למקום קרוב באתי הנה, ואני אומר לכם שאתם רבי. כשסיים את דבריו הניח את הכוס מידו, וסירב לקדש. הרב יוסף דוד ויסברג ז"ל, "דבינו הקדוש מצאנו" (ירושלים תשנ"ז) ח"ב, ע' רי"ד

כ"ק מרן אדמו"ר רבי שלמה בנימין אשלג זי"ע

יום ההילולא - ז' כסלו

נולד בשנת תר"ע לאביו הרה"ק רבי יהודה ליב אשלג זי"ע בעל "הסולם". עסק תחילה במסחר ומשנת תש"ב החל, בהדרגת אביו, בהפצת תורה הקבלה בארץ ישראל. בשנת תשט"ו, הוכתר כממלא מקום אביו. הוא התיישב בבני ברק ורבים היו לחסידיו. נסתלק ז' כסלו תשמ"מ [ומנו"כ בהר המנוחות בעיה"ק ירושלים]. הרב יצחק אלפסי, "אנציקלופדיה לחסידות" (ירושלים תשס"ד) ח"ג, ע' תשכ"ג

בנו האדמו"ר רבי יחזקאל יוסף שליט"א התבטא על אביו הרש"ב, אשר היה כמו רבי חיים ויטאל להאר"י הקדוש. שבזכותו של רבי חיים ויטאל זכינו לכתבי האר"י. ובזכותו של רבי שלמה בנימין זכה העולם לפירוש ה"סולם". כפי שאמר "בעל הסולם" בסעודות סיום הזוהר: "אלמלי שלמה לא היה הפירוש הזה נכתב ונדפס". הרה"ג ר' אליהו קוריץ שליט"א, "תוספת-המודיע", א' כסלו תשס"ט, ע' י"ח

היה [אדמו"ר רבי שלמה בנימין אשלג זצוק"ל] מבאר לשואלים: מפני מה בכניסת שבת מרגישים את הקדושה כמעט במוחש, ואת הרגשת ההתרוממות בתפילת קבלת שבת כמעט ואין לשער. ואילו בתפילת מוסף שהיא המדרגה העליונה של קדושת השבת, במיוחד בעת אמירת 'כתר דמוסף' לא נרגש כל כך אצל רובא דעלמא? אמר להם כי מקור ההרגשה הוא בשינוי ובמעבר מימות החול לשבת. כמי שנכנס למים תיכף ירגיש בחיותם אף שנכנס מעט, וכששוהה במים זמן הרבה, כבר אינו מרגיש ביתר שאת. ומי שזוכה ולומד בעת כניסת השבת הרי כל השבת מאירה לו באור יקר. "תוספת-המודיע", ה' כסלו תשע"ד, ע' כ"ב

פרק חדש בחייו של הרש"ב [כ"ק מרן אדמו"ר רבי שלמה בנימין אשלג זצוק"ל] החל כאשר הוטל עליו ע"י תלמידי אביו עולה של הנהגת העדה בדרכו המיוחדת של בעל-הסולם, לאחר הסתלקותו לגנוי מרומים בעצם יום הכיפורים תשט"ו. או אז יצא מעט מהמעטה שעטה תדיר על פניו והרים את ידו הנטויה להנחיל לחבר תלמידים וחסידים מקשיבים, דרך אמת ואמונה מהי. מתחילה, המשיך את חצרו בבית מדרשו של אביו ברחוב בלפור בתל-אביב, שם דרה אימו הרבנית ע"ה שאליה היה מתמסר בכיבוד אם באופן היוצא מן הכלל. עם התמעטות היישוב החרדי בתל-אביב, עלתה בדעתו המחשבה לעקור לבני ברק המתפתחת. להקים שם ישיבה על שם אביו הגדול, ובמרכזה כולל אברכים שיעסוק בין שאר הלימודים בלימוד הזוהר הקדוש עם פירוש הסולם, לימוד שבו תלוי עיקר הגאולה, כמאמרו הידוע של הזוה"ק. וכך, כשהוא חסר כל אמצעים בעוני ובחוסר כל, החל בקניית מגרש לישיבה, ובבניית שלד. רבה של בני ברק, רבי יעקב לנדא זצ"ל, עודדו בפעולותיו במכתב מיוחד. וכך גם הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל, רבה של ירושלים. ושניהם יחדיו יצאו בכרוז תמיכה בישיבה ובמייסדה. מאמצים רבים נדרשו לו להרש"ב וכמה שנות מגורים בצריף קטן, עד שזכה לראות בגמר הבנין. וזכורה לטוב אמו הרבנית ע"ה, אשת "בעל הסולם", שנחלצה לעזרתו ואת כל כספי החסכוניות שחסכה בעמל השקיעה לקנין המגרש לבית מקדש מעט זה.

באותה תקופה היה נוסע לגייס כספים בחו"ל לצורך הבניה. היה זה בימים של ערב חג הפסח. יומים לפני החג הממשמש ובא, המתין לטיסת חזרה לארץ ישראל. ומכיוון שהטיסה לישראל היתה מיועדת לבוקר על כן המתין בטרמינל הנוסעים כל אותו הלילה, מן השמים סובבו ומחותנו הגאון רבי שמאי גינזבורג זצ"ל שהיה נוסע לאירופה בכדי לערוך סדר ליל פסח לעולים ששהו במחנות מעבר, שמע, כי רבי שלמה בנימין נמצא כעת בשדה התעופה, הוא מיהר להגיע כדי לפגשו, לכבדו ואף לזכות לקבל ממנו ברכת 'גוט יום טוב'. בראות רבי שמאי, כי מחותנו הצדיק יש לו עוד שעות מספר עד לטיסה, ביקש מיד מאחד האברכים (שליח חב"ד במקום) כי יערכו סעודה לכבוד הצדיק. ואמנם כן היה. נערכה סעודת מלכים אשר לא נחסכו ממנה עמל וטורח. והוגשו בה רוב מאכלים שהוכנו כבר לחג. כמובן שגם נטלו ידיים לסעודה כי רצו לזכות לשולחן גבוה. ואף התחננו לפניו כי ינוח קמעה בביתם. עד שיאיר היום ויסע לארץ ישראל. הרבי, אשר היה עם כובד מטען של ספרי זוהר, ברכם עד מאוד. רבי שמאי, הזכיר כי ליהודי זה, כבר שנים נמנע ממנו פרי בטן. ואולי יברכהו? בירכם הרבי הרש"ב בעז"ה כי לשנה הבאה יזכו לבן. ואכן לתקופת השנה זכו לבן. אותו אברך חסידי (-הילד הנוולד) מקפיד לעלות לציון הקדוש מדי שנה.

משהתיישב בבני ברק, החל בתנופה חדשה באמירת שיעורים כסדר בספרי אביו הקדוש, לחוג תלמידים ההולך וגדל ובהם מזקני תלמידי אביו הגדול. החל משנת תשכ"ב עד אחרית ימיו ממש ניתן היה למוצאו מרצה בדביקות ובהשתוות את שיעוריו כבר משעה שתיים לפנות בוקר. שכן היה מתגבר כארי ללימוד רצוף עד אשמורת הבוקר. הוא דרש מהתלמידים להוכיח רצון חזק לעבודת ה', ובהם נהג בפשטות וטבעיות, ללא כל גינוני כבוד. תקופות מסוימות מסר שיעור נוסף אחר השיעור של הלילה, לפני שחרית, על דרך המוסר בספר משלי. הרה"ג ר' אליהו קורניץ שליט"א, "תוספת-המודיע", א' כסלו תשס"ט, ע' י"ח

לאחר מלחמת ששת הימים, נחלץ הישוב היהודי בארץ ישראל, מצרה לרווחה. בתקופה זו, שחררו חלקים נרחבים בארץ הקודש אשר בהם נטועים שורשי אומתנו. המקומות הקדושים שבירושלים העתיקה, בחברון בית לחם, שכם ובנותיה, בתקופה זו נתגלה פן מיוחד ובלתי נודע בדרכי עבודת השם של האדמו"ר הרש"ב: הקשר הרוחני האמיץ שבו נתקשר לישני חברון. מן המפורסמות שמרן בעל הסולם שהה רבות בחברון, לעיתים חודשים שלמים!, פרקים מספר בספרו החתום שבכת"י "פי חכם" נכתב בחברון במשך כמה וכמה חודשים, וקודם לשנת תרפ"ט כאשר רצה לגלות לתלמידיו הרב משה יאיר ווינשטוק והרב יהודה הערש ברנדווין דרגות גבוהות בלימוד, נסע עמם לחברון לבתים אשר שייכים לכולל חב"ד אשר בעיר, אף ערך נסיעות מיוחדות לחברון עם תלמידיו.

ורבי שלמה בנימין, נפשו קשורה במערת המכפלה ובישני חברון. מיד עם שחרור חברון החל הרש"ב להפעיל את השפעתו, לחידוש היישוב היהודי שנקטע בטראגיות, בפרעות תרפ"ט. עוד בטרם היתה הדרך ממוסדת, כפי שהיא היום. בתוך מקום המוקף המון פורעים ערבים, החל למסור שיעורים קבועים בבית המימשל הצבאי בחברון. ממקום קרוב זה, יכול היה להגיע למערת המכפלה ולהנהיג תפילות כסדר. האדמו"ר רבי שלמה בנימין היה הראשון להשיב עטרה ליושנה ולהחזיר את קול התורה שנדם בעיר הקודש חברון, כמעט ארבעים שנה. האדמו"ר הרש"ב אשלג זצוק"ל הקים כולל אברכים בחברון, אשר קיים עד היום(!), וודאי ראה ענינים נשגבים בקברי אבות בחברון. וכן בזהר הקדוש מובאים דברים מופלאים על זכות ישני חברון. ועל מערת המכפלה אשר היא פתח גן העדן. ואשר דרכה עולות הנשמות והתפילות וממנה בוקע אור רוחני מיוחד ונושבת בו רוח מגן עדן.

גם אמר לתלמידיו, כי המקום היחיד בו מותר להתפלל תחת כיפת השמים, הוא חברון. ודווקא בתפילת מנחה. אשר תוקנה על ידי יצחק אבינו. כנאמר: ויצא יצחק לשוח בשדה. איזה שדה הוא? שדה המערה אשר בחברון.

היינו שאמרו (זהר, בא ל"ט, ב'): "ויאמר ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'" (בראשית כ"ז, כ"ז) וכי מנין היה יצחק יודע ריח שדה אשר ברכו ה'? אלא אלו הם שני הדברים שהם אחד, דכתיב (שם כ"ד, ס"ג): 'ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב' - וכי לא היה לו בית או מקום אחר להתפלל? אלא 'בשדה', היא אותה שדה אשר קנה אברהם סמוך למערה. ובשעה שהיה יצחק נכנס בתוכו, ראה עליו השכינה והרגיש ריחות עליונים קדושים עולים משם, ולפיכך היה מבקש שם רחמים וקבעו למקום תפילת קבוע... הרה"ג ר' אליהו קוריץ שליט"א, "תוספת-המודיע", א' כסלו תשס"ט, ע' י"ח

כל יהודי אות בספר התורה

הגוף של האדם הוא נברא 'בצלם דמות תבניתו'. כלומר בתוך אותו הגוף שנברא, הכניס ד' יתברך שרשים. רשימות רוחניות כדי שיוכל להשתלם בכל המעלות (כמו שזכה להן משה רבינו). אבל מי שלא מנצל את מה ש'נרשם בו'? אזי הצלם הוא צלם אלקים. והמעשים? כעורים. כי לא נעשו במתכונתם. ויש לבאר זאת במשל: מי שעוסק בכתיבת ספרי תורה, עושה רישום. ואחר כך ממלא אותו עם דיו חזק. ככה הוא האדם. כל יהודי הוא אות בספר תורה. ובכל יהודי יש שרשים של כל המדרגות. נפש רוח נשמה, חיה ויחידה. אלו מדרגות קבועות. וכשהוא משתלם ברוחניות יש לו קשר עם רוח, ואחר כך מתעלה יותר? אז מאירה בו הנשמה. וכן עד למעלה נפש רוח נשמה חיה יחידה (נרנח"). כ"ק מרן אדמו"ר הרש"ב אשלג זצוק"ל, "תוספת-המודיע", ה' כסלו תשע"ד, ע' כ"ג

ה' כסלו

הרה"ק רבי פנחס דוד מבוסטון זי"ע

יום ההילולא - ח' כסלו

נולד בירושלים בין החומות בשנת תרל"ו, לאביו הרה"צ רבי שמואל שמעלקא הלוי הורוויץ זצ"ל, שורשיו באילן רברבא, מצד אביו היה מיוחס לבעל ה"הפלאה" ומצד אמו לבית לעלוב. עד גיל שבע הושפע רבי פנחס דוד מסבו האדמו"ר מלעלוב רבי אלעזר מנדל בידרמן. אחרי פטירתו הפתאומית בשנת תרמ"ג, מילא בנו רבי דוד בידרמן את מקומו, והנער דבק בו בכל נפשו. בבחרותו למד רבי פנחס דוד תורה מפי רבי שניאור זלמן מלובלין, בעל ה"תורת חסד". ככלי מוכשר לקבל את אור התורה, התבלט העלם בשקידתו ובתפיסתו המהירה. בעודו צעיר לימים, בא רבי פנחס דוד בברית הנישואין ועבר לצפת, מקום מושבו של חמיו, והמשיך להתמיד בלימוד התורה.

בשנת תרצ"ח נפטר אביו במיטב שנותיו והוא בן שלושים ושש שנים. רבי פנחס דוד חזר לירושלים לתמוך באמו ובבני המשפחה. שם המשיך ללמוד בלא ליאות כימים. רבה של ירושלים, רבי שמואל סלנט, השתוקק לשמוע מפיו חידושי תורה, ובקשו שיבוא אליו כדי להשתעשע יחדיו בפלפולא דאורייתא. רבי שמואל אמר עליו כי כשיגיע זמנו הוא יישב כדיין בבית דין. כאשר בא לעיר הקודש האדמו"ר מרחמיסטרביקא, רבי מרדכי טברסקי, בשנת תרס"ו, למד אתו רבי פנחס דוד בקביעות את

תורת הנסתר. בתרס"ד נפטרה אשתו, ונשא בזיווג שני את בתו של רבי יחיאל מיכל מטורקה, שממנה נולדו לו שני בנים, רבי משה הורוויץ, לימים אדמו"ר מבוסטון בניו יורק, ורבי לוי יצחק הורוויץ, שירש את מקומו של אביו בעיר בוסטון.

בתרע"ד נסע רבי פנחס דוד לאירופה כשליח כולל גליציה לדין הלכתי. כארבע חדשים ישב בבעלז, וכל בוקר למד בחברותא עם הרה"ק רבי אהרן רוקח, שהיה ידוע כעילוי שבעילויים ולימים כאדמו"ר מבעלז. בדרכו חזרה, פרצה מלחמת העולם הראשונה כאשר היה באוסטריה, ושם היה במבוכ: הנסיעה לארץ ישראל היתה בלתי אפשרית, וכנתן אוסטריה חלה עליו חובת גיוס. בסוף הוא שכנע את השלטונות לשלוח אותו כמרגל לארץ יון, ורבה של סאלוניקי, רבי יעקב מאיר, עזר לו, בלית ברירה, לנסוע לארצות הברית. בניו יורק, כשהכירו את "היהודי מארץ ישראל", בקשו ממנו בני קהילת "רעים אהובים", הקהילה הגדולה והחשובה ביותר בניו יורק בזמן ההוא, להיות רבה של קהילתם. אולם הוא נענה להפצרתם של בני קהילת בוסטון כאות הכרת הטוב על השתדלותם לסדר עבורו אשרת כניסה לאמריקה. הוא הגיע לעיר בוסטון בשנת תרע"ח, ועד סוף ימיו התמסר להרים את דגל התורה והחסידות שם. סוד הצלחתו היה בהיותו מקובל על כל החוגים - החסידים והליטאים - כתלמיד חכם בקי בש"ס ופוסקים, וכאדמו"ר בעל לב רחב ופועל ישועות. ביתו היה פתוח לכל נצרך, ומכיסו היה מחלק צדקה מעבר ליכולתו. כל דבר שבקדושה קיבל התחשבות מיוחדת: חינוך כשרות, מקוואות ושמירת המצוות. למרות ששמו יצא לתהילה ויותר ויותר הסתופפו בצלו, הוא רצה לחזור לארץ ישראל ולהשתקע בירושלים. שלש פעמים נסע לשם, ואף רכש קרקע ליד קבר שמואל הנביא כדי לבנות קריה, ברם בסוף לא הסתייעא מילתא והוא נאלץ לחזור לבוסטון. בריאותו היתה בירידה במשך שנים רבות, סבל בלבו ולקה בראייתו עד שאיבד כוח הראייה וגם נחלש מאד. בנוסף לכך, קהילת בוסטון הלכה והתמעטה מדי שנה כשאנשים עברו לגור בניו יורק. בשנת ת"ש עבר גם הוא לשם ופתח את בית מדרשו בויליאמסבורג, ושם נסתלק ח' כסלו תש"ב.

אחרי מלחמת העולם השנייה הועלו עצמותיו לארץ ישראל ונקבר ליד אביו בהר הזיתים. לפלא היה שמצאו את גופו שלם אף שעברו שלוש וחצי שנים מפטירתו זיע"א. הרב דוד רוסוף ז"ל, "קדושים אשר בארץ" (ירושלים תשס"ו) ע' שי"ט

על התמדתו של רבי פינחס דוד בימי אברכותו בצפת סיפר ישיש אחד, ר' מאיר שוחט שמו, שהיו לו סדרי לימוד עם שש חברותות מידי יום ביומו. עם אחד מהם למד שלש שעות, הוה אומר שמונה עשרה שעות לימוד - לפחות - במעת לעת. רק שש שעות נותרו לו לתפילה, לשינה ולאכילה. ומי שזוכר את תפילותיו הנלהבות ואת השתפכות הנפש שלו ברגשת וסערת הנפש בעמדו בתחינה לפני בוראו, יבין שכמעט ולא נותר לו פנאי לשינה. סיפר אותו ר' מאיר, שהוא עצמו היה החברותא הראשון של רבי פינחס דוד באשמורת הבוקר, ורבי פינחס דוד חשש, שהואיל והוא מאחר לעלות על יצועו, אולי הוא יאחר לקום משנתו. לפיכך ביקש ממנו, שכאשר יעבור ליד ביתו בדרכו לבית המדרש ינקוש בחלון להעירו. והעיד ר' מאיר, שמעולם לא הוצרך להעירו, אלא תמיד מצאו ניעור ומחכה לו!

ידוע, שבתקופה זו למד רבי פינחס דוד בחברותא עם הגאון רבי משה קליערס, לימים רבה של טבריה, ועם הגה"צ רבי מרדכי סלונים, זצ"ל. כעבור שנים, כאשר בנו הרה"צ רבי משה זצ"ל למד בישיבתו של הגאון רבי משה קליערס, סיפר לו רבי משה על גודל התמדתו והיקף בקיאותו של אביו הגדול. כאשר רבי משה שב לביתו וסיפר על כך לאביו, הוא הרכין את ראשו בענוותנותו, אך מיד הוסיף ואמר שמיעוט

השינה הזיק לעיניו הקדושות ברבות הימים, עד שבערוב ימיו היה כמעט סגי-נהור. הרב שלום מאיר ולך שליט"א, "שושלת בוסטון" (ירושלים תשנ"ד) ע' רט"ז

...מיד בבואו [לגור בבוסטון] החיה הרבי את העצמות היבשות ועורר לחיים את הקהילה, בהיותו כאבן שואבת לכל אחד מבניה. יודע היה להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד. חסידי לובאוויטש, למשל, ביקשו לשמוע מהרבי מאמרים עמוקים הבנויים על יסודות חב"ד, והרבי שכל רז לא אניס ליה ושבילי תורת הנסתר היו נהירין לו, היה כמעין הנובע בחידושי תורתו, ודרכו בדרושו דומה היתה למשנתו העמוקה של הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל.

חסידי רוסיה גישה אחרת היתה להם. כידוע, כאשר נאלץ הרה"ק רבי שלמה מקארלין לעזוב את עירו עקב רדיפות המתנגדים וביקש את רשותו של הרה"ק בעל התניא להתיישב באחד מערי מחוזותיו, התנה זאת בעל התניא בכך שהרבי מקארלין יסכים עמו, ש"הרועה אינו חייב לשאת את צאנו" - והרבי מקארלין לא הסכים לכך, ועבר להתגורר בעיר לודמיר. כי חסידי רוסיה השליכו את יהבם ומשאם על רבותיהם הקדושים. הרבי מוכן היה אף לכך.

בא חסיד הונגרי וביקש רבי בעל תפילה ויודע נגן, המפלפל תורתו במדרשי חז"ל בדרך רמו ודרוש, ושופע סיפורי מופתים מגדולי הדורות - ומצא זאת ברבי, שכח התפילה שלו היה מרקיע שחקים, בנוסח מעורר לב וברגש עז, בקולו כשאת ארי ובנועם ניגוניו, וקולע היה בדברי תורתו לרצונו של החסיד. משלב בדבריו סיפור מעשה, ודורש כמין חומר במדרשי חכמים.

חסיד פולני ביקש רבי שאימרותיו יפלו כליות ולב, וכולם כאחד חיפשו רבי פועל ישועות ומחולל מופתים, ושנהנים ממנו עצה ותושיה. רבי החכם ובקי בהוויות העולם שאפשר להוועץ בו בענייני עסקים ולהביא בפניו קשיים ותסבוכות בכל בעיות החיים והוא יודע לפתורן בחכמת שלמה - ומצאו זאת ברבי.

ולא החסידים בלבד. גם ה"מתנגדים" הליטאים, הרחוקים מחסידות, מאורחותיה וממנהגיה, גם הם התפעלו מאישיותו של הרבי ומגדלותו. הם נכנסו עמו בדברי תורה, וראו שהוא כמעין הנובע ושני התלמודים שגורים על לשונו, עם הראשונים והאחרונים, המפרשים והפוסקים. חילו רב בפלפולא דאורייתא וכחו גדול באסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. בקצרה, נתקיים בו מדרשם ז"ל על הפסוק "ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה - שכל אחד ואחד היתה נדמית לו ממדינתו..." הכל ראו ברבי כעין בבואה של רבם במולדת הישנה, בבית אבא, והתקשרו אליו בעבותות אהבה. והרבי, אף הוא עמל להזכיר להם ולקשר אותם לבית האבות ולמורשתם. רגיל היה לשנן באזניהם את הפסוק: "אחי, מאין אתם", אל נא תשכחו מאין אתם, "דע מאין באת". הרב שלום מאיר ולך שליט"א, "שושלת בוסטון" (ירושלים תשנ"ד) ע' רס"ט

קרני רשעים - קרנות צדיק

דוגמא לדברי תורתו של מרן [הרה"ק רבי פנחס דוד מבוסטון] זצ"ל מצינו בספר "שהם מנחם" עמ' קמ"ה: שמעתי דבר יקר מהאדמו"ר הרב הגאון הצדיק ר' פינחס דוד הלוי הורוויץ שליט"א מירושלים עיה"ק תובב"א. דהנה כתיב "וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק". ושאל בזה, דלמה מתחילה פתח הכתוב בלשון רבים, במלת "רשעים", ומסיים בלשון יחיד, במלת "צדיק"?

ותירץ, דהלא כבר ידוע מה שאמרו חז"ל במדרש "אין השם שלם ואין כסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק". והנה לכל תיבה יש לה שתי קרנות, בהתחלה ובסוף. ואם ניקח את שתי הקרנות מתיבת "רשעים", שהם אות רי"ש ואות מ"ם ונצרפם יחד, הרי הם אותיות "רם", גימטריא "עמלק". וכן אם ניקח את שתי הקרנות מתיבת "צדיק" שהם אותיות צ' וק' ונצרפם יחד, הרי יצא לנו מזה תיבת "קץ". וזה שאמר הכתוב: "וכל קרני רשעים אגדע", לרמז שבאם עמלק נכרת מן העולם, אז "תרוממנה קרנות צדיק" לרמז שאז יהיה הקץ בביאת המשיח במהרה בימינו ודפח"ת. הרב שלום מאיר ולך שליט"א, "שושלת בוסטון" (ירושלים תשנ"ד) ע' רע"א

י"ב כסלו

הגאון רבי יהושע משה אהרנסון זי"ע

יום ההילולא - י"ב כסלו

נולד ערב שבועות תר"ע לאביו רבי מיכאל אלי' אהרנסון זצ"ל מחסידי סוכטשוב, כילד למד בישיבת "תורת חיים - בריסק" ומשנת תרפ"ג - תרפ"ז המשיך את לימודו ב"מתיבתא" בווארשא, משנות צעירותו הוכיח את עצמו כתלמיד וחסיד סוכטשוב בלימוד התורה בהתמדה ויגיעה עצומה לעמול וללבן כל סוגיא וסוגיא עד שורשה ומקורה, למד בהאר"ת הגוף והמוח, גם לימוד החסידות שלו היה בעיקר בספרי מהר"ל וספרי חב"ד ו"שם משמואל" וכו'. בהמשך קנה משנתו מרבו המובהק הגה"צ רבי אברהם וינברג הי"ד בעל "ראשית ביכורים" (על שיטת ודרכי רבו הנ"ל הרחיב לכתוב בסוף ספר "ראשית ביכורים"). היה חסיד ותלמיד מורו ורבו ה"חסדי דוד" מסוכטשוב זי"ע אליו נסע לעתים קרובות (תולדותיו של ה"חסדי דוד" רשם בספר "היכל קאצק").

הוסמך לרבנות ונבחר לרב בעיירה קאנין ומאוחר יותר בפוזק ובסאניק הסמוכה לגוסטנין. בתחילת מלחמת העולם השנייה שהה זמן קצר בוורשה ובלודז' אך שב לעיירתו וגורש עם בני קהילתו למחנה העבודה קונין. שם עבד בעבודת כפייה שונות. את תקופת שהותו במחנה תיעד ביומן אישי אותו כתב בעברית תוך שהוא לוקח על עצמו סיכון גדול. ביומנו מתועדים חיי היום יום במחנה. קיום המצוות בתנאים הקשים, התנהגות הנאצים ודילמות מוסריות שהתעוררו בתנאים המיוחדים ששררו במחנה. לאחר חיסול המחנה הועבר למספר מחנות בהם אושוויץ, בוכנוואלד וטרזינשטאט, שם שוחרר. אשתו וילדיו נספו בשואה.

לאחר המלחמה הוא מונה לרב מחנות העקורים באזור האוסטרי, שם טיפל בנישואין, כשרות, בעיית העגונות, חינוך ועוד. אחר כך שימש כרב קהילות הפליטים בגרמניה. הוא נישא בשנית להרבנית מלכה רחל והקים משפחה חדשה. בשנת תשכ"א עלה לארץ ישראל וכיהן כרב בפתח תקוה. בנוסף היה אחראי על הפרשת תרומות ומעשרות הכללית של כלל יבול החיטה בארץ, והיה נחשב כבעל ידע רב בעניני מצוות התלויות בארץ. הוא המשיך לעסוק בשימור זיכרון השואה וכתב מאמרים בנושאי אמונה נוכח השואה. בארץ עמד בקשרים עם האדמו"רים מסוכטשוב רבי חנוך העניך ובנו רבי מנחם שלמה זצוק"ל, והיה בין זקני החסידים שהכתירו את האדמו"ר רבי שמואל יצחק מסוכטשוב שליט"א.

בשנת תשי"ט הדפיס "ספר הגאולה להרמב"ן" ובהמשך הוציא לאור ספרי זקינו ה"חמדת שלמה" אליו צירף "תולדות החמדת שלמה", וכן ספרי ה"פתחי שערים" ו"אגודת אזוב מדברי".

נפטר בי"ב כסלו תשנ"ד ונטמן בהר הזיתים. תשובותיו בהלכה יצאו לאור בספרי שו"ת "ישועות משה". ספרו "עלי מרורות" יצא לאור אחר פטירתו על ידי בני משפחתו ובתוכו חיבוריו על השואה מהתקופות השונות בהם נכתבו.

מסופר על רבי יהושע משה אהרונסון, שזכה להבחן על ידי מרן החפץ חיים זצ"ל, היה זה כאשר התכנסה בוורשא אסיפת הרבנים ההיסטורית בשנת תר"ץ כשעמדו להפגש עם ראש ממשלת פולין, הנער ניצל הזדמנות פז זו ונבחן ע"י הח"ח, שאף הרעיף על ראשו ברכות. יהושע משה הצעיר שהיה רגיל עד אותה עת בלימוד חריף ומפולפל על דרך חריפי פולין, השתאה מאוד בשעת הבחינה לראות את הגאון הישישי החפץ חיים כשהוא שואלו שאלות בפשטות ובישרות שהיו אופייניים לו בשקלא וטריא של הגמרא תוך שהוא מסכם באזני הנער להלכה ענין פלוני וגמרא פלמונית בהדגישו ש"זה העיקר".

דברים אלו חדרו ללבו של הצורב הצעיר וכתוצאה מאותה בחינה הקפיד הנער יהושע משה, מכאן ואילך גם על עצמו והתרחק מפלפול, בהדגישו כי "פלפול" מלשון "פלפל" שממנו יש לקחת לטיבול קורטוב בלבד, אם חפצים להטעים את התבשיל, ואם ירבו בשימוש בו יגרמו להקדחת התבשיל ללא תקנה, מאז כיוון את דרכו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ומכאן צמח לימים הפוסק שביירר כל הלכה לעומקה ולרוחבה, מתוך תמצית שיטות הראשונים והאחרונים. "חיוזק" (ירושלים תשס"ח) ע' תכ"ג

... כל כתיבת היומן [שכתב הגאון רבי משה יהושע אהרונסון זצ"ל במס"נ בעת היותו במחנות המות בשנות השואה ונדפסו בספר "עלי מרורות"] נבעה מתוך מניעים היסטוריים. הרב חדר בהכרה שיש לספר, לספר על מה שהיה לפני "מבול הדמים", ועל מה שהתרחש בימי החורבן של דורנו...

כמעט שנה נעדר הרב מביתו בסאניק בראשית הכיבוש. בתקופת היעדרו נפרצה חומת הדת, ובמיוחד כאב לו חילול-השבת שנעשה, חלילה, כהיתר. למרות שהרב נאלץ להסתתר "מעניא בישא" של הרוצחים, כינס את "הבעלי-בתיים". בדרשתו ייסר אותם במקל נועם על רמיסת כבודה של שבת מלכתא. ואכן, מציין הרב: השבת הבאה אף שלא היתה כל אפשרות לשמרה כהלכתה, "זכרו" לפחות כולם שזהו היום המקודש.

הרב מאזכר ביומנו, שלוש דרשות שנשא בתקופת החורבן: את הדרשה הראשונה נשא מיד עם פרוץ המלחמה. אז קרא לבני עדתו, לצאת ולהתנדב במלחמה נגד עמלק של דורנו. הדרשה השנייה בענין השבת כפי שהזכרנו לעיל. ואת השלישית נשא לפני חיסול הקהילה, כשהסתבר שזהו אכן הסוף, ונראה היה שכולם נועדו להישלח לחלמנו, להשמדה. מה יכול לומר רב לבני-עדתו בשעה כזאת? "אחים יקרים, נפתח את החומש'ל העתיק ונמצא שם שהתורה הקדושה הנצחית הזהירה אותנו, שאם נעזוב את דרך-אבותינו ונפנה אל אליילים זרים, אל תרבויות זרות של שקר, יבואו עלינו כל הצרות. הרבה מאתנו פקפקו בכך, האמינו בברק השטחי של התרבות המודרנית שמקרוב באה. האמינו במוסר ובנימוס של שקר" והרב מסיים את דרשת "קידוש-השם" לפני לכתם ל"עקדה": "יש לנו במסורת שתשובת הרבים מועילה אפילו לאחר גזה"ד. הרינו מקבלים עלינו את המצוות. אמונת היחוד ומסירות-נפש על קידוש-השם. אהבת הבורא ואהבת-ישראל. יה"ר שלפחות נזכה שחלקנו יהיה בחיים הנצחיים, אמן!..."

דוגמא הממחישה את רוחב ראיתו למרחקים, הינה מבית העבדים בקאנין, בעבודת פרך, השפלות, והכאות בלי קצבה, כאשר המחנה מצטמק עוד ועוד עד שנותרים בו מ-868 אנשים רק 60 בלבד - מנהל הוא יומן מדוקדק תחת אפם של הגייטפו, וכותב מסה שלמה לתרץ חוקרי הדורות הבאים למה לא עמדנו על נפשותינו, ומהיכן שאבנו הכח שלא לאבד את עצמנו לדעת, ומנהל התיעצויות במתינות

ובישוב הדעת באלו דרכים עליהם לנהוג [כמו"כ היה רושם כל יום שמות של אלו שנהרגו ונפטרו מרעב וכדומה כדי שבסוף המלחמה לא ישארו נשותיהם עגונות].

אחד הפרקים המרגשים ביומן, הוא תאור התפילות-הציבוריות שנערכו במחנות-אושוויץ ב"ימים הנוראים" - תרתי-משמע - של שנת תש"ה. אפילו תקיעת-שופר ודברי-התעוררות מפי הרב נשמעו שם, גם על מצות "ישיבת סוכה" לא ויתרו, מתחת לאפם של אנשי הס"ס. אך הקטע המרתק ביותר, הוא בלי ספק, "מי כעמך ישראל", בו משתפך הרב בהתרגשות רבה, על "המהפכה" שהביאו יהודי הונגריה התמימים לאושוויץ: הנחת תפלין, תפילה-בציבור ערב ובוקר, והכל בהתלהבות חסידית גדולה, עד שאפילו הקאפואים הגויים משלימים עם תופעה משונה זו בעיניהם: "מי כעמך ישראל, גוי אחד בארץ"?! ר' יהושע אייבשיץ ז"ל, "עלי מרורות" (ירושלים תשנ"ו) ע' 22

ואותנו קדשת מכל העמים

אחד מחשובי רבני שארית הפליטה היה הגאון רבי יהושע משה אהרנסון זצ"ל תלמיד תלמידו של האבני נזר, גאון וחסיד אציל נפש ופוסק ידוע, בפרט בנושאי מצוות התלויות בארץ [מחבר ספרי "ישועות משה"]. בשנות החורבן איבד הרב זצ"ל את משפחתו וסבל נוראות במחנות הריכוז ואת זכרונות האימים רשם בספר "עלי מרורות".

דברים נפלאים שמעתי פעם בשמו מידיד נפש יקר ונעלה, הרב אברהם איזנטל שליט"א, אשר שמעה מפיו, בהיותו הרב אהרנסון בסוף ימיו בעיר עמנואל ולעולם אכיר לו טובה על נקודה נפלאה זו המשקפת בתוכה את רוממות הרוח של הדור הקודם במלוא עוזה ותפארתה.

תחת אחד השיחים אמר לו הרב זצ"ל: מורגל הייתי שלא לומר בנוסח הקידוש את התיבות "כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים" [להשוות את מנין התיבות שבקידוש היום למנין ל"ה תיבות שב"ויכולו"] אכן לאחר מה שראיתי ועברתי בשנות הזעם, שוב איני יכול לעצור מעצמי מלומר "כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים" בנוסח הקידוש... ווי קען איך עס נישט זאגן? איך אמנע מלאומרו?

אין בכח העט לתאר את מה שסבל ומה שראה הרב זצ"ל בשנים אלה בגיא הצלמות, לעולם לא נשיג אף מקצת מתהום הצער והיגון, היתמות והשכול, ההשפלות והעינויים המזעזעים שנחרתו בספרו "עלי מרורות". אכן הוא זצ"ל העמיק ראות דרך כל מחיצות איומות אלה וראה דרכם דווקא את עולמנו היהודי האמיתי, עולם טהור וזך. הרה"ג ר' משה יעקב הלוי קנר שליט"א, "אביר הרועים", אדר תש"ע, עמ' ג'

הגה"ק רבי יצחק לאמפרונטי זי"ע בעל "פחד יצחק"

יום ההילולא - י"ב כסלו

רבי יצחק חזקיה ב"ר שמואל לאמפרונטי, הידוע כמחבר הספר המפורסם "פחד יצחק" נולד בפררה שבאיטליה בשנת תל"ט לבריאת העולם. סבו היגר לאיטליה מקונסטנטינאפולי ואילו אביו היה סוחר מצליח. רבי יצחק נתיים מאביו בגיל שש, אולם אמו דאגה לכך שיקבל חינוך מעולה הן בתורה והן במדעים הכלליים. מורו הראשון היה רבי שבתאי אלחנן רקנתי, רב העיר, ומשגדל נשלח לעיר לוגו הסמוכה, שם למד בישיבתו של רבי מנוח פרובינציאלי.

מאוחר יותר הוא נסע לפדואה, שם השתלם באוניברסיטה המקומית בחכמת הרפואה. כאשר סיים את לימודיו שם, עבר למנטובה, שם למד תורה מפי רבי יהודה בריאל, שהיה גדול רבני איטליה בתקופתו. כן למד אצל רבי אברהם סגרא, ורבי יוסף קאזיס, שהיה רופא אף הוא.

בגיל 22 לחייו חזר רבי יצחק לעיר מולדתו פרה, שם נתקבל כמלמד בתלמוד-תורה המקומי. בעת ובעונה אחת הוא פיתח פרקטיקה פרטית משגשגת ויצא שמו כרופא מצליח. במרוצת הזמן עלתה הצלחתו הן בלימודים והן בעבודתו כרופא, מעל לכל המשוער, ורבים מאצילי איטליה צבאו על פתחו. תלמידיו קראו לו בחיבה "יצחק אבינו" לאחר שנתמנה דרשן בבית הכנסת הספרדי בעיר, נתגלו כשרונותיו כדרשן מצויין היודע לרתק את שומעיו ולדבר אל לבם. לאחר מותו של רבו הראשון, רבי שבתאי אלחנן רקנתי, בא רבי יצחק במקומו וזמן-מה לאחר מכן אף הועמד בראש ישיבת פרה.

מענין לציין כי למרות שרבי יצחק לאמפרונטי היה עסוק מאוד כל ימיו, בעבודתו כרב, ראש ישיבה ורופא, בכל זאת מצא לעצמו זמן לתלמוד עצמי. הוא היה הוגה בתורה שעות רבות ביממה ואף חיבר את חיבורו המפורסם הידוע בשם "פחד יצחק".

בהיותו מטבעו צנוע ועניו, החי חיים צנועים ושקטים, הוציא רבי יצחק לאמפרונטי את מרבית הכנסותיו לצרכי צדקה. הוא תמך בישיבות ותתי"ם שבאיטליה וסייע בידי תלמידי חכמים עניים. במיוחד התעניין בגורלן של כלות עניות ועזר להן רבות כדי להתחתן ולהסתדר בחיים. לזכותו נוקפת בניית בית הכנסת הספרדי המפורסם שבפרה, לו נתן במתנה ארון קודש מהודר.

כפי שכבר הזכרנו לעיל, יצא שמו של רבי יצחק לאמפרונטי לתהילה בעיקר הודות לספרו המפורסם "פחד יצחק". זהו מעין אנציקלופדיה תלמודית, הראשון מסוגו, בה מסודרות ההלכות וכל הקשור בהן, בסדר אלפ"א בית"י. בכל ערך וערך מובא החומר המתאים מהמשנה, התלמוד ונושאי כליו, ראשונים ובעלי שאלות - ותשובות. הוא מביא תשובותיהם של רבים מבני דורו, אתם קיים אישית התכתבות ענפה. שני הכרכים הראשונים של ספרו הופיעו בעודו בחיים, כעבור מספר שנים הוציאו ידידיו ותלמידיו חמישה כרכים נוספים אולם המלאכה הושלמה רק כעבור למעלה ממאה שנים, כאשר חברת "מקיצי נרדמים" הוסיפה עוד שמונה כרכים. ספר ענק זה נחשב בצדק לאחת היצירות הגדולות של יהדות איטליה.

רבי יצחק לאמפרונטי נפטר בשנה תקי"ז לבריאת העולם בגיל 77 לחייו. חצי שנה לפני פטירתו אסר האפיפיור הקמת מצבות על קברות יהודיים וכך נשאר מקום קבורתו אפוף מסתורין.

אולם כעבור למעלה ממאה שנים נתעוררו תושבי פרה, יהודים ולהבדיל נוצרים, ועשו מעשה כדי להנציח את זכרו של רבי יצחק לאמפרונטי. בשנת 1872 נערכה מגבית בעיר ונקבעה לוח שיש על הבית בו חי ופעל רבי יצחק.

על הלוח כתוב (באיטלקית) כדלהלן: "בבית זה חי רבי יצחק לאמפרונטי, שנולד בשנת תל"ט ונפטר בשנת תקי"ז הוא היה מלומד דגול ורופא מהולל. עיר מולדתו גאה עליו. מספר אזרחים שוחר-מדע קבעו לוח זה בשנת תרל"ב. "שיחות לנוער", ניסן תשכ"ב, ע' 7

הרה"ק רבי יחיאל מיכל מהורודענקא זי"ע

יום ההילולא - י"ג כסלו

הרה"ק רבי יחיאל מיכל מהורודענקא זי"ע נולד כצעיר בניו של מרן רביה"ק בעל ה"אמרי ברוך" מוויז'ניץ זי"ע. בהגיעו לפרקו נשא את בת אחיו הרה"ק בעל ה"נמוקי חיים" מאנטניא זי"ע. עם פטירת אחיו הרה"ק רבי שמואל אברהם אבא זי"ע מהורודענקא, ביום א' דר"ח אדר תרנ"ה עלה לכהן פאר בעיירה הורודענקא. במלחמת העולם הראשונה ברח לוינה ומשם לטשערנוביץ, שם התקרב אליו ציבור גדול. את חצרו בהורודענקא מכר, בתנאי שאת ביהכנ"ס - הישן - ישאירו עבור אדמו"רי ויז'ניץ שיבואו לעיר. במלחמת העולם השנייה הוגלה עם כל משפחתו לטרנסניסטריה, שם ניספה יחד עם כל משפחתו ביום י"ג כסלו תש"ב, הי"ד. צאצאיו הרה"ק ברוך הי"ד, והרבנית מרים אשת הרב אלעזר הגר ע"ה מסטרוז'ניץ. "מעשה אבות - סערט ויז'ניץ" (חיפה תשס"ח) ח"א, ע' ק"א

סיפר כ"ק אדמו"ר ה"אמרי חיים", כי בהסתלקות זקנו רבינו ה"אמרי ברוך", היה דודו הרה"ק ר' יחיאל מיכל מהורודענקא עדיין לפני נשואיו, על כן הוא התגורר אצל אחיו הסבא קדישא [ה"אהבת ישראל"] והוא שחיתן אותו - ועמד מצד החתן [הארוסין נערכו בצעירותם - בחיי רבינו, ואילו בהגיע עת הנישואין, רבינו כבר לא היה בחיים, והסבא קדישא, בכור הבית, עמד כמחותן מצד אחיו]. עוד אמר, כי עדיין חרוטה בזכרונו שמחת החתונה ההיא, שהיתה "כולה ויז'ניץ", כשאביו הק' עמד מצד החתן [אחיו הצעיר], ודודו הרה"ק מאטניע היה המחותן מצד הכלה.

בעיר הורודענקא ניהל בתחילה את עדתו הרה"ק רבי שמואל אברהם אבא ה"שפתי צדיק", אולם היות שלאחר שנתיים נקרא לשכון בגנזי מרומים, נבחר אחיו הרה"ק רבי יחיאל מיכל לכהן פאר במקומו, הגם שעדיין לא היה נשוי.

הג"ר מרדכי לרנר ז"ל - הרב של סאדובה (שהסתופף עוד בצל ה"צמח צדיק") - נבחר על ידי הסבא קדישא (הם היו ידידים עוד מתקופת ה"צמח צדיק"), ללמוד עם אחיו הבחור החתן יחיאל מיכל, על מנת להכינו למבחן לקבל את ה"הוראה", אצל רבני העיר למברג. בסוף זמן החורף, כאשר שאל הסבא קדישא את הרב: "מה עושה התלמיד שלנו?" השיבו הרב: "אני כבר התלמיד שלו!"

אודות התקדמות תלמידו, סיפר הג"ר מרדכי לרנר לבן אחיו ר' מנחם לרנר: "אם תלמד אלף שנה, לא תשיג מה שהוא השיג במשך חורף אחד. אני בן מ"ג, ולמדתי שנים רבות, ואינני יודע כמוהו, את מה שלמד בזמן קצר - מן השמים הרעופו עליו את התורה; למה המשל דומה, לכדי מים שהנך יוצק לתוך החבית, והנך רואה האיך שהמים עולים ומתרוממים בבת אחת". הרה"ח ר' נתן אלי' רוט ז"ל, "קדוש וברוך" (ב"ב תשס"ב) ע' תט"ז

ר' יודא מאיר פולק ז"ל מבורשא, מחשובי הקהילה, אשר הירבה לעשות צדקה וחסד, נושע להפליא מברכת קדשו של הרה"ק. הוא היה בעל בית מסחר גדול של עצים ובעל מנסרה גדולה, והיה שולח עצים לוינה, ובעצמו היה נוסע פעם בשבוע-שבועיים לוינה בעניני מסחר. אגב כך היה סר בדרכו לבקר את בתו מ' שרה, שהתגוררה אז בישוב וואשארש-נאמי שעל יד העיר ברגסז. היא שהתה שם בתור "גלות" - כי עקב מלחמת העולם הראשונה, נאלצה להמלט מביתה. והנה בשנת תרע"ח, חלתה בתו זו

במחלה מסוכנת - הרופא קבע, כי היא חלתה בטיפוס ר"ל (רק מעטים מאלה שחלו במחלה זו התאוששו וקמו ממנה). בראות בעלה ר' בן ציון גנץ את מצבה החמור, הזמין רופא מפורסם מהעיר ברגסו, שהיה נוטל אלף קרונה (הון רב) בעד ביקורו. בהכנס הרופא וראה אותה, אמר לבעלה בתמיהה: "לשם מה הבאתם אותי - לאשה נפטרת?" ורק בקושי הסכים לראותה ולרשום איזו תרופה, אגב כך יעץ לשלוח מהבית לכל הפחות שני ילדים (מתוך הארבעה שהיו), כדי שלא תהיה צפיפות בבית; הוא נטל את שכרו והלך לדרכו. בדיוק במצב שהוא הגיע לשם אביה ר' יודא מאיר לביקור, ולאור מצבה הקשה של בתו, הוחלט בין היתר, שיקח אתו לביתו את נכדו הילד משה מנחם וגם את אחת מנכדותיו. כדי להגיע לביתו, הוא הצטרך לנסוע דרך העיר טשאפ, שהיתה צומת רכבות, שם עלה לרכבת עם נכדיו, הספיק למצוא מקומות ישיבה, וחיכה לשעת יציאת הרכבת. לאחר זמן מה התמלאה הרכבת בנוסעים, ושעה קלה לפני צאת הרכבת לדרכה, הבחין ר' יודא מאיר דרך החלון, כי הגיע לשם הרה"ק רבי יחיאל מיכל מהורודנקא זי"ע, הוא ביקשו להכנס לקרון ההוא, הקים את נכדיו ממקום שבתם, וכיבד את הרה"ק לשבת. כעבור זמן מה, זוה הרכבת ממקומה ויצאה לדרך. כחלוף שעה קלה, פרץ ר' יודא מאיר בבכי סוער, וסיפר להרה"ק את מועקת לבו, בהפטירו: "רבי! לא אניח לכם, עד שתבטיחו לי ישועה למען בתי - אלטא שרה בת קיילא!" פני הרבי האדימו, ולאחר רגע קט אמר בהתלהבות: "אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש, אבקש ראשי התיבות: אלטא שרה בת קיילא! המשנה אומרת במסכת ברכות (לד): רבי חנינא בן דוסא היה מתפלל על החולים ואומר: זה חי וזה מת. לכאורה קשה, מילא כשראה "זה חי" - היה צריך להגיד זאת, כדי שלא יפחדו וידאגו בני המשפחה, אלא ידעו כי החולה יחיה, אבל אם ראה "זה מת" - נגזרה עליו מיתה, לשם מה היה לו לספר זאת לבני המשפחה, הרי דיה לצרה בשעתה? אלא אפשר לומר את הפשט, כי כשראה שנגזר על מישהו שימות, היה אומר "זה חי" - יהודי זה יחיה, "זה מת" - רשע פלוני יפדנו וימות במקומו", "היש לכם בשכנותכם ערלים המצערים יהודים" - שאל הרה"ק, ור' יודא מאיר השיב, כי אכן יש. - ואמנם, בשכונתם גר "פריץ" רע מעללים שהיו לו בן ובת, והנה בעת ההיא חלתה הבת הזו, ולאחר שלושה ימים מתה. לעומת זאת החולה הנ"ל - מרת גנץ, החלה להתאושש ממחלתה והבריאה - היא חיתה עוד כ"י שנה, ונספתה בשואה באושביץ הי"ד.

כל זאת סיפר לי ר' משה מנחם גנז ז"ל - שהיה אותו ילד אשר נסע עם זקנו ברכבת - בהוסיפו פרט מעניין, כי עשרים שנה לאחר פגישתו ההיא עם הרה"ק - היינו בשנת תרח"צ - בהיות הרה"ק בבורשא לביקור, נכנס אליו ר' משה מנחם עם קוויטל, מיד בהכנסו, בטרם הספיק לומר מלה, פנה אליו הרה"ק ושאלו: "הנך זוכר, כי בשנת תרע"ח בתאריך פלוני קרה מקרה כזה וכזה...?" הרה"ח ר' נתן אלי' רוט ז"ל, "קדוש וברוך" (ב"ב תשס"ב) ע' תי"ט

הרה"ק רבי ישראל ממודז'יץ זי"ע

יום ההילולא - י"ג כסלו

נולד בשנת תר"ט לאביו הרה"ק רבי שמואל אליהו מזוואלין בן הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע, מפורסם היה כגדול בתורה ובנגלה ובנסתר, יקר רוח, איש צדיק ועושה צדקה וחסד. אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. נעים זמירות ובעל השפעה, בניגוניו שקנו להם שם עולמי קירב את הלבבות לאביהם שבשמים, אלפים הסתופפו בצילו, מקרוב ומרחוק באו אליו להתבשר מזיו תורתו ומניגוניו. ספרו הק' "דברי ישראל" הוציא לאור בחייו, נסתלק י"ג כסלו תרפ"א [ומנו"כ בווארשא]. נדפס ממנו עוד "כללי אורייתא" ופירוש על הגדה של פסח. הרב דוד הלחמי ז"ל, "חכמי ישראל" (ב"ב תשס"א) ע' שע"ד

אאמו"ר זצוק"ל בהיות עוד דירתו בעיר זוואלין, ממלא מקום אביו להנהלת עדה, ויצא שמו לכבוד ולתפארת, נקרא לשכון בעיר מודז'יץ הנקרא איזואנגראד בתור אב"ד ואדמו"ר, ובפרשת בהעלותך שנת תרנ"א, באו אליו לנסיעה סגל חבורה מטובי העיר וגדולי התורה עם הכתב רבנות. והנה כאשר נכנסו אליו לקבל פניו התנצלו וסיפרו לפניו את אשר קרה להם על הדרך, כי בעת מריצת נסיעתם נתהפכה להם העגלה על פיה, והיה להם נסים גדולים שיצאו בשלום בלי נזק. **ואמר להם, אצל ויהי בנסוע הארון כתיב נו"ן הפוכה, ומבואר בברכות (ד): נו"ן מורה על נפילה, וחזר דוד וסמכן ברוח הקודש סומך ה' לכל הנופלים, והיינו דאמרי אינשי "הנופל מושיע לו ה'".** הרה"ק רבי שאול ידידיה אלעזר ממודז'יץ זצוק"ל, "ישא ברכה" (ברוקלין תשנ"ג) ח"ד, ע' צ"ג

חסיד ישיש אחד אשר נסע לאא"ז זצוק"ל מזוואלין, ואחר פטירת אא"ז היה עומד בספיקות אם לנסוע אל אאמו"ר זצוק"ל והתאפק מלבוא, אך כעבור זמן מה, ושמעו של אאמו"ר יצא בכל הארץ לשם ולתהלה, מגדלות תורותיו ועוצם קדושתו, אמר אותו חסיד אלכה נא ואראה. כאשר נכנס וקבל שלום, הרהיב עוז בנפשו ואמר, למה כאשר באתי אצל אביכם הנה תיכף הרגשתי אור הקדושה, וכאן טרם ארגיש. והשיב לו, כתיב (שמות מ') "ויקח ויתן את העדות", די לומר ויתן את העדות, כפל למה לי. אלא כפי הערך שבא ליקח כך נתנים לו. **ואמר בזה"ל: "אזוי ווי מען קומט נעמען, גיט מען".** אחר זה סיפר אותו חסיד דברים אלו לחבריו, ואמר, הרבי קלע אל המטרה ודבריו נכנסו לחדרי בטן, ומני אז הרבה לנסוע והיה דבוק אליו בכל נפש. הרה"ק רבי שאול ידידיה אלעזר ממודז'יץ זצוק"ל, "ישא ברכה" (ברוקלין תשנ"ד) ח"ה, ע' רפ"ט

פ"א כשעלה (ה"דברי ישראל" זצוק"ל) לאחד לבקר חולה, והיה דר בעליה (קומה) רביעית. והלך חסיד אחד לקראתו והביא לו כסא לפוש על דרכו, ולא חפץ. **ואמר לו: כשעולין למעלה אין להפסיק. מכת"ק ה"אמרי שאול" ממודז'יץ זצוק"ל, "ותימרן חידושא" (ב"ב תש"ס) ע' כ"א**

אא"ז זצוק"ל ממודז'יץ, בעל ה"דברי ישראל", בזמן שישב בעיר מודז'יץ היה נוהג לנסוע, כל יום, לטיול מחוץ לעיר, לשם נופש ואויר צח. פעם א' בנסעו דרך שדה מרעה, שמע פתאום, את שירת רועה-צאן, וצוה לעצור מיד את הכרכרה, בכדי להאזין לשירת הרועה. וכאשר גמר, צוה להמשיך בנסיעה. ואמר למלויו, בודאי תתפלאו, על עצירת העגלה, לשם האזנת שירת הרועה. אבל דעו לכם רבותי, כי כל המזמר, כאלו מתודה הוא. שירתו של אדם הוא וידויו, כי ע"י השירה, אפשר להכיר את מהותו של אדם, וכל המתודה, מי שלא יהיה, צריכים להאזין ולשמוע. כ"ק מרן אדמו"ר ה"אמרי אש" ממודז'יץ זצוק"ל, בסוף הספה"ק "אמרי שאול" (ת"א תש"כ) ע' שי"ב

אא"ז זצוק"ל ממודז'יץ בעל ה"דברי ישראל" היה אומר, כשאני שומע ניגון יוצא מפיו של יהודי, יכול אני לקבוע עד היכן מגיעה יראת שמים שלו, ואם הוא חכם או טפש. כ"ק מרן אדמו"ר ה"אמרי אש" ממודז'יץ זצוק"ל, בסוף הספה"ק "אמרי שאול" (ת"א תש"כ) ע' שט"ז

מעשה בשלושה חסידי מאדז'יץ - בתוכם רבי שמעון מחמעלניק - שהתווכחו ביניהם בחצרו של רבם הרה"ק רבי ישראל זצ"ל בעל ה"דברי ישראל", מה הפירוש "אור עולם באוצר חיים" (פיוט לימים נוראים בברכת המאורות). זה אומר בכה וזה אומר בכה. בתוך הדברים נכנס הרה"ק ממודז'יץ זצ"ל לבית מדרשו,

נטל ידיו לסעודה, וברך ברכת המוציא, ואחר פתח ואמר: "מה הפירוש 'אור עולם באוצר חיים', אגיד לכם הפירוש: 'אור עולם' - זה צדיק הדור. 'באוצר חיים' - זה צדיק בן צדיק. 'אורות מאופל' - הוא צדיק בן רשע. 'אמר' כמו שהוא אומר, בין אם הוא צדיק בן צדיק, בין אם הוא צדיק בן רשע 'ויהי' - הקב"ה מקיים מאמרו של הצדיק (עיין שבת נט): [שמעתי מפי רבי יהושע פיישבין ב"ר יצחק מאיר מאפטא ז"ל]. הרה"ח ר' נח גד וינטרויב ז"ל, 'בישישים חכמה' (ירושלים תשנ"ד) ע' רס"ט

שמחה סגולה להצלחה

אדמו"ר זצוק"ל אמר כי השמחה סגולה להצלחה, וכן נאמר (דברים ל"ג) שמח זבולון בצאתך ופירש"י הצלח בצאתך לסחורה, שעל ידי השמחה תהיה לו הצלחה עכ"ל. הרה"ק רבי שאול ידידיה אלעזר ממודו"ץ זי"ע, 'ישא ברכה' (ברוקלין תשנ"ד) ח"ה, ע' נ"ט

שמחת חתן כלה

כ"ק אאמו"ר זצוק"ל בעל דב"י אמר, עם דברי חכונ"ל (ברכות נ"ט) מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה, היינו בעת שמחת חתן וכלה יכולים להשיג השפעת ברכות וישועות. "אמרי שאול" (מודו"ץ) ליקוטים, ע' שי"ד

לימין רבו

שאלו להרבי ממודו"ץ: - מה טעם אמרו (יומא דף ל"ז ע"א): "המהלך לימין רבו הרי זה בור" מה הפסול בהליכה לימין רבו? השיב הרבי: חז"ל אמרו "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת" המהלך לימין רבו, מחפש תמיד שיקרבוהו ויכבדוהו, דואג לכבודו ולכיבודו, אינו לומד מאומה אלא מזין עצמו ביוהרא הרי שהוא נשאר בור - גאה... הרה"ח ר' יהודה לייב לזין ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ב, ע' 45

יגעתי ומצאתי

יגעתי ומצאתי תאמין (מגילה ו'). כמו שראיתי כמה פעמים שחפצתי למצוא איזה מאמר בגמרא וחיפשתי ויגעתי ביגיעה רבה מאוד ולא מצאתי עד שהסחתי דעתי מלמצוא עוד. ובתוך כך פתאום פתחתי גמרא והנה המאמר לפני. וכן ג"כ בהשגת שכל התורה. לפעמים מייגע אדם עצמו ולא יכול לבוא אל הפשט. ואח"כ פתאום נופל לו הפשט מעצמו כידוע. וכל זה ע"י שיגע עצמו מקודם עוזר לו הקב"ה ומוצא אח"כ בנקל והבן. וזה"פ יגעתי ומצאתי. כשמייגע מקודם. מוצא אח"כ בהיסח הדעת בנקל בלי שום יגיעה. "דברי ישראל" (מודו"ץ) כללי אורייתא, דף י"ח טו"ג

שורש כל החטאים

אמר אאמו"ר זצוק"ל על הכתוב (שמות כ"ב) "על כל דבר פשע וגו' אשר יאמר כי הוא זה" כי ידוע מספרים הקדושים כי גאוה היא השורש מכל החטאים, זהו שאמר על כל דבר פשע, פירוש הפשע העולה על כל דבר פשע, אשר יאמר כי הוא זה, ר"ל אשר יאמר על עצמו כי הוא זה "ער איז" עכלה"ק. הרה"ק רבי שאול ידידיה אלעזר ממודו"ץ זצוק"ל, 'ישא ברכה' (ברוקלין תשנ"ד) ח"ה, ע' י"ג

הרה"ק רבי מרדכי מלאיעוו זי"ע

יום ההילולא - י"ד כסלו

הרה"ק רבי מרדכי מלאיעוו נולד בשנת ת"ר לאביו הרה"ק ר' מנחם נחום (השני) מטשערנאביל צוק"ל בן הרה"ק ר' אהרן מטשערנאביל צוק"ל. בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית בת שבע בת הרה"ק ר' שמואל אשכנזי צוק"ל חתן הרה"ק ר' יצחק מאיר מזינקוב צוק"ל בן הרה"ק האוהב ישראל מאפטא צוק"ל. לאחר פטירת אביו הק' - שנפטר בחיי הרה"ק ר' אהרן מטשערנאביל צוק"ל - הושיבו זקיני הרה"ק ר' אהרן צוק"ל בעיר לאיעוו, ושם התחיל בהנהגת עדתו הק' עפ"י פקודתו. בערוב ימיו עבר לעיר שדה-לבן. גלב"ע י"ד כסלו תרס"ו [ושם מנו"כ]. "מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) ע' שס"ה

בשנת ת"ר זרח אורו של מרן אדמו"ר הק' רבי מרדכי מלאיעוו צוק"ל בבית אביו הרה"ק רבי מנחם נחום צוק"ל, בנו בכורו של הרה"ק ר' אהרן מטשערנאביל צוק"ל, ולאמו הרבנית גיטל בת הרה"ק ר' ישראל מליטשניץ צוק"ל. מקטנותו, גדל על ברכי זקיני הגדול שלא הסיר עיניו ממנו כשהוא יוצק בנפשו הרכה את יסודות חייו. וזקיניו הק' הוא שאף הובילו לחופה, עם זוג' הצדקנית מרת בת שבע ע"ה בת הרה"ק ר' שמואל אשכנזי צוק"ל חתן הרה"ק ר' יצחק מאיר מזינקוב צוק"ל בן הרה"ק האוהב ישראל מאפטא...

כשנה קודם פטירת זקיני הרה"ק ר' אהרן זי"ע, נסתלק אביו הרה"ק רבי מנחם נחום זצ"ל. ותיכף אחר פטירתו הושיבו זקיניו על כסא אביו שניהל עדה כבר בחיי אביו הרה"ק ר' אהרן זי"ע.

באותה עת התגורר בעיר לאיעוו ציבור גדול של חסידי טשערנאביל, עובדי ה' מארי דחושבנא ובעלי מוחין ידועים מאז תקופת רבינו ה'מאור עינים'. באותה תקופה נהגו רבוה"ק לבית טשערנאביל לילך ממקום למקום, בעיירות ובכפרים, ולהרביץ ביושביהם תורה ויראת שמים. במשך הזמן אסרה מלכות הרשעה עליהם להסתובב בעיירות והמה נותרו מיותמים. חששו כי עתה יפערו סדקים בחומת היהדות, ויושבי לאיעוו מיהרו לפנות אל הרה"ק מהר"א בבקשה כי ישלח לשם את אחד מנכדיו ואז שלח את נכדו רבי מאטע'לע לכהן כרבי בעירם.

מקום זה איווה הסב הגדול למושב נכדו ולשם הועיד עתה את פניו. שם, באחוזה שרכש מידי אחד הפריצים, הושיב את נכדו ואף נסע לשבות עמו את השבת הראשונה לשבתו בלאיעוו.

מיני אותו היום החלה שמשו של רבינו בוקעת ועולה מן העיר לאיעוו, כשיהודים מכל היישובים שבסביבתה נהנים מאורו. ואחר פטירת זקיני הרה"ק מהר"א וכמוהו רבים מחסידיו כעטרה לראשם, כשחלק גדול מהם ומיהודי אוקריינא נוסעים אליו, ואף היו מהם שעוד הסתופפו בצילם של קדושי עליון שנסתלקו שנים רבות קודם לכן, היו שהסתופפו בצילו של הרה"ק מסאווראן ואף היו כאלו שזכו עוד לנסוע אל הרה"ק מאפטא צוק"ל ועתה לעת זקנותם התפלשו לרגליו של רבי מרדכי הצעיר, ונהרו ללאיעוו בבקשם לשתות בצמא את דבריו. והיו ניאותים לאורו וסרים למשמעתו.

אחד מהם, חסיד ששמו ר' בנימין אב"ד העיר פראסקראב, זכה לנסוע בצעירותו אל הרה"ק מאפטא, אחריו נסע אל הרה"ק מסאווראן, לאחמ"כ אל אדמו"ר הק' ר"א מטשערנאביל ועתה דבק בכל נימי ליבו ברבו שבלאיעוו ונהג לומר: "בצורתו הרי הוא מזכיר לי את דמותו של רבי הראשון, הוא הרה"ק

מאפטא". ואכן רבי מרדכי מיוצאי חלציו של אותו צדיק היה, כאשר אם אמו היתה בתו של הרה"ק מאפטא. "מסעיהם למוצאיהם - טשערנאביל" (ב"ב תשס"ד) ע' ל"ד

כ"ק מרן אאמו"ר זי"ע היה מספר שבשבת קודש היתה משתנית צורתו של רבינו [הרה"ק רבי מרדכי מלאיעו זי"ע] עד שלא יכלו להסתכל בעיניו. והיה נותן הרבה סגולות וקמיעות, כדרך שנהגו אבותיו הקדושים.

פעם אחת בא לאיזה עיר וביקשו ממנו החסידים שיאמר תורה. השיב ואמר להם דאיתא בגמרא (חגיגה יד:) שאמר רבי אלעזר בן עזריה לר' עקיבא 'מה לך אצל הגדה, כלך אצל נגעים ואהלות'. ויש לפרש מה לך אצל אגדה, היינו מה לך לבקש מרבך שיאמר תורה. כלך אצל נגעים ואהלות, היינו צא ולמד ממה שרואים אצל דין נגעים דבית המנוגע אפילו אם מנוגע רק בחלקו מטמא כולו. וכמו"כ אהלות היינו דהמת מטמא באהל אפילו אם רק נכנסים עימו תחת קורת גג אחת, וכל שכן מידה טובה מרובה כאשר נמצאים תחת קורת גג אחת עם הצדיק, הלה זה גופא דבר גדול לקבל הקדושה. כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, קידושא רבה - וישלח תשס"ח, "דברי תורה", כסלו תשע"ב, ע' מ"ד

אחד מחסידי הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע הגיע פעם לנכדו הרה"ק רבי מרדכי מלויעב זי"ע (בן בנו הרה"ק רבי נחום זי"ע, שנפטר בחיי אביו רח"ל), ושאל רבי מרדכי לאותו חסיד זקן אם הכיר את זקינו, ענהו החסיד, שאע"פ שנסע הרבה לטשערנאביל במסירות נפש ממש, אינו יכול לומר על עצמו שהכיר את הרבי, ורק שהיתה לו אמונה תמימה ולכן נסע אליו.

שמח הרה"ק מלויעב בתשובתו של אותו חסיד, ואמר לו שהיא מרומזת בתורה, כי לכאורה מאי רבותא על בני ישראל שהאמינו בה' ובמשה עבדו, והלא היתה להם התגלות כה גדולה דאיתא (מכילתא דר"י בשלח מסכת דשירה ג' וע"ע מכילתא דרשב"י כ, טו) "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא וכל הנביאים", רק אדרבה שאף שראו כל כך הרבה, האמינו שעדיין לא ראו שום דבר, ויש מדריגות גבוהות רבות עד אין סוף, כי היצר הרע בוודאי ניסה להכניס בלבם שיחשבו שהם השיגו כבר את המעלות הרמות ביותר, ומ"מ עמדו בנסיון והאמינו במשה עבדו שמדרגתו למעלה ממדרגתם ללא שיעור.

ובאותה מדה יש לנו להאמין בצדיקי כל דור ודור, שאין אנו יכולים להשיג מעלתם ומדרגתם, וגם מה שנדמה לנו שאנו משיגים אין זה אלא השגה דלה, וכדוגמת בני ישראל שהשיגו דברים נשגבים, ובכל זאת כתיב 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו". הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל, "הגש"פ מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשס"ט) ע' תצ"ג

אף שלא נהג [הרה"ק רבי מרדכי מלאיעו זי"ע] לומר ד"ת, היה משוחח מזמן לזמן עם חסידיו ומשריש בהם אמונה פשוטה בה' ובמשה עבדו. במיוחד נהג להחדיר בם את חשיבות התפילה בציבור, והעמידם על החובה שלא להפסיד תפילה אחת במניין - על אף הקושי הטמון בכך, כאשר היהודים פזורים היו בכפרים ובעיירות ולרוב לא התקיימו יותר ממנין אחד בכל בית כנסת.

והנה התרגשה על אחד מחסידיו צרה גדולה. הוא, שסוחר מצליח היה, עורר את קנאתו של אחד משכניו וזה טפל עליו האשמה חמורה שלא היה נראה כי תהיה לו מוצא. שבור ורוצץ נסע לרבו ושח בפניו את צרתו. סיפר על המשפט העומד להתקיים ועל כך שאין כל סיכוי כי יצא זכאי במשפטו.

שאלו רבינו: האם מקפיד אתה על תפילה בציבור? השיב שאכן נזהר הוא בכך, ואינו מחסיר תפילה אחת בציבור. אם כך, אמר רבינו, מובטח לך כי תצא זכאי במשפטך.

ואכן בניגוד גמור למצופה בכגון דא, יצא החסיד הלז זכאי במשפטו, ופני שונאיו חפו. לימים התבטא רבינו שאין בכך משום 'מופת' כלל וכלל; החסיד מסר נפשו על תפילה בציבור ועל כן בטוח הייתי כי מן השמים ישמרוהו ויסייעו בידו שיוכל להמשיך להתפלל בציבור. מה שלא יוכל לקיים בשבתו בכלא...
 "מסעיהם למוצאיהם - טשערנאביל" (ב"ב תשס"ד) עמ' מ'

כשאבא (ר' צבי משה קאהן ז"ל) היה כבן שנתיים חלה במחלה שגרמה לרגישות מיוחדת בעיניו. הוא היה מוכרח לשכב בחדר חשוך שכל קרן אור גרמה לו יסורים. כשהאדמו"ר רבי מאטעלע לויעווער בא לעירה [זה היה עדיין בפאיטער] לקחה אמו אותו בזרועותיה ורצה לבית שהתאכסן שם הרבי. היה אולם מלא אנשים ואבא היה אז כבן שלש-ארבע והיה כבד. אמו צעקה: "איך בעט אייך לאזט מיר אריין צום רביין איך פאל אוועק" [אני מבקשת הכניסוני להרבי, אני נופלת מרוב עיפות] הרבי שמע את הצעקה וצוה להכניסה. כשנכנסה וסיפרה להרבי ששכלה שלשה ילדים וזה הבן היחיד שלה (אז היו לאבא שתי אחיות גדולות ממנו) והנה הוא שוכב יותר משנה בחדר חשוך ואינו רואה, בדק אותו הרבי וחתך חתך בלחי הימני מתחת לעין ויצאה מוגלה ונפתחו עיניו (אבא היה מראה על הצלקת בלחיו). אבא היה מספר שהרבי בירכהו בשתי ברכות שיוכל לראות ושיהיה "אן עהרליכער איד" [יהודי הולך בדרך הישר], ובהלצה היה מוסיף שרק הברכה הראשונה נתקיימה... הגאון רבי דוד קאהן שליט"א, רב ביהמ"ד גבול יעבץ, "משאת כפי" (ברוקלין תשמ"ה) ע' קפ"ז

זקיני הקדוש מרן אדמו"ר הרה"ק ר' מרדכי מלאיעוו זי"ע, פעם ביום הילולת זקיני הרה"ק ר' אהרן מטשערנאביל זי"ע, נענה ואמר, בטוחני שבעל ההילולא הולך ועולה עתה בעולם העליון מהיכל להיכל, וכששואלים אותו: מה שאלתו ומה בקשתו, משיב: "נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי". ובתוך דיבוריו פנה אחד הנוכחים ושאל: הלא לכאורה כמה שהצדיק עולה יותר למעלה הריהו מתרחק מאיתנו, ושוכח מהעולם השפל הזה. השיבו הרה"ק: הרי אומרים אנו (בתפלת הימים הנוראים) כי אין שכחה לפני כסא כבודך, וא"כ אדרבא כל כמה שמתקרב יותר לכסא הכבוד, בודאי זוכר יותר אותנו. כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, בשוה"ט י"ד כסלו תש"ע, "דברי תורה", כסלו תשע"א, עמ' ד'

סוכות

הרה"ק ר' מרדכי מלאיעוו זצוק"ל אמר על מה שאיתא בגמרא (סוכה יב.) אמר קרא (דברים טז, יג) באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. ויל"ד דבכל המצוות צריכין לעשות מן המובחר, ולמה בסכך אמרו לעשות מהפסולת, רק הרמז בזה הוא, כי בר"ה ויו"כ ובעשי"ת היה העבודה והתשובה מאימת הדין, שמשליכים הפסולת היינו שמתחרטים על המעשים הלא טובים, ואמרו חז"ל (יומא פו:) דבתשובה מיראה זדונות נעשים כשגגות, והם נקראים פסולת. אבל כשמגיע חג הסוכות שאז עושים תשובה מאהבה, אז נעשים הזדונות כזכיות כמאמרם ז"ל, ועל כן צריכים לקחת את הפסולת ולהעלותן לעשות מהן זכיות (מפי הרה"ח ר' צדוק בויגן מפיעטרקוב ז"ל מחסידי לאיעוו). "מאורי אור" (שיכון-

סקווירא תשס"א) ע' ש"ב

הגה"צ רבי מרדכי יעקב ברייש מציריך זי"ע

יום ההילולא - י"ד כסלו

הגה"צ רבי מרדכי יעקב ברייש זצ"ל. נולד בפולין בשנת תרנ"ה [לאביו רבי חיים זצ"ל]. שימש כרב בכמה קהילות בפולין וגרמניה, ומשנת תרצ"ד, לאחר שברח מן הנאצים, כרב הקהילה החרדית בציריך, עד פטירתו י"ד כסלו תשל"ז [ומנו"כ בהר המנוחות]. ספרו שאלות ותשובות 'חלקת יעקב' על ארבעת חלקי השולחן ערוך נתקבל בהערכה רבה. שלושת חלקיו נדפסו בחייו. ואת החלק הרביעי הדפיסו בניו לאחר מותו. "מנחת שיי" (ירושלים תשע"א) ע' שמ"ב

דמותו האשכולית, כמו פרשת חייו המופלאה, מהווים מסכת רבתי שיש ללמוד אותה ולהתבונן בלקחיה. תורה שלמה היא - ננסה בשורות הבאות לציין ראשי פרקים ממסכת זו. ישמע חכם ויוסף לקח.

רבינו [ה"חלקת יעקב" זצ"ל] נולד, בשנת תרנ"ה, בעיירה הגאליציאית סקוהל שרוב-רובם של יהודיה היו חסידי בלו. אביו החסיד "המופלג בתורה ויראה" רבי חיים ברייש הי"ד, ואמו הצדקת ליפשא ע"ה, הקדישו אותו לתורה מגיל רך ביותר. הוא הצטיין בכשרונות מבורכים, תפיסה, הבנה וזכרון - אך יותר מכל תסס בו חשק התורה. הוא פשוט אהב והתגעגע ללמוד תורה. רגליו הוליכו אותו תמיד אל בית המדרש. התמדתו לא ידעה גבולות. בימים ההם עוד לא התקיימו בגאליציה ישיבות במתכונת של ימינו וכיצא, אלא כל מי שנפשו חשקה בתורה מוצא את דרכו למחיצת בעלי תריסין ויוצק מים על ידיהם. ככה צמחו אדירי התורה של הדורות הקודמים. ככה גדל אף הוא, רבינו.

נייך וחכים, כבן י"א שנה, עשה לו רב את הגה"צ רבי שבתי הרציג זצ"ל, ראש הדיינים בסקוהל [שנתמנה לכהונתו זו ע"י האדמו"ר מבלו רבי יהושעלה זצוק"ל], שהיה גאון עצום, ועד סוף ימיו הרבה הגרמ"י לספר מרבו מובהק זה, אשר טיפח וריבה אותו גדול בתורה עד שמלאו לו עשרים שנה. ביחד עם בחור נוסף למד אצלו, כפי שכתוב בהקדמה לחלק רביעי משו"ת "חלקת יעקב", וכך היתה דרכו בקודש "ללמוד עמהם בלי הפסק - ולא סגר עליהם את הגמרא אף פעם - עד שהם נתעייפו ועמדו ללכת מלפניו".

פעם אחת, מסופר עוד שם, נדבר רבינו עם חברו לנסות את רבם, והחליטו להתאמץ בכל הכוחות ולהמשיך בלימוד עד אשר הוא יסגור את הגמרא. הדבר היה בלילה חורפי ארוך, במוצאי שבת קודש, משהבדילו על הכוס ישבו השלושה ללמוד, והמשיכו בגירסתם ללא הפוגה עד אחרי חצות, ועד שבאה אמו מרת ליפשא הי"ד בדאגה לראות מה קרה להם...

מלבד ששימש את רבו הנזכר, גדל רבינו בהוראה הודות ליגיעתו העצמית, שהיה נותן את נפשו לעקוב אחרי דרכיהם ושיטותיהם של גדולי הפוסקים כדוגמת ה"נודע ביהודה" [שהיה שגור על לשונו בע"פ], ה"חתם סופר" וה"בית יצחק". בגיל י"ז שנה כבר הספיק ללמוד בעיון חמש פעמים את שו"ע "חושן משפט" מראשו ועד סופו עם נושאי כליו, והיו שתי כליותיו נעשות לו כשני רבנים לשובב נתיבות בחקר הלכה ובאסוקי שמעתא אליבא דאמת, אליבא דהלכא, והיה כותב ערימות של חידושי-תורה. כן השכים לפתחי גאונים שבדור, כדי למצות מדותיהם בהוראה, ונסמך להורות בישראל ע"י הגאון מהר"ם אריק זצ"ל בעל "אמרי יושר", וע"י הגאון מהרא"י הורביץ זצ"ל מפרובינצא בעל "צור יעקב".

אפס כי תקופת השיא בעליותו בתורה היתה בימי המלחמה העולמית הראשונה. רבינו, שנקרא אז אל הדגל בצבאות הלוחמים של אוסטריה, גמר בלבו לפרוק ממנו עול מלכות בזכות שיקבל עליו עול תורה.

אחרי שהתייצב בלשכת הגיוס המחוזית בלבוב עיר הבירה, משהתברר לו מפי יודעי-דבר שהרה"ק מבלז מהרי"ד זי"ע אינו שולל את הצעד שאומר לעשות, התחמק בחשאי [הגרמ"י היה מקושר בכל נימי נפשו להרה"ק מהרי"ד, מיום עמדו על דעתו ולא עשה שום צעד בחיים ללא שאלת פיו, אך בצוק העתים נמלט אז האדמו"ר להונגריה ונבצר איפוא ממנו לשטוח את שאלתו אישית] וחזר לעיירת מולדתו סקוהל.

כדי להינצל מידיהם של אנשי הצבא, שחיפשו אחרי משתמטים ועריקים, ועליהם הכריזו עונש מות, הסתתר קרוב לשנתיים ומחצה במחבוא שבעליית הגג של דירת הוריו, אף נפש חיה מתושבי העיירה לא ידעה על כך, רק אמו היתה מעלה אליו בזהירות רבה את ארוחותיו, והוא משים לילות כימים ביגיעת התורה. בהיותו מנותק כליל מן העולם החיצוני, לא הגיעו לאזניו תרועות המלחמה, ולא התענין בשום מאורע מהמתרחש בחוץ, כי אם שקע כולו בעמק הלכה. לא היה קיים אז בעולמו שום דבר אחר זולת קוב"ה ואורייתא.

ככשרונותיו המופלאים ניצל רבינו את הזמן, ואת השקט סביבו, להרחיב ידיעותיו ולהעמיק עיוניו בש"ס ובפוסקים, וכהבטחת חז"ל היה עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר, עד שזכה לקנין תורה בשלימות, וברדתו מן העליה - כשחלפה סכנת הגיוס לצבא עם גמר המלחמה - כבר נחשב בצדק לגאון בעל שיעור-קומה, גאון ומתנהג בחסידות, הולך בתורת הבעש"ט. התורה שלמד תורה לשמה, היתה בבחינת "סולת בלולה בשמן" ונילושה עם הכח ההיולי שינק עם חלב אמו - הדביקות בצדיקים מבית בעלזא. ובהליכותיהם בקודש, אשר עיטרתו ככלילא דוורדא עד זקנה ושיבה.

אחרי שנדמו רעמי המלחמה, והחיים התחילו לשוב למסלולם, שנת תר"פ, התחתן רבינו והקים ביתו עם הרבנית פעשא ע"ה [ממשפחת אפרתים] והתיישב בעיר לבוב. הרבנית היתה ממשפחה בעלת יוחסין רם ונישא, נכדת איש האלוקים רבינו ר' אלימלך מליז'נסק זי"ע. כשנישאה הרבנית ע"ה לבעלה רבינו ז"ל היתה יתומה מאב ואם, אבל יורשת נחלה בעלת נכסין שהכניסה בנישואיה, רכוש זה היא השקיעה בבנין גדול בעיר לבוב, במטרה שיוכלו להתפרנס מן ההכנסה ולישב באהלה של תורה בהרחבת הדעת לאורך ימים ושנים. רבות מחשבות בלב איש - כי ממש לפני גמר קניית הבית ירד ערך המטבע במהירות ובצורה מבוהלת עד שתוך ימים ספורים הפך ערכו כערך הנייר - ויצאה נקי' מנכסיה (רק אחרי עשרים שנה התחוויר להם שעובדה זו היתה הצלת חייהם בימי מלחמת העולם השני'). כאן המקום להזכיר את הרבנית במלא גדלותה, כשלקחה על עצמה עול פרנסת המשפחה, גם כשנתברכו בילדים ועוללים שאלו לחם, דאגה להמציא להם - בקושי - את מחסורם ע"י שטרחה בניהול חנות קטנה, ושחררה את בעלה מדאגת עול הפרנסה, כשהוא שוקד על דלתות התורה ימים וליילות, תורה בטהרה, מתוך עוני צמצום ודחקות. וזכתה בזה בחלק גדול בתורתו ובכל אשר פעל ועשה.

כשרבתה המצוקה, הסכים רבינו לצאת מאהלו, כדי לשמש ברבנות. שמו הטוב הלך לפניו. פרנסי ק"ק אלעסק, קהלה מפוארת בשנים עברו, הזמינו אותו לכהן אצלם כמרא דאתרא - והוא עבר לשם. אך לא לימים רבים...

לבסוף נפל הפור על כסא הרבנות בק"ק דיסבורג ע"נ רהיין, בארץ אשכנז, קהילה של יהודים יראים יוצאי מזרח אירופה, אשר סערות המלחמה טלטלו אותם הנה. הדבר היה בשנת תרפ"ח. הוא העביר את בני ביתו לדיסבורג, והשתקע בתוכה, והתחיל לשמש בתפקידו כרועה רוחני לעדה קדושה. בכך התחילה תקופה חדשה בחייו - תקופת הרבנות...

...כשמלאו חמש שנים לכהונתו [של ה"חלקת יעקב"] בק"ק דיסבורג בתרצ"ג, באו ימי גיאות הנאציזם בגרמניה, והתרחש המאורע המחריד הבא שבעקבותיו עזב רבינו את ארץ הדמים. הוא מספר על כך בהקדמה לספר תשובותיו הגדול: "במוצאי שבת קודש כ"א לחודש אדר תרצ"ג באו אלי חמשה מלאכי חבלה אנשי צבא ס"ס ימח שמם וכלי זינם בידם, והכוני ופצעוני באכזריות כה גדולה, עד שדימו בנפשם שהגעתי כבר לשערי מות... וביום כ"ה לחודש אדר הנ"ל בשעה העשירית בבוקר באו עוד הפעם רשעי ס"ס סיעה עוד יותר גדולה. ולקחו והוליכו אותי בראש כל חוצות, אנשים למאות ולאלפים נגררו אחריהם, באין מוחה על ההכאות והבזיונות שעשו לי... כשהגעתי לרחוב היותר מרווח שבעיר אצל התיאטרון - והרבה אלפים אנשים סבבוני - תלשו וחתכו שערותי וזקני... מדורה גדולה של אש היתה אצלי, והיה נראה כמוליכין אותי אל המוקד... חסדי ה' כי לא תמנו והזמין בתוך האוכלוסיה פקיד גבוה, אשר בתחנונים חינן מהרשעים הארורים לשחרר אותי, ונס בתוך נס היה שניצלתי מבין מלתעות הכפירים..."

רדוף על צוארו נמלט רבינו מגרמניה במהירות, ובגפו נמלט, כשהוא משאיר אחריו את רעינו הרבנית וחמשת ילדיהם. במשך חדשים אחדים נע ונד, מחוסר לחם, כדי לתור אחרי מקום מנוחה לו ולמשפחתו. פרק זמן מסוים ישב באנטוורפן, ללא שום סידור פרנסה וכיו"ב, כשהוא משליך על ה' יהבו, ישב בביהמ"ד וצלל במים אדירים של התורה הקדושה כאילו אינו חסר כלום. אח"כ קיבל הזמנה מציבור יהודים יוצאי פולין בעיר לאנו, צרפת, שהכתירו אותו אלוף לראשם. הוא לא קיבל מהשלטונות רשיון מגורים קבוע שיאפשר לו להשתקע במקום עם בני משפחתו, והיה ספק רב אם יוכל להישאר שמה, אבל בינתיים החליט לקבל עליו את המשרה...

סמוך לאותו פרק שלחו אליו כתב רבנות מקהל "אגודת אחים" של יוצאי מזרח אירופה בק"ק ציריך, שווייץ, ומאת ה' היתה זאת בהשגחה פרטית שנעתר לבוא אליהם, ולא נשאר באחת המדינות שהפכו אח"כ לגיא-צלמות עם ההשמדה הנאצית. מכאן ואילך נפתחה תקופת השיא בחייו הפוריים, מיטב כוחותיו הנפשיים באו לידי גילוי במהלך התקופה הזאת, והאציל מהודו על קהל-הקודש בתוככי ציריך ובבנותיה יותר מארבעים שנה, ונתייחד לו מקום בולט בשורה הראשונה של פוסקי התקופה.

כשבא רבינו לציריך מצא את הקהילה שהכתירתו לרב בשפל המצב. מרבית הענינים הציבוריים היו מוזנחים. אנשי העדה, יוצאי רוסיה פולין וגאליציה, שבאו לכאן בעירום ובחוסר כל - כמעט כולם היו מהגרים עקורים פליטי המלחמה העולמית הראשונה - סחופים וטרודים היו במלחמת היום, למצוא פרנסה, להרויח פת לחם לעצמם ולבני משפחותיהם, ואין איש שם על לב לדאוג מה יהא על עתידו הרוחני של הדור הצעיר, הילדים הרכים, מי יחכמם ויגדלם לתורה. המשפחות שנחשבו יראים ושלמים לא גילו הבנה מספיקה לצרכים הנפשיים של ילדי טפוחיהם, בשיעורי יהדות למדו מעט חומש ומשניות ותו לא. קשה היה למצוא ילד בר-מצוה שכבר למד אי - פעם גמרא. האנשים אשר הרבה הרפתקאות עברו עליהם, בסערות הימים, נתלשה מקרבם האוירה הטיפוסית של בית-אבא מן העיירה בגאליציה ובפולין, אוירת "הדור הישן", ונסחפו בשיבולת-הנהר של התרבות המערב-אירופית של ימיהם לשאוף כי מוטב שהילדים יקנו השכלה מקצועית וידאגו ל"תכלית".

על רקע המצב המתואר הופיע בציריך רבינו, כשהחלטתו נחושה לחולל כאן מהפכה רבתי, אם כי מהפכה שקטה ואיטית. "לא ברעש השם" היתה סיסמת חייו. הוא התאזר באומץ ובארץ-רוח בחכמה ובסבלנות ללא גבול, כדי לשנות את פני הנוף האנושי בקהילה. ראשית-כל דיבר על לב השרידים, החרדים לדבר השם, לבל ייתפסו ליאוש חלילה. באמירה רכה, ובימין מקרבת, גיבש את בני הקהילה, שהיו מפורזים

ומפורדים בכמה בתי תפילה, לציבור חי מלוכד וזקוף-קומה שיש לו תכלית ומטרה: לשמור הגחלת, להמשיך במסורת אבות בלא שום שינוי, ולרקום מחדש הווי יהודי שלם כמו בבית הישן במזרח אירופה.

והיטיב רבינו להבין יותר מאחרים כי "אם אין גדיים אין תישים". אם לא ידאגו לחינוך הדור הבא לתורה ויהדות לא יהיה המשך לדור ההוה. עשה, איפוא כרבי חייא בשעתו שלא תשתכח תורה מישראל: התחיל מן האל"ף. תוך הקרבה אישית עצומה, תחת להשתעשע בציצים ופרחים לתורה, כתיבת פלפולים וחיידושי-תורה, התמסר במשך קרוב לעשרים שנה יום יום שלש שעות ברציפות ללמד גמרא לתשב"ר. מגיל שמונה ומעלה - בארבע קבוצות גיל נפרדות - גמרא עם פרש"י ותוספות, בצורה כזאת שרק גאון כמותו מסוגל ללמד (קשה לתאר כיום רב בעל שיעור קומה כמותו שיעסוק יום יום בלימוד תורה לתינוקות של בית רבן) הוא לא למד אתם מקופיא, סתם כך, כדי לקיים מצות לימוד התורה, אלא באמנות נפלאה שיש בה הן כדי להקנות להם יסודות בסיסיים בהבנת גפ"ת - אשר גם כי יתבגרו ויזקינו לא יסורו ממנה - והן כדי להאהיב עליהם את התורה, שהיו דברי אלקים חיים מתמתקים כדבש בפיהם, ויהיו מתגעגעין אחריהם תמיד. השיעורים היו כמ"כ הזדמנות מצויינה להשריש בלבותיהם יראת שמים ונאמנות לכל היקר והקדוש לישראל עד כדי מסי"נ.

כה גדלו על ברכי דורות שלמים, שבהשפעתו ובהכוונתו המשיכו אח"כ לקנות תורה בישיבות הגדולות ברחבי תבל, ומהם שצמחו גדולי תורה וגאונים מפורסמים, חסידים ואנשי מעשה, אשר לולא מאמציו המבורכים שהשקיע בחינוכם היו הולכים לאיבוד ח"ו. בד בבד עם הטיפול האישי שהעניק לילדים עצמם, עשה כמיטב יכולתו לשכנע את ההורים בחשיבות העקרונית של חינוך לתורה, ובצורך לשלוח את הבנים לישיבות - מושג שהיה לפני כן בלתי-נתפס בתודעת רבים. בהרבה אופנים ובתחבולות שונות באומר ובמעש, בצורה בלתי מורגשת כמעט, השכיל רבינו לחנך קהילה שלמה להעריץ את מי שהוא גדול בתורה ות"ח, חלף הערצתם הקודמת למי שהשתלם במכללה מדעית וקנה שם דוקטור או פרופיסור. כיום אולי זה דבר המובן מאליו. כבר צמחו דורות שלמים שמושכל זה מובלע בדמם ישר מן העריסה, אך כל זה נוצר בעקבות המיפנה והמהפכה שהיה הגרי"מ מחולל בקהילתו בעת ההיא, בשאיפתו להחזיר את העטרה ליושנה.

בפיקחות עילאה איזן וגישר רבינו בין חלקי הציבור המגוון, קהל יוצאי מזרח אירופה שנמנו על דגלו. לא כאן המקום לפרט דוגמאות, אבל באופן כללי ניתן לומר, כי בעוד שבתחילת כהונתו היו החלקים כאבני המקום מראשותיו של יעקב אבינו ע"ה, שכל אחת מהן בטוחה היתה ש"עלי יניח צדיק את ראשו", הרי במשך התקופה כשהשפעתו התגברה נעשו כולם אבן אחת ויחידה.

וחינך הגרי"מ את צאן מרעיתו הקטנים עם הגדולים חינוך רב-אנפין שממנו תוצאות חיים. כשאינו מסיח דעת משום פרט וזוטא, עלתה בידו לייצב אשיות הקהילה על גבי הסלע המוצק של "מסורת אבותינו בידינו" ללא שמץ שינוי ח"ו. שחיטה כשרה, מקוה טהרה בתכלית ההידורים, שיעורי תורה לבעלי-בתים בכל עת מצוא, וסדרי ביהכ"נ הוא בית אלקים להלך בו ברגש. כן שם את עינו הפקוחה על כל יחיד ומשפחה. הוא ראה לעצמו חובה ותפקיד להנחות הציבור בדרך טובים, לדבר על לבם בכל הזדמנות ובצורה נאותה דברים המושכים את הלב ומלהיבים אותם לתורה ולמעשים טובים, כדי שיחזיקו איתן בדרכי אבות ויקנו לעצמם מבט והשקפה נכונה על החיים בכללם. אמר מי שאמר, כי הרבה יותר מן הפעילות אשר גילה רבינו במישור המעשי, הפליא עצה הגדיל תושיה בחינוך המקיף והחודר שהעניק לכל בני הקהילה, כשקשרם אל ערכי התורה והמצוות בעבותות של אהבה, וכשהרגיל אותם לחשוב במושגים של כל יהודי בדורות הקודמים, שהיה חש בפועל כי היהדות היא נשמת החיים, וכי העוה"ז דומה לפרוודור גרידא וכיוצא במושגים האלו.

הוא אשר הביאם לידי כך שיהיו משתוקקים לזכות בבני וחתני רבנן. הוא אשר נטע והשריש בהם את ההכרה מה מאושר פי-כמה יהיה מי ש"איהו גופיה צורבא מרבנן". לשבחם של אנשי קהילתנו ייאמר, שהיו בבחינת תלמידים חרוצים למורה הגדול, וקלטו כראוי את מה שלימדם.

אם בימינו מפורסמים לשבח אנשי "אגודת אחים" כעושי צדקה וחסד מופלגים, מפזרים לכל דבר שבקדושה ביד רחבה ובעין טובה, הרי זה בעיקר פרי חינוכו העקבי שהיכה שרשים בלבבות. בהבנה עמוקה להלכי הנפש של בן התקופה, השתמש בהסברה מתאימה כדי להחזיר בתודעתם, שלא יתהלל עשיר בעושרו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל - אשר יפתח ידו לאחיו האביון ולהחזקת תורה...

ודבריו עשו פירות. הציבור בקהילתו התרגל "לתת" והיתה להרגל זה השפעת גומלין: אנשי צורה אדמוריים רבנים ורישי מתיבתא מכל קצוי תבל באים משום כך הרבה לציריך, הופעתם מקרינה אור על הצעירים והמבוגרים גם יחד, ההשפעה המצטברת מכל התהליך הזוה גרמה ליצור הווי ואוירה אידיאליים אשר הדורות הגדלים ומתחנכים בהם הכרת פניהם ענתה כי הם זרע ברך השם. ציריך כיום היא לא בלבד תחנתם הראשונה של אנשי תורה ויראה היוצאים בשליחות מא"י, ראשונה מבחינה פיסית-גיאוגרפית, אלא זו אכסנייתם הנעימה והמלבבת, אשר נמשכים אליה מרצון ובשמחה, ולא בכדי. השקעתו החינוכית של הגרמ"י בכיוון זה הניבה פרי ישווה לה.

כן היה מבורך בעושר אהבת ישראל ובנדיבות לב, חנון לכל נפש, מכניס אורחים בצל קורתו ועומד עליהם לשמש אותם בעצמו מתוך שמחה והתבטלות, וכשרואה ת"ח ואיש צדיק משתנים לרגליו כל סדרי בראשית יותר מהקבלת פני השכינה. היה משען לדל ותומך בנצרכים ומתחסד עם אהב"י בממונו ובגופו, לפעמים חסד חומרי ולפעמים חסד רוחני, כמו לתקן את הפונה אליו בעצה ישרה, עד כי רבים מאנשי עסקים ומסחר וכיו"ב נושעו - במקרים רבים - הודות לעצה ותושיה שנהנו ממנו, והיו משתוממים על עומק חכמתו וישרות שכלו אף במילין דעלמא. הרב אהרן סורסקי שליט"א, "ספר היובל - אהלי יעקב" (ב"ב תשס"ה) ע' ט"ז

הגה"צ רבי נתן געשטטנער זצ"ל

יום ההילולא - י"ד כסלו

נולד ביום כ"ח באדר תרצ"ב בעיר נייפעסט שבהונגריה לאביו הרה"צ רבי עמרם זצ"ל הי"ד. מגדולי חסידי בעלזא נצר לשושלת גאונים וקדושים. בהם הרבי ר' יונתן אייבשיץ בעל אורים ותומים ויערות דבש; רבי נפתלי כץ בעל סמיכת חכמים; הרמ"א; רבי מאיר אייזנשטט בעל פנים מאירות; רבינו עקיבא איגר; החתם סופר ועוד.

איש המעלה היה אביו, ביתו פתוח לרווחה בפני לומדי תורה אשר סמוכים היו תדיר על שולחנו, וכאשר נולד לו בנו נתן, צוה שלא ישמיעו שום דיבור, כדי שהדיבור הראשון שישמע הרך הנולד, יהיה דברי תורה (או קריאת שמע) ששנה או קרא בחדר הסמוך. הוא ייעד את בנו הרך לגדולות וכבר בימי טל נעוריו עוד קודם היותו כבר שית היה לומד עמו בצוותא גפ"ת, הלכה ופוסקים. בגיל שמונה וחצי כבר קנה תורה בישיבת הגאון הצדיק רבי בנימין ברגר זצ"ל מבעלעד, אשר אביו רבי עמרם העמיד את ישיבתו והביאה לנייפעסט, ובהיותו בן עשר וחצי בלבד נתקבל כתלמיד מן המניין בישיבתו של הגה"ק כ"ק מרן אדמו"ר בעל "זיחי יוסף" מפאפא זצוק"ל ונמנה עם בכירי תלמידיו. מורו ורבו מפליא היה את עומק הפלפול של הבחור הצעיר, אשר לא חת אף מהאריות שבחבורת התלמידים. בישיבת פאפא למד עד לסגירתה, בחודש ניסן תש"ד, עת כבשה גרמניה הנאצית את הונגריה.

הגאון רבי נתן זצוק"ל היה אז ילד בן שתים עשרה, בתקופת המלחמה הסתתר בגפו בבית יתומים של נוכרים בבודפשט, כשגם שם הקפיד לשמור על כל קוצו של יוד. לאחר המלחמה עבר ללמוד בישיבת "מתבתא" בלונדון ומשם פנה לעיר אנטווערפן. כאן זכה לשוב ולצקת מים ולשאוב תורה ויראת שמים ממורו ורבו ה"יחי יוסף" מפאפא זצוק"ל אשר ניצל אף הוא והתגורר באותן שנים באנטווערפן.

בשנת תש"ט זכה לחונן עפרה של ארץ הקודש והיה מראשוני תלמידי ישיבת בעלזא בירושלים וממקורביו וחסידיו של כ"ק מרן מהר"א מבעלזא זי"ע, אשר שיבחה מאוד את נעימות תפילתו, בהיותו בעל תפילה במחיצת קדשו בשכונת קטמון בירושלים.

לאחר שהקים את ביתו עם זוג' הרבנית תחי'. בת הגאון הצדיק רבי מאיר חיים אונגר זצוק"ל גאב"ד לאקענבאך, כיהן כמריביץ תורה בישיבת פרשבורג במשך כשנתיים (רבי נתן היה דבוק בכל נימי נפשו בש"ב מרן הגאון מפרשבורג בעל "דעת סופר" זצוק"ל אשר חיבבו ביותר. הוא אף נתבקש באותן שנים על ידו לעבור על ספרו "דעת סופר" בטרם נמסר להדפסה), ומשנת תשי"ג ועד שנת תשכ"ה הרביץ תורה בישיבת אוהל שמעון מערלוי. בד בבד היה מראשי עורכי מכון חתם סופר שהוציא לאור את תורתם של רבוה"ק החתם סופר ובניו.

בחודש אלול תשכ"ה נבחר לרבו של שיכון אגודת ישראל בבני ברק. היה זה מקום משכנם של רבים מעולי הונגריה ורומניה. את כולם קירב והאציל עליהם מרוחו. ב"שיכון אגודה" השקיע את מיטב חלבו ודמו בהקמת קהילה לתפארת. בבית המדרש שלו היה מגיד שיעורים לצעירים ולמבוגרים ומשקיע את כל כולו בעשיית חסד עם הציבור. גם דרשותיו הנלהבות היו לשם דבר. שעות רצופות היה עומד ודורש בהתלהבות בשבת שובה ושבת הגדול, והיו הדברים מאירים ושמחים.

ביתו היה מקום למבקשי ה'. שערי הוראה פתוחים היו אצלו יומם ולילה, כלל ישראל כבר התבשם ביותר משישים ספרים בכל מקצועות התורה אשר הביא לבית הדפוס עוד בחייו. מלבד זאת הותיר בכתובים כמאה ספרים בכתב יד, אשר טרם נדפסו. בין ספריו נמנים: 'להורות נתן' על חמשה עשר חלקיו, 'נתן פרי' על מסכתות וסוגיות ושולחן ערוך, 'להורות נתן' על התורה ומועדים, 'נתן לכהן' על ספר תקפו כהן. ועוד.

בשנת תשל"ט הקים את ישיבתו 'פנים מאירות' בבני ברק. רבי נתן היה אומר שיעורים בישיבה ומנחה ומכוון את אורחותיה, בני הישיבה זכו אצלו לאוון קשבת וללבו הגדול שהיה נתון לכל אחד ואחד מהם.

במשך יותר משלושים שנה כיהן כחבר בד"צ זכרון מאיר בבני ברק, יחד עם הגאון רבי יצחק שלמה אונגר זצוק"ל, הגאון רבי יצחק צבי ברנפלד זצוק"ל, ויבדלחט"א מרן הגאב"ד בעל "שבט הלוי" שליט"א, כאשר במשך אותן שנים יצאה הוראה מבית דין זה לכל קצווי העולם היהודי.

נסתלק לבית עולמו ביום י"ד כסלו תשע"א והובא למנוחות בבית החיים ויוניץ בבני ברק במעמד רבבות עם, ובהם גדולי מנהיגי עדת ישראל אשר קשרו עליו דברי מספד ותאניה. "נור התורה", תמוז תשע"א, ע' שי"ח

...ואספרה נא איזה ענינים שעברו ביני לבין הגאון [רבי נתן גשטטנר זצ"ל] בבחינת בדידי הוה עובדא, ומה שראיתי ושמעתי מפיו בעת שזכיתי לשהות במחיצתו לאחרונה בפרוס חג הסוכות דהאי שתא (תשע"א), והכי הוה עובדא, בו בפרק בין יוהכ"פ לסוכות הייתי באה"ק לחוג את חג הסוכות שם. ועסקתי בגמר כתיבת האותיות לספר התורה שהכנסתי בחוה"מ סוכות לבית מדרשו של מרן הגאון בעל שבט הלוי שליט"א באחוות ברכפלד במודיעין עלילת, ובימים שבין יוהכ"פ לסוכות סבבתי על פתחי גדולי ישראל לכבדם בכתיבת האותיות. כשנכנסתי למרן הגאון המנוח זצלה"ה ביקש לכתוב אות נו"ן והביט

וחיפש אחר אות נו"ן בסוף התורה ובחר לו הנו"ן שבפסוק אשר ידעו ד' פנים" אל פנים, ועלתה בדעתי שנתכוון להזכיר זכות אבות ה"ה זקנו הפנים מאירות זי"ע, שעל שמו קרא שם ישיבתו הקדושה...

ובאותו מעמד העניק לי גם את ספרו הגדול "דברי בן עמרם" שהתחיל להדפיס על סדר הש"ס, וכבר הוציא לאור על סדרי זרעים מועד, ואמר לי שכבר הכין לדפוס שאר החלקים על הש"ס, ופתח את הספר והראה לי בסוף הספר קונטרס שכתב לזכרון הוריו שעלו על מוקדה בשנת השואה על קידוש השם, וקרא שם הקונטרס עובדא דר' עמרם לזכר אביו הקדוש שהיה צדיק תמים ועובד ד' מבני העליה שבחסדי בעלזא. ואז כבר היה הגאון המנוח חלש מאוד כי תקפה עליו מחלתו, והבנתי כי רצה לעורר זכות אביו הקדוש להמשיך לו ישועה. והראה לי מה שכתב שם בפרק ג' הנקרא "ושננתם לבניך" מה שסיפר לו ש"ב הירא וחרד לדבר ד' מו"ה אליקים קאפיל ז"ל, כי כשהגיע זמן לידתו ציוה אביו זצ"ל להמילדת שאם יהי' הוולד בן זכר לא ישמע הגה מפיה אחר צאתו לאויר העולם, אלא תעשה הכל בדומיה גמורה ותחריש. וכשנולד היה אביו בחדר הסמוך לשם וכשרמזה לו שנולד בן זכר מיד החל ללמוד גמרא בקול רם, ואחרים סיפרו שקרא קריאת שמע בקול רם, והיתה כוונתו רצויה שהקול הראשון שיגיע לאזני הרך הנולד אחרי צאתו לאויר העולם יהי' קול תורה. והוא כעין מה ששנינו באבות פ"ב מ"ח על ר' יהושע בן חנניא שאמר עליו רבו ריב"ז "אשרי יולדתו", וכתב הברטנורא שעל שם שהיא גרמה לו שיהא חכם וכו', ומיום שנולד לא הוציאה עריסתו מבית המדרש, כדי שלא יכנסו באזניו אלא ד"ת, והוא בירושלמי יבמות פ"א.

זכרני שעניתי ואמרתי להגאון המנוח, רואני כי כוונת אביכם הקדוש עשו רושם ומלידה נולד רבינו לגדולות ונצורות, ואשרי אביו ואמו שהביאוהו לכך. ועל דרך זה אמרתי לנכדיו היקרים המופלגים שיבלחט"א, כשסיפרו לי שהם עומדים להוציא לאור מתולדות חייו ספר רחב ידיים בשלשה חלקים, הצעתי להם לקרוא שם הספר "קדוש מרחם", כי מעת צאתו לאויר העולם הוקדש מרחם לתורה ועבודת השם, וכך הלך וגדל בתורה ובקדושה עד כי גדול מאד.

ובדורנו זה היה הגאון יחיד במינו בכח התורה ובכתיבת ספריו הרבים והנפלאים, אשר לשמם ולזכרם תאות כל נפש לומדי התורה נכספה, ושמעתתיה מתאמרן בבית מדרשא, ופריו מתוק לחיך. הרה"ג ר' שמואל דוד הכהן פרידמן שליט"א, "מצווה ועושה" (ירושלים תשע"ג) ח"ב, ע' תרח"ץ

הגה"צ רבי שאול רוזנברג מראצפערט זצ"ל

יום ההילולא - י"ד כסלו

הגאון רבי שאול רוזנברג זצ"ל נולד בשנת תרכ"ה לאביו הגאון רבי מרדכי זצ"ל אבד"ק טורצל. בבחרותו למד בישיבות הגדולות שבהונגריה: בחוסט - בישיבת הגאון מהר"ם שיק זצ"ל, במטרסדורף - בישיבת הגאון בעל "חתן סופר" זצ"ל, בישיבת הגאון רבי אברהם יהודה שווארץ זצ"ל בעל "קול אריה", ועוד. בגיל צעיר התפרסם כמתמיד עצום וכתלמיד חכם מופלג שכל רו לא אניס ליה, ונודע כחכם מופלג אף בעיני דעלמא.

אמו נישאה בזוו"ש להרה"ק רבי נפתלי הירצקא זצ"ל אבד"ק ראצפערט, ואחרי פטירת אביו חורגו, באופן פתאומי בערב יום הכיפורים דשנת תרנ"ח, נתעלה הוא וישב על כסאו כאב"ד ראצפערט, ולימים הקים ישיבה בראצפערט והעמיד בה תלמידים הרבה.

הוא היה מגדולי חסידי בעלזא וזכה להסתופף בצל שלושה מהאדמורי"ם הק' זי"ע. על אף היותו צעיר לימים זכה לקרבה יתירה בנסיעותיו אל כ"ק מרן מהר"י זי"ע. אחרי הסתלקותו דבק כחסיד נאמן בבנו כ"ק מרן מהר"ד זי"ע. ולאחר מכן בכ"ק מרן מהר"א זי"ע.

בעת מלחמת העולם הראשונה, נאלץ מרן מהר"ד זי"ע להימלט מגליציה ועבר עם בני פמלייתו להונגריה, וכארבעה שנים היה משכן קדשו בק"ק ראצפערט. במשך כל עת שהותו שם, התבטל רבי שאול לפניו כעבדא קמי מריה. בתחילה מיאן אפילו לדרוש ברבים בשבת שובה ובשבת הגדול כמנהג רב העיר, כי ראה את רבו מרן מהר"ד כ"מרא דאתרא! אולם, גברה עליו פקודתו של מרן זי"ע, שצוהו לדרוש כנהגו, ואף שלח את בניו הק' לשמוע את דרשת המרא דאתרא. בהיותו חסיד נאמן שמע בקול רבו ושמר את פקודתו, אך החכים, ובדרשתו לא אמר כי אם רק דברי תורה ששמע מפי רבוה"ק מבעלזא.

פעם אמר כ"ק מרן מהר"א זי"ע לבנו רבי עמרם, שמילא מקום אביו בראצפערט, שבמשך כל ארבעת השנים שישב אביו הק' מרן מהר"ד, בראצפערט, לא החסיר רבי שאול כי אם פעם או פעמיים מלבוא אליו בעת עריכת השולחנות.

את הרבנות בראצפערט ניהל רבי שאול ברוב חכמה ותבונה וביד חזקה במשך ארבעים וחמש שנה, עד לפטירתו ביום י"ד בכסלו שנת ת"ש.

השאיר אחריו ברכה, ספרו שו"ת "חמדת שאול". "אור הצפון", סיון תשע"א, ע' נ"ו

ט"ו כסלו

ה"שבת סופר" זי"ע

יום ההילולא - ט"ו כסלו

הגאון רבי שמחה בונם סופר זי"ע בעל "שבת סופר" אב"ד פרסבורג. נולד לאביו רבי אברהם שמואל בנימין, בעל "כתב סופר", בנו של רבינו משה סופר בעל "חתם סופר". המשיך במסורת אבותיו הגאונים, הרביץ תורה ברבים והעמיד תלמידים הרבה. מימיו לא פסקה ישיבה מבית מדרשו, וכל עתותיו היו קדושות לתורה ולתפלה.

נוסף על גדולתו בתורה היה נודע לבעל מידות נעלות. ביתו היה פתוח לרווחה, והוא היה ראש וראשון לכל דבר שבצדקה, אנן הדעת ויקר רוח. עקב אצילותו זכה להערצה בין רבי המלוכה ושריה, תמיד הופיע בגאון והצליח להביא לעמו טובות וישועות. את קהילתו נהג ברמה ברוח אבותיו ומכל העולם פנו אליו בשאלות אותן אסף וקיבץ בספרו "שבת סופר". כן חיבר ספר "שערי שמחה" על התורה.

בעת חליו נסע לפרנקפורט לדרוש ברופאים, אולם לא מצא תרופה למחלתו ונפטר ט"ו כסלו תרס"ז. רבי שמחה בונם הובא לקבורות בעיר אבותיו פרסבורג, ונספד כהלכה במעמד כל אנשי העיר. הרב דוד הלחמי ז"ל, "חכמי ישראל" (ב"ב תשס"א) ע' שנו

הגה"ק רבי שמחה בונם סופר זצ"ל אב"ד פרעשבורג בעל "שבת סופר", כבר משחר ינקותו דבקה נפשו בתורה, שאיפותיו הכבירות התמדתו העצומה, והליכותיו היו כשל זקן ויושב בישיבה. העידו עליו כמאה עדים כי לגדולות נוצר, ועדיין לגאון גדול. תורה שלמד בשקיקה, ויגע בה בשקידה, העלתו והכשרתו

עד שכבר בצעירותו והוא נער עול ימים מצאו אביו הגדול הגה"ק בעל "כתב סופר" זצ"ל הולם וראוי להכנס בבית מדרשו אשר בפרעשבורג, ללמוד תורה יחד עם תלמידי הישיבה הצורבים והחריפים. עד מהרה כבש לו מקום של כבוד בין טובי הלמדנים, סולתה ושמנה של הישיבה. תלמידי חכמים אדירים, שעמדו נפעמים ומשתאים, נוכח שנינותו וחריפותו הפלאית, וידענותו המופלגת שהדהימה כל רואיו. וכבר העיד עליו הגה"ק מאונסדארף זצ"ל שהוא היה "החריף ממשפחת הסופרים". והגדילו לשוח על אודותיו כי גדול וחזק מוחו, כמוח זקנו הגדול הגאון הקדוש רבי עקיבא איגר זצ"ל. הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל, גאב"ד חוג חת"ס-ב"ב, "רשומים בשמך" (אשדוד תשס"ו) ע' פ"ג.

אא"ז מרן הד"ח מצאנז זי"ע שהה פעם בעיר ווין. נכנס אליו השבט סופר זי"ע ודיבר עמו בלימוד. לאחמ"כ אמר מרן הד"ח זי"ע לבני ביתו היום היה אצלי אברך שאיני רואה ת"ח כמוותו בין החסידים שלנו... הגה"ח רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, אבד"ק גולדרס-גרין, "שיחתן של עבדי אבות" (ירושלים תשס"ח) ח"ב, ע' רי"א

סיפר הרה"צ ר' ברוך [מגורליץ] בן הדברי חיים זי"ע, שמר אביו הגה"ק ז"ל בהיותו בווען וראה את מרן בעל שבט סופר ז"ל בהיותו עוד סוחר, אמר אל בנו הנ"ל, דער יונגער מאן שאהנט וויע דיע זוהן, פניו מאירות כפני החמה. הגאון רבי יצחק ווייס זצ"ל, אבד"ק ווערבו, "אלף כתב" (ב"ב תשנ"ז) ח"ב, עמ' ב'

לאחר פטירתו של הגה"ק ה"כתב סופר" זצ"ל, נטו רוב בני הקהילה לבחור את הגה"צ רבי שרגא פייש פישמן זצ"ל למלא את מקומו ברבנות. ברם, רבי פייש בענוות קדשו, עלה על הבימה, ופתח את ארון הקודש קבל עם ועדה, והכריז: "לא לי יאתה הרבנות", כי אם לבנו של הרב המנוח - ה"ה הגה"ק רבי שמחה בונם בעל "שבט סופר" - אע"פ שהוא היה אברך צעיר לימים ומעודו לא העלה על דעתו לקבל את הרבנות. הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל, גאב"ד חוג חת"ס-ב"ב, "רשומים בשמך" (אשדוד תשס"ו) ע' פ"ג

אחרי הסתלקותו הפתאומית של ה"כתב סופר", בחורף שנת תרל"ב, הוכתר בנו הגאון רבי שמחה בונם זצ"ל, בעל "שבט סופר", כממלא מקומו. למרות שהיה עדיין באברכותו, והוא בן כ"ט שנים, יצאו לו מוניטין כאחד מגדולי הדור, הן בגאונותו בתורה וביראה, וכמי שהעמיד תלמידים הרבה ב"ישיבה הרמה" דפרעשבורג, הן בהשפעתו הכבירה על קהילות הקודש האורטודוקסיות, כממשיך דרכם של החת"ס והכת"ס, שלחמו בעוז נגד פורצי הגדרות ושמרו מכל משמר על הנהגת הציבור בצביון המקורי ברוח ישראל סבא, כפי שקיבלנו מורשה מסיני.

טובי תלמידיו של ה"שבט סופר" נהגו לומר: "אם זקנו החת"ס היה מרא דכולא ביה, ואביו הכת"ס הצטיין במיוחד כבעל סבא, הרי ה"שבט סופר" בימיו נתייחד כסמל החריפות והשנינות... "התכונות האלה מבצבצות גם בין השיטין של חידושי ותשובותיו בהלכה, כמו בדרושי אגדה שלו שכונסו בספר "שערי שמחה" עה"ת. היה מי שקרא עליו בחן-מליצתו "חידודו קודם לליבונו", כי רק החריפים והמעמיקים היו מסוגלים לרדת לסוף דעתו, ולעמוד על מסקנתו בסוגיא. הגר"ש רונברג זצ"ל מאונסדורף, שהיה חברו לספסל הלימודים בימי חורפו, העיד בו ש"היה לומד שישה דפים 'תומים' או שישה דפים 'שיטה מקובצת' בשעה קלה והיו אצלו כמונחים בקופסא".

התשובות שהשיב לשואלי דת ודין, וכונסו בספרו הגדול שו"ת "שבט סופר", עוסקות בנושאים מכל ד' חלקי שו"ע וניכרת בהן הדרך הכבושה של אבותיו הגדולים, החת"ס והכת"ס, לאסוקי הלכתא מגו שמעתתא. חלק נכבד מן הפונים אליו בשאלות היו תלמידיו לשעבר, שברבות הימים היו למאורות, וישבו על מדין בקהילות שונות. מספרם הגיע למאות. כה התבצר מעמדו בקרב יהדות הונגריה כרב-

רבנן, ובנסיבות הזמן נאלץ כמה פעמים לייצג את כולם בפני השלטונות והקיסר (פרנץ יוזף) בווינה, שהוקסמו מאישיותו האצילה ורחשו לו כבוד והערצה. רבני הונגריה ראו בו את הראש והראשון. במאבקים שהתנהלו בימיו בין יראי השם למתבוללים, הרפורמים והניאולוגים, הלך ה"שבט סופר" כעמוד האש לפני המחנה. כלפי חוץ היה נוהג בתקיפות ובגינוני מלכות, כדברי רבינו הקדוש לבנו "נהג נשיאותך ברמה", אך בלבו פנימה היה מלא ענוה כרימון, לב נשבר ושפל ברך.

מלבד עיסוקיו הרבים במילי דשמיא ובמילין דמתא, הרבצת תורה לעדרים, הנהגת הרבנות והקהילה הקדושה דפרשבורג, והטיפול בענינים כלל ישראלים, העמיס ה"שבט סופר" על עצמו את עול החזקת כולל "שומרי החומות" בא"י ששימש כנשיאו ופעל רבות לרווחתם של נתמכיו. אהבתו לארץ האבות בערה בחובו כאש יוקדת. "מי לא ישתוקק לחבק ולנשק עפר ארץ הקדושה", כתב במענה לשואלים אם יאות להצטרף לקבוצה גדולה של רבנים שהתעתדו לנסוע לבקר בה, "אבל כבר אמרו ת"ת כנגד כולם, ובפרט ת"ת דרבים, ישיבה גדולה לאלוקים, והתלמידים מבקשים תפקידם להטריפם לחם חוקם, לחמה של תורה, ע"כ לא נוכל כעת, ונקוה כשיבוא משיח צדקנו לשוב לציון ברינה..." הרב אהרן סורסקי שליט"א, "כתרה של תורה", כסלו תש"ע, ע' ט"ז

כלל גדול בתשובה

כלל גדול ועיקר בתשובה והמדרגה המעולה וראשונה בתשובה, כאשר נסדרו ונאמרו בדרגת התשובה בספר מנורת המאור ושאר ספרי מוסר, והמדרגה ראשונה הוא כאשר אמר רב (יומא פו, ב) היכי דמי בעל תשובה, באותה אשה באותו פרק ובאותו מקום, כי מיד בלי איחור לאחר שחטא צריך להתחרט על חטאיו להתוודות ולשוב עליהם ולעזוב החטא, ולא ימתין מלחזור בתשובה, כאשר אמרו גם כן (ברכות יט, א) תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה, שמא עשה תשובה ס"ד אלא ודאי עשה תשובה, וכן המשיל בספר בני יונה כמו בגד שנפל בו כתם, אם מיד רוחץ הבגד ומעביר הכתם, מעביר אותו לגמרי עד שלא נשאר רושם בו, כן גם כן בחטא שהוא כתם באדם, צריך להרחיץ ולהעביר אותו מיד, ואז נמחק החטא לגמרי בלי שישאר בו רושם, מה שאין כן אם מאחר בתשובתו שלא מהני הכיבוס שיהיה הבגד כמקדם רק ניכר בו עוד הלחלוחית של הכתם, וכן הוא באדם, ועיין בשל"ה הקדוש בחלק תשובה.

ועיין ביערות דבש (ח"ב דרוש י) שפירש בזה [מ"ש] מזמור לדוד בבוא אליו נתן הנביא כאשר בא אל בת שבע (תהלים נא, א, ב), [דקשה] קינה לדוד מיבעיא ליה (עי' ברכות ז, ב), אלא שדוד המלך היה שמח שבא אליו נתן הנביא מיד אחר שבא אל בת שבע, שיחזור מיד בתשובה. הגאון רבי שמחה בונם סופר זצ"ל, "שבט סופר" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' כ"א

הלכך צריך למימרא מעומד

הגאון רבי שמחה בונם סופר בעל "שבט סופר" זי"ע פירש מה שאומרים בקידוש לבנה מאמר הגמ' (סנהדרין מב): תנא דבי רבי ישמעאל אלמלי לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים פעם אחת בחודש דים אמר אביי הלכך צריך למימרא מעומד, ומהו הכוונה הלכך, ופירש שהרי בברכת השבח אין עומדים, ולכאורה היה סברא לומר שגם ברכת קידוש לבנה יוכלו לומר במישוב שהיא גם ברכת השבח,

ולכן אמר אביו שברכת הלבנה אינה כן, כיון שיש בה גם קבלת פני שכינה כדתנא דבי רבי ישמעאל לכך אינה כברכת השבח בלבד, הלכך צריך למימרא מעומד. הגה"ח רבי שמואל אהרן לידער זצ"ל, "נטעי אשל" (ב"ב תשס"ח) ח"א, ע' ת"פ

היא אמרה קמח...

בש"ס (בבא מציעא פז, א) כתיב קמח וכתוב סולת, מכאן שהאשה צרה עיניה באורחים, וברש"י (שם ד"ה מכאן) פירש היא אמרה קמח והוא סולת. וכבר דקדקו דהא כתיב קמח תחילה ואחר כך סולת, ואם כן משמע דהוא אמר קמח, ורש"י היה לו לומר תחילה סולת ואחר כך קמח, עיין בבכור שור על זה דבר נאה ומתקבל, וכבר פירשתי גם כן.

וכעת נראה לי על דרך צחות, מלבד שקשה דהא איפכא לפי סדר הקרא דהוא אמר קמח, גם כן קשה האיך נטלה שרה סולת כיון שאברהם לא אמר רק קמח, וכיון שהקפיד אסורה ליקח סולת מצד הדין.

ונראה לומר כי כתיב וימהר אברהם האהלה וגו' ויאמר מהרי, שהיה נמהר ומיהר עליה בחפזון שתקח, והנה כן דרך הקמצנים המקפידים על מעותיהם, אם רוצים להוציא ממנו מעות, צריכין לבוא במהירות ובחפזון גדול עליו שיתן קודם שישים על לבו, ואין להניח לו זמן ועת שיתבונן על הדבר, והנסיון ילמדנו. על כן יען כי אשה עיניה צרה באורחים וירא אברהם שלא נתן, לא נתן לה זמן ועת רק מהר עליה בחיפזון רב שתעשה מיד, ומחמת מהירות נתחלף לה הקמח בסולת עד שלא היתה יכולה לבחון מה קמח ומה סולת, ומזה שלקחה סולת ע"י מהירות שמיהר עליה אברהם, מוכח שאשה עיניה צרה באורחים [ולכך הוצרך למהר], וק"ל. הגאון רבי שמחה בונם סופר זצ"ל, אב"ד פרעשבורג, "שבט סופר" (ירושלים תשס"ו) ח"א, עמ' פ'

ט"ז כסלו

הרה"ח רבי דוד לייב שווארץ זצ"ל

יום ההילולא - ט"ז כסלו

נולד בהונגריה בשנת תרפ"ג לאביו הרה"צ רבי אשר שווארץ זצ"ל.

כשהיה הילד דוד לייב בן אחת עשרה החליט אביו - רבי אשר שווארץ - להוציאו מ"בית הספר", "הראש שלו קשה למחשבה" הגיש בקשת שחרור להנהלת בית הספר. הבקשה נענתה בחיוב - "משוחרר"...

עד היום לא ידוע מה היה סוד החלטת אביו ללמוד עימו הלכות אלו בדווקא, אך מה שברור, כי גמלה החלטה בליבו של אביו - ללמוד עם דוד לייב, דוקא הלכות שבת. ובכן התיישבו האב והילד זה מול זה והחלו בתלמודם - הלכות שבת. כאמור, היה זה כשנתיים לפני הכנסו למצוות בשנת תרצ"ד. הם למדו גם את סוגיית המשנה והגמרא, אך עיקר לימודם היה ספר השולחן ערוך - בהלכות שבת...

"בבר מצוה שלך לא תגיד פלפול" אמר לו אביו "אתה תגיד על פה עשרה סימנים מהשולחן ערוך בהלכות שבת עם ה'מגן אברהם', רצוני שזו תהי' דרשת הבר מצוה שלך" (מפי רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל). לאחר כל עשר עשרים סימנים נשלח הילד אל רב העיירה להבחן על תלמודו. בסיום אותן שנתיים ידע דוד לייב - שולחן ערוך הלכות שבת עם מגן אברהם "כבר אז, ב'בר מצוה', אמרו שידע גם את החידושים העיקרים של ה"מחצית השקל"...

ה'בר מצוה דרשה' - היתה עשרה סימנים בעל פה עם מגן אברהם...

נקל לשער, כי חלק ב' בשולחן ערוך אורח חיים, היינו הלכות שבת, נחרט במוחו הרך. אך אביו לא הסתפק בכך: "אבא זצ"ל הורה לי לסיים מידי שנה את כל הלכות שבת", סיפר ר' דוד לייב להרב מנחם חיים לינדנבוים שליט"א. ודוד לייב זכר את בקשת אביו לסיים לחזור על הל' שבת מידי שנה. מלבד הלימוד בסדרי הישיבה, מצא לו זמן לחזור על הלכות שבת. דוד לייב, הנער, קבע לעצמו זמן לחזור על כל סעיף וסעיף בסדר מופתי. בשנים הראשונות עוד ראו, איך מפעם לפעם הוא פותח את ספר השו"ע ומעיין בלשון המחבר, בדברי המג"א, ובעיקר בהערות של ה"מחצית השקל", קירב את עיניו וחזר שוב ושוב במתיקות. כך סיים מידי שנה את חוק לימודו, כך העפיל אל פסגת ההר - הלכות שבת - "הררים התלויים בשערה". בחלוף הימים, מיעט לעיין בפנים הספר. הוא נשא בחדווה את הררי ההלכות על כתפיו הקטנות, כל דברי המג"א היו כבר חרוטים על לוח ליבו, עד כדי כך שהיה מסוגל ללמוד אותם על פה שקלא וטריא סעיף אחר סעיף - שולחן ערוך, מגן אברהם ומחצית השקל. מאז אהב לשבת ולהתרכז או לטייל הלך ושוב ולחזור בעל פה על הלכות שבת...

בסיכומו של דבר אמר עליו: "אפשר להגיד בכירור, כי ר' דוד לייב זצ"ל ידע כל הלכות שבת עם מג"א והארות העיוניות של המחצה"ש שקלא וטריא - על פה" (אומר עליו ידיד ורע רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל)...

עד גיל חמש עשרה למד דוד לייב בישיבה המפורסמת בעיירה ב'ארמוט. הישיבה התנהלה בשרביטו של רבי חיים אהרן דוד דייטש, רבה של ב'ארמוט, בנו של ה"בן גרני", נכדו של ה"גורן דוד" מגדולי תלמידי החת"ס, וחתנו של הרב מוויצן רבי ישעי' זילברשטיין, זכותם יגן עלינו...

הימים חלפו, ובשנת השש עשרה לחייו יצא דוד לייב מהעיירה, כשפניו מועדות לישיבה המפורסמת בעיירת האדהאז...

מהאדהאז המשיך לישיבה הנודעת ב'סרדהעלי'. כאן כבר החשיבוהו כ"צורבא מרבנן". שרידי התלמידים מהימים ההם מספרים, על בחור נמוך קומה, שנכנס לישיבה והצליח להסעיר אחריו את מאות תלמידיה בשקידת ההתמדה. דוד לייב למד בעיון ובבקיאות, וכבר מאז רכש את ידיעותיו המדהימות בש"ס. בין כותלי הישיבה הוסיף דוד לייב לספוג לראותיו ניחוח נוסף של חסידות. בימים ההם החל לנהוג בדברים מסוימים כמנהג החסידים. אז גם שמע את שמעו של הרבי בעל ה"אמרי חיים", כשקבוצה מתלמידי הישיבה הלכה ללמוד בישיבת "אהבת ישראל" ב'גרוסוורדיין'. בערוב ימיו סיפר (להרב מ' ויספיש), כי בצעירותו למד וסיים את ספר "שבט מוסר" שלוש פעמים בכל שנה: מראש השנה ועד פסח - מפסח ועד שבועות - ומשבועות ועד ראש השנה. למעשה גם הספר "קב הישר" נהיה למשנת חייו. והגה בו עד שידעו על פה. מי שמכיר את הכתוב בספרי קדש אלו, יכול לשער, כי מהלימוד ב"שבט מוסר" קיבל פחד מעבירות. פחד מהשי"ת. יראה עמוקה, שליותה אותו עד סוף ימיו. יש לציין כי כבר אז הצטיין דוד לייב בעקביות הונגרית ובמסירות חסידית טהורה לכל 'מעלה' רוחנית. נשמתו הרוחנית לא ידעה שבעה...

בימי לימודו בסרדהעלי פרצה המלחמה - מלחמת העולם, שהסתערה על הונגריה בשנת תש"ד, ושכינתא בגלותא: השכינה נודדת יחד איתנו, כביכול, ועתה גלתה לעיירת סצ'ין בחדש סיון תש"ד. בסצ'ין רוכזו רבבות צעירים יהודים מחויבי גיוס לקראת גיוסם הצבאי. משם נשלחו לחזית או למחנות עבודה ברחבי הונגריה ומחוצה לה...

ממחנה המעבר סצ'ן לקחו את דוד לייב בתוך קבוצת יהודים בת שלושה עשר אלף נפש למחנה עבודה ליד בודאפסט. שם נאלצו לעבוד עבודת פרך בחפירות להכשרת קרקע מלחמתית לצבא הגרמנים. אח"כ, בראשית שנת תש"ה, העבירו אותם למקום קשה יותר. ככל שהוחלפו מקומות המצב ניה' גרוע יותר... שנה שלימה שהו דוד לייב וחבריו במחנות העבודה.

מספר אחד מחבריו מאותם ימים: "כולם ידעו שהבחור דוד לייב מיוחד מאחרים. הרוחניות שנהמה בקרבו התפרסמה באופן טבעי בין כל היהודים, ובפרט בנושא שמירת שבת, כולנו חשבנו על שבת, אך הוא ניסה ליישם את שמירתה במעשים מדהימים. היתה לו הקפדה על מצוות עם משמעת ורצון עז. את מעשי החסד המפורסמים שלו אחר השואה בארץ הקודש ידעו כולם. אך אנו גלינו זאת עוד בימי עולמנו, כשהיה בחור בן עשרים בשעות משבר גוף ומשבר נפש, בזמני המלחמה הקשים ביותר..."

בליל השחרור מצפורני הנאצים ימ"ש יצאו הבחורים, דוד לייב ואחיו מאיר שוורץ, אל הלילה הערפילי. על סף מוות מרעב ומחולשה... דוד לייב ואחיו יצאו בדרכם חזרה לבית הוריהם. שם נגלה לפניו האסון במלוא חומרותו. הם ניסו להשתקם בעיירה אך הדבר היה בלתי אפשרי... כחלוף תקופה קצרה נסעו שני האחים לאיטליה למקום נופש ומרפא לקראת בניית חיים עתידיים. כך הגיעו השניים לעיירת אקווי...

מאקווי הלך דוד לייב ללמוד תורה בישיבת "מאור הגולה" ברומא שבאיטליה. שם הסתופף יחד עם שרידי קהילות קודש, פליטי חרב צעירים שמסרו את לשד חיותם והקימו בעשר אצבעותיהם את דור ההמשך... הם ואחרים כמותם העתיקו את החסידות שלפני המלחמה בטהרתה - לחיים החדשים שאחרי השואה. הם אלו שעמדו לנו - הדור החדש... הבחורים בישיבת "מאור הגולה" שברומא - איטליה תלו תקוות עליה לארץ הקודש. בקיץ תש"ח עקב הכרזת 'המדינה' החלה מערכת של לוחמה באויב הערבי. המצב בארץ הדאיג, לא ידעו מה יילד יום. המצפים לעלייה בישיבה ברומא חששו לעלות לארץ ישראל, אך בז' באב הגיעה ידיעה לישיבת רומא, כי המעונין לעלות לארץ ישראל, עליו להתארגן בזריזות, לארוז את חפציו (תוך מספר שעות), ובאפשרותו לעלות לארה"ק בנסיעה ימית רישמית מאיטליה עד חוף חיפה ללא פחד מהתורכים, מהאנגלים, מהערבים וכדו' - נסיעה חוקית ישירה לישראל. ארבעה עשר איש מחברות הבחורים חסידי ויזניץ ור' דוד לייב והרבנית החליטו על יציאה לדרך. בערב שבת הם עלו על אניה שהפליגה מנמל נאפולי. בכניסת שבת שרו יחד את ה"לכה דודי" בריקודים, כבר היה זה בלב ים, והשמחה היתה גדולה. כשבוע ימים ארכה הנסיעה, כשצום ט' באב באמצעה. סערה חזקה בלב ים ליוותה אותם באמצע השבוע. אך בחסדי שמים ביום חמישי שאח"כ התקרבה האניה לחופי הארץ... לא היה להם זמן מיותר להרהר במצבם, כי לאחר המתנה נוספת העלו אותם על משאית, שהעבירה אותם ל'מעברה' בחדרה. המעברה היתה כתחנת מעבר זמנית, משם סידרו את העולים אט אט איש איש למקום קבע בתוך הארץ...

תהליך ההעברה מהמעברה לתל אביב היה מלווה בפרטים רבים (ואכמ"ל), אך בס"ד תוך זמן קצר עלה בידיהם להגיש בקשת 'הגירה' מחדרה למרכז הארץ. ולאחר ימים ספורים הגיעה כל החבורה לת"א לישיבת "בית ישראל ודמשק אליעזר" - ישיבה קטנה בכמות, ובאותו רגע נוספה לה גם איכות רבה... הישיבה ברחוב לילנבלום מנתה עשרים בחורים, רובם אודים מוצלים מאש, בלי אב ואם. המחסור בתקציב ובאוכל לבני הישיבה היה קשה מכל הבחינות. אך לר' דוד לייב לא הפריע כל הענין, את התמיכה החודשית קיבל ממקור אחר. מיד בימיו הראשונים בארץ התיישב ב"כולל וולאזין", התורה כמאז - החייתה את גופו. אך עם כל זאת לקח את מצב הישיבה לליבו וגמר אומר לסייע לה: בערבי שבתות יצא

לקבץ נדבות והביא הכנסה נוספת לשיבה... באותם ימים עוד לא זכה ר' דוד לייב להיפגש עם ה"אמרי חיים", עדיין לא היה לו קשר אמין כל כך לויזניץ, משכורתו לא היתה מהישיבה, אלא מכולל וואלזין, אלא שליבו הרחום על בחורים עניים, המבקשים לשבת בבית ה', השיאו לצאת לרחובה של עיר לקבץ נדבות! הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה...

ר' דוד לייב התרפק על סוגיות הגמרא בכולל וואלזין. דף אחרי דף בריתחא דאורייתא עם אברכי הכולל "הוא למד בכל רמ"ח אבריו!" אומרים ידידו מאז (מפי א'ה'ב'). אחרים מתבטאים בסגנון דומה ואומרים "הוא לא הוציא עין מן הגמרא". בבוקר היה מוכן לו אוכל למשך היום (ע"י ה'מימע') הוא יצא מביתו לאחר התפילה.

חיי הישיבה, הפרישות מהעולם, ההסתתרות מאחורי חומות בצורות, ההתכנסות לתוככי ד' אמות של תורה ושל עבודת ה' שבו את ליבו של ר' דוד לייב מאז עומדו על דעתו, המימע [=זוגתו הרבנית] איפשרה לו לבצע את שאיפתו זו. חיי הישיבה תססו בקרבו של ר' דוד לייב. בתחילה היה בא רק לפרקים להיכל הישיבה, עד שברבות הימים הצטרף לגמרי לחיי הישיבה. אז גם הוסיף להקדיש את חייו ללמוד בצוותא עם צעירי הצאן, ואף ללמדם. הוא נעשה שותף לחיי הישיבה היומיומיים...

על ה'חזקות' שלו בחצר - הקודש דויזניץ, שהיו בידו עוד מימי ה'אמרי חיים', לא ויתר מעולם. ולמשל: קצירת החיטים וטחינת הקמח למצות-מצוה של הרבי. הוא היה הממונה הראשי על בדיקת החמץ בכל בניני המוסדות והיה מכריז במעמד "כ"ק האדמו"ר (שליט"א) [ה"ישועות משה" צוק"ל] לפני שהיה הרבי מברך על בדיקת חמץ בביתו, את רשימת הבחורים, שיבדקו בכל בנין מבניני המוסדות. הוא היה דואג להכשרת השיניים התובנות לרבי בערבי פסחים, היה מקבלן מהרבי ונוסע להכשירן בת"א אצל רופא השיניים, ד"ר ר' משה לרנר ז"ל, ושם היה מכשיר גם את השיניים שלו. בהדלקת נר חנוכה של ביהמ"ד במעמד הרבי ובמעמד כל הציבור לפני תפילת ערבית היה זוכה, שיקיימו בו את המנהג החסידי עתיק-היומין, שהנערים מפריעים למדליק בזריקת מגבות ובכיבוי הגפרור והשמש לפני ההדלקה, כשהרבי עצמו מפקח על ההתנהגות הזו, שתהיה עד הגבול הראוי. בפורים היו מכתירים אותו מידי שנה בשנה כ"ראש בית דין" דק"ק פורים דויז'ניץ, וכשהיה צעיר יותר היה עולה על שולחנו של כ"ק אדמו"ר זי"ע לשמח בימי הפורים. בשנים קודמות היה משלם מכספו את ההוצאות לעריכת השולחנות בבית ה'אמרי חיים' בימי החול (הרב א"ו).

אומרים, שר' דוד לייב הוא שהביא לויז'ניץ (לאחר השואה) את המושג לדאוג לצרכי הרבי (אין זינען האבן דעם רב'ין) ובית הרבי. הוא דאג וסידר לרבי ולכל עניני חצר המלכות דברים רבים, בפרט בשנות הבראשית. כמו כן היו מביאים מביתו את הפמוט של שתי הנרות לשולחן הרבי בסעודה שלישית. הוא גם היה מביא לשיבה את החיטים למצות הרבי כדי שהבחורים יבררום, והוא היה דואג לאפיית המצות של הרבי ושל בית הרבי לכל ימי הפסח.

סעודת עניים (כנהוג בויזניץ) היתה נערכת לפני נישואי נכדי האדמו"ר [ה"אמרי חיים"] [צ"ל ויבדלחט"א האדמו"ר (שליט"א)] [ה"ישועות משה" צ"ל] - בניהולו של ר' דוד לייב. הוא היה עוסק בבישול הדגים, ונוסע לתל אביב וסביבותיה להזמין עניים. הוא ניצח על מערכת ההסעות של העניים - העיקר שיבואו. הוא הבטיח להם כסף רב ואוכל טעים. ה"ארימע - חתונה" היה מבצע של ר' דוד לייב. מדי חודש בחדשו עד סוף ימיו היה נכנס אל הקודש פנימה עם קוויטל ופדיון-נפש ועוד סכום נכבד לצדקות הרבי, והרבי

היה מתעניין בפרטות בחיבה על מעשיו ועל בריאותו ועל בריאות זוג... אחר הדברים שר' דוד לייב רכש מהתקשרותו בלב ובנפש לה"אמרי חיים" - את התואר "שווארץ גנב" (דוד לייב - שווארץ) וגם תואר זה היה נסתר. כי עיקר עבודת ה' היא בהצנע לכת... ה"אמרי חיים" במהותו ובהנהגתו בקודש היה איש סוד. עוד בנערותו אמר אביו, ה"אהבת ישראל" זי"ע, כי הוא מצליח לגנוב דעת הבריות, וכן העיד עליו האדמו"ר מבעלז' מוהרי"ד זי"ע. ואכן הוא הפליא בפקחותו להסתיר ולהסתתר במסתרים בכל דרך שהיא, והדברים ידועים. ר' דוד לייב היה חסיד של ה"אמרי חיים" גם בפרט זה...

אחר הסתלקותו רבו ה"אמרי חיים" דבק בבנו ה"ישועות משה" זי"ע, עד הסתלקותו ט"ז כסלו תשנ"ט. "בחוזק יד" (ירושלים תשס"ב) ע' 343 - 10

השבוע עוד בתחילתו, ודוד לייב כבר נמצא בחנות הירקות ובוחר ירקות לחמין השבת הבאה. רוכש לכבוד שבת, מביא הביתה ומניח במקום מיוחד עד שבת. מידי יום רביעי מקדיש מסדר יומו, צפוף-המעשים עבור כלל ישראל, ונוסע במיוחד למקום מסוים במרכז בני-ברק בכדי לרכוש את השעועיית ("באנדאלעך") לחמין צפרא דשבתא.

ואיזה עסק עושה היה מהכנת החמין. אוחו בידו את השעועיית, מונה ומכניסם לקדירה בסדר מיוחד כשפיו ממלמל רברבן. מניח שלוש שעועיות, ולוחש אט-אט: "אברהם, יצחק, יעקב". עוד ארבע בזו אחר זו: "שרה, רבקה, רחל, לאה". עוד שתיים, "משה ואהרן". מפיו מתמללים שמותיהם של שבעת הרועים, עם עוד מלמולים שסובביו לא הבינו מעולם.

גם לעת חולשתו בשנתו האחרונה, כאשר את החמין מכינים היו עבורו, יושב היה על כסא סמוך ומורה: "עכשיו שלוש כפות סוכר... עכשיו להניח שבע קארטופלען...", וכל אותה עת הוא ממלמל ומכוון... הרה"צ רבי יהודל'ע הורוויץ זצ"ל, מביא היה משמו של "יהודי גדול מבני ברק" שכל שעועיית ושעועיית מן החמין של שבת-קודש - תהא למעלה מליצת יושר על זה שהקטירה לכבוד שבת. בהזדמנות גילה כי מרבי דוד לייב שמע זאת.

אחר שזוגתו קלעה בזריזות את י"ב החלות, והבצק מוכן היה - נוטל דוד לייב את התבנית ואץ רץ אל המאפיה בשיכון ויז'ניץ - בתנור שם נאפו חלותיו (אל נא תחשדוהו כי תנור היה לו בביתו...).

ככל שהלך והתקרב יום השישי - היה האור הפנימי שברבי דוד לייב, זה הנסתר במשך השבוע, הולך ומרתיח, נסער וכמעט בוקע חוצה. ליל שישי פורש כנפיו, השעה מתאחרת ורבי דוד לייב ניגש אל ארון-הקודש ומפלל צקון-לחש במשך דקות ארוכות. עומד עתה לצאת לירושלים, לעשות את דרכו הקבועה אל ה'כתל המערבי' - להתייחד עם השכינה הק', למלל עמה בטוהר לבו, לשטוח בפניה את הררי ה'אזכרות' שהעבירו אליו - למען יעתיר. חולים ונצרכים, זקוקי ישועה ומשוועי-רחמים - את כל אלה זכר והזכיר, ויפעל עבורם גדולות ונצורות.

כאשר נשאל פעם אודות קביעות נסיעתו אל ה'כותל', הציב על דברי ה"כלי יקר" בפרשת ואתחנן, על הפסוק "ההר הטוב הזה והלבנון": "ההר המכון כנגד ביהמ"ק של מעלה, שם חביון עוז השכינה. נקרא המקום "ה' יראה" על-שם שכל הרואה המקום הקדוש ההוא, בראיה לחוד קני שלמות נפשו ונתלבש ברוח קדושה וטהרה...".

מן הכותל, בשנים שעוד ניתן היה, פנה אל מעין השילוח - לטבילה ובעיקר בכדי ליטול עמו בבקבוק מעט מים ממקום טבילת רבי ישמעאל כהן גדול, עמם שופת היה את ה'טשולנט' שהכין לכבוד שבת

קודש. כדאיתא בתוס' שמעייני ישועה הם מימי המעיין. יום שישי קודש היה לו למרוצת-חסדיו, כבכל יום, מה עוד שעמל היה שעות על שעותיו לחלק את הכספים לצרכי שבת בכל אותן כתובות עלומות - אולם בהתקדש היום, בשעת דמדומי חמה של קבלת שבת, נראה היה בבית המדרש הגדול, בפינה הדרומית מזרחית, משורר 'לכה דודי' כשידיו נתונות בידי סובביו - מנהג ויז'ניץ - ונשמתו עולה בלהבה של שבת.

מעתיקה היה זה דוד-לייב אחר לחלוטין. נפש מעלמא דכיסופא. כל ישותו לובשת צורה חדשה של דבקות ולהב עד כלות הנפש. עיניו עצומות, פניו סמוקות, כולם שרים ואף הוא מצטעק אל השירה בעונג עילאי, במתק ורתיחה: "אה, שבת, שבת הא, הא...". דמותו הנמוכה מקפצת מעלה בריקודה, מתעלה, להתלהבותו אין עוד הסתר. בהגיע "בואי בשלום" אינו יודע את נפשו: באותם רגעים יש והוא שולף מכיסו את המטפחת, מכסה בה את פניו הלוהטות, תחתיה מאדימות עיניו ודומעות, בורקות בזיו עילאי...

אולם הכל חיוור היה מול הקידוש על היין. בעת ההיא בא זמנה של צווחת השבת וערגתה, להזדעק מנשמתו במלא עוצמתה. קדמה לקידוש שעה ארוכה של הגות ב'זוהר' הק' ובתיקונים - מתוך שה'מימע' יושבת מן הצד וממתינה ביראת כבוד. שעה זו שיהודים יושבים בה לפני שולחן מעדנים - שעה טובה היא לו והוא מקדישה לה'.

וברגע שהיה רבי דוד לייב מתרומם אל הקידוש - לא עוד סתר, לא עוד כיסויים, לא עוד חומות כי אם "יום השישי" בקול אדיר וחזק, להעיד על בורא שמים וארץ. מידי הגיעו למלים "זכר למעשה בראשית" מתכופף תוך כדי שאגה אל היין שבגביע - בכדי לשקף בו את בבואתו, כמובא בספרי ח"ן.

אך סיים לקדש על היין, והוא מתרווח לאחוריו במנוחת עדן. פניו זוהרות ככדור חמה, מתלעלע בעונג הקדושה, עוצם את עיניו ונהנה מכל רגע: "אה, אה, אזוי גוט, ס'איז דאך אזוי גוט". כל-כך טוב לו בעולמו, משפשף ידיו ושורה כולו במקוה רותח של תענוגות. דוד-לייב, אחרי הכל, נשאר דוד-לייב. בכדי לטשטש את מה שכאן מתחולל, קורא לעברה ומשבח, כאילו, את טיב היין: "דער ויין, דער ויין, ס'איז אזוי גוט, אזוי זיס, א מחיה...". פיו מדבר על היין - שכל טוב הוא ומתוק - אולם נשמתו מתענגת במעדני עולם שכולו טוב, בתענוגים שבהם זוכים המתרחקים מעינוגים אחרים... הרה"ח ר' ברוך לב שליט"א, "חיים שיש בהם" (חצור תשס"א) ע' 349

חסידות

הגה"ח רבי דוד לייב שווארץ ז"ל כשביקשו ממנו בחורים לשמוע 'חסידות', היה אומר משל על איזה פוער שהתלבש כמו פריץ, וכשנחלה לא עזר לו כל הרפואות היקרים שהיו מוכנים עבור הפריץ האמיתי, כיון שבאמת היה מורגל למאכלים פשוטים וגופו העכור לא סבל אותם, עד שהגיע איזה רופא שידע באמת מי היה ואמר ליתן לו 'פעפער מיט ברוינפין' כדרך הפוערען, וזה הועיל לו לרפואתו, והגה"ח הנ"ל היה אומר להבחורים, מחפשים השגות ומדריגות, אבל א"צ כל זה, כ"א פעפער מיט ברוינפין, היינו ללמוד גפ"ת עם ספרי חסידות, ולהתפלל בכוונה, וליזהר על המדות ולא יותר. כ"ק אדמו"ר רבי מנחם מנדל מונדרר מקאסוב זצוק"ל, "מנחם משיב נפש" (ירושלים תשע"ג) עמ' ט'

אדמו"ר הרה"ק רבי שאול ידידיה אלעזר טויב ה"אמרי שאול" ממודז'יץ זי"ע

יום ההילולא - ט"ז כסלו

כ"ק אדמו"ר הרה"ק רבי שאול ידידיה אלעזר טויב זצלה"ה ממודז'יץ בעמח"ס "אמרי שאול" נולד בעיר אוז'רוב ביום הושענא רבה שנת זמרת לאביו הרה"ק רבי ישראל בעל "דברי ישראל" ממודז'יץ - נכדו של הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע.

משחר נעוריו הצטיין במעלות ומידות תרומיות, ונודע כגדול בתורה בנגלה ובנסתר, ואף הדפיס את ספרו של אביו "דברי ישראל" בתוספת רבה משלו.

את ביתו בנה (בזיו"ר) עם זוגתו הצדקת בתו של הרה"ק רבי אברהם איגר זי"ע מלובלין, ממנה נולד לו בנו ממלא מקומו כ"ק אדמו"ר רבי שמואל אליהו בעל "אמרי אש" ממודז'יץ.

בשנת תרע"ח נבחר לכהן כרב העיר ראקוב, ולאחר שלש שנים, עם פטירת אביו זי"ע בשנת תרפ"א עבר לעיירה קורצ'וב הסמוכה לווארשא, שם הנהיג את עדת חסידי מודז'יץ. ברם, לא ארכו ימי שבתו שם, ובלחץ אלפי חסידיו ומעריציו אשר באים היו להסתופף בצילו עקר לעיר הנופש אוטבוצק - בה קבעו את מקום משכנם רבים מגדולי הצדיקים - שם כונן את חצר הקודש.

ניחון היה בכח נגינה מיוחד במינו, ורבים התקרבו לבוראם וחזרו לצור מחצבתם באמצעות ניגוניו ותפילותיו אשר הותירו רושם עז בלב שומעיהם.

עם התקדר ענני פולין ערב פרוץ מלחמת העולם, בשלהי שנת תרצ"ט, היה ה"אמרי שאול" מהראשונים אשר עוררו את הצורך להמלט למקום מבטחים כל עוד ניתן, ואף הוא עצמו לאחר תלאות ונדודים עלה בידו להמלט לוילנא, אשר היתה עדיין חופשית מעול הכיבוש.

עם הגיעו לוילנא יחד עם בני ביתו הפך ביתו למקום מפלט להמוני הפליטים אשר זרמו לוילנא, בהם גדולי ישראל ורבים מתלמידי ישיבת מיר אשר מצאו בביתו מחסה, והוא היה להם כאב. יחד עם ב"ב דואג היה לכל מחסורם. יחד עם רבני העיר ובראשם הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל עסק רבות בענייני הצלת הכלל והפרט וזכה לפעול גדולות ונצורות. בחיפושיו אחר דרכי מילוט לפליטים עלה בידו לקבל את הסכמת שלטונות רוסיה לפתיחת מעברי הגבול לסיין, בכדי לאפשר להמוני בני הישיבות להמלט לשנחאי. כך נותרה פליטה לעולם התורה (מרחן החזו"א אשר הטריח עצמו להשתתף בהלוייתו התבטא כי זוהי הכרת הטוב ל"מצילה של עולם התורה").

בעת שהותו בוילנא, בחודש שבט ת"ש, קיבל ה"אמרי שאול" ויזה לו ולבני משפחתו להגירה לארה"ב, ואכן לאחר מסע ארוך אשר החל בחודש אב באותה שנה דרך העיר שנחאי עלה ביום כ"ה תשרי תש"א על האוניה אשר הובילה אותו לארה"ב.

בהגיעו לארה"ב כונן בה אמנם את חצרו, והיה מעמודי התווך של יהדות ארה"ב יחד עם האדמו"רים מאמשינוב וליובאוויטש זי"ע, אך נפשו נכספה ושאפה לחונן את אדמת ארץ הקודש. עוד שנים רבות קודם לכן פיעמה בו אהבת אה"ק ואף זכה לבקר בה שלוש פעמים. בחודש טבת ת"ש עוד בעת היותו

בגולה בוילנא נתקבל עבורו סרטיפיקט אך אותה עת לא עלה בידו לעלות ארצה. בר"ח תמוז תש"ז זכה סוף סוף להגיע לארה"ק.

בואו עשה רושם רב בקרב בני הישוב בארץ. אלפים נהרו לשלחנותיו אותם ערך באותה תקופה בתל אביב, אך לא עבר זמן רב והוא חלה לפתע פתאום למגינת לב שרידי עדת הקודש וכל קהל יראי ה'. שבועות מספר התייסר בחוליו עד אשר נסתלק לעולמו ביום ט"ז כסלו תש"ח, והוא בן ס"א שנים. אלפים רבים ליווהו למנוחת עולמים בהר הזיתים.

חלק דברי תורתו נדפסו בספרים "אמרי שאול ו"ישא ברכה" על התורה והגדה של פסח. "נזר התורה", אדר תשס"ג, ע' כ"ו

אאמו"ר זצוק"ל נולד באושפיזא הזה - ביום הושענא רבה. ונולד בשנת זמר"ת, נעים זמירות ישראל. **ואא"ז ("דברי ישראל") זצוק"ל אמר, דיודע (עיין סנהדרין כא: וברש"י שם ד"ה שביקש) אשר מי שיש לו חריץ בראשו עדות היא שהוא מבית דוד, לפי שכתר מלכות שרביט של זהב היה בתוך חללה מדופן לדופן ואינה מתיישבת בראשו אלא למי שיש לו חריץ בראשו, וכל הראוי למלכות היה בו חריץ זה והיתה הכתר הולמתו, ומי שאינו ראוי למלכות אינה הולמתו. וידוע שאאמו"ר ז"ל היה לו חריץ כזה בראשו.** בנו כ"ק מרן אדמו"ר ממודז'ץ זצוק"ל, בשוה"ט הושענא-רבה תש"מ, "אמרי אש" (ירושלים תשס"ו) ח"ב, ע' תרכ"ג

בבחרותי הייתי מקורב אצל האדמו"ר נשמת השירה, ר' שאול ידידיה ממאדז'ץ זצ"ל ונתרשמתני מחדוה התמידית ומשמחת החיים שהיתה נסוכה על פניו תמיד. מכתב הגה"צ רבי משה וואלפסון שליט"א, משגיח ישיבת "תורה ודעת", "זכרון שלמה ויעקב" (ירושלים תשנ"ח) ע' רצ"ג

כאשר כ"ק אאמו"ר ("האמרי שאול") זצוק"ל, חזר מנסיעתו לארץ ישראל, בפעם השניה, לביתו אשר באוטווצק, שאלהו אחד ממקורביו, בין יתר השאלות, איך השפיעה עליו ארץ ישראל, על כח היצירה שלו בנגינה. טוב מאד - השיב לו כ"ק אאמו"ר זצוק"ל - והוסיף, כי השירה זמרה וזקוקה לרגש ולב, להתעוררות הלב כמו"ש אז ישיר פירש"י עלה בלבו שישיר. וארץ ישראל היא "לבא דעלמא", כמו"ש דברו על לב ירושלים. כ"ק מרן אדמו"ר ה"אמרי אש" ממודז'ץ זצוק"ל, "אמרי שאול" (ת"א תשכ"א) ע' קצ"ו

בפאתי אוטבוצק התגורר הרבי ממודז'ץ רבי שאול ידידיה טאוב זצ"ל, נכדו של רבי יחזקאל מקוזמיר. בימי עלומיו התעסק הרבי ממודז'ץ ברבנות, כיהן כרב לראשונה במודז'ץ, לאחר מכן בקורטשב וכעבור זמן עבר לגור באוטבוצק, אשר במרוצת השנים הפכה למעוז מודז'צאי גדול. בוורשה התקיימו הרבה בתי חסידים ("שטיבלך") של מודז'ץ, בהם התפללו המוני יהודים יראים ושלמים ובתוכם עסקנים חשובים.

לקראת ימי ראש השנה ויום הכפורים היו אלפי חסידים וסתם יהודים באים לאוטבוצק, כדי לשמוע את תפילותיו של המודז'צאי. וורשה היהודית כולה היתה מזדמרת בניגונים וקומפוזיציות שהרבי ממודז'ץ הלחינם בעצמו. בנגינתו היה הרבי ממודז'ץ מרעיש עולמות. בניגונים שלו, שהיו כולם לב ונשמה, קירב את ישראל לעבודת ה' והחזיר למוטב הרבה יהודים שנתרחקו ותעו.

יהודי אוטבוצק, קטן ועד גדול, זרמו בכל שבת לשולחן הסעודה-שלישית בחצרו של המודז'צאי. היו באים הרבה שעות תמימות לפני המועד, כדי לתפוס מקום ולשמוע - אם מקורב ואם מרחוק -

את קולו הערב של הרבי. המודו'יצאי היה משורר "סולו", הוא לבדו. מאות מחסידיו היו משוררים ובעלי ניגון משובחים. אבל בשעה שהרבי שר, היו הכל עוצרים את נשימתם ומסכיתים לכל מילודיה שהתנגנה מפיו, לכל אינטרפטציה מוסיקאלית, לכל "קמט" ונהימה חרישית. איש לא סייע אתו בזמרת "בני היכלא", מלבד האילנות הגבוהים שעיתרו את חוילתו, אשר מתוך אי יכולת לעצור בעד האכסטזה הפנימית שלהם, זמזמו אף הם ברשרוש-עלים: "בני היכלא דכסיפין" ... "בני היכלא" של הרבי ממודו'יץ היה מעורר געגועים לעולמות עילאיים ומצית בלבבות זיקי תקוה ליום מחר טוב יותר, שטוף אורה...

ב"בני היכלא" שלו בשבת, השתקפו ימות החול של הרבי, שהיו מלאים וגדושים תורה ועבודה. הניגון שיצר שימש כעין ספר שחיבר. נחשפו בו גבהי נשמתו, אשר חדוה אינסופית ויגון צורב כאחד, אופפים אותה תמיד, את הלבוש החיצוני של ניגונו יכלו לראות אנשים רבים, אך רק יחידים היו מסוגלים להעמיק-מבט בעמקי הניגון, שבכל "בית" מ"בתיו" ו"תנועה" מ"תנועותיו" השתקף זוך הנשמה הגדולה. הרבי ממודו'יץ, יותר משנהג לשיר באזני אחרים, היה משורר לעצמו... בשביל עצמו... מחפש היה את התגלות הבורא בדרך השירה... הרב שמחה עלברג ז"ל, "וורשה של מעלה" (ב"ב תשכ"ט) ע' רס"ז

לי הכסף ולי הזהב

בהזדמנות ראיתי גביר עצום אבל קמצן גדול, והיה גם יודע תורה, ושאלתיו למה אין עושים ברכה על ריוח במסחר, הלא יש לו הנאה. ואמרתי לו, כי אמרו חז"ל (ברכות ל"ה). כתיב לה' הארץ ומלאה וכתוב והארץ נתן לבני אדם, ותירצו כאן לפני ברכה וכאן לאחר ברכה, אבל לא כן הוא בכסף וזהב, כי אף על אחר הברכה אומר הקב"ה (חגי ב') לי הכסף ולי הזהב, וד"ל. הרה"ק רבי שאול ידידיה אלעזר ממודו'יץ זי"ע, "ישא ברכה" (ברוקלין תש"ג) ח"ה, ע' נ"ח

עלה בלבו שישיר

ידוע מה ששאל מאן דהו את כ"ק אאמו"ר צוק"ל, מאיזה חומר נוצרה הנגינה השירה והזמרה. והשיב עם דברי אא"ז הרה"ק מקאזמיר צוק"ל, "דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב", ווערטער וועלכע גיין איבער דאס הארץ, וואס איז איבערפיעלט, די ווערטער גיין אריין אין הארץ [היינו דברים היוצאים ועולים על גדות לב מלא, אלה הדברים נכנסים אל הלב]. ומזה השיבו כ"ק אאמו"ר צוק"ל, אשר ממה שנתמלא הלב נוצרה השירה והנגינה. וזהו שעה"פ (שמות יג, יז) "אז ישיר" פירש"י: עלה בלבו שישיר, היינו ממה שעלה ונתמלא לבו אמר שירה וזמרה. כ"ק מרן אדמו"ר ממודו'יץ צוק"ל, "אמרי אש" (ירושלים תשס"ו) ח"א, עמ' א

יצרו גדול ממנו

ביאר כ"ק אאמו"ר צוק"ל, על מה דאיתא בגמ' (סוכה נב.): כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. כל הגדול מחבירו - במה שאדם מחזיק עצמו שהוא גבוה מחבירו, בחינת גאווה וגאות, יצרו גדול ממנו - גדול מלשון גודל, יצרו גדול ממנו, שממדת גאווה וגסות הרוח בא עיקר היניקה להיצר הרע לגדול ולהוסיף תוספת כח חיות. כ"ק מרן אדמו"ר ממודו'יץ צוק"ל "אמרי אש" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' ק"ב

הגה"צ רבי שלום בראנדר זצ"ל

יומא דהילולא - י"ז כסלו

מתולדותיו

הגאון רבי שלום [ב"ר דוד] בראנדר זצ"ל נולד בשנת תרע"ב, היה משרידי עולם התורה בגליציה, גאון מופלא בקי בחדרי תורה ומופלג במעלות החסידות ובכל מידה נכונה, שימש למעלה משלשים שנה כראש ישיבת בעלז בירושלים, ומשנת תשל"א הקים בב"ב את כולל "קדושת אהרן" לאברכים מופלגים, שכולו מוקדש ללמוד בעיון בסדר קדשים שם השמיע משיעוריו תמידין כסדרן. שלשת כרכי ספרו "חוקת היום" על מסכת יומא הפכו לשם דבר בעולם התורה, בהיותם מקיפים בעומק העיון והחריפות את עניני המסכת ובעיקר בסוגיות קדשים, ובכתובים נותרו הרבה מחידושיו וכת"י בש"ס ופוסקים. נסתלק ביום י"ז כסלו תש"ס. "מוריה", אדר תשס"ב, ע' פ"ד

כ' אאמו"ר [הגה"צ רבי שלום בראנדר] ז"ל נולד בשלהי שנת תער"ב לפ"ק, לאביו הרה"ח מו"ה דוד ז"ל, ת"ח ובעל צדקה וחסד מחשובי עיר יעריסלוב, ואף כי ימי ילדותו ונערותו היו ימי הרס עולם הן בגשמיות והן ברוחניות, ימי מלחמת העולם הראשונה, ואח"ז ימי ההתנוצצות של כל מיני מפלגות ימניים ושמאליים אשר עשו שמות בכרם בית ד' כידוע, וגם אותו ניסו לסחוב עמהם, עכ"ז פנה אליהם עורף, ורוח יראת ד' פיעמה בו, ודבק בתורת ד' בהתמדה רבה, והמית עצמו באהלה של תורה. ועוד בהיותו טליא חידש חידושים והעלם עלי גליון [אך כל חידושיו שלפני המלחמה נאבדו]. וגם ניחן בזכרון ובחוש קליטה מיוחד, והי' קולט כל דבר טוב שראה או שמע מחסידים ואנשי מעשה, בבחי' נפה הקולטת את הסולת [וכמו שהי' רגיל על לשונו, שהארבע מדות שמנו חכז"ל במס' אבות (פ"ה מט"ו) ביושבים לפני החכמים, הכוונה היא לחכמים שהיו נחשבים בעיני חכמי המשנה לחכמים, ואעפ"כ שייך ביושבים לפניהם כל הארבע מדות, ספוג, ומשפך, נפה, ומשמרת, ויש ליהזר להיות בבחי' נפה]. והתבטא פ"א אחר ישיבתו בדיבוק חברים והשמיע הרבה דברי חסידות, ואח"כ כשהלך לביתו פנה לנכדו כבן שמונה שהי' נוכח באותו מעמד, ושאלו, האם קלטת משהו מן הדברים שנדברו, וכדי לעורר בו חשק ורצון לשום הדברים על לבו, הוסיף ואמר, הנה אני זוכר הרבה דברים ששמעתי בהיותי בגילך.

והיות שדרך עיר מולדתו יעריסלוב עברו קוי מסילת הברזל שבאו מכיוונים שונים, עי"ז זכה להכיר הרבה צדיקים, מחמת שהוצרכו לעמוד שם ולהמתין עד שתבא מסילת הברזל הנוסעת לאותו כיוון הנצרך להם, לפעמים עמדו שם איזה שעות, ולפעמים לנו לינת לילה, והי' יודע לספר כמה וכמה עובדות ודיבורים ששמע מהם וראה אצלם באותם השעות הספורות. ומכיון שהיתה יראתו קודמת לחכמתו ומעשיו מרובין מחכמתו קלט כמה וכמה הנהגות טובות ומדות טובות שנהג אחריהם, וכמש"כ הרמב"ן באגרתו וכשתקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו.

ולדוגמא נביא כאן עובדא אחת שיש בה לקח ללמוד, פעם אחת עברו דרך שם הרה"ק מקאמארנא זצ"ל וחתנו הרה"ק רבי אהרן מנחם מענדיל מראדזימין זצ"ל, והוצרכו ללון בעיר, ובבוקר התפללו במנין התלמוד תורה, והי' אז יום הקריאה ונתכבד הרה"ק מראדזימין זצ"ל בפתיחת הארון, ויהי בעת פתחו הארון הקודש ראה שם מבפנים שכבת אבק, ונתרגש מאד ונפלטה זעקה מפיו, וויא איז דער

שמש [בלשה"ק, איה השמש], כלומר, היתכן להשאיר שכבת אבק כזו בארון הקודש, וניקה אז הרה"ק מראדזימין זצ"ל בידיו את כל האבק הנצבר שם, והי' אאמו"ר ז"ל רגיל לומר שמעובדא זו קלט הזהירות ליוזה בכבוד ובנקיון הארון הקודש, וקיים זאת בפועל והי' מנקה בעצמו את הארון הקודש עד סוף ימיו. בני הגה"צ רבי שלום בראנדר זצ"ל, "חוקת היום" (ב"ב תשס"ב) ח"ג, עמ' ב'

הגה"צ מו"ה שלום בראנדער זצ"ל היה ראש ישיבת בעלז הרבה שנים. אשר מינה אותו מרן מבעלז זי"ע כאשר נתייסד הישיבה. היה בקי גדול בקדשים, וחיבר ספר חוקת היום עמ"ס יומא. והגאון מטשעבין זצ"ל התבטא פעם עליו שהוא גאון בקדשים, אם משיח יבא הוא יכול להראות בעינים סגורות על כל דבר שבמקדש היכן צריך להיות. הגה"צ רבי אשר אנשיל כ"ץ שליט"א, גאב"ד וויען, "שמן ראש - פורים" (ברוקלין תשס"ח) ע' קי"א

...והיה בעת הגיעם לשם [=לסיביר, בימי מלחמה"ע השניה] הוציאו הרוסים כרוז שיבאו לרשום א"ע לעבודה, ונוסח הכרוז הי' כערמת המצריים לשדל את ישראל לעבודה בפה רך, וכמו כן גם הם נוסחו הכרוז כאילו אין חיוב לעבוד, רק שמי שרוצה לקבל לחם יבא לעבוד, ועשה אאמו"ר [הגה"צ רבי שלום בראנדר] ז"ל חשבון לעצמו, שהיות שאין מחייבים לילך לעבוד, על כן כל זמן שיש לו עדיין לאכול לא ירשום א"ע, ויאחר לרשום א"ע במאוחר יותר כשלא יהי' לו מה לאכול, ובאמת הוכיח המציאות שהלחם שנתנו בשכר העבודה לא הספיק להשביע את רעבון האנשים, וגם אלה שהלכו לעבוד הוצרכו לחפש אמצעים ודרכים אחרים להשיג לחם, וממילא גם הוא השיג לחם ע"י הדרכים האחרים, ועי"ז שלא רשם א"ע בתחילה ולא הי' על הרשימה שלהם, עי"ז עלתה בידו שלא עבד כל הששה שנים שהי' בגלות רוסיא, בין שם בסיביר ובין אח"כ בשנת תש"ב כששיחררו אותם ויצאו מסיביר ובאו לעיר דזשאמבול אשר בארץ קאזאחסטאן, אלא ישב כל הזמן ועסק בתורה בהתמדה רבה, כבני לוי במצרים, אבל אותם שרשמו עצמם בתחילה לא יכלו שוב לפטור א"ע מן העבודה. ועזר לו השי"ת שבמאוחר יותר השיג גם מס' יבמות ויורה דעה ח"א, ובספרים אלו ישב והגה כל הימים שהי' שם.

ובהיותו שם בסיביר מסר א"ע על כל מצוה ומצוה שהי' באפשרות לקיימה, בערב יו"כ תבר גזיזא דברדא וירד וטבל, אף כי הקרח שע"ג הנהר הי' כבר כעובי מטר, וגם הי' פחדים מצד אנשי הנ.ק.וו.ד. לא הסתכל על זאת וירד וטבל, וסיפרו אותם שהיו עמו אז בסיביר שכל הציבור כשראו אותו חוזר מן הנהר בשלו' נשמו כולם לרווחה, שכולם היו שרויים בפחד שלא יארע לו כלום. וכן בנה סוכה מתחת לאפס של אנשי הנ.ק.וו.ד., ועסק שם בגמילות חסדים כאשר יספרו אלה אשר היו אתו שם. וגם כל הזמן לא שינה את לבושו, אשר הנסיון בזה לא יבינו כי אם אלה אשר היו שם... בני הגה"צ רבי שלום בראנדר זצ"ל, "חוקת היום" (ב"ב תשס"ב) ח"ג, עמ' ד'

הגה"ח רבי שלום בראנדר זצ"ל, בעל "חוקת היום" היה מצוין בג' עמודי העולם תורה עבודה וגמילות חסדים, שהיה ראש ישיבה והעמיד תלמידים הרבה והיה אומר שיעורים עמוקים מאוד, וכן מה שעסק בעניני קדשים יש בזה ענין תורה ועבודה יחד, שהרי כל סדר קדשים הוא ענין עבודת בית המקדש, וגם כל זה עשה כדי לעזור ליהודים שרוצים ללמוד קדשים שזה יסייע להם וזהו ענין גמילות חסד. [וכשבאתי לנחם את בניו החשובים אמרתי בדרך צחות שהיה גר ברחוב עמוס מס' 3 רומז שהיה עמוס בשלושה דברים שהעולם עומד עליהם.]

ובמדרש (ב"ר צא, ט) מובא על הפסוק (בראשית מב, כח) ויצא לבם ויחרדו שנאמר על השבטים בעת שמצאו הכסף באמתחותיהם, וכשנפטר רבי סימון בר זבידא אמר רבי לוי אם השבטים נחרדו כל כך

אפילו שמציאה מצאו כי חששו על העתיד, אנו שאבדנו את רבי סימון על אחת כמה וכמה ע"ש, סימון רמז לאוצר, וכמו כן אפשר לומר על רבי שלום זצ"ל שהיה גדול בתורה ויראת שמים וחסידות והיה גם מספר הרבה סיפורי צדיקים באופן מדויק ועכשיו נלקח מאתנו [ויש לציין שכמעט כל הדברי תורה וסיפורי צדיקים שאני אומר מאדמור"י בעלזא זי"ע שמעתי ממנו זצ"ל]. הגה"ח רבי שמואל אהרן לידער זצ"ל, "נטעי אשל" (ב"ב תשס"ח) ח"א, ע' תפ"א

התבטא [הגה"צ רבי שלום בראנדר זצ"ל] פעם כששאלו אותו למה אינו מעלה על הכתב את חידושו באגדה, אשר כידוע ה' מחדש חידושים נפלאים גם במקצוע זה, והשיב בענות צדקו, וכי איזה תועלת יהי' מזה, בשלמא לעשות ביאור על הגמ' בדרך הפשט האמיתי ה"ז לתועלת להאיר עיני בני אדם במה שמתקשה להם בדרך לימודם ולהעמידם בדרך האמת, אבל איזה תועלת הוא זה לעשות ספר באגדה, האם חסרים לנו ספרי קודש, וכי יתכן שבשבת קודש יקח אחד את ספרי לעיין בו במקום לעיין בספרי תלמידי הבעש"ט הק'. בני הגה"צ רבי שלום בראנדר זצ"ל, "חוקת היום" (ב"ב תשס"ב) ח"ג, עמ' א'

י"ח כסלו

רבינו אברהם בן הרמב"ם זי"ע

יום ההילולא - י"ח כסלו

"רבי אברהם החסיד" - זה שמו ותוארו של רבינו אברהם זי"ע, בנו יחידו של הנשר הגדול פוסק הדורות רבינו משה בן מימון זי"ע, בפי חכמי הדור, על שם צדקתו הגדולה וחסידותו המופלגת, בנוסף לגאונותו האדירה ומנהיגותו בחסד עליון, אותם זכה לא רק בכחו של אביו הגדול, אלא בזכות עצמו.

רבינו אברהם נולד לאביו הרמב"ם ז"ל ביום כ"ח סיון שנת ד' אלפים תתקמ"ו בעיר פוסטאט, היא קהיר העתיקה, אשר במצרים. היה זה בתקופת היות הרמב"ם ז"ל על מרום פסגת עמדתו, ונודע ביהודה כ"עמוד ההלכה, מורה הדור, נגיד עמו ורופא המלך, פאר עדתו ונר המזרח והמערב", והוא בן חמשים ואחת שנה. ארבע שנים לאחר שהשלים את חיבורו הגדול 'משנה תורה'. את השם אברהם נתן לו אביו, הרמב"ם, על שם אברהם אבינו ע"ה...

בימי עלומיו חלה פעם מאוד, עד שהגיע כמעט לשערי מות, ובחסד ה' נתרפא לגמרי. משחר ילדותו קיבל רבי אברהם תורה מפי אביו, המורה הגדול, אשר לא חשך ממנו מאומה, הן בתורת ה' - אשר גילה לו הרבה יותר ממה שלימד את תלמידיו, והן להבדיל, בחכמת הרפואה ושאר החכמות. בספריו, מרבה רבינו אברהם להביא ענינים וחידושים אשר האציל עליו אביו, כל זה מלבד האגרות המופלאות ובהן הדרכות על אורחות החיים ודרך הלימוד אשר כתב לו, ונקבצו ובאו בדפוס בקובץ "אגרות הרמב"ם". ואמנם היה לאיש סודו של אביו הק', וכבר בימי בחרותו נתפרסם כחכם ונגיד בעמו, ומצאנו שרבינו וחכמי דורו, אשר דרשו תורה מפי אביו, הזכירוהו לשבח במכתביהם וכללוהו בברכותיהם, ואף נתכנה אז: "השר האדיר האיתן בישראל" (תשו' הרמב"ם, סי' קכ"ו בדברי השואל). בימים ההם, לאחר שנתפשט אורו הבהיר של רבינו הרמב"ם וספריו נפוצו בכל קצוי תבל, קמה גם נצבה מחלוקת והתנגדות על חיבוריו, כנודע עד שמרוב צער ועגמת נפש חלה הרמב"ם ונפל למשכב, ובמשך שנה שלימה היו חייו נתונים בסכנה. באותה תקופה, יצא בנו הצורב, רבי אברהם, שנפשו נסערה מאוד, לעמוד לימין אביו, להגן על חיבוריו ולהשיב דבר על עורריו, אשר לא כולם כלכלו דבריהם במשפט.

לא ארכו הימים וכבה נר המערבי. ביום כ' טבת שנת ד"א תתקס"ה, נסתלק אביו הרמב"ם לשמי מרומים. רבינו אברהם, שהיה אז רק כבן י"ט שנה, נתמנה לישיב על כסאו הרם והנישא, ולכהן כ'נגיד' על כל יהודי מצרים, משרה רמה שעברה אחריו בירושה, אצל זרע קודש משפחת הרמב"ם, במשך חמשה דורות רצופים. בכח ה'נגיד' היה למנות דיינים בקהלות ישראל, וכל בתי הדין שבמדינה היו סרים למשמעתו. כך גם נמצא בשטרות מאותה תקופה, שהיו כותבים בהם, אחרי הזכרת שם המקום: "רשותיה דאדוננו הנגיד ר' אברהם". גם המלך, השולטן אלכמאל, מינה אותו לרופאו האישי, על מקומו של אביו, הרמב"ם ז"ל. תקופה קצרה אחרי שיהודי מצרים הכתירוהו אלוף לראשם, נתפרסם שמו ותפארתו, וכעדותם של משוררי ופייטני הדור, שביטאו בשיר את הרושם הכביר אשר עשה. וכך כתב המשורר הגדול, רבי יהודה אלחריזי, שביקר בארצות שונות, וכשבא למצרים כתב על רבינו: "ושם הבדולה ואבן השוהם, הוא החכם רבי אברהם בן רבינו משה בן מימון זצ"ל, קטון בשניו וגדול בעניניו, צעיר לימים מסכל חכמים".

רבי אברהם ייסד ישיבה גדולה בארץ מצרים, בה הרביץ תורה לתלמידים מופלגים רבים. בשנת תתקע"א, כשעלו רבים מרבתינו בעלי התוספות שבצרפת לארץ ישראל. עברו רובם דרך ארץ מצרים, ברצותם לפגוש את המאור הגדול אשר זרח שם רבינו אברהם, והוא אך כבן כ"ו שנה (רבינו עצמו מספר על ביקורם במצרים בספרו 'מלחמות השם', לפסיא תרי"ט, ח"ג טז). כאמור, תואר רבינו בידי בני דורו בתואר "החסיד", וכן "ראש לכל החסידים", בהיותו אכן מוכתר כראש חבורה מופלאה שנקראה בשם "עדת החסידים", והיתה נודעת בהנהגותיה ומיוחדת בהליכותיה. חבורה קדושה זו התפללה בבית כנסת מיוחד, בו עבדו את ה' בדרך נעלית וייחודית כפי שמרחיב בה רבינו בספרו 'המספיק לעובדי ה'". כן מזכיר הוא רבות בספרו זה ובפירושו על התורה, את חבירו - שגם כן נקרא בשם - רבי אברהם החסיד.

אם בחיי אביו יצא להגן בעוז נגד משיגי חיבוריו, הרי עתה, לאחר הסתלקותו, נחלץ לך ביתר שאת. היה זה לאחר שרבינו דניאל הבבלי שלח לו השגות על ספרי אביו, הן על 'משנה תורה', והן על 'ספר המצוות'...

ידועים הדברים שכתב הרמב"ם ב"אגרת מוסר": "ודע בני, כי האדם המסכן בזה העולם השפל הנבזה אין לו מנוחה בו, ואשריו למי שחתמו ימיו מהרה בלא טרדת נפשו (אגרות הרמב"ם, מ.). רבינו אברהם חתם ימיו מהרה כשביום י"ח לחודש כסלו שנת ד' אלפים תתקצ"ח, השיב את נשמתו ליצרה, והוא אך כבן נ"ב שנה, ויבכו אותו כל בית ישראל. ברם לא נאמרה בו מיתה, לאחר שהניח אחריו שושלת זהב, חמשה דורות של נגידי היהודים במצרים, שנמשכה על ידי בנו בכורו רבינו דוד הנגיד, מגדולי דורו, שחיבר ספר 'מדרש רבי דוד הנגיד' על התורה וההפטרות, ובנו השני, רבינו עובדיה, שחיבר ספר בלשון ערב בשם 'אלמקאלה אלחוציה', על התורה, משלי קהלת, ועל התלמוד.

כן הניח אחריו עוד חיבורים גדולים ומקיפים. מהם אשר ראו אור הדפוס, ביניהם חלקים מפירושו על התורה (לע"ע על בראשית ושמות) ותשובות בהלכה. ברם גולת כותרת ספריו הוא חיבורו הגדול, שנכתב בערבית ושמו: 'כתאב כפאייה אלעבדין', ותורגם ללשון הקודש בשם 'המספיק לעובדי ה'".

שמו של הספר מוכיח על תוכנו המופלא, אך דא עקא, והספר שהיה מחולק לעשרה חלקים - שהיו מחולקים לחלקי חלקים, לא נדפס ממנו עד היום כי מעט מזעיר, חלקים אחדים, כשרובם עדיין מונחים בגנזי נסתרות, ומידי פעם בפעם נוהגים המחזיקים בהם טובת עין ומוציאים לאור שרידים מכתבי הקודש.

אין ספק ששמו וקורות חייו של רבי אברהם בן הרמב"ם עומדים סמוך ונראה לחיי אביו, הרמב"ם, וחוסים בצלו. ועל כן נביא בקצרה את תולדות הרמב"ם בסיפור דברי הימים בלבד, חיים שהיה בהם הרבה טלטלות, מכאובים, קשיים ומתוכם בקע ועלה אורו המופלא. רבינו משה נולד בשנת ד"א תתצ"ה בעיר קורדובה בספרד. לאביו הדיין רבי מימון, בהיותו בן שלש עשרה פלשו גדודים אסלאמיים לקורדובה והיהודים שעמדו בפני הברירה, המרת דת או גירוש - בחרו בגלות, לאחר שתים עשרה שנות גלות באזורים שונים בספרד הגיעו רבי מימון ושני בניו רבי משה ורבי דוד לעיר פאס אשר במרוקו. גם שם היתה ידם של האיסלאמיים קשה על היהודים ובשנים אלו כותב הרמב"ם את "אגרת השמד" בה הוא קורא בקול "העצה שאני יועץ לנפשי ולכל מבקש ממני עצה, שיצא מאלו המקומות, וילך למקום שיכול להעמיד דתו ולקיים תורתו בלי אונס". ואכן בחודש אייר תתקכ"ה נוטלת המשפחה את מקל הנדודים על מנת להגיע לארץ ישראל. בחודש סיון הגיעו לנמל עכו ולאחר כחמשה חדשים של סיור בארץ והתבודדות בקברי אבות גמרו אומר לרדת לגור בארץ מצרים, הן משום השממה הרוחנית שהיתה אז בארץ והן משום כיבושי הצלבנים ששלטו כאן ולא היה ניתן לחיות חיים רגילים, לעומת מצרים בה היתה באותה העת קהילה יהודית גדולה מאד ותחת שליטים שהיטיבו עמם. ואולם צרות פרטיות המשיכו להקיפו, וכששה חדשים אחר בואם למצרים נלב"ע אביו ר' מימון, וביו"ט של ר"ה שלאחריו שיכל הרמב"ם את שני ילדיו (עי' רא"ש פ"ג דברכות סו"ס א', ובמעדני יו"ט שם) ומעט אח"כ מתה אשתו מיגון. בשנת תתקכ"ט, בהיות הרמב"ם בן 34 מת אחיו ר' דוד, שהיה המכלכל והמפרנס של כל המשפחה בהיותו סוחר באבנים טובות, ועליו נסמך הרמב"ם כיששכר וזבולון וכשמעון אחי עזריה (עי' זבחים ב' וברש"י). ובאחד ממסעותיו בים הגדול טבעה אונייתו עם כל רכושו. צירוף אסונות אלו, גרמו לרמב"ם צער ויגון רב כפי שהוא מביע במכתביו מאותם תקופות. נאמן לשיטתו שאין להתפרנס מהרבנות, משתמש הוא בידעותיו הרפואיות ע"מ להתפרנס ולו בדוחק. אמנם לאחר שנשא בת אחד מחשובי קהילת יהודי מצרים, החלה לרום קרנו. הן בחיזוק פרנסתו כאשר נעשה לראש הרופאים ולרופא חצר המלוכה, והן מבחינת קהל עדת ישראל אשר במצרים, שנעשה להם לראש ולנגיד. כתרים אשר נשא במשך 35 שנה עד לפטירתו בשנת תתקס"ה [הארכנו מעט למען דעת כי לא רק על חיי אושר והנחה ומוצלחת ישלים האדם תפקידו עלי אדמות, כי אם מתוך ידיעת האמת, אהבת התורה ודביקות בהשי"ת יצלה אדם שנותיו ויצליחו דרכיו].

בהיות הרמב"ם בגיל 51 נולד לו מזו"ש, בנו. צאצא ראשון בר קיימא! ויקרא שמו אברהם על שמו של אברהם אבינו! וכפי שכתב הרמב"ם לתלמידו בהיות רבינו כבן חמש עשרה. "בני אברהם, השי"ת נתן לו חן וברכה מברכת מי שנקרא על שמו. הוא עניו ושפל באנשים, מצורף אל זה טוב מדותיו. והוא בעל שכל דק וטבע נאה. ויהיה לו בע"ה שם בגדולים בלי ספק". והוא מוסיף תפלה, "ומי שהאמין (אברהם) בשמו והאמין באמונתו הוא יאמץ ויתמיד ויארץ חייו ושנותיו... ואשאל מהשי"ת שישגיח עליו וישלים עליו חסדיו".

כפי הנראה היה לרמב"ם מזו"ש עוד בת, וי"א אף עוד בן שנקרא דוד, אולם הם מתו בקטנותם, ויוותר אברהם לבדו ואביו אהבו, אהבת אמת אשר ענינה ללמדו תורה ולהשכילו בינה, למסור לו את כל אשר לו דיני התורה דרכי הלימוד והשכלת ידיעת השי"ת ביסודות הדת, הן היסודות הגלויים והן הסודות הנסתרים וכפי שכותב רבינו בספריו פעמים רבות. והוא היה לו למשיב נפש וכמו שכתב הרמב"ם במכתב "ואמנם בעייני בעייני העולם אין לי נחמה זולתי בשתי דברים, כשאסתכל ואעיין במה שאעיין, ושזה בני אברהם השי"ת נתן לו חן וברכה" (שו"ת פאר הדור קמב). ונמצא בין קבצי אגרות הרמב"ם אגרת מוסר

אשר כתב לרבינו, והיא מעין צוואה קודם פטירתו "ולא אדע מתי חדל אני, ולכן אהבתו העירני, לצוות הילדים אשר חנני, לשמור דרך ה' ולהורותם מאשר הורני", והיא אגרת מעולפת בספירים בדעות ישרות, בדרכי העבודה, בהסתכלות על העולם הזה - צרכיו ותאותיו, כל קטע מתחיל "דע בני אברהם ירחמך הא-ל" "ודע בני אברהם ישכילך האלוקים" "ואתה בני הנאמן ליי", ומחמת אריכותה אין בידינו להביאה במסגרת זו, אך זאת נזכר את אהבת ודאגת האב הגדול לבנו האהוב והמוכשר לקיים על ידו את מה שנאמר באברהם אבינו "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". בן י"ט שנה ומחצה היה רבינו בהסתלק אביו לבית עולמו, ומעתה במשך כשלושים שנה מוצאים אנו ברבינו שילוב של עיסוק בתורת אביו ובדרכו לצד יצירה חדשה ועצמאית...

רבינו שבעשרים שנות חייו הראשונות לא ידו מתחת יד אביו, נתקיים בו מאמר המשנה (עדות ב', ט') האב זוכה לבן בכח ובחכמה וכו' אם כפירוש הרמב"ם שם "כשהוא חכם הוא מלמד לבנו" ואם כפירוש הר"ב, "וחכמה דאמרינן הכא היא הסברא הישרה והיא באדם כפי טבעו, וקרוב טבע הבן להיות דומה לטבע האב". ומיד עם פטירתו נכנס לתפקיד ה"נגידות" שיסדה הרמב"ם במצרים והיא היתה מקבילה למעמד "ריש גלותא" אשר בבבל, הן גם הרמב"ם היה מצאצאי רבינו הקדוש ושלשלת הנשיאות עד לדוד המע"ה ממשבט יהודה (כמש"כ החיד"א בשם הגדולים), בתפקיד זה הנהיג רבנו את כל חיי היהדות בגולת מצרים, מינה רבנים ודיינים ושאר כלי הקודש, דן את דיניהם תיקן תקנות כמנהיגי ישראל לדורותיהם, וכפי שרואים בתשובות הנדפסות שאך מעט מהם שרד ונדפס.

גם בחכמת הרפואה המשיך בדרכו של אביו והיה לרופא בית המלך, מתוך כך היתה לו השפעה לטובה על חיי היהודים שהיו נתינים של בית המלוכה. ואם כי לא חסרו מעלילי עלילה ומשטינים שלא מבני ברית שניסו לערער את כבודו ומעמדו בעיני המלכים וכדרך שאירע לאביו בענין זה. עם כל זה שרד במעמדו המיוחד כרופא המלך ונגיד לבית ישראל כל ימיו, ואף הוריש זה לבניו ונכדיו כמה דורות (עד אשר פסקה הנגידות ואכהמ"ל).

אולם וודאי שעיקר כוחותיו וסגולותיו המיוחדות היו מנוצלים להגדיל תורה ולהאדיר עבודת בני קל חי את אדונם. ועל אף שעבודתו הציבורית גזלה זמנו וכוחו, מ"מ כל ימיו עסק בכתובת חיבורים בכל מקצועות התורה אם כי לא זכה לסיים כולם. מוצאים אנו בדבריו שהתחיל בכתובת פירוש על התלמוד (כמובא בברכת אברהם סי' כ"ב שמביא מה שכתב במס' פסחים), פירוש על אגדות הש"ס (כמ"ש במאמר על ההגדות), ואולם כפי הנראה לא זכה להשלימם היות ועדיפות ראשונה נתן לספרו הכביר "המספיק לעובדי ה'", ולאגרות שבאו להסיר את התלונות מעל ספרי אביו.

כידוע חלק מספרי הרמב"ם עוררו התנגדויות מגדולי עמנו בפזרות ישראל. על "ספר המצוות" שכתב, וחלק בו על מנין תרי"ג מצוות לראשונים שקדמו לו, היו עוררין הן על היסודות והשורשים והן על מנין המצוות בפרטיהן. על הספר "היד החזקה" היו עוררין על חלק מהפסקים ועל כך שלא נזכרו בספר מקורות הפסק. ועל הספר "מורה הנבוכים" שנכתב בעיקרו כאגרת לתלמיד גדול וחשוב, אולם עם הזמן תורגם ונעשה לנחלת ההמון, קמו מתנגדים רבים חלקם על עצם הדברים וחלקם על הפיכתם לעניינים הנדרשים ברבים, בעוד שאין הם נמסרים אלא מפה לאוזן משכלת.

בגולת בבל בה נמשכה מסורת התורה מעת "החרש והמסגר" ושם הרבה ישיבות וראש הגולה עליהם. ישב אחד מגדולי ישראל, ר' דניאל הבבלי אשר היה תלמידו הגדול של ראש הגולה ר' שמואל בן עלי.

אשר כמובן מאליו אין שייך שניתן הערכה על גדולים אלו שהיו חלק מרכזי בכל הנחלת התורה לדורות. ר' דניאל ערך שלוש עשרה שאלות עצומות ועמוקות על ספר המצוות (בשפה הערבית) ועוד ארבעים ושבע השגות בגופי הלכות על ספר הי"ד (בלשה"ק), ושלחם מצרימה לרבינו אברהם בשנת תתקע"ג כאשר רבי דניאל במיטב שנותיו מחשובי וזקני רבני בבל ורבינו אך בשנתו הכ"ז. על שישים שאלות אלו ענה רבינו באומץ והתלהבות. בכל תשובותיו מוכיח רבינו גבורה בלתי נתפסת במלחמתה של תורה, יש שמיישב פסקי אביו עפ"י דיון בעומק הסוגיא, יש שבסברות עמוקות. ופעמים מציין לגירסאות שונות שעמדו לנגד עיני הרמב"ם, פעמים אף מביא תירוצים וביאורים ששמע מאביו, ופעמים מבשר לשואל שאכן אביו כבר תיקן תיבה או שתים בגליון ספרו, ועל פי שינוי זה אין מקום לקושיא, והדברים מפליאים בבהירותם ובצחות לשונם.

מאות בשנים היו קבצי התשובות פזורים באין להם מודע וגואל עד שנת תרי"ט בו נדפסו בפריס השו"ת שעל ספר הי"ד תחת השם ברכת אברהם. ובשנת תרכ"ו נדפסו השו"ת שעל ספר המצוות תחת השם מעשה ניסים (על שם הגביר ניסים שמאמא מטוניס שלא זכה לזש"ק, ונתן הממון הנצרך להדפסה). בימינו נדפס ה"מעשה ניסים" ברמב"ם הוצאות פרדס עם הארות יקרות מאת הרב קלמן כהנא ז"ל, ובסהמ"צ מהדורת פרנקל, כאשר חלק מהתשובות הודפסו בתוך הספר וחלקם בסוף הכרך (ועיי"ש בהערה בעמ' תקמ"א שהם מציינים שגם לאחר ההדפסה בשנות התר"כ היה הספר יקר המציאות ולא נודע לרוב חכמי ישראל, ורק הגאון ר' ירוחם פישל פערלא בביאורו לספר המצוות של רס"ג, מביא ממנו הרבה תוך כדי משא ומתן בדברי השואל ר' דניאל והמשיב רבינו אברהם). לעומת זאת הספר "ברכת אברהם" נותר עדיין במקומו הצנוע בספריות התורניות ולשולחנות הלומדים - לא הגיע. ואם כי מרן בעל הכסף משנה מביא מדבריו ביישוב דעת הרמב"ם כחמש עשרה פעמים בספרו (אספם ר' אפרים ויזנברג במבואו הנפלא, "נהור שרגא"). וגם ברמב"ם מהדורת פרנקל הביאו מעט מספר זה (לדוגמא בפ"ב מהל' קרבן פסח) מ"מ עדיין לא תפס את מקומו הראוי בארון הספרים היהודי. ובקרב הלומדים ידוע פלפולו של המג"א בסי' רע"ח בדברי ר"א החסיד בנו של הרמב"ם" בענין מלאכה שא"צ לגופו. בתחילת הספר "מעשה רוקח" על הרמב"ם (להרב הגדול מסעוד רוקח, מגדולי מפרשי הרמב"ם, נדפס בשנת תק"ב) מביא המחבר חידושים והעתקות מגדולי ישראל המדברים מספרי הרמב"ם, וחלק נכבד מהם הוא מרבינו אברהם, אשר בעל ה"מעשה רוקח" ראם בכת"י והדפיסם בספרו. עוד כותב רבינו (ברכת אברהם סי' ח') שהתחיל לכתוב ספר לבאר דברי אביו בספר הי"ד החזקה באופן שיטתי, אולם לא השלימו. ספר נוסף אותו כתב רבינו בבירור מקח אביו הוא "מלחמות ה'". והיא אגרת ארוכה אשר כתבה בערוב ימיו (שלא כ"מעשה ניסים" ו"ברכת אברהם" שאותם כתב בצעירותו) לרגל המחלוקת הגדולה שהיתה בצרפת ובספרד בגין הספר מורה נבוכים. כאשר הגיעו אליו השמועות ע"י חכמי ארץ ישראל, מהם שמע את עיקרי טענות החולקים. הגיב באגרתו להסביר ולחזק את דעותיו של הרמב"ם, אגרת זו נדפסה כו"כ פעמים. ובצורה מסודרת עם הערות והארות ע"י הג"ר ראובן מרגליות ז"ל, בכמה מהדורות. ובצירוף תולדותיו של רבינו (ואשר משם שאבנו מקורות רבים). עוד נמצאים גליונות כתב יד רבינו בשולי פירוש המשניות מכתב יד הרמב"ם (מובאים בשיטמ"ק כתובות קט:). בשנת תשט"ז הדפיס ר' סלימן ששון ז"ל את צילום כל כתב היד עם הערות הגליון של רבינו. רובם באים להתאים את דבריו בפי' המשניות לדבריו בחיבור היד החזקה.

בשנת תרצ"ח נדפס ע"י רא"ח פריימן הי"ד אוסף של כמאה ושלישים תשובות בכל חלקי התורה ולמגוון רחב של שואלים מחכמי אשכנז ועד לערי תימן וארץ ישראל. בספר תשובות הלכתיות, לשונות התלמוד, פסקים והוראות. גם שם ניכרת בהירות לשונו ואמיתות כוונתו של רבינו כאשר רק החתירה לאמת מכוונת את דבריו, ובלשונו "העוסקים בתורה לשמה - כלומר בקשת האמת ולא בקשת הנצחון" "אין לגנות מחלוקת שתפול בין העוסקים בחכמה... ואולם יגונה שתתקשרנה עם המחלוקת תחרות וכוונה שלא אל האמת". הגאון ר"ר מרגליות ז"ל מביא בספרו הנ"ל עוד כמה אגרות ופסקים הפזורים בספריות העולם ואף מאוצרות הגניזה הקהירית.

מאמר נוסף של רבינו המצוי בארון הספרים היהודי (עקב הדפסתו בתחילת הספר "עין יעקב" בדפוס וילנא), הוא מאמר על דרשות חז"ל (הכת"י נמצא באוצר ספריו של הגאון ר' דוד אופנהיים זצ"ל מועתק מלשון ערבי). בו הוא מסדר את כל דרשות חז"ל לחמשה סוגי דרשות, ואת המעשיות הנמצאים בדבריהם לארבעה חלקים, המאמר מצוי לקריאה, ושפתו הברורה והמליצית של רבינו עם סגנון חלוקתו הבהירה הופכת את הקריאה בו למשיבת נפש.

ואולם כמדומה שאת עיקר כוחו בתחום הכתיבה יעד רבינו לכתיבת ספרו הגדול "המספיק לעובדי ה'" אשר כתבו בשפה הערבית. התחיל בכתיבתו בעודנו צעיר, והמשיך לפתחו ולשכללו כל ימיו. לספרו זה נתן דין קדימה לשאר תכניותיו ורצונותיו לכתוב ולחבר ספרים נוספים, וכפי שכותב בעצמו (במאמר על דרשות חז"ל הנ"ל) "...ואני אחר פטירתו (של הרמב"ם) פירשתי בענין זה מעט קט ולא נטיתי מפני שנתעסקתי בחבור הספר הזה כי ראיתי תועלת גדולה ונאמנה וכו'". וכן כתב באגרת "החיבורים אשר התחלתי בהם אחר פטירת אבא מארי זצ"ל, דקדוק פירוש המשנה וספר הביאור לעיקרי החיבור. עדיין לא מצאתי פנאי להשלימם, אבל חיבור אחד בלשון קדר וישמעאל חיברתי, ועל יסודי היראה והאהבה בניתיו. ומספיק לעובדי ה' קראתי. עזרני ה' והשלמתי חבורו. ודקדקתי והעתקתי רובו. ונתתק לארצות רחוקות מקצתו. ופירוש התורה ששמעת שמועתו אמת כי התחלתי בו ואילו הייתי פנוי מעבודת המלך ועסקים אחרים הייתי משלימו בשנה אחת או שתיים אבל לא אוכל לכתוב בו אלא בשעות קטנות בין ימים רחוקים שעדיין לא השלמתי דקדוק החבור הראשון שאמרתי רובו שלם ונגמר, ומעוטו הושאר, בקרוב בעזרת שמים יגמר... וכשאשלים דקדוק החבור ששלם רובו אשתדל בכל כוחי להשלים פירוש התורה...".

אגרת זו נכתבה בשנת תתקצ"ב, כשש שנים לפני פטירת רבינו. והימנה למדים אנו שעד אחרית ימיו עסק בלשפץ ולשכלל את הארמון המפואר אשר בנה לתפארה. שמו הכולל היה כפאיה אלעבדין ובתרגום ללשה"ק המספיק לעובדי ה', ויש שכתבו תרגומו "ספר מספיק לכל אשר נצרך לעובדי ה'", יש שתרגומו "סיפוק העובדים", והשיטמ"ק ב"מ סא: קראו "די העובדים". חלקו הארי של ספר זה נאבד מאיתנו ואך שרידים ממנו קיימים. כפי הנראה משמו של הספר, היה כלול בו את כל מה שיהודי צריך לדעת. ספר זה אמור היה להספיק לעובד ה' ולספק לו את כל צורכו. הספר כלל כנראה את כל ההלכות והחובות מצוות הנהגות בזמן הזה, מצוות שבכל יום, מצות הזמנים, איסור והיתר ודיני ממונות. וגם את הדברים שעל האדם לעסוק בהם אף שאינם חיוב גמור. ככל מילי דחסידותא עניני תיקון הנפש והלב, לזכות לקרבת אלקים. וכנראה, כפי שכתב הרמב"ם אודות חיבורו "שלא יהא אדם צריך לחיבור אחד בעולם בדין מדיני ישראל... ואינו צריך לקרות בספר אחר". יתכן שזו היתה כוונת רבינו בספרו במצוות הנהגות בזה"ז, ומאידך גיסא להשלים גם מצוות הלבבות ותיקון הנפש ואולי גם דברים נוספים מחכמות הטבע והבריאה. אולם כל זאת השערות בלבד כיון שעיקרו ורובו של הספר אינו נמצא בזמנינו...

כאמור ספרו המספיק לעובדי ה' היה גדול מאד, ובידינו רק שתי יחידות הימנו, אך כפי הנראה לגדולי ישראל היו חלקים נוספים שכן הם מזכירים דינים בשם רבינו בספרו אל כאפייה, השיטה מקובצת ב"מ סא: בענין שיעור "משורה", שו"ת רשב"ש סי' קס"ב בעניני טרפות, שו"ת מהר"ם אלשקאר סי' י"ח בענין ברכת המילה ובסי' צ"ו בענין בין השמשות כשי' הגאונים או ר"ת. ובשימת לב שגדולים אלו היו בערי המזרח בסיום תקופת הראשונים, והשתמשו בשפה הערבית, היתה להם גישה לחלקים רחבים מספר גדול זה, וכפי הנראה חלקים אלו קיימים בספרות כתבי היד, ומי ייתן ותבוא השעה ויבוא האדם שיעלה בידו להציל את ספרו המרכזי של רבינו מתהום הנשיה ולהגישו לשולחנם של לומדי התורה ומחפשי היראה (ומעניין לציין שרבינו החיד"א בשם הגדולים א' ע"ג מביא שרבינו חיבר שו"ת, ומציין שהוא ראה בכת"י קצת תשובות על לשונות אביו הרמב"ם, ומהר"ם אלשקאר מביא לשון מספר שחיבר וקראו בערבי אל כפאייה, ובתחילת מעשה רוקח על הרמב"ם מביא חידושים ממנו עכ"ל החיד"א. ונראה שבימיו כבר לא היו שכיחים הכתבים בארצות אלו)...

רבינו נפטר לבית עולמו במיטב ימיו י"ח כסליו תתקצ"ח בהיותו בן נ"א ומחצה, והשאיר אחריו את בניו רבי דוד ורבי עובדיה, רבי דוד הבכור מילא את מקום אביו ב"נגידות" שישים ושנים שנה והעמיד את דת משה וישראל בכל ארץ מצרים. היה מיוודד מאד עם רבינו הרשב"א, ופעל רבות להשקטת הסערה אודות ספרי זקנו הרמב"ם. נלב"ע בר"ח אלול ה' ס' בשנתו השמונים ושבע. בנו ר' עובדיה נפטר בצעירותו קודם הגיעו לגיל ארבעים. צאצאי רבי דוד המשיכו את שושלת הנגידות במשך כמה דורות לתפארת בית אבות. "תוספת - המודיע", י"ז כסלו תש"ע, עמ' ר'-י"ב

רבי אברהם בנו של הרמב"ם, מהר"ם אלשק"ר באחת מתשובותיו (סי' צ"ו) קורא אותו הרב ר' אברהם החסיד, וכן מביא רחיד"א בשם הגדולים שכותבין עליו הרב ר' אברהם החסיד, בעת ההיא אם היו קוראים לאדם חסיד היו מתכוונים למדרגה שהיא למעלה ממדרגת צדיק [חסיד עדיף מצדיק (רש"י נדה יז.)]...

באחת מתשובותיו כותב רבי אברהם החסיד ז"ל: קץ הגאולה תלוי בתשובה, כמו שנאמר (דברים ל, ב-ג) "ושבת עד ה' אלקיך - ושב ה' אלקיך את שבותך". אולם אנחנו נשאל מאת השי"ת שיסיר את המניעות, שיקיים את הבטחתו (יחזקאל יא, יט) והסירותי את לב האבן מבשרכם. כוונת המאמר הזה היא ללמד סניגוריה על ישראל, להמתיק את הדינים... הרה"ק רבי יעקב מהוסיאטין זצוק"ל, "אהלי יעקב" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' פ"א

הגאון רבי חיים צבי עהרענרייך זצ"ל

יום ההילולא - י"ח כסלו

הגאון רבי חיים צבי עהרענרייך זצ"ל נולד בשנת תרל"ה לאביו הג"מ יעקב עהרענרייך ז"ל (חתן מרן בעל "קול אריה" זצוק"ל) בעיר סאבראנץ. משחר טל ילדותו דבקה נפשו בתורה, ובה סלסל יומם ולילה. בילדותו עוד זכה להכיר את זקנו מרן בעל קול אריה, שנסתלק כשהוא היה ילד בגיל תשע. תחלה למד אצל דודו הגאון רבי אליעזר צוקער זצ"ל ראבד"ק בערעגסאז בעל "מגדנות אליעזר", וגם אצל דו"ז (גיסו של מרן הקול אריה) הגאון רבי שמואל גינצלער זצ"ל ראבד"ק ווישווא בעל "משיב נפש". אח"כ קיבל תורה מפי הגאון רבי שאול עהרענפעלד זצ"ל ראבד"ק סיקסא, ומפי הגה"ק בעל "קדושת יום טוב" מסיגעט, ובעל "דרכי תשובה" ממונקאטש. ברם עיקר מחנכו ומדריכו להועיל היה אחיו הגדול הגאון

רבי שלמה זלמן עהרענרייך זצ"ל אבד"ק שאמלויא בעל "לחם שלמה" ועוד, שהסתופף בצל קורתו משך שנות מגורו בעיר ליסקא, סיקסא, וטשאבא.

לאחר שמילא כריסו בש"ס ופוסקים, ושמו יצא לתהלה כבחור כהלכה, קנקן חדש מלא ישן, נפל גורלו בחלקו של נפתלי ונבחר לחתן אצל דודו (אחי אמו) רבינו בעל "בית נפתלי" [הגה"צ רבי נפתלי שווארץ אבדק"ק מאד] זצ"ל...

גם לאחר אירוסיו המשיך ללמוד אצל אחיו הגדול בטשאבא, והלך וגדל בתורה מעלה מעלה...

ברוב התרגשות עשו את ההכנות להחתונה, וקיוו להתענג ולרוות נחת ושעשועים. אבל בעוה"ר בנתיים אירע מה שאירע, וחותנו זצ"ל פתאום שבק חיים לכל חי. אבל גדול ירד על המשפחה כולה וכולם לא ידעו נפשם מרוב צער. לאחר חצי שנה מפטירת חותנו בא' דר"ח תמוז תרנ"ז נתקיימה שמחת נשואיו, והוא נשאר לגור בעיר מאד, ליד בית חותנתו הרבנית ז"ל.

רצו בני העיר מאד לעטרו בעטרת הרבנות, בהכירם את גדלו בתורה ואת עתידו העומד לפניו בתור אחד מגדולי הדור. ברם הוא בענוותנותו מיאן בזה מחמת צעירותו, וחשב ליוהרא לישב על כסא רם ונשא שישבו עליו גדולים וצדיקים מדורות שלפניו. לאחר הפצרות מרובות נענה עכ"פ לישא בעול הדיינות, והוא נתמנה לדומ"ץ העיר. כשנתמנה לדון ולהורות, נתעטר בעטרת ההוראה מגדולי הדור...

משרה נכבדה ורבת אחריות זו החזיק זמן רב. למעלה מג' עשרות שנים היה מורה ודאין בקדושה, וה' אתו שהלכה כמותו. גם לאחר שנבחר לרב העיר הגאון בעל "לבוש מרדכי" זצוק"ל היה הוא מעמודי התווך בהלכה, והרבה סמך עליו הרב בפסקיו, וגם נהג לשמוע חוות דעתו בהרבה עניינים שעלו על שלחנו. הגר"ח צ"ג גם דרש בעיר דרשות נפלאות, בהיותו מגיד בחסד עליון ופה מפיק מרגליות.

הגר"ח צ"ג נודע בשערים בספריו המצויינים בהלכה. אבל טרם שהדפיס ספריו בהלכה הראה כוחו גם בפלפול ובכתבת הערות מחכימות. בשנת תרנ"ח והוא רק בן כ"ג שנה, עזר קצת בסידור התשובות של חמיו הנדפסים בשו"ת "בית נפתלי", וגם ערך את המפתחות ("מפתח הבית") על הספר, אשר הוסיף בתוכו הרבה הגהות והערות בבקיאאות וחריפות.

בשנת תרפ"ג הביא אורה לעולם, הוא ספרו הנכבד "קצה המטה" על הספר "מטה אפרים" (הלכות חדשי אלול ותשרי) להגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד. מענוותנותו כי רבה לא כתב בפירוש את שמו על שער הספר, רק הטמינו ברמז: "אני הצעיר והפעוט... ובטל אורות טל חיים צבי חמיד ורגיג...

הסכמות לספר זה נדפסו מאת הגאון רבי מרדכי ליב ווינקלער זצ"ל אבד"ק מאד בעל שו"ת לבושי מרדכי מאת הגאון רבי שמואל ענגיל אבד"ק ראדאמישלא בעל שו"ת מהר"ש ענגיל, ומאת אחיו הגדול הגאון רבי שלמה זלמן עהרענרייך אבד"ק שאמלויא בעל שו"ת לחם שלמה...

בשנת תרצ"ב הופיע שוב, בספרו החשוב, אשר פיו יקבנו "שערי חיים", פירוש על הספר "שערי אפרים", להגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד הנ"ל. הספר שערי אפרים מיוסד על הלכות קריאת התורה והתנהגותה, ונתקבל בהערצה רבה בקרב עם סגולה, כספר הנצרך ומועיל אשר מבלעדו קשה לדעת מה והאיך להתנהג על אתר בעת שצצה ועולה שאלה בבית המדרש. כמעשהו ב"קצה המטה" כך מעשהו ב"שערי חיים" מברר כשמלה את דברי המחבר, ובלשונו לשון הזהב מוסיף עוד נופך משלו,

בבקיאות וחרירות כדרכו. הפירוש נדפס בצירוף פירוש "שערי רחמים" מאת הגאון רבי שבתי ליפשיץ זצ"ל דומ"ץ ארשיווא, אשר גם עליו שם הוא עין לעזור בכירור הדברים...

מלבד ספרי עצמו גם עסק בתורת אבות, וליקט דברי תורתו באגדה של זקנו מרן בעל קול אריה זצ"ל, וסידרם על פרשיות התורה ועל המועדים. כמקורות שימשו לו ספרי בני משפחת הקול אריה, וגם כתבי יד וספרים של תלמידיו. הוא גם העתיק את חידושי המחברים אשר חידשו בהקדמת דברי הקול אריה, וגם הוסיף חידושים משלו הבנויים על דברי זקנו. גם כתב להספר הקדמה ארוכה ונפלאה כי ה' הטובה עליו...

בשנת תרצ"ב, לאחר הסתלקות האב"ד, הגאון בעל לבושי מרדכי זצוק"ל, נכתר רבינו לרב ואב"ד העיר, בהתישבו על כסא אבותיו ורבותיו הרים את קרן התורה והיראה ביתר שאת ויתר עזו, וגם המשיך ללמד ולהרביץ תורה בישיבה הרמה של הגאון זצ"ל, שעכשיו נקראה על שמו "ישיבת לבושי מרדכי"...

ישיבת "לבושי מרדכי" תחת דגל האב"ד התנהלה כל השנים, וגבוליה נתרחו בתלמידים הגונים, ששקדו על התורה ושמעו לקח מפיו מדי יום ביומו, בחריפות ובקיאות, על דרך הישיבות הרמות של תלמידי החתם סופר זצוק"ל.

בן נ"ז שנה הי' הגר"צ זצ"ל כאשר קיבל את שרביט הנהגת העיר לידי, ואף שהיה מאז ומתמיד איש חלש בטבעו, מרוב סיגופיו במיעוט שינה וברב התמדתו ועיונו, מ"מ לא ניכרו בו סימני חולשה מדאיגים ומבשרים רע, וכולם קיוו שישב על כסאו לאורך ימים, בבריות גופא ונהורא מעליא, וימשיך את שרשרת הזהב של אבותיו הקדושים, והרב הקודם בעל לבושי מרדכי זצ"ל.

אבל בכבשי דרחמנא נגזר עליו לעבור לישיבה של מעלה במיטב שנותיו, לדאבון לב כל משפחתו, מעריציו ובני עירו בכלל. ואכן כעבור רק ד' שנים חלה ונפל למשכב, ערש דוי אשר עליה שכב שנה תמימה, עד שנשמתו הטהורה עלתה אל יוצרה ובוראה, באור ליום ד' וישב י"ח כסלו שנת תרצ"ז לפ"ק, כשהוא רק ס"ב שנים.

בכי ויגון, אנחה ומרירות שררו בכל העיר, בהילקח ממנה עטרת ראשה הגאון והצדיק אשר כמעט קט שזכה לישב בה כסאות למשפט, והנה כבר חמק עבר ונפשו יצאה מבלי לשוב עדי יקיצו נרדמים. מקרוב ומרחוק באו לחלוק לו את הכבוד האחרון, טרם שהטמינו אותו באהל הקדוש של הגאון בעל לבושי מרדכי זצוק"ל...

לאחר פטירתו התחיל בנו ומ"מ הגאון רבי משה יהודא עהרענרייך זצ"ל הי"ד ללקט את תשובותיו שהשיב בהלכה, ולאחר כמה שנים, בשנת תש"ג - בעצם ימי הרעה, כאשר ארצות אירופא דמים מלאו, וגם ארץ הונגריא עמדה על סף הכיבוש הגרמני, ויהודי המדינה כבר שבעו מרורים - זכה להוציא את הספר "שו"ת קב חיים", המכיל ק"ב תשובות להלכה ולמעשה בכל ד' חלקי שו"ע...

השם "קב חיים" הוא שם כולל שנתן המחבר לספריו, כי גם ביאורו הנ"ל "קצה המטה" על המטה אפרים קרא ג"כ בשם "קב חיים" לרמז את שמו "חיים צבי", כי ק"ב עולה כמנין צבי", וגם שם אביו (ראה שם בהקדמה). נוסף לזה הרמז כאן כי מספר התשובות המה ק"ב [כך עלה במחשבה תחלה לפניו, אבל לבסוף הוסיף עוד ה' תשובות להשלים את הגליון] "תולדות בית נפתלי" (ברוקלין תשנ"ז) ע' תל"ט

הרה"ק רבי יקותיאל שמעלקא מסאסוב זי"ע

יום ההילולא - י"ח כסלו

הרה"ק רבי יקותיאל שמואל שמעלקא נולד בשנת תק"ס לאביו הרה"ק רבי משה יהודה לייב מסאסוב. ביום ד' בשבט תקס"ז נפטר עליו אביו הקדוש, ועבר לזלאטשוב לבית הרה"ק רבי אברהם חיים מזלוטשוב בעל "אורח לחיים", שגידלו כבן, ולאחר פטירתו בשנת תקע"ו עבר לגור בבית גיסו הרה"ק רבי דוד הגר מזאבלטוב, שישב עדיין באותה עת בקאסוב אצל אביו הגדול הרה"ק רבי מנחם מענדל בעל "אהבת שלום" מקאסוב. כשהגיע לפרקו נשא את בתו של הגביר היחסן הרה"ח ראובן יפה. אחרי נישואיו עזר לחמיו בעסקיו. בשנת תר"ט חזר רבי שמעלקא לסאסוב לרשת את כס אביו.

ישיבתו בסאסוב לא היתה סוגה בשושנים. בני קהילתו לא קבלו אותו כיאות כשחזר לסאסוב, כי גדל בבית עשירים ולא נהג בפשטות כאביו. הטענות הפכו למחלוקת סוערת מאז לא ידעה העיר מנוח. אש המחלוקת מעולם לא כבתה לגמרי, ומתקופה לתקופה נתלבו הגחלים העוממות. שנים רבות קודם לכן, נזרקה נבואה מפיו של הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב בהיותו בעיר יגולניצא: אחד מצאצאי עוד ימצא כאן "מנוח"... מאז נמנעו יוצאי חלציו לבקר ביגולניצא. פעם אחת ביקר רבי שמעלקא בעיירה סמוכה, וחלה באופן פתאומי. חיש העבירוהו לרופא מומחה ביגולניצא, והלה קבע שהוא חולה אנוש ואין לו מזור. נסתלק שם ביום י"ח בכסלו תרכ"ב, ושם מנוחתו כבוד. "האר"י שבחבורה" (ירושלים תש"ע) ח"א, ע' רצ"ז

הרה"ק רבי יקותיאל שמעלקא מסאסוב בנו יחידו של הרה"ק רבי משה יהודה לייב מסאסוב, היה חתן הרב החריף הגביר האדיר מו"ה ראובן יפה ז"ל [היה דר בחאטין] שהיה בן אחר בן להגאון הגדול רבי מרדכי יפה בעל ה"לבושים", ונכד הגאון הקדוש רבי ישראל חריף הגדול מסינינוב בעל ה"תפארת ישראל" עה"ת תלמידו וחביבו של הבעש"ט הק'. אחרי הסתלקות רבותיו מאפטא וסאווראן נתדבק ברבו הסבא קדישא מרוז'ין אשר קירבו וחביבו במאד, והיה מאנשי סודו ובריתו ומהיחידים ששהו במחיצתו בזמן גלותו ומצוקתו, למעלה משנה תמימה שהה בקירבת רבו כאשר כל כוחו ומעיניו נתונים המה לעמוד הכן להצלת רבו, וראה בשו"ת "מנחת אלעזר" ח"ה סי' י"ב להרה"ק רבי חיים אלעזר ממנוקאטש: "אשר זקני הק' מהר"י שמעלקא ז"ל מסאסוב היה מראשי המשתדלים בממון ובדמים שהוציאוהו ממאסר והעבירוהו לגבול עסטרייך". והשווה עם המובא בספר "בית שלמה" (מונקאטש) פרק "בית צדיקים" אות מ': "[הרה"ק רבי שמעלקא מסאסוב] ה' מהנכבדים היותר גדולים שמה [בבית הסבא קדישא מרוז'ין] והוא היה ראש המשתדלים והמאספים הרבה מעות בעת הידוע כאשר קמו על הקדוש מרוז'ין מריעים ונתנוהו קיסר רוסיא במאסר והוצרכו לפזר ממון הרבה עד למכביר להוציא ממסגר נפשו". ראה בספר "מגדיל ישועות" ח"א, ובספר "כרם ישראל" עמ' ל"א ע"ב.

בעצת רבו הסבא קדישא נתמנה הרה"ק רבי שמעלקא בשנת תר"ה למלאות מקום אביו בסאסוב, ראה בספר "בית שלמה" פרק "עת דודים" הערה ז': "להה"ק מו"ה שמעלקא היה לו מקודם צוקר פאבריק בק"ק טאלמאטש מכסף ירושת חותנו בשותפות עם הרה"ק מו"ה אברהם יעקב מסאדיגירע זצ"ל, ונשרפה הפאבריק ואח"כ היה לו חנות גדול בעיר קאלאמייע שנהלו בנותיו, והוא בעצמו ישב על התורה והעבודה וגם בעמוד גמילות חסדים הלך בעקבי אביו וצדקת פזרונו היה עד להפליא בהכנסת אורחים, ומכל זה לא השאיר לפרנסת ב"ב, עד כי הוכרח לשמוע לעצת רבו הרה"ק מרן מרוז'ין זי"ע אשר כתב מכתב לעיר

סאסוב לקבלו במקום אביו למנהיג ישראל, וקיבל הה"ק מהר"ש את המשרה על שכמו". וראה בספר "חידושי הרמ"ל" חלק המכתבים עמ' כ"א אגרת הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב ששלח לק"ק סאסוב בה מפליג בשבחו עד מאד. ראה לעיל פרק א' - "הסבא קדישא מרוז'ין" הערה 38 שבנישואי רבו הסבא קדישא [מרוז'ין] בזיוו"ש עם אלמנת הרה"ק מרימנוב שימש הרה"ק רבי שמעלקא כשושבין. הרה"ח ר' דוב בער רבינוביץ שליט"א, "אגרות הרה"ק מרוז'ין" (ירושלים תשס"ג) ח"א, ע' קפ"ד

אדכרן מילתא אשר שמעתי מאאמו"ר הק' זי"ע ששמע בילדותו מפי אבי אמו הה"ק מו"ה יקותיאל שמעלקא זי"ע מסאסוב אשר היה ילד כבר שית בעת שקיבל עליו אביו הגה"ק אוהב ישראל רבי ר' משה לייב זי"ע אה היסורים ר"ל שעל גופו ושמע בבוקר קודם התפלה שאמר אביו זי"ע בל"א עתה יסורים המתוקים וחביבים הניחו לי כדי שאוכל להתפלל ולהניח תפלין וכיוצא ואחרי התפלה אמר להם עתה בואו אחיי ורעיי היסורים והוא בהיותו ילד הצר לו מאוד ורגז בלבו על אביו מדוע יקרא בעצמו את היסורים ומיד ראה אח"כ בצער אביו בעת סבלו היסורים קשים והיה בוש מלומר לאביו מדוע ככה עשית ואחרי כמה שנים בלמדו בנערותו הגמרא ב"מ מה שהיה כן להתנא ר"א ב"ר שמעון שעשה ככה אז הבין הדברים מה שהיו למפרע. "דברי תורה" (מונקאטש) ח"ג, אות מ'

הרה"ק רבי יקותיאל שמעלקא מסאסוב זי"ע סבל רבות מרדיפות מתנגדיו אחרי שהתיישב על כס אביו בסאסוב. כשגבר עליו צערו, קם ונסע לבעלזא למרן מהר"ש [ה"שר שלום" זי"ע] בתקוה שהוא יחזקה ויאמצהו. אכן בבואו לבעלזא קיבלו מרן מהר"ש בכבוד גדול, כדרך שנהג לקבל את גדולי דורו. חסידי בעלזא, בראותם את גודל הכבוד שהעניק לו רבם הקדוש, התייחסו אליו מאז גם כן ביראת הכבוד, והיה הדבר לו לחיזוק רב (הרה"ח ר' אליעזר רוזן ז"ל בשם רבו הגאון בעל "צור יעקב" מפרוביז'נא זצ"ל).

כעבור שנים הזדמן מרן מהר"י [הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע] לזלאטשוב, וכוונתו היתה לנסוע לבראד. בהיותו בעיר הגיעו אליו שלווחיו של רבי שמעלקא ובפיהם הזמנה בשם רבם, שבדרכו לבראד יכנס לבקר אצלו בסאסוב, הנמצאת על אם הדרך. באותה עת רעשה הסביבה בשל ענין השוחט שמינה רבי שמעלקא, שכן יצאו רינונים על שחיתתו. שנים מגדולי הפוסקים נחלקו בענין זה. הגאון רבי שלמה קלוגר מבראד פסל את השוחט החדש, ואילו הגאון רבי יוסף שאול נאטנזאהן צידד בזכותו.

הזמנתו של רבי שמעלקא עוררה חשש מה בלבו של מרן. מחד גיסא, לא רצה לפגוע בכבודו של רבי שמעלקא ולסרב לקבל את הזמנתו, ומאידך גיסא, חשש מה תהיינה תוצאות הביקור בסאסוב. הרי רבי שמעלקא ודאי יערוך סעודה לכבודו, ויצטרך לאכול משחיתתו של השוחט שמינה, ובכך יזכה השו"ב ב"הסכמתו" בעל כרחו. אולם, מרן ביקש מוצא מן הסבך, כי לא רצה בשום אופן להכניס עצמו לעניני המחלוקת, וכפי שאמר אחרי כן למקורביו בבדיחותא: וכי גם זה צריך אני כעת, שיצא המגיד מבראד בתשובות נגדי?!...!

מה עשה? כתב "קוויטל" ובו הזכיר את שמו ואת שמות בני ביתו, צירף לו "פדיון נפש", ושלחו ביד השליחים לרבי שמעלקא. הוא ביקשם לבקש ממנו מחילה בשמו, על שאינו יכול למלא את רצונו כעת ולקבל את הזמנתו ["סאסוב - מצבה לעיירתי" (מאת יצחק ורפל) וספר "תמימי דרך"]. הרה"ח ר' עקיבא

אשר פאדווא שליט"א, "האר"י שבחבורה" (ירושלים תש"ע) ח"א, ע' רצ"ח

סיפרה לי דו"ז (חמותי הראשונה) הרבנית הצדיקת המפורסמת מ' דינה רחל זצלה"ה מביאלאבזעג בת זקני הרב הקדוש המפורסם מוהר"ר יקותיאל שמעלקא זי"ע מסאסוב, כי בשנה האחרונה של אביה הקדוש הנזכר בהו"ר (שנת תרכ"ב) נחלש אז וקודם התפלה בבוקר השכם נכנסה אצלו בתו הצעירה והחביבה הנ"ל, וביקשה אותו שלא יתפלל היום לפני העמוד והושענות כנהוג בעבודתו בקודש (לאשר הוא חלוש) ולא שמע אליה בזה, והשיב לה: הלא אנחנו אומרים בכל יום (באלהי נשמת בי וכו') כל זמן שהנשמה בקרבי (כל עוד נשמתי בי) מודה אני לפניך (ומהלל ומתפלל לפניך יתברך שמו) עכ"ה זי"ע. "דברי תורה" (מונקאטש) ח"ט, אות נ"ט

כ"ק מרן אדמו"ר הזקן מטשורטקוב סיפר בשם אביו כ"ק מרן הס"ק מרוז'ין: הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב באחד מנסיעותיו עבר סמוך לבית החיים של העיירה יאגלניצא הסמוכה לטשורטקוב, פני הצדיק הביעו ארשת של התאמצות והתבוננות עמוקה, לשאלת מקורביו על סיבת הדבר, השיב: "כי הנפטרים מבית חיים זה, יצאו לקראתו ובקשוהו, היות ובמקום מנוחתם לא מצא עד עתה משכנו שום צדיק וקדוש אשר יגן עליהם, על כן מבקשים הם ממנו שיסכים לקבוע את מקום מנוחתו שם. והשבתים: כי לא אוכל בעצמי להבטיחם על כך, אך מבטיח אני להם שאחד מיוצאי חלצי ימצא מקום מנוחתו בתוכם.

מני אז, חשכו יוצאי חלציו של הרבי רבי משה לייב לעבור דרך עיירה זו, פן תדבקם הבטחת אביהם לנוחי הנפש שם.

פעם אחת בנסוע [בנו] רבי שמעלקא לדרכו ובבואו סמוך ליאגלניצא, סר כדרכו מן הדרך, לבל יצטרך לעבור דרכה, אך לפתע תקפוהו סימני מחלה עזה, ובהיותו ביאגלניצא היה אז רופא מומחה ומפורסם מאד, נעתר לבקשת מקורביו להיכנס לעיירה כדי להיבדק אצל הרופא כדי שיודיעוהו שרשי מחלתו ורפואתו, בתקוה שלא יצטרך להתמהמה שמה. אך עם בואו העירה תקפתו המחלה ביתר תוקף עד שנחשב למסוכן ביותר, הרופא שבדקו ציוה לבל יזיזוהו ממקומו, ובהכרח נשאר לשכב שם על מטת חליו.

מחלתו הלכה ונתגברה ונחלש עד למאד, כוחותיו לא עמדו לו לומר ולצוות אף דיבור כל שהוא, וכל המטפלים בו אמרו כבר נואש לחייו. לפתע נתעורר ויתגבר כארי, וביקש שיביאו לו בגדי שבת וילבישם, ובעצמו ירד מן המטה והתישב על כסאו ליד השולחן שהיה בחדר, וביקש שיקראו אליו את כל אנשי העיר, השמועה נתפשטה עד מהרה בכל העיירה ולא עבר זמן מועט וכל אנשי העיירה באו החדרה, ויצו רבי שמעלקא למשמשו שינגן את מזמור קל"ט בספר תהלים המסיים בפסוק: וראה אם דרך עוצב בי ונחני בדרך עולם. ואחר כך התחיל הוא בעצמו לזמר בקול את הפיוט האדרת והאמונה לחי עולמים וכו'. כאשר כל הקהל עונה אחריו חרוז בחרוז, ובבואו להחרוז הדעה והדיבור לחי עולמים נחלש מעט כח דיבורו, ויתגבר עוד פעם בעצמו ואמר בקול גדול: "אויף אזא אופן האב איך נישט גיהאנדעלט" (=לא באופן זה הסכמתי לכך), וחזר כוחו אליו, והתחיל לזמר שוב את יתר החרוזים בהתלהבות גדול, ובגמרו נשאר לשבת על כסאו בחלישות כח מאד עד שהוצרכו לשאתו למטתו. לא עבר זמן מועט ויחל לגסוס, ויצו הנוכחים לכהנים שהיו שם שיצאו מהבית, בפתע פתאום נתעורר שוב ויאמר, עדיין אין צריכים הם לצאת, אני כבר אומר להם מתי ייצאו, וכן היה, שכעבור זמן מה ציוה להם לצאת, ונשמתו הטהורה עלתה לג"מ ביום י"ח כסלו שנת תרכ"ב ומנו"כ בעיר יאגלניצא. "קובץ

כ"ק מרן אדמו"ר מבוסטון זי"ע

יום ההילולא - י"ח כסלו

האדמו"ר רבי לוי יצחק הורביץ זצ"ל נולד בבוסטון. למד בישיבת "תורה ודעת" והיה ממצינייה. בשנת תש"ד הוסמך ל"יורה יורה ידין ידין" על ידי ראש הישיבה הגאון רבי שלמה היימן זצ"ל. השתלם בכל מקצועות התורה והתעמק בדרכי אבותיו, בתורת החסידות.

בזמן שהותו של אביו הרה"ק רבי פנחס דוד מבוסטון זצ"ל בארץ ישראל, נחוגה חגיגת הבר מצוה של האדמו"ר רבי לוי יצחק בהשתתפותם של כל גדולי ירושלים, במכתב ששלח אביו האדמו"ר רבי פנחס דוד זצ"ל לחסידיו בבוסטון, סיפר שבנו לומד באחת הישיבות הגדולות בירושלים ותוך פרק זמן של כמה חדשים, התעלה בצורה מפליגה ומופלאה שלא ניתן היה כלל לשערה כי אורה דארץ ישראל מחכים וזהו האושר הגדול ביותר שלו, שכן זוהי השאיפה הגדולה ביותר והנעלה ביותר שלו לחנך את ילדיו בדרך אבותיו הקדושים מדור דור.

נשא לאשה את הרבנית הצדקת מרת ריכל בתו של הג"ר נפתלי אונגאר מנייאמרק הי"ד, שהתייחס למגיד מקוזניץ זצ"ל חתונתו נערכה בארצות הברית והיא היתה לאות ולסמל לעידן חדש של חתונות יהודיות באמריקה שלא הקפידה עד אז על כל הכללים. לכבוד החתונה נרכשו מערכות כלי אוכל חדשים לאלף איש ואף סירי בישול נקנו והאוכל הוכן בהקפדה מיוחדת גם בעניני צניעות היתה הקפדה מיוחדת והפרדה גמורה בשני אולמות לגברים ונשים.

לאחר פטירת אביו ביקשו ממנו שיטול על עצמו את איצטלת האדמו"רות, אבל בהיותו בחור סירב. לאחר חתונתו פנו אליו פעם נוספת יהודי בוסטון והפצירו בו כי ימלא את מקום אביו ויפיח רוח חיים חדשה בבוסטון, הצמאה לאישיות שתדריך את תושביה היהודים. בהיותו אברך צעיר לימים בגיל עשרים ושלוש ובהכירו היטב את האוירה השוררת בקרב הנוער היהודי, במיוחד בשורות הלומדים באוניברסיטאות, החליט לעשות הכל בכדי לקרב את הנוער הזה, לשמור עליו שלא יסטה מדרך אבותיו וללמדו דעת. הוא דיבר אליהם בלשונם ובשפתם. את תורותיו היה אומר בשפה האנגלית ומסביר להם את דרכי השם, בשפה שתהיה מקובלת עליהם. כך הצליח לקרב אלפי סטודנטים, שנשארו דבוקים בו ונאמנים אליו עד היום.

תנועת התשובה של האדמו"ר רבי לוי יצחק הורביץ זצ"ל מבוסטון הייתה גלים והסטודנטים היו מכנים אותו "הרבי של הקולג'ים". כתב מיוחד של בטאון הסטודנטים בבוסטון נשלח לראיין את הרבי בנושא: "מה מניע אנשים צעירים סטודנטים מודרניים, ביקורתיים, להמשך אל בית המדרש החסידי".

בית המדרש "בית פנחס", שנרכש במיוחד לאחר שתנועת התשובה הלכה והתעצמה, ראה מחזות מרגשים שקשה לתארם. סטודנטים שלא שמעו מימיהם תפילה מה היא, עומדים בראה ומתפללים בהתלהבות, מתנועעים אנה ואנא כחסידי מלידה.

חצר חסידות בוסטון הפכה לשם דבר בעת הנהגתו של האדמו"ר רבי לוי יצחק זצ"ל הוא הרחיב את החסידות ורבים משכימים לפתחו. העיר בוסטון מפורסמת גם עקב בתי חולים למחלות קשות הנמצאים בה. חולים רבים מרחבי העולם באים לבתי החולים בבוסטון ובתוכם גם מגיעים אחינו בני ישראל. האדמו"ר זצ"ל קיבל על עצמו לדאוג לאותם חולים ולמשפחותיהם, להקל על יסוריהם ולהפחית

משברון ליבם. הוא הקים בית "רופא", המיועד למשפחות החולים בעת שהותם בבוסטון ומעון לחולים בעת החלמתם. האדמו"ר רבי לוי יצחק זצ"ל שאף להקים בית בארץ ישראל ולקיים את רצונו של אביו זצ"ל. העובדה ש"גבעת פנחס" לא הוקמה לא נתנה מנוח לאדמו"ר זצ"ל והוא עשה מאמצים אדירים בכדי להקים גם את שושלת בוסטון בארצו. לאחר שבדק הצעות שונות החליט להקים את בית בוסטון בשכונת הר נוף בירושלים. בשכונת הר נוף בירושלים, על גבעה רמה מתנוסס בית המדרש והמוסדות המסונפים לו. האדמו"ר זצ"ל היה מחלק את זמנו בין בוסטון לירושלים. חצי שנה הוא נמצא בירושלים וחצי שנה בבוסטון בארץ התחבב האדמו"ר מאד והתפרסם גם עקב מעורבותו בעניני ציבור. הוא נמנה על חברי מועצת גדולי התורה של אגודת ישראל, בארץ ובארצות הברית, ועקב קשריו עם כל החוגים ביהדות החרדית, הוא פעיל ביצירת הידברות בין כל חלקיה. בבית המדרש "בית פנחס" בירושלים קיים כולל אברכים ובו לומדים בעלי תשובה בצד אברכים בני תורה, צעירים רבים מצטרפים אל הכולל עקב האווירה המיוחדת והלימוד של ש"ס ופוסקים ברמה גבוהה, ברוח החסידות ויראת שמים. רבים מבוגרי הכולל, בעלי תשובה, הוסמכו להוראה והם משמשים כמרבצי תורה ועוסקים בצרכי ציבור.

נסתלק י"ח כסלו תש"ע [ומנו"כ בהר הזיתים]. הרב מאיר הלחמי ז"ל, "תולדות החסידות בארץ ישראל" (ירושלים תשנ"ו) ח"א, ע' 121

בשנת תש"ה הגעתי לארץ ישראל, מביא את ארונו של אבי זצוק"ל לקבורה, באותה שעה, התעורר בי העניין לפגוש את הבעלזער רבי, אהרן זצוק"ל. בתקופת מלחמת העולם הראשונה, היה לאבי זצוק"ל שיעור קבוע עם הרבי בשעות הבוקר המוקדמות, בעיירה בעלזא. רציתי לפגוש את הרבי, אולם בדיוק באותה תקופה - היה זה לאחר הפיצוץ במלון "קינג דוד" בידי אנשי ה"ארגון" - הטילו השלטונות הבריטיים עוצר בשעות הבוקר, בהן אסור היה לצאת מן הבתים. היה עלי להגיע לשכונה מרוחקת בירושלים - בית וגן - ומפאת העוצר היה קשה לקבוע זמן מתאים לכך. בנוסף, כידוע שעות התפילה של הרבי לא היו מסודרות, ודבר זה הוסיף על הקושי. ידעתי כי האדמו"ר מבעלזא נהג לשלוח את בן - דודי, ר' זושא ברנדווין, למירון אל ציונו של ר' שמעון עם קוויטלך, לכן פניתי אליו וביקשתי ממנו לעזור לי במילוי רצוני לפגוש את הרב, מתוך הרגשה שהוא יוכל לארגן זאת עבורי.

לבסוף הצלחנו לקבוע זמן מתאים, והגעתי לבית בו התגורר האדמו"ר מבעלזא באותם ימים. כאשר נכנסתי לחדרו, נמלאתי תחושת יראה. לא ידעתי איזה רושם יותיר עלי המפגש עמו. נכנסתי לקודש פנימה, ודיברנו במשך דקות ספורות. הרבי ביקש לדעת מהיכן אני בא (הייתי אז אדם צעיר) ומיד לאחר שהתיישבתי בכסא קמתי בחזרה, כיון שהיה עלי למהר ולשוב לאכסניה שלי, לפני שיתחיל העוצר. קמתי והזכרתי את שמי בפני הרבי, כנהוג בשעה שנכנסים לצדיק. ברגע שהזכרתי את שמי - לוי יצחק בן שרה סאשיה, קם הרבי מבעלזא באופן ספונטני מכסאו ואמר, "או, ווה! א היימישע נאמען!" [הערה: כידוע, זה היה שמו של הבארדיטשובער רבי זי"ע] מיד לאחר - מכן, החל פוסע בחדר מקצה אחד לשני, ואז שב למקומו הראשון ואמר לי: "חזור על השם שנית". חזרתי על שמי, ושוב החל הרבי לפסוע אנה ואנה בחדר. הוא שב למקומו בשנית ושוב אמר לי: "אמור לי שוב את שמך." ושוב החל לפסוע בחדר. כך חזר הדבר בשלישית. בשלב זה, פשוט לא ידעתי מי אני ומה אני, איבדתי כל תחושה, ידעתי כי אצל הרבי מבעלזא, כל תנועה וכל מילה קדושות ונשגבות, וכאשר שב וחזר על השם שוב ושוב, חשתי יראה עצומה ואבדן כל תחושה עצמית. באותה עת, הרבי בירך אותי, אינני זוכר מה היתה הברכה, בשל היותי כה נדהם, אבל אני יודע שזו היתה ברכה טובה.

יצאתי מן החדר. בשלב זה, אמרתי לאחיו של הרבי - אביו של האדמו"ר מבעלזא הנוכחי שליט"א - כי ברצוני לכתוב קוויטל, דבר שלא עשיתי קודם לכן, מתוך כבוד לאבי צוק"ל, כעת, לאחר שיצאתי מחדרו של הרבי, אמרתי לרב מבולגריי כי ברצוני לכתוב קוויטל. הגבאי שנהג לכתוב את הפתקאות כבר יצא מהמקום, בשל העוצר, לכן אמר לי הרב מבולגריי שהוא יכתוב אותה עבורי, הוא אכן עשה זאת אולם לא היתה אפשרות להכניס את הפתקא אל הקודש פנימה, כיוון שהרבי כבר התחיל להתפלל. כ"ק מרן אדמו"ר מבוסטון צוק"ל, בשוה"ט מוצש"ק אור לכ"א מנ"א תשס"ז, "בקדושתו של אהרן" (ירושלים תשס"ח) ח"ב, ע' שמ"ה

...זה היה דרכו של אאמו"ר זצ"ל, כשנכנסו אליו אנשים שלא היו נראים כיהודים שומרי תורה ומצוות המדקדקים על קלה כבחמורה, ידע איך להניח בצד את החיצוניות ולהסתכל ישר לתוך הנשמה של האדם, ולראות את החלק הטוב שבו. מצד שני, כאשר כבר השתנו והתלבשו כדרך אנשים יראים ושלמים, שגם אז לא הסתכל רק על החיצוניות, אלא הביט לראות מה קורה בפנימיות של האדם, עכ"ז ידע מה יש לתבוע ממנו. כ"ק מרן אדמו"ר מבאסטאן שליט"א, "אמרי שפר" (ירושלים תשע"א) ע' י"ב

עובדא אחת מיני רבים שמראה את הרגישות של רבינו זצ"ל בענין הבית יעקב, בשנים הראשונות היתה נערה שלא היתה מבית חרדי רגיל, והוריה באו לרבינו זצ"ל ואמרו שהם צריכים מוסד חינוכי עבור בתם וסבר רבינו שמתאים עבורה בית חינוך בית יעקב ונשתוממתי ע"ז דהרי לפי הופעתה החיצונית ניכר שאינה ראויה ללמוד בין בנות בית יעקב. ואאמו"ר זצ"ל הסביר לי שהאמת נכון שלא לנערות כאלו היה כוונת הקמת בית יעקב, אבל צריכים להתבונן ולהסתכל גם מעבר למראה החיצוני, אז יכולים לראות את פנימיות הנערה הזאת ומה רצון הוריה עבורה אפילו שבחיצוניות זה לא נראה ממש מתאים. ורבינו זצ"ל בעצמו התקשר למנהלי בית יעקב והבטיח להם שהיא תצליח, והיה להם אמונת חכמים, ואחרי שקראו לה לראיון הבינו שאכן תוכל להתאים עצמה למסגרת. וברוך ה' היא הצליחה כמו שצפה רבינו זצ"ל והיום יש לה בית עם ידישע נחת. זה היה מהותו של רבינו זצ"ל, שידע להסתכל גם מעבר למה שרואים בעיניים פשוטות. כ"ק מרן אדמו"ר מבאסטאן שליט"א "אמרי שפר" (ירושלים תשע"א) ע' קנ"ג

חסיד

אצל כ"ק מרן אאמו"ר זצ"ל הכ"מ, בא פעם הר"ר יצחק אביגדור פערלע שהיה צריך לילך ולדבר בפני אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, ושאלתו בפיו איך מסבירים לאדם שאינו שומר תורה ומצוות מה זה חסיד. ואמר לו אאמו"ר זצ"ל שיאמר להם שהמילה חסיד שורשה היא חסד דהיינו שחסיד הינו מי שמתחסד עם הבריות אך מי שאינו מתחסד עם הבריות אינו חסיד. כ"ק מרן אדמו"ר מבאסטאן שליט"א, "אמרי שפר" (ירושלים תשע"א) ע' צ"ג

חוקיו ומשפטיו לישראל

כ"ק אאמו"ר הכ"מ זי"ע, היה רגיל לפרש את דברי הפסוק (תהלים קמז, יט-כ) מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, שלכאורה גם לגויים יש משפטים, וכגון שבכל מדינה יש חוק שאסור להרוג ולגנוב, ואם כן מדוע כתוב לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום. ופירש דהנה יש חוקים ויש משפטים, חוקים הם המצוות שלא מובן הטעם כמו פרה אדומה, וכן בפרשת המזבח בסוף פרשת יתרו מזבח אדמה וגו' לא תבנה אתהן גזית וגו'. מצד שני יש את המשפטים כגון הדינים שבפרשת משפטים שטעמם מובן ומתקבל על השכל האנושי גם בלי שהתורה תכתבם כמו לא תגנוב וכדומה, אמנם מי שעושה רק בשביל השכליות ובשביל שהוא מבין, זה יכול להשתנות, כמו

שרואים אצל הגוים שהחוקים משתנים משנה לשנה הם נהיו יותר ליברלים, אבל כלל ישראל מקיים משפטים בגלל שזה רצון ה' ולא בגלל השכליות שהם מבינים, אלא כמו חוקים בלי טעם ורק מחמת שזה רצון ה', ובוהו ביאר הכתוב 'מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל' שאצל כלל ישראל מקיימים גם המשפטים כמו חוקים, אבל 'לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בלי ידעום' שהם לא מבינים ענין זה לעשות המשפטים בגלל רצון ה', אלא הכל עושים בגלל שכליות. כ"ק מרן אדמו"ר מבאסטאן שליט"א, "אמרי שפר" (ירושלים תשע"א) ע' ל"ג

כ' כסלו

הרה"ק רבי משולם פייביש מזבאריז' זי"ע

יומא דהילולא - כ' כסלו

מתולדותיו

הרה"ק רבי משולם פייביש הלוי העלר נולד לאביו הרה"ק רבי אהרן משה, מגזע היחס, דור חמישי - בן אחר בן - להגה"ק רבי יו"ט ליפמאן בעל ה"תוספות יום-טוב" זי"ע, וכדברי עצמו בהסכמה לספה"ק "זריזותא דאברהם" לאחיו הרה"ק רבי אברהם נח מדאלינא זי"ע.

קיבל תורה מפי רבותיו הקדושים, המה ע"פ עדותו: המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע, הרה"ק רבי מנחם מענדל מפרימישלאן זי"ע והרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע.

מפורסם היה בדורו לצדיק אמת וקדוש עליון, ענוותן ושפל ברוך. ביותר תורק שמו כשמן בעולם החסידות על ידי חיבוריו הקדושים: "יושר דברי אמת" הכולל שני קונטרסים; הראשון נכתב בשנת תקל"ז, כפי שציין בראשו: "יום ג' י"ט סיון תקל"ז לפ"ק" (וכן בסימן י"ד: "ואגב דאתי לידי דברי המגיד [מזלאטשוב] נ"י ששמעתי מפה קדשו בחג שבועות של שנה זו שנת תקל"ז לפ"ק). והשני נכתב לאחר שנת תקמ"א (שהרי מביא מדברי רבו זה - שנלב"ע בכ"ה אלול תקמ"א - בציון: זלה"ה). חיבורו השני נקבו בשם "קונטרס דרך אמת".

על גדולי תלמידיו נמנים: הרה"ק רבי דוד שלמה מקראקא בעל "ערבי נחל", אשר מביא כמה פעמים מדברי רבו בעניני הלכה ואגדה (ראה בהגותו לשו"ע או"ח סי' קסח, ובספרו "לבושי שרד" על יו"ד אות צד סקכ"ו); רבי יוסף דוד הכהן אבדק"ק יאסי בעל "דרכי אמונה"; הרה"ק רבי מנחם מענדל מקאסוב בעל "אהבת שלום", והרה"ק רבי חיים מטשערנוביץ בעל "באר מים חיים" שנחשב לו כתלמיד חבר. זי"ע.

נסתלק לשמי רום ביום כ' כסלו שנת תקנ"ה לפ"ק, ומנוחתו כבוד בזבאריזא. זרעו הקדושים אשר בארץ המה בניו: רבי משה אהרן, רבי ברוך איציק ורבי שמשון מאוזיראן. צדוק"ל. לאחר פטירתו עברו רוב חסידיו לחסות בצל תלמידו הרה"ק רבי מנחם מענדל מקאסוב זי"ע. "עלים לתרופה", תולדות תשנ"ח, עמ' ג' יום ג' י"ט סיון תקל"ז לפ"ק זבאריזא יע"א.

אני הכותב למען אהבת עמיתי ורעי אשר מעודי גדלתי עמו בתורת ה' ויראתו לפי קט שכלינו, וגבה טורא בינינו, ובעת הפרדי מאתו בקש ממני להעלות לו על הכתב יושר דברי אמת ואמונה הנשמע מפי משכילי הדור אנשי מופת בעלי רוח הקודש, אשר עיני ראו ולא זר, כמלאך אלקים פחדם ויראתם,

וכולם ממעין אחד שתו הלא הוא האלקי רבי ישראל בעל שם טוב זללה"ה, ואני לא זכיתי רק לראות פני תלמידו האלהי ר' דוב בער זלה"ה, ואחר זה בא אלי כתבי קודש מדברי קדשו מלהיבים לב החרדים לעבודת השי"ת באמת, ואף כמה פעמים הייתי לפני האשל האלהי ר' מנחם מענדל מפרעמישלאן ע"ה זלה"ה זי"ע, וביותר להבדיל בין המתים ובין החיים אשר שמעתי מפה ק"ק בנן של קדושים צדיק בן צדיק הרב המופלג האלקי מו"ה יחיאל מיכל (המגיד מזולאטשוב) נ"י... ואני מעודי נדבק לבי באמונת חכמים האלה... הרה"ק רבי משולם פייביש מזבאריז' זי"ע, "יושר דברי אמת" (ירושלים תשל"ד) דף ב' ע"א

אבי זצ"ל - רבי משולם נתן מרגליות - שמע מפיו קדשו [של הרה"ק רבי משולם פייבוש מזבאריז' זי"ע] וז"ל: בימי חרפי בא אלי הבעל-דבר ורצה לכבד אותי עם מדריגת רוח"ק ועם עוד מדריגות גבוהות ודחיתי את הכל ולא רציתי רק האמת. הגה"ח רבי יעקב מרגליות זצ"ל, מחשובי חסידי סאדיגורא - באיאן, נר ישראל" (ב"ב תשנ"ד) ח"ו, ע' תקס"א

סיפרו לי תלמידי הרב המפורסם בוצינא דנהורא מוהר"ר פייבוש מזבאריז, איך שאמר להם שאסור להסתכל ברע של הצדיק, כמו שהמסתכל באור החמה עיניו כהות, כן המסתכל ברע של הצדיק (והדברים מובנים למשכילים). גם אמר כאשר תראו מחלוקת בין הצדיקים אל תדמו שהוא מסטרא דס"מ (וכת דילי), רק להיות שהן קרבו ימי ביאת אליהו ז"ל לעשות שלום בעולם [עדיות ה, ז] והנה זה עבודתו, הנה נתהוו מחלוקת בין הצדיקים בכדי שיהיה לאליהו במה לעבוד את הש"י. ועפ"י ז"ל דמש"ה אמרו חז"ל דור שבן דוד בא בו קטגוריא בת"ח (כתובות דף קי"ב ע"ב), כי להיות כבר מכין אליהו את עצמו לבא לעשות שלום בעולם. ואעפ"כ נ"ל שזה הוא רק עצה להמון עם שלא יבואו להרהר על הצדיקים בנידון זה, אבל יהא רעוא מי שאמר לעולמו די יאמר די לפירוד לבבות ישראל. הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע, בעל "בני יששכר

יושר דברי אמת

כידוע היה הבית ישראל [מגור] ז"ל קורא לספר יושר דברי אמת "דאס צענסיל פון די חסידות" התמצית של החסידות. הרה"ג ר' ידידיה ברנסדורפר שליט"א, "שנות ביכורים - מדות" (ת"א תש"ס) ח"א, ע' קס"ו

רוחניות וגשמיות

...כי זה כלל גדול בכל ספרי קבלה שאין דמיון בין הרוחני והגשמי כלל וכלל אפילו כמלא נימא, כמו שכתוב בספר שערי אורה, כמו שכותבין ראובן על איש ראובן, ואין דמיון כלל בין האותיות המורים על ראובן ובנינו, כי האותיות הם בצירום על גבי נייר או קלף, והוא אדם בגוף ובנפש, רק לסימן, ויותר מזה הוא רחוק [הרוחני מהגשמי], אבל השי"ת רוצה לזכות עמו ישראל לשיתדבקו ויתקרבו אליו מן המרחק הגדול שנתרחקו, ונאצלו ממנו ונשתלשלו דרך כמה עולמות אין מספר עד בואם אל עולם העשיה בגוף, ויש להשי"ת נחת גדול מזה שיתקרבו מהמרחק, כאדם המתענג בבוא אליו בנו ממרחק גדול אחר זמן רב, שלא ראהו זמן רב, ויש לשניהם תענוג גדול לאב ולבן.

אבל איך אפשר זה ההתקרבות, והוא על ידי אותיות התורה והתפלה, כי השי"ת ברא עולמו בכ"ב אותיות התורה כמבואר בספר יצירה.

וענין אותיות השי"ת, הוא דרך משל בהבדלות אלפי אלפים עד אין חקר, הדיבור היוצא מפי האדם שנקבע לו בה' מוצאות הפה, (ומהם) [והם] כ"ב אותיות, וכשאדם מדבר נאצל כל דיבור מנפשו אצילות

רוחני, וכל הנפש יוצא בהדיבור, כמו שאמר הכתוב (שיר השירים ה, ו) נפשי יצאה בדברו, וכמו שכתוב בראשית חכמה שער הקדושה (פרק י'), והוא כמדליק נר מנר, ואפילו רבבות נרות יוכלו להדליק מנר אחד והנר במקומו עומד, כן ענין הבל היוצא מן האדם על ידי הדיבור, נמצא הדיבור הוא אצילות נאצל מהנפש, אבל הוא מדרגה אחרונה, כי בתחלה היא במחשבה י', בהרהור ה', ואחר כך בקול פשוט ו', ואחר כך בה' מוצאות הדבור ה' שניה, והכל רוחני חיות הנפש המדברת... הרה"ק רבי משולם פייביש מזבאריז' זי"ע, "יושר דברי אמת" (ירושלים תשל"ד) דף כ"ג ע"ב

הגה"ק רבי פייביש מקרעמניץ זי"ע

יום ההילולא - כ' כסלו

תולדותיו [=של הגה"ק רבי משולם פייביש מקרעמניץ זי"ע בעל "משנת חכמים"] נהירין לנו במקצת מתוך ההסכמות על הספר [משנת חכמים] שקבל המחבר בעצמו, כי בשנת תקי"ח כתב לו המגיד ממזריטש (מובא בגני נסתרות) בענין ספרו משנת חכמים וכותב מחותני הרה"ג הצדיק וכו' ומזכיר לו ד"ש מבנו חתנו הבן שעשועים הרה"צ הר' אברהם ומכלתו בתו. ובשנת תקכ"ה בהסכמתו של הגאון בעל נודע ביהודה קורא לו האי סבא יקירא, ובשנת תקמ"ה כותב אליו הר"ר רפאל אב"ד דק"ק אלטונא בזה"ל "גברא רבא אתי להכא" וכו', ובשנת תקנ"א בהסכמת הגאון הרד"צ מקרעמניץ בעמ"ח מחוקק יהודה כבר כותב עליו המנוח הגאון וכו'. מכ"ז יש לשער שחי בתקופה של שנות ת"ע עד תקנ"ו ולא כמש"כ ר' חיים קנולר בס' דבר יום ביומו שנפ' כ' כסלו תקל"ה.

אביו היה הרה"צ ר' דוב בעריש מקרעמניץ (נודע ממכתב הרב ר' ישראל בערגער אבד"ק קרעמניץ אל הר"ר ראובן הרב ומו"ץ בעיר אוסטולה מו"ל כרם ישראל) בן הגאון הרה"צ מוה"ר מאיר הלוי הרב בטיקטין. המפורסם לעמוד התורה והחסד מלומד בנסים ואיש מופת...

זקנו הגה"צ הרמ"ה: הנ"ל היה בן הרה"ק ר' שמואל שמעלקא הלוי איש הורויץ (חתן הר"ר משה מקראקא בהרב הגאון הצדיק המפורסם מו"ה יהושע בעל "מגיני שלמה") אב"ד דק"ק שענדישוב טרני הנקרא "הוכער רבי שמעלקא, בן הגה"ק ר' יהושע הארוך שמסופר עליו שבכל ערב שבת בשעה שהיה לובש בגדי שבת היה מזמר בהתלהבות השיר של שבת שאומרים בשחרית "לא אל אשר שבת מכל המעשים" ונראה גבוה בהרבה מאשר היה בימי החול (עד היום נכדיו יו"ח ממשיכים לזמר בליל שבת בניגון המסורתי זה לזכרון עולם). ועל כן קראוהו ר' יהושע הארוך (נזיר השם), בן הגה"ק ר' פנחס הלוי הורויץ גיסו של הרמ"א זצ"ל וחתנו של הקצין המפורסם ר' יהושע מפרמיסלא בהר"ר שמעלקא מפראג חותנו של המהר"ל מפראג...

הגאון הר"ר פייביש מקרעמניץ התייחס לגזע המהר"ל מפראג ע"י זקנו הר"ר מאיר הלוי שהיה חתן הגאון המפורסם מוה"ר מנחם מאניש הכהן כהובא בהקדמת הס' "פנים יפות" עה"ת, בה"ג המפורסם ר' ישעי' כץ דיין בק"ק בראדי. בהגאון המפורסם יצחק כץ ר"מ בלובלין. בהגמ' נפתלי כץ אבד"ק לובלין בהגאון מוה"ר יצחק בהר"ש רב בפראג חתן המהר"ל מפראג זצ"ל.

וכן התייחס להשר ר' שאול וואהל ע"י זקנתו מרת מייטיל אשתו השניה של הר"מ מטיקטין הנ"ל שהיתה בת הג"מ ר' אפרים זלמן קאצנלבווען בהג"מ ר' שאול ק"ב אבד"ק פינטשוב בהג"מ משה ק"ב אבד"ק העלמא בהג"מ מאיר וואהל בהג"מ השר ר' שאול וואהל זצ"ל. הרב יוסף גולדנבוים ז"ל, בהקדמת "משנת

שמעתי ממנו [מהרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל ממאגלניצא] ז"ל פעם אחת כשהיה לומד שיעור, השיטה [סוגיית] דאוכל תרומת חמץ בפסח (עיין פסחים ל"א ע"ב במשנה), ואמר להביא אליו הספר משנת חכמים שיש על שיטה זו, וסיפר אשר הרה"ק מרן מורינו דוב בער (ממעזריטש) ז"ל שאל משמים להגיד לו מי הוא התלמיד חכם שבדור אז, בכדי לשדך עמו וליתן לו בת תלמיד חכם שבדור לבנו הרה"ק המלאך ז"ל, והשיבו לו על הרב הגאון רבי פייבל מקרעמניץ, הוא המחבר בעל משנת חכמים הנ"ל, ואז שלח אליו שרוצה לשדך עמו, וסיפר עוד מזה אשר אין בזכרוני, וכן היה שלקח את בתו לבנו הנ"ל (תולדות הנפלאות, כ"ד ע"א, אות קכ"ג). "השרף הקדוש ממאגלניצא" (נתייה תשע"ב) ע' קל"ה

הרה"ק ר' משולם פייבוש מקרעמניץ זי"ע היה מחותנו של המגיד ממעזריטש זי"ע, שהיה חותנו של הרה"ק ר' אברהם המלאך בנו של המגיד הגדול. ופעם אחת סיפר נכדו הרה"ק מרוז'ין זי"ע [שהיה בנו של הרה"ק ר' שלום שכנא מפרוהביטש זי"ע בנו של ר' אברהם המלאך] למחותנו הרה"ק ר' חיים מקוסוב זי"ע [שבנו של התורת חיים ה"ה הרה"ק ר' מענדלי מויז'ניץ היה חתן הרוז'ינער] אודות האופן שבו נעשה השידוך בין ב' המחותנים הרה"ק מקרעמניץ והמגיד זי"ע.

ומעשה שהיה כך היה, שהרה"ק מקרעמניץ היה בתחילה מתנגד לחסידות, והיה גאון גדול, ודרכו היתה שבכל פעם שנתקשה לו איזה ענין בלימודו שלא הצליח להבינו כראוי, היה מתענה ג' ימים. ואז נתגלה לו היישוב. ופעם אחת ארע שלמד איזה ר"ן מוקשה מאוד, ולא הצליח בשום אופן לצאת מסבך הסוגיא. והיות ששמע אודות מרן המגיד ממעזריטש, עלה בדעתו שיסע אליו וישאל אותו פשט בדברי הר"ן. וכך הוה שנסע אל המגיד, ותיכף בהכנסו אמר להמגיד, שמעתי עליכם שקוראים לכם 'דבי', הנה למדתי ר"ן ואני מתקשה בו מאד. והיה אם תתרוהו אדע שבצדק קוראים לכם רבי, אך אם לא תתרו אדע דשלא בצדק הוא. ונתן הספר לידי המגיד, ותיכף כאשר ראה המגיד את דברי הר"ן יישבו על אתר. ושמח הרה"ק מקרעמניץ שמחה גדולה, ואמר עכשיו נוכחתי לראות שבצדק הנכם נקראים רבי. וסיים הרוז'ינער, שמאז נעשה קשר חזק בין ב' הצדיקים הללו, עד שלבסוף נשתדכו ביניהם, שנעשה המלאך חתנו של הרה"ק מקרעמניץ, ומזה יצא אבי הק'.

[וסיפר הרוז'ינער על עצמו, שבעת שנולד חשב אביו לקרוא את שמו פייבוש, על שם זקינו הק' מקרעמניץ, אלא שארע הדבר שהתינוק הנולד סירב לאכול, עד שלחש אביו לאזניו שיקראו את שמו ישראל, ואז התחיל לאכול. וברבות השנים אמר הרוז'ינער שנתמזל מזלו שלא קראוהו פייבוש. דהנה נאמר בפסוק (תהילים סח, יט) עלית למרום שבית שב". ובתיבת שב"י מרומז כמה נשמות קדושות ששבה משרע"ה עמו מן השמים. והם י'צחק ב'ן ש'למה, האר"ה הק'. י'שראל ב'ן ש'רה, הבעש"ט הק'. והשלישי הוא נשמתו הנרמז בר"ת שב"י ישראל ב'ן ש'לום. ואילו היה נקרא פייבוש לא היה נכלל בזה.]

כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, קידושא רבה - וישלח תשס"ח, "דברי תורה", כסלו תשע"ב, ע' מ"ה

זקני הה"צ ר' פייבוש קרעמניצער, חותנו של המלאך הק'. הוא היה כל כך דבוק בתורתו, עד שלא רצה לנסוע על החתונה של חתנו המלאך זי"ע, לבל יצטרך להפסיק מלימודו. פ"א היה לו איזה תוס' מוקשה, ועשה הפסקות תעניתים עד שנודע לו הפשט, ונסע להמגיד ממעזריטש ז"ל ולקח עמו הגמ' עם התוס' שלא להתבטל עצמו לחפש גמ', והמגיד אמר לו תיכף הפשט בלי שום הפסקות. "גנוי ישראל" (טשורטקוב)

י"ט כסלו תרע"ג, ע' צ"ח

אספר מעשה אחד מהרה"ק רבי פייבוש מקרעמניץ זי"ע חותנו של המלאך זי"ע, הוא היה מתמיד גדול, ואפי' לשמחת נישואי ילדיו לא הלך, רק בעת נישואי ילדיו היה מתנה שהחופה תהא בחצר ביתו ולפני שהחתן והכלה נכנסו תחת החופה הודיעוהו ויצא לחופה, ולאחריה שב לתלמודו. פעם בנישואי אחד מילדיו באו להודיעו שהחתן והכלה עומדים ליכנס תחת החופה, ופשט את בגדי החול ללבוש בגדי שבת, וכשלבש ה'בעקיטשע' היה השרוול הפוך, והוצרך להוריד ה'בעקיטשע' לסדר השרוול וללבוש מחדש, ובשעה שפשט ולבש הוציא מקרבו אנחה 'אוי, צער גידול בנים'. כ"ק מרן אדמו"ר מבוהוש שליט"א, בשיחת קדשו - כ' כסלו תשס"ד, "אמרי קודש", כסלו תשע"ד, עמ' ב'

זקננו רבי פייביש ז"ל מקרעמניץ חותן המלאך, מחבר ספר משנת חכמים על משניות [נפטר תקל"ד]. הנוודע ביהודה כותב עליו בהסכמתו: תנא הוא כמו אחד מהראשונים. ובעודי במדינת פולין שמעתי את טעמו הטוב, כי הוא ממש יחיד באהלות [רבי שאול מאמשטרדם כותב עליו מיום עמדו על דעת תורה לא מש מתוך אהלה ולא פסק פומיה מגרסיה עד שנעשה כמעין המתגבר]. זקני הק' הרוזיני ספר: זקני הר' פייביש ז"ל כאשר היה קשה לו דבר בלימודו ולא הבין היה מתענה וגילו לו מן השמים, זי"ע ועכ"פ.

הרה"ק רבי יעקב מהוסיאטין צוק"ל, "אהלי יעקב" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' צ"ג

בחצרות רבותינו הק' היה נהוג להאריך בעריכת השלחן הק' ביום י"ט כסלו לתוך הלילה לרגל ההילולא של זקנם הגאון הקדוש רבי פייביש מקרעמניץ חותן המלאך הק' החל ביום כ' כסלו. הרה"ח ר' דב בער רבינוביץ שליט"א, "אגרות הרה"ק מרוזין" (ירושלים תשס"ג) ח"ג, ע' קל"ד

כ"א כסלו

הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל

יום ההילולא - כ"א כסלו

נולד בכ"א טבת תרל"ג בקובנה לאביו הג"ר יהודה לייב זצ"ל, בשנת תרנ"ג עלה לא"י עם אביו, משנת תרס"ח חבר ביה"ד בירושלים, ובשנת תרע"ג נתמנה כאב"ד, משנת תרח"צ משמש כרבה של ירושלים, נפטר כ"א כסלו תשכ"א [ומנו"כ בהר המנוחות], ספריו "הר צבי", "מקראי קודש" ועוד. "ויטע אשל" (ב"ב תש"ג) ע' תשי"ב

מרן הגאון רבי צבי פסח זצוק"ל זכה עוד לראות בילדותו את הגאון רבי ישראל סלנטר זועק 'אלול' ונופל מתעלף, בעודו נער זכה לקבל תורה ולשמש את הגאון רבי יצחק אלחנן, ולאחר מכן שימש את רבה של ירושלים רבי שמואל סלנט, שהוא גם מינהו לדיין בבית דינו כשהוא אברך צעיר, וכן עודדו להיענות לבקשת גדולי ישראל ורבני בתי הכנסת בירושלים לעזוב את מסירת שיעוריו בישיבת תורת חיים, ולקבל ע"ע להיות לרב ומורה צדק, באומרו 'ראש ישיבות יהיו הרבה, אבל ירושלים צריכה רב'. הרה"ג ר' מנחם חיים רוזובסקי שליט"א, "מתנת חיים" (ירושלים תשס"ג) ע' רס"ז

כפי המסופר ע"י ידיד נעוריו הרב הגאון ר' יחיאל מיכל טיקוצינסקי ז"ל מנהל "עץ חיים" שלמדו יחד שנים רבות בצעירותם, הפליא [הגרצ"פ זצ"ל] מאד בהתמדתו ושקידתו העצומה. דרכו של הגרצ"פ ז"ל היה לחזור על כל סוגיא וענין פעמים רבות עד לאין ספור. וכשנשאל על כך, עד מתי יחזור על הסוגיא, היתה תשובתו הרגילה, עד שארגיש בנפשי שהפרק או הסוגיא מונחים אצלי כבקופסא.

עוד הוסיף אותו גאון לספר: פעם למדו בחברותא ארבעים פעמים מסכת יבמות. אח"כ אמר הרב הגרצ"פ פרנק ז"ל: עד עכשיו למדנו כדי להבין את דברי הגמרא כפשוטם, עכשיו בכל פעם נוספת שנלמוד, הרי יתווספו לנו חידושים וגילויים שלא עמדנו עליהם עד כה. ואמנם סיים הגרימ"ט ז"ל, בכל פעם שלמדנו, נגלה לפנינו אור חדש. הרה"ג ר' כתריאל פישל טכורש ז"ל, "שנה בשנה" (ירושלים תשכ"ב) ע' 358

מספרים על הג' רבי צבי פסח פרנק זצ"ל, שבצעירותו היה קשור עם חברות לומדים, שהיו נחשבים מוכשרים ממנו, ולבסוף הוא עלה עליהם, מחמת שהרבה לחזור על תלמודו. הגאון רבי דב יפה זצ"ל, "לעבדך באמת" (רכסים תש"ע) ח"ב, ע' קמ"א

מרון הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל היה אומר, שהוא מתגעגע אל הימים שהיה יושב עם אביו בבית ללמוד תורה, כל הדלתות והחלונות היו מוגפים וסגורים היטב, ועם כל זה היו צריכים לכסות היד על יד הנר כדי לעצור הרוח שנשבה בתוך הבית שלא תכבנו. הרה"ג ר' שלמה גולדהבר זצ"ל, "מילי דאורייתא" (ירושלים תשס"ט) הקדמה, עמ' ה'

עוד בהיותו [הגרצ"פ זצ"ל] ילד קטן הושפע מרוחה האיטנה של קובנא וניכרו בו ניצני השפעתה הברוכה. כאשר קיבל פעם מאמו הצדקנית המופלאה ע"ה, מספר קופיקות כדי לקנות בהם דברי מתיקה, ויתר עליהם אף שנפשו של כל ילד מחמדתן, ואת המעות הכניס לקופת בית הכנסת, תוך תפילה חרישית, שהקב"ה יפתח את לבו ויאיר עיניו במאור התורה.

בעמל מפרך ללא לאות עלה ונתעלה, והיה סמל ודוגמא ליגיעה ולעמלה של תורה בטוהרה עד כלות הנפש. תמיד היה שקוע בעומק העיון, בכל הזמנים ובכל המצבים, בקיץ ובחורף בקור ובחום, בעת חדוה ושמחה ובימי אבל ויגון, בשבתו וביתו ובלכתו בדרך, בשבתו על כס הדין ובעת סעודתו. גם בלילה לא שכב לבו, לעתים היה מתעורר משנתו באישון לילה, נוטל ידיו וניגש לשלחן, טובל קסתו בדיו, ומוסיף או גורע בענין שעסק בו ביום. כלי המחשבה פעלו אצלו ללא הרף, שכן, לדבריו, "היסח הדעת מהתורה היא פגיעה בכבוד התורה". הוא לא מש מאהבתה של תורה כל ימי חייו, ימי חייו הימים, כל ימי חייו לרבות הלילות.

שקידתו על דלתות התורה עברה כל גבול, ויהי לאחד מגדולי השקדנים. ספר התורה לא מש מפיו והגה בו יומם ולילה, בעוז, בדבקות ובגבורה עילאית. זקני ירושלים ויחידי סגולתה, היו מרבים לספר באזני בניהם ובני בניהם, נפלאות משקידתו ומהתמדתו, והמליצו עליו (עפ"י הגמרא בברכות נו) שלא פסק מעל שלחנו לא "שינון" ולא "חזרת" לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.

כבר בצעירותו הפך לאגדה חיה, אפופת הוד קדומים. בזמן שכלתה פרוטה מהכיס ולא היה לו אפילו נר למאור, היה ממלא כוסית בשמן שחסך ממאכלו, ולאור פתילה זעירה היה הוגה בתורה. אחד מספריו ("מקדש מלך" - בעניין בנין בית המקדש וקרבתו בזמן הזה) כתב לאורו הקלוש של תנור שחימם את הבית. הוא למד גם לאור הלבנה ולאורה העמום של הפתילה במטבח.

נשים צדקניות בעיר העתיקה, התפארו בפני נכדיהן, שהיתה להן הזכות, להדליק נרות במבואות האפלים בבתי מחסה, שלאורם צעד השקדן דמתא לעמוד בבית ה' בלילות ולהגות בתורת א-ל חי. הרב שבתאי דב

כאילו מלמדה תיפלות

הרב (הגאון רבי פסח פראנק זצ"ל) העריך את החינוך לבנות הניתן בבתי הספר "בית יעקב". הוא המליץ כי יש ללמוד עיקרי תורה ודינים נחוצים. פעם שאל אותו עסקן חרדי האם אין לחשוש גם בלימוד זה ממאמר חז"ל (סוטה דף כ' ע"א): "כל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות"? השיב הרב בדרך צחות, כי יש ללמדה תורה באותה התמסרות ובאותה תשומת הלב שמלמדים לימודי חול, כאילו מלמדה תיפלות (מפי הרב יצחק שוב). "משואה לדור" (ירושלים תשל"ג) ע' קל"ב

ציצית בקידוש לבנה

...ומפני חולשתי ל"ע אקצר ואניח השאר למכתב השני, והשי"ת ברחמיו ישלח לנו גואל צדק ויהי אור הלבנה כאור החמה, וכשיאיר לנו הלילה מידי שמים אפשר שגם לילה יהיה אז בכלל וראיתם אותו להתחייב במצות ציצית.

ושמעתי טעם על המנהג שמוציאין את הציצית בזמן קידוש לבנה, משום שבקידוש לבנה אנו אומרים "ויהיה אור הלבנה כאור החמה" ואז יהיו חייבים בציצית גם בלילה... שו"ת "הר צבי", ח"א, סימן י"ב, "חושן ואפור", י"ז כסלו תש"ס, ע' י"א

'חזרה'

כשהתגוררתי בירושלים, זכיתי להכנס מדי פעם למעונו של הגאון ר' צבי פסח פרנק זצ"ל ולשטוח בפניו את ספקותי. פעם שאלתיו, מדוע עסק החזרה כה רפוי, הרי מעלת החזרה ידועה ללומדי התורה? השיב לי הרב פרנק: "היצר הרע הוא 'מבין', וגם הוא מודע למעלה העצומה של 'חזרה', לפיכך הוא משקיע מאמצים מיוחדים להרפות את ענין החזרה אצל הלומדים". הגאון רבי דב יפה זצ"ל, "לעבדך באמת" (רכסים תש"ע) ע' קמ"א

כ"ב כסלו

הגה"ק רבי אליעזר אשכנזי זי"ע בעל "מעשי ה"

יום ההילולא - כ"ב כסלו

רבי אליעזר ב"ר אליהו הרופא היה מגדולי התורה, פוסקי ההלכה, בעלי המחשבה והוגי הדעה בתקופתו - דור דעה של רבי יוסף קארו והרמ"א. פרשת חייו לוטה מעט בערפל, ולא נחקרה בשלמותה עד היום. שמו - שכיום עלום הוא לרבים - היה מפורסם מאד בתקופתו, והוא מוזכר כמעט בכל ספרי חכמי דורו, המצטטים מדבריו ונושאים ונותנים בהם. וכך שלשם בירור תולדות חייו היה צורך בחיפוש וליקוט נפזרים מספרי שו"ת, הלכה, דרוש, תקנות, תולדות, מסעות, אגרוני מכתבים וכתבי פולמוס, לרכוס ולעבדם לחטיבה אחת.

מסכת חייו של רבינו מגוונת ומרתקת מאד, הוא איחד מזרח ומערב. יליד איטליה שקבל תורתו בשאלוניקי, ואולי גם בצפת ובירושלים. שימש ברבנות בקהלות רבות בכל רחבי העולם היהודי דאז, החל ממצרים; פמגוסטה בקפריסין; קרימונה באיטליה; פוזנא בפולין וכלה בקראקא, שם מקום מנוחתו.

כמו כן היה ושהה בקהלות רבות והטביע חותמו עליהן, כמו ויניציאה ופראג. נשא ונתן עם כל גדולי דורו המכתירים אותו בתארים מפליגים מאד.

קיים קושי לעמוד על הסיבה לנדודיו הרבים. יתכן שהיה זה מתכונתו, וכפי שכותב בספרו הגדול מעשי ה' - "וכבר מימי חרפי נכספה נפשי לראות קצת מן הישוב, ורעי ומיודעי אשר ידעו כן שאלוני אם ראיתי או שמעתי אמינת ענין נהר שבתיון...". ואכן בספריו מביא הוא מחיי הישמעאלים, נוודי המדבר, ותושבי אירופא - לשונם, מאכלם וארחות חייהם. המלכים, השליטים והשופטים - מנהגיהם ונימוסיהם, וזאת מתוך הבנה מדינית מעמיקה. הארצות והמדינות בהם עבר ושהה - הגיאוגרפיה והבעלי חיים שבהם. ובאלו מסביר ומיישב את דברי הראשונים בפירושיהם לתורה.

אולם אפשר גם שהסיבה לכך הם המאבקים הבלתי מתפשרים על דעותיו ופסקיו, שעוברים כחוט בכל פרשת חיי. רבינו אשר לבו היה כלב הארי במלחמתה של תורה; היותו איש אמת אשר לא חת מפני איש, וכפי שכותב בהקדמת ספרו מעשי ה' - "ואם גדלו בשמות עלי אדמה אימתם אל תבעתני", וחוזר על כך בגוף הספר פעמים רבות, וכמו "ואל יבהילוך שמות הגדולים אשר בארץ", נטייתו לעמוד בכל מקום לצידו של החלש, ולהשתמש לצורך כך אף בכוחא דהיתרא, דברים אלו העמידוהו תמיד במרכזם של פולמוסים שונים, בהם היתה ידו ע'פ' רוב על העליונה, אולם הביאוהו כנראה בסופו של דבר לנדודים. עם זאת הכל הכירו בסמכותו, גדלותו בתורה, היותו איש אלקים ואיש מופת, והעמידוהו בשורה הראשונה של החכמים ואנשי השם. תולדות חיי הנערכים ומתפרסמים כאן לראשונה מאירים את דמותו, פעלו ומורשתו לדורות.

רבי אליעזר אשכנזי נולד כפי הנראה באיטליה, בשנת רע"ג לאביו רבי אליה הרופא, חתנו של רבי יוסף קולון - המהרי"ק. אין בידינו פרטים על אודותיו של ר' אליה הרופא אביו של רבינו. כהשערה יש המזהים אותו עם ר' אליה מנחם חלפן הרופא, מחכמי ועשירי ויניציאה של אותה תקופה, שנקרא בקיצור ר' אליה הרופא. והביאו סמך לכך מלשונו של ר' אליה חלפן בה הוא מציין את המהרי"ק כ"אבי זקני". אולם אף לפי לשונו זה הרי היה נינו של המהרי"ק, בעוד ר' אליה הרופא אביו של רבינו היה כנזכר חתנו. וכן יש שדחה השערה זו מטעמים אחרים, וכן נראה לי הכותב מטעם נוסף... בצעירותו גולה רבינו למקום תורה לשיבתו של החכם השלם רבי יוסף בה"ר שלמה טאיטאצק בשאלוניקי, מגדולי התורה בדורו, וכעדות תלמידו ר' ברוך [ב"ר שמחה קלמן טערוי"ז] קאלימאני. באותה תקופה מקובל היה באיטליה שהצעירים היו משתלמים גם באוניברסיטאות בלימודי רפואה, פילוסופיה וכד', ולא ידוע על צעיר נוסף שבא לשאלוניקי באותה תקופה ללמוד תורה. יש המשערים שמשם עלה לירושלים או לצפת, אולם אין בדבריהם הוכחות ברורות לכך.

בשנת רצ"ט לערך, בהיותו כבן כ"ו שנה, עובר רבינו למצרים ומתמנה לרב ולדיין, וכפי שכותב הנוסע ר' אליהו מפיסרו "ושפט כל קהלת מצרים כ"ב שנים". היה זה בשנות כהונתם של הרדב"ז ור' בצלאל אשכנזי בעל "שיטה מקובצת" במצרים. רבינו החשיב תקופה זאת למאושרת בחייו, וכפי שכותב בשנת של"ו בהקדמת ספרו יוסף לקח:

"אני אליעזר בהרב אליה הרופא זצ"ל, בימי חרפי סבבוני ההצלחות המדומות והנה תסובינה אלומותם וישתחוו לאלומתי, עד שנת שכ"א ליצירה, ועתה חמש עשר שנה מרדד בי, מאז הגיעני הזמן ממצרים מעם לועז, היו מגורי באי גיפרי עיר פמגושטה, יסור יסרני יה ולמות לא נתנני".

יתכן והדברים על "ההצלחות המדומות" כונתם להצלחה חומרית, שמלבד ששפט את כל קהלת מצרים נשא במשרה שלטונית, או עסק במסחר וכד', וזאת כדי שלא לעשות תורתו קרדום לחפור בה, ועל ידי כך הגיע לעשירות, וכפי שמעיד ר' אליהו מפיסרו שפגשו בקפריסין שנתיים אחרי שעזב את מצרים "והוא עשיר בכמו חמשת או ששת אלפים זהב". רבינו ישב במצרים עד שנת שכ"א, על סיבת עזיבתו אין ידיעה ברורה, ר' אליהו מפיסרו כותב: "ולסיבה מקרית הוצרך לצאת ממדינתו". אכן משמו של ר' יוסף שלמה דילמדגו - יש"ר מקאנדיה נמסר שהיה זה בסיבת עלייה מסויימת... קיימות כמה אגדות על סיבות ועלילות אלו. את התקופה הזאת מסכם ר' אליעזר: "וגם הלום אחרי רואי מעשה נזכרתי הלכה, זו היא שאמרו 'כל המספר ביציאת מצרים הרי זה משובח' - מעשה ברבי אליעזר".

בשנת שכ"א מתיישב רבינו בעיר פמגוסטה שבאי קפריסין. את הסיבה לכך אפשר לראות במצבו המדיני של האי, שהיה בשליטת ויניציאה, ורבינו כיליד איטליה ראה מקום זה כנוח עבורו. האי עמד בתחבורה רגילה עם הבירה ורבינו השתמש בה, כפי שנוכח להלן.

מכאן הוא שולח לרבי יוסף קארו בצפת פסק דין בענין גט וחליצה, וחותרם "נאם הצעיר גולה ומתגורר באי ז'פירי. אליעזר". ועל כך קיימת תשובה "ראינו מה שפסק החכם השלם ה"ר אליעזר נר"ו ודבריו האמת והצדק... יוסף קארו, ישראל ב"ר מאיר ז"ל [קוריאל], משה מטרני"... באותו פרק נוסע ר' אליעזר אשכנזי לויניציאה...

בחודש אדר של אותה שנה מצטרף רבינו לפסקו של מהר"ם פאדובה, פסק דין שפתח את הפולמוס הנקרא "פרשת הגט תמרי-ונטרצו" שהסעירה את קהלות איטליה והעסיקה את כל גדולי ישראל של אותו דור משך תקופה ארוכה. ראשיתה של הפרשה בחדשים ניסן-אייר שנת ש"כ, בחור בשם שמואל ונטרצו אירס לו לאשה את תמר בת ר' יוסף תמרי הכהן מויניציאה. אחר האירוסין נסתבכו שני הצדדים ועקר הארוס מקומו מויניציאה. לאחר ארבע שנים ביום ד' אדר שנת שכ"ד הוציא מהר"ם מפאדובה בויניציאה פסק דין - "כנוס או פטור" לפיה חייב הארוס לבא לויניציאה תוך חודש ימים לכנוס או לפטור ואם לא יוחרם. רבינו מצטרף לפסק דין זה יחד עם רבני ויניציאה, רבי משולם קפמן ורבי ברוך עוזיאל חזקיסו, וחותרם "מתגורר פה ויניציאה, הצעיר מעיר, אליעזר בכ"ר אליה הרופא" [כשנתיים וחצי לאחר מכן, בשלהי שנת שכ"ו, ממשיך רבינו להיות מעורב בפרשה זו שהסתבכה בינתיים, שמואל ונטרצו נתן גט לארוסתו, אולם הוא מנסה לבטלו בטענה שמסר מודעת אנוס לפני נתינתו. רבינו שולח מקפריסין, אליה חזר בינתיים, תשובה ארוכה בה הינו מכשיר את הגט, והוא חותרם "כה דברי הצעיר גולה שלא במקום תורה אליעזר בכ"ר אליה הרופא". הדי פרשה זו הדהדו עוד שנים רבות לאחר מכן, ובשלהי שנת של"ד, בהיותו משמש כרב בקרימונה, מביא רבינו לסיומה]. משלהי שנת שהותו בויניציאה (שכ"ד) קיימות ממנו גם תשובה הלכתית המופנית אל רבי משה איסרליש - הרמ"א, בדבר כפיה על גט לבעל ששרך דרכיו ואשתו טוענת מאיס עלי. רבינו חותרם "נאום הצעיר מתגורר פה ויניציאה אליעזר אשכנזי".

באותה שנה מתייסדת בפראג "חברה קדישא גמילות חסדים", ורבינו חותרם את שמו בראש החותמים על תקנות היסוד. בדברי הסבר שנכתבו לאחר שנים מסופר כי עד אותה שנה לא היה ידוע בפראג, ואולי גם במקומות אחרים, משום חברה מסוג זה. ואותה שנה התאחדו רבים מבני הקהלה ליסד חברה קדישא, אשר התקבלה בתשואות ונתמכה ע"י הרה"ג מו"ה אליעזר אשכנזי בעל המחבר ספר מעשי ה' ומשאר חכמי העיר ז"ל. תקנות אלו אושרו ושוכללו בסביבות שנת של"ג ע"י הרה"ג מהר"ל מפראג (שהגיע

לעיר באותה שנה) [במאמר מוסגר: לא ידוע אם היתה קיימת היכרות בין רבינו לבין המהר"ל מפראג בן גילו (שניהם נולדו בשנת רע"ג). אולם המהר"ל בספרו "דרך חיים" על מסכת אבות, תוקף בחריפות רבה את רבינו ללא ציון שמו, והנה לשונו: "זהנה שמעתי שהיה איש אחד בארץ פולן כשקרא דברי אשר בספר גבורת השם אסף אליו רבים... וכל זה הרעיש עלי שאמרתי כי אין הידיעה עצמותו והיא מפעולותיו..."].

את שנת שהותו מחוץ לקפריסין יתכן ועשה בחיפוש מקום חליפי להתיישב בו (וכך ניתן להסביר גם את נדידתו עד לפראג), וזאת כתוצאה מאי שביעות רצון ממקום ישיבתו בקפריסין, וכפי שחותם בחזרתו "גולה שלא במקום תורה". ניתן להסביר זאת במצבם הרוחני של יושבי האי באותה תקופה... בשנת של"א כבש הסולטאן הטורקי סאלים, בעצתו של דון יוסף נשיא, את האי קפריסין משלטונה של ויניציאה, ורבינו עוקר מהאי לויניציאה לגור תחת מושלו מקדם. יתכן שרבינו עזב את פמגוסטה בשנת של-שלא במהלכה של אותה מלחמה, שכן רבינו היה אוהדו של דון יוסף נשיא (בשנת של"ז הדפיס רבינו את ספרו "יוסף לקח" לכבודו של דון יוסף נשיא), ויתכן שנחשד בשיתוף פעולה עמו. בזאת נסתיימו עשר שנות ישיבתו באי, וכשהוא בן חמישים ושמונה שנים פונה הוא לתחנתו הבאה. מקפריסין בא ר' אליעזר אשכנזי לויניציאה, מהסכמה לפסק שנתן עולה שהיה בוויניציאה או באיטליה לפני כ"א בחשון שנת של"א. אין הוא משמש כאן ברבנות, אולם היה מעורה בעניני הרבנות והצבור. רבינו אינו יושב כאן זמן רב ובשנת של"ב הוא עוקר לקרימונה.

על נסיבות עזיבתו את ויניציאה לקרימונה כותב יש"ר מקאנדיה, "וגם שם [בוניציאה] לא מצא מנוח מחמת מהרר"י מפאדובה וסיעתו שהקיפוהו כעכנא, וכאשר תעשנה הדבורים עד שהוצרך לישא רגליו לקרימונה". יש להניח כי המדובר בפרשת התרת נישואין שטיפל בה ר' אליעזר אשכנזי בוויניציאה, ולצורך כך פרסם ביום ט' סיון של"ב 'טופס חרם סתם' לכל מי שיוודע עדות שיבוא ויעיד בבית דין בעיר ויניציאה.

רבי שמואל יהודה קצניאלנבוגן (=מהר"י מפדובה) התנגד לטופס של ר' אליעזר אשכנזי, ולדעתו אותה אשה אשת איש גמורה. וכן סבר רבי אברהם מנחם רפא הכהן מפורטו (=אמפ"ך), מרבני קרימונה...

ע"פ הדברים עולה שר"א אשכנזי התקבל לרב בקרימונה במהלך הפולמוס על האי איתתא, דהיינו בשלהי שנת של"ב. בקרימונה הוא ממלא את מקומו של הרב יוסף אוטולינגי שנפטר בשנת של"ל, והוא מצטרף לרב הוטיק ר' יצחק זעליקמן חפץ, ולרבנים ר' אברהם מנחם הכהן פורטו (=אמפ"ך) ור' אהרן דוד נורלינגן, המשמשים כמורי הוראה ראשיים לקהלה...

בשנת של"ה רבינו מעורב בפרשת שמואל פורטו, תושב אחד הישובים הסמוכים לקרימונה, שהיה חייב חוב לאשה מתושבות מנטובה, והיה מסרב לפרעו בטענה שהגבה את נכסיו לאשתו בתורת גביית כתובה מחיים. הפרשה החלה בשנת שכ"ט - לפני בוא רבינו לקרימונה, והיו מעורבים בה רבים מחכמי ישראל באיטליה. גם במנטובה נחלקו בזה, ר' משה פרויניצאלו רבה של הקהלה האטליינית ורבה של ביהכנ"ס הגדול צידד בטענות התובעת, ור' זלמן כץ ראש הישיבה, ורבה של קהלת האשכנזים צידד בטענות שמואל פורטו. רבינו כאחד מרבני קרימונה, - שבה התקיים הדיון בפרשה זו משך כל אותם שנים - כתב תשובה שהאיש, שמואל פורטו, אינו יכול להגבות לאשתו את כתובתה מחיים, והרב זלמן כץ ממנטובה יצא לחלוק על דעתו. רבינו חוזר וכותב תשובה גדולה (- 22 טורי דפוס) ובה תוקף הוא בחריפות רבה את ר' זלמן כץ...

רבי אהרן דוד נורלינגן מרבני קרימונה מצטרף לפסקו של "אלופי הגאון פטיש החזק עמוד הימני מהר"ר אליעזר אשכנזי יצ"ו... וגם כי דברי הגאון נ"י כמהר"ר אליעזר אשכנזי י"ץ הנ"ל כולם המה נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת והוא המשביר שפר תורתו לכל עם הארץ..." פסקיהם נשלחו לרבני הקהלה האטליינית במנטובה והם אישרו ביום ג' י"ז למב"י שנת ה' של"ה.

יש לציין שבתחילת אותה שנה השכין רבינו שלום בין רבני הקהלה האשכנזית במנטובה בראשות ר' זלמן כץ הנ"ל ובין רבני הקהלה האטליינית בראשות ר' משה פרוניצאלו, שהיו מוחרמים על פסילת הגט בפרשת תמרי-וינטרוצו...

בעת ישיבתו בקרימונה היה רבינו מעורב גם בפולמוס שהיו מעורבים בו הרבה מגדולי ישראל, בענין חליצה של שמואל בינדיג מפרובינצה שבצרפת ליבמתו בצפת. אותו שמואל בינדיג סרב לנסוע לארץ ישראל מכמה טעמים ורבינו תמך בו. רבי משה מטראני מצפת - המבי"ט חלק על דבריו, ומסיים: "על כן נשאל מחילה מן הרבנים על כי נהיה חייבים להכריזו [לשמואל בינדיג] בכל קהילותינו בארץ ישראל עד אשר ישוב ורפא לו". כעמדתו של רבינו נקט רבי משה אלשיך.

מתקופת שהותו כפי הנראה בקרימונה קיימת ממנו גם תשובה בענין כינוי רבנים מתקופתו בשם "גאון". את תשובתו הוא חותם "כדקאי חד כרעא אגודא וחד אמברא", כלומר - מתכוון למסע...

בשנת של"ו פרצה בקרימונה מחלוקת בענין "שרי הבריאות", סמכותם ותקנותיהם, מחלוקת זו והפולמוס שבא בעקבותיו היוו כפי הנראה את הסיבה לעזיבתו של ר' אליעזר אשכנזי את הקהלה בסוף החורף של אותה שנה, והגירתו לפולין. וכך הם פרטי הדברים:

משהחל לפרוץ הדבר בדוכסות מילאנו, ובייחוד בוירונה הסמוכה, התאספו פרנסי קרימונה בחג הסוכות של"ו ומינו את הרבנים: יצחק זליקמן חפץ, אברהם מנחם כהן פורטו ואת סופר הקהל משה מנחם כהן רפא ל"שרי הבריאות", וניתן להם הכוח לגבות מיסים לצורך זה, 'להשים סדר בקניות ומכירות בגדים חדשים גם ישנים וכאלה על הסובבים בעיר ויושבים בטל, וכן על ההולכים ארחות ובאים לגור פה עמנו' (היהודים עסקו במסחר הבגדים והיה חשש שמא בבגדים הישנים הנם מעבירים את גורמי המחלה); להטיל עונשים וחרמות ולעייין בכל 'מילי דמתא'.

ככ"ה בכסלו אותה שנה התאספו "שרי הבריאות" ותקנו שלש תקנות, וזאת 'לאשר אין להקדים רפואה יותר מסוגלת ויותר ודאית להיות נרצית אצל ה' יתברך כי אם לפשפש במעשינו ולהטיב דרכינו, ואם אין בידינו להרחיק', והם: א. 'לאשר ראינו כי אבי אבות הטומאה הוא השחוק המהולל הלזה הנעשה בעיר הזאת בקביעות' על כן 'שום איש או אשה מבן עשר שנים ומעלה לא יוכלו לצחוק שום צחוק בעולם... בעיר הזאת ולא חמש מילין בגבול סביבותיה מבלעדי צחוק האישקאקי בלא מחיר כסף או שוה כסף רק בחנם', ב. 'לעת ערב אחרי סגירת הבוטי"גי (-חנותיות)... יתאספו יחד בבית הכנסת הגדולה, כי שמה אחד מאתנו בכל לילה רק בחצי שעה יקרא באזניהם איזה פוסק (-ספר דינים) יישר בעיניהם סובב בפרטי המצוות אשר רבים נוקשים ונכשלים בהם' ג. 'בתענית בה"ב הבאים לקראתנו לשלום... אשר נוהגים שלוחי צבור להכריז עליהם שיתענה מי שירצה, לא יכריזו עליהם כי אם בחיוב תענית צבור'. רבינו ראה בתקנות איסור השחוק והתענית חריגה מסמכויות "שרי הבריאות", וגם שמהבחינה ההלכתית מכמה טעמים לא היה להם לגזור כן, וכן משום שאין הציבור יכול לעמוד בכך. בינו לבין הרב אמפ"ך פרצה מחלוקת חריפה והם החליפו אגרות הלכתיות בהקשר זה. רבה הותיק של קרימונה ר' יצחק זעליקמן,

שהוא עצמו נמנה על "שרי הבריאות" החל בהשכנת שלום. הוא דיבר עם רבינו ובקשו לרכך את עמדתו, בסופו של דבר הסכים בתנאים אלו: א. להסיר גזרת נח"ש על המשחק ולהמירו בקנס של סקודו אחד לקופת "שרי הבריאות". ב. לבטל את חיוב התענית, אבל עם זאת מי שלא יתענה בחודש חשון, יתן כופר תעניתו ריאל אחד 'אל גנזי אלופי הבריאות'. פשרה זו כתבה רבינו ור' יצחק זעליקמן חתם עליה. למען השלום הסכים לה גם הרב אמפ"ך, ובשולי ההסכם כתב דברים אלה: "לא שהדין כך, אלא שהשעה צריכה לכך שלא להחזיק במחלוקת".

בעיצומה של מחלוקת זו כתב הרב אמפ"ך פסק ארוך בענין תקנות שרי הבריאות וכל הכרוך בהן, ושלחו למרכז ההוראה בויניציאה שבראשו עמד ר' שמואל יהודה קצניאלנבוגן, ולאחר שקיבל את תשובתו שהסכימה לדעתו, צירפה לדבריו ושלחם לשאר רבני איטליה. ובעקבות זאת התחדש הפולמוס. לא ידוע מה היה סופה של אותה פרשה, אולם כפי הנראה בעקבותיה עזב רבינו את קרימונה. בחודש אדר של אותה שנה (של"ו) כותב אחד מתושבי קרימונה במכתב פרטי: "האלוף אשכנזי היום באשמורת הבקר הלך למסעיו הוא וכל בני ביתו וגם הפרינטי (=קרובים, או שם של משפחה) לדור בארץ פולין ורוסיה, ה' ישלח מלאכו לפניהם יצליחו דרכם".

בשלהי חורף זה - ערב עזיבתו את קרימונה, מביא רבינו לדפוס את ספרו הראשון "יוסף לקח" פירוש על מגילת אסתר... את הספר חבר לכבודו ועל שמו של דון יוסף נשיא, אשר נתמנה ע"י השולטן הטורקי "וינצאהו להיות כדת היום דוכוס ואיפרכוס, אשר אזנינו לא שמעו ועינינו לא ראו אשר לב המלך בידו יטהו לעשות כן זולתי שלשה אלה נפלאו מנו" והם: יוסף במצרים, מרדכי בשושן, ועתה דון יוסף נשיא.

יש לציין את השפעתו הרבה של הספר על מפרשי מגילת אסתר שאחריו: הגר"א, רבי אברהם דנציג והמלבי"ם, שכל פירושיהם מבוססים על דבריו...

באותה שנה עצמה חוזר המו"ל ומדפיסו שנית, ספר זה הוא הספר העברי האחרון שנדפס בקרימונה, ומאז שוב לא חזרו ונדפסו ספרים עבריים בקרימונה. בזאת נסתיימו חמשת שנות ישיבתו באיטליה, וכשהוא בן שישים ושלוש שנה הוא פונה לתחנתו הבאה.

מקרימונה יוצא רבינו בשנת של"ו ופניו מועדות לפולין, בשנת ש"מ מתמנה הוא לרב ואב"ד בקהילת פוזנא, שהיתה רבנות המדינה, שכן הנושא בה שימש גם רב הכולל על כל ארץ פולין. ומאותה שנה עד שנת שמ"ד משמש ברבנות זו.

בחתירתו של ספרו מעשי ה' כותב רבינו: "והשלמתי חבורי זה פה גניזן, בהיותי פה גניזנד"ן בעבודת ק"ק מדינת פולין, פרשת ואתחנן שנת ש"מ לפ"ק, וסימנה ש"ם שם לו חוק".

גניזין היא העיר גנייזנו בפלך פוזנא. באותה שנה שימש כבר רבינו כאב"ד בפוזנא, וא"כ אין לומר שישב בגניזנדן, גם מלשונו שכתב 'בהיותי פה' משמע ששהה שם זמן קצר, וכנראה היה זה במסגרת תפקידו כרב הכולל לארץ פולין, וכפי שכותב בהמשך דבריו 'בעבודת ק"ק מדינת פולין'. הספר נדפס שלוש שנים לאחר מכן, בשנת שמ"ג בויניציאה, ע"י תלמידו ר' ברוך קאלימיני. וחזר ונדפס שנית שנה לאחר מכן בקראקא.

ספר מעשי ה' נכתב במטרה לבאר את כל ספורי המעשים אשר בתורה והתועלת היוצאת מהם לנו ולבנינו. ונחלק לארבעה חלקים: א. מעשי בראשית. ב. מעשי אבות. ג. מעשי מצרים. ד. מעשי תורה.

ספרו זה של רבינו העמידו לתוך שורת בעלי המחשבה והפילוסופיה של אותו זמן, כממשיכם של האברבנאל ובעל העקידה.

בשנת שמ"ד עוזב רבינו את פוזנא ועובר לקראקא (את מקומו בפוזנא ממלא המהר"ל מפראג). לדברי ר' יעקב יהושע פלק מח"ס פני יהושע על ש"ס - יליד קראקא כמאה שנה לאחר מכן - שימש רבינו בעיר זו אב"ד, וכלשונו: "שהרביץ תורה בישראל בהיותו אב"ד בק"ק קראקא". והועתק ע"י החיד"א בספר שם הגדולים. וכ"כ בספר "סדר הדורות". והזמן תואם לכך, שכן האב"ד רבי יצחק שפירא נפטר בשנת שמ"ב, וחתנו מהר"ם מלובלין לא נתקבל לאב"ד עד שנת שמ"ז, וא"כ באותם שנים שימש רבינו במשרה זו. אולם יש הטוען שאין ודאות בזה, ויתכן שישב בקראקא בתור איש פרטי, אולי להיותו כבר בא בימים לא חפץ לשאת עוד עול רבנות ומשרת קהל ועדה על שכמו.

מתקופת ישיבתו בקראקא ידועה הוראתו בדבר נוצות בתוך גוף האוונות, ראש הישיבה בקראקא ר' יוסף כץ (גיסו של הרמ"א) מחבר שו"ת שארית יוסף נטה לאיסור ולבסוף נתחרט ולא אמר איסור ולא היתר. ורבינו התיר. הוראתו זו מעתיק ר' יואל סירקיס בספרו בית חדש, ומוסיף 'וכן הדבר פשוט'. והביאה להלכה בעל הט"ז בביאורו לשו"ע (ט"ז יור"ד סי' נ"א ס"ק ד). על מחלוקת הלכתית שארעה בקראקא ורבינו היה מעורב בה (כנראה לפני שעדיין השתקע בה) כותב בעל הב"ח בתשובותיו. המדובר היה בגט של 'שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת', ששמות נשותיהן אינן שוות. אב"ד העיר הר' יצחק כהן (נפטר שמ"ב) לא חשש לכך אפילו לכתחילה, וראש הישיבה הר' יוסף כ"ץ חלק עליו וחיבר תשובה הלכתית על כך. ובעל הב"ח כתב: "אבל כל הגדולים שבדור הסכימו לדעת הרב מהר"ר יצחק כהן, והרב הגדול מו' אליעזר אשכנזי ז"ל, שחיבר ספר מעשי ה', הסכים גם כן להיתר וכתב שכן הוא דעת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים, ואמר במליצתו: זולת המ"ן כז"ה ר"ע ג"ט, ועל כן חלילה להחמיר בדיעבד... (שו"ת הב"ח החדשות סי' פט 'וזכורני בימי חרפי שמעתי שמעשה זו... היה בקראקא')."

יש שהניחו שרבינו שימש בקראקא (ובמקומות אחרים) כרופא, וזאת ע"פ האמור בשער הספר "לוח החיים" - הנהגות בשמירת הבריאות מהר"ר רפאל מספרי הרפואה: "מלבד אשר שמעתי מפי מ"ו אביר הרופאים החסיד מהר"ר אליעזר דק"ק קראקא" (נדפס קראקא ללא ציון שנת הדפוס, ובהוצאה שניה שם תכ"ט). אבל באמת לא היה רבינו רופא אלא אביו ר' אליה בלבד. ואליעזר רופא בקראקא זה אליעזר אחר, בתקופה מאוחרת קצת.

רבינו נאסף אל עמיו ביום ו' כ"ב בכסלו שנת שמ"ו ויהי בן שבעים ושלוש שנה במותו, ויקבר בבית החיים בעיר קראקא. הרה"ג ר' חיים פנחס בניש שליט"א, "הגדת רבי אליעזר אשכנזי" (ב"ב תשנ"ב) ע' ט"ו-מ'

הגה"ק רבי יחזקאל פאנעט ה"כנסת יחזקאל" מדעש זי"ע

יום ההילולא - כ"ב כסלו

הגה"ק רבי יחזקאל פאנעט מדעש זצ"ל נולד בשנת תר"ל לאביו הגה"ק מוה"ר משה פאנעט זצ"ל אבד"ק דעש. למד אצל זקנו (אבי אביו) הגה"ק מוה"ר מנחם מענדל פאנעט זצ"ל אבד"ק דעש בעל מעגלי צדק. בתחלה הי' אבד"ק אהרישאר, ואח"כ אבד"ק מאראש אויוואר, ובשנת תרס"ג אחרי פטירת אביו נתקבל למלאות מקומו כאבד"ק דעש. נדפס ממנו ספר כנסת יחזקאל עה"ת ומועדים. נפטר ביום כ"ב כסלו שנת תר"צ לפ"ק, ושם מנו"כ. "אגרות לחם שלמה" (ברוקלין תשנ"ג) ע' קל"ד

בדעעש היה דרך של ווערטלעך... פעם היה בסוכות בשעה שבעל הכנסת יחזקאל זי"ע נטל ידיו לסעודה, והיה שם בין האנשים שעמדו שם איזה ויכוח, ושאל בעל הכנסת יחזקאל על מה משוחחים הם, והיה שם הרה"ח ר' נח אברהם בינדיגער ע"ה מגאלצ'יא. נענה הוא ואמר לבעל הכנסת יחזקאל זי"ע, שההוא וההוא מתווכחים ביניהם, ופלוני אומר שהרבי גדול יותר מהצאנזער רב, הראה בעל הכנסת יחזקאל על גובהו (שהיה גבה קומה) ואמר: נו נו, כאומר שאכן גבוה הוא יותר ממנו... אח"כ בסעודה סיפר בעל הכנסת יחזקאל: יש לי הבטחה שאני אלמד עם מרן הדברי חיים זי"ע תורה בגן עדן...

וסיפר גופא דעובדא היכי הוה: בעל הכנסת יחזקאל זי"ע נולד בשנת תר"ל, ולו היה אח מבוגר מעליו בשם רבי יצחק מיכל (וע"ש אני נקרא) שנולד בשנת תרכ"ג, ושמחת הבר מצוה שלו היה בשנת תרל"ו. לקראת הבר מצוה התכונן אביו הרה"ק ר' משה'לי מדעעש לנסוע לצאנז להנחת תפילין לבנו, והכנסת יחזקאל היה אז בגיל שש שנים, וביקש ונתעקש שגם הוא רוצה להצטרף לנסיעה, אך כיון שהיה רך בשנים לא רצו לקחתו, וכמה שדחו אותו שהוא עוד יסע וכו' התעקש והפציר רבות, עד שבזמן הנסיעה רימו אותו ולקחוהו בעגלה למקום סמוך ולא לצאנז. לאחר פטירת מרן הדברי חיים זי"ע באותה שנה, היה חלישות הדעת להרה"ק ר' משה'לי על זה שלא לקח את הילד עמו לצאנז לאחר שכ"כ רצה לנסוע, ובעת שעלה במחשבתו זה, נדרם על מקומו, והנה רואה הוא את מרן הדברי חיים זי"ע, שאומר לו: למה תעגם נפשך, אל תחוש שלא הגיע הילד אלי, כי אני אלמד עמו תורה בגן עדן... באותו הזדמנות כשהיו בצאנז אמר מרן הד"ח זי"ע לרבי יצחק מיכל הנ"ל: הבט נא טוב אלי ולאחר שנים תזכר ותאמר "האיך שנראה היה א אלטע ערליכע יוד"... כ"ק מרן אדמו"ר מדעעש שליט"א, "בצילא דמהימנותא", שלח תשס"ז, עמ' ג'

סיפר לי מחותני כ"ק אדמו"ר מדעש זצ"ל, ששמע מאביו כ"ק אדמו"ר מהר"ר זצ"ל, שאביו הרה"ק הכנסת יחזקאל זצ"ל אב"ד דעש, היה פעם בעיר סאסרעגען על שבת, וכיון שלא נודע קודם לכן מזה בסביבה, לא היה להחסידיים זמן להגיע על שבת (כך היה בדעש, בטלנ"יש). לסעודת מלוה מלכה במוצאי שבת הגיעו חסידים מעיר ריסאשען לסאסרעגען. באמצע הסעודה אמר הרה"ק הכנסת יחזקאל, שמישהו יספר איזה עובדא. חיכו החסידים זה לזה, ושאל הרה"ק לסיבת החיוך, וענו בשאלה, האם אפשר להם לספר מעשה מהרבי, והסכים הרה"ק. וסיפרו, שאחד מהם היה בעל בית מזיגה [קרעטשמער], והיה חי ביחסים טובים עם מושל המחוז [פריץ]. כשחיתן הפריץ את בתו אכלו ושתו ביום החם לרעה (כך קראו לחתונה של נכרים), ונשתכרו, ויצא החתן לראות את האחוזות [גיטער] של חותנו, כדי לדעת מה יהא שייך לו (לאחר זמן). בתוך הליכתו בין אחוזות חותנו, פגש ביהודי הנ"ל, ושאל את חותנו מדוע יש כאן יהודי. ענה לו הפריץ, שזהו "מאשקע" שלו, והוא שונה משאר היהודים, אבל חתנו הנ"ל לא היה שבע רצון מזה, ואמר שאינו מסכים בשום אופן שהיהודי ישאר כאן. הלך המושל בצער להיהודי והתנצל לפניו שאין לו ברירה, והסכימו ביניהם שעד למחרת בשעה שתים עשרה עליו לעזוב את בית המזיגה.

נסע הקרעטשמער אל הרה"ק הכנסת יחזקאל, ואמר לו הרה"ק, אבי זקיני (המראה יחזקאל) היה בעל הבית על כל המדינה, וכן זקיני המעגלי צדק, לאחר הסתלקות אבי זקיני, וכן אבי הרה"ק ר' משה'לע לאחר פטירת זקיני, ועכשיו אני הנני כאן בעל הבית, ואיני מסכים להשידוך. בעיני האיש היו דברי הרבי כמתמיהים, אבל כשחזר לעירו ראה שנעשה מחלוקת גדולה בין הפריץ לחתנו, והכו אחד לחבירו ונתפרדה החבילה. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשע"ב) ח"ח, ע' רס"ז

שמעתי מכ"ק מרן אדמו"ר זי"ע, שבעת שנתמנה לכהן כרב בקלויזנבורג, באחד התקופות לאחמ"כ הגיע בעל הכנסת יחזקאל מדעש זצ"ל אליו, ונתן לו קויטל להזכיר א"ע... והפטיר מרן אדמו"ר זי"ע: כ"כ

התביישתי בעצמי, הנה רב זקן ונכבד בא אלי, שהייתי אז אברך צעיר לימים, ונתמלאתי בושה וכלימה, ולא רציתי לקחת ממנו הקויטל...

כ"ק מרן אאדמו"ר זי"ע היה מפליא מאוד את העניויות שהיה אצל הצדיקים והרבנים מהדור הקודם, שכיון שהוא היה צאנזער אייניקל, אף שהיה רב זקן ומכובד בא אליו להזכיר א"ע בקויטל, ובעל הכנסת יחזקאל זי"ע אמר אליו והפציר בו, שאינו יוצא עד שאינו קורא הקויטל... כ"ק מרן אדמו"ר מצאנו שליט"א, בשיחת קדשו - י"ג סיון תשס"ז, "בצילא דמהימנותא", שלח תשס"ז, עמ' ג'

הגאון רבי שבתי יודלביץ זצ"ל

יום ההילולא - כ"ב כסלו

הגאון רבי שבתי בנימין נולד בירושלים בשנת תרפ"ו לאביו הגאון רבי שמואל אהרן יודלביץ שהיה חתנו של הגאון רבי אריה לוי זצ"ל, נודע כדרשן בירושלים והיה מכונה "המגיד הירושלמי", במשך שנים רבות היה נוסע בערי ארץ ישראל ודרש בפני אוכלוסיות שונות ובהן עולים חדשים מהעליה של תימן וצפון - אפריקה ועוד, עשה רבות להוצאת והפצת ספרי אביו. נסתלק כ"ב כסלו תשנ"ז ונקבר בהר המנוחות.

על הג"ר שבתי יודלביץ זצ"ל מסופר: מתמיד עצום היה רבי שבתי. הגר"ח ברים העיד עליו כי בצעירותו למד 16 שעות ברציפות. העידו עליו כי ידיעותיו היו בכל. פעמים אף ניסו כוחו בידיעת "מדרשים", אך המגיד תמיד ניצח. הוא היה יושב בביהמ"ד, ונשים צדקניות הביאו לו קצת אוכל וקפה. בפנקסיו הוא כותב על שנת תש"ד: "למדתי בשנה זו" - וכאן הוא מפרט רשימה ארוכה של ספרים בנגלה ובנסתר. למעשה, כמעט ולא ישן. ידיעותיו היו מדהימות, אותן ניצל לתועלת הרבים בדרשותיו. אגב, מעולם, אבל מעולם, לא ביקש ולו פרוטה בשכרו. ביקשו והוא הגיע! (מתוך מאמר על משמר קדשי האומה).

"היא שיחתי" (ירושלים תשס"א) ח"א, ע' ס"ח

בתקופה בה החלו "עולים" חדשים, בעיקר צעירים, להגיע לארץ ישראל מארצות ערב, הועברו על דתם ר"ל, ונטשו לגמרי את שמירת התורה והמצוות. יצא "המגיד", הגאון רבי שבתי יודלביץ זצ"ל, עם עוד רבנים, להציל נפשות ישראל, שכרו חדרים בשכונה חרדית בירושלים, והקימו עבור הילדים מוסך חינוך.

יום אחד, החליט רבי שבתי, כי לטובת תלמידי המוסד, כדאי לערוך עמהם "טיול", ונסע עמהם לבני ברק, לבקר במעונו של ה"חזון איש" זצ"ל. כשנכנסו רצו לנשק את ידו, כפי שהורגלו מאז ומתמיד לנשק את ידי ה"חכם". ה"חזון איש" שלא הורגל בכך, משך את ידו... הבהיר רבי שבתי ל"חזון איש": רבינו, זוהי הנאתם של הילדים לנשק ידי אדם גדול. כך הם התחנכו. כך היה מנהגם, של בני עדות המזרח! לשמע הדברים, מיהר ה"חזון איש" להושיט את ידו לכל הילדים על מנת לנשקה!...! (מעשה איש, חלק ב' עמוד ל"ה). "חיים שיש בהם" (ירושלים תשס"ד) ח"ב, ע' תרמ"ט

על הג"ר שבתי יודלביץ זצ"ל מסופר, היתה מספרה, שכל ע"ש היו צריכים להתווכח עם בעליה שיסגרו אותה בשבת. פעם בעש"ק הלכו לראות אם הסרבן נעתר וסגר את המספרה. ר' אברהם קויפמן זצ"ל ידיד נפשו של המגיד הבחין בכלב גדול שבעל המספרה הציג בכניסה. אני חושש שישסו את הכלב כשנגיע אמר לר' שבתי, צריך למסור נפש למען השבת. היתה התשובה. כשהגיעו לשם שיסו בהם בעלי המספרה את כלבם. המגיד אור עוז הוא הורה לר' אברהם לתפוס את רגליו של הכלב, רבי שבתי תפסו בפיו וקרעו לשניים. בעלי המספרה סגרו החנות וברחו משם, מאז סגרו את המקום בזמן. (מתוך מאמר...

על משמר קדשי)... "מקדשי שביעי" (ירושלים תש"ס) ע' תפ"ג

שמעתי מהמגיד מישרים הגה"צ רבי שבתי יודלביץ זצ"ל שסיפר, שיהודי בא אליו ואמר לו שהלב שלו מתפוצץ, כשהוא עושה קידוש בליל שבת נכנס הבן עם סיגריה! שאלתי אותו - סיפר רבי שבתי זצ"ל - איפה למד הבן? וענה: בבית ספר חילוני. אמרתי לו: "כחיצים ביד גיבור כן בני הנעורים", כשאחד מחזיק רובה ויורה - הוא "גיבור" כל זמן שיש 'כדורים' ברובה. אבל אם אין כדורים בתוך הרובה והוא יורה, הוא טיפש! "כן בני הנעורים", אל תחכה כשהוא יגדל, אז כבר יהיה מאוחר. צריך לחנך אותו כשהוא קטן, כל זמן שהוא תחת שליטתך. הרה"ג ר' משה מנחם זילבר שליט"א, "שערי משה" (ב"ב תשס"ב) ח"א, עמ' ע'

שמעתי פעם סיפור שאירע עם הגה"צ המגיד הירושלמי רבי שבתי יודלביץ זצ"ל: תקופה מסויימת היה נוהג הרב לתת שיעור קבוע לבעלי בתים יום יום, הרב שם לב על אחד ממשנתפיי שיעוריו בקביעות, שיש אצלו משהו מוזר. והוא, שכל יום בא הוא לשיעור במצב רוח רגיל פחות או יותר, ואילו כל יום חמישי לקראת סוף שבוע מצב רוחו קודר ועצוב. הרב בהיותו נפרד ממשנתפיי שיעוריו כל יום חמישי בברכת "שבת שלום", התבונן שעננה של קדרות על פניו של זה, ומאחר והיה זה בקביעות כל יום חמישי החליט הרב לשאול אותו לסיבת הדבר, על אף שהרב דן אותו לכף זכות, אפשר שמא קשה לו להפטר משיעורי התורה עד לשבוע הבא ומשום כך הוא כל כך עצב, אולם בכל זאת החליט הרב לשאול לפשר תעלומה זו.

ענה לו אותו משתתף קבוע: כבוד הרב, לא הייתי מעז לומר לכבודו את סיבת תופעה זו, אבל כיון שכבוד הרב הרגיש בכך הנני לומר לו. אף ורץ אני לפרנסתי יום יום, וברוך ה' יש לי פרנסה, אולם ברצוני לחיות בהרווחה וללמוד תורה מתוך ישוב הדעת ללא טרדות פרנסה, לכן בכל שבוע קונה אני כמה כרטיסי "לוטו", ובכל יום חמישי כשאני בודקם רואה אני שאין כלום. וכל השבוע אני בציפיה ובאמונה להתבשר בשורות טובות, והנה "קוה לשלום ואין טוב", והמשיך אותו אדם בבקשתו, ואמר לרב, בהזדמנות זו כיון שהרב הרגיש בדבר וסיפרתי לו את כל הענין, אבקש ממנו שיברכני מעמקא דליבא שארויח סכום הגון.

לאחר ששמע הרב את סיפורו ענה לו בזה הלשון: ברכה לזה קח לך מכל רב שתרצה חוץ ממני! אותו משתתף קבוע נעלב מאד, ושאל את הרב: מדוע כבודו עונה לי כך, אני הרי ממשנתפיי שיעוריו בקביעות, שותה את דבריו יום יום וכך מגיע לי שתענה לי?

ענה לו הרב: היא הנותנת, בגלל היותך ממשנתפיי שיעורי בקביעות יום יום, "אין אני חפץ להפסיד קליינט כמוך". והמשיך הרב בחיך ובאהבה: חושש אני במאד, שאם ברכתי תתקבל וירווח לך, כבר לא אזכה לראותך יותר בשיעורי, ולכן לי אישית יש ענין שלא לברך אותך.

לבני אדם נחשב המרוויח בלוטו או בעסק אחר לאיש המאושר ביותר, וכששומעים על איזה אחד שומר מצוות ועוסק בתורה שעולם הזה האיר לו פנים ורווח לו בבת אחת. אזי אומרים: מי יודע איזו מצוה גדולה עשה זה שכך הרוויח, מי יודע איזה סגור עמד לו בשמים שכך נגזר עליו להרוויח.

ויתכן שצריך לשאול הפוך: מי יודע איזו עבירה עבר אדם זה שכך נטרד להתנסות בנסיונות קשים אלו של עושר. מי יודע איזה קטרוג עמד עליו בשמים להכשילו בנסיונות קשים כאלו להיות מעתה נצרך להלחם ולהתמודד על כל שיעור תורה, ועל ישוב דעתו בלימוד התורה. הרב יעקב ישראל לוגסי שליט"א,

"בים דרך" (ירושלים תשס"ה) ח"ד, ע' ס"ז

יסורין ממרקין

מעשה באדם שהיה סובל הרבה יסורין, והיה מלא תרעומת על מצבו הקשה, פעם אחת, הוא היה מלא התמרמרות באופן מיוחד על מצבו הקשה, ותוך כדי שהוא מבכה את מר גורלו - הוא נרדם, ותוך שנתו הוא חלם - כי הוא כבר גמר את חייו, והוא נלקח לבית דין של מעלה למשפט על כל מעשיו - שעשה במרוצת חייו, ובעומדו לפני הקב"ה הביאו את מעשיו הטובים. והם הונחו על כפות מאזנים גדולות - שהיו עומדות שם הכן והנה כל מעשיו הטובים מצאו להם מקום בכף המאזנים, ולאחר מכן, החלו להביא את מעשיו הרעים מחדליו וכשלונוותיו, והללו היו רבים והיה צורך להרחיב את כפות המאזנים שוב ושוב, עד שנמצא מקום לכולם, ואז הקטגור הכריז שהוא חייב, ודינו לגיהנום והוא נחרד כולו! והנה הסניגור החל לטעון לטובתו: אבל אדם זה סבל יסורין רבים, ואז החלו להביא את סאת יסוריו, והללו שהיו רבים החלו לאזן את כפות המאזנים, וכך, הוא ראה את היסורין שעבר ושמה בהם, וכאשר הגיע המצב עד כדי כך שכמעט כבר היו המאזנים שקולות, הוא צעק: הביאו עוד קצת יסורין ומתוך צעקתו זו הוא התעורר, ואז הוא הבין את מעלת יסוריו (מפי הדרשן הרה"ג ר' שבתי יודלביץ זצ"ל). הרה"ג ר' יואל שוורץ שליט"א,

"תכלית היסורין" (ירושלים תשס"א) ע' 34

כ"ד כסלו

הגה"צ רבי דוד צבי חן [הרד"ץ] זצ"ל

יומא דהילולא - כ"ד כסלו

מתולדותיו

הגה"צ רבי דוד צבי חן מטשערניגוב זצ"ל, המכונה בשם: הרד"ץ, נולד בשנת תר"ו לאביו הגה"צ רבי פרץ חן מסמיליאן אב"ד נעוויל וצ'ערניגוב. נסע להגה"ק בעל צמח צדק ולבנו הרש"ב מליובאוויטש, ולבנו רבי שלום דובער מליובאוויטש זי"ע.

עם הסתלקות אביו בתרמ"ג מ"מ בצ'ערניגוב, בתרפ"ה עלה לארה"ק. נסתלק תרפ"ו, ומ"כ בהר הזיתים ליד קברו של בעל תורת חסד מלובלין. הגה"ח רבי אהרן שפירא שליט"א, "ימי זכרון" (ב"ב תש"ג) כסלו, ע' קנ"ה

... העיר המרכזית באותו אזור היתה צ'רניגוב, בה כיהן כרב פאר רבני חב"ד, הגאון החסיד ר' דוד צבי חן זצ"ל. לקורא בן דורינו יתכן והשם הרד"ץ חן לא אומר הרבה, לכן נצטט מה שכתב עליו סבא [הגאון רבי שלמה יוסף זוין ז"ל] לאחר עשרות בשנים: "הרד"ץ הוא הרב דוד צבי חן ז"ל, ממלא מקום אביו בצ'רניגוב, זה שבערוב ימיו עלה לארץ ישראל ובירושלים מנוחתו כבוד. דמות מופלאה זו כבר זכינו אנו בני הדור להכירו אישית. הקדושה והטהרה, קדושה אמיתית וטוהר כעצם השמים של הרד"ץ, תמה אני אם מצינו לו שני בדור. אהבת אלקים ואהבת האדם ללא קץ וללא גבול, במסירות נפש ממש ומבלי שידע שעושה משהו טוב ומבלי שירגיש בכך. ותורת החב"ד כל עצמותו, בה יהגה ואותה הורה והסביר "דלה והשקה". "אישים ושיטות" (ירושלים תשס"ז) עמ' 7

מספר הרי"צ מליובאוויטש זי"ע החסיד העובד הרד"ץ נ"ע כל ימיו לפני שהיה מברך על איזה מאכל או משקה היה שם את ידו הימנית על מצחו כאדם המתאמן להיזכר באיזה ענין עמוק. פעם שאלתיו לפשר

התנועה הזאת, והשיב: שכשהיה כבן י"ב הביאו אביו אל הרבי "הצמח צדק", הרבי קירבו מאד ובין השאר אמר לו: "שמע בקולי, תחדל מלהיות נער "ווער אויס אינגל" כשאתה צריך לברך על מאכל ומשקה תזכור למי אתה ניגש לומר ברוך אתה" ... (ספר השיחות תש"ג עמ' 341). ומעיד הרב נחום שמריהו ששונקין גאב"ד באטום בזכרונותיו: אני עצמי הייתי עד כאשר אחד התחיל לברך, כאשר אמר "ברוך אתה" נרעד הרד"ץ כולו וענה ב"ה וב"ש בהתלהבות כזו אשר כולנו הנוכחים נבהלנו ונפחדנו, וכמעט נפל הפרי מידי המברך מרוב אימה ופחד. הגה"ח רבי אהרן שפירא שליט"א, "ימי זכרון" (ב"ב תשנ"ז) כסלו, ע' קנ"ו

הישיש הרב זלמן לעווין בן הרב הצדיק ר' אברהם חיים דובער לעווין זצ"ל הנקרא באמריקה בשם "המלאך", סיפר לי שאביו שלח אותו אל הגאון החסיד ר' דוד צבי חן מגדולי חסידי חב"ד. וסיפר הרב ר' זלמן עליו, שהיה פחד גדול סביביו, ובפרט בעת התפילה שהיתה דרכו להתפלל תפלת שחרית באריכות גדולה, ואח"כ הלך למקוה, ואח"כ המשיך עבודתו בתפלות מנחה וערבית, והיה נותן פניו על ידיו וגונח "רבנו של עולם", ונפל פחד גדול על כל רואיו. וסיים ואמר: הגם שאף מראיית עיני הגר"ח מברסק היה נופל פחד על רואיו, אבל פחד כזה שנפל עליו מכח עבודתו של הגה"ח ר' דוד צבי, היה דבר אחר לגמרי הרה"ג ר' שמעון הירשלער שליט"א, "גשמי ברכה" (לנודון תשע"א) ע' תפ"ג

הגאון החסיד הרד"ץ חן נודע כדמות מופתית, והתבלט גם בעבודת התפילה שלו, שהיתה מלווה בהשתפכות-נפש עצומה. פעם הגיע יהודי לביתו בירושלים וכששמע את תפילתו, החל לבכות מרוב התרגשות. בתוך כך הבחין בבתו של הרד"ץ היושבת אף היא ומזילה דמעות מעיניה. שאל אותה היהודי: מאחר שאת שומעת את תפילתו של אביך יום-יום, איך ייתכן שאת עדיין מתרגשת מתפילתו? השיבה הבת: אתה בוכה מרוב התרגשות על תפילתו הנפלאה, ואילו אני בוכה כאשר אני זוכרת איך היה מתפלל בקול חזק כארי לפני שלושים שנה ומשווה זאת לתפילתו כיום, כאשר כוחותי עזבו אותו וקולו בקושי נשמע... "זאת אומרת: מה שהיה נראה בעיני אותו יהודי כשיא ההתעלות, נראה בעיני בתו של הרד"ץ כמצב של חולשה גדולה. הגה"ח רבי שלום דב בער קסלמן ז"ל, "המשפיע ר' שלמה חיים" (ירושלים תשע"ג) ח"ב, ע' 0201

הגאון הקשיש הרב דוד צבי חן (הרד"ץ), מחשובי רבני חב"ד, כיהן שנים רבות כגאב"ד העיר צ'רניגוב שבאוקראינה, ובשנת תרפ"ה עלה לארץ הקודש והשתקע בירושלים, ולמרות שהיה זקן מופלג, הרביץ תורה בישיבת "תורת אמת" ועוד.

הגר"ח נאה [=הגה"ח רבי אברהם חיים נאה זצ"ל בעל השיעורים] ידע כי הרד"ץ הינו גאון אדיר בכל חלקי התורה וידיו רב לו בפסיקת הלכות ומנהגים הנהוגים בחב"ד מדורי דורות, לכן ביקרו תדיר והיה לאורח של קבע בבית הגאון. מפני הערכתו אליו, דאג להפגישו עם גאב"ד ירושלים הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, אשר ראה חשיבות רבה, לפגוש את אחד מגדולי רבני חב"ד ברוסיה. במהלך ביקוריו אצל הרד"ץ, שטח בפניו שאלות, ספיקות וביירוים בהלכות, שביקש לכתוב ב'קצות השולחן'. הרד"ץ השיב לו, עודדו להמשיך בכתיבת החיבור החשוב, ואף גילה לו מסורות וידיעות חשובות בכללי הוראה.

לדוגמא ב'בדי השולחן' חלק ג' סימן צ"ג סק"ד, כתב כי המנהג הוא במוצש"ק להתחיל "אתה חונן" ובתוך הברכה לומר "אתה חוננתנו". ומביא לכך מקורות, ומסיים: "וכן שמעתי מהגה"ח ר' דוד צבי חן זצ"ל מטשערניגוב". גם בספרו "פסקי הסידור" מביא דברים בשם הרד"ץ... "נודע בשעורים" (ירושלים

הרב ישראל ג'ייקובסון חסה בצילו של הרד"ץ חן ע"ה, בעיר צ'רניגוב שבאוקראינה, ודמותו הדגימה עבורו אלוקות בפשיטות. הוא שח אודותיו באוזני התמימים כ770, בהתוועדויותיו עימהם בשנת תש"ג, ואף רשם זאת בזיכרונותיו: "הרד"ץ נהג להביט על המכונות שעברו, ולומר בהשתאות: "נפלאות הבורא נוסעת עגלה במרוצה ללא סוסים!" שמעתי מהחסידים המקומיים, כי שלושים שנה לפני כן, התפעל כך מאופניים: "נפלאות הבורא - נוסע אדם על שני גלגלים ואינו נופל!" הרד"ץ אף סירב להביט בשטרות הכסף המקומיים, כי הופיעו עליהם דמויות, וביקשנו לומר לו איזה סכום השטר". הרב יוסף אשכנזי שליט"א, "אוצר החסידים" (ירושלים תשע"ג) ח"א, ע' 511

הרבי [כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל] הזכיר את הרד"ץ כמה וכמה פעמים בשיחותיו הק' והנה אחד הסיפורים אודותו, כפי שסיפר הרבי בהתוועדות:

"מספרים עליו - שכאשר ר' אנשיל אהרונוביץ הדפיס את הליקוטי תורה לאחר הגהה מדוייקת כו', והביא אליו (לרד"ץ) את הלקו"ת באמרו שהגיה ותיקן שלושת אלפים טעויות - לא היתה דעתו של הרד"ץ נוחה מזה. וכאשר שאלו אותו לסיבת הדבר, השיב: כאשר יושבים ללמוד לקו"ת ומוצאים שישנו ענין שאינו ברור ומובן (בסיבת טעות), אזי מתייגעים להבין זאת, לומדים זאת עוד ועוד הפעם, ומעיינים בכת"י אחרים וכו', ובינתיים - מתייגעים בלימוד תורת החסידות. ומה עשית אתה? תיקנת כל הטעויות שבליקוטי תורה, כך שמעתה יוכלו ללמוד לקו"ת מבלי להתעכב על איזה דבר בלתי מובן (כי אין כבר טעויות), ויוכלו ללכת 'לישון' - כי שוב לא יצטרכו להתייגע להבין את הדברים שבהם היו הטעויות מקודם לכן! והנה, פתגם הנ"ל הוא ענין של 'צחות', וזהו 'הרגש' של הרד"ץ; אבל בנוגע לפועל ממש - ישנו פס"ד בשו"ע שאסור להשהות ספר שאינו מוגה, אלא צריכים להגיה את הספר ולתקנו בהקדם האפשרי, ואז - ללמוד ולהתייגע בספר מוגה" (שיחות קודש תשל"ט ח"ב ע' 821 ותורת מנחם תשמ"ג ח"א ע' 245-345 וראה גם בהמלך במסיב ח"ב ע' רכ"ח). "אבני חן" (קה"ת תשע"ה) ע' 572

סיפר הרב אלכסנדר סענדר יודאסין בעל הלקח והלבוב: בעת הייתי בבית הצדיק הרד"ץ ראיתי פעם איך שיהודי בא אליו ובידו תרנגול חי שהיה בו מכה בעצם הגולגולת, באותו זמן היה דן עם טובי העיר בענין הפליטים שהגיעו לעיר (שגורשו מבתיהם בזמן מלחמת עולם הראשונה), השואל התקרב לרד"ץ והראה לו השאלה, הרד"ץ התנצל וביקשו שיבא מחר. למחרת חזר, הצטער הרד"ץ והתנצל שוב שלא הספיק לעיין בנידון וישתדל היום, אז אמר לו השואל: אל יצטער, אני אשחטהו ואמכרהו לגוי (כי אסור למוכרו חי לנכרי), השיב לו הרד"ץ: "זהו אתה אומר! אבל מה אומר על זאת התרנגול?! התרנגול רוצה שיאכלוהו יהודים ולא גוים, התרנגול רוצה להתעלות, שמבשרו יהיה דם ובשר יהודי!" (הלקח והלבוב ח"ב עמ' ר"ד). הגה"ח רבי אהרן שפירא שליט"א, "ימי זכרון" (ב"ב תש"נ) כסלו, ע' קנ"ו

כובד ראש

"אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש" (משנה ברכות דף ל' ע"ב). תחילה יש לכבד (לטאטא) את הראש עד שלא ישאר בו שמץ של מחשבה זרה; ועוד מלשון "כובד", שלא יהיה בראש משהו מקלות ראש. הגה"צ רבי דוד צבי חן [הרד"ץ] זצ"ל, "אבני חן" (קה"ת תשע"ה) ע' 684

האדמו"ר הרב משה פאנט מדעש זצ"ל

יום ההילולא - כ"ד כסלו

האדמו"ר הרב משה פאנט מדעש זצ"ל - נולד בשנת ה'תרכ"ג (1843) באורישוב שבמחוז קלז' על יד העיר דעש. בבחרותו עזר לאביו בהנהלת הישיבה. בשנת ה'תרכ"א (1861) בגיל 18 לפני נישואיו, נבחר לשמש כרבה של אורישוב כממלא מקום של אביו שעבר אז לעיר דעש. לאחר נישואיו התחיל לשמש כאב"ד של העיירה נימוזשא. רבינו נסע לצדיקי דורו שהגדירו אותו כאיש קדוש. מקובל כי בכל פעם שבא לאדמו"ר ר' יחזקאל הלברשטאם משינאווא היה הרה"ק משינאווא מצווה להדליק נרות על השולחן ולבש בגדי שבת לכבודו. היה מפורסם לאיש קדוש ובעל מופת. ענוותן מופלא. התרחק מהכבוד. רבים פנו אליו ונושעו. בימיו התרחבה חסידות דעש ואלפים מכל המדינה נהרו אליו לקבל את ברכתו עד שאמרו עליו "שאין משפחה אחת בכל מדינת זיבנברגן שאין להם מופת לספר מהרבי ר' משה'לי זיע"א". בשנת ה'תרמ"ה (1884) לאחר פטירת אביו נבחר למלא את מקומו כרב ואדמו"ר בדעש. בנוסף שימש כנשיא כולל אהבת ציון של זיבנברגן בארץ ישראל. האדמו"ר רבי אברהם יהושע מנאסויד העיד על רבינו שהוא בעל רוח הקדש. האדמו"ר רבי יחזקאל שרגא הלברשטאם משינאווא (שהיה רבו של רבינו) העיד עליו שהוא צדיק הדור. נפטר ב-כ"ד כסליו ה'תרס"ג (1902). חי כ-59 שנים. ציונו באוהל אדמו"רי דעש בהונגריה.

סבא (מצד אביו): האדמו"ר רבי יחזקאל מקרלסבורג. אביו: האדמו"ר רבי מנחם מנדל (מח"ס מעגלי צדק). אמו: מרת רייזל (בת הגאון רבי לייבוש קרויס מאוהיל). נשותיו: מרת מלכה (זיווג ראשון - בת רבי יצחק יחיאל כהנא נכד רבי יהודה כהנא הלר מחבר קונטרס הספקות), מרת שרה (זיווג שני - בת רבי נחום בנימין מקלויש). מרבותיו: האדמו"ר ר' חיים הלברשטאם מצאנז, האדמו"ר ר' יחזקאל הלברשטאם משינאווא. מתלמידיו: הגה"ח ר' ישראל משה מנדל מטגלאש זצ"ל. ילדיו (מזיווג ראשון): ר' רבי יצחק יחיאל מיכל, רבי יחזקאל (מח"ס 'כנסת יחזקאל', חתן הרב שמואל פולק מווישווא), מרת ציפורה (נישאה לר' נפתלי צבי הורוביץ). ילדיו (מזיווג שני): ר' חיים מנחם מנדל מדעש, מרת מאטיל (נישאה לר' ברוך אברהם בינדיגר, נכד רבי אלימלך מליז'נסק ומגזע הבית חדש), מרת בלומא (נישאה לר' רבי ישראל חיים פרנקפורטר מקאשוו), מרת נחמה רייזל (נישאה לר' שלמה יודאוויץ), מרת פריידא (נישאה לר' אלעזר ניסן מארגאשס אב"ד דארנא).

כ"ק אדמו"ר מספינקא-אנטוורפן סיפר שפעם איש אחד בא אל רבינו לפני שהצדיק נסע לשינאווא. רבינו נהג לקחת עימו פתקאות מאנשים רבים בכל פעם שנסע אל האדמו"ר ה'דברי יחזקאל'. האיש ביקש שרבינו ימסור פתקא, כי יש לו צרות מערל אחד ולכן הוא מבקש שהרה"ק האדמו"ר ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם משינאווא יעבירו מן העולם. רבינו אמר לו: "דבר כזה הרי הוא דבר קטן, ואין צריכין להטריח את צדיק הדור על זה", ואמר בדרך צחות 'יך את המצרי ויטמנהו' (שמות ב, יב), היינו "לקבור גוי", בחול "יכולים להשתמש ברבי של 'חול', ואין צורך לזה ברבי גדול". ואכן כך היה.

הרה"ח ר' אהרן לייב הארטמן סיפר: איש אחד בעיר ביסטריץ היה חשוך בנים ל"ע היה שכיב מרע רח"ל. בעת ההיא לא היה רב בעיר ביסטריץ. מכיוון שאחיו גר במקום רחוק, המשפחה רצו שהשכיב מרע יתן גט לאשתו כדי שלא תזדקק לייבום. הם ביקשו מרבינו שיבוא כמה שיותר מוקדם לעיר ביסטריץ כדי לסדר גט בטרם ימות הבעל. רבינו אמר להם שיבוא לעירם בראש חודש שחל ביום ראשון. הם ביקשו עוד הפעם שימהר לבוא מכיוון שבכל רגע יכול למות ח"ו, אבל הרה"ק ענה להם שיבוא ביום ראשון.

כשהגיע ביום ראשון, היה כבר מניין אנשים בחדר שהיה מונח שם החולה. רבינו ניגש אל החולה ואמר לו לשבת על המיטה, והתיישב החולה. אחר כך אמר לו שיעמוד, וכן עשה. השכיב מרע התפלל עם המנין. אחר כך רבינו אמר לו שיכתוב גט. אנשי הבית שהיו אז תמהו שהרי כעת שהבריא מדוע זקוק לגרשה? רבינו הסביר שיש קיטרוג רח"ל, והוסיף שלאחר ג' חדשים ישאנה פעם שנית. ר' אהרן ליב סיפר שראה חליפות מכתבים ביניהם, ובהם האשה כתבה: "לבעלי-הקודם, למי שעתיד להיות בעלי".

כ"ק אדמו"ר מדעש סיפר שראש מכבי האש בעיר דעש היה הראש בכל הסביבה. אחר כך נתעלה ונתמנה לראש מכבי האש בעיר קלויזנבורג. פעם אחת פרצה שריפה בעיר קלויזנבורג. מכבי האש ניסו ככל יכולתם לכבות את האש אבל הם לא הצליחו להתגבר על האש. ראש מכבי האש קרא לרב העיר שיבוא אליו, וביקש ממנו שיכבה את האש. הרב שם ענה לו שאין ביכלתו. ראש מכבי האש אמר לו: "אם כן אינך רב. כשהייתי בעיר דעש קרה פעם שלא יכולנו לשלוט על האש ולכבותו, הגיע הרב דמתא (רבינו) ונענע בידיו כמי שמכבה האש, ותיכף שקעה האש".

הרה"ג ר' מרדכי בצלאל קליין שליט"א דומ"ץ סאטמאר בליקוואוד סיפר: שמעתי מאבי ז"ל, שפעם אחת הרה"ק ר' משה מדעש זצ"ל ביקר בעיר סילייטישי והתאכסן בבית זקיני (סבא, הגה"צ ר' שלמה זלמן קליין זצ"ל). שכנו הנכרי של זקיני ז"ל היה דוחף את גדרו של זקיני מזמן לזמן קרוב יותר לביתו של זקיני, וכך גנב את החצר מזקיני. בעת שהרה"ק מדעש ביקר כבר הגיע ליד חלונו של זקיני ממש. זקיני התלונן עליו בפני הרה"ק מדעש. כשר' משה הלך לטבול במקווה בערב שבת קודש, זקיני נלווה אליו, ובצד השני של הרחוב ראה זקיני את הנכרי והראו להרה"ק ששמה הולך הגוי. הרה"ק ר' משה הביט עליו ואמר לזקיני: "הפגירה כבר ניכרת על פניו". כשהרה"ק יצא מהמקוה כבר שמעו פעמוני התיפלה, וזה היה סימן של פגירה, כי בעת שהגיע הנכרי לביתו הרגיש לא טוב ומת מיד. אחר כך הרה"ק מדעש אמר פירוש הברכה בורא נפשות רבות, שנפשות רבות קאי על הגוים שהם נפשות פרודות, ונפש כל חי היינו ישראל שהם כמו נפש אחד, וזה הכוונה, בורא נפשות רבות, היינו למה ברא הקב"ה את הגוים? בשביל להחיות בהם נפש כל חי, שיחיו את ישראל, אבל אם אינו מחיה את ישראל, למה לו להיות בעוה"ז?!

פעם אחד מחסידיו של רבינו כתב פתק על נייר גדול. אחרי שסיים לכתוב ונשאר חלק מהנייר ריק, קרע את החלק הריק והניח בכיסו. אחרי כן נכנס לרבי משה עם הפתקא. רבינו ענה לו על כל הדברים שכתב בפתקא. האיש יצא לדרכו. בדרך היה צריך לרשום איזה דבר על נייר. הוא הוציא מתוך כיסו את הנייר הריק לכתוב עליו, ונבהל כשראה שזה הפתקא שכתב לרבו ובטעות נתן לרבי את הנייר הריק. חיל ורעדה אחזה אותו מדאגה שהרבי חושב שבא ללעוג ממנו ח"ו ולכן הביא לצדיק דף ריק. תיכף חזר לרבו, ונכנס וביקש סליחה באומרו ששגג וטעה. רבי משה אמר לו שלא ידאג כלל, כי הבין שלא עשה חלילה להכעיס אלא בטעות. האיש שאל את הרבי: "אבל מהיכן ידע הרבי את כל בקשותי מתוך הנייר הריק שמסרתני?". רבי משה ענה לו: "וכי מה אתה חושב, שאנחנו גוזלים ממון אצל יהודים? מי שלא יכול לקרוא פתקא ריקנית אסור לו לקרוא גם פתקא כתובה".

כ"ק אדמו"ר מדעש זצ"ל סיפר ששמע מאביו כ"ק אדמו"ר מהר"י מדעש זצ"ל, שזקיני הרה"ק ר' משה מדעש זצ"ל ביקר פעם בעיר קלויזנבורג, ומשמשו אמר שיש למהר לחזור לעיר דעש ברכבת. רבינו רצה לנסוע בעגלה ואמר: "יש הולכי דרכים, ויש עוברי דרכים. עוברי דרכים היינו כאשר הדרך אינו עיקר המטרה, כי אם להגיע לעיר, ואם כן אינו כי אם עובר על הדרך כדי להגיע למחוז חפצו, אבל הולכי דרכים היינו שהדרך הוא מטרה כשלעצמו", ונסע בעגלה.

כשהיו דרך, העגלון מיהר והצליף בסוס. רבינו שאל אותו מדוע הוא ממחר והעגלון ענה, שרואה מרחוק כעין עשן ויודע שיעכבו את הצדיק והנה הרבי ממחר עצמו, לכן רוצה לנסוע מהר לפני שיעכבו אותו. להפתעתו הרבה רבינו ציווה עליו לנסוע שמה. כשהגיעו לשם ראו שהיה אש בבית אחד וכל בני הבית היו ישנים. הם עוררו אותם והצילו אותם מהאש. אז הבינו מה שרבינו אמר שיש הולכי דרכים, היינו שהמטרה הוא הדרך, והתבררה הסיבה מדוע רבינו רצה לנסוע דווקא בעגלה ולא ברכבת.

רבינו היה מקובל אצל כל בני דורו לצדיק נשגב. רבים שיחרו לפתחו ליהנות ממנו עצה ותושיה. היו זמנים שנערמו על שולחנו למעלה מארבע מאות פתקאות ביום אחד! תלמידיו הגה"ק רבי שמואל לוריא זצ"ל (לימים דיין בעיה"ק צפת ורב לעדת זיבנברגן), אמר על רבו שאם היה יותר מעורב עם הבריות, היו נוהרים אליו מכל העולם. עוד סיפר שכרכים עבי כרס של סיפורים ומופתים הגבאי רשם לעצמו וכשרצה לסדרם כדי להדפיסם נעלמו ממנו כולם. הסיפורים מעובדים מתוך 'זכרונם לברכה' מאת הרב אהרון פרלוב

רבינו נסע רבות לרבותיו הקדושים לבית שינאווא, כשהגיע לנהר שהיה בדרך לשינאווא נבצר ממנו לטבול במקווה מכיון שהיה רגלו חבושה (רבינו היה יודע חולי כל ימיו) והרופא ציוה עליו שלא יפשוט את התחבושת מרגלו כמה שבועות. מכיון שהגיעו הוא ובני לווייתו לנהר הלכו כולם לטבול והוא נשאר בעגלה. כאשר ראה שכולם הלכו לטבול ולהיטהר והוא נותר לבדו יצא ליבו בקרבו ולא יכול לעצור ברוחו והלך ופשט את התחבושת ונכנס לטבול. כאשר יצא מהנהר והנה רגלו כאחד האדם. ביום נסיעתו לשם ה'דברי יחזקאל' שלח את חסידיו עם פתקאות אליו לקבל ברכותיו.

הרה"ק האדמו"ר ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם משינאווא אכל גם עם רבינו בקערה אחת, מה שלא זכו לכך אף אחד מהבאים לשינאווא. בהזדמנות אחת הרה"ק משינאווא אמר: "אם היה רבי משה מדעש יותר מעורב עם הבריות והיה מתגלה ביותר אליהם היו חסידים מכל העולם נוסעים אליו, אולם מה נעשה שהוא מסתיר עצמו וכל מעשיו בהסתר". גם היה קשר תורני עם רבו הק' משינאווא, וזאת למרות שבגלוי הסתיר את כח התורה שלו אבל אצל רבו לא הסתירו.

באחת מנסיעותיו לשינאווא כשהלך להיפרד מרבו ישבו ודיברו בדברי תורה עד חצות הלילה. אחרי שנפרד מרבו הק' וכבר רבינו ישב בעגלה לנסוע לדרכו, פתאום התחרט ושב על עקבותיו לבית רבו ושוב דיבר אתו בדברי תורה עד אור הבוקר. לא לחינם הרה"ק משינאווא תיארו בתואר "החריף" אחר שעמד על סגולת כח תורתו הנפלאה.

רבינו היפנה שאלות הלכתיות אל רבו כפי שעולה מכמה מכתבים מרבו אליו, וראוי לציין את התוארים שכותב הרה"ק משינאווא עליו במכתבים, אשר לא השתמש בתוארים אלו אפילו לגאוני וצדיקי דורו. "לכבוד אהו" ויד"נ הרב המאה"ג הצדיק ומפורסם", "חסידא ופרישא נר ישראל עמוד הימני", "פאר הזמן והדרו", "מופת הדור", וכמעט בכל מכתביו אליו משתמש רביה"ק משינאווא בתוארו אליו עם הלשון "רבים ילכו לאורו".

הגה"ח מו"ה שלמה ז"ל שו"ב ומו"צ ממאיא אמר פעם לנכד רבינו זי"ע בזה הלשון: "האם אתה יודע מי היה הסבא שלך הרבי ר' משה? אני אספר לך: פעם קרה לי, שהגבאי ר' הערש מסר לי נייר לכתוב בעצמי פיתקא. אחרי שכתבתי קרעתי את הנייר החלק, ושמתני בכיסי כדי למסר אותו חזרה לגבאי. נכנסתי לחדר רבינו, מסרתי לידי את הפתקא והוא ענה לי. חרי שחזרתי מחדר רבינו זי"ע"א, מצאתי את הפיתקא בכיסי. הבנתי שבטעות נתתי לו את הנייר החלק. לחדר שוב לרבינו כדי להתנצל שבטעות

מסרתי לידו נייר חלק תחת הפיתקא. היות שכשהייתי ילד הייתי חברו של רבינו הרהבתי עוז בנפשי ושאלתי: "מאין הרב ידע מה בקשתי, שהשיב לי על כל אחת ואחת כאילו קרא אותן מתוך הפיתקא?". רבינו קם בחרדה מכיסאו והצהיר בקול רם: "מה הנך חושב, אני גוזל כסף יהודי? דע שרבי שלא יודע בקשתו של החסיד, בזמן שדורך ממפתן ביתו כדי לנסוע לרבו זה לא רבי!". הרב צבי יעקב אברהם, חתנא דבי נשיאה של הגה"צ מו"ה בן ציון וועזעל זצ"ל, אבדק"ק טורדא ונשיא הלשכה מרכזית אורתודוכסית של טרנסילבניה, סיפר, איך שבעצמו שמע מפ"ק של הגה"ק רבי אברהם יהושע פריינד זצ"ל אבדק"ק נאסויד שאמר: "הרבי ר' משה מדעש בעל רוח הקודש".

הגה"צ מו"ה אברהם מאיר איזראל סיפר: שמעתי מאמו"ר מוהרי"ל איזראל ז"ל הי"ד, שבימי בחרותו היה פעם אחת בעיר המלוכה פסט, והיה גר באכסניה, אצל אלמנה זקנה, שהיה לה בית אכסניה לבחורים ואורחים, ברחוב קאזניצי. פעם אחת האלמנה בעלת האכסניה באה אל חדר הבחורים, ושאלה אם יש מישהו שיודע לכתוב מכתב בלה"ק, כי באה אצלה אשה חולנית מרת נפש, וצריכה שמי שהוא יכתוב לה מכתב בלה"ק לאיזה רבי. אאמו"ר ז"ל נענה לה, והלך עם בעלת האכסניה, אל חדר אחר שהיתה שם האשה החולנית, ובכתה במר נפשה, וספרה לאאמו"ר על צרותיה רח"ל היות מישוב אחד סמוך לדעש, וזה כמה שנים שבעלה עזבה לאנחות עם ילדים קטנים, ומאז ועד עתה לא שמעה ממנו. במר נפשה היא פנתה לרבינו ובכל פעם דחה אותה הלך ושוב, עד שבפעם האחרונה שהיתה אצלו התעקשה שלא תצא מלפניו עד שימצא תרופה לצרת נפשה, ואז רבינו יעץ לה שתלך לפסט ושם תמצא את בעלה. האישה באמונתה התמימה לא שאלה באיזה מקום בפסט. גם לא היו לה להוצאות הדרך. היא הלכה ברגל מעיר לעיר וממקום למקום, רגלי במשך כמה שבועות עד שהגיעה לפסט, ומחמת שהתביישה לבקש אוכל לנפשה בכל מקום בואה, לא אכלה אלא רק מה שנתנו לה, נחלש כוחה בדרך. כשהגיעה אחר כמה ימים לעיר הגדולה פסט, לא היה לה שום מכיר בכל העיר. היא שוטטה בחוצות העיר כל היום, בתקווה שאולי תכיר באיזה מקום את בעלה, ובליילה ישנה בפארק עד שנחלשה כל כך ונפלה לארץ אין אונים. תיכף אנשי המשטרה באו והביאו אותה לבית החולים העירוני. שם הרופאים עשו לה בדיקות רפואיות כדי להבין את סיבת חולשתה, ולא מצאו כלום, רק חולשת הגוף מחמת חוסר תזונה. אחרי מספר ימים שכבר שב רוחה בקרבה שחררו אותה בערב שבת מבית-החולים. האישה התחילה לשוטט בחוצות העיר כבתחילה, עד כי ראתה שפנה יום ונכנסה שבת. היא שאלה אדם שהלך בדך אם הוא יודע היכן יש אכסניה כדי שתוכל להיות שם בשבת. הוא הראה לה על ביתה של האלמנה ההיא, והיא קבלה את החולנית ונתנה לה מקום וסעודות שבת. האישה שפכה את ליבה ולכן היא היא מבקשת מאמו"ר ז"ל שיואיל נא לכתוב מכתב לרבינו ולדרוש את פיו הקדוש, איפה תבקש בפסט את בעלה.

מובן מאליו שאמו"ר נענה לבקשתה. ביום המחרת, בעלת האכסניה יעצה לה שתלך לבית הקהילה שמחלקים שם עזרה לנצרכים. האשה אמרה שבושה היא ללכת לחוץ כי מנעליה קרועים מאוד. האלמנה נתנה לה כמה פרוטות שתלך אל הסנדלר שהיה גר בעליה ההיא, כדי שיתקן את נעליה. כאשר נכנסה לבית הסנדלר מצאה שהוא בעלה ועושה את מלאכתו. תיכף צעקה בקול גדול כדי שבעלה לא יברח משם ותפסו אותו ויהי לנס.

הגה"ח רבי שמואל לוריא זצ"ל למד ועשה 'שימוש' אצל רבינו זי"ע במשך שנה תמימה - משנת תרנ"ח עד תרנ"ט, תקופה זו היתה שנתו האחרונה של הרה"ק האדמו"ר ר' יחזקאל שרגא הלבשרטאם משינאווא עלי אדמות. ר' שמואל פרקש סיפר שיום אחד שמע את רבי משה אומר לתלמידו רבי שמואל לוריא:

"הא לך מעות וסע תיכף אל הרה"ק משינאווא! שמא תסבור שברצוני להיפטר ממך, דע לך שלא, שכן תיכף ביציאתך לדרך מציפים את ליבי געגועים כלפיך, אמנם עז חפצי שתספיק עוד לראות את הרה"ק משינאווא!". התלמיד יצא תיכף לדרך וזכה לראותו לפני פטירתו ממש. דיבורים אלו שמע ר' שמואל פרקש ז"ל מפה קודשו של רבינו שהרגיש בפטירתו של הרה"ק משינאווא.

הרה"ק היה מקפיד מאוד שחסידי יבואו לראותו פעם בחודש ולכן היו הרבה מחסידיו בכל סעודת ראש חודש. הרה"ח ר' יצחק בהרה"ח ר' יחזקאל יהודה שהיה שו"ב בדעש סיפר שהיה עומד מאחורי הכיסא בשעה שערכו את השולחן בשבת וביום טוב בהמון חסידיו. פעם בליל ש"ק פ' שופטים אמר תורה על פ' וידינו לא שפכה וכו' ועינינו לא ראו. הקשה: "הלא ועינינו לא ראו היא למותר?". ותירץ שלכאורה קשה קושית רש"י הקדוש למי יעלה על הדעת שזקני העיר ח"ו עשו זאת, אלא שהיו צריכים להגן שלא ימצא כזאת, אבל קבלה בידינו שלהצדיק אין ביכולת להגין רק למי שראה את צורתו תוך שלושים יום, וזהו ועינינו לא ראו, ואח"כ סיים בזה"ל: "יש בחור אחד שבכל חודש היה נותן כסף לצדקה אבל בחודש האחרון לא נתן ואני לא יודע מה שלומו". מובן שהיה לפלא לכל המסובים שלא הבינו למה כוונת רבינו. בינתיים בא הרה"ג ר' מאיר ז"ל שהיה שו"ב ומו"צ בארישא שנהל ג"כ ישיבה שם, וצווח לרבינו שיעורר רחמים על בחור אחד שהלך עש"ק לשוט בנהר סאמאש ועדיין לא חזר ולא ידענו מה היה לו. מובן שכל המסובים הבינו למה כוונת רבינו.

ר' נפתלי לעווי סיפר בשם אביו הרה"ח ר' אברהם ע"ה מסאטמר כאשר היה במרחץ ביזושא אצל אילאנדא שבנו הרה"ח ר' יוסף חיים יהודה שהיה שו"ב בקאצקא גליל דעש כאשר היה פעם בצל קודשו של רבינו אמר לו התורה הנ"ל וציווה לאומרו לאביו. שאביו שהיה אחד מחסידיו דעש הבין שצריך לנסוע תכף ומיד לדעש, וכן היה. אחר זמן קצר חלה בחולי גדול עד שהרופאים אמרו נואש ושלחו טלגרם לבנו השו"ב הנ"ל שיזכירו אצל הרה"ק. הצדיק ענה לו בזה"ל: "זה לא משנה כלל, ראיתי אותו קודם". וכן היה שהתרפא בדרך פלא והאריך ימים אחר כך.

רבי ישראל משה סיפר: פעם בראש השנה קרא רבינו לחדרו, שיישב עימו שם בשעת התפילה. בשעה שאמר שליח הציבור את הפיוט "בראש השנה יכתבון" רבינו לקח בידי הק' את הפיתקא שמסר לו קודם ראש השנה וקרא בה. מרוב פחד כמעט שנפל כמתעלף, כי הרגיש שרבו עומד וטוען עבורו בבית דין של מעלה. לאחר ימים הנוראים ברכו שיעמיד את בית הרחיים בעיר טעגלאש ואמר לו את מאמר הגמרא (קידושין כט, ב): "רחיים בצאוורו ויעסוק בתורה", כלומר, שיהא לו הרחיים, ושלא יפריע לו לעסק התורה. משם ר' ישראל משה התעשר.

פעם בנותיו של הרה"צ ר' ישראל זאב (זוגתו של רבי ישראל משה ז"ל, מרת חיה אסתר ע"ה, והאשה מרת חנה ע"ה, אשת ר' זלמן שטרן ז"ל מטעמשוואר, והאשה הרבנית גאלדה ע"ה, אשת רבי בן ציון בלום זצ"ל אבדק"ק ב. איפאלא) נסעו יחד עם בעליהם להתברך ולהתבשם בצל קדושת רבינו. בהיותם מבני משפחתו רבי משה קרבם מאוד, וכבדם במיני תרגימא. היות והתקבלו במידה יתירה של כיבוד הרגישו שנפשמם יוצאת מרוב פחד ואימה. כשחזרו לביתם, רבינו ליווה אותם עד לתחנת הרכבת. הם סירבו לקבל את כל הכבוד הגדול להטריח את הצדיק הקדוש אבל לא הועיל מאומה. תיכף בבואם לביתם שלושת האחיות נפלו למשכב בחולי קשה. אביהם הרה"צ רבי ישראל זאב פאנט זצ"ל שלח מיד קויטל ופדיון נפש בעבורן לרבינו ותיכף ומיד כולן התרפאו.

פעם רבינו נסע לעיר צאנז לכבוד יומא דהילולא של רבו, הגה"ק בעל ה'דברי חיים'. בנסיעתו עבר דרך דברצין - וטעגלאש. זוגתו של ר' מאיר רוזנפלד הכינה לרבינו כוס קפה שחור. הצדיק שסבל סבל רב מחולי המעינים, שתה והוטב לו ממחלתו. כתמורה לכך רבינו שאל את ר' מאיר רוזנפלד במה יוכל לשלם לו כגמולו. ר' מאיר סיפר שהיות והוא כבר מתבגר ועדיין אין לו בנים זכרים, מבקש ברכה שיזכה לבנים זכרים. הצדיק ברכו בבנים זכרים. תיכף לאחר מכן נולדו לו שני בנים זכרים. רבי מאיר רוזנפלד ציווה לבניו ולצאצאיו שלא ישכחו לשמור את היארצייט של רבינו שחל בערב חנוכה, בכל שנה ושנה, בכך ידעו, יכירו ויחשיבו אותו לאב, כי בתפילתו הזכה פעל את ביאתם לעולם הזה.

ראש הקהל מקלויזנבורג היה חסיד גדול של רבינו והיה מרבה לנסוע לשבתות לדעש. פעם אחת הגיע בערב שבת קודש לדעש ונכנס לקבל שלום מרבינו. הצדיק אמר לו: "לשבת קודש צריך מלבוש מיוחד גם לראש, והסביר לו בהרחבה, כי למשל החסידים מגאליציא הולכים בשב"ק עם שטריימיל, יהודי דייטשלאנד לובשים לשבת צילינדר, הנני מייעץ לך ללבוש בשבת קודש כובע הנקרא 'שטייף-הוט'". ראש הקהל הלך תיכף ומיד לשוק וקנה לעצמו 'שטייף-הוט' לשב"ק. הגה אחר שב"ק כשנסע לביתו ביום ראשון לא היה מקום במזוודה שלו להכניס את ה'שטייף-הוט' החדש שקנה, כי היה יותר גדול מכובע רגיל, לכן הכניס את הכובע הרגיל לתוך המזוודה וחבש כובע ה'שטייף-הוט' הזה במשך הנסיעה. בבית היה לו ארון על גבי ארון. בעת שניגש לארון להכניס את המעיל העליון שלו, נפל הארון העליון עליו ועל ראשו, והיה נס גדול שהיה לבוש השטייף-הוט כי בלא זה היה נמחץ ראשו מיד, אז נוכח לדעת פשר הדבר למה הרבי ציווה עליו ללבוש כובע כזה למען הציל אותו מסכנה זו. חבש כובע ישועה לו בראשו.

יהודי אחד היה גר בכפר והיה לו בית מזיגה שהגויים היו באים לשתות והיה מתפרנס מזה בכבוד. הכומר של הכפר קינא מאוד וחרה לו על שהיהודי יש לו פרנסה. הוא הוציא איסור לשתות אצל היהודי והלה נשאר ללא פרנסה. במר נפשו בא אל רבינו ובכה מאוד. הצדיק אמר לו: "אנחנו אומרים ברכה בורא נפשות רבות... להחיות בהם נפש". הצדיק הסביר: "הגויים נקראו נפשות לשון רבים וכל ישראל נקראו נפש לשון יחיד כי כל עם ישראל מקושר כנפש יחיד, כמו שכתוב: 'ויחן שם ישראל'. רש"י הק' פירש כאיש אחד בלב אחד, וכל התכלית של הגויים לפרנס היהודים, על כן ברא אותם הקב"ה, וזה פירוש בורא נפשות רבות שהקב"ה ברא הגויים, להחיות בהם נפש, היינו היהודים, וחסרונן הכוונה 'שיחסר להם', שיחסר להם המשקה, והיו מוכרחים לשתות, ומר יכול לנסוע הביתה, והם יהיו מוכרחים לשתות".

כשהגיע לביתו עוד באותו ערב, כחצי שעה לפני חצות שמע צעדים בחוץ וראה מהחלון גוי שניגש לדלת ומסתכל פנימה דרך חור המנועול, ועשה כך כמה פעמים, וכל פעם חזר לאחוריו כי פחד אולי יראו אותו חבריו וימסרו אותו אל הכומר, בסוף הוא ניגש עם שתי אגרופיו וצעק: "יהודי, פתח את הדלת, שאם לא אני מת מיד", היהודי פתח הדלת והדליק נר ומזג לו כוסות. כעבור שתי דקות עוד גוי דפק על הדלת, ובפתוח הדלת התחיל לצעוק על הגוי שלפניו: "הנה תפסתי אותך ואני כבר מוסר אותך אל הכומר", אבל תוך כדי דיבור פנה ליהודי, ואמר: "יהודי מזוג". אחריו בא עוד אחד והפזמון הנ"ל חזר על עצמו, כך עד שכעבור כמה שעות כבר באו הגויים מכל הכפר ושתו לשכרה, ועשו את פקודת הכומר ללעג ולקלס.

רבינו קיבל בילדותו קופסת טבק מדודו הרה"ק מטאשנאד. פעם בלכתו בדרך נפלה הקופסא מידי. רבינו לא רצה להרימו כיון שהיה בקרוב מקום לבית תפלה ולא רצה שיהא נראה ח"ו כמשתחוה לאיליהם. פתאום ראה זקן שהרים את הקופסא ונתנו לרבינו. רבינו לא הספיק להודות לו כי מיד נעלם הזקן. מקובל היה בפי חסידים שהיה זה אליהו הנביא זכור לטוב.

אצל רבינו ראו דבר פלא שכשהתחיל לומר תורה מיד נפלה על העולם תרדמה באורח פלא. חסיד אחד סיפר שפעם אחת בא לדעש כשהיה ילד עם אביו ושיחק בחוץ עם חבריו ובאמצע השולחן הטהור נכנס וכשראה שכולם וכן אביו ישן התחיל לעורר אותם, פתאום שמע שהרה"ק אומר שזה לא יעזור שהם לא ישמעו התורה.

רבינו היה חלוש מזוג כל ימיו. ובילדותו אביו הק' המעגלי צדק ראה את רבינו יושב ושונה בלילות. אביו אמר לו שצריך לישן, רבינו שאלו: "תורה מה תהא עליה?", אביו הקדוש השיב לו שהאדם צריך להביא את עצמו למדרגה כזאת שגם בתוך השינה ילמד תורה ובכל דרכיו דעהו. רבינו שמע בקולו ומאז ישן בלילות.

רבינו השתתף פעם בסעודת פדיון הבן בבית אחד מהנגידים בדעש. לפתע רבינו קם מכיסאו ויצא החוצה. הקהל והנגיד רצו אחריו. פתאום שמעו רעש גדול מהבית. כאשר נכנסו בפנים ראו שנפל התנור (הדרך היתה לבנות תנור גדול להסקה בתוך הקיר על פני כל הקיר) באופן שאם היה כל הקהל שם היתה סכנה גדולה להם, וע"י שיצא רבינו ויצא הקהל בעקבותיו ניצולו ממוות לחיים. האנשים התפעלו מאוד מהמופת הגדול שהראה רבינו לעיניהם, ואמר רבינו שאין זה רוח הקודש אלא כשאישי יהודי שומר מחשבתו מדברים בטלים ונופל לו מחשבה יודע הוא שאמת הוא (כלומר שאמר לו ליבו שיצא החוצה ולכן יצא) ועל זה החסידים אמרו דהוא גופא הוא הנקרא רוח הקודש.

רבינו ישב תמיד בעת שקיבל את פני הבאים לחלות פניו עם חומש פתוח לפניו וענה לכל אחד ואחד פסוק מהחומש כתשובה לדבריהם. אדם אחד הגיע לרבינו וסיפר שהוא שצריך לעמוד למשפט בערכותיהם בעיר וואשרהל. רבינו כתב מכתב אל הרב של וואשרהל כדי שייסע למוסר כתב זה במשפטו ומסרו ליהודי שימסרנו לרב. היהודי עשה כאשר הצטווה ונסע לוואשרהל, שם הלך לרב שם ונתן לו את המכתב. הרב שם אמר לו: "איך אני יכול לסייע?". למחרת הרב הלך לבית המרחץ. שם פגש גוי. הרב הכיר שאינו מאנשי המקום ועזר לו במה שיכל. בתוך כך הרב בא עמו בדברים ושאל למעשיו: "מניין הגעת ולאן אתה הולך?". הגוי סיפר שהוא שופט בערכותיהם בעיר אחרת ועתה הגיע הנה למלא מקומו של השופט כי הוא נסע מכאן.

הרב הבין שהצדיק בעל רוח-הקודש ולזה כיוון. הרב הזמין את השופט שיבוא לעת ערב לביתו למשתה ואחרי זה הלך לאיש ואמר לו שיבוא לביתו כדי שיהיה שם בשעה שיבוא השופט. האיש הלך לחדר אחר בבית הרב. כשהשופט הגיע הרב דיבר איתו על דא ועל הא, ואמר הרב שבתורתנו הקדושה יש הרבה הלכות איך לשפוט צדק בין איש לרעהו. הרב שאלו: "האם שופט יכול גם לעשות טעות?". השופט ענה: "בודאי, לא ימלט שיטעה השופט כי הוא בשר ודם הוא ואין לו אלא מה שעניו ראות". הרב אמר לו: "בחדר הסמוך נמצא יהודי שהעלילו עליו כך וכך והוא טעות מצד השופט ההוא". הרב קרא ליהודי מהחדר הסמוך ונכנס והרצה את טענותיו. השופט הכיר בהן צדקו ולמחרת בשעת המשפט פסק השופט לזכותו.

פעם נגיד אחד הזמין את רבינו לברית מילה בעיר אחרת. הנגיד שלח לרבינו מרכבה חזקה ויקרה שהיה בימים ההם יקר המציאות. כל אנשי העיר נאספו לראות את המרכבה היקרה. רבינו התמהמה בביתו הרבה זמן. אחד מתלמידיו שהיה מקורב לרבינו נכנס כדי לראות מדוע רבינו מתמהמה. רבינו אמר שנושא תפילה אל הקב"ה היות שהולך עתה להתכבד בכבוד גדול, וזה הרי יסורים עבורו ומבקש קודם שבזכות זה ירחם הכביכול על השונאים שלו שעושים לו צרות שלא יבוא להם שום נזק ועונש בסביבתו.

מקורות: "מדור לדור" "שיח זקנים" "תולדות רבני דעש"

הגאון רבי אברהם בן הגר"א זצ"ל

יום ההילולא - כ"ה כסלו

הגאון רבי אברהם ב"ר אליהו מוילנא זי"ע נולד בוילנא בשנת תק"י, לאביו הגר"א מוילנא. קיבל מאביו הגדול. פירושו לתוספתא נדה נדפס לראשונה בש"ס מהדורת וילנא, חיבר עוד: "רב פעלים" - בחקר כל ספרי מדרשי חז"ל (ומקובל שחיברו בלילה אחד); מבוא ופירוש על מדרש "אגדת בראשית" (שהו"ל מכת"י); "באר אברהם" על תהילים, שה"ש ומגילת אסתר; "באר אברהם" על ספר "אדרת אליהו" להגר"א; "תרגם אברהם" על תרגום אונקלוס; "גאולת אברהם" על הגדה של פסח; ביאורים על תיקון"ז ועל פירוש הגר"א על הזוה"ק; פירוש על ביאור הגר"א על האגדות; פירוש התפלה (נדפס בסוף תהילים עם פירושו "באר אברהם"); "סערת אליהו" - הספד על אביו הגר"א; "גבולות ארץ" - בגיאוגרפיה. לאחרונה נדפסו הגהותיו וביאוריו על כמה ממסכתות הש"ס, ופירושו על ספר בראשית. כמו"כ ערך רבים מכתבי אביו הגר"א. חיבורים רבים נוספים נותרו בכת"י. נפטר בכ"ה כסלו תקס"ט, ומנו"כ בוילנא. "קיצור תולדות רבותינו האחרונים", "תלמוד בבלי עוז והדר" (ירושלים תשס"ח) ע' י"ב

מקובל לומר כי רבי אברהם בן הגר"א היה גדול בפני עצמו, אך מחמת שעמד בצל אביו הגדול שהאפיל עליו לא זכה לקבל את ההערכה הנכונה [ר' מאסף תורני "ישורון" ד' עמ' קכג]. הר"ש לוריא בהקדמה לספר "רב פעלים" מרבי אברהם כותב "מאז היוולדו שם [רבינו הגר"א] עינו ולבו עליו לחנכו ולחכמו בתורה ויראה, ולהקדישו קודש לה' ולהניקו מכל רזי התורה, כידוע, אשר מאז הצלחת לימודו החזיק הגר"א המלמד והמורה שלו בביתו, למען ישגיח על סדר לימודו, לאחר נישואיו חזר לבית אביו לשרתו בקודש ולהבסם מתורתו, בנגלה ונסתר, אשר לא מנע ממנו גם מה שלא גילה לשום אדם". רבי אליהו חיים מייזל בהקדמה לספר הנ"ל מתאר את רבי אברהם "האדם הגדול בענקים גאון גדול בנגלה ובנסתר". בביאורי רבינו משולבים הרבה מדברי רבי אברהם. גם הביאור על נחום הוא כפי הנראה מרבי אברהם. במאסף "ישורון" הנ"ל מובאים חידושים מרבי אברהם בש"ס, באגדה ובנסתר. הרה"ג ר' מאיר יהושע קצנלנבוגן שליט"א, "ביאור הגר"א לנ"ך" (ירושלים תשס"ז) מבוא, עמ' ט'

ה"ערוך לנר" זי"ע

יומא דהילולא - כ"ה כסלו

מתולדותיו

רבי יעקב יוקב [ב"ר אהרן] עטלינגר נולד בשנת ה' תקנ"ח בקארלסרוה, גרמניה, ונפטר באלטונה בשנת ה' תרל"א. תוך כדי לימודיו התורניים בעיר וורצבורג, למד גם באוניברסיטה של העיר, אך נאלץ לפרוש מהלימודים בעקבות גל של אנטישמיות בכך היה הרב מראשוני הרבנים הגרמנים בעלי רקע אקדמי, הקים ישיבה כעיר מנהיים שהכשירה תלמידים לרבנות, ביניהם הרב שמשון רפאל הירש לאחר מכן, מונה הרב עטלינגר לרבה הראשי של העיר אלטונה, תפקיד שנשא עד סוף ימיו גם שם הוא הקים ישיבה ומבין תלמידיו באלטונה היה הרב עזריאל הילדסהיימר, ראש בית המדרש לרבנים בברלין. הרב היה לוחם אמיץ נגד תנועת הרפורמה, ענותנותו משתקפת בצוואתו, בה ציווה שלא יקרא 'צדיק' ושעל קברו יחרטו רק שמות ספריו והשנים שבהם כיהן כרב באלטונה. "כי עת לחננה" (ירושלים תשע"ב) ע' 388

ביום ראשון, כ' אייר תקצ"ו נאם רי"ע [ה"ערוך לנר" זי"ע] את דרשתו הראשונה בבית הכנסת שבאלטונה. דרשתו היתה בגרמנית צחה, הוא ציין שאין לנו אורים ותומים המגלים את רצון השם לכהן הגדול ולכן יש לשאול איזו תועלת יש כיום למנהיג ולרב הקהלה. כהגדרה של רב בישראל ציין רי"ע את דברי משה רבינו אשר ביקש מאת הקב"ה לפקוד איש על העדה, אשר יצא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם (במדבר כ"ז, ט"ז-י"ז). כאן ההגדרה של רב בישראל. אסור לו לעמוד מעל הקהלה, אלא יצא לפניו. גאווה מרחיקה ודוחקת ולכן נאמר על משה רבינו שהוא היה עניו מכל האדם, על הרב אסור לעמוד מעל העם, אבל גם אסור לו לעמוד מתחת העם וללכת אחרי העם. עליו ללכת לפני העם ולהיות דוגמא בהנהגותיו-הוא לכל בני הקהלה. אבל לא די בכך; עליו להוציא ולהביא את העם, להיות הרועה הרוחני ולהדריך את קהלתו, הן בחיים הצבוריים הן בחיים הפרטיים.

בהמשך דרשתו הבטיח רי"ע לשפוט את העם בצדק, והדגיש שהאימון הוא היסוד, שרק עליו הוא יכול לפעול ולכן פנה לקהלתו לתת לו אימון, בסוף דרשתו הוא הזכיר וברך את מלך דנמרק, ששלט אז על העיר אלטונה. "הרב יעקב עטלינגר ז"ל" (ירושלים תשל"ב) עמ' 9

הערוך לנר התגורר בעיר אלטונה והיה שם רב העיר, ובאותם הימים התפשטה ההשכלה, ולא רצו לקחת רב רק אם הוא לומד גם חכמות חיצוניות, אבל ר' יעקב היה מן היחידים שלא למד אותם חכמות חיצוניות, ולא שעה לגזירות המשכילים שחייבו ללמוד חכמות חיצוניות, ולכן זכה לכך שספריו נתקבלו בקרב ישראל.

הגה"צ רבי נתן גשטטר זצ"ל, גאב"ד קרית אגודי - ב"ב, "שיחות מלוה מלכה" (ב"ב תשס"ט) ח"א, ע' ע"א

רב האי גאון המאוה"ג מעוז ומגדול בע"פ עומד לתלפיות צדיק המפורסם כקש"ת מוה"ר יעקב עטלינגער ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק אלטונה יע"א (הנה באשר ראיתי בצוואתו שהקפיד מאד שלא יוחק שום דבר שבח ותהלה על מצבתו, על כן חששתי להפליג יותר בתוארים המגיעים לפי ערך גדולתו ותיארתיו רק כמו שתיאר אותו הגאון בעל כתב סופר זצ"ל במכתבו אליו הנדפס בס' אגרות סופרים וחזי מאן גברא רבא דאסהיד עלי), בעמ"ח ספרי ערוך לנר על כמה מסכתות הש"ס וביכורי יעקב על ה' סוכה וד' מינים ושו"ת בנין ציון החדשות וספר מנחת עני על התורה הנודעים בכל עולם התורה ויצאו לאור כמה פעמים וכמעט הלומדים בעיון במסכתות שיש עליהם ספרו הנ"ל משתמשים בהם, וכשצריכים לברר איזה דין מה' סוכה וד' מינים א"א לעבור מבלי לעיין היטב בספרו הנ"ל, והגאון בעל משנה ברורה ז"ל הסתמך עליו בספרו כמה פעמים, והמותר להאריך בדבר המפורסם לכל באי שערים המצוינים בהלכה ברורה.

הגה"צ בעל "מנחת יצחק" זצ"ל, גאב"ד "העדה החרדית" בהסכמתו ל"הגש"פ מנחת עני" (ירושלים תשל"ה) עמ' 4

בחיבוריו הראשונים בחר רי"ע [ה"ערוך לנר" זי"ע] אותן מסכתות שאין עליהם פירושים רבים (יבמות, כריתות, נדה), אבל בחבורו האחרון על ראש השנה בחר במסכתא שיש עליה פירושים רבים, ראשונים ואחרונים, אף מ"הארי החי", בעל שאגת אריה וטורי אבן.

בספרי "ערוך לנר" ו"בכורי יעקב" קנה רי"ע את עולמו בחוגי לומדי התורה. אין ישיבה שבה לומדים יבמות, נדה ומכות בלי שישתמשו ב"ערוך לנר" ואין רב בישראל שיפסוק בשאלות ארבע מינים והלכות סוכה בלי לעיין היטב ב"בכורי יעקב", אשר גם בעל "משנה ברורה" הסתמך עליו פעמים רבות.

על חשיבותם של ספרי ערוך לנר בין גדולי ישראל מעידה העובדה שבין כתבי היד של הרב צבי פסח פרנק זצ"ל הראב"ד דירושלים, נמצא קונטרס קיצור ערוך לנר על כריתות שהרב צ"פ פרנק עשה לעצמו, עם ליקוט של עיקר חידושי רי"ע על מסכתא קשה זו. "הרב יעקב עטלינגר ז"ל" (ירושלים תשל"ב) ע' 15

ערוך לנר חנוכה

הערוך לנר נפטר בנר ראשון של חנוכה ואמר עליו הגאון ר' דוד יונגרייז זצ"ל שהיה ערוך לנר חנוכה להלקח השמימה. הגה"צ רבי נטע פריינד זצ"ל, "חיי עולם נטע" (ירושלים תשס"ו) ע' רל"ו

הגאון רבי משה שניידר זצ"ל

יום ההילולא - כ"ה כסלו

הגאון רבי חיים משה יהודה לייב שניידר זצ"ל נולד בשנת תרמ"ה בעיירה בפלך וילנה שבליטא [לאביו ר' אליהו זצ"ל]. בצעירותו למד אצל הגאון רבי שלמה כהן זצ"ל בעל "חשק שלמה", וכן יצק מים על ידיו של מרן החפץ חיים זצ"ל. בשנת תרס"ה נמלט בשל חשש שיגוייס לצבא הרוסי והגיע למזמל שבגרמניה. לאחר נישואיו הקים ישיבה בעיר ובתקופת מלחמת העולם הראשונה עבר לפרנקפורט דמיין, גם שם פתח ישיבה תוך זמן קצר. בשנת תרצ"ט נמלט לאנגליה ושם הקים את ישיבת "תורת אמת" בלונדון, שחוללה מהפכה רוחנית במקום ובראשה עמד 15 שנה. נפטר ביום כ"ה כסליו תשט"ו [ומנו"כ בלונדון].

מלאכה קשה עמדה בפני הגאון רבי משה לייב שניידר זצ"ל, בבואו להקים ישיבה באנגליה. האוירה הישיבתית וההתמסרות לחיי תורה לא היו נפוצות במדינה זו. העיתוי שבו בחר להקים את הישיבה היה קשה במיוחד. היו אלה ימי המלחמה, מספר כותב קורותיו, הרב אהרן סורסקי - רוב יהודי לונדון חיו אז תחת רושם אימי הפצצות. אלפי פליטים התגוללו באין קורת גג לראשם ורעבו ללחם. גם רבי משה לייב ובני משפחתו הגיעו מפרנקפורט בעירום ובחוסר כל. אולם, הוא לא התחשב בתנאים הקשים מאומה. ישיבה קום תקום! תוך נכונות להקרבה אישית, ולחיות חיי צער, הסעיר את הציבור בדרישתו להקים עולה של תורה ותבע מהתלמידים מידה רבה של מסירות נפש, עד שבהתלהבותו סחף את כולם, עד שנדלק בתלמידים החשק לתורה, באשר מצאו בלימוד את הנחמה היחידה בחיים, בבחינת "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי". במיוחד הפעימה את רוחם ההרגשה, כי לעת כזאת שנעלו שערי הישיבות הגדולות דליטא, חובה קדושה מוטלת עליהם לקומם ישיבה ליטאית חדשה בלונדון. בימים הראשונים היה הוא עצמו משמיע את השיעורים. עוד לא הספיק רבי משה לייב להושיב בישיבה רמי"ם, מגידי שיעור מתאימים לכל קבוצה בנפרד, שהתחנכו בדרך הלימוד הליטאית, ואולם חלק מהתלמידים המבוגרים שלמדו בעבר בישיבות הגדולות במיוחד בקמניץ, לימדו לצעירים מהם פרק בהבנה - ועליהם ניצח בנו של רבי משה לייב, רבי גדליה, שהוא עצמו גדול בתורה. בשנת ת"ש, אחרי שהשיא רבי משה לייב אחת מבנותיו לרבי אליעזר לופיאן (בנו של הגה"צ רבי אליהו לופיאן בעל "לב אליהו") ומינהו ר"מ בישיבה, כבר מצא חתנו לפניו שורות של בעלי תריסין להשתעשע עמם בפלפולא דאורייתא.

אגב: מעשה זה להסתייע בתלמידים המבוגרים שיהיו מרגילין את הצעירים מהם בדרכי ההבנה. נהפך אצלו ברבות הימים לשיטה מחושבת מלכתחילה, והוא קרא לה בשם מיוחד "עבודת הקדש": הוא חילק את ציבור בני הישיבה לשתי חטיבות, מלמדים ומתלמדים, והטיל חובה על כל תלמיד מבוגר בישיבה להקדיש ("להפקיר" כלשונו) מזמנו מספר שעות בכל שבוע ללימוד עם צעירים, אם ביחידות ואם בקבוצות. במרוצת השנים גבהה מאד רמת הלימודים בישיבה ויצאו לה מוניטין כשישיבה ליטאית טיפוסית, וגדולי הגאונים כמו רבי אהרן קוטלר ורבי יוסף שלמה כהנמן, כשנודמנו ללונדון, השמיעו בה שיעורים; ומקרב חניכיה - מתוכם רבים מילידי אנגליה גופה - יצאו תלמידי חכמים בעלי שיעור קומה

שתופסים מקום בכותל המזרח של עולם הישיבות. בענין החזקת הישיבה נהג בגישה מקורית. הוא סירב להקים "ועד עסקנים" שידאג לגיוס כספים. במכתב מאותם ימים הוא כותב, שבאנגליה נחשב עד אז כמשימה בלתי אפשרית החזקת ישיבה ללא ועד עסקנים "אבל ה' הטוב הזן ומפרנס לכל העולם מזין גם לנו מידו הרחבה, ובנסים ונסי נסים, וב"ה שאין שום איש יכול לאמר לנו דעה. וזה כל האושר של הישיבה". הוא חשש מפני התערבות לא רצויה בסדרים הפנימיים של הישיבה ובעיצוב האוירה שלה. עשה איפוא, לילות וימים בטרחתו לקבץ תרומות מיחידים ולמצוא מקורות לכלכול צרכי התלמידים. המשימה לא היתה קלה - סיפר הרב סורסקי. לא פעם סבל בזיונות אישיים. אנשים מעוטי השגה לא העריכו כראוי את מסירות נפשו למען התורה, ויבוזו לו, אולם רבי משה לייב נשאר בשלו. העיקר בעיניו הוא זיכוי הרבים, זיכוי הזולת. ומעשה שנכנס יום אחד אל אדם מתומכי הישיבה והלה, אדם פשוט, הודיע לו ברוגזה שמכאן ואילך אינו נותן עוד לישיבה אפילו פרוטה אחת. השיבו רבי משה לייב כמפציר: "במטו מינך, לכל הפחות אל תתחרט בלבך על התרומות שבעבר..."

בעוד ידו נטויה לקיים את הישיבה בכל כוחו, היתה ידו השנייה של רבי משה עסוקה בהצלה רוחנית של צעירי הצאן, באותם ימי האימים של המלחמה כאשר נשארו כה רבים בלי דואג. הממשלה הבריטית ייסדה עבור הילדים את ה"מפעל לפינוי", שהעביר אותם אל משפחות אומנות - של גויים - בכפרים. שלח איפוא רבי משה את בכירי תלמידיו לסובב בכפרים ובעיירות, בשווקים וברחובות כדי למצוא את הנשמות האהובות ולהביאם אל הישיבה. במקרים רבים הובאו הילדים ב"גניבה". הוא הרגיש את עצמו אחראי אישית לכל ינוקא מישראל, שהרי כולם ערבים זה לזה, והמריץ את תלמידיו לכל פעולה אפשרית כדי להציל נפשות מדחי. מרגלא בפומיה לספר על אותו גדול שאמר לאשתו, כאשר החמיץ בנה ונעשה מהנדס בפטרבורג, כי עליה ללמוד את השפה הרוסית ולהתלבש בגדי גויה ולנסוע לפטרבורג על מנת להשכיר עצמה כמשרתת אצל בנה - אולי בדרך זו ידמין לה לבשל עבורו מאכלים כשרים ותצילנו מאיסור נבלות וטרופות! באותו זמן יסד מעון לנערות פליטות שנמלטו מגרמניה והיו זקוקות לאווירה יהודית חמה. הוא נעשה להן אב ופטרון, קירבן מעומק לבבו, והשמיע לפניהם לעתים מזומנות שיחות חיזוק ביהדות ליראת שמים. כמו כן דאג לספק את כל מחסורם, עד שזכה ברבות הימים להשיא אותן לתלמידי חכמים אשר יחדיו הקימו בתים כשרים ברוח ישראל סבא.

המלחמה האיזומה באה אל קיצה, והיה מקום להניח כי רבי משה ינוח מעט מעמלו וממאמציו הגדולים בתחום הצלת הנפשות. המצוי - ולא מעט - אצל קורותיהם של אנשים כבירי מעש מסוגו יודע כי כמעט תמיד ההיפך הוא הנכון: בשנת תש"ו התמסר להצלת שרידים בני נוער שהובאו ממחנות העקורים בברגן בלזן. למרות המצב הכספי הדחוק, יזם רבי משה במרץ בלתי נדלה הקמת בית ספר חרדי עם פנימייה, וחלק מהלומדים שם המשיכו אחר כך ב"תורת אמת", בשנה שלאחריה, תש"ז, שלח את חתנו ר' זיידל סמאצקי להונגריה להציל עשרות צעירים יתומי המלחמה. גם הם נקלטו בישיבה בלונדון, עשו חיל וגדלו להיות תלמידי חכמים מובהקים. בשנת תשי"א נתן דעתו לקלוט בישיבה צעירים ילידי צפון אפריקה, אשר רבתה העזובה בחינוכם. למטרה זו נסע חתנו למרוקו ואסף אליו נערים בעלי כשרון מבתי אב שונים. למרות הקשיים גדלו תלמידים אלו ברוחם במידה מפתיעה, רכשו ידיעות והבנה בש"ס ופוסקים, התחנכו לאורח חיים ישיבתי, ורבים מתוכם המשיכו לאחר מכן ללמוד שנים רבות בישיבות ובכוללים בארץ ישראל. מהם שהתפרסמו לתהילה כאישים דגולים אשר בהם ישראל יתפאר - הכל

מכח אור תורת החסד הזרוע בלבבם - אורו של רבי משה לייב זצ"ל. נסתלק כ"ה כסלו תשט"ו. "קשר", ניסן תשס"ט, עמ' ג'

בזמן השואה האימה דרש מו"ר הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל לליזהר בשתי מצוות שמזלזלים בהם ושכרם רב מאוד וזהו סגולה להינצל מכל צרה, והוא לקרוא שמו"ת בנחת עם פי' רש"י, וכן ליזהר בחובת מאה ברכות גם בשבת. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית, "בדרכי עבודת ה'", מקץ תשע"ח, עמ' ב' למדתי אצל מו"ר הרב שניידר כ-25 שנה. בתחילה כתלמיד בישיבתו ולאחר מכן כאברך בכולל וכמגיד שיעור בישיבה. הוא העמיד תלמידים הרבה, בראשם רבנים חשובים ומפורסמים כמו גאב"ד ה"עדה החרדית" רבי טוביה וייס, רבי משה שטרנבוך ועוד רבים וטובים. ואם תשאל מדוע הוא נחל הצלחה כה גדולה, משום שהוא היה גם רבי בתורה וגם אבא. אינני אומר זאת לתפארת המליצה. חוץ ממה שהוא דאג להנחותנו בדרך אמת ולהנחילנו את דרכי לימוד התורה, הוא דאג לכל תלמיד כאילו הוא בנו ממש, הוא היה קשוב לכל מצוקה נפשית ודאג אפילו לביגוד ומזון לעתים חשבנו שהוא לא רק רב או אבא אלא גם חבר טוב, בפניו אפשר לשפוך את הלב. זהו רבי אמיתי. הגאון רבי עזריאל שכטר זצ"ל, (מרשימות הרב ישראל פנחס טירנואר שליט"א), "קהילות", ניסן תשס"ט, ע' 8

מו"ר הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל היה אומר: "מדרכו של עולם שכל ישיבה מחפשת להשיג דווקא בחורים בעלי כישרונות, אבל בחורים מתמידים שאינם מוכשרים אינם מבוקשים כ"כ כמו בעלי כישרונות מזהירים, אבל אצלי הוא להפך, שבחור בעל כישרון עלול ללמוד ברפיון כיון שהוא סומך על כישרונותיו להשיג את הבנת הסוגיא אף בלא עמל, והוא עלול לגרום רפיון בין בני הישיבה שילמדו ממנו להרפות בעמל התורה ובהתמדתה, אבל לעומת זאת המתמיד, משפיע על סביבותיו לטובה, שתלמידי הישיבה למדים ממנו ללמוד בהתמדה". הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית, "בדרכי עבודת ה'", שבועות תשע"ז, עמ' ב'

מו"ר הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל, היה טורח הרבה ומכתת רגליו מדלת לדלת לקבל נדבות עבור החזקת הישיבה עד שצירף פרוטה לפרוטה והצליח בדוחק להחזיק את הישיבה, ופעם באו קבוצת בעלי בתים דתיים לאומיים, והציעו למו"ר זצ"ל שהם יעשו וועד וייקחו על עצמם את העול לדאוג לגשמיות של הישיבה, ומו"ר זצ"ל ידאג רק לרוחניות, אבל מו"ר זצ"ל סירב לזה, ואמר לי מו"ר זצ"ל שיעיקר טעמו הוא, שחושש שכיון שהוא יהיה תלוי בהם וצריך להם, הם יתערבו ויאמרו דעות גם בענייני רוחניות, ו"טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים" (יבמות ק"ג.). ועדיף לו לסבול עול גשמי כדי לא להיכנס לחשש שיזיקו לרוחניות של הישיבה. ועוד טעם אמר לי מו"ר זצ"ל, שהם מסתמא יקבלו כסף גם ממחללי שבת, וזה פוגם הרבה בקדושה שמשגיגים מילמוד התורה, וכמו ששמע מהקדוש החפץ חיים זצ"ל שאף שנדמה שכדאי לקבל כסף מאת מחללי שבת, אבל הדבר נכון רק לפי שעה, ולעתיד ההפסד הוא גדול יותר. שע"י תרומתם הם מקבלים שכר על לימוד התורה של בני הישיבה, ובזה הם נעשים שותפים בלימוד בני הישיבה, והדבר פוגם מאוד בקדושה שמשגיגים בלימוד התורה"ק. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית, "בדרכי עבודת ה'", בשלח תשע"ה, עמ' א'

סוף מעשה במחשבה תחלה

מורי ורבי הרה"צ ר' משה שניידער זצ"ל סיפר: רבי א' בא לביתו של אחד מאנשי קהילתו בליל שבת קודש ומצאו אוכל "תפוחי אדמה קרים עם הערינג", שאלו הרבי למה אתה אוכל ככה בשבת קודש?

השיבו הלה: אני עשיתי הסכם עם הקדוש ב"ה - כמו שהוא נותן לי השבוע, כך אני נותן לו השבת, וכיון שהשבוע היה לי הרבה הפסדים במסחר - ככה פני הסעודת שבת שלי.

השיב לו הרבי: שוטה שבעולם! הלא ב"לכה דודי" אנו אומרים "לקראת שבת... כי היא מקור הברכה... סוף מעשה במחשבה תחילה", שאמנם השבת היא בסוף ששת ימי בראשית, אבל היא במחשבה וביסוד תחילה ושורש לכל מעשה בראשית, ואם כן איפכא הם הדברים - שכמו שאתה תשמור ותכבד את השבת כדבעי, כן יאיר לך ההצלחה וברכת ה' בימות השבוע שלאחריו. הרה"ג רבי אלכסנדר סנדר פייערשטיין זצ"ל, "ילקוט דברי אסף" (ב"ב תשע"ז) עמ' ר'

מאויבי תחכמוני

אחרי מלחמת העולם הראשונה הגבילו אומות העולם את גרמניה במספר מצומצם של נשק וחיילים, אולם הם, הגרמנים, אימנו וחזרו ואימנו אותם חיילים מועטים היטב היטב, עד שבבא העת והתכוננו לפתיחת מלחמת העולם השנייה היו כל אלו כבר בדרגא גבוהה מלומדי מלחמה ואמונים לקרב.

ואמר מו"ר הרה"צ ר' משה שניידער זצ"ל שמאויבי תחכמוני, וצריך לנו להיות לימוד מזה, שבעת הזאת אשר נתדלדלה יהדות החרדים לדבר ד', אנו השרידים הנאמנים לתורת ד' צריכים להתאמן ולהתחזק ולעמוד בראש המערכה, ובחזית מלחמת ד' בגבורים. הרה"ג רבי אלכסנדר סנדר פייערשטיין זצ"ל, "ילקוט דברי אסף" (ב"ב תשע"ז) עמ' ל'

עונש הנורא על ביטול תורה

שמעתי מפי מו"ר הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל בביאור מאמר הגמ' (ע"ז י' ע"ב) "בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בשעה אחת", שהרי לכאורה תמוה למה בכה רבי, והלא אדרבה יש לו לשמוח כשרואה כמה אפשר לזכות בשעה אחת בעולם הזה, ופירש בזה מו"ר זצ"ל, שבכה על גודל התביעה על בזבוז של כל רגע, שהרי אם כל כך חשוב שעה אחת עד שאפשר לזכות בה לקניין נצח של חיי עולם הבא. א"כ מי שמבטל אפילו רגע אחד, וכ"ש שעות מרובות, אזי העונש שלו הוא נורא ואיום. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית, "בדרכי עבודת ה'", שבועות תשע"ז, עמ' ב'

כ"ו כסלו

הרה"ק רבי אלעזר האפשטיין מקוז'ניץ זי"ע

יום ההילולא - כ"ו כסלו

הרה"ק רבי אלעזר האפשטיין זי"ע מקאזניץ נולד [בשנת תקס"ו] לאביו הרה"ק רבי משה אליקים בריעה זי"ע בן המגיד הקדוש מקאזניץ זי"ע, ולאמו הצדיקת בת הרה"ק רבי אלעזר מליזענסק זי"ע - אשר את שמו נשא עליו - בן הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע.

כבר בטל ילדותו, כשהיה רגיל אצל אביו הקדוש, זכה לחזות מראות קודש, וכפי שהעיד הגה"ק בעל ה"חידושי הרי"ם מגור זי"ע בשעה שהסתופף בצל הרה"ק רבי משה בקאזניץ. כי פעם כשיצא הילד מן הקודש פנימה, שאל אותו החידושי הרי"ם: במה עוסק הרבי כעת בחדרו? למרבה הפלא השיב הנער, שאביו מעוטר עתה בתפילין דרבינו-תם ולומד את הזוהר הק' בפרשת בלק במעשה דינוקא, וסמוך לידו עומד ניצב הינוקא! ויהי כשמוע החידושי הרי"ם את הדברים האלה מיהר לחדר רבו וניגש אל הפתח, אך

לפתע נפתחה הדלת והרבי מנע את כניסתו, ואחר נוף בבנו הילד: אלעזר בני, מאחר שהנך מגלה סודות, לא אתן לך יותר להיכנס אל החדר!... ("שיחות חיים", מאגלינצא).

בהיותו כבן חמש עשרה שנה נלקח אחר כבוד לחתן אצל הרה"ק רבי יעקב ממעליץ זי"ע בן הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע, ונשאר לשבת בראפשיץ סמוך לשולחן זקינו הק', עד להסתלקותו של אותו צדיק בי"א אייר תקפ"ז. אז חזר לקאזניץ, אל בית אביו, אולם כעבור שנה, בי"ב אלול תקפ"ח, נסתלק אביו הק', כשאת מקומו בקאזניץ מילא הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל ממאגלינצא זי"ע, נכד - בן בתו - המגיד הק'.

רבי אלעזר סירב לקבל עליו עול ההנהגה אחר פטירת אביו, ולא נשאר בקאזניץ, אלא בחר לו לרבי את הרה"ק רבי ישעיה מפשעדבורז זי"ע. ומעשה שהיה כך היה; לאחר פטירת אביו הק', רבי משה אליקים בריעה, נגלה אליו האב בחלום, וכששאל אותו רבינו במי עליו להתנדב, הראה לו תואר פני אחד מצדיקי הדור, והורה לו: בו תדבק! כאשר נעור משנתו, סיפר את דבר החלום לאמו הצדקנית, ותיאר לפניו צורת הצדיק שהראה לו אביו, והיא שגילתה את אוזנו שהכוונה היא לרב מפשעדבורז.

מסופר, כי בשעה שהגיע לרבו בפשעדבורז, קיבלו רבי ישעיה בסבר פנים יפות ובחביבות יתירה כשהוא לבוש לכבודו בגדי שבת, ובגודל ענותנותו אמר לו: דע לך, כי מדרך העולם כשנוטעים עץ רך, תוחבים סמוך לו כלונס כדי לתמכו שלא ינוע לכאן ולכאן, עד שגזע העץ יתחזק ויעמוד מעצמו, אז נוטלים את הכלונס הימנו... בכך רמז לו שהוא, רבי ישעיה, ישמש לו כ"כלונס" בתחילת דרכו...

ואכן, כששלש שנים הסתופף בצל קדשו, עד להסתלקותו בד' אלול תקצ"א, ומני אז דבק בבן-דודו הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל, המכונה ה"שרף" ממאגלינצא.

[נפטר בשנת תרכב ומונ"כ בקוז'ניץ] "עלים לתרופה", ויגש תשנ"ח, עמ' ג'

אבי (הרה"ח רבי מאיר שו"ב) ז"ל היה מקורב גדול וחשוב גדול אצל הרבי הקדוש הצדיק רבי אלעזר ז"ל מקאזניץ, ועוד בזמן הרה"ג הק' ז"ל ממאגלינצע (הוא הרה"ק ר' חיים מאיר יחיאל המכונה השרף ממאגלינצא, בן הרה"ק רבי אבי עזרי זעליג שפירא חתן המגיד מקאזניץ, והוא הנהיג את העדה אחרי פטירת דודו רבי משה אליקים בריעה ורק אחר פטירתו עברה ההנהגה לרבי אלעזר הנ"ל). שהרבי מקאזניץ עוד לא היה מפורסם היה אבי ז"ל נוסע אצלו, ופעם היה אצלו ר"ה ולמד עמו בהשטיביל של המגיד הקדוש ז"ל ואז נפסלה לאבי ז"ל ציצית מטלית גדול שלו ונתן לו הרבי הקדוש מקאזניץ הטלית של חול שלו להתפלל בו ואכל עמו ביחד.

וביום א' של ר"ה כאשר הלכו שניהם ביחד להנהר לעשות תשליך רצו עמהם ואחריהם נערים רבים שובבים והיה להרבי הקדוש ז"ל בושא ואבי ז"ל גירש בחזקה את הנערים מעל הרבי ר' אלעזר ז"ל. ואמר אבי להרבי ז"ל בזה"ל, "אני מברך אתכם שבעד כל נער שרץ כעת אחריכם ירוצו אח"כ מאה חסידים לומדים אחריכם", ורבינו הקדוש זכר זאת, ואח"כ אחר מאגלינצע שהוא התחיל להנהיג העולם ורבבות ישראל וצדיקים וקדושים וגאונים התחילו לנהור אליו מכל ערי פולין וקיר"ה, ועל ר"ה היה בקאזניץ כמה אלפים חסידים ולומדים, ומני אז ביום א' של ר"ה כאשר הלך להנהר לתשליך וכל המון חסידים נהרו אחריו ושרו שירי תהילה, וכאשר אך הציג רגלו מחצרו החוצה קרא בקול איה ר' מאיר מאטשעוויצער, וכאשר דחק אבי ז"ל ובא אליו אמר לו תמיד בזה"ל, "אתם זוכרים ר' מאיר מה שברכתם אותי בר"ה הנ"ל, ראו שיש זמן שמצוים מן השמים לילך עם נערים שובבים (בל"א לאביסיס) מוכרחים

לילך, ובעת שמצוים מן השמים לילך עם חסידים הולכים עם חסידים". זאת היה בכל ר"ה. מכתבי הרה"ח ר' צבי הערשקא ז"ל, "היכל הבעש"ט", ניסן תשס"ו, ע' צ"ד

ח"י שנים הסתופף (הרה"ק רבי אלעזר מקוז'ניץ זי"ע) בצלו הקדוש של בן-דודו ה"שרף" ממאגלינצא, והיה דבוק אליו בעוז מתוך רוב ענוה והכנעה, ובכך שימש דוגמא ומופת לכל בגודל התבטלותו...

בשבת קודש פרשת מקץ שנת תר"ט, שבת רבי אלעזר במאגלינצא, וכיבדוהו לעלות לתורה ל"שלישי", וכשהגיע ה"שרף" - שהיה הבעל-קורא - לפסוק: "אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי" הרים קולו, ובדמעות שליש שנה ושילש בקריאת הפסוק. החסידים ראו בכך אות-סמיכה להנהגה. ואמנם באותה שנה ביום ט"ו אייר תר"ט איתקטר קטירא ועלה למרום, ורבי אלעזר הוכתר בכתר ההנהגה, לנהל את עדת חסידי קאזניץ.

עד מהרה נתפרסם שמו ברחבי פולין וביתו הפך לתל תלפיות, כשהמוני בית ישראל נהרו אליו, להתבשם מזיו תורתו ולהיושע בדבר ישועה ורחמים. גם צדיקי דורו באו לחסות בצילו וביניהם הרה"ק רבי יעקב צבי מפאריסוב והרה"ק רבי יוסף ברוך מניישטאט - בן ה"מאור ושמש", זי"ע.

כשחזר פעם הרה"ק מניישטאט לביתו, אחר ששבת בקאזניץ, הפליג מאוד בשבח הרה"ק רבי אלעזר, ואמר: בעוד שכל צדיק מעלה את נשמות הדבקים בו, הרי מה שרואים אצלו הוא חידוש מופלא! כי הנה ראיתי בעיני שהעלה את כולם בבת אחת 'והיה חילוק גדול בין קודם קידוש לאחר קידוש'... (גן הדסים אות א).

במשך כל שנות הנהגתו היה מרבה בנסיעות למקום מושבותיהם של ציבור המוני החסידים, לחזק ידם ולעורר לבם לעבודת השי"ת, ואף השיב רבים מעוון באותם הנסיעות. גם כאשר חלה וקשתה עליו הדרך, לא נעתר להפצרותיה של הרבנית שירפה מעט מנסיעותיו, באמרו: מה עלי לעשות, אם זכיתי לכך שכל יהודי המסתכל עלי ומביט בצורתי צומחת לו טובה כל שהיא, איך אם כן אוכל למנוע טוב מבעליו? מוכרח אני לנסוע אליהם להטיב עמהם... "עלים לתרופה", ויגש תשנ"ח, עמ' ג'

היה דרכו בקודש של הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע להוכיח את בניו ותלמידיו, ובחכמתו ידע למי נצרך לעודד בדברי חיזוק ולמי להוכיח בשבט לשונו כדי להכניע את לבבו, בבחינת שמאל דוחה וימין מקרבת. פעם אמר לבנו הרה"ק רבי אליעזר'ל מדזיקוב זי"ע על הרה"ק רבי אלעזר מקאזניץ זי"ע (בן הרה"ק רבי משה בעל ה'באר משה' ונכד המגיד מקאזניץ זי"ע, והוא היה חתנו של הרה"ק רבי יעקב ממעליץ בן הרה"ק מראפשיץ זי"ע): "דאס גימיינ'עם פון גיט'ן איז אסאך בעסער ווי דער גיט'ן פון גימיינ'עם... "כלומר, רבי אלעזר מקאזניץ, שהוא נחשב בעיני העולם כאיש פשוט בנו של צדיק נשגב - זה אביו הרה"ק רבי משה מקאזניץ, חשוב הרבה יותר ממי שהעולם מחשיב כצדיק נשגב בנו של איש פשוט, זה בנו רבי אליעזר'ל מדזיקוב (שהיה מפורסם כצדיק תמים, ועל עצמו אמר שהוא איש פשוט). כשבמילים אלו הצליח להשיג שתי מטרות בחדא מחתא, לעודד את נכדו רבי אלעזר מקאזניץ ולאידך גיסא להכניע את לב בנו ר' אליעזר'ל מדזיקוב ולגרום לו לקנות את מדת הענוה. הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל, "מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשע"ב) אבות-ח"א, ע' שכ"ד

הקורא למפרע לא יצא

הרה"ק רבי אלעזר מקאזניץ זצ"ל לא נהג לקבל פתקאות (קוויטלעך), שאל אותו פעם הגה"ק רבי חיים מצאנז זצ"ל: הרי אתה בן בנו של המגיד הק' מקאזניץ זצ"ל, ובנו של הרה"ק רבי משה זצ"ל, למה אין

אתה נוהג כפי שנהגו אבותיך שקיבלו קוויטלעך? ענה רבי אלעזר זצ"ל: חז"ל אמרו, הקורא למפרע לא יצא (ברכות ט"ו) מי שצריך לתלות זכותו בזכות אבותיו שהי' למפרע לא יצא, לא הגיע עוד למדריגה לקבל קוויטלעך. "אמירה יפה" (ירושלים תשס"ד) ע' ת"מ

ובתורתו יהגה יומם ולילה

שמעתי מהרבי [הרה"צ הק' מוהר"ר אלעזר] מקאזניץ זצ"ל על פסוק אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו'. ובמושב לצים לא ישב וגו'. דהנה העיקר הוא בעבודת השי"ת שלא להיות הפכפך. פעמים כך ופעמים כך. רק מה שמקבל על עצמו בעבודת השי"ת להחזיק בו תמיד. לא כדרך נערי בני ישראל המתחילים בעבודת השי"ת. שפעמים לבם מתעורר להשי"ת בתורה ותפלה. ולשעה קלה נסוגים לאחור ונופלים בתאוות העוה"ז ומדות רעות ר"ל. זה נקרא מושב לצים שאין לך ליצנות גדול כזה. שבשעה זו הוא עומד לפני השי"ת בתורה ותפלה. ולשעה קטנה נשכח ממנו אהבת השי"ת והולך אחר תאוות לבו הגשמיים. והרי זה כגונב דעת העליונה ר"ל. לכן העיקר הוא להיות עבד נאמן ועמוד חזק בעבודת השי"ת. ומה שמקבל על עצמו פעם אחת בעבודת השי"ת שלא לשוב לכסלה עוד. ולשמור עצמו שלא להכשל ח"ו בשום פעם באיזה נדנדוד עבירה ח"ו. וזהו פירוש. אשרי האיש אשר לא הלך וגו'. ובמושב לצים לא ישב כנ"ל. כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה וגו'. דהנה תורת ה' היא רמ"ח מצות עשה ושס"ה לא תעשה דאורייתא ומצות דרבנן. אמנם מי שרוצה לקבל על עצמו עול מלכות שמים באמת. צריך לקדש עצמו במותר לו ג"כ היינו שלא להנות מהעוה"ז אפילו מענינים המותרים רק מה שהוא מוכרח לצורך בריאות גופו. ואפילו ההכרח יהיה ג"כ לשם שמים שלא לשכוח בשעת מעשה אהבת השי"ת. וזהו תורת אדם עצמו. מחמת שזה לא נצטוונו בפירוש בפרטיות בתורת השי"ת רק בדרך כלל לקדש עצמו במותר לו. ולא כל אדם שוה בזה. ולא כל הזמנים שוים בזה. רק כל אחד עושה לעצמו גדרים וסייגים לפי מה שמשער בנפשו שהוא צריך לזה. ולפי רצונו וחשקו בעבודת השי"ת. לכן זה נקרא תורת האדם. וזהו פירוש. כי אם "בתורת ה' חפצו". זהו מה שנצטוונו בתורתנו הקדושה בפירוש. "ובתורתו" יהגה יומם ולילה. זהו לקדש עצמו במותר לו. שזהו תורת האדם עצמו כנ"ל. עכ"ל עם תוספת ביאור. הרה"ק רבי יעקב צבי מפוריסוב זי"ע, "עטרה לראש צדיק" (ירושלים תשנ"ז) ע' ק"ד

כ"ז כסלו

הגה"צ רבי חזקיה פייבל פלויט זצ"ל בעל "ליקוטי חבר בן חיים"

יום ההילולא - כ"ז כסלו

מגדולי מזריחי תורת משה מרן החת"ס זי"ע, הי': הרב הגדול בעל פיפיות בקי בתורה, ובקי בהלכה, קולע אל השערה, צדיק נשגב, מושל ביראת אלוקים, איש חי רב פעלים מקבציאל [התוארים ממה שכותב רבו ה"כתב סופר" זי"ע אליו בשו"ת כת"ס], נקש"ת רבי חזקי' פייבל פלויט זצ"ל אב"ד דק"ק שוראן יע"א בעהמ"ח ס' ליקוטי חבר [חזקיה בן ר'בקה] בן חיים י"א חלקים.

נולד לאביו הר"ר חיים ז"ל ואמו מרת רבקה ע"ה ביום ש"ק כ"ד לחודש שבט תקע"ח בק"ק קאללין יע"א אשר בעת ההיא הי' בה ארבע מאות בעה"ב יראים ושלמים, והיתה מפורסמת בזכות האב"ד דשם, הגה"ק רבי בנימין זאב לעוו זצ"ל בעל השערי תורה.

כבן ג' שנים הי' כאשר למד אצל סבו אבי אמו [שהי' מלמד דרדקין] סידור התפלה, ובטרם הי' בן ארבע שנים כבר למד חומש, ועוד טרם מלאו לו חמש שנים כבר למד קצת גמ' בענינים מפוזרים וכבן שש שנים הלך ללמוד גפ"ת אצל המלמד דשם, אשר דרך לימודו הי' שהתלמידים היו צריכים לכוין מעצמם קושיות המהרש"א והמהר"ם. וכן שמונה כבר למד לבד...

בשנת תקצ"ד בר"ח אייר עזב את מדינת בעהמן, ובא לטאפאלטשאן להגאון בעל שערי תורה, אך לאחר ב' ימים עזב משם, ושנס מתניו ללכת אל העיר רבתי עם שרתי במדינות, מטרופולין היהדות החרדית דאז ק"ק פרשבורג, ובא אצל אשה עני' מעיר מולדתו אשר שם קיבל מקום ללון ע"ג ארגו ששמו עליו דף של לישת הבצק כדי שיהי' חלק, ויוכלו לישון עליו, כמובן אוכל לא קיבל אצל עני' זו, אלא קיבל סכום פעוט מחברת בחורים אשר הספיק לו עבור כיכר לחם שחור מע"ש לע"ש וזה היה מזונותיו. ראשית דרכו הי' לקבל פני מאורן של ישראל הגאון בעל חתם סופר זצוק"ל. ועל אף שהי' צעיר לימים כבן ט"ז מ"מ קיבלו החת"ס בסבר פנים יפות, וקודם שהתחיל לתהות על קנקנו אם יכול להבין ולהשכיל בשיבתו, התעניין על מצבו הגשמי, בשאלו אותו מנין יהי' סיפוקו.

אמנם רבינו ילדות היתה בו, והשיב, אני לא באתי כי אם ללמוד ולא לאכול, ואז הציע לפני מרן זצ"ל חידוש בסוגיא דחציו עבד חציו בן חורין ומרן ז"ל פלפל עמו לראות אם יבין דבריו, ואח"כ אמר לאחד מבחורי ביתו, הראית את הנער הקטן הזה אינני יכול לדבר עמו בלשון דו [אתה, דהיינו לשון נוכח].

ובעת ההיא למדו מס' סוכה פ' לולב הגזול ורבינו קבע מקום עמידתו בשיעור, מאחורי כסאו של מרן החת"ס זצ"ל, והשם הי' בעוזרו כי הבין מיד כל מילה שנאמרה בשיעור, ולא נצרך לשום עזר.

באותו הזמן נתחבר אל הגאון הקדוש רבי הלל ליכטנשטיין שהי' אח"כ אב"ד קאלאמיא, וקבע אתו לימודיו ביום ובלילה, רבינו הפליג מאוד בשבח אותו גאון וקדוש, אשר כידוע המליץ עליו מרן החת"ס קודש הילולים, וכתב (ליקוטי חב"ח ח"י בסופו): "הוא הי' אלופי ומיודעי והי' שליח מאת הש"ת להטיף בליבי, יראת ה' ואהבתו. בבוקר קנה פת חיטין בעד ג' צ"ל, והלך אל הבאר לשאוב לו מים ועל סעודה זו ישב ארבע עשרה שעות ועסק בתורה ביגיעה רבה בד בבד, וגם בשעת שאיבת המים מן הבאר הי' מסדר לו סימן טור או"ח אשר עסק בו ובירר השיטות, וגם כאשר הלך לטייל עמי לאחר הפצרות, לא פסק פומא מגירסא, לא הסתכל חוץ לד' אמות, ושיחת חולין לא יצא מפיו". עיי"ש בארוכה, רבינו ז"ל הכיר לו טובה ע"ז, והקים לו דמי מעמד בפ"ב סך קבוע, שיוכל להמשיך לשקוד על דלתי התורה באין מפריע.

מיד כשבא לשיבת מרן החת"ס זי"ע נקשרה נפשו בהתבטלות גמורה לרבו, וכבר בחדשים הראשונים בבואו לפ"ב כאשר נסע מרן ז"ל לק"ק יערגען הסמוכה, הלך רגלי לשב"ק לקבל פני רבו, ולמחר ביום שובו שלח לו מרן זצ"ל הוצאות הדרך שלא ילך רגלי.

בפ"ב למד אצל מרן ז"ל משנת תקצ"ד עד הסתלקותו בכ"ה תשרי ת"ר, והגם שהי' הולך כל שבוע למבחן של רבינו הח"ס זצ"ל, מ"מ מרן ז"ל לא בחנו בשום פעם, ומאד הרע לו דבר זה, עד שבשנת תקצ"ה בתחילת הקיץ בא לפני מרן ז"ל כדי להציע לפניו איזה חידוש, למען ידע כי הוא משתדל בלימוד תורה, ואמר לו מרן: בני הלא אנכי ידעתך היטיב, ואם תצטרך לאיזה טובה ממני בקש, ובדברים אלו הי' לו ניחומים.

דביקותו ברבו אין לשער, והוא קיים את מאמר חז"ל, גדול שימושה יותר מלימודה במידה גדולה, כל תהלוכות רבו, מובאיו ומוצאיו, הי' חקוקים על לוח לבו, מנהגי רבו, דברי תורתו, שמעתא, הלכה, אגדה העתיק בספרו הגדול, והנחיל לנו לדורות הבאים מורשה, וזאת התורה אשר צוה משה את בני ישראל, הוא הי' מגדולי העוסקים במלאכה זו, העתיק חי' עמ"ס שלימות, הגהות עד"ח שו"ע ועוד.

בשנת תקצ"ח בחר בו רבו להתחתן בבת הגאון רבי ישראל משקאלאו זצ"ל בעל התקלין חדרתין, והסכים בנפש חפיצה, אך לא איסתייע מילתא ובנתיים נשתדך הגאון במקום אחר.

לאחר כל זאת לא יפלא שעם הסתלקות רבו האהוב כתב רבינו: מרוב האהבה שאהבתיו ומרוב הפגת שנתי בימי חליו, נהייתי ונחליתי כמעט במשך שנה תמימה, ונלאו הרופאים לבקש לי רפואה... וכו'.

גם לאחר פטירת רבו נשאר בק"ק פרשבורג, וכנראה למד גם אצל מרן הכת"ס זצ"ל שהזכירו כמה פעמים מורי הגאון, אדמ"ו, ומקיץ שנת תר"א למד עם שני תלמידים בלי שום קבלת פרס וספרים כל הצורך. בחודש טבת תר"ט נשא את בת זוגו אשר היתה עזרתו בקודש כשלושים ושתים שנים, אולם לא זכה להפקד ממנה בזש"ק, ובסוף השנה נתקבל לאב"ד בק"ק שוראן יע"א בו כיהן קרוב ליובל שנים.

כנאמן לצוואת רבו הק' מרן החת"ס "ועשו קיבוץ וריבוץ ופעלים לתורה", מיד בבואו לשם הקים ישיבה, ולמד עמהם בעיון רב כנראה מהחידושים על המסכתות, אשר כתב, מהם מס' כתובות אשר למדה שש שנים בצופות, ומס' קידושין אשר למד ג' שנים, ועוד שאר מסכתות, ב"ב, נדרים, שבועות, ב"ק, ולא פסקה ישיבה מימיו.

כל ימיו הי' בעל יסורים גדול, ומשחר נעוריו בהיותו בן י"א שנים נחלש ונפל לארץ, גם בלמדו אצל מרן ז"ל בפ"ב נחלה בשנת תקצ"ו והי' מוכרח ליסע לבאדען וכאשר עבר דרך עיר הבירה וינא, נחלה ביותר, ונתרפא רק לאחר כ"ו ימים, ועוד פעמים רבות.

בשנת תר"כ נחלה ביותר ושכב על ערש דוי ואמר בלבו, נגזרתי מארץ... ומ"מ ה' הטח חסדו לי בזכות אדמ"ו זצוק"ל וזכני לגמור מס' זו [קידושין] וכו' וזכיתי ללמוד כל דף ודף שבו, ולקל השבח והתהילה. ובמק"א כתב: למדתי סוגיא זו ביסורין קשין ל"ע, וסופה בדאגות וטרדות ושבח לקל על המעט אשר זכיתי לחדש, ואם כי גם הרבה כוסות תרעלה שתיני מציתי וכו', וגם בביתו שררו תנאים קשים: הפרשתי משני חדרי חדר אחד, מ"מ לא הרפה מדברי תורה, למד ולימד בהתמדה עצומה כאשר יעידו ע"ז חיבוריו הגדולים בכמות ואיכות.

כמו"כ הי' לוחם מלחמות ד' בגבורה, והי' לו מזה רדיפות גדולות כנזכר כ"פ בספרו: בליל ד' פ' וירא נגשו בנים סוררים בין 11 - 10 אוהר [שעה] לשבור דלתי ביתי ולהלמני במהלומת היועץ שנתן עצה אחת, ועוד, מ"מ צדיק לא עזב דרכו ומהדרשות הרבות אשר רשם בדברו לפני עם בני", נראה כי הי' מבוקש מאד להשתתף באירועים שונים, ונסע לכל המדינה לדרוש במאורעות שונים.

בשנת תרמ"א ז"ך טבת, נסתלקה ממנו עזרתו בקודש, ובהספד אשר נשא עליה, מאריך בשבחה: והגני מעיד על צדיקת הזאת, שלא נהנתה באותן שלושים ושתים שנים שעמדה לימיני, מהעולם הזה אפי' באצבע קטנה, וכל נחת רוח שהי' לה בעולם הי' רק לשמוע מפי ד"ת, ומעולם לא ראה תלמיד ממנה פנים זעומות, ומכיון שלא הי' להם בנים ובנות, גידלו בתוך ביתם ד' בנות, אשר שלש מהנה הכניסו ביחד לחופה והשיאום לאנשים יראי ד', וכל הבנות הי' דומים לה בצדקתה.

אחרי זמן לא רב בכ"ה לחודש אדר שנת תרמ"א נשא את בת גיסו לאשה, והגם כי ראה חיים עם האשה אשר נתן לו ה', כמו שהאריך, כל השתדלותה רק לשמור בריאות גופי החלש, ויומם ולילה זאת הוא דאגתה, ונקל בעיניה רב הטורח וכו' ונוסף על זה תפילתה לשוכן שמים בעת אשכבה ואישן בעד בריאות גופי. אך גם ממנה לא זכה להבנות בזש"ק, כאשר הוא מתפלל ומתחנן להשי"ת בעת זקנותו: וכיבשו רחמיז את כעסו ממני ויפקדיני עוד עם נוות ביתי הרבנית תחי' בזרע של קיימא לעבודתו ויראתו.

יחסו לרבו החת"ס זי"ע, הי' מן הדוגמאות הבולטות ביותר, איך נראה יחס של תלמיד לרבו, כידוע מגדולי תלמידי מרן זצ"ל שקיימו מקרא שכתוב "והביטו אחרי משה", אך רבינו ז"ל הי' דוגמא מאלפת, איך תלמיד כרוך בעקב רבו וכבר אמר מרן זצ"ל שתלמיד נקרא מי שלומד עם רבו ואוכל עם רבו, שבכל פינות שהוא פונה רבו עומד לפניו במחשבתו. כמעט בכל חי' תורה שכתב על פרשת השבוע הביא תחילה ד"ת מרבו, עמל וטרח להעתיק ולהדפיס את חי' תורת רבו, וכאשר מתאונן כי מסר את העתק הגהות שו"ע או"ח לרב גדול ומפורסם, אך עדיין לא נסתייע מילתא שיודפס הגהות אלו ומבקש שישתדל להוציא לאור עולם, ושוב כתב, דכיון דלא אסתייע מילתא, השתדל לקבלו חזרה וסדרו לדפוס ע"י תלמידו. כמו"כ כתב כי עיקר מגמתו להוציא לאור דברי רבו ועי"ז יסתפח לנחלתו ויצרף חי' עצמו. גם כשנחלה מאד, ונתרפא כותב: וד' הטה חסדו לי בזכות אדמ"ו צוק"ל.

במקום אחר, הוא מתאונן על אשר אינו יכול לעטר חלק זה של ספרו בחי' מרן החת"ס, כמו בשאר החלקים עד עתה.

גם כשמזכיר שזכה לחדש חידושי תורה כותב: זכות אבותי נ"ע וכו' ועל הכל זכות מורי הגאון הקדוש חתם סופר זי"ע.

כבר נכתב רבות אודות מש"כ רבינו תולדות ומנהגי החת"ס אשר משם יוצא גודל התקשרותו אל מרן, גם על מה שלקח זמן רב להעתיק חי' רבו הן בהלכה והן באגדה, אך כשנציץ קצת בתוכן הדברים, נשכיל להבין, כי רבינו עקב אחרי כל תנועות רבו, ולמד מהם חכמה ומוסר, דעה והשכל, לידע את המעשה אשר יעשון... ולא אמנע לציין כאן מה שאמר רבינו להגה"ק בעל השבט מיהודה, שמעולם לא הלך מלימוד החומש רש"י בסדר השבוע שלמד החת"ס עם תלמידיו, שלא זלגו עיניו דמעות מרוב הרגשת חדוה ואהבת התורה כל כך הלהיב הלבבות, ואפי' בפ' תזריע מצורע...

גם הי' בשב"ק אצל הגה"ק בעל דברי חיים זצ"ל מצאנו בפ' בלק תרי"ט ומזכיר שכבדו לומר דברי אגדה על שולחנו.

בליל כ"ז כסלו תרנ"ה, נסתלק לבית עולמו זקן ושבע ימים, כבן ע"ז שנים [ומנו"כ בליפאווא סמוך לשוראן]. וכיהן שם ברבנות מ"ו שנים, והגם שלא זכה לזרע של קיימא, מ"מ נתקיים בו ונתתי לך יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת, ונתפרסם בשמו הטוב בעל הליקוטי ח'ב'ר' [ח'זקי' ב'ן ר'בקה] בן חיים זצ"ל, תנצב"ה. הרב דוד קליין שליט"א, "בית סופריהם", תשרי תשנ"ח, ע' ק"ב

כל פעם שהזכיר הגאון רבי פייבל פלויט זצ"ל בעל ליקוטי חבר בן חיים את שם רבו מרן החתם סופר זי"ע היה קם מלא קומתו ומזכירו ברתת ואימה [הג"מ רבי שמואל עהרנפעלד זצ"ל אבד"ק מאטערסדארף, במכתב תלמידו הג"מ יודא הכהן שטראסער שליט"א לעורכי ספר ליקוטי חבר בן חיים עה"ת (מיום ב' לס' טהרה תשס"ז)]. "אוצרות הסופר", תשרי תשס"ח, חי"ח, ע' ס"ח

גילוי אליהו

אמרו עליו [על הגה"צ רבי שרגא פייבל פלויט זצ"ל, אבד"ק שוראן] שזכה רבות לגילוי אליהו, ובספר "ליקוטי חבר בן חיים" (החדש), מובא בהקדמה, ממכתב שכתב הגאון רבי עקיבא סופר זצ"ל אב"ד פרעשבורג להגאון רבי שמואל עהרנפעלד זצ"ל אב"ד מאטערסדורף, שהוא ראה קונטרס בכת"ק של הליקוטי חבר בן חיים, שכתב איך שזכה כמה פעמים לגילוי אליהו זכור לטוב, ע"כ מדברי המכתב. - וכן

סיפר הגה"צ רבי יוסף שטיינער זצ"ל דומ"ץ קהל עדת יראים וויען, שלמד בימי נעוריו בגאלאנטא אצל הגה"ק רבי יהושע בוקסבוים זצ"ל הי"ד, והיו התלמידים רגילים לבקר בהיכלו של הצדיק רבי בנימין זיידל זצ"ל, והוא היה גיסו ותלמידו של ה"ליקוטי חבר בן חיים", והוא הראה להם כתבי רבו הלחב"ח שכותב שבלייל פסח נגלה אליו אליהו! [הלחב"ח לא זכה לזש"ק וגידל יתומים בתוך ביתו, וסיפרו איך שבילדותם היה הוא שואלם, אם זוכרים את הזקן שהיה בביתם בליל הסדר, וד"ל].

עוד סיפר הרבני רבי שמואל בנימין פרייא ז"ל שבעת שעלה אביו הגאון רבי מאיר לייב פרייא זצ"ל לכהן פאר בעיר שוראן, ביקש מראשי הקהילה שיוסיפו לו חדר בבית הוראתו, וטעמו ונימוקו שאינו רוצה להשתמש באותו חדר שהיה לרבינו הליקוטי חבר בן חיים גילוי אליהו והוא פלא. ע"כ. הגה"ח רבי נפתלי גרוס שליט"א, "באר הגן", משפטים תשע"ח, עמ' ד'

הרה"צ רבי ברוך יהושע ירחמיאל רבינוביץ ממונקאטש זי"ע

יום ההילולא - כ"ז כסלו

נולד בפולין בשנת תרע"ה, לאביו האדמו"ר רבי נתן דוד רבינוביץ מפארציווא (ביאלה). מילדותו נודע בכישרונותיו הגאונים ולמדנותו המופלאה, לימים בחר בו האדמו"ר רבי חיים אלעזר בעל ה'מנחת אלעזר' ממונקאטש כחתן לבתו חיה פרומט שנולדה לעת זקנותו. חתונתם המלכותית תועדה בעיתונות אותה תקופה כחתונה היהודית הגדולה ביותר בהונגריה. מסופר כי הגבולות נפתחו וקווי רכבת מיוחדת הובילו יהודים מכל קצוות הונגריה אל מונקאטש (ראה אנציקלופדיה לחסידות, ח"ג, עמ' תתקט ואילך). לאחר פטירת חותנו הגדול, עלה בשנת תרצ"ז למלא את מקומו כאב"ד מונקאטש ולמרות היותו צעיר לימים כבן 22, הנהיג את העדה הגדולה הזאת שלש שנים עד פרוץ מלחמת העולם השנייה. במלחמה סבל צרות רבות לאחר שגורש ע"י השלטונות ממונקאטש (עקב היותו אזרח פולני). ולאחר גלגולים רבים הגיע לארץ ישראל. (בכ"ה ניסן תש"ד) עם משפחתו, ושם ירדו בנמל חיפה. ארץ ישראל נקנתה עבורם בייסורים לא מועטים, ועם הגיעו לירושלים חלתה אשתו הרבנית חיה פרומט ונפטרה לאחר כשנה בהותירה אחריה חמשה יתומים קטנים (שנים מבניו הם האדמו"רים המפורסמים ממונקאטש ודינוב בארצות הברית) ומלבד זאת סבלו מאד מעוני ומחסור, לאחר שהות מיוסרת שעברה המשפחה בניסיון למצוא מקור לחם. נסע בשנת תש"ו לסאן-פאולו שבברזיל שם כיהן ברבנות... בשנת תשכ"ג חזר ועלה לארץ ישראל לכהן ברבנות בעיר חולון. בשנת תשל"ו עבר לפתח-תקוה בה הקים את בית מדרשו וכתב את ספריו 'בינת נבונים' ו'דברי נבונים'. נלב"ע כ"ז כסליו תשנ"ח. 'עיני יצחק' (ירושלים תשע"ח) ע' 424

כ"ק אאמו"ר זצ"ל נולד ביום ו' תשרי שנת תרע"ה לפ"ק בעיר פארציווא שבפולין, לאביו זקיה"ק רבי נתן דוד זי"ע, בן זקיה"ק רבי יצחק יעקב מביאלא זי"ע בעל דברי בינה, בן זקיה"ק רבי נתן דוד משידלובצא זי"ע, בן זקיה"ק רבי ירחמיאל מפרשיסחא זי"ע, בן זקיה"ק רבי יעקב יצחק זי"ע המכונה 'היהודי הקדוש' מפרשיסחא, מייסד דרך החסידות בפולין, דוד עשירי בן אחד בן לרבינו בצלאל אשכנזי זי"ע, רבו בנגלה של מרן האר"י הק' זי"ע, ואשר נודע על שם ספרו שיטה מקובצת על הש"ס...

שמו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל היה 'ברוך יהושע ירחמיאל'. השם 'יהושע' נקרא שם זקיה"ק רבי יהושע מאוסטרובא זי"ע בעל תולדות אדם, השם 'ירחמיאל' נקרא על שם זקיה"ק רבי ירחמיאל מפרשיסחא זי"ע. והנה על השם 'ברוך' יש שני צדדים אחר מי נקרא, מאז ומעולם שמעתי שזה על שם זקיה"ק

רבי ברוך מגארליץ זי"ע [הרה"ק מפארציווא זי"ע היה חתן הרה"ק רבי משה ליב מסטריזוב זי"ע, חתן הרה"ק מגארליץ זי"ע], ברם היה עוד סבא ששמו היה 'ברוך', כי זקיה"ק בעל דברי בינה מביאלא זי"ע היה חתן הרה"ק רבי יהושע מאוסטרובא זי"ע, שהיה בנו של הרה"ק רבי שלמה ליב מלענטשנא זי"ע, ואביו של הרה"ק מלענטשנא זי"ע היה שמו הרה"ק רבי ברוך זי"ע. ויתכן לומר, שאבי נקרא על שמו. וסברא הוא, שהרי שני שמותיו האחרים המה מצד אביו, ולכאורה גם השם 'ברוך' הוא מצד אביו. אבל גם יש לומר, שכיון שנתנו לו 'יהושע ירחמיאל' מצד אביו. נתנו לו שם אחד גם מצד אמו, ולא נתברר הדבר לאשורו, ונשאר בספק. בהיותו בן שלשה חדשים, פרצה מלחמת העולם הראשונה, והוצרך אביו לברוח לרוסלאנד, שם התיישב בכפר הנקרא 'רציצע'. וכשחזר לפולין אחרי שעברו ימי הזעם, התיישב בעיר שעדליץ, אשר נהג זקיה"ק מפארציווא זי"ע לכתוב את שם המקום 'שידלץ'. אשר בזה התיבה רמוז 'צל שד-י'. שם נטע זקיה"ק מפארציווא זי"ע את חצרו מחדש, ונהרו אליו מכל רחבי ארץ פולין, והיו כפולין לערך ארבעים פארציווא'ער שטיבלעך. וכאשר באו לרבם בשידלץ, ראו את הילד 'ברוך יהושע ירחמיאל' מצוין במעלותיו וכשרונותיו, וידע בעל פה הרבה מסכתות הש"ס וכולם אמרו כי 'זרע ברך' השם' הוא. בימי חורפו היו אומרים עליו, שאינו יכול להחזיק עצמו בלא החבל, כי היה קושר עצמו אל הכסא, ללמוד בלי הרף יומם ולילה.

גם אא"ז (רביה"ק בעל מנחת אלעזר) זי"ע שמע מזה, ונסע לפולין להיפגש עם הילד, ואחר שראה עין בעין חריפותו והבנתו בלימודים, ושברוחו פי שנים בתורה ויראת שמים, החליט לגמור השידוך עם אמי מורתי ז"ל בהיותו רק בן י"א שנה. (עיין תולדות רבינו אות קנב) 'רבינו תהה על קנקנו, ופתח לו גמרא ותוספות, ואמר לו דבר מחודד ועמוק על ענין הלז. וצוה להנער לחזור לו על החידוד, והוא חזר ואמר, גם כתב מיד על הנייר כל החידוש, אז אמר רבינו, דין הניין לי, בני אתה אני היום ילדתך, כי מצא את שאהבה נפשו, ובא לביתו שבע רצון)...

ביום ז' שבט תר"צ לפ"ק, נסתלק זקיה"ק מפארציווא זי"ע לחיי עולם הבא, בהיותו בן ס"ב שנים... זקיה"ק מפארציווא זי"ע השאיר בביתו יתומים קטנים, ואבל כבד נפל על משפחתו וכל חסידיו, גם אא"ז זי"ע השתתף בצערם, ונסע ממונקאטש לנחם את האבלים, [ועיין תולדות רבינו, אות קסו]. וסיפר אחי כ"ק מרן אדמו"ר ממונקאטש שליט"א, כי בעת ניהום האבלים אמר אז אא"ז זי"ע, כי בפטירת אברהם אבינו נאמר (בראשית כה, יא) 'זיהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו'. ופירש רש"י (ד"ה ויהי) 'נחמו תנחומי אבלים', ופירש אא"ז זי"ע, מהו הברכה אמר הקב"ה ליצחק אבינו בעת ניהום אבלים, היינו שאמר לו, שעד עכשיו היה אברהם אבינו אביך, אבל מעכשיו אני אהיה אביך, וזהו 'ויברך אלקים את יצחק', ומה היה הברכה, 'בנו'. שמעכשיו יהיה יצחק אבינו בנו של הקב"ה כביכול. ואז אמר אא"ז זי"ע לכ"ק אאמו"ר זצ"ל. שעכשיו שאבד אבידה גדולה בפטירת אביו הקדוש זי"ע, מעכשיו יהיה הוא אביו. בעיר שידלץ, היתה ישיבה שהקים זקיה"ק מפארציווא זי"ע לבחורים מהעיר וסביבותיה, ועם פטירת זקיה"ק מפארציווא זי"ע נתמנה כ"ק אאמו"ר זצ"ל להיות ראש הישיבה, והגיד שיעוריו בהיותו רק כבן ט"ו שנה. ומזה שעסק אז בהנהלת ישיבה, הרויח אחר כן בהנהגת הישיבה רבתי במונקאטש, כי הרבה דברים קשים הצריכים תשומת לה מרובה, כבר ידע איך לנהלם, ואז בן ט"ו שנה, נסמך בהוראת יורה ידין ידין על ידי ועד הרבנים בעיר הבירה ווארשא. בשנת תר"צ לפ"ק, היה מסע הקודש של אא"ז זי"ע לארץ הקודש, להיפגש עם הסבא קדישא הרה"ק רבי שלמה אליעזר אלפאנדי זי"ע, וגם כ"ק אאמו"ר זי"ע בהיותו חתן, זכה להיות בין הנוסעים... בארץ הקודש לקחו עמו אא"ז זי"ע אל הסבא קדישא זי"ע, בהמעמד הגדול הקדוש בפגישה שני צדיקי הדור, ואז עמד הסבא קדישא זי"ע והכריז 'אלוקים יחנך בני'.

עם פטירת חותנו אא"ז, זי"ע, נפל על שכמו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל עול הנהגת הקהילה בכל פרטיה ודקדוקיה, לגדוד גדר ולעמוד בפרץ. הנהגת הישיבה, והרבצת תורה לעדרים. זאת בנוסף להנהגת העדה הקדושה, לעבוד עבודת הקודש ולהאציל מברכותיו לאנשי שלומו. להתפלל בשבילם ולהעתיר בעדם, להיות להם עוזר ותומך בכל צרכיהם. וראו במוחש כי כח קדושתו של חותנו הגדול עומד לימינו, לקבל תפילותיו ולקיים ברכותיו, וזכותו מגן בעד הצלחתו. וסיפר הרה"ח ר' משה שווארץ הי"ו בשם אביו הרה"ח הרה"ח ר' יצחק טובי ז"ל, שהיה חסיד נאמן של אא"ז זי"ע, וכל דבר הקשה היה מביא לפניו ושאל בעצת קדשו, ובאמונתו החזקה בצדיקי אמת ראה ישועות רבות. והנה אירע אשר סמוך אחר הסתלקותו של אא"ז זי"ע, היה זקוק לאיזה ישועה, ועד עתה עדיין לא היה סיפק בידו לנסוע למונקאטש אל כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ואם כי בימי אא"ז זי"ע היה נוסע תיכף ומיד לרבו לבקש את ברכתו, אכן, עתה אחר שאא"ז זי"ע כבר לא היה בחיים חיותו, התמהמה בביתו ולא מיהר לנסוע. ויהי בלילה ההוא ור' יצחק טובי חולם, כי הוא עומד בקודש פנימה בחדרו של רבו, ונותן לו 'קוויטל' ושופך לפניו את מר לבו, על דבר הישועה אשר זקוק לה. וכאשר סיים לומר את בקשתו, פנה אליו אא"ז זי"ע והשיב לו את הקוויטל, ואמר לו 'פאהר צו מיין איידעם ר' ברוך'ל והוא ימלא בקשתך, ושם תושע'. מיד בבוקר נסע למונקאטש, והזכיר עצמו לפני כ"ק אאמו"ר זצ"ל, וב"ה היה לו ישועה.

אחר פטירת אא"ז [ה'מנחת אלעזר'] זי"ע עשו בחירות, מי ימלא את מקום אא"ז זי"ע כרב העיר, וכמובן בחרו כולם את כ"ק אאמו"ר זצ"ל, כאשר ציוה אא"ז זי"ע בצוואתו הקדושה (אות ד) שעל כסאו לא ישב זר. והנה כ"ק אאמו"ר זצ"ל התחיל מיד להנהיג את העיר בעוז ותעצומות, להמשיך דרכו של חותנו הקדוש זי"ע, גדר גדר, ועמד בפרץ לתקן כל דבר הצריך תיקון, ואע"פ שהוצרך לזה להקדיש מזמנו היקר...

כשנתמנה כ"ק אאמו"ר זצ"ל לרב העיר, הרגיש אחריות מיוחדת על כל דבר הצריך תיקון שעליו לתקנו, וכששאלתיו פעם, למה כאשר נתמנה לרב למד את אומנות המילה, הרי היה טרוד בכל הדברים השייכים לרב העיר ובהנהגת ישיבה גדולה, ולמה לקח על עצמו עול נוסף שיכול להיעשות על ידי אחרים. אמר לי, שכשנתמנה לרב נתכבד הרבה פעמים להיות סנדק, וראה שענין המילה צריך תיקון גדול, והוא דבר קשה להזהיר כל המוהלים ולהשגיח עליהם, על כן לא התמהמה, ולמד לעצמו אומנות המילה, ואם הרב הוא מוהל בודאי כל אחד יכבדהו, וכך עשה, ונתתקן הדבר כרצונו... אף שהיה כ"ק אאמו"ר זצ"ל מפורסם ברוב גאונותו עוד בימי חותנו אא"ז זי"ע, עם כל זה היה נחבא אל הכלים, ולא ידעו אשר הוא פה מפיך מרגליות טובות, ובחג השבועות הראשון בעצם השבעה, אחר הסתלקות נר ישראל אא"ז זי"ע, דרש לפני אקדמות דרשה נלהבת, מאוד עמקו מחשבותיו, עם רעיונות נשגבות, ועמדו כל העם נבהלים ומשתוממים מן המראה, כי לא ידעו שגם זה הוא ביכלתו. ואחר הדרשה עמד החסיד המרום ר' בעריש קליטשאנובער ז"ל בפני כל עם ועדה בקול רם ברכת 'אשר חלק מחכמתו ליראיו' בשם ומלכות.

ספרו לי תלמידים שהיו בפתיחה הראשונה שנתן כ"ק אאמו"ר זצ"ל בישיבה רבתי דרכי תשובה, וכל דיני העיר באו לשיעור הראשון שנאמר על ידו, ובזמן ההוא התחילו את מסכת בבא קמא, וכ"ק אאמו"ר זצ"ל דרש כמה שעת על המשנה הראשונה 'ארבעה אבות נזיקין' בהיקף כל המפרשים, והיה זה מראה נשגב שנשאר חקוק בזכרונו עד עולם. סיפר הגה"צ אב"ד שאפראן זצ"ל, שנסע הרבה פעמים אל אא"ז זי"ע להיות אצלו משובתי שבת קודש. ואחר פטירתו נסע אל ממלא מקומו כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ובשבת הראשונה ששבת אצל כ"ק אאמו"ר זצ"ל נתפעל מאוד מהתפילות, ובפרט מעריכת השלחן בליל שבת

קודש שהיה מעמד מרומם. ורצה לידע מה יעשה כ"ק אאמו"ר זצ"ל בביתו אחר עריכת השלחן, לכן כאשר נכנס כ"ק אאמו"ר זצ"ל לביתו אחר עריכת השלחן, הלך הגה"צ משאפראן זצ"ל אל החלון, והציץ לתוך הבית, וראה שכ"ק אאמו"ר זצ"ל יושב ליד השלחן, מול ספר חובת הלבבות פתוח, ושופך נחלי דמעות. אז הבין הגה"צ משאפראן זצ"ל, שעבודת התפילה ועריכת השלחנות במדריגה גבוהה היא, ולא מאליה באה.

את הישיבה רבתי דרכי תשובה במונקאטש, שהקים אא"ז זי"ע בשנת תרפ"ב לפ"ק, על שם אביו אא"ז רביה"ק בעל דרכי תשובה זי"ע, החשיב כ"ק אאמו"ר זצ"ל כערך חשוב שלו, והיו עיניו ולבו שם כל הימים, וכל כוחו וזמנו הקדיש עבור זה, ועשה כל מה שביכולתו להגביה קרנה למעלה. בשנת תרצ"ז לפ"ק בפטירת אא"ז זי"ע, מנתה הישיבה כמאה וחמישים תלמידים, ובתחילת הנהגתו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שנעשה קל יותר לעבור גבול ממדינה למדינה, גדל מספר התלמידים, ובשנה הבאה להילולא הראשונה, כבר נכפלה ומנתה ערך שלשה מאות תלמידים.

כ"ק אאמו"ר זצ"ל המשיך דרך חותנו אא"ז זי"ע בהנהגתו כלפי בחורי הישיבה, שלא תהיה כהנהגת רב לתלמיד אלא כהנהגת אב לבנו, כנודע שאא"ז זי"ע לא קרא לבחורים 'תלמיד' אלא 'מיין קינד' (עיין צוואה הקדושה, אות כ, וש"ד). ואף שהיו בישיבה הרבה בחורים, הרגיש עצמו כאב לכל תלמיד, וכמים הפנים לפנים, הרגישו התלמידים כלפיו כבניו.

תחילת מלחמת העולם השנייה היה בלשהי שנת תרצ"ט לפ"ק כידוע, ובתחילת שנת תש"א לפ"ק יצאה גזירה מאת ממשלת אונגארין. שכל מי שאינו אזרח מדינת אונגארין, יחזור למדינתו, וכיון שאז כבר היתה מדינת אונגארין מלאה ברבבות מבני ישראל שנמלטו ממדינת פולין שהיתה כבר זמן רב תחת הכיבוש, היה בזה גזירה נוראה, כי אחר שכבר נמלטו מגיא ההריגה של פולין, מגרשים אותם חזרה לשם. ותרב בבית ישראל תאניה ואניה... בתחילת קיץ תש"א לפ"ק נתפס כ"ק אאמו"ר זצ"ל על ידי שוטרי ממשלת אונגארין עקב היותו אף הוא יליד פולין, ומאז עברו עליו צרות רבות ורעות אין לתאר, הן קודם שעבר את הגבול לפולין, והן לאחר מכן.

...סיפר הרה"ח ר' יהושע יאקבאוויטש הי"ו שפעם בשבת ראש חודש בפעסט התפלל כ"ק אאמו"ר זצ"ל הלל לפני התיבה, ופתאום ניגש אליו איש אחד ולחש דבר באזניו, מיד פנה כ"ק אאמו"ר זצ"ל מן התיבה, וצעד החוצה כשעדיין טליתו בראשו, וכשהגיע החוצה, ראו שנכנס לטעקסי ונסע, וכל העם המה ראו כן תמהו, בודאי אין הרב מחלל שבת לחינם. אחר שבת קודש נתברר, שבעת ההיא הציל כ"ק אאמו"ר זצ"ל טראנספארט של שבע מאות יהודים שעבר אז בפעסט.

פעולותיו של כ"ק זצ"ל אצל שרי הממשלה להפחית את גירוש בני ישראל לפולין, היה לצנינים בעיני שונאי ישראל באונגארין, והם הרעישו מאד נגד כ"ק אאמו"ר זצ"ל בכתבי העת שלהם, באמרם שהוא מזיק לאונגארין, ומחליש כח המדינה בהביאו הרבה פליטים, וביתו הוא אכסניה להמוני פליטים בלתי ליגאליים, וכי על מדינת אונגארין לגרש את כ"ק אאמו"ר זצ"ל מן המדינה לפולין.

והנה אע"פ שכ"ק אאמו"ר זצ"ל עצמו היה נתון בסכנה גדולה מזה, עם כל זה, כאשר שמע כי מאות בני ישראל נתונים על ערש דוי ואין להם מושיע, התאזר בכל כוחו והשליך נפשו מנגד לפעול למען הצלתם ממוות לחיים, ונכנס להאימגרעשאן אפיס של הממשלה שמקום משכנה בפעסט, ופנה לאותו החדר שבה ישבה אשה שהיתה ממונה מטעם הממשלה על זה הענין (שמה היתה 'אליזבת סאפארי'), ויש

בכוחה ליתן פאפיר"ן עבור אותם החפצים להיות אזרח במדינת אונגארין. ניגש אליה ואמר לה, אציג לך שתי ברירות, ואת תבחרי את הטוב בעיניך, ברירה א' – אני הוא ברוך ראבינאוויטש אשר כותבים אודותיי בכתבי העת, ומכל רחבי המדינה מבקשים לגרש אותי לפולין, שם ודאי יהרגו אותי עם שאר אחיי הקדושים הי"ד, הנה אני לפניך, ויש ביכולתך לשלוח אותי לפולין, ובוה בודאי יעלו אותך על נס ויודו לך הרבה אנשי המדינה, כי עשית את הטוב בעיניהם. ברירה ב' – יש לך כעת האפשרות להיות מבעלי החסד הגדולים ביותר בימי עולם, שהרי ידוע לך כי ברחבי המדינה ישנם המוני פליטים ממדינת פולין, ורבים מהם נזקקים לרופא ואינן יכולים להירפא מחמת החוק, והרבה מהם כבר מתו מחמת החולי, ועתה יש בידך לעזור להם על ידי שתתני להם פאפיר"ן, ותעשי אותם אזרחי מדינת אונגארין, ובוה תהא בודאי מן היושבים בשורה הראשונה של עושי חסד בעולם, בזכותך יצלו המוני בני אדם ממות לחיים, ושמן הטוב יהיה נודע לדורות כבעלת חסד גדולה עד מאוד. האשה התרשמה מאוד מזאת ההצעה, ובפרט שראתה לפניו איש אשר מוכן למסור את נפשו בעד אחיו, ושאלה בכמה יהודים מדובר, אמר לה כ"ק אאמו"ר זצ"ל כמה מאות יהודים, אמרה לו שיבוא למחר. כאשר בא למחרת, אמרה לו שישבה עם השרים ודברו אודות זה, אולם אמרו שלזה צריך לעשות חוק חדש, מפני שאין עושים חוק חדש עבור כמה מאות אנשים, רק בעבור כמה אלפי איש, לכן הוחלט שיכללו בזה החוק גם יהודים נוספים שיבואו מפולין לאונגארין בעתיד, ובוה נתנו פתח לעוד אלפי בני ישראל שימלטו מפולין, שיוכלו למצוא מנחו לכף רגלם באונגארין. וכל זה אודות לפעילותו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל אשר בזכות מסירות נפשו הביא להצלת אלפים מישראל. בין אלו שהיו יכולין ליכנס לאונגארין על ידי זה, היה כ"ק אדמו"ר רבי אהרן מבעליזא זצ"ל, וכ"ק אדמו"ר מהר"ש מבאבוב זצ"ל, זכותם יגן עלינו.

פעם בקשתי מכ"ק אאמו"ר זצ"ל, שיספר לי על הפעולות שעשה בפעסט בשנות המלחמה, אמר לי, שאינו רוצה לספר, והוסיף דאס איז מיין פאס אויף יענער וועלט'.

יש להדגיש את מה ששמעתי מפי עדים נאמנים, אשר כל זמן שהותו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל בפעסט, הגם שהיה טרוד מאוד בפעולות ההצלה עבור אחינו בני ישראל הנתונים בצרה ובשביה, עם כל זה לא ויתר במאומה מסדר לימודו, שיעורים כסדרן, והרבצת תורה בכל יום, ובשבת קודש עריכת התפילות השולחנות כדרכו מאז ומקדם, כמי שאין מתרחש כלום מסביבו.

פעם כאשר סיפר כ"ק אאמו"ר זצ"ל לפני כל הצרות והתלאות שעברו עליו בימי הזעם, שאלתי לפניו, איך יכלת להתחזק במצבים קשים כאלו, אמר לי, דע שחונתי הרה"ק זי"ע מסר את נפשו שלא ליקח כסף ממקומות שאינם כשרים, כגון ממחללי שבת וכדומה, ודרכו היה גם כן לחלק רוב כספו לצדקה, וגם לזה מאחרים כדי שיוכל לחלק צדקה אחר שכלו מעותיו. ומשום כן נפל בחובות גדולות, וכאשר נפטר לשמי מרום, היה בעל חוב גדול, וכתב בצוואתו הקדושה (אות 1) שמבקש שישלמו את החובות לבעליהם, והיה חוב של מיליאן קרוינען, ואני טרחתני בזה לשלם כל החובות הללו, שהוצרך לזה זמן רב וטירחה עד ששילמתי כל החובות, וזה היתה לי זכיה שאין כדוגמתה, ובימים הקשים ההם כשעברו עלי זמנים קשים היה זה הדבר שחיזק את לבי, שידעתי שיש לי זכות גדולה, ועל ידי זה יכולתי להתחזק בכל הצרות שעברו עלי.

בתחילת חודש אייר שנת תש"ד לפ"ק, הגיע כ"ק אאמו"ר זצ"ל לארץ ישראל, שבור ורצון מתלאות הדרך, ומן הצרות והיסורים שעברו עליו עד כה. ואחרי קבלת פניו בעיר עכו, קבע מושבו בעיר הקודש ירושלים תובב"א, וכך כתבו אליו רבני 'העדה החרדית' באגרת שכתבו לרגל בואו, שהם שמחים מאוד

בבואו לעיר, כי על ידי זה יאציל מאורו, אור תורה ונר מצוה, להאיר את החושך והערפל אשר כסו שמי ארץ ישראל על ידי החפשים, והפוסחים על שני הסעיפים, (עיין תנובות ברוך פתילה ו, סימן ה).

ביקש כ"ק אאמו"ר זצ"ל לישב בשלוה, קפצה עליו רוגזה של זוגתו הרבנית הצדיקת אמי מורת ז"ל, אשר עם הגעתה לארץ ישראל לקתה במחלת טובערקולוסי"ס רחל, אשר גברה מיום ליום. כ"ק אאמו"ר זצ"ל קיבל הכל באהבה ומסר נפשו עבורה לעשות כל שביכולתו לסייע לה...

מחמת מחלת אמי ע"ה, נשקע כ"ק אאמו"ר זצ"ל בחובות אדהכי והכי אבדה אמי מורתי ז"ל את כוחותיה מיום ליום, עד שביום כ"ז ניסן שנת תש"ה לפ"ק החזירה נשמתה ליוצרה, בהשאירה בביתה את כ"ק אאמו"ר זצ"ל עם חמש יתומים קטנים, והבית ריקם מכל, ואין בו אפילו שוה פרוטה לחיי היום יום. החובות הגדולים שהיו לכ"ק אאמו"ר זצ"ל העיקו עליו עד מאד, ועולם חשך בעדו. אך השקיע עצמו בתורה הקדושה, ונתקיים בו 'לולי תורתך שעשועי או אבדתי בעניי'. ומחמת כי לא היה לו לחם לפי הטף, גמר אומר לבקש לעצמו משרת רבנות, באופן שיוכל להמשיך לעסוק בתורה לצד מתן שכרה בצידה.

ולטובה תזכר, הרבנית בזיווג שני מרת יהודית ז"ל, שמסרה עצמה מאוד לטובת ובריאות בעלה כ"ק אאמו"ר זצ"ל כל ימי חייו, ולגדל הילדים היתומים, ומסרה עצמה מאוד בעדיהם, ובעבודה היה לכ"ק אאמו"ר זצ"ל היכולת לישב באוהל התורה, ולעבוד את ה' כפי רצונו...

אדהכי והכי עבר כ"ק אאמו"ר זצ"ל להתגורר בעיר תל אביב, שהיתה מרכז גדול לתורה וחסידות בימים ההם, ורבים מגאוני וצדיקי הדור קבעו שם משכנם. כ"ק אאמו"ר זצ"ל נתקבל על ידם ברוב אהבה וחיבה. וחסידיו ביאלא מסרו לו את רבנות בית מדרשם, ומאז נשתנה שמו לבית המדרש דחסידי ביאלא-מונקאטש.

סיפר הרה"ח ר' לייבל פרידמאן ז"ל, שהיה מחסידי ביאלא מונקאטש בתל אביב, שבאותם הימים היה קיים בתל אביב 'אגודת האדמורי"ם, שמנתה י"ט אדמורי"ם, ביניהם הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע, ואחיו הרה"ק רבי מרדכי מבולגריא זי"ע, הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע, הרה"ק מסאדיגורא פשעמישיל זי"ע, הרה"ק מהוסיטאין זי"ע, הרה"ק מבוהוש זי"ע, הרה"ק בעל דמשק אליעזר מויזניץ זי"ע, ועוד. וכ"ק אאמו"ר זצ"ל למרות גילו הצעיר נתמנה לנשיא האגודה. ועד האדמורי"ם פעל רבות עבור חינוך הילדים, ולבנית מוסדות ומקוואות בעיר. בהיות כ"ק אאמו"ר זצ"ל מוהל מומחה, קראוהו בחצרות הצדיקים להיות מוהל אצל יוצאי חלציהם. בבית הרה"ק בעל אמרי חיים זצ"ל מויזניץ היה מוהל אצל נכדו כ"ק אדמו"ר רבי ישראל מויזניץ שליט"א וכן אצל כ"ק אדמו"ר מאמשינוב שליט"א, ואצל כ"ק אדמו"ר רבי ישעי' מטשערנאביל שליט"א.

בתחילת שנת תש"ח לפ"ק, נתמנה כ"ק אאמו"ר זצ"ל להיות אב"ד דק"ק סאן פאולו בבראזיל, והוא היה אז הרב מטעם המדינה, שם בבראזיל היה כ"ק אאמו"ר זצ"ל עוסק בצרכי העיר בסידור קידושין וגיטין, וכל הדיני תורה התדיינו לפניו. הנה הדרך בדין תורה הוא, ששני אנשים שיש להם ריב ביניהם, אחרי פסק הדין כאחד מהם, אין השני יכול להביט בפני חברו. אבל דבר פלא ראיתי אצל כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שהרבה פעמים לפני שהלכתי לישון, ראיתי שני אנשים באים אל ביתו שלא יכלו להביט זה פני זה, וכמה פעמים נתעוררתי מהרמת קול אחד על חברו, אבל בבוקר כאשר קמתי, ראיתי את שני האנשים יוצאים בחיוך על פניהם. וזה היה החכמה של כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שלא רק שפסק את הדין, אלא אף לא רצה

שיצאו מביתו כשיש עדיין שנאה ביניהם, ואחר שפסק הדין תורה עסק בהבאת שלום כי תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם.

בשנת תשל"ד לפ"ק ביקר כ"ק אאמו"ר זצ"ל באמעריקא, ובאחד הימים נכנס לבקר את ש"ב הרה"ק מסאטמאר זי"ע (שניהם היו נכדי הרה"ק בעל ייטב לב זי"ע), והאריכו ביניהם בסוד שיח שרפי קודש לזמן מה, כאשר גמרו והתחיל כ"ק אאמו"ר זצ"ל לצאת, עמד הרה"ק מסאטמאר זי"ע ממקומו, ואחז בידו בשולחן, אבל מחמת חולשתו לא היה יכול ללוותו, רק ציוה שכולם ילוו את כ"ק אאמו"ר זצ"ל עד האויטא, והיה הדבר לפלא אצל כל העומדים שם, שמחלק הרה"ק זי"ע כבוד גדול כל כך לכ"ק אאמו"ר זצ"ל יותר משאר רבנים שבאו לבקרו. כאשר חזרו מללוותו, קרא הרה"ק מסאטמאר זי"ע להרה"ח ר' עזריאל גליק ז"ל משב"ק, ואמר לו, הנך יודע שהכרתי הרבה אנשים גדולים, אבל דע, שלב טוב כזה, כמו הרב ממונקאטש [אאמו"ר זצ"ל] לא מצאתי. ושמעתי גם מבני הרה"ח ר' עזריאל ז"ל, ששמעו זאת כמה פעמים מאביהם ז"ל.

בתחילת שנת תשכ"ג לפ"ק, ראה כ"ק אאמו"ר זצ"ל שיש לו כבר האפשרות לשוב לארץ ישראל, עם כל זה לא רצה לעשות דבר גדול כזה בלי שאלת חכם. בעת ההיא נודמן כ"ק אאמו"ר זצ"ל לאמעריקע לקראת שמחת נישואי, ולסידור קידושין כיבד כ"ק אאמו"ר זצ"ל את הרה"ק מסאטמאר זי"ע, ששניהם נכדי זקיה"ק בעל ייטב לב זי"ע. ואחר החופה נתוועדו כ"ק אאמו"ר זצ"ל והרה"ק מסאטמאר זי"ע ודברו ביניהם, ואז שאל כ"ק אאמו"ר זצ"ל את דעתו אם ראוי ומותר לו אחר שנים מרובות לעזוב את בראזיל, והשיב לו הרה"ק מסאטמאר זי"ע שמותר לו לעזוב את בראזיל וליסע לארץ ישראל, ונתן לו ברכת קדשו שיצליח בכל דרכיו. כ"ק אאמו"ר זצ"ל עלה לארץ ישראל, וקבע את מקום מושבו בעיר חולון. בה נתמנה לרב דמתא. שם פתח בית מדרש, אשר עד מהרה נתקבצו שם ציבור יראים ושלימים תחת הנהגתו. בעיר חולון ראה לפניו מקום נרחב לפעול לחיזוק היהדות בכל מיני דברים הצריכים תיקון, החל מעניני כשרות עד חינוך הילדים. ותחי ראשית דרכו לכונן 'בית שחיטה' מהודר, כמו שעשה בבראזיל. אולם כאשר נתן כמה הוראות, וראה שאין עושים כציווי, שאל אותם על כך. ומענה בפניהם כי 'אין להרב להתערב בעניינים אלו'. כמו כן כאשר קרא למנהלי התלמוד תורה וביקש לשנות כמה דברים באופן החינוך, ענו לו 'אין להרב להתערב בעניינים אלו'. ולשמע אוזן דברים אלו עמד כ"ק אאמו"ר זצ"ל כמשתומם, כי מה שייך להרב אם לא דברים הללו. ואז החליט בדעתו, כי מקום שאין הרב דמתא יכול להשפיע על חינוך הילדים, ועל כשרות השחיטה, אינו חפץ להיות רב במקום כזה. ולכן עזב את העיר, והשתקע בעיר פתח תקוה. שם הקים את בית מדרשו, ומקוה טהרה תחתיו, ושם כונן קשרי ידידות עם רבני העיר, ביניהם הגה"צ ר' יעקב שמריהו דייטש זצ"ל גאב"ד חוג חתם סופר, ועם הגה"צ ר' שמואל אלכסנדר אונסדארפער זצ"ל גאב"ד ק"ק דברי חיים צאנז...

בשנת תשמ"ח לפ"ק, לקה כ"ק אאמו"ר זצ"ל בשלשה ארועי מח (סטרא"ק) ל"ע, בזה אחר זה. וכמה שבועות לאחר מכן היה חלש מאד, ושכב מבלי יכולת לעשות מאומה. וגם אחר כך כאשר שב לכוחותיו, נשאר משותק על חצי גופו, וכל דבר עלה לו בקושי גדול. אולם עם כל זה התאמץ והחמיר על עצמו קלה כבחמורה, וסיפר הגה"צ ר' חיים יודא דייטש שליט"א גאב"ד חוג חתם סופר פתח תקוה, שאותם שהתגוררו בסביבתו זוכרים איך שבאותם הימים היה הולך באשמורת הבוקר במסירות נפש למקוה שהיה רחוק כמה רחובות מביתו, (כי המקוה אשר בבית מדרשו היה בזמן ההיא סגור, מחמת התנכלות ראשי העיר, שהמקוה היתה לצנינים בעיניהם ואכמ"ל). וכן היה בכל הנהגותיו, שלא ויתר לעצמו מאומה, אף שעלה לו בקושי...

ביום ז"ך כסלו שנת תשנ"ח לפ"ק, אחר שקיים מצות הדלקת נר חנוכה ואמר דברי תורה. נטל ידיו, וישב לכתוב דברי תורה, וסיים בפסוק (דברים ד, ל) 'ושבת עד ה' אלקיך'. בו בלילה השיב את נשמתו הטהורה ליוצרה, בביתו בה שם לילות כימים לתורה ועבודת ה'. מתוך שיחות קודש של בנו כ"ק מרן אדמו"ר מדינוב שליט"א, "כי ברוך הוא" (וויליאמסבורג תש"פ) ע' ל"ג

אבל אשמים אנחנו

סיפר הרה"ח ר' אברהם מאיר גלאנצער זצ"ל מאנטווערפן, יליד גראסווארדיין, שבעת שדרש כ"ק אאמו"ר (הרה"ק רבי ברוך רבינוביץ ממונקאטש) זצ"ל בבית המדרש הגדול בגראסווארדיין בשנת תש"ד לפ"ק, לעורר את אחינו בני ישראל שישתדלו עבור הפליטים מפולין, לעזרם ולסייעם בממון ובגוף, פירש בין דבריו את מה שאמרו השבטים זה לזה אצל יוסף (בראשית מב, כא) 'אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו, על כן באה אלינו הצרה הזאת'. והקשה, הלא היו לשבטים עוד חטאים, כגון מה שזוללו בבני השפחות, ואכלו אבר מן החי, והביאו צער ליעקב אביהם במכרם את יוסף, ולמה תלו את הצרה רק בחטא הזה. ופירש כי אין חטא גדול יותר מלהעלים עין ואוזן מצרתו של יהודי שמתחנן ומבקש שיסייעו לו, וזה חמור יותר מכל שאר החטאים, על כן תלו את הקולר בזה דווקא. ובכך עורר אותם לעזור ולסייע לבני פולין בצרתם. כ"ק מרן אדמו"ר מדינוב שליט"א, "כי ברוך הוא" (וויליאמסבורג תש"פ) ע' ט"ז

כ"ח כסלו

הגה"צ רבי ברוך דוד טווערסקי ה"ויברך דוד" מקלינקוביץ זי"ע

יום ההילולא - כ"ח כסלו

הגה"צ רבי ברוך דוד טווערסקי אדמו"ר מקאלינקאוויטש היה הבן הרביעי, והצעיר מבין ילדיו של רבינו הרה"ק רבי מרדכי דב מהרנסטייפל זי"ע נולד ביום ח' אדר שנת תרל"ה, שמו נקרא בישראל ברוך דוד. כפי הנראה, השם "ברוך" הוא נקרא על-שם הגאון ר' ברוך פרענקל-תאומים, אב"ד לייפניק, בעל מחבר ספר "ברוך טעם", חותנו של מרן ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע, חותן-רבינו. וכך נקרא גם אביו של בעל ה"תניא" זצ"ל, זקנו של רבינו. והשם "דוד" הוא נקרא ע"ש הגאון ר' דוד אשכנזי, אב"ד יארטשוב, בנו של הגאון המפורסם בעל מחבר ספר שו"ת "חכם צבי", שהיה מזקניו של ה"דברי חיים" זי"ע.

רבי ברוך דוד התבלט במיוחד בגדלותו בתורה, וכבר בילדותו יצא שמו כעילוי ורבים התברכו בו. בהיותו הצעיר מבין ילדי רבינו, הוא שתה בצמא מכל דבריו של אביו, ששמו הקדוש כבר הספיק אז להתפרסם בכל העולם, וכך עלה והתעלה בתורה ובעבודת ה'. אביו אהב להשתעשע עמו בדברי-תורה ופלפול, ולהדריכו בדרך העולה במסילה בית-א"ל.

"בן שמונה עשרה לחופה", ובהגיעו לגיל זה בחורף שנת תרנ"ג, הוא נבחר להיות חתנו של האדמו"ר ר' שלמה זלמינא צוקערמאן זצ"ל מראשקוב, שנשא את בתו הרבנית מרת חיה שרה ע"ה. חותנו נמנה בין המשפחות המיוחסות בישראל, בהיותו צאצא בן-אחר-בן להרה"ק רבי שבת מראשקוב, בעל "סידור ר' שבת" מתלמידי הבעש"ט זצ"ל, וחתן הרה"צ ר' אברהם יהושע העשיל ממעז'בוז, נינו של הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא, בעל מחבר ספר "אוהב ישראל" זי"ע...

כפי הנראה, ישב רבי ברוך דוד סמוך על שולחן חותנו במשך כמה שנים, בזמן הזה הוא המשיך לעמול בתורה ויראה, עד שהלך וגדל מאוד...

וכך בשבתו רחוק מבית אביו, התגעגע האב לבנו הצעיר, כי בן-זקונים הוא לו, ומרוב הערכה אליו, וברצונו לראותו גדול ועולה במעלות התורה. הוא הריץ אליו לעתים קרובות מכתבים, והשתוקק לדעת משלומו ושלום-תורתו...

גם בעניני עבודת-השם היתה עיניו של האב פקוחות על בנו, להורות לו את הדרך אשר יבחר...

כרבות השנים בהיותו גדול בתורה ויראת ה', היה מעורב בהנהגת העם וחיזוק מצב הדת. עמד בפרץ, ונימנה עם מנהיגי היהדות במדינת אוקראינה. גדולי-הדור שהעריכו את ידיעותיו בש"ס ופוסקים, אהבו להתכתב עמו בדברי-תורה ופולפולי דאורייתא. גם כמובן עם רבינו הוא התכתב מדי-פעם בדברי-תורה וחרירות. כשאביו התכונן למסור להדפסה את ספרו הגדול שו"ת "עמק שאלה", הוא ביקש מצעיר-בניו ר' ברוך דוד, שהוא יהיה זה שיעבור על הכתבים להכניס כראוי...

ביום שני לעת ערב נר רביעי של חנוכה, כ"ח כסלו שנת תרפ"ו, הוא הסתלק לגנזי מרומים כשהוא אך בגיל חמישים ואחת שנים, במעונו אשר בעיר וינה, ושם חלקת מחוקק ספון. לפני פטירתו הוא ציוה שלא יחרטו שום תוארים ע"ג המצבה שעל קברו.

זוגתו הרבנית מרת חיה שרה ע"ה, עלתה להתגורר בארץ ישראל, שם הסתלקה ביום ב' תמוז שנת תש"ב, ומנוחת-כבודה במרומי הר-הזיתים בירושלים. תהא נשמתם צרורה בצרור החיים. הרה"ח ר' צבי ברינער שליט"א, רבינו הקדוש מהארנסטייפל" (ב"ב תשע"ו) ע' תס"ד

הגה"ק רבי עוזיאל מייזליש זי"ע בעל "עץ הדעת טוב"

יום ההילולא - כ"ח כסלו

הגה"ק רבי עוזיאל מייזליש זי"ע אבד"ק אסטראווצא ריטשוואהל וניישטאט נולד תק"ד. ב"ר צבי הירש מסעמיאטיטש שבליטא. חיבר חיבורים רבים. נדפס ממנו דרוש "מה שאמר בהיותו בר ארביסר" (הקד' לתפארת הצבי), וכן "חילוק נחמד" במס' ביצה ש"חידש הרב הגאון ז"ל כשהיה בן ט"ו שנים" (בית ישראל להמגיד מקאזניץ, סוף עירובין). העמיד תלמידים הרבה. היה מגדולי תלמידי הגה"ק המגיד ממעזריטש. נפטר בחצי ימיו בכ"ח כסלו תקמ"ו.

מחיבוריו נדפסו: תפארת הצבי (על פ"א דמס' ביצה); עץ הדעת טוב (עמ"ס שבת וכתובות); מנורה הטהורה (הל' שבת); תפארת עוזיאל (תנ"ך, מגילות, מועדים). שאר כתביו נגנבו אחרי פטירתו. הרה"ג ר' ישראל אברהם גרינבוים שליט"א, "חכמי פולין" (ירושלים תשס"ט) ח"א, עמ' ב'

...והנה להאריך בגדולתו וקדושתו של זקני הגה"ק המחבר [הגה"ק רבי עוזיאל מייזליש זי"ע] זצ"ל, הוא אך למותר, שהרי כל המעיין בהסכמות גדולי הדור לספרו של זקני רבינו זצ"ל, נוכח לראות באיזה יראת הכבוד כתבו כל גדולי הדור על רבינו זצ"ל, ורואים את הערכתם העצומה לשמו ולזכרו.

וכבר העידו כל גדולי דורו, שכל הספר נכתב בקדושה ובטהרה, וכל דבריו ברוח הקודש נאמרו.

וראוי לנו לצטט מה שכתב הגאון בעל "שואל ומשיב" מלבוב זצ"ל עליו בתוך דברי הסכמתו: "כבר נתפרסם תורתו וגאונו בספרים... אשר כל גדולי הגאונים מעריצים ומקדישים שמו" עכ"ד. והגה"ק

מצאנו בעל ה"דברי חיים" זצ"ל כותב בתו"ד: "ושמעתי זה כמה מספרים הילולו ושבחו מקדושתו וטהרתו של כבוד הרה"צ המחבר הנ"ל... וחיבת קודש שהי' לו אצל מרן הרה"צ מאוה"ג מו"ר ר' דוב בער זצלה"ה ממעזריטש, איך הי' מייקרו ומכבדו ביתר שאת וביתר עוז" עכד"ק.

ומה יש לנו להוסיף מעבר למה שמביא נכד רבינו - המו"ל הראשון של הספר "מנורה הטהורה" בהקדמתו, כי רבינו ה"נועם אלימלך" זצ"ל - זי"ע כתב הסכמתו לספר זה, וכתב כי ספר זה אינו צריך הסכמה, כי נעשה בקדושה ובטהרה עפ"י ציווי המגיד ממעזריטש זצ"ל, "ואמר על הספר הנוכחי שהוא תורת אמת כנתינתן מסיני" עכד"ק.

די בדברים נפלאים אלו. כדי להראות את הסתכלות גדולי הדורות זצ"ל על רבינו הק' זצ"ל... הרה"ח ר' אשר אלימלך מייזעלס שליט"א, "עץ הדעת טוב" (ברוקלין תשע"א) ע' ט"ז

עב"ד ה'

הגה"ק רבי עוזיאל מייזליש מתלמידי המגיד ממעזריטש מחבר הסה"ק "עץ הדעת טוב", חיבר גם ס' 'מנורה הטהורה', 'כרם שלמה', 'תפארת הצבי', נערץ על צדיקי דורו שקראו עליו עב"ד ה' - ר"ת עוזיאל בן דרעזיל. "היכל הבעש"ט", ניסן תשס"ו, ע' ק"ז

כ"ט כסלו

הגה"צ רבי אברהם ברבי נחמן מטולטשין זצ"ל

יום ההילולא - כ"ט כסלו

הגה"צ המקובל ר' אברהם נולד בשנת תר"ט לאביו הצדיק רבי נחמן חזן מטולטשין, תלמידו המובהק ונושא כליו של מוהרנ"ת. רבי אברהם המכונה "ר' אברהם בר"נ" היה ממעתיקי השמועה, שקיבל מאביו דרך מוהרנ"ת. נודע בגודל קדושתו וגאונותו העצומה ובהשגות אלקות, היה עובד ה' שכמעט לא הניח כמותו. חיבר את הספר העמוק "ביאור הליקוטים" ביאור עמוק ביותר על לק"מ, וכן עוד ספרים וקונטרסים שונים ובהם יסודות עמוקים ביסודי היהדות ואמונת צדיקים, וכן שיחות וסיפורים רבים. כבר בצעירותו אמר לו אביו רבי נחמן, שיברח לארץ ישראל כי חו"ל אינה סובלת את קדושתו. שנים רבות היה יוצא מביתו במוצש"ק לערוך את עבודותיו הנוראות מחוץ לישוב והיה חוזר בע"ש. כן נודע בענוותנותו המופלגת שהיה כ"גוש אדמה" בעיני עצמו. בגדלותו של ראבר"נ אין כאן המקום להאריך. בשנת תרנ"ד עלה לא"י וחי שם כעשרים שנה. והיה נוסע בכל ר"ה לאומן. רבים מגדולי חסידי ברסלב גאונים וצדיקים ואנשים עובדי ה' היו מתלמידיו, ביניהם הרה"ח ר' לוי יצחק בענדער, שהיה תלמידו המובהק והעביר את דעתו ותורתו ושיחותיו לדורנו. ראבר"נ נסתלק באומן בער"ח טבת תרע"ח ונטמן שם. "אוסף מכתבים" (ירושלים תשע"ו) ח"א, ע' פ"ב

רלוי"צ [בנדר] ז"ל סיפר ששמע מאחותו של ראבר"נ ז"ל [הצדקנית הידועה רחל ע"ה], שבימי נעוריו, במשך עשרות שנים, היה הולך לשדות וליערות ממוצש"ק עד יום עש"ק עם שק ספרים ולחם ומים, ולא שב לביתו רק לקראת ש"ק, ובבואו לביתו דיבר עם אשתו דברי פיוס כאלה שכבר היה ניחא לה בזה שהיה כל השבוע חוץ לבית. ורלוי"צ ז"ל היה אומר על זה, שהוא סימן של צדיק, שהוא טוב, כולו נעימות, דרכיה דרכי נועם, ודיבוריו טובים ונעימים עם כל אחד ואחד.

ועל עצם גדולתו של ראב"ן הרבה רלוי"צ ז"ל לדבר, איך שהיה במדריגה גדולה בעבודותיו הנוראות שא"א לשער. והיו אומרים שאילו היה בימי רבינו ז"ל [הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע] היה חידוש גדול בעבודות כאלו, ואעפ"כ היה לב מבין להבין לרוחם של אנשים שהיו רחוקים מאד ממנו, שעובר עליהם מה שעובר, ואיך לחזק אותם, אפילו אנשים פשוטים ופחותים, פראסטע מענטשן, היו לו ג"כ דיבורים אליהם, איך לדבר אתם ואיך לחזק ולעורר אותם בנעימות, וזהו שלימות של הצדיק דאחיד לעילא ותתא. הרה"צ רבי חיים שלמה הלוי ראטענברג שליט"א, "שיחות מהרלוי"צ" (ירושלים תשע"ד) ע' ס"ב

הרה"ח רבי לוי יצחק בנדר ע"ה סיפר פעם, שכאשר היה רבו השרף רבי אברהם ברבי נחמן זצוק"ל, מדבר באומן, היו כל דבריו כגחלי אש, והיה כאבן שואבת (מאגענעט). כשביאר תורה בליקוטי מוהר"ן, היה נדמה שכל היהדות וכל מה שנעשה עם האדם בפרטות ובכללות, הכל כלול בתורה זו, והוא הפתרון לכל הבעיות של העולם, וכדברי רבינו (שיחות הר"ן אות קלא), שעל ידי דיבור של צדיק אפשר לעבור את כל התורה כולה, והיה ממחיש ומבאר את אמיתות התורה, באופן מופלא מאוד, וכאשר היה דורש באופן זה, היו כולם נאספים לשמוע.

ואכן רבי ישראל כהן, מגדולי עובדי ה' אשר באומן, לא מש מר' אברהם ב"ר נחמן, וקבע את ישיבתו אצלו בעת לימודו ותפילתו וכן גם בעת אכילתו ושתיתו, ואף בעת שנתו של ר' אברהם ישב בחדרו ולמד, לפי שידע, שתמיד בכל עת ובכל זמן אפשר לקנות כאן. ולא היה כמוהו בין כל תלמידי ר' אברהם שמסר שיחות תורות והשגות כמו ר' ישראל (חלק מהשיחות נדפסו בספר אבני"ה ברזל - ר"ת אברהם בן נחמן / ישראל הכהן). וזהו כח ומעלת הקביעות והישיבה והביטול לחכמים. הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, "אוסף אמרים- מדות" (ירושלים תשע"ג) ע' קל"ג

רלוי"צ [בנדר] ז"ל דיבר מהתקרבותו לר' אברהם בר"ן ז"ל, ואמר, שהוא היה ענין אחר לגמרי. אע"פ שגם מקודם העריך אותו מאד, אבל אח"כ לאחר שנתקרב אליו הכיר שהוא ענין אחר לגמרי. ואמר עליו, שהוא לא היה "שארפער" [אדם חד וחרוף] רק היה נעימות'דיגער מענטש [אדם נעים] והיה מדבר שיחות פשוטות לאנשים. ואע"פ שבספרו ביאור הליקוטים רואים עמקות גדולה, אעפ"כ דיבורו עם אנשים היו בפשטות ובנעימות. והוסיף: אע"פ שר' אברהם כבר היה זקן כשהכיר אותו לראשונה - לא היו רואים עליו שום הקפדות ועצבות (נארווייזקייטן), רק הכל בנעימות ובשפלות. הרה"צ רבי חיים שלמה הלוי ראטענברג שליט"א, "שיחות מהרלוי"צ" (ירושלים תשע"ד) ע' קס"ג

רבי אלי' חיים רוזין (שליט"א) [ז"ל] אמר לי פעם, כי בעת שר' אברהם ב"ר נחמן בעל ביאור הליקוטים הי' אומר תורה הרגישו כל העומדים סביבו ממש איך שהתורה הזו שאמר היא ממש פירוש על הרבה ענינים בתורה הק', ופתרון לשאלות החיים. ממכתב קודש הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, "אוסף מכתבים" (ירושלים תשע"ו) ח"ב, ע' קס"ד

רלוי"צ [בנדר] ז"ל דיבר פעם מר' נחמן שוסטער (זקינו של יוסל'ע שוכמאכער) שכבר בימי בחרותו היה שוסטער [סנדלר מתקן נעליים], והיה עושה נעלים יפות מאוד שאפילו שרים וחשובים היו באים אצלו לעשות את מנעליהם, והוא בעצמו היה לבוש כמו נגיד 'צו געפוצט' [מקושט]. ור' נחום שוסטער ז"ל אחיו, אמר לראב"ן ז"ל עליו שזה כל ענינו ואינו רוצה אפילו להתחתן. ודיבר ראב"ן ז"ל אתו, עד שהצליח לשדך לו שידוך. ביום השבת אחר החתונה דיבר אתו ראב"ן ז"ל כל השבת כולו מה ששייך לדבר עם איש כזה, והכל כדי להציל אותו שלא ילך לטייל עם הכלה במקומות שאינם טובים, כמו שהיה

המנהג שלהם. ואמר על עצמו שהעסק באותו שבת עם החתן היה בגדר מסירות נפש עבורו, אבל יש נחת רוח גדולה למעלה שמוסר עבודתו הק' של כל השבת כולו רק בשביל להציל יהודי מלעשות רע. ואח"כ נעשה הר' נחמן שוסטער ז"ל איש כשר באמת, בתורה ובתפלה בתמימות ובפשטות ובמסירות נפש כידוע [לכל מי שהכיר אותו בשנותיו האחרונות כאן בירושלים]. וסיפר רלווי"צ ז"ל שר' נחמן שוסטער אמר לו, ששבת זו הצילה אותו, והיתה לו טובה גדולה מאד לכך ימי חייו. הרה"צ רבי חיים שלמה הלוי ראטענברג שליט"א, "שיחות מהרלווי"צ" (ירושלים תשע"ד) ע' פ"א

ר' לוי יצחק בענדער סיפר לי, שר' אברהם ב"ר נחמן אמר לו, שכבר עבד את השי"ת בהליכה עם כל התורות של הליקוטי מוהר"ן, ועם התורה ס"ו (עה"פ "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי" - תורת יסודית בענין כח השפעת הצדיקים אחר הסתלקותם ועוד דברים יסודיים) הלך מחצית השנה זי"ע ועכ"ל. ממכתב קודש הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, "אוסף מכתבים" (ירושלים תשע"ו) ח"ב, ע' קס"ה

על התמדת ההתבודדות של ראבר"נ ז"ל סיפר רלווי"צ [בנדר] ז"ל, שמנהגו היה כשבא לקלוז וישב אל השלחן, הטה ראשו על השולחן והיה מתבודד, וכשהרים ראשו וראה אנשים שרוצים לשמוע ממנו, התחיל לדבר, וכשסיים לדבר עמם המשיך בהתבודדותו. כך נהג תמיד, וכשלא היו אנשים, היה מתבודד כך בהטיית ראשו על השולחן. הרה"צ רבי חיים שלמה הלוי ראטענברג שליט"א, "שיחות מהרלווי"צ" (ירושלים תשע"ד) ע' פ"א

רלווי"צ [בנדר] ז"ל סיפר, שבאומאן היו כמה מגדולי אנ"ש, כמו רבי שמשון ברסקי ז"ל ועוד, שאמנם לא התפללו בקול, אבל התפללו באריכות במתיקות והתעוררות גדולה. וכן ראבר"נ ז"ל לעת זקנתו לא היה מתפלל בקול אבל עם פייער [באש להבה]. ונראה כמו שהיה אוכל את המילים ולועס אותם בגעשמעק [בנעימות], כי היה אומר בפיו כל אות ודיבור בחיתוך האותיות הדק היטב. הרה"צ רבי חיים שלמה הלוי ראטענברג שליט"א, "שיחות מהרלווי"צ" (ירושלים תשע"ד) ע' ק"ד

קבלת בזיונות באהבה

הרה"צ ר' אברהם ב"ר נחמן טולטשינער אמר, שאם היו יודעים גדול מעלת קבלת בזיונות באהבה היו הולכים למקוה בטרם הבזיון (נשמע מפי תלמידו רבי לוי יצחק בענדער ע"ה, ששמע ממנו שאמר בזה"ל: ווען מ'וואלט געוואסט וואס מ'טוט אויף מיט א בזיון, וואלט מען געטראכט צו זיך טוב'לען פריער). ממכתב קודש הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, "אוסף מכתבים" (ירושלים תשע"ו) ח"א, ע' פ"ב

הרה"ק רבי צבי מרדכי בונהרט זי"ע מפשיסחא

יום ההילולא - כ"ט כסלו

נולד בקדושה ובטהרה לאביו הקדוש הרבי רבי אברהם משה מפשיסחא ביום כ"ד אלול תקפ"ו על ברכי סבו הרבי רבי בונים מפשיסחא ונקרא שמו בישראל צבי מרדכי. לא ארכו לילד הרך ימי הטובה וכבר בהיותו פעוט כבן שנתיים ושלושה חודשים נתייתם מאביו הגדול שעלה בסערה השמימה. הערש מרדכילע היתום גדל בבית אמו הרבנית מרת בריינדיל ע"ה ובבית סבתו הרבנית מרת רבקה'לה ע"ה - מחברתו של הרבי רבי בונים זי"ע, ובהגיעו לפרקו נלקח כחתן אצל הס"ק רבי יצחק זי"ע מוואראקי עבור בתו מרת ציפורה ע"ה.

לאחר חתונתו - והוא נער צעיר - עבר לגור בווארקי בצלו של חמיו הגדול שהנהיג את העדה הקדושה. למרות עול ההנהגה ועיסוקיו הרבים למען אחינו בני ישראל הנאנקים תחת עולם של הצאר הרוסי ורשעי ישראל "המשכילים", לא נגרעה עינו של הרבי מחתנו עול הימים - בנו יחידו של מורו ורבו הקדוש, שימש לו גם כאב ולקח עבורו את החסיד ר' אלי יוסף זצ"ל אבד"ק ראדזינובי שיהיה לו מורה וחברותא. גם רבי הערש מרדכי'לע דבק בחמיו הרבי ונקשר אליו בכל נימי נפשו וממנו ינק את דרכו המיוחדת - דרכה של ווארקי - בחסידות ובעבודת ה'. לאחר הסתלקות הסבא קדישא באחרון של פסח תר"ח, דבק רבי צבי מרדכי בבנו ממלא מקומו בווארקי, הרה"ק המופלא רבי מרדכי מנחם מענדיל זי"ע "הרבי האמצעי" ממנו לא זו כמעט עד אחרית ימיו...

את תורותיו של הרבי רבי בונם זי"ע שהיה אומרם בשולחנותיו הטהורים משך השבת, היה תלמידו החשוב הגה"ק רבי אלכסנדר זיסקינד [זושא] זצ"ל מפלאצק מעלה על הכתב מידי מוצאי שבת ונכנס עמם אל הקודש פנימה ומקריאם לפני הרבי כדי לקבל את הגהותיו והסכמתו. פעם אחת - כך סיפר הרה"ק רבי חנוך העניך זי"ע מאלכסנדר - אמר רבי זושא לרבי רבי בונם כי הוא בעצמו לא הבין את אשר כתב... כתוב כפי מה שאמרתי - השיבו הר"ב, "ומי שיזכהו ה' על ידי אותו המאמר, הוא יבין!"

רבי זושא שהיה בעצמו ספרא רבה ואשר כתב עוד ספרים, התייחס אל "תורות" אלו ככתב ידו של רבו ולא שינה או הרחיב בהם ולו אות אחת בלבד. הוא האיש אליו הריץ הרבי רבי בונם בשלהי אלול תקפ"ו לקראת ראש השנה הקרב, את אגרתו המפורסמת "אגרת הקודש" אשר בן הרבי, הרה"ק רבי אברהם משה זי"ע ציווה ללמודה בעיון.

לאחר הסתלקות הר"ב ב"ב אלול תקפ"ז העביר הגה"ק רבי זושא את הכתבים ובתוכם האגרת לבנו ממלא מקומו הרה"ק רבי אברהם משה, אולם כידוע לא ארכו ימיו של רבי א"מ ולאחר הסתלקותו בא' טבת תקפ"ט עברו הכתבים לאלמנתו הרבנית מרת בריינדיל ע"ה שהיתה מלומדת גדולה ויודעת ספר.

לאחר חתונתו קיבל זקנינו רבי הערש מרדכי זי"ע את כרך הכתבים מאמו על-מנת שיוציאם לאור. והוא אכן היה הגבר אשר העבירם תחת מכבש הדפוס בברעסלאו והוציא לאור בשנת תרי"ט את הספר הקדוש "קול שמחה" - "חידושי תורה מאת אדמו"ר הרב הגדול והקדוש איש אלוקים, בוצינא קדישא, מפורסם מאוד, כקש"ת מו"ה שמחה בונם זי"ע זצלה"ה... "צדיקים התייחסו אל הספר כספר קדוש אשר יש לדייק במילותיו כמו שצריכים לדייק במדרש! מהדורה מפוארת ומאירת עיניים של הספר, יצאה לאור ע"ש"ב הרה"ח ר' יהודה מנחם בוים ז"ל לפני קרוב לשלושים שנה.

למרות שהיה דבוק ברבו-גיסו הרבי האמצעי מווארקי זי"ע, בכל זאת עזב לפתע בשנת תרכ"ו את ווארקי ואת בית מדרשו של רבי מנחם מענדיל ונדד עד פלאוונה הרחוקה שליד ראדומסק, בה התיישב ובה הקים את חצרו. מה גרם לו לעשות זאת, מדוע עזב את גיסו הגדול שכה היה קשור אליו? מספר הרה"ח רבי מנחם הערש קאליש זצ"ל בנו יחידו של הרה"ק רבי מאיר'ל זי"ע מאמשינוב: בהיותנו בימי מלחמת העולם השנייה בשאנחאי סיפר לי זקני מרן האדמו"ר הקדוש והטהור רבי שמעון שלום זי"ע מאמשינוב, כי לרבי הערש מרדכי הייתה 'חזקה' להעמיד יין בשבתות ובחגים על שולחן גיסו הרה"ק רבי מרדכי מנחם מענדיל זי"ע מווארקי, ומזה התפרנס. ימים תקפו ואנשים מסויימים התחילו לערער על חזקה זו שברשותו, רבי צבי מרדכי למרות שהיה יכול להדפס בקלות, לא רצה שתצא ח"ו מחלוקת מהעניין, עזב הכל ועבר לפלאוונה. בראדומסק ישב אותה עת הרב הקדוש רבי שלמה הכהן רבינוביץ זי"ע בעל

"תפארת שלמה" שהעריך מאוד את הרבי החדש שבא לסביבתו, וכה אמר פעם בקורת רוח: "בעיירה פלאוונה מצויים שלושת הצבאים המובחרים ביותר, רבי הערשל מגידז'ל, רבי הערש מרדכי-חתן הרבי מווארקיי ורבי הערשעלי פלאוונער..."

לא הרבה זמן ישב רבי צבי מרדכי על כיסא ממלכתו, ביום כ"ט כסליו תרכ"ז הסתלק לבית עולמו והוא אך כבן ארבעים ואחת שנה. זכה הרה"ק רבי הערש מרדכי להטמן ליד סבו הרבי רבי בונם באהל בפשיסחא ושם מנוחתו כבוד. הרה"ח ר' צבי מרדכי רבינוביץ שליט"א, "רבי לייביש" (ירושלים תשע"ז) ע' י"א

הגאון רבי שלמה דוד כהנא זצ"ל

יום ההילולא - כ"ט כסלו

רבי שלמה דוד [ב"ר בן ציון] כהנא ראב"ד בוורשה מחשובי הרבנים שבדור, נולד בעירה ינובה מחוז קובנה בשנת תרכ"ט. למד בישיבת וולוז'ין והתרוועע עם הרמ"ם הנצי"ב ורבי חיים מבריסק. השתלם בכל מקצועות התורה בכלל הפרושים בקובנה בהנהלתו של רבי יצחק אלחנן.

בשנת תרנ"ה נשא לאשה את בתו של הראב"ד הוורשאי, רבי שמואל זינוויל קלפייש. ובבית חותנו עסק הלכה למעשה בתורת ההוראה. אחרי פטירת חותנו נתמנה כממלא מקומו. מכל ערי פולין פנו אליו בשאלות ולכולם השיב כיד ה' הטובה עליו.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה כשנתרבו העגונות והבעלים נעלמו בצבא הרוסי, עשה הרבה לתקנת עגונות. לפי יזמתו הוקמה לשכה מיוחדת לעניני העגונות. ובכל עיר ועיירה נוסדו ועדים מיוחדים במטרה לאסוף חומר, תעודות וצילומים מהאנשים שנעלמו. עזרו על ידו האדמורי"ם רבי יצחק זליג מורגנשטרן מסוקולוב, רבי מרדכי יוסף ליינר מרדזין ורבי מאיר דן פלוצקי מאוסטרו בה. פעולה רבת היקף נעשתה על ידו. השתדל להשיג רשיונות כניסה לארצות הברית בשביל אותן הנשים שבעליהם הגיעו לשם, ולהשיג גיטין מהבעלים שהשתקעו ברוסיה ולא יכלו לצאת משם. אלפי נשים נושעו על ידו והקימו מחדש את ביתם. כן פעל רבות באיחוד הרבנים בפולין, ולשם כך הקים את "אגודת הרבנים" שהצטיינה בפעולותיה בשטח הרבני וחיזוק הדת.

ביתו היה מרכז של עסקנות ציבורית. חיבב מאד את בני הישיבות ולומדי תורה, וזכות גדולה היתה לבן ישיבה לקבל היתר הוראה מרבי שלמה דוד, כפי שקראו לו בוורשה. בשבתות פגשו אצלו עשרות בחורי ישיבה להבחן על ידו כדי לזכות ב"הורמנא דרבנן".

אישיות אצילה היה רבי שלמה דוד, הצטיין בפשטותו ובענותנותו, אם כי בוורשה העיר על שלש מאות אלף יהודיה לא היה אב"ד כי אם רבנות, הרי הוא נחשב כהאב"ד הבלתי מוכתר. ענינים המסובכים ביותר הובאו אליו להכרעתו.

הוא היה עד להשמדת קהילת וורשה בזמן השואה ובדרך נס הצליח להמלט ולהגיע בשלום ארצה. אהבתו לארץ ישראל עמדה לו להתקבל בארץ בכבוד. ועם בואו נתמנה כרב בירושלים העתיקה. שם פתח ישיבה להוראה והרבה תלמידים יצאו ממנה.

עם פרוץ מלחמת השחרור נאלץ לעזוב את קהילתו השנייה ולעבור לירושלים החדשה. כשהציעו לו לשמש רב ב"גן רחביה" סירב מתוך נימוק, כי שתי קהילות היו לו, אחת וורשה שנשא אותה לשם ממון,

שכן קהלה גדולה היתה ופרנסתו היתה מצויה בשפע, השניה ירושלים העתיקה שנשאה לשם יחוס. "משתיהן גורשתי אם כן חושש אני להשתדך בקהילה השלישית שיש בה משום ספק קטלנית..."

זקן ושבע יסורין הוציא את נשמתו בערב שבת קודש פרשת מקץ כ"ט כסלו תשי"ד והוא בן שמונים ושלוש שנה. הרב דוד הלחמי ז"ל, "חכמי ישראל" (ב"ב תשס"א) ע' תי"ז

הרה"ק רבי שמואל אשכנזי זי"ע

יום ההילולא - כ"ט כסלו

הרה"ק רבי שמואל אשכנזי זי"ע היה, בן רבי משה אפרים אב"ד קאליש, בן רבי מרדכי מבארשטיין בן רבי צבי הירש אב"ד בארשטיין (אחי רבי יעקב משה אב"ד זבארוב - אבי רבי יעקב מליסא בעל ה"חוות דעת"), בן רבי נתן אשכנזי מבראד, בן רבי צבי אשכנזי - ה"חכם צבי" ("שבט מישראל" להרב אפרים לנדא, וכ"ה בס' "אדמו"רי בעלז" ח"ב עמ' טז). רבי שמואל היה חתן הרה"ק רבי יצחק מאיר מזינקוב [בן ה"אוהב ישראל" מאפטא זי"ע]. רבי שמואל נפטר בצעירותו בכ"ט כסלו ה' דחנוכה [בערך תר"י] ומנו"כ במעזיבוז. לפי המסורת בבעלז עדיין היה חי בחתונת בתו עם הרה"ק רבי יהושע מבעלז זי"ע. "אגרות אוהב ישראל" (ירושלים תש"ס) ע' קכ"ז

כ"ק מרן מהר"א מבעלזא זי"ע אמר על זקינו הרה"ק רבי שמואל אשכנזי זי"ע [חותנו של הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע] שהיה אדם גדול בתורה ובמצוות ומיראי הוראה ובשום פנים לא רצה לקבל עליו עול רבנות. כ"ק מרן מהר"ש [ה"שר שלום" מבעלזא זי"ע] ביקש ממנו שיקבל עליו משרת רב ואמר לו, שהוא יהיה אחראי על השאלה הראשונה שיפסוק, ואין לו מה לחשוש. למרות זאת סירב לקבל את עול הרבנות. הרה"ח ר' ישראל קלפהולץ ז"ל, "אדמו"רי בעלזא" (ב"ב תשמ"ט) ח"ב, ע

חודש טבת

א' טבת

ה"חוות יאיר" זי"ע

יום ההילולא - א' טבת

הגאון רבי יאיר חיים בכרך זצ"ל (בעל שו"ת "חוות יאיר"), היה בנו של רבי משה שמשון מוורמייזא בעל "שמן המאור".

היה בעל שכל חריף ומעמיק. בהיותו בן עשרים ושלוש נסמך בתואר מורנו, דבר נדיר מאד בשעתו. לאחר שנה נתקבל לרב בעיר קובלנץ, ומשם עבר לכהן פאר במגנצה. בשנת ת"ל בא לוורמייזא בה ישב כעשרים שנה. לאחר שנחרבה הקהילה ע"י הצרפתים עזב אותה יחד עם הגולים ועבר לפרנקפורט ע"מ [= על נהר מיין] והחל להוציא את ספריו. בראשונה הדפיס את ספרו "חוט השני" ולאחר כך את ספרו

המפורסם "חוות יאיר" לאחר שהגאון ר' אהרן תאומים רבה של וורמייזא נתקבל לרב בקראקא, הוזמן ר' חיים לשבת על כס הרבנות בעיר בה ישב עד לפטירתו.

נוסף על גדולתו בתורה היה חכם גדול בכל החכמות, מליץ ופייסן. בהקדמתו לספר "חות יאיר" הוא כותב: כי חיבר ספר "עץ חיים" כולל תשעה חיבורים וסימנים חסד, פחד, אמת, וספר "מקור חיים" על ש"ע או"ח. זה האחרון היה כבר מוכן לצאת לאור והסכימו עליו כל גדולי הדור. אך בטרם הקריב אל הדפוס נתפשטו הספרים "מגן אברהם" ו"טורי זהב" והיה מוכרח לשוב ולתקן את ספריו ולהגיהם על פיהם וכאשר רבתה עליו המלאכה לא הספיק לגמרה.

גדולי הדור ראו בו עמוד ההוראה ופנו אליו בשאלות שונות.

את דביקותו וקדושתו אפשר לראות מספריו הרבים שחיבר, בספרו "חוות יאיר" ס' קכ"ו הוא מתריע נגד המבלים זמנם במשחקי הקלפים בחנוכה: נהירנא כד הוינא טליא נמנו ורבו בעלי תקנות ובראשם א"א הגאון מוהרר"ש זצ"ל לשנות מנהג קדום הנהוג שלא לשחוק כל השנה רק בימי חנוכה והרע בעיני אבי החסיד שיהיו ימי נס הקבועים להודות ולהלל מיוחדים לשחוק וקלות ראש וביקש לאסרם ולקבוע תחתיהם בימי אידם שאין בהם ביטול משא ומתן שבני אדם נשארם בבתיהם ולא עלתה בידו, כי לא הסכימו לשנות מנהג. נסתלק א' טבת תס"ד. הרב דוד הלחמי ז"ל, "חכמי ישראל" (ב"ב תשס"א) ע' ק"ד

נכד ישישים מגזע תרשישים היה רבינו ה"חות יאיר", נצר למשפחת בכרך עתיקת היומין, מאות בשנים, במדינת אשכנז.

זקנו הגאון רבי אברהם שמואל בכרך זצ"ל נחשב כאחד מגדולי ההוראה בתקופתו. הוא היה תלמיד המהר"ל מפראג זצ"ל, ולאחר מכן למד אצל חתנו [של המהר"ל מפראג] הגאון רבי יצחק הכהן אשר לקחו כחתן לבתו הצדיקת מרת חוה ע"ה, שהיתה אשה משכלת ונודעה בחכמתה וקדושתה המופלגת, ועל שמה קרא נכדה, רבינו, את שם ספרו "חות יאיר". ומן הראוי להביא מדבריו בהקדמה לספרו: "... ומלבד כל זה בחרתי עוד בשם הזה (-חות יאיר) להיות למזכרת טוב לזיקנתי החסידה מרת חוה זצ"ל אם אבי הגאון מהור"ר שמשון זצ"ל, כי ראויה היא לכך, הן מצד שממנה נשתלשל לי ולבית אבי יחוסו של עטרת תפארת הגאון הנודע ונזכר בפי המחברים מהר"ר ליב פראג (- המהר"ל זי"ע) ... הן מצד למודה, שהיתה יחידה במינה בדורה בתורה, ונהירנא שהיה לה מדרש רבה בלי פירוש, ולמדה בה על פי השגתה ושכלה, ובמקומות רבות השיגה על הרב בעל 'מתנות כהונה' פירוש הרבות ופירשה באופן אחר שכל השומע יבחין שהדין עמה ואיזה דברים מהם כתבתי בכרכים משמה, וכן עשתה בפירושי מחזורים וסליחות ובפירוש רש"י בחומש ועשרים וארבע (-נ"ך) ובתרגומים וספרים החיצונים, וכמה פעמים שנחבטו בדבר גדולי הדור ובאה היא והושיטה בקנה, והיתה מופלגת בכתב ולשון צח ומצוחצח. גם הפלגת חסידתה והנהגתה אי אפשר להעלות על נייר".

בהמשך מספר שנתאלמנה מזקינו זצ"ל בהיותה בת שלושים, ושוב לא היתה לאיש, והיא נשארה לגור בפראג, עיר אבותיה, ולימים, בשנת ת"י, כאשר עבר בנה רבי שמשון לכהן כרב ואב"ד בק"ק ווירמיישא, נסעה עמו לשם, "ואחר כך נשאה רגלה ליסע לארץ ישראל, ובעו"ה לא הספיקה כי מתה בק"ק סופיא בארץ תוגרמה (-טורקיא), ופלא מכבוד שעשו לה במותה שם, וכן בכל מקום שבאתה לשם, כי היה שמה נודע וריחה נודף במדינות למעלתה, בצירוף יחוסה ומעלת שני אחיה הגדולים הרבנים האדירים הגאונים רבני פולין הגאון מהור"ר חיים כ"ץ אב"ד פוזנא שנסע מרבנות דק"ק פרנקפורט לשם ושם נפטר, והגאון

מוהר"ר נפתלי כ"ץ אב"ד דק"ק לובלין עם הגאון הנודע מוהר"ר העשיל זצ"ל שהיה שם ראש ישיבה, ואי אפשר להפליג מחלוקת כבוד והידור שנהגו שני אחים הגאונים הנ"ל באחותם זקנתו... (וראה שם מה שהשל"ה הק' התבטא אודותיה). "עלים לתרופה", מקץ תשס"ד, עמ' ג'

...צא וראה מה העידו עליו גאוני הדורות ז"ל: ספר חות יאיר מאירין דבריו כאחד מן הראשונים" כלשון הגאון החסידי רבי יונה לאנדסופר ז"ל, בעל מעיל צדקה וכנפי יונה, בצוואתו היקרה (אות י"ט), ובספר פחד יצחק (ערך פדיון הבן) כתב: "עיינן בחות יאיר כי הוא רב ועצום ויישר חיליה מכל בני גילו, כי באמת ראיתי מתוך ספרו כי היה שלם בתורה ובחסידות ובקי מומחה בכל הספרים והחכמות", והגאון רבינו יהונתן אייבשיץ ז"ל בפליתי (סימן ק"י קונטרס בית הספק) כתב: "זהחכם המובהק מהאחרונים בעל חות יאיר", והגאון חיד"א ז"ל בספרו עין זוכר (מערכת א' אות מ"ד) כתב: "ראיתי דברי הרב חות יאיר שכתב וכו', ובעניי יראתי לומר על הרב חות יאיר דאגב שטפיה כתב כן ותקפה עליו משנתו, כי יגורתי מפני האב בחכמה האשל אשר ברמה", ועוד הפליג בשבח הגאון חות יאיר בספרו שם הגדולים (מערכת ח' אות כ"ז) ע"ש... הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א, "אור משה" (ירושלים תש"נ) ע' 190

מעשה שהיה, נידונת בהרחבה במשנתו של הגאון רבי יאיר חיים בכרך, וכפי שהוא מספר על כך בטוב טעם בספרו שו"ת 'חוות יאיר' (פפד"מ תנ"ט סי' סא). על שולחנו של בעל 'חוות יאיר' בחג הפורים התכנסו יחד חבר תלמידיו ושומעי לקחו, שנים עשר במספר, למשתה וסעודת פורים לצהול ולשמוח כדת היום. כטוב לב המסובים ביין החליטו להפיל פור הוא הגורל על 'כוס כסף גדול מוזהב' כאשר עלת ההשתתפות בגורל עמדה על סכום של אחד רייכס-טאלר לכל משתתף. וסדר הגורל כך היה נעשה: היו מביאים שתי קלפיות, בקלפי אחת היו מכניסים י"ב פתקים עם שמות המשתתפים בגורל ובקלפי השנייה היו מכניסים י"א פתקים ריקים ופתק אחד עליו כתוב 'מזל טוב'. או אז היו מביאים תינוק או תינוקת שיקחו פתק אחד מהקלפי האחת ופתק נוסף מהקלפי האחרת, ומי שהיה עולה יחד עם שמו את הפתק 'מזל טוב' הוא שהיה זוכה בגורל. אלא שבאותו גורל פורימי אירע שפתק ה'מזל טוב' כבר עלה בהעלאה השנייה, וכמובן שהדבר היה פלא בעיני המשתתפים על מה מיהר הפתק לבוא. אחד המשתתפים מיהר ועשה מעשה לבדוק בפתקי ההצבעה והנה הוא מגלה שלא זו בלבד שהמסובים לא ידעו להבדיל בין ארור המן לברוך מרדכי אלא שגם לערוך את ההגרלה כראוי אין הם יודעים כי על שני פתקים היו כתוב 'מזל טוב'. ניסה הזוכה להציל את זכייתו בטענה שלא נעשתה כאן עדיפות למשתתף אחד יתר על חבריו, כי הלוא כולם יכלו להרוויח מזה באותה מידה. אולם החוות יאיר שהיה ראש המסובים לא הסכים עימו והורה לבטל את הגורל. אלא שהסיפור לא הסתיים: הטילו פתקים חדשים לתוך הקלפיות, וערכו גורל נוסף. אלא שגם לאחר גורל זה פתח אחד המשתתפים את הפתקים וגילה שאחד מהמשתתפים לא זכה ששמו ייכתב על פתק השתתפות, כך שלא היו בקלפי כי אם י"א פתקים. שוב התעורר הויכוח בניסיון לבטל את הגורל כשהזוכה בגורל טוען לעומת חבריו שאין כל טעם בתלונתם לקלקל את הגורל. כי אדרבה הלוא כל המשתתפים הרוויחו מחסרונו של שם אחד כי בכך גדלו סיכוייהם לזכות, ואילו אדם זה ששמו לא היה בגורל - הנני מוכן ומזומן לפצותו עד שיהיה מרוצה. ואף כעת הכריע החוות יאיר שהגורל בטל, כי גורל שיש בו טעות או קלקול הרי הוא בטל. ועמו ונימוקו עימו:

"אע"פ שאין טעם ושום סברא ומקום לערער שום אחד מהם מצד השכל, מכל מקום גורל הנעשה שלא כהוגן בטל, מכל שכן אם הטעות במעשה הגורל בעצמו. כי ראינו מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים שסמכו על הגורל באשר נעשה בלי מחשבות אדם ופעולת אנוש מצד התחכמות אך בגורל תחלק הארץ

וכן סמכו על הגורל במיתת עכן ויונתן לולי שפדאווהו העם לא מצד הודאתו ונאמר בחיק יוטל הגורל ומה' כל משפטו. ואפילו באומות העולם היה מקובל זה כמו גבי יונה והמן הרשע לפשטיה דקרא.

מפני שקרוב הדבר שאם הגורל כהוגן ידבק בו השגחה עליונה כמו שכתוב 'הבה תמים' מה שאין כן אם הגורל מקולקל אין מבוא לומר שמי שזכה מאת ה' היתה זאת, הן שהקלקול על ידי תחבולת אנוש או בשגחה, על כל פנים הגורל מקולקל, ומצי כל חד למימר: אילו נעשה הגורל כהוגן היה קיימא לי שעתי על פי מזלי או על פי תפילתי שיתן לי הצלחה בכל עסקיי".

מסיים בעל 'חוות יאיר' וכותב שבהתאם לדברים האמורים הרי שהוא הדין יהיה גם בנידון בו אנו עוסקים, גורל שנכפל בו שני שמות בטעות, שבוודאי הגורל בטל:

"וגדולה מזה נראה לי: אם הערים אדם והטיל ב' פתקים ששמו כתוב עליו לקלפי, וזכה אחר בפתק 'מזל טוב' וגילה זה החוטא אחר כך ובדקו ומצאו כך מכל מקום יכולים האחרים לבטל הגורל ואפילו הוא עצמו. הרה"ג ר' ישראל דנדרוביץ שליט"א, "ישורון" (ירושלים תשע"א) חכ"ה, ע' ש"צ

חוות יאיר

כמה פעמים בדרך שעשועי דאורייתא בלא כוונת מתכוון מוצא בשיעורא דיומא או בפרשת השבוע מעין המאורע שלו, והגאון חות יאיר כשהרהר איך יקרא שם ספרו ושמו היה יאיר וזקנתו שגדלתו שמה חוה, וקראוהו לתורה וקראו לפניו "ויקרא אותם וגו' חות יאיר עד היום הזה". "חתם סופר עה"ת" (ירושלים תשמ"ז) ח"ה, ע' קנ"ז

צער בעלי חיים

בשו"ת חוות יאיר סי' קצ"א כתב שצער בעלי חיים לא שייך באדם, הקפידה תורה על צער בעלי חיים דחסידי דעת ונפש המשכלת לסבול, משא"כ זה האדם, איבעיא לי' ליתובי דעתי' ולקבל מאהבה אשר ירע לו. הרה"ג ר' יחיאל מיכל שטרן שליט"א, "גדולי הדורות" (ירושלים תשנ"ה) ח"א, ע' 232

ד' טבת

הגאון רבי אייזיל חריף מסלונים זי"ע

יום ההילולא - ד' טבת

הגאון רבי יהושע אייזיק שפירא זצ"ל נולד בשנת תקס"א בעיר גלובאנקא אצל מינסק במחוז ווילנא. אביו רבי יחיאל הי' מנכבדי העיר ולמדן מופלג והכניס בנו לחדר ללמוד תורה בהיותו בן שלש ושכר מלמד בשבילו ללמוד גמרא בהיותו בן שש וכבר ידע איזה מסכתות בהיותו בן שמונה, אח"כ התחיל אביו לשנן את בנו תורה שבע"פ אך הבן יקיר זה הרבה לשאול קושיות והויות מאביו שלא יכול לענותו כראוי, עד שהוצרך אביו להכניסו לישיבה הגדולה במינסק בבית המדרש בלומקעס תחת השגחת ראש הישיבה ר' אברהם דוואריצער שהיה נודע לגאון וחרף. בבית המדרש הזה נתגדל ונתעלה הבחור אייזיל בשם העלוי מגלובאנקא. ר' יצחק פיינ השתדך עמו ולקחו לחתן לבתו היחידה והבטיח לתת לו ארוחתו וכל צרכיו כל ימי חייו למען יוכל לעסוק בתורה מבלי שתהי' מוטלת עליו טרדת פרנסה, האברך הצעיר השתתף בעניני תורה עם כל גדולי מינסק.

אחר חתונתו יצא שמו לפאר ולתהלה, ברו"פ [-ברוסיה ובפולין] וגם במדינות רחוקות בין הרבנים וגדולי הדור ע"י מרוץ שו"ת ביניהם בחריפותו ובקיאיותו וחדושיו בכל מקצועות התלמוד והפוסקים, עד כי עלה בתשובות למעלת בעל "שאגת אריה". הפרנסים מערי המדינות התאמצו למנותו עליהם לרב ולמורה הוראות אך חותנו ר' יצחק פיינ לא רצה להפרד ממנו. ולאחרונה עלתה בידי ק"ק קאלוואריא שיקבל מהם כתב רבנות. בעיר הזאת הדפיס את ספרו הראשון "עמק יהושע" ובו הראה את עמקו וחריפותו הגדולה בשו"ת. משם נתמנה לרב בק"ק קוטנא, ומשם נתמנה לרב בק"ק סלאנים מחוז גראדנע במקום הגאון ר' בעריש אשכנזי. בעיר הזאת מלא רוב שנותיו על כסא ההוראה ושם חיבר כמעט כל ספריו.

ביום ג' טבת שנת תרל"ג נחלה פתאום ולמחרתו ביום ד' טבת נפטר והלך לבית עולמו. בן שבעים ושתים שנה הי' במותו ויספדוהו כהלכה כל בית ישראל בארצות פזוריהם.

רבינו זצ"ל השאיר אחריו בנים רבנים והם ר' בעריש באוסטראו בפולין, ר' משה הרב בריגא מחוז קורלאנד בעל החיבור "פני משה", ר' מרדכי אבי כותב הטורים האלה והמו"ל, ר' יוסף שלופער הנודע בשם העלוי מדינבורג ובעל החיבור "פורת יוסף" היה חתנו וממלא מקומו בסלאנים. נכדו הרה"ג ר' אברהם שפירא ז"ל, בהקדמתו לספר "עמק יהושע" (ירושלים תשנ"ב)

כשרבי אייזל חריף הוציא לאור ספר עמק יהושע ושלח משמשו לבעלי בתים, היה אחד ממתנגדיו ששלח בחזרה את ספרו, ופעם אחת פגש אותו על ברית ונתן לו ידו בחיבה ושמח איתו, אותו בעל הבית נשאר משתומם, והוא דימה שיהיה ברוגז עמו, ולבסוף יפגשהו בפנים שוחקות ושמח עמו.

ואמר לו רבי אייזל, בשעת קבלת התורה הלך ה' לכל האומות ולא רצו לקבל (עבודה זרה דף ב' ע"ב), מחמת שהוא תורת אמת והם שונאים האמת. גם אנכי היה לי פחד בשעה שנתתי להדפיס את ספרי, השגתי מרבנים שונים מכתבים שימתינו על ספרי בתשוקה גדולה, והיה לי חולשת הדעת, והייתי מזההר מי יודע אם העולם מראים חשק גדול לספרי, בטח ספרי אינו תורת אמת, דאם לא כן לא היה החשק גדול כל כך, ועכשיו שראיתי שנמצא בעל הבית שלא רצה ליקח הספר, סימן שהתורה הוא אמת ומגיע לו יישר כח. הגה"ח ר' יוסף פאצאנווסקי הי"ד, "גן יוסף" (ב"ב תשנ"ח) ע' קצ"ה, אות תתס"א

שמעתי מאאמו"ר (הרה"ח רבי משה אברהם ברזובסקי) ז"ל שסיפר על הגאון רבי אייזל חריף רבה של סלונים, שפעם פסק הלכה באיזה ענין, והעירו לו שמדברי ה'באר היטב' עולה אחרת ממה שפסק, ומשמע זאת חזר בו מהפסק, ולתמיהת הנוכחים על שהוא חוזר בו מפני דעת ה'באר היטב' למרות שנחשב גדול ממנו - כידוע שנחשב לגדול הדור - השיב שבעל באר היטב חי לפני חמשים שנה, ואז הי' האויר יותר טהור ונקי והי' מסוגל יותר לכוון שמעתתא אליבא דהלכתא! כ"ק מרן אדמו"ר ה"נתיבות שלום" מסלונים זצוק"ל, בשיחת קדשו - י"א חשון תשד"מ

משכילים ופורקי עול שטם, עשירים ותקיפים לא סבל, בחל בגאוותם וביהירותם שהלכה לפניהם. בחל במעמידי פנים ובאנשים שאהבו להתפאר.

מעשה בעשיר כפרי מסביבת סלונים, שהתישב בעיר, שמע מאחד המגידיים שרבינו הקדוש, מסדר המשנה, כיבד עשירים, הלך ובא לרבי אייזל וטרוניה בפיו: - למה משנה הרב ממנהגו של רבינו הקדוש, הוא כיבד עשירים והרב מעפרם בעפר.

חייך רבי אייזל: - אמור נא, במה כיבד רבי את העשירים? תאמר בתורה, אין תורה בעשירים, תאמר בחכמה, אין העשירים מצויים בחכמה, תאמר במצוות, אין הם חפצים במצוות.

ובמה? - שאל העשיר. - אגיד לך - המשיך רבי אייזל: ככדם בשתיקה, לא גילה קלונם ברבים. ניחא לגבי העשירים הראשונים, ששמרו על כבודם, לא גילו בעצמם קלונם ברבים, אבל עשירי דורנו, החושפים מומיהם לעיני כל, מבלי שיתבקשו לכך, איך אתה יכול לכבדם...

אף הוא אמר: - בוא וראה מה בין דורות ראשונים לדורות אחרונים; בני דור המדבר, פרקו כספם וזהבם כדי לעשות להם אלהים ואילו בני דורנו, פורקים עול אלקים כדי לעשות כסף וזהב...

אחד מפרנסי סלונים עשיר בעשירים היה, תקיף שהעזו פנים לכל. כשהרבה רבי אייזל בנסיעותיו לווינא להדפסת ספריו נכנס לרב ואמר: - אמרו: הראה לו הקב"ה לאדם הראשון דור דור ופרנסיו, דור דור ומוריו, איך הראה לו את רבינו, המצוי תמיד בדרכים האם רדף אחריו לווינא?

השיבו רבי אייזל: - כשראה אדם הראשון אותך פרנס בסלונים, שוב לא התפלא שאני בורח לווינא... הרה"ח ר' יהודה לייב לוינ ז"ל, "רבי אייזל חריף" (ירושלים תשמ"ב) ע' 94

תנו רבנן

פעם ביקש צורב סמיכה מרבי אייזל. בחנו ומצאו כלי ריק. שאלו רבי אייזל: - מה פירוש תנו רבנן? - כל ילד יודע - השיב הצורב - רבנן תנו... - לא, לא רבנן תנו אלא תנו רבנן, לראשונה תנו ואחרי כן רבנן... הרה"ח ר' יהודה לייב לוינ ז"ל, "רבי אייזל חריף" (ירושלים תשמ"ב) ע' 92

ודאי עשה "תשובה"

חז"ל אמרו (ברכות י"ט). "אם ראית תלמיד חכם עבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה - ודאי עשה תשובה" [פירש הגאון רבי אייזל חריף זצ"ל] היינו, בטח כתב "תשובה" בה "הוכיח" שהכל מותר ולא היתה כאן עבירה כלל ועיקר... הרה"ח ר' יהודה לייב לוינ ז"ל, "רבי אייזל חריף" (ירושלים תשל"ג) ע' 139

יפטור - מתוך דבר הלכה

רגיל היה רבי אייזל חריף לומר: - שנינו: הנפטר מחברו אל יפטור אלא מתוך דבר הלכה (ברכות דף ל"א ע"א) אם יש את נפשך להפטר מטרדן - בחנו בהלכה ואז ימהר לברוח... הרה"ח ר' יהודה לייב לוינ ז"ל, "רבי אייזל חריף" (ירושלים תשל"ג) ע' 160

הגאון רבי מרדכי פנחס טייץ זצ"ל

יום ההילולא - ד' טבת

נולד ביום ח' תמוז תרס"ח לאביו הרב בנימין אברהם ז"ל ראב"ד העיירה סובבאט בחבל ליטא (שהיה מצאצאי בעל הלבושים ודור י"ט לרבנים מורי הוראה). בגיל צעיר החל ללמוד בישיבת טעלז ואח"כ למד בישיבת סלבודקה עד שנת תרפ"ט. משפחתו גרה בעיר ליוואני (ליווענהאף) הסמוכה לדווינסק, וכך היה לאחד מבאי ביתו וממקורביו של הגאון מרוגאצ'וב רבה של דווינסק. התחלת פעילותו הציבורית היתה, כאשר נתבקש ע"י אגודת ישראל לנסוע לערי ליטא ולטביא, ולעורר את היהודים ליסוד תלמודי תורה על טהרת הקודש, ופעילותו נשאה פרי. בתרצ"ד נסע לארה"ב בשליחות ישיבת טעלז, ביחד עם בנו של ראש הישיבה הגאון רבי אליהו מאיר בלאך זצ"ל. בתרצ"ה התחתן עם הרבנית בתיה בת הרב אליעזר

מאיר פרייל זצ"ל. עם נשואיו התמנה לרבה של העיר אליזאבעט בניו ג'רסי (בה כיהן חותנו עד לפטירתו בשנת תרצ"ד). בזמן מלחמת העולם השנייה נמנה עם ראשי "ועד ההצלה" של אגודת ישראל ופעל רבות להצלת נפשות ולעזרת הפליטים. רבנותו באליזבעט, בה שימש כרב ראשי למעלה מששים שנה, היתה דוגמא לרבנות מקורית בלי פשרות, תוך דאגה לכל תחומי היהדות בעיר. בבואו לעיר היו בה רק ששה שומרי שבת, אך הרב טייץ נרתם לעבודת הקודש, הוא עמד על משמר הכשרות ושמירת השבת, בנה מקוה טהרה, יסד תלמוד תורה, מתיבתא, ישיבת לצעירים ותיכון תורני לבנות. כ-900 תלמידים כ"י לומדים היום במסודות אלו, בהנהלתו הפעילה של בנו הרב אליעזר מאיר טייץ שליט"א.

בשנת תשי"ג החל באמירת שעור שבועי בגמרא בשפה האנגלית מעל גלי האתר, תכנית זו נודעה בשם "דף השבוע", היא שודרה מאולפני רדיו שונים בשמנה ערים בארה"ב וקנדה, ועל מאזיניה נמנו אלפים רבים מסלתה ושמנה של יהדות ארה"ב. שעורים אלו נמשכו שלושים ושש שנים בלי הפסק.

הוא עמד גם בראש קבוצת תלמידי חכמים שהתעסקו באיסוף עריכה והו"ל, של תורת הגאון הרואצ'ובי. בפתח הספר "כללי התורה והמצוות" שערך, רשם הנהגות מופלאות שזכה לראות אצל הגאון. בשנת תשט"ז נבחר כאחד מחברי הנשיאות של אגודת הרבנים בארה"ב וקנדה, ביחד עם הגאונים רבי אליעזר סילבער ורבי דוד ליפשיץ זצ"ל. הוא שימש בנשיאות זו עד שנת תשכ"ח. כמו"כ היה אחד מחשובי המנהיגים של ארגון החסד "עזרת תורה".

גולת הכותרת של פעילותו הציבורית, היא ללא ספק עבודתו במסירות נפש למען יהודי ברית המועצות, בשנים הקשות של השלטון הסטליניסטי. במשך השנים תשכ"ד - תשמ"ד נסע עשרים ושתיים פעמים לכל רחבי רוסיה, הצליח ליצור קשרים חשאים עם אנשי השלטון, ושלח כמויות גדולות של תשמישי קדושה, אוכל כשר וכו' ליהודים הנאנחים והנאנקים מרדיפות הדת.

נפטר לאחר מחלה ממושכת ביום רביעי ד' בטבת תשנ"ו בן פ"ח שנים. ארונו הובא לארה"ק ומנו"כ בהר הזיתים. "שמן ששון מחבר"ך (ירושלים תשנ"ח) ח"ב, ע' 142

...ברצוני לכתוב מספר מלים על אודות הרב פנחס טייץ זצ"ל, בן דודי... היה זה הוא שהביא אותי, בהיותי בארצות הברית, אל רב יצחק הוטנר זצ"ל, ובעקבות דבריו של הרב התחלתי לספר על קורותי. אימותינו - של הרב פנחס ושלי - אחיות היו. היה זה בשנת תרצ"ה (1935) כאשר הרב פנחס, שגר אז במדינות הבלטיות שטרם סופחו לברית המועצות, ליווה את ראש ישיבת טלז, הרב אליהו-מאיר בלוך, בנסיעתו לעיר אליזבט שבארצות הברית. שם נישא לבתו של הרב אלעזר-מאיר פרייל, רבה של העיר אליזבט שבמדינת ניו-ג'רסי, ונותר לגור במקום. זמן קצר קודם לכיבושן של המדינות הבלטיות בידי הגרמנים, הספיק להזמין אליו את אביו ואת אמו.

עם הגיעו לארצות הברית בירר תחילה, האם קיים מקוה במקום. ענו לו, כי לשאול בארצות הברית על אודות מקוה הרי זה "חילול ה'". היהודים המקומיים כה התדרדרו מבחינה רוחנית, עד שראו במקוה מעין אמונה טפלה ומשהו פרימיטיבי, שאפילו השאלה אודותיו נראתה מגונה בעיניהם.

כאמור, לאחר פטירתו של הרב פרייל, נשא הרב פנחס את בתו לאשה והתמנה לרבה של העיר, אליזבט. הוא חולל בה מהפך של ממש - הקים ישיבה, חדר לבנים ובית ספר לבנות. הוא היה הראשון שהעז לנצל את הרדיו למטרות דת, ובמשך למעלה משלושים שנה מסר מעל גלי האתר אחת לשבוע שיעור גמרא

שאורכו חצי שעה. את השידור שמעו בכל רחבי ארצות הברית: בשיקאגו, בפלורידה, בלוס-אנג'לס... כאשר נבדקה מידת הפופולאריות של התוכנית, התברר כי יש לה כרבע מליון מאזינים!

רבי פנחס נהג להגדיר את ההבדל בין היהדות הקונסרבטיבית לאורתודוקסית: "הקונסרבטיבים טוענים כי 'אנו כה חולים, עד כי עלינו לכרות את ידינו ואת רגלינו על מנת להישאר בחיים'. לעומתם טוענים האורתודוקסים: 'החולה נפל למשכב לא בשל מחלה, רק משום אפיסת כוחות. ויש להאכיל אותו כדי שיבריא.'"

בכך רצה לומר כי היהודים ה"חולים" אינם יודעים דבר על אודות היהדות, ורק אם "יאכלו", כלומר - ילמדו, יחלימו.

הרב טייץ היה אחד ממנהיגי תנועת "אגודת ישראל" בארצות הברית ("אגודת ישראל" - תנועה עולמית המאגדת את היהדות החרדית. נוסדה בתחילת המאה העשרים כשמטרתה - שימור יסודות היהדות וביסוסם. ברבות השנים היא התארגנה למפלגה פוליטית. אחד המייסדים הראשיים של אגודת ישראל" היה מרן החפץ חיים זי"ע).

הרב טייץ היה גם חבר בהנהלת "ועד ההצלה", גוף שסייע רבות ליהודים ניצולי שואה ודאג להם לאשרות כניסה לארצות השונות. ולמרות עיסוקיו הרבים, היה מתפנה ובא למוסקבה כדי ללמד תורה ליהודי העיר. עשרים ושתיים פעם הגיע למוסקבה - והיה זה בזמנים הקשים ביותר ליהדות ברית המועצות! באחד מביקוריו נעצר בידי סוכני הק.ג.ב., הללו ערכו חיפושים, חקרו ואיימו, אך לבסוף שחררו אותו בשל היותו נתין אמריקאי. אך גם לאחר שחש על בשרו את אימת השלטונות אצלנו, ברוסיה, המשיך להגיע.

הרב הצליח להסתדר בצורה נבונה להפליא עם מנהלי בית הכנסת במוסקבה, ואם כי היו ביניהם מלשינים גדולים, היה משחד אותם במתנות, כך, על אף שנשא דרשות בבתי הכנסת, מעולם לא הלשינו עליו.

מאוחר יותר נודע לי, כי למד רבות עם הרב אליהו אסאס, בעל תשובה צעיר, שלקח על עצמו את ארגון השיעורים בסתר לבעלי תשובה במוסקבה ובכל רחבי ברית המועצות. הרב טייץ לימד אותו כיצד לקרב אנשים. ובנוסף על כך - חיפש במוסקבה את הנוקמים ועזר להם. היה זה כשנתיים לפני עלייתי ארצה, כאשר נודע לי על בואו של הרב טייץ למוסקבה. התחמקתי ללא רשות מהעבודה, לקחתי עימי את בני ונסענו. לאחר פגישתי עם הרב טייץ, שמתי את פעמי ללנינגרד, שם ביקשתי לפגוש את בן דודי ואת חותנו - הרב לובנוב, רב העיר.

הרב טייץ מסר לי מזוודה: "הנה, הבאתי לך חולצות", אמר. "אך אין לי צורך בהן", השבתי לו. "עשה כרצונך, אך המזוודה בכל מקרה תישאר כאן, עמד על שלו."

חשבתי מעט, ואחר כך לקחתי את המזוודה. נסעתי עם בני לתחנת הרכבת, אך כעבור כעשרים-עשרים וחמש דקות השיגו אותנו מספר אנשים, עצרו אתנו והחזירונו לבית המלון בו נפגשתי עם הרב טייץ. השארתי את בני במנונית והלכתי עימם. נכנסו לחדר, בו ישבו שלושה אנשים. "נפגשתי עם פלוני אלמוני?" פנו אלי בשאלה. "כן", השבתי. "מה הקשר שלך אליו?" המשיכו לחקור. "קרוב משפחה." "מנין ידעת על בואו?"

אחר כך הכניסו אותי לחדר אחר, שם ישב אדם נוסף. גם הוא הציג בפני שאלות: "מי הוא האדם? במה הוא עוסק?" לא ידעתי מה לומר ועניתי: "מורה." "ומה יש במזוודה?" "איני יודע, קחו אותה כי לי אין צורך בה." "לא, לא. איננו שודדים, והרי היא שלך, אמרו מיד."

כך במשך כמחצית השעה נשאתי ונתתי איתם, ולבסוף, למרות התנגדותם, פתחתי את המזוודה. בעצמי לא ידעתי מה יש בתוכה, ולמזלי, מלבד חולצות לא היה שם דבר - לא ספרים ולא כל חומר מרשיע. קשה לי להבין כיצד ידעו על הכל. אין ספק, הם עבדו בצורה מושלמת. אך בסייעתא דשמיא, לגבי הסתיים האירוע בשלום.

ניסיתם לשאול את עצמכם, לשם מה הסתכנתי ונגררתי לנסיעה זו למוסקבה? ובכן, מדי פעם עלה בי הרצון להיפגש עם אדם "משם". היה זה בעבורי כמו לגימת אוויר צח, שהרי אצלנו היה העולם כה שונה מאשר אצלם. שוחחתי עם הרב טייץ בדברי תורה, וזה היה דבר מאוד גדול בעבורי... הרב יצחק זילבר זצ"ל, "להשאר יהודי" (ירושלים תשס"ח) ע' 334

כ"ק מרן אדמו"ר מסקאהל זי"ע

יום ההילולא - ד' טבת

הרה"צ רבי שלום מסקאהל זצ"ל נולד בשנת תר"מ, כבן בכור ויחיד לאביו הרה"ק רבי שמואל רוקח זצ"ל - אבד"ק סקאהל, בנו הגדול של כ"ק מרן מהר"י [מבעלזא] זי"ע, ולאמו הרבנית מרת שרה ע"ה, בתו היחידה של הרה"ק רבי מנחם מענדיל מוויזניץ זצ"ל בעל "צמח צדיק".

בהגיעו לפרקו, ביום ב' בתמוז תרנ"ז, נשא את הרבנית מרת חיה ע"ה (נפטרה בדמי ימיה בשנת תרפ"ו), בתו הבכירה של הרה"ק בעל "אהבת ישראל" מוויזניץ זצ"ל, בעיר וויזניצא. לאחר כמה שנים של שהות בצל חותנו הגדול, שב לסקאהל, שם שימש כרב הצעיר, ולאחר פטירת אביו נתמנה למלא את מקומו.

כאשר פרצה מלחמת העולם הראשונה, בשנת תרע"ד, ברח לוויזניצא, שם שהה תקופה קצרה, עד שחזית המלחמה התקרבה גם לשם, ואז ברח יחד עם חותנו הרה"ק מוויזניץ לגרוסווארדיין, בה שהה עד תום המלחמה, ואז חזר לסקאהל.

בשנת תרפ"ג נסע לארה"ב, ושהה שם י"ד חודשים, וחסידיו בעלזא ויוצאי סקאהל קיבלו אותו שם בהתלהבות ועמדו לימינו לחזקו ולתמוכו. תקופה קצרה לאחר שחזר מארה"ב, הגיע לבעלזא, להשתתף בשמחת נישואיו של כ"ק האדמו"ר מסקווירא זצ"ל, עם בת הרה"ק רבי פינחס מאוסטילא זצ"ל הי"ד, חתן כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע, ומרן קיבלו בחביבות גדולה וקירבו מאוד, ואף כיבדו לסדר חופה וקידושין בשמחה זו.

בשנת תרח"צ היגר לארה"ב, ועל כסא הרבנות הושיב את בנו הגדול הרה"צ רבי אברהם זצ"ל הי"ד. בליל שמחת תורה שנת ת"ש, כאשר ברח כ"ק מרן מהר"א זי"ע מבעלזא לסקאהל, מסר רבי אברהם את בית אביו למרן זי"ע, שהתגורר שם בכל תקופת שהותו בסקאהל.

אף על פי שהוא עצמו ניצול מן המלחמה, שתה את כוס התרעלה עד תומה, כאשר שלשה מבניו ושתי בנותיו ומשפחותיהם נהרגו על קידוש השם.

גלב"ע ביום ד' טבת תשכ"ב, ונטמן בבית החיים בטבריה, סמוך לחלקת תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע. בן יחיד נשאר לו, והוא הרה"צ ר' ברוך זצ"ל, שהיגר כבר לפני המלחמה לארה"ב, ולימים מילא את מקום אביו ברבנות קהילת סקאהל בארה"ב. נפטר ביום כ"ו שבט תש"ס, וממנו תוצאות חיים דור ישרים

יבורך. בנו האדמו"ר הרה"צ ר' חיים שלמה שליט"א ממלא מקום אבותיו כרב בית המדרש "אהל פנחס שלום" סקאהל בבארא פארק. "אור הצפון", טבת תשע"ב, ע' ע"ט

אני נהייתי חתן עוד לפני שנולדתי!" - היה מספר הרב מסקאהל, הגה"צ רבי שלום רוקח, זצ"ל, והיה מסביר: "בשנים הראשונות לאחר נישואיהם, לא זכו הורי - ה"ה הגה"צ רבי שמואל זצ"ל אבד"ק סקאהל, בנו הגדול של הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע, וזוג הרבנית הצדקת רבת החסד מרת שרה ע"ה, בתו היחידה של רביה"ק בעל "צמח צדיק" זי"ע - לזרע של קיימא". הם נישאו בחודש סיון תרכ"ז, ולמעלה מעשר שנים חלפו ועדיין לא נתברכו בילדים. לאחר נישואי נכדו הבכור של זקני ה'צמח צדיק', ה"ה חותני מרן הס"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע שנישא בשנת תרל"ה, לא זכה אף הוא בתחילה לזש"ק, אזי איחל זקני ה'צמח צדיק' לבתו - אימי ע"ה, שיוולד לה בן, ולנכדו - חותני הסב"ק איחל, שתיוולד לו בת, והוסיף: 'ותשדכו ביניכם ילדים אלו!' "כך נהייתי חתן עוד לפני שנולדתי!"... סיים הרב מסקאהל (רשימות הרה"ח ר' אפרים זלמן לרנר שליט"א). "קשר איתן" (ויז'ניץ) תשרי תשע"ב, ע' 40

...אידי שהזכרנו את רבי שלום רוקח מסקאהל חתנו של ה'אהבת ישראל' אספר דבר פלא, שבשידוך זה באו בכרית השידוכים עוד טרם יצירת הולד והרבה לפני שנולדו, ומעשה שהיה כך היה: אביו רבי שמואל [חתנו של ה'צמח צדיק' זי"ע] וזוגתו חיכו שנים רבות להיפקד בפרי בטן. פעם נכנסה אחת מבנותיו של הרה"ק בעל ה'אמרי ברוך' זי"ע אל זקנה ה'צמח צדיק' [עליה אמרו שהיא 'בעל השגה', ויודעת את כל החיבור 'אור החיים' הק' בעל פה] לבקש את ברכתו. באותה עת היה ה'אהבת ישראל' גם הוא זמן מה אחר נישואיו ולא זכה לזש"ק, לכן הציעה לפני ה'צמח צדיק' שיהא ראוי שלאחד יהיה בן ולשני בת וישתדכו עתה ביניהם... והסכים ה'צמח צדיק' להצעתה, וכשנה לאחר מכן נולדו בן לרבי שמואל ובת לאהב"י, ולימים נשתדכו ביניהם [יצויין, שאח"כ נולדה בת לרבי שמואל, והיא היתה זיווגו של הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע, נמצא שנשא הרה"ק מבעלזא בת דודו רבי שמואל]. הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל, "מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשע"ב) אבות - ח"ב, ע' ק"ד

הרב מסקאהל [הרה"ק רבי שלום רוקח צוק"ל] היה פעם לנופש בעיה"ק ירושלים, וכשהגיע למקווה בשיבת בעלזא, הבחין בבחור שהלך כשפאותיו אינן מסודרות, פנה אליו ואמר לו: "בבחרותי, הלכתי גם אני פעם בפאות מפוזרות, וזקני [הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע] אמר לי: הפאות הינן חפץ של מצוה, עליהן להיות נאות ומסודרות!" (מפי הרה"ח ר' יחיאל הרצל הי"ו מב"ב). "קשר איתן", תשרי תשע"ב, ע' 41

רבי שלום עוד זכר קצת את זקנו הגדול מרן ה'צמח צדיק' זי"ע, אשר נסתלק לגנזי מרומים בהיותו כבן חמש. בפרט זכר את זקנו הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע, אשר נסתלק בהיותו כבן י"ד, רבי שלום היה בן גילו של בן דודו הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע (אשר נעשה לימים גיסו, בהיותו חתן הרה"ק רבי שמואל מסקאהל זצ"ל). לימים, כאשר נפגש רבי שלום עם גיסו הרה"ק מהר"א מבעלזא לאחר המלחמה בתל אביב, העלו זכרונות מתקופת הבר מצוה שלהם, כאשר למדו יחדיו את ה'פשעטיל" בצל הסבא הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע,

זקני חסידי בעלזא העידו, כי צורתו של הרב מסקאהל דומה במאוד לצורת זקנו הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע. מסופר עוד, כי לרב מסקאהל היה בירושה "קאלפיק" של זקנו הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, ופעם כשגיסו ובן דודו הרה"ק רבי אהרן מבעלזא ראהו חבוש בקאלפיק זה, בהיותם כבר באר"י,

התבטא הרה"ק מבעלזא: "זעהסט אויס פונקט ווי דעם זיידען!"... [הנך נראה בדיוק כמו הסבא!] (הרה"ח ר' אשר ישעי' נוסבויס הי"ו - קרית ויזניץ).

בהגיעו לפרקו, ביום ו' עש"ק ב' בתמוז תרנ"ז, נישא רבי שלום עב"ג הרבנית הצ' מרת חיה ע"ה, בתו הבכירה של בן דודו מרן הסב"ק זי"ע. שמחת החתונה התקיימה בריונה ובצהלה בעיר וויזניץ, כשאלפי חסידי ויזניץ מגיעים מקרוב ומרחוק ליטול חלק בשמחה הראשונה בבית ראש בני ישראל. לאחר נישואיו ישב הרב מסקאהל "קעסט" בוויזניץ אצל מרן הסב"ק זי"ע. על שנים אלה סיפר לימים, שכשהסב"ק אמר דברי אלקים חיים בשולחנו הטהור, בלט הדבר שאין זו אמירה כפשוטה, אלא מהעבודות הקשות שבמקדש, וכה התבטא: "יכולני להעיד בתור עדות גמורה, שכאשר אמר חותני 'תורה', היתה ניגרת מפניו זיעה שחורה, כמו שניגרת מפני אדם החוצב אבנים או חוטב עצים!"

עוד בחיי אביו נתמנה רבי שלום כרב הצעיר בסקאהל, ובהסתלקות אביו הגה"צ רבי שמואל זצ"ל ביום ב' דסוכות תרע"ב, נתמנה למלא את מקומו. "קשר איתן" (ויזניץ) תשרי תשע"ב, ע' 40

בשנת תשי"ב החליט הרה"צ רבי שלום רוקח מסקאהל זצ"ל לעלות לארץ הקודש, והשתקע בעיר תל אביב. גיסו כ"ק מרן מהר"א מבעלזא זי"ע - שהיה חתן אביו הרה"ק רבי שמואל זצ"ל - היה מכבדו מאוד, וכיון שהתגורר בריחוק מקום, היה שולח להזמינו לכל הטישין שהתקיימו בימות החול, והיה מושיבו לצדו בראש השולחן. כאשר התקיימה שמחת ה'ברית מילה' להרה"צ ר' יהושע פולק זצ"ל מקולבסוב (נכד הרבנית הצדקנית בן בנה כ"ק הרה"צ רבי אברהם פולק זצ"ל מבערגסאו), בבית מדרשו של כ"ק מרן זי"ע, שלח מרן זי"ע את הגבאי הרה"ח ר' שלום פויגל ז"ל לפני הברית, שילך להזמין את הרב מסקאהל, וכאשר שאל רבי שלום את מרן באיזה כיבוד יכבד אותו, השיב מרן זי"ע שאם יבוא יבקש מאת חותנו האדמו"ר ממאקאווא זצ"ל שיוותר על ה'סנדקאות' עבורו, אך למעשה לא היה אז הרב מסקאהל זצ"ל בביתו (מפי המשב"ק הרה"ח ר' יצחק לנדאו שליט"א). כ"ק מרן זי"ע היה מבקש מאת החסידים בתל אביב שיכנסו אל גיסו, לחזקו ולתמוכו, ואכן החסידים השתדלו בכך ככל יכולתם (מפי הרה"ח ר' משה רוקח ז"ל מת"א). "אור הצפון", טבת תשע"ב, ע' ע"ט

הרה"צ רבי שלום מסקאהל זצ"ל הוא היה בעלזער אייניקל. ואביו הרה"ק רבי שמואל (בן המהר"א מבעלזא) היה חתנו של אא"ז ה"צמח צדיק" זי"ע, והוא היה חתנו הגדול של אא"ז רביה"ק ה"אהבת ישראל" זי"ע. בעת היה גר בת"א היה זקיה"ק זי"ע שולח אנשים שיכנסו אליו וכן אח"כ כשכבר היה גר בב"ב. וכשעבר לגור בבני ברק, היה מגיע לשולה"ט של זקיה"ק זי"ע, וכיבדו מאוד, כי היה מבוגר מזקיני, וכן היה דור מוקדם יותר לה"צמח צדיק". בעת התקופה שזקיה"ק זי"ע כבר היה דר בשיכון מחודש אייר תשי"א, ועד כסלו תשי"ב שאאמו"ר זי"ע עבר לשיכון, היה אאמו"ר זי"ע הולך רבות לס"ג לדודו הרה"ק מסקאהל זצ"ל בת"א. אף בבריתו של אחי (האדמו"ר מוהרמ"מ) שליט"א זקיה"ק זי"ע לא היה בארץ ישראל כיבדו אאמו"ר זי"ע בסנדקאות.

פעם ביום כ"ט תשרי, הילולת הצמח צדיק ניגש אליו הרה"ח ר' דוד לייב ע"ה ואמר לו: הנכם צריכים ליתן תיקון היום, היום הילולת זקינכם ה'צמח'. נענה לו הסקאהל'ער רב בצחות כשמראה על זקיה"ק זי"ע: ער לעבט פונעם צמח, זאל ער געבן תיקון... מרן אדמו"ר מויזניץ שליט"א, קידושא רבה - ויגש תשע"ד בלונדון, "זיהי בישרון מלך" (לונדון תשע"ד) ע' כ"ד

בשנת תרח"צ היגר הרב מסקאהל לארה"ב, שם שהה כשפרצה השואה, וכך ניצל. אולם הוא שתה את כוס התרעלה כאשר שלושת בניו ושני בנותיו ומשפחותיהם - שנותרו בפולין - נספו על קידוש השם:

א. הגאון המפו' רבי אברהם רוקח שהיה רב בסקאהל, זוג' הרבנית חנה הי"ד וילדיהם אהרן וחיה הי"ד.
 ב. הגאון ר' חיים מנחם מענדיל רוקח הי"ד זוג' ובנו הילד קלונימוס קלמן הי"ד. ג. הבחור שמואל רוקח הי"ד. ד. הרבנית רבקה מרים הי"ד - נכדתו הבכירה של מרן הסב"ק זי"ע - שנישאה בזיוו"ר להרה"צ רבי חיים בן ציון הי"ד בהרה"ק רבי פנחס מבארשא זי"ע, ובזיוו"ש להרה"צ רבי משולם הורוויץ הי"ד, וילדיה חיה וישראל הי"ד. ה. הכלה שרה הי"ד. ו. בנו היחיד אשר נותר בחיים, היה הרה"צ רבי ברוך זצ"ל, שהגיע כבר לפני המלחמה לארה"ב, וכך ניצל ומילא את מקום אביו ברבנות קהילת סקאהל בארה"ב. גלב"ע בכ"ו בשבט תש"ס בניו יורק.

למרות שבנו רבי ברוך ויוצאי חלציו התגוררו בארה"ב, החליט הרב מסקאהל בשנת תשי"ב לחון את עפר ארץ הקודש ולהתיישב בה, באומרו שברצונו לעלות אליה מחיים ולא לאחר הפטירה. כאן התיישב תחילה בתל אביב, כשיוצאי סקאהל וחסידים ואנשי מעשה מתאחדים סביבו. לאחר-מכן עבר להתגורר במרכז בני ברק, ובשנה האחרונה לחייו עבר להתגורר בקרייתנו הקדושה, ברח' גבעת פנחס 12.

בכל אותן שנים באר"י כיבדו כ"ק רבינו בעל "אמרי חיים" זי"ע באופן מופלא, כגיסו - חתנו הגדול של מרן הסב"ק זי"ע. בבריתות מילה של כמה מנכדיו ובני המשפחה. כיבדו רבינו זי"ע בסנדקאות (בברית של הרה"ג ר' מאיר הורוויץ בן כ"ק האדמו"ר מדז'יקוב [ארה"ב]), כשמרן זצ"ל כיבד את הסקאהלער רב בסנדקאות, אמר האדמו"ר מדז'יקוב שהיה רוצה שרבינו יהיה סנדק. "אני אהיה במחשבה!" - נענה לו רבינו). בשולחן הטהור היה לרב מסקאהל כסא מיוחד לימין רבינו זי"ע, ובהזדמנויות רבות אף מסר לו מרן זצ"ל את כסאו שלו. לעיתים קרובות היה מרן זי"ע שולח אליו אברכים מאנ"ש עם קוויטעל, בצירוף פדיון שרבינו זצ"ל נתן להם מכספו, למען יכנסו אליו עם קוויטל וכך יוכל להתפרנס בדרך כבוד. פעם בפורים, הושיבו מרן זי"ע על כסא מלכותו בקודש פנימה, והורה לכל אנ"ש לתת לרב מסקאהל קוויטעל עם פדיון, ורבינו נעמד בצד. כשהגיע הרב החסיד רבי דוד לייב שוורץ זצ"ל, פנה אליו מרן בצחות: "היכן ה'גבאי געלט' שלי?" העזתי פנים - התבטא רבי דוד לייב לימים - היות שזה היה פורים, ואמרתי לרבינו: אם הרבי יכתוב לי את הקוויטעל, אזי אתן לרבי את ה'גבאי געלט'..."

בהתגוררו בשיכון ויזניץ בשנה האחרונה לחייו, כיבדו מרן זצ"ל בראש השנה - תשכ"ב - להיות ה'בעל מקריא' בתקיעות.

בחורף תשכ"ב חלה הרב מסקאהל ונחלש. הוא אושפו בבית החולים ומרן זצ"ל הגיע לעיתים תכופות לבקרו. רבינו דאג שתהיה אצלו שמירה תמידית, ולפעמים גם בשעות הלילה נכנס להתעניין במצבו. מספר אחד מתלמידי הישיבה דאז, שבימו האחרון של הרב, כאשר שכב ללא הכרה, הידק מדי פעם את כיפתו שתכסה היטב את ראשו, ויהי לפלא, הרב מסקאהל זצ"ל נלב"ע ביום ד' בטבת תשכ"ב, בצאת ההלוויה המתינו עד לבוא בנו הרה"צ רבי ברוך זצ"ל מארה"ב, ובהלוויה המונית בראשות כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע. הובא למנוחות בבית החיים בטבריה, במקום שאיווה לו בחייו סמוך לחלקת תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע. בימי ה'שבעה' הגיע רבינו זצ"ל להתפלל תפילת שחרית בבית הרב זצ"ל, ולאחר מכן ישב שעה ארוכה לניחום אבלים. הרב זצ"ל הותיר אחריו את בנו, הרה"צ רבי ברוך רוקח מסקאהל זצ"ל. כיום ממלא את מקומו בנו הרה"צ רבי חיים שלמה שליט"א, רב ביהמ"ד "אהל פנחס שלום" דסקאהל

שואל שלא מדעת - גזלן

תלמיד ישיבתנו הק' [דו"ר זי"ע] שהיה פעם בבית הרב מסקאהל [הרה"ק רבי שלום רוקח זצוק"ל] כדי לשמשו כאשר נחלש. ביני לביני, נטל הבחור ספר מארון הספרים, כדי לעיין בו. לאחר מכן הורה לו הרב להשיב את הספר למקומו בארון, באומרו: שמעתי מחותני זצ"ל [מרן הסב"ק זי"ע], על הגמרא (ב"מ מא.) "שואל שלא מדעת גזלן הוי", דלכאורה קשה למה נקרא גזלן, הרי הוא רק שואל, ובדעתו להחזיר את החפץ לאחר השתמשותו. אלא י"ל שהכוונה לגזילת זמן, וכגון כשאחד שואל ספר שלא מדעת, כדי לעיין בו, ובתום עיונו אינו משיב את הספר למקומו בארון הספרים. והמבקש לעיין אחריו בספר זה, מחפשו במשך זמן, הרי שהראשון גזל לחברו זמן, וזהו "שואל שלא מדעת - גזלן הוא" (הרה"ח ר' זאב צבי שטרן הי"ו). "קשר איתן" (ויז'ניץ) תשרי תשע"ב, ע' 41

ו' טבת

הרה"ק רבי אלתר ישראל שמעון פערלאו מנאוואמינסק זי"ע

יום ההילולא - ו' טבת

הרה"ק רבי אלתר ישראל שמעון פערלאו מנאוואמינסק זי"ע נולד בשנת תרל"ה לאביו הרה"ק רבי יעקב פרלוב מנאוואמינסק [בן הרה"ק רבי שמעון מזאוואחיסט שהיה בן אחר בן להרה"ק רבי יוסף מאוסטילא בהרה"ק רבי מרדכי מנעשחזי זי"ע, אביו הרה"ק רבי שמעון הנ"ל נפטר בצעירותו ונתגדל (רבי יעקב מנאוואמינסק) אצל אבי אמו הרה"ק רבי שלמה חיים מקודינב (שהיה בן בנו של הרה"ק רבי מרדכי מלעכאוויטש זי"ע, ובן בתו של הרה"ק רבי אשר מסטאלין בהרה"ק רבי אהרן הגדול מקארלין, זי"ע, וחותנו רבי משה דוב שהיה חתן הרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע) כמה שנים אחר חתונתו (של רבי יעקב מנאוואמינסק) כשעדיין לא זכה לבן זכר, נסע לדו"ז ורבו הרה"ק רבי יצחק מנעשחזי זי"ע לבקש את ברכתו, וענה לו דו"ז הנ"ל: לך לך מארצך - כאן אי אתה זוכה לבנים, שמע לעצתו והעתיק דירתו מסטראשלה (שם היה גר אחר חתונתו וניהל עדת חסידיו, כשרבים מחסידי זקנו הרש"ח מקודינב בחרו בו לממשיך דרכו ומסתופפים בצלו) לפולין והתיישב בנאוואמינסק (כעשרים דקות נסיעה מווארשא) ושם זכה לבנים ונולד לו בנו הגדול רבי אלתר ישראל שמעון (עם תאומתו אשת הרה"ק רבי משה מרדכי ממעזיבז-ווארשא זצ"ל - שהיה חותנו ודודו של האדמו"ר רבי אברהם יהושע העשיל מקאפיטשניץ זצ"ל) [ועוד שני בנים, רבי יהודה אריה מוואלדאבה (שהיה אח"כ אדמו"ר לחסידי נאוואמינסק בויליאמסבורג ונפטר י' אלול תשכ"ב) ובנו הצעיר רבי שלמה חיים מבולחוב מח"ס "סידור קהלת שלמה" ותהלים "מקדש שלמה" (שהיה מקושר מאד באחיו הגדול בעל "תפארת איש" - עיין בקובץ "שפתי צדיקים", שבט תשנ"א, עמוד מ"ט מכתב שכתב אחר הסתלקות אחיו הנ"ל) שנהרג בשואה].

בעודו צעיר לימים נתמנה ע"י אביו לעמוד בראש הישיבה שהקים בחצירו, אחר פטירת אביו כ"ג אדר תרס"ב נתמנה למלאות מקומו, היה חתנו של הרה"ק רבי ברוך מאיר טווערסקי מאזארניץ (בן הרה"ק רבי נחום בהרה"ק רבי אהרן מטשרנובל זי"ע) במלחמת העולם הראשונה עבר לגור בווארשא שם נשאר עד הסתלקותו ו' טבת תרצ"ג, מלא את מקומו בנו הגדול זקיני אדמו"ר רבי נחום מרדכי זצ"ל שהיה מראשי מועצגדה"ת בארה"ב (שם נסע לגור עוד בחיי אביו בשנת תרפ"ו) נסתלק ט' אלול תשל"ו (וממלא מקומו אחריו הוא יבלחט"א בנו כ"ק מרן אדמו"ר מנאוואמינסק שליט"א מח"ס "עדת יעקב"

על סוגיות הש"ס, מראשי מועצגדה"ת בארה"ב שהעמיד ישיבה גדולה "קול יהודה" דנאוואמינסק) ובנו הצעיר אדמו"ר רבי יוסף הי"ד מלא מקומו אחריו בווארשא, זיעועכ"י, מכת"ק שהשאיר אחריו נדפס הגש"פ תפארת איש, וממאמריו הארוכים נדפס בשנת תשכ"ט הספה"ק "תפארת איש" על מועדים.

מילדותו היה רפה כח ומבנה גופו לא איתן, ועבודתו היה למעלה מכוחותיו הגופניים, מעולם היתה כל המשפחה שלנו מלאים תמיד בדאגה על בריאותו, רבים מרופאי ווארשא טיפלו במיחושיו, עד שאחדים כמו הד"ר קוניג ועוד אמרו שלשוא כל התרופות בעדו בזמן שהוא חובל את עצמו, כל סדר היום שלו - לפי דעתם - הוא כנגד טובת בריאותו, שתי הארוחות המאוחרות בשעה ב' אחה"צ ובשעה 12 - הצות הלילה, אחרי עבודה של מתיחה גופנית ועצבנית, כמו הג' תפלות בכל יום שקיים "כל עצמותי תאמרנה" ממש, כ"ג פרקי משניות בע"פ כשאחד ממקורביו מקשיב לו מן הספר (וסיים ש"ס משנה בע"פ בכל חודש ונתבקשה נשמתו לישיבה של מעלה בצהריים ו' טבת תרצ"ג באמצע שינון המשניות בע"פ, משנה אותיות נשמה), שאר שיעוריו בתנ"ך ש"ס זוה"ק וכו', קבלת חסידי ושוחרי עצתו, שהשתתף בצערם וכל ענין ממש דכאוהו בהיותו רך הלבב, והשפיע על כל אחד אמונה תמה ובטחון אמת בהש"ת, והתפלל הרבה בעדם, עבודתו בשב"ק וג' השולחנות עם המאמרים הארוכים שכרגיל אמרם במשך שעה וחצי, והיה לפעמים כשלוש שעות (בתוך המאמרים נדרשו ונתבארו המון מאחז"ל בש"ס ומדרשים זוה"ק ותיקו"ז וספרי האריז"ל - מאמרים אלו משכו אליהם חסידים מכל "החצרים" בפולין ביחוד אחרי שהתיישב בתחלת המלחמה העולמית הא' בווארשא) - באסיפה אחת של רופאיו שהשתתפו בה ד"ר קוניג, ד"ר שמחוביץ וד"ר פישל שניאורסון, ועוד אחד שאיני זוכרו, החליטו שלושה מהם ששיגידו להרבי שאם לא ישנה סדרי חייו כאיש פשוט החולה, אז יסלקו ידיו ממנו ולא יתנו לו כל רפואה, אך ד"ר שניאורסון אמר אחרת: איש חלוש כזה, עם לחץ דם גדול ושאר מיחושיו א"א להבריא אותו לאיתנו, ולהיפך איש רגיל במצב זה היה מסוכן יותר ממנו, כי לא היה לו ממה לקבל חיות וכח הניגוד לעומת היסורים, הרבי, הוא אמר, חי וניזון בכוחות רוחניים, יונק תזונה מלימוד משניות, ומתענן מחדוות התפילה ומשמחת המצוות שמקיים שלא כל אדם מרגיש זאת, על כן עצתי לבלתי להפריעו מדרכו שאוחז בה, ומה שאפשר לעזור לו ברפואות ישתדלו הרופאים. מכת"ק בנו כ"ק מרן אדמו"ר מנאוואמינסק זצוק"ל, "היכל הבעש"ט", תשרי תש"ע, ע' ק"כ

בשב"ק לא דבר כל דברי חול, וחוף משעת המאמרים דבר בלה"ק. לא פסק פומי' כמעט כל המעל"ע של ש"ק מעבודת השי"ת בתות"פ, בחדרו עסק בשעוריו בנגלה, בלימודי המדרשים והזוהר וגמר כל ספר תהלים, והכל בנהירו דאנפין ושמחה. בכלל הבריכו והאירו פניו הק' תמיד מהנאת המצוות, מטבעו לא גבור ה', אכילתו היתה תמיד מועטה מאד, ברם ה' שבע ענג ושמחה ורצון יותר מכל תענוגי עוה"ז אשר אפשר לאדם פשוט להתענג בהם, מן הנחת טלית ותפילין עד ד' מינים וכזית מצה ומרור וכל המצוות שעשה, זהרו ונהרו פניו ושמח בקיומן.

וכן יחסו לכל אדם מישראל היתה בשמחה שמקיים מצוות ואהבת לרעך, במסירת כל לבו הקשיב לשיח הבאים לקבל ברכתו ועצתו, חזק ועדד לכל אחד בכל מאמציו, ובסבר פנים יפות, כאב טוב לבניו, אבל לאחר חצות הלילה, כשהביאו לו סעודת הערב, אמר: האמינו לי שא"א לי לאכול, אני שבע צרות ויסורים רבים ששמעתי כל הערב. מכת"ק בנו כ"ק מרן אדמו"ר מנאוואמינסק זצוק"ל, "היכל הבעש"ט", תשרי תש"ע, ע' קי"ט

שלשת בניו הצדיקים היו אף הם מנהיגי עדות. הבכור שבבניו הוא הצדיק ר' אלתר ישראל שמעון (אי"ש) שירש את מקום אביו ר' יעקב בנובומינסק. זכיתי להכירו בוורשה אשר לשם אנוס היה לעבור במלחמת

העולם הראשונה. הייתי מבאי ביתו במשך שנים רבות. שכנים היינו. ראיתי בעבודתו הן בתפלותיו והן בשלחנו בשבתות ובמועדים. גם אצלו כמו אצל הצדיק ר' מרדכי מלכוביץ, שהוא הדור הששי ממנו, היה יקר הזמן מכל יקר. את תפקידו כ"רבי" מלא בכל לבו ונפשו, היה דמות אצילה בין אדמורי"י פולין בזמנו והשפיע מרוחו על סביבתו במשך שנים רבות. הרב אברהם יצחק ברומברג ז"ל, "מגדולי התורה והחסידות" (ירושלים תשמ"ב) ח"ב, עמ' ג'

ז' טבת

הגה"צ רבי דוד צבי שנעבאלג זצ"ל

יום ההילולא - ז' טבת

מתולדותיו

נולד ביום כ' אדר תרנ"ג בעיר קאלאמייא שבגליציה, כבן יחיד לאביו הגה"צ רבי חיים פלאך זצ"ל, שהיה בן אחר בן להג"ר שאול ווהאל, ולאמו מרת פיגא דישל בת הרה"ח ר' שרגא פייוויש שענפעלד מקאלאמייא, נקרא על שם אבי אביו רבי דוד צבי זצ"ל מעיר קאסוב. היה תלמיד הרה"ק רבי משה מקאסוב זצ"ל בעל "לקט עני" שחיבבו מאוד. בשנת תרע"ה עבר לגראסווארדיין יחד עם רבו, ושם התקשר לרבו הרה"ק בעל אהבת ישראל מויוז'ניץ זצ"ל. בשנת תרע"ט נשא את הרבנית שרה באבצ'א בת הרה"ח ר' יצחק אייזיק פרידלאנדער זצ"ל חתן הגה"ק בעל הפתחא זוטא. היא היתה בת קדושים מצאצאי העטרת צבי מזידיטשוב והבאר מים חיים מטשערנאוויץ. לאחר נישואיו התיישב בעיר מארגרעטין סמוך לחותנו. הוכתר בכתר הוראה על ידי גדולי הדור וביניהם הגאון מראדמישלא זצ"ל, ולאחר זמן נתמנה על ידי האהבת ישראל לכהן כדומ"ץ בעיר ויוז'ניצא וראש הישיבה שם. במלחמת העולם השנייה גורש מהעיר ונדד ממקום למקום עד שהתיישב בעיר שאריגראד, לאחר המלחמה התיישב בגראסווארדיין וכיהן כראש ישיבת ויוז'ניץ. בשנת תש"ז נפטרה אשת נעוריו. באותו זמן נתקבל לרב העיר העלמעץ. בשנת תש"ח הוכתר כאב"ד מאנשעסטער שבאנגליה שם הנהיג את העיר ביד רמה. בשנת תשי"ח נשא בזיווג שני את הרבנית מאטל ע"ה בת הרה"ח ר' מענדל הערשטיק ע"ה. בשנת תשכ"ד עלה לארץ הקודש והתיישב בעיר בני ברק בשכונת זכרון מאיר עד לפטירתו ביום ז' טבת תשכ"ח, ונטמן בבית החיים זכרון מאיר כשלראשו חבוש כיפה מרבינו הקדוש משינאווא. השאיר אחריו את בניו: הגה"צ רבי ישעיה זצ"ל אב"ד בני ראם בעל "נצח ישעיה", הגה"צ רבי מנחם מענדל שליט"א ממלא מקומו כאב"ד מאנשעסטער בעל "שפתי עני" (חותן כ"ק מרן אדמור"ר שליט"א [מסטרפקוב]), הגה"צ רבי שרגא פייוויש זצ"ל אב"ד ויוז'ניץ לונדון בעל "שרגא המאיר", הגה"צ רבי חיים זצ"ל בעל "חשרת מים". וחתניו רבנן. מדברי תורתו ותולדותיו נדפס ספר "לדוד ולזרעו", וכן "לדוד צמח" (בתוך שו"ת "שרגא המאיר").

"להבות אש", ויחי תשע"ח, עמ' ג'

כ"ק אאמו"ר זצ"ל היה אדם גדול בתורה ובצדקות ובמעשים טובים. וכל דבריו היו לשם שמים, ונוהר כל ימיו משקר וחנופה, ומתרחק מן הכבוד, ובשפלות רוח עד להפליא, ואיני יודע אם יש עוד בדור הזה אדם שלא חשב על עצמו כמוהו. ויתר הרבה בין בממון ובין בשאר ענינים וכל דבריו היו בחשבון שלא יהיה חס ושלום חילול שם שמים, ואפשר לומר שהיה עבד נאמן להש"ת. עבודתו היה בלהב אש, בין בשבת בין ביום טוב ובין בחול, אפילו ברכת מזונו היתה בעבודה גדולה, הן לפניו והן לאחריה. היה חסיד גדול, והיה נוטע אמונה בצדיקים. בנו הגה"צ רבי ישעיה שנעבאלג זצ"ל, אב"ד בני ראם, "נצח ישעיה" (כ"ב תשנ"ט) ע' רע"א

בבחרותי זכיתי לחסות בצלו של חו"ז הגה"צ רבי דוד צבי שנעבאלג זצ"ל, שהיה מתפלל אצל הגר"ש וואזנר [זצ"ל], ואני למדתי שם, וכך נהיה השידוך שלי, שהכרנו זה את זה. התמימות שלו והערליכקייט היה גדול מאוד, וראו אצלו הענין של "וגילו ברעדה" (תהלים ב, יא), שבכל מצוה היה לו שמחה ורעדה בפועל ממש, וכשהיה מברך ברכה ממש הרגישו שידי רועדות. כ"ק מרן אדמו"ר מסטראפקוב שליט"א, "להבות אש", ויחי תשע"ח, עמ' ג'

פירש כ"ק אאמו"ר [הגה"צ רבי דוד צבי שנעבאלג] זצ"ל הפסוק (משלי כ"ג) אל תקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ד' כל היום, כי אין מה לקנא שום אדם, אפילו מי שיש לו קצת יראת השם עדיין אין מה לקנא אותו, רק כשרואה מי שיש לו יראת השם כל היום, אז יש מה לקנא, עכ"ד ודפח"ח, ובוה פרשתי מה שמצינו כמה פעמים בוזה"ק (ח"ג רנ"ז ע"א) שצדיקים נקראים כל כי יש להם יראת ד' כל היום, פי' בכל ענינים והתנהגותם, והנה כן יכולים לומר על כ"ק אאמו"ר ז"ל שהי' כל היום ביראת ד' בין בשעת האכילה ושתיה ובין בעת לימוד התורה ותפלה... הגה"צ רבי שרגא פייביש שנעבאלג זצ"ל, "שרגא המאיר-דרשות" (ירושלים תשס"ח) ע' שס"א

מלפנים הייתי לומד עם ילדים בקהילת, "שערי ירושלים", והיו שם הרבה ילדים מודרניים שהלכו לבתי ספר מקולקלים, וסיפרתי פעם סיפור ששמעתי מיהודי שהוא היה ילד במאנשעסטער, וזקיני הדיין מוויז'ניץ הגה"צ רבי דוד צבי שנעבאלג צוק"ל דרש שם, ובאמצע הדרשה אמר שילכו עם פיאות ולא ילכו עם בלורית, ואף שהרבה שואלים מי אומר שיש איסור לילך עם בלורית, והיכן כתוב שצריך עם פיאות, אך אומר לכם דבר אחד, דעו שהבלורית הוא המפתח לגיהנום והפיאות הם המפתח לגן עדן. שאם יש בלורית יכולים ליכנס לכל מקום, אך אם יש פיאות אי אפשר ללכת לכל מקום, וממילא אם אין יכולים לילך למקומות האסורים מוכרחים לילך למקומות המותרים וזהו המפתח לגן עדן. וכשאחד הילדים שמע זאת, הלך לביתו והחל להטריד את הוריו שאינו רוצה יותר לילך עם בלורית, אך הם התוכחו עמו, ולא שאל הרבה שאלות כי הדברים שנאמרו בלהבת אש חדרו ללבו, ולקח מספריים וגזז את הבלורית.

ואמרתי לילדים שם שסוף המעשה היה שהבחור הגיע ללמוד בירושלים, ונכנס לישיבת גור, ונהיה אברך מחסידי גור, וכיום הוא מרביץ תורה, וסיפרתי זאת ללא שם. קם אחד הילדים ואמר שהיות שרצייתי לעורר את הילדים על כן אני מספר סיפורי סבתא כאלו. והדבר חרה לי מאוד, כי הוא קירר את כל הרושם שהסיפור היה צריך להועיל, אז אמרתי לו שאומר לו את השם של יהודי זה, ואם הוא רוצה הוא יכול לשאול אותו על אמיתות הענין. ליהודי זה קוראים הג"ר יעקב מאיר ראזנבוים שליט"א [כיום ראש ישיבת גור בלונדון] והוא מתגורר ברחוב צפניה. אמר הילד: הרי הוא בן דוד שלי והילד הזה היה לומד בבית ספר מעורב והיה בא לשיעורים שלי, ולא נח ולא שקט עד שבירר את המעשה ואכן נתברר שכל הסיפור הוא אמת, ונהיה מהפכה בבית הילד, שזרק את הטלויזיה מביתו, וכיום הוא הולך עם שטריימל. ומזה רואים מהו דיבור של צדיק שיוצא בדחילו ורחימו וברצינות, איך שזה נקלט ונשרש וכמה פירות זה מביא. כ"ק מרן אדמו"ר מסטראפקוב שליט"א, "להבות אש", ויחי תשע"ח, עמ' ג'

נשאת ונתת באמונה

נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה (שבת לא, א). נראה דהנה מי שחושב שכחו ועוצם ידו עשה את החיל, אם כן חושב שכל שיעבוד יותר ירויח יותר, ועל כן אין לו פנאי ללמוד. אבל מי שידוע ומאמין שהשי"ת הוא המשפיע לו מזון, אם כן עושה רצון הבורא יתברך ולומד ומתפלל כראוי. וזהו "נשאת

ונתת באמונה" והיינו ששואלים אותו אם היה לו אמונה בעת שעסק בפרנסתו להאמין שהשי"ת הוא הזן ומפרנס לכל, ואז "קבעת עתים לתורה", שאם מאמין כך שפיר יש לו פנאי לקבוע עתים ללימוד התורה הקדושה. הגה"צ רבי דוד צבי שנעבאלג זצ"ל, גאב"ד מאנשעסטר, "לדוד ולזרעו" (מאנשעסטר תשע"ד) ע' פ"ד

הרה"ק האדמו"ר רבי מרדכי יוסף ליינר מאיזביצה, בעל מי השלוח

יום ההילולא - ז' טבת

נולד בעיר טאמשוב לאביו המקובל רבי יעקב ליינער זלה"ה. כשהגיע לפרקו נלקח אחר כבוד לחתן הגאון רבי יוסף, רבה של טאמשוב שהיה מתלמידי הגאון רבי יוסף וואהלגילרנטר זצ"ל בעה"מ "משנת חכמים" מזאמושטט. לאחר נישואיו התחבר לחבורת האברכים הסרים למשמעתו של הרה"ק רבי שמחה בונים מפארשיסחא זי"ע. החבורה הנ"ל התנהלה ע"י הרה"ק רבי מנחם מענדיל מקאצק שהתגורר אז בטאמשוב. בשנת תקע"ט נסע לראשונה לרבו הרבי רבי בונים זי"ע ונתקבל אצלו בחיבה יתירה שראה בו כלי מחזיק ברכה, והכניסו לפני ולפנים במחיצתו והעניק לו מחכמתו ויראתו במלא חופניים. תשע שנים הסתופף בצל רבו הגדול עד ל"ג אלול תקפ"ז. עם פטירת רבו חזר לטאמשוב שמה נתדבק בכל נימי נפשו להרה"ק מקאצק, עד שהרה"ק עזב את טומשוב ונסע לקאצק. כשהסתגר הרה"ק מקאצק בחדרו כידוע נפרדו דרכם והתחיל לנהג עדה. כעבור תקופה קצרה העתיק את מושבו לעיר איזבצא וקבע שם את מושבו. י"ג שנים הנהיג את צאן מרעייתו ובתחילת שנת תרי"ד הורע מצבו הגופני עד למאד וחולשתו גברה מיום ליום, וביום ז' טבת בשנה זו השיב את נשמתו הטהורה ליוצרה. "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ה) ח"ג, ע' פ"א

בהיותו [הרה"ק רבי מרדכי יוסף מאיזביצה זי"ע] ילד קטן מת עליו אביו הרב החר"ף הצדיק החסיד ר' יעקב זללה"ה מטאמשוב, והוא היה בן עשרים וארבע שנים (וכ"ק דודי הגה"ק רבי גרשון חנוך העניך זללה"ה מביא מאמריו בכתבי קדשו) והוא נשאר יתום קטן, ויהי ה' אבי היתומים את יוסף ויגדל בתורה ויראה... ואחר שמילא כריסו בש"ס ופוסקים, הכין לבבו ונפשו להיות ראוי ומוכשר לקבל תורת הקבלה והסוד. הרה"ק ר' ירוחם ליינער מראדזין זצוק"ל, "זכרון לראשונים" (ירושלים תשנ"ז) עמ' ג'

שמעתי בשם הרב הקדוש מאיזביצה כשהי' קטן בן ט' שנים אמר למלמדו פירוש הכתוב (בראשית ל"א, ל"א), שיעקב אמר ללבן: עם אשר תמצא את אלהיך, מה יש לך עמו הלא לא יחיה, נגד אחינו הכר לך מזה עמדי, היינו את האלקים אשר עמדי וקח לך אותו, עכ"ד ודפח"ת. הגאון רבי ישכר שלמה טייכטאל הי"ד, אבר"ק פישיטאן, "משנה שכיר עה"ת" (ירושלים תש"ע) ע' 84

הרה"ק רבי מנחם מענדיל מקאצק והרה"ק מאיזביצה הלכו פעם רגלי להרה"ק רבי בונים מפארשיסחא, ובדרך פגשו בעשיר אחד, וביקשו ממנו כסף להוצאת הדרך כי אזל כספם, ולא רצה לתת להם. וא"ל הרה"ק מאיזביץ: דו גיסט אמאל אויף א עבירה אויכט געלט... [לפעמים הנך מוזיל מכספך גם עבור עבירה]. וכעס העשיר כי קלע למטרה, ורצה לענשם, וברחו ממנו. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ג, ע' פ"א

בעת שהתחיל הרבי ר' בונים מפשיסחא זצלה"ה לנהל עדת החסידים לא היה מקרב את החסידים הבאים אליו, וכמה פעמים ישבו אנשים חסידים כמה ימים אשר לא יכלו להכנס אליו בקודש פנימה, ובפעם הראשונה שבא הרה"צ רבי מרדכי יוסף מטאמאשוב ואח"כ באיזביצה זצלה"ה, והיה שם איזה ימים ולא היה יכול לכנוס פנימה לקבל שלום, והיה שם החסיד ובעל מדרגה רבי יצחק מלויביטש מתלמידי רבו

היהודי הקדוש זי"ע, וסיפר הרה"צ רבי מרדכי יוסף ז"ל את דאגותיו לאותו החסיד רבי יצחק, ויעץ לו החסיד רבי יצחק שילך על קבר היהודי הקדוש זי"ע, ולהתנצל לפניו על ההתרחקות הזו, שאינו יכול להכנס לקבל שלום, ומסר לו היחודים להמשיך הנר"נ להגוף שיוכל לפעול, וכן עשה הרה"ק רבי מרדכי יוסף הנ"ל, ובאותו הלילה בא היהודי הקדוש זי"ע אל הרבי רבי בונם זצ"ל ואמר לו: וכי כך הנחתך למנהיג, שיהיה איש ישראל אצלך איזה ימים ולא יוכל להכנס, הזאת למדת ממני, ויהי בבוקר מיהר ושלה אחרי הרה"ק רבי מרדכי יוסף וקירבו מאוד, ושאל אותו מי יעץ לך שתעשה כך, והגיד לו שהחסיד רבי יצחק יעץ לו כן, וחרה מאוד להרבי רבי בונם זצ"ל על אותו חסיד, אשר הטריח את רבו הקדוש היהודי זי"ע, ושלה אחריו, ובא החסיד רבי יצחק לפני רבו, ואז שאל לו הרבי רבי בונם האם רוצה לשתות יין שרף, והשיב הן, ונתן לו כוס יין שרף, ומאז נעשה שיכור גדול, כן היה לו עונש זה זמן רב, וכאשר הבין החסיד כי רבו גרם לו שכרותו, נסע מהרבי רבי בונם להרה"ק הרבי רבי משהלי לקאזניץ, וסיפר לו את כל המאורע לו, והוסיף באם שהרבי מקאזניץ יבטיח לו שיתרפא משכרותו הוא יהיה החסיד שלו בלב ונפש, והבטיח לו הרה"ק מקאזניץ שיתפלל בעדו ויחזור לבריאותו, וכך הוה שנתרפא משכרותו, והשיג בחזרה את המדרגות הקודמות בחסידות, ואחר שעבר וחלף זמן רב ישבו החסידים בקאזניץ וגם החסיד רבי יצחק הנ"ל ביניהם, ויספרו מעשיות מגדולת הצדיקים, והרבה גם הוא לספר בשבח רבו הקודם הרה"ק הרבי רבי בונם, וחרה זאת להחסידים, כי בקאזניץ היתה התנגדות גדולה על פרשיסחא, ואח"כ סיפרו החסידים את כל דברי החסיד רבי יצחק הנ"ל, אשר הרבה להלל ולשבח רק את רבו הקודם, ואמר הרבי רבי משהלי מקאזניץ זצ"ל אם כן אני מבטל כל התפילות אשר התפללתי עליו, וחזר החסיד לשכרותו, והיה שיכור כל ימיו עד פטירתו. הרה"צ רבי אריה מרדכי רבינוביץ זצ"ל, אב"ד בני-ברק, "קרני ראם" (ב"ב תשנ"ה) ח"א, ע' קי"ט

סיפר הרבי מראדזין הרה"ק רבי אברהם ישכר זי"ע, שפעם ישב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע באסיפת רבנים, ואמר רבי צדוק מאמר בשם הגמרא, ואמר אחד מהרבנים שמאמר זה אינו כתוב בגמרא. ענה לו רבי צדוק, אין הכי נמי שאינו כתוב בגמרא, אך שמעתי מאמר זה ממורי ורבי הרה"ק רבי מרדכי יוסף, והרי אם מורי ורבי היה בימי התנאים, היה תנא, ואם היה בימי האמוראים, היה אמורא, ועל כן אפשר לומר מאמר זה בשם הגמרא. הגה"ח רבי שמואל אהרן לידער זצ"ל, "נטעי אשל" (ב"ב תשס"ח) ח"א, ע' תפ"ח

שמעתי שפעם אחת נסע אאזמו"ר זללה"ה בצוותא עם רבו הקדוש מפרשיסחא זי"ע, ובדרכם לנו בכפר בגורן של תבואה, ויצו עליו רבו לעמוד כל הלילה אצל פתח הגורן, ולמחרתו אמר שהעמידו במקום מזוזה. הרה"ק ר' ירוחם ליינער מראדזין צוק"ל, "זכרון לראשונים" (ירושלים תשנ"ז) עמ' 6

"כבוד אדוני אבי זקני הרב החסיד הגאון הקדוש מוריננו ורבינו מרדכי יוסף (בעל "מי השלוה") זללה"ה זי"ע ועכ"א" בן הרב הגדול הצדיק המקובל מוהר"ר יעקב זללה"ה דרש לפני קהל קדושים וחסידים... שיעורין תמידין כסדרן בכל יום ויום בלימוד גמרא עפ"י דרך האמת, ובשבתות ומועדים מענינא דיומא כמה שעות רצופים בכל פעם כידוע לכל אנשי בריתנו אשר התחסו בצל כנפי אא"ו זללה"ה, ולימד דעת את תלמידיו אשר הסתופפו בצל קדושתו לדעת את ה' ולעבדו בלבב שלם, ולידע מה ה' דורש ממנו לאהבה וליראה אותו, ולימד דעת ובינה להבין עמקי סודות התורה ודרך אמונה שלימה בהנהגה והשגחה, ומוסר השכל לישרי הלבבות ומדות טובות, וביאור התושב"כ והתושבע"פ בפרד"ס, ואיך כל דברי תורה שייכים לכל אדם בפרט, וכל המאורעות הנזכרים בתורה הם שייכים לכל אדם ועוברים על כל נפש בכל דור ודור, וממנו נקח לעבוד את ה', ובינים את הזוה"ק וכתבי האר"י עפ"י דברי החסידות אשר קיבל מפי רבותיו נ"ע, והוא התחיל להרחיב את השער אשר פתח מרן הקדוש ר"י

בעש"ט זי"ע וכמו שכתב באגרתו שקודם ביאת הגואל יתפרסם מעינותיו חוצה, והנה אף שתלמידיו היו לאלפים דורשי ה' ומבקשי תורתו ובתוכם גם גאונים וצדיקים אשר הרביצו תורה לרבים אחרי פטירת אאזמו"ר (אמר המלקט: הכוונה להרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע, והרה"ק רבי לייבל אייגר מלובלין זי"ע) אעפ"כ לא היה גם אחד מביניהם אשר העלה על הכתב תורת רבו, כי כל העדה עדת תלמידיו היו כולם קדושים, וחבבו דבריו עד לאחת כמו הדגים שבים בעת הגשם פותחים פיהם כמי שלא טעמו טעם מים מעולם, ואחר שמעם תורת רבם העמיקו בדבריו כל אחד כפי השגתו להבין ולהשכיל עומק כוונת דבריו הק' לשמור ולעשות ולקיים עד לימוד השיעור השני, ולא היה להם פנאי וצורך וגם לא לכבוד היה להם לצמצם את אשר קבלו מפה לאוזן בכתב וקיימו כתבו על לוח לבם ומתוך שחסידיהם היו תורתם משתמרת, אולם אחרי כעבור כמה שנים אחרי הלקחו מאתנו נתנו תלמידיו אשר הסתופפו בצל אאזמו"ר (בעל "בית יעקב" מראדזין) זללה"ה על לבם ללקוט מאשר נמצא ביניהם ולאדפוסו אידרא למען אשר לזכר עולם יהיה צדיק ודבריו יהיה זכרונו ולמען אשר הדורות הבאים יאותו גם הם מאור תורת קדושתו והפצירו בכבוד אאזמו"ר זללה"ה ומילא בקשתם ומסר הדבר לבנו, ואסף איש טהור הוא אחי אדמו"ר הגאון הקדוש מו"ה גרשון חנוך העניך מראדזין זללה"ה אשר היה עודנו בזמן ההוא צעיר לימים איזו מאמרים והדפיסום בלי שום שינוי כפי אשר נשאר בזכרון תלמידיו בקיצור מופלג ורק שורש הדברים מבלי אריכות ביאור ומראה מקום והדפיסם בשנת תר"כ בשם ספר מי השלוח מפני הטעם אשר נזכר בהקדמת בית יעקב לספר בראשית... היום יום כ"ז לחדש תמוז א' לסדר באר את התורה שנת תרפ"ב פה לובלין".

מרדכי יוסף בן הרב הגאון הקדוש כבוד קדושת מרן מורינו רבי יעקב זללה"ה בן הרב הגאון הקדוש מורנו ורבינו מרדכי יוסף זללה"ה המחבר. הקדמת הרה"צ רבי מרדכי יוסף זצ"ל, בן הרה"ק בעל "בית יעקב" מראדזין זי"ע, לספה"ק "מי השלוח" חלק שני

ה' טבת

הגאון רבי ברוך צבי מאשקאוויטש זצ"ל בעל "תנובות ברוך"

יום ההילולא - ח' טבת

הרה"ג ר' ברוך צבי מאשקאוויטש ז"ל נולד בעיר מאקאווא ביום כ' טבת תרס"ז לאביו מוה"ר דוד הכהן ז"ל חוטר מגזע מו"ה חיים הכהן ראפפורט זצ"ל אב"ד לבוב יצ"ו.

נתגדל על ברכי אביו ז"ל שלמד עמו תורה והדריכו בדרכי ישרים עד כי יגדל ונעשה לאיש ובהיותו בן ארביסר קיים הוי גולה למקום תורה והרחיק נדוד עד עיר סאטמאר לשאוב מבאר תורתו של הגה"צ ר' אליעזר דוד גרינוואלד זצ"ל בעל הקרן לדוד. עד מהרה נתעלה על כל בני גילו ונעשה לארי שבחבורה ונבחר להיות "הגבאי" דחברה חריפות" ונהיה לתלמידו החביב של הקרן לדוד, יותר משבע שנים רצופות עדי הסתלקותו לגנזי מרומים בשנת תרצ"ג לפ"ק.

נשא את הרבנית מרת יוטא ע"ה, בת הרבני החסיד מו"ה זאב קרויס מעיר שאי-סענפעטער, ואחר חתונתו התיישב בארץ מגורי אביו מאקאווא, וקיים בנפשו טוב תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון ונהנה מיגיע כפיו בפרנסה קלה ונקיה ושאר היום עסק בתורה ועבודה ולן בעומקה של הלכה והוסמך להוראה משמונה רבנים מובהקים גדולי הדור.

אחרי המלחמה הנוראה כששבו שארית הפליטה, אודים המוצלים מאש הנורא, והגיעו קיבוץ חשוב לעיר פאקש, בחרו בו לקבלו לרב ואב"ד, וביום י"ז אלול ג' תבא תש"ז בא למלאות כסא הרבנות דשם ויחן את פני העיר ותהי ראשית ממלכתו לייסד ישיבת בני דוד דפאקש ע"ש אביו, וזאת חלקו מכל עמלו ללמוד וללמד ולהרביץ תורה לעדרים כדרך רבו הקרן לדוד זצ"ל ושמעו יצא לתהלה ונתקבצו תלמידים מקרוב ומרחוק שגלו למקום תורה לחסות בצילו. וכאשר לא זכה להבנות בפרי בטן, היו אצלו תלמידיו כבניו וכאב נאמן ורחמן היה עם תלמידיו ואהבם אהבה עזה ונאמנה.

כעשר שנים ישב על כסא הרבנות דק"ק פאקש עד שנת תשי"ז, שלפתע נשמע קול תרועת מלחמה בארץ, שהאונגארים פרקו עול רוסיא מעליהם ומרדו באדוניהם, והמדינה ללהב יצאה, עד שגברה יד הרוסים והכניעו את המרידה בים של דמים, אך ביני לביני נמלטו רוב רובם של יהודי אונגארן ועברו את הגבול לארץ עסטרייך החפשית. בעת ההוא פנו אליו מעיר הבירה בודאפעסט, ששם עדיין היה קיבוץ גדול של יהודים לקבלו לראב"ד אחר שהרה"ג האב"ד דשם עזב את המדינה, אך היות שלא היה שם עם תלמידיו הנאמנים לא מצא מרגוע לנפשו, עד שלקח ברכת פרידה מבני קהילתו ויצא הלך ונסוע לארץ עסטרייך, ויבא לעיר וויען הבירה, בחורף שנת תשי"ט, בתקוה לילך משם הלאה למדינת אמעריקא, מקום מגוריהם של רוב תלמידיו הנאמנים, וישב שם בווען על התורה ועל העבודה ושם התחיל לסדר את כתבי ידיו וחידושי תורתו, ולא נח ולא קשט עד שבעז"ה בשנת תשמ"א עזב את ארץ עסטרייך לבא לארה"ב, ושם מצא את נחלתו בב"פ שבברוקלין נ"י היכן שתלמידיו הכינו לו בית דירה ובית המדרש בקוראי שמו "ביהמ"ד בני דוד דפאקש".

הגרב"צ זכה לשיבה טובה והארץ ימים ושנים, ובהיותו בן פ"ג שנה באשמורת הבוקר של עש"ק חנוכה פר' מקץ תש"נ, הלך כדרכו לטבול במקוה ומימי המקוה היו רתוחים מאוד ועכ"ז לא רצה לשנות מדרכו לטבול בכל יום טבילות הרבה וירד וטבל ואין איש עמו בחדר הפנימי והעומדים בחוץ הבחינו כי לא נשמעו קולות מים רבים וגם לא עלה מן המקוה נכנסו אליו ומצאוהו שקוע בתוך המים והעלוהו והובילוהו לבית החולים שם היה מוטל כשבוע שלימה בלי הכרה עד ששבה רוחו לאלקיו בליל ששי אור ליום עש"ק ח' טבת תש"נ (קובץ תורני גינת ורדים - סיון תשע"א). "אור ישרים", ח' טבת תשפ"ב

בנוגע לתלמידים, כלל גדול היה בידו, מה שקיבל מרבו הקרן לדוד צוק"ל, ורגיל היה להגיד בשמו מ"ש בדברי חז"ל (ברכות כה.). כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש וכו', שהיה מדקדק דלכאורה קשה דמי יודע תעלומות לב כל אדם, הלא אדם יראה רק לעינים ואלוקים יראה ללבב, ומהיכן יש לדעת ולהחליט מי הוא תוכו כברו, ומי לא.

אך יש להסביר הדבר, דהנה יש ד' מיני תלמידים, יש תלמיד העושה אזנו כאפרכסת לשמוע ולקבל את תורת רבו, והוא שותה בצמא את דבריו, תלמידים כאלו בודאי תועלת גדול להושיבם בבית המדרש, ולא ישארו חוץ לכותליו... ויש תלמיד היושב בבית המדרש, וישיבתו שם כשישיבה בטילה, כי כפתן חרש יאטם אזנו מלשמוע דברי אלוקים חיים, רק יושב בטל, ישן ומתנמנם, תלמיד כזה אם כי הוא מאבד אוצרות שלימות וחסרונו לא ימנה, אמנם עכ"ז יותר טוב שהוא ישן ושינתו ערבה לו בין כותלי בית מדרש, מאשר הוא ישן בחוץ, כי סוף כל סוף מקום שהוא ישן ומבלה, מקום קדוש הוא, וגם זאת מועיל ולתועלתו, כי סגולת המקום רבה הוא, וגם יש תקוה לאחריתו.

וגם יש תלמיד כזה, שהוא אינו לומד מרבו תורה כלום, וגם אינו הולך אל בית המדרש, תלמיד כזה אף שהוא גרוע משני סוגי תלמידים הנז"ל, אבל סוף כל סוף יש קצת תועלת מתהלכותם הגרוע, כי על ידי

מה שאינם הולכים לביהמ"ד, גם אין מפריעים מלימודם את אלה התלמידים אשר הם הולכים ולומדים בביהמ"ד, ונמצא שאף שהם אין מתקנים, אבל גם אין מקלקלים.

אמנם יש גם סוג רביעי מתלמיד, אשר הוא כן הולך לביהמ"ד, ואינו רוצה ללמוד כלל, ולא די הרע שהוא עושה לעצמו, עוד הוא מוסיף להרע גם לאחרים, שהוא מבלבל את חבריו בלימודם, וגורם לביטול תורה של אחרים, חוטא ומחטיא את הרבים, תלמיד כזה יותר טוב שישאר בחוץ ואל יכנס לבית המדרש. "אור שר"ם", ח' טבת תשפ"ב

י' טבת

הרה"ק רבי יחזקאל הלוי מאוסטרובצא הי"ד

יום ההילולא - י' טבת

"אוסטרובצא" שם נרדף לגאונות וחריפות במימדים בלתי מצויים. יהדות פולין של טרם השואה נפעמה נוכח איזכור השם אוסטרובצא. מייסדה רבי מאיר יחיאל בעל "אור תורה" ו"מאיר עיני חכמים", היה לאגדה בגודל קדושתו, פרישותו והנהגותיו כאדמו"ר בין אדמורי"ם, אך מעל הכל התמקדה ונתייחדה עוצמתו בכח התורה, בהתמדה, בגאונות וחריפות בשיעור בלתי נתפס. משנסתלק רבי מאיר יחיאל בשנת תרפ"ח, עברה ההנהגה לבנו יחידו רבי יחזקאל. כאביו, גם הוא נתייחד בגאונותו, בחריפותו ובאהבת התורה עד כלות הנפש.

רבי יחזקאל נולד בסקרנביץ בשנת תרמ"ז. מנעוריו ניכרו כשרונותיו המזהירים, ולצידם יגיעת התורה והתמדה בלתי פוסקת בלימודה, במחיצת אביו הגדול. בשנתו הי"ח הקים את ביתו עם בת הרה"צ רבי נפתלי הורביץ ממעליץ זצ"ל ובהיותו סמוך על שלחן חותנו עלתה התמדתו עשרת מונים, לילות כימים עסק בתורה, ואף את שנתו המצומצמת עשה בבגדיו. בתקופה זו, אף נשלחו אליו ע"י אביו שני גדולי תורה שהיו מתלמידיו, ר' עמנואל שהי' דיין בבנדין, ור' יהודה מאיר ראב"ד בקרקא, במחיצתם עשה שימוש חכמים בדרכי ההוראה. בן עשרים וארבע ע"פ צויו של אביו, נתמנה לרב בעיר אינוולדו' במגמה שיכשיר עצמו בהוראה למעשה, ושם המשיך להגות בתורה, וריכוז סביבו חבורת לומדים מעולה, שעסקו בתורה יומם ולילה, וכל מעיינו היה בהרבצת התורה, ובמקביל הרבה לקנות לעצמו קנייני נפש של קדושה ופרישות. לאחר כעשר שנים עבר לכהן כרבה של נשאלסק, עיר מלאה חכמים וגדולי תורה, שכהנו בה גדולי הרבנים כמו האבני נזר ואחרים. גם כאן עסק בהרבצת תורה ובלמוד ללא הפסקה, ובעיקר בסדר קדשים שהיה חביב עליו ביותר, לאחר פטירת אביו, נקרא למלא את מקומו ועבר לאוסטרובצא, שם כיהן הן כרב העיר וכן כאדמו"ר לחסידי, בימיו פרחו חסידות אוסטרובצא ונוספו בה מאות חסידים, וגם חסידים מחצרות אחרים נהרו אליו בהיותו שופע תורה וחסידות ללא גבול, גדולי התורה המפורסמים שבפולין ומחוצה לה הרבו להשתעשע עמו בד"ת. וביתו היה מוקף תמיד עם גדולי הלומדים שבפולין, ר' יחזקאל הקים ישיבה ע"ש אביו שנקראה "בית מאיר", ובה התרכזו ממיטב הבחורים של פולין בפניהם השמיע את שיעוריו. קדושתו ופרישותו היו לשם דבר, ועבודתו בתפילה היתה מיוחדת, והעידו שכל מי שהיה צופה בתפילותיו, לא היה נשאר שווה נפש נוכח עוצמתה הרוחנית וההתעוררות שבאה בעקבותיה. בי' בטבת תש"ג, הועמד בככר בית הכנסת עם בני משפחתו ונורה בידי מרצחי הנאצים הי"ד. קונטרס מחידושו "קדשי יחזקאל" נספח לספרו של אביו "מאיר עיני חכמים". "מוריה", סיון תשנ"ח, ע'ס"ד

הרה"ק רבי יחזקאל מאוסטרובצא הי"ד שנולד שנת תרמ"ז בסקרנביץ', היה איש צדיק, גאון בתורה ובמדות, מופלא בעבודת הבורא. סיפר ידיד נעוריו האדמו"ר רבי משה יחיאל מאוז'רוב זצ"ל, בעל "אש דת", כי מתחילה לא היה רבי יחזקאל בעל תפיסה וכדו' "והרבה כרים הרטיב בדמעותיו כדי להשיג חכמה" אולם אח"כ צלחה עליו רוח ממרום ונעשה גאון גדול ועמקן. בן ח"י שנה נכנס לחופה עם בתו של הרה"ק רבי נפתלי ממעליץ. בן כ"ד שנה בערך נתמנה לרב דק"ק אינוולודז', ליד טומשוב - ע"פ דרישת אביו ממנו שיעסוק בהוראה וישמש ברבנות בפועל - אם כי לא היה חסר לו לפרנסה, וגם הוצרך ללמוד "כתב ולשון המדינה" כדי לקבל הכרה רשמית מטעם השלטונות. אחרי עשר שנים עבר לכהן ברבנות דק"ק נאשלק, בה למד ולימד תורה לתלמידים ולפשוטי-עם, עד היום שנקרא לעלות על כסא אביו באוסטרובצה... הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרבצי תורה מעולם החסידות" (ב"ב תשמ"ז) ח"ג, ע' צ"א

עניונו והתבטלותו של הרבי ר' יחזקאל'ה מאוסטרובצא הי"ד - אין לתארם כלל, הוא היה מקרב כל אדם ומחבב כל אדם אפילו פשוט שבפשוטים, ללא כל סייג ומחיצה. בדרשה הראשונה שהשמיע ר' יחזקאל'ה מיד לקבלת הרבנות באוסטרובצה, התעכב על מאמר חז"ל (שיר השירים רבה, א'): "בית מדרשו של ר' אליעזר היה עשוי כמין ריס ואבן אחת היתה שם והיתה מיוחדת לו לשיבה, פעם אחת נכנס ר' יהושע התחיל ונושק אותה האבן ואמר האבן הזאת דומה להר סיני". אמר ר' יחזקאל'ה: "במקום זה עמד אבי מורי ז"ל בהשמיעו דרשותיו ברבים, והרי זה כמעמד הר סיני, ובודאי שאין אני ראוי וכדאי לעמוד במקום זה עצמו..." וכך המשיך בדרשתו הנפלאה, שהיתה מלאה דברי דרוש, דברי פלפול ודברי מוסר, עד כי כל הקהל הרב, בן אלפי אנשים, היה נפעם ונרגש, כאילו עברו זרם של חשמל.

אכן, ר' יחזקאל'ה דומה היה בכל פרטי הפרטים לאביו הגדול, ורק בדברים מעטים נבדל ממנו. הוא היה מתפלל תמיד בקול רם, וחזר על מלה או על פסוק זה או זה כמה פעמים, הוא היה עורך שולחנו ביתר טקסיות מאשר אביו, כי למד זאת מאת חותנו האדמו"ר המליצאי, שהיה נוהג אדמו"רות בנוסח גליציה, בניגוד לאוסטרובצאי הזקן, שנהג להצניע תורתו מעיני העולם. מה עשה ר' יחזקאל'ה? הוא ספג חידושי תורה אלה ועמד להפיצם על פני כל קצווי תבל. ר' יחזקאל'ה המשיך בשיטת הלימוד דאוסטרובצה, שנתפרסמה בעולם. כל בחור טוב שרצה להתקדם בתורה וביראת שמים - היה הולך לאוסטרובצה, כדי להיות ניזון מהאוצרות הרוחניים הגדולים של האוסטרובצאי הזקן, ואחר כך - מאוצרותיו הרוחניים הגדולים של הבן, ר' יחזקאל'ה, ממשיך השושלת המפוארת דאוסטרובצה.

לאחר פטירת אביו הקים ר' יחזקאל'ה ישיבה בשם "בית מאיר", לזכר נשמת אביו הגדול, וגם עשה הכנות להוציא לאור כתביו וחידושיו של האב. בישיבה למדו כמאה בחורים, ור' יחזקאל'ה היה משמיע שיעור לפני אלה שהיו כבר מוסמכים להוראה. האוסטרובצאי הזקן לא היה נוהג לרשום חידושי תורה שלו, מלבד גמטריאות וחישובים חשובים ביותר, אבל בנו ותלמידיו רשמו הרבה מדבריו, אף כי פירסומם של כל החידושים של האוסטרובצאי הזקן היה מצריך עשרות שנות עמל - כפי שהעיד, בשעתו, הבן, ר' יחזקאל'ה.

את רעיון ייסוד הישיבה על שם אביו הצליח ר' יחזקאל'ה להגשים במילואו, וישיבת "בית מאיר" התנוססה לתפארת והיתה למצודה של תורה ויראה, וממנה זרחו קרניים לבתים יהודיים רבים בפולין.

כמורא בשר ודם

הגמרא אומרת בחולין: צמקה הריאה בידי שמים כשרה, בידי אדם טריפה. כיוון שמורא הבהמה מפני האדם גדול יותר מהפחד שהיא נפחדת מדברים הבאים מידי שמים (כמו הרעם והברק).

עכשיו אני מבין - אמר רבי יחזקאל - מדוע אמר רבן יוחנן בן זכאי כשנכנסו תלמידיו לבקרו בעת מחלתו: "ולואי ויהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם" (ברכות), כלומר: הלואי ותהיה יראת שמים שלכם תמימה ופשוטה, כפי שמוצאים שהבהמה בתמימותה יראה היא מפני האדם, כי הרי גם הבהמה נפחדת יותר ממעשה אדם מאשר ממעשה שמים... (מפי סבי הרב אהרן פרנקל). הרה"ג ר' איסר פרנקל ז"ל, "רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה" (ת"א תשי"ג) ע' 156

הגאון רבי משה שפירא זצ"ל

יום ההילולא - י' טבת

מתולדותיו

נולד כ"ו טבת תרצ"ה בתל אביב להגאון רבי מאיר יצחק ז"ל שהיה מתלמידי של הגאון רבי נתן צבי פינקל - ה"סבא מסלבודקא" זצ"ל. למד בצעירותו בישיבת פוניבז' בבני ברק, שם למד בחברותא עם המשגיח הגה"צ רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל בעל מחבר ספר "מכתב מאלהיו". לאחר מכן עבר ללמוד בישיבת חברון בירושלים. לאחר נישואיו עם בתו של הגאון רבי אהרן ביאלוסטוצקי ז"ל, התגורר בירושלים ועזר להקים את ישיבת בית התלמוד, שבראשה עמד הגאון רבי דב שוורצמן ז"ל. לאחר מכן התגורר תקופה מסויימת בארצות הברית, והתמנה שם לראש ישיבת בית בנימין, בסטמפורד קונטיקט. לאחר מ"כ חזר לארץ ישראל והתגורר בשכונת בית וגן בירושלים.

הגאון רבי משה שפירא ז"ל היה ממקימי ישיבת "אור שמח" בירושלים. והקדיש זמן רב ללימוד עם החוזרים בתשובה שלמדו בישיבה. מעל עשרים שנה מסר שם שיעור בפרשת השבוע מדי יום חמישי. לשיעור זה היו מתקבצים מאות בחורים ואברכים חרדיים מכל רחבי ירושלים. מפאת הצפיפות הועבר השיעור לבית הכנסת "הניכי הישיבות" בשכונת סנהדריה ולאחר מכן לבית הכנסת "משכן משה" בשכונת רמת שלמה, שם נמסר השיעור... מלבד שיעור זה מסר כמה שיעורים בתלמוד ובספרי יסוד אחרים, מדי יום ביומו, לקבוצות שונות. מספר השיעורים הללו הגיע לכשלושים בשבוע.

הרב שפירא עמד בראש כולל אברכים גדול בירושלים, מיסודה של קרן וולפסון (ראש כולל נוסף היה הגאון רבי זבולון שוורצמן). לכולל היה תוכנית לימודים ייחודית, המכשירה אברכים לשמש כרבני קהלות, בתום תקופת לימודיהם בכולל.

הרב נהג לבקר לעיתים קרובות בישיבת תורת חיים במוסקבה, למסור שיעורים ולחזק את תלמידי הישיבה. יהודים רבים מתושבי מוסקבה והסביבה נהגו להגיע לישיבה, לשמוע את שיעוריו ולקבל את ברכותיו.

את תורתו המחשבתית הייחודית, שאב הגאון רבי משה שפירא מכמה מקורות. רבותיו העיקריים היו הגאון רבי אליהו אליעזר דסלר והגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל. גם מהרב הגרי"ז מבריסק זצ"ל למד תורה. היה מושפע גם מספרי קבלה בכלל וקבלת הגר"א בפרט, כתבי המהר"ל וספרי חסידות, ובמיוחד בספה"ק מי השילוח וכן ספרי תלמידו רבי צדוק הכהן מלובלין.

להגאון רבי משה שפירא היה זיכרון פנומנלי, והיה מצטט בשיעוריו קטעים שלמים מהתנ"ך, התלמוד וספרים נוספים בעל פה. דרכו היה לחזור על רעיונותיו כמה פעמים במהלך השיעור, כאשר בכל פעם הוא מדגיש ומחדד נקודות נוספות בנושא הנידון. בין קטע לקטע בשיעור היה משלב שתיקות ארוכות למדי. הוא התבטא פעם כי "ההפסקות האלו בין משפט למשפט, גם הן חלק מהשיעור".

שיעורים רבים מסר כסדרה בנושא מסוים, והיתה עשויה להימשך במשך שנים ארוכות, כך למשל, סדרת השיעורים על פרקי אבות כללה כארבע מאות שיעורים ונמשכה קרוב לעשרים שנה. הסדרה על התפילה כללה כשישים שיעורים וכמוה גם סדרות אחרות, בנושאי אמונה, י"ג עיקרים ועוד.

הרב שפירא נהג לפרש את דברי חז"ל בצורה מעמיקה, תוך הבאת הקשרים משלימים ממקומות אחרים שבגמרא ובמדרשים, בספרי הקבלה ובספרי המחשבה, כך היה אורג מארג ייחודי.

נסתלק י' טבת תשע"ז. מתוך "אוצר החכמה"

מעשה בהגאון רבי משה שפירא זצ"ל, שנפטרה בתו בחייו, במעמד הלוויה נשא ר"מ דברי הספד ובתוך דבריו נענה ואמר. הרי ג' שותפים הם באדם הקב"ה אביו ואמו (קידושין ל:), והאיך עשה הקב"ה - שהוא אחד מהשותפים, דבר כזה מבלי להימלך בשני השותפים האחרים... (עי' שו"ע חו"מ קע"ו), וע"כ לומר שאין כאן כלל 'חובה' אלא 'זכות', וזכין לאדם שלא בפניו... (ודבר שהוא זכות לאדם אפשר לעשות עבורו אף שלא בידיעתו תחילה). הגה"צ רבי אלימלך בירדמן שליט"א, "באר הפרשה", שמיני תשע"ז, עמ' ד'

הגאון רבי שבתי יגל זצ"ל

יום ההילולא - י' טבת

הגאון רבי שבתי יגל נולד בשנת תרל"ה [לאביו רבי אברהם] בעיר פיאסק, כבר בנערותו גלה לקנות תורה באיישישוק ובישיבת וואלאז'ין בה יצק מים על ידי הגאון הנצי"ב זצ"ל והגר"ח סולוביצ'יק זצ"ל. לאחר נשואיו למד שנים אחדות בכולל האברכים שיסד הסבא מנובהרדוק בעיר סלונים, עד שהועמד בראשות הישיבה שבסלונים בה הרביץ תורה לעדרים עד עלות הכורת על יהדות אירופה. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה נמלט בחסדי ה' מעמק הבכא ועלה לאה"ק, בה הקים את ישיבתו מחדש ברמת גן. שיעוריו נודעו בנועם אמרים ובהסברה בהירה. נלב"ע בי' בטבת תשי"ח ומנ"כ בבית החיים בבני ברק.

"המאיר" (ב"ב תשס"ב) ע' קי"ב

ר' שבתי יגל נולד בפייסק, פלך גרודנה, בצעירותו למד באיישישוק ואחר כך בוולוז'ין, שבה נתפרסם כעילוי גדול, נשא לאשה את בתו של הרב אליעזר יוסף קלאצקין והיה סמוך על שולחן חותנו בסלונים, שהיה גביר גדול, סוחר יערות, למדן עצום ומכובד על כל עדתו.

עד מהרה יצא שמו של ר' שבתי יגל בסלונים, והוא היה לאחד ממנהיגי העדה, בקהילה יהודית ערה ותוססת זו, כעבור זמן מה נקרא לעמוד בראש ישיבת סלונים, מהישיבות הותיקות ביותר ברוסיה הצארית, והוא אז רק בן שלושים שנה. ישיבת סלונים נוסדה שלוש מאות שנה קודם לכן וכמה מגדולי ישראל בדורות שעברו עמדו בראשה.

מחוץ לכתלי ישיבת סלונים היה הרב יגל פעיל ביותר בחיים הציבוריים. הוא היה מנהיג ב"ועד הישיבות" בוילנא, וממנהיגי הפעילים ורבי ההשפעה של "אגודת ישראל" בפולין שלפני מלחמת העולם השנייה,

אף היה אחד מחברי "מועצת גדולי התורה". השתתף ב"כנסיות הגדולות" של "אגודת ישראל" והשפיע על מהלך דיוניהן.

בראשית מלחמת העולם השנייה ניצול הרב שבתי יגל מכף הנאצים והגיע לארץ. ברמת גן יסד את ישיבת סלונים המחודשת, והיא התפתחה בעשרים השנים האחרונות עד שהיתה לאחד ממבצרי התורה החשובים בארץ. 53 שנה עמד הרב שבתי יגל בראש ישיבת סלונים, משנת תרס"ה (1905) ועד שנת 1939 בה פרצה המלחמה העולמית, בפולין. ומשנת תש"א (1941) בא"י, עד יומו האחרון, י' בטבת תשי"ח, שבו נתבקש לישיבה של מעלה כשהוא בן פ"ג שנה.

חייו היו שרשרת אחת ארוכה של תורה, ומעשים טובים. אחת הדמויות הרבניות המרהיבות של הדור הישן, שבה השתקפו הודה והדרה של ישיבת וולוז'ין, שהוא היה חניכה, באישיותו הססגונית נשקו מעלות ומידות שאין למצאן בימינו באדם אחד. מלבד היותו גאון וגדול בתורה היה איש צדיק נפלא וחכם מחוכם, וטוב לב ובעל מידות מאין כמוהו, מלבד חבריו הרבנים שכידוהו ותלמידיו בחורי הישיבה שאהבוהו, היה הוא חביב ונערץ גם על ההמונים ועל פשוטי העם, שלקראתם היה עליו ורענן ככל עת, שמח ומאיר פניו לכל אדם. בחיוכו הנעים שלא סר מעל פניו, היה מקבל פני כל המשכים לפתחו, ולא עוד אלא שהרב ר' שבתי יגל לא היה ממתין עד שהנזקקים ישכימו לפתחו, כי הוא היה מזדרז ויוצא לחפשם. הגאון בעל "חפץ חיים" כינהו "היהודי המתוק". בארץ ישראל מספרים, כי בעל ה"חזון איש" שדר בבני ברק, בשכנות לישיבת רמת גן, היה מכנה את ראש הישיבה הישיש מסלונים בשם "הגאון העליון".

...לא רק בימי חירום ומלחמה ראו המוני סלונים ברבי שבתי יגל את מגינם. גם בסכסוכי משפחה ודברי ריבות בין סוחרים ואנשי עסק היו הכל פונים אליו, אל ראש הישיבה הסלונימאי. ברוב חכמתו, בטוב לבו ובחיוכו הנעים היה "היהודי המתוק" מאחה את הקרעים, מיישב את הסכסוכים, מאחד משפחות מפורדות ומפולגות ומסלק אי הבנות. והעיקר - הכל היו יוצאים מלפניו מרוצים ומפויסים. ביתו היה פתוח לרווחה לכל דורש, תמיד היו נכנסים ובאים אצלו חזנים, דרשנים וסתם עניי עמך. הללו היו סועדים על שולחנו, נשארים אצלו ללינת לילה ועושים כבתוך רשותם - והכל בלא להרגיש כלל, שמישהו גורם להם טובת הנאה כלשהי. אך יותר מכולם אהבוהו והעריצוהו תלמידיו הרבים, תלמידי ישיבת סלונים, הללו ראו ברבם לא רק גאון וצדיק אלא ראש ישיבה מסור ושקוד הדואג וממציא לכל תלמיד מחסורו החמרי והרוחני, ועמל אתו במעלות התורה... הרב אהרן בן-ציון שורין ז"ל, "קשת גיבורים" (ירושלים תשכ"ד)

ח"א, ע' 122

מספר חתנו רבי צבי מרקוביץ יליד טורעץ (רב העיר רמת-גן): "בסלונים התקיים מוסד "הכנסת אורחים" שהחזיק על חשבון הקהלה, כנהוג מקדמת דנא בקהלות העתיקות. לימים קמו נציגי השמאל בועד-קהלה, ה"ידישיסטיים", והתנגדו להקצבת הסכום בשביל אחזקת המוסד. טענו: הלא את האורחים הנכבדים בדרך כלל מזמינים לבתים פרטיים, נמצא של"הכנסת אורחים" מזדקקים רק סתם ארחי-פרחי - ואין זו מחובתנו לטרוח באכסנייתם.

מיד קם חותני הגאון רבי שבתי יגל להשיבם וכך אמר: שנינו באבות, שהעולם מתקיים "על התורה על העבודה ועל גמילות חסדים", ולכאורה, מה ראה התנא להזכיר רק שני הדברים הראשונים בה"א הידיעה, בעוד הדבר השלישי נזכר בלא ה"א? אלא חז"ל ברוח קדשם צפו מראש, כי יבואו ימים שיתווכחו בישראל מה זו "תורה", הלא יש האינדא כל מיני "תורות", לכל תנועה יש "תורה" משלה, לכן הטעימו

שהעולם אינו עומד אלא על "התורה" בה"א הידיעה, תורה מן השמים; וכן ידעו בחזון שיהיו מתווכחים על "עבודה" מה טיבה, אנו אומרים "עבודת שמים" ואחרים דוגלים ב"עבודה זרה", ב"עבודת כפיים" וכדומה, על-כן מהצורך להדגיש "על העבודה" בה"א הידיעה, עבודת ה' ותו לא. אולם ביחס לגמילות-חסדים לא ציינו ה"א הידיעה, מאחר שהמצוה הזאת היא באין הבדל, לא חשוב עם מי אנו גומלים חסד, להפלות בין נכבדים לארחי-פרחי...

בנו רבי אברהם יגל מוסיף נופך, שרבי שבתאי אמר באותו מעמד: מי לנו גדול מאברהם אבינו, היהודי הראשון, שטרח בחליו להכניס אורחים ולהכין בעדם סעודה ממיטב אף כשחשב אותם לערביים... מאידך **גיסא**, מספר רבי אברהם: מעשה שבאו נציגי ה"בונד" בועד הקהילה לתבוע את חלקם בכספי "חברא קדישא", עזבונות ודמי קבורה, שנהגו להקציב מהם למוסדות ציבור ומפעלי צדקה שונים. האנשים טענו, שמאחר והכסף בא מכל חלקי הציבור, בכלל זה אנשי בריתם, דין הוא שיוקצב סכום למוסדות חינוך שלהם וכיוצא. כיון שנתקלו בסירוב גמור אצל הפרנסים, הלכו ובאו אל אבא, המכובד על כל החוגים וידוע ביושרו, שיתבע את קיפוחם. השיב להם בחכמתו: "הצדק עמכם, ולכן כשתקבל קופת הח"ק כספים עבור נפטר בונדאי, יצטרכו להעבירם ישר לידים..." ובנשימה אחת הוסיף: "אבל לעולם אין מתרחש מאורע כזה, בונדאי אינו מת, חזקה על כל יהודי - לרבות איש ה"בונד" - שמהרהר בתשובה לפני מותו ואינו עוד בונדאי כשנשמתו יוצאת..." הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרבצי תורה ומוסר" (ברוקלין תשל"ז) ח"ג, ע' קל"ג

מסופר שהגאון רבי שבתאי יגל ראש ישיבת סלונים נהג לילך בכל בוקר בשעה מוקדמת אל מעונות התלמידים להעיר אותם לתפלה, מבלי לחוש ליקרו. והיה אומר בבדיחותא: "הלא אמרו חז"ל, 'הדבק במדותיו של הקדוש ברוך הוא', וגם הוא מעורר ישנים..." הרב חיים אורי ליפשיץ ז"ל, "אשכנתא דצדיקיא" (ירושלים תשנ"א) ח"ב, ע' קי"א

הגאון רבי שבתאי יגל זצ"ל היה במשך עשרות שנים מקורב ומקושר ביחסי ידידות נפלאים עם בית האדמו"ר מסלונים, רבי שמואל וינברג (בעל "דברי שמואל"), ועם בני משפחתו. רישומו של הרבי החסידי ניכר היה בעיר כולה, הוא זיוה, הוא הדרה, ורבי שבתאי גישר בגישתו המפוכחת על-פני הניגודים שבין חסידים למתנגדים והיה מעורה בחיי ה"חצר" - שהתגורר בה ח"י שנים באחד המעונות - למרות שלא נהפך לחסיד. לעתים קרובות נהג לילך עם בניו אל שולחנו של האדמו"ר בימי שבת ומועד, או להאזין לתפלותיו ב"שטיבל", במיוחד בימים הנוראים.

פעם נשאל על-ידי מישהו: אם כבר כל-כך מקורב, מדוע לא להיות גם חסיד בשלימות? חייך רבי שבתאי והשיב: "משל לאדם שמתחמם בחורף ליד תנור מוסק, ובאים לייעץ לו, עד שאתה עומד בסמוך לתנור - קפוץ אל תוכו..." הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרבצי תורה ומוסר" (ברוקלין תשל"ז) ח"ג, ע' קכ"ד

מפלגות

לפי נטיית-נפשו העדינה שנא הגאון רבי שבתאי יגל זצ"ל את המפלגות והיה שגור על פיו: "יוצר הרעיון המפלגתי היה קורח. שבמקרא כתוב 'זיקח קורח' ואונקלוס תרגם 'ואתפליג קורח'. לפנים היה בישראל צבור מאוחד. צבור נוטריקון צ'דיקים ב'ינונים ו'רשעים. כולם חטיבה אחת. אלא בימינו שהחילונים עשו מפלגות לעצמם, אנוסים היינו להתלכד גם מצדנו ב'אגודה' משלנו". אך עם דביקותו באגו"י שלל את המריבות במעגל הפנימי. פעם הוזמן לנאום באספת-התנועה ובדבריו העיר בנוגע למריבות: הקב"ה נקרא

"הסובל ומעלים עין מסוררים". פירוש: הוא "סובל" מאתנו, הצדיקים, ממחלוקת שבתוכנו, ו"מעלים עין מסוררים" שמחוץ למחנה... הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרבצי תורה ומוסר" (ברוקלין תשל"ז) ח"ג, ע' קכ"ו

קרקפתא

בשיחה ששוחח יום אחד עם איש חילוני, באקראי, אמר רבי שבתאי: מדוע קורין (ר"ה דף י"ז ע"א) למי שמבטל מצות תפילין "קרקפתא דלא מנח תפילין", קרקפת (זו מעטפת העור של הגולגולת) ולא ראש, כי בלא תפילין לא חל עליו בכלל שם-העצם "ראש"... אין זה ראש יהודי אלא גולם כלשהו אחר... הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרבצי תורה ומוסר" (ברוקלין תשל"ז) ח"ג, ע' קכ"ו

י"א טבת

כ"ק מרן אדמו"ר מוואסלוי זי"ע

יום ההילולא - י"א טבת

אחת המשפחות העתיקות ועתירות היחס מדורי דורות היא משפחת "הלפרין". קצרה היריעה כאן מלפרט את שרשיה ופארותיה בכל דור ודור, מחקרים וספרים שלמים נכתבו ונדפסו על סדר יחס רם זה... נצר לשולשלת זו היה הנגיד הרבני מוהר"ר יעקב יוסף הלפרין מבארדיטשוב, שהיה ידוע כבר אוריין ובר אבהן, זקנו הגאון רבי משה הלפרין המכונה "הגאון הצדיק מופת הדור משה איש האלהים בוצינא קדישא" היה אב"ד ור"מ בארדיטשוב, ולעדות מחותנו מרן הס"ק מרוז'ין זיע"א המובא בספר "חסדי אבות" (להג"ר מיכל מפרמישלן) היה דור י"ג לרבינו אלחנן בעל התוספות. תורה וגדולה התאחדו על שולחנו של רבי יעקב יוסף, וזכה לבא בקשרי חיתון עם גדולי ונגידי ארץ, ואחד מבניו הרה"ק רבי דוד היה חתן כ"ק מרן הס"ק אור ישראל מרוז'ין זיע"א, אחר נשואיו ישב הרה"ק רבי דוד במחיצת חותנו הק' ברוז'ין ואח"כ בסאדיגורא, שם עלה ונתעלה כחד מבני עליה, אך סירב להיעתר לבקשת רבים להתעטר בכתר הרבנות והאדמו"רות.

בשנת תרט"ז נולד לו בנו הרה"ק רבי שלום, במעללי התנכר הנער כי לגדולות נוצר. ובהגיעו לפרקו לקחו בן דודו כ"ק מרן - הרה"ק רבי יצחק מבוהוש זצוק"ל כחתן לבתו. אחר נשואיו נשאר בבוהוש להיות סמוך על שולחן חותנו, שם במחיצת חותנו הק' אשר האציל מהודו עליו עלה ונתעלה בתורה וביראה כאחד הגדולים. כל ימי חי חותנו הק' הצניע את גדלותו, והסתופף בצילו הק', בהיותו מתחקה ועוקב אחר דרכיו הקדושים אשר שימשו כיסוד ובסיס נאמן להנהגתו בקודש בימי נשיאותו. בשנת תרנ"ז אחר פטירת חותנו הרה"ק ר"י מבוהוש זצוק"ל נעתר הרה"ק לבקשת רבים מזקני החסידים אשר ראו כי ברכה בו, והפצירוהו להיות אלוף לראשם ולהורות להם דרכי התורה והיראה, הדרך אשר ילכו בו והמעשה אשר יעשון. לא יכול היה הר"ש לסרב להפצרתם, אך כדרכו להצניע לכת, בחר לעצמו את מקום מושבו בעיירה קטנה רחוק משאונה ומהמונה של עיר, והיא "רעדעקנען" עיירה קטנה במחוז וואסלוי, בה פתח את בית מדרשו, שהפכה להיות בית ועד לחסידים ואנשי מעשה אשר קרבת ה' יחפצון.

שנים אחדות ישב הרה"ק ר"ש בעיירתו על מי מנוחות, עד אשר רוח תועים עברה במחנה העברים, והיא ההשכלה במהדורתה החדשה שנתעטפה בגלימת הציונות, והסיטה והעבירה רבים וטובים מבני ישראל מדרכם הטובה, אוריה חופשית זו שחדרה עמוק בתוכי תושבי העיירה בה שכן היתה לרועץ לפעולותיו

בקודש, ומשום כך העביר משכנו לבירת המחוז "וואסלוי", שם בנו לו אנשי שלומו חצר ובימ"ד מפואר, שהפכה עד מהרה לאבן שואבת להמוני חסידי בית רוז'ין במולדביא אשר ברומניה...

בחצר קודש זה גודל ונתחנך האדמו"ר השלישי לבית וואסלוי כ"ק מרן רבי יעקב יוסף שלמה זצוק"ל אשר נולד לאביו הרה"ק רבי חיים דוב זצוק"ל בשנת תר"ס בהיותו במחיצת אביו הק' בעיירה רעדענקען. וניקרא ע"ש זקניו הנגיד מוהר"ר יעקב יוסף הלפרין מבארדיטשוב וע"ש הרה"ק רבי שלמה מסאווראן חו"ז של אביו הרה"ק רבי חיים דוב זצוק"ל. בנסיבות שונות הוכרח אביו הרה"ק רבי חיים דוב לגור בבוקרשט, לכן השאיר את בנו הקטן יעקב יוסף אשר לגדלות נועד בבית אביו הק' בוואסלוי, שם התחנך על ברכיו, בהאצילו מהודו עליו, ובהדרכתו בדרכי ההנהגה בקודש. בימי בחרותו שלחו לקנות תורה ודעת בישיבת "ווישוה" תחת הנהגתו של האדמו"ר רבי מנחם מענדל האגר מווישוה, שנודעה כאחת הישיבות המעולות במחוז, לקירבה מיוחדת זכה מראש הישיבה אדמו"ר הרמ"מ זצ"ל, אשר דאג לו ברוחניות ובגשמיות כאב לבן, והועיד לו לחברותות את טובי האברכים והלומדים בישיבתו.

אחר תקופת עליה והשתלמות בישיבה, חזר לחצר סבו הק' בוואסלוי. ובהגיעו לפרקו נשא את הרבנית תחי' בתו של האדמו"ר רבי יעקב שמשון קנר מטשחוב חתן האדמו"ר רבי משה הלברשטם משינאוה, אחר נשואיו היה סמוך תקופה מסוימת על שולחן חותנו שדר אז בקלויזנבורג, אח"כ חזר לוואסלוי להיות סמוך על שולחן סבו הק' שהוקירוהו והעריצוהו למאד למאד, ושם נשאר עד עת חשכו המאורות בעדו בהסתלקות סבו - מורו ורבו, בכ"ד מנחם אב תרצ"ט.

אחר פטירת סבו הק' עלה על כס ההנהגה בוואסלוי, אביו הרה"ק רבי חיים דוב, כאשר בנו מרן הררי"ש שכבר נודע אז לבן עליה, עומד לימינו. בשילהי שנת ת"ש אחר פטירת דו"ז הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאדזאד-גאלאץ בנו של הרה"ק רבי יצחק מבוהוש, אשר לא השאיר אחריו ממלא מקום, וצאן מרעיתו נשאר בלא רועה, פנה אליו אחי הרה"ק מאנזאד, ה"ה כ"ק מרן רבי משה יהודה ליב מפאשקאן זצוק"ל והכתירו למלאות מקום אחיו הק' במקום מגוריו האחרון - גאלאץ. כשבע שנים שכן בגאלאץ, שנות מגוריו שם היוו מסכת מופלאות של פעילות לחיזוק הדת והטהרה והקרת אור היהדות ביהודי רומניה שהסתופפו בצילו, גם את תקופת המלחמה ושלטון משמרות הברזל הידועים לשמצה, עבר בעיר זו, כשהיה מרוכז בגיטו שם עם שאר יהודי העיר, רבות סבל אז מרדיפות ממרשיעי ברית, בגלל פעילותו ומסירות נפשו לחיזוק הדת.

בשנת תש"ז עבר לבוקרסט, תחילה בבית מדרשו של גיסו האדמו"ר מסמבור, ואח"כ בבית מדרשו של דודו הרה"ק רמ"ל מפאשקאן. כשלש שנים ישב שם, בשנים אלו הטביע את חותמו על תושביה, בפעילותיו המבורכות להקמת תלמוד תורה וחיזוק הדת והטהרה. ביתו היתה כתובת מוכרת לרבים מפליטי ארצות אירופה שעשו דרכם דרך רומניה, בית פתוח מצאו אצלו, ובמסירות רבה עמד לעזרתם בגשמיות וברוחניות, וגם עם עלות השלטון הקומוניסטי לא נרתע מלמלאות חובותיו ותפקידיו בעזרה לאחים ופעילות מסועפת בעניני הדת, על אף הסכנה המוחשית שהיתה אז בפעילות זו.

עם התגברות התנכלות השלטון הקומוניסטי ברומניה לפעולות הדת, לא מצא נפשו השוקקה של אדמו"ר הררי"ש מקום מנוח שם, והחליט לעלות לארה"ק, ובשנת תש"י אחר שאביו הרה"ק רח"ד עלה לארה"ק, עלה אחריו בשלהי שנה זו גם בנו מרן אדמו"ר הררי"ש זצוק"ל. תחילת מושבו היה בחיפה סמוך לאביו הק' אשר קבע את משכנו במושבה הגרמנית בעיר זו, מקום אשר השתקעו הרבה מעולי רומניה, ועד מהרה

הפך בימ"ד זה לקרן אור להמוני יהודי רומניה שהיו קשורים בו, ולחצר קדשו ולכל חסידי בית רוזין בעיר זו. בתנאי דיור קשים דר אז כ"ק אדמו"ר הררי"ש שם בחיפה, כשנה לאחר זו אישרו לו מטעם משרדי הממשלה שטיפלו בעליה וקליטה, דירה בעיר נהריה אשר בגליל המערבי, בהיות המקום שומם מבחינה רוחנית, התלבט רבות אם לקבל את ההצעה, ונסע לב"ב להתייעץ עם ה"חזון איש" זצוק"ל, אשר עודדו להסכים להצעה, והבטיח לו תמיכה חדשית קבועה לפעילות לחיזוק הדת במקום, ואכן היה שולח לו כל חודש 50 ל"י סכום גדול ונכבד בימים ההם. בשממה הרוחנית ששרתה שם מצא אדמו"ר הררי"ש כר נרחב לפעולותיו, מצב הטהרה שהיה רופף בעיר זו, באין בה מקוה הראויה לטבילה, נגע ללבו, ועוד לפני גמר דירתו פנה ופעל נמרצות אצל כל הגורמים להקים בעיר מקוה טהרה כיאות וראוי לעיר המאוכלסת בהמוני יהודים, בעמל ויגיעה רבה הוקמה המקוה, ובדרך מופלאה הצליחו להכשיר את בור מי הגשמים עוד לפני גמר בנין המקוה, ואכן עם בואו לשכון כבוד שם, כבר פעלה המקוה. את בית מדרשו פתח תחלה בביתו נאוה קודש, ולאחר שהיה צר המקום, עבר לבימ"ד מורחב יותר בכיתה בביה"ס המקומי בשכונת מגורו, בה הקים גם כיתות ללימוד תורה בשעות אחה"צ בעידודו ותמיכתו של ה"חזון איש".

בעבותות אהבה נקשרו אליו שם אנשי המקום, אשר קירבן בסבר פנים יפות בהרעיפו עליהם טל של תחיה, ואף לאחר עברו משם היה נוהג לדבר בשבח תמימותם וישרותם.

כעבור כמה שנים כאשר בני ביתו בגרו והגיעו לחינוך, ולא מצא מקום מתאים לחינוכם שם, עבר למרכז הארץ, ופתח את בית מדרשו בתל אביב, וגם כאן הפך בית מדרשו למקום תורה ותפילה, וחמימות לסביבה כולה ובמיוחד היתה כתובת מרכזית בה מצאו מזור אנ"ש ויוצאי רומניה בהמוניהם שבאו אליו להנות ממנו עצה ותושיה, ולהתברך מפ"ק. כן עמד בראש ישיבת רוז"ן כאחד מגשיאיו יחד עם שאר אדמו"ר בית רוז"ן.

מתמיד גדול היה, מעודו היה גוזל שינה מעיניו כדי להשלים סדריו וחוקיו, כדבר טבעי היו אצלו הדברים, וכאשר שמע מאחד המושגיחים בשיבות על התרשלותם של בחורים בקומם משנתם, היה כמתמיה האיך יתכן כזאת. הקפיד מאד על טבילה במקוה בכל יום, בהפליגו את גודל הטהרה שיש בכחה להשפיע על האדם דבר יום ביומו, ואף את עצם הרעיון של ההליכה למקוה הפליג כי הרי אין לך שמירה מעולה לטהרה מאשר הזכירה של ענין הטהרה, ולכן אף בעת מחלתו כשנאסר עליו ע"י הרופאים לטבול במים, היה הולך כל בוקר עד למקוה שהיתה במרחק ניכר מביתו וחוזר מיד, בהפטירו בדרך הלצה: אם כי הטבילה נאסרה עלי הרי שכר הליכה לא נאסר עלי.

בשנותיו האחרונים היה יודע חולי ומכאוב, ועם כל זה לא שינה מאומה מסדריו, בשבועות האחרונים היה רגיל לחזור את הפירוש המובא בספה"ק (נדפס גם בחומש רב פנינים פ' ויצא ע' 434 בענין הליכת יעקב לחרון) על הפסוק (קהלת ג, ב) עת ללדת ועת למות, שאין שום סיבה שיכולה לגרום ללידה או למיתה אם עדיין לא הגיע העת והזמן לכך, ורק כשיגיע העת אז מסבב ה' שהסיבה תפעול את פעולתה. מופלאים ביותר היתה הנהגתו בשבועיים האחרונים לחייו, כשכל הליכותיו היו כאדם הנוסע למקום רחוק ונפרד מרעיו ומקומו. בשבת חנוכה אמר למתפללי בית מדרשו שמתכוון לנסיעה בעוד שבועיים ולא יהיה פה, כן נתן אז לתקן את הספר תורה של סבו הרה"ק ר"ש שהיתה אצלו, כשהוא מבקש להזדרז בפחות משבועיים כי נראה לו כי אחר כך לא יהיה לו צורך בזה... נסתלק י"א טבת תשמ"ה. "קובץ תפארת ישראל"

ה"יריעות שלמה" זי"ע

יום ההילולא - י"א טבת

הגה"ק רבי שלמה זלמן אולמאן - בעל 'יריעות שלמה' זי"ע אב"ד מאקאווא נולד באנשבאך לאביו האב"ד רבי שלום אולמאן [לימים אב"ד לאקענבאך]. לאחר נישואיו עם בתו של רבי בונם איגר אב"ד מאטרסדארף - בשנת תקע"ו לערך - קבע דירתו ליד אביו בלאקנבאך, וברשותו ניהל שם ישיבה. משנת תקפ"ד נתכהן כאב"ד רענדיג, ובשנת תקפ"ז עלה לכהן בעיר הגדולה מאקאווא. בזיוו"ש נשא את בתו של הנגיד רבי יצחק אייזיק קעניגסברג מצעהלים. במאקאווא כיהן במשך עשרות שנים עד לפטירתו י"א טבת שנת תרכ"ג, ושם מנו"כ. "קונדיטון", שמיני תשע"ג, עמ' ג'

מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדולתו של ה"יריעות שלמה" זי"ע, לא יתואר בחרט על הגליון, וידוע ידענו אשר אביו הגדול מרן בעל דברי ר"ש זי"ע קידשו מבטן, וכבר בשחר טל ילדותו שמרו במשמרת למשמרת, ובכל מקום שהלך שלח אתו שומר נאמן להשגיח עליו מעינא בישא ומכל דבר רע, וכאשר פעם אחד בא אדם רשע לביתו לקח את רבינו וטבל אותו במקוה טהרה באמרו שראיית פני אדם רשע מזיק לנפש המשכלת, וכהנה וכהנה רבות, וא"כ איך נוכל להשיג גודל קדושתו בשנים כתיקונן.

ובגדלותו בתורה פוק חזי אשלי רברבי דקמסהדי עליה ה"ה מרן החתם סופר זי"ע שעוד בהיותו צעיר לימים קראו בלשון חיבה: "אונזער יונגער גאון", ובמכתב אליו כתב בזה"ל: הגאון המופלא בחריצות ובקיאות כמעין הנובע וכנהר שאינו פוסק בלי ליאות אב בחכמה ורב בדיעות, ומרן הק' בעל דברי חיים זי"ע מצאנו שאמר עליו: "אונגארן ווייסן נישט וואס זיי פערמאגן", והגאון מהר"י אסאד זי"ע שמכנהו: "מופלא שבסנהדרין", ולך נא וראה מש"כ חותנו הגאון האמיתי ר' בונם אייגר זצ"ל עליו בעודו אברך רך בשנים בשנת תקע"ח לפ"ק וזל"ק (במכתב הנדפס בקובץ הסופר כסליו-טבת תשמ"ז): באמת התמדתו בתורה בלתי משוערת, ושכלו רחבה ע"ד פלפול בנוי על סברות נכונות, בע"ה ידיו רב לו בתורה מאד אשר כמעט לא ידעתי דוגמתו במדינה זו אף ברבנים יושבי כסאות גדולות, עכ"ד. ובשבחן של דברי תורתו מצאנו ראינו עד כמה יצאו גדולי וגאוני דורו בשיר עליהם, עד שהגאון מהר"י אסאד זי"ע כשהיה מקבל מכתב מרבינו היה שש ושמח שמחה גדולה כל אותו היום על אור המופלא שנתגלה אליו, והיה מנשק כתב יד קדשו באמרו "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתך", וזלש"ק (חיו"ד סי' ל') ונהניתי לאור תורתו כי הדברים שמחים כעולת מחים וריח נחוחים כנתינתן מסיני ועוקר הרים וכו' המה כפתורים ופרחים חריפים ומתוקים ישרים ונכוחים. וכן מרן הק' בעל דברי חיים זי"ע אמר על חיבורו של רבינו ביו"ד ח"א ש"מאז יצא הספר נודע ביהודא לא ראה ספר נחמד מלא טעם ודעת כמותו", והעיד הגה"צ הרמ"א פריינד זצ"ל גאב"ד ירושלים ת"ו בשם אבותיו שהיה ספר יריעות שלמה שגור על פיו של מרן הד"ח זי"ע, והעיד שרבינו אמר שהדברי חיים בקי בספרו יותר ממנו. ואיך פירושא זיל גמור להבין דבר מתוך דבר פרשת גדולתו... הרה"ח ר' חיים אריה שפיץ ז"ל, בהקדמתו ל"יריעות שלמה - ש"ס" (ברוקלין תשס"ה) ח"א, עמ' ד'

"אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין" (משלי ט"ו). נראה לפרש דהנה שמעתי מאזמו"ר [בעל ה"קול אריה"] זי"ע שהיה בצל מרן הגה"ק בעל דברי חיים [מצאנו] זי"ע בצאנו, והלך לראות את ה"דברי חיים" כשהולך לישון, ושמע שאמר שמקבל עליו כל העונשים שבעולם סקילה שריפה הרג וחנק עבור ישראל, מאן זאלל מיך ברענגען שפיעסען בראטען פין יודענס וועגען, וכך האריך בהתעוררות

עד שנתמלא מו"ז פחד ועמדו שערות ראשו מפחד, וכן דרך הצדיקים בקומם ממיטתם בבוקר מקבלין עליהם עול מלכות שמים ברתת ובחלחול ובמורא, ושמעתי מאיש כשר ונאמן שסיפר שלן בבית הגה"ק בעל יריעות שלמה זצ"ל אבד"ק מאקאווע, ובבוקר השכם שמע לחדר אחר את קול ה"יריעות שלמה" ז"ל שאמר הי"ג עקרים אני מאמין וכו', ונתמלא פחד וירד מן המיטה בפחד. וזה שאמר אוזן שומעת תוכחת חיים ר"ל מי שחפץ לשמוע תוכחה אני נותן לו עצה שילין בקרב חכמים ויראה איך הולכים לישן ואיך קמים בבוקר לעבודת הבורא, ויתמלא פחד השם ויהי' יותר מועיל מתוכחה שאומר המוכיח והבן. הגה"צ רבי שלמה זלמן שהרנרייך הי"ד, אבד"ק שאמלויא, "טיול בפרדס" (ברוקלין תשכ"ג) ח"א, דף ה' ע"ב

באחרית שנותיו של רבינו ה"יריעות שלמה" זי"ע התחילו רוחות חדשות לנשב במדינה, והמתחדשים חגרו עוז להנהיג חדשות בקהלות הקודש, והציקו את רוח יראי ה' וחושבי שמו בסבל נורא, מלחמה כבידה זו נתארכה רבות בשנים והסתיימה בהתבדלות המוחלטת מפועלי און והתייסדות קהלות נפרדות ע"י רבותינו תלמידי החת"ס זי"ע הידוע בקורות ישראל בשם ה"טיילונג". אמנם עד שהגיעו לפירוד מוחלט הלזו סבלו יראי ה' מרורות מהמתחדשים שירדו ממש לחייהם ברדיפות נוראות, ואחד המיוחד היה רבינו שנודע למכביר את רב סבלו שהציקו לו המתחדשים בעירו בימים הללו.

רבינו היה כבר לעת זקנותו ובכאב לבו הטהורה ראה את המצב העגום שקמו אינשי דלא מעלי מבני הקהלה שרצו להפוך הקערה על פיה להנהיג חדשות ולעקור מנהגי ישראל, התגבר כארי למרות תשושת כחו ויצא ללחום מלחמת ה' בגבורים כאיש מזויין וגבור מלחמה, שלא להניח אף זיז כל שהוא מדרך המסורה. והמתפרצים בעם שלא רצו לקבל עול, רדפוהו עד חרמה וזרקו עליו חצים ובליסטראות במלשינות ומסירות להוריד כבודו עד עפר ארצה.

אחד מתלמידי הגדולים של רבינו היה הגה"צ המפורסם מוה"ר מרדכי אליעזר וועבער זצ"ל הרב מאדא שהיה מגדולי חסידי מרן הק' בעל דברי חיים זי"ע, ובכתבו אל רבו הד"ח זי"ע הזכיר את סבלו של רבינו מאנשי רשע הללו, והד"ח השיב לו מענה רב [נדפסה בילקוט אגרות קודש עטרת חיים ח"ב מכתב י"ג] וזל"ק: מכתבו הגיעני וצר לי מאוד על צער הזקן הגאון מהרש"ז נ"י אב"ד דק"ק מאקווא יחי' ואצפה לה' שיראה נקמות בשונאיו במהרה וקרנו ירום בכבוד. ואמנם כן כשהגיע דבר המשפט לבית המלכות, יצא צדקתו מטעם המלך שכן צוה לו המלך שכל זמן שרבינו בעיר יקום חפצו, ולא ישנו אחרי דבריו מאומה, וכל הללו שציערו אותו ולא חסו על כבודו נפלו ונשברו ורבצה עליהם הקללה והיו למשל ולשנינה.

וסיפר הגה"ק מנאסויד זי"ע שביום אחד כשנכנס רבינו לבית המדרש, ראה שעקרו הבימה ממקומו באמצע הבימה"ד ושמוהו למעלה אצל ארון הקודש כמנהג המתחדשים, על שאלת רבינו השיבו המשמש שכן ציוה לו ראש הקהל ומילא אחר פקודתו, צוה עליו רבינו ששיבו למקומו הראשון וכן עשה, למחרת כשנכנס רבינו לבית המדרש ראה שנעשתה התועבה עוד הפעם, צוה על המשמש להחזירו שוב למקומו הראשון, אמנם גם ליום המחרת חזר ונשנה הדבר ומצא רבינו את השולחן לפני ארון הקודש, אז נענה רבינו ואמר: לכו ואמרו לאותו בר נש בשמי "ווער עס וועט דעם שולחן וועקרייסן, דער ווארד אויס געריסן ווערן", אבל הראש הקהל עמד במרדו ולא נרתע מדברי רבינו וניסה עוד הפעם לשנות מקום הבימה. וסיים הרב מנאסויד שאכן כך עלתה לו לראש הקהל הנ"ל שנחרב הוא ומשפחתו וכל נכסיו רח"ל, ועד לדורות האחרונים ידעו להיזהר תושבי העיר (אף הגוים) מאותו בית שגר שם, מפחד ממה שאירע לכל בני הבית.

וראה מה שכתב רבינו בשו"ת סי' י"ד (בנוגע לאסיפת המתחדשים בעיר ברוינשווייג) וזל"ק: הלא ידעתם אם לא שמעתם כי בכל דור ודור עומדים עלינו מבני עמנו בני נעות המרדות מי מלא ימצו להפר כנסת ישראל מאמונה וטומאתם בשוליהם לכפור בתורה שבע"פ, תחזו מה עלתה בהם אין זכרון להם ערירים היו והם ועשתנותיהם נאבדו עדי אובד, ותורתינו הקדושה תכון לעד ישראל נושע בה' תשועת עולמים, עכ"ל"ק... הרה"ח ר' חיים אריה שפיץ ז"ל, בהקדמתו ל"יריעות שלמה - ש"ס" (ברוקלין תשס"ה) ח"א, עמ' ז', "גשמי ברכה" (לונדון תשע"א) ע' תרפ"ה

ביזוי תשמישי מצוה

ידוע, על שני גדולים שכלתה נפשם להתקבל לשיבתו הרמה של מרנא ורבנא ה"חתם סופר" הק' זי"ע, האחד מהם היה הגה"ק רבי שלמה זלמן אולמן זצ"ל, שברבות הימים היה לאב"ד מאקאווא מח"ס "יריעות שלמה", ונלווה אליו חברו וידידו. את ה"יריעות שלמה" נאות מרן ה"חתם סופר" לקבל לשיבה, ואולם, את חברו הבא עמו לא איוה לקבלו, וטעמו עמו:

לפי שאותן הימים שבהן באו אל ה"חתם סופר" לראשונה, אחר חג הסוכות היו, וה"חתם סופר" ראה את השנים צועדים יחדיו, ובדרכם "סכך" של מצוה שהיה מוטל על הארץ, ה"יריעות שלמה" עיקם את דרכו סביב, על מנת להימנע מלדרוך על ה"סכך" מפני איסור ביזוי תשמישי מצוה (עיין מגן אברהם או"ח סימן תרלח סק"ט), ואילו חברו פסע על ה"סכך".

הואיל וה"חתם סופר" ראה בזה חסרון ביראת שמים ודקדוק ההלכה, לא הסכים לקבלו כתלמיד מן המניין בישיבתו, אשר תלמידיה היו כולם אהובים כולם ברורים וכולם קדושים. ברם, בעל "יריעות שלמה" שכל כך השתוקק להתקבל לשיבה, לא נשאר בה, מפני כבוד חברו שנאלץ לעבור למקום אחר. הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל, גאב"ד חוג חת"ס-ב"ב, "רשומים בשמך" (אשדוד תשס"ו) ע' ק"ס

הרה"ק רבי אברהם שמואל מברעז'נא זי"ע

יום ההילולא - י"א טבת

אבי אבא אדמו"ר הרה"צ רבי אברהם שמואל הלוי פיטשניק אדמו"ר ברזנה-טשרנוביל זצ"ל, נולד בעיר ברזנה בשנת תרי"א ובשנתו הי"ט נסמך לאדמו"רות ע"י סבו הרה"ק רבי אהרן מטשרנוביל זצ"ל, במקום אביו האדמו"ר שנפטר בתחילת שנת תר"ל. הוא הנהיג את קהל חסידיו במשך קרוב לחמישים שנה ומוניטין יצאו לו בעולם החסידות.

נפטר במקום הולדתו ברזנה ביום י"א טבת שנת תרע"ח. נכדו הרב אהרן הלוי פיטשניק ז"ל, "מטה אהרן" (ירושלים תשמ"מ) ע' 26

הרה"ק רבי אברהם שמואל מברעז'נא זי"ע נולד בשנת תרי"א לאביו הרה"ק רבי יוסף מברעז'נא זי"ע (חתן הרה"ק רבי שמואל אשכנזי זי"ע, חותן כ"ק מרן מהר"י [מבעלזא] זי"ע). רבי יוסף זי"ע היה בן יחיד לאביו הרה"ק רבי יצחק מברעז'נא זי"ע חתן רבי אהרן מטשרנוביל זי"ע.

הרה"ק רבי יצחק זי"ע והרה"ק רבי יוסף זי"ע נפטרו בצעירותם עוד בחייו של הרה"ק רבי אהרן מטשרנוביל זי"ע (רבי יצחק נפטר בט"ז אלול תרכ"ה, ורבי יוסף נפטר בכ"ד תשרי תר"ל), ורבי אברהם שמואל ואחיו היו יתומים מגיל צעיר (רבי אברהם שמואל היה אז בן י"ט שנה).

פעם הגיעה אלמנתו של הרה"ק רבי יוסף זי"ע - הרבנית פערל ע"ה - יחד עם בניה, לביקור אצל הסב הגדול רבי אהרן זי"ע, ובצאתם את פני הקודש העניק רבי לכל אחד מהם במתנה איזה חפץ מחפציו האישיים, ואילו לרבי אברהם שמואל לא נתן כלום. כאשר שאלה אמו לפרש הדבר, ענה: "אין לו צורך במתנות ממני, כי נתתי לו את הברכה שיזכה למצוא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם, ומתנה זו גדולה וחשובה עשרת מונים מכל שאר המתנות". כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א, בשיחת קדשו-מוצאי עשרה בטבת תשל"ח, "פניני קודש", ויגש תשפ"ב, עמ' ב'

...הסבא רבי אברהם שמואל זצ"ל מברזנה הנהיג את קהל חסידיו בוהלין ופוליסיה במשך קרוב לחמישים שנה. הייתי רק כמה חודשים אחרי הבר-מצוה שלי כשנפטר בי"א טבת שנת תרע"ח ובכל זאת הספקתי ללמוד ממנו ולעקוב אחרי מנהגותיו והליכותיו. חסידות ברזנה היתה חסידות של אמונה פשוטה ותמימה, ושל אהבת ישראל באמת. אנשי שלומו מסרו את גורל חייהם בידי ה"רבי" ובאו לפניו לשפוך את לבם גם על הטובה ששפרה עליהם וגם במקרים לא טובים חלילה והוא נהג אותם בתבונה ובמסירות. הוא היה גם גבאי ראשי של מעות א"י בחבל ווהלין ופעל הרבה למען הישוב הישן בארץ.

הסבא זצ"ל היה נוהג לבקר את חסידיו בעיירותיהם פעמיים בשנה, בחורף ובקיץ, במשך שבוע ימים, שהיו מלאים תורה ויראת שמים, בזמן ביקור ה"רבי" בעיירה היה חג ממש בכל העיר. החנוונים סגרו את חנויותיהם ובעלי המלאכה פסקו ממלאכתם וכולם הסתופפו בצל רבם ונהנו מזיו השכינה. המונים יצאו מחוץ לעיר לקבל פניו כשהגיע וליוו אותו בעוזבו את העיר והשפעתו הגדולה לא סרה מהם במשך זמן רב, ואני הקטן הייתי בתוך האירועים הללו והשפעתם היתה עלי רבה... הרב אהרן הלוי פיטשניק ז"ל, 'מטה אהרן' (ירושלים תש"מ) ע' 12

לאחר פטירת הרה"ק רבי יוסף מברעזנא זי"ע בשנת תר"ל, הוכתר בנו הרה"ק הרה"ק רבי אברהם שמואל זי"ע למלא את מקומו כאדמו"ר ורב דמתא. קודם ההכתרה נסע אל אבי-זקנו הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע כדי לקבל ממנו סמיכה וכדי להתברך מפי קדשו.

זקנו הקדוש האציל עליו מברכות קדשו, ואמר לו: "עתה מכתירים אותך לרבי ואדמו"ר, אגיד לך את פשר ענין הקויטל שנותנים לרבי".

"הנה, הרבי והחסיד הם כדמיון יששכר וזבולון, כי יששכר לומד תורה, וזבולון מפרנסו, ויש לו חלק ונחלה בתורתו של יששכר, וכאשר קורה איזה מקרה לא טוב בביתו של זבולון, הריהו הולך ליששכר ואומר לו: 'למה אינך לומד כדבעי?! הרי אם היית לומד כדבעי, היתה תורתך מגנא ומצלא גם עלי מכל צרה ופגע רע'".

"כמו כן, הרבי הוא ה'יששכר', והחסיד הוא ה'זבולון' המפרנסו, וכשיש איזה צרה ח"ו לחסיד, הריהו אמור לבוא לרבי ולומר לו כנ"ל (שהצרה היא הוכחה על כך שהרבי אינו עובד את קונו בשלימות), אולם, החסיד אינו מעיז לומר כן לרבי בהדיא, ולכן הוא כותב לו את מצבו ב'קויטל', ובין השיטין הוא אומר לו: 'הסתכל בקויטל שלי את מצבי, ותראה איזה פנים יש לך'..." כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א, בשיחת קדשו-כ"ח אייר תשל"ז, "פניני קודש", ויגש תשפ"ב, עמ' ב'

הגאון רבי יחיאל מרדכי גורדון זצ"ל

יום ההילולא - י"ג טבת

הגאון רבי יחיאל מרדכי גורדון זצ"ל נולד תשרי תרמ"ג לאביו רבי משה אהרן. בתרס"ז נתמנה לראש ישיבה בלומז'ה ולאחר מכן כראש הישיבה. בתרפ"ו יסד סניף משיבת לומז'ה בארץ-ישראל, בפתח-תקוה. בתרצ"ה בא לאמריקה לטובת שתי הישיבות - לומז'ה ופתח-תקוה, ומפני מאורעות הדמים בשנים ההן בארץ ישראל ומלחמת העולם השנייה, עשה באמריקה עד שנת תש"י ועלה לארץ-ישראל, שם קבע מושבו בפתח-תקוה והרביץ תורה בישיבת לומז'ה שם שנשארה לפליטה. מחבר הספר "נתיב-ים" שאת החלק הראשון הדפיס בחייו, ירושלים תשט"ז, והחלק השני הופיע בשנת תש"ל אחרי פטירתו. נפטר יום ה' י"ב טבת תשכ"ה. הרב חיים קרלינסקי ז"ל, "הליכות יצחק" (ברוקלין תשל"ט) ע' 83

בשנת תרס"ז והוא כבן כ"ד שנה, התמנה הגאון ר' יחיאל מרדכי גורדון זצוק"ל כבר לכהן כראש הישיבה, ועל משמרתה עמד שישים שנה. מיד עם התמנות ר' יחיאל מרדכי כראש הישיבה, נרתם בכל כוחו ומרצו למשא העול הרוחני של בני הישיבה, ונעשה לאב רוחני לכל אחד ממאות הבחורים. הוא התגלה כ"אמן פדגוג" להשכיל להעמיד תלמידי חכמים למדנים בתורה ושלמים במדות. שיעוריו הצטיינו בבהירות והורו דרך בשימת דגש על הבנה מעמיקה. השיעורים נועדו לפתח את כשרונות הבחורים ועוררו בהם כוחות עצמיים לחדש ולכוון לאמתה של תורה.

"שיעוריו" היו בעליית חדרו ונמשכו כשעה שעתיים, היו יושבים לפניו ובולעים בצמא את דבריו, מרעיף היה על תלמידיו אגלי טל מנבכי ים התלמוד, הטביל אותם בגלי הסברות והחידודים, וריענן את שכלם ומחשבותיהם במכמני הראשונים והאחרונים. התחממו לאורו וספגו את דבריו החוצבים להבות אש, מדי פעם ניסה מי מהתלמידים להשמיע הערה להביא איזה מקור שלכאורה אינו עולה בקנה אחד עם דבריו, אך מיד היה מיישב את הדברים במילה אחת בהסבר קצר, והמשיך בשיעור. שיעוריו היו חוויה מיוחדת לכל תלמידיו ושומעיו, ימים לאחר השיעור היו עוד שוקדים על דבריו ששמעו ומשננים אותם היטב.

מכח קנין התורה של "מתלמידי יותר מכולם", באו לידי ביטוי כל המעלות שהיו אצורות בתוכו. אף הוא לא היסס מלהביע הכרת הטוב לתלמידיו ומרגלא בפומיא "אני עשיתי אותם והם עשו אותי". מעל ומעבר לגדלותו בתורה, היתה דמותו נערצת לתלמידיו באישיותו האצילית, הם נקשרו אליו בכל נפשם. אישיותו המופלאה, הקסם האישי הנסוך על פניו, בת הצחוק התמידית וכל הליכותיו בקודש שאמרו כבוד ויקר ענוות רוח ואצילות מופתית. הוא גילה סבלנות ואורך רוח כלפי התלמידים במידה יוצאת מן הכלל כשהפסיקוהו באמצע השיעור בשאלות של מה בכך ענה ברוך ובטעם מבלי שמץ של תרעומת. בני הישיבה הרגישו שיחסו אליהם נובע מלב אוהב ומקשר של קירבה אהבת נפש שניכרה כקלסתר פניו ובמתק שפתיו. הם ראו בו הוד של גאונות ותפארת של מידות, אהבוהו בכל נפשם ושתו בצמא את דבריו. לכל אחד היתה את ההרגשה שכל מעייניו של ראש הישיבה אינם אלא בו ובצרכיו האישיים. פעמים רבות ישב עם הבחורים ולמד עימם בחבורות וכל מסגרת הישיבה נבנתה במתכונת של יחס אישי והתאמה ליכולתו של כל אחד ואחד.

מכח אישיותו של רבי יחיאל מרדכי, נעשתה ישיבת לומז'ה לתל תלפיות, אליה נהרו תלמידים למאות מכל קצו פולין ורוסיה. תרמה לכך גם העובדה שהעיר שוכנת בין המצרים בין ליטא לבין פולין, לכן הגיעו אליה בחורים מכל החוגים. שמה יצא כאחת הישיבות המפורסמות ומשכה אליה אף בחורים רבים ממשפחות חסידיות. בין בחורי הישיבה בלטו סימני ההיכר של הבחורים בתלבושת חסידית מסורתית, בעלי הזקן והפאות שעייטרו את פניהם. "זכרון יצחק" (פתח-תקוה תש"ע) ע' 36

הימים ימי מלחמה ומהומות, המלחמה העולמית הראשונה, איש אינו יודע מה ילד יום, אבל ראש ישיבת לומז'ה רבי יחיאל מרדכי גורדון זצ"ל יודע גם יודע מה צופן בחובו היום הזה. אין לחם לאכול, פשוטו כמשמעו, בעודו תוהה מה יעשה, מאין יפרנס את בני הישיבה, נשמעת נקישה בדלת, בפתח ניצב בחור וצרוורו על שכמו, משה מאיר ישר שמו, והוא מגיע זה עתה מראדין, מיישיבתו של החפץ חיים. חשקה נפשו להתבשם מתורתו של ראש ישיבת לומז'ה.

עתה? - תמה ראש הישיבה - כשהמלחמה משתוללת והדרכים משובשות? "ביקשתי את ברכתו של החפץ חיים - משיב הבחור לפי תומו - והחפץ חיים אמר לי ש'כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות', אל לי לחשוש".

ניחא, אומר ראש הישיבה, ומה למדתם בראדין?

וכעבור רגע קט צללו השנים בעומקה של סוגיא סבוכה. הבחור מלא וגדוש, ראוי הוא להתקבל לישיבה. כאן נאנח ראש הישיבה: "רואה אתה, אומר הוא לבחור - העלינו קושיות ותירצנו את כולן אחת לאחת. רק קושיא אחת נשמרה, ואין בידי לישיבה אפילו בדוחק. קושיית הכתוב 'ואם תאמר מה נאכל'. שעת הצהרים מתקרבת ואין לחם - לחם! עבור תלמידי הישיבה. כיצד נקבל בחור נוסף?"

הוא סיים את שאלתו, שאלה שהבחור לא ידע את התשובה עליה, אבל התשובה הגיעה. מיישהו דפק בדלת. שוב נפתחה הדלת, ובפתח עמד אדם וצרוור על שכמו. צרוור תפוח וגדוש, הוא הוריד את הצרוור ארצה ובחדר פשט ניחוח של מאפה. "רבי - אמר - אשתי אפתה הבוקר ככרות לחם עבור בני הישיבה" "רואה אתה - פנה ראש הישיבה אל הבחור - כיצד אמר החפץ חיים: כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו כל עול" (אורחות חסידיך). "היא שיחתי" (ירושלים תשס"א) ח"ב, ע' תשט"ז

שומרי שבת - ומקדשי שביעי

בתפילת שבת אומרים "ישמחו במלכותך שומרי שבת... עם מקדשי שביעי כולם ישבעו ויתענגו מטובך", וכע"ז מצינו בזמירות שבת "כל מקדש שביעי כראוי לו, כל שומר שבת כדת מחללו". וצ"ב מהם שני האופנים של שמירת השבת והיום השביעי? מבאר רבי יחיאל מרדכי גורדון זצ"ל על פי דינו של המהלך בדרך ואינו יודע מתי שבת שמונה ששה ימים ומשמר אחד שזה "המקדש שביעי כראוי לו" לעצמו בלבד אע"פ שיתכן שא"ז שבת קודש אלא היום השביעי, ואילו היודעים מתי שבת הם הנקראים שומרי שבת שזו השבת האמיתית. "משולחן גבוה" (ב"ב תשס"ו) ע' נ"א

הרה"ק רבי יוסף מקאצק זי"ע

יום ההילולא - י"ד טבת

האדמו"ר רבי אברהם יוסף מקאצק היה מגדולי התורה והחסידות בפולין ואחת הדמויות הבולטות ביותר במועצת גדולי התורה.

קיבל חסידות מאביו האדמו"ר רבי ישראל מפילוב [בן הרה"ק רבי דוד מקאצק בן השרף מקאצק זי"ע], עם פטירת אביו, בשנת תרס"ו, קיבל על עצמו את מרותו של אחיו, רבי משה מרדכי מפילוב, מחבר ספר "מדרש משה", שקבע אחר-כך את מושבו בוורשה.

בשנת תרפ"ד נקרא למלא את מקומו של שאר בשרו רבי משה הכהן רפפורט, בתור רבה של קוצק, בשנת תרפ"ט נתעטר בכתרה של אדמו"רות, לאחר פטירת אחיו רבי משה מרדכי. כך חזרה לקוצק עטרת האדמו"רות ונתקיים בו "ודור רביעי ישובו הנה".

חסידיו דבקו בו בהתלהבות רבה. אחד מחסידיו, ר' ישראל יצחק הוכמן, תלמיד-חכם ידוע, כותב: "זכיתי לראות בעיני אשר הצדיק יסוד עולם פורח מיום ליום. ישבתי על יד שולחנו הטהור בשעת דיבור התורה. מה אומר לך? הסתכלתי בפני מרן (שליט"א) [זצוק"ל] והיו פניו בוערות כלפידי אש אשר לית דין בר נש, עד שנזלו עיני דמעה מרוב פחד הבא מתוך שמחה. אלקים דובר בו".

מצבו החמרי בקוצק לא היה מזהיר. משכורתו הרבנית, שלושים זהוב לשבוע, לא הספיקה להחזקת ה"בית", ובפרט לאחר שהקים לו בבית-מדרשו ישיבה של בחורים צעירים.

בשנת תרצ"ט חלה במחלת "שושנה" שצמחה על רגלו. הוא נסע לוורשה לשאול שם ברופאים ושם נסתלק ביום י"ד טבת תרצ"ט. בהלווייתו השתתפו אלפי איש. לא זכה לצאצאים.

את מקומו באדמו"רות מילא רבי משה ברוך מוולודאבה, בן אחיו של ר' יוסף - רבי צבי הירש מלוקובה, שניהן גם כרבה של קוצק, ורבי יוסף אשר זליג הלוי פיש, שהיה גם רבה של סטריקוב. "היכל קאצק" (ב"ב תשי"ט) ח"ב, ע' תרס"ב

הגה"צ רבי אפרים מפשעדיבורז זצ"ל

יום ההילולא - ט"ז טבת

הגה"צ ר' אפרים צבי בהגאון מור' אלתר בן ציון קראקאווסקי, המכונה בפשטות ר' אפרים'ל, נולד בשנת תר"מ בפשעדיבורז שבפולין. ועוד בצעירותו נתפרסם כשקדן עצום, כלמדן מופלג ועובד ה' נפלא, בנש"ק מגזע אדמור"י לעלוב, דור חמישי להרה"ק ר' דוד מלעלוב, ונתחבב מאד על צדיקי הדור. נתקרב לרבינו [רבי נחמן מברסלב זי"ע] ע"י ר' נחום שוסטער יהודי פשוט ועובד ה' עצום שכמה מגדולי פולין נתקברו על ידו שנתפעלו מתמימותו וצדקותו הגדולה. ר' אפרים'ל עלה לארה"ק בשנת תרצ"ה בערך,

ורבי דוד שעכטער, אביו של מו"ר הגרי"מ שליט"א הכיר מיד בגדלותו ובעיקר בגודל ענוותנותו שהיה חד בדרא בזה, נתדבק אליו, וסייע בידו בשנותיו הראשונות בארץ. סיפורים מדהימים מתהלכים סביב גאונותו וקדושתו ובעיקר בענוותנותו שהסתיר את גדולתו מהבריות. נסתלק ט"ז טבת תש"ו. הרה"ח ר' בצלאל פרידמן שליט"א, "אוסף מכתבים" (ירושלים תשע"ו) ח"א, ע' קפ"ז

הרה"ח ר' אלי' ראטה זצ"ל סיפר לי, שפעם אחת איוותה נפשו ללכת לכותל המערבי [היה זה לפני תש"ו] להשיח שם את צרת לבו, אך ידע אינש בנפשיה שמרוב צער לא יוכל אפי' לפתוח את פיו להשיח את צערו. ירד איפוא לרבי אפרימ'ל זצ"ל בשכונת בית ישראל, ואמר לו, הנה, הרה"ק מברסלב אמר שאפי' דיבור אחד ג"כ טוב, אך מה אעשה ואין לי כעת גם את הדיבור הזה. נענה ר' אפרימ'ל ואמר לו: זאג, "רבנונו של - עולם ווארף מיר נישט אוועק" [אמור בזה הלשון: רבוש"ע אל תזרוק אותי"]. סיים ר' אלי' ואמר לי, שהיו אלו הדיבורים שקלעו והתאימו בדיוק למצבו אז. הרה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, "כדת נפש משיבת" (ירושלים תשע"ב) עמ' ע'

זכרני סיפור נאה מרבי אפרים'ל. - אבי ע"ה היה מקורב אליו מאד והכיר בגדלותו המיוחדת [הגה"צ רבי אפרים צבי קרקובסקי מפשעדיבארז ע"ה. מגדולי צדיקי חסידי ברסלב בדור הקודם, נודע בגאונותו ובצדקותו ובקדושתו, ובעיקר בענוותנותו ובריחתו מכל פרסום. מגזע הרה"ק רבי דוד מלעלוב ז"ע, בתחילת בואו לארה"ק התארח בבית אבי ר' דוד ע"ה. תלמידו הוציא ספר עונג שבת מלא למדנות על פרשיות השבוע. נסתלק בט"ז טבת שנת תש"ו ומנו"כ בהר הזיתים].

באחד הימים ביקש רבי אפרים'ל מאבי אם יוכל להשיג עבורו הלוואה של שתי לירות (סכום עצום בימים ההם). אבי ע"ה [בידעו שר' אפרים'ל איש קדוש שלא מכיר בצורת מטבע, כי נהג לתת לאשתו כל הכסף שנודמן לו] חפץ היה מאד לדעת מה טיבה של בקשת ר' אפרים'ל להלוואה של סכום כסף גדול כל כך, ומה יעשה בו. לאחר חקירה ודרישה במעשיהם של צדיקים, ובהיות אבי בן-בית בביתו, נודע לו שורש הדברים. ומעשה שהיה כך היה: בתחילת דרכו של ר' אפרים'ל בארה"ק דר בתל אביב, שם היה לו תלמיד מובהק שדאג לו למגורים, היו אלו ימים של ערב פסח. אחד מיקירי אנשי החסד של העיר, בהכירו מיד בגדלותו של רבי אפרימ'ל, ובידעו שאין עמו פרוטה לפורטה, הלך לגבאי קופת הצדקה של העיר, וביקש ממנו היות שהגיע איש קדוש מפולין, חייבים לספק לו צרכי החג הקרב. גובר הקופה שהבין מיד במי המדובר הוציא שתי לירות ושלח לר' אפרים'ל קמחא דפסחא, שבזה עשו בני ביתו את החג בהרחבה.

לשנה הבאה, בהתקרב ימי הפסח, ור' אפרימ'ל כבר קבע את משכנו זה מכבר בירושלים, חזר שוב אותו איש חסד והוציא מקופת הצדקה שבתל אביב שתי לירות עבור הצדיק ר' אפרים'ל, הוא ראה בכך זכות גדולה לתמוך ביהודי כר' אפרים'ל, ונסע במיוחד לירושלים והביא לו את התמיכה מקופת הצדקה של תל-אביב. הרבנית שמחה כעל כל הון על התמיכה המכובדת, ששוב תוכל להכניס את החג בהרחבה, ואילו פני ר' אפרימ'ל עטו עננה, הוא חישוב מיד בדעתו; הרי כסף הצדקה של קופת תל אביב שייך רק לעניי תל אביב, והוא כתושב ירושלים אינו רואה שום היתר לעצמו להשתמש בכסף לא לו. אבל מצד שני ימי הפסח קרובים וקשה מאד להוציא את הכסף מאשתו שכבר שמחה לעשות בו את החג. ובכן, הוא השאיר את הכסף אצל זוגתו בשמחה ובברכה מבלי לומר לה מאומה מחששותיו, ועתה יצא ללוות סכום זה אצל אבי ע"ה שאכן השיג לו את ההלוואה בגמ"ח בתשלומים נוחים, ושלח את הכסף בשלמותו חזרה לקופה של צדקה בתל אביב. הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, "אוסף אמרים-מודות" (ירושלים תשע"ג) ע' ש"ב

זכורני מעשה הקשורה לשינה, מהחסידי המופלא רבי אפרימ'ל ע"ה. פעם הגיע אורח לביתו, ור' אפרימ'ל שהיה בעצמו מטפל להציע המיטות לאורחיו נכנס למחסן להביא מאטראץ עבור האורח, נכנס אך מיד יצא, כך נשנה הדבר כמה פעמים הוא נכנס למחסן ומיד יצא ללא המאטראץ כמה וכמה פעמים. הרבנית התפלאה מדוע אינו מביא את המאטראץ, ונכנס ויוצא ללא המאטראץ. הסיבה היתה כי בעבר היה מחזיק כל אחד תרנגול בביתו, וכאשר נכנס למחסן הבחין שהתרנגול ישן על המאטראץ, שהפיל השי"ת שינה על עיניו, ולא היה מסוגל להעירו, עד שהשי"ת עזרו שירד התרנגול מעצמו מעל המאטראץ, רק אז נטל את המאטראץ עבור האורח. ואכן אצל ר' אפרים - שעכשיו עברו שישים שנה מהסתלקותו - ראו בחוש איך שהוא אוכל כדי לברך ושותה למען הברכה וראו אצלו גודל השמחה מהברכה, וכאשר היה בא אורח, היה לו שני מיני יין, והיה שותה מעט יין, ולאחר מכן מביא את המין השני כדי שיוכל לברך הטוב המיטיב, כי היה חי מלברך ברכות. הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, "אוסף אמרים-חנוכה" (ירושלים תשע"ה) ע' ק"ט מונח בזכורני שראיתי או ששמעתי, ולכאורה מסתבר יותר שראיתי זאת בעיני, שהרה"צ ר' אפרימ'ל זצ"ל בעל ספר המכתבים הנקרא "עונג שבת", שכידוע היה מאנ"ש, גאון עולם ועניו וצדיק, שפעם שמע שיהודי אחד עומד בהשטיבלאך במאה שערים וצעק 'מנחה' 'מנחה!', כדי ללקט מנין יהודים שיתפללו מנחה. בתחילה חשב ר' אפרימ'ל שיהודי זה דואג לעצמו שיהיה לו מנין למנחה. לאחר מכן נודע לר' אפרימ'ל להתפעלותו הרבה, כי יהודי המכריז הלזה כבר התפלל מנחה, ומה שזעק 'מנחה' זה הי' לאסוף עוד מנין, לזכות יהודים נוספים במנין מנחה. ור' אפרימ'ל עה"ש הרגיש זאת והתפעל מאוד מהנקודה הטובה שביהודי הזה; והרי כבר התפלל מנחה ואעפ"כ שם לבו וטרח לדאוג לעוד מנין עבור אחרים. ור' אפרימ'ל פשוט נתמלא בשמחה על המדות טובות שנתגלו באותו יהודי, כי דרכו היתה תמיד לברר מכל אחד רק את הטוב שהבחין בו, ושמח עליו מאד... ממכתב קודש הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, "אוסף מכתבים" (ירושלים תשע"ו) ח"ב, ע' ל"ח

הגה"צ רבי יונה פארסט זצ"ל

יום ההילולא - ט"ז טבת

האיש המורם מעם גדול בתורה ובעל מעשים טובים ה"ה הגה"צ מרן רבי יונה הלוי פארסט זצ"ל זרחה שמשו בשנת תרע"ו בווען הבירה, ונולד לאביו הרבני החסיד ר' ישראל הלוי ז"ל...

ויגדל הילד הלוח וגדל ובשנת תרצ"א בהיותו כבן ט"ו שנה גולה למקום תורה בטירנוי מקום בו עמד הראש הישיבה רבינו הגדול מרן שמואל דוד אונגר זצ"ל לימים אבד"ק נייטרא, ובבית אולפנא רבתי הלזו השתלם במעלות התורה והיראה, עד שחיבה יתירה נודעת לו מרבו, ותלמידי הישיבה הביטו אחריו בהערצה נפלאה, ואכן עד ימי זקנה כמעט ולא עברה שיחה או דרשה שלא יזכיר אימרה נאה מרבו החביב הזה בחינת נפשו קשורה בנפשו...

כאשר נתקבל רבו לכהן בק"ק נייטרא, הלך אתו תלמידו החביב, ועשה את תורתו קבע, עד שעלה ונתעלה להיות ממצויני ובחירי התלמידים לשמע אזניו כי שערי "ישיבת חכמי לובלין" נפתחו, איותה נפשו הטהורה לנסוע להתם להשתלם בלימודיו תחת חסותו של הגאון המפורסם מהר"ם שפירא מלובלין זצ"ל אב"ד ור"מ דשם, באותה תקופה נמנה ר' יונה בין הבחורים המצטיינים שיועד להיבחן על כמאתיים דפי גמרא...

כאן בלובלין עשה כמה שנים, ויהי אינן ויהי אלא לשון צרה, לפתע פתאום נחלה ל'ע בחולי השיתוק, וחדשים רבים פרפר בין חיים למות, והוצרך זמן רב לעסוק ברפואות בכתי החולים, עד שמן השמים ריחמו עליו, ולאט לאט חזר כמעט לאיתנו הראשון, וסבלו הצטמצם ברגליו, וכתוצאה ממחלתו מני אז ועד יום פטירתו לחיי-עד נשאר ל'ע נכה רגלים, והי' רתוק לכסא גלגלים...

אמרו, אם כי נבצר ממנו ההליכה ברגליו הרי בכ"ז הגיע לכל מקום חפצו, במובן הגשמי והרוחני...

קוי ה' יחליפו כח כאשר הוטב במקצת מצב בריאותו החליט ר' יונה לחזור לנייטרא לשיבת רבו הגדול, אם כי הדבר הי' כרוך בקושיים רבים עקב שהזקק לעזרת אחרים, שאיפתו והחלטתו הנחושה לא עיכבה בעדו מלהוציא את מחשבתו אל הפועל, עצם היותו בין כותלי הישיבה השפיעה רבות על כל סביביו התנור כמעט מעיני העוה"ז לרבות מיעוטו באכילה ושתי' ונתקיים בו במלואו מאמרם ז"ל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, וכל אימת שהשמיע רבו הגדול שיעור ברבים לפני תלמידי נשמע קולו של רבי יונה המפלפל, עד שכשהקשה הרבי קשיא מיד הי' ר' יונה תל תלפיות שהכל פונים אליו לשמוע אם אכן קשיא זו מובאת בראשונים ו, התאכזר על גופו במדה גדושה, והסתפק ברוב ימי השבוע באכילת סארדינען ואצ"ל שמעולם לא אכל על שולחן אחרים, זמן מה טרם עלה הכורת על שמי היהדות נבנו כמה חדרים ליד בית המדרש של הישיבה לאכסן את הבחורים שלא הי' סיפק בידם עבור אכסניה הגונה. וכמובן שבאחד החדרים זכה בו ר' יונה כדי להקל את מוצאו להיכל הישיבה, מני אז הפך חדרו מרשות היחיד לרשות הרבים, כי הרי הכל באו להתייעץ בעניינים שונים, לרבות רבו מנייטרא וחתנו הגרמ"ד והמתיקו סוד בעניינים העומדים על הפרק, גם חבריו מצאו נוחם בבחינת מים קרים על נפש עייפה...

גלי גלים של הרפתקאות שונות עברו עליו במשך ימי הטירוף, שנות ראינו רעה, אך ההשגחה העליונה שמה עינא פקחא עליו ומן השמים נגזר עליו להישאר בין החיים, ואכן בניסי נסים גלויים אשר קשה להעלותן על הכתב ניצל מגיא צלמות ונשאר לפליטה להחיות עם רב...

בגירוש האחרון שלהי שנת תש"ד לפ"ק בשעה שחיסלו הרשעים את כל העיר והנפשות נשארו חבויים מן העין במחבואיהם הצליח רבי יונה להסתתר, אלא שלבסוף נתפס גם הוא, וכוס התרעלה עבר שוב על רבי יונה שהוגלה לגלות סערעד, הוא אמנם נשא חן בעיני ראש הצוררים ימ"ש שעזבוהו לנפשו בדרך נס, מאוחר יותר נשלח עם מאות יהודים למחנה טרעזיענשטאט ללא כסא-גלגלים שלו, משום שלא עלה על דעת אנוש שעוד יצא מבין צפרני הרשעים, אלא שהשי"ת שלח מלאכיו לשמרו בכל דרכיו, ותיכף עם בואו להתם הכניסוהו לביה"ח המקומי, מדי שבוע בשבוע ערכו הרשעים בדיקות לחולים והיו דנים דיני נפשות, ומי שלפי ראות עיניהם לא הי' מוכשר לעבודה נשלח מיד לגיהנם שבאשוויץ, הרופאים שרבי יונה מצא חן בעיניהם, הסתירו אותו מעיני הרשעים, וכך שהה שם כל זמן המלחמה עד תומה, עין בעין הי' נראה כיצד הוא מושגח על כל צעד ושעל מן השמים...

במשך התקופה המזעזעת הלזו, היתה עיקר דאגתו של רבי יונה להטיב מעמדם של אחיו בני ישראל בכל מה שיוכל, הוא לא הרפה מלהשתדל ולהרבות פעלים כמיטב יכולתו...

עם תום המלחמה הי' רבי יונה שבור ורצוף בגופו ונפשו במיוחד שכל אותה תקופה כמעט ולא בא אוכל בפיו, חבריו ועמיתיו לא האמינו למראה עיניהם שהוא נשאר בחיים, הוא חזר לפרעסבורג כגל של עצמות ממש, והוצרך שוב לאשפוז בבית החולים, וכאשר החלים קימעא קימעא, עשה דרכו חזרה לנייטרא, ומיד התחיל בעבודת הקודש.

שארית התלמידים ששרדו בחיים נקהלו סביבו, עם תום המלחמה התגורר הגרמ"ד [הגאון רבי מיכאל בער וייסמנדל זצ"ל] בשוויץ, אך החזיק בקשרי מכתבים עם כל הנעשה לשארית תלמידי נייטרא, כאמור התטלטל ה"קבוץ" הלו מנייטרא לקארלסבאד, ומשם לווערסיי שבצרפת, כשבראשם הקרבניט שניווט את הספינה השבורה, ויחדיו הגיעו לחופי אמריקע לקראת ימי חנוכה תש"ז...

כידוע היה הגרמ"ד מזמין גדולי הרבנים לומר דברי מוסר לבחורים ובתוכם: הגה"ק רבי יונתן שטייף זצ"ל, הגה"ק מצעהלים, מסטראפקוב, מאמשינוב זצ"ל, באותה שנה הגיע לחופי אמריקע כ"ק מרן הרה"ק מסאטמאר זצוק"ל, ומפאת הידידות הקרובה ששררה בינו לבין הגרמ"ד מאז ומקדם, היותם אחים לדעה, הזמינו הגרמ"ד לסאמערוויל, והגה"ק מסאטמר נענה לבקשתו ושהה בקרבת הישיבה מפסח ועד שבועות של שנת תש"ז, באותן השבועות הגיד להבחורי חמ"ד דברי מוסר, שיעורים, וגם חגגו ברוב פאר והדר את יום טוב שבועות שם...

היה לו גם מנין נפרד שיתפלל נוסח ספרד אבל כשהתפלל עם תלמידי הישיבה הקפיד שיתפלל נוסח אשכנז, כאן נתרחה הידידות הבלתי פוסקת בין רבי יונה והגה"ק מסאטמר זצוק"ל, ובמשך התקופה ששהה שם המתיקו ביניהם סוד שיח במשך לילות שלימות תחת דלתות סגורות. כן העיד רבי יונה בעצמו.

במשך השנים התוודע רבי יונה לגדולי הדור ההוא, זקיני ומנהיגי העדה שראו את איש האשכולות במלא הקיפו אשר כל מגמת חייו בלתי לה' לבדו...

החתונה של רבינו זצ"ל התקיימה בישיבת נייטרא, כל הבחורים הרגישו כמו משפחה, ובמסירות פעלו שהשמחה תהיה בשלימות, כיון שרבינו היה כבול לכסא, הצטרכו לעבוד עמו כדי שילך לחופה בדרך כבוד, וכמה בחורים עשו הכנות עם מקלות וכלים שונים, כך שביום חופתו הובילוהו לחופה על רגליו לאחר החתונה הליכו אותו על כסא מפואר לדירתו, כשהוא מלווה במחולות, והגה"צ רבי מיכאל בער זצ"ל היה מאד מרוצה מזה...

ברוב השנים הי' יום שלישי וגם ערש"ק היום המיועד שהשמיע את מוסריו בפני תלמידי הישיבה, מעמד זה ראוי להקדיש עבורו איזה טורים, היותו מרגש ומרומם, רבי יונה חונן בפה מפיק מרגליות, וידע לשזור ולארוג ענין לענין, משום כך תמיד פותח בדבר שמעתתא, הנוגע לפרשת השבוע, או בסוגיא שנלמדת בין כותלי הישיבה, ומשם עבר לדברי אגדה ומוסר שהמשיכו את לבות השומעים...

אי אפשר לתאר עלי גליון הפעלים המרובים שעשה רבי יונה להגדיל תורה ולהאדירה, ולהרחבת גבולי הקדושה של הישיבה מנייטרא, אשר אליה הקדיש הרבה מעתותיו, למרות חליו ל"ע לא נמנע מלדפוק על פתחי נדיבים, ולהתרימם למען החזקת התורה, ויסופר למזכרת שבעת חנוכת הבית של הבנינים החדשים שנבנו בישיבה ע"י הנגיד הנדיב החסיד הבלתי נשכח רבי ישראל זופניק ז"ל, הזכיר רבי ישראל ז"ל בתוך דרשתו, שברצונו להיות מגלה סוד, שכל התעוררותו להעמיד הבנינים יש לו לזקוף לזכותו של רבי יונה, שלולי רבי יונה לא הי' הבנין עומד והוא הוא שעורר לבו לבנות הבנין...

עשרות בשנים הי' רבי יונה נוסע מבארא פארק למאונט קיסקא בימי שלישי וערבי שבתות. למרות שכל נסיעה עלתה לו בקושי רב עקב מצב בריאותו הרופף, הוא לא הזניח את נסיעותיו בשום אופן, כל הדבר הקשה יביאון אליו, והכרעות גורליות שעלו על שולחן ההנהלה נחתכו על פיו ברוב פקחותו, כמו"כ לא וויתר מלהשתתף באסיפות שנערכו מידי שבוע בשבוע, ע"י חברי ההנהלה הדגולים יעבור עליו מה...

בעמדנו לספר מענין עבודת הלב של רבי יונה, שהצטיין בה לא פחות מעמוד התורה והחסד, מן הנכון לצטט בזה איזה דוגמאות מן התוכן שהביא הרה"צ ר' שלמה פעלדמאן ע"ה, בהקדמתו לסידור "תפילת יונה"...

עבודה שבלב אצל רבי יונה היתה עבודה שבלב ממש, אשר בהצנע לכת עבד את ה' אלקיו ולא הניח את האש הגדולה האצורה בלבבו שיתפרץ החוצה, ומה מאד נמלצו עליו דברי חכו"ל (תענית כג:): תא חזי מה בין תקיפי דארעא דישראל לחסידי דבבל, תקיפי דארעא דישראל כגון רבי יונה וכו' אזיל וקאי בדוכתא עמיקתא וכו' וקאי בדוכתא צניעא וכו' ובעי רחמי עיי"ש שתקיפי ארץ ישראל ומנו רבי יונה התפללו בהצנע בינם לבין קונם מבלי שיוודע הדבר על גודל כוחם בתפלתם...

יהודים רבים היו נושאים עיניהם ולבם אליו ליהנות הימנו עצה ותושי' בעניני רפואות ושאר דאגות שהעיק להם, והי' רבי יונה מבקש תוך כדי תשובתו לשמו של הזקוק לישועה והי' מעתיר עבורו בשעה שלא עלה על דעתו כלל מזה בחינת "זכין לאדם שלא בפניו"...

וגם מה נורא הי' המראה איך שהי' הולך למקוה במסירות נפש, הן מצד שלא הי' יכול לילך על רגליו, והן מצד גופו החלש, ומ"מ התגבר לילך בכל עש"ק וגם בשב"ק בבוקר, ופעם בשבת שובה לא הספיק לילך למקוה בבוקר לפני התפלה ולא רצה לומר דרשתו לפני שטובל, ולא הועיל כל הטענות, שהמקוה קר וגם כבר חושך במקום, והוצרכו לקחתו לטבול, וכשסיפרו זאת להאדמו"ר מסקולען זצ"ל אמר: מלהביט על יהודי זה יכולים להתעורר לתשובה...

הכנה דרבה שלו לקראת שבת מלכתא, אף זו טעונה התבוננות. כשעה חדא בטרם כניסת השבת הי' יושב ומצפה לקראת כלה, ומי יתנה את הליכתו לטהר עצמו במקוה טהרה, ענין שהוא למעלה מהשגת אנוש ללא גוזמא, מי שרק הבחין באיזה קושיים עבד עבודתו, אם אבן הוא נימוח, אין ספק שהמחזה הנורא הכניס הרהורי תשובה בלב הרואה.

מעין זה היו תקופות בשנה שהכרת פניו ענתה בו קדושת הזמן, כגון בערב יום הקדוש שבמשך כל היום כולו הי' נרעש ונפחד מפחד יום הדין הגדול, או קדושת הושענא רבא, שניכרת היתה בו מבעוד ליל, וכן ימי הפורים, ובליל הסדר כמה נחלי דמעוות הוהיל. ואם באנו להרחיב היריעה בכל פרט ופרט, יכלה הזמן והם לא יכלו.

חלק בלתי נפרד מסדר עבודות בוראו, הוא מיעוט שינתו ואכילתו כאשר ספרנו לעיל, ובאי ביתו יודעים להעיד שלפעמים עבר עליו יום שלם מבלי להשיב נפשו אפי' בטעימה כל שהיא, בימים שעשה בין כותלי הישיבה, והביאו לו מעט אוכל גם מזה השאיר רובו ככולו ללא טעימה.

איש כי ירצה לטייל עמו באריכות בעניניו הפרטיים, הי' רבי יונה מיעצו לבוא אליו אחר חצות לילה, בשעה שכבר לא באו אנשים, ואז הקדיש כל עתותיו עבור הבאים, מבלי להתחשב בצרכי שינתו, ומי שרק דרך על מפתן ביתו לצורך עצה ותושי' יודע ועד באיזה מתינות שוחח אתו רבי יונה.

בשנת הששים לימי חייו, לקה רבי יונה בהתקפת הלב, אך כאשר התחזק כעבור זמן וחזר לכחותיו, שב לעבודת הקודש שלו כקדמת דנא, בחורף דשנת תשמ"ג, במסיבת מלוה מלכה השנתית לטובת הישיבה מנייטרא, הופיע רבי יונה ברבים בפעם האחרון, ודרשתו זו הסעירה את לב השומעים (הדרשה נעתק בהספר דברי יונה חלק א' פרשת וירא). כעבור ימים קצרים חש ברע והובהל לרופא, שפקד עליו לעבור ניתוח קשה ומסוכן, כי מצבו מסוכן, ואכן חליו הכביד עליו ולא קם הימנו בעו"ה. בימי האחרונים יכלו

לראות אצלו עומק צלילי נפשו הטהורה, כאשר מתוך יסורי איוב שמעו אותו ממלמל בשפתיו בלי הרף: אוי! אזכה רק לקדש שם שמים ולא ח"ו לחלל שם שמים, כזה היתה משאת נפשו כל ימיו, ועד זיבולא בתרייתא אליה נשא את נפשו הטהורה.

עם כניסת שבת קודש פרשת ויחי, ט"ז טבת תשמ"ג לפ"ק, עלתה נשמתו של רבינו יונה השמימה, ויונה מצאה מנוח ביום מנוחה, ורוכב בערבות שש ושמה על נפש נקי וצדיק. מנוחתו כבוד סמוך ונראה לישיבת נייטרא הרמה, במונט קיסקא. "דברי יונה", ויחי תשע"ד, עמ' ג'

הרה"ח רבי מנחם מנדל וועג זצ"ל

יום ההילולא - ט"ז טבת

הגה"ח רבי מנחם מענדל ב"ר יחיאל מיכל וועג זלה"ה היה מחשובי ופארי עדת החסידים שבטבריה. מנעוריו עבד את בוראו בהתלהבות ובהתעוררות, ומדי יום ביומו השקיע כוחות אדירים בעבודת ה' זו תפילה, ומרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע העיד עליו שהוא מקיים את הנאמר עבדו את ה' בשמחה. נסתלק לעולמו ט"ז טבת תשל"ג ומנו"כ בבית העלמין הישן שבטבריה. "מזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' ת"כ

הרה"ח רבי מענדל וועג ז"ל היה מהאברכים של זקני רבי יהודה לייב זצ"ל, ממנו קיבל מלוא חפנים תורה, חסידות, ויראת שמים טהורה שבערה בעצמותיו כל ימי חייו. הוא היה שבור בקרבו לשברי שברים וראה את עצמו כהגרוע עלי אדמות. עד כדי כך היתה הרגשת אפסיותו, בהתבטאו כמה פעמים ע"ע בזה"ל: מיר זענען דאך נישט ווערד אז דיא ערד זאל אונז טראגן... [הרי לפי ערכנו הדל איננו שוים שהאדמה מתחתנו תישא אותנו].

ופעם כשסיפר סיפורי צדיקים בהתלהבות דקדושה כדרכו בקודש נענה בזה"ל: רבי מאט'ל האט נאך געזאגט פון הייליגן קאבריער זי"ע, מיר רעדן פון די צדיקים, צו דען זענען מיר ווערד אפילו זייער נאמען צו דערמאנען? נאר דער גאנצער קומה פון דעם מענטש, דער קאפ מיט'ן הארץ ושאר אברי הגוף, שטייט אלץ אויף די פיס [הרמ"ח היה אומר בשם הרה"ק מקאברין: מדברים אנו מהצדיקים, וכי ראויים אנו אפילו להזכיר שמותיהם? אלא, כל קומת האדם הראש והלב וכו' הכל עומד על הרגלים]. וביאור דבריו, שהרגלים הם ג"כ חלק מקומת האדם, וא"כ הגם שאנו נחשבים בתחתית המדריגות לעומת הצדיקים כרגלים לעומת הראש, אבל סוף סוף אנו חלק מקומת האדם ודו"ק. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' ת"כ

סיפר לי הרה"ח ר' יוסף וועג נ"י, אבי ז"ל (הרה"צ ר' מענדל וועג זצ"ל) היה מבית אביו חסיד וויזשניץ. כשנעשה חתן זקני חורגי החסיד ר' יוסף ברעזער ע"ה, שהיה ממקורבי הרה"ק היסוד העבודה זצ"ל, שלח אותו לחוץ לארץ אל הרה"ק הדברי שמואל מסלאנים זצ"ל. כשהגיע לסלאנים אמר להרה"ק, חותני שלח אותי לכאן, ואיני יודע אם ללכת לוויזשניץ או לסלאנים. ענה לו הרה"ק, שורש נשמתך הוא אצלנו [דיין שורש נשמה איז ביי אונז], וסיים ר' יוסף, ומאז אנחנו בסלאנים.

עוד סיפר לי הנ"ל, אבי ז"ל הגיע לסלאנים על פרשת שלח, עם ידידו הרה"ח ר' לייב הערש בויעל ז"ל. הרה"ק הדברי שמואל זצ"ל היה הבעל קורא, וכשהגיע לפסוק ואתם בה' אל תמרודו, צעק, ואתם בה' אל

תמרודו, אמר אבי לידידו, לייב הערש, זונטאג פאר איך צוריק, איך האב שוין אלעס געהערט, איך דארף שוין מער גארנישט... עוד סיפר לי הנ"ל, הרה"ק אמר לאבי שילך על קידוש ביום שבת לר' לעזשא, ומאז הלך אליו בכל שבת לקידוש. עוד סיפר לי הנ"ל, פעם כשהיה אבי בבאראנאוויטש אצל הרה"ק הבית אברהם זצ"ל, והלך עם חבילתו (רענצל), ראה אותו הרה"ק הרשד"י שהיה על הקומה השניה. רץ לאביו הבית אברהם ואמר לו, שמה הולך יהודי שצועק בעת התפלה כמו ר' לעזשא [דארט גייט א יוד וואס שרייט ביים דאווענען אזוי ווי ר' לעזשא].

עוד סיפר לי הנ"ל, כשאבי היה חולה בסוף ימיו בא לבקרו הרבי זצ"ל (בעל ברכת אברהם) עם חתנו כ"ק אדמו"ר רש"נ זצ"ל. כשהלכו ממנו, קרא אבי בחזרה את הרבי זצ"ל ושאל אותו, רבי, וואס וועט זיין מיטן יצר הרע? שחק הרבי זצ"ל ואמר לחתנו, הוא איש זקן כבן שמונים וחמש שנה וכמעט שאינו חי ושואל מה יהיה עם היצר הרע. עוד סיפר לי הנ"ל, הרה"ק ר' מאטיל סלאנים זצ"ל אמר על אבי, ר' מענדל איז פון די חידושים. עוד סיפר לי הנ"ל, כשנסתלק אבי זצ"ל בא הרבי [ה"ברכת אברהם"] זצ"ל לטבר' על הלוי' ובכה בבכיות נוראות.

עוד סיפר לי הנ"ל, הרה"ק ר' אהרן ראטה זצ"ל היה בא לטבר' לרחוץ בחמי טבר', והיה מגיע לרייסישע שוהל (ביהמ"ד בו התפלל אבי ושאר חסידי סלאנים) ושהה שם עד שעה שתים, כשגמר אבי להתפלל, כי רצה לשמוע את תפלת אבי. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ז) ח"ו, ע' קמ"ח מרן ה'בית אברהם' זי"ע חיבב מאד את החסיד רבי מענדל וועג ע"ה ובביקוריו בארץ הקודש היה מכבדו לרוב בנגונים בשלחנותיו הטהורים. ופעם התבטא אודותיו ואמר: וכי יש לי חסידים? יש לי מענדל אחד. הרה"ח רבי יעקב אשר ארקוביץ ז"ל, "אשרי האיש" (ירושלים תשע"א) עמ' ר'

שמירת עינים

הרה"ח רבי מנדל וועג זצ"ל היה דרכו ביציאתו מפתח ביתו להניח ידו על המזוזה באמרו: "אית דין ואית דיין". עוד היה מוסיף ואומר: (צפניה ג, כ) בשובי את שבותיכם - כשרוצים לשוב בתשובה - לעיניכם אמר ה' - עליכם לשמור עיניכם אמר ה'. כי ע"י שמירת העינים בא האדם לתשובה ותשובתו מתקיימת. וכן היה אומר: ער ז"ל האט גיזאגט, אאיד דארף היטן די אויגן. ובאומרו ער ז"ל כוונתו על רבו הק' בעל דברי שמואל זי"ע. הרה"ח רבי יעקב אשר ארקוביץ ז"ל, "אשרי האיש" (ירושלים תשע"א) ע' ס"ז

וקנה לך חבר

הרה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ לפני נישואי אחד מצאצאיו נתן לו ידידו החסיד רבי מנדל וועג ע"ה סך 10 לירות שהיה סכום גדול מאד ורי"ש לא רצה לקבל, אמר לו רבי מנדל: וקנה לך חבר (אבות א, ו), שרוצה לקיימו כפשוטו לקנותו בדמים. הרה"ח רבי יעקב אשר ארקוביץ ז"ל, "אשרי האיש" (ירושלים תשע"א) ע' פ"ג

וצדקתך לישרי לב

הרה"ח רבי מענדל וועג זצ"ל אמר לי פעם מה שעלה בדעתו בעמדו בתפילתו, בעטיפת הטלית אומרים 'וצדקתך לישרי לב', מבקשים מהשי"ת עשה עמי צדקה, ומהי הצדקה שאנו מבקשים, לישרי לב, היינו תיישר את לבבי אליך. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מוקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' תכ"ו

כ"ק מרן אדמו"ר רבי אריה לייבוש הלברשטאם מז'מיגרדא זי"ע

יום ההילולא - י"ח טבת

כ"ק אדמו"ר רבי אריה לייבוש הלברשטאם זצלה"ה מזימיגרדא היה משרידי שרפים אראלי מעלה. נין ונכד להגה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע. ומגדולי צדיקי דורנו.

אורו של רבי אריה לייבוש זרח בזימיגרדא ביום כ"ה אלול תרע"ב. בביתו של אביו כ"ק אדמו"ר רבי סיני הלברשטאם זצלה"ה. בנו של הרה"ק רבי ברוך מגורליץ זצלה"ה. בן רבינו הדברי חיים זי"ע מצאנז. מנעוריו נודע בשקידה מופלאה. זכה לצקת מים על ידי הגאון בעל דובב מישרים בטשעבין. שם למד תורה מפיו במשך שנתיים ימים והתחבב עליו מאד. משם עלה ונתעלה לשיבה הגדולה 'שיבת חכמי לובלין' בה זכה ללמוד במשך כשלוש שנים אצל רבותיו המובהקים הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל והמשגיח הג"ר שמעון ז'עליכובער זצ"ל, אותם היה מזכיר בערגה עד סוף ימיו. לימים סיפר כי במשך כל אותה העת לא עלה על יצועו כלל בלילות אלא הסתפק במנוחה על ספסל, עד כי זכה ל'מראות עליונות', כהגדרתו. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה נדד עם אביו הק' מזימיגרדא לקראקא, משם המשיכו נדוד ללעמברג עד אשר הוגלו יחד עם שאר יהודי העיר לסיביר. למעשה, גלות זו היא אשר עמדה לו להנצל בחסדי מרומים מהצורר הנאצי.

סבל רב, קור וייסורים היה מנת חלקם בסיביר הקפואה, אך גם אלו לא עמעמו את השלהבת אשר יקדה בו. גם שם שוקד היה על תלמודו במסירות נפש תוך שהוא מקפיד על גינוני חסידות מופלגים, אף על טבילה בנהר הקפוא לתוספת טהרה לא היה מוותר, תוך שהוא שובר מדי בוקר בגרון את הקרח שעל פני המים ויורד במס"י לטבול. בחסדי הבורא ניצל מעבודות הכפיה שם וכך לא נאלץ לחלל את השבת בכל אותה תקופה.

אחר המלחמה עלה לארץ הקודש והתיישב בפתח תקווה עם זוג' הצ' בת כ"ק אדמו"ר מסטרעטין זצלה"ה, שם נולד לו בנו הרה"צ רבי סיני שליט"א. ביקש צדיק לישב בשלוה אך לא חלפו ג' ירחים מלידת הבן והנה קרהו אסון וזוג' הצ' נאספה לבית עולמה. משכך העתיק מקום מגוריו משם ועבר לעיר יפו, בה התגוררו באותה עת רבים וטובים, יראים ושלמים, שם הקים את ביתו בשנית עם זוג' ע"ה. ממנה זכה לראות דורות ישרים מבורכים.

התקיימה בו באותו צדיק המליצה 'זיהי עניים בני ביתך' - הדלות היתה אורחת תדירה בביתם הקטון. באותם ימים מספר היה לבני ביתו מזיכרונותיו בימי ינקותו הוא. כאשר הפרוטה אצל אביו הק' גם היא לא היתה מצויה, ומדי ערב חג סרים היו לבית דודתם הצ', אלמנת כ"ק אדמו"ר השפ"א זי"ע מגור - שעשירה היתה - והיא היתה מציידת אותם בבגדים ומחלצות לחג הקרב.

לימים עבר להתגורר בבית צנוע בפאתי בני ברק, שם המשיך להגות בתורה ימים ולילות מתוך דחק. כשהוא ספון בבית מדרשו תוך שהוא משקיע עצמו בים התורה ומשים לילות כימים ביגיעתה. באותה עת הדפיס את חיבוריו 'אריה שאג' ז"כ עה"ת המועדים ומסכתות הש"ס, אך למרות היותו איש צורה רם היחס היה ביתו הדל והפשוט כמעט ריקם ללא פוקד, כי הוא עצמו - אינו זקוק למאום.

אט אט, ברבות הימים, דבקו בו מתי מספר חסידים ואנשי מעשה, יראי ה' וברי לבב, אשר ראו בו דמות מופת של צדיק נשגב נצר לגזע תרשישים ואיש מורם מעם. משנה לשנה הפך ביתו יותר ויותר לתל

תלפיות לתורה ויראת ה' טהורה. כאשר רבים וטובים משחרים לביתו להתיעץ ולהפקד בדברי ישועה ורחמים. למרות זאת, נותרה דמותו הענקית טמירה ונעלמת משהו בעיני בני דורו, עד אחרית ימיו.

בשנותיו אחרונות נחלש מאד, אך גם אז, בימי זקנה ושיבה מופלגת ממשיך היה לעבוד את קונו בעוד נרו הולך ודועך. עד ליום י"ח בטבת תשס"ז, אז שבה נשמתו הטהורה לצור מחצבתה כשרבבות אלפי ישראל מלווים אותו למקום מנוחתו בהר הזיתים בירושלים. "נזר התורה", אדר תשס"ז, ע' קמ"א

כאשר הגיע אבי (כ"ק מרן אדמו"ר מזימגרד צוק"ל) לארץ ישראל, היתה כאן אשה זקינה כבת מאה, ואמרה שיש לו מראה פנים ממרן הדברי חיים זי"ע. כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד - אנטווערפן שליט"א, "בצילא דמהימנותא", וארא תשס"ז, עמ' ד'

אמר רבינו (כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד צוק"ל) כי אם נופל לאדם איזה דבר תורה בחלומו, וכשניעור משנתו אינו מבין את הד"ת, אזי יתייגע להתעמק עד שיבין אותו, כי ד"ת שבא לו בחלום מקורו עמוק בשורש נשמתו. הרה"ח ר' יעקב הלוי יושעף שליט"א, "גבורות הארי" (ב"ב תשס"ז) ע' ס"ה

פעם בהיותי צעיר, התפללתי שאראה בחלום העונש שעושים לעובר עבירה רק פעם אחת, ובתנאי שלא יהיה לי פחד אח"כ מזה, והראה לי בחלום איך מענישים לאדם אחד בעל עבירה שברח בעת חום גדול מכלבים שהי' צועקים עליו, עד שנפל לתוך רחיים רכב שעמד שם ונידש, ואח"כ נעשה עוד הפעם חי וראיתי עוד פעם בורח בהחום מהכלבים שהי' צועקים עליו עד שנפל עוד הפעם לרחיים ונידש. וכך נעשה לו הרבה פעמים, כל הזמן שישנתי עד הבוקר שניערתי משנתי, ואף שלא בא לי אחר כך מזה שום פחד, עם כל זה עשה החלום אצלי פעולה, ששנה שלימה אחר החלום הייתי עומד ביראה גדולה שאין לשער. כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד צוק"ל, "אריה שאג-מדות" (ב"ב תשנ"ה) ע' פ"ב

סיפר (כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד צוק"ל, על השנים שהיה בסיביר) שהיה מוכן כל רגע לההרג על קידוש ה', והיה יודע בע"פ מילה במילה ברמב"ם הלכות קידוש השם, וכן בשו"ע, כדי לידע ההלכות ולהיות מוכן לכך. הוא לא יצא לעבודה בשב"ק, כששאל אותו אחד על כך, ענה שהוא משבט לוי, היו לו כמה ספרים בודדים, ובוה למד כל השנים. כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד - אנטווערפן שליט"א, "בצילא דמהימנותא", וארא תשס"ז, עמ' ה'

האדמו"ר מימיגרד נמנה על תלמידי יח"ל, וסיפר שרצה לקנות תורה אך אביו חשש על הענין שבנו יעזוב את ביתו וע"כ לא נתן לו רשותו, והתחיל הנער להתענות עד שרזה גופו מאד, ואביו נוכח שאין לו ברירה והסכים לנסיעתו לשיבה. ובתחילה למד אצל הטשעבינער רב ולא היה לו מאומה אלא ישן על הרצפה אך לא הרגיש מאומה ולאחר מכן שמע שבפולין יש ישיבת יח"ל ועבר לשם ואכן צמח לגדול בתורה בנוסף לקדושה הגדולה שלו, וברבות הימים - אחר המלחמה בהגיעו להגאון מטשעבין נעמד לפניו מלא קומתו. כ"ק מרן אדמו"ר מרחמיסטריווקא שליט"א בשיחת קדשו - כ"ה טבת תשס"ז, "מילין קדישין" (ירושלים תשס"ח) ח"ג, ע' קצ"ו

כשהגיע (כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד צוק"ל) לארץ, אחיו החליטו על אירוסיו לרבנית בזיוו"ר שהייתה נכדה לבית סטרעטין והודיעו לו על כך במפתיע. זקני היה נבוך מכל העניין והחליט להיכנס ל"אמרי אמת" מגור ולשאול את פיו. אגב, זקני העריצו עד למאוד והיה מכנהו ברטט - "מלאך אלוקים". ה"אמרי אמת" הסכים לשידוך הזה, והודיע לו שיהיה לו ממנה רק בן אחד ולאחר מכן היא תסתלק מן העולם, ומסר לו הנהגות מיוחדות. ואכן כך היה נולד לו בנו יחידו מיזוו"ר כ"ק אדמו"ר רבי סיני מז'מיגרד -

ארה"ב שליט"א - הרבנית נלב"ע בקיצור ימים, וזקני נישא בזיוו"ש לרבנית שהיתה נכדתו של בעל ה"אבני נזר". נכדו הרה"ג ר' חיים יהודה רייך שליט"א (מרשימות הרב ישראל פנחס טירנואר הי"ו), "עולם החסידות", שבט תשס"ז, ע' 23

רבינו (כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד) ז"ל הורה להבחור כמר שמואל שמעלקא שלאף נ"י שכאשר יושבים עם חברותא לעסוק בתורה הק' לא ישבו אחד ליד השני, אלא דוקא איש כנגד רעהו, וכך יזכו ללמוד תורה כראוי. הרה"ח ר' יעקב הלוי יוזשעף שליט"א, "גבורות הארי" (ב"ב תשס"ז) ע' ס"ה

בעש"ק החודש, תשס"ד אחרי תפילת שחרית בלמדי בבוקר שיעור הלכות פסח עם הרה"ח ר' לייבל רזונבלום [נ"י] ז"ל, ההל' לבדוק את הכיסים בערב פסח, ורבינו (כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד צוק"ל) עוד היה בבית המדרש וכנראה ששמע את מה שאנו לומדים, פתאום בהתרגשות ממקום ישיבתו במרחק ניכר, נעמד רבינו ופתח ואמר: אני צריך לבדוק את הכיסים שלי טוב טוב, שולחים לי כסף עם קויטליך ומבקשים ממני בעד כך שאתפלל עליהם ומי אומר שאכן התפללתי כדבעי למיהווי שיהיה כסף זה כשר אצלי. מרשימות הרה"ח ר' אברהם קלוגר שליט"א, נאמן בית כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד צוק"ל, "החמדה שנגנזה" (ב"ב תשס"ז) עמ' 8

רבינו (כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד) ז"ל אמר באיזה הזדמנות שלכן לא רצה מעולם להקים מוסדות, כי לא יתכן לעמוד בראש הנהגת מוסדות ולהמלט מדבר שקר, כאשר יצטרך לאסוף כספים למען החזקת המוסדות. הרה"ח ר' יעקב הלוי יוזשעף שליט"א, "גבורות הארי" (ב"ב תשס"ז) ע' ס"ז

כמה פעמים בעת שביקר (כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד צוק"ל) אצל רופאים עוררם רבינו ז"ל באמרו להם תדעו נאמנה שאתם עוסקים בכינוי שאנו מכנים את הקב"ה בתפלת שמו"ע רופא חולי עמו ישראל. הרה"ח ר' יעקב הלוי יוזשעף שליט"א, "גבורות הארי" (ב"ב תשס"ז) ע' ס"ה

רבינו (כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד) ז"ל הי' רגיל לעורר אבות על הבנים לצוותם ללמוד בעצמם עם בניהם, והטעים ואמר כי הרי בקריאת שמע אנו אומרים הפסוק ולמדתם אותם את בניכם (דברים יא, יט), וכשם שמצינו בחז"ל (מס' ברכות י"ד): הקורא קרי"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו, כמו"כ זה שאינו לומד בעצמו עם בניו הוא כמעיד עדות שקר בעצמו ח"ו, וכשטענו הורים בפניו שהלא המה שוכרים מלמדים ללמוד עם בניהם וקיי"ל שלוחו של אדם כמותו, השיב להם שזהו דוגמא כהא דקיי"ל בשו"ע (יו"ד סי' ק"ה) כבוש הרי הוא כמבושל ומ"מ חזינן במו עינינו שזה חם וזה קר, אף גם כן אינו דומה כשהאב בעצמו מקדיש מזמנו ללמוד עם בניו. הרה"ח ר' יעקב הלוי יוזשעף שליט"א, "גבורות הארי" (ב"ב תשס"ז) ע' ס"ד

...וכאן מצאתי מקום לזעוק ולמחות על אותם המדפיסים תרגום עין יעקב לאידיש, ובזה נותנין אפשרות גם לנשים לקרא בהם, והרבה רעות יוצאת מזה, וידוע שזקיני הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע התנגד לזה מאד. וכבר אמרו חז"ל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות, ופי' הרמב"ם (בהל' ת"ת) מפני שהן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי דעתן העניה וקל וחומר בדברי אגדה שכמה וכמה מהן מפרשים אותן לדברי הבאי ותיפלות ומגיעים לדעות כוזבות ר"ל, ובפרט במעשים המובאים בגמרא כמו המעשה דעמרם חסידא (בסוף-קידושין) וכיוצא בזה, אשר המה הנשים אינן יודעות בגדלות התנאים והאמוראים ואינן משיגות המעשים כאלה והדומים להם שיש לתנאים ואמוראים איזו שייכות כאלה, והנשים חושבות בלבן שודאי כן היו גם כל הצדיקים בכל הדורות, ואילו היה בכחי הייתי גוזר חרם על זה, ועכ"פ

שמי שמוציא לאור תרגום אגדות הגמ' באידיש ישמיט לפחות כל הספורים האלו ושאר דברים שאינם אלא בשביל בעלי בינה ולא נשים וקטנים, ובוזה נמנע מבית יעקב מחשבות בלתי נכונות. כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד זצוק"ל, "אריה שאג-מדות" (ב"ב תשנ"ה) ע' פ"ב

רבינו (כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד) ז"ל הסביר את מאמר חכז"ל בגמ' (מס' יבמות סג.) נחות דרגא ונסיב איתתא, ולכאורה איך שייך לומר ליהודי נחות דרגא עת אשר בא לקיים המצוה רבה של העמדת דורות נאמנים לה' ולתורתו, הרי מי יתנה תוקף גדולת שעה זו כאשר זוכה לקיים מצות השי"ת בהמשכת הדורות, אלא הפירוש הוא כי בדרך כלל כל איש מחשיב עצמו ליותר ממה שהוא באמת, ובעת אשר גייע לפרק האיש מקדש ידמה בעיניו על כל שידוך שזה כלל לא יתאים לו לפי גודל חשיבותו, ועל כגון דא אמרו חז"ל נחות דרגא ואז יהי' מה שהוא באמת ונסיב איתתא. הרה"ח ר' יעקב הלוי יוזשעף שליט"א, "גבורות הארי" (ב"ב תשס"ז) ע' ס"ב

נגלה ונסתר

רבינו (כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד) ז"ל אמר שתורת הנסתר הוא בעצם נגלה ומפורש בפירוש הכוונה והעולמות, ותורת הנגלה הוא בעצם יותר נסתר ובלשונו הק': "ס'איז נישט דא א גרעסערע נגלה ווי א בלאט זוהר, און ס'איז נישט דא א גרעסערע נסתר ווי א בלאט גמרא" [=אין נגלה יותר גדול מדף זוהר, ואין נסתר יותר מדף גמרא], כי בתורת הנגלה מרומז הנסתר וזה נעלם מהעין, ובוזה פירש בדרך צחות הפסוק (בראשית מד, יח) "ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה". דהנה בפרשת מקץ כשסיפרו השבטים ליעקב מיוסף כתוב (מב, ל) דבר אתנו אדוני הארץ אתנו קשות [היינו דברים שהיה קשה לנו להבין היינו בחכמת הקבלה והנסתר] ויתן אותנו כמרגלים את הארץ [שאנו שפלים ורגילים בארציות] כי יוסף למד מיעקב כל מה שלמד משם ועבר שזה קאי שמסר לו הסתרי תורה כמבואר בבעל הטורים ע"ש. כעת השיב יהודה "בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני", היינו נדבר בענין דברי תורה הנגלה הפשטות בתא שמע (ולא בתא חזי) ואם אנו גדולים בפשטות התורה יותר ממך, ג"כ אנו חשובים ונכבדים מאוד, ואל יחר אפך בעבדך [לדבר עמנו בכעס כמו שאנו אנשים פשוטים ועמי הארץ] כי כמוך [היינו הדברים הגבוהים והנסתרים שאתה בקי ותלמיד חכם בה] כפרעה הוא רק ג"כ כהנגלה והפשטות [כי פרעה הוא לשון נגלה כמו שכתוב כי פרעו אהרן] כי הפשטות יש לו ערך ושרשו מן הקבלה והסודות והכל הולך אל מקום אחד וכשלומדים הנגלה לשמה ג"כ בונים עולמות כי בהנגלה רמוז הנסתר, רק הנגלה נסתר, והנסתר יותר נגלה ומפורש בפירוש הכוונה והעולמות. ובדרך זו פי' ג"כ מה שאמר יוסף אח"כ כי פי המדבר אליכם [תמיד עוד מקודם] בלשון הקודש היינו ענינים קדושים אם כן בטח שאני יוסף שאם לא כן מהיכן אני יודע ומבין סתרי תורה אם לא שלמדתי אצל אבינו. הרה"ח ר' יעקב הלוי יוזשעף שליט"א, "גבורות הארי" (ב"ב תשס"ז) ע' ס"א

קרח שפיקח היה...

ביום ערש"ק פר' קרח תשס"ג פירש לי רבינו (כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד) ז"ל את דברי רש"י ז"ל (פר' קרח) קרח שפיקח היה מה ראה לשטות זה, קרח שפיקח הי' כלומר שהיה ת"ח וגאון, ומטועני הארון היה כלומר שהיה גם יר"ש, כי הארון היה דבר רוחני ורק מי שהי' לו יראת שמים אמיתית הי' יכול להיות מטועני הארון, וראה שהארון נושא את נושאי פי' שיראת שמים הוא יותר מתורה כי הרי הארון שרומז על יר"ש הי' נושא את נושאי התלמידי חכמים, ומזה מוכח שיר"ש יותר מתורה, ולפי"ז קשה עליו מה ראה לשטות זה לחלוק על משה, דבר שהוא ההיפך מיר"ש.

עוד הוסיף רבינו ז"ל לפרש בדרך צחות, קרח שפקח היה כפשוטו, מה ראה לשטות זה שרצה להיות רבי. הרה"ח ר' יעקב הלוי יוזשעף שליט"א, "גבורות הארי" (ב"ב תשס"ז) ע' ס"ג

שיעבוד מלכות

ראיתי בכתב ידו של רבינו (כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד זצוק"ל), שבת קנ"א ע"ב דאמר שמואל אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכות בלבד. נ"ב. היינו שכל ישראל ישעבדו להקב"ה והיה ה' למלך על כל הארץ. הרה"ח ר' אברהם קלוגר שליט"א, נאמן בית כ"ק מרן אדמו"ר מז'מיגרד זצוק"ל, "החמדה שנגזרה" (ב"ב תשס"ז) ע' 40

הרה"צ רבי מנדל גפנר זצ"ל

יום ההילולא - י"ח טבת

מתולדותיו

"רבי מענדל" - כך פשוט ללא שום גינונים, כונה בפי כל הרב החסיד רבי מנחם מנדל ראובן גפנר זצ"ל. הורתו ולידתו היתה בתקופה סוערת, ביום ב' ניסן תרס"ה, בסטאנוויץ שעל גבול אוסטריה רומניה, לאביו הדגול הרב החסיד רבי שמואל רוזנבוים זצ"ל, מגזע אילן רב-פארות ממשפחות המיוחסות בישראל, בן אחר בן להרה"ק רבי דוד לייקעס, מגדולי תלמידי הבעל שם טוב, ובן אחר בן להמהר"ל מפראג, זי"ע.

אביו שימש על כרחו במשך תקופה קצרה כרב בטשרנוביץ. כשנולד לו הבן מענדל, שיגר אליו הרה"ק רבי ישראל מצ'ורטקוב זצוק"ל אגרת ברכה, ובין דבריו כתב על האי ינוקא: "פריו מתוק לחכי"...

בשנת תרע"ד הארץ, בהיות הנער מענדל כאחד עשר שנים בלבד, פרצה מלחמת העולם הראשונה. בעקבותיה נאלצו הוריו והוא עמהם לגלות ממקום למקום, מעיר לעיר ומכפר לכפר, למצוא מקום מנוחה נכונה בחבל ארץ שקטה ושלווה. בגיל שבע עשרה גלה למקום תורה, לעיר סאקמר, ללמוד בישיבתו של הגאון צ' רבי אליעזר דוד גרינוואלד זצוק"ל בעל "קרן לדוד", שנתפרסם באותה עת כמבצר רוחני אדיר להתעלות בתורה. כאן התגלה רבי מענדל כשקדן עצום וכירא שמים שתפילותיו אורכות שעה ארוכה מתוך כובד ראש, בהתלהבות ורגש רב. בהיותו בן שמונה עשרה ביקשו רבותיו לעטרו בסמיכות חכמים להורות, יען כבר היה בקי בהלכות איסור והיתר, אך מה מאוד השתוממו שהבחור מענדל לא הבה להתעטר באצטלא זו בשום אופן. מגילוי לב מיוחד נודע, שחששו היה פן יקבל עליו עול הרבנות ויתנסה להאבק בדעת בעלי בתים המנסים לכבול דעתם על דעת תורה. באותה עת אף דחה הצעות שידוכים רבות, רק מחמת שירא פן לא יוכל להמשיך לשקוד על תלמודו כשאיפת נפשו, ואף שביניהם קסמו במיוחד "בעלי ממון" ו"רבנים" ו"יחסנים" שביקשו להכניס כלי נאה זה לביתם.

בימים ההם נכספה וכלתה נפשו לעלות לארץ הקודש. המצב הרוחני הירוד ששרר באותה תקופה בסביבתו, גרמו להחלטתו על עזיבתו את המקום. בדרך פלא קיבל את כל האישורים הדרושים, למרות שאחרים המתינו על כך במשך שנים ולא נענו, ובערב שבת קודש ראש חודש אלול תרפ"ה, כבר דרך רבי מענדל על אדמת הקודש של ארץ ישראל, וכל ימיו היה יום זה אצלו כחג. תפלה מיוחדת נשא אז לשכוח את לשונות העמים בהם היה רגיל עד היום, ותפילתו התקבלה.

רבי מענדל פנה לשיבת "שפת אמת" שהיתה אז בימי בראשית שלה. האוירה והלומדים בישיבה היו מורמים ועל החברותות שלו נמנו אלו שלימים האירו את עיני הדור, כ"ק האדמו"ר רבי יוחנן מרחמיסטריווקא זצוק"ל וכ"ק האדמו"ר רבי מרדכי מזוועהל זצוק"ל, איתם המשיך ללמוד בצוותא גם לאחר נישואיו. חידושים נפלאים היה מעלה על הכתב תוך כדי לימודו, וחבל על דאבדן ולא משתכחין אבדתו מימים אלו, תכריך כתבים של חידושים ערוכים על מסכתות זכחים ומנחות. כמו כן אבדו דפים שלמים של אמרות טהורות של כ"ק האדמו"ר מגור בעל "אמרי אמת" זצוק"ל, אותם רשם רבי מענדל ממה ששמע ממנו בהזדמנויות שונות.

ביום ז' טבת תרפ"ז בא בקשרי האירוסין עם שאר בשרו, בת הנגיד והנדיב רבי פסח יעקובוון ז"ל, שקיבל על עצמו לזונו כדי שיוכל להמשיך בלימודו, ובי' סיון נערכה שמחת הנישואין. כהפצרת חותנו שינה את לבושו החסידי ללבוש ירושלמי. מצא אשה מצא טוב - זכה רבי מענדל שאשתו היתה לו לעזר והתקיים בו: "כל הנושא אשה זוכה לתורה". לימים אף העיד על זוגתו, כשהוא השתמש בדברי רבי עקיבא: "שלי ושלכם שלה היא!".

בשנת תרפ"ז נודעזעה ארץ ישראל שמונה עשר פעמים מרעידות אדמה. מאת ה' היתה זאת שלא נהרגו כי אם גויים, אך כתוצאה מכך התרועעה דירתו של רבי מענדל והוא החל לגלות מבית לבית וממקום למקום, כשהוא עושה אחד עשר חניות בשנה אחת בלבד. לבסוף זכה והגיע אל המנוחה להשתכן למשך שבע שנים בדירתו של הרש"ש זי"ע, ששוכנה בבנין ישיבת המקובלים בית א-ל ובה למד עם אליהו הנביא, "היו אלה שבע שנות השובע ברוחניות" התבטא רבי מענדל על אותה תקופה. הוא אף גילה פעם שבשנים אלו זכה לגילויים מיוחדים בחזיונות הלילה, ועל פיהם ידע להכריע בנושאים רבים. פרעות תרפ"ט חלפו עברו ומגנת הסבל והיסורים של יהודי ירושלים באותה תקופה הלכו וגברו, עד שבשנת תרצ"ז כבר כשל כח הסבל של רבי מענדל. יחד עם אביו רבי שמואל העתיק את מקום מגוריו אל מחוץ לחומות העיר העתיקה, לשכונת "מאה שערים". חדר ומחצה, מוקף בארבע קירות עבים בהם חלונות קמורים, ברחוב עין יעקב 58, היה הבית אותו רכש רבי מענדל בדמי מפתח. חדר ומחצה בלבד; כאן התקבלו מאות איש מרי לב; כאן היה מקום לכל דיכפין; כאן התגדלו שבעה עשר ילדיו. בלי עין הרע. היה בית זה תלפיות פינה שהאירה לבבות והאצילה מהודה על כל השכונה. רק באחרית שנותיו עבר לדירה בקרית צאנז בירושלים, בסמיכות ליוצאי חלציו, שם המשיכה מסכת חייו התורנים, עד ליום ח"י טבת תשמ"ח, אז החזיר נשמתו טהורה ליוצרה. "צאנז", טבת תשע"ז, ע' 44

בראשית שנת תש"ח הזדמן לרבינו [כ"ק מרן אדמו"ר ה"ישועות משה" מויז'ניץ זצוק"ל] לבקר בבית הרה"ח ר' מנחם מענדיל גפנר ז"ל יחד עם רבינו בעל ה"אמרי חיים" זי"ע. כעבור למעלה משלושים שנה זכה ר' מענדיל שוב ורבינו הופיע בביתו לביקורץ עם הכנסו אל הבית, הביט רבינו סביבו ואמר: "לולא ראיתי זאת במו עיני לא הייתי יכול להאמין; הייתי כאן עם אאמו"ר זצוק"ל לפני כשלושים שנה, והנה דבר לא השתנה, אותם רהיטים, אותו חדר וחצי, על אף שבינתיים זכה להקים משפחה כה ענפה"... לא עברו ימים רבים ורבינו נשא דברי הדרכה לבני חבורה, וכה אמר: "רבי מענדיל גפנר משמש מוסר השכל להסתפקות במועט, במו עיני ראיתי את ביתו בהפרש זמן של כשלושים שנה, והבית נשאר במתכונתו, חדר וחצי עם רהיטים ישנים"... "מקדש מלך-ויז'ניץ" (ירושלים תשע"ג) ע' ס"ג

הגה"ק רבי אברהם חיים שור זי"ע בעל "תורת חיים"

יום ההילולא - י"ט טבת

הגאון רבי אברהם חיים שור נולד לאביו הגאון רבי נפתלי הירש שור מבריסק בן הג"ר משה אפרים זלמן ממדינת מעהרין [מצאצאי רבינו יוסף מאורליינש, הוא ה"בכור שור" (שמקובל שהיה משבט יוסף הנקרא "בכור שור") מתלמידי רבינו תם ומבעלי התוספות (ראה שו"ת "בית אפרים" חלק אה"ע סי' יט מה שהביא מכתב היחס של הגה"ק בעל ה"תבואות שור")], וחתן הג"ר ישראל בהג"ר שלום שכנא מלובלין (-חותנו ורבו של הרמ"א). רבי אברהם חיים שימש כרב ואב"ד בק"ק סטנווא (-סטאנוב) ובק"ק בעלזא. נכדו הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצוק"ל בעל "בית אפרים" - שכותב אודותיו בספר היחס שלו "מעלות היוחסין" - כותב: "וכמדומה ששמעתי או ראיתי שהיה אבד"ק קרעמיניץ". בכל מקומות מושבותיו הרביץ תורה והעמיד תלמידים הרבה.

עם היותו בדור דעה (דורם של הב"ח והג"ר בנימין אהרן מסלניק - מחותנו. ראה בספר שו"ת משאת בנימין סי' פח) נחשב כראש בני הגולה וגאון הדור. כן נודע כ"מקובל גדול" - כפי שכותב נכדו הגרא"ז זצ"ל, ומוסיף כי שמע "מפי חכם אחד ששמע מפי חכם וישיש אחד מק"ק ליסא, איך הגאון מוה' מרדכי אבד"ק ליסא ואחיו הגאון החסיד מוה' אביש ז"ל שהיה אחר כך אבד"ק פראנקפורט-דמיין היו נכדי הגאון בעל תורת-חיים, והיה בידם כתבי קבלה מעשיות מזקינים ז"ל, וגם ספורי נפלאות ממעשים שעשה ז"ל, ולא אאריך בזה".

אודות פטירתו מובא דבר פלא בספר "מצבת קודש" (סי' כ'. ספר זכרון לרבני לבוב, לבוב תרכג-ט), והרי לשונו: "ונכתב בפניקס של חברא קדישא מעשה נפלא... כי הגאון איש האלקים בעל תורת-חיים נפטר בעיר בעלזא בט' טבת, כאשר נזכר במצבתו, וקודם פטירתו שלח לקרוא לראשי העיר וגדוליו וצוה שיוליכו אותו לקבור בעיר הגדולה לבוב, וענו לו ראשי העיר שהדבר הזה לא יוכלו לקיים, כי איך אפשר, שהעיר לבוב רחוק כמה פרסאות מהעיר בעלזא והדרך רב מאד, וגם היום קצר כי היה עשרה בטבת בערב שב"ק, והיאך יוכלו לבא על שבת על עיר לבוב, כי רצונו היה לבלתי יתמהמהו רק ביום מחר יובא לקברות בעיר לבוב. והשיב להם האיש המופת הגאון בעל תו"ח כי יקחו עגלה עם שוורים - כי מחמת כי הדרך אשר היה צר מאוד ולא יוכלו לנסוע בסוסים - והוא בוטח בעזר השם כי יבואו עוד קודם חצות לעיר לבוב. וכתב בעצמו מכתב לראשי העיר פה לבוב כי רצונו ליקבר בעיר לבוב אצל רבותינו הגאונים שרי התורה זכרם לברכה. וכן היה כי באו פה לבוב קודם חצות ונקבר קודם חצות. כן נכתב בפניקס" (נעתק מס' "רבנן קדישי" עמ' מז).

ברם, אם שנת פטירתו היתה בשנת שצ"ב - כפי שכותבים הכל (וברוב הספרים קבעו אכן יום פטירתו בט' טבת) - צ"ב בסיפור זה, כי באותה שנה חל צום עשרה בטבת ביום ראשון ולא בעש"ק. ואמנם, אחרים כתבו שנסתלק ביום שלישי י"ט טבת בהעתיקם זה הלשון מנוסח מצבתו שבבית החיים העתיק שבלבוב: "כתבו בעט ברזל עלי שמיר שבר, אשר היה קראנו אמרו בקבר זה מקור חכמה נקבר, ועולם בא בעורון, נגנו ארון הקודש שנת שצ"ב טבת נשברו לוחות והארון, עשירי ותשעה (-י"ט) בו יספרו אבלו לכל יבא לדור אחרון, הוא הגאון מוהר"ר אברהם חיים בן הגאון מוהר"ר נפתלי שור. הוא חבר ספר תורת

חיים על ששה סדרים, ובזכות זה נשמתו בצרור החיים נצורים" (הובאו בהקדמת המהדיר של ה"תורת חיים" החדש, א"י תשנ"ז).

זרעו אחריו כיוצא בו: בנו הגאון רבי צבי הירש שור זצ"ל מקראקא (-חתן הגה"ק רבי נתן שפירא בעל "מגלה עמוקות"). שני חתניו: הגאון רבי אשר זעליג ב"ר יצחק הלוי הורוויץ זצ"ל - שהגיה את ספר חותנו "תורת חיים" (לובלין שפ"ד. ח"א עמ"ס ב"ק ב"מ וב"ב) והגאון רבי צבי הירש ב"ר עוזר זצ"ל, תלמיד חותנו ר"מ ואב"ד בדובנא, שאף הקדים הקדמה ל"תורת חיים" ח"ב (על שש מסכתות, קראקא שצ"ד), וכדלהלן. השא"ר אחריו ברכה לדורות עולם, הלא המה חיבוריו הגדולים ספר "תורת חיים" על תשע מסכתות - שאינו מש משולחן מלכים, מלכי רבנן, כידוע (בפרט בימים אלו בהם עוסק כלל ישראל, במסגרת "דף היומי", באגדות חז"ל שבמסכת סנהדרין) וספר "צאן קדשים" שאינו יורד ממזבח העוסקים בקדשים, ועוד. אם כי ביותר נודע שמו בישראל על שם חיבורו הגדול "תורת חיים", הרי חיבורו הראשון היה ספר "צאן קדשים" על מסכתות זבחים ומנחות אותו עשה ביחד עם רעהו הגאון הגדול רבי מרדכי אב"ד בערוזאן, וכדבריו בהקדמתו: "אני וחבר הגאון המפורסם מוה"ר מרדכי אשר היה אב"ד ור"מ בק"ק בערוזאן הסמוך לק"ק לבוב, אספנו ישיבה אנשים גדולים ומופלגים חריפים, ולמדנו אתם סדר קדשים עד גמירא, ותקנו כל הקמשונים וכל הטעות שנמצא בסדר זה... וקראנו הספר הלז 'צאן קדשים' על שם ישראל שנקראו צאן קדשים". חיבור זה, שנדפס לראשונה בשנת תפ"ט בוואנובעק ע"י נכד המחבר הג"ר חיים אב"ד הילדסהיים לשעבר, ואח"כ בשנת תקכ"ה בזאלקווא, הובא שוב לדפוס בלבוב בשנת תקע"א בצוואת החוזה הק' מלובלין שגם העניק לו הסכמה מעניינת, ומהראוי לצטט מלשון קדשו: "הנה גם שאין דרכי להתנהג בגדולות ובנפלאות ממני, ליתן הסכמה, כי איני לא רב ולא מגיד, כי אם במקום ההכרח שאי אפשר בלא זה לרצונו ית"ש איני חושש לשום ענין, בענין זה גם כן נ"ל שהוא למצוה גדולה היות שנהירנא כד הוינא טליא היה לי תשוקה לעשות ספר פירוש על סדר קדשים מפני שידוע גודל המצוה לעסוק בהלכות קדשים, כי כל העוסק בפר' עולה כו', כמ"ש 'זאת התורה לעולה' כו' כמאמר חז"ל, והסדר קדשים הוא כמו ספר החתום, ואינו מוגה כראוי כאשר גמרות שיש בהם גרסות ופרושים... ומסתמא בספר קדשים לא עסקו בעיון עם תלמידים מפני שלא הוצרך כל כל לדורות, ואח"כ כשבא לי הרבה טרחא דצבורא צרכי בני ישראל המרובים, הן לייעץ והן לתפלות ובקשות, ואני הייתי מתיירא לדחות אותם, כיון שהשי"ת עזר לי לפעול טובת ישראל, גם אני נעשיתי טרוד מאד לא מבעיא לעשות פירוש בעצמי, אפילו לי בעצמי היה קשה לי מפני שלא היה לי פנאי לעיין... וזה כמה שנים הייתי מחלה כמה מדפיסים לדפוס ספר 'צאן קדשים', כי הוא כמו פירוש מספיק לסמוך עליו גם בענין הגרסות אחרות לתלות באילן גדול ולא עלה בידי עד הנה שמצאתי את שאהבה נפשי...". ואמנם ההגהות שנדפסו בש"ס וילנא ובסיומן צויינו הראשי-תיבות: צ"ק הן הנה הגהות שהוצאו מספר "צאן קדשים". כן ידוע שה'חפץ חיים" זצ"ל הדפיס ספר זה מחדש בתוך "אסיפת זקנים" עמ"ס זבחים. "עלים לתרופה", ויחי תשס"ג, עמ' ג'

כָּן יו"ד

"...וכמ"ש בשו"ע סי' קנז (ס"ב) דאע"ג דאסור [לישראל] לומר שהוא עובד כוכבים ומזלות (-בשעת גזירה וכדו'), מ"מ יוכל לומר להן לשון שמשמע לתרי אפי, וכבר שמעתי על גדול אחד מן הקדמונים ששאלוהו בשעת הגזרה אם יהודי הוא, והשיב להן כן יו"ד. כסבורים היו שמשביב להן בלשון אשכנז: שאינו יהודי [-קייין יו"ד], וניצול". הגאון רבי אברהם חיים שור זי"ע, "תורת חיים", עמ"ס ע"ז, דף י"ז ד"ה אי סיפא,

(עלים לתרופה, ויחי תשס"ג, עמ' ג')

ברית מילה - ככל עבודות קרבן עולה

"...לפי שהמילה כקרבן יחשב, כדמשמע במדרש רבה ר"פ וירא... ולכך בשעה שמל אברהם יליד ביתו והעמיד גבעת ערלות והתלעו, עלה ריחן לפני הקב"ה כעולה שהוא כליל לאישים, כדאיתא במדרש רבה סו"פ לך לך. ומהאי טעמא נראה מה שמלין בבית הכנסת בצפון, לפי שהעולה שחיטתה בצפון... וכיון שהילד הנימול נחשב כקרבן, כך רגלי הסנדק שמלין עליהן חשוב כמזבח כמו שכתב בהדיא מהרי"ל ז"ל בהלכות מילה. ונראה דלכך נוהגין ליתן כוס יין של ברכה לשמות לסנדק, ואין נותנין אותו לתינוק כדרך שנוהגין בכוס יין של קידוש, לפי שהעולה טעונה נסכים, שהיו מנסכין יין על גבי המזבח בשעת ההקרבה, וכיון שהילד דומה לקרבן עולה והסנדק דומה למזבח לכך נותנין כוס יין של ברכה בגרונו של הסנדק, דהוי ליה כמנסך יין ע"ג המזבח. וכה"ג איתא בפרק בא לו (יומא עא.): 'אמר ר' ברכיה, הרוצה לנסך יין על גבי המזבח - ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין וכו'. נראה דלכך נקט לישנא דימלא גרונו יין, ולא קאמר ישקה ת"ח יין, לפי שהיין שהיו מנסכין ע"ג המזבח היו נותנין בתוך הספל שהיה על גבי המזבח והיה בו נקב כמין חוטמין, כדאיתא סו"פ לולב וערבה (סוכה מח:), ואותו נקב עשוי כגרון של אדם, ומשם יורד לשיתין, וקאמר ריש לקיש התם (מט:): בזמן שמנסכין פוקקין את השיתין, לקיים מה שנאמר שכר לה, ופירש"י ז"ל שפוקקין את הנקב שהנסכים יורדין בו לשיתין שיראה היין עליו כגרון מלא ושבע... לכך נקט 'ימלא גרונו של ת"ח יין', פירוש תחת גרונו של מזבח, והו"ל כמנסך יין ע"ג המזבח. והכי נמי כשנותנין כוס של ברכת היין בגרונו של סנדק הוה ליה כמנסך יין על גבי המזבח מאחר שהסנדק חשוב כמזבח.

ומהאי נראה דדוקא הסנדק המחזיק את הילד בשעת המילה על ברכיו הוא יחזיקנו ג"כ בשעת ברכה וישתה מן הכוס של יין, ודלא כאותן שנוטלין את הילד מן הסנדק לאחר שנימול ונותנין אותו לאדם אחר להחזיקו בשעת ברכה והוא שותה כוס של ברכה, דאיהו לאו מזבח יחשב ומה לו לשמות כוס של ברכה זו". הגאון רבי אברהם חיים שור זי"ע, "תורת חיים", עמ"ס סנהדרין, דף פ"ט ד"ה אם אני. ועעו"ש ("עלים לתרופה", ויחי תשס"ג, עמ' ג')

ה"קצות החושן" זי"ע

יום ההילולא - י"ט טבת

הגאון מוה"ר אריה לייב הכהן העלער זצ"ל בעמח"ס קצות החושן. נולד בשנת תק"ה לאביו הגאון מוה"ר יוסף כהנא העלער זצ"ל מקאליש. גאון עצום, עמקן ופוסק. ספריו בהלכה נתקבלו בעולם התורה כספרי היסוד בהלכה ובפלפול. כיהן כאבד"ק ראזינטוב וסטריא. חיבר גם ספר אבני מילואים ושב שמעתתא וקצות החושן, על שמה מפורסם. נפטר לב"ע י"ט טבת שנת תקע"ג [ומנו"כ בסטריי]. קצת מחידושו באגדה נדפסו בהקדמה לספרו שב שמעתתא. "ילקוט מקח טוב" (ברוקלין תשס"ב) ח"ה, ע' רנ"ב

איך נעשו שידוכים בעבר, ללא כסף כלל, וגדולי תורה ויראה יצאו מבית שאין כסף כלל, ולא הכסף הוא הבונה את הבית. על רבי אריה לייב הכהן הלך (בעל קצות החושן) סיפר מרן ה'חפץ חיים' מראדין לאברך צעיר שהתראה לפניו:

כמשפחת עקורים מרוסיה, הגיעה משפחת הלך לקאליש שבמחוז סטאניסלאב הגאליציאית. הסבא, רבי יחיאל מיכל, נין ונכד לבעל ה'תוספות יו"ט' שידך את בנו העילוי, רבי יוסף, עם בת עניים טובה תושבת

המקום, חלפה שמחת השידוך ולאחריה באה הדאגה מפני יום המחר, שאלת קיומו של זוג שפרוטה אין בכיסו. בצר להם נכנסו שני הצדדים כדי לשפוך את ליבם לפני רבי חיים צאנזער, מחכמי הקלויז המפורסם שבברודי (אין זה רבי חיים הלברשטאם, בעל ה'דברי חיים' מצאנז, שהיה שני דורות לאחריו). המחוחנים סיפרו כי אמנם הם מרוצים מאד מהשידוך שהיה לרוח שניהם, אך שאלת הקיום מטרידה את מנוחתם. אך אביר חכמי ברודי יעץ להם שלא לדחות את השידוך. לבעיה כלכלית מצא פתרון: גם לאחר החתונה יוכל הבעל לאכול אצל הוריו ואילו האשה תמשיך לאכול אצל הוריה...

המחוחנים לא ערערו וישבו לכתוב את ה'תנאים'.

על השידוך הזה לא הצטער אף אחד. ודאי לא אלפי הלומדים ההוגים עד היום בספריהם של הבנים ב'תרומת הכרי' וב'אבני מילואים' וב'קצות החושן'. הגאון רבי משה אהרן שטרן זצ"ל, משגיח ישיבת קמניץ, "בית ומנוחה" (ירושלים תשנ"ט) ע' י"ח

באחת השיחות שנשא רבינו [הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר] בפני חבורת "קצות החושן", שאל אותם רבינו שאלה. איך זכה בעל ה"קצות החושן" להגיע לגדלות כה עצומה בתורה. הוא סיפר שלהוריו של הקצה"ח היו ארבעה בנים. הגדול היה הגאון רבי יהודה כהנא, המפורסם בספרו תרומת הכרי. השני, הגאון רבי חיים, שהקצה"ח מזכירו בספר בתארים מופלגים. השלישי היה הגאון אריה לייב, בעל "קצות החושן" והאחרון לא חיבר שום ספר, שמו היה רבי מרדכי, שימש כרב העיר חדרוב, ולאחר מכן עזב את הרבנות ושלח ידו במסחר.

הוא הביא בשם ספר "זכרון לראשונים" שבערוב ימיה היתה האם חלשה וחולה והתגוררה בבית בנה הצעיר רבי מרדכי, שהתגורר בעיר אונגוואר. יום אחד הגיעו כל בניה לבקרה. כדרכם נשאו ונתנו כל האחים בדברי תורה ואף הגיעו להתנצחות במלחמתה של תורה. כל אחד סבר אחרת, הם התווכחו בלהט, עד שלבסוף הסכימו כולם שהאח הצעיר צדק, עד שכולם הודו לדבריו. כשנכנסו לחדרה להפרד ממנה, מצאו שקפצה ממיטתה והתחילה לרקוד מרוב שמחה. הם לא הבינו לשמחה מה זו עושה. היא הסבירה שאמנם ידעה שבנה רבי מרדכי ת"ח, אולם תמיד דאגה, אולי משום ששלח ידו במסחר, נגרע משהו מגדלותו בתורה, אולם עכשיו כשראתה עד כמה רב חילו, עד שגברה ידו על אחיו היסב לה הדבר עונג רב, עד שקיבלה כוחות לרדת מהמיטה ולרקוד. סיים רבינו ואמר: זו התשובה לשאלה, איך צומח "קצות החושן". אם גודלים בצל אמה שכה אוהבת את התורה, מהווה הדבר דוגמא אישית ובכח אהבה זו אפשר לנסוק לגבהי מרומים. "בכל נפשך" (ירושלים תשע"ג) ע' 222

שמעתי בצעירותי הרבה פעמים מהגאון מטשעבין זצוק"ל בשמו של מרן הדברי חיים זי"ע, עובדא נוראה על צדקותו של בעל הקצות. והיה זה כאשר שאלו פעם את מרן הדברי חיים מדוע זכה ספרו של הקצה"ח לעלות על שולחן מלכים ולהתקבל כ"כ בקרב ציבור הלומדים מה שלא זכו אחרים לכך, וענה מרן הדברי חיים דבר ראשון עלינו לדעת כי ספרו הוא ספר מיוחד המלא בגאונות ובסברות עמוקות, ודבר נוסף שכ"כ התקבל, מכיון ששמע מתלמיד של הקצה"ח שרבו מדי יום לפני השיעור שמסר לתלמידיו היה יורד למרתף שהיה סמוך לביתו והיה מתבודד שם קרוב לשעה, ופעם החליט אחד התלמידים - שהיה חסיד, והקצות היה מתנגד - לעקוב על מעשיו של רבו במרתף, וראה את רבו כשהוא שוכב על הרצפה וזועק בככיות נוראות ובדמעות את הפסוק 'ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך' פעם אחר פעם, וכך היה כל יום, ומחמת צדקותו המופלגת זכה שספרו יתקבל.

הגאון רבי שמואל אויערבאך זצוק"ל, ראש ישיבת "מעלות התורה", "בציאל דמהימנותא", וארא תשע"ב, ע' כ"ז

פה קדוש

את ספרו שב שמעתתא כתב בצעירותו ממש ובהקדמה כתב שם: "הפה הוא הקלף מתורה שבע"פ, וכמו הקלף של תורה שבכתב, צריך עיבוד לשמה דוקא, ויהיה טהור ולא טמא, כן הקלף של תורה שבע"פ, היינו הפה, יהיה רק לשמה. ולתורה שבע"פ צריך יותר פה נקי מלתורה שבכתב, שכבר היא כתובה על קלף כשר, וזו פי האדם קלפה". הרה"ג ר' יחיאל מיכל שטרן שליט"א, "גדולי הדורות" (ירושלים תשנ"ו) ח"א, ע' 445

קצות החושן

"קצות החושן" - יש אומרים שמחברו הגה"ק רבי אריה ליב זצ"ל קרא לו בשם זה, ברצותו להזכיר לטובה את עיר רבנותו "סטרי", כי בתרגום אונקלוס מתרגם על "קצות החושן" (שמות כח, כו) - "סטרי חושנא". המחבר עצמו כותב בהקדמה שקרא לו כן "על שם עניינו, וגם כי חידושי תורה מקווצות תלתלים...". וכבר גילה תלמידו המובהק הגריא"ז ענזיל זצ"ל טפח מ'עניינו' של רבו, שאך מחמת ענוותנותו קרא לו כן, כאומר שהוא רק בקצה אבני החושן - מפרשי ה"חושן משפט". יפה המליצו עליו חכמי הדורות את הפסוק בתהלים (קיה, כב) "אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה" - אבן זו מאבני ה'חושן', שהבונה אותה כביכול מאס בה, שהעמידה ב'קצה', היתה לראש פינה! ---

ואמנם מה יפו פעמי ענוותנותו של הגאון המחבר לאורך דברי הקדמתו: "והרבה יגעתי בחיבורי זה... ואחר שיצא לאור עולם ספר 'אורים ותומים' וראיתי שהגאון המחבר הפליא לעשות, עברתי על הקונטרסים שלי וכל מה שמצאתי מהן בספר הנזכר העברתי קולמסי עליהם, ואגב עיוני הצצתי בו בין החרכים, וראתה עיני בדברים הנוגעים לעיקרא דדינא אשר לבבי לא כן ידמה, וכל כהאי גוונא ראיתי להזכיר טעמו וטעמא דידי, והרואה יבחר. וראיתי לקצר בהרבה דברים שסמכתי על המעיין...".

אך למותר הוא להכביר במלים ולנסות לתאר בעט סופר את מהות חיבורו הגדול "קצות החושן", אשר מאז ראה אור עולם אינו יורד משלחן מלכים, ושפתי מחברו אינו פוסקות מלדובב. כל בר בי רב, צורב וחכם, וכל המתענגים, בו יזכו לרוב שמחה וחדוותא דשמעתתא.

הן מיד עם צאתו לאור קנה לו מקום בראש, וגדולי הדור שמחו לקראתו כדבר שכל הון לא ישוה לו...

שמע ספר ה"קצות" נפוץ חיש מהר בכל בתי המדרש שברחבי גאליציא, שהחלו לעסוק ולפלפל בדבריו, ולא עברו שנים הרבה עד שגם בהיכלי התורה שבליטא, נעשה זה לספר יסוד להבין ולהשכיל סוגיות הש"ס, והיה ללחם חוקם של כל הלומדים, בהיותו מיוסד על הפלפול היורד לעומק הפשט והעיון, כפי שהוא עצמו מטיב להגדיר במקום אחד: "... כי הם דקי העיון וכו' ואם אין המשיג יודע דרך המושג, לא ישיג" (אב"מ סו"ס נב).

מעטים הם המחברים שזכו ליהנות מפרי עמלם ולחזות בנועם תלמודם שנתבדרה בימי חייהם, ונתחבבה על הכל, וכמו שרבינו ה"קצות" כתב בעצמו סמוך לפטירתו ("בהקדמה ל"משובר נתיבות"): "שמח לבי בראותי כי הודות לא-ל לא לריק יגעתי... ונצר מטעי עשה פרי למעלה נחמד להשכיל, חכמי לב ראו כי טוב טעמו ויהללוהו, נבונים וישבחוהו, זה חלקי מכל עמלי, וזה שכרי כל ימי היותי על אדמתי..."

ואכן מאז ועד עתה זכה ה"קצות" למהדורות רבות, חוזרות ונשנות. הן כבר על המהדורה השניה, שהופיעה בשנת תקע"ו, מעיד הגה"ק רבי משה מזויעהל (-בנו של המגיד הק' מזלאטשוב ומגדולי תלמידי הרבי ר' בער המגיד הק' ממעזריטש) בהסכמה שהעניק על הספר ש"אינו בנמצא, ורוב הלומדים צמאים לדבריו". "עלים לתרופה", וארא תשס"ב, עמ' ג'

הרה"ק רבי יעקב ממעליץ זי"ע

יום ההילולא - י"ט טבת

הגה"ק ר' יעקב הורביץ אבד"ק מעליץ זי"ע [בן הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע] נולד בערך בשנת תקמ"ד, ובהגיע לפרקו נשא את הרבנית הצדקנית מרת שפרינצא ע"ה, בת הגה"ק ר' פישל מפינטשוב זי"ע, שהיה מבני היכלא קדישא של החוזה הק' מלובלין זי"ע, היה גדול מאוד בתורה, אך הסתיר זאת מעיני בני אדם שלא יכירו בגדולתו, ולכן בכל עת שישבו הלומדים ופלפלו בביהמ"ד היה הוא יושב שם בפניה ואומר תהלים, כאילו אינו מבין כלל את דבריהם, ואכן תחבולה זו הצליח ועד מהרה קראוהו "תהלים זאגער", אך פעם כשהתלקחה איזה ויכוח נלהב בביהמ"ד באחד הסוגיות העמוקות שבש"ס, והוא יצא מגדרו וחיוה את דעתו בענין, וכמה מהלומדים אף שתקוהו ואמרו לך: אין לך להתערב בענינים אלו, כלך לך אצל תהלים כמנהגך... לא ענה להם כלום אלא שאף קצת טאביק ונכנס לחדרו. אביו הק' בשמעו את מה שקרה, מיד נכנס בבהלה לביהמ"ד, והזהירם שיפייסנו מיד כי בנפשם הדבר. דבר מיוחד היה אצלו יותר משאר צדיקים, שקראוהו "דער קליינער בעל שם" [בעל שם הקטן], שם זה ניתנה לו על ידי אביו הק' בעת שהי' עוד נער, היה זה בשמחת תורה כשהרה"ק מראפשיץ רקד עם בניו הק' בעת ההקפות, אח"כ שאל הרה"ק מראפשיץ את בניו: מי ראה? ענה רבינו: אני ראיתי! אז הפטיר אביו ואמר לו: "דו קליינער בעל שם!". מיהו עיקר הסיבה לקריאת שמו כך, היה כי פעל הרבה ישועות בקרב הארץ, ונתגלגלו על ידו הרבה מופתים וסיפורי בעל שם [בעל שם'סקע מעשיות], לכן קראוהו על שם מעשיו. דרכו היה לשאוף טאביק, וכל פעם שרצה להוציא טאביק מקופסת הטאביק, היה מסבב באצבעו מסביב לקופסא ז' פעמים, ואמר על זה אביו, שבעת שהוא מסבב עם האצבע הוא מסבב את השבעה רקיעים.

בשנת תקס"ד נתקבל לאב"ד בעיר קולבסוב, שם כיהן כשלושים שנה, והיה נערץ ונקדש בעיני כל אנשי העיר, וכשהפצירו קהילת מעליץ בקהילת קולבסוב שיסכימו שרבים יבוא לכהן פאר בעירם, לא הסכימו אנשי קאלבסוב באישון לילה כשכל אנשי מעליץ ישנים על מטתם, ודיברו על לבו של רבינו זמן רב כמה נחוץ הוא שיבוא לכהן פאר בעירם, עד ששיכנעו אותו וקם ונסע אתם למעליץ, בבוקר קמו אנשי העיר וראו כי רבים איננו, הדבר חרה להם מאוד אבל רבינו כבר נשאר במעליץ. בעיר מעליץ שהה רבינו כשלוש שנים, עד שפרצה שם מגיפה, רבינו לא רצה לצאת מן העיר, אך בנו הרה"ק ר' יהודה העתיר והפציר בו מאוד שיעזוב את העיר שלא יפגע בו מדת הדין ואף רתם את הסוסים עבורו, והצליח לשכנע אותו לצאת אתו מן העיר, אך בצאתם מן העיר רדפו אחריהם אנשי העיר והתחננו לפניו שלא יעזוב אותם בשעה קשה כזאת, לבו יצא מרוב רחמנות עליהם, וחזר על עקבותיו, וכאשר חזר לשערי העיר מיד פגעה בו המגפה ונפל למשכב, הלך לבית הקברות ואמר: הריני כפרת ישראל! ואכן מצבו החמיר ביותר עד שעלה למרום בעת רעוא דרעוין י"ט טבת תקצ"ו, והמגפה נעצרה.

בניו הק' היו: א' זקנינו הרה"ק ר' יהודה זי"ע אבד"ק מעליץ, ב' הרה"ק ר' אברהם זי"ע אבד"ק שענדישוב, ג' הרה"ק ר' חנינא זי"ע אבד"ק אולינוב. וחתניו: א' הרה"ק ר' אלעזר מקאזניץ זי"ע, ב' הרה"ק ר' משה יהושע העשל צענוורטה זצ"ל אבד"ק אלפין, ג' הרה"ק ר' אביש פרענקל זצ"ל, ד' הרה"ק ר' אברהם אונגער זי"ע אבד"ק דזבנא.

השאיר אחריו כתבי קודש שיצאו לאור לאחרונה בספר הנקרא בשם "זרע יעקב". ותולדותיו כתובים בספר בית היין, שגם כן יצא לאור לאחרונה. הרה"ג ר' יעקב יצחק אלעזר מייזליש שליט"א, "חבוש על ראשך פארך" (ירשלים תשס"ט) ע' רנ"ו

שמעתי מכ"ק אדמו"ר מפשעווארסק ז"ל ששמע מהרה"ח ר' דוד קאהן ז"ל, שהרה"ק ר' יעקב ממעליץ ז"ל הי' לו יושב אחד ת"ח גדול, שישב תמיד בביהמ"ד. פעם נכנס אליו הרה"ק ממעליץ ז"ל בלילה אחד, והוא הי' יושב בעצמו בביהמ"ד, וא"ל הרה"ק ממעליץ ז"ל שיכנס עכשיו בר מינן בביהמ"ד "האב נישט קיין מורא, ער וועט דיר נישט טשעפין", ויצא הרה"ק ממעליץ ז"ל מביהמ"ד, ומיד נכנס בר מינן לבוש בתרכיכין וכו', ופתח הבר מינן הארון הקודש ובכה מאוד, ולאחר איזה זמן יצא מביהמ"ד, ומיד נכנס הרה"ק ממעליץ ז"ל עם "לעקיך ובראנפין" ואמר להת"ח הנ"ל, נתייראת על כן הבאתי לך "לעקיך ובראנפין" להחיות את נפשך "אין דיר מחזק זיין". מרשימות הרה"ח ר' יהושע זאב לערנער שליט"א, "ניצוצי אורות", תז"מ תשס"ה, עמ' ד'

סיפר לי הגה"צ ר' שמואל טייטלבוים שליט"א מטשענסקאוויץ, שמעתי מאבי הגה"צ ר' יהושע חיים זצ"ל, ששמע מזקיני הרה"ק ר' אברהם משענדישוב זצ"ל, שפעם במוצאי שבת שר ניגון אחד על זמר המבדיל, אמר לו אביו הרה"ק ר' יעקב ממעליץ זצ"ל, שיפסיק מלשיר, משום שהוא ניגון של נכרים [א' גוי' אישער ניגון].

לאחר שבועות מספר היו חסידים על שב"ק אצל הרה"ק ממעליץ, ושרו את הניגון הנ"ל על הזמר מנוחה ושמחה, ציוה להם הרה"ק ממעליץ לשיר עוד הפעם את הניגון הנ"ל. שאל אותו בנו הרה"ק משענדישוב, הלא אמרת לי שאפסיק מלשיר את הניגון הזה משום שהוא ניגון של נכרים, ולהם תאמר שישירו עוד הפעם? ענה לו אביו הרה"ק ממעליץ, הניגון היה של נכרים, אבל (כשיהודים) התחילו לשיר את הניגון הזה, הביאו את הניגון אל הקדושה [מ'האט עס אנגעוהיבן צו זינגען, האט מען עס אריינגעברענגט אין די קדושה]. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ח) ח"ז, ע' ס"א

שמעתי מכ"ק אדמו"ר מפשעווארסק שליט"א, שהרה"ק ר' יעקב ממעליץ ז"ל, אביו הרה"ק מראפשיץ ז"ל הי' קורא אותו "מיין בעש"ט", והחסידים היו אומרים שהי' בו ניצוץ מהבעש"ט ז"ל זי"ע.

עוד שמעתי מכ"ק אדמו"ר מפשעווארסק שליט"א, ששמע מחותנו הרה"ק ר' אלטר יעקב יצחק מלאנצהוט ז"ל, שפעם באמצע ההקפות עשה הרה"ק מראפשיץ ז"ל "כורעים", ואמר "קיינער פארשטייט נישט פארוואס כ'בין יעצט גיפאלין כורעים, נאר מיין בעל שם פארשטייט עס". ולאח"כ נתברר כי באותו זמן נפל גם בנו הרה"ק ממעליץ ז"ל כורעים בעיר מעליץ באמצע ההקפות. הרה"ח ר' יהושע זאב לערנער שליט"א, "משמיע ישועה" (ברוקלין תשע"א) ע' קס"ב

שמעתי מכ"ק אדמו"ר מספינקא אנטווערפין שליט"א י"ט טבת ביומא דהילולא של הרה"ק ר' יעקב ממעליץ ז"ל ששמע מחותנו הרה"ק מפשעווארסק ז"ל שהרה"ק ממעליץ ז"ל הי' נקרא "דער קליינער בעש"ט" מחמת רוב המופתים שאירעו אצלו, ולפלא שלא נשאר שום עובדא ושום מעשה לספר, וכנראה שהי' בו הכח להושיע בני ישראל בדורו והתפלל שישכח הכל... הרה"ח ר' יהושע זאב לערנער שליט"א, "משמיע ישועה" (ברוקלין תשע"א) ע' ע"ה

הרה"ק ר' יעקב ממעליץ היה בנו של הרה"ק ר' נפתלי מראפשיץ זי"ע, והיה מכונה 'דער קליינער בעל שם', ושמעתי מהרה"ח ר' חיים פרידמאן ז"ל ששח, שהרה"ק ממעליץ אמר פעם בחייו, שאינו חפץ שכל בני השוק יבואו ויעלו לקברו ביום היארצייתו שלו. ונכחו לראות בחוש שנתקיימה רצונו, שמדי שנה ביום ההילולא דיליה היה ניתך גשם עז, ומעט מאוד אנשים היו עולים לקברו. כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, קידושא רבה - פר' ויחי תשס"ח, "דברי תורה", טבת תשע"ב, ע' ל"ז

ה"אמרי משה" זי"ע

יום ההילולא - י"ט טבת

הג"ר משה סוקולובסקי זצ"ל נולד לאביו רבי שמואל בעיר ראז'ינוי בשנת תרכ"ח, ומשחר טל ילדותו ניכר בכשרונותיו הברוכים ושמיו נישא לתהילה בפי כל כ"העילוי מראז'ינוי". בבית המדרש המקומי שקד הנער על דלתי תורה ימים ולילות באופן עצמאי ובהתמדה יוצאת מגדר הרגיל, ועשה חיל בלימודו. בשנת תרנ"א, בהיותו כבן עשרים ושלוש, נלקח ע"י אחד מבעלי הבתים החשובים בעיר בריסק - הנגיד ר' בנימין חארי, כחתן לבתו, ובבית חמיו הוקצה לו חדר לדירתו. באותו זמן הספיק לחבר ספר נפלא, מלא וגדוש בחידו"ת על ענייני מסכת ביצה בשם "מלאכת יום טוב", בו הראה את ידו החזקה בפלפולי דאורייתא ואת בקיאותו המופלגת בעניינים אלו.

מרן הגר"ח [מבריסק] זצ"ל, בעודו משמש כריש מתיבתא ב"עץ חיים" דוואלוז'ין, נסע באחד החגים לשהות במחיצת אביו הגדול [ה"בית הלוי"] בבריסק, ואז התוודע לבעל ה"אמרי משה" שהיה בעת ההיא צעיר לימים, ושוחח עמו ארוכות במילי דאורייתא. כאשר הוא חזר לוואלוז'ין סיפר בהתפעלות: "ראיתי בבריסק אברך שיודע סדר מועד על בוריו".

בהקדמה ל"מלאכת יום טוב" ש"ל לאחר פטירתו בהשתדלות אלמנתו, מציינים תלמידיו כי דרך לימודו באותה עת בה נתחבר הספר, שונה לחלוטין מכפי שנראה מתוך ספרו הגדול "אמרי משה" על עניינים בש"ס, שיצא לאור על ידו בשנת תרפ"א. ההבדל, הם מסבירים, נעוץ בכך שכשנה לאחר בואו לבריסק התקרב מאד למרן הגר"ח שעלה אז על כסא אביו ברבנות העיר, והושפע מאד מדרך לימודו. בשנת תרנ"ו החל בפרק הרבצת התורה לרבים עם התמנותו לראשות הישיבה "תורת חסד" שמשכנה אז היה בבית המדרש "משמר". בטרם בואו לכהן בראשות הישיבה היה זה הג"ר שמחה זליג ריגר שעמד בראשותה, עד שהוא הביע את רצונו בפני מרן הגר"ח להקל מעליו את העול, כאשר במקביל טרוד הוא בעול הכבד של ההוראה והדין לבני העיר. אז פנה מרן הגר"ח ל"אמרי משה" בבקשה שיאות ליטול על עצמו את התפקיד, ועם שסירב בתחילה בענוותנותו, מצא מרן הגר"ח זצ"ל בפקחותו את הדרך להטיל עליו את התפקיד קימעה קימעה, בתחילה בצוותא חדא עם רש"ז, עד שרש"ז פסק מאמירת שיעורים בכלל, ורבי משה הוכר כראש הישיבה ומנהלה, כשמרן הגר"ח פורש חסותו עליה ומדריך את צעדיה.

תלמידיו מספרים נוראות על גודל שקידתו והתמדתו המופלגת, כיצד היה שוכח עולם ומלואו בעודו שוקע כל כולו על מבועי התורה, וארבע שעות בלבד הספיקו לו לשינה, כשאת כל היתר הוא מקדיש לעמל התורה באופן נשגב.

כיוצא בזה. בדרכו מביתו אל בנין הישיבה להגיד את שיעורו, היו שרעפיו אחוזים בקשר בל ינתק בענייני השיעור ואגב כך היה נוטה מבלי משים מן הדרך הסלולה, וממשיך להלך על פני שדות קוצים כשהוא נתקל על כל צעד ושעל בעצים ובאבנים מבלי לחוש כלל למעשיו. תלמידיו מספרים עוד על ביטוי אודותיו מפי אחד מגאוני דורו, שהעיד כי רבי משה מסוגל לרכז מחשבתו בענין אחד למשך שש עשרה שעות רצופות!

את נוראות כוחו הגדול בחידושי תורה גילה בשער בת רבים בספרו הגדול "אמרי משה" שהוציא לאור בשנת תרפ"א, וכאמור לעיל, ניכרת היטב בין דפיו השפעתו של מרן הגר"ח על דרך לימודו. עם גדלותו הכבירה בתורה, היה בעל מידות תרומיות, ומשאו ומתנו בנחת עם הבריות ולעולם צהלתו על פניו ולא נראה עליהן כעס. הוא ניחן אף בקול ערב וברגש נפלא, ובימים הנוראים שימש כבעל תפילה במנין של בני הישיבה, ובשל היותה תפילה ישיבתית לכל דבר התארכה כשעתיים מאוחר יותר משאר בתי הכנסת בעיר. המונים, שכבר סיימו מכבר את תפילתם בכתי הכנסיות השונים, מיהרו אל המנין של ישיבת "תורת חסד" וגדשו את כל הפתחים כדי לשמוע אל הרינה ואל תפילתו הערבה של ראש הישיבה.

בשלהי ימיו זכה לראות בבנין החדש שנבנה לצורך הישיבה "תורת חסד" ברחוב פיטרוקובסקא, אולם ימים ספורים לאחר מכן נפל למשכב בחולי כבד, אשר נלאו ידיהם של הרופאים מלמצוא לו מזור.

ביום י"ט טבת שנת תרצ"א השיב את נשמתו ליוצרה, למגינת לב המוני תלמידיו ובני העיר כולה, שדמות המופת שעמדה לנגד עיניהם למעלה משלושים שנה בבריסק העיר נעקרה מקרבם. הרב שמעון יוסף מלר שליט"א, "אגרות מרן רי"ז הלוי" (ירושלים תשס"ח) ע' 57

ישיבת תורת חסד נוסדה ע"י מרן הבית הלוי זצ"ל והגאון רבי שמחה זעליג ריגר זצ"ל היה מוסר שם שיעורים, ואחרי זמן בערך בשנת תר"ס, שר' שמחה זעליג היה טרוד בעניני הוראה של העיר, מינו את הגאון רבי משה סוקולובסקי זצ"ל ה"אמרי משה" לכהן כראש הישיבה, וכך כיהן בישיבה עד יום פטירתו, ולימד את התלמידים תורה בטהרתה.

כשרבינו [הגראי"ל שטיינמן שליט"א] היה בן י"ב שנים יצא לו שם של עילוי בעיר מגוריו בריסק, ונכנס לישיבת 'תורת חסד' שבעיר (עדות הגר"ז אידלמן זצ"ל בספר רבי ועלוועל עמ' 164).

לפני מספר שנים נכנס לבית רבינו ישיש אחד, וסיפר שכאשר נכנס רבינו בכזה גיל צעיר לישיבה, והיה גם נמוך קומה, היה כעס בין הבחורים שמכניסים ילדים לישיבה, והוחלט להחרימו ולא לדבר עמו ולא לקבוע עמו חברותא במשך תקופה, אולם רבינו לא נרתע ועסק בתורה בלי הפסק, אף ללא חברותא. כשראו שזה לא הועיל, החליטו הבחורים לעשות מעשה קונדס, והניחו בובה על מיטתו של רבינו, ובכך לפגוע בו על שהוא צעיר מידי בשביל הישיבה. אולם במשך תקופה ארוכה נשארה הבובה על המיטה ללא שינוי. ואז הבינו שרבינו כבר בכזה גיל אינו הולך לישון על מיטתו אלא יגע בתורה יומם ולילה, וכשראו כך מיד קבעו עמו טובי הבחורים חברותא. ואז פנה הישיש הנ"ל לרבינו שליט"א וביקש מחילה שהוא זה שהניח את הבובה על מיטתו. וענה לו רבינו שאינו זוכר דבר כזה, ואמר אולם ודאי שישנתי בישיבה כי הבטחתי להורי שאשן כל לילה לכה"פ שלש שעות ומחצה [וכפי הנראה רבינו לא ישן במיטתו רק הניח ראשו על הסטנדר לכמה שעות, כפי שנהג בהמשך חייו, בישיבת מונטריי כפי שהעיד לנו עד ראייה שליט"א] [וכמו שידוע שאמר רבי יצחק ניימן זצ"ל מעיר בריסק, שבעת שהיה רבינו בגיל 12 יצא השם בבריסק שצומח כאן חפץ חיים חדש].

בעת שלמד רבינו [הגראי"ל שטיינמן שליט"א] אצל הגאון רבי משה סוקולובסקי זצ"ל ה"אמרי משה" נעשה בר מצוה, ולא עשו מסיבה לכבוד הבר מצוה, רק שבאותם ימים נפטרה חמותו של האמרי משה לכן עשו מנין בשבת בביתו, ושם קיבל רבינו עליה. והאמרי משה אמר לו להסתכל באיזה ספר ולהכין דבר תורה על יבמות שלמדו באותה שעה בישיבה, ואחרי התפילה חזר רבינו להאמרי משה שטיקל תורה מספרו של רבי אייזל חריף על יבמות, וסיים רבינו ואמר זה היה כל הבר מצוה... (מאחורי הפרגוד עמ' 47).

רבינו קרא לבנו הגדול הג"ר משה על שם רבו האמרי משה, שאמר שמכיון שנפטר בלי זש"ק ואין מי שיקרא על שמו לכן קרא על שמו, עוד לפני שקרא על שם הוריו שהניחו זש"ק (כתבי תלמידים). "כאיל תערוג", שמות תשע"ד, עמ' ג'

כ' טבת

הרה"ק רבי משה מרדכי ממאקאריב זי"ע

יום ההילולא - כ' טבת

נולד בשנת תר"ה (בערך) לאביו הרה"ק ר' יעקב יצחק ממאקאריב זצוק"ל. בשנת תרט"ו התארס עם הרבנית חוה בת הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זצוק"ל, החתונה התקיימה בקיץ דשנת תרי"ט. עם פטירת אביו הק', אדר"ח אייר תרנ"ב, מילא מקומו בהנהגת עדתו הק' בעיר מאקאריב. כעבור איזה שנים עבר לעיר קאדני, ובשנת תר"ע (בערך) עבר לעיר בארדיטשוב. נלב"ע כ' טבת תר"פ, ומנו"כ בבארדיטשוב. "ילקוט מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) ע' שס"ז

כ"א טבת

הרה"ק רבי ישראל אברהם מטשרניאוסטרהא זי"ע

יום ההילולא - כ"א טבת

נולד בשנת תקל"ד לאביו הרבי רבי משולם וזשא מאניפולי. והיה חתן רבי זאב וולף מטשרני-אוסטרהא. לאחר עליית חותנו לארץ ישראל בשנת תק"ץ מילא את מקומו כרב בטשרני-אוסטרהא והוא עדיין בגיל צעיר מאד. נולד לעת זקנת אביו ובהוולדו העיד עליו אביו ש"נשמתו היא נשמת חזקיהו המלך". משנת תק"ס נהג גם באדמו"רות, אבל לא האריך ימים. אשתו, הרבנית ציזי-חנה המשיכה להנהיג את חסידי בעלה ואף רבי מרדכי מטשרנובל התארח בביתה. לאחר מכן עזבה את העיר ועלתה אל הוריה בטבריה ושם נספתה ברעש תקצ"ז.

הצטיין בענוותנות יתירה ו"היה נאנח על קיצורו בעבודת ה' יתברך". נסתלק כ"א טבת תקע"ד. מעט דברי תורתו הובא בספר "מגורת זהב" - ליקוטי תורת אביו. מתלמידיו ידוע רבי ליבוש מאושיצא.

השאיר אחריו ארבעה בנים שלא כיהנו ברבנות. חתנו הוא רבי דוד מטולנא, בן רבי מרדכי מטשרנובל. הרב יצחק אלפסי, "אנציקלופדיה לחסידות" (ירושלים תשס"ה) ח"ב, ע' תק"פ

שמעתי מכבוד א"א מו"ר הרב זללה"ה כמה פעמים שסיפר לו כבוד אחיו הרב היקר המופלא וכו' הרב ליבוש זללה"ה אב"ד דקהילת אושיצא.

והוא, דודי הרב הר' ליבוש הנ"ל היה רגיל לנסוע להרה"ק רבי ישראל אברהם ז"ל מטשירנאסטראה והיה חשוב וספון בעיניו עד למאוד. ובכל שנה היה נוסע אליו קודם הפסח, והיה מאוכלי שלחנו כל ימות הפסח. ועל אחרים היה הרה"ק מקפיד מאוד, ולא רצה שיבואו אליו על יום טוב של פסח, רק דודי הר' ליבוש הנ"ל, ואולי עוד איזו יחידי סגולה שבאו אליו על חג הפסח. ועדיין היה מגורת דודי הרב הר' ליבוש בעיר קיטייראהד, בימי נעוריו קודם שנתקבל לרב ומורה צדק.

בבואו קודם הפסח להרה"ק סיפר לו עגמת נפש שלו, איך שהשאיר אשתו בביתו קצת חולה וכו'. הרה"ק בבואו ערב יום טוב מהמקוה. ישב על כסאו בחדרו, פניו בוער כלפיד אש, מחמת גודל הדביקות ולבש זשופיצא חדשה של משי [כן בכל שנה לבש בכל ערב פסח זשופיצא חדשה]. דודי הר' ליבוש עמד לפני הרה"ק בחדרו. אמר לו הרב: ליבוש! הייתי עכשיו בעירך קיטייראהד, אשתך היא בשלימות הבריאות ברוך ה', לסימן שהולכת במלבוש צבוע כך וכך. אצל הבית המדרש שם דר שם אברך אחד הוא נוטר ברית וחיידוש הוא, רק אריכות ימים איני רואה עליו. דודי הרב הר' ליבוש בשמעו דיבורים אלו, נתפלא מאוד. והיו לו לנחת רוח בשמעו פעם אחת מאשתו שהיא בריאה, ובפרט שהגיד לו סימן טוב שראה אותה מלובשת במלבוש צבוע כן וכן, שהיה ניכר לו המלבוש היטב. ובלאו הכי היה מאמינו גם כן.

הרה"ק ראה את דודי והבין שהיה מתפלא מדבריו אלו. אמר לו הרה"ק מה אתה מתפלא על זה שהגדתי לך שהיה עכשיו בעירך וכו'. הגה ידוע שהילד בעודו בבטן אמו הוא צופה ומביט מסוף העולם עד סופו (כדאיתא במסכת נדה דף למד) רק בהוולדו בא מלאך וסוטר על פיו עד שיגדל ויתאמץ בעבודת ה' ישיג מדרגה זו להיות צופה ומביט מסוף העולם עד סופו. ואני כעת אוכל להביט חמשה עשר פרסאות סביבת טשירנאסטראה, לכן אל תתמה על זה שהגדתי לך שהייתי בקיטייראהד. מובן שהיה כל זה לגודל נחת רוח לדודי הרב ר' ליבוש ז"ל.

ודודי היה מבקש את רבו הנ"ל שיבוא גם כן לעירו הנ"ל, והיה מפציר בו כמה פעמים עד שהבטיח הרה"ק להיות בעירו הנ"ל. בבואו לקיטייראהד היה אכסניא שלו בבית דודי הרב ר' ליבוש. כל אנשי העיר באו לקבל שלום מכבוד הרה"ק, ובתוכם בא גם כן האברך הנ"ל שאמר הרב עליו שהוא נוטר ברית מאוד וחיידוש הוא. ותיכף בעת שנתן האברך הנ"ל שלום להרב, והיה מלמד, ולא היה מצוין כל כך בהעיר לבעל מדרגה זו, רק לסתם איש ישר. הרב התחיל לקרוא בקול. ליבוש! ליבוש! ודודי הר' ליבוש היה טרוד מאוד בביתו להכין להרב כל צורכו לפי כבודו, רצו המשמשים לקרוא את ר' ליבוש. והגידו לו הגה הרה"ק קורא אתכם, לכו אליו. תיכף הלך אל הרב, אמר לו הרב בלחש הגה זה הוא האברך שהגדתי לך בביתי שהוא נוטר ברית, והוא חיידוש. והכפיל עוד הפעם ואמר, רק אריכות ימים איני רואה עליו. כן הוה שנסתלק בעוונתינו הרבים בקוצר ימים ושנים.

עוד זאת סיפר לי מר אבי הרב זללה"ה אשר בבוא הרב הצדיק הקדוש רבי ישראל אברהם הנ"ל לאיזה עיר. היה רעש גדול בין הקטנים ילדי ישראל דרדקי דבי רב להיותם בודקים הציצית שלהם אם כשרים הם כדינא בשמנה חוטים וכו'. כי הקטנים שגם כן היו רצים מבית רבן לקבל שלום מהרה"ק, אלו שהלכו בארבע כנפות בציצית פסולים. היה גוער בו ואומר לו הרה"ק, למה אתה הולך בציצית פסולים. מובן שהקטן נתבייש מאוד לפני רבים, לכן היה דבר זה לחוק. אשר בבוא הרה"ק לאיזה עיר היה רעש וחרדה בין הבנים לבדוק הציצית שלהם ולתקנם בכל הצורך. שלא להתבייש וכו'.

עוד זאת מפי אבי מורי הרב זללה"ה. אשר הרה"ק הנ"ל היה מתאנח ומצטער על זה וכה אמר: הנה בנערותי היה דרכי לגלות לכל אדם הבא לפני כל מה שחטא ופשע נגד ה' ית"ש מיום היותו עד היום הזה, ועל ידי זה היה אותו האיש מתחרט והיה שב בתשובה שלמה לפני השי"ת. אבל עכשיו שאני מטופל ונצרך להעולם אני מוכרח לשתוק, ולא לגלות, אף על פי שאני רואה את הכל. כי באם שאני אגלה להאנשים את מומם לא יבואו אלי, ושאני נצרך לכן מוכרחני לשתוק. אכן אין כן האמת כי שורת הדין הוא לגלות וכו'. רק ההכרח לא יגונה. אבל, איז דען דער אמת אזוי. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל. הגה"ח רבי אברהם יצחק סויבלמן זצ"ל, אבד"ק זינקאוויץ, "סיפורי חסידים החדש" (ירושלים תשס"ו) ע' פ"ז

סיפר רבינו ה"ברכת משה" [מהרמ"מ מלעלוב זצוק"ל] עובדא מהרה"ק רבי ישראל אברהם מטשרני-אוסטרהא זצוק"ל בנו של הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפולי זצוק"ל, שהיה נוהג בדרכי אביו הק' להלך בעיירות שדרו בהם יהודים ולזכות את ישראל במצוות צדקה להחיות לב נדכאים ולפדיון שבויים, והיה נוהג לומר: "אבי הרבי ר' זושא טרם היכנסו לעיר כבר היה יודע את הסכום המדוייק שנגזר עליו לאסוף לצדקה בזו העיר, אך אני בצאתי מהעיר מאמין אנכי באמונה שלימה שסכום הממון שהצלחתי לאסוף לצדקה, הוא בדיוק מה שנגזר עלי ע"י ההשגחה פרטית לאסוף בזו העיר, ולא היה שייך במציאות בשום אפשרות שאעשה יותר מכך אפילו לא בפרוטה אחת", והוסיף הרה"ק רבי ישראל אברהם זצוק"ל שמעלתו שהוא האמין באמונה פשוטה בלי לדעת, גדולה ונעלה יותר. "אוהל מועד" (לעלוב) אמור תשע"א, עמ' א'

...על-אף גדלותו וקדושתו, היה הרה"ק רבי ישראל אברהם מטשרנאוסטרא זי"ע עניו ושפל-רוח, והיה נוהג לייסר את עצמו על שהוא ממעט בעבודת השם. וסיפר אחד מחשובי חסידיו, שפעם שמעו נאנח על קיצורו בעבודת השם, באומרו: למה לא אהיה דומה לדודי (אחי-אביו) הרה"ק רבי אלימלך (מליז'ענסק) זי"ע א"א?! והלא דרכו בקודש של דודי היתה, כי בהגיע חודש אלול היה מתבודד בחדרו מתחילת החודש, והיה מקפיד שלא יטרדוהו בבקשות שאינן נחוצות, כי אם רק לעניינים נחוצים או לפיקוח-נפש ח"ו, וגם זה רק בתכלית הקיצור כדי שלא יופרע מעבודתו הק'. ופעם אף נשלח בגינו אליהו הנביא מן השמים, לרפאות עוד באמצע הדרך את בנו של עשיר אחד שנסע לליז'ענסק, והכל בכדי שלא יופרע ויטרד מעבודתו. ואיך לא אבוש ולא אכלם מזה?! ומתי יגיעו מעשי למעשי דודי הקדוש?! - כך היה אותו קדוש מצטער ונאנח למה הוא אינו במדריגה זו!

יצויין בזה, כי הרה"ק מטשרנאוסטרהא הביא לבית-הדפוס בשנת תקנ"ד את הספה"ק "נועם אלימלך" לדודו זי"ע א"א, וקיבל על כך הסכמה מאביו הק', אחי המחבר, הרבי ר' זושא זי"ע א"א. "נועם מגדים - ויז'ניץ", ויחי תשס"ג, עמ' ג'

קבלה מקדמונים

קבלה הוא מקדמונים, כאשר אדם נוסע מביתו וכבר הלך מפתח ביתו ליסע אם שכח איזה דבר לא יחזור לביתו, והענין מפורסם. ושמעתי הטעם בשם ש"ב הרב החסיד המפורסם מוה' ישראל אברהם זצוק"ל [הוא הה"ק ר' ישראל אברהם מטשראני אוסטראה בן הה"ק ר' משולם זושא מאניפאלי] (וכיוצא בזה שמעתי בשם כבוד אדמו"ר הרב הקדוש מוה"ר יעקב יצחק [החוזא מלובלין] זצוק"ל) דהנה נאמר בזוה"ק פ' בראשית דף נ' [ע"א] דברכאן לא שריין רק באתרא דדכר ונוקבא, ואמרו שם הנה מה יעשה האדם ביציאתו לדרך, ותיצרו דשכינתא אקדימת ויוצאת לפניו וזיווגא עילאה הוא עיי"ש. וע"כ כאשר האדם יצא כבר מביתו ליסע, הנה כבר השכינה קדמה לפניו, וא"כ כאשר יחזור האדם לביתו אשר שם אשתו

הנה הוא מניח זווגא עילאה דשכינתא, והוה כאילו כביכול מניח השכינה ועביד ח"ו קלנא וכו' הבן הענין. והנה לכאורה אין החשש רק מי שהולך מביתו, אבל מי שהוא כבר בדרך והולך מבית מלונו אין חשש כי אפילו בבית מלונו זווגא עילאה עמו כיון שאין אשתו לשם (ואעפ"כ אין לסמוך ע"ז כי אולי יש עוד טעם אחר). הגה"ק בעל "בני יששכר" זי"ע, "אגרא דפרקא" (ב"ב תשנ"ט) עמ' ט'

הגאון רבי מצליח מאזוז הי"ד

יום ההילולא - כ"א טבת

רבינו ז"ל נולד בדרום תוניסיה, באי התורה ג'רבא, בכ"ו בחשון תרע"ב, למשפחה מיוחסת של צדיקים וקדושים. ביום המילה קרא לו אביו מז"ק הרב החסיד ר' רפאל זצ"ל בשלשה שמות: חיים, כדיר, מצליח כשסיפר אח"כ לרבו ר' נסים כהן זצ"ל העירו רבו שראשי תיבות של השמות הם חכם, ובירכו שיזכה לראותו חכם גדול בישראל.

ימי ילדותו עברו עליו בכפר אריאנה, מפרברי תונס, הנודע באוירו הנוך והנקי. מחוסר מלמדים טובים שם ובזכות אמו הצדקת רחל נ"ע, חזרה המשפחה לג'רבא בגיל 11 החל ללמוד בשקידה עצומה וכך התמיד במשך שבע שנים. היה מחונן בשכל צלול, תפיסה חדה ומהירה, דייקנות והתמדה ללא לאות. עוד בגיל 14 כתב תשובות ארוכות שהפליאו את רואיהן. ביניהן תשובה אחת (בענין אם מותר ללמד חשבון וכתב ערבית בבית הכנסת) ששלח אותה להג"ר עובדיה הדאיה זצ"ל, והשיבו עליה באורך וברוחב (ונדפס בשו"ת ישכיל עבדי ח"א). הגר"ע הדאיה חשב שהכותב אליו הוא רב מפורסם יושב כסאות למשפט, וביקשו במכתבו דרך אגב לטפל במגבית עבור ישיבת המקובלים בירושלים "בית אל"...

לילות רבים היה נייעור עד הבוקר וכותב חידושי תורה ארוכים ועמוקים לאור עששית כהה (חשמל לא היה אז בג'רבא), מתפלל שחרית בהנץ וחוטף תנומה קלה עד שעת השיעור. רבו מובהק היה מרן הגאון ר' רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל (מח"ס שו"ת שמחת כהן ועוד).

בשנת תר"ץ התחתן. אז ביקשו ראשי קהלת תונס לשלוח להם ת"ח מומחה להרביץ תורה בישיבת "חברת התלמוד" (מיסודו של הג"ר שלמה דאנה זצ"ל, מח"ס שלמי תודה). לפי המלצת רבו מהרח"ך ומרא דאתרא מרן ר' כלפון משה הכהן זצ"ל, נסע רבינו לתונס והרביץ תורה לעדרים משך 13 שנה. הוא זכה להעמיד תלמידים נכבדים, ביניהם מו"ר הרה"ג ר' יצחק בוחניך זצ"ל (מח"ס ויאמר יצחק ובני חי, שהופיע מקרוב במהדורא חדשה ע"י מכון הרב מצליח בני ברק) והרה"ג המדקדק ר' דוד ברדא זצ"ל, ועוד. באותן השנים היתה תקופת מיתון בתונס והוכרחו להוריד לו מהמשכורת החדשית רבע(!). ראה רבינו את עצמו בצער גדול, החליט ללמוד מלאכת השענות אצל שען מומחה, ותוך שבעה חדשים בשעות ספורות מדי שבוע למד אומנות זו על בוריה. הוא היה אומר: עשיתי כעצת חז"ל שאמרו, לעולם ילמד אדם מלאכה נקיה וקלה...

מאז הוכרח לעסוק בשעותיו הפנויות במלאכה להביא טרף לביתו וקיים בזה מאחז"ל גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים (ידוע הסיפור על הגר"ח מבריסק ז"ל שאמר: לו היה לי בית חרושת לסודה לא הייתי נכנס לרבנות). אעפ"כ לא זו מחבבה, וכל אימת שמצא די סיפוקו הגה בתורת ה' באהבה עזה, ועדות לכך חידושי תורתו הרבים מאותה תקופה. עם כל ידיעותיו וכשרונותיו במילי דעלמא, ההביל את הכל

לעומת העמל והשקידה בתורה, ומרגלא בפומיה: "הבנת עומק כוונת רש"י בדיבור אחד שוה כנגד כל חכמות העולם הזה".

דייקן גדול היה בכתב ובדיבור. פעם כתב אחד מבניו הי"ו הגהה בגליון ס' שער המלך בזו הלשון "עיין להרב משנה למלך פי"ג דשגגות" והכתב היה דומה מאד לכתב האבא זצ"ל. לאחר זמן ראה הרב את ההגהה וחשב שהיא כתב ידו, אח"כ התבונן מעט ואמר זה לא שלי אני לא הייתי כותב פי"ג דשגגות, אלא פי"ג מהלכות שגגות". עד כדי כך דייקן...

בשנת תש"ג התפטר ממשרתו בחברת התלמוד מסיבות שונות ועסק במסחר. עד חצות היום היה עוסק בפרנסתו ומשעה 1 אחצה"צ עד 10 בלילה הסתגר בביתו ועסק בתורה בשקידה (פרט לשעת מנחה וערבית). לימים היה מצביע על דברי הרמב"ם (פ"א מהלכות תלמוד תורה הי"ב) "היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום ובתורה תשע". תלמידים רבים באו אליו ליהנות מתורתו ללא תמורה כספית, כי שונא בצע היה עד תכלית, ואפילו נתנו לו לא קיבל.

בשנת תש"ז לחץ עליו הראב"ד ר' חיים בלעיש זצ"ל להציג מועמדותו לדיינות בביה"ד הרבני בתונס (טריבונאל ראביני), והצליח במבחן באופן נעלה מאד. הוא היה מנסח ועורך מאות פסקי-דין (שהעתקם שמור בידינו) והתמחה מאד בחקירת עורכי-דין ובעלי דין ערמומיים למיניהם, כשהאמת צפה ועולה מאליה כשמן על פני המים. הוא היה אומר, שאותן שלש שנים שעסק במסחר הועילו לו להכיר מעשי בני אדם ותחבולותיהם, והצביע על דברי הגר"א (באדרת אליהו פרשת שופטים) שהדיין צריך להיות מופלג בשני דברים: א) להיות בקי בכל חדרי תורה, ב) להיות פקח בבל עניני ערמומית של העולם הזה כדי שיבין האמת, ור' יאשיהו (בסנהדרין ז:): דרש דינו לבוקר שצריך להיות פקח בכל ערמומית העולם ומלואה, ושיהא האמת ברור לו כבוקר למען לא ישלחו בו פועלי און ידי ערמומיתם, ור' חייא דרש אמור לחכמה אחותי את, שיהא בקי בכל חדרי תורה, כדבר הזה שידוע לכל שאחותו אסורה. ע"ש. ודפח"ח.

היה שנון וחרוף מאד. לכל שאלה ידע לתת תשובה קולעת וחדה על אתר. פעם התלונן איש בפניו ושפך את מרי שיחו על בנו שאינו הולך בדרך טובה וכו'. להפתעתו ענה לו בשאלה: כמה גובהו של בנך? השיבו: מטר וששים. שאלו עוד: כשנולד כמה היה גבהו? אמר לו: 40 ס"מ. השיבו רבינו: לו חניכת אותו כשהיה בגובה 40 ס"מ לא היית סובל עכשיו כשגבהו מטר וששים...

למישהו שטען שהנבואה היא מפעולת כח המדמה ככתוב "וביד הנביאים אדמה", ובזה רצה "לתרץ" מה שקוראים לאיש מסויים בימינו בשם "חווה". השיבו רבינו: שמואל הנביא יוכיח, שבילדותו שמע בהקיץ ממש קול קורא אליו כפעם בפעם "שמואל, שמואל" והלך לעלי ואמר לו: הנני כי קראת לי...

לחכם אחד שקבע אתו פגישה לשעה מסוימת ולא בא, כתב רבינו מכתב גלוי ומסרו בידי שליח (שלא הבין תוכנו) בזו הלשון: מה ששאלתני על באור הלשון "לא חש לקימחיה", עיין רש"י פסחים דף פ"ד ע"א שפירש, לא חש למה שהוא טוחן (ומוציא מפיו) אם חטים אם פסולת...

פעם הלך לקנות דגים במוצ"ש ליל עשרה בטבת, שחל באותה שנה בחג המולד של הנוצרים (כמדומה בשנת תשט"ז), פגשו המוני אחד בשוק ואמר לו: בודאי כבוד הרב קונה דגים לכבוד "חג המולד". השיבו: אני קונה דגים בגלל הצום של מחר. "איזה צום?" תמה ההמוני. "צום על חורבן בית המקדש שהחריבו הנוצרים". ענה לו (וידוע מ"ש האחרונים והו"ד בכה"ח סימן תקנ"ח אות ט"ז שלא לאכול בשר לא בליל כניסת התענית ולא במוצאי התענית. ע"ש. וכן נהג רבינו ז"ל כל ימיו). מפקחותו היה שלא לבקש ממוכר

הדגים ק"ג אחד או שנים, אלא כך וכך דגים, כי בחו"ל לא היו נותנים הגוים מוכרי הדגים לבחור (ומה גם לחכם יהודי, שהכרת פניו ענתה בו) והיו בוחרים לו הרזים והכחושים, אבל כשינקוט מספר כך וכך, המוכר בוחר דוקא הגדולים והשמנים למען הוסיף במשקל, וזו היתה כוונתו...

מספר יהודי אחד חייט בירושלים, שהיה פ"א בתונס תופר בגדים בערב פסח אחר חצות. עבר רבינו ז"ל על יד חנותו והעיר לו שאסור לתפור. השיבו: "רבי, אני נוסע לארץ ישראל לאחור הפסח, ואני תופר כעת בגדים שלי". אמר לו: אפילו אתה נוסע לעולם הבא אסור לך לתפור... עמד מיד וסגר את החנות.

שנינותו וחריפותו לא עזבה אותו גם בעמדו לפני פקידי הממשלה ושופטים בכירים. היה יהודי בשם ח. שושן ז"ל שעלה ארצה והכין צמידים ותכשיטים יפים לאשתו (כי אסור להוציא כסף מתוניסיה בשנים האחרונות ע"פ החק) במכס הורידו אותם ונתנו לו קבלה בטענה כשתחזור לתונס תקבל אותם. שלח הנ"ל מכתב מצרפת למר אבא זצ"ל ובו יפוי כח שיוציא את התכשיטים מהמכס. חקר אבא על כך ונודע לו שהדברים שנלקחו במכס אינם יוצאים משם לעולם, ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך הקהל. בכל זאת לא אמר נואש וניסה את מזלו, נכנס לבית המכס עם כרטיס ביקור (בו כתוב "שופט בבית הדין המחוזי") והגוים נדהמו לשמע בקשתו והביאוהו לראש המכס שקיבלו בכבוד גדול, שמע הלה את בקשתו ואמר לו: "בחפץ רב, אבל תגיד לנו כבוד הרב מה תעשה בתכשיטין כשתקח אותם?" (מספיק שירמוז על משלוח לבעל התכשיטין. ואז דינו נחרץ ב"מ). אבא ענה בקור רוח: "אני אקח אותם והם רכוש שלי" (בערבית: יכוננו רזקי). כבש ראש המכס את פניו בקרקע ומיד נתן הוראה לשחרר אותם. לאחר שנים הוחזרו לבעליהם...

היה לו אופי חזק לכבוש את יצרו באופן נפלא. מספרים תלמידיו שהכירוהו משנת תר"ץ, שמעולם לא ראו אותו בקיץ שותה מים קרים, וכשהיו כולם בשיבה מתרוצצים אחרי מים קרים וממלאים כדי חרס במים, היה רבינו ז"ל משיבם (לחנכם כנראה באופי חזק): תראו שאני שותה רק מים מן הברז, ואינני להוט כמותכם אחרי מים צוננים. אותו תלמיד התפלא לשמוע שגם רבינו בביתו שותה לפעמים מים קרים בקיץ...

פעם הוגד לו על אחד מתלמידיו הגדולים שלקק גלידה בשוק. למחר בשיעור הגמרא הקבוע אצלו סיפר לו מאמר חז"ל בקידושין (מ): האוכל בשוק דומה לכלב, וקושיות התוס' שם עם שלשת תירוציהם, וסיים שיש נפקא מינה בין התירוצים למי שאוכל גלידה, שלפי התירוץ הראשון הרי אינו חוטף וכן לתירוץ ב' הרי אינו אוכל כאן מעט וכו', אולם לתירוץ ג' צ"ע אם יש לדמות גלידה לסעודה דפת [ועיין במסכת כלה רבתי פ"י האוכל בשוק, חברו של כלב, והני מילי בנהמא ומילי דרעבתנותא אבל מידי אחרינא לא. ע"ש]. ומ"מ לכל התירוצים אין שבח לתלמיד חכם וכו' (ראה בתוס' שם). התלמיד שמע כל הדברים מלה במלה והוא מחריש ומשתאה. לבסוף חיך ואמר: סליחה. רבי, לא ידעתי מזה וכו'. כיוצא בו אחד מתלמידיו בשם "נח" בא לידי כעס עם חבריו, ולמחרת היה רבינו ז"ל קורא ומסביר את המוסר בס' חק לישראל (פרשת מטות יום רביעי) ופתח ואמר: "כעס בחיק כסילים ינוח". אותו תלמיד הבין כאילו הרב קורא אליו: "כעס בחיק כסילים! יא-נח!" (וראה ברעיא מהימנא בזוה"ק פרשת קדושים דף פ"ו ע"א, תו הוכח אי איהו בר נש דיכסוף לא יימא ליה ולא יוכיח ליה אפילו בסתרא, אלא יוכיח ליה כמאן דמשתעי במלין אחרנין, ובגו אינון מילין ידכר מאן דעבד ההוא חובא הוא כך וכך, בגין דאיהו ידע בגרמיה, וישתביק מההוא חובא וכו'. ע"ש. והובא בראשית חכמה שער הענוה פ"ה, דף רכ"ח ע"א).

היה מתון ובעל שיקול הדעת באופן נפלא, ומרגלא בפומיה: מתון מתון ארבע מאה זוזי שויא (ברכות כ.). פעם בא מישהו והציע לו להעביר כספים לצרפת ע"י קונסול אחד. שאל רבינו פרטים ופרטי פרטים,

והמציע הגיע למבוי סתום ולא יכול להמשיך. אמר לו: עד כאן תחום שבת, אם אינך יודע לענות עד הסוף, לא ירד בני עמכם. בסופו של דבר נתפס אותו המציע ואחוזת מרעהו בבית הסוהר, בעון הוצאת כספים מתונס, וצדיק מצרה נחלץ.

הוא היה בקי בסידור הגיטין והלכותיהם לכל פרטיהם. ומשנת תשט"ו היה ממונה בביה"ד הרבני למסדר גיטין יחידי בעיר. השתדל לפשר ולהשכין שלום בין מאות זוגות שבאו לפניו וטרח מאד בזה, ולא סידר גט אלא כשאפסו כל הדרכים לשלום. בית הדין הרבני נסגר לחלוטין בתשרי תשי"ח, ואחרי 3 שנים קיבל רבינו פנסיה. אז החליט לייסד ישיבה בשיטת רבו הגאון זצ"ל ועל שמו "כסא רחמים" (רבו ז"ל הלך לעולמו ביו"ד שבט תשי"ט. בסוף ימיו כיהן כרב מושב ברכיה על יד אשקלון), ואכן פתח את הישיבה בכסלו תשכ"ג עם פנימיה חנם. ולמרות שהוא היה המייסד והמנהל וראש הישיבה, לא נהנה ממנה בשוה פרוטה, והכל עשה לש"ש, אם כי חי בסוף ימיו מקצבת הפנסיה הזעומה בדוחק רב. את תלמידיו חינך ברוחו ודרכו והקפיד שלא ילמדו לימודי חול בילדותם (חוץ מחשבון וכתיבה. את חכמת הדקדוק והעיבור העריך בתור לימודי קדש) עד שימלאו כריסם בש"ס ופוסקים לאלה שניסו לפתותו להוסיף לימודי חול וכו' ותמורת זה יתמכו בישיבה ביד רחבה, היתה תשובתו החדה: המשנה אומרת האשה נקנית בכסף, גבר אינו נקנה בכסף...

שופטים ועורכי-דין, גוים כיהודים, העריצוהו על רוחב לבו ותבונתו העמוקה [וראה בפנים בחח"מ סי' י"ז שנשאל מבית המשפט של גוים בענייני מתנה]. הוא השיג רשיון לפתיחת הישיבה שלו בתונס בתור בית מדרש גבוה פרטי לתלמוד, מה שלא זכה לזה שום מוסד יהודי בתונס. כמו כן השיג רשיון לקצירת חטה למצה שמורה, וכמה שנים היה הוא המשביר היחידי לכל ערי תוניסיה. חסידי חב"ד בתונס ורבני ג'רבא לקחו באמצעותו חטים למצה שמורה, והוא עצמו חילק "סדרים" (שש מצות שמורות) בערב פסח, חנם לכל דורש.

הקפיד על מבטא ברור וצח בתפלה וקריאת ס"ת וגם בשפת הדיבור שלו, לפי כל כללי הדקדוק ע"פ "לחם הבכורים". כל האותיות נשמעו מפיו צחות ובהירות כנתינתן מסיני. כתב מאות תשובות בהלכה, וביניהן קונטרסים רבים ועמוקים בענייני מקואות, פסיק רישיה, ברייה, ירושות ומתנות (ומהם נתפרסמו בדפוס בשו"ת איש מצליח בכרכים הקודמים ובכרך זה). וחידושי ש"ס לאין מספר.

קדוש מבטן היה. מספרת אמנו הרבנית ת"מ (שהיתה בת דודו), שעוד לפני גיל בר מצוה היה נוהר מאכילת אפונים (חומוס) של גוים וזלאביי"ה של גוים כדעת המחמירים, אף שרוה"פ נטו להתיר, וכן אבותיו ודודיו נ"ע היו אוכלים.

ביום שלא נאמר בו כי טוב, א"ך בטבת תשל"א (הוי אנחם מצרי ואנקמה מאויבי לפ"ק), בצאתו מבית הכנסת אחרי תפלת שחרית כותיקין (אגב, מצוה שטרח בה לבססה ולקיימה במשך 12 שנה, והוא היה מייסד המנין היחידי בתוניסיה לתפלת הנץ), נרצח רבינו בעוה"ר בשלש יריות אקדח ע"י ערבי פלשתינאי ברחוב. הודות למוקיריו ומכיריו הרבים בארץ ובחו"ל, הועלתה גופתו הקדושה ארצה והוטמנה במעלה הר הזיתים, כן הועברה ישיבתו וספרייתו לארץ הקדש, והישיבה "כסא רחמים" מנוהלת בידי בניו שליט"א בבני ברק.

עליו יש להמליץ מאמר המדרש (בראשית רבה פל"ג): "צדקתך כהררי אל, משפטיך תהום רבה" (תהום גימט' רבי מצליח מאוזן, רומז שמשפטי הקב"ה נשגבו מדעתנו, כי עמקו מחשבותיו), "מה הרים הללו אין להם סוף כך הצדיקים אין סוף למתן שכרם, ומה הרים הללו נורעים ועושים פירות כך מעשיהם של צדיקים עושים פירות ופירי פירות".

סיפר ר' ד. חניה נ"י מקרית-ים, שאשתו לא נכנסה להריון בשנה ראשונה, והרופא אמר בגלל הביזיון המוקדם ונתן תרופות לחדש הבא וכו'. בחלומו ראה את רבינו ז"ל תוקע בשופר על פתח בית הכנסת הגדול בקרית-ים, ובירכו שיצליח בכל דרכיו. ואכן בו בחדש נתעברה אשתו שלא כדברי הרופאים. כן סיפר אחד מתלמידיו נ"י שבמשך שמונה שנים לאחר נישואיו לא נפקד בזרע של קיימא. והנה ראה את רבו מרן ז"ל בחלום וביקש ממנו לברכו בבנים זכרים. ענה לו: היות שעזבת את הלימוד איני מוכן לעזור לך. אמר לו: אני מבטיח שאחזור שוב ללימוד, ענה לו רבינו: א"כ גם אני מבטיח לך השנה בן. לאחר שראה בחלום שרבו הלך לדרכו נזכר התלמיד שאמה"ג סיפר להם בישיבה שהוא זכה לבנו בכורו ז"ל ע"י ברכתו של הרה"ק רבי יעקב אבוקארה זצ"ל (עיין בח"א בתולדות ההמ"ח עמוד 23) וכשנפטר, הצטער אמה"ג שלא ביקש שיוסיף לו בברכתו לאמר "של קיימא". ואז התלמיד רץ אחריו וביקש שיוסיף לו בברכתו בן זכר של קיימא, וענה: כן, בן זכר של קיימא! והתעורר, ואז אותו התלמיד ברוך ה' חזר לתורתו ולימודו, וזכה לבן ובת. התלמיד ההוא בא ארצה ותרם סכום נכבד להוצאת ספרי רבינו. כמו כן נראה רבינו בחלום למקורביו אחרי נסים שאירעו לילדים במשפחה ורמזו שהוא השתדל בעדם שם למעלה. כן אמר, שהוא משתדל בעד הישיבה שלו "כסא רחמים". שתעלה ותשגשג בגשמיות וברוחניות. ואכן כמה אנשים שנדרו ותרמו לישיבה ונושעו בגשמיות וברוחניות. והרבה סיפורים יש לנו בזה ואין כאן מקום להאריך. זכרו לברכה לחיי העולם הבא ונשמתו צרורה בצרור החיים. "איש מצליח" (ב"ב תשמ"ט) תולדות המחבר, ע' 12

כ"ב טבת

הרה"ק רבי אברהם איגר מלובלין זי"ע

יום ההילולא - כ"ב טבת

מתולדותיו

נולד בשנת תר"ז לאביו הרה"ק רבי אריה יהודה לייב איגר מלובלין זי"ע בעמח"ס תורת אמת בהגאון המפו' רבי שלמה אייגר זצ"ל אב"ד פוזנא יע"א, בהגה"ק גאון הגאונים שר התורה רבי עקיבא אייגר זי"ע, ולאמו בתו של הרב רבי עזריאל מאיר גראדשטיין זצ"ל מלובלין.

רוב תורתו קבל מאביו הק' זי"ע וכמו"כ נסע להרה"ק רבי מרדכי יוסף מאיזביצא זי"ע. בפטירת אביו הרה"ק זי"ע ביום כ"ב שבט תרמ"ח נתמנה כמלא מקומו כאדמו"ר בלובלין. בתחילה הוא סירב לקבל את המנוי וטען שאת כס אביו צריך לרשת תלמידו המובהק הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע, אולם הלחץ של החסידים לא פסק ובצירוף ציווי אמו הסכים בלית ברירה לכהן כאדמו"ר, ונהג את נשיאותו ברמה עד שנתבקש לישיבה של מעלה ביום כ"ב טבת תרע"ד [ומנו"כ בלובלין]. השאיר אחריו ספרו "שבט מיהודא" עה"ת, כמו"כ נדפסו הגהותיו והערותיו בספרי אביו "תורת אמת" ו"אמרי אמת", וחלק מצוואתו הנפלאה נדפס בספר "אגרות סופרים". "קובץ נחלת צבי", שבט תשנ"ג, ע' ק"כ

זקן ושבע ימים בתורה ועבודת השי"ת היה רבינו [הרה"ק רבי לייבל איגר מלובלין זי"ע] בהגיעו לשנות השיבה, בהתגברו כארי לעבודת קונו ודביקותו העצומה, לא שת לבו לכחות הגוף שנחלשו, והמשיך תמידין כסדרן בסדר יומו הגדוש בתורה ועבודה.

בהגיעו החורף של שנת תרמ"ח החל לחוש ברגליו מיחושים אשר הסבו לו יסורים נוראים ועצומים, את יסוריו קיבל באהבה ולא חדל מעבודתו ודבקוּתו בקומו מבלי הכר מאומה מיסוריו ומכאוביו. ופעם בתקוף עליו מאד הכאבים, קרא בקול ובהתלהבות עצומה את הפסוק (תהלים צד, יח) "אם אמרתי מטה רגלי חסוך ה' יסעדי" אז החלו העומדים סביביו להבין תוקף מחלתו, ופרצו בבכי ויללה גדולה שנשמעה למרחקים.

כשני חדשים שכב על ערש דוי, וכל הזמן הזה נתאספו בכל הערים והעיירות המונים בתפילה וצום להעתיר לרפואתו, בשפכם שיח לבם לפני ה' באמירת תהלים, רבים מהם צמו כמה ימים לרפואתו.

כסגולה בקש בנו הרה"ק רבי אברהם [ה"שבט מיהודה"] לקיים דברי הגמרא (ראש השנה טז:): "שינוי השם" קורע גזר דינו של אדם. אך לא רצה לעשותה מבלי לקבל הסכמת אביו הק'. וירכן את ראשו לשאלו על כך, בהוסיפו כי כן הוא רצון כל הנאספים שם. ויען בקול רם ויאמר: "ולא יקרא שמך אברהם כי אם אברהם יהיה שמך". לשמע הדברים, הזילו עיני בנו הק' דמעה, ולב כולם נקף ונרעש בהבינם שמרמז להם כי קרבו ימיו ושמו יקרא על הבן רבי אברהם אשר ימלא את מקומו.

[נכדו הרה"ק רבי אלטר עזריאל מאיר מלובלין בהקדמתו לס' "שבט יהודה" ח"ב. ובמכתב רי"ב רוטנברג נ"י בשם זקנו הרב מנחם מנדל אייגר ז"ל מלובלין (נ.י.) שהחסידיים הוסיפו לאמר: דלכך אמר ולא יקרא שמך "אברהם" שתיבת "אברהם" בגימטריא "יהודא איגר".] "יהודה לקדשו" (ת"א תשנ"ט) ח"א, ע' ר"ט

זהירות יתירה נהג [ה"שבט מיהודה" זי"ע] בעניני האכילה, בנסיעותיו מחוץ לביתו לקח אתו צרכי מאכליו מתוך ביתו, ואף כלים מיוחדים היו לו שלקחם אתו בכל מסעותיו.

ומסופר, שבהיותו פעם באסיפת רבנים, הוגש לפניו כוס תה, ובהיותו זהיר לשותת דווקא מתוך כוס המיוחדת לו, לא רצה להבליט את נוהגו כלפי שאר הנוכחים שלא נהגו כן, והחל חוכך בדעתו מה לעשות, כשהוא מסבב את הכפית אילך ואילך, עד שלפתע נתבקע הכוס, והתה נשפך ארצה. וכאשר בקשו להביא לו כוס אחרת, אמר להם הרי ראיתם שהכוס הקודמת נתבקעה ונשברה, ובוודאי רמזו לי בזה שאיני זקוק עתה לשתיה, ואל לכם להטריח עצמכם בחנם [נתקיים ברבינו "רצון יראיו יעשה"]. כ"ק מרן אדמו"ר מלובלין זצוק"ל, "יהודה לקדשו" (ת"א תשס"א) ח"ב, ע' ל"ו

עבודת קדשו [של ה"שבט מיהודה" זי"ע] וסדרי לימודיו שנמשכו על פי רוב עד לסיומו של יום, הפליאו כל רואיו ושומעיו. עד גמר סדר יומו העמוס בתורה ועבודה לא היה טועם מאומה, כך שנמצא צם כמעט משבת לשבת, מלבד האכילה המועטת בעתותי לילה, לסעד את הלב. או בהזדמן לפניו סעודת מצוה כסעודת ברית-מילה, או סיום מסכת.

נכדתו הרבנית פינקלר, שגדלה בביתו בימי ילדותה, מספרת בזיכרונותיה על ארוחה דלה זו שעלתה לו בקושי בימי זקנותו, והוצרכו לרכך את מעט האוכל כדי שיוכל ללעסו בנקל.

בגמר טעימה זו, המשיך בעבודת קדשו, כאשר דלתות ביתו פתוחים לקבלת קהל הפונים אליו, עד השעות המאוחרות של הלילה. רק אז עלה על יצועו למנוחה קלה, אותה גם על מטת קרשים הפרוסה בקצת קש מעליה, שהיתה עוד של אביו הק'.

לימים כאשר נתערערה בריאותו, גבר אצל הרופאים החשש לניוון אברים עקב חוסר פעילות גופו מחמת מיעוט אכילתו וגודל חולשתו, ולשם כך ייעצו רופאיו, כי כדאי היה לרפד מטתו במזרון עב וקל המנענע קצת מעצמו את גופו ואבריו של השוכב עליה.

בחשוש בני ביתו והמקורבים לנכון שרבינו יסרב לכך, חיכו לזמן בו יסע רבינו מביתו. וכך הוה, בהזדמנות הראשונה כאשר נסע ליומיים מביתו, הזמינו נגר ורפד, בתנאי קודם למעשה שיראו לגמור מלאכתם במשך יומיים אלו.

בשלהי היום השני כשבעלי המלאכה כבר עמדו בסיום עבודתם, חזר רבינו לביתו, אך היה זה בזמן המנחה, ולכן נכנס קודם לבית מדרשו להתפלל, ובינתיים האיצו הפועלים את סיום מלאכת המטה וציפויה. בעלות רבינו לביתו פגש עוד את הנגר העוזב את הבית במהירות, ויעצרהו וישאלהו על מעשיו כאן, אך הנגר התחמק מלהשיבו, וכך לא ידע רבינו עדיין מחילופי המטות שנעשו בבית.

השמש, אשר היה העיקר הראש והראשון בפעולה זו, בחששו שרבינו בהרגישו את השינוי יעכבהו וישאלהו על כך. עשה כל טצדקי שלא יהיה באותו ערב בחדרו של רבינו בעת עלותו על מטתו, וממילא לא יצטרך להתנצל ולתרץ את הנעשה.

בהגיע השעה המיועדת שרבינו היה עולה על יצועו, הרגיש את אשר נעשה. מיד ירד ממנה והחל לחפש המשמש עד שמצאו, ודרש ממנו במפגיע לאמר למה עשו זאת, ומי עשאה. הרבנית ששמעה בחדרה רחש קולו של רבינו חששה פן יבולע לו למשמש על מעשהו זה. נכנסה לחדר, התערכה בדבריהם ותאמר: אינני מבינה מה הדין ודברים כאן עתה בשעה מאוחרת זו, נניח שהערימו עליך, ואינך חפץ בזה, האם בשביל זה ראוי לעכב בשעה מאוחרת זו את השמש החפץ כבר ללכת לנוח מעמלו? שמע לה רבינו ונכנס חזרה לחדרו, ובאין ברירה שכב לנוח קצת על מטה זו.

כאשר נשאל ביום המחרת ע"י הרבנית איך היתה הרגשתו בשכיבתו על מטה זו, ענה ואמר: נכון, שנוחה היתה לי מנוחתו במטה שכזו, אך לדעתי, אין מן הראוי לענג את הגוף בתענוג כזה. ורק אולי לכבוד שבת יכניסוהו לחדרו. הגה"ח ר' יהודה לייב הלוי שטרנפלד ז"ל, "יהודה לקדשו" (ת"א תשס"א) ח"ב, ע' ל"ו

חזק חזק ונתחזק

אמירת חזק חזק ונתחזק אחר סיום כל ספר בתורה, בוודאי עיקר הקניין הוא על להבא, שבסיום הספר הזה נשיג התחזקות להתחזק בספר שלאחריו, כי על הלימוד מהעבר לא שייך לומר חזק ונתחזק כמוכּן רק על הספר הבא אחריו. "שבט מיהודה" (לובלין) ויחי תרס"ח, דף ק"ה טו"ג

קדש עצמך במותר לך

שכרו הרבה מאד על פי פעלו (זמירות לליל שב"ק) [קאי על קדש עצמך במותר לך]. כי קיום עצם התורה ומצוה לא נקרא פעלו של אדם, רק עשיית פעלו של השי"ת. אבל קדש עצמך במותר לך, זה נקרא פעלו של אדם, ועל זה מסיים: איש על מחנהו, רומז ששכרו הרבה מאד ע"י המלחמה שבנפשו, שעיקרו בקדש עצמך במותר לך. "שבט מיהודה" (לובלין) בא תרס"ח, דף כ"ד טו"ג

שבת היא מלזעוק

שבת מקור הרפואה. וכמאמרם ז"ל (שבת יב.). הנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא. ור"מ אומר יכולה היא שתרחם. והיינו דהשבת עצמה היא רפואה.

ורמוז הדבר בכתוב (משלי כב, ה) "צנים פחים בדרך עקש". המסיים ב"שומר נפשו ירחק מהם". והנה שבת נקראת "נפש" שכן דרשו חז"ל (ביצה טז) על הכתוב (שמות לא, יז) שבת "וינפש", נוטריקון "וי

אבדה נפש". וכן בזוה"ק נקראת השבת "יומא דנשמתא". וזהו רמיזת הכתוב "שומר נפשו" דהיינו על ידי שמירת השבת הנקראת "נפש" על ידי זה "ירחק מהם" מה"צינים ופחים" שהם החלאים. "יהודה לקדשו" (ת"א תשס"א) ח"ב, ע' רמ"ג

הרה"ק רבי שלום משאץ זי"ע

יום ההילולא - כ"ב טבת

נולד בי"ז כסלו תרל"ח לרבי מרדכי יוסף משה מסוליצא, בן הצדיק רבי יואל משאץ, בן הצדיק רבי חיים מסאטינוב בן הצדיק רבי יוסף מיאמפולה, בן הצדיק רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב. רבי יואל היה חתנו של הצדיק רבי מאיר מפרמישלאן.

ברבי שלום זה התגלתה אישיות פלאים. קדוש וטהור, חסידא ופרישא, תקיף באמונתו, אישיות דגולה, מיחידי סגולה בדורו.

מנעוריו ועד ערוב יומו הקדיש את חייו לעבודת ה'. משעות הבוקר המוקדמות ועד לשעות הערב המאוחרות עסק בלי הרף בתורה ובעבודה. הוא נשאר נאמן לדרכי אבותיו הקדושים. עיקר מאווייו היה לימוד תורה בהתמדה, והודות לשקדנותו הנדירה, תפיסתו הפלאית וכח זכרונו הבלתי מוגבל נעשה לבקי עצום בכל מכמני התורה. היה בעל הוראה גדול. זכר שו"ע בעל פה. הרב הגדול רבי שמואל יוסף רבינוב מלונדון אמר עליו, שלא היה אפילו סעיף קטן אחד בשו"ע שלא ידע אותו בעל פה. להוראה הוסמך על ידי הגאון מהרש"ם מברזן, ואף ישב בביתו תשעה חודשים לשימושה של תורה.

בעודו צעיר למד תורה למכביר ומילא כרסו בש"ס ופוסקים וידיו רב לו גם בפלפול.

בואו ללונדון עשה רושם כביר. כאן החלו להתרכז סביבו אנשים מכל השכבות והחוגים, ביניהם למדנים מופלגים, חסידים ואנשי מעשה. ביתו המה תמיד אנשים שהיו יוצאים ונכנסים אליו. דייני לונדון, שברובם היו יוצאי ליטא או אשכנז, ביקרו אצלו והתייחסו אליו בידידות. הכל היו מתייחסים אליו בהערצה ובהדרת קודש, ואף הוא היה שמח בשמחתם ומיצר בצרתם, באהבת ישראל בלתי שכיחה. ביתו היה תמיד פתוח לרווחה והוא עצמו נכון תמיד לכל דבר מצוה ומעשה טוב. כל מר נפש מצא אצלו אוזן קשבת.

היה בקי גדול באסטרונומיה ובטבע והירבה לבקר בגני החיות להתבונן בבעלי החי השוכנים שם ובמידותיהם שהטביע בהם היוצר כל, ובחיבורו על פרק שירה הוא ממוזג במזיגה נפלאה בחינות חסידיות עמוקות עם ידיעתו בטבע ולומד מהיצירה עצות ומחשבות עמוקות ביראת ה', כמוסר ובחסידות.

היה קשור מאד לאדמו"רי בעלז והיה מסתופף בחצרות קדשם ושאל לעצתם ולדעתם בכל דבר. אמו הרבנית פייגא ע"ה נהגה לומר: "ארום מיר איז טאקע רומעניע, בוקובינה, אבער ביי מיר אין שטיב איז בעלז" (אמנם, מסביבי רומניה, בוקובינה אבל בביתי שורה רוח בעלז).

אחרי פטירת מרן מהרי"ד הסתופף בצל כ"ק מרן מהר"א והיה נוהג לומר שלדעתו נמצא מרן מהר"א במדרגה גבוהה מאביו ומזקנו הקדושים.

בשנת תש"ז עלה במיוחד לארץ ישראל לבקר אצל מרן שקירבו מאד והושיבו תמיד לידו. נכדו הרב ר' משה הלברשטם מספר, שבעיניו ראה את מרן מלווה את זקנו עד למדרגות הבית, בעת שנפרד ממנו.

בעת ביקורו בארץ ישראל ביקר אצל ה"חזון איש", שאמר בהתפעלות אחרי שר' שלום נפרד ממנו: "דער רבי פון לונדון קען לערנען" (הרב הלונדוני ידיו רב לו בתורה). גם הוא העריך מאד את ה"חזון איש" ואמר עליו, שלשונו היא כשל אחד הקדמונים.

גם לעת זיקנה שקד על התורה ביום ובלילה. מלימודו הפסיק רק לאכילה או לדבר מצוה. כמה בנים ובנות מיוצאי חלציו גדולים בתורה ובחסידות נפטרו על פניו בדמי ימיהם, והוא קיבל עליו את הדין באהבה. התגבר על כאבו תוך השתקעותו בתורה, ולא פסק פומיה מגירסא ותמיד היה שגור על לשונו: "זאת נחמתי בעניי".

נפטר בלונדון בכ"ב טבת תשי"ח בהיותו בן שמונים. ציוה לרשום על מצבתו, שכל מי שיקבל על עצמו איזה דבר טוב וידליק על מצבתו שני נרות לעילוי נשמתו, הוא מבטיח להשתדל עבורו בעולמות עליונים. ואכן, חסידים ואנשי מעשה בלונדון משתטחים בכל עת צרה וצוקה על קברו ומספרים שנושעו בזכותו. הרה"ח ר' ישראל קלפהולץ ז"ל, "גדולי חסידי בעלז" (ב"ב תשל"ד) ח"א, ע' ע"ח

הרה"ק רבי שלום משאץ זצוק"ל זכיתי להכירו בעת שהייתי בחור צעיר ולמדתי בארה"ק, והוא שהה אז תקופה בירושלים, בפורים בבוקר הסתובבתי לאסוף צדקה לעניים, נכנסתי לאכסנייתו ומצאתי אותו יושב ולומד מסכת נדרים עם ר"ן, הדבר היה לפלא בעיני, אם היה לומד מס' מגילה ממילא, נדרים עם ר"ן?... בדרך כלל מי שכבר לומד בפורים לומד עניני פורים, עניני דיומא. למעשה הוא היה שקוע עמוק בלימודו ולמד אז בהתמדה רבה, כשהכיר על פני את תמיהתי, הסביר לי שקבע לעצמו הנהגה, שבכל הזמנים שהציבור טרוד ואינו לומד, כמו יום ששי אחה"צ או ערב יו"ט אחה"צ וחישוב לי עוד כמה זמנים כאלו, בזמנים אלו קבע לעצמו ללמוד שיעוריו הקבועים... כ"ק מרן אדמו"ר מהרנ"צ מבאבוב זצוק"ל, חורש"י ליל ששי חיי-שרה תשנ"ה, "שלומה של מלכות", טבת תשס"ד, ע' י"ג

בעת הספידו של הגה"צ ר' ישכר דוב ראטענבערג זצ"ל אבדק"ק וואידיסליו על חותנו הרה"ק ר' שלום משאץ זצ"ל אמר עליו שהיה מנקה הדעת דכיון שלא קרא מעולם מכתבי עיתונים רק בתורה הקדושה לא הי' מושפע מכלום רק היה מנקה הדעת. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, אבד"ק גולדרס-גרין, "יפה שיחתן" (ברוקלין תשס"ה) ח"ב, ע' פ"א

הרה"ק ר' שלום משאץ זיע"א שהיה בעצמו פועל ישועות והיה הרבה שנים יותר מהרה"ק מהר"א מבעלזא זיע"א, ועדיין היה מסתופף בצל הרה"ק מהר"י מבעלזא זיע"א, והיה נוהג הרה"ק מהר"א להושיבו לידו, ומחמת גודל הפחד היה יושב מאחרי הרה"ק, ולאחר שחזר לביתו שאלוהו מה ראה אצל הרה"ק, ואמר שראה אש יוצאת מתחת בגדיו של הרה"ק. כ"ק מרן אדמו"ר משומרי-אמונים זצוק"ל, בשוה"ט ליל ש"ק בראשית תשס"ח, "אמרות טהורות", תשרי תשס"ח, ע' ע"ו

טובה וברכה

שמעתי מפי הרה"ק ר' שלום משאץ זצ"ל, בעת סעודת שבע ברכות האחרונה לבנו הרה"צ ר' יעקב ישראל זצ"ל, ששייב לאחד מהמסובין (רא"י קאהן) שהפליא להשיב על תמיהתו, שבתפלת שמונה עשרה הכוללת כל בקשות בני אדם, לא נזכר מזווגו של אדם כלום, ואמר שברכת "שים שלום טובה וברכה" מרמזת גם על זה, שהרי אמרו חז"ל (יבמות ס"ב): "כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא טובה ובלא ברכה". הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, אבד"ק גולדרס-גרין, "יפה שיחתן" (ברוקלין תשס"ד) ח"א, ע' מ"ה

הקדים רפואה למכה

זקה"ק משאץ זצ"ל אמר, שכידוע בגמ' (ברכות דף ה' ע"ב) איתא ליה ידיה ואוקמיה, שהר"ת של יהיב ליה ידיה, הוא נוטריקון השם של רפואה, והוא גם הר"ת של ה' לאורך ימים, וס"ת תיבות אלו [ה' לאורך ימים] הוא מכ"ה, שבשעה שהקב"ה נותן מכה הקדים רפואה למכה, שהר"ת מורה על רפואה, ורק הסופי תיבות הוא מכה. כ"ק מרן אדמו"ר מטשאקאווא שליט"א, "בצילא דמהימנותא", תולדות תשס"ז, ע' י"ג

שעת מלחמה

הגה"ק מוהר"ר ר' שלום משאץ זצ"ל, אמר שהפסוק (דברים כ, א) "כי תצא למלחמה על אויביך" סופי תיבות "אכילה", רמז לדברי הזוה"ק ששעת האכילה היא שעת מלחמה עם היצר, לקיים מש"כ (משלי ג, ו) "בכל דרכיך דעהו", לאכול ולשתות בכוונה זכה, ולא כזולל וסובא. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, אבד"ק גולדרס-גרין, "יפה שיחתן" (ברוקלין תשס"ה) ח"ב, ע' צ"א

הרה"ק רבי שלמה מסטרעליסק זי"ע

יום ההילולא - כ"ב טבת

הרב הקדוש רבי שלמה בהרב הקדוש רבי אורי השרף מסטרעליסק זי"ע, היה צדיק יסוד עולם חסיד מפורסם, גדול בתורה, מתנהג בקדושה, עוד בחיי אביו הקדוש הכירו בו את גדלותו, וכשהיה בן כעשר גמר את הש"ס כולו ויצא שמו לתהלה, כשהיה כבן שש עשרה נשא את הצדיקת מרת חנה ע"ה, בת איש חסיד וגביר, מתלמידי הרה"ק מסאסוב, שהגיע לאוזנו שמעו הטוב, לאחר חתונתו המשיך רבי שלמה בהתנהגותו בקדושה ובטהרה עד אין שיעור, והכל בהצנע לכת באופן שלא ירגישו אחרים [נפטר בכ"ב טבת תקפ"ז]. הרב מרדכי אריה ברגר שליט"א, "אמרי קדוש השלם" (נתניה תשס"א) ע' קפ"א

בתקופה הראשונה לאחר חתונתו [של הרה"ק רבי שלמה מסטרעליסק זי"ע] רצה מאוד לנסוע להרה"ק החוזה מלובלין אלא שחשש מקפידת אביו הק' [הרה"ק רבי אורי השרף מסטרעליסק זי"ע], פעם החליט לנסוע בלי נטילת שלום מאביו, ונסע עם חסיד אחד ששמו היה ר' אייזיק שהיה חסיד לובלין, בדרך אמר לו הרה"ק רבי שלמה שבשום אופן לא יגלה מי הוא ולכתחילה לא הסכים ר' אייזיק ורק לאחר הפצרות מרובות הוכרח להבטיח שלא יגלה, הם הגיעו ללובלין בערב שבת קודש, וכשבאו לקבל שלום, שאל הרה"ק את ר' אייזיק, מי הוא האברך הזה, לא רצה ר' אייזיק לעבור על הבטחתו, והתחמק באומרו שהוא אברך מהסביבה שלו, שאלו שנית הרה"ק מאיזה עיר, וענה מסטרעליסק, שאלו שוב, בן מי הוא, בלית ברירה ענה לו שהוא בן רבי אורי, נענה הרה"ק הלא תיכף ראיתי.

באותה שבת היו בלובלין כמאה וחמישים רבנים וצדיקים גדולי הדור שנתאספו להסתופף בצל החוזה מלובלין, לפני עריכת השולחן בליל שבת קודש התחמק רבי שלמה ונעמד בצד ליד ארון הספרים, כשנכנס הרה"ק מלובלין לעריכת השולחן החל להביט הנה והנה ביושבים ליד השולחן וכשלא ראה את רבי שלמה שאל איפוא רבי שלמה, ונעשה רעש ולא הבינו על מי שואל עד ששאל שוב, איפוא רבי שלמה סטרעליסקער אז רץ ר' אייזיק לחפשו והביאו לפני הרה"ק מלובלין שציוה עליו לישב על כסא סמוך אליו. הרב מרדכי אריה ברגר שליט"א, "אמרי קדוש השלם" (נתניה תשס"א) ע' קפ"א

ידוע שרבינו [הרה"ק רבי אורי מסטרעליסק זי"ע] היה שולח את בנו הרב הקדוש רבי שלמה ביחד עם תלמידו הרב הקדוש רבי יהודה צבי מסטרעטיין לתקן תיקונים בכל העולם כמובא בדגל מחנה יהודה (סטרעטיין) אות נ"ה עיין שם באריכות. הרב מרדכי אריה ברגר שליט"א, "אמרי קדוש השלם" (נתניה תשס"א) ע' קפ"ב

מסופר על הרה"ק ר' שלמה מסטרעליסק בנו של השרף ר' אורי מסטרעליסק זי"ע, שאחר שאמר הקדיש הראשון על אביו אמר שאינו רוצה יותר לומר קדיש, כי הוא כבר רואה את אביו תחת כסא הכבוד, ואין צריך יותר להעלותו. והתבטא על כך הרה"ק ר' הערש מזידיטשוב זי"ע בהפלגה, 'דמהיכן לוקחים בנים כאלו שיודעים איפוא מקום מנוחת אביהם'.

ונסתלק בנו בתוך שנת האבל של אביו הק'. ואמר על כך הרה"ק ר' שלום מבעלזא זי"ע שבעבור שלא רצה לקבל עול ההנהגה לכן נסתלק זמן קצר אחרי אביו. כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, קידושא רבה - פר' שמות תשס"ח, "דברי תורה", טבת תשע"ב, ע' מ"א

כ"ג טבת

הרה"ק רבי לייביש (הראשון) מאוז'רוב זי"ע

יום ההילולא - כ"ג טבת

ראש וראשון לצדיקי בית אוז'רוב הוא הרה"ק רבי יהודה אריה לייב אפשטיין זצוק"ל, ידוע בכינוי "רבי לייבוש מאופולא", שהיה מאדירי תורה חסידות בפולין לפני יותר ממאה וחמישים שנה. נכדו הג"ר שמחה גלרנטר זצ"ל, אב"ד קלימנטוב, מכנהו בתואר "רבן של כל בני הגולה" ומספר שנהרו אליו תלמידים וחסידים "למאות ולא לפים".

הרבי ר' לייבוש זצ"ל מנעוריו שימש את גדולי הדור ויצק מים על ידיהם של החוזה מלובלין, היהודי הקדוש מפשיסחה, ה"אובה ישראל" מאפטה, והרה"ק רבי מאיר'ל מאפטה בעל "אור לשמים", זכר צדיקים לברכה. שלוש שנים לפני הסתלקות רבו החוזה הקדוש, תקע"ב, עלה פעם ראשונה בחייו לישב על כסא הרבנות באוז'רוב שבמחוז העיר אפטה (פלך ראדום). לימים עבר ממנה לכהן ברבנות ק"ק אופולא וישב בה עד יומו האחרון. אחרי הסתלקות רבו ה"אור לשמים", שנת תקפ"ז, דבק בו רוב-רובם של אנשי שלומו, ונעשה רבן של חסידים, והאיר להם בטובו כחד מקמאי.

לא נשתמרו בידינו פרטים מלאים על ימי ילדותו של רבי לייבוש זצ"ל, תאריך לידתו, מי היו הוריו ורבותיו, וכדומה, מלבד זאת המסורה שבידי אחד מנכדיו, כי אביו נקרא בשם רבי יחיאל מיכל והתייחס בן אחר בן לרבי יחיאל מיכל סגל אפשטיין זצ"ל מחבר הספר הנפוץ "קיצור של"ה"...

לפי מסורת שעברה מדור לדור במשפחה, אמר עליו רבו החוזה מלובלין, ששוכנת בו נשמה גבוהה של אחד מבעלי התוספות. לפי מסורה שבידי חסיד רבי אהרן מרקוס ז"ל, מקראקא, העיד בו היהודי הקדוש מפשיסחה, לפני הסתלקותו, כהאי לישנא: "בשעת תפילתי אני נפגש תמיד עם ר' לייבוש באותם היכלות; שנינו היינו בעלי תוספות, נשרפנו על קידוש השם, ואת שנינו שלחו לעולם הזה בכדי להשלים את ימינו שנפסקו בטרם עת". אף הוא הוסיף ואמר אז: "ר' לייבוש יזכה לזקנה, מפני שהשכיל להסתתר מעין רואים; לא כן אנכי, שנפילתי בידי המזונים"...

משחרית ימיו בערה בהרה"ק רבי לייבוש זצ"ל תשוקה גדולה לקנין תורה ולקירבת אלקים. בהיותו ילד רך נתייתם מהוריו, וכמעט נעזב לנפשו, לולא יהודי פשוט אחד מעיר אוסטרובצה, חובש במקצועו (= "פעלדשר" בידיש המדוברת), שחמל עליו ואספו אל ביתו, אך לא ידע כיצד לחנכו. אב לא היה לו, גם רב לא לימדו ארחות חיים, אלא שתי כליותיו נעשו לו כשני רבנים לכוון אותו במסילה העולה בית א-ל.

מספרים, הילד לייבוש ניסה לילך אל בית המדרש, בשאיפה ללמוד תורה בכוחות עצמו, אך כאשר התחיל לקרוא בספרים נוכח לראות שאיננו מבין מאומה. הגילוי הזה גרם לו שברון-לב נורא, עד שהתייפח והתמוגג בבכי נסער, ועד שנרדם מרוב בכי. ויהי בחלמו הקריאו לו מן השמים את הפסוק מנבואת יחזקאל (לו, כו): "ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם, והסירותי את לב האבן מבשרכם, ונתתי לכם לב בשר". כיון שהקיץ משנתו, הרגיש שהתחולל שינוי כביר בנפשו, רוח ה' צלחה עליו, רוח חכמה ובינה "להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד" את כל דברי התורה. מאז ואילך שקד על דלתותיה לילות כימים ועשה חיל באורייתא.

הוא הלך לאפטה, מקום מגוריו של היהודי הקדוש רבי יעקב יצחק מפשיסחה, ויחדיו למדו את הש"ס מתוך עיון נמרץ במשך שנים אחדות, עד שהגיע לדרגת גאון מובהק. ברבות השנים נודע למשגב כאחד מגדולי התורה בפולין ומחוצה לה, אף ישב כסאות למשפט בקהילות מיוחסות, וניהל משא-ומתן בהלכה עם גאוני הדור.

מלבד דביקותו, בלימוד התורה, נשאו לבו להתקדש ולהזדכך גופו כאחד השרפים, והתחיל להתנהג בחסידות, ויגבה לבו בדרכי השם.

הימים שעשה בעיר אפטה היו לו מבחינה גשמית ימים קשים. מלבד שחי הוא עצמו בעוני ודחקות, נאלץ רבי לייבוש למצוא טרף עבור שני אחיו הקטנים ממנו, כי בן בכור היה להוריו, שכבר נפטרו, ופרנסתם עליו. בצוק העתים הוכרח לשלוח יד במלאכה, והופרע מלימודיו, ותגדל עגמת רוחו מאד מפני שפלות מצבו.

בעת ההיא הציעו לפניו שידוך עם מרת מלכה בתו של יהודי פלוני שהתגורר בפאתי העיר אוסטרובצה. אותו יהודי היה אדם המוני פשוט, גם הוא חובש במקצועו (= "פעלדשר"), אלא שזכה להשתדך עם רבי לייבוש בגלל מעשה שהיה: באוסטרובצה ישב בשעתו על כסא הרבנות הרה"ק רבי עוזיאל מייזליש זצ"ל, בעל "עץ הדעת טוב", שהתקרב לחסידות בחשאי - ונעשה תלמיד מובהק של המגיד הגדול ממז'ריץ זצ"ל - בעוד אנשי עירו שהיו צהובים לאנשי ה"כת" לא ידעו מכך.

בימים ההם עוד היתה ההתנגדות לחסידים במקומות רבים במלוא עוזה. וכה אירע, שכאשר גילה מישהו באחד הימים לאנשי מאוסטרובצה את ה"סוד" הזה, התרגזו ויקצפו מאד על שרבים נוטה לחסידות, ולא נתקררה דעתם עד שעמדו והדיחו את רבי עוזיאל מן הרבנות, ויגרשו אותו אל מחוץ לעיר בחרפה ובבוזין גדול. הדבר היה ערב שבת עם דמדומי חמה. חיפש הרב מקום לקנות בו שבתה ונכנס אל ביתו של החובש, הבית הקיצוני שעמד בעיבורה של אוסטרובצה, כשהוא מבקש ממנו לארח אותו למשך יום השבת. היסס בעל-הבית, אשר חשש פן יבולע לו מזעמם של אנשי העיר, ורק לאחר הבטחת רבי עוזיאל שבשכר זה יזכה להשיא את בתו לתלמיד חכם, כמו שאמרו חז"ל (שבת דף כ"ג ע"ב): "מאן דמוקיר רבנן הוו ליה חתנותא רבנן", הסכים להביאו בצל קורתו.

ואכן נתקיימה בו ברכת רבי עוזיאל, כאשר הגיע יומו המאושר להוליך את בתו לחופה עם הרה"ק רבי לייבוש זצ"ל, אברך משי מיחידי סגולה, והסמיכו אל שולחנו בכבוד גדול ימים רבים, בכדי שיוכל לישב במנוחת הנפש על התורה ועל העבודה. אפס כי לא ארכו ימי אושרם בחייהם המשותפים. רבי לייבוש זצ"ל התלאמן מאשתו מלכה ע"ה בגיל צעיר מאד...

אחרי האסון שקרהו בפטירת אשתו, כנזכר למעלה, דיברו בו נכבדות בזיווג שני עם הצדקת מרת לאה ע"ה בתו של הרה"ק רבי ראובן הלוי הורביץ זצ"ל אב"ד ז'רנובצה, בעל "דודאים בשדה", שהיתה מפורסמת בטוב-לבה ונקראת בפי הבריות "די גוטע לאה" (=טובת הלב).

הרה"ק רבי ראובן זצ"ל היה מל"ו צדיקים שבדור. גאון עצום בנגלה ובנסתר, שבנעוריו יצק מים על ידיו של גדולי הדור הרבי ר' שמעלקי זצ"ל בניקלשבורג, תלמיד המגיד הגדול זצ"ל ממזריץ', ואחרי הסתלקותו בשנת תקל"ח, הלך והתקשר בכל נימי נפשו אל הרבי ר' אלימלך מליז'נסק זצ"ל בעל "נועם אלימלך". כאשר בא הרבי ר' לייבוש זצ"ל לשאול את פי רבו אם זה זיווגו מן השמים, אמר לו החוזה, שהרה"ק מז'רנובצה הוא ממיוחסי לוי, כי יש בינו לבינו קירבה משפחתית, והסכים לשידוך כשהוא קורא עליהם - כנזכר למעלה בפרק הקודם - את הפסוק "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי". אף הוא גילה לרבי לייבוש זצ"ל באותו מעמד ענינים רמים ונשגבים ממדרגותיו של הרה"ק רבי ראובן זצ"ל חמיו...

רוב ימיו ביכר הרבי ר' לייבוש זצ"ל להיות כעין זנב לאריות. אם כי ראוי היה, מכח סגולותיו, להתעטר בכתרים הרבה, לישב על כסא רבנות, ולהמשיך עדה, השתדל - מטעמים הכמוסים אתו - להיחבא אל הכלים.

בשנת תקע"ב חל שינוי ומיפנה גדול בחייו, עם הכתרתו לרבה הראשון של העיר היהודית אוז'רוב, בעידוד רבו החוזה מלובלין זצ"ל, שנתן אז הסכמתו לייסד באוז'רוב רבנות חדשה...

עם הכתרת הרבי ר' לייבוש זצ"ל קיבלה העיר אוז'רוב פנים חדשות. מרא דאתרא, גאון וצדיק, ניהל את חיי העדה במעגלי צדק, אם כי עדיין סרב לכהן בכתר אדמו"רות והסתפק במילוי תפקידיו כרב בישראל. גם אחרי הסתלקות רבו הקדוש, החוזה מלובלין, המשיך להתנהג כחסיד מן השורה ונסע להסתופף בצלו של הרה"ק רבי מאיר מאפטה זצ"ל בעל "אור לשמים", ששימש גם הוא כמותו את החוזה מלובלין, את ה"אוהב ישראל" מאפטה, ואת היהודי הקדוש מפשיסחה, והיה קשיש מרבי לייבוש זצ"ל בעשר שנים.

הרבי ר' מאיר'ל זצ"ל מאפטה היה מקודש ונערץ בקרב חסידי פולין כיושר רוחני של החוזה מלובלין זצ"ל...

הרבי ר' מאיר'ל היה טוען, שרבי לייבוש זצ"ל איננו צריך לו, ואינו מבין מדוע הוא נוסע אליו. והיה מקלס אותו ברבים ומספר שבחו דרך הפלגה, עד שגילה פעם אחת, כי בכל פעם שהוא עושה ביחודים עליית-נשמה ומשוטט בעולמות העליונים, הריהו פוגש שמה את הרבי ר' לייבוש, שכבר הקדימו; ולא נתקררה דעתו עד שהתבטא בהזדמנות כי לו לרבי לייבוש יאתה האיצטלא כמו שכתוב (במדבר כז, טז) "פקוד ד' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה"...

כשמלאו ט"ו שנה מיום שעלה לישב על כסא רבנות, הגיע תורו של הרבי ר' לייבוש זצ"ל לשמש גם בכתר אדמו"רות, ולנהל עדה קדושה של חסידים, בדרך שאחזו בה רבותיו הצדיקים ממשיכי תורת הבעש"ט הקדוש. כיון שנסתלק למרומים רבו האחרון, הרבי ר' מאיר'ל מאפטה, דבקו בו מרבית התלמידים אנשי שלומו, ונתפרסם שלא-בטובתו בכל קצוי מדינת פולין כצדיק וקדוש.

כל הבא בצל קורתו, אם בכדי לחפש הדרכה בעבודת השם, דרך ושיטה, ואם לשאול עצה ולבקש ברכה, פתח לפניו רבי לייבוש זצ"ל את אסמיו הרוחניים בעין טובה והאציל עליו מהודו...

מדת ענוה היתה אבן-יסוד במשנתו. מרגלא בפומיה משם היהודי הקדוש מפשיסחה זצ"ל, אדם שהוא בעל רוח נמוכה ונפש שפלה, ונחשב בעיני עצמו לאין, לעולם אין הדינים יכולין לשרות עליו, כי מאחר שהוא בבחינת "אין" אין להם על מי לחול...

ממדותיו - לסנגר ולהמליץ טוב בעד ישראל תמיד לרווחתם ולישועתם. שנינו במסכת שבת (דף פ"ט ע"ב): לעתיד לבוא יאמר הקב"ה לאברהם אבינו "בניך חטאו לי" ואברהם ישיב לו "רבונו של עולם יימחו על קדושת שמך". גם יעקב אבינו כדברים האלה, והענין במשקל-ראשון תמוה מאד: היתכן שאברהם, מדת החסד, ויעקב, בחיר האבות, ישיבו ככה? אכן, יישב הרבי ר' לייבוש זצ"ל, אברהם ויעקב ישיבו ככה לרשב"ע, "יימחו", מַחָה והעבר עוונותיהם של ישראל, "על קדושת שמך", בכדי שיצמח מזה קידוש-השם אמיתי וגדול, כי בזמן שישראל בגדר חֲטָאִים - ומדוכאים חס-וחלילה ביסורין - כביכול אינו קידוש השם אלא להיפך...

כן היה שגור על פיו לבאר בהתעוררות דברי הכתוב (בראשית כט, ז) "הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו" בדרך זו: כיון שצפה יעקב אבינו ברוח-הקודש עד סוף הדורות, כמה גלויות ויסורין יעברו על ישראל, התפלל וקרא: רבונו של עולם, אפילו עם עוד לא עת האסף המקנה, עדיין לא הגיע מועד הגאולה וקיבוץ נדחי ישראל, לכל-הפחות "השקו הצאן ולכו רעו", תן להם בינתיים מזונות ופרנסה ברווח, בכדי שיוכלו לעבדך מתוך נחת וישוב-הדעת בלא טירדה...

לפי נוסחא מבוררת יותר דרש את הכתוב הנזכר כלפי הרועים הרוחניים של כלל ישראל בדורות העתידיים: אע"פ שהמטרה שלכם היא גאולתם הרוחנית של ישראל, מכל מקום אל תתעלמו מצרכיהם הגשמיים, לפי שאם "אין קמח אין תורה". אמנם עדיין "לא עת האסף המקנה", עוד לא הגיע המועד לגאול אותם מסבל הגלות, אבל עליכם התפקיד מוטל ראשית "השקו הצאן", דהיינו להתפלל בעדם ולהמשיך עבורם שפע ברכה גשמית כפשוטה, ורק לאחר-מכן "ולכו רעו", תתמסרו להנחותם על מבועי התורה.

קרוב לעשר שנים נהג הרבי ר' לייבוש זצ"ל את נשיאותו ברמה. עדת חסידי אוז'רוב גדלה והוסיפה שורות משנה לשנה. יהודים צמאי דעת ותאבי ישועה צבאו על פתחו לבקש אצלו מחסורם מי ברוחניות ומי בגשמיות.

כשלוש שנים לפני הסתלקותו, שלהי חורף תקצ"ד, מוצאים אנו אותו שקיל וטרי בשכל רענן עם גאוני התקופה בהלכות אישות החמורות, כדי למצוא היתר לבת ישראל עלובה, עגונה, שמת בעלה בלא בנים.

בסוף ימיו עבר מאוז'רוב לעיר אופולא, בה ישב על כסא הרבנות, והמשיך לנהל עדה של חסידים עד יומו האחרון. בכ"ג לחודש טבת, שנת תקצ"ז, באה עת פקודתו, בק"ק אופולא, ושם חלקת מחוקק ספון. הרב אהרן סורסקי שליט"א, "בלבת אש" (ב"ב תשמ"ה) ח"א, עמ' ל'

גילויים מרעיש לב ונשמה, שהרבי ר' לייבוש [הראשון מאוז'רוב] זצ"ל יודע מחשבות ומרגיש צפונות לבו של הזולת, היו אצל אנשיו בבחינת לחם-חוק ו"מעשים שבכל יום".

סיפר לדוגמא, חתנו רבי מאיר יהושע זצ"ל מקלימנטוב: פעם אחת נוכחתי בשולחנו הטהור של חמי זצ"ל, והיה יושב ודורש מענין השגחה פרטית, והרחיב את הדיבור על כך שאמנם הרמב"ם סובר, כי השגחתו ית' בתחתונים היא על האדם בלבד, המְדַבֵּר, ולא על החי והדומם, אבל שיטת הבעש"ט הקדוש

היא שיש השגחה עליונה פרטית על הכל ממש. והראה בידיו על חלה אחת מי"ב חלות שהיו מונחות לפניו על השולחן באמרו "אפילו חלה זו מלאך ממונה עליה ביחוד ויש כוונה אלקית נעלמה בזאת שהיא מונחת במקום הזה דוקא".

אחרי שקם הרבי מן השולחן אמרתי לנפשי: "האמנם? היתכן הדבר שמשמשו של הרבי כיוון לדעת מלאך?" ובכדי להוכיח שאינו כן, הושטתי ידי והחלפתי את החלה שדיבר חמי אודותיה בחלה אחרת, שיניתי סדר הנחתן. מאוחר יותר ניחמתי על הדבר וחשבתי: "בודאי הדברים נכונים, יש השגחה פרטית גם בזה, אולם בעל בחירה יכול לשנות", ותיכף-ומיד החזרתי את החלות למקומותיהן כבראשונה.

בינתיים יצא חמי הקדוש מחדרו ונכנס שוב אל השולחן, ובפנותו אלי בלא כל שהיות, אמר: "ראה, יהושע'לי, להשגחה פרטית יש עצה גם בשביל בעל בחירה..." (מעדותו של הגר"י גלרנטר). הרב אהרן סורסקי שליט"א, "בלבת אש" (ב"ב תשמ"ה) ח"א, ע' נ"ה

כ"ק מרן אדמו"ר מזלאטשוב - נתניה זי"ע

יום ההילולא - כ"ג טבת

האי גאון וצדיק, כ"ק אדמו"ר רבי יחיאל מיכל מיכלוביץ צוק"ל מזלאטשוב, רבי מיכל'ה זצ"ל כפי שכינוהו בחיבת הקודש ובהערצה, נולד בעיירה מיהאלוביץ שבסלובקיה, ביום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת בשנת תרפ"ד לאביו הגה"צ רבי יצחק זצ"ל שהיה רב בעיירה ביטקוביץ שבתוך מיהאלוביץ.

את משנת תלמודו קנה אצל רבו המובהק, הגה"צ רבי שמואל רובין זצ"ל אב"ד מיהאלוביץ, ואחרי כן גלה למקום תורה אצל הגה"ק הרב מנייטרא זצ"ל. כבר בנעוריו ניכרו בו גיוני הקדושה והאצילות, ויראת ה' המופלגת אשר חפפה עליו כל היום.

בימי החורבן, התחבא תחילה עם רבו הגה"ק מנייטרא. אחרי כן התגלגל בגיטו, במחנה עבודה, משם עבר לאושביץ וניצל משם לחיים בחסדי שמים. אחרי המלחמה שהה בסלובקיה ובשנת תש"ח עלה בידו בס"ד להגיע לארץ ישראל. כאן היה תלמיד אצל הגה"ק מהרי"צ דושינסקיא זצ"ל.

בשנת תש"י הקים ביתו עם הרבנית ע"ה, בת הגה"צ רבי שמואל צבי ויס זצ"ל דומ"צ דורגענרעשט. באותה שנה הסמיכו כ"ק אדמו"ר מבעלזא זי"ע, שזכה להיות מקורב אליו, לשאת את עטרת הנהגת אדמו"רות זלאטשוב, אז רכש לעצמו בית כנסת בנתניה. מאז התגורר בעיר והפיץ בה יהדות.

בבית מדרשו היה עורך סעודה שלישית ומשמיע זמירות ודברי תורה בקולות וברקים, כמו כן היה מספר סיפורי נפלאות מצדיקים קדמונים, ורבים האזינו להם בשקיקה. במסירותו לחינוך הבנים, יזם ופעל להקמת תלמוד תורה של חסידי סאטמר בנתניה.

פועל ישועות היה בקרב הארץ. סיפרו כי היה מביטיח ישועות ליהודים ובלבד שיבטיחו שילכו בדרך הישרה. ביתו ובית מדרשו ברחוב יהודה הלוי בנתניה, היה שם דבר. הבית של "רבי מיכל'ה", היה פתוח 24 שעות ביממה, הרבנית עמדה במטבח ובישלה והוא פיקח על אירוח האורחים שבאו לשם. פעם, כאשר ביקר כ"ק אדמו"ר רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע בקרית צאנו, עצר אצלו והחל מרקד ואומר "פה גר יהודי". עוד אמר פעם לאחד מנכדיו, כי מלאכים ניצבים ושומרים על מצות ערב פסח שאופה רבי מיכל'ה.

כמעט לא שבת בביתו בשבתות והיה מכתת רגליו לשבות בעיירות ובכפרים, כדי להקרין ולהשפיע אור שבת קודש ושמירת תורה ומצוות על יהודים. רב היה פעלו במלחמת ה' בגיבורים על קדושת בתי ישראל וחינוך פרחי הצאן. לפני כארבעים וחמישים שנה, כאשר החלה פירצת מכשיר הטלוויזיה וכמוכן נאסר אז על ידי כל גדולי ישראל. אמנם היו יחידים פורצי גדר, שהעזו להחזיק מכשיר כזה בבתיהם. רבי מיכל'ה קידש מלחמה נגד התופעה המסוכנת, כדי לבער את המזיק מכרם בית ישראל. הוא ביזה עצמו על דברי תורה. פנה אל יהודים והוכיחם, ויש והיה מוכן לשלם להם ובלבד שיזרקו את המכשיר מביתם. המלחמה הממושכת והעקבית שלו נגד המכשיר, היתה לה השפעה רבה על ביעור המזיק הזה מבתי ישראל. כיום, כאשר מובן מאליו שאין למכשיר כזה מקום בבית שנחשב חרדי, ניתן להביט אחורנית ולראות את משמעות המאבק שלו, הנחוש והעקבי, לשם שמים ולמען קדושת ישראל.

האדמו"ר רבי מיכל'ה זצ"ל היה דבוק ואדוק בבית צאנו ואף נתן שם לאחד מבניו 'חיים' ע"ש רביה"ק מרן הדברי חיים, ולעוד בן קרא 'אברהם יהושע' ע"ש הרב מנאסויד זי"ע.

כידוע היה במשך כל ימיו פועל רבות לזיכוי הרבים, ובמיוחד פעל והפעיל בעד מצות כשירות והיה קונה מאות ק"ג של מצות יד ולקח עמו לירושלים בכדי לחלק לאלו שלא ישתמשו במאשין מצות. היו שאמרו לו כי די שיחלק ג' מצות, אבל הוא רצה שיהיה גם לאורחים הבאים לסדר ולכן חילק ק"ג שלם... הוא היה אומר שהגה"ק הרב מנאסויד זי"ע היה קורא להם "מאשין מכות", וכך היה שגור על לשונו לקרוא למצות אלו... כששמע על יהודי שיש לו מצות מכונה יצא נגדו במחאה...

בשנת תשנ"ח עבר להתגורר במונסי, ניו יורק ושם ניהל את בית מדרשו, כאשר רבים נוהים לחזות בעבודת קדשו בתפילותיו ושולחנותיו הטהורים. כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א היה מבקרו תמיד בעת ביקורו במאנסי.

ביום שני כ"ג טבת תשע"ה השיב את נשמתו הטהורה ליוצרה [ומנו"כ בנתניה]. "צאנו", שבט תשע"ה, ע' 75

כ"ד טבת

הגה"ח רבי יחיאל מאיר וינגורט זצ"ל

יום ההילולא - כ"ד טבת

מנשואי פנים בעדה הקדושה, הבחינו באופן בולט באור הקורן מדיוקנו של הגאון רבי יחיאל מאיר וינגורט ז"ל, ספר תורה חי, חוטר מרום היחס [ע"פ המובא בהקדמה לספרו שי"ל אחרי פטירתו, התייחס אבי-זקנו רבי מרדכי ז"ל (דודו של הרבי ר' העניך מאלקסנדר זי"ע) לבעל "קקיון דיונה", חוטר-גזעם של הגאונים מהר"ם מלובלין, מהרש"א, מהרש"ל, אשר שלשלת יחוסם נמשכה למעלה בקודש עד לרש"י הק' ועד לדוד מלך ישראל], ונושא שמו של הצדיק מגוסטינין בעל ה"תהלים" שהיה מאבות משפחתו. חסידים סיפרו שהצטיין כשקדן ומעמיק נפלא מנעוריו. כשחלה פעם מרוב התמדה, והיתרו בו הרופאים שיאיט את קצב לימודיו או יסתפק בלימוד שטחי, קם הנער יחיאל מאיר ונסע עם אביו, רבי ישכר מנדל ז"ל, לשאול את פי ה"אבני נזר" זצ"ל כדת מה לעשות. הרבי מסוכאטשוב הגיב על אזהרת הרופאים בדברי התוספתא: "הלומד ואינו עמל כזורע ואינו קוצר..." [הגירסא בתוספתא זו יש בה מן החידוש: "הלומד ואינו עמל" - בניגוד לגירסא הנפוצה במס' סנהדרין (צ"ט ע"א) "הלומד תורה ואינו חוזר עליה".

וראה בהסכמת האבנ"ז לס' "חמדת ישראל" מאת הגרמ"ד פלאצקי זצ"ל שקלסו ביגיעתו בתורה והביא ג"כ דברי התוספתא הנ"ל, בהטעימו ש"זה העיקר", והמתמיד העילוי המשיך ללמוד בשקיקה כמקודם. כשמלאו לו י"ג שנה נכנס ללמוד בשיבת סוכאטשוב ויצק מים על ידיו של האבנ"ז. גם התקרב מאוד אל העילוי מקוֹז'גלוב, רבי צבי אריה פרומר הי"ד (בעל "ארץ צבי").

כשהגיע לפרקו, בא הגרי"מ בברית הנשואין עם בת החסיד המובהק רבי יצחק לובינסקי ז"ל מק"ק סלופצא. באחד הימים חלה קשות במחלת הטיפוס. כתב אל אביו רבי ישכר מנדל, שבינתיים עלה לארץ ישראל, כי ישתטח על קברו של מהרי"ט אלגאזי ב"הר הזיתים" ויבקש לעורר רחמים בעדו שיתרפא, באשר הוא עמל רבות בלימוד ספרו למס' בכורות - ותפילת האב נתקבלה.

כשהתקרב רבי יחיאל מאיר לשנות העצה, נשאו לבו לחונן עפרות ארץ חמדה, ובראש השנה לאילנות שנת תרצ"ה עמדו רגליו על אדמת הקודש. את מקום מגוריו קבע במושבה בני ברק, ומשנת תש"ח (אחרי פטירת הרב מבראק הגרנ"ש מיודאסר ז"ל) הוכתר לרבם של חסידי גור בעיר, ושימש בכהונה זו עד סוף ימיו. אף הוא מיום בואו לבני ברק התקרב אל ה"חזון איש" זצ"ל שהתבטא פעם בשיחה: "עליו ניתן לומר שהוא גאון" (מפי יודל פרסטר ז"ל), גם החליפו ביניהם איגרות תורה (אחת מהן נדפסה בחזו"א למס' כלאים סימן א'). כאשר פעם ניסה משהו לערער על הוראת הגרי"מ בהלכה, הגיב החזו"א בחומרה: "יש לכם כאן רב אחד, אַ ערליכער יוד, חלילה להרהר אחרי דבריו..."

בעת ובעונה אחת התנהג הגרי"מ כחסיד בין חסידים. היה ממעט את עצמו כעדינו העצני, ומרבה בנסיעות אל ה"בית ישראל" בירושלים, שהפליג בשבחו ונהג בו כבוד ויקר. בליל ששי, כ"ד בטבת תשל"ג, בשנתו השמונים וחמש, תמה ונשלמה מסכת חייו של האי שופרא. חידושי תורתו נדפסו בספר "זהב הארץ".

"פאר ישראל" (ירושלים תשנ"ח) ח"א, ע' תק"ה

הרה"צ רבי ישראל אריה מרגליות מפרימשלן לונדון זצ"ל

יום ההילולא - כ"ד טבת

מתולדותיו

נולד בפרימישלאן בשנת תרנ"ב, לאביו רבי אפרים זלמן אב"ד לאנקא שלידי דרוהוביטש. בעודו ילד נשלח ללמוד בהיבניב. אחר כך למד אצל בן דודו בעל "חבצלת השרון". רבו הסמיכו להוראה, וכן גם בעל "מחזה אברהם". נשא את קרובתו מרת פעשא, בתו הגדולה של הרב יצחק באב"ד אב"ד טרטקוב, בפרוץ מלחמת העולם הראשונה ברח עם רעייתו ובתו הפעוטה לבודפשט, והיה שם אדמו"ר. כשסיפרו למהרי"ד מבלז שנוטל פתקאות, ענה: ומה בכך? הואיל והוא בנש"ק ומתנהג כמו שצריך, רשאי ליטול פתקאות! בשובו אחרי המלחמה לגליציה התישב כאדמו"ר בלמברג, וקיווה להיות דומ"ץ בעיר. מצבו הכלכלי היה קשה, ובדוחק רב גידל את ילדיו. רעייתו היתה חסידת ש"ב רבי מרדכי אפרתי האדמו"ר מחוליוב בלבוב, ואליו הלכה להתייעץ על קשיי הפרנסה. אמר לה הרבי שיסעו למערב, אבל לא ירחיקו מערבה יותר מלונדון (מפי הרב שמעון אפרתי).

בשנת תרפ"ז עברו ללונדון, ושם נתפרסם כאדמו"ר מפרימישלאן. פתח בית מדרש באיסט אנד, ורבים השכימו לפתחו. ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, ופעיל לחיזוק הדת בכל המישורים. פתח בתי ספר

ומוסדות חינוך עצמאיים, יסד מקואות טהרה, שלח בחורים לישיבות, ורבים השיב מעוון. השתדל להקים התאחדות של קהילות החרדים, ושקד על סדרי הכשרות. בגלל פירצת המאפיות באחרון של פסח, התנה עם בעל מאפיה שיתן לו את המפתחות מערב פסח עד מוצאי החג. כשנעלם ביום אחרון של חג ובני משפחתו דאגו לו, מצאוהו עומד שעות על שעות, וממתין לבוא בעל המאפיה אחרי יציאת החג. הצטיין באהבת ישראל מושלמת, וכל אחד החזיקו כידד אישי שלו. יוצאי אשכנז אמרו, כי רק הוא היה יכול לקרבם לחסידות, באש החמימות שלו. מיאן לקבל את טענת האומרים שאנגליה אינה פולין, ואמר במליצה את הפסוק: אל נא תקברני במצרים, אל תטמנו ענין נחוץ של יהדות בתירוץ שכאן מצרים. רגיל היה לומר את הפירוש: כל ימי חיך, תכליתם להביא לימות המשיח. פעיל באגודת ישראל, ובשנת תרצ"ז נסע לכנסיה הגדולה השלישית במרינבד יחד עם שני חתניו. משם המשיך לבלז, בהיותו חסיד מובהק של המהרי"ד והמהר"א. בתחילת מלחמת העולם השניה גרו בביתו פליטי חרב רבים. הכנסת אורחים שלו היתה לשם דבר, וכל פליט ידע שאצלו ימצא מקום להתאכסן, בסבר פנים יפות ובלב רחום וחנון. העידו עליו שפעמים הסבו שלושים אורחים לשולחנו, ומסר להם את מיטתו. בתקופת הבלויץ שהה זמן מה אצל בתו בסונדרלנד, וגם בהרוגייט שליד לידו. בשנת תשי"ד נסע לכנסיה הגדולה הרביעית בירושלים, ונתכבד לומר את פרקי התהילים בפתחה. זכה לבקר פעמיים אצל מהר"א מבלז, ולארס את בתו הצעירה. בעל "בית ישראל" מגור התבטא עליו בפני נכדו: זקנך הוא "חסדישער ייד"! נפטר ביום כ"ד טבת תשט"ו בן ס"ג, ונטמן בבית העלמין דק"ק עדת ישראל בענפילד בלונדון. צאצאיו משתדלים לקיים את הצוואה המופתית שהניח. בין ספריו מצאו פתק בו נאמר: נולדתי בפרימישלאן, הנני נכד רבי שמעלקא מניקלשבורג, ויש לי כתבים "בית ישראל" בהלכה ושו"ת. הרב מאיר וונדר שליט"א, "אלף מרגליות" (ירושלים תשנ"ג) ע' 926

הרה"ק רבי משה יוסף מאוהעל זי"ע

יום ההילולא - כ"ד טבת

הגאון מוה"ר משה יוסף טייטלבוים זצ"ל אבד"ק אוהעל. נולד בשנת תר"ה לאביו הגה"ק [יקותיאל יהודה] בעל ייטב לב זצ"ל אבד"ק סיגוט. הי' חתן הגה"ק מוה"ר דוד הלברשטאם זצ"ל אבד"ק קרשאנוב, ואכל (קעסט) על שלחן חו"ז הגה"ק מצאנז זי"ע. כיהן ברבנות בעיירות זבארוב, סטראפקוב, ואח"כ בק"ק אוהעל. הי' מפורסם כגדול בתורה ודרשן מפואר, ורבים השיב מעון. נשאר ממנו בכת"י הרבה חידושים ודרשות. נפטר כ"ד טבת שנת תרנ"ז בעיר טשאבע, והובל לקבורה לעיר סיגעט, ושם מגו"כ באוהל אביו. "ילקוט מקח טוב" (ברוקלין תשס"ב) ח"ה, ע' רמ"א

על נתינת שמו [של הרה"ק רבי משה יוסף מאוהעל זי"ע] "משה יוסף" מסופר, כי בעת הברית קרא אותו אביו הייטב לב זי"ע בשם "משה" על שם זקינו הק' הישמח משה זי"ע שהיה דבוק אליו ביותר, אחרי הברית כשהלך לאחל מזל טוב להרבנית הצ', שאלה אותו איזה שם קראו, אמר משה, בשמעה זאת כמעט התעלפה, כי אביה הרה"ק ר' משה דוד מטאלטשאווא זי"ע היה עוד בחיים, וכאן שראתה כי בנה נקרא בשמו חששה שמא כבר נסתלק ולא רוצים לגלות לה, התנצל הייטב לב, כי בעת הברית היה כל כך דבוק עם זקינו הק' עד שלא שם לבו לדבר זה, ואז הוסיף לו עוד שם "יוסף". הרה"ג ר' יעקב יצחק אלעזר מייזליש שליט"א, "חבוש על ראשך פארך" (ירושלים תשס"ט) ע' קמ"ד

הרה"ק רבי משה יוסף הי' חתן הרה"ק רבי דוד מקשאנוב זי"ע. פעם רצה לראות את זקנו הרה"ק הדברי חיים כשלושב את הטלית בערב שבת קודש, יען ששמע שהוא עבודה נשגבה, נכנס לחדרו, והוא הי' היחיד שם, וראה שהדברי חיים מתהלך אנה ואנה לכל הצדדים בהתלהבות עצומה והטלית על כתפיו. זה נמשך לזמן רב, ורבי משה יוסף נתעורר מאוד מעבודתו, וחשב בלבו, כי מה היה יכול להיות יותר מזה אצל האבות הק'. באותו רגע הסתכל הדברי חיים על רבי משה יוסף ואמר: "היינטיגע יונגעלייט, א בילא-וואס (פי' דבר קטן), איז מען מדמה צו די אבות הקדושים. כ"ק מרן אדמו"ר מהרנ"צ מבאבוב זצוק"ל, בית צדיקים יעמוד" (ברוקלין תשס"ה) ח"ב, ע' ע"א

בהגיעו [הרה"ק רבי משה יוסף מאוהעל זי"ע] לגיל הנישואין, נשא את בתו של הגה"ק ר' דוד מקשאנוב זי"ע, בנו של רשכבה"ג בעל דברי חיים מצאנז זי"ע, ומאז נשאר להתעלות בתורה ועבודת ה' בבית זקינו הק' מצאנז, ואכן חלק גדול ועיקר בחייו היו דבקותו העצומה והסתופפותו בצל קדושת זקינו הגה"ק מצאנז זי"ע, כי היה מורה דרכו בכל דבר ודבר, והיה מחבבו בחיבה יתירה שאין לתאר, וכידוע היה הוא מן הנכדים היחידים שהיו מקורבים אליו ביותר, עד שדלתו היתה פתוחה לפניו בכל עת ובכל שעה, ואכן הגה"ק מצאנז העלה אותו בהדרכתו על גפי המדרגות בעבודת הבורא, עד שהגיע למדרגות רמות ונשגבות כאחד מגדולי הצדיקים אשר בארץ. הרה"ג ר' יעקב יצחק אלעזר מייזליש שליט"א, "חבוש על ראשך פארך" (ירושלים תשס"ט) ע' קמ"ד

ביום כיפור הראשון אחר חתונתו הי' הרה"ק רבי משה יוסף טייטלבוים מאוהעל זצ"ל אצל זקנו הרה"ק הדברי חיים. לפני התפלה הרהר בלבו, על מה ראוי שיתפלל ביום כיפור, אם על רוחניות, או על גשמיות, וחלפו והלכו מחשבותיו לכאן ולכאן, עד שלבסוף נפל בדעתו שיתפלל שזקנו הדברי חיים יחי' בבריות גופא, דכל זמן שהוא חי יהא טוב לו ברוחניות ובגשמיות. וכן עשה, שהתפלל כל היום על זה.

במוצאי יו"ט עבר כל אחד לפני הדברי חיים להתברך, ובהגיע תורו של רבי משה יוסף, טפח לו הדברי חיים על כתיפו ואמר לו: היום התפללת טוב (היינט האסטו גוט געדאוונט). כ"ק מרן אדמו"ר מהרנ"צ מבאבוב זצוק"ל, בית צדיקים יעמוד" (ברוקלין תשס"ה) ח"ב, ע' ע"א

הרה"ק ר' משה יוסף בנו של הייטב לב זי"ע וחתן הרה"ק ר' דוד מקשאנוב זי"ע מתחילה נהג שלא לאכול שום מצה בפסח, חוץ מהכזיתים של חובה. אך פעם אחת בהיותו אצל זקינו הק' בצאנז כיבדו הדברי חיים בברכת המזון, וכיון שכך התחמק מהר, ונטל ידיו ואכל מהר מצה, עד שהכניע עצמם לברכת המזון, ובירך ברכת המזון. אולם בפעם השניה כשכיבדו הדברי חיים בברהמ"ז, לא היתה האפשרות בידו לפנות ליטול ידיו למצה מבלי שירגישו בזה. והורה לו הרה"ק מצאנז זי"ע ליטול ידיו. ומאז התחיל לאכול מצה בכל ימות הפסח. כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, קידושא רבה פר' שמיני תשע"ב, "דברי תורה", ניסן תשע"ג, ע' ל"א

סיפר לי הרה"ח ר' וואלף יאקאבאוויטש נ"י, ששמע מהרב מנייפעסט ששמע מאביו, תלמידו של הרה"ק ר' משה יוסף מאוהעל זצ"ל, שהיה בעת מעשה בשבת האחרונה לחיים חיותו [של הרה"ק רבי משה יוסף מאוהעל זצ"ל] כשהיה בעיר טשאבע, אמר אז בסעודה שלישית, ואתחנן אל ה', אני מבקש מהשית"ש שבעת ההוא, היינו ברגעים האחרונים [אין די לעצטע רגעים] לאמור ה' אלקים, זאל איך וויסן אז ס'איז דא א באשעפער אויף דער וועלט [=לידע שיש בורא לעולם]. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ח) ח"ז, ע' רמ"ז

הרה"ק רבי משה יוסף מאוהעל זי"ע, ה' מגיד נפלא והיו שותים את דרשותיו בצמא רב. פעם בא לעיר טשאבא, ופרסמו בעיר שבשבת אחה"צ ידרוש לפני הקהל. באמצע השבת הגיע טעלעגראם מהרה"ק הדברי יחזקאל משינאווא, ובו כתב שלא יאמר דרשה לפני הציבור. בראותו זאת החליט שלא ידרוש. אבל אנשי העיר הפצירו בו מאד, היות והקהל מהעיר וגם מהגלילות כבר נתקבצו להדרשה, ובעל כרחו נענה לבקשתם. וביום ב' בשבוע ההוא נסתלק. נוסח אחר שמעתי, שהטלעגראם בא אחר שחזר לביתו.

כיון שנפטר בצעירותו, לא נתנו נכדיו שם אחריו, אלא בהוספת שם או בהיפוך יוסף משה. כ"ק מרן אדמו"ר מהרנ"צ מבאבוב זצוק"ל, "בית צדיקים יעמוד" (ברוקלין תשס"ה) ח"ב, ע' ע"ב

דבר פלא ביותר היה אופן הסתלקותו הפתאומית [של הרה"ק רבי משה יוסף מאוהעל זי"ע]. אחרי שבלילה הקודמת, היה לו ויכוח עם גדולי הרבנים שהיו מסובים אצלו, איזה אופן של מיתה נחשבת גדולה וחשובה יותר, האם מיתה פתאומית או מיתה על ידי חולה, והוא החזיק בדעתו כי מיתה פתאומית גדולה וחשובה יותר, כי אין לו שום צער ויסורין של חולה [ובספר שם הגדולים לגדולי הונגריה (בערכו) הביא, שזכור לו עוד כמה שבועות לפני פטירתו, כשהספיד את הגאון בעל בית נפתלי ממאד זי"ע, ששם ג"כ ביאר כי מיתה פתאומית חשובה הרבה יותר ממיתה על ידי חולה], ופתאום בוקר נסתלק במיתה אשר חשק בה. הרה"ג ר' יעקב יצחק אלעזר מייזליש שליט"א, "חבוש על ראשך פארך" (ירושלים תשס"ט) ע' קמ"ה שמעתי מהרה"ח ר' חיים אלתר לעפקאוויטש, ששמע מאביו ע"ה ששמע מאנשים שזכרו הדרשה בי"ג מדות מהרה"ק ר' משה יוסף באוהעל, אמרו שאחר הדרשה היתה כל הקרקע רטובה בדמעות, והיתה נראה כמו שרחצו הקרקע במים.

עוד סיפר לי הנ"ל, ששמע מאנשים באוהעל, שכשנפטר הרה"ק ר' משה יוסף בעיר בעקעש טשאבא והביאו הנפטר לאוהעל, ובא הקדושת יו"ט על הלוי, ורצה שיניחו הנפטר במקומו הראוי לו, והתווכחו על זה על כן החליט להוביל את הנפטר לסיגעט, ושמה באוהעל לא אמר רק תיבות אלו, אחי יקירי (זיסער ברודער) אחת אני מבקש ממך, הפה שלך, פה מפיק מרגליות שהחזרת הרבה אנשים בתשובה, דאס געב מיר אוועק. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשנ"ח) ח"ב, ע' צ"ז

ה"שם משמואל" מסוכטשוב זי"ע

יום ההילולא - כ"ד טבת

הרה"ק רבי שמואל מסוכטשוב זי"ע נולד ד' חשון תרט"ז בקאצק לאביו הגה"ק רבי אברהם [בורנשטיין] בעל "אבני נזר" זי"ע בחיי זקינו הרף מקאצק זי"ע, בהיותו ילד רך בשנים נתפרסם כעילוי, בספרו הק' "שם משמואל" (מקץ תרע"ב, ע' קל"ז) כותב: "נהירנא כד הוינא טליא כ"ק אבי זצל"ה ספי לי כתורא דינים והלכות פסוקות בת"כ יותר מבשאר חלקי הש"ס אף בעודני רך שלא יכולתי להבין יותר מהלכות פסוקות", אביו הק' התמסר בעצמו לחנכו וקבע עמו שיעורים מיוחדים, מלבד השיעורים שלמד עם תלמידיו בישיבתו ושאף בהם השתתף ה"שם משמואל" מגיל רך, בהגיעו לפרקו בשנת תרל"ג נשא את בתו של הגה"ח רבי אליעזר ליפמאן מרדומסק חתן ה"תפארת שלמה" זי"ע, יחד עם אביו הרביץ תורה בהישיבה בסוכטשוב, לאחר שנפטרה זוגתו בשנת תרס"ב נשא בזיוו"ש בתו של הגאון רבי נתן נטע כהנא-שפירא זצ"ל רבה של קשוניו - מחסידי סוכטשוב מח"ס "שמן למאור", כשנסתלק ה"אבני נזר" י"א אדר-א' תר"ע הוכתר ע"י החסידים למלאות מקום אביו, עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה

התיישב בלודז', ובשנת תרע"ח עבר לזגעירוזש, נסתלק כ"ד טבת תרפ"ו באוטבוצק, והובא לקבורה באוהל אביו בסוכטשוב, בעת הלוייתו הוכתר בנו הגדול אדמו"ר רבי דוד צוק"ל למלאות מקומו, אחר הסתלקותו נדפס מכת"ק הספרים הק' "שם משמואל" על התורה מועדים והגש"פ זיעועכ". מרשימות הגה"ח רבי ראובן מנחם בורנשטיין זצ"ל

על קריאת שמו [של ה"שם משמואל" זי"ע] מספרים, כי ה"אבני נזר" נכנס אל חותנו [הרה"ק מקאצק זי"ע] לשאול אותו מה השם יקרא לרך הנולד. חותנו התחיל לדבר אתו בדברי תורה, וזה נמשך זמן רב. מתוך כך שכח מטרת כניסתו. כשיצא נזכר שלא שאל על קריאת השם וחזר על עקבותיו. הרבי הפטיר כלאחר ידו ואמר: קרא אותו בשם שיעלה על דעתך בשעת הברית. בשעת הברית עלה על דעתו הפסוק (שמואל-א א, כ): ותקרא את שמו שמואל, כי מה שאלתי וקרא אותו כך. בנו הרב אהרן ישראל בורנשטיין זצ"ל, "מראה הדשא" (ירושלים תשס"ד) ע' רי"ט

סיפר לי אדמו"ר (ה"שם משמואל") ז"ל פעם בהזדמנות: "כשהייתי ילד רציתי להכנס לחדרו של סבא, הרבי מקוצק, אך לא יכולתי עדיין לפתוח בעצמי את הדלת (כ"האב נישט דערגרייכט צו דער קליאמקע"), נגשתי ודפקתי באגרופי על הדלת. הרבי ניגש אל הפתח בגרירת רגלים ("ער האט גערושט מיט די פוס") ושאל בקול "מי שם"? - צעקתי: "סבא, תן לי להכנס!" ("זיידע, לאז מיר אריין!"), פתח את הדלת והכניסני. היו שעונים בחדר (אמר לשון רבים), ואהבתי להסתכל בהם. סבא לקח אותי על הברכים ושאל אותי: מה פרשת השבוע ("וואס פאר א סידרה גייט היינט"), אמרתי: בא אל פרעה. שאל: "מה הפירוש?" אמרתי: "קום צו פרעה". שאל: "למה לא כתוב 'לך אל פרעה'? - לא ידעתי להשיב, ואמרתי: "סבא, תגיד אתה" ("זיידע, זאג דו") אמר: "טוב כך, אם לא יודעים ושואלים זה טוב" ("גוט אזוי, אז מ'ווייסט נישט און מ'פרעגט איז גוט"), לפי החשבון היה מעשה זה כמה שבועות לפני פטירתו של הרבי, הוא נפטר ביום א' פ' משפטים תרי"ט - וה"שם משמואל" הי' אז ילד בן שלוש שנים. בנו הרב אהרן ישראל בורנשטיין זצ"ל, "מראה הדשא" (ירושלים תשס"ד) ע' רי"ג

על יראת הרוממות שהיתה ל"שם משמואל" ביחס לאביו הקדוש, מספר רבינו [הגאון רבי מיכאל פארשלעגר זצ"ל] באיגרת לעת זקנתו: "פעם רצו מן המקורבים ביותר שידבר (=השם משמואל) למענם עם אביו (=האבני נזר) בדבר הנוגע להם לצורך חיותם ברוחניות וגשמיות... וזה היה כאשר הלך אתם מהגן סמוך להחדר החיצון אשר הכניסה שם היה... והוא השיב להם בהכנעה גדולה: אתם סוברים כי יש לי רשות לדבר אל אבי כל זמן שאני רוצה, וכל מה שאני מוצא נכון לפני לשואלו - לפי שאני בנו יחידו האהוב אצלו מאוד, אבל אין זה אמת, כי גם לי אין רשות לזה - כמו שאר אנשי שלומינו, ואני רוצה בודאי לעשות טובה, אלא שאין לי רשות לזה...". הרה"ח בן ציון ברגמן שליט"א, "מיכאל באחת" (ברוקלין תשע"ד) ע' מ"ג

שמעתי, שה"אבני נזר" אמר לבנו ה"שם משמואל": איני אוהב אותך רק בשביל שאתה בני, אלא בשביל שאתה נכדו של הרבי מקוצק. - והכוונה, על אופיו החזק והתקיף שבא לו ממורשת הרבי מקוצק. שמעתי מדו"ז הרב אהרן ישראל בורנשטיין זצ"ל

בערוב ימיו סיפר רבינו [הגאון רבי מיכאל פארשלעגר זצ"ל] פעם, כי כשנולד לו אחד מילדיו, נכנס לחדרו של האבני נזר זי"ע בכדי לבקשו לשמש כ"סנדק". כשנכנסתי, אמר רבינו, ראיתי את מורי הקדוש זי"ע יושב עם בנו ה"שם משמואל" זי"ע בקרבה יתירה, פניו של הרבי ערו כלפיך אש, ואילו על פני ה"שם משמואל" היו ניכרים אותות שמחה ומעיניו זלגו דמעות כנחל שוטף... נחרדתי ופסעתי לאחוריו...

"כנראה מסר לו אז אביו ענינים נשגבים" הפטיר רבינו. מרשימות כ"ק מרן אדמו"ר ה"עדת יעקב" מנובומינסק זצוק"ל, "מיכאל באחת" (ברוקלין תשע"ד) ע' מ"ב

על גדלו בתורה של ה"שם משמואל" בנגלה (כי בנסתר-בחסידות מעיד עליו ספרו "שם משמואל"). יש לראות בס' "אגלי טל" כפי שכתוב בהקדמה, וביותר בהגהותיו ובהערות שהעיר בס' "אבני נזר" על שלושת החלקים שעביד, ניסח והוציא לאור (ח' או"ח, יור"ד, אבה"ע - ששה כרכים - כי בהוצאה לאור של ח' חו"מ כבר טיפל בנו ה"חסדי דוד") אף שהצניע עצמו בצל אביו, בהבליעו דבריו בתוך דברי אביו ה"אבני נזר" ובמקומות שהיה הכרח להתגלות, חתם בכינוי "המגיה".

עוד בימי עלומיו למד עם בחורים, תלמידים שטרם יכלו להשתתף בשיעורי מוהר"א (ראה ס' "אלה תולדות" של הרה"ח ר' יצחק יעקב אהרליך ז"ל, שלמד אצלו בשנים תרמ"ג-תרמ"ד). הרה"ג מוה"ר יואב יהושע זצ"ל, אבד"ק קינצק (מח"ס "חלקת יואב") אמר על ה"שם משמואל": "סוגיות חמורות שהוא עמל ג' ימים עד אשר משיג את הבנת הדברים, סוקר בעל "שם משמואל" בסקירה אחת ממש" (מפי הרב ר' ישראל האזה, ירושלים, בשם הרה"ג מו"ה שלמה קאליש ז"ל, חתנו של הרב מקינצק). - שמעתי בשם הרה"ג מוה"ר מאיר שמחה זצ"ל, אבד"ק דווינסק (מח"ס "אור שמח"), שאמר על ה"שם משמואל": "העולם יודע על גדולתו של ה"אבני נזר" בנגלה, ושל ה"שם משמואל" בנסתר. אבל הוא בנגלה עוד יותר גדול מאשר בנסתר" (הוא הכיר את מוהר"ש מפגישות שונות, וגם משהותם ביחד בעיר מרפא בחו"ל) - הרה"ג מוה"ר מיכאל פראשלעגער זצ"ל (במח"ס "תורת מיכאל") אמר: "שם ה"שם משמואל" היה מנהל ישיבה, היה כובש את העולם בלמדנות" ("איינגענומען די וועלט") [מפי הרה"ג מוה"ר אברהם יוסף זצ"ל, בן אחי, מוהר"ח זצלה"ה]. בנו הרב אהרן ישראל בורנשטיין זצ"ל, "מראה הדשא" (ירושלים תשס"ד) ע' רי"ז

סיפר לי הרה"ג ר' חנה פריד ז"ל, ששמע מהגה"צ ר' העניך מסאכטשוב זצ"ל, שאביו הרה"ק השם משמואל זצ"ל היה מעשן גדול, ואמר ר' העניך שכל אימת שנכנס לחדרו של אביו היה החדר נראה כערפל [ווי א נעפל], כל כך היה מעשן ציגארעס.

פעם ביקש השם משמואל שיביאו לו ציגארן ממדינת האלאנד (היה מעשן ציגארעס ממדינה ההוא). אמרו לו שאין בנמצא עכשיו מאותו המין, כי אם מין אחר (שהיה גם כן מהאלאנד). אחר כך אמר הרה"ק, אם זקוק אני כל כך להציגאר, עלי לעזבו [אז איך מוז שוין אנקומען צו דעם ציגאר, מוז איך עס אינגאנצן אוועקלייגן], ומאז פסק מלעשן, כאילו לא עישן מעולם. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ח) ח"ה, ע' ש"ח

שמעתי מפ"ק אדמו"ר [הגאון רבי יצחק הכהן פייגנבוים, ראב"ד ווארשא] זצ"ל בענין כיבוד אב וסיפר מהרה"ק האדמו"ר מוהר"ש זצ"ל מסאכטשאב [מחבר הס' הק' שם משמואל] שפ"א הי' עם אביו מרן האבני נזר זצ"ל אצל הרה"ק מוהרי"ם זצ"ל מגאסטנין וכיבדם בישיבה, את מרן האבני נזר זצ"ל בימינו אצל השלחן ואת בנו השם משמואל זצ"ל בשמאלו נגד פני אביו, ולקח האדמו"ר השם משמואל את כסאו והעמידו להלאה לבל ישב נגד פני אביו, ונענה האדמו"ר מגאסטנין זצ"ל ואמר על האדמו"ר השם משמואל זצ"ל, שכנראה הוא מפרש (קידושין דף ל"ח ע"ב) אל ישב במקומו שאין הפי' שאל ישב במקומו ממש אלא כעין מקומו, ואדמו"ר זצ"ל הי' משבח את הדברים ואמר שהפי' הזה נכון ואמיתי.

הרה"ג ר' ישראל איסר הכהן פייגנבוים הי"ד, "אור פני יצחק" (ירושלים תשנ"ב) ע' ל"ב

שם משמואל

החסיד ר' לייבל קוטנר ז"ל סיפר: כשיצא לאור הספר היקר 'שם משמואל' לאחר הסתלקותו של המחבר (הרה"ק רבי שמואל מסוכטשוב זי"ע), הורו זקני החסידים בפולין לאברכים הצעירים להגות בספר זה, באומרם שיש בו יסודות בתורת החסידות.

ה'אמרי אמת' אמר פעם לאחר שעיין בספר 'שם משמואל': מ'זאגט אוף עהם אז עהר איז גיווען א שארפער, איך עה אין ספר בלויז הכנעה מיט קדושה... "הרה"ח רבי חיים יצחק שוורץ ז"ל, 'ליקוטי דברי תורה', וארא תשע"א, עמ' ה'

הסתכלות בפני צדיק

אמרו ז"ל (מגילה כ"ח.) אסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע, שע"י ההסתכלות בו נעשה מחובר לטמא. ומוכן להיפוך שבהסתכלות בפני אדם קדוש נעשה מחובר לטהור, והיא סיוע גדול לחפצים להתקדש. ואפשר שמהאי טעמא מחויב אדם להקביל פני רבו בשבת ויו"ט שאז פניו יותר בהירים וההסתכלות בו מועילה ביותר. "שם משמואל", וישלח תרפ"א, ע' ס"ב

ההלכות שבתורה מבערין כוחות הרע

איתא במדרש (במדב"ר פי"ז סי' ה') לא הניח הקב"ה דבר שלא נתן בו מצוה לישראל: יצא לחרוש - לא תחרוש בשור ובחמור, לזרוע - לא תזרע בכרמך כלאים, וכן בכל דבר ודבר. והיינו שמצות התורה שיש בכל דבר ודבר אינה מניחם להתגשם, כי ההלכות שבתורה מבערין את כל כוחות הרע המגשמים, ועל כן תמצא שבענינים שהם מגשמים ביותר יש בהם מצוות והלכות ביותר. עבודת האדמה מגשמת את האדם כבמדרש (ב"ר פל"ו) שלשה הם שהיו להוטים אחר האדמה ולא נמצא בהם תועלת: קין נח ועוזיהו, ועל כן יש מצוות רבות והלכות מרובות כל סדר זרעים. וכן סדר נשים ומסכת נדה, וכן טבע הזמן לגשם ניתן כל סדר מועד וכן משא ומתן ניתן כל סדר נזיקין לעומת שמצוות ספר תורה תפילין ומזוזה וציצית שאין בה שום הנאת הגוף להתגשם בהן אין בה אפילו משנה מיוחדת. "שם משמואל", בלק תרע"ד, ע' שמ"א

אהבה בין חסידים

לדעתי הסיבה שהיתה אהבה גדולה בין החסידים ואנשי המעשה ביותר בדור שלפני זה, היה מפני שהיו נוהרים ביותר בדברי הרשות. "שם משמואל", כי-תצא תר"פ, ע' קנ"ג

כ"ו טבת

הרה"ק רבי אברהם חיים מזלאטשוב זי"ע

יום ההילולא - כ"ו טבת

הרה"ק ר' אברהם חיים מזלאטשוב זצ"ל. נולד בשנת תק"י לאביו מוה"ר גדליה רב בזאלקאווא. מגאוני וצדיקי דורו, מתלמידיו של המגיד ממעזריטש, הרה"ק הרבי ר' שמעלקי מניקלשבורג והרה"ק מוה"ר יחיאל מיכל מזלאטשוב זצ"ל. בזיו"ר היה חתן הגה"ק בעל הפלאה ובזוו"ש היה חתן הרה"ק רבי ישכר בער מזלאטשוב בעמח"ס מבשר צדק. כיהן כרב בזבארוב ומשנת תקנ"ג, כשחמיו עלה לארץ ישראל,

נתמנה על מקומו ברבנות זלאטשוב. הגרא"ז מרגליות זצ"ל כותב עליו "שהיה גדול בתורה ובחסידות וכו' והיה יודע בתעלומות וסתרי תורה". חיבר ספר "אורח לחיים", וגם ספר באר מים חיים על הגדה ש"פ, וספר פרי חיים עמ"ס אבות. נפטר כ"ו טבת תקע"ו [ומנו"כ בזלאטשוב]. "ילקוט מקח טוב" (ברוקלין תשס"ב) ח"ה, ע' קצ"ה

"אמרתי להציע לרבים טובו של האיש קדוש המחבר ז"ל, ושמו נאה לו מו"ה אברהם חיים ז"ל, והיה אדם גדול בתורה ובחסידות, והיה שווה בתפילתו כמעט רובו של יום, ועסקן גדול בצדקות ובגמילות חסדים, ורבים השיב מעוון, והיה יודע בתעלומות חכמה וסתרי תורה".

כך מתאר הגאון האדיר - מגדולי זקני גאוני אותנו דור - רבי אפרים זלמן מרגליות זצוק"ל, בעל "בית אפרים" "שער אפרים" "מטה אפרים" ועוד - שלא נמנה על דגלה של החסידות - את הרה"ק מזלאטשוב זי"ע בהקדמתו והסכמתו לספר "אורח לחיים" שראה אור בשנת תקע"ז - כשנה לאחר הסתלקות רבינו המחבר כ"ו טבת תקע"ו.

אותו גאון בעל "בית אפרים" ממשיך לספר בשבחו של המחבר - שהיה שאר בשרו: "והרבה קיבל מרבו הגאון החסיד המפורסם מו"ה שמעלקא ז"ל [מניקלשבורג] ואחיו מחותני הגאון החסיד המפורסם מו"ה פנחס ז"ל [רבה של פרנקפורט], שהיה חותנו הראשון, וזיווג שני לפי מעשיו הטהורים לקח לו לאשה יראת ה' בת הגאון החסיד המפורסם מו"ה ישכר דוב בעריש זללה"ה, שהיה אב"ד דק"ק זלאטשוב, שמנוחתו כבוד בארץ הקדושה, ואחרי נסעו זה פרישתו לקדושה, קיימו וקיבלו לחתנו הגאון החסיד המחבר ז"ל למלאות מקום חמיו ז"ל". הרה"ח ר' שלום חיים פרוש ז"ל, "אור יקרות" (ירושלים תשנ"ח) ח"ב, ע' רנ"ט

הרה"ק ר' אברהם חיים מזלאטשוב ראה פעם בחלומו את רבו המגיד מזלאטשוב זי"ע יושב מחוץ לגן עדן, ונבהל מאד והתענה כמה תעניות, ואח"כ ראהו שוב בחלומו שעדיין הוא מחוץ לגן עדן, ורצה להתענות שוב, אך אז נגלה אליו רבו והסביר לו פשר הדבר, דאין זה מפני שאינו ראוי להיכנס שם ח"ו, אלא שאינו חפץ ליכנס לגן עדן עד שיוציא הרבה נפשות מהגיהנום. כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, קידושא רבה - פר' שמות תשס"ח, "דברי תורה", טבת תשע"ב, ע' מ"ב

בהתוועד רבינו צבי [הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע] יחד עם הרב הקדוש מורינו הרב אברהם חיים מזלאטשוב זכורנו לברכה בעל אורח לחיים, שאל לו רבינו: למה הוא אומר סגולות? והשיב לו האורח לחיים: לפי המבואר אשר 'תפלה עושה מחצה' (ויק"ר י, ה), על כן הוא נותן סגולה על חציה השני. אז אמר לו רבינו צבי: אנו מתפללים יותר מהמבוקש, עד שאנו נענין כל המבוקש, ואין אנו צריכין לשום סגולה. הרה"ג ר' ישראל בערגער זצ"ל, אבד"ק בוקרעסט, "עשר קדושות" (ירושלים תשס"א) ע' כ"ז

רבינו [הרה"ק רבי אברהם חיים מזלאטשוב זי"ע] הותיר אחריו ברכה את חיבורו "אורח לחיים" על התורה "פרי חיים" על פרקי אבות, ועל הגדה של פסח, וכן "על כמה הלכות ולשונות הרמב"ם ז"ל".

עוד בחייו החל רבינו לסדר את דברי תורתו, על מנת להדפיסם ואף קיבל הסכמות עליהם מרבתינו הקדושים שרפי מעלה שהיו רעיו כאחיו בבית מדרשה של החסידות, וכך מעיד עליו סניגורן של ישראל ה"קדושת לוי" זי"ע מברדיטשוב בהסכמתו שניתנה לו בחייו: "לדידי חזי לי האי ספרא דאדם הגדול בענקים אשר חיבר חיבור על טהרת הקודש ה"ה הרב רחמימאי ידיד נפשי הגאון המפורסם בוצינא קדישא". ומעניין שבספרו "קדושת לוי" (פרשת פרה) הביא דבר תורה משמו של רבינו.

בתוארים נכבדים ביותר מכתירים אותו המגיד הק' מקוז'ניץ זי"ע: "אהובי הרב הגאון הגדול, מעוז ומגדל בתורה ובחסידות איש חמודות" המשבח את פירושו על התורה ועל פרקי אבות, וכן "להבין דברי הרמב"ם בכמה מקומות, בפלפולים בנויים על אדני אמת נצבים כחומות".

כמו כן הרבי [החזוה] מלובלין זי"ע - שלא הרבה בהסכמות - מקדים התנצלות להסכמתו: "הגם שאין דרכי להתנהג בגדולות, כי ידע אנוש ערכו, שאיני לא רב ולא מגיד, אעפ"כ אהבה מקלקלת השורה, מאהבת הבורא ב"ה ללכת בדרכיו, והוא ב"ה רצון יראיו יעשה, כן אנחנו, ומפני אהבתו ית' אני אוהב את כל ישראל מאוד ומכל שכן צדיקיו, על כן אני כותב הסכמה על ספר דבי רב האי גאון". בין היתר הוא משבחו "כי הוא צדיק וחסיד גדול בנן של קדושים".

וכך גם דברי בעל "אוהב ישראל" מאפטא זי"ע: "יקרא קדישא פאר הזמן ק"ש" וה"באר מים חיים" זי"ע המכנה בשם: "קדוש אלקים הגאון", והרה"ק רבי מרדכי מקרמניץ זי"ע: "אמרי קודש של ידיד נפשי - מימיו נאמנים חיים הם למוצאייהם".

מהענין להדגיש את הסכמת הגאון האדיר רבה של לעמברג בעל "ישועות יעקב" זצוק"ל - שלא נמנה על דגלה של החסידות - המפאר את גדלותו וצדקותו של המחבר: "הנהגה בהיות הרב החסיד הנ"ל בחיים חיותו היה כמה פעמים במחיצתי, וראיתי שכל דבריו בחזקת בדוקין וכונתו לזכות את הרבים, להלהיב לבבות עם בני ישראל לעבודת ה' יתעלה, עד שתהא שלהבת עולה מאליה". הרה"ח ר' שלום חיים פרוש ז"ל, "אור יקרות" (ירושלים תשנ"ח) ח"ב, ע' ר"ס

משנת אהבת ישראל

רבינו [הרה"ק רבי אברהם חיים מזולאטשוב זי"ע] מבסס יסודות החסידות ומשנתה הטהורה בלשון צחה וברורה, ובראיות חותכות מדבריהם ז"ל, בתוספת נופך משלו על מה שקיבל מרבותיו. וכך מתווה הוא לפנינו את מהות אהבת ישראל בהקדמת הדברים "ששמעתי מאדוני מורי ורבי הרב הגאון בוצינא קדישא מוהר"ר שמואל שמעלקי זללה"ה אב"ד דק"ק ניקלשפארג, בימי חרפי ששאלתי אותו איך מקיימים מצות ואהבת לרעך כמוך וחברי עושה לי רעות, והשיב לי בשכל שאוכל לקבל ממנו, הלא כל נשמת ישראל אחת הן, נשמת אדם הראשון, וכללות ישראל הם כולם ניצוצות מנשמתו, מנהון בידי וכו', וכמ"ש בספרים, ולפעמים מכה אדם עצמו מכה גדולה בשוגג בלי דעת, והראש הוא מלך הגוף אם יקח אדם זה מקל ויכה לידי שהכה אותו בלי דעת, הלא לחסר דעה יחשב, ולמה יכאיב עוד לעצמו, כן ממש הדבר הזה שהוא נפש אחת עם חבריו, וחבירו עושה לו רעה מפני חסרון דעת שבו, וכשישלים לו רעה יכאיב לעצמו, אלא יחשוב שהכל מאת השי"ת, והרבה שלוחין לו ית".

וכאן מפתיע הוא בחידוש נפלא בהלכה זו של אהבת ישראל, כפי שקיבלה מרבו גאון הגאונים הרבי ר' שמעלקא זי"ע: "ושאלתי לו עוד, אם רואין אדם רשע לפני המקום, איך אפשר לאהוב אותו, והשיב לי: הלא נשמת כל אדם, חלק אלקי ממעל, ועל כן יהיה לו רחמנות על השי"ת - כביכול - שהניצוץ הקדוש שלו נלכד בקליפות עכ"ד דפח"ח. רבינו מסביר לפי זה את דרכי התוכחה: "דהנה יש לקיים מצות הוכח תוכיח באהבה, אף לרשע גמור (אורח לחיים פרשת נח). הרה"ח ר' שלום חיים פרוש ז"ל, "אור יקרות" (ירושלים

כ"ק מרן אדמו"ר מזידיטשוב-פ"ת זי"ע

יום ההילולא - כ"ז טבת

מתולדותיו

נולד בשנת תרנ"ז לאביו הגאון"צ ר' אשר ישעיה רבה של פרוכניק בן הגאון"ק ר' ישכר בעריש בעל "מלבוש" שבסוף שנותיו גר בעיר מונקאטש, נכד הקדוש ר' יצחק אייזיק מזידיטשוב.

נקרא בשם מנשה יצחק מאיר ע"ש סבו הצדיק ר' מנשה מראפשיץ וסבו האדמו"ר מזינקוב בן בעל אוהב ישראל מאפטא.

בילדותו נכרו בו כבר מידותיו הנעלות, התנהגות מיוחדת בפרישות ועבודת השם.

התחנך גם אצל סבו בעל "מלבוש" מזידיטשוב ואצל דודו הצדיק ר' ישכר דוב האדמו"ר מבעלז. כן הרבה לבקר אצל צדיקי דורו ללמוד מהם ולהתחנך אצלם.

כשהגיע לפרקו נשא את בת הרה"צ ר' שמעון שיף האדמו"ר מליזנסק שהיה גר בקלונבורג נכד בעל נועם אלימלך. כמה שנים ישב אצל חמיו ועלה במעלות נשגבות.

משם עבר לגור בעיר פטרוז'ן שבטרנסילבניה, ושם התחיל להנהיג באדמו"רות לשושלת זידיטשוב המעטירה. לאחר השואה עבר לקלונבורג למלא גם מקום חותנו שנספה בשואה יחד עם כל צאצאיו הי"ד.

בשנת תש"י עלה האדמו"ר ארצה והשתקע בפתח תקוה.

בפתח-תקוה התקין מקודם בית מדרשו ברחוב נורדוי 23. מיד נהרו אליו המונים. מאז שובצה החזות החסידיית והתפשט הנוף החסידי בתוככי העיר פתח-תקוה.

המקום נהיה למרכז תורני חסידי ובמשך הזמן היה המקום צר מהכיל את כל הבאים. אז בנה האדמו"ר את בית מדרשו הגדול והיפה שברחוב הס 11, שקרא אותו ע"ש אבותיו הקדושים מליזענסק זידיטשוב ובעלז.

כן בנה מקווה-טהרה כשר למהדרין ליד בית המדרש המשמש את תושבי המקום.

השפעתו על הציבור היתה עצומה, לא רק על הציבור הדתי אלא גם על הרחוקים ממנו. כל מי שבא במגע אתו הוקסם מאישיותו הנפלאה והאצילית, נועם הליכותיו ופניו המאירות. הכבוד וההערכה מצד הציבור הלא חרדי היה בו משום קידוש השם.

בית מדרשו היה למגדלור בעיר, אליו נמשכו חסידים ואנשי מעשה וסתם יהודים להתחמם לאורו ולהתבסס מאמרותיו.

תפילותיו לפני התיבה שנאמרו בנוסח זידיטשוב הערב היו מרגשות ומרטיטות נפש. מתפללים מיתר בתי-הכנסת בעיר באו לאחר גמר תפילתם לשמוע את נעימות תפילותיו. עיני רבים זלגו דמעות בעת שמעם קולו הערב משתפך בהתרגשות.

במרכז אירועי החגים עמד הביקור בבית האדמו"ר. ובכמה מועדים קבועים בשנה היתה נהירה המונית לבית מדרשו וכעין תהלוכה מאורגנת מכל העברים. כמו בליל ראש השנה לאחר סיום תפילת ערבית לקבל ממנו ברכת שנה טובה. בליל הפסח היתה חווייה מיוחדת, העמידה בתור לקבל מיד האדמו"ר בכבודו ובעצמו

מצת המצווה שאפה בו ביום. ובליל שביעי של פסח התארגנו קבוצות מכל יתר בתי-הכנסת ועשו דרכם בשירה דרך רחובות העיר לשמוע ממנו את שירת הים לאחר חצות לילה. חרדת קודש וחדוות ישועות אפפה את כל מי שראה את המעמד. שיא של רוממות רוח ושמחת חג הציפה את הנוכחים.

קיבל בסבר פנים את כל אלה שהתנדפקו על דלתות ביתו. כל קשי-יום מצא אצלו נוחם ומרגוע לנפשו. כל אחד הכיר בו כי איש קדוש הוא ופועל ישועות. הרבה סיפורים מתהלכים על מקרים שנושעו ע"י תפילתו בדרך פלא. עם כל זאת היו הליכותיו בצניעות ופשטות בבחינת "וירד משה מן ההר אל העם".

חיבת קדושת הארץ של האדמו"ר היתה עזה. מיום בואו ארצה לא עזב את גבולות הארץ, למרות שנתבקש ע"י חסידיו מחו"ל, ולמרות שהיה יכול ע"י להרחיב את מוסדותיו הק'. גם את עירו פ"ת לא עזב אלא במקרים ספורים, לפי פקודת הרופאים לשם הבראה בלבד.

ביום כ"ז בטבת תשל"א נסתלק, כשנודע בעיר דבר פטירתו, הורגש אצל כל אחד יגון ויתמות, בקעו קולות בכי ונהי. אלפים השתתפו בהלויה. הספידוהו אדמו"רים רבנים וראשי ציבור.

האדמו"ר לא השאיר צאצאים ובצוואתו מינה את בן אחיו לאדמו"ר מזידיטשוב [ומנו"כ בהר המנוחות בעיה"ק ירושלים תובב"א]. "מאה שנים רבנות ורבנים בפתח תקוה" (פתח תקוה תשל"ח) ע' 05

בשנת תש"י, כאשר עלה [כ"ק אדמו"ר רבי מנשה יצחק מאיר מזידיטשוב - פ"ת זצוק"ל] לארץ ישראל, נכנס מיד לקבל פני כ"ק מרן מהר"א [מבעלזא] זי"ע ולהתברך בשלום. הוא רצה לשאול בדעת קדשו היכן יתיישב בארץ, אך מרן זי"ע הקדימו ואמר לו: "פתח תקוה ווארט אויף אייך" (פתח תקוה מחכה לכם), ואף הוסיף שפתח תקוה נועדה וראויה עבורו. כ"ק מרן זי"ע הורה לו אז, שלא ייסע באוטובוסים אלא ב'טעקסי' (מונית), ואכן הקפיד על כך כל ימיו. משהתיישב בפתח תקוה מצא שאכן העיר ציפתה לבואו. באותם ימים היתה העיר גדושה ביהודי מזרח אירופה, פליטי חרב השואה שצמאו למנהיג עדה חסידי שיעתיר עליהם מאוצרו. תחילה השתקע בדירה קטנה שחדר ממנה הוקצה לבית תפילה, אך כבר בראש השנה הראשון הורגש ההכרח להקים בית המדרש שיכיל את כל הקהל...

הרה"ח ר' יהושע ווייס ז"ל ממנוקאטש - פתח תקוה סיפר, כי במשך תקופה היה נוסע מדי יום לתל אביב, לעזור בעניני הבית של כ"ק מרן מהר"א זי"ע. פעם ביקשו האדמו"ר מזידיטשוב לשאול את פי מרן זי"ע בשמו, כאשר לאחרונה סובל ממחלה והרופאים מציעים לו לעבור טיפול רפואי מסוים. כשנכנס ר' יהושע אל מרן זי"ע, ואמר למרן שהוא בא בשליחות האדמו"ר מזידיטשוב, הורה לו מרן לשבת, כי שלוחו של אדם כמותו, אף שהיה חסיד בעלזא והיה איש צעיר. כמו כן הורה מרן זי"ע למשמשים לצאת מן החדר ולהשאירו לבד. ר' יהושע ניסה לומר כי הוא זקוק לעזרתו של המשמש, כדי שיבין היטב את דבריו של מרן זי"ע, אך מרן זי"ע השיב שידבר עמו באופן שיבין...

כאשר הציג את השאלה, השיב מרן זי"ע כי מקובל אצלו מאביו מרן מהרי"ד זי"ע שלא להתערב בעניני רפואה, אך הורה לו לשאול את הגבאי הרה"ח ר' שלום פויגל ז"ל. ר' שלום המליץ על הטיפול הנ"ל, ומרן זי"ע נענה שטוב יעץ.

שוב פעם אחרת אמר כ"ק מרן זי"ע לר' יהושע ז"ל, שימסור בשמו להאדמו"ר מזידיטשוב, כי היות והעיר פתח תקוה היא עיר שמתגוררים בה הרבה מיהודי ליטא, על כן יש לו לדעת כי אביו כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע אמר שכאשר נפגשים עם יהודי ליטאי יש להראות לו שחסידים יודעים ללמוד (שני הסיפורים הנ"ל נרשמו מפי בנו הרה"ח ר' לייבל ווייס שליט"א מב"ב, בספר "ימי זכרון"-טבת).

כאשר עלה לארץ ישראל כ"ק האדמו"ר מסטראפקוב זצ"ל, הציעו לו חסידי שינאווא וסטראפקוב מעיר פתח-תקוה, שיבוא לחון את פני עירם ויכהן כרב ורבי בבית המדרש דחסידי צאנז שהוקם תקופה קצרה קודם לכן. האדמו"ר מסטראפקוב בא אל כ"ק מרן מהר"א זי"ע, בכדי לשאול בדעתו האם להתיישב בפתח תקוה, אך מרן זי"ע השיב לו כי היות ובעיר פתח תקוה מתגורר האדמו"ר מזידיטשוב, ועלול הדבר לפגוע בו, על כן מוטב שיתיישב במקום אחר. "קוראי עונג", וארא תשע"ה, עמ' ד'

הגאון רבי פנחס הירשפרונג זי"ע

יום ההילולא - כ"ז טבת

נולד בעיירה דוקלא בשנת תרע"ב לאביו הרה"ג רבי חיים חתנו של הראב"ד הגאון רבי דוד צבי זהמן זצ"ל. למד אצל סבו (שהיה גם רבו של כ"ק האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל), ואח"כ נעשה לתלמידו המובהק וחביבו של הגאון האדיר רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין. רבו העיד עליו כבר אז שהוא יודע 2200 דפי גמרא בעל פה.

בגיל בר מצוה הדפיס את ספרו הראשון "פרי פנחס", ואח"כ החל לערוך את הירחון התורני "אהל תורה" ובו חידושי תורה מתלמידי החכמים שבדור. לאחר פטירת הרב שפירא נעשה רבי פנחס הבוחן לתלמידים החדשים שבאו בשערי ישיבת יח"ל.

בזמן השואה הצליח בחסדי ה' להמלט ממחנה ריכוז, ואח"כ הצליח לגנוב את הגבול מהשטח הסובייטי לליטא. משם נסע דרך סיביר לקובה וגורש לשנחאי. בשנת תש"א הגיע לקנדה, ואת פרשת תלאותיו תיאר בספר זכרונות שהוציא בשנת תש"ה. בקנדה נתקבל כמרא דאתרא בקהילת "עדת ישורון" במונטריאול וראש ישיבת "מרכז התורה". אחר כך נעשה ליו"ר ועד הרבנים והגאב"ד דמונטריאול קנדה, והרב הראשי למדינת קנדה.

הרב הירשפרונג היה משיירי כנסת הגדולה של גאוני פולין, והיה נחשב לאחד הבקיאים הגדולים ביותר בדורנו בש"ס ופוסקים השגורים על לשונו בעל פה, וזאת בנוסף לחריפותו הרבה שהתבטא בשעוריו העמוקים ובחידושי תורה שלו. עם זאת, הרי היה עניו ולא מחזיק טיבותא לנפשיה. רודף שלום, בעל חסד, ועסק בצרכי ציבור באמונה. נסתלק כ"ז טבת תשנ"ח. "שמן ששון מחבריד" (ירושלים תשנ"ה) ח"א, ע' 173

...חיבה יתירה נודעת לו [להגאון רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל] מרבינו [כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג] זי"ע [שלמד אתו חברותא בבחרותם אצל זקינו הגה"צ רבי טעבלי מדוקלא זצ"ל בעל "מנחת סולת"], אשר העיד עליו בהזדמנות אחת ואמר: "מה חידוש שרבי פנחס זוכר את כל הש"ס בעל-פה, הלא רק עתה חזר על כל הש"ס"... עדות זאת שמענו מפיו של הגה"צ רבי שמואל אלכסנדר אונסדורפר (שליט"א) [זצ"ל] (רבה של קהלתנו הק' בפתח-תקוה, שהיה שכנו של הגאון רבי פנחס במונטריאול במשך כשלושים שנה). הוא מוסיף כי רבינו זי"ע הוסיף לאמור אז, כי זאת ירושה לו לרבי פנחס מזקנו רבי טעבלי מדוקלא, שהיו זמנים שהספיק ללמוד מאה דפי גמרא בכל יום, ובימי חורפו היה מנהגו ללמוד כל סדר מועד במשך שתי שבתות, דהיינו שביום שבת אחד היה לומד מס' שבת עירובין ופסחים, ובשבת השניה גמר את שאר המסכתות מסדר מועד, גמרא רש"י ותוספות...

במסגרת מסע ההתרמה ושתוף כל יהודי הגולה בהקמת ואחזקת "ישיבת חכמי לובלין" יזם רבינו [הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל] חלוקת קופות צדקה בכל בית ישראל, שלתוכם ישלשלו שלומי אמוני ישראל מדי יום ביומו את נדבת לבם למען מבצר התורה הגדול...

תלמידו החביב של רבינו הגאון ר' פנחס הירשפרונג הביא לפניו אסמכתא ומקור מענין על מנהג קדום של החזקות קפות לתמיכה בבני ישיבה בדברי רש"י (גיטין ס:) ד"ה אילימא, שכתב וז"ל: "ורב שרירא גאון פרש בכתב תשובתו, שיפורא - שופר של נדבה, שהיו נותנים לתוכו נדבה השלוחה לבני הישיבה". רבינו נהנה מאד למקרא הדברים... הרה"ג ר' דוד אברהם מנדלבוים שליט"א, "האור המאיר" (ב"ב תשס"ז) ע' קל"ט

גמ' (ברכות דף ג' ע"ב) משמרה ופלגא נמי משמרות קרו להו. עי' שו"ת חת"ס (או"ח סי' מ"ו) שדן מזה לענין לחם משנה, דסגי בלחם שלם ועוד חצי ע"ש [ואני אמרתי בזה כלפי ענין הדף היומי שיסד מו"ר מלובלין, שלפעמים כשלומד עמוד שלם ועוד חצי עמוד מיקרי נמי דף היומי. ועי' כתובות (ק"ט ע"ב) דקרו אינשי לתרי פלגי דיקלי דיקלא, וא"כ לפעמים גם שני חצאי עמודים מיקרי דף היומי]. הגאון רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל, גאב"ד מונטריאל, "אש פנחס" (ברוקלין תשע"א) ח"א, ע' י"ד

הגאון האדיר רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל, כמעט לא פסק פומיה מגירסא, שר התורה אשר כולא תלמודא היה מונח אצלו בקופסא. וכאשר מלאו לו ט"ו שנים היה שגור באלף ושבע מאות דפים, ולאחר שנתיים כבר היה בקי בש"ס כולו, ומאז היה חוזר תמיד על לימודו, עד שבכל יום היה חוזר על מסכת אחת או שתים. וכאשר היה פוגע בבן תורה, היה תמיד שאלתו באיזה מקום אתה עומד בלימודך ומפלפל עמו. ונוהג היה עם קומו ממטתו לאחר ברכת התורה לשנן תיכף על פה שבע דפי גמרא, ורק אחר כך שותה כוס הקפה של שחרית.

וחוץ מזה היה גאון גם במדת החסד, לעזור לאחרים בגופו וממונו. וסיפר איש סודו בעניני גמילת חסדים, שהיה שולח כספים עבור אלמנה אחת בבני ברק. ואמר לו פעם, אני שולח למשפחה זו כסף כששים שנה. וגופא דעובדא, כאשר הטיל עלי מורי הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל לבחון את הבחורים החדשים שביקשו להכנס לישיבה, הבחינה היתה על כמה מאות דפים, ולכל המועט שתי מאות דפים. והנה הופיע בחור מפולין, ובחנתיו מעט בחומרה, קצת יתר על המדה. ואף שידע כהוגן וגם התקבל לישיבה, העיק עלי מצפוני שמא גרמתי לו עגמת נפש. אותו בחור עלה לארץ ישראל ובנה את ביתו, אלא שלא שפר עליו מזלו, ואני הייתי נוהג לשלוח עבורו כסף כדי להחזיק בו. משנפטר לפני שנים ספורות המשכתי לתמוך האלמנה. הגה"צ רבי אשר אנשיל כ"ץ שליט"א, גאב"ד וויען, "שמן ראש-פורים" (ברוקלין תשס"ח) עמ' פ'

שגרירות קדושת ארץ ישראל

שמעתי מהגאון רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל, בביקורו באר"י, שכידוע לפי חוקי המדינה כשיש בנין של שגרירות של מדינה זרה במדינה אחרת, הרי בתוך תחום השגרירות חלים החוקים של המדינה ההוא, ומלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא, נמצא שבשמים ממעל מחשבים הביהמ"ד הזה [בחוץ לארץ] כקדושת אר"י. כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז שליט"א, בשיחת קדשו - י"ט טבת תשס"ו בלונדון, "בצילא דמהימנותא", וארא תשס"ו, עמ' ד'

רופא חולי עמו ישראל

הרב [הגרי"ז זצ"ל] מבריסק שאל את רבינו [הגאון רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל] שיפרש לו ביאור המלות בתפלת שמו"ע שאומרים רופא חולי עמו ישראל, שלכאור' הו"ל רופא חולים, וענה לו רבינו דדוקא גבי חולי ישראל מקדים הקב"ה רפואה קודם המכה משא"כ באומה"ע, ולכך רופא חולי זה דוקא בעמו ישראל. ולא נח דעתו של הרב מבריסק אמר לו רבינו באופ"א, דבגמ' מגילה יז: אי' שברכת רפאינו הוא כנגד מילה שניתנה בשמינית וזהו רק בעם ישראל וזה הוטב בעיניו. הרה"ג ר' דוד אברהם מנדלבוים שליט"א, "ישורון", ניסן תשע"ב, ע' קנ"ח

תלמיד ורבו

סיפר הגאון האדיר רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל גאב"ד מאנטריאל, באחת מדרשותיו, שבהיותו בהיכלו של הגה"צ הרב דבריסק זצ"ל, שאל את פיו על הא דאיתא בריש מס' מכות בדין עדים זוממין המעידין על פלוני שהוא חייב גלות והוזמו, אין אומרים שיגלו הזוממין תחתיו כדין ד"כאשר זמם", אלא לוקין ארבעים, ובגמ' שם (דף ב:) "מנא הני מילי אמר ר"ל דאמר קרא "הוא" ינוס אל אחת הערים - "הוא" ולא זוממין", עיי"ש. ולכאורה הקשה הג"ר פנחס, הוי מצי למימר דלפינן ליה דומיא דאמרינן גבי עד בן גרושה וחלוצה, היינו המעידיים על כהן שנתגרשה אמו טרם לידתו - ועשאוהו חלל, והוזמו, דינן שלוקין ארבעים ואין נעשים בני גרושה וחלוצה, ועשיתם "לו" - ולא לזרעו, והכי נמי מדכתיב ועשיתם "לו" כאשר זמם, נימא "לו" ולא לרבו, ובתלמיד שגלה מגלין רבו עמו כדאיתא שם (דף י.), וא"כ יפטר הזומם מעונשו מכח רבו, שאין עליו חיוב גלות, ולא מצריך למילף מהכתוב "הוא ינוס", כנ"ל.

השיבו הרב מבריסק, דתלמיד ורבו אינם שני דברים נפרדים, כי אם דבר אחד - גוף אחד, ולכן לא שייך למידרש הלימוד ד"לו" ולא לרבו, שהרי רבו כלול בו והוא כלול ברבו, ודו"ק. כשיצאתי מחדרו - סיים הג"ר פנחס את דבריו - אמרתי לתלמידי של הבריסקער רב, כי תירוץ זה מתאים יותר לומר לאדמו"ר ומנהיג חסידים... "האיגוד", כסלו תשס"ז, ע' נ"ה

כ"ח טבת

הגאון רבי אברהם יצחק קליין מנירנברג זצ"ל

יום ההילולא - כ"ח טבת

אחד מגדולי הרבנים של יהדות אשכנז בדור האחרון היה הרב אברהם יצחק קליין זצ"ל, "דער נירנברגר רב", הרב מנירנברג. הרב קליין נולד בהונגריה בשנת תרל"ה והתחנך בישיבת פרסבורג וישיבת נייטרא... הרב קליין היה בין ראשי המחנכים בסמינר למורים בוירצבורג, עד שנתקבל בשנת תרס"ט כרב בקהילת "עדת ישראל" בנירנברג, שאותה הנהיג כשלושים שנה. הנהגתו את קהילתו היתה למופת, בשילוב של תורה עם דרך ארץ, תוך הדגשה על לימוד תורה ללא לאות. הרב קליין הקים ישיבה בנירנברג, אך הציע לבחורי נירנברג שילכו לישיבה מחוץ לערים.

הוצעה לו רבנות בק"ק פרנקפורט [עדת ישורון] ובברלין [עדת ישראל], אך הוא סירב לעזוב את קהילתו. הרב קליין היה חבר מועצת גדולי התורה בגרמניה ואחר כך בארץ ישראל עד פטירתו, כ"ח טבת תשכ"א. אחרי פטירתו הוציא חתנו, הרב אברהם וולף ז"ל, את הספר "נביאי אמת", בליווי שאלות ותשובות אחדות בהלכה.

מספר ימים לפני "ליל הבדולח" נסע הרב לבנו בריגה (לטביה) וכך הוא ניצל מזוועות אותם ימים ומסכנת חיים. היה ברור שאסור לו לחזור לגרמניה. הוא עלה באלול תרצ"ט לארץ ישראל, אחרי שביקר בוילנא אצל הרב חיים עוזר זצ"ל, ובוורשא אצל הרב מנחם זמבא הי"ד. הרב קליין סיפר, שהרב זמבא אמר לו, שבאמתחתו שמורים עשרת אלפים דף [כת"י] של חידושי תורה - וחבל על דאבדין.

בהתחלה גר הרב קליין בתל אביב ומשם עבר לחיפה והנהיג את יוצאי גרמניה בקהילת "אהבת תורה" בחיפה. הרב קליין סירב להיות רב ברבנות הראשית. כשנה לפני פטירתו, בקרו אצלו עורכי ספר "הרב הירש, משנתו ושיטתו" ובקשו את עצתו. הרב קליין הביע את שמחתו על הכנת הספר, אך אמר שבגלל חולשתו נבצר ממנו לכתוב מאמר. הרב קליין ביקש לציין בספר את שיטת 'תורה עם דרך ארץ' כמו שהרב הירש הסביר אותה במאמריו. נסתלק ביום כ"ח טבת תשכ"א. "המעין", טבת תשס"ב, עמ' א'

הגאון רבי אברהם יצחק קליין זצ"ל, רבה של ק"ק "עדת ישראל" בעיר נירנברג - היה כל ימיו הלוחם הגדול למען התורה והיראה, לוחם אמיץ של "אגודת ישראל" במשך עשרות בשנים, ויהיו ידיו אמונה עד ביאת שמשו.

"הרב מנירנברג" היה הנציג המכריע - בין בכתב ובין בעל פה - של היהדות החרדית האשכנזית, בקביעת ההלכות העיקריות אשר עליהן מיוסדת זכות הקיום של "הקהלות הנפרדות". לפני יותר מארבעים שנה התייצב כלוחם ראשון במלחמה זו וכתב ארבעה מאמרים גדולים ב "איזרעאליט" על נושא זה. ובמקום גדולתו - ענוותנותו. תחת איזה שם עלום זה...

כבר שכחתי אימתי נפגשתי לראשונה עם הרב קליין - אם ראיתיו עוד בוועידת ציריך (תרע"ט) או מיד אחרי שובי מציריך לאשכנז (בשנת תר"פ); אבל אני יודע, שהחל מהיום הראשון שזכיתי לפגשו, הייתי כפוף לו ושאלתי בעצתו העמוקה בשאלות החיים הפרטיים, ועוד יותר - בחיים הכלליים. תשובות - בין בכתב ובין בעל פה - היתה תמיד מלאה אדיבות, מלאה לבביות, וראש לכל: מלאה חכמת התורה.

הוא היה קשור בעבודת "קרן התורה" באשכנז. לכל השאלות החינוכיות השיב בדקדוק למופת, ולמרות שהיה אז (בשנת 1942) טרוד מאד בעניני הלכה. נשא בוועידת "קרן התורה" בהמבורג (תרצ"ד) את הנאום המרכזי: "כיצד יחנך היהודי באשכנז את בנו להיות בן תורה?" הוא דאג לדברים הרוחניים, אבל כמעט באותה מדה גם לצרכים הגשמיים. "קרן התורה המקומית בנירנברג", אשר בראשו העמיד את הזקן העדין והמסור מר יוסף גולדשמיט, היתה לנו תמיד מקור להכנסות חשובות. אף פעם לא הצטרכנו לבוא לנירנברג לשם "זירוז", הרב עצמו היה המזרז התמידי.

כאשר שמענו על דחקות השוררת בתוך ביתו של הבעל-תשובה הגדול ד"ר נתן בירנבוים ז"ל - "הגאון בתשובה" ככינויו של האדמו"ר רבי ישראל מצ'ורטקוב זצ"ל - וידענו שמורנו רבי יעקב רוזנהיים זצ"ל היה אז טרוד למעלה ראש בענינים כלליים, הבאנו את המצב לפני שני המחנות: הרבנים קליין ומונק. תוך ימים ספורים נוסד על ידם "ארגון ידידי נתן בירנבוים", אשר דאג באופן דיסקרטי לצרכיו של ד"ר בירנבוים, העשיר בדעה, עד שהיגר להולנד.

ככלל היה הרב קליין לא רק "רב להוראה", אלא באופן די בולט: "רב להושיע". כאשר הייתי בסוף שנת תשכ"א בניו-יורק ודרשתי בחוג של יהודים מדרום-אשכנז - ובראשם יהודי קהלתו "עדת-ישראל" -

נירנברג - על אישיותו של הרב קליין וסיפורי זכרונות מחגיגת יובלו ה-25 כרב בנירנברג ומן הנאום שנאם שם איש אמוניו המסור מר פרנקפורט על "דרכי הצדקה" של הרב (הוא גילה טפח וכיסה טפחים הרבה...); כאשר דיברתי על "שיר השירים" זה של הרב מנירנברג, ראה הקהל, אשר רבים ממנו היו עוד נוכחים באותה חגיגה בנירנברג, בתיאור זה את התמונה הנעימה והנאמנה ביותר של הרב, הם ראו את רבם בכוחו הנפלא כ"אח בצרה", הם ראו את המעיין שמימיו לא כזבו אף פעם.

גם אני עצמי זכיתי להציץ מעט לתוך נשמתו העדינה והאצילה. הדברים היו לפני כארבעים שנה, הם "היסטוריה" - ולכן מותר לגלותם...

נראה שכתוצאה מהסכסוכים הפנימיים בפרנקפורט, לרגלי בחירת ממלא מקומו של הגאון רבי שלמה זלמן ברויאר זצ"ל, התרחקו מעט שני הידידים רבי יעקב רוזנהיים והרב קליין איש מרעהו, גבה טורא ביניהם.

אחרי זמן, לרגל יובלו הששים של רבי יעקב רוזנהיים, הוציא לאור ידידנו מר היינריך אייזמן את "ספר היובל". מזוב מאליו, שרבי יעקב רוזנהיים לא נטל כל חלק בהכנות להוצאת "ספר היובל". הוא עצמו טרוד היה להביא לדפוס את קובץ מאמריו ונאומיו "אהלי יעקב". ואע"פ כן שמע - אולי מפי אייזמן עצמו - שהרב קליין לא רצה להשתתף בספר היובל. רבי יעקב רוזנהיים כתב אז אלי, שספר לכבודו בלי השתתפותו של "הרב מנירנברג" יגרום לו צער וגם בזיון, והוא ביקש ממני להעביר את דבריו להרב מנירנברג. הדבר היה קשה לי. היה עלי למלא אח שליחותי, אבל לעומת זאת ידעתי שאין בכוחי להשפיע על הרב קליין בדבר שכבר החליט עליו. לבסוף שלחתי את אגרתו של מורנו זצ"ל אל הרב קליין בתוספת מילין אחדין, איך קשה גם לי לראות את רבי יעקב רוזנהיים ביום יובלו שרוי בצער, שציער אותו - ואף כי בודאי שלא במתכוין - דוקא האיש אשר אהבו וכיבדו כל כך... אחרי שבועות מעטים החזיר לי הרב קליין את המכתב והוסיף, שבאותו יום שלח את חלקו לספר היובל לידי אייזמן. ודאי היתה ההחלטה תוצאה של מלחמה פנימית: הרב קליין ניצח את עצמו, הוא ידע לשכוח או לסלוח...

הוא לא אהב כשתלמידיו קראוהו "רבינו". גם עלי אסר לכנותו כ"מורי", אע"פ שקיבלתי היתר-הוראה מידי הטהורות. באותו שעה התנה, שהיתר זה אינו מחייב אותי ואינו מזכה אותי לראות בו את "הרב" ולקראו "רבי"...

בשנת תש"ט באתי לחיפה. את הרב הישיש רבי ברוך מרקוס זצ"ל, עדין הנפש, ביקרתי מיד, והוא הזמין אותי באדיבותו הגדולה להשתתף בעבודת הרבנות-הראשית. הבטחתי למסור את תשובתי תוך שלושה ימים. התקשרתי עם הרב קליין וביקשתיו לקבוע לי זמן לבקרו, מפני שיש לי שאלה חשובה - עבורי. הוא הזמין אותנו - אותי ואת זוג' - למוצש"ק וכמעט עוד בטרם נתן לנו "שלום" מיהר להדגיש: "עצה כן, כפי כוחי, אבל לפסוק לך שאלה - לא! מה לי בזה? הרי אתה יודע מה שאמרת בפירוש בנתינת ההיתר..." ובשום אופן לא הסכים שאשאל שאלה. בלית ברירה ביקשתי את "עצתו" בענין הרבנות בחיפה. "עצתי" - אבל זו אך ורק עצתי: לא תשתתף שם, העבודה שם אינה לפי מזגך ומהותך". שאלה שניה (דהיינו בקשת-עצה שניה) "איך אפשר לחנך פה את ילדינו, הילדים שלנו ותלמידותינו?" שאלה אשתי. הוא חרש זמן מה ואחר-כך אמר: "רק נגד הזרם פה!" וכאשר אשתי הדגישה, שהחינוך "נגד" הוא קשה מאד, שתק שוב זמן ממושך ואז אמר: "איני יודע עצה אחרת, אך אולי תנסו לעלות לירושלים, שם תנאי החינוך הם קלים יותר מפה".

היינו עשרה חדשים בחיפה, בקשר תמידי עם הרב קליין ועם האדמו"ר מוויז'ניץ-סרט. במדה האפשרית נסינו לקיים את עצתו של הרב קליין - ואולי עי"ז זכינו שרוב בנותינו נישאו לחרדים, אחדות אפילו ל"קיצונים"; ולא מעטות מהן חיפשו ומצאו מקום להוראה דוקא בפינות ה"ימיניות" ביותר.

בחיפה ביקרתי את הרב הגדול הזה תכופות. היה נראה לי שדאגות שונות מכבידות עליו, וגם כי השקפתו על כל הדברים היא מעיקה ביותר. גם בריאותו לא היתה כל כך במצב טוב ופניו נפלו מעט, אבל בתוך תוכו ראיתי בו גם אז את "הרב האהוב מנירנברג" ואהבתי אותו אהבה עמוקה, אהבה של אז, של שנות "הזמיר".

אחרי פסח תש"י ביקרתי ומצאתי מדוכא ממחלת בן משפחתו, אבל תמיד גבר הבטחון הבלתי מוגבל על הדכאון. באותם ימים הבנתי שהאיש הגדול הזה, אשר כלפי חוץ היה נראה כגלמוד, חי בקרבו חיים משפחתיים עשירים וקשור בכל רגע לבנות, לחתנים ולנכדים. כאשר כתבתי לו שנכדו המוכשר והמחונן ר' זאב וולף הראה לי תשובה ב"נודע ביהודה" על שאלה כעין זו שפרסמתי כ"תורת עצמי" (ב"הבאר" של ישיבת "באר יעקב"), השיב לי מיד. מכתבי הגיע אליו בשעת מצב גופני לא טוב, והיתה איפוא שמחתו כפולה, עד שנפשו השמחה גברה על גופו החלש. הרב בנימין זאב יעקובזון ז"ל, "אשא דעי למרחוק" (ב"ב תשכ"ז) ע' רצ"ז

הגאון רבי אליהו מאיר בלוך זצ"ל

יום ההילולא - כ"ח טבת

הגאון רבי אליהו מאיר בלוך נולד בשנת תרנ"ה בטלז לאביו רבי יוסף לייב בלוך, חתנו של מייסד הישיבה רבי אליעזר גורדון. בשנת תרפ"ח התבקש על ידי אביו לשמש כר"מ בישיבה.

בעיצומה של המלחמה, בשנת תש"א, לאחר תלאות וייסורים רבים, הגיעו רבי אליהו מאיר וגיסו רבי חיים קאטץ, לארצות הברית ומיד פתחו מחדש את ישיבת טלז בקלווילנד שבמדינת אוהיו. הישיבה התרחבה והסתעפה, והיא כוללת מוסדות תורה לרוב.

רבי אליהו מאיר היה פעיל בחיים הציבוריים והיה מראשי אגודת ישראל בארצות הברית.

נפטר בכ"ח בטבת תשט"ו, בן שישים בלבד. "במחיצתם" (ירושלים תשס"ח) ח"ב, ע' 154

כשלמדתי בטלז אצל הגאון הצדיק רבי אליהו מאיר בלוך זצ"ל, הגיע לישיבה בחור ממרוקו, שניסה להשתלב ללא הצלחה משום שלא ידע לא יידיש ולא אנגלית. רבי אליהו קרא לי והורה לי ללמוד עם הבחור הזה, באומרו - עליך לדעת לשה"ק - שורשיך נטועים בארה"ק, ואתה עוד תחזור לארה"ק! כשהחלתי לנהל את בית התומות וינגרטן בירושלים, עדיין התגוררתי בארה"ב ומספר פעמים בשנה ביקרתי בארה"ק. בכל פעם שהיה עלי לחזור לארה"ב קשתה עלי הפרידה יותר ויותר. עד שלבסוף לא יכולתי יותר, ולמרות הקשיים העצומים של ההגירה, עליתי לארה"ק כדי לגור בה. נבואתו של רבי אליהו התקיימה! הרה"ג ר' שלמה גולדהבר זצ"ל, "עולם החסידות", טבת תשס"ו, עמ' 6

אמרה נאה מתאמרא בשם ראש הישיבה דטעלז הגאון רבי אליהו מאיר בלוך זצוק"ל, הנה מצינו כשברח דוד מלך ישראל מפני שאול המלך שלא יהרגנו, עשה סימן עם רעו ואוהבו יהונתן בן שאול לדעת האם אכן כעסו של שאול גבר עליו עד שצריך הוא לברוח מפניו, וסימנם היה על ידי זריקת

חיצים, שיהונתן ישלח נער לאסוף החיצים, "אם כה אומר לנער החיצים ממך והנה" סימן הוא שאין כעסו של שאול כ"כ גדול ויכול דוד לחזור לביתו, אך אם יאמר לנער "החיצים ממך והלאה" אזי סימן הוא "לך כי שלחך ה'", וקשה הלא היה עליו לומר לו 'ברח כי שאול מבקש להרגך' ומהו הלשון "לך כי שלחך ה'", אלא פירושן של דברים הוא שאין אדם עוזב את מקומו ובורח מפני שחבירו רודף עליו, אלא אך ורק מחמת כי "שלחו ה' למקום אחר", כי שם הועידה ההשגחה עבורו תפקיד ושליחות, ורק שם תהא טובתו ומנוחתו עדי עד. ובאמונה זו צריך כל אחד להתאזר לדעת דרך אמונה, שאין כל רע ומיצר יוצא מפני עליון, כי כל קורותיו של אדם בהשגחה פרטית המה לו לטובה ולברכה, לששון ולשמחה.

מאמר זה אמר ראש הישיבה דטעלו בעת הנוכת הבית של הישיבה בקליוולאנד שבארה"ב, ובהתרגשות סיפר את דרכי השגחת השי"ת כיצד הצילו מגיא צלמוות במלחמה הנוראה, וכה סיפר: בתחלת שנות המלחמה התגוררו הוא ומשפחתו באחת מעיירות ליטא, וביום מן הימים העלילו עליו גויים רשעים על 'עבירות' שעבר עליהן עד שהוצרך לברוח הרחק אל מקום מבטחים, וגלה ממשפחתו וידידיו אל עבר אמריקה הרחוקה. כמובן שהדבר היצר לו מאד ולא הבין על מה ולמה באה לפתחו צרה צרורה זו שיצטרך לגלות למרחקים אל מקום שיממון רוחני, אך כעבור שנים מועטות כאשר מלחמת הדמים פרצה במלא עוזה ונכחדו רוב מגיני ובנין של אירופה היהודית, קהילות הקודש שמסרו נפשם על קידוש השם, וביניהם גם כן כל משפחתו הרוממה של ראש הישיבה, או אז כבר הבין, שכל אשר הוכרח לעזוב את עמו ואת מולדתו היה אך ורק לטובתו, כי לולא מלשינות זו בגינה ברח, היה נספה אף הוא עם משפחתו, ולא עוד אלא ש'למחיה שלחני אלוקים' שזכה להקים את הישיבה הגדולה דטעלו בקליוולאנד. הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א, "באר הפרשה", מטות תשע"ד, עמ' א'

מורי ורבי ראש הישיבה הגאון ר' אליהו מאיר בלוך זצ"ל (ראש ישיבת טלז), סירב להרשות לנו לרשום על גליון "זיכרון דברים" של השיעור, ובודאי שלא הרשה בשום אופן להביא רשם קול (טייפ) לשיעור. - "כתבם על לוח לבך"! היה חוזר ומזהיר אותנו. הרה"ח ר' שלמה גולדהבר זצ"ל, "מילי דאורייתא" (ירושלים תשס"ט) עמ' ה'

כי עמך הסליחה...

"כי עמך הסליחה למען תורא" (תהלים ק"ל).

שאלתי את מורי ורבי, הגאון רבי אליהו מאיר בלוך ז"ל, ראש ישיבת טלז. מה נתינת טעם יש ב"כי עמך הסליחה" לכן "תורא" = תירא, בהגיון שכלי פשוט נראה כי הסליחה עושה שלא יראו, כי הרי יש תיקון לחטא ע"י סליחה, וליהפך אם לא היתה קיימת הסליחה, אז היה לירא מאד מיום הדין.

והשיב כי יש יראה ויש יאוש, אדם מתירא, אע"פ שיש הזדמנות לתקן המעוות, שמא לא יצליח לעשות זאת, ויהיה מעוות לא יוכל לתקן. לעומת זאת, כאשר משתלט עליו היאוש, לפעמים כבר אינו מתירא. אף כאן, לולא הסליחה היה נופל ליאוש ולא היה מתירא, אך בהיות סליחה "כי עמך הסליחה" שמורה אצלו ית' בלבד, וצריך לשכנע שאכן לא ישוב לכיסלה, אז האדם מתירא. הרב שלמה גולדהבר זצ"ל, "ואני תפלה" (ירושלים תשס"א) ע' נ"ז

הגאון רבי אריה לייב מאלין זצ"ל

יום ההילולא - כ"ח טבת

רבי אריה לייב מאלין זצ"ל נולד בשנת תרס"ו בעיירה מילייציץ הסמוכה לביאליסטוק, שם שימש אביו הג"ר אברהם משה כמו"צ. בטרם נכנס להיכלה של "מיר", רכש קניני תורה בישיבת גרודנא מפי רבו הג"ר שמעון שקאפ זצ"ל, שחיבבו ביותר ואת רבים משיעוריו שאותם עמד להשמיע בפני בני הישיבה, היה מרצה קודם לכן בפניו.

בהגיעו לישיבת מיר תפס במהרה מקום של כבוד בכותל המזרח של הישיבה שהתברכה בלומדים מופלגים בתורה ובדעת, והוכר כהארי שבחבורה יחד עם רעו רבי יונה מינסקער [- קרפילוב], כששניהם משמשים כתל תלפיות לבני הישיבה שהיו מציעים בפניהם את קושיותיהם, ובכוחם הגדול היו משיבים כהלכה, ומבארים בטוב טעם ודעת כל חמירא.

במיר, דבק במשגיח הגה"צ רבי ירוחם ליוואוויץ, ואת שמועותיו בפני בני הישיבה היה רבי אריה לייב מעלה על גבי הכתב, לטובת תלמידים שלא ירדו לעומק דעתו של המשגיח בשיחותיו. אף לאחר פטירתו של רבי ירוחם בשנת תרצ"ח, המשיך להפיץ את תורת רבו, והיה חוזר בפני חבריו על דברי המשגיח בבהירות ובדייקנות.

בשנת תרצ"ה הגיע לקבל תורה מפי מרן זצ"ל בבריסק, והיה מרן זצ"ל מונה והולך את שבחיו וביחוד את כוחו הגדול כ"מחדש", ומוסר בידיו מחידושי תורתו ותורת אביו שבכתב.

כשנתיים ומחצה עשה בבריסק בין שומעי לקחו של מרן זצ"ל, ובאחת השנים שלאחר מכן, לאחר חזרתו למיר, כאשר שלח למרן זצ"ל מכתב ברכה לרגלי שנה חדשה כשהוא מצרף מערכה מחידושי תורתו, הביע מרן זצ"ל את התפעלותו מן הדברים ונהנה מהם הנאה יתרה כשהוא מתבטא ש "זהו ממש כשטיקל תורה משלי".

רבי אריה לייב נדד עם ישיבת מיר בעת מלחמת העולם השנייה ליפאן ולסיין, שם נטל חלק בפולמוס הגדול אודות קביעת התאריך של המועדים, כשהוא מתכתב עם גדולי הדור בירור שאלה זו, ואף בעניני הצלת בני הישיבות השוהים בנכר.

לאחר תום המלחמה, היגר רבי אריה לייב לארצות הברית, שם נשא בשנת תש"ח לאשה את הרבנית תחי', בתו של הג"ר דב קרייזר זצ"ל, ר"מ הישיבה לצעירים שבקלעצק. באותו הפרק ייסד את ישיבת "בית התלמוד" אשר בראשה עמד עד לפטירתו בטרם עת ביום כ"ח טבת תשכ"ב, כשהוא מצליח לפליאת רבים להעמיד את הישיבה כמתכונתה על יסודות איתנים ובטהרת הקודש, בתוככי אורת החולין והחמירות ששלטה ללא מצרים באמריקה דאז.

ספרו שהוצא לאור על ידי בני משפחתו לאחר פטירתו, הקנה לו שם עולם בהיכלי התורה והישיבות, ועם שלא זכה להניח אחריו זרע, חידושי תורתו המשמחים כל לב, הם המה זכרו לנצח, ושם טוב מבנים ומבנות.

הרב שמעון יוסף מלר שליט"א, "הרב מבריסק" (ירושלים תשס"ד) ח"ב, ע' 59

בענין של פיקוח נפש והצלת נפשות אין לחסוך בהשתדלות, וכן נהגו למעשה בישיבת מיר בשעה שברחו במלחמה ליפן מפני פיקוח נפש, והיו תלמידי חכמים שטענו שזהו השתדלות מיותרת, אבל הגה"צ רבי

לייב מאלין זצ"ל פסק שכיון שבהצלת נפשות עסקינן, אין ראוי לסמוך על בטחון אלא צריך להשתדל בכל מה שאפשר בידי אדם. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית, "בדרכי עבודת ה'", וישלח תשע"ו, עמ' א'

...שם [בישיבת "בית התלמוד"] למד הנער [הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל, בבחרותו] לדעת כי ישיבה היא בית היוצר המקיף את כל תחומי החיים, ו'בן ישיבה' היא מהות המחייבת לא רק בשעה שהוא יושב והוגה בתלמודו בבית המדרש, אלא אף בכל שעות היממה. שכן כך לימד רבי לייב מאלין את תלמידיו: "כסבורים אתם שהנכם לומדים בבית המדרש, ישנים בפנימייה ואוכלים בחדר-האוכל? לא כן, אלא: אתם לומדים ב'בית מדרש', אוכלים ב'בית מדרש' ואף ישנים בבית המדרש. כי על כן, הפנימייה היא ה'בית מדרש' של השינה, וחדר האוכל הוא ה'בית מדרש' של האכילה..."

כיוצא בזה. כאשר חלה בזמן מן הזמנים התרופפות בין התלמידים לקבוע את תפילותיהם בציבור בישיבה, נשא רבי לייב שיחה ובה תיאר בשם המשגיח רבי ירוחם, שישיבה אינה 'מקום לימוד תורה' גרידא. 'צורת הישיבה', אמר נקבעת גם על ידי אופן התפילה שבה. לפיכך, סיים, ללא תפלה כראוי, עלינו לסגור את הישיבה!

ולא היה זה בבחינת 'שיחה נאה' גרידא. התלמיד המעיד אודות המעשה זה (הג"ר מיכל זלמן שורקין שליט"א) מוסיף כי: "נודרזנו לאלתר לתקן את המעוות, כי ידענו שאצל הגאון רבי לייב זצ"ל, לא יהיו אזהרות..." "השמש בגבורתו" (ירושלים תשע"ו) ח"א, ע' 851

...וכשם שכבוד התורה וגדולת יודעיה ומלמדיה הם תנאי בת"ת, כך כשאינן הרב דומה למלאך ה' צבקות, אחז"ל שאסור לקבל תורה ממנו, וכבר היה מעשה בהגר"ל מאלין זצ"ל שהורה כן להלכה למעשה, וגופא דעובדא שהיה פרופסור בארה"ב מרצה באוניברסיטה, שהיה בקי בגמ' וש"ת של ראשונים ואחרונים, והיה אומר בכל שב"ק שיעור בגמרא לבעלי בתים, והבעה"ב התלהבו ממנו והעריכו אותו מאוד.

אולם הגר"מ זצ"ל לא מצא הדבר חן בעיניו, והסביר את דעתו ע"פ משל, מלה"ד להבהדל בין החנויות בעיר גדולה לחנות בעיר קטנה, בעיר גדולה לכל דבר ודבר יש חנות בפני עצמה, בית מסחר לבגדים, וחנות למוצרי מזון, וכדו', אבל בעיר קטנה אין אלא חנות אחת והכל נמצא בה, מוצרי מזון, ובגדים, כלי עבודה ומסמרים, מלפפונים הערינג (דג מלוח) ושאר ירקות, הכל בחנות אחת. ובראשית ההשקפה אם נשאל מה טוב יותר, לכאורה עדיפה החנות בעיר הקטנה בה הכל נמצא במקום אחד, ואין צורך לטרוח ללכת מחנות לחנות, אבל באמת לא כן הוא, שבחנות בעיר הקטנה החליפות מעלות ריח של דג מלוח (הערינג), והמכנסיים מעלים ריח של מלפפונים חמוצים, והחולצות מעלות חלודה מהפטישים, וכך הוא בפרופסור הזה שכל תורתו יש לה ריח של... הרה"ג ר' מיכל זלמן שורקין שליט"א, "מגד גבעות עולם" (ירושלים תשס"ה) ח"ב, עמ' ד'

החיים במחיצת הגאון ר' לייב מאלין זצ"ל זימנו לתלמידי הישיבה [ישיבת "בית התלמוד" בארה"ב] אפשרות להתבונן כיצד נראה עבד ה' בכל הליכותיו וללמוד ממנו אורחות חיים. וכך מספר הגאון ר' שמשון פינקוס זצ"ל, שעיקר ההשפעה של דרך המוסר עליהם לא היתה מהלימוד בספרי המוסר בסדר המיועד לכך מדי יום, כמו מעצם ההתבוננות כיצד גאון וצדיק נשגב כר' לייב לומד לעצמו את ספרי המוסר ב'שפתיים דולקות' ולב מרגיש על מקומו בישיבה, שממנה בלבד יכלו לגדול.

הכל היו עושים את אזנם כאפרכסת ונפעמים מהמראה הגדול. בהזדמנות נוספת, כאשר התכבד ר' שמשון בפתחה בעת הוצאת ספר תורה ביום ראש השנה, יצאה נפשו מהתפעלות כאשר ממקום עמידתו אצל ארון הקודש אפשר לו לתזות מקרוב בפני רבו המזכיר בסילודין את הי"ג מדות של רחמים. "ידעתי אז", סיפר לימים, "כי עתה אני מקבל את ה'אמונה' והרגשתי שהתגלגלה לידי הזדמנות שאינה חוזרת לשאוב 'אמונה' רק מהאופן שבו אמר הראש ישיבה את מידות הרחמים. אי אפשר לתאר כלל איזה יהודי הוא היה..." "השמש בגבורתו" (ירושלים תשע"ו) ח"א, ע' 161

הגאון ר' לייב מאלין זצ"ל נפגש עם בחור א' אשר היה נודע לעילוי מפורסם [ולימים נודע כא' מגדולי התורה], ותחת אחד השיחים אמר לו הגרל"מ זצ"ל, 'שמעתי עליך שאתה עילוי' והבחור הנ"ל בחריפותו תהה בקול, 'האם זהו מעלה או חסרון', וענה לו הגרל"מ על אתר, - 'בודאי זה חסרון'. הרה"ג ר' מיכל זלמן שורקין שליט"א, "מגד גבעות עולם" (ירושלים תשס"ה) ח"ב, ע' כ"ג

מעשה היה בפלוני מתלמידי הישיבה בתחילת דרכה, שניגש אל ראש הישיבה הגאון רבי לייב מאלין זצ"ל והתאונן על שהחברותא שעמו הוא לומד - איננו לרוחו, ועל טיב המאכלים המוגשים בחדר האוכל.

הביט בו הג"ר לייב בעיניו החודרות והגיב בחדות: "אם אתה מסוגל לכוון את החברותא והמאכלים בחדא מחתא, הרי זה סימן מובהק שעדיין לא נכנסת (-) 'נישט אריין'" (לאווירה של הישיבה... "לאחר מכן, התייחס לגופה של הטענה השנייה, ואמר: "דע לך שהמאכלים כן טובים. אלא מאי, יש טובים מהם? הבעיה היא שהם עולים דמים מרובים, ואני שואל: היכן כתוב (-) 'וואו שטייט'" שאתה תשב ותלמד במנוחה וישוב הדעת של תענוגים, ואילו אני אסתובב לאסוף עבורך כסף? אדרבה, אני אשב ואלמד, ואתה - תיסע לגייס ממון... " (מגד גבעות עולם, עמ' כ"א). "השמש בגבורתו" (ירושלים תשע"ו) ח"א, ע' 361

הרה"ק רבי בנציון יהודא לייב מהורנסטייפל זי"ע

יום ההילולא - כ"ח טבת

נולד כ' תשרי תרכ"ח לאביו הרה"ק ר' מרדכי דוב מהארנסטייפל זצוק"ל, ולאמו הרבנית רייצא בת הרה"ק ר' חיים מצאנז צצוק"ל. עם פטירת אביו הק', כ"ב אלול תרס"ג, מילא את מקומו בהנהגת עדתו הק' בעיר הארנסטייפל. גם מילא את מקומו בנשיאות ה"מעות ארץ ישראל" לצדקת רמבעה"נ, שהיתה תחת נשיאות זקיניו הק' מטשערקאס. בשנת תרע"ד החליט להקים יישוב חסידי בארה"ק, ונסע אז לבקר בארה"ק, אך מפאת מלחה"ע שעמדה אז לפרוץ, לא יצאה מחשבתו אל הפועל, ובדרך נס חזר לביתו יומיים לפני פרוץ המלחמה. בשנת תרע"ה העלילו עליו על ששולח מעות לארה"ק שהיתה אז תחת ממשלת התורכים, ובגלל זאת הוצרך לעבור לעיר קיוב. בפרוץ המהפכה הקומוניסטית הוכרח לעזוב את רוסיא, ובחודש אדר תרפ"א הגיע לעיר קראקא שבפולין. בשנת תרפ"ה קבע את מושבו בעיר אנטווערפן שבבעלגיע. בשנת תרצ"ו עלה לארה"ק וקבע מושבו בעיה"ק ירושלים, ואח"כ העתיק את מגוריו לתל-אביב. בשנת תרצ"ט חזר לביקור לאנטווערפן, ואז פרץ מלחה"ע השני, ורק בדרך נס הצליח להמלט לארה"ב טרם שנכנסו הגרמנים לבעלגיע. כשלא הצליח לחזור לארה"ק קבע את מושבו בעיר טשיקאגא. נלב"ע כ"ח טבת תשי"א, ומנו"כ בטשיקאגא.

"בעלוץ צדיקים" (שיכון-סקווירא תש"ס) ע' קמ"ט

בשבת קודש חול המועד סוכות כ' תשרי תרכ"ח נולד לזקננו [הרה"ק רבי מרדכי דוב מהורנסטייפל זי"ע]. בנו השלישי הוא אבי [הגה"ק רבי בנציון יהודה לייב] ונקרא שמו בישראל יהודה לייב, ע"ש הרה"ק רבי יהודה לייב הכהן מאניפולי, בעל אור הגנוז זצ"ל, תלמידו של המגיד הגדול ממזריטש וחברו של זקננו רבי זוסיא מאניפולי זצ"ל (את השם "בן ציון" הוסיפו לו בעת מחלתו בשנת תר"פ).

זקננו חיבבו ביותר עוד בצעירותו ובכל דבר התייעץ עמו, ואף קרא לו "החכם שלי". עד כמה גדלה חיבתו אליו למדים אנו ממכתב שכתב לחסידיו בעיר בוברוביץ, שבו ציין "פיו כפי, ידו כידי" (המכתב היה אצל אחי הר"ח ז"ל). תואר זה שנכתב על ידי זקני שהיה ידוע בזהירותו הרבה בהערכת אישים שונים שלא להפריז בתוארים יתר על המדה, דינו כדי לעמוד על מדת גדלותו של אבי ז"ל. במקום גדלותו שם אתה מוצא ענותנותו, שכן היה מפורסם בפשטותו ובבריחה מן הכבוד והפרסומת עד הקצה האחרון.

אבא ז"ל נודע במדת החסד שלו, שהיתה המשך להנהגת אביו וזקיניו בעל "דברי חיים" מצאנז זצ"ל. פזרנותו לצדקה לא ידעה גבול, וידיעתי נאמנה שהיו תקופות שביטו היה ריק מכל, ובכל זאת כאשר קיבל לידו כסף חילקו מיד לצדקה. כאשר שאלוהו פעם הרי גם בניו זקוקים לא פחות מאחרים ולמה הוא מעדיף אחרים, ענה "על בני יהיה מי שירחם".

לאחר פטירת אביו (כ"ב אלול תרס"ג) נתכנסו זקני החסידים והרבנים חסידי אביו והחליטו לענווד את עטרת האדמו"רות, להיות הממלא מקום אביו מהורנוסטיפול על ראש אבא, למרות היותו הבן השלישי. דומה כי עובדא זו נותנת אף היא תמונה בהירה על מדת חשיבותו ועד כמה העריכוהו חסידי אביו הגדול. הנהגתו היתה כדרך שקיבל מאביו, לשלב את חסידות הלב והרגש של בית טשורוביל, עם חסידות המוח וההגיון מורשת בית חב"ד. מנהגו היה לומר תורה בליל שבת ובסעודה השלישית, מאמריו היו ארוכים ובנויים בהעמקה מיוחדת. לצערי אבדו כל אותם המאמרים שנהג הגבאי, ר' דן ז"ל מבחירי חסידי הסבא - לרשמם. קרה לא אחת וכנסנו ר' דן לאבא עם רשימותיו בכדי לעבור עליהם ולראות אם טעונים הם תיקון, היתה תשובתו של אבא "אינני זוכר מה שאמרתי", אך לפעמים תיקן והוסיף ברשימות. בעת שנמלט אבא מצפריני מלכות זדון הקומוניסטית השאיר אחריו אותם כתבי יד, יחד עם כתבי קודש של אבותינו ורבתינו הגדולים זצ"ל, וחבל על דאבדין ולא משתכחין.

מאמר חז"ל "חכם עדיף מנביא" ניכר היטב באבא. פעמים רבות ראו שהבין מחשבות הבאים אליו, ועצותיו וברכותיו היו כדברי האורים...

בליל ש"ק כ"ח טבת תשי"א השיב נשמתו הטהורה ליצרה כששפתיו דובבות את שירת המלאכים "האדרת והאמונה לחי העולמים" והוא כולו אחוז דביקות כחד משרפי מעלה. מנוחתו כבוד בעיר שיקגו, בה חי בשנותיו האחרונות. בכמה הזדמנויות רמז שאין רצונו שיקברוהו באה"ק לאחר פטירתו, משום שחשש לקפידת חז"ל בזוה"ק (פרשת ויחי) על כך.

פ"ג שנותיו שהיו יגון וסבל מחד, היו גם מאידך ימי התעלות והתרוממות, כי למרות כל הסובב אותו הייתה נפשו שקטה ובטוחה באמונה תמימה ושלמימה באלקי אבותיו, ומאורו זה הקריץ לכל הבאים במחיצתו. הרב נחום טברסקי ז"ל, "מדור אל דור" (ת"א תשס"ח) ע' 32

מזבח אדמה תעשה לי

מרגלא בפומיה של אבא [הרה"ק רבי בנציון יהודה לייב מהורנסטייפל] ז"ל לפרש את הפסוק (שמות כ, כא) "מזבח אדמה תעשה לי" ופירש רש"י "שתהא תחלת עשייתו לשמי". כי ידוע ש'מזבח' מורה

על ענוה, כמו שאומרים ב"שיר היחוד" מזבח אבנה בשברון לבי", וכן "אדמה" רמז לשפלות להזכיר לאדם שיסודו מעפר וסופו לעפר, אמנם כל המדות דינם כלימוד התורה שעליה אמרו חז"ל (פסחים נ, ב) לעולם ילמד אדם אע"פ שלא לשמה - שמתוך שלא לשמה בא לשמה. שונה מדת הענוה, שהרי ענוה שלא לשמה אינה אלא גאוה ואף גרועה הימנה, כיון שיש בזה הונאה ורמיה, לכן חייבת מדת הענוה כבר מראשיתה להיות אך ורק "בלתי לה' לבדו". וזוהי כוונת רש"י שתהא תחלת עשייתו לשמי שמיד בתחלת הענוה תהיה כונתו לשמו ית' בלבד.

ואכן, אבא לא היה "נאה דורש" אלא גם ובעיקר "נאה מקיים". בהזדמנויות שונות ניכרת היתה צדקתו ושפלות רוחו, ולמרות שנערץ היה בפי כל, עמל להסתתר ולהראות עצמו כאילו הוא פשוט ביותר, מבלי להתבלט כלל וכלל. הרב נחום טברסקי ז"ל, "מדור אל דור" (ת"א תשס"ח) ע' 31

כ"ט טבת

הגאון רבי מאיר חדש זי"ע

יום ההילולא - כ"ט טבת

נולד בעיירה פאריטש שבבלרוס כ"ז שבט תרנ"ח [לאביו רבי בן ציון הלוי], בשנת תרס"א, בהיותו בן שלוש עשרה, נכנס ללמוד בישיבת סלבודקה והפך לתלמידו המובהק של הסבא מסלבודקא הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל שאת שיחותיו אף ערך ופרסם בספר "אור הצפון". בימי מלחמת העולם הראשונה, הועמד בפני כיתת יורים רוסית לאחר שנתפס ללא תעודות, אך ניצל בנס.

בשנת תרפ"ז עלה לארץ ישראל ובחודש תמוז באותה שנה הצטרף לקבוצת הבחורים שפתחה את סניף הישיבה בעיר חברון. על אף היותו צעיר, הורשה להיכנס לשיחותיו של "הסבא מסלבודקא" במאורעות תרפ"ט ניצל בנס כשהוא שוכב מתחת לגופות חבריו. בשנות השלושים, לאחר פטירת המשגיח הגאון רבי יהודה לייב חסמן זצ"ל בשנת תרצ"ו, התמנה כמשגיח בישיבת חברון, וכיהן שם כמשגיח למעלה מיובל שנים.

באחרית ימיו כיהן גם כמשגיח בישיבת עטרת ישראל שהוקמה על ידי חתנו הגאון ברוך מרדכי אזרחי שליט"א, וכן בישיבת אור אלחנן שבראשות בנו הגאון משה מרדכי חדש זצ"ל, כמו כן מסר שיחות בישיבת תפארת התורה, נסתלק כ"ט טבת תשמ"ט.

סיפר פעם הגה"צ ר' מאיר חדש זצ"ל: בעת שהדיחו את הצאר ניקולאי מכסאו ועדיין לא קם משטר חדש יציב, היתה תקופה שאיש הישר בעיניו יעשה, והיו כמה וכמה כנופיות של שודדים. בין הכנופיות היתה אחת מסוכנת ביותר, ונקראה בשם הפטלורצ'קים, הם הטילו את חיתתם על היהודים במיוחד, וכל יהודי שיצא לרחוב סיכן עצמו, כי היו יורים ביהודים ללא מחשבה שניה.

יום אחד הייתי מוכרח לצאת לרחוב, ומיד כשיצאתי ראיתי אחד מהרוצחים מהכנופיה הזאת שרץ אלי, תפס אותי, והוביל אותי אל תחנת המשטרה הקרובה. הבנתי כבר שגורלי נחוץ ולא נותר לי אלא לומר ווידוי. ואכן בדרך הקצרה הזאת הספקתי לומר כמה וכמה פעמים ווידוי. מיד כשהכניסו אותי לתחנת המשטרה, העמידו אותי ליד הקיר כדי לירות בי. הרוצח כיוון את רובהו כדי לירות, אני עמדתי כשהדם קופא בעורקי, והנה לפתע - נפתח חלון קטן מהחדר השני, והקציץ גער ברוצח - הנח לו ליהודון זה, תן לו ללכת. יצאתי מיד החוצה ואמרת לעצמי: "ריבוננו של עולם, חיי ניתנו לי עכשיו במתנה ממש,

הנני כבריה חדשה, ואם כן צריך אני לקבל על עצמי קבלות וסייגים!!" ואכן מיד קבלתי על עצמי כמה וכמה קבלות. אלא שעד שהגעתי לישיבה, כבר הרגשתי שמחצית מהקבלות שקיבלתי על עצמי כבר אינן איתי... לאחר כמה ימים שכחתי עוד כמה קבלות... ובתום מחצית השנה נשכח ממני הענין כולו... ונשארתי כפי שהייתי לפני המקרה הנורא ההוא...

וסיים ר' מאיר ואמר, שמה שהיה בעוכריו, הוא זה שלא קיבל על עצמו קבלות כדרגות בסולם, אחת לאחת, שאז היה מצליח לאחוז בהן!

העצה היעוצה, אפוא, ע"מ שיוכל האדם לעמוד בקבלות שקיבל על עצמו, היא שלא יקבל קבלות רבות וגדולות, רק מעט על פי כוחותיו, על מנת שיוכל לקיימן!! כי מי שמקבל ע"ע קבלות רבות-סופו שלא יעשה כלום!! הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון זצ"ל, "הגדת ר' שלום" (ירושלים תשס"ו) ע' ש"ל

היסוד הראשון בהנהגתו והפרק המרכזי במסכת חייו רבת הפעלים [של הגאון רבי מאיר חדש זצ"ל] הוא החינוך. בעצם הוא "המחנך". את דרכו בחינוך ושיטתו בהשפעה לרבים שמעתי פעם ממנו עצמו, כשאמר לאחד המשגיחים הגדולים שבדרונו יב"ל"ח "צריך למזוג את הגביע, למזוג... ולמזוג. מזיגה לעצמך, אבל כל מה שיגלוש עשוי לתלמידים, לכל הרוצה ללמוד?"

זו לא היתה רק שיטתו, זו היתה דמותו ומהותו!

בכל ימי חייו עבד המשגיח על עצמו, הוא עבד את עבודת ה' שלו. כל ים המחשבות והרעיונות היה כלפי פנים, לעצמו. ואחרי המחשבות באו המעשים, בעצמו עשה וקיים ואישיותו היוותה ביטוי מושלם של כל המחשבות. בכל מצב ובכל פינה היתה עצמיותו תוצאת דבריו. מהותו היתה פרי עמלו הגדול בכל שנות פעולתו. אבל בכל אותו הזמן שמזג לעצמו ומילא את גביעו שימש כמדריך ומורה דרך לרבים. הוא מזג כל-כך הרבה עד שהדברים שפעו מעבר לדפנות הגביע. המילוי העצמי והדוגמא האישית היו במידה כה גדושה עד שהשפיעו על כל המעונין להתבונן וללמוד, הוא הזריח לכל מי שהיה במחיצתו.

מעולם לא אמר לאיש "כך תעשה", הוא אפילו לא הטיף באופן ישיר "כך צריך לעשות", שפתו היתה עקיפה "אנחנו נוהגים כך" "פה עושים כן". עצמותו ומהותו הם שהאירו את הדרך. כך הוא היה עושה. כל תורת המוסר באה לידי ביטוי בהנהגתו, "מסילת ישרים" מהלך, מעין התגלמות של רבי המוסר: ר' ישראל סלנטר זצ"ל ורבו המובהק ה"סבא מסלבודקה" זצ"ל. זו היתה מזיגה ביד נדיבה, ביין רב טעם, עד שהכל היה גולש לצדדים וכל המתבוננים ולומדים ממנו היו נהנים הנאה מרובה ומשפעים בהשפעה נפלאה.

מעבר לעבודתו העצומה עם תלמידיו בישיבות, היו בביתו ענינים רבים של הכלל שבהם עסק בכל שעות היום והלילה. מעולם לא היה ביתו פרטי, כל פינה בו היתה מופקרת לרבים. אבל המשגיח עצמו היה חי מעל לכל הסובב, בבחינה של "כל מקום שהוא הולך שם ביתו". היתה לו קביעות ללימוד, כחוק ולא יעבור, עד כי כל עיסוק שבעולם, אירוע או שמחה לא מנעוהו מלהשלים חוק קביעותו עד לשעות הלילה המאוחרות וזאת מבלי לשנות למחרת מסדר היום הקבוע שלו כי הוא זה. לימודו היה בריכוז עצום. לעיתים היו נכנסים לחדרו והוא שקוע בתוך הספר, מונח בתוך המדרש ואי אפשר היה לתפוס את תשומת ליבו, עד שלפעמים היו זקוקים לנענע את השלחן בכדי להוציאו מתוך הריכוז.

זכרונו היה נפלא, לא היה מדרש אגדה שהוא לא היה יכול לצטט בלשונו, את הכל זכר על-פה, אבל מה שפחות ידוע הוא גאונותו בהלכה. מיוחדת היתה בקיאותו בסדר "טהרות" עד שפעם במצב של חום גבוה ציטט, כמתוך שינה, משניות בנגעים והוסיף "ושם בצד תראה את קושיית הרע"א".

מיסודו ועד זקנה היה שקוע כולו בלימוד מתוך התעניינות ושליטה בסוגיה. עם היותו המנהל הרוחני של ישיבת חברון היה מדבר עם בחורי הישיבה בלימוד, ב"ריתחא דאורייתא" נפלאה, עד שהסכמה שלו לסברא היתה המבחן לישירות השכל לעמקות המחשבה ולאמיתות הענין.

את כל אותה גאונות ובקיאות השקיע בתוך שיחות המוסר שנשא ברבים. כולן היו מלאות "לומדות", הבנה והעמקה. את יסודות שיחותיו ותוכנו, שאב מתוך עצמו, מפנימיותו, כך שכל ההעמקה הזו וה"לומדות" העצומה הוחבאו בסתרי אשיותו ועצמותו, בבחינת "אדם גדול בענקים". ואת הכל - הגאונות והבקיאות, השקידה וההבנה - הסתיר במלבוש רחב של ענווה, בהנהגה של פשטות וצניעות. את כל מחשבותיו ורעיונותיו בהם עסק מבלי היסח הדעת בכל ימיו, הסתיר במעמקי ליבו והפכם לחלק בלתי נפרד מעצמותו. פשטותו היתה עמקות, הבנתו היתה של גאונות, והנהגתו כ"בעל מוסר" - בעלים על עצמו ע"י המוסר. הדם שזרם בגופו היה המוסר של דבקות בתורה ובדרכי רבותיו. וכך היה תמיד דבוק בהנהגתו זו - בעידן שמחה או עצב ר"ל, בין תלמידיו או ברבים, בחדרו ובמטבחו, בחוג המשפחה, או בינו לבין עצמו, בכל מצב בכל זמן ובכל מקום - ללא שינוי! שכן, את חייו חי כלפי פנים, בתורה ובדעת, במוסר וביראה, תמיד כאחד ובתוך עצמו ללא היסח הדעת... חתנו הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א, ראש ישיבת "עטרת ישראל", "המאירי" (ירושלים תשנ"א) ח"ב, ע' רי"ז

חודש שבט

א' שבט

הגה"צ רבי בנימין ראבינאוויטץ זי"ע

יום ההילולא - א' שבט

רבי בנימין הצדיק, נולד בח"י מנ"א שנת תער"ב בין חומות ירושלים לאביו הגה"צ רבי ארי' מרדכי זצ"ל, אשר היה נר"נ להיהודי הקדוש מפרשיסחא זצוק"ל ובניו אחריו אשר הנהיגו עדות ישראל למאות ולא לפים, ולאמו הרבנית החשובה בת רבי בנימין רבי פישל'ס, שעלה לארה"ק לאחר שהיה חשוך בנים ובברכת רבו הרה"ק מסאוורין זצוק"ל עלה לארה"ק שם נפקד בזש"ק, וממנו תצאות חיים דור ישרים שבינם נמנה רבינו זצוק"ל, וע"ש נקרא בשם בנימין.

משחר טל ילדותו נכרו עליו גינוני קדושה מיוחדים ונעלים, בין חומות ירושלים ישב וספג את אורה המיוחדת אשר כל כולה קדושה וטהרה, למד בת"ת חיי עולם מול שריד בית מקדשינו, ותורתו ותפלתו כמו גם מידותיו התרומיות וסדר לימודו הפליאו את כל רואיו, אשר הכירו כי הוא זרע ברך ה', לילות כימים היה לן יושב בביהמ"ד ושוקד על דלתי תורה, ובלילות הארוכים היה מתחמק חרש מבית הוריו וחדר הורתו ושוקע בדברי תורה בביהמ"ד תפארת ישראל דחסידי רוז'ין (נישעס שול), כאשר לפנות בוקר היה חוזר לבית הוריו כאילו להמשך שנתו, כדי שלא יחושו בהעדרו, ומאז נערותו היה כל סדר יומו מחושב להפליא במשטר וסדר המהווים כידוע אות וסימן לגדלות נפשית מופלאה, ובשאר מידות שמנו חכמים וצדיקים קידש וטיהר את עצמו בקדושה עליונה, והרגיל את נפשו שלא לאכול יותר

מהנצרך לצורך קיום גופו, ועבודת הקודש דיליה במידי דאכילה היה כאחד מן הקדמונים, וכך גם לא גרד את גופו הקדוש מעולם, וכשהיתה לו פריחה קשה על גופו התפלא הרופא איך יכול יצור אנוש לסבול יסורים כאלו מבלי להתגרד ולו פעם אחת. ביום י"ג אלול תרצ"ד בהגיעו לפרקו לקחו הרה"ח רבי אברהם הכהן ז"ל חתן האי תנא ירושלמאה הגה"צ רבי עקיבא יוסף שלזינגר זצוק"ל, ואחרי נישואיו עבר ללמוד בישיבת חיי עולם עם סגל חבורת עובדי ה' ויגיעי תורה בני ירושלים של מעלה, שם יגע בתורה מתוך הדחק כשכל יומו מוקדש ללימוד התורה, ואחרי שעות יגיעה רבה בעמקי תורה היה לוקח ספר תשובות חתם סופר ולומד בהם לנוח מיגיעתו, וכה נראה שעות ע"ג שעות מסתובב כשספר שו"ת חת"ס בזרועותיו, עד שהיה שגור על לשונו מרישא ועד גמירא, וכמ"פ כשהזכירו לפניו לשון בחת"ס אמר בבטחה אין לשון כזה בכל תשובות חת"ס, וכל עסק תורתו היה כשבביתו לחם צר ומים לחץ, ותורה שלמד באף היא שעמדה לו, ועד סוף ימיו היה מתבודד בבית תלמודו והוגה בתורת ה' תמימה, ובשנות צעירותו קבל על עצמו בנדר שלא לקבל עליו עול רבנות והנהגת הציבור...

כעבור כמה שנים נקרא רבינו לכהן כראש ישיבה בישיבת חיי עולם, וראש בית ההוראה שלה, ולימד את תלמידיו בהשכל ודעת מס' חולין עם הראשונים וטושו"ע יור"ד עם הנו"כ כשמגישם לפני שומעי לקחו כשולחן ערוך המוכן לפני השומע, ואמר תחת אחד השיחים כי לפני שהחל ללמד את סדר לימודיו עבר על מס' חולין גפ"ת וראשונים ל"ה פעם, וכן היו שגורים על פיו כל פרי מגדים בענינים אלו, ובשנת תשי"ח נקרא ע"י הגה"ק אדמו"ר מתולדות אהרן זצוק"ל לעמוד בראש הישיבה הגדולה שלו, ומשך עשרות בשנים הרביץ תורה ויראה לתלמידים, והיה בקי בלשונם של ראשונים כמלאכים בכל ד' חלקי השו"ע ואף גם בספרי יראים מוסר וחסידות כמונח בכיסיה.

אחרי פטירת הגה"צ רבי אליהו זלוטניק זצוק"ל חבר הביד"צ נתמנה רבינו לכהן כחבר מן המניין בבי דינא רבא דפעיה"ק, על אף נדרו אשר נדר, התיר לעצמו את הנדר למען כבוד העדה החרדית, שם ישב כסאות למשפט ושפט את ישראל בצדק ובמישור משך כ"ו שנה מיום ליום, ומני אז היה בידדות איתנה עם מרן רביה"ק מהרי"מ [דושינסקיא] זיע"א כמים פנים אל הפנים, ומסופר כי מרן רביה"ק [מהרי"מ דושינסקיא] זיע"א התבטא פעם על שהתבונן ונתן על לבו שהעובדות וסיפורי צדיקים שהיה מספר, היו אלו שהחזיק במדרגתם ומעלתם, וכי אינו מספר דברים שאינו במדרגתו.

רבינו נהל את מערכות הציבור בדרכו השקטה ובישוב הדעת הנוראה שלו, ואף הציב חומה ובריה בנושאים רבים אשר עמד על המשמר וחרג מדרכו בעיני חינוך הטהור והצניעות, ובענין גיוס בני הישיבות אשר העמיד חומה בצורה, וכן באחרית ימיו ייסד את הוועד משמרת סת"ם להשיג על סופרי סת"ם ותשמישי קדושה שלא יהיה בהם נדנדוד של חשש וסרך איסור או חששות כלשהן, ופעולתו עשו פרי קודש הילולים עד היום הזה.

בתחילת שנת תש"מ לערך עת רוחות חדשות נשבו בערי יהודה ובחוצות ירושלים, ניגשו אליו חבר אברכים אשר בקשו ממנו כי יהיה להם למנהיג ולמורה דרך, ואחרי הפצרות מרובות קבל עליו את ההנהגה דקהל משכנות הרועים, אשר להם השמיע את דברותיו והדרכתיו, ואף על פי כן מאס בכל גינוני ההנהגה הנהוגים, והתנהג בפשטות כמימים ימימה, והמשיך להלך בצידי דרכים כאשר היה באמנה אתו מאז נעורתו.

רבינו השאיר אחריו אמרות טהורות אשר השמיע לתלמידיו אשר הקשיבו למוסריו כמהים, וכן הותיר אחריו דור ישרים יבורך רבינו הגדול מ"מ אדמו"ר דמשכנות הרועים, ובניו האדמו"רים מפוריסוב וקאלשין, וכן בנין וחתנין רבנן הבלחט"א, הממשיכים בדרכו מורשה לשם תפארת.

בסוף ימיו חלה רבינו ונחלש ובכל זאת המשיך בעבודתו הקדושה בדביקות עילאה, והמשיך להופיע במושב הביד"צ תמידין כסדרן והמשיך בהנהגת הציבור כמימים ימימה, וביום ראש חודש שבט תשס"ב לפני תפילת מוסף השיב את נשמתו לבוראה זכה וטהורה בפתע פתאום, לתמהון לב תלמידיו ואנשי ירושלים של מעלה, בהלוויתו השתתפו רבבות רבות של המוני בני ישראל, וכבוד גדול עשו לו במותו ויספדו לו כל בית ישראל. ומנו"כ בהר המנוחות בעיה"ק ירושלים. "בית יוסף להבה", וארא תש"ע, עמ' ד'

הגה"ח רבי פישל רבינוביץ זצ"ל ראש ישיבת באיאן העיד שאביו הגה"ח רבי אריה מרדכי זצ"ל אמר על בנו רבינו (הגה"צ רבי בנימין רבינוביץ זצ"ל) "הוא קדוש מרחם אמו". ופעם הביא לידי ביטוי את חכמתו של רבינו. היה זה כשאביו של רבינו לקה באירוע מוחי בשנותיו האחרונות עלי אדמות, ועקב כך קשתה עליו הדיבור מאד, עד שבקושי הבינו את דבריו. באחת מערבי השבתות ביקש שבנוי ונכדיו יתפללו בביתו במנין את תפילות יום השבת, וכמובן שקיימו את רצונו. בבוקרו של יום השבת, טרם קריאת התורה קרא רבי אריה מרדכי לבנו רבינו, וביקש לשמוע ממנו חות דעתו, אם מותר לו לעלות לתורה מפני שאיננו יכול לבטא את הברכה היטב מחמת מצבו. השיב לו רבינו בחכמתו שמכיוון שנראה שמצבו משתפר הרי אפשר לקוות שבעת תפלת המנחה של יום השבת יוכל לעלות לתורה. אביו של רבינו התפעל מאוד מתשובה פקחית זו, וכל אותו השבוע היה מרבה לשוחח עם הנכנסים בצל קורתו אודות תשובתו של רבינו שהייתה מיט א איידלקייט, סיי הלכה'דיג, און סיי כיבוד אבי.

פעם כשבא אחד להתייעץ עם רבי אריה מרדכי בענין מסויים, נענה לו: "הנה כאן מתגורר בני, הוא איש קדוש וחכם, שאל אותו חוות דעתו בנידון" וגעה בבכי. "עמודא דנהורא" (ירושלים תשס"ג) ע' ע"ג

הגה"צ רבי בנימין רבינואוויטש זצ"ל סגן ראב"ד בביד"צ העדה החרדית, מזקני הדור שיירי נכסות הגדולה. התמדתו בתורה היה גדול מאד, ובימי נעוריו לא היה לו ש"ס בביתו, והיה הולך לגבאי בית המדרש לשאול גמרא על איזה זמן ללמוד בו, וסיפר הגבאי דלאחר שלש שבועות היה מחזיר לו הגמרא ולוקח אחר תחתיו. ואמר פעם לאחד מידידיו (ר' נטע פריינד) היום גמרתי ללמוד ש"ס מאה פעמים ואחד. היה עובד ה' מופלג, והנהיג עדה תחתיו, והיה מאריך בכל שבת בדברי תורה ומוסר בדברים החודרים ונכנסים אל הלב. הגה"צ רבי אשר אנשיל כ"ץ שליט"א, גאב"ד ווען, "שמן ראש-פורים" (ברוקלין תשס"ח) ע' קמ"ו

ג' שבט

המשפיע רבי זלמן משה היצחקי זצ"ל

יום ההילולא - ג' שבט

הרה"ח זלמן משה היצחקי נולד בעיר נעוויל, שהיתה מהערים החסידיות המפורסמות עוד מימי רבינו הזקן, בשנת תרל"ג בערך, לאביו החסיד דובער היצחקי, שהיה השוחט בנעוויל, ונקרא בפי כל בשם בערל דער שוחט, ולאמו מרת רחל. קיימת מסורת משפחתית שהשם היצחקי הוא על שם מוצאה של המשפחה מרבנו שלמה יצחקי - רש"י.

ראשית חינוכו היה דווקא בחדר חסידי שלא היה שייך לליובאוויטש, כשהתבגר והיה נזכר בגירסא דינקותא שספג בילדותו היה פורץ בבכי ואומר: "אני יודע היטב מהו חושך, כי ספגתי אותו בילדותי". לאחר שהיה נרגע היה ממשיך ואומר: "אבל מי שידע מה זה חושך, יודע גם מהו אור..."

חתונתו של ר' זלמן משה היתה בעיר ז'מבין, בשנת תרנ"ח (בערך), הוא נשא לאשה את מרת נעשע למשפחת ריינעס, משפחה מתנגדית מפורסמת. לאחר חתונתו התגורר בז'מבין ועסק שם בשחיטה.

לאחר התייסדות ישיבת תומכי תמימים, בסוף שנת תרנ"ז, נסעו התלמידים הראשונים שהתקבלו לישיבה בליובאוויטש יחד עם המשפיע הידוע ר' שמואל גרונם אסתרמן ללמוד בעיר ז'מבין. ר' זלמן משה שהיה תושב העיר, התקרב לתלמיד הישיבה ולר' גרונם, ומזמן לזמן היה נכנס לשמוע את שיעור החסידות שלו בישיבה. עד אז היה לומד רק גמרא ושולחן ערוך, לאחר ש'טעם' מעט מתורת החסידות, נפקחו עיניו, ונפשו חשקה בלימוד החסידות. הוא היה מגיע מידי יום ביומו לשיעור החסידות של ר' גרונם, למרות שלא היה תלמיד מן המניין. לחודש תשרי תרנ"ט נסעו תלמידי הישיבה עם המשפיע לליובאוויטש, לשהות במחיצתו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. זלמן משה הצטרף לחבורת הנוסעים לליובאוויטש, זו היתה הפעם הראשונה שהיה בליובאוויטש...

לימים, אמר עליו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב "מיין זלמן משה" [זלמן משה שלי]...

לאחר מספר שנים עזב ר' זלמן משה את ז'מבין, ועבר לעירייה שעדרין, הוא נעתר לבקשת תושבי שעדרין לבוא להתגורר בה, ולקבל על עצמו את תפקיד שוחט העירייה.

כששאלו את זלמן משה: הרי ז'מבין היא עיר גדולה, ויש לך בה פרנסה בשפע מעבודת השחיטה, ומדוע אתה עובר לשעדרין - עיירה קטנה, שהפרנסה משחיטה תהיה בה פחותה!? ענה ר' זלמן משה: זאת באמת הסיבה שאני עובר לשעדרין, שם אהיה פחות עסוק בשחיטה, ואוכל להתמסר ללימוד חסידות, במשך שעות רבות יותר.

בימי מלחמת העולם הראשונה בעת שר' זלמן התגורר בשעדרין היה המצב הכלכלי בכי רע, ולאנשים לא היה כסף לקנות תרנגולות, כמובן שמצבו של ר' זלמן משה היה גרוע ביותר, כי כל פרנסתו הייתה משחיטת עופות, אבל כשבכל זאת היה מגיע מישוהו לשחוט והיה נותן לו פרוטות אחדות, היה ר' זלמן משה מחלק את אותם פרוטות לאנשים נצרכים, לעצמו ולבני ביתו לא היה מותר פרוטה אחת. כשהמצב התדרדר עד כדי רעב כפשוטו, פתחה אשתו מרת נעשע חנות קטנה. את הפרנסה הזעומה מאותה חנות, הייתה מחביאה, כדי שר' זלמן משה לא יחלק את הפרוטות האחרונות לנצרכים.

לאחר פטירת אביו דובער, ביום הראשון של חג הפסח תרע"ט, חזר ר' זלמן משה לנעויל למלא את מקום אביו כשוחט בעיר, לצידו של השוחט הנוסף החסיד ר' חיים דוד ליינ.

מיד עם בואו לנעויל, הפך ר' זלמן משה לאחת מהדמויות המרכזיות בקרב תושבי העיר, שהיו רובם ככולם חסידי חב"ד, ביתו הפך להיות לבית ועד להתוועדויות חסידיות...

בשנת תרצ"ג החליט ר' זלמן משה לעלות לארץ ישראל, ומכיוון שרק באזור מוסקבה ניתן היה להגיש בקשה להיתר יציאה, הגיע ר' זלמן משה למוסקבה, והתגורר בבית חתנו הרה"ח ר' אברהם דריזין. ר' זלמן משה התגורר במוסקבה במשך שנתיים, עד שנת תרצ"ה, שאז קיבל היתר יציאה ועלה לארץ ישראל...

משפחת דריזין הייתה משפחה גדולה בלי עין הרע, בשעות היום היה הבית על גלגלים, הילדים הקטנים רעשו וגעשו, לכן היה ר' זלמן משה מקדיש את שעות הלילה השקטות ללימוד חסידות. בשעה שתים עשרה בלילה, כשהבית היה נרגע, ישב לו ר' זלמן משה עם ספר המאמרים תרס"ו, והיה לומד ברצף

במשך שש שעות, עד השעה שש בבוקר, כך מידי לילה בלילה, במשך כל תקופת שהותו במוסקבה, עד לעלייתו לארץ ישראל.

במשך שנתיים התעסק ר' זלמן משה עם קבלת היתר יציאה מברית המועצות, פעמים רבות נדחתה בקשתו, בשנת תרצ"ה לאחר שביקר במשרדי ההגירה וקיבל את היתר היציאה הנכסף, הוא חזר לביתו שמח וטוב לב, נכדיו שמעו מרחוק שמישהו שורק, כשיצאו מהבית, הם ראו לתדהמתם שסבם החסיד הגדול מנופף בידו האחת בהיתר היציאה ובידו השנייה הוא שורק מרוב שמחה...

בשנת תרצ"ה עלה זלמן משה, יחד עם זוגתו, בנו שמואל, ובתו פיה, שעדיין לא נישאו לארץ ישראל. הוא התגורר ברח' יבניאל בתל אביב, סמוך לשוק הכרמל. מיד עם בואו של ר' זלמן משה לארץ ישראל, שלח מזכירו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, הרה"ח יחזקאל פייגין, מכתב לאנ"ש בתל אביב, בו הוא מתאר להם את מהותו של זלמן משה, ומבקש מהם לדאוג לפרנסתו.

ואכן מיד עם בואו לארץ ישראל התקבל כחבר באגודת השוחטים בתל אביב, ועסק לפרנסתו כשוחט בבית השחיטה שב'שוק בצלאל' בתל אביב.

לאחר שהגיע לארץ ישראל, הצטרף ר' זלמן משה לקהילת חב"ד שבתל אביב, מובן שמיד עם בואו תפס מקום של כבוד בקרב המתוועדים בבית כנסת חב"ד, והיה ראש המדברים בכל התוועדות. בכל שבת היה מגיע לבית כנסת חב"ד, שומע חזרת הש"ץ וקריאת התורה, חוזר לביתו ומתפלל שעות רבות...

לאחר שלקה בשיתוק חלקי בתחילת שנות הת"ש, עבר זלמן משה להתגורר בשכונת נחלת יצחק שבתל אביב, סמוך לבנו שמואל. ברוב שעות היממה היה לומד מאמרי חסידות של אדמו"ר מוהרש"ב, והיה מתפלל באריכות.

סיפר חתנו הרב מאיר בורובסקי: בשנות חייו האחרונות סבל ר' זלמן משה משיתוק חלקי בגופו, השיתוק פגע גם בכח הדיבור, והיה קשה להבין את דבריו. כאשר השתדכתי עם בתו פיה ובאתי בפעם הראשונה לביתו התגלה בפני דבר פלאי, למרות שדיבורו היה קשה עליו, ולא ברור, הרי כשפתח אה פיו בתפילה יצאה התפילה מפיו ברורה לחלוטין, כל מילה הייתה חדה וברורה, כך גם בעת שלמד חסידות, היו דברי החסידות יוצאים מפיו באופן ברור לחלוטין, וכלל לא היה ניכר שהאיש משותק, למרות שבענייני חול התקשה להוציא הגה מפיו...

בשנת תש"י, לאחר שמשפחת חתנו הרה"ח ר' אברהם דריזין עלו לארץ ישראל והתיישבו בכפר חב"ד, עבר זלמן משה אף הוא לגור בכפר חב"ד. ביום ג' שבט תשי"ב, בהיותו בן שבעים ותשע בערך, נפטר, ומנוחתו כבוד בבית העלמין העתיק בצפת, סמוך לציון הרה"ק לייב בעל היסורים. הרה"ח ר' יוסף יצחק קמניצקי הי"ו, "אנשים חסידיים היו" (כפר חב"ד תשס"ד) ע' 11

...משפיע נוסף שר' ניסן [=המשפיע הרה"ח ר' ניסן נעמאנאו זצ"ל] היה קשור אליו מאוד, היה הרה"ח ר' זלמן-משה היצחקי ע"ה, חסיד 'פנימי' שנודע בגודל התקשרותו לכ"ק רבותינו נשיאינו. מספרים עליו שידיו היו רועדות כשהיה כותב פ"נ לרבי, עד כדי כך שבקושי היה מצליח לסיימו...

ר' זלמן-משה סימל בעיני ר' ניסן, לכל לראש, דוגמה ומופת לחסיד בעל קבלת-עול. בדרך כלל, מיעט ר' ניסן בסיפורי חסידיים, אך על המשפיע ר' זלמן-משה כן היה נוהג לספר. כך, לדוגמה, נהג ר' ניסן לספר

את הסיפור הידוע שאירע עם ר' זלמן-משה בתקופה שעבודתו כשוחט הפריעה לו להקדיש זמן רב ללימוד חסידות. פעם הגיע ר' זלמן-משה אל הרבי הריי"צ והתאונן על כך שרק בשעת לילה מאוחרת מתאפשר לו להתפנות ללימוד חסידות, ובאותה שעה מוחו כבר עייף מאוד והוא מתקשה להתרכז בלימוד. ענה לו הרבי הריי"צ שאף-על-פי-כן עליו להתאמץ בלימוד בשעת לילה מאוחרת זו, וכי למרות שבשעה-שעתיים הראשונות יתקשה מאוד להתרכז, הרי שבשעות הבאות כבר יצליח להיות חדור כל-כולו בלימוד... סיפור אופייני שכולו אומר קבלת-עול חסידות.

עוד סיפר ר' ניסן שפעם שאל את ר' זלמן-משה: כיצד אתה מרשה לעצמך לעשן? והרי לכאורה גם העישון הוא תאוה, ככל התאוות האחרות. השיב לו ר' זלמן-משה: "מען דארף עפעס געבן דעם הונט כדי ער זאל שווייגן" [=צריכים לתת משהו לכלב (היינו, לנפש הבהמית) כדי שישתוק]. ... עובדה נוספת שראויה לציין: לשניהם, למשפיע ר' זלמן-משה ולתלמידו ר' ניסן, היה 'קאך' [=להט] חזק במיוחד בלימוד 'המשך תרס"ו'. למרות שמדובר ב'המשך' עמוק שיחודיותו מתבטאת בהרחבה ובהעמקה של הנושאים המבוארים בו, אצל שניהם היה הלימוד ב'המשך ס"ו' בסגנון לא שגרתי, סגנון של 'עבודה' פנימית וקבלת עול'. אחד מנכדיו של ר' זלמן-משה מעיד שברשותו נמצא ה'ביכל' של מאמרי 'המשך ס"ו' שהיה בבעלות הסבא ר' זלמן-משה. לדבריו הסבא למד מדי יום לא יותר מחמש-שש שורות, ועשה חריץ בציפורניו על השורה שאליה הגיע. ומעניין לא פחות: דפי המאמרים העיוניים מלאים בדמעותיו של זלמן-משה!...! הרה"ח ר' ישראל אלפנביין שליט"א, "ר' ניסן" (ירושלים תשע"ב) ע' 42

כל מי שהכיר קצת את ר' זלמן משה היצחקי, ידע היטב שהוא חסיד שכל יום למד והתעמק בחסידות כמה שעות, אחר כך התפלל באריכות, וכל חיותו הייתה מחסידות. הייתה לו הבנה דקה מאוד בחסידות, והאמת של חסידות הייתה מהות חייו. אבל הוא היה חסיד מסוג שונה. הוא לא גדל והתחנך בילדותו על-פי דרך ליובאוויטש, ולכן על-אף שהתוכן שרצה לבטא בדיבוריו היה תוכן עמוק מאוד של חסידות, מכל מקום, הדרך והצורה שהוא אמר את הדברים לא הייתה מסודרת ולא עם ה'כלים' והביטויים העדינים הרגילים. בנוסף לכך הוא היה גם ביקורתי מאוד, בעיקר כלפי עצמו, אבל גם כלפי אנשים אחרים...

ר' מיישקה גוראריה היה מרבה ללכת להתוועדויות שלו. למרות ששניהם היו אנשים בעלי סגנון שונה לגמרי זה מזה. הוא היה הולך חצי שעה בשבת בכדי להשתתף בהתוועדות של ר' זלמן משה. פעם הם ישבו יחד, ור' זלמן משה כבר היה מבושם. הוא פנה לר' משה ואמר לו: "נו, מיישקה, זאג עפעס א ווארט, זאג וואס איז 'פשיטות'..." [אמור משהו, אמור מהי 'פשיטות']... וכך דחף אותו: "נו זאג, דו ביסט דאך א שטיקל משכיל [הרי אתה קצת 'משכיל']... זאג וואס איז 'פשיטות'... נו, מה ר' מיישקה יכול לומר לו? וכי אפשר להסביר מה זה 'פשיטות'?! אבל רבי זלמן משה שוב דוחף אותו: "נו, זאג שוין [אמור כבר], זאג וואס איז 'פשיטות'...". בלית ברירה, ר' מיישקה התחיל לומר משהו, אולם מיד כשפתח את פיו סטר לו ר' זלמן משה קלות, ואמר לו: "ווי דו הויבסט אן מסביר זיין איז דאס שוין ניט 'פשיטות'..." [אם אתה מתחיל להסביר - כבר אין זו 'פשיטות'...]. בכל פעם שר' מיישקה היה רוצה להסביר את העניין הזה, היה מספר את הסיפור הזה. בנו, ר' נתק'ע גוראריה, סיפר לי פעם, שאביו ייקר כל חייו את הסטירה הזו. היא אמרה לו הרבה יותר מהסברים וביאורים אחרים. סיפור זה מהווה דוגמה להרגשה של חסידות. זו סתם 'השכלה' יבשה. נתק'ע אמר לי, שהוא זוכר כיצד אביו היה חוזר הביתה מההתוועדויות של ר' זלמן משה בהתפעלות גדולה, והיה אומר: "אתם לא מבינים את ההפלאה שבדבריו..."

אני זוכר איך הוא היה מתפלל. הוא התפלל במתינות, בלי שום רעש. הוא חשב הרבה במהלך התפילה. הייתה לו מנגינה, כמין 'תנועה' כזו, שהיה מתפלל איתה תמיד. היו פעמים רבות, שאחרי שהיה מסיים להתפלל - זה כבר היה אחרי הצהריים - הרגיש צורך להתוועד. הוא היה מרגיש שהענין עוד לא נכנס אצלו בפנימיות, ובכדי להתוועד יש צורך בשני אנשים. באותו רחוב שהתגורר בו, גר גם ר' משה דובינסקי. לר' משה יש בן, ר' מוט'ל, בערך בן גילי. יום אחד, ר' זלמן משה היה אחרי התפילה והנה הוא רואה את מוט'ל הולך ברחוב. הוא קרא לו: "מוט'ל קום אהער, קום פארבריינג...". [בוא הנה להתוועד]. מוט'ל עלה אליו, ר' זלמן משה לקח בקבוק משקה ושתי כוסיות, מזג בשתייהן 'משקה' אבל הזהיר את מוט'ל: "דו זאלסט נישט טרינקען [אל תשתה], אתה רק תאמר 'לחיים' ואני אשתה בשבילך...". הוא אמר "לחיים" בעצמו ואמר למוט'ל: "נו, מוט'ל זאג 'לחיים'...", והוא שתה את שלו... ואז אמר: "אין עוד מלבדו! ס'איז ניטא גארניט! גארניט! [מאום לא קיים!], ואמר למוט'ל: "מוט'ל זאג - 'אין עוד מלבדו, סאיז ניטא גארניט, גארניט איז ניטא'...". כך התוועד איתו כרבע שעה-עשרים דקות, ואז אמר: "נו, מספיק, לך לביתך". היה זה ביטוי לרגש עמוק מאוד שחש באותם רגעים, הוא הרגיש במלחמה. הוא למד והתפלל הרבה שעות, והרגיש שהעניין עוד לא נכנס לתוכו. התחוללה בקרבו מלחמה בין שני צדדים. זה לא בנוגע לעניין של פועל-ממש, אלא בנוגע להרגשת הדברים. הוא חש שהשכל האנושי לא מקבל את האמת של חסידות. הוא נאבק לקבע הרגשה זו במוח, והיה חייב לעשות משהו, להילחם שזה יכנס בפנימיות. לכן הוא חזר על כך פעם נוספת, כמנסה לשכנע את עצמו באמיתיות העניין. זו תנועה עמוקה מאוד. הגה"ח ר' יואל כהן שליט"א,

ה"חזור" דליובאוויטש, "בדרכי החסידים" (ירושלים תשע"ה) ע' 292

בעיר נעוויל שבמחוז רוסיה בשנות הצדיק - תר"ץ, לפני שמונים וחמש שנה לערך, התגורר צדיק חסיד מורם מעם העונה לשם רבי זלמן משה ז"ל. ישב לו היהודי הזה בבית הכנסת עטוף בטלית ותפילין לעיתים תכופות בשעות הצהריים המאוחרות אחוז בחבלי בוץ וארגמן רוחניים לאחר שעות של תפילת שחרית באריכות - תפילה בעבודה, כנהוג מקדמת דנא, בהרגשה שהוא נמצא ושט בעולם אחר.

ועל עוד יהודי נספר שהיה בודד רעב ותשוש, שעזב את אוקראינה המורעבת מאד, עד כי היו אנשיה מחטטים באשפתות למצוא מעט מחיה לנפשם, כאשר הוא נע ונדד מעיירה לעיירה, ובכל מקום שהוא מגיע היה נכנס לבית הכנסת שבעיירה ושם תמיד היה מוצא מישהו שירחם עליו ויתן לו לחם להחיות את נפשו. יום אחד במסגרת הגלגולים, הגיע לעיירה נעוויל, וכדרכו בקודש חיפש מרגוע לנפשו וגופו בבית הכנסת שבעיירה. הייתה זו שעת צהריים, בית הכנסת ריק מבני אדם ובאחת הפינות יושב לו אותו חסיד ר' זלמן משה ושט בש"י עולמות, ורק לא בעולם הזה ללא שימת לב ליוצא ולנכנס, ובינתיים מתיישב לו האורח לחלץ את עצמותיו מתלאות הדרך ומחכה לרגע שהמתפלל יביט עליו וישאל אותו לרצונו. לאחר הורדת הטלית רואה ר' זלמן משה את האורח הזה, ניגש אליו בברכת שלום עליכם, שאלו למוצאו ולמקום מגוריו כיום וכו' ומן הא להא נתן לו האורח להבין שזה לו זמן רב שלא בא אוכל לפיו.

אמר לו החסיד: גם בביתי המצב לא "נוציץ" ואין אוכל מי יודע מה... המאכל היחיד שיש בביתי זה מי גבינה, ובמאכל החשוב הזה אני מוכן להתחלק איתך, אך בתנאי אחד, האורח צמא לדעת במהירות איזה תנאי הוא מציב לו ומוכן היה לקיימו, והעיקר להשקיט את הרעב מהר ככל האפשר, אמר לו החסיד: לא אעכב אותך אני רואה את מצבך, בוא נתקדם לעבר דירתך ובדרך אומר לך תנאי זה מה

הוא: ודברת בם בלכתך בדרך, דע לך שבאותם מי גבינה יש חלק סמך - שמנת, ויש חלק מימי - מים לבנים. אני אקח לעצמי את השמנת ולך אתן את החלק המימי, אולם לפני שתקבל ממני את מי הגבינה הדלילה, תאמר לי בזה הלשון: "אלטער פערד, זיך נעמסטע די גידיכטע און מיר גיסטע די שיטערע! - סוס זקן! לעצמך אתה לוקח את השמנת, ולי אתה נותן את המים הדלילים!" התיישבו ליד השולחן והאורח מהנהן בראשו באמירת הן, כי מה לא עושים ומה לא אומרים בשביל להשקיט רעב? בעל הבית מניח את צנצנת המי גבינה על השולחן והוא שופך את המים העליונים הדלילים לתוך צלחת אחת ואת המים התחתונים הסמיכים (גם זה בלי שמנת...) לצלחת אחרת. החסיד מקרב את השמנת למקום מושבו של האורח, והאורח - יוצאות לו העיניים ומרגיש כמו אותו אורח רעב שיש לליל הסדר ולא יכול היה להתאפק ב"ורחץ" הראשון החל את הסעודה מרוב רעב... החסיד רואה את עיניו הבולטות של האורח ומתעקש ואומר לו: סיכמנו ועשינו תנאי שתאמר לי משהו לפני האוכל, אם לא תגיד לא תקבל - אמר בנחרצות. מתמהמה האורח ומהרהר לעצמו, יושב מולי יהודי שמוכן להתחלק אתי במעט האוכל שיש לו בביתו, זה חלקו מכל עמלו, יהודי כזה רחמן וטוב לב, איך אני מסוגל לכנותו בשם "אלטער פערד"?! אולם מכוח המצב ההכרחי של "מזי רעב" ועוד רגע נפשו יוצאת בדברו אתו, אומר לו האורח את המשפט בקול ענות חלשה וקלושה: "אלטער פערד, לך אתה לוקח את השמנת ולי אתה נותן את המים העכורים בלובן קלוש", מתלהב האורח בספרו את הסיפור ואומר, יודעים אתם מה היה אחרי שאמרתי את המשפט המוזר הזה? לעצמו הוא לקח את הצלחת עם מי הגבינה, ולמקום מושבי העביר את הצלחת עם השמנת, ואני הרגעת את הרעב עם מאכל שהוא לפחות סמך, ובעל הבית הרגיע את רעבונו בשתיית מים! הגה"ח רבי ישראל זושא הורביץ שליט"א, אבד"ק קהילות חסידים-אלעד, "נועם שיח" (ירושלים תשע"ז) ח"ב, עמ' קכ"ג

הרה"ק רבי יוסף מאמשינאו זי"ע

יום ההילולא - ג' שבט

מתולדותיו

נולד לאביו הרה"ק רבינו מנחם קאליש מאמשינאו בשנת תרל"ח, ימים ספורים לפני פטירת זקינו הרה"ק רבינו יעקב דוד מאמשינאו. עודנו בצעירותו יצא שמו לטהילה כגאון וחרیف עצום, ונסמך להוראה ע"י הגאון בעל חלקת יואב מקינצק, והג"ר אליהו חיים מייזל מלאדו. נשא את הרבנית הצדקת מרת שרה ע"ה בתו של הגה"ק רבי חיים אלעזר וואקס בעל נפש חיה, שהיה חתן הגה"ק רבי יהושע מקוטנא. בגיל צעיר, כבן עשרים ושבע, נתקבל לכהן ברבנות בעיר אוסטרובה. עם פטירת אביו הק' בשנת תרע"ה, הוכתר כממלא מקומו באמשינאו. המוני חסידים נמשכו אליו בכל נימי נפשם. בשנתו האחרונה נחלש מאד ועבר לגור באטוואצק, שם נפטר ביום ג' שבט תרצ"ו, והוטמן בווארשא ליד ציונו של אביו הק'.

בניו: הרה"ק רבי יעקב דוד הי"ד - אב"ד דזערדאו ואח"כ ממלא מקומו, בנו הרה"ק רבי יצחק זצוק"ל מאמשינאו-ארה"ב, הילד ישראל יהושע ע"ה, והילד חיים אלעזר ע"ה.

בנותיו: מרת דבורא טובא ע"ה - אשת רבי בנימין פלטיאל מארגנשטערן אב"ד סטארדין [בן הרה"ק רבי יצחק זעליג מסוקולוב], מרת יוטא ע"ה - אשת רבי יעקב שרגא פייבל אב"ד אוסטרובה [בן רבי יצחק מאיר אב"ד אלכסנדר חתן הרה"ק בעל תפארת שמואל מאלכסנדר], מרת חנה רייצא ע"ה - אשת

החסיד ר' אלימלך ווישקובער [בן הרה"ק רבי יעקב ארי' מווישקובה ואח"כ אדמו"ר מראדזמין, שהיה חתנו של הרה"ק רבינו מנחם מאמשינאו], מרת פרווא ע"ה - אשת החסיד ר' צבי מונק מווארשא, מרת צפורה מרים ע"ה - אשת רבי שלמה [ב"ר דוד מאיר] וישקובסקי מווארשא, מרת ביילא ע"ה - אשת רבי שמואל [ב"ר צבי מרדכי] ליברמאן מווארשא, מרת העניא רבקה פייגא ע"ה - אשת רבי אלימלך הלשטוק אב"ד נאשלק [בן הרה"ק רבי יחזקאל מאוסטרובצא], מרת שפרה מירל ע"ה - אשת הרה"ק רבי שמואל שלמה מראדזין [בן הרה"ק רבי מרדכי יוסף מראדזין], מרת הענדיל ריקל ע"ה - אשת החסיד ר' פייבל קליין מקראקא, מרת לאה הדס ע"ה - אשת רבי יחזקאל אברמטשיק מסאסנאווצא - כולם נספו בשואה הי"ד. "ימות עולם" (ברוקלין תשנ"ח) ע' נ"ב

כשנולד מרן מהר"י [הרה"ק רבי יוסף מאמשינוב זי"ע], שהה אז זקינו מרן מהרי"ד [הרה"ק רבי יעקב דוד מאמשינוב זי"ע] במיראן שבאיטלי' כשהוא מוטל על ערש דוי סמוך לפטירתו, כשהודיעוהו שנולד לו נכד, שלח מכתב לבנו מרן מהר"ם [הרה"ק רבי מנחם זי"ע] וכתב לו בזה"ל: "ראה פניך לא פללתי והנה הראה אותי אלקים גם את זרעך - ומהנכונן לקרות שמו יוסף". וכשנתכהן מרן מהר"י כרב באוסטרובה, קיבל מאביו את המכתב במתנה. בנו כ"ק מרן אדמו"ר מאמשינוב - ארה"ב זצוק"ל, "ימות עולם" (ברוקלין תשנ"ח) ע' נ"ב

סיפר לי הרה"ג ר' יעקב שמחה אורליק (שליט"א) [ז"ל], שמעתי מחסידים שפעם אחת הי' הרה"ק ר' מנחם'ל מאמשינאוו במארינבאד ביחד עם בניו הרה"ק ר' יוסעלי, והרה"ק ר' שמוע'לי וגם האור שמח הי' שם ואמר אז על ר' מנחם'ל שאני מקנא אותו בבניו, ונתן התרת הוראה להרה"ק ר' יוסעלי ואמר אז שמעולם לא פגש בבחור שיהא בקי בהלכות שבת כמותו. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשנ"ח) ח"ב, ע' קי"ט

כשנתמנה מרן מהר"י (מאמשינוב) כרב אב"ד בעיר אוסטרובה, היו שם הרבה מתנגדים לרבנותו, ונימוקם: א' שהי' צעיר לימים בן כ"ח, ב' שהי' חסיד, ג' שהי' בן רבי' (מתנגדים) אלו ישבו ועסקו בתורה כל היום כשהם מעוטרים בטלית ותפילין, עד שהיו מכוונים בשם "טלית-ותפילין'יקעס"). אגב, בין בני העיר היה החסיד רבי בן ציון אוסטרובר, שהכיר עוד את הרה"ק מווארק'י והרה"ק מקוצק, והוא הי' בין התומכים לקבלת מרן מהר"י כרב אב"ד שם].

כשהגיע מרן מהר"י לעיר בפעם ראשונה, בא בגפו בלי משפחתו ובלי מלוים וגבאים, ואמר אז לבני העיר: "לא באתי לשם מחלוקת - רק אִמְרוּ לי אם רצונכם בי או לא?" [והטעים מרן זי"ע: "עהרליכע מענטשען זענען זיי גיווען"], והסכימו כולם פה אחד למנותו כרב עליהם. תוך דרשתו הראשונה אמר לפרש "שופטים ושופטים תתן לך וגו' אשר ה' אלקיך נותן לך וגו'", כלומר, שתראה למנות שופטים כאלו "וואס געבען אין דיר אריין דעם ה' אלקיך" [=שיש בכוחם לנטוע אלקותו ית' בקרבך]. אגב, הרבה מאותם מתנגדים נסעו אח"כ לאמשינאוו כשעלה מרן מהר"י על כס האדמור"ות באמשינאוו, ביניהם אחד מהמתנגדים הגדולים בשם ר' נחמן גולדברג. כ"ק מרן אדמו"ר מאמשינוב-ארה"ב זצוק"ל, "ימות עולם" (ברוקלין תשנ"ח) ע' נ"ג

שמעתי מאת הרב הגאון ר' שמחה שוסטאל שליט"א שאביו ר' טובי' פישל ז"ל הי' מגדולי החסידים של הרה"ק ר' יוסל'ע אמשינאווער זצ"ל, ולפני בואו לאמעריקא נכנס לקבל ברכת פרידה מאת רבו ר' יוסל'ע. ואמר לו: אמעריקא אמעריקא, הלא על חילול שבת אין לי לחשוש עליך, שנכון לבי בטוח בך

שלא תחלל את השבת, ובענייני כשרות ג"כ אינני מפחד (הוא למד אז הלכות שחיטת עופות), אבל סיבה אחת יש לי למה לא אוכל להפרד ממך שתיסע לאמעריקא, כי הלא אין שם קברי צדיקים, ואין מקום להתפלל על הבנים שיהיו טובים והגונים. הגה"צ רבי אברהם חיים שפיצער זצ"ל, רב דקהל "אור החיים" - בורו פארק, "בית אבות" (ברוקלין תשס"ב) ע' תרפ"ד

בליל שבת פרשת זכור, אחרי התפילה, קרא (הרה"ק רבי יוסף מאמשינוב זי"ע) אליו את הלמדן רבי ישראל יצחק פיקרסקי מסוסנובצה, ואמר לו: היות שבגלל עיניו החולות קשה עליו העיון, לכן מבקש הוא ממנו שילמד לפניו את הטור סימן תמ"ז עם הבית יוסף והדרכי משה, והוא יחזור אחריו.

הוציא ר' ישראל יצחק את הטור (ולידו התיישב בנו של הרבי, רבי יעקב דוד, מי שמילא מקום אביו באדמו"רות, הידוע בשם הרב מז'רדוב) והתחיל ללמוד את הטור והבית יוסף. מכיון שעברו כבר שלוש שעות, ניסה לדלג על הדרכי משה, אך הרבי שבכל זמן הלימוד העיר הערות שונות, הרגיש בדבר, ואמר: מה עם ה"דרכי משה"?

כך נמשך הלימוד זמן רב. הרב מז'רדוב לא החזיק מעמד. ואילו ר' ישראל יצחק הגיע לאפיסת כוחות, כדי לנוח מעט, היקשה קושיא על הבית יוסף, וסבר שכאשר הרבי ימצא תירוץ לקושיא, יפסיק את הלימוד. אך הרבי הקשיב לקושיא זו ולא הגיב עליה כלום, וציוה להמשיך בקריאת ה"דרכי משה". כשסיים את הדרכי משה, חזר הרבי לתרץ את קושיית ר' ישראל יצחק, וסיים את הלימוד סמוך לאור הבוקר. רק אחרי כן הפסיק, ולאחר הכנה קצרה נכנס לבין המדרש לעריכת השולחן, סמוך לאור הבוקר. הרב דוד הלחמי ז"ל, "אהל יוסף" (ב"ב תשמ"ב) ע' קס"ד

השומרים

התלונן רבי חיים פויזנר, מרבני ווארשא בפני רבי יוסף, האדמו"ר מאמשינוב בשהותם באוטבוצק:

- מרבים החסידים לזלול בכבוד הרבנים וכמוהם עושים המוני עם, וכבוד התורה מה תהיה עליו?

השיבו רבי יוסף: - לשעבר, לא הקפידו הרבנים על כבודם, זלזלו בוה, נאלצו אנשים לקבל על עצמם משימה זו, לדאג לכבוד התורה. כיום יש גם רבנים אשר מרבים בעצמם לשמור על כבודם, שומרים על שומרים למה לנו? מסתפק הקהל בשמירתם של אלה... הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ב, ע' 49

צדיקים במיתתן קרויים חיים

סיפר לי הרה"ק ר' איציקל אמשינאווער זצ"ל שאביו הקדוש זצ"ל השיא פ"א אחד מצאצאיו, ועלה לציונו הקדוש של הה"ק ר' איציקל מווארקי זי"ע, כשגמר באמירת תהלים, פתח את פ"ק והסביר הענין לנסוע להציון בווארקי, שהרה"ק מווארקי הי' לו לב טוב, ואף שעל כל צרה שלא תבוא, הלא אמת הוא שיתגלה פעם שהכל הי' לטובה, אבל הרה"ק מווארקי זצ"ל הי' ג"כ "א גוטער ביז דערווייל" (טוב בינתיים), וזהו הענין לנסוע שם. ופירש אז הרה"ק ר' יוסל'ע זצ"ל מה שאמרו חז"ל (ברכות י"ח ע"א) צדיקים במיתתן קרויים חיים, דהיינו שהם קוראים את שמות החיים, שזהו ענין מה שמשימים פתקא על הציון של הצדיק, כי הם קוראים את הפתקא של החיים. הגה"צ רבי אברהם חיים שפיצער זצ"ל, רב דקהל "אור חיים" - בורו פארק, "בית אבות" (ברוקלין תשס"ב) ע' תרפ"ד

הגאון רבי משה יהודה לייב זילברברג זצ"ל

יום ההילולא - ג' שבט

הגאון מקוטנא בעל ה'זית רענן', רבי משה יהודה זילברברג זצ"ל, נולד בשנת תקנ"ד בעיר לונטשיץ בפולין [לאביו הגה"צ רבי בנימין ביינוש זצ"ל]. בראשית דרכו כיהן ברבנות העיר קובל, ובעוד עיירות - שעפס, לאסק, דאברי, ועוד. אח"כ כיהן בעיר ואם בישראל 'קוטנא', בשנת תרי"ז עלה מקוטנא ונתיישב בא", אחר זמן קצר נתקבל לכהונת ראב"ד העדה בירושלים, ולחם את מלחמת התורה והיהדות בתוכניה. בליל יום שלישי דחול המועד סוכות תרכ"ה, נפל הגאון מקוטנא למשכב בחולי גדול, הוא היה אז כמה פעמים בסכנה גדולה, אבל על אף זאת, כשרצו להוציאו מהסוכה ולהכניסו לביתו לשכב - מיאן. כי לא רצה לצאת מהסוכה באמצע ימי החג, ביום שני ג' שבט תרכ"ה נסתלק לבית עולמו בן שבעים ואחת שנים [ומנו"כ בהר הזיתים]. "במחיצתו" (ירושלים תשע"ו) ע' 49

... כל ימיו היה רבינו [הגאון מקוטנא בעל "זית רענן" זצ"ל] משתוקק וכוסף לעלות לארץ הקודש על מנת להשתקע בה. עודו בקוטנא, היה ליבו יוצא לעיר הקודש והמקדש ירושלים. הדבר בא לידי ביטוי מפעם בתוך אחת מתשובותיו ששלח מקוטנא בירח כסלו לשנת תרט"ו. התשובה היתה מיועדת אל הגאון הירושלמי רבי נחום משאדיק זצ"ל, שעמו עמד רבינו בקשרי ידידות מופלאים משכבר הימים. את הידידות ביקש רבינו לשמר גם לאחר שעלה רבי נחום לירושלים.

בחתירת המכתב, העוסק כולו בעניינים חמורים שבהלכות טהרה, מגלה רבינו טפח מכיסופיו לעלות לעיר הקודש. כך חותם ומתווה: "ובזה אצא ואומר שלום לארעא קדישא, ושלום לכל יושביה הקדושים והפרושים שליט"א, ובפרט לכבוד ידידי עוז הרב השואל שליט"א, ה"ה המאה"ג הצדיק המפורסם בכל גלילותינו מו"ה נחום נ"י.

"מעני מעני הומה עלי, וקירות לבבי תוקד בקרבי, מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה בתוככם, ונשמחה ונתעלסה יחד באהבת תוה"ק, ועבודתו. המשתחוה מרחוק מול הדרת כבודכם אשר כבר זכיתם למעלה הגדולה והיקרה הזאת, ישאו הרים שלום כחפצכם וכרצון ידי נפשכם בכל עוז ובכל קירות שרעפי לבבי. ירח כסליו שנת תרט"ו לפ"ק, קוטנא יע"א. הק' משה יהודה ליב בן הרבני מוה"ר בנימין זצלה"ה".

את געגועיו לא הותיר רבינו ברצון ליבו בלבד, ובכל יכולתו החל לפעול למעשה, להכשיר את דרכו לעליה לארץ. ואכן שנתיים לאחר אותו המכתב, בשנת תרי"ז. עזב רבינו את הגולה ושם את פעמיו אל הארץ והעיר המקודשים.

בעוזבו את קוטנא, לא הותיר רבינו את עדתו כצאן ללא רועה. את משרתו הרמה העביר ליד בנו הגדול ותלמידו הנאמן הגאון רבי אברהם בנימין זצ"ל, שקיבל על עצמו את התפקיד על כל מחויבותיו, ואף נטל על שכמו עול כבד להחזיק את אביו העולה לארץ ולשגר לו ממון כדי להחזיקו ולהחיותו, על מנת שיוכל להמשיך לשקוד על התורה והעבודה בלא להזדקק לתמיכת הכוללים.

בהגיעו לירושלים קבע רבינו את מושבו בבית הנגיד הנודע ר' דוד יעלין (הראשון), שם השתקע עד יום פטירתו. בכתבי זכרונותיו מספר בנו של ר' דוד יעלין: "בשנת תרי"ז עלה הרה"ג מקוטנא, הר"ר משה יהודה ליב זצ"ל בעל המחבר ספר 'זית רענן', להשתקע בעיר הקודש ירושלים ת"ו... הרה"ג מקוטנא הנזכר, היה גר בביתנו, כי השכיר לו מורי אבי ז"ל חדרים אחדים וגם הקציע לו חדר אחד לבית הכנסת

להתפלל בו, וכל דיירי הרחוב היו באים להתפלל שם. הוא נשאר דר בביתנו עד יום פטירתו". **בכתביו של הבן, אף מתוארת דמותו של רבינו, כפי שזכורה ליהודי ירושלים:** הגאון מקוטנא היה איש צדיק שאפילו צורת מטבע לא היה יודע. כל שעות היום היה יושב מעוטף בטליתו ומוכתר בתפילין וכך עוסק בתורה, עד שלא פסע ד' אמות ללא תפילין. תלמידים רבים מבני ירושלים היו באים לביתו לשמוע את שיעוריו הנפלאים בגפ"ת ששם יצא להם בכל מקום, והוא היה משמיע את שיעוריו בפני תלמידיו הנאהבים שלא על מנת לקבל פרס, כי בנו ממלא-מקומו ברבנות קוטנא, היה שולח לו די סיפוקו.

"דרכו הייתה למסור שני שיעורים בכל יום: אחד, בשעות הבוקר - שיעור בגפ"ת, והשני בשעות הערב - בשו"ע ודברי הפוסקים. לא היה יום בשנה שבו לא השמיע את שיעוריו, חק ולא יעבור. לבד מערב אחד בשנה שבו לא היה אומר שיעור. היה זה ליל הניט"ל... ובכל שנה באותו ערב היינו מתקבצים כל התלמידים בביתו, והוא היה מספר לנו מעט מתעלולי כת הפרנקים (הנקראים כן ע"ש מייסד הכת יעקב פראנק) במדינת פולין, אשר היו מכת ה'שכתי צבי', והיה הרב מסביר שאמונתם היא מתולדות הנצרות..."

כבהיותו בגולה, כן גם בירושלים, היה מקושר אל כל גדולי הדור הקרובים והרחוקים. כולם הוקירו את גאונותו הנשגבת ואת פרישותו וקדושתו. כאמור, עוד בטרם ביאתו כבר עמד בקשרי ידידות ומכתבי-תורה עם הגאון הנודע רבי נחום משאדיק, שעמו נשא ונתן בהלכה, ובעקבותיו עלה לחון את עפר הארץ.

אך מיום בואו בשערי ירושלים התקשר בקשרי ידידות עמוקים עם כל גאוני ורבני העיר מכל העדות והחוגים, האשכנזים והספרדים. וכולם רחשו לו ולתורתו כבוד ויקר. והוא לעומתם השיב באהבה כפולה, לכל הרבנים שישבו על מדין בעיר הקודש. הערצה יוצאת מהכלל הייתה לו אל "הרב הצעיר של ירושלים", הוא הגאון רבי שמואל סלנט זצוק"ל, שאותו חיבב רבינו והוקיר עד לאחת. בספרו 'זית רענן' (ח"ב או"ח סי' ג), מצויה תשובה ארוכה שכתב רבינו לרבי שמואל, ולחמיו הגאון רבי יוסף זונדל מסלנט זצוק"ל, התשובה, לכל אורכה, רצופה בביטויי חיבה והערצה לגדולי ירושלים...

אחת התשובות הנודעות של רבינו, שהתקבלה בירושלים לדורות עולם, מופנית לרבי שמואל סלנט בתוככי ירושלים, בו מעלה רבינו את הכרעתו לאסור לכהנים לעלות לקבר רחל אמנו, כשהוא מסיק את התשובה (זית רענן ח"ב סי' כו) בשורה הבאה: "לכן נלפע"ד דיש באיסור כהנים ללכת על קבורת רחל אמנו איסור דאורייתא בלא שום צד היתר. ידידו לנצח הק' משה יהודה ליב". אף בספרו "תפארת ירושלים" מביא רבינו (שבת פ"א מ"א) מה שדן עם רבי שמואל סלנט על אחד מחידושיו בספר...

בשנת תרי"ט, כשנתיים לאחר עלייתו של רבינו, עלה לארץ גם רבה של קהילת קאליש, הגאון המופלג רבי מאיר אוירבך זצוק"ל הנודע בספרו 'אמרי בינה', שהתיישב אף הוא בירושלים. דירתו הראשונה של הגאון מקאליש, הייתה גם היא בביתו של הנגיד ר' דוד יעלין, בסמיכות למגורי רבינו. כך דרו שני הגאונים בבית אחד לתקופה של חודשיים, שבהם התקשרו אהדדי, ונהנו זה מזה בהלכה וסברא.

אותה תקופה הניבה ידידות עמוקה בין רבינו ל'אמרי בינה', שהתמנה גם הוא כרב ראשי בירושלים. אם עד אז היה עיקר עול הציבור מונח על כתפי רבינו ורבי שמואל סלנט, הרי שמיום בואו של הגאון מקאליש לירושלים, הועבר עיקר העול אל כתפי הגאון מקאליש והגר"ש סלנט. זאת מכיוון שרבינו היה ידוע חולי, זקן ותשוש. ואולם גם אז היו השניים באים להתייעץ עמו, וקיימו בעצמם את הפסוק "וכל הדבר הקשה יביאון אל משה". כאשר בכל שאלה חמורה שעלתה על הפרק היו באים להתייעץ עם רבינו ודבריו הבהירים היו להם כקילורין לעיניים. מבוא לספר "תפארת ירושלים" (ברוקלין תשע"ג) ע' 23

...עוד בשבת רבינו [הגאון בעל "זית רענן" מקוטנא זי"ע] בעיירה לאסק, עלה בדעתו לחבר ספר ולהוציאו לאור. כך הוא כותב על דבר כתיבת חידושו: "ומעטים המה אשר היו רשומים אצלי משנים כבירות, רק איזה שו"ת ומעט מחידושים אשר נשאר תחת ידי, מה שלמדתי בק"ק דאברי ובק"ק שעפס ובק"ק קוואהל. אולם רובם ככולם אשר טרחתי ועמלתי טפחתי ורביתי זה כמשלוש שנים בק"ק לאסק ופה ק"ק קוטנא, בלימודי את בני החריפים המופלגים ותלמידים מופלגים".

בקוטנא הדפיס את ספרו זית רענן ח"א, כאשר בפתיחתו הוא כותב הקדמה נפלאה בת י"א דפים, המלאים בדרושים רמים ונשגבים בענייני תשובה מוסר ומדות. לספר קרא בשם 'זית רענן', כפי שכתב בהקדמה לספרו: "כי שמי ושם אבי בקרבו. מספר 'זית' עולה כשמי 'משה יהודה ליב' וגם 'זית רענן' הוא ראשי תיבות ז'ה י'פיק ת'עלומות ר'בות ע'ומקם נ'וכח נ'בונים. וזה עולה בחתימותי: הק' והצעיר משה יהודה ליב בן הרבני מוהר"ר בנימין בייניש זצלה"ה".

הספר 'זית רענן' התפרסם בעולם התורני כספר יסודי ומעמיק עד למאד, רבים הסתמכו על הספר בפסקיהם, ולדברי רבינו יצא שם בכל הארץ. הספר במקורו אינו משמש דוקא כספר שאלות ותשובות, ולכל אורכו מצויים בירורי סוגיות יסודיות וסבוכות במרחבי הש"ס, כשרבינו משדד עמקים ושוזר עניינים ומתיר מהן את פקעות הסבך בדרכו הסלולה להפליא. אך בין כל אותם בירורי סוגיות ויסודות איתנים, בין היתר מצויים בו גם סימני תשובות שנכתבו כהלכה למעשה, ועל שמם נתפס הספר כספר שו"ת. מעניין לציין, כי הספר מקיף סוגיות יסודיות בענייני חלקי אורח חיים, יורה דעה ואבן העזר, אך מקומם של החידושים לסוגיות הנוגעות לחלק חושן משפט, נפקדו מספר זה, ובחלקם נמצאים בחלק השני. אך האמת היא, כי המתבונן אף בקטע אחד מתוך הספר, מבין כי אין תחום אחד מכל חלקי התורה שנפקד מקומו בספר זה. ניקח לדוגמא את הס"ק הראשון בספר, בו דן במי שחלץ את התפילין באמצע התפילה ולא חשב בפירוש בדעתו בשעת חליצתם שדעתו לחזור וללבוש אותם, אך הדבר מוכיח מתוך עצמו שכך התכוון. הפשיטות לספק זה, שעמו נפתח הספר, מתחיל מסוגיא בעירובין בדין קניית שביטה, עובר לסוגיית יאוש שלא מדעת בבבא מציעא ועודר בנכסי הגר במסכת בבא בתרא, וממשיך במשנה בטבול יום הנוגעת לענין זה של אדם העושה דבר בלא לומר את דעתו בבירור, ומשם מברר ענייני חליצה וקידושי קטנה, כשהוא בולל בתוך הדברים חידושים ותשובות מגדולי המחברים. הנה לנו דוגמא של ס"ק קצר אחד בתחילת הספר. וכך הוא כל הספר, כשחזרו את כל התורה כמחרוזת, אך מתוך הבנה איתנה ויסודית, את מה יש לקרב ואת מה יש להרחיק, מה נוגע לענין ומה אינו ממין הענין...

בהמשך השנים בימי זקנותו, חיבר רבינו ספר נוסף 'תפארת ירושלים' על המשניות. מטרתו בחיבורו זה, לתרץ את כל הקושיות שהעלה הגאון רבי עקיבא איגר זי"ע על המשניות והשאר בצריך עיון. בסיום הקדמתו לספר זה, כותב רבינו: "מכיוון שרע"א ביקש כמה וכמה פעמים בענווה יתירה לגודל טרדותיו בשו"ת מארבע פינות הארץ ליישבם, לכן נטיתי אזני ושמעתי בקול הצדיק... לקיים מה שאמרו 'ותגזור אומר ויקם לך'... ליישב מקצת קושיותיו".

את הספר חיבר רבינו בשבתו בשבת תחכמוני, בירושלים עיה"ק, ויסודו הוא בשיעור שאמר רבינו לפני תלמידיו המובהרים, והספר אף נכתב ביחד עם תלמידיו, שחלקים גדולים ממנו נכתבו על ידם מפיו (ראה בהרחבה במבוא). על שם מקום היווצרותו של חיבור זה, קראו רבינו בשם 'תפארת ירושלים'. לאחר שהסתיימה כתיבת הספר, שלח רבינו את הכתבים לגולה לבנו רבי אברהם בנימין זצ"ל, שהתקינו לדפוס בסוף ששה סדרי משנה עם כל המפרשים שנדפס באותה עת בווארשא, ומשם חזר ונדפס בכל מהדורות המשניות עד היום הזה. בבתי המדרשות בירושלים התהלכה השמועה מפי תלמידי רבינו

שסיפרו ברטט, כי באחד הימים, לאחר שיצא הספר 'תפארת ירושלים' לאור, התעורר רבינו מתנומתו ונהרה עצומה שפוכה היתה על פניו, ומיד צויה להכין סעודה רבתי. לשאלת המסובים: לשמחה מה זו עושה, השיב רבינו: 'בחלומי, נגלה אלי הגאון רבי עקיבא איגר, ואמר לי כי בשני מקומות שתירצתי את קושיותי, אין הוא מסכים עמי. מכך משמע, כי בכל יתר המקומות בהן תירצתי את דבריו, כיוונתי אל האמת, ואף הוא מסכים עמי'.

בשנתו האחרונה מסר רבינו לידי בנו רבי אברהם בנימין צוק"ל שביקרו בירושלים, את חיבורו השני "זית רענן" חלק ב', שנדפס בווארשא כארבע שנים לאחר הסתלקותו של רבינו בשנת תרכ"ט, על ידי תלמיד רבינו רבי שמריהו יוסף קלעפפיש, שהוא זה שאף הביא לבית הדפוס את החלק הראשון של "זית רענן" ואת ה"תפארת ירושלים". בסוף הספר הוסיף בנו של רבינו רבי אברהם בנימין צוק"ל, לפי בקשתו של רבינו עצמו, הערות וביאורים שקראם בשם 'עלי זית', ובהם פלפל והרחיב על הכתוב בתוך הדברים של אביו. במהדורה החדשה של ספרי ה"זית רענן" שיצאה לאור בירושלים (תשס"א) נדפסו הערות אלו בשילוב דברי רבינו. מבוא לספר "תפארת ירושלים" (ברוקלין תשע"ג) ע' 04

ד' שבט

הגאון רבי יחיאל יעקב וינברג זצ"ל בעל שו"ת "שרידי אש"

יום ההילולא - ד' שבט

נולד בשנת תרמ"ד ברוסיה בכפר בוגוד [לאביו ר' משה ז"ל], בילדותו עברו הוריו לטשכנובצ'ה. באותה עת כיהן שם כרב רבי אליהו ברוך קמאי, והילד יחיאל יעקב התקרב אליו ואף למד איתו, כשעבר רבי אליהו ברוך למיר, לקח עמו את תלמידו. אחר כך עבר לישיבת סלבודקא, והתקרב מאד לרבי נתן צבי פינקל - "הסבא". בערך בשנת תרס"ו החל לכהן כרב בעיירה פילוושיסקי במדינת ליטא, בחורף תרפ"ה אחרי פטירת ידידו רבי א"א קפלן, מונה לכהן כראש בית המדרש בברלין, בתפקיד זה החזיק עד לסגירת המוסד בליל הבדולח בתרצ"ח.

בזמן מלחמת העולם השניה שהה זמן מה בגטו ורשה, ונתמנה שם כנשיא אגודת הרבנים הכללית ואגודת רבני ורשה, לאחר המלחמה נדד לשוויץ, לעיר מונטרה, שם עסק בכתיבת ספרו שו"ת "שרידי אש" ומאמרים רבים שנקבצו על ידי תלמידיו לאחר פטירתו בספר "לפרקים". נלב"ע בשוויץ בד' שבט תשכ"ז. ומנוחתו כבוד בהר המנוחות בירושלים. "זכרם לברכה" (ירושלים תשע"ו) ע' 802

...הנה הגאון בעל ה"שרידי אש" היה אדם שונה ומיוחד, היה עילוי ובעל מח גדול מאוד, ועד יומו האחרון היה לו קשר הדוק עם כמה מגדולי ישראל, ורבינו החזו"א זצ"ל העיד עליו שהוא איש אמת, והגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל מסר לו לאחר מותו את קברו שקנה לעצמו בחייו [ולאחר שניצל מהשואה הגיע לשוויץ לתלמידו החביב עליו והמופלג הר"ר שאול וינגרט זצ"ל, ואז נזדמן לידו "חבורה" שכתב רבינו (הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א) בחוברת "קול התורה", והוא נהנה מאוד, וכתב מיד מכתב לרבינו: "במקרה נזדמנה לידי חוברת "קול התורה", שיצאה בלונדון, בה נדפסה חדושי תורה דמר, ותיכף ומיד עברתי עליה, ושמחת לראות כי לא אלמן ישראל גם בדורנו מצעירים לימים גדולי תורה שוחים בים התלמוד לארכו ולרחבו, וצוללים במים אדירים, ומעלים פנינים ומרגליות טובים, משמחים לב ונפש, ואמרת: אשר יולדתו ויהי ה' עמו". וכו', ומאז החל להתכתב ולהשתעשע עם רבינו]. וציינו עליו, שאע"פ שהיה לו תואר "דוקטור" ואף

היה לו קשר עם אלו שלמדו באוניברסיטאות בגרמניה (רח"ל) ודלא כדרכינו, אבל היה נזהר בענייני הכלל לציית לדבר מרנן הגר"ע והגרי"ז זצ"ל, והוי מרגלא בפומיה שמחוייבים אנו לשמוע בקול גדולי הדור, וכשרצה לנסוע עם הסמינר לארץ ישראל - לתל אביב, אסר עליו הגר"ע להקים מוסד חרדי בארץ ישראל שלומדים בו גם לימודי חול. והוא קיבל על עצמו את הוראת הגר"ע, וכן בהיכל שלמה אף שהזמינו אותו הוא קיבל על עצמו את הוראת מרן הגרי"ז שאסר לבוא לשם.

ולהלן הבאנו עובדות שאירעו עמו ועם גדולי עולם זצ"ל שעמד עמהם בקשר רצוף. א] בשמחה הגדולה הנודעת בחתונת בתו של כ"ק האדמו"ר בעל מנחת אלעזר ממונקאטש זי"ע, באו גדולים ורבנים מכל רחבי הארץ, וכאשר נכנס ה"שרידי אש", הושיבו האדמו"ר על ידו בחביבות מופלגת וכיבדו גם לזימון, ואמר "כולכם מכובדים אצלי אבל הוא המכובד ביותר אצלי ולכן אני מכבד אותו בברכת המזון".

ב] פעם אחת הגיע בעל ה"שרידי אש" לאדמו"ר ממונקאטש ודיברו בלימוד שעות רבות, עד שנכנסה הרבנית אשת האדמו"ר ממונקאטש וביקשה מהם שיסורו לטעום ארוחת צהרים. אולם האדמו"ר השיב לה מדברי הגמ' ביומא ט"ו ע"ב "אין חכמה לאשה אלא בפלך" [וכאומר, אל לך להפסיקנו מלימוד התורה, התעסקי בעבודתך בפלך ולא בלימוד]. וכנגדו השיב ה"שרידי אש" שצריכים אנו לכבדה ולשמוע בקולה, ולבסוף הסכים האדמו"ר עמו והלכו לסעוד ארוחת צהרים. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית, "בדרכי עבודת ה'", וארא תשע"ז, עמ' ב'

שמעתי מהבנים של הג"ר שמרי' גריינימן זצ"ל בשם אביהם, כי מרן החזון איש אמר שהוא הכיר שלושה אנשים בדור ה'מודים על האמת' (בשלמות) ונקט בשמם: האחד - מרן רבי חיים עוזר. והשני - רבי יחיאל וינברג בעל השרידי אש, שכתב מערכה שלמה על 'הימים הבהמות', וכיון ששמע שפסקו להלכה אחרת, חזר בו (והשלישי אינם זוכרים את שמו). היינו, כי בדרך כלל, מי שמכריע בנושא, מאד קשה לו לחזור בו ולומר: "טעיתי לגמרי". אם כן, אנו מה נעני בתרייהו?... (ואדם גדול' הוא מי שיכול 'להודות על האמת')... הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן זצ"ל, "מאחורי הפרגוד" (ב'ב תשע"ב) ע' 532

באר את התורה - בשבעים לשון

"הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר" (דברים א, ה'). ופרש"י "בשבעים לשון פירשה להם", והדבר תמוה מה העניין לתרגם את התורה בשבעים לשונות של שבעים אומות, והרי עם ישראל לא היו מפוזרים בין האומות אלא היו מכוונסים בינם לבין עצמם, שהרי עד עתה היו במדבר לבדם, וגם כעת הם עמדו להיכנס לארץ ישראל לשכון עליה לבדם בלא האומות, ואיזה צורך יש בתרגום התורה לשבעים לשונות של שבעים אומות.

ומפי הגאון רבי יחיאל וינברג זצ"ל בעל "שרידי אש" שמעתי לפרש בזה בדרך רמז, שמצוי לפעמים סברא דקה בלימוד התורה שהאדם מתקשה להסבירה, ואזי הוא נוקט במילים המקובלים בעולם הישיבות כהגדרות למדניות, אבל לכשתבקש ממנו להסביר את עומק הסברא בשפה אחרת שאין בה את המילים הללו, לא ימצא דרך להגדיר את סברתו, וזהו אות שאין הדבר ברור לו באמת, וכזאת ייבחן - שאם יוכל לאומרה אף בשאר לשונות, אזי אות הוא שאכן הבין את הסברא לעומקה, ולזאת רמז משה רבינו כשתרגם את התורה בשבעים לשון, שהסברות והעמוקות בתורה מוסברות בכל לשון שהוא, ואינם מוגבלות רק למילים מסוימים הקיימים בלשון הקודש. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד העדה

החרדית, "בדרכי עבודת ה'", דברים תשע"ה, עמ' א'

הרה"ק רבי מנחם נחום מבריסק-טריסק זי"ע

יום ההילולא - ד' שבט

נולד כ"ב סיון תקפ"ט לאביו הרה"ק המגיד מטוריסק וצוק"ל. נשא את הרבנית חי' בת דודו הרה"ק ר' דוד מטאלנא וצוק"ל. עוד בחיי אביו הק' הוצרך לעזוב את טוריסק מפאת גזירת מלכות רוסיא הרשעה, והתיישב בעיר סלאוויטא, ואח"כ בעיר בריסק שבליטא, ושם נהג עדתו הק'. נלב"ע בחיי אביו בד' שבט תרמ"ז, ומנו"כ בעיר בריסק. "ילקוט מאורי אור" (שיכון סקווירא תשס"א) ע' שס"ג

בעיירה קוטלנה שמעבר לצד הנהר "מוכאוויץ" שעל יד העיר בריסק בחר למושב לו האדמו"ר הצעיר ר' נחום טברסקי בנו של האדמו"ר הישיש הרה"צ ר' אברהם טברסקי המפורסם כהמגיד מטריסק מח"ס "מגן אברהם" עה"ת. והיות שקוטלנה היא בתחומה של בריסק הלך ר' נחום לבקר ולחלוק כבוד להגאב"ד ר' יוסף בער [ה"בית הלוי"] ולקבל ממנו רשות ברכה והסכמה להתיישבות בשכונתו. משנודע להרב כי מבקר הוא בנו של המגיד מטריסק ביקש ממנו להכנס עמו לחדרו המיוחד וסגר את הדלת אחריו ומלוי הרבי נשארו בחוץ.

תמהו בני לוינו של הרבי, על מה יש לרב גאון זה שהוא מראשי המתנגדים לדבר עם רבם הצעיר שהוא דור רביעי במשפחה של אדמו"רים מפורסמים. ויהי כעבור חצי שעה יצא הרב מן החדר וביקש מעושי רצונו להכניס כיבוד של יין ועוגה לכבוד האורח החשוב. זה עוד הגדיל התמהון בעיני החסידים והגביר סקרנותם ביותר. על אף שקצרה רוחם להמתין לא העיזו לדפוק על הדלת ולהשתמש באיזה אמתלא לדבר אל הרבי אלא המתינו עד שנפתחה הדלת והם יצאו, הרב הלך אחריו ללוותו והראה לו כבוד והוקרה. לאחר שכבר נפרד רבי יוסף בער מהרבי, חברו על הרבי אנ"ש החסידים ובקשו ממנו לפתור להם את החידה הסתומה להם: על מה נסבה השיחה ביניהם, ובזכות מה זכה לקירבה וחיבה יתירה מצד רבי יוסף בער. סיפר להם הרבי כי הרב שפתח את השיחה, פנה אלי ואמר: הנה נמסר לי כי בראש השנה של שנת תרי"ד הבטיח אביו הרבי מטריסק לקהל חסידיו, שבשנה ההיא יבא משיח. אולם השנה עברה ומשיח לא בא א"כ נתברר שאביו לא ידע, וכשלא יודעים אין מדברים ומוטב היה לו לקיים דברי חכמים: "סייג לחכמה שתיקה?".

ע"ז השבתי לו כך: אמנם צדקו חכו"ל שהזוירו לנו להמנע מלחשוב קיצין, היינו לקבוע זמן מסוים שעל הגואל לבוא, כי מלבד התוצאות הלא טובות העלולות לבוא בעקבות האכזבה, יש בזה ג"כ חשש חוצפה כלפי שמיא, כי חלילה לנו לחוות דעתנו ועצתנו לפני ה' איך ומה שעליו לעשות. אלא עלינו לקבל הכל בלב שלם ובנפש חפצה, הלא מאמינים ובני מאמינים אנחנו, והשי"ת הרי הוא מקור הטוב והחסד, ועלינו לקיים בתמימות כל מה שהורו לנו רבותינו הקדושים בעלי התלמוד. אולם נמצא בגמ' (קידושין ל"ב): הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה, אל יאמר לו (הבן), אבא, עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו אבא, מקרא כתוב בתורה... והאב יבין מעצמו מה שעליו לעשות. וזה מה שאבי הצדיק שליט"א התכוון בדבריו אל השי"ת, אבינו שבשמים - אבא מקרא כתוב בתורה - "והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך" ולא יותר, והשאר השאר להקב"ה לעשות כרצונו, א"כ הכל עשה אבי, מורי ורבי אלופי ומיודעי - כהלכה".

כנראה קיבל הגאון ר' יוסף בער בהתפעלות תשובתו של הרבי הצעיר והראי' שמיד אח"ז יצא וביקש להכניס כיבוד כדי לכבד את אורחו הרצוי. מובן שהרבי שמח מאד שהצליח בדבריו להניח דעתו של הרב ולהציל בזה את כבוד אביו הצה"ק.

ר' יוסף בער עמד מאז בקשר ידידות עם הרבי שהתישב בתחום עירו והוא עשה הרבה כדי להעלות כבודו וחשיבותו בקרב חסידיו, ברם לדאבונו של הגאון לא האריך האדמו"ר ימים, כי נפטר לעולמו אחר זמן קצר... הרב משה מאיר ישר ז"ל, "מוריה", אייר תשל"ג, ע' נ"ט

...כמה וכמה התבטאויות נשמעו מפי הגרי"ז מבריסק זצ"ל על גדולי צדיקי ומנהיגי החסידות לדורותיהם, וכן לא היה נמנע מלתת 'הסכמות' נלהבות על ספרי חסידות (ביניהם כתב על הספר 'גדולת מרדכי' ו'גדולת הצדיקים', שהם סיפורים ועובדות מכמה תלמידי הבעש"ט זי"ע), ונפרט כמה דברים לדוגמא: סיפר לי הרה"ח בנש"ק רבי זושא טווערסקי מלונדון מה ששמע מפי זקינו האדמו"ר רבי יעקב לייב טווערסקי מטרסקי זצ"ל, שזקינו הרה"ק רבי נחום מטרסקי זי"ע נשלח על ידי אביו הרה"ק רבי אברהם המגיד מטרסקי זי"ע להעתיק משכנו ולהתגורר בעיר בריסק למען צרכי בריאותו, משהגיע לברסק אמר למלוויו שברצונו לבקר ולקבל פני המרא דאתרא הגאון רבי יאשע בער בעל ה'בית הלוי' מברסק זצ"ל, משהגיע לביתו וביקש להיכנס אל הרב הסכימו בני הבית להכניסו תיכף באמרם שבלאו הכי לא יתעכב בפנים כי אם לרגע כמימרא, אך מה רבה היתה תדהמתם ופליאתם שיצא רבי נחום מחדרו של הגאון לאחר שעה תמימה, כשכל אותו הזמן עסק בפלפולי אורייתא טבין ורזין עילאין, ובתום פגישתם ליוה את אורחו הרם עד רחוב העיר, ולא זו בלבד אלא לאחר כמה ימים אמר ה'בית הלוי' למקורביו שמחובתו לבקר את רבי נחום אחרי שהוא עצמו טרח והגיע לבקרו, ואכן יצא הגרי"ד אל עבר ביתו של רבי נחום שלא היה כי אם קורת גג של עצים ואבנים למכסה מגשם ומטר, ואף פתח הכניסה לדירה היה נמוך שהוצרכו להתכופף כדי להיכנס דרכו, לפליאתו של הגרי"ד איך הוא מתגורר בבקתה עלובה כזו השיב רבי נחום בפשטות שקיבל מאביו, שמי שמשפיל את עצמו והוא בעיניו כאין ואפס יכול להיכנס בכל מקום... [כ"ק מרן אדמו"ר מרחמיסטריווקא שליט"א מביא ("מילין קדישין", ח"ג, ע' רל"ט) שהשיב: "אם מחזיקים עצמו לקטן הרי נעשה הבית גדול..."] ומאד הפליא גאב"ד בריסק תשובתו זו. הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן שליט"א, "מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשע"ב) אבות-ח"א, ע' תט"ו

הרה"ק ר' מנחם נחום מבריסק זי"ע בנו של המגיד מטרסקי זי"ע נסתלק בחיי אביו המגיד מטרסקי, ולא סיפרו לאביו את דבר פטירתו, והמגיד מטרסקי שמע איך שבניו של הרה"ק מברסק אומרים קדיש, ואפ"ה לא ישב שבעה על בנו, כיון שלא הודיעוהו על כך. כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, בשוה"ט יום ש"ק וארא תשע"ה, "דברי תורה", שבט תשע"ו, עמ' מ"ב

פעם אחת ביקר כ"ק אאמו"ר זצוק"ל אצל הרב הגאון אב"ד טשעביץ זצ"ל, ובתוך הדברים סיפר הגאון זצ"ל שכאשר נסתלק הרה"ק רבי נחום מברסקי זי"ע - בנו של הרה"ק המגיד מטרסקי זי"ע שהיה דר בברסק (הרה"ק רבי נחום זי"ע נסע לעיר בריסק לצרכי רפואה ונשאר לדור בה, ונסתלק שם לחיי עד עוד בחיי אביו הק' זי"ע) - הספיד אותו הגאון הבית הלוי זצ"ל הספד מר בהתעוררות רב. בתוך הדברים פירש את הפסוקים בפרשת עגלה ערופה מענין ההסתלקות ואמר: ידינו לא שפכו את הדם הזה, אין אנחנו אשמים על פטירת הרה"ק מן העולם, ועיינינו לא ראו, "אוננו האבן נישט גיהאט די זכיה צו זעהן די גרויסקייט פון דעם איד", בעט מען כפר לעמך ישראל, דאס זאל זיין א כפרה פאר כלל ישראל, כי מיתת צדיקים מכפרת (מו"ק כח:), זה היה תוכן ההספד.

בבית מדרשינו בירושלים היה מתפלל בימות החול הרה"ג רבי וועלוול צעציק ז"ל - תלמיד מובהק להגאון רבי יצחק זאב מברסק זצ"ל. פעם סיפר לו כ"ק אחי הרה"צ זצוק"ל עובדא זו, אך הוא ביטל את כל הענין, באומרו: "עה, חסיד'ישע מעשיות, עס קען ניט זיין"! בלתי אפשרי שהבית הלוי יאמר כן על בנו של איזה רבי!

כעבור זמן מה חזר רבי וועלוול אל כ"ק אחי צוק"ל ואמר לו: "וואס זאל איך אייך זאגן, די מעשה איז אמת", וסיפר כי בימים אלו הוא יושב בשיעורו של הגאון מבריסק, ובאחד הימים לאחר השיעור היה הגאון קצת בבדיחות הדעת, וראה שהוא שעת הכושר לדבר מענין האמור, וסיפר לפניו ששמע "א חסיד'ישע מעשה" שאירע אצל הבית הלוי. שאלו הרב מבריסק לאיזה מעשה הוא מתכוין, וסיפר לו בלשון תמיה את האמור, שהבית הלוי הספיד את בנו של איזה חסיד'ישע רבי, וחזר על דברי ההספד ששמע. נענה הגאון זצ"ל ואמר בכהאי לישנא: "איר גלייבט נישט די מעשה... די מעשה איז אמת! אוודאי איז עס אמת!!" "וואָס מיינט איר, אז די חסיד'ישע רבי'ס מיט זייערע קינדער זענען געוועהן קטלא קניא'ס... לייבן זענען זיי געוועהן! אריות זענען זיי געוועהן! אונז זענען נישט געגאנגען אויף זייער דרך, אבער מיינט איר זיי זענען עפעס קטלא קניא'ס געוועהן!!" כ"ק מרן אדמו"ר מרחמיסטריווקא-ארה"ב שליט"א, "אמרות טהורות" (ברוקלין תשע"ד) ח"ה, ע' ש"א

עד אמצא מקום לה'

הרה"ק ר' מנחם נחום מבריסק צוק"ל אמר עה"פ (תהלים קל"ב) אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי, אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה, עד אמצא מקום לה' וגו'. כל אלו הגשמיות לא אעשה, עד שאמצא בהם עצמם מקום לה'. "ילקוט מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) ע' קפ"ג

ה' שבט

הרה"ק רבי דוד מבוהוש זי"ע

יום ההילולא - ה' שבט

נולד בשנת תרכ"ד להרה"ק רבי יצחק אדמוה"ז מבוהוש זי"ע. נודע בצדקתו ובחכמתו, רבים מחסידי אביו היו קשורים והדוקים בו בלב ונפש. נפטר בחיי אביו ולא הספיק לכהן כאדמו"ר. אף שנסתלק צעיר מאד לימים ורק בן כ"ג הוא בפטירתו, כבר דבקו בו חסידים והתחשבו בו מאד. היו לו ידיעות רבות בכל הספרות התלמודית ואף בקבלה. בזיווג ראשון, היה חתן דודו האדמו"ר רבי אברהם יהושע העשיל ממז'בוז' וזוגתו זו היא אם ילדיו, האדמו"ר רבי מנחם מנדל מבוהוש והאדמו"ר רבי שלום יוסף משפיקוב. בזו"ש, היה חתן רבי אפרים זלמן מרגליות ממאציוב, חתן האדמו"ר רבי אברהם מטריסק.

על למדנותו הגדולה מסופר, כי הרב רבי חיים מרדכי רולר מניאמץ מצא אותו בליל שבת, בזמן ההפסקה מתפילת ליל שבת לקידוש של רבי יצחק מבוהוש, עוסק בלימוד בעיון בהקדמת ה'פרי מגדים' על הלכות מליחה. היה הדבר מוזר בעיניו, שזה אשר מעסיק את רבי דוד, לפני הקידוש של אביו, אלא שבשעה שרבי דוד הלך להחליף את הקפוטה של שבת לקפוטה של ה'שולחן', הציץ הרב מניאמץ בספר שעל השולחן ולהפתעתו ראה שם את 'פרי עץ חיים' של רבי חיים ויטאל. רבי דוד החביא את הספר, כדי שלא יבחינו שהוא עוסק בקבלה ויחשבו שהוא לומד את ה'פרי מגדים'. בעונותנותו הרבה, ביקש מהחסידיים שלא ייכנסו לביתו, רק משום שכך נהגו להכנס גם לבני הרבי, 'לקחת שלום'. אם אין לכם ענין מיוחד אלי, אין לכם צורך לבקרני.

אחיו, האדמו"ר רבי יעקב מהוסיאטין, העיד עליו שהוא היה מצוין, גם בימיו של הסבא הגדול ממזריתש. בגודל התמדתו מסופר: המנהג בבוהוש היה שהעולם שהיה בא לאדמו"ר הזקן היה נכנס גם לבניו, כך

היה המנהג כל השנים. אך לפני שהיו נכנסים לרבי דוד, היה אביו מבקש אם אתם רוצים משהו מיוחד ממנו דוקא ניחא, אך אם לא אין לו זמן ונא אל תפקדו את ביתו. נסתלק ה' שבט תרמ"ז.

אדמו"ר רבי יצחק מבוהוש ת"א סיפר שבזמן שנסתלק זקנו רבי דוד מבוהוש היו מבוהוש שני גבאים האחד רבי אברהם חיים ע"ה והשני רבי אברהם מרדכי ע"ה, השני היה קשור בעבותות אהבה לרבי דוד זי"ע, וכשנסתלק עמד ליד מטתו ופרץ בבכי מר וסוער, וכל הנסיונות להרגיעו עלו בתוהו. כשנכנס אבי הנפטר רבי יצחק הראשון מבוהוש לחדר הנפטר, אמר: הוציאוהו מהחדר כי הוא מפריע לי, הנני צריך לברך ברכת דיין האמת עם הנגון של שלום עליכם. "מלכות שבמלכות" (ב"ב תשע"ד) ח"ב, ע' 623

ה' שבט, יומא דהילולא קדישא של זקה"ק הרה"ק רבי דוד מבוהוש זי"ע בנו השני של מרן אדמו"ר הראשון מבוהוש זי"ע אשר נסתלק בחיי אביו זי"ע. זקיני מרן אדמו"ר זי"ע היה מזכיר כמעט בכל שנה ושנה שדו"ז הרה"ק בעל אהלי יעקב זי"ע אמר לו, לא הכרת את זקינך הוא היה מצוין בימי המגיד...

רבינו בעל ההילולא זי"ע נסתלק בחיי אביו מרן אדמו"ר הראשון זי"ע, אמנם כבר היו מבין אנשי שלומו של אביו זי"ע אשר היו מקושרים אליו ואשר דרכו הגיעו לבאהוש, וביניהם גם כמה בעלי ממון. ביניהם היה יהודי אחד בשם ר' מעכיל מייזליש ע"ה אשר היה מגדולי עסקני רומעניא, והיה ידוע כאיש סודו של המלך קארל. כאשר רומעניא יצאה מתחת ידי מדינת טערקיי המליכו עליהם את המלך קארל, ובשעה שהקבילו פניו בכל מדינת רומעניא יצאו כולם לקראתו, וכאשר עבר במקום שהיה קרוב לבאהוש יצא מרן אדמו"ר הראשון זי"ע לקבל פניו ולכבוד המלכות לבש הקאלפי"ק ועמו יצאו הרבה מאנשי שלומו, כאשר המלך עבר זעקו כל הגוים "אנרא", וציוה מרן אדמו"ר הראשון זי"ע לאנשי שלומו שיאמרו "אנרה", בחי' ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר.

כאשר המלך קארל עבר משם עצר את מרכבתו וירד ממנה וביקש ממרן אדמו"ר הראשון זי"ע לברכו, מעשה זה עשה אז רושם גדול על כל בני רומעניא, כנראה היה גוי פיקח. לאחר שהתיישב על כסא מלכותו היה ידוע שכאשר היה לו איזה פראבלע"ם בעניני המלוכה היה שולח את ר' מעכיל מייזליש - אשר היה בר דעת ופיקח גדול - להתייעץ עם מרן אדמו"ר הראשון זי"ע. ר' מעכיל דנן הגיע לבאהוש ע"י רבינו בעל ההילולא זי"ע והיה מהמקושרים הגדולים אליו, וכמוהו היו עוד כמה יהודים.

מחברתו הטהורה של רבינו בעל ההילולא זי"ע זקנתו הרבנית דבורה רבקה ע"ה - אשר היארציית שלה בז' שבט - היתה בעלת צדקה גדולה, אך לא הרהיבה לבקש מבעלה ממון לחלק לצדקה, על כן השיתה עצה בנפשה, דהנה לכבוד נישואיה קיבלה שטער"ן טיכע"ל שהיו לובשים אותו רק בשבת קודש ואשר היה שוה הון רב ונערך בשלושת אלפי קערבלי"ך. בזמנו כאשר ביררתי בחיי מרן אדמו"ר זי"ע את שויו היה זה סכום של לערך שלוש אלף דאלאר, ומאז ועד היום כנראה שהוא כבר סכום גדול יותר. בבאהוש באותו זמן היה יהודי בשם פרויקעלע [אפרים] רויזן ע"ה אשר היה פיקח גדול וניהל גמ"ח גדול, והיתה הרבנית הולכת אליו ביום ראשון וממשכנת את השטער"ן טיכע"ל, ואת כל הסכום היתה מחלקת לצדקה באותו היום. כאשר הגיע יום חמישי נכנסה אל רבינו בעל ההילולא זי"ע ואמרה לו שהשטער"ן טיכע"ל שלה איננו. לשאלתו להיכן נעלם, ענתה שח"ו לא נגנב רק משכנה אותו לצרכיה. רבינו בעל ההילולא זי"ע היה רוזינער אייניקל ולבקש ממון לא היה יכול, אך עבור השטער"ן טיכע"ל לא היתה לו ברירה, והוצרך לאסוף את בעלי הממון שהסתופפו בצילו ולבקשם שיעמידו לו שלשת אלפים קערבלי"ך לפדות את המשכון.

למחרת השבת הגיעה שוב אל פרויקטעלע רויזן ומשכנה את השטערץ טיכע'ל וחילקה את כל הסכום לצדקה, וביום חמישי שוב נכנסה אל רבינו בעל ההילולא זי"ע לבקש ממנו שיפדהו, לא נותרה בידו ברירה ושוב הוצרך לבקש מאנשי שלומו להעמיד לו סכום כזה, כך נשנה המחזה כל ימי חיותו, וכאלו סכומי צדקה עברו בביתו כל שבוע... כ"ק מרן אדמו"ר מבוהוש שליט"א בשוה"ט ה' שבט תשע"ד בירושלים, "אמרי קודש", חשון תשע"ה, עמ' 07

הרה"ק רבי דוד מבוהוש זי"ע נסתלק בחיי אביו הרה"ק רבי יצחק מבוהוש זי"ע והנה בכל ימי השבעה כמעט ולא דיבר, ובסוף השבעה אמר אביו זי"ע את דבריו הידועים על מה שנאמר (ויקרא י', ג) זידום אהרן, ועוד אמר, בדרך כלל כשהאדם מקבל פקדון והוא משיבו, אם הוא משיבו כפי מה שקבלו הרי זה דבר נאה, אבל אם הוא משיב את הפקדון, במצב יותר יפה ממה שקיבלו, הרי זה דרגה מיוחדת, ואמר, שהפקדון שקיבל מהשי"ת, הרי הוא משיבו במצב יותר יפה ממה שקבלו. כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן שליט"א, בשיחת קדשו - כ"ח אדר תשס"ג, "ימי הבנין" (ירושלים תשע"ו) ע' תקמ"ח

הגה"צ רבי שלמה זלמן פרידמן מראחוב זצ"ל

יום ההילולא - ה' שבט

מתולדותיו

הגאון ר' שלמה זלמן זצ"ל נולד בשנת תר"נ לרבינו [רבי ישראל חיים זצ"ל] בעל ליקוטי מהרי"ח, מנעורותו היה מחזיק עצמו בקדושה ובטהרה, בגיל טו"ב נשא את הרבנית מרת פייגא ע"ה בת הרה"ח ר' חיים שמואל פרידמאן מטארנא, ועוד ביושבו סמוך על שולחן חותנו הקים ישיבה בטארנא והעמיד תלמידים.

לאחר הסתלקות אביו, נתמנה במקומו בעיר ראחוב, ע"פ רצון אביו זצ"ל, וכעבור כמה חדשים נסתלקה עליו רעייתו בפתע פתאום, בהותירה אחריה ששה יתומים רכים, ונשא בזיוו"ש את הרבנית מרת יוטא בת הגה"צ רבי שמואל זלמן וויינבערגר אב"ד מארגרעטען, והיא גידלה את בניו היתומים במסירות רבה.

היה כל ימיו דבוק לצדיקי הדור, ונסע לבעלזא להסתופף בצל הרה"ק מהרי"ד זי"ע, וכן אצל הרה"ק רבי משה משיניאוו זי"ע, ובמיוחד דבק ברבו מובהק, הגה"ק בעל עצי חיים זי"ע ולהרה"ק מסאטמאר זצ"ל.

החזיק ישיבה גדולה בעיר ראחוב, ולימים אף הגיעו מספר תלמידו למאה וחמישים, ועד היום תלמידיו שחיים עמנו לאוי"ט מפארים את שמו ואת זכרו, את גודל תמימותו ומידת ענוותנותו, וכן היה בעל הזבחי שלמה עמוד צלותהון דישראל, פעל ישועות רבות בקרב הארץ ורבים נושעו ממנו בעצה ובתושיה.

עבר את אימי המלחמה הנוראה באושוויץ שם קידש שם שמים בהנהגתו האדירה. לאחר המלחמה התגורר באונגוואר ושם היה הדומ"ץ ומשם עבר לסאטמאר, שם נשא לאשה את מרת פריידא מלכה בת הרה"ח ר' יואל זוסמאן שפיצער מדעש. עם התגברות השלטון הקומוניסטי עבר לגור בעיר לוגאנו בשווייץ, שם כבר התגורר בן אחותו הרה"ג ר' ברוך אברהם פרידמאן זצ"ל ששימש שם כאב"ד וכשהגיע דודו רבינו זצ"ל השתדל אצל הקהלה שרבינו ישמש כאב"ד תחתיו, ושם המשיך להרביץ תורה ויראת שמים טהורה בדרכי אבותיו הקדושים והיה מפורסם בתפילותיו הערבות.

באחרית ימיו התגורר בבני ברק, בבית חתנו הגה"צ רבי מנחם מענדל הורוויץ שליט"א אבד"ק ראחוב, עד להסתלקותו ביום ה' שבט תש"מ [ומנו"כ בהר הזיתים]. הרה"ח ר' צבי יונתן מארטאן שליט"א, "פרקי חיים" (ירושלים תשע"ג) ע' תק"ו

הגה"צ הראחובער רב זצ"ל היה איש צדיק וקדוש אשר היה חי בדורנו. היה בנו של בעל ה"ליקוטי מהר"ח" זצ"ל. ואחר המלחמה הגיע לעיר לוגאנא (במדינת שווייץ) שם כיהן כרב משך רוב שנותיו ובסוף ימיו עלה לארה"ק.

על ספרו "זבחי שלמה" מובא הסכמה של הגה"צ רבי משה ארי' פריינד זצ"ל גאב"ד ירושלים, שהיה יחד עמו בתקופה הראשונה אחרי המלחמה בעיר סאטמאר, ונעתיק מלשון קדשו בדברי ההסכמה: אחרי שנתבקשתי וכו' לכתוב קצת ממעשיו המעידים על גדולתו אחר שישבנו יחד אחרי החורבן נורא של יהדות אירופה הי"ד כרבני עיר בק"ק סאטמאר שהוא היה הראב"ד שם, והכרתי אותו לאיש צדיק קדוש וטהור שכל כוונתו בכל דבר היה לשם שמים, והיה נתבא אל הכלים, הצנע לכת בכל דרכיו, והיה זהיר מאוד שלא ידעו ממעשיו, למשל, לפעמים כשישב בתענית ונכנס אדם שהיה יכול להרגיש בזה, צוה להביא לאכול ואכל כנגדו כדי שלא יפורסם הדבר שיושב בתענית. גם היה זהיר מאוד בקדושה יתירה וכו'. וגם היה מיראי הוראה מאוד, ולא היה נושא את פניו לאיש וכו'.

פעם אחרנו בדין תורה עד שעה מאוחרת בלילה, והוא היה דר קצת רחוק ממקום הב"ד, והיה אז עדיין בלי אשה ל"ע (שזיו"ר נעקד"ה הי"ד) ואני הייתי דר בקרוב, ובקשנו אותו שישאר הלילה לישן אצלנו, וסדרנו לו מקום לישיב כראוי, ואני יצאתי החוצה קצת אנה ואנה, וכעבור זמן קצר ראיתי אותו שהוא כבר קם ומלביש עצמו, ובבוקר שאלתי אותו למה לא ישן כלום הלילה?! אמר שהוא התרגל עצמו לקום בהשכמה, ואפילו הולך לישון מאוחר, כשכבר בא אותו זמן - כבר לא יכול לישון. יכולים לראות כזה קצת, איך שכל מעשיו היו בדקדוק גדול.

וממשיך עוד: וגם זמני התפילות היו אצלו בדיוק וכו' והתפלל בהתלהבות בכל כוחו, ובראש השנה היה מתפלל מוסף לפני התיבה בהתרגשות גדול מאוד, ואחרי התפילה קראתיו לעשות קידוש אצלי, וכשנכנס לבית לא היה יכול לטעום מפני חולשתו עד שנח קצת, וחזרו כוחותיו, מזה נוכל לראות אז שמסר כל כחותיו בתפילותיו, ובחג הסוכות עשו סוכה גדולה להרבה אנשים וישנו שם, וגם לו היה שם מיטה ולא יכולים לישון, מחמת שהוא היה ער כל הלילה ובוער מהשתוקקות ואמר שמחר צריכים לקום בהשכמה כדי לקיים מצות ארבעה מינים, כמסופר מעין זה מהקדושת לוי זי"ע, וכאלה וכאלה היה כל התנהגותו, ע"כ מדברי הגה"צ רבי משה ארי' פריינד זצ"ל.

הספר מעוטר גם בהסכמתו של הרה"ק מהר"י מפשעווארסק זי"ע, ומקדים 'הגם כי אין דרכי לכתוב הסכמות' (- שנהג רק לחתום על מכתב ברכה על ספר), ואך הפעם יצאתי מגדרי לכבוד האי גברא רבא אחד המיוחד משרידי דור הישן שזכינו להכירו בשנים האחרונות, הגה"צ המפורסם החסיד המובהק מראחוב זצ"ל, שהיה מצויין ומיוחד בתורתו וצדקתו, בתמימותו ובענוותנותו ובשימוש גדולים וצדיקים וכו', דבריו שיצאו מלב טהור בוודאי יעוררו הלבבות, עיי"ש עוד.

[שמעתי ממקור מוסמך, איך זכה הרה"ק מפשעווארסק זצ"ל להכיר את הגה"צ מראחוב זצ"ל, שפעם בעת שהה הרה"ק רבי איציקל זי"ע למנוחה בעיר דאוואס (בשווייץ), נסע חתנו הרה"ק מהר"י לחסות בצילו, ולא אבה כלל לצאת לטייל, באמרו שהגיע להסתופף אצל חמיו ולא לשום סיבה אחרת, וכן כשפתחו פעם הווילון בחדרו שיראה את יופי ההרים, לא רצה להסתכל ואמר 'איך בין געקומען צום שווער, נישט צו די שווייצע לופט'...]

והרבנית ע"ה רצתה מאוד שלמען בריאותו יצא קצת לטייל, וביקשה מהרבנית מראחוב, אולי יוכל בעלה הגה"צ זצ"ל (שג"כ שהה אז בעת ההוא) להשפיע על מהר"י שיסכים לצאת, ואז פנה אליו הגה"צ מראחוב

ואמר שרוצה לטייל יחד עמו, ושאלו אם רוצה להתלוות אליו, וכמובן שלזה כבר לא סירב - ויצא עמו לטייל, ומאז הכירו. [גלב"ע ביום ה' שבט תש"מ ומנו"כ בהר הזיתים בעיה"ק ירושלים תובב"א.]. הגה"ח רבי נפתלי גרוס שליט"א, "באר הגן", בהר תשע"ח, עמ' ב'

ו' שבט

הגאון רבי רפאל יו"ט ליפמן היילפרין ה"עונג יום טוב" זצ"ל

יום ההילולא - ו' שבט

הגאון רבי רפאל יו"ט ליפמן היילפרין זצ"ל הנודע באהלי תורה ע"ש ספרו "עונג יום טוב" נולד בשנת תקע"ו לאביו הגאון רבי ישראל היילפרין רבה של רוז'נוי (תלמידו ושאריו של רבי יו"ט ליפמן מקאפוליא עמיתו של הגר"ח (מוולאזין). עודו יניק עבר עם משפחתו למינסק בהתכהן אביו ברבנות העיר (תקע"ט), שם קנה תורה מפי גדוליה ובעיקר מהגאון רבי מנחם מנדל ראש הישיבה. בן עשרים נתכהן ברבנות קרעווא, עירה בפלך וילנא. ממנה עבר לקיידאן אח"כ לטשכנבוצ'ה שבפולין ומשם למעזריטש, אף היא בתחום פולין. בתרי"ט נקרא לעלות על כס ביאליסטוק העיר הגדולה, בה נהג רבנותו ברמה משך עשרים שנה עד יום פטירתו ו' בשבט תרל"ט. "שנות דור ודור" (ירושלים תש"ס) ח"א, ע' רכ"ה

הגאון רבי דוד פאיאנס ז"ל (נכדו של העונג יו"ט), הזדמן בשנת תרע"ג לדווינסק, ונכנס גם לבקר את הגאון רבי מאיר שמחה בעל "אור שמח" ו"משך חכמה" זצ"ל. רבי מאיר שמחה קבלו בלבביות יתירה, ולאחר שהשתעשעו שעות אחדות בדברי תורה, נסבה שיחתם על הגאון רבי יום-טוב היילפרין זצ"ל בעל "עונג יו"ט" שהיה רבה של ביאליסטוק בזמן שהותו של רבי מאיר שמחה שם.

רבי מאיר שמחה העלה זכרונות מאותה תקופה, והוסיף, כי בשנים האחרונות, הוא מרבה להגות בספר "עונג יום-טוב", ומשתומם מגדלותו בתורה של גאון זה.

סיפר ר' משה צינוביץ ז"ל, כי כאשר הגיע הספר שו"ת "עונג יו"ט" לידיו של רבי מאיר שמחה התבטא ואמר: "ידעתי את גדולתו בתורה, אך לא הערתי עד כמה גדול הוא ולא נהגתי בו בכבוד הראוי לגאון כמוהו". וכאשר נזדמן רבי מאיר שמחה לביאליסטוק, נטל עמו מנין אנשים ועלה על קברו של בעל ה"עונג יו"ט" כדי לבקש ממנו מחילה. הרב אשר ברגמן שליט"א, "האור שמח" (ב"ב תשס"א) ע' כ"ז

...ואף זאת סיפר רבינו [הגאון רבי מיכאל פארשלעגער זצ"ל] כי האבני נזר זי"ע הפליג מאוד בשבח הספר שו"ת "עונג יום טוב", ואירע לרבינו שהגיד לפני רבו קושיא מספר זה, והורה לו לחזור ולומר גם את הקושיא וגם את התירוץ פעם נוספת, ועדיין לא נחה דעתו וביקש לעיין בפנים הספר. כשהביט בדבריו צהלו פניו הקדושים, ואמר כי הכיר מן הדברים שבעל ה"עונג יום טוב" היה נוטר הברית ואיש קדוש. והוסיף ואמר כי גם חמיו הרבי מקאצק זי"ע העריכו וציווה על החסידים שלא יתקוטטו עמו... [מרשימות אדמו"ר מנובומינסק שליט"א, וכעין זה שמע מרבינו רבי אייזיק הענדלער ע"ה, בהוספה שאמר לו האבני נזר זי"ע שכבר בעת שהגיד לו את הקושיא בעל פה הרגיש שיהודי שמור וקדוש היה, אך רצה לאמת את הרגשתו, ולפיכך ביקש לראות את הדברים בפנים כצורתם (מעדות רבי חיים ברוך טעשער ששמע מפיו)].

(וראה שיח שרפי קודש) (מערכת סאכאטשוב אות לב): אדמו"ר הזקן מסאכטשוב זצלה"ה אמר, אם הוא מביט באיזה ספר, אף פלפול, יודע מה היה מהות המחבר בקדושה, ע"כ). הרה"ח ר' בן ציון ברגמן שליט"א, "מיכאל באחת" (ברוקלין תשע"ד) ע' ל"ח

ז' שבט

הגאון רבי יצחק אהרן איטינגא זצ"ל

יום ההילולא - ז' שבט

ביום י"א סיון חודש קבלת התורה שנת תקפ"ז בעיר לבוב, נתמלא אורה בבית הגאון האדיר רבי מרדכי זאב איטינגא זצ"ל חד מגאוני העיר בעל מפרשי הים על הש"ס, ולאשתו מרת מרים מאניא ע"ה בת הגאון רבי יעקב קלונימוס קלמן ליפיס זצ"ל מגזע התבואת שור ובעל מעשה רוקח, בהיולד להם בנם יקירם מחמד עינם אשר עתיד להאיר ישראל באור תורתו, ונקרא שמו בישראל יצחק אהרן ע"ש זקינו אבי אביו הגאון רבי יצחק אהרן איטינגא זצ"ל, חתן הגאון רבי מרדכי זאב אורנשטיין אב"ד לבוב, אבי הגאון האדיר רבי יעקב משולם אורנשטיין זצ"ל בעל הישועות יעקב אב"ד לבוב.

עיקר חינוכו ודרך לימודו קיבל מאביו הגאון שהיה רבו המובהק, ודמה לו ממש בדרך לימודו ובכל דרכיו, בשנת תרי"ב כשהוציא לאור אביו את ספרו שו"ת מאמר מרדכי, הוסיף גם את חידושי הלכה ותשובות שחידשו יחד הבן עם אביו. בהגיעו לגיל המצוות ביום שנעשה בן שלוש עשרה שנה, דרש בהיכל בית הכנסת הגדול דעיר לבוב, דרשת בר מצווה שהכין בעצמו פלפול עמוק, והיא לא נדפסה בספרו שו"ת מהרי"א הלוי, ודודו הגאון האדיר רבי יעקב משולם אורנשטיין בעל הישועות יעקב אב"ד לבוב, נתפעל מאוד מעומק עינוו ופלפולו ודרכו בהלכה של הנער הצעיר, ונתן לו דורון דרשה לכבוד הבר מצווה, כתב היתר הוראה וסמיכה, שיורה יורה ידין ידין כדת תורה, על דרך אבותיו הקדושים. כן נתחבב הנער וינק מפי דודו הגאון האדיר רבי יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן זצ"ל אב"ד לבוב בעל שו"ת שואל ומשיב שהיה ידיד אה וריע לגיסו אביו הגאון וביחד הוציאו הספר 'מפרשי הים', בעל השואל ומשיב היה דודו ע"י שהיה חתן זקינו הגאון רבי יצחק אהרן זצ"ל. כן היה חביב אצל צדיקי גלילות גאליציע, כשבאו בעיר לבוב היה מתדבק בעפר רגליהם, בצל רבותינו הקדושים מקאמרנא היה דבוק ומקושר כל ימי חייו, וכן בצל צדיקי זידיטשוב צאנו שיניווא בעלזא ועוד, והיה חביבם מורם ורבים של חסידים ואנשי מעשה שבעיר לבוב בכלל ופלך גאליציע כלל, שראו בו לרבים ומורה ההלכה בדורם והלכה כמותו.

בשנת תרכ"ו נתקבל לאב"ד פשמישל, אך לא עזב את עיר מולדתו לבוב, אלא נסע לשם לעיתים קרובות לתקן צרכי העיר, ביום ט' ניסן תרמ"ח נסתלק הגאון רבי צבי הירש אורנשטיין זצ"ל אב"ד לבוב בעל שו"ת ברכת רצ"ה, נכד הגאון בעל הישועות יעקב זצ"ל בן לבנו יחידו רבי מרדכי זאב זצ"ל שנסתלק על פניו, וקהל אנשי לבוב קיבלו עליהם את רבי יצחק אהרן שימלא את מקומו, ובחודש אייר נתעטר בכתר עטרת רבנות העיר במעמד ובהסכמת כל אנשי העיר ובכבוד גדול, ומיום שנתעטר בכתר ההנהגה נתגלה מלוא הדרת גאונו כשמכל קצווי ארץ הריצו אליו את שאלותיהם המסובכות, ונחשב לפוסק הדור אשר על פיו ישק כל דבר, כארבע מאות תשובות נדפסו בספרו הגדול שו"ת מהרי"א הלוי, ובה יורד לעמקי הלכה למעשה בשאלות שעמדו ועלו בימים ההם על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן. לבד מגדלותו בנגלות התורה, למד והעמיק בשבילי דנהר דעה בנסתרות התורה, וידע כתבי הקבלה על בוריה, למד תורה

וקיים מצוות בדחילו ורחימו, אש להב שלהבת היה, צדיק חסיד מתחסד עם קונו, ענותן כהלל ומעביר על מידותיו, היה מיטיב עם הבריות ועסק בצדקה וחסד ופיור מעותיו לעניי ונצרכי העיר. ביום ז' לחודש שבט שנת תרנ"א בעת ישבו בבית הכנסת בשעת שקרא קריאת שמע בקולו הגדול, יצאתה נשמתו באחד, ורוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק, ונטמן במעמד אלפי אנשי העיר בחלקת רבני העיר לבוב. "עטרת שלום" (קאמארנא) וארא תשע"ג, עמ' ד'

הגאון רבי ירוחם יהודה ליב פרלמן זצ"ל הגדול ממינסק

יום ההילולא - ז' שבט

הגדול ממינסק, "גדול" מרבן שמו, ואילו בשמו כמעט ולא נודע. נולד בבריסק בשנת תקצ"ה לאביו ר' שלמה זלמן, איש תם וישר דרך, שהיה מתפרנס ממלאכת החייטות. משחר נעוריו "התנכר כי יהיה למופת בישראל, וכבן שש ושבע הראה נפלאות בלימודו" (לשון אחיו רבי בנימין בישקא אב"ד טרעסטינא בקונטרס הספד "בן אוני"). בגיל צעיר לקחו הגאון מהרי"מ פאדווא רבה של בריסק תחת חסותו, לאחר מכן שלחו ללמוד תורה בבתי מדרשותיה של קובנה, שם שקד על התורה יומם וליל בקלויז של רבינו ישראל מסלאנט, "ועינה עצמו בסגופים ותעניתים כמעט כל ימי השבוע, גם בלילה לא שכב על כרים וכסות ולא עברו עליו שלש שעות בשינה" (שם). לאחר פטירת אשתו הראשונה, נשא "הגדול" אשה ממשפחת ניימרק בבריסק, ובשנת תרכ"ג נתכהן ברבנות סעלץ ויצא שמו בכל הסביבה. כשהגאון ר' אליהו חיים מייזל עבר מפרוויזנא לטובת לומז'ה בשנת תרל"א, נתמנה "הגדול" על מקומו שם ישב 31 שנה. משם יצא שמו בכל המדינות עד שמכל העולם הריצו אליו את שאלותיהם (שם). בשנת תרמ"ג עלה על כס רבנות מינסק, על שמה נתפרסם בכינויו המיוחד, ושמו הלך וגדל. "הגדול" נסתלק אור ליום ז' שבט תרנ"ו, והוא בן שישים ואחת. על כסאו עלה חתנו הגאון רבי אליעזר רבינוביץ, שהיה עד אז אב"ד סמולוביץ. חתנו השני היה הגאון רבי אברהם דובער כהנא-שפירא מקובנה, בעל "דבר אברהם". ספרו של "הגדול", שנקרא בשם "אור גדול" ובו חלק גדול מכתביו יצא לאור כשלושים שנה אחר פטירתו, ע"י בנו הגאון רבי אליהו פרלמן אב"ד גורודיא. קדמו לספר זה "חידושי אור גדול" שנדפסו על גליון המשניות מהדורת ווילנה תרס"ה (מתוך "רבתינו שבגולה", חלק א', עמ' 19-59). "מפיהם של רבותינו" (ב"ב תשס"ח) ע' 193

הגאון בעל "אור גדול" ממינסק היה גאון הגאונים, החזון איש זצ"ל בצעירותו השתתף פעם בדין תורה שנערך בפני הגדול ממינסק זצ"ל, ודיבר עמו בלימוד, ואמר אח"כ החזו"א שאז ראה מהו 'לדעת חושן משפט'.

הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו "ארחות ישר" (כמאמרי 'השגחה') מביא עובדות שונות על גדולי ישראל המחזקים את האמונה, ביניהם כותב מה ששמע מגיסו הרב שאול ברזם זצ"ל ששמע מפי מרן החזון איש זצ"ל: הגדול ממינסק היו בעירו כלבים רעים שכל העובר שם היו מתנפלים עליו, וכשהגדול הנ"ל הי' עובר היו בורחים וזה ידעו כל העיר! הגה"ח רבי נפתלי גרוס שליט"א, "באר הגן", שופטים תשע"ה, עמ' ב'

הספר "הגדול ממינסק" תולדותיו של הגאון בעל "אור גדול" ממינסק זצ"ל, כתב הרה"ג ר' מאיר הלפרין זצ"ל שהיה בן ביתו והמלמד של בניו, וכתב שם כל השאלות וויכוחים בתורה והלכה שערך עמו.

שמעתי ממז"ר הרה"ג רבי יהודה טרגר זצ"ל שחותנו הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל הפליא מאוד את הספר, שאינו כותב כמו סופרי דורנו, שעורכים ספר תולדות על גדול ומכסים כל הקשיים

שהיו לו בחייו, רק כותבים שהכל עבר חד וחלק. אבל בספרו של הגדול ממינסק העלה גם כל הקשיים שנערמו לו בעירו, וכל מה שדנו וטענו ענינים שונים מהנהגתו, ואיך היה מתחשב בכל דבר וכדו'. ולדוגמא נציין, שבעת שהיו שואלים אותו בהלכה, היה משיב מדברי הגמרא והראשונים ולא מדברי הפוסקים האחרונים, וטענו נגדו שלא זו הדרך לפסוק מבלי להתחשב בדעת הפוסקים שנתקבלו בתפוצות ישראל כפוסקי ההלכה, ואכן קיבל הדבר, והתחיל ללמוד כל ספרי הפסק, וכותב שם: שמאז "וישם לו לחק שהספרים חיי אדם, באר היטב, שו"ע הרב, ודרך החיים, לא זזו מעל שולחנו, והיה מעיין בהם תדיר".

הגה"ח רבי נפתלי גרוס שליט"א, "באר הגן", שופטים תשע"ה, עמ' ב'

וקרא בו... לבלתי רום לבבו...

מובא על אחד מגדולי ליטא, הגאון בעל "אור גדול" ממינסק זצ"ל, ומובא בספר תולדותיו (הגדול ממינסק) שדרכו היה בכל פעם שבאה שאלה לידו היה פותח ספר ומעיין בו ואח"כ משיב, ואף בימי זקנותו לא עזב מנהג זה.

ובטעם הדבר אמר הגדול, בהקדם ביאור הכתוב כאן במלך "והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו", והקשה על כוונת הכתוב וקרא בו 'כל ימי חייו', שאם כל הזמן יעסוק בתורה מתי יעסוק בעניני המלכות? וביאר הכוונה, שהס"ת יהיה אצלו שבכל פעם שיביאו דבר משפט לפניו יקרא בספר וישפוט על פיו. כמו כן בימינו הרב הוא כמלך השופט, ונכון שספריו יהיו מונחים תמיד על ידו לעיין בהם ולפסוק על פיהם. ובזה מבאר המשך הקרא "לבלתי רום לבבו מאחיו", וכי מה ענין זה לכאן? אלא שסיבת הדבר מה שרב משיב במהירות ובלו עיון בספר מקורה בגאוות הלב - שהוא מראה בזה גאונותו וחריפותו, שכל רו לא אניס ליה, שיושב ודורש כמשה מפי הגבורה ומי ידמה לו, אמנם כשמונחים לפניו ספרי פסק והוא קורא בו כל ימי חייו, וכשנשאל מעיין בהם, ורק אז משיב, אזי לא ירום לבבו על השואלים כי הם יכולים לומר לו, שאיננו פחותים ממך, שאם אנו נעשה כך ונעיין בספר גם אנו נהיה משיבי שאלות כמותכם... הגה"ח רבי נפתלי גרוס שליט"א, "באר הגן", שופטים תשע"ה, עמ' ב'

הרה"ק רבי ישראל חריף מסאטינאב זי"ע בעל "תפארת ישראל"

ז' שבט

"גאון עולם המקובל האלוקי הנשר הגדול, אור ישראל בוצינא דנהורא קדישא מופת הדור, קדוש עליון, יחיד בדורו, איש אלקים" - כך הוכתר אותו גאון וקדוש רבי ישראל חריף "הגדול מסאטינאב" ע"י גדולי צדיקי הדור שלאחריו, בהסכמותיהם על ספרו הקדוש "תפארת ישראל". היה חוסר מגזע תרששים. נולד בשנת תנ"ו לאביו הרב הגאון הגדול רבי שלמה ז"ל, ולאמו הצדקנית מרת ביילא ע"ה, אף היא מגזע היחס. כשהגיע לפרקו נעשה חתנו של הרה"ק רבי יחיאל ממיקולייב זי"ע, מתלמידי הבעש"ט, נכדו של הגה"ק רבי יחיאל מנעמרוב הי"ד, שנהרג עקדה"ש בפרעות שנת ת"ח, ונשא את שמו. ומצד אמו מצאצאי רבן של ישראל הרמ"א זללה"ה ומגזע רש"י הקדוש זי"ע. כך שרבינו היה גאון וקדוש מגזע גאונים וקדושים, ותורה מחזרת על אכסניא שלה. פרטים מקוריים על תולדות חייו בצעירותו, מוצאים אנו בהסכמת הגאון האדיר רבי יוסף שאול נאטאנזאהן זצוק"ל, רבה של לעמבערג, המעיד על גדולתו וגאונותו מה ששמע מזקינו "הרב הגדול הצדיק מהר"ר דוב בעריש

הלפרין שסיפר לי עוצם כוחו וגבורתו, כי חותני זקני הרב הגאון החסיד הר"ר מרדכי זאב היה אז אב"ד דק"ק סאטינאב, והנה כבר היה הרב המחבר הקדוש אז זקן בא בימים, ובימי עלומיו היה אז עיר סאטינאב מלאה חכמים וסופרים, וישראל (רבינו) עומד על גביהם בחריפות ובקיאיות. אנשי העיר סיפרו לו, כי הגאון בעל שאגת אריה עבר דרך ק"ק סאטינאב, וצלחה עליו רוח גבורה והכה את האריה בימי השלג כדרשת חז"ל (עי' ברכות יח, ב: כלומר, שניצח אותו בפלפול בהלכה)... והנה מלבד תורף מעשה גבורותיו בתלמוד ופוסקים, עוד היה ידיו רב לו בנסתרות, ומגויית האר"י רדה דבש הרבה, והספר הזה הנקרא בשם תפארת ישראל, הן הן גבורותיו והן הן נוראותיו, והיה מחבריא קדישא חבורת הבעש"ט הק' נבג"מ". גאוני הדור מרבים להדגיש בהסכמותיהם, מלבד ייחודו בקבלה, גם את גאונותו האדירה בכל מכמני התורה, כדברי גאב"ד קאמיניץ: "ושמעתי ברור גודל כוחו וגבורתו בנגלה כאחד מהשרים הראשונים, ומגודל גבורתו אשר הראה בנסתרות, כאשר כותלי המחברת יוכיחו...". בסגנון זהה כותב הגאון המפורסם רבי אברהם תאומים זצ"ל בעל "חסד לאברהם" גאב"ד בוטשאטש - שלא נמנה על דגל החסידות - וכך גם הגאון האדיר רבי שלמה קלוגר זצוק"ל.

שמורה בידינו מסורת ממקור נאמן על השתלשלות קירובו של רבינו אל רבו הבעש"ט הק', והוא מה שסיפר הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס זי"ע: "והנה, הרה"ק ר' ישראל חריף זצוק"ל מסאטינאב היה מכיר מקודם את הבעש"ט, כי ראה אותו כמה פעמים, רק לא האמין בו, והבעש"ט רצה למשוך אותו אליו. פעם אחת היה הרה"ק רבי ישראל נבוך מאוד בשני עינים... והרגיש בזה הבעש"ט ובא אליו ואמר לו הפשט הנכון בעינים אלו, והשיב לו הרה"ק ר' ישראל: אמת, כי הפשט שאמרתם הוא טוב מאד, ובשביל זה הייתי אוהב אתכם, רק שלא תהיו בעל שם (כי התנגד לכך שנקרא בשם זה). אח"כ נודמן עוד הפעם שהרה"ק מוהר"י היה נבוך מאוד באיזה ענין, והבעש"ט הרגיש בזה ובא אליו, ואמר לו הפשט הנכון, והרה"ק מוהר"י אמר לו עוד הפעם מה שאמר לו בראשונה. אח"כ חלה בנו של רבי ישראל חולי גדול ר"ל, והיה מוטל על ערש דוי מן קודם חג הפסח, עד שעברו כמעט כל ימי הקיץ, ואשתו הציקה לו מאד באמרה: הלא כל העולם נוסעים להבעש"ט והוא פועל ישועות, ומדוע לא תסע גם אתה אליו... והשיב לה: כי ע"י הנסיעה יצטרך להתבטל מתורה ותפלה, ואיני מאמין כי ביטול תורה ותפלה יועיל לרפואת החולה. וכעבור זמן מה לחצה אותו אשתו עוד הפעם ליסע, אז אמר כי איתא בספרים שבימי הסליחות נכון למעט בלימוד ולעסוק בעיני יראת שמים ביותר, לכן יסע אז להבעש"ט, וכן עשה שנסע להבעש"ט על ימי הסליחות. ובלילה הראשונה של סליחות בא לבית מדרשו, ומחמת שלא היה עמו סדר סליחות עמד אצל העמוד ואמר הסליחות עם החזן בסליחה שלו. והמנהג היה אצל הבעש"ט שהוא בעצמו אמר לפני התיבה א'-ל רחום שמך ו'עננו. וכשהגיע החזן והקהל ל'א-ל רחום שמך, הלך החזן מהעמוד, והמתינו עד שיבוא הבעש"ט אל העמוד, והרב ר' ישראל עמד עדיין אצל העמוד, והיה מעמיק ברעיונותיו אז ב'תוספות' עמוק, שנתעורר בו כבר מזמן רב, ומחמת טרדתו באותו ענין לא הרגיש כשבא הבעש"ט אל העמוד, וכשהתחיל הבעש"ט לומר 'עננו' נפל ברעיונותיו של הרב ר' ישראל פשט נכון ואמיתי בענין התוספות. ואחר כך כשגמר הבעש"ט אמירת עננו, אמר אל הרה"ק ר' ישראל: ה'עננו' שלי יכול לומר פשט טוב ב'תוספות'. אז אמר לו הרה"ק ר' ישראל: עתה רואה אני כי יש לכם חלק בהתורה של כל אחד ואחד מישראל, על כן הנני נכון להתקשר לכם בכל לבבי באמת..." (בעש"ט עה"ת, קונטרס "מאירת עינים" סי' ג).

הרה"ק רבי ישעיה שור זי"ע, רבה של יאס בעל "כליל תפארת", מעיד בהסכמתו. מה ששמע מפי זקינו אבי-אמו, הרב הגאון החר"ף רבי אריה יהודה ליבוש זצ"ל מקהילת מקיליניץ, אשר זכה בצעירותו לראות את החיבה המופלאה שרחש הבעש"ט לרבינו: "וכמה פעמים נתאכסן הקדוש חותני זקני קדוש ישראל הבעש"ט בק"ק סאטינוב, והיה זקני הנ"ל בשבתות בעת שהיה יושב הבעש"ט בסעודת שבת עם תלמידיו הקדושים, ובתוכם הרב הגאון המחבר קדוש ישראל, והיה מחבב אותו בחיבה יתירה נודעת, כאשר יחבב אב לבן יחידו ילד שעשועים ברוב אהבה וחיבה" (ועיי"ש בהמשך "שלא עמדו חבריו לסוף דעתו הרמה")...

עשרות שנים לאחר הסתלקות רבינו, שעלה למרום בעש"ק פר' בא ז' שבט תקמ"א, היה ספרו הקדוש "תפארת ישראל" עה"ת גנוז, עד שהעיר השי"ת את רוח נכדו הג"ר אברהם ישעי' יפה ז"ל, ובשנת תרכ"ה ראה אור בזאלקווא "בהסכמת ובמצות הרב הק' צדיק יסוד עולם אדמו"ר מו"ה אברהם יעקב מסדיגורה" (נוסח השער). מהענין לציין את הסכמת שר בית הזוהר מקאמאראנא זי"ע - אחת מהסכמות הנדירות - המשבח את הדברים הערבים שהם "יהודים קדושים הפלא ופלא, ונראין הדברים שהם על מוסדי ודרך רבי מרן הרבי"ש-טוב נתייסדו כי הוא השגה נפלאה, ובלא שימוש צדיקים אי אפשר להשגה כזאת... והספר הזה יש בו נוראות ונפלאות". מסמך מקורי יקר המציאות שנדפס בכותרת "תורף כתבי העדות אשר הגיש הרב השנון המביא לבית הדפוס לפני גדולי וצדיקי דורינו" מתגלים דברים נפלאים, ובין היתר: "וגם הבעש"ט זצוק"ל ותלמידיו אחריו היה אכסניא שלהם בבית הרב ישראל חריף הגדול, והבעש"ט הק' נשקו בראשו מרוב חיבה".

בנוסף לכך מעיד הרב הגדול מו"ה חיים, מדיניוויץ: שהרב הקדוש מבארדיטשוב ראה את כתבי קודש אלו ספר תפארת ישראל וקילסם מאד ואמר כי המה שניות לקודש". יתר על כן, מעיד חתן גיסו של רבינו "הרב החר"ף הר' שלמה אריה מו"ץ לעדתו בק"ק סאטינאב" והגלוים אליו, "זכולם שוים להעיד כי רצון המחבר הק' ורצון כל החבריא קדישא (של הבעש"ט) ובפרט הרב ר' דוד פורקיס (מחשובי תלמידי הבעש"ט) שיעלו ויבואו הכתבים האלה לבית הדפוס, וסימנא מילתא שפקודתם להרב המחבר היה שיחתום את שמו הק' בסוף כל ענין ומאמר, אף אם יהיה בדף אחד כמה ענינים, ופקודתם שמרה רוחו של המחבר, וכן עשה, באמרם אליו, אחרי בואם לבית הדפוס לא יתחלפו הדברים בדברי קדשו של האר"י הקדוש זלה"ה, וכן באמת אחרי כל פרשה ופרשה בספר חתום שמו". דומה כי הוראת החבריא קדישא שיחתום שמו, שלא יחליפו את דבריו בדברי האריז"ל הם יותר ממאה עדים המעידים על גדלותו הנוראה של רבינו...

ספרו הק' הוא אוצר בלום של שמות ועניני קבלה עמוקים עה"ת [וראה בסוה"ס (פ, א): "קבלתי ממורי ורבי הרב הקדוש ר' ישראל בעל שם טוב נבג"מ להסיר הדינים יעשה כך". בפר' בחוקותי ציין ענין מופלא על הגאולה (ראה ספרי "אור יקרות" ח"א עמ' נו)]. בעוד שה"תפארת ישראל" ראה אור כמה פעמים, נותר בכת"י ספרו המופלא "מפרש שם" עה"פ "שמע ישראל", ולא זכינו עדיין לאורו (ראה צילום השער במאמר של רמ"מ ויז'ניצר "אז נדברו" סיון תשמ"ג ומשם בספרו של ר"י אלפסי "היחיד בדורות" עמ' 264).

רבינו הותיר אחריו שני בנים גדולי תורה גאוניים וחסידיים: רבי דוד אב"ד סאטינאב ורבי אלקנה אב"ד פלאשטאן, וכן בני בנים רבנים מפורסמים, והנודע בהם הרה"ק רבי ישראל דוב בער זי"ע מיאשניצא בעל "רביד הזהב" ו"דביר המוצנע". הרב חיים שלום פרוש ז"ל, "עלים לתרופה", בא תשנ"ט, עמ' ג'

הרה"ק רבי נתן דוד מפארצאווא זי"ע

יום ההילולא - ז' שבט

רבי נתן דוד רבינוביץ מפארצוב נולד בשנת תרכ"ו, בן רבי יצחק יעקב רבינוביץ (ה"דברי בינה") מביאלה. שושלת ה"יהודי הקדוש" מפשיסחא. חתן רבי יחיאל יעקב מקוז'ניץ ובזוו"ש חתן רבי משה ליב מסטריזוב. כיהן כאדמו"ר עוד בחיי אביו בפארצוב וממנה עבר לשדליץ.

התפרסם כגדול התורה והשאייר אחריו כתבים על התורה. מהכתבים נדפס הספר "ואלה הדברים שנאמרו לדוד". נפטר בז' שבט תר"ץ בשעדליץ, ובשנת תשל"ז הועלה לארץ ישראל ומנו"כ בפתח תקוה. מבניו: רבי משה יחיאל אלימלך - אדמו"ר מלברטוב, רבי ברוך ירחמיאל האדמו"ר ממזונקאטש. מחתניו: רבי אברהם יעקב שפירא מדרוהוביטש, רבי אהרן מסטולין, רבי ישראל ב"ר יצחק מנחם דנציגר מאלכסנדר, ובארץ - מר יעקב לנדא, מראשי פועלי אגודת ישראל. הרב יצחק אלפסי, "אנציקלופדיה לחסידות" (ירושלים תשס"ד) ח"ג, ע' תצ"ט

שמעתי מעשה מן דודי הרה"ק מלברטוב הי"ד שכאשר רצה להתחיל ללמוד קבלה, קבל אגרת מאביו הק' (הרה"ק רבי נתן דוד מפארצאווא) זי"ע שמי שצריך ללמוד קבלה הקב"ה שולח לו מלאך ללמדו. והפליא הרה"ק הנ"ל את הרוה"ק של אביו הק' זי"ע. כ"ק מרן אדמו"ר מביאלא שליט"א, בשוה"ט פר' ויחי תשמ"ג, "חלקת יהושע" (ירושלים תשמ"ו) ע' ל"ג

אציין כאן עובדא מעניינת מדו"ז ר' נתן דוד מפרצווע-ביאלא זי"ע (בנו בכורו של זקני הרה"ק מביאלא בעל דברי בינה זי"ע), שבשנות מלחמת העולם הראשונה עקר מהעיר פרצווע מקום מגוריו לרוסיא, ואחר המלחמה כשחזר לפולין, התיישב בעיר שידליץ. והנה אחר כמה שנים (שנת תרפ"ה) כ"ק אדמו"ר הרה"ק זי"ע, התחיל להנהיג את קהל עדתו בשידליץ, מקום מגורי אביו זי"ע, והוא היה אז צעיר לימים. והיו מבין חסידי הרה"ק מפרצווע, שלא ראו ענין זה בעין יפה, שהוא כעין מלכות בתוך מלכות. כשנודע הדבר לדו"ז הרה"ק מפרצווע זי"ע, אמר להם שלא יעזו להתנגד או להתערב בענין זה, היות וכך מקובל מאבותינו הק' שהבנים ממשכנים הנהגת אבותיהם, ואדרבה צריכים לחזק ולעודד ענין חשוב זה. ואמנם רבים מחסידי פרצווע היו בין באי ביתו של כ"ק אדמו"ר הרה"ק זי"ע, בפרט אחרי פטירת הרה"ק מפרצווע זי"ע. כ"ק מרן אדמו"ר מביאלא-פשיסחא זצוק"ל, "ברכת צבי" (ירושלים תשס"ה) ח"א, ע' י"ב

סיפר לי הרבני החסיד, בקי וחרף טובא בכל חדרי תורה, הרב יעקב הכהן כץ, שהיה עד ראה למעשה דלהלן: בעיר ראקאוו היה איזה שואב מים, איש פשוט וגס, שמחמת ענין כל דהוא שהיה כרוך בדררא דממונא, נשא לו שתי נשים. רבה של העיר הגאון רבי אליעזר הלוי עפשטיין, אחיו של כ"ק האדמו"ר רבי משה יחיאל מאוז'רוב זצוק"ל, מחבר הספרים היקרים "אש דת" ו"באר משה", ניסה במשך שנתיים ימים, בכל דרכי ההשפעה והתוכחה והעונשים שבידו, להשפיע על יהודי זה לתת גט פטורין לאחת מנשותיו שגרה בראקאוו, ולא הצליח להשפיע עליו והוא לא הסכים בשום פנים ואופן לתת גט. פעם אחת ביקר אצל הרב עפשטיין הנ"ל כ"ק זקני [הרה"ק רבי נתן דוד מפארצאווא] זצוק"ל שהיה מיווד עימו ונכנס לביתו בעת שהיה יושב בדין עם שואב המים הנ"ל ומנסה לשדל אותו לתת גט לאשתו והלה מסרב. כיון שראה זאת כ"ק זקני זצוק"ל קם ממקומו וניגש אליו ואמר בטון תקיף שעפ"י דין תורה מוכרח הוא לגרש אחת מנשותיו ואם לא יעשה כן מותר לבי"ד לכופו על כך "אפילו מיט פינסטערע מכות", וחזר והזהירו ג' פעמים, אך הוא עמד ברשעו וסירב לתת גט. קם כ"ק זקני זצוק"ל ממקומו והכה

על פניו של אותו רשע שתי סטירות לחי ואמר לו בהתרגשות רבה: "די יונגאטש, די וועסט נאך געבען א גט" (וסיפר לי הרב כץ שליט"א כי עד היום, כמעט שישים שנה לאחר המעשה שמור בזכרונו הרושם העצום של המעשה). ולפתע פתאום לאחר שסטר לו על פניו פנה אליו כ"ק זקני צוק"ל ושוב בקשו לתת גט, והלה, למרבית הפלא, הסכים לכך.

והרי זה מלמדנו גודל אהבת ישראל שהיתה בו בזקני צוק"ל אשר למען אומללים, עגונות, יתומים וקשיי יום (כ"ק זקני צוק"ל היה בקי ומומחה נפלא בספרי רפואה. ופעם אחת אמר שהוא צריך את זה בכדי לדעת איך לעזור לילד, חבר או חסיד חולה אם לא תהיה אפשרות להשיג רופא באותה שעה. הרי זו אחת הדרכים של מידת אהבת ישראל הגדולה שהיה מצוין בה, ובמיוחד להסובלים, לחולים וכדומה) היה מוכן להעביר על מידותיו ולעשות דברים שהיו בניגוד גמור לאופיו. שכן כל מי שהכירו ידע עד כמה כל הנהגתו של כ"ק זקני צוק"ל היתה סמל האצילות ונועם המידות. דיבורו היה מתון ולא היה מרבה כלל בדיבור, מכל אישיותו הקדושה קרנו רוגע ועדינות נפש מאין כמוהם. עבור כ"ק זקני צוק"ל לסטור על פניו של יהודי היה קשה כקריעת ים סוף, אך למען סבלם של יהודים, באהבת ישראל שבו, התגבר על מידותיו ולבש כעס וגערה. (אך את אלה שהתרחקו מאורחא דמהימנותא ידע למושכם בעבותות אהבה ונועם), ואף שהיתה מידת ענותנותו לבלי שיעור כידוע, ידע להעביר על מידתו וללבוש גאווה, לשם אהבת ישראל.

עוד דוגמא לאהבת ישראל הגדולה שלו היתה השתדלותו הגדולה בתפילה ובתחנונים שלא יתגייסו בני' לצבא הפולני ויאלצו להתנסות בנסיונות קשים בשמירת התורה והמצוות. וילמד ע"כ המעשה הנפלא הבא ששמעתי מכ"ק האדמו"ר מביאלה שליט"א: יום אחד ראו ב"ב את כבוד קדושת זקני צוק"ל ומראהו אינו כתמול שלשום, הוא היה שקוע בהרהורים עמוקים, התהלך אנה ואנה בתוך חדרו ללא מנוחה כחצי יום, הוא היה כולו מרוכז בשרעפיו הקדושים בהתאמצות לאין שיעור ושפתיו הקדושות מרחשות ואין שומע. לבסוף אמר: "כ'האב געפועלט פאר אלע א'חוץ פון דריי". למחרת הופיע בעירו שידליץ קצין פולני, שליח הממשלה, ובידו צוי גיוס לצבא הפולני, ומתוך הקהל הקדוש של חסידיו, באי מדרשו, קבלו כולם פטור חוץ משלשה! הרה"ג ר' נתן דוד רבינוביץ שליט"א, "ואלה הדברים שנאמרו לדוד" (ירושלים תשמ"ג) ע' 15

שמעתי בשם דו"ז הרה"ק רנ"ד מפרצבה צוקללה"ה שאמר שאם עולה בדעתו חדות ואינו אומרם הרי הוא בבחינת נביא הכובש נבואתו. כ"ק מרן אדמו"ר מביאלה שליט"א בשוה"ט פ' ויחי תשמ"ג, "חלקת יהושע" (ירושלים תשמ"ו) ע' 32

יסורים

אמר רבי נתן דוד מפרצובה: - אילו יכולנו לתלות את היסורים שלנו על מסמר, ולבחור הנראה לנו, סבורני, שכל אחד היה לוקח את שלו, אלה היו נראים כמתאימים לו, השאר - כגרועים ביותר. הרה"ח ר' יהודה לייב לוינ' ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"א, ע' 167

החדר היפה בכל הגוף

בחלומי מועצת העיר לקחה מאתי חדר מהחדרים שלי הטוב והיפה, הנקרא רוקוויזירט, והעמידה שם איש גרוע, ואיקץ. והתבוננתי כי כיוונו בזה דרך מוסר, אשר לב איש הישראלי הוא החדר היפה בכל הגוף

הנקרא חדר, כמו שנאמר "היכל ה' המה" (ירמיה ז, ד), והקב"ה שוכן בתוך לבם של ישראל (תיקו"ז ו' כ"ב:), ואם ח"ו פונה לבבו מאת ה' ומאת התורה הקדושה ומאת ישראל, ופונה לבבו לבטלה ח"ו, אזי תיכף יבואו אל לבו מחשבות זרות ורעות (יעו' צוואת הריב"ש ט, א), כי לא נמלאה צור וכו' (רש"י תולדות כ"ה, כ"ג ויעו' מגילה ו.ו), וכשזה קם זה נופל. לכן תיכף שורה בלבו חלק אדם רע, והוא לוקח לעצמו החדר היותר יפה בכל הגוף, כי אין ריק בעולם, ע"כ יראה בן אדם שלא יפנה לבו לבטלה כמבואר במשנה (אבות פ"ג מ"ד). מרשימות הרה"ק רנ"ד מפארצאווא צוק"ל, "ואלה הדברים שנאמרו לדוד" (ירושלים תשמ"ג) ע' רמ"א

ה' שבט

הרה"ק רבי שמואל שינאווער זי"ע

יום ההילולא - ח' שבט

נולד בערך בשנת תקנ"ו, ונפטר ביום ח' בשבט תרל"ג. בצעירותו הסתופף בצל קדושתם של ה"חווה" מלובלין זי"ע, רבי מגדלי מקוסוב זי"ע ורבי שלמה ליב מלענטשנע זי"ע. לאחר מכן נהיה תלמידו המובהק של הרבי רבי בונם זי"ע בפשיסחא, ונחשב כ"מזכירו הפרטי" ומשמשו. הוא הגיע אליו, בהיותו כבן תשע עשרה שנים. היה לו חדר מיוחד בבית רבינו, בו היה מתגורר בזמן היותו בפשיסחא. מגוריו היו בגאליציה, שהיתה אז בשלטון ממלכת פרוסיה, ונקראת "מדינת הקיר"ה" (קיסר ירום הודו). באותה עת, המשיך לנסוע גם לרבי שלמה ליב מלענטשנע, שהיה מידידיו הקרובים של הרבי רבי בונם. לאחר הסתלקות הרה"ב בשנת תקפ"ז, נסע רבי שמואל שינאווער לקאצק, גור, ונשכיו. היה רב בשינאווי, וולודובי, בראק, שעדליץ, ליוויטש, ובסוף ימיו היה אבד"ק נאשעלסק. בזיווג שני, היה חתנו של רבי אברהם מטשעכנוב זי"ע. רוב הסיפורים והתורות של רבינו (הרבי ר' בונם זי"ע) הידועים לנו עד היום, מקורם ממנו. בספרו החשוב "רמתים צופים" מביא הוא מאות תורות וסיפורים מאדמורי"ם רבים, ובעיקר מרבו המובהק הרבי רבי בונם זי"ע. ספרו זה, נחשב כמקור ראשון במעלה, מקורי, נאמן, ויחודי. הרב יהודה מנחם ביום שליט"א, "הרבי רבי בונם מפשיסחא" (ב"ב תשנ"ז) ח"ב, ע' שנ"ז

כשהייתי אצלו (אצל הרה"ק רבי שלמה ליב מלענטשנע זי"ע) פעם ראשונה שנתחברתי לחסידים בהיותי כבן שבעה עשר שנים בחנוכה. ודרכו היה לישב נגד הנרות ולהביט בהם. וציוה להחסידיים לומר שירות ותשבחות. ושאל על איש אחד מעיר קטנה הסמוכה לו ושמו שלמה. ויענו לו כי איננו פה בעיר. ואמר בזה"ל גם אני שמי שלמה וזה שמעתי באזני כי עמדת אצלו. והנה לא היה אז לאדמו"ר שום בנים ובנות כלל. ובש"ק לאחר חנוכה על השולחן אמר ברוך שהמציא לי המקום נשמת ר' יהושע בן פרחיה. וסיפרו לי כי כל השנה אמר כן כדברים האלה עד שבחנוכה הבאה נולד לו בן וקרא שמו יהושע. והוא הרב הצדיק מוה' יהושע מק"ק אסטראו סמוך ללובלין (בעמ"ח הספה"ק "תולדות אדם"). וכאשר נסעתי לפרשיסחא מאדמו"ר הנ"ל כתב אגרת לאדמו"ר מפרשיסחא ואני בעצמי כתבתי האגרת מה שציוה בלשונו הק' אות באות. כי אז הוא בעצמו לא היה כותב. וסיים בו שיתפלל עבור בני יהושע כי כשר הוא, ז"ל הק' בעצמו. ואני בעצמי אז הבאתי המכתב לאדמו"ר הנ"ל בפרשיסחא. ושמר האגרת הזה זמן זמנים והראה אותו לתלמידיו הגדולים אם מבינים דברי האגרת. ואני זוכר ע"ע דברי האגרת הנ"ל. ועתה ראה והבן כמה גדולים כו'. "רמתים צופים" ח"ב, דף י"ד ע"ב

פ"א שאל אותי אדמו"ר הרבי ר' בונם ז"ל מפרשיסחא. בהיותי עמו לבדי אם שמעתי עכ"פ פ"א שאמר (הרב מלענטשנא) על עצמו שהוא משיח בן יוסף כי כשהייתי בביתי במדינת קיר"ה הייתי רגיל להיות אצל אדמו"ר מוהרש"ל הנ"ל. והשבתי לו שלא שמעתי בשום פעם. ושאל אותי עוד בזה"ל אם הוא אוהב כתונת לבינה. והשבתי לו אמת שהכל יודעים זה שאין כמוהו בנקיות עד שכל הכלים שהיה משתמש בהם כגון סכין וכף ומזלג שהיה אוכל עמם היו סגורים תמיד בתיבה שלא ישתמש בהם אחר. ואם אירע שנשתמש בהם אפי' ארעי היה אצלו פסול ולא שמשם לעולם. וכמו כן הכוס שהיה שותה בחול ומכש"כ של שבת וקידוש. ולא אוכל לספר גודל נקיותו. וכן המפה שעל השולחן בכל יום הקפיד שתהיה לבינה ומצוחצחת מאוד וכאשר ספרתי לפניו שתק ולא ענה ע"ז ואח"כ באתי לפני אדמו"ר מלענטשנא כי כן היה דרכי ליסע לביתי דרך שם. וספרתי לו הדברים האלה ולא ענה דבר. שמעתי ממנו ז"ל אמר על עצמו שכשהיה כבן שש הלך מלובש בקבר עכלה"ק. ואין אני מבין עד עתה.

ועתה ארשום מה ששמעתי אחר זמן רב מהמעשה הנ"ל מפה קדשו (של הרה"ק מלענטשנא זי"ע) שאמר כי הרב הק' היהודי ז"ל אמר עליו שהוא משיח ב"י ואני יודע כי הוא [אני] מזרע דוד עכדה"ק. ולזאת ביקש וחיפש (הרה"ק מלענטשנא זי"ע) והשתדל בכל עוז להשתדך ולהתקשר עם בנו הרב הצדיק מוה' יהושע ז"ל עם הרב הגאון מוה' צבי מנחם ז"ל שהיה אז אבד"ק פילוב. ואמר כי יודע בביורו שהוא מזרע ב"ד וכל המשפחה שלו. ואביו הגאון מוה' יצחק מייזלש ז"ל היה אחי הגאון הקדוש המפורסם בכל קצוי ארץ ר' עוזיאל ז"ל האב"ד מריטשוואל (בעל ס' עץ הדעת טוב) והייחוס של המשפחה שהוא מזרע ב"ד. והטריח אדמו"ר (הרה"ק מלענטשנא) את עצמו ליסע ממדינת קיר"ה למדינת פולין להרב הנ"ל. כדי לעשות השידוך הנ"ל ולהתדבק בענבי הגפן זרע דוד. ואני בעצמי נסעתי עמו לק"ק פילאב והכל כדי לזווגו עם זרע דוד ע"ה. ובנו הנ"ל היה אז כבן חמשה שנים וכן הכלה בת הרב הנ"ל. כמו ששמעתי ממנו בפירוש הטעם. ומי שמבין אין דבריו סותרים לדברי הרב היהודי ז"ל כי זה וזה אמת וזהו אדרבה סיוע גדולה כי התרין משיחין הם אחד כמ"ש (יחזקאל ל"ז) והיו לאחדים בידיך כו' כידוע. "רמתים צופים", ח"ב, דף י' ע"ב

לא אוכל לעצור במילין מלרשום לי למזכרת מה שראיתי בעיני את חיבוב המצוה שלו (של הרה"ק רבי שלמה ליב מלענטשנא זי"ע). כשתפס האתרוג היו הכל רואים שכמעט שכלתה נפשו מהמצוה. והיה מנשק האתרוג בכל פעם בעת אמירת הלל. וכל החג היה התיבה עם האתרוג מונח על שולחנו לפניו. וכ"כ היה מסתכל בו באהבה רבה. וכן היה נוהג בשופר שהיה מונח לפניו כל ימי אלול. וכל פעם לקחו בידי אל פיו כמו שרוצה לתקוע בו. גם היה נוהג בעת שישב על השולחן בליל ש"ק הביט בהחלות. ומחמת חיבוב המצוה לא עצר כח מלנשק בהם. ופ"א אזדמן מילתא שהיה רב אחד אצלו על ש"ק. וכשראה זאת לקח הרב חלה אחת קטנה מה"ב חלות ונשק ג"כ אותו ומאז והלאה לא נשק עוד. "רמתים צופים" ח"ב, דף ט"ו ע"ב

כשהייתי פעם ראשון לפני אדמו"ר הרה"ק (הרבי ר' בונם) מפרשיסחא קבלתי א"ע לפניו שכואב ראשי אלי בעת התפלה שדחקתי אותי מאוד להתפלל כוונה. ובלימוד לא כאב ראשי. ואמר לי מה לראש אצל התפלה העיקר היא עבודת הלב כמ"ש (תענית ב'). ולעבדו בכל לבבכם. איזהו עבודה שהיא בלב הוי אומר זה תפלה ולא הזכיר הראש כלל. וז"ש (משלי כ"ד) ראמות לאויל חכמה היינו בראש. ובשער לא יפתח פיו היינו הלב. כמ"ש ותפתח לבינו עכ"ל. ומאז והלאה לא כאב לי ראשי כלל. "רמתים צופים" ח"א, דף כ"ט ע"א

פ"א אמר לי (הרבי ר' בונם מפרשיסחא זי"ע) ביחידות שאקרא אותו רבי בפירוש ואמר שאני יודע בבריור ששלחו אותך מן השמים אצלי. ואם לא היית בא אצלי כבר לא היית בעולם, ז"ל אות באות כשהייתי אני לבדי בחדרו. ומאותה שעה קראתי אותו רבי בפניו. ובשעת קבלת שלום אמרתי רבי ומורי כדן. ומי יתן שיהיה לי לעזר ולסעד שלא אלך מן העוה"ז בלא תשובה. "רמתים צופים" ח"א, דף פ"ב ע"ב

פ"א חתכתי לו (הרבי ר' בונם מפרשיסחא זי"ע) הצפרניים בעש"ק ואמר לי יודע אתה מה זאת. תדע כי זהו המותרות מן הגוף. ומזה תקיש לכל ענייני הגוף שכל המותרות מן הגוף יחרים. ועיין בס' עבודת ישראל (פ' תצא). "רמתים צופים" ח"א, דף קי"ז ע"א

שאלני אדמו"ר (הרבי רבי בונם) זי"ע. שאלה אחת אשאל ממך ותאמר לי תשובה. אם רוצה אתה להיות יהודי טוב. טוב ויפה עשית שבאת אלי. ואם יהודי טוב אתה רוצה להיות בחנם באת אלי. ותאמר לי החילוק ע"כ. ולא ידעתי ויש לי קצת ספק אפשר אמר בהיפוך הדברים. אך כעת אפשר שכיון שאם רצוני להיות באמת מכאן ולהלאה טוב. אזי בודאי טוב ויפה. אבל אם כוונתי שכבר אני בעיני טוב. רק להיות מורה דרך לאחרים. וזה יש בה פניי קצת. ודרכו היה להשפיל זאת. כי העיקר לראות שתתגדל קדושת השם כנ"ל. "רמתים צופים" ח"א, דף כ"ו ע"א

שמעתי מכ"ק אדמו"ר (הרבי ר' בונם) זי"ע ע"פ חטאתי כי לא ידעתי (פ' בלק) דאדרבה לפי דבריו אין כאן חטא כלל. ופי' שזה גופא היא החטא מה שלא ידע ולא הבין מהסיבות שאירע לו פעמים ושלוש שרצון הקב"ה שלא ילך עמהם. ואחר שינת צהרים אמר שאקרא לפניו בס' חסידים. ולקחתי הס"ח ושאלתי אותו היכן אתחיל ואמר לי שאפתח הספר הנ"ל ושם במקום שיהיה נפתח הס' הלז אומר לפניו וכן עשיתי וכן אמרתי לפניו ומצא שם דברים הללו מה שאמר בבוקר. ואמר לי שלא אומר עוד. ואמר שהבעל ס' חסידים בא בשינת צהרים אלי בחלום שאקרא בספר שלו. ולא ידעתי על מה. ועתה אני מבין וד"ל. "רמתים צופים" ח"א, דף כ"ז ע"ב

ראיתי כשנחלה אדמו"ר (הרבי ר' בונם מפרשיסחא זי"ע) קצת ונסע לווארשא ונתנו לו רפואות. ובש"ק התלהב בתפלתו וצעק בקול כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך כו' ובאותו רגע פקעו כלי זכוכית שהיו רפואות בתוכו ואמר שהחולי הוא מחמת שהאיברים יש להם חולי הנפש ג"כ. ובאותן הרפואות שיש בהם הסמים ניצוצות קדושות שבהם מרפאים הנפש. ומזה בא גם רפואות הגוף. ואחרי שבקול זה התעוררו איברי הנפש נתרפאו ג"כ איברי הגוף וא"צ עוד לרפואה כי הוא אחד עם התפלה. "רמתים צופים" ח"א, דף ס"ג ע"ב

התקשרותו לפשיסחא

סיפר החסיד הישיש ר' משה אהרן הלוי בויס זצ"ל: "אני זוכר היטב בהיותי נער, שביארצייט של הרבי רבי בונם זי"ע, הגיע לפשיסחא רבי שמואל שינאווער זי"ע, שהיה אז כבר ישיש ביותר, והלך להשתטח על ציון רבינו זי"ע. לאחר מכן, נכנס לבית מדרשו של הרבי רבי בונם, הסתובב שעות ארוכות תפוס בשרעפיו, וכל פעם היה נעצר, מוריד דמעות ומלטף את הספסל, את הדוכן, את השולחן, ואת הבימה, וכולו אומר התרגשות וחרדת קודש: "כאן היה מקום מושבו של רבינו; כאן היה משמיע דברי תורה; כאן עמד והתפלל; כאן היה מתייחד לעיתים בפנינתו... כל זה - ממשיך ר' משה אהרן לספר - כאילו זה קורה עכשיו, ומזאת למדתי להבין ולדעת, מה היתה עוצמת כוחה של ההתקשרות אל רבינו מפרשיסחא".

[סיפורו של איש פשיסחא, עמוד י"ב.] הרב יהודה מנחם בויס שליט"א, "הרבי רבי בונם מפרשיסחא" (כ"ב תשנ"ז)

הגאון רבי אליעזר סילבר זי"ע

יום ההילולא - ט' שבט

מו"ר הרב הגאון מוהר"ר אליעזר סילבער זצ"ל נולד בשנת תרמ"א לאביו הגאון ר' בונם צמח והיה נין ונכד של הגאון ר' משה רבקה בעל באר הגולה על ד' חלקי שו"ע ולאמו הרבנית מלכה נינה של הגאון יחזקאל קאצנלנבוגן בעל שו"ת כנסת יחזקאל.

בימי ילדותו למד אצל אביו ששימש אז ברבנות בערים קאמאי ודוסט. בשנת תרנ"ז, בהיותו בן שש עשרה שלחו אביו כדי לקיים בו "והוי גולה למקום תורה" לעיר דווינסק, לשמש בקוד גאוני הדור באותה תקופה ר' מאי שמחה בעל אור שמח ור' יוסף רוזין בעל צפנת פענח המפורסם בשם עיר מולדתו ה"ראגאצ'ובר". משם נסע לבריסק ללמוד אצל רשכבה"ג ר' חיים סולוביצ'יק. אח"כ למד בוויילנא בקיבוץ של הגאון האמיתי ר' חיים עוזר גרודז'נסקי. באותן השנים נתפרסם בהתמדתו הנפלאה וכן בבקיאותו המפליאה ובחריפותו המופלגה. בשנת תרס"ז נסע לארצות הברית ובחודש כסלו תרס"ח נתקבל לרב בעיר הריסבורג. בשנת תרפ"ה כיהן כרב בעיר ספרינגפילד וכשנת תרצ"א קיבל משרת הרבנות בסינסינטי שם כיהן עד יום פטירתו ט' שבט תשכ"ח.

הרב סילבער היה רב גדול ומנהיג גדול גם יחד מכורך היה בראש גאוני עצום במוח חריף וחד ובכח זכרון גאוני ונפלא מצד אחד ובכח התמדה ושקידה מצד שני. וכבר כראשית הופעתו על אדמת אמריקה נסגר בתוך ד' אמות של הלכה התבודד ולמד בהתמדה נפלאה. נשאר ברשות היחיד של בית המדרש אשר בהריסבורג עד שגדל ועלה הענק.

היה לו כח של משיכה רוחניות מיוחדת. מברו היה נראה לפעמים קשה כארו, אבל בתוכו היה רך כקנה ובעל לב טוב רחום וחנון לסבלו של המדוכא והמעונה. מדתו בעשיית הטוב ינקה שרשיה ממידתו באהבת ישראל שהיתה ללא גבול וללא שיעור. את כל יהודי ראה כשאריו ואת כל לומד תורה כאחד מבני משפחתו הקרובים ביותר. הרב סילבער, יותר משהיה מנהיגם של הרבים, היה בעיקרו מנהיגו של היחיד, של אלפים ורבבות של יחידים שהרגיש את צערם, ואת מי לא היה עוזר?

הקוו האופייני העיקרי בדיוקנו של מנהיג הוא אי תלות רבנות ועצמאות. הרב היה מנהיג בעל השקפה מוצקה ועצמאית, לא היה מנהיג ולא מונהג, כמנהג המדינה שמנהיגיה מונהגים על ידי המנהיגים הקטנים דוחפי עגלת הצבור, לא היו מלחנים מקריאים להורותו היאך ידבר, היאך להתנהג והאיך לכלכל את הענינים. שיטתו יסודתה תמיד בהררי קודש. הנהגת הרב היתה כמו שראה אצל גדולי הדור. ר' חיים עוזר לקח לו לדוגמא, וככה התנהג כל ימיו. דעתו היתה המכריע בלי שום פניות ופשרות.

חונן היה הרב סילבער בכשרון התמצאות מהירה וידע למצא את דרכו בכל מצב שהוא וללכת בה בעוז רוח בלי חת. נהג את נשיאותו בתור רב ביד רמה. אם משוכנע היה שהצדק אתו שוב לא ידע הרכנת ראש מהי, ולא היה איכפת לו מה יאמרו מתנגדיו ויריביו. כל ימיו לחם בעוז וללא שום פשרות נגד השמרנים והריפורמים שביהדות ויותר במנהיגיהם נושא דגלם. וזכורני שפעם הזמינו אותו לסדר קידושין במקום שהיה מרחק רב מסינסינטי, וכשהגיע לשדה התעופה שבאותה העיר אמרו לו שגם מנהיג קונסרבטיבי

יתכבד באחד משבע הברכות שתחת החופה, תיכף ומיד עזב את העיר ושב לסינסינטי באמרו כי הוא לא משתתף בשום טקס ביחד עם מחריבי תורה.

מגדולי עסקני הדור היה, ובחסדיו הפליא לעשות לכלל ולפרט. היה ממנהיגי אגודת הרבנים ואגודת ישראל, ועמד בראש מועצת גדולי תורה שלה. היה ממייסדי מוסדי תורה וחסד - "תורה ומסורה", "חינוך עצמאי", ו"עזרת תורה" ופעל הרבה לטובתם.

גולת הכותרת של עבודתו הפורי' בעד עם ישראל היו מעשיו הכבירים במשך מלחמת העולם השני' בכ"ח כסלו ת"ש יסד את "ועד ההצלה" ביחד עם ראשי אגוה"ר, והיה רוח החי' של כל עבודת הועד. הטילו עליו את העול להיות נשיאו וקברניטו של הועד. בכל גופו ובכל נפשו עסק בעניני הועד יומם ולילה, ומי שלא ראהו בתוך העבודה הזאת קשה לו להבין ולהאמין איך איש אחד בכחו לעבוד בלי הרף וללא ליאות עד מסירת נפש ממש, כל זמנו ומרצו הקדיש להציל אותם שניתנו להצלה ולעזור לשיקומם.

פעם זכיתי לשבת בצוותא חדא עם הגאונים האמיתיים, ר' אהרן קוטלר, ר' יעקב קמינצקי, ור' משה פיינשטיין זצ"ל, הצעתי לפניהם חידו'ת ששמעתי ממור'ר זצ"ל, אז פתח ר' יעקב ואמר חילי' לאורייתא, ר' אהרן הסכים להוסיף שהוא באמת גדול שבגדולים, ועל זה הוסיף ר' משה שהוא גאון אדיר לא רק בתורה אלא שהוא גם גאון אדיר בחסד ובמס"נ, עכ"ל הטהור.

מעשיו הכבירים וחסדיו הבלתי מוגבלים נמשכו עד שנחלה שנה לפני פטירתו. במשך שנות עבודתו המטרידה לא הפסיק שיעוריו ולימודו, ועסק בכתבת חדו'ת גם בישבו במטוס או ברכבת ובכל מקום נסעו ובואו, ולכל הפונים אליו בשאלות ובחדו'ת השיב בזריזות וללא דחיה, ובא אתם במשא ומתן של הלכה. בחייו הוציא לאור עולם שלשה חלקי ענפי אר"ז - פלפולי דאורייתא, בסדר זרעים מועד קדשים וטהרות, ולאחר פטירתו הוציא בנו הרה"ג ר' דוד שליט"א לאור עולם את הספר צמח אר"ז - חידושים וביאורים בכמה מסכתות מתלמוד בבלי וירושלמי.

עם פטירתו נפלה עטרת ראשם של חובבי תורה ומוקירי רבנן שבדור, פנה הדרה של היהדות החרדית דאמריקה, נתינתמה הרבנות המסורתית בהלקח ממנה ראש משביר, נתינתמו מוסדות של תורה וצדקה, והאנשים הרבים מכל שכבות העם שמצאו בו אומץ וחיזוק יותר מששים שנה ששימש ברבנות באמריקה. הגאון רבי שלמה וואהרמאן שליט"א, "ישורון", אלול תש"ס, ע' רע"ז

למדתי אצל אבי הגה"צ חמש שנים עדי הגעתי לבן שש עשרה שנה, זה היה בחורף שנת התרנ"ז, כי בחורף שנת התרמ"א נולדתי. ובשנת התרנ"ז שלחני אבי זצ"ל לדווינסק להשתלם בלימוד התורה ולשמש את גאוני תבל שהיו נמצאים שם, את הגאון ר' מאיר שמחה זצ"ל בעל הבנה אמיתית ובקיא נפלא. כן שמשתי יום את הגאון הנפלא הראגיזאווער בעל הצפנת פענח המפורסם לבקיא הכי גדול בתבל במאות השנים האחרונות משנות הגר"א עד עתה. בקיא היה בכל מקצועות התלמודים והראשונים ומלא הגיון ועמקות בכל התורה כולו. שניהם למדו בהתמדה גדולה ואהבו לפלפל עם לומדי תורה בחידו'ת, אהבה נפלאה לתורה ולמצוה ראיתי שם, הרבה מאד השפיעו עלי שני גדולי העולם והרבה ירשתי מהם.

בשנת התרנ"ח שלחני אבי ללמוד בעיר וילנא ששם היה מרכז של גדולי התורה מקום הגאון הגדול האדיר שר התורה הנקרא בשם ר' מאיר מיכל שאטער שהיה צדיק בקיא וחרף נפלא, ומזמן לזמן בא שמה לבקר האיש הקטן בקומה והענקי בחכמתו הנקרא בשם ר' דוד'ל קארלינער, שהיה מנהגו לבקר כל שנה ושנה ג' חדשים בוילנא, והייתי ב"ה מבאי ביתו ושמשתי בתורה, באותו הזמן קבעתי את מקום

ישיבתי בתוך גדולי תורה בקבוץ המיוחד של הגאון ר' חיים עוזר שהיה גדול תורה מאד ועסקן הכי גדול של זמננו, אהבתו לכל מתמיד בתורה היה עד אפסי ארץ, נגמרה התקופה של וילנא אחרי שנים של שקידה ושימוש גדולי תורה, בשנת תר"ס שלחני אבי לשמש עוד גדולי עולם במקום אחר, והוא הגאון העמקן הכי גדול בדור ההוא, עמקן ופשטן ומסביר גדול ר' חיים בריסקר זצ"ל, ובמכתבו של הגר"ע אל הגאון הבריסקאי הנ"ל כתב עלי שלא ראה מתמיד נפלא כמוני וכן כתב שבקי הנני בכל הש"ס וקיבל את פני בסבר פנים יפות, ובאותו הזמן הייתי עוד צעיר קרוב לבן עשרים שנה. למדתי בהמקומות האלה שהיו ידועים למקומות הארון הקודש בגולה, דווינסק וילנא ובריסק. ואחרי תקופת בריסק שבתי עוד פעם לוילנא עד שנת תרס"ו.

כל התקופות האלה למדתי בהתמדה גדולה כאבי וזקני וכאבי הגה"צ בס"ד. סדר הלימוד כלל תלמוד בבלי וירושלמי עם כל ארבעה טורים וארבעה חלקי שו"ע עם הר"מ ואלפסים עם כל המפרשים שנדפסו עמם, למדתי בפנים פעמים. ופעם השלישית בעל פה, כה נהגתי כל ימי עד שפרצו המרידות והמלחמות ברוסיה והעלילות התרבות וחי החופש של כל אחד היתה בספק סכנה. באותו הזמן התחתנתי, נשאתי רחים על צוארי נכד הפרנס ר' סנדר וולק, ממשפחת הגאונים הכהנים ר' בצלאל ור' שלמה הכהן מוילנא ממחונתי הרש"ש ורמת"ש, אשה עדינה ומלומדת היתה, מצוינת במעשיה, אחרי הנישואין עזבנו את אירופה לארצות הברית זה היה בחורף שנת התרס"ז. כשהגעתי לארצות הברית בשנה ההיא נתקבלתי לרב בעיר הריסבורג, כשקבעתי את מקום משכני בהריסבורג התנהגתי לפי הסדר שלי, למדתי בהתמדה והתעסקתי בעניני העיר, סדרתי את העיר בסדר נכון ביהדות ובתורה, וגם לעסקן ציבורי נהייתי שם, שמשתי שם ברבנות יותר מטו"ב שנים. ושמי יצא בארצות הברית למתמיד גדול ולעסקן ציבורי בחסד עליון. הגאון רבי אליעזר סילבר זצ"ל, בהקדמתו לספרו "ענפי ארו" (ברוקלין תש"כ) עמ' ג'

כ"ק מרן אדמו"ר דוד טווערסקי מסקווירא בורו-פארק זי"ע

יום ההילולא - ט' שבט

הרה"ק רבי דוד טווערסקי אדמו"ר מסקווירא-בורו פארק, נולד לאביו הרה"ק רבי יצחק טווערסקי אדמו"ר מסקווירא-בורו פארק, בקישינוב תרפ"ה, לאחר הסתלקות אביו בחודש אב תש"א, מילא את מקומו, נודע במיוחד אודות קשריו עם גדולי הרופאים, בהם השתמש לסייע לכלל ישראל, נסתלק ט' שבט תשס"א, מ"כ בבית הקברות בית דוד, ניו-יורק. "מלכות בית טשרנוביל" (ברוקלין תשס"ג) ע' 012

...מן הראוי להביא את הדברים הבאים שהשמיע רבינו [הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל] בקיץ תש"כ, במסיבת הוקרה שנערכה לכבוד האדמו"ר מסקווירא [בורו-פארק] רבי דוד'ל טווערסקי זצ"ל אשר הצטיין במיוחד בפעילותו ומסירותו לצרכי חולים ורפואתם.

"מדת החסד היא יסוד בעולמנו. הלא מדת החסד היא שאמרה בראשית הבריאה: "יבנה!", וכן כתוב (תהלים פ"ט) "כי אמרתי עולם חסד יבנה". אברהם אבינו, הראשון שהפיץ בעולם את האמונה בד', היה עמוד החסד. הוא הפיץ אמונה באמצעות החסד."

"הודים אנשי-תורה כשעושים חסד אין עשייתם בשביל כבוד וכדומה. אלא עושים חסד לשם חסד. בעזרה לזולת, בעצם הנתינה, הם באים על שחרם. "יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק" (פסחים קי"ב ע"א). היש במציאות תענוג גדול יותר מלהיטיב, מלהשפיע טובה לברואי עולם?! היש נמצא דבר משמח יותר מאשר לעשות טובה לאיש יהודי?!".

"על הכתוב (דברים י, כ) "ובו תדבק" אומרים חז"ל (סוטה י"ד ע"א): "מה הוא חנון אף אתה חנון, מה הוא רחום אף אתה רחום". לכאורה, הלא נצטוונו בשש מאות ושלוש עשרה מצוות, חסד היא רק אחת מהן, מה פתאום דוקא ענין זה קשור לדביקות? מדוע חושבים בדיוק את "חנון" ו"רחום" כמי שמביאות לידי דביקות, ל"הדבק במדותיו"? תשובה: האלקים ברא את האדם בדמותו ובצלמו, כמ"ש (בראשית א, כז) "ויברא אלקים את האדם בצלמו", וכן (שם ה, א) "ביום ברא אלקים אדם בדמות אלקים עשה אותו", צלם אלקים היינו להיות דבוק בהש"ת באמצעות מדת הרחמים שהיא מי"ג מדות. כאשר עושים חסד מתוך אמונה ברבש"ע מקיימים ג"כ את המצוה "ובו תדבק". זוהי דביקות בד' ממש".

"וכמו כל לימוד יש ג"כ ללמוד את מדת החסד. לא מספיק לדעת 'חסד' בתיאוריה. צריך להגשים את החסד באופן מעשי. וצריכים לעשות לנו רב שילמדנו ויורנו הוראה מעשית כיצד עושים חסד. ואיך יש להתנהג בתחום זה. רב כזה הוא הרב טווערסקי אשר יומם ולילה הוא רץ בזריזות לגמול חסד עם זרע רחומיו של הקב"ה, ולא זו בלבד שעושה חסד, אלא הוא ג"כ מרבה חסד בעולם, שכן בני אדם נוספים לומדים ממעשיו ועכ"פ צריכים ללמוד ולעשות כמוהו".

"הרופאים, כמובן, צריכים להיות בקיאים באומנותם. אפס לא די בכך. הרב טווערסקי בדוגמא האישית שלו מעניק להם השראה להתרומם ולהעלות את עבודתם לגבהים של שליחות קדושה - להגדיל ולהגביר את עמוד החסד בעולם" (דברי רבינו התפרסמו בעיתון "די אידישע וואך" ניו-יורק מיום כ"ט בסיון תש"ך ותורגמו מיידית). הרב אהרן סורסקי שליט"א, "אש התורה" (ב"ב תשע"ג) ח"ב, ע' ש"ס

הגאון רבי יעקב קטינא זצ"ל בעל "רחמי האב"

יום ההילולא - ט' שבט

"איש תם וישור, ירא ה' מרבים, מרביץ תורה בישראל והעמיד תלמידים הרבה מבני עניים, והיה דן את בני ישראל לערך מ' שנים..." כך חרות על מצבת קברו של "מו"ה יעקב דיין המצויין בק"ק חוסט, בן הרבני מו"ה יצחק מרדכי ז"ל".

עוד בימי ה"מהר"ם שיק" שימש כדיין ומורה הוראה בקהילה, "והיה נודע לכל באי שער עירו לאיש קדוש, בעל מדריגה וכל מעשיו לשם שמים", כעדות בן עירו הגה"צ רלוי"צ גרינוואלד אב"ד צעהלים זצ"ל, בן ה"ערוגת הבושים" רבה של חוסט (בהסכמתו לספרו "קרבן העני" מהדורת ירושלים תשכ"ו).

שמא קא גרים, וכשמו כן הוא: "יעקב" מלשון עקב ענוה, "קטינא" שהקטין את עצמו מתחילתו ועד סופו. וכן גם מתארו רבה של צעהלים: "כבוד הרב הגאון הצדיק חסידיא ופרישא ענוותן כהלל כקש"ת". בגודל ענותנותו העלים שמו מספריו.

את ספרו על התורה "קרבן העני" נדפס פעמיים בחייו, בעילום שם המחבר, וכך כותב בשער: "ספר קרבן עני הקריב את קרבנו אחד מדלת העט אשר בקצה המחנה ויקח מן הבא בידו..."

גם את ספרו המפורסם "רחמי האב" אשר השפעתו גדולה לחמם הלבבות לתורה וליראת שמים" (הסכמת אב"ד טמשוור ל"קרבן העני" - וכן רואים בחוש) הדפיסו המחבר פעמיים, ובעילום שמו, ולאחר מכן נדפס פעמים רבות עם הערות והוספות מאחד מגדולי דורו הגאון בעל "לחם שלמה" אב"ד שאמוליא.

וכהמשך נוסח המצבה: "נפטר בשם טוב זקן ושבע ימים ט' שבט תר"ן לפ"ק". זי"ע ועכ"א. "מסע הקודש מנדבורנה עד לזענסק" (בני ברק תשנ"ז) ע' י"ט

ס' רחמי האב (טשערנאוויץ תרכ"ה) מכיל פרקי מוסר בתיקוני המידות והדרכה ליראת שמים, מסודרים על נושאים וענינים בסדר א"ב, אשר כתב אב בתור צוואה לבניו להדריכם בדרך ישרה, וכראותו שבדואי תצא תועלת ממנו אף לאחרים, הכניס את הספר לדפוס בעילום שמו. אחר זמן רב נודע שמחברו הי' הגאון החסיד מוה"ר יעקב קטינא זצ"ל [ב"ר יצחק מרדכי], בעהמח"ס קרבן העני עה"ת, דומ"ץ דק"ק חוסט בימי הגאון מהר"מ שיק זצ"ל. נפטר ביום ט' שבט שנת תר"נ לפ"ק. מרוב חיבת הקודש נדפס הספר כו"כ פעמים ואף תרגמוהו לשפה הערבית ונדפס בג'רבה (תוניס) בשנת תרצ"ט. "אגרות לחם שלמה" (ברוקלין תשנ"ג) ע' רכ"ו

בגנות המחלוקת יש להביא מה שכתב הגה"ק רבי יעקב קטינא זצ"ל הדיין דחוסט, בספרו "רחמי האב" (אות חסידות) מה ששמע מרבו הגה"ק מצאנו בסוכות וז"ל: ושמעתי מרבינו הגאון הקדוש רבינו חיים מצאנו שאמר פעם אחד בסוכה: "אם אשמע אחד מאנשי שיאמר שדווקא רבו הוא הצדיק ותו לא, אעבירנו משורשו, כי יש הרבה עבדים למלך הכבוד, ואילו היה שלום בין הצדיקים והחסידים, כבר היה בן דוד בא ולא יפסול אחד עבודת חבריו, ויקפיד אם אחד מחסידי נוסע אל צדיק אחר". עכ"ל.

ויש לציין שרבו הרה"ק מצאנו העריכו למאוד כפי אשר יעיד הסיפור דלהלן, ששמעתי מפי חתני הגאון רבי יחזקאל שרגא קטינא שליט"א ששמע מהרה"ח ר' יודל פרוכטר שיחי' מויזניץ ב"ב, ששמע מאביו, הרה"ח רבי אברהם אלטיר פרוכטר ז"ל, שבימי חורפו למד בעיר סיגעט, אצל הרה"ג רבי אהרן פרידעדמאן ז"ל מתלמידי הדיין דחוסט מח"ס "רחמי האב" ו"קרבן העני" עה"ת.

ורבו הנ"ל היה לומד מידי פעם בספר "קרבן העני" עה"ת, ומידי יום ביומו בספר "רחמי האב", ולא זזו ספרים אלו מעל שולחנו, ותמהו התלמידים הלא ישנם הרבה ספרי תלמידי הבעש"ט וספרי מוסר ידועים מגדולים מפורסמים, ומדוע דבק בספרים אלו דווקא, ענה להם רבם: אספר לכם גדולת ופרשת בעל מחבר ספרים אלו, הלא הוא מורי ורבי הגה"ק רבי יעקב קטינא הדיין דחוסט, שלמדתי אצלו בשיבתו, מנהגו היה לנסוע מידי שנה בשנה להסתופף ב"מים הנוראים" בצילא דמהימנותא של הרה"ק מצאנו, והיה לוקח עמו כל שנה תלמיד אחר כדי לשמשו, ועיקר כוונתו בלוקחו אותם עימו היתה כדי לקרב תלמידיו לחסידות בצל רבו הרה"ק מצאנו.

פעם אחת - מספר רבי אהרן עלה בגורלי לנסוע עם מו"ר לצאנו ל"מים נוראים". כשנכנסתי עם מו"ר הדיין מחוסט לקבל שלום מהרה"ק מצאנו לקראת בואו לנ"סיעה' לרבי כנהוג. ישב הרה"ק מצאנו בדביקות גדולה, שקוע בלימודו ולא הרגיש כלל בכניסתנו, כעבור זמן מה נתעורר מעמקות לימודו, והבחין במו"ר שעומד ליד הדלת ותיכף ומיד אפילו שאחז באמצע הלימוד, קם מכסאו מלוא קומתו ובא לקראתו ואמר: 'ברוך הבא ר' יעקב דיין... ונתן לו 'שלום'. וכן בכל משך שהותו שם ב"מים הנוראים' הראה לו קריבות וחביבות גדולה, ובעריכת השולחן כיבדו והחשיבו יותר משאר תלמידיו. ואם הרה"ק מצאנו התנהג כלפי מו"ר בהערצה כזו, האם לא אלמד בספריו הק' יותר מספרים אחרים!?

וראוי לציין שה"רחמי האב" נסע אל הרה"ק מצאנו מידי שנה מ'שבת סליחות' ושהה שם כל הימים נוראים' עד אחר 'שבת בראשית' כדרך של חסידי קמאי.

כן מקובל מחסידי צאנו שהתגוררו בעיר חוסט והגלילות, כשהיו נפרדים אחר 'נסיעה' בצל רבם, היה הרה"ק מצאנו מוסר 'פריסת שלום' לר' יעקב דיין, בלשון קדשו: "בִּאֲגָרִים מֵיִן יִעֲנֵקֶל" ("מסור דרישת שלום - ליעקב שלי"). מעובדא זו נראה גם כן גודל חיבתו בעיני רבו עד שכינהו 'שלי' הגה"ח רבי דוד מאיר ווייס שליט"א, "מדור לדור - בית צאנו" (ירושלים תשע"ג) ע' מ"ט

רבינו ניסים זי"ע - הר"ן

יום ההילולא - ט' שבט

רבינו ניסים חותם שמו באחת מתשובותיו (סי' ז): "הכותב משתחוה לארץ קדשנו ממקומו, עיניו ולבו שם לילו ויומו, מתפלל אל ה' להשיב את שבותה למען שמו, ולהראות כבודו במעון קדשו והדומו, אנכי הצעיר ניסים ב"ר ראובן ב"ר ניסים זלה"ה גירונדי". מכאן שמוצא משפחת בית אביו הוא מעיר גירונדה (-גירונא) שבספרד.

חוקרי הדורות משערים שנולד בערך בשנות ה' אלפים נ' - ע'. גם בשנת פטירתו ישנן כמה גירסאות, ברם לאחרונה נתברר שיום פטירתו היה ביום ט' שבט שנת ה' קל"ו.

לא ידוע מי הם רבותיו המובהקים של הר"ן, כי אם זאת נדע שקיבל תורה מפי רבינו פרץ "החסיד הכהן הגדול" (שו"ת הריב"ש סי' שעח), וככל הנראה היה לו מעין תלמיד חבר, שהרי כותב אליו בהערצה מופלגת (בתשו' סי' מג, פותח דבריו. "לכבוד הרב הגדול ר' פרץ הכהן נר"ו... דעת תלמידכם נוטה..."), וביחד הקימו על התורה והכל נהו אחריהם, וכפי שמתאר גדול תלמידיהם, הריב"ש (בתשובותיו סי' שפז) "... והגדנו מה שנראה לנו לפי קוצר שכלנו, ואם ימצא בדברינו נטיה בדבר קטן או גדול מדברי שני המאורות הגדולים, מורינו ורבינו יצ"ו, הנה אנחנו משימים לאל מלתנו וישתקע הדבר, ולא יאמר, כי מפייהם אנו חיינ ומימיהם אנו שותים".

וכדאי לציין מה שמביא מהליכותיהם בקודש, וז"ל (שם סי' רי"ט): "וכך שמעתי לרבותי הרב ר' פרץ הכהן והר"ן זצ"ל, שהיו עוברים לפני התיבה ביום הכיפורים, והיו אומרים: לפני ה' תטהרו (-ולא "לפני השם תטהרו"). ובתשובה אחרת כותב (שם סי' שפט): "מעיד אני על רבותי, הרב רבינו פרץ הכהן ז"ל והרב רבינו ניסים נר"ו, שמעולם לא הניחו שינתן גט זולתי בפניהם, לפי שרוב מצויין אצל גיטין אינן מומחזין ולא בקיאיין בדקדוקי הגט...".

לימים אף פעל הר"ן והמליץ לנכבדי העיר ברצלונה שיקבלו עליהם את רבינו פרץ לרב בקהילתם (עי' שו"ת הר"ן סי' מג). לאחר מכן, בסוף ימיו, כיהן הר"ן עצמו כרב בברצלונה. אך קודם לכן לא ידוע אם כיהן כרב באחת מקהילות ישראל, למרות שביתו היה תמיד תל תלפיות ונודע כראש החכמים, וכפי שמצאנו לתלמידו הריב"ש שממליץ באחת מתשובותיו (סי' שעז): "... והיה ראוי שישאלו על זה, כל חכמי הגלילות, ובראשם מורינו הר"ר ניסים נר"ו שהוא תל שהכל פונין בו וכו'... ואם יש חולק ונוטה להחמיר, ונגשו אל השופט הגדול, העומד על בני עמנו, להורות את בני ישראל, הוא מורינו הר"ן נר"ו, טרם יפסוק הדין...".

בתחילת ימיו התפרנס הר"ן למחייתו, ככל הנראה, ממלאכת הרפואה, כמנהג רבים מחכמי ישראל בדורו, שכן "מגדולי הרופאים היה" (שו"ת תשב"ץ ח"ג סוף סי' לז).

גם אם אין ידוע מי היה רבו המובהק, ברם ברור שאת תורתו ינק ברוח לימודו ובבית מדרשו של גדול חכמי ברצלונה, הלא הוא רבינו שלמה ברבי אברהם בן אדרת (-הרשב"א), אם כי מסתבר שאחר פטירתו, כי בעת פטירתו (בשנת ה"א ע') היה הר"ן עדיין צעיר לימים, וכפי שנראה מדבריו (שו"ת הר"ן סי' מג): "... זהו מה שנראה לי לדון על ראיית הרשב"א ז"ל, וידעתי שלא הודו לו כל סייעתו ואף חכמי הדור שלפנינו לא סמכו עליו. וכל שכן שאין לנו לסמוך בזה...". הרי שחושב עצמו לדור שלישי להרשב"א.

ואמנם כן מצינו שהר"ן היה חבירו של רבינו וידאל די טולווא בעל המגיד משנה על הרמב"ם, שהיה תלמיד הרשב"א (ראה שה"ג להרחיד"א ז"ל, מע"ג, אות ו סי' ד)...

כך גם מצינו תשובה של אחד מזקני חכמי דורו של הר"ן, ה"ה רבינו משה חלאווה (מובאת בהסכמת מוהר"א אשכנזי למהר"ם חלאווה עמ"ס פסחים) שכותב בין השאר: "אנכי היום בן שמונים שנה, ראיתי מלפנים בני עליה וכמה רבנים המה הגבורים הקדמונים מלאים מצוות כרימונים וכו', ובבחרות נתגדלתי בברצילוני בבית מדרשו של הרב הרשב"א ז"ל בעל "תורת הבית" עם הרב בנו ז"ל, היה הודו כזית ואורו היה על כל כנפי הארץ גדול בששך, ואחריו ראיתי המאורות הגדולים הרב רבינו פרץ ז"ל והרב ר' ניסים ז"ל ועל תשובותיהם כתבתי דברים להם, ולא נסכמתי עמהם, והמה קבלו דברי באהבה..."

צדיקים מבקשים לישב בשלוה, אך מעולם לא נפקדו מהם מציקים ומעיקים, ולא דוקא משונאי ישראל, רבינו הר"ן, למרות גדולתו כי רבה, עד כי "גם בגוים גדול שמו, וכל שכן בישראל..." עם כל זה מעיד תלמידו הריב"ש (בתשו' סי' תמוז): "... וחי נפשי! אני ראיתי בברצלונה, את מורי הרב רבינו ניסים זצ"ל, כשהיה רוצה להוכיח על אי זה דבר, מעצמו; קצת מעשירי הקהל היו מתריסין כנגדו, ומבטלין עצתו..."

ביותר גדל סבלו בעת שבתו בברצלונה, כשנשפכה עליו כוס פורענות מיד "בני פריצי עמנו", דאכלי ביה קורצא, שהביאו דילטוריא של שקר לפני המלכות, ובעקבות העלילה נאסר הר"ן עם תלמידים ונכבדים אחדים במאסר.

מהות העלילה וסיבת המלשינות אינן ידועות עד זה דור האחרון. וכאן נעתיק מה שכתוב בספר 'אוצר הגדולים' (ערך רבינו): בספרי חוקרים חדשים בתולדות היהודים בספרד מוזכר שבשנת קכ"ז נאשמה כל הקהלה שם בקניית לחם הקרבן של הנוצרים (-תשמישי תיפלה), ונתפס גנב ערל, והודה או שהוסת כן להודות שמכר ליהודי מברצלונה בשמו פרומונסיאל די פואירה, ונתפס היהודי ואחרי עינויים קשים שמו בפיו שיאמר שמכר ליהודי בשם אסטרוק יונה, קרובו של רבינו בעל 'מגיד משנה' ר' וידאל טילושה ז"ל, ונתפס גם אסטרוק הזה, וביסורי עינויו אמר שקנה יחד עם שותף בשמו שלמה סקלקלר. אך שלמה זה עמד בנסיון ולא רצה להודות על שקר, ואז חזר בו גם אסטריק. והנה, אף על פי כן נהרגו אלו ג' יהודים במיתת משונה, ואח"כ נחבשו כל הקהל על ידי המלך, בהם רבינו ניסים, הריב"ש ואחיו, ודון חסדאי קרשקש, בבית הכנסת שבעיר ונמנע מהם מזון, ונתפשו במס כבד לצאת לחפשי. עד כאן, כפי שנודע כהיום בתעודות אלו.

בדברי רבינו הריב"ש אין זכר לסיפור העלילה, כי אם זה המעט אשר מגלה אודות פרשה סוערה זו (בתשו' סי' שעו): "...כי זה קרוב לה' חדשים, קמו אנשים בני בליעל מקרבנו, והעלילו [על] הרב הגדול רבינו ניסים נ"ר, וששה נכבדים מן הקהל, ובתוכם החכם דון חסדאי נ"ר, ואני, ואחי י"א (-ישמרו א-ל), ומסרו אותנו למלכות, ועדיין אנחנו נתונין בערבון על לא חמס. ישיב להם גמול, ה', כמעשה ידיהם, ומן אז לא מצאתי ידי ורגלי בבית המדרש..."

בתשובה שאחריה (סי' שעז) מספר שלבסוף יצאו כולם זכאים ונקיים: "...אחרתי מלהשיבך עד כה, ואם באנו כתב אחד מאת כבודך, לרוב טרדות הקיפוני זה החורף, עם קצת מנכבדי הקהל, אשר קמו עלינו מבני פריצי עמנו, ומסרונו למלכות על לא חמס. גם רוח אפנו משיח ה', מורינו נ"ר נלכד בשחיתותם נתפש עד כה, אשר עזרנו ה' ויצאנו נקיים..."

גם בערוב ימיו של רבינו סבלו היהודים אשר בספרד מרורות מידי שונאיהם. היה זה כתוצאה ממלחמת האחים מבית המלוכה דון היינריך (-דון אנדריק) ודון פידרו - כשזה הראשון הרג את השני ולקח המלכות

מידו - ותוצאותיה היו מרות וקשות ליהודים, אחר שניתנו למשיסה, לשלל ולבזה, הרג ואבדון, כפי שמסופר באריכות בספרי דברי הימים, שמתו אז "כ"ח אלף נפשות יהודים", ומרוב הצרות והדוחק "בוה הזמן לא היה אדם יכול לפתוח ספר ללמוד", שנים רבות עדיין שתו מכוס הפורענות והתרעלה...

תורתו מגן לנו, היא מאירת עינינו... בהיותו גיבור ואיש מלחמה, בדת תורה תמימה, מלא מדע וחכמה, העלה את תורתו הבהירה ומשנתו הטהורה בכתובים, מהם נדפסו: חידושי וביאוריו על רוב מסכתות הש"ס (ראה שה"ג, בערכו, ישנן מסכתות שיש מפקפקים אם החידושים אכן יצאו מאתו), כשהמפורסם שבהם הוא פירושו עמ"ס נדרים שנדפס על דף הגמרא; פירושו הארוך שעשה להלכות האלפס (-הרי"ף), ממנו נדפס על ט"ו מסכתות (רוב סדר מועד, כתובות, גיטין, קידושין, שבועות, ע"ז חולין, נדה); פירושו על התורה - אותו החל לערוך בסוף ימיו (נדפס בדורנו מכת"י שנמצא עד תחלת פר' חיי שרה ע"י המהדיר הנזכר רא"ל פלדמן); תשובותיו בהלכה אשר השיב לשואליו מכל אפסי ארץ, ולא נמצאו מהן כי אם זה המעט פחות משמונים תשובות; דרשות הר"ן - אשר גם מהן לא נשתירו כי אם י"ג דרשות, לפי סדר השנה ופרשיות התורה, בהן מתארת באר היטב עיקרי התורה ויסודי האמונה.

חביבות יתירה לסברות הר"ן מצאנו אצל רבותינו הק' מאורי החסידות. וכך סיפר פעם הרה"ק האוהב ישראל' מאפטא: "כשהייתי אברך, רצה היצה"ר לטורדני, והתחלתי להתענות, אח"כ התבוננתי וראיתי שעל ידי התעניות הרעב התגבר (ובזה אפשר להיצה"ר לתפוס אחיזה), השקעתי עצמי בהבנת הדקות של סברות הר"ן, ועל ידי זה נתפטרתי ממנו" (ילקוט אוהב ישראל, עמ' קכב).

גם הגאון רבי שמואל ענגיל זצ"ל הוי מרגלא בפומיה להזכיר את דברי הרה"ק הדברי חיים מצאנז ש"עיקר עסק התורה היא להגות בגמרא רש"י ותוס' וראשונים, במיוחד השגיב פלאים את סברות הר"ן, כי אלה הם הכרחיים כמו לחם ומזון לקיום הגוף" (מרבצי תורה מעולם החסידות, ח"ד עמ' סט). "עלים לתרופה", בשלה תשס"ד, עמ' ג'

זכרני דברי מו"ז הגה"צ מראדומישראל זצ"ל בשם רבו אא"ז הגה"ק הדברי חיים מצאנז זצ"ל, בדברו בהתפעלות על סברת הר"ן באומרו: שגפ"ת ור"ן זהו לחם, והשאר חמאה ופרפראות. גם שמעתי שאא"ז הגה"ק הדברי חיים מצאנז זצ"ל הקפיד ללמוד ר"ן ביום הפורים, באומרו כי לימוד הר"ן פועל מחיית קליפת עמלק. והסביר את דבריו: כי קליפת עמלק היא שכל עקום עקש ופתלתל, וסברת הר"ן היא שכל הישר, ממילא אדם הלומד ר"ן, שובר את קליפת עמלק.

באומרי דברים אלו אל הגאון רי"מ הערץ שליט"א, ראש ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש בלונדון, אמר לי שאביו המנוח הגאון ר' גדליה הערץ זצ"ל ראש ישיבת חידושי הרי"ם בתל אביב אמר לו בשם הגאון ר' מנחם זעמבא זצ"ל הי"ד, ששכל ישר בלימודים קיבל מלימודו בר"ן ובקונטרס אחרון שבש"ע הרב התניא ז"ל. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, גאב"ד ראדומישראל, "יפה שיחתן" (ברוקלין תשס"ד) ח"א, ע' פ"ט יחס מיוחד היה לה"אבני נזר" ללימוד הר"ן ונהג לומר שסברותיו של הר"ן מיישרות את שכל הלומדן. והוסיף עוד שהלומד את דברי הר"ן מקיים מצוות "מחיית עמלק", כי עמלק עניינו עקמימות, "עמלק" - לשון עקלתון, והר"ן הוא ישרות כנ"ל (מפי תלמידיו). הרב אהרן ישראל בורנשטיין זצ"ל, בן ה"שם משמואל" מסוכטשוב ז"ע, "מראה הדשא" (ירושלים תשס"ד) ע' קכ"ז

עיי' ס' מנחת עני ח"ב (להגאון רבי דוד זינצהיים זצ"ל בעמח"ס יד דוד) מע' "הודאת בעל דין" (עמ' ס"ב) שכתב: - והנה ידעתי גם ידעתי רוב גדולתו של מהרש"ל והרב חכמת שלמה ומן שמים הסכימו על ידו

לחבר חבורו כמו שכתב בהקדמתו, אמנם גם ידוע גדולת הר"ן כמו שכתב תלמידו הריב"ש בסימן שע"ה ושע"ו, וז"ל בסי' שע"ה: לולא ה' צבאות הותיר לנו שריד, דבר אחד לדור, הוא מורינו הרב הגדול רבינו נסים, ה' כאחד מהם (הראשונים שהוכיח מקודם) לדעת טוב טעם דעת בשלשה סדרים ודמו ליה כמאן דמנח' בכיסתיה, ודעתו רחבה מני ים ושכלו נך וישר, אין ערוך אליו בכל חכמי ישראל ואין להשוות כולם לפניו כקליפת השום וכגרגר שומשום עכ"ל. ועיי' עוד שם בסימן שע"ו: וחזו מאן רבא דמסהיד עליו דהר"ן. ועיי' מה שכתב מרן הב"י בתשובה בית יוסף ב' וכו' וז"ל: ואפילו ה' מוצא סתירה לדברי הריב"ש לא ה' לו לחלוק עליו, רק לחשוך שכלו, כי תלמידי הריב"ש אנו ומימיו אנו שותים ומי כמוהו מורה ורב גדול בישראל והלוואי נוכל להבין דבריו ולירד לעומקן וכו' ואיך יעלה על הדעת ולב שום אדם בזמן הזה לחלוק עליו ואפילו להלכה כ"ש למעשה עכ"ל. ומגדולת התלמיד הוא הריב"ש ניכר גדולת הרב הר"ן וכו'. הגה"ח רבי בן ציון יאקאבאוויטש זצ"ל, "עטרת משולם" (ב"ב תשע"א) ח"א, ע' ק"ז

כי ה' יאיר נרי

כי ה' יאיר נרי בהלו נרו על ראשי, מרגליה בפומיה דאבי מורי הרה"ג ר' אברהם מרדכי הערשבוער זצלה"ה בשם רבינו הגאון רבי שמואל אריה ליב ז"ק זצלה"ה אבד"ק ביאלא שהיה רגיל לומר בדרך מליצה, מי שאינו לומד רא"ש ור"ן אין עם מי לדבר [איז נישט דא מיט וועמין צו רעדין], קודם כל צריך קאפ [הרא"ש], ואף מי שיש לו ראש הרי יש בני אדם עם טינקעל קאפ [חושך בראשם], וצריך להיות נר לראשו זהו הר"ן דהר"ן אותיות נר, הכוונה שהר"ן הוא סברת הש"ס ובסברתו מאירין דברי הגמ' ועם אדם כזה שיש לו שכל הישר יש עם מי לדבר.

וכעין זה שמעתי בשם האבנ"ז שאמר שע"י לימוד ר"ן בנדרים מבטלים קליפת עמלק שהוא עקמימות והר"ן הוא ישרות, ובלמוד ר"ן מבטל עקמימות של עמלק. ויש לרמוז זה בהזמר כי השם יאיר נרי שהקב"ה מאיר לאדם, אימתי בהלו נרו ע"י לימוד הר"ן שבזה יש לו שכל הישר, עלי ראשי עם הרא"ש, אז הוא כלי המוכן לקבל אורות. הגה"ח רבי יהושע העשיל הרשברג שליט"א, "חמיזא באורייתא" (ירושלים תשס"א) ע' נ"ג

י' שבט

הגאון רבי מאיר מהר"ם פאדווא זי"ע

יום ההילולא - י' שבט

הגאון רבי מאיר ברבי שמואל יצחק קצנאלבוגן מהר"ם מפדובה היה מגדולי רבני איטליה ומגדולי התורה בדורו. יליד העיר קצנאלבוגן שבפרוסיה. למד תורה אצל רבי יעקב פולק בעל החילוקים והפילפולים ואצל רבי יהודה מינץ בפדובה. בנו רבי אברהם מינץ נתן לו את בתו לאשה.

בבית חותנו השתלם בתורה ובהוראה ונתפרסם כאחד מגדולי הדור ומעמודי ההוראה. כשנפטר חותנו רבי אברהם עלה על כסאו כאב"ד ור"מ בפדובה.

בשעתו גזר האפיפיור יוליוס השלישי על שריפת כל ספרי התלמוד. רבי מאיר כתב איפוא את תשובותיו מתוך זכרונו, ובאחת מתשובותיו הוא מבקש שלא יסמכו על דבריו, אלא אם כן ימצאו סעד לדבריו ממקורות אחרים, כי כל ספרי התלמוד שהיו בידו נשרפו.

הוא עמד במשא ומתן של הלכה עם כל גדולי דורו, ועם הבית יוסף, מהרש"ל והרמ"א קרובו. פסקיו נתקבלו כדברי הלכה שאין להרהר אחריהם. המהר"מ מפדובה שימש גם כאב"ד בוניציה ומספר פעמים ביקר בה.

מספריו נדפסו שו"ת מהר"מ מפדובה וט"ז פסקים מאבי חותנו רבי יהודה מיניץ. בסופו סדר גיטין וחליצה מחותנו רבי אברהם מפדובה.

כן הדפיס את הרמב"ם והוסיף בו הגהותיו. הניח בן גדול הדור רבי שמואל יודא קצנאלבוגן מפדובה, בעל שתים עשרה דרשות למהר"י מיניץ, אבי השר רבי שאול וואהל מבריסק. נסתלק י' שבט שכ"ה. הרב דוד הלחמי ז"ל, "חכמי ישראל" (ב"ב תשס"א) ע' ל"ד

הר"ר יעקב משה קרעמער זצ"ל מכפר גדעון סיפר שבהיותו תלמיד אצל הרה"ק מהר"י ט"ב מסאקמאר זצ"ל בקראלי, בא לשם נכד הרה"ק הר"ר אלימלך מליזענסק זי"ע, ופקד עליו רבו לילך עמו לקבץ נדבות עבורו מנדיבי העם. לאות הכרת תודה אמר להם הרה"ק מסאקמאר זצ"ל סיפור מזקנו הרה"ק ר' אלעזר מליזענסק זצ"ל, שפעם הציעו לו רבנות באיזה קהלה, והתייעץ עם אביו הרה"ק הרבי ר' אלימלך זצ"ל, והשיב לו אביו שאם מרגיש הוא בנפשו שיכול להיות רב כמו הגאון מהר"מ מפדווא ז"ל אז הוא מסכים להתמנותו.

ואמר לו העובדא שהי' עם המהר"מ מפדווא זצ"ל, שפעם בא נגיד א' לשיבתו לבקש בחור מצוין עבור בתו, והוא מוכן להחזיקו על שלחנו בכל טוב כל זמן שתורתו אומנתו. ויהי כאשר הוצע לו בחור א', שאלו את פי הבחור והסכים לכך בתנאי שיקח עמו את אחיו הצעיר ללמוד אתו בחברותא, הנגיד הסכים על הכל, כי בתורת ה' חפצו, והשידוך נגמר בשעטו"מ. פעם לפני חג הפסח עסקו בנקוי החדרים בבית הנגיד, והאחים שלמדו בהתמדה באחד החדרים לא רצו להפסיק מלימודם, ונתן להם הנגיד מקום אחר באחת מגנות השדה שהי' לו למען לא יטרדו בלימודם.

במקום ההוא נערכה חינאא לפריצי המדינה, ומרוב השכרות וההוללות נתנו יד בשני אחים הנ"ל, וכאו"א מהם נלקח למרחקים כשבויים ועבדים. שם במרחקים עבדו בשדות עם שאר עבדים, והעבדים הנכריים בשנאתם ליהודים, כההלכה שעשו שונא ליעקב, הלשינו תמיד על האח המבוגר אשר לומד כל היום. ואינו משגיח על עבודתו בשדה ובצאן. פעם גנבו הנכרים א' מהצאן של היהודי הזה, והגידו אל האדון הפריץ שהיהודי מפסיד בעבודתו. היהודי קיבל אזהרה חמורה מהאדון שבאם יקרה שנית חסרון בהצאן אזי אחת דתו להמית. מאז שמר לנפשו לבל יחסר לו מהצאן. אבל לא הועיל לו כלום, כי הנכרים הטמינו שוב צאן א'. ויהי כאשר ראה היהודי כי כלתה אליו הרעה, ניצל את ההזדמנות ופעם כשנפגש בעבודתו עם אחיו הצעיר שעבד אצל פריץ אחר באותה שכונה, סיפר לו את כל המקרה, וצוהו שבאם יראהו הרוג יעשה עמו חסד של אמת ויקברהו כדין. לימים מצא האח את אחיו הרוג, וקברו כדין כפי צוואתו.

האח הצעיר הצליח אח"כ לשוב לביתו, והעיד לפני בי"ד על מיתת אחיו וקבורתו. הבי"ד בירר היתר עגונה והגישו לפני הגאון המהר"מ מפדווא זצ"ל לחתום על היתר, אבל ידו מיאנה לחתום, ורשם על הכתב בזה"ל: "בעלה חי ואסורה לינשא". אחר כך ארך שבועות וחדשים וחכמי המדינה התווכחו עם המהר"מ מפדווא זצ"ל, באומרם תורה לא בשמים היא, ולבסוף הוכרע המהר"מ לדבריהם, אבל בתנאי שנשואי האשה יהי' רק לאחר ששה חדשים, ובבית ההקדש לעניים.

הנגיד הסכים לזה, ובהגיע הזמן הנ"ל עשה משתה ושמחה לנשואי בתו העגונה, והושיב את כל האורחים העניים בראש השלחן כמחותנים ראשיים. אמנם הרגישו שא' מהאורחים נסוג אחור, וכששאלוהו על פשר הדבר, השיב בדמעי, שאין ביכלתו לשמוח בעת שאשתו נישאת לאחר. ונתעורר הנגיד מזה, והכיר בו שזהו בעל בתו, וכמובן שהכל ניתקן כבראשונה.

וסיפר האיש, שכשראה מצבו הרע, ניתן לו דעה מהחונן לאדם דעת, והצליח לפתות א' מהרשעים הזדים שיעמוד במקומו באותו היום שהוצרך האדון לבוא אליו, והחליף עמו מלבושיו באופן שהאדון לא יכיר בהתמורה, והוא בעצמו הצליח לברוח, האדון כשהגיע להמקום, בערה בו חמתו כי כבר שמע שחסר צאן א', והרג את הרשע שהומר תחתיו.

והנה אחיו הצעיר שלא ידע מהנעשה כי לא הספיק להודיעו על דבר התמורה, דימה בנפשו מכל הסימנים והמלבושים ובהלת הזמן שזהו אחיו, ולפי דמיונו העיד אחר כך לפני ב"ד להתיר אשת אחיו לינשא.

וזכות המהר"מ מפדווא זצ"ל עמדה לו שלא יצא מכשול מתחת ידו. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, גאב"ד ראדומישלא, "יפה שיחתן" (ברוקלין תשע"ב) ח"ג, ע' רפ"ח

הרה"ק רבי שלמה מלוצק זי"ע

יום ההילולא - י' שבט

הרה"ק רבי שלמה זי"ע נולד לאביו הרה"צ מוה"ר אברהם זצללה"ה, תולדותיו, מקור מחצבתו, וקורות ימי חייו לוטות בערפל, אחותו היתה אמו של הרה"ק רבי יעקב אב"ד נאראל זצ"ל (עיין ב"נחלת צבי" קובץ ד' עמ' מד, מז).

הוא זכה להיות מהתלמידים המקורבים ביותר, ונאמן ביתו של מורו ורבו הק' המגיד הגדול רבי דוב בער ממעזריטש זי"ע, כמו שהעיד עליו רעו וידיד נעוריו הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע שכתב במכתבו אליו וזל"ק: "ידידי המגיד החסיד המפורסם מו"ה שלמה נ"י אשר היה משמש לפני ולפנים בקדש הקדשים אצל המגיד דק"ק מעזריטש" ... ואף זכה שרבו המגיד הק' זי"ע ביקשו לרשום אמרותיו והוסיף עליו הקדמה נפלאה לספרו של רבו הק' הנ"ל, כמש"כ מרן הרה"ק מלובלין זי"ע בהסכמה לספרו "דברת שלמה" וזל"ק: "וכבר יצא טבעו בעולם ע"י הקדמה שעל ספר לקוטי אמרים" ... עכלה"ק, ובהדפסת ספרו הק' "דברת שלמה" הנ"ל, כתב המו"ל וז"ל: "כי היה רצון המחבר הקדוש להדפיס שני הקדמות הללו בראש הספר היקר הזה, הגם כי כבר נדפס בהספר לקוטי אמרים זה כמה" עכ"ל.

הרה"ק רבי שלמה זי"ע היה לו ג"כ קשרי משפחה עם רבו הק' המגיד זי"ע, ולכך הוא חותם על הקדמתו הנפלאה "ש"ב של אדומ"ר", ובספרו פר' בלק (ד"ה מה אקוב) כתב וז"ל: "והנה שמעתי מש"ב ה"ה הרב החסיד המפורסם איש אלקי קדישא כ"ש מה' אברהם זללה"ה בן מורי זללה"ה" ... עכ"ל, והיה מגיד מישרים מקודם בק"ק לויצק, ואח"כ בק"ק קארעץ (כן הוא ג"כ מוזכר בהסכמת הרה"ק מלובלין זי"ע), ולבסוף נתמנה למ"מ בק"ק סקאהל, ושם נתבקש לשיבה של מעלה ביום י' שבט תקע"ג, וזה נוסח מצבתו שם: כ"ת נפטר בעשרה ימים לחודש שבט תקע"ג לפ"ק הרב המגיד הגאון החסיד הצדיק המפורסם תלמיד רבינו דוב בער ז"ל בוצינא דנהורא וקדוש עליון החרוף ובקי בנגלה ובנסתר כבוד שמו מו"ה שלמה ברבי אברהם זצ"ל בעה"מ ספר דברת שלמה.

הרה"ק המגיד רבי שלמה זי"ע השאיר אחריו ברכה: בנו - הרב המאוה"ג החסיד המפורסם הגדול בתורה וחסידות, בוצינא קדישא, הישיש המפו' מוה"ר דוב בעריש זצ"ל אב"ד דק"ק אלעסק ואגפי', והוא היה קדוש אלקי, פועל ישועות, מחותנו של הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זי"ע, ורבים הלכו לאורו, הוא נסתלק באלעסק ביום כ"א אלול תר"י ושם מנו"כ.

על ספרו הק' "דברת שלמה" עה"ת, בנו הגאון הנ"ל הקדים לו מכתבו הנפלא והמפו', יש לציין שבקובץ "תפארת ישראל" (קובץ י"ט-אלול תשמ"ז, עמ' 32-33) מובא צילום העתקה מהסכמות על ספה"ק "דברת שלמה" מתלמידו הנאמן השר שלום מבלז זי"ע, והרה"ק קדוש ישראל מרוזין זי"ע, הסכמות אלו עוד לא נדפסו אף פעם.

תלמידו המובהק היה השר שלום מבלז זי"ע שנתקרב ע"י לדרך החסידות, ועלה ונתעלה עד כי גדל מאד - זי"ע ועכ"ל, ובן אחותו הרה"ק רבי יעקב מנאראל זי"ע היה מגדולי תלמידיו ואף נתגדל בביתו. "קובץ נחלת צבי", תמוז תנשא, עמ' ו'

...נביא כאן מעט מתולדותיו ומעשיו של הרה"ק בעל ה'דברת שלמה' זי"ע, כיהן כמגיד מישרים דק"ק לוצק ובאחרית ימיו בסקאהל, היה נכנס ויוצא בבית רבו המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע, והוא אשר העלה את תורת רבו על גבי הכתב בספר 'לקוטי אמרים' - מגיד דבריו ליעקב, וכדאי הוא העיון בהקדמה לספר הנ"ל שביאר גודל מעלת הבעש"ט הק' והמגיד ממעזריטש זי"ע ואופן הנהגתם ודרכם, וכמו כן כתב סדר קירוב התלמידים, מי מהם לקרב יותר ומי לרחק, עיין שם דברים נפלאים. ואפשר לראות כן מדברי הרה"ק ה'חווה' מלובלין זי"ע אשר כתב בהסכמתו לספר 'דברת שלמה' בזה"ל "כי הנה ידוע הרב המגיד מישרים החרוף ובקי בנגלה ונסתר קדוש ישראל כבר יצא טבעו בעולם ע"י הקדמה שעל ספר 'לקוטי אמרים' של מוריניו ורבינו הגדול והקדוש מהו' דוב בער ז"ל".

אחר הסתלקות הבעש"ט הק' זי"ע קיבלו עליהם רוב התלמידים את המגיד ממעזריטש זי"ע לרבם, אולם הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע שהיה מהחבריא קדישא של הבעש"ט הק' זי"ע לא הכניע עצמו תחת הנהגת המגיד אם כי פעמים היה נוסע אליו. בהיות רבי שלמה לוצקער נאמן בית רבו המגיד ומסור אליו בכל נימי נפשו, חרה לו הדבר שאין הרה"ק מזלאטשוב נכנע להסתופף בצל קדושת המגיד, אולם כמובן שלא הרהיב בנפשו אפילו לרמוז לו על הדבר, ויהי היום ויבוא הרה"ק מזלאטשוב למעזריטש בלוית תלמידו הרה"ק רבי מרדכי מנעשכין זי"ע, ויפן הרה"ק מלוצק לרבי מרדכי שהיה אז צעיר לימים, ויאמר לו: "הנך רואה שאף שאינכם נכנעים לרבינו המגיד, מכל מקום בסופו של דבר הוצרכתם שניכם לבוא הנה".

באותה תקופה היה לו לרבי שלמה שיעור דבר יום ביומו בקבלה עם רבו, ומאז דברו הדברים האלה להרה"ק מנעשכין זי"ע התקשה בהבנת עומק הנלמד, כשהבחין בכך הרב המגיד שאלו: "אמור נא לי מפני מה אתה מתקשה בלימודך ואינך משיג כבעבר, שמא ח"ו פגעת במאן דהוא בדקה מן הדקה ודבר זה מעכב בעדך מלירד לעומק הענינים", על אתר נזכר רבי שלמה דיבורו הקשה ביום הקודם שפגע קצת בתלמידו של הרה"ק מזלאטשוב, ואכן זה גרם לו שלא יכל להשיג כ"כ בחכמת הקבלה כמו שהבין עד אז, ואף שנשאר במדריגתו כמאז דקדקו עמו מן השמים כחוט השערה, כפי שמדקדקים עם צדיקים (כדאי' בב"ק נ.). ואמרו שמקפידא זו לא נסעו אליו תלמידים אחר פטירת רבו המגיד, אמנם צדיקים הגידו שנתנו לו תלמיד אחד ששקול כאלף תלמידים, הוא ניהו הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע... הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן שליט"א, "מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשס"ח) ח"ב, ע' כ"ה

אין אנו יודעים לתת הערכה מפורטת על דמותו הענקית של רבו הראשון של מרן [ה"שר שלום מבעלזא זי"ע] אשר היה נסתר מעיני הבריות. הליכותיו בקרב האנשים היו כשל אדם פשוט. תחילה התגורר הרבי בעיר לוצק, ונקרא על שמה רבי שלמה לוצקר. אחר-כך עבר לגור בקוריץ. שם היה בעל בית-דפוס, אשר בו הדפיס ספרים עתיקים, במיוחד ספרי קבלה. ספרו **דברת-שלמה** נמנה בין ספרי היסוד העיקריים בתורה החסידית, וכן הוציא לאור את הספר **"מגיד דבריו ליעקב"** בשנת תקמ"א, ליקוט דברי-תורה מרבו המגיד הקדוש ממזריטש. התלמיד המיוחד והמובהק של רבי שלמה, הוא כ"ק מרן מהר"ש. הוא קיבל ממנו את דרך חסידותו ועבודתו הקדושה, והיה משמש אותה, ומתיחס אליו כאל רבו הראשון אשר ממנו קיבל את תורת החסידות. הוא האיר לו את עולמו ופתח לפניו שערים סגורים אשר אותם קיבל מרבו המגיד הגדול ממזריטש. רבי שלמה לוצקר הקים את מרן [ה"שר שלום זי"ע] על רגליו בעבודת הקודש לפי שיטתו של הבעש"ט הקדוש. אצל רבי שלמה היתה דרך החסידות חדורה עמוק בעצמותיו, ומעוצבת באישיותו, וכאשר בא תלמידו מרן מהר"ש, גולל אותה מרן לעיני כל. אם רבי שלמה היה מכונס בתוך עצמו, ועבודתו היתה שלושה בתוך חייו והתנהגותו, הרי שמרן הוציאה לרשות הרבים. הוא פירש אותה בכל עמקותה והפיצה בקרב העם.

רבי שלמה היה בתחילה איש נסתר בעיר מגוריו בסקאהל. דרכיו לא היו ידועות כלל בין הקהל הרחב. התנהגותו הצנועה גרמה לו לפרישות, והוא השתדל להעלים הליכותיו מעיני הבריות. באותה תקופה לא הסכים לקבל עליו שום משרת רבנות או תפקיד תורני אחר. את מחייתו מצא בהוראת תורה לתינוקות של בית רבן. מובן שפרנסתו היתה מצויה לו בדחקות. כאשר בא מרן לסקאהל, שם לב לדרכיו המיוחדות של רבי שלמה. התנהגותו המופלאת והשונה מזו של האחרים, משכו את לבו והוא עלה על עקבותיו. הוא התחיל לבקר תכופות בביתו של רבי שלמה והתבונן מקרוב על דרך עבודתו את ה'. נוכח מרן שרבי שלמה גאון וקדוש ונפשו התקשרה בנפשו. כעבור זמן הוא הכתירו לרבו. מרן שימש אותו ויצק מים על ידיו במשך שנים רבות. כל אותו זמן למד מרן מרבי שלמה את דרכי החסידות, והחל לעלות בסולם המעלות והיראה. הוא התמסר מאוד להבין ולהשכיל בדרכי ה', והשתלם במדות ובמעלות טובות שמנו חכמינו ז"ל.

מרן החליט ללכת בדרכי רבו: לא להתגלות לפני העם ולא להתפרסם, כדי שיוכל לעבוד את ה' ללא הפרעות. בתוכניתו היה לעסוק במלאכה כלשהי, כדרך האנשים הפשוטים, ועל ידי כך לעבוד את ה' בצינעא.

אך כאשר בא לאחר זמן לפני "החוזה" מלובלין, הסביר לו שהאדם היכול להשפיע על הציבור, אל לו לפרוש לקרן זוית, כי לא לכך נוצר. אלא שומה עליו לפעול למען הכלל, ולזכות את הרבים, כדי לקדש שם שמים על-ידי שיטה לבם של ישראל אל אביהם שבשמים.

מאז קיבל עליו מרן את עול הרבנות, הוא התגלה מעט אל בני עמו, והשתדל מאוד להשפיע עליהם בכל מעשיהם ובדרכיהם. אך למרות התגלותו המועטת נשאר "נסתר", בבחינת מגלה טפח ומכסה טפחיים.

אצל הצדיק רבי שלמה, עשה לילות כימים בלימוד התורה בביתו, מעל מזבחו לקח את רצפת האש הראשונה, מזיו זהרו נגה שביב אור על נפשו התמימה, וילך שבי אחר קסמי רעיונותיו, עד כי גדל לאחד הצדיקים הגדולים בדורו. מרן היה כפוף לרבי שלמה, כל ימיו העריץ אותו מאוד, והתייחס אליו כאל מורה דרכו בחיים. בשולחנו הטהור לפני קהל חסידיו אמר פעמים רבות תורה בשמו אך לא כינהו בשם, אלא אמר: "כך אמר המגיד".

הצדיק רבי בעריש מאלעסק, בנו של רבי שלמה לוצקר, נסע אחרי פטירת אביו הקדוש למרן מהר"ש לבעלו. פעם היה לו לצדיק רבי בעריש איזה טענות נגד הרבנית מבעלו. התווכח רבי בעריש עם הרבנית. אמר לו מרן הקדוש: "מה זה שיש לך ויכוחים וטענות עם הרבנית?" אמר רבי בעריש למרן: "כבודו יודע שאני בנו של רבו המגיד מסקאהל". אמר לו מרן: "הבה נשאל את אביך ממי הוא נהנה יותר למעלה בעולם העליון - ממך שאתה בנו, או ממני שאני תלמידו?"...

באחד הימים התעורר אצל מרן הרצון לנסוע אל "החווה" הקדוש מלובלין. הוא גילה דבר זה לרבו, רבי שלמה, ברם רבו התנגד לזה, כי לא רצה להיפרד מתלמיד כל-כך חשוב. באותה הזדמנות סיפר לו את המעשה ברבו, רבי בער ממזריטש, שהיה תלמידו של הבעש"ט הקדוש, וכאשר ביקש הרבי ר' בער להיפרד מעליו ולנסוע - לא נתנו הבעש"ט ועיכבו אצלו. כששאל הרבי ר' בער מדוע הוא מעכבו, השיב הבעש"ט כי מוחו כמעין הנובע, וטבעו של מעיין הוא שכלל ששואבים ממנו יותר, כן מוסיף הוא ונובע, ולכן אין הצדיק יכול לעלות למדרגותיו אלא אם יש לו על מי להשפיע מן השפע שלו.

ברם התשוקה והרצון לנסוע ללובלין הלכה וגברה אצל מרן, עד שלא מצא מנוח לנפשו. הוא חזר והפציר ברבו שירשה לו לנסוע, עד שלבסוף הזהירו רבו: "אם תסע ללובלין אקח ממך את כל אשר קיבלת אצלי, ואם תישאר אצלי תקבל רוח הקודש ומדרגות גבוהות". למרות זאת קם יום אחד ונסע לובלינה.

כשחזר בפעם הראשונה מלובלין, עבר על-פני ביתו של רבי שלמה. באותה שעה עמד רבו על-יד החלון ובראותו פנה אל אשתו הרבנית ואמר לה: "בואי וראי את תלמידי רבי שלום, איך קרנו פניו ואור התורה זורח עליהם"... הרה"ח ר' ישראל קלפהולץ ז"ל, "אדמור" בעלזא" (ב"ב תשמ"ט) ח"א, ע' ק"ח

דיבר עליו בקדשו מרן מהר"ש [ה"שר שלום" מבעלזא] זי"ע: צדיקים אמרו עליו, על רבי שלמה, כי הוא היה ראוי להיות משיח. ומה שלא זכה לכך הוא בגלל דמעה אחת שהוריד... וכך היה מעשה:

רבי שלמה היה עני מרוד ואביון גדול, ולא תמיד היה לו לחם לפי הטף, פעם בשבת קודש, בעת רעוא דרעווין, ביקש ליטול ידיו לסעודה שלישית אולם בבית אין כל, ולא מצא אפילו כדי כזית, וכבר גמר אומר לצאת ידי חובה בלימוד תורה. לבסוף מצאה הרבנית פרוסת לחם קיבר. נתמלא לבו שמחה על שיוכל לקיים המצוה ולאכול סעודה כמצווה, וגם ימצא בו מנוח למען יוכל לעבוד את בוראו בששת ימי המעשה בתעניתו, כדרכו בקודש. תוך כדי מחשבה נזכר שעולליו הרכים רעבים המה, כי זה כמה שלא בא אוכל לפיהם... ואכן מיד כשהריחו ילדיו ריח מאכל באו בתחינה ובקשה: אבא, אנא תן לנו אוכל, מיד נכמרו רחמיו עליהם כרחם אב על בנים, והושיט להם בשמחה ובמאור פנים ונתן להם לחם לאכול.

בהביטו על עולליו איך ששמחים המה בלחמם, לחם עוני, כמוצא שלל רב, עגמה עליו נפשו מאוד והתיר הרהוריו: איך עלתה על דעתי כך, אפילו לרגע קט, לקחת הכזית טרף מפיהם - למעני ולצרכי?! ואפילו אם לצאת בו חובת "שלוש-סעודות", ולצורך "סעודת המפסקת" שאני צריך לו קודם התענית בן הששה ימים - האם צריכים הם לסבול בגלל רצוני להתענות... וכאן קרה מקרה; תוך כדי הבטה והתבוננות על ילדיו הרכים לא יכול עצור ולהתאפק עקב רעבון ביתו, ופרץ והוריד דמעה אחת על מר מצבו - - -

סיים מרן מהר"ש זי"ע: דמעה זאת היתה לו בעוכריו, כי הקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה, והן אמת שאיש אלוקים קדוש זה, מצד מעלתו והזדככותו, ראוי היה להיות משיח ה', אך היות שהדמעה נבעה מחולשה אנושית ברגע ששרתה עליו שברון רוח, שהיא מעין עצבות, בכך אבד זכותו להיות משיח צדקנו... הרי לנו גודל מעלתו ושגב קדושתו עד שרק דמעה אחת הפרידה בינו לבין גאולתם של ישראל!

"עלים לתרופה", בא תשנ"ו, עמ' ג'

דברת שלמה

תורתו הלא המה כתובים על ספר "דברת שלמה". בשער הספר נאמר "ועל כן קרא שם הספר דברת שלמה. כי ר"ת של 'דברת' הוא ת'למיד ר'בינו ד'וב ב'ער. 'עלים לתרופה", בא תשנ"ו, עמ' ג'

הרה"ק ק"ק המקובל האלוקי רבי שלום שרעבי זי"ע

יום ההילולא - י' שבט

הגה"ק רבי שלום שרעבי (הרש"ש) נולד לאביו רבי יצחק בשנת ת"פ, והי' מגדולי המקובלים בתימן. עלה לירושלים, ונסתלק שם י' שבט תקל"ז ומנו"כ בהר הזיתים. ובשם הגדולים (להחיד"א) כותב עליו: "אחד קדוש בדורנו מקובל מופלא, וכמעט הי' לו ספר עץ חיים על פה, בקי בהקדמות על מתכונתן, וברוב בקיאותו וחכמתו העמיד כוונות האריז"ל על בוריין כסדרן וכהלכתן, וכתב קונטרס גדול שמו "רחובות הנהר" לברר ולפרש הקדמות היטב, עומקן ורומן, נימוקן וטעמן, והי' מכוין כל כונות האריז"ל, ובכל לילה אחר תקון חצות בסדר רבינו האריז"ל תיקון רחל ותיקון לאה כמשפט, והיה מיחד יחודים כמ"ש רבינו האריז"ל בשער רוח הקודש", עכ"ל. הגאון החיד"א זי"ע, "שם הגדולים", מערכת גדולים, אות ש'

נשגבות דברו בו בהמקובל האלוקי רבי שלום שרעבי - הרש"ש - זי"ע גדולי המקובלים, שנתעברה בו נשמת האריז"ל, כפי שכותב גאון דורו רבי חיים פאלאג'י זי"ע בספרו "תוכחת חיים" עה"ת (פר' תצוה): "מצנינו לגדול בתורה וחסידות המפורסם בקבלה רב שר שלום שרעבי ז"ל אשר אמרו עליו, כי הבטחה שהבטיח רבינו האריז"ל לתלמידיו וכו', שאמר להם: אם תזכו אבוא אליכם פעם אחת, כי בא להם הרב האריז"ל בגלגול ברבינו שלום שרעבי זי"ע..." "עלים לתרופה" בא תש"ס, עמ' ג'

הגאון הקדוש רבי יצחק אייזיק כהנא מספינקא זצוק"ל הי"ד, בראש ספרו שו"ת חקל יצחק (קונטרס עשרה מאמרות מאמר ט' אות ו' דמ"ב סע"א) כתב: "סיפר לי [אביו הגה"צ בעל אמרי יוסף מספינקא זצ"ל] שפעם אחת ראה בחלום את רבינו הגה"צ מבארדיטשוב זצ"ל זי"ע בעל קדושת לוי, ושאל את אאמו"ר מה הן הכוונות של ברכת מעין שבע בליל שבת קודש, וענה לו אאמו"ר שהן המרגלאין של שבת קדש שמכוונים בשמונה עשרה ככתוב בסידור האריז"ל, ואמר לו הגאון הקדוש הנ"ל שאינו כן, ולקח הספר שהיה מחזיק בידו והראה לו שרבינו האריז"ל ז"ל חזר בו, והראה לו כוונות אחרות, ובזה נתעורר אאמו"ר והיה זוכר הכוונות. ואחר כמה שנים הגיע אליו סידור הרש"ש כתב יד, וראה שאין כתוב בברכת מעין שבע הכוונות הנ"ל, אלא שמות הפרצופים הקדושים, ואמר שכמדומה לו שגם בספר שהראה לו הגאון הקדוש מבארדיטשוב ראה אלו הכוונות" עכ"ל.

ולכאורה הדברים אינם ברורים, שהרי בעל קדושת לוי ז"ל אמר לבעל האמרי יוסף ז"ל שרבינו האריז"ל ז"ל חזר בו, והביא מסידור רש"ש, פתח באר"י וסיים ברש"ש אתמהא.

ולהסביר הדברים אביא מה שכתב רבינו חיים ויטאל ז"ל בשער הגלגולים (סוף הקדמה ט"ל): "ספר לי הרב רבי יצחק הכהן ז"ל, כי בעת פטירת מורי [רבינו האריז"ל] ז"ל, כשיצאתי אני מאצלו, נכנס הוא אצלו, ויבכה לפניו ויאמר, וכי זו היא התקוה שהיינו כלנו מתאויים בחיין, לראות טובה ותורה וחכמה גדולה בעולם, והשיבו אילו מצאתי אפילו אחד בלבד צדיק גמור בכם, לא סלקוני מן העולם הזה קודם זמני. עודנו מדבר עמו, שאל עלי ואמר היכן הלך חיים, וכי בשעה כזאת הלך מאצלי, ויצטער מאד, והבין מדבריו כי היה ברצונו למסור לי איזה דבר סתר, אז אמר לו רבי יצחק ומה נעשה מכאן ואילך, ויאמר

תאמר לחברים משמי שמהיום והלאה לא יתעסקו כלל בחכמה זו שלמדתיים, כי לא הבינו אותה כראוי, ויבאו ח"ו לידי כפירה ואיבוד נפש, אמנם רח"ו לבדו יעסוק בה לבדו בלחישה בסתר, ויאמר רבי יצחק וכי ח"ו אין עוד לנו תקוה, ויאמר לו [רבינו האר"י] אם תזכו אני אבוא לכם ואלמדכם, ויאמר לו איך תבוא ותלמדנו, אחר שאתה נפטר עתה מן העולם הזה, ויאמר לו אין לך עסק בנסתרות, איך תהיה ביאתי לכם, אם בחלום, אם בהקיץ, אם במראה, ותכף אמר לו קום צא מהר, כי אתה כהן, ואני הגיע זמני, כי אין פנאי להאריך בשום דבר, ויצא מהר, וטרם שיצא ממפתן הבית, פתח פיו ויצאה נשמתו בנשיקה זלה"ה עכ"ל.

וכיוצא בזה כתוב בהקדמת ספר אוצרות חיים: "ואמר [רבינו האר"י ז"ל] קודם פטירתו שזיהרו כל החברים שלא יקראו בזו החכמה לפי שעדיין אינם שלימים, וח"ו שמא יבואו לידי קיצוץ, ואם יהיה בדור זכות שהוא ז"ל יבא וילמד אותם החכמה בשלימות. והשיבו לו איך יבא האדון, ואנחנו זקנים והוא יהיה קטן, ואמר להם או אבוא בחלום, או בהקיץ, או באיזה אופן שיהיה" ע"ש. וכן הוא בספר נגיד ומצוה בראש הספר (דף ג') ע"ש.

והנה בחיבורי "תוספות חיים", הגדפס בירושלים תשל"ו, בסוף ספר צוואה מחיים (סימן ל"ח דף ל') הבאתי דברי גאון עוזינו רבי חיים פאלאג'י ז"ל שבספרו תוכחת חיים ח"ב (סדר תצוה דצ"ו ע"ב) כה כתב: "הנה מצינו לגדול בתורה ובחסידות ומפורסם בקבלה הרש"ש ז"ל זיע"א, אשר עליו אמרו כי הבטחה שהבטיח רבינו האר"י ז"ל לתלמידיו שאמר להם אם תזכו אבוא אליכם פעם אחרת, בא להם רבינו האר"י ז"ל בגלגול הרש"ש ז"ל" ע"ש.

ועל פי זה הוסיף לבאר הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו כף החיים (סימן ל"ב אות י"ז): "אשכחנא מרגניתא לרב חיד"א ז"ל דאייתיה מנהגו של הקדוש הרש"ש זיע"א שהיה נוהג בית מדרשו בכל ערב שבת קודם תפילת מנחה לעשות התרת קללות לו לכל בני ביתו, ולבי אומר לי דכיון דהרש"ש היה גלגול הקדוש רבינו האר"י ז"ל וממלא מקומו כנודע, וידע צדיק מה שעבר עליו בערב שבת מקללות וקטטות, זאת היא הסיבה שהיה הרש"ש ירא וחרד על הדבר ולכן היה נוהר לעשות זאת בכל ערב שבת", וחזר וכתב כזאת גם בספרו שו"ת לב חיים ח"ב (סימן צ"ה דנ"ד ע"ב, וסימן קכ"ה דצ"א ע"ד) שקבלה בידנו שרבינו האר"י ז"ל חזר בגלגול הרש"ש ז"ל ע"ש.

והושבני שעכשיו הדברים האמורים בספר חקל יצחק יאירו באור יקרות, אחר שקבלה בידנו שרבינו הרש"ש הוא גלגול רבינו האר"י כנ"ל, אם כן הן הם הדברים שאמר אדמו"ר הגאון בעל קדושת לוי ז"ל שרבינו האר"י חזר בו מהכתוב בסידור האר"י, והביא הנ"ל שבסידור רבינו הרש"ש כתוב בסדר כוונות אחר ודוק היטב. הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א, "עץ חיים", סיון תשס"ט, ע' רפ"ד

מיד הושיבוהו בראש ומינהו נשיא עליהם. (פסחים דף ס"ו ע"א) הנה כמו שעשו בני בתירא להלל שתכף ומיד בהכרתם חכמתו הושיבוהו בראש, כן עשה הרב החסיד רבי גדליה חיון ז"ל לרבינו הרש"ש ז"ל בבואו מערי תימן לעיה"ק ירושלים תוב"ב שלא הודיע עצמו בתחילת ביאתו שהוא חכם אלא הראה עצמו כאדם פשוט מהמון העם ונעשה שמש בבית אל יכב"ץ, שאותו מקום היה בית מדרשו של הרב החסיד רבי גדליה חיון ז"ל שהוא היה רבן של חסידים באותו זמן, וע"י מעשה הכיר בו, ותכף ומיד הושיבו בראש ועשהו רבן של חסידים במדרש בית אל יכב"ץ.

ודע כי ספרו לנו אבותינו על רבינו הרש"ש ז"ל, כשיצא מארץ תימן בא דרך במבוי ובצרא לעירינו בג'דאד עובר אורת, כדי לילך לעיה"ק ירושלים דרך דמשק (שאמ"י), וזה היה בזמן הזקן הנכבד ירא אלהים

הר"ר חיים נ"ע אביו של הרה"ג מו"ר זקני רבינו משה זלה"ה, וכאשר בא רבינו הרש"ש ז"ל, מתעלם שלא הודיע עצמו שהוא חכם אלא בסוג אדם פשוט גר עובר אורח, ונתעכב פה עד שנודמן שיירה שהולכת לדמשק, ובזמן ישיבתו פה העירה היה הולך ביום בישיבה של שיך יצחק גאון ז"ל, ששם מקום המצבה שלו בתוך העיר, והיו לומדים שם זקנים בספר הזוהר בכל יום, ולוקחים הספקה מן כולל העיר, והלך וישב ללמוד זוה"ק עמם עד שנודמן שיירה הולכת לדמשק, והלך בה, ואומרים כשהיה לומד זוהר שם, הנה יום אחד היה לומד בזוהר פרשת בלק דף ר"י ע"ב הרי כ"ה דזמינא לברכה לון כה תמלל ברכה דבני וכו', אמר בלעם סב אלין חרשין בידך בגין לאעכבה הכא להאי כ"ה וכו', מה כתיב התיצב כה על עולותיך בהאי ובאלין חרשין תעכב לה, ואנכי אקרה כ"ה, כלומר אעקר לה מאילין מילין וכו', מה כתיב בתריה ויקר אלהים אל בלעם, והוא דבר ארים קלא במילולי דכ"ה ויאמר שוב אל בלק וכ"ה תדבר כ"ה תדבר ודאי וכו' וכו', והיה רבינו לומד הזוהר בהתלהבות ובקול רם, וכשהיה אומר תיבת כ"ה באותם הדברים, היה מוציא תיבת "כה" מפיו בחוזק ותוקף לכו בכח גדול, ויאמרו לו הזקנים היושבים שם מדוע אתה צועק בתיבת "כה" בתוקף וקול גדול וקורא אותה בכח חזק מאד, ויאמר להם בלשון ערבי של תימן בזה"ל, האד"י אל כ"ה מאכ"ה בגלב"י ע"כ שמענו מאבותינו. נמצא צדיק זה קודם שזרח אור בירושלים תוב"ב, בא אל ארצינו ודרכו רגליו על רחובות עירינו, אך לא נודע כבודו לאנשי עירינו כדי שיהיו מניחים אותם עטרה בראש, ואשרי עין ראתהו זיע"א. הגאון רבי יוסף חיים מבגדד זצ"ל, בעל ה"בן איש חי", "בניהו" (ירושלים תשכ"ח) ח"א, דף ל"ב טו"א

הרש"ש הגיע לירושלים בכרחו מתימן, והיה חיליה רב בתורה אך הסתיר הדבר והציע את עצמו לשמש כשמש בישיבת המקובלים בית א-ל, וראש הישיבה היה רבי גדליה חיון, וכאשר עסק במלאכתו היה מטה אוזן להנלמד וכאשר הוקשה להם הענין באין פותר היה כותב התשובה ומניח להם באין רואה, וכאשר הלומדים חזרו בבוקר לתלמודם היו מוצאים התשובה, וכן היה זמן מה והם ראו בזה כפתקא משמיא, עד שפעם הבחינו שידו של השמש בדבר [ולאחר זמן נעשה לחתנו של רבי גדליה ולאחר פטירתו] מינוהו כראש הישיבה. כ"ק מרן אדמו"ר מרחמיסטריווקא שליט"א, מוצש"ק פר' בא תשס"ה, "מילין קדישין" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' קי"ב

בימים ההם. ומושל העיר השבט בידו להיטיב או להרע, ועינו רחבה לסחוט כספים מכל מה שיודמן לידו, וביותר ניצל את היהודים למטרה זו, והי' מטיל מסים כבדים על כל דבר. וגם לכל נפש מת הטיל מס כבד, שבלעדו לא הורשה לקברו.

המושל ההוא היה ביתו ליד מקום המקדש, ומבעד לחלונותיו היה יכול להשקיף על הדרך ההולכת מן העיר לבית הקברות, ובעצמו היה מפקח על זאת אם לא גונבים את המס.

פעם אחת, ואשה אחת מדלת העם נעדרה ל"ע, ואין ביד יורשיה לסלק את המס הזה, וכאשר נפשם היה מרה עליהם פנו אל רבינו [הגה"ק רבי שלום שרעבי זי"ע] בשאלתם מה לעשות, רבינו צוה להחברא קדישא שיתעלמו מן המס ויקברוה, ולא יפחדו מאומה, כי הוא בעצמו ישתתף עם המלוים, ולמרות פחדם מפני חמת הצורך נכנעו לפקודתו וקיימו את דבריו.

כאשר עברה הלוייה מול חלוני בית המושל, והמושל הבחין בהם, הוציא את ראשו מבעד לסורגי החלון, וצעק לעבר המלוים כי תיכף יסלקו את המס. ואם לא, יעשה בהם שפטים.

הקהל יצא לבם מפחד, אבל רבינו מראה להם בידיו שלא ישימו לב לדבריו וימשיכו בדרכם הלאה.

המושל האכזרי שהבחין בדבר התקצף מאד, וביקש להכניס את ראשו לבית לתת פקודה לאנשי משמרו להתנפל על היהודים, אבל סורגי הברזל קרבו עד לצוארו, ולא יכול להכניס ראשו. הוא הזעיק את אנשי ביתו לעזרה, אבל לא יכלו לעשות דבר.

בינתיים והמלווים הגיעו אל בית הקברות, קברו את הנפטרת בכבוד והמלוים חזרו. כאשר עברו מול בית המושל, ה' עודנו עומד על יד החלון וראשו בחוץ, וכאשר ראה את רבינו הרים את קולו וקרא אותו אליו. המלוים אמנם נבהלו אולם רבינו הרגיעם ואמר אני עולה אליו ואל תפחדו מאומה.

בשלות נפש עלה רבינו אל בית המושל, הוא התחנן לפניו שיושיענו מצרתו אבל רבינו התנה עמו, שאם יבטל את המס הזה אז יחזרו הסורגים למקומם, ואם לא ישאר כך עד מות, בלית ברירה נאלץ המושל לבטל את המס, סורגי החלון חזרו למקומם, והמושל נשם לרוחה. הרה"ח ר' יעקב שלום גפנר ז"ל, "אור השמש" (ירושלים תש"ל) ע' ל"ה

היה חסיד אחד של מרן מהר"ש [ה"שר שלום מבעלזא זי"ע] שהביא אתרוגים מא"י לבעלז. פעם אחת בא החסיד לבעלז לפני שנסע לא"י. ביקשוהו מרן מהר"ש שיביא לו מירושלים את הספר הקדוש "נהר שלום" על "עץ החיים" וכל חלקי הסידורים של רבי שלום שרעבי, שעודם היו בכתובים והיתה אפשרות לקנותם רק בישיבות בית-אל קהל חסידים לחכמי הספרדים המקובלים בעיר העתיקה בירושלים. החסיד נסע וקנה את הספרים. כשנודע למרן מהר"ש שהחסיד מביא אתרוגים בא לבעלז עם הספרים של הרש"ש, יצא לקראתו עד לחוץ לעיר כשהוא לובש בגדי שבת. כשפגע אותו שאלהו איפה הם ספרי מהרש"ש זצ"ל. הראה לו החסיד שהם מונחים על העגלה בארגז מיוחד. לקח מרן בעצמו את התיבה עם הכתבי-יד על ידיו ונכנס אל העיר ולביתו, וסגר עצמו שלושה ימים, לילה ויום, ולא יצא מפתח ביתו. ביום הרביעי, כשפתח את דלת החדר, שמח מאוד ואמר לעומדים שם: "זה כמה שנים שאני משתוקק לה'נהר שלום' וסידורי קודש להצדיק רש"ש. ב"ה שהשגתים. למדתי בהם, ראיתי והכרתי, שאני בן גילו, לפי שהרבה כיוונתי לדעתו הקדושה". הרה"ח ר' ישראל קלפהולץ ז"ל, "אדמור" בעלזא" (ב"ב תשמ"ט) ח"א, ע' 10

שמעתי ממגידי אמת וגדולי תלמידי מרן הגה"ק וכו' בעל דברי חיים זי"ע מצאנו אם כי נהג כמנהג רבותיו זצ"ל לספור [ספירת העומר] אחר הסדר [בליל ב' דחג הפסח] עכ"ז בצאת לאורה ונתפשט במדינתנו הס' נהר שלום למהר"ש שרעבי זצ"ל והגיע למראה עיניו הקדושים אז הגיד בפה קדשו כי לולא שנהג הוא כך זה כביר עפ"י מנהג רבותיו הקדושים וגם שהגיע כבר לעת זקנתו וקשה לו לשנות דרכו ומנהגו אבל לולא זאת היה מתחיל לספור אחר תפילת ערבית כדברי הנהר שלום. הרה"ק ה"מנחת אלעזר" ממונקאטש זצוק"ל, "שער יששכר" (ירושלים תשכ"ח) ח"א, ע' ס"ח

פעם הגיע יהודי בעל יסורים להתאונן בפני הרש"ש על ייסוריו וכבואו נתיישב על כסא ונרדם, ובחלומו עלתה נשמתו למעלה והביאו את כל חבילותיו אשר פעל ועשה בזה העולם. והמצב היה מר מאד, והביאו גם את מצוותיו אך לא היה בהם כדי להכריע לזכות, והביאו את יסוריו עוד ועוד והכף החל להטות כלפי זכות אך לא היה בזה די והיה חסר מעט להכריע לגמרי, וזעק באמרו - אוי! חבל שלא היה לו עוד מעט יסורים והיה ניצל... וניעור משנתו, נענה אליו הרש"ש נו, הרואה הינך? כ"ק מרן אדמור" מרחמיסטריווקא שליט"א, מוצש"ק פר' בא תשס"ה, "מילין קדישין" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' קי"ב

בראש השנה תקל"ז - שנת השמיטה - שינה הרש"ש זי"ע מסדר הכוונות שהיה רגיל בו, כשנימוקו עמו: שונה היא שנת השמיטה משאר השנים בענין הכוונות. תלמידו הגדול הרי"ט אלגאזי זי"ע מרמז בתשובה (בסו"ס קהלת יעקב), כי הנהגה זו קשורה בענין הסתלקותו באותה שנה.

באותה שנה, שנת ה'ז' לחייו, בשבת קודש פרשת בא, י' שבט, עלתה נשמתו הטהורה לגנוי מרומים, ומנו"כ בהר הזיתים. לפני פטירתו ציוה לתלמידיו על לימוד הקבלה וחזיון של הישיבה, והורה לקיים בו ארבע מיתות בי"ד. ותלמידיו הקדושים יראו לקיים ציווי זה מפני כבוד רבם. ומסופר כי בעת ההלויה, במוצאי שב"ק, התנפלו עליהם ערבים בכלי זיין, ולגודל הפחד נשמטה המיטה מידי נושאייה, וכך נפל אותו צדיק מהמיטה למורד ההר, ובוזה נתקיימה בקשתו וצוואתו.

גדולים צדיקים במיתתם, ונפלאות מסופר אודות רבים שנושעו בהתפללם על ציונו הק', כפי שהבטיח לפני פטירתו: "על כל צרה שלא תבוא, תבוא ותתפללו על קברי, תפילתכם תקובל ברצון ולא תשוב ריקם".

בנו המקובל האלוקי רבי חזקיה יצחק נבחר להיות רבן של חסידים, אלא שבגודל ענותנותו מסר את ההנהגה להמהרי"ט אלגאזי, ורק לאחר הסתלקות המהרי"ט קיבל על עצמו את הנהגת המדרש.

ביותר נודע שמו בישראל על שם חיבורו הגדול "נהר שלום" - סידור עם כוונת התפילה ויחודי המצוות, אשר הערצה מיוחדת היה לסידור זה גם אצל תלמידי הבעש"ט הק'. "עלים לתרופה" בא תש"ס, עמ' ג'

פעם אחת קנה יהודי אחד אבטיח וככר לחם למזון ביתו, ועבר בתומו ליד בית מרוח, ובפנים בית המרוח ישבו יושבי קרנות ושחקו בקלפים, ובחוץ על יד הפתח ישב אחד הבריונים ריק ופוחז ומעשן מקטרת, כראות הפוחז הזה את היהודי עם האבטיח, חמד לו לצון מן היהודי הזה, הוא קם ממקומו חטף ממנו את האבטיח וחזר אל מקומו.

היהודי הפנה את ראשו לקרוא לעזרה, ולמזלו ראה את רבינו [הגה"ק רבי שלום שרעבי זי"ע] עובר שם, הוא סיפר לרבינו את הדבר ונכמרו רחמיו עליו, ויגש אל הפוחז והוא ופקד עליו להחזיר להיהודי את אבטיחו, אולם לא די שלא שמע אליו אלא כמו להכעיס הוציא את סכיניו וכאילו להכעיס רצה לפצוח את האבטיח ולאכלו בפניו, רבינו הביט עליו במבט של הקפדה, והוא במקום שיתחוב את ראש הסכין בתוך האבטיח, תחבה בתוך בטנו ונפל מתגולל בדמו, רבינו נגש ולקח את האבטיח, החזירו אל היהודי ואמר לו, מהר ברח מכאן ולך לביתך.

בעוד רבינו היה גחון על הפוחז, הפליט הלה קול צעקה, אהא! הצילוני! היהודי דקר אותי למות, יתר הפוחזים אשר בתוך בית המרוח נבהלו לקול צעקתו ותיכף יצאו החוצה, אולם הם ראו את הנדקר ולא ראו שום יהודי, - רבינו השתמש בשם של קפיצת הדרך. כהרף עין נעלם משם, והלך לבית מדרשו.

יהודי אחר שעמד מרחוק וראה את המאורע מיהר לישיבה להזעיק את החכמים להצלת רבינו, אולם לתמהונו הרב מצא כבר את רבינו יושב על מקומו. מתעמק בלימודיו כאילו לא קרה דבר. הרה"ח ר' יעקב שלום גפנר ז"ל, "אור השמש" (ירושלים תש"ל) ע' ל"ט

בשעה שהערביים כבשו את העיר העתיקה וניפצו מצבות של הרבה קברים בהר הזיתים, וכל הקברים וגם קברו של הרש"ש ושאר צדיקים היו מגולים ואכן ראיתי את ראשו של הרש"ש והיה שלם, אבל כשהגיעו לציונו של האור החיים הק' נהפך הטרוקטור כמה פעמים ונהרגו שמה ארבע עשרה ערביים והוכרחו להשאירו בשלימות. כ"ק מרן אדמו"ר משומרי-אמונים צוק"ל, מוצש"ק פר' בלק תשס"ז, "אמרות טהורות" תמוז תשס"ז, ע' ל"א

השקדן

מסופר שהיה פעם המונקאטשער רב זי"ע בהר הזיתים על הציונים של הקדושים הטמונים שם, וראה שעל מצבת הרש"ש זי"ע, נכתב תואר 'השקדן', והתפלא דאיך יאות לומר תואר זה על הצדיק הגדול

קדוש עליון, שכמעט כל ספרי הקבלה מיוסדים על דברי קודשו, ואין חקר לגדלותו, ולתאר אדם כשקדן הוא תיאור שאומרים יותר על אברך או בחור ההוגה בתורה בהתמדה, ומה ראו לכתוב על הרש"ש 'השקדן' דווקא.

אלא אמר המונקאטשער רב דכנראה שרצו להראות לנו, שמה שהגיע לכל המדריגות הגדולות, הכל התחיל בזה שהיה שקדן בלימודו. ולכן נכון לומר על קדושי עליון תיאור זה, שהוא הפתח לבוא לכל מה שבאו. כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, הדרכה ישרה - ניסן תש"ע, "אורחות חיים" (ב"ב תשס"א) ע' כ"ח

שבית שבי

חכמי הרז אף רמזו את שמו (של הרש"ש זי"ע) הק' בפסוק: עלית למרום שבית שבי (תהלים סח, יט): "כי נרמז בזה שלש אורות עליונים, והם רבי ש'מעון בר' י'וחאי, רבי י'צחק ב'ן ש'למה (האריז"ל) רבי ש'לום ב'ן י'צחק - הרש"ש, שראשי תיבות של שמותיהם הוא שב"י, כי משה רבינו עלה למרום בשביל תורת הקבלה שנתגלית על ידי שב"י, הלא המה שלשה מטובי הצדיקים הנזכרים, שאלו הם שהתגלות חכמת הקבלה וסודיה על ידם" ("מעין מים" להמקובל רבי מרדכי עבאדי מארם צובה זצ"ל) "עלים לתרופה" בא תש"ס, עמ' ג'

כ"ק אדמור רבי יוסף יצחק והמקובל האלוקי רבי שלום שרעבי

להפוך את ה"אחר" ל"אחד"

הסעודה השנתית של ארגון "ברית יוסף יצחק"
סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א [א]

א. ברית מילה - להפוך את ה"אחר" ל"אחד" ול"בן"

לחיים לחיים. היום הוא ההילולא של הרבי הקודם, הרבי הריי"צ, שהארגון ברית יוסף יצחק נקרא על שמו - שזכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן. ירון מבקש כל שנה שנזכיר את הרש"ש, רבינו שלום שרעבי זצ"ל, שהיום יום ההילולא שלו. האריז"ל הבטיח שהוא יחזור להשלים את ביאור הקבלה שהוא התחיל ולא הספיק לסיים, ומקובל אצל המקובלים שהדבר הזה התקיים ברבינו הרש"ש. לא בכדי שבאותו יום, י' שבט, גם הילולת הרש"ש - גדול המקובלים בזמן הבעש"ט - וגם הרבי הריי"צ, שעליו הרבי אמר "נשמתי ביי", נשיא דורנו. לחיים לחיים, שנזכה להיות מקושרים לנשיא דורנו (חדש שבט הוא חדש ההתקשרות לצדיק יסוד עולם כנודע).

כל שנה הרבי לומד פרק אחד מתוך המשך "באתי לגני", המאמר האחרון שהרבי הקודם נתן ללמוד ב-י' שבט תש"י. היום אנחנו כבר בפעם הרביעית בפרק ו של המשך. יש שלשה מאמרים של הרבי על הפרק הזה - מאמר אחד בתש"ז ושני מאמרים בתשל"ז. נתבונן במשהו מתוך האות ו של המשך.

יש נקודה חשובה בתוך הפרק הזה שקשורה לברית מילה - הנושא שלנו הערב - והיא ההבדל בין דל לרש, בין האות ד לאות ר. הוא מביא מהקדמת הזוהר הקדוש שכל האותיות באו לפני הקב"ה וכל אות בקשה שה' יברא את העולם איתה. האותיות באו למפרע, בסדר של תשר"ק, וכל אות ה' שלל משום סבה, עד שהגיעה האות ב וה' אמר שהיא לשון בר כה ובה צריך לברוא את העולם. כאשר באו ק ו-ר ה' אמר שאי אפשר לברוא בהן את העולם משום שהן "אתחזיאו על סטרא בישא" - אתן בתוך המלה שקר.

לכן גם ה' לא ברא את העולם באות ש, אף שהיא אות אמת, האות של האבות, כי בתבת שקר מצרפים אותה ל-ק (כידוע שכל שקר שאין אמת בתחלתו לא מתקיים בסופו). אותיות קר רומזות לקליפת עמלק, "אשר קרן בדרך", קרירות בעבודת ה', קרי – לשקר בברית.

כנגד ה-ר יש ד – כמו שריש לשון רש, "ולרש אין כל" ("כל" היינו תיקון הברית, ספירת היסוד, כידוע בסוד "כי כל [= יסוד] בשמים ובארץ". לרש אין "כל", אין אצלו תיקון הברית), כך דלת לשון דל (היסוד המתוקן מכונה דל [ב] – צדיק [ג] עולה ו"פ דל – בסוד "מרעיבו שבע"). כתוב שרש הוא יותר עני מדל. ה-ד היא כנגד ה-ר, וכך האות ה – אות של שם הוי' – היא כנגד האות ק. בציור ה-ה דומה ל-ק וה-ד דומה ל-ר גם בציור וגם במשמעות, של דל ורש [ד].

הרבי מסביר שעיקר ההבדל, שעושה שה-ד בקדושה וה-ר אות שנראית על צד הלא-טוב, סטרא בישא, סטרא אחרא, הוא שב-ד יש נקודת בטול. ב-ד יש נקודה בצד ימין למעלה שאין באות ר. על הנקודה הזו כתוב הפסוק "ולרש אין כל" – הנקודה הזו של בטול המקבל למשפיע, אמירת תודה. כתוב שב-דלת ר"ת "דע לומר תודה" – שיש בטול והכרת הטוב, ומודים, "מודה אני לפניך". הנקודה של הבטול והכרת הטוב שיש ב-ד לא נמצאת ב-ר.

אחר כך מביא הרבי שעיקר התופעה בתורה שרואים שה-ד היא בסטרא דקדושה וה-ר נראית על הצד השני – אף שהיא אות מאותיות הקדש, וודאי ששרשה מאד גבוה, אבל "כל הגבוה ביותר נופל למטה ביותר", ה-ר נפלה למטה – היא במלים "אחד" ו"אחר" [ה]. מייחדים את ה' "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" ומי שיאמר "אחר" יחריב את העולם, ומי שיחליף את "לא תשתחוה לאל אחר" ב-ד גם יחריב את העולם. לכן יש בפסוקים אלה ד רבתי ו-ר רבתי, כדי להבליט אותיות אלו שלא להחליף ביניהן ח"ו [ו]. זו עיקר התופעה בתורה שאותיות אלה מהוות זוג, שמצד אחת דומות זו לזו ומצד שני שונות זו מזו לגמרי.

מה כל זה קשור לברית מילה, הנושא שלנו הערב? יוסף, על שמו נקרא הארגון שלנו – ברית יוסף יצחק, שם הרבי הקודם – נקרא על שם "יוסף הוי' לי בן אחר". מה הפירוש בחסידות? שיוסף הצדיק הוא כח שיכול לקחת את ה"אחר" – יהודי, אבל שנמצא עדיין בצד האחר, שנראה כאחר, "אתחזיא על סטרא בישא", הוא לא באמת שם אך כך נראה, ה-ק וה-ר הן אותיות קדושות אבל "אתחזיא על סטרא בישא", ויש יהודי שנראה בחיצוניות ששייך לצד ה"אחר" – ויוסף הצדיק אוהב אותו, מחבק אותו, מקרב אותו, ובאהבה שלו הוא הופך אותו מ"אחר" ל"בן".

מה יכולה להיות פעולה גשמית, מצוה מעשית, שלוקחים מישהו שבינתיים נראה על הצד האחר, צד הלא-טוב, ועושים ממנו בן לקב"ה? זה יהודי שלא זכה עד לגיל מבוגר לברית מילה – שהיא מה שעושה אותו גוף קדוש, גוף יהודי – ומזכים אותו בקיום המצוה הרמה והנשאה של ברית מילה. ככה יוסף הצדיק לוקח אחד שהוא "אחר" ועושה ממנו "בן" – "בנים אתם להוי' אלהיכם", בן לקב"ה. זה בדיוק מה שהארגון שלנו עושה בהצלחה רבה, "כן ירבה וכן יפרוץ", שיהיו עוד ועוד. אם יש עשרות אלפים – שיהיו מאות אלפים. אם יש מאות אלפים – שיהיו מליונים. עד שלא ישאר יהודי בעולם שלא מל, שלא נכנס בבריתו של אברהם אבינו.

הברית נותנת ליהודי כח אדיר של השפעה בקדושה. גם עד שאברהם אבינו לא מל את עצמו הוא הכניס אורחים והיה האדם הכי טוב, אבל כתוב שלא היה יכול להוליד בקדושה – הוא הוליד את ישמעאל. כדי להוליד בקדושה, "כי ביצחק יקרא לך זרע", הוא צריך להיות נמול. ה' אומר לו לפני ברית מילה "אני

אל שדי" – נותן לו את הכח של א-ל-ש-די – "התהלך לפני והיה תמים". אז הוא מקבל את ה-ה בשם שלו, הופך מאברם לאברהם, ואז הוא מסוגל להוליד את יצחק אבינו, "כי ביצחק יקרא לך זרע". כל הכח לקחת יהודי שהוא כבר אחר (אחר הגיל שעל כל ילד יהודי להמול), כבר מבוגר שלא מל, ולעשות ממנו בן – בגשמיות, במצוה המעשית, זה הכח של ברית מילה, מה שהארגון הזה עושה.

לפי הרמזו של ה-ר וה-ד, בעצם לוקחים אחד שהוא "אחר" והופכים אותו ל"אחד" (נותנים לו, בברית מילה, את נקודת הבטול של האות ד, שהיא נקודה "הכל"). מה זה בן? כתוב ש"כנגד ארבעה בנים דברה תורה, אחד חכם, אחד רשע, אחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול". כמה זה ארבע פעמים "אחד"? על כל אחד כתוב בהגדה של פסח "אחד" – "אחד חכם, אחד רשע, אחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול" – ו-ד פעמים "אחד" עולה בן.

יש ארבעה בנים, אבל סימן של קדושה הוא התכללות – בתוך כל בן יש את כולם, את כל ארבעת ה"אחד". איך אפשר לקחת משהו אחר ולעשות אותו בן? אם אני מזהה שגם בי יש את הרשע, ואז אני יכול להשתוות איתו, לדבר אל לבו דברים היוצאים מן הלב – למול אותו, "ומלתם את ערלת לבבכם", כמו שיש מילת ערלת הבשר יש את ערלת הלב. זו ההתכללות – בכל בן יש את כל ארבעת פעמים "אחד". כמה עולה ד"פ בן? השם השני של בעל ההילולא – יצחק. ב-יצחק יש ארבע אותיות, וממוצע כל אות הוא בן – יצחק הוא בן-בן-בן-בן [ז] וכל בן הוא אחד-אחד-אחד-אחד.

אם כן, מה עושים בברית? לוקחים את האחר – מי שבינתים נראה על סטרא אחרא, סיטרא בישא – ועושים ממנו "בן", עושים ממנו "אחד". לוקחים את ה"אחר" וחוזרים ל"אחד", לוקחים את ה"לא תשתחוה לאל אחר" ועושים ממנו "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" [ח], "ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד". ברית המילה מקדמת את הגאולה, וכשכל היהודים יהיו נימולים "והיה הוי' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד".

ב. "אל אחר", "אל זר" ו"אל נכר"

פגם האזן (והאיזון) – אחר-נזר-נכר

יש על זה ווארט מדהים של הבעל שם טוב. כמו שכתוב בתורה "לא תשתחוה לאל אחר" כתוב בתהלים – פסוק מקביל – "לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר". תופעה מאד מעניינת, הכל עם שם א-ל – יש "אל אחר", "אל זר" ו"אל נכר". זה הסדר – בתורה כתוב "אחר", בתהלים כתוב "זר" ו"נכר". הרמז הוא, סימן ראשי התיבות, הוא **אזן** – אחר-זר-נכר. בקבלה הפגם של "לא תשתחוה לאל אחר", "לא יהיה בך אל זר" ו"לא תשתחוה לאל נכר" הוא פגם במדרגה מאד גבוהה – הבל האזן דא"ק. שם פוגמים כאשר משתחווים לאל אחר וכו'.

מה היא השתחוויה בכלל? בשני הפסוקים יש איסור השתחוויה. כתוב שיש שני מצבים הפכיים. יש מצב אנכי – "אנכי הוי' אלהיך" – שאדם עומד זקוף, ויש שאדם משתחוה בפישוט ידיים ורגלים, מצב מאוזן, בדיוק להיפך. אין כאן המקום להאריך בזה, אבל חסד הוא זקוף, ימין הוא זקוף, ואילו תיקון השמאל הוא מאוזן, שויון. יש משהו מאד טוב באיזון – הוא שויון.

כתוב שחוש האיזון הוא באזניים, לכן הם אותו שרש. השתחוויה היא פישוט ידיים ורגלים, בטול במציאות. אם זה בקדושה – זה מאוזן דקדושה. אם זה לא בקדושה – זה פגם האזן דא"ק, כל שלשת הדברים

האלה. זה בדיוק הפגם של מי שלא מהול. ברית המילה היא לשם שכיבה בקדושה – להוליד בקדושה. שויון זה יוסף יצחק – כתוב שיוסף, היסוד, נוטה לשמאל. התיקון של השמאל הוא און. עד כאן בקיצור נמרץ באותיות של קבלה.

קודם כל נאמר את הווארט המדהים של הבעל שם טוב. הוא אומר שמה שכתוב בתהלים "לא יהיה בך אל זר" אינו כמו הפשט, ששם אל שם אינו קדש אלא חול – "אלהים אחרים" – אלא שמדובר בקב"ה, א-ל אמת, והפסוק אומר שהוא לא יהיה לך זר. "לא יהיה בך אל" – קדש – "זר". אצל יהודי הא-ל צריך להיות הדבר הכי קרוב, הכי שייך אליו בעצם, הכי יקר לו – שהא-ל לא יהיה זר לך.

אם כך הוא מפרש את הביטוי "לא יהיה בך אל זר" – ששם א-ל הוא קדש, ושהוא לא יהיה זר לך – ככה צריכים לפרש את שני הלשונות האחרים, על אותו משקל. שא-ל – קדש – לא יהיה "אחר". "לא תשתחוה לאל" כשהוא "אחר" לך, שאינך מזוהה איתו. חסידים אומרים "גאט איז אלץ אלץ איז גאט". אם ה' הוא "אחר" בשבילך – "לא תשתחוה", הבטול שלך הוא חיצוני ופסול. אותו דבר "ולא תשתחוה לאל נכר" – אם הא-ל הוא נכר אצלך, כמו נכרי, אל תשתחוה לו. ההשתחויה הזו לא-ל – קדש – היא פסולה.

יש הרבה מה להתבונן, אם יש פה שלשה לשונות – אחר, זר, נכר – ואנחנו רוצים לומר שברית מילה מתקנת את כל זה. קודם כל, מזה המכנה המשותף כאן? שהכל נגמר ב-ר – בדיוק ה-ר עליה מדובר בפ"ו ב"באתי לגני". אות ר שהיא עיקר האות ש"אתחזיאת על סטרא בישא", וצריך לקחת את ה"אחר" ולהפוך אותה ל"אחד". הכל כאן ר – אחר, זר, נכר.

כולנו חב"דניקים, כנראה ששרש הפגם של שלשה אלה [ט] הוא חב"ד:

נכר הוא פגם בספירת הדעת. כתוב ששרש נכר הוא גם לשון הכרה, שהיא פנימיות הדעת. מאיפה לומדים זאת? מהפסוק במגלת רות "מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה" – מאמר רות לבעז. איך אתה מכיר אותי, מקרב אותי – פנימיות הדעת – "ואנכי נכריה", לשון נופל על לשון. גם אצל יוסף ואחיו יש כזה פסוק, של נכר-הכרה ("וירא יוסף את אחיו ויכרם ויתנכר אליהם"). מכאן לומדים ש"נכר" הוא אחד שרחוק מן הדעת, שאיני מקושר אליו. דעת היא לשון התקשרות והתחברות, כמו שכתוב בתניא פ"ג.

"אחר" הוא ההיפך מ"אחד" כמו שכתוב במאמר – "לא תשתחוה לאל אחר", לא להתבלבל בין "אחר" ל"אחד". "אחד האמת" שורה בפנימיות החכמה, כמו שאדה"ז כתב בתניא בשם הרב המגיד. "אחר" הוא חיצוניות החכמה, קליפת החכמה – קליפת מדין. יש הרבה מאמרים על "החלצו", שגם קשור לברית מילה. קליפת מדין עושה מדין ומריבה בין אנשים, שכל אחד אחר מהשני. שוב, "אחר" הוא החיצוניות, הקליפה, של "אחד" – לכן ה-ד וה-ר כל כך דומים.

זר הוא דבר מוזר, דבר שאיני מבין, איני תופס אותו בשכל – אין לי מקום בשבילו, הוא זר לי. זה כנגד מח הבינה (על זר נאמר "לא יהיה בך", לא לשון השתחוויה – "בך" היינו כח התפיסה והקליטה של הבינה, כמבואר בחסידות).

יוצא לפי זה שהפסוק בתורה והפסוק בתהלים הם בדיוק לפי סדר חב"ד – "לא תשתחוה לאל אחר", "לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר" [י]. לפי הווארט של הבעש"ט אפשר לדרוש שה"אל" הוא אכן קדש, כמו שיהודי הוא קדש, אבל הקדש הזה יכול להיות במקום "אחר", במקום "זר", במקום "נכר"

– פגם בחב"ד – ואז צריך להפוך אותו, "יוסף הוי' לי בן אחר". לקחת יהודים שלא זכו בינתיים להתקרב, ויש יוסף אחד שעושה להם ברית מילה והופך אותם להיות בן.

ברכה לארגון "ברית יוסף יצחק"

שהקב"ה ימשיך לזכות את ירון ואת כל העובדים הנאמנים והמסורים של הארגון הזה, ושיהיו כל האמצעים. למה אין עדיין מליונים? ירון תמיד בוכה לי, שאם רק היו יותר מליונים של תמיכה היו מליוני בריתות – כל יהודי בעולם היה כבר נימול (בגוף ובלב) ובא לציון גואל. שה' יזכה אותנו שהארגון הזה יצליח (כמו שיוסף הוא "איש מצליח") וילך מחיל אל חיל, מברית אל ברית, ו"יוסף יצחק" – כל יהודי שנימול הוא גורם לתוספת צחוק ושעשועים למעלה ולמטה, ובא לציון גואל. לחיים לחיים.

סעודת הודיה של ארגון "ברית יוסף יצחק"

אור ל-י' שבט ע"ה – כפ"ח

סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א [א]

א. "שטות דקדושה"

הרש"ש והרבי הריי"צ – מסירות נפש

בקשו להזכיר את הרש"ש, רבינו שלום שרעבי, גדול המקובלים אחרי האר"י הקדוש, שבהשגחה פרטית היארציית שלו היום חל באותו יום – י' שבט – של הילולת הרבי הקודם, הרבי הריי"צ. לפי סדר הדורות, קודם הילולת הרש"ש ואחר כך הילולת הרבי הקודם, הרבי הריי"צ.

צריך לחפש נקודה משותפת, מכנה משותף, והיות שהנקודה של הרבי הריי"צ היא מסירות נפש – הוא הרבי של מסירות נפש בפועל ממש, הוא בעצמו וכך גם דרש מחסידיו – צריך לראות שכך גם אצל הרש"ש. רואים אצל הרש"ש מסירות נפש – מי שזוכר את הסיפורים, איך הוא עלה לארץ במסירות נפש, ובכלל לכל גדול בישראל יש מסירות נפש על התורה. לאריז"ל היתה מסירות נפש על התורה, וכאשר הרמ"ק התפלא – שגם אני מסרתי את הנפש על תורת הסוד – נאמר לו שודאי מסרת את הנפש, אבל זו לא מסירות נפש כמו האריז"ל.

כל מי שזוכה לחדש פנים חדשות בתורה – זוכה לכך רק מכח מסירות הנפש שלו על התורה. האר"י חדש פנים חדשות לגמרי, גילה ממד חדש, וכך גם הרש"ש שבא אחריו. לפי מסורת המקובלים הוא בעצם האר"י, שלפני שהסתלק הבטיח לרבי חיים ויטאל שיחזור להשלים את הגילוי שלו (כי הסתלק בגיל צעיר מאד ולא השלים את הגילוי). הרש"ש חידש פנים בתוך כתבי האריז"ל, ממד לגמרי חדש בהבנת הסוד. הרבי הרש"ב הוא הראשון בחב"ד שמצטט ומביא את הרש"ש.

שטות דקדושה (נושא הפרק השנה ב"באתי לגני") –

ברית מילה של יהודי מבוגר

בכל אופן, הנקודה שרוצים לדבר עליה היא מסירות נפש, שייך ל"ברית יוסף יצחק" – יוסף הצדיק הוא בעל הברית, בעל מסירות הנפש. כולנו זוכים להתוועד כאן יחד עם ירון, שבמסירות נפש ממש עושה

בריתות בכל העולם ליהודים שעדיין לא זכו לברית מילה, והוא פועל בדרך שקשורה לאות ולפרק של המאמר "באתי לגני" ששייך לשנה הזו.

כולנו ודאי יודעים שביום ההסתלקות של הרבי הקודם הוא הכין ובקש שהחסידיים ילמדו מאמר, ד"ה "באתי לגני אחותי כלה", ובאותו יום שהוא הכין אליו את המאמר – שהוא בעצם היארצייט של סבתא שלו, הרבנית רבקה, שעל שמה מוסדות בית רבקה לבנות, זוגתו של הרבי מהר"ש – באותו יום ממש הוא עלה השמימה. לכן נוהגים היום מדי שנה ללמוד את המאמר. היות שבתוך ההמשך יש עשרים פרקים הרבי הנהיג שכל שנה לומדים (בעיון) פרק. כעת אנחנו במחזור הרביעי של לימוד המאמר, והפרק של השנה הזו הוא פרק ה', שהנושא שלו הוא "שטות דקדושה".

לא יכול להיות נושא יותר מתאים לענינו, למסירות נפש ולענין של ברית מילה, מה שקורה כאשר יהודי מבוגר – בגיל חמושים, ששים, שבעים ומן הסתם יש גם שמונים – אומר ממש במסירות נפש שעוד לא מלתי, לא זכיתי להיות יהודי שלם בגוף, וצריך לקיים את המצוה הזו, לקבל את "צלם אלהים" של היהודי בגוף. זה לא פשוט – לא לנימול ולא למוהל, ויש סכנות מכל הסוגים, כולל שהרשויות לא מרשות, וכל מיני דברים שצריכים להכנס ממש לעובי הקורה של מסירות נפש כדי לקיים את המצוה. איך קוראים להנהגה הזו? "שטות דקדושה", נושא הפרק של השנה. לכן רצינו להקדיש את הדברים לנושא הזה.

מקור השטות דקדושה –

"רב שמואל בר רב יצחק מרקד אתלת"

קודם כל נאמר את הפשט, מאיפה הרבי לומד את הענין של שטות דקדושה – מרב שמואל בר רב יצחק שהיה "מרקד אתלת", לוקח שלשה הדסים וזורק אחד ותופס אחד. כך היה מקיים את הענין של "כיצד מרקדין לפני הכלה". בא רבי זירא ואמר "קא מיכסיף לן סבא" – אתה מבייש את תלמידי החכמים, נוהג כמו שוטה.

כאשר נפטר מהעולם רב שמואל בר רב יצחק "אפסיק עמודא דנורא" בינו לבין שאר העולם – זכה לדבר שזוכה לו חד בדרא. האר"י כותב שרק גדול הדור זוכה על מטתו כאשר מתסלק לעמוד של אש שכולם רואים. כך כאשר רב שמואל בר רב יצחק הסתלק הפסיק עמוד אש בינו לבין כל העולם.

אז רבי זירא הבין שהוא צדיק גדול, ואיך אמרתי לו קודם "אכסיף לן סבא", שמזלזל בת"ח, ואז אמר "אהני ליה שוטיה לסבא, ואיכא דאמרי אהני ליה שטותיה לסבא, ואיכא דאמרי אהני ליה שיטתיה לסבא" – שלש דעות שכולן נכונות. או שהשוט שלו – בדי ההדס בהם רקד – הוא שזיכה אותו. יש אומרים שהשטות שלו זכתה אותו – שנהג כמו שוטה. ויש אומרים שזו השיטה שלו, ושיטתו הועילה לו. בעצם הכל נכון, הוא רקד עם השוט – שלשה בדי הדס – ונהג כמו שוטה, וגם עשה זאת באופן קבוע, בכל חתונה שאליה הגיע, סימן שזו היתה שיטתו.

שוט-שטות-שיטה

בכך שהגמרא אומרת לפי הסדר הזה – שוט-שטות-שיטה – יש גם כוונה. קודם צריך את החפצא, השוט, אחר כך את הגברא, שנוהג בשטות, ואם זה תופס נעשה שיטה. השטות היא בתחלה כעין הוראת שעה, אבל כתוב שאם זוכים הוראת שעה מן השמים הופכת להיות שיטה קבועה בעם ישראל. צריך לתפוס את השוט, לנהוג כשוטה ואם זוכים זה הופך לשיטה.

אפשר לומר שהשלבים כאן, ירון יכול לספר, שקודם כל הסיפור התחיל עם איזה שוט, אחר כך נעשה שטות, ובסוף – כעת ב"ה – השטות הופכת להיות שיטה. שהשיטה הזו תתפוס ותתמיד ותתעמק, תכה שורשים בעם ישראל, ושכל היהודים ימולו – כולם יהיו מולים, יראים ושלמים, בזכות ברית יוסף יצחק. זה הנושא שהרבי מפתח בפרק הזה, פרק ה' של המאמר "באתי לגני".

ב. "בכל מאדך" – פרצוף פירושי הפשט

"מאדך" שנים להסתלקות הרבי הרי"צ

כמה שנים עברו מאז הסתלקות הרבי הקודם (שכמובן בחב"ד עיקר התאריך י' שבט מוקדש לרבי הקודם, ולכך שביום ההסתלקות הנשיא הבא מקבל את כתר המנהיגות)? עברו 65 שנים, מספר מיוחד. מה אומר המספר 65? שם קדוש בקבלה. שם א-דני, שם המלכות, "לא כשאני נכתב אני נקרא". כשהרמב"ם כותב את שבעת השמות שאינם נמחקים הוא כותב את שם הוי' ושם א-דני יחד ואז את שאר השמות. כשסופרים, יש כמה גרסאות ברמב"ם – הלכות יסודי התורה פ"ו – איך הוא מונה, ולפי אחת השיטות מונה את שם הוי' ושם א-דני כאחד. בכל אופן, שם א-דני שייך לשם העצם. התכלית של בריאת העולם היא "והיה הוי' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד", וזהו השם של המלכות, שעולה 65.

חוץ משם א-דני יש עוד מלה מאד מיוחדת שמופיעה בקריאת שמע ושוה 65, הקשורה לנושא שלנו – שטות דקדושה. הפסוק השני אחרי היחוד של "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" – מצות אחדות הוי', שהיא מצוה תמידית (לא רק לומר פעמיים ביום ק"ש, אלא מצוה תמידית לפי הרמב"ם ולפי ההולכים בשיטתו, כפי שמונה בעל החינוך את שש המצוות התמידיות) – הוא "ואהבת את הוי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", גם מצוה תמידית שצריך לקיים בכל רגע בחיים.

יש כאן שלש מדרגות – "בכל לבבך, ובכל נפשך, ובכל מאדך". ידוע איך חז"ל מפרשים – "בכל לבבך" – בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע. "ובכל נפשך" – אפילו נוטל את נפשך. "ובכל מאדך" – בכל ממונך, דבר אחר "בכל מאדך" – בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי' מודה לו מאד מאד". הפסוק הראשון מסיים "אחד" והפסוק השני, שעולה מלמטה למעלה, מגיע לשיא שלו ב"מאדך" שעולה 65 (ה"פ אחד [ב]).

"בכל מאדך" – שטות דקדושה

"מאדך" מבטא את תכלית האהבה, התנהגות עצמתית ביותר של אהבה. פירוש חז"ל ש"בכל מאדך" היינו "בכל ממונך" אומר שאדם מבזבז כל ממונו לצדקה – לא רק לפני משורת הדין אלא כנגד "המבזבז אל יבזבז יותר מחומש", אפשר לחשוב שעושה עבירה. לכן יש הרבה פירושים בחסידות איך על פי גגלה, לפי ההלכה, יתכן שאדם יבזבז יותר מחומש. בכל אופן, מי שמקיים "בכל מאדך" – יותר ממה שמחויב למצות הצדקה, שהיא המצוה הכללית שכוללת את כל התורה – זו שטות דקדושה.

אין ענין של שטות דקדושה יותר מ"בכל מאדך", גם לפי הפירוש הראשון של חז"ל, "בכל ממונך" – כפי שגם התרגומים מתרגמים "בכל נכסך" או "בכל ממונך" – וגם לפי הפירוש השני, "בכל מדה ומדה שמודד לך הוי' מודה לו במאד מאד", מה שלא קורה איתי, מה שה' לא עושה, הכל לטובה. כך המפרשים מסבירים, ש"מודה לו" היינו שמכיר שהכל לטובה. קשה להבין איך הכל לטובה כשקורים דברים לא רצויים, אבל מה שלא יהיה – הוא מאמין שכל מה שה' עושה הוא רק לטובה. גם זו שטות – שטות דקדושה.

אם כן, אנחנו בשנה מאד מיוחדת מהסתלקות הרבי הקודם, שנת ה"מאדך", שנה מיוחדת של מסירות נפש – קשור לברית מילה. כל ברית מילה שמתקיימת היא פעולה – "פעלת צדיק לחיים" – של מסירות נפש, של "מאדך", של אהבת ה' בדרגה של "בכל מאדך". לכן גם צריכים הרבה כסף כדי לקיים את הבריתות. הרבה פעמים ירון בא ואומר שצריך להתפלל, שקרה משהו, וזה "בכל מדה ומדה שמודד לך הוי מודה לו במאד מאד". צריך את כל הממון וצריך להאמין חזק שכל מה שקורה, כל מה שה' עושה הוא לטובה, וכך לעבוד את ה' למעלה מטעם ודעת, במסירות נפש, בשטות דקדושה.

פרצוף פירושי פשט ל"בכל מאדך"

כשמתסכלים במפרשי התורה על "מאדך" יש מגוון שלם של פירושים, חוץ משני הפירושים של חז"ל – פירושי פשט. דרך אגב, המלה הזו היא "לית" במסורה – אין עוד "מאדך" בתנ"ך. כשרוצים להבין פירושים של מלים בפשט חוץ מפירושי חז"ל יש כמה פירושים חשובים, שאחד מהם הוא הכתב והקבלה. כעת נביא מגוון פירושים על "בכל מאדך" שיעזרו לנו להבין מה זה שטות דקדושה – הכתב והקבלה, המלבי"ם, משך חכמה. פירושים שכל אחד מהם מוסיף ממד, חוץ משני הפירושים של חז"ל.

היות שיש כמה פירושים, מה שאנחנו אוהבים לעשות כדי לקיים את מאמר חז"ל "סימנים עשה" – לעשות סימן כדי לזכור טוב – הוא קודם כל לספור את הפירושים שנצטט, הכל ציטוטים מהמקורות, וכדי שנוכל לזכור (לפחות אני ככה...) נקביל למשהו על פי סוד, שגם שייך לחסידות וגם לרש"ש. מקבילים לספירות – אם היו לי עשרה פירושים הייתי רוצה להקביל אותם לעשר הספירות, אבל אנחנו נסתפק הערב בשבעה פירושים שונים.

שבעה הוא כבר מספר חשוב – "כל השביעין חביבין", שהוא גם הנושא הראשון של "באתי לגני", לכן הרבי מאד קשור למאמר הזה, כי הוא דור שביעי לנשיאי חב"ד – ואם יש שבעה דברים ורוצים להקביל אותם מקבילים לשבע המדות מחסד עד מלכות. ככה נעשה לענינו.

חסד: אהבה בלי גבול

יש לאחד מחשובי וגדולי הראשונים, רבינו הרמב"ן, גם פירוש שאינו בדיוק לפי חז"ל – פשט גמור. הוא אומר [ג] ש"מאדך" היינו הרבה מאד – "רב רב". אם כתוב שצריך לאהוב את ה' "בכל מאדך" הכוונה שצריכים לאהוב את ה' הרבה, מאד מאד לאהוב את ה'. זה לא הפירוש של "בכל ממונך" וגם לא הפירוש של "הוי מודה לו במאד מאד" על כל מה שה' עושה. כך מסביר הרמב"ן פשט והרבה מפרשים אחריו מביאים אותו – פשוט לאהוב משהו, כמו שאוהבים אותו מאד-מאד. אני מאד-מאד אוהב אותך, וכך צריכים לאהוב את ה' מאד-מאד, בלי גבול.

הרבה פעמים כתוב שהפשט של "מאד" הוא בלי גבול, אהבה בלי גבול. לפי זה מה שכתוב קודם, "בכל לבבך ובכל נפשך", יש בו עדיין איזה גבול. גם ב"אפילו נוטל את נפשך" יש איזה גבול. אבל "בכל מאדך" היינו בלי גבול, ומתייחס לפועל של הפסוק – "ואהבת" [ד].

הפירוש הזה, הכי פשוט, שייך לחסד – לעצם האהבה, שהיא בריבוי הכי מופלג, התפשטות אין סוף. כתוב שהאהבה שלפני הצמצום הראשון היא התפשטות אור אין סוף בלי גבול, והיא בחינת "חסד לאברהם". כך נקביל את פירוש הרמב"ן למדת החסד.

גבורה: בכל כחך

יש פירוש שני, אחד מפירושי בעל הכתב והקבלה – כל אחד מהפירושים שלו הוא פשוט אחר. בפירוש אחד הוא אומר [ה] מה שיש ברוב התרגומים לעוד שפות – חוץ מהתרגומים לארמית, שמתרגמים לפי חז"ל – למשל בתרגום לאנגלית (with all your might), 'בכל כחך'. לפי הרמב"ן הפירוש לאהוב הרבה, בלי גבול, אבל הוא לא מדגיש שיש בכך כח – כח על טבעי. והנה, בעל הכתב והקבלה כותב שמאד הכוונה הנהגה על-טבעית של כח אדיר (ומביא עוד מקומות בתנ"ך). איני מכיר איך מתרגמים לעוד שפות, אבל מן הסתם מתרגמים אותו דבר – עם כל הכח, עם כל הגבורה. עוד פשוט, שאינו זהה לדברי הרמב"ן אך הוא מצטרף אליו ומשלים אותו, כמו שהגבורה משלימה את החסד. גם הכתב והקבלה כותב כאן שפירוש "מאדך" הוא "מאד מאד" לאהוב את ה' (כמו הרמב"ן) אך הוא מוסיף דיינו לאהוב את ה' בכל כחו (בכח בלתי מצוי על דרך הטבע), דיינו התגברות החסדים (האהבה) מאד מאד. פירוש זה כמובן הכי מתאים לספירת הגבורה, הגבורה של "בכל מאדך".

תפארת: בכל כח הבחירה שלך

עיקר הפירוש של הכתב והקבלה – החידוש שלו – ש"מאד" הוא לשון תוספת ויתרון. מה היתרון של האדם על הבהמה, וכל שכן מה יתרון היהודי על הגוי? הוא אומר [ו] שעיקר יתרון, שהוא ה"מאד" – מה שיש לי יותר ממישהו אחר – הוא כח הבחירה. האדם בכלל והיהודי בפרט יכול לבחור בין טוב לרע. לבהמה אין בחירה, וגם לגוי ביחס ליהודי אין בחירה – ליהודי יש את מלוא הבחירה, לכן יש לו תריג מצוות. היות שה"מאד" שלי הוא הבחירה שלי, פירוש "בכל מאדך" הוא לכוון את כל כח הבחירה שלי רק לאהבת ה'. "ואהבת את הוי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" – תשתמש במאד שלך, ביתרון שלך, אך ורק לאהבת ה' יתברך. הוא מאריך בפירוש הזה, שהוא עיקר ה'חאפ' שלו, החידוש שלו. פירוש מאד יפה, ש"בכל מאדך" פירושו בכל כח הבחירה. הוא כותב משפט – הבחירה היא המאד של האדם [ז].

בחירה קשורה לספירת התפארת, מדת יעקב אבינו, לתורה שבה "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" – התורה היא עמוד התפארת. יעקב נקרא הבחיר שבאבות. נשמת התפארת היא הדעת, בחינת משה, בסוד "משה מלגאו ויעקב מלבר". הבחירה היא פעולת הדעת כנודע (שעל כן הבחירה האמיתית שייכת לישראל דווקא, שהרי "אל אחר [שרש נשמות אומות העולם] אסתרים [אין לו דעת] ולא עבד פירין [מעשים טובים ומאירים הנעשים על ידי חפש בחירתו של אדם]"). מאד אותיות אדם, ועל יעקב דווקא נאמר "שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון". והרי "אתם [בני יעקב] קרוים אדם ואין אומות העולם קרוים אדם". הבחירה היא המאד של האדם, וכשהוא לוקח אותה ומכוון את כולה לאהבת ה' – נמקם זאת כנגד ספירת התפארת, יעקב אבינו, הבחיר שבאבות, שכולל את כל תריג המצוות (חפש בחירה = תריג). הבחירה היא היכולת שלנו לבחור בכל תריג מצוות התורה, "גופא דאורייתא" במקום "תפראת – גופא".

נצח: אהבת עליונה מכל האהבות

אחר כך יש פירוש של המלבי"ם, שאומר ש"ואהבת את הוי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך] ובכל מאדך" היינו מה שאהבת ה' היא למעלה משאר כל האהבות שיש בעולם [ח] – היא מנצחת את כל האהבות, לכן נשים את פירושו מנצח. בקבלה נצח נקרא "עומק רום", הוא מלמעלה ולכן הוא מנצח את הכל – גם מנצח על המלאכה, מארגן דברים מלמעלה, וגם מנצח ומכניע את מה שצריך להכניע.

כאן הוא לא מדבר על הנצחיות של הנצח אלא על הניצוח והנצחון של הנצח, ואומר ש"בכל מאדך" הכוונה שהאהבה הזו היא למעלה מכל האהבות שישנן בעולם וממילא מנצחת את כל שאר האהבות. אדם צריך להכיר שיש עוד אהבות – עוד דברים שאוהב ומתאוה להם – אבל צריכה להיות אהבת-על, אהבה הכי גבוהה שמנצחת את שאר האהבות. יש באהבת השי"ת "בכל לבבך ובכל נפשך", אבל בעיקר צריך להגיע ל"ובכל מאדך", אהבה שלמעלה מכל האהבות שבעולם.

הוד: "בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד"

את שתי הספירות הבאות – הוד ויסוד – נקביל לשני פירושי חז"ל בעצמם. פירוש "בכל ממונך" נשים ביסוד, כפי שנסביר, והפשט ממש ש"בכל מדה ומדה שמודד לך הוי מודה לו במאד מאד" נשייך לספירת ההוד, כמובן ופשוט.

רק נאמר עוד ווארט לגבי הפירוש הזה: על פי פשט – בכל מה שה' עושה איתי אני צריך להודות. אבל יש כמה שמפרשים זאת קצת יותר לעומק[ט], שיש אדם שנולד עם טבע – כמו שכתוב בתניא – שמתמיד בטבע, אין לו הרבה תאוות, לומד תורה ועושה מצוות בקל, נולד עם טבע טוב, ילד טוב ירושלים, בחור טוב מעודו, מאז שהוא ילד קטן יש לו טבע טוב ונוהג בהתאם. יש מישהו שה' נתן לו טבע לא טוב – ומי שקבל מהלידה טבע לא טוב של תאוות וכעסים והקפדות וכל מיני דברים לא טובים, מאד קשה לו להתגבר על טבעו ולנהוג לפי התורה והמצוה.

מי שנולד עם טבע טוב – קל לו להיות יהודי טוב. מי שנולד עם טבע רע – קשה לו מאד להיות יהודי טוב. אז מפרשים "בכל מדה ומדה" על עצם הטבע שה' נתן לך – איזה טבע שה' נתן לך, טבע טוב שבא לך לקיים מצוות או טבע רע שאתה זקוק ממש לעבודת אתכפיא קשה כדי להתגבר עליו – "הוי מודה לו במאד מאד". אם נולדת עם טבע טוב – אשריך. אם נולדת עם טבע קשה – גם אשריך, כי אם תתגבר "לפום צערא אגרא". כמה שקשה לך לתקן את עצמך – לפי זה השכר שלך יהיה גדול במאד מאד. זה פירוש עמוק ב"בכל מדה ומדה שמודד לך הוי מודה לו מאד מאד".

המשך חכמה מסביר אפילו עוד טיפה[י], ומקשר לפירוש של הבחירה, שהיא היתרון של האדם. הוא אומר נקודה אחרת – שיש לאדם יתרון על בהמה (גם מאד מתאים לארגון של ברית המילה), שבהמה אף פעם לא תכניס את עצמה לסכנה. אם הבהמה מרגישה שיש פה משהו מסוכן לה היא תברח. רק בן אדם עשוי להכניס את עצמו לסכנה. בשביל מה? אם הוא חושב שהוא יכול להרויח מאד – או בגשמיות או ברוחניות – הוא מוכן לסכן עצמו לשם כך.

שוב, ווארט של המשך חכמה, שזה הבדל מהותי בין אדם לבהמה. בהמה – שאין לה דעת ואין לה בחירה – אין לה את היכולת לעשות משהו כי צופה את העתיד, שבשביל עתיד טוב כדאי לה לסכן את עצמה בהווה. הוא מפרש כך "בכל מאדך", שהאדם צופה את העתיד – גם שהוא מוכן לסכן את עצמו, וגם מה שהקב"ה עושה איתו. אם ה' עושה לו משהו לא טוב, יש לו חוש ש"גם זו לטובה" – כמעלת נחום איש גמזו, שממש רואה את הטוב שעתידי לצמוח (יותר מרבי עקיבא, תלמידו, שרק מאמין ש"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד"). מי שאוהב את ה' "בכל מאדך" זוכה לראות את הטוב גם בדברים שעל פניהם נראים מאד לא טוב.

כל זה העמקה בפירוש חז"ל ש"בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד". פירוש זה כנגד ספירת ההוד, כפשוטו.

יסוד: "בכל ממונך"

כנגד ספירת היסוד הפירוש הראשון של חז"ל, "בכל ממונך", שלפיו גם כל התרגומים. היות שעיקר הביטוי המעשי של "בכל מאדך" הוא במתן צדקה – ב"שטות דקדושה" שאדם גם מבזבז יותר מחומש – יכולנו לשים במדת החסד של אברהם אבינו. אבל הכרענו לשים דווקא בספירת היסוד, תיקון הברית, כי כתוב שה"צדיק חי עלמין" – מדת היסוד – נקרא צדיק על שם שנותן צדקה.

ידוע שיש עשרה מבצעים של הרבי – גם כנגד עשר הספירות – והמבצע שכנגד ספירת היסוד הוא מבצע צדקה, להרבות בצדקה. הוא יסוד כי הצדקה היא "פעלת צדיק לחיים" – שהצדיק משפיע ריבוי צדקה וכך מחיה את כל העולמות, "צדיק חי עלמין". הצדיק בעצמו חי בעצם והוא חי להחיות – מחיה את כולם. כתוב שצדקה היא המצוה המיוחדת של הקב"ה, "מצותך רחבה מאד" – צדיקו של עולם נותן צדקה בכך שמהווה ומחיה את העולם בכל רגע תמיד. לכן את "בכל ממונך" – השפעה בפועל, בשטות דקדושה – נכון לספירת היסוד, לצדיק.

ורמז: ממונך = יוסף הצדיק, האב-טיפוס של ספירת היסוד (בכל ממונך = יצחק, רמז מובהק ל"ברית [ספירת היסוד] יוסף יצחק").

מלכות: בכל עסקיך

אחרון חביב, הפירוש בו נסיים – המלכות – חוזרים לפירוש הראשון של בעל הכתב והקבלה. הוא אומר [יא] משהו מאד מענין, שכאשר ראיתי היה חידוש גדול בשבילי. הוא אומר ששרש המלה "מאד" בלשון הקדש הוא מלשון אודות – שה-מ היא אות נוספת, ועיקר השער של המלה מאד הוא אד, לשון אודות. מה הפירוש? כמו שכתוב "על אדות באר המים", "על אדות הבאר אשר חפרו", "על אדות האשה הכושית אשר לקח", "על אדות האשכול אשר כרתו". יש ארבע פעמים בתורה המלה "אדות" ועוד פעמים "אודת" ("על אודת בנו", "על אודת ישראל"), תמיד יחד עם "על" – "על אודות" משהו (כל אדות או אודת בגימטריא תהו). לא היינו חולמים שהמלה "מאד" באה מהמלה "אודות".

מה פירוש "אודות"? הכתב והקבלה מתרגם לאידיש כל מילה כדי שנבין, והוא אומר ש"אודות" היינו א געשעפט – עסק. "על אודות" – "על עסק". אז מפרש "בכל מאדך" – על כל עסקיך. תאהב את ה' בכל עסק ועסק שאתה עוסק – מה שלא תעשה בחיים, תאהב את ה'. כך הוא מסביר פשוט, שבכל אודות ואודות – מה שלא תעשה בחיים – תאהב את ה'.

מה זה נשמע? הוא לא כותב, אבל נשמע מאד קרוב למה שכתוב בסיום הגמרא של מסכת ברכות (הלימוד של "ואהבת... ובכל מאדך" הוא במשנה של פרק "הרואה") שיש פסוק אחד שכל גופי תורה תלויים בו – "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך", כתוב שם "אפילו לדבר עבירה". מה שלא תעשה בחיים – "דעהו". כתוב בקבלה ש"דעהו" היינו דע הו – תחבר (דע) את ה תתאה ל-ו, ליסוד ולמדות שמעליו. כתוב בחסידות שלא כמו שהרמב"ם כותב שהכלל הגדול בעבודת ה' הוא "כל מעשיך יהיו לשם שמים" – שהאכילה שלי תהיה כדי שיהיה לי כח לעבוד את ה' – אלא "בכל דרכיך דעהו", שבעצם האכילה, ברגע זה ממש, עלי ליחד את ה', וזוהי תכלית העבודה (בבואי במגע עם דבר גשמי). כל עסק בחיים הוא לדעת את ה' ולאהוב את ה'. זה הפירוש האחרון, שכנגד המלכות, שמה שלא תעשה בחיים – תכניס ותחדיר בכל עסק ועסק, כל אודות ואודות, אהבת ה' (שהיא ידיעת ה' – "כי ידעתי" לשון חבה, כפי שכותב רש"י).

אם כן, אלה שבעת הפירושים של "בכל מאדך". כעת שנת ה-מאדך, שנת א-דני, להסתלקות הרבי הקודם ונשיאות הרבי, ושוב, הווארט היה שצריכים ללמוד מהרבי הקודם מסירות נפש למעלה מטעם ודעת, שטות דקדושה. כאן הארגון שלנו הוא ארגון שכולו אומר שטות דקדושה, "עצי [כליות יועצות לנהוג בדרך של] שטים [שטות דקדושה] עומדים [עד שעומדת השטות דקדושה כשיטה קבועה בעבודת ה' יתברך, כשני העמודים שעשה שלמה בבית המקדש, יכן ובעז, שכנגד נצח והוד, שתי הרגלים, תמכי דאורייתא, וגם שתי הכליות היועצות כנ"ל]" של המשכן, ורק מכח זה תבוא הגאולה. בלי שטות דקדושה לא תבוא הגאולה. משיח תלוי בנו – שנגלה שטות דקדושה. כמו בצדקה – לתת בלי חשבון. לחיים לחיים, שנזכה לביאת גואל צדק, שתהיה הרבה הצלחה בלי גבול, "בכל מאדך".

ב. שבע דוגמאות של שטות דקדושה

[המשך בבית הרב]

המעלה המשיחית של "מאד"

הסברנו שהשנה היא שנת ה"מאדך" משנת תש"י. מאד אותיות אדם, רק שה-מ עולה לראש הציורף. אם אדם ר"ת אדם-דוד-משיח, הרי שכאשר משיח עולה לראש הופך להיות מאד. עוד רמז שמשיח הוא בחינת "שטות דקדושה". אצל משיח כתוב מאד בפסוק "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד" – "מאד" הוא היחידה שביחידה של מלך המשיח. לכל יהודי יש ניצוץ משיח – "בכל מאדך".

חז"ל אומרים שהפרשה הראשונה של קריאת שמע נקראת "עושין רצונו של מקום" בגלל המלה "מאדך". מה פירוש לעשות רצונו של מקום? על דרך "איזו היא אשה כשרה שעושה רצון בעלה" – שמעצבת את רצון בעלה. כך אנחנו עושים את רצון ה' – "יהי רצון", עושים אצלו רצון חדש. כמו שלמדנו לפני כמה ימים בפירוש המלה "הואיל" – "הואיל משה באר את התורה הזאת" – ש"הואיל" הוא רצון חדש. הואיל אותיות אליהו, מבשר הגאולה. כך "מאד" היינו "עושין רצונו של מקום" – ענין השנה הזו.

שלש דוגמאות במאמר הרבי הרי"צ:

"כיצד מרקדין", נבואה ונימוסים קבועים

כל מה שדובר עד כה משמש מבוא לעוד שבעה פירושים – שבעה פירושים, שבע דוגמאות, של עצם המושג "שטות דקדושה", הנושא של פרק ה' במאמר "באתי לגני".

אמרנו שהוא מבסס את המושג על הגמרא של רב שמואל בר רב יצחק שהיה "מרקד אתלת", כפי שדובר קודם. הוא מתחיל מ"כיצד מרקדין לפני הכלה" של החכמים הגדולים – רבי יהודה ברבי אילעי, תנא, ואחר כך רב שמואל בר רב יצחק, שהוא אמורא. על פי פשט רב שמואל בר רב יצחק יותר נהג בשטות דקדושה, כי רבי יהודה ברבי אילעי רקד עם הדס אחד ורב שמואל בר רב יצחק עשה ג'אגלינג (שרש המלה גוגל...) עם שלשה בדי הדס. הרבי מסביר שרבי יהודה ברבי אילעי היה באחדות, ועל כן רקד רק עם הדס אחד (כנראה שכוון שרקד נוטריקון רק אחד [יב]) ובירידת הדורות אותו הדס אחד התפרט לשלשה הדסים, אבל בפשט יש כאן מעלה של האמורא לגבי התנא. בשנה הראשונה שהרבי הסביר זאת – שנת שטות (תשט"ו, הוכחה להשגחה שבהנהגת הרבי ללמוד פרק בשנה) – אומר שהריקודים ברגלים הם להמשיך את מה שלמעלה מטעם ודעת, המשכת י-ה של איש ואשה היא מכח הריקודים והשטות דקדושה.

בהמשך הפרק הוא מביא עוד שתי דוגמאות עיקריות של "שטות דקדושה" (סך הכל הוא "מרקד אתלת" – מביא שלש דוגמאות לשטות דקדושה):

לפי סדר המאמר קודם הוא מביא את הדוגמה של נביא, שבעת הנבואה מתפשט מלבושיו, והוא מסביר שהלבושים שלו הם השכל והמדות שלו. גם בגשמיות הנביאים היו מתפשטים, כמו שלפני חטא נאמר על אדם הראשון "ויהיו שניהם ערומים ולא יתבוששו" – הנביא חוזר למצב הזה, המצב של "באתי לגני", "למקום שהיה עיקרי בתחלה", "עיקר שכינה בתחתונים היתה". פשיטא שזו שטות דקדושה אצל הנביא. גם אצל שאול, "הגם שאול בנביאים", שמואל מעניק לו את רוח הנבואה והסימן שהוא התפשט. אם כן, נבואה שבאה מלמעלה מטעם ודעת לגמרי מתבטאת בשטות דקדושה. היות שהנבואה היא אחד מסימני המשיח – "ונבאו בניכם ונבנותיכם" – זו גם ראייה ששטות דקדושה תהפוך להיות שיטה של כולם.

כשהוא מגיע ממש לתכלית הפרק הוא אומר שבחיי היום יום שלנו את עיקר השטות דקדושה לומדים מהשטות שלמטה מטעם ודעת, שטות דקליפה, "כי ממנו נקח לעבוד את ה'", "את זה לעומת זה", שיש זמני אכילה ושניה ושינה וכו', שגם כשאדם יכול להרויח זה הזמן של שלאף-שטונדע או ענין גשמי אחר. זה ממש שטויות, לא סתם שטות דקליפה אלא שהוא שקוע בשטות, ואילו לדבר לשמו ירדה נשמתו לעולם – תורה ומצוות – מתיחס כלאחר יד, וי אמאל, פעם כך ופעם כך. שטות דקדושה היא ללמוד משטות דקליפה – ובכך מעלה ומתקן – שקובע עתים לתורה שלא יהיו ניזוונות משום דבר בעולם.

אם כן, יש לנו עד כאן שלש דוגמאות של שטות דקדושה.

דוגמא רביעית במאמר הרבי – תפלה במסירות נפש

במאמר השני, בשנת תשל"ה, הרבי מוסיף גם דוגמה רביעית – בנוסף לשלש הדוגמאות שכל אחת היא גוון שונה – הרבי מוסיף את עבודת התפלה. הרבי מביא שם את הפסוק בתהלים שגם הרבי הקודם מביא, "ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך" – בהמה שאין לה דעת יכול להיות למטה מהדעת ויכול להיות למעלה מהדעת. בתניא כתוב שיש בהמה רבה שלמעלה מהדעת, שהיא "בהמות הייתי עמך ואני תמיד עמך". תכלית האדם בעולם הזה היא להיות תמיד קרוב לה', עם ה', ולשם כך צריך להיות בהמות – "ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך. ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני".

כך הרבי אומר בכללות, ואז מוסיף דוגמה שלא כתובה במאמר המקורי – עבודת התפלה לפי פירוש הבעל שם טוב בצוואת הרבי"ש (ועוד מקומות), שכאשר אדם הולך להתפלל הוא צריך ללכת בכזו עוצמת מסירות נפש שלא משער לעצמו שיחזור חי. התפלה צריכה להיות כך שהעובדה שהוא חי אחר התפלה היא רק בחדס חנם של הקב"ה. בהמשך ל"ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך" כתובים הפסוקים של "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ", שהצמח צדק כותב על סבו, אדמו"ר הזקן, שבשעת דבקותו (מדגיש את הדבקות) היה אומר באידיש 'איני רוצה את גן עדן שלך וכו' רוצה רק אותך לבד". בכל אופן, מהי שעת הדבקות? שעת התפלה – לשון התופל כלי חרס, לשון דבקות – שצריכה להיות כך שעל פי טבע לא היה חוזר חי, ורק בנס הוא חי אחר התפלה. אם כן, הוא אומר, זו בחינה של שטות – שאדם הולך למות, מסירות נפש. בכל תפלה ותפלה אדם מוסר את נפשו לה'.

הוא לא מביא סיפור על פי זה, של אחד התלמידים המובהקים של הבעל שם טוב, רבי פינחס מקוריץ, שכל בקר לפני התפלה היה נפרד מאשתו כאילו לא יחזור הביתה – שהולך למות. כמובן זה היה באמת.

כתוב שרבי פינחס מקוריץ יותר מכל התלמידים עבד והתעצם עם מדת האמת – עבד 21 שנה על מדת האמת (אמת = אהיה פעמים אהיה כנודע), התעצם איתה, אז פשיטא שכל מה שהוא אומר הוא אמת לאמתו, על פי טבע לא חוזר הביתה. לפי זה, להתפלל היינו לגמרי שטות דקדושה – עצם העובדה שאתה הולך להתפלל (שטות דקדושה היא עבודה פלאית, תפלה לשון פלא – פלא שאתה הולך למות ופלא שאתה חוזר חי).

שלש דרגות בתפלה – שאלת צרכים, מסירות נפש, על השכינה

שואל הרבי איך זה מסתדר עם כך שפשט התפלה הוא לבקש על צרכיו – גם על הצרכים הגשמיים של האדם. איך מסתדר שמצד אחד תפלה היא על מה שחסר לך בגשמיות ומצד שני כזו עבודה שאתה הולך למות, לאשתאבא בגופא דמלכא?! הוא אומר שזו נשיאת ההפכים שבתפלה, שמצד אחד היא "רצוא", "רוא דקורבנא עולה עד רוא דאין סוף" (אחד מנושאי המאמר), ומצד שני יש את ה"שוב" של תפלה על צרכיו. הרבי מאריך בכך – עיקר המאמר בתשל"ה.

נוסיף שיש דבר חשוב שהבעל שם טוב אומר, שאדם לא יתפלל על צרכיו האישיים – שירגיש מה שחסר לו, אבל ישליך על הכלל, על השכינה. שיבין שהחסרון שלו הוא רמז מה' מה קורה עם ישראל צריך, מה החסרון בשכינה, ויתפלל על הכלל – עד כדי כך שכותב שקצת סכנה להתפלל על צרכיו האישיים. יש צדיקים, כמו רבי נחמן (נינו של הבעל שם טוב), שאמרו הפוך – שאדם דווקא יתפלל על צרכיו שלו.

לפי זה יש שלש מדרגות – הכי פשוט, שאדם יתפלל על מה שחסר לו; הכי עמוק, שאדם יתפלל כך שלא נראה שיחזור חי, המשך ה"מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ"; ומדרגה שאפשר לחשוב שהיא סינתזה של שתי הבחינות, שאתה מרגיש את צרכיו אבל מתפלל לפיהם – בתור רמז – רק על השכינה, "לאקמא שכינתא מעפרא", בעצם מתפלל על גאולה ומשיח וזו כל ענין התפלה שלו.

אפשר לומר שאלה שלשה שלבים, מעין הכנעה-הבדלה-המתקה. כדי שהתפלה האישית לא תהיה מסוכנת צריך להתפלל "כעבדא קמיה מריה" בתכלית השפלות וההכנעה ומבקש את הצרכים האישיים שלו, כמו עבד שלגמרי כנוע ובטל לאדון, יודע שהכל נמצא בידי האדון, להיטיב ולהיפך, ומתחנן לאדון לתת לו מה שחסר לו – אז בסדר, לא מסוכן, כי הוא בתכלית ההכנעה. ההיפך הגמור הוא שהולך למות – לא מענין אותו שום דבר, לא גן עדן ולא העולם הבא וכל שכן לא העולם הזה שהוא שטויות – הוא הקצה שני, שיוצא למרי מהעולם הזה וגם מהעולם הבא. המדרגה השלישית, סינתזה – השיטה – היא הפירוש השני של הבעל שם טוב, שאדם מרגיש את החסרון, והחסרון הוא רק כח מניע לעורר אותו להתפלל על חסרון השכינה. בעצם הוא מתפלל בסוף רק על גאולה ומשיח. עבודה זו היא תוצאה של המסירות נפש שלו, השטות דקדושה שלו, ועל כן הוא זוכה לעשות רצונו של מקום, לעשות אצל ה' רצון חדש להביא את הגאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו תיכף ומיד ממש.

בכל אופן, הרווחנו שיש לנו עוד פירוש של שטות דקדושה – עבודת התפלה, לפי הפירוש של צוואת הריב"ש, שבכל תפלה הוא מוסר את נפשו, הולך למות.

מילה – מל י-ה

נשלים זאת עם עוד כמה פירושים של שטות דקדושה, שאחד מהם קשור לאירוע שהיינו עכשיו – ארגון שבמסירות נפש פועל למען בריתות ועושה בריתות לאנשים מבוגרים שלא זכו בילדותם לברית מילה. כל הפעילות, גם מצד הנימול וגם מצד הארגון שמבצע את הבריתות, היא במסירות נפש למעלה מטעם

ודעת – הכל שטות דקדושה נטו. מה הסוד של ברית מילה? כתוב שמילה היא מל-יה, מל הוא לשון התגלות, לשון מול – גילוי שם י-ה. יש הרבה מילים שדורשים כך, עם האותיות י-ה, ואחת מהן היא המלה מילה – מל י-ה, שבה משמעות מאד מיוחדת, שיש רק במילה הזו, של גילוי שם י-ה.

בדרך כלל אומרים שכאשר עושים את הפריעה – ש"מל ולא פרע כאילו לא מל" – יש בפריעה גילוי העטרה. חוץ מגילוי העטרה שעל הברית – יחד עם גילוי העטרה – יש גם שאומרים יג מדות הרחמים, עטרה היא כתר בו יש את יג התיקונים, מדות הרחמים של ה' שלמעלה מטעם ודעת, ויש גם גילוי שם י-ה ב"ה. מחד י-ה הם מוחין, אבל בהיותן "הנסתרות להוי' אלהינו" הם גם למעלה מהשכל (ודאי למעלה מ"והנגלת לנו ולבנינו"), גילוי רזין דאורייתא. כתוב ששם י-ה עצמו נכלל בכתר בסוד "איה מקום כבודו" – א-יה, א הוא עצם הכתר וה-יה הוא מה שמתגלה אחר כך במוחין, אבל בשרש הוא נכלל ב-א של כתר עליון, "איה מקום כבודו".

בכל אופן, אם המילה היא מל-יה, ועוד יותר לפי מאמר אדמו"ר הזקן בתורה אור על ברית מילה, שכנגד "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ" יש בפרשת נצבים – פרשת התשובה – את הפסוק "מי יעלה לנו השמימה", ר"ת מילה וס"ת הוי', סימן שמילה היא יותר גבוהה משם הוי', ולפי זה מל-יה הוא שם י-ה כזה שיותר גבוה מכל שם י-ה ו-ה-ו. באמת, יש פסוק שאומר "בטחו בהוי' עדי עד" – בטחו לשון דבקות, כמו דבקות התפלה, דבקות אדמו"ר הזקן – "כי ביה הוי' צור עולמים". משם משמע, וכך באמת, שיש שם י-ה שלמעלה משם הוי' – הוא שם י-ה שמתגלה בברית מילה ("מי יעלה לנו השמימה" שמזכיר את "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ").

ברית מילה – שטות דקדושה

בכל אופן, הפשט של לעשות ברית מילה – גם בפעם הראשונה, לא רק בארגון ברית יוסף יצחק – הוא אולי הדוגמה הכי בולטת בכל התורה של עשית רצון ה' בשטות דקדושה. זה מה שאברהם אבינו מל את עצמו. לכן כשעושים ברית מילה של ילד מברכים "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו". הילד הוא קטן, לא יודע מה עושים איתו, אבל זו ברית של אברהם אבינו שהיה גדול – היה בן 99. כעת נאחל לארגון שיעשו ברית למישהו בגיל 99 (זכו כבר למעלה משמונים).

הברית של אברהם אבינו היתה מסוכנת, וכתוב "וכרות עמו הברית" – שהקב"ה אחז בידו ועזר לו, אחרת היד של אברהם רעדה, כולו היה זקן וחלוש ומסוכן. הוא זכה למדרגת "אחזת ביד ימיני". רואים שברית המילה המקורית היא תכלית השטות דקדושה – אחד מעשרת הנסיונות של אברהם אבינו. הנסיון העשירי הוא העקידה, גם שטות דקדושה – מדרגה שלמעלה מטעם ודעת.

השטות דקדושה בתור מצוה לדורות היא-היא המצוה של מל-יה, מצות ברית מילה, אצל כל אחד. גם כשלוקחים ילד קטן ומקריבים אותו – זה מסוכן. יש ר"ל – כתוב גם בהלכה – ילדים שלא חיים מזה. יש הורים שילד אחד לא חי, ונולד עוד ילד ועושים עוד פעם ברית וכו' – סיפורים שלמים, ממש מסירות נפש בענין של ברית מילה, טבוע בתוך העצם של יהודי (וכמו סיפורי מסירות נפש על מצות ברית מילה בזמן החשמונאים). אם כן, ברית מילה היא גם דוגמה קבועה לדורות – וכך עושה את עצמו יהודי – בשטות דקדושה, למעלה מטעם ודעת (ומה שהיא המצוה הראשונה, שבה נצטוו היהודי הראשון, מכאן נבין שהיא אמורה להיות דוגמה לאיך עלינו לקיים את כל מצות התורה, שהרי "בתר רישא גופא אזיל").

קדושת "שלהבת יה" מכח הברית

חוץ ממל-יה יש פסוק מאד חשוב בשיר השירים עם שם י-ה – "כי עזה כמות אהבה קשה כשאויל קנאה רשפיה רשפי אש שלהבת יה". גם מדבר באהבת ה' – על דרך מה שדברנו באהבת "בכל מאדך", אהבה בלי גבולות, "עזה כמות אהבה". אפשר לחשוב שרק "בכל נפשך", אפילו נוטל את נפשך, אבל כתוב "קשה כשאויל קנאה" – עוד יותר מ"עזה כמות אהבה". קנאה שוה יוסף, יב צירופי אהבה. כשיש גילוי של ה-י של האיש וה-ה של האשה – מל-יה – זוכים לקדש את האש שלהם, אש קדש, והיא נעשית "שלהבת יה". אם כן, תכלית ברית המילה – שהילד נעשה יהודי – אם ישמור את הברית כדבעי הוא ואשתו יזכו לשלהבת יה.

כתוב ש"שלהבת יה" עולה שלום-שלום בגימטריא – "תמורת שלום מלחמה" ביסוד. כתוב "שלום שלום לרחוק ולקרוב" – הקרוב הוא הצדיק והרחוק הוא בעל תשובה. יש גם פירוש הפוך, ש"רחוק" היינו צדיק הרחוק מהעבירות ו"קרוב" היינו בעל תשובה שהיה קרוב לעבירות ונתרחק – כך בגמרא. אבל רש"י מפרש אחרת – ש"רחוק" הוא מי שצדיק מזמן, מרחוק, כל הזמן בסדר, אבל "קרוב" היינו מי שלא היה בסדר והתקרב בזמן האחרון.

יש עוד פסוק בישעיהו עם אותו פירוש – "שמעו רחוקים אשר עשיתי ודעו קרובים גבורתי". גם תרגום יונתן וגם רש"י מפרשים אותו דבר – גם ב"שלום שלום לרחוק ולקרוב" שניהם מפרשים כך (אבל הרד"ק ושאר הפשטנים מפרשים אחרת לגמרי, ש"רחוק וקרוב" היינו ריחוק וקירוב פיזיים מזירת האירוע, וכך ב"שמעו רחוקים... ודעו קרובים" מפרשים על מי שהיה רחוק ושמע ומי שהיה קרוב וראה במוחש) – מוציאים מההקשר הפשוט ואומרים פירוש כללי. הם מסבירים ש"רחוקים" היינו צדיקים מעיקרא, כי תמיד היו ככה – מאד מענין שצדיק הוא "רחוק". בעל תשובה שרק עכשיו התקרב הוא "קרוב".

"אלו ואלו דברי אלהים חיים", כמו שהרבי תמיד אומר, צריכים לחבר בין הפשט לדרוש. כאן הדרוש היינו פירוש רש"י, כשיטתו בנ"ך, שפירושו בפשט יותר קרוב לדרוש (כפי שהרבי מסביר). קודם כל נשים לב שהמלה רחוק שוה שם ש-די, הצדיק. הצדיק רחוק מזירת האירוע. מהי זירת האירוע לעניננו? להפוך את המדינה היום, להפוך את העולם היום. הצדיק ישמע זאת מרחוק, אבל בעל התשובה קרוב וחווה זאת כי הוא ממש בענין. יש עוד דגש שה"שמעו רחוקים אשר עשיתי" היינו לשמוע, "ודעו" – דעת, הכרה ממש, הכרת האמת ממש – "קרובים גבורתי", רואים שהקרובים שייכים לגבורה והרחוקים קשורים ל"אשר עשיתי". מה זה "אשר עשיתי"? כמו שיש הרבה פעמים בתנ"ך עשיה יחד עם חסד – "עושה חסד לאלפים". אם כן הרחוקים שייכים לימין, החסד, ובעל התשובה שייך לגבורה – "ודעו קרובים גבורתי" – אך הגבורה כאן היא "בכל מאדך" כפי שנסביר, גבורה וכח בלי גבול. וזה דווקא מה שיביא את המשיח.

איך הגענו לכלל זה? מהרמז ש"שלום שלום" שוה "שלהבת יה", בספירת היסוד. מי שזוכה ל"שלהבת יה", לקדש את האש של איש ואשה הם איש ואשה שזכו ל"שכינה ביניהם", י-ה. הכל מתחיל מברית מילה, גילוי העטרה, מל י-ה. כל זה רק היה לומר ולהרחיב שכל מושג ברית המילה – מאברהם, המבוגר, ועד לתינוק שנימוול בן שמונה ימים – היא מצוה של שטות דקדושה, יותר מכל מצוה אחרת.

שטויות וסטיות

מה עוד שטות דקדושה? המושג שטות דקדושה הוא הנושא המרכזי של פרק ה' של המאמר "באתי לגני", אך כבר בפרק ג' הוא מתחיל לדבר על שטות דלעו"ז – שצריך להפוך את השטות דלעו"ז לשטות

דקדושה, "עצי שטים עומדים". הוא מסביר שכל הטיה מדרך האמצעית נקראת שטות. יש הטיה – שטות כמו "תשטה אשתו", "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות".

שטות היא סטיה, הטיה. היום מדברים הרבה על סטיות – דווקא סטיות מיניות. הסטיה המינית היא השטות של הקליפה. גם, אחד שטוען למשל שזה בטבע שלו – שככה הוא נולד, יש לו סטיה ומה יכול לעשות, כך ה' ברא אותו – אז חוץ מהקשר ל"בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד", לא להודות ולהשלים אלא להודות ולהתגבר ו"לפום צערא אגרא", כל סטיה היא שטות. להיות שוטה זו מחלה נפשית, גם בהלכה. יש אנשים ש"עתים שוטה ועתים חלים" – לפעמים נופלים בשטות, חולי נפש, ולפעמים הם מתרפאים והם בסדר. צריכים פשוט לחפש רפואה.

שטות – לפנים משורת הדין (הטיה מדרך האמצע)

הרופא, כמו שהרמב"ם כותב בהלכות דעות, הוא החכם – רופא הנפשות (לשם כך יש את תורת הנפש). הרבי אומר שכל הטיה מהדרך האמצעית היא שטות – או לצד הקליפה או לצד הקדושה. ברגע שכותב ככה מה מזכיר? את הלכות דעות לרמב"ם. הרבי הקודם כותב במאמר שהדרך האמצעית שממנה סוטים לכאן או לכאן היא דרך החכמה – בדיוק כמו שהרמב"ם אומר, שהדרך האמצעית של כל מדה ומדה, כל דעה ודעה, היא דרך החכמה.

מי שנוהג בדרך האמצעית נקרא חכם – זו דרך החכמים. אבל הוא אומר שבכל מדה ומדה יש "לפנים משורת הדין", כך שמי שהוא חסיד – שעדיף מחכם – מטה לכיוון אחד, או לקצה הזה או לקצה האחר. כך הוא מבדיל בין חסיד לחכם, שחכם הוא ההולך בדרך האמצעית ממש וחסיד הוא מי שנוטה. יוצא מכאן שכל המושג חסיד בהלכות דעות של הרמב"ם הוא מעין שטות דקדושה. כעת אפשר לאמץ זאת לכל החסידות, שכל החסידות כולה היא לנהוג לפנים משורת הדין, לעשות יותר מחכם. גם באומות העולם יש "חסידי אומות העולם" (שמקבל את המצוות כי כך כתוב בתורת משה) והרבה פחות מהם "חכמי אומות העולם" (שמקבלים את המצוות מטעם עצמם, על פי השכל של עצמם). התכלית היא להיות חסיד – גם אצל גוי וכל שכן אצל ישראל.

הוא לא צריך להיות הרבה יותר בצד מחכם – צריך טפת סטיה לצד אחד (כמו שמסבירים שביפי צריך טפת אי-סימטריה כדי להשלים את היפי) – זה גדר חסיד לעומת חכם, שבעומק יותר אסתטי מסימטריא מושלמת – מבוסס על סימטריא אבל סוטה קצת. לא שוטה גדול אלא רק שוטה קטן, חסיד לעומת חכם. אבל הרמב"ם אומר שיש שתי מדות שצריך להיות בהן שוטה גדול – לסטות עד הקצה האחרון לגמרי – כעס וגאווה. שם צריך שטות דקדושה לחלוטין.

"בכל מאדך"

יש את הדוגמה שדברנו בהתחלה – כל המושג "בכל מאדך", עם כל שבעת הפירושים שלו – שהכל שטות דקדושה.

שבע דוגמאות שטות דקדושה כנגד המדות

אם נקבץ את כל הפירושים של שטות דקדושה שאמרנו יש לנו שבע. איך נקביל אותם?

חסד: חסיד המטה מהדרך האמצעית

שטות דקדושה המקורית, ה"דרך ארץ קדמה לתורה" של הרמב"ם, שלהיות חסיד ולא להסתפק רק בלהיות חכם – זה חסד, חסיד שייך לחסד (שזוכה ממילא למתנת החכמה, כמבואר בספר יצירה, והיינו שבכלל מאתיים, חסידות, מנה, חכמה. החסיד הוא בעל הבית על החכמה, וממילא מטה את החכמה לכאן ולכאן לפי רצונו והבנתו, לפי שטותו). הפירוש הזה לשטות דקדושה – מאד כללי, כולל את כל דרכי התורה, כל תיקון המדות הוא שטות דקדושה (התיקון המושלם, לא רק הדרך האמצעית אלא הסטייה, קצת או הרבה).

גבורה: בכל מאדך

הפירוש של "בכל מאדך", על כל הפירושים שלו (שכולל כל הז"ת), ועדיין יסוד "בכל מאדך" הוא 'עם כל הכח שלך'. לפעמים, בזמנים מיוחדים, ה' מגלה את ה"בכל מאדך". יש בכך זמנים מיוחדים, כמו אדם שממונו חביב עליו מגופו, והוא נוטל זאת – צריך לגלות כח על טבעי, כח העצם. לכן את כל הז"ת של "בכל מאדך" נכלול בספירת הגבורה.

תפארת: קביעות עתים לתורה

מה לגבי התפארת? תפארת היא תורה, לכן בה נשים מה שהרבי כותב במאמר המקורי – שייך לשטות דקדושה של קביעת עתים לתורה. יש משהו שמקיים ממש "והגית בו יומם ולילה" – ת"ח שתורתו אומנתו, כמו רשב"י וחבריו. גם הם נוהגים בשטות דקדושה – כל כך שטות דקדושה שפטורים מתפלה וכו' (אחת הראיות שתפלה דרבנן, שהם פטורים מתפלה). שוב, הם קובעים עתים לתורה. מי ש"תורתו אומנתו" והכל אצלו תורה. אבל יש מי שלא כך, ואצלו הקביעות היא קביעת עתים לתורה, כאשר עיקר ענין הקביעה היא קביעה בנפש, שלומד מהנפש הבהמית ושום דבר בעולם לא יזיז אותו. זו התפארת.

נצח: נבואה

מה נשים בנצח? את הנבואה. כתוב שנביאים הם מספירת הנצח. הדוגמה של נבואה שמביא במאמר, שהיו מתפשטים מלבושיהם והיו קוראים לנביא "משוגע", שייכת לספירת הנצח – מקור הנבואה, "נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם", הנבואה של "ונבאו בניכם ובנותיכם" ("ברא כרעא דאבוה" בנצח כנודע; השרש "נבא" הוא "אבן" הפוך, "משם רעה אבן ישראל", נוטריקון אב ובנים, כמבואר בחז"ל).

הוד: ריקוד

מה נשים בהוד? את הפירוש המקורי שמביא במאמר, רב שמואל בר רב יצחק שהיה "מרקד אתלת". המאמר הראשון של הרבי בענין היה בשנת שט"ו"ת כנ"ל ועיקר הנושא שלו הוא הריקודים. הריקודים הם הכנה לזיווג. הייתי יכול לחשוב ש"כיצד מרקדין" שייך לספירת היסוד, הכנה לחתונה. אבל הריקודים הם ברגלים – "איהי בהוד", רגל שמאל, המנהיג את חוש ההילוך, הכולל דילוג וריצה וגם ריקוד, כל מה שקשור לרגלים (לפעמים מוסבר בקבלה ששתי הרגלים, הפרקים התחתונים של נו"ה, כלולות בהוד). מי שלוקח את הרגלים לרקוד, למעלה מטעם ודעת, זו ספירת ההוד. הוד בעצמו בגימטריא יה, השם שמתגלה על ידי הריקודים "אתלת".

יסוד: ברית מילה

מה נשים בספירת היסוד? פשוט – המילה. עיקר המצוה בתורה שהיא שטות דקדושה. שוב, זו המצוה הראשונה שקבל היהודי הראשון, אברהם אבינו, ללמד שכל מצוות התורה מתחילות משטות דקדושה. מילה היא באבר הברית, מל-יה, ומי ששומר את הברית זוכה גם ל"שלהבת יה", לאש קדש של אהבת איש ואשה, תכלית ה"שלום שלום לרחוק ולקרוב", "בורא ניב שפתים".

מלכות: עבודת התפלה

אחרון חביב, השטות דקדושה של המלכות, היא עבודת התפלה, "ואני תפלה" (שאמר דוד מלך ישראל חי וקים – שחי בנס תמידי כנודע) במלכות – שאדם הולך להתפלל מתוך הרגשה שלא יחזור חי אלא אם כן ה' יעשה לו נס, מסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת. זו המדרגה של "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ" של אדמו"ר הזקן – השטות דקדושה של המלכות.

אם כן, יש לנו שבע דוגמאות של שטות דקדושה, מחסד ועד מלכות. בזה נסיים פרק זה.

[א] נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה.

[ב] אחד מאדך = 78 = 1 פעמים אחד דהיינו ו צירופי אחד (נמצא שמאדך בא לכלול את כל צירופי אחד באחד המקורי). הרוס"ת של אחד מאדך הם אותיות מאדך ואילו האמ"ת של אחד מאדך הם אותיות אחד. נמצא שאחד (האמת, שהוא לבדו הוא ואין זולתו) חודר ומאיר בתוך מאדך. לפי עצמת האתערותא דלעילא של אחד (בחינת מקיף) נעשה האתערותא דלתתא של מאדך (בחינת פנימי). שאר האותיות של אחד מאדך הן חכם – "מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי [אחד נוט' אהבה חסד, וממנו נמשך 'זאהבת... ובכל מאדך'] הוי" (אחד האמת מאיר בספירת החכמה דווקא, כמבואר בתניא). אחד בהכאת אותיות = 32, לב נתיבות פליאות חכמה (שבהן מאיר אחד האמת, ובסוד "לבי ראה הרבה חכמה"). מאדך בהכאת אותיות = 3200, מאה פעמים אחד – "מה [= מאד] הוי' אלהיך שאל מעמך", א"ת מה אלא מאה.

מאדך במילוי המילוי: מם מם אלף למד פא דלת למד תו כף פא = 1521 = "הוי' אחד" (39, טל) ברבוע! והוא עולה זך מילויי שם הוי' ב"ה כנודע.

אחד מאדך כ"א בפשוט, מילוי, מילוי המילוי, מספר קדמי ע"ה = ה"פ "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד"!

[ג] וזה לשונו: וטעם 'בכל מאדך' – כלומר מאד מאד, והטעם רב רב אהוב אותו.

[ד] אם הפסוק היה מסתפק בדרגה העליונה, בתכלית האהבה – "זאהבת את הוי' אלהיך בכל מאדך" = 1024 = לב ברבוע (ב בחזקת י, "כי בי חשק ואפלטוה וגו"). "בכל לבבך ובכל נפשך" = חכמה בינה דעת, עדיין בגדרי השכל, לא בלי גבול אמיתי. אבל יש גם את ה-1 של "ובכל מאדך", שביחד עם "בכל לבבך ובכל נפשך" = כתר, כבר למעלה מטעם ודעת (מכח ה-1 של "ובכל מאדך", כלומר שלא מספיק "בכל לבבך ובכל נפשך" אלא שצריך עוד דרגה נעלית יותר), ודוק.

ב'פסוק' 'זאהבת את הוי' אלהיך בכל מאדך' יש ו תבות ו-כג אותיות, כמו בפסוק 'ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור' (וכן "בית יעקב לכו ונלכה באור הוי" בניביאים ו"אור זרע לצדיק ולישרי לב שמחה" בכתובים, כמבואר במ"א). אור = אין סוף, בלי גבול. "ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור" = 813 וביחד עם 1024 = 1837, מספר המגן דוד' ה-חי שעולה "זכור את יום השבת לקדשו" (שבת = 702, אור = 207).

כאשר נצרף את "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" ל"זאהבת את הוי' אלהיך בכל מאדך" נקבל 2142 = אהיה פעמים אמונה, וביחד עם "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" יעלה הכל 3500 = 50 (שערי בינה) פעמים 70 (פנים לתורה). בשלשת ה'פסוקים' יש 23-24 אותיות, ס"ה עב אותיות, ודוק.

[ה] וזה לשונו: או שיהיה ענין מאדך לשון מאד, שהנוח להוראת הדבר החוציי היוצא מן הטבע הפשוטה, כמו מאד מאד דהיינו שהוא דבר מיוחד שאינו מצוי, והוא מופרש בענינו מאותו שהוא מצוי ומייד ושכיח (אויסערארדענטליך), ויאמר 'בכל מאדך' שיהיה ה' מאד מאד בכל כחו.

[ו] וזה לשונו: ונ"ל שלא הוציאו רבותינו מלת מאדך מפשטי' שהוראתו היתרון (פארצוג), כמו הר גבוה מאד, שענינו יש להר זה בענין הגבהות יתרון על שאר הרים וכדומה, כי כבר ידענו שהבחירה הנתונה לאדם היא יתרונו על כל הברואים, כי לכל הברואים יש להם מדה קצובה ומשוערת עד שאין בכחם לנטות ממנו אל הפוכו, אמנם האדם הוא יחיד בזה שאין המדות קצובים מדודים אליו, אבל הוא מעצמו יוכל לנטות אל אחת מהמדות הן לטוב והן להפוכו, ולזה תכונה הבחירה בשם מאד, שהוא היתרון והמאד של האדם על כל שאר הברואים... ועד"ז מכוון מאמר רבותינו בכל מדה ומדה שהוא מודד לך במלת מאדך שאמרה תורה, כי הבחירה היא המאד של אדם, ובכל אופני הבחירה שנמדד' לאדם בין קשה בין רפה תאהב את ה' לעבדו ולשמור מצותיו. ועמ"ש בבראשית בפ' טוב מאד.

[ז] הבחירה היא המאד של האדם = 676 = 26, שם הוי' ב"ה, ברבוע. יש במשפט הזה חוה אותיות - פנות צורת ה'חוה' עם הנקודה האמצעית = מאדך! שאר האותיות = תורה ("רצוא ושוב" וכו'). הרוס"ת = 400 = 20 ברבוע, האמ"ת = 276 = חיה במשולש.

[ח] וזה לשונו: ונגד המועיל אמר בכל מאדך, ר"ל שבכל האהבות אשר יצויר תאהב את ה' על כלם. וידוע שדרגת "המועיל" בנפש הוא הנה"י, החל מספרית הנצח, ודוק.

[ט] ראה למשל בדברי בעל הכתב והקבלה (הנ"ל הערה ד): ... אמנם בעין החוש ראינו שמדות בני אדם הם נבדלות זו מזו בטבע, יש אדם שבטבעו להתאכזר, ויש אדם שבטבעו לרחם, וכן הוא נוהג בכל המדות (כמ"ש בבלק בהבדל אדם לאיש), ומסבה זו אדם זה נוטה מצד טבעו יותר לעשות טוב ויקל עליו לעמוד נגד יצרי תאוותיו המפתים אותו לרע, ואדם אחר נוטה מצד טבעו יותר להיות פועל רע ולזה צריך שמירה גדולה וגדרים הרבה לבלי הלכד ברשת תאוותיו, וצריך התגברות והתקוממות יתרות להלחם מעמוד נגדם, ושני בני אדם אף ששנייהם טבעיים טבעיהם משונה הרבה זה מזה, לזה טבעו מדודה לו באופן שנוטה לטוב ולזה אל הפוכו, בכל זאת אין להם להתרעם על אופן בריאת טבעיהם אלה, וכמו שידעה וישמח זה ששנייהם טבעו נוטה לטוב על שהוקל עליו עבודת ה' באין צורך להתגברות נגד יצרי תאוותיו, ככה יודה וישמח זה אשר נטיית טבעו נוטה לרע, כי אף שבחירתו לטוב קשה עליו ביותר, הנה נגד זה שרבו הרבה יותר כי לפום צערא אגרא (כמ"ש בבלק בקרא דאיוב פעל אדם ישלם לו וגו')...

[י] וזה לשונו: ובכל מאדך - בכל מדה כו' בין במדת הפורעניות (ספרי). הפירוש, דמאד הוא הנוסף, וזה היתרון להאדם על הבע"ח הוא שהאדם מסכן עצמו וסובל דברים המזיקין לגופו כמו קור, וחום וטלטול דרכים, ועובר ארחות ימים בשביל תועליות העתיד, לא כן הבע"ח הוא מתרחק ממה שנגד טבעו בלא צפיה על הטוב העתיד, לכן צונו לאהוב השי"ת בזה היתרון בזה ההרגשה שיתירה באדם, שאפילו הוא מעניש ירגיש האדם שהכל לטוב העתיד, או למחילת עון, או לזכך החומר, וכדומה שאר דברים הנסתרים אל ההשגחה.

[יא] וזה לשונו: בכל מאדך. מלת מאד הוא נפרד מן אודות, שהוראתו העסק (געשאפט) כמו אודות באר המים, אודות ישראל וכדומה, וביאור בכל מאדך בכל עסקך, שיהיה תכלית העסק בהם אהבת ה' (אין אלל דיינען געשאפטען), שבמאמר בכל לבבך ירצה בו התנועות הגופניות שתהי' התכלית בהם האהבה, ובכל נפשך ירצה התנועות הנפשיות הרוחניות, ובכל מאדך היינו העסקים החיצוניים ועניני מו"מ.

[יב] רק אחד = 313 = מספר ההשראה ה-13, אחד (אחד = 13, מספר ההשראה ה-3). שתי אותיות אח של אחד מתחלפות ב-ה באותיות אחה"ע, ושתי אותיות חד של אחד מתחלפות ב-ס באתב"ש ואלב"ם. נמצא שב"אחד" רמזו גם תבת הדס, ודוק.

הגאון רבי ברוך סורוצקין זצ"ל

יום ההילולא - י"ג שבט

הגאון ר' רפאל ברוך סורוצקין זצ"ל נולד במינסק י"ג שבט תרע"ז לאביו הגאון ר' זלמן סורוצקין זצ"ל הרב מלוצק מח"ס "אזנים לתורה" וש"ס, ולאמו בתו של הגאון ר' אליעזר גארדאן זצ"ל. בצעירותו למד בישיבת הגאון ר' אלחנן וואסערמאן הי"ד בבארנאוויץ. ואח"כ בישיבת קאמעניץ תחת הנהגת הגאון ר' ברוך בער לייבאוויץ זצ"ל. בשנת ת"ש נשא את בתו של הגאון ר' אברהם יצחק בלאך הי"ד ר"מ דישיבת טלו. בתחלת מלחמת העולם השני' הגיע לאמעריקא דרך שנכאי, והתיישב בקליוולאנד יחד עם דודיו הג"ר אלי' מאיר בלאך והג"ר חיים מרדכי קאץ זצ"ל. בהיותו רק כ"ה שנים התחיל להרצות שיעורים בישיבת טלו. ולאחר פטירת דודיו נתמנה להיות ר"מ הישיבה יחד עם יבלח"ט הגאון ר' מרדכי גיפטר (שליט"א) [זצ"ל]. הגאון ר' ברוך סורוצקין זצ"ל לא הסתפק להיות נושא בעול ישיבתו הפרטית, ותמיד התעניין בצרכי הכלל כולו. כאחד מחברי מועצת גדולי התורה, ומראשי הוועד של חינוך עצמאי, וממועצת הרבנים ע"י תורה ומסורה עשה ופעל הרבה לחיזוק התורה בכל מקום. ל"ז שנה הרצה הגאון את שיעוריו בהלכה ובמחשבה לתלמידיו הרבים. נסתלק ביום הולדתו י"ג שבט תשל"ט ומנו"כ בהר המנוחות בירושלים. "עם התורה", ניסן תשמ"מ, ע' י"א

שקדן למופת היה אאמו"ר [הגאון רבי ברוך סורוצקין זצ"ל] מעודו, ובגיל צעיר בלומדו בברנוביץ אצל הגר"א ווסרמן הי"ד ואח"כ אצל רבו המובהק הגרב"ד ליבוביץ זצ"ל בישיבת קמניץ, היה שם לילות כימים על התורה עד שהיתה שקידתו לאות ולשם דבר, ואותה התמדה מופתית ליותה אותו כל ימי חייו אף כשסבל יסורי גוף קשים והיו חייו תלואים לו מגנד.

סגולתו המיוחדת שגידלתו ורוממתו למעלה ונתנה עטרה לראשו היתה אהבת התורה שלו שירש מסבו הגדול ר' אליעזר גורדון זצ"ל, שבשעתו העיד עליו מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל שהיה חד בדרא באהבת התורה שלו. בוא וראה עד כמה היתה התורה חביבה עליו על אאמו"ר זצ"ל שכשראה חידוש או יסוד אמיתי היה הדבר מרגש אותו ביותר עד שהיה מנשק את הספר, והיה תמה על החברותא שלו למה אין הוא ג"כ מנשק את הספר, והיה מעלה על הכתב אפילו כל הערה קטנה שעלתה במצודתו והיה חס כ"כ על הערותיו הקטנות האלו, שתיכף ומיד שחידשן היה כותבן על פנקס קטן שנשא עמו מחשש שמא ישכח אח"כ לרושמן במחברותיו. הביטויים שלו על חידושי תורתו היה כ"כ ערבים ומליציים שביטאו את "חולת אהבתו" לתורה, כגון שהיה מתבטא "כמה מתוק מדבש", "כפתור ופרח", "שמחין כנתינתן" "לאמיתתה של תורה" וכו'. וכשהיה משמיע שיעור וחידוש היה תמיד מתבטא "אני חידשתי" ו"אני יישבתי" ולא היה חושש מהדגשת ה"אני", שכן רצה להביע בכך שאותו דבר חידוש בתורה שזכה לו קניינו הנפשי הוא, שנתמזג במהותו ועצמותו עד שנעשה דיליה ממש - "ובתורתו יהגה יומם ולילה". כאשר לא עלה בידו תירוץ מספיק לקושיא מסויימת היה שרוי בצער עד כדי כך שלא ערב לו כל אוכל ואף סבל מנדודי שינה, ומאידך גיסא כשהיה מחדש חידושי תורה, היתה שמחתו ממלאת כל ישותו ומציאותו, ותענוגו היה בלי גבול, ומי שלא ראה שמחתו כשלמד והרצה חידושו לתלמידיו, לא ראה שמחת התורה מימיו.

שיעוריו המאלפים, שמסר והרצה עשרות בשנים בפני תלמידיו הרבים, היו עדות חיה ל"ריתחא דאורייתא" שפעפעה בקרבו ובערה בעצמותיו. כל שיעור שמסר, וכל חבורה שהרצה, הצטיינו בבהירות חדה, בביאור כל שיטות רבותינו הראשונים והאחרונים, כשהסדר המופתי וזכות-הדעת שזורים בהרצאתו לכל אורכה. כל פרט ושיטה היו ארוגים שתי-וערב תוך קפיידא לחנך את שומעי לקחו לישרות למדינת. כשרונו הסדרני המופלג של אאמו"ר זצ"ל, נוצל במלואו להטעים ולהמתיק את הדברים שינעמו לאוזן השומעים - אשרי עין ראתה כל אלה!

אאמו"ר זצ"ל היה כמעין הנובע ומתגבר אשר לא יכזבו מימיו תמיד. רבות חידש בימי חייו הקצרים ורבות כתב, חידושים בהלכה ובאגדה בכל מקצועות הש"ס. חידושי תורתו היו שעשועיו כל הימים, ומאד שאף והשתוקק לראותם יוצאים לאור עולם. לדאבונינו לא זכה אאמו"ר זצ"ל לסדר את כתביו לדפוס, אלא שראינו חובה שהיא זכות לעצמנו לערוך אותם ולדאוג להוצאתם לאור. ורואים אנו במשימה קדושה זו שנטלנו על עצמנו מעין קיום צוואה, בידענו שזה היה רצונו העז כל ימי חייו. ומה עוד שאאמו"ר זצ"ל שנפטר מן העולם במיטב כוחותיו הרוחניים, ונקטף מבית המדרש ממש, בודאי שזה לו לרצון רוחני גדול בעולם האמת להמשיך בהרבצת תורה בכתב, ותהיינה שפתותיו דובבות לעולם ולעולמי עולמים. הקדמת בניו שליט"א לספרו "חידושי מרן הגר"ב סורוצקין" (וויקליץ תשנ"ה) עמ' ד'

הגאון רבי ישכר שלמה טייכטאל הי"ד

יום ההילולא - י"ג שבט

הגאון רבי ישכר שלמה טייכטאל הי"ד. מפארי רבני הונגריה בדור האחרון שלפני החורבן, נולד ביום כ"ד שבט תרמ"ה לאביו רבי יצחק, אשר היה בר אוריין מופלג, מתנהג בחסידות וגרים באורייתא תדירא. את ראשית יסודי תלמודו רכש אצל הגאון רבי שלום ווידער זצ"ל מנירדהאז. בהמשך חשקה נפשו לגלות למקום תורה, אז שם פעמיו אל העיר טארנוב בפולין, שם הצטרף אל חבר הלומדים בהקלויז חסידי צאנז ועד מהרה נודע שמו בשערים כעילוי גדול. אחר תקופה שם פעמיו אל הגאון בעל הי"ד שלום' מז'אבנה מפיו קיבל תורה במשך כשנתיים, לאחריה עבר לשיבתו הרמה של בעל הערוגות הבושם' בחוסט, אליו התקשר בכל נימי נפשו, בראותו בו את רבו המובהק.

אחר נישואיו נתמנה כדיין ומורה הוראה בבעסרמין, והוא בן י"ט שנים. בני הקלויז דשם - חסידים מופלגים ואנשי מעשה - אף קיבלוהו לרב ומורה עליהם, והוא מצידו היה מוסר בפניהם שיעורים תמידיים כסדרן אשר שמען עשה להם כנפיים בעומקם ובחריפותם. באותה עת היה יוצא ונכנס אצל גדולי מאורי החסידות, בהם הרה"ק בעל ייטב לב זי"ע מסיגעט והרה"ק ממונקאטש זי"ע. ספרא רבא היה, ומלבד מאמרים רבים ששיגר באותה עת בירחונים התורניים של התקופה אף היה נושא ונותן בכתב בפלפולה של תורה עם גדולי דורו, בהם רבו בעל 'ערוגת הבושם', מוהר"ש ענגיל, הגאון ממאד בעל 'לבושי מרדכי', הגאון מבראד בעל 'מחנה אברהם', הגאון הנודע רבי מאיר אריק מטארנא, ועוד.

אחר מלחמת העולם הראשונה נתמנה כרב אב"ד דפישטיאן שבצ'כוסלובקיה, שם ייסד את ישיבתו הגדולה 'מוריה' לבני עליה מופלגים העומדים לקבל סמיכה ולהורות הוראה בישראל. באותה עת הוציא את ראשית ביכוריו, שו"ת 'משנה שכיר' חלק ראשון אשר עשה רושם רב בקרב לומדי הדור. בשנים הבאות פרסם ספרים נוספים בכמה וכמה מקצועות בתורה, לבד הכרכים מחידושי תורתו אשר נותרו עדיין בכתבים וטרם ראו אורה.

ביום י"ג בשבט (וי"א ' שבט) תש"ה, בעודו על רכבת משלוח המוות, מוקף בבני עדתו אשר הובלו עמו לגיא ההריגה ע"י הצוררים ימ"ש - והוא נושא בפניהם דברי חיזוק וטללי נוחם, יצאה נשמתו בטהרה תוך ייסורים קשים ונוראים. הי"ד.

באביב שנת תש"ב, בפרוס חג הפסח, החל גירוש יהודי סלובקיה ... אחרי החג הוחל בביצוע הגירוש הכללי... אך הנה בהשגחה פרטית מופלאה "דילגו" הצוררים עליו, ועל עוד מתי מספר יהודים, אנשים נשים וטף, שלא נלקחו עם המגורשים. רבי ישכר שלמה הסתתר ביחד עמהם, בתנאי אימים, בעליית הגג של ביהמ"ד העירוני בתקוה למצוא שם מחסה עד יעבור זעם. מבעד חרכי עליית-גג זו צפה האי רעיא מהימנא, אב אוהב לבני קהילתו, בגורלם המר כשאוּלְצו - באכזריות רבה - לעלות אל כלי הרכב שעמדו אצל השער, להובילם אל יעד שהיה אז בלתי-ידוע. הוא התפלץ מכאב, בראותו עין-בעין את מחזות האימים, והיה מייחל בסתר לבו: מי יתן ועוד יזכה עם ה' המעונה להיחלץ מן המיצר, ויתאספו כל היהודים ביחד לחיות הלאה בארץ ישראל.

רבי ישכר שלמה נזכר אז, שראה אי-פעם באגרת ששלח האדמו"ר הזקן מהרש"ז מליאדי זצ"ל, אחרי שחרורו מבית האסורים בפטרבורג, כי עמדה לו זכותה של ארץ ישראל הקדושה להיחלץ ממיצר. עמד, איפוא, ונדר בצרתו שאם יצילהו הקב"ה מפח-יוקשים הנוכחי יכתוב חיבור מיוחד לכבודה של ארץ ישראל, שתכליתו לעורר לבב אחב"י לעלות ולהתנחל בה בדרך התורה והמסורה. אף הוא הסמיך מחשבה למעשה והתחיל תיכף-ומיד, בעודנו מסתתר בעליית ביהמ"ד מפחד אויב וצר, לכתוב את הספר שנקרא על ידו בשם "אם הבנים שמחה". הוא כתב בעט טבולה - לא בקסת הדיו - בדם לבו השותת. מה מאד מפליא החזיון שמחשבותיו הצטללו כל כך בעיצומם של ימי בלהות לכתוב חיבור מלא וגדוש רעיונות עמוקים, מתובל בשיפעת מאמרי חז"ל וראשונים ואחרונים, חיבור המדבר בעדו, ומדבר אל כל לב יהודי, שיהיו עיניו ולבו שם בארץ חמדה. קשה לכלכל במשפטים קצרים את היקף הרום הלכי-נפשו המשוקעים בחיבור זה, את מבטו הנשרי מעבר למרחקי זמן ומקום, ובעיקר את יקוד אהבתו לכל אחד מזרע אברהם יצחק ויעקב, יהיה איך שהוא. נוגע ללב הוא סיפורו (בפרק ראשון) מאדמו"ר מבלז רבי יששכר דוב זצ"ל, שפעם אחת (בימי מלחה"ע הראשונה) ישב ודן לפניו אחד מגדולי הרבנים על מצב הדור, שבני ישראל כ"כ סחופים ונרדפים על צואר, ואין תרופה למכתם אלא שיחזרו בתשובה, אולם הרבי מבלז השיבו בחריפות: "די לך, רב לך, כשיבוא משיח יחזרו כל היהודים בתשובה... בינתיים העיקר שיאהבו היהודים איש את רעהו, ויתרחקו מכל דבר הגורם פירוד לבבות... רק בזה תלויה ישועת ישראל בעת צרה..."

בהקדמתו לספר שפך רבי ישכר שלמה מר-שיחו על חורבן ישיבתו הקדושה, ישיבת "מוריה", ועל חורבן בית ישראל באירופה: "על ידי סערת הגלות שתקפה עלינו, נתבטלה הישיבה מבית מדרשי, כי ביום מר שפרצו הפרעות בעם, וחמסו ורמסו כל קודש, נתגרשו התלמידים בני הישיבה מחדר הורתם, ונשארת לי לבדי מתבודד במחשבתי מה עשה ה' ככה, ומה חרי האף הגדול הזה, ונתתי לבי לתור ולחקור בקורות ימי חיי עמנו... ומעולם לא לקחתי לי פנאי להתענין בענינים הנוגעים לשאלת החיים של כלל אומתינו הקדושה, כי היא מצוה שאפשר ליעשות ע"י אחרים... אבל כעת בתוך הפיכה הגדולה אשר אי אפשר לצמצם המוח בהויות דאביי ורבא ובהלכות עמוקות, וגם כי תלמידי נתגרשו ממחיצתי ואין לי עם מי לצאת ולבוא במשא ומתן של הלכה, נתעוררה בקרבי השאלה כנאמר בדניאל עד מתי קץ הפלאות..."

את ספרו זה המשיך לכתוב כשהגיע לבודפשט, והביאו לדפוס בחירוף נפש, ונשלמה הדפסתו בחורף שנת תש"ד (אם כי בשער מצוין שנדפס בתש"ג). הרב אהרן טורסקי שליט"א, "מריביצי תורה מעולם החסידות" (ב"ב תשמ"ח) ח"ו, ע' רס"ח

...ותכתב זאת לדור אחרון ויחקקו על לוח לבנו, הדברים שאמו"ר הקדוש [הגאון רבי ישכר שלמה טייכטאל הי"ד] כתב לי [לצרפת, שם שהיתי בשנות השואה] בעת שגזירת הגירוש ניתנה על ראשם, ותפילתי לאדון-כל, כי לעולם לא ימושו מזכרונו. וראויים הם שיחרטו, וילמדו נא בנינו: אמונה טהורה וזכה צרופה בכור האש, מהי! יתבוננו נא במלים ואותיות הרוויות אש דת שלהבת י-ה, אשר כל אחת מהן אומרת: מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה לה' ונהרות - של צרות - לא ישטפוה.

הדברים נכתבו בגלוי-ה, בלשון הקודש באותיות לטיניות (כי לא ניתן לכתוב אחרת) וצונזרו ע"י הגסטפו שהחתימה את הגלוי-ה בחותמת האדומה עם הצלב הקרס - שהטיל אימה - ועל אפה ועל חמתה נאלצה לקרא ולהוכח, כי מלחמת ההשמדה בגופיהם הטהורים של עם הקודש - שעלי הכריזו ונשבעו - לא נגעה בנפשותיהם, עליהם לא יכלו, ולא עוד אלא שאמונתם חושלה, ועם ה' עלה בעשר קדושות ובגבורה עילאית.

את הגלוי-ה כתב בעת שעמדו "ארוזים", מצויידים בלבוש שעל בשרם ומזון ליום, דרוכים לצאת לדרך. ואלה דברי אבא מרי הקדוש, ה' ינקום דמו:

פיעשטאני 22 באפריל 42

בנים חביבים...

אנחנו בריאים תודה לא-ל, אנו מחכים לישועת השם, קהלות הקודש מסביבנו נייטרא טופולטשאני טירנוי סערעד כבר נחרבו, הם נלקחו כולם לפולין, וכעת עומדת פיישטיאן בתור. אנחנו כולנו ארוזים למען לכת לגלות, אולם אנו הולכים בשמחה רבה, אנחנו מקבלים באהבה גזירת השם, אין אנו דואגים כלל כי השכינה הקדושה אתנו. היו בריאים ילדים יקרים, אנו מקוים להתראות בקרוב בשמחות, בירושלים.

אביכם הנאמן לנצח - י. שלמה

נא לשמור על הגלוי-ה הזאת לזכר עולם.

אחרי כחודש ימים קבלנו שוב גלוי-ה, בה הוא מודיענו: "נשארנו פה מתי מעט כי כולם כבר נלקחו ורק עלינו 'דלגו' ממש עפ"י נס ואי אפשר להעלות על הכתב מה שעבר עלינו ואנו זקוקים עוד לנסי ה'." העיקר כי אנו בריאים ומצפים לישועה במהרה. הרה"ח ר' חיים מנחם טייכטאל שליט"א, "שו"ת משנה שכיר" (ירושלים תשל"ד) עמ' ט'

לערך בשנת תש"ג נלקח זקני ר' משה דוד וועקשטיין זצ"ל למחנה אושביץ הידוע לשמצה, שם הכניסוהו לחדר, שאליו הובאו יהודים מכל רחבי אירופה, ביניהם היתה קבוצת בחורים מחסידי גור, וניסה להתידד עמם, אך הקשר לא האריך ימים, כי הובלו משם תיכף להורג הי"ד.

לימים פגש שם רב חשוב מזרם ה"מזרחי" (מחמת כבודו לא רצה לומר את שמו), ודיבר עמו ונעשה לו לידיד, ואז ניגש אל רמ"ד זצ"ל יהודי מכובד, שמוצאו מהונגריה והזהירו שלא ידבר עמו מטוב ועד רע,

כי הוא מכיר ויודע באותו רב שהוא נוטה לדרך הציונות הדתית, ומחמת שמכיר בו שהוא מחסידי גור, ע"כ אין זה מהראוי להתידד עמו.

בעקבות התראה זו, נוצרו קשרים עמוקים של ידידות, בין רמ"ד לבין אותו יהודי הונגרי, בכל יום אחרי העבודה היו נפגשים ומשוחחים. היהודי ההונגרי היה מספר לרמ"ד סיפורי צדיקים ואנשי מעשה מתלמידי הבעש"ט. כעבור זמן אף קבעו ללמוד בחברותא שיעורי משניות, והכל בלא ספר משניות, אלא בע"פ על פי זכרוננו של אותו יהודי.

מאחת משיחותיהם, שאל את רמ"ד לשמו ולמוצאו, וענהו, ולאחר מכן ביקש ג"כ רמ"ד לדעת מיהו בן שיחו, וכאן התוודע לאחד מגדולי דור השואה, וממנהיגי יהדות אירופה, וכך השיבו אותו יהודי הונגרי: שמי הוא יששכר שלמה טייכטאל, ומלפנים הייתי רבה של עיירת המרפא פישטיאן, וראש ישיבה לתלמידים מצויינים שעמלו בתורה יומם ולילה, וכי אני הוא מחבר הספר שו"ת משנת שכיר.

מני אז הלכה ידידותם ונתחזקה, ולימים סיפר רמ"ד, כי רבי יששכר שלמה הי"ד, היה מלא וגדוש בתורה וביראה כמעין הנובע, וגם בהיותם בגיא צלמוות, עודד את רוחו במאמרי חז"ל ומדרשים, ובסיפורי צדיקים משובבי נפש, התורה היתה שעשועיו אף על סף האבדון, ודווקא בעמק הבכא התגלתה אהבתו העמוקה לתורה. רי"ש הי"ד היה אף מרבה לצטט לרמ"ד, שו"ת מעניינות בעניני חסידות, שכלל בספרו ההלכתי משנת שכיר...

כ"ו שמעתי מזקני הרה"ח ר' משה דוד ז"ל במוצשב"ק פר' לך לך תשנ"ו תוך דמעות שלישי ממש מגודל התרגשות. ממכתב הרה"ח ר' נפתלי אהרן וועקשטיין הי"ו, "קובץ נחלת צבי" אלול תשנ"ז, ע' רמ"ה "שו"ת משנה שכיר" (ירושלים תשל"ד) ע' י"א

כאשר אבא מרי ובני המשפחה הובאו למחנת המוות "אשוויץ", התקדמו צבאות הברית בכל החזיתות, הרוסים כבר עמדו בשערי אושוויץ והכבשנים כבר פורקו, אולם עינם של הצוררים הגרמנים היתה צרה בקרבנותיהם המעונים וגם כאשר החרב של הרוסים היתה מונחת על צוארם, נקטו בכל האמצעים לבל יפלו היהודים חיים בידי הרוסים, הם העלו איפוא את היהודים על קרונות משא והסיעום, כדי להרחיקם מהחזית.

מכאן ואילך סיפר עד ראייה שנמצא בארץ: בקרון הצטופפו כששים יהודים, הסבל של המעונים אין לתאר. קלגסי הס. ס. התעללו באבא מרי באכזריות נוראה, וכאשר הרגיש כי קצו קרב, דיבר אל אחיו היהודים בהתרגשות עצומה על הישועה הקרובה לבא. יהודים! - אמר - עוד מעט ותכלה ממשלת זדון מן הארץ ואתם תזכו לישועה גדולה מאוד שתאיר את כל העולם, ביחוד יזכו לכך תושבי הארץ הקדושה, נתפלל כולנו לשלום אחינו בכל מקום שהם. יודע אני כי שעותי ספורות ואני מבטיח לכם שאתפלל בעדכם שתזכו לישועה ולגאולה שלימה במהרה. ובסיום דברים אלה יצאה נשמתו הטהורה, זכה וזקוקה, ביום י' בשבט תש"ה. ה' ינקום דמו.

משאלתו האחרונה היתה: אנא! הפיצו את מעיינותי חוצה! הרה"ח ר' חיים מנחם טייכטאל שליט"א, "שו"ת משנה שכיר" (ירושלים תשל"ד) ע' י"א

'לחם לפי הטף'

כתוב [בראשית מז, יב] "לחם לפי הטף", והכוונה עפ"י מה ששמעתי שיחה משני קור-גאסטע [אורחים] שהיו פה במרחץ, אחד הי' מארץ אשכנז והי' מן החרדים דשם, והשני הי' מפולין וקצת מהמתחדשים דשם. והאשכנזי החרד הי' בפעם הראשון פה, ואחר שחקר ודרש על המצב של ישראל פה במדינה וראה איך שהיהדות היא בולטת בכל דבר ודבר, מאד הוטב בעיניו, רק אמר שעל אחת הוא מתפלל מה שרואה פה אצל החרדים שיש להם משפחה גדולה שמונה ותשעה ועשרה בנים, איך יוכל האדם לפרנס משפחה גדולה כזו בצוק העת הזה, כן הי' דבריו של האשכנזי החרד והירא על דבר ה'. וענה לו האיש המודערני מפולין שהנסיון מלמדנו שאין אושר החיים תלוי בגודל של המשפחה ובקוטנה, שאנו רואים אנשים ממשפחה קטנה או אפילו חשוכי בנים רח"ל וחיים בדוחק ובמצוק, ואנשים שיש להם משפחה רבה והם מאושרים בעושר ובפרנסה ובהרוחה, והכל הוא תלוי במאמר פיו של הקב"ה איך הי' מזל של האדם [ובאמת כן הוא בגמרא בנדה לא, א]. והסביר הדבר היטב במשל שלכל אדם שנולד נקבע בשמים תיכף כמה דאגה תהי' לו במשך ימי הוויתו עלי הארץ, נקוט למשל להאדם נקבע מן השמים שיהיה לו כך וכך משא של דאגה דהיינו שיהיה לו מאה גראם דאגה, וכשאיין לו רק בן אחד נתחלקה המאה גראם לשני חלקים חמשים עליו וחמשים עבור בנו, יש לו ג' בנים אז נתחלקה המאה גראם על ג' חלקים או ד', וכן עוד יותר תמיד נתחלקה לפי הבנים, משא"כ אם לא יהיו לו בנים אזי נשאר כל המאה גראם עליו ולא ירויח כלל במה שיהא לו מעט בנים כי כולם ישתרגו עליו, משא"כ אם יהיו לו הרבה בנים יתחלק לכמה חלקים, וגם השמחה תרבה לו כי יראה שמחה מבן זה ומזה, מה שלא הי' לו אם הי' לו משפחה קטנה. וזה נמי כוונת הכתוב "לחם לפי הטף" והבן... והשי"ת ישימני מבין הבוטחים בו בכל לב אכיל". הגאון רבי ישכר שלמה טייכטאל הי"ד, אבד"ק פישטיאן, "משנה שכיר עה"ת" (ירושלים תש"ע) ע' 482

הרה"ק רבי משה דן מסקווירא זי"ע

יום ההילולא - י"ג שבט

נולד לאביו הרה"ק ר' אברהם יהושע העשיל מסקווירא זצוק"ל. בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית פייגא מירל בת הרה"צ ר' חיים יהודא מאיר חודורוב זצ"ל חתן הרה"ק ר' דוד מטאלנא זצוק"ל. עם פטירת אביו הק', בג' כסלו תרמ"ז, מילא מקומו בהנהגת עדתו הק' בעיר סקווירא. נלב"ע י"ג שבט תר"פ בקיוב ושם מנו"כ. "ילקוט מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) ע' שס"ז

בראשית ברא

הרה"ק ר' משה דן מסקווירא זצוק"ל אמר על הפסוק "בראשית ברא" (בראשית א, א). הנה תיבת "ברא" רומז על בני חיי ומזוני. ברא הוא בן בלשון ארמית, היינו בני. ברא הוא גם מלשון בריאות, דהיינו חיי. וגם הוא מלשון בר, פי' תבואה, רומז על מזוני. וזהו בראשית ברא, דראשית הכל צריך להיות השפעות טובות של בני חיי ומזוני לכל בית ישראל (מפי בנו הרה"צ ר' יצחק מסקווירא-ת"א ז"ל). "ילקוט מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) עמ' ה'

הרה"ק רבי אריה לייבוש ליפשיץ מאפטא זי"ע

יום ההילולא - י"ד שבט

נולד בשנת תר"כ לאביו ר' יוסף זכריה מנחם (יוסלי) אב"ד ואדמו"ר בסליפיא. חתנו של ר' יעקב מאפטא ב"ר נחמיה ב"ר דוד מללוב, ובנו של ר' חיים דב בריש אב"ד יאנוב בנו של האדב"ע. גדול בנגלה ובנסתר, ועובד ה' בלבת אש. בבחרותו אב"ד סאפקוב ובוסק שבפולין הרוסית. כאביו חסיד מובהק של רבי אברהם מטריסק. ואחז בנוסח שלו. רבו כיבדו מאד... נסע גם אל מחותנו הרבי משינאווא שהעריכו מאד. השתדל לביטול הגזירות על הלבוש והצורה היהודית. אך כשגבר שם החשש לחינוך ילדיו, עקר והתיישב באפטא כראב"ד, מ"מ ואדמו"ר. נהרו אליו רבים, ובמיוחד חסידי טריסק. תקופות מסוימות גר בפנינשוב. וסביב תרע"א בטורנא. בזמן מלה"ע א' גר בפרשבורג. ואח"כ שב לפנינשוב.

עלה לארץ בתרפ"א, ושימש כר"מ ומנהל ישיבת אהל רחל אמנו. הגבאי שלו ר' אלימלך טויבר, היה מספר על הליכותיו בקודש. מקובלי ירושלים שיחרו לפתחו, להתיר להם ענינים מסובכים. כרבו נהג ללמוד בעל פה, ולא ראו ספרים על שולחנו. האריך כמה שעות באמירת ד"ת על פי הקבלה בענין אחד. כי הדברים פרו ורבו במוחו בשעת האמירה. מנחה התפלל בטלית ותפילין ליד הכותל, ורוב שעות הלילה עשה שם. ספרי הקבלה היו שגורים בפיו, ושעות האריך בנענועים ובהקפות עד שכיוון את כל הכוונות. נהג לבשל בעצמו בכוונות את סעודות השבת ור"ח. בעל צדקה מופלג, ומקרב רחוקים. סבל מחולי השיעול. כשהכביד חוליו נכנס לגור בדירה מרווחת יותר. ביום שישי י"ד שבט תרפ"ט, יהודי אחד הניח לו תפילין של יד, ופתאום ראה שנשתנתה צורתו, וטליתו נפלה על פניו. הוא חשב שעסוק בכוונות, והוברר שנפטר בשעה שלוש. ללא חשבונות הספיקו באורח פלא לסדר את כל עניני קבורתו בהר הזיתים תוך שעה, והמלוים ראו להפתעתם בשובם כי עדיין אור. בתקופת הירדנים נשתמרה מצבתו, אף כי נותצו כל אלו שסביבותיה. הרב מאיר וונדר שליט"א, "אנציקלופדיה לחכמי גליציה"

(ירושלים תשמ"ז) ח"ג, ע' 845

פעם אחת, ישב מרן אדמו"ר רבי אריה לייבוש מאפטא צוקללה"ה אצל שלחן הקדוש של הרה"ק מרן אדמו"ר משינאווא צוקללה"ה, והיה ויכוח בין החבריא באיזה ענין, והיה אדמו"ר מאפטא זי"ע אומר הכרעתו, ואיזה מן היושבים שם אמרו באופן אחר. נענה מרן הרה"ק משינאווא: אם מחותני הרב מאפטא אומר כך, נאמנים עלי דבריו מאוד, ועליו אני סומך, ודבריו מכריעים דבריכם. הרי כאן אנו רואים איך רבינו הקדוש משינאווא היה מחזיקו לאיש קדוש [דברי ישכר דוב (עמ' י')]. "להבות אש", בשלה תשע"ח, עמ' ג'

כשרצה זקה"ק מאפטא לעלות לארץ ישראל לא חפצה הרבנית בכך, ונסע זקה"ק מאפטא לאונגוואר עם הרבנית לבקש מבנו רבי בערעלי שיפעול אצל אמו לבוא לארץ ישראל, ושהה כמה שבועות באונגוואר, ואז זכה כ"ק אדמו"ר צוקללה"ה להכירו.

וסיפר כ"ק אדמו"ר צוקללה"ה שאביו זקה"ק רבי בערעלי היה מגיד נפלא, והיה אומר דברי תורה מתוקים מדבש, ומקצת מה שזכרו נדפס בספר 'דברי ישכר דוב', ואחד מהחכמות שלו היה שלא האריך אלא אמר בקיצור, וכשבא זקה"ק מאפטא אמר הוא את ה'תורה' בסעודה שלישית, וכשהוא היה מתחיל לומר

תורה היה אורך כב' או ג' שעות, שאמר לשונות מהזוהר הקדוש וכו', והקהל באונגוואר לא היו רגילים לכך, ולאחר בקשת מחילה וסליחה פנה רבי בערעלי לאביו שהקהל אינם רגילים לשמוע באריכות כל כך, ענה לו: האמן לי שאין ברצוני להאריך, אך כיון שאני מתחיל לומר מתעורר ובא לי שפע כזה שאיני יודע היכן לעצור. כ"ק מרן אדמו"ר מסטראפקוב שליט"א, "איש האמת" (ירושלים תש"ע) ע' י"ט

הרה"ק המקובל איש מופת ועובד ה' במסירות נפש, מרן רבי אריה לייבוש ליפשיץ זצללה"ה האדמו"ר מאפטא, בבואו לארץ ישראל היה אצלי בביתי באכסניא זמן מה, והיה עובד ה' במסירות נפש גדול, והיה ער כל הלילות, ושם לילות כימים ממש, ולא ישן כל הלילה כלל, כי כך היה דרכו להיות ער בין לפני חצות בין לאחר חצות. רק כשעלה עמוד השחר קרא קריאת שמע וישן קצת. כל הלילה היה עוסק בתורה, כמה שעות ישב ועסק בספרים, ואחר כך היה גורס בתלמודו בעל פה, והלך בחצר הנה והנה, ודיבר בקדשו בלחישת פיו הקדוש בעל פה כמה שעות עד עלות השחר.

הייתי עמו בטבריא, והיה באכסניא והיה עוסק בתורה בהתמדה רבה. והנה בבוא הלילה נהג כמנהגו לגרוס גרסתו בקול ערב מתוק לחיך. אחרי זמן בא בעל האכסניא בקובלנא שמפריע מנוחת האורחים, ואי אפשר לו להסכים לזה שילמד בביתו. מן אותו זמן והלאה היה יושב בחצר בחוץ והיה עוסק בעבודתו בלי שום שינוי, כי כל כך היה מקושר לתורתו ועבודתו, ששום דבר לא היה מפריעו [הרה"ח ר' מרדכי צבי שמרלר זצ"ל ("ישמח צדיק", תולדות המחבר עמ' 11)]. "להבות אש", בשלח תשע"ח, עמ' ד'

זקה"ק הרבי מאפטא-ירושלים רבי אריה לייבוש ליפשיץ זצוק"ל (אבי אביו של כ"ק אאמו"ר זצוק"ל ומנו"כ בהר הזיתים) היה לו עבודה גדולה בעת הנענועים במשך ו' או ז' שעות, והגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל היה מביט בעבודת הקודש. הוא היה מקובל נורא. היה בן אחר בן של האריה דבי עילאי דרך בנו הרה"ק רבי חיים בעריש (לאריה דבי עילאי היו ג' בנים; רבי אריש, רבי זלמיש, רבי חיים בעריש). פעם ראה שמכנינים מזלג כף וסכין על השלחן, אמר שהוא ר"ת "גלם" (גאפל, לעפל, מעסער), שמכניסים בזה את כל הגולם, וצריך ללכת אל התכלית.

פעם הלך אל הרה"ח ר' נחום חנון ע"ה והעירו באמצע הלילה, והראה לו דמות הרבה יותר גבוה מקומת איש מעוטף בשחורים ומטייל על הכותל, ואמר שזהו השכינה. ושאל אותו רבי נחום: רבי, וכי איך יש לי הזכות לראות? אמר לו: אכן אין לך הזכות, רק כיון שאני רצייתי להראות לך. שמעתי זאת בעצמי מר' נחום כמה פעמים.

פעם התאכסן זקה"ק מאפטא אצל הרה"ח ר' מרדכי הערש שמרלר, ואמר השכן שלא היה יכול לישון בלילה כי כל הלילה הסתובב ומלמל בפיו. הבית היה חשוך והשכן הבין שמסתמא הרבי חוזר משניות, אך הוא אמר שהוא חוזר זוהר. והתפלל השכן איך יכול לחזור כמה שעות זוהר בעל פה. אמר הרבי: אני רואה שאינך מאמין, קח את ספר הזוהר ותתישב על הספה כי אתה תתעייף, ואני יעמוד, והחל לומר זוהר דף אחר דף בעל פה. הג"ר יוסף חיים זוננפלד הורה לחרוט על מצבתו "שר בית הזוהר". ועד היום נמצאת המצבה. כ"ק מרן אדמו"ר מסטראפקוב שליט"א, ("הליכות קודש", גליון ל"ז, עמ' נ"ז), "להבות אש", בשלח

תשע"ח, עמ' ד'

הרה"ק ר' שלמה יהושע דוד מראדזימין זי"ע

יום ההילולא - ט"ו שבט

הרה"ק רבי שלמה דוד יהושע מראדזימין זצלה"ה נולד לאביו הסבא קדישא מראדזימין הרה"ק רבי יעקב אריה זצלה"ה, אשר נודע בשעתו לחד מגדולי צדיקי פולין, אשר יצק מים על ידי רבן של ישראל החוזה מלובלין זצלה"ה אשר החשיבו עד מאד, ומן האריות שבחבורת פרשיסחא, תלמידים המובהק של היהודי הקדוש זצלה"ה והרה"ק חכם הרזים רבי שמחה בונם זצלה"ה ובנו הרה"ק רבי אברהם משה זצלה"ה מפרשיסחא, ולאחר הסתלקותו בדמי ימיו של רבו זה החל לנהל עדתו ברמה בעיר ראדזימין במשך עשרות בשנים, עד להסתלקותו ביום י"ח לחודש תמוז תרל"ז, ונודע לדורות כפועל ישועות בקרב הארץ בחייו וגם אחר הסתלקותו. עם הסתלקותו של הסבא קדישא הוטלה על כתפי בנו ותלמידו הגדול הוא רבינו שלמה דוד יהושע זצלה"ה אדרת הנהגת העדה, אשר בימיו פרחו ונתרחבה, ותהי ראדזימין לאבן שואבת לרבים וטובים מבקשי השם בכל רחבי פולין.

שלא כאביו אשר הנהגתו התאפיינה בדרך של "זקן מלא רחמים", ניהל הרה"ק מהרשד"י זצלה"ה את נשיאותו ברמים, כאשר לצד ענוותנותו וצניעותו המופלגת הנהיג את עדתו בחריפות, נוסח בית קאצק, תוך תביעה בלתי מתפשרת לשלימות אמת.

עשרים ושש שנים נשא בעול הנהגת העדה, כאשר בין השאר כיהן פאר - החל משנת תר"ל - כנשיא קופת רמבעה"נ בפולין, עד להסתלקותו באור ליום חמשה-עשר בשבט שנת תרס"ג. ומנוחתו כבוד בראדזימין. מתורתו לא נשתייר בידינו אלא מעט מזעיר, מספר אגרות קודש וגרגירים אחדים זעיר פה וזעיר שם.

הניח אחריו ברכה את בנו יחידו הרה"ק רבי אהרן מנחם מנדל זצלה"ה מראדזימין אשר מילא את מקומו בהנהגת העדה, ואת חתנו (מזיוו"ר) הרה"ק רבי צבי הירש מורגנשטרן זצלה"ה מלאמאז'. "נור התורה", ניסן תשס"ב, עמ' ה'

את מקומו של הסבא קדישא [הרה"ק רבי יעקב ארי' זי"ע] מראדזימין בהנהגת העדה, מילא בנו, רבי שלמה יהושע דוד.

"בית צדיקים יעמוד"; פעם אמר סבא קדישא מראדזימין, לבנו האדמו"ר רבי שלמה: דע בני, כי פעלתי בתפילותי, שהנהגת הרבנות לנהל עדת החסידים, לא תמוש מזרעי ומזרע זרעי עד עולם. וזה לך האות: "דור לדור ישבח מעשיך" - ישבח - ראשי תיבות "יהושע שלמה בן חיה", לאמור: כי הנהגתי תימשך באמצעות שושלת יוצאי חלצ'ך לעולם. ("תועפות ראם", דף כ"ח, אות ס"ב). "אור זרוע לצדיק" (ירושלים תשס"א) ח"א, ע' ר"ח

אבא - אמר רבי מנדל לאביו רבי שלמה מראדזימין - מדוע ציתני ללכת ולשמוע דרשת המגיד שבא לכאן, הרי הנך עוזר לו לטפח שקר בלבו, בהאמינו שנאה דורש הנהו: ענה לו רבי שלמה: - מוגבל האדם ומוגבלים כוחות נפשו. יש בו כח השואף לאמת וכח השואף לחסד, במקום שתפזר את כוחותיך לאמת כדי להעמיד את המגיד העני על טעותו, מוטב שתכתת רגליך לגמול עמו חסד ... הרה"ח ר' יהודה לייב לוי

ה"שפת אמת" כתב אליו [להאדמו"ר רבי שלמה יהושע דוד מראדזימין זי"ע] איגרות רבות, בהן הוא מכתירו בעקביות, בתארים: "אהובי מחותני ה"ה הרב הגדול המפורסם, בוצינא קדישא קש"ת מו"ה [כבוד קדושת שם תפארתו, מורנו הרב.]. "אור זרוע לצדיק" (ירושלים תשס"א) ח"א, ע' ר"ח

עשירים כי ניסו להתחמק ממתן צדקה - העמידם [הרה"ק רבי שלמה יהושע דוד מראדזימין זי"ע] על טעותם המרה, ועל הסכנה שהם אורבים לעצמם. פעם ביקשו פרנסיה העשירים של ראדזימין, לבטל את קופת הצדקה, או להתפטור מראשותה. טענו כי פלוני המתפרנס מן הצדקה, קנתה אשתו שביס יקר, במחיר נכבד של שלושה רובלים; פלוני המחזר על הפתחים, הלביש את בתו במעיל, מלבוש כבוד כמנהג בעלי בתים חשובים פה...

הזהירים האדמו"ר ואמר: - כשם שאי אפשר לקהילה בלי עניים, כך אין לה מעמד בלי קופת צדקה. תאמרו לבטל את הקופה - יתעורר רעש גדול בשמים: היתכן, קהילה מישראל בלי קופה של צדקה? ישגרו מן הסתם מלאכים, לבחון ולחקור אחר שורש הענין. הללו יראו בעיניהם, כי עולם הפוך בראדזימין: העניים יודעים הלכות עשירים והעשירים יודעים הלכות עניים... מה יעשו? ישובו השמימה ויציעו להעמיד סדרי עולם על מכונם: העניים, היודעים הלכות עשירים - יהפכו לעשירים, ואילו העשירים יודעי דת ודין של עניים - ירדו מנכסיהם ויהפכו לעניים... הכי תרצו כי כך יקרה? למען הפר עצה זו, השמרו נא לנפשכם, המשיכו לקיים את קופת הצדקה כבימים מקדם, ואל תגלו לאיש על שינוי סדרי בראשית אשר בראדזימין... "אור זרוע לצדיק" (ירושלים תשס"א) ח"א, ע' רי"ג

רבי שלמה מראדזימין לא חיבב עשירים. לפעמים אף רדפם. באו ושאלוהו: הלא שנינו (עירובין פו.), "רבי מכבד עשירים". נענה ואמר: - כעשירים לבד - שפיר. אולם באים עשירים ודורשים שאכבדם כחסידים, כלומדים, כחכמים או כצדיקים. לכבד עשיר עם-הארץ בעד "למדנותו", גס רוח בעד ה"חסידות" שלו, קל עולם בעד "צדקתו" - את זה אינני רוצה... הרה"ח ר' יהודה לייב לויין ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"א, ע' 121

פעם אמרו חסידי ראדזימין בפראגה, ליד וורשה, להרחיק את גבאי בית-הכנסת שלהם ממשרתו. באו אל רבי שלמה לשאול לדעתו. לא הסכים הרבי עמהם. אמר: "יש לרחם על הגבאי, אין נצרך כמוהו..."

תמהו החסידים: הלא עשיר הנה? נענה להם רבי שלמה: "הוא גאוותן, ואין לך נצרך לבריות כמו הרודף אחר הכבוד, כי על מי יתרומם ומי יכבדו, אם לא הבריות?!" הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרבצי תורה מעולם החסידות" (ב"ב תשמ"ז) ח"ד, ע' נ"ו

עבור לחמם של העניים, קידש [הרה"ק רבי שלמה יהושע דוד מראדזימין זי"ע] מלחמה. אולם את חסידיו, לימד לדעת כי הפרנסה אינה אלא כלי לקיום, בדרגה האחרונה של סולם חיי אדם:

- פעם, ידע יהודי שעליו להיות טהור. ואמנם ידע כמו כן, שכדי להיות טהור, צריכים גם לפרנסה - דאג אפוא גם לפרנסה. כיום נתחלפה השיטה. אנשים מבינים, ראש לכל, כי לפרנסה הם צריכים. כיוון שהם כבר מתפרנסים וחיים, נותנים דעתם גם לנסות להשיג מעט טהרה...

כך ניקר את גידיהם של החסידים, ותבע מהם אמת צרופה, שאינה ניתנת לזיוף.

- העוני והכאב - אמר - יש במה לשבחם. אבל רק לעני מרוד ולחולה מותר לעשות זאת... אם יקום עשיר ויקלס את העוני, או בריא ואיתן שיפאר את הכאב והתלאה - דעו כי אינו אלא נוכל... "אור זרוע לצדיק" (ירושלים תשס"א) ח"א, ע' רי"ד

למען תורא

כי עמך הסליחה למען תורא, הרה"ק ר' שלמה מראדזימין ז"ל, שהיום הי' יומא דהילולא שלו, פי' למען תורא שיהי' תמיד ביראה שמא לא נסלח לו, וי"ל בזה אמרם ז"ל (שבת קנ"ג). נמצא כל ימיו בתשובה, כי הוא תמיד ביראה על הסליחה. "לב שמחה" (גור) ט"ז-בשבת תשמ"ב, דף פ"ה, טו"

ט"ז שבט

הרה"ק רבי אברהם שלמה מלעלוב זי"ע

יום ההילולא - ט"ז שבט

נולד לאביו רביה"ק מרן אדמוה"ז רבינו משה מרדכי מלעלוב זי"ע ולאמו מרת עטיל ע"ה בת הגה"ח ר' אברהם שווארץ זצ"ל בשנת תרפ"ז, בעיר קראקא ונימול על ברכי הרה"ק ר' ישעי' מטשעחויב זי"ע [בן רביה"ק בעל הדברי חיים מצאנז זי"ע], ונקרא ע"ש אבי אמו, הגה"ח ר' אברהם שווארץ זצ"ל והשם השני ע"ש שמו השלישי של רביה"ק ר' דוד צבי שלמה זי"ע. לפני גיל שלש עלה אביו רביה"ק זי"ע לארה"ק והתיישב בבתי וורשא שבירושלים, ועוד הספיק להיות אצל זקינו כ"ק אדמו"ר הרשנ"ן זי"ע, וסיפר הרה"ח ר' דוד צבי שלמה ליפשיץ ז"ל, כי בעוד רבינו ילד קטן כבן שנתיים ומחצה, אמר ברכות השחר לפני זקינו הרשנ"ן זי"ע ולא היה שגור בפיו המילות כדבעי, והיה צריך עזרה, התבטא עליו זקינו אל הסובבים. "מ'דארף לייגען א אויג אויף דעם, ער וועט נאך ליינען קוויטלעך". כבר בילדותו ראו אצלו גיגוני קדושה והנהגות מבהילים, והיה דורש ועוקב אחר הליכות צדיקים. בבואו לשנת י"ג אמר אביו שיכתבו לו על התפילין באט"ל 'אברהם שלמה בידרמן שליט"א' ואמרה בתו הגדולה הרבנית חנה שתחי' שהוא יבוש לילך עם זה אמר אביו הק': בכל אופן רוצה שיעשו כך, בשנת ת"ש, החל ללמוד בישיבת קמניץ בירושלים, ולמד בחברותא עם הגאון הגדול רבי ישראל גרוסמן זצ"ל.

בהגיע שנת תש"ג, כאשר העתיק אביו זי"ע את מושבו מירושלים לתל אביב, עבר רבינו ללמוד בבני ברק בישיבת "בית יוסף" - נובהרדוק, שמו יצא לתהילה בלומדו בישיבת בית יוסף, ובשל כך מקורב היה לראש הישיבה דאז, הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי מסטיפלא זצ"ל, שגם קבע עימו שיעור בצוותא מידי יום שישי בשו"ע יורה דעה. ופעם סיפר רבינו זי"ע שלמד עם הסטייפלער את כל חלק היו"ד פון טאוועל ביז טאוועל' (מכריכה לכריכה), והתבטא הסטייפלער: 'על אף שלפעמים מאחר הנער מלהגיע בזמן, הרי הלימוד עמו שווה את ההמתנה'. וסיפר הרה"ח אלימלך גלבשטיין שבבית המדרש במוהליבר שבת"א ראה ספר שקיבל רבינו מהרב מסטפילא ובו כתב הקדשה בתארים מפליגים על רבינו.

בחורף תש"ז בא רבינו זי"ע בקשרי שידוכין עם תבלחט"א הרבנית הצדקנית שתליט"א, קודם השידוך שאל חותנו הרה"צ המקובל רבי יודא זונדל האגער צוק"ל את הרה"ק מבעלזא זי"ע אודות השידוך והבחור, ואמר לו הרה"ק מבעלזא זי"ע על רבינו כלשון הזה "איך קען איהם, ער איז א ירא שמים". וכששאל המחותן את אבי החתן מרן אדמוה"ז זי"ע מנין יתפרנס חתנו, ענה לו מרן אביו זי"ע שהוא יהיה הרי הרבי ומזה יהיה לו פרנסה.

בט"ו בשבט תש"ז הקים את ביתו נאווה קודש. לאחר נישואיו היה גר רבינו בירושלים והמשיך בהתמדתו המפורסמת בלימודיו וכפי שהתבטא רבינו: 'נאך מיין חתונה האב איך נישט געקענט זיך אפ טשעפען פון

די גמרא' [אחרי החתונה לא יכלתי לעזוב את הגמרא]. בתקופה זו [לערך שנת תש"ח] פתח אביו זי"ע את בית המדרש "בית דוד" לחסידיו שהתגוררו בירושלים (והיה זה לפני שבאו למקום קבע בבהר"ן), אביו זי"ע שהתגורר באותם ימים בתל אביב, מינה את רבינו להיות ה'רבי' עליהם, אודות המינוי המופלג התבטא אביו זי"ע להגבאי הרה"ח ר' דוד קאף בעצמו, שכפי הנהוג בחצרות ובקהילות קודש רבים אשר ממנים את בן הרבי ל'רב הצעיר' בחייו, כך אני ממנה את בני ר' אברהם. ובשמח"ת הורה אדמוה"ז שרבינו יגש ל"אתה הראת", ורבינו אח"כ ביקש מאביו שאינו רוצה בזה הכיבוד, נענה אביו שהוא הרב וע"כ הוא זה שצריך לגשת. רבינו זי"ע היה מוסר בבית המדרש שיעורים כסדרן בשו"ע יורה דעה, לאברכים בח"ב ולבחורים בח"א.

בשנת תש"י הקים רבינו את ארגון הפעילים "חבר פעילי מחנה התורת" [לימים "יד לאחים"] יחד עם קבוצת אברכים ובחורים ביניהם הרב שלום בער ליפשיץ, וסיפר המשב"ק הרה"ח ר' זאב מילר שליט"א, פעם הזדמן רבינו לאיזה מאורע ציבורי שם היה נוכח ר' שלום בער ליפשיץ ז"ל, שכידוע עמד בראש הארגון שנים רבות עד יומו האחרון, וכשראה אותי עומד בסמוך לרבינו אמר: "ההנך יודע כי כל הארגון הגדול הזה קיים בזכות רבך"!!

בהגיע רבינו לגיל כ"ד הוסמך להוראה "יורה יורה ידין ידין" ע"י הגרי"צ קאליש זצ"ל הרב מסקערנעוויץ, רבה המפורסם של ב"ב, ומעוד מגדולי הדור ההוא רבני תל אביב והסביבה, ביניהם הגר"י כ"ץ זצ"ל שכתב עליו: זה כמה פעמים עמד לפני לבחינה ומצאתי אותו מלא בכל ההלכות ממקור התלמוד וראשונים עד אחרון שבאחרונים והלכות פסוקות... ובטוח אני בו כי למודו יעשה פרי ולאילנא רבא יתעבד, בעזהשי"ת לא יצא ח"ו שום מכשול תח"י כי יש לו חזקת חבר...

בשנת תשט"ו הקים מרן אביו זי"ע ישיבה לצעירים "תורת משה" בירושלים ומינה את רבינו לעמוד בראשות הישיבה, את עול קיום הישיבה בירושלים ובתל אביב הן ברוחניות הן בגשמיות לקח על כתפו רבינו זי"ע, וכשהוא מנווטה בעוז ובאהבה רחמימאית לכל בחור ובחור ודואג לכל יחסר המזג, לנחת רוח אביו, ובאותם שנים בהם הישיבה פעלה היה רבינו זי"ע מכתת את רגליו במס"נ שבועות וחדשים ארוכים בגיוס כספים לטובת המוסדות אצל אחב"י בארץ ומעבר לימים, ולאן שרבינו מגיע רוכש הוא אהדה עצומה מקרב יהודי המקום שהבחינו בו כי חכמת אדם תאיר פניו וראו עליו את החן האופייני שירש מבית אבא. יידען האב"ן א שמעק... וכפי שהתבטא עליו אביו מרן אדמוה"ז מיין אברהם איז א בר דעת'.

בשנת תשכ"ט לקח על עצמו רבינו את ציווי של אביו 'ראטעווען יידישע קינדער' [להציל יהודים], ונסע למרחק למגדל העמק והקים שם כולל אברכים כשרבינו מעמיד בראשו את הרה"ג רבי אשר סופר שליט"א. לאחר למעלה מחצי שנה של פעילות, בראות רבינו כי האברכים אשר הביא לשם, בידם לפתח ולשגשג את הפעילות ועבודת הק' לקרב את לבות בני"ל לבורא ית"ש, תיכף מסר בידם את הניהול והפיקוד, היה זה ביום ד' אייר תשכ"ט אז מסר רבינו את ראשות הכולל והנהלת הפעילות להגרי"ד גרוסמן שליט"א, אשר רבינו גילה את כוחותיו וכשרונותיו המבורכים, כפי אשר אכן חפץ ה' בידו הצליח ובנה והקים שם עוד מוסדות לתפארת.

בשנת תשל"א שוב רבינו חולץ מתנאים ויוצא עם קבוצת אברכים לגלות עוד ועוד ניצוצות יהודים, בחששו שאם לא יכניסו אותם למוסדות תורניים, מי יודע לאן יגיעו ולאן יתגלגלו, הקים רבינו שוב

כולל וכעת בעיר עפולה, שם הקים רבינו כולל אברכים בראשות חתנו הגדול הגאון ר' שלמה וסרמן שליט"א רב דקהילתנו הק'. בשכונת עפולה עילית הקים רבינו מתיבתא "מדרש פנחס" ע"ש הרה"ק רבי פנחס בעל ה"הפלאה" זי"ע, מתיבתא זו עמדה קרוב לעשור שנים ובה למדו עשרות ילדים אותם קיבצו בעבודה קשה ויגיעה אחר כל תלמיד ותלמיד.

הי' דבוק באביו הק' באופן בל יתואר, ובכל מקום שעלה גלה עמו, וכשעבר מעיר לעיר עבר עמו, וכשלא הי' ביכלתו הי' נוסע אליו בכל יום, ואף אביו הק' השיב לו אהבה מנה אחת אפים, והי' מבקש ממנו שיעלה אליו כל יום בבוקר, והיו יודעים שכל דבר שרוצים לפעול אצל מרן אדמוה"ז זי"ע הוא ע"י רבינו, והיה אביו מתייעץ עמו בעניני רמי מעלה ונשגבים וכלשה"ק של רבינו במכתב אודות אביו "וגילה לפני כל תעלומות לבו", והתבטא פעם אדמוה"ז ש"פיו כפי, והחן שעמי, מכח אבותי הקדושים, נסוך גם עליו...". ופעם התבטא שחתימתו כחתימתי.

בקיץ תשמ"ז אמר מרן אביו שהנוסח של מנוחה ושמחה שהיה אומר רביה"ק בקביעות לבד, הוא לא מקארלין אלא מאביו זי"ע, וכיבד את בנו רבינו זי"ע שיאמר הנוסח, ומני אז כיבד את רבינו זי"ע בזה הזמר, בחשוון תשמ"ז קרא אליו אביו ואמר לו "אזו דו וועסט מצליח זיין, וועט זיין א גרויסער קידוש השם...".

בכ"ד טבת חשכו המאורות כאשר הורם הנזר והוסרה עטרת אביו הקדוש רבי משה מרדכי זי"ע"א ונשמתו עלה למרומים ביום כ"ד בטבת תשמ"ז, נפלה על רבינו אדרת ההנהגה. ככלות ימי השבעה מתמנה רבינו למלאות את מקומו. את מקום מושבו ואת חצר הקודש קובע רבינו בבית אביו בעיר מגורי אבותיו ירושלים ת"ו, הנהיג רבינו את קהל עדתינו - צאן מרעיתו באהבה כזקן מלא רחמים, שלוש עשרה שנים כמנין י"ג מכילין דרחמי הורה לנו הדרך שילכו בה, בתוכחה מגולה ובאהבה נסתרת, נשא אותנו על ליבו לפני ה' תמיד.

ויהי בהגיע ראשית שנת תש"ס, החלו שינויים מפליגים במצב בריאותו של רבינו, עד שניכר היה כי זאת התקופה האחרונה לחיי חיותו. ביום שני של ראש השנה לאחר הסעודה לא חש הרבי טוב, והוא הובהל לבית החולים כשאירוע לב תקף אותו, למחרת היום, צום גדליה, אמר רבינו למשב"ק שהוא התאמץ מידי בליל ראש השנה: "איחלתי לכל אחד ואחד מעומק עמקי הלב". בערב שבת קודש בשלח לסדר "והיה ביום השישי והכינינו את אשר יביאו", י"ד בשבט, התגברה ביותר חולשתו של רבינו, והובהל לבית החולים כשעה לאחר צאת שבת קודש, אור ליום ראשון לסדר "ומשה עלה אל האלוקים", ט"ז בשבט, ניצחו אראלים את המצוקים, נשבה ארון הקודש, ותעל נשמתו של רבינו הקוה"ט בסערה השמימה לאור באור החיים. ותרב בבת יהודה תאניה ואניה על סילוקו של צדיק [ומנו"כ בהר הזיתים].

והנה פלא, נרעשים הכל לראות כי הצוואה נושאת את תאריך כתיבתה: "כ"ב שבט תשנ"ט - בדיוק שנה קודם לכן, הכין הרבי מראש את המשך הדרך, ממרחק של שנה בדיוק, למען תהיה המשכה לקהל עדת ישורון עדי ביאת ינון.

ביום כ"ב שבט תש"ס, יום כלות השבעה, להסתלקות רבינו לגנוי מרומים, אנ"ש מתכנסים לקיים ברטט את צוואת רבינו בה ציווה אחריו את בניו כ"ק מרן אדמו"ר הרשנ"ן זי"ע - ביתר ולהבדלחט"א כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, לעלות על כס ההנהגה עלי שושילתא קדישתא דא. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן. "אשל אברהם", יתרו תשע"ח, עמ' ז'

הרה"ק רבי אברהם משה ממארכישוב זי"ע

יום ההילולא - י"ח שבט

הרה"ק רבי אברהם משה ויינטרויב ממארכישוב היה בן החסיד הלמדן הנודע רבי דוד מזעליחוב, מפארי חסידי לובלין בעירו. וחתן הנגיד החסיד רבי נטע אביגדור לעווינסון מקאצק, מנשואי הפנים שבעדת "חסידי לובלין", אשר כל שאיפותיו היו לראות צאצאיו מתעלים בתורה ועבודת ה', ולשם כך, קיבל עליו לפרנסם ולכלכלם ולהשיא את צאצאיהם כל ימי חייו. ואכן זכה לבנין וחתנין רבנן שהיו מן האריות שבחבורת "חסידי לובלין".

מטל ילדותו נודע רבי אברהם משה כעילוי גדול וכקדוש וטהור אשר כל עסקו בתורה ועבודת ה' בהפלגה גדולה עד שכל רואיו ומכיריו העידו כי לגדולות נוצר. וכעדות בן דורו: "אלה שהכירו את הצדיק הקדוש ממרקשוב, עוד טרם התעטרו בכתר האדמורו"ת, נבאו פה אחד, שעתיד הוא להיות רבם של חסידים ומנהיג עדה, די היה להסתכל אך רגע בפניו, כדי לראות ששקוע הוא כולו במחשבות קדושות ורעיונות נשגבים שאינם קשורים לעולם הזה כלל" ("מלאכי עליון", בערכו אות א).

על עומק עיונו בתורה והתפשטותו הגשמית יסופר: פעם חלה באזנו, והיו הרופאים צריכים לצרוב את האוזן בברזל לוהט. במשך כל עת הטיפול למד בספר הזוהר הק' ולא חש דבר, כאילו אין הוא המטופל כאן, ולא את אזנו צירבו בברזל הלוהט (שם אות ד).

תחילת ועיקר שמושו בחסידות היה אצל רבינו [הרה"ק רבי לייבל איגר מלובלין זי"ע], שהעיד עליו כי מלא וגדוש הוא ביקד מוקד של יראת שמים [אדמו"ר מלובלין זצוק"ל, ובל"ק: "א קעסיל מיט יראת שמים"], ואחר פטירתו קיבל את מורתו של הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע שם נחשב כראש וראשון בעדת החסידים, וזכה לקירבה יתירה מרבו.

אחר פטירת רבי צדוק - בשנת תר"ס - ראו בו רוב החסידים כממלא מקום רבם, והחלו להסתופף בצילו. תחילה ישב בפרבר לובלין הנקרא "על החול", מנה עבר לעיר מולדתו זעליחוב, ומשם למרקישוב, אשר על שמה נקרא. חשובי החסידים הפליאו מאד את דברי תורתו העמוקים וידיעותיו המופלגים בקבלה. גרגירים מאמרותיו שובצו בקובצי "הבאר" לרוב בתשובותיו של העורך הרה"ג רבי צבי הירש פרידלינג מבאסקוויץ, אשר היה חתן בנו.

בפרוץ מלחמת העולם הראשונה עבר כהרבה מאדמור"י ורבני פולין לוורשא. שם נסתלק לב"ע ביום השלישי לסדר "ומשה עלה אל האלקים" ח"י שבט תרע"ה, ומנוחתו כבוד באהל מיוחד שם. את מקומו מילא בנו רבי יהושע עוזיאל, שזכה עוד בצעירותו לקבל פני רבינו [הרה"ק רבי לייבל איגר מלובלין זי"ע], ויחד עם אביו קיבל אח"כ לקח מפי רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע, היה מחשובי האדמור"ים בוורשא שלקחו חבל בפעילות מסורה למען הכלל והפרט וחיוזוק יסודי הדת והאמונה. וגם אליו נהרו המוני חסידים להתבשם מזיו תורתו שנאמרו לפי הנוסח המקובל מרבותיו מלובלין. "יהודה לקדשו" (ת"א

תשנ"ט) ח"א, ע' קפ"ג

הרה"ח ר' שמואל אהרן וועבער שזורי זצ"ל

יום ההילולא - י"ט שבט

נולד ביום י"א סיון תרמ"ה. למד בישיבת אור חדש בראשות הגאון ר' יונה ראם זצ"ל. נשא בשנת תרס"ד את מרת שרה בת הרה"צ ר' משה ישראל ברנשטיין [ר' משה ישראל היה בנו של הגאון ר' בנימין יהודה לייב ואביו של הגה"צ ר' פישל ברנשטיין, ראב"ד בית הדין לעדת החסידים בירושלים המכונה ר' פישל דיין]. מרת שרה נפטרה ביום ב' דר"ח מרחשון תשי"ג ונטמנה בהר המנוחות. על מצבתה נחרת: ...נכדת הצה"ק הר"א הגדול מקארלין, הרא"ש מסטאלין, היהודי הקדוש מפרשיסחא, הר"ד והר"מ מלעלוב, זצוקלה"ה זי"ע. וכה כתב הרה"צ רבי יעקב מהוסיאטין: ב"ה יום ה' פ' נח תשי"ג. לכבוד ידידי הנכבד הרה"ג החריף מוכתר במעלות ובמדות טובות מוה"ר שמואל אהרן שזורי נ"י. האסון הנורא אשר קרהו בהקטף פתאום פתיל חייה של אשת נעוריו ע"ה ובאופן כה מזעזע, הכאיב את נפשי מאד. המקום ינחם אותו ואת הנלוים אליו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ומעתה אך טוב וחסד ירדפוהו עד עולם. כעתירת מוקירו המשתתף בצערו והמצפה לישועת כלל ישראל במהרה. יעקב במוה"ר יצחק.

רבי שמואל אהרן בעודו יניק זכה פעם לשמש את הגה"ק המהרי"ל דיסקין זי"ע, היה גאון עצום בכל חדרי התורה וסופר מהיר, כבר בקטנותו הבריק בחריפותו, והגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, שהיה מחותנו של אביו, אהבו והשתעשע עמו עד למאד, ובספר שהעניק לו ב'בר מצוה' הפליג בשבחיו כעל אדם גדול.

היה איש של צורה וכל כולו מקרין שמחה ועליצות, לבושו הוד והדר, והקפטן הירושלמי היה עוטה אותו גם בימות החול, וגם כאשר התייצב לפני מלכים ורוזנים בכל מדינות העולם לא שינה את לבושו, גאה היה ביהדותו ובחסידותו. פיקח ובעל ידע רב והופעה מיוחדת אשר העניקה לו מעמד מרומם אשר ניצל זאת לטובת היישוב היהודי באר"י.

משנת תרע"ה עד תרע"ט שימש כמזכיר ומנהל כולל גליציה בירושלים. מגדולי הפעילים להצלת אלפי נפשות להעלותם לאר"י, ובהם הצלת האחים הקדושים כ"ק מרן מהר"א מבעלזא וכ"ק האדמו"ר מבילגורייא זי"ע. ארבעים שנה מתחילת שנת תר"ץ ועד סוף שנת תש"ל ערך את הירחון התורני "קול תורה" ששימש כבימה מרכזית לפרסום חידושיהם של חכמי וגדולי התורה המפורסמים, ובו גם פירסם בהמשכים את חיבורו "אשישות" על סוגיות התלמוד. דבקותו ברבותיו ואמונת צדיקים שלו היו לשם דבר, דבוק בהרה"ק רבי דוד צבי שלמה מלעלוב בהתבטלות מוחלטת ואיש אמונו. ממנו המשיך את ההתקשרות בבנו הרה"צ רבי שמעון נתן נטע ובנכדו הרה"צ רבי משה מרדכי. היה בעל מספר נפלא אודות הצדיקים שזכה להסתופף בצילם, ורוב הסיפורים והד"ת מאדמו"רי לעלוב זי"ע, מפיו נשמעו, ומשמש עד היום כמעתיק השמועה מבלי שינוי. זכה לזקנה מופלגת ונפטר י"ט שבט תש"מ, נטמן בהר הזיתים. הרב ברוך פריינד שליט"א, "עלי זכרון", סיון תשע"ח, ע' י"ז

הגאון רבי שמעון גרינפעלד זי"ע

יום ההילולא - י"ט שבט

נולד בעיר חוסט ביום ד' בחשון תרכ"א לאביו הגאון רבי יהודא גרינפעלד בעל שו"ת "קול יהודא", ולאמו בתו של רבי מרדכי כהנא, נכד אחיו של בעל "קצות החושן".

בגיל י"א שנה כבר למד המהרש"ג בישיבת המהר"ם שיק והיה מתלמידי המובהקים. בספר תשובותיו נמצאים תשובות שכתב בשנת תרל"ה היינו בהיותו בן י"ד בלבד, והם מלאים חריפות ובקיאות בש"ס ופוסקים כזקן ורגיל. לימים נתמנה לדומ"ץ בעיר מונקאטש (בה גר לאחר נשואיו). עם הסתלקות אביו בג' דאדר תרס"ז הוכתר למלא מקומו כאב"ד ור"מ דסעמיהאלי. מני אז שעלה על כסא הרבנות דרך כוכבו כאחד מגדולי הפוסקים ומרביצי תורה. מסעמיהאלי יצאה תורה והוראה לכל המדינה, ממנו ישקו העדרים. מאות תלמידים מכל אזורי המדינה נתקבצו לישיבתו הרמה לקבל תורה מפיו.

ביום י"ט לחודש שבט שנת תר"ץ נתבקש לישיבה של מעלה. בעל "יגל יעקב" אב"ד מישקולץ בהספידו סיפר שבלייל הסתלקותו ראה בחלום גיילי ס"ת קרועים... ומנו"כ דמר בסעמיהאלי.

ספריו שו"ת מהרש"ג וחיידושי מהרש"ג עמ"ס שבועות וס' 'זהב שבא' על התורה. "דברי שלום ואמת" (ב"ב תשנ"ג) ע' כ"ט

את מידותיו הטובות [של המהרש"ג זצ"ל] כמעט שאין לספר, כי כולם היו בו ענו ושפל ברוך בתכלית השפלות, והיה בורח מן הכבוד, וכמעט שהי' לצחוק בעיניו אם עשו לו כבוד גדול ואפילו את תלמידי הוזהיר לבל יעשו לו כבוד יותר מדי וכמעט שלא הניח לאיש אחר שישמשנו וטרחא דצבורא הי' גדול בעיניו למאוד, ולא הניח להש"ץ שימתין עליו עד שיגמור ק"ש ותפילה והי' בא לכל דבר שבקדושה ראשון, מעולם לא ביקש משום אדם שיתן לו מתנה ואפילו מהקהל מעולם לא ביקש שיוסיפו לו על משכרתו, וכן כשבא לפניו לדון מעולם לא ביקש שיתנו לו כסף בעד הפסק אולם הגיד הפסק בלא כסף כלל ואם נתנו אח"כ הבע"ד הי' מקבלו ואם לא, לא, וכן אפי' כשבקשו ממנו שיסע למק"א לד"ת גם אז לא קצב לעצמו שכר מקודם וא"ל שכל אלו הדיינים הקוצבים לעצמם שכרם במוקדם קרוב הדבר שיהיו דיניהם בטל, שהי' בכלל הנוטל שכר לדון, וכן לא היה רוצה לקבל שום שכר בעד הכשר משום דהנוטל שכר להעיד עדותו בטלה. ובחליצה לא היה נוטל שכר כלל וכלל, ובסוף ימיו לא הי' נוסע לשום ד"ת אפילו באם הי' רוצים ליתן לו סך עצום. וכן לא היה מקבל שום שכר בעד שום ד"ת אף שנתנו מעצמם אולם בלא ד"ת אם בא אדם ונתן לו מתנה היה מקבלו. ופעם אחת א"ל הן מבואר בכתבי האר"י ז"ל שכל עשיר הוא בבחי' זכר וכל מקבל הוא בבחי' נקבה, ולכך נאמר עשיר ברשים ימשול, כמו והוא ימשול בך, והנה מצינו באשה שאינה רוצית לקבל הרי היא מורדת ופוחתין לה מכתובתה משום שמתרעמת על מדתו של הקב"ה שבראה בבחי' מקבל דהיינו נקבה, וכמו כן מי שבראו הקב"ה עני שצריך להיות מקבל ואם אינו רוצה לקבל הרי הוא כאשה מורדת על בעלה, וכמו שאשה מברכת שעשני כרצונו כן צריך האדם לקבל באהבה שיהי' מקבל ואל יבעט בהנותן, אולם כמו כן מצינו התובעת בפה תצא שלא בכתובה. ולכן העני התובע בפה שיתנו לו, ג"כ לא ישר דרכו. אלה הדברים אשר דיבר לי, וכן היה באמת דרכו לא הי' מבקש ולא מבעט בהנותן. בנו הרה"ג ר' מרדכי גרינפעלד ז"ל בהקדמתו ל"שו"ת מהרש"ג" (ברוקלין

סיפר [הרה"ח רבי יחזקאל מאנדל ז"ל] על רבו המהרש"ג מה ששמע מפי גיסו רבי מרדכי גרינפעלד זצ"ל בן אחיו של מרן המהרש"ג זצ"ל, שסיפר שבפעם האחרונה שהיה אצלו, שח לו רבו: "ראיתי בחלומי שהורו לי מן שמיא ללחום ביצר הגורר את האדם לתאוות המזון, ואמנם בניקל הצלחתי להכניעו, כי מעולם לא נכספתי לכסף שאינו שייך לי. אולם כאשר אמרו לי ללחום בתאוות הכבוד, בזה נצטרכתי לעבודה קשה, כי מתוקף היותי רב מחויב אני לדרוש את כבודי כרב העיר, ולכן היתה המלחמה קשה עבורי וב"ה שגם במלחמה זו נצחתני". הרה"ח רבי יחזקאל מאנדל ז"ל, "ויגמול שקדים" (אשדוד תשס"ח) ע' רכ"ה

לעת זקנותו של המהרש"ג, אמר לתלמידו ר' ישראל פולק ז"ל, שיבחן אותו אם הוא עדיין זוכר את הלשון בטור ובבית יוסף בעל פה. לאחר מכן ביקש ממנו שיבחן אותו גם בתוספות שבש"ס, לראות אם אינו טועה לומר התירוץ השני של תוס' קודם התירוץ הראשון. וכן היה - שידע להשיב על כל מקום ששאלו. הרה"ח רבי יחזקאל מאנדל ז"ל, "ויגמול שקדים" (אשדוד תשס"ח) ע' רכ"ה

סיפר לי בן דודי היקר הר"ר יוסף נחמיה הירשלער ששמע מפי הגה"צ רבי משה נתן למברגר אבד"ק מאקאווא - קרית אתא בעמח"ס עטרת משה, ותלמיד מובהק למרן המהרש"ג, מגודל הדחקות שהיתה שוררת בישיבתו של מהרש"ג, שלמדו תורה מתוך הדחק, ובימות החורף סבלו מן הקרירות מחוסר אמצעים להסקה.

רק כשהיה השלג עז והקור גדול כל כך עד שנעשה כפור על החלונות, הדליקו את התנור, אבל כשהיה נמס הכפור מעל החלון צוה מהרש"ג לכבות את האש, באמרו, שכעת הוא כבר בגדר "מותרות".

ולפעמים היתה הקרירות חזקה כל כך, עד שלא היו הבחורים מסוגלים לעמוד על הרצפה שהיתה של אבן, אלא עמדו על הספסלים, וכך שמעו את השיעור בעמידה על הספסלים. הרה"ג ר' שמעון הירשלער שליט"א, "גשמי ברכה" (לונדון תשע"א) ע' תרצ"ז

כ"א שבט

הגאון רבי יהושע העשיל ברים זצ"ל

יום ההילולא - כ"א שבט

הגאון רבי יהושע העשיל ברים (ב"ר מרדכי דוד) זצ"ל ראש ישיבת "תפארת ישראל" רוז'ין, ירושלים, היה מתלמידיו הגדולים והמובהקים של הגרא"ז מלצר בישיבת עץ חיים בירושלים, עוד בצעירותו הפליא הגרא"ז את עמקותו וחרिפותו. ובשעוריו הרבה להזכיר ולצטט את רבו. משומעי לקחו ומתלמידיו המובהקים של גאון המוסר המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין. בהיותו אברך צעיר נקרא ע"י הגרא"י פינקל ראש ישיבת מיר לשמש כנו"נ בישיבתו, הוא הכיר בכשרונותיו הנפלאים והנדרים לכון בחורים בלימוד וחיודו. נמנה בין צוות המוחות של עלויי ירושלים בישיבת בית הוראה של הגאון מטעפליק ובמדרש בני ציון בבירור הלכות התלויים בארץ, ברוריו וחדושו שנדפסו בספרי "כרם ציון" הפליאו את כל העוסקים בהלכות אלו.

מבאי ביתם וחביבם של גדולי ארץ ישראל רבנים ואדמו"רים ובראשם גאון הדור מטשעבין, האדמו"רים מבבל והבית ישראל מגור. ובמערכות על קדושת הארץ שהיה פעיל בהם, עמד בקשרים עם החזו"א, הגאב"ד בריסק ואחרים.

היה קשור בכל נימי נפשו לרבו האדמו"ר מבויאן לכל אדמו"רי בית רוז'ין, מתוך יראה עלאה היה מזכיר את שמו של הרוז'נאי וממשיכי דרכו.

כל מהותו - חסד, הי' מסתפק במועט, לו ולבני ביתו, אך השקפתו לחסד עם הזולת היתה רחבה. גייס כספים והעמיד קרנות, הפעיל את כח השפעתו להחזיק אלמנות ויתומים, הי' מבקרים אישית ומעודדם מדבר על לבם ומחזקם, היה מראשי מוסד החסד המפואר כולל חבת ירושלים ופעל רבות לביסוסו. היה משתתף בשמחת כל או"א, ומרגליה בפומיה כי המבחן של חסד הוא צורת ההשתתפות בשמחה של הזולת, מקבל את כל אדם במאור פנים עד שהנפגש עמו ראה בו את ידידו הקרוב ביותר, ענוותן ושפל ברך, לא מחזיק טיבותא לנפשי' שהפליא את כל יודעיו ומכיריו.

חשקו בתורה לא ידעה שבעה, משנותיו הצעירות היה לומד חברותות שעות ארוכות לפנות בוקר ובלילות בבתי המדרש ובבתי הכנסת בירושלים העתיקה - נוסף לסדרי הלימוד בעץ חיים, מבלי יכולת להנתק מהגמרא. ועד ימיו האחרונים הי' משקיע עצמו בתורה כאברך צעיר מלא חיות והתלהבות שהפליא כל רואיו. ומרגלא בפומיה תמיד דברי רש"י על הגמרא (ברכות לב, ב) ד' דברים צריכים חיזוק, ואחד מהם תורה, וכתב רש"י "תמיד ובכל כוחו", והיה נסער ומסעיר, "רש"י לא כתב מליצות וגוזמאות, ואם רש"י אומר 'תמיד ובכל כוחו' מה נאמר אנן".

וכמו"כ היה חוזר ומשנן - בהתלהבות ובלהט דברי האור-החיים הק', בפ' תבוא עה"פ "ושמחת בכל הטוב, וז"ל: "גם ירמוז במאמר בכל הטוב, אל התורה, כאמרם ז"ל ואין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה".

תפילתו - כל מילה יוקדת אש, כל מילה מאירה וזוהרת, האש בערה בתוכו בחינת ובקרב קדושים תתהלל, קרה שבאמצע "נשמת" הביאו לו מים שלא יתמוטט מהתרגשות.

גולת הכותרת ומפעל חייו, ישיבת רוז'ין בירושלים, מסירותו לישיבה - שהיה ממיסדיה וראש ישיבתה מיומה הראשון, לא ידעה גבולות וזמנים במישור הרוחני וגם במישור הגשמי. שעורים, שיחות מוסריות, התוועדויות חסידיות, טפול אינדוידואלי לכל תלמיד, הדרכה לכל מג"ש, העמיד מאות תלמידים ובהם גדולי תורה וחסידות.

גופו טהור ויצתה נשמתו בטהור - מלותיו האחרונות "צריך להתקדש ולהטהר", ירד למקוה וטבל, אבל בעוה"ר לא עלה ולא נסתפג, בפנותו לעלות מטבילותיו החזיר את נשמתו הטהורה ליוצרה, ושחוק מרחף על שפתיו הקדושים, נתקיים בו "ותשחק ליום אחרון" בערש"ק כ"א בשבט תשמ"ו בחצות היום. ונטמן בו ביום בהר הזיתים ת.נ.צ.ב.ה "מוריה", שבט תשמ"ח, ע' נ"א

בשנות הקמת המדינה, התקיימה אסיפה של רבנים ועסקנים בענין גזירת שירות לאומי. אחת ההחלטות היתה להגיע במשלחת לרב הראשי, הג"ר יצחק הרצוג זצ"ל. הרבנים גמרו ביניהם, כי אין מתאים לעמוד בראש משלחת כזו, מאשר רבינו [הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצוק"ל]. כבואם אל בית רבינו, ניסה כדרכו הענוותנית והצנועה, למשוך ידו ממשמה זו. "איני ראוי לשליחות זו. איני מתאים לכך. קחו מישהו אחר..." אמר להם. בראש הבאים אליו, היה הגאון רבי יהושע ברים זצ"ל ראש ישיבת רוז'ין, ומשנוכח בסירובו של רבינו, הרעים בקולו וזעק מנהמת-ליבו: "רבי שלמה זלמן! כשמדובר בענינים של קדושת ישראל, אין חשבונות!".

רבינו לא הוסיף עוד מילה, ניגש ללבוש את מעילו, והצטרף למשלחת הרבנים. לאחר שובו מהפגישה עם הרה"ר, אמר רבינו לאנשי ביתו: כלום סבורים הינכם כי יראתי מצעקתו של רבי יהושע?! לא ולא! הסיבה שהלכתי היא, משום שלא יכולתי לראות את רצינותו ואמיתות כוונתו, ולהישאר בבית".

(שמעתי מפי בנו, הרה"ח ר' יצחק מאיר ברים שליט"א, ששמע מבנו של רבינו [הגרשו"א זצ"ל]) הרב אליהו נאה שליט"א, "חכו ממתקים" (ירושלים תשס"ח) ח"ב, ע' פ"א

באחת משכונות ירושלים נפטר בשבוע שלפני פסח אברך שהשאיר אחריו אלמנה ושבעה יתומים. לעזרת המשפחה האומללה, שבאה עד משבר, התגייס הגאון רבי יהושע ברים זצ"ל, ראש ישיבת רוז'ין, והוא סידר להם את כל הדרוש לצרכי חג הפסח, עד שדאג אפילו שיבוא אליהם אברך להסב עמם ולערוך אתם את הסדר כהלכתו.

לפני שהלך לבית-הכנסת, הודיע רבי יהושע לבני ביתו כי יתאחר לבוא לביתו לעריכת הסדר, מאחר והוא רוצה לסור לבית האלמנה והיתומים, כדי לסייע בהכנת הסדר שלהם. והנה קרה שאותו אברך שהבטיח לבוא - לא הגיע, והאלמנה ישבה ובכתה, באומרה שאינה מסוגלת לערוך לבדה את הסדר. רבי יהושע לא היסס, וקידש על היין וערך את הסדר ביחד עם האלמנה והיתומים עד חצי שעה לפני חצות הלילה, כשהוא משמח אותם בשירה ובזמרה, וכמובן שהנאתם היתה גדולה ורבה.

כחצי שעה לפני חצות הלילה, הגיע רבי יהושע לביתו, ניגש מיד לעריכת הסדר, באומרו לבני הבית כי עתה אין זמן לספר למה איחר כל כך, שהרי לא נותר אלא פחות ממחצית השעה עד לאכילת האפיקומן בזמן. לאחר אכילת האפיקומן סיפר להם מה שקרה, שהאברך שהבטיח לבוא למשפחה - לא הגיע, ועל כן נשאר שם כדי לקיים אתם את הסדר ולשמח את לבם. בני המשפחה שמעו והקשו: אמת, עשית חסד גדול עם האלמנה, אבל גם לך יש בית ומשפחה, וגם אתם צריך לערוך סדר...

נענה רבי יהושע ואמר להם: אספר לכם מעשה עם החזון-איש זי"ע, שממנו למדתי שכך הייתי צריך לעשות ולנהוג.

רבי יהושע היה בצעירותו יוצא ונכנס אצל החזון-איש, ופעם אחת כשנכנס אצלו עם אחד מחבריו, אמר להם החזון-איש: הנה יש לכם חבר אחד שזה מכבר הגיע לפרקו ועליכם לדאוג לו שימצא מהר את זיווגו. כמובן שמיד נרתמו לפעולה וכעבור זמן מסויים התארס הבחור, ושוב נכנסו לחזון-איש וסיפרו לו על כך. שמח החזון-איש שמחה גדולה ואמר להם, כי הוא מאוד רוצה לבוא לאירוסין, אבל מאחר שזמנו מוגבל, הוא מבקש מהם שיבואו לקרוא לו ממש כשהכל כבר יהיה מוכן.

כך עשו, וכאשר באו אצל החזון-איש מצאו שיושבים בחדרו איש ואשה והם מקריאים לפניו רשימה של סחורות, ועל כל אחת מהן הם שואלים מה טוב יותר ומה טוב פחות, ובאיזה מקום זול יותר לקנות את הסחורה, ועוד כיוצא באלו שאלות.

כך עמדו רבי יהושע וחבירו במשך שעה ורבע ליד הדלת, כשהחזון-איש רואה אותם שהם מחכים לו, והלא אמר להם שאין לו זמן, והנה האיש והאשה ממשיכים לשאול את שאלותיהם המפורטות בעניני מסחר, והחזון-איש עונה להם בסבלנות על הכל. לבסוף, כשגמרו לשאול כל מה שהיה להם, ליווה אותם החזון-איש בצאתם ובירכם לשלום.

מיד לאחר שיצאו, חבש החזון-איש את כובעו והחל ללכת עמם לתנאים. בדרך פנה אליהם ואמר להם: בודאי אתם תמהים, שהנה אמרתי לכם שאני רוצה להיות באירוסין, ובודאי יושבים שם אנשים ומחכים

לי שאבוא, כדי שאפשר יהיה לתחיל בתנאים, ואם כך, מה זה שישבתי זמן כה רב עם האיש והאשה? אבל הסיבה היא, שהם ניצולי השואה ועברו עליהם הרבה צרות ותלאות, הם הגיעו ארצה שבורים ומדוכאים ואין להם גם פרנסה. יעצתי להם, אפוא, לפתוח חנות, והנה עכשיו באו להתייעץ עמי כיצד לנהל את המסחר, מה לקנות ומה לא, ונתיישבתי בדעתי, כי מכיון שמחר הם פותחים את החנות שלהם וכסף לתת להם למטרה זו אין לי - חייב אני, לכל הפחות, לעזור להם בעצה, ויש בזה מצוה רבה, ואם כן, מי יאמר שהמצוה הזו מוטלת רק עלי, גם עליכם מוטלת המצוה הזו, ואתם קיימתם אותה בזה שחיכתם לי ועי"ז יכולתי לעזור להם בעצה.

זו היתה תשובתו של רבי יהושע לבני משפחתו, למה החליט להסב לסדר עם האלמנה והיתומים ולדחות את הסדר בביתו, שהרי באותה שעה זו היתה המצוה, לערוך את הסדר עם האלמנה, ואילו המצוה של בני משפחתו היתה לחכות לו עד שיבוא ויערוך את הסדר אתם!... הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון זצ"ל, "הגדת ר' שלום" (ירושלים תשס"ו) ע' מ"ג

הג"ר יהושע ברים התפלל פעם תפילת מנחה עם רבינו [הגאון מטעשבין זצ"ל] בביהכ"ס הגר"א ב'שערי חסד', בכ"א באדר, יום פטירת הרה"ק בעל 'נועם אלימלך', שכאמור רבינו נהג שלא לומר בו תחנון. אחר התפילה סיפר לרבינו שהיות והציבור אמר 'תחנון'. עשה עצמו כאומר 'תחנון' אבל באמת לא אמר. אמר לו רבינו, גם אני נהגתי בדיוק כך. (מפי רבי ראובן ברים) "שר התורה" (ירושלים תשס"ט) ע' 304

מכאן שמודים על בשורה טובה

הרה"ג ר' חיים ברים זצ"ל הי' אומר לשואלים אותו בעניני שידוך, בשם אחיו הרה"ג ר' יהושע העשיל זצ"ל ראש ישיבת רוז'ין, שאנו רואים בתורה, כשבא אליעזר לעסוק בעניני זיווגו של יצחק, שעל כל דבר קטן וגדול היה נותן שבח והודאה להשי"ת. וכן כשסיפר לבתואל על השתלשלות השידוך, ואקד ואשתחוה לה' (בראשית כד, מח). מכאן אנו רואים שעל כל דבר, ובפרט בעניני שידוך, יש להודות לה' גם על ההתקדמות החיובית, אפי' כשאינו יודע עדיין איך יפול דבר לבסוף. (קובץ מבקשי תורה) "נעימות החיים" (ברוקלין תשס"ד) ע' ע"ג

הגאון רבי יעקב וויידענפעלד ה"כוכב מיעקב" זי"ע

יום ההילולא - כ"א שבט

הגאון רבי יעקב וויידענפעלד זי"ע בעל "כוכב מיעקב" נולד בשנת ת"ר בסטניסלב לאביו רבי אליעזר זצ"ל, ובעודו נער הכירו בו גאוני דורו שייגדל לתפארת, והתפעלו מזכרונו ומכשרונותיו. נתקבל כרבה של הרימלוב. נפטר ביום כ"א שבט תרנ"ד, ונודע ע"ש ספרו שו"ת "כוכב מיעקב".

הניח בנים גאוניים וצדיקים: הרב יצחק ממלא מקומו בהרימלוב, הרב נחום אב"ד דומברובה, והרב דב בעריש אב"ד טשעביץ. נפטר בשנת ת"ש כששהה כפליט בשינאווא, וקברו נכרה בסמוך להרה"ק רבי יחזקאל שרגא. הרב יוסף דוד ויסברג ז"ל, "רבינו הקדוש מצאנו" ח"ג, ע' קנ"ז

הכוכב מיעקב בקטנותו לא קלט אותיות הא"ב, אמר אביו ר' לייזר להמלמד שיתחיל ללמדו מיד חומש, שכן לגודל שכלו אין הוא תופש אותיות בלי טעם ושכל, וכך הוה. הגאון רבי יהודה רבינוביץ זצ"ל, ששמע מבנו הגאון מטשעביץ זצ"ל, "בצילו חמדתי" (ירושלים תש"ס) ע' ט"ו

מסופר: תחילת לימודו (של ה"כוכב מיעקב" זצ"ל, בילדותו) בגפ"ת היה בין פסח לעצרת, במסכת שבועות, ורבו המלמד העיר בבדיחותא שבחרו ללמוד מסכת מענינא דיומא (חג ה"שבועות"). הגיב הילד על כך: "ודאי, ודאי, הלא מושבעים ועומדים אנו מהר סיני, וממילא יש קשר בין מסכת שבועות לחג השבועות" (וראה בס' "טור ברקת" לרבי חיים הכהן תלמיד הרח"ו שכתב ג"כ מענין החג הזה: אל תיקרי שבועות בקמ"ץ תחת השי"ן אלא בשו"א, כלומר, לשון רבים של שבועה - חג שנעשו בו שתי שבועות - שבועה אחת שנשבע לנו הקב"ה שלא ימיר אותנו באומה אחרת; והשבועה השניה, שנשבענו אנחנו להקב"ה שלא נחליף ולא נמיר אותו באל אחר).

ואולם יותר משהצטיין יעק'לי בכשרונותיו, התבלט בהתמדתו העצומה, כמי שצמא לתורה צמאון תמיד. פומיה לא פסיק מגירסא. בבית אביו היו מתאספים חסידים בליל שבת קודש ואחרי שעסקו בתורה ובחסידות פצחו בשירות ותשבחות. והנה פעם אחת כשיצאו בריקוד, הצטרף הילד יעק'לי אל מעגל הרוקדים, והאנשים שרקדו עמו קלטה אזנם איך הוא חוזר בעל פה, תוך כדי רקידה ושירה, את פרק "איזהו נשך" שלמד במשך השבוע ב"חדר". כן מסופר, שפעם עבר את העיר פרנץ יוזף, קיסר אוסטריה, ותהום כל סטניסלאב מנער ועד זקן לילך ולראותו. רק הוא, יעק'לי, לא מלאו לבו להתבטל ממשנתו אפילו לשעה קלה ונשאר בבית המדרש. הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרבצי תורה מעולם החסידות" (ב"ב תשמ"ו) ח"א, ע' רמ"ט

שמעתי מהרב מטשעבין זצ"ל, שבעת שאביו רבי יעק'לי נתמנה לרב בהרימלוב, היה לבני העיר טענה עליו, שהרב הקודם ששימש ברבנות קודם, נהג לילך בליל שב"ק לכל שלום זכר. והוא לא נהג כן, ואמר להם שענין השלום זכר הוא שינחמו את התינוק על ששכח תלמודו, וזהו ברבנים הקודמים שהיו ת"ח והיה להם בזה נחמה, שאף שהתינוק שכח הלימוד, מ"מ יראה שאפשר לגדול ת"ח מופלג, אך אני שצעיר אנכי לימים אין בידי במה לנחם התינוק, ואדרבה ע"י שלא אלך ובזמן הזה אעסוק בתורה יהיה לי במה לנחם. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, אב"ד גולדרס-גרין, "בצילא דמהימנותא", האזינו תשס"ב, עמ' ט'

בשנת תר"ל בהיות ה"כוכב מיעקב" בן שלושים, פנו אליו בעלי הדפוס "האלמנה והאחים ראם" בוילנא, שישלח אליהם חידושי לעטר בהם את המשניות והירושלמי אשר הם עומדים להוציא לאור. יום שקיבל הבקשה, התיישב ה"כוכב מיעקב" ורשם במהירות טורים שלמים של הגהות וחידושים למשניות סדר "טהרות" ולירושלמי, שנתפרסמו אחר כך במהדורת "ששה סדרי משנה" וירושלמי בהוצאת "ראם". נהג ה"כוכב מיעקב" לכנות אותם בשם "הגהות דחד יומא" [שנכתבו משך של יום אחד]. הגאון רבי יהודה רבינוביץ זצ"ל, ששמע מבנו הגאון מטשעבין זצ"ל, "בצילוי חמדת" (ירושלים תש"ס) ע' י"ג

שמעתי מהרה"ח ר' מענדל געלדווירטה נ"י, ששמע מאביו הרה"ח ר' ליפא ע"ה שכשהי' זקינו (אבי אמו) הגאון ר' יעק'לי מהרימלוב זצ"ל בצאנו, הי' משוחח בדברי תורה עם הרה"ק מצאנו זצ"ל. פעם אחת התווכחו באיזה ענין ולא הסכים הגאון ר' יעק'לי לדברי הרה"ק מצאנו. אמר לו הרה"ק, אם לא תסכימו עמדי, אז יסכימו עמדי מן השמים, אמר לו ר' יעק'לי, תורה לא בשמים היא. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תש"ס) ח"ג, ע' שנ"ה

המתעצל בהספד

הכוכב מיעקב אמר על מאחז"ל המתעצל בהספדו של תלמיד חכם ראוי לקברו בחייו, וצריך להבין מהו המידה כנגד מידה כאן.

אלא דהנה תכונתו של העצל הוא שכאשר הוא צריך להפליג לדרך רחוקה ונצרך לארוז חפציו אז בכל יום הוא מכניס דבר למוזודתו מה שמוצא וכשמגיע לנסיעה הוא רואה ששכח כמה דברים וסופו שמאחר

את הרכבת, אבל החכם והזריז קובע לו יום לפני הנסיעה בו אורז חפציו ומטלטליו ויודע מה הוא לוקח. כמו"כ בהספד, העצל מתחיל להכין הספדו על פלוני כשהוא עוד בחיי חיותו בחששו שאחרי המיתה לא יהיה לו פנאי להכין ההספד... וא"כ שפיר הוי מידה נגד מידה וראוי לקברו בחייו שיספידוהו בחייו. הגאון רבי יהודה רבינוביץ זצ"ל, ששמע מבנו הגאון מטשעבין זצ"ל, "בצילו חמדתי" (ירושלים תש"ס) ע' כ"ב

מלאך ה' צבאות

ה"כוכב מיעקב" אמר, 'אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו', מקשים העולם וכי מהיכן נדע איך נראה מלאך, אלא הדנה מציינו ביהושע ששאל את השליח משמים הלנו אתה אם לצרינו, כלומר לאיזה חוג ומפלגה הנך שייך. ויען מלאך ה' עתה באתי, על עסקי תלמוד תורה באתי, היינו שאין לי עסק במפלגות רק לעסקי לימוד התורה, זהו דמות מלאך ה' צבאות שיבקשו תורה מפיהו.

(מענין לענין באותו ענין - סיפר לי יהודי מלונדון מבית מדרשו של הג"ר אלחנן היילפרין שליט"א שכיבד פעם רב משולח לדרוש בקהילתו והתחיל ואמר 'אם הרב דומה למלאך ה"צ וכו" שנודע הקושיא מהיכן נדע כיצד נראה מלאך, ואמר שבמלאך מציינו שנותנים רשות זה לזה, אם הרב נותן רשות לאחר לדרוש, ה"ז דומה למלאך אלוקים...) הגאון רבי יהודה רבינוביץ זצ"ל, ששמע מבנו הגאון מטשעבין זצ"ל

כ"ב שבט

רבי מנחם מנדל הרבי מקוצק

יום ההילולא - כ"ב שבט

סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א [א]

חינוך לאמת בהשגחה פרטית הכינוס היה צריך להיות לפני שבוע והוא נדחה. לפני שבוע היה ט"ו בשבט, אבל גם היום תאריך מאד מיוחד - כ"ב שבט, יום ההילולא של אשתו של הרבי, הרבנית הצדקנית חיה מושקא, בזכות נשים צדקניות תבוא הגאולה.

יש גם שני צדיקים גדולים של החסידות שהיום יום ההילולא שלהם, שניהם מאותו בית מדרש - השני תלמיד של הראשון. הראשון הוא רבי מנחם מענדל מקוצק מהכי מיוחדים של החסידות. אחר כך יש תלמיד שלו, שהמשיך את דרכו עם בעל מי השילוח, הרבי מאיז'ביצא, רבי לייבלה איגר, הנכד של רבי עקיבא איגר, שנעשה רבי מאד גדול. הוא נעשה רבי בלובלין - התחילה שלשלת של לובלין אחריו. אחריו מלך בלובלין רבי צדוק הכהן שלמד אתו יחד אצל הרבי מאיז'ביצא. ספר החסידות שלו נקרא תורת אמת. גם ההילולא שלו הוא היום בכ"ב שבט.

אם כן, ראוי שעוד לפני הנושא העיקרי שלנו היום נפתח בכמה ווארטים מקוצק. ידוע שבקוצק הווארטים הכי חריפים, הכי נוגעים ישר לנשמת היהודי. מה שאומרים בחב"ד באריכות גדולה בקוצק הוא ישר, קצר ולענין.

יש המון פתגמים מפורסמים של הקוצקר, בעל ההילולא של היום. נאמר אחד ששייך לתיקון האני של האדם. הנקודה של קוצק היא אמת. ידוע הווארט 'אמת מקאצק תצמח' - קאצק בגימטריא ארץ, "אמת מארץ תצמח". הוא אמר ש'אם אני אני כי אני ואתה אתה כי אתה אתה אז אני אני ואתה אתה, אבל אם אני אני כי אתה אתה ואתה אתה כי אני אני אז אני לא אני ואתה לא אתה'.

מה פשר האמרה? שעל האדם להיות אמתי עם עצמו, וגם להכיר שה' ברא אותי כך – עם פרצוף יחודי ועם דעה יחודית – וה' ברא אותך עם פרצוף אחר ועם דעה אחרת. אם אני מכיר טוב שלכל אחד יש את האמת שלו, או בלשון אחרת, שלכל אחד יש את ה'ככה' שלו – כתוב ש-ככה הוא שם קדוש, ר"ת "כתר כל הכתרים" – אז אני אני כי אני אני, כך ה' ברא אותי וזה מה שהוא רוצה ממני, שאחפש את האני ואבטא אותו, ואתה אתה כי אתה אתה, כך ה' ברא את האדם ישר, לפני ש"המה בקשו חשבנות רבים".

לפי הווארט שלו ה"חשבנות רבים" שמקלקלים את היושר הטבעי של האדם הוא שהאדם מסתכל על הזולת וחושב שצריך להתאים את עצמו לפי הזולת. בכך הוא משקר לאמת שלו, של עצמו. אם אני אני כי אני אני, זה מה שאני, ואתה אתה כי אתה אתה – אז אני אני ואתה אתה, כך ה' ברא אותנו. לכל אחד יש את האוטונומיה של עצמו, את הממלכה של עצמו. אבל אם אני אני כי אני מסתכל ומתחשב איך אתה רואה אותי, שאהיה טוב בעיניך, ואתה אתה כי אני אני, אז אני לא אני ואתה לא אתה, הכל מסולף, כל החיים מסולפים, כל החברה מסולפת. על כך נאמר "והמה בקשו חשבנות רבים".

עד כאן ווארט אחד שמאד מדגים את האמת הצרופה של קוצק, לגבי ה'אני' של כל אחד ואחד.

להכניס את ה' בכל מקום

מה לגבי ה'? יש את האמת של ה'אני' ויש את האמת של הקב"ה. ברור שגם בקוצק יש גם את הקב"ה, ולא רק 'אני'. מה איתו? יש באמת ווארט, אפילו עוד יותר מפורסם שלו, שהוא אומר – איפה נמצא ה'? בכל מקום שנותנים לו להכנס. רק צריך לפתוח את השער, לפתוח את הדלת, ולתת לו להכנס – והוא מיד שם, כי לכתחילה הוא שם. עד שאתה לא פותח את השער הוא נסתר שם, "אכן אתה אל מסתתר", עד שמכניסים אותו ברצון. האדם הוא בעל רצון, וצריך לרצות שה' יכנס – לפתוח את הלב שלי, שיכנס לכל החיות שלי. ה' נמצא בכל מקום, "לית אתר פנוי מיניה", אבל אם לא פותחים לו לא רואים ולא מרגישים אותו בכלל.

הווארט הזה מצטרף לעוד ווארט שלו: הוא אומר שאם ה' נמצא אצלך ואתה מרגיש אותו בכל מקום – אז אין מקום מיוחד שהוא נמצא בו. כלומר, אין לך מקום מיוחד בו ה' נמצא, בדבר מסוים. אבל אם ה' לא נמצא בכל מקום – הוא לא נמצא בשום מקום. אם ה' לא נמצא אצלך בכל מקום, בכל חויה בחיים – כשיש לך טוב בחיים וכשיש לך לא-טוב בחיים, כשאתה שמח וכשאתה עצוב – אז אל תאמר לי שיש איזה מקום מיוחד, או איזה זמן, שבת, חג, שמחה במשפחה, בו אתה מרגיש את ה'. או-או – או שהוא נמצא אצלך בכל מקום, או שאם נדמה לך שהוא נמצא אצלך במקום מסוים, במקום טוב, אתה משקר. זה בכלל לא הוא אלא אתה. כל החוש של קוצק הוא לא לשקר לעצמך.

האמת הקוצקאית – אורות דתהו

לרבי מקוצק היו אלפי חסידים, אבל הוא לא היה צריך אותם בכלל. הוא אמר שמספיק לי, הלואי שיהיו רק 300 חסידים אמתיים, ונהיה מוכנים כולנו לעלות על הגגות ולצעוק "הוי" הוא האלהים אין עוד מלבדו". אם ככה – היינו מביאים את המשיח. באמת תפסו את קוצק כמשהו קיצוני ותמהוני, במיוחד בהתחלה. הניגון ששרו בהתחלה הוא ניגון של המקור של קוצק – ניגון היהודי הקדוש מפשיסחא. המקור של קוצק וממילא גם המקור של רבי לייבלה איגר, שהיום יום ההילולא שלו. הקוצק היה עוד יותר קיצוני מרבותיו – הרבי ר' בונים והיהודי הקדוש מפשיסחא. היה ודאי קו ממשיך. היה בו הרבה מה שנתפס בעולם כדנינים, כי היה מאד מקפיד על האמת – מי שאינו אמת צרופה אין לו מקום כאן בכלל.

מי שמחפש שיהיה לו טוב בחיים – אין לו מקום כאן. מי שרוצה רבי שעושה אותות ומופתים – "אותות ומופתים באדמת בני חם", לא תמצא בקוצק, לך לחם.

זה שהוא רוצה את 300 החילים שלו שיעלו על הגגות וככה יביא את המשיח נשמע מאד אורות דתהו, אבל גם הרבי שלנו אומר שהנוסחא המשיחית מחייבת אורות דתהו ובלי זה אי אפשר להביא משיח. עיקר העצמה של המשיח הוא אורות דתהו, רק צריך שיכנס בכלים דתיקון – באופן המתקבל. לכן ראוי לחפש ווארט של הקוצקער שכולל גם כלים דתיקון. זה חידוש, שאף שהעיקר אורות דתהו בכל אופן ראוי שיהיה בכלים דתיקון, באופן המתקבל. אם נצליח למצוא כזה ווארט בקוצק נרגע כלל.

כלים דתיקון – קדושה אנושית

באמת יש כזה ווארט, על הפסוק "ואנשי קדש תהיון לי". בחסידות חב"ד מפרשים ש"אנשי קדש" זו המדרגה הכי גבוהה לעתיד לבוא – "קדש" מלה בגרמיה, גילוי העצמות בתוך הנשמה. קדוש הוא שם תואר, המשכה מהקדש, אבל קדש הוא דבר לעצמו לגמרי, נבדל לגמרי. לכאורה אין יותר תהו מזה, תהו הוא נבדלות. אתה לא במציאות, לא משחק את כללי המשחק של החברה, של המדינה, של העולם – אתה משהו אחר לגמרי. מה הווארט שלו? "אנשי קדש תהיון לי" – גם כשאתם "קדש" תהיו "אנשי קדש", תהיה קדש אנושי.

מהו קדש אנושי, "אנשי קדש"? שרוח הבריות תהיה נוחה הימנו. לכאורה הוא לא התחשב כל כך ברוח הבריות. למה הוא בחר להתיישב בקוצק? בהתחלה, אחרי הסתלקות הרבי שלו – הרבי ר' בונים מפרשיסחא – הוא היה במקום אחר. אחרי שנתיים גורשו משם והלכו – הוא עם כל החסידים – לחפש עיירה. עד שהגיעו לעיירה קוצק, ואיך קבלו את פניהם? זרקו עליהם אבנים, שיסו בהם כלבים. אז הרבי אמר – זה המקום, כאן מקום אמתי מאד. הקאצקער היה משבח מאד את פרעה מלך מצרים שספג עשר מכות ונשאר בשלו. כאלה אנשים הוא אהב, משהו אמתי. אף על פי כן, עם כל זאת, הוא יכול לומר ווארט כמו "אנשי קדש" – תהיה קדש, אבל תהיה אנושי. שעם הקדש שלך תצליח להיות מקובל על הבריות.

אם כן, בחרנו כמה ווארטים שלו. אחד – התוקף להיות אני. השני – שנוכחות ה' תלויה רק באדם. ושבאמת – או-או, או "שויתי הוי' לנגדי תמיד" בכל מקום, או שזו סתם רמאות ואין לך בכלל הקב"ה בחיים שלך, או שהכל ה' או גארנישט. גם זה ווארט של חסידות חב"ד – ה' הוא הכל, הכל הוא ה'. הדבר השלישי, הכי מפתיע, הוא הווארט שאמרנו בסוף – "אנשי קדש", שצריך להיות קדש וגם להיות אנושי. עד כאן כמה ווארטים יפים של בעל ההילולא של היום, זכותו יגן עלינו ונוכה קצת להדבק מהרוח שלו. בסוף, כמו הרבה צדיקים, במיוחד הוא שרצה 300 אנשים, קצת התייאש בסוף – הוא הסתגר והתבודד ב-20 השנים האחרונות שלו.

שלשת לימודי רבי לייבלה איגר בקוצק

נאמר רק ווארט אחד של התלמיד שלו, בעל היארצייט באותו יום, ר' לייבלה איגר. גם הוא ספג את האמת, הספר שלו על התורה נקרא "תורת אמת". אבא שלו היה מתנגד מאד גדול, יותר גדול מהסבא שלו. הסבא שלו הוא רבי עקיבא איגר, גדול ישראל – הוא לא היה חסיד, אבל לא היה טיפוס של מתנגד חזק. אבא שלו, ר' שלמה איגר, היה מתנגד חזק מאד. עד כדי כך שאומרים שכאשר הבן שלו התקרב לחסידות הוא ישב עליו שבעה. הוא כמובן עשה כל מאמץ, כל טצדקי בעולם, להחזיר אותו בתשובה – ולא הצליח.

פעם ראשונה שבכל אופן האבא, ר' שלמה איגר, בא לקוצקער לדרוש ממנו שיחזיר את בנו הביתה, באמת הרבי אמר לו שישע הביתה, לבקר את הבית שלו. כמובן שהאבא והשווער רצו שהוא יגרש את אשתו, אבל בזכות החידושי הרי"מ ועוד כמה שהתערבו זה נמנע, נשאר שלום בית ב"ה. בכל אופן, כשהוא חוזר הביתה פעם ראשונה שאלו אותו – כמו בכמה וכמה סיפורים כאלה בחסידות – מה למדת שם? מה כבר אפשר ללמוד בקוצק – הרי אתה עילוי, אביך רב גדול בישראל וסבך הוא בכלל גדול הדור, מה יש לך שם? הוא אמר – עדיין כאברך צעיר, לא כשהוא רבי, והוא צריך לתרץ משהו להורים שלו – שלמדתי בקוצק שלשה דברים: דבר ראשון – שאדם הוא אדם ומלאך הוא מלאך, אלה שני דברים שונים שלא נוגעים אחד לשני בכלל. דבר שני – למדתי שאם האדם רוצה הוא יכול להיות יותר גדול ממלאך. יש כמעט אותו פתגם בלוח "היום יום", בנוסח חב"ד. דבר שלישי – למדתי מה פירוש "בראשית ברא אלהים", שאלקים עשה "בראשית", אבל חוץ מה"בראשית" כל השאר הוא על האדם.

העיקר כאן הוא הווארט השלישי – ה' עושה "בראשית", אבל חוץ מה"בראשית" הכל תלוי בך. איך אומרים זאת באותיות של חב"ד? שיש תמיד אתערותא דלעילא על מנת לעורר אתערותא דלתתא, זו ה"בראשית", אבל אחר כך האדם צריך לעבוד. הבעש"ט כבר לימד זאת. הוא הסביר את מאחז"ל ש"בכל יום יוצאת בת קול מהר חורב ואומרת 'שובו בנים שובבים'" (אנחנו בסוף ימי השובבי"ם) – שגם אם לא תמיד שומעים הנשמה שומעת. יש התערורות בראשיתית מלמעלה ואז האדם צריך לתפוס אותה, את האתערותא דלעילא, ולהתחיל לעבוד מלמטה. אפשר לתפוס לא נכון, שפעם ה' ברא את העולם וכעת הוא תלוי בנו, אבל אנחנו מאמינים שה' מהווה ומחדש את העולם בכל רגע – כל רגע יש "בראשית", אבל רק ראשית, וכל רגע אתה יכול לתפוס את האתערותא דלעילא, ואחרי שאתה תופס אתה צריך לעבוד. האתעדל"ע מתחדשת בכל רגע, וצריך לתפוס אותה. אז מתחיל הסיפור האמתי – מה אתה עושה עם זה, העבודה שלך, מעכשיו והלאה הכל תלוי בך, עבודה בכח עצמו. זה הדבר השלישי שהוא למד בקוצק – ה' נותן את הראשית, וכל השאר הוא אתה. חוזרים לווארט הקודם – שאם אתה רוצה אתה תהיה גבוה ממלאך, אבל אדם ומלאך הם שני דברים שונים לחלוטין.

עד כאן פתחנו לכבוד בעלי ההילולא של היום, שזכותם יגן עלינו ועל כל ישראל.

לא לחיקויים

מה שאנחנו רוצים לעשות היום הוא ללמוד מדרש, מתוך מדרש רבה. יש למדרש שנלמד קשר עם הדבר הראשון שאמרנו בשם הקוצקער, שהאדם צריך להתעצם עם ה'אני' האמתי שלו. נקדים עוד ווארט אחד שלו, שעוד יותר מחדד זאת: מה ההבדל בין קוף לאדם? קוף מחקה את כולם. תחלת ספר כתר שם טוב – הפתגמים המקוריים של הבעש"ט – הוא ש"הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם" ומפרש הבעש"ט שחיקו אותו ולכן לא עלתה בידם. אם אתה מחקה מישהו, אפילו את הצדיק הכי גדול – משה רבינו, רשב"י – זו לא האמת שלך. הווארט הזה של הבעש"ט הוא מקור כל ההשראה של קוצק. כמובן, גם של חב"ד – כל אחד בסגנון שלו, באוירה שלו. אסור לחקות, צריך להיות אמתי, מה שאתה. מי עוד אמר משהו דומה לזה? הרבי ר' זושא, בווארט המפורסם שלו שבשמים לא ישאלו אותי למה לא היית משה רבינו – זה לא הענין שלי בעולם – ישאלו אותי למה לא היית זושא.

אפשר לשאול, הרי במקום אחר חז"ל אמרו שעל כל אחד מאתנו לומר תמיד, בכל יום, "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב". אפשר לומר שיש משהו מיוחד באבות, "אין קורין אבות אלא

לשלשה, אברהם יצחק ויעקב, שהגנים שלהם ממש בתוכי – האבות ואני אותו דבר, ולכן צריך לומר "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי". אבל אפילו על זה יש ווארט של קוצק, ש"יגיעו" מלשון נגיעה – רק צריך נגיעה קלה. לא שאני אברהם אבינו, יצחק אבינו או יעקב אבינו – אני רחוק מהם מרחק אין סופי, אבל בכל אופן אני יכול לגעת בהם נגיעה כל שהיא.

לא להזדקן כקוף – לא לחקות את עצמך

לגבי הקוף, שהוא החיקוי – לא טוב לחקות גם צדיק גדול, כי זה לא אתה – הוא היה אומר שקוף מחקה בן אדם, אבל יש גם אחד שלעת זקנה נעשה כקוף. הוא לא מביא זאת, אבל כתוב בחז"ל שאדם עובר שבעה עולמות, ואם הוא עם הארץ לעת זקנה הופך להיות קוף – בפשט הכוונה שכפוף כקוף – ואם הוא תלמיד חכם אמתי הוא חוזר להיות מלך (כמו כאשר נולד) לפני הסתלקותו. המדרש הזה מתאים לווארט שלו. הוא אומר שאסור לחקות, ויש גם אחד שמזדקן ואז הוא מחקה את עצמו. הוא כבר זקן, אין לו משהו לחדש בחיים, רחמנא ליצלן שיש אנשים כאלה שכבר הגיעו לאיזה שיא ואין יותר מה לחדש. אז הוא הופך להיות קוף. מה הכוונה? הוא מתחיל לחקות את עצמו, איך שהוא היה פעם. זוכר את הימים הטובים שהיה עילוי, שהיה מחדש, שהיה מלמד, שהיה עושה כך וכך – הוא הופך להיות קוף.

אם נחבר זאת למדרש חז"ל בקהלת, על "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל", שבעה הבלים מהם לומדים חז"ל שאדם עובר שבעה עולמות בעולם הזה, ועיקר החידוש הוא בסוף – או שאתה גומר קוף או שאתה גומר מלך. לפי הווארט של הקוצקער לגמור קוף היינו שאין לך שום דבר לחדש בחיים – רק לחקות את עצמך. לחקות את עצמך זה שקר בדיוק כמו לחקות מישהו אחר – הכי שקר. מה זה אדם? אדם אמתי שהולך ישר כמו שאלקים עשה אותו – הוא מהלך תמיד ("ילכו מחיל אל חיל") הוא מחדש תמיד (כמו שהשי"ת מחדש תמיד מעשה בראשית, בכל רגע הוא בורא את עולמו שלו מחדש, בצורה אחרת מאשר היה בעבר עד כה). אם אני אני, שאז באמת אני אני, זה אחד שכל רגע הוא חדש ("פנים חדשות באו לכאן" – מי שהוא 'פנימי' הוא תמיד חדש-מחדש, ואם לאו הוא 'חיצוני', בחינת אחור).

הגה"צ רבי מרדכי אריה הלוי הורביץ מבאנילא זצ"ל

יום ההילולא - כ"ב שבט

הגאון רבי מרדכי אריה הלוי הורביץ זצ"ל נולד י"א כסלו תרמ"ד לאביו הגאון הגדול רבי אברהם יעקב הלוי הורביץ אבד"ק פרוביז'נא זצ"ל, שנודע כאחד מגדולי הרבנים והמשיבים בגליציה בדור טרום השואה, רבי מרדכי אריה שהיה בן יחיד להוריו קיבל חינוכו מאביו שהשקיע בו כוחות עצומים לגדלו לתורה ולחסידות, ואכן כבר בצעירותו נודע כגאון וסיים אז את הש"ס כמה פעמים, את סמיכתו להוראה קיבל מהגאון בעל "הרי בשמים" מסטאניסלב, היה קשור מאד בצעירותו באדמוה"ז מטשורטקוב, וכפי שמשתקף בזכרונותיו, כן היה קשור בבנו מ"מ אדמו"ר הרה"ק רבי ישראל זי"ע.

בשנת תרס"ו נבחר לרב בבאנילא – בוקבינה, שם נתקרב לאדמו"ר הרה"ק רבי ישראל מויז'ניץ זצ"ל ובניו. בשנות השואה הוגלה ע"י הנאצים לטרנסלביה שם עברו עליו שנים קשות אך הוא התחזק באמונתו ובבטחונו ואף הקרין לסובביו מדה זו. בשנת תש"ח עלה לא"י ודר בת"א שם התבלט במהרה לאחד מחשובי רבני העיר. כן זכה להערכה וקירבה מיוחדת מאדמו"ר בית רוז'ין בת"א ובמיוחד מאדמו"ר הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורא זצ"ל.

נפטר בכ"ב שבט תשכ"ח [ומנו"כ בבית החיים ויז'ניץ בבני ברק]. השאיר אחריו ברכה ס' "בשם מרדכי" עה"ת ומועדים שנדפסו ע"י בניו. "קובץ תפארת ישראל", תשרי תשמ"ז, ע' 54

מדי יום ביומו לפני התפילה, היה מרן [מהר"א מבעלזא] ז"ל מפריש כסף לצדקה. דבר זה היה קבוע יום יום. בערבי שבתות וימים טובים היה מפריש צדקה בסכום כפול, גם עבור יום המחרת... את כספי הצדקה הכפולים שמרן הפריש בערבי שבתות ומועדים, היה מרן מצוה ליתן להגאון רבי מרדכי אריה הלוי הורביץ ז"ל אב"ד באנילא, בנו של הגה"ק בעל ה'צור יעקב' מפרוביז'נא, שהיה מחשובי וגאוני חסידי בעלזא בדור האחרון [בכל השולחנות שערך מרן בימות החול, היה שולח שליח מיוחד אל הרב מבאנילא, כדי להזמין]. הרה"ח ר' יצחק לנדא שליט"א, "בקודש פנימה" (ירושלים תשע"א) ח"א, ע' רכ"ט

כ"ג שבט

המקובל הרב יצחק חי בוכבזה זצ"ל

יום ההילולא - כ"ג שבט

המקובל הרב יצחק חי בוכבזה זצ"ל נולד בשנת ה'תרי"ג (1853) בעיר גאבס שבתוניסיה. בילדותו למד אצל הגאון הצדיק רבי אברהם עלוש יחד עם חבריו הגאונים רבי פראג' עלוש (מח"ס שו"ת 'אוהב משפט'), רבי פראג' דמרי (מח"ס 'ראש פינה'), רבי משה מימון (מח"ס 'דברי משה'), רבי ישועה צייאדה (מח"ס 'כוס הישועות'), רבי ישראל דוייב ורבי מעתוק דמרי (מח"ס 'שעת רחמים').

לאחר זמן אביו היה צריך לנסוע לעיר תוניס ולקח את בנו עימו, שם למד אצל רבי משה זמור ורבי דוד ג'אוי. אחד מחבריו שלמד עימו שם, היה רבי ישראל זיתון (לימים הרב הראשי של 'תוניסיה'), כמו כן, למד רבינו בישיבתו של רבי אברהם חג'אג'. אחרי שובו לעיר מולדתו גאבס, הקים ישיבה בביתו. רכש ספרים רבים וישב ללמוד וללמד את תלמידיו. הקדיש את כל עתותיו ללימוד התורה. מלבד מה שהיה גדול בפשט, עסק רבינו רבות בתורת הנסתר. היה בקי גדול בחכמת הקבלה. רבינו היה אב לאביונים ופזרן גדול לצדקה. היה זהיר מאוד בנתינת מעשר כספים. דרשותיו היו חוצבות להבות לחיזוק התורה והמצוות, ובכוחם השפיע רבות על קהל עדתו, אשר שתו בצמא את דבריו.

כבר בגיל עשרים ואחד חיבר שלושה ספרים: ברית יצחק, ברכה ותהלה ולחם לפי הטף. על ספריו קיבל הסכמה מהגאון רבי מנשה הכהן ארזי (מח"ס אלפי מנשה. מגדולי רבני טבריה שבאותם הימים נשלח כשד"ר לגאבס). בדבריו כתב על רבינו: "אילן ששרשיו מרובים, יקר מחרוץ ומפז, קודש הילולים, ויאר לנו לעינינו, יקר מחכמה ומכבוד מזוקק שבעתיים, מה נאה אילן זה, מחזה שדי יחזה, זה סיני חכמה גנוזה, רב גובריה ורב חיליה באורייתא, חכם חרשים, פי צדיק יהגה חכמה, תורת אלוהים בקרבנו, ויראת ה' היא אוצרו, אוצר בלום כל כלי חמדה, לתורה ולתעודה".

בשנת ה'תרס"ה (1905) התחיל לכהן כדיין ומו"ץ בעיר מוכנין. בשנת תרע"א, חשקה נפשו לעלות ולבקר בארץ ישראל. חלק מאנשי העיר הצטרפו לרבינו במסעו, כאשר כל בני העיר מלווים אותם בשירה ובזמרה, ובתפילה שישב אליהם לשלום. משהגיע לארץ, פנה להתפלל במקומות הקדושים. לכל מקום שהגיע רבני המקום כיבדו אותו בכבוד גדול. כששב לעירו, יצאו בני העיר לקראתו מרחק גדול בכדי לקבל את פני הרב. בשנת ה'תרפ"א, התבקש לשבת על כסא הרבנות גאבס. רבינו כיהן בתפקידו זה כחמש שנים, עד שנקרא על ידי ועד הקהילה בעיר טריפולי שבלוב, לכהן כראש הרבנים וראב"ד של מדינת לוב. בתפקיד זה שימש עד סוף ימיו.

נפטר בטריפולי ביום שישי, כ"ג שבט ה'תר"צ (1933) סמוך לחשיכה. חי כ-80 שנים. הלווייתו התקיימה ביום ראשון. כל חנויות העיר נסגרו וכל היהודים באו ללוויה. רבים מגדולי המלכות גם השתתפו. כמו כן, הגיעו גם תלמידיו מעיר גאבס. הספידו אותו הצדיקים רבי ציון ביתאן, רבי יוסף ג'עאן ותלמידו רבי אברהם משה דמרי, מח"ס 'ישמח משה' עה"ת.

אביו: רבי גבריאל כמוס (היה נדיב מפורסם ומחזיק בידי תלמידי חכמים). ילדיו: ר' יוסף, ר' משה, ר' כמוס, ר' יהודה ור' מנחם. **מרבתי:** הגאונים הרב אברהם עלוש (אב"ד 'גאבס' ומח"ס 'ברית ותורה'), רבי משה זמור, רבי דוד ג'אוי ורבי אברהם חג'אג'. **מתלמידי:** הגאון ר' משה דמרי (מח"ס 'ישמח משה' - על התורה הקדושה). **מספריו:** • **ברית יצחק** - על מסכת מכות • **ברכה ותהילה** - על התהילים • **לחם לפי הטף** - מערכות • **לב ימים** - כללי הש"ס • **ביתא דרבנן** - רשימת ספרי הראשונים • **גנוזי ברכה** - על הזוה"ק • **לב המלך** - מגילת אסתר • **טובה תוכחת** - משלי • **חי יודך** - על תהילים • **שו"ת בית הלחמי** • **מבצר יצחק** - על הש"ס • **קרבן אבילחם** - נותר בכתב יד.

בחודש אייר שנת ה'תרפ"ט מלך איטליה ויטוריו אמנואלה השלישי ששלט על האימפריה האיטלקית שבאותן השנים כללה תחתיה מספר מדינות ערך ביקור במדינות שתחת חסותו, ביניהם מדינת לוב והעיר טריפולי. יהודי העיר בראשות רבם, ר' יצחק חי בוכבזא שהיה גאון בתורת הנסתר ובקבלה ערכו קבלת פנים מפוארת. בשיאו של הביקור הפמליה המלכותית הגיעה לבית הכנסת המפואר של הקהילה מתוך שלושים ושלושה בתי כנסיות שפעלו בעיר.

הרב הישיש שכבר התקרב לגבורות יצא לקבל את פני המלך עם כל מנהיגי הקהילה ויהודי העיר. המחזה של הרב לבוש בגלימה לבנה כשעל כתפו טליתו ומצנפת שחורה לראשו, פניו מאירות והוא מוקף מרבים מבני קהילתו עשה רושם גדול על המלך. הפמליה נכנסה לבית הכנסת. המלך עלה לבימה שליד ארון הקודש. ההיכל נפתח וספרי התורה שבתוכו הבהיקו בכל הודם והדרם. הרב בוכבזא פתח בסלסול ובניגון ברכת: "הנותן תשועה למלכים", כאשר מתורגמן מתרגם למלך את דבריו ואת תוכן הברכה. הקהל הרב ענה 'אמן' בהתרגשות.

המלך נראה מרוצה ביותר מהכבוד הרב שקיבל מהקהילה היהודית. הוא הוקסם מרב הקהילה, לחץ את ידו והודה לו על הברכה. כאות הוקרה העניק לו עיטור כבוד ממשלת איטליה. לפני שיצא המלך הוא ביקש הזמין את הרב לרומא ביקור גומלין לחתונת בנו יחידו יורש העצר. הרב ענה שזה קשה עבורו ויש בכך ביטול תורה. המלך שחפץ מאוד בביקר השיב שהוא ישלח לכבודו את האוניה המלכותית שלו והרב יבוא עם כמה תלמידי חכמים ולא יצטרך לבטל מתלמודו. הרב בסופו של דבר נענה לבקשה.

כשהגיע הזמן, הגנה הספינה בחופש טריפולי. הרב ותלמידיו הפליגו עליה לאיטליה. כשהגיעו לשם, הרב התקבל בכבוד גדול כאחד משרי המלוכה. הוא נלקח לארמון המלך ברומה, שם עמדה להערך החתונה המפוארת. לאחר יום החתונה הרב נקרא למלך. מתורגמת מיוחד תרגם את דבריו. כל בקשותיו לטובת קהל בני עדתו אושרו. לבסוף שאל המלך אם אין לו בקשה אישית. בהתחלה הרב סירב. לאחר הפצרות רבות מהמלך אמר שיש לו בקשה אחת - לבקר בותיקן כדי לראות את כלי המקדש.

המלך אמר שאינו יכול למלא את הבקשה כי המקום תחת שיפוטו ואינו יכול להתערב בנעשה שם. כשהמלך ראה שהרב לא מעוניין בשום דבר אחר הוא לחץ על האפפיות והוא לבסוף נתן אישור לרבינו להיכנס למחרת למקום ביחידות.

במשך הלילה הרב טיהר את עצמו, ישב ועסק בתורת הנגלה והנסתר. כשהגיעה השעה היעודה הלך לעבר המקום שנקבע. הרב נכנס לבד כאשר תלמידיו ממתנינים בחוץ. אחד מאנשי הויתקן ליווה את הרב. כשהגיע למרתף הויתקן ששם נמצאו הכלים, המלווה הסיט את הוילון והרב הביט בכלי המקדש.

כשרצה המלווה להזיז וילון נוסף, הרב ענה שהוא מסתפק במה שראו עיניו והוא לא מסוגל לראות עוד. הרב רק ביקש לצאת מהמקום. רבינו כתב בספרו שו"ת בית הלחמי: "ראיתי די". תלמידיו שהמתינו בחוץ תיארו שיצא עם פנים מאירות ביותר, אבל הרב לא דיבר מאומה. מיד לאחר מכן חזר באוניה לטריפולי. שם עלה לביתו כשהוא שומר על תענית דיבור במשך כארבעים יום ולא פוסק מלעסוק בתורה. לאחר מכן השיב את נשמתו לבוראה כשהוא בן 77 שנים. הסוד מה ראה שם לקח עימו. (מעובד מתוך 'גנוי ברכה')

הגאון הרב ברוך ויסבקר זצ"ל

יום ההילולא - כ"ג שבט

הגאון הרב ברוך ויסבקר זצ"ל - נולד ב-כ' חשוון ה'תש"א (1940) בשכונת נחלת יצחק בתל אביב. למד בישיבת בני עקיבא כפר הרא"ה. לאחר מכן בעידודו של הרב משה צבי נריה המשיך את לימודיו בישיבת פוניבז' בבני ברק. בהיותו בחור מבוגר שימש גם ה'אילן' (חברותא בוגר של תלמיד צעיר) של הרב שמואל מרקוביץ' (מראשי ישיבת פוניבז'). כאברך למד בחברותא עם הגאון הרב אליהו ברוך פינקל (מראשי ישיבת מיר). בתחילת דרכו שימש כר"מ בישיבת היכל התלמוד בתל אביב ובמשך שתיים-עשרה שנה כר"מ בישיבת 'קול תורה' שבשכונת בית וגן בירושלים. בשנת ה'תשמ"ב (1982) הקים את ישיבת 'בית מתתיהו' ושימש בה כראש הישיבה. רבינו הקים שתי ישיבות נוספות, האחת 'מאור יצחק' שבמושב חמ"ד, בראשה עומד חתנו הרב מנחם יעקובזון, והשנייה היא ישיבת 'תפארת חיים' ששכנה במוסדות ישיבת הרמב"ם בתל אביב (נסגרה בשנת ה'תשע"ד - 2014).

דאג אישית לבחורים. התעניין בשלומם. כאשר היה חסר דבר מה, דאג לדבר באופן אישי. בחודש תמוז ה'תשע"ט נעדר מהישיבה בעקבות כאבים עזים בגבו. בהמשך אושפז לבדיקות בבית הרפואה מעיני הישועה בבני ברק. לאחר מכן חשף במכתב לבני הישיבה כי הוא חולה במחלה הידועה ל"ע וביקש מהבחורים לא לעשן, הטיפול שהוצע לו לא היה רלוונטי מאחר ובעברו נחשף למעשנים. בהמשך אושפז בשל חשש לאירוע מוחי קל וגם נותח בגבו לצורך הסרת הגידול. בחודש כסליו ה'תשפ"א (2020) מונה לחבר במועצת גדולי התורה. נפטר ב-כ"ג שבט ה'תשפ"ד (2024). חי כ-84 שנים. ציונו בבית-העלמין פוניבז' בבני-ברק.

אביו: ר' משה. **אמו:** מרת צביה. **אשתו:** מרת שרה לאה (בת הרב אליהו ירוחם דרבקין, שכיהן כרבה של הוד השרון). **מתניניו:** הגאון הרב מנחם יעקובזון (ראש ישיבת 'מאור יצחק' שבמושב חמ"ד).

מרבתי: הגאונים הרב משה צבי נריה (רבינו למד איתו בחברותא מידי שבוע במשך 30 שנה), הרב אלעזר מנחם מן שך, הרב שמואל רוזובסקי, הרב אליהו ברוך פינקל. **מתלמידי:** הגאון הרב דוד לאו. **מספריו:** תלמידיו הדפיסו קונטרסים שונים של שיעורים ושיחות שלו.

אחת מבנותיו סיפרה בישיבה היה בחור שבמשך תקופה לא קצרה התקשה ללמוד כראוי ולשמר את סדר יומו. הבחור גם איחר לתפילה ולא הגיע בזמן. הרב כמובן ערך איתו שיחה כדי להבין מה הבעיה שלו.

במהלך השיחה הבחין שבחור זה זקוק לפורקן נפשי. רבינו אמר לו: "מהיום כל בוקר בשעה ארבע אתה קם, נוסע שעתיים על אופניים לחוף הים ומשעה שש מקומך בבית המדרש. זה ישחרר אותך וכך תצליח לשמור את סדרי הישיבה". הבחור ב"ה עלה על דרך המלך. ביום בהיר אחד הבחור חזר למצבו הקודם. רבינו קרא לו שוב ושאלו לפשר הדבר. הבחור השיב: "מה אעשה? נגנבו לי האופניים". רבינו הוציא כסף מכיסו הפרטי ושלח אותו לרכוש אופניים חדשות...

רבינו התנגד לטיול באמצע הזמן. פעם באמצע הזמן הוא נסע לצפת ולתדהמתו פגש שם את אחד מתלמידיו, מטייל להנאתו... מכיוון שרבינו הבין לנפש האדם וידע להתאים לכל בחור את היחס המיוחד לו. מטרת העל שלו הייתה לגדל בחורים יראי שמים ותלמידי חכמים. הכל התגמש והתגמד כדי להגיע למטרה הנעלה. רבינו התעניין אצל הבחור איך הגיע לצפת, היכן הוא ישן ומה אוכל וכו'. הבחור נאלץ להודות שנסע בטרמפים, מתעתד לישון בשק שינה, ועדיין לא יודע מה יאכל והיכן... רבי ברוך הגיב: "אם אתה חש שאתה צריך לטייל ולהתאוורר באמצע הזמן, גש אלי". לאחר פרק זמן כאשר אותו בחור ניגש אליו וסיפר על צורך כזה, רבי ברוך הוציא מכיסו כסף, ואמר לו: "סע לשלום, אך הבטח לי שאינך נוסע בטרמפים, תקפיד על תפילות, על כשרות ולינה במקום מסודר".

חתנו, רבי ישראל מאיר מן מספר: כאשר לרבי ברוך נודע שהוא חולה במחלה, הוא שלח לבקש ממרן הגאון ר' חיים קניבסקי זצ"ל שיברך ויתפלל עליו. הוא העביר לו מכתב בו כתב את שמו והוסיף: "מלמד ואחראי בישיבת בית מתתיהו". הוא אכן ראה את עצמו כאחראי על הבחורים ועל מצבם.

אחת מבנותיו סיפרה: "אבא שאל פעם אחת שאל בחור מדוע הוא מאחר לתפילה בבוקר. הבחור סיפר שהוא רגיל לשתות חלב חם לפני השינה, ובישיבה אין לו חלב חם וזה מקשה עליו להרדם. אבא פתר את בעייתו מיידית. חלב - ישימו במקרר של הפנימיה, ובנוסף דאג שיקנו עבור הבחור כף חשמלית לחמם את החלב.

בחור אחד מספר שיום אחד רבינו שאל אותו: "מדוע אחרת לתפילה". הבחור השיב: שהרב ידון אותי לכף זכות. רבינו הגיב בפליאה: "וכי אני דן אותך? אני דואג לך!".

עד כדי כך הגיעו הדברים, שבחור אחד אשר הוריו חזרו לרוסיה ארץ מולדתם, הבחור ניגש למשרד הישיבה ובקיש לשנות את כתובתו. כשנשאל מה כתובתו החדשה, השיב: "ביתו של ראש הישיבה". (מעובד מתוך 'עלון קטיפה')

פעם אחד הבחורים קבע בימי חנוכה לצאת לטיול עם חברים שלא מן הישיבה. הוא כמוכן הסתיר זאת מצוות הישיבה. באותו טיול ל"ע נהרג רח"ל אחד הבחורים שלא היה מתלמידי הישיבה. הבחור שב לישיבה מדוכא ומפוחד, שבור ורצוצ. ביותר חשש שיתגלה קלונו ברבים.

רבינו קרא לו, ישב איתו זמן רב, השתתף בכאבו וסח לו שגם הוא איבד חבר בימי בחרותו, והוא מבין את הקושי ומשתתף בצער... אבל לא אמר לו מילה על שהפר את סדרי הישיבה. ללמדך: כאשר בחור נמצא בצער ובקושי - יש לתת לו את מלא התמיכה.

רבינו היה עקבי והתעניין בכל חריגה מסדרי הישיבה. בחורים שחרגו מן הסדר, תמיד מצאו תירוץ להסביר את עצמם. פעם נשאל אם הוא מאמין לכל התירוץ הללו? תשובתו הייתה: "אני לא מאמין לתירוץ. אני מאמין לבחורים!".

רבי ברוך הבין את הדור, והתאים את מערכת הישיבה לכך. הוא דאג שלבחורים יהיה אוכל על רמה גבוהה, שישביע אותם לא רק מבחינת אוכל... אחד הנכדים הביא לו פעם עלון על הפרשה שהוא עצמו הוציא לאור. בסוף העלון הופיעה בדיחה בלי קשר לפרשה. רבי ברוך החמיא לו מכל הלב. לאחר שהנכד הלך, שאלו את רבינו מדוע לא העיר לו על הבדיחה שהופיעה שם? רבינו השיב: "היום כדי שילד יקרא עלון תורני על הפרשה, צריך להכניס שם גם בדיחה או שתיים".

בנו של אחד מבוגרי הישיבה חלה ונזקק לטיפול רפואי יקר בחו"ל. אתו בוגר לווה מגמ"ח את הסכום הגדול, אבל הוא כמובן נדרש להביא ערב. הוא עלה למעונו של רבי ברוך ורבינו כמובן חתם. שאלו את רבינו: "איך אתה לוקח ערבות על סכום כה גדול?". והשיב: "זו דאגה טבעית של אב לבנו, וכי יש לי ברירה אחרת?".

פעם פגש אברך שהכיר, והלה סיפר כי בכולל בו הוא לומד לומדים גם פלוני ופלוני מבוגרי ישיבת בית מתתיהו. רבינו מיד הגיב: "גם פלוני הבוגר שלנו נמצא שם". עד כדי כך זכר את כולם והם היו בראש מעייניו.

נכדו רבי משה, מחנך בת"ת תפארת טבריה סיפר: "הרב דוד לאו למד בישיבה, כאשר הייתה עוד בראשית דרכה. הוא נותר אחרון מהשיעור שלו וחפץ לעבור ללמוד בפוניבו, אבל הוא חשש שהדבר יגרם נזק לישיבת בית מתתיהו. סבא אמר לו: "אני רוצה שתעבור לשם - אתה זקוק לחברה". כאשר ראה שרבי דוד מתפלא, אמר לו: "הישיבה קמה כדי לגדל את הבחורים! הבחורים לא נועדו לגדל את הישיבה!". עוד הוסיף: "הדבר היחיד שצריך לעמוד מול עיני המחנך: רק טובת החניך. לא שום שיקול אחר, יהיה אשר יהיה."

כאשר נכנסתי לעסוק בחינוך לפני כמה שנים אמר לי: "כאשר אתה בא להעיר לתלמיד, עשה זאת על בסיס של מחמאה ומילה טובה. תן לו להרגיש שאתה מעריך אותו, שאכפת לך ממנו, שהוא חשוב לך ככן - ואז תוכל להעיר לו". הוא ציין דוגמא: בחור מזלזל חלילה בתפילה. תחמיא לו שהוא לומד היטב, תן לו לחוש שאתה מעריך את השקעתו ומאמצי והשגיו בתחום הלימודי, ואז תעיר לו: מכיון שאתה מצטיין בלימוד, הבה תצטיין גם בתפילה...

אחד מבני הישיבה, בחור יתום, ניגש אליו אחרי שיעור כללי לשאול על הנאמר בשיעור. ראש הישיבה הרגיש שמשוהו מפריע לבחור. הוא שאל לפשר הדבר אבל לא נענה. משפציר בו שוב ושוב. הבחור פתח את סגור ליבו ואמר: "מעולם לא קבלתי חיבוק אוהב ונשיקה של אמא". רבי ברוך לקח אותו לביתו, חיבק ונישק אותו בחום ואמר: "מהיום אני אמא שלך. כל אימת שתצטרך משהו, גש אליי". כשרבי ברוך נסע לחו"ל, הוא התקשר לאותו בחור לדרוש בשלומו ולהתעניין במצבו, ואף הוסיף להתעניין אם חסר לו משהו. (הסיפורים מעובדים מתוך 'עלון קטיפה')

כ"ד שבט

הרה"ח רבי חיים צבי אייזנבך זצ"ל

יום ההילולא - כ"ד שבט

נולד בשנת תרל"ח בפעסט לאביו רבי אברהם אייזנבך זצ"ל בילדותו עלה עם אביו לארה"ק ונתגדל בירושלים עיה"ק למד אצל אביו ואצל אחיו הגדול רבי שלום לייב זצ"ל נודע בהתמדתו חסידותו ופרישותו וכשהגיע לפרקו כבר היה מופלג בש"ס ופוסקים ונלקח לחתן אצל רבי משה נחום וואלנשטיין זצ"ל ראב"ד ירושלים, אחר הנישואין היתה דירתו בעיר העתיקה, ואח"כ עבר לשכונת בתי אונגרין,

וכשבנה הנגיד רבי מנחם מנדל ראנד זצ"ל השכונה "בתי ראנד" בעיר החדשה הפציר ברח"צ מאד שיבוא לגור שם, ונתן לו הדירה עד ביאת המשיח, ובדירה זו התגורר עד יום פטירתו, מבית אבותיו השתייך רח"צ לחסידי ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע, אמנם בירושלים הסתופף בצל קדשם של כמה וכמה צדיקי אמת, אצל הרה"ק רבי אברהם שמחה מבארנוב, ה"תורת חסד" מלובלין, הרה"ק רבי יהושע מטאמשוב, הרה"ק ר' דוד'ל בידרמן מלעלוב, הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים [כששהה בארה"ק], וכשהגיע הרה"ק רבי מרדכי מרחמיסטריווקא לארה"ק התקשר אליו בקשר אמיץ בל תימוט בהתקשרות אהבה נאמנים עד אין שיעור, היה מחנך גדול והרבה כוחות השקיע בחינוך הבנים והבנות, והשריש בקרב בניו ונכדיו אור דרך החסידות ואמונת צדיקים עד אין שיעור, ידוע ומפורסם פעילות הצדקה וחסד שעשה במשך ימי חייו עד להפליא. נסתלק כ"ד שבט תשכ"ז.

בכ"ד לחודש יא"צ של רבי חיים הערש איזנבאך זצ"ל היה מגדולי בני העליה ומיחידי הדור, מבחוץ לא ראו עליו כלום בגודל הסתרתו עשה עצמו כיהודי פשוט והנהיג עצמו כאילו הוא איש פשוט ואינו כלום.

היה מקושר ביותר אל כ"ק אדמו"ר הרה"ק רבי מרדכי (מרחמיסטריווקא) זיע"א, וסיפר זקיני רבי סנדר זצ"ל שסיפר לו רבי חיים הערש שכאשר הרה"ק רבי מוטלה הופיע בירושלים עברו לפניו הקהל לאמירת שלום וגם רבי חיים הערש עבר ביניהם ובהושיטו ידו אחז הרה"ק את ידו זמן רב והרגיש הרח"ה שהר"מ מקשרו אליו ער בינדט עם צוזאמען.

שמעתי מדודי כ"ק אדמו"ר שליט"א שאמר לו אביו אאזמו"ר זיע"א על רבי חיים הערש שמעולם לא עבר עליו חצות לילה בשינה, וכן נהג עד סוף ימיו.

היה מתענה הרבה מאוד, ומה שכבר כן אכל היה מעט מזעיר, ושמעתי מדודי [כ"ק אדמו"ר מרחמיסטריווקא-ארה"ב שליט"א] שכאשר דרכו של הרח"ה היה להתפלל מנחה ומעריב בבית מדרשינו, והיה אאזמו"ר יודע לכוון את הימים בהם היה מתענה רבי חיים הערש בראותו עליו אם שרוי הוא בתענית, ובאותם ימים שראה עליו שמתענה הוא היה מצווה לבנו (כ"ק אדמו"ר שליט"א) אחר ערבית - רבי חיים הערש היה שרוי היום בתענית, הבא נא עבורו כוס חמין...

שמעתי מאדמו"ר ז"ל הכ"מ שבבית מדרשינו היה הספר "מגן אברהם" מהמגיד הק' מטריסק ולרבי חיים הערש לא היה ספר זה בביתו, והיה יושב והוגה בספר. ומסוגל היה לישוב על קטע אחד במגן אברהם - בלא להעביר את הדף - בדביקות והתלהטות ובעמקות כשעתיים שלוש, ושמעתי מכ"ק דודי שליט"א שבגודל התעמקותו לא שמע כלל שהחזן כבר מתחיל מעריב וכשהיו דופקים לו שמתחילים מעריב התעורר מדביקותו כמתוך חלום.

עסק הרבה בחסד, והיה איזה חולה במחלה מדבקת שהאנשים פחדו להתקרב אליו הן מחשש התדבקות והן מהריח הבלתי נסבל ששרר בסביבתו, ורבי חיים הערש לא שם אל לבו לכל הדברים אלא הלך אליו לבדו וישב אצל החולה ושימשו, היה לו מסירות נפש לרבוש"ע.

כשכ"ק אדמו"ר רבי מוטלה (מרחמיסטריווקא) נסע לכותל בחוה"מ פסח האחרון שלו והערבים הפליאו בו מכותיהם נשכב רבי חיים הערש על הר"מ והערבים היכו באלות וכלי ברזל ורבי חיים הערש ספג את כל המכות, ורק מכה אחת בלבד פגעה בהר"מ, ונטלום לבית החולים וכשרבי חיים הערש התעורר מעלפונו שאל תיכף מה מצבו של הרבי ולא התעניין כלל אודות מצבו שלו עצמו. כ"ק מן אדמו"ר מרחמיסטריווקא

שליט"א, מוצש"ק פר' יתרו תשס"ה, "מילין קדישין" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' קכ"ז

סיפר הרב אברהם ברח"צ אייזנבך (שליט"א) [ז"ל], שאביו הרח"צ זצ"ל היה נוהג ללמוד משניות ולומר קדיש לעילוי נשמות אנשים שנפטרו ללא בנים ל"ע.

פעם ביום כ"ט סיון, יום היאהרצייט של הד"ר דיהאן ז"ל, התעורר אביו באמצע הלילה וניגש לחלון, פתאום התחיל לראות מראות משונות ומפחידות ונפל עליו פחד גדול. מיד סגר החלון, התיישב בחדרו והתחיל להתבונן במראה אשר ראה, תוך כדי כך נזכר שהיום יאהרצייט של הנ"ל ולא למד ולא אמר קדיש עבורו, ותלה הדבר שעבור שכחתו הראו לו מראות הנ"ל. כ"ק אדמו"ר רבי בונם יואל טויסיג ממטרסדורף זצ"ל, "תפארת בנים" (ירושלים תשמ"ט) ח"א, ע' תקי"ג

...גודל העבודת הקודש שראו **אצל אא"ז** [הרה"ח רבי חיים צבי אייזנבך] ז"ל בקדושת טבילת המקוה היה להפליא עד אין שיעור, וראו עליו בחוש האיך היה מתקדש בקדושה של מעלה ע"י טבילת המקוה, ומנעוריו עד זקנה לא איכפת לי' אף פעם אם המקוה קר או חם וטבל גם במים קרים בחורף כבקיץ, והיה פעם שאא"ז לא היה בקו הבריאות ורבו הגה"ק רבי מאטאל"ע מראחמיסטריווקא זי"ע הפציר את אא"ז שלא ילך למקוה, אזי אמר לו אא"ז רבינו כל מה שתצוונו אעשה אבל זאת אינני מסוגל לשמוע בקולכם, כל כך היה נוגע ללבו קדושת המקוה עד כדי כך שלא היה מוכן לוותר על מקוה גם בעת חולשתו, והיה לפעמים שהלך אא"ז לטבול במקוה גם לפני תפלת מנחה וערבית, והגם שאא"ז היה מרבה בטבילות וכוונות המקוה, עכ"ז היה זאת בהצנע לכת רק באם לא נמצאו שם במקוה עוד אנשים, אמנם אם נמצאו במקוה עוד אנשים היה יורד וטובל ויצא מהר מהמקוה בלי שום שהיות.

הנה אא"ז נחלש ראיתו בעת זקנותו ע"י חולי הקאטראקט, והרופאים אמרו שצריך לעשות ניתוח על עיניו, ובעזהש"ת יראה שוב היטב, ושאל אא"ז באם למחרת הניתוח יוכל ללכת לטבול במקוה, וענו לו שכמה שבועות אחר הניתוח לא יוכל לילך למקוה, לבל יגרם זיהום ח"ו, ואמר אא"ז אם כן לא צריך כל הניתוח, ולא עשה הניתוח ונהיה סג"י נהור ממש ל"ע כמפורסם, ובלבד שלא להפסיד אפילו יום אחד במקוה, אמנם הברכה בורא מאורי האש היה מברך, והיו מכבים הלעקטרי כי הבחין בין אור לחושך, אבל בתי עיניים המשיך ללכת גם כשהיה סג"י נהור משום עין הרע שלא יאמרו זקן כזה אינו נושא בתי עיניים, כמו כן מספרים על אא"ז שקיבל פעם התקפת לב בעת ששמע שנתייקר דמי המקוה ועל ידי זה ימנעו אנשים מללכת למקוה...

שמעתי מאא"ז ר' ישראל הלוי (רוזנצווייג) ז"ל כי פעם רצו הממשלה הענגלאנדער לסגור המקוה בבתי ראנד מפאת אי נקיות כחוק, ואז ניהלה המקוה איזה אשה אלמנה אשר התפרנסה מזה, והאלמנה לא יכלה לעמוד בדרישת הממשלה וסכנת סגירה ריחפה על המקוה, וכידוע היה אא"ז [רח"צ אייזנבך זצ"ל] אחראי על מקוה הנ"ל, ונכנס איזה איש חשוב לאא"ז ואמר לו כי צריכים למנות איש אחר אחראי על נקיות המקוה כדי שלא יסגרו המקוה, כששמע אא"ז דבריו התחיל לצעוק על האיש בקולי קולות אתה רוצה להרוג אלמנה... יסגרו אפילו המקוה ולא לצער אלמנה, ואכן נסגר המקוה ובמשך כמה שנים היה צריך אא"ז לכתת רגליו עד שכונת שערי חסד שהיה מרחק רב מביתו, כן ויתר אא"ז על המקוה שהיה קרוב לביתו בלבד שלא לצער אלמנה. הרה"ח ר' מרדכי הכהן בלום שליט"א, "הצבי ישראל" (ירושלים תשנ"ה) ע' מ"ב

שיחת חולין צריכה לימוד

שמעתי מהרה"ח ר' אברהם אייזנבך (שליט"א) [ז"ל] (ביום י"ב באייר תשל"ב) בשם אביו הצדיק ר' חיים צבי ז"ל, לפרש מאמרם (ע"ז דף י"ט ע"ב, סוכה דף כ"א ע"ב): שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד - אין תלמיד חכם שח שיחת חולין בטרם ילמד את שעורו הקבוע בתורה. כ"ק אדמו"ר רבי בונם יואל טויסיג ממטרסדורף זצ"ל, "בית ישראל" (ירושלים תשמ"א) ח"ח, ע' י"א

ספר "מגן אברהם"

מדי ערב בין מנחה למעריב מתיישב היה החסיד הוותיק ר' חיים הערש אייזנבך ז"ל בביהמ"ד רחמיסטריווקא בין האברכים ומוסר להם שיעור בספה"ק "מגן אברהם", חוזר ומשנן שספר זה מיוחד הוא לאברכים. וחוזר משמו של המחבר המגיד הק' רבי אברהם מטריסק זיע"א, שאף הוא עצמו אמר שנשמתו ירדה לזה העולם בכדי לתקן את האברכים. "בחצרות בית ה'" (ירושלים תשס"ז) ע' צ"ה

הרה"ח רבי יצחק צבי ראצעסדארפער זצ"ל

יום ההילולא - כ"ד שבט

נולד בפרעשבורג בערך בשנת תר"י, לאביו הרה"צ המפו' ר' אברהם זצ"ל, חוטר מגזע הרי"ף. בבחרותו למד אצל מרן הכתב סופר זי"ע, אח"כ אצל הגאון ר' יוסף חיים זוננפעלד זי"ע בעיר קויברסדארף, והיה דבוק אליו מאוד, כשהגיע לפרקו בערך בשנת תרל"ג, נשא את זו' הצדיקת מרת מרים בת הגה"ק ר' דוד אולמן זי"ע אבד"ק לאקנבאך, ומאז התיישב בעיר וויען, שם נתעשר מאוד והתחיל לפזר סכומים גדולים מאוד עבור מוסדות התורה, תלמידי חכמים, עניים ואביונים, ושאר צרכים, ועד מהרה נתפרסם בעולם כאחד מגדולי בעלי צדקה ומחזיקי תורה שבדור.

בשנת תרמ"ג עלה בידו במסירות נפש לייסד קהילה קדושה של חרדים בעיר אנטווערפן בשם "מחזיקי הדת", וגופא דעובדא הכי הוה, כאשר היה צריך להיות עתים תכופות באנטווערפן בשביל פרנסתו, ובגלל כן רצה לדור שם, אך דא עקא שזו היתה עיר חריבה ושממה מכל עניני יהדות, בלי מקוה, בלי שוחט, ובלי רב או מו"ץ שיוורה את דרך ה', ולא היה אפשר ליהודי ירא שמים לגור שם בקביעות, לכן בשמוע אביו את רצונו, פחד מאוד שלא יזיק לו הדבר ח"ו ברוחניות, לכן באותה תקופה כשבא רבי יצחק הירש זצ"ל לבקר את אביו בפרעשבורג, ונזדמן לשם גם הגה"ק ר' חיים סופר זי"ע בעל שו"ת מחנה חיים, ונפגשו כולם יחד אצל הציון המצוינת של מרן החתם סופר זי"ע, ביקש אביו מהמחנה חיים שיורה לבנו את הדרך אשר ילך בה, אם להעתיק אהלו לאנטווערפן עיר השוממה מכל זיק של יהדות, פנה הגה"ק בעל מחנה חיים להרב יצחק הירש ושאל לו: האיך יעלה על דעתך לגור במקום שאין שם מקוה טהרה, אין שם שוחט ובודק שתוכל לאכול כשר, אין שם רב ומורה צדק שיורה לך הדרך בכל עניניך, ואין שם תלמוד תורה או מחנך ירא שמים שינחך את בניך לתורה ועבודה, האיך יהיו בניך יראי ה' והאיך יהיו בנותיך צנועות!?

ענה לו רבי יצחק הירש, כי ח"ו אין בדעתו לגור בה במצב שהיא עתה, אלא בדעתו לבנות שם מקוה טהרה, ולהביא אתו מלמד ירא אלקים לחנך את ילדיו, ולהקים שמה קהילה קדושה בדרך ישראל סבא, ולהביא שם רב ת"ח מובהק וירא"ש להורות לעם את דרך ה'. כשמוע זאת המחנה חיים וראה כי דבריו יוצאים מן הלב, ואמר שהוא מסכים לדבר, אך נסיעתו תהיה רק לשנה אחת לראות אם יוכל להפק רצונו הטוב שמה, ואם יצליח בזה ימשיך לגור שם, אבל אם לא, יחזור לאלתר לעירו. ובכך נפרד ממנו כשבירך אותו שעה אריכתא ברכות גדולות ונצורות ברוחניות ובגשמיות. ואכן מיד בבואו קיים את כל מה שאמר, והביא לשם את הגה"צ ר' נח צבי אולמאן זצ"ל לרב ומורה, גם הביא לשם כמה משפחות יראים שביחד בנו שם קהילה קדושה ומפוארת על אדני התורה והיראה. וגם הקים שם ביהמ"ד ושאר צרכי הקהילה, עד שנהפך אנטווערפן להיות קהילה חרדית לשם ולתפארת בישראל.

גודל צדקת פזרונו היה למעלה מהשגת אנוש, הוא תרם לכולל שומרי החומות בירושלים עיה"ק שטח קרקע גדול של שתיים עשרה אלף אמות, במחיר של עשרים ותשע אלף פראנק, עבור בניית "בתי אונגארין", בשביל אברכי הכולל שאין ידם משגת לקנות דירה לעצמם, ולא לשלם דמי שכירות. גם תרם עשרה דירות הראשונות שנבנו על שטח זה, ולכבודו קראו את השטח "נחלת צבי". עד היום מוצב שלט עתיק בשכונת בתי אונגארין אודות מעשה חסד זה, ובין הדברים נאמר עליו: כמלאך מושיע הופיע ביום עמדו רגליו על הר ציון בשנת תרנ"א וכו'. כן תרם סכום אדיר עבור קניית בית כנסת גדול בעיר העתיקה, אך בעת הפרעות מכרו הכולל את ביהכנ"ס, ושמרו על הכסף לעת מצוא, ולאחרונה בנו בה ביהכנ"ס בשם "אהל יצחק צבי" בשכונת רמת שלמה, לשמו ולזכרו.

גם שלח בכל שבוע תרומה קבועה להגאון ר' יוסף חיים זוננפעלד זי"ע, לחלק לעניי ירושלים, ובפרט בשנות בצורת הכפיל פי הרבה את סכומיו, וכפי המסופר שלח פעם אליו אלף נפוליון זהב! שהיה סכום עצום בימים ההם. כן היה מוזיל מכיסו עבור בית החולים "ביקור חולים" שבירושלים, שתושבי ירושלים יהיו בריאים ושלמים לעבודתו ית'.

ועל כולם היה מהדר ליתן סכומים אדירים בהצנע לכת דייקא ששום אדם לא ידע מזה, ואף תנאי עשה בצדקותיו - שמקבלי הצדקה לא יגלו לאחרים בשום אופן את מעשי הצדקה שלו, כמו שמצינו שעשה כן עם הגה"ק ר' חיים סופר זי"ע אבד"ק בודאפעסט, שכתב בהקדמתו לשו"ת מחנה חיים (אה"ע) כי מרוב חולשת גופו, כבר התרשל מלהעלות חידושי תורתו על הכתב, בידעו כי בין כך אין לו הכסף לכסות הוצאות הדפוס, אך בהיותו במרחץ קארלסבאד ומצא את הרה"צ ר' יצחק הירש זצ"ל, קיבל עליו ר' יצחק הירש לעזור לו במיטב כספו להדפיס את ספרו - אך בתנאי אחד, שלא יזכיר עליו שום תודה בספרו. ובכן כתב המחנה חיים שישמור את פקודתו לא להזכיר לו תודה, אך יברכהו בבנים ובני בנים יראי ה' וכו'...

עוד פלא מצינו בגודל נדבת לבו, כי לא רק בממונו עשה חסד לאלפים, אלא גם בגופו היה טורח ומבזה עצמו כדי לעזור ליהודי הצריך עזרה וחיזוק, כפי שסיפר אחד מפליטי מלחמת העולם הראשונה, שבברחו מארצו ורצה להגיע לאנגליה, עבר הרכבת דרך אנטווערפן, והיות שהיה קרוב לשבת נכנס לעיר לשבות שם בשבת קודש, בליל שבת קודש הלך להתפלל בביהמ"ד וחיכה שיהודי יזמין אותו לביתו, אך למרבה צער לא קרא אותו שום יהודי לביתו, וכשראה כי הביהמ"ד כבר התרוקן ממתפללים, וגם איש האחרון שבביהמ"ד כבר הולך לביתו, והוא נשאר לבדו בלי שיזמינו איש לביתו, ניגש אל זה האחרון שיצא מביהמ"ד ושאלו אם יודע היכן יש לסעוד סעודת שבת בעיר זו, ענה לו לבל ידאג כי עוד מעט יגיע אדם אחד לקחתו לביתו והכל יהיה מסודר בשבילו.

האורח חיכה זמן מה, ופתאום הגיע יהודי בעל צורה הדורה, ונתן לו שלום בסבר פנים יפות ולקחו לביתו, ונתן לו לאכול וללון בביתו וכל הנצרך לו, בעין יפה וברוח נדיבה, אחרי שבת סיפר לפניו כי הוא פליט מהמלחמה ואין לו כלום אתו כי גנבו לו את כל חפציו ורכושו וגם בגדיו, הלך היהודי הצדיק הזה יחד אתו לחנות בגדים, וקנה לו כל המלבושים מחדש, וכן קנה לו שאר צרכים, והוסיף לו עוד סכום כסף עבור שאר דברים והוצאות לדרך ופטרו לשלום. האורח הזה לא יכול להאמין למה שעניו רואות, כל כך צדקת הלב וטובת עין ורוח נדיבה, מה שלא ראה מימיו, הלך לשאול ולברר מי הוא זה המלאך הגואל ומושיע הזה, אז נתודע לו כי זהו לא אחר מרבי יצחק הירש בעצמו, ההולך בכל ליל שבת קודש אחרי תפילתו

לכל בתי מדרש שבעירו, לחפש אולי ימצא יהודי אשר אין לו היכן לאכול ולישון, והוא לוקח אותו לביתו ונותן לו את כל מחסורו אשר יחסר בה...

באחרית ימיו אחרי שהשלים עצמו ועבר בשלום את נסיון העושר, נתנו לו משמים להשלים עצמו גם בנסיון העוני, ואבד את כל רכושו, וגם אז פיזר מצדקותיו למעלה מיכולתו, עד שהרבה אנשים חשבו, כי עדיין עשיר גדול הוא, וכששאלו בתמיה את הגאון ר' יוסף חיים זוננפעלד זי"ע, איך יתכן על צדיק כזה שפיזר כל כך צדקה יענש בכך? ענה להם: חטא אחד ויחידי מצאתי בו - שפיזר יותר מחומש...

באותה תקופה בא לארה"ק, ואז החליטו הנהלת כולל שומרי החומות להכיר טובה למטיבם, ולהחזיר לו הכסף שהשקיע בבניית עשר דירות הראשונות, כדי שיוכל להשתקם מחדש ולהתעשר כמקדם, וכן עשו והחזירו לו הון רב. אך לגודל תדהמתם כשהגיע עת פרידתו מהם, החזיר להם את כל ההון באמרו בהארת פניו: אני תורם את הסכום הזה לבניית עוד עשרה בתים לכולל שומרי החומות!

נפטר ביום כ"ד שבט תרע"ה, וכבוד גדול עשו לו במותו, ונטמן בקברות אבותיו בעיר פרעסבורג. הרה"ג ר' יעקב יצחק אלעזר מייזליש שליט"א, "חבוש על ראשך פארך" (ירושלים תשס"ט) ע' רי"ז

הרה"ר יצחק צבי רצסדורפר זצ"ל היה מגדולי חסידי רבותינו הקדשים מהרה"ר ומהרי"ד מבעלזא זי"ע, ונודע ומפורסם שמו בצדקת פזרונו הכבירה ובצדקתו וחסידותו הנפלאה. **ושמעתי מפה קדוש רבינו מהרה"א מבעלזא זי"ע ועכי"א, מה שהפליג בצדקת זקני הרה"ר יצחק הרש זצ"ל, ואמר עליו שפיו היה כמאזני זהב (דער מאהל איז עהם געוועזן וויא אַ גאלדענע וואַגשאַהל).** גם אמר, שצורתו האירה כמו צורתו של רבי (דיא צורה האט עהם גילאכטין וויא פאר אַ רבי'ן). **גם אמר, שבכל מעת לעת לא ישן יותר מארבע שעות, ושבתו הי' תלוי הצעטל קטן של רבינו בעל נועם אלימלך זי"ע, וכשנסע לבעלזא התחיל בלימודו מיד אחרי שהגיע לשם. עוד שמעתי מפה קדשו זי"ע, שפעם נסע הרי"צ לבעלזא, ובגלל ששעתו לא היתה פנוי' לא הספיק לקנות כרטיס נסיעה, כך שנסע חינום. ובאשר שחשש לגזל עכו"ם, שאל את פי אדמו"ר הקדוש מהרי"י זי"ע כדת מה לעשות, והשיב לו שיקנה כרטיס נסיעה ויקרענו. וכשנתלוייתי פעם עם כ"ק אדמו"ר הגאון אב"ד פרעסבורג (שליט"א) [זצ"ל] בביקורו אצל רבינו הקדוש מהרה"א זי"ע, הזכיר אדמו"ר הגאון (שליט"א) [זצ"ל] בשיחתו, שבזכרונו, שלפני חמשים ותשע שנים הגיע הרה"ר יצחק צבי ז"ל מאנטווערפן לפרעסבורג, כדי לקחת משם את בנו הבחור שלמד שם בישיבה, על מנת לנסוע עמו לבעלזא ליום טוב. והשיב לו מרן הקדוש מהרה"א זי"ע, שגם הוא זוכר את הדבר, ובזכרונו שזקנו מרן מהרה"י זי"ע כיבד את הבחור הנ"ל לעלות לתורה למפטיר, וציוה עליו שבאומרו את ההפטורה וברכותיה אל ישנה כלל מהניגון של נוסח אשכנז שהוא רגיל בו מביתו. ומרן הקדוש מהרי"ד זי"ע מבעלזא, אמר פעם לזקיני הרה"ג ר' שלמה סופר זצ"ל, שחותנו הרה"ר יצחק צבי, היה צדיק בדיבור, במעשה, ובמחשבה. דרכו בקודש היה לעלות לבעלזא מדי שנה בשנה על חג השבועות אשר שם פיזר ממון רב. ושמעתי מאחד החסידים, שבזכרונו שבכל עת מועד כאשר בא הרה"ר יצחק הירש לבעלזא, נהג לחלק סכומי כסף בתוך תרמילי נייר רבים, וכל עני שבא לפניו נתן לו תרמיל אחד. אף כאשר ירד הרבה אחורנית מנכסיו לא הרפה מפזרון צדקתו, ועי"ז חשבוהו תמיד לגביר גדול. פעם אחת אמר רבינו הקדוש מהרי"ד זי"ע להיושבים, בזה הלשון, - מה שחושבים שר' יצחק הירש יש לו ממון רב, יש לו פחות בהרבה, ומה שחושבים שיש לו יראת שמים, הרי יש לו הרבה יותר. הגה"צ רבי נתן גשטטנר זצ"ל,**

גאב"ד קרית אגוד"ב-ב"ב, "מאור החיים" (ירושלים תש"כ) עמ' ז'

הגאון רבי יעקב לנדא זי"ע אב"ד בני-ברק

יום ההילולא - כ"ו שבט

נולד בשנת תרנ"ג לאביו רבי משה יהודה לייב, רבה של קורניץ, רוסיה שהיה נצר ממשפחת הנודע ביהודה. בגיל צעיר נסע לשיבת ליובאוויטש ברוסטוב ושם לילות כימים בהתמדת התורה ובהשתלמות בכל ענפי ההוראה למעשה. הוא נסמך להוראה על ידי רבי יוסף רוזין, הגאון מרוגטשוב שקראו בלשון חיבה, "התלמיד חכם הצעיר שלי". כשברח לנפשו והתחבא אצל האדמו"ר הרש"ב, מינהו הרבי כ"רב החצר" ורבי יעקב נהיה פוסקו האישי בכל עניני דת ודין.

אחרי המהפיכה הקומוניסטית התיישב במוסקבה עיר הבירה, ומכיון שהשלטונות שמו דגש גדול על תעסוקה, שכל אחד יהיה עסוק במלאכה ולא להיות "פרזיט" [מי שמתפרנס מיגיע אחרים], ניגש הרב אל איזה סנדלר יהודי כדי שילמד אותו מקצוע זאת. הסנדלר בהביטו בצורתו האצילית של רבי יעקב הגיב: מה לו לכבודו למשרה "כבודה" זו? כבודו צריך לתקן נשמות ולא לתקן נעלים. דבריו התמימיים נכנסו ללבו, שאמנם, גם רבו הריי"צ מליובאוויטש יעצו שלא לסגת אחורה מיעודו בחיים, דהיינו - עול הרבנות.

רבי יעקב ניגש תיכף להגשים את ציווי זה ואירגן אגודה מיוחדת בשביל תלמידי האוניברסיטה שבאו מבתיים דתיים וחרדים, אלא שתנאי הזמן לא נתנו להם אפשרות ללמוד תורה בין כותלי הישיבות. נוער זה שתה בצמא את שיעוריו והשתתפו בכינוסים שארגן בעדם, והשפעתו עליהם היתה מורגשת בכל תהלוכותיהם.

בשנת תרצ"ה עלה לארץ ישראל ובהמלצת החזון איש נתקבל כרבה של בני ברק שהיתה אז בתחילת היווסדה. הוא עמד בתוקף ובעוז על משמרת הדת בעיר וכולם כאחד ידעו ששום דבר בעולם לא יזיז את הרב מעמדו החזקה לביצור חומת היהדות. הוא יסד מערכת כשרות לשם ולתהילה ושמוכר בעולם כולו כאחד ההכשרים הכי מהודרים. כמו כן לחם בגבורה עילאה למען קדושת השבת ולביצור חומת הצניעות. ואמנם זכה רבי יעקב מה שמעטים מאוד זוכים לה, להתקבל על כל החוגים ועל כל העדות בלי שום עירעור ופקפקון.

הרב שם דגש גדול על מצוות התלויות בארץ, בקפידתו האיתנה בעניני תרומות ומעשרות, טבל וערלה וכו', ובפרט בפרוס שנת השמיטה עבד בלי ליאות להחדיר את חשיבות וחומרת מצוה זו, וברוך השם חפץ ה' בידו הצליח שברבות הימים נתקבל מצוה זו על כל תושבי העיר כאכילת בשר כשר.

נפטר זקן ושבע ימים כ"ו בשבט, תשמ"ו בשנת התשעים ושלוש לחייו ומנו"כ בהר הזיתים בעיה"ק ירושלים. בנו נתמנה כממלא מקומו. הרב דוד זילבער ז"ל, "במעלות קדושים וטהורים" (ברוקלין תשס"א) ע' קי"א

בבני ברק הכיר [הגה"ח רבי זלמן לייב אסטולין ז"ל] את רבה של העיר הרב יעקב לנדא, מתלמידי כ"ק אדמו"ר הרש"ב ומהמקורבים הגדולים ל'בית הרב'. מני אז הקשר שנוצר התהדק והמפגשים ביניהם התקיימו לעיתים תכופות. ר' זלמן לייב היה מקפיד מדי שבת בשבתו, לאחר סיום תפילת שבת בבית כנסת חב"ד ברחוב הרב קוק, לעבור דרך ביתו של הרב לנדא כשהיה נכנס, על פניו של הרב הייתה עולה נהרה מיוחדת, ומיד הגיש בפני ר' זלמן לייב כסא ופנה להביא את הגביע והיין לקידוש. לאחר מכן 'נשפכו' שם אימרות וסיפורי חסידים, לרבים מהם היה הרב לנדא עצמו עד.

הרב לנדא היה בקירוב הדעת עם ר' זלמן לייב ופותח בפניו את 'אוצרותיו', זכרונות מבית הרבי הרש"ב. על האופן בו היה מבקש ר' זלמן לייב שיגולל בפניו את זכרונותיו סיפר הרב אסטולין בעצמו: "הרב לנדא היה מגיש לי 'משקה' ומוזג כוס מלאה; לאחר שהייתי אומר 'לחיים' כדבעי, קיבלתי אומץ ואמרתי לו - 'ספרה נא לי את הגדולות אשר עשה אלישע' או אז פניו היו משתנות מלבן לאדום וחוזר חלילה, מרוב התקשרות והביטול שלו לרבי רש"ב, ורק אז היה מתחיל לספר מנפלאות הרבי".

"ועוד אמר לי הרב ר' יעקב לנדא, שהרבי רש"ב החשיבו כ'רב החצר', ומרגלא בפומיה של הרבי אליו: "א רב ביסטו, נאר אשטאט האסטו נישט" (אתה כבר רב, אלא שעיר אין לך) והייתי מעיר לו 'נו, בני ברק היא העיר שהרבי נתן לך'".

פעם, כשר' זלמן לייב התוועד וסיפר מדברותיו של הרב לנדא, העיר אחד המשתתפים על שאומרים שלא היה נחשב בין המקושרים לרבי ריי"צ. אמר לו הר"ר זלמן לייב: "זיי מיר מוחל, כך שמעתי מהרב לנדא, שהוא החזיק מהרבי ריי"צ יותר מכל המקושרים, אלא - כך היה אומר - נשמה אחת יש לי, שאותה קישרתי לרבי (הרש"ב). נשמה נוספת אין לי...". "גאון וחסיד" (ירושלים תשס"ז) עמ' 119

אמיצותו של רבי יעקב לנדוי זצוק"ל, אב"ד בני ברק היה לשם דבר בכל העיר. השגחתו על חנויות ועל מוצרי מזון נחשבו מן המעולות בעולם, כי כולם ידעו שבנוגע לעקרונותיו, שום דבר בעולם לא יעכבוהו, כי עצם מציאותו היה כל כולו אמת, ללא פשרות. כשראה רבי יעקב צורך בדבר, עמד כחלמיש צור נגד כוחות גדולות, ולא נכנע, כי רוח אלקים בערה בקרבו. לפנינו אחד ממעשיו הנועזות מימי צעירותו, שנים רבות קודם עלותו לארץ הקודש.

בהגיעו לגיל שמונה עשרה, רבץ על צוארו עול הגיוס לצבא הרוסי, למרות שאותו זמן כבר תפס את משרת הרבנות של העיר קורניץ. כדי שלא להכשל במכשולים של שירות בצבא, החליט לנוס מעירו ולהחבא כ"טמיר ונעלם" בביתו של רבו הרש"ב [רבי שלום בער], האדמו"ר מליובאוויטש. הרבי מינהו כ"רב החצר", והיינו, פוסקו האישי של הרבי ובני ביתו בדבר ה' זו הלכה. הוא נשאר במשרה זו גם אחרי פטירת הרבי בשנת תר"פ, כשבנו, רבי יוסף יצחק קיבל עליו את נשיאות חב"ד.

זמן קצר אחרי שרבי יוסף יצחק עלה על כס ההנהגה, והנה באחד הימים הוקף ביתו באנשי הק.ג.ב., הבולשת הרוסי הנודעת לשמצה, בליווי חיילים חמושים. ביקורים כאלו היו מנת חלקם של הרבה מאחינו בני ישראל, ובפרט רבנים וכלי קודש, שהממשלה רדפה אותם עד חרמה.

קצין צבא בדרגה גבוהה עם אחוזות מחייליו פרצו לפנים הדירה וצרח בזעם: "אף אחד לא יזוז ממקומו". דיירי הבית והרבי בכללם ידעו על בוריים שמהות הביקור היא כדי לעשות חיפוש יסודי בבית ולמצוא עליה, כאילו הרבי מורד בשלטון.

אותו עת עמד על שלחן הכתיבה של הרבי בחדר הספרים שלו מכתב סודי אל ידידו בחוץ לארץ בו הוא מפרט את גזירותיהם ותעלוליהם של מלכות הרשעה הרוסית. המכתב מתחיל במילים "קומה ישראל ממנוחתך" בו הוא מזרז את אוהדיו בארצות המערב לבא לעזרת אחיהם שבעמק הבכא הסובייטי, וללחוץ על ממשלת רוסיה להקל את עולם מהיהודים.

משפחת הרבי היו אובדי עצות, בודעם כי ברגע שהחיילים יכנסו לחדר הספרים ימצאו הרבה יותר משקיוו בעצמם, את אגרת ה"קומה" שנחשב כחומר "הסתה" ממין הגרוע, ועל כגון זה הרי החוק מפורש שעונשו עונש מות כבוגד.

היחידי שלא אבד עשתונותיו היה רבי יעקב - "רב הצצר". מתחת אפם של החיילים, ולמרות הסכנה הגדולה בדבר, התגנב איכשהוא לחדרו של הרבי, תפס את המכתב, הכניסה לכיסו והטמינו במקום שמור מ"עינא בישא".

כל אותו העת, היה הרבי מתוח מאד וממש החויר. הדבר היה לפלא בעיני מקורביו שהלא זה לא הפעם הראשונה שמלאכי חבלה של הק.ג.ב. פורצים לביתו. ובכלל, אמיצותו של הרבי היה ידוע לכל, שלמרות ההטרדות התמידיות של הממשלה, ניהל הרבי רשת ענפה של מוסדות הדת והחינוך, אז למה בפעם הזאת התחלחל הרבי כל כך?

רבי יעקב נכנס לחדר הראשי בו נמצא הרבי ומשפחתו, כאילו הוא לא מודע לכל המצב וכאילו ברגע זו נודע לו לראשונה אודות "ביקורם" של הקציין וחייליו. הוא נעמד דום, ככל שאר דיירי הבית. עוד החיילים הולכים מחדר לחדר לערוך את החיפוש, הצליח ללחוש לרבי שתי מילים: "הקומה אצלי".

בין רגע השתנה צורתו של הרבי לטובה, כאילו אבן גדולה נגולה מעל לבו, וחיוך קל עבר על שפתיו. החיפוש, ככל הקודמין לה לא העלה דבר ממשי והאורחים הלא מוזמנים הלכו לדרכם.

אמנם, אמיצותו של רבי יעקב הציל את הרבי, ובעקיפין, את רבבות אלפי ישראל שנתעלו במעלות העולות בית א-ל משך שלושים שנות הנהגתו של רבי יוסף יצחק, מנהיג חב"ד הששי. הרב דוד זילבער ז"ל, "במעלות קדושים וטהורים" (ברוקלין תשס"א) ע' קי"א

כשבא הרב [הגאון רבי יעקב לנדא] זצ"ל לבני ברק, הטיל מיד את כל כולו אל המערכה. למרות הקשיים, והאמצעים הדלים שעמדו לרשותו, לא נרתע ולא ויתר, ובעבודת נמלים החל לבנות את צביונה של העיר. והוא פעל בכל הדרכים, בדרשות ציבוריות ובדיבורים פרטיים, בשכנוע ובתחנונים, בזעקה ובאימים, במחאות וארגונים. חיזק את רוחם של החרדים ורתם אותם לפעילות. לאט לאט, שלב אחר שלב, נוסף נדבך ועוד נדבך לחומת הקדושה של העיר. והרב זצ"ל לא ויתר על שום פרט. הוא סבר שעיר יהודית צריכה להתנהל על פי התורה באופן שהכל יהיה לכתחילה, ללא קולות ופשרות, אף מותרות מצד הדין. ובענינים פעוטים, לכאורה, השקיע עבודה כמו באיסורים חמורים מן התורה. וחפץ ה' בידו הצליח.

תמיד היה אומר: "ברוך השם, בבני ברק יש לי השגחה פרטית מיוחדת".

את עיקר העבודה עשה הרב בעצמו. הוא לא ראה ברבנותו כעין משימה או אתגר שהוטל עליו, רק חובה ושליחות קודש להעמיד הדת על תילה, לכן הרגיש אחריות אישית על כל צביונה של העיר. לבו כאב ודאב מכל דבר שלא היה כשורה ולא נתן לו מנוח. רבים עוד זוכרים אותו מסתובב באישון לילה ברחובות העיר, צרורות מפתחות בידו, ובודק חנויות ומפעלים. כה נשא את משא העיר על לבו עשרים וארבע שעות ביממה.

דוגמא אופיינית סיפר אחד שהוזמן לפגישה בבית הרב בענין מסוים. במהלך השיחה פסק לפתע זרם החשמל והעיר כולה נותרה בעלטה. באותו רגע ננער הרב ממקומו כנשון נחש, התנצל בפני אורחו שהוא נאלץ להפסיק את השיחה החשובה: "עלי לרוץ לרחוב, לעצור מונית, לנסוע בדחיפות למאפית המצות, בכדי להדריך את העובדים כיצד עליהם לנהוג לעת כזאת...".

הישג מהפכני דומה נזקף ליזכות הרב זצ"ל בנושא הכשרות. כשהגיע לב"ב הופתע לגלות שהירקנים בעיר אינם מעשרים כלל ומוכרים טבל בחנויות. התושבים שרובם ככולם הגיעו מפולין - שם לא היו רגילים

בהפרשת תרומות ומעשרות ובשאר מצוות התלויות בארץ - לא שמו לב, ורבים מהם נכשלו באיסור טבל. מיד החל לסובב אישית כל יום בחנויות הירקות כדי לעשר. נמצא עמו תמיד אותו יהודי יקר, ר' נחמיה צוקרמן ז"ל הנזכר, שהיה מתלווה אליו וסוחר את שק התרומות. כך הונח היסוד לכשרות במצות התלויות בארץ, בהמשך יסד הרב את "ועדת השמיטה" המפורסמת של בני ברק, וכשנוצר הצורך, הוסיף גם לפקח על עניני ערלה.

בשנים מאוחרות יותר, כשהעיר החלה להתפתח, עמד הרב זצ"ל על כך שכל המזון המשווק בבני ברק יהיה על טהרת הכשרות, לכתחילה, ללא שום פשרה. לצורך זה הנהיג סידורי כשרות קפדניים ומדוקדקים שיבטיחו כי אכן הכל יהיה כשר בתכלית, ועמד על כך שלא ימכרו בעיר בשר משחיתת-חוץ, אפילו כשרה ומהודרת, בכדי לודא שאכן הכל יהיה כשר בתכלית הכשרות.

ושוב: את עיקר העבודה המפרכת היה עושה בעצמו. הוא היה בודק כל דבר, מבקר אישית בכל חנות ומפעל, ומוודא שכל דרישותיו ההלכתיות יקויימו. למשגיחים בחר רק כאלו אנשים שהכיר בהם שיהיו כפופים למרותו במאה האחוזים וראויים לרחוש להם אמון מלא. מפורסמת למדי התמונה שצולמה בערוב ימיו ממש, שבועות אחדים לפני הסתלקותו, כשהוא מטפס על סולם במקוה של שיכון ה' כדי לבדוק את מצב ה"אוצר". כשניסה אז אחד מן המלווים לחסוך ממנו את הטירחה והקושי, והציע שהוא יבדוק במקומו, בהטעימו ש"עד אחד נאמן באיסורין", השיבו הרב זצ"ל: "הרי אני צריך לחתום על תעודה שזה כשר, ואינני יכול לחתום אם איני רואה בעצמי".

ומרוב זהירות היה משגיח גם על עצמו, שההשגחה שלו תהיה ללא שום דופי. לכן עמד על כך שמתן ההכשרים לא יהיה כרוך בתשלום. כי לא סמך על עצמו, ופחד - כדבריו - שאם יקח שכר טירחה כשנותן הכשר, לא יוכל לעמוד בתוקף הראוי על קלה כבחמורה. כל זה למרות ששנים רבות חי בדחקות נוראה, ומחוסר אמצעים אף הוחלט פעם בביתו לעשות את השבת מלחם ותה בלבד. בכל זאת לא שינה את דרכו, ואת ההכשרים העניק חנם אין כסף מחמת החשש להאמין בעצמו. הרב חיים הכהן הי"ו, "המודיע", כ"ו שבט תשס"ו, ע' כ"ב, "אבוא בגבורות" (ב"ב תשס"ט) ע' תס"ג

סבי הרה"ג יעקב לנדא זצ"ל (אב"ד בני-ברק) היה מהדר מאוד בכשרות האכילה. לדוגמה, במשך כל השנה הקפיד לאכול רק דגים שנבדקו אחד-אחד מתולעים (ולא רק כאלה שנבדקו על-פי מדגם מייצג). והדבר השתקף כמובן בפסיקותיו המחמירות בענייני כשרות. הוא זצ"ל היה אומר: אדם שמכר פעם אחת בשר לא-כשר - אסור לו למכור עוד בשר. בדיוק כמו שרוקח שמכר פעם אחת סם המוות, שוב אינו יכול לשמש רוקח. הרה"ח ר' זלמן לנדא שליט"א, "כפר חב"ד", גליון 786, ע' ל"א

רבינו [כ"ק מרן אדמו"ר הרמ"מ מלעלוב צוק"ל] רחש להרב לנדא כבוד אין קץ, לעתים תכופות היה שולח אליו שאלות בענייני ניתוחים והכרעות של פיקוח נפש, ומידי שנה בערב פסח, היה מופיע בעצמו במעונו של המרא דאתרא כדי למכור את החמץ, ואת כל שאלותיו בהלכה היה מרצה לפניו.

אירע פעם בסמוך לערב פסח, כאשר ההמולה בבית הרב לנדא היתה רבה, התקשר רבינו וביקש לשאול את הרב שאלה בהלכה, אחד מאנשי הבית שניגש להרים את השפופרת, לא זיהה את המתקשר והשיב בחופזה כי הרב אינו עונה עתה לשאלות בטלפון, לא חלפה שעה ארוכה, והאדמו"ר בכבודו ובעצמו הופיע בבית הרב לנדא כדי לשאול את שאלתו...

בכל העניינים הנוגעים לכשרות היה רבינו שולח לשאול את הרב לנדא, אירע פעם שאחד האברכים ערך ברית לבנו בבית מדרשו של הרבי בכני ברק, לסעודת הברית הביא עמו עופות מירושלים בהשגחת הבד"צ של העדה החרדית, ברם, מפאת שבעיר בני ברק מקפידים על איסור שחוטי חוץ, שלח הרבי לשאול את הרב לנדא אם מתיר הוא להשתמש בעופות אלו, הרב לנדא נענה בשלילה מוחלטת, הרבי כששמע כך, תיכף הורה שלא להכניס עופות אלו ולשלוח אותם חזרה לירושלים.

כאשר השיא הרב לנדא את אחד מבניו, היה כבר רבינו מוטל על ערש דווי ולא היה מסוגל ליטול חלק בחתונה, אך לא נחה דעתו עד אשר ערך בביתו סעודת "שבע ברכות" מיוחדת עבור החתן.

ליל שבת קודש פרשת "משפטים", אור לכ"ט שבט תשמ"ו, שלושה ימים לאחר הסתלקותו של הגר"י לנדא לגנוי מרומים, עריכת שולחנו הטהור של רבינו עמדה לקראת סיומה, הרבי זימר בדביקות עילאית את הזמר: "מגן אבות בדברו", בהגיעו למילים: "לפניו נעבוד ביראה ופחד" פסק לפתע מזמרתו והכריז: "בשעה שאוחזים אנו בלפניו נעבוד ביראה ופחד, מוכרחים לדבר על הרב... היראת שמים שלו היתה גיוואלד! רצונו של הרב ז"ל היה שבנו ימלא את מקומו, וכידוע ששימש רבות את אביו ברבנות, צריכים לפעול ולחזק את המשך הרבנות בבני ברק".

לאחר פטירתו של רב ואב"ד בני ברק, עמד רבינו ופעל נמרצות להכתרת בנו יבלחט"א הרה"ג רבי משה יהודה לייב לרב העיר בני ברק, כאשר קמו לכך אי אלו מתנגדים, התייצב רבינו כארי במערכה עזה כנגדם.

שליח מיוחד שלח רבינו אל יבלחט"א הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר ראב"ד זכרון מאיר בני ברק, לבקשו שיפעל בכל כוחו להכתרתו של הגר"מ לנדא כראב"ד בני ברק, בין הדברים שלח לומר לו בשמו, כי התגורר בעבר בעיר קראקא המעטירה, עיר שהיתה מלאה וגדושה בתורה ויראת שמים, ועם כל זה לא הגיעה לקרסוליה של העיר בני ברק, וכל זה בא מכוחו של הרב לנדא זצ"ל... הרב שמואל הניג שליט"א,

"משה איש האלקים" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' 214

קשרי ידידות התקיימו בין רבינו (כ"ק מרן אדמו"ר ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זצוק"ל) לבין המרא דאתרא של בני ברק, הגר"ר יעקב לאנדוי זצ"ל, ואת הנימוק לכך נתן רבינו בהודמנות: לקראת נשואי אחד מנכדי רבינו הוחלט במשפחה, כי אין מחלקים כיבודים, כדי למנוע תרעומת, שהרי אין די כיבודים לספק ולכבד את כל הנכדים. אולם תחת החופה חרג מרן מהמוסכם, וכיבד את הגר"י לאנדוי בקריאת הכתובה. כאשר שאלו אחר כך אחד מבני המשפחה על פשר השינוי, השיבו: "תאר לך אילו הייתי גר בארץ פלונית... והייתי בא לעיירה, כמו שבאתי לבני ברק, ובונה לעצמי שכונה, מה היה עושה לי המרא דאתרא?! בודאי שהיה עוקר אותי מן השורש, על כי אני מקים ישוב חדש לידו ומגרע מסמכותו, ואילו רב זה לא די שלא התרעם עלי אלא אף סייע לי בכל מה שאפשר - חייב אני תודה לו!" ואכן רבינו היה מכבדו בכל עת מצוא. הרה"ח ר' נתן אלי' רוט ז"ל, "מאיר החיים" (ב"ב תשנ"ב) ח"ב, ע' תצ"ו

סבי (הגאון רבי יעקב לנדא רב אב"ד בני-ברק) זצ"ל היה מקפיד מאוד בכל הקשור לפסח. בעניין מאכלי הפסח, היה משתדל ונזהר שלא לאכול מוצרים המיוצרים בבתי-חרושת, מחשש שהיצרנים או הספקים עלולים לנגוע במאכלים. בביתו היתה הקפדה שבני הבית לא יכניסו אצבע לפה בימי הפסח, משום שהידיים עסקניות ושמן נגעו במקום שאינו נקי לגמרי מחמץ. כמו כן, בהיכנסם הביתה מהרחוב, הקפידו לרחוץ תחילה את ידיהם, משום שברחוב עלולה הרוח להעיף עליך משהו מבלי שתרגיש בכך. מאותה סיבה, כשמגיעים מהרחוב, לא נכנסים במעיל העליון למטבח. ובשעת הסעודה גופא - לא להניח

את מרפקי הידיים על השולחן ולא לאחוז בכיסא. כמו כן מקפידים לייחד סידורים מיוחדים לפסח, ובפרט בבית-הכנסת, שלא כל כך בודקים את הסידורים מחמץ, והרי הסידורים עולים על השולחן בשעת הקידוש וההתוועדות. אלא מאי? 'מסתמא' זה בסדר.... הרה"ח ר' זלמן לנדא שליט"א, "כפר חב"ד", גליון 786, ע' ל"א

...אגב: במהלך ביקור זה [של כ"ק מהר"ש מבאבוב צוק"ל בארה"ק - שבט תשמ"ו] פנה רבינו זי"ע יום אחד לשחר פניו של מרא דאתרא הגה"ח רבי יעקב לנדא זצ"ל, כמנהגו הקבוע בכל פעם שהגיע לבני-ברק. תוך כדי שהייתו אצלו נכנס אל החדר בנו הגדול של הרב, הגאון רבי משה יהודה לייב שליט"א, והרב לנדא זצ"ל הציג אותו בפני הרבי באמרו: "זה בני ר' משה, הוא ראוי לאותה איצטלא, להיות ממלא מקומי כרבה של בני-ברק..." היתה זו פעם ראשונה ששמעתי מפי הרב, אחרי עשרות שנים שהייתי יוצא ונכנס בביתו, שהוא מייעד את בנו למלא את מקומו ברבנות העיר. ואכן בעז"ה אחרי הסתלקותו פעלתי לפי רצונו, וזכיתי לסייע הרבה שרצון צדיק יתקיים...

באחד הפרקים הקודמים (פרק ל"ז) תיארתי בהרחבה את המעמד החגיגי של סיום כתיבת הס"ת שזכיתי בעזוהש"י להכניס להיכל ביהמ"ד דחסידי באבוב בני-ברק [בחודש שבט תשמ"ו] אל המעמד הגיע מארה"ב, נזכר שם, כ"ק רבינו האדמו"ר מבאבוב מהר"ש זי"ע. יחד עמו הגיעה קבוצה נכבדה של חסידי באבוב באמריקה מידידי הקרובים. בבואו לבני-ברק סר רבינו זי"ע לביקור נימוסין אצל רבני העיר והאדמו"רים השוכנים בקרבה. את הביקור הראשון ערך כמו תמיד בביתו של הרב דמתא הגר"י לנדא זצ"ל.

הדבר היה כשבועיים לפני פטירת הרב. במהלך הביקור נכנס אל החדר בנו הג"ר משה יהודה לייב שליט"א, והרב זצ"ל אמר לאדמו"ר: "הנה נכנס בני ר' משה, הוא ראוי להמשיך ולמלא מקומי כרב העיר... הוא ראוי לאותה איצטלא..."

נדהמתי לשמוע את הדברים. שכן עד אז לא שמענו מפי הרב שום דבר וחצי-דבר בנושא זה. בחיי הרב שימש בנו רבי משה כראש-ישיבה בכפר חב"ד. אמנם הוא עזר הרבה לאביו בניהול עניני הכשרות בעיר, הכרנו אותו ג"כ מהעבודה ב"ועדת השמיטה", אבל במשך כל הימים הוא הצטנע. ככל ענין ששאלו אותו נהג להשיב שישאלו את אביו. לא שמענו אותו אף פעם נואם. והנה הפתעה: הרב מייעד אותו לרבה של בני-ברק!

במוצאי שבת הקרוב התקיימה הכנסת הס"ת ברוב עם, בשירה וריקודים, ואח"כ נערכה סעודת מצוה באולמי "ווגשל", בהשתתפות רבינו [אדמו"ר מבאבוב] זי"ע והרב זצ"ל שהיה ראשון המברכים. לא ידענו אז שזה יהיה נאוומו האחרון, בו נפרד מעירו היקרה, אשר כל-כך מסר את נפשו על טהרתה וקדושתה במשך יובל שנים. בתוך הדברים הוא התייחס ג"כ לרקורד העשיר של פעולותי למען בני-ברק, והציבור נדהם לשמוע, שכן לא היתה זו דרכו של הרב זצ"ל לקשור שבחים לאי-מי בפומבי, ועוד במעמד כזה - לפני ציבור אלפים. זכורני שהאדמו"ר מנארול זצ"ל לחש לעברי: "מה קרה לרב, יושב פה הרבי מבאבוב ואינו מזכיר אודותיו אף מלה, הוא מדבר רק עליך?!" הרושם שלי היה שהרב זצ"ל ביקש אז להיפרד ממני בצורה כזאת והביע את תודתו על העזרה שהגשתי לו במשך עשרות בשנים. (אגב. במהלך הסעודה הגישו לפני אדמו"ר זי"ע קערה עם דגים, והרבי הסיט את הקערה לעבר הרב זצ"ל, כדי שהוא יטעם ראשון והרבי יאכל אחריו "שיריים". היה זה מחווה מיוחדת לכבודו של הרב זצ"ל שכל מי שהרגיש בזה נפעם).

היתה זו כאמור הופעתו הפומבית האחרונה. למחרת הורע מאד מצב בריאותו וחלה הידרדרות. הציבו את מיטתו בחדר הספרים הגדול שבביתו. רופאו האישי פרופ' סמרא היה צמוד אליו כמעט כל הזמן. הבנתי היטב שהמצב קריטי, העיר כולה התפללה לרפואתו, היינו עומדים סמוך למיטתו ומתפללים, אולם המצב הלך והחמיר מיום ליום. הדברים הגיעו עד כדי כך, שבנו רבי אליהו לנדא הגיש לפניו את הסידור להגיד "וידוי", והוא אמר יחד אתו.

ביומיים האחרונים לחייו שכב הרב זצ"ל על ערשו רגוע בעינים עצומות. הרבי מבאבוב זי"ע יצא אז מן הארץ והיה אמור להתעכב ללינת-לילה בלונדון. בשעות המאוחרות של הלילה, בראותי שהמצב כמעט נואש, יצאתי מבית הרב למעוני וניסיתי בטלפון לאתר את הרבי, ששהה במלון ע"י שדה התעופה הלונדוני, ואחרי שהשגתי קשר הזכרתי את הרב זצ"ל לרפואה. תגובת הרבי היתה ש"זוקוקים לרחמים גדולים". נשארתי בדירתו לתנומה קצרה על-מנת לשוב אל בית הרב. אולם הקדים אותי בסביבות השעה שלוש בערך צלצול הטלפון. על הקו היה בן הרב רבי אליהו, שקרא לי לבוא מייד, שכן אבא רוצה להיפרד מן הידידים.

תוך רגעים ספורים הייתי במקום ונכנסתי לחדרו. הרב זצ"ל ישב על הכורסה כשהוא חובש כובע לראשו, ושרוי בהכרה מלאה. הוא לקח את ידי בכף-ידו ואיחל לי: "איר זאָלט מצליח זיין, איר זאָלט מצליח זיין אין אלטן, און מיר זאָלן זוכה זיין במהרה בימינו צו דער גאולה שלמה". בעוד הוא מחזיק בידי נכנס אל החדר ראש העיר, ר' משה אירנשטיין, והרב זצ"ל פנה לשנינו במלים אלה: "איר זאָלט טאָהן אז מיין זון ר' משה זאָל איברנעמען די נשיאות, און זיין בני-ברק'ער רב!".

לאחר מכן עברו לפניו כבני מרון אנשי ביתו, השוחטים, המשגיחים, ואיש אשר כברכתו ברך אותם מתוך צלילות דעת מופלאה. היה זה מחזה נאדר בקודש אשר מי שלא נכח בו אינו מסוגל להבין. ממש ראינו בעליל שהרב זצ"ל, שהיה בימים האחרונים שקוע בעלפוננו, חזר אלינו לשעה קלה כדי להיפרד. כשגמר נכנס שוב אל ערשו ומאז לא דיבר יותר. הרופא שבדק אותו הגיד - שהכליות חדלו לתפקד, וזה ענין של שעות ספורות. למחרת נצחו אראלים את המצוקים, והשיב את נשמתו הטהורה לבוראו ית"ש, כאשר שפתותיו ממלמלות יחד אתנו את תפילת רבי נחוניא בן הקנה "אנא בכח", עד המלים "ברכס, טהרם..." מיד פתחו את הצוואה שערך בחייו, בה ביקש איך להתנהג עמו אחרי יציאת הנשמה ובהלוויה, בפרטי פרטים, אפילו מאיזה פתח של הבית לצאת (היתה זו דלת היציאה ישר מחדר השינה - משם ביקש שיוציאוהו מן הבית). בעת שהוציאו את המיטה מן הבית, רצה אחרי בתו מרת גיטה פייגא קרול ע"ה, אשת הג"ר שלמה נח זצ"ל רבו של מושב "חמד", אשר קראה אלי: "ר' יהושע, עשו הכל כדי שאחי יהיה רב העיר, כפי רצונו של אבא..."

ב"אשכנתייה דרבי" השתתפו רבבות אלפי ישראל. עברו רגלי לכל אורך הרחובות "רבי עקיבא" ו"חזון איש". עצרו ליד כל בתי-הכנסת של העיר שחלפו על פניהם ואמרו "קדיש". כשהגיעו ליד "בית הכנסת הגדול" פנו עפ"י צוואתו שאגיד "קדיש". המסע התנהל לאיטו ואח"כ נסעו במכוניות לירושלים, אל הר הזיתים, שם רכש הרב זצ"ל לעצמו בחייו קבר בחלקת חב"ד, סמוך לקברו של חבר-נעורים שלו מישיבת "תומכי תמימים" דליובאוויטש (הוא הגה"ח רבי יצחק יואל רפאלוביץ זצ"ל, שישב אח"כ על כסא הרבנות בקרמנצ'וג)...

מן הקבורה בהר הזיתים חזרתי עם בנו הרב שליט"א לבני-ברק, ובכניסה לעיר אמרתי לו: "זכיתי שאני מביא ראשון את רבה של בני-ברק לעירי". ואיחלתי לו שהשם ית' יאריך ימיו על כסא ממלכתו עד ביאת משיח צדקנו במהרה.

עם צאת ההלוויה מן הבית הכריז ראש העיר ר' משה אירנשטיין, שלפי בקשתו האחרונה של הרב זצ"ל יכהן בנו ר' משה שליט"א, כממלא מקומו ברבנות העיר. הציבור החסידי ראה בכך בקשה ראויה וצודקת, בהתאם להלכה המפורשת, שאם השאיר הנפטר בן הראוי למלא את מקומו - הכהונה שייכת לו. אולם בציבור הליטאי נוצרה תסיסה, והעיר היתה כמרקחה. הגר"ש וואזנר שליט"א שהיה אז בחו"ל. כולם הבינו שלדעתו בענין זה תהיה השפעה מכרעת וחיכו בקוצר רוח לבואו.

בעצה אחת עם ידידי ר' בנציון יעקובוביץ החלטנו להיכנס אל הגר"ש וואזנר מיד עם בואו, למסור לו את כל הפרטים הידועים לנו מבקשתו האחרונה של הרב זצ"ל, ולבקש את תמיכתו ברב החדש. היינו הראשונים שנפגשנו עמו ואחרי שיחה ממושכת קיבלנו מפיו הסכמה לבחירת הרב הגרמז"ל לנדא לרב העיר. עיקר הטענה שהעלו רבנים שונים היתה, שעיר גדולה כבני-ברק אינה יכולה להתנהל על ידי רב יחיד, ומן הראוי לבחור ב"ועד רבנים" מוסכם על כל החוגים, אשר יטפל בכל עניני מתא מתוך תמימות דעים. מאידך הגרמז"ל לנדא לא היה מוכן בשום פנים אפילו לדון בדבר. לדעתו זה מירשם לסכסוכים תמידיים עם אנשים מחוג מסוים, אשר מעולם לא הסכימו להיות כפופים למרות של מרא דאתרא, ובצורה כזאת לא יוכל לנהל את עניני העיר בדרך שהתווה אביו זצ"ל. במשך ימי אבל ה"שבעה" וה"שלושים" התקיימו התייעצויות ודיונים למכביר, אותם קיימנו עם גדולי האדמו"רים והרבנים בארץ, בתוכם רבה של ירושלים הגר"י וייס זצ"ל בעל "מנחת יצחק".

אנחנו, שנצטוונו במפורש מפי הרב זצ"ל להושיב על כסאו את בנו, חיפשנו תשועה ברוב יועץ כדי למלא ולקיים את צוואתו. בהתאם לכך קראנו לעריכת מספד גדול לזכר הרב זצ"ל, במלאות שלושים להסתלקותו, בבית מדרשו הקבוע שברח' יחזקאל. באותו מעמד קיינו להכתיר את הרב החדש. ראש הנואמים היה אמור להיות הגר"ש וואזנר שליט"א, רבה הותיק של זכרון מאיר, והרבה מאד היה תלוי במה שהוא יגיד. דיברתי לפני כן עם הגר"ש, ובכלל לא הייתי בטוח שהנאום שלו יתאים לציפיותינו. לפני השעה הנקובה להספד נסעתי לביתו והסעתי במכונית אל בית-המדרש ברח' יחזקאל. ההיכל היה מלא מפה אל פה, וגם בחוץ הצטופף ציבור גדול, בציפיה מתוחה לשמוע איך יתגלגלו הענינים. פתח את העצרת ראש העיר ר' משה אירנשטיין, שסיפר בקצרה על השתלשלות הענינים, ובמיוחד על בקשתו האחרונה של הרב זצ"ל משנינו, שבנו ימלא את מקומו. אף הודיע שבמועצת העיריה כבר נתקבלה ההחלטה על התמנותו של הרב משה לנדא כרבה של בני-ברק.

לאחר מכן עלה הגר"ש וואזנר על הבמה, והשמיע דברי הספד נלהבים על הרב זצ"ל. בהמשך משאו הפליג בשבחו של בנו הגרמז"ל, ציין את מעלותיו האישיות, ואמר שהנו משוכנע כי יוכל להמשיך ולנהל את העיר בדרכי אביו זצ"ל, ולשמור עליה במלוא טהרתה וקדושתה. בחתימת דבריו הגיד שהוא סומך את ידו על התמנותו לרב העיר. כל הציבור קיבל את דברי הגר"ש וואזנר בשמחה. היינו בטוחים שעכשיו הגיעו אל קיצם כל הויכוחים וחילוקי הדעות בין החוגים השונים והעיר תשקוט.

באותו מעמד נשא הרב החדש את נאום ההכתרה שלו. על אביו זצ"ל היה מנוע מלהרחיב את הדיבור, בגלל הצוואה שלא להספידו ולספר בשבחיו, אך הנאום כשלעצמו היה מלא-תוכן, עשיר בדברי תורה,

בנוי כמלאכת מחשבת ומוגש לקהל בצורה מכובדת. באחת: הוא התגלה לעינינו כנואם בחסד. אודה ואתודה שבימים שקדמו להכתרה, הייתי סקרן לדעת איך יתקבלו דבריו באזני הציבור מכיון שאף פעם לא שמענו אותו מדבר ברבים. למחרת אמר לי הרב בבת-צחוק: "אני מקוה שלא גרמתי לך בזיונות..." כתום המעמד הסעתי שוב במכונית את הגר"ש וואזנר בחזרה למעונו. תוך כדי נסיעה אמר לי: "אני מקוה שהיית מרוצה מנאומי. דע לך שרציתי להגיד משהו אחר לגמרי - והראה לי את נאומי שהכין בכתב - אך הרגשתי שהמלים היוצאות מפי הן בכלל לא מעניני הכתב, לכן גנזתי את הכתוב ואמרתי את מה שהקב"ה שם בפיו, ואותו דיברתי..." בעליה לביתו הודיתי להגר"ש בהתרגשות על דבריו, ואמרתי לו, שלדעתי העניה הוא פשוט הציל את בני-ברק ממחלוקת גדולה.

אפס כי למחרת, משנודע ברבים תוכן משאו של הגר"ש וואזנר, קמה תסיסה גדולה בחוגי בני הישיבה הליטאים וראשיהם. והוקם ועד הכשרות "שארית ישראל". התוצאות - נמשכות עד היום למגינת לבנו.

בשנים הראשונות לכהונת הגרמ"ל לנדא היו עליות ומורדות בהתנגדות של אותם חוגים. ראיתי את עצמי מחויב לעמוד על המשמר, יחד עם ידידי ר' בנציון יעקובוביץ, שעמד ג"כ כחומה בצורה בחיזוק ידי הרב החדש. בכל פעם שהתעוררה בעיה חדשה ביקרנו אצל גדולי האדמו"רים והרבנים לקבל תמיכתם. בעיקר עמדו לצדו של הרב האדמו"ר רבי משה מרדכי מלעלוב זצ"ל ובנו ממלא מקומו (יבלחט"א) [זצוק"ל] וכן האדמו"ר מויז'ניץ, ממכנובקה זצ"ל, מנדבורנא, מנארול, מסדיגורא, ומזוטשקא, ה"לב שמחה" זצ"ל מגור היה חולה באותה תקופה ולא הרהבנו להטרידו בנושא זה. לעומת זאת כשעלה אחיו ה"פני מנחם" זצ"ל על כס ההנהגה הוא עמד לצדנו. התייעצנו עמו בכל ענין וקבלנו את עזרתו. לי אישית לא היה נעים להטרידו כפעם בפעם בעניני בני-ברק. לא רציתי שיחשבו כאילו אני מנצל את העובדה שהוא מחותני. אבל ר' בנציון יעקובוביץ דחק בי כל פעם שאני מחויב להילוות אליו. אחרי הסתלקות הפנ"מ אמר לי ר' בנציון: "אתה יודע מדוע דחקתי עליך בכל הזדמנות לנסוע אל ה"פני מנחם"? פשוט חיפשתי לנצל כל הזדמנות שהיא, כדי להיות במחיצתו של הרבי מגור, וליהנות מזיו קדשו וחכמתו..."

אולם אני אישית הפכתי להיות מטרה לחיצים, התנכלויות והטרדות, מצד חוגים שעד אז הייתי חביבם. באותה שנה לפני ראש השנה קבלתי הודעה אנונימית בטלפון שהגרא"מ שך זצ"ל כועס מאד עלי ושאוהר מהקפדתו ואחדל לתמוך בהרב לנדא. בין כסה לעשור החלטתי להיכנס אל הגרא"מ שך במעונו, כדי לברך ולהתברך בשנה טובה, כהרגלי תמיד מני עשרות בשנים. חשבת לי לעצמי: אראה עד היכן הדברים מגיעים, ואם יהיה צורך אתאר לפניו את מצב הענינים, כפי השקפתי. לאור מה שנאמר לי חששתי, אולי המשמשים הממונים להכניס אליו את האנשים לא יניחו לי, אולם החשש היה לשוא: דפקתי בדלת בשעה שלא היתה מיועדת לקבלת קהל, והדלת נפתחה, והכניסוני מיד. הגרא"מ זצ"ל קיבל אותי באותה חביבות וחום נפשי כמו בעבר. שוחחנו ארוכות על ענינים שונים מתוך ידידות ואהבה. נושא הרבנות לא הוזכר כלל. לבסוף ברכני ראש הישיבה בלבביות יתירה ב"שנה טובה" ולידה אותי עד לדלת היציאה. הגרא"מ שך זצ"ל הכיר אותי - היטב, לא יום אחד ולא שנה אחת, וממילא ידע בבירור שאין לי שום פניה אישית בכל הנושא, אלא שאני משוכנע שזה לטובת בני-ברק.

בסיכום הפרשה יכולני לקבוע, שזכינו לרב עיר גדול בתורה ויראה, מנהל את צרכי מתא בתבונה רבה, עומד על משמרת הקודש ושומר חומותיה, אהוד ומקובל על כולם. למערכת הכשרות המהוללה בניצוחו המזהיר יצאו מוניטין בכל תפוצות ישראל, "הכשר של הרב לנדא" למוצרי מזון הוא המותג המבוקש

ביותר בכל קצוי תבל. כיום הזה, אחרי עשרים ושלוש שנות רבנות, כבר נשכחו רוב המישקעים, ואיש לא מתעסק בהם, ואני מלא סיפוק מן העובדה שזכיתי בעז"ה להיות בין העוזרים והמסייעים להפקיד את העיר הקדושה בידי שומר נאמן עד ביאג"צ בב"א. הרה"ח ר' יהושע הלר שליט"א, "אבוא בגבורות" (ב"ב תשס"ט) ע' שנ"ח [ושם תע"ח-תפ"ד]

בחמישים שנות עבודתו הכבירה, עלתה בידו [של הגאון רבי יעקב לנדא זצ"ל] לבנות את בני ברק כעיר תורתית, כפי שאנו מכירים אותה היום, ו"כל מצוה שנתנו נפשם עליה - נתקיימה בידם" כדברי חז"ל. טוהר נפשו ומדת הקרבתו האישית למען כבוד שמים עמדו לו להעמיד את סדרי הדת על תילם, ולהכין מסגרת יציבה ומסודרת שתוכל להמשיך בשנים הבאות גם בכוחות עצמה. מתוך דאגה לעתידה של העיר, ביקש בימיו האחרונים וציוה למנות את בנו הגה"ח רבי משה יהודה לייב יבלחט"א לממלא מקומו ברבנות העיר. בכך רצה להבטיח שהעיר תמשיך להתנהל על דעתו ועל כוונתו.

כל ימיו קיים את הוראת חז"ל: "ושנא את הרבנות", בשלימות. למרות אשר כשבעים שנה נשא בגאון את כתר הרבנות, מעולם לא נהג ברבנות בשביל עצמו, וכשלעצמו נותר חסיד אמיתי, ענותן ושפל ברך, נכנע, ונחבא אל הכלים. בצוואתו ביקש מבניו שיגידו עליו "קדיש" כל י"ב חודש, שמא עדיין לא יבוא אל תיקונו, כמשפט...

כשהציעו לו לקנות חלקת קבר בסמוך לגאון החסיד רבי זלמן הבלין זצ"ל, סירב להצעה, באמרו שאיננו בטוח שר' זלמן יהיה מרוצה בשכן שכמוהו. תחת זאת העדיף את חלקת הקבר הסמוכה לידיד נעוריו הגאון רבי יצחק יואל רפאלוביץ זצ"ל אב"ד קרמענצוג, שהרב טיפל בו במסירות (ברוסיה) כאשר נתקף במחלה מסוכנת, וכתוצאה מכך אף נדבק בעצמו במחלה זו. הוא קיוה שר' יצחק יואל יזכור לו חסד נעורים וימחל לו על ההעזה להקבר סמוך אליו. כמ"כ ביקש מבניו להניח בידו בתוך הקבר את המכתב שרבו מהרש"ב נ"ע כתב בו כי עליו לשאת בעול הרבנות, "והיה אם ישאלוני בבית דין של מעלה, מה לך כי העזת להזקק לרבנות, כלום ראוי אתה לכך? יהיה לי פתחון פה: הרבי אמר... הרבי שלח אותי לתפקיד זה..."

וביום רביעי פרשת משפטים כ"ו בשבט תשמ"ו נסתיימה שליחותו, הרב זצ"ל נתבקש לישיבה של מעלה, והוא בן צ"ג שנה. הרב חיים הכהן הי"ו, "המודיע", כ"ו שבט תשס"ו, ע' כ"ב

... ומענין לענין חושבני שכאן יש מקום לספר, כי הגאון החסיד רבי יעקב לנדא זצ"ל רבה הנערץ של עיר בני ברק כתב בצוואה שלו שבבוא מועד לכל חי ויובילו אותו לבית הכנסת שלו, שישימו אותו על שולחנו הטהור איפה שלמד, והרציא את שיעוריו עשרות בשנים (בארץ ישראל ת"ו לא קוברים בארון). הגה"ח רבי בן ציון יאקאבאוויטש זצ"ל, "עטרת משולם" (ב"ב תשע"א) ע' תט"ו

משמרת השבת

ושמרו בני ישראל את השבת... החלה המערכה על שמירת השבת ברחובות העיר, כשהתחבורה הציבורית והרכבים הפרטיים חיללו את השבת בריש גלי. אמנם התושבים הכואבים נלחמו ומחו, אך מנגד מחללי השבת לא ויתרו, והדברים הגיעו לתגרות ידים והתערבות המשטרה. והתוצאה היתה הפוכה: מחללי השבת נסעו דוקא להכעיס, ואף הביאו תגבורת של בריונים מערים סמוכות שנסעו הלוך ושוב ברחובות העיר. וכמה משפטים היו תלויים ועומדים נגד צעירים חרדים מבני העיר שהסתבכו ב"עוון" שמירה על השבת.

בחכמתו ראה הרב זצ"ל כי לא בכח יגבר איש, לא צעקות ולא הכאות יביאו את נצחון השבת לעיר. אדרבא, פעולות אלו רק הוסיפו וגררו מעשים פרובוקטיביים מצד מחללי השבת. בתבונה רבה, שוחח הרב עם תושבי המושבה הכאובים, והסביר להם כי עליהם לשנות כיוון, ולרתום את מרצם לפעולות שקטות אבל עקביות. יש להעמיד משמרות בכל הכניסות אל המושבה, וכאשר מכונית מתקרבת, ניגשים אליה בנימוס, ומסבירים לנוהג בה בדברי נועם כי הנסיעה שלו בכבישי המושבה מפריעה לנו, ומבקשים ממנו שלא יכנס. והיתה מצידו הוראה חמורה, שאם מאן-דהו מתעקש להכנס - לא להפריע לו.

"משמרות השבת" אף הציעו לנהג להחנות את הרכב מחוץ למושבה, תחת שמירתם [מחשש לגניבת הרכב], ולהיכנס לעיר רגלי. ופעמים שנוסעי המכוניות היו נענים להזמנת אנשי ה"משמרות" וסרים לביתם לסעודת שבת, או לסעודה שלישית בבית הכנסת, עד צאת השבת. רבים הבטיחו - אחר שטעמו את טעמו של "יום מנוחה וקדושה לעמך נתת" - כי לא יחללו עוד את השבת.

הרב זצ"ל היה "הוגה הרעיון" ובעצמו השתתף בהוצאתו לפועל... מידי שבת היה יוצא לפקח אם ה"משמרות" ניצבים בכל הכניסות למושבה. כשארע שבמקום מסוים לא ניצב השומר, היה הרב עומד ושומר במקומו, ודואג לאלתר למצוא לו ממלא מקום. ובתקופת המאורעות, השומרים חששו מפחד הערבים מ"ג'ימוסין" הכפר הסמוך, אך הרב לא חת מפני איש, במסירות נפש ניצב בעצמו על משמרת השבת.

במשך השנים אף קיבלה משמרת השבת הכרה רשמית כ"משטרה מתנדבת", דבר שסייע רבות בהשפעתה. ואותן "משמרות השבת" אליהן התנדבו עשרות יהודים יקרים, חוללו פלאים! שמירת השבת ברחובות העיר היתה לעובדה. אלו שחפצו לשמור שבת באו לכאן, ומחללי השבת, שהדבר היה קשה בעיניהם, מצאו את מקומם במשך הזמן בערים אחרות.

בהמשך עוד נכונו מאבקים רבים וקשים על הענין הזה. היה צורך להלחם על רשיון חוקי לסגירת רחובות העיר בשבת, ולעמוד בפרץ כנגד מזימות של אנשי הרשות להעביר בבני ברק עורקי תחבורה בינעירוניים שיפעלו בשבת. בעמל נמלים יצר הרב זצ"ל את העיר הראשונה שהשבת שולטת בה שלטון מלא, וקדושת השבת חופפת עליה בבית ובחוצות. בזכות זו הפכה בני ברק לעיר המיוחדת בכל תפוצות ישראל. הרב חיים הכהן הי"ו, "המודיע", כ"ו שבט תשס"ו, ע' כ"ב

כ"ז שבט

הרה"ק רבי מנחם נחום (השני) מטשערנאביל זי"ע

יום ההילולא - כ"ז שבט

נולד בשנת תק"ע לאביו הרה"ק ר' אהרן מטשערנאביל זצוק"ל. בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית גיטל בת הרה"ק ר' ישראל מליטשניץ זצוק"ל נכד הרה"ק ר' יוסף מיאמפאלי זצוק"ל וחתן האוהב ישראל מאפטא זצוק"ל. בזיוו"ש נשא את הרבנית שיינדל בת דודו הרה"צ ר' דוד הארדעצקי זצ"ל נכד הרה"ק ר' דוד לייקעס זצוק"ל וחתן הרה"ק המגיד מטשערנאביל זצוק"ל. עוד בחיי אביו הק' נהג עדת ישרון ע"פ פקודתו. נלב"ע בחיי אביו הק' כ"ז שבט תרל"א. "ילקוט מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) ע' שס"ד

שמעתי מהגה"ח ר' משולם נתן מרגליות ז"ל, שמרן אדמו"ר הק' המגיד מטשערנאביל זי"ע החשיב את נכדו אדמו"ר הק' מוהרמ"נ [השני מטשערנאביל] זי"ע כאחד מבניו, ואף דודיו החשיבוהו כאחד מהם.

שמעתי מהרה"צ ר' מנחם נחום מלאיעוו מיראפאלי זצוק"ל, ששמע מחותנו הרה"ק ר' אברהם דוד ממיראפאלי זי"ע, שהיה מהמקורבים אצל אדמו"ר הק' מוהרמ"נ זי"ע, ובדידיה הוה עובדא, שבאחד מימי ההכנה לקראת חג הפסח סייע בבית רבינו בניקיון הספרים לכבוד פסח, ובאמצע עבודת הנקיון כשהיו הספרים מונחים מחוץ לארון, ביקש ממנו רבינו שיזכיר לו מה אומר ה'מחצית השקל' בסימן פלוני ובשורה פלונית. כמובן שמיד פתח הספר והזכיר לו. אך הביע את תמיהתו, מה תועלת יש לו מאיזה שורה ב'מחצית השקל'. הבהיר לו רבינו זי"ע באמרו, 'כל הספרים הנמצאים כאן אם יתחילו להקריא לי תיבה מתוך הספר, אוכל להמשיך ולקרוא בעל פה'. כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, בשיחת קדשו - כ"ז שבט תשע"ה, "דברי תורה", שבט תשע"ו, עמ' נ'

מרן המגיד מטשערנאביל זי"ע החשיב את נכדו מרן מוהרמ"נ זי"ע [בן בנו בכורו הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע] כאחד מבניו, ואף דודיו הק' החשיבוהו כאחד מהם.

אביו הק' מרן הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע היה מכנהו "מיין כתר תורה". בשמחת תורה שנת תרל"א, בעת ההקפות והריקודים, נפל הכתר תורה מהספר תורה של מרן מוהר"א זי"ע, כשראה זאת, נאנח ואמר בשברון לב "אוי, מיין כתר תורה איז געפאלן", ואכן כעבור כמה חדשים, נסתלק בנו מרן מוהרמ"נ זי"ע.

נסתלק ביום שבת קודש, ויש מספרים שנשמטו יצאה בעת אמירת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" [מסתמא הכוונה ל'אנא בכח' שאומרים בקבלת שבת קודם 'לכה דודי'], ולא רצו לספר את הבשורה הקשה לאביו הק', שכבר היה בערוב ימיו, במוצאי שבת קודש אחר הבדלה נענה מרן מוהר"א זי"ע ואמר למשמשו שיכין לו את ה'תשעה באב' דיגע שיך', ונוכחו לדעת שאין נסתר מנגד עיניו.

מחמות תשות כוחו לא יצא מרן מוהר"א זי"ע למסע הלוייה, ובעת שעברה המיטה דרך ביתו עמד אצל החלון ואמר את הפסוק בפרשת משפטים (שמות כג, כ) "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי". מאחר שלא יצא להקבורה, סיכמו ביניהם שבעת סתימת הגולל יגביהו אבוקות של אש, בכדי שידע מרן מוהר"א זי"ע מתי להתיישב שבעה. וכל בני הבית יצאו ללוייה ולא נשארו שם כי אם כמה עניים, ובעת שראו האבוקות רצה מרן מוהר"א זי"ע לישוב על הארץ, אמר אחד העניים, מכיון שאתם מלך אסור לכם לשבת על הארץ. אמר לו מרן מוהר"א זי"ע, כמו שרצית להקים אותי מעפר, כמו כן יקים אותך השי"ת מעפר, וכך הוה שנעשה עשיר גדול. כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, קידושא רבה - בשלח תשע"ז, "דברי תורה", שבט תשע"ח, ע' מ"ג

הרה"ק ר' מנחם נחום (השני) מטשערנאביל זצוק"ל אמר: מה שקורה הרבה פעמים כשבני אדם נוסעים אל הצדיק ואינם רואים מאומה אצל הצדיק תולים עליו בוקי סריקי, למה הדבר דומה לאחד שיוצא בתקופת תמוז לחוץ בשעה שהשמש זורחת בכל כוחה והוא סוגר את עיניו ואומר שחושך בחוץ, כמובן שכל אחד ילעג עליו, כן הדבר באיש כזה, כי באמת הצדיק מאיר לכל, אך כשבני אדם סוגרים את עיניהם אז אינם מסוגלים לראות. "ילקוט מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) ע' רנ"ז

שפל יראה

הרה"ק ר' מנחם נחום (השני) מטשערנאביל זצוק"ל ביאר הפסוק "כי רם ה' ושפל יראה וגבה ממרחק יידע" (תהלים קלח, ו). כי מדת הענוה גדול הוא מאד, והוא תנאי לראות רוממות ה', ומבלעדי זאת אין אני והוא יכולים לדור במדור אחד (סוטה ה.). וזהו פי' הפסוק כי רם ה' ושפל יראה, שהשפל בעיניו יכול

לראות כי רם ה', וגבה, מי שהוא בגיאות, ממרחק יידע, הוא רחוק אפי' מלידע רוממות ה', וכל שכן שלא יראה רוממות ה'. (מפי הרה"צ ר' נחום ממירופול וצ"ל ששמע מחותנו הרה"ק ר' אברהם דוד ממירופול זצוק"ל ששמע מפ"ק). "ילקוט מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) ע' קפ"ג

הגה"ח רבי אהרן יוסף לוריא זצ"ל

יום ההילולא - כ"ז שבט

נולד לאביו הרה"ח רבי צבי הירש ז"ל ולאמו הצדקנית מרת חנה בת הרה"צ רבי מרדכי לידר זצ"ל בצום גדליה תרנ"ה. כל ימיו היה עוסק בתו"ע מתוך קדושה וטהרה. נסתלק לבית עולמו בליל שב"ק כ"ז שבט תשכ"ט. ומנו"כ בצפת. על משנתו ותולדות חייו ראה בארוכה בהקדמה לספרו החשוב 'עבודת פנים' שזכה ונתקבל בברכה ע"י כל מבקשי ה'. הרה"ח ר' ישראל זאב סלונים שליט"א, "מוזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' ת"ט

הגה"ח רבי אהרן לוריא היה חסיד מופלג מלא רוח חיים, וירא שמים מרבים שצהלתו בפניו. כל ימיו עבד את ה' מתוך קדושה וטהרה כחד מקמאי. מנעוריו יגע ושקד על התורה ועבודה במסירות אין קץ, והיה סמל ומופת לחסיד אמיתי, אשר עד זקנה ושיבה לא פג טעמו, בבחינת זקני ת"ח כל זמן שהם מזקינים דעתם מתיישבת.

רבי אהרן היה בעל יסורים בגוף ונפש, ולעיתים לא היה בביתו אפילו פת חריבה לתת לפי הטף, אבל כל זה לא הניאו מעבודתו הק', ועמד על משמרתו במסירות נפש ממש ולא מש מאהלה של תורה ולו ליום אחד.

עוד מנעוריו היה נוהר ביותר בעניני קדושה וטהרה וקידש את כל איבריו למענו ית'. רבי אהרן חיבר ספר 'עבודת פנים' ויכול אני להעיד עליו שכל מה שכתוב שם, קיים הוא בעצמו, בבחינת 'הוא היה אומר', ער האט געהאלטן דערביי.

יומו ולילו היו שרשרת אחת של עבודת ה' משך כל המע"ל, ואפילו כשהיה ישן בלילה לא היה ישן ברציפות, אלא היה מתעורר כמה פעמים באמצע הלילה ומתלבש ומתישב אצל השולחן ולומד, ואח"כ נשכב עוד פעם לישון, וכן חזר הדבר ע"ע כמה פעמים משך כל הלילה. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מוזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' ת"ט

הרה"ח המפורסם הר' אהרון יוסף עובד ה' מנעוריו ביגיעה במסי"נ בעה"מ ספר 'עבודת פנים' שכולו רעיונות עמוקים בעניני עבודת השי"ת. ומרן בעל "בית אברהם" מסלונים הפליג בשבחיו וציין שהוא מיחידי סגולה שבדור ביגיעתו בעבודת השי"ת. הגה"ח רבי ישראל לוריא שליט"א, חדב"נ ה"נתיבות שלום" מסלונים זצוק"ל, "נתיבי ישורון" (ירושלים תשס"ז) ח"ד, ע' רמ"ד

כשהגיע מרן אדמו"ר הבית אברהם זי"ע לא"י נתקשר אליו [הגה"ח רבי אהרן יוסף לוריא זצ"ל] בכל נימי נפשו בהתבטלות גמורה. על תקופה זו שמרן זי"ע היה בא"י, מבטא באחד המכתבים שכתב לאחר הסתלקותו הפתאומית וז"ל: וזוהי הנקודה הנפלאה בחיי! ובמכתב אחר שכתב לאחר הסתלקותו כותב שם: כי לפי אשר אנוכי מרגיש בנפשי השי"ת יודע ועד, כי הצדיק הזה היה ממש נקודת לבבי, וחיות נפשי בגופני ורוחני וכו'.

גם מרן זי"ע הראה לו אותות חיבה באופן מיוחד והפליג בשבחו בהפלגה מיוחדת עד שפעם התבטא עליו בהאי לישנא: איני יודע מה לומר עליו אם לא שהוא אחד מהל"ו צדיקים! וכן אמר עליו הגה"צ רבי משה קליערס זצ"ל: רבי אהרן איז א גאון אין חסידות. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מוקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' ת"י

מפורסם גודל התקשרותו הנפלאה של רבי אהרן יוסף לוריא זצ"ל - בעל "עבודת פנים" לאדמו"ר בעל בית אברהם זי"ע שהי' עמו בקשרי מכתבים ובמיוחד נתקשר אליו בבואו לארה"ק בהיותו בעיה"ק טבריא. הרה"ח ר' יהושע מלוביצקי ז"ל קבל פעם מכתב ממנו בו כתב שמאז סילוקו של אותו צדיק מרגיש בנפשו שאין זה מה שהיה, יש לו ימים טובים אך לא כאשר היה עם אדמו"ר זי"ע. וראיתי במכתבו להרה"ח ר' ישראל שמעון ז"ל (נדפס בעבודת פנים קו"א מכתב ח) שכתב: מיום שנסע מארה"ק לא שכחתי בו אף רגע. הרה"ח רבי יעקב אשר ארקוביץ ז"ל, "אשרי האיש" (ירושלים תשע"א) ע' קצ"ז

הרה"ק רבי עמנואל מפשעדבורז זי"ע

יום ההילולא - כ"ז שבט

הרה"ק רבי עמנואל נולד לאביו הרה"ק רבי ישעיה מפשעדבורז בשנת תקס"ב, את שמו עמנואל, קראו על פי ציוויו של הרה"ק רבינו החוזה מלובלין, לרמז כי עמנו-א-ל, הסנדק בברית שלו היה הרה"ק הסבא קדישא מראדושיץ, בהגיעו לפרקו נלקח לחתן אצל הרה"ק רבי ישראל בנו של רבינו החוזה מלובלין, נסע להרה"ק מראדושיץ והחשיב עצמו לתלמידו. לאחר פטירת אביו לא רצה לקבל את האדמורו"ת בהיות שרבו מראדושיץ היה עוד בחיים, ולכן רק לאחר פטירת הרה"ק מראדושיץ בשנת תר"ג קיבל עליו את ההנהגה, אבל את רבנות העיר פשעדבורז ניהל הרה"ק רבי משה מלעלוב, ורק לאחר עלייתו של הרה"ק מלעלוב לארץ ישראל בשנת תר"י נתמנה רבינו לאב"ד, שמו התפרסם וזכה להערצה והערכה מגדולי דורו, נסע לרבינו השרף ממאגלניצא והיה נחשב כתלמידו כמובא בתולדות הנפלאות, ביום כ"ז שבט תרכ"ה נסתלק לבי"ע ומנוחתו כבוד בווארשא. הרה"ח ר' מרדכי ברגר שליט"א, "השרף הקדוש ממאגלניצא" (נתניה תשע"ב) ע' שכ"ה

בספרי דרכי חיים (אות סד) כתב על הרה"ק ר' עמנואל בן הרה"ק ר' ישעיה מפשעדבורז זי"ע, שפעם התפלל לפני העמוד בצאנו, ומרוב התלהבותו היה יכול לעקור את העמוד ממקומו. כ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א, קידושא רבה - משפטים תשע"ו, "דברי תורה", שבט תשע"ז, עמ' ע'

כ"ח שבט

הגה"צ רבי יואל אשכנזי מטבריה זצ"ל

יום ההילולא - כ"ח שבט

הגה"ח רבי יואל אשכנזי זצ"ל מטבריא נולד בזבורוב שבגליציה בשנת תרמ"ד, לאביו הרה"צ רבי ברוך זצ"ל מגזע החכם צבי, כמו"כ היה מתייחס גם להרה"ק בעל ישמח משה זי"ע ולבעל התיבות. אביו רבי ברוך היה בנו של רבי אפרים יוסף דוב ז"ל, בן רבי יואל מזלוטשוב זצ"ל, בן הרה"ק רבי משה דוד אשכנזי זי"ע אב"ד טולטשווא וצפת בעמ"ח ספה"ק תולדות אדם ובאר שבע, מצאצאי רבי שכנא מלובלין זי"ע.

בגיל שש עלה עם אביו לארה"ק והשתקע בצפת. בגיל ט"ו נשא את בתו של הרה"צ רבי נח ויינברג זצ"ל (בן הרה"ק רבי מיכל אהרן זצ"ל בן הרה"ק רבי אברהם מסלאנימא זי"ע בעל יסוד העבודה) והשתקע בטבריא. עסק בתורה יומם ולילה בישיבת אור תורה שבטבריא, נסע מארצה"ק לליטא להסתופף בצל רבותיו בעל דברי שמואל ובנו הרה"ק בעל בית אברהם זי"ע, ובנו הרה"ק מוהרשד"י זי"ע הי"ד מסלונים, היה משרידי דור הישן, בעל מספר נפלא, גדול בחסידות והיה מקושר לש"ב הרה"ק בעל דברי יואל מסאטמר זי"ע, נפטר כ"ח שבט תשל"ל, והשאיר אחריו דור ישרים יבורך. "קובץ נחלת צבי", אב תשנ"ג, ע' צ"ד

אודה לה' בכל לבב, שזכיתי לראות בשנת תרנ"ד את כ"ק אדמו"ר מהוסיאטין זי"ע, ובשנת תרס"ד שתי שבתות הייתי אצל אחיו קודש הקדשים אדמו"ר זי"ע מטשארטקוב צוקללה"ה בשלחנו הקדוש, והנקודה של בית רוז'ין ב"ה נשאר בלבבי עד היום הזה, עד מאה שנים. ממכתב הגה"צ רבי יואל אשכנזי זצ"ל מטבריה, מיום י"ב שבט תשכ"ד, "בקודש חזיתך" (ירושלים תשע"ו) ח"ג, ע' ש"א

החסיד המפורסם רבי יואל אשכנזי ז"ל מטבריה [ש"ב של הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע. הוא היה אוצר בלום וידע סיפורים רבים, האדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל היה מרבה לבקרו ולשמוע את סיפוריו, ונהג לרשום כל מה ששמע על הכתב. גם אני אבלח"ט זכיתי לשאוב ולשמוע ממנו, וחבל על דאבדין כי לא נצלתיו אותו די הצורך הגם ששהיתי אצלו הרבה] נסע להרבה גדולי ישראל, ביניהם הרה"ק בעל ה'קדושת יום טוב' מסיגעט זי"ע והאדמו"ר רבי דוד משה מטשורטקוב זי"ע, אך היה מחסידי הרה"ק בעל ה'דברי שמואל' זי"ע. שמעתי ממנו לספר, שפעם נכסף לשהות בצל רבו בסלונים לימים הנוראים, והחליט לצאת אל הדרך הקשה והארוכה, שבימים ההם לנסוע מארץ ישראל לסלונים היה כרוך בטלטולי דרך קשים ונסיעה של כמה שבועות, ואכן הגיע לסלונים לפני ר"ה ונשאר לשהות בצל רבו הק' במשך כל הימים הנוראים עד אחר שבת בראשית. והמשיך לספר: כשהייתי אברך הייתי "אמת-דיגער", והרגשתי שלא קבלתי מנסיעה זו כפי גודל הטירחה שהשקעתי בה, ולפיכך נגשתי אל מו"ר בליל שבת בראשית אחרי התפילה ושטחתי לפניו את אשר על לבי, שהנה הגעתי כל הדרך מאר"י ואינני רואה בעצמי שינוי לטובה, וחוששני שלא היה כדאי כל הטירחה, אמר לי הרבי: "צום טיש" [כמדומה שהיה לו קפידא שלא לדבר אחר התפילה עד אחרי ה'טיש', לכן אמר לו בקצרה שיבא ל'טיש'], אחרי אמירת 'שלום עליכם' ועשיית קידוש על הכוס פתח הרבי ואמר: "פעמים רבות יש יהודי היושב ועוסק בתורה ועבודה בביתו, אך אי אפשר לדעת להיכן עבודתו מגיעה, כי אם יתערבבו במחשבותיו פניות במעשיו לכבוד עצמי או אז תלך כל עבודתו לריק ח"ו, כי הכל יגיע אל הסט"א, אך מי שהוא קשור לצדיק הדור זוכה שהצדיק שומר עליו שעבודתו לא תגיע לאותן מקומות..." ובזאת רצה לרמז שהחסיד אינו צריך תמיד להרגיש התעלות אצל רבו, וכדאי היא האמונה וההתדבקות ברבו שכל עבודתו תעלה לריח ניחוח ולרצון לפני ה'.

הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן שליט"א, "הגש"פ מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשס"ט) ע' ת"מ

הגאון רבי ישראל ניסן קופרשטוק זצ"ל בעל "עני בן פחמא"

יום ההילולא - כ"ח שבט

הגאון רבי ישראל ניסן נולד בשנת תרי"ח לאביו הרה"צ רבי משה אריה, מחשובי חסידי וורקא.

בצעירותו למד אצל אביו, תקופה מסוימת למד אצל הגאון רבי ישראל יצחק אב"ד פאואנוניק. משם עלה לישיבתו המפורסמת של הגאון רבי יהושע'לה מקוטנא, שם נתחבב עד מהרה על רבו והיה מאוכלי שולחנו הקרובים. רבו העריך את כשרונותיו ואת יראתו, והיה משפיע עליו מרוחו. אף ברבות הימים, כשנעשה רבי ישראל ניסן רב בישראל, היה מתכתב הרבה בהלכה עם רבו, שהיה משיבו באהבה וחובה.

בילדותו עוד זכה להסתופף אצל האדמו"ר מנחם מגדל מוורקא, ולאחר מכן נסע לרבינו [הרה"ק רבי דב בעריש מביאלא]. בספרו ובכתביו מביא דברי תורה ששמע מרבינו, ובתשובותיו מאריך להעמיד את סברת רבינו.

לאחר חתונתו למד הוראה אצל האדמו"ר הזקן מאלכסנדר, שהיה דוד אשתו, אשר כיהן באותם הימים ברבנות בעיר פילץ. בגיל עשרים ושלוש נתמנה לרב של העיירה אדו"בול, ולאחר כשנה עלה על כס הרבנות בעיר רוז'אן, שם סבל רדיפות רבות. כאשר כשל כוחו נסע לאדמו"ר הזקן מאלכסנדר ותינה את צערו. הרבי כתב מכתב לבני העיר, כי הוא מתרה ומזהיר כי מי שיהיין לפגוע ברבי ישראל ניסן, מרה תהיה אחריתו. אך גם זה לא הרתיע, והרדיפות נמשכו. אולם, ימים מעטים לאחר מכן קרו מקרים נוראים לאותם המצירים מאז פחתו הרדיפות, ורבי ישראל ניסן הגיע אל המנוחה.

בעיר רוז'אן שימש ברבנות כעשר שנים, לאחר מכן היה רב של העיר פשיסחה כעשר שנים נוספות, לבסוף כיהן ברבנות בעיר מאקובא כעשרים שנה עד לעלותו ארצה.

במאקובא ישב בשקט על התורה והעבודה, כשהוא מוקף בגלי הערצה וחיבה מצד כל שכבות הציבור. אף הממשל נטה אליו חסד מיוחד ומשכורתו היתה משתלמת מקופת הממשל המחוזי ולא מוועד הקהל, דבר שהיה חסר תקדים בפולין. גדלותו התורנית ושיעור קומתו הרוחנית, אצילותו ורחמנותו - הפכוהו לנערץ על הכל.

למרות שהיה נוח לבריות ואינו מטיל אימה על הציבור, בכל זאת עם פורקי עול ומרשיעי ברית היה נלחם בעזות דקדושה.

בשנת תרפ"ד עלה לארץ ישראל. בבואו ארצה ניסה להצטנע ככל יכולתו ולא רצה בשום משרה רבנית. אולם, עד מהרה נודע טיבו לגדולי ירושלים, אשר חיפשו את קירבתו והתיעצו עמו בענינים הלכתיים. הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד רבה של ירושלים רצה לצרפו לבית דינו, אך הוא סירב.

רבים מחסידי פולין התלקטו סביבו והיו מתבשמים מאור תורתו וחסידותו. נפטר בכ"ח שבט תר"ץ ונטמן במרומי הר הזיתים (מתוך ספרו עני בן פחמא, זקני החסידים, כרמנו). "מגיד דבריו ליעקב" (ירושלים תשס"ד) ע' שכ"ו

כ"ט שבט

הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זי"ע

יום ההילולא - כ"ט שבט

בנו של רבי משה יהושע יהודה לייב דיסקין, אב"ד בריסק. מגדולי התורה והיראה, עסקן ציבורי ושתדלן. מיקירי ירושלים ומגדוליה בתורה. ידיו רב לו במלחמתו עם המתרחקים מדרכי התורה.

בשנת תרס"ח עלה ארצה וקיבל עליו את הנהגת מוסדות התורה והחסד, שהקים אביו בירושלים, שישבת "אהל משה", ובית היתומים הגדול "דיסקין". את מרבית זמנו הקדיש לביסוסו של בית היתומים המתנוסס בכניסה לירושלים, ואמנם הצליח לקיים את מוסדות אביו במשברים הכלכליים הגדולים ביותר שעברו על הארץ.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, כשמקורות ההכנסה מחוץ לארץ נסתתמו, כילכל את המוסדות מהכספים שהצליח לחסוך מהזמנים הטובים עת הגיעו תרומות מכל חלקי העולם. החסכוניות הגיעו לששת אלפים נפוליון. בהיותו גדול בתורה היה מקובל על כל הישוב. היה אישיות מצויינת, טהור לב ובעל מידות מוסריות למופת. בשנת תרע"ח אחרי כיבוש ירושלים על ידי הבריטים נבחר כחבר ועד הרבנים המאוחד לאשכנזים וספרדים. העדה אשכנזית ביקשה להכתירו כרב ראשי אולם מסיבות שונות סרב לקבל את המינוי. נפטר: א' דר"ח אדר תרפ"ה ומנו"כ בהר הזיתים. הרב דוד הלחמי ז"ל, "חכמי ישראל" (כ"ב תשס"א) ע' שע"ז

מסופר על הג"ר יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל שממחרת יום הבר מצווה פרש מחבריו ולמד שלש שנים בהתבודדות ארבע עשרה שעות ביממה. בסיום תקופת ההתבודדות מינהו אביו לבוחן התלמידים בישיבתו הרמה בלומז'א. "היא שיחתי" (ירושלים תשס"א) ח"א, ע' קי"א

בצעירותו למד הגאון רבי יצחק ירוחם אצל אביו הגאון רבי יהושע לייב, וסיפר רבי זלמן וובר בשמו, שבילדותו רצה לקבל "תעודה" כמו שאר הילדים בחדר, ופנה לאביו, ואמר לו אביו אם אבחון אותך בשלש סוגיות בש"ס אתן לך תעודה, למחר כבר היה מוכן למבחן, ואביו כתב עליו "שהוא בקי ברוב סוגיות הש"ס" תעודה זו היתה לשם דבר, והיתה לשיחת היום בפי כל. לימים הלך רבי יצחק ירוחם וקרע את תעודתו - מחשש גאווה. הרה"ג ר' יחיאל מיכל שטרן שליט"א, "גדולי הדורות" (ירושלים תשנ"ו) ח"ג, ע' 980

שמעתי מרבי זלמן ובר ז"ל, ששמע מהגה"צ רבי משה קליערס זצ"ל שאמר על הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל בנו של הגרי"ל, שלדעתו היו כל גדולי ישראל צריכים להשכים לפתחו. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' רי"ג

בתקופה הראשונה לשהותו [של כ"ק מרן אדמו"ר מטאלנא זצוק"ל, בעת שלמד בבחרותו בירושלים עיה"ק] בירושלים הלך בכל יום לבית הגרי"י דיסקין ולמד שם עמו. כפי הנראה בראותו את מעמדו הרם בירושלים, לא אוה להטרידו יתר על המידה, ומאז היתה להם קביעות ללמוד בכל יום שישי. אדמו"ר זצ"ל ראה ברכה מרובה בלמוד זה בו קיבל גם את דרך הלמוד, ונוהג הי' לספר ששמע מפיו שע"י למוד הגהות הרמב"ן שעל ספר המצוות לרמב"ם ודברי ה"מגילת אסתר" שעליהם אפשר לקנות דרך לימוד. הרה"ח רבי ראובן מנחם בורנשטיין זצ"ל, "והחשכתי לארץ ביום אור" (ירושלים תש"ס) עמ' י'

וראיתם אותו

אמר רבינו [מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל] בשם הג"ר יצחק ירוחם דיסקין ז"ל טעם למה שנהגו למשמש הציצית אחר קידוש לבנה (כמבואר במג"א סי' תכ"ו סקי"א לנער שולי בגדיו, וכ' בפע"ח שער ר"ח שהאריז"ל הי' מנער כנפי הטלית קטן), שהוא כדי לרמוז שלעתיד לבא כשיהיה אור הלבנה כאור החמה, תהיה מצות ציצית נוהגת אף בלילה, שהרי נתמעטה רק מדכתיב "וראיתם אותו". "הליכות שלמה" (ירושלים תשס"ז) ח"ג, ע' כ"ב

מלכות שאל

בילקוט תהלים (רמז תש"ו) על הפסוק אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש שבתי בבית ד' וגו' איתא: אמר ר' אבא בר כהנא מלכות שאל. וצ"ב היכן זה מרומז בקרא.

ואמר הגאון ר' יצחק ירוחם דיסקין ז"ל (הובא במרגלית הים סנהדרין דף קא ע"ב) דמדאמר "שבת" בבית ד'. והלא אין ישיבה אלא למלכות בית דוד בלבד, הרי מכאן מוכח שביקש על מלכות. "דף על הדף" (ירושלים תשס"ו) ח"ו, ע' ר"ל

הגאון רבי נתן צבי פינקל זי"ע ה"סבא מסלבודקא

יום ההילולא - כ"ט שבט

הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל נולד בשנת תרי"ט בעיירה הליטאית ראסיין, לאביו רבי משה פינקל, מנכבדי המקום. בגיל רך מאד מתו עליו ההורים ואחד מקרובי המשפחה, בעיר וילנא, אספו לביתו וגידל אותו לתורה. בגיל חמש עשרה כבר יצא לו שם של למדן ובעל מחשבה. רבי מאיר באשיס, חתנו של הרב דקלם רבי אליעזר גוטמן, בחר בו לחתן לבתו מרת גיטל, והסמיכו על שולחנו שנים אחדות, בכדי שיוכל לשקוד על תורתו באין מפריע.

בהיותו מבורך בלשון למודים, נהג רבי נתן צבי האברך, לצאת מפרק לפרק אל ערי הסביבה, ולדרוש ברבים, לעורר את הלבבות. פעם אחת נודמן לראסיין, עיירת מולדתו, והרב המקומי רבי אלכסנדר משה לפידות - ממקורביו של רבי ישראל סלנטר - שהקשיב לדרשתו, הכיר בו כח עולה, והציע לפניו שיתוודע אל חכם המוסר רבי שמחה זיסל זיו, המתגורר בקלם עירו.

כיון שהתקרב אליו, התרשם רבי נתן צבי רושם עמוק מאישיותו ומרעיונותיו, וכפי שנמסר לא נתן שינה לעיניו אחרי שיחתם במשך לילה שלם, ובנחל דמעותיו הרטיב את הכר ששכב עליו, עד שהאיר היום והוא נהפך לאיש אחר. בעקבות חוויה זו, הכתיר את רבי שמחה זיסל לרב מובהק שלו, והחליט להקדיש את חייו לעליה במוסר ולהפצת תורתה בעולם.

מאז ואילך לא הוסיף עוד לחיות חיים פרטיים.

יסד בסלובודקה, בשנת תרל"ז בערך, בתמיכת הנדיב מר עובדיה לחמן איש ברלין, "כולל" לעשרה אברכים מצווינים שהמשיכו לימודיהם גם לאחר שהקימו משפחות והתכשרו לגדולות. ה"כולל" הוקם בחסותו של רבי ישראל סלנטר, רבם של כל בעלי המוסר, שהחשיב מאד את רבי נתן צבי והירבה לעודדו. במקביל ל"כולל", יסד אחרי שנה אחת "קייבוץ" של בחורים לומדי תורה בבית המדרש הסלובודקאי "הלויית המת", ובעוד שנה, כשנוסד בקובנא "כולל פרושים", בראשותו של רבי יצחק אלחנן, מרא דאתרא, הצטרף להנהלת המוסד ופעל להחדיר בו את אורת המוסר.

אחרי שיסד כמה אכסניות של תורה, והחליף מקומות, התנסה בכל מיני גלגולים ונסיונות, יסד רבי נתן צבי בשנת תרמ"ד את הישיבה דסלובודקה בה"א הידיעה, אשר מבין כתליה הפיץ תורה ויראה לעולם, קרוב לחמישים שנה, ואשר בה הגשים בפועל את דרכו בחיים ובחינוך המוסרי. גם אישיותו עצמה גדלה שבעתים, בעקבות הישיבה, שהצמיחה לו כנפים אדירות ובה נארגה מסכת חייו המופלאים.

עוד בשנת תרנ"ז יסד, לבקשת הרידב"ז, את הישיבה בסלוצק והעמיד בראשה את רבי איסר זלמן מלצר (ומישיבה זו צמחה אחרי מלחמת העולם הראשונה, ישיבת קלצק, היא לייקווד בימינו, בראשות תלמידו רבי אהרן קוטלר). ה"סבא" סייע לרבי שמעון שקופ, כשיסד ישיבותיו במאלטש ובברייגסק, לייצב את הרוח החינוכית ושלח מתלמידיו לכהן בהם משפיעים מוסריים. בתרס"ט הוקם בעיר סטוצ'ין הסניף של

סלובודקה, ונקרא בשם "ענף כנסת ישראל", שבראשו עמד תלמידו רבי יהודה לייב חסמן; סניף אחר בשם "תורת חסד" הוקם בלב יהדות פולין, בלודז', ושימש מעוז ראשון למוסר בסביבה זו, גם תלמידו רבי פסח פרוסקין, הקים את הישיבה בשקלוב, בהשראת ה"סבא" ובעזרתו, עוד יזם ה"סבא" ויסד ברחבי רוסיה, באמצעות חניכיו שהתפזרו למקומות שונים אחרי שסיימו ללמוד בסלובודקה, עשרות ישיבות קטנות (מכינות) אשר איכלסו אלפי תלמידים בגיל הנעורים שהתכשרו ללמוד בישיבות.

בקיץ שנת תרפ"ה, אחרי שנסתבבו הסיבות להעלות חלק גדול מישיבת סלובודקה לארץ-ישראל, הצטרף רבי נתן צבי לעולים, השתקע בחברון, ובדרך זו הגשים משאת נפשו מימים ימימה. במשך שנים רבות נהג בכל ערב יום הכיפורים לקבל על עצמו שיתנחל בארץ-ישראל.

בליל כ"ט שבט תרפ"ו, במעמד תלמידיו הנאמנים, שהוועקו בשעות האחרונות, ובנו רבי אליעזר יהודה פינקל שבא מישיבת מיר לבקרו, פרחה נשמתו לגן עדן. ומנו"כ בעיה"ק ירושלם בהר הזיתים.

וכל שאר מעשי תוקפו וגבורותיו ופרשת גדולת הסבא דסלובודקה, ואשר פעל ועשה פלאות ונצורות להגדיל ולהאדיר תורה בישראל, ואשר חידש והאיר פנים חדשות בתורת היראה ודרכי מוסר, הלא המה כתובים עלי ספר הגותו "אור הצפון", ובספר דברי הימים "תנועת המוסר", כך שלישי, המוקדש כולו לתיאור דמותו של רבי נתן צבי ושיטתו במוסר. הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרבצי תורה ומוסר" (ברוקלין תשל"ז) ח"א, ע' ער"ב-ע' רצ"ה

סיפר הגאון רבי יעקב יצחק רודמן זצ"ל, ראש ישיבת נר ישראל בבלטימאר ומגדולי תלמידיו של ה"סבא" מסלובודקא זצ"ל: בצעירותו של רבינו הסבא מסלובודקא זצ"ל, עבד ה"סבא" הרבה על "שבירת המידות". פעם הגיע אדמו"ר מסוויים לשכונתו, והסבא זצ"ל הלך להקביל פניו ונתן לו "פדיון", וביקש ממנו עצה וברכה על "שבירת המידות". אמר לו הרבי: "וינגרמען, וועסט דו צוברעכען דער אקען, אבער נישט דיא מידות!" (= "אברך, אברך! תשבור את ערפך, אבל לא את מדותיך!"). הרב אשר ברגמן שליט"א, "שימוש חכמים" (ב"ב תשס"א) ע' קנ"ו

הסבא מסלובודקה קרא פעם לאחד הבחורים והשמייע באוזניו כמה דברי מוסר שצריך היה להשמייע באוזניו. כעבור שבוע קרא שוב לאותו בחור, ושוב אמר לו אותם דברי מוסר ממש שכבר אמר לו שבוע קודם לכן. תמה הבחור והעיר: והלא אותם הדברים כבר אמר לי הרב לפני שבוע?... ענה לו הסבא מסלובודקה: וכי כאשר תהיה בתחנת הרכבת בלונדון, תעמוד שם על הפסים והרכבת תתקרב והקטר ישמייע צפירה כדי שתזוז מן המקום, כלום תאמר גם אז ששמעת כבר אתמול את קול הצפירה?...! הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שברדון זצ"ל, "שאל אביך ויגדך" (ירושלים תשמ"ה) ח"ב, ע' רנ"ה

שמעתי על הסבא מסלובודקה זצ"ל, שהיה מיסב עם חתנו הגרי"א שר זצ"ל ועוד אורח אחד מארה"ב, והיו משיחים בעניני הישיבה. בתוך הדברים אמר הגרי"א שר זצ"ל על אחד התלמידים: "עהר ברעקלצאך" - הוא מתפורר. כוונתו היתה לומר שתלמיד זה נחלש מעט ברוחו ותורתו. מיד התרומם הסבא זצ"ל מכסאו ועזב את החדר מבלי לפרש להיכן הולך. לאחר שיצא, פנה האורח הנז' להגרי"א זצ"ל, ושאלו: מיהו התלמיד שדיברתם בו? אמר לו הגרי"א: "אם רצונך לראותו, פנה נא לעבר הישיבה ותראה עם מי חותני משוחח כעת". וכך הוה. כי ה"סבא" בהיותו הרב המסור כולו לתלמידיו, לא המתין אף רגע. מיד כששמע על תלמיד פלוני שזקוק לחיזוק מיהר לדבר עמו, לראות מה יש בכוחו להועיל לו [ואכן תלמיד זה עלה ונתעלה להיות אחר מגדולי גאוני הדור זצ"ל].

כמו"כ ידענא מפי תלמידי, ששמעו מפי הרבנית אשת הסבא זצ"ל, שבעלה הגדול יושב בתענית ימים ארוכים בגלל מצב התלמידים. זוהי היתה דרגת המסירות שלו לחנך לתורה וליראה. וכך העידו חניכיו, שעל כל תלמיד ותלמיד ניהל ה"סבא" מערכה שלמה על דרכו, תכונתו, מעשיו, החל מיום היכנסו ללמוד בשיבה ובמשך שנים ארוכות. הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל, מדבריו בכנס מחנכים, "ניב המורה", אדר תשס"ד, ע' 16

אמת - בלי פשרות

על אודות טיבה של 'אמת' - למדתי מיהודי קשיש בניו-יורק רבתי... היה זה כאשר בעת שביקרתי בניו-יורק - הזדמן לי לפגוש ביהודי זקן, אשר גילו התקרב למאה שנים. יהודי זה - למד בבחרותו בישיבת סלבודקא, אצל הסבא זצ"ל, ולפיכך סברתי לשמוע ממנו מעט על 'הימים ההם', אלא שלהפתעתי - נתקלתי בסירוב...

"על שום מה ולמה?" - תהיתי, וההסבר לא איחר לבוא... "זקנתי" - כך הטעים אותו יהודי - "וזכרוני כבר אינו כפי שהיה... אינני יודע אם אוכל לדייק בפרטי המאורעות, חוששני פן אומר דברים בשם ה'סבא' שלא כפי שאמרם, ואזי - נמצא דבר שקר בפי חלילה!"...

אלא שאני לא ויתרתי... הפצרתי והפצרתי, עד אשר ניאות הלה לומר לי דבר חידוש אחד בשם ה'סבא', דבר חידוש אשר בו יש אף משום הסבר לסירובו העיקש להוסיף ולספר - כך אמר..

"זכרוני" - פתח - "כי פעם המשיל הרב משל אודות מידת האמת, ואמר כי כמוה ככלי... אם שופכים דבר מה לתוך כלי - הרי שנתור הוא בתוכו ונאצר בו. אולם אם שופכים את הדבר בסמוך לכלי - הרי שהכלי לא יכילנו, והוא יתפזר ויאבד! אין כל משמעות למידת המרחק בין התוכן אשר ביקשנו ליצוק אל הכלי - לבין הכלי עצמו... בין אם יהיה זה סנטימטר אחד ובין אם קילומטר - התוצאה תהיה זהה: החומר לא יכנס אל תוך הכלי!"

"ובכן, כך הוא הדבר אף באשר לאמת... כאשר אומרים את האמת לאמיתה, בדיוק נמריך - הרי זו אמת. אולם אם סוטים חלילה מן האמת, ואין זה משנה האם הסטייה היא של משהו או שהיא מהותית ויסודית - הרי זו כבר אינה אמת, ומה שאינו אמת - הרי הוא שקר עליו נאמר (שמות כ"ג, ז): 'מדבר שקר תרחק!'

"ואכן באחד ה'וועדים' שהיו לנו עם הרב, התווכחנו בלימוד ועסקנו ב'קצות החושן' מסויים. בתוך הדברים - הוקשתה קושיא על דברי ה'קצות', היה לי תירוץ לקושיא, אולם לא הייתי משוכנע כי הוא אמיתי... לפיכך, הצגתי דברים כהווייתם: אמרתי כי עלה בדעתי לתרץ את דברי ה'קצות', אולם אינני יודע אם תירוצי אמיתי או לא... מששמע כן הרב, מיהר להגיב בחומרה ואמר: 'אם אינך יודע אם זו אמת - מדוע הינך מדבר בכלל?'..."

כך סיפר לי אותו זקן ניו-יורקי, ואני למדתי שיעור מאלף: אמת - מה היא! הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שברדון זצ"ל, "הוא היה אומר" (ירושלים תשס"ח) ח"א, ע'

הרה"ק רבי ראובן הלוי מזארנאווא זי"ע בעל "דודאים בשדה"

יום ההילולא - כ"ט שבט

הרה"ק רבי ראובן הלוי הורוויץ זי"ע מזארנאווא - בעל "דודאים בשדה" גזע קודש מחצבתו משבט לוי, כעדות רבו הק' הרבי מלובלין שקרא בשעה שבתו נישאה להרה"ק רבי אריה לייבוש מאופאלא-אזורוב את

הפסוק: "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי" (שמות ב, א) כלומר, החותן והחתן שניהם "לויים אמיתיים עד לוי בן יעקב אבינו ע"ה" (ראה הקדמת מו"ר שר התורה מאוז'רוב לספריו "אש דת" "באר משה").

כמו כן הגדירו: "כי הוא השלישי מל"ו הצדיקים שבדור, שעליהם קיים העולם" (דרך האמונה ומעשה רב עמ' 06), דור י"ד להשל"ה הקדוש, ומצאצאי הגה"ק רבי מאיר הלוי מטיקטין, מגדולי גאוני הדורות בפולין.

הרה"ק רבי ראובן היה בנו של הגאון רבי יעקב חיים הלוי אבד"ק נאויפאלי - נכד מהר"ם מטיקטין - ונודע בתור "קדוש עליון נורא", כפי שמסר מרן הרה"ק רבי יהושע מבעלזא בשם חותנו-זקינו בעל "אוהב ישראל" מאפטא לנכדו הרה"ק רבי אברהם שלמה מאוז'רוב (נפלאות הסב"ק ח"ב עמ' 89). גאון עצום בכל מקצועות התורה, ואף הותיר אחריו בכתב יד "ספרי שו"ת ומפרשים על ש"ס ופוסקים אשר האציל הגאון המחבר ברוח קדשו לדורשיו" (ראה הקדמת נכדו - חתן הגה"ק מצאנו ל"דודאים בשדה").

רבינו נמנה על תלמידיו של גאון הדור הרבי ר' יהונתן אייבשיץ, בעל "אורים ותומים", בהיותו במדינת אשכנז שם נתגל.

כניסתו לחסידות היתה בהיותו לומד בישיבתו של שאר בשרו הרבי ר' שמואל שמעלקא זי"ע מניקלשבורג, יחד עם אחיו הרה"ק רבי מאיר אבד"ק שעפס.

לאחר הסתלקותו של הרבי ר' שמעלקא, ב' דר"ח אייר תקל"ח, קיבל עליו רבינו את מרותו של הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע שהיה רבו המובהק, ואת תורתו בסה"ק "נועם אלימלך", וכן דברים ששמע מפה קדשו, הוא מצטט כמעט בכל פרשה בספרו הק' "דודאים בשדה", ואותו הוא מזכיר בתור: "אדומו"ר המנות הצדיק המפורסם מוריניו אלימלך זצלה"ה" (פרשת כי תשא), תואר שהוא בלעדי לרבו.

דביקותו ברבו היתה מיוחדת במינה, וראה פירושו על "קרב אל המזבח וגו' - למה אתה בוש לכך נבחרת" (ליקוטים בסוף הספר) שציין "הפירוש על קרב אל המזבח מצאתי אחר כך בנועם אלימלך פרשת שמיני וששתי שכינותי ת"ל לדעת אדומ"ז בזה".

הרבי ר' אלימלך, רבו, העריצו אף הוא. וסיפר נכדו הרה"ק רבי יחיאל חיים מאוז'רוב. כי בשעה שכינה רבינו ברבנות, שמע שרבו עובר במסעו סמוך לעירו, מיהר לנסוע לקראתו וביקשו שיסור לעירו וינוח מטלטול הדרך. רבו נענה לבקשתו ונסע יחד עמו, כשכל בני העיר יוצאים לקראת הרבי ר' אלימלך. רבינו, שהיה מרא דאתרא, ערך סעודה גדולה לכבוד רבו בה השתתפו כל לומדי ונכבדי העיר, שנמשכה עד אור הבוקר. כשהאיר היום התפללו שחרית, ולאחר התפילה לוהו רבינו כברת דרך. כאשר ביקש להיפרד מרבו והושיט לו את ידו לברכת הפרידה, חטף הרבי ר' אלימלך את ידו במהירות ונשקו על גב ידו. כאשר תמה רבינו על כך, הסביר לו רבו: ראיתי על ידכם שם הוי-ה של אש, ולכן נישקתי את היד!" (נפלאות הסב"ק ח"ב עמ' 89).

מהראוי להדגיש כי רבינו היה צעיר לימים בהיותו מסתופף בצל רבו, וכבר אז זכה למדריגה זו של קדושה נפלאה, אותה גילה רבו הגדול בעל "נועם אלימלך".

רבינו עלה על כסא הרבנות בהיותו עדיין צעיר, ונתקבל לכהן כאב"ד בקהילה גוטיין שבאשכנז.

ביקש רבינו לישב בשלוה, אבל קפץ עליו רוגזם של רשעי ישראל שנתרו מהכת הארורה ש"צ שר"י, וכפי הנראה שכבר החל אז נגע ההשכלה, ואחר שהעלילו עליו לפני השלטון נאלץ לעזוב את אשכנז. היה זה כנראה לאחר שנת תקנ"ה. בתחילה עבר לנאויפאלי, בה כיהן בשעתו אביו כאב"ד, ולאחר מכן

נתקבל לרב אב"ד זארנאווצא (ז'רנובצה) בה הנהיג עדה קדושה, ודבקו בו חסידים ואנשי מעשה שעמדו על גדולתו וקדושתו, בהיותו מזקני הצדיקים תלמידי הנועם אלימלך, ומבאי ביתו של המגיד הקדוש מקאזניץ זי"ע (ראה פרשת תרומה: "מה ששמעתי מפי הצדיק המפורסם הרב המגיד מקאזניץ נ"י").

נכדו הרה"צ רבי אליעזר ירוחם, בן חתנו הרה"ק רבי ישראל יצחק מראדאשיץ, מעיד בהקדמתו על כך שרבים "ראו כן תמהו ממאור תורתו אשר הופיע רוח קדשו עליהם וכו', דרשו לבקר בהיכלו לטעום צוף נועם אמרותיו, ששו לקראתו כראות פני אלקים, וכאזור דבוק על מתני איש, דיבק נפשות חסידיו למאור תורתו, יונק עם איש שיבה, יזכרו וישבו אל ה' כאשר הריחו מדודאיו..."

בד בבד עם היותו רב אב"ד זארנאווצא, וכאמור הנהיג שם עדה, נסע להסתופף בצלו של הרבי מלובלין, החווה הקדוש, שהגדירו כאמור כאחד מל"ו הצדיקים שבדור, וגילה את סוד נשמתו "שיש לו נשמת רב המנונא סבא", ולפי גירסא אחרת: רבי יבא סבא (נפלאות הסב"ק בסוה"ס), וסופר עליו נפלאות.

כאשר פרצה בעירו זארנאווצא מגיפה ר"ל, שלחו אנשי העיר, שהסתופפו בצלו של החווה, פדיון נפש ללובלין. יעץ להם הרבי שישבו לביתם, ויבנו בית עבור רבם האב"ד, רבינו, והבטיחם שתיעצר המגיפה. ואכן עשו כעצתו, ומיד עם התחלתם להכין אבנים ועצים לצורך הקמת הבית, עוד לפני שבנו אותו, נעצרה המגיפה, ותהי לנס (שם ובס' "דרך אמונה ומעשה רב").

בשעת החתונה המפורסמת באוסטילא, הזכיר אחד מחשובי חסידיו את שם רבינו לפני הסבא קדישא - המחותן בעל "אוהב ישראל" מאפטא, פתח מיד בשבחו ואמר עליו גדולות ונצורות, ובין היתר קרא בהתפעלות: "פיו הקדוש הרי סגור ומסוגר בשנים עשר מנעולים".

תורתו היתה גנוזה בכתב יד עשרות שנים, ורק בשנת תרי"ט ראה ספרו אור על ידי נכדו הרה"צ רבי אליעזר ירוחם, בן חתנו הרה"ק רבי ישראל יצחק מראדושיץ שהיה בנו של הסבא קדישא רבי ישכר בער מראדושיץ. בהסכמה נלהבת של חותן המו"ל הגה"ק ה"דברי חיים" מצאנו זי"ע.

ה"דברי חיים" מצין בהסכמתו, שנכתבה בז' מרחשון תרי"ט, כי הראו לפניו "כתב ספר איש גדול הדור" ומכנהו בתואר "איש אלקים", בהדגשה מיוחדת אודות הספר, אשר בו "דברים יקרים וספונים יצאו ממחצב גאוני הדור הקדושים שלפנינו נ"ע וכו', כי הרבה דברים קדושים בהספר הזה, ומגלה עמוקות להשקיט לבבות נדכאים ולעבוד ה"צ והוא יראנו נפלאות".

שם הספר "דודאים בשדה" ניתן אף הוא על ידי ה"דברי חיים" עצמו, כפי שכתב להלן "על שם וימצא ראובן דודאים בשדה, וכן חידושי תוה"ק על פי הסוד נקרא דודאים (עי' זוה"ק ח"א קנו, א, ושם רמב. ב) אשר מצא הגאון איש אלקים בעל המחבר הזה וכו', ונזכה לשבעת רועים הנרמזים בתיבת דודאים" (ראשי תיבות א'ברהם י'צחק, י'עקב, מ'שה, א'הרן י'וסף, ד'וד).

מהראוי לציין דבר פלא כי המו"ל רבי אליעזר ירוחם מתחנן בהקדמתו שבזכות זקנו "יפקד בזרע של קיימא, אשר עד עתה נעדר ממני בעוה"ר", ואכן תפלתו נתקבלה ונפקד בבנים. בנו ר' מנחם מאנדיל פרסם מהדורה שניה בשנת תרנ"ז, בתוך י"ב חודש לפטירת אביו רבי אליעזר ירוחם זצ"ל.

רבינו עלה למרום בכ"ט שבט (ערב ר"ח אדר, כפי ששמעתי מנכדו מו"ר שר התורה מאז'רוב זי"ע בעל "אש דת" ו"באר משה"). שנת פטירתו אינה ידועה, אך בשנת תקפ"ז היה עדיין בחיים, כי נזכר הוא באותה שנה בברכת החיים (נפלאות הסב"ק מח. ב). ומנוחתו כבוד בזארנאווצא.

הותיר אחריו את בנו הגה"צ רבי יהודה אריה ליבוש שמילא מקומו כאב"ד זארנאווצא, ואת חתניו: הרה"ק רבי אריה ליבוש זי"ע מאופלא-אוז'רוב, אבי שושלת אוז'רוב, והרה"ק רבי ישראל יצחק מראדושיץ זי"ע. ולפי גירסא אחרת היה רבי ישראל יצחק חתן בנו רבי יהודה לייב.

נכדו הרה"ק רבי יחיאל חיים מאוז'רוב זי"ע סיפר, כי בילדותו היה בימים הנוראים אצל זקינו - רבינו, והסתופפו בצלו מאות חסידים, כשנפרדו לאחר החג מרבינו בדרך אותם בלשון המדוברת: א גיזונטען מאגין (-קובה בריאה), וכשלא הבינו החסידים פשרה של ברכה וו, ביקש הנכד - הילד שיסביר לו אותה, וענה לו "תיבת 'מגן' היא ראשי תיבות: מ'מון, ג'וף, נ'שמה, וכשהיו ג' דברים אלה כתיקונם יהיה טוב לכל העולם". הרב חיים שלום פרוש זצ"ל, "עלים לתרופה", משפטים תשנ"ט, עמ' ג'

ל' שבט

הגאון רבי ירוחם פישל פערלא זי"ע

יום ההילולא - ל' שבט

מעט מאוד ידוע על פרטי חייו של הגאון רבי ירוחם פישל פערלא זצ"ל, על כן הארכתי במקצת על מנת להאיר את דמותו המיוחדת.

הגרי"פ נולד בווארשא בשנת תר"ו לאביו ר' אריה צבי. עוד בהיותו נער צעיר נתקבל לשיבת לאמזא ולמד אצל הגאון רבי יהושע לייב דיסקין שניהן שם בעת ההוא כרב. לאחר מכן שמע לקח מפי הגאון רבי חיים הלוי מבריסק.

בצעירותו ביקשו קהילות רבות להושיבו על כס הרבנות אך הוא סירב, והעדיף לשבת על התורה ועל העבודה ולהתפרנס מחנות שניהלה אשתו. באותם ימים שקד על ספרו הגדול המפרש את ספר המצוות לרבינו סעדיה גאון. ספרו זה, שנדפס בשנות תרע"ד-תרע"ז בווארשא בשלשה כרכים גדולים המכילים כאלף עמודים גדולים, הקנה לו פרסום ושם גדול. כאן הראה את בקיאותו המופלגת בספרי חז"ל ובכל ספרי הגאונים והראשונים, שאין לו כמעט אח ורע, עד שגם גדולי הדור השתוממו על גאונותו המיוחדת. לדוגמא מסופר, כי כאשר הביאו את הספר לפני הסבא קדישא הגאון רבי שלמה אליעזר אלפנדרי התבטא ואמר: "זה ספר!".

בשנת תרפ"ו עלה בגפו לירושלים והתיישב בשכונת 'בתי מחסה', בה המשיך לשבת על התורה ועל העבודה רחוק מעיני הבריות. וכן מעיד אחד מבני ירושלים: ראיתי כמה פעמים כשהיה יושב וכותב את חידושי, ידיו היו רוטטות ורותחות כשהיה כותב וחורת שורה אחרי שורה, והכל בקדושה, בזהירות, בבהירות וודאות.

על פטירתו סיפר אחד מבאי ביתו: כידוע בימים ההם לא היו שירותים מצוים בבתיים, אלא היה בור מחוץ לשכונה. לילה אחד כשהלך הגרי"פ לפנות בחוץ טעה בדרכו עד שהגיע להר הזיתים, ולא ידע איך לחזור הביתה. הצטער הגאון מאוד על הדבר, והנה לפתע נגשה אליו אשה ושאלה לפשר מעשיו באישון לילה. הגרי"פ ענה שטעה בדרכו ואינו יודע איך לשוב לביתו, ענתה לו האשה שהיא תראה לו הדרך לביתו, וכך הגיע חזרה לביתו. כאשר האיר היום סיפר הגרי"פ את המעשה לבן ביתו והעיר לו שחושש הוא מאוד

מזה (כי מה לאשה בבית הקברות בלילה בשעה מאוחרת ועל כרחך שזה מן החיצונים), ואכן מזליה חזה ותיכף לאחר מכן נסתלק לבית עולמו.

סיפר אחד מזקני ירושלים שהיה מתגורר לידו, כי בעלות הגרי"פ לארה"ק שלח האיש לברר במה יכול להיות לו לעזר, אך הגרי"פ סירב ואמר שאין צורך. ביום פטירתו, ל' שבט תרצ"ד, קרא לאיש שהוא אל ביתו ואמר לו: עתה אני צריך את עזרתך, ונשכב במיטתו ותוך כדי כך החזיר את נשמתו הטהורה לבוראה (ומנו"כ בהר הזיתים).

מלבד ספרו הנ"ל, חיבר הגרי"פ פירוש 'פרחי ציון' על ספר כפתור ופרח לרבינו אשתורי הפרחי, שנדפס רק בחלקו על פרקים א-ה (ירושלים תש"ו). עוד חידו"ת ממנו נדפסו: קובץ דגל התורה; קובץ נועם סוף ח"ב, קובץ מוריה שנה ג קו' ו-ז. שתי תשובות אל הגאון רבי צבי פסח פראנק נדפסו ב"ספר הזכרון - הצבי ישראל", וכן נזכר גם בשאר ספרי הגרצ"פ.

ספרייתו הגדולה, שהכילה אלפי ספרים - אותם רכש בעמל רב - המלאים בהגהותיו והערותיו המחכימות, נרכשה לאחר פטירתו על ידי הגאון רבי מנחם מנדל כשר בעל 'תורה שלמה'. חלק מההערות שעל גליונות הספרים נדפסו בקבצי "נועם" ובמהדורות שונות. הרה"ח ר' צבי יעקב לרר שליט"א, "אגרא דבי הילולא" (ירושלים תשס"ט) ע' י"א

כאשר יצא לאור פירושו של הגאון רבי ירוחם פישל פערלא על "ספר המצוות" לרבינו סעדיה אלפיומי גאון, בשלשה כרכים; עורר הדבר רעש בעולם הלומדים. כי עד להופעת ספריו היה גאון זה נחבא אל הכלים סגור בחדרו ועוסק בתורה.

כשהגיע הספר לידי מורנו [הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל], והכיר בגדלותו של המחבר, פתח מיד בהתכתבות עמו, ובין שניהם נתקשרה ידידות אמיצה. ולמקורביו אמר: "ליהוי ידוע לכם שבלי יגיעה של ארבעים שנה רצופות ושקיפה בלתי פוסקת, אין בכח אנוש לחבר יצירה כזאת".

ואמנם, ארבעים שנה עמל הגאון רבי ירוחם פישל על יצירתו הגדולה, וארבע עשרה שנה מתוכן ישב סגור בביתו יומם ולילה; את אור השמש לא ראה ואת מזונו הכניסו לו דרך אשנב, חלון ביתו פתוח היה לבית הכנסת ודרכו היה שומע קדיש וקדושה.

לאחר זמן עלה הגאון רבי ירוחם פישל לארץ, וקבע את דירתו בבתי מחסה שבעיר העתיקה. על נסיבות עלייתו של הגאון לירושלים, וסידור מעונו בקרבתו של מורנו, מספר הרב מנחם מנדל כשר, תלמידו ומקורבו של אותו גאון.

הגאון רבי ירוחם פישל פערלא, היה מתגורר דרך קבע בווארשא, ושמה ישב באהלה של תורה ללא הפוגות; פרוש מהעולם ופטור מדאגות הקיום והפרנסה, אותם נשאה אשתו הצדקנית.

עם פטירת אשתו בשנת תרפ"ג, חשך עליו עולמו והוא נשאר בודד וגלמוד, שרוי בצער וביסורים, ונתון לחסדי אחרים. ואני, שמקורב מאד הייתי לאותו גאון, דאגתי שארוחותיו יסופקו לו ללא הפרעה, למען יוכל להמשיך בחיי הפרישות שלו כמקודם.

באותה שנה נסעתי לארה"ב ובדרכי חזרה לביתי בוורשה, ביקרתי גם בארץ ישראל. בביקורי זה גמלה בי ההחלטה להשתקע בארץ, ואף עשיתי את כל ההכנות לכך.

בשובי לוורשה ספרתי לרבי ירוחם פישל על בקורי בירושלים ועל החלטתי לעלות לא"י, ואף אמרתי לו: "לפי דעתי במצבו הנוכחי, טובה עבורו הישיבה בעיר הקודש מאשר בוורשה, ובטוחני שמאומה לא יחסר לו בירושלים".

באחד הימים של שנת תרפ"ז, אחרי שעליתי לארץ וקבעתי את דירתי בירושלים, בהיותי שקוע בהכנות לקראת נסיעתי הקרובה לארה"ב, בא שליח והודיעני כי הגאון רבי ירוחם פישל פערלא הגיע לירושלים ומתאכסן במלון אמדורסקי והוא מבקש מיד לראותני.

כשבאתי לגאון רבי ירוחם פישל, שמח מאוד לקראתי, ואחרי שיחת רעים קצרה אמר לי: "כב' זוכר את אמירתו שכאן בירושלים לא יחסר לי מאומה, ועל סמך זה קמתי ועליתי, והנני פה ב"ה, וחזי דעלך קא סמיכנא, כי אין לי פה קרוב וגואל בלעדך".

נמצאתי במבוכה, כי הכל היה מוכן לנסיעתי הדחופה לארה"ב בעוד שלשה ימים, ואף כרטיסי האניה כבר היו בידי.

כשספרתי לרבי ירוחם פישל על כך, אמר לי בהחלטיות: ר' מנדל, לא תיסע לפני שתסדר אותי... במבוכתי, פניתי להרב קוק וספרתי לו על בואו של הגאון רבי ירוחם פישל, וכי יש הכרח למצוא עבורו דירה, עוד לפני עזבי את ירושלים. וגם הדגשתי שאין לי כל אפשרות לדחות את הנסיעה מטעמים שונים. הרב קוק הראה נכונות רבה לעזור; אולם טען שעם כל הרצון הטוב, אין הוא יכול לסדר דירה עבור רבי ירוחם פישל תוך שלשה ימים.

נתמלאתי יאוש ודאגה מהמבוך שאליו נקלעתי. וביאושי ירדתי לבתי מחסה וספרתי לרבי יוסף חיים זוננפלד, כל אותו מעשה, ועל הצורך למצוא מיד דירה עבור הגאון שעלה מפולין.

מששמע רבי יוסף חיים במה מדובר לא השתהה הרבה; קם מכסאו התלבש ופנה יחד אתי לעבר הדלת. רבי יוסף חיים טיפס ועלה על מדרגות מעוקלות בזריזות של עלם צעיר כשאני משתדל לא לפגור אחריו. תוך רגעים מספר נעצרנו לפני משרד שבחזיתו היה קבוע שלט: "פקידים ואמרכלים של אה"ק באמשטרדם".

כשנכנסנו למשרד נבהל מאוד המנהל, ופנה לרבי יוסף חיים: אם הרב זקוק לי, למה לא שלח לקרא לי, למה הטריח עצמו עד הנה?"

- "כי הזמן דוחק... ענה רבי יוסף חיים, ורמז לי לספר על סיבת בואנו.

מששמע המנהל על מה מדובר, ענה בהתנצלות כי בלא הסכמת הועד בפרנקפורט אין לו רשות וסמכות למסור שום דירה, ויהיה המקרה חמור ודחוף ככל שיהיה. וטרם קרה שימסרו למישהו מפתח ללא הסכמה מפורשת של הועד בחו"ל, ויש להמתין לפחות כמה שבועות.

- "גם אנכי כחבר ההנהלה ידעתי זאת, ובכל זאת באתי לכאן עם רבי מנחם מנדל" - הסביר רבי יוסף חיים בהבעה רבת-משמעות.

אחרי חילופי דברים קצרים ותקיפים, היו בידי המפתחות של אחת הדירות בבתי מחסה. ולא עברו שעות מרובות, והגאון רבי ירוחם פישל כבר ישב במנוחה ועסק בתורה בדירתו החדשה בעיר הקודש והמקדש,

ונהנה הנאה עליונה מזיו התורה והשכינה [דירתו של רבי ירוחם פישל פערלא, היתה באותו בית שבו היה גר הגרצ"פ פרנק. ומכיון שבודד היה, היתה אשתו של הגרצ"פ דואגת לארוחותיו. אחרי שהגרצ"פ עבר מבתי מחסה לעיר החדשה, היה מורנו [רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל] דואג לספק לו את ארוחותיו מדי יום ביומו].

מספרים זקני ירושלים, שכאשר נכנס רבי ירוחם פישל לבהכ"נ בבתי מחסה, ניגש אליו מורנו, תפשו בזרועו והעלהו ל"מזרח", ואף הושיבו במקומו הקבוע ליד ארון הקודש, שעליו ישב ארבעים שנה. וכשתמהו על-כך, הכריזו: "רבי ירוחם פישל הוא עמוד התורה בימינו".

מתוך גדלותו המופלגת בתורה, היה רבי ירוחם פישל מגיס דעתו בספרי האחרונים, ובהערות שרשם בשולי הספרים, היה לפעמים משתמש בלשון בוטה כשהיה מוצא שדבריהם אינם מכוונים. ובשעת הלוויתו של מורנו, כשרבי ירוחם פישל שמע את דברי המספידים, הפטיר בהקפדה: "מה הם מספידים אותי; כלום הכירו אותי, והאם יודעים הם להעריכו כראוי"?... הרב שלמה זלמן זוננפלד ז"ל, "האיש על החומה" (ירושלים תשל"ג) ח"ב, ע' 239

הרה"ק רבי מרדכי מקארסטשוב זי"ע

יום ההילולא - ל' שבט

נולד בשנת תקצ"ח לאביו הרה"ק ר' משה מקארסטשוב זצוק"ל. בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית גיטל לאה בת דודו הרה"ק המגיד מטורסק זצוק"ל. עם פטירת אביו הק', בח"י טבת תרכ"ו, מילא מקומו בהנהגת עדתו הק' בעיר קאריסטשוב. נלב"ע בא' דר"ח אדר תרע"ב (בערך) [ומנו"כ בליניץ]. "ילקוט מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) ע' שס"ה

פעם בעת ניחום אבלים אצל אחד מבני משפחת מאגעזאניק המפורסם מבארדיטשוב שנעדר אצלו ילד רח"ל, אמר הרה"ק רבי מרדכי מקאריסטשוב זי"ע לפרש את הפסוק (איוב א' כ"א) ה' נתן וה' לקח וגו' על זה האופן, כי הנה ידוע שהשם הוי"ה הוא מדת הרחמים, אולם כשכתוב "וה'" אז הכוונה על מדת הדין, כדאיתא ברש"י (בראשית יט, כד) ע"פ המדרש (ב"ר נא, ב) כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו. וזפ"ה ה' נתן, המדת הרחמים נתן, אולם וה' לקח, המדת הדין לקח. וסיים הרה"ק בברכה: ה' יעזור שמהיום והלאה יהי שם "ה" מבורך, שמעתה יהי הכל רק במדת הרחמים (מפי הרה"ק ר' מנחם מענדיל מתתיהו טווערסקי שליט"א מולנדון ששמע מפי הרה"ק ר' יצחק אברהם משה מקארסטשוב זצ"ל). "ילקוט מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) ע' קפ"ח

מחוטב עציץ עד שואב מימיך

הרה"ק ר' מרדכי מקארסטשוב זצוק"ל אמר עה"פ (דברים כ"ט, ט) "אתם נצבים היום כולכם וגו' כל איש ישראל וגו' מחוטב עציץ עד שואב מימיך" י"ל מחוטב עציץ קאי על זה שהוא מקצץ בנטיעות ח"ו, עד שואב מימיך, קאי על זה שהוא שואב מים העליונים. היינו שכינס משה רבינו את כל אחד ואחד מקהל עדת בני ישראל, מן הגרוע ביותר רח"ל עד הקדוש ביותר, להכניסם בברית (מפי הרה"ק ר' מנחם מענדיל מתתיהו טווערסקי שליט"א מולנדון ששמע מפי הרה"ק ר' יצחק אברהם משה מקארסטשוב זצ"ל). "ילקוט מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) ע' קמ"ב

חודש אדר

א' אדר

הרה"ק רבי יצחק אייזיק מכפר-סאפרין זי"ע

יום ההילולא - א' אדר

איש יהודי היה בכפר סאפרין הסמוך לסאמבור בגליציה, ושמו רבינו מו"ה יצחק אייזיק אייכענשטיין ז"ל (ונקרא ר' יצחק ספרינר), בן הרה"צ מו"ה צבי, בן הרה"צ מו"ה אלכסנדר, בן הרה"צ מו"ה צבי, חתן הגאון בעל תוספות יו"ט ז"ל.

צאצאי רבינו לבית קאמארנא חתמו את עצמם בשם משפחתם 'סאפרין', על שם כפר 'סאפרין' בו דר זקנים. ושם המשפחה 'סאפרין' עבר לכל הצאצאים לבית קאמארנא, ושאר בני משפחתו מזידיטשוב וסאמבור המשיכו בשם 'אייכענשטיין'. בספר 'עשירית האיפה' מצאנו את רביה"ק מהר"א מקאמארנא חותם שמו בשם 'סאפרין'.

רבינו הקדוש היה תלמיד האשל הגדול והנורא איש האלקים הרה"ק ר"ר אלימלך מליזענסק זי"ע... אחר פטירת רבו הקדוש מליזענסק נסע רבינו אל רבו הקדוש החוזה מלובלין זי"ע, והיה תלמידו והיה נחשב מחשובי מקורביו. החוזה הקדוש הראה לו חיבה יתירה, ונהג בו כבוד כמו לגדולי הצדיקים אע"פ שלא נהג רבינו בביתו ברבנות. פעם אחת ביום השבת, הוציא החוזה את גלימתו הלבנה, ובכבודו ובעצמו הלביש בה את רבינו (נוסח אחר: החוזה הק' הסיר את הגלימה הלבנה אשר לבש בשבת קודש, והלבישה את רבינו. ולא עשה כן החוזה אלא ליחידי סגולה בלבד). מאז היתה לבישת לבנים בשבת לחוק לו ולצאצאיו אחריו.

רבינו רצה להתפרנס מיגיע כפיו, והתרחק מרבנות, אף שפרנסתו לא היתה תמיד מצויה ברווח, אבל ביתו היה בכל עת פתוח לרווחה. רבינו החזיק בחכירה את בית המזיגה שבכפר, וגם את מכס הדרכים, כשהיה צורך בדבר עסק גם בחציבת אבנים, וכשהיה למישהו איזה חשבון מסובך ומפותל שכבר נלאו בו כל המומחים, היה רבינו מברר ומתיר את כל התסבוכת בלי שום קושי. ואולם עיקר עסקיו היה בתורה ובמעשים טובים, וכל פרנסותיו נחשבו לו כטפל.

פעם אחת בא לפני רבינו אדון גביר אחד (אציל פולני) שהיה צריך לעשות חשבונות קשים מאד בעסקיו, ולא מצא שום אחד מגדולי חקרי לבב, שיוכלו לעשות המלאכת מחשבת הזאת, זולת רבינו. והשם היה אתו, שהצליח במלאכתו, שגמר הכל בזמן קט, לתמהון כל פקידיו ומשרתיו של האציל, וראה האדון כי אין זה דרך הטבע, ומסר לו עי"ז הון רב, והפקיד בידו עסקיו, ושמו יצא בין האצילים לאדם ישר ונאמן. ומני אז שיחקה ההצלחה לפניו, ויהי שמו הולך וגדול, וצדקתו מלאה הארץ, וככל שנתרבה רכושו כן הגדיל לפזר צדקה.

ביתו של רבינו היה פתוח לעוברים ושבים, ולא היה רבינו מסתפק בזה שהאכיל על שלחנו עניים שבאו אליו מעצמם, אלא שהכניס אורחים גם בעל כרחם. כי מלבד בית המזיגה החזיק בחכירה גם את מכס הדרך, כי רבינו היה נהנה מיגיע כפיו ולא רצה לקבל על עצמו עול רבנות, ועל פי דינא דמלכותא היתה

זקוקה כל עגלה הרתומה לסוס או לכל בהמה שעברה דרך הכפר, לעמוד לפני חלון ביתו, ולשלם ליד הגובה שלו את המכס הקצוב.

כרגיל באותם הימים, היתה הדרך חסומה בקורה לרוחבה, ולאחר תשלום המכס לגובה שעמד בחלון הבית, ששם היה מונח הקצה האחד של הקורה סגור על מסגר, היו מסירים את המעצור, והנוסע היה עובר אז בעגלתו, וממשיך את דרכו הלאה.

ואותו גובה יהודי כשר ונאמן, שישב ולמד משניות או אמר תהלים בין גברא לגברא, היה מצווה ועומד מאת רבינו, שמנסוע יהודי אין לו רשות לקבל את המכס, רק להכניסו אל ביתו פנימה, שישלם את המכס לידו עצמו. וכשהיה נוסע זה איש שאינו אמיד, לא לבד שפטרו רבינו מן המכס בכלל, אלא הזקיקו לאכול על שלחנו חנם אין כסף, וכך היו עניים מצויים אצל שלחנו בכל עת ובכל שעה.

רבינו לא היה סתם 'מכניס אורחים' כהרבה מאנשי הכפרים שבדורו, שהיו מצוינים במדה זו, כי אם גם גדול בתורה ובמעשים טובים. ששה סדרי משנה היו שגורים על לשונו על פה, כקורא 'אשרי יושבי ביתך', והיה בקי בש"ס ובכל ארבעה חלקי השולחן ערוך, אשר סיים הרבה פעמים.

רבינו היה למדן גדול 'גאון מופלג בשבע חכמות' (כן לשון נכדו מהרא"צ) וצדיק נסתר. והיה נודע בגודל צדקתו ויראתו. ומלבד קדושתו, היה תלמיד חכם גדול ובעל צדקה מאוד. ועד היום יש שם בכפר ביער באר שטבל שם רבינו.

רבינו בצעירותו היה סופר (בוכהאלטער) בבית אחד מבעה"ב של לעמבערג, ואז היה הגאון הקצות החושן מלמד בבית בעה"ב הנ"ל, בעת שהוא נתוועד רבינו עם הקצוה"ח, והיו מרבים להשתעשע בתורה. מאז נמשכה הידידות ביניהם, ואחר שנים כשנתמנה הקצוה"ח לכהן ברבנות בעיר סטרי הסמוך לקאמארנא, המשיך רבינו לנסוע אליו, וכשהיה לו ענין קשה בגפ"ת, היה כורך את הגמרא או את הספר באמתחתו, וקם ועולה לעיר סטרי, להציע לפניו את ספקותיו ולפלפל עמו בהלכה. לא היה אמנם אלמן ישראל מרבנים גדולי תורה, גם במקומו, שאפשר היה לו לבקש תורה מפייהם, אבל היה רבינו רגיל לאמור, שבהליכתו לסטרי אל הגאון ההוא, הוא מקיים את מצות התורה: 'כי יפלא ממך דבר וגו' וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אליך בו ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט' (דברים יז, ח-ט). כי היה הגאון ההוא כהנא רבה דישראל, ורב רבנן בדורו, ו'שפתי כהן' כמותו 'ישמרו דעת ותורה יבקשו מפייהו' (מלאכי ב, ז).

ביום ב' דר"ח אדר בשנת תק"ס הגיע רבינו לעיר סטרי ונסתלק שם. כנראה, היתה זאת נסיעתו האחרונה אל ידידו ורבו בעל 'קצות החושן'...

[גירסא אחרת:] מסופר שרבינו היה משתמט כל ימיו מנסוע לעיר סטרי, כי מזלו חזה לו מראש, כי שם יסתלק ושם יקבר, ולבסוף הובל שמה בשלשלאות על ידי השוטרים. וכך היה המעשה: בהכפר 'סאפרין' אשר רבינו היה מחזיק שם את בית המזיגה, שכח ראש המחוז (אשר הכפר היה שייך למחוז ההוא) לקחת מס מאנשי הכפר כמה שנים, והיה הסכום גדול מהרבה שנים, ושר הפלך תבע סך גדול מאדון הכפר, ולא ידע אדון הכפר האיך לעשות חשבון וכמה יתבע מכל אחד ואחד מאנשי הכפר, ורבינו היה מפורסם לחכם גדול בחכמת החשבון, על כן האדון הכפר ביקש אותו לעשות לו החשבון, ועשה רבינו החשבון הזה בזמן קצר על נייר קטן, ועם תורף החשבון נסע אדון הכפר אל שר הפלך לשלם המס הקצוב.

כשהראה את החשבון לשר הפלך בעיר 'סטריא' התפעל השר מן החשבון ובפרט שהוא על נייר קטן, ושאל אותו מי עשה לך את החשבון הנפלא הזה, שאפילו משרתיו ועבדיו הגדולים לא היה ביכלתם לעשות כזאת. אמר לו האדון ראש הכפר, כי איש יהודי שמחזיק המזיגה בהכפר שלו עשה את כל החשבון הזה. שלח בעל שר הפלך אחד מן משרתיו אל רבינו לבוא אליו לעיר סטריא. בתחילה סירב רבינו מחמת פחדו, כי כל ימיו היה מפחד ליסע לעיר סטריא, ולא ידעו כוונתו, ואז מפני גזירת הממשלה היה מוכרח ליסע שמה. וכאשר בא שם אחר כמה שעות נסתלק שם לחיי עוה"ב. ואז נודע כוונתו, כי היה יודע כל ימיו כי עתיד להיקבר בעיר סטריא, זי"ע. (עשר קדושות) הרה"ג ר' חיים יעקב ספרין שליט"א, "שלשלת הקודש" (ירושלים תשס"ז) עמ' ה'

החסיד רבי יצחק אייזיק סאפרין זצ"ל אביו של הרה"ק בעל ה'עטרת צבי' זי"ע התפרנס מיגיע כפיו, והיה לו בית מרוח שמשם הביא לחם לפי הטף, אך בכל זאת היה איש מורם מעם ומחסיד הרה"ק רבי יעקב יצחק ה'חווה' מלובלין זי"ע, ובנגלה התוכח הרבה עם הגה"ק המפורסם רבי אריה לייב בעל ה'קצות החושן' זצ"ל.

חמשה בנים היו לו, וכולם ידועים ומפורסמים כצדיקים וקדושים, ואלו הם: הרה"ק רבי משה מסאמבור בעל ה'תפלה למושה', הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב בעל ה'עטרת צבי', הרה"ק רבי בעריש מזידיטשוב (שהמשיך את הנהגת החסידות אחרי פטירת ה'עטרת צבי', אשר העיד עליו שביראה הוא גדול יותר ממנו והוא היה אבי הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע), הרה"ק רבי סנדר מקאמארנא (אבי הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמארנא) והרה"ק רבי ליפא מסאמבור זי"ע.

אמרו, שאמם ע"ה היתה מתעוררת בכל לילה בעת חצות ובכתה וקוננה על חורבן בית המקדש, והיתה מעירה גם את ילדיה, שמתוך היקיצה מהשינה התחילו לבכות כדרכם של ילדים, ונתערבה בכייתם עם בכייתה על כבוד בית תפארתינו, ובתפילתה ובקשתה שמהרה נוכה לבנינו.

ה'עטרת צבי' היה מונה ג' הדרכות והנהגות שהקפיד בהם אביו בכל שנותיו, א. לא התיישב לסעודה אם לא הצטרף אליו אורח לאכול אתו ב. מעולם לא ישב בסעודה שלא נאמרו בה דברי תורה ג. בכל ימי חייו לא דיבר על שום אדם, בין לגנאי בין לשבח, והוסיף הרה"ק מזידיטשוב "שלא לדבר על אחרים לגנאי זה גם אנו יכולים, אך לזוהר מלדבר אף בשבחו של אדם אחר קשה מאד עבורינו לזוהר..."

פעם התאונן והתנצל רבי אייזיק לפני זוגתו בצער, אחרי שעשה חשבון הנפש לנפשו באישון לילה, שאינו יודע איך יוכל לעמוד לפני בי"ד של מעלה לאחר שימלאו ימיו ושנותיו, באיזו זכות יבוא לפניהם, השיבה לו האשה בחכמה "במסלה נעלה", ברמזה את שמות בניהם בר"ב ב'עריש, מ'שה, ס'נדר, ל'יפא, ה'ירשל... בדרך חצות יש להוסיף בר"ת לתיבת "נעלה" - נ'יכנס ל'גן ע'דן ה'קדוש.

כל האחים הכניעו עצמם לה'עטרת צבי', ועל זה יעיד הסיפור שפעם אחת חלה אנושות וסכנה נשקפה לחייו, פתח אחיו רבי ליפא ואמר "העולם זקוק לאחי יותר משהוא זקוק לי, הריני רוצה לפדות את אחי ולתת לו ימי ושנותי", ואכן הרבי ר' הירש קם ממחלתו בבריאות וכעבור זמן קצר נסתלק רבי ליפא בדמי ימיו. אגב, גם רבי סנדר נסתלק בדמי ימיו בהיותו בדרך בהונגריה, ועל אם הדרך נסתלק לגנוי מרומים ומנו"כ באיהעל ולאחר שנים קברו על ידו את הרה"ק בעל ה'שמח משה' זי"ע. מסופר, שידע מפטירתו העתידה וכאשר נפרד בנסיעתו האחרונה מבנו הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמארנא זי"ע שהיה אז עלם צעיר בכה על צוארו, וגם הילד הרגיש בכך והצטרף לבכיו.

גם רבי בעריש שהמשיך את ההנהגה אחרי פטירתו התבטל אליו לחלוטין בימי חייו. פעם הגיע הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע לשבות אצלו [וידועה האהבה והידידות ששררה בין הני תרי רבנותא זי"ע]. והנה בזידיטשוב נוהגים בסעודה שלישית ששרים 'ברכי נפשי' ואח"כ אומר האדמו"ר 'תורה', וכן היה גם אז שרבי בעריש שר 'ברכי נפשי' בערגה, ואח"כ התחיל הרבי ר' הירש לומר דברי תורה בקול חוצב להבות ובהתלהבות גדולה, כדרכו בקודש. הגיב הרה"ק מראפשיץ "אחרי 'ברכי נפשי' כזה מובן איך אומרים 'תורה' כזו..." הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן שליט"א, "הגש"פ מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשס"ט) ע' שס"ז

...הרב הגדול יצחק אייזיק הנוכח [=אבי הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע], לא התנהג כל ימיו ברבנות, רק התפרנס מיגיע כפיו. והיה בקי בעל פה בששה סדרי משנה, ובארבע חלקי שולחן ערוך. והיה מחסידי מרן הקדוש מלובלין רבי יעקב יצחק זצ"ל. אשר בבואו לרבו הלך גם הוא בבגדי לבן בשבת, ככל תלמידיו הקדושים זכרונם לברכה (כן כתב לי הגה"ק מספינקא הנ"ל [=ה"אמרי יוסף זי"ע], ששמע כן מרבו מוריני הרב יצחק אייזיק מזידיטשוב). ובנו רבינו מוריני הרב צבי הירש מזידיטשוב אמר עליו: אנא חלא בר חמרא לגבי אבא [חומץ בן יין נגד אבי]. והפליא תמיד מדותיו הקדושים, ומהם: שלא דיבר מעולם משום אדם, ובכל שלחן היה מוכרח להיות דברי תורה, וכשהתחילו בניו ללמוד, הנהיג שבכל יום יגיד בסעודה אחד מבניו איזה דברי תורה. ואכל תמיד ביחד עם כל המשרתים באהבת ישראל. ונכדו חותני וזקיני הגאון והקדוש מוריני הרב רבי יודא צבי מראזלא זכרונם לברכה אמר: כי בטל ילדותו היה בליל שמורים דפסח אצל זקיני הרב רבי יצחק אייזיק הנוכח, ועודנו זוכר ומרגיש הטעם בעריבות מתיקות הארה הנפלאה מקדושת זקיני זצ"ל. הרה"ג ר' ישראל בערגער זצ"ל, אבד"ק בוקרעסט, "עשר קדושות" (ירושלים תשס"א) ע' י"ז

ויר"ש זרעך

פעם אמר רבינו [הרה"ק רבי יצחק אייזיק מכפר-ספרין זי"ע], שמקובל אצלו שכאשר המלאך אמר לאברהם אבינו בשעת העקידה, 'אל תשלח ידך אל הנער' (בראשית כב, יב) לא שמע לו אאע"ה, עד שהבטיחו שייצא ממנו רש"י. והוסיף בנו הרה"ק ר' משה מסאמבור שמרומז בפסוק 'וירש זרעך' (שם, יז) 'וירש' אותיות ורש"י 'זרעך'. ודפח"ת. (עטרת זקנים) "שלשלת הקודש" (ירושלים תשס"ז) ע' י"ז

הגאון רבי עמנואל רפאל חי ריקי זי"ע הי"ד בעל "משנת חסידים"

יום ההילולא - א' אדר

נולד בפררה בשנת תמ"ח [לאביו ר' אברהם], ונרצח שם בראש חודש אדר שנת תק"ג. התעמק בחכמת הקבלה והתנהג בחסידות ופרישות. בשנת תע"ז הוסמך לרבנות על ידי רבי הלל אשכנזי והתמנה לרבה של גוריצייה. בשל רצונו לדעת היטב את חכמת הקבלה, עזב כעבור שנה את משרתו, עלה לארץ ישראל והתיישב בצפת, שם הוסמך לרבנות פעם נוספת על ידי רבי חיים אבולעפיא רבה של צפת. לאחר שבתו נפטרה במגפה, עזב את הארץ בשנת ת"פ ושב לאיטליה, שם התמנה לרבה של פירנצה, בה שהה במשך 21 שנה. לצורך הדפסת ספרו נדד ממקום למקום, בין היתר נסע לאיזמיר, לסאלוניקי, לקושטא, ללונדון, לסוריה. בשנת תצ"ז הגיע לירושלים. כעבור שלש שנים חזר לאיטליה והמשיך בנדודיו, ובאחד ממסעותיו כשהיה סמוך לעיר ריג'ו, נרצח [בר"ח אדר תק"ג] על ידי שודדים, שקברוהו ליד החוף.

כעבור ששה ימים נמצאת גופתו על ידי יהודים ממודינה, שהביאוהו לקבר ישראל בעיר גינטן. "עטרת אבות" (ירושלים תשע"ה) ח"ג, ע' תקי"ז

הגה"ק רבי עמנואל חי ריקי זי"ע - בעמח"ס משנת חסידים היה מגדולי המקובלים בדורו, וספרו החשוב "משנת חסידים" מיוסד ומושתת בעיקר על כתבי רבינו האריז"ל, תוכו רצוף אהבה בליקוטים קצרים מכוונות האריז"ל וגוריו הקדושים. הגה"ק הדברי חיים זי"ע כותב בשבח הספר "משנת חסידים" ומכנהו שהוא "סולת ברורה ונקיה" [הסיבה שהדב"ח כותב שהוא סולת ברורה ונקיה - משום שבאותם הימים היו מצויים הרבה כתבים שהיו מפוקפקים במקורם מי כתבם באמת, ברם אותם הכתבים שמביא רבינו המחבר הם באמת כתבי האר"י שאפשר לסמוך עליהם]. כמו"כ חיבר רבינו ספר "מעשה חושב" בעניני מלאכת המשכן וכליו, וספר "חושב מחשבות" בדיני מקוואות. כל ספריו ערוכים וכתובים בקיצור נמרץ, והם מלאים עמקות לאין שיעור, עד שצריכים עיון רב כדי להבין ולהשכיל את חידושו. הרב חיד"א זי"ע כותב עליו בשם הגדולים בערכו, שהיה עשרים ושתים שנה כל ימי החול בתענית ומתנהג בחסידות וקדושה. ביקר בצפת ובירושלים, ונפטר במדינת איטליה, ויש אומרים שנהרג על קידוש השם בשנת תק"ג באיטליה, עקב הגזירות הרבות שסבלו היהודים דשם. עד היום ישנם באיטליה ממשפחת ריקי.

בנוסף לספריו אלו חיבר ספר נוסף בשם "הון עשיר" על ששה סדרי משנה - בריש מסכת ברכות כותב רבינו בטעם הדבר שפתח התנא במצות קריאת שמע דוקא, משום שהמצוה הראשונה שפותחים בה את הלילה היא מצות קריאת שמע. והנה קריאת שמע היא קבלת עול מלכות שמים, ועיקר העיקרים הוא קבלת עול מלכות שמים. ובספרי הראשונים מצינו פלוגתא אם הדיבור הראשון בעשרת הדברות "אנכי ה' אלקיך" נחשב כמצות עשה או לאו, הרמב"ם מנה זאת במנין תרי"ג מצוות, ואילו הבה"ג וכמה ראשונים אינם חושבים זאת בתורת מצות עשה, דהנה במכילתא אמרו משל למה הדבר דומה, למלך שנכנס בעיר והעם ביקשו ממנו חוקים ומשפטים לעשות כרצונו, אמר להם המלך קודם תקבלו את עול מלכותי עליכם ואני אתן לכם חוקים. וע"כ נחלקו הראשונים אם הוי כמצות עשה. ומוסיף המחבר, דמהאי טעמא הזכירו במשנה הענין של אכילת תרומה - משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן - משום שהתרומה היא החלק המובחר ביותר מהתבואה, כמו כן קריאת שמע היא המצוה המובחרת ביותר מכל תרי"ג המצוות, שהיא קבלת עול מלכות שמים. הגה"צ רבי נתן גשטטר זצ"ל, גאב"ד קרית אגוד"ב-ב"ב, "שיחות מלוה מלכה" (ב"ב תשס"ט) ח"ג, ע' ק"ט

משנת חסידים

על התייחסותם של גדולי הצדיקים המקובלים לספרו של רבינו "משנת חסידים" יש להביא מדברי הגה"ק בעל "עטרת צבי" מזידיטשוב זי"ע"א, וז"ל בעטרת צבי (זוה"ק שמות דף כ"ב): "ודברי משנת חסידים וכו' הם סולת נקיה וכו' כי היה מעתיק נאמן", ובספרו "פרי קודש הילולים" דף כ"א כותב: "וכן יש לנהוג, ועל הרב משנת חסידים יש לסמוך יותר כי בוודאי ראה כל קונטריסי תלמידי האריז"ל".

ובספר "עמוד התורה" להגה"ק מראזאל זי"ע"א (מאמר האותיות פ"ג) כותב וז"ל: "על מרן המשנת חסידים עליו נאמר אליו תשמעון", "ושמעתי מפי מגידי אמת אשר אדמו"ר הצה"ק רשכבה"ג מוהר"ש מבעלז זצללה"ה קבע שיעורין בכל יום ללמוד בספר הקדוש משנת חסידים עפ"י מגיד משנה".

ובשו"ת 'דברי חיים' (אהע"ז ח"א סו"ס ק"א) כותב: "שדברי המשנת חסידים עפ"י מגיד שכל דבריו המה סולת ברורה וממנו אין להסיר וכו' שדברי המשנת חסידים הוא מהאריז"ל ותלמידי או מדברי גדולי המקובלים הראשונים בבירור בלא טעות ולכן אל יזוז מדבריו". "בית אהרן וישראל", ניסן תשע"ב, עמ' ז'

הרה"ק ר' יצחק מאיר מזינקוב זי"ע

יום ההילולא - א' אדר

נולד בשנת תקל"ו לאביו הרה"ק ר' אברהם יהושע העשיל מאפטא זצוק"ל בעמח"ס אוהב ישראל. בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית מירל בת הרה"ק ר' חיים יעקב מדוקלא זצוק"ל (מתלמידי הרה"ק ר' מנחם מענדל מרימנוב זצוק"ל). עם פטירת אביו הק', בה' ניסן תקפ"ה, מילא את מקומו בהנהגת עדתו הק'. הקים את חצירו בעיר זינקוב. נפטר בדר"ח אדר תרט"ו, ומנו"כ בזינקוב. "בעלוץ צדיקים" (שיכון-סקווירא תש"ס) ע' כ"ג

שמעתי מבנש"ק הרה"ח ר' משה זילברמאן (שליט"א) [ז"ל] (כיום בברוקלין יצ"ו), שנכח פ"א אצל כ"ק מרן [מהר"א מבעלזא] זי"ע בחדרו נאוה קודש, בב' [דר"ח] אדר, ליל ההילולא של הרה"ק רבי יצחק מאיר מזינקוב זצ"ל. ומרן זי"ע שח מזקיננו הצדיק מזינקוב, וכה סיפר:

הרה"ק מאפטא בעל האוהב ישראל זי"ע ועכי"א נסע פעם לאיזו עיר, ובדרך בואו העירה יצא לקראתו ציבור גדול לקבל את פני קדשו במרחק רב מאוד מן העיר. להרה"ק מאפטא נגרם עגמ"נ והצטער מאוד על הכבוד הרב שרוחשים לו. וכשנתקרב יותר אל גבולי העיר יצאו לקראתו עוד המוני איש. וכאשר נכנס העירה למחוז חפצו, הוסיפו ובאו לקראתו המונים נוספים שבאו לשחר ולקבל את פני צדיק בשערי העיר.

הדבר חרה להרה"ק מאפטא זי"ע, והצטער צער גדול, והתמרמר מי הוא ומה הוא שזוכה לכך.

והנה בנו הצדיק מזינקוב, רבי איטשע מאיר - "איזו געווען א קליגער זייער!" כהדגשתו של מרן זי"ע - חפץ להפיס את דעתו של אביו הקדוש, ואמר לו, ע"ע, שהקהל הגיע בזכותו ולכבודו! (של הבן). ואמנם, נחה דעתו של אביו זי"ע ונרגע.

ויהי לאחר ה"שלוש נעמען" וכו' מכל הקהל הענק, הלך ה"אפטא" רב" לאכסנייתו ופנה אל בנו הק' ושאל אותו: "איך הכי נמי, הקהל לא בא לכבודי, אלא לקראתך! אך אמור לי: מדוע, ובמה, אתה אכן זכית לכך!..."

השיב הבן מיניה וביה: מפני שאני הבן שלך!!! - - -

אמר ע"ז הרה"ק מאפטא זצלה"ה ופירש את הפסוק (בראשית מ"ה, י"ג): "והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים" וגו', ושאל היאך יוסף הצדיק מתפאר בעצמו? אלא "לאבי!" היינו: כל כבודי אשר במצרים הוא "לאבי" כלומר מפני אבי! - - -

[לפי המקובל, הבנת הדברים היא: מפני שתחילה אמר בנו שלכבוד עצמו הגיע הקהל ועי"ז פגע בכבוד אביו, על כן חזר ואמר שהכל בזכות האב ולא בזכות עצמו והחזיר את הכבוד לאביו וכו'. וזהו הפירוש "לאבי - את כל כבודי".] (מפי הנ"ל הרה"ח ר' משה זילברמאן הי"ו [ז"ל] שנכח אז בקו"פ. ויש לציין, כי כ"ק מרן זי"ע סיפר שוב עובדא זאת, בעת שערך ביקור נימוסין אצל כ"ק הרה"צ מקופיטשניץ זצוק"ל, באכסניית כ"ק הרה"צ מהרא"י מסדיגורא זצוק"ל [ששלשתם היו נכדי הצדיקים מזינקוב ואפטא זיע"א], סיפר להם מרן עובדא זאת - כלשונו המצוטטת להלן).

כן חשוב להביא כאן בסגנון אחר וקצת שונה (בקצרה), ששמעתי על מה שכ"ק מרן זי"ע סיפר - אז בביקור הנ"ל שיחת צדיקים - שפ"א הרה"ק מאפטא איז געפארן אינטער וועגן'ס, והגיע למקום אחד

שכיבדו אותו במאוד, ונעשה אפוא, חיזור מאוד. בנו רבי איטשע מאיר זצ"ל שהבחין תיכף בכך -] "א קינד איז פארט א קינד!" ציין מרן -], שאלו: אבא מה קרה? ... השיב לו אביו שחושש הוא מן הכבוד - - ! "א"ל בנו: "טאטע, מען-מיינט נישט דיר! נאר מען-מיינט דאך מיר!" ... נרגע אביו ונחה דעתו, ואמר לו: "האסט מיך מחי'ה געווען!" ... (= החייתני בני).

אח"כ רבי איטשע מאיר זצ"ל נימק והסביר לאביו: מפני מה נותנים לו כבוד כזה? והשיבו: משום שאני בנך !!! אמר מרן זי"ע: "דער טאטע זכרונו לברכה האט געזאגט: אז דער וועלט זאגט א ווערטל, אז 'צוליב דער מעשה', טייטש'ט דער אפטא'ר רב דעם פסוק: "והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים". שכל הכבוד הוא: 'לאבי!' מפני כבוד אבי!!!" (מפי הרה"ח הרב משה שיינערט הי"ו מברוקלין, שזכה להיות נוכח בהאי עידנא הנ"ל בעת שיחת צדיקים. וכיוצ"ב מפי הרה"ח ר' חיים פריד הי"ו ששמע זאת מפי הצדיק מקופיטשניץ זצוק"ל בעת שחזר מארצה"ק לאמריקא ושינן לפניו מה ששמע ממרן זי"ע). כ"ק מרן אדמו"ר מבערגסאז שליט"א, "ביתו נאווה קודש" (פ"ת תשנ"ט) ניסן-ח"א, ע' קל"ג

לפני פטירתו קרא רבי אברהם יהושע העשיל ה"אוהב ישראל" מאפטה את בנו, רבי יצחק מאיר מדזינקוב ואמר לו: אני בנעורי סבלתי עניות וגלות, החומר שלי נחלש עד שיכלתי לסבול אחרי כן את כל הכבוד הזה... ואתה מנעוריך ועד היום לא סבלת דחקות, מה יהיה בסופך אם לא תסגף את גופך...

אמרו, דבריו של ה"אוהב ישראל" נתקבלו, ובנו הגדול סבל אחרי כן שנים הרבה ממחסור וגלות עד אשר שמו נתפרסם למרחקים... הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידי מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ב, ע' 112

הרה"ק רבי יצחק מאיר מז'ינקוב חיתן את נכדתו עם הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל בכור בניו של רבי יצחק מסקוירא, בשבת שלאחר החתונה איחר המחותר לתפילה, והוא התנצל שזה בגלל שמקובל בידו מאבותיו לאמר את כל ספר תהלים לפני התפילה. ענה לו רבי יצחק מאיר, שגם לו יש קבלה מאבותיו - לקיים את מה שמרמזים הר"ת של "תהלים" - "ל'א ת'קפץ י'דך מ'אחיך ה'אביון..." [מחשבת נחום] "בטאון אוהב ישראל", אדר תש"ס, עמ' 9

הרה"ק רבי יוסף צבי מסקרנוביץ-ב"ב זי"ע

יום ההילולא - א' אדר [א']

האדמו"ר רבי יוסף צבי קליש זצוק"ל היה אחת הדמויות הבולטות בין שרידי הדור הקודם. כנכד וממשיך השושלת הווארקאית מילא את מקום אביו אדמו"ר רבי שמעון [בן רבי מנדל מווארקא ונכד אדמו"ר הזקן רבי יצחק מווארקא זי"ע] זצוק"ל בנהלו עדת חסידי סקרנוביץ.

נולד בשנת תרמ"ו. היה חתנו של האדמו"ר ר' יעקב מביאלא (בעל "דברי בינה") זצוק"ל. כיהן פאר כרב בעיר קורוצ'וב. משם נקרא לפני כעשרים שנה אחר כבוד, מאת חסידי סקרנוביץ ובראשם ר' יצחק גרשטנקורן מיסד בני-ברק, לשמש ברבנות בני-ברק הנבנית ומוקמת. מזיגה גדולה ונאהשל אדמו"רות ורב ומו"צ ניהל את קהל יראיו ואת העיר בני-ברק בהיותו גם פוסק באו"ה ובורר עניני ממונות כיד ה' הטובה עליו והשרה אורה של חסידות ויראת ה' מסביבו. בהיותו עוד בחו"ל הלך זמן רב בדרך של "נהנה מיגיע כפיו". תמיד היה עובד את ד' בשמחה, בבני-ברק לא קבע מנין בפני עצמו בביתו כדרך האדמו"רים, אלא קבע מקום תפלתו בבית הכנסת שבעיר משום "ברוב עם הדרת מלך". תמיד בלטה זיקתו לעניני ציבור. ימים ספורים סמוך לפטירתו ביקש סליחה מהרופא, שמא פגע בכבודו. יצאה נפשו

עם ליל התקדש שבת, פר' תרומה, ער"ח אדר-א' תשי"ז, בתל-אביב, והובל למחרת למנוחתו בטבריא. תנצב"ה. "הנאמן", ניסן תשי"ז, ע' 47

אדם כשר

אמר הרה"צ רבי יוסף קאליש מסקרנוביץ זצ"ל אב"ד בני-ברק: כתיב "היש בה עץ אם אין" (במדבר יג, כ) פרש"י היש שם אדם כשר. וצריך להבין, למה כתב "אם אין", די "היש בה עץ. ונראה, ד"אם אין", היינו, אם יש שם איש שיוכל לומר "ואם אין מחני" (שמות לב, לב), שיהיה לו מסירות נפש בעד ישראל. הרה"ח ר' נח גד וינטרויב ז"ל, "בישישים חכמה" (ירושלים תשנ"ד) ע' קס"א

ב' אדר

המקובל האלוקי רבי מאיר פאפירש

יום ההילולא - ב' אדר

המקובל האלוקי רבי מאיר פאפירש נולד בקראקא בשנת שפ"ד לאביו הרב יהודה ליב אשכנזי כ"ץ. בן י"ג החל ללמוד קבלה, ומשום כך שלחוהו הוריו הנגידיים ללמוד מפי חכמי הסוד בירושלים. תלמיד מובהק לרבי ישראל אשכנזי מח"ס היכל ה' ורבי יעקב צמח הרופא. למד גם אצל הרב זרחיה גוטה תלמיד המהרי"ט והרב ישראל בנימין הלוי. נשא את בתו של (רבו) הרב עזריה זאבי, והיה גיסו של הרב נתן גוטה. למד בישיבת המקובלים בירושלים.

מחשובי המקובלים גורי האריז"ל. נתכנה "ראש פינה לחכמת האמת אשר אתנו כיום", כי עשה סדרים בכתבי האריז"ל שנרשמו בשעתם כפי שנאמרו: פשט, דרוש, וכוונות, בעקבות רבו מהר"י צמח שהחל בזה. בשנת ת"ו התחיל לערוך את הכתבים בירושלים, ועבודתו נתמשכה ארבע שנים בגלל גלות ונדודים. אחרי גזירות ת"ח ות"ט נסע לפולין לדרוש בשלום משפחתו. עשה שמונה ימים בדמשק, בביתו של רבי שמואל ויטאל בנו של רבי חיים. מצא אצלו פתק מאביו שיש לחלק לשלושה ספרים, וכן עשה: דרך עץ החיים (הוא ספר עץ חיים עם מהדו"ב), פרי עץ חיים, ונוף עץ חיים. שהה בקונשטנטינה מפורים עד עצרת, והמשיך שם בעריכה. בבואו לקראקא השלים את עבודתו. העמיד שם תלמידים, ובהם ש"ב הרב יוסף דרשן מפוזנא מח"ס יסוד יוסף.

על אף גילו הצעיר הוכתר בשבחים עצומים ע"י גאוני הזמן. בשנת תי"ד שם פעמיו לשוב דרך קושטא, והגיע לארץ בתט"ו חולה ורצוץ מהנדודים הממושכים. בתי"ז חתם על כתב שליחות של שני שדרי"ם להצלת הישוב האשכנזי בירושלים. נפטר צעיר בן ל"ח ביום ב' אדר תכ"ב, ונטמן במורד הר הזיתים.

חיבר בעצמו חיבורים רבים בקבלה, דרוש ומוסר. החיד"א כותב שחיבר שלושים ותשעה ספרים כמנין ט"ל אורות. ספר אחד בשם זה בדרך פשט ודרש עה"ת בסגנון צח, נדפס בווארשא תרע"א מגנזי בעל אמרי אמת. ככל אחד מספריו נמצאת המילה אור, כרמז לשמו מאיר, השם הכולל לספריו: כוכבי אור. מהם נודעו לנו: מאורי אור, ערכי הכינויים לאריז"ל, שפ"ט, ועליו פירוש מאורות נתן ויאיר נתיב לידידיו ר' נתן שפירא ור' יעקב ב"ר בנימין וולף וילנא; אור רב, פירוש ארוך על הזוה"ק; אור פני מלך, קיצור כוונות התפילות על פי האריז"ל, חיברו בקושטא בתי"ד; אור זרוע, פירוש על ספר עץ חיים. יצא לאור בירושלים, אהבת שלום, תשמ"ו; אור שבת, על ג' פזמוני האריז"ל; אומר, אסדר, ובני היכלא; אור נר, על ענין הגלגולים. רובו

הועתק במדרש תלפיות ערך גלגול. ללא ציון שם מחברו; אור צדיקים, דינים הנהגות ודברי מוסר. השלימו בקראקא. נדפס בהמבורג ת"ן, ושוב בוורשא תרמ"ט. ר' צבי הירש מדייני פוזנא הוציאו באמשטרדם תס"ט בשם אור הישר לרמזו על שמו הירש, בשינויי עריכה, עם הסכמות חשובות, ונדפס שוב בתקנ"ז ובתקנ"ז. מהדורה מפוארת ע"ר ר' חיים יוסף ולדמן, ירושלים תשמ"א. מהר"י מבלז עודד את הדפסת סידור אור הישר בו משולבות הנהגות אלו, באמרו בשם אביו השר כי תחילת כניסתו ליראת שמים היתה ע"י סידור זה. הספר זכה למהדורות רבות; אילן הגדול, להקל על תלמידיו בחו"ל את לימוד הקבלה, אוסטרחה תקפ"א, וורשא תרכ"ד; מסילות חכמה, ל"ב כללים בקבלה, שקלאב תקמ"ה; אור צח בענין השתלשלות הספירות, קיצור ספר מבוא שערים, עם הערות וצינונים מהרב אליהו ציון סופר, אהבת שלום, תשד"מ, 41, קנג עמ'. מאותו המהדיר גם: תורה אור, נתחבר בשנת ת"ך, על עניני הקבלה בפירוש הרמב"ן לתורה, ירושלים תשמ"ט רמח עמ'. בחתימת הקדמתו: הצעיר בן בוזי מאיר הכהן אשכנזי. יתר ספריו נותרו בכתובים, ובהם: אור האבוקה על יסודות הקבלה (אבד כנראה); אור בהיר על ספר הבהיר (בספריה הלאומית), והגהות על ריקנטי. הרב מאיר וונדר שליט"א, "אלף מרגליות" (ירושלים תשנ"ג) ע' 723

מהר"ר מאיר פאפירש איש ירושלים ת"ו. תלמיד הרב ישראל אשכנזי והרב המקובל יעקב צמח. חיבר מאור אור ערכי הכנויים לדעת רבינו האר"י זצ"ל. ואני ראיתי בכ"ק קצת חבריו, אור זרוע על עץ החיים, אור פני מלך כוונת התפלות, אור נר בגילגולים, אור צח בהשתלשלות, מתוק האור פי' עין יעקב על דרך האמת, אור רב פי' הזהר להפליא כי רב הוא. ושמעתי כי חיבר ספרים [כמנין] טל אורות. וכתב גיסו הרב נתן גוטה דנח נפשיה דרב אדר התכ"ב [שם הגדולים מהחיד"א ז"ע בערכו]. "רבנן קדישי" (ירושלים תשנ"ט) ע' תפ"ד

מדברי רבי מאיר פאפירש בהקדמתו לספר עץ החיים מהרח"ו: והנה אנכי הצעיר והזעיר באלפי יהודה, צעיר אנכי לימים וזעיר אנכי בבינה ובהשכל, ומה אעשה שנפשי חשקה בתורת חכמת הקבלה ורשפי להבת אש חשקת חמדת חכמת הקבלה, מיום שהייתי בן י"ג שנה בערה בי כאש בוער בעצמותי עד שהביאני המלך חדריו, וזכיתי וטעמתי בקצה המשענת בבית הרב המובהק החסיד העניו הרופא החכם השלם מהר"ר יעקב צמח נר"ו, ולמדתי ספריו ומצאתי חן בעיניו... "רבנן קדישי" (ירושלים תשנ"ט) ע' תפ"ה

אור צדיקים

מרגלא בפומיה דרבינו [הגה"ק בעל "דברי חיים" מצאנו ז"ע], חסיד הוא רק זה שמתנהג עפ"י ספר אור צדיקים (דברי שלום). "אוצר החיים-מנהגי צאנז" (ירושלים תשל"ח) ע' ש"ג

בהקדמה שכתב רבי מאיר לספר "עץ חיים" של רבי חיים ויטאל, כתב כי "נפשי חשקה בתורת חכמת הקבלה, ורשפי להבת אש חשקת חמדת חכמת הקבלה - מיום שהייתי בן י"ג שנה בערה בי כאש בוער בעצמותי. עד שהביאני המלך חדריו, וזכיתי וטעמתי בקצה המשענת בבית הרב המובהק החסיד העניו, הרופא החכם השלם, מוהר"ר יעקב צמח נר"ו. ולמדתי ספריו, ומצאתי חן בעיניו". ואכן, נדודיו מקראקא לירושלים בגיל צעיר כל כך, נשאו פרי: בעקבות רבו מהר"י צמח, הוא החל לערוך ולסדר את דברי האר"י ז"ל, שנרשמו בשעתם כפי שנאמרו - ללא סדר ומיון בין פשט, דרוש וכוונות.

את עבודתו זו החל עוד בירושלים, אך להשלמתה זכה, באופן מפליא, דווקא מתוך המסע שקטע את מלאכתו: לאחר פרעות ת"ח ות"ט, חפץ רבי מאיר לדרוש בשלום משפחתו ויצא לדרך לפולין. כשעבר בדרכו בעיר דמשק, התארח לשמונה ימים אצל רבי שמואל - בנו של רבי חיים ויטאל. והנה, כששהה

בבית רבי שמואל, מצא רבי מאיר פתק בכתב ידו של אבי מארחו – רבי חיים. בפתק נאמר, כי יש לחלק את כתביו בקבלה לשלושה חלקים. בעקבות כך, פיצל רבי מאיר את הכתבים: לחלק הראשון קרא "דרך עץ החיים" (והוא הקרוי בימינו "עץ חיים" עם מהדורא בתרא); לשני קרא "פרי עץ חיים" ולשלישי "נוף עץ חיים".

לאחר מכן שהה באיסטנבול מפורים עד שבועות, שם המשיך במלאכתו, ובהגיעו לקרקא השלים אותה לגמרי. בקרקא שהה עד שנת תי"ד, העמיד תלמידים וכתב מחיבוריו על הקבלה, ולאחר מכן שם פעמיו שוב לירושלים. מסעו חזרה ארך שנה, וכשהגיע לארץ היה חולה ורצוץ מהנדודים הממושכים. שבע שנים לאחר מכן, ב' אדר תכ"ו, נסתלק הצדיק בהיותו בן שלושים ושמונה בלבד.

מסופר, כי בסוף ימיו אמר האריז"ל שיחזור להבהיר את דבריו. מתבקש אם כן, לראות ברבי מאיר את החזרה הזו: בגיל צעיר מאוד כבר בער ליבו אל הקבלה, הוא חיבר ספרים רבים והפך לבר סמכא מרכזי בדברי האר"י, ולבסוף הלך לעולמו בגיל שלושים ושמונה – בדיוק כאר"י הקדוש.

בזכות כתביו, ויותר מכך בזכות סידורו החשוב לכתבי האר"י, שמור לרבי מאיר מקום מיוחד בין גדולי המקובלים. חיבורי ה"עץ חיים" שסידר הפכו למקור העיקרי לתורת הקבלה, וספרים רבים שחיבר הפכו לאבני יסוד בה. החיד"א מספר כי בסך הכל חיבר רבי מאיר שלושים ותשעה ספרים, כמניין "טל אורות טלך", ומהם ידועים כיום רק כשלושה עשר.

גם גדולי החסידות העריצוהו מאוד: הנהגותיו מהוות מקור למנהגים שונים בחסידות חב"ד, וספרו "אור צדיקים", עם הנהגות ודברי מוסר, זכה לשבחים רבים מפי צדיקים. מהר"י מבעלז עודד הדפסת סידור שהנהגות "אור צדיקים" משולבות בו, באומרו, כי על ידי ספר זה התחיל אביו הקדוש להיכנס בעבודת ה'. על ספר זה אמר גם ה'דברי חיים' מצאנז, כי רק הנוהג על פיו ראוי להיקרא חסיד.

קישור מעניין של רבי מאיר לתורת החסידות, נמצא בגימטריא של שמו: רבי מאיר פאפריש עולה חשמל חשמל חשמל, המרמז לאחת התורות היסודיות של הבעל שם טוב.

על פי תורה זו, המילה 'חשמל' מספר יחזקאל מתווה תהליך של שלושה שלבים: חש – הכנעה (כשהמילה 'חש' משמעה שתיקה); מל – הבדלה (במשמעות מילה וכריתה); ומל – המתקה (מילול ודיבור, היפוכה של השתיקה שקודם). כל תהליך נפשי העובר על האדם, מורכב משלושת הצעדים הללו: ראשית יש להיכנע – להכיר בחסרון ובצורך להשתנות, מה שמתבטא בשתיקה המתכנסת פנימה. לאחר מכן ניתן להבדיל בין הטוב והרע, ורק לאחר שני אלה ניתן לדבר ולהביע את הטוב לבדו.

והנה, במעשה מרכבה מוזכרת המילה 'חשמל' בדיוק שלוש פעמים, כמניין רבי מאיר פאפריש! שלוש ההופעות מלמדות על שלוש המדרגות של סוד החשמל, אך גם על כך שכל מדרגה היא 'חשמל' בפני עצמה, כלומר מורכבת גם היא משלוש המדרגות. כמו עץ שכל ענף ממנו הוא העתק מדויק של השלם, או ד.נ.א המקפל בתוכו את הגוף כולו, התהליך הנפשי מורכב מהכנעה שבהכנעה, הבדלה שבהכנעה והמתקה שבהכנעה – וכך הלאה לכל המדרגות ותתי המדרגות.

ההתכללות הזו מרככת את המודל הנוקשה, והופכת אותו לתהליך בוגר ובשל יותר של שינוי. במקום לקפוץ בחדות מכניעה למלחמה, וממנה להתפייסות, מסוגל כעת האדם להבחין בגוונים עדינים יותר של רגש ותנועות נפשיות, והתנועה אל הטוב זורמת וחלקה. אכן, בעוד התנועות החדות והבלתי מתפשרות

שייכות לעולם התווה שנשבר, יכולת ההתכללות היא מאפיין מובהק של עולם התיקון – בו החסד והדין מסוגלים להביט זה בפני זה ולהגיע להפריה הדדית.

מעניין לראות, כי עוד בטרם ההתכללות, כבר החלוקה לשלוש קשורה באיזון הבשל של עולם התיקון: בעולם התווה מסודרות הספירות בשני קווים: חסד ודין. רק בעולם התיקון המורכב יותר, ישנה מציאות של קו אמצעי. קו זה מחבר ומכריע בין הדין והחסד, והופך אותם לרחמים. את היכולת הזו, מגלם רבי מאיר בגימטריא המשולשת של שמו – וגם בשלושת הספרים שהביא אל העולם.

הרה"ק רבי יעקב יחזקיה מפאפא זי"ע

יום ההילולא - ב' אדר

נולד בשנת תרמ"ב בטשארנא לאביו הגה"ק רבי משה בן עמרם זי"ע בעל "ערוגת הבושם", את משנת תלמודו קנה אצל אביו הגדול בחוסט. במלאת לו ח"י שנים נשא לאשה את בת דודו הגה"צ רבי ישראל מנחם ברוין זצ"ל אב"ד ברעזעוויטץ והתגורר שם בקרבת חותנו.

בהיותו בן כ"ד שנים הפצירו בו כמה קהילות חשובות שיואל לישב אצלם על כסא הרבנות, ובשנת תרס"ה בעצת אביו הגדול היתה ראשית דרכו ברבנות בק"ק ליקוב ושימש שם שבע שנים. אח"כ נקרא לכהן פאר בק"ק צהעלים ומילא את מקום דודו הגדול הגה"ק רבי אליעזר דוד זי"ע בעל "קרן לדוד". משנת תרפ"ד ישב על כסא הרבנות בעיירת הוניאד עד שנת תרפ"ח, ומשנת תרפ"ח שימש ברבנות בעיר ואם בישראל בק"ק פאפא שם הרביץ תורה ויראה טהורה לאלפים.

הסתופף רבות בצל קודשו של מרן הרה"ק רבי ישכר דב מבעלזא זי"ע. נסתלק בשבת קודש ב' אדר שנת תש"א ומנו"כ בעיר פאפא. השאיר אחריו ברכה את ספריו ויגד יעקב עה"ת ומועדים, שו"ת משפטיך ליעקב ועוד ספרים. "רשומים בשמך" (אשדוד תשס"ו) ע' תקי"ג

כאשר אאמו"ר זצ"ל ה' נוסע בקיץ להנפש אמר פ"א לתלמידי הישיבה חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך (תהלים קיט, נט) דרגלי הוא כינוי לתלמידים הקרויים בנים (ספרי ואתחנן ו, ז) ע"ד שאמרו (עי' עירובין ע:): ברא כרעא דאבוה וכאשר חשבתי לילך בדרכי. לצורך עצמי, מקודם אשיבה רגלי דהיינו תלמידי אל עדותיך להזהירם על לימוד התורה והתנהגות ישרה. כ"ק מרן אדמו"ר מפאפא זצוק"ל, "קובץ ההקדמות" (ברוקלין תשד"מ) ע' ט"ז

סיפר הרה"גה"צ רבי יצחק שלמה אונגר (שליט"א) [זצ"ל] אבד"ק חוג חתם וספר, מגדולי תלמידי כ"ק מרן אדמו"ר ה"ויגד יעקב" (מפאפא) זצוק"ל:

היה זה אצל רבינו ה"ויגד יעקב" זצוק"ל. כאשר הגיעו ימי הפסח בישיבת "פאפא" היות רוב תלמידי הישיבה לא היו מגוריהם בעיר פאפא, דאג הרבי שייכינו את הסדר בביהמ"ד וכל הנצרך לשם עריכת הסדר כהלכתו.

הסדר נערך בביהמ"ד כשרוב בני הישיבה מסובים על שולחנות ביהמ"ד ונהנים מזיו השכינה כשפניהם מכוונות לחזות בעבודת הקודש של ליל הסדר הנערך ע"י רבם הנערץ.

עריכת הסדר נמשכה ביראה עילאה, סימן אחר סימן, מגיד, רחצה, מוציא, מצה וכו'. לאחר סיום הסעודה בשולחן עורך הכריז הרבי בקול רם "צפון", תוך כדי שהוא מפנה ראשו לעבר הכרים והכסתות ליטול את המצה והנה לא נמצאה. הרבי הבין כי מאן דהוא מן התלמידים נהג כמנהג ישראל ונטל את האפיקומן.

כדרכו בקודש, היה ממעט מאד בדיבור ובפרט בלילה זה אשר קדושתו רבה מכל השגה. בלא אומר ודברים החווה בידו תנועת שאלה, ומיד הבינו הכל כי ברצונו לשאול היכן המצה. ניגשתי להרבי כשבידי האפיקומן בפנים מביישות, רמז הרבי כי ישיבו לו המצה.

ראיתי כי עינא דחדוותא היא לפני הרבי, מיאנתי להחזיר האפיקומן לפני שאזכה בברכה הגונה מהרבי. ראה הרבי כי חייב הוא להפר את שתיקתו וכי לא יקבל את המצה עד כי יבטיח בפה מלא דבר מה לתלמידו. בלית ברירה פתח את סגור פיו ואמר "מה תבקש". על אתר השבתי "יברכני רבי כי אזכה לגדול לתלמיד חכם וירא שמים". הוריד הרבי ראשו כמעמיק במחשבותיו וכאחוזו שרעפים, לאחר מספר געים הרם הרבי ראשו ואמר: תלמידי חביבי! פעלתי עבורך בשמים ומסכימים ומוכנים שתגדל בתורה ויראת שמים. נותרה רק הדרישה ההסכמה והמוכנות מצדך. בעמל ויגיעה ודאי תבוא לידי כך... (קונטרס הביקור בארה"ק - מ' שעות בארץ ישראל). "אור חדש", ניסן תשס"ג, ע' 42

תכלית הדרשה

ושמעו אמרי כי נעמו, כמו פולח ובוקע בארץ (תהלים קמ"א, ו'-ז') שמעתי ממורי ורבי הגה"ק מפאפא בעל "ויגד יעקב" זי"ע ב"דרשת שבת הגדול" לפרש שייכות הפסוקים בדרך צחות, כי כאשר הולכים לשמוע דברי מוסר והתעוררות, וכוונת השומעים אינה אלא בכדי ליהנות משמיעת דרשה נאה, הם הופכים את כל טירחת הדורש לבטלה, והדבר דומה לחוטב עצים שצריך להכות עם הגרזן על גבי העץ בכדי לכרותו, ולבסוף הוא מחטיא את העץ ומכה ובוקע בגרזן על הארץ ואינו מועיל כלום.

וזהו שאמר דוד המלך ע"ה, "ושמעו אמרי כי נעמו", אם באים לשמוע את אמרי רק מחמת הנעימות שבהם, אזי מלאכתי נמשלת "כמו פולח ובוקע בארץ", שמחטיא את עיקר הפעולה כאמור. אין כוונת דברי המוסר והתעוררות בכדי שהנוכחים ישמעו "א שיינע ווערטל", אלא העיקר הוא דברי ההדרכה, המוסר, וההתעוררות. הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל, גאב"ד חוג חת"ס-ב"ב, "רשומים בשמך" (אשדוד תשס"ו) ע' ש"ה

ואוצרותיהם אמלא

שמעתי ממורי ורבי בעל "ויגד יעקב" זצ"ל בביאור המשנה במס' עוקצין (פ"ג, י"ב) עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנא' להנחיל אוהבי "יש" ואוצרותיהם אמלא (משלי ח, כא). כי בעוה"ב לא יהיה כמו בעוה"ז שרוצה להשיג כפליים עוד ועוד, כי באמת עיקר הצמאון הזה, ניתן בעוה"ז כדי להתאוות עוד ועוד ברוחניות, אך שם בעוה"ב ואוצרותיהם אמלא ולא יתאוו עוד. הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל, גאב"ד חוג חת"ס-ב"ב, "תורת איש" (ב"ב תשס"ה) ח"א, ע' נ"ט

הגאון רבי יוסף דב בן הגרי"ז מבריסק זצ"ל

יום ההילולא - ב' אדר [א]

נוסף על כהונתו של רבי חיים [הגר"ח מבריסק] כאב"ד ור"מ בריסק, הרביץ תורה לאלפים, אם כי לאחר שעבר לבריסק לא היתה לו ישיבה רשמית עם כל הסממנים של מוסד. בנו רבי יצחק זאב, שראשי ופרנסי קהילת בריסק הטילו עליו את העטרה לאחר פטירת אביו, המשיך את שרשרת הקודש, וכמו אביו לא היתה לו ישיבה, אם כי בשנים הבאות רווח מנהג חדש בישיבות ליטא לשלוח את טובי התלמידים לבריסק, ללמוד פרק זמן מסוים, חודשים ולעתים גם שנה שלימה ומעלה, כדי להתבשם מתורתו של הגרי"ז.

בשעה שהגרי"ז נתבקש לישיבה של מעלה בירושלים, לפני התקדש יום הכפורים, תש"ך, נמנתה קהילת בריסק בין קהילות הקודש שנחרבו בשואה שפגעה בבית ישראל באירופה. ראשיה ופרנסיה כמו כל בני הקהילה שקידשו את ה' בחייהם, ניספו בשואה על קדוש השם. לא היה מי שיטיל על בנו את איצטלת הרבנות, אך העטרה הוטלה על בכור הבנים רבי יוסף דוב, גם ללא גינונים פורמליים או רשמיים, והוא הוסיף חוליה רביעית בשלשלת בריסק המעטירה לשם ולתפארת.

בריסק כבית מדרש, כמו סורא ופומבדיתא לפנים, כמו לובלין פרשבורג וטשעבין בדור האחרון, הפכו להיות מושגים בעולם התורה יותר מאשר מציאות בעולם הגשמי, ולכן הם מוסיפים להתקיים גם בסערות הימים. אם בריסק הקהילה היהודית עלתה בלהבות והפכה לעיי חרבות, הרי בריסק כמושג חידשה נעוריה מבחינה רוחנית, וכביכול הועתקה לירושלים עיר הקודש, רוחה של אותה קהילה שורה באהלי תורה הלא הם בתי המדרש אשר בשכונת אחוה והסמטאות המובילות אליהם, וכמו בימים שלפני השואה מקרינה בריסק את אורה למרחקים, ומבחינה כמותית אף הורחבו גבולותיה...

אם ניתן להגדיר את אישיותם של הגאונים לבית בריסק, ניתן להגדיר את רבי יוסף דוב, שזכינו לראותו בארבעים שנותיו האחרונות בעיר הקודש, כממשיך נאמן של אביו הגדול בכל פרט ופרט, כאשר השמיע באוני תלמידי את תורתו של אביו הגרי"ז, אם משלו ואם של זקנו רבי חיים לא היתה זאת חזרה בעלמא אלא ממש חי אותה מחדש. הוא לא החסיר אפילו את ההרגשה וההדגשה הקלה ביותר, ולא נעדרה ממנו הנימה הקלה ביותר, כפי ששמע את הדברים מפי אביו. לא היתה זאת תוצאה של זכרוננו הפינומנלי, ואמרו עליו, כי כל מה שלמד אי פעם לא שכח מעולם, אלא היתה זאת דרך ההבנה הישרה, האב והבן היו זהים בדרכי מחשבתם, ולא היו יכולים להעלות על דעתם עיקום כל שהוא בדרך הבנת התורה. עוד בשנות נעוריו לא זזה ידו מתוך ידו של אביו הגדול. בכשרונותיו העצומים זכה להערכת בני התורה שנשאו נפשם להתקרב אליו אולם הוא השתדל לא להתבלט, ותמיד עמד, כביכול, בצילו של אביו. כשרונותיו העצומים לא פגעו בשקדנותו ולא רצה להיבטל מלימודו אפילו שעה קלה, אולם בשעת הצורך כאשר אבא הטיל עליו שליחויות צבוריות מילא אותם במסירות ובנאמנות מופלאה, אולם מיד עם מילוי השליחות חזר ללימוד התורה, כביכול להשלים את הזמן שעסק בשליחות אחרת.

לכותב הטורים נמסר, כי עוד לפני מלחמת העולם השנייה הועלתה הצעה לעלייתו של הגרי"ז לירושלים, ואז הצביע על בנו הבכור הגרי"ד כמוכשר למלא מקומו כרב ואב"ד בריסק.

כאשר בנה את ביתו עם רעיתו הרבנית ע"ה בתו של הגאון רבי יצחק ויינשטיין זצ"ל רבה של ווישנאבה, שיגר מרן בעל ה"חזון איש" ברכה לבבית "למזל טוב ולאשר נצח לבנות בית נאמן לבית הלוי, לשמחת לב ולנחמת הורים".

בשנת תש"י הטיל עליו אביו הגרי"ז להשמיע שיעורים בפני בני החבורות שהיו באים לשמוע תורה מפי אביו, ובמשך עשר השנים תש"י-תש"ך שימש הגרי"ד בחסות אביו כראש ישיבת בריסק בפועל, ועאכ"ו לאחר ששקעה השמש בצהרים והגרי"ז נסתלק לבית עולמו הרגיש את גודל האחריות שהוטלה עליו להמשיך בשרשרת מרביצי התורה. אמנם התלמידים שהיו נוהרים לבית מדרשו של אביו ברח' פרס, הוסיפו לנהור אליו, אל חדרו הצר ברח' מנחם, ושם הסתופפו בצלו בשאיפתם לשתות מבאר המים החיים.

בשיעוריו, אם על מסכתות סדר קדשים, אם על סדר זרעים וטהרות, ואם בחידושיו של פרשת השבוע כמוצ"ש ששולבו בהם הלכות חיים והשקפות תורניות, היה משלב בתוך חידושיו הוא את חידושי זקנו

הגר"ח ואביו הגרי"ז, בנוסח בית מדרשה של בריסק, והתלמידים היו מרותקים למוצא פיו. אין איפוא כל פלא שממרחקי ארצות ומעבר לים היו מאות נוהרים להצטרף לתלמידי ישיבתו, וסח לי אחי וראש זצ"ל, כי עוד לפני ארבעים שנה שמע מפי הגרי"ז מבריסק, בהצביעו על בכור בניו: "עוד יהא ראש ישיבה גדול".

הגרי"ד היה משמיע את שיעוריו לעתים בבית מדרשו של אביו, אולם מידי יום ביומו בדירה הצרה ברח' מנחם, והחדר היה צר מהכיל את עשרות התלמידים בחורים ואברכים גם יחד, ועל כן היו מקיימים את השיעורים במשמרות, והוא היה משמיע כמה וכמה שיעורים מידי יום ביומו.

ממשיך נאמן היה לאביו בשמירה על דרך המיוחדת הדרך האיתנה, הבנויה על חוסר פשרה על הרעיון היסודי להמשיך הלאה את מסורת היהדות ללא שינוי קל ביותר בכל תחומי החיים, אם בסדרי הישיבה החיצוניים כפנימיים, ואם בהליכות הצבור, וגם כאן שמר הגרי"ד מכל משמר ותבע נאמנות לדרך אביו הגדול.

לא היה בנין קבוע, לא משרד ולא פנימיה לישיבת בריסק. ספק אם אי פעם יצא מתחת ידו מכתב תודה לאלה שהעבירו אליו תרומותיהם הנדיבות, כדי שעשרות האברכים והצעירים המסתופפים בישיבת בריסק יקבלו את התמיכה המצומצמת הדרושה להם, כדי שיוכל להסתופף באהלה של תורה. קיבלו הימנו ומידו את הסכומים המתאימים לכלכלת ביתם, כל אחד לפי צרכיו, וגם אם הדלות זעקה מקירות ביתו, הרי לגבי בני תורה, אם תלמידיו הוא ואם תלמידי ישיבות אחרות, התייחס ברוחב לב, והשתדל שיוכלו ללמוד תורה מתוך הרחבת הדעת ככל האפשר. גאונותו בחסד כמו בתורה היא פרשה בפני עצמה, והוא הדין מצודתו הפרוסה למרחקים, וכך למשל נודע לכותב הטורים, דרך אגב, על תמיכתו בתלמוד תורה הקיים על טהרת הקודש, בחיפה. הוצאות אלו, עם ריבוי הספסלים בבתי המדרש בשנים האחרונות הסתכמו באלפי דולרים מדי חודש בחדשו. מתוך עקביות ונאמנות לדרך אביו לא היה נכון לקבל השתתפות מגורמים כל שהם, והקפיד לקבל תרומות רק מידי יחידים שזכו ליטול חלקם בהחזקת התורה. ניתן להבין איפוא שמעמסה כספית עצומה רבצה על שכמו. אולם בבטחונו הגדול בה, היה סמוך ובטוח שיוכל למלא את ההתחייבויות שקיבל עליו, ואמנם בס"ד עלתה בידו לשמור על עקרונותיו.

מאז הונחו היסודות לשרשת המפוארת בוולאזין, חלו בעולם הגדול חליפות ותמורות מבחינה מדינית וגיאוגרפית. שידוד המערכות היה גם בקרב העם היהודי, אולם מורשת בריסק נשארה כמתכונתה וכצביונה המקורי, מבצר עוז לתורה ולתעודה ששמר על החומה המקיפה את בית ישראל, לבל יחדרו אליה רוחות הכפירה החילוניות, ממשכי השלשלת של בריסק לא חיכו עד אשר האוייב החילוני יבוא בגבולם, אלא יצאו למערכה לקדם פניו, ואת הפצת התורה ברבים ראו כאחד מכלי הנשק במלחמה.

"גם אחרי אשר הורמה העטרה בעוה"ר, אור תורתו ושמו עד היום זורח באהלי תורה, בשערים המצויינים בהלכה" - כותב הגרי"ז בהקדמה לספר אביו "חידושי רבינו חיים הלוי", בהדגישו "כי דבריו המאירים ושמחים נתפשטו בכל העולם כולו ע"י תלמידיו ותלמידי תלמידיו ושיטת לימודו נתפשטה בכל הישיבות ומקומות התורה, כולם לאור תורתו יהלכון, ומבאר חכמתו ישאבון" והדברים ניתנים להיאמר גם לגבי ממשיך השרשרת הגרי"ד, אשר משערי ציון המצויינים בהלכה הקרין אורו למרחקים. נסתלק ב' אדר א' תשמ"א. הרב בצלאל לנדוי ז"ל, "ישורון" (ירושלים תשס"א) ח"ט, ע' קל"ג

עברתי פעם תאונת דרכים. נהגתי ברכב והוא התהפך. ב"ה לא קרה לי שום דבר, רק כמה חתכים, ובכל אופן אושפזתי בבית החולים. הגיע אלי שוטר לבית החולים לחקור מה ארע בדיוק. הוא שאל אותי: "מה קרה לך?" ענית לו: "תראה, אני נהג חדש, היו רוחות חזקות, איבדתי שליטה והרכב התהפך".

שבוע אחרי כן הייתי אצל הראש ישיבה שלי, ר' יושע בער זצ"ל, וגם הוא התעניין: "שמעתי שהיתה לך תאונה, מה קרה שם בדיוק?" נסיתי לתאר לו איך אירעה התאונה, ואז באה התגובה שאינני יכול לשכוח אותה: "אוי, היית יכול להרוג בן אדם!"

אתם מבינים? השוטר, שתפקידו בעצם לשמור על חיי האנשים, כשאמרתי לו שהרוח העיפה את הרכב, מיד נחה דעתו ואמר: 'אה, בסדר'. אבל ראש הישיבה לא אמר לי 'היית יכול להיהרג', הוא אמר: 'היית יכול להרוג מישוהו!' הוא הסתכל עלי כמו על משוגע. איך יתכן שיהודי יגיע למצב שבו הוא עלול להרוג מישוהו! כך יהודים מסתכלים. הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל, "תפארת שמשון" (ירושלים תשס"ט) ח"א, ע' שס"ז

הגאון רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל

יום ההילולא - ב' אדר

הג"ר אברהם קלמנוביץ זצ"ל, נולד בשנת תרנ"א בעיירה דעליאטיץ שבפלך מינסק לאביו הג"ר אהרן אריה ליב ששימש ברבנות הערים אניפאלי באראשי ודידקאוויטש (פלך וואהלין), ובסוף ימיו התגורר בירושלים.

בצעירותו למד בישיבה בזוועהיל, ולאחר מכן בקיבוץ העילויים באיישישוק אצל הג"ר זונדל הוטנר זצ"ל אשר עמו למד בצוותא כשנתיים ימים. אז התפרסם לעילוי נפלא, וכבר בעודו נער קט כתב כמה חיבורים (שנותרו בכתובים) שזכו להסכמת גדולי הרבנים. שמעו הטוב הגיע לסלבודקה ושליח מיוחד נשלח לאיישישוק, בשנת תרס"ט, לשדלו לבוא ללמוד ב"כנסת ישראל" שבסלבודקה, שם זכה להערכה יתירה מרה"י הג"ר משה מרדכי אפשטיין זצ"ל שהתבטא אודותיו עם בואו כי "ארי עלה מאיישישוק".

בשנת תער"ג, נשא לאשה את נכדת הג"ר אברהם משה אב"ד ראקוב, ובזוו"ש את נכדת הג"ר בצלאל הכהן מווילנא. תיכף עם נישואיו התקבל לרב העיירה ראקוב. הוא נסמך להוראה ע"י הגאונים רבי רפאל שפירא מוואלוז'ין, רבי אליהו ברוך קמאי ממיר, רה"י הג"ר משה מרדכי אפשטיין ורבי אליעזר רבינוביץ ממינסק.

בשנת תער"ו יסד ישיבה בראקוב והרביץ בה תורה לתלמידים, ובד בבד החל לעסוק אף בעניני הכלל בשלל תפקידים, כחבר ועד ההנהלה של אגודת הרבנים בפולין, חבר המזכירות של מועצת גדולי התורה [יחד עם הגאונים רבי מנחם זעמבא ורבי יעקב מאיר בידרמן זצ"ל] נשיא אגו"י ברוסיה הלבנה. כמו כן היה ממיסדיו של "ועד הישיבות" בוילנא, וכולל "עטרת צבי" בוילנא שנוסד ע"י הג"ר חיים עוזר גרודז'נסקי זצ"ל [לאחר מכן עבר משכנו של הכולל לאטוואצק], והיה ממקורביהם של רבותינו ה"חפץ חיים" והגר"ח זצ"ל.

בשנת תרפ"ו נבחר כנשיא ישיבת מיר, ונסע בשליחותה לארה"ב, שם הצליח לרומם את מצבה הכלכלי הקשה, והודות לכך התאפשרה התפתחותה וריבוי תלמידיה ממאה ועשרים עד לכחמש מאות. בשנת תרפ"ט נבחר לרבה של טיקטין שבפלך לאמז'א, וגם בה ייסד ישיבה.

בפרוץ מלחה"ע השניה, נדד עם ישיבת מיר לוילנא, ומשם עלה בידו להמלט לארה"ב, שם הקים ושימש כרוח החיה ב"ועד ההצלה" שהציל אלפי יהודים מגיא ההריגה, מהם גדולי מעתיקי השמועה והאדמו"רים. כמו כן נטל את עולה ומשאה של ישיבת מיר על צווארו, כל משך שנות המלחמה, עד שעלה בידו להביא את כל תלמידיה לארה"ב. אז הקימה מחדש ועמד בראשה עד יום מותו. כן סייע בידי

ראש הישיבה הג"ר אליעזר יהודה פינקל זצ"ל להקים את ישיבת מיר בארץ ישראל, ונטל על עצמו את עול אחזקתה בתקופה הראשונה לקיומה.

בכלל פעולותיו הכבירות היתה הקמת רשת ת"ת ומוסדות לבנות "אוצר התורה" בארץ מרוקו, אשר בה התחנכו לתורה ולתעודה אלפים רבים של תלמידים, שבכך ניצלו מרשת ההשכלה הארורה שפרסו ראשי ה"אליאנס" לרגלי יהודי צרפת ומרוקו, שהיתה נתונה תחת השלטון הצרפתי מזמן מלחה"ע הראשונה.

הג"ר אברהם קלמנוביץ נלב"ע ביום ב' אדר תשכ"ד, והובא למנוחות ליד קבר אביו בירושלים עיה"ק [בביה"ח שבשכונת סנהדריה]. הרב שמעון יוסף מלר שליט"א, "אגרות מרן רי"ז הלי"י" (ירושלים תשס"ח) ע' 408

סיפר לי מו"ר הגר"מ גיפטר זצ"ל, שנכנס פעם הגר"א קלמנוביץ זצ"ל, להגר"א גורדון זצ"ל ראש ישיבת טלז במדינת ליטא, ואמר לו בכהאי לישנא: רבי, חלמתי בלילה איזו קושיה עצומה--- באמצע שינת הלילה--- ואמר ר' אברהם את הקושיא לראש הישיבה. ואמר לו ראש הישיבה לתלמידו שזו אכן קושיא עצומה, אבל הוסיף ואמר לו רבו: פה בטלז כבר הפסקנו מזמן להתפעל מדבר כזה, לחלום על קושיא בסוגיית הגמ', בטלז הסימן האמיתי למי שמונח בלימוד הוא מי שחושב גם על התירוץ! [אצלינו בישיבה מונחים כ"כ בלימוד שמקווים לשמוע מבחורי הישיבה גם את התירוץ להקושיא]. הרה"ג ר' משה יוסף שיינערמאן שליט"א, "אהל משה" (ברוקלין תשס"ז) ח"א, ע' ת"ר

...כל אותן שנים - גם כשהיה שקוע עד צוארו בעניני הכלל - היה רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל קשור עם עולם הישיבות באהבה עזה כמות. בשנת תרפ"ו נחלץ להצלתה של ישיבת מיר, שהיתה נתונה במשבר כספי קשה ומאות תלמידיה עמדו בפני חרפת רעב. רבי אברהם לא יכול לעמוד מנגד. בשליחות הישיבה יצא לארצות-הברית, עם ראש הישיבה הגרא"י פינקל, לערוך מגביות בין עשירי הקהילות היהודיות. קסם אישיותם הקורנת של שני הגאונים קנה לבבות רבים ביבשת האמריקאית. לאחר שכתתו את רגליהם ברחבי ארצות-הברית עלה בידם לשלוח למיר סכום כסף שהיה נראה כדמיוני. "הרבה מן ההצלחה הזאת היא בזכות רבי אברהם", התבטאו ראשי הישיבה. הסיעתא-דשמיא המיוחדת שבה נתברך בכל פעילות שלו - היתה כבר לשם-דבר.

טרם שובו לפולין, הצליח רבי אברהם ליסד בארצות-הברית חוג-ידידים קבוע שיפעל למען ישיבת מיר וידאג שהתרומות יושגו וישלחו אליה, תמידין כסדרן.

עיר רבנותו השניה היתה טיקטין, באזור בריסק, ובתקופת כהונתו בה עלה בידו - על פי המסופר - להציל את יהודיה מפוגרום אכזרי. היה זה בתקופה הסמוכה לפרוץ מלחמת העולם השניה, כשמברלין זרמה תעמולה נאצית בלתי פוסקת והגבירה מאד את האנטישמיות בפולין. שנאת ישראל הרדומה התעוררה בכל עוז, וכנופיות אנטישמיות סובכו בין הערים ואיימו לפרוע ביהודים. כשנדע לרבי אברהם על הפוגרום שמתכננים הללו לערוך בעירו - מהר אל המושל המקומי ותבע בכל תוקף כי יעמיד גדוד צבא להגנת הקהילה. הלה נענה לו - והפורעים נאלצו לותר על מזימתם, לנוכח החילים החמושים. המחיר האישי ש"שילם" רבי אברהם על כך היה יקר: ראשי הפורעים החליטו לנקום בו וניסו לרצחו על-ידי "תאונת דרכים" מבוימת. הוא ניצל בנס, אך נאלץ לצאת את טיקטין מחשש לחייו.

הר הגעש שעליו ישבה יהדות פולין באותה תקופה של ערב-השוואה, הלך והתחמם מיום ליום. באלול תרצ"ט פרצה המלחמה והביאה את ההתלקחות לשיאה, למבול דמים שאיים להטביע את גדול המרכזים היהודיים בעולם.

רבי אברהם הצליח להגיע עם משפחתו, בטלטולי דרך רוויי סכנות, לווילנה העצמאית. כאן, בין אלפי הרבנים ובני הישיבות שגדשו את וילנה, השתלב עד מהרה בעשיה הגדולה להצלת עולם התורה...

רבי אברהם - אוהבו הגדול של עולם התורה - הוא האיש ששלח הקב"ה כחלוץ לפני המחנה, להיות לסעד ולמחיה לבני הישיבות היוצאים לנתיב הצלתם. מן השמים מגלגלים אותו בעוד מועד לארצות-הברית, כדי לפעול משם ללא לאות למען יציאתם לחופש, למען קיומם הכלכלי ולמען חילוץ מהסכנות השונות שארבו להם באותו נתיב פתלתל. בחורף ת"ש זוכים הוא ומשפחתו לקבל אשרות לארצות-הברית, והם יוצאים לשם דרך שוודיה - זמן קצר בלבד לפני שנסגר פתח המילוט הזה.

"פרק אמריקה" נפתח בחייו של רבי אברהם קלמנוביץ - פרק ענקי במעש, שבו מרקיע מפעל חייו ומגיע לשיאים לא-נודעים. עבר והוה משתלבים באישיותו בהרמוניה. את שרשיו, תורתו וחזונו יונק הוא מיהדות אירופה עשירת-הרוח שבה צמח. את היכולת לפעול, לבסס את מפעלי ההצלה האדירים שלו - שואב הוא מיהדות ארצות-הברית העשירה ורבת ההשפעה המדינית. לאמריקה הוא מביא את תורתה ורוחה של יהדות אירופה. ליהדות אירופה, המפרפרת באותן שנים בחבלי גסיסה - מגייס הוא ללא לאות את עזרתם של יהודי אמריקה העשירים והשאננים.

מדבר-השממה הרוחני של ארצות-הברית זוכה לטללי חיים של תורה עם בואו של רבי אברהם. הוא מקים בניו-יורק שלוחה של ישיבת מיר ומפיח בה אותה רוח שקיבל הוא עצמו הרחק מכאן, מרבנותי הגדולים בסלובודקה ובטלז. אוריה של תורה-לשמה ושאיפה לגדלות בתורה ללא תכלית חמרית, תואר, או משרה - אוריה חדשה באמריקה החמרנית, המכינה את נצניו של מהפך גדול. דור אמריקאי חדש של בני-תורה צומח בין כתליה של "מיר האמריקאית", בצלו של רבי אברהם. ובעוד לילותיו קדש ליגיעת התורה, מתחלקים ימיו בין מסירת שיעורים לתלמידיו וטיפוחה של הישיבה - לבין פעילות ההצלה החובקת-עולם. קשה לעמוד על ממדיה העצומים של פעילותו, למען שארית הפליטה בכלל ולמען ישיבת מיר בפרט. במשך כל ימי נדודיה של הישיבה ביפן ובשנחאי - היה רבי אברהם האיש הזן ומפרנס אותה בתנאי מלחמה קשים ובארצות זרות ומוזרות בפאתי תבל, כשבלעדיו אין למאות בחורי הישיבה כל מקור מחיה. הוא-הוא - במסירות נפשו האגדית - היה צינור החמצן היחיד המזרים חיים לעורקיה של הישיבה.

מיד עם הגיעו לארצות-הברית נכנס בראשו ורובו לפעילות "ועד ההצלה" שהוקם אך זמן קצר קודם לכאן. לכאן מגיעה אליו קריאת העזרה של ראשי ישיבת מיר הכלואה במלכות הסובייטית בוילנה ומתחננת על הצלתה. בנסי שמים זכו כל בני הישיבה באשרות יפניות ובהתרי יציאה מברית-המועצות; אך בלי הסכומים הענקיים הדרושים ליציאה, עלולים כל סכויי ההצלה לרדת לטמיון. סכום כמעט דמיוני של יותר מחמישים אלף דולרים היה דרוש כדי לממן את כרטיסי הנסיעה ב"אינטוריסט", את מחיר ההפלגה ליפן ואת יתר הוצאות הדרך. הזמן שהוקצב להם לרכישת הכרטיסים ב"אינטוריסט" הולך ואוזל - וכשיעבור המועד, יפוג תקפם של היתרי-היציאה... כל רגע של איחור עלול לחרוץ את גורלם לשבט, חלילה!

המצב הוא פקוח-נפש ממש. תקותה היחידה של הישיבה הוא עתה "ועד ההצלה", ורבי אברהם קלמנוביץ שבראשו. בעיצומה של שבת קדש, בחדש טבת תש"א, שולחים ראשי הישיבה מברק בהול לרבי אברהם - קריאת אס, או, אס להצלת נפשות. עד יום שני הקרוב - יומים לאחר מכן - דרוש להם הסכום העצום, שאם לא כן יאחרו את המועד... בעוד ארבעים ושמונה שעות ידום שעון החול.

רבי אברהם היה האדם היחיד המסוגל "להרים" מטלה כזו. המברק מגיע לביתו בבקרו של יום השבת. הוא עצמו נעדר אז מביתו. מתאכסן הוא באותה שבת במנהטן, עומד הוא לדרוש שם בבית-כנסת שבו מתפללים גדולי העשירים, כדי לגייס תרומות ל"ועד ההצלה". בנו, רבי שרגא-משה, מעיין במברק ונזעק: הענין אינו סובל כל דחוי. הוא מצליח, לאחר יגיעה רבה, לאתר בטלפון יהודי המתגורר סמוך לבית הכנסת ומבקש ממנו להכנס ולקרא לטלפון ל"רביי" קלמנוביץ...

בעצומה של הדרשה שהוא נושא, ממחר רבי אברהם אל הטלפון. הוא שומע על הענין ונחליץ לפעולת הצלת נפשות. במוחו עולה רעיון מבריק איך לגייס מיד את הסכום הענקי ולהעבירו לווילנה בזמן הקצר שנותר (פעולת העברת כספים בתנאי מלחמה היתה מלווה במכשולים ביורוקרטיים רבים ונמשכה זמן לא קצר). הוא ממחר לשכור מונית, מצרף אליו שלשה עשירים נכבדים וידועי שם (ביניהם הנדבן המפורסם הרי פישל ויצרן-המצות מנישביץ) ונוסע לביתו של ראש הג'וינט בניו יורק. יודע הוא כי בסמכותו של האיש לחתום על הרשאה לסניף הג'וינט בוילנה ולהורות לאנשיו שם להלוות את הסכום הנחוץ לישיבת מיר.

ראש הג'וינט, המום למראהו של הרב הנודע שהתפרץ לביתו מתוך מונית בעצומה של השבת - מנסה תחילה להתחמק. הרב קלמנוביץ אינו מותר. האחריות להצלת הישיבה מונחת על כתיפיו. נסער כולו, הוא מרים את קולו בתביעה בלתי-מתפשרת: "לא תעמוד על דם רעך"! הוא דורש מראש הג'וינט לחתום מיד על אשור הלואה לישיבה במלוא הסכום, כנגד ערבות שלשת מלווי העשירים. האיש אינו יכול לעמוד בפני הדרשה התקיפה, הבוקעת מתמצית דם לבו של רבי אברהם. הוא חותם על האישור הדרוש. "מברק ההצלה" יוצא מיד לדרך אל סניף הג'וינט בוילנה. רבי אברהם נושם לרוחה. אמנם זה עתה נטל על עצמו אחריות לפרעון הלואה של חמישים אלף דולרים - סכום-עתק לפי ערך המטבע של אותם ימים - אך האם יש בעולם נטל כבד מכדי להוציא את הישיבה מן השבי?

בכך עדיין לא תמו ההוצאות. בקשות נוספות לעזרה כספית זורמות אל רבי אברהם מקבוצת רבנים בליטא הכבושה, וכל אחת מהן היא בבחינת פיקוח נפש. שוב אזור הוא את חלציו, נודד מנדבן לנדבן ואוסף את הסכומים הדרושים. המכשולים הביורוקרטיים עומדים בדרכו כאבני נגף. משלוח כספים לארץ כבושה היה מותנה ברישיון מטעם משרד האוצר האמריקאי ובמנגנון העברה של הבנק הלאומי הפדרלי. בליטא עומד לפוג תוקף היתרי היציאה והמרוץ נגד הזמן הולך ונעשה בלתי אפשרי... רבי אברהם מפעיל את כל קשריו, מכניס לתמונה כמה בעלי-עמדה שנמנו על ידידיו ועוזריו הנאמנים (בראשם שני האחים טננבוים) ומצליח להשיג את הלא יאומן: העברה מידית של הכסף, תוך עקיפת כל התקנות המנהליות, שאיש אינו פטור מהן.

לעזרתו של האיש, הנאבק כאריה למען הצלת אחיו, מתגייסים רבים מבעלי ההשפעה ואנשי הצמרת בממשל - יהודים וגם לא-יהודים. לבם הולך אחרי אישיותו המופלאה. מול מסירות נפשו של רבי אברהם אי-אפשר להשאיר אדיש. הוא רוכש לו ידידים מסורים - הן בין מנהיגי יהדות ארצות-הברית והן בין ראשי המדינאים בושינגטון; עליהם נמנים גם שר האוצר, מר מורגנטאו, ומר פהלי, ראש ה"אגף לפליטי מלחמה". לימים, במסיבת הודיה שערך לכבודם חוג ידידי ישיבת מיר, סיפר רבי אברהם בהתרגשות על חלקו האישי של מר פהלי במאמצי ההצלה:

"בחדש טבת תש"א היינו מוכרחים להעביר מיד לקובנה שבליטא סכום גדול בדולרים אמריקאיים לדמי נסיעה לתלמידי ישיבת מיר ולעוד קבוצת רבנים, ולפי ההסדר הרגיל היה צורך בכמה ימים עד שיתנו את

הרשיון. אם היינו מחכים, היו הם באים אל הסוף המר, חלילה וחס. אז באנו אל מר פהלי, והוא סידר את הענין תיכף באמצעות הטלפון. ונצולו בזה מאות גדולי תורה הנמצאים בשנחאי (עד עתה), ועוד כמה מאות הנמצאים בארץ ישראל ובמדינות אחרות."

מאמצי ההצלה שלו חובקים את כל מדינות אירופה הכבושה. בשנת תש"ג - לאחר שנספה רובה המכריע של יהדות פולין וליטא - הגיעה כוס התרעלה אל יהדות סלובקיה. בפרסבורג שבסלובקיה ישב אז הגאון הצדיק רבי מיכאל-דוב ויסמנדל זצ"ל, שפעל בקדחתנות בנסיונות נועזים לעכב את גרוש היהודים ברכבות המות לאושוויץ. בין השאר הצליח לקיים מגעים עם בכירי השלטון הנאצי בסלובקיה, שתאותם לכסף לא נפלה משנאתם ליהודים, ונדבר אתם על אפשרות ל"עסקה": עכוב רכבות המות תמורת "כפר נפש" בסכומים עתקים. הוא מהר לשגר לשוויץ - בדרכים מחתרתיות שהצליח ליצור - פניות לבאי כח "ועד ההצלה", ונפשו בשאלתו: שלחו כסף מידי! כל רגע פרושו: חייהן של נפשות יהודיות!

רבי אברהם נכנס מידי לעובי הקורה. גם במקרה זה הגיע המברק בעצומה של שבת-קדש. הוא סרב להפסיד דקות יקרות. בלוויו של אחד ממקרביו - הגאון רבי גדליה שארר - נסע במהירות הבזק אל "בית הכנסת של הגבירים", שהשתיך לקהילה הרפורמית בניו-יורק. בהגיעו לשם, בקש להפגש באורח מיידי עם ה"רבאי" והביע באזניו את בקשתו: לשאת דרשה, בענין דחוף ביותר, בפני המתפללים!

ה"רבאי" הגיב במורת רוח: דבר כזה יש להסדיר מראש, ישנם כללים קבועים, לא יתכן לאפשר לכל אחד לדרש "סתם כך" - חייב להיות סדר... "אולי תחזור באמצע השבוע ונשוחח על מועד לדרשתך", הציע באדיבות.

"אבל בכל יום מרחפת סכנת מות על המוני יהודים בסלובקיה", התערב בשיחה רבי גדליה שארר, "והמתנה של כמה ימים פרושה..."

"אני מבין", ענה הרבאי, מבלי להסתיר את קוצר רוחו: "אבל סדר הוא סדר! ל'סְיִנְגוֹגָה' שלנו יש כללים, ואיננו יכולים לחרוג מהם!"

הוא פנה לשוב למקומו, אך רבי אברהם - נסער עד מעמקי נפשו - רץ אחריו וכל-כולו אומר תחנה: "הרשה לי לומר לציבור רק מילה אחת... אני מבקש זאת ממך בשם כלל ישראל!!!".

"מילה אחת בלבד - כפי שאמרת!", נעתר לו הרבאי לבסוף: "זכור - לא יותר ממילה..."

בסיומה של התפילה ליהוה אותו הרבאי אל הבימה ונשאר עומד לצדו, להשגיח לבל-יעבור על התנאי... הציבור כלו נעץ בו עינים סקרניות ודרוכות: מה מתכוונן הרב "האורטודוקסי" - שזקנו העבות ולבושו השבתי נראו כאן מוזרים ביותר - לומר להם?

רבי אברהם הזדקף מלוא קומתו החל לרעוד בכל גופו בעוית של התרגשות נוראה. לפתע פרצה מגרונו זעקה אחת ויחידה, מחרידת לבבות: "הצילו!!!".

והוא צנח ארצה והתעלף...

הצבור נרעש ונבהל, רופאים הוזעקו וטרחו כעשר דקות להשיב את הכרתו. כשהתעורר לבסוף, חיור וחלוש, שאל אותו הרבאי המודאג להרגשתו.

"כיצד אני מרגיש?" פרץ רבי אברהם בבכי מר: "אני מרגיש טוב, אבל לא עלי מדובר... מדובר על המונים מאחינו הנרצחים ונטבחים ברגעים אלה!!!".

"רבותי!", זעק מתהומות נפשו; "כאשר רואים יהודי מתעלף, מיד רצים כולם לעזרתו... אבל באירופה... באירופה נופלים חללים אחינו ואחיותינו, במאות ובאלפים, וכאן איש אינו נוקף אצבע... היתכן?! האם השתגענו, יהודים יקרים? כיצד יכולים אנו לעמוד בשלוחה על דם אחינו?!"

בשלב זה נכנע הרבאי. הוא הבחין ברושם העז שעשה הרב האורטודוקסי "החצוף" על המתפללים. הללו הביטו בו כבאדם קדוש שהגיע אליהם מ"ספירות אחרות", ושוב לא הפריע הרבאי בעדו מלדרוש באונייה ומלערוך מגבית להצלת יהודי סלובקיה. המגבית הצליחה מעל ומעבר לצפוי. גם אצל היהודים הרפורמיים, שעולמם היה רחוק משלו כרחוק מזרח ממערב ושלא היו אמונים כמוהו על "כל ישראל ערבים זה בזה" - הרטיטה אישיותו של רבי אברהם את נימי הנפש העמקות ביותר.

פעולות ההצלה שלו בשנות השואה מדהימות בהקיפן ובתעוזתן. הוא פועל בכל מישור שיש בו שמץ של סיכוי להציל יהודי, אפילו רק אחד, בספרו על תחומי פעולתו של "ועד ההצלה" שבראשו עמד, כותב הוא:

"בראשית, נתיסד ועד-ההצלה במיוחד להציל הישיבות, התלמידי-חכמים והמנהיגים הרוחניים. אחר עבר זמן, הרחבנו את ההצלה לכל שכבות עמנו, לכל מי שהיתה רק אפשרות כלשהי להצילו, אפילו אפשרות רחוקה - בדרכים הכרוכים במסירות נפש ממש, כהברחת גבולות; החבאת בורות, שיחין ומערות; זיפי פספורטים; שילום דמי פדיון לידי הרוצחים, ובעזרת הש"י זכינו להציל על-כל-פנים חלק קטן..."

במשך כל שנות השואה חי רבי אברהם בכל רמ"ח איבריו את נושא ההצלה. הוא אוכל, ישן ונושם הצלה. אחד מעוזריו המסורים באותם ימים, מתאר את תעוזתו הנדירה: "שום-דבר לא עמד בדרכו באותה תקופה. בבואו להציל, התכחש לכל גדרי עולם. אין מלכים, אין שרים ואין נכבדים, אין עשירים ואין חשובים, חוקי המדינה אינם קיימים. לא אחת עבר על חוקים פלייליים ממש למען הצלת נפש יהודית. לפני עיניו היה חרות הכתוב: 'מי את ותראי מאנוש ימות. ומבן-אדם חציר ינתן, ותמוהים היו בעניו כל אשר נקרו במוחם חשבונות רבים'".

הוא עצמו אינו מחשב שום-חשבונות. "סכוי קלוש להצלחה", "אפס סכויים" ו"הסתברות נמוכה" אינם מרשימים אותו. גם על ספק-ספיקא של סכוי הוא מוכן למסור את נפשו ולעבוד עד כלות הכוחות. שום-עכוב אינו עוצר בעדו. לא פעם הוא מביע את תמיהתו על "מחשבי החשבונות": "אילו היה מדובר בהצלת עצמך, לא היתה עשיה שהיתה קשה מדי, או יקרה מדי, או מאוסה... בנוגע להצלת עצמך אין קיים המושג "בלתי-לגלי"... כך בדיוק היא חובתנו בהצלתו של כל אחד מישראל!"

למטרה זו הוא פועל בכוחות על-אנושיים. פעמיים עלה בידו להפגש עם רוזבלט, נשיא ארצות-הברית, בכבודו ובעצמו. בראיון עמו הוא שוטח את תרעומתו על חוקי ההגירה הנוקשים, המונעים מיהודים רבים להנצל מתאי הגזים, ומתחנן להנהגת הקלות ולהגדלת מכסת המהגרים.

גם ברכבת ההצלה המפורסמת, שהובילה יהודים מברגן-בלזן למקום מבטחים בשוויץ, יש לרבי אברהם חלק פעיל (בין הניצולים באותה רכבת היה האדמו"ר מסאטמר, רבי יואל טיטלבוים זצוק"ל, שעד סוף ימיו הכיר טובה לרבי אברהם וחש שהוא חב לו את חייו). הוא מפעיל בנושא זה את כל קשריו האמיצים

עם מכריו בממשל, ובמיוחד עם אנשי "האגף לפליטי מלחמה" שבלשכת הנשיא. לאחר שהמשא-ומתן המגיע עם הגרמנים נסתיים לבסוף, הרכבת הגיעה בשלום ליעדה בשוויץ...

רגשי האושר המעטים שחווה רבי אברהם כשהוא מקבל את הבשורה הטובה הזו, כמו בשורות נוספות על הצלחות בהצלת יהודים - הם בעיניו הפיזיו הנפלא ביותר למאמציו שאין להם שעור ומדה. כל נפש מישראל שנחלצה מגיא ההריגה היא עולם מלא, פשוטו כמשמעו, ושמחתו על הצלתה אינה יודעת גבולות.

התמסרותו לפרט לא נפלה מההתמסרות לכלל. כאשר הגיעו האחים ליטנר ורבי בנימין זאב שטיינפלד - מתלמידי מיר - בשנת תש"ז לסאן פרנציסקו, הם נעצרו על ידי השלטונות משום שתוקף דרכוניהם פג, הואיל ולא היה בשנחאי קונסול צ'כי שיאריך את תוקף הדרכונים. הדבר הובא לידיעת הגר"א קלמנוביץ. והוא נסע מיד לפילדלפיה, למרכז ההגירה של ארצות-הברית, ולא נח ולא שקט עד שהשיג להם אשרות כניסה לארצות-הברית; וביום השני למעצרו הגיע מברק ממושרד ההגירה המרכזי לאפשר את כניסתם לארצות-הברית.

גם בתום השואה, כשהעם היהודי מבכה את קרבנותיו הרבים ומלקק את הפצעים השותתים - אין רבי אברהם יודע מנוח. כחייל נאמן ניצב הוא על משמרתו, כפי שהיה מיום עמדו על דעתו, ומוסר את נפשו על התפקידים הרבים הממתינים לו בעת אשר כזאת. מציאת ארצות-מקלט לבני שארית הפליטה שבתיהם וקהלותיהם חרבו; שקומם של אודים מוצלים מאש; דאגה לצרכיהם הגשמיים והרוחניים; הקמתם וביסוסם מחדש של מרכזי התורה שהוכחדו; פעילות חנוכית ענפה למען ילדי עדות המזרח, הנעקרים באותם ימים מארצותיהם ומשרשיהם ומגיעים בהמוניהם למדינות שבהן אורבות להם סכנות קשות של התבוללות.

כל אחד ממפעלי-חיים אלה, מופלא ואדיר ממדים, ראוי שיתואר בפני עצמו. אולם כשמדובר במפעליו של רבי אברהם קלמנוביץ, קצרה היריעה מלהכיל אפילו חלק קטן מהם. מסכת חייו עשירה ורחבה מלהצטמצם בתחומיהם של קולמוס וניר... "הזריחה בפאתי קדם" (ב"ב תשס"א) ח"ג, ע' א'קצ"ז

הגאון רבי בנימין וואלף לעוו ה"שערי תורה" זי"ע

יום ההילולא - ב' אדר [ב]

הגאון רבי בנימין וואלף לעוו בעל "שערי תורה" זצ"ל נולד בוואידיסלב בערך בשנת תקל"ז לאביו הג"ר אלעזר אבד"ק סאנטוב, בעל "שמן רוקח". את רוב חכמתו קיבל מאביו הגאון, וגם למד אצל הג"ר ארי' ליב זצ"ל אבד"ק פרוסטיץ. הוא כיהן ברבנות בעירות: ראשפיצע, אמשא, קעלין, טופולטשן, ובשנת תקצ"ו עלה לכהן פאר בווערבווי המפורסמת. שם ניהל ישיבה גדולה, ובין תלמידיו המפורסמים נמנו: הגאונים בעל קול ארי' זצ"ל ומחנה חיים זצ"ל. נדפסו ממנו ספרי "שערי תורה" על סוגיות חמורות שבש"ס ונשארו עד היום המון כתי" שעדיין לא ראו אור הדפוס. הוא נלב"ע ביום ה' ב' אדר ב' שנת תרי"א לפ"ק. "אור ישראל", כסלו תשנ"ו, עמ' ה'

...רבי דוד בר"ג שהיה משכמו ולמעלה בתורה וחכמה הביא מטולפוטשני לווערבווי את הגאון העצום רבי בנימין וואלף זי"ע בעל "שערי תורה". הגאון הנ"ל היה מיחידי גדולי אונגרו - וטרם שהכירו ונתגלה אור כח תורתו, גדולתו ותפארתו של הגאון הזה. בן גדול לאביו הגדול בעל שמן רוקח זי"ע. בכתב

הרבנות כתבו אנשי ווערבוי לבעל שערי תורה "הנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לו", ר"ל ווערבוי ופישיטאן ששמשו אז כקהילות גדולות ומפורסמות הן בבחינות שמש וירח - ואחד עשר כוכבים הן אחד עשרה גלילות - משתחווים לו. אכן בכח תורתו העצומה נהל הגאון האדיר הזה את קהל מרעיתו ודבריו נשמעו למרחוק. שם בווערבוי הרביץ בעל שערי תורה הרבה תורה ויראה, והיה זקן שיושב בישיבה העומדת לתפארת, ושם ווערבוי יצא למרחקים. ספרי "שערי תורה" הינם מספרי היסוד בהבנה ולמדנות, בעניני עדות חזקה רוב ועוד, במסגרת "מפעל מורשת יהדות הונגריה" שע"י "מכון ירושלים" הופיעו שני הכרכים על הלכות עדות, ובהכנה נמצאים כרכים נוספים הנערכים מעצם כת"י של המחבר, ובהם חידושי על הש"ס והשו"ע. בעל ה"שערי תורה" היה בזיווג ראשון חתנו של רבינו אפרים זלמן מרגלית זצ"ל מבראדי.

הגאון רבי דוד וועסעלי זצ"ל דינא רבא דפרסבורג המעטירה, סיפר פעם בשבחו של בעל שערי תורה. כשהאחרון היה חתן בבית הגאון מרן רבי אפרים זלמן ז"ל מבראדי - כבדוהו חכמי בראדי בדרשה בקלויז שם. רבי בנימין וואלף היה עוד צעיר לימים כבן שש עשרה. בשבת בבקר מצאו החותן הגדול את חתנו הצעיר נבהל ונרגש מאימתא דציבורא של הדרשה. פייסו רבינו אפרים זלמן באמרו לו: בני, יתכן שיש בין חכמי בראדי מישהו שידוע יותר ממך - אבל בטוחני שאין מישהו שידוע יותר "טוב" ממך, הסברתו ודרך למודו של בעל שערי תורה עלו על כולם... הרב שמואל שבתי ווייס שליט"א, "ווערבוי ורבניה" (ירושלים תשנ"ה) ע' י"ב

פעם הלך רבינו [ה"קול אריה" זי"ע] לטייל עם רבו [ה"שערי תורה" זי"ע] ואז גמר רבו את חלק השלישי מספרו שערי תורה, על עניני נאמנות, עד אחד וכו'. דעת רבו היתה טובה עליו, ואמר בשביעות רצון ניכרת: "עם חיבור זה לא אצטרך להתבייש נגד הראשונים". השיב לו רבינו-התלמיד: ירשה לי רבי לחוות את דעתי, כמדומני שהחיבור הראשון, על עניני חזקות, עדיף ממנו, ולו משפט הבכורה בין חיבוריו היקרים. לא הסכים רבו עמו ואמר, לא כן עמדי, כי לדעתי חיבור זה עולה על קודמיו. לימים, כאשר סיפר רבינו את זה, והוא בעצמו כבר היה אז מפורסם לגאון אדיר, הפטיר: אבל אני על דעתי אני עומד, כי השער הראשון מחיבורי 'שערי תורה' הוא הנעלה ביותר. "הקול אריה" (ברוקלין תשס"ז) ח"א, ע' מ"א

שערי תורה

הגה"ק רבי בנימין וואלף לעזו זי"ע - בעמח"ס שערי תורה היה בנו של הגה"ק רבי אליעזר לעזו זי"ע בעמח"ס שו"ת שמן רוקח, והיה בימי רבינו החתם סופר זי"ע. היה מגדולי הדור בימיו, וזכה להיות אחד יחיד ומיוחד בספריו הבהירים שהוא מבאר בהם את הסוגיות הקשות ביותר בתלמוד בסברא ישראל מאד, ועמקות גדולה אפשר למצוא בין בתרי ספריו. זכה לקבל הסכמות נלהבות מכל גדולי הדור בימים ההם, ראשית קיבל מאביו בעמח"ס שמן רוקח, הגה"ק רבי מרדכי בנעט אב"ד ניקלשבורג ורב המדינה, זקיני רבינו עקיבא איגר, זקיני רבינו החתם סופר, רבי אלעזר פלעקלס בעמח"ס תשובה מאהבה ודיין בפראג, רבי שמואל לנדא בנו של הנודע ביהודה, רבי יעקב מליסא בעמח"ס חוות דעת, רבי ברוך פרענקיל בעמח"ס ברוך טעם, רבי אפרים זלמן מרגליות אב"ד בראד, ועוד כמה גאונים. היה גם שלשלת יוחסין מפוארת לכל גדולי הדור, מצאצאי הגה"ק הב"ח, הגה"ק בעמח"ס תורת חיים, הגה"ק הרבי ר' העשיל זי"ע מקראקא, הגה"ק בעמח"ס מגיני שלמה, ולמעלה בקודש.

הרה"צ רבי ישראל זלמן שעליובסקי זצ"ל

יום ההילולא - ב' אדר [ב]

הרה"צ רבי ישראל זלמן ב"ר אברהם הלוי שעליובסקי זצ"ל, בנעוריו נתקרב אל מרן בעל ה"יסוד העבודה" זי"ע ודבק בו בכל נפשו, ואח"כ היה למשב"ק ואיש אמונים של נכדו מרן אדמו"ר מוהר"ש [ה"דברי שמואל"] זי"ע ובנו אחריו מרן אדמו"ר מוהר"א [ה"בית אברהם"] זי"ע שהוקירוהו במדה מרובה. בערוב ימיו עלה לארה"ק וקבע מושבו בעיה"ק ירושלים ת"ו, והתגורר בשכינות למרן הרמ"ח זי"ע שאף הוא היה מוקירו ומעריצו בהערצה מופלגת, וכן קבע עמו כמה שיעורים במשך היום בזה"ק ועוד. והעיד עליו שיש לו צלם אלקים בשלימות. נלב"ע בליל ש"ק ב' אדר שני תש"ח ומנו"כ בהר הזיתים. הרה"ח ר' ישראל זאב סלונים שליט"א, "מוקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' ש"ב

שמעתי מרבי ישראל זלמן ז"ל, כי אביו הרה"ח רבי אברהם ז"ל היה חסיד קוידינוב, והוא היה ירא ושלם. בהיותו סוחר, דרכו היה לנסוע עם עוד כמה סוחרים לפולטובה שברוסיה, שהיתה מטרפולין לסחורה, וכל אחד היה קונה הסחורה שעמו היה עוסק למסחרו, והיו חוזרים ומוכרים אותם במקומם. שאר הסוחרים שנסעו עמו כשהיו חוזרים כל לילה ללון באכסניא היו אוכלים ממה שהגישו שם לפניהם, וכמו"כ בהגיע שב"ק היו שובתים באכסניא על אם הדרך, ואוכלים שם סעודות השבת שהיו מגישים לפניהם בעלי האכסניא. המסע הזה היה אורך כמה שבועות. אולם רבי אברהם אביו של רי"ז בחששו מפני כשרות המאכלים היה אוכל כל משך זמן הנסיעה ואפילו בשבת רק לחם יבש ודג מלוח שהביא עמו מביתו, שאר הסוחרים שעמם נסע חשבו תמיד שהוא חסכן - 'קארגער' וחוסך מפיו מאכלים טובים באכסניות כי אינו חפץ לשלם.

באחת הנסיעות כשכבר היו בדרך חזרתם עם עגלה מלאה סחורה ולבם היה טוב עליהם מהסחורה הטובה שאינה ה' לידם. כשהגיע שב"ק החליטו שהפעם הם ישלמו גם עבור רבי אברהם'ל שיאכל עמהם סעודות השבת. אולם כשהציעו לו הצעתם דחה אותם בשתי ידיים וסירב לאכול מה שמגישים להם באכסניא. בשבת בבוקר כשהגיש בעל האכסניא את הטשולנט [החמין] ראו שבתוך התבשיל ישנה קישקע ממולאת עם גבינה, הסוחרים נדהמו ושאלוהו איך הוא מבשל כזאת הרי זה בשר בחלב ר"ל. בעל האכסניא שהיה נראה כיהודי כשר לכל דבר, השיב להם שהוא מה'קראים' שמקיימים רק מה שכתוב בתורה בפטות שאסור לבשל רק גדי בחלב אמו, אבל סתם בשר וחלב מותר לבשל ר"ל. ואמרו הסוחרים: 'אברהם'ל איז נישט קיין קארגער'... [הוא אינו חסכן, שלא בגלל שהוא חס על ממונו אינו אוכל באכסניות על פרשת דרכים, אלא משום שידוע שאפשר להכשל באיסורי תורה החמורים]. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מוקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' ש"ג

כשבקשו מרן אדמו"ר מהר"ש [ה"דברי שמואל"] זי"ע לרבי ישראל זלמן שישמש אצלו כגבאי, אמר לו די וועלט זאגט דאך אז א גבאי איז קיין חסיד ניט, איז צו וואס זאל איך ווערן א גבאי? [הרי העולם אומרים שגבאי אינו חסיד, א"כ למה שאהיה גבאי] ענה לו המהר"ש אני מבטיחך שעוד תהיה חסיד גדול יותר. וכך הווה, ולא רק שהגבאות לא פגמה לחסידותו אלא אדרבה דרכה נתוודע לרום הוד קדושתו וצדקותו ונתקשר אליו בכל נימי נפשו.

ולא בכדי חפץ בו הרבי שישמש כגבאי, שכן ידוע היה כבעל מדות נאצלות ובטוב לבו היוצאים מן הכלל. וכך התבטא עליו פעם הרבי: רבי ישראל זלמן איז מחייב משמשים! הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל,

"מוקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' ש"ד

ידוע שמרן אדמו"ר המהר"ש [ה"דברי שמואל"] זי"ע סבל מאד מחולי הסוכרת ובגין המחלה היו לו פצעים קשים ברגליו. ורבי ישראל זלמן היה מחליף מידי פעם את הרטיות. פעם אחת לא היה הרי"ז בקרבתו והוצרך להחליף את הרטיה, וביקש מבנו מרן אדמו"ר ה"בית אברהם" שיואיל בטובו להחליף את הרטיה. כשראה את הפצעים גנח מרוב צער ולא יכל לחבוש את הרטיה כהוגן. נענה אליו הדברי שמואל אוואו איז רבי ישראל זלמן. אמר לו הבי"א מדוע אתה צריך לו תמיד, האם אי אפשר להסתדר בלעדיו. השיבו: אויב מ'וועט זוכן אזא ישראל זלמן אויף די גאנצע וועלט וועט מען דען טרעפן? [כשיחפשו בכל העולם כולו איש הדומה לרבי ישראל זלמן, הנמצא כמוהו]. [הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ ז"ל הוסיף מה שמפליא אותו יותר מכל, הוא שהרי"ז היה מספר זאת בעצמו והיה נראה כמדובר מזולתו ולא מעצמו, כך ללא שום התנשאות וללא שום התפעלות היה מספרו]. [הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מוקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' ש"ו, "צ רבי נתן גשטטנר זצ"ל, גאב"ד קרית אגוד"ב-ב"ב, "חודש בחודשו", אדר תשס"ז, עמ' א']

ג' אדר

הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ-תאומים ה"אדר"ת" זי"ע

יום ההילולא - ג' אדר [א]

הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ-תאומים נולד בחג השבועות תר"ה עם אחיו התאום רבי צבי יהודה (אב"ד רגולה) לאביהם הגאון החסיד רבי בנימין, רבה של פיקעלן באותם ימים (לאח"כ אב"ד שילעל ובסוף ימיו אב"ד וילקומיר). כבני שלוש נתייתמו התאומים מאמם הצדקנית, ומאז היתה עין אביהם צופיה עליהם כל ימי גידולם. עודו נער נודע בזכרון נפלא ובמהירות תפיסה, ובהתמדתו העצומה נעשה בגיל צעיר לבקי נפלא בכל חדרי תורה. עם נישואיו לבת אחד מנכבדי פונביז' נתיישב בעיר זו, ולא ארכו ימים, ובני פונביז' הכתירוהו לרבם. אחר שנות רבנות מרובות בעיר זו, עבר לכהן כרבה של מיר, עיר התורה, בה ישב שבע שנים. בשנת תרס"א עלה ירושלימה בעצת גדולי הדור שבגולה על פי בקשת הגאון רבי שמואל סלאנט אשר חיפש לו יורש אחריו, והחל לכהן לצד הגרש"ס, אולם לא ארכו ימיו בעיה"ק, ובחיי הגרש"ס נלב"ע ביום ג' באדר א' תרס"ה. ומנו"כ בהר הזיתים. "שנות דור ודור" (ירושלים תש"ס) ח"א, ע' קי"ט

כל ימיו התעסק האדר"ת בכתיבת חיבוריו, מימי שחרות עד אחרית ימיו, וכך כותב ומספר בקונטרס "סדר אליהו" - תולדות חייו שכתב בעצמו (ירושלים תשמ"ד), ואשר קטעים מהם נדפסו ב"הפלט" (תרס"ה עמ' 716) לאחר פטירתו: "כבר בהיותי בן שתים עשרה שנה החל לפעם בלבי החשק לכתוב חידושי תורה, ותשוקתי היתה מאד לחדש, אך לא ידעתי איזה דרך ישכון אור - ופ"א ראיתי בסידור תקוני שבת גודל המעלה שמחדשים בשבת, וששוואלין לנשמה יתירה אם חידשה או שמעה חידוש בתורה, ומאז תאבתי והתאמצתי לחדש איזה דבר או לראות חידוש בתורה בכל שבת, והחילתי לחרות את החדש בעיני מה שהוא, בפנקס קטן בן ששה עשר בנייר, וקראתי שמו "נשמת שבת". עוד החילתי קונטרס כזה על חידושים שבכל יום וקראתי "דבב אליהו" ע"ש הכתוב דובב שפתי ישנים... כמוכן ולא ידע איש מזה, לאשר בטבעי הייתי צנוע ונחבא אל הכלים ובורח מן זחוחית הלב ופרסום המעלות, ולכן טמנתי הפנקס... בשנות הי"ג והי"ד החילתי לכתוב חידושים יחד עם אחי הרב זצ"ל בשותפות, ונתייעצנו לחבר חיבורים ביחד לשם שנינו ועמלנו בשוה, אז חברנו ס' "שבת אחים" על כללי הש"ס,

והיו הכללים בפנים ושני באורים סביבותם ועוד הערות בשולי היריעה ולהספר הזה שני חלקים, מחולק לשערים, וכ"א בשם יקרא, גם חידושים על גמ' שלמדנו אצל כאאמור"ר זצ"ל, רשמתי מדי יום ביומו, וקראנו לו בשם "קנמן בש"ס"... הרב יוסף בוקסבוים ז"ל, "חשבונות של מצוה" (ירושלים תשס"ה) עמ' 5 בצעירותו משום מצב בריאותו הלך [האדר"ת זצ"ל] תכופות לרופא עינים, מומחים במחלות הלב, כובד הנשימה וכו'.

בדרכו עבר הרבה עיירות ונפגש עם הרבה רבנים ודיינים - גדולי ישראל מכמה מדינות. לדוגמא - בזכרונותיו כותב שבהיותו בשנת תרכ"ה בוויילנא בשבת פרשת זכור ויום הפורים "נתייקרתי להכיר... אחד... המיוחד ברבני וגאוני המ"ץ ז"ל הגאון הצדיק ר' בצלאל הכהן ז"ל [בעל שו"ת ראשית ביכורים]. וחבבני ביתר שאת. הלך עמי אצל אחיו הג"ר שלמה שי' [בעל חשק שלמה] למען יכירני (סדר אליהו, עמ' 27). אח"כ הלך לביאליסטאק, שם הכיר ודיבר בד"ת עם הג"ר יו"ט ליפמאן היילפרין [בעל עונג יו"ט]. ובהורדנא נפגש עם הג"ר נחום יפה (בעל שו"ת מהר"ן יפה), הג"ר משה יצחק (שהי' אח"כ רב בפוניביז ופלוניאן). וביחוד את הרה"ג הצדיק ר' נחום שמש... בענוותנותו כותב בזכרונותיו: "מכולם נחלתי כבוד רב בשביל אבא מארי הג' ז"ל" (שם, עמ' 28). גם דיבר הרבה עם הגאון בעל פתחי תשובה ועם עוד גדולי ת"ח בעיר אוטיאן [בעל פתחי תשובה התפעל מאד מכשרונותיו ושלח אחר בנו הג"ר בנימין (בעל מחבר ספר משאת בנימין) שלמד בביהמ"ד שיבא הביתה כדי להכירו. איזה שנים אח"כ כשבא האדר"ת עוה"פ לאוטיאן מצא שהג"ר בנימין מילא מקום אביו בכבוד, והגיד לו קושיא חזקה שאביו הפ"ת הי' אומר תמיד בשמו של האדר"ת (סדר אליהו, עמ' 39, 29). בווארשא דיבר כשתי שעות בד"ת עם הג"ר יעקב געזונטהייט זצ"ל בעל תפארת יעקב. ועם נכד החמדת שלמה הג"ר זאב בעל ספר תרומת זהב ששימש כאחד מדייני העיר.

חוץ מגאוני ליטא ופולין, נתוודע גם לגאוני גליציה והונגריה. והכל משום שלא ראה סימן יפה מרפואות רופאי ווארשא והוצרך ליסע לעיר וויען בירת אוסטריא, דרך קראקא. לקח עמו מכתבים מכמה גדולים (כגון הג"ר אליהו חיים מייזל שהי' אז בלאמזא, הג"ר שמואל זנוויל קלעפפיש מווארשא ועוד) להג"ר שמעון סופר אב"ד קראקא ולגיסו חתנו של החת"ס הג"ר שלמה זלמן שפיצער בוויען.

בוויען הכיר ת"ח ישיש א' מופלג בתורה, הרב שלמה נעטער ז"ל סוחר ספרים ותלמיד החתם סופר "שאתו התענגתי להתרועע ולדבר עמו בד"ת, ולשבת תמיד בבית מסחרו ושמה ראיתי ספרים רבים מחו"ל אשר לא ידעתיים..." והרשה לו לרשום הערות רבות בגליונותיהם.

הרב נעטער נתן לו מכתב (כדי להכירו עם חכמי וגדולי פרעשבורג) לידידו הג"ר אברהם ראזענבוים [בעל שו"ת בן יהודה] שבו היו נצמדים תורה וגדולה במקום אחד. בפ"ב נתוודע לשאר גדולי העיר הדיינים וכו' וכל משפחת ראזנבוים. אף שהפצירו בו שיקבע אכסניתו אצלם בביתם העשיר, רחב ידים, וברוב הדר, בחר באכסניא דוקא בבית עני אחד ורק סעודת הצהרים אכל אצל הגר"א ראזנבוים "כדרכי להתרחק מליהנות הרבה מזולתי" (סדר אליהו, עמ' 44). ביחוד התפלאו ממנו שלא בא לפ"ב כדי לאסוף כסף רק דיבר בד"ת כל הזמן ועשה רעש גדול בבקיאותו הנפלאה בש"ס בבלי וירושלמי (שם, עמ' 45).

בוויען הי' לו תשוקה עזה לקבל פני גדולי הדור, ורצה "לסור ללבוב לקבל פני הג"ר יוסף שאול נתנזון [בעל שואל ומשיב] או לסאנדז לקבל פני הג"ר חיים סאנזר זצ"ל ובוויען נמצאו מי שרצו ליתן לי הוצאות ע"ז (שם, עמ' 45). אבל משום התנהגותה של אמו החורגת לא זכה להפגש עם גדולי ישראל אלו וע"ז הי' מצטער כל ימיו.

ומעשה שהי' כך הי', אחותו הצעירה התחתנה מכבר בוילקאמיר, האדר"ת חשש פן יאחר הנשואין עד בואו חזרה מוויען, ו"חלילה תצטער היתומה בשבילי וגם הוא ח"ו כבני עלי [ראה שבת נה:]: שלח טע"ג לוילקאמיר לאמו החורגת כי אני שב לביתי וזולת זה הייתי מתמהמה באוסטריא... לכן דאיתי כנשר ומהרתי מאוד לשוב... אך לשוא מיהרתי, על הט"ג לא השיבוני, ובבואי.. לא מצאתי... גם רגל א' מכל המחנותים והקרובים... כולם שבו לביתם.. סרתי לביתי דרך אחרת ולא דרך ווילקאמיר למען לא אתראה עם האם החורגת, והודעתי לה כי בלבי תרעומות הרבה על אשר לא הודיעו על שובי, אף כי הרבה תלאות ונדידות וטרחות סבלתי ממנה, וכי זו שכרי בעד עמלי אין קץ כמה שנים, לכן לא תראה פני עד העולם, ולבי עלי דאבה מאוד אשר הצדקתי הרבה ולא זכיתי לקבל פני אדירי התורה הגאונים אשר זכרתי... וכל ימי חיי לא אוכל לשכוח ולסלוח ע"ז... (שם) הרה"ג ר' אליעזר כ"צמאן שליט"א, "חידושי הגאון האדר"ת" (ברוקלין תשס"ג) עמ' 8

הערה נפלאה

הערה קצרה נפלאה ואמיתית מהגאון האדר"ת ז"ל שראיתי זה רבות בשנים בקובץ תורני שיצא בזמנו (כמדומני "הפלס" ואף הוא ז"ל כתבה להשלים הגליון). תנו רבנן בפרק שירה: "חיטה אומרת שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'" ע"ש, ואינו מובן כלל מדוע פסוק זה הוא שיר החיטה, ופירש הגאון האדר"ת ז"ל שיובן היטב עם אומרם ז"ל בתלמוד ירושלמי עבודה זרה (פ"ג ה"ה): "שורשי החיטה בוקעין בארץ חמישים אמה", והיינו דקאמרה החיטה שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה' ודפח"ח זיע"א. ועיין תוספות קידושין (כ"ו א' ד"ה קרקע), ודוק היטב. הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א, "כרם יעקב" (ירושלים תשמ"ט) ע' קס"ב

ד' אדר

הגאון רבי חיים יוסף גוטליב מסטראפקוב זצ"ל בעל "טיב גיטין וקידושין"

יום ההילולא - ד' אדר [ב]

נולד בשנת תקנ"ד בטערצאל לאביו ר' יהודה ארי' ממשפחת הג"ר יואל גוטליב אבד"ק גאלאנטא. הוריו התיישבו בעיר קראלי ונשלח ללמוד בביה"ס הממשלתי, ואולם אחר כך התנוסס עליו רוח ממרומים והקדיש כל עתו לתורה ועבודה. למד אצל מרן החתם סופר בפרעשבורג ונתקשר אל הרה"ק מהרי"א מקאליב. בשנת תקע"ג נשא לאשה את מרת בריינדל בת הנגיד מו"ה מאיר ליכטנשטיין מטערצאל מגזע הג"ר יצחק חיות בעל זרע יצחק, ולאחר פטירתה נשא את אחותה מ' וויטל וישב בביתו כמה שנים על התורה והעבודה ויצא שמו לגדול בתורה וצדיק נשגב. בשנות ישיבתו בבית חותנו נתקרב אל רבו הגה"ק רבי יחזקאל פאנעט אב"ד קארלסבורג בעל "מראה יחזקאל" שחבבו מאד והטיל עליו ללמוד עם בניו ועם תלמידים מקשיבים לקולו. בהשפעת רבו הנ"ל נסע גם הוא אל הרה"ק מרימנוב. אחר שהעתיק רבו הנ"ל משכנו למדינת זיבנבירגן נתמנה הג"ר חיים יוסף לאב"ד טערצאל על מקומו. לימים נתקבל לאב"ד סטראפקוב. נלב"ע ד' אדר [ב'] תרכ"ז ומנו"כ בכפר טייסניעק הסמוך לסטראפקוב. "מראה יחזקאל" (ב"ב תשס"ח) ע' קל"ז

הרה"ק רבי ישעיה מושקאט מפראגא זי"ע

יום ההילולא - ה' אדר

נולד בשנת תקמ"ג לאביו רבי יעקב משה זצ"ל. היה חתנו של הרה"ק רבי יצחק מראדוויל זי"ע. נמנה על גדולי תלמידי המגיד הק' מקאזניץ ובנו הרה"ק רבי משה מקאזניץ זי"ע. כיהן ברבנות שידלובצא ואח"כ בפראגא. רבים הסתופפו בצילו וגדולי הדור העריצוהו. היה ידיד של הרה"ק בעל "חידושי הרי"ם" זצ"ל מגור. נסתלק בה' באדר תרכ"ח ומנו"כ בווארשא. השאיר אחריו את חיבוריו: "הרי בשמים", "עצי בשמים" ו"ראשי בשמים". "שרפי קודש" (ב"ב תשס"ח) ע' רצ"א

הגאון והצדיק ר' ישעיה מושקאט מפראגא (פרבר ורשה) בעל המחבר "עצי בשמים" על משניות, ועוד ספרים. היה מילידי ורשה. אביו ר' יעקב משה היה מחסידי המגיד ר' ישראל מקוזניץ והיה חתנו של הגאון והצדיק המפורסם ר' יצחק מראדוויל בעל "אור יצחק" על התורה, בנו של הצדיק המפורסם ר' יחיאל מיכל מזלוטשוב, מתלמידי המגיד הגדול ממעזריטש. ר' ישעיה שמש בראשונה כרב בשידלובצא, ולאחר מכן משנת ת"ר ואילך עד פטירתו ב-תרכ"ח שמש כרב ואדמו"ר בפראגא, פרבר ורשה. פעולתו והשפעתו על יהודי ורשה ופראגא היתה רבה בשנים הללו ת"ר - תרכ"ח.

ר' ישעיה היה מיודד עם הגאון בעל "חידושי הרי"ם" מגור שהיה גר בורשה עד שנת תרי"ט, וגם עם הגאון ר' נתקי שפיגעלגלאס בעל "מאורות נתן" שהיה תלמידו של הגאון בעל "חמדת שלמה" וחסיד קוזניץ והיה דיין ומו"צ בורשה חמשים ושנים משנת תקפ"א - תרל"ג. שלשתם ביחד הצליחו להשפיע על יהודי ורשה ולעשותה לקהלה חסידית. ר' ישעיה פעל במחיצה אחת עם הרב הגאון ר' חיים דוידסון שהיה אב"ד בורשה משנת ת"ר - תרי"ד ואחרי כן עם הרב הגאון ר' בריש מייזליש שהיה אב"ד בורשה משנת תרי"ד - תר"ל. בתקופה זו חתם ר' ישעיה יחד עם שאר רבני ורשה על כרוזים שונים.

מלבד היותו צדיק ומנהיג עדת חסידים, הצטיין ר' ישעיה מושקאט כגדול בתורה כפי שרואים מתוך ספריו "עצי בשמים" על משניות ועוד. הוא עמד בקשרי מכתבים עם גדולי דורו. הצטיין בפקחותו ושנינותו ומתהלכים עליו סיפורים מענינים ואמרות שהשיב למשכילי דורו. הרב אברהם יצחק ברומברג ז"ל, "מגדולי התורה והחסידות" (ירושלים תשכ"ח) חכ"ג, עמ' ז'

שאלו לרבי ישעיה מפראגא: - מה טעם אמרו: לתפילה בציבור די בששה מתפללים ולברכת המזון בציבור צריכים שבעה סועדים? השיב ר' ישעיה: - אינני מבין את הקושיה. למי זה איכפת, אם עוד יהודי אוכל... הרה"ח ר' יהודה לייב לזין ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"א, ע' 155

[סיפר כ"ק מרן אדמו"ר ה"אמרי חיים" מויז'ניץ צוק"ל]: בעירו של הגאון רבי ישעיה פראגער התגורר עני סגי-נהור, שהיה מוכר כעכים (בייגעלעך) בשוק.

פעם תפסו אותו שוטרים, ולקחו ממנו את הבייגעלעך, כי לא היה לו רשיון מכירה. אולם היות שלא היתה לו פרנסה אחרת, באין ברירה, נעמד גם למחרת למכור כעכים. כאשר ראהו הג"ר ישעיה, הזדרו וקנה ממנו את כל הכעכים, בטרם יתפס על ידי השוטרים. כך עשה מדי יום ביומו.

פעם שאלוהו תלמידיו: "למדנו רבינו, מה איכפת לכם אם ישארו הבייגעלעך אצל העני? שלמו לו את המעות, והכעכים ישארו אצלו, שהרי ממילא אין לרבינו צורך בבייגעלעך?" ענה להם רבי ישעיה: "אם אני

קונה אצלו את כל הכעכים, והוא בא לביתו כשסלו ריק, אומרת לו בעלת הבית: 'איזה סוחר מצליח אתה - כה מהר הצלחת למכור את כל הכעכים!' ואז יכדו אותו בביתו. אבל אם אתן לו את הכסף והבייגעלעך ישארו אצלו, לא ינעם לו, שהרי קיבל כסף של חסד, ומדוע שאקח ממנו את העונג והכבוד?"

וסיים רבינו [ה"אמרי חיים" זי"ע]: "דאס הייסט א בר דעת!" [זה נקרא בר-דעת]. "שרפי קודש" (ב"ב תשס"ח) ע' רצ"ב

שאלו לרבי ישעיה מפראגה: - נותנים למר כסף כדי שיהנה מזה, ומדוע הוא מחלק את הכל לצדקה, כלום למטרה זו קיבל הכסף? השיב רבי ישעיה: - נותנים לי כדי ליהנות ואני נהנה ממתן צדקה. הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"א, ע' 68

צדקה תציל ממות

שאלו לרבי ישעיה מפראגה: - כתוב "צדקה תציל ממות" הלא שנותיו של האדם קצובות מראש מה תעזור כאן צדקה? השיב רבי ישעיה: - אדם הנותן צדקה למעלה מכוחו, פתחון פה לו לבוא בתחנונים ולבקש מהבורא: אף אתה תן לי שנים למעלה מהקצוב... הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"א, ע' 98

עשיר קמצן

רבי ישעיה ממושקאט ביאר הביטוי שאומרים על קמצן שהוא עכבר ששוכב על דינר, משום שעכבר כשנכנס לתוך שק של קמח, הריהו מוצא בו טובה כפולה: יש לו אוכל לאכול, וגם מצע רך לשכב עליו. אבל כשנכנס הוא לערימת חיטים, הריהו מוצא בה מעלה וחסרון: אוכל לאכול יש לו, אבל השכיבה קשה, החיטה דוקרת. ואילו כשהוא נכנס לשק של כסף - רע לו מכאן ומכאן אוכל אין לו והשכיבה קשה. וכך הוא על פי רוב בגבירים קמצנים. חסים הם על כל דבר אוכל שבא אל פיהם, חסים על כל פרוטה, ואין להם מכספם הנאה כלשהיא: ומרוב דאגה לכספם אין שנתם שינה. הרה"ג ר' יחיאל מיכל שטרן שליט"א, "רעיונות לדרוש" (ירושלים תשס"ו) ע' שס"ב

יסורים

שאלו לרבי ישעיה מפראגה: - אם היסורים הם דבר טוב, מדוע לא תקנו ברכה עליהם? השיב רבי ישעיה: - בודאי תקנו: "שעשה לי כל צרכי". הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"א, ע' 167

הרה"ק רבי מרדכי שלמה פרידמאן מבאיאן-ניו-יארק כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן זי"ע

יום ההילולא - ה' אדר

מתולדותיו

הרה"ק רבי מרדכי שלמה פרידמאן מבאיאן-ניו-יארק - בן הרה"ק רבי יצחק מבאיאן. נולד בשנת תרנ"א בבאיאן והיה צעיר בניו. עם הסתלקות אביו בשנת תרע"ז מילא את מקומו יחד עם אחיו הקדושים בוינה. ובשנת תרפ"ז היגר לארצות הברית בהמלצת אחיו הרבי מטשרנוביץ ודודו הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב. קדוש וצדיק נשגב שזכה להערכה רבה אצל גדולי התורה והחסידות. היה מראשי מועצת גדולי התורה

וממנהיגיה הגדולים של אגודת ישראל וממתיו דרכה. היה מפורסם במידותיו הנאצלות בענוותנות וחכמתו. ביקר פעמים מספר בארץ הקודש וזים את הקמת ישיבות רוז'ין בירושלים ובבני ברק, כשאליו מצטרפים אדמו"רי בית רוז'ין, ואף התמסר לחיזוקם וביסוסם. על אף חולשתו הבריאותית הקשה במשך שנות חייו האחרונות, לא פסק מלדאוג ולפעול למען הכלל, עד להסתלקותו בה' אדר תשל"א. הובא למנוחות בהר הזיתים בירושלים, מול מקום המקדש. את מקומו ממלא נכדו כ"ק מרן האדמו"ר מבאיאן שליט"א הגר בירושלים. הרב אריה בקנרוט ז"ל, "אביר המלכות" (ירושלים תשס"ד) ח"א, ע' שע"ז

אא"ז ז"ל היה צעיר בניו של אביו הק' מבאיאן, בן זקונים. ונקרא שמו **מרדכי שלמה**, ובילדותו היו קוראים שמו מאטי'ניו, מלשון מתנה, כי זקנתי אמו הרבנית בת הרה"ק רבי יוחנן מראחמיסטריווקא זי"ע פעלה בבקשתה מאת אביה אשר יוולד לה עוד בן, ואכן גם לכלל ישראל היה אא"ז ז"ל מתנה בדור הזה. כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן שליט"א, בשיחת קדשו - י"ג תשרי תשנ"ז, "אמרי קודש", תשרי תשס"ט, ע' י"ז

על התמדתו המופלגת של כ"ק מרן אדמו"ר [מבאיאן] זי"ע מסופר שכבר בצעירותו סמוך להכנסו לעול תורה ומצוות היה מסתגר שעות רבות ורצופות בחדרו ועוסק בתורה בהתמדה שהפליאה כל סובביו. עד שאמו הרבנית הצדקנית מרת מלכה ע"ה נבהלה קצת בחששה שאין זה לפי כוחותיו הגופניים, ונכנסה לבעלה הק' כ"ק מרן אדמו"ר הפחד יצחק זי"ע והביעה חששה על התמדתו המופרזת, ענה לה מרן זי"ע הרי אמרתי לך שהוא חידוש [כידוע התבטא אביו הק' בעת לידתו שהוא חידוש, דבר שהובן אצל גדולי החסידים שכוונתו על נשמתו הק' שהיא בגדר חידוש בעולם].

גם במשך השנים הבאות סחו רבות על התמדתו הגדולה. ומסופר שבחצה"ק באיסט סייד בארה"ב היה מגיף את חלונות הבית ולאור הנר היה יושב שעות ע"ג שעות ברציפות ועוסק בתורה [ענין הגפת החלונות הוסבר פעם שרצון קדשו ללמוד תורה לאור הנר המזוכך ולא לאור אוירה המגושמת של ארה"ב].

מסופר גם שבשהותו בארה"ק ושבת שבתו בעיר תל אביב, אחר תפילת קבלת שבת הודיעו הגבאים שמפאת חולשתו שתקפתו לא יצא אדמו"ר זי"ע לערוך שולחנו הטהור במסיבת החסידים הרבים שעלו במיוחד לשבת להסתופף בצל קדשו, ומה מאוד הופתעו החסידים שבכל שעות הלילה עד השעות הקטנות של ליל שב"ק ישב בחדרו הק' ועסק בתורה ולא ניכר עליו כלל שנותן עתה תחת חולשה כלל (מפי הרה"ג ר' יחיאל מיכל רבינוביץ שליט"א). ומענין לענין סיפר אחד המשמשים בקודש שבערוב ימיו נאנח כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע ואמר שבעודו בכוחותיו לא ידענו שינה מהו בליל שב"ק. מהיכי תיתי נרדמתי לפעמים ביושבי ליד הגמ'. [מפ"ק כ"ק מרן אדמו"ר [מבאיאן] שליט"א] [מרבה תורה" (באיאן) שבועות תשס"ז, עמ' ר']

באחת מביקורי כ"ק מרן אדמו"ר (הרה"ק רבי מרדכי שלמה) זי"ע מבאיאן בארה"ק כשנכנסתי לקו"פ עמד על סדר לימודי באיזה מסכת הנני עוסק כעת וכו', ובדברי קדשו אלי הפליג גדולות ונצורות בסדר הלימוד בעיון שצריך להתאמץ בכל הכוחות ללימוד בעיון המוח והשכל ושיש לבחור לכתחילה במסכתות הקשות המצריכים עיון רב. הגאון רבי חיים ברים זצ"ל, "מרבה חיים" (ירושלים תשס"ו) ח"ב, ע' רמ"ג

אמר לי פעם זקניני (כ"ק מרן אדמו"ר מטאלנא זצוק"ל), נסעתי בצעירותי לכל צדיקי הדור באמריקה, ולא היה זה בתור חסיד ממש, אלא בתור ידיד, וקרוב משפחה של רובם, פעם אחת שהיתי בשבת קודש אצל הצדיק מבויאן זצ"ל, וביום ראשון מיהרתי כדי להספיק את הרכבת היוצאת לעירי, באתי לברכת פרידה לקו"פ אצל הרבי מבויאן ואמרו לי שהוא סגור עכשיו בחדרו ולומד עם תפילין של ר"ת ואינו

מרשה לאיש להכנס! הרגשתי מספיק ידיד טוב והרשתי לעצמי להכנס לחדרו לומר לו שאני ממנהר לנסוע, וידעתי שיהיה לו עגמ"נ באם לא אפרד ממנו או אאחר את הרכבת, כשפתחתי את הדלת והרים עיניו הקדושות בתימה לראות מי מפריעו נגד רצונו, הרגשתי פעם ראשונה את פירוש הגמרא "מורא רבך כמורא שמים" חשתי כיצד בלי מסווה על פניו, מטיל הוא אימה ויראת ה' לכל סביבו. הוא ז"ל ברגע שראה אותי מיד החליף צורה וחיך בכל הלב ונפרד בברכות עד בלי די ולא היה לו שום קפידה, אבל אני היה לי מספיק השניה הזאת של פתיחת הדלת שלא ידע עוד מי הפותח להרגיש באמת מה זה מורא רבו, וקיבלתי עלי למורי ורבי המובהק. מרשימות הרה"ח ר' לייבל וינברג שליט"א, נכד כ"ק מרן אדמו"ר מטאלנא זצוק"ל, "כי חיים הם למוצאיהם" (ירושלים תשס"א) ע' צ"ח

יותר מן העושה

גדול המעשה יותר מן העושה (ב"ב ט). איתא מהרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע שהקשה על כפל הלשון "גדול" המעשה "יותר" מן העושה. דלכאורה כפל הלשון מיותר, והול"ל גדול המעשה מן העושה ותו לא. אלא פירש הרה"ק מזידיטשוב זי"ע, כי "גדול המעשה", היינו שזה המעשה אחרים לצדקה הוא גדול. "יותר מן העושה", פירוש "דיותר" גדול הוא המעשה הזה כאשר הוא "מן העושה" - כשזה המעשה המעורר ומתרים אחרים לצדקה הוא לבדו ג"כ עושה שהוא ג"כ נתן ממנו לצדקה. ואז ערכו ושכרו גדול מאד.

וכן מספרים על זקני זצ"ל שכאשר היו נכנסים אליו לבקשו שישפיע על אנשים מסויימים שיתרמו לאיזה צורך צדקה מסויימת, אזי היה מקודם מוציא סכום כסף מממונו ונתן למבקשים. וכאשר היו שואלים אותו הרי לא לזה באנו אל רבינו לבקשו שיתן מממונו אלא כדי שישפיע על פלוני לתת. היה עונה, כי כדי שאוכל להשפיע על אחרים שיתנו צדקה מוכרח אני מקודם בעצמי לתת ואזי אוכל להשפיע גם עליהם שיתנו. כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן שליט"א, בשיחת קדשו - אור לט"ז אדר תשנ"ה - ניו יארק

ו' אדר

הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל

יום ההילולא - ו' אדר

מתולדותיו

הגאון רבי יהושע דוד פוברסקי זצ"ל נולד בי' שבט תרס"ב בעיר ליובאן הסמוכה לסלוצק. בהיותו נער כבן י"ב נתקבל כתלמיד מן המניין בישיבת סלוצק. שם שקד על תלמודו בהתמדה עצומה. לימים עלה לארה"ק יחד עם משפחת הרב מברסק. בשנת תש"ה נתמנה לכהן כראש ישיבה בישיבת פוניבז' בב"ב, ובה שימש עד יום הסתלקותו בו' אדר תשנ"ט. "מרן הרב שך" (ב"ב תשס"ז) ח"א, ע' 143

כ"ק האדמו"ר מפשעווארסק זצ"ל סיפר שבגאליציע היה ידוע שיש בחור בליטא היודע ד' חלקי שו"ע בע"פ, ושמו רבינו הגדול דוד פוברסקי זצוק"ל. הרה"ג ר' אברהם הכהן עהרנטרייא שליט"א, "קול התורה", ניסן תש"ס, ע' ע"ז

אבי הר"ר דוד הרשוביץ ז"ל סיפר שהג"ר דוד פוברסקי זצ"ל למד לאחר חתונתו בהכולל של הג"ר אלחנן וסרמן ז"ל בבראנוויץ. פעם אחת נכנס אבי ז"ל להג"ר דוד וראה שהוא לומד בנורה של 10 וואט, ואבי הלך

וקנה נורה של 25 וואט ורצה לקובעה בבית המנורה בביתו של הג"ר דוד ז"ל, והג"ר דוד ז"ל לא הסכים בשום אופן, וטעמו עמו משום שחשבון החשמל הוא חשבון משותף עם בעל הבית, ובעל הבית השכיר לו הדירה בדעת שישתמש בנורה של 10 וואט, ולכן אינו יכול לשנות מזה ולקחת חשמל יותר ממה שהוסכם בתחילה, ובפרט כאשר אי אפשר לדעת בכמה חשמל הוא משתמש, והבעל הבית תמיד יחשדהו שהוא משתמש ביותר מדי חשמל. הרה"ג ר' אברהם מאיר הרשוביץ שליט"א, "קול התורה", ניסן תש"ס, ע' ע"ב

מעשה שהיה, לפני שנים רבות באתי ביום חמישי ומצאתיו [את הגאון רבי דוד פוברסקי צוק"ל] חולה במחלת הברונכיטי עם חום ושיעולים, והיה קשה לו הדיבור, שאלתיו מה יהא בלילה האם ילך לשייבה כדרכו, והשיב לי פשיטא, שאלתיו היתכן במצב כזה והרי זה מסוכן, ולא ענה לי, חזרתי על שאלתי פעמיים ושלשה ולא השיב, ולבסוף אמרתי לו תורה היא וללמוד אני צריך, ולאחר כרבע שעה אמר לי כי יספר לי מעשה ברבנית מסויימת שחלתה והיתה מסוכנת, ולקראת יום הכיפורים אמר הרופא כי אסור לה לצום, והיא לא רצתה לשמוע בשום פנים כי כל ימיה צמה ביום כפור ואיך לעת זקנתה תאכל, ובני הבית דאגו מאד והזמינו הפרופסור הגדול, כי אם הוא יצוה עליה יתכן שתשמע לו, הגיע הפרופסור ואחרי כמה דקות אמר להחולה כי היא יכולה לצום ביוה"כ, בני הבית השתוממו ושאלוהו וכי אינה מסוכנת, והשיב להם ודאי שהיא מסוכנת, ואם תצום היא בסכנת נפשות ממש, אמנם אם היא תאכל יהיה לה יותר סכנה מאשר היא תצום, והבנתי מיד דזו היא תשובה על שאלתי, כי בודאי שאסור לו לילך להשייבה וזה יזיק לבריאותו, אך אם לא ילך להשייבה זה יזיק לו לבריאות יותר, והנה הרי התורה היא מזונו הגופני וללא תורה יזיק לו לבריאות הגוף. בנו הגאון רבי שלום פוברסקי שליט"א, "קול נהי ארימה" (ב"ב תשנ"ט) ע' כ"ה

כרחם אב על בנים

זכרני מה ששמעתי ממורי ורבי רבי דוד פוברסקי צוק"ל עה"פ: "כרחם אב על בנים רחם ה' על יראיו" (תהלים קג) והקשה, הרי רחמי האם על הבנים מרובים מאלו של האב כידוע. וסיפר, שכשהיה בנו הגר"ב פוברסקי צריך להתייצב לצבא הרוסי, שכידוע "כל באיה לא ישובון" או ברוחניות או בגשמיות, ציווה עליו לצום שלושה ימים כדי שבעת בדיקתו על כשירותו לשרת, ישלחוהו על אתר מפאת חולשתו. והנה ביום השני לצומו כשהתפתל הגר"ב מרעב, ניגשה אליי אמו ואמרה לו בלאט: בערלע שלי, תבוא נא עמי בסתר ואתן לך דבר מה כשלא יראה אבא, ואע"ג שאשה גדולה היתה. ואז אמר שהבין כוונת הכתוב "כרחם אב על בנים" דווקא, שהקב"ה רחמי האב לו לעשות לאדם הטוב לו אף במקום שמצד הרגש יש כאן אכזריות, והיא בעצם רחמנות שכלית ורחמנות מושלמת. הרה"ג ר' חיים יעקב לייזער שליט"א, "זכרון משה" (ירושלים תשס"ט) עמ' צ'

הגאון רבי יוסף בוימגארטען זצ"ל

יום ההילולא - ו' אדר

נולד בליל שב"ק י"ח אדר שני תרכ"ד, לאביו מוה"ר דוד ז"ל בכפר צלאמאנקא סמוך להעלישוי במדינת מעהריץ. טרם הגיעו לגיל המצוות, גלה למקום תורה אצל הגה"ק בעל 'חתן סופר', ולא משה ידו מתוך ידו, אח"כ היה לתלמיד חבר לבנו ומ"מ הגה"ק רבי שמחה בונם עהרנפעלד. בהגיעו לפירוק בשנת תרנ"ח, נלקח אחר כבוד כחתן גיס רבו הג"ר שלום דב שטערן. בשנת תרנ"ג נקרא לוינא לסייע למרא

דאתרא הג"ר זלמן שפיצער, ולשמש כר"מ בביהמ"ד 'חברת ש"ס' [שם מסר שיעורים בש"ס למעלה מארבעים שנה], ותוך שנים מספר עיטרוהו רבותיו בהורמנא דמלכא, ונתמנה לשמש כראב"ד בקהילות השיפשוהל. היה יחיד מומחה ומובחק בהוראה מתוך חרדת קודש, כמו"כ פעל גדולות ונצורות למען הכלל והפרט, מתוך הצנע לכת, כשכל מגמתו היא להרבות כבוד שמים.

מלבד היותו גאון ופוסק, נודע כצדיק יסוד עולם. הג"ר יעקב טייטלבוים, סיפר כי בהגיע רבינו [הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל] לווען, הלך עמו ברחובה של עיר, לפתע הבחין רבינו בדמותו של הדיין ר' יוסף, ובעיני הבדולח שלו קלט את הכרת פניו שענתה צדקות וקדושה, למרות שטרם הכירו אז, ולא ידע מי הוא. ושאל את תלמידו הג"ר יעקב אודותיו: "מי הוא זה - מיט דעם ריינעם ליכטיגען פנים". לאחר פטירתו נתקבצו חלק מדברי תורתו ונדפסו בספר 'פרדס יוסף' (הנדמ"ח בתוספת מרובה, ברוקלין תשס"ג), מן הענין לציין את דברי הגאון ר' שמואל וואזנר (שליט"א) [זצ"ל] בהסכמתו לספר: "וזוכה אני להעיד כי נאמרו בקדושה וטהרה דחילא ורחימא, יראה פשוטה וענות חן שהיו עוטפים אותו צדיק וגברא רבא, אשר לזכותו יש לכוף כל העליות הרוחניות של עיר מולדתי ויען, אשר בימיו שהיו בימי גאוני ישראל הכי מפורסמים היתה אכסניה של תורה. ומעולם לא ראיתי אותו כח התפילה, אותו השתפכות הנפש באותם דמעות טהורות, שהיה אותו צדיק שופך מקירות לב הטהור...". נלב"ע ביום ו' אדר שנת תרצ"ג לפ"ק, והובל למנוחות בסמוך למצבת רבו במאטרסדארף. "המאיר לעולם" (אנטווערפען תשס"ז) ע' י"ז

סיפר לי הרה"ח ר' בעריל ווייס נ"י, ששמע מאביו הרה"ח ר' שלמה ע"ה, ששמע מהגאון ר' יוסף בוימגארטן זצ"ל שאמר: איך האב מיך געווייקט אונטערן טלית פונעם חתן סופר.

עוד סיפר לי הנ"ל, ששמע מאביו ז"ל: שפעם סיפרו להרה"ק מהרי"ד מבעלזא זצ"ל אודות פירצה בעיר ווין, אמר הרה"ק: ר' יאסעלע (כך קרא להגאון ר' יוסף בוימגארטן) וויסט דערפון, איז ידי מסולקת. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשע"ב) ח"ה, ע' שמ"ה

סיפר [הגה"צ רבי שלמה בוימגארטן זצ"ל] על אביו הגה"צ רבי יוסף זצ"ל, שפעם אחת הגיע הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זצ"ל לעירו, והלך עם קבוצת חסידים ברחוב וראה אותו, והיה זה קודם שהכירו, ושאל את האנשים שמסביבו: ווער איז דער יוד וואס זיין צורה שיינט עם? (=מיהו היהודי הזה שצורתו זורחת). ופעם אחרת כשהגיע הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זצ"ל לעירו, היתה אכסנייתו קומה אחת למעלה מביתם, וביום רביעי עשה 'טיש', ואביו הגה"צ רבי יוסף זצ"ל היה עסוק אז בפסיקת שאלות על עופות וכדומה, ושלח המהרי"ד זי"ע שליח למטה לקרותו שיבוא לטיש, והתנצל אביו שאינו יכול לבוא עכשו מפני שהוא עסוק בפסיקת שאלות, וכששמע זאת המהרי"ד זי"ע, ירד אליו לדירתו לבקרו. הגה"צ רבי יצחק טוביה ווייס שליט"א, גאב"ד העדה החרדית, "רבינו הגדול אמרו" (ירושלים תשע"ז) ע' ר"ט, "עדי מרום" (ברוקלין תשע"ד) ע' ת"ח

כשלמדנו הגמ' שבת (כ"ג ע"א) אמר אביי מריש הוי מזהדר מר אמשחא דשומשמי, אמר האי משך נהורי טפי. ופירש"י דאינו ממהר לכלות כשמן זית. הרי דיש בזה הידור שאינו ממהר לכלות, ודולק זמן הרבה. ובזה אמר [הגאון רבי שלמה בוימגארטן זצ"ל] שנתבאר לו מה שאביו רבי יוסף זצ"ל היה שמח מאוד בחנוכה כשנרותיו דלקו זמן רב, והיו שתמהו לשמחה זו מה עושה, אבל בדברי הגמ' מצאנו מקור נאמן לשמחתו. הרב ישראל שטערן ז"ל, "שיח ישראל" (ירושלים תשע"ב) ע' קל"ב

סיפר לי הרה"ח ר' מאיר יודא וואזנער נ"י, בשיכון סקווער היה שריפה גדולה ביום י' ניסן שנת תשכ"ו, כל הבית מדרש נשרף ר"ל, אבל חדרו של הרה"ק מסקווער זצ"ל לא נשרף ואפילו עשן לא נכנס לחדרו. ושמעתי אז מהרה"ק מסקווער שאמר על זה, דא האט מען נישט גערעדט ביים דאווענען.

וכן היה בעירנו עיר ווין, שהיו שני בתי כנסיות שנקראו בשם "שיף שוהל", בחצר עמדה השיף שוהל הגדולה, שהגאון רבי ישעיה פירסט ז"ל כיהן שם כרב, והתפללו בבית המדרש ההוא כשבע מאות אנשים, אבל היו ביניהם גם אנשים שהיו מאדערן, למעלה היה הרב הגה"צ ר' יוסף בוימגארטן זצ"ל, שהיה צדיק. הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מקאפיטשיניץ זצ"ל היה רגיל לבא מידי שנה בחג השבועות לבית מדרשינו, לשמוע אמירת אקדמות של ר' יוסף. בבית המדרש הזה, לא דיברו לא רק בעת התפלה, אלא כשהיו נכנסים לבית המדרש אפילו לפני התפלה לא דיברו שמה, והתפללו שמה מאתיים אנשים, וכל מי שנכנס לבית המדרש ניגש אל ארון הקודש ואמר ואני ברוב חסדך כו' ביראתך, ונשק לפרוכת וחזר לאחוריו. בית המדרש הזה לא נחרב בקריסטאל נאכט. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשע"ב) ח"ט, ע' קע"ד

רמז למנהג המוהל לזמר אז ישיר

אמר [הגאון רבי שלמה בוימגארטן זצ"ל] בשם אביו זצ"ל דמה שאנו נוהגין שהמוהל ביום הברית מזמר את השירה, ומתחיל מ'וכרות עמו הברית', דבתחילת השירה 'אז ישיר' יש רמז למילה, כי 'אז' בגימטרי' ח' רומז למילה בשמיני. הרב ישראל שטערן ז"ל

הגה"צ רבי חנוך צבי לוי מבינדין זי"ע

יום ההילולא - ו' אדר [א]

נולד בעיר מאלעניץ ביום ז' כסלו שנת תרל"א לפ"ק לאביו הרה"ח מו"ה פנחס יעקב הכהן לעווין. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגה"צ מו"ה ר' ארי' יהודה ליב אלטר מגור בעל שפת אמת זצ"ל, ונתיישב בעיר גור. בשנת תר"פ נתקבל לאב"ד בק"ק בענדין. נדפס ממנו ספר "יכהן פאר" חידושים ודרשות, ועל התורה ומועדים. נפטר ביום ו' אדר ראשון שנת תרצ"ה לפ"ק. "כרם שלמה" (כאבוב) אייר תשמ"ו, ע' כ"ג

אמר לי כ"ק חותני אדמו"ר השפת אמת זצלה"ה, בהיותי צעיר לימים שאלמוד הרבה בסדר קדשים כאשר הנני כהן. הגה"צ מבענדין זצוק"ל, בהקדמתו לספרו "יכהן פאר", על סדר קדשים

בניו וחתניו של האדמו"ר מגור, בעל "שפת אמת" זצוק"ל ענקי רוח היו כולם, בלי יוצא מן הכלל. אישי מעלה שהאירו את שמי פולין החסידית. בכור בניו, האדמו"ר רא"מ, ראש גולת אריאל ורבן של כל בני הגולה. השני, הגה"ק רבי משה בצלאל הי"ד הפך לסמל היראה הצרופה והעילאית, קדוש וטהור אשר משכמו ומעלה גבוה מכל העם. גיסם הגה"ק רבי יעקב מאיר בידרמן זצוק"ל מראשי רבני ווארשה, לא יצא מימיו מארבע אמות של תורה, שקדן נפלא שלן באהלה של תורה בכל שנות חייו תמיד, בכל עת ישב והגה בלמודו. שני הבנים הצעירים של האדמו"ר, היו נפלאים במעשיהם ובשיעור קומתם. רבי נחמי' הצדיק התמים שדומה לעולה תמימה, אשר לא יצא מימיו מד' אמות של תורה וחסידות ורבי

מנחם מענדיל הגאון והמקובל והחכם הנפלא, ענק רוח, מיחידי סגולה בדורו. מסכת מיוחדת במינה היה הגה"ק רבי חנוך צבי, גיסם.

גאון בנגלה ובנסתר, קדוש עליון ואוהב ישראל אמיתי אשר לו בדרכו המיוחדת במינה תוך נאמנות ללא סייג לשיטת גור ולתורת מוריו- אבותיו. הכנותיו לתפלות נמשכות שעות ארוכות בימי החג ולעתים אינו מספיק לסעוד בכלל, התפילות עצמן כבר אינן ארוכות במיוחד.

הוא בעל רגש ובעל תנועות רבות, בבית מדרשו של האדמו"ר מגור אינם רגילים בכגון הא, אבל לרבי חנוך צבי איש אינו מעיר ואיש אינו אומר דבר, להיפך, בהערצה גלויה מתייחסים למעשיו. הרה"ח ר' יהודה ליב לוין ז"ל, "רב פאר" (ירושלים תשכ"ד) ע' מ"ח

בשנת תרפ"א נקרא לכהן פאר כרבה של בנדין. העיר היתה לפני בחירתו סלע של מחלוקת והתגוששות בין הפלגים הדתיים והחילוניים. מערכת הבחירות התנהלה בסופה ובסערה. לאחר שרבי צבי חנוך נחל נצחון בבחירות ונבחר כרב, באו לביתו יריביו שהרבו להשמיצו בימי הבחירות, לביקור נימוסין. הוא שמח מאד לקראתם וכיבדם יפה מאד, פתח ואמר: מעשה בחכם אחד שנקלע ליער וחיות טרף הגיחו לעומתו וזממו לאכלו חיים. כלי זיין לא היו בידו להילחם בהם, ואף אלמלי היו לו כלי זיין לא היה יודע כיצד משתמשים בהם. מה עשה? החליט בלבו שיתחיל לאהוב את החיות הללו. אך כיצד אוהבים חיות טרף? היה מתעמק ומפליג בהרהורים, שהם יצורי ה', וכל מה שברא לכבודו ברא, עד שהתעוררה בלבו אהבה עזה ונאמנה. מכיון שכך החלו גם החיות לרחוש לו אהבה, כי "כמים הפנים לפנים" ולא נגעו בו לרעה!

אף אני כן - הפטיר רבה של בנדין בנימת נצחון - עוד מקודם החלטתי לאהוב את כולכם, ולכן הצלחתי בבחירות!... הרב אהרן סורסקי שליט"א, "דמויות הוד" (ירושלים תשל"ח) ח"ג, ע' מ"ב

הגה"ק מבענדין (רח"ה הכהן לעווין) זצ"ל, אמר לאחד מתלמידיו בעת שנתמנה לרב העיר. שידע שרב העיר, הוא כמו שעון העיר, שכל בני העיר מביטים עליו ומתנהגים על ידו. אמנם, אין לתלותו במקום נמוך, שכל עובר ושב יוכל להגיעו כפי רצונו, וגם לא למעלה ביותר שיהיה קשה להביט עליו, כי אם באמצע מגדל העיר.

הנמשל הוא, שלא ישמע ויטה אוזן לעשות לכל מי שישבבו. גם לא יהיה נעלה ומופרש מהם ביותר, שאז יאמרו כי גבוה הוא ואין יורד ומבין כלום לצורכיהם, כי אם באופן בינוני. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, אבד"ק גולדרס-גרין, "שיחתן של עבדי אבות" (ירושלים תשס"ח) ח"ב, ע' ר"ל

בנים שירו למלך

כ"ק מו"ח (ה"שפת אמת") זצ"ל שאלני פעם אחת בשבועות בשלחן הקדוש על נוסח הפייט ועתה בנים שירו למלך, דהי' צ"ל בנים שירו לאב, ונ"ל דאי' ברמב"ן דאהבה ויראה אי אפשר להיות בפעם אחת בלתי בעבודת השם לבדו, ולזה שפיר שייך ועתה בנים שירו למלך, דשניהם חד, ולזה מסיק בתפארת מפואר דמושניהם יחד נעשה מדת תפארת כידוע. "כהן פאר" (ירושלים תשכ"ד) ע' ק"ל טו"א

הגה"צ רבי ליפמן דוד שובקס זצ"ל

יום ההילולא - ז' אדר [ב]

הגה"צ רבי ליפמן דוד שובקס זצ"ל, נולד בשנת תק"צ בקירוב לאביו הרה"ח הצדיק רבי ישראל יצחק זצ"ל. רבי דובצ'ה היה נודע לגאון בהוראה עוד בצעירותו בפולין, והורה עוד בחייו של האדמו"ר הזקן מקוצק. עלה לירושלים בשנת תרנ"ח ואחרי תקופה קצרה חזר לחו"ל בשליחות לבנין השכונה "בתי ורשא" בירושלים. בשנת תרס"א חזר ובעל ה"תורת חסד" הטיל עליו לשמש כראב"ד לעדת החסידים בירושלים... זקן ושבע ימים נפטר בז' אד"ב שנת תרפ"ד. מתוך "מרא דארעא דישראל" (ירושלים תשס"ג) ח"ב ע' רפ"ז

הגאון רבי אשר שולמן, תלמידו המובהק של רבינו [הגרצ"פ פרנק זצ"ל] ומגדולי רבני טבריה, סיפר על דברים החרותים על לוח לבו מימי נעורו. הוא זוכר שפעם בפורים המשולש ישב אצל רבינו, והגאון רבי דובצ'ה שובקס זצ"ל בא והביא לו בעצמו משלוח מנות. בשמחת תורה היה הולך לכותל המערבי, כי זה רגל בפני עצמו. כאשר נאלץ לכתוב גט פטורין להפריד אשה מבעלה, היה בוכה בדמעות שלישי, שהרי גם מזבח מוריד דמעות כאשר אדם מגרש את אשתו הראשונה. פעם בערב פסח היתה בעיר שאלה, הפרישו חלה מהמצות, והחלה נתערבה וכבר אכלו קצת. רבי דובצ'ה אסר את כל המצות, ואילו רבינו [הגרצ"פ פרנק] התיר.

מיראי הוראה היה רבי דובצ'ה, אף שפסק ודן את ישראל במשך שבעים שנה, ואף שהיתה לו ברכה מהאדמו"ר מקוצק, רבו המובהק ומסמיכו להוראה, שלא יכשל בדבר הלכה, מסופר עליו שהיה שופך דמעות ואומר בכל יום את ספר התהלים, ומתפלל שלא תצא תקלה מתחת ידו. כאשר היה מסדר גט פטורין היה שרוי בתענית ובתפלה, ואכן היתה לו סייעתא דשמיא במקרים ידועים, שהקב"ה מנע רגלי חסידו מלהיכשל בדבר הלכה.

מסופר כי פעם בעת המלחמה העולמית הראשונה שחטו פר בערב חג השבועות, ונתעוררה שאלה על כשרות הפר. חכמי ירושלים נתנו עיניהם בו שהוא יפסוק, והם היו בדעתם להחמיר. בידעו את שעת הדחק הגדולה, והיה זה קרוב לפיקוח נפש, עיין בדבר בכל כוחותיו הרוחניים והגופניים, ופסק בכוחא דהיתירא, אך מיד התעלף מרוב התרגשות והתאמצות.

הוא ידע גם להשתמש בכח התקיפות לטובת הציבור. מעשה בסוחר הדסים שהצליח בסוף ימי המלחמה, תשרי תרע"ח, להביא הדסים מהגליל לירושלים, אך הפקיע את השער, ודרש מחיר מופרז שהציבור המדולדל לא היה יכול לעמוד בו, רבי דובצ'ה שלח את שמש בית הדין אל אותו סוחר וקנה ממנו הדס אחד, ואמר לו כי הוא עומד לפרסם ברבים כי בשעת הדחק יוצא אדם בהדס אחד בלבד. אותו סוחר הבין מיד את אשר לפניו ומיד הוריד את המחיר, וכך יכלו אנשי ירושלים לקיים מצות ארבעה מינים במחיר סביר, בזכות חכמתו ותקיפותו של אותו זקן.

גם בימי זקנותו המופלגת בגיל קרוב למאה שנים, המשיך לשאת את עול הדיינות וההוראה. אף בדברים המצריכים ראייה מדוקדקת, לא נס ליחו ולא כהתה עינו. אך בכל זאת היות וחשש שמא נפגמו חושיו,

הוא עשה לו מנהג לסור מפעם לפעם לבית רבינו [הגרצ"פ פרנק] ידידו הנאמן, כדי שיבחן אותו ויפסוק לו אם עדיין יכול הוא לשאת באחריות ולפסוק הלכה לרבים [ידוע כי הגאונים בעל "נודע ביהודה" והגר"ח מצאנו בעל "דברי חיים" לא רצו לסמוך על הוראתם בימי חולשתם וזקנתם]. מסופר שרבי דובצ'ה עמד על כך שהוא יבוא לבית רבינו, ולא הסכים שרבינו יסור אליו. רבינו הרגיע את רוחו כי הוא שלם ומשנתו שלימה. לא נס ליחו ולא כהתה עינו (מפי בנו הרה"ח רבי יעקב שובקס).

כאמור פעל רבינו יחד עם רבי דובצ'ה בעניני הציבור, והיו נושאים שונים שהסעירו את ירושלים. הם פעלו יחד מתוך הרמוניה הדדית מושלמת בעצה אחת. ויחזו בהם זקנה ובחרות.

היתה תקופה שהיו יושבים יחד בביה"ד בחורבה, רבינו יחד עם רבי דובצ'ה שישב בראש, ועמם רבי יונה ראם, כפי שעלתה במחשבה של הגאון רבי שמואל סלנט בתחילה. זקני ירושלים אמרו כי היה זה הרכב מוצלח שכמותו לא היה מעולם. יחד ניהלו את ספינת ירושלים בסערת הימים, עד שעלה למתיבתא דרקייעא ביום דאיתקטיר משה רעיא מהימנא, ז' אד"ש תרפ"ד. "גאון ההוראה" (ירושלים תשע"א) ח"ב, ע' 495.

רבי יהושע נגרטן, מחשובי חסידי קרלין, היה מספר כי באחד הלילות והוא יושב באשמורת הבוקר בביהמ"ד דחסידי קרלין, ולומד עם בנו ר' חיים, ראו לפתע את רבי דודצ'ה שובקס נכנס לביהמ"ד, נגש לארון הספרים, מוציא ספרים, מעיין בהם ומחזיר אותם למקומם. לאחר שר' יהושע הבטיח לו שלא יספר את זה עד יום פטירתו, גילה לו רבי דודצ'ה פשר הדבר, כי בחלומו ראה את עצמו במתיבתא דרקייעא, וחכמי המתיבתא נחלקו בדעותיהם, הללו אוסרים והללו מתירים, לפתע שמע בת קול "הבה ונשאל מה דעתו של רבי דודצ'ה בהלכה זו", הוא נענה איפוא והכריע בשאלה.

כאן המשיך לספר התערב רבו רבי מנחם מנדיל מקאצק, והפטיר "הלכה כרבי דודצ'ה", ולשמע הדברים נתעורר משנתו והנה חלום.

"רצייתי להיות בטוח אם ההכרעה שיצאה מידי מבוססת כל צרכה, גילה רבי דודצ'ה באזני רבי יהושע, ולכן מיהרתי לביהמ"ד כדי לבדוק את הענין. כל שנות חייו של רבי דודצ'ה שמר ר' יהושע על הבטחתו, ורק אחרי ארונו סיפר ר' יהושע את המאורע המופלא. הרה"ח ר' בצלאל לנדאו ז"ל, "חידושי הגר"ד" (ירושלים תשמ"ח) ח"א, ע' י"ד.

ט' אדר

הגאון רבי שלמה זלמן מוואלאזין זי"ע

יום ההילולא - ט' אדר

הגה"ק רבי שלמה זלמן מוואלאזין זי"ע, או כפי שנקרא בחיבה: רבי זלמע'לה, נולד לאביו הדגול "תם וישר ירא אלקים וסר מרע" רבי יצחק, הפרנס דוואזין, ולאמו הצדיקת מרת רבקה ע"ה (שהיתה בת הג"ר ישראל הכהן רפאפורט זצ"ל מפינסק, אחי הגאון המפורסם רבי חיים הכהן רפאפורט זצ"ל מלבוב), ביום כ"ו סיון שנת תקט"ו לפ"ק.

יחד עם אחיו הגדול, הגה"ק רבי חיים מוואלאזין זי"ע בעל 'נפש החיים', הסתופף בבית אלוקי הגאון החסידי רבי אליהו מוויילנא זי"ע, שם נתקדש ונתעלה להיות גבוה מעל גבוה (אחיהם הבכור היה הג"ר שמחה זצ"ל).

ללמד על רוב גדלו ועוצם קדושתו, די לציין שאת אחיו הגדול, רבי חיים זצ"ל, תיארו על מצבתו וייחסוהו אחר אחיו הקטן ממנו בזו הלשון: "אחי ראש אלפי ישראל הגאון וצדיק דמי לבר אלהין, קדוש יאמר לו כקש"ת מו"ה שלמה זלמן נ"ע".

ביום ט' אדר שנת תקמ"ח השיב נשמתו הטהורה למרום למגינת לב כל בית ישראל [ומנו"כ בוילנא]. מעטים וקצרים היו ימיו עלי חלד שלושים ושתים שנה, אך כבר אמרו כי מה שהספיק בתורה ברוב חכמתו, עוצם גאונותו וגודל קדושתו, גם חיי מתושלח לא היו מספיקים לכך!

דברים נוראים וסיפורים מופלאים מדעת אדם מסופרים על האי גאון וקדוש ממקורות נאמנים ביותר, במיוחד מפי כתבו של תלמידו ובן ביתו הג"ר יחזקאל פייוויל זצ"ל, מגיד מישרים ומו"צ דק"ק ווילנא, אשר העלה זכרו טהור עלי ספר 'תולדות אדם' [נדפס לראשונה לפני כמאתיים שנה, בדיהרנפורט, בשנת תקס"א, כשרבני וגאוני ווילנא נתנו עליו עדיהם, בו מספר המחבר את "הנוראות והנפלאות אשר עיני ראו באיש הנורא הלזה בהמשך זמנים רבים אשר זכיתי להתעלס עמו באהבים..."]. מחבר הספר השכיל לשלב בין פרשת התולדות ומסכת חיי - הערות יקרות והקדמות נחמדות, ומרבה להביא מדברי תורתו של רבו הק', פלפוליו וחיידושיו, משחר ילדותו ועד אחרית ימיו. "עלים לתרופה", ויקרא תשס"ה, עמ' ג'

סיפר מו"ר הגרמ"ד הלוי סאלאווייציק שליט"א:

פעם ישבו לפני הגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל, גדולי תלמידיו ר' דוד טעבלי ממינסק, ור' בערל טורעצער ועוד, ודיברו בענין מאמר חז"ל. "כל פרנס המתגאה על הציבור שלא לשם שמים אינו זוכה לבן תלמיד חכם". ואמר אז ר' חיים זצ"ל, דמכלל לאו אתה שומע הן, וא"כ יוצא ד"כל פרנס המתגאה על הציבור לשם שמים, זוכה לבן תלמיד חכם!!!

והוסיף הגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל ואמר, אבא שלי היה פרנס בוואלוז'ין וכל עבודתו היתה לשם שמים, ולכן זכה לבן כאחי רבי זלמן שהיה אצלו ברור בע"פ כל התורה ש"ס בבלי וירושלמי, ספרא, ספרי, מכילתא, תוספתא, מדרשים, זוהר, תיקונים ועץ חיים [על עצמו בכלל לא עלה בדעתו].

והמשיך רבי חיים זצ"ל ואמר, דאפילו אם אחי ר' זלמן היה חי בזמן התנאים והאמוראים ג"כ היה נחשב לתלמיד חכם. התלמידים כששמעו כך אחזתם רעדה. נענה אחד מבין התלמידים ואמר, א"כ אז מה כבר היה הגאון מוילנא זצ"ל? ענה להם ר' חיים דאפילו אם אחי ר' זלמן היה חי אלף שנים פעמיים, לא היה מגיע לקרסוליו של הגר"א זצ"ל.

וביאר את כוונתו, דאצל ר' זלמן היה ברור בע"פ כל התורה כמו שכל יהודי יודע לומר "אשרי יושבי ביתך" בעל פה. אך אם נשאל אדם איזו מילה כתובה לפני "חנן ורחום ה'" יצטרך לחזור הפסוק שלפני כן, ועי"ז ידע, ולא יוכל לומר מיד המלים שלפנ"כ. ואם נשאל אותו ב"עלינו לשבח", לומר מילה קודם, יצטרך לשם כך להתחיל מתחילת "עלינו לשבח" או שיצטרך להסתכל בסידור.

סיים הגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל: "ידיעת אחי ר' זלמן היתה בכל התורה כמו שכל אדם יודע "אשרי", ובודאי שזה נחשב לתלמיד חכם אף בזמן התנאים והאמוראים. אכן הגר"א זצ"ל ידע את כל התורה באופן שיכול לומר גם מהוסף להתחלה. הרב שמעון יוסף מלר שליט"א, "עובדות והנהגות לבית בריסק" (ירושלים תשנ"ט) ח"א,

ע' קפ"ג

החפץ חיים מביא בספרו: פעם בהיותם בדרך, נקלעו תלמידי המפורסמים של הגאון מוילנה, האחים ר' חיים ור' זלמן מוולוז'ין לאכסניה, שבעליה, בחשבו אותם כפי הנראה לאורחים רגילים, חרפם והעליבם עד מאד וגרשם מבלי לתת להם מקום לינה באכסניתו. נאלצו על כן להמשיך בדרכם באישון לילה, להפתעתו הרגיש הגאון ר' חיים בצדיק ר' זלמן שהוא בוכה - שאלו:

"מה לך בוכה, אחי היקר? מדוע זה תשים לבך לעלבונות האויילים? האמינה לי כי אני אף לא הקשבת להם ולא שמתי אליהם לב!"

"לא אחי יקירי", ענה הצדיק תוך בכי, "לא על העלבונות שהעליבני בעל-האכסניה אני בוכה, דוקא בזה לא איכפת לי. אך מדאיבתני העובדה, שבשעת מעשה, בשעה שזה נתן עלינו בקולו, הרגשתי עמוק בלבי רגש מסוים של צער. מכאן אני למד שטרם הגעתי למדרגה זו של "הנעלבים ואינם עולבים" ועל דא קא בכינא!" הרב משה מאיר ישר ז"ל, "החפץ חיים - חייו ופעלו" (ת"א תשי"ח) ח"א, ע' קכ"א

רבי זלמן מוולוז'ין, היה בין התלמידים הראשונים במעלה והחשובים ביותר [של הגר"א מוילנא זי"ע], פעם אחת ציוה הגר"א למשמשו להביא לפניו מסכת נזיר, כדי לעיין בלשון ברייתא, אך הלה נתעכב בדרכו. רבי זלמן, שהיה אז אצל רבו ונתבקש לומר על פה, נענה מיד וחזר על הענין, מראשו ועד סופו בעל פה, ולא הפיל מלשון הגמרא כלום. הגר"א נהנה ביותר והביע מקצת שבחו בפניו: "בני, עליך אומר הכתוב (ישעיה נ"א, ו') "עם תורתם בלבם". כן היה הגר"א אומר: "אם יתן איש כל הון ביתו באהבה, שאהב ר' זלמן שלי את התורה, בוו יבוזו לו". הרה"ח ר' בצלאל לנדאו ז"ל, "הגאון החסיד מוילנא" (ירושלים תשל"ח) ע' ע"ד

הגאון האדיר בעל שאגת אריה זצ"ל סיפר: כי שמע משני בחורים שהיה מספרים זה עם זה, הגדול היה כבן י"ד שנים, זה היה הגאון האדיר מוה"ר חיים זצ"ל מוולאז'ין, והשני היה כבן שבעה שנים, זה היה אחיו הגאון הצדיק מוה"ר שלמה זלמן זצ"ל, ושאל הבחור הגדול לאחיו הקטן שקשה לפניו איך יכול להיות אצל בני ישראל אנשים שאינם כשרים, או אינם בעלי תורה, הלא אבותינו אברהם יצחק ויעקב היו שלשה דורות צדיקים יסודי עולם, והיה מהראוי שהתורה תחזור מעצמה לזרעם וזרע זרעם עד לעולם, והשיב לו אחיו הצעיר תשובה נצחת, הלא הגמרא (בבא מציעא פ"ה ע"א) לא אמרה שמכאן ואילך יהיו הבנים בהכרח תלמידי חכמים, רק חז"ל אמרו שמכאן ואילך "התורה מחזרת על אכסניא שלה" די שהבנים והבני בנים נקראים אכסניא לתורה, ודפח"ת. הרה"צ רבי אריה מרדכי רבינוביץ זצ"ל, אב"ד בני-ברק, "קרני ראם" (ב"ב תשנ"ה) ע' קכ"ה

י' אדר

הגה"צ רבי אליהו רוט זצ"ל

יום ההילולא - י' אדר [א]

נולד בשנת תרס"ה בירושלים, לאביו הרה"ח רבי ישראל יואל זצ"ל, שהיה אבן חן במשפחה מפוארת של בעלי כשרונות נדירים, מהדרים במצוות ואנשי חסד ותיקים. עקב המצב הקשה ששרר בירושלים יצא ללמוד לחו"ל בשיבות הגדולות שבימים ההם והיה ממציוני הישיבות באונגוואר ובצעהלים, כשגאוני ראשי הישיבות העריכוהו וקירבוהו עד למאד, ומסרו בידו את הפיקוח הרוחני על התלמידים הצעירים.

בישיבה הגדולה שבאונגוואר התחבב על הגאב"ד הגאון רבי יוסף אלימלך כהנא זצ"ל, ואף עלה בידו להקים את הישיבה מחדש ולהכניס בה תלמידים מעולים, לאחר שנסגרה מסיבות שונות, וגאב"ד אונגוואר הוקירו על כך כל ימיו. בישיבה שבצעהלים כבר היה למפקח רוחני, על אף גילו הצעיר, ורבו מסר בידו כל הכרעותיו בקשר לניהול הישיבה. עוד בשחר נעוריו התגלה בכמיהתו הרבה להתבודד עם קונו, בהידורו במצוות ובמיוחד במעשי החסד וקפידתו על ענינים שבין אדם לחבירו, עד מהרה נתגלו כוחותיו הטמירים ורבים נמשכו אליו לשמוע מפיו דברי אלקים חיים ולקבל ממנו הדרכות, עצה ותושיה.

בימי עלומיו חזר ארצה, וכאן נדבק לצדיקי ומצוקי ארץ, לראשונה עם הגה"ק רבי זעליג ברוורמן זצ"ל ראש ישיבת מאה שערים, שהי' גדול בתורה ובמדות בדור ההוא, וקבע אתו שיעורים בנגלה ובתורת הח"ן, ולאחר מכן נדבקה נפשו להרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זצוק"ל, ומאז לא משה ידו מתוך ידו עד ליומו האחרון. בתקופה זו, עמד על סוד גדולת רבו. קיבל ממנו מענה על ספקותיו ושאלותיו, ליוה אותו בדרכו, ראה את סדר יומו, מתן עצותיו, הליכותיו לכותל המערבי ומקומות הקדושים, ובחושו המיוחד למד היטב את דרכו, ובנה עליו את יסודותיו לבארו אשר חפר והשקה לצמאים שבאו בצל קורתו. לאחר מכן היה דבוק לצאצאיו האדמו"רים רבי גדלי' משה ורבי מרדכי זצוק"ל ויבלחט"א כ"ק האדמו"ר (שליט"א) [מהר"א מזוועהיל זצוק"ל] ממשיכי דרכו שבקרבים היה לזקן החסידים, פארם, נאמן ביתם ולדמות המרכזית.

כמו כן זכה לקירבה מיוחדת אצל הרה"ק רבי ישראל מהוסיאטין זי"ע, הרה"ק בעל שומרי אמונים זי"ע, והגאון בעל דעת סופר מפרשבורג זצ"ל, שהעריכוהו והמתיקו אתו סוד-שיח מלבד גדולי מקובלים שצבאו לפתחו. עם פרסום שמו הטוב, נתבקש והרביץ תורה לאלפים, בשיעורים מרכזיים, ובשיחות מוסריות, ובנוסף להיותו המשפיע הרוחני והחסידי של חסידי זוועהיל האציל מהודו בישיבות רבות: שומרי החומות, תפארת ישראל-רוז'ין, פרשבורג, ועוד, מלבד שביתו היה מלא ברוב שעות היום מדורשי דבר ד' ומבקשי עצתו. במסגרת זו העמיד אלפי תלמידים, קירב והכניס הרבה נפשות תועות לאביהם שבשמים.

שיחותיו התורניות והמוסריות, המתובלים במפרשי הש"ס, מדרשי וספרי חסידות, היו לשם דבר ומוקד משיכה להמונים, בהם גילה כחו הרב בכל מכמני התורה ופירשה במלים המתאימות ובהתלהבות יוקדת אש מיוחדת שמשכו את הקהל כחבלי קסם והושפעו מכך לחיי המעשה. חיפש את נקודת האמת בכל דרך לימודו, וזאת הנחיל לתלמידיו, להיות שוקדים על לימודיהם בלימוד לשמה ללא כחל ושרק.

בצעירותו כיתת את רגליו שעות וימים ארוכים לגיוס כספים ואמצעים לנצרכים כגבאי צדקה נאמן לגדולי הדור, ואף הפעיל את תלמידיו הרבים למטרה קדושה זו והציל בכך רבים ממצוקתם הקשה במתן בסתר ולא החזיק טיבותא לנפשיה.

החל מהכנסיה הגדולה השניה של אגודת ישראל, השתתף בכל הכנסיות של התנועה ועמד לימינה בכל עוז בפעולותיה ומאבקה. את דבריו השמיע בגאון ללא חת, בהיותו עקבי ומקורי לדעת רבותיו הק' באמונה תמימה.

ידוע סבל חולי ומכאוב היה כל ימיו, וכל זאת לא מנעוהו להתרוצץ ולעשות כל פעולה למען מטרותיו ושאיפותיו הנעלות, להחדיר מוסר ויראת-שמים לשומעי לקחו, ובמסירות נפש ממש שמר על כל מנהגיו והליכותיו.

שפל-ברך היה מעודו, ועל אף מעמדו ותפקידיו התורנים נדחק בכל מקום לקרן זוית, שייף עייל ושייף נפיק, מאס והרחיק עצמו מכל כבודים, והיה בכך לדמות ומופת בהנהגותיו כנאה דורש ונאה מקיים.

חודש לפני הסתלקותו נפטרה זוגתו, הרבנית מייטה ע"ה, שהיתה ממשפחה מיוחסת ומקורבת אצל כ"ק האדמו"ר בעל האהבת ישראל מויזניץ זי"ע, ואחותו של הגרי"א שטיין זצ"ל אב"ד פאלטישאן ומגדולי הרבנים בארה"ב. נסתלק עש"ק פר' תצוה י' אדר א' תשנ"ב. [תולדותיו נדפסו בספר "איש חסיד היה"] "המודיע", י"ב אדר תשנ"ב, עמ' א'

שמעתי פעם מהרה"צ ר' אליהו ראט זצ"ל, שהיה מחונן מאד בכשרון של חינוך ועסק בזה במסירות מימי חורפו ועד ימי זקנותו. שאמר בשם רבו הרה"ק ר' שלמה מזוועהיל זי"ע (שמלבד קדושתו המופלגת היה ג"כ חכם מחוכם כידוע), שחינוך הבנים דומה לתרגולת הדוגרת על ביצה, שממנה צריך לצאת אפרוח, בתחילה היא צריכה לשבת כ"א יום על הביצה כדי שהיא תתחמם ותהיה ראויה להוציא אפרוח חי, ושתי עובדות סותרות יש בכך: מצד אחד היא צריכה לשבת על הביצה ולכסותה מכל צדדיה, שלא תתקרר, כי אם יכנס בה מעט קרירות לא תיצלח הביצה, ומצד שני היא זקוקה לזהירות יתירה שלא תלחץ יותר מדי, בכדי שלא תקבל הביצה שום סדק ותלך לאיבוד. והיא עבודה קשה ומיוחדת במינה, והבורא חנן בינה לשכוי, וכל תרגולת יודעת את המידה המדוייקת. וסיים: וזהו "חינוך" - שמצד אחד דרוש שמירה רבה שלא יכנס בנער רוח זרה, ומצד שני הוא זקוק לזהירות יתירה, לא ללחוץ בו יותר מדי, כי כל סטיה לכאן או לכאן היא גורלית. והדברים עמוקים וחדים, ולולא ה' עזרתה לנו, בודאי לא היינו יכולים לעמוד בכך...

עוד שמעתי מהרה"צ ר' אלי' ראט זצ"ל, שמעודו קיבל על עצמו לעסוק בחינוך בני הנעורים, בפרט בתקופה של תחילת המדינה וכמה שנים שלפניה, ששררה כאן אווירה של ציונות וחילוניות והפקרות, והיתה התדרדרות רבה, בפרט בקרב בני הנוער, רבים מן הצעירים התפקרו רח"ל, והיו זקוקים או להרבה חכמה והתחכמות, כיצד לעצור בעד שטף המים העכורים. ר' אלי' נטל חלק בהצללת הדור הצעיר מנפילה, הוא היה יורד אל הבחורים ומתחבר עמהם, כאילו היה אחד מביניהם (כזכור בבדיחותיו החריפות, שתכליתם היתה דיבורי אמונה ונעימות בקרבת אלקים), וכך היה מצילם.

ר' אלי' אמר לי פעם, שאחת מעצותיו כיצד להשפיע על בחורים צעירים היתה, שבכל עת שחש במאן דהו שכבר עומד בקצה מדרון בדרך להתדרדרות רוחנית, היה ניגש אליו ומדבר עמו, אך לא על מצבו שלו, אלא על בחור אחר שצריכים לחזק שלא יתדרדר... ולא הזכיר לו אף ברמיזה את המצב בו הוא עצמו עומד, ועשה עצמו כאילו אינו יודע ממנו מאומה, הוא רק תאר בפניו את המצב של הבחור השני, כיצד הוא ייראה אם יעזוב מקור מים חיים, שצריך לשים עליו עינא פקיא, שלא יעזוב את דרך התורה, כי על ידי כך יתחיל לחלל שבת רח"ל ויעקור את עיקרי הדת, וכמה וכמה דורות ילכו לאיבוד על ידי קלות דעתו של הצעיר ההוא. כך היה שופע עליו דברים, ויעץ לו איך לדבר עם חבריו הזקוק לחיזוק, ושכנע אותו שרק הם שניהם ביחד מסוגלים להציל את הבחור ההוא, והתחנן לפניו: אנא, בא נפעל בכוחות משותפים להציל דורות רבים מאבדון, וזה יהיה זכות עולם עבור שנינו...

העצה המחוכמת הזאת השפיעה על הבחור, שאמנם הוא יחד עם ר' אלי' חיפשו עצות ופעלו בכל מיני השתדלויות להצילו, אך בו בזמן ניצל אף הבחור הראשון מהתדרדרות נוראה, ובאמת עיקר כונתו של ר' אלי' היתה להציל את הבחור הזה מרדת שחת. הרה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, "ונכתב בספר" (ירושלים

כאשר הייתי מלמד בתלמוד-תורה, לא שילמו למלמדים משכורת. חלק מהמלמדים אמרו שנאחר כל יום לתלמוד-תורה וחלק רצו לעשות שביתה. אני הלכתי להתייעץ עם הרבי שלי רבי אליהו רוט ז"ל וכך הוא אמר לי: "חלילה לך לשבות, אתה צריך ללמד את התלמידים ולהיות מסור להם. זה שלא נותנים לך משכורת זה צד שני, אבל עליך להמשיך ללמד את התלמידים ולהיות מסור להם. לא לאתר לתלמוד-תורה ולא לעשות שביתה. הבורא כל עולמים הוא זן ומפרנס לכל, ולא המנהלים או בעל-הבית". הגה"ח רבי נחום כהן שליט"א, "אמרי נחום" (ירושלים תשע"א) ח"ב, ע' שכ"ד

הרה"ח ר' אלי' ראט זצ"ל היה משגיח בהיותו באונגריין, וסיפר לי פעם, שפעם אחת מצא בגניזה ספר משיבת נפש והיה חסר שם דף השער והדף האחרון, ואמר שכאשר פתח את הספר נפתח לו מעין של דיבורים, ולא ידע מי הוא המחבר, והיה לו במשך כל הזמן על ידי זה מה לפרנס את הבחורים, וכאשר באו הבחורים לאחר פסח, אמרו לו הבחורים שבביתם אמרו להם שהמשגיח שייך לחסידי ברסלב, ואמר שאז לא ידע עדיין שיש חידוש זה בעולם, ולא ידע למה אומרים עליו כך, ורק כשבא לארץ ישראל הבין הענין.

ובזמן הקמת המדינה הציל הרבה ילדים ליהדות, והיה לו שיטה לכיין כל אחד על פי דרכו, כשראה אחד שלו מתאים תורת חב"ד הורה ללמוד ספרי חב"ד, וכשראה אחד שמתאים לנפשו תורת ברסלב היה מורה לו ללמוד ספרי ברסלב, פעם אחת עלה לבית המדרש וביקש לקנות הספר משיבת נפש, ואמר שפגש באחד שהכירו באונגארין קודם המלחמה, ולאחר המלחמה ירד ל"ע מהדרך, וכעת רוצה לפעול לשנות את ביתו, אך הוא רואה שהיאוש מהעבר מציק לו, ומשום כן ביקש להביא לו הספר משיבת נפש, שכאשר ישיג ענין זה יתעורר לטובה. הרה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, "אוסף אמרים-חנוכה" (ירושלים תשס"ט) ע' פ"ז

ברכת "אשר יצר"

נוהג היה המחנך הדגול, החסיד הידוע הרה"צ ר' אליהו ראטה זצ"ל, לומר ולשנן לבאי ביתו ולתלמידיו ושומעי לקחיו, בזה"ל: "איר ווייסט וואס דאס הייסט "אשר יצר"?! א שווערע אפאראציע, אויפן גרינגסטן אופן, אן א שלאף געטראנק, אן ווייטיגן, דורך דעם גרעסטן פרופסור, און אומזיסט - דאס הייסט אשר יצר! [תרגום: היודעים אתם מהו ברכת "אשר יצר"? - ניתוח קשה ומסובך (לניקוי הפסולת מהגוף), א. הניתוח נעשה באופן הקל ביותר. ב. ללא הרדמה. ג. ללא כאבים ויסורים. ד. על ידי הרופא הגדול ביותר. ה. ובחינם, ללא כל תשלום]. הרה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, "המברך יתברך" (ירושלים תשס"ו) ע' ס"ה

הרה"צ רבי נפתלי חיים אדלר מדז'יקוב זצ"ל

יום ההילולא - י' אדר [א]

נולד ביום י"א בחשון תרע"ג בעיה"ק ירושלים ת"ו לאביו הרב מרדכי יהודה אדלר זצ"ל, שהיה חתן הרה"ק רבי אליעזר ניסן מדז'יקוב זי"ע.

בסוכות תרע"ח ניטלה תפארתה של המשפחה - רבי מרדכי יהודה ז"ל נקרא לשמי מרומים באבי ימיו, והותיר אחריו את זוגתו מרת צירל ובנו היתום כבן החמש - רבי נפתלי חיים. בתמוז של אותה שנה נפטר זקינו, רבי אליעזר ניסן זצ"ל. היה זה עם סיומה של מלחמת העולם הראשונה עת נפתחו הגבולות, על כן החליטה הרבנית האלמנה מרת מרים ע"ה לקחת את מקל הנדודים ולנסוע להאלמין שברומניה, יחד עם

בנותיה. נתלוו אליה במסעה בתה הרבנית מרת צירל ע"ה עם בנה היתום שכבר נעשה כבן שש, הרבנית מרת מישקט [לימים זוגתו של הגה"צ רבי משה אברהם באב"ד אב"ד גורא-הומורא זצ"ל], והרבנית מרת חיה הי"ד [לימים זוגתו של הגה"צ רבי נפתלי הורוויץ מקולומייא-ארה"ב זצ"ל]. בהיותה ברומניה נישאה הרבנית מרת מרים למרן הסב"ק בעל ה"אהבת ישראל" זצ"ל. בחודש אלול תרפ"ב התקיימו הנשואין, והיא עברה להתגורר בגרוסוורדיין, מקום מגורי הסב"ק זצ"ל, לשם ברח עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה.

באותם ימים, בהם היה ילד רך בשנים, למד רבי נפתלי חיים בת"ת "יסודי התורה" בגרוסוורדיין, שם הצטיין הילד המחונן עד מאוד בלימודיו.

בשנת תרפ"ג נישאה הרבנית מרת צירל ע"ה בזוו"ש לרבינו הקוה"ט [ה"מקור ברוך" מסערט- ויז'ניץ] זי"ע, ולאחר נישואיהם שהתקיימו בגרוסוורדיין, עברו לגור בעיירה פוליען-ריסקווא שבמרמורוש, שם נתקבל רבינו הקוה"ט זי"ע כמרא דאתרא. מאז גדל הילד רבי נפתלי חיים זצ"ל בבית רבינו הקוה"ט זי"ע"א, ממנו ספג את חינוכו הטהור, ועלה ונתעלה במעלות התורה ב"תלמוד התורה" המקומי.

כעבור ארבע שנים, בחורף תרפ"ז, נתקבל רבינו הקוה"ט [ה"מקור ברוך"] זי"ע"א כאב"ד קוצמן. רבי נפתלי חיים, שכבר עבר אז את גיל בר המצווה, גלה למקום תורה, לישיבתו של דודו הרה"ק בעל "שארית מנחם" זצ"ל בוישווא. הוא זכה שם מאת הגה"ק ראש הישיבה לקירבה יתירה, ונתעלה בתורה, יראת וחסידות.

בשנת תרצ"ו בא בברית האירוסין עם הרבנית מרת הינדא ע"ה בת דודו הרה"ק בעל "אמרי חיים" זצ"ל. בד' בטבת תרצ"ח התקיימה שמחת הנישואין בגרוסוורדיין, בהשתתפות אלפי חסידים, שרים ונכבדים רבים. התזמורת הצבאית הרומנית ניגנה ללא הרף החל מ"קבלת הפנים" ועד לפנות בוקר שלמחרת.

אחר נישואיו הוסיף לשקוד על תלמודו והתעלה בלימודי ההוראה, ואף זכה להסמכה מאת רבני גרוסוורדיין - הראב"ד רבי פנחס צימטבוים זצ"ל וחתנו הגה"צ רבי יעקב יצחק וייס בעל "מנחת יצחק" זצ"ל, אצלו אף עשה "שימוש חכמים", וכן היה פוסק הלכה בבית השחיטה בשאלות שהתעוררו. בשנות מלחמת העולם השנייה, הוברח יחד עם רעייתו הרבנית ע"ה ושתי בנותיו לגבול הרומני משם נסע לנמל קוסטנצה, ושם הפליג באניה לעבר ארה"ק.

בארץ הקודש שימש כיד ימינו של דודו בעל "דמשק אליעזר" בניהול ישיבת ויז'ניץ בתל-אביב, דודו אף האציל עליו סמכויות בהנהגת הישיבה. באותם ימים פעל רבות להשגת אשרת עליה עבור מרן רבינו הקוה"ט זי"ע, למען יוכל להגיע לארץ הקודש.

עם עלות חותנו בעל ה"אמרי חיים" זצ"ל לארץ הקודש בשנת תש"ח, עמד במסירות לימינו ביסודו של שיכון ויז'ניץ בבני ברק. סיעע רבות ברכישת האדמות, וגיוס הכספים הנדרשים להקמת המוסדות הקדושים, כשהוא שוהה קרוב לשנתיים בחו"ל לצורך זה. בחורף תשי"ב הוכתר כרבם של חסידי ויז'ניץ בתל אביב.

באדר תשי"ג הוכתר לכהן כראש הישיבה ומנהל המוסדות הקדושים של א"ח מרן רבינו הקוה"ט [ה"מקור ברוך"] זי"ע"א ברח' בילו 16 בחיפה.

היה לרוח החיה בהקמת קרית "רמת ויז'ניץ" על מוסדותיה המתנוססים לתפארה. במסירות נפש פעל, ללא לאות, בכל שלבי הקמת הקריה, הישיבה ומוסדות התורה והחסד. לשם כך נסע למדינות הים לעורר את נדיבי הלב להיות שותפים במרכז לתורה ולחסידות.

מלבד החזקתו בעול הכספי של המוסדות היה מרביץ תורה לתלמידי הישיבה וילדי הת"ת, עקב אחר ידיעותיהם, והוא שהנהיג אמירת "חבורות" של דברי תורה מדי ליל שישי. שיעור קבוע מסר לתלמידי הישיבה בשו"ע "יורה דעה", ובחן מדי שבוע את תלמידי הת"ת והישיבה הגדולה. לא פעם ניצל הזדמנות זו להשמיע דברי מוסר נעימים באוזני תלמידיו.

עשר השנים שבהן עמד בראשות ישיבתנו הק' "יחל ישראל" היו השנים היפות בחייו. בהן הרביץ תורה לעדרים, לבחורים ולבעלי בתים, ולצד זאת שימש כאיש אמונו של א"ח רבינו הקוה"ט [ה"מקור ברוך"] זיע"א, בבניינו ויצירתו של המגדלור הרוחני לתורה וחסידות ב"רמת ויזניץ".

לאחר פטירת רבינו [ה"מקור ברוך"] זיע"א בשנת תשכ"ד עבר לגור בנתניה, שם הקים את מוסדות "אהל נפתלי" ושיכון ויזניץ-דז"קוב הכולל בית כנסת ובית מדרש "חיים מאירים", כולל אברכים, כולל "בעלי בתים", מוסדות צדקה וחסד, מקוה טהרה ועוד.

הוציא לאור את ספריו של זקינו בעל "מנחה חדשה" מדז"קוב; מחזורים לימים נוראים ושלוש רגלים בנוסח ויזניץ; הגדה של פסח "נצח שבמלכות" - נוסח ויזניץ; סידור תפילה "מעייין חיים" ובו לקט אמרי קודש מאדמור"י בית ויזניץ, ועוד.

בערוב ימיו ידע חולי ומכאובים, אך קיבל את יסוריו באהבה. האסון שפקדהו בט"ו באב תשמ"ט, כאשר בנו יקירו הרה"צ רבי מרדכי אדלר זצ"ל, מקים בית המדרש וקהל "מנחה חדשה" בבורו פארק, נספה בתאונת דרכים מחרידה - השפיע קשות על בריאותו. מאז התקשה לשוב לאיתנו. בשנת תשנ"ג נפטרה עליו זוגתו הרבנית מרת הינדא ע"ה.

בליל שישי, י' באדר א' תשנ"ה השיב את נשמתו הטהורה לבוראו, ונטמן באהל אדמור"י בית ויזניץ בבני ברק. "מעשה אבות" (חיפה תשס"ח) ח"א, ע' ק"ס

הרה"ק רבי אברהם זרח אריה יהודה ליב הלפרין מברזאן זי"ע

יום ההילולא - י' אדר [א]

מתולדותיו

הרה"ק רבי אברהם זרח אריה יהודה ליב הלפרין מברזאן זי"ע נולד בשנת תר"ח לאביו רבי משולם שרגא פייביש, ולאמו מרת חנה בתו היחידה של רבי אשר ישעיה מרופשיץ. בשנת תר"ל נשא את מרת שלאמצי בת רבי יואל משאץ, נכדו של רבי יחיאל מיכל המגיד מזלוטשוב, וחתנו של רבי מאיר מפרימישלאן. היה תלמיד של רבינו [ה"דברי חיים" מצאנו זי"ע], והסתופף בצילו שנים רבות. בספרו ["אמרי יהודה"] דף צט. הוא מעיד ששמע ממנו תמיד שאמר: לית מחשבה תפיסא ביה כלל, ואמר זאת בחשאי כמעט בכל רגע ורגע.

כשנפטר אביו בשנת תרל"ד, לא נעתר להפצרות החסידים להיות אדמו"ר על מקומו, והסכים אחר כך רק באופן שישמש אותם בזה שיביא את פתקאותיהם לצאנו אל רבינו. בנסיעתו הראשונה לצאנו אחרי הסתלקות אביו הם שוחחו על כך, ורבינו [ה"דברי חיים"] אמר לו: כשאביכם היה חי הוא היה הרבי, ועכשיו אנחנו שנינו נהיה לרביים. באמרו זאת חיבק את ר' אריה יהודה ליבוש, אבל הוא לא נתפעל ושאל אותו, אבל איך אפשר לפעול טובה עבור יהודי אם יבוא אלי משהו באיזה בקשה, השיב לו רבינו

כשמרגישים צרת חבירו כאילו היא של עצמו ממש, יכולים לפעול טובה בעצמו (ועי' בספרו דף צג ע"ב שכתב שם בנוסחא זו: תתפללו עבורו מחמת רחמנות שיהיה לכם עליו, ועל ידי זה תוכלו להעיר רחמי שמים לאיש המבקש). משחזר רבי ליבוש ואמר שעם רבינו יחד הוא יכול לקבל על עצמו, תמה עליו רבינו ואמר לו, מדוע תדברו כך, הרי אתם תהיו בעו"ה פועל ישועות. זוגתו של רבינו הקשיבה לשיחה זו, ומיהרה לכתוב פתקא ולמסור לר' ליבוש, אבל הוא מאן לקבל, בטענה שבבית רבן של ישראל אינו מקבל פתקאות. בשובו לביתו מצא שם את הפתקא ששלחה לו בדואר דחוף, ובמכתב המצורף כתבה שאע"פ שכבר שמעה כמה פעמים כיצד רבינו מסמיך, אבל סמיכה כזו כשלו טרם שמעה. גם הרבי משינאווא סיפר פעם לרבנית, ששמע מאביו על ר' ליבוש שהוא אדם גדול, בעת ששוחח על כוונת כתיב האריז"ל בנוגע לקשר תפילין של ראש.

בתקופת מגוריו בברזאן, לא היתה רבנות העיר מוחזקת בידי המשפחה. ברם כשכיהן שם המהרש"ם נהג בכמה דברים כאילו חזקת הרבנות שבה לבית היילפרין, ולא עשה דבר בעניני שו"ב ומקוה בלי לקבל הסכמת ר' לייבוש. כשנפטר המהרש"ם, נתקבל על מקומו כרב רבי שרגא פייבוש היילפרין אבד"ק זעביא על פני אביו האדמו"ר ר' ליבוש, והוא אמר שכעת נתקיימו בגלוי דברי רבינו, שאמר על אביו ר' משולם פייביש שהוא הרב והוא יהיה הרב, בנו הרב חיים נבחר בחיי אביו לסייע לו, ונספה בין הקדושים.

רבי ליבוש ברח לפראג בזמן מלחמת העולם הראשונה. בשובו התגורר בלעמבערג, ובה נפטר ביום י' אד"א תרפ"ט והובא לקבורה בברזאן. ספרו על התורה "אמרי יהודה" נדפס במונקאטש תרס"ח ובלונדון תשכ"ח. הרב יוסף דוד ויסברג ז"ל, "רבינו הקדוש מצאנו" (ירושלים תשמ"מ) ח"ג, ע' ק"מ

בשנת תר"פ ביקר הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זצ"ל בק"ק קאשוי. אא"ז הגה"צ מהר"ש ענגיל זצ"ל אבדק"ק ראדומישלא הלך עם אמי ע"ה, שהיתה קודם נישואיה, ומסר לו פתקא ופדיון נפש (הפתקא הבלעדית שנתן, אחרי פטירת הצדיקים משינאווא וגארליץ זצ"ל), והזכיר שהתחתן עם נכד הרה"ק ר' ליבוש מברז'ן (בעמח"ס אמרי יהודה), אמר הרב מבעלזא זצ"ל שמכירו מעת היותו בבעלזא, ואביו הרה"ק ר' יהושע זצ"ל כיבדו בתפלה פסוד"ז לפני העמוד, והי' מתפלל בקול רם מאוד, פנה אביו זצ"ל כלפיו, והביט אל פיו, ואמר אח"כ לקהל, הרי ליבוש מתפלל גבוה מאוד, בזה"ל: "ר' ליבוש דאווינט זעהר הויך" (ודיבורים אלו הי' הנהוג, שכשהגיע אחד מנכדי אא"ז הר"ל זצ"ל לצדיקי בית בעלזא, הי' חוזרים על דיבורים הללו, כמוני בחודש אייר תשי"א שהייתי בתל אביב נכנסתי לביתו נאוה קודש של הגה"ק מוהר"א זצ"ל עם פיתקא ופ"ג כנהוג ואמרתי שהנני נכד הרב מרדומישלא, והרר"ל מברז'ן זצ"ל, אמר לי ג"כ כנ"ל), זי"ע ועכי"א. הגה"צ רבי אלהן היילפרין זצ"ל, אבד"ק גולדרס-גרין, "יפה שיחתן" (ברוקלין תשס"ד) ח"א, ע' ל"א

שמעתי מכ"ק מרן אאדמו"ר זי"ע שסיפר על עצמו בהיותו גאר א קליין קינד (ובאמרו כזאת הכוונה שהיה זה ממש בקטנותו כשלא יכל עדיין לדבר) והסתובב בבית עם צוקערל בפה (לא כהסוכריה של היום), והגיע אדמו"ר זקן ופנה אל אביו הרה"ק מרודניק זי"ע וכי אתם מרשים לבניכם כזאת, וסיים כ"ק אאדמו"ר זי"ע, ובשומעי כזאת זרקתי זאת מפי ומאז לא נכנס דבר זה לפי... ולאחר זמן נודע לי שהיה זה הרה"ק רבי לייביש מבערזאן זי"ע. כ"ק מרן אדמו"ר מצאנו שליט"א, "בציילא דמהימנותא", נצו"י תשס"ג, ע' י"ב

שמעתי מפי אבותי זצ"ל, על צדיקים שנהגו סלסול בעצמן, שלא הטו ראשם למאכל ומשקה, כי אם תמיד הטו והגביהו האוכל והמשקה לראשם, וביניהם על אא"ז הרה"ק הרר"ל מברעזאן זצ"ל.

דודי הרה"צ ר' יואל היילפרין הרב מיאסלא זצ"ל היה אומר: ששמע מזקנו הרה"ק מהר"ל מברעזאן זצ"ל, העולם אומרים ומברכים "נחת פון די קינדער" (נחת מן הבנים), ואני אומר שצריך לומר "נחת מיט די קינדער (נחת עם הבנים).

ודודי הנ"ל אמר שלא הבין תוכן הכוונה, אבל אח"כ כשנאבד לו משפחתו הראשונה (אשה חכמה וצדקנית מרת דינה צי ע"ה ושלשה צאצאים הי"ד, בת הרה"צ ר' אלימלך רובין הרב מיאסלא הי"ד), ועם מחברתו השניה מרת ראכיל בת בילא נכדת צדיקי דעמביץ וזאלין מגזע הסב"ק מראפשיץ זי"ע לא זכה לדורות אחריו, אז הבין עומק כוונתו. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל, אבד"ק גולדרס-גריין, "שיחתן של עבדי אבות" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' רס"א

י"א אדר

כ"ק מרן אדמו"ר רבי חנניה יו"ט ליפא מסאסוב זי"ע

יום ההילולא - י"א אדר

אבא האדמו"ר רבי חנניה יום טוב ליפא מסאסוב זצ"ל היה יהודי צדיק ומורם מעם, תלמיד-חכם עצום, עובד ה' ובעל מידות נעלות. בתחנות חייו השונות והמגוונות על פני תבל, הירבה פעלים לתורה ולתעודה והעמיד לגיונות של חיילים לה' ולתורתו.

אבי זצ"ל נולד בשנת תרס"ה לאביו רבי חנוך העניך מסאסוב זצ"ל, בן האדמו"ר רבי יוסף דוד מסאסוב זצ"ל, בן הרה"צ רבי שלמה מסאסוב זצ"ל, בן הרה"צ רבי חנוך העניך מאלעסק זצ"ל, חתנו של הרבי ה"שר שלום" מבעלזא זצ"ל ולמעלה בקודש.

אבא זצ"ל נשא בשנת תרפ"ד בזיווג ראשון את בת-דודתו, הרבנית חיה רויזא ע"ה, בתו של כ"ק האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים מסאטמאר זצ"ל (שהיה דוד של אבא זצ"ל). מני אז זכה להיות יד ימינו של חותנו הגדול בקהילות חשובות וכיהן בהן כראש ישיבה. תחילה באורשווא, לאחר-מכן בקראלי ובערך בשנת תרצ"ב עברו האדמו"ר עם חתנו זצ"ל לכהן בעיר סאטמאר המעטירה.

אבא זצ"ל חנך את תלמידי הישיבה בדרך הסלולה, והגיד שיעורים שנחקקו לנצח בלבבות התלמידים. חסידי סאטמאר רבים נמנו על תלמידיו, ודמותו וליוותה אותם במשעולי חייהם. בהמשך, התקבל אבי זצ"ל להיות רב בעיר סעמיהאלי, והיה חוזר לביתו אשר בסאטמאר לקראת השבתות. שם הוא גם כיהן כראש בית הדין.

פקחותו של אבי זצ"ל היתה לשם דבר. הוא סיפר פעם על מקרה מעניין ומורכב ביותר שהגיע לפתחו. אבא זצ"ל בחכמתו הבחין בתרמית של בעלי הדין, וכך ניצל ממכשול גדול בעת שנתן את פסק בית הדין.

לאבא זצ"ל היתה שליחות מיוחדת בזמן השואה - הוא פעל רבות להציל נפשות ישראל ולסייע לפליטים שהגיעו מפולין להונגריה.

בין השנים תרצ"ט לתש"ד היתה הונגריה שלווה יחסית, בו בזמן שברוב מדינות אירופה פעלה מכותנת המלחמה במלוא עוזה. הונגריה היתה כבר שותפה בברית הרייך והיהודים גויסו לצבא - אך גזירת הגירוש טרם חלה על העם היהודי בהונגריה.

יהודים רבים ברחו מפולין להונגריה והסתכנו בכך מאוד; מי שנתפס - נשלח חזרה לארץ מוצאו. אבא זצ"ל נחלץ לסייע לפליטים שהצליחו להשתחל להונגריה, מצא להם מקומות מסתור ודאג למחסורם.

סבי האדמו"ר רבי העניך זצ"ל, אביו של אבא זצ"ל, התגורר בעיר סאסוב הסמוכה ללמברג שבגליציה עד מלחמת העולם הראשונה. סאסוב קרובה לגבול עם רוסיה, ולכן ברחו משם בני המשפחה. הם סבלו צרות רבות וחרפת רעב, ועברו ללמברג. מאז הם לא שבו יותר לסאסוב החרבה.

זקני האדמו"ר זצ"ל הפך להיות לרב בעיר קרצקי שבצ'כוסלובקיה.

בשנת תרצ"ט כבש הצורך ימ"ש את צ'כוסלובקיה - כשהוא מעניק חלק ממנה להונגריה.

סכנה גדולה ריחפה עכשיו על ראשו של זקני. במקור, הוא היה נתין פולני, וההונגרים שלחו חזרה את כל אזרחי פולין. זקני זצ"ל ומשפחתו נטלו שוב את מקל הנידודים ועברו לסאטמאר, שהיתה עיר גדולה וניתן היה להסתתר בה ביתר קלות. הם התגוררו בביתו של אביו זצ"ל בין השנים ת"ש לתש"ג, ושם ניהל זקני את חצר-קדשו. זקני האדמו"ר זצ"ל נפטר בסאטמאר במהלך מלחמת העולם השנייה, בו' בחשוון תש"ג, ובסאטמאר מנוחתו כבוד.

ביום כ"ד באדר שנת תש"ד נכבשה הונגריה במבצע בזק ובסערת רצח. שבועות אחדים לאחר מכן החלו הגרמנים במשלוח טרנספורטים של יהודים בזה אחר זה, אל מחנות המוות בפולין.

לברוח!!! - החליט אבא זצ"ל. היה זה בשבועות הראשונים לכיבוש, לפני שסגרו את הגטאות בצורה הרמטית. עדיין היתה הבריחה אפשרית, ואבא זצ"ל, אשתו ואחותו שהיתה ילדה בת שבע וחצי בעת ההיא - (לימים הרבנית מאטיל זאקס מארצות-הברית, אלמנת הגה"צ ר' גרשון זקס זצ"ל נכדו של מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל) - נמלטו ברכבת מסאטמאר לקלויזנבורג כשהם מחופשים לגויים.

בקלויזנבורג התגורר חסיד סאטמאר בשם ר' ירמיה טסלר, והבורחים הגיעו לביתו. ר' ירמיה הכיר מברחי גבול וכיוון אותם למבריה מתאים. בעזרת המבריה הגיעו השלושה לטמשוואר שברומניה.

העיר טמשוואר היתה בטוחה יחסית, אך עדיין ריחפה סכנה מעל ראשם, כי תמיד חיפשו השלטונות אחר פליטים שהסתננו. אבא זצ"ל המשיך בבריחתו לבוקרסט, וכאשר חש שם בסכנה - החליט לעלות באוניית מעפילים לארץ הקודש.

היה זה בשנת תש"ד. שלוש אוניות הפליגו באותה עת לכיוון ארץ ישראל. שתיים מהן הטביעו האנגלים בשערי ארץ ישראל, ורק האוניה שאבא זצ"ל היה עליה נותרה לפליטה.

אבא זצ"ל, רעייתו הרבנית ואחותו הילדה נשלחו לקפריסין, ומשם עברו לעתלית. לבסוף הגיעו לירושלים עיר הקודש.

ברחוב יואל בירושלים ניצב בית-הכנסת של חסידי סאטמאר. הוא נבנה בשנת תרצ"ג על ידי החסידים, לאחר שהאדמו"ר רבי יואל מסאטמאר זצ"ל ביקר בארץ ישראל.

כשאבא זצ"ל הגיע לשם הוא התמנה כרב הקהילה דחסידי סאטמאר בירושלים, הוא אף ייסד עם החסידים את ישיבת "יטב לב", והוכתר כראש הישיבה.

לאחר השואה, בשלהי שנת תש"ה, עלה הרבי מסאטמאר זצ"ל לארץ ישראל והתגורר בה למשך כשנה, לאחר מכן נסע לארצות-הברית. אבא זצ"ל נותר לגור בירושלים וניהל את הישיבה ובית-המדרש בעיר הקודש.

בשנת תש"ח סערה ארץ ישראל. מלחמת השחרור ויתר המאורעות סחפו את התושבים למערבולת של דאגה וסכנה. הרבי מסאטמאר שלח לחתנו - אבי זצ"ל ובתו הרבנית חיה רויזא ע"ה טלגרם, וביקש מהם להגיע לאמריקה ולהינצל מאימת המלחמה.

שוב נטל אבא זצ"ל את מקל הנידודים, והפעם לארצות-הברית. הוא עבר עם הרבנית ועם אחותו לאמריקה, התיישב במנהטן ויסד בית מדרש לחסידי סאטמאר. שם התגורר עד לשנת תשי"ד. באותה שנה התאלמן מזוגתו הרבנית הצדקת מרת חיה רויזא עליה השלום.

היה זה בתום שלושים שנה מנישואיהם. הם לא זכו לילדים.

אבא זצ"ל נותר בודד וגלמוד, קם ונסע לארץ הקודש, לנשום מאווירתה ולמצוא בה נוחם - - -

אבא זצ"ל היה אז בן חמישים שנה. הוא חפץ לשאת בת בנים, וכשהוצעה לו אמא - אלמנתו הצעירה של הגאון רבי מרדכי פוגרומנסקי השיב בחיוב, וכך קם והיה השידוך.

לאחר פגישתם שחה אמא לשדכנית בשמחה, כי מצאה לפניה תלמיד-חכם מופלג ובעל מעלות מיוחדות הלבוש בלבוש רבני וכל מראהו כשל אדמו"ר. היא הרגישה כי קיבלה את מבוקשה ומשאלת-לבה התגשמה.

רק חשש קל פיעם באמא, והיא גילתה את מצפוניה לבה לחברתה: "יתכן שהוא יבקש ממני לכסות את הפאה. הרי איני רגילה לכך - - -" "הוא לא יבקש, ולכן - אל תחששי" - הרגיעה החברה.

באלול של שנת תשט"ו התקיימה החתונה.

לא ארך הזמן ואבא זצ"ל ביקש, שאמא תחבוש כיסוי על פיאתה.

היא נענתה לבקשה בקלות וברצון. עם הזמן, אבא זצ"ל עודד אותה להוסיף עוד בכיסוי, וגם לכך הסכימה בלב שלום. לימים סיפרה לנו: "ילדים יקרים, כל-כך התפעלתי מאבא שלכם זצ"ל, שרק רציתי שיהיה מרוצה... חשבתי לעצמי: אם זכיתי בבעל כה חשוב, והוא מבקש ממני בקשה - איך אוכל לסרב לאישיות כזו?!"

גם אבא זצ"ל העריך מאוד את זוגתו על צדקותה וכשרונותיה. אמא היתה מלומדת במיוחד, היה לה ראש עילויי ואהבת הלימוד פיעמה בה. בין היתר למדה משניות וחומש עם רש"י. כל בני משפחתה שנספו על קידוש ה' היו מוכשרים.

אמא הצטיינה גם בידיעת שפות וכתבה נהדר. בכל מקום שאליו הזדמנה בנסיבות חייה, הצליחה לקלוט את השפה. כך שלטה בשש שפות: לשון הקודש, אידיש, פולנית, גרמנית, אנגלית וצרפתית. בנוסף לכך היו לה ידיעות בשפות רוסית ואיטלקית.

אבא זצ"ל דאג לאמא וכיבד אותה מאוד. הם התגוררו במנהטן בבניין בן שלושה מפלסים, ואמא היתה עולה ויורדת מקומה לקומה פעמים רבות ביום. אבא חס על כוחותיה והיה שומר ומשגיח לפניה, לבל תמהר ותתאמץ.

אמא שאפה להוסיף ולהתגורר בארץ ישראל גם לאחר הנישואין. שְׁבַעַת תלאות בְּשֶׁבַעַת מדורי הגיהנום, היא רצתה למצוא כבר מנוח לכף רגלה בארץ אשר עיני ה' בה.

אך בית-מדרשו של אבא זצ"ל היה ממוקם במנהטן. הוא ביקש ממנה שתבוא להתגורר באמריקה, כשהוא מרגיע: "אלו הם מגורים זמניים; אני מבטיח לך שעוד נחזור. בעצמי אני רוצה לשוב לארץ הקודש, כי תכלית היהודים בארץ ישראל. אך בינתיים, שם הוא בית-מדרשי - וכעבור זמן נשוב".

חלפה שנה מן הנישואין ואמא זכתה בחסדי השם בבנה הבכור. נולד אחי כ"ק האדמו"ר מסאסוב שליט"א - מקרית "ישמח משה" בארץ הקודש. לאחר לידתו הבטיח אבא זצ"ל: "את החלאקה שלו נערוך במירון".

אך חסד ה' גבר עליהם, ועד שאחי שליט"א הגיע לגיל שלוש נולדו שני בנים נוספים והעלייה עם שלושה פשוטות לארץ הקודש היתה משימה קשה מדי. אבל אבא זצ"ל הבטיח, ולכן חישב את סכום הנסיעה לארץ הקודש, ושלח את הכסף לעניי ארץ ישראל.

כל העת לא נטשו הורי את חלומם לשוב לארץ ישראל. בשנת תשי"ח, שלוש שנים לאחר הנישואין, החל אבא זצ"ל במסעיו לארץ הקודש. הוא היה מחפש ותר אחר קרקע שעליו יוכל להתישב. הוא סקר מקומות רבים, ולבסוף - בשנת תשכ"ב - מצא שטח סמוך לבני-ברק, וייסד שם את הקריה המפוארת "ישמח משה".

התושבים הראשונים נכנסו להתגורר בקריה בראשית שנת תשכ"ה, עוד לפני שהכבישים היו סלולים, ועדיין לא סודרה תחבורה או תקשורת מסודרת.

חמשת הילדים שיחיו נולדו בזה אחר זה, ובינתיים היה אבי זצ"ל עורך את מסעיו לארץ ישראל ומקים את חזונו - קרית "ישמח משה". אמא נותרה בגפה עם הילדים ואיפשרה לו להתמסר למשימת-חיו. היא עשתה זאת בתחושת שליחות נעלה.

בקיץ תשכ"ד שהה אבא זצ"ל בארץ הקודש ועסק במפעלו הגדול. אנו נשארנו באמריקה עם אמא המסורה שטיפלה בנו בחום. לצידה סייעה לה שמרטפית, תלמידת בית יעקב יראת-שמים.

כך התנהלו העניינים, עד לאותו יום - - -

באלול תשכ"ד קיים אבא זצ"ל מסיבת עיתונאים בקרית ישמח משה, כשהוא מדווח על הנעשה בשטח ועל מה שדרוש עוד להיעשות.

לפתע, בלא הודעה מוקדמת - איבד את דיבורו ונדם.

דקות אחדות של דומיה מוזרה חלפו, והנה שב אליו הדיבור. אך מהר מאוד שוב נתקע אבא זצ"ל ונותר חסר-קול. משם מיהר אבא זצ"ל אל הרופא, וזה קבע: "הבעייה נובעת מהמוח! עליך לגשת לבית החולים".

אבא זצ"ל אושפז בבית החולים, שם נתגלתה העובדה המצערת והמייסרת: לאבא זצ"ל גידול במוח ל"ע, ויש לנתחו בדחיפות.

בזמן הניתוח שהתה אמא באמריקה, אורזת ומזדרזת לקראת הנסיעה לארץ הקודש, אל מיטת בעלה.

נשארנו לבד, חמישה ילדים קטנים ורכים, בידיה האמונות של הנערה השמרטפית. היתה זו תקופת החופש הגדול, והיא יכלה להתמסר לטיפול בנו. אך כעבור כמה שבועות, בהם שהתה אמא לצד אבי זצ"ל, הסתיים החופש והשמרטפית נאלצה לשוב חזרה לביתה ואל הלימודים.

אמא ארגנה לנו, באמצעות הטלפון ומכתבים, מקום לשהות בו. עברנו להיות בבית אחיו של אבא זצ"ל, הרב מקירלהאז זצ"ל בקרונהייסט. התארחנו שם מאמצע חודש אלול ועד לאחר ראש השנה.

בעשרת ימי תשובה קמנו, חמשת הילדים הקטנים, ונסענו לארץ ישראל.

הגענו לאחר תקופה קשה וטיסה מתישה, מייחלים להתאחד עם אבא ואמא. אך לא ציפה לנו בית מסודר. הבתים ב"ישמח משה" עוד לא היו מוכנים, אבא זצ"ל שהה בבית-החולים "הדסה" לצורכי טיפול, ובין לבין בבית-מלון בירושלים - ואמא מתמסרת אליו ושוהה לצידו.

אמא שהיתה חייבת להיות מרותקת למיטת אבי זצ"ל, חילקה אותנו בין משפחות של יהודים יקרים: את שלושת הבנים "הגדולים" (שהגדול ביניהם פחות מבן שמונה): יוסף דוד, העניך ומשה היא שלחה לביתו של הרה"ח ר' יהודה יואל מילר (שליט"א) [ז"ל] בירושלים, תלמידו של אבי זצ"ל בסאטמאר. בתקופת שהותי שם למדתי בחיידר ויזניץ בירושלים.

שתי התינוקות - שלמה'לה ואסתר התקבלו בבית משפחת שטרן בגבעת שאול.

אמא הוסיפה לשהות לצד מיטת אבי זצ"ל בבית החולים או במלון.

בחורף תשכ"ה הסתיימה בנייתו של הבניין הראשון בקרית ישמח משה. סוף סוף היה לנו בית!

כמה שמחנו, הילדים, כאשר התאחדנו עם הורינו היקרים. אבא זצ"ל שב הביתה מבית החולים כשהוא יושב על כסא גלגלים והצד השמאלי של גופו משותק - אבל היה לנו אבא. היינו מאושרים להימצא במחיצתם של ההורים.

עתה החלה תקופה חדשה וקשה בחיינו. מדי שבוע התלוותה אמי אל אבי זצ"ל להקרנות וטיפולים בבית החולים "הדסה" בירושלים. לעתים אושפז אבא זצ"ל בבית החולים לכמה ימים, ואמא היתה תמיד צמודה אליו. היא שכרה מטפלת חרדית, שהתגוררה בביתנו ודאגה לנו.

הטיפולים לא ריפאו את אבא זצ"ל, אך האטו את התקדמות המחלה.

בתחילת כסלו תשכ"ו התדרדר המצב. אמא היתה עם אבא זצ"ל בבית החולים בירושלים, ואנו בקרית ישמח משה נתונים לטיפולה של המטפלת ומתגעגעים מאוד להורינו.

בי"א באדר תשכ"ו נפטר אבא הצדיק זצ"ל לבית עולמו, והוא בן 61 בלבד [ומנו"כ בטבריה]. כ"ק מרן

אדמו"ר מסאסוב - מאנסי שליט"א, "מעלות מתחת לאפס" (ירושלים תשע"ג) ע' 302

הרה"צ רבי מנחם דוד חודורוב זצ"ל

יום ההילולא - י"א אדר

הרה"צ ר' מנחם דוד חודורוב זצ"ל נולד בוויזניץ שנת תרמ"ז לאביו הרה"צ רבי מרדכי מטאלנא-ויזניץ זי"ע נכדו של הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע וחתן ה"אמרי ברוך" מויזניץ זי"ע, נשא לאשה בתרס"ה, את הרבנית הענעלע בת דודו הרה"ק רבי שמואל אבא מהורודנקא, ה"שפתי צדיק" זי"ע. בשנים תרע"ד-תר"ף שימש כמורה צדק בקולומיאי ובטשרנוביץ. נחשב כאחד מנכבדי הרבנים והאדמו"רים בארצות הברית, היה חשוב הן בחוגי עולם הלמדנים והן בקרב עולם החסידים.

בשנת שי"ם של"ם (תשכ"ו), הוציא הרה"צ לאור את הספר "אמרי ברוך" במהדורה השנייה, יחד עם ה"שפתי צדיק", מאת חותנו. במהדורה זו נוספו לספר "ט"ו מאמרים", שאמרם ודרשם ר' מנחם דוד חודורוב זצ"ל, בהזדמנויות שונות. נסתלק י"א אדר תש"מ. הרה"ח ר' נתן אלי' רוט ז"ל, "הגאון הקדוש מווישאוו" (ב"ב תשס"ט) ח"ב, ע' שצ"ו

ידיד נפשי, רבי מנחם דוד חודורוב (שליט"א) [זצ"ל] תלמיד אבי זקני [הגה"צ רבי יהודה יואל דייטש זצ"ל אבד"ק גאניטש], התחתן עם הרבנית הענעלע, בת דודו רבי שמואל אברהם אבא הגר, האדמו"ר מהאראדענקא. רבי מנדלי סיפר לי שהוא נסע לסטאניסלב, אל הגאון רבי לייבוש הורוויץ, לבקש ממנו "סמיכה". ולא גילה לו מי הוא, אלא ביקשו כי יבחן אותו. הבעל "הרי בשמים" הסכים לכך, ושעות ארוכות בלילה בדק אותו בהוראה. למחרת היתה תעודת הסמיכה בידו, ורק אז גילה לו את מקור מחצבתו. התפלא הרב על בחור, מצאצאי גדולי החסידות, שהוא גם גדול בהלכה... הוא שימש כמו"ץ בקולומייא ובטשערנאוויץ (תרע"ד-תר"פ), אולם לא היה לו כסף לרכוש דירה בטשערנאוויץ. בשעתו השתתף כציר לוועידת אגודת ישראל בפרסבורג. הוועידה החליטה לשלוח "משלחת" לארה"ב ולצרפו אלי-ה. הוא הסכים לכך, כי חשב שבאמריקה יצליח לגייס את הסכום הנחוץ לו לקנות דירה. ברם, לא הצליח בזה ונשאר בארה"ב. היה זה בשנת תר"פ. כעת דאג להביא את הוריו ואת משפחתו. ואכן, בשנת תרפ"א הגיעו לארה"ב ולשמחת האב והבן אין שיעור. הרה"צ רבי מרדכי שהתחנך בבית זקנו ר' דוד'ל בטאלנע, יסד אגודת האדמו"רים בארה"ב ועמד בראשה. היו לו חסידים ומעריצים. הגדיל לעשות בנו, רבי מנחם דוד (שליט"א) [זצ"ל] בגדלותו בתורה, בחכמתו ובמעשיו לטובת הכלל והפרט. פעיל ומראשי אגודת ישראל, אגודת הרבנים, הסתדרות תלמידי ישיבות הונגריא ועוד... הרה"ח ר' יהודה יואל דייטש ז"ל, "משנת בית אבא" (ברוקלין תש"מ) ע' 121

הגאון רבי שמואל שטרשון הרש"ש זצ"ל

יום ההילולא - י"א אדר [ב]

רבי שמואל שטרשון - הרש"ש, לא היה רב, ולא אב-בית דין, לא ראש ישיבה ולא פרנס העדה, אלא רק בעל בית בעיר וילנה, ושמך נודע בעולם כאחד מגאוני עולם...

רבי שמואל שטרשון נולד בח"י במרחשון תקנ"ד בעיר זסקביץ לאביו רבי יוסף ששמש בה כרב העיר. בהיותו בן שלוש-עשרה נשא לאשה את בתו של הגביר רבי דוד שטרשון שהיה דר בכפר שטרשין. כעבור שנים התחילו קוראים אותו על שם חותנו, וכך נשאר שמו.

בבית חותנו העשיר ישב ולמד תורה מתוך עושר והרחבת הדעת. במלחמת נפוליון נחרב הכפר וחותנו רבי דוד עבר עם משפחתו לעיר הגדולה וילנה. חותנו קנה לו בוילנה בית, יסד בית-מדרש ועסק במסחר; ורבי שמואל חתנו המשיך ללמוד תורה. בעיר וילנה נפגש עם רבי אברהם דנציג, בעל "חיי אדם" ונעשה לתלמידו.

גם לאחר מות חותנו העשיר, המשיך רבי שמואל להגות בשקידה בתורה מתוך רוחה ולהעלות על הכתב הגהותיו והערותיו, ואשתו עוסקת במסחר בהצלחה.

זקני תלמידי חכמים שבוילנה ספרו: אחד משרי הצבא שהיה תמיד קונה סחורה בהקפה, פנה פעם אל אשתו ואמר לה: עכשיו אני עוזב את וילנה וברצוני לשלם את חובותי. אבל רוצה אני כי בעלך יאשר

בחתימת ידו ששלמתי הכל. הלכה האשה לבית המדרש, וביקשה מאת בעלה שיפסיק מלמודו ויבוא לחנותו. אבל הוא סירב ללכת ואמר: טוב לי תורת ה' מאלפי זהב וכסף, ואי אפשר לי להפסיק למודי. והסביר לה: מה היית עושה אם הייתי כבר מת, והשר המשוגע הזה היה בא ודורש ממך להביא אותי מן הקבר, כדי לאשר את תשלום חובותי? תני תודה לה' שאני חי ויושב ולומד תורה. חזרה אשתו לחנותה ומסרה לשר הצבא מלה במלה מה שבעלה אמר לה. מצאו הדברים חן בעיני השר, שילם את חובותיו והסתפק בחתימת ידה.

שנים רבות הרביץ תורה ב"קלויז דפלבס" המפורסם, ובו נשארו גמרות עם הערות בכתב-ידו. סרב לקבל על עצמו רבנות, למרות שהרבה ערים קראו לו להיות להן מרא-דאתרא (לרב העיר). הרש"ש האריך ימים, בן שבעים ושמונה היה במותו. הוא נפטר בי"א באדר-שני בשנת תרל"ב [ומנו"כ בוילנא].

רבי שמואל השאיר הגהות על ש"ס בבלי ונתפרסמו בעולם בשם: הגהות הרש"ש. הגהותיו מקיפים את כל מסכתות הש"ס על כל דף ודף. גם כתב הגהות על המשניות ומדרש רבה ועוד. הרב ישראל שורין ז"ל, "מורי האומה" (ירושלים תשנ"ט) ח"ד, ע' 122

מעשה שהיה אצל הגאון רבי שמואל שטראשון, הרש"ש. הרב ניהל מפעל של גמילות חסדים, והעניק הלוואות בסכומים ניכרים לכל נזקק, והנהיג סדרים קפדניים כלפי התשלומים הנדרשים להחזרת ההלוואות. פעם ניגש אליו יהודי חייט ירא שמים, וביקש הלוואה בסכום אלף רובל, על מנת שיחזירנה בעוד שלשה חדשים, בהגיע זמן הפרעון, נכנס הלוה לביתו של הרש"ש בהיותו לומד בעיון ומתעמק באיזו סוגיא, ופרע לו את חובו, כשהוא מניח את הכסף על הגמרא שהיה הרש"ש לומד בה. הרש"ש שהיה אז שקוע בעיונו בתלמוד, לא הרגיש כלל בפרעון החוב של החייט, ורק היתה לו תחושה שעומד מי שהוא על ידו ואומר משהו, ומפאת הנימוס נענע לו הרש"ש בראשו, שהתפרש כאות הסכמה מצדו על קבלת הסכום. כשסיים הרש"ש את עיונו סגר את הגמרא והחזירה לארון הספרים.

כעבור חודש ימים, בדק הרש"ש בספר הגמ"ח כדרכו וביקר אם תשלומי ההלוואות בסדר, ונתקלה עינו הבדולח בשמו של היהודי החייט שתאריך פרעון חובו כבר עבר, ושלה אליו בתביעה לבוא ולשלם את חובו. החייט בא אל הרב ואמר, הרי שילמתי לכבודו את החוב לפני כחודש ימים. הרש"ש ענהו לאמר, איני יודע מה אתה סח, מתי שילמת לי, ואיפה הקבלה שקיבלת מידי על פרעון החוב. החייט חזר על טענתו שהוא שילם את החוב, אלא כיון שראה שהרב לומד לא רצה להפריעו לכתוב לו שטר קבלה. והרש"ש חוזר ואומר: לא היו דברים מעולם, לא ראיתי אותך ולא שילמת את החוב, ותואנה אתה מבקש להפטור מן החוב, כי איני נוהג לקבל פרעון חוב ללא שטר קבלה, והחייט היהודי בשלו. הרש"ש תבע אותו לדיון, ובינתיים נתפרסם הדבר ברבים, וכמובן דעת הקהל היתה לצדו של הרש"ש, ורבים מן הקהל שפכו קיתונות של בוז על חשבוננו של החייט, שהוא כפוי טובה וכו'. ונעשה ללעג וקלס אצל תושבי עירו וילנא. וכמה מהלקוחות שלו נמנעו מלבוא אל שעריו של הרמאי כפוי הטובה והלכו להם לחייטים אחרים, ובכך נתקפחה גם פרנסתו, ויהי למשל ולשנינה. לחייט היה בן, בחור מצויין שלומד בישיבה, ומרוב בושה וחרפה על אביו, עזב את הישיבה, והלך להיכנס שהלך ובמסתרים תבכה נפשו.

והנה אחר זמן נודמן להרש"ש לעיין שוב באותה סוגיא, ובפתחו את הגמרא נתקלה עינו בשטר של אלף רובל, בין רגע צף ועלה זכרונו של החייט, והרש"ש התחיל לשחזר את הדברים בינו לבין עצמו, כנראה,

חשב בלבו, שהייתי שקוע בלימודי, וכשבא החיית לפרוע את חובו לא שמתי לבי אליו, ומפני שלא רצה להפסיק אותי מלימודי לא דרש ממני שטר קבלה על פרעון החוב. פני הרש"ש התקדרו בתחושה עגומה ובצער גדול. והתחיל להרהר מה עושים לפייס את היהודי החיית ולחלצו מן המיצר שנקלע בו. שלח הרש"ש אל החיית לבוא אליו, הלה הופיע כשהוא שבור ורצוף מעלבון וצער. סיפר הרש"ש לחיית שמצא בגמרא את פרעון חובו, וביקש את סליחתו, ואמר, אני מוכן לעמוד בפני קהל ועדה, ולהודיע ברבים ששילמת לנכון את חובך ולספר להם גופא דעובדא, ולבקש את סליחתך שחשדתי בכשרים, ולהשיבך על כנך. החיית השיב בראש מושפל, אדוני הרב, שמי נישא על שפתי הבריות למשל ולשנינה, מה תתן ומה תוסיף לי בקשת סליחה, הכל יאמרו שכבודו רצה לחלצני מן המיצר שאני נתון בו כיום, ועדיין אהיה מוחזק לרמאי ומכחש בתשומת יד. והרי אף בני נאלץ לעזוב את הישיבה בבושת פנים, חלף הלך לו, וכדי בזיון וקצף. דברים כדרכונות אלו חתכו בנפשו האצילה של הגאון הרש"ש, שתפס לעומק את מצוקתו של היהודי החיית, שקע בהרהורים ולא ידע את נפשו. מוחו הונך עבד בכל הקיטור מה יעשה, והחיית יקבל את פיוסו, ויסלח לו על כל מה שאירע לו.

לפתע קם הרש"ש ופניו זוהרים, ואמר לחיית: בנך נמצא בעיר אחרת שלח וקח אותו אלי, ואני לוקח אותו חתן לנכדתי. וידעו הכל את האמת שאתה אדם ישר ונאמן. אור ניצת בעינו של החיית, נהרה נשתפכה על פניו ונסכה בו רוח חיים, כשעיניו זולגות דמעות גיל, לחץ את ידי הרש"ש ונישקם. והודה לו על הבשורה המרנינה הזאת, כי אף בחלום לא היה מתאר לו שיוכל להגיע למעמד כה מרומם להיות מחותנו של הגאון הרש"ש. ונפרד מן הגאון בלבביות.

כעבור כמה ימים נתפרסם ברבים דבר מציאת החוב, וגם נערכה מסיבת אירוסין חגיגית בביתו של הרש"ש עם הבחור המצויין בנו של החיית, בהשתתפות גדולי התורה של וילנא, פרנסי הקהילה, חכמים ואנשי מעשה אמרו, כנראה שזה היה זיווג קבוע מששת ימי בראשית, אך מי היה יכול להרהיב עוז להציע שידוך כזה להגאון הרש"ש, לולא המאורע הזה שהפך לשדכן נפלא.

ישמע חכם ויוסיף לקח, שיש ללמד זכות על כל אדם מישראל, וחובה גמורה לפייס בכל דרך שהיא את מי שנחשד על לא עול בכפו, שימחול לו במחילה גמורה בכל לבו, ומי לנו גדול מהגאון הרש"ש עם לבבו הטוב אשר חתר בכל מאמץ לבו, לפייס את הנחשד, שלא יהיה נקיט בלביה, וברוחב לבבו הטהור פייס בדבר היוצא מן הכלל כזה. הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל, "ענף עץ אבות" (ירושלים תשס"א) ע' קכ"ד

י"ב אדר

הגאון רבי יוסף אדלר מטורדא זצ"ל

יום ההילולא - י"ב אדר

הגאון רבי יוסף אדלר זצוק"ל אב"ד טורדא, נולד בעיר נייטרא ח"י כסלו תרמ"ד, למד אצל הרב דוד פרידמן אב"ד צעהלים, הרב משה כ"ץ אב"ד נייטרא, בעל השבט סופר מפרעשבורג, והרב שלמה זלמן ברויער אב"ד פראנקפורט. משנת תרס"ט עזר לחותנו הגדול הרב בן ציון וועזל (מגדולי חסידי ויז'ניץ) בניהול הרבנות בעיר טורדא. אח"כ נתמנה לאב"ד שעסבורג ברומניה. אחרי פטירת חותנו מילא את מקומו ברבנות טורדא וגם כיהן כנשיא לשכת הרבנים בטרנסילוניה. בשנות המלחמה ולאחריה עסק

רבות בהתרת עגונות ופעל לטובת היהדות. היה מראשי מועצת גדולי התורה ברומניה, ואח"כ בארץ ישראל, נפטר בן צ"ג ביום י"ב אדר תשל"ז [ומנו"כ בהר המנוחות]. "משנת התורה" (ירושלים תשס"ז) ע' ט"ו

הרה"ק רבי אהרן מבייטש זי"ע

יום ההילולא - י"ב אדר [א]

נולד בשנת תר"י לאביו הרה"ק רבי מאיר מדז'יקוב זי"ע בעל "אמרי נועם", כשהגיע לפרקו נשא את בת רבינו [הגה"ק בעל "דברי חיים" מצאנו זי"ע]. בשנת תר"ן בערך נתקבל רבי אהרן כרב בעיירה בייטש. היה מחונן בקול נעים עד להפליא, ועבודת הלב שלו היתה בהשתפכות הנפש רגשית, שעוררה רבים לתשובה. יוצאי בייטש מספרים עליו, שבזכותו ומכוחו התחנך דור שלם ליהדות צרופה במקום, ורבה היתה השפעתו על תושבי העיירה במשך עשרים וחמש שנות כהונתו בה.

בשנת תרע"ד נמלט מאימת המלחמה לקאשוי בהונגריה. הגאון רבי שאול בראך רב העיר דאג לתמוך בו בדרך כבוד, ונהג ללכת לפרקים בלילות שבת עם בני ישיבתו לשולחנותיו של רבי אהרן. בקאשוי הפצירו בו מנהלי ביהח"ר המקומי לייצור קפה מתוצרת "פרנק קפה" הידועה שיקבל עליו את ההשגחה במפעל, אולם הוא דחה את ההצעה למרות מצב פרנסתו הדחוק, מפני התנגדותו של גיסו הרבי משינאווא לכשרות הקפה דקאשוי. בספר שאול בחר ה' עמוד נ מסופר, כי כאשר חזרו והפצירו בו שוב בענין, הלך לשמוע את דעתו של הרב דמתא. בהכנסו אליו רץ רבי שאול לקראתו ואמר: הרבי מבייטש! בטוחני שגיסו הרב משינאווא יקבל פני בעולם העליון, כי היום עשיתי דבר לכבודו, וגיליתי דעתי נגד ההכשר שאף הוא התנגד לו. בשמעו זאת הגיב רבי אהרן בהתפעלות: אכן קבלתי כבר תשובה ברורה לשאלתי!

עוד נמסר שם מה שרבי שאול אמר עליו שפניו מאירים, ומצורתו ניכר שהוא חי חיי קדושה וטהרה. עוד הוסיף שזכה לקירון אור פנים, מפני היותו נוטר הברית, כי עוד בנעוריו נשא אשה בת צדיק כרבינו. נפטר בקאשוי ביום י"ב אדר א' תרפ"ז, ושם מנוחתו כבוד באהל מיוחד. הרב יוסף דוד ויסברג ז"ל, "רבינו הקדוש מצאנו" (ירושלים תשנ"ז) ח"ב, ע' תנ"ד

מכה אשר לא כתובה בתורה

ממדרש [הובא ביערות דבש ח"א דרוש ד' עמ' פ"ז בנדמ"ח ע"ש ובהגהות הגר"י פיק] גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת יעלם ה' עליך (דברים כ"ח, ס"א) זו מיתת צדיקים, ותמוה.

ופירש הגה"ק מוהר"א מבייטש זי"ע (חתן הגה"ק בעל "דברי חיים" מצאנו זי"ע) דהנה אמה"כ (ישעיה ס"ג, ט) בכל צרתם לא צר, הכתיב הוא לא והקרי הוא לו (ועיין סוטה ל"א א') להורות נתן **הצער למטה הוא כביכול גם צער למעלה** והקב"ה משתתף בצערן של ישראל (ועיין באבן עזרא וברד"ק בישעיה שם, וע"ע בתענית ט"ז א' ובילק"ש שמואל א' רמז צ"ב), **אמנם בהסתלקות צדיק הצער הוא רק למטה**, יען רוכב ערבות שש ושמח בבא אליו נפש נקי וצדיק (מו"ק כ"ה ב'), וא"כ במיתת צדיק כביכול אין צער כלפי מעלה. וזה שדרשו חז"ל, **מכה אשר לא כתובה בתורה**, שדרשינן הכתיב **לא**, ושאינן הצער כלפי מעלה כביכול - זה הוא רק במיתת צדיקים עכתוד"ק ודפח"ח. הגה"צ רבי שמואל אלכסנדר אונסדורפר זצ"ל, בהספדו בערש"ק פ' נצוי"כ"ב אלול תשנ"ו על נכדו של הרה"ק רבי אהרן מבייטש זצ"ל לפני קבורתו בחלקת קרית צאנו נתניה, "צאנו", אדר תשנ"ז, ע' 9

הרה"ק רבי שלום יוסף משפיקוב זי"ע

יום ההילולא - י"ד אדר

הרה"ק ר' שלום יוסף מבאהוש-שפיקוב צוק"ל, נולד בשנת תרל"ח לאביו הרה"צ ר' דוד זצ"ל בן הרה"ק ר' יצחק מבאהוש צוק"ל. בשנת תרנ"ו נשא את הרבנית פייגא בת הרה"ק ר' מרדכי משפיקוב צוק"ל. לאחר נישואיו התחיל לנהג עדתו הק' בעיר שפיקוב, ורבים מחסידי רוזין ברוסיא חסו בצלו. נפטר י"ד אדר תר"פ, ומנו"כ בשפיקוב בסמוך לחותנו הק'. "בעלוץ צדיקים" (שיכון-סקווירא תש"ס) ע' רפ"א

כשנסע זקניני כ"ק מרן אדמו"ר [מבוהוש] זי"ע לפני עשרים שנה לעיירת שפיקוב אל מקום מנוחתו של אביו הק' רבינו משפיקוב זי"ע, בעת עמדו על הציון הק' אמר בהתרגשות עצומה, "מאבי הק' איני יכול לדבר, שפכי כמים ליבך מאבי איני יכול לדבר..."

אח"כ הזכיר זקניני מרן אדמו"ר זי"ע את מה שהיה רגיל לספר כמעט בכל השנים, השתלשלות הענין האיך נעשה אביו חתן בשפיקוב. ומעשה שהיה כך היה. חסידי סאדיגורא שהתגוררו בסקווירא, פתחו לעצמם קלויז, והדבר גרם להתמרמרות מה בין שני החצירות. בין שני הצדיקים - שאף היו גיסים קודם לכן - שררה אהבה גדולה ולא היה ניחא להו במצב זה, ותיכף ומיד יישרו ביניהם את ההדורים.

באותם הימים היה המנהג, כשרצו לחזק את השלום בין שני חצירות היו נוהגים להשתדך ביניהם, והיות שבאותו הזמן לא היה בסדיגורא איזהו מועמד לשידוכין שיגר כ"ק אדמוה"ז מסאדיגורא זי"ע שליח - או מכתב - אל כ"ק מרן אדמו"ר הראשון רבי יצחק [מבוהוש] זי"ע לשאלו אם יש אצלו מישוה שיוכל להשתדך עם חצה"ק סקווירא. נענה מרן אדמו"ר הראשון זי"ע ואמר, הן, יש לי נכד שמלאו לו ג' שנים וכבר אפשר לשדכו. וכך נעשה הרבי משפיקוב זי"ע חתן אצל הרה"ק רבי מרדכי משפיקוב זי"ע שהיה נכדו של הרה"ק ר' יצחק מסקווירא זי"ע.

באותם שנים נעשו השידוכים רק ע"י שליחים או מכתבים, ולא ידעו ולא הכירו כלל לא את החתן ולא את הכלה, ומה גם שילדים קטנים היו. כעבור כמה שנים שלחו משפיקוב את אחד החסידים החשובים ומגדולי בעלי הדעה לבאהוש שיתהה על קנקנו של החתן המיועד.

השליח שהה במשך כל חודש תשרי בחצר הקודש בבאהוש אצל כ"ק מרן אדמו"ר הראשון זי"ע. באחד מימי חול המועד סוכות נכנס השליח אל סוכתו של מרן אדמו"ר הראשון זי"ע יחד עם החתן הרבי משפיקוב זי"ע ושוחחו יחד. בתוך הדברים ביקש מרן אדמו"ר הראשון זי"ע מהחתן שיצא, ושוחח ביחידות עם השליח. כשהשליח יצא שאלו הרבי משפיקוב זי"ע, מה אמר לך הרבי. השיבו השליח, הרבי אמר לי "אני שולח חכם לרוסלאנד". כשמוע הרבי משפיקוב זי"ע דיבורים אלו, פרץ בכבי נורא עד שנתעלף. משום שמנהגו של מרן אדמו"ר הראשון זי"ע היה, שהיה נותן לבניו לשבת 'קעסט' אצל חותנם רק ששה שבועות, ואח"כ חזרו מיד לחצר הקודש בבאהוש. לבד ממרן אדמו"ר הברכת משה מפאשקאן זי"ע שנעשה חתן אצל דודו הרה"ק ר' נחום בער'ניו זי"ע, שלכבודו של אחיו נתנו אדמו"ר הראשון זי"ע לשבת שם שנתיים ימים. ומכך שאדמו"ר הראשון זי"ע אמר ששולחו לרוסלאנד, הבין הרבי משפיקוב זי"ע שבחתונתו כבר לא יהיה אדמו"ר הראשון בהאי עלמא, ולכן נתעלף מגודל הצער.

עכ"פ הגדרתו של מרן אדמו"ר הראשון רבי יצחק [מבוהוש] זי"ע עליו היתה, שהוא שולח חכם לרוסלאנד.

עוד סיפר מרן זקני אדמו"ר זי"ע, מגודל התקשרותו של אביו הרבי משפיקוב זי"ע אל זקנו מרן אדמו"ר הראשון [מבוהוש] זי"ע שלמעשה הוא גידלו, שלא עבר יום אחד שלא שוחח מזקנו הק'.

זקני מרן אדמו"ר זי"ע סיפר שבעת הלווייתו של אביו הק' אשר היתה בפורים, צעקו האנשים המלוים "דורש טוב לעמו" (אסתר י, ג). ולכאורה כוונת הרבי זי"ע בספרו זאת לומר דהנח להם לישראל אם לא נביאים הם בני נביאים הם (ילקו"ש בהעלותך רמז תש"ט), וכנראה שזו היתה בחינתו של בעל ההילולא הרבי משפיקוב זי"ע. כ"ק מרן אדמו"ר מבוהוש שליט"א, פורים קטן - י"ד אדר-א' תשע"א, "אמרי קודש", אדר תשע"א, עמ' א'

סיפר מרן זקני אדמו"ר זי"ע, שאחד מזקני צדיקי דורו היה הרה"ק ר' דוד'ל מסקווירא זי"ע שהיה אחד הצדיקים המפורסמים לבית טשערנאביל ברוסלאנד וכשהיו מגיעים אליו עם שווערע קוויטלאך, היה אומר שכבר אין בכוחו לזה, ואם ברצונכם לזכות לעצה טובה, סעו לשפיקוב [והיה מזכיר שמו הק' של רבינו] (=הרה"ק רבי שלום יוסף זי"ע) שם תמצאו עצה טובה. כ"ק מרן אדמו"ר מבוהוש שליט"א, פורים קטן - י"ד אדר-א' תשע"א, "אמרי קודש", אדר תשע"א, עמ' ד'

ט"ו אדר

ה"צדקת יוסף" מפיטסבורג זי"ע

יום ההילולא - ט"ו אדר

אדמו"ר רבי יוסף לייפר מפיטסבורג נולד בבוכניה אייר תרנ"א - ונפטר בפיטסבורג ט"ו באדר תשכ"ו. בן רבי דוב בערטשע מנדבורנה, שולשלת פרימישילן נדבורנה, חתן רבי אבא ווילף.

קיבל בתורה מרבי יהודה גרינוולד אב"ד סאטמר.

כדרכם של צדיקי נדבורנה, החל באדמו"רות מיד לאחר נישואיו, הוא התיישב בקראלי, בשנת תרפ"ד יצא לביקור בארצות הברית, חזר לביתו ושוב נסע לארה"ב כדי להשתקע, הוא התיישב בפיטסבורג והקים לו בית מדרש משלו, הוא הצליח ליצור מרכז חשוב, ארונו הועלה לארץ ונטמן בהר המנוחות בירושלים.

בנו יחידו הוא האדמו"ר רבי אברהם אבא לייפר שקבע בית מדרשו באשדוד והשפעתו היתה רבה בה, יתר בניו רבי ישכר בער, מרדכי, יצחק אייזיק ניספו בשואה.

מחבר 'צדקת יוסף'. הרב יצחק אלפסי, "אנציקלופדיה לחסידות" (ירושלים תשס"ה) ח"ב, ע' קט"ז

כ"ק אממו"ר [הרה"ק רבי יוסף מפיטסבורג] צוק"ל שהיה דר עשרות שנים באמריקה, לא היה יכול לסבול את אוירת קלות הדעת ושל הזלזול למסורת אבותינו הקדושה ששררה אז באמריקה. ואף שעמד על המשמר בכל תוקף שלא להסחף ולהיגרר ולא להיות מושפע מהם, בכל זאת היה כואב לו מאד מאד על שמוכרח לישא וליתן באוירה של ירידת ערכי התורה והיראה שהקיפה את כל אחד ואחד במידה ידועה.

פעם אמר לי שמאז בואו לארה"ב הוא נוהג להגיד כל בוקר תיכף ומיד לאחור "מודה אני" את המילים הבאות: "רבונו של עולם! אני יודע וזוכר שאני באמריקה ונא תעזרני שאעמוד על המשמר", ע"כ דבריו הקדושים. וכן ראינו בעינינו שבעינא פקיאח היה תמיד בוחן את עצמו ובני ביתו על כל דבר ודבר אם זה ע"פ מסורת אבותינו הקדושים. כ"ק מרן אדמו"ר מפייטסבורג זצוק"ל, ב"הקדמה" לסה"ק "צדקת יוסף" (אשדוד תשס"ח) ע' 19

אזכיר גם עובדא ששמעתי מאת ש"ב כ"ק האדמו"ר הרה"צ רבי יששכר בער לייפער שליט"א מבישטנא, אשר קבלו מאביו הרה"צ רבי מרדכי מבישטנא זצוק"ל, אשר בדידיה הוה עובדא, והוא מעשה נורא ומשומם, דרגא נעלה מבינתינו. וכך סיפר, פעם אחת בעת אחד הנסיעות שהייתי נוסע אליו [אל הרה"ק רבי יוסף מפייטסבורג זיע"א], הזדמן לי לישב אתו בחדרו ולשוחח אתו ביחידות, כאשר הייתי בן אחיו ומקורב אליו ביותר. נושא השיחה התגולל אודות חורבן אירופא, ובין השיחים הוזכרו גם שני בניו אשר שיכל שם ל"ע, כאשר שלחם ל'דער אלטער היים' להתחנך על טהרת הקודש כי דאג מפני החינוך האמריקאי ולו אף התורני, שמא לא יספגו דים בביתו אוירת הקדושה דהמשפחה הקדושה ויבואו לשנות מלבושיהם וכדו'. תוך כדי דיבורינו נכנסה הרבנית הצדקנית ע"ה ושמעיה במה המדובר, ואז, מחמת גודל הצער, המליטה ואמרה, בהצביעה על כובעו החסידי של בעלה הק', 'זהכל בגלל המגבעת הזו...! גחן הצדיק לעברי ולחש באזני 'אינני מתחרט על זה כלל...! עד כאן הגיעה גודל מסירות נפשו ודיקותו בדרך אבותיו הקדושים, שמחמת חששא שמא ישנו חלילה בכי-הוא-זה מדרך החסידות ומנהגיו כדאי היה לו לעקוד שני בניו הקדושים, והדברים מבהילים. כ"ק מרן אדמו"ר מפייטסבורג שליט"א, ב"פתיחה" לסה"ק "צדקת יוסף" (אשדוד תשס"ח) ע' 17

צדקת יוסף

קראנו את הספר בשם "צדקת יוסף" מכמה טעמים, ראשית, מפני שיש בספר הרבה קדושה וצדקות, ובטוח אני שמי שילמד בו ירגיש בקרבו רוח טהרה וקדושה, שנית, על שם הפסוק (דברים ל"ג כ"א) "צדקת ה' עשה", וכל דרכיו של המחבר הקדוש היו מדודים בצדק ובמשפט, שלישית, הכי קרא שמו יוסף, כי היה צדיק יסוד עולם קדוש וטהור במידת היסוד, ורביעית, שעשה צדקות בכל עת ופיזור נתן לאביונים וצדקתו עומדת לעד (תהלים קי"ב ט'), עד שאמרו עליו צדיקי דורו שהוא היה יחיד במינו בענייני הצדקה והכנסת אורחים, וקיים ממש מה שכתוב (שם מ"א ב') "אשרי משכיל אל דל", כי קיבל כל אורח ואורח בשמחה וטוב לבב, ועל דרך שאמר הזוהר הקדוש (בראשית קד). "בשעתא דקוב"ה רחים ליה לבר נש- משדר ליה דורונא, ומאן איהו, מסכנא, בגין דיזכי ביה", וכל אורח שבא היה נחשב אצלו כאילו שיגר לו אותו מן השמים, ושמה אתו כמו עם אח חביב ויקר שלא ראהו זה עידן רב, עד שאורחיו העידו שכל אחד ואחד הרגיש כאילו אותו אהב יותר מכל האחרים, והרבה פעמים קרה שאורח הגיע בלילה בשעה מאוחרת אחרי שהגבאים כבר הלכו לביתם, ואבי זצוק"ל ארח בעצמו להאכילו ולהשקותו ולהציע לו מיטתו, כי היה ער כל לילה ולילה עד שעה שתים לאחר חצות, שאז התפנה מטרדות היום שקיבל את הפונים אליו לעצה ותושיה, והתמיד בלימודו ולא פסק פומיה מגירסא. כ"ק מרן אדמו"ר מפייטסבורג זצוק"ל, ב"הקדמה" לסה"ק "צדקת יוסף" (אשדוד תשס"ח) ע' 21

הרה"ק רבי אברהם שמחה מבארנוב זי"ע

יום ההילולא - ט"ו אדר [א]

מתולדותיו

נולד בשנת תר"ח לאביו הרה"ק רבי ישראל הורוויץ מבארנוב בן הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זיע"א, חיבר ספה"ק חמרא טבא ואורה ושמחה, עלה לארץ הקודש ובה נסתלק לגנזי מרומים בליל ש"ק פורים קטן ט"ו אדר א' תרע"ו ומנו"כ בהר הזיתים בירושלים תובב"א. "זכרון יהודה" (ירושלים תשס"ג) ע' נ"ז

בחודש אלול שנת תרס"ט, הופיע רבינו (הרה"ק רבי אברהם שמחה מבארנוב) זי"ע בשערי ירושלים, באותה תקופה מזהירה היו רוב מנין ובנין של דרי עיה"ק ירושלים תלמידי חכמים בני עלייה ואנשי מעשה, נקיי הדעת שבירושלים מחסידי ראפשיץ - צאנו הרגישו כי חסר להם איש על העדה אשר יצא לפניו וכו', ובראותם כי ה' משמים אל ארץ הביט וזרח אור לישרים בהופעת הדר גאון עוזו של רבינו בעיר הקודש והמקדש, התלקטו סביבו והוא הי' להם למורה דרכם ומאיר עיניהם.

בתחילה הועמדו לרבינו שני דירות בסביבות בתי אונגרין, אחד למגורים ואחד לבית המדרש, ע"י הרה"ח ר' העניך צוקר שגדל על ברכי רבינו בבארנוב אחרי שהתייתם בילדותו, ולבסוף קבע דירתו בבודאפעטש ונתעשר שם. לאחר זמן מה נענה רבינו לבקשתו של הרה"ח ר' לייבלי סוכטשבסקי, שבנה ביהמ"ד בשכונת בית ישראל, ולידו דירת מגורים, בו עבר רבינו לגור, ומאז הפך בית מדרשו של ר' לייבלי לתלפיות לחסידים הרבים שבאו להסתופף בצל קדשו של רבינו.

מדי שבת בשבתו, ובמועדים וימים טובים התאספו ובאו לשולחנותיו הקדושים והטהורים רבנים וזקנים חסידים ותלמידי חכמים גדולים מיקירי ירושלים לשמוע תורותיו ולרוות נפשם מאמרותיו הנפלאות. דרכו בקודש הי' לומר פסוק אחד או שנים מפרשת השבוע, עם כמה מאמרי חז"ל השייכים לענין אותן הפסוקים, ופירשם היטב, הקדים כמה הקדמות יקרות מספרי החסידות וקבלה, ואמר איזו פשעטיל או חשבון מקורי, ואחר כל אלה אמר על זה גימטריא, והראה איך שכל החשבון האמור הנו מרומז בפסוק הזה או בדברי חז"ל שפתח בהן.

לפעמים נתפלא בעצמו מדברי תורתו, ועם כל ענוותנותו האמיתית, שמעולם לא דיבר שום גבהות על עצמו, ותמיד היה מסתיר מעשיו הסתר בתוך הסתר, בכל זאת לא היה יכול להתאפק על דברי תורתו, ופעם התבטא עליהם: כי ראויים הדברים להיאמר בשם הר"ש מאוסטרפולא זצוק"ל.

אעפ"י שרוב מנין ובנין של יושבי ירושלים בימים ההם היו מעדת הפרושים יוצאי ליטא, ומיהודי אונגארין, או מעדת הספרדים, וגם רוב החסידים שבעיה"ק ירושלים היו מחסידי צדיקי רוסיא וליטא, כחסידי קארלין, לעלוב, חב"ד, ברסלב, ולעומת זה חסידי ראפשיץ וצאנו היו מתי מספר, עם כל זה הי' רבינו נערץ ונקדש עם כל החוגים בעיר הקודש והמקדש בראותם בו איש קדוש ומורם מעם. "חמרא טבא" (ברוקלין תשס"ג) ע' כ"ט

פעם אחת נפגשו שניהם (הגה"ק רבי אברהם שמחה מבארנוב עם המקובל הגה"ק רבי חיים שאול דוויק) ברחובות ירושלים בערב שבת, שאל אותו הגה"ק ר' חיים שאול אולי ידוע לו המקור לדברי האריז"ל שכאשר לובשים את בגדי השבת יש לומר הפסוק כל כלי יצר עליך לא יוצלח (ישעי' נ"ד י"ז). ענה לו

רבינו (הרה"ק מבארנוב) מיד שלדעתו המקור הוא בדברי המדרש שכאשר קרא בלק לבלעם לקלל את ישראל, ענה לו בלעם איך אוכל לקללם אם הם לובשים בגדי שבת ויום טוב, מזה מוכח כי לבישת בגדי שבת היא תריס נגד הפורענות (עי' ילקו"ש בלק תשס"ז). "חמרא טבא" (ברוקלין תשס"ג) ע' כ"ב

הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע התבטא פעם על רבינו (הרה"ק רבי אברהם שמחה מבארנוב זי"ע), כאשר נכנסה אליו נכדתו של רבינו, הרבנית חי' הינדא מבערשט ע"ה עם בניה, באמרו, זקניכם הרה"ק מבארנוב צוק"ל היה גדול המקובלים בארץ גאליציא. "חמרא טבא" (ברוקלין תשס"ג) ע' 28

[סיפר הרה"ק רבי יוד'לי הורביץ זי"ע א]: הגה"ק מבארנוב זי"ע א היה מרעיש מאד בקריאת המגילה אצל הפסוק (ד' ב') "כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק", ועל פי הידוע שסתם "מלך" במגילה, רומז למלכו של עולם ברוך הוא. כ"ק מרן אדמו"ר מתולדות אברהם יצחק שליט"א, "זכרון יהודה" (ירושלים תשס"ג) ע' נ"ז

זקני (הגאון רבי ישראל יצחק רייזמן זצ"ל חבר הבד"ץ של העדה החרדית) זכה לחיבה יתירה אצל הרה"ק מבארנוב צוק"ל הוא סיפר שכל פארי ירושלים היו באים להנות מאורו, והדוחק היה כה רב בבית מדרשו עד כי הוא ורעו הגה"צ המקובל רבי אשר זעליג מרגליות זצ"ל, היו יושבים בפתח ביהמ"ד בעת הסתופפו בצל הקודש בשואבם מבארו הגדול באר הקודש.

זקני היה מספר, כי רבו הרה"ק מבארנוב זי"ע אמר לו פעם כי הוא רוצה שבשעת פטירתו בעת יציאת נשמתו לייחד יחוד נורא אשר יכולים לייחדו רק אם יהיה יחידי בחדרו, בלי שום אדם אחר. ואכן בעת שחלה הרה"ק מבארנוב את חוליו האחרון היו כל העת ליד מיטתו וגם זקני בתוכם, והנה בליל פורים לא שהה איש ליד מיטתו וגם זקני יצא לרגעים מספר, כששב התחוויר לו שבדייק בעת שאיש לא היה בחדר השיב הרה"ק את נשמתו לבוראה! כ"ק מרן אדמו"ר מקאמארא-ירושלים שליט"א, (מרשימות הרה"ח ר' ישראל פינחס טירנואר הי"ו), "עולם החסידות", אדר תשס"ט, ע' י"ג

חוץ מאחר

פעם אחת שאל אדם אחד את הגה"ק רבי חיים שאול הכהן דוויק אם יכול הוא לצאת ידי חובת התשובה הצום והתפלה בימי השובבי"ם אם ישכור בכסף מלא מי שיצום ויתפלל עבורו בשליחותו. הגה"ק ר' חיים שאול שלח אותו אל רבינו (הרה"ק רבי אברהם שמחה מברנוב זי"ע) עם שאלתו לשמוע ממנו חוות דעתו הרמה בענין זה. רבינו הסביר לו כמובן שע"פ הלכה אין הדבר ניתן לעשות, וסיים את דברים בפתגם "שובו בניי שובבים חוץ מאחר" (ע"פ חגיגה ט"ו.), כאשר חזרה התשובה להגה"ק ר' חיים שאול שבח אותה מאוד. "חמרא טבא" (ברוקלין תשס"ג) ע' ל"א

רמז לחנוכה

שמעתי מת"ח אחד בשם הגאון הקדוש מבארנוב זצ"ל, רמז מן התורה לחנוכה. פסוקי הנשיאים יש פ"ט כמנין חנוכה. הרה"ח ר' נח גד וינטרוב ז"ל, "בישישים חכמה" (ירושלים תשנ"ד) ע' ס"ג

שדכן

שדכן ר"ת כ"י ש'בר ד'לתות נ'חושתי. [הרה"ק מבארניב בשם אבותיו הקדושים] הרה"ח ר' יקותיאל זלמן למברגר ז"ל, "מגדיל ישועות מלכו" (ירושלים תשט"ו) ע' מ"ח

הגאון רבי מאיר קרליץ זצ"ל

יום ההילולא - ט"ו אדר

הג"ר מאיר קרליץ נולד בשנת תרל"ז בקוסובה, לאביו מרא דאתרא הג"ר שמריהו יוסף זצ"ל. תחילת לימודו במשך כמה שנים היה אצל אביו, בצוותא חדא עם אחיו מרן הג"ר אברהם ישעיה זצ"ל, בעל ה"חזון איש". לאחר מכן למד בקיבוץ לומדי תורה בסמרגון, ושם התפרסם כעילוי פלאי. במיוחד יצא לו שם בשליטתו וגאונותו בסדר טהרות, אשר לא רבים מצאו ידיהם ורגליהם בסדר זה.

נסמך להוראה ע"י הג"ר חיים יהודה סוסניצר, ובהגיע לפרקו נלקח לחתן לבתו של זקן רבני ווילנא באותה עת, הג"ר שלמה הכהן בעל ה"חשק שלמה". עפ"י בקשתו של הרב ריינס מלידא אל חותנו, הגיע רבי מאיר לישיבה בראשותו על מנת לשמש בה כר"מ, אולם כעבור שבוע בלבד עזב את התפקיד. לאחר מכן הקים ישיבה לצעירים בעיר ווילנא שבראשה עמד, ולאחר פטירת חותנו בשנת תרס"ו התמנה למו"צ הפרבר הווילנאי "פופלאווס". בד בבד התמסר לעסקי הציבור, ועמד על ימינם של מרנן ה"חפץ חיים" והג"ר חיים עוזר גרודז'ינסקי זצ"ל בפעולותיהם למען הכלל. לאחר שובו של הגר"ע בתום ימי מלחה"ע הראשונה, הטיל על רבי מאיר לנהל את "וועד העזרה למוסדות דתיים", ואשר על חבריו של הוועד נמנו גדולי הדור, מרנן הגאונים רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק, רבי שמעון יהודה הכהן שקאפ וכן מרן הרב זצ"ל מבריסק. אז התקבל הג"ר מאיר לרב העיירה לכוביץ, אם כי למעשה נקרא תדיר ע"י הגר"ע לשליחויות שונות ברחבי פולין וליטא, לצרכי הכלל, וחיזוק בדקי הבית.

סמוך לפרוץ מלחה"ע השניה הגיע לא"י והתגורר בתחילה ב"גבעת שאול" בירושלים, ויחד עם הג"ר חזקיהו יוסף מיישקובסקי - אב"ד קריניק, הג"ר זלמן סורוצקין מלוצק, והג"ר ראובן כץ אב"ד פתח תקוה, הקים את "ועד הישיבות" שעמד בנשיאותו עד סוף ימיו.

לאחר תקופה קצרה, עבר לגור בת"א והוכתר לרבה של הקהילה החרדית בעיר, מיסודה של אגו"י, ובסמוך לכך התמנה לרבה של פא"י ההיסטורית, בברכתם של הגר"ע גרודז'ינסקי זצ"ל ואחיו החזו"א [עד לשנת תשכ"ג שאז פרשו עצמם מגדולי התורה]. עם פרוץ מלחמת תש"ח הפך לפטרון לבני הישיבות שחרב הגיוס התנוססה מעל ראשם, וכמו כן עמד רבות יחד עם מרן זצ"ל במאבקים השונים שידעה היהדות החרדית בא"י כחוק חינוך חובה, גיוס בנות, ועוד.

נלב"ע ביום ט"ו אדר תשט"ו ומנו"כ בביה"ח "זכרון מאיר" בבני ברק. הרב שמעון יוסף מלר שליט"א, "אגרות מרן רי"ז הלוי" (ירושלים תשס"ח) ע' 563

זקיני הגאון רבי מאיר קרליץ זצ"ל, גאב"ד לעכאוויטש, נסע פעם לאמריקה בשליחותו של הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל מווילנא, ודיבר שם מאד בתקיפות נגד הממשל הפולני, על כל מה שהם מעוללים וכו', וכשהיה על אם הדרך חזרה לפולין הגיעה אליו ידיעה שרוצים לאסור אותו בפולין בגין דבריו, ולכן תיכף ומיד פנה משם ועלה לארץ ישראל, ואח"כ העלה את כל בני משפחתו ואמו, וכך זכו ב"ה להינצל ממאורעות המלחמה, שהרי לולא זאת היה נשאר שם כי היה רב בלעכאוויטש בכבודו של עולם...

כאשר היתה המערכה בפולין כנגד גזירת השחיטה, ביקש הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל מזקני רבי מאיר להתגייס למערכה, לאחר שכל אלו שניסו קודם לכן לא הצליחו, ואכן זקני נסע מלעכאוויטש לווארשא וערך שם מערכה וב"ה הצליח. כאשר היה זקני בווארשא שהה שם ג' חדשים רצופים, ולא ידעו בבית כלום מה קורה עמו כי לא אף סימן חיים, וכבר חששו שאירע משהו ח"ו. לאחר ג' חדשים כששב לביתו אמרה לו זקניתי הרבנית, הכל טוב ויפה אבל לכה"פ מכתב היית צריך לשלוח. אמר לה זקני, אם הייתי חושב אפילו רגע אחד על משפחתי, לא הייתי מצליח במערכה. הגאון רבי צבי רוטברג שליט"א, ראש ישיבת "בית מאיר"

ה"קב הישר" זי"ע

יום ההילולא - ט"ו אדר [ב]

הגה"ק רבי צבי הירש קדינובר זי"ע בעל "קב הישר" היה בנו של רבי אהרן שמואל קדינובר, מהרש"ק, בעל "ברכת הזבח" על סדר קדשים.

עם עליית המוסקבים על ווילנה עזב את העיר יחד עם אביו ונדד בערים ניקלשבורג, פירט, גלוגא, קראקא ופונקפורט. בהיותו בוויילנה העלילו עליו וכתוצאה מכך ישב בבית הסוהר ארבע שנים.

רבי צבי הירש חי ופעל בתקופת גזרת ת"ח, כשרבבות יהודים נהרגו על קידוש השם. שארית הפליטה סבלה קשות מהירידה הרוחנית, שהשתלטה על השרידים. באותו פרק זמן קם רבי צבי הירש, שחונן בשפת לימודים ובהסברה קלה והוציא לאור את ספרו "קב הישר", על שם מאה ושנים פרקים שבו, וכמנין שמו צבי העולה לסך מאה ושנים. הספר כולל פרקי מוסר, דברי אגדה וסיפורי חז"ל ותירגמם לשפת האידיש, שהורגלה בפי העם.

הספר "קב הישר" נתפשט מאד בערי ישראל, ובבתי הכנסת התאספו אנשים, נשים וטף כדי לשמוע פרקי מוסר והטפה באהבת ישראל שנקראו בספר מפי גבאי בתי הכנסת. דברי תוכחתו השפיעו על העם המדוכא כמים קרים על נפש עייפה. באחד מפרקיו הוא מוכיח את עשירי העם שאינם רואים בצרת אחיהם ושמרגילים את בניהם בלשון צרפת ובשאר לשונות, וכשיגדל הנער אין אביו שם על לב שילך לבית המדרש, כי אם השגחתו היא רק על לימוד לשון צרפת ושאר לשונות, ושמיטלין אימה יתירה על הצבור ומתעדנים ומתפנקים ואינם עוזרים במסים וארנוניות, מקילין לעצמן ומכבידין על אחרים, נוטלין חלק בראש ובעמל אנוש אינימו, בהגיע עת וזמן הקור והצינה, ביתו של העשיר בנוי היטב ויושב כשר בבית החורף ותנור שלו חם, והעני לא די שיש לו דירה מלאה נקבים, אף אין לו מעות במה לקנות לו עצים, ובעת הגשם דולפים מים על צוארו, ומי יכול להעלות על הכתב כל התמרורים וכל הצער שעני סובל. בסוף המאמר הוא מזהיר את מנהיגי הקהילה שלא יהיו חנפנים ולא יחוסו על העשיר או על משפחתו ולא יטילו העול על העניים והאביונים.

על ידי ספרו זה שנתחבב על הכל, הצליח להרים את מוסר העם, שהיה במצב ירוד מאד. נסתלק ט"ו אדר ב' ה'תע"ב. הרב דוד הלחמי ז"ל, "חכמי ישראל" (ב"ב תשס"א) ע' פ"ב

אומרים בשם המגיד מקאזניץ שאמר כשלומדים מאמר מזהוהר בספר קב הישר יותר מסוגל להתעוררות, ממה שלומדים בספר הזוהר עצמו, ולהבין זה דהנה יש השתלשלות הנשמות, ולכן מי שבא נשמתו ממקום נמוך, אינו יכול להבין דברים הבאים ממקום גבוה יותר משורש נשמתו, וע"כ אמר שמי שלומד זוהר בקב הישר, מבין יותר ממי שלומד בספר הזוהר עצמו, מפני שבעל קב הישר נתן שם ג"כ כח קדושת שורש נשמתו, לכן נוכל להתפעל ולהתעורר יותר ממה שמתעוררים מספר הזוהר עצמו. הגה"ק רבי מאיר

ספר קב הישר, הגה"ק מהר"ש מבעלז' זי"ע אמר על עצמו שלמד ספר זה ק"ב פעמים... כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג זצוק"ל, "שפע חיים" (ברוקלין תשמ"ג) ח"ב, עמ' ו'

סיפר [כ"ק מרן אדמו"ר מתולדות-אהרן זי"ע] לאחד מבניו, ששמע אומרים על הגה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע שנתעלה ע"י עסקו בספה"ק "קב הישר", וכמו"כ צוה תמיד ללמוד בספה"ק זה כי רב חילו לעורר לב האדם לקרבו לבוראו ית'. הרה"ח ר' שמשון רוזנפלד שליט"א, "זכור לאברהם" (ירושלים תשע"ב) ח"א, ע' תפ"ג

ט"ז אדר

הגה"ק רבי שלום חריף זצ"ל

יום ההילולא - ט"ז אדר

בין יחידי הסגולה של גדולי הדורות, אשר בגלל עוצם גדלם בתורה הוצמד תואר כבוד לשמם עוד בחייהם, נמנה הגאון הקדוש רבי שלום אולמן זצ"ל, הנודע בשם "רבי שלום חריף". תואר זה כתוב על שער ספרו העמוק "דברי ר"ש" שהופיע מיד אחר פטירתו, וכן על מצבתו.

הגאון רבי שלום חריף זצ"ל נולד בסביבות שנת תק"כ בעיר פיורדא שבאשכנז, לאביו הפרנס ר' איסר ז"ל, מחותנו של הגאון רבי יוסף שטיינהרט ז"ל בעל שו"ת זכרון יוסף. בבחירתו למד שנים רבות אצל רבו המובהק הגאון בעל ההפלאה ז"ל בפראנקפורט, ונחשב לגדול התלמידים. הוא התפלפל בהלכה גם עם הגאונים שאגת אריה ורי"ט אלגזי ז"ל שעברו דרך העיר ויהללוהו בשערים. רבו ההפלאה שראה את יראת חטאו הקודמת לחכמתו, שלחו ללמוד תורת הנסתר אל הכהן הגדול הגה"ק רבי נתן אדלר ז"ל, והוא נהג בו טובת עין ומסר לו מסוד ה' ליראיו.

כשהגיע לפרקו נשא לאשה את מרת רעכל בת "הגאון האדיר גבר די רוח אלקין קדישין ביה ודמטמרין גליין ליה איתמחי גברא ואתמחי קמיע מלומד בנסיים עושה נפלאות גדולות" (כך מתואר בהקדמת שו"ת יריעות שלמה) מוה"ר רפאל ריס - האגיטאהל זצ"ל אבד"ק ענדינגען - לענגווי ורב דמדינת שווייץ. רבי רפאל היה מפורסם לבעל מקובל ואיש קדוש, ואף אחרי שנים רבות מפטירתו סיפרו ממנו זקני הקהלה נוראות.

הגאון רבי שלום חריף ז"ל, נתקבל בצעירותו לאב"ד דק"ק אנשכך והמדינה שבאשכנז, אולם פעם אחת שמע שרצון בתו לבקר בתיאטראה שבעיר בחברותא עם בת ראש הקהל, ובהוודע לו הדבר אמר אי הכי לא בעינא לדור בעיר גדולה, ואבחר לי לשבת בעיר קטנה בה אין מקומות כאלו, ובא למדינת הגר ונתקבל לרב בקהלת שטאמפן, ואחר כך לקהלת פרויענקירכן, ומשם נתקבל לאבד"ק לאקענבאך שב"שבע קהלות", ושם חלקת מחוקק ספון. נסתלק ט"ז אדר תקפ"ה.

הוא זכה לשני בנים גדולי ישראל, האחד היה אברהם ה"ה הגאון רבי אברהם אולמן ז"ל בעל מחבר שו"ת "בית אברהם", שמיילא מקומו כאב"ד דק"ק לאקענבאך. והשני הגאון רבי שלמה זלמן אולמן ז"ל אבד"ק מאקאווא בעל "יריעות שלמה". מהם יצאה שלשלת של רבנים גדולי תורה ויראה ופרנסי קהלות מפורסמים. "קובץ פנים מאירות", ניסן תשמ"ג, ע' נ"ג

מובא שרבי שלום חריף זכה לגילוי אליהו. ושמעתי ממו"ח הגה"צ מוה"ר מאיר חיים אונגר זצ"ל אבד"ק לאקענבאך, שפעם אחת הגיע ללאקענבאך הגה"ק רבי יהודה גרינוואלד זצ"ל בעמח"ס זכרון יהודה, וביקש שיוליכוהו לביתו של רבי שלום חריף [אשר שם התגורר מו"ח הגה"ק רבי יהודה הכהן קרויס

זצ"ל אבד"ק לאקענבאך] באומרו, שהוא רוצה לבקר בבית שאליהו הנביא ביקר שם, ולשם זה נכנס במיוחד לעיר.

בימים ההם באו לפרנקפורט דמיין שני גאוני הדור ההוא, מהרי"ט אלגזי והשאגת אריה, ורבי שלום חריף שהיה אז עדיין נער צעיר לימים, התפלפל אתם בסוגיות הש"ס, ושניהם שיבחו את הילד אשר גדל ברבות הימים ונעשה לאחר מחריפי הדור ההוא. וצריכים לדעת ששני גאונים הללו היו חריפים ביותר, והחת"ס כותב על מהרי"ט אלגזי, שמאז המשנה למלך לא נראה כחיבור הזה, והשאגת אריה אין צורך לכתוב כאן את גדלותו העצומה, ואעפ"כ שניהם יחדיו התפעלו מעוצם חריפותו של היניק וחכים הלז.

רבי שלום חריף מלבד גאונותו האדירה בכל מכמני וחדרי התורה, היה גם צדיק גדול, וקדוש יאמר לו, ושומר מאד על בניו רבי אברהם ורבי שלמה זלמן, שלא יראו ח"ו צורת אדם רשע. ופעם בא לביתו איש אחד מאינשי דלא מעלי, ורבי שלום הבחין שהוא מסתכל על שני בניו, ומרוב פחדו. שמא יזיק להם ראייתו של אותו אדם, נטל אותם והטבילם במקוה טהרה. ואכן גדלו לבסוף שני האחים לגדולי ישראל.

הגה"צ רבי נתן גשטטנר זצ"ל, גאב"ד קרית אגוד י"ב-ב"ב, "שיחות מלוה מלכה" (ב"ב תשס"ז) ח"א, ע' רס"ז

...כשראה הגה"ק ר' שלום חריף זי"ע כי מתקרב ובא יום פטירתו, החל לחזור על כל תורתו שעסק בה במשך ימי חייו, וכידוע מכמה צדיקים שעשו כן, ולכן לא היה לו פנאי לשום דבר, גם כשבנו כתב לו מכתב ארוך של חידושי תורה ענה לו בקצרה, והתנצל לפניו כי טרוד הוא עתה במשפט העליון! זכה למה שחזו"ל אמרו על צדיקים, שהקב"ה ממלא את שנותיהם מיום ליום, ונסתלק ביום שנולד בו, ט"ז אדר שנת תקפ"ה. הרה"ג ר' יעקב יצחק אלעזר מייזליש שליט"א, "חבוש על ראשך פארך" (ירושלים תשס"ט) ע' רכ"ב

דברי ר"ש

הספר דברי ר"ש מק"ז הגה"ק רבי שלום חריף זצ"ל אבד"ק לאקענאבך, נכתב בעמקות גדולה, וצריך עיון רב כדי להבין את הדברים, ושאלו פעם את הגה"ק למה כתב את חיבורו בקיצור נמרץ כל כך, הרי קשה מאד ללמוד בו, ואמר רבי שלום חריף, שמי שאינו רוצה להתייגע בתורה לא יעיין בספרו, וספרו מיועד רק למי שמוכן לייגע עצמו בדברי תורה. הגה"ק רבי מרדכי בנעט זצ"ל התבטא פעם על הספר באמרו, שבכדי להבין את הנכתב בספר, צריכים להיות בקיאים בכל התורה כולה. הגה"צ רבי נתן גשטטנר זצ"ל, גאב"ד קרית אגוד י"ב-ב"ב, "שיחות מלוה מלכה" (ב"ב תשס"ז) ח"א, ע' קי"ז

י"ז אדר

הגה"צ רבי ישראל זאב מינצברג זצ"ל

יום ההילולא - י"ז אדר [ב]

הגאון רבי ישראל זאב מינצברג נולד בי"ד אלול תרל"ב בעיר טורבין (הסמוכה ללובלין) שבפולין, לאביו רבי משה צבי מינצברג. בן שש שנים היה עת עלה יחד עם אמו ואחותו לחונן את עפר ארץ הקודש - שם המתין להם אביהם אשר הקדים ועלה עוד שנה קודם לכן - כדי להכין להם הדרך.

בשנת תרל"ט, כאשר עלה ארצה זקינו הגה"ח רבי אברהם אליעזר מינצברג זצ"ל (רבה של יזעפאף שבפולין) והשתקע בתוככי ירושלים, דבק בו הנכד הרך. בביתו גדל ובמחיצתו עשה את שנות נעוריו,

מבאר תורתו שתה בצמא עד כי היה לעילוי מופלא אשר נודע בשערי ירושלים בהתמדתו העצומה. מיטב הצורבים ובני התשחורת של ירושלים שבין החומות היו רואים לעצמם לזכות לשהות במחיצתו ולהשתעשע עמו בפלפולה של תורה. ניכר היה כי אמירתו של דודו הגדול רבי ירחמיאל ישעיה מינצברג מליקווא זצ"ל עליו בימי ינקותו כי 'לאילנא ברבא יתעבד' אכן מתממשת והולכת. עודו רך בשנים והוא כבר נושא ונותן בחידו"ת ודבר הלכה עם גדולי גאוני ירושלים. בהם השרף מוהרי"ל דיסקין זי"ע, הגאון הנודע בעל 'תורת חסד', והס"ק המקובל מוהרש"א אלפנדי זי"ע, אשר מתבטא היה על העלם כי 'חידושיו טובים ואמיתיים'.

מקום של כבוד נתבצר לו לרבי ישראל זאב זצ"ל בעשייה הירושלמית, לצד היותו יושב על מדין כדיין וראב"ד לקהל החסידים בירושלים במשך ששים שנה רצופות, מלבד היותו תל תלפיות לכל שוחרי הלכה בירושלים ומחוצה לה, והיותו מגדולי וחשובי הפוסקים של דורו המקובל על בני כל החוגים הרבגוניים שהעיר ירושלים הורכבה מהם, הרי שלמרות פשטות הליכותיו וענוות החן בה בורך מוצאים אנו אותו כראש וראשון לכל דבר שבקדושה, כאיש על העדה העומד בראש רבים ממוסדות הקודש שבעיר הקודש, בהם 'בית היתומים דיסקין', 'ישיבת 'חיי עולם', 'כולל פולין' ועוד. עד לנפילת העיר העתיקה בידי הלגיון הירדני בשנת תש"ח כיהן רבי ישראל זאב כרב דמתא. ואז עבר לעיר החדשה לשכונת קטמון בה קבע את משכנו. כשהוא ממשיך משא הציבור עד להסתלקותו בשיבה טובה ביום ועש"ק י"ז אדר ב' תשכ"ב. ומנו"כ בהר המנוחות. "נזר התורה", ניסן תשס"ח, ע' קנ"ב

סיפר לי הרה"ג ר' משה מינצברג שליט"א, דו"ז הגאון ר' ישראל זאב (וועלוול) מינצבערג זצ"ל אמר לי, שחושב שבשביל שלשה דברים יזכה לעולם הבא. והמשיך ואמר, דהתורה שלמד הרי אינו יודע אם זה היה לשמה, והתפילה שלו, בוודאי לא, ושאר מצוות לא עשה הרבה [האב איך ווינציג געטוהן] (כוונתו היה לעסקנות, לקבץ מעות לעניים וכדומה).

והוסיף, אבל יש שלשה דברים שחושב שבזכותם יזכה לעולם הבא, (א) שמנע משפחות רבות מלהתגרש, (ב) בעת המלחמה בשנת תש"ח הכניע עצמו להערבים בזה שהרים להם דגל לבן ובזה הציל שני אלפים וחמש מאות אנשים, כידוע הסיפור, (ג) דבזמנו לא היו כל כך מקוואות בירושלים, והוא בנה אז י"ב מקוואות מהודרים בכל ההצטרות, וריבה טהרה בישראל, ובזה פעל לשם שמים, כי לא הרויח מומן מזה. הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א, "שיח זקנים" (ברוקלין תשס"ח) ח"ז, ע' ק"ח

ר' וולוויל [הגה"צ רבי ישראל זאב מינצברג זצ"ל] היה מאחרוני שומרי החומות. גם לאחר שכל ותיקי הרבנים עזבו את דירותיהם ב"מגרש הגרמני" שבמורד הר-ציון, בדרך לכותל-המערבי - המשיך הוא לגור ב"בית רוטשילד" שבעיר-העתיקה, אחרי שלצורך זה, קיבל הרשאה לצמיתות מר' יעקב רוזנהיים, ואף את צאצאיו ונכדיו עודד שלא לעזוב את העיר-העתיקה. בעיר נשאר עד שזו נפלה בידי חייליו של עבדאללה מלך עבר-הירדן המזרחי, במלחמת שנת תש"ח שפרצה בעקבות הקמת המדינה. הוא שקיבל עליו את השליחות המסוכנת (יחד עם ראש ישיבת "פורת יוסף", הרב בן-ציון חזן) לצאת לעבר קוי האויב, כשבידיהם דגל לבן, כדי להודיע על נכונות אחרוני מגיני העיר-העתיקה להיכנע, צעד זה, שר' וולוויל עשה אותו על אחריותו האישית, הציל ברגע האחרון ממש את חייהם של 2000 שרידי התושבים ומגיני הרובע היהודי הנצור. מסלפי ההיסטוריה למיניהם ניסו אמנם, כעבור כמה שנים, להשמיצו בשל כך. אולם בר' וולוויל עצמו נתקיים אז ואחר-כך: "עולמך תראה בחיך". הוא ראה בהצלה הירואית זו את הישג-חייו בה"א הידיעה.

שנים מעטות לפני פטירתו, סח ר' וולוויל על אותם רגעים מרים וקשים:

- למרות הסכנה האיומה כשאין בית אשר אין בו מת, כי רבים נפגעו מכדורי ופצצות הלגיון, המשכנו לקיים שיעורי-תורה בישיבת הרב מקאליש. היו אתנו כמנין בחורים, שישבו ולמדו כל הזמן בחירוף-נפש. השבוע שהתחיל ביום ו', י"ב אייר תש"ח, היה השבוע האחרון בעיר העתיקה, והוא היה גם השבוע הקשה ביותר. ביום ששי המר והנמהר נפגע בפגזים ונהרס בית-הכנסת הידוע של ר' ניסן בק. נפל גם בית הכנסת, שבו הייתי מתפלל כל שנותי, אותו יום קברנו י"ט אנשים בקבר-אחים, בסימטא שמול ישיבת "שער השמים". ביום השלישי של אותו שבוע הייתי משוחח עם המפקד שלנו ושאלתי: מה יהיה הסוף? הוא אמר לי ששולחים תגבורת, אבל התגבורת לא באה. ביום חמישי, י"ח באייר, התקיימה בביתי אסיפה של כל זקני העיר העתיקה, ספרדים ואשכנזים. בא גם מפקד הלוחמים. אחר האסיפה התפוצץ פגז סמוך לי והרס את המדרגות בביתי. ניצלתי בדרך נס, אף חוש-שמיעתי נפגע מהדף הפצצה. למחרת בא מפקד ה"הגנה" ובנוכחותו הוחלט להיכנע. שיכנעתי את רבי בן ציון חזן שיתנדב לצאת אתי עם דגל-לבן לשטח הערבי. לא שעיתי לתחנוני בני-ביתי כי לא אחרף נפשי, נתתי ח"י גרוש צדקה לעני שעמד סמוך לי ואמרתי: "הריני מוסר נפשי למען כלל ישראל!" יצאנו ונפנפנו כמה פעמים בדגל-הלבן, אך היריות לא פסקו והרב חזן נפצע קל. הוא קרא אליהם בערבית, עד שהיריות הפסקו. יצאו אלינו שני חיילים של הלגיון והובילו אותנו אל המפקד הערבי. הוא שלח את רבי בן-ציון חזן לקרוא למפקד ה"הגנה" ואני נותרתי בידי כבן-ערובה. הוא כיבדני בסיגריות, קפה ומלפפונים חמוצים, אולם מחמת הצער הרב לא טעמתי דבר ובקושי הוצאתי הגה מפי...

ור' וולוויל סיים את סיפורו: אחרי הכניעה הודיעו לנו כי עלינו לעזוב את העיר העתיקה. את נכדי לקחו בשבי לעבר-הירדן. יצאנו דרך שער-ציון. היום העריב וליד החומה התפללתי מנחה וקבלת-שבת. כל אותו הלילה לא עצמתי עין. לא יכולתי להבין, כיצד זה קרה שהצליחו לגרש אותנו מהעיר העתיקה?!

על עיסוקו של ר' וולוויל בשעות שהותו כבן-ערובה במפקדה הערבית, מעיד ביומנו המפקד הצבאי הערבי של ירושלים, עבדאללה בק אל-טלאל. הוא מתאר כי "הרב הפולני" שנשאר עם הלגיונרים לא פחד כלל ועיקר, אלא עסק בתורה מתוך התעמקות יתירה, לתמהונם הרב. באמצעות מתורגמן ביקש עבדאללה ממנו ברכה, ר' וולוויל השיב: לא אוכל לברך אותך שתצליח במלחמה זו, כי ברכה כזאת קלה היא עבורנו. אולם אני מוכן להעניק לך ברכתי שתעלה בסולם הפיקוד והדרגות, בתנאי שתבטיחני בהן-צדקך שלא תגעו לרעה ביהודי העיר, אתה וחיילך. המפקד הבטיח (אף קיים) ובינתיים הגיעו נציגי היהודים ור' וולוויל חתם על כתב-הכניעה, כשדמעות חמות זולגות מעיניו. כעבור חודש נכנס ר' וולוויל בפעם נוספת לעיר העתיקה, כחבר משלחת יהודית (בצירוף הרב ב"צ חזן וד"ר א. בירן) שביררה את גורל ההרוגים שטרם נקברו וספרי-התורה ששרדו. בהזדמנות זו נפגש שוב עם עבדאללה בק אל-טלאל והלה הודה לו, על כי ברכתו נתקיימה בהעלאתו לדרגת גנרל...

וכיצד אמר הרבי ר' אהרן מבלז' לר' וולוויל, בנוכחות אלפים שנקהלו למעמד החגיגי של חנוכת בית ישיבת בלז בירושלים: "תיתי לכם ר' וולוויל, שהצלחתם 2000 נפש בעיר העתיקה, וזכותכם גדולה מאוד!"

הרב אהרן סורסקי שליט"א, "דמויות הוד" (ב"ב תשכ"ז) ח"א, ע' 226, "אור ישרים" (ירושלים תשי"ח) ע' 214

הרה"ק רבי מיכל מלעכוויטש זי"ע

יום ההילולא - י"ח אדר

הרה"ק רבי מיכל מלעכוויטש זיע"א, ארי שבחבורת מרן הס"ק מלעכוויטש זיע"א היה מוחזק לבעל רוח"ק וגילוי אליהו, היה חביב ונערץ בעיני צדיקי דורו, ובראשם הרה"ק הרר"ב ממעזבוז שהעיד עליו שהוא בן העוה"ב, מרן הס"ק בעל יסוה"ע זי"ע, בספרו "יסוד העבודה" בחלק המכתבים מביא ד"ת משמו בחרדת קודש ומכנהו מורי ורבי, נלב"ע י"ח אדר תקפ"ז ומנו"כ בלעכוויטש. "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ה) ח"ג, ע' קמ"ח

פעם התווכח רבי מיכל מלכווביץ בהלכה עם אחד מגדולי התורה, התפעל הלה מחריפתו ובקיאתו, הבחין רבי מיכל ואמר: כשהייתי ילד כבן עשר כבר ירדתי לעומקה של סוגיה זו...

נדהם איש שיחו ורבי מיכל מפטיר: אינני מתפאר, ברצוני רק לגלות לך לאיזה "פעמון מצלצל" הייתי הופך חלילה לולא דבקתי בצדיקי אמת ומצאתי מקומי בבית הרבי מלכווביץ... הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ב, ע' 149

כשנסתלק הסבא קדישא [הרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש זי"ע] ונתייתמו העדה נסעו בענין ההנהגה להרבי רבי ברוך ממעזבוז, בנו הרה"ק רבי נח ועמו רבי מיכל'ע מלעכוויטש - מגדולי העדה.

כשבאו למעזבוז, התיישב הרה"ק רבי נח בראש השולחן לצדו של הרבי רבי ברוך, וזה היה מקום שלא ישב שם איש, ורצו החסידים להיזוז ממקומו, ואמר להם רבי ברוך: הניחו לו, הרי איתא (זוה"ק בראשית נח): נח לעליונים נח לתחתונים...

ובענין ההנהגה אמר להם הרה"ק ממעזבוז: שרבי נח ינהיג ורבי מיכל'ע יסייע ויעמוד לימינו לעזרו, ונענה רבי מיכל: כן, אנכי אעזור ואשגיח שיהא די מזון ומחיה בבית, בל יחסר המזג... ואכן היה רבי מיכל מסדר בעצמו את השולחנות אצל הר"נ, בכדי לקיים פקודת הרה"ק שאמר לו "שהוא יסייע"!

לימים רצה הרה"ק רבי ברוך לדעת האם באמת נכנע רבי מיכל להרה"ק רבי נח, וחשב בדעתו שאם יאמר לו שבודאי הוא נכנע, שהרי כך צריך להיות, אזי ידע שאינו דובר אמת. ובאם יאמר לו שהדבר לא עלה בידו בקל, סימן הוא שנכנע אליו. וכשהיה אצלו שאלו על כך, ואמר לו: איר זענט דאך א למדן והאיך אתם נכנעים לפניו, וענה לו רבי מיכל: איך בעט אייך טשעפעט מיר נישט, איך האב מיינע אלע ביינער צובראכן אויף דעם [את כל עצמותי הוצרכתי לשבור על זה שאוכל להיכנע לפניו]. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים צוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' רנ"ג

פעם היה רבי מיכל'ע אצל הרבי רבי ברוך והתפלל בקול גדול כמנהגו, ונענה הרבי רבי ברוך: וואס שרייט ער דער ליטוואק, אין בין איהם מבטיח אז ער איז א בן עולם הבא [מדוע צועק הוא כ"כ, הנני מבטיחו שהוא בן עוה"ב]. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים צוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ה) ח"ג, ע' קמ"ט

פעם ראו את הרה"ק רבי מיכל מלעכוויטש סוחר השולחנות לסדרם לקראת עריכת השולחן של הרה"ק רבי נח מלעכוויטש זי"ע, והיטב חרה הדבר לחסידים על שמשפיל את עצמו כ"כ. נענה אליהם באומרו:

מה אתם רוצים ממני, הלא רבי ברוכ'ל אמר שעלי לסייע להרה"ק וא"כ עלי למלאות את הוראתו... הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' רפ"ו

הרה"צ רבי יהודה לייב [אבי הרמ"ח מסלונים צוק"ל] היה נכנס אליו [לה"יסוד העבודה" מסלונים זי"ע] לעיתים קרובות ומרן היסוה"ע היה מדבר ומשוחח עמו באריכות משך כמה שעות. פעם נכנס אליו בליל ערב ראש השנה, והגיעו הרבה אורחים והמתינו בחוץ בכדי לקבל שלום, וחשש הרי"ל שלא יחלוש דעתם, שהוא יושב זה זמן רב, והמון עם ממתנינים להכנס, ועשה עצמו כמנמנם.

ונענה אליו הס"ק - יודא לייב, איך רעד מיט דיר און דו שלאפסט?! איך וועל דיר דערציילן א זאך וואס האסט נאך קיין מאל נישט גיהערט! [יודא לייב, ההינך מתעייף כשאני מדבר עמך, אספר לך סיפור שלא שמעת מעודך].

רבי מיכל מלעכוויטש היה פעם אצל הרבי רבי ברוך ממעבוב, והיו שם כמה צדיקים ולא פנה הרה"ק לשום אחד מהם ודבר רק עמו, והרגיש רבי מיכלע שחלשה דעתם, ועשה עצמו כמנמנם, ואמר לו הרה"ק - איך רעד מיט דיר און דו שלאפסט?! ואמר הס"ק [היסוה"ע] להרי"ל א גוטע נאכט... ושלח אותו וקיבל את האורחים. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים צוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' רפ"ח

רבי ישראל קופלוביץ ז"ל היה מספר שהרה"ק רבי מיכל'ע מלעכוויטש זי"ע היה פעם אצל רבי ברוכ'ל ממעז'בוז' זי"ע, נענה רבי מיכל'ע לחסידיו של רבי ברוכ'ל אייער רבי האט נישט גיקענט דעם לעכוויטשער, שמעו החסידים שהוא מדבר כאלו דיבורים, הלכו וסיפרו זאת להר"ב. אמר להם: דער חסיד דער ליטוואק (פירוש חסיד ממדינת ליטא), אח"כ אמר אזוי גרויס ווי איך זעה איהם איצטער האב איך טאקע נישט געוויסט [גדול כ"כ כמו שאני רואה אותו עכשיו אמנם לא ידעתי]. וסיפרו לרבי מיכל'ע מה שאמר רבי ברוכ'ל. אמר להם: ער ווייסט איצטער אויך נישט [גם עכשיו אינו יודע את גדלותו]. הלכו שוב לרבי ברוכ'ל וסיפרו לו מה שאמר רבי מיכלע, אמר להם: איהר מעגט זיך שעמען, לערנט זיך בא דעם ליטוואק וואס הייסט אמונת חכמים [מותר לכם להתבייש ועליכם ללמוד אצלו אמונת חכמים מה היא]. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' רפ"ו

החוזה מלובלין אמר פעם לאחד ממקורביו שהיה רוצה להכיר את רבי נח מלעכוויטש, וכששמע כן הרה"ק רבי נח נסע אליו יחד עם רבי מיכל מלעכוויטש.

על הדרך פגשו את הרה"ק רבי אשר מסטאלין ושאל לרבי מיכל'ע, להיכן אתם נוסעים? וענה: איני יודע, רק הוא נוסע, והנני נוסע אתו! ושאל להרה"ק רבי נח - להיכן מועדות פניכם, ואמר, ללובלין, ופנה לרבי מיכל, ואמר לו, הכי בהמה אתה שנסחבת עם בעליה להיכן שהוא הולך? וענה רבי מיכל כן! "נמשכים אחרין כבהמה"... הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים צוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' רנ"ד

יסופר על הרה"צ ר' יואל טשאפלט ז"ל, שנודמן לו להיות בלעכוויץ בסוכות, והזמינו הרה"ק ר' מיכל מלעכוויץ ז"ל על החג, וכשהי' צריך הר"מ להכנס בסוכתו, התחיל להשפיל א"ע ואמר איך יהיין גוף מתועב כמוני להכניס ראשו ורובו בתוך קדושה גבוהה כזו. והרבה בדברים המשברים את הלב, עד כי

נמס לבו של מהר"י ז"ל בקרבנו, עד שליום מחרת לא הי' יכול הר"י לבא להסעודה. "בית אברהם" (סלונים) קדושים, ע' קמ"ב

פעם חלה רבי מיכל'ע ובא אליו ד"ר קשילבסקי שהיה יהודי יר"ש, ורצה לכתוב לרבי מיכל'ע איזה "רעצפט". וא"ל רבי מיכל'ע: דאס ניט! דאס האבן מיר ניט געזעהן ביי אונזערע גוטע אידן [זה לא! לא ראינו כזאת אצל הצדיקים שלנו]. ושאלו הרופא א"כ למה קראתם לי, וענה רבי מיכל'ע: איך האב אייך גערופן כדי איהר זאלט מיר זאגן וואס איך מעג עסן און וואס איך טאר ניט עסן [קראתי לכם שתאמרו לי מה מותר לי לאכול, ומה לא].

(על הד"ר הנ"ל מספרים שהיה רופא צבאי ומוכרח היה לנסוע בשבתות עם הצבא. וכשהגיע לעיירה בעלת תושבים יהודים היה מחזר ושואל אולי ישנה מקשה לילד או חולה מסוכן שצריכים עזרה, כדי שתהיה נסיעתו עבור חולה שיש בו סכנה). הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ה) ח"ג, ע' קמ"ט

בעל יסורים מרים היה רבי מיכל מלכוביץ, פעם ביקרו אחד מידידיו, בהפרדו ממנו אף ברכו בברכת "רפואה שלימה", שיעלמו יסוריו.

התריז נגדו רבי מיכל, אמר: - אתה מתימר להיות ידידי ומברכני בכזאת? אם לא היסורים הללו מי יודע איך הייתי נראה ומגושם הייתי מתעתד לדרכי... הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ב, ע' 150

הרה"ק רבי מרדכי המגיד מטשערנוביל אמר על הרה"ק רבי נח מלעכוויטש שנשרף מאהבת ה'. ועל רבי מיכל מלעכוויטש אמר שאינו יודע אם מאהבה או מיראה. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' רנ"ו

סיפר רבי יהודה ליב זצ"ל [אביו של הרמ"ח מסלונים זצוק"ל] שפעם סיפר מרן בעל יסוה"ע זי"ע לפני מרן מקאברין זי"ע, שנכנס להרב רבי מיכל'ע מלעכוויטש זי"ע ואמר לו דרך קובלנא על עצמו, שרואה שאינו עובד כלל את השי"ת, והשיב לו, אדרבא א"כ דווקא בעת שכזה הוא הזמן הנכון לעבוד ולשבח את השי"ת, כמ"ש ארוממך ה' כי דליתני - כשאני רואה שאני דל מאד, אז איך בין פאר ארימט. וביקשו מרן מקאברין שיחזור עוד פעם על הנ"ל. והוסיף הקאבריער זי"ע את סיומו של הפסוק 'ולא שמחת אויבי לי' היינו שצריך לראות אז כשהוא דל ורחוק מהשי"ת שלא יהיה אז שמחת האויב היינו היצה"ר, שלא יפול בעצבות ומר"ש ח"ו, כי בעת הזאת צריך להישמר מהאויב. שארית ליהודה" (ירושלים תשס"ב) ע' י"ט

חלמא בישא עדיפא

אמר [ה"יסוד העבודה" מסלונים זי"ע] בשם הר"ר מיכל ז"ל מלעכוויטש על מאמר הגמרא (ברכות דף נ"ה ע"א) לדין חלמא בישא עדיפא מטבא, שפירש בזה הלשון: זה חלום וזה חלום, שניהם חלומות, אך כשחולם על עצמו כי בישא אנא, עדיף מאשר חולם כי טבא אנא וד"ל. הרה"צ רבי יהודה לייב סלונים זצוק"ל, (אביו של הרמ"ח מסלונים זצוק"ל)

הרה"ק רבי נחום מרדכי מטשורטקוב זי"ע

יום ההילולא - י"ח אדר [ב]

רבי נחום מרדכי פרידמן מטשורטקוב בן רבי ישראל מטשארטקוב, שושלת רוז'ין, חתן שארו רבי שלמה פרידמן בן אדמו"ר הזקן מסדיגורא. נולד י"ז שבט תרל"ד ונתגדל על ברכי סבו - רבי דוד משה מטשורטקוב. בפרוץ מלחמת העולם הראשונה, עבר עם אביו לווינה והיה יד ימינו בפעילותו הציבורית. בשנת תרצ"ד נתמנה כממלא מקום אביו בווינה, והרבה לבקר בטשורטקוב וכל ביקור כזה היה בבחינת מאורע בין חסידי טשורטקוב.

היה מראשי אגודת ישראל וחבר מועצת גדולי התורה שלה. נסיך אמיתי ביושר לבו ובמידותיו האצילות. בשנת תרצ"ט, ערב פרוץ המלחמה, עלה ארצה והתיישב בתל אביב.

החורבן באירופה השפיע עליו קשות. הוא נפל למשכב בייסורים קשים. נסתלק י"ח אדר-ב' תש"ו. ומנו"כ בהר הזיתים בירושלים.

בנו: רבי שלמה מטשורטקוב שמילא את מקומו. חתניו: רבי יעקב השל, רבי משה מורגנשטרן - נכדו של רבי יוסף ענגל.

תורתו בספר "דורש טוב", מועדים, ירושלים תשכ"ד, שם גם תולדותיו. מהדורה חדשה עם הוספות רבות מכת"י נדפסה בירושלים תשנ"ג. הרב יצחק אלפסי, "אנציקלופדיה לחסידות" (ירושלים תשס"ד) ח"ג, ע' תי"ד

מרן רבי נחום מאט'ניו מטשורטקוב זי"ע גודל וחונך על ברכי אביו ואבי אביו זי"ע, ואצלם שאב מלוא חפניים תורה ודעת, ענוה ויראה. זקיננו רבינו אדה"ז מטשורטקוב זי"ע כינהו: "נכדי הקדוש". אביו זי"ע אמר עליו: "הוא נחון בנפש עדינה ואצילה שכל כולה טוב", ומרן רבי ישראל'ניו מהוסיאטין זי"ע אמר עליו: "מוחו עשוי ממשי טהור והוא מלא אמת, ובעת התוועדותי עמו הרי הוא מענג אותי ומחיה את נפשי". אולם מרן בעצמו עשה כל מיני הצטדקויות והשתדל בכל כוחו לא להתבלט בכלום בחיי אביו זי"ע, ועבד לו את עבודתו - כל כולו - מתוך מדת "הצנע לכת", עד שגם גדולים וטובים לא עמדו על גדולתו, וע"ז תעיד העובדה דלהלן:

הגאון החסיד המפורסם רבי מאיר שפירא זצ"ל אבד"ק לובלין, הי' נוהג לבוא לוועין בכל שבת חנוכה ולקבל פני רבו מרן רבי ישראל מטשארטקוב זי"ע, ובשבת חנוכה האחרונה (לימי חייהם) בשנת תרצ"ג (כי רבי מאיר נסתלק בז' חשון תרצ"ד ומרן מטשארטקוב בי"ג כסלו תרצ"ד), טרם שיצא מבית מרן מטשארטקוב בבואו להתברך בברכת פרידה, אמר לו רבו זי"ע: הלוא בוודאי תיכנס נמי להיפרד מבניי (רבי נחום מאט'ניו ורבי בער'ניו), רבי מאיר תמה מאד על כך, כיוון שבלאו הכי הי' נוהג לבקר אצלם ולהיפרד מהם תמיד טרם נסיעתו מוועין. והנה הפעם כשנכנס רבי מאיר למרן רבי נחום מאט'ניו, וכיבדהו בכבוד הראוי כערכו הרם דרבי מאיר, נכנס מרן הפעם לשיחה עמוקה בדברי תורה, בניגוד למנהגו עד אז. השיחה ארכה שעות אחדות, וכולה היתה מוסבת על ש"ס ופוסקים בכל מקצועות התורה. רבי מאיר התפעל מאד מבקיאותו הגדולה בכל מכמני התורה, וכאשר חזר ללובלין סיפר לתלמידיו (אלו שהיו חסידי טשארטקוב) מהביקור הנפלא הזה, ואמר: את רבי נחום מרדכי החזקתי מעודי כאיש צדיק ובעל

מדות תרומיות ושתקן, אני מכיר אותו זה רבות בשנים, ומעולם לא עלה על דעתי שיש לו יד ושם בים התלמוד, הלוא הוא כבר כבן ששים שנה, ובכל זאת הצליח כ"כ להצניע את עצמו במשך כל השנים, הלוא זה מוכיח שהוא לומד תורה לשמה ועובד את ד' באמת ובלב שלם. ואכן, כזה הי' כל ימי חיי אביו זי"ע, ואף בפטירת אביו לא רצה מתחילה בשום אופן לקבל עליו עול הנהגת חסידי טשארטקוב, כשהוא מנמק את סירובו באומרו: "אני אינני ראוי לישב על הכסא הרם שאבי הגדול והקדוש ישב עליו", אבל גדולי החסידים ראו גם טעם פנימי וכמוס, כי מטבעו הי' מרן מעודו נחבא אל הכלים לבל יתראה בפני רבים, פן יגרע מעבודתו, ובקבלת עול ההנהגה לא יוכל להתפנות ולהתבודד בעבודת הבור"ה.

ואף אחרי שהחסידיים עמדו על שלהם "שהוא חייב להיות רבם" ובכל זאת עמד מרן בסירובו, וכבלית ברירה פנו החסידיים אל אמו הרבנית שבע רוחמה ע"ה, והיא ציוותה עליו בתורת כיבוד אם שיקבל עליו הנהגת החסידיים ולמלא בכך את מקום אבותיו הק', גם אז לא רצה לשבת על כס אביו לבדו, אלא אילץ את אחיו הצעיר רבי בער'ניו זי"ע שיעזור לו בהנהגת העדה, ושניהם ביחד ישבו בראש השלחן, וכן קיבלו שניהם ביחד את החסידיים בעת ה"פראוויץ" וענו להם ככל משאלותיהם (דבר שלא נשמע עד אז כזאת מעת היווסדה של החסידות בעולם!).

ואכן אהבה עזה ואחדות שלימה שררה בין שני האחים האלו, וכן הקפיד מרן מאד שאחרים יזהרו מאד בכבוד אחיו הצעיר, והגם שהחסידיים הגדולים ראו בזה מגרעת להחסידות, כי שניהם התחמקו מהאחריות הגדולה הדרושה בהנהגת העדה, דכל אחד הי' סומך על השני, בחשבו כי רק אחיו ראוי לאותה איצטלא, ואמנם שהי' זה מחוזה גדול רווי כולו מוסר, לראות כיצד אחד חולק כבוד לשני, ואין אחד עושה שום פעולה מבלי שהשני יתן הסכמתו לעשות זאת, אבל מידי מגרעת הנ"ל לא נפיק, ולכן עשו אנ"ש מאמצים רבים, ותכננו תכנית איך להשפיע על רבי בער'ניו, שיאות לקבל עליו עול הנהגת עדה לפני עצמו, אולם הוא עמד בסירובו, כי אינו רוצה לעזוב את אחיו הגדול כי נפשו קשורה בו, וכשניסו להשפיע על מרן שיחייב את אחיו הצעיר לקבל עול הנהגת עדה לפני עצמו, ג"כ נענו בשלילה. ברם הסלקות - בטרם עת - של רבי בער'ניו, בכ"ד אלול תרצ"ו, היא הפרידה ביניהם, ואז כשהוכרח מרן לקבל ע"ע בשלימות עול הנהגת חסידי טשארטקוב, התרומם למעלה משכמו, ונתגלה לעין כל בגדלותו ובכשרונו במנהיגות, והכל הכירו שאכן מתאים הוא באמת למלא מקום אבותיו הק' זי"ע. הרה"ג ר' חיים דב שטרן שליט"א, "נר ישראל" (ב"ב תשנ"ד) ח"ד, ע' רע"ז

י"ט אדר

הרה"ק רבי אברהם מפורישוב זי"ע

יום ההילולא - י"ט אדר

שבע שנים כיהן (הרה"ק רבי אברהם מפורישוב זי"ע) כאדמו"ר, קרוב ליובל שנים כיהן כרב בקהילות שונות, אבל בעיני מאות אלפי חסידי פולין, שהעריצו אותו בלי גבול, שהתעמקו אפילו בשיחות חולין שלו, שרקמו אגדות נפלאות סביב לאישיותו, הוא היה ונשאר אחד מעמודי החסידות בפולין, אחד האריות שבחבורת קוצק הקדושה, אחד מגדולי עולם שהטביעו את חותמם על הקיבוץ החסידי הגדול ביותר בתולדות תנועה זו.

"רבי אברהמלי" כך כינוהו בלי כל תוספות, בבחינת גדול מרבן שמו, ובכמה יראת הרוממות, אהבה וערגה ביטאו חסידי פולין את שם זה, שאמר להם כה הרבה. שם שעורר בלב כמיהה להתעלות ולשלימות, לקדושה ולטהרה, לחסידות צרופה ולחיפוש אחרי האמת.

רבי אברהמלי [הרה"ק רבי אברהם דוב נפתלי ירחמיאל בן הרה"ק רבי יהושע אשר מפוריסוב זי"ע] לא נולד בחדר קוצק, הוא היה נסיך לשושלת האדמו"רים המפורסמים, מבני היהודי הקדוש, אבל הפך לסמל של קוצק וגור. "כך עשה, כך אמר, כך התנהג רבי אברהמלי" היה מבחינת הלכה בחסידות.

הרבי מפוריסוב לא ברח מכבוד ומפרסום על ידי היעלמו מאנשים, הוא לא התחבא במרתפים ובעיירות אלא אמר לברוח מתהלה וכבוד לעולם החכמה ובאמצעות פקחות בלתי מצויה. אולם גם הנבון מרבבות לא הצליח במשימתו זו. הכבוד רדף אחריו והשיגו כרב, כארי בחבורה או כאדמו"ר.

חסידי קוצק עמלו לבטל את היש. בחלו במיוחסים ובקשו את היחס העצמי. רבי אברהמלי מפוריסוב היה אצלם מעין הוכחה יסודית, כי גם יחסן ומפורסם עתיד להגיע לשלימות, לשלוט על מדותיו ולהפוך לקדוש עליון.

דודר לדור מסרו חסידים, אב לבנו יספר על קדוש עליון זה שהאיר למעלה מיובל שנה את שמי יהדות פולין. י"ט באדר בשנת תרע"ב עת בו מלאו לו שבעים שנה נסתלק לשמי רום. הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "בית קוצק" (ירושלים תש"ז) ע' קס"ו

דו"ז הרבי (רבי אברהם) מפוריסוב זצ"ל בזמן שהיה אוכל מזונות על שולחן חותנו הרב רבי שלמה היילפערין ז"ל בעיר פינטשוב, היה נוסע כסדר להסבא קדישא הרבי רבי בער מראדישיץ זצלה"ה, ופעם אחת כשהיה בראדישיץ ולא היה ביכולתו להיכנס לקודש פנימה לקבל שלום, והמתין איזה ימים, ופתאום בא אביו הרבי רבי יהושע אשר (מפוריסוב) זצ"ל ונכנס תיכף לקבל שלום, וביקש ממנו בנו היקר דו"ז הנ"ל שיזכיר אותו לפני הסבא קדישא שיתן לו רשות להיכנס לקבל שלום, וכן עשה אביו זצ"ל, ותיכף כשיצא הוא מהחדר של הסבא קדישא, נקרא שיכנס הפינטשיבער (כך היו קוראים אותו), וכשנכנס הלך הרבי רבי בער זי"ע לנגדו, ועשה לו באצבעו בא בא כדרך שמראים לתינוק, והתעלף דו"ז ז"ל מפחד, והסבא קדישא היה שופך עליו יין כדי לעוררו, ואמר לו מה אתה מתיירא מפני הבער הזה, הבער הזה לא עשה שום רע לשום אדם, ואחר שהוטב לו קיבל שלום, וכשיצא מהסבא קדישא סיפר לאביו זצלה"ה מה שהיה לו בקודש פנימה, ואז אמר לו אביו זצ"ל כבר קשר לך הפעמון שתהיה רבי לעדת ישראל (ענהר האט שוין אהן גיהאנגען דיר דאס גלעקיל צי זיין א רבי).

דו"ז זצ"ל היה קורא תמיד על הרבי מראדישיץ: סבא קדישא, ואמר שהיה רבו מובהק, ופעם אחת אמר בראש השנה אחר התפילה, חפשתי לקבל מהצדיקים הקשישים זי"ע לתקיעת שופר, ומצאתי להסבא קדישא, ולקחתי אותו עמדי לתקיעת שופר, זי"ע. הרה"צ רבי אריה מרדכי רבינוביץ זצ"ל, אב"ד בני-ברק, "קרני ראם" (ב"ב תשנ"ה) ח"א, ע' ל"ד

סיפר (הרה"ק רבי אברהם מפוריסוב זי"ע) פ"א איך שהוא נעשה קאצקר חסיד, הנשואין שלו היו בעיר רישאש והיה כל האדמו"רים והרבה חסידים ובהסעודה כשהיה יושב אצל השולחן ראה שמרחוק יושב חסיד אחד עני מדוכה, והסתכלתי כל הזמן על החסיד הזה אף שלא הייתי מכיר אותו, ואותו חסיד מצא בעיני חן גדול מאד, והתחלתי להיות בחברותא עמו כמו שאמר התנא הקדוש קנה לך חבר, והחסידי הזה

הביא אותי לקאצק שלא בידיעה מביתי, ובבואי לקאצק היה עולם גדול שהמתינו על פתיחת הדלת של מרן, לקבל שלום, וגם אני הייתי שם, ואחר שנפתח הדלת התחיל פייביל משמש לצעוק בקול רם "מען זאל אדורך לאזען דעם רישאשער יונגערמאן דעם יוד הקדוש'ס אייניקיל" (שיניחו האברך מרישאש לכנוס כי הוא נכד היהודי הקדוש), ושמע מרן מקאצק ז"ל, וכשנכנס לחדר הרבי וקיבל שלום אמר הרבי בקול "האסטו ווידער אגרוסן מיוחס" (שוב בא יחסן גדול), והלך להאכסניה שלו, ואח"כ בא פייביל משמש שיבוא לקודש פנימה, ואז שאל אותו הרבי מקאצק מהיכן הוא, והשיב לו מעיר רישאש, ושאל אותו מה אתה עושה שם, והשיב שהוא לומד שם גמרא ותוס', ושאל אותו אתה לומד גמרא ותוס', והשיב לו כן אני לומד גמרא ותוס', ועד שמונה פעמים שאל אותו והוא השיב לו, ואח"כ דיבר עמי כל צרכי, וכשהלכתי מחדרו נעשיתי קאצק חסיד. ואמר שכוונת הרבי ז"ל היה שלא יבוא מזה לגיארות.

ואמר כי בכל פעם ששאל אותו אתה לומד גמרא ותוס' הרגיש שנותן בו הבנה חדשה, ולבו התחיל בוער להשי"ת למסור נפשו ורוחו נשמתו אליו. הרה"צ רבי אריה מרדכי רבינוביץ זצ"ל, אב"ד בני-ברק, "קרני ראם" (ב"ב תשנ"ה) ח"א, ע' כ"א

אמר רבי אברהם מפוריסוב: אם יש את נפשך לדעת, כיצד שולט השקר בעולם, התבונן נא בדרכם של הבריות.

נכנס אדם לבית ידידו בימי החורף הקשים, קפוא מקור ורועד כולו, צמא וכולו אומר תאווה לכוס של חמין, לחדר מוסק וחם. בעל הבית אינו נהנה מטרידה זו של אורח לא קרוא. משתוקק להפטר ממנו, אבל הנימוס מחייב... ולמעשה, מתייצב האורח ליד הסף, מסרב להכנס, מסרב לשבת, מסרב לשתות כוס תה, מסרב להתחמם, - לא באתי לשם אלה - הוא טוען... ובעל הבית עומד ומשדלו: יכנס, ישב, ישתה, יתחמם, - אם לא למענך, לפחות למעני...

הוא משתוקק להפטר מהאורח, אבל הנימוס מחייב... הרה"ח ר' יהודה לייב לוי ז"ל, "חסידים מספרים" (ירושלים תשל"ט) ח"ג, ע' 218

כ"ק מרן אדמו"ר רבי יצחק קאליש מאמשינוב - ארה"ב זי"ע

יום ההילולא - י"ט אדר

אדמו"ר רבי יצחק קאליש מאמשינוב זצ"ל היה בנו של האדמו"ר הידוע רבי יוסף קאליש זצ"ל מאמשינוב, המפורסם בשם הרב מאוסטרובה, דור רביעי לשולשלת החסידית המפורסמת בפולין - אמשינוב.

נולד באוסטרובה בשנת תרע"ח. בהיותו עוד צעיר לימים הוכר בו גיגוני מלכות של תורה וחסידות. סבר של אצילות היה נסוך על פניו הזכות והמאירות. הקסם האישי וענוות החן שליוו אותו בצעירותו, לא סרו ממנו גם לעת זקנתו, וכפי שהעידו עליו צדיקי הדור, צורתו הקורנת, הפליאה את כל רואיו. בבית אביו הגדול עלה והתעלה בתורה וחסידות. כל רגעיו היו קדושים לתורה ולתפילה. אביו הגדול דיבר תמיד בשבח, והועידו להיות מנהיג חסידי מבורך. כל ימי שבתו באמשינוב, ומאוחר יותר בעיירת הקיט אוטבוצק, לא זו מלשמש את אביו הגדול ולהתרשם מזיו טהרתו קדושתו ומנועם אמרותיו.

אחרי חתונתו המשיך בתורה ובעבודה תוך יגיעה רבה, בטהרת הלב ובתמימות שלמה.

באותו פרק זמן מתה עליו אמו הרבנית שרה'לה ע"ה, בתו של הגאון הנודע רבי חיים אלעזר וואקס, בעל "נפש חיה" מקאליש, מפיה שמע מגדולתם הלמדנית ועסקנותם הציבורית של אביה בעל "נפש חיה", ואבי אמה הגאון הנודע רבי יהושע'לה מקוטנא.

עוד לפני שהספיק להתאושש מפטירת אמו נודע לו ממחלתו האנושה של אביו הגדול הרבי מאמשינוב. לפי עצת הרופאים יצא אביו את אמשינוב, והלך להתרפא בעיירת הקיט אוטבוצק, בכל תקופת מחלתו לא מש רבי יצחק'ל ממיטת חליו של אביו הגדול והרעיש עולמות בתפילתו.

אחרי פטירת אביו, הונח כתר המנהיגות על ראש אחיו הגדול, אציל הנפש, רבי יעקב דוד ששימש כרבה של העיר ז'רדוב, ליד וורשא, על אף ההפצרות של חלק מחסידי אמשינוב, שגם הוא ימלא מקום אביו, כממשיך השושלת, לא נענה להם, ויחד עם כל חסידי אמשינוב, קיבל עליו את מרות אחיו הגדול, כאחד החסידים, וחזר לעבודתו הקדושה בביתו שבאוטבוצק.

שלוותו לא ארכה ימים, כי בינתיים פרצה מלחמת העולם השנייה, שבה הושמד שלישי מהעם היהודי, ובתוכו היהדות העסיסית והמקורית של פולין הלמדנית והחסידית.

גם בו אישית פגעה המלחמה האכזרית, במצב של תוהו ובוהו, תחת מטר של פצצות, ברח בגפו מאוטבוצק, ובמשך תקופה ארוכה נדד בדרכים לא דרכים, ביערות ובאגמים, וביחד עם דודו, אחי אביו, האדמו"ר הקדוש רבי שמעון שלום זצ"ל מאמשינוב, בחסדי השם המרובים, הצליחו להגיע למקום מבטחים זמני, לעיר ווילנא, שהיתה אז תחת שלטון הליטאים, שם הצטרף לתלמידי הישיבות, שאף הם הצליחו לברוח מחמת המציק, ועסק ביתר שאת בתורה ובתפילה בקדושה ובטהרה.

רבים ובתוכם תלמידי יח"ל התרועעו עמו, כי ראו בו איש קדוש, המקרין מקדושתו על כל הסביבה. אחרי כיבושה של ווילנא ע"י הרוסים, הצטרף לתלמידי הישיבות, שעזבו את העיר, ואחרי טילטולים ונדודים קשים הגיעו, בנסי ניסים, לעיר שנחיי אשר בסין.

בכל נדודיו לא שינה במאומה מהתנהגותו הקדושה, אפילו על "ערקתא דמסאנא" מסר את נפשו ולא ויתר כמלוא נימה, אפילו על מנהג קל שקיבל מאבותיו הקדושים.

אחרי עיניים ויסורים על-אנושיים הגיע בחסדי השם לאמריקה, שם נודע לו על האסון הגדול שפגע בו, אחרי שכל בני ביתו הושמדו ע"י הצוררים ולא נשאר מהם שריד ופליט.

באמריקה בנה את ביתו מחדש, וגם שיקם את בית אמשינוב. תחילה הקים את בית מדרשו בויליאמסבורג שבניו-יורק. נאמני בית אמשינוב, שהיגרו לאמריקה לפני המלחמה, ואלה שבאו אליה אחרי המלחמה, נהו אחריו וסייעו בידו לשקם את עצמו ואת בית אמשינוב.

אחרי שהמקום נעשה צר מלהכיל את כל המתפללים, שרידים ואודים מוצלים מאש התופת, עבר לגור לשכונה היהודית בבורו-פארק.

באמריקה יצא שמו לאיש מופת ונמנה על האישים הבולטים ביותר ביהדות החסידית והלמדנית של ארצות הברית. בבית מדרשו שבבורו-פארק, התרכזו ממיטב היהדות החסידית, שארית הפליטה מפולין ומהונגריה. רבים השכימו לפתחו לדרוש ממנו עצה ותושיה ולהתברך מאמרי פיו.

מספר פעמים ביקר בארץ והתחבב מאד על הקהל החסידי, וביחוד על יוצאי פולין, שראו בו דמות מפוארת, כאחד משרידי האדמו"רים המפוארים של פולין החסידית שלפני השואה, ביקורו האחרון

בארץ הקים את הכולל לאברכים מצוינים - "אהל יוסף". בתל-אביב בבית החסידים דאמשינוב, ברחוב ברדיצבסקי 3. ע"ש אביו הגדול רבי יוסף זצ"ל.

בליל ששי י"ט באדר תשנ"ג, נפטר פתאום, בנשיקה, מהתקף לב. לפי צואתו הובא למנוחות בבית הקברות העתיק בטבריא, סמוך לקברות תלמידי הבעש"ט, וליד האדמו"רים מבית וורקי ודודו רבי שמעון שלום מאמשינוב.

בצואתו הוא מכתיר את בנו יחידו רבי יוסף קאליש שליט"א, כממלא מקומו. כאדמו"ר מאמשינוב.

כן הניח בת נשואה להרב רבי ישראל ארנסטר, בנו של הרב הצדיק רבי משה ארנסטר שליט"א, חתנו של האדמו"ר בעל "אמרי חיים" מויז'ניץ זצ"ל. הרב דוד הלחמי ז"ל, "חכמי ישראל" (ב"ב תשס"א) ע' תע"ב

...כשהשמיע זקני מרן אדמו"ר הרה"ק מאמשינאו וצללה"ה זי"ע את דברי תורתו בלילי שבת קודש ובמוצש"ק בשעת הבדלה, ובעידן מועדי וזמני השנה, רגיל היה לשלב בין בתרי אמרותיו הטהורות שיחות יקרות ועובדין טבין מצדיקי קדמאי ובפרט מאבותיו הקדושים לבית אמשינאו, ונרשמו בחיים חיותו ע"י שומעי לקחו, כפי בקשתו ורצונו של מרן זי"ע שיעתיקו את כל היוצא מפיו הקדוש, במשך השנים התעניין כמה פעמים אם כבר נכתבו דיבוריו, ואף גם זאת שלעתים היה מפסיק קימעא באמצע שיחתו, כדי שיספיקו לרשום עלי גליון, ולא היה ממשיך באמרותיו עד שראה שגמרו במלאכת הכתיבה.

והסביר טעמו ונימוקו, שהגם שבאמשינאו לא היה נהוג לכתוב ולהדפיס אמרי קודש, אך זה היה בימים ההם שמסרו אמרות קדשם של רבותינו הקדושים מפה לאוזן מאבות לבנים ומדור לדור, ברם, כעת לאחר החורבן הנורא וירידת הדורות באופן היוצא מן הכלל, וכפי שהתבטא ש"היתה ירידה של ארבעים דורות", יתכן שישתכחו הדברים, ולזאת השתוקק שיכתבו ויעתיקו שמועות הללו...

מרגלא בפומיה דמרן זי"ע לפרש הפסוק (דברים ל"ב ז') "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור" - שבאם נעלה על זכרונו "ימות עולם" - אלו צדיקי דורות הקודמים, אז נשכיל להבין "שנות דור ודור" - לדעת את הדרך נלך בה ואת המעשה אשר נעשה בכל דור ודור...

נתקיים במרן זי"ע באופן נעלה ביותר מה שהמליצו בספרים הקדושים בחינת "הוא היה אומר" - כלומר, עצם מהותו היה ה"אומר". הסיפור והמספר - שניהם נעשו חטיבה אחת. רובו ככולו של הסיפור היה צורתו הקדושה בשעת דיבורו, כל כולו דביקות עילאה, ורק מעט מזעיר יצאו מפיו מלים ספורות...

מרן זי"ע נתאחד עם חצרות הקודש של אבותיו הקדושים אראלים ותרשישים, ראשונים כמלאכים - חצרות הקודש של בית אבותיו - שם בילה ועשה רבות - נפשו היתה קשורה בנפשותם. יורד היה לתוך גינתם ומלקט ליקוטי בתר ליקוטי, ודומה היה כאילו אינו נמצא בינינו.

שעה שהתכונן להשמיע שיחות קודש אלו, כאילו ונטשטשו הגבולים שבין אמריקה ופולין הרחוקה. הים הגדול לא היה בכחו להפסיק. גם תאריכים אבדו את משקלם, בעומדך בחצר בית אמשינאו - ניו יורק, שאפת אוריה עתיקת-יומין. כך הצליח להעמיד את כל בעלי השמועה לנגדנו, שהרי נוסף על "אוזן השומעת" היה כאן בחינת "עין רואה"...

ארשת פניו הטהורים הביעו תמיד מאיזה ענין שוחת. באם דיבר מענין של שמחה והתחזקות, כי אז קרנו פניו קירון של שמחה ואושר. לא כן כאשר דיבר מכובד ואריכות הגלות, התאדמו פניו ולרוב פרצה אנחה עמוקה שיצאה מקירות לבו הטהור.

דמותו האצילה - כבוד אמרה כולה. אשרי עין ראתה כל אלה, ואשרי אוזן שמעתם. השומע הרגיש כיצד הפיח מרן זי"ע בסיפוריו רוח חיים, והסיפור והמעשה רקמו עור וגידין. דבר של ממש... נכדו הרה"ג ר' חיים מאיר ארנסטר שליט"א, "ימות עולם" (ברוקלין תשנ"ח) עמ' 7

כ' אדר

מהר"ם רבי מאיר שיף זי"ע

יום ההילולא - כ' אדר

רבי מאיר ב"ר יעקב יוקב הכהן שיף נולד בפרנקפורט דמיין בשנת תש"ה. שימש כאב"ד וכר"מ בפולדא. חיבורו הנודע "חידושי הלכות מהר"ם שיף" נדפס לראשונה בהמבורג תצ"ו - תק"א, וצורף למהדורת הש"ס. רוב חיבוריו אבדו או נשרפו. נפטר בפרנקפורט דמיין, כששהה שם בדרכו לפראג ע"מ לקבל עליו משרת הרבנות דשם, בכ' אדר ת"א, והוא בן ל"ו שנה. "תלמוד בבלי - עוז והדר" (ירושלים תשס"ו) ח"א, עמ' כ' מהר"ם שיף הצטיין כבר בצעירותו בהתמדה ותפיסה חריפה, הוא היה חריף ובקי וגילה כשרונות כשל גאון מובהק. בגיל שבע עשרה הוא נתמנה דיין בעיר פולדה, בה היתה אז קהילה גדולה ובתוכה תלמידי חכמים גדולים. מאוחר יותר הוא הפך לרב אב"ד וראש הישיבה של העיר הזאת.

מלבד גאונותו בכל חדרי התורה, היה המהר"ם שיף מקובל בעל שם. למרות גילו הצעיר (הוא נפטר בגיל שלושים ושש) הוא היה מוכר כאישיות אגדית ונחשב איש אלוקים קדוש, אשר סיפורי נפלאות התהלכו על אודותיו. הרה"ג ר' יחיאל מיכל שטרן שליט"א, "גדולי הדורות" (ירושלים תשנ"ה) ח"א, ע' 183

בהקדמה לחידושי הלכות של מהר"ם שיף מספר נכדו, מוציאם לאור, מעשה זה. לפני מותו אמר סבו לבתו: "מאחר שחיברתי ספרים על כל הש"ס וארבעה טורים ופירוש על התורה וגם ספרי קבלה, ובני יחידי ר' זנוויל אחיך ימות בלא זרע קיימא ועל ידי כך יבואו החיבורים לידי אחרים, בכך ישימו ספרים שלי תוך תיבה סגורה ומסוגרת ויהיו למשמרת בבית אחד ממשפחתי עד יציץ ציץ ונצר משרשי יפרח... וכן עשתה. ויהי היום ויחפש בחור אחד מאנשי הבית ההוא לעשות מלאכתו... ולהעתיק מהן מלין... ונתעלף וכמעט יצאה נשמתו, ומאת ה' היתה זאת לבל יקרב איש זר אשר לא מזרעו הוא ויראה כבלע את הקודש... ותשא את התיבה עם הכתבים והעמידה אצל אחר, וגם שם יד החזקה היתה במ ונפרצה פרצות רבות ונגנב מהם, והנותר מסרה לי אמי הזקנה והיה בידי עד אשר שולח אש ממרום בשנת תע"ט לפ"ק ושרפה כל מחמדינו... ומכולם לא נשארו בידי רק חמש מסכתות אלו... והם היו לי לשלל ולפליטה גדולה להחיות בהם עם רב כהיום הזה".

חידושי ההלכות של מהר"ם שיף נתפרסמו על ידי הנכד בשנים תצ"ז-תק"א...

החידושים שנדפסו הם על מסכתות ביצה, כתובות, בבא מציעא, חולין וגיטין. בחלקם נמצאו ונדפסו החידושים גם על המסכתות מגילה, בבא קמא, בבא בתרא, סנהדרין וזבחים. הרה"ג ר' יחיאל מיכל שטרן שליט"א, "גדולי הדורות" (ירושלים תשנ"ה) ח"א, ע' 183

הרה"ק בעל ה'אריה דבי עילאי זי"ע אמר על שלשה צדיקים שכתבו חיבוריהם ע"מ שלא יבינו אותם הלומדים, ואלו הם: ה'אבן עזרא', ה'מהר"ם שיף' ממפרשי הש"ס, וה'מהר"ל מפראג' בספריו העמוקים

ע"ד הסוד והרמז בכל חלקי התורה, והוסיף "את דברי האבן עזרא' יכולתי להבין אך איני רוצה, את ה'מהר"ם שיף' יכול אני להבין והנני מבינו, וספרי מהר"ל רציתי להבין אבל איני יכול להשיגם". הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן שליט"א, "הגש"פ מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשס"ט) ע' רע"א

דבר מעניין מצינו - במהר"ם שיף ב"מ דף י"ט: "והגאון כמהר"ם יצ"ו השיב לי". וכוונתו למהר"ם מלובלין - ולפי החשבון יוצא ששאלה זו שאל את המהר"ם בהיות המהר"ם שיף פחות משנים עשרה שנה - שהרי המהר"ם נפטר בשנת שע"ז ואז המהר"ם שיף היה בן 12.

בהיותו בן עשרים ושש הוכיח את קהלתו כמו שהובא במהר"ם שיף סוף ב"ק מש"כ בשנת שצ"א - ובו בא בטענה עליהם כי מחזיקים עצמם לתלמידי חכמים שמקפידים על פחות משהו פרוטה "אבל לענין העיקר שיהיה בה תלמידי חכמים בלימוד, אנשים בה מעט, ולפחות היה להם להחזיק ידי לומדי התורה אם אין לומדים בעצמן, ותומכיה מאושר למחזיקים בה, ותהי להיפוך, בשאר קהלות שרואין כי לעת הזאת לומדי תורה הולכין ומתמעטין טרודים בעסקים מכובד עול המשא ארנונית ומחייבתם, מכל מקום עושים גדירות להחזיק ידי בחורים ונערים שבת וחול, וכאן להיפך... ומן עמי הארץ לא אדבר כי הוא מנהג קדומה, אמר ר"ע כשהייתי ע"ה הייתי אומר מי יתן וכו', אך אותם הרוצים להיות כלומר לומדים, ידם במעל הראשון והלומדים לשיכים בעיניהם ולצנינים בצדיהם..."

גם בחידושיו לסנהדרין דף ז' כתב מרורות על הדיינים, שבמקום שדיין יראה גיהנום פתוחה לו מתחתיו "עכשיו שותין יין שרף במקום גיהנום פתוח".

רבינו היה בן "שלושים ושש" בשעה שהשיב נשמתו הטהורה ליוצרו. הרה"ג ר' יחיאל מיכל שטרן שליט"א, "גדולי הדורות" (ירושלים תשנ"ה) ח"א, ע' 184

הגה"צ רבי רפאל בלום מקאשוי זצ"ל

יום ההילולא - כ' אדר [א]

רבי רפאל ב"ר שמואל בלום נולד בהונגריה בשנת תרס"ז, קיבל מרבי שאול בראך אב"ד קארלי וקאשוי. שימש כאב"ד ור"מ דקאשוי. לאחר מלחה"ע השנייה העתיק מקום מושבו לארה"ב. מהגהותיו לש"ס שבספרו "ברכות שמים" (ניו-יורק תשל"א - תשס"ג) ומכתב-יד, הובאו במדור "הגהות וציונים" במהדורתנו. חיבר עוד: שו"ת "ברכות שמים", "טל השמים" על התורה והמועדים. כמו"כ נדפסו ממנו הגהות והערות "אור שבעה" על חידושי הרמב"ן, חידושי הרשב"א וחידושי הריטב"א עמ"ס גיטין. נפטר בכ' אדר א' תשס"ה, ומנו"כ בניו-יורק. "תלמוד בבלי - עוז והדר" (ירושלים תשס"ו) ח"א, ע' י"ד

...ביום ד' שבט תש"ה, ראינו בעינינו [את] המשחררים... א' פרשת שלח תש"ה שמנו לדרך פעמינו. הדרכים היו עוד משובשים. באו מעט מעט בחורים ואברכים מפה ומפה, ונערות בתולות ג"כ, הערים חרבות מצאן הקדשים שהיו רגילים והומים בקרבם, ה' המחזה איום, נסענו דרך גראסארדיין, סאטמאר, דעברעצין, אוהעל, עתה נתגלה החורבן הגדול לפנינו. קהלות מן היותר גדולות במדינה וריקים הבתי כנסיות ובתי מדרשות, אנשים בודדים ונשים בודדות בוכים על משפחותיהם, בחורים ובתולות מעט כאן ומעט כאן. הכותלים מביהמ"ד ג"כ מורידים כנחל דמעה אי' הלומד התורה והמלמדה, אי' צאן קדשים הקטנים והקטנות, כמעט לא הי' אפשר לראות קטן או קטנה זקן או זקנה, אלו כמעט כולם נפלו שדוד ביד צר, שלא היו ראויים למלאכה, רק מעט שהיו בהחבא ניצולו. האנשים התחילו להסתחר מעט מעט

כמו אחר כל מלחמה שיש קאניוקטור ועל ידי כן שכחו מצרתם. אולם בבא יום ש"ק היו כמו יוצאים מן הדעת ממש, בזוכרם נשותיהם וטפם. בימי האופל והצלמות לא הי' פנאי לחשוב כ"א הי' טרוד בצרתו וגם לא ידעו היטב מה נעשה אולם אחר השריפה אז הי' החורבן האמיתי.

הגענו לקאשוי שלהי שבוע הנ"ל לטובה בע"ה. קאשוי עיר הגדולה לאלקים מלאה חכמים וסופרים, שהיו יושבים עשתי עשר אלפים מבני ומצאנו איזה מזינים ששבו מאשיץ אז, ומשאר מקומות של גיא צלמות, ביהכ"נ הישן חרב וגנבו הערלים אפילו הכסאות וספסלים. ביהכ"נ החדש עוד חרב. הקלוזי שלמדו בה כמעט יומם ולילה חרב. התפללנו בבהמ"ד. כבר הי' שו"ב אחד. המקוה היתה מלאה מברזל ושאר דבר שהשליכו הרשעים שם, אין מקוה, התלמוד תורה החדרים הנאים עוד רקים וחרבים. נסעתי למיהאלעוויץ ג"כ לבקר, גם שם כצורה זו אברים בודדים או משפחות אחדות שהיו בסלאאקיא בהחבא בהרים. בהמ"ד שלי שלמדתי עם הבחורים ריק. רבש"ע היאך ירדנו פלאים העל אלה תתאפק ה' תחשה ותעננו עד מאוד.

בקיץ תש"ה יסדנו הבד"צ בקאשוי עם ידידי הרה"ג כש"ת מו"ה יצחק אייזיק אייכנשטיין (שליט"א) [זצוק"ל] אב"ד קיואשד יע"א, ובקשנו גם את הרה"ג הצ' כש"ת מו"ה יקותיאל יהודא הלברשטאם (שליט"א) [זצוק"ל] אב"ד בארדיוב לבא לכל דבר נחוץ. בקיץ הלזה באו אלי האברכים מה יהא בסופם. האם יתירו להם לישא נשים ולבנות בתים, כי כשל כח הסבל, הבתים החרבים ואין קול ילדים בעו"ה ורק הזכרונות באים לפני עיניהם וצרה זו קשה מכל צרותיהם שעברו. השבתי שבודאי נראה אי"ה מה לעשות בענין היתר להעגונים ואח"כ גם להעגונות אשר חמורה יותר. כתבתי אז תשובה ארוכה לברר ההיתר להאנשים ושלחתי לידדיי הגאונים בד"צ דפעסט הי"ו ולא נתברר אצלם להתיר אז, רק בסוף הקיץ התיר הגאון המובהק פאר הדור משיירי כנה"ג כבוד קש"ת מו"ה חיים מרדכי ראללער זי"ע אב"ד דניאמץ יע"א רומניא, עפ"י תנאים ופרטים לישא. זמן לא כביר אח"כ התיר גם לנשים שהלכו בעליהם לאוישיץ ושאר מחנות להתירן להנשא, עפ"י יסודות שהניח והעיקר לייסד בכל מקום ב"ד המיוחד לתקנת עגונות והם יעיינו ויבררו עפ"י היסודות שהניח וכפי בירור שלהם אח"כ. שוב התיר גם לישא אחות אשתו, היתרים אלו שיצאו מפי גאון הנ"ל הצילו הפליטה הנשארת. עפ"י דבריו נתייסדו ברומניא בבוקארעסט וקלוזיענבורג, בהונגריא בפעסט, בטשעכאסלאאקיא בפראג, פרעשבורג וקאשוי, ובאשכנז בתי דינים המיוחדים לתק"ע, והתירו אחר העיון להאנשים העגונים ולהנשים העגונות להנשא. נבנו הבתים על טהרת הקודש כמקדם, נסדר הכל עפ"י דתוה"ק ע"י הרבנים הגאונים היראים אשר נשאר בחמלת ה'. אלמלא זה נהרסו הבתים והי' הכל הפקר, בלא טיבו"ל ובלא ברכה לא הי' מי שיקים שארית הפליטה...

העבודה הגדולה שנפלה על שכמינו, רבנים צעירי ימים היתה ממש בבחינת הלילה למשמר והיום למלאכה. משלהי קיץ תש"ה עד פסח תש"ח עת נסיעתי לטובה לארה"ב, מלבד הב"ד דפ"ב ופראג אנו בב"ד שלנו בקאשוי התרנו מאתים עגונות, ושש מאות עגונים, מלבד אחות אשתו ב"ה, הכל בלי שום קבלת פרס ואפילו פרוטה אחת, כדי שלא נכשל ח"ו באיזה איסור, כל הפרס שקבלנו הי' מהקהילה, ולרבע פרנסה הספיקה, מעט קבלנו בחדשים הראשונים מעזרה הבאה מארה"ב, ושליש הפרנסה לערך, מהזשאינט. כמ"פ היינו בדחקות, אם כי היתה שפע להסוחרים, כרגיל אחר מלחמה, אולם לא רצינו ליקח משום דבר מצוה, לא משום ענין שהיינו מסייעים לדבר מצוה או בריחה, לא מחליצות, ובגיטין (לא ה הרבה) הוצרכנו כמ"פ לשלם שירצה הבעל לגרשה. בדו"ד שבין אדם לחבירו לא קצבנו שום פרס, רק אם רצה לא נתן ואם רצה נתן מעט. מלבד שני פעמים כפי המונח בזכרוני. ובאתי אח"כ

ב"ה לארצות הברית עם חובות העמוסה עלי ב"ה אך בחסדי ה' כי מעולם לא נכשלנו ח"ו בשום דבר ברוב רחמי וחסדי ה', כ"פ היו שאלות אשר אירעו לפני הגדולים בדור שלפנינו פעם בשבוע, והוצרכנו להורות ולדון כי השעה היתה בהולה. הוצרכנו לילך וליסע ולהכשיר מקואות, לנסות שובי"ם, לדרוש בכמה עיירות להשיב לב ישראל לאביהם שבשמים לא בכחי הדלה והעני' ודעתי וידיעתי המעוטה רק ברוב חסדי ה'.

לבד זה נתרבו בע"ה הנישואין. בחמשים הנישואין הראשונים דרשנו לפניהם בשעת הסעודה דברי כבושים לילך בדרך הישן ולא לשכוח מאבותיהם. לא סדרנו קידושין לשום כלה עד שלמדה ועשתה מה שצריכה. בג' מאות נישואין הראשונים בקשתי מזוגתי שתחי' שתלמד להן ותורה להן דרך ילכו בה, אם כי היתה ב"ה טרודה בטיפול הילדים הי"ו וצרכי הבית עכ"ז קבלה ע"ע...

הוכשרה המקוה, עשינו העירוב לכל העיר באופן נכון בצירוף כח מועד העיר שלא יהי' ניכר שעירוב הוא ועשינו באופן שלא יהא בה שום פקפוק לדעות האחרונים. נפתחה הקלוזי ובהכ"נ החדש ע"י הבעלי בתים וסיוע שלהם, הת"ת לילדים ובית ספר לילדות נפתחה. נתקבצו אלי בחורים יראים ושלמים מופלגים הי"ו תיכף אחרי בואנו לטובה לקאשוי. כמעט כולם באו עמדי לארה"ב והמה חסידים ואנשי מעשה ת"ח, לתפארת ישראל כי"ב ב"ה. הבתולות נתייסדה להם דירה רחבה, והיתה השגחתנו עליהן. נישאו ג"כ ליראים ושלמים לשם ולתהלה ברוב רחמי וחסדי ה'. הקהלה גדלה במשך ג' שנים הללו לחמשת אלפים נפשות הי"ו, והיתה כמעט לקהלה היותר חשובה בכל הטשעכאסלאוואקיא. כמובן כל אלו לא מילידי קאשוי רק מכל הסביבות, דאלו השבים מאושווץ ושאר מקומות יש לחשוב לי"ב פראצטנט בערך בכל עיר ועיר, בסלאוואקיא לא הגיע הפראצענט גם למספר הקטן הלזה כמו שהזכרנו למעלה.

מלבד העבודה הגדולה הי' לנו בחדשים הראשונים מלחמה עם המתחדשים בפרעשבורג, שרצו לאחד כל ישראל ולהרוס ארטאדאקסיא והנעאלאגיא. הי' להם כח הממשלה ג"כ, ובע"ה הצלחנו במלחמתינו שלא לערב הגבולים ועבדנו עבודת הקודש כמימים ימימה. וכל הקהלה ומזרח סלאוואקיא סרה למשמעתנו ולא נעשה שום דבר גדול וקטן בלעדנו, הודות לה' עבודת שנים הללו שלשה שנים רצופים היתה יותר מכשהימים והשנים כתיקונן עבודת הרב לשבעים שנה. בשנת תש"ח אם כי בעוה"ר הרבנים היו מעטים עכ"ז נסדר הכל, כמעט כל עגונים ועגונות בנו בתים, הקהלות נסדרו בסדר נכון ושמונו לדרך פעמינו, גם בני הישיבה הי"ו באו אח"כ אחרינו לארה"ב בע"ה ובשטו"מ... הגה"צ רבי רפאל בלום זצ"ל, אבד"ק קאשוי, "טל השמים" (ברוקלין תשי"ח) דף י"א ע"ב

כ"א אדר

הגאון רבי ישעיה פירסט זצ"ל

יום ההילולא - כ"א אדר [ב]

הגאון ר' ישעיה פירסט זצ"ל נולד ביום ז' מרחשון שנת תרי"ז, בעיר קארלסבורג, לאביו הגאון מוה"ר משה פירסט זצ"ל, אבד"ק מאראשוואשאהעלי בעמח"ס 'מראה משה'. למד תורה אצל אביו, ובגיל י"ג עם פטירת אביו, גלה לפרעשבורג ויצק מים ע"י הגה"ק בעל ה'כתב סופר', תוך תקופה קצרה קנה

לו מקומו בין הבחורים המופלגים, הודות לשקידתו ורוחב בינתו. שנים ספורות לאחמ"כ כשנסתלק בעל ה'כתב סופר', המשיך להגות על תלמודו שם בצל בנו מ"מ בעל 'שבט סופר' והיה לאחד מבחירי תלמידיו. בזיו"ר היה חתן הגאון מוה"ר שלום קוטנא אבד"ק אייזענשטאט זצ"ל. באותו פרק נסמך להוראה ע"י בעל ה'שבט סופר', וכן נסמך מגאוני הונגריה נוספים. בשנת תרמ"א טרם מלאו לו כ"ה שנים, נתקבל לאבד"ק טירנוי, ואח"כ בשנת תרנ"ה נתמנה לאבד"ק עפעריעס שם גם יסד ישיבה לבחורי חמד ששתו בצמא את דבריו. בשנת תרנ"ז עלה על גפי מרומי קרת בכסא הרבנות בקהילת עדת ישראל - שיפשוהל בויןא, שם הצליח - בפעולותיו הברוכים ובחן אשר הוצק בשפתותיו - להרים על נס את קרן התורה והיהדות, חרף הקשיים ופגעי הזמן מבית ומחוץ, בעצה אחת עם ידידו הגר"י בומגארטען הנ"ל, כשבמקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו והארת פניו בעצה ותושיה לכל דכפין. כשנתאלמן מזוגתו נשא בזיו"ש את בת הרבני מו"ה שמואל פלעסנער מעיר פוזנא. בויןא כיהן עד שנת תרח"ץ כשהוכרח לברוח משם מחמת המציק, ותקע אהלו בלונדון. למעלה משבעים שנה הרביץ תורה והוראה, ולחם מלחמות ה', וכונן את שלושת העמודים שעליהם העולם עומד - תורה עבודה וגמילות חסד - לאלפים. נדפס ממנו ספר 'חזון ישעיה' על סוגיות הש"ס, ובו קובץ מתשובותיו להלכה. נלב"ע זקן ושבע ימים ביום כ"א אדר שני תש"ג לפ"ק ומנו"כ בלונדון. "המאיר לעולם" (אנטווערפען תשס"ז) ע' י"ז

הגאון רבי ישעיה פירסט זצ"ל הרב דשיפשוהל, קירב את הרבנים הפליטים שהגיעו לוינה בימי מלחמה"ע הראשונה, למשל כשהיה לפניו דין תורה, צירף לזה שני רבנים פליטים, ושמתני מספרים, כששילמו הבעלי דינים מעות לפסק דין, הוא בעצמו לא נטל מאומה, רק הניח המעות לפני שני רבנים פליטים. וכשנפטר מורי הגאון האמיתי רבי פישל אריק ז"ל, הוא קיבל על עצמו להציב גבול אלמנה - וליתן לה מידי חודש די סיפוקה.

היו זמנים שהייתי יום בביתו - בעת הזעם ראה מחלונו את בית הכנסת שיפשוהל שנשרף, כי דירתו היתה לפני בית הכנסת ממש - ומפני הפחד עזב את דירתו - ואחר כך גלה לעיר לונדון, ולא הנהיג עוד ברבנות, כי כבר היה אז יותר משמונים שנה... הגאון ר' שמעון פירסט זצ"ל, "עיר הגולה" (ברוקלין תשכ"ח) ע' תכ"ט

תיק"ו

הגה"צ רבי ישעיה פירסט זצ"ל אב"ד וויען אמר, כי מה שמצינו שדווקא אליהו הנביא זכור לטוב הוא יפשוט ויתרץ את כל הספיקות, וכפי שכתבו הקדמונים רמז 'תיקו' - ראשי תיבות ת'שבי י'תרץ ק'ושיות ו'איבעיות, כי הנה מצינו באליהו בהר הכרמל שאמר אל העם 'עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים' (מ"א יח, כא), והיינו שהיו אז בני ישראל במצב של ספק ומבוכה גדולה, ובא אליהו זכור לטוב ופשט להם את ספיקותיהם, והוכיח להם כי 'ה' הוא האלוקים ה' הוא האלוקים'. ולכן בזכות שפשט אז את ספיקותיהם של בני ישראל כשנמצאו במבוכה גדולה, יזכה גם לעתיד לפשוט את כל ספיקותיהם של בני ישראל, ודפח"ח. הגאון רבי יצחק טוביה ווייס שליט"א, גאב"ד העדה החרדית, "רבינו הגדול אמרו" (ירושלים תשע"ז) ע' קס"ז

הגאון רבי ראובן גרוזובסקי זי"ע

יום ההילולא - כ"ב אדר

הג"ר רפאל ראובן נולד בי"א כסלו תרמ"ז במינסק לאביו הג"ר שמשון זצ"ל תלמיד מובהק וחתן להג"ר ברוך בער ליבוביץ זצ"ל, ר"מ בישיבת "כנסת בית יצחק" בקמיניץ ליד חותנו, אחרי השואה ר"מ דישיבת "תורה ודעת" וביהמ"ד עליון בארה"ב, נפטר כ"ב אדר תשי"ח, ספרו: "חידושי רבי ראובן". "ויטע אשל" (כ"ב תש"ג) ע' תשי"ג

בצעירותו למד [הגאון רבי ראובן גרוזובסקי זצ"ל] ב"קייוביץ הבחורים" שבעירו שהיה בבית המדרש "זבחי צדק" והיה לומד ביגיעה והתמדה מופלאה עד שנעשה ארי שבחבורה. הג"ר ישראל גרבר סיפר ששמע מיהודי זקן שראהו בילדותו בערב תשעה באב יושב עם גמ' מועד קטן ומדפדף דפים והיה נראה לאותו זקן שהוא סתם מדפדף, כשבחנו ראה שיודע את כל אותם דפים באופן נפלא, כנראה עסק בשינונם. בעיר הילכה השמועה שצומח כאן "ווילנער גאון חדש". "הרב הדומה למלאך" (ירושלים תשס"ה) ע' 57

אביו של הרה"ג רבי ראובן גראזאווסקי היה דיין ומורה הוראה בעיר מינסק, כשנפטר היה רבי ראובן תלמיד בישיבת סלבודקה [שהיתה אז בגולה בקרמנצ'וק מחמת מלחמת העולם] והי' מתמיד עצום. וציוה הסבא מסלבודקה זצ"ל שלא לגלות לו על פטירת אביו. וכאשר שאלו ממנו המקורבים, הלא הוא בן יחיד וצריך לומר קדיש בעד נשמת אביו, ענה הסבא, הלא קדיש אומרים רק ג' או ד' פעמים ביום, אבל מה שהוא לומד בעיון ובשקידה רבה זהו כאמירת קדיש כל היום וזה עדיף. ולמעשה לא ידע רבי ראובן על הסתלקות אביו עד כמה חדשים אחרי זה, כאשר הגיעה אחותו לגיל השידוכין, וחיפשו חתן גדול בתורה שיהיה ראוי למלאות את מקום אבי הכלה, אז הוצרכו לגלות לרבי ראובן שאביו נפטר בכדי שיטפל בשידוך בעדה, ורק אז גילו לו. הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל, (מרשימות הרב יעקב מיכאל דזשיקאבס הי"ו), "במחיצת רבינו" (ירושלים תשס"ה) ע' קפ"ח

מיד לאחר נשואיו היה [הגאון רבי ראובן גרוזובסקי זצ"ל] ליד ימינו של חותנו מרן הגאון רבי ברוך בער לייבאוויץ זצוק"ל. הערצתו של רבי ברוך בער לחתנו רבי ראובן זצוק"ל גדלה כל כך עד שכיהנו "דער יונגער אור שמח". חתנו הגאון רבי דן אונגרישר זצ"ל, ראש ישיבת בית מדרש עליון, "מפיהם של רבותינו" (כ"ב תשס"ח) ח"א, ע' 46

כשפרצה מלחמת העולם-ב', בשלהי תרצ"ט, החלו ימים קשים לישיבת קמיניץ. העיירה, שנכבשה תחילה בידי הגרמנים, עברה תוך ימים ספורים לידי הבולשביקים. תלמידי הישיבה ורבותיהם, ובראשם הגאון רבי ברוך בער לייבוביץ זצ"ל, נמלטו לוילנא, שהשתייכה למדינת ליטא, והמשיכו בלימודים. כשעברו שבועות אחדים, בתחילת חודש כסלו ת"ש, הוסרה מעליהם העטרה, רבי ברוך בער נפטר לבית עולמו, ורבי ראובן חתנו נתכהן למלא את מקומו כראש הישיבה הראשי.

מכאן ואילך הוטלה עליו המעמסה במלוא הכובד. הוא התאמץ בכל יכולתו לקיים בישיבה את מתח הלימודים ללא שינוי. לקראת קיץ ת"ש העביר את הישיבה לעיירה הליטאית ראסיין (וראה ב"בעיות הזמן" מהדורה ב' תוכן הנאום שהשמיע רבי ראובן בקבלת פנים שערכו יהודי ראסיין לתלמידי הישיבה

כשבאו לגבולם) על-מנת שיוכלו ללמוד שמה בלא הפרעות, ובה התקיימה ישיבת קמיניץ עד סוף חורף תש"א. באותו קיץ נתחסלה מדינת ליטא העצמאית, הארץ נכבשה בידי הסובייטים, ושוב הורגשה סכנה ללומדי תורה. לפתע נסתמן באופק, בחסדי השם, פתח-הצלה, כשהתירו הרוסים לחלק מהרבנים ובני-תורה פליטים להגר מרוסיה לשנכיי, סין, אשר במזרח הרחוק. בתוך המהגרים נמצא גם רבי ראובן ועמו קבוצת תלמידים: אלקים שלחו למחיה, להחיות עם רב לפליטה גדולה.

אחרי טלטולי-דרך קשים הגיע, כשהוא שבור ורצוצן בגופו, ליפאן, התלאות והמאורעות הקשים נתנו אותות בגופו עד שחלה. הרופאים, שטיפלו בו, גזרו עליו מנוחה מוחלטת למשך שבועות אחדים, אולם רבי ראובן סרב להישמע לדבריהם. בימי שהותו ביפאן, ניצל כל רגע לפעולה, בנסיון להציל את תלמידי הישיבות שנותרו ברוסיה. אחר-כך נסע לאמריקה ותיכף בבואו התמסר לעבודת ההצלה תוך הפקרה עצמית מוחלטת.

את אשתו וילדיו הקטנים שיכן בניו יורק, בלא שום סידורים, אף בלא מקור פרנסה. במשך חדשים מספר התגוללו מאכסניה לאכסניה, באין להם דירה קבועה, וסבלם למעלה מנשוא. הוא עצמו, חלוש וכואב, התמכר ופעל יומם ולילה בשדה ההצלה. היה מכתת רגליו עד אפיסת-כוחותיו בכדי להשיג אשרות כניסה ("אפידיווט'ס") עבור בני-ישיבה גולים בשנכיי. היה נודד על-פני ערים ועיירות באמריקה לאסוף תרומות, שבהם השיג וסידר חבילות מזון ובגדים לשלוח לתלמידים ברוסיה, הנמקים ברעב, במשך שנים אחדות.

הוא פעל במסגרת "ועד ההצלה" המהולל (שהוקם ע"י אגודת הרבנים דארה"ב) ושלא במסגרתו. כשראה צורך בדבר, השתתף גם בוועד הציבורי הכלל-יהודי להצלת יהודי אירופה (והתפטר מחברותו בוועד זה כשנוכח לראות שהנציגים החילוניים אין כוונתם טהורה ולא נרתעים מלאו דאורייתא "לא תעמוד על דם רעך"), ולא חסך בשום מאמץ, ולא החמיץ אף הזדמנות שהיא, בכדי לנצל אפילו את הסיכוי הקלוש להציל לקוחים-למות. הוא לא נח ולא שקט אף יום אחד במשך כל שנות המלחמה העולמית, והיה מסעיר את הרוחות בכל מקום שהופיע בו, בתביעתו הנוקבת: לא לחדול מפעולות-ההצלה אפילו כשהסיכוי קלוש ביותר.

באחד מנאומו במושב "ועד ההצלה" הטיח ברבים את השאלה המאשימה: וכי אפשר שיטען אדם מתוך ספק על אמו ובניו "מן הסתם כבר מתו ולא כדאי לטרוח בכדי להושיעם?" אדרבה, הלא מצינו שעל בנה המת טענה האשה לפני כס המשפט של שלמה המלך "בני החי!"

בנאום נוסף, בו קרא להיחלץ לישע בני-תורה גולים בערבות סיביר, השמיע דברים כדרכונות: "יהודי אמריקה המהדרים באמירת 'קדיש', מסכימים להגיד מיד 'קדיש דרבנן' על הישיבות - אבל! 'קדיש דרבנן' אינו קדיש על רבנן, כי אם על המתים, ואילו לרבנן החיים צריך לאחל 'חיי אריכי ומזוני רויחי' (ולא להסתפק באיחולים). אין שום מצוה להספיד את החיים, כי-אם לעזור להם! כולנו חייבים להציל את ספרי התורה הקדושים שכתבום רבי ברוך בער, רבי שמעון שקופ, ה'חפץ חיים', אלו ספרי-תורה חיים, בני הישיבות, דמם קופא מקור, אוכל אין לפיהם, האם לא נצילים?!"

בהמשך דבריו הוסיף והכריז ברגש: "אינני נואם מוכשר כל-כך בכדי להמחיש בפניכם כאן, כשחם מסביב, את הקור הסיבירי שבני תורה קופאים בגללו; אינני מסוגל לצייר את צערו על המצפה לפרוסת לחם והיא לא באה - אבל אספרה לכם על חיי הגבורה שלהם, חיים של מסירות נפש, דעו רבותי שהישיבות דליטא ופולין חיות וקיימות, בסיביר, בשנכיי" - - -

"אני הגבר ראיתי כיצד היו לומדים בשעה שמסביב נפלו פצצות. הם לא ביטלו אפילו סדר אחד של לימוד, אף לא תפלה אחת. ובשעה שהגרמנים ערכו פרעות בעיר ישבו הם והתפלפלו בדברי תורה, גם חידשו חידושים. האם יש מי שמסוגל לכך מלבד בני הישיבות?"

"ראיתי צעירים שעזבו את בית הוריהם ונדדו עשרות ומאות קילומטרים ברגל, בלי לקחת אתם דבר פרט לתפילין, כדי להבריח את הגבול. ידיהם ורגליהם של רבים מהם קפאו בקור החורפי. רבים נשלחו לסיביר. ראיתי בשעה שמסביב שררה אורה של חילול תורה, חירוף וגידוף ומינות, וגם פחד, אך מבין בני התורה לא זו איש ממקומו".

"ובשעה שידעו כי הם עומדים בפני גירוש לסיביר, התכנסו יחד, כרתו ברית וחתמו שלא יעזבו את התורה גם בגירוש, גם כשכל אחד מהם ימצא לבדו, על אף כל הסבל שיסבלו בגלל זה".

"ידידי!" קרא רבי ראובן מלב קרוע מורתח "אל תחששו לגורל התורה. היא נמצאת בידים נאמנות. הם קשורים אתה בכל נשמתם, בכל רמ"ח איבריהם". גם סומא יכול לראות כיצד מתקיימת ההבטחה "כי לא תשכח מפי זרעו" "ואש המזבח... לא תכבה".

ואמנם זכה להציל. רבים מהשרידים שהשתכנו לאחר-מכן בארץ-ישראל ובאמריקה, העידו, כי הודות לאותן הבילות-העזרה שקיבלו בשעתם מרבי ראובן נשארו בחיים, מכתביו מליאי-עידוד חיזקו את השרויים בעמק הבכא לבל ישקעו ביאוש, וחלק מהם אף התאוששו להקים ישיבה בזעיר-אנפין בעיר סמרקנד אשר באסיה התיכונה.

פעולתו נעשתה, כאמור, מתוך הקרבה אישית. באגרת, המיועדת אל תלמידו רבי מאיר פנטל, אומר רבי ראובן: "תיתי לי שלא נחתי ולא שקטתי, וב"ה אפילו נסיון עמדתי, כשבאתי מיד הציעו לי משרה רמה במתיבתא מפורסמת בניו יורק, אך לא נעניתי לקבלה בכדי להיות פנוי לעבודת ההצלה". רק בחורף שנת תש"ה, קרוב לגמר המלחמה, שב אל שדה פעולתו מקדמת דנא, הרבצת תורה, ונתמנה לראש ישיבה במתיבתא "תורה ודעת" בברוקלין ולראש הכולל המפורסם "בית מדרש עליון" אשר בספרינג-וואלי. אף הוא יסד בית אולפנא מיוחד בשם "כולל קמיניץ" בניו יורק, שקלט עשרות אברכים, גדולי תורה, מפליטי ישיבות ליטא, במטרה להמשיך שקידתם בלימוד התורה כמלפנים ולהכשיר מאורות לישראל.

הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרכיצי תורה ומוסר" (ברוקלין תשל"ז) ח"ג, ע' קנ"ב

הגה"צ רבי יצחק אייזיק ווייס מסוואליווע זצ"ל

יום ההילולא - כ"ב אדר [ב]

נולד לאביו מוה"ר אברהם [במוה"ר שמואל צבי] שנתגדל אצל הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאליב זצ"ל. ועלה לא"י ונפטר בטבריה ז' אלול תר"כ (הי' לו ג' בנים הגאון מו"ה שמואל צבי ווייס דומ"ץ במונקאטש אביו של הגה"צ המקובל מו"ה יוסף מאיר מספינקא זצ"ל, בעל אמרי יוסף. והגאון מו"ה יצחק אייזיק הנ"ל והגה"ח מו"ה מרדכי, הרי"א הנז', אחר הנשואין ישב עה"ת בערך טו"ב שנה אצל משפחת חותנו מו"ה קלמן ע"ה בכפר פאסיקא (בגלילות מונקאטש) הרבה לנסוע לצדיקי הדור. והמה קירבו אותו מאוד (והרבה דברים ששמע מפ"ק רשם על הספר שלו דברי יצחק). ובשנת תרי"ט נתקבל לאבד"ק סוואליווע. ואח"כ בשנת תרל"ט בא למונקאטש. חיבר הרבה חיבורים בנו"נ, שו"ת וחי' על רוב מס' הש"ס, וספר

גדול על הרמב"ם הל' קדה"ח. ונדפס רק בית יצחק עמ"ס מגילה, תולדות יצחק עה"ת. נפטר כ"ב אדר שני שנת תרנ"ד, בן שבעים שנה [ומנו"כ במונקאטש]. "אגרות שפירין" (ירושלים תשנ"ח) ע' קפ"ט

הרה"ק בעל אמרי יוסף מספינקא זי"ע תלמידו של רבינו מהרי"א מזידיטשוב כותב בהסכמתו לספר תולדות יצחק לזקני הרה"ק מהרי"א מסוואליווע זי"ע, כי רבו המובהק רבינו מהרי"א מזידיטשוב היה מחבב מאוד לזקני הק' מסוואליווע עד שנשקו פ"א בנשיקין דרחימותא ע"כ. והמעשה כך היה, פעם כששבת זקני הרה"ק מהרי"א מסוואליווע בצל מהרי"א מזידיטשוב, בסעודה שלישית כשרבינו מהרי"א מזידיטשוב היה רוצה לומר תורה כדרכו בקודש, לא היה יכול להתחיל לומר תורה, וזקני הק' מסוואליווע הבין הענין וניגש לרבינו מהרי"א מזידיטשוב ולחש לו באזנו איזה מילים, והתחיל רבינו מהרי"א מזידיטשוב לומר תורה בהתלהבות גדולה, עוד יותר מהרגיל, וכשסיים התורה עמד ממקומו וניגש אל זקני הק' הנ"ל ונשקו על מצחו בפני קהל עם ועדה, באמרו נשיקין דרחימו!! נשיקין דרחימו!!

וענין נשיקין דרחימו יש להבין על פי מה שמבואר בספה"ק, דבפרשת וישלח כשיעקב אבינו השתחוה אל עשו כתיב (בראשית ל"ג ג') והוא עבר לפניהם, ופירשו בזה"ק (שם דף קע"א ע"ב) וז"ל, והוא עבר לפניהם, מאי והוא, דא שכינתא עלאה דהוה אזלא קמיה וכו', כיון דחמא יעקב, אמר הא עידן לסגדא לגביה דקב"ה דהוה אזיל קמיה, כרע וסגיד שבע זימנין, ע"כ. ומבואר בספה"ק דבזה שהשתחוה אל השכינה הק' כלפי עשו השפיע לעשו הרבה כוחות קדושה ואורות גדולים, כי רצה להחזירו בתשובה שלימה, ועשו לא רצה בהם, לכן נשק את יעקב, כמו שכתוב (שם, שם ד') ויחבקו ויפל על צוארו וישקוהו, וע"י הנשיקה החזיר לו כל האורות שנתן לו ע"י ההשתחוה'.

וכן מצינו כשנפרדה ערפה מנעמי חמותה, כתיב (רות א' י"ד) ותשק ערפה לחמותה, שע"י שנשקה אותה, החזירה לה כל חלקי הקדושה שקבלה ממנה כל זמן שהותה בבית נעמי ואלימלך, והלכה לה לעמה ואל אלוהיה.

על כל פנים מבואר כי ע"י הנשיקה נותנין ומחזירין לאדם כוחות רוחניות ואורות גדולים, וזהו הענין של נשיקין דרחימו, ובזה אפשר להבין מה שפעל רבינו מהרי"א מזידיטשוב בנשקו את זקני הק' מסוואליווע שנתן ומסר לו בזה כוחות הקדושה והרבה אורות. כ"ק מרן אדמו"ר מטאהש צוק"ל, "עבודת עבודה" (קאנאדא תשנ"ד) ח"א, ע' רמ"א

ה"ערוך השולחן" זי"ע

יום ההילולא - כ"ב אדר [ב]

הגאון רבי יחיאל מיכל ב"ר אהרן הלוי עפשטיין זצ"ל בעל "ערוך השולחן" נולד בבבורויסק שבליטא בכ' שבט תקפ"ט. שימש כאב"ד בנובוזקוב שברוסיה ובנובהרדוק שבליטא. ביאורו על "ספר הישר" לר"ת "אור לישירים" נדפס לראשונה בזיטאמיר תרכ"ט. חיבר עוד "ערוך השולחן" על ד' חלקי שו"ע, "ערוך השולחן העתיד" על ההלכות שאינן נוהגות בזה"ז. נפטר בנובהרדוק בכ"ב אדר ב' תרס"ח. קיצור תולדות רבותינו האחרונים, "תלמוד בבלי עוז והדר" (ירושלים תשס"ט) ח"א, ע' י"ב

פחות משנה למד רבינו הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, בבחרותו בנובהרדוק. במשך תקופה קצרה זו הספיק לעשות חיל בתורה וביראת שמים במדה גדושה. את מקום תפילתו קבע לא בישיבה עם

ה"סבא" רבי יוזל ותלמידיו, כי אם בבית הכנסת העממי של יהודי העיר, שם התודע אל המרא-דאתרא הגאון הישיש רבי יחיאל מיכל עפשטיין זצ"ל, בעל "ערוך השולחן", מגדולי הפוסקים שבכל הדור ההוא. בעקבות היכרותם נדברו הרבה פעמים בחידושי תורה ובפסקי הלכות...

רושם מיוחד עשה עליו ה"ערוך השולחן" באישיותו ובמדותיו התרומיות. מחד גיסא - רך כקנה ביחסיו עם הבריות. ענוותן וטוב לב מאין כמותו. מאיר פנים צוהלות לכל איש הפונה אליו. מאידך גיסא - בעל עקרונות מוצקים ועקבי מאד בהנהגתו הרבנית. בשעת הצורך ידע להיות קשה כארו וגילה אומץ רוח ותקיפות רבה. פעם אחת, סיפר רבינו, התחצף למולו קצב אחד והתבטא בביטוי לא-מתאים. הרים עליו ה"ערוך השולחן" את מקלו, כמאיים עליו להכותו, והאיש פשוט ברח והסתלק מעל פניו, גם סיפר, שהיה זהיר וזריז מאד בהוראותיו לאנשים חולים בענין צומות, וביום כיפור לא האריך בתפילותיו משום ש"שמר על החולים" בעירו. והיה בוחן כפעם בפעם גם את מראה פניהם של מתפללי בית מדרשו, מדאגה פן יבולע חלילה למישהו הסובל מחולשה עקב התענית. אם הכיר בפני אדם כזה שאינו מרגיש כראוי, ציוה עליו מיד ללכת הביתה, פעמים שלח אחריו רופא, ופעמים שסמך על עצמו וציוה תיכף "לקחת משהו בפה".

בני משפחתו של הגרי"מ סיפרו פלאים על האופן והצורה בהם כתב, בשנים עברו, את יצירת חייו הענקית ה"ערוך השולחן" (בימי שחרותו כשישב על כסא הרבנות בק"ק נובוויבקוב כתב הגרי"מ חיבור גדול בשם "אור לישרים", על ספר הישר לרבינו תם, אך מפני סיבות שונות לא נתפרסם חיבור זה כלל ורק ל"ערוך השולחן" שלו יצאו מוניטין ונתקבל בתפוצות ישראל). ב"חדר בית הדין" שנקבע בביתו, בו ישב כל יום שעות מרובות לענות לשואלים ולפסוק בדיני תורה, שם היתה ג"כ "סדנת היצירה" שלו. הוא ישב לשולחנו, לידו ניצב כסא ועליו מונחים בקביעות ארבעה ספרים: רמב"ם, טור, שולחן-ערוך וגמרא, פתוחים בענין שעמד בהם. וכה, בעיינו פה ושם, רשם בנוצת-אוזו את דיניו סעיף אחרי סעיף, בהסתמכו רק על זכרונו. לעתים נדירות מאד קם ממושבו לעבר כוננית הספרים לעיין ב"ראשון" או ב"אחרון". עבודת הבית-דין לא הפריעה לו. על כל שאלה היה עונה על אתר. לדין תורה היה מפסיק לרגעים אחדים, מסלק את עטו הצדה, שומע בסבלנות את שני הצדדים ויודע מיד כיצד יש לנהוג. הבהירות ששלטה במוחו שלטה גם בלשונו, הן בשיח בעל-פה והן בסגנון כתיבתו. ספרו, יצירה ענקית בכמות ובאיכות, נדפס מתוך כתב-היד כפי שיצא בפעם הראשונה מעטו: שום מלה מחוקה, אף אות לא כתובה מחדש, שום כתם של דיו, אף אות לא משורבבת לחברתה. כה נתחבר אחד מספרי ההלכה החשובים ביותר שהופיעו בדורות האחרונים. הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מלך ביפיו" (ירושלים תשס"ד) ח"א, ע' 12

שמעתי מהגאון ר' משה לייב שחור זצ"ל, כי הגאון בעל ערוך השולחן למד אצל הנצי"ב, ובא אחד לשאול להנצי"ב, היות ונשבע שלא יראה פני חבריו ועתה חבריו מת והוא היה רוחץ בחברא קדישא האם מותר לו להיות רוחץ לזה. ואמר בעל הערוך השולחן הלא פסוק מפורש הוא (שמות יד, יג) "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם". והכתיב (פסוק ל') "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים" הרי כתיב כאן דלאחר מיתה מותר, ואמר לו הנצי"ב שיכתוב חידושו כי סברתו ישרה. הגאון ר' יהודה רבינוביץ זצ"ל, "הגשפ" כרם חמד" (ירושלים תשס"ד) ע' פ"ד

הגאון רבי משה נחום ולנשטיין זצ"ל, ראב"ד ירושלים

יום ההילולא - כ"ג אדר

מתולדותיו

הגאון רבי משה נחום ולנשטיין נולד בתר"א בעיר פאפא בהונגריה, למד בישיבת הגאון בעל ה"כתב סופר" בפרשבורג וכאחד מגדולי תלמידיו הוסמך להוראה על ידו, משם עבר לישיבת רבי אהרן דוד דייטש בעל "גורן דוד" בבאלאט, בשנת תרכ"ד עלה לארץ ישראל, והגאון רבי שמעון דויטש מתלמידו הקרובים של ה"חתם סופר" ומייסדי "כולל שומרי החומות" בירושלים לקחו לחתן לו. כאן המשיך להתייגע בעמל התורה עלה לגדולה והתבלט כבעל הוראה מובהק אף בין גדולי תלמידי החכמים בירושלים של אז, ונבחר בשנת תרס"ג לדיין שלישי בבי"ד של הגרי"ל דיסקין. בשנת תרס"ח נתעלה לכהן כראש ביה"ד.

כעומד בראש עדת יהודי הונגריה בירושלים וב"כולל שומרי החומות" שלה, עמד גם בראש השומרים על חומות הרוח של ירושלים, נאבק כנגד הנסיונות לפגוע בחינוך הטהור ולערער מעמדה העצמאי של היהדות החרדית, ברוח המלחמה של החת"ס, ולימים ייסד את הבד"ץ של עדת החרדים בירושלים.

איש צדיק היה, נקי כפיים ובר לבב, אף ששימש כמנהל כולל אונגריין ודאג למחסורם של כל חברי הכולל, הוא עצמו היה מדוכא בעוני, פעמים עד כדי רעב ללחם, אך כיון שבחר לקיים את התורה בטהרת ההשקפה ובארה"ק דוקא לא שת לבו לזה. ואך בעסק התורה שם כל מעייניו. בכ"ג אדר תרפ"ב נפטר רבי משה נחום בירושלים. "מוריה", אלול תשמ"ז, ע' מ"ח

הרה"ק רבי חיים-חייקא מאמדור

יום ההילולא - כ"ג אדר

הצדיק הראשון שהיום יום ההילולא שלו הוא אחד מגדולי תלמידי המגיד ממעזריטש. כולנו יודעים שהמגיד ממעזריטש הוא התלמיד המובהק והממשיך, ממלא מקומו של מורנו הבעל שם טוב, ולו היו "ששים גיבורים" – ששים צדיקים שהפיצו את החסידות בעולם.

אחד מגדולי התלמידים שלו הוא רבי חיים, חיים-חייקא מאמדור. הוא היה חבר של אדמו"ר הזקן, יש הרבה סיפורים עליו. הוא היה מתפלל בשיא ההתלהבות וגם הדביק את ההתלהבות בכל החסידים שלו, שהיו מתפללים מאד בהתלהבות – מתאים לחלוקת הסיפור היום, שתתפללו לה' מעומק הלב. זה היה הענין שלו, תפלה בהתלהבות (מתוך ביטול פנימי לה').

חיים וחסד ויקהל: תיקון הדעת אחרי חטא העגל

יש ספר שהוא כתב שנקרא "חיים וחסד". נאמר משהו קודם כל על פרשת שבוע, שיש מצוה "לחיות עם הזמן" כנ"ל – "ויקהל משה". משה רבינו עושה קהילות, מתי? בשבת. מכאן הרבי לומד שיש מצוה בכל שבת לעשות קהילות, ללמוד תורה ולהתחזק בדרך ה'. לומדים זאת מ"ויקהל משה". כתוב שהוא הקהיל את "כל עדת בני ישראל" – לא 'קהל ישראל' או 'עם ישראל'. זה הדיוק הראשון שמדייק בעל ההילולא שלנו [ב], ש-עדת אותיות דעת, הדעת של עם ישראל.

הפרשה הקודמת היא פרשת כי תשא בה כתוב הדבר הכי עגום שקרה לעם ישראל, שאחרי ששמענו את ה' אומר "אנכי הוי' אלהיך" ו"לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" נפלנו מאגרא רמה לבירא עמיקתא ועשינו עגל זהב. עיקר חטא העגל היה כי לא האמנו שמשה רבינו עתיד לחזור ולהביא אותנו לארץ ישראל. משה רבינו הוא הדעת של עם ישראל. כמו שאמרנו קודם שבכל אחד יש ניצוץ משיח, כתוב בתניא שלכל אחד יש בנשמה ניצוץ של משה רבינו. מהו הניצוץ של משה רבינו? מסביר אדמו"ר הזקן בפירוש שהוא הדעת שלי, היכולת שלי להתקשר לה' ולהכיר שהוא נמצא אתנו, להכיר בהשגחה הפרטית של ה', בכך שהוא בכל מקום, להכיר שה' הוא עצם הטוב ולכן כל מה שהוא עושה הוא טוב. גם אם לא נראה לי שמשהו טוב, ה' עשה אותו וה' כולו טוב אז הכל טוב. זו הדעת שמקבלים ממשה רבינו. אבל כשחטאו בחטא העגל פגמו בנפש בדעת.

כשאדם פוגם, פוגע, בדעת שלו – מה קורה? הוא שוכח. כתוב בתורה "השמר לך פן תשכח את הוי' אלהיך". למה יש לנו מצוות לעשות? כל המצוות הן כדי שנוכח כל הזמן, שתהיה לנוכח עינינו, הנוכחות של ה'. גם שנתפלל, כמו הפסוק שברכנו אתכן שצריך לשפוך כמים לבכן נוכח פני ה' – צריך להרגיש תמיד נוכח פני ה'. מי שמרגיש כך יש לו דעת. אבל כשעושים עבירה, במיוחד עבירה חמורה כמו חטא העגל שקראנו עליו בשבת, גורמים לשכחה – פוגמים בדעת ושוכחים את ה'. כעת משה רבינו צריך להחזיר את הדעת, לכן הוא מקהיל אותנו – הוא מחבר אותנו ומלמד אותנו תורה, "את כל עדת בני ישראל", כדי שנגיע ונחזור לדעת.

תיקון הדעת בסוד השבת – עשיית מלאכה בדרך ממילא בימות החול

כשיש לאדם דעת, דבקות, הוא מרגיש שכל מה שהוא עושה בעצם ה' עושה – הוא לא עושה כלום. לכן בפסוק הבא כתוב "ששת ימים תעשה מלאכה". לא כתוב "תעשה מלאכה". במקום אחר כתוב שצריך לעבוד כל השבוע, ואפילו לומדים בחז"ל שיש מצוה לעבוד כל השבוע, ובשבת לנוח. אבל כאן כתוב משהו אחר, שלא כתוב בשום מקום אחר בתורה, לא כתוב "ששת ימים תעשה מלאכה" אלא "תעשה מלאכה", כאילו המלאכה נעשית בדרך ממילא, מעצמה, בלי השתדלות. אבל בכל אופן, אני עובד! אלא מה? אם הדעת מתוקנת – זו הדעת של משה רבינו, ואנחנו צריכים מאד להיות קשורים למשה רבינו, הוא מקהיל אותנו ומכניס בנו דעת – אז כל המלאכה במשך השבוע, התפקיד שלנו, שנקרא גם עבודת הבידורים, נעשה כאילו מאליו וממילא. שוב, אנחנו מרגישים כל הזמן שהכל בסיעתא דשמיא, בעזרת ה' יתברך, לא אני עשיתי.

כאשר האדם זוכה על ידי דבקות ל"ששת ימים תעשה מלאכה", כשבא יום השבת הוא מרגיש לגמרי קשור למשה רבינו. יום השבת הוא יום השביעי ומשה רבינו הוא הדור השביעי לאברהם אבינו. על משה רבינו כתוב המאמר המפורסם "כל השביעין חביבין". יום השבת הוא יום של התגלות עצומה של נוכחות ה', לא עושים שום דבר. שבת היא מעין עולם הבא כאשר צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. יש פרק בתהלים שהוא "מזמור שיר ליום השבת". כתוב שראשי התיבות של "מזמור שיר ליום השבת" הם למשה, כמו שכתוב בתהלים "תפלה למשה איש האלהים". היו צדיקים שאמרו שבשבת צריך בעיקר לשיר, "מזמור שיר ליום השבת", וכשמתקשרים לשבת ושרים בשבת מקבלים גילוי עצום של משה רבינו, כי "מזמור שיר ליום השבת" ר"ת למשה. הכל מתחיל מזה שכל הזמן, כל השבוע, יש תיקון הדעת שמשה עשה לנו.

בשבת הראשונה הוא הקהיל אותנו, עשה לנו תיקון הדעת, תיקון מה שהתקלקל בחטא בפרשת כי תשא, ואז יש "ששת ימים תעשה מלאכה" מעצמה, ואז זוכים לשלמות הגילוי של נשמת משה רבינו

בשבת הבאה. על זה כתוב "אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות מיד הן נגאלין" – השבת הראשונה משה מקהיל אותנו ומחזיר לנו את הדעת שפגמנו בה על ידי התורה שהוא מלמד אותנו, ואחר כך במשך השבוע המלאכה נעשית מעצמה כי מרגישים שה' אתנו, שהכל רק ה' והכל נעשה כאילו בדרך ממילא, ואז בשבת השנייה זוכים לשלמות ההתגלות של משה רבינו, שהיא בעצם התגלות מלך המשיח. כל שבת יכולה להיות גם הראשונה וגם השנייה.

עד כאן אמרנו ווארט אחד בשם בעל ההילולא של היום, שזכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, רבי חיים-חייקא מאמדורא.

הרה"ק בעל חידושי הרי"מ כ"ק אדמו"ר יצחק מאיר מגור

יום ההילולא - כ"ג אדר

מקור שמו יצחק-מאיר

יש עוד צדיק גדול שהיום ההילולא שלו, עוד יותר מפורסם אצל חסידים – בעל חידושי הרי"מ. שמו יצחק-מאיר. יצחק הוא על שם רבי לוי יצחק מברדיטשוב. בלילה שלפני הברית לומדים תורה. האבא של יצחק-מאיר, שהיה רב חשוב, כאשר למד את התיקון בלילה לפני הברית הוא קצת נרדם. אז בא לו הרבי הראשון שלו, בעל הקדושת לוי, רבי לוי יצחק מברדיטשוב שכולנו מכירים, ואמר לו שהילד שנולד הוא קדוש מאד, יהיה גדול בישראל, ולכן הוא מבקש שיקרא לו על שמו.

למה הוא לא קרא לו לוי-יצחק אלא רק יצחק? כי אבא של בעל חידושי הרי"מ היה חסיד גדול של המגיד מקוז'ניץ, הוא גם חתן אותה, וכאשר הוא חתן אותם הוא אמר לו ולאשתו – אשתו היתה יתומה שהמגיד מקוז'ניץ גדל בתוך הבית, ילדה שבאה ממשפחה מאד מיוחסת אבל היתה יתומה, וכשהיא הגיעה לפרקה המגיד דאג לה ולקח את אחד מגדולי הרבנים וחתן אותה, וגם הבטיח לה – שיוולד להם בן שיאיר את עיני כל ישראל. לכן, עוד לפני ההתגלות של רבי לוי יצחק מברדיטשוב לאבא בלילה לפני הברית, שני ההורים החליטו שיקראו לילד מאיר. המגיד חזר כמה פעמים בימי ההריון על כך. הוא קרא לאמא לחדרו, וכל פעם שהיא נכנסה לחדר בהריון הוא קם – למה? הוא אמר שאיני קם בפניך, אלא בפני העובר שבבטן שלך, שעתידי להיות גדול בישראל ולהאיר את עיני ישראל.

כל פעם הוא אמר שיאיר את עיני ישראל, לכן ההורים קבלו החלטה מראש שיקראו לו מאיר. אבל כעת נתגלה רבי לוי יצחק מברדיטשוב ובקש שיקראו על שמו, אז ברגע האחרון לפני הברית הם החליטו לצרף את שני השמות – השם שהחליטו, מאיר, עם השם יצחק של רבי לוי-יצחק. היום זה שם מאד נפוץ, במיוחד אצל חסידי גור, כי הרבי הזה ייסד את חסידות גור.

חידושי הרי"מ: "זכר עמלק" – גנבת הזכרון מעם ישראל

נאמר משהו שהוא אמר בהקשר לשבת "זכור" וקשור למה שאמרנו קודם: בשבת זכור אנחנו קוראים בתורה "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח". הוא שואל, המלה "זכר" היא מלה מאד חשובה, מאד מקודשת – "זכר" היינו כח הזכרון, כח מאד מקודש, מח הזכרון הוא מח החכמה, ויש בו גם דעת. איך בכלל מגיע לעמלק "זכר"? צריך לומר 'תמחה את עמלק'. מאין מגיע לעמלק הדבר הגדול הזה שנקרא "זכר"? הרי כל הפרשה הזו מתחילה "זכור את אשר עשה לך עמלק" – אנחנו צריכים לזכור, זכרון שייך לנשמות עם ישראל, מאין מגיע לו עצם המושג "זכר"?

הוא אומר [ג] דבר מאד פשוט, שעמלק עוד לפני כל שאר הדברים הרעים שיש לו, הקליפות שלו, עוד לפני ש-עמלק בגימטריא ספק (כפי שאמר הבעל שם טוב), קודם כל צריך לדעת שעמלק הוא גנב. כל אחד צריך לזהות את העמלק בתוך הלב שלו כדי למחות אותו, לבטל אותו. קודם כל עמלק הוא גנב, מה הכוונה? שהוא גונב את הזכר מעם ישראל. זכר היינו מדרגה גדולה בקדושה, שייכת לעם ישראל, ומאיפה יש לעמלק "זכר" שצריך למחות? הוא גנב אותו מעם ישראל!

צריך להבין מה זה, איך הוא יכול לגנוב? אפשר לגנוב מאתנו משהו רק אם יש לנו נקודת תורפה, נקודה חלשה, בדבר הזה גופא, שנותנת לו אפשרות לינוק, לקבל ולגנוב מאתנו. הוא אומר דבר שקשור לתורה הקודמת שאמרנו: שאם יהודי שוכח את ה' לרגע – כמו שהסברנו קודם, שכל העבירות שבתורה הן פשוט שכחת ה'. ידוע מאמר חז"ל חשוב, שאדמו"ר הזקן עושה ממנו כלל גדול בספר התניא, ש"אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות". אי אפשר לעשות עבירה אלא אם כן האדם קצת יוצא מדעתו, מאבד כיוון, שוכח, ורק אז הוא יכול ח"ו לעשות עבירה. ברגע שיהודי שוכח זו ההזדמנות לעמלק לחדור ולגנוב – כמו גנב במחתרת, שחודר פנימה וגונב משהו. הוא גונב את הזכרון כי היהודי הסיח דעת מהזכרון באותו רגע. איך מוחים אותו? אני צריך להתחזק בזכרון. כך הפרשה אומרת – "זכור... לא תשכח". על ידי הזכור והלא תשכח של הפרשה מוחים את זכרו, כי הזכר לא שייך לו בעצם אלא שייך לנו. לשם כך צריך לחזק את הדעת, לא לשכוח.

סיכום וחבור שני דברי התורה

אם כן, אמרנו שני דברי תורה שקשורים אחד לשני: היהודי בעיקר צריך לדעת את ה'. הזמן הכי חשוב ביום לדעת את ה' הוא שעת תפלה, כשמתפללים לקדוש ברוך הוא, כששופכים שיח – "שפכי כמים לבך נוכח פני א-דני". על ידי חיזוק הזכרון, שאני זוכר את ה' ומרגיש השגחה פרטית, וגם מרגיש שכל מה שאני עושה הוא בדרך ממילא, כי ה' אתי והוא עושה את הכל, אין שמחה יותר גדולה מזה. מי שמרגיש כך שמח מאד, ועם ההרגשה הזו אנחנו מסמיכים ומחברים את גאולת פורים עם גאולת פסח. נמשיך לשמוח בשמחת פורים, שיהיה "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם", שעיקר השונא הוא עמלק, וכך נכנס לגאולה האמתית והשלמה עם מלך המשיח, שהוא משה רבינו שיבוא ויגאל אותנו שוב, אבל יותר מפעם ראשונה, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", נפלאות ביחס למה שהיה בפעם הראשונה.

הרה"ק רבי יעקב מנובומינסק זי"ע

יום ההילולא - כ"ג אדר [א]

נולד בשנת תר"ג לאביו הרה"ק רבי שמעון מזאוויחואסט זי"ע, בן הרה"ק רבי פנחס מאוסטילא זי"ע, בן הרה"ק רבי יוסף מאוסטילא זי"ע, בן הרה"ק רבי מרדכי מנעשכזי זי"ע.

הרה"ק רבי שמעון מזאוויחואסט זי"ע הנ"ל היה חתן הרה"ק רבי שלמה חיים מקוידנוב זי"ע (חתן הרה"ק רבי דוב משה זי"ע בן רבי זוסמן זצ"ל מגזע ה"חכם צבי" זי"ע, וחתן הרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע הי"ד), בן הרה"ק רבי אהרן מלעכוויטש זי"ע (חתן הרה"ק רבי אשר מסטולין זי"ע, בן הרה"ק רבי אהרן הגדול מקארלין זי"ע) בן הסב"ק הרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש זי"ע.

הרה"ק רבי יעקב זי"ע הנ"ל בנה את ביתו עם הרבנית הצדקת בת הרה"ק רבי אריה יהודה לייבוש מפרוסקורוב זי"ע, בן הרה"ק רבי אליקים געציל זי"ע, בן הרה"ק רבי שמואל זי"ע, בן הרה"ק רבי יחיאל מיכל זי"ע, בן הרה"ק רבי אליעזר ליבר הגדול מבארדיטשוב זי"ע.

הרה"ק רבי אליקים געציל זי"ע הנ"ל, היה חתן הרה"ק רבי יוסף מיאמפולא זי"ע, בן הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע, בן הרה"ק רבי יצחק מדראהביטש זי"ע, בן הרה"ק רבי יוסף איש אמת (ספארוודילובער) זי"ע.

הרה"ק רבי יעקב זי"ע הנ"ל הנהיג בתחילה בסטרושלה שברוסיה, ואח"כ אב"ד ומ"מ בהינטעטש. פעם כשנסע להשתטח על קבר אביו שבפולין, בדרך נכנס לבקר את דודו הרה"ק רבי יצחק מנשכיו זי"ע, ושח לו צערו שכבר עברו ט"ו שנה אחר נשואיו ועדיין לא זכה לבן זכר, ענה לו דודו: לך מארצך - ברוסיה אינך זוכה לבן זכר רק בפולין. הוא עבר לעיר נובומינסק שלידי ווארשא, שלשלת האדמורו"ת נקראת על שמה, ושם זכה שנולדו לו שלשה ארזים: א - הבכור הרה"ק רבי אלטר ישראל שמעון זי"ע. ב - הרה"ק רבי יהודה אריה לייב אב"ד וולודובה זי"ע, חתן הרה"ק רבי דוד טברסקי ממקארוב זצ"ל. בעמ"ח לב אריה החדש וקול אריה, נפטר ביום י' אלול תשכ"א. ג - הרה"ק רבי שלמה חיים מבוליחוב זי"ע נשא את הרבנית מרת פיגא דבורה מרים ע"ה בת דודו - אחי אביו - הרה"ק רבי יהושע העשיל פדווא אב"ד ואדמו"ר בבוליחוב זי"ע, נהרג עקה"ש ביום י"א תמוז בשנת תש"ג הי"ד, ונדפס ממנו תהלים ע"פ מקדש שלמה. ד - בתו הגדולה נישאה להרה"ק רבי משה דב בן הרה"ק רבי אהרן מקוידנוב זי"ע ה. - בתו השניה נישאה להרה"ק רבי משה מרדכי ממז'בוז'-ווארשא זי"ע.

הרה"ק רבי יעקב זי"ע הנ"ל הקים בשנת תרמ"ו ישיבה בנובומינסק, נתבקש לשיבה של מעלה ביום כ"ג אד"א תרס"ב, והניח הרבה כתבים עה"ת ומועדים בדרך החסידות והקבלה. נכדו כ"ק אדמו"ר רבי נחום מרדכי מנובומינסק זצ"ל הוציא לאור בשנת תשכ"ד מתורתיו הספה"ק "שופרא דיעקב". קובץ נחלת צבי", אלול תשנ"ז, ע' קס"ג

ילד הייתי בשנת פטירתו של זקני הק' [הרה"ק רבי יעקב מנובומינסק זי"ע] זצ"ל, אזכרהו בדמות פניו הנהדרים עם שער ראשו וזקנו כתלג חיזור, עוד אזכור צליל קולו האדיר אשר קלטו אזני בשעת תפילתו, איך האריך בשינון והשתפכות בתיבות של "ואתה מחיה את כולם", ובברכות יוצר, בתיבות "פועל גבורות וכו' עד המחדש בטובו וכו'", וכן בברכת אהבת עולם, ובש"ק בתפילת נשמת, ולקול קריאתו את שמע, נפל פחד ואימה על השומעים.

זכרני שלקחני אאמו"ר זצ"ל לשולחנו של הסבא הק' בסעודתא דשבתא, והוא משמיע דברותיו כשפניו והדיוקנא הק' מורמים למעלה, ועיניו יורדות דמעות, נחקק בלב, המראה הנוראה הזה, אשר לא ראיתי כמוהו.

כאשר גדלתי אחר פטירתו בין החסידים, שמעתי מספרים מעריצים ומקדישים את הצדיק הפלא הזה.

שמעתי איך הם ישבו בראש מסיבת אנ"ש ודברו על רבם הזקן כעל חד מן קמיא, כעל עיר וקדיש, על עוצם בקיאותו בנגלה ובנסתר, על שקידתו בתורה, ועבודת הש"י בדבקות של קדושה וטהרה, ובשינה מועטת, אמרו משמו בדברי הפייטן: "שינה אין לפניו" העובד לפניו ית', אין לו לישון כי אם לתכלית "שקט במצפוניו" - לתת שקט ומנוח לצפוני עשתונותיו להוסיף בעבודה ביתר שאת ועוז.

אאמו"ר [הרה"ק רבי אלתר ישראל שמעון מנובומינסק זצוק"ל, בעל "תפארת איש"] וכן ב' אחיו הזכירו את אביהם כצדיק פלא, **שמעתי מאאמו"ר שאמר שהאמין בכל מוצא שפתי אביו אפילו אמר לו על ימין שהוא שמאל, ונוכח לזה בהיותו כותב מפי אביו כל המכתבים הן לחסידים והן לשאר שואלים, ולפעמים נדמה לו כי לא תתכן לפ"ד הטבע, אופן ונוסח מענה כזה, ברם לא ניסה לשאלו או אפילו להרהר פן לשנות מעט, ותמיד נסתיים העיני המבוקש כפי עצת והוראת אביו הק'.**

שמעתי מספר על כח זכרונו הנפלא של אביו שתנ"ך ומשניות (שחזר עליה בע"פ בכל חודש, וכן נהג אאמו"ר) וס' זה"ק היו משוננין על פיו, **ופ"א בערב יוהכ"פ אמר מאמר חסידות על כל סימן ל"ט בהלכות טריפות הריאה, בע"פ בלי חסר ויתיר... נכדו כ"ק מרן אדמו"ר מנובומינסק זצוק"ל, בסוף הספה"ק "שופרא דיעקב" (ירושלים תשכ"ב) ע' קפ"א**

אאזמו"ר [הרה"ק רבי יעקב מנובומינסק זי"ע] התגדל והתחנך אצל אבי אמו, הצדיק המפורסם הרב ר' שלמה חיים פערלאו אדמו"ר הזקן דקוידנאוב.

אביו הרב ר' שמעון שהי' אב"ד דעיר זוויחבוסט בפולין ונפטר שם בן מ"ג שנים ואמו חזרה לבית אביה לקוידנוב [שם נתגדל כנ"ל]. מקטנותו יצא יעקב לבגרות וגדלות של תורה וחסידות, כבר בגיל י"ב מצאווה עוסק ג"כ בתורת הנסתר, ובקשו דודיו את זקנו הרה"ק רבי שלמה חיים מקוידנוב זי"ע, להניאו אותו מזה בהיותו עוד ילד, ואחר שהבחין הסבא את נכדו בלימוד זה ברכהו שיהי' לגדול בתורה הנגלית והנסתרת גם יחד.

כבר בגיל ט"ז השיא אותו וזקינו עם בת הרה"צ הישיש ר' יהודה לייביש ליברזון ז"ל מפרוסקורוב [הרי"ל מפרוסקורוב שימש גדולי הצדיקים הרבי ר' ברוך ממעזיבו, ואחיו הרמח"א מסדילקוב, והגה"צ ראי"ה מאפטא זצ"ל. - הרי"ל היה חתנו של הרה"צ ר' משה מפינקוב בן הרה"ק ר' ישראל מפינקוב בעל ס' תולדות יצחק בן לוי, בן הגה"ק מאורן של ישראל הרב ר' לוי יצחק נ"ע בעל קדושת לוי זי"ע ועכי"א.]. והיה סמוך על שולחן חותנו כשתי שנים עד פטירת זקינו הרש"ח. **ושמעתי שאאזמו"ר אמר פעם אחת "תיתי לי שזכיתי לקבל מאמרי הבעש"ט מכלי שני, היינו מחותני שקיבל מבעל דגל מחנה אפרים הרמח"א מסדילקוב". הרי"ל מפרוסקורוב הי' סמוך על שולחן חותנו זקינו הרמח"א נכד הבעש"ט, איזה שנים.**

ושמעתי מדודי הרש"ח מבלחוב הי"ד, שסיפר הרב דטיסמעניץ שלמד עם אאזמו"ר יחד באותן השנים בפרוסקורוב, והפליא את פרישותו וחסידותו של הר"י, שלא הביט מחוץ לד' אמותיו, ועשה לילות כימים בתנו"ע ביגיעה, במיעוט שינה ומאכל.

בהיותו כבר י"ח נפטר זקנו הרש"ח, ורבים מחסידי הרש"ח בחרו בנכדו זה שיצא לו שם בתור עילוי ומגיד חסידות.

ושמעתי מישיש אחד מחסידי חב"ד, שאחר שהתיישב אאזמו"ר בעיר אחת בפלך מינסק, הרעיש את כל הסביבה בנשיאות שנהג ברוממות תפילותיו ומאמריו, ונהרו אליו מבקשי ה' מקרוב ומרחוק, עד שבאו מקורבי החצר דקוידנוב, חסידי בן הרש"ח, הרב"מ ז"ל, ובקשוהו שלא יעמיד את חצר דודו בסכנת הקיום, ויעתיק דירתו למקום יותר רחוק. וכן עשה והעתיק מקומו לעיר סטאראשעלי, הסמוכה לשקלאו בליטא, בקרבת חסידי חב"ד, וגם בין מתנגדים. מאמריו בחסידות הכתובים ונדפסים כאן, הם לא בדומה לנוסח קוידנוב, וסטולין, אלא קרוב לדרך החב"ד.

גם עשה איזה שנים מושבו בעיר אטשעסטי הסמוכה לקישינוב, והמשיך אחריו מעריצים ושוחרי דברות קדשו.

כשנה שנה נסע על ציון אביו הר"ש ז"ל לזאווהיסט בפולין, ובדרך סר לנעסכיז לשחר פני דודו הרה"ק ר' יצחק, ובשנת תרכ"ו בא לו לווארשא, ועשה שם רושם גדול בכואו בד"ת עם גדולי העיר, ובדרך עבודתו בתפילתו בקול בוקע איגרא, בנוסח קרלין ולכוביץ, ובמאמריו הארוכים ע"פ תורת הח"ן.

שמעתי בילדותי מהחסיד הישיש ר' משה נחמן ע"ה מווארשא ששימש באותו הזמן את אאזמו"ר, וביקר עמו את הגה"צ הרי"ם (מגור) זצ"ל, והרי"מ התייחד עמו בחדר שעה מרובה וליווה אותו עד הרחוב, גם הזדמן אז לברי"מ יחד הרי"מ והאב"ד דווארשא הרה"ג ר' דובעריש מייזליש, ובהיות שאאזמו"ר היה מאריך בתפילותיו חכו שני הגאונים לו, עד שהרב דווארשא התחיל להקפיד, והרי"מ פייסו שכדאי לחכות, דגברא רבה הוא האורה הרבי מסטראשעלא. נכדו כ"ק מרן אדמו"ר מנובומינסק זצוק"ל, בסוף הספה"ק "שופרא דיעקב" (ירושלים תשכ"ד) ע' קפ"ג

הרה"ק ר' יצחק יעקב ה"דברי בינה" מביאלא זי"ע

יום ההילולא - כ"ג אדר [ב]

הרה"ק ר' יצחק יעקב מביאלא זצוק"ל. נולד י"ד טבת תר"ז לאביו הרה"ק ר' נתן דוד משידלאווע זצוק"ל בן הרה"ק ר' ירחמיאל מפרשיסחא זצוק"ל. בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית רחל לביאה בת הרה"ק ר' יהושע מאסטראווע זצוק"ל בן הרה"ק ר' שלמה ליב מלענטשנא זצוק"ל. עם פטירת חותנו, בכ"ח ניסן תרל"ג, מילא את מקומו בהנהגת עדתו הק' בעיר אסטראווע, ואח"כ עבר לעיר ביאלא. נפטר כ"ג אדר ב' תרס"ה, ומנו"כ בווארשא. מדברי תורתו נדפסו הספרים דברי בינה וישרי לב. "בעלוץ צדיקים" (שיכון סקווירא) ע' רצ"ד

הננו להביא בזה מעשה רב אשר שמעתי ממגידי אמת שלאאמ"ז (הרה"ק רבי נתן דוד משידלאווע זי"ע) אבי אדמו"ר (בעל "דברי בינה") זצל"ה נולד לו שני בנים [אמר המלקט: צ"ל שלושה בנים: הרה"ק רבי צמח ברוך משידלאווע, הרה"ק רבי פנחס מקינצק, והרה"ק בעל "ארון עדות" מביאלא-ברזיג זי"ע] קודם שנולד לו אאמו"ר (בעל "דברי בינה") זצל"ה, ואז עדיין לא היה לאא"ז זצל"ה"ה שום בן שיהיה נקרא על שם זקני היהודי הקדוש ז"ל, וראה אא"ז את הילדים קודם הברית ואמר שעדיין לא בא העת לקרוא אותם בשם היהודי ז"ל, והמתין עם השם עד שנולד אאמו"ר (ה"דברי בינה") זצל"ה, ומזה נראה שאא"ז המשיך קדושה ותורה לאאמו"ר זצל"ה להוסיף עליו גם קדושת אבות יישראלים חלק תורתם, ובפרט חלק התורה היהודי ז"ל ששמו כשמו. בנו הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מביאלא - לובלין זצוק"ל, בהקדמתו לספה"ק "דברי בינה"

רבינו [ה"דברי בינה" זי"ע] הסתופף בצל הרה"ק רי"א מראדזימין, הרה"ק ר"א מטשעכנאווי, והרה"ק ר"א מטריסק. כן חשב בין רבותיו את הרה"ק ר"י מקוזמיר ואת הרה"ק ר"י מנעשחזי, שסמך ידו עליו עוד בחיי חותנו; והרה"ק ר"ח מצאנז זכר צדיקים לברכה, "אף שלא היה אצלם רק בעודו נער". כבר בילדותו "בהיותו עוד בר שבע" העיד עליו אביו הק' "שהוא יכול לקרות קויתל". והרה"ק מצאנז אמר עליו גדולות כמעט כמו על הבעש"ט ז"ל. כידוע שהושיבו על כסאו, וכיבדו מאוד מאוד, ואמר עליו גדולות אין לשער ולספר. הערצתו, עוד בימי חרפו, בפי הצדיקים הזקנים היתה מבהילה. ובוה הלשון אמר עליו

הרה"ק מגאסטינין: "בדרך תימא: אינץ זאל אינפאלין אז נאך קאצק זאל זיך נאך געפינען א יוד מיט אזא מוח". בלשון דומה התבטא הרה"ק ר' יחיאל מאלכסנדר. ואילו הרה"ק רבי חיים ישראל מאקצק הכריז עליו לאמר: "חכם עדיף מנביא". וכיו"ב העיד עליו הרה"ק מטריסק, שבחו הוה מורגל בפי הצדיקים מפאריסוב וקאלאשין, ועוד. כן היה בידידות עמוקה עם ב"ג הרה"ק בעל שפת אמת, שאף הריץ "קויטל" לרבינו, והזכיר עצמו לפניו לברכה. אף הגה"ק ממונקאטש בעל "מנחת אלעזר" היה דבוק אליו מאוד, ועמד לפניו כעבדא קמי' מרא - זכר צדיקים לברכה. הרה"ח ר' מאיר יחזקאל ויינר שליט"א, מבוא ל"דברי בינה" (ירושלים תשנ"ז) ח"א, ע' 16

עם פטירת חותנו [הרה"ק רבי יהושע מאוסטרבה זי"ע] והוא [ה"דברי בינה" זי"ע] רק כבן עשרים ושש, שמו בו החסידים את עיניהם וביקשו לשים עטרה בראשו, בידעם נאמנה, כי על אף גילו הצעיר ראוי הוא לשמש מנהיגם. בגודל ענוותנותו, סירב להיענות להפצרתם, בטענה כי עדיין זקוק הוא עצמו למדריך, ורק אחרי לחצם של האדמו"רים המפורסמים ובתוכם רבו, שהעריצו, הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין זי"ע, הסכים לשאת בעול הנהגת העדה. אם כי אלפים הסתופפו בצלו, המשיך במסורת אבותיו ונסע פעמים רבות לזקן האדמו"רים, הרה"ק רבי אברהם המגיד מטריסק זי"ע, ובהסבירו לאחד ממקורביו את סיבת הנסיעה אמר, כי כל דבר בעולם זקוק להתחדשות, ובכלל זה גם מנהיג, ולכן מרכין הוא את ראשו בפני המגיד מטריסק, כדי שבשבו לעדתו, תורגש רענונות בהנהגתו ודבריו יתקבלו במרץ נעורים בקרב החסידים. המגיד קירבו ביותר, באמרו כי עליו אפשר לומר: "חכם עדיף-מנביא". בהיותו בטריסק, זכה להערכה מיוחדת מגדולי האדמו"רים ששהו שם, ובראשם הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגאסטינין זי"ע, מגדולי תלמידי קוצק, שהתאונן פעם, שמפאת זקנותו, אין בכוחו לנסוע אליו לביאלא. דברים אלו, מעידים נאמנה על חשיבותו, למרות גילו הצעיר, בעיני זקני מנהיגי דורו. הרב חיים שלום פרוש ז"ל, "קובץ נחלת צבי", ניסן תשנ"ז, ע' צ"ט

כ"ד אדר

הרה"ק רבי יחיאל מאיר מלומאז' זי"ע

יום ההילולא - כ"ד אדר

מתולדותיו

נולד בשנת תרנ"ד לאביו הרה"ק רבי צבי הירש מלומאז' בנו של הרה"ק רבי דוד מקאצק בנו של השרף מקאצק זי"ע, ביקר בארץ ישראל בשנת תרפ"ז, ובשנת תרפ"ט. בשנת תרצ"ט נסע מפולין לאנגליה ומאחר יותר לאמריקא. היה מנהל "החברה להשגחה ולתיקון מצבות קברי הצדיקים בארץ ישראל". הוציא לאור הספה"ק ביכורי אביב מזקינו הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין זי"ע, ועוד ספרים. בשנת תשי"ז עלה לארץ ישראל ובסוף ימיו הקים בית מדרשו בבני ברק. נסתלק כ"ד אדר תשל"ד.

הרה"צ רבי יחיאל מאיר מורגנשטרן זצ"ל, אדמו"ר מלומאז'-קוצק בארץ ישראל, היה שריד לדור קדומים, אחד מחמישה בנים ושמונה בנות שהיו להרה"ק רבי הירש מלומאז'. דמות מיוחדת היה. בשנת תרפ"ח עסק בשיקום קברי צדיקים בארץ ישראל. פרסומו הגדול היה בשיקום ציונו של רבי חזקיה די סילוה, בעל "פרי חדש" בירושלים. כל גדולי הדור באירופה, בארץ ישראל ובסביבתה - תמכו במפעל. ה"אמרי אמת" היה בין התורמים, ואף אישר זאת במכתב הסכמה.

בעת סעודת הברית של להבחל"ח כ"ק מרן אדמו"ר מגור שליט"א, בחג השבועות תרצ"ט בלודז', הסתובב בין הקהל, דודו של אבי הבן, רבי יחיאל מאיר מלומאז'. בהתהלכו בין המסובים, היתה בפיו בשורה מאיימת:

"השמרו והזהרו, ידידי! אנא, נוסו מפולין לכל אשר ישאוכם רגליכם! דעו, כי הגרמנים יעוטו על פולין, וישמידו חלילה את כל היהודים!"---

אחד מהשרידים, ר' ידידיה ליטמנוביץ, לימים בשיקאגו, שהיה אז בחור חסידי צעיר, העז ושאל את פי רבי יחיאל מאיר: "ואם כולם ימותו. חלילה. כפי החזות הקשה אשר בפניכם, מי ישאר בחיים?"... "אתה ואני!..." - הכריז רבי יחיאל מאיר קצרות. "אתה כי הנך מתעניין, ואני, שכן הריני מזהיר!"---

אכן, שניהם שרדו מן המלחמה האיזמה. רבי יחיאל מאיר עצמו, ביקש לעזוב את פולין, מיד לאחר חג השבועות. אולם הוא נתעכב כשלושה חדשים, משום שבני משפחתו זלזלו באזהרותיו וסרבו להתלוות אליו. ברגע האחרון, בחודש אלול תרצ"ט, בשבוע פרוץ המלחמה, נמלט בגפו ללונדון.

בשנת תש"ב, כאשר חרב ההשמדה הנאצית כבר עשתה שמות ביהודי פולין, כתב רבי יחיאל מאיר בעצב, אל ה"לב שמחה" לארץ ישראל. תינה צערו על זוגתו הכותבת אליו מעמק הבכא, מתחננת שיחלצנה משם - ואין לאל ידו---

גדול בתורה היה רבי יחיאל מאיר, וזכרונו מופלא, כבור סוד שאינו מאבד טיפה. לא ידע שכחה מהי, ולעת זקנה זכר את כל הש"ס ברהיטות עם המהרש"א, כמו למד את הדברים רק אתמול. רבי יחיאל מאיר עלה לארץ ישראל, כאן הקים בבני ברק את בית המדרש "מדרש יחאל", ברחוב רבי נחמן מברסלב. נפטר ביום כ"ד אדר תשל"ד ומנוחתו בבית העלמין "שומרי שבת" בבני ברק. הרה"ח ר' בן ציון קלוגמן שליט"א, "הסבא קדישא מראדזימין" (ירושלים תשע"ב) ח"א, ע' ק"פ

הגאון רבי יהושע מנחם ארנברג זצ"ל

יום ההילולא - כ"ד אדר [ב]

הגאון רבי יהושע מנחם ארנברג זצ"ל הנודע בספרי תשובותיו "דבר יהושע", הוכר בשנים האחרונות כאחד מגדולי הפוסקים, המשיבים, מורי ההוראות ויושבין על מדין. נולד בגליציה בשנת תרס"ה, והיה לתלמידו של הגאון רבי מאיר אריק מטורנא זצ"ל, והוא אף ראה בו את רבו המובהק.

חיבורו הראשון "ראשי בשמים" באור על ספר הרוקח, אלא שבעצת ידידים נמנע להדפיסו קודם הגיעו לגיל הבינה, וכך אבדו הכתבים בעלית בית הכנסת בגורליק. בשנות המלחמה עד להצלתו ועלייתו לארץ, היה עד לכמה וכמה מעשי ניסים והשגחה פרטית שהיו עמו ואין כאן מקום להאריך בהם, ולזכר ארועים אלו כתב את ספרו "דיני מוקפים ופרוים בפורים", שזכה להסכמות נלהבות מגאוני הדור שבירושלים הגרא"י הרצוג, הגרצ"פ פרנק, והגרי"מ חרל"פ זצ"ל, חבור זה נשאר בכתובים. בשנת תש"ה עלה לירושלים והוכר בה מיד כאחד מגדולי ומיוחדי חכמי ירושלים של אותה תקופה, וכדברי הגרצ"פ: "ולאו כל יומא מתרחיש גברא רבא ויקירא כותיה". מירושלים נשלח לשמש כרב ורועה רוחני לקהילת הפליטים היהודים בקפריסין, שם ניכר בשעור קומתו בנשיאות עול הצבור בכל עניני הדת, ואף הקים ישיבה לעשרות תלמידים שהיו שם. כשחזר לארץ ישב ביפו ובת"א בראש בי"ד חשוב, שהוציא במשך

כ"ה שנה פסקי דין שהיו לאבני פינה ביסודות הפסיקה הרבנית בארץ ובעולם, במקביל שמש כמורה הוראה לישוב החרדי בת"א, ואחד מגדולי המשיבים לכל קצווי תבל. יראת החטא ודקדוקי ההלכה היו לשם דבר, ושקידת התורה ויגיעתה כמעט ואין לה אח ורע, לילותיו היו לימים, ואף את תשובותיו כתב כלשונו: "באישון לילה ובחוסר ספרים", ולמרות מעמדו בעולם התורה והרבנות נודע בצניעותו וענותנותו המופלאים, ונמנע מלפרסם בספרו את תשובותיו בענינים אקטואליים, כיון שיד כל אדם ממשמשת בהם, ולא חפץ שיסמכו עליו הלכה למעשה. זכה להוציא בחייו שתי כרכים מתשובותיו בהסכמת גדולי הדור, ולאחר פטירתו הביאו חתניו לדפוס כרך נוסף. נלב"ע כ"ד אדר ב' תשל"ו. "מוריה", ניסן תשמ"ט, ע' נ"ד

בחודש אדר תשי"ג זכיתי להתארס עם זוגתי מנב"ת, מרת ריבה תחי', בתו של הגאון החסיד הרב יהושע מנחם מענדל אהרנברג זצ"ל, ראב"ד בתל אביב, מחבר שו"ת "דבר יהושע", מגדולי חסידי בעלזא משחר נעוריו. לאחר האירוסין נכנסתי עם אבי מורי [הרב יהודה מאיר אברמוביץ] ז"ל וחמי מורי ז"ל לקבל את ברכת קודשו של הרב הקדוש מבעלזא זי"ע, ובימי ה'שבע ברכות' זכיתי לקבל 'דרשה געשאנק' - שלש מטבעות כסף של מאה פרוטות.

כאשר פגש אבי מורי ז"ל את הרב הצדיק בעל 'יחי יוסף' מפאפא זצ"ל. שאלו הרב מפאפא: "היודע אתה עם מי זכית להשתדך?"

ענה לו אבי מורי ז"ל: "בודאי! ר' יהושע מענדל הרי הוא גאון וחסיד משכמו ומעלה".

אמר לו הרב מפאפא: "אספר לך עובדה שלא ידעת. פעם אחת שאלתי את מורי ורבי כ"ק מרן האדמו"ר מבעלזא על פשר החלטתו להשתקע בתל אביב, בניגוד לרצונם של החסידים. השיב לי מרן בלשון קודשו: 'וואס טויג נישט תל אביב? דא וואינט ר' יהושע מענדל וואס לערנט גאנצע נעכט' (מה לא טוב בתל אביב? כאן מתגורר ר' יהושע מענדל, הלומד לילות שלמים). חותני זצ"ל גר במרחק שני בתים מבית הרבי זי"ע, וחלונות חדר הספרים שלו, שהיה מואר כל הלילה, פנו לעבר ביתו של הרבי זי"ע.

בהזדמנות אחרת שבה שאל אחד הרבנים החשובים את האדמו"ר מדוע החליט לגור בתל אביב, השיב לו הרבי: "וואס טויג נישט תל אביב? דא וואינט ר' יהושע מענדל וואס איז מטהר דעם אויר פון שטאדט" (מה לא טוב בתל אביב? כאן גר ר' יהושע מענדל שמטהר את האויר של העיר).

לפני כניסתו של הרב הקדוש מבעלזא זי"ע לתפילות ולעריכת ה'שולחן', היה חותני, הגאון החסיד ר' יהושע מענדל אהרנברג זצ"ל, מתנצח בלימוד עם ידידו ורעו הגאון החסיד ר' שמחה מונד זצ"ל, והריתחא דאורייתא ביניהם התלהטה לטונים גבוהים כל כך, עד שהרבי התבטא בקורת רוח: "אה, מיינע אופיצירן שפארן זיך שוין!" (אה, הגנרלים שלי כבר שוב מתוכחים!).

בחודשי הקיץ, מלאחר חג השבועות ועד לאחר חגי תשרי היה הרבי זי"ע עולה לגור בירושלים. בבית המדרש של הרבי זי"ע בתל אביב נמשכו התפילות כסדרן, ולתפילות ראש השנה מינה הרבי זי"ע את חותני זצ"ל ל'בעל תוקע' ול'בעל מוסף', ואת ר' שמחה מונד זצ"ל ל'בעל שחרית' ול'בעל קורא', ביום הכיפורים התפלל חותני זצ"ל גם תפילות 'כל נדרי' ו'נעילה'.

גם האדמו"ר מגור ה"בית ישראל" זי"ע העריך והוקיר עד מאד את חותני, עד שהיה קם מפניו כאשר נכנס אל הקודש.

בחופת הנכדה הבכורה של מורי חמי ז"ל - בה סידר הקידושין מרן ה"בית ישראל" זי"ע - כשהכריזו על כיבודו בברכה של מורי חמי ז"ל, נשמע מרן ה"בית ישראל" אומר: דער רב פון ארץ ישראל (הרב של ארץ ישראל).

סיפר לי הרה"ח בן ציון גרובייס הי"ו: "ביום ראשון של חול המועד, בט"ז בניסן תשל"ד, נולד בני יהודה אריה. לפי עדות היולדת הלידה היתה בין השמשות. עליתי לירושלים לשאול את מרן ה"בית ישראל" זי"ע כדת מה לעשות, האם להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ביום השמיני או ביום שאחריו. ענה לי הרבי: 'זאת שאלה לרב, הרי אתה גר בתל אביב, לך ושאל, את הראב"ד ר' יהושע מנדל אהרנברג'. באתי לבית הרב אהרנברג והצגתי לפניו את שאלתי, ואף אמרתי שהרבי מגור ציוה עלי לנהוג לפי פסקו. הוא התהלך בחדרו אנה ואנה, תוך כדי שהוא אומר לעצמו: 'למה הרבי שולח את השאלה דוקא אלי? פתאום נעצר, וכשבת שחוק על פניו אמר לי: 'הרבי הוא חכימא דיהודאי, באותו יום שבו נולד בנך התפללתי מנחה בסוף בין השמשות, סימן הוא שעדיין היה יום, ועליך לעשות את הברית ביום השמיני מאותו יום'..."

האדמו"ר ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זי"ע, שהכיר את חותני זצ"ל מאז השידוך עם האדמו"ר מבעלזא שליט"א, שלח בימי חוליו את המשב"ק ר' יצחק דוד רומוביץ להזכיר בפניו את שמו ושם אמו.

משנכנסתי לביתו הגדול של מו"ח זצ"ל שר התורה ועמוד ההוראה, ראיתי איך כל חייו, ימיו ולילותיו, הם קודש לתורה ולהעמיד דבר ה' זו הלכה על תילה. ביתו היה פתוח הן לצורבים שבקשו להבחן לשם קבלת "סמיכה" להוראה ולדיינות, והן למתדפקים על דלתו לשם בירור הלכה או שמעתתא. בכתב ובטלפון נענו שאלות קשות ומסובכות שהופנו אליו מכל תפוצות הגולה. מרן ה"חזון איש" זי"ע ענה פעם על שאלה קשה של פיקוח נפש בזה הלשון: זאת שאלה של פיקוח נפש, ויש לשאלה בבית דינו של הרב אהרנברג. מרן ה"בית ישראל" זי"ע היה מפנה אליו שאלות קשות בעניני "אבן העזר", והתבטא שהוא הסמכות הרבנית הבכירה בארץ ישראל. כל גדולי הדור השוו את גדלותו התורנית לגאוני הדורות הקמאים, והפליאו את יראתו וענותנותו שקדמו לחכמתו.

מופלאים ומפליאים הם דבריו בספר "דבר יהושע" (ח"ה סי' י"ג) בימי המערכה הגדולה נגד גזירת השירות הלאומי כדלהלן: "בליל כ"ג שבט תשי"ד ראיתי במראה החלום והנה כ"ק מורי ורבי הגאון האדיר, שר התורה, עמוד ההוראה, רבן של כל בני הגולה בדורו, מרנא ורבנא, הרב ר' מאיר אריק זצ"ל, עומד לפני, ואמר לי: 'למה אתה שותק בדבר שעוררית השירות הלאומי, שכל העולם כולו נודעו בשבילו?' עניתי ואמרתי, מה יש לדבר, הלא אנכי הקטן באלפי ישראל, ואם כל גדולי הדור לא יכלו לעמוד בפני הגזירה מי אנכי שישמעו בקולי? ויאמר אלי, 'הלא אנכי סמכתי ידי עליך להיות מורה הוראה לכל ישראל, והלא ידעת מה שאמרו חז"ל: כל תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה הרי זה מונע תורה ונותן מכשולות בפני רבים, ועליו נאמר ועצומים כל הרוגיה", ואיקץ.

ויהי בבוקר, לא פעם רוחי כי אמרתי אין חלום בלא דברים בטלים, שהלא אין לך דברים בטלים יותר מזה, דאיך יעלה על הדעת שאחרי שכבר נגזרה הגזירה למרות הבקשות והמחאות של כל גדולי הדור, ישמעו אלי הפשוט והצעיר, אם כי מוסמך הוראה מאת הגאון הנני.

אבל בפתחי את העיתון באותו בוקר מצאתי כתוב אותיות גדולות תחת הכותרת "תשובת שרת", שראש הממשלה מר שרת דורש שהרבנים המתנגדים לשירות לאומי יפרסמו ברורות לאיזה דין ולאיזה הלכה

מתנגד השירות הלאומי, והוא אמר שאין בכוונתו לחלוק על ההנחה שרק לרבנים הזכות לפרש דברי תורה, ומה אני שאחלוק עליהם, עכ"ל.

ובראותי את זאת אמרתי הלא דבר הוא, זאת אומרת אולי יש ממש בחלום שחלמתי, ופן ואולי כוונתו של ראש הממשלה רצויה, והרבנים המתנגדים טעו בזה, שמשום מה נמנעו מלגלות לרבים על איזה דין ולא יזו הלכה מתנגד השירות לאומי, וזה גרם לכך שקטני דעת תורה לא ירדו לסוף דעתם, וחשבו שענין "פוליטיקה" יש כאן, שענין שירות לאומי יש בו משום נתינת יד לפרוץ החומה". הרה"ח ר' אברהם חנוך אברמוביץ הי"ו

כ"ו אדר

הרה"ק רבי אליעזר ליפא מחמעלניק זי"ע

יום ההילולא - כ"ו אדר

רבינו זי"ע נולד לאביו הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע, הוא היה בנו השני לאביו, חיבר את הספר "אורח לצדיק", בשנת תקמ"ח נדפס לראשונה הסה"ק "נועם אלימלך" עם ליקוטי שושנה, ואח"כ חזרו והדפיסו עוד פעם את הקונטרס ליקוטי שושנה בצירוף הספר אותיות דרבי עקיבא, ורבינו בעל האורח לצדיק זי"ע הקדים הקדמה נפלאה (מודפס בספרי "נועם אלימלך") ובתוכו הוא מסביר מדוע צירף את הספר אותיות דרבי עקיבא, וז"ל: והקרה ה' לפני ספר נחמד ויקר מאד הנקרא אותיות דרבי עקיבא, זה החיבור מיוסד ומתוקן על סדר האלפא ביתא, ובכל אות ואות מפורש בו סודות וחידושים ע"פ הקבלה האמיתית כאשר נזכר בלוח סדר סימני האותיות, ומגודל חשיבתו אינו נמצא כמעט אחד בעיר וכו', ואמרת בלבי שבוודאי ראוי ונכון להתחברם ולהעלותם יחד על מזבח הדפוס, באשר הכרתי מדת א"א וצ"ל שמדתו היה תמיד למסור נפשו בעבודת הבורא כמעט כרבי עקיבא וחביריו... ובזכות התורה והתפלה יבנה עיר הצדק על תלה, הק' אליעזר ליפמן בהחסידי המפורסם מ' אלימלך זצוק"ל, ע"כ.

החוזה מלובלין זי"ע אמר על רבינו זי"ע: שרבי ליפא צריך תשעה מלאכים שיתפללו במנין שלו שיוכלו להחזיק מעמד במחיצתו מגודל התלהבותו.

רבינו זי"ע נהג ברבנות לקחת פדיונות ב' שעות בלבד וזה היה בשושן פורים ולאחר מכן סירב לקבל פדיונות (מעדני מלך). וטרם שנסתלק והיה אז לאחר פורים, לקח ברכת פרידה מכל הקהל בחמעלניק ונסע לעירו של אביו הק' לזענסק ושם נסתלק ביום כ"ו אדר תקע"ג (וי"א תקס"ו) ושם מנו"כ אצל אהל אביו הקדוש. "על הצדיקים ועל החסידים" (ב"ב תשס"ב) ע' קע"ט

אורח לצדיק

רבינו הותיר אחריו כתבי קודש על התורה "זהם דברים קדושים ברמזי פסוקי התורה" (לשון קדשו של בעל "דברי יחזקאל" משינאווא זי"ע בהסכמתו), אך הכל תלוי במזל ואפילו ספר תורה שבהיכל, כידוע, ורק שמונים שנה לאחר הסתלקותו - בשנת תרנ"ג - ראה הספר את אור הדפוס, אם כי - כעדות הנכד - עוד לפני כן "ציוה המגיד הקדוש מטרסק ז"ל לאבי רבי יחיאל אבנר כי ימהר וישתדל להדפיסו".

המוציא לאור הוא ר' אלימלך זילברשטיין נכד רבינו, הכותב 'וקראתי את שם הספר הקדוש אורח לצדיק, כי הוא עולה במספר שם המחבר הקדוש אליעזר ליפא, עם עשרה אותיות השם". הספר נדפס בווארשא עם הסכמותיהם של הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע והרה"ק רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצא זי"ע. מעניין ביותר הוא כי ברשימת ה"פרענעמעראנטין" מהרבנים הצדיקים, מופיעים שמותיהם של גדולי האדמו"רים בפולין.

כעבור שלוש שנים הופיע הספר בצורה שונה על ידי אחיו של המו"ל הראשון ר' דוד יהושע העשיל, בהשמטת הסכמותיהם של האדמו"רים מאלכסנדר ומאוסטרובצא, עם הסכמות בעל "דברי יחזקאל" משינאווא, הרה"ק רבי משה מדעעש, שנתן הסכמתו בהיותו בשינאווא - כדבריו: "בבואי הנה לקבל פני מנורה הטהורה רבינו הגה"ק פה שינאווע" - ובעל "דרכי תשובה" ממונקאטש, זכי"ע. "עלים לתרופה", כ-תשא תש"ס, עמ' ג'

הגאון רבי חיים ברים זי"ע

יום ההילולא - כ"ו אדר

הגאון רבי אברהם חיים ברים זצ"ל, איש האשכולות מדמויות ההוד שבירושלים של מעלה. נולד בירח טבת תרפ"ב לאביו החסיד רבי מרדכי דוד זצ"ל מיקירי קרתא דשופריא. כבר מימי נעוריו התבלט כלמדן ומתמיד מופלג ושמו יצא לתהילה כעילוי עצום. בהתמדתו כי רבה, שקוד היה על תלמודו יומם וליל ביגיעה עצומה. בהיותו עלם צעיר תלמיד בשיבת 'עץ חיים' הירושלמית, נטלו ראש הישיבה הגאון הנודע רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל אשר עמד על כשרונותיו המבורכים, שכלו הזן והישר וסגולות נפשו, והביאו אל חדרי תורתו פנימה, הדריכו בנתיבות התורה ואף קבע עמו חברותא. להתקרבות מיוחדת זכה רבי אברהם חיים באותה עת גם אצל הרב זצ"ל מבריסק.

בהגיעו לפרקו היה לחתנו של הגה"צ רבי ישראל טויסיג זצ"ל ממטרסדורף. חותנו הגדול מרבה היה להשתעשע עמו בשעשועי דאורייתא בהערכה והערצה מופלגת, בראותו בו חד מגדולי הדור העתיד.

רבי אברהם חיים זצ"ל היה מהמיוחדים שבקבוצה הראשונה של אברכים ובני ישיבה מופלגים בעלי שיעור קומה עמם פתח הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל בשנת תש"ד את ישיבת מיר המעטירה בירושלים והיה מבאי ביתו הקרובים. זכה להתקרב אל מרן החזו"א זצ"ל אשר פתח בפניו את אוצרות רוחו, כשעד מהרה נמנה על המיוחדים שבאותה חבורה מצומצמת וקרובה של בית החזו"א. תדיר היה עושה דרכו מירושלים אל מעונו של החזו"א בב"ב כדי לשתות בצמא את אמרי פיו, בהערצה ובהתבטלות היה מנושאי כליו ומעושי דבריו במערכות היהדות החרדית באותם הימים, וגם לאחר הסתלקותו פעל כל ימיו להנחלת תורת רבו זה.

באותה עת נקרא לשמש כמרביץ תורה בישיבת סלבודקה שבבני ברק, וכעבור כעשור, משהוקמה ישיבת 'אהל יעקב' ע"י תלמידי רבו החזו"א נתקבל לעמוד בראשה. כל חייו היו שרשרת אחת של הרבצת תורה, כשלצד כמה וכמה ישיבות בהם הרביץ תורה לבני עליה, הפך אף מעונו הפרטי לבית ועד לכל מבקש תורה, צורבים רבים מתדפקים היו על דלתי ביתו להשתתף בשיעורים וב'חבורות' שהרבה למסור עד אחרית ימיו.

איש חסיד היה, דבוק בלב ונפש לרבותיו הק' צדיקי בית רוז'ין, ובראשם רבו כ"ק אדמו"ר רבי מרדכי שלמה זי"ע מבויאן אליו היה מקושר בלב ונפש ובהתבטלות מלאה. רבו הק' השיב לו אהבה וחיבה בלתי רגילה. לימים היה רבי אברהם חיים זצ"ל מעמודי התווך של עדת באיאן המפוארה בארה"ק תחת הנהגת כ"ק אדמו"ר שליט"א מבאיאן, כשהוא בטל אליו כל כולו. רבי אברהם חיים עצמו, היה סמל לאות ומופת אצל צמאי דעת ומבקשי תורת הבעש"ט אשר דבקו בו בעזו, בראותם בו דמות קמאית של חסיד מדורות עברו המנחיל את מורשת החסידות לבני הדור הצעיר.

ביום כ"ו לחודש אדר תשס"ב תמה יריעת ימי חייו ונתבקש להרביץ תורה בישיבה של מעלה. ומנו"כ בהר הזיתים. זכותו תגן עלינו. "נור התורה", אלול תשס"ח, ע' שע"ד

ומה נאים הדברים למי שאמרם כמו שסיפר פעם רבינו (הגאון רבי חיים ברים זצ"ל) בעצמו שכשהגיע לכהן פאר בישיבת סקווער בארה"ב באחד הימים הבחין במשולח מארץ ישראל שהוכרח לצאת לחו"ל להביא טרף לביתו, ורבינו הכירו אישית והתבייש רבינו לפגשו פן יתבייש כשרבינו יראהו במצבו הולך מבית לבית, וחשב רבינו להחבא בביתו שהלה לא יפגוש בו, אולם כשראה שאין לדבר סוף המציא את עצמו להמשולח ויחד איתו הלך מבית לבית לאסוף עבורו די צרכו, ומאז נהג כן כל פעם שהגיע משולח היה מתלווה עימו שכמובן הגדיל את הכנסת המשולחים ותהי להם הרווחה והכבוד. "אור פניך" (ירושלים תשס"ד) ע' מ"ז

גדולי תלמידי מרן החזו"א זלה"ה ציינו מעלתו של הגה"צ רבי חיים ברים זצ"ל, בתארם את אשר היטיב לראות כל כך בהבחנתו הדקה, כאשר ידע כיצד להתבונן וממה ללמוד, גם מדברים שרובא דעלמא לא חלים ולא מרגישים צורך ללמוד בהם, וכל כך היטיב - אף שהיה אז צעיר לימים - לראות יתירה על שאר הנוכחים באותו עת יחד עמו, עד כי ראה את הנשמע ושמע את הנראה... הרב צבי ירוב שליט"א, "מעשה איש" (ב"ב תשס"ז) ח"ז, עמ' ה'

ידוע הסיפור פה בק"ק סקווירא, כי פעם היה אסיפה רבתי שהתכבדו שם כמה רבנים לומר דברי חיזוק ומוסר לפני קהל עם, אחד מהרבנים דיבר דרשה, ובתוך הדרשה שכח לרגע את ההמשך שעליו לומר, הוא הפסיק את דרשתו לרגע קט, ולקח את הניירות שעליו הכין דרשתו, הביט בה ואחרי כן המשיך את דבריו.

הרה"ג מו"ר ר' חיים ברים זצ"ל שכיהן אז כראש הישיבה פה בק"ק סקווירא התכבד לישא דבריו אחרי כן, הוא חש מה יהיה אם דרשה שלו תצליח בלא שום תקלה, הלא אולי ירע לאותו דרשן הקודם, ואולי גם הקהל יאמרו עליו שדרשה שלו היתה טובה ביותר. מה עשה, באמצע דרשתו הפסיק את דבריו כמו שטעה טעות גדול, וחטף נייר מכיסו, הביט בה מלפנים ומלאחור לכמה דקות, ואחרי כן המשיך את דרשתו.

הדבר עורר פלא אצל הבחור שהיה בן בית אצל הראש ישיבה, וידע דרכו של הראש הישיבה, שאינו רגיל מעולם לכתוב את דרשותיו על הנייר. והחליט לתהות על הדבר, ולכן אחרי כן כשהראש ישיבה הגיע הביתה והחליף את מעילו, פשפש בתוך מעיל הראש ישיבה ומצא כדי מדתו, אותו הנייר שהוציא הראש ישיבה באמצע הדרשה מכיסו לקחו בידו וירא כי היתה נייר ריקן לא היה כתוב בו דבר וחצי דבר, רק אז הבין כי זה היה ממסכת המדות שאפפה את כבוד הראש ישיבה בכל צעד ושעל. הרה"ג ר' משה מנחם

טויבנפלד שליט"א, "בפיקודיך אשיחה" (שיכון-סקווירא תשס"ד) ע' נ"ח

הגה"צ רבי ישעיה שור מיאסי זי"ע

יום ההילולא - כ"ז אדר

"הגאון הקדוש סבא קדישא" רבי ישעיה שור אב"ד יאסי - כפי שמתארה הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמארנא זי"ע - היה מגזע היחס של משפחת שור, כמו שהיה רגיל לחתום בעצמו. בן אחר בן לגאון הדורות בעל ה"תבואות שור" ומצאצאי רבותינו גדולי עולם ה"פני יהושע" וה"מגיני שלמה" זי"ע עד רש"י הק' ולמעלה בקודש.

אביו רבי משה שור - נו"נ לאותו גאון וקדוש רבי משה שור זללה"ה מבוטשאטש - היה נודע כ"איש ירא אלקים תם וישר", כפי שכותב אודותיו נכדו של רבינו - חתן בתו - הג"ר מנחם מנדל לנדא זצ"ל בהקדמת ספרו של רבינו "כליל תפארת", ומוסיף לספר שם בשבחו, ש"כל ימיו, לרבות הלילות, הקדישם לתורה ולתעודה וכו', וגם מעט אשר הציל לעסוק בעניניו, היה חוזר על לימודו בע"פ, והוא היה מהאנשים הצנע לכת, ובשבת לא שח שיחת חולין רק חזר על משנתו אשר היה בקי בע"פ... לימים כאשר בנו, רבי ישעיה, שיחר את פני הרה"ק רבי מנחם מענדיל מקאסוב זי"ע, כיבדו הרה"ק מקאסוב במאוד מאוד, והפליג בפניו בשבחו של אביו, רבי משה, ובין הדברים סיפר לו את אשר זכור לו מנעוריו, כי "פעם אחת שמע כי רבי משה שור בא לקאסוב על יומא דשוקא עם מסחר הקרעלין (פנינים ואבני חן)... ואמר הרה"ק מקאסוב, כי הטריח בעצמו ללכת אז עד מקום עמידת המסחר הוזה להתבונן איך יוכל איש כמו הרב ר' משה שור לעסוק במכירת הקרעלין, ואז ראה כי איש קדוש הוא דבוק באלוקיו עד להפליא" ("עשר עטרות" מערכת רבינו). ואכן מני אז החל לנסוע כפעם-כפעם אל הרה"ק מקאסוב שהיה משתעשע עמו ומראה לו אותות חיבה והוי מרגליה בפומיה, שמרגיש הוא כי "יפה כח הבן מכח האב", כלומר, שכל עיקר חשיבותו בעיני הצדיק היא בגין אביו.

גם אמו הצדקנית היתה ממשפחת גדולים, בתו של אותו גאון וצדיק רבי אריה יהודא לייבוש ממיקליניץ זי"ע אשר רבינו כותב עליו בעצמו ש"היה בקי בכל הש"ס והשו"ע שלא נעלם מאתו הלכה אחת, ובקי בספרי קבלה" ובהיותו בן י"ז שנה זכה לקבל פני שכינה "קדוש ישראל הבעש"ט בק"ק סאטינאב, והיה זקני הנ"ל בשבתות בעת שהיה יושב הבעש"ט בסעודת שבת עם תלמידיו הקדושים ובתוכם הרב הגאון המחבר קדוש ישראל (רבי ישראל חריף זי"ע) והיה מחבב אותו בחיבה יתירה נודעת כאשר יחבב אב לבן יחידו ילד שעשועים" (מתוך הסכמת רבינו לספר "תפארת ישראל" עה"ת למהר"י חריף).

בהגיעו לפרקו נשא את בת הנגיד החסיד רבי זאב מטארנירידא, שהחזיקו בכבוד גדול, וסיפק לו בהרחבה את כל צרכיו, למען יוכל להגות בתורתו ועבודתו הקדושה, כאוות נפשו, באין מפריע.

בשנים אלו נקבצו ובאו אליו תלמידים הרבה, להם הרביץ מזיו תורתו וממעייני חכמתו. באותו זמן תרו ראשי קהילת הוראדענקא אחר רב ומורה בעל שיעור קומה, ופנו אל הגה"ק רבי אברהם דוד בעל "אשל אברהם" מבוטשאטש זי"ע, והוא המליץ לפניהם על רבי ישעיה, בהטעימו: "רבי ישעיה מצטנע ונחבא אל הכלים, והעולם זקוק לאור תורתו ועבודתו", ואף מסר בידם מכתב אליו, בו הטיל עליו חובה להיענות לבקשת הקהילה. ואכן נודע כאחד המיוחד מגאוני דורו, מגדולי הפוסקים ומאבירי ההוראה. מאוחר יותר שימש ברבנות בכמה קהילות: חאטין, דולינא, זבארז, ובערוב ימיו בעיר יאסי.

זכה לאריכות ימים ושיבה מופלגת והיה כבן מאה שנה בעת פטירתו, "ואף בשנים האחרונים, בחולשת גופו הדל והרזה, לא עבר עליו לילה אחת בשינה ח"ו, נים ולא נים בחולשת כחו רגעים אחדים, התגבר ונטל ידיו ולמד לימודיו הקדושים" (עשר עטרות).

ביום השישי ערב שבת קודש, כ"ו אדר שנת תרל"ט, "התאמץ את עצמו להשתחוות ולומר ברוך הבא רבי" כשכוונתו לרבו הרה"ק רבי מרדכי מקרעמניטץ ש"כפי הנראה נתגלה לפניו", והחזיר את נשמתו הטהורה ליוצרה, ומנו"כ ביאסי, עיר רבנותו [ספרו "כליל תפארת" יצא לאור לאחרונה במהדורה מפוארת ע"י ידידי הרה"ח ר' שמואל סטפנסקי שליט"א יו"ר מוסדות "חסדי אליעזר"]. "עלים לתרופה", שמיני תשנ"ז, עמ' ג'

אחד המיוחד שבתלמידיו [של הגה"צ רבי ישעי' שור זצ"ל] ביאסי, הוא הגה"צ רבי ישראל אברהם פורטוגאל זצ"ל, ידוע בשם הרב מסקולען (אביו של האדמו"ר מסקולען בימינו רבי אליעזר זושא פורטוגאל זצ"ל, שהתגורר בסוף ימיו בארה"ב ונפטר בתשמ"ב), בתשובה מהלכות אישות שכתב לגאון בימיו, מעיד על גדולת רבו שחינך את תלמידיו לחתור לאמיתתה של תורה. וכך הוא אומר: "כבר מקובלני מאדמו"ר המובהק וכו' מורי ר' ישעיה שור זי"ע האבד"ק יאסי שהרחיק אותנו מדרך זו (להראות איזה חריפות) והורה אותנו לילך בסברה ישרה, ובפרט בהגיע תור הלכה למעשה..."

בנו האדמו"ר רבי אליעזר זושא (בהקדמה לספרו שו"ת "שם ושארית ישראל") מוסיף ומספר, שבנעוריו התגורר אביו רבי ישראל אברהם בבית רבו הגר"י שור בכדי לשמשו שימושה של תורה, שהיא גדולה יותר מלימודה, וכשאירע לפעמים שישן בלילות יותר מב' שעות היה רבי ישעיה בזקנותו המופלגת מקיצו ומזרזו לקום וללמוד בקראו אליו: "עורה, בני, דאס איז שוין ניט גישלאפן, דאס הייסט שוין גיפופען" (=אין זה כי אם לגרות עצמך בשינה), לפי שהיה סבור כי חוק השינה ח' שעות המבואר ברמב"ם הלכות דעות, מיועד רק לסתם אנשים, משא"כ אצל אדם השוגה באהבת השי"ת ותורתו האהבה מקלקלת את השורה ומרגילתו במיעוט שינה שהוא אחד ממ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם. הרב אהרן סורסקי שליט"א, "מרבצי תורה מעולם החסידות" (ב"ב תשמ"ו) ח"א, ע' קס"ו

רבות הסתופף [הגה"צ רבי ישעיה שור זצ"ל] בצילם של מאורי וצדיק דורו, ובראשם רבו המובהק הרה"ק רבי מרדכי מקרעמניטץ זי"ע, בן המגיד הק' מזלאטשוב זי"ע, ממנו ינק את עיקר חכמתו ואת רוב תורתו.

חיבה יתירה הראה לפניו רבו, ופעם אף שיבח אותו כי הוא לומד תורה לשמה. על הערכתו הנפלאה אליו אפשר ללמוד מכך ששלח אותו לתהות על קנקנו של הרה"ק בעל ה"בית אהרן" מקארלין זי"ע קודם שלקחו כחתן לבתו.

לימים, נשא רבי ישעיה בזיוו"ש את בת בנו של רבו, הרה"ק רבי יוסף מפודוולוטשיסק זי"ע, וכפי שאכן מכנה בספריו את רבו - "כבוד חותני אדמו"ר הרב הצדיק הקדוש וכו'".

כשנסתלק רבו לשמי רום - ביום י"ג תמוז שנת תק"פ - התחיל לנסוע אל הרה"ק בעל אוהב ישראל מאפטא זי"ע שקיבלו בחביבות יתירה.

עובדא מופלאה מסופר על כך: כשהיה פעם בימים הנוראים אצל הרה"ק מאפטא, "והוא הקדוש כיבדו מאוד, אשר אצל השולחן הטהור בצד אחד הושיב אצלו בראש את בנו הרה"ק רבי יצחק מאיר זצ"ל, ובצד

אחד הושיב אצלו בראש את הגה"ק רבי ישעיה שור, ואחר ראש השנה שאל הקדוש מאפטא את הר"ר ישעיה שור שיגיד לו איך הוטב בעיניו סדר תפילותיו ביום הדין, והשיב לו, שכאשר נזכה לשמוע קול הכהן הגדול בבית המקדש שיבנה במהרה בימינו, אזי יוכל להבחין, ואמנם זאת יוכל לומר לו, כי מה שהרגיש אצל תפילת מורו ורבו הרה"ק רבי מרדכי מקרעמעניץ לא הרגיש כאן, ונהנה מאוד הק' מאפטא מה שלא עצר האמת להגיד לפניו כאשר עם לבבו, ושיבח הענין לפני בנו הרה"ק רבי יצחק מאיר, לאמר: ראה בני 'סערצי' (-לשון של חיבה) איך האמת נר לרגלי רבי ישעיה שור סערצי, כי לפניו חנף לא יבוא, ולא בוש לומר לפני האמת כאשר הוא באמת, הרי הק' ר' מרדכי מקרעמיניץ היה מהיכל הניגון" (עשר עטרות).

היה נוסע גם אל הרה"ק רבי מנחם מענדיל בעל "אהבת שלום" מקאסוב זי"ע. כן היה מבקר בהיכלו של הרה"ק בעל "עטרת צבי" מזידיטשוב זי"ע, שביקשו בעצמו "שיבא גם אליו כפעם בפעם לבקרהו ולהשתעשע עמו", ואף נעשה, מאוחר יותר, למחותנו, כאשר לקח את נכד הרה"ק מזידיטשוב - בן חתנו רבי משה חיים בהרה"ק מקאלוב זי"ע - כחתן לבתו. "עלים לתרופה", שמיני תשנ"ז, עמ' ג'

מחותנים

טוב להציג כאן דיבור יקר מא"ז הגאון הקדוש רבי ישעיה שור זצ"ל. שנתן טעם לשבח במה שבעלי הפיוט קראו מתן תורה, בשם חיתון חקי חורב, ולא קרבת 'דוד' או 'שאר בשר' - שהוא קרבת יותר? יען השם יתברך רצה שההתקשרות יהיה עדי עד לא תופסק, ואף מי שיש בו רק ריח תורה או ריח שמירת מצות התורה - יהיה בכלל הקשר. והנה שאר קרבות יש להם הפסק וגבול, כמו ראשון בשלישי אינו פוסל מטעם קרוב וכו', אבל קרבת חיתון אין לו הפסק. שאם ראובן משודך עם שמעון, ושמעון עם לוי, ולוי עם יהודה, הנה גם ראובן עם יהודה נקראים מחותנים על ידי השתלשלות הזו, אף כי הוא במעט שייכות כל דהו. על כן בחרו בעלי רוח הקודש מחברי הפיוט לשון חיתון. ודברי פי חכם חן. הרה"ג ר' ישראל בערגער זצ"ל, אבד"ק בוקרעסט

הרה"ק רבי מרדכי זוסיא מהוצעלים זי"ע

יום ההילולא - כ"ז אדר

נולד לאביו הרה"ק רבי מנחם נחום מבריסק צוק"ל בן הרה"ק רבי אברהם המגיד מטריסק זי"ע, בהגיעו לפרקו נשא את הרבנית חוה גיטל בת הרה"ק רבי יצחק מבוהוש צוק"ל. החתונה התקיימה בעש"ק תצוה י"ב אדר ראשון תרל"ח. בשנת תרנ"א, שנתיים אחר פטירת זקינו הק' מטוריסק, עבר לעיר הוצעלעס ושם התחיל בהנהגת עדתו הק'. בשנת תרס"ה (בערך) עבר למדינת רומעניא, וגר זמן קצר אצל משפחת חותנו בבוהוש, אח"כ עבר לעיר יאס. נלב"ע כ"ז אדר תרצ"ו, ומנו"כ ביאס. "ילקוט מאורי אור" (שיכון-סקווירא תשס"א) ע' שס"ו

שלשה בנים היו לו להמגיד מטריסק זי"ע, ואלו הם: הרה"ק רבי נחום [מבריסק] זי"ע שנסתלק בחיי אביו, הרה"ק רבי מרדכי מקאזמיר זי"ע, והרה"ק רבי יעקב לייב מטריסק זי"ע. אלו השנים הנותרים המשיכו את הנהגת הציבור אחר הסתלקות המגיד זי"ע.

הרה"ק מקאזמיר (אין שום שייכות בינו להרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע) לא זכה להשאיר אחריו צאצאים, ולכן המשיכו בני אחיו רבי נחום את עול ההנהגה. שני בנים היו לו לרבי נחום, הרה"ק רבי

מרדכי זוסיא מהוצאליס זי"ע [הוא היה אביו של האדמו"ר מטריסק - לונדון זצ"ל], אשר הרה"ק רבי אברהם מתתיהו משטפנשט זי"ע התבטא עליו נשגבות באומרו: "פון ווי נעם איך א' מבין' אויף עהם..." [מהיכן אשיג 'מבין' עליו...], והשני היה הרה"ק רבי משה יהודה לייב מחעלם זי"ע בעמח"ס "אמרי מי". הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן שליט"א, "מפי ספרים וסופרים" (ב"ב תשע"ב) אבות-ח"א, ע' תט"ז

כ"ח אדר

הגה"ח רבי אשר שולמן זצ"ל

יום ההילולא - כ"ח אדר

הגאון החסיד רבי אשר מאיר שולמן זצ"ל מגדולי וחשובי חסידי באיאן נולד בירושלים בשנת תרנ"ז לאביו הרב שמואל זליג ז"ל, את עיקר תורתו קיבל מאת הגאון האדיר רבי צבי פסח פרנק זצ"ל רבה של ירושלים. ועם הסמכתו על ידו בשנת תרע"ה להוראה עשה אצלו את שימושו בהוראה והיה לתלמידו המובהק, מלבד הסמכתו ע"י הגרצ"פ זצ"ל, הוסמך עוד להוראה ע"י הגאונים רבי אליהו קלצקין זצ"ל רבה של לובלין ובסוף ימיו עלה לירושלים, רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, רבי זעליג ראובן בענגיס זצ"ל, ורבי משה קלירס מטבריה זצ"ל, ועוד.

בשעה שדובר בו נכבדות להנשא עם אחת המשפחות המיוחסות בטבריה, משפחת ר' אליעזר הלר, עבר לגור בטבריה, שם נהיה תוך זמן קצר תלמיד חבר ויד ימינו של הגאון רבי משה קלירס זצ"ל רבה של טבריה, אשר עמד על גדלותו העצומה בתורה של ר' אשר, ובקשו להיות לו לחברותא. ומספרים שימים מספר לאחר לימודיו עמו, הבחין ר' אשר זצ"ל כי הגאון רמ"ק קם לפניו, כשחזר לביתו, אמר לאשתו כי הוא רוצה להפסיק את שיעורו עם הרב, ולא אמר את סיבת הדבר, כשראה ר"מ קלירס כי ר' אשר לא בא לשיעוריו, הלך לביתו לברר את סיבת הדבר, ושוב התחמק ר' אשר מלומר לו את האמת, ר"מ חקר אותו ואף שאלו אולי פגע בכבודו וא"כ רוצה הוא שימחל לו, אז סיפר ר' אשר את האמת, כיון שראה שהרב קם לכבודו אין הוא רוצה לבוא ללמוד, ענה ר' משה קלירס ואמר, אינני קם לכבודך אלא לכבוד תורתך, והכריחו לשוב וללמוד, והעיד עליו ר' משה קלירס, כי ר' אשר שולמן הינו ספר תורה חי.

היה נערץ על כל יודעיו ומכיריו, והכל הודו כי גאון עצום הוא בכל מכמני התורה הנגלה והנסתר, שכל רז לא אניס ליה. וכך עלה ונתעלה בגדולתו בתורה ויראה. עד שלאחר פטירת ר' משה קלירס נתמנה להיות רב ודומ"ץ לכל קהילות האשכנזים בטבריה. ר' אשר היה קשור בכל נימי נפשו אל אדמו"ר ה"פחד יצחק" מבאיאן זי"ע ובניו הקדושים, ומרן כ"ק האדמו"ר רבי מנחם נחום מבויאן-טשרנוביץ זי"ע הסמיכו לרב דקלוזי חסידי באיאן בטבריה למורה צדק ופוסק בשאלות ההלכה, וכך גר בטבריה כחמישים שנה.

בשנת תשכ"ח לאחר פטירת בנו ר' אהרן שלמה ז"ל עבר לגור בבני-ברק, שם התפלל בביהמ"ד ד' חסידי רוז'ין ברחוב חפץ חיים, והיה משמיע בכל שבת ומועד את דברי תורתו שהיו נאמרים פעמים רבות תוך התרגשות רבה ובכיות, כשהכל מתובל בדברי תורה הלכה אגדה ודברי חסידות. עבודתו בקודש היתה לשם דבר, וכל השומע אותו בשעת קריאת התורה קורא את שירת הים, עשרת הדברות, מחיית עמלק, היה יכול להרגיש במוחשיות את מעמד הדברים הנאמרים. ומי שראה אותו היאך היה פורץ בבכי מר בקוראו את התוכחה, היה יודע מה זה אדם גדול המיצר בצערן של ישראלץ וכגודל גדלותו פי שנים היתה

ענותנותו, היה משיח עם כל יהודי וילד בחביבות ובמאור פנים, כשהינו מגלה חיבה ואהבה יתירה לעומד לפניו, עד שהיה המשוחח עמו מרגיש כי עומד לפניו ידיד ה' וידיד ישראל.

החכם דאגתו בלבו וצהלתו בפניו, היה בעל יסורים ומכאוב, מלבד בריאותו הגופנית הרופפת הרי עבר צרות משפחתיות בהסתלקות שנים מבניו ובתו חתנו ונכדיו, אך את כאבו ויגונו נשא בתוכו ולא הועם פניו כמלא הנימה. כך התהלך עמנו אחד החסידים הגדולים בענקים פרי הארץ לגאון ולתפארת.

הגאון החסיד רבי אשר שולמן זצ"ל נסתלק לבית עולמו ביום כ"ח אדר תשל"ט ונטמן בהר הזיתים בירושלים. "תפארת ישראל", אדר תשמ"ד, ע' י"א

...הנער אשרק'ה שולמן היתום, תלמידו ובן טיפוחיו של רבינו [הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל], עמד בעינים דומעות ליד מיטת אמו ברגעי חייה האחרונים. הימים, ימי המלחמה העולמית הראשונה, עברה וזעם וצרה, ימים שלא היו כמותן בירושלים מעת החורבן. חללי חרב וחללי רעב שכבו בחוצות ירושלים. כל מחשבות בני אדם היו רק אודות פת לחם ואסוך שמן, איך אפשר להשיג מעט קמח או מעט שמן ונפט להסקה. קשה היה מצבו של אשרק'ה באופן מיוחד לאחר פטירת אמו, שכן אביו נפטר עוד לפני המלחמה, ואמו האלמנה גידלה וטיפחה אותו בחום, באהבה ובמסירות.

מתמיד גדול היה אשרק'ה, נפשו חשקה בתורה, והוא שקד על דלתותיה ימים ולילות, ונתעלה בתורה וביראת שמים.

אמו היתה אשת חיל, והצליחה איכשהו לכלכל את עצמה ואת בנה היתום. לפני שעצמה עיניה לנצח, לחשה לבנה בלאט סוד שהיה עליו לשמור אותו מאוד. בפינת סתר בבית הצליחה לאגור פח שלם ובו נפט. היה זה "אוצר" עצום. שכן, הסוחרים היו מוכרים נפט בקופסאות קטנות במחיר גבוה מאוד, כיון שהיה זה מצרך שאין ערוך לחשיבותו. ברגעי חייה האחרונים היא לחשה באוזניו כי ישמור אוצר זה מכל משמר, ובעזרתו יוכל להתפרנס זמן רב, שכן הוא ימכור אותו בכסף מלא ובתמורה יקנה לחם להשיב את נפשו.

כעבור מספר דקות, משהבחין הבן היתום כי אמו אינה מגיבה לדבריו, נוכח לראות כי עצמה עיניה לעולמים. מעגל היתמות שלו הושלם. "כי אבי ואמי עזבוני". הוא נשאר בודד בעולמו של הקב"ה בתקופה קשה וחמורה. כל ימי ה"שבעה" לא דיבר כמובן עם איש על "הירושה" שהשאירה לו אמו. מדי פעם, באין רואים, היה ניגש אל המחבוא ומצפין את הפח היטב, לבל ישלטו בו עיני זרים.

החזקת נפט בימים ההם היתה בגדר "סכנת נפשות". המושל העריץ ג'אמל פאשא, גזר גזירות שונות על הציבור, ביניהם היתה גזירה שלא לאגור מצרכים חיוניים. מי שנמצא עובר על חוק זה, היה דינו להיתלות בשער יפו לעיני כל העם, למען ישמעו וייראו.

אשר'ל נשאר יתום ללא אב ואם, וללא מודע וקרוב, אך לא נשאר ללא גואל. רבינו [הגרצ"פ פרנק זצ"ל] שאמר אז שיעורים בישיבה לבחורים של ישיבת "שער השמים", נטלו תחת חסותו, השגיח עליו בעין פקוחה, ואף דאג לכל מחסורו כפי שדאג לשאר ילדיו. בפינת הבית הכינו לו ליד הסטנדר קיטון קטן מוקף בשמיכות, ושם היה ביתו תקופה ארוכה בצל כנפיו של רבו הגדול. רבינו נוכח לראות כי הנער הזה מיוחד במינו, בשקידתו ובהבנתו, וביראת שמים שהיתה נחלתו. והבחין בעין קדשו, כי עתיד זה לגדול לתפארת בישראל.

רבי אשר סיפר לרבי חיים זילברשטיין, כי זכר פרקים שלמים במסכת בבא בתרא בזכות זה ששמע את רבינו משנן את פרקו בכל יום בהתמדה גדולה. ר' תנחום בן רבינו סיפר, כי חשב שבחור זה הוא אחיו, וכאשר עזב את הבית בכה על האב ששעזב אותם. רבינו הרע"ף עליו מרוחו הגדולה, רוח דעת ויראת ה', רוח של שקידה בלתי דוגמתית בתורה, רוח של רצון לעלות מעלה מעלה, סולם אחרי סולם, בשלבי התורה והדעת.

רבי אשר הוכיח אז גבורה נפשית עילאית, ממש מסירות נפש לתורה. את האוצר היקר שברשותו לא מכר. הוא לא המיר אותו בככר לחם ובקומץ ירקות. הוא עבר את כל ימי המלחמה, מוראותיה ותלאותיה, לאורו של פח נפט זה. מדי ערב היה ממלא מעט נפט בעששית הקטנה, והיה הוגה בתורה, וחוזר על השיעורים הנפלאים של מורו ורבו רבי צבי פסח.

תורתו שלמד באף ובחימה עמדה לו, שנעשה כמעין המתגבר, בור סוד שאינו מאבד טיפה, הוא למד ושינן, ללא הרף וללא ליאות, בבלי וירושלמי, מדרשים וזוהר, ספרי הלכה ואגדה, מוסר וחסידות, והיה במשך השנים עטרת תפארת לבית ישראל.

היה מומחה מיוחד בטריפות, אפילו רבו עמוד ההוראה רבי צבי פסח היה מתייעץ אתו בעניינים אלו.

הרה"ג רבי אברהם יצחק הכהן קוק ראש ישיבת "מאור התלמוד" ברחובות, פגש פעם את רבי אשר כשהוא הולך מהשווק וסלו בידו. הוא ניגש אליו ושאל שאלה. רבי אשר ניגש לצד והניח את הסל מידו, אימץ את זכרונו ואמר: "יש כאן מחלוקת בין הש"ך והט"ז". כך בפשטות בלי עיון, באמצע הרחוב.

עוד סיפר, כי פעם בערב יום הכיפורים בא לרבי אשר יחד עם אביו, הגאון רבי רפאל קוק רבה של טבריה, כדי להתברך בגמח"ט. הוא סיפר להם כך: "תמיד הייתי מתפלל על שני דברים, שיהיה לי חשק ללמוד תורה וגם שיהיה לי כח ללימוד, והנה הקב"ה שמע לתפילתי, ויש לי ב"ה חשק ללמוד תורה, עכשיו אני מתפלל רק שיהיה לי כח ללמוד תורה", וביקש שיתפללו עליו.

פעם דיבר אתו בלימוד, משאך התחיל להגיד את השאלה ואמר שיש לו ראייה מהתוספות. רבי אשר אמר לו מיד "יש בזה רבי עקיבא איגר", והתחיל מיד לומר בעל פה את דברי רבי עקיבא איגר מהתחלה עד הסוף.

תנאי הזמן טלטלוהו טלטלת גבר לטבריה הרחוקה שם התגורר כיוכל שנים, והיה אחד מאבני החן שנתברכה בהן טבריה. מרבית ימיו למד ולימד בישיבת "אור תורה" שעל ציון התנא האלקי רבי מאיר בעל הנס. התמדתו נודעה לשם ולתהלה. שמו נודע כשקדנה של טבריה. בלילות הקיץ היוקדים היה שם מגבת רטובה על פניו, ולומד ללא הרף על גג ציון ר' מאיר בעל הנס. רבי אשר היה גאון עצום, סיני ועוקר הרים, מרא דכולא תלמודא. כל ימי חייו לא פסיק פומייה מגירסא, ולמד תורה מתוך הדחק. בעל הוראה מובהק, נודע בשערים. הוצעו לפניו משרות חשובות, אך הוא בחר לשבת בבית ה' וללמוד בהתמדה גדולה.

יובל שנים התגורר בטבריה, שם השתלב בין חכמי התורה המסתופפים בצילו של התנא הקדוש רבי מאיר בעל הנס, והיה אחד מהאריות שבחבורה. רבה של טבריה הגאון והצדיק רבי משה קלירס, היה משתעשע ומתייעץ עמו בדבר הלכה, ולא זו מחבבו. בישיבת "אור תורה" היה אבן שואבת לכל דורש ומבקש דבר ה' זו הלכה. סיפר הגה"ח רבי מתתיהו לוריא, כי פעם נשרף אוצר הספרים בישיבה, ורבי אשר עמד לעזרתם של לומדי התורה, ולתדהמת כולם ציטט הלכות ופסקים משל גדולי הפוסקים ככתבם וכלשונם.

אכן ארון ספרים היה, כלי מלא מחזיק ברכה מרובה. סבל יסורי ארץ ישראל במידה גדושה, אך לא פסק מלהגות בתורה ימים ולילות, בעוז ובעוצמה, תוך ריכוז כל כוחותיו. לימוד התורה מילא את כל חפצו ומשאלתו, תורה ללא גבול, זה היה העולם הזה שלו. בלילות השרב בטבריה היה יושב ולומד כשרגליו נתונים בגיגית מלאה מים שניצבה לידו כדי לצנן את האויר.

בחמישים שנות מגוריו בטבריה, ניהל משא ומתן של הלכה עם רבינו [הגרצ"פ פרנק זצ"ל] מורו ורבו המובהק, אשר היתווה לפניו דרכי עיון ולימוד התורה. הוא היה מקפיד לשלוח אליו איגרת ברכה לפני פסח ולפני סוכות במשך חמישים שנה, ועיטר אותם בדברי תורה מדין "חייב אדם לקבל פני רבו ברגל". יצויין כי זכה לכתוב אל רבינו את המכתב האחרון בתקופה האחרונה לחיי רבינו, והיו ידיו אמונה עד בא השמש.

הוא סיפר כי הגר"מ קלירס בקשו להראות לו את מכתבי רבינו, והיה אומר שהם בהירים ומתוקים כמו הנודע ביהודה, ויש בהם שכל ישר כמו הקצות.

רבי אשר היה מדבר על רבינו בבכי ובגעגועים, בחיל וברעדה. הוא זכה גם לבקרו שבועות מספר לפני הסתלקותו. רבינו התאמץ לקום אז לכבודה של תורה (מפי שארו הרב יהושע לרר שהתלוה אליו). "גאון

ההוראה" (ירושלים תשע"ב) ח"א, ע' 771